

ΜΙΧΑΛΗΣ ΕΥΣΤ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ

**ΛΕΞΙΚΟ
ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ**

ΜΙΧΑΛΗΣ ΕΥΣΤ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ
ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ

Έκδοση: **ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ**

Χορηγός εκδόσεως: **ΜΙΧΑΛΗΣ ΝΙΚ. ΦΡΑΖΗΣ**

Εξώφυλλο: Δρ Ασπασία Δημ. Μαστρογιάννη

© Μιχάλης Ευστ. Σκανδαλίδης
Χριστόδ. Τσιγάντε 11 85100 Ρόδος
Τηλ. 22410 23710 Κιν. 6946391167

Εταιρεία Νισυριακών Μελετών
3^{ης} Σεπτεμβρίου 25 10432 Αθήνα
Τηλ. 210 8994533
Ηλ. Ταχ. info@nisyriakesmeletes.gr

Εκτύπωση:
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗ Α.Ε.
Αβέρωφ 2 Αθήνα 10433

ISBN: 1106-2061

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΜΙΧΑΛΗΣ ΕΥΣΤ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ

**ΛΕΞΙΚΟ
ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ**

**Με την ευγενική χορηγία
του κ. Μιχάλη Νικ. Φραζή**

ΑΘΗΝΑ 2015

**ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ**

Πρόεδρος:	Κωνσταντίνος Διαμ. Χαρτοφύλης
Αντιπρόεδρος:	Νικόλαος Κων. Πλάκας Γεν.
Γραμματεύς:	Ειρήνη Παν. Κατσιματίδου
Ταμίας:	Ιωάννης Κων. Νικολόπουλος
Μέλη:	Ιωάννης Νικ. Κουμέντος Νικόλαος Ιωάν. Μίχαλος Νικόλαος Παν. Νικολόπουλος

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ

Νισύρου: Γεώργιος Νικ. Σακελλαρίδης
ΗΠΑ: Νικόλαος Κων. Σφακιανός
Ρόδου: Γεώργιος Ιωάν. Κουμέντος

*Στη Μνήμη της Νισυριάς μητέρας μου
Καλλιόπης Σκανδαλίδη, το γένος Ν.Παπάτσου,
που με γαλούχησε με τη νισύρική ντοπιολαλιά.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Διαπρεπής γλωσσολόγος, δήλωσε προσφάτως, ότι η τοπική διάλεκτος σε κάθε τόπο, αποτελεί «τη γλώσσα της ψυχής του λαού». Δεν είναι λίγες οι φορές που ακούγοντας ή διαβάζοντας μια λέξη από το πλούσιο λεξιλόγιο του νισυριακού ιδιώματος, δεν γνωρίζουμε την έννοιά της και προστρέχουμε σε παλαιότερους από μας, αναζητώντας την εξάλειψη της άγνοιάς μας. Κι όσο περνούν τα χρόνια, οι άγνωστες λέξεις αυξάνονται και οι παλιότεροι που θα μπορούσαν να βοηθήσουν λιγοστεύουν. Το πρόβλημα είναι ακόμη πιο έντονο στις νεώτερες γενιές. Μήπως σε λίγα χρόνια, θα παύσουμε “να μιλάμε με τη ψυχή μας”, αφού η γλώσσα θεωρείται εμπειρική και επομένως κάτι που δεν ακούγεται, κινδυνεύει να ξεχαστεί;

Μέχρι σήμερα πολλοί ασχολήθηκαν με την έρευνα και επεξήγηση της έννοιας λέξεων του νισυριακού ιδιώματος. Από τον Ι. Λογοθέτη, τον Γ. Καζαβή, τον μητροπολίτη πρώην Κώου Εμμανουήλ Καρπαθίου, έως τον Ι. Κουρούνη, και άλλους. Όλοι τους όμως, δεν προχώρησαν σε συστηματική συνολική εργασία, αλλά συγκέντρωσαν αποσπασματικά διάφορες λέξεις, μέχρι που ο συμπατριώτης μας, ο Μιχάλης Σκανδαλίδης, συστηματικός ερευνητής και εμβριθής μελετητής των τοπικών λεκτικών ιδιωμάτων, μετά την συγγραφή των Λεξικών για το ιδίωμα της Καλύμνου και τα ιδιώματα της Κω, ασχολήθηκε και με την κοινή μας πατρίδα.

Οι γλωσσολόγοι θεωρούν, μητρική, τη γλώσσα. Ο Μιχάλης Σκανδαλίδης, έχοντας δικά του ακούσματα της νισύριακής ντοπιολαλιάς από την αείμνηστη νισυριά μητέρα του και μελετώντας τα διάσπαρτα πονήματα όσων ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό, προχώρησε με επιστημονική μεθοδολογία στην σύνταξη του «ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ», το οποίο προσέφερε στην Εταιρεία μας προς έκδοση.

Με ιδιαίτερη ικανοποίηση παραδίδουμε στο κοινό τον ανά χείρας τόμο, βέβαιοι όντες, ότι, με την έκδοση αυτή, προστατεύουμε από τη φθορά του χρόνου τις ιδιαιτερότητες της τοπικής μας διαλέκτου, και ελαχιστοποιούμε τον κίνδυνο να πάψει ο Νισύριος να μιλά με τη «γλώσσα της ψυχής του».

Θερμές εκφράζονται οι ευχαριστίες της Εταιρείας μας, προς τον συντάκτη του Λεξικού κ. Μιχάλη Ευστ. Σκανδαλίδη για την κοπιώδη και πολύτιμη εργασία του, προς τις ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗ Α. Ε. για την καλαίσθητη και πολύ προσεγμένη έκδοση, και προς τον εκλεκτό συμπατριώτη μας Μιχάλη Νικ. Φραζή, για την ευγενική και φιλοπάτριδα χειρονομία του να καταστεί χορηγός της εκδόσεως. Χωρίς τη δική του γενναία προσφορά δεν θα ήταν δυνατή η έκδοση αυτή.

Αθήναι Μάιος του 2015

Κωνσταντίνος Διαμ. Χαρτοφύλης
Αντιναύαρχος πρώην Υπαρχηγός Λ. Σ.
Πρόεδρος της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ξεφυλλίζοντας τα ‘Νισυριακά’, ένα αξιόλογο και τεράστιο έργο-επίτευγμα της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών, διαπιστώνεις τον πλούτο της θεματογραφίας, που αναφέρεται στην ιστορία και τον πολιτισμό της Νισύρου κατά την διαδρομή των κατοίκων της από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, σε θέματα ιστορίας, λαογραφίας, αρχαιολογίας, περιβάλλοντος, οικονομίας, μονογραφίες ντόπιων προσωπικοτήτων κ.ά. Εκείνο όμως που ιδιαίτερα εντυπωσιάζει είναι η διαίσθηση μιας φιλότιμης προσπάθειας συλλογής και καταγραφής του γλωσσικού πολιτισμού της Νισύρου, από λόγιους και επιστήμονες του νησιού, προφανώς για την διάσωση και διάδοσή του, με δημοσιεύσεις παραμυθιών, δημοτικών τραγουδιών και λαϊκής ποίησης, παροιμιών, γητειών, αρών, ευχών, συλλογών γλωσσικής ύλης κ.ά.

* * *

Μετά την έκδοση του ‘Λεξικού των Κωακών Ιδιωμάτων’ (2006), και έχοντας τον πλούτο των δημοσιευμάτων αυτών ως κύρια βιβλιογραφική πηγή, απετόλμησα τη σύνταξη και του ‘Λεξικού του Ιδιώματος της Νισύρου’, ως χρέος οφειλόμενο προς την ‘εκ μητρός’ πατρίδα μου Νίσυρο, αλλά και γιατί, αν το πρώτο βιβλίο ενός έθνους είναι το Λεξικό του, το πρώτο βιβλίο ενός νησιού ή ενός μικρού χερσαίου γεωγραφικού χώρου είναι το Λεξικό του γλωσσικού του ιδιώματος.

Το γλωσσικό ιδίωμα, γενικά, είναι συνυφασμένο με την κοινωνική και πολιτισμική ιδιαιτερότητα μιας νησιωτικής ή χερσαίας γλωσσικής κοινότητας, και, όπως ξαναέγραψα, η επιβίωση της ντοπιολαλιάς κάθε τόπου είναι ιδιαίτερα σημαντική, ως πηγή που συμβάλλει στην αυτογνωσία της διαχρονικής διαδρομής του γλωσσικού μας πολιτισμού και στην κατάδειξη της συνεχούς παρουσίας του ίδιου λαού και της ίδιας γλώσσας στην ίδια νησιωτική ή χερσαία περιοχή. Μια λέξη, όπως παρατηρεί ο Αναστάσιος Καραναστάσης (1996,156), είναι πολλές φορές μια ολόκληρη ιστορία, που ομιλεί για τον πολιτισμό του τόπου, όπως ένα έργο τέχνης ανακυρόμενο από τα σπλάχνα της γης ή ένα ιστορικό γεγονός. Πολλές φορές μια ασήμαντη λέξη, ξενόηχη εκ πρώτης όψεως, μπορεί να κρύβει κάτω από την αλλόκοτη μορφή της μια πανάρχαια καθαρόαιμη ελληνική.

Για να αντιληφθούμε την σπουδαιότητα της διάσωσης από τη φθορά του χρόνου έστω και μιας λέξης από τον πνευματικό θησαυρό που κληρονομήσαμε, αρκεί να αφήσουμε τα μάτια της ψυχής να ανατρέξουν πίσω στο χρόνο και να μεταφερθούμε νοερά στον Μυστρά. Και ο λόγος για τον Καζαντζάκη που είχε πάει εκεί με τον Σικελιανό, όπου έξω από τη Σπάρτη είδαν ένα παράξενο λουλούδι και το έκοψαν. Ρώτησαν τα παιδιά που μαζεύτηκαν γύρω πώς το έλεγαν το λουλούδι, αλλά εκείνα δεν ήξεραν. Ένα αγόρι είπε να πάει να ρωτήσει τη θεία τη Λενιώ, γύρισε όμως και είπε ότι η θεία η Λενιώ πέθανε προχθές. Και ο Καζαντζάκης μονολογεί:

‘Η καρδιά μας σφίχτηκε. Νιώσαμε πως είχε πεθάνει μια λέξη. Πέθανε και δεν μπορεί κανένας πια να την τοποθετήσει σ’ ένα στίχο και να την κάμει αθάνατη. Τρομάξαμε. Ποτέ θάνατος δεν μας φάνηκε τόσο ανεπανόρθωτος. Κι αφήκαμε το λουλούδι απάνω στο φράχτη, απλωτά σαν πτώμα’.

* * *

Στο γλωσσικό ιδίωμα της Νισύρου, σε ετυμολογικό επίπεδο, διαπιστώνουμε πολλούς αρχαϊσμούς ως προς τα ριζικά των λέξεων (*αδιάθονας < δοθήν, φτος < οπτός, σκουμίζζω < εισκομίζζω, σακκάζζω < δωρ. σακός / σηκός ‘μάντρα’*), χωρίς να απουσιάζουν λέξεις από την μεσαιωνική δημόδη γραμματεία, με τα οικοδομικά υλικά της οποίας είναι κατασκευασμένη η πραγματική γέφυρα μεταξύ του αρχαίου, ελληνιστικού και νεοελληνικού κόσμου (*κουρουκλίζζω < μσν. κουρούκλα, λαπαρρασμένος < μσν. λαπάρα / λαμπάρα, σουσούμι < μσν. σύσσημον*), λέξεις από γλωσσικό δανεισμό που σηματοδοτούν ιστορικά γεγονότα, όπως ενετοκρατία (*αλαργέρω < allargare, άξαμο < examen, κουμπασέρω < compassar, μπρατιγάρω < pratigare*), τουρκοκρατία (*γεβεντίζζω < beşenmek, γεμιζζής < gemici, αγιάρι < ayar*), ιταλοκρατία (*μπράτη,τα < apparati, βιζζιτέρω < visita, καβαζζέρω < avanzare*), όμως δανεισμό που πήραμε και εντάξαμε στη δομή της γλώσσας μας, που του δώσαμε τη δυνατότητα να έχει ελληνικές καταλήξεις, να κλίνεται και να συντάσσεται ως να μην υπήρξε ποτέ ξένος.

Το σημερινό γλωσσικό ιδίωμα της Νισύρου ανήκει στην ομάδα των νότιων νεοελληνικών ιδιωμάτων, και εντάσσεται στα Δωδεκανησιακά ιδιώματα, στην υποομάδα εκείνη της οποίας τα ιδιώματα έχουν στενή σχέση μεταξύ τους, επειδή παρουσιάζουν πολλά κύρια φωνητικά φαινόμενα (ΒΑ Ρόδος, Κως, Καστελλόριζο, Τήλος, Λέρος, Αστυπάλαια).

Πρώτος ο οποίος αναφέρεται στο ιδίωμα της Νισύρου είναι ο λόγιος Ιωάννης Λογοθέτης, με το άρθρο του ‘Περί της Νισυριακής διαλέκτου’ στην εφημερίδα ‘Αυγή της Δωδεκανήσου’ αρ.φ. 444. Εκείνος όμως που καταπιάστηκε συστηματικά είναι ο Γιάννης Σπ. Κουρούνης, γλωσσολόγος ο ίδιος, στα άρθρα του: ‘Φωνητική του γλωσσικού ιδιώματος της Νισύρου’ *‘Νισυριακά τ.8 (1982),397-460* και ‘Γενικές γραμμές στο τυπικό του γλωσσικού Νισυριακού ιδιώματος’ *‘Νισυριακά τ.9(1984), 169-213*. Επίσης ο Κώος γλωσσολόγος Αναστάσιος Καραναστάσης ‘Ενδιαφέροντα φωνητικά φαινόμενα του Νισυριακού ιδιώματος’ *‘Νισυριακά τ.11(1990),13-18*, και δευτερευόντως οι Κώστας Σακελλαρίδης σε σχετικό κατατοπιστικό σημείωμα, μετά την εισαγωγή στο άρθρο του ‘Νισύρικα παραμύθια’ *‘Νισυριακά τ.5(1991),14-20*, και Νικήτας Κουμέντος ‘Σύντομες πληροφορίες για τη γραφή της φωνητικής και οδηγίες για την ανάγνωση των ιδιωματικών κειμένων’ *‘Νισυριακά τ.11(1990),275-276* στο άρθρο του ‘Πειράγματα και ψυχαγωγία στη Νίσυρο’.

Οφείλω εδώ να μνημονεύσω τους ντόπιους λόγιους και επιστήμονες συλλογείς γλωσσικής ύλης, ζώντας και μη, οι εργασίες των οποίων απετέλεσαν τις κύριες βιβλιογραφικές μου πηγές, όπως οι: Καζαβής Γεώργιος, Καραναστάσης Αναστάσιος,

Καρπαθίου Εμμανουήλ, Κοντοβερός Λάζαρος, Κουμέντος Νικήτας, Κουρζής Αντώνιος, Λογοθέτης Ιωάννης, Λογοθέτης Μιλτιάδης, Μαστρογιάννης Νικήτας, Μαυρουδής Λάζαρος, Μπαλαλάς Δημήτριος, Παπαδόπουλος Γεώργιος, Πετρούτσου Μαρία, Σακελλαρίδης Κώστας, Σακελλαρίδης Γαβριήλ, Σακελλαρίδης Μάνος, Στρίκης Δημήτριος, Τσιρπανλής Ζαχαρίας, Χαρτοφύλης Γιάννης (βλ. Συντομογραφία Βιβλιογραφικών πηγών).

Ιδιαίτερα αναφέρομαι στους καλούς συμπατριώτες και συναδέλφους μου Μαστρογιάννη Νικήτα και Χαρτοφύλη Γιάννη, οι οποίοι έθεσαν επιπλέον στη διάθεσή μου τις χειρόγραφες συλλογές τους, που εμπλούτισαν και ωφέλησαν το Λεξικό, αλλά και τις χρήσιμες πληροφορίες τους. Η συμβολή τους φαίνεται ευδιάκριτα σε όλο το εύρος του Λεξικού και γι' αυτό είμαι ευτυχής που μου δίνεται η ευκαιρία να εκφράσω τη βαθιά ευγνωμοσύνη μου για την συνδρομή τους. Οφείλω, τέλος, να ευχαριστήσω τον καλό φίλο Κων/τίνο Μηνά, Ομότιμο Καθηγητή Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου για τις πάντα χρήσιμες υποδείξεις του.

* * *

Απαραίτητο στοιχείο ενός ιδιωματικού λεξικού είναι η άριστη γνώση του ιδιώματος από τον λεξικογράφο, πέραν από την όποια θεωρητική επιστημονική του κατάρτιση, και άρα η ορθή χρήση, από τον ίδιο, των ιδιωματικών παραθεμάτων. Νισύριος ο ίδιος, και γνώστης, καθώς θέλω να πιστεύω, του νισύρικού ιδιώματος, έπρεπε να διαπιστώσω αν οι συλλογείς γλωσσικής ύλης, παραμυθιών κ.λπ. έκαναν ορθή χρήση του νισύρικού ιδιώματος. Η αίσθησή μου δεν είναι θετική, όταν ενισχύεται και από σχόλιο που παραθέτει ο Κ. Σακελλαρίδης (1991,9-10) για την συλλογή π.χ. παραμυθιών του Γ. Παπαδόπουλου (1891), πέραν της μεγάλης του προσφοράς: 'Ο Νισύριος λαογράφος', παρατηρεί, 'υστέρησε στη φωνητική απόδοση του λαογραφικού υλικού που μας έδωσε...προσπάθησε να εξωραΐσει το κείμενό τους, μεταβάλλοντας λέξεις και καταλήξεις που δείχνουν να φαντάζουν ξεκάρφωτες ανάμεσα στο σύνολο...τις ρηματικές καταλήξεις -ουσιν και -ασιν σχεδόν τις εξαφάνισε από τα κείμενά του'. Από αυτή την διαπίστωση, έπρεπε πολλά από τα ιδιωματικά παραθέματα, μέσα από κείμενα ή στίχους συλλεκτών ή δημιουργών που χρησιμοποιούνται στο Λεξικό, να ελεγχθούν και να μεταγραφούν, έτσι ώστε να δίδουν την αίσθηση ότι είναι πλησιέστερα προς το νισύρικο ιδίωμα.

Δομή του Λεξικού: Κάθε λήμμα του λεξικού αρχίζει από το κυρίως λήμμα, που αποτελεί την κεφαλή του λήμματος και εξάιρεται οπτικά με μαύρα στοιχεία. Μετά το κυρίως λήμμα ακολουθεί το *ερμήνευμα*, δηλαδή ο ορισμός της σημασίας του λήμματος. Οι σημασίες, όπου πρέπει, υποδιαίρονται σε επιμέρους σημασίες. Κάθε ερμήνευμα υποστηρίζεται από χρήσεις και παραδείγματα, δηλαδή παραθέματα, για να καταστήσουν περισσότερη εύληπτη και προσιτή τη σημασία του λήμματος, πολλά από τα οποία εμπλουτίζονται με λαογραφικά, ιστορικά κ.ά. στοιχεία, όπως αποσπάσματα δημοτικών τραγουδιών, παραμυθιών, παροιμίες, γνωμικά, γητειές, αρές, ευχές, που απαλύνουν, πολλές φορές, την αυστηρή επιστημονική δομή

του Λεξικού, καθιστώντας το φιλικό και οικείο στον χρήστη του. Μετά το παράθεμα ακολουθούν, μερικές φορές, *υπολήμματα*, δηλαδή λήμματα υποταγμένα στο κυρίως λήμμα, χωρίς ερμηνεύματα, αφού αποτελούν άλλους τύπους της ίδιας ιδιοματικής λέξης. Το πέρασμα, πολλές φορές, από τον αρχαίο τύπο της λέξης στον μεταγενέστερο (μγν.), τον μεσαιωνικό (μσν.) και έπειτα στο σημερινό ιδίωμα, γίνεται για να καταδειχθεί η συνέχεια και η αδιάσπαστη ενότητα και παρουσία της ελληνικής γλώσσας στο νησί. Στο τέλος κάθε λήμματος δίνονται, συγκριτικά προς το κυρίως λήμμα, παράλληλοι ιδιοματικοί τύποι δωδεκανησιακών ή και άλλων ιδιωμάτων. Έτσι κάθε λήμμα περνά από όλα τα επίπεδα της γλωσσικής έρευνας: το μορφολογικό, το σημασιολογικό, το ετυμολογικό και το συγκριτικό. Η δομή κάθε *κυρίως λήμματος* κλείνει με τις βιβλιογραφικές παραπομπές του λήμματος, με μικρότερα τυπογραφικά στοιχεία. Λήμματα ομόγραφα διαφορετικής ετυμολογικής αρχής διακρίνονται με εκθέτες, π.χ. *γάτζι (I)-γάτζι(II)*, *καλίκια(I)-καλίκια(II)*, *παστός(I)-παστός(II)* κ.λπ.

Επισημαίνοντας, τέλος, ότι η αξία του παρόντος Λεξικού έγκειται στην καταγραφή και διάσωση του γλωσσικού ιδιοματικού θησαυρού του νησιού μας, που κινδυνεύει να σιγήσει από τη φθορά του χρόνου, του τρόπου ζωής και των ραγδαίων κοινωνικών αλλαγών και ανακατατάξεων, παραδίδω το *Λεξικό του Ιδιώματος της Νισύρου* στον φίλο Πρόεδρο Κώστα Χαρτοφύλη και το Διοικητικό Συμβούλιο της 'Εταιρείας Νισυριακών Μελετών', με τις ολόθερμες ευχαριστίες μου για την φροντίδα της έκδοσής του, ευχόμενος να συμπληρωθεί και, γιατί όχι, να διορθωθεί μελλοντικά, από νέους φερέλπιδες επιστήμονες ερευνητές, εραστές της Νισύρου μας, αφού προνόμιο του χρόνου είναι να ωριμάζει τους καρπούς που παράγει η σκέψη.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΕΥΣΤ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΗΣΥΡΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ (ΦΩΝΗΕΝΤΙΣΜΟΣ)

Αφαίρεση αρχικού φωνήεντος: αλέθω > λέθω, αποκόβω > ποκόβω, αρρωστώ > ρωστώ, ερίφι > ρίφι, ιδίωμα > δγιώμα-δγιώματα, (τα), υπάγω > πάω, ομοιάζω > μοιάζω.

Προσθήκη αρχικού φωνήεντος: γροικώ > εγροικώ, δρυς > εδρύς, ολίγος > λλίος > ελλίος, πόθεν > απόθε, ρίγανη > αρίανη.

Συγκοπή: ακολουθώ > ακολουθώ > κλουθώ, εκάθησα > έκατσα, επέρυσι > πέρυσι > πέρσι, κολυμβώ > κλυμβώ > κλουμπώ.

Αποκοπή: άφησέ το > άφης το, φέρε μου > φέρ' μου.

Συναλοιφή: καβαλλικεύω > κααλλικεύγω > καλλικεύγω, χρυσοχόος > χρουσοχόος > χρουσοφός.

Αφομοίωση: α-ι > α-α mani-bella > μαναβέλλα.

α-ο > α-α βαττολαλώ > βατθαλαλώ.

ε-α > α-α δρεπάνι > δραπάνι, λεκάνη > λακάνη.

ε-ο > ο-ο βελόνα > βολόνα.

ι-ο > ο-ο scirocco > σορόκκος.

ο-ε > ο-ο όρεξη > όροξη.

ο-ι > ο-ο πολυφαγός > πολλοφα(γ)άς.

Τροπές φωνηέντων:

α > ε άπτω > έφτω.

ε > α ερμηνεία > αρμήνεια.

ε > ι κενώνω > κινώννω, Δεκέμβρης > Δικέβρης.

ε > ο ρεβίθι > ροβίθι.

ι > ε μάλλινος > μάλλενος, ξύλινος > ξύλενος.

ί > έ μύρσινο > μέρσινο, βίτσα > βέτσα.

ι > υ (από επίδραση χειλικών / υγρών) θρύμπη > θρούμπη, ξυράφι > ξουράφι, προκίζω > προκίζζω.

ί > ύ κρύσταλλο > κρούσταλλο.

ο > α (ολόκληρος) ολάκχερος > αλάκχερος, ολόρθος > αλόρθος.

ο > ε ποθαίνω > πεθαίνω, όψιμος > έψιμος, φρόνιμος >

φρένιμος, αντίδωρο > αντίερω.

ο > υ σφογγάρι > σφουγγάρι, ψωνίζω > ψουννίζζω.

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ (ΣΥΜΦΩΝΙΣΜΟΣ)

Σίγηση (όχι πάντα) των μεσοφωνηεντικών β, γ, δ και του π: διβολίζω > διολίζζω, δίβολον > δίολο, μαγείρεμα > μαέρεμα, σίγουρος > σίουρος, αποπάνω > αοπάνω, απομέσα > αομέσα.

Ανάπτυξη -γ- μεταξύ β/δ+ι ή π+ι με συνίγηση, όταν ακολουθεί φωνήεν:

δειαφίζω > δγειαφίζζω, διάκαμμα > δγιάκαμμα, πιο > πγιο, ποιος > πγιοιος, βιολί > βγιολλί.

Δίπλωση -ζ- στην αρχή λέξεων (ζζάλο, ζζάφτω, ζζαμποθάρης) ή ενδολεξικά (διαλοῖζζομαι, δγιαλύζζομαι, γουργουλλακιάζζω, καρκαζζίκα, καπάζζα).

Ο τσιτακισμός του -κ-, που χαρακτηρίζει τα Δωδεκανησιακά ιδιώματα, με ελάχιστα ίχνη στα Νικιά, δεν ακούεται στη Νίσυρο.

Πρόθεση σ-: κρίνος > σκρίνος, φακίδα > σφακίδα, φαντάζω > σφαντάζζω.

γ-: λάρος > γλάρος, λείχω > γλείφω, νεύω > γνέφω.

Προφορά των ρινικών συμπλεγμάτων μπ, ντ, γκ / γγ ως b, d, g αντίστοιχα.

Ανομοίωση: λ-λ > ν-λ αμπελόφυλλο > αμπενόφυλλο, (τουρκ. helal >) χαλάλι > χανάλλι. ν-ν > λ-ν κανοναρχώ > καλοναρκώ, ανυφαντού > αλεφαντού.

ρ-ρ > λ-ρ άροτρο > άλετρο > αλέτρι, ραντουρώ > λαντουρώ.

ρ-ρ > ν-ρ παραθύρι > παναθύρι.

Δίπλωση: Το ιδίωμα της Νισύρου είναι από τα πλέον αντιπροσωπευτικά των διπλωτικών ιδιωμάτων, καθώς διατηρεί τα διπλά σύμφωνα της αρχαίας Ελληνικής, παρ' ό τι άρχισαν να απλοποιούνται ήδη από τον 3^ο π.Χ αιώνα, όπως διαπιστώνεται από επιγραφές.

Διπλά δευτερογενή σύμφωνα προκύπτουν στο Νισύρικο ιδίωμα:

i. Από δίπλωση των ψιλών κ, π, τ (κκ, ππ, ττ) με δάσυνση του δεύτερου (κχ, πφ, τθ): κουκουλώνω > κουκκουλλώννω > κουκχουλλώννω, καπάκι > καππάκι > καπφάκι, μύτη > μύττη > μύτθη, πίτα > πίττα > πίτθα.

ii. Από αφομοίωση συμφώνων ενδολεξικά και ψίλωση -θ-: πενθερός > πεθθερός > πετθερός, ανθός > αθθός > ατθός.

iii. Με συνεκφορά: τον χορό > το χ-χορό, τον βασιλιά > το β-βασιλιά, αν θέλεις > α θ-θέλεις.

Τροπές συμφώνων:

β > δ βαφτίζω > δαφτίζζω, βάφτισμα > δάφτισμα.

γ > δ (ιταλ. gemello >) γεμέλλης > δεμέλλης.

θ > δ θειάφι > δγείαφι

φ > β φασούλι > βασούλι.

ΤΟΝΙΣΜΟΣ

Μετακίνηση του τόνου από την προπαραλήγουσα στην παραλήγουσα: οι α-θρώποι, από τη γενική πληθυντικού των ανθρώπων-οι αθρώποι, των δασκάλων- οι δασκάλοι, και από την παραλήγουσα στη λήγουσα, όπως του χοιρού, του ψυλλού, του σκυλλού, ενός χρονού, αναλογικά προς τα οξύτονα ο ανθός-του ανθού, του λαγού, του σοφού κ.τ.ό. Η αναλογία είναι ισχυρό γλωσσικό φαινόμενο γνωστό ήδη από την αρχαιότητα, 'ώτοις μη λέγε, ως τινές των γραμματικών, αλλ' ωσί' (Φρόνιχος), με το ώτοις αναλογικά προς τα ότα.

ΡΗΜΑΤΑ

Διατήρηση της κατάληξης του γ' πληθυντικού προσώπου του ενεστώτα οριστικής -ουσι(ν) (λέουσι, πίννουσι, τρώουσι, φορούσι) και της κατ' αναλογίαν με αυτήν κατάληξης του γ' πληθυντικού αορίστου -ασι(ν) (εγινήκασι, εφωνάξασι, ε-

κάμασι), μορφολογικό στοιχείο που προσδίδει στο ιδίωμα αρχαϊζουσα μορφή.

Διατήρηση της συλλαβικής αύξησης ε- (τονισμένης και άτονης) στον παρατατικό και τον αόριστο (έλεα, επάαινα, εκάμασι, επήρασι, εμαράτθηκε).

Δίπλωση του -ν- στα ρήματα σε -ώνω (δώννω, κλειώννω, πιθακώννω).

Ανάπτυξη -γ- στα ρήματα σε -εύω (δουλεύω, παστρεύω, πιστεύω).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στο Λεξικό δεν σημειώνω τα ρινικά συμπλέγματα μπ, ντ, γκ / γγ που προφέρονται στο ιδίωμα ως b, d, g αντίστοιχα, και απλογραφώ τα ενδολεξικά -pp- (αρώστια), -nn- (τύρανος) γιατί στο ιδίωμα δεν ακούονται ως διπλά.

ΣΥΝΗΘΕΣΤΕΡΕΣ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

αιτιατική)	ιταλικός)	παθητικός)
αμτβ. = αμετάβατος	κ.α. = και αλλού	παραγωγικός)
αντίθ(ετος)	κ.ά. = και άλλα	πβ. = παράβαλε
αντων(υμία)	κ.ά.ό. = και άλλα όμοια	περικτ(ικός)
αόρ(ιστος)	κ.ά.τ. = και άλλα τέτοια	πληθ(υντικός)
αραβ(ικός)	κ.έ. = και έπειτα	προελλ(ηνικός)
αραβοτουρκ(ικός)	κ.λπ = και λοιπά	πρόθ(εση)
αραμ(αϊκός)	κ(οινός)	προστακτική)
αρσεν(ικός)	κ.τ.ό. = και τα όμοια	ρ(ήμα)
αρχ(αίος)	λ. = λέξη / λήμμα	σανσκριτικός)
βαβυλ(ωνιακός)	μεγεθ(υντικός)	στερητικός)
βενετικός)	μέλλ(οντας)	σύνδ(εσμος)
βλ.λ. = βλέπε λέξη/λήμμα	μέσ(ος)	συνεκδ(οχικά)
βυζαντινός)	μσν. = μεσαιωνικά/-ός	τουρκ(ικός)
γαλλ(ικός)	μτβ. = μεταβατικός	τύπος)
δηλ(αδή)	μτγν. = μεταγενέστερος	υποκορ(ιστικός)
ελλην(ικός)	μτφ. = μεταφορικά	ύστερ(ος)
επίθ(ετο)	μτχ. = μετοχή/-ικός	φρ(άση)
επίρρ(ημα)	ναυτ(ιλία)	φωνητικός/-ικά)
επιστημ(ονικός)	νεοελλ(ηνικός)	
ίδ(ιος)	ουδ(έτερος)	
ιδιωμ(ατικός)	ουσιαστ(ικός)	

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**1. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ**

- Αρφαράς 1978 ή Νίσυρος = Μιγάλης Αρφαράς, Το δίπατο λαϊκό Νισύρικο σπίτι, *Νισυριακά* 6(1978), 5-60
- Αρφαράς 1984 = Μιγάλης Αρφαράς, Η κεντητική και υφαντική τέχνη της Νισύρου, *Νισυριακά* 9(1984), 17-142
- Βεζύρογλου = Βασίλης Βεζύρογλου, Μύθοι, ιστορίες και σάτιρες, Επιμέλ. Κ. Σακελλαρίδη, *Νισυριακά* 8(1982), 317-340
- Γνωμαγόρας = *Δελτίο του Γνωμαγόρα* τ.1-8, έκδ. Β', Επιμέλ. Χριστοφής Ιω. Κορωναίος.
- Καζαβής = Γεώργιος Καζαβής, *Νισύρου Λαογραφικά*, Ν.Υόρκη 1940
- Καραναστάσης 1965 = Αναστ. Καραναστάσης, (βιβλιοκρ.) Λαογραφικά σύμμεικτα Νισύρου, υπό Εμμ. Καρπαθίου Μητροπολίτου Κω, *Νισυριακά* 2(1965), 278-282
- Καραναστάσης 1987=Αναστ.Καραναστάσης, Γλωσσική ύλη εκ Νισύρου Δωδεκανήσου, *Νισυριακά* 10(1987), 123-184
- Καραναστάσης 1990 = Αναστ. Καραναστάσης, Ενδιαφέροντα φωνητικά φαινόμενα του Νισυριακού ιδιώματος, *Νισυριακά* 11(1990), 13-18
- Καραναστάσης 1996 = Αναστ. Καραναστάσης, Η συμμετοχή της Νισύρου στο Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών και η συμβολή της στην Ελληνική λαογραφία, *Από τα Νισυριακά Χρονικά στην Εταιρεία Νισυριακών Μελετών* τ. Α'1996, 154-158, ο ίδιος, Τρεις εβδομάδες με το λαό της Νισύρου, 315-317
- Καρπαθίου 1996 = Εμμαν. Καρπαθίου, Λαογραφικά σύμμεικτα Νισύρου, *Από τα Νισυριακά Χρονικά στην Εταιρεία Νισυριακών Μελετών* τ. Α'1996, 230-232, 268-271, 313-314, 364-366, 411-414, 464-466, 490-492, 523, τ. Β'565, 645-647, 671-672, 721, 752-753, 786-787, 845, 885-887, ο ίδιος, Προικώα έθιμα της Νισύρου, τ. Β'1996, 841-843
- Κοντοβερός = Λάζαρος Κοντοβερός, *Νισυριακά οικιακά σκεύη και γεωργικά εργαλεία*, *Νισυριακά* 4(1972), 307-321
- Κουμέντος 1972 = Νικήτας Κουμέντος, Μοιρολόγια Νισύρικα, *Νισυριακά* 4(1972), 239-306
- Κουμέντος 1987 = Νικήτας Κουμέντος, Χαρακτήρες και πειράγματα στη Νίσυρο, *Νισυριακά* 10(1987), 5-108
- Κουμέντος 1990 = Νικήτας Κουμέντος, Πειράγματα και ψυχαγωγία στη Νίσυρο, *Νισυριακά* 11(1990), 271-361
- Κουμέντος 1991 = Νικήτας Κουμέντος, Ο γάμος στη Νίσυρο. Ιστορική αναδρομή του θεσμού, *Νισυριακά* 5(1991), 157-263
- Κουρζής = Αντώνιος Κουρζής, Διαλεκτικό υλικό Μανδρακίου Νισύρου Δωδ/νήσου, *Νισυριακά* 13(1994), 219-340

- Κουρούνης 1982 = Γιάννης Κουρούνης, Φωνητική του γλωσσικού ιδιώματος της Νισύρου, *Νισυριακά* 8(1982),397-460
- Κουρούνης 1984 = Γιάννης Κουρούνης, Γενικές γραμμές στο τυπικό του γλωσσικού Νισυριακού ιδιώματος, *Νισυριακά* 9(1984),169-214
- Κουρούνης 1987 = Γιάννης Κουρούνης, Λαογραφικά σύμμεικτα Νισύρου, *Νισυριακά* 10(1987), 387-407
- Λογοθέτης Ιω. = Ιωάννης Λογοθέτης, *Επιστολαί-Ποιήματα*, Εισαγωγή - Επιμέλεια Κώστας Οδ. Σακελλαρίδης, Αθήναι 1974
- Λογοθέτης Μιλτ.= Μιλτιάδης Λογοθέτης, Τα κτηματολόγια της Νισύρου κατά τα χρόνια της δουλείας (1785-1945), *Νισυριακά* 10(1987),197-386
- Μαστρογιάννης = Νικήτας Μαστρογιάννης, *Τα λιοτρίδια της Νισύρου*, Αθήνα 2005
- Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- Μαυρουδής = Λάζαρος Μαυρουδής, *Νισύρου Μνήμες*, Ρόδος 2005
- Μπαλαλάς 1965= Δημήτριος Μπαλαλάς, Γράμματα Δημήτρη Μπαλαλά, Επιμ. Κ. Σακελλαρίδης, *Νισυριακά* 2(1965),215-227
- Μπαλαλάς 1981 = Δημήτριος Μπαλαλάς, Ποιήματα, Επιμ. Κ. Σακελλαρίδης, *Νισυριακά* 7(1981),35-181
- N.N. = Εφημερίδα 'Νισυριακά Νέα', έκδοση Συλλόγου Νισυρίων Αθηνών 'Ο Γνωμαγόρας, Δ/ντής-Συντάκτης Γιάννης Χαρτοφύλης.
- Παπαδόπουλος 1909 = Γεώργιος Παπαδόπουλος, *Γενική Γεωγραφία και ιστορική περιγραφή της νήσου Νισύρου...1909*
- Παπαδόπουλος 1984=Γεώργιος Παπαδόπουλος, Λεξιλόγιον Νισυριακόν, *Νισυριακά* 9(1984),276-292
- Παπαμανώλη = Λούλα Παπαμανώλη, Η Νισύρική φορεσιά, *Νισυριακά* 6(1978)99-106
- Παπάτσου = Στυλιανή Παπάτσου-Σταμέλου, Η χλωρίδα και η βλάστηση της Νισύρου και των γύρω νησίδων, *Νισυριακά* 8(1982),372-380
- Παπαχριστοδούλου= Χριστόδ. Παπαχριστοδούλου, Τοπωνυμικό Νισύρου, *Νισυριακά* 3(1969), 230-268
- Παρθενιάδης = Μιχαήλ Παρθενιάδης, Παληού Νισύριου Τραγούδια, *Νισυριακά* 4(1972), 66-94
- Πετρούτσου 1978 = Μαρία Πετρούτσου, Νισύρικα Παιχνίδια, *Νισυριακά* 6(1978) 107-113
- Πετρούτσου 1982=Μαρία Πετρούτσου, Νισυριακά Παιχνίδια, *Νισυριακά* 8 (1982), 22-48
- Πετρούτσου 1984 = Μαρία Πετρούτσου, Η έμμετρη αλληλογραφία στη ζωή του Νισύριου, *Νισυριακά* 9(1984),293-332
- Πετρούτσου 1993 = Μαρία Πετρούτσου, Νισύρικα φαγητά και γλυκά, *Νισυριακά* 12(1993), 337-372
- Σακελλαρίδης Κ.1965 =Κώστας Σακελλαρίδης, Το Νισύρικο Δημοτικό Τραγούδι, *Νισυριακά* 2(1965), 5-202

- Σακελλαρίδης Κ.1981 = Κώστας Σακελλαρίδης, Ένα έθιμο που εξέλιπε, *Νισυριακά* 7(1981),22-25
- Σακελλαρίδης Κ.1982 = Κώστας Σακελλαρίδης, Παραδόσεις και τοπικές ιστορίες της Νισύρου, *Νισυριακά* 8(1982),279-316
- Σακελλαρίδης Κ.1983 = Κώστας Σακελλαρίδης, *Παροιμίες και φράσεις από τη Νίσυρο*, Αθήνα 1983
- Σακελλαρίδης Κ.1991 = Κώστας Σακελλαρίδης, Νισύρικα παραμύθια, *Νισυριακά* 5(1991),5-108
- Σακελλαρίδης Γ.1982 = Γαβριήλ Σακελλαρίδης, Δημώδες γλωσσικό υλικό και λαογραφικά ανάλεκτα του χωριού Νικιά της Νισύρου, *Νισυριακά* 8(1982),121-256 και ανάτυπο
- Σακελλαρίδης Γ.1984 = Γαβριήλ Σακελλαρίδης, Παροιμίες και φράσεις από τα Νικιά της Νισύρου, *Νισυριακά* 9(1984),143-168
- Σακελλαρίδης Γ.1987 = Γαβριήλ Σακελλαρίδης, Η ζωοκλοπή στα Νικιά και η άμυνα των κατοίκων, *Νισυριακά* 10(1987),185-196
- Σακελλαρίδης Γ.1990 = Γαβριήλ Σακελλαρίδης, Στα Νικιά του χθες και προχθές *Νισυριακά* 11(1990),152-181
- Σακελλαρίδης Μ.2007 = Μάνος Σακελλαρίδης, Η Νίσυρος του χθές και του σήμερα, *Νισυριακά* 17(2007),376-408
- Στρίκης = Δ.Α.Στρίκης, Περιγραφή απαλαιού Νισύρικου σπιτιού, *Από τα Νισυριακά Χρονικά στην Εταιρεία Νισυριακών Μελετών*, τ.Α΄1996, 338-343
- Τσιρπανλής 1982 = Ζαχαρίας Τσιρπανλής, Νίσυρος και Πάτμος (17-19 αι.) Πνευματική επικοινωνία και οικονομικές σχέσεις, *Νισυριακά* 8(1982), 7-21
- Τσιρπανλής 2009 = Ζαχαρίας Τσιρπανλής, Πηγές για τον ιδιωτικό βίο των Νισυρίων (18-20 αι.), *Νισυριακά* 18(2009), 25-186 και αυτοτελής έκδοση, εκδ. οίκ. Αντ.Σταμούλης, Θεσσαλονίκη 2009
- Φραντζής = Νίκος Εμμ. Φραντζής, Η ορνιθοπανίδα της Νισύρου, *Νισυριακά* 17(2007), 328-336
- Χαρτοφύλης 1984=Γιάννης Δ. Χαρτοφύλης, Ο αγροτικός και ποιμενικός βίος στη Νίσυρο, *Νισυριακά* 9(1984), 231-275
- Χαρτοφύλης 1990 = Γιάννης Δ. Χαρτοφύλης, Οι μαχαλάδες του Μαντρακιού, *Νισυριακά* 11(1990), 229-270
- Χαρτοφύλης 2007 = Γιάννης Δ. Χαρτοφύλης, *Όσα δεν πήρε ο άνεμος*, Αθήνα 2007

2.ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΗΣ ΛΟΙΠΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ Ανδριώτης =

- Ν.Π.Ανδριώτης, Ετυμολογικά και σημασιολογικά, *Λεξικογραφικό Δελτίο* 1941, 57-91
- Ανδριώτης,Λεξ. = Ν. Π. Ανδριώτης, *Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, τρίτη έκδοση, Θεσσαλονίκη 1983 (έκδοση Ιδρ. Μανόλη Τριανταφυλλίδη)
- Άμαντος, Γλωσσικά =Κων/νος Άμαντος, Γλωσσικά εκ Χίου, *Λαογραφία* τ. 7 (1923),

335-345

- Άμαντος, Προσθήκαι = Κων/νος Άμαντος, Προσθήκαι εις το Χιακόν γλωσσάριον και το Χιακόν τοπωνυμικόν, *Λεξικογραφικό Δελτίο* 3(1941),133-174
- Άμαντος, Γλωσσ.Μελ. = Κων/νος Άμαντος, *Γλωσσικά Μελετήματα*, Αθήνα 1964
- Αρφαράς, Κως = Μιγάλης Αρφαράς, *Το πλατυμέτωπο λαϊκό σπίτι της Κω*, Αθήνα 1982
- Αρφαράς, Κάλυμνος =Μιγάλης Αρφαράς, *Η κατζιά, το λαϊκό μονόχωρο σπίτι της Καλύμνου*, Αθήνα 1999
- Βαγιακάκος, Κάρπαθος = Δικαίος Βαγιακάκος, Γλωσσικά εκ Καρπάθου, *Δωδεκανησιακόν Αρχείον* τ. 2(1956-57), 190-194
- Βαγιακάκος, Συμβολή = Δικαίος Βαγιακάκος, *Συμβολή εις την μελέτην των ναυτικών εμπορικών όρων του Ελληνικού χώρου* (16-19 αι.), Αθήνα 1990
- Βαγιακάκος, Διαλεκτικά = Δικαίος Βαγιακάκος, Κοινά διαλεκτικά Δωδ/νήσου και Μάνης, *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 1(1994),43-63
- Γεωργίου =Ι.Π.Γεωργίου, Λαογραφικά Λέρου, *Δωδ/κά Χρονικά* 5(1978), 151-206
- Dawkins 1 = R.M.Dawkins, Τραγούδια των Δωδεκανήσων (Δημοσίευση Στίλπ. Κυριακίδη της συλλογής του Ιακ. Ζαρράφτη με παρατηρήσεις του R.M. Dawkins), *Λαογραφία* 13(1951),33-99
- Dawkins 2 = R.M.Dawkins, *Forty-five stories from the Dodekanese*, Cabridge, 1950
- Δράκος 1982 = Νικόλας Δράκος, *Για το γλωσσικό ιδίωμα της Καλύμνος*, Αθήνα 1982
- Δράκος 1983 = Νικόλας Δράκος, *Για το γλωσσικό ιδίωμα της Καλύμνος*, Αθήνα 1983, έκδ.Β΄
- Δράκος 1984 = Νικόλας Δράκος, Λεξικογραφικά της Καλύμνου, *Καλυμνιακά Χρονικά* 4(1984),127-138
- Επιτομή) = Ι.Ν.Καζάζης- Τ.Α.Καραναστάσης, *Επιτομή του Λεξικού της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας 1100-1669 του Εμμαν. Κριαρά*, τ. Α΄ 2001, τ. Β΄2003, Θεσσαλονίκη
- Ζαχαρίου = Ελένη Ζαχαρίου-Μαμαλίγκα, Η σημερινή κατάσταση του Συμαϊκού Ιδιώματος, *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 1(1994),94-115
- Ζευγώλης, Ποιμεν. Νάξου = Γ.Ζευγώλης, Ποιμενικά της ορεινής Νάξου, *Λαογραφία* 15(1953-54),61-110
- Ηλιόπουλος, Ποιμεν. Ηλείας = Κ.Ν.Ηλιόπουλος, Ποιμενικά Ηλείας, *Λαογραφία* 12(1938-1948), 253-285
- Θωμόπουλος = Ιω. Θωμόπουλος, Αρχαίες λέξεις στο ιδίωμα του Καστελλοριζίου, *Δωδεκανησιακόν Αρχείον* 6(1976),119-129
- Ι.Λ. = *Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής, της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων*, έκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήναι 1933 κ.ε.
- Καραναστάσης, Ζευγάδες = Αναστ. Καραναστάσης, Οι ζευγάδες της Κω, η ζωή και οι ασχολίες των, *Λαογραφία* 14(1952),201-303
- Καραναστάσης, Ποιμενικά =Αναστ. Καραναστάσης, Ποιμενικά της Κω, *Λαογραφία* 16(1956)

- Καραναστάσης, Πάτμος = Αναστ.Καραναστάσης, Το ιδίωμα της Πάτμου, *Δωδεκανησιακόν Αρχεῖον* 2(1956-57),206-217
- Καραναστάσης, Αστυπ(άλαια) = Αναστ. Καραναστάσης, Το ιδίωμα της Αστυπάλαιας, *Λεξικογραφικόν Δελτίον* 8(1958), 59-144
- Καραναστάσης, Φωνητική =Αναστ. Καραναστάσης, Η φωνητική των ιδιωμάτων της Κω, *Λεξικογραφικόν Δελτίον* 10(1964),3-96
- Καραναστάσης, Ναυτική ορολογία = Αναστ.Καραναστάσης, Η Ενετική επίδρασις επί της Ελληνικής ναυτικής και αλιευτικής ορολογίας, *Λεξικογραφικόν Δελτίον* 11(1969), 67-76
- Καραναστάσης,Λεξικό = Αναστ.Καραναστάσης, *Ιστορικόν Λεξικόν των Ελληνικόν ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας*, τ.1-5 (1984-1992)
- Καρανικόλας = Σωτήριος Καρανικόλας, Γλωσσάριον του ιδιώματος της Σύμης, *Δωδεκανησιακόν Αρχεῖον* 4(1963),142-213
- Καραποτόσογλου, Κατωιταλικά = Κ.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικές παρατηρήσεις στα Κατωιταλικά, *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 1(1994)163-180
- Καραποτόσογλου, Ροδιακά ιδιώματα =Κ.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα Ροδιακά ιδιώματα, *Δωδ/κά Χρονικά* 16(1998), 45-59
- Καραποτόσογλου, Γλωσσ. Δωδ/νήσου = Κ. Καραποτόσογλου, Γλωσσικά Δωδ/νήσου, *Λεξικογραφικόν Δελτίον* 22(1999),37-51
- Καραποτόσογλου 2008 = Κ.Καραποτόσογλου, *Ετυμολογικά Κυπριακά Μελετήματα*, Λευκωσία 2008, έκδ. Ίδρυμα Σ.Ο.Φ.Ι.Α.
- Καραποτόσογλου 2012= Κ.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Καρπάθου, στα *Ελληνικά* 62 (2012), σ. 111-175
- Κιαπόκας = Μανόλης Κιαπόκας, Λέξεις αρχαίες Ελληνικές και Βυζαντινές που διατηρούνται στο γλωσσικό ιδίωμα της Κω, *Κωακά* 4(1993),17-30
- Κομνηνός = Μιχ. Κομνηνός, *Το γλωσσικό ιδίωμα του Καστελλορίζου*, Αθήνα 1970
- Κουκουλές ΒΒΠ=Φαίδων Κουκουλές, *Βυζαντινών βίος και πολιτισμός*,τ. 1-6 Αθήναι 1948-1952
- Κρεκούκας, Κάρπαθος = Δημ.Κρεκούκας, Αρχαιοπινή ονόματα φυτών στα γλωσσικά ιδιώματα της Καρπάθου, *Καρπαθιακαί Μελέται* 2(1981), 21-27
- Κρεκούκας, Κυκλάδες = Δημ. Κρεκούκας, Αρχαιοπινή στοιχεία από το αγροτοποικμενικό λεξιλόγιο των Κυκλάδων, *Λεξικογραφικόν Δελτίον* 17(1991), 61-69
- Κρεκούκας, Λέρος = Δημ. Κρεκούκας, Αρχαϊσμοί στο φυτικό και ζωϊκό ονοματολόγιο της Λέρου, *Ιωνίας Άκρον*, Αθήνα 1993,65-71
- Κρεκούκας, Δωδ/νησος = Δημ. Κρεκούκας, Αρχαϊστικά ονόματα φυτών στα Δωδεκανησιακά γλωσσικά ιδιώματα, *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 2(1998), 171-181
- Κρεκούκας, Ετυμολογικά = Δημ. Κρεκούκας, Ετυμολογικά Γ', *Λεξικογραφικόν Δελτίον* 22(1999),57-91
- Κριαράς,Λεξικό = Εμμαν.Κριαράς, *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας 1100-1669*, Θεσσαλονίκη 1969 κ.ε.
- Κωνσταντινίδης, Λεξιλόγιον = Θ.Κωνσταντινίδης, *Λεξιλόγιον της Δημώδους Ροδι-*

- ακής διαλέκτου, Επιμέλεια έκδοσης Κ.Μηνάς, Ρόδος 2002
- Λουκόπουλος, Ποιμεν.Ρούμελης = Δ.Λουκόπουλος, *Τα ποιμενικά της Ρούμελης* Αθήνα 1930
- Μάνεσης = Σταύρος Μάνεσης, Τροπή των συμφώνων τσ και τζ̣ εις σ και ζ̣ εις τα νότια ιδιώματα της νέας Ελληνικής, *Λεξικογραφικό Δελτίο* 10(1964),97-179
- Μανωλακάκης = Εμμ. Μανωλακάκης, *Καρπαθιακά*, Αθήνα 1896 (έκδ.1988)
- Μαυρακάκης, Ποιμεν. Κρήτης = Γ. Μαυρακάκης, *Ποιμενικά Δυτικής Κρήτης*, Χανιά 1948
- Μηνάς, Ιδ.Καρπ. = Κων/νος Μηνάς, *Τα ιδιώματα της Καρπάθου*, Αθήνα 1970
- Μηνάς, Γλωσσ.Δωδ/νήσου = Κων/νος Μηνάς, Γλωσσικά Δωδεκανήσου, *Δωδώνη* 6(1973), 273-306
- Μηνάς, Κατωιταλικά = Κων/νος Μηνάς, Συμβολή στη μελέτη της Κατωιταλικής Ελληνικής, *Ελληνικά* 35(1984),117-152
- Μηνάς, Φωνητικά = Κων/νος Μηνάς, Φωνητικά των Δωδ/κών ιδιωμάτων, *Καλυμνιακά Χρονικά* 4(1984),54-59
- Μηνάς, Πάτμος = Κων/νος Μηνάς, Παρατηρήσεις στο ιδίωμα και το τοπωνυμικό της Πάτμου, *Δωδ/κά Χρονικά* 15(1994),13-27
- Μηνάς, Κατωιταλικά 2 = Κων/νος Μηνάς, *Η γλώσσα των δημοσιευμένων μεσαιωνικών Ελληνικών εγγράφων της Κάτω Ιταλίας και της Σικελίας*, Αθήνα 1994, έκδοση της Ακαδημίας Αθηνών
- Μηνάς, Κάρπαθος = Κων/νος Μηνάς, *Τοπωνυμικό της Καρπάθου*, Αθήνα 2000
- Μηνάς, Συμβολή = Κων/νος Μηνάς, Συμβολή στη μελέτη του Ροδιακού λεξιλογίου, *Δωδ/κά Χρονικά* 16(1998),61-72
- Μηνάς, Κάσος = Κων/νος Μηνάς, Γλωσσικά Κάσου, *Δωδ/κά Χρονικά* 17(2000), 113-132
- Μηνάς, Κως=Κων/νος Μηνάς, Διαλεκτικά της Κω, *Κωακά* 7(2002),144-169
- Μηνάς, Μεγέθυνση = Κων/νος Μηνάς, *Η μορφολογία της μεγέθυνσης στην Ελληνική γλώσσα*, Ιωάννινα 2003, εκδ. Πανεπ. Ιωαννίνων
- Μηνάς, Λεξικό = Κων/νος Μηνάς, *Λεξικό των ιδιωμάτων της Καρπάθου*, Κάρπαθος 2006
- Μιχαλαριά = Μαρία Μιχαλαριά-Βογιατζή, *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν διαλέκτου Σύμης Δωδεκανήσου*, τ. 1-4 Αθήνα 1988-1994
- Μπαμπινιώτης, Λεξικό = Γ.Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998
- Μπόγκας = Ευάγγελος Μπόγκας, *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου*, Ιωάννινα 1966
- Νουάρος 1928=Μ.Μιχαηλίδης-Νουάρος, *Δημοτικά Τραγούδια Καρπάθου*, Αθήνα 1928
- Νουάρος 1932=Μ.Μιχαηλίδης-Νουάρος, *Λαογραφικά σύμμεικτα Καρπάθου*, Αθήνα 1932
- Ξανθουδίδης, Ποιμεν.Κρήτης = Στέφ.Ξανθουδίδης, Ποιμενικά Κρήτης, *Λεξικο-*

- γραφικόν Αρχείον της Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής τ. 5(1920)92-116
- Πάγκαλος=Γ.Πάγκαλος, *Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Κρήτης*, β' έκδ. Αθήνα 1994
- Παπαμανώλη 1984 =Λούλα Παπαμανώλη, Αρχαία και βυζαντινά ονόματα γύρω από τα πήλινα σκεύη του παραδοσιακού Ροδίτικου σπιτιού, *Δωδ/κά Χρονικά* 10(1984),78-92
- Παπαμανώλη 1991 = Λούλα Παπαμανώλη, Αρχαία και βυζαντινά ονόματα της σύγχρονης Ροδίτικης χλωρίδας, *Δωδ/κά Χρονικά* 14(1991),54-92
- Παπαμανώλη 1994 = Λούλα Παπαμανώλη, Γλωσσοπλαστικές ευαισθησίες του Ροδίτικου λαού, *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 1(1994),371-434
- Παπαμανώλη 1998 = Λούλα Παπαμανώλη, Γλωσσικές ευαισθησίες του Ροδίτικου λαού, *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 2(1998),273-291
- Παπαχρ.ΛΑΡ = Χριστόδουλος Παπαχριστοδούλου, *Λεξικογραφικά και λαογραφικά Ρόδου*, Αθήνα 1969
- Παπαχρ.ΛΡΙ = Χριστόδουλος Παπαχριστοδούλου, *Λεξικό των Ροδίτικων ιδιωμάτων*, έκδ. Σ.Γ.Τ.Δ. Αθήνα 1986
- Σκανδαλίδης = Μιχ.Σκανδαλίδης, *Τοπωνυμικά και ονοματικά της νήσου Κω*, Κως 2002, έκδ. Δήμων Κω, Δικαίου, Ηρακλειδών
- Σκανδαλ. Λεξ. =Μιχ.Σκανδαλίδης, *Λεξικό των Κωακών ιδιωμάτων*, Αθήνα 2006, Έκδ. Ο.Π.Α.Δ. και Δήμων Κω, Δικαίου, Ηρακλειδών
- Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. = Μιχ. Σκανδαλίδης, *Λεξικό του ιδιώματος της Καλύμνου*, Κάλυμνος, 2013
- Στεφανίδης = Μιχ. Στεφανίδης, Δημόδη Φυσιογνωστικά, *Λαογραφία* 9(1926), 441-449
- Τσοπανάκης 1949 = Αγαπ. Τσοπανάκης, *Το ιδίωμα της Χάλκης Δωδεκανήσου*, Ρόδος 1949
- Τσοπανάκης 1956 = Αγαπ. Τσοπανάκης, Διαλεκτικά Ρόδου, *Δωδεκανησιακόν Αρχείον* 2(1956), 72-101
- Τσοπανάκης 1958 = Αγαπ. Τσοπανάκης, Βιβλιοκρ. Βαγγ. Σκουβαρά, Τα δυσετυμολόγητα του Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής της Ακαδημίας Αθηνών, ο ίδιος, Ιχνηλατώντας τις λέξεις. Ετυμολογικά της Νεοελληνικής, Σειρά δεύτερη, *Ελληνικά* 16(1958-59),334-340
- Τσοπανάκης 1983 = Αγαπ. Τσοπανάκης, Ξένα λεξιλογικά στοιχεία Κύπρου και Ρόδου, *Συμβολές στην ιστορία της Ελλην.γλώσσας*, μέρος 2(1983) 134-208
- Τσοπανάκης 1992 =Αγαπ. Τσοπανάκης, Η φωνητική του Ροδιακού ιδιώματος, *Ροδιακά γλωσσοϊστορικά μελετήματα*. Αθήνα 1992, έκδ. Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ρόδου.
- Φιλίντας = Μ. Φιλίντας, *Γλωσσογνωσία και Γλωσσογραφία*,τ.1-3 Αθήνα 1984 έκδ. Β'

3. ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ Κ.Α. ΛΕΞΙΚΑ

- Βλάχος = Βλάχος Γεράσιμος, *Θησαυρός της εγκυκλοπαιδικής βάσεως τετράγλωσσος*, Βενετία 1659 (ανατύπωση 1874)
- Boerio =Boerio G., *Disionario del dialetto veneziano*, Βενετία 1856 (ανατύπος 1967)

- Du Cange = Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis* (Γλωσσάριο των συγγραφέων του μέσου και όψιμου Ελληνισμού) 1688 (ανατύπωση Γκρατς 1958)
- Κουμανούδης = Κουμανούδης Στ., *Συναγωγή νέων λέξεων υπό των λογίων πλασθεισών από της Αλώσεως μέχρι των καθ' ημάς χρόνων*, τ. Α'-Β', Αθήναι 1900
- Lampe = Lampe G.W.H., *A Patristic Greek Lexicon*, Οξφόρδη 1961
- L-S = Henry G. Liddel-Robert Scott, *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*, τ. 1-4 + Συμπλήρωμα, Αθήναι 1977
- Meursius = Meursius J., *Glossarium graecobarbarum*, Λέιντεν 1614
- Π(άπυρος) = *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης, αρχαίας-μεσαιωνικής-νέας*, τ. 1-13, Αθήνα 2007-2008
- Rohlf= Rohlf G., *Lexicon graecanicum Italiae inferioris. Etymologisches Wörterbuch der unteritalischen Graecität*, Τυβίγγη 1964
- Somavera = Somavera Alessio da, *Tesoro della lingua italiana e graeca-volgare cio è richissimo dizionario italiano e graeco-volgare* (Θησαυρός της ρωμαϊκής και της φράγκικης γλώσσας, ήγουν Λεξικόν ρωμαϊκόν και φράγκικόν πλουσιώτατον), Παρίσι 1709 (ανατύπωση Μπολόνια 1977)
- Σούδα = *Λεξικόν Σουΐδα (10^{ος} αι.)*, Θύραθεν Εκδόσεις, Θεσσαλονίκη 2002
- Σταματ. = Σταματάκος Ιω., *Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, Αθήναι 1990
- Stephanus = Stephanus H., *Thesaurus graecae linguae* (Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσης), τ. Α'-Η', Παρίσι 1865

ΤΕΧΝΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

- * μπροστά από λέξη δηλώνει αμάρτυρο λεκτικό τύπο.
- < ή > δηλώνει ότι ο τύπος που βρίσκεται έξω από την αγκύλη προέρχεται από τον τύπο που είναι μέσα στην αγκύλη.
- ‘ ’ χρησιμοποιούνται για τη δήλωση της σημασίας λέξεως ή εγκλείει παράθεμα.
- / χωρίζει παραθέματα.
- | αλλαγή σημασίας.
- // χωρίζει στίχους.

Η προέλευση του νησιωνυμίου *Νίσυρος* και των οικωνυμίων *Μαντράκι, Νικιά, Εμπορείος, Πάλοι*.

Νίσυρος, (η)

Η Νίσυρος (41,2 τ.χ.) βρίσκεται 12 μίλια νότια της Κω. Λόγω του ηφαιστειού της, η γένεση της Νισύρου απετέλεσε από την αρχαιότητα αντικείμενο της μυθολογίας, κατά την οποία ο Ποσειδώνας, καταδιώκοντας έναν από τους γίγαντες, τον Πολυβώτη, όταν έφθασε στην Κω απέσπασε με την τρίαινά του έναν βράχο και τον έριξε καταπάνω του, καταπλακώνοντάς τον. Ο βράχος αυτός απετέλεσε ξεχωριστό νησί που ονομάστηκε Νίσυρος. Ο μύθος δηλοί την γεωλογική γένεση του νησιού, όχι όμως και την προέλευση του ονόματος *Νίσυρος*, που πολλοί προσπάθησαν, κατά καιρούς, παρακινδυνευμένα μάλλον, να ερμηνεύσουν, όπως π.χ. ο V. Bérard,¹ ο οποίος παρατηρεί ότι το όνομα *Νίσυρος* ‘δεν έχει διπλόν και δύναται να εξηγηθεί δια της σημιτικής ρίζης *n.s.r.* ‘παραφυλάττω, ενεδρεύω, επαγρυπνώ’, στηριζόμενος στο γεγονός ότι ‘ο υψηλός ηφαιστειογενής κώνος της νήσου, απομονωμένος εις το μέσον της θαλάσσης, είναι ακριβώς ο τύπος της σκοπιάς, της φυλακής’. Όμως τα νησιώνυμα του Αιγαίου δεν είναι φοινικικά, γιατί οι Φοίνικες παρουσιάζονται πολύ αργότερα από τους Αιγαίους, οι οποίοι δημιούργησαν ένα θαυμάσιο πολιτισμό που βρήκαν κατεβαίνοντας τα Ελληνικά φύλα. Επίσης ο Ιω. Λογοθέτης,² στηριζόμενος στο μύθο, συμπεραίνει το όνομα ‘από του νέου και *σύρω*, διότι αποκοπείσα αύτη εκ Κω, *επισύρει* τω γίγαντι νέον’, ενώ άλλοι ανάγουν το όνομα στη γλώσσα των Σουμερίων, < *naesiur* ‘μυλίτης λίθος, μυλόπετρα’.

Όμως η μορφολογία του νησιωνυμίου δεν μας επιτρέπει να έχουμε αμφιβολία για την προελληνική του προέλευση. Αιγαιακά τοπωνύμια με κατάληξη *-ρος*, όπως *Νίσυρος, Λέρος, Κάμυρος, Κέσκυρος, Ατάβυρος, Σύρος, Άνδρος* κ.τ.ό. είναι προελληνικά, όπως και αυτά με κατάληξη *-να* (*Αλάσαρνα, Τάβαρνα, Ύπαρνα*), *-λος* (*Τήλος, Λέλος*, αρχαίος δήμος της Ρόδου), *-νος* (*Κάλυμος, Πάτμος*, σε επιγραφή ‘*έκτροφός εστι Πάτνος νήσος και ην [εν] Πάτν[ω]*’), *-νθος, -νδος, -νδα* (*Λέβινθος, Αίνδος, Τέλενδος, Αλινδα*), *-σ(σ)ος* (*Κάσος, Ιαλυσός*).

Η ετυμολόγηση προελληνικών τοπωνυμίων και ονομάτων είναι πολύ δυσχερής, γιατί δεν μπορούμε να γνωρίζουμε σε ποια γλώσσα ανήκουν. Όταν τα ελληνικά φύλα έφθασαν στο Αιγαίο, βρήκαν σχηματισμένη μια κοινή μεσογειακή γλώσσα των λαών (προελλήνων) που κατοικούσαν στον αιγαιακό χώρο, καθώς και στην ευρύτερη περιοχή του. Πολλά προελληνικά ονόματα, μάλιστα δε τοπωνύμια, οι Έλληνες τα δέχτηκαν και τα χρησιμοποιούσαν, όταν εγκαταστάθηκαν στο Αιγαίο.³

Πρέπει να δεχθούμε ότι μερικά είναι ελληνικοί σχηματισμοί ή ελληνικές μεταφράσεις των αντίστοιχων προελληνικών ονομασιών και ότι μερικοί ερευνητές, παλαιότεροι και νεότεροι, συνεχίζουν κάποια από αυτά τα τοπωνύμια με λέξεις Ελληνικές. Ακόμα ότι μερικά από αυτά τα ονόματα θα μπορούσαμε να τα συσχετίσουμε με αντίστοιχες ελληνικές λέξεις, είτε γιατί τις λέξεις αυτές τις παρέλαβαν οι Έλληνες από τους Προέλληνες, είτε γιατί τροποποίησαν μορφολογικά τα προελλη-

νικά αυτά ονόματα οι Έλληνες, ώστε να δείχνουν ελληνικά.

Πάντως, χωρίς να γνωρίζουμε το σημαϊνόμενο της λ. *Νίσυρος*, θα μπορούσαμε να ανιχνεύσουμε, τουλάχιστον σε μορφολογικό επίπεδο, τυχόν συγγένεια των τοπωνυμίων *Νίσυρος*, *Σύρος*, *Σκύρος*.

Μαντράκι, (το)

Η σημερινή πρωτεύουσα του νησιού. Η λ. από το προσηγορικό *μαντράκι, (το)*, υποκοριστικό του *μάντρα, (η)* (< αρχ. ουσιαστ. *μάνδρα*), που είναι μεσαιωνική και σημαίνει ‘μικρό λιμάνι’, ‘*η Κορώνη...μέσα από τον μόλο έχει ένα μαντράκι δια ζύλα μικρά*’ (Πορτολ. Α214, Επιτ.).

Φαίνεται ότι ο οικισμός πήρε το όνομα από το χτιστό λιμάνι που βρισκόταν στο κέντρο του, που, όμως, αργότερα εγκαταλείφθηκε και έγινε λίμνη, η οποία χώθηκε και έγιναν κήποι, εκεί όπου σήμερα ακούεται το τοπωνύμιο *Λίμνη*.⁴ Πβ. και στη Ρόδο το *Μαντράκι*, ένα από τα λιμάνια της πόλης, ‘ο μικρός λιμνή’ των αρχαίων, στο Καστελλόριζο *Μαντράκι*, μικρός ευλίμενος κόλπος όπου ελλιμενίζονται πλοία, κ.α.

Νικιά, (τα)

Χωριό της Νισύρου που βρίσκεται στο χείλος της καλδέρας του ηφαιστείου. Το όνομα φαίνεται να προήλθε από τη φράση *τα* (ενν. *κτήματα του*) *Νικία* > *τα Νικιά*, με συνίζηση. Ο πληθυντικός του ουδετέρου άρθρου προδίδει βυζαντινό τοπωνύμιο (ανθρωπωνύμιο), που σχηματίστηκε από τη γενική πτώση του κύριου ονόματος του κτήτορα με το άρθρο *τα*, και αιτία σχηματισμού επειδή μετά τον θάνατο του πρώτου κτήτορα έγινε διανομή του κτήματος στα παιδιά και κάθε τεμάχιο είχε το ίδιο όνομα, οπότε το σύνολό του εκφράστηκε στον πληθυντικό. Στα Δωδεκάνησα, περιοχή με έντονα κατάλοιπα βυζαντινού βίου και πολιτισμού, έχουμε αρκετά τέτοια βυζαντινά τοπωνύμια, για να περιοριστώ μόνο στη Ρόδο: τ’ Απόλλωνα, τα Αμύρτου, τα Αρκά, τ’ Αφάντου (< Ευφάντου), τα Ζηνοδότου, τα Ζήνωνου, τα Θέννου, τα Μαύρου, τα Μελάντρου, τα Σγούρου κ.ά, και στην Κω: τ’ Ασφεντιού (< τα Ασπενδίου), τα Ασπαχαριού, τα Ζούουλα, τα Χαβάρου, τα Χαρδάμου.

Εμπορ(ε)ιός, (ο) ή Εμπορ(ε)ιό, (το)

Χωριό της Νισύρου στο χείλος της καλδέρας του ηφαιστείου, απέναντι από τα Νικιά. Από το αρχαίο τοπωνύμιο *Εμπόριον, (το)* που χαρακτηρίζει λιμάνια και πόλεις, πβ. το *Αττικόν εμπόριον* = ο *Πειραιεύς*, έδρα του εμπορίου της Μεσογείου. Εξέλιξη του αρχαίου *Εμπόριον* είναι ο *Εμποριός, το Εμποριό*. Ο Ιω. Βογιατζίδης παράγει από ελληνιστικό *εμπορείον, (το)* (αρχ. *εμπόριον, (το)*)⁵ ‘επίνειο νησιού, σκάλα του νησιού με τη βοήθεια της οποίας εξυπηρετείται η εμπορική κίνηση του νησιού’. Το προσηγορικό *εμπόριον, (το)* ‘επίνειο, λιμάνι, σκάλα’ εμφανίζεται συχνά σε έγγραφα των μονών του Αγίου Όρους από τον 13^ο αιώνα και εξής.⁶

Φαίνεται ότι στη Νίσυρο ο Εμπορείος βρισκόταν στην παραθαλάσσια θέση *Πάλοι* και ότι κατά τον μεσαίωνα, από το φόβο των πειρατών οι κάτοικοι μεταφέρ-

θηκαν σε υψηλότερο μέρος, όπως γινόταν σε όλους τους παράλιους ή πεδινούς συνοικισμούς, και στο νέο χωριό έδωσαν το ίδιο όνομα, όπως συνήθιζαν στις μετακινήσεις.

Πάλιοι,(οι) ή Σπάλιοι,(οι)

Συνοικισμός με λιμάνι, επίγειο του Εμπορείου. Πήρε το όνομα από τους *πάλιους*, δηλαδή τους πασσάλους, όπου έδεναν τα πλοία τους ή < λατ. *palus* 'έλος, τέλμα, στάσιμα νερά'. Από την αιτιατ. *τους πάλους* > *σπάλους*, ονομαστική οι *Σπάλιοι*.

1. V. Bérard, *Les Phéniciens et l' Odyssée*, 1927, τ. Α', σ. 195
2. Ιω. Λογοθέτης, Περί Νισύρου, στα *Νισυριακά Χρονικά*, τ. 35 (1960), σ.87
3. Ιω. Θωμόπουλος, Αναδιπλασιασμένα αρχαία ονόματα, στο περιοδ. *Ονόματα* τ. 11 (1987), σ.72
4. Παπαχριστοδούλου, 238, 251
5. *Αθηνά* 20(1908), σ. 15 κ.ε.
6. *Actes de Lavra* II, 26,IV 258

Α

- ’α** (Ι) ‘να, θα’ με αποβολή -ν- ή -θ-, φρ. ‘*’α πάω / ’α φύω / ’α του γράψω θέλει σήμερα*’. Πβ. ίδιο σε Κω,¹ Ρόδο,² Σύμη,³ Καστελλόριζο.⁴
1. Σκανδαλ. Λεξ.31 2. Παπαχρ. ΛΡΙ,23 3. Μιχαλαριά 1,9 4. Κομνηνός 73
- ’α** (ΙΙ) ‘για’, φρ. ‘*’α πέτου το κ’ ύστερα θα δούμε*’ / ‘*’α να του πω*’.¹ Από διά > για > ’α.¹
1. Κουρούνης 1982, 438
- αβαθίζζω** και **βαθίζζω**, (α)βαθοφέρνω ¹ ‘αγαθίζω, είμαι αγαθός, βλακεύω’, φρ. ‘*αβαθίζζει ο κακόμοιρος, άλλα κι’ άλλα λέει*’. Από αβαθός (< αγαθός). Πβ. ααθίντζω, ααθεύγω (Κάρπαθος).²
1. Καρπαθίου 1996, 230 2. Μηνάς, Λεξ.33
- αβαθός, (ο)** επίθ. ‘αφελής, αγαθούλης, χαζός’,¹ φρ. ‘*ω μάνα μου, αβαθό ν-εί ν-το παιδί*’² / ‘*...η Νίσυρος... ’έ ν-έχει πγιο ν-αβαθούς και λωλλούς να τους περιπαίζζου γ-και να γελού...*’.³ Από αγαθός, αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. < α- αθροιστ.+καθός, που μαρτυρείται στο ‘*ακαθόν· αγαθόν*’ του Ησύχιου. Πβ. αγαθός, αβαθός, αγάθας (Κως),⁴ αθός (Χάλκη),⁵ αγάθα,η (Κάλυμνος).⁶
1. Κουρζής 285 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983,15 3. Βεζύρογλου 334 4. Σκανδαλ. Λεξ.34 5. Τσοπανάκης 1949,21,74 6. Δράκος 1982,72, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- αβανιά, (η)** ‘συκοφαντία, κατηγορία’, φρ. ‘*εβγάλα ν-του τη ν-αβανιά πως είναι γ-κλέφτης*’. Από τουρκοαραβικό *avan* ‘συκοφαντία, γλωσσοφαγία’ (< αραβ. *awān* ‘ιδ.’). Πβ. *αγανιά* (Ρόδος),¹ ίδιο σε Κω,² Σύμη,³ Κάλυμνο.⁴
1. Παπαχρ. ΛΡΙ,23 2. Σκανδαλ. Λεξ.31 3. Μιχαλαριά 1,9 4. Δράκος 1982,71, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
- αβάντα**¹ ‘κέρδος, βοήθεια, στήριγμα’, φρ. ‘*έχει τη ν-αβάντα ν-του θείου του, που ’ν’ Αμερικάνος*’ / ‘*έχω το ν-αβάντα άμμα το ν-εχρειαστώ*’. Από τουρκ. *avan* ‘κέρδος’ (< ιταλ. *avanti*, με αφομοίωση του *i* προς το *a*).
1. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- αβάρα** ναυτικός όρος ‘σπρώξε, απομάκρυνε’, σύνθημα γι’ αυτούς που σπρώχνουν το πλοίο στη θάλασσα,¹ φρ. ‘*αβάρα τη β-βάρκα*’. Από βενετ. *avana*, προστακτ. του *anarare* ‘καθελκύω πλοίο’. Πβ. ίδιο σε Κάρπαθο,² κ.α.
1. Καραναστάσης 1987,135 2. Μηνάς, Λεξ.34
- αβαράς, (ο)**¹ ‘ελεύθερος’ | (για παπά) ‘που δεν έχει εφημερία’, φρ. ‘*αβαράς είν’ ο παπάς σήμερα*’. Η λ. πιθ. < α- στερητ.+βάρος ‘υποχρέωση’.
1. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- αβαράτικος, (ο)** επίθ. ‘άχρηστος’,¹ φρ. ‘*αβαράτικο μ-πράμα ν-είναι*’. Από *αβαρί-α, (η)* ‘ρίψη φορτίου, ζημιά πλοίου’ (< ιταλ. *anaria* + κατάλ. -άτικός, πβ. *χρονιά-χρονιάτικός*).
1. Κουρζής 329
- άβαφος, (ο)**¹ στερητ. επίθ. ‘αυτός που δεν έχει βαφεί’ και *άβαφος*, φρ. ‘*άβαφος /*

άβαφος επόμενε ν-ο τοίχος'. Από α- στερητ. + βαπτός (< βάφω). Πβ. άαφος (Κάρπαθος),² άβαφος (Κάλυμνος).³

1.Καρπαθίου 1996,230 όπου και γραφή άβαθος 2.Μηνάς,Λεξ.34 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
(α)βγατίζω 'προχωρώ' | 'προοδεύω', 'αβγατίζει στα γράμματα' | 'προχωρώ γρήγορα τη δουλειά', φρ. 'αβγατίζει στη δ-δουλειά ν-του' (είναι γρήγορος) / 'έ ν-εβγατίζον ν-οι μαστόροι, η δουλειά επόμενε μ-πίσω και 'γω βιάζομαι'. Είναι το μσν. αβγατίζω 'αυξάνω, μεγαλώνω' ('αβγατίστην ο λοφές του' Πτωχολ.Α124, και αμτβ. 'προκόβω, προοδεύω', '...θεωρώντα οι Γενουβήσοι ότι δεν εβγατίζον...άφηκαν τον τόπον τους' Μαχ. 490, Επιτ.), < μτγν. εκβατός + κατάλ. -ίζω. Πβ. βγατίζω (Ρόδος),¹ βγατίζω (Κάρπαθος),² αφακινίτζω (Αστυπάλαια).³

1. Παπαχρ.ΛΡ1,110 2.Μηνάς, Ιδ.Καρπ.64 3.Καραναστάσης, Αστυπ.68

αβγκό, (το) 'αβγό' (Νικιά), φρ. 'αβγκό 'ναι 'α το ρουφήζομε;', για σουστή εκτίμηση ενός έργου, που ούτε εύκολο ούτε απλό είναι.¹ Από συνεκφορά: τα ωά > τα ουά > ταουγά > ταβγά-τ'αβγό² > τ' αβγκό. Πβ. αβγό, αφκό (Κως),³ αφκό (Αστυπάλαια,⁴ Χάλκη⁵), αβγόν (Κάρπαθος).⁶

1.Σακελλαρίδης Γ.1984,144 2.Χατζιδ. ΜΝΕ 2,322 και Τριανταφυλλίδης, Άπαντα 7,325 3. Σκανδαλ. Λεξ.32 4.Καραναστάσης, Αστυπ.68 5.Τσοπανάκης 1949, 44,101 6.Μηνάς, Λεξ.34

αβγοτάραχο, (το)¹ κ. 'οι γεμάτες αβγά ωοθήκες της μπάφας, του κέφαλου με πλατύ κεφάλι', επιστημ. *Mugil cephalus*. Από μσν. αβγοτάριχον ('πωρινά αβγοτάριχα δια την ανορεζιαν' Προδρ.ΙV326, Επιτ.), με υποχωρητική αφομοίωση *i > a*.

1.Καραναστάσης 1987,132

αβγωτή, (η) 'κουλούρι από ζύμη, στο κέντρο του οποίου θέτουν ένα ή περισσότερα αβγά κόκκινα και είναι πασχαλινό έθιμο'.¹ Η λ. είναι ουσιαστικοπ. επίθ. α-βγωτή (ενν. κουλούρα). Πβ. αβγούλλα, αβγούλλα, αβγωτή (Κως),² αφακινή (Αστυπάλαια),³ αυδοκούλλα (Σύμη).⁴

1.Καραναστάσης 1987,175 2.Σκανδαλ. Λεξ.32 3.Καραναστάσης, Αστυπ.68 4.Μιχαλαριά 1,85

αβδέλλα, (η)¹ 'η βδέλλα που παλαιότερα εχρησιμοποιείτο για αφαίμαξη'. Από αρχ. βδέλλα,(η) (< *βδέλλα) με πρόθεση α-. Πβ. αβδέλλα, φτέλλα, αφτέλλα (Κως),² αφτέλλα⁴ (Ρόδος),³ αβδέλλα 'βδέλλα' | 'το νέο κριθάρι που φύτευσε' (Αστυπάλαια),⁴ εφτέλλα (Χάλκη).⁵

1.Κουρούνης1982,411 2.Σκανδαλ.Λεξ.31 3.Παπαχρ.ΛΡ1,24 4.Καραναστάσης, Αστυπ.64 5.Τσοπανάκης 1949,17,79

αβεζζής, (ο) 'ο κυνηγός', λ. που σήμερα δεν ακούεται πλέον. Από τουρκ. *avci*,βλ. και λ. άβι(ν). Πβ. αβιντζής, αβετζής 'κυνηγός' | 'αγοφύλακας' (Κάρπαθος),² αουκής (Ρόδος),³ αβουζζής (Κως),⁴ αβουζής (Κάλυμνος),⁵ αβιτζής (Σύμη).⁶

1.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 35 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 24 4. Σκανδαλ.Λεξ.33 5.Δράκος 1982,72, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μιχαλαριά 1,11

αβέρτα¹ επίρρ. 'ανοιχτά, ελεύθερα', φρ. 'εφήκα ν-το σπίτι ν-ορτάννοιχτο γ-κι' έμπαινε ν-αβέρτα όπιοις ήθελε!' / 'εξόδευγε ν-αβέρτα τα μαϊδιγιά του'. Από ε-

- πίθ. *αβέρτος* < βενετ. *averto / aperto* ‘ακάλυπτος’. Πβ. *αβέρτα* ‘συνεχώς’ (Κάρπαθος).²
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.35
- άβι(ν), (το)** ‘κυνήγι’, φρ. ‘στ’ *άβι ν-επήσσι μ-πρωί μ-πρωί* / ‘...μια ν-ημέρα ν-του λέει: πατέρα, ως τότε ‘α πααίννεις στ’ άβι;’¹ Από τουρκ. αν ‘ίδ.’ Πβ. ίδ. σε Κω,² Ρόδο,³ Κάλυμνο,⁴ Σύμη.⁵
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,33 2.Σκανδαλ.Λεξ.32 3.Παπαχρ.ΛΡ1,24 4.Δράκος 1982,71, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μιχαλαριά 1,11
- άβλαος, (ο)** στερητ. επίθ. ‘ο μη βλαμμένος, ο υγιής οργανισμός’ με ενεργητική και παθητική σημασία, φρ. ‘*άβλαος άνθρωπος είναι, μια χαρά ν-ει*’. Από α- στερητ. + *βλάβω*, μsn. τύπος του *βλάπτω* (‘*δεν άφηκεν [ενν. το θαναतिकόν] ούτε κάστη ούτε χώρες άβλαβους*’ Συναδ.φ.82, Επιτ.). Πβ. ίδ. σε Κω,¹ Καστελλόριζο,² Ρόδο,³ Σύμη.⁴
 1.Σκανδαλ.Λεξ.33 2.Κομνηνός 73 3.Παπαχρ.ΛΡ1,24 4.Μιχαλαριά 1,11
- άβλεπής**¹ επίρρ. ‘με κλειστά μάτια’, φρ. ‘*εγόρασά τα άβλεπής*’ / ‘*μπαίνουν μέσα α-βλεπής*’ (για χαρτοπαίγνιο). Από α- στερητ. + *βλέπω*. Στην Κάρπαθο η λέξη χρησιμοποιείται στη χαρτοπαίξια, παρμένη από το γαλλ. *sans voir*.²
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.36
- άβολα**¹ επίρρ. ‘όχι βολικά’, φρ. ‘*έ ν-ενιώννω καλά, άβολα αιστάννομαι ετσά που κάθομαι*’. Από *άβολος* (βλ.λ.).
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- άβολος, (ο)** στερητ. επίθ., (μτφ.) ‘ο ιδιότροπος’,¹ φρ. ‘*άβολος άνθρωπος*’ / *άβολο μ-μέρος*’ (δύσβατος τόπος). Είναι το κ. επίθετο *άβολος* < α- στερητ.+*βολή* ‘ευκολία’. Πβ. το μsn. *άβολος* ‘απρόσιτος’ (‘*εις άλλον τόπον πλια κουρφό και άβολο*’ Φαλιέρ., Ιστ.386, Επιτ.).
 1.Καρπαθίου 1996,230
- άβρατινί**¹ επίρρ., πβ. στην Κω ίδ. ‘με νεύρα, με αγριάδα’, στην Αντιμάχεια λ. υβριστική, φρ. ‘*άβρατινί σιχτιμινί*’, στη Ρόδο ‘*ήρτε με τ’ άβρατινί*’ (όρμησε με άγριες διαθέσεις υβρίζοντας).² Στην Κάλυμνο υβριστική φράση ‘*άβρατινί σιχτιμ*’.³ Από τουρκ. υβριστική φράση *anradini*...=τη γυναίκα σου, και συνεχίζει με άσεμνα. Ο Du Cange αποθησαυρίζει τις λ. ‘*..Abra, άβρα, δούλη, παλλακή, καύκα*’.⁴
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,25 3.Δράκος 1982,72, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Du Cange, *Glossarium mediae et infimae graecitatis*, σ.626
- αγάλι αγάλι** επίρρ. που λέγεται επαναληπτικά για επίταση της σημασίας του ‘σιγά, ήρεμα, αθόρυβα’, και χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις κίνησης ή χρόνου¹ φρ. ‘*έρκου αγάλι αγάλι ώσπου να σε προκάμω*’,¹ και *αγάλια*, ‘*αγάλια ‘γάλια γίνεται η αουρίδα μέλι*’ (παροιμ.).²
 Είναι τα μsn. *αγάλι, αγάλια, γάλι* (‘*η πέτρα εκ το σκοινί τρώγεται αγάλια αγάλια*’ Ερωφ.Δ’ 412). Από αρχ. επίθ. *γαληνός* ‘ήρεμος’ > επίρρ. *γαληνά* > *αγαληνά* > μsn. *αγάλη(ν)* που θεωρείται ως ορθότερη γραφή.³ Πβ. *γάλι γάλι* (Κάλυμνος),⁴ *γάλι γάλι* (Ρόδος),⁵ *αγάλι, γάλι γάλι* (Κως).⁶

1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφίλης 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 15 3. Μπαμπινιώτης, Λεξικό στη λ. 4. Δράκος 1982, 94 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 141 6. Σκανδαλ. Λεξ. 35
- άγανο, (το)** ¹ ‘ο θύσανος, το γένη του σταχυού’, φρ. ‘ένα σ-σαρό άγανα έχει το κλιθάρι’ / ‘όλλο άγανα ν-ει’. Η λ. από το μγν. άκ-ανος, (ο) ² (< ι.ε. ρίζα *ak- ‘οξύς, αιχμηρός’, πβ. λατ. *ac-idus*, γαλλ. *ac-ide*, ελλην. ακ-ίς, -ίδος, η) > άγανο(ν), κατά το σχήμα *αρσεν*. > ουδέτ. πβ. ο βουνός-του βουνού > το βουνό, ο δάκτυλος-του δάκτυλου > το δάκτυλο κ.τ.ό.³ Η λ. είναι κοινή στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.
1. Κουρζής 285 2. Καραναστάσης, Φωνητική 57 3. Φιλήντας 3, 14
- αγάντα** ναυτικός όρος ‘βάστα καλά, συγκράτει’, φρ. ‘αγάντα το σκοινί ν-της βάρκας να μη ν-εχτύπησει στο μουράγιο’ / ‘αγάντα Παναή’ (παροιμ.).¹ Από το ιταλ. *agguantata* ‘κράτησε, βάστα’, προστακτ. του ρ. *agguantare* ‘συλλαμβάνω’, ή < *αβάντα* < ιταλ. *avantare* υποχωρητικά.
1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 18
- αγαντέρω** ¹ και *γαντέρω* ‘αντέχω’ | ‘συγκρατώ’, φρ. ‘έ σ-σε γαντέρω πγιο! έφαές με κι’ εκατέλυσές με, κούτσουρα μαύρε!’ / ‘ώχχου το κακορίζζικο, ως πότε θ’ αγαντέρω, και το β-βαρύ μ-μου το γ-καμό πώς θα το ν-υποφέρω’ ²
- Από το ιταλ. ρ. *agguantare* ‘συλλαμβάνω’. Πβ. *αγαντέρνω*, *γαντέρω* (Κάλυμνος)³ *γανδέρω* (Κως),⁴ *αγανδέρω* (Κάρπαθος).⁵
1. Αρφαράς 1978, 21 2. Καζαβής 92 3. Δράκος 1982, 95, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 170 5. Μηνάς, Λεξ. 36
- αγάπητος, (ο)** στερητ. επίθ. ‘ασυμπάθητος, ο μη αξιαγάπητος’,¹ φρ. ‘κακόμοιρε, μ’ αυταδά σου και μ’ αυταδά σου εγίνηκες αγάπητος!’ Από *αγαπητός* με ανέβασμα του τόνου για να δηλωθεί το αντίθετο της έννοιας της λέξης, πβ. *αγοραστός-αγόραστος*.
1. Καρπαθίου 1996, 231
- άγαρμπος, (ο)** ¹ κ. στερητ. επίθ. ‘άκομπος, αταίριαστος, ασουλούπωτος’, φρ. ‘άγαρμπο ν-αντρόνο’. Από *α-* στερητ.+ *γάρμπος* (< ιταλ. *garbo* ‘χάρη, ευγένεια’ < ιταλ. *garbare* ‘αρέσω, ταιριάζω’), και επίρρ. *άγαρμπα* ‘άκομψα’, φρ. ‘εμίλησέ ν-του άγαρμπα!’ / ‘άγαρμπα το ν-εχτύπησε.’ Πβ. ίδ. (Κάρπαθος),² κ.α.
1. Καρπαθίου 1996, 231 2. Μηνάς, Λεξ. 36
- αγγειό, (το)** ‘πιθάρι’ ¹ | ‘καθόικι, ουροδοχείο πήλινο’.² Στον πληθ. *αγγειά, (τα)* ‘πήλινα δοχεία για αποθήκευση γεωργικών ή κτηνοτροφικών προϊόντων, με διάφορες ονομασίες, ανάλογα με το μέγεθος ή τη χρήση τους, όπως ο *γανίτης* για το λάδι, το *κιούφι* ή η *στάμνα* για τα σύκα κ.ά.³ (βλ.λ.), φρ. ‘ετοίμασε τ’ αγγειά που βάλλομε ν-τα μαζούλλια μας’ | ‘μαγειρικά σκεύη’ ⁴ | ‘εφόδια που απαιτούνται για εξοχική εργασία’. φρ. ‘τοίμασε απ’ αόψε τ’ αγγειά μου, γιατί θα φύω αυγή για το χωράφι’ ⁵ | ‘τα δοχεία που έβαζε μέσα το φαγητό του ο γεωργός για να το πάρει μαζί του στην εξοχή και κατ’ επέκταση ό,τι έπαιρνε μαζί του, δηλαδή ο τουρβάς με το περιεχόμενό του, ή ακόμη και μόνο τα φαγητά’.⁶ Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *αγγειόν* (< *άγγος* ‘δοχείο για υγρά ή στερεά’, άγνωστης ετυμολογίας). Πβ. *αγγείο*

‘αγγειό’ | (μτφ.) ‘κακός άνθρωπος’ (Ρόδος,⁷ Κάρπαθος⁸).

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Καρπαθίου 1996,231 3.Αρφαράς 1978,37 4.Καρπαθίου
ό.π. 5.Καρπαθίου ό.π. 6.Χαρτοφύλης 1984,233 7.Παπαχρ.ΛΡΙ,26 8.Μηνάς,Λεξ.36

αγγελεύγω ‘είμαι ωραίος σαν άγγελος’,¹

‘καμιά φ-φορά ’μου ν-άγγελος,τόρ’ αγγελεύγου ν-άλλοι.’

Είναι το κ. αγγελεύω (< άγγελος).

1.Καρπαθίου 1996,231

αγγελίνικα, (τα) (Νικιά) ‘ποικιλία εύγεστων άσπρων σύκων με το εσωτερικό τους κόκκινο’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982

αγγελοζζωγραφιστός, (ο) ‘αυτός που μοιάζει με ζωγραφισμένο άγγελο, ωραιότατος’, στα δημοτικά τραγούδια:

‘...κ’ ήτονε μνια κόρη μέσα αγγελοζζωγραφιστή.’¹

Πβ. τα μσν. επίθ. αγγελομουσουδάτος (‘...γυνή...αγγελομουσουδάτην’ Ιμπ.35 / αγγελοσουσουμιαστός Ιμπ.406, Επιτ.). Είναι το κ. επίθετο αγγελοζζωγραφιστός (< άγγελος+ ζωγραφιστός).

1.Καρπαθίου 1996,231

αγγελοπτριζομαι¹ ‘βλέπω μπροστά μου σαν οπτασία τον άγγελό μου’ | ‘τρομάζω’. Από άγγελος + αρχ. οπτριζομαι ‘οπτασιάζομαι’. Πβ. αγγελοσκιάζομαι ‘ιδ.’ (Ρόδος),² αγγελοκρούομαι (Χάλκη).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,27

αγγελουδγιά, (η), στα δημοτικά τραγούδια, ‘τόπος όπου διαμένει αγγελουδί, πολύ όμορφο κορίτσι’,¹

‘βρίσκω μνια ν-αγγελουδγιά // κ’ ήτονε μ-μισάννοιχτη,

κ’ ήτονε μνια κόρη μέσα // αγγελοζζωγραφιστή’¹

Νομίζω ότι είναι εσφαλμένη η γραφή και η ερμηνεία που δίδει ο ιεράρχης. Το απόσπασμα του νισύρικού δημοτικού τραγουδιού μάς υπονιάζει ότι η λ. αγγελουδγιά (sic) πρέπει να γραφεί αγκελουδγιά, άρα και το λήμμα, από αγκαλούδι (αγκάλη-αγκαλιά-αγκαλούδι) > αγκαλουδγιά και ύστερα αγκελουδγιά - αγγελουδγιά, πιθανώς από επίδραση της λ. άγγελος ή τη λ. αγγελοζζωγραφιστή του στίχου.

1.Καρπαθίου 1996,231

άγγονας, (ο), θηλ. αγγόνη,(η),¹ και έγγονας,(ο),² ‘ο γιος ή η κόρη του γιου ή της κόρης κάποιου’, φρ. ‘α σου ζ-ζήσει ο άγγονάς σου’ / ‘α χαίρεσαι το ν-άγγονά σου’, πληθ. αγγόνοι,(οι), αγγόνια,(τα) ή έγγονα,(τα),

‘έγγονα και δισέγγονα να ζζεις να στεφανώσεις, κι’

ούλλα σου τα βασίλεια να τους τα παραδώσεις’

/ ‘...το μ-πγιάννει (ενν. το γ-κόρακα), το β-βάλλει μέσ’ στο γ-κόρφο ν-του να το μ-πάρει του αγγόνου του’.³ Από το αρχ. έγγονος (< εγ-[<εν-]+γόνος). Αξιοπρόσεκτη είναι η διατήρηση του αρχαίου προπαροξυτονισμού (άγγονας), παρά την αναλογική πτώση του τόνου στην κοινή νεοελληνική (εγγονός) κατά τα γιος, ανεπιός,νιος. Πβ. άγγονας (Ρόδος,⁴ Αστυπάλεια,⁵ Σύμη,⁶ Χάλκη⁷), έγγος

(< μτγν.-μσν. *έγγων* Κοραΐς 2.112 και Χατζιδ. ΜΝΕ 2.442) (Κάρπαθος).⁸

1.Καραναστάσης 1987,163 2.Κουρζής 295 3.Σακελλαρίδης Κ. 1991,81 4.Παπαχρ. ΔΡ1,27 5.Καραναστάσης, Αστνπ.112 6.Καρανικόλας 145 7.Τσοπανάκης 1949, 17, 108 8. Μηνάς, Λεξ., 273

άγγρη, (η) ‘διχόνοια, διαφωνία, φιλονικία, έχθρα’, φρ. ‘*με τη ν-αδερφή μ-μου έ-χομε ν-άγγρη στο σπίτι*’¹ / ‘*έπιασε ν-άγγρη αναμεταξύ ν-τος*’² / ‘*άσ’τη ν-άγγρη και πάαινε εκεία που σου’πα!*’ Και *άγγριτα, (η)*, φρ. ‘*με τόση ν-άγγριτα που’πρεσε μέσ’ στο σπίτι γ-καλό μ-περιμένεις*;’. Είναι το μσν. ουσιαστ. *άγγρη, (η)* ‘θυμός’, πθ. < μσν. ρ. *αγγρίζω* ‘φέρνω σε διχόνοια’ (‘*ο νους... της πολιτικής... αγγρίζει κόρην και παιδιά*’ Σαχλ. Α’ ΡΜ337, Επιτ.) και μτγν. *αγγρίζω*, μέσ. *αγγρίζομαι* ‘ερεθίζομαι’ στα Ιπποκρατικά κείμενα, πβ. και τη γλώσσα του Ησύχου: ‘*αγγρία· υφαιρείσθαι, ερεθίζειν*’. Πβ. *άγγρη, αγγίζω, τσαγγρίζω, τσαγγριά, (η)* (Ρόδος),³ *άγρη* ‘γκρίνια του παιδιού κατά την ανάρρωση’ (Σύμη),⁴ *ζε-λαγκρίζω* ‘ερεθίζω’ (Αστυπάλαια).⁵

1.Παπαδόπουλος 1984,280 2.Καρπαθίου 1996,268, επίσης Καζαβής 177, Κουρζής 285 3. Παπαχρ. ΔΡ1,27,625 4.Καρανικόλας 146 5. Dawkins 2,549

α γεια σου ‘άντε γεια σου’¹, πβ. και στην Κάρπαθο *α γεια σου* ‘κάνε γρήγορα’². Από *α* προτρεπτικό (*α<άι<αε<άγε*) + *γεια* (*υγεία<υγεία<γεια*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ., 38

αγέρας, (ο) το κ. *αέρας*, φρ. ‘*επήρε ν-αγέρας*’.¹ Είναι το μσν. *αγέρας* (‘*να σε’χε πάρει αγέρας τότες, όταν εγεννήθης*’ (κατάρα) Συναξ.γυν.1030, Επιτ.). Από *αέ-ρας* με ανάπτυξη ευφωνικού -γ-, πβ. *άγουρος* (< *άωρος*), *κλαίγω* (< *κλαίω*).

1.Καρπαθίου 1996,232

αγερίκος, (ο) ¹ ‘αυτός που έχει εκτεθεί στον αέρα’ | ‘ευάερος, δροσερός’, φρ. ‘*αγε-ρίκο μ-μέρος είναι ν-εδώα*’. Από *αερίκος* με ανάπτυξη ευφωνικού -γ-.

1.Καρπαθίου 1996,232

άγια, (τα) ‘το τίμιο σώμα και αίμα του Σωτήρος’, φρ. ‘*μεταλαβαίννω τ’ άγια*’ | ‘*η μεγάλη είσοδος των Τιμίων Δώρων*’, ‘*ήβγα ν-τ’ άγια*’ / ‘*σ’ άγια ν-είναι ν-τωραδά η εγκλησκά*’.¹

1.Καρπαθίου 1996,232

αγιαζζι(ν), (το) ‘νυκτερινή ξαστεριά με διαπεραστικό ψύχος’ | ‘νυκτερινή δροσιά’¹ και ‘δροσερός υγρός άνεμος, συνήθως πρωινός ή νυκτερινός’, φρ. ‘*το πρωί μ-που σηκώννομαι να πάω στη δ-δουλλειά, τρυπά με τ’ αγιάζζι*’ / ‘*εδώα που κάθε-σαι σε τρυπά τ’ αγιάζζι γ-κι’έ μ-παίρεις χαπάρι*’ / ‘*χτυπά με κατάμουτρα τ’ α-γιάζζι*’. Από τουρκ. *αγας* ‘νυκτερινή δροσιά’. Πβ. *αγιατζι* (Λέρος,² Σύμη³).

1.Κουρζής 285 2.Γεωργίου 52 3.Καρανικόλας 145

αγιαρι(ν), (το) ‘μικρή πλατύστομη λαίμα που εφαρμόζοταν στο στόμιο του λουλά, κατά την απόσταξη, για να ρέει σ’ αυτήν η *κουκχουζζίνα*, που χρησίμευε και για μετράδι’.¹ φρ. ‘*καλά πήε ν-το καζζάνεμά μ-μας, πέντε αγιάρια κουκχουζζίνα εβγά-λαμε*’.¹ Από αραβοτουρκ. *αγαν* ‘ακρίβεια βάρους νομίσματος, ώρας ρολογιού’. Πβ. *αγιαριν* ‘κυλινδρικό μέτρο βάρους ίσο με το ¼ του μοδιού’, και *γιαριν* ‘πινάκι χω-ρητικότητας δυο οκάδων’ (Κάρπαθος),² *αγιαρι* ‘έλεγχος και ρύθμιση ισοζυ-

γίσματος πριν το ζύγισμα' (Κάλυμνος),³ *αγιάρι* 'μέτρο βάρους' (Κως).⁴

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 221 2. Μηνάς, Λεξ. 38, 231 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 36

αγιμένα¹ και *αγιμέ, ωγιμέ, ωγιμένε*² επιφών. σχετλιαστικό, δυσαρέσκειας, αγανάκτησης ή παραπόνου 'αλίμονο', φρ. 'αγιμένα, 'α δούμε ν-τόρα πού θα πααίννομε μ-που 'έ ν-έχομε γ-γιατρό!' | 'κρίμα, ντροπή', φρ. 'αγιμένα, γιέ μου, είντα λόγια 'ν' αυτά που λέεις! 'έ ν-εντρέπεσαι;'/ 'αγιμένα κ' είσαι και δάσκαλος!' Είναι το μσν. *αγιμένα* 'ιδ.' ('δεν μ' αφήνει να χαρώ αγιμένα' Κυπρ. ερωτ. 21, Επιτ.) < ιταλ. *ahime* με επίδραση της αντων. (ε)μένα, πβ. οίμένα, αγιμένου (Κως).³

1. Κουρζής 285 2. Καρπαθίου 1996, 232 3. Σκανδαλ. Λεξ. 37

αγιός, (ο) 'ιερή εικόνα αγίου', φρ. 'εφίλησα τους αγιούς κ' ήμπα στο στασίδι μ-μου' | 'εικονογραφία', φρ. 'άννοιζε το βιβλίο σ-σου και δείξε μου ένα ν-αγιό' | 'άγιος', φρ. 'τάξε τ' αγιού κερι',¹ /

'εις το ν-αγέρα στέκονται κ' εις τους αγιούς θυμιούνται,
τα ρημοκοκχαλάκια τω ν-εις τις κοπριές κυλιούνται'¹

(αίνιγμα: ο ελαιόκαρπος)

1. Καρπαθίου 1996, 232 και 271

αγιούτιστος, (ο) στερητ. επίθ. 'αταίριαστος', φρ. 'αγιούτιστο ν-αντρόνο' / 'αγιούτιστες κουβέντες'.¹ Και *αγιότιστος*.² Από α- στερητ.+ *γιουτίζω* 'ταιριάζω', βλ. λ., (< τουρκ. *uy[du]r/mak* 'συνταιριάζω').

1. Καρπαθίου 1996, 232 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αγκαζζέρω 'υποχρεώνω κάποιον να κάμει κάποια εργασία',¹ φρ. 'εγκάζζαρά το ν-να 'ρτει μαζζί μ-μου στο χωράφι ν-να μου βοηθήσει'. Πβ. το κοινό *αγκαζάρω* 'ιδ.' < γαλλ. *engager* 'δεσμευμένος'.

1. Καρπαθίου 1996, 231

αγκαλιά σύνδ. εναντιωματικός 'αν και, μολονότι', φρ. 'εγώ ήρτα στο σπίτι σ-σου, αγκαλιά εσύ 'έ ν-ήρτες', και άγκαλιά 'αλλά, μάλλον', με διπλοτονισμό, φρ. 'άγκαλιά, ας μη ν-του πω τίποτι, μη ν-το πάρει αλακάπα και βρω κάνα μπελά' / 'άγκαλιά, ας πάω από δω, γιάντα να πογυρίζω από κεία'.¹ Από σύναψη σε μια λέξη της φράσης 'αν καλά.'

1. Καρπαθίου 1996, 232

αγκαλλιά, (η) 'σύνολο αντικειμένων που κρατούμε στην αγκαλιά μας', φρ. 'εμάεψα μια ν-αγκαλλιά στάχνα'¹ / 'πάαινε να φέρεις καμμιά ν-αγκαλλιά ξύλα να μαερέψομε'. Η λ. είναι μεταπλασμένος τύπος του *αγκάλη* με την κατάλ. -ιά και δίπλωση -λ- στο ιδίωμα.

1. Καρπαθίου 1996, 232

αγκανίζζω¹, *ογκανίζζω*,¹ *γκανίζζω*,² *νγκανίζζω*³ 'ογκανίζω, γκαρίζω', φρ. 'γκανίζζει ο γάδαρός μας, μπα διψά;'/ 'γκανίζζε σα ν-το γ-γάδαρο, 'έ σ-σου δίω τίποτι!' Από το αρχ. ρ. *ογκάμαι* > *ογκανίζω* > *αγκανίζζω-γκανίζζω* με υποχωρητική αφομοίωση ο-α > α-α ή αφαίρεση αρχικού ο- και δίπλωση -ζ- στο ιδίωμα. Και ουσιαστ. *γκάνισμα* 'ογκηθμός', φρ. 'έ γ-κούεις το γκάνισμα ν-του γαδάρου;'

1. Καρπαθίου 1996, 232 2. Καζαβής 183 3. Ι. Λ. λ. *γκανίζω*

αγκάτθι(ν), (το) το κ. *αγκάθι* ‘κάθε αιχμηρή απόληξη’ | ‘αγκαθωτό φυτό’:

‘είχε ν-το η γριά κ’ εκούτσαينه, επάτησε γ-κι’ αγκάτθι’ (παροιμ.)¹

για κάποια δουλειά δύσκολη που συναντά νέες επιπλέον δυσκολίες. Μεγεθ. *άγκαθας, (ο)* (Νικιά), φρ. ‘σκαλώννει σα ν-το ν-άγκαθθα’,² πληθ. *αγκάτθι, (οι)*, ‘οι μαυραγκάτθι κοντεύγκου ν-να πνίζου ν-τη σπορά’² και *αγραγκάτθι* (Νικιά) ‘τα πολύ σκληρά αγκάθια που φυτρώνουν σε πετρώδη εδάφη’.² Η λ. *αγκάτθι* προήλθε από τον μσν. τύπο *ακάνθιν* (< αρχ. *ακάνθιον*) με ηχηροποίηση του -κ- ως -γκ-, πιθανώς από επίδραση λέξεων όπως *αγκύλη, αγκίστρι*. Ο τύπος *άγκαθας* από το αρχ. *άκανθα, (η)* με αλλαγή γένους, πιθ. από **ακαν-ανθα, (η)* (< *άκανος* με ρίζα **ακ-* ‘μυτερός’ + *άνθος*). Πβ. *αγκάθθιν, αγκαθθιά, η* ‘αγκαθωτό κλαρί’ (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,93 2.Σακελλαρίδης Γ. 1984,144 3.Μηνάς,Λεξ.39

αγκίδα, (η) ‘σχίζα, βελονοειδές τμήμα ξύλου’, φρ. ‘ήμπε μ-μου αγκίδα στο πόδι κι ‘έ ν-ημπορώ να σαλέψω’. Από αρχ. *ακίς, -ίδος, (η)*, αιτιατ. *την ακίδα > η ακίδα-αγκίδα*, το -γκ- από επίδραση λ. όπως *αγκύλη, αγκίστρι* κ.τ.ό.

αγκινάρι(ν), (το) ‘ξύλινο ραβδί που φέρει στο ένα του άκρο σιδερένια αγκύλη, για να σύρουν τους υψηλούς κλάδους των δέντρων και να συλλέγουν τους καρπούς’,¹

‘η χαμαλίκα χάθηκε, δρεπάνι, αγκινάρι,
και το πηάδι μ-που ‘τανε πίσω στο Μιραμάρι’.²

Είναι το μσν. *αγκινάριν* ‘αγκίστρο, αγκιστρωτή προεξοχή στην αιχμή βέλους’ (‘σαίτα μ’ αγκινάριν’ Θησ. ΣΤ 37, Επιτ.) < ουσιαστ. *άγκινος* ‘αγκίστρο, γάντζος’ (< μτγν. *άγκινος* < λατ. *uncinus*) + κατάλ. *άρι(ν)*. Πβ. ίδ. σε Κάρπαθο,³ Κάλυμνο.⁴

1.Κοντοβερός 315, Καρπαθίου 1996,268 2.Σακελλαρίδης Μ.2007,380 3.Μηνάς, Λεξ. 39 4. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ., όπου και *αγκινιός* στον Δράκου 1984,128

αγκίνιος, (ο)¹ στερητ. επίθ. ‘καινούργιος, αφόρετος, άθικτος’, φρ. ‘αγκίνια έχω τα παπούτσα μου, ‘έν-τα’βαλα ακόμα’/ ‘αγκίνιο ‘ν-ει ν-το τετράδιό μ-μου’. Από στερητ. *α-+γκινιάζζω* (< *εγκαινιάζω*), βλ.λ. Πβ. ίδιο σε Κάρπαθο,² Κάλυμνο,³ κ.α.

1.Καζαβής 177, Κουρζής 285 2.Μηνάς,Λεξ.40 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αγκιστροκέρα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η γίδα που έχει κέρατα που μοιάζουν με άγκιστρα’.¹

1.Καραναστάσης 1987,137

αγκλαβή, (η) ‘το προικοσύμφωνο που γινόταν οκτώ μέρες πριν από το γάμο ενώπιον του αρχιερατικού επιτρόπου, των γονιών και πολλών άλλων οικείων και φίλων’,¹ φρ. ‘φυλαμένη ν-έχω τη ν-αγκλαβή ν-της προμάμμης μου’ | ‘κοπιώδης εργασία’, φρ. ‘αγκλαβή ν-είναι ν-η φανέλλα’ (κοπιώδης εργασία για να πλεχτεί μια φανέλα).² Λέγεται και *εγκλαβή*³ ή *προυκοσύφουνο*.⁴ Από το αρχ. ουσιαστ. *εκλαβή, (η)* (Συλλογ. Επιγρ. 2360.19) ‘το ποσό που πήρε κάποιος’ (< *εκλαμβά-νω*) > *εγκλαβή-αγκλαβή*, το τελευταίο με υποχωρητική αφομοίωση *ε-α > α-α*. Πβ. ίδ. σε Ρόδο,⁵ Κω,⁶ Κάλυμνο,⁷ *αγκλα(β)ή* (Χάλκη).⁸

1.Παπαδόπουλος 1909,80, Καραναστάσης 1987,169, Καρπαθίου 1996,268, Κουρζής

285 2. Καρπαθίου 1996,269 3.Καρπαθίου 1996,841 4.Καραναστάσης ό.π. και Καρπαθίου ό.π. 5.Παπαχρ ΛΡΙ,29 6.Σκανδαλ.Λεξ.38 7.Δράκος 1982,233, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 8.Τσοπανάκης 1949,31

αγκλιά, (η) χαραπούλλι (βλ.λ.) κομμένο οριζόντια με τέτοιο τρόπο, ώστε να χρησιμοποιεί σαν μαστραπάς',

*'σας χαιρετώ, σας χαιρετώ κρεφτές μου καγιασμένες,
κατίνες αμαντάλωτες, αγκλιές μου μουχλιασμένες'*¹

| 'αντλία, άντλημα με το οποίο παίρνομε νερό ή κρασί'.²

Από *αντλία, (η)* > *αντλιά*, με συνίζηση, > *αγκλιά*. Πβ. *αγκλιά* 'κουτάλα από νεροκολοκύθα' (Σκόπελος),³ και ρ. *αγλιώ*, *αγλιώ* 'αντλώ' (Κάρπαθος).⁴

1.Ιω.Λογοθέτης 60 2.Καζαβής 177, Καρπαθίου 1996,268 3.Σάμψων Αδ. Σκοπέλου λαϊκός πολιτισμός, Σκόπελος 1995,144 4.Μηνάς,Λεξ.41

αγκλιάζζω και **γκλιάζζω** 'αντλώ', φρ. 'γκλιάζζω τα ν-νερά που κάμνει η βάρκα'.¹

Από *αντλώ* > *αντλιάζω* > (α)γκλιάζζω, με επίδραση του *αδειάζω*. Και *ξεγκλιώ* (βλ.λ.). Πβ. *αγλιώ*, *αγλιώ* (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,268 2.Μηνάς,Λεξ.41 όπου *αγλιώ* 'ιδ.' Ανατολ. Κρήτη.

αγκλούπ(φ)ι(ν), (το)¹ μεγεθ. *αγκλούπ(φ)α, (η)* 'ο καρπός της λαγνοφόρου κολοκύνθης, κ. νεροκολόκυθο, ανοιγμένο από τα πλάγια, κατάλληλα διαμορφωμένο για άντληση νερού ή κρασιού από δοχείο',² ή για άντληση ζεστού νερού από το καζάνι στα λιοτρίδια,³

'όσα κρύβγει μέσα ο νού σ-σου τα ξερνά ούλλα η αγκλούπα' (παροιμ.), για μεθυσμένο, που στο μεθύσι του τα βγάξει όλα στη φόρα.⁴ / *'φέρε να πιούμε με τη ν-αγκλούπα'*⁵ | (μτφ.) για φαρακλό ή για κουρεμένο σύρριζα το κεφάλι, φρ. *'αγκλούπι ν-είναι ν-το κεφάλι ν-του'*.⁶ Λέγεται και *χαραπούλλι* (βλ.λ.).

Για την ετυμολογία της λ. έχουμε διαφορετικές προσεγγίσεις: Το Ι.Λ. < *αγκλιά* + *κουρούπι*, με σύμφυση, ο Ν.Ανδριώτης < *αντλούπα*, πβ. *αντλία* > *αγκλιά*, *αντλώ* > *αγκλιώ*, το ίδιο και ο Αγαπ.Τσοπανάκης.⁷ Τέλος ο Αναστ. Καραναστάσης < *αντλία* + *κουρούπι*⁸ Πβ. *αγλούπα*, *αγλούπιν* (Κάρπαθος),⁹ *αγκλούππα*, *αγκλούπι* (Κως),¹⁰ *αγλούπι* (Χάλκη).¹¹

1.Παπαδόπουλος 1909,80 Κουρζής 285, Σακελλαρίδης Κ.1991,31 2.Κοντοβερός,308, Αρφαράς 1978,32 3.Μαστρογιάννης 27 4.Σακελλαρίδης Κ. 1983,219 5.Καζαβής 177 6. Ι.Λ. λ. *αγλούπι* 7.Αγ.Τσοπανάκης,Phonétique 125 8.Καραναστάσης,Αστυπ.64 9.Μηνάς,Λεξ.41 10. Σκανδαλ.Λεξ.38 11.Τσοπανάκης 1949,112

άγκουρα, (η)¹ 'η άγκυρα, το γνωστό εξάρτημα ασφάλειας κάθε πλοίου', φρ. 'ανέβασε/φούνταρε τη ν-άγκουρα' /

*'καράβι μ-μου τρικούβερτο, σύρε τη ν-άγκουρά σ-σου,
κι ο Άης Σάβας καρτερεί να δει καλέσματά σου'*

(καλέσματα της παραμονής του γάμου)²

Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *άγκυρα*, με τροπή *i* > *u* από επίδραση του -ρ- στο ιδίωμα της Νισύρου,³ δεξ (θύμβρη>) θρύμπη > *θρούμπη*. Πβ. ίδιο (Κως,⁴ Κάλυμνος,⁵ Ρόδος,⁶ Χάλκη,⁷ Καστελλόριζο⁸).

1.Καραναστάσης 1987,135 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,127 3.Κουρούνης 1982,421 4.

Σκανδαλ.Λεξ.39 5.Δράκος 1982,73 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,30 7.Τσοπανάκης 1949,121 8. Κομνηνός 36

αγκρίφι(ν), (το) (Μαντράκι),¹ *άγκριφας,(ο)* (Εμπορειός),² *αγκριφάς* (Νικιά)³ ‘σι-δερένιο άγκιστρο με τρεις ή τέσσερεις γάντζους που το έδεναν με σχοινί και το έριχναν στη βιστέρνα, και τραβώντας το δεξιά-αριστερά προσπαθούσαν να γαντζώσουν το καπράτσι και να το τραβήξουν πάνω, όταν έπεφτε μέσα’.⁴ Η λ. είναι μσν. υποκορ. του μτγν. *αγρίφη,(η)* ‘βωλοκόπος, χτένι ή τσουγκράνα καμυλωτή με την οποία μαζεύουν το χόρτο’ (Πάγκαλος), πβ. δωρ. *αγρίφαν* (L-S) και *αγρείφνα,(η)* ‘γεωργικό εργαλείο που μαζεύουν το χόρτο’ (Βυζάντιος). Ο Κ. Άμαντος⁵ για την ετυμολογία της λ. παραπέμπει στον Reiske,Κ.Πορφυρογ. Β79, Κοραή, Άτακτα Β8 και G.Meyer, Ngr.st. 146. Πβ. *αγκρίφι(ν), ανγκρίφι(ν)* (Κως),⁶ *αγρίφι, αγκρίφας* (Ρόδος),⁷ *γκρίφης* που χρησίμευε και για να κρεμιούνται φαγώσιμα (Κάλυμνος).⁸

1.Παπαδόπουλος 1909,80, Κοντοβερός 148, Κορζής 285 2.Καρπαθίου 1996,232 3. Καρπαθίου ό.π., Αρφαράς 1978,51 4.Χαρτοφύλης 1984,237 5.Γλωσσ.Μελέται 120 6.Σκανδαλ. Λεξ.39 7.Παπαμανώλη 1994,274 8.Δράκος 1982,98, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. όπου και *γκρίφσα,(τα)* ‘σουβλερά βράχια’.

(α)γκύλλια, (τα)¹ (μτφ.) ‘σκάνδαλα’ | ‘υποδαύλισμα για πρόκληση ερίδων και διχονοιών’, φρ. ‘μη ν-του βάλλεις γκύλλια’ / ‘εβάλα ν-του γκύλλια’. Πληθ. του κοινού *αγκύλι,(το)* ‘οξύ και βελονοειδές αγκάθι, αγκίδα’ < μτγν. *αγκύλιον*, υποκορ. του αρχ. *αγκύλη,(η)*. Πβ. *γκελλί* ‘κεντρί, αγκάθι’ (Κάλυμνος),² *γκελλούδι, γκιλλούδι, νγελλούι* (Κως).³

1.Καρπαθίου 1996,268 2.Δράκος 1982,97 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.194

αγκυλλιάρης, (ο) ‘πειραχτήρι’, φρ. ‘πειράζζει με όπου μέ’βρει ο αγκυλλιάρης!’ Από *αγκύλι* (βλ.λ. *αγκύλλια*)+κατάλ. -(ι)άρης, δεσ *παιχνίδι-παιχνιδιάρης*. Πβ. *γκελλίν* ‘κεντρί’ | (μτφ.) ‘πειραχτήρι’ (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς,Λεξ.240

αγκυλλώννω¹ ‘τσιμπώ κάποιον με αιχμηρό όργανο’, φρ. ‘εγκυλλώσα μ-με οι αγκάθιοι’ | ‘βασκάνω, ματιάζω’, φρ. ‘μána μου, πώς αγκυλλώννει το μ-μάτι ν-του!’ / ‘εγκυλλώθηκα’ (ματιάστηκα), και *γκιλλωμένος* ‘ματιασμένος’, φρ. ‘γκυλλωμένος είναι, κάμε του το μ-μάτι!’; μτχ. παρακειμ. ως επίθετο. Από μσν. *αγκυλώνω* ‘κεντώ, τσιμπώ’, μτφ. ‘λυπώ’ (‘η εμιλιά μου σ’αγκύλωσε’ Πιστ.βοςκ.IV 5,223, Ε-πιτ.) < αρχ. *αγκυλόω*. Πβ. *γκελέννω* (Κως),² *γκελεύομαι* ‘ζαλίζομαι’ | ‘αφανισμένος από την κούραση’ (Κάλυμνος),³ *γκελλώννω* ‘βλάπτω με την επίρεια κακού πνεύματος’ (Κάρπαθος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,268 2.Σκανδαλ.Λεξ.194 3.Δράκος 1982,96, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Μηνάς,Λεξ.240

άγκωνας, (ο) ‘ο αγκώνας του χεριού’, φρ. ‘πονώ το ν-άγκωνά μ-μου’ | ‘ο άμβωνας της εκκλησίας’, φρ. ‘ο παπάς είπε ν-το Βαγγέλιο αφ’ το ν-άγκωνα’. Είναι το κ. ουσιαστ. *αγκώνας* / *άγκωνας* (< αρχ. *αγκών*). Πβ. ίδ. (Ρόδος),¹ *άγκωνας, όγκωνας* (Κάρπαθος).²

1.Παπαχρ.ΛΡΙ,30 2.Μηνάς,Λεξ.40

- αγλατσίνα, (η)** ¹ ‘κολλώδης ουσία που εκκρίνεται από τον κορμό της αμυγδαλιάς’.
 Στα παιδικά μας χρόνια, κατά την περίοδο της Κατοχής, μαζεύαμε την αγλατσίνα από τις αμυγδαλιές, που επωλείτο τότε στο εμπόριο, και εξοικονομούσαμε το λίγο μας χαρζιλίκι, φρ. ‘...με το που σταμματούσα ν-οι νοικοκυρές (ενν. το παρολόγημα) κ’ έρκετο ν-το γυρί μ-μας, εζζέφαμε ν-από τη ν-αγλατσίνα, κι ότα ν-εζεμπερδούγαμε, ν-επιάνναμε ν-τ’ αμύγδαλα και τα βαλάννια...’ ² / ‘...επαίρασι ν-ένα β-βωννιάλλι ψωμί γ-κ’ επααίνασι στα χωράφκια να μαέμου ν-αγλατσίνα από τις αμυγδαλλιές’.³ Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. ρητίνη,(η), πιθ. από λατ. *resina* > *αρεσίνα-αρασίνα* (Κως) ⁴ > *αγλατσίνα*, με πρόθεση *α-*, ανομοίωση *ρ-ν>λ-ν* με επένθεση *-γ-* και προχωρητική αφομοίωση *α-ε>α-α*. Πβ. *αρασίνα* (Κως),⁴ *αρασίνα*, *ρησίνα*, *αροσίνα* (Ρόδος),⁵ *αρ’τίνα,η* (Σάμος). 1.Καρπαθίου 1996,268, Χαρτοφύλης 1984,256 2.Μαυρουδής 53 3.Πετρούτσου 1993, 368 4.Σκανδαλ.Λεξ.96 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,76
- αγλατσίνακας, (ο)** ‘χόρτο αυτοφυές βρώσιμο’, επιστημ. *lactura perennis*, πληθ. *αγλατσινάκοι*,φρ. ‘πάμε στο Δάλι ν-να μαέμομε ν-αγλατσινάκους να μαερέγομε’ Λέγονται και *αγριοτσινάκοι*.¹ Πιθανώς να πρόκειται το (αρχ.) φυτό *γαλακτίς,(η)* > αιτιατ. *γαλακτίδα* > *γαλατσίνα*, με τσιτακισμό και ανομοίωση, > *αγλατσίνα*, με αντιμετάθεση φθόγγων ή με επίδραση της λ. *αγλατσίνα* (βλ.λ.) + μεγεθ. κατάλ. *-κας* > *αγλατσίνακας*. Πβ. *γαλαζίνα,η* (Κοραής 3,37), *βαλατσίνα,η* (Κάρπαθος),² *αλατσίνακας*, *αρασίνακας* (Κάλυμνος).³ 1.Καρπαθίου 1996,268 2.Μηνάς,Λεξ.182 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- αγλενούσα, (η)** και *γλενούσα*, καθώς θυμάμαι και εγώ, ‘μικρό ψαράκι με βιότοπο ξενερισμένες πέτρες με μαλλάδες, που το πιάνομε δίχως αγκίστρι’:
 ‘οι πγιο μικροί εβγαίνασι σε γλιστερές ρουτσούνες
 και μισοτσακχατεύουντο να ρπάζου ν-αγλενούσες’ ¹
 Πιθανώς να είναι η *γλάνις* του Αριστοτέλη (Ιστ.ζ. 8.20,1), πβ. και ‘*γλάνις-είδος ιχθύος*’ (Σούδα), κ. *γλανίδι*, *γλανός*, *γουλιανός*.
 1.Μαυρουδής 15
- άγλυστος, (ο)** ‘στερητ. επίθ. (για χωράφι) ‘αυτός που δεν είναι *γλυσμένος*, δηλαδή σκαμμένος και έτοιμος για σπορά’.¹ Από *α-* στερητ. + *γλυστός* (< *γλύω* < *ε-κλύω*).² Βλ.λ. *γλύσμα*.
 1.Καρπαθίου 1996,268 2.Χατζιδάκις ΜΝΕ 1,160
- αγνάφισκας, (ο)** ‘είδος ψαριού, συγγενικού με το μαγιάτικο, με ψαλιωτή ουρά, όμοιο ως προς το χρώμα με το λυθρίνι’,¹ επιστημ. *θύννος ο μακρόπτερος* (*Thunnus alalunga*) της οικογ. των Θυννωδών (*Thunnidae*). Είναι ο *γναφήσιος ιχθύς*,² ο *γναφεύς* των αρχαίων.³ Η ονομασία πιθ. από την υφή του δέρματος. Από *γνάφω*, *γνάπτω* αρχ.-μσν. (για δέρμα ανθρώπου) ‘χτυπώ κάποιον, ώσπου να γίνει το δέρμα του σκληρό, σαν κατεργασμένο’ Φορτου.Α’114 (Επιτ.).
 1.Καραναστάσης 1987,133 2.Καραναστάσης 1987,126 3.Λεξικό Π.
- αγοννιά, (η)** (Νικιά),¹ *αδοννιά* (Μαντράκι),² ποιμενικός όρος ‘ξύλο από βαγιά, κατάλληλο για να ανακατεύουν το μίγμα του τσίρου με το γάλα (γαλάτισμα), όταν βράζει στο καζάνι, για να γίνει η μυζήθρα’, φρ. ‘*πγάσε τη ν-αγοννιά / α-*

δονιά να νεκατώσεις το γάλα να μη μ-πιάσει κάτω'. Από αρχ. ρ. δονέω 'σειώ, ταράσσω' > *δονίζω, κατά τα ρήματα σε -ίζω, > αδονίζω, με πρόθεση α-, > ουσιαστ. αδονιά / αγονιά, με τροπή δ>γ. Η πρακτική ήδη από την αρχαιότητα: 'επεάν δε αμέλξωσι το γάλα, εσχέαντες ες ζύλινα αγγία κοίλα και περιστίζαντες κατά τα αγγία τους τυφλούς δ ο ν έ ο υ σ ι το γάλα και το μεν αυτού επιστάμενον απαρύσαντες ηγέονται είναι τιμιώτερον, το δε υπιστάμενον έσσον ετέρου' (Ηρόδ.4.2). Πβ. διονίστρο, δγιόνιστρο, γιόνιστρο (Κως),³ δτζόνιστρο (Αστυπάλαια),⁴ τζιόνιστρο (Κάλυμνος).⁵

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,239, Χαρτοφύλης 1984,261 2.Καραναστάσης 1987,138 3. Σκανδαλ. Λεξ.228 4.Καραναστάσης,Αστυπ.73 5.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αγοραστό(ν), (το) 'το κτήμα που δεν είναι προικώο', '...να λάβει ο Φραζής το εις Μπουκα ακαλιέρηγον, το καμπί εις Ραμόν, αγοραστόν παρά του Πολυδ. Πασχάλακη...' (από Διαθήκη του 1898 στο Μαντράκι) ¹ / '...το εις θέσιν Μέσαις χωράφιον μετά καζαναρίου, αποστροφής και στέρνας, καζανιού δι' απόσταζιν, μετά των συναπτομένων αγοραστόν κτημάτων...' (από προικοσύμφωνο του 1944).² Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου αγοραστός 'που αποκτήθηκε με αγορά, αγορασμένος', ήδη μsn. ('αγοραστά...φαητά' Ροδολ.Δ'44, 'αγοραστός δούλος' Πιστ.βοσκ.Π 3,58, Επιτ.).

1.Τσιρπανλής 2009,39 2.Τσιρπανλής 2009,78

αγράμιθας, (ο),¹ αβράμιθας ² σε δικαιοπρακτικά έγγραφα, *αγραμιθιά,(η)* ³ το δέντρο αγραμιθιά, τερέβινθος, κ. τσικουδιά, επιστημ. πιστακία η Τερέβινθος, *Pistacia terebinthus*,

'ας ήμου δγιαβατάρικο μ-πουλλί να ξεκινήσω,

να πάω στο ν-αγράμιθα ν-του Στρίκχη να κουμπήσω.' ⁴

Πληθ. *αγραμίθιοι,(οι)*, φρ. 'γεμάτη αγραμίθους είναι ν-η Νίσυρος'. Η αγραμιθιά που δεν είναι καρποφόρα λέγεται αρσενικός *αγράμιθας* και *αγριαγράμιθας*.⁵ Η λ. από προελλ. *τέρμινθος* > *τερέβινθος* αρχ. > *τερεβινθέα* > *τρεμινθιά* > *τραμιθιά* > *ατραμιθιά* > *αγραμιθιά-αγράμιθας*. Πβ. *αβράμιθας, ατράμιθας* (Κως),⁶ *γραμιθιά, ραμιθιά* (Ρόδος),⁷ *αδραμισιά* (Χάλκη).⁸

1.Καραναστάσης 1987,143, Κουρζής 286 2.Κουρζής ό.π. 3.Κρεκούκας,Δωδ/νησος 171 4.Μπαλαλάς 1981,46 5.Σακελλαρίδης Γ. 1982,228 6.Σκανδαλ.Λεξ.34 7.Παπαρχ. ΛΡΙ, 155 8. Κρεκούκας ό.π.

αγραμίθιο(ν), (το) ¹ 'ο καρπός της αγραμιθιάς' (βλ.λ. *αγράμιθας*), φρ. 'εκατσούλωσα εκεία στο ν-αγράμιθα ν-του Στρίκχη να μαέψω αγραμίθια να κάμω λ-λίο ν-αγραμιθόζζουμο'.

1.Καραναστάσης 1987,143

αγραμιθόζζουμο, (το) ¹ 'ρόφημα που παρασκευάζεται με αγραμίθια κοπανισμένα: 'κοπανίζεται ποσότης αγραμιθιών και ακολούθως βράζεται. Γίνεται ούτω θερμαντικότητας ζωμός εις τον οποίον ρίπτονται βλωμοί ψωμιού εν αφθονία. Συνηθίζεται ιδία ως πρωινό ρόφημα',²

'εδώ τ' αγραμιθόζζουμο που'ναι γ-γεμάτο λ-λάδι, λλιές ελλιές ελλιόκαυτες και λλίο γ-κουσουμάδι'. ³

Το αγραμιθόζζουμο το έπιναν και οι λεχώνες: *‘πιμε λλιάκι ν-αγραμι-τθόζζουμο ν-να νεσάνεις’*.⁴

1.Καραναστάσης 1987,143 2.Καρπαθίου1996,269 3.Μπαλαλάς 1981,73 4. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

αγραμιθόλαδο, (το) ‘λάδι των αγραμιθιών’. Το χρησιμοποιούσαν για τηγάνισμα και για θεραπευτική χρήση κατά των κρυολογημάτων.¹ Ακόμη και για τα γλυκίσματα και τις σαλάτες.²

1.Καρπαθίου 1996,269 2. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

αγραμιθόπιτθα, (η) ‘πίτα από αλεσμένα αγραμίθια με σύκα στο μύλο του ελαιωτριβείου’,

‘σύκα με τ’ αγραμίθια,

λεσμένα στη μ-μυλόπετρα,

μοσκοβολού μ-με λάδι.

Είν’ η αγραμιθόπιτθα,

*που ούλλους ξεκουράζει.’*¹

1.Μαστρογιάννης 24,27

αγραμματία, (η) ‘αγραμματοσύνη’, φρ. *‘...Μαστρομανώλης, παρών, και δια αγραμματιάν μου παρακαλεστικώς ο Ιάκωβος Χατζηδημητρίου’* (από προικοσύμφωνο της Νισύρου του έτους 1855). Είναι η αρχ. λ. *αγραμματία, (η)* ‘η έλλειψη γνώσεων, γραμμάτων’ Αιλ.Π.Ισ. 8,6 (L-S στη λ.) < αρχ. επίθ. *αγράμματος* (‘των φωνηέντων ζώων, τα μεν διάλεκτον έχει, τα δε αγράμματα’ Αριστοτ.), πβ. το μσν. επίθ. *αγραμματής* ‘αγράμματος’, κατά το αμαθής (‘...ει μεν ηξεύρεις γράμματα, συχνά αναγίνωσκε τα· είτα και είσαι αγραμματής, καθόλου, κάθου σιμά μου, μάθε’ Χρον.Μορ.Ρ1352, Κριαράς,Λεξικό, στη λ.).

αγρέλλα, (η)¹ ‘η αγριελιά και ο καρπός της’, φρ. *‘α πάω στο Καμπί να μπολλιάσω τις αγρέλλες που φύτεψα’*. Από *αγρέλι* (< μσν. *αγρέλλιον* < *άγριος*+*έλειον* ‘asparagus’²). Πβ. ίδιο σε Κω,³ Κάλυμνο,⁴ *αγρολιά, αβρολιά* (Ρόδος),⁵ *αγρέλτα* (Αστυπάλαια).⁶

1.Καρπαθίου 1996,269, και Κουρζής 286 2.Καραποτόσογλου 2008,112 3.Σκανδαλ. Λεξ.41 4.Δράκος 1982,73, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ.ΛΡ1,32 6.Καραναστάσης, Αστυπ.64

αγρελλοκοίλης, (ο) ‘αυτός που έχει φουσκωμένη κοιλιά σαν την αγρέλλα’,¹ φρ. *‘μάνα μου, αγρελλοκοίλης που ’ναι ν-αυτοσδά!’*

1.Κουρζής 329

αγρελλοφαγός, (ο) ‘αδηφάγος’,

‘και ούλλοι οι αργιάνηδες οι αγρελλοφαγάδες,

*οπού πατού ν-τη μ-Παμπακιά οι κλεφτοβασουλάδες’*¹

1.Ιω.Λογοθέτης 1974,128

άγρη, (η) ‘κυνήγι’.¹ Είναι το αρχ. ουσιαστ. *άγρα, (η)* ‘θήρα, κυνήγι’, που συνδέεται με το ρ. *αγρώ*, ποιητ. τύπος του *αγρεύω* ‘παίρνω, πιάνω’ (< πιθ. *αγείρω* κατά τον Mckenzie).

1.Παπαδόπουλος 1909,82, και Καζαβής 177

- αγριόκατθος, (ο)**, θηλ. *αγριόκατθα*, 'γάτος αγροδίαιτος' | (μτφ.) 'αυτός που έχει βλοσυρούς οφθαλμούς',¹ φρ. 'μάνα μου, σα ν-αγριόκατθος με θωρεί!'
1.Καρπαθίου 1996,269
- αγριολουμπούνοι, (οι)** (Νικιά) 'τα άγρια λουμπουνάρια ή λούπινα, ζιζάνια κυρίως στα κριθάρια',¹ φρ. 'ε ν-ημπορούμε ν-να θερίσομε ν-από τους αγριολουμπού-
νους'.¹
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982
- αγριομαέρεμα, (το)** (Νικιά) 'το άγριο φάβα που αναπτύσσεται εύκολα σε κάθε είδους καλλιέργεια',¹ φρ. 'α πά' να μαέψω αγριομαέρεμα να δίξω τω γ-
κατσικιά'.¹
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982
- αγριοσταφυλλίες, (οι)** 'εδώδιμα χόρτα, πιθανώς ο στύφνος'.¹ Πιθ. να είναι το μτγν.-μσν. *αγριοσταφίς,(η)* 'είδος φυτού με φαρμακευτικές ιδιότητες' (Ορνεοσ. Αγρ.520). Πβ. *αγριοσταφία,(η)* 'είδος χόρτου, που λέγεται και *ψειρόχορτο* από το οποίο γίνεται το ψειροατρικό', επιστημ. *delphinium staphisagria* (Κάρπα-
θος).²
1.Πετρούτσου 1993,351 2.Μηνάς,Λεξ.45
- αγριόρα, (η)** 'ζιζάνιο που μοιάζει πολύ με το στάχυ του κριθαριού ή του σιταριού',
φρ. 'ε ν-ει ν-του χαϊργιού το σιτάρι μ-μας, όλλο μαυραγριόρα ν-ει'.¹
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982
- άγροικος, (ο)** επίθ. 'απειθής'¹ | 'ο παράκους', φρ. 'άγροικος είναι!' 'ε γ-κούει κά-
να'. Είναι το αρχ. επίθετο *άγροικος* 'αυτός που κατοικεί στους αγρούς' < *αγρός*
+ *οικώ*, και μσν. 'απλοϊκός' ('πλανήσας δε τους πάντας αγροίκοις εν αυτώ τω
δόγματι' Δούκ.151, Επιτ.). Πβ. *άγροικος* 'παρήκοος' (Ρόδος),² *αγροίκτης* 'ίδ.'
(Κάρπαθος).³
1.Παπαδόπουλος 1909,85 2.Παπαχρ,ΛΡ1,156 3.Μηνάς,Λεξ.45
- αγροϊκό**¹ και *εγροϊκό*,² *γροϊκό*³ 'ακούω' φρ. 'ε ν-εγροϊκό πγιο, εκουφάτθηκα' |
'υπακούω', φρ. 'ω μάνα μου, 'ε ν-εγροϊκά καθόλου' (δεν υπακούει) /
'οπού γοννιού 'ε ν-εγροϊκά, παραγωννιά καθίζζει' (παροιμ.)⁴
Από το αρχ. επίθετο *άγροικος* (< *αγρός*+*οίκος*) 'αγενής, ανόητος' > *αγροϊκός
'νοήμονας', με κατέβασμα του τόνου, επειδή το α- θεωρήθηκε στερητικό,>
γροϊκό.⁵ Πβ. ίδιο (Κως,⁶ Ρόδος,⁷ Σύμη⁸), *θροϊκό* (Κύπρος).⁹
1.Καρπαθίου1996,269 και Κουρζής286 2.Κουρούνης 1982,412 3.Παπαδόπουλος
1909,85 και Κουρζής294 4.Σακελλαρίδης Κ. 1983,4 5.Χατζιδάκις ΕΕΠ 9(1913),47-
51 6.Σκανδαλ.Λεξ. 207 7.Παπαχρ.ΛΡ1,156 8.Καρανικόλας 211 9.Ανδριώτης, Ετυ-
μολ. και σημασιολ., *Λεξικογραφικό Δελτίο* (1941),60
- αγρόχοιρος, (ο)** (Νικιά)¹ και *αγριόχοιρος*,² 'ο χοίρος που άφηναν αμολυτό στα χω-
ράφια να βόσκει μόνος του, χωρίς καμιά φροντίδα, μέχρι το Σεπτέμβριο', που
προφανώς προοριζόταν για τα χοιροσφάγια. Από *αγρός*+*χοίρος* ή < *άγρι-
ος*+*χοίρος*.
1.Σακελλαρίδης 1982 2. Πληροφ. Γ.Χαρτοφύλης
- (α)γρωνίζζω** και *εγρωνίζζω*,¹ *εγνωρίζζω*,² φρ. 'εγρώνισα το μ-πατέρα σ-σου' / 'έ ν-

εμπλέπω κι 'έ ν-εγρονίζζω πγιο', και στερητ. επίθ. αγρώνιστος. Είναι το μσν. ρ. γρωνίζω ('χωρίς να γρωνίσει και έχει δίκαιον;' Μαχ.260, Επιτ.), από γνωρίζω με αντιμετάθεση φθόγγων και πρόθεση α- / ε-. Πβ. γρωνίζζω (Κως,³ Χάλκη,⁴ Κάλυμνος⁵), εγνωρίζω,⁶ ηγνωρίζω⁷ (Καστελλόριζο), εγνωρίντζω (Πάτμος).⁸

1.Καρπαθίου 1996,269 2.Ι.Α. λ. γνωρίζω 3.Σκανδαλ.Λεξ.208 4.Τσοπανάκης 1949, 78 5. Δράκος 1982,100, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6-8.Ι.Α. ό.π.

αγύριστος, (ο)¹ στερητ. επίθ. στη βλασφημία 'να πάεις στο ν-αγύριστο' (να μη γυρίσεις, να χαθείς). Πβ. 'ίδ.' (Ρόδος),² αγρίστος (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισύρικο Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,32 3.Μηνάς,Λεξ.173

αδάφτιστος, (ο)¹ στερητ. επίθ. 'αβάφτιστος, αυτός που δεν έχει βαφτιστεί', φρ. 'αδάφτιστο ν-έχου ν-ακόμα το παιδί, γιατί περιμένουσι ν-το ν-νούνο ν-αφ' τη ν-Αμερική'. Πβ. αγάφτιστος (Κάλυμνος).²

1.Καρπαθίου 1996,269 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αδ(γ)ειάζζω¹ και δ(γ)ειάζζω 'αφήνω κάτι άδειο' | 'ευκαιρώ, έχω χρόνο ελεύθερο', κυρίως σε αρνητικές προτάσεις, φρ. 'ούτε ψωμί ν-να φάω 'έ ν-εδγειάζζω' / 'έ ν-εδγειάζζω να κάτσω'. Πβ. ατζειάζζω, αγγειάζζω, δτζειάζζω (Κως),² τζ'άζω (Κάλυμνος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,22 2.Σκανδαλ.Λεξ.43 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αδγιάθονας, (ο)¹ 'σπυρί, οίδημα, εξάνθημα που παρουσιάζει πρήξιμο', και αγδιάθονας,² πληθ. αδγιάθονοι,³ φρ. 'μη μ-με τανείς στη μ-πλάτη γ-κ' έχω αδγιάθονα' / 'έβγαλα αδγιάθονα στο μάουλο γ-και πονεί με' /

'η κακομοίρα η Καλή σκουμμένη στη μ-μονή ν-της
εθώρει ν-το ν-αδγιάθονα που βγήκε στο μερί ν-της.'⁴

Από αρχ. δοθίην,(ο), κ. διάθονας, άγνωστης ετυμολογίας.

1.Παπαδόπουλος1984,280, Καραναστάσης1987,126, ο ίδιος1990,15 2.Καραναστάσης 1987, 149 3.Καρπαθίου 1996,269 4.Μπαλαλάς 1981,124

αδγιάλιοςτος, (ο)¹ στερητ. επίθετο 'ασυλλόγιστος, άσκεπτος, απερίσκεπτος', φρ. 'ω κακόμοιρε, ολλωσδιόλου πγιο ν-αδγιάλιοςτος είσαι;!', και επίρρ. αδγιάλιόστα 'άσκεφτα, ασυλλόγιστα'. Είναι το αρχ. επίθετο αδιαλόγιστος,-ον 'αυτός που δεν συλλογίζεται' (< διαλογίζομαι). Πβ. ατζιαλιόστος, αδγιάλιόστος (Κως),³ αλιόστος, αδγιάλιόστος (Κάρπαθος).⁴

1.Καζαβής 177, Κουρζής 286 2.Πετρούτσου 1982,47 3.Σκανδαλ.Λεξ.43 4.Μηνάς, Ιδ. Καρπ.116

αδγιάφορετος, (ο) στερητ. επίθ. 'ανώφελος, άχρηστος', φρ. 'ω μάνα μου, αδγιάφορετος είναι, 'έ ν-αβγατίζζει όπως οι άλλοι'. Από α- στερητ.+διάφορον 'τόκος, κέρδος, ωφέλεια'. Πβ. ατζιαφόρετος, αδγιάφορετος (Κως).¹

1.Σκανδαλ.Λεξ.43

αδέξος,(ο)¹ το κ. επίθετο αδέξιος 'αυτός που δεν έχει ευχέρεια σε κάτι, ανίκανος', φρ. 'ω κακόμοιρε, αδέξος είσαι, 'έ ν-τα καταφέρνεις!' Από α- στερητ. + δεξιός.

Ν.Μαστρογιάννη, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

άδικα¹ επίρρ. 'μάταια', φρ. 'άδικα προσπαθείς, 'έ θ-θα κάμεις τίποτι!'

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αδικοθανατίζζω 'μάταια πεθαίνω':

*‘και παίρει τα τριαντάφυλλα και πα’ τη ν-εραντίτζει
κ’ εις τα σγουρά της τα μαλλιά σκύβγει και λαχταρίζζει,
παίρει και το λιβόρβορο κι’ αδικοθανατίτζει’*

(Δημοτικό νισύρικο).¹

Από το επίθ. *αδικοθάνατος* ‘αυτός που πέθανε άδικα, δηλ. βίαια ή πρόωρα’ (< *αδικο-+θάνατος*).

1.Καρπαθίου 1996,270

άδολη, (η) ‘αντήχηση, δόνηση’:

‘κ’ ήβγε ν-ο χτύπος στη σ-Σουριά κ’η άδολη στη μ-Πόλη’

(από νισύρικο μοιρολόι).¹

Η λ. *άδολη* αντί *άδονη,(η) ‘αντήχηση, δόνηση’ από *δονώ* > *αδονώ*, βλ.λ. *α-δονιά*.

1.Σακελλαρίδης κ. 1965,177

αδονιά, (η) βλ.λ. *αγοννιά*.

αδούλευτος, (ο) στερητ. επίθετο ‘αμεταχείριστος’, φρ. *‘δίδω εις τον...τέσσερις σακχούλλαις, η μια αδούλευτη’*, δηλ. καινούργια (από έγγραφο του 1840) | ‘έργο ή χρόνος που δεν συμπληρώθηκε ακόμη, για να λάβει κάποιος τα συμφωνηθέντα’, φρ. *‘αδούλευτος είν’ ο Μας’*, δηλαδή δεν έχει γίνει η προβλεπόμενη εργασία για τον μήνα Μάιο’.¹ Είναι το αρχ. επίθετο *αδούλευτος,-ον* (< *δουλεύω*).

1.Καρπαθίου 1996,270

αδούλης, (ο) στερητ. επίθ. ‘ο χωρίς δουλειά, ανεπάγγελτος’ | ‘τεμπέλης’, φρ. *‘άχρηστος κι’ αδούλης ει’*. Είναι το μσν. *αδούλης* ‘οκνηρός’ (‘*αλλά αυτός με το να ήταν ακαμάτης, αδούλης, οينوπότης...εκατάτησεν εις τόσον ο άθλιος’* Συναδ., Χρον.66,Κριαράς,Λεξικό), < επίθ. *άδουλος* (Ι.Α). Πβ. *άδουλος* ‘ανεπάγγελτος, άνεργος’ (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς,Λεξ.47, όπου ίδιο σε Κρήτη και Κύπρο.

αδράχτι(ν), (το) και *αργάρτι(ν)* ¹ ‘ξύλινο όργανο για το γνέσιμο του μαλλιού’. Από μτγν. *άτρακτος,η* > υποκορ. *ατράκτιον* > μσν. *αδράκτι* (‘*ως πρέπει το χρυσόνεμαν εις αργυρόν αδράκτι*’ Ch.por.819, Επιτ.) > *αδράχτι* και παρετ. *αργάρτι*. Πβ. *αργάχτι* (Ιαλυσός Ρόδ.),² *αγδάρτι*, *αγδάρτι* (Αστυπάλαια),³ *αργάχτι*, *αδράχτι*, *αδράχτι*, *αρτάχτι* (Κως),⁴ *αρζάχτι*, *αδράχτι* (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρούνης 1982, 444 2.Παπαχρ. ΛΡΙ, 77 3.Καραναστάσης, Αστυπ, 64 4.Σκανδαλ. Λεξ. 99 5.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

αελλιά, (η) ¹ ‘αγελάδα, το θηλυκό βόδι’:

‘έσκιασα και το σπίτι μ-μας, που κόντεψε ν-να πφέσει,

κι αγόρασα τη ν-αελλιά αφ ’το ν-Ορσάρη μ-πέρσι’² /

‘‘α δ-δε σ-σου ρέσει η αελλιά

πάρε βόδι ν-να γεννά’ (παροιμ.)³

λέγεται στους συμβιβασμούς / ‘*σα ν-αελλιά ν-το ν-αρμέει*’ σε περίπτωση εκμετάλλευσης³ /

‘ούλλα τα στραβά δαμάλλια η στραβή αελλιά τα κάμνει’ (παροιμ.).³

Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *αγέλη* > επίθ. *αγελαίος* ‘αυτός που ζει σε αγέλη, κο-

πάδι', θηλ. *αγελαία* (ενν. *βους*) > *αελαία* > *αελλιά*, με συνίζηση και δίπλωση -λ- στο ιδίωμα. Η λ. περνά από τον μσν. με τον τύπο *αγελία, η* ('σαν πεισματώσει η *αγελία* δεν σέρνει πλιο τ 'αλέτρι' Κριαράς, Λεξικό στη λ.). Πβ. ίδιο (Κως),⁴ *αϊλιά*, *εϊλλιά*, *αελιά* (Ρόδος).⁵

1.Κουρζής 286, Αρφαράς 67 2.Μπαλαλάς 1981,125 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,54,283
4.Σκανδαλ.Λεξ.44 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,35

αεράκι(ν), (το) 'γεράκι, το γνωστό αρπαχτικό πουλί', φρ. 'το 'να (ενν. *πουλλάκι*) *μου παίρ' ο αετός και τ' άλλο ν-τ' αεράκι*'.¹ Από το *ιέραξ, ιέρακος* > *ιεράκιον υποκορ. > *γιεράκι* > *αγιεράκι* > *αεράκι*, με πτώση συλλαβής και επίδραση της λ. *αέρας*. Πβ. *αγεράκι* (Κως),² *αεράκι* (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος⁴), *αγιεράκι* (Κάτω Ιταλία).⁵

1.Κουρούνης 1987,389 2.Σκανδαλ.Λεξ.36 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.49
5.Rholfs, Lexicon,183

αέρας, (ο) (μψ.) 'θάρρος', φρ. '*μη ν-του δίνεις πολύ ν-αέρα*'.¹

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,24

αερίζης, (ο)¹ 'κερδοσκόπος, αυτός που ασχολείται με δουλειές του ποδαριού, που αμείβεται με 'αέρα', αβανταδόρος', < *αέρας*+ παραγωγ. κατάλ. -ιζής.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αερικό, (το) 'ελαφρά ημιπληγία',¹ φρ. '*εφέρα ν-το ν-αφ' τη δ-δουλλειά μ-με αερικό*'. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του κ. επιθ. *αερικός, αγερικός* 'κακοποιό πνεύμα, σωματική ή ψυχική ασθένεια'. Η λ. και στον μσν. 'που τον φυσά ο αέρας', '*αερική γαρ πέφυκεν η πέτρα και σκιώδης*' Πάϊσ. Ιστ. Σινά 1723, αλλά και φόρος των βυζαντινών που επιβλήθηκε από τον Ιουστινιανό και τους διαδόχους του (Π). Πβ. *αερικό* 'στοιχειό, εξωτικό' (Κάλυμνος),² *αερικό* 'δυνατός αέρας' | 'δαιμόνιο' (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,24 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.49

αερογάμης, (ο) 'ετσι λένε το γεράκι, επειδή αιωρείται στον αέρα λικνιζόμενο, προκειμένου να ανιχνεύσει και σκοπεύσει τη λεία του. Στα Νικιά λέγεται *στεμονάκης* (βλ.λ.). Από *αέρας*+*γαμώ*, πβ. το κ. *αερογάμης* (για πρόσ.) 'αυτός που καυχείται για ανύπαρκτες ερωτικές κατακτήσεις'.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αετός, (ο) το κ. ουσιαστ. | 'εξάρτημα ρακοκάζανου, το θολοειδές σκέπασμα του *καζζαννιού* στο *καζζαναργειό*',¹

'*τσάμπουρα στο καζζάνι ν-τους ο αετός σκεπάζζει, ν-νερό στη μπερβερίτσα ν-του ο νοικοκύρης βάλλει*'.²

1.Καραναστάσης 1987,169 2.Μαυρουδής 39

αζζαμής, (ο)'άπειρος, πρωτόπειρος, αμαθής', φρ. '*αζζαμής είσαι ακόμα, Νικόλα, αζζαμής*'.¹ Από τουρκ. *acemi* 'ιδ.' Πβ. *ατζιαμής, αγγιαμής* (Κάλυμνος).²

1.Καρπαθίου 1996,270 2.Δράκος 1982,72, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αζζάς, (ο)¹ 'ο δημοτικός σύμβουλος' στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, που ρύθμιζε θέματα αγροτικά με τους χωρικούς', φρ. '*βρε αλεπού, έκαμε ν-ο πατέρας σου αζζάς κ' ήθελες να κάμεις και συ το γ-καδή; καλά να πάθεις!*'² Από τουρκ.

aza ‘μέλος μιας οργάνωσης’. Πβ. *αζάς* (Ρόδος,³ Κως⁴).

1.Κουρζής 286 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,57 3.Παπαχρ.ΛΡ1,35 4.Σκανδαλ.Λεξ.45

άζζεφος, (ο)¹ ‘στερητ. επιθ. ‘αυτός που δεν έχει ζευχθεί’ (για ζώο) | ‘αυτός που δεν έχει αρχίσει κάτι’, φρ. ‘*άζζεφα έχω ακόμη τα ζζα*’. Από *α-* στερητ. + *ζζέφω* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

άζζιο, (το)¹ ‘αζία’, φρ. ‘*ανέβηκε ν-το άζζιο*’, παροιμία που λέγεται για κάποιον που προόδευσε και ανέβηκε στην εκτίμηση της κοινωνίας.² Από ιταλ. *aggio* ‘δωρο με την αγορά προϊόντος, έστρα αμοιβή ως κίνητρο’. Πβ. *άζι, (το)* ‘νομισματική διαφορά’ (Κάλυμνος).³

1.Κουρζής 286 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,25 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αζζόερας, (ο), αζζοεριά, (η) (Νικιά),¹ *αζζόουρας*,² *αζζιοριά, (η)*³ ή *ζύλα του φανού, (τα)*, θάμνοι που φυτρώνουν σε απόκρημνα μέρη και ανάβουν εύκολα, γι’ αυτό τους προτιμούν για τις φωτιές του Άη Γιάννη⁴ (παραμονή 23 Ιουνίου κατά το έθιμο), φρ. ‘*γομάργια ολόκληρα αζζιοργιές εκατεβάζζασι ν-αφ’ τους οζούς της Βαγιάς και τω χ-Χοχλακώ*’.⁴ Είναι το φυτό *ανάγυρος ο δύσοσμος, anagyris foedita*, θάμνος με κίτρινα λουλουδάκια, του οποίου τα φύλλα βγάζουν μια δυσσομία:

‘...γή μη λ-λπασ’ *αζζόουρους, σφογιές και τσουτσουμάλλες*’²

Το φυτό είναι γνωστό από την αρχαιότητα, ο *ανάγυρος* του Αριστοφάνη (Λυσιστρ.68), η *ανάγυρις* του Διοσκορίδη (περ.ύλ.Ιατρ.3,150), η *ονόγυρος* του Νίκανδρου (Θηραϊκά71) και ο *οζόγυρος* (Σχόλ. Νικανδρ.,Αλεξιφ.59). Οι ιδιωματικοί τύποι *αζζόερας, αζζόουρος* από σύμφυση των λ. *όζω+ανάγυρος*, ενώ οι τ. *αζζοεριά, αζζιοριά* κατ’ αναλογία προς την *αλυγαριά*, με την οποία μοιάζει το φυτό. Πβ. *αζζόουρας* (Κάλυμνος),⁵ *αζζιοργιά, αζζόουρος* (Κως),⁶ *αρόυνας, αροϋνιά* (Ρόδος).⁷

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,230 2.Ιω.Λογοθέτης133 3.Χαρτοφύλης 2007,124 4.Χαρτοφύλης 1990,229 5.Κρεκούκας, Δωδ/νησος,178 6.Σκανδαλ.Λεξ.45 7.Tsopanakis,Phonétique 27, 136, Παπαχρ. ΛΡ1,82

αθάνατος, (ο), πληθ. *αθανάτοι*, πολυετές ποώδες και θαμνώδες καλλωπιστικό φυτό με φύλλα παχιά και αγκαθωτά, που όταν ξεριζωθεί δεν ξηραίνεται εύκολα, γι’ αυτό πήρε το όνομα αυτό. Στα Νικιά *αθάνατες, (οι)*.¹ Είναι το γνωστό φυτό από την αρχαιότητα *αλόη, (η)* (Διοσκ.3,25), γνωστό και ως *αγάβη, agave americana*, με θεραπευτικές ιδιότητες: ‘*αλόην τρίψον με το νερόν το χλίον και πότισον*’.² Πβ. *αθάνατα, (τα)*(Ρόδος),³ *αθάνατος* (Κάλυμνος),⁴ *αθάνατη* (Κάρπαθος),⁵ *αλός, ο* (Κως).⁶

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,231-232 2.Σταφιδάς Ιω.,Ιατροσόφιοι,Παρίσι 1881 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 36 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς,Λεξ.50 6.Σκανδαλ.Λεξ.60

αθέρας, (ο) ‘το επίλεκτο μέρος ενός πράγματος’, φρ. ‘*εσύ επήρες το ν-αθέρα γ-κι’ εμείς επήραμε ν-το μ-πάτο*’¹ | ‘η κόψη του μαχαιριού, ξυραφιού κ.λπ’, φρ. ‘*η φαρσέθθα μου έχει ένα ν-αθέρα μ-που κόβγει σα ζουράφι*’.¹ /

‘...και παίρει τη φ-φαρσέθθα ν-του πο πάν’ από τ’ αράφι,
πού ‘χε ν-αθέρα που ‘κοβγε σα ν-να ‘τανε ζουράφι’.²

Από το αρχ. ουσιαστ. *αθήρ*,(ο), αιτιατ. *τον αθέρα* > *ο αθέρας* (πιθανή σύνδεση με την ι.ε. ρίζα *andher ‘αχμή, κορυφή, άκρη’). Πβ. *αθέρας*,(ο), *αθέρα*,(η) (Κάρπαθος),³ *αθέρας*,ο (Κάλυμνος),⁴ *αθέρα*,(η) (Ρόδος).⁵

1.Καρπαθίου 1996,270 2.Μπαλαλάς 1981,125 3.Μηνάς,Λεξ.50 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
5. Παπαχρ.ΛΡΙ,36

αθερίνα, (η)¹ ο αθερινός, τα γνωστά θαλάσσια μικρά ψάρια της οικογένειας *Atherinidae*, φρ. ‘*πάμε μ-πίσω στη ν-τράτα να πάρουμε φρέσκια ν-αθερίνα*’ | ‘*οι τρίχες του σταχουού*’.² Από αρχ. *αθήρ* (βλ.λ. *αθέρας*)-έρος+ κατάλ. -ινος /-ίνη, δηλωτική ονομάτων ψαριών (πβ. *ερυθρός-ερυθρίνος* ‘λυθρίνι’, *σαργός-σαργίνος* κ.τ.ό.) > *αθερίνη* > *αθερίνα*, από μεταπλασμό των ουσιαστ. σε -η κατά τα ονόματα σε -α, δεξ *χελώνη* - *χελώνα*, *βελόνη-βελόνα-βολόνα*, *καλύβη-καλύβα*. Πβ. *αθερινός*,*αθερινός* (Κάρπαθος),³ *αθερινός* (Ρόδος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,132 2.Καρπαθίου 1996,270 3.Μηνάς,Λεξ.50 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,36

αθέρμιστο,(το) ‘κριθάρι που δεν θερμάνθηκε καθόλου στο φούρνο ή ελλπωώς’,¹ που δεν φρύγηκε, άφρυο, φρ. ‘*αθέρμιστο ν-έφηκα το κριθάρι*’. Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του κ. επιθέτου *αθέρμιστος* (για λάδι) ‘που προέρχεται από ελιές που δεν περιχύθηκαν με καυτό νερό πριν πιεστούν’ | (για φαγητό) ‘που δεν περιχύθηκε με καυτό βούτυρο, λάδι κ.λπ’ < *θερμίζω* (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,270

άθερος, (ο) στερητ. επίθ. ‘αθέριστος, αυτός που δεν θερίστηκε’, φρ. ‘*...και πάσι ν-εκεία στο Ηφαίστειο, στα Πλάγια, και βρίσκου ν-ένα γ-κάμπο ν-άθερο*’.¹ Από α-στερητ. + *θερίζω*, πβ. *καρπίζω-άκαρπος*, *βλαστίζω-άβλαστος*. Πβ. ίδιο (Κάρπαθος,² Κως³), *αθέριστος* (Ρόδος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,100 2.Μηνάς,Λεξ.50 3.Σκανδαλ.Λεξ.46 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,36

αθετό, (το) ‘η μαλακή, η υδαρής ζύμη’, σε αντίθεση με τη *σκληρή*.¹ Η λ. από το αρχ. επίθετο *άθετος*,-ον ‘ο δίχως θέση ή τόπο, ακατάλληλος, άχρηστος’ < α-στερητ. + -θετος (< *τίθημι*) ή < *αφετός*. Η σημασία της λ. στο ιδίωμα είναι μτφ., δηλαδή ζύμη που δεν έχει επαρκώς ζυμωθεί, γι’ αυτό και υδαρής, χαλαρή, ατακτοποιήτη, άρα ακατάλληλη. Πβ. *αθετός* (<*αφετός*) ‘ελεύθερος’ (Ρόδος),² *αθετός* ‘εγκαταλειμμένος, αμολητός, χωρίς φροντίδα’ (Κάλυμνος),³ *αθετή*,(η) ‘η ρόγα του μασταριού της κατσίκας από την οποία δεν θηλάζει το ρίφι και γίνεται ατροφική’ (Κως).⁴

1.Καραναστάσης 1987,173 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,36 3.Δράκος 1982,74, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
4. Σκανδαλ.Λεξ.46

αθρωπάρα, (η)¹ ‘ο μεγαλόσωμος άνθρωπος’, φρ. ‘*ω μάνα μου, αθρωπάρα που ναι ν-αυτοσδά!*’ Μεγεθ. τύπος του *άθρωπος*, με αλλαγή γένους. Πβ. ίδιο και στη Κάλυμνος.²

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αθρωπινός, (ο)¹ κοινό επίθετο, ‘αυτός που ταιριάζει στην ανθρώπινη φύση, κόσμιος, ευπρεπής’, φρ. ‘*έ ν-ει ν-αθρωπινά τα λόγια σου!*’ / ‘*αθρωπινές δουλλειές κάμνε*’ / ‘*κόψε μου ένα γ-κιλό γ-κρέας, αμμέ να ναι ν-αθρωπινό*’. Από αρχ. επίθ. *ανθρώπινος*,-ον (‘*ανθρώπινόν τι παθείν*’ για τον θάνατο, πατυρ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

άθρωπος, (ο) πληθ. *αθρώποι* ‘ενήλικοι άντρες’, φρ. ‘*εγίνεις και συ άθρωπος και μιλάς!*’, για κάποιον που θέλει να έχει γνώμη σε κάτι ¹ / ‘*άθρωπος αθρώπου μοιάζει*’ / ‘*λέου γ-και καλημέρα οι αθρώποι, αμμ’ εσύ περνάς σα β-βώκχος!*’ Η πτώση του τόνου στον πληθ. από τη γενική των ανθρώπων-οι ανθρώποι > οι αθρώποι, δεξ των δασκάλων-οι δασκάλοι.

1.Καρπαθίου 1996,270

αιθερόλαμνος, (ο) επίθ. ‘ονειροπαρμένος’, φρ. ‘*πολλά όνειρα κάμνεις για τη ζζωή σ-σου, αιθερόλαμνος είσαι!*’ Από *αιθέρας+λάμνω*.

ακάβι(ν), (το) ‘ξύλινος κρίκος, στο ένα άκρο του οποίου δένεται το άκρο του σχοινιού με το οποίο δένουν τα θερισμένα δημητριακά ή κλαδιά. Το ελεύθερο άκρο του σχοινιού περνούν από το ακάβι και δένουν έτσι το δεμάτι’¹:

*‘διούρι, αγκρίφι, μαστραπάς, τουρβάς, σουφράς, καζζάνι,
κατσούνι, ακάβι, κόπανο δε γ-κόβγου αφ’ το ρουμάνι’* ²

Ο Λ. Κοντοβερός ³ διευκρινίζει ότι το ακάβι ήταν ‘διπλό κλωνάρι που εδένετο εις το άκρον και εσημάτιζε είδος θηλείας’, ή ο Αντ. Κουρζής ⁴ ‘ωοειδές ξύλο για δέσιμο σχοινιού’. Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *όκκαβος,(ο)* ‘κρίκος, βραχιόλι’ - που απαντά και σε λατινικές επιγραφές με τη μορφή *occabus-*, > υποκορ.**οκκάβι(ον)*, και με συνεκφώνηση με το άρθρο στον πληθ. *τα οκκάβια > *ακ(κ)άβια* > *ακάβι*. Πβ. το κυπριακό *ακ(κ)άιν* ‘σιδερένιος κρίκος που συγκρατεί τον ζυγό με το άροτρο’.⁵

1.Καραναστάσης 1987,152 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,379 3.Κοντοβερός 310 4.Κουρζής 286 5.Καραποτόσογλου 2008,220-221

ακαλαφάτιστος, (ο) ¹ κ. στερητ. επίθ. ‘εκείνος που δεν του έχουν κλείσει τις χαραμάδες με στουπί’, φρ. ‘*ακαλαφάτιστη βάρκα*’, Από *καλαφατίζζω* (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,313

ακαμάρωτος, (ο) στερητ. επίθ. ‘αυτός που δεν εκαμάρωσε, που δεν χάρηκε’, φρ. ‘*επέθανε ν-ακαμάρωτος*’ ¹ | ‘αυτός που δεν προκαλεί χαρά’, φρ. ‘*οι δουλειές σου οι ακαμάρωτες*’.² Από *α-* στερητ. + *καμαρωτός*.

1.Καρπαθίου 1996,313 2. Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

ακάματη, (η) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα που δεν εγέννησε ακόμα’,¹ φρ. ‘*ακάματη ν’ ακόμα η κατσίκα*’.¹ | ‘η κατσίκα που δεν παράγει πολύ γάλα’,² φρ. ‘*α τη ν-εσφάζω θέλει γιατ’ είν’ ακάματη*’.² Ουσιαστικοπ. θηλ. του επιθέτου *ακάματος*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,237 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ακαμάτης, (ο) ¹ στερητ. επίθ. ‘φυγόπνονος, οκνηρός’, θηλ. *ακαμάτα*,

‘με το ν-νου μ-πλουταίνει η κόρη,

με το ν-ύπνο η ακαμάτα’ ² /

‘οι ακαμάτες κ’ οι λωλλές

βρίσκου ν-τις μοίρες τις καλές’ (παροιμ.).³

Από *α-* στερητικό + *κάματος*. Πβ. *ακαμάτης, ακαμάτιτσα και ακαμάτρ(ι)α* (Κάρπαθος).⁴

1.Καρπαθίου1996,313 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,259 3.Σακελλαρίδης ό.π.27 4.Μηνάς, Λεξ.54

ακαμάτικος, (ο) (για δέντρο ή χωράφι) ‘άκαρπος, άγονος’,¹ βλ.λ. *ακαμάτης*.

1.Καρπαθίου 1996,313

ακάμωτος, (ο) (για καρπό) ‘άνωριμος’, φρ. ‘*ακάμωτα ’ν’ τα σύκα*’ | (για ψωμιά) ‘δεν είναι αφημένα’, φρ. ‘*ακάμωτα ’ν’ τα ψωμινιά ακόμα*’.¹ Από α- στερητ.+*καμωτός* (< *κάμνω*). Πβ. ίδ. (Κάρπαθος),² ‘αγέννητος’ (Ρόδος).³

1.Καρπαθίου 1996,313 2.Μηνάς,Λεξ.54 3.Παπαχρ.ΛΡ1,40

άκαος, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που δεν έχει καεί’, φρ. ‘*άκαες επομείνασι ν-οι κουτσούρες, βρεμένες ήτο*’. Από α- στερητ. + *καυτός* (< *καίω*), πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,40

ακαπίστρωτος, (ο) στερητ. επίθ. ‘χωρίς καπίστρι, χαλινάρι’. Από α- στερητ. +*καπιστρώνω* ‘βάζω καπίστρι στο υποζύγιο’ (< μσν. *καπίστριον* < λατ. *capistrum*).

ακαταλάγιαστος, (ο)¹ στερητ. επίθ. ‘αυτός που βρίσκεται σε ανησυχία’ | ‘ο ασυνεννόητος, που δεν παίρνει από λόγια’,¹ φρ. ‘*είπα σου τα χίλλιες φορές, αμμ’ εσύ’σαι ακαταλάγιαστος!*’, αντίθ. *καταλαγιασμένος* ‘που βρίσκεται σε ηρεμία’. Από *καταλαγιάζω* ‘ησυχάζω, ηρεμώ’ (< *κατά*+*λαγιάζω* ‘ησυχάζω, ηρεμώ’, μεταπλασμένος τύπος του ρ. *λαγιάζω* < μτγν. *λαγαίω*, κατά τα ρ. σε -*άζω*²).

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μπαμπινιώτης,Λεξικό,στη λ.

ακατούνευτος, (ο) στερητ. επίθ. ‘απρόκοπος’¹ | ‘ακατανόητος άνθρωπος’² | ‘αυτός που δεν έχει οικονομική κατάσταση, αχαϊρευτος’,³ φρ. ‘*μωρή αχαϊρευτη, ακατούνευτη!*’⁵ Από α- στερητ. + *κατούνεύω* (μσν.) ‘καταλύω, στρατοπεδεύω’ (‘*εκατούνεύσαμεν του να αναπαυθούμεν*’ Λίβ.Εsc. 4054, Επιτ.) < ουσιαστ. *κατούννα* ‘φροντίδα, έννοια’ (βλ.λ.) < ιταλ. *cantone* ‘περιοχή, καντόνι’.

1.Ιω.Λογοθέτης 1974,67 2.Καζαβής 178 3.Καρπαθίου 1996,313

ακάτω ‘κάτω’, φρ. ‘*στο ν-ακάτω κόσμο*’,¹ αναλογικά προς το *απάνω*.

1.Καρπαθίου 1996,313

ακίνητο, (το) (Νικιά) ‘το ζώο που δεν έχει μπει ακόμη στο ζυγό, στο ζευγάρι’, σε αντίθεση προς το *κινημένο* ζώο, που έχει ζευχθεί στο ζυγό και στο ζευγάρισμα’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982

ακισήρα, (η)¹ ‘ελαφρόπετρα’, φρ. ‘*τρίβγω τις άτσες μου με ακισήρα γ-και σώθηκα!*’ Και τοπωνύμιο *Ακισηριάρης*.² Από το αρχ. ουσιαστ. *κίσηρις,(η)* > *κίσηρη* > *ακίσηρη*, με πρόθεση α-,> *ακισήρα,(η)*, κατά τα θηλυκά σε -*α*, και *ασικήρα*³ με αναγραμματισμό. Πβ. *ακίσσηρας, ακίσσαρος, ακισήρα,(η)* (Κως),⁴ *ατίσσαρος* (Κάλυμνος),⁵ *ακίτσαρος* (Λέρος),⁶ *τσιτσίρα* (Καστελλόριζο).⁷

1.Κουρζής286,Καραναστάσης1987,180 2.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ.Λεξ.51 5.Δράκος 1984, 129, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Γεωργίου52 7.Κομνηνός 28,76

ακισηρέννιος, (ο) βλ.λ. *κισηρέννιος*.

ακισηροχώραμα, (τα) ‘τα χωράφια των οποίων το χόμα είναι πορώδες, ως ακί-

σηρας',¹ φρ. 'ακισηροχώματα 'ν' ούλλα τα χωράφια στη ν-Τρουλλοτή'. Βλ. λ. ακισήρα.

1.Καρναστάσης 1987,157

άκλερος, (ο)¹ το κ. στερητ. επίθ. *άκληρος*, 'αυτός που δεν έχει κληρονόμους, άτεκνος', φρ. 'επέθανε ν-άκλερος' | 'άκληρονόμητος, που δεν τον έχουν κληρονομήσει', φρ. 'άκλερα θα πομείνουσι ν-τα χωράφια', δηλ. δεν θα βρεθεί κανείς να τα κληρονομήσει'. Από α- στερητ.+ κλήρος. Πβ. *άκλερος, ακλερία* (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,313 2.Μηνάς,Λεξ.55

άκλουθώ¹ και *κλουθώ*² 'ακολουθώ', φρ. '(α)κλούθα μου' / 'κλουθώ σου' / 'έσ-σου κλουθώ'³ / 'ούλλα του βασιλιά κλουθούσι'⁴, σε περίπτωση μιας αλληλοχίας γεγονότων ευχάριστων ή δυσάρεστων'. Ο ιδιωματικός τ. ήδη μσν. ('μίαν κορασίδαν όμορφην, που την κλουθούν περίσσιοι' Συμ., Παστ. φιδ.Α' 785, Επιτ.), από αρχ. (ακόλουθος >) *ακολουθώ* > *ακολουθώ > *ακλουθώ* > *κλουθώ*. Πβ. ιδ. (Κάλυμνος,⁵ Κάρπαθος,⁶ Κως⁷) κ.α.

1.Σακελλαριδής Κ. 1983,257 2.Παπαδόπουλος 1909,89, Καζαβής 188 3.Καρπαθίου 1996, 313 4.Σακελλαριδής Γ.1984,145 5.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.398 7. Σκανδαλ. Λεξ.350

άκνιάζω¹, *κνιάζω*² 'ωριμάζω', φρ. 'έκνιασε ν-η κληματαργιά τα σταφύλλια' / 'έκνιασε ν-το καούνι.' Από αρχ. *ακμαιάζω* ή *ακμάζω* 'βρίσκομαι σε ακμή, μπορώ' (Ηρόδ., 5^{ος} αι.π.Χ.), που πήρε στους ελληνιστικούς χρόνους τη σημασία του 'ωριμάζω'. Πβ. *κνιάζω* (Κάλυμνος),³ *κινιάζω*, *ακνιάζω* (Κως),⁴ *κνάζω*, *κναστός* 'ώριμος' (Ρόδος),⁵ *κινάζω* (Χάλκη).⁶

1.Καρπαθίου313 2.Κουρούνης1982,455,Κουρζής302 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.346 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,266 6.Τσοπανάκης 1949,41

άκνιαστος, (ο) στερητ. επίθ. 'ανώριμος', φρ. 'άκνιαστα 'ν' τα σύκα' / 'άκνιαστο ν-είν' ακόμα το βουζζούνι'.¹ Από α- στερητ. + κνιαστός (< κνιάζω), βλ.λ. *ακνιάζω*.

1.Καρπαθίου 1996,313

άκνιος, (ο)¹ επίθ. 'ώριμος', φρ. 'άκνια 'ν' τα σταφύλλια'. Από το επίθ. *ακμαίος* > *άκνιος* (Χατζιδ.ΜΝΕ 2,95). Πβ. *άκνιος* (Κάλυμνος, Αστυπάλαια, Σύμη), *κνι-ασμένος* (Κως),² *ακκνασμένος* (Χάλκη).

1.Καζαβής 178, Κουρούνης 1982,455, Καρπαθίου 1996,313 2.Σκανδαλ.Λεξ.346

ακοίταστος, (ο) στερητ. επίθ. (για όρνιθες) 'που δεν εκοίτασε ακόμη, που δεν πήγε στην κοίτη της, στον ορνιθώνα',¹ φρ. 'ακοίταστα 'ν' ακόμα τα πουλλιά'. Από α- στερητ.+κοιτάζω (για πουλιά) 'πηγαίνω στην κοίτη μου για να κοιμηθώ', αντίθ. *κοιτασμένος*.

1.Καρπαθίου 1996,313

ακούκχιστος, (ο) στερητ. επίθ. (για πετεινό) 'που δεν έχει κουκκύσει ακόμη, δεν έχει κακαρίσει', φρ. 'ακούκχιστος ήτο ν-ο πετεινός που 'φρα και πήα στο χωράφι'¹ (δηλαδή πολύ πρωί), από α- στερητ. + αρχ. *κοκκύζω* (< *κόκκυξ*-υγος 'κούκκος'), πβ. *κουκκύντζω* (για πετεινό) 'κουκουρίζω' (Κάρπαθος)² | (για φαγητό) 'ανάλατος', φρ. 'ακούκχιστο 'ν' το φαϊ' / 'κούκχισε τη σ-σαλάτα',¹ από

α-στερητ. + *κοκκίζω* (< *κόκκος*), πβ. *κουκκίντζω* ‘διασπείρω’ (Κάρπαθος),³ *ακούκκιστος* ‘ακούκκιστα εί’ ν-τα βόδια’= δεν τους έβαλαν κούκκισμα στο άχυρο, ταγή, ρόβι, αέλαμο (Ρόδος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,314 2.Μηνάς,Λεξ.419 3.Μηνάς,Λεξ.417 όπου και *κουκκίζω* ‘πιπερίζω το φαγητό’ | ‘ρίχνω κριθάρι στα άχυρα για να τα τρώνε με μεγαλύτερη όρεξη τα ζώα’ (Κύπρος) 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,43

ακουμένη, (η) ‘η οικουμένη’, φρ. ‘στη ν-ακουμένη ν-είσαι ζακουστός’¹. Από *οικουμένη*, με επίδραση του *ακούω*.

1.Καρπαθίου 1996,314

ακουπάνιστο, (το) (Νικιά) στερητ. επίθ. ‘το βόδι που ακόμη δεν το έχουν κοπανίσει’, δηλ. δεν το έχουν ευνουχίσει με τη μέθοδο του κοπανισμού των όρχεων’, αντίθ. *κουπανισμένο* ‘ευνουχισμένο βόδι’¹ | ‘αυτό που δεν έχει κτυπηθεί με κόπανο για να τριφτεί’, φρ. ‘ακουπάνιστο αλάτι / σιτάρι’. Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθ. *ακοπάνιστος*, από α-στερητ.+ *κοπανιστός* (< *κοπανίζω*).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982

άκουπφας, (ο) ‘το πάνω μέρος της ράχης κοντά στο σβέρκο’, φρ. ‘έτριψα με σπίρτο ν-το ν-άκουπφα ν-του παιδιού’.¹ / ‘έφαέ ν-τη στο ν-άκουπφα γ-κι’ επόμενε ν-επί τόπου’. Πβ. *άκουπφας*, *ανάκουπφας* (Σύμη, Αστυπάλαια),² *ακουπφάς* (Ρόδος).³ Ο R. Dawkins (2,536) συνδέει τη λ. με την ιταλ. *corra* ‘σβέρκος’, που όμως σχηματίζει τους τύπους *corripino*, βενετ. *coripin* ‘σβέρκος, αυχέννας’. Η λ. κατά τον Κ. Καραποτόσογλου⁴ προέρχεται από το παλαιό ιταλικό *ciacòrra* ‘το σημείο μεταξύ του κεφαλιού και του σβέρκου’. Πβ. *αζζάκουπφας*, *αρζάκοπφας* (Κως),⁵ *αζούκουπφας*, *αζάκουπφας* (Κάλυμνος),⁶ *αρζοκούπι* (Κάρπαθος).⁷

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982 2.Dawkins 2,536 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,43 και Ροδιακόν Ημερολόγιον 1929,214 4.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ.ΚΣΤ* 5.Σκανδαλ.Λεξ.44 6.Δράκος 1982,73 και Dawkins 2,536 7.Μανωλακάκης 182 και Dawkins ό.π.

άκουρος, (ο) στερητ. επίθ. ‘ακούρευτος’, φρ. ‘άκουρα ’ν’ τα ζζά μου’¹ / ‘...που ’ν’ το μαντρί μ-μου άκουρο και πγιοσ θα το κουρέψει.’²

Είναι το αρχ. επίθ. *άκουρος*, -ον (< α-στερητ.+ *κουρά*). Πβ. *άκουρος*, *ακούριος* (Κάρπαθος),³ *ακούρευτος*, *ακούριος* (Ρόδος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,314 2.Καζαβής 44 3.Μηνάς,Λεξ.56 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,43

ακουσούρευτος, (ο)¹ κ. στερητ. επίθ. ‘αυτός που δεν έχει κουσούρι, ψεγάδι’, φρ. ‘έ ν-έχει κουσούρι μ-πάνω της, ακουσούρευτη ν-ει’. Από ρ. *κουσουρεύω* (< τουρκ. *kusur* ‘ελάττωμα, μειονέκτημα’). Πβ. ίδ. (Κως).²

1.Καρπαθίου 1996,314 2.Σκανδαλ.Λεξ.378 λ. *κουσούρι(ν)*.

ακρεκρίβατθος, (ο)¹, *ακρεκρέβατθος*² ‘νεκροκρέβατο’. ‘Στα παλιά τα χρόνια κατασκευαζόταν, με μέρμινα της επιτροπής της Ποταμίτισσας, ειδική κάσα μεταφοράς νεκρών κοινής χρήσης’,² φρ. ‘τέσσερις άντρες εσηκόννασι ν-το ν-ακρεβρέβατθο γ-κ’ ήτο γ-και στενός ο δρόμος’.³ Πβ. *νεκροκρίατο,(το)* (Κάρπαθος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,314 2.Χαρτοφύλης 1990,243 3.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 4.Μηνάς,Λεξ.580

ακριβοθώρωτος, (ο) επίθ. ‘αυτός που σπάνια εμφανίζεται στην κοινωνική ζωή’,¹ φρ. ‘εγίνηκες ακριβοθώρωτος’¹ | ‘πρόσωπο που το νοσταλγούμε, γιατί αργούμε να το δούμε’, φρ. ‘βρε, είναι μ-πού ‘παθες, ακριβοθώρωτος κατάντησες!’ Από ακριβοθώρητος (< ακριβοθωρώ ‘βλέπω κάποιον σπάνια’) με προχωρητική αφομοίωση ο-ι > ο-ο. Πβ. ίδ. (Ρόδος),² ακριβοχώρητος (Κάλυμνος),³ ακριοθώρετος (Κάρπαθος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,314 2.Παπαχρ.ΛΡ1,44 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.57

ακρίδοφας, (ο)¹ ‘ακρίδα’, το γνωστό έντομο της οικογένειας Acrididae και Tettigoniidae, φρ. ‘έφαε ν-ο ακρίδοφας το β-βασιλικό’. Από ακρίδοφάγος. Πληθ. ακριδόφοι, φρ. ‘μουργούνι ν-εί ν-οι ακριδόφοι εφέτι’ / ‘τα κουρουνάκια και τ’αβγά και κάποτε οι ακριδόφοι, ήταν υπόθεση για λίγους επιδέξιους’, ο Λ. Μαυρουδής (53,117), για τις ακρίδες που κάποτε κατέβηκαν σε σμήνη στο νησί και για να προστατέψει τις καλλιέργειες το Δημόσιο τις επικήρυξε.

1.Καρπαθίου 1996,314, Κουρζής 329

ακρισία, (η) ‘ασκεψία, αδιακρισία’, φρ. ‘είντα ακρισία του ήτο μ-πιο ν-αυτή να κάμει αυταδά ο άνθρωπος!’ Είναι το αρχ. ουσιαστ. ακρισία (< άκριτος < α- στερητ.+κριτός < κρίνω).

ακροβολιά, (η) ‘η ακαλλιέργητη γωνιά του χωραφιού, που είναι χέρσα και θαμνώδης’,¹ φρ. ‘...κι’ άμια γεράσω ‘έ μ-με φήννετε σε μια ν-ακροβολιά, ν-να τρώω σιά σιά και να ποθάνω όπως θέλει ο Θεός...’² /

‘...και κλέφεις τις ακροβολιές και κάμνεις τες χωράφια, και τάβλες το γ-καστρόγυρο και τα κελλιά σπηλάδια.’³

Από κ. ακροβολία,(η) ‘σκόπιμη βοσκή που γίνεται στα άκρα των σπαρμένων κυρίως αγρών’ (< ακρο-+βολή).

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,55 3.Ιω. Λογοθέτης 128

ακροβολιάζω¹ ‘οδηγώ τα ζώα στην ακριβολλιά (βλ.λ.) για να βοσκήσουν’, φρ. ‘ν’ ακροβολίσωμε ν-τα ζζα να βοσκήσου’.

1.Καραναστάσης 1987,176

άκωλος, (ο)¹ ‘απύθμενος, αυτός που δεν έχει πυθμένα’. Έτσι λέγεται και το ηφαίστειο, φρ. ‘πάμε στο ν-Άκωλο ν-να μαέψομε δγείαφι’ / ‘βγάλλει πάλε εφέτι κ-πνό ν-ο Άκωλος’. Από α- στερητ. + κώλος ‘βάση ή ο πυθμένας αγγείου’, μεταπλασμένος τύπος του κώλον,(το) (< ι.ε. ρίζα *kōl- ‘κάμπω, κυρτός’).

1.Παπαδόπουλος 1909,81 και Καρπαθίου 1996,314

άλα προτρεπτικό ‘εμπρός’, φρ. ‘άλα από δω, δρόμο!’(εμπρός φύγετε από εδώ)¹ | ως ναυτικός όρος, προειδοποιητικό πρόσταγμα χειρισμού ή κίνησης που επαναλαμβάνεται, ‘κωπηλάτει’, φρ. ‘άλα ‘πόζω’, δηλ. ‘κωπηλατείτε σεις οι αριστερά καθήμενοι’² / ‘άλα παρέστρα’, παράγγελμα, όταν αλλάζει η σειρά των ζώων που αλωνίζουν’³. Από βενετ. *ala* ‘ιδ.’

1.Καρπαθίου 1996,314 2.Καραναστάσης 1987,135 3.Καραναστάσης ό.π.159

αλάβανος, (ο) και αλάβανο,(το) ‘στοιχείο θεραπευτικής λαϊκής, παλαιότερα, που σχετιζόταν με μια κολλώδη ουσία που έπαιρναν από τα γένεια του τράγου, που εκκρίνει το ίδιο το σώμα ή από την επικάθηση διαφόρων ουσιών όταν βόσκει,

- την διέλυναν σε θερμό λάδι και άλειψαν την κοιλιά του βρέφους για να περάσει ο πόνος'.¹ Από *λάδανον*, ιων. *λήδανον* (Ηρόδ.3,112) 'θάμνος με στυπτικές ουσίες', κ. άσκιθθας, έσκιθθας: *λάδανον* > *λάβανον* > *αλάβανο*. Πβ. *αλάανος* 'θάμνος με στυπτικές ουσίες' | 'μαύρη λιπαρή ουσία, μοίτσοπας, που μαζεύεται κυρίως στα γένεια του τράγου καθώς τρίβεται στα φύλλα του κίσθου (αλάβανου) (Κάρπαθος),² *αλάβανος* (Ρόδος).³
- 1.Καρπαθίου 1996,314 2.Μηνάς,Λεξ.58 3.Παπαχρ.ΛΡ1,44
- αλαζζάς, (ο)** 'ελαφρό πολύχρωμο βαμβακερό φθηνό ύφασμα', φρ. 'έναν τακχίμιν αλαζάδες' (σε έγγραφο του 1840).¹ Από τουρκ. *alaca* 'ποικιλόμορφος, παρδαλός'. Πβ. 'ιδ.', και επίθ. *αλαζζένιος* 'ο κατασκευασμένος από αλαζά' (Κως).²
- 1.Καρπαθίου 1996,314 2.Σκανδαλ.Λεξ.52
- αλακάφα** επίρρ. 'αντίστροφα, από την ανάποδη' ¹ | 'παρεξηγεί, οργίζεται', φρ. 'έσ-σου μιλό γιατί τα παίρεις αλακάφα και θα μαλλώσομε' ¹ / 'ούλλα αλακά-φα τα παίρεις!', για κάποιον που θυμώνει εύκολα.² Από βενετ. *alla cara* 'αντίστροφα, ανάποδα'.
- 1.Καρπαθίου 1996,314 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,30
- αλάκχερος, (ο)** και *ολάκχερος* επίθ. 'ολόκληρος', φρ. 'εχλούπφαρε ν-το μήλο ν-αλάκχερο' ¹ / 'ολάκχερος γάδαρος εγίνηκε γ-και μυαλά δε ν-έβαλε'. Από *όλος* + *ακέραιος* ² > *ολάκερος* μσν. ('εκείνο το υποσχεθείς, ολάκερον το δίδε' Κομν., Διδασκ.Δ360, Επιτ.) > *αλάκερος* με υποχωρητική αφομοίωση *ο-α* > *α-α*, >*αλάκχερος*, πβ. και Du Cange *αλάκαιρος*, επίσης *αλάκκερος* (Κως,³ Ρόδος,⁴ Λέρος,⁵), *αλάτσερος* (Κάλυμνος).⁶
- 1.Καρπαθίου 1996,314, Κουρούνης 1982,403 2.Κοραής 4,79 και Χατζιδάκις ΜΝΕ 2,340 3. Σκανδαλ.Λεξ.52 4.Παπαχρ.ΛΡ1,45 5.Γεωργίου 52 6.Δράκος 1982,75 και Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- αλαμούστρο** επίρρ. 'ανάποδα, αντίστροφα', φρ. 'ό,τι κι 'α σ-σου λέω, ούλλα αλαμούστρο τα παίρεις!' ¹ Η λ. είναι συνώνυμη του *αλακάφα* (βλ.λ.).
- 1.Καρπαθίου 1996,364, Κουρζής 329
- αλαμπαχτά** επίρρ. 'τελείως ξαφνικά',¹ φρ. 'αλαμπαχτά ήρτε γ-κ' ήμπε μέσ' στο σπίτι!' ¹
- 1.Κουρζής 329
- αλαμπικχόρης, (ο)** ¹ 'αγνώμονας, αχάριστος', φρ. 'α βρε αλαμπικχόρη!', και *αναμπικχόρης*, θηλ. *αναμπικχόρισσα*.² Από τουρκ. *namkōr* 'αχάριστος', *namkōr-lük* 'αχαριστία'. Πβ. *αναμπικχόρης*, *νεμπικχόρης*, *αναμιτσόρης* (Κως),³ *ναμιτσόρης*, *ναμουτσόρης* (Ρόδος).⁴
- 1.Κουρζής 286 2.Καρπαθίου 464 3.Σκανδαλ.Λεξ.71 4.Παπαμανώλη 1994,409
- αλαμπρατσέθθα** ¹ επίρρ. 'πιασμένοι από τα μπράτσα, τους βραχιόνες', φρ. 'επ-γιάσα ν-αλαμπρατσέθθα και πήα μ-περίπατο μέχρι το Μιραμάρι'. Από ιταλ. ιδιωματικό *a la brazzeta* (Σαρδηνία).² Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Καραποτόσογλου,Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κερπάθου, στο *Ελληνικά* 62(2012),119 3.Μηνάς,Λεξ.59
- αλαοθράκη, (η)** ¹ 'το βοθρί, ο λάκκος στο αριστερό μέρος του φούρνου, δίπλα

στην *αμπούκχα*, όπου συγκεντρώνονται κάρβουνα και στάχτη, όταν καθαρίζεται ο φούρνος', φρ. *μάεψε καλά καλά τα κάρβουνα στη ν-αλαοθράκη για να καθαρίσει ο φούρνος* | 'η ανθρακιά, χόβολη, θράκα'.² Λέγεται και *αλιοθράκη*,³ *αλαουθράκη*,⁴ στα Νικιά *αλαοθρί(το)*, φρ. *έβαλα το τσουκχάλι με τα βασούλλια στο φ-φούρνο μέσ' στ' αλαοθρί* / '...θά βρεις μια γ-γενναίκα ν-να φουρνίζει και τα κάρβουνα να τα πιάννει με τα χέργια να τα φέρνει στη ν-αλαοθράκη'.⁵ Η λ. φαίνεται να είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα, με πιθανή σύνδεση: ως πρώτο συνθετικό το αρχ. ουσιαστ. *αλέα(η)* 'ζέστη, θερμότητα' | 'θερμό μέρος' (*ποιέεσθαι περιπάτους εν αλέα* Ίπποκράτης, πβ. και επίθ. *αλέος, -όν* 'θερμός') ή το αρχ. ουσιαστ. *αλεότης(η)* (< επίθ. *αλής, -ές*) 'άθροιση, συσσώρευση' και ως δεύτερο συνθετικό τη λ. *θράκα(η)* 'σωρός από αναμμένα κάρβουνα' | 'στάχτη από κάρβουνα' (< *αθράκα, η* < αρχ. *ανθρακιά*, επικ. τ. *ανθρακίη*).

1.Καρναστάσης 1987,175 2.Κουρζής 305 3.Παπαδόπουλος 1984,280 4.Καζαβής 178 5.Σακελλαρίδης Κ. 1991,70

αλάργα¹ επίφρ. 'μακριά, αραιά, αλαργινά', *αλάργου*,² φρ. *αλάργα 'ν' το σπίτι σ-σας;* / 'απ' αλάργου έρκεσαι,' Από ιταλ. *alla larga* 'στο ανοικτό πέλαγος'. Πβ. *αλάργα* (Κως),³ *αλάργα* (Λέρος),⁴ *Κάλυμνος*,⁵ *Σύμη*⁶), *αλάργου* (Ρόδος),⁷ *αλάργκα* (Αστυπάλαια),⁸ *αλάργκα* (Χάλκη).

1.Καρπαθίου 1996,364, Κουρζής 286 2.Αρφαράς 79 3.Σκανδαλ.Λεξ.53 4.Γεωργίου 52 5. Δράκος 1982, 75, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Καρανικόλας 152 7.Παπαχρ.ΛΡ1,46 8.Dawkins 2,536

αλαργέρω 'απομακρύνομαι' και *λαργέρω, λαργέρω*,¹ φρ. *αλάργαρε το παιδί σ-σου αφ' τις κακές παρέες!*, προστακτ. *λαργάστε*,¹ και αόρ. *αλάργεζε*² 'απομακρύνθηκε'. Από βενετ. *allargare*. Πβ. *λαργάρω, λαργέρνω* (Κάλυμνος),³ *λαργέρνω, λαργαρίζω* (Κως),⁴ *λαργέβω* (Ρόδος),⁵ *αλαργέρω, αλαργέρνω* (Κάρπαθος).⁶

1.Καρπαθίου 1996,364 2.Κουρζής 280 3.Δράκος 1983,145 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Σκανδαλ.Λεξ.403 5. Παπαχρ.ΛΡ1,315 6.Μηνάς,Λεξ.59

αλάρμη, (η) (I) 'άρμη', φρ. *τυρί ν-της αλάρμης*'. Από σύμφυση των *άλας* + *άλμη* > *αλάλμη* > *αλάρμη*.

αλάρμη, (η)¹ (II) 'συναγερμός' | 'ξερσηκωμός', φρ. *αλάρμη ν-έχου σ-σήμμερα στο σπίτι, γ-γιατί φουρνίζζου ν-τα ψιλοκούλλουρα κι' είναι ν-ούλλοι στο πόδι!* Από αγγλ. *alarm*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

άλας, (το)¹ 'αλάτι', διατήρηση της αρχαίας λ. στο ιδίωμα της Νισύρου. Η λ. προήλθε από την αιτιατ. πληθ. (τους) *άλας* της λ. *αλς(ο)*, με μεταπλασμό του γένους πιθ. με επίδραση της λ. *κρέας*.

1.Καρπαθίου 1996,364

αλάστε¹ προτρεπτικό επιφώνημα 'εμπρός, πάμε', φρ. *αλάστε να πααίννομε μπυγιο*'. Από *έλα-ελάτε* > *ελάστε* > *αλάστε*. Πβ. *αντέστε* (< *άντε*) (Λέρος),² *χατέστε* (< *χάτε-άιτε* < *άγετε, άγω*) (Κως).³

1.Κουρζής 329 2.Γεωργίου 35 3.Σκανδαλ.Λεξ.813

αλατσέρα, (η) ‘αλατοθήκη’, *αλατσοθήκη* ή *αλατερή*, που παλαιότερα ήταν ένα νεροκολόκυθο ανοιγμένο, όπου μέσα σ’ αυτό έβαζαν το χοντρό αλάτι και το ζυμάρι που θα χρησιμοποιούσαν για το ζύμωμα του ψωμιού του επόμενου Σάββατου.

αλάτσι(ν), (το) ¹ ‘το αλάτι’, από *αλάτιον*, υποκορ. του *μτγν. ουσιαστ. άλας*, με τσι-τακισμό.

1.Καραναστάσης 1987,150

αλατσόβουρνα, (η) ‘το γδι στο οποίο κοπανίζουν το χοντρό αλάτι’.¹ Πβ. *αλατσόγουρνα* (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,168 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

(α)λατσώνω ‘ρίχνω αλάτι σε φαγητό, νερό κ.λπ.’, φρ. ‘*λάτσωσε το φαΐ*’. Από *αλατίζω* κατά τα ρ. σε *-ώνω*.

αλάτσωτος, (ο) ¹ στερητ. επίθ. ‘αλάτιστος’, φρ. ‘*αλάτσωτη ν-έχεις τη σ-σαλάτα*’ / ‘*αλάτσωτό ’ναι ν-το φαΐ*’ | (μτφ.) ‘αυτός που είναι άνοστος στους τρόπους του’, φρ. ‘*μάννα μου, αλάτσωτος είσαι, κακόμοιρε!*’ ² | ‘αυτός που δεν αντιλαμβάνεται αν το φαγητό είναι ή όχι αλατισμένο’, φρ. ‘*κακόμοιρε, αμμ’ αλάτσωτος είσαι μαθές;*’ Και επίρρ. *αλάτσωτα* ‘ανάλατα’.

1.Κουρούνης 1987,396 2.Καρπαθίου 1996,364

αλαφράγκα επίρρ. ‘κατά τη συνήθεια των φράγκων, των δυτικών’ | ‘αργά το πρωί, αργοπορημένα’,

‘*εσηκώθη ν-αλαφράγκα, και τα βόδγια μέσ’ στη μ-μάντρα*’ (παροιμ.),

γι’ αυτούς που ξυπνούν αργά το πρωί και πάνε καθυστερημένοι στη δουλειά τους.¹ Πβ. ίδ. και στην Κάλυμνο,² *αλά φράγκα* ‘κεφαλή γυναίκας χωρίς μαντήλι, ξέσκεπη’ | ‘φράση προσδιοριστική χρονικής περιόδου’ (Κωξ).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,67 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.54

αλαφριά, (η) ¹ επίρρ. ‘χωρίς θόρυβο’, φρ. ‘*εκατέβαινε ν-τις σκάλες αλαφριά αλαφριά και ’έ ν-το ν-επήρα χαπάρι που ’φνε!*’ | ‘με μικρό βάρος, ελαφρά’, φρ. ‘*ε-λυπούμου ν-το γ-γάδαρο και εφόρτωσά το ν-αλαφριά*’. Από *αλαφρύς* (βλ.λ.). Πβ. *αλαφρά* (Κάλυμνος,² Κάρπαθος³).

1.Καρπαθίου 1996,364 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.60

αλαφρονούσης, (ο) ¹ ‘επιπόλαιος, ανόητος, μωρός’, φρ. ‘*ω μάννα μου, αλαφρονούσης που ’ναι! άλλα κι άλλα λέει!*’ Πβ. *αλαφρόμυαλος* (Κάλυμνος),² *αλαφροπετάσης* (Κάρπαθος),³ *χασονούς* (Χάλκη).⁴

1.Καρπαθίου 1996,364 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.60 4.Αυτηκοΐα

αλαφροχέρης, (ο) ¹ ‘αυτός που έχει ελαφρύ χέρι’, λέγεται κυρίως για γιατρούς, φρ. ‘*μάννα μου, αλαφροχέρης που ’ναι, ’έ ν-εκατάλαβα τότε έβγαλε ν-το δόντι μ-μου.*’

1.Καρπαθίου 1996,364

αλαφρύς, (ο) ¹ επίθ. ‘αυτός που έχει μικρό σωματικό βάρος’, φρ. ‘*ωμάννα μου, αλαφρύς που ’ναι, εσήκωσά το μ-μονομάς*’ | ‘επιπόλαιος, ελαφρόμυαλος’, φρ. ‘*αλαφρύς ει γ-κ’έ ν-ηξέρει είντα μ-που λέει*’ | ‘ήπιος’, φρ. ‘*ήθελα νά’καμνα ένα ν-αλαφρύ μπάννιο*’ ² / ‘*αλαφρύ ν-ύπνο γ-κάμνει*’ | (για καφέ) ‘που έχει λίγο κα-

φέ.' Από το αρχ. επίθ. *ελαφρός* > *αλαφρός*, από τον πληθ. του ουδετ. (*τα ελαφρά* - τ' *αλαφρά*) > *αλαφρύς*, με αναλογική επίδραση του αντίθετου *βαρύς*. Πβ. *αλαφρύς*, *λαφρύς* (Ρόδος),³ *αλαφρύς* (Κάλυμνος),⁴ *αλαφρός*, *αλαφρύς*, *αλαβρός*, *αλαβρύς* (Κάρπαθος),⁵ *αλαφρύς*, *αλαφριός* (Κως).⁶

1.Καρπαθίου 1996,365 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,138 3.Παπαχρ.ΛΡ1,47 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Μηνάς,Λεξ. 61 6.Σκανδαλ.Λεξ.55

αλεβρόντιστος, (ο) επίθ. 'φοβισμένος', φρ. 'έκοφτε ν-αλεβρόντιστος!' (έντρομος),¹

'κι' έρχονται αλεβρόντιστοι εις τη ν-Αγιά ν-Τριάδα

γ-κι εστάθησα ν-εκεί μπροστά ν'ανάψουσι λ-λαμπάδα'²

| 'τρεχάτος, βιαστικός', φρ. 'έφνε ν-αλεβρόντιστος'³ | 'εκστατικός, εμβρόντητος' φρ. 'αλεβρόντιστος έκοφτε γ-κάτω το Τρίστατο!' Και *αλαβρόντιστος*.⁴ Από το αρχ.-μσν. επίθετο *εμβρόντητος*, -ον (< αρχ. *εμβροντάω*) 'χτυπημένος από κεραυνό' | 'τρελός', κατά τα επίθ. σε -ιστος, όπως *αστόλιστος*, *αζούλιστος*, *αζύγιστος* κ.τ.ό.

1.Καραναστάσης 1987,160, Κουρζής 286, Χαρτοφύλης 2007,190 2.Ιω.Λογοθέτης 56 3.Καρπαθίου 1996,365, Σακελλαρίδης Κ. 1983,30 4.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

άλειμμα, (το)¹ 'το λίπος', φρ. 'πολλύ ν-άλειμμα ν-είχε ν-ο χοίρος που σφάζαμε ν-εφέτι στα χοιροσφάγια'. Από *αλείφω*.

1.Καραναστάσης 1987,136

άλειμματερός, (ο) κ. επίθ. 'λιπαρός, παχύς, λιπώδης', φρ. 'άλειμματερό 'ν' το θρεφτάρι μ-μας'. Από *άλειμμα*, -ατος + περιεκτ. κατάλ. -ερός. Πβ. ίδ. (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς,Λεξ.61

αλεκάτη, (η), *αλακάτη*¹ 'η ρόκα, όργανο κατεργασίας μαλλιού', φρ. 'άμμα πααίννω να ποσπερίσω, παίρω και τη ν-αλεκάτη μαζί μ-μου'. Από αρχ. *ηλακάτη*. Ο τύπος *αλακάτη* από δωρικό τύπο *αλακάτα* (Θεόκρ.). Πβ. *αληκάτη* (Κως),² *αλακάτη* (Ρόδος,³ Σύμη⁴), *αλακατέα*, *αλακατά,η* (Κάρπαθος).⁵

1.Καρπαθίου1996,365 2.Σκανδαλ.Λεξ.56 3.Παπαχρ.ΛΡ1,45 και ΛΛΡ,229 4.Μιχαλαριά 1,27 5.Μηνάς, Λεξ.58

αλεξιά, (η)¹ 'συκοφαντία, κατηγορία', φρ. 'μάνα μου, αλεξιά μ-που μου βγάλασι!'² και *αλεξιά*, *αλλεξιά*, φρ. 'εβγάλα ν-της αλλεξιά'.²

1.Παπαδόπουλος 1909,83 2.Παπαδόπουλος 1984,279, Καζαβής 178

αλεξιάς, (ο)¹ 'συκοφάντης, σκευωρός', φρ. 'πρόσεχέ το ν-αυτοδδά, γιατί είναι ν-αλεξιάς'.

1. Παπαδόπουλος 1909,83 και 1984,279, Καρπαθίου 1996,365, Καζαβής 178

αλεσίβα, (η)¹ και *αλουσιά, (η)*² 'σταχτόνερο, νερό θολόστακτο, βρασμένο με στάχτη, με το οποίο περίχυναν τα ρούχα στο μπουγαδοκόφιο', φρ. 'ολόασπρα εγίγησα ν-τα ρούχα μου με τη ν-αλεσίβα!' Από ιταλ. *lisciva* (< λατ. *lixivia* 'αλισίβα'). Ο δεύτερος τ., *αλουσιά* κ. 'νερό βρασμένο μαζί με στάχτη, που χρησιμοποιείται για το λούσιμο της κεφαλής', προέκυψε από βενετ. *lissia* με πρόθεση α- και πθ. επίδραση του αόρ. *έλουσα* (< *λούω*), βλ. και λ. *αλουσία, (η)*. Πβ. *αλι-*

σίβα,(η) (Κως),³ *αλεσίφα*, *αλεσίβα* (Ρόδος),⁴ *αλισίφα* (Σύμη).⁵

1.Καρπαθίου 1996,365 2.Κουρζής 329 3.Σκανδαλ.Λεξ.57 4.Παπαχρ.ΛΡ1,48 5.Μιχαλαριά 1,33

αλεσίδα, (η)¹ κ. 'χειροπέδες', φρ. 'επήρα ν-το στη ν-αστυνομία με τις αλεσίδες!' | 'κόσμημα', φρ. 'μάνα μου, έχασα το σταυρό μ-με τη ν-αλεσίδα μ-που γόρασα με τη μπουλουστρίνα μ-που μου 'καμε ν- η νουννά μου!' Και αλεσίδι(ν).² Από το κ. *αλυσίδα*,(η) με τροπή *i > e* πριν από τονισμένη συλλαβή στο τοπικό ιδίωμα (< *αλυσίδι* < μσν. *αλυσίδιον* 'όφης τρικεφαλόστομος δεμένος μ'αλυσίδιν' Πικατ.83, Επιτ., < μτγν. *αλυσίδιον* υποκορ. < *άλυσιον* < αρχ. *άλυσις*). Πβ. *άλυση*, *αλυσία*, *άλυσίν* (Κάρπαθος).³

1.Κουρούνης 1982,420 2. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Μηνάς,Λεξ.67

αλεσκιά, (η) 'ποσότητα που παίρνουμε από ένα άλεσμα' | 'η ποσότητα των ελιών που αλέθονται στο λιοτρίδι'.¹ Από κ. *αλεσιά*,(η)(< *αλέθω*). Πβ. *αλεσκιά* 'η ποσότητα κριθαριού ή σιταριού για άλεσμα' (Κως),² *αλεσιά* (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Σκανδαλ.Λεξ.55 3.Μηνάς,Λεξ.62

αλεσουφερή, (η)¹ και *αλισουφερί(ν),(το)*¹ 'τσουκάλι ή αγγείο μέσα στο οποίο παρασκευάζουν την *αλουσία*' (βλ.λ.). Είναι το κ. *αλισιβερή*,(η) / *αλισιβερί*,(το), ουσιαστικοπ. θηλ. / ουδέτ. του επιθέτου *αλισιβερός* (< *αλισίβα* < ιταλ. *lisciva*).

1.Καρπαθίου 1996,365, Κουρζής 329

αλέστα επίρρ. 'στα γρήγορα, σε ετοιμότητα',¹ φρ. 'ήσου ν-αλέστα' / 'εστέκετο ν-αλέστα'. Από ιταλ. *allesta*, προστακτ. του ρ. *allestare*.

1.Κουρζής 287

αλέστος, (ο) επίθ. 'έτοιμος, πρόθυμος',¹ φρ. 'μόλις το ν-εφώναξα ήτο ν-αλέστος / αλέστη'. Από ιταλ. *allesto*, πβ. και Somav. 'λέστος: *lesto, allesto*'.

1.Καρπαθίου 1996,365

άλετρο, (το) 'άροτρο, γεωργικό εργαλείο για την καλλιέργεια της γης, το γνωστό ξύλινο ησιόδειο άροτρο', και *άλτρο*,

'άλτρο ν-είχε γ-καρυδγιά, το ζζυος του κυπαρίσι'.¹

Μέρη του αρότρου: *κούδουνας*, *στιβάδια*, *σκορπιός*, *κουντούρι*, *σπάθες*, *σφήνα*, *μπαρούττες*, *χερολάβι*, *νι*, *ζζυός*, *ζζεύλες*.² Πληθ. *άλετρα*,(τα) 'ο ζυγός και το άροτρο μαζί'.³ Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *άροτρον*, με τροπή *ο > e* και ανομοίωση *ρ-ρ > λ-ρ*

1.Καζαβής,87 2.Καρπαθίου 1996,365 3.Καραναστάσης 1987,136

αλετρόχερο, (το)¹ και *χερολάβι*,(το)¹ 'λαβή του αρότρου'.

1.Κοντοβερός 320

αλευάδα, (η) 'χλευαστική λέξη για γυναίκες και κόρες που δεν δείχνουν ευπρέπεια και κοσμιότητα, συνώνυμο του *αλεβίδα*'.¹ (;)

1.Καρπαθίου 1996,365, Κουρζής 329

αλευρικό, (το) 'παρασκεύασμα από αλεύρι και ζάχαρη, που ψηνόταν στο τσουκάλι στην παραστιά',¹

'τι 'ναι ν-τα αφιδόκοπα; τι 'ναι ν-το πετιμέζζι;
μιστοκοφτή, αλευρικό επάνω στο τραπέζζι;'²

Στα Νικιά αλευρικό ή σκαφόπλυμα, που έφτιαχναν μετά το ζυμωτό, όταν έπλεναν τη σκάφη με ζεστό νερό, και έπαιρναν το απόπλυμα της σκάφης, το έβραζαν και πρόσθεταν λίγο λάδι και ρύζι και έκαμναν ένα ζεστό ρόφημα.³

1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 2. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 378 3. Σακελλαρίδης Γ. 1982

αλεφαντού, (η)¹ ‘υφάντρια’,

‘το φεγγάρι πήρε β-βόρτα

στης αλεφαντούς τη μ-πόρτα’ (Νικιά),

λέγεται στην εμφάνιση προσφιλούς προσώπου, κυρίως κοριτσιού, στο σπίτι μας.² Και αλυφαντού,

‘όσες χτυπού ν-το μ-πέταυρο ν-αλυφαντούδες είναι;’³

Η λ. από τον αρχικό τύπο ενυφάντης, που είναι ήδη μαρτυρημένος στην κοινή από τον 2^ο αι. μ.Χ., θηλ. ενυφάντρια > ανυφάντρια > ανυφαντού > αλεφαντού.⁵

Ο τ. αλυφαντού ήδη μσν. (Επιτ. τ. 1, 140). Πβ. αλεφαντού,⁶ ανυφαντού⁷ (Κως), ναφανδαριά,⁸ αναφανδαργιά⁹ (Σύμη), λαφανταριά (Ρόδος),¹⁰ ανεφαντού (Κάλυμνος).¹¹

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 37, και Κουρζής 287 2. Σακελλαρίδης Γ. 1984, 161 3. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 319 4. Βλ. Preisigke, Wörterbuch der griech. Papyrusurkunden στη λ. Buntweber 5. Τσοπανάκης 1956, 84 6. Σκανδαλ. Λεξ. 56 7. Καραναστάσης, Ποιμην. 88 8. Καρανικόλας 171 9. Μιχαλαριά 1, 46 10. Παπαχρ. ΛΡΙ, 316 11. Δράκος 1984, 80 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

αλεφή, (η)¹ ‘η αλοιφή’, φρ. ‘βάλε αλεφή στο πόνεμά σ-σου να γιάνει’/ ‘εβάλα μ-μου μια ν-αλεφή στο μ-μάτι μ-μου από λάδι, σαπούνι μ-πράσινο γ-και αβγό γ-κι’ έγιανε ν-ο βούτζουνάς μου’.² Από αλοιφή με τροπή *i* > *e*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

αλεωννιά, (η) βλ. αλιδωννιά.

άλι¹ και **άλικο, (το)**² ‘κόκκινο’,

‘ωσά ν-αλί ν-τριαντάφυλλο μ-που βάλλον στο πατζάρι,

ν-ετσά ‘ν’ η νύφη που ‘καμα κι έχει περίσσια χ-χάρη’³

| ‘το κατακόκκινο εκχύλισμα φελλού του πεύκου, για βάψιμο και για συντήρηση των κλώστινων δίχτων’:

‘τους γρίπους εμπαλλώννασι, φελλούς εκοπανίτζα

γ-και σ’ άλικο γ-καντό ζζουμί ν-εβάφασι ν-τα δίχτρα’⁴

Ο δεύτερος τύπος, *άλικο*, ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *άλικος* (< τουρκ. *al* ‘κόκκινος’+παραγ. κατάλ. *-ικος*). Πβ. *άλικος* (Κάρπαθος).⁵

1. Καραναστάσης 1965, 281 2. Παπαδόπουλος 1984, 280 3. Καρπαθίου 1996, 411 4. Μαυρουδής 22, 117 5. Μηνάς, Λεξ. 63

αλιβέρτης, (ο)¹ ‘θερμόαιμος, ευέξαπτος, οξύθυμος’. Η λ., πιθ. από τουρκ. ρ. *alivertek* ‘λαμβάνω με σπουδή’, δεν είναι σήμερα σε χρήση.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αλιδωννιά, (η)¹ είδος χταποδιού με μακριά πλοκάμια, επιστημ. *octopus macropus*.

Και αλιωννιά, αλεωννιά,²

‘με πυροφάνι από στεργιάς, κι’ αφ’ το μπουκχι ν-της βάρκας,
αλεωννιές επιάνναμε, χταπόδγια και ψαράκια’.²

/ ‘έπιασα με τα χέργια μου τη ν-αλεωννιά γ-και με βυζζάκωσε’. Είναι η ελεδώνη των αρχαίων, ‘η ελεδώνη διαφέρουσα τω μονοκότυλον είναι των μαλακίων’ (Αριστοτ. Περ.ζ.ιστ.525 16 και 4,1,27) και Ησύχ. ‘ελεδώνη- οσμύλος ιχθύς’. Πβ. αλιδώνη, η (Κως),³ αλιώνα (Κάρπαθος),⁴ αλεώνα (Κάλυμνος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,132 2.Μαυρουδής 15,117 3.Σκανδαλ.Λεξ.57 4.Μηνάς,Λεξ.64 5.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αλικοτίζω ‘χασομερώ, επιβραδύνω’, φρ.‘μη μ-μ’ αλικοτίζεις κ’έχω δουλλειές!’ Από τον αόρ. *alíkodim* του τουρκ. ρ. *alíkomak* ‘αναχαιτίζω, κρατώ’.Πβ. *αλικοτινίζω* (Κάρπαθος),¹ *λικοτίζω* και *λικότισμα* ‘εμπόδιο, παρεμπόδιση’ (Κάλυμνος),² *λεκοτίζω*, *λικοτίζω* (Ρόδος).³

1.Μηνάς,Λεξ.63 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,319

αλιμένο¹, *λιμένο*,² *νημένο*,³ *πολημένο*⁴ ‘περιμένω’

‘κάθου γέρο λίμενε να φας το μ-Μα χ-χορτάρι’ (παροιμ.)⁵ /

‘έχασα τη γ-κορούλλα μ-μου κι’ ε ν-τη λ-λιμένο να ‘ρτει’ (από νισύρικο μοιρολόι)⁶ /

‘κάθου γριά πολήμενε να κάμω γιο να παντρευτείς’ (παροιμ.)

για κάτι που για να γίνει θέλει μεγάλο χρόνο,⁷ /

‘κι ακόμα τρια θα καρτερώ και τρια θα το λ-λιμένο,

κι’α δ-δε γ-κουστεί κι’α δ-δε φ-φανεί καλόγρια θα γένω’⁸

Οι ιδιωματικοί τύποι του ρ. από το αρχ. *αναμένω* (‘ανέμενε το στράτευμα’ Ξενοφ.) > *αλημένο* > *λημένο*⁹ > *νημένο* με ανομοίωση λ-ν > ν-ν. Η γραφή *αλιμένο*, *λιμένο* αναλογικά κατά το *περιμένο*. Πβ. *λημένο*, *αλημένο* (Κως),¹⁰ *πολημένο* και ουσιαστ. *πολημένομα* ‘αναμονή’ (Κάλυμνος),¹¹ *λημαίνο*, *λαμένο* (Ρόδος).¹²

1.Καρπαθίου 1996,365, και Πετρούτσου 1982,47 2.Κουρζής 306 3.Αρφαράς 82 4.Κουρζής 317 5.Σακελλαρίδης Κ. 1983,251 6.Σακελλαρίδης Κ. 1965,177 7.Κουρούνης 1987, 405 8.Καζαβής 23 9.Καραναστάσης, Φωνητική 69 10.Σκανδαλ. Λεξ.408 11.Δράκος 1982,178 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 12.Παπαχρ.ΛΡΙ,312,321

αλιμπερτά¹ επίρρ. ‘ανοιχτά, ελεύθερα’, φρ. ‘εφήκα ν-αλιμπερτά τη γ-κατσίκα γ-κ’ έφαε ν-ούλλη ν-τη ν-ταή’ / ‘εφήκα ν-τα ζ-ζα αλιμπερτά και ριμάζα ν-το χωράφι’ / ‘εχαλάσα ν-το ν-τοίχο γ-κ’ είναι ν-τόρα ούλλα αλιμπερτά και μπαιννοβγαίννει όπιοις θέλει!’ Από επίθ. *αλιμπερτός < λατ. *libertus*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αλιόροντας, (ο) είδος άγριας κίτρινης μαργαρίτας, με ελαφρό άρωμα που αναπτύσσεται ανάμεσα στα σιτηρά και δεν την τρώνε τα ζώα,¹

‘δε ν-είσαι αλιόροντας, μήτ’ αστοιβή και σπάρτος,

μόν’ αδερφός του έρτηκα, απρόκοπος και σκάρτος’²

Και *αλεόροντας*.³ Πιθανώς να πρόκειται για το σενέκιον το κοινό, *Senecio Vulgaris*.

1.Μπαλαλάς 1981,43 2.Μπαλαλάς ό.π. 42, η αναφορά στον *ασφίτιλλα* (βλ.λ.) 3. Πλη-

ροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

αλί(ς)¹ επιφών. ‘αλίμονο’,

‘αλί που το ‘χει η κούτρα του να κατεβάζζει ψείρες’ (παροιμ.)²

Πιθανώς από τον επιφωνηματικό τύπο *αίλι* (Πόντος, Μακεδονία) και μσν. ‘*αίλι τον γράφει άτυχον της Δυστυχίας το χέριν*’ (Λόγ.παρηγ. Ο 86) πιθ. < *ηλί ηλί* (Κ.Δ.Ματθ.27,46) με πρόταξη του επιφ. α (Επιτ. λ. *αλί*).

1.Καρπαθίου 1996,411 2.Παπαδόπουλος 1909,40

αλισιβερίσι(ν), (το) ‘δοσοληψία’ | ‘σχέση’ | ‘εμπόριο’,¹ φρ. ‘‘έ θ-θέλω τ’αλισιβερίσι ν-του’,² και *αλισφερίσι*, φρ. ‘με το δ-δικό σ-σου φάε, πριε, κι’αλισφερίσι μη γ-κάμεις’.³ Από τουρκ. *calisveris* < *alis* ‘λήψη’ + *veris* ‘δότη’.

1.Κουρζής 287 2.Σακελλαρίδης Γ. 1984,146 3.Καζαβής 158

αλισμαρί(ν), (το)¹ ‘μυρωδάτο φυτό αφινθώδες ή δενδρολιβανώδες’, επιστημ. *rosmarinus officinalis*, που το χρησιμοποιούσαν παλαιότερα θεραπευτικά, για τον πόνο του αφτιού, και γυναίκες στείρες για να κάμουν παιδί,²

‘βασιλικό γ-κι’ αλισμαρί δε β-βάλλω πγιο στ’αφτί μμ-μου,

γιατί μου τη ν-επήρασι ν-τη ν-αγαπητική μ-μου’³

Πβ. *ροσμαρί(ν)* ‘δεντρολίβανο’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρούνης 1982,452 2.Καρπαθίου 1996,365 3.Καζαβής 104 4.Μηνάς,Λεξ.784

αλιτρόπι(ν), (το) ‘χόρτο με μικρά λευκά άνθη’,¹ πληθ. *αλιτρόποι(οι)* (Νικιά) ‘ζιζάνια που βγάζουν κίτρινα λουλούδια την άνοιξη’, φρ. ‘εκιτρίνισε ν-το χωράφι μ-μας από τους αλιτρόπους’.² Από *ηλιοτρόπιον(το)*.

1.Καραναστάσης 1987,141 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,210

αλιώννιά, (η) βλ. *αλιδωννιά*.

άλλα κι άλλα ‘ανοησίες, ασυναρτησίες’, φρ. ‘λέει άλλα κι άλλα’¹ / ‘άλλα κι άλλα άνθρωπος είναι’² (ανόητος) / ‘ούλλα σου είν’ άλλα κι άλλα’.

1.Κουρούνης 1982,457 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,33

άλλα τω ν-αλλά φράση που λέγεται όταν κάποιος αποφεύγει να απαντήσει σ’ αυτά που ερωτάται και προσπαθεί να στρέψει την συζήτηση αλλού,¹ φρ. ‘άλλα τω ν-αλλά λέει!’ Πβ. ίδ. στην Κω.² Ο οξυτονισμός, *αλλά(ν)*, κατά τα ‘τα αυτά των αυτών’, *εκεινών, ποιων* κ.τ.ό.³ Πβ. *τα άρη των αρών* (κατάρα) (Λέρος), να πάει *πέρα των παρών* (κυπριακή φράση).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,33 2.Σκανδαλ.Λεξ.58 3.Φιλήντας 2,82 4.Dawkins 2,538

αλλάγια, (τα) ‘κάθε καινούργια ενδυμασία’, φρ. ‘τη λ-Λαμπρή θ-θα βάλω τ’ αλλάγια μου’¹ /// ‘φέρε μου τ’ αλλάγια μου’ | ‘η διακόσμηση της οικίας της νύφης’¹

| ‘το σύνολο των προικιών της νύφης’, τα οποία, μάλιστα, στολίζουν στους τοίχους του σπιτιού της,² φρ. ‘μάνα μου, αλλάγια που ‘χε ν-η νύφη!’¹ | ‘τα φορέματα του γαμπρού, τα οποία την παραμονή του γάμου κρατούν κορίτσια και τα μεταφέρουν από το σπίτι του γαμπρού στο σπίτι της νύφης με συνοδεία μουσικών οργάνων’² | ‘ρούχα του γαμπρού και προικιά της νύφης που φυλάσσονται στην *κασέλλα*’.³ Ξεχωρίζουμε ακόμη τα *μεγάλα αλλάγια* ‘οι γαμήλιες γυναικείες στολές της νύφης και της παρανύφης’¹ | ‘η επίσημη, ιδιόρρυθμη, γραφική γυναικεία στολή που την αποτελούσαν: ο χιτώνας, ο παμουχάς, το σφήωμα, η

- άλυση, οι πλουμιστές κάλτσες, η σκούφια, η σκεπή, οι καρφίτσες και οι βέργες',⁴ και τα μικρά αλλάγια 'η καθημερινή συνηθισμένη γυναικεία φορεσιά'.⁵ Η λ. από το βυζαντινό αλλάγιον (< λατ. *allagium*), υποκοριστικό του αλλαγή, πβ. αγωγή > αγώ(γ)ι(ον), βασταγή > βαστά(γ)ι(ον) κ.τ.ό.
1.Καρπαθίου 1996,366 2.Παπαδόπουλος 1909,81 3.Αρφαράς,1978,51 4.Κουμέντος 1991, 209 5.Παπαμανώλη 99
- αλλαγή, (η)** 'η ιερατική στολή του διακόνου, του ιερέα, του αρχιερέα',¹ που λεγόταν και αλλάγια, (τα),² (βλ.λ.).
1.Καρπαθίου 1996,366 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης.
- αλλαξι(ι)ά, (η)** ¹ 'φορεσιά, ενδυμασία', φρ. 'φέρε μου από τη ν-τουλάπα ν-τη ν-αλλαξιιά μ-μου να ντυθώ' / 'μα τις αλλαξιές πού 'χει μέσ' στη ν-τουλάπα!' Πβ. αλλαξιιά 'α-νταλλαγή' | 'πλήρης ενδυμασία' (Κάρπαθος).²
1.Καραναστάσης 1987,148 2.Μηνάς,Λεξ.65
- αλλαξομουσουδιάζζω** ¹ 'αλλάζω, μεταβάλλω χαρακτηριστικά προσώπου', φρ. 'εμεγάλωσε ν-το παιδί γ-κι' αλλαξομουσουδιάζασε' / 'άμμα σου μιλώ, να μου κούεις και να μη ν-αλλαξομουσουδιάζεις'. Από αλλάζω + μουσούδι (βλ.λ.). Πβ. αλλαξομουσουγιάντζω (Κάρπαθος).²
1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.65
- αλλιώτικος, (ο)** ¹ κ. επίθετο 'ο διαφορετικός', και επίρρ. αλλιώτικα 'αλλιώς, διαφορετικά', φρ. 'εγύρισε ν-αφ' τη ξενιτιά αλλιώτικος άνθρωπος' / 'αλλιώτικος μου φαίνεσαι σήμερα' / 'αλλιώτικα μου τά'ρες'.
1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- αλλόθωρος, (ο)** και αλλοθώρης ή γιαλλοθώρης¹ 'αλλήθωρος, αυτός που βλέπει όχι ευθύγραμμο αλλά λοξά', και στραβοθώρης,¹ φρ. 'αλλόθωρο ν-εγεννήθη ν-το παιδί'. Από αλλήθωρος < αλλη+θωριά ή < άλλος+θωρώ, με απόδοση του αρχαίου επιθέτου ετερόφθαλμος. Πβ. αλλόθωρος (Κάρπαθος).²
1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.65
- αλλόκοπος, (ο)** επίθετο, 'κίβδηλος, ευτελής' | 'πρόστυχος' ¹ | (για ύφασμα) 'φθινό, κατώτερης ποιότητας', φρ. 'αλλόκοπο μ-πράμα ν-ει'.² Από άλλος+κοπή.³
1.Κουρζής 329 2.Καρπαθίου 1996,411 3.Καραναστάσης 1965,281
- αλοάριστος, (ο)** ¹ στερητικό επίθετο 'αυτός που δεν τακτοποίησε, δεν ξεκαθάρισε τους λογαριασμούς του', φρ. 'αλοάριστοι είμεστε ακόμη' | 'απερίσκεπτος, ασυλλόγιστος', φρ. 'αλοάριστος άνθρωπος είναι' | 'αυτός που δεν τον υπολογίζει κανείς', φρ. 'αυτός είναι ν-αλοάριστος άνθρωπος'. Από α- στερητ. + λογαριαστός (< λογαρίαζω).
1.Καρπαθίου 1996,411
- αλόκοτος, (ο)** ¹ επίθ. 'ανάποδος, αταίριαστος',¹ φρ. 'αλόκοτος άνθρωπος είναι!', και επίρρ. αλόκοτα, φρ. 'αλόκοτα πράματα'. Είναι το αρχ. επίθ. αλλόκοτος, -ον 'παράδοξος, ασυνήθιστος' < άλλο-+κότος 'οργή, έχθρα', με εξασθενημένη τη σημασία του β'συνθετικού (Π).
1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- αλός, (ο)** 'σάκος του χαταποδιού που περιέχει τη μελάνη'.¹ Η λ. από το αρχαίο επίθ.

ολός (= θολός) ‘ο μέλας χυλός, το μελάni το οποίο χύνει η σουπιά και θολώνει τη θάλασσα για να αποφύγει τον κίνδυνο’² (‘έστι τις εν μήκωσι θολός κείνησι πεπηγώς κνάνεος, πίσης δυοφερώτερος, αχλύος υγρής’ Οππιαν. Αλιευτ. Γ’ 157-158). Πβ. ολός, (ο) (Κάλυμνος),³ αλός ‘το μελάni και τα εντόσθια του χταποδιού ή της σουπιάς’, ολός ‘το μελάni της σουπιάς’ (Κάρπαθος),⁴ αλός (Καστελλόριζο, Σύμη).⁵

1. Καραναστάσης 1987, 133 2. Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ’ 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 66 και 654 5. Σκανδαλ. Λεξ. 60

άλτρο, (το) βλ. λ. *άλτρο*.

αλουσία, (η) ¹ ‘νερό βρασμένο με μυρτιά και στάχτη για λούσιμο της κεφαλής, αφού αποστραγγιστεί’. Από τους ρομανικούς ιδιωματικούς τύπους (*lušina* / *lušiga* ‘αλισίβα’². Πβ. αλουσιά, αλουσία ‘αλισίβα, διάλυμα στάχτης’ (Κάρπαθος).³

1. Καραναστάσης 1965, 282 2. W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Χαϊδελβέργη 1935, σ. 412 3. Μηνάς, Λεξ. 66

αλουτρούητος, (ο) ¹ στερητ. επίθετο ‘αλειτούρητος’, φρ. ‘έ ν-ήμου ν-εις τα καλά μου κι’ επόμενα τη γ-Κεργιακή ν-αλουτρούητος’ / ‘η Αποπαντή επόμενε γ-κ’ εφέτι αλουτρούητη’ / ‘έ ν-ελουτρούηθηκε ν-εφέτος ο Άης Γιάννης, αλουτρούητο ν-το ν-εφήκασι’. Από α- στερητ.+λουτρού. Πβ. αλειτρήητος (Κάρπαθος),² αλουτούρζητος (Κάλυμνος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 61 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

άλσα, (η) ‘το δέρμα που προσθέτουν στα μάγουλα του καλαποδιού, για να το κάμουν φαρδύτερο’.¹ Η λ. από ιταλ. *alzo* ‘κλισισκόπιο’, πβ. το κ. *άλσα* ‘τεμάχιο δέρματος ή ξύλου που προστίθεται στο μπροστινό μέρος του καλαποδιού’

1. Καραναστάσης 1987, 166

αλτάνα, (η) ¹, *ταρτάνα*,² *αρτάνα* ‘η πρασιά στο γύρο της αυλής με άνθη και φυτά’, φρ. ‘μοσκομυρίζζουσι ν-οι ταρτάνες με τους βασιλικούς και τις λεβάντες’. Και νταρντάνα.³ Πβ. το μsn. *αλτάνα* ‘μικρός κήπος στην αυλή σπιτιού’ (‘θέλω εις την αλτάνα της να σπείρω σπόρον ένα’ Κατζ. Ε’ 368, Επιτ.). Οι τύποι της λ. από το ιταλ. *alтана* ‘εξώστης, παρτέρι, γλάστρα με λουλούδια’, ή < ιταλ. *tartana* ‘ελαφρύ καλλίγραμμα ιστιοφόρο’, πβ. *δαρδάνα*, κοσμητικό επίθετο της καλλιγράμμης κόρης στα δημοτικά τραγούδια της Κω, όπου και *αρτάνα*,⁴ στην Κάλυμνο *ταρτάνα, (η)* και *αλτάνα* (μτφ.) ‘γερή και όμορφη γυναίκα’,⁵ στην Κάρπαθο *αρκάνη, (η)* ‘περιβόλι... πούχεις γύρο γύρ’ *αρκάνες και στη μέση μαντζουράνες*.⁶

1. Κουρζής 287 2. Αρφαράς 42 3. Πληροφ. Ν. Μαστρογιάννης 4. Σκανδαλ. Λεξ. 105 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Μανωλακάκης 182

αλυαμνιά, (η) ‘άγριος θάμνος που φυτρώνει, όπως η κάππαρη, πάνω στα βράχια’.¹ Πβ. βραχον. *Αλυμνιά, (η)* από την αρχ. λ. *έλυμος, (ο)* > *Ελυμία-Ελυμνία* με επένθεση -ν- > *Αλυμνιά*, με τροπή αρχικού ε>α, > *Αλυμνιά*.²

1. Καραναστάσης 1987, 171 2. Μ. Σκανδαλίδης, *Αγαιοπελαγίτικα γλωσσόιστορικά μελετήματα*, Ρόδος 2013, σ. 320-321

άλυση, (η) ‘αλυσίδα’ | ‘ζώνη αλυσιδωτή, που εκρησιμοποιείται, σε παλαιότερες εποχές, από τις γυναίκες κατά την αμφίεσή τους, περιέβαλλε την οσφύ και συγκρατούσε προς το στήθος το σφήωμα’¹ (βλ.λ.). Από το αρχ. ουσιαστ. *άλυσις, (η)*. Πβ. *αλυσία, (η)*, *αλυσίν* (Κάλυμνος),² *αλυσία* ‘αλυσίδα’, *άλυση*, *άλυσος, (η)* ‘αλυσίδα’ | ‘χειροπέδες’ (Κάρπαθος).³

1.Καρπαθίου 1996,412 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.67

Αλωνάρης, (ο) ο μήνας Ιούλιος που λέγεται και *Δευτερόλης*¹ (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,412

αλώνι(ν), (το) ‘κυκλικός πλακόστρωτος χώρος στην αποστροφή (βλ.λ.), κτισμένος γύρω γύρω με όρθιες πλακωτές πέτρες, που σχηματίζουν τον *πράστιγκα*’¹ (βλ.λ.).

1.Χαρτοφύλης 1984,237

αλωνίδα, (η)¹ ‘φυτό θαμνοειδές και ακανθοφόρο’, επιστημ. ονωρίς η διάχυτος, *Ononis diffusa*,² κ. παλαμίδι ή παλαμωνίδα, κυρίως στην Πελοπόννησο, επειδή το φύλλο του μοιάζει με παλάμη,

‘ενέμμυσε ν-η αστοιβή κι έβγαλε γ-κι αλωνίδα,

είντα ‘χου γ-κ’ οι χοιροβουδγιές και μπαίννου μ-με τα μήλα’³ /

‘αλωνίδα και τσουκνούδα και κακή συναπαντίδα,

σα δ-δε σ-σε βάλλ’ ο λογισμός μου, είναι τριπηφάς εμπρός μου;’⁴

Είναι το φυτό *ανωνίς, (η)* και *άνωνις* του Διοσκορίδη,⁵ και η *όνωνις* του Πλούταρχου⁶: *ανωνίς*, αιτιατ. *ανωνίδα* > *αλωνίδα*, με ανομοιοτική τροπή ν-ν > λ-ν ή με παρετυμολογία προς τη λ. *αλώνι*. Πβ. *άνωμη*, *άνωνη*, *άνεμη* (Ρόδος),⁷ *αλωνία* (Κως,⁸ Κάλυμνος⁹), *ένωνη*,¹⁰ *ένωνα*¹¹ (Κάρπαθος), *ανωνία*, *ανουνία* (Χάλκη),¹² *ώνι, (το)* (Πάτμος),¹³ *αλωῖνα* (Σύμη).¹⁴

1.Καρπαθίου 1996,412 2.Παπάτσου-Σταμέλου 375 3.Κουρούνης 1987,396 4.Παπαδόπουλος 1909,41 και ‘Γνωμαγόρας’ τ.101(1951), σ.18 5.π.Υλ.Ιατρ.3,18 6. 2,44 ‘εξ [την] πόλιν άξεις τήνδε την ονώνιδα’ 7.Παπαχρ. ΔΡ1,66 8.Σκανδαλ.Λεξ.60 9.Δράκος 1984, 128 και Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 10.Νουάρος 1928,10 11.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.19,32 και Κρεκούκας, Κάρπαθος25 12.Τσοπανάκης1949,17,103 13-14.Σκανδαλίδης, *Τοπωνυμικά και Ονοματικά της νήσου Κω*,2002, 193

αλωνότοπος, (ο) ‘ο τόπος που είναι δίπλα στο αλώνι, όπου σωρεύουν τα δεμάτια και σχηματίζουν τη *θεμωννιά*’¹ | ‘ο χώρος ο περιμαντρωμένος με *αμπατή* (βλ.λ.), όπου περιορίζουν τα ζώα’,² φρ. ‘*χτίσε το ν-αλωνότοπο να μη φ-φύου ν-όζω τα ζζα*’.

1.Καραναστάσης 1987,159 2.Καραναστάσης ό.π. 171

αμαθός, (ο) επίθ. ‘άπειρος, αδαής’,

‘αμαθός βρακί ν-εφόρει,

κάθε ζ-ζάλο γ-και το θώρει’ (παροιμ.),¹

για εκείνον που προσπαθεί να κάμει εντύπωση, φορόντας κάτι το καινούργιο. Από το μsn. *άμαθος* ‘ιδ.’ (‘*άμαθοι του πολέμου*’ Χρον. σουлт. 141, Επιτ.), <στερητ. α- + θ. *μαθ-* του *μαθαίνω*, με πτώση τόνου, πιθ. από επίδραση του *αγαθός*, ή < αρχ. *αμαθής*, κατά τα αρσεν. σε -ός.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 70

αμάκα, (η) ¹ 'απάτη, το να ζεις σε βάρος των άλλων', και επίρρημα *αμάκα* 'δωρεάν, χάρισμα, τζάμπα', φρ. 'έκατσε ν-εις τη μ-παρέα γ-κι' έφαε γ-κ'ήπγιε ν-αμάκα και σηκώθη γ-κι' έφυε!' Από βενετ. *amaca*, πβ. ιταλ. *a macca* 'άφθονα, πλουσιοπάροχα'. Πβ. *αμάκκα, (η)* 'απάτη' (Κάρπαθος),² επίσης στην κοινή και ρ. *αμακεύω* 'σφετερίζομαι κάτι που ανήκει σε άλλον'.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 68

αμακαζής, (ο) ¹ επίθ. 'άνθρωπος της αμάκας, που ζει σε βάρος των άλλων', < *αμάκα* (βλ. λ.) + κατάλ. -τζής, πβ. το κ. *αμακαδόρος* 'ίδ.'

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αμά μ-πγιο ¹ επιφώνημα που φανερώνει αγανάκτηση, 'επί τέλους', φρ. 'αμά μ-πγιο, εβαρέθηκα να κούω τα ίδια και τα ίδια!' Από τουρκ. επιφών. *aman* και *πιο* (<πλέον).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αμάλλιαστος, (ο) στερητ. επίθετο 'αυτός που δεν έβγαλε ακόμη τρίχες, δεν έβγαλε μαλλιά',¹ φρ. 'αμάλλιαστα ήτο ν-τα περδικόπουλλα πού'βραμε στη φ-φωλλιά ν-τος' / 'αμάλλιαστα 'ν' τα κουρουνάκια'. Από α- στερητ. + *μαλλιαστός* (< *μαλλιάζω*).

1. Καρπαθίου 1996, 412

αμανάτι, (ν), (το) ¹ 'ενέχυρο, παρακαταθήκη', φρ. 'έβαλα αμανάτι ν-τα φλουργιά μου και τράβηξα χίλλια γρόσα'¹ | 'ξεχασμένο αντικείμενο':

'...αθρόπω ν-έφαε ζ-ζωές, βαστάδι δ-δε ν-υπάρχει, πίκρες και παλλιοσίδερα έφηκε ν-αμανάτι'²

| 'όμηρος', φρ. 'εβαστήξα ν-τους αμανάτι'.³ Από τουρκ. *emanat* 'ενέχυρο'.

1. Καρπαθίου 1996, 412 2. Μαυρουδής 42, 117 3. Καρπαθίου ό.π.

αμανετσής, (ο) 'μαντατοφόρος', φρ. 'ήρτε ν-ο αμανετσής κ' έφερε γ-καλά νέα' / 'ώχχου το γ-κακορίζζικο, κακό που θα τω μ-πάρει, σα μ-πάει ο αμανετσής και δόκει το χαπάρι'.¹

Από τουρκ. *amanetsi*. Πβ. *αμανετζής* 'παραγγελιοδόχος, ταχυδρόμος δεμάτων' (Κάρπαθος),² *αμανεζής* 'ίδ.' (Κάλυμνος).³

1. Μπαλαλάς 1981, 146 2. Μηνάς, Λεξ. 68 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

αμάνης, (ο) ¹ 'μανιακός, τρελός', φρ. 'αμάνης είναι, μ-πρόσεχέ το!' Από το θ. *μαντου* αορ. β' (ε-μάν-ην) του ρ. *μαίνομαι*, με πρόθεση α- και κατάλ. -ης. Πβ. *μήνης, (ο)* 'οργή' (Κως, Κάλυμνος),² *μήνης* (Καστελλόριζο).³

1. Καρπαθίου 1996, 412 και Κουρζής 329 2. Σκανδαλ. Λεξ. 470 3. Θωμόπουλος 126

αμάνι, (ν) επιφών. που εκφράζει αγανάκτηση ή λύπη, φρ. 'αμάνι, βρε παιδιά, 'ε β-βαστώ πγιο!' / 'αμάνι ζ-ζαμάνι ν-έ ν-έχει, 'α τις φάεις θέλει!' ¹ Από τουρκ. *aman*.

1. Καρπαθίου 1996, 412

αμανίτης, (ο) ¹ 'μανιτάρι'. Είναι το αρχ. ουσιαστ. *αμανίτης* (Αθήναιος 61^α 'και τε μύκητας αμανίτας τότε εφεύσεις'), λ. αβέβαιης ετυμολογίας, με πιθανή σύνδεση με το όρος *Αμανός* της Μ. Ασίας, όπου αφθονούν τα μανιτάρια (Π). Πβ. *μανίτης* (Κως),² *μανίτα, η* (Ρόδος),³ *μάνιτας, ο* (Κάλυμνος).⁴

- 1.Καρπαθίου 1996,412 2.Σκανδαλ.Λεξ.437 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,346 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- αμάραντος, (ο)**, πληθ. *αμαράντοι,(οι)* ‘χόρτο άγριο εδώδιμο, που λέγεται και *αμάρρακας*’,¹ κίτρινη αγριομαργαρίτα, επιστημ. *chrysanthemum segetum*. Πιθ. από το αρχ. *αμάρρακος*, με ανάπτυξη ένρινου, αφού οι περισσότεροι από τους ερευνητές το ταυτίζουν με το *αμάρρακον* του Φερεκράτη και τον *αμάρρακον* του Θεόφραστου (Φυτ.Ιστ.6,1,1). Πβ.ιδ.(Κως,² Κάλυμνος ³), *αμάρραγκας* (Ρόδος),⁴ *αμάρραγκος* (Κάρπαθος)⁵
- 1.Καρναστάσης 1987,141 2.Σκανδαλ.Λεξ.62 3.Δράκος 1982,77 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,53 5. Μηνάς,Λεξ.68
- αμασκάλη,(η)** ¹ κ. ‘μασχάλη’, φρ. ‘έπιασά το κάτω αφ’ τη ν-αμασκάλη μ-μου και έφερά το’ / ‘εσυγκάψασι ν-οι αμασκάλες μου αφ’ το ν-ίδρο’. Είναι το μσν. ουσι-αστ. *αμασχάλη* (< αρχ. *μασχάλη*).
- 1.Καρπαθίου 1996,412
- αμάχη, (η)** ¹ ‘έχθρα, μίσος, αντιπαλότητα’, συνήθως μεταξύ παιδιών, φρ. ‘αγάπη γή αμάχη’, δηλαδή θέλεις να είμαστε φίλοι ή εχθροί,²
- ‘έχου ν-τ’ αντρόνα κακία κ’ έχου ν-τ’ αδέρφι’ αμάχη’ (παροιμ.)³
- Η λ. από *μάχη-αμάχη*, αναλογικά προς το αντίθετο *αγάπη*. Και ρ. *μάχομαι* ‘εχθρεύομαι κάποιον’, φρ. ‘μάχομαί το ν-το μ-παλλιάθρωπο!’ Πβ. *αμάση* (Κάλυμνος),⁴ *αμάχη, αμάχιν* ‘έχθρα, μίσος’ | ‘ενέχυρο’ (Κάρπαθος),⁵ *μαχίζομαι* (Χάλκη), *μάχομαι* (Κως).⁶
- 1.Καρπαθίου 1996,412 και Κουρζής 287 2.Καρπαθίου ό.π. και Σακελλαρίδης Κ. 1983,15 3.Σακελλαρίδης Κ.1983,23 4.Δράκος 1982,77, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.69 6. Σκανδαλ. Λεξ.63
- άμε – άμετε** ¹ προτρεπτικό μόριο ‘πήγαινε-πηγαίνετε’, φρ. ‘άμε στο καλό’ (ευχή) / ‘άμετε στ’ανάθεμα’ (κατάρα), πβ. και το κ. ‘άμε κι έλα’ (πήγαινε και έλα), όταν κάποιος πηγαиноέρχεται. Ο τύπος άμε από άγωμεν > άωμεν > άμε, και ο τύπος άμετε από άγωμέτε (Χατζιδ.ΜΝΕ 2,98), ή < άμε+τε (Χατζιδ.,Γλωσσολ. Μελ. 1901, 213). Πβ. άμε-άμέστε (Κάλυμνος).²
- 1.Καρπαθίου 1996,412 2.Δράκος 1982,77 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- αμέστιος, (ο)** στερητ. επίθετο (για καρπό) ‘αυτός που δεν μέστωσε ακόμη, αγίνωτος’, φρ. ‘αμέστιο ν-ακόμα το κριθάριν’ / ‘αμέστια ν-ει’ ν-τα κουκχιά ακόμα’¹ | (για πρόσ.) ‘ο σωματικά ή πνευματικά ανώριμος’, φρ. ‘αμέστιο μ-παιδί’.¹ Από α- στερητ. + μεστός + κατάλ. -ιος, πβ. το κ. άμεστος ‘ίδ.’, και αμέτσος (Κάλυμνος),² *αμέστωτος* (Κάρπαθος).³
- 1.Καρπαθίου 1996,412 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.69
- αμετάλβωτος,(ο)** και *αμετάλβος* κ. στερητ. επίθ.‘αυτός που δεν εκοινώνησε’ φρ. ‘αμετάλβος επέθανε!’,¹ δεσ τα κ. *αμεταλάβητος* και *αμετάλβος* (< α- στερητ. + *μεταλαβαίνω*). Πβ. ίδ. (Κάλυμνος).²
- 1.Καρπαθίου 1996,412 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- αμμ’ α ν-εί’** ¹ επιρρηματική εναντιωματική έκφραση από τη φρ. *αμμέ αν είναι* ‘παρ’ όλα αυτά’, φρ. ‘λέω του να μη γ-κάμνει κακές παρέες, αμμ’ α ν-εί’ έ μ-μου κούδει!’ / ‘εγίμωσε ν-το χωράφι φλάμουρα, αμμ’α ν-εί επήα ν-οι κουλλιανοί κι’έ

ν-εφήκα ν-τίποτι!’²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Γ.Χαρτοφύλης, στα Ν.Ν. αρ.φ. 111/2010

αμμέ,¹ *αμμετί*² στο νισύριο ιδίωμα με εναντιωματική σημασία ‘αλλά’, φρ. ‘αμμέ είναι σου πέρασε ν-αφ’ το μυαλό σ-σου!’ / ‘αμμέ γιάντα να μου μιλήσεις μαθές ετσαδά, γιάντα!’¹ | ‘με βεβαιωτική σημασία ‘βεβαίως’ σε ερωτηματική μορφή, φρ. ‘έκαμες αυτοδδά που σου’πα; - αμμέ/αμμετί!’ / ‘-’α μου δείξεις θέλει το μά-θημά μ-μου αόψε; - αμμέ;’ (δηλ. βέβαια, θέλει και ρώτημα);¹ Είναι το μσν. αμμέ (‘δεν έχω παραπόνεσην’ που σέναν, αμμέ’ που το πικρόν το ριζικόν μου’ Κυπρ. ερωτ.21, Επιτ.). Από αρχ. ει μη – αν μη. Πβ. αμμέ, μμε (Κως),³ αμμέ, αμμή (Ρόδος),⁴ μμετί (Σύμη).⁵

1.Καρπαθίου 1996,412 2.Κουρζής 287 3.Σκανδαλ.Λεξ.68 4.Παπαχρ.ΛΡ1,54 4.Μιχαλαριά 2,116

άμμος του ντερέ, (ο) ‘ο άμμος του ποταμού που τον αναμιγνύουν με τη λάσπη’.¹ Από τουρκ. *dere* ‘ποτάμι’.

1.Καραναστάσης 1987,179

αμμουδερό, (το) ‘το χωράφι του οποίου το χόμα είναι αμμώδες’,¹ φρ. ‘αμμουδερό ν-ει’ ν-το χωράφι μ-μου στις Λιές, αμμ’ είναι γ-καματερό’. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθ. αμμουδερός (< αμμούδα+περιεκτ. κατάλ. -ερός). Πβ. αμμουερός (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,157 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αμμουδγιά, (η) ¹ ‘αμμουδιά, αμμώδης παραλία’, φρ. ‘κάμνω κάθε μέρα μπάνιο στη ν-αμμουδγιά ν-τ’ Αη Σάββα’. Από αμμούδα + περιεκτ. κατάλ. -ιά > αμμουδιά > αμμουδγιά. Πβ. αμμουτζ’ά (Κάλυμνος).²

1.Κουρούνης 1982,419 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αμολέρω και *μολέρω* ¹ ‘μετριάζω, πραΰνω’, φρ. ‘εμολάρα μ-με οι πόνοι’ | ‘αφήνω ελεύθερο ζώο’, φρ. ‘εμόληκε ν-τα ζζα’ (τα άφησε ελεύθερα) | ‘χαλαρώνω’, φρ. ‘μόλαρε το σκοινί’.¹ Και *μολώ, αμολώ*.² Από το ιταλ. (*ammollare* ‘αφήνω’, πβ. *μόλα* (ναυτ. πρόσταγμα) ‘άφησε, λύσε’ < ιταλ. *molla*, προστακτ. του *mollare*. Πβ. *μολέρνω, μολιέρνω* (Κάλυμνος),³ *μολέρω* ‘πετώ’ | ‘βλαστάνω’ (Κάρπαθος),⁴ *μολώ* ‘αφήνω, λύνω’ (Κως),⁵ Ρόδος⁶).

1.Παπαδόπουλος 1984,286, Καζαβής 191, Καρπαθίου 1996,414 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Δράκος 1983,157, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.535 5.Σκανδαλ. Λεξ.477 6.Παπαχρ. ΛΡ1,374

αμολυσιώνας, (ο) και *αμολυσκιώνας*, ‘η χρονική περίοδος, κυρίως κατά τον Σεπτέμβριο, όταν τα ζώα βόσκουν ελεύθερα’¹ μετά την συγκομηδή των καρπών, φρ. ‘μωρή, εθάρεις πως είν’ αμολυσκιώνας κ’ έβαλες τα βόδγια μέσ’ στο χωράφι μ-μου!’², πβ. το κοινό αμολυμένος ‘ελεύθερος, χωρίς περιορισμό’ (=απολυμένος) Από μσν. *απολύω* ‘αφήνω’.

1.Καραναστάσης 1987,150, Καρπαθίου 1996,412 2.Παπαδόπουλος 1984,279, Καζαβής 178

αμολυτός, (ο) ¹ ‘ανεπιτήρητος, ελεύθερος, ο αμολυμένος’, φρ. ‘έφηκε ν-τα ζζα α-

μολυτά κ' ήμπασι μ-μέσα στο χωράφι' / 'έχει το στόμα ν-του αμολυτό' (δηλαδή στα λόγια είναι αδιάκριτος). Από το βυζαντινό απολυτός (< απολύω). Πβ. αμολυτός 'ίδ.' (Κως),² μολυτός (Ρόδος),³ απολυτός 'η αποχώρηση των νέων σμηνών από τις κυψέλες' (Όλυμπος Καρπ.),⁴ μολαρτός (Σύμη).⁵

1.Καρπαθίου 1996,412, Καραναστάσης 1965,281 2.Σκανδαλ.Λεξ.69 3.Παπαχρ. ΔΡ1, 374 4. Μηνάς,Ιδ.Καρπ. 102 5.Μιχαλαριά 2,116

αμολυτός κάμπος, (ο) 'το χωράφι που δεν είναι περιφραγμένο με φραμό (βλ.λ.), σε αντίθεση με το περιμαντρωμένο χωράφι που λέγεται χτιστός κάμπος'.¹ Βλ.λ. αμολυτός.

1.Καραναστάσης 1987,155

αμόνι(ν), (το) κ. 'βάση από χυτοσίδηρο ή χάλυβα, για σφυρηλάτηση μετάλλων' 'το καλό ν-αμόνι 'ε φ-φοάται το σφυρί' (παροιμ.).¹

Είναι το μσν. αμόνιν ('κάμνει μ' ο πόθος σίδηρον στ' αμόνιν' Κυπρ. Ερωτ.86, Επιτ.) < *αγμόνιον < μτγν. ακμόνιον, υποκορ. του αρχ. άκμων 'αμόνι'.

1.Καζαβής 166

άμοσμα,(το) 'όρκος', φρ. 'αφού η κόρη έκουσε ν-το άμοσμα, παρουσιάστηκε...'¹ και όμοσμα,(το),² η ενέργεια και το αποτέλεσμα του ρ. αμόνω 'ορκίζομαι' < ομόνω, μεταπλασμένος τ. του ομνύω από τον αόριστο και μέλλοντα ώμοσα, ομόσω, γι' αυτό και η γραφή με -ο- (αμόνω), ενώ η γραφή ως αμόνω αναλογικά προς τα ρ. σε -ώνω. Πβ. άμοσμα και μώσμα (Κάλυμνος),³ μώσμα (Ρόδος),⁴ μώμα,το (Κως).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,32 2. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Δράκος 1982,77 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ.ΔΡ1,380 5.Σκανδαλ.Λεξ.477

αμούντιστος, (ο) στερητ. επίθετο 'αυτός που δεν είναι μουντισμένος, δεν έχει σφουγγιστεί'.¹ Από μουντίζζω 'αποσφογγίζω' (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,414

αμουσία, (η) 'μεταξωτό παραπέτασμα που καλύπτει το νυφικό κρεβάτι'¹ | 'υφαντό και κεντητό παραπέτασμα στο κρεβάτι'.² Η λ. από το αραβ. *namis* 'κουνουπί' > *namussiya* 'κουνουπιέρα' > *ναμουσία* > αμουσία. Πβ. αμουσία, αμουσία (Κως),³ ναμουσία, αναμουσία (Ρόδος),⁴ αμουσία (Χάλκη),⁵ Σύμη⁶).

1.Αρφαράς 1978,75 2.Αρφαράς 1978,51 3.Σκανδαλ.Λεξ.70 4.Παπαχρ.ΔΡ1,406 5. Τσοπανάκης 1949,31 6.Μιχαλαριά 1,39

αμπαδγιά, (η) 'η γίδα που δεν έχει κέρατα'.¹ Για την προέλευση της λ. βλ. *αμπάς (Η)*. Πβ. *αμπαδογιά,(η)*, *αμπαδγιά*, *αμπαγγιά* (Κως),² *αμπαδιά* (Φούρνοι Ικαρίας).³

1.Καραναστάσης 1987,137 2.Σκανδαλ.Λεξ.63 3.Κωστάκης 424.

αμπάρα, (η) ¹ 'ξύλινος ή σιδερένιος μοχλός με τον οποίο κλείνεται από μέσα η πόρτα', φρ. 'βάλε τη ν-αμπάρα'. Στον πληθ. *αμπάρες,(οι)* 'ομαδικό παιδικό παιχνίδι',² 'και έπειτα στο ν-Ελυτθα ετρέχαμε γραμμή,

να παίζομε γ-κνηγητό, ν-αμπάρες και μπιρί'.³

Η λ. ήδη μσν. 'να κάμεις αμπάρες ξύλα εδρινά πέντε' Πεντ.Εξ.ΧΧVI 26 και 'ωσάν παιχνίδιν παίζομεν, το λέγουσιν αμπάρες' Χρον.Μορ.Η5395, < ιταλ. *barra* 'μεταλλική ράβδος', με ανάπτυξη προθετικού α-. Πβ. *αμπάρα*, *μπάρα*

- (Ρόδος),⁴ *αμπάρα* και ρ. *αμπαρώννω* ‘ασφαλίζω την πόρτα με αμπάρα’ (Κάλυμνος).⁵
 1.Καρπαθίου 1996,413 2.Πετρούτσου 1978,111 3.Παρθενιάδης 73 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 55,180 5.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
- αμπάρι(ν), (το)** ‘το κύτος, το κοίλο εσωτερικό μέρος του πλοίου, ο αποθηκευτικός χώρος’, φρ. ‘*εγεμίσαμε ν-το αμπάρι ν-του καϊκιού καρπούζζια και καούννια*’¹ | ‘η αποθήκη που βρίσκεται κάτω από τη μονή (βλ.λ.) ή τη μουσάντρα’² (βλ.λ.). Από τουρκ. *ambar* ‘αποθήκη’ (< πιθ. ελλην. *εμπόριον*).
 1.Καραναστάσης 1987,134 2.Καραναστάσης ό.π.152
- (α)μπά(ς)** ερωτηματ. μόριο ‘μήπως’ | ‘μη τυχόν’, φρ. ‘*γιάντα κλαίεις, μπας και σ’ έδερε ν-η μάνα σου;*’ / ‘*επήρε δρόμο μπας και τους εφτάσει, αμμ’ εκείνοι είχα μπροχωρήσει*’ / ‘*αμπά πάεις μαζί ν-του, γιατί ‘έ θ-θα σου ζαναμιλήσω*’. Η λ. από συνεκφώνηση *μ(ην) πας (και) > μπας > αμπάς*, με πρόθεση *α-*. Πβ. *μπας, αμπάς* (Κως),¹ *μπας, πας, ππας* (Ρόδος).²
 1.Σκανδαλ.Λεξ.447 2. Παπαχρ.ΛΡΙ,390
- αμπάς, (ο)** (Ι) ‘χοντρό μάλλινο ύφασμα’ | ‘σακάκι’. Η λ. από τουρκ. *aba* ‘ίδ.’, το βυζαντινό *κέντουκλον*. Πβ. ίδιο (Κως,² Καστελλόριζο³).
 1.Κουρζής 287 2.Σκανδαλ.Λεξ.64 3.Κομνηνός 77
- αμπάς, (ο)**¹ (ΙΙ) ‘ο τράγος χωρίς κέρατα’. Από το τούρκικο ιδιωματικό *kabas* ‘βόδι’,² πβ. και βλ. *αμπαδιά,(η)*. Επίσης *αμπάς* ‘ίδ.’ (Κως),³ *κ-κουρής, καυκάης* (Ρόδος),⁴ *αμπάδικο* (Νάξος).⁵
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,236 2.Καραποτόσογλου,Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ'κά Χρονικά τ. ΚΣΤ'* 3.Σκανδαλ.Λεξ.64 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,251 5.Ζενώλης, Ποιμενικά Νάξου 80.
- αμπάσος, (ο)**¹ επίθ. ‘χαμηλός’, φρ. ‘*αμπάσο 'ν' το κατώι ν-του σπιτιού σου*’. Είναι το μσν. *αμπάσος* / *αμπάσιος* (‘*πούντα αμπάσια*’ Πορτολ.Α116 / ‘*νησιά...αμπάσσα*’ Πορτολ.Α221, Επित.) < ιταλ. επίρρ. *abasso*, επίθ. *basso*.
 1.Κουρούνης 1982,411
- αμπατή, (η)**¹, *εμπατή*,² *έμπαση*³ ‘είσοδος χωραφιού που κλείνει κυρίως με πέτρες’,⁴ φρ. ‘*εχάλασα τη ν-αμπατή γ-κ' ήμπα μέσα στο χωράφι*’ / ‘η ξύλινη πόρτα στην είσοδο των κτημάτων’⁵ | ‘*άνοιγμα ξεροτράχαλου τοίχου για πέραςμα*’.⁶ Για τον ακατάστατο άνθρωπο λέγεται: ‘*ούλλα αμπατές τα 'καμες*’.⁷ Η λ. προέρχεται από το αρχαίο ουσιαστικό *αιμασιά,(η)* ‘ξηρότοιχος, ξεροτράχαλος’, λατ. *maceria*, με παρετυμολογία προς το ρ. *εμβαίνω* > *έμβασις* > *έμπαση* ‘είσοδος’, πβ. μσν. *εμβασία* Du Cange, επίθ. *εμβατός-ή-όν* > *εμπατός*, θηλ. *εμπατή* και *αμπατή* με τροπή *e > a* (πβ. *έντερο-άντερο*), ή < μτγν. *αβασία,(η)*, ‘*αιμασιάς*’...έστι δε το εκ λίθων περιτείγισμα. ο δε Απίων ετυμολογών φησιν *αβασίας*, *εφ'ός ουκ έστιν επιβήναι*’ / ‘*Απίων αβασία, εφ' ήν ουκ έστιν εμβήναι*’ (Ησύχ. Α1942). Πβ. *αμβασκιά, μβασκιά* (Κως),⁸ *αμ바सा* (Πάτμος),⁹ *εμπατέρα* (Αστυπάλαια),¹⁰ *αμπασσά* (Κάλυμνος).¹¹
 1.Καρπαθίου 1996,413 και Καραναστάσης 1987,150 2.Κουρζής 287 3.Κουρζής 296 4.Καρπαθίου ό.π., και Μαυρουδής 118 5.Σακελλαρίδης Κ. 1982,296 6.Μαστρογιάννης 65

7. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 8.Σκανδαλ. Λεξ.65 9.Καραναστάσης, Πάτιμος,213 10. Dawkins 2,541 11.Καπελλά 82
- αμπατούρα, (η)** ‘το κατώφλι του σπιτιού, η είσοδος’, φρ. ‘να μη μ-πατήσεις τη ν-αμπατούρα ν-του σπιτιού μου’.¹ Η λ. από *αμπατή* (βλ.λ.) +μεγεθ. κατάλ. -ούρα. Πβ. *εμβατέρα,η* (Αστυπάλαια).²
- 1.Καρπαθίου 1996,413 2.Dawkins 2,541
- αμπάφυλλοι, (οι)** ‘μικρά λεπτά και στιλπνά μέταλλα που τα έραβαν πάνω στο ύφασμα, για να κάνουν διάφορες αντανακλάσεις’,
- ‘κι ολόχρσοι αμπάφυλλοι στο γ-γύρο ν-του ραμμένιοι,
τη ν-έκαμνα ν-να φαίνεται σα ν-νια χαριτωμένη’.¹
- Και *παμπάφυλλας* (βλ.λ.). Η λ. από τουρκ. *rafra* ‘μικρή μεταλλική πλάκα, ο κροσσός’ + ελλην. -φυλλος (< φύλλον), με σύμφυση.² Πβ. *παμπάφυλλος* ‘α-δύνατος άνθρωπος, πολύ ελαφρός στο βάρος’ (Ρόδος),³ *αμπάφυλλας* ‘τα γνωστά λεπτότατα φύλλα χρυσίζοντος ορυκτού’ (Κάρπαθος),⁴ *πάφυλας* ‘ελαφρόμυαλος’ | ‘ελαφρό μέταλλο’ (Καστελλόριζο),⁵ *παμπάφυλλος* ‘πολύ ελαφρός σε βάρος’ (Κάλυμνος).⁶
- 1.Μπαλαλάς 1981,84 2.Ι.Βογιατζίδης,Αθηνά 27 Λεξικογραφ. Αρχείον 115 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 462 4.Νούαρος 1932, 132 5.Κομνηνός 104 6.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- αμπέλι(ν), (το)** ¹ κ. και ‘αμπελώνας’, φρ. ‘πάω στ’αμπέλι’. Το αμπέλι που απλώνεται κατάχαμα λέγεται *απλωταργιά, (η)* (< *απλωτάρης* ‘αυτός που απλώνει’),² ενώ όταν στηρίζεται όρθια λέγεται *κούργουλλο* (< *κούρβουλλο* <*κορμύλη <*κορμός*³) ή < λατ. *curvus* ‘κυρτός’ (Sophocles), πβ. το μσν. *κουρβούλα, (η)* ‘κορμός αμπελιού’ (‘τας κουρβούλας των αμπελώνων εκ ρίζης απέτεμον’ Καναν.59, Επιτ.).
- 1.Καρπαθίου 1996,413 2.Χατζιδ.ΜΝΕ 2,267 3.Κοραής 4,252
- αμπελοβάσουλα, (τα)** και *αμπενοβάσουλα*, που λέγονται και *νισύρικα βασούλια* (τοπικά), τα κ. μαυρομούτικα. Ονομάζονται έτσι επειδή σπείρονται ανάμεσα στ’ αμπέλια.¹ Ο δεύτερος τύπος, *αμπενοβάσουλα*, από ανομοιοτική τροπή λ-λ > ν-λ.
- 1.Καρπαθίου 1996,413
- αμπενόφυλλο, (το)**¹ ‘αμπελόφυλλο’, που παλαιότερα το χρησιμοποιούσαν και για θεραπευτικούς λόγους με επίθεση σε πληγές και όταν επρόκειτο να ‘δουλέψουν’ το *βιζικάντι*.² (βλ.λ.). Από το κ. *αμπελόφυλλο* με ανομοίωση λ-λ > ν-λ.
- 1.Κουρούνης 1982,452 2.Καρπαθίου 1996,413
- (α)μπέτσα** ‘σηκώνω μικρό παιδί στον ώμο’, φρ. ‘έλα να σε κάμω αμπέτσα’, δηλ. έλα να σε πάρω στους ώμους μου ή στην πλάτη, όπως ακριβώς σηκώνει ο βοσκός το αρνί’ ¹ / ‘μωρή, πάρ’ το παιδί ν-αμπέτσα να μη γ-κλαίει’;² λ. ηχοποιημένη < *μπε* ‘αρνί’ στην παιδική γλώσσα. Στα Νικιά *αγκαϊνα*, φρ. ‘έλα να σε πάρω αγκαϊνα’;² < πθ. *αγκαλίνα* (< *αγκάλη*). Πβ. στην Κω *έλα να σε κάμω τα μπε*.¹
- 1.Καραναστάσης 1965,281 2.Παπαδόπουλος 1984,279-280
- αμπής**, *απής*, *απήσσα* ¹ ‘από τότε που’, φρ. ‘απής έφνες ’ε ν-εξανάρτες πγιο’ / ‘αμπής περάσει Σάβατο, τίθθα μη ν-αλιμένεις’ (παροιμ.) ² /

‘απής η γρια αυτόθηκε, εσφιχτομανταλώθηκε’,
 γι’ αυτόν που όταν πάθει κάτι, παίρνει προφυλάξεις³ /
 ‘η νόμφη απής θα γεννηθεί
 αφ’ τα πετθερικά κρατεί’ (παροιμ.)⁴ /
 ‘απής εγλυκοχάραζε ήτο ν-εις τις κουβέρτες,
 στρόφους εμαστορεύγασι, σκαρμούς και καλαβέρνες’,⁵/

‘απής επαντρεύτησα ν-τρώονται!’ (τσακώνονται). Στα Νικιά *αφούς*, φρ. ‘α-φούς κι αν εκουφάτηκα ήβρα το σελαμέθι μ-μου’, δηλ. όταν είμαστε κουφοί στα προβλήματα των άλλων, κατά κανόνα έχομε την ησυχία μας.⁶ Είναι ο μσν. σύνδεσμος *απής* ‘ιδ.’ (‘απής οι Τούρκοι ήρθασι, ...εκάμασι συμβούλιον’ Τζάνε, Κρ. πόλ.199, Επιτ.) < συνεκφ. *αφ’ ης* (*ημέρας, ώρας*). Πβ. *απίν* ‘όταν, μόλις’ (Κως),⁷ *απή* (Ρόδος).⁸

1.Καρπαθίου 1996,414 και Κουρζής 288 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,271 3.Σακελλα-
 ρίδης Κ. 1983,93 4.Σακελλαρίδης Κ. 1983,221 5.Μαυρουδής 22 6.Σακελλαρίδης Γ.
 1984, 153 7.Σκανδαλ. Λεξ.87 8.Παπαχρ.ΛΡ1,70

αμπολάδα, (η) (Νικιά) ‘η πέτρα που είναι λίγο κάτω από την επιφάνεια του εδάφους και εμποδίζει το υνί να προχωρήσει στο όργωμα’, φρ. ‘όλλο ν-αμπολάδες είναι ν-το χωράφι σ-σας κι ‘α μου χαλάσει το ν-νι’.¹ Είναι η αρχ. λ. *αναβολάς(η)*, αιτιατ. την *αναβολάδα* - ονομαστ. *αναβολάδα(η)* > *αμπολάδα*, με τροπή *ανα-* > *αμπ-* δωρικός συντημένος τύπος αντί του *αναπ-*, *δες άμπαλος* (< *ανάπαλος*), *αμπεδίων* (< *ανά πεδίων*), *αμπέλαγος* (< *ανά πέλαγος*) και το κωακό τοπωνύμιο *Αμπαύρης* (< *άμπαν-λις*, ποιητ. τύπος του *ανάπανλις*). Για τη σημασία της λ. πβ. τα μσν. *ανάβολον* ‘λοφίσκος, ύψωμα’ Χρον.Μορ.Η4758, *αναβόλεμα(το)* ‘αηφορικός δρόμος’ (‘αναβόλεμα δύσβατον’ Παϊσ., Ιστ. Σινά 1677, Επιτ.).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,199

αμπούκχα, (η) και *μπούκχα(η)* ‘στόμιο φρέατος, τουφεκιού’¹ | ‘η τρύπα της πάνω πέτρας του χερόμυλου, από την οποία έριχναν το κριθάρι για το άλεσμα’² | ‘στόμιο φούρνου’,³ φρ. ‘αυτοσδά’έ μ-με χωνεύγει, στη μπούκχα ν-του τουφεκιού μ’ έχει!’ Και τοπωνύμιο *Μπούκχα(τα)* (Μαντράκι). Από ιταλ. *bocca* ‘στόμα’. Πβ. *μβούκκα(η)* ‘είσοδος’ (Κως),⁴ *μπούκχα,η* ‘το άνοιγμα του κύτους του πλοίου, του φούρνου’ (Κάλυμνος),⁵ *μπούκκα* ‘στόμιο’ (Ρόδος).⁶

1.Καρπαθίου 1996,414 2.Κουρζής 288 3.Στρίκης 341, Χαρτοφύλης 1984,250, Αρφα-
 ράς 1978, 40 4.Σκανδαλ. Λεξ.456 5.Σκανδαλ.Λεξ.Κάλ. 6.Παπαχρ.ΛΡ1,394

(α)μπράτη, (τα) βλ.λ. *μπράτη(τα)*.

αμπρέλλα, (η)¹ κ. ‘ομπρέλλα’, φρ. ‘ν-νοίξε τη ν-αμπρέλλα σ-σου να μη ν-εβρα-
 χείς’. Από ιταλ. *ombrello* (< μτγν. λατ. *umbrella*, υποκορ. του *umbra* ‘σκιά’).
 Πβ. *αμπρέλλα* (Κως),² *αμπρέλλ’α* (Ρόδος).³

1.Κουρούνης 1982,457 2.Σκανδαλ.Λεξ.67 3.Παπαχρ.ΛΡ1,56

αμπρουνέλλα, (η) ‘ο καρπός, και το δέντρο *μπουρνελλιά*’:

‘στη μ-πρώτη ν-τάβλα φύτεψε γ-και λ-λίεσ αμπρουνέλλες,
 που σα φ-φυτρώννου μ-μοιάζζουσι μ-περήφανες κοπέλλες.’¹

Η λ. είναι αντιδάνεια < ιταλ. ιδιωματικό *prunella* ‘προύνος η εμβόλιμος’

(Prunus insititia) < λατ. *prunus* < ελλην. προύμονον ‘δαμάσκηνο’. Πβ. *μπρουνελλιά, η* (Κάλυμνος).²

1.Μπαλαλάς 1981,109 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

άμπωνας, (ο) (Νικιά) ‘άμβωνας της εκκλησίας’, φρ. ‘*από το ν-άμπωνα ν-είπε ν-ο παπάς το Βαγγέλιο*’. Από αρχ. ουσιαστ. *άμβων,(ο)* ‘καθετί που υψώνεται και προεξέχει’, πβ. και τη γλώσσα του Ησύχιου ‘*ανάβωνες- βαθμού είδος...προσαναβάσεις των ορέων*’.

αμυγδαλλιά, (η) κ. , το μικρό φυτό *αμυγδαλίδι / αμυγνταλίδι*, φρ. ‘*α πάω θέλει κα’ στο Λιμένι ν-να βάλω αμυγνταλίδγια*’.

αμυγδαλόλαδο, (το) άλλοτε ‘καθαρτικό για τα βρέφη’, που παρασκευαζόταν από τη ψίχα αμύγδαλου.¹

1.Καρπαθίου 1996,414

αμυγδαλόφυλλα, (τα) κ. ‘τα φύλλα του δέντρου της αμυγδαλιάς’ | ‘ο φλοιός του αμύγδαλου, που χρησιμοποιούσαν για την πύρωση του φούρνου ή ως βαφικίνη ύλη, π.χ. βάνιμο αβγών της Μ. Πέμπτης’.¹

1.Καρπαθίου 1996,523

αναγκαίο, (το)¹ και *αγκαίο, αγγείο*¹ ‘καθοικάκι’, φρ. ‘*είχαμε ν-το αναγκαίο γ-κάτω αφ’ το κρεβάθι μ-μας*’. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *αναγκαίος*. Και στον μσν. *αναγκαίον* ‘γεννητικά μόρια’ (‘*ότε πυρωθεί η θήλη, τρώγει τα αναγκαία του άρρενος και γίνεται έγκυος*’ | ‘*αποχωρητήριο*’ (‘*πλείον ουδέν ημπορήσεν να πάγει εις το αναγκίον και ετελεύτησεν*’ Κριαράς,Λεξικό στη λ.). Πβ. *αναγκαίο, ανγειό* (Κως),² *αναγαίο* ‘αποχωρητήριο’(Σύμη),³ *αναγκαίο* (Κάλυμνος,⁴ Χάλκη⁵).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.72 3.Μιχαλαριά 1,41 4.Δράκος 1982,77, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Πληροφ. Λιλίτσα Ηρακλείδου - Χαντζιζάρα.

ανάβολος, (ο) στερητ. επίθ. ‘όχι εύκολος, όχι βολικός, άβολος, ανάποδος’, φρ. ‘*ανάβολα μού ’ρκονται οι δουλειές μου*’.¹ Από ανα- στερητ. + *βολή*, βλ. και λ. *αμπολάδα*. Πβ. *αναολικός* ‘*αναστατωμένος, πολύ στενοχωρημένος*’ (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,523 2.Μηνάς,Λεξ.76

αναγελώ ‘*περιπαίζω, κοροϊδεύω*’, και *ανεγελώ*,¹ με τροπή ανα- > ανε- κατά τους αυξητικούς χρόνους. Είναι το μσν. *αναγελώ* ‘*ίδ.*’ (‘*αναγέλασε τα λόγια του*’ Χρον.σουλτ.38, Επιτ.) < αρχ. *αναγελάω*.

1.Καρπαθίου 1996,465

ανάεμα, (το),¹ *ανάμα*,² *ανίεμα* (Εμπορείος)³ ‘*τετράγωνο χοντρό ύφασμα, συνήθως διπλό, που οι άκρες του ενώνονται ανά δύο με υφασμάτινα λουριά, για να το κρεμούν στον ώμο οι νοικοκυρές που πήγαιναν στην εξοχή. Χρησίμευε όπως και ο τουρβάς, βάζοντας διάφορα σκεύη, ξύλα κ.λπ.*’,⁴ φρ. ‘*...η μάνα ετάιζζε ν-τα ζ-ζα και τις όριθες...έπαιρε ν-το ανάεμά ν-της κ’ επάαινε ν-να δουλέψει σ’ ένα χ-χωράφι μ-πού’χασι ν-εκεία κοντά στο ζέφωτο*’.⁵ Το *ανάεμα*, με την προσθήκη μιας πετσέτας, συνήθως κεντημένης, μετατρεπόταν σε είδος κρεβατιού για τα μικρά και την εύκολη μεταφορά τους,⁶ φρ. ‘*...έφερα το παιδί μ-μου...ήτο*

ν-αδάφτιστο. Το 'βαλα μέσ' στ' ανάεμα εκεία στο βαστάδι που βάλλομε ν-το ρα-βδί και το κρεμμούμε, κι εθέριζζα' ⁷ /

‘με το μωρό στ' ανάεμα, ζ-ζωσμένο ν-τις φασκιές του,
επήρε ν-το ν-ανήφορο, ήλλιος να μη ν-τη μ-πγιάσει...
εκρέμμασε ν-τ' ανάεμα σ' αγράμιτθα κλωνάρι,
με του αγέρα φύσημα το γ-γιο ν-να ναννουρίζζει.’ ⁸

Η λ. < αρχ. ανάδεμα, (το) ‘το περιδεδεμένο, ταινία μετώπου’. Πβ. ανάεμα (Κως),⁹ νάκκα, (η) (Ρόδος).¹⁰

1.Καραναστιάσης 1987,150 2.Καρπαθίου 1996,523 3.Καρπαθίου ό.π.315, Καρανα-
στιάσης 1987,150 4.Σακελλαρίδης Κ. 1991,51 5.Κοντοβερός 312, Χαρτοφύλης 1984,
233 6.Κοντοβερός 312 7.Σακελλαρίδης Κ. 1982,287 8.Μαυρουδής 34 9.Σκανδαλ.
Λεξ.71 10.Παπαχρ. ΛΡ1,406

ανακατωσούρα, (η) και *ανεκατωσούρα* ‘σύγχυση, ταραχή’, φρ. ‘έφερε μ-μου ανα-
κατωσούρα στη ζ-ζωή μ-μου’ | ‘στομαχική ή νευρική διαταραχή’, φρ. ‘βαστά με
ανακατωσούρα’. Από το κ. ‘ανακάτωση < μσν. ανακάτωσις / ανεκάτωση ‘ίδ.’
(‘η Κύπρος ευρίσκεται εις μεγάλην ανακάτωσην’ Μαχ. 302, Επιτ.) + κατάλ. -
ούρα (< ανακατώνω). Πβ. ανεκατωσούρα ‘αναταραχή’ (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς,Λεξ.83

ανακαφάς, (ο) ‘τα προς το ζην απαραίτητα, διατροφή’ | ‘επίδομα’,¹ φρ. ‘με το ν-
ανακαφά μ-που της έκοψε ν-το δικαστήριο ζει’. Από τουρκ. *nafaca* ‘ποσό δια-
τροφής’, με παρετυμολογία προς την ελληνική πρόθεση ανά. Πβ. αναφακάν,(το)
(Κάρπαθος).²

1.Καραναστιάσης 1987,160 2.Μηνάς,Λεξ.79

ανακούκχουα,¹ *ανεκούκχουα* ² ‘οκλαδόν, καθιστός στα πόδια’:

‘...που στη μ-πεζζούλα κάθονταν γέροι και ννιοι βρακάδες,
όλλοι τους ανεκούκχουα σα ν-να ‘τα γ-κουκχουάδες’ ³ /
‘κάθεται ανεκούκχουα και κάμνει τσιγαράκι,
είν’ η Ερήνη που ‘φερε μέντες στο πατσουλλάκι’ ⁴

/ ‘καθόμαστον ούλλοι η παρέα ανεκούκχουα κι ετρώαμε ν-την-νόστιμη ν-
αγραμιτθόπιτθα!’ / ‘ο Γιώργης ο Κουζζούλης...επάιννε γ-και ‘κάθετο ν-
ανεκούκχουα πάνω στις πέτρες και ζ-ζητιάνευγε’.⁵ Είναι το μσν. ανακού-
ρκουδα που συνδέει ο Κοραής με το ‘κλωκυδά· το καθήσθαι επ’ αμφοτέροις
τοις ποσί’ του Ησύχιου. Και το Ι.Λ. ‘...κάτσε ανακούρκουδα και στα εμπρός
σου σκόπει’ Συναξ.γαδ. [Wagn.]297. Ο Φ. Κουκουλές το συνδέει με το μσν.
κουκούβα ‘κουκουβάγια’, και ο Β.Σκουβαράς με τη φράση ‘ανά κόκκυγα’. Πβ.
κουκκουβζιού, κουκκουβγιού (Κως),⁶ νεκκούκουβα (Λέρος),⁷ νεκούρκουα (Κά-
λυμνος),⁸ ανεκούκκκουα, ανεκούρκουα (Κάρπαθος).⁹

1.Μαστρογιάννης 27 2.Κουμέντος 1990,289 3.Μπαλαλάς 1981,92 4.Μαυρουδής 48 5.
Κουμέντος 1987,2 6.Σκανδαλ.Λεξ.365 7.Γεωργίου 55 8.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 9.Μηνάς,
Λεξ.83

ανακουρώννω ‘αναλαμβάνω, αποκτώ δυνάμεις, συνέρχομαι’:

‘κάρβουνο ν-έχω στη γ-καρδγιά και σβει κι ανακουρώννει.’ ¹

Από *ανακαρώνω* (< ανά+ αρχ. *καρώ*),² βλ. και *κουρώννω*, *νεκουρώννω*. Πβ. *ανακαρώννω*, *νεκαρώννω* ‘ξαναπαίρνω δυνάμεις, συνέρχομαι’ (Κάλυμνος),³ *νεκαρώννω* τη φωτιά ‘ανασκαλεύω, δυναμώνω τη φωτιά’ (Κως,⁴ Ρόδος⁵).

1.Καζαβής 90 2.Χατζιδάκης ΜΝΕ 1,144 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.498 5. Παπαχρ.ΛΡ1,409 και Τσοπανάκης 1992,36

αναλαή, (η) ‘αντήχηση’, φρ. ‘στο *λ-Λάρυγγα η φωνή κάμνει αναλαή*’. Από *αναλαβή, (η)*, με σίγηση -β-, παράγωγο του ρ. *αναλαμβάνω / αναλαβαίνω* (Ι.Λ). Πβ. *αναλαή* ‘φλόγα, ζέστη από φωτιά’ (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς,Λεξ.75

αναλουσιά, (η) ¹ ‘το να μη λούζεται ή να μην πλένεται κανείς, απλυσία’. Και *αλουσκιά*,² φρ. ‘ζύννει συνέχεια τη *γ-κεφάλη ν-του αφ’ τη ν-αλουσκιά*’. Από αρχ. *αλουσία, η* (< *άλουτος*) > *αλουσιά* με συνίτηση > *αναλουσιά* με αν-στερητ., πβ. *ανάλατος* (< αν-στερητ.+ *άλας*).

1.Καρπαθίου 1996,411 2. Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αναμικχιόρης, (ο) θηλ.*αναμικχιόρα, (η)* και *αναμικχιόρισσα*,¹ και *αλαμπικχιόρης*² ‘αχάριστος, αγνώμονας’, φρ. ‘*ωμάνα μου, αναμικχιόρα που ’ναι!*’, *αναμικχιόρ-λίκι* ‘αγνωμοσύνη’³ / ‘*έ ν-του δίω πγιο ν-τίποτις του αλαμπικχιόρη*’. Από τουρκ. *namkōr* ‘αχάριστος’, *namkōrluk* ‘αχαριστία’. Πβ. *ανεμοτσόρης, αναμιτσόρης* (Κάλυμνος),⁴ *αναμικκιόρης, νεμικκιόρης, αναμιτσόρης*, και *αναμιτσοριά, (η)* ‘αγνωμοσύνη’ (Κως),⁵ *ναμιτσόρης, ναμουτσόρης* (Ρόδος).⁶

1.Καρπαθίου1996,464 2.Κουρζής286 3.Καρπαθίου.π. 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.71 6.Παπαμανώλη 1994,409

άναντρη, (η) ‘παντρεμένη γυναίκα της οποίας ο άντρας λείπει στη ξενιτιά και στερείται αντρικής προστασίας’, φρ. ‘*είκοσι χρόνια λείπει ο άντρας της, είναι μπ’α σου κάμει με τόσα μαϊδγιά μια άναντρη γεναίκα!*’¹ Ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθέτου *άναντρος*.

1.Καρπαθίου 1996,464

αναπαμένος, (ο) επίθ. ‘ήσυχος’, φρ. ‘*...κάθου αναπαμένος ατούα που κάθεσαι*’¹ Μτχ. παθ. παρακειμ. του ρ. *αναπαύω, αναπα(ν)μένος*. Και *ανεπαμένος*,² φρ. ‘*ας’ με ανεπαμένο!*’ με τροπή *ανα* > *ανε*. Πβ. τα μsn. επιρρ. *αναπαμένα, αναπαημένα* ‘αμέριμνα, χωρίς φροντίδες’ (‘*έζιε αμέριμνος και αναπαημένα*’ Σουμμ., Παστ.φίδ. Χορ. δ’[9], Επιτ.), δες επίσης *αναπαμένος* ‘άνθρωπος που βρίσκεται σε ανάπαυση, σε ξεκούραση ή και πεθαμένος’ (Κάλυμνος).³

1.Καρπαθίου 1996,464 2. Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αναπαμός, (ο) ¹ κ. ‘ανάπαυση, ξεκούραση’ | ‘ήσυχία’, φρ. ‘*ω μάνα μου, αναπαμό ’έ ν-έχει αυτό ν-το παιδί!*’ Και *ανεπαμός*.¹ Από *ανάπαμα, (το)* (*αναπαύω*) + κατάλ. -μός, βλ. και λ. *αναπαμένος*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.77

αναπαυτικιά, (η)¹ ‘πολυθρόνα, είδος αναπαυτικού καθίσματος με ερεισίνωτο, με πλάτη και με βραχίονες για ένα άτομο’, φρ. ‘*ο νούννος μας ο Μανώλης ο Κατσιμματιδής έφερε μ-μαζζί ν-του αφ’ τη μ-Μαδαγασκάρη μια ν-αναπαυτικιά γά-*

θινη¹. Ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθέτου *αναπαυτικός*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αναπουμπούλλα, (η) ‘φασαρία, αναστάτωση’,¹ φρ. ‘πάνω στη ν-αναπουμπούλλα εγίνηκε ν-το κακό!’ Και *αναπαμπούλλα, αναμπαμπούλλα, αναπουμπούλλα*.² Πιθ. < παλαιότερο επίρρ. *αναμπάμπουλα* ‘άνω κάτω’, πιθ < ανά + φρ. *άλλα πάμπολλα*, ή < βενετ. *ala babula*.³

1.Κουρζής 287 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 3.Μπαμπινιώτης, Λεξικό στη λ.

αναπουπουλλίκι(ν), (το) και *αναπαπουλλίκι(ν)*¹ ‘φασαρία, αναστάτωση’, βλ.λ. *αναπουμπούλλα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αναπηγιά ‘ξαναπηγιά’, όχι εύχρηστο σήμερα πλέον.¹ Από αρχ. *αναπηγιά* > μσν. *αναπηγιά* (‘*αναπηγιά η καρδιά της μετά χαράς μεγάλης*’ Πόλ.Τρωάδ.423, Επιτ.) > *αναπηγιά-αναπηγιά*.

1.Κουρούνης 1984,175

ανάρτυος,(ο)¹ στερητ. επίθ. (για φαγητό) ‘αυτός που δεν περιέχει λάδι, ο χωρίς αρτυσία’, φρ. ‘έ ν-έβαλες λάδι στη σ-σαλάτα, *ανάρτυτη ν-ει*’ /

‘*σα θ-θα ’ρτου ν-να περάσουσι ν-από του Λιου τη μ-πόρτα, θε ν-να τους έχω, έτσι μου, ανάρτυτα τα χόρτα*’²

| (μτφ.) για πρόσωπο ‘*ανάρτυτα ν*’ τα λόγια του’, λέγεται για όποιον που μιλά ασυνάρτητα ή λέει ανοησίες.¹ Από *αρτύω* (< πιθ. ‘*αρτύς- σύνταξις*’ (Ησύχ.), κατά τα *αχλύς-αχλύω, πληθύς-πληθύω*. Πβ. *άρτυτος* (Κάλυμνος).³

1.Καρπαθίου 1996,464, Σακελλαρίδης Κ. 1983,41 2.Κουρούνης 1987,401 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

αναστένω ‘ανατρέφω, μεγαλώνω παιδί’, φρ. ‘να μ’αζιώσει ο Θεός ν’*αναστήσω τα παιδάκια μου, κι ας πεθάνω*’¹ | ‘γορτάζω την Ανάσταση’, φρ. ‘*α νεστήσω θέλει με τη γ-γενναίκα μ-μου και με τα παιδιγά μου, και ύστερα θα φύω*’¹ | ‘κάμνω προοδευτικά έργα αξιοσημείωτα’, φρ. ‘*ανέστησε ν-το Δάλι ν-του*’, δηλ. εκαλλιέργησε θαυμάσια το κτήμα του στο Δάλι.¹ Η λ. από μτγν. *ανιστάω*, αρχ. *ανίστημι*.

1.Καρπαθίου 1996,464

ανασωράπλα, (η) ‘σεντόνι μάλλινο, μπατανιά’.¹

1.Παπαδόπουλος 1984,280

ανατολίτικο, (το) (Νικιά) έτσι ονομάζεται, στην ποιμενική γλώσσα, το κουδούνι που φέρανε οι παλαιότεροι από την Ανατολή.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *ανατολίτικος*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,259

ανατρανίζζω¹ ‘ατενίζω με ιδιαίτερη προσοχή’, *ανετρανίζζω*,² *ενατρανίζζω*,³ *αναδρανίζζομαι*,⁴ *αναδρανίζζομαι*⁵,

‘*σεράντα καπράτσια νέσυρε και δε ν-ανετρανίζζει, κι άλλα σεράντα τέσσερα, μ-ματριά δε ν-του γυρίζζει*.’⁶

Είναι το μσν. ρ. *ανατρανίζω* ‘σηκώνω (το βλέμμα)’ (‘*προς την κερά του με*

καημό τα μάτια αναντρανίζει' Ερωτόκρ.Β'2402 / 'πώς έχω γλώσσα και μιλώ μάτια κι ανεντρανίζω;' Ερωτόκρ.Γ'83, Επιτ.) < πρόθ. ανα-+εντρανίζω 'κοιτάζω' ('...είδα την και εκείνη μ' εντρανίζει' Λίβ.Ρ1798), < επίθ. εντρανής 'ζωηρός, δυνατός' + κατάλ. -ίζω, ή < ανά + τρανίζω < τρανώ,⁷ πβ. το μτγν. τρανός < αρχ. τρανής 'σαφής, ευκρινής'. Πβ. νεδρανίζζω, νεδρανίζζομαι, ανανδραλίζζομαι (Κως),⁸ ντρανίζω, ντρανώ (Ρόδος),⁹ νεντρανίζομαι (Κάλυμνος).¹⁰

1.Καρπαθίου 1996,464 όπου και τ. αναντρανίζζω (492), Κουρζής 329 2.Καρπαθίου ό.π.466 3.Αρφαράς 80 4.Παπαδόπουλος 1909,83 και Καζαβής 176 5.Κουρζής 287,332 6.Καζαβής 22 7.Κοραής, Άτακτα 1,112 8.Σκανδαλ.Λεξ.501 9.Παπαχρ.ΛΡ1,421 10.Δράκος 1982,148 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αναφαγιά, (η)¹ 'αφαγία, η μη λήψη τροφής, το αίσθημα της πείνας', φρ. 'μάνα μου, αναφαγιά αυτοδδά το παιδί, τίποτα 'έ ν-τρώει !'

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αναφαργιά, (η) 'πτωχή άγρα, πτωχό ψάρεμα',¹ φρ. 'επήα ν-εις τη ν-τράτα, αμμέ είχασι ν-αναφαργιά'. Από ανα- στερητ. μόρφωμα + ψαριά, πβ. αναβροχιά, ανά-γλυκος, ανάβαρος.

1.Καραναστάσης 1987,130

ανεατή, (η) 'η δεξιά πλευρά του φούρνου, εσωτερικά, απέναντι από την αλαοθράκη'¹ (βλ.λ.), και ανετή,(η).² Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου ανε(β)ατός, που ονομάστηκε έτσι η δεξιά μεριά του φούρνου, επειδή το δάπεδο είναι λίγο υπερυψωμένο συγκριτικά με την αλαοθράκη.³ Πβ. ανετή 'ιδ.' (Κως,⁴ Σύμη⁵), ανετή 'η στάχτη και τα κάρβουνα που μαζεύονται στην άκρη του φούρνου' (Ρόδος).⁶

1.Καρπαθίου 1996,464 2.Παπαδόπουλος 1984,280 και Καραναστάσης 1987,175 3.Βλ. και Μηνάς,Κως 154 4.Σκανδαλ.Λεξ.78 5.Καρανικόλας 161 6.Παπαχρ.ΛΡ1,61

ανεάτον, (το) και ανεάτος 'το ψωμί που δεν έχει ανέβει, δεν έχει φουσκώσει ακόμη, δεν έχει συμπληρωθεί η ζύμωσή του', αντίθ. νεβασμένο | 'ο άρτος της Εκκλησίας'.¹ Από αρχ. επίθετο αναβατός > μσν. αναβατός, ανάβατος, ανέβατος 'ψωμί ζυμωμένο με προζύμι, ο ένζυμος άρτος' (Πεντ. Λευιτ.ΧΧΙΙΙ 17, Επιτ.). Πβ. ανέβατος (Κάλυμνος).²

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ανεβοκατεβάσματα, (τα) 'έτσι χαρακτηρίζονται οι κινήσεις, αυτού που πρόκειται να ερωτευτεί κόρη, έξω από το σπίτι ή τη γειτονιά της'. Λέγονται και περνοξεπεράσματα. Πβ. στους βυζαντινούς τα συχνογυρίσματα.¹

1.Καρπαθίου 1996,465

ανέγγιστος, (ο) 'ανέπαφος', φρ. 'έχομε ν-ακόμα ένα ν-ανέγγιστο μ-μυλλερό'.¹ Είναι το μσν. επίθετο ανέγγιστος 'άθικτος' Βησσ.,Επιστ.21, και '...χόρτα ανέγγιχτα' Πανωρ.Ε'397 | 'απλησίαστος'Χρον.Τόκκων1685 (Επιτ.), < αν- στερητ.+ εγγίζω. Πβ. ανετζιχτος (Κάλυμνος),² ανετζιστος (Κύπρος).

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ανεγκάζζομαι βλ.λ. νεγκάζζω/-ομαι

ανεγκασούρα, (η) 'αγωνία' | στηθική στενοχώρια ασθενούς,¹ και νεγκασούρα 'δυ-

σκολιότητα'.² Από μσν. *ανεγκάζω* / *νεγκάζω* 'πέζω, στενοχωρώ'. Πβ. *νέγκασμα*, *νέγκαση*, (η) (Κάλυμνος),³ *νεγκασιά* 'αναγκαστικά' (Ρόδος),⁴ *νένγκασμα* (Κως).⁵
1.Καρπαθίου 1996,465 2.Κουρζής 311 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ.ΛΡ1,409 5. Σκανδαλ.Λεξ.502

ανεγνώριμος, (ο) κ. στερητ. επίθ. στη δημοτική ποίηση 'αγνώριστος',

'στο μάρμαρο ν-επάνω κείτ' ο Γιαννάκης,
σπαθοκονταρωμένος κι ανεγνώριμος.'¹

Από στερητ. α- + *γνωρίζω*, με ευφωνικό -ν- και -ε-. Πβ. *ανεγνώριμος*, *ανέγνωρος* 'ίδ.' (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Μηνάς,Λεξ.80,81

ανεδος(κ)ιά, (η)¹ 'η κακοσμία από την απλυσία', φρ. 'ω μάνα μου, ανεδοσκιά φέρνου ν-τα ρούχα του!' Από *αναδοσιά*, (η), με τροπή ανα- > ανέ- (< αρχ. *ανάδοσις* 'δυσσομία, κακοσμία' < *αναδίδω*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ανείδιο, (το) 'κακό όνομα, παρατσούκλι', φρ. 'εκολλήσα μ-μού το τ' ανείδιο, με το πού 'πα αυτοδδά το λ-λο'.¹ Η λ. από *όνειδος* > *ονείδιον υποκορ. > *ανείδιο*, με πιθανή επίδραση του επιθέτου *ανίδεος* / *ανείδεος* 'που έχει αλλοιωθεί η μορφή του'. Ο ιδιωτισμός είναι μονομάρτυρος στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Καρπαθίου 1996,465, και Καζαβής 179, Κουρζής 329

(α)νεκουμπωμα, (το) 'το μάζεμα των μανικιών, και ετοιμασία για δουλειά', φρ. 'ωμάνα μου, νεκουμπώματα! 'έ μπιάννει μια ν-ώρα ν-το φουστάνι μ-πάνω σου!',¹ το αποτέλεσμα του *ανεκουμπώννομαι* (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,465

(α)νεκουμπώννομαι¹ 'μαζεύω τα μανίκια μου, ετοιμάζομαι για δουλειά', φρ. 'ανεκουμπώσου γιατί έχομε μ-πολλή δ-δουλειά'. Από το μσν. ρ. *ανακομπώνω* 'τραβώ προς τα πάνω και δένω' ('ενακόμπωσεν ψηλά τα σίδερα' Μαχ.400, και *ανασηκώνω* τα μανίκια στο άκρο του φορέματός μου' ('είχε ανασκουμπωμένα τα χέρια του' Κατζ.Α'291, Επιτ.), επειδή τα φορέματα έκλειναν με σχοινάκια, που δένονταν με κόμπο.² < μτγν. *ανακομβόω*. Πβ. *νεκουμπώννομαι*, *νεσκουμπώννομαι* (Κάλυμνος),³ *νεπουγκώννομαι* (Κως),⁴ *ανεκουμπώννω* (Κάρπαθος).⁵

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Ανδριώτης,Λεξικό, λ. *κουμπώνω* 3.Δράκος 1983,169 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.498 5.Μηνάς,Λεξ.83

ανελαϊζζω /-ϊζζομαι και *νελαϊζζω /-ομαι* 'αναστατώνω φωνάζοντας' | (μέσ.) 'αναστατώνομαι, ξεσηκώνομαι φωνάζοντας', φρ. 'ενελάισε ν-τη γ-γειτονιά μ-με τις φωνές της' / 'ανελαϊστηκε ν-η γειτονιά' (ξεσηκώθηκε στο πόδι)¹ / '...για σε ανελαϊζζεται και βλαστημά βροντάτα'.² Από το αρχ. ρ. *αναλαλάζω* 'κραυγάζω, φωνάζω δυνατά' (< ανα- επιτατ. + *αλαλάζω*) > *ανελαλάζω*, με τροπή ανα-> ανε- κατά τους αυξητικούς χρόνους > *ανελαάζω-ανελαϊζζω* κατά τα ρ. σε -*ίζω*. Κατά τον Αναστ. Καραναστάση³ *νελαϊζζομαι* 'σκέπτομαι' (< αρχ. *αναλογίζομαι*), που όμως προσκρούει στη σημασία του ρήματος. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Ιω.Λογοθέτης 132 3.Καραναστάσης 1990,16

ανεμαλλιαρίζομαι, αναμαλλιαρίζομαι και **(α)ξεμαλλιαρίζομαι** ‘είμαι με ακάλυπτο κεφάλι, ασκεπής, με ατημέλητα μαλλιά’. Στις κηδείες, παλαιότερα, οι γυναίκες *εξεμαλλιαρίζοντο* και μοιρολογούσαν.¹ Είναι το μσν. *αναμαλλιαρίζω* ‘ξεμαλλιάζω, τραβώ τα μαλλιά κάποιου’ (‘...άλλοι τον αναμαλλιαρίζουν και άλλοι τότε ξεσπαθίζουν’ Συναξ.γυν.985, Κριαράς,Λεξικό). Από το επίθ. *ανεμάλλιαρος* (βλ.λ.). Πβ. *νεμαλλιαρίζομαι* ‘αφαιρώ το κάλυμμα της κεφαλής’ (Κάλυμνος),² *ανεμαλλ(ι)αρίντζομαι* (για γυναίκες) ‘αφαιρώ τα μαντήλια από την κεφαλή και τραβώ τα μαλλιά της αντίπαλης ή τα δικά μου’ (Κάρπαθος).³

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.86

ανεμάλλιαρος, (ο) και **ανεμαλλιάρης** ‘αυτός που έχει τα μαλλιά του ατημέλητα’, φρ. *βάλε το μαντήλι σ-σου, ανεμάλλιαρη θα βγεις όξω!*¹ Επίσης *αναμαλλιασμένος*,² φρ. *έκοφτε ν-όξω αναμαλλιασμένος*. Και *αναμάλλιαρος, αναμαλλιάρης*.³ Είναι το μσν. επίθετο *αναμαλλιάρης* ‘ξεμαλλιασμένος, με ανακατωμένα τα μαλλιά’ (Βοσκοπ. 419,Επιτ.)<πρόθεση *ανά-*+ουσιαστικό *μαλλιά* + κατάληξη *-άρης*. Πβ. *(α)νεμαλλιάρης* ‘ο ασκεπής άντρας’ (Κάλυμνος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Δράκος 1984,128 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ανέμη, (η) ‘ξύλινο όργανο που χρησιμοποιούν οι υφάντριες για να κάμνουν *κουάργια* (κουβάρια) το *έργο* (όργο) ή το *νήμα*’:¹

‘κόκκινη κλωστή πλεγμένη // στη ν-ανέμη τυλιμένη.’

Από *άνεμος* + *κατάλ.* -η. Η λ. είναι του 8-9 αι. (Lampe). Πβ. *ιδ.* (Ρόδος,² Κως,³ Κάλυμνος,⁴ Χάλκη⁵) κ.α.

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Παπαχρ.ΛΡ1,59 3.Δράκος 1982,79 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Τσοπανάκης 1949,96

ανεμογάμης, (ο) ‘είδος γερακιού, από τον τρόπο πτήσης του’,¹ κ. ονομασία του πτηνού *κίρκος*, που πετά με βίαιες ρυθμικές κινήσεις. Πβ. *ανεμογάμης* (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Μηνάς,Λεξ.87

ανεμοδούρι(ν), (το) ‘τόπος, αγρός τον οποίο δέρνουν οι άνεμοι από όλα τα σημεία’,¹ φρ. *‘έχεις ανεμοδούργια χωράφια.’*² Από το μσν. *ανεμοδούριον* ‘ανέμη, ανεμοδείκτης’ (< *άνεμος* + *δέρω*, με επίδραση πιθανώς από το *ανεμούριον*). Πβ. *ανεμόαρτος* ‘ανεμόδαρτος’ (Κάρπαθος).³

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Παπαδόπουλος 1984,279 3.Μηνάς,Λεξ.87

ανεμοδούρικός, (ο) επίθ. ‘τόπος που προσβάλλεται από τους ανέμους’, φρ. *‘ανεμοδούρικο σπίτι’*¹ / *‘ανεμοδούρικο χ-χωράφι.’*² Βλ.λ. *ανεμοδούρι*.

1.Καρπαθίου 1996,465 2.Καζαβής 179

ανεμόκαμμα, (το)¹ ‘ανεμοκαμένος, κάτι που το έκαψε ο άνεμος, και ο ίδιος ο άνεμος’, φρ. *‘ανεμόκαμμα ν-επήρε γ-και θα καού ν-οι κράμπες στις Λίμνες’*. Είναι το κ. *ανεμόκαμμα, (το)* (< *ανεμοκαίω*).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ανεμολός, (ο) ‘καπνοδόχος, φανόφτης’¹:

*‘να φήννω το ν-ανεμολό ν-ορθάννοιχτο στο σκότος και να βροντά σιγά σιγά να μη ν-εβγαίνει κρότος.’*² /

*‘ως βγαίνν’η άχνη τ’ απυρργιού στη ρ-ράχη ν-του Δγιαβάτη,
να χύννεται τ’ ανεμολού η ζ-ζέστη στο κρεβάθι.’²*

Από ανεμολόγος > ανεμολός > ανεμολός, με συναλοιφή ο-ο > ο. Πβ. ανεμολός ‘οι μικρές θυρίδες που αφήνονται περιμετρικά στο καρβουνοκάμινο’ (Κως),³ ανεμολός, αναμολός ‘η τρύπα στις βούες των σιτηρών για αερισμό’ (Χάλκη),⁴ αναμολός ‘η τρύπα που ρυθμίζει τον αερισμό του καμινιού ή του φούρνου’ (Κάλυμνος),⁵ ανεμολός ίδ. | ‘τριγωνικό ιστίο της πρόρας πλοίου, φλόκος’ (Κάρπαθος).⁶

1.Κουρζής 329 2.Ιω.Λογοθέτης 109 3.Σκανδαλ.Λεξ.76 4.Τσοπανάκης 1949,109 5.Δράκος 1982,78 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.87

ανεμοχολλιάζομαι ‘εξαφανίζομαι, γίνομαι άφαντος’, φρ. ‘ωμάνα μου, ανεμοχολλιάστηκε γ-κ ‘έ ν-εμπρόκαμα να το δ-δω’ / ανεμοχολλιάστηκε ν-ο άνθρωπος, έ-στειλά το σ-σε δουλλειά γ-κι’ ανεμοχολλιάστηκε!’¹ Από το κ. ανεμόχολο,(το) (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,466

ανεμόχολο, (το) ‘ξαφνικός άγριος άνεμος με συννεφιά’, στη Νίσυρο ‘κάτι που το πήρε ξαφνικά ο άνεμος και χάθηκε’ | ‘αυτός που έφυγε γρήγορα και εξαφανίστηκε’, φρ. ‘αυτός έγινε ν-ανεμόχολο’¹ / ‘έστειλά το ν-να πάει να μου πάρει ελλη ζ-ζάχαρη γ-και έγινε ν-ανεμόχολο’²/

*‘κι επήρα δρόμο γ-κι’ έψαχνα να βρω τη ν-αφφεντιά σ-σου,
που ‘γινες ανεμόχολο γκι’ εχάθη ν-η θωργιά σου’³*

1.Κουμέντος 1990,293 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,42 3.Μπαλαλάς 1981,130

ανεόρευτος, (ο) στερητ. επίθετο ‘εκείνος για τον οποίο δεν έδειξε κανείς ενδιαφέρον, δεν ζήτησε να δει τι γίνεται’,¹ φρ. ‘ετσαδά γυρίζζει από δω κι από κει το κακόμοιρο ν-το σκυλλάκι! ανεόρευτο ν-ει’ / ‘έ μ-με νεορεύγει πγιο γ-κάνας! ανεόρευτος εκατάντησα!’ Από α- στερητ. + νεορευτός (< νεορεύγω, βλ.λ.). Πβ. ίδιο (Κάλυμνος).²

1.Καρπαθίου 1996,466 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ανεπ(γ)ιά, (η) ‘κράτημα αναπνοής’¹ | ‘υποθαλάσσια δραστηριότητα με κράτημα αναπνοής’:

*‘με ανεπιές επιάνναμε μαλλάδες για σημάδι,
χαβγιαρωμένους αχινιούς και κάνα χταποδάκι.’²*

Είναι το μσν. ουσιαστ. αναπνιά,(η) (‘οπού μου εχάθη η εμιλιά κ’ εσβήστη η γαναπνιά μου’, Κριαράς,Λεξικό). Από αρχ. αναπνοή, ανάπνοια,η > αναπνιά > ανεπνιά-ανεπνιά, με τροπή ανα-> ανε-. Πβ. αναπνέα, αναπνιά (Κάρπαθος),³ αναπνιά, ανεπ(ν)ιά (Κως),⁴ άνιση (Καστελλόριζο).⁵

1.Κουρζής 287 2.Μαυρουδής 13,118 3.Μηνάς,Λεξ.77 4.Σκανδαλ.Λεξ.73 5.Κομνηνός 78

ανέπλωρα (ναυτ.) επίρρ. ‘έχοντας πλαγιομετωπικό καιρό, αριστερά ή δεξιά της μάσκας του πλεούμενου’:

*‘...στο δγοιάκι ο τιμοννιέρης του θάλασσεσ κουλαντρίζζει,
παννιά λεβέρει κι’ αμολά κι ανέπλωρα γυρίζζει.’¹*

Και *ανάπλωρα*.² Από το κ. επίθετο *ανάπλωρος* (για πλοίο) ‘που έχει την πλώρη στραμμένη αντίθετα στον άνεμο ή το θαλάσσιο ρεύμα’, και ρ. *αναπλωρίζω* αμτβ. (για πλοίο) ‘παίρνω τέτοια θέση, ώστε η πλώρη να είναι αντίθετη προς την κατεύθυνση του ανέμου’.

1.Μαυρουδής 19,118 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

(α)νεράδα, (η) ‘νεράιδα’. Οι *ανεράδες* ήταν αμαρτωλές γυναίκες, όπως πίστευαν οι Νισύριοι, και γι’ αυτό τον χαρακτηρισμό *ανεράδα* δίδουν σε γυναίκα αμφίβολης ηθικής, ή σε γυναίκα κουτσομπόλα, φλύαρη, ανακατώστρα, φρ. ‘μη ν-εβγαίνετε τις νύχτες όζω, γιατί γυρίζουν ν-οι (α)νεράδες’ / ‘ω ανεράδα του Παλιόκαστρο!’ Στο Παλιόκαστρο, στο Μαντράκι, στη γειτονική τοποθεσία *Παπαπυργιές* και στον Άη Νικόλα, το νεκροταφείο του Μαντρακιού, πίστευαν πως έβγαιναν τη νύχτα ανεράδες, καθώς η ντόπια παράδοση λέει πως κατά τους αρχαίους χρόνους οι κάτοικοι της Νισύρου έθαπταν τους νεκρούς τους εκεί κοντά στα τείχη, έξω από το Παλιόκαστρο.¹ Η λ. από το μσν. *ανεράιδα, (η)* (‘οι ανεράιδες και τα στοιδιά’ Θησ.ΙΑ’[20], Επιτ.) < αρχ. ουσιαστ. *νηρηίς, (η)*, πληθ. *νηρηίδες*, πιθ. από τύπο *νηραϊδες με παρετυμολογική επίδραση του ουσιαστικού *νερόν*.² Πβ. *ανερά, η* (Κως),³ *αναρά, (η)*, *αναράς, (ο)*, *ανεράες* (Κάλυμνος),⁴ *αναρά, ανερά* (Ρόδος),⁵ *ανεράα* (Χάλκη).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,281, και Καρπαθίου 1996,466 2.Γ.Ν.Πολίτης, ΛΑ. 5,17-80, ιδ.

22 3.Σκανδαλ.Λεξ.77 4.Δράκος,1982,29 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ. ΔΡ1, 58,60

6.Τσοπανάκης 1949,22

ανεράδος, (ο) ‘νεροχύτης’¹ | ‘ο κυρίως σωλήνας από τον οποίο χύνεται το νερό, όταν βρέχει, από το δώμα στη στέρνα ή στο δρόμο’², και *ανράδος*³, πβ. στη Ρόδο *ανερούχος* ‘πινακοπλύτης’⁴ (= *νεροδόχος*) ‘υπόνομος για τα νερά’ (Σιάννα) > *νερο(δ)ούχος* > *ανερούχος*, και *νεροδόχος*, *νερούχος*, *ανερούχος* (πόλη) (Ρόδος).⁵

1.Καζαβής 179 και Κουρζής 230 2.Παπαδόπουλος 1984,278 3.Κουρζής 288

4.Αρφαράς 1978,38 5.Παπαχρ. ΔΡ1,60

ανεράζι(ν), (το)¹ το κ. *νεράζι*, το δέντρο *ανερατζιά, (η)*, φρ. ‘*πάαινε να κόψεις ανεράζια αφ’ τις ανερατζιές να κάομε γλυκό*’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ανερούφα, (η) ‘η ρουφήχτρα, δίνη θαλασσινού νερού’, φρ. ‘*μη γ-κλουμπάς εκεία γιατί έχει ανερούφες και ‘α πνιείς!’ / ‘στη β-Βουή έχει δυνατές ανερούφες’* | ‘παλίρροια της θάλασσας’¹ | ‘η ανεράδα της θάλασσας’.² Η λ. είναι μεταρρηματικό του ρ. *ανερουφώ* (< αρχ. *αναρροφώ*). Πβ. *νερούφα, (η)* ‘δίνη στην ακτή’ (Κάλυμνος),³ *ανερούφα* (Κάρπαθος),⁴ *νέρουφας*, *νερούφος* ‘νεροχύτης, υπόνομος’ (Ρόδος).⁵

1.Καρπαθίου 1996,466, Καζαβής 179 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι

(χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.92 5.Παπαχρ. ΔΡ1,413

ανερώτημα, (το) ‘ερώτημα εκ νέου’, φρ. ‘*ωμάνα μου, είντα ανερώτημα ν-ήτο ν-αυτό!*’,¹ το αποτέλεσμα, η ενέργεια του μσν. ρ. *ανερωτώ* ‘ζητώ να πληροφορηθώ’ (‘*πάντα η γυναίκα ανερωτά και πεθυμά ν’ ακούσει*’ Ερωτόκρ.Α’2039, Ε-

πιτ.) < αρχ. *ανερωτάω*.

1.Καρπαθίου 1996,466

άνεσι(ς)¹ ‘ευχαρίστηση, ικανοποίηση, ο,τιδήποτε μας ευχαριστεί’. Η λ. στο τοπικό ιδίωμα χρησιμοποιείται ως επίρρημα ευχαρίστησης, φρ. ‘*μάνα μου, άνεσις* (ευχάριστα) *είναι ν-εδάα!*’ / ‘*άνεσι!* (= ίσικας, βλ.λ.) *καλά να πάθεις!*’ Πβ. στην Κάρπαθο² *άνεση* ‘ανάσα, ανάπαυση’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς,Λεξ. 93

ανέστημα, (το) ‘το ανάστημα του σώματος’, φρ. ‘*αψηλό ν-ανέστημα*’ | πληθ. *ανεστήματα*,(τα) ‘έργα προοδευτικά’, φρ. ‘*έκαμε ν-ανεστήματα μπόλικα*’.¹ Πβ. το μσν. ουσιαστ. *ανάστημαν* ‘κάτι που υψώνεται’ | ‘οικοδόμημα’ (‘*να οικοδομήσει οικίας ή έτερον ανάστημαν*’ Ασσίζ,202, Επιτ.) και Somav. ‘*ανέστεμα terreno di nuono coltivato*’, < μτγν. *ανάστημα*, με τροπή *ανα-* > *ανε-* στο ιδίωμα, κατά τους αυξητικούς χρόνους. Πβ. *ανέστεμα*,(το) ‘νέο οικοδόμημα’ με ειρωνεία | ‘το παιδί που θα συνεχίσει το γένος/όνομα’ (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,466 2.Μηνάς,Λεξ.93

ανεσύρνω και *νεσύρ(ν)ω* (βλ.λ.) ‘άντλώ νερό από στέρνα, πηγάδι’, φρ. ‘*νέσυρέ μου να πιω*’ | με το αγκρίφι ‘βγάλλω από τον πυθμένα της στέρνας ή του πηγαδιού το άντλημα που μου έπεσε’, φρ. ‘*ενέσυρες το καπράτσι πού’πεσε στη β-βιστέρνα;*’¹ Από το μτγν. *ανασύρω*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάρπαθος),² *νεσύρνω*, *νεσέρνω*(Κως,³ Κάλυμνος⁴)

1.Καρπαθίου 1996,466 2.Μηνάς,Λεξ.94 3.Σκανδαλ.Λεξ.506 4.Δράκος 1982,149 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ανέσυρτα, (τα) ‘ανεξάντλητα’ | ‘βαθιά’ στη φράση ‘*ανέσυρτα πηγάδια*’.¹ Πβ. *ανέσυρτος* ‘το νερό που δεν ανεσύρετο από το πηγάδι ή άλλο φυσικό ή τεχνητό κοίλωμα’ (Κάλυμνος).²

1.Παπαδόπουλος 1909,82 και Καζαβής 179 2.Δράκος 1982,79 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ανετή, (η) ‘άνεση, αναψυχή, ευκαιρία’,¹ φρ. ‘*α κάτσω να πάρω τη ν-ανετή μ-μου*’.² Από το αρχ. επίθετο *άνετος,-ον* (< *ανήμι*) ‘αναπαυτικός, ξεκούραστος’, ή δημ. *ανετή,η* ‘άνεση, άδεια’.

1.Καζαβής 179 και Κουρζής 330 2.Καρπαθίου 1996,466

ανεθάριστος, (ο) στερητ. επίθ. ‘αυτός που δεν τελείωσε κάτι’,φρ. ‘*ανεθάριστο ν-έχω ακόμα το ζ-ζεγάρι ν-τα σκαπίνια*’¹ / ‘*τα λόγια τη ν-εφήκασι ν-ανεθάριστη*’² Από *α-* στερητ. + *νεθέρω* (βλ.λ.) (< ιταλ. *nettare* ‘καθαρίζω’).

1.Καρπαθίου 1996,466 2. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

ανεύλαος, (ο)¹ στερητ. επίθ. ‘αυτός που δεν δείχνει σέβας προς τους μεγαλύτερους του’, φρ. ‘*έτσαδά έμαθε ν-από μικρός, να’ναι ν-ανεύλαος και να μη σ-σέβεται τους μεγάλους!*’ Από *ανευλαβής*, κατά τα επίθετα σε *-ος* με σίγηση *-β-*.

1.Καρπαθίου 1996,490

ανέφαλο, (το)¹ και *νέφελο*² ‘σύννεφο’, φρ. ‘*πολλά ανέφαλα έχει σήμερα*’, ‘*α βρέξει θέλει*’ / ‘*που να σε φάει το μαύρο ν-ανέφαλο*’ (Εμπορείος) . Είναι το μσν. *νέφαλο* με πρόθεση *α-* (‘*τ’ αστραποβροντίσματα το νέφαλο ας παίξει*’ Τζάνε, Κρ. πόλ.551, Επιτ.) < σύμφυση *νεφέλη+σύννεφο(ν)* ή από σύμφυση *νεφέ-*

λη+νέφος > νέφελον > ανέφαλο.³ Ο τ. νέφελος από νεφέλη(η) κατά το σχήμα θηλ. -η > ουδέτ. -ο, όπως πέυκη-πέυκο, ή < νέφαλο με προχωρητική αφομοίωση e-a > e-e. Πβ. νέφαλο (Κως,⁴ Κάλυμνος⁵), νέφαλο (Αστυπάλαια).⁶

1-2.Κουρούνης 1982,411 3.Τσοπανάκης 1956,85 4.Σκανδαλ.Λεξ.507 5.Δράκος 1982, 149 και Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Καραναστάσης,Αστυπ.88

ανέφελος, (ο) στερητ. επίθ. 'αυτός που δεν ωφελεί' | 'καχεκτικός, αυτός που δεν έχει ζωή πάνω του',¹ φρ. 'ανέφελος μ-παιδί ν-ει'!' Είναι το μσν. επίθ. ανέφελος 'μάταιος' ('ανέφελος μεταγνομός' Ερωφ.Ε'135, Επιτ.), από το κ. επίθ. ανώφελος με υποχωρητική αφομοίωση ο-ε > e-e. Πβ. ανεφέλετος 'ανώφελος' | 'αδύνατος, ισχνός, ανίκανος' (Κως),² ανέφελος, ανεφέλετος (Κάλυμνος).³

1.Καρπαθίου 1996,466 2.Σκανδαλ.Λεξ.78 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ανήλλια ¹ και *άνηλλια*² επίρρ. 'πριν βγει ο ήλιος', φρ. 'εξύπνησε ν-ανήλλια για το χωράφι' / 'περίμενε, ανήλλια ν-ει ν-ακόμα' / 'εσηκώθηκε ν-άνηλλια'. Πβ. *άνηλλια* (Ρόδος),³ *ανήλλια* 'χωρίς ήλιο' (Κάρπαθος).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Παπαχρ.ΛΡ1,61 4.Μηνάς,Λεξ.99

ανήμερος, (ο)¹ επίθετο 'άγριος', φρ. 'εγίνηκε ν-ανήμερο θ-θεργιό'. Είναι το αρχ. επίθ. *ανήμερος*, -ον.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ανημποργιά, (η) 'κακοδιαθεσία, σωματική αδυναμία' | υποτιμητική απάντηση στην άρνηση 'έ ν-ημπορώ', φρ. 'ανημποργιά ν-έχεις; είναι 'χεις κ'έ ν-ημπορείς! ανημποργιά σ' έπιασε;',¹ Από το επίθ. *ανήμπορος*+κατάλ. -ιά.

1.Καρπαθίου 1996,466

ανήπλυτος, (ο)¹ στερητικό επίθετο 'άπλυτος, αυτός που δεν έχει πλυθεί, ακάθατος', φρ. 'ανήπλυτος είσαι;' / 'ανήπλυτα 'ν' τα χέργια σου'. Από *άπλυτος* < α-στερητ. + πλύνω, πολλές φορές το στερητικό α- παρουσιάζεται ως α' συνθετικό με τις μορφές αν-, ανα-, ανη-, πβ. *ανήξερως*, *ανήψητος*, *ανήλουστος*, *ανήσβηστος* κ.ά. στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ανήψητος, (ο)¹ επίθ. 'αυτός που δεν έχει ψηθεί ή δεν έχει βράσει αρκετά, ο άψητος'. Πβ. το μσν. επίθετο *ανήψητος*, αναλογικά προς τα επίθετα σε -ιστος, < επίθ. *ανήψητος* (στου Βλάχου και Ι.Λ. λ. *αψ-*). Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ανιψός, (ο)¹ και *ανεψιός*,¹ υποκορ. *ανίψι* / *ανέψι*,(το) 'ο γιος αδελφού ή εξαδέλφου', φρ. 'γράφω της ανιψιάς μου το σπίτι του Ποταμού...' ¹ / 'όπου ο Θεός'έ ν-έδωκε μ-παιδιά, δώννει ο δγιάολος *ανίψια*;',² για άτομο που αναλαμβάνει υποχρεώσεις ξένων', και *ανεψός*,³ 'ανεψός μου ν-ει'. Από αρχ. *ανεψιός*, με προληπτική αφομοίωση.

1.Καρπαθίου 1996,490 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,237 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης.

αννοιχτά επίρρ. κ. και (ναυτ.) 'προς το πέλαγος', φρ. 'το παπόρι ν-επέρνα ν-αννοιχτά αφ' το ν-οζό ν-της Παναγιάς' / 'εκλουμπούσαμε στους Χοχλάκους και πααίνναμε ν-αννοιχτά'.

άννοιχτα ¹ ‘κλειστά’, φρ. *‘άννοιχτα έχω ακόμα τα παράθυρά μου αφ’ το πρωϊ’* (κλειστά), αντίθ. *αννοιχτά*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αννοιχτοκέρα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά που έχει ανοικτά, ευθέα κέρατα’.¹ Πβ. στην Κω *αννοιχτοκέρης* ‘ο κριός που έχει ανοικτά, απλωμένα κέρατα’.²

1. Καραναστάσης 1987, 137 2. Καραναστάσης, Ποιμενικά 45

ανοματός χωρίς άρθρο ‘πρόσωπο, άτομο’, φρ. *‘ένας ανοματός ήτο γ-κ’ έκαμνέ ν-τους και τους τρεις τα πάνω κάτω’*.¹ Από όνομα, γενική *ονόματος* > *ανόματος* > *ανοματός*, πληθ. *ανομάτοι, (οι)* και *νομάτοι* (βλ. λ.), αναλογικά προς το *αθρώποι*, φρ. *‘ήτο ν-εκεία δγνο ανομάτοι’* / *‘εσηκώννα ν-το δ-δέκα ανομάτοι’*.¹ Και *ανοματαίοι*.² Πβ. *ανοματός*, *νομάτοι*, *νοματαίοι* (Κάλυμνος),³ *ανομάτοι*, *νομάτοι* (Κως,⁴ Ρόδος,⁵ Κάρπαθος⁶) κ.α.

1. Καρπαθίου 1996, 490 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 80 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 62 6. Μηνάς, Λεξ. 101

ανοργιά, (η) ‘ενορία’, φρ. *‘η ανοργιά της Ποταμίτισσας’* | ‘η εφημερία του ιερέα’, φρ. *‘πριοις παπάς έχει το Σάββατο ν-ανοργιά’*, Πβ. και στον μσν. *‘επτά πόλεις μεγάλας και πολυανθρώπους με τας ενορίας των’* Τρωικά 529 / *‘από την εκκλησία έξω με έβγαλαν και την ενορίαν μου επήραν’* Συναδ. φ. 62^ν, Επιτ. Από *ανορία* με συνίχιση, < *ενορία, (η)*, θηλ. του *μτγν. ενόριος* ως ουσιαστικό.

ανόρευτος, (ο) ¹ στερητικό επίθετο ‘αυτός που δεν έχει όρεξη’, φρ. *‘ανόρευτος είσαι, ‘έ ν-τρώεις με όροξη’* / *‘είντα μ-πού ‘χεις, γιε μου, κ’ είσαι ανόρευτος!’*, και επίρρ. *ανόρευτα* ‘χωρίς όρεξη’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αντάμα ¹ επίρρημα κοινό ‘μαζί, από κοινού’, φρ. *‘αντάμα επααίννασι γ-κι’ εκου-βεντιάζζασι γ-κι’ έφτασέ ν-τους στο δρόμο’* ² / *‘μαζζί το δρόμο ν-επήρασι γ-και προχωρού ν-αντάμα’*,² < επίρρ. *εντάμα* < ελληνιστ. φρ. *‘εν τω άμα’*.³

1. Καρπαθίου 1996, 491 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 3. Καραναστάσης 1965, 281

αντάμωση, (η) ¹ κ. ‘συνάντηση’, ευχή κατά την αναχώρηση, φρ. *‘καλή αντάμωση’*. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 63

αντάν χρον. σύνδ. ‘όταν’, φρ. *‘αντάν έρτει ο αφφέντης σου, φώναζέ μου’*.¹ Είναι το μσν. *αντάν* ‘ιδ.’ (‘ο ρήγας όρισεν όλους τους καβαλλάρηδες..., αντάν τους τάζου, να μπου εις τα κάτεργα’ Μαχ. 102, Επιτ., λ. *όταν*). Πβ. *άντα* (Κως),² ο τ. *αντάν* σήμερα και στην Κύπρο.

1. Καρπαθίου 1996, 491 2. Σκανδαλ. Λεξ. 74

(α)ντάρα, (η) (I) ‘απόβαρο’, φρ. *‘πάρε πρώτα τη ν-αντάρα ν-του τενεκχέ και ύστερα ζζάσέ μου το μέλι’*. Από ιταλ. *tara* (> μσν. *τάριον*) < αραβ. *tarh* / *tarha*. Πβ. *αντάρα* (Κως,¹ Ρόδος²), *αδάρα*, *δάρα* (Σύμη).³

1. Σκανδαλ. Λεξ. 74 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 63 3. Καρανικόλας 162 και Μιχαλαριά 1, 50

αντάρα, (η) ¹ (II) ‘σύννεφο’ | ‘βαριά σύννεφιά’:

‘θωρείς εκείνο ν-το βουνό το καταμαυρισμένο,

- που 'χει αντάρα στη γ-κορφή γ-και καταχνιά στη μ-μέση...'²
 / 'άσκημος καιρός ν-ει, με βροντές, αντάρες κι' αστροπελέκια' | 'οργή, σύγχυση, στενοχώρια', φρ. 'βάσανα κι' αντάρες έχει ο κακόμοιρος!' | 'κρότος πυροβόλου όπλου', φρ. 'αντάρα τουφεκιού'¹ | 'θάμπωμα στο μάτι', φρ. 'σα ν-αντάρα είναι στο μ-μάτι μ-μου', δηλαδή θαμπώνει, σαν να το σκεπάζει σύννεφο.¹ Η λ. πιθ. από αναταράσσω ή ενταράσσω, υποχωρητικά, δεσ αρμάζω-άρμα, γνωρίζω-γνώρα, έκλαμα-κλάμα κ.τ.ό.(Π).
 1.Καρπαθίου 1996,523 2.Καζαβής 39
- ανταργασμένος, (ο)** επίθ. 'συννεφιασμένος', φρ. 'ανταργασμένος είναι σήμερα ο ουρανός'¹ | (μτφ.) 'εξοργισμένος', φρ. 'ανταργασμένα έχει πάλε τα μούτρα του'.¹ Βλ.λ. αντάρα(Π).
 1.Καρπαθίου 1996,491 και Καζαβής 179
- αντάς, (ο)** και οντάς 'γυναικωνίτης', φρ. 'στη ν-εκκλησιά πααίννω πάνω στο ν-αντά'¹ | 'υπερώο σπιτιού, το πάνω σπίτι'² | 'ηλιακός σκεπασμένος και περι-κλεισμένος'¹ | πληθ. αντάδες,(οι) 'κελλιά μοναστηριού ή ναού, φρ. 'οι αντάδες της Παναγιάς'.¹ Από τουρκ. *oda* 'δωμάτιο, κοιτώνας'. Πβ. οντάς (Κως),³ αντάς 'Δημαρχείο, Δημογεροντία' παλαιότερα, οντάς 'δωμάτιο, ανώι' | 'χωράφι περι-τοιχισμένο με ψηλό τοίχο' (Κάρπαθος).⁴
 1.Καρπαθίου 1996,491 2.Πετρούτσου 1982,48 3.Σκανδαλ.Λεξ.542 4.Μηνάς,Λεξ. 102,657
- αντεπίσκοπος, (ο)** 'ίσος με τον Επίσκοπο'¹ στη ντόπια λαϊκή ποίηση:
 'πού νά'βρω γω πνευματικό, καλό ν-εξαοράτη;
 πού νά'βρω κι αντεπίσκοπο να πω τα κρίματά μου;'¹
 Είναι το αρχ. αντεπίσκοπος,(ο) 'επίσκοπος ο οποίος οικειοποιείται επισκοπική έδρα που ανήκει κανονικά σε άλλον'.
 1.Καρπαθίου 1996,491
- αντεροφλέμονα, (τα)**¹ 'τα εντόσθια του ζώου', φρ. 'άμμα σφάζεις το κατσίκι σ-σου, φύλαξέ μου τα αντεροφλέμονα' / 'εξέρασε ν-τ' αντεροφλέμονά του από το β-βήχα'. Από άντερο + φλέμονας 'πνεύμονας' (< αρχ. πνεύμων / πλεύμων, αιτια-τική πλεύμονα > φλέμονας,ο).
 1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- αντέτι(ν), (το)**¹ 'έθιμο, συνήθεια', φρ. 'εμείς εδώ τη γ-καλαντήρα ν-έχομέ ν-τη ν-αντέτι'. Από τουρκ. *âdet* 'ίδ.' Πβ. ατέτι (Κως,² Ρόδος³), ατέτι, ατέτια, (τα) (Σύ-μη).⁴
 1.Καρπαθίου 1996,491 2.Σκανδαλ.Λεξ.114 3.Τσοπανάκης 1983,144,157 και Παπααρ. ΛΡΙ, 91 4.Καρανικόλας 176 και Μιχαλαριά 1,81
- αντί, (το)** 'ο ξύλινος άξονας του αργαλειού πάνω στον οποίο τυλίγεται το υφα-σμένο πανί, και βρίσκεται απέναντι από την υφάντρια':
 'αλλού τ' αντί κι αλλού παννί κι αλλού το τυλιχτάρι,
 κι εσένα η αγάπη σου σα ν-του καλυφαντάρη' (παροιμ.),¹
 λέγεται για κάποιον που αγαπά μια κοπέλα καλύτερης σειράς από αυτόν και τον περιμένει η αποτυχία. Είναι το αρχ. ουσιαστ. αντίον,(το), ουδέτ. του επιθέ-

του *αντίος* ‘αυτός που βρίσκεται απέναντι’. Πβ. *αντί* (Κως),² *αντί* (Ρόδος,³ Κάλυμνος⁴).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,15 2.Σκανδαλ.Λεξ.74 3.Τσοπανάκης 1992,36 και Παπαχρ. ΛΡ1,63 4.Δράκος 1984, 128 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αντιβάλλω¹ ‘εναντιώνομαι, καταφέρομαι εναντίον κάποιου’, φρ. ‘*αντιβάλλει με το ν-αδερφό ν-του πολλές φορές*’. Είναι το αρχ.-μσν. *αντιβάλλω* ‘συγκρίνω κάποιον με κάποιον άλλο’ (αρχ.) | ‘συνομιλώ, επικοινωνώ με κάποιον’ (μσν.). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Παπαδόπουλος 1909,82

αντιβατιάζω ‘πλειοδοτώ, δίδω περισσότερα για να αγοράσω κάτι’, φρ. ‘*αντιβάτιασε γ-κι*’ επήρε ν-το χωράφι’.¹ Είναι το μσν. ρ. *αντιβαδιάζω* ‘αντενεργώ, εναντιώνομαι σε κάποιον, εμποδίζω’ (‘*μαγάρι να μην ήρθασι για να μ’αντιβαδιάσου*’ Φορτουν.Δ’511, Επιτ.) < μτγν. επίρρ. *αντιβάδην* + κατάλ. -ιάζω. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Παπαδόπουλος 1984,278

αντίγαμος, (ο) ‘η επόμενη μέρα του γάμου (Δευτέρα), όπου συνεχίζεται η διασκέδαση’,¹ ενώ παλαιότερα φαίνεται ότι ο αντίγαμος γινόταν την όγδοη μέρα μετά τον γάμο (Κυριακή), όπου οι κουμπάροι συνόδευαν το αντρόγυνο στην εκκλησία για να εκκλησιαστεί και ακολουθούσε γεύμα και διασκέδαση στο σπίτι του αντρόγυνου με τις όρνιθες της πενθεράς, τις οποίες έκλεβαν σύμφωνα με το έθιμο εκείνης της εποχής.²

1.Καραναστάσης 1987,183 2.Καρπαθίου 1996,491

αντίδερο, (το) και *αντίερο* ‘το αντίδωρο, το πρόσφορο’,¹ φρ. ‘*περιμένω να πολύκει η εγκλησκιά να πάρω αντίερο*’. Από αρχ. ουσιαστ. *αντίδωρον*.

1.Καραναστάσης 1987,175

αντίκα, (η) ‘κειμήλιο, παλαιό πράγμα αξίας’ | (μτφ.) ‘άνθρωπος πανούργος, με κακό παρελθόν’, φρ. ‘*είν’ αυτός μια αντίκα, ο θεός να σε φυλάει!*’¹ Από ιταλ. *antico*, θηλ. του επιθ. *antico* (< λατ. *antiquus* ‘αρχαίος’).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,46

αντιμάμαλο, (το)¹ ‘παλινδρομικό κύμα, ελαφρός κυματισμός της θάλασσας από κτύπημα του κύματος σε βραχώδη ακτή ή από πέρασμα μεγάλου πλοίου’ | ‘θαλασσοταραχή’, φρ. ‘*...και τα παπόργια αγκυροβολούσασι ν-αρόδου, πάνω στο αντιμάμαλο...*’ Η λ. είναι άγνωστης ετυμολογίας. Πβ. *αντιμάμαλον* (Κάρπαθος),² *αντιμάμαλο, αντιμάματος, (ο)* (Κάλυμνος).³

1.Καραναστάσης 1987,133 και Χαρτοφύλης 1990,237 2.Μηνάς,Λεξ.106 3.Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

αντιμάνταλο, (το)¹ ‘ο δεύτερος μάνταλος’ (βλ.λ.) κατά το *αντικλείδι*.

1.Καρπαθίου 1996,492

αντιμαχείτικο, (το) στην ποιμενική γλώσσα ‘ποιμενικό κουδούνι που φέρανε από την γειτονική Αντιμάχεια της Κω’.¹ Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου *αντιμαχείτικος*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239

αντίπροχτες ¹ επίρρ. ‘την προηγούμενη της προχθεσινής ημέρας’, φρ. ‘*εδώα ήτο ν-αντίπροχτες*’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αντίρακο, (το) ‘ποτό νισύρικης κατασκευής που γίνεται από τη λάσπη του κρασιού, την οποία *καζζανεύγου*, αποστάζουν’.¹ Πβ. *αντίρακο* ‘ρακί από διπλή απόσταξη’ (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,492 2.Μηνάς,Λεξ.108

αντί(ς) ¹ πρόθ. και επίρρ. ‘αντί’, φρ. ‘*αντίς να μου πει ευκαριστώ, έβαλλέ μ-μου κι όλας!*’

1.Καρπαθίου 1996,492

αντιστύλλι(ν), (το) ¹ το κ. *αντιστύλι* ‘αντέρεισμα, υποστήριγμα’, φρ. ‘*έβαλα ένα ν-αντιστύλλι στο γ-κλάδο ν-της ρουδγιάς για να μη ν-εσπάσει*’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αντιχάραος, (ο) επίθ. ‘αυτός που έχει τα ίδια περίπου χαρακτηριστικά με έναν άλλο’, φρ. ‘*κακόμοιρε, αντιχάραος είσαι με το ν-αφφέντη σ-σου!*’¹ Από *αντιχάρακος*. Πβ. *ανδιχάραος* (Κως),² *αδιχάραος* ‘γρουσουζης, κακός’ (Σύμη),³ *χοντροχάραος* ‘που έχει χοντρά χαρακτηριστικά’ (Κάλυμνος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1984,292 και Καζαβής 179, Καρπαθίου 1996,492, Κουρζής 288 2. Σκανδαλ.Λεξ.74 3.Μιχαλαριά 1,52 4.Δράκος 1984,138 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αντιχάρη, (η) ‘ανταπόδοση χάριτος’:

‘*η χάρη θέλει αντιχάρη*’ (παροιμ.)¹

Είναι το μσν. ουσιαστ. *αντίχαρις,(η)* ‘ανταμοιβή’, ‘...*να εύρω αντίχαριν...εις την φιλίαν*’ Λίβ.Sc.2592 | ‘τιμωρία’, ‘*να έχει τοιαύτην αντιχάρητα*’ Ασσίζ. 445,Επιτ.

1.Καρπαθίου 1996,496

αντράερφος, (ο) ¹ ‘ο αδελφός του συζύγου’, θηλ. *αντραέρφη,(η)* ‘η αδελφή του συζύγου’. Είναι τα μσν. *ανδράδελφος* και *ανδραδέλφη* αντίστοιχα, < *α-νήρ+αδελφός / αδελφή*.

1.Καρπαθίου 1996,523

αντρίσα,(τα) έτσι λένε την ανδρική παραδοσιακή ενδυμασία, που αποτελείται από: *τη βράκα* σε χρώμα μαύρο ή βαθύ γαλάζιο (σαλβάρι), *την εσώβρακα* δηλ. την εσωτερική βράκα χρώματος λευκού, *το ζωνάρι*, *το γελέκο*, που ήταν εμπρός σταυρωτό, *πουκάμισο* συνήθως εγχώριο, *τη φεσάρα* με φούντα, *τις κάλτσες* μέχρι τα γόνατα χειρόπλεκτες, συνήθως μπλε χρώματος, *παπούτσια* γυριστά προς τα πάνω μπροστά.¹

1.Καρπαθίου 1996,492

αντρίσκιο, (το) (Νικιά) έτσι λέγανε το μπρούσκο, το δυνατό κρασί που άρεσε στους νέους άντρες, φρ. ‘*έχομε ν-ένα γ-κρασί ν-αντρίσκιο, έλα να πγεις’α νεσάνεις*’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *αντρίσκιος.Πβ. *αντρίσιος* ‘ανδρικός’(Κάρπαθος)²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,222 2.Μηνάς,Λεξ.109

αντρολίβανος, (ο) ¹, *αντρολίβανο,(το)*,² *αλισμαρίν*.³ Είναι το γνωστό από τους βυζαντινούς χρόνους *δενδρολίβανον*, επιστημ. *rosmarinus officinalis*, το αρχ. *λι-*

βανωτίς, -ίδος, (η) (Θεόφρ. Π. Φυτ. Ιστ. 9.11,10):

‘αντρολίβανο β-βαστώ,
χάσε συ να παίζω γω’,

στίχους που έλεγαν τα παιδιά όταν έπαιζαν το παιχνίδι ‘τ’ αμύγδαλα’.⁴ Οι αρχαίοι στις θυσίες των ζώων χρησιμοποιούσαν διάφορα λιβάνια, όπως το λιβανωτό από δεντρολίβανο: *δενδρολίβανον* > *εντρολίβανο-αντρολίβανο*, με παρετ. επίδραση προς τη λ. *άντρας*. Πβ. *αντρολίανο*, *αντρινόβαλο* (Κως),⁵ *αντρολίβανος*, *αντρόλγανος*, *κεντρολίανος* (Ρόδος),⁶ *απολίανος*, *αντρολίανος* (Χάλκη),⁷ *αλεζμαρί* (Ρόδος).⁸

1.Καρπαθίου 1996,492 2.Κουρούνης 1982,436 και Πετρούτσου 1982,47 3.Καρπαθίου 1996 365 4.Πετρούτσου 1978,110 5.Σκανδαλ.Λεξ.75 6.Παπαχρ.ΛΠΙ,65 7.Τσοπανάκης 1949,76,103 8.Τσοπανάκης 1983,196

αντρομοίρι(ν), (το) τοπικό κληρονομικό έθιμο, κατά το οποίο, εάν η σύζυγος αποθάνει χωρίς τέκνα, η περιουσία της περιέρχεται στους εξ αίματος συγγενείς της, που όμως ο επιζών σύζυγος δικαιούται να λάβει ως νόμιμη μοίρα ένα κτήμα από την ακίνητη περιουσία της θανούσης συζύγου του.¹ Από *ανήρ*, *ανδρός*+*μοίρα* ‘μερτικό’, πβ. *γεροντομοίρι*.

1.Καρπαθίου 1996,523

ανώι(ν), (το) ‘ο όροφος του παλιού νισύρικού σπιτιού’, πληθ. *ανώγια, (τα)*,

‘ο τεμπέλλης με τα λόγια,
χτίζζει ανώγια και κατώγια’ (γνωμ.)

| ‘είδος αραφιού πάνω από την πόρτα ή πάνω από το παράθυρο’,¹ φρ. ‘*πιάσε μου το κλειδί μ-πού ’ναι στο ανώι ν-της πόρτας γιατί ’έ σ-σώννω*’: *ανώι* < *ανώγ(ε)ι* < μσν. *ανώγειον* < *ανώγαιον* (< *άνω*+*-γαιον* < *γαία*) ή *ανώγειον* (< *άνω*+*-γειον* < *γη*).

1.Καρπαθίου 1996,523

ανώφλι(ν), (το)¹ κ. ‘το επάνω μέρος της πόρτας που είναι φτιαγμένο με ξύλο, πέτρα ή μάρμαρο, το υπέρθυρο’. Από *άνω*+ουσιαστ. *φλιά* ‘παραστάδα θύρας’.

Πβ. *ανώφλιν*, *πανώφλιν*, *πανώβλιν* (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.110

αζάγκωνα επίρρ. ‘με τα χέρια δεμένα πίσω, οπισθάγκωνα’, φρ. ‘*εδέσα ν-το ν-αζάγκωνα*’ / ‘*επήρα ν-τους στη φ-φυλακή ν-αζάγκωνα*’. Είναι το μσν. *αζάγκωνα* < πρόθ. *εκ* + ουσιαστ. *αγκώνας* ή < *εξαγκωνίζω* κατά το επίρρ. *οπισθάγκωνα*.

Πβ. *αζάγκωνα*, *εζάγκωνα* (Κως).¹

1.Σκανδαλ.Λεξ.82

αζάερφος, (ο)¹ ‘το παιδί του αδελφού ή της αδελφής του πατέρα ή της μητέρας’, φρ. ‘*έρκεται αόψε ο αζάερφός μου από τη ρ-Ρόδο*’. Από *εξάδελφος* (< *εξ*+*αδελφός*). Πβ. *ζάρφος*, *ζέρφος*, *ξέρφος*, *ζάρφος* (Ρόδος),² *ζάερφος* (Κάλυμνος),³ *ζάερφος*, *αζάς* (Κως),⁴ *ζάερφος*, *ζάερφκια, (τα)* (Καστελλόριζο).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΠΙ,425,428 3.Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.515 5.Κομνηνός 101

αζαζζούμενος, (ο) επίθ. ‘άξιος, χρήσιμος, ωφέλιμος’| ‘ικανός’, φρ. ‘*αζαζζούμενος*

άθροπος',¹ και σε νισύριο γαμήλιο χορευτικό τραγούδι:

‘τίνος εί’ ν-το περίολι // τούτο μ-που κρατούμε ν-όλλοι;

τ’ άρκοντα του (τάδε) είναι // κι’ έδωκέ ν-το του γαμπρού του

τ’ άξου τ’ αζαζζούμενού του,’²

και ζαζζούμενος:

‘ήπιες το, πικροκόρη μου, μονάχη το φαρμάκι

κι’ α ν-είναι ννιος ζαζζούμενος τρέχα και γύρευγέ το’.³

Είναι το μσν. αζ(ι)αζόμενος ‘άξιος, ικανός, ισχυρός’ (‘αζαζόμενο κορμί’ Φορ-
τουν.Γ’32 / ‘ήραν...αζαζόμενα πράγματα’ Μαχ.678, Επιτ.) και μσν. ρ. αζ(ι)ά-
ζω ‘έχω αξία, αξίζω’ (‘αζιάζει Φράγκος εις φαρί δια είκοσι Ρωμαίους’ Χρον.
Μορ.Η 4944).

1.Παπαδόπουλος 1909,82 2.Καρπαθίου 1996,523 3.Καζαβής 14

αζάι(ν), (το) ‘η ποσότητα του λαδιού την οποία καταβάλλουν στον ιδιοκτήτη του
λλιοτριβειού’.¹ Στα Νικιά λέγεται αζάρι.² Είναι το μσν. ουσιαστ. εζάγιον, το έ-
κτο της ουγγιάς, κατά το τετράδιον (< τετράς),³ αζάγιν, αζάγιον < μγν. εζάγιον
< λατ. *exagium* ‘ζυγός / στάθμιση’. Πβ. αζάι(ν) ‘η πληρωμή του μιλωνά, τα
αλεστικά’ (Κως),⁴ ζάι(ν), αζάιν ‘η αμοιβή του μιλωνά σε αλεύρι’ (Κάρπα-
θος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,438 3.Reiske, Κ.Πορφυρογ.
B,815 4. Σκανδαλ.Λεξ.82 5.Μηνάς, Λεξ.608

άξαμο, (το) ‘μέτρα για φόρεμα, παπούτσια κ.ά.’ φρ. ‘πάω στο ρ-ράφτη να μου πά-
ρει άξαμο για το σουρτούκο μ-μου’ /

‘και να του πάρει άξαμο να κάμει γιλεκάκι

με τέχνη και με φρόνηση, πάντα γερό ν-να στέκει.’¹

Από λατ. *examen* ‘μέτρο πράγματος’. Πβ. άξαμο, αζαμάρι (Κως),² έξαμον
(Κάρπαθος),³ άξαμος, (ο) (Κάλυμνος).⁴

1.Μπαλαλάς1981,84 2.Σκανδαλ.Λεξ.82 3.Μηνάς,Λεξ.283 4.Δράκος1982,80, Σκανδαλ.
Λεξ. Καλ.

(α)ξαμόννω ‘μετρώ’, φρ. ‘ζάμωσε το παννί, ν-να δεις φτάννει;’¹ | ‘σηκώνω το
χέρι απειλητικά’, φρ. ‘μη ν-εξαμόννεις χέρι μ-πάνω μου’¹ / ‘για ζάμωσε και θα
δεις!’ Είναι το μσν. ρ. (ε)ξαμόνω ‘μετρώ’ (‘εξαμώσαι και μετρήσαι το πλοίον’
MetroI. 129 / ‘καταφέρνω, δίνω χτύπημα’ (‘την κοπανιάν ζαμόνω’ Πιστ.
βοσκ.V4,89, Επιτ.). Από λατ. *examen* > άξαμο+ κατάλ. -ώνω. Πβ. ζαμόννω
‘ίδ.’ (Κάρπαθος),² κ.α.

1.Καρπαθίου 1996,523 2.Μηνάς,Λεξ.609

αξανάπομπα επίρρ. ‘ξαφνικά, φυγή τα μπρος πίσω’, φρ. ‘ήρτε γ-κ’ έφνε ν-αζα-
νάπομπα!’ Η λ. από το *εξανάπομπα, που μας οδηγεί στο μσν. πομπή ‘διαπό-
μπευση’,¹ ίσως με ανάποδο βάδισμα του διαπομπευόμενου ή με τον διαπο-
μπευόμενο καθισμένο σε γάιδαρο και βλέποντα προς τα πίσω, πβ. αρχ. ‘παλι-
μπνηγδόν, το εις τουπίσω αναποδίξειν’ Ησύχ.,² πβ. ζανάπομπα (Κως),³ ζανάπο-
μπα (Κάρπαθος),⁴ ανάπομπος επίθ. ‘έφνεν ανάπομπη’ (Ρόδος).⁵

1.Μηνάς,Κως,156 2,4.Μηνάς,Λεξ.610 λ. ζανάπομπα όπου και Somav. εζανάκωλα 3.

Dawkins 2,502 και Σκανδαλ. Λεξ. 515 5. Παπαχρ. ΛΡ1,58

αζανάστρεφη, (η)¹ ως ουσιαστ. ‘ανεστραμμένη όψη, η ανάποδη’ | ‘χτύπημα που δίνεται με τη ράχη της παλάμης’, φρ. ‘*α σου δώκω μια ν-αζανάστρεφη για να μάθεις να αντιμιλάς στη μ-μάννα σ-σου!*’¹ Από το μσν. επίθ. ζανάστροφος (< (ε)ζανάστροφος, από εζαναστρέφω, υποχωρητικά).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αζάς, (ο)¹ και ζας ‘ο εξάδελφος’ χαϊδευτικά, συνήθως στην κλητική, φρ. ‘για σου αζά!’ Είναι συντομικός τύπος του επίθ. εξάδελφος (< εζ+αδελφός). Βλ. και λ. αζέρφος. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ., 111

αζεβράκωτος, (ο)¹ στερητ. επίθετο ‘που δεν φορεί βράκα’ | (μτφ.) ‘φτωχός που δεν έχει τίποτα’, φρ. ‘*άτε βρε αζεβράκωτε!*’ Πβ. ζεβράκωτος ‘ιδ.’ (Ρόδος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1,426

αζεκάρσωτος, (ο)¹ στερητ. επίθετο ‘αυτός που δεν φορεί κάλτσες’. Από α-προθεματικό + ζεκάλτωτος.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αζεκούμπωτος, (ο)¹ στερητ. επίθετο ‘ο ξεκούμπωτος, που δεν έχει κουμπωθεί’, φρ. ‘*αζεκούμπωτο ’ν’ το σακχάκι σ-σου!*’ Πίθ. από συμφυρμό των α[κούμπωτος] + ξεκούμπωτος.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

(α)ξεκούραα¹ επίρρ. ‘χωρίς κούραση, χωρίς κόπο’. Από αζεκούραγα.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αζεκουραγιά, (η)¹ ‘η ξεκούραση’, φρ. ‘*τη ν-αζεκουραγιά σ-σου θαρείς πως έχω! από το πρωί ν-επολέμου!*’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

(α)ξεκούραος, (ο)¹ επίθ. ‘ξεκούραστος’, φρ. ‘*τη γ-Κεργιακή ν-είμαι μόνο ν-αζεκούραος, τις άλλες μέρες κουράζζομαι στη δ-δουλλειά.*’ Πβ. στην Κάλυμνο² αζεκούραστος ‘αυτός που δεν έχει ξεκουραστεί, αναπαυθεί’, στην Κάρπαθο³ ξεκούραος ‘ξεκούραστος’, στη Ρόδο⁴ ξεκούραος ‘ο μη κουρασμένος’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

3. Μηνάς, Λεξ. 617 4. Παπαχρ. ΛΡ1,429

αζεμάλλιαρος, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που δεν φορεί καπέλο, ή μαντήλι (γυναίκα), ο ασκεπής’, φρ. ‘*μη ν-είσαι μέσ’ στο ν-ήλλιο ν-αζεμάλλιαρος!*’

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αζενάστραφα¹ επίρρ. ‘η ανάποδη μεριά του υφάσματος, του ρούχου’, φρ. ‘*αζενάστραφα έβαλες τη φ-φανέλλα σ-σου!*’ Και επίθετο αζανάστρεφ(τ)ος,² επίρρ. αζανάστροφα.² Είναι το μσν. επίρρημα (ε)ζανάστροφα (‘*οι ποταμοί γυρί-σου ζανάστροφα να τρέχουσι!*’ Πανώρ. Γ’ 58/‘*έπαρε τα ψηφιά εζανάστροφα!*’ Rechenb. 48, Επιτ.) και για διαπομπευόμενους ‘ανάποδα, από την αντίθετη κατεύθυνση’ (‘*εκάθησαν αυτόν επί όνου σαγματωμένον εζανάστροφα, κρατούντα την ουράν αυτού!*’ Θεοφάν.), πβ. και τύπο αζανάστραφα στο Meursius. Από μσν. επίθ. εζανάστροφος (< εκ+ ανάστροφος). Πβ. ζανάστροφα (Κως),³ ζενάστρεφα

- ‘λόγια δίσημα, σκωπτικά’ (Κάλυμνος),⁴ *αζανάστροφα* (Χάλκη).⁵
 1.Καρπαθίου 1996,565 2.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.
 Σκανδαλ.Λεξ.516 4.Δράκος 1982,155 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Γσοπανάκης 1949,20
- αζεπόλυτος, (ο)** επίθ. ‘ξυπόλυτος, αυτός που δεν φορά παπούτσια’:
 ‘γύριζε το ν-νερόμυλο της άχαρης ζωής σου,
 πορπάτα αζεπόλυτος κι’ η Παναγιά μαζί σ-σου’^{1/}
 ‘έ ν-είχα παπούτσια και γύριζα αζεπόλυτος’. Είναι το μσν. επίθετο *αζυπόλυτος*
 (ήτον *αζυπόλυτη* κι ουδέν *είχε παπούτσια*’ Σαγλ.Β’PM507, Επιτ.). Από *εξ-*
υπόλυτος ‘χωρίς υποδήματα’ (< *εξυπολύ(ν)ω*). Πβ. *ζυπόλυτος* (Κάρπαθος),² κ.α.
 1.Μπαλαλάς 1981,149 2.Μηνάς,Λεξ.647
- αζεσκουφωτος, (ο)**¹ στερητ. επίθετο ‘ασκεπής, χωρίς σκούφο στο κεφάλι’. Από
ζεσκουφώνω. Πβ. *ζεσκουφωτος* (Ρόδος).²
 1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,438
- αζεσουρτούκωτος, (ο)**¹ στερητ. επίθετο ‘αυτός που δεν φορεί το *σουρτούκο* του’
 (βλ.λ.), φρ. ‘*αζεσουρτούκωτος ήρτε μ-μ’ αυτοδδά το κρύο!*’
 1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- άζεσπα**¹ επίρρ. ‘ξαφνικά’, φρ. ‘*έρκεψε μια μπόρα άζεσπα και γενήκαμε μ-μούσκεμα!*’ /
 ‘*είδα το ν-εμπρός μου άζεσπα κ’ εφοήθηκα!*’ Η λ. από το ρ. *εκσπώ* ‘εκδηλώνομαι
 βίαια, απότομα, ξεσπώ’.
 1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- (α)ξεστήχου**¹ επίρρ. ‘από μνήμης, απέξω’, φρ. ‘*αξεστήχου λέει κάθε Κεργιακή το*
Πιστεύω στη ν-εγκλησικά’ / ‘*έμαθα ξεστήχου το ποίημά μ-μου*’,² και
(α)ξεστήθου,³ *ξεστήθου*,⁴ φρ. ‘*έμαθα ξεστήθου το μάθημά μ-μου*’. Από συνεκ-
 φορά της φρ. *εκ στήθους*. Πβ. τα μσν. *εκστήθους*, *εκστόματος* ‘προφορικά’ (<
εκ στόματος). Επίσης *ξεστήθου(ς)* (Κάλυμνος),⁵ *ξεστήχου* (Κάρπαθος),⁶ *ξηστή-*
θου (Ρόδος).⁷
 1.Καρπαθίου 1996,565 2.Παπαδόπουλος 1984,287 3.Πληροφ. Γ.Χαρτοφύλης 4. Ν.
 Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 5.Καπελλά 85 6.Μηνάς,
 Λεξ.635 7.Παπαχρ.ΛΡΙ,439
- αζέστρωτος, (ο)**¹ ‘αυτός που δεν τον έχουν ξεστρώσει, που παραμένει στρωμένος’,
 φρ. ‘*μωρή αζέστρωτη γαδάρα!*’ (που φορεί σαμάρι).
 1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- αζετέλευτος, (ο)** στερητ. επίθετο ‘ατέλειωτος’, φρ. ‘*αζετέλευτος είναι ν-ο δρόμος, ε-*
κουράστηκα να περπατώ’ | ‘ατελής, αυτός που έχει πολλά ελαττώματα’, φρ. ‘*αζε-*
τέλευτος είσαι κακόμοιρε!’¹ | ‘ο σωματικά ή πνευματικά ανολοκλήρωτος, ή και τα
- δύο’, φρ. ‘*...εκάμνα ν-το β-βοργιά στις Παπορίδαινες πού’το λλιάκι ν-αζετέλευτες*’²
 Από *α-* στερητ. + *ζετελεύω* ‘τελειώνω’ (βλ.λ.). Πβ. *αζετέλεφος* (Ρόδος).³
 1.Παπαδόπουλος 1984,280 2.Μαυρουδής 52,118 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,67
- αζετσιφωτος, (ο)**¹ επίθ. ‘αυτός που δεν έχει *τσιφρα* (ντροπή), αδιάντροπος, α-
 ναιδής’, φρ. ‘*ώ μάνα μου, έκαμέ μ-μας ρεζζίλι ν-ο αζετσιφωτος με τα καώματά*
του!’ Από *α-* προθεματικό + *ζετσιφωτος*, υποχωρητικός σχηματισμός < *ζε-*
τσιφώννω ‘χάνω τη ντροπή μου, γίνομαι αναίσχυντος’. Πβ. το μσν. *ζετσιπώ-*

νω ‘ντροπιάζω κάποιον, του βγάζω το προσωπίο’ (‘ο κοντοστάβλης, οπού τους αγρόνιζεν, δεν ετόλμα να τους ξετσιπώσει παρά ευκαρίστην τους’ Μαχ.526, Επιτ.) < στερητ. ζε- + τσίπα + κατάλ. -ώνω. Πβ. ξετσιπώτος (Κάλυμνος),² ξετσιπώτος (Ρόδος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,441

αξημέρωτα ¹ επίρρ. ‘που δεν τον βρήκε το ξημέρωμα, η αυγή’, φρ. ‘αξημέρωτα εσηκώννετο γ-και πάιννε με τη ν-τράτα του Μιλτιάδη ο Μανόλης του Αυτρωτή’. Από το επίθ. αξημέρωτος.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

άξι και ξερός βλ.λ. έξι και ξερός.

αζίνα, (η) ¹ ‘σκαπτικό εργαλείο’ και αζίνη,² φρ. ‘ά σου δώκω θέλει καμιά με τη ν-αζίνα μ-πάνω στη γ-κεφάλη, μη μ-με πιχίζεις’,¹ υποκορ. αζινάρι(ν). Από αρχ. ουσιαστ. αζίνη, λ. που θεωρείται δάνεια από τις αρχαίες γλώσσες των μεσογειακών λαών, πβ. το λατ. *ascia* (< *acsia) και το γερμ. *ackus*. Πβ. αζινόριον (Κάρπαθος),³ αζίνη, αζινάκι, αζινούρα,(η) (Ρόδος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,565 2.Κοντοβερός 315 3.Μηνάς,Λεξ.111 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,67

αζινόστελλο, (το) ‘η ξύλινη λαβή της αζίνας’ | (μτφ.) ‘αυτός που είναι ψηλός και αδύνατος’, φρ. ‘ωμάνα μου, από τη ν-αδυναμία ν-έγινε ν-αζινόστελλο!’ | ‘αυτός που στέκεται χωρίς να αντιλαμβάνεται ότι ενοχλεί τον άλλον που είναι πίσω του’, φρ. ‘φύε αο μπρος μου, αζινόστελλο, να με θωρεί ο ήλλιος’ / ‘είντα στέκεσαι μπρος μου σα ν-αζινόστελλο!’ / ‘στέκεται σα ν-αζινόστελλο, κι ’έ μ-πάει στη δ-δουλλειά ν-του ο τεμπέλλης’.¹ Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος).²

1.Καρπαθίου 1996,565 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,67 λ. αζίνη

άξος, (ο) επίθ. ‘άξιος’, φρ. ‘άξος ο μιστός σου’¹ / ‘οπού ’ναι ν-άξος ας φανεί’² / ‘καράβι ν-ήσου μ-με παννιά, χρυσάφι φ-φορτωμένο γ-και σου ’φερε ν-η μοίρα σου άξο γ-καπεταναίο’³ / ‘...κι ’ έδωκέ ν-το του γαμπρού του // τ’ άξου τ’ αζαζζούμενού του’ (από το ‘Περίολι’)

| ‘επιτήδειος, καταφερτζής’,¹ φρ. ‘αυτός είναι ν-άξος ’α σου γυρίσει τα μυαλά!’ (να σε κάνει να αλλάξεις γνώμη). Είναι το μσν. επίθετο άξος ‘επιδέξιος’ (‘άξοι του σπαθιού’ Τζάνε,Κρ.πόλ.167) | ‘γενναίος’ ‘τους άξους στρατιώτες’ Αχέλ. 2094, Επιτ.) < αρχ. επίθ. άξιος. Πβ. άξος (Κάλυμνος,⁴ Κάρπαθος⁵).

1.Καρπαθίου 1996,565 2.Γ.Χαρτοφύλης 3.Κουμέντος 1991,214 4.Δράκος 1982,81 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5. Μηνάς,Λεξ.111

αξιοσύνη, (η)¹ κ. ‘αξιοσύνη’, από άξος (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

(α)ξύγγι(ν), (το) ‘λίπος’, φρ. ‘αφ’ τη μ-μύα ν-έ ν-εβγαίνει αξύγγι’ (παροιμ.).¹ Είναι το μτγν. αξούγγιον-αξουγγία,(η) < λατ. *axungia*,² και αξύγγιον.³ Η λ. αξύγγι, κατά τον Κ. Καραποτόσογλου,⁴ παράγεται από το μτγν. οξύγγιον = ζύγγι, όπως έχει αποθησαυριστεί η λ. στο έργο των LSJ, σ.1235, με πτώση του αρχικού ο- που έχει προέλθει από την συνεκφώνηση με το άρθρο: το οξύγγιον > το ζύγγιον

- > το *ζύγγι* (Κως)⁵ > το *αζύγγι* με πρόθεση α-. Πβ. *αζύγγι*,⁶ *αζίγγι*⁷ (Ρόδος), *αζούγι* (Σύμη),⁸ *ζύντζι* (Κάρπαθος).⁹
 1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 211 2. Κριαράς, Λεξικό στη λ. 3. Sophocl. λ. *αζούγγιον* 4. Καραποτ. Ροδιακά Ιδιώματα, 47-48 5. Σκανδαλ. Λεξ. 536 6. Παπαχρ. ΛΑΡ, 136 7. Παπαχρ. ΛΡΙ, 67 8. Ζαχαρίου 99 9. Νουάρος 1932, 351
- αό** η πρόθεση *από* με σίγηση -π-, φρ. '*αο μέσα έρκεται*' / '*αο πάνω κατεβαίννει*', *αλλά από κάτω*.¹
 1. Καρπαθίου 1996, 565
- αομέσα** επίρρ. '*από μέσα*'.¹ Πβ. *αομέσα* (Κάρπαθος).²
 1. Καραναστάσης 1987, 149 2. Μηνάς, Λεξ. 113
- αομπρός** επίρρ. '*από εμπρός*', φρ. '*αομπρός σου να τρως*' / '*μωρή, ζορκίσου αομπρός μου, που να σε κάψει το χιόνι!*' (Σπάλοι).¹ Πβ. *αομπρός* (Κάρπαθος).²
 1. Καραναστάσης 1987, 317 2. Μηνάς, Λεξ. 113
- αομπρός πίσω** '*τα μπρος πίσω*' / '*επιστρέφω*', φρ. '*παίρνου ν-τη γ-κόρη ν-αομπρός πίσω κι έρχονται στη μ-μάννα...*'¹
 1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 78
- αοπάνω**¹ επίρρ. '*από επάνω*', φρ. '*αοπάνω είμαι, κατεβαίννω κάτω*'.
 1. Κουρούνης 1982, 452
- αοπέρα**¹ επίρρ. '*από πέρα, απέναντι, εννοώντας την Καρδάμαινα της Κω*', φρ. '*αο πού έρκεσαι; -αοπέρα*' / '*πγοιος θα φέρει αοπέρα σκούπες για να τις πουλήσει, και ασβέστη στη β-βαρέλλα με ν-νερό να το ν-εσβήσει;*'²
 Πβ. *αοπέρα* (Κάρπαθος).³
 1. Καραναστάσης 1987, 136 2. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 394 3. Μηνάς, Λεξ. 113
- αοπίσω**¹ επίρρ. '*από πίσω*', φρ. '*αοπίσω έρκομαι, αφ' το ν-Αη σ-Σάβα*'. Πβ. *αο-πίσω* (Κάρπαθος).²
 1. Κουρούνης 1982, 452 2. Μηνάς, Λεξ. 113
- αοπού**¹ επίρρ. '*από πού;*', φρ. '*-αοπού έρκεσαι; -αφ' τη γ-Κοφτάκα*'².
 1. Κουρούνης 1982, 452 2. Κοφτάκα, (η), τοπωνύμιο στην περιοχή του Μαντρακιού (= κοφτή πέτρα), βλ. Παπαχριστοδούλου 255
- άουλι παπάουλι**¹ γι' αυτούς που λένε ασυναρτησίες, *άλλα κι'άλλα* | '*και σε περίπτωση θανάτου*', φρ. '*έφνε ν-άουλι παπάουλι*' / '*αυτός είναι ν-άστα να πάει, άουλι παπάουλι*', πιθ. λ. ονοματοποιημένη. Πβ. στην Κάρπαθο *άουλα* '*χωρίς τη θέληση*'.²
 1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 112
- αουμάς, (ο)**¹ και *άομας*,² *αομάς*, *άομα*, (το),³ *κοίτη*, (η)⁴ (βλ. λ.) '*ορνιθόνας*' | '*τυφλός ημιπόγειος, συνήθως, χώρος που χρησίμευε ως αποθήκη για καυσόξυλα και ως κοιτώνας ζώων και πουλερικών*',⁵ φρ. '*...θα πάω σ' ένα ν-άομα ν'αρπάξω δγνο όριθες...*'⁶ Η λ. σχετίζεται με τις λ. *κομή*, *κουμάσι* του Ησύχιου '*κομάς· θεραπείας και τα σφόρβια, ...κουμάσι· το των ορνίθων οίκημα*'⁷: *κουμάσι* > *κουμάς* > *γουμάς* > *αγουμάς*⁸ (Κως), > *αουμάς*. Πβ. *α(γ)ουμάς*, *αομάς*, *ναουμάς* (Κως),⁹ *κουμάς* (Καστελλόριζο),¹⁰ *γουμάς* '*αρνοκέλλι*' (Χάλ-κη),¹¹

αομάς (Σύμη),¹² κούμος (Κάρπαθος).¹³

1.Καραναστάσης 1987,152, και Αρφαράς,Νίσυρος 79, Καρπαθίου 1996,565, Μαυρουδής 118 2.Βεζύρογλου 325 3.Κουρζής 290 4.Αρφαράς, ό.π.40,51 5.Μαυρουδής ό.π. 6.Βεζύρογλου ό.π. 7.Αμαντος, Λεξικογραφικόν Αρχείον 6(1923),113 8-9.Σκανδαλ.Λεξ.40 10.Κομνηνός 93 11.Τσοπανάκης 1949,33,113 12.Μιχαλαριά 1,57 13.Μηνάς, Λεξ.423

αουρίδι(ν), (το)¹ ‘πολυετές, πολύκλαδο και μικρόφυλλο ζιζάνιο των χωραφιών’, που χρησιμοποιούσαν για προσάναμμα του φούρνου, φρ. ‘πάαινε να φέρεις αουρίδια να ἔγομε ν-το φ-φούρνο’ / ‘ε, κακόμοιρε, με τ’αουρίδι μ-παίρεις!’, για να φτιάχνουν σκούπες για το αλώνι ή το σπηλάδι (βλ.λ.) ή για να σκεπάζουν τα σταφύλια στις κληματαριές και να τα προφυλάσσουν από τα πουλιά.¹ Επιστημ. ούλον το υπερικόν, λατ. hypericum crispum. Παλαιότερα στη Νίσυρο το χρησιμοποιούσαν ως διουρητικό κατά της ψαμμιάσης,²

‘...και τώρα σε κουρώννουνσι μαζίζι με τ’ αουρίδια’³ /

‘πγοιος εις τ’ αλώνι αποβραδής αουρίδι μ-πάει να βάλει

και πγοιος ζωμένει στο Λακχί, στο Άργος, στο Τριάλλι;’⁴

Λέγεται και αούριστρας,(ο),⁵ πληθ. αουρίστροι.⁶ Ο τ. αουρίδι από το αρχ. επίθ. άωρος > άγωρος > άγουρος > άουρος > αουρίδι, με κατάλ. -ίδι από τον πληθ. αουρίδια,(τα),⁷ ενώ ο τύπος αούριστρας είναι πιθανόν να προέρχεται από σύμφυση των άωρος + άγρωστις με επένθεση -ρ-, κατά τα ονόματα σε -ας, πβ. άουστρος, άωστρος στην Κω,⁸ αουστρίδα,(η) στη Λέρο,⁹ άκλωστρος στην Κάρπαθο με επίδραση της λ. κλωστή.¹⁰

1.Καραναστάσης 1987, 159 και Καρπαθίου 1996,565, Χαρτοφύλης 1984,248 2. Καρπαθίου ό.π. 3.Μπαλαλάς 1981,43 για τον ασπίλλα 4.Σακελλαρίδης Μ. 2007,380 5. Καρπαθίου ό.π. και Κουρζής 288 6.Καρπαθίου ό.π. 7.Μηνάς,2003,198 8.Σκανδαλ. Λεξ.84 9.Κρεκούκιας,Λέρος,67 10.Μηνάς,Λεξ.55

αουροξύπνημα, (το) κ. ‘πρόωρο ξύπνημα’ | ‘πρόωρη διακοπή του ύπνου’. Από αουροξύπνω (βλ.λ.).

αουροξύπνω ‘ξύπνω χωρίς να χορτάσω ύπνο, κακόκεφα, με δύσθυμη ψυχική κατάσταση’,¹ και παθητική μτχ., ως επίθετο, αουροξύπνημένος ‘αυτός που ξυπνά κακόκεφος’, φρ. ‘αουροξύπνημένος είναι! μη ν-του μιλάτε!’ Από αουρο-+ ξύπνω.

1.Καρπαθίου 1996,565

άουρος, (ο)¹ επίθ. (για καρπό) ‘αυτός που δεν ωρίμασε’, φρ. ‘άουρα ἴν’ ακόμα τα σταφύλλια’ | (για προσ.) ‘νεαρός, αγόρι, παλληκαρόπουλο’¹ | (μτφ.) ‘ο οξύς και απότομος στο χαρακτήρα’,¹ φρ. ‘άουρος είναι γ-κ’ έ σ-σηκώννει πολλά λόγια!’ | το ουδέτ. άουρο(ν) ‘απότομο ύφος’, φρ. ‘έπγιασέ ν-το μ-με το άουρο γ-και τώρα το φ-φοάται όπου το δ-δει’.¹ Από το μσν. επίθ. άγουρος (< επίθ. άγωρος < αρχ. επίθ. άωρος). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).² κ.α.

1.Καρπαθίου 1996,565, και Παπαδόπουλος 1909,82, Καζαβής 179 2.Μηνάς,Λεξ.113

αουστ(γ)ιότικες, (οι) (Νικιά) ‘ποικιλία μικρών σφαιρικών απιδιών, που ωριμάζουν συνήθως τον Αύγουστο, από όπου και η ονομασία’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,217

Άουστος, (ο) ο μήνας *Αύγουστος*, *Άουστος επάτησε, ν-άκρια του χειμώνα*¹ /
*Άουστε τραπεζζοφόρο, να 'σου δγνο φορές το χρόνο*¹ /

και παραλλαγή:

*Άουστε τραπεζζοφόρε, να 'σου ν-τρεις βολές το χρόνο*² /
*από Άουστο χ-χειμώνα γ-κι' από Μάρτη καλοκαίρι*¹ /
*μήτ' ο Μάρτης καλοκαίρι, μήτ' ο Άουστος χειμώνας*² /
*Άουστο ν-αγκάλλιαζζε, μοναχοθέριζζε*² /
*'τ' Αούστου τα μεσάνυχτα του Μα το μεσημέρι*²

είναι μερικά γνωμικά και παροιμίες νισύρικες για τον Αύγουστο. Η λ. *Αύγουστος* < λατ. *Augustus* 'σεβαστός', προσωνυμία που δόθηκε το 27 π.Χ. από τους Ρωμαίους στον αυτοκράτορα Οκταβιανό και στον έκτο μήνα του ημερολογίου τους, που μέχρι τότε ονομαζόταν *Sextilis* 'έκτος' (πρώτος μήνας ήταν ο Μάρτης).

1.Καρπαθίου 1996,565 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,58

αόψε επίρρ. 'αόψε, σήμερα το βράδυ':

αόψε τό'δα τ' όνειρο πικρό φ-φαρμακωμένο
πως θέλ' α με σκοτώνουσι άδικα το καμένο
(τραγούδι της αγάπης).¹

Από το μσν. *απόψε* (< αρχ. *αποπέ* < *απ' οπέ*). Πβ. *πόψε, πόπι* (Κάλυμνος),² *πόψε* (Κως,³ Αστυπάλαια⁴).

1.Σακελλαρίδης Κ.1965,150 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.633 4.Καραναστάσης, Αστυπ.95

αοψεσινός, (ο), αοψινός¹ επίθετο 'αοψινός, που ανήκει στη σημερινή βραδιά'. Από *αόψε* (βλ.λ.) κατά τα *περσινός, χτεσινός, βραδινός* κ.τ.ό.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωμικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

απαζζαλή, (η) 'ζημιά, κυρίως αυτήν που προκαλούν τα ζώα στα χωράφια',¹ φρ. *'ελάτε να δείτε απαζζαλή μ-που κάμασι ν-τα βόδγια*² | 'ζημιά, καταστροφή σε καλλιέργειες ή σε ζώα', φρ. *'...ετραβήξα γ-κατά το Λιμένι, 'α βγκούσι θ-θέλει κι'α κάμουσι ν-απαζζαλή στα ζζα μας*.³ Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα. Στη μεσαιωνική δημόδη γραμματεία απαντούμε το ρ. *αποζαλίζομαι* 'ξεζαλίζομαι' ('να αποζαλισθούν από της θαλάσσης τον βρόμον' (Επιτ. 1,159) < *αποζαλή > *απαζζαλή*, με υποχωρητική αφομοίωση, πιθ. με σημασιολογική μετάπτωση.

1.Καρπαθίου 1996,565 2.Παπαδόπουλος 1984,278 3.Σακελλαρίδης Γ. 1987,190

απαζζαλής, (ο)¹ 'ο ασυνεπής, αυτός που δεν τηρεί τις υποχρεώσεις του', βλ. λ. *απαζζαλή*.

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

απάθρωπος, (ο) επίθ. από το κ. *απάνθρωπος* 'βάρβαρος, αντικοινωνικός':

δύσκολο ν-είναι ν-να γενεί χοιρού μαλλί μετάξι,
των ν-απαθρώπω ν-τα παιδγιά να'χον ν-τιμή γ-και τάξη (παροιμ.).¹

μεγάλο ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα παίζει η καταγωγή.

1. 'Νισυριακά Χρονικά' 1,212

απάκι(ν), (το)¹ ‘το περιτόναιο της κοιλιάς’, κυρίως του χοίρου, φρ. ‘από το *απάκι γ-κάμνομε ν-τη μ-παρτενικιά μ-μύλλα*’. Η λ. στον μσν. σημαίνει ‘κρέας από την περιοχή των νεφρών ζώου, συνήθως καπνιστό ή παστό’ (‘*ακρόπαστον απάκιν σύμπλευρον εμαγείρευον*’ Προδρ.ΠΙ240, Επιτ.). Η λ. (9^{ος} αι. και στο Meursius) πιθ. < τουρκ. *arak* ‘καπνιστό κρέας’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

απακουστά επίρρ. ‘εξ ακοής, από φήμη’, φρ. ‘*απακουστά τό’χω*’ (το έμαθα εξ ακοής)¹ / ‘... *ήξερα κ’εγώ απακουστά που βάλλου μ-πίτερα οι παλλίες γεναίκες ζ-ζεσταμένα* (ενν. *πάνω στη γ-κοιλιά*)’.² Είναι το μσν. επίρρ. *απακουστά* ‘ιδ.’ (‘*γνωρίζω το κι απακουστά γροικώ το*’ Θησ. Πρόλ. [81], Επιτ.) < από+ακουστά < επίθ. *απακουστός* (Ι.Α. πβ. μτγν. *επακουστός*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).³

1.Καρπαθίου 1996,565 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,146 3.Μηνάς, Λεξ.114

απαλαιός, (ο)¹ επίθ. ‘παλαιός, αρχαίος’, φρ. ‘*αυτά ’ν’ απαλαιά τραούδια*’ / ‘*απαλαιά ν-νισύριο σπίτι*’ / ‘*τω ν-απαλαιώ ν-τα λόγια με το β-βεζζενέ*’, για σύσταση να ακούεται η γνώμη και η συμβουλή των γερόντων.² Η λ. από συνεκφορά *τα παλαιά > τ’ απαλαιά > απαλαιά*, αρσεν. *απαλαιός*.

1.Καραναστάσης 1987,154, Μαστρογιάννης 52 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,241

(α)παλλαρός, (ο)¹ επίθ. ‘παλαβός, ανόητος, ανισόρροπος’, φρ. ‘*απαλλαρός είναι, ’έ ν-ηξέρι είναι μ-που λέει*’. Είναι το μσν. επίθ. *παλαβός* ‘ιδ.’ (‘*παλαβούς τους λέγουνε τους ξένους εις τα ξένα*’ Περί ξεν.56, Επιτ.). Από επίθ. *παλαλός* (σήμερα στον Πόντο) < μτχ. *απολωλός* του αρχ. ρ. *απόλλυμι* με ανομοίωση *λ-λ > λ-ρ*, και συνεκφορά από τον πληθ. του ουδετέρου *τα παλαρά > απαλλαρά*, με δίπλωση *-λ-* στο ιδίωμα της Νισύρου, και ύστερα αρσεν. *απαλλαρός*. Πβ. *παλλαός* (Κως),² *παλλ’αρός* (Ρόδος),³ *παλταβός* (Αστυπάλαια).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,83, Καζαβής 179, Κουρζής 314 2.Σκανδαλ.Λεξ.554 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 461 4.Καραναστάσης, Αστυπ.91

απαλλία, (η)¹ ‘ο δροσερός καιρός’, φρ. ‘*’έ ν-ελόνεμα γιατί ’το ν-απαλλία*’. Και *απαλλία*,² με συνίζηση. Από το επίθ. *απαλός > απαλία*, κατά τα *νήνεμος-νηνεμία, άνεμος-ανεμία*. Πληθ. ουδετ. *απαλλία,(τα)* ‘τα νγρασιασμένα, τα νοτισμένα στάχυα από την πρωινή δροσιά’.³ Πβ. *απαλοταρέα,(η)* ‘ήπιος άνεμος’ (<*απαλός + ταρός* ‘αέρας’) (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,159 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Κουρζής 289 και Χαρτοφύλης 1984,244 4.Μηνάς, Λεξ.114

απαντώ¹ ‘συναντώ’, βλ.λ. *παντήχνω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

απαρπάζζομαι ‘φοβούμαι, τρομάζω’, φρ. ‘...*κακόμοιρε, απαρπάχηκα με τις φωνές σου!*...’¹ / ‘*απαρπάχηκα που το ν-είδα, ήτο ν-ούλλο ν-αίματα!*’ Και *απορπάζζομαι*,² φρ. ‘*επορπάχηκα με το δ-δυνατό γ-κρότο!*’ Είναι το μσν. ρ. *απαρ-πάζω* / *αφαρπάζω* ‘αρπάζω’ Γλυκά, Στ.64, Επιτ. (< από+αρπάζω). Πβ. *απαρπώ* ‘αρπάζω’ (Κάρπαθος).³

1.Παπαδόπουλος 1984,279 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.117

απάρτενη, (η) ‘απάντρευτη, λεύτερη’. Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *απάρτενος* < *απάρθενος*, για την ετυμολογία του οποίου υπάρχουν τρεις εκδοχές: α) < α- προ-θετ.+ *παρθένος*, β) < *αι-πάρθενος* και γ) < *ευ-πάρθενος* (Π). Πβ. όμως το μσν. ε-πίθ. *απαρθενός* ‘αληθινός, πραγματικός’ (‘*τα μεγάδια...τ’ απαρθενά*’ Πιστ.βοσκ. 15,101) και το μσν. επίρρ. *απαρθενά* / *απαρθινά* / *απαληθινά* ‘πραγματικά, αληθινά’ (‘*τούτο το λέγει απαρθινά*’ Κατζ.Β’11, Επιτ.) < επίθ. *επαληθινός < αρχ. έκφρ. ‘*επ’ αληθεία*’. Πβ. *απάρτενον* ‘καθαρό, αγνό’ (Κάρπαθος),² *απάρτενος* ‘αγνός, παρθέ-νος’ (Κως),³ *απάρτενα* ‘απάντρευτα’ (Καστελλόριζο),⁴ *απάρτενον* ‘παρθένο’ (Σύμη),⁵ *απάρτενον κορίτσι(ν)* ‘αγνό, παρθένο’ (Ρόδος).⁶

1.Αρφαράς 1978,39 2.Μηνάς,Λεξ.116, όπου και ‘*απάρθινου χωράφ*’ ‘παρθενικό, γόνιμο χωράφι’ (Σάμος) 3.Σκανδαλ.Λεξ.86 4.Κομνηνός 78 5.Μιχαλαριά 1,58 6.Παπαχρ.ΛΡ1,70

απάτης, (ο)¹ ‘ο μούστος που τρέχει από τον ληνό, πριν πατηθούν τα σταφύλια’ φρ. ‘*καθάρισε καλά καλά το ηχειό που’α τρέζει ο απάτης*’, από τον οποίο μάλιστα γίνεται καλό κρασί. Στα Νικιά λέγεται *αστραγαράης* (βλ.λ.). Από α-στερητ.+ *πατώ*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Ρόδος).²

1.Καζαβής 179 2.Παπαχρ.ΛΡ1,70

απατός, (ο) (μου, σου, του), πληθ. *απατοί,-ές* (μας, σας, τως) οριστική αντων. ‘εγώ ο ίδιος’, φρ. ‘*κάθε παιδί απατό ν-του γαργιέται κι απατό ν-του μισκίεται*’.¹ Επίσης *ατός*:

*‘άθροπος κακορίζζικος ατός του κι απατός του
κάμνει κακά της ννιότης του που ‘έ ν-τα κάμν’ οχτρός του’² /
‘παινέσεις ‘έ μ-παινέσεις τους, ατοί τω μ-παινεμένοι,
είναι κι από ψηλή γ-γεννιά κι αρκοντανεθρεμμένοι’³*

και *πατός*:

*‘έ ν-το ‘καμνε για μαεδγιά, ήτο ν-το φυσικό ν-του,
στη γ-γειτονιά ν-τα ρόεβγε και χαίρετο μ-πατός του’⁴*

Είναι η μσν. αντων. *απατός* ‘*ιδ.*’ (‘*τούτο το συντυχαίνω γιατί απατός μου το ‘χα δοκιμάσει*’ Πιστ.βοσκ. V1,9, / ‘*πράγμα απατόν του φανερό ‘ναι*’ Πιστ.βοσκ. V6,283, Επιτ.). Από αρχ. δωρικό τύπο *αυταυτός* < *αυτός αυτός*.⁵ Πβ. *απατός, ατός, πατός* (Κως),⁶ *ατός* (Σύμη,⁷ Αστυπάλαια,⁸ Χάλκη⁹), *απατός, ατός, αγδός* (Καστελλόριζο).¹⁰

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,237 2.Σακελλαρίδης Κ. ό.π.43 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965,195

4. Μαυρουδής 16 5.Τσοπανάκης 1992,70 όπου και αρκετή βιβλιογραφία 6.Σκανδαλ. Λεξ.86 7. Μιχαλαριά 1,82 8.Καραναστάσης, Αστυπ.68 9.Τσοπανάκης 1949,76,102 10.Κομνηνός 27,62,73

απέ, *απέκα* επίρρ. ‘*ύστερα, έπειτα*’,¹ φρ. ‘*κάμνει το θ-θεοφοβούμενο γ-και απέ ‘έ φ-φήννει κόρη ν-ακυνήγητ’ / ‘ένα σ-σωρό μ-μαϊδγιά μαεύγει κι απέκα όλλο γ-κλαίεται*’.² Είναι το μσν. επίρρ. *απέ, απέκει* ‘*ιδ.*’ (‘*ο Θεός εις εμάς βοήθεια ας ένα κι απέ...θέλουν μας συμπαθήσει*’ Θησ. [Foll.]131 / ‘*ενέγνωθεν τα γράμματα και απέκει εφίλησέν τα*’ Διγ.Εsc.303, Επιτ.) < πρόθ. *από* και *από* + *εκεί* αντίστοιχα. Πβ. *απέ* (Κως,³ Σύμη⁴), *απέ, απέκον* (Ρόδος).⁵

1.Κουρζής 288 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.86
4.Μιχαλαριά 1,59 5.Παπαχρ. ΛΡ1,70

απέζζωστος, (ο) στερητ. επίθ. ‘ανυπόδητος’.¹ Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδ/κά ιδιώματα με πιθανή προσέγγιση από α- στερητ. + αρχ. *πέζα, (η)* ‘πόδι’ (< ι.ε. ρίζα **red-* ‘πόδι’ + επίθημα -*ja*), πβ. το αρχ. επίθ. *άπεζος, -ον* ‘ο χωρίς πόδια’.

1.Παπαδόπουλος 1909,82, Καζαβής 180, Κουρζής 288

απεικάζω ‘συμπεραίνω, αντιλαμβάνομαι, εννοώ’ | ‘μαντεύω’,¹ φρ. ‘*δε σ-σ’ απεικάζω*’,² / ‘*εργήσα ν-νά’ ρτουσιν, απεικάζω πως αύριο θά’ναι ν-εδώα*’. Είναι το αρχ. ρ. *απεικάζω* (< από + *εικάζω*). Πβ. *πεικάζω* (Κως,³ Ρόδος⁴), *ξεικάζω* (Κάλυμνος),⁵ *πεικάντζω, πεικώ* (Κάρπαθος,⁶ Αστυπάλαια⁷).

1.Παπαδόπουλος 1909,83 2.Καζαβής 180, Κουρζής 288 3.Σκανδαλ.Λεξ.580 4.Παπαχρ.ΛΡ1,482 5.Δράκος 1982,153 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.704 7.Καραναστάσης, Αστυπ.92

απέρατος, (ο) ‘η άπειρη έκταση’ στη φράση ‘*α σου χαρίσω το ν-απέρατο*’.¹ Είναι το αρχ. στερητ. επίθετο *απέρατος, -ον* ‘ατελείωτος, απέραντος’ (< α- στερητ. + *περατόω*).

1.Καραναστάσης 1987,160

απήανος, (ο) και *απηανιά, (η)* (Νικιά) το γνωστό φαρμακευτικό φυτό της ελληνικής χλωρίδας, επιστημ. *ruta chalapensis*, φρ. ‘*έπλυννά του το β-βούζζουνα μ-με απήανο για να στίψει*’. Από αρχ. *πήανον*, αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. δάνειο μεσογειακής προέλευσης με επίθημα -*ανον*, πβ. *λάχανον, βάκανον* (Π), ο τύπος *απήανος, (ο)* κατά το *σέλινον-σέλινος* με πρόθεση α-, και ο τ. *απηανιά, (η)* κατά το *αλυγαρ(γ)ιά*. Πβ. *απήανος, βρωμαπήανος* Ρόδος),¹ *απήανος* (Κάρπαθος,² Κάλυμνος³).

1.Παπαχρ.ΛΡ1,70 2.Μηνάς,Λεξ.118 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

απηλογιά, (η)¹ ‘απάντηση, απόκριση’, φρ. ‘*ερώτου ν-τη γ-κι’ απηλογιά ’έ μ-μού ’δωκε*’. Βλ.λ. *απηλοούμαι*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

απηλοούμαι ‘απαντώ, αποκρίνομαι’, συχνοί στο ιδίωμα οι ρηματικοί τ. *απηλοάται, απηλοήθη*,¹

‘*ρωτώ τα δούπλα που περνού, μα κείνα ’έ ν-αφκρούνται,*

εκείνα ν-ει μ-περήφανα και ’έ ν-απηλοούνται’² /

‘*...και στόμα ν-ν’ απηλοηθεί στη φ-φοερά ν-τη γ-κρίση*’

(Από το μοιρολόι της Παναγιάς)³

Από *απολογούμαι*, με επίδραση την αύξηση. Πβ. στο Somav. *απηλοούμαι*, επίσης *(α)πηλοούμαι* (Κάρπαθος),⁴ *πολοούμαι* (Κως,⁵ Αστυπάλαια,⁶ Κάλυμνος,⁷ Σύμη⁸).

1.Παπαδόπουλος 1909,82 2.Ιω.Λογοθέτης 80 3.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 4.Μηνάς, Λεξ.119 5.Σκανδαλ.Λεξ.616 6.Καραναστάσης, Αστυπ.95 7.Δράκος 1982, 178 και Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 8.Μιχαλαριά 3,83

απής¹ επίρρ. χρον. ‘αφότου’, φρ. ‘*απής ήρτες, ’έ ν-επέρασες αφ’ το σίτι*’. Στα Νικιά *αφούς*.² Η λ. από συνεκφορά *αφ’ ής* (ενν. *ώρας, ημέρας*) > *απής*, πβ. το

μσν. *απίν* (και στην Κω³) ‘*απίν εκάμασιν πολλές χαλάστρες, εσχόλασαν*’ Κρι-
αράς, Λεξικό στη λ. *απής*). Ο Κων/νος Μηνάς⁴ γράφει *απείς* ‘αφού’ < *επεί*, με
παρετυμολογία προς την *από*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 115 λ. *σε-
λαμέθι* 3. Σκανδαλ. Λεξ. 87 4. Μηνάς, Λεξ. 117

απησπότε¹ και *απησπίς*¹ επίρρ. ‘από πότε’, φρ. ‘*απησπότε έχω να σε δω*;’ < *απής*
(βλ. λ.) + *πότε*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

απήτι(ς) ‘αφ’ ότου, ευθύς ως, όταν’, φρ. ‘*απήτ’ ήμπε ν-εις το σκολείο*’.¹ Είναι το
μσν. *απήτις* ‘ιδ.’ (‘*κι’ απήτις εθρηνήσαμεν κ’ εκλάψαμεν ομάδιν, // τότε την ε-
ρωτήσαμεν...*’ Κριαράς, Λεξικό στη λ.) < σύμφυση *απής* (βλ. λ.) + *από τις*² ή
αναλογικά με άλλα επιρρ. *σε -τις* διαφορετικής γραφής *απείτις* (βλ. Λαμπρινός
1981, 267, Επιτ. λ. *απήτις*). Πβ. *απείτι(ς)* (Κάρπαθος),³ *πίτι* (Κως),⁴ *πίτι* ‘μόλις,
στη στιγμή’ (Ρόδος).⁵

1. Καραναστάσης 1987, 142 2. Ι. Λ. στη λ. *αφήτι* 3. Μηνάς, Λεξ. 118 4. Σκανδαλ. Λεξ.
599 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 503 όπου < τουρκ. *bitti*, και Ν. Ανδριώτης, Ετ. Λεξ.

απλυσκιά, (η)¹ ‘ακαθαρσία, το να μην είναι κάποιος ή κάτι πλυμένο’, φρ. ‘*βρομο-
σκανίζζει αφ’ τη ν-απλυσκιά*’. Από μτγν. *απλυσία*, πβ. το μσν. *απλυχιά*, ‘*η αλου-
χιά κι η απλυχιά τα είχενε καμένα*’ (Θρ. Κύπρ. 535, Επιτ.).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

απλωταργιά, (η) βλ. λ. *αμπέλι*.

απλώτρια, (η) ‘ένα ισόπεδο μέρος του κτήματος στρωμένο με ξηρά χόρτα, μάζες,
φτερούδες κ.λπ., πάνω στο οποίο άπλωναν τα σύκα ή και άλλους καρπούς για
να ξηραθούν’.¹ Πβ. *απλώτρα, η* (Ρόδος),² *απλωταρέα*, *απλωταριά*, *απλώτρια*, *α-
πλώστρια* ‘μέρος όπου απλώνουν τα ρούχα’ (Κάρπαθος).³

1. Παπαδόπουλος 1909, 81, Κοντοβερός 317, Χαρτοφύλης 1984, 252, Αρφαράς 1978,
46, Μαυρουδής 119 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 71 3. Μηνάς, Λεξ. 120

αποβλήματα, (τα)¹ ‘αποφάγια’, φρ. ‘*πάαινε να δίξεις τ’ αποβλήματα στο χ-χοίρο*’ /
‘*σιγά μη φ-φάω τ’ αποβλήματά σου!*’ Είναι το αρχ.-μσν. ουσιαστικό *απόβλη-
μα, (τα)* ‘ο, τιδήποτε αποβάλλεται ή είναι για πέταμα’ (< *αποβάλλω*).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αποβορδινιάζω ‘μπαγιατεύω, χάνω τη φρεσκάδα μου’, φρ. ‘*αποβορδίνιασε ν-
το φαί*’.¹ Πιθ. η λ. , που πήρε άλλη σημασία, να συνδέεται με τους τ. των μσν.
ρημάτων *βορδωνιάζω*, *βουρδωνιάζω* (πρόκειται για πάθηση των γερακιών) και
βορδωνίζω (Ι. Λ.): *από* + *βορδώνι* (< ουσιαστ. *βορδώνιον* < μτγν. ουσιαστ. *βόρ-
δων* ‘μουλάρι’ < λατ. *burdo*) + κατάλ. *-ιάζω* > *αποβορδωνιάζω* > *αποβορδιν-
ιάζω*, με υποχωρητική αφομοίωση *ο-ι* > *ι-ι*. Πβ. *βορτονιάζω* ‘οργίζο-
μαι’ (Κάλυμνος).²

1. Παπαδόπουλος 1909, 83, ο ίδιος 1984, 279 2. Δράκος 1984, 129, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

αποβορδινός, (ο) επίθ. ‘μπαγιατικός’, φρ. ‘*αποβορδινό ν-αβγό / ψωμί*’.¹ Πβ. και
βλ. *αποβορδινιάζω*. Πβ. *βορδώνιν* (για σπαρτά) ‘μεστομένα’ (Κάρπαθος).²

1. Καζαβής 180 και Κουρζής 288 2. Μηνάς, Λεξ. 199

απόδαυλος, (ο) (Νικιά) ¹ ‘το ξύλο που δεν καρβουνοποιήθηκε στο καμίνι και έμεινε μισοκαμένο’. Τα *απόδαυλα* τα έβαζαν σε ένα μικρό καμίνι, που το έλεγαν *απόδαυλο*, για να καούν: ¹ *από* + μσν. ουσιαστ. *δαυλός* ‘ξύλο προορισμένο να καεί’ (‘βάστα τούτους τσι δαυλούς, προθυμερά τσι πιάσε’ Θυσ.740, Επιτ.) < αρχ. ουσιαστ. *δαλός* ‘κομμάτι φλεγόμενου ξύλου’ (< *δαF-ελός*, πβ. *δαίω* ‘ανάβω, πυρπολώ’), δεσ και *δαύλον, (το)* ‘μισοκαμένο ξύλο’: ‘*δαύλον· ημίφλεκτον ξύλον*’ (ΗΣύχ.). Πβ. *αποαύλι* ‘το υπόλοιπο δαυλού’ (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,229 2.Μηνάς,Λεξ.121

αποδγιαλεούδια, (τα) ‘ό,τι απομένει μετά τη διαλογή’, φρ. ‘*αποδγιαλεούδια σου δώκασι*’. Πληθ. του *αποδγιαλεούδι*. Πβ. *ποδγιαλεούδια* ‘σκύβαλα’ (Κως),¹ *αποδιαλεούδι*, *αποδιαλέουρον*, *αποαγλέουρον* (Κάρπαθος).²

1.Σκανδαλ.Λεξ.608 2.Μηνάς,Λεξ.122

αποδιξιμιά, (το) ‘το άχρηστο, αυτό που έχει απορριφθεί’,¹

‘τ’ *αποδιξιμιά γ-καράβι σ-σε καλό λ-λιμνιόνα μ-πάει*’ (παροιμ.),

για κάτι που το θεωρούσαν χαμένο και στο τέλος σώζεται, ή για επιτυχία και πρόοδο ανθρώπου που δεν του έδιναν καμιά αξία ²: *από* + *διξιμιά* (< *δίχνω/δίχτω* ‘ρίπτω, πετώ’).

1.Κουρζής 288 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,51

αποδοκέφαλο, (το) ‘η κεφαλή του χοίρου με τα πόδια και το στομάχι, βρασιμμένα με σκόρδο’,¹ φρ. ‘*τα μυαλά σου είναι σα ν-τ’ αποδοκέφαλο ν-της νοτιάς*’, για νεαρό άτομο που δεν έχουν πηξει τα μυαλά του ακόμη, όπως το αποδοκέφαλο που δεν πηξει με τη νοτιά, παρά μόνο όταν φυσηξει βοριάς.² Από τον πληθ. *τα ποδοκέφαλα* > *αποδοκέφαλα*, ενικ. *αποδοκέφαλο*, με συνεκφορά. Πβ. *ποκέφαλο* ‘το κεφάλι και τα πόδια σφαγμένου αρνιού ή κατσικιού’ (Κάλυμνος),³ *ποκέφαλα, τα* (Ρόδος),⁴ *αποκέφαλα, (τα)* ‘τα κεφάλια των σταχυών χωρίς ή με κάποιους σπόρους’ (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης1987,184 2.ΣακελλαρίδηςΚ.1983,211 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,513 5.Μηνάς, Λεξ.126

αποδοσίμι(ν), (το) ‘δώρο που αποστέλλεται, συνήθως τρόφιμα’, φρ. ‘*πολλές φορές έστελλε ν-αποδοσίμια στα παιδιά του από τη ζενιτιά*’ /

‘*αυτό ν-τ’ αποδοσίμι μ-μας στα χέργια σου σα’ φτάσει,*

στείλε μας ένα γράμμα σ-σου να μας καθησυχάσει.’¹

Η λ. από το ουδέτ. του μτγν. επιθέτου *αποδόσιμος* ‘αυτός που πρέπει να αποδοθεί όπου ανήκει’.² Πβ. *ποδοσίμι* (Κάλυμνος,³ Κως,⁴ Αστυπάλαια⁵), *ποδοσίμια, τα* (Ρόδος),⁶ *αποσίμιν* (Κάρπαθος).⁷

1.Μπαλαλάς 1981,64 2.Ο Βλαστός (σ.75) προτείνει *αποδοσίδια*, στου Dawkins 2,552 3. Δράκος 1983,202 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.608 5.Καραναστάσης,Αστυπ.94 6. Παπαχρ.ΛΡΙ,511 7.Μηνάς,Λεξ.137

αποζζεύω ‘λύνω τα βόδια από τον ζυγό’¹ | (μτφ.) ‘καταλύω, φτάνω κάπου’,¹ φρ. ‘*ότα ν-ερκόμαστε στο Μαντράκι, αποζζεύομε στον αδερφού μου*’. Είναι το μσν. *αποζεύω* ‘ξεπεζεύω και εγκαθίσταμαι’ (‘*ο αφέντης της Καρύταινας μετά την φαμελιάν του...αποσώσασιν ομού εις την Γλαρέντσα· αφότου αποσώσασιν κι*’

απόζεψαν εκείσε... Χρον.Μορ.Ρ6732, Κριαράς,Λεξικό, στη λ.). Από το αρχ. και μsn. *πεζεύω*, με παρετυμολογία προς την πρόθεση *από*. Πβ. (*α*)*ποντζεύγω*, (*α*)*ποντζέφω* ‘πεζεύω’ | ‘καταλύω σε κάποιο σπίτι’ (Κάρπαθος),² *ποτζεύγω*, *ποτζώ*, *ξεποτζεύγω* (Κως),³ *ποντζεύτσει* (Αστυπάλαια),⁴ *ποτζεύγω* (Κάλυμνος).⁵
1.Καζαβής 180 2.Μηνάς,Λεξ.746 3.Σκανδαλ.Λεξ.609 4.Dawkins 2.99,117,552
5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

αποθαλασσιά, (η) ‘περιοχή της θάλασσας υπήνεμη, προφυλαγμένη από τους ανέμους’ | ‘η σχετική γαλήνη που κατά καιρούς για λίγο αναστέλλει τη φουρτούνα’,¹ ‘*ά δ-δε ν-τους έρτει βολικά σε κάβο να πριαστού, γ-και με τη ν-αποθαλασσιά τη σκάλα ν-να νεβού, ο καπετάννιος τρεις φορές σφυρίζει κι’ αγριεύγει, στρέφον ν-οι παπορόβαρκες και το παπόρι φ-φεύγει.*’¹

1.Μαυροδής 26,119 αναφερόμενος σε εποχές, τότε που άραζαν τα πλοία της γραμμής αρόδο.

απόθεμα, (το) ‘το ελαφρώς υψωμένο σημείο του δρόμου, ή στο οποίο υπάρχει βράχος όπου αποθέτουν οι πεζοί το φορτίο για να ανακουφιστούν’.¹ Το αποτέλεσμα του *αποθένω* (βλ.λ.). Πβ. *αποθώχτρια* (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,150, και Παπαδόπουλος 1984,280, Καζαβής 180 2.Μηνάς, Λεξ. 124

(α)ποθένω ‘αφήνω το φορτίο στο απόθεμα για να ανακουφιστώ’,¹ φρ. ‘*κάμε υπομονή, σε λ-λίο θ-θά’βρομε ν-απόθεμα και θα ποθέκομε ν-να ξεκουραστούμε*’. Και *ποθέτω*.² Από το αρχ. και μsn. *αποθέτω*, αναλογικά προς τα ρ. σε -νω, δεξ *έφθασα-φθάνω, έκλεισα-κλείνω*. Πβ. *θέννω* ‘τοποθετώ’ | ‘βάζω κάποιον να ξαπλώσει στο κρεβάτι’ | ‘σκεπάζω τη ζύμη του ψωμιού’ (Κάλυμνος).³

1.Παπαδόπουλος1984,280 2.Γ.Χαρτοφύλης,ΝισυριακόΛεξιλόγιο(χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

αποθιά, (η)¹ ‘αμέλεια, απροθυμία’, φρ. ‘*μεγάλη ν-αποθιά ν-έχεις! ’έ ν-έχεις καούρι μ-μέσα σου! / ’κακόμοιρε, η αποθιά σου ’έ ν-έχει όρια!*’ Από α-στερητ. + *πόθος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αποκαΐδια, (τα) ‘μισοκαμένα ξύλα’,¹ ενικ. *αποκαΐδι(ν)* (< *αποκαΐω*).

1.Χαρτοφύλης 1984,250

από κεία και *αποκεία* από τη φράση ‘*από εκεί δα*’, φρ. ‘*αποκεία επήασι*’ / ‘*από κεία εκατέβηκε γ-κάτω*’.¹

1.Καραναστάσης 1987,167

αποκλαμός, (ο) ‘ο πλόκαμος του χταποδιού’.¹ Είναι το μsn. *αποκλαμός* (βλ. Κριαράς,Λεξ.) < αρχ. *πλόκαμος* (< θ. *πλοκ-* του *πλέκω* + κατάλ.-*επίθημα -αμος*) με παρετυμολογική εισαγωγή της πρόθεσης *από* και τόνο αναλογικά προς τα ουσιαστ. σε -μός, πβ. *ποταμός, ουλαμός*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάρπαθος),² *ποκλάμι* (Αστυπάλαια).³

1.Καραναστάσης 1987,133 2.Μηνάς,Λεξ.126 3.Καραναστάσης,Αστυπ.94

αποκλειώ¹ ‘κλείω μέσα, περιορίζω, εμποδίζω’, φρ. ‘*επόκλεισε ν-τις κατσίκες στη*

μ-μάντρα'. Από μσν. αποκλείω 'ίδ.' ('απόκλεισε τον πόρο των Καστελλιών' Τζάνε, Κρ. πόλ. 397, Επιτ.), με συνίζηση. Πβ. ίδ. (Κάρπαθος),² ποκλείω (Κάλυμνος),³ ποκλώ (Ρόδος).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 126 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 513

απόκλουθος, (ο) ¹ επίθ. 'ο τελευταίος, αυτός που ακολουθεί κάποιους και είναι τελευταίος', φρ. 'τελευταίο ν-έρκετο ν-το απόκλουθο γ-κλωσσόπουλο'. Από από + κλουθώ, βλ. λ. ακλουθώ.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αποκομμός, (ο) ¹ 'αποτίμηση', φρ. 'το θράσος αυτουνού του ανθρώπου 'έ ν-έχει αποκομμό!' / 'έ ν-έχου ν-αποκομμό ν-οι χάρες της!' Από το μσν. ρ. αποκόπτω 'αποτιμώ' ('τα ποία κάτεργα αποκόψαν τα και αζάζασιν... δύο μιλούνια χιλιάδες γροσία' Μαχ. 324, (Επιτ.)

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αποκούμπι(ν), (το) ¹ 'υποστήριγμα', φρ. 'ήβρε ν-αποκούμπι το θ-θείο ν-του το ν-Αμερικάνο γ-και καλοπερνά!' Από αποκουμπώ 'στηρίζομαι σε κάτι ή σε κάποιον'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αποκούννι(ν), (το) ¹ 'το τελευταίο παιδί της οικογένειας, το υστερότοκο', φρ. 'ο αδερφός μου ο Γ. είναι ν-το αποκούννι μ-μας'. Η λ. από την πρόθ. από+κούνια > αποκούννης-αποκούννι 'το τελευταίο παιδί της κούνιας', πβ. αποκούννι, απόκουνος (Κάλυμνος),² ποκούννης, ποκούννι 'ίδ.', ποκούννικα, (τα) 'τα τελευταία αρνάκια ή ριφάκια που γεννήθηκαν' (Κως),³ ποσπόριν (Ρόδος),⁴ πικούννι (Λέρος).⁵

1. Καραναστάσης 1987, 163 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 612 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 520 5. Γεωργίου 56

αποκουτιά, (η) ¹ 'τόλμη, θάρρος, αφοβία', φρ. 'η αποκουτιά αυτουνού τ' ανθρώπου 'ε λ-λέεται!', και αποκοτθιά.² Από αρχ.-μσν. αποκοτιά, (η) (< επίθ. απόκοτος ή < αποκοτώ+κατάλ. -ιά. Πβ. αποκοτιά (Κάρπαθος).³

1. Παπαδόπουλος 1984, 278 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 3. Μηνάς, Λεξ. 127

αποκουτιάρης, (ο) ¹ 'τολμηρός, ριψοκίνδυνος', φρ. 'τέτριο ν-αποκουτιάρη ν-έ ν-είδασι ν-τα μ-μάτια μου'. Από το μσν. επίθ. απόκοτος (< από-+αρχ. κότος 'οργή') + κατάλ. -ιάρης. Πβ. πόκοτος (Κως),² πεκουτερός (Ρόδος).³

1. Παπαδόπουλος 1909, 83 2. Σκανδαλ. Λεξ. 612 3. Κωνσταντινίδης, Λεξιλόγιον, λ.

αποκοττώ 'τολμώ', φρ. 'έ ν-αποκοτά να βουτθήσει στη β-Βουή! φοάται' / 'θα-μάζζομαι, κακομοίρα, πώς αποκοτάς και μιλάς ετσιά του Πρωτόγερου',¹ και αποκοτθώ.² Είναι το μσν. αποκοτώ 'ίδ.' ('αποκοτά δυο τρεις φορές να το ξεφανερώσει' Ερωτόκρ. Γ' 915) < απόκοτος (βλ. λ. αποκουτιάρης). Πβ. αποκοτθώ, ποκοτθώ (Κάλυμνος),³ αποκοττώ (Κάρπαθος),⁴ ποκοττώ (Κως).⁵

1. Παπαδόπουλος 1909, 83 και Καζαβής 180, Κουρζής 330 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 3. Δράκος 1982, 82 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 127 5. Σκανδαλ. Λεξ. 612

αποκρισάρης, (ο) ¹ ‘απεσταλμένος’. Είναι το μσν. *αποκρισάριος* ‘ιδ.’ (‘*απήλθον αποκρισάριος εις τε τον βασιλέα...και εις τον αμιράν*’ Σφρ., Χρον.72· Διάτ. Κυπρ. 507, Επιτ.) < *απόκρισις*. Ο νισύρικος τύπος και στο Βλάχο.

1.Κουρζής 288

αποκριώννω¹ ‘τρώγω μαζί με άλλους την αποκριά, γιορτάζω την αποκριά’, φρ. ‘*εποκριώσαμε ν-ούλλοι μαζίζι*’. Από *αποκριά, (η)* (< μσν. *αποκρεά* < επίθ. *απόκρεως (ημέρα)* < *από-* στερητ.+*κρέας*). Πβ. *ποκριώννω* (Ρόδος,² Κως³).

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡ1, 514 3. Σκανδαλ. Λεξ.613

απολαργέρω ‘απομακρύνομαι’ φρ. ‘*απολάργαρε ν-ο σκύλλος, μη φ-φουάσαι, έλα κοντά μου*’/

‘*κι αφού απολαργάρασι δγνο μίλλι’ αφ’ το λιμάνι, ο έμπορας αρκίνεψε ν-να παίζζει, να γελάει.*’¹

Από *από+αλαργέρω* (βλ.λ.).

1.Καζαβής 32

απολειφάδι(ν), (το) ¹ βλ.λ. *πολειφάδι*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

απολησμονιάρης,(ο)¹ ‘επιλήσμονας, αυτός που ξεχνά, που λησμονεί εντελώς.’ Η λ. προϋποθέτει το μσν. ρ. *απολησμονώ* (‘*απολησμόνησες τα χθεσινά σου λόγια*’ Ερωτοπ.67, Επιτ.).

1.Παπαδόπουλος 1909,82

απόλυτθα, (τα) τα *λύτθια* τα οποία είχαν κρεμαστεί στις συκιές, ξηρά ήδη, και χρησιμοποιούνται ως τροφή των ζώων’.¹

1.Καραναστάσης 1987,142

απολώ ‘απολύω, αφήνω ελεύθερο’:

‘*και αγωγή σ-σου κάμασι μ-που απολείς τα ζζα σου, και ξεπερνού ν-τη ν-αμπατή γ-και πα’ στου γείτονά σου.*’¹

Από *απολύω*. Πβ. *ξαπολώ, εξαπολώ, ξαπολύω* (Κως),² *αξαπολώ* (Χίος),³ *ξαπολύω* (Κάρπαθος).⁴

1.Μπαλαλάς 1981,129 2.Σκανδαλ.Λεξ.517 3.Άμαντος, Προσθήκαι 138 4.Μηνάς, Λεξ. 611

απολωνιά, (η) (Νικιά) ‘τα άχυρα γύρω από το αλώνι όπου βόσκουνε τα ζώα μετά από το αλώνισμα’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982

απομονή, (η) ‘υπομονή’:

‘*όχχου κακό μ-που τό’παθα και πώς βαστά η ψυχή μου, ποια τό’χει το κουράγιο μ-μου και τη ν-απομονή μ-μου*’¹ / ‘*άθρωπος χωρίς απομονή ν-είναι νυχλάρι δ-δίχως λάδι*’ (παροιμ.)² / ‘*οπού’χει τη ν-απομονή, το μ-πεθυμά θωρεί το*’ (παροιμ.)²

Από *υπομονή* με παρετυμολογία προς την *από*.Πβ. μσν. *απομονή*,³ και *απομονή* (Κάρπαθος)⁴

1.Μπαλαλάς 1981,145 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,301 3.Επιτομή 1,169 4.Μηνάς,Λεξ.132

απονειάινω βλ.λ. *πονέηκα*.

απόννερα, (τα) ‘τα ζουμιά από το πλύσιμο των πιάτων, που μ’αυτά, μαζί με τα αποφάγια, τρεφόταν το *θρεφτάρι*’¹ (βλ.λ.) | ‘τα νερά που αφήνει πίσω του το πλοίο’². Πβ. *απόννερα* και *πόννερα* ‘τα τελευταία νερά μετά την πλύση, το ζύμωμα κ.τ.ό.’ | (ναυτ.) ‘τα νερά που αφήνει πίσω της η πρύμνη του πλεούμενου’ (Κάλυμνος).³

1.Χαρτοφύλης 1984,238 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

απόντο επίρρ. ‘ακριβώς, με απόλυτη ακρίβεια’:

‘ο *Καμπανής* στο *Τρίστρατο* *απόντο* μ-μεσημέρι,
χτυπούσε ν-το λυσγάρι ν-του ο κόσμος για να ξέρει.’¹

Από ιταλ. *arrunto*. Πβ. *απόντου* (Κάλυμνος),² *απόντε* (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Μ.2007,390 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.133

απόπατος, (ο) ‘αποχωρητήριο, αφοδευτήριο’, φρ. ‘*α πάω θέλει ν’αββεστόσω το ν-απόπατο*’, και *αγγειό* (βλ.λ.), *καθοίκι*.¹ Ήδη στο Βυζάντιο ‘εν τη διατάξει του Ζήνωνος γίνεται λόγος περί αποπάτων και αφεδρώνων’.² Από *αποπατώ*, με υποχωρητικό σχηματισμό. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Σύμη,⁴ Ρόδος,⁵ Κάρπαθος⁶), *πόρευση*, *χρεία,η* (Κάρπαθος),⁷ *χρεία* (Λέρος).⁸

1.Καρπαθίου 1996,231 2.Κουκουλές ΒΒΠ 4,310 3.Σκανδαλ.Λεξ.92 4.Μιχαλαριά 1,62 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,73 6.Μηνάς,Λεξ.135 7.Μανωλακάκης 210,219 8.Γεωργίου 57

απόπλυμμα, (το)¹ ‘το ακάθαρτο νερό που προέρχεται από το πλύσιμο’. Είναι το αρχ.-μσν. *απόπλυμα, (το)*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αποπόρδι(ν), (το)¹ (μτφ.) ‘τιποτένιος, ασήμαντος, χωρίς καμιά αξία’, φρ. ‘*εμίλησε γ-και το αποπόρδι!*’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

απόρακο, (το) ‘το τελευταίο ούζο που βγάζουν κατά την απόσταξη’.¹ | ‘είδος δυνατού ούζου.’ Από πρόθ. *από+ρακί* (< τουρκ. *raki* < ινδ. *arrak* ‘οινόπνευμα από ρύζι’).

1.Καρναστάσης 1987,169

αποριζζής¹ επίρρ. ‘από τη ρίζα’, φρ. ‘*έκοψε με το πριόνι ν-αποριζζής τη σ-συκιά μ-πού’το γ-κοντά στο βαστάδι*’. Από πρόθ. *από + -ριζής* (< *ρίζα*), κατά τα επιρρήματα σε *-ής*, όπως *καταγής*, *καταμεσής* κ.τ.ό.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

απορπίζω ‘απελπίζω, κάμνω κάποιον να χάσει την ελπίδα του, τον απογοητεύω’:

‘*μη ν-απορπίζεις άνθρωπο με τη δ-δική σ-σου γνώση,*
γιατί ’έ ξέρεις ο Θεός τι τέλος θα σου δώσει’¹

Είναι το μσν. ρ. *απορπίζω* ‘ιδ.’ (Φλώρ.728, Διγ.Ανδρ.334, Επιτ.) < αρχ. *απελπίζω*. Πβ. *απορπίντζω* (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,50 2.Μηνάς,Λεξ.136

απόρτωτος, (ο) στερητ. επίθ. ‘αδέσποτος, χωρίς πόρτες’:

‘...γή τα *κισηροκρέμμαρα τ’απόρτωτα σπηλάδια*...’¹

Από *α-* στερητ. + *πόρτα*. Η λέξη είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώ-

ματα.

1.Ιω.Λογοθέτης 128

αποσβολώννω ‘κάμνω κάποιον να βρεθεί σε αμηχανία’, φρ. *‘μάννα μου, είπα τούτα και το ν-αποσβόλωσα, ’έ ν-ήξερε ν-είντα μ-π’α πει’*, και παθητική μετοχή *αποσβολωμένος* ‘σαστισμένος και άφωνος από έκπληξη’, φρ. *‘επόμεινα αποσβολωμένος απ’ αυτά πού’κουσα!’* Από μσν. *αποσβολώ* < μτγν. *αποσβολούμαι* (< *από+ασβολώ*) ‘μαυρίζω με καπνιά’ | ‘θαμπώνω’ | ‘καταστρέφω’ < *άσβολος(η)* ‘καπνιά’ < ι.ε. ρίζα *as ‘ξηρότητα’ (πβ. σανσκριτ. *asah* ‘στάχτη’) + *-βολος* (< *βάλλω*). Πβ. *ποσβολώννω* (Κάλυμνος,¹ Κως²), *αποσβολώννω* (Κάρπαθος),³ *ποσβολώννουμαι* (Ρόδος),⁴ *ποσβουλώννω* (για πληγή) ‘υποχωρώ’ (Σύμη).⁵
1.Δράκος 1983,205 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Σκανδαλ.Λεξ.622 3.Μηνάς,Λεξ.136
4.Παπαρχ ΔΡ1,520 5.Μιχαλαριά 3,88

αποσκού(β)αλο, (το) (Νικιά)¹ και, συνηθέστερα, πληθ. *αποσκού(β)αλα* ‘ξένες ουσίες στα δημητριακά’, φρ. *‘ρίξε τω χ-χοιρώ μ-μερικά αποσκούαλα’*. Από αρχ. *σκούβαλον,(το)* ‘απόβλημα’ (‘*τέφρης λοιπόν έτι σκούβαλον’* Φιλιππ.), λ. άγνωστης ετυμολογίας. Πβ. *σκού(β)αλα* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982 2.Μηνάς,Λεξ.833

αποσπέρα(ς) επίρρ. ‘κατά την εσπέρα, κατά το βράδυ’ | ‘αποβραδίζ, από το προηγούμενο βράδυ’:

*‘κείνη τα μ-μάτια μου ’γνεψε, έλα ταχύ με μένα,
κι εμέ με πήρε ν-η χαρά κι επήα αποσπέρα.’*¹

Είναι το μσν. *αποσπέρα* ‘ιδ.’ (Ερωτόκρ.Δ’972, Επιτ.) < συνεκφορά *από εσπέρας* (< μτγν. *αφ’ εσπέρας*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,152 2.Μηνάς,Λεξ.137

αποσπερίζω ‘γειτονεύω το βράδυ σε κάποιο σπίτι’, και *ποσπερίζω* (βλ.λ.).

αποστατός, (ο) ‘πρωινό ψάρεμα με την τράτα, πριν βγει ο ήλιος’:

*‘αποστατό δε β-βάλλουσι μ-πίσω στο Γιαλλισκάρι,
μη’ στη γ-καλάδα που ’τανε κοντά στο Μιραμάρι’*¹

| πρωινή καλάδα, τράβηγμα των δίχτυών από την τράτα ή τη στεριά,² και *αποστατό, (το)*.² Από μσν. ρ. *αποσταίνω* ‘τελειώνω το στήσιμο, τοποθετώ οριστικά’ (< *πρόθ. από +σταίνω*). Πβ. *αποστατός* ‘ψάρεμα με δίχτυ που ρίχνεται το βράδυ και ανασύρεται μετά από 2-3 ώρες, γύρω στα μεσάνυχτα’ (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Μ. 2007, 388 2.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ. 138

αποστολάτορας, (ο) ‘αγγελιαφόρος, απεσταλμένος’, φρ. *‘ήρτε ν-ο αποστολάτορας χωρίς να κάμει τίποτα’* /

*‘και πάει αποστολάτορας στο μ-πολλοθεμονιάρη,
πρώτα στο μ-μέρμηγκα αυτή ν-τη ν-είδηση ν-να πάρει.’*¹

Είναι το μσν. *αποστολάτορας* ‘ιδ.’ (‘*άξο αποστολάτορα’* Ερωτόκρ. Β’ 2370, Επιτ.) < ουσιαστ. *αποστολή* + κατάλ. *-άτορας*. Πβ. *πεστελλάτορας, ποστελλάτορας* (Κάλυμνος),² *αποστολλάτορας* (Κάρπαθος),³ *πεστελλάτορας, αποστελλάτορας, αποστολλάτορας* (Κως).⁴

1.Ιω.Λογοθέτης 63 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.139 4.Σκανδαλ.Λεξ.590

απόστρεφα επίρρ. ‘αυτά που δεν επιστρέφονται, αγύριστα’:

‘δανεικά κι απόστρεφα’ (παροιμ.),¹

για βοήθεια που δίνεται ως δάνειο, αλλά δεν πρόκειται να επιστραφεί. Από πρόθ. από στερητ. + στρέφω, ή < υποστρέφω.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,100

αποστροφή, (η) ¹ ‘αγροτική έκταση με στάβλο, αχερώνα, στέρνα, αλώνι, απαραίτητη στη δουλειά του γεωργού’,² φρ. ‘δίδω προς τον υιόν μου Ιωάννην, τον εις το Λακκίον κάμπον με την αποστροφήν· το εις τον Καταβρόν Αργους χωράφιον με την πλησίον αποστροφήν και κομμάτιον...’³ /

‘στη β-βούρνα ν-της αποστροφής θα βρίσκου ν-το ν-νερό ν-τους και θα τα μάθει να βαστού ν-αλάργα τους ανθρώπους’⁴

Είναι το αρχ. ουσιαστ. αποστροφή (< αποστρέφω) ‘διαφυγή, τόπος στον οποίο καταφεύγει κάποιος, καταφύγιο, διέξοδος’.

1.Παπαδόπουλος 1909,81, και Αρφαράς 1978,51 2.Τσιρπανλής 2009,27 3.Διαθήκη Μαρίας Νικολάου Πασχαλάκη 2 Αυγούστου 1859, στου Μιλτ.Λογοθέτη 1987,205 4.Μαυρουδής 33 για την πέρδικα και τα περδικόπουλα.

αποσύργια, (τα) ‘σκουπίδια, σκύβαλα, αποκοσκινίδια’.¹ Από μsn. αποσύρω ‘σέρνω, τραβώ προς τα έξω’ (‘την μουσταρά τση απόσερνε ‘πιδέζια κι άρμεγέν τη’ Πανώρ.Β’102).

1.Καζαβής 180

αποσυρματιά, (η) ‘το ίχνος που αφήνει στο χώμα όταν σύρεται κάτι’:

‘τη ν-αποσυρματιά θωρείς, το φίδι γυρεύεις;’

ή: ‘το φίδι θ-θωρείς και τη ν-αποσυρματιά ν-του γυρεύεις;’ (παροιμ.)

δηλαδή αφού βλέπεις το κακό μπροστά σου, τι ζητάς και τι γυρεύεις;¹

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,139 και ‘Νισυριακά Χρονικά’ 1,212, παροιμία που κατέθεσε ο Γεώργιος Παρθεσιάδης στον Αναστάσιο Καραναστάση.

απόσυρτος, (ο) στερητ. επίθ. (για ψωμιά) ‘το άψητο ψωμί’, φρ. ‘απόσυρτα ‘ν’ τα ψωμινιά’ (άψητα), δηλαδή κατά το ψήσιμο δεν απόσυραν (δεν απέβαλαν) από μέσα το νερό, κι έμειναν άψητα. Πβ. απόσυρτος ‘ιδ.’ (Κως),¹ πόσυρτος (Αστυπάλαια),² απόσυρτος ‘ασκούπιστος’ | (για ψωμιά) ‘άψητος’ (Ρόδος,³ Χάλκη⁴), απόσυρτος ‘ασφόγγιστος’ (Σύμη).⁵

1.Σκανδαλ.Λεξ.93 2.Καραναστάσης,Αστυπ.95 3.Παπαχρ.ΛΡ1,74 4.Τσοπανάκης 1949,98 5.Μιχαλαριά 1,63

αποσώ(γ)ια, (τα) ‘τα σκύβαλα και οι καρποί, απομεινάρια του σωρού’¹ | ‘οι τελευταίοι σπόροι που έχουν μείνει στο αλώνι’² | ‘σκύβαλα, μικρά άχυρα κλπ που ήταν ανακατεμένα με το κριθάρι μέσα στο αλώνι, που έπρεπε να αποχωριστούν από τον καρπό με το τριχάλλι (βλ.λ.) ή το γιαμπαδάκι’³ (βλ.λ.), φρ. ‘πγιάσε ένα ν-αουρίδι γ-και μάενγε τα αποσώργια αφ’ το σ-σωρό’: < από+σωρός.

1.Καραναστάσης 1987,171 2.Καραναστάσης ό.π.159 3.Χαρτοφύλης 1984,247

απότθε(ν) ¹ και πότθε επίρρ. ‘από πού’, φρ. ‘απότθε ν-έρκεσαι;’ / ‘απότθε το πήρε-

τε;’² / ‘ε ν-είσαι καλά! γιάντα απότθε σε φέρα!’³ /

‘Άης Βασίλης έρκεται κι απότθε κατεβαίννει...’⁴ /

‘απότθε επέρασε γ-κι’έ ν-το ν-επήρα χαπάρι’. Από το πόθεν με ανάπτυξη δεύτερου -θ- (θ-θ > τ-θ) και πρόθεση α-, πβ. Rohlf’s ένθεν, όπου απόττε ‘από εδώ’ στου Μηνά, Λεξ.(741). Πβ. πόθθεν (Χάλκη), πόθθεν, απόθθεν (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρούνης 1982,411 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,85 3.Μαντρακιώτης, στα *Νισυριακά Χρονικά* 386 4.Χαρτοφύλης 2007,91 5.Μηνάς,Λεξ.123

απότικο, (το)¹ και **απότοκο**² ‘αβγό ή πέτρινο ομοίωμα αβγού, που μένει πάντα στην κάσα για να το βλέπουν οι όριθες να γεννούν’, φρ. ‘βάλε απότικο στη γ-κάση να μη ξενογεννού ν-οι όριθες’. Η λ. από το Ιπποκρατικό *απότοκον* (< απο-τικόω). Πβ. *απότικο*, *απότοκο*, *αβούριο*, *αγούριο* (Κως),³ *απότοκο* (Λέρος),⁴ *Κάλυμνος*⁵, *ποτόκι* (Χάλκη),⁶ *φώλι* (< φώλλι < τουρκ. *fol* < ελλην. *φωλιά*) (Αστυπάλαια),⁷ *φωλείτης*,⁸ *αποόκι*,⁹ *απόκι*,⁹ *απόότσι*¹⁰ (Κάρπαθος), *αγουοθόκι*, *κοτόκι* (< αποτόκιον) (Κάτω Ιταλία).¹¹

1.Παπαδόπουλος 1984,280, Καζαβής 180, Καραναστάσης 1987,152 2.Κουρζής 288 3.Σκανδαλ.Λεξ.93 4.Γεωργίου52 5.Δράκος 1982,82 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Τσοπανάκης 1949,16 που παράγει: *υποτόκιον* > *ποτόκι* 7.Καραναστάσης, Αστυπ.105 8.Μανωλακάκης 181 9. Μηνάς, *Ιδ.Καρπ.*52 10.Μηνάς, *Γλωσσ.Δωδ/σου* 279 11.Καραναστάσης, *Λεξικό* 1.24,376 και 5.231

αποτόκι(ν), (το) ‘επιτόκιο’:

‘χίλλια τρακόσα μετρητά, // και άλλα οχτακόσα, τόκοι και αποτόκια // στο χρόνο πεντακόσα.’¹

Από *επιτόκιον* με επίδραση της πρόθεσης *από*.

1.Μπαλαλάς 1981,116

αποτρίμμα, (το) ‘το ψωμί που γίνεται από τα αποτρίμματα της σκάφης’.¹ Είναι το αρχ. και μsn. *αποτρίμμα* ‘ό,τι απομένει από το τρίψιμο’ (< *αποτρίβω*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,175 2.Μηνάς,Λεξ.141, όπου *αποτριβίδα* (Δ. Κρήτη)

αποτσίρι(ν), (το) και **τσίρος** ‘το υγρό που μένει στο καζάνι, όταν αφαιρεθεί το τυρί, από το οποίο παρασκευάζεται η μυζήθρα’¹ | ‘το υγρό, ο τσίρος που έβγαινε από το στράγγισμα του φρέσκου τυριού’. Με το *αποτσίρι* διατηρούσαν την *πυργιά* (Νικιά)²: *από* + *τσίρος* (< ‘κίρρος· πόμα γάλακτος’ Ησύχ.). Πβ. *αποτσίριν* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).³

1.Χαρτοφύλης 1984,260 και Καραναστάσης 1987,138 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,240 3. Μηνάς,Λεξ.141

απού (Νικιά) πρόθ. *από*, ‘όσο ν-η γη *απού* το ν-ουρανό’ φράση για μέτρο σύγκρισης της διαφοράς ανθρώπων, πραγμάτων και καταστάσεων μεταξύ τους’.¹ Είναι η μsn. *απού* (‘δύνεσαι *απού* νεκρόν να μ’αναστήσεις’ Κυπρ.ερωτ.58 / ‘κράτει με *απού* το νόμο’ Θυσ.1079, Επιτ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1984,149 2.Μηνάς,Λεξ.141

αποφορά, (η) ‘δυσσομία’, φρ. ‘το τυρί μ-πού φερες έχει (άσκημην) *αποφορά*’. Από *αποφέρω*, ‘*αποφορά· οσμή*’ (Ησύχ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).¹

1. Μηνάς, Λεξ. 144

άπραος, (ο) επίθ. 'άπρακτος, ανήμπορος, ακοινωνήτος', λέγεται για ανθρώπους που δεν έχουν κοινωνικές σχέσεις, φρ. 'κακόμοιρε, άπραος πού'σαι!' ¹ / 'άπραος είναι, 'έ γ-κάμνει τίποτα'. Από το αρχ.-μσν. επίθ. άπραγος 'αδρανής, νωθρός' (< πράττω). Πβ. άπραος 'άπρακτος' | 'αγενής, απολίτιστος' (Κάρπαθος).²

1. Καζαβής 180 2. Μηνάς, Λεξ. 146

Απρίλλης, (ο) 'ο μήνας Απρίλιος' | 'το όνομα του βοδιού που γεννήθηκε τον μήνα Απρίλιο'.¹ Οι Νισύριοι συνήθιζαν και έδιναν ονόματα στα βόδια τον μήνα που γεννιούνται:

*'δίο και γω της κόρης μου μεταξωτό μ-μαντήλι,
δγνο βόδγια, τα καλύτερα Μαγιώτη και Απρίλλη',²*

1. Καραναστάσης 1987, 153 2. Μπαλαλάς 1981, 66

απύρι(ν), (το) ¹ 'θειάφι':

*'ως βγαίνν' η άχνη τ' απυργιού στη ρ-ράχη ν-του Δγιαβάτη,
να χύνεται τ' ανεμολού η ζζέστη στο κρεβάθι'² /
'...και πγοιος από το ν-Ακωλο απύρι θ-θα μας φέρει,'³*

Η λ. είναι ουσιαστικοπ. ουδέτερο, στην υποκοριστική μορφή, του επίθ. άπυρος (< α- στερητ.+ πυρ, πυρός), άπυρον (ενν. θείον) > *απύριον > απύρι. Σύμφωνα με τον Κοραή (4,33 και 4,170), το θειάφι ονομάστηκε απύριον, σε αντίθεση με το φυσικό πυρ. Πβ. απύρι(ν) 'το ακάθαρμο θειάφι που έχει στη μια του άκρη το σπύρτο' (Κάλυμνος),⁴ απύρι(ν) 'θειάφι που είναι κολλημένο στις στενές πλευρές του σπιρτόκουτου' (Κάρπαθος),⁵ απύρι(ν) (Κως),⁶ απύριν, πυριόλος, πυριόλον (Ρόδος).⁷

1. Παπαδόπουλος 1909, 81 και Κουρζής 289 2. Ιω. Λογοθέτης 109 3. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 388 4. Δράκος 1982, 82 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ. 146 6. Σκανδαλ. Λεξ. 95 7. Παπαχρ. ΔΡΙ, 75, 537

απιίδι(ν), (το) ¹ και απιίδα,(η) ² 'αχλάδι', το δέντρο απιιδιά,(η). Η λ. από το μσν. απίδιον ('...μήλα και απίδια' Ασσίζ, 497, Επιτ.) < αρχ. ουσιαστ. άπιον + κατάλ. -ίδιον. Πβ. απίι(ν), απίι (Κως),³ απία,(η) (Χάλκη),⁴ απία, απία,(η) (Κάρπαθος).⁵

1. Χαρτοφύλης 1984, 255 2. Πληροφ. Γ. Χαρτοφύλης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 94 4. Τσοπανάκης 1949, 27 5. Μηνάς, Λεξ. 145

απιιδόκοπο, (το) 'αποξηραμένο αχλάδι κομμένο στη μέση'.¹ Πιο εύχρηστος ο πληθ. απιιδόκοπα,(τα). Οι Νισυριές έκοβαν στη μέση τα αχλάδια, τα ξήρηναν πάνω σε απλώτριες και τα έτρωγαν τον χειμώνα όπως και τα σύκα,² φρ. '...και να γυρίζου στο χωργιό (ενν. από το Λακχί) με τους γαδάρους φορτωμένους απιιδόκοπα κ' ένα σ-σωρό μαζούλλια'.³

1. Χαρτοφύλης 1984, 255, Καραναστάσης 1987, 151 2. Πετρούτσου 1982, 47 3. Μαυρουδής 105

αραβαΐσι(ν), (το) 'ευκαιρία', φρ. 'αραβαΐσι βρίσκεις άμμα φεύγω αφ' το σπίτι!' Από τουρκ. *renás*, διαφορετικό τύπο του *renac*, 'κατανάλωση, ζήτηση, ευπρασία'.¹ Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος),² *ραβαΐσα,(τα)* 'οι δοσοληψίες' (Σύμη), αλλού 'θό-

ρυβος φωνών’.

1.Καραποτόσογλου 2012,124 2.Μηνάς,Λεξ,147

αράδα, (η) ‘σειρά, γραμμή’, φρ. ‘μπήτε όλλοι στη ν-αράδα’ /

‘ά ν-είσαι και παπάς με τη ν-αράδα σ-σου θα πας’¹

/ ‘γράψε του δγνο αράδες γράμμα και πε του πως είμαστε καλά’. Από κ. αρά-
δα,(η), αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. από βενετ. *arada* ‘αλετριά’ ή < ουράδα <
ουρά, πβ. τα κ. *αραδάρης* ‘αυτός που δίνει νερό για πότισμα με τη σειρά’ και ρ.
αραδιάζω ‘βάζω στη σειρά’. Πβ. *αρά,(η)*(Κάλυμνος),² *αρά,(η)* και *αράς,(ο)*
(Κάρπαθος),³ *αράα,(η)* (Κως),⁴ *αρά,η* (Ρόδος).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,52 2.Δράκος 1983,86 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,
Λεξ,147 4. Σκανδαλ.Λεξ,95 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,76

αραθυμιά, (η) ‘θυμός’, φρ. ‘κράτα τη ν-αραθυμιά σ-σου για τη ν-άλλη ν-τη ν-
ημέρα’.¹ Είναι το μsn. ουσιαστ. (α)ραθυμιά ‘στενοχώρια’ (‘η συντροφιά τ’ α-
ντρός μπορεί λιγάκι ν’αλαφραίνει τη ραθυμιά’ Ροδολ.Β’408, Επιτ.), < προθετ.

α- + αρχ. ουσιαστ. *ραθυμιά*. Ο νισύρικος τύπος και στο Du Cange. Πβ. *αρα-
θυμιά, αραθυμιά* (Κως),² *αραθυμιά* (Ρόδος),³ *αροθυμιά* ‘πλήξη, ανία’ (Σύμη).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,52 2.Σκανδαλ.Λεξ,95 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,76 4.Μιχαλαριά 1,72

αράθυμος, (ο)¹ επίθ. ‘ευέξαπτος, ζωηρός’, α- στερητ.+ *ράθυμος*. Το επίθ. με ση-
μασία ‘οκνηρός, νωθρός’ < α- προθετ. + *ράθυμος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αραλ(λ)ίκι(ν), (το) ‘τεμπελιά, ξάπλα’, φρ. ‘εδώ είμαστε καλά, έχει αραλίκι’.¹ Από
τουρκ. *aralik* ‘χαραμάδα, ρωγή’ | (μτφ.) ‘τεμπελιά, ευκαιρία’. Πβ. *αραλίκι* ‘ρωγ-
μή, χαραμάδα’ | ‘ευκαιρία’ (Κως,² Κάλυμνος³), *αραλλίκι* ‘ευκαιρία’ (Σύμη).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ,95 3.Δράκος 1982,
82 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μιχαλαριά 1,65

αραμαθιά, (η) , *αμαθιά*¹ ‘το σύνολο όμοιων πραγμάτων που έχουν περαστεί από
σπάγγο ή σύρμα’, φρ. ‘επήρα (αγόρασα) από το μ-Μιλτιάδη μια ν-αραμαθιά
σκάρους’ / ‘μια ν-αραμαθιά σύκα’.¹ Και *αμαθιά,*² *αμαθαριά,(η)* ‘τα φλουριά
που κρεμώ στο στήθος μου’:

‘Άη Νικόλ’ αφέντη μου, στρέψε μου τη μ-μαμά μ-μου,

και δώ σου το σπίτι μ-μου και τη ν-αμαθαριά μ-μου’

(από νισύρικο μοιρολόι)³

Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *ορμαθός* > μτγν. υποκορ. *ορμάθιον* > μsn. *αρμάθι*
(‘δέκ’αρμάθια...τρυνώ μαργαριτάρι’ Αλεξ,2179, Επιτ.) > *αραμαθιά,(η)* με περι-
εκτική κατάλ. -ιά , *αραμαθιά* με επένθεση -α-. Πβ. *αμαθέα, αμαθία* (Κάρπα-
θος),³ *αματσά,η* (Κάλυμνος),⁴ *αμαθκιά* (Κως),⁵ *αματτιά* (Ρόδος).⁶

1.Καρπαθίου 1996,412,645 2.Αρφαράς 1978,50 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965,181
4.Δράκος 1982,84 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ.Λεξ,101 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,80

άρα μάρα επίρρ. ‘χωρίς ενδιαφέρον’, φρ. ‘άρα μάρα και κατάρα κι ό,τι βρέξει ας
κατεβάσει’.¹ Από το αρχ. ουσιαστ. *αρά,(η)* ‘ευχή, προσευχή’, με αναλογική με-
τακίνηση του τόνου κατά το συνώνυμο σύνθετο *κατάρα*, και προέρχεται από
την παλαιότερη φράση ‘σαν πεθάνω εγώ, άρα μάρα’, δηλ. σαν πεθάνω εγώ, ας

χαθεί ο κόσμος όλος, και σημαίνει την παντελή αδιαφορία για κάτι. Η λ., άγνωστης ετυμολογίας, πιθ. βασίζεται στον τ. *arFā* και συνδέεται με το λατ. *ōrō* παρακαλώ, ικετεύω' (Π). Πβ. 'ίδ.' (Κάρπαθος).²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983,71 2. Μηνάς, Λεξ. 147

αραντά¹ επίρρ. 'σπάνια, αραιά, που και που', φρ. 'αραντά σε βλέπω, εχάθηκες!' Η λ. από το τουρκ. *arada, arada sîrada* 'από εποχή σε εποχή'. Πβ. *αραντά, αρα-ντά και που* (Κάρπαθος),² *αραντά* (Κως,³ Αστυπάλαια⁴), *αραντά και που*, ρ. *αρανταίνω* 'κάμνω κάτι πιο αραιό' | 'λιγοστεύω' (Κάλυμνος),⁵ *ραδά* (Σύμη),⁶ *αράντα* (Χάλκη),⁷ *αρά και που* (Λέρος).⁸

1. Κουρτζής 289 2. Μηνάς, Λεξ. 148 3. Σκανδαλ. Λεξ. 96 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 67 5. Δράκος 1982,82 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Μιχαλαριά 3,109 και Ζαχαρίου 111 7. Τσοπανάκης 1949,76 8. Γεωργίου 52

αραντεβού¹ 'συνάντηση', φρ. 'ο καινούργιος γιατρός πού 'ρτε, δέχεται με αραντεβού' / 'ερωτική συνάντηση', φρ. 'άοψε έχω αραντεβού με τη ν-αρμαστή μ-μου πίσω στο Μιραμάρι'. Από γαλλ. *rendez vous* 'συνέντευξη'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

Αράτης, (ο) 'έτσι λένε το βόδι που έχει μαύρο τρίχωμα'.¹

1. Καραναστάσης 1987,153

αράπες, (οι) (Νικιά) ποικιλία εύγεστων και αρωματικών αγλαδιών, μεγάλου μεγέθους, με κίτρινο χρώμα. Στο Μαντράκι τις λένε *νικιάτικες*, γιατί πρώτος έφερε τις απιδιές αυτές ένας Νικιάτης από την Ανατολή.¹ Βλ. και λ. *γαδαράπες*.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,217

άρατα θέματα 'συγκεχυμένα, αδιαφόρετα, άλλα κι άλλα', φρ. 'και μη μ-μου λείεις άρατα κρομμύδια, κολοκύθια'.¹ Από τη φράση 'άρρητα αθέμιτα'.² Πβ. *άρατ' αθέματα* 'απερίγραπτα' (Κάρπαθος).³

1. Ιω. Λογοθέτης 121 2. Φιλήτας, Γραμματική της Ρωμαϊκής γλώσσας, Αθήνα 1907, 98 3. Μηνάς, Λεξ. 148 όπου Λεόντ. Νεαπ., Συμ. 150,11 'αρχόμενον του ποιείν αθέμιτα πράγματα'.

αράφι(ν), (το) το κ. *ράφι*, φρ. '...εξεχάσαμε ν-τη (ενν. τη μ-πίτθα) μ-πάνω στ' αράφι, πάρ' τη γ-και πάαινε να του τη δ-δώσεις'.¹ Η λ. είναι αντιδάνεια από το τουρκ. *raf* (< *αράφι* < *αράφιον* < *ορόφιον*, με τροπή ο > α κοντά στα υγρά, < αρχ. ουσιαστ. *όροφος*), δεξ στον Du Cange *αράφι(ν)* < *ορόφιον, ciborium*, ή < τουρκ. *raf* (< αραβ. *raff, raf*, πληθ. *rufîf*).²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1982,307 2. Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα Δωδ/κά χρονικά τ. ΚΣΤ'

άραχνος, (ο) και *άραχλος* 'σκοτεινός, έρημος, ρημαγμένος', φρ. 'ζζει μόνος του και άραχλος ο κακόμοιρος!' Από *αραχλιάζω* με υποχωρητικό σχηματισμό, πβ. *άδειος* < *αδειάζω*, και *αραχνιασμένος* (μτφ.) 'εγκαταλειμμένος, έρημος, όμοιος με τον ιστό της αράχνης'.

αργανέλλο, (το) 'ο ξύλινος μοχλός που χρησιμεύει για να στρέψουν τον άξονα του πιεστηρίου του λιοτριδίου'.¹ Από ιταλ. *arganello* (< *argano*) 'μικρό βίντσι'. Πβ. το μσν. *αργάνι* (πιθ.) 'εξάρτημα πλοίου' ('καθένας από εκείνους εβάσαν

το αργάνι του ξύλου που έκανε, ήγουν άλλος το τιμόνι κι άλλος το ζάρτι' Διήγ.πανωφ.59, Επιτ.). Πβ. αργανέλλο 'μικρό βαρούλκο των πλοίων που χρησιμεύει για να σηκώνουν την άγκυρα' | 'στρογγυλό μεταλλικό ή ξύλινο εργαλείο του ψαροκάϊκου, όπου τυλίγεται το δίχτυ καθώς στρέφεται' (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αργάρτι(ν), (το)¹ και *αδράρτι*² 'ξύλινο εργαλείο για το γνέσιμο υφαντικού υλικού'. Από το αρχ. ουσιαστ. *άτρακτος*,(η) > μτγν. υποκορ. *ατράκτιον* > μσν. *αδράκτιον* > *αδράρτι-αργάρτι* με τροπή *δρ* > *γρ* και αντιμετάθεση φθόγγων. Πβ. *αργάχτι, αδράχτι, αργάρτι, αρδάχτι, αρτάχτι, αγράχτι* (Κως),³ *αγράχτι* (Χάλκη),⁴ *αργάττι* (Σύμη),⁵ *αγδράρτι, αγδάρτι* (Αστυπάλαια).⁶

1.Κουρούνης 1982,444 2.ΣακελλαρίδηςΚ. 1991,61 3.Σκανδαλ.Λεξ.99 4.Τσοπανάκης 1949 43 5.Μιχαλαριά 2,23 6.Καραναστάσης,Αστυπ.64

αργατειά, (η) 'ομάδα από γυναίκες και άντρες που βοηθούν στην εκτέλεση αγροτικών εργασιών, όπως ο θερισμός, ο τρύγος, συνδράμουν κάποιον γνωστό τους νοικοκύρη, τις περισσότερες φορές χωρίς καταβολή χρημάτων ή έπαιρναν κάτι σε είδος, ή κάλυπταν παλιά υποχρέωση προς αυτόν σε ανταπόδοση κάποιας εξυπηρέτησης',¹ φρ. 'η μάμμη μου η Παρτέναινα είχε ν-αργατειά στο Άργος, στη μ-Πυργιά...'² /

'η αλεπού 'χε ν-αργατειά, κι εκείνη σταχολόα' (παροιμ.),³

για κάποιον που παραμελεί το κύριο έργο του και περισπάται σε άλλα ασήμαντα έργα ή γλέντια. Είναι το μσν. ουσιαστικό *εργατειά*,(η) 'αγροτική δουλειά' ('κάμουν εργατειές' Τζάνε,Κρ.πόλ.232, Επιτ.). Πβ. *αργαδειά, αργακειά* 'σύνολο εργατών' και ρ. *αργατεύγω* 'είμαι εργάτης, δουλεύω' (Κάρπαθος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,287 2.Σακελλαρίδης ό.π.286 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,31 4.Μηνάς Λεξ.148-149, όπου *αρκατεύκουμαι* 'ασχολούμαι ως εργάτης' (Κύπρος)

αργελές, (ο)¹ 'ναργελές, ασιατική καπνοσύριγγα', φρ. 'στα παλλιά τα χρόνια επαίρινα στου Παραμπούτθη το γ-καφενέ γ-κι εκαπνίζζα μ-με αργελέ.' Από τουρκ. *nargele/nargile* (< περσ. *nargila* < *nargil* 'ινδική καρύδα'). Πβ. *αρζελές* (Κάλυμνος),² *ναργελέες* (Κάρπαθος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς,Λεξ.580

αργημάρα, (η) 'αργοπορία', φρ. 'αργημάρα να γίνει το κακό;', και με το ρ. *είναι αργημάρα* = δεν το έχει τίποτα., δεν αργεί, φρ. 'αργημάρα είναι ν-να μας σκοτώσει κι' όλας;'¹ Πβ. το μσν. *άργημαν*,(το) 'βραδύτητα, καθυστέρηση' ('να μηδέν βάλει...άργημαν...εις έναν λόγον' Ξόμπλιν φ.137, Επιτ.) < *αργώ*+ *κατάλ. -μαν* (μσν.)/-*μάρα*, πβ. ως προς το καταληκτικό επίθημα τα *βαρεμάρα, κουταμάρα* κ.τ.ό. Πβ. *αρζημάρα* (Κάλυμνος),² *άργητα, αργιομάρα* (Κάρπαθος).³

1.ΣακελλαρίδηςΚ.1991,85 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.150 όπου < *άργιος* 'αργοπορία' + *-μάρα*.

αργιάνης, (ο) 'αλιανάρης, μάγκας', στον πληθ. *αργιάνηδες*,(οι) 'δουλευταδες που φύλαγαν τα βόδια των νοικοκυραίων':

'και ούλλοι οι αργιάνηδες οι αγρελλοφαγάδες

οπού πατού ν-τη μ-Παμπακιά οι κλεφτοφασουλάδες.’¹

Η λ. πιθανώς να συνδέεται με το *αχρειάνος* (βλ.λ.) και με τα καρπαθιακά *α-χρειάνης, αγρειάνης* ‘χυδαίος, αθυρόστομος’.²

1.Ιω.Λογοθέτης 128 2.Βλ. Μηνάς, Λεξ.178, λ. *αχρειάνης*.

αργόσειρα, (τα) ‘τα έργα των χειρών, εργόχειρα’.¹ Από *έργον* + *χειρ*. Πβ. το μσν. *αργόχειρον* ‘χειροτέχνημα’ (Επιτ., 1,426).

1.Αρφαράς 1978,51

αρ(ε)μόνιχτος, (ο)¹ ‘ο μικρός ατροφικός καρπός της βελανιδιάς που χρησίμευε για το βυρσοδεψείο’. Αντί *ανεμόριχτος* ‘αυτός που τον ρίπτει εύκολα ο άνεμος’, πβ. στη Χάλκη *ανεμόριχτο σύκο*, στην Κάλυμνο *ανεμόσυκο* ‘σύκο κακής ποιότητας που ο άνεμος το χάλασε’.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αρεστό(ν), (το) ‘αγελάδα’. Η λ. συναντάται συχνά στα παλιά νισύρια προικοσύμφωνα του πρώτου μισού του 19^{ου} αι. Με αυτή τη σημασία δεν υπάρχει στα γνωστά λεξικά.¹ Πβ. το μσν. επίθ. *αρεστός* ‘που αρέσει, που είναι της αρεσκείας κάποιου’ και τη μτχ. *αρεσκούμενος* (‘να βρει γαμπρό *αρεσκούμενον*’ Φορτουν. Α’291). Νομίζω, στην περίπτωση μας, *αρεστό(ν)* σημαίνει ‘οποιοδήποτε ζώο, αγελάδα, χοίρο κ.λπ. που να είναι της αρεσκείας του προικιζόμενου’, δηλαδή να έχει το δικαίωμα της επιλογής ανάμεσα σε προικιζόμενα ζώα.

1.Τσιρπανλής 2009,113

αρέστο, (το) ‘κράτηση, σύλληψη’, φρ. *εκάμα ν-του αρέστο, έ ν-το ν-εφήκα ν-να φύει*.¹ Από ιταλ. *arresto* ‘ακινητοποίηση, σύλληψη’, δεσ παλαιότ. γαλλ. *arest*. Πβ. το μσν. *αρέστα,(η)* ‘κατηγορία, μομφή’ Μαχ.316 | ‘κράτηση, περιορισμός’ αυτ. 270, και ρ. *αρεσιάζω* ‘συλλαμβάνω’ αυτ.260, Επιτ.

1.Καρπαθίου 1996,645

αριάνη, (η)¹ και *μερορίγανη*² ‘η αρίγανη, το γνωστό θαμνώδες αρωματικό φυτό’. Είναι ο *ορίγανος* του Διοσκορίδη (Υλ.Ιατρ.3,27) και του Γαληνού (12,97) και το *ορίγανον* του Θεόφραστου (Φυτ.Ιστ.1,9,4) από το οποίο > *αρίγανον*, με τροπή αρχικού ο- > α-, > *αρί(γ)ανη,(η)* με αλλαγή γένους, > *αριάνη* με πτώση τόνου. Πβ. *αριάνη, αργανιά* (Κως),³ *αρίανος,(ο)* (Ρόδος),⁴ *αριανιά* (Αστυπάλαια),⁵ *αριάνη* (Λέρος),⁶ *Κάλυμνος*,⁷ *Σύμη*,⁸ *Χάλκη*⁹), *αργανιά,η* (Κάλυμνος).¹⁰

1.Κουρούνης 1982,411 και Καραναστάσης 1987,142 2.Καραναστάσης 1987,168 3.Σκανδαλ.Λεξ.100 4.Παπαχρ.ΛΡ1,78 5.Καραναστάσης,Αστυπ.67 6-8.Κουρούνης 1982,411 9.Τσοπανάκης 1949,105 10.Δράκος 1982,83 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αριβάρω ‘έρχομαι’, σε νισυριακά έγγραφα του 1850.¹ Σήμερα η λ. έχει σιγήσει. Από βενετ. *arivar*, ιταλ. *arrivare*. Πβ. *αριβέρω* ‘καταπλέω, προσορμίζομαι’ (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,721 2.Μηνάς,Λεξ.152

αρίφημος, (ο)¹ ‘αμέτρητος, αναρίθμητος’,

‘χίλλι’ά σ-σε κάμου μ-πλέρωσε, μύργια και δε σ-σε φήνω,
αρίφημα κι αμέτρητα πάλε σε πάρω θέλω’.²

Από *αρίθμητος* ‘που δεν μπορεί να μετρηθεί, αμέτρητος, ανυπολόγιστος’, φρ.

‘αρίθμητος ο κόσμος στη χτεσινή συγκέντρωση’ < α(να)ρίθμητος, με πτώση συλλαβής.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) και Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 164

αρίφνητος, (ο)¹ επίθετο ‘αυτός που δεν καταλαβαίνει’,

‘και σκίζζει τα στηθόδεμα και σύρνει τα μαλλιά της
και είπε ν-της αρίφνητες κατάρες ς’τα παιδιγιά της.’²

Είναι το μσν. επίθετο *αρίφνητος* / *ανερίφνητος* ‘που δεν μετριέται’ (‘λαός *αρίφνητος*’ Ερωτόκρ. Β’517, 638, και ‘*σαΐτες ανερίφνητες*’ Τζάνε, Κρ.πόλ.474, Επιτ.) και ρ. *αριθνώ* ‘μετρώ, υπολογίζω’, βλ. και *ριθνώ*. Από *αρίθμητος*, με τροπή του -θμ- σε -φν-, το α- εκλήφθηκε ως στερητικό. Η σημασία του *αρίφνητος* στο νισύριο ιδίωμα προέκυψε δευτερογενώς, ‘που δεν μετριέται’ άρα ‘που δεν το λαμβάνω, που δεν το εννοώ’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,³ Κως⁴).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) και Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ιω.Λογοθέτης 65 3.Μηνάς, Λεξ. 152 4.Σκανδαλ., Λεξ. 100

αρκαντζελίτικα, (τα) είδος όψιμων σταφυλιών, κόκκινα ή άσπρα, με σκληρό-φλουδες ρώγες από τον Αρχάγγελο της Ρόδου, που μοιάζουν με φράουλες.¹

1.Καραναστάσης 1987,170

αρκατάσης, (ο) ‘γνώριμος, φίλος, σύντροφος’:

‘*σύκα χαρτοφυλάκινα, ρακί και κουκχουζζίνα
τους αρκατάσηδες κερνά που ’ρτασι γ-και τους ήύρα*’¹ /
‘*καλώς τους αρκατάσηδες που ’ρτα στο θ-θάνατό μ-μου,
καθίστετε να σας ειπώ το ν-άπειρο γ-καμό μ-μου*’.²

Και *ρκατάσης*.³ Από τουρκ. *arkadas* ‘σύντροφος’, Πβ.ιδ.(Κως,⁴ Σύμη⁵), *μαγκατάσης* (Κάρπαθος),⁶ *μαντακάσης* (Καστελλόριζο).⁷

1.Μαυρουδής 39 2.Καζαβής 31 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ.Λεξ.101 5.Καρανικόλας 172 6.Μηνάς, Γλωσσ. Δωδ/σου 287 7.Κομνηνός 122

αρκεύγω ‘αρχίζω’:

‘*καμμιά φ-φορά στο μ-Ποταμό ’ε ν-άρκεψα τραούδι,
τόρα τ’ αρκεύγω σήμερα για τ’ όμορφό μ-μου Ατθούλλι*’¹ /

‘‘*έ ν-ερκέψα ν-ακόμα οι βροχές*’. Και *ρκεύγω*.² Από αρχ. ρ. *αρχεύω* > *αρκεύω* > *αρκεύγω*, με τροπή *ρχ* > *ρκ+ε,ι*. Πβ. *αρκεύγω*, *αρκινώ*, *αρκίζω*, *αρκέβγω* (Κως),³ *ρκινώ* (Χάλκη),⁴ *αρκινώ*, *ρκινώ* (Ρόδος),⁵ *αρσίζω*, *αρσινώ* (Κάλυμνος),⁶ *αρκινεύγω*, *αρκεύγω*, *αρκέφω* (Κάρπαθος).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,139 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.101 4.Τσοπανάκης 1949,90 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,79 6.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7.Μηνάς, Λεξ.152-153

αρκή, (η) ‘αρχή’ | ‘καλή αρχή’, φρ. ‘*αρκή μου το θαρώ αυτό ν-εδά το πράμα*’,¹ και φράση ‘*αρκή σ(ου)*’ / ‘*αρκή μας*’ κ.λπ. που σημαίνει ‘πρώτη φορά’.¹ Πβ. *αρτσή* ‘έναρξη’ (Κως),² *αρσή* (Κάλυμνος),³ *αρκή μου* ‘πρώτη μου φορά’ (Σύμη).⁴

1.Καρπαθίου 1996,645 2.Σκανδαλ.Λεξ.107 3.Δράκος 1982,84 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
4.Μιχαλαριά 1,69

(α)ρκινεύω ‘αρχίζω’:

‘το ζόδι θέλει συντροφιά, θέλει γεννιά μ-μεγάλη,
να τ’ αρκινεύ’ η μια μεργιά και να το ‘φήνν’ η άλλη’.¹

Και ρκινώ.² Από σύμφυση των *αρχινώ* + *αρχεύω*.³ Βλ. λ. *αρκεύγω*. Πβ. *αρκινεύγω* (Κάρπαθος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,303 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Χατζιδάκης ΜΝΕ 1,293 4.Μηνάς,Λεξ.153

αρκινίζω ‘αρχίζω’, φρ. ‘*έα! αρκίνισε μ-πάλε!*’¹ Είναι το μσν. *αρχινίζω* (‘το τραγούδι...αρχινίζω’ Διγ.Ο 2536, Επιτ.), < αόρ. του *αρκινώ* (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,645

αρκινώ ‘αρχίζω’, φρ. ‘*έ ν-ερκίνησε ν-ακόμα η σπορά / ‘κ’ η γεναίκα από τότες αρκίνησε γ-κ’ έκαμαν ν-της κόρης της κόλλυβα!*’.¹ Βλ. και *αρκινεύω*. Πβ. ίδ. (Κάρπαθος)² κ.α.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,303 2.Μηνάς,Λεξ.153

Αρκιούρης, (ο) έτσι ονομάζεται η Εβδομάδα της Απόκρεω, που είναι, κατά τον Καρπαθίου, η αρμενική λ. *αρτζιβούρτζ* ‘νηστεία’, ελλην. *πρόδρομον*, προηγήτορα της Μ.Τεσσαρακοστής.¹ Νομίζω ότι η λ. πρέπει να συνδέεται ετυμολογικά με το βυζαντινό και μσν. *αρτσιβούριν* (> *αρκι(β)ούριν* > *αρκιούριν* > *αρκιούρης* με αλλαγή γένους) ‘η εβδομάδα του Τελώνη και Φαρισαίου’, κατά την οποία καταλύεται η νηστεία την Τετάρτη και την Παρασκευή. Πβ. την μσν. λ. *άρτζι / άρτζι* ‘έγγραφη ή προφορική αναφορά στον σουλτάνο’ (‘*αναφοράν, ή-γουν άρτζι, περί τούτου...έκαμαν*’ Ιστ.πατρ.112,168, Επιτ.) < τουρκ. *arz*. Πβ. *άρτσι μπουρτζι, αρτζιπρούζι* (Κάλυμνος).²

1.Καρπαθίου 1996,645 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αρκισμιός, (ο) επίθ. ‘νεοφανής’, φρ. ‘*αρκισμιό σ-σύκο / σταφύλλι*’¹ | ‘πρωτάκουστος’, φρ. ‘*αρκισμιό μ-πράμα ν-ει’ μ-μαθές αυτοδδά!*’.¹ Από το αρχ. ουσι-αστ. *αρχή,(η)* ‘έναρξη’ που είναι και η αρχαιότερη σημασία της λέξης.

1.Καρπαθίου 1996,645

αρκιχρονιά, (η) (παιλιότερα) ‘η πρώτη Σεπτεμβρίου’ κατά το βυζαντινό εκκλησιαστικό ημερολόγιο’ | ‘η πρώτη Ιανουαρίου’

αρκονταίνω ‘πλουτίζω, γίνομαι άρχοντας’:

‘*οπού πεινά για ν’αρκονταίνει, μόν’ η πείνα του πομένει*’ (παροιμ.),¹

για τον φιλάργυρο που στερείται για να αποταμιεύσει. Είναι το μσν. ρ. *αρχονταίνω* ‘ίδ.’ (‘*αρχόντυναν και ως με άλογα αλώνιζαν*’ Συναδ.φ.49, Επιτ.) < ουσιαστ. *άρχοντας* + κατάλ. -*αίνω*.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,249

αρκοντιά, (η)¹ ‘η αρχοντιά, η αρχοντική συμπεριφορά και εμφάνιση’, φρ. ‘*όλλο ν-αρκοντιά ν-ήτο ν-ο πάφους μου ο συχωρεμένος*’ | ‘πλούτος’, φρ. ‘*η πάστρα είναι μισή αρκοντιά!*’. Είναι το μσν. *αρχοντία / αρκοντιά / αρχοντιά* (‘*εις αρχοντιάν ήτονε τιμημένη*’ Ιμπ.36, Επιτ.). Πβ. *αρκοτζ’ά, αρχοτζ’ά* (Κάλυμνος),²

αρκονγιά, αρκονδιά (Κάρπαθος).³

1.Καρπαθίου 1996,645 2.Δράκος 1982,84 3.Μηνάς,Λεξ.153

αρκόντοι, (οι) ‘αυτοί που έχουν την οικονομική άνεση, οι εύποροι’, φρ. ‘το μ-παλλίό ν-εκείνο ν-το γ-καιρό μόνο ν-οι αρκόντοι και οι αμερικάνοι γοράζζασι μ-παιχνίδια στα παιδιγιά τω’.¹

1.Χαρτοφύλης 1990,230

αρκοντολοημένοι, (οι) ‘αυτοί που είχαν κτήματα και εισοδήματα από τα χωράφια τους’, σε αντίθεση με τους *φτωχολοημένους*, που δεν είχαν κτήματα και μαϊδιά.¹ Παθ. μτχ. παρακειμ., ως επίθετο, του *αρκοντολογώ, πβ. τα μσν. *αρκονταναιγωμένοι* ‘που ανατράφηκαν με αρχοντιά’ (Θρ.Κύπρ.105, Επιτ.), και *αρχοντολόγιν* ‘το σύνολο των αρχόντων’ (Χρον.Μορ. Η1642, Επιτ.).

1.Πετρούτσου 1993,340

αρλούμπα, (η)¹ ‘ανοησία’, φρ. ‘*αρλούμπες λέει*’ / ‘*αυτά που λέει είναι ν-αρλούμπες*’. Από ιταλ. *alla burla* ‘στα αστεία, ανόητη φλυαρία.’

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αρμάδα, (η) ‘στρατός’,¹ από βενετ. *armada* ‘πλήθος ενόπλων, στρατός, στόλος’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Παπαδόπουλος 1909,82 2.Μηνάς,Λεξ.154

αρμάρι(ν), (το) το ερμάρι, κατάλληλα φτιαγμένο για να φυλάσσονται τα φαγητά, κτιστό με άνοιγμα στον τοίχο, στην πλευρά του δωματίου όπου και η *τσιμνιά* (βλ.λ.), του παραδοσιακού σπιτιού, που λεγόταν και *ντουλάπι*, το οποίο κλείνει με μονόφυλλη ξύλινη θύρα χωρίς κλειδί, αλλά με ξύλινο κλείστρο, το *μανταλίδι*.¹ Είναι το μσν. *αρμάριν* ‘ντουλάπι’ (Προδρ.ΙΙΙ 92, Ερωτόκρ.Γ’440) < παλαιότ. ουσιαστ. *αρμάριον* < λατ. *armarium*. Πβ. *αρμάρα,(η)* (Κέφαλος Κω),² *αρμάρι* (Ρόδος,³ Κάρπαθος,⁴ Σύμη⁵).

1.Καρπαθίου 1996,645, Αρφαράς 1978,38, Καραναστάσης 1987,151 2.Σκανδαλ. Λεξ.102 3.Παπαχρ.ΛΡ1,80 4.Μηνάς,Λεξ.154 5.Μιχαλαριά 1,70

αρμαστός, (ο) ‘αγαπητικός, ερωμένος, μνηστήρας’,¹ φρ. ‘*αρμαστός μου ήτο ν-ο Γιάννης στο σκολείο, εγάπου ν-το γιατί ’το ν-όμορφος!*’ Από το αρχ. επίθ. *αρμοστός-ή* ‘ταιριασμένος, αρμόδιος’ (ρηματικό επίθ. του *αρμόττω*) > μσν. *ορμαστός* ‘νυμφίος’ > *αρμαστός*, με υποχωρητική αφομοίωση *ο-α* > *α-α*.² Πβ. τα βυζαντινά *ορμαστός, αρμάζω* ‘παντρεύω’ (‘*άρμασεν τον ρήγα με την αυτήν Ελένην*’ Μαχ.682, Επιτ.). Πβ. *αρμαστός* λ. κοινή στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Καρπαθίου 1996,645 και Αρφαράς 1984,79 2.Πβ. και Σακελλαρίου,Κυπριακά,647, Pernot, *Chio*,237 και Dieterich,*Sporaden* 40

άρμεη, (η)¹ στην ποιμενική γλώσσα ‘η άρμεχτη κατσικά’, φρ. ‘*άρμεο ’ν’ το ζζο, ’α σκάσει θέλει!*’. Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου **άρμε(γ)ος* ‘εκείνος που δεν αρμέχτηκε’ (ενώ *αρμεγός* ‘εκείνος που αρμέγει τα ζώα’).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

άρμεμα, (το) ‘το άρμεγμα του ζώου’.¹ Η λ. από το αρχ. ρ. *αμέλγω* > *αρμέ(γ)ω* > ουσιαστ. *άρμεμα,(το)*.

1.Καραναστάσης 1987,139

αρμεός, (ο) ‘ο αρμεγός, ειδικό πήλινο δοχείο που χρησιμεύει για να μπαίνει το γάλα απευθείας από το μαστάρι του ζώου, όταν το αρμέγουν’,¹ φρ. ‘*φέρε το ν-αρμεό ν-να ρμέζομε ν-τη γ-κατσικά*’ | ‘το άρμεγμα’, φρ. ‘*πάμε στο ν-αρμεό*’ (να αρμέξουμε). Από *αρμεγός, (ο)*, αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. < *αρμογός, με επίδραση του ρ. *αρμέγω*, < αρχ. *αμολγός*, ή κατ’ άλλην άποψη, μεταρρηματικό παράγωγο του ρ. *αρμέγω* (Π). Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *αρμεγάρι* (Κρήτη).⁴

1.Καραναστάσης 1987,140 2.Σκανδαλ.Λεξ.103 3.Δράκος 1982,84 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Ξανθουδίδης,Ποιμ.Κρήτης,279

(α)ρμέγω ‘αρμέγω’, φρ. ‘*πάιννε να ρμέξεις τη γ-κατσικά*’ | (μψ.) ‘απομυζώ κάποιον, τον εκμετάλλευσω’, φρ. ‘*έρμεξέ ν-το ν-το γ-κακόμοιρο! επήρε ν-του και τη ν-τελευταία δ-δεκάρα!*’ Από *αμέγω*, με φωνητική τροπή του -λ-, πριν από σύμφωνο, στο αντίστοιχο υγρό -ρ- (δες *ελπίδα-ερπίδα, άλμη-άρμη*) < αρχ. *αμέλω*, με μετάθεση του -λ-. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,¹ Κως,² Ρόδος,³ Χάλκη,⁴ Σύμη⁵).

1.Δράκος 1982,188 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Σκανδαλ.Λεξ.103 3.Παπαχρ.ΛΡ1,546 4.Τσοπανάκης 1949,48 5.Μιχαλαριά 3,115

αρμήνεια, (η) , *ορμήνεια, ερμήνεια* ¹ ‘συμβουλή’, φρ. ‘*έ ν-έκουε ν-τις ορμήνειες μου, καλά να πάθει!*’ Η λ. προϋποθέτει το ρ. *αρμηνεύω* ‘συμβουλεύω, δίνω εξηγήσεις’, που εντάσσω στο νισύρικο ιδίωμα (< *ερμηνεύω*), πβ. το μσν. ρ. *αρμηνεύω* και ουσιαστ. *αρμήνεια* / *ερμήνεια* / *ορμηνεία* (Επιτ. 1,190). Πβ. επίσης *αρμήνεια, αρμηνεύω* (Κάρπαθος),² (*α*)*ρμηνεύω, αρμήνεια, ορμήνεια* (Κάλυμνος).³

1.Κουρούνης 1982,403 2.Μηνάς,Λεξ.155 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αρμιδγιά, (η) ¹ κ. ‘σύνεργο που χρησιμοποιείται από ψαράδες για ψάρεμα’, φρ. ‘*εγόρασα καινούργια ν-αρμιδγιά γ-και πάω να ψαρέψω*’ / ‘*εταίμησε ν-το ψάρι και τράβηξα τη ν-αρμιδγιά μ-μου κ’ είχε μ-πάνω ένα σκάρο*’. Από αρχ. ουσιαστ. *ορμιά, (η)* > υποκορ. *ορμίδιον* > *αρμιδιά, η* με κατάλ. -ιά, προληπτική ανομοίωση του ο- σε α- και αλλαγή γένους. Πβ *αρμί(δ)ι, αρμιδιά, η* (Κως),² *αρμιδζά* (Αστυπάλαια),³ *αρομιά,*⁴ *αρομίδι,*⁵ *αρομνιά* ⁶ (Σύμη), *αρμί(ι)* (Χάλκη),⁷ *αρμιά, η* ‘ρίψη του αρμιδιού στη θάλασσα και το αλιεύμα’ (Κάρπαθος).⁸

1.Παπαδόπουλος1984,280 2.Σκανδαλ.Λεξ.103 3.Καραναστάσης,Αστυπ.67 4-5.Καρανικόλας 173 6.Μιχαλαριά 1,72 7.Τσοπανάκης 1949,116 8.Μηνάς,Λεξ.155

(α)ρμίζζω ‘χτυπά το κριθάρι που είναι μέσα στο πιθάρι, με ένα κοντοστέλλι, για να αποβάλει τα άγανα’, και ουσιαστ. *άρμισμα, (το)*, η ενέργεια και το αποτέλεσμα του *αρμίζζω*. Η εργασία αυτή γινόταν παλαιότερα, τότε που χρησιμοποιούσαν το κριθάρι για την παρασκευή ψωμιού, αφού το σιτάρι ήταν σπάνιο είδος.¹

1.Καρπαθίου 1996,646

αρμοί, (οι) ‘κλειδώσεις, σύνδεσμοι’, φρ. ‘*πονού μ-με οι αρμοί μου*’, πληθ. του *αρμός, (ο)* ‘σημείο όπου γίνεται η άρθρωση δυο οστών, κλειδώση’. Πβ. *αρμοσσία, η* (Κάλυμνος),¹ *αρμιά, τα* ‘αρθρώσεις των δακτύλων’ (Κάρπαθος).²

1.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς,Λεξ.155

αρμόνιχτο, (το) ‘το ατροφικό, το μικρό σαν στραγάλι βαλανίδι’.¹ Και *αρεμόνιχτο* (βλ.λ.). Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *ανεμόριχτος*, πβ. στη Χάλκη λένε ‘*ανεμόριχτο σύκο*’ το μικρό ατροφικό σύκο που εύκολα το ρίχνει (αποκόπτει)

ο άνεμος: *ανεμόριχτο* > *ανμόριχτο*, με σίγηση άτονου -ε-, > *αρμόνιχτο*, με αντι-μετάθεση φθόγγων ν-ρ > ρ-ν.

1.Καραναστάσης 1987,154

αρμπουρίζω¹ ‘παραλογίζομαι, ανισορροπώ, δεν σκέπτομαι ορθά’, φρ. ‘*αρμπουρίζεις, είναι ν’ αυτά που λέεις!*’ Από *άρμπουρο* (< βενετ. *arburo* < ιταλ. *albero* ‘δέντρο’ + κατάλ. *ίζω*). Πβ. το κ. *αλμπουρίζω* ‘τοποθετώ τον ιστό, ιστιοθετώ’ Η σημασία της λ. πιθανώς από το σάλεμα (κίνηση) του ιστού των πλοίων. Πβ. *αρμπουρέρω*, *αρμπουρώ* και *αρμπουρίντζω* ‘ανυψώνω με τη μια το φορτίο και το βάζω στον ώμο’ (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,646 2.Μηνάς,Λεξ.156

άρμπουρο, (το)¹ ‘κατάρτι, ο ιστός του πλοίου’. Από βενετ. *arburo* (< λατ. *arbor* ‘δέντρο’).

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αρμυρίδι(ν), (το) ‘δέντρο που ευδοκιμεί δίπλα στο κύμα’.¹ Είναι το *αρμυρίκι*, κοινή ονομασία για διάφορα φυτά που ευδοκιμούν κοντά στη θάλασσα. Πβ. στην Κάλυμνο *αρμυρήθρα*,(η), ονομασία του φυτού *Κορωνόπου ο κατακείμενος των παραθαλασσιών περιοχών*.²

1.Μαυρουδής 120 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

αρνεμός, (ο)¹ το αποτέλεσμα του *αρνεύγω* (βλ.λ.), κυρίως σε αρνητικές προτάσεις, φρ. ‘έ ν-έχει *αρνεμό ν-το παιδί, έσκασε ν-να κλαίει!*’ Από *ειρηνεμός*.

1.Καραναστάσης 1965,282

αρνεύγω¹ ‘κατασιγάζω το παιδί από το κλάμα, το καλοπιάνω’, φρ. ‘έ ν-*αρνεύγει το μωρό, από το πρωί γ-κλαίει!*’ Και *ρνεύγω*,² φρ. ‘*το παιδί κλαίει κι έ ν-ημπορώ να το ρνεύω*’. Είναι το μsn. *αρνεύγω* ‘καταπραύνω’ | (αμτβ.) ‘ησυχάζω’ (‘*τον πόνον μου αρνεύγω και μερώνω*’ Ερωτόκρ. Γ’526, και ‘*ποια πρίκα σ’ εύρε αδυνατή και κλαις και δεν αρνεύεις;*’ Θυσ.529), από αρχ. *ειρηνεύω* > *ειρνεύω* > *αρνεύγω*. Πβ. *ρνεύγω* (Κάλυμνος),³ *αρνεύγω* (Κως),⁴ *αρνέφω* (Κάρπαθος).⁵

1.Καρπαθίου 1996,646, Καζαβής 181, Κουρζής 289 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Δράκος 1983,215 και Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ.104 5.Μηνάς,Λεξ.156

αροδάφνη, (η)¹ ‘η πικροδάφνη’, το φυτό *nerium oleander*, και *σουράφνα*,(η) (Νικιά)² που χρησιμοποιούσαν για να κάμνουν *τσαρντάκες* (βλ.λ.) τα καλοκαίρια, φρ. ‘*πάαινε μέσα στο ν-Εφτερουριάρη ν-να φέρεις σουράφνες για τη τσαρντάκα*’² : *ροδοδάφνη* > *αροδάφνη* (Μαντράκι) > *αρουδάφνη* > *σουράφνα* (Νικιά). Πβ. *αρδάφνα*, *αραδάφνα*, *αραδάφνα* (Κως),³ *αροάφνη* (Χάλκη),⁴ *αροάφνα*, *αροάφνα*, *αρόουφνα*, *αράφνα* (Ρόδος).⁵

1.Κουρούνης 1982,411 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982 3.Σκανδαλ.Λεξ.97 4.Τσοπανάκης 1949, 103 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,82

άρο ν-άρο επίρρ. ‘επίμονη κλήση, αίτημα’, φρ. ‘*εμάεμέ ν-τα άρο ν-άρο γ-και έφνε*’.¹ Από την ευαγγελική ρήση ‘*άρον άρον σταύρωσον αυτόν*’. Πβ. *άρου ν-άρου* (Κάλυμνος, Χάλκη).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,26

αρπαχτικά επίρρ. ‘γρήγορα’, φρ. ‘πάαινε και κάμε τη δ-δουλλειά σ-σου αρπαχτικά κ’ έλα’.¹ Και αρπαχτά,² φρ. ‘στ’ αρπαχτά έκαμε ν-τη δ-δουλλειά ν-του, στο άψε σβήσε ετελείωσε!’

1. Παπαδόπουλος 1984, 279 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

(α)ρπώ¹ ‘αρπάζω’, φρ. ‘(α)ρπά το σπαθί γ-και πάει και καθίτζει στη γ-κάμαρη μ-πού’το για να βγυ ν-να τη γ-κόψου’² /

‘κι’ άμμα η ψωμοθήκη μας είναι ψωμιά γεμάτη,

να μπαινοβγαίνω τραουδώ να ρπω κι’ ένα γ-κομμάτι’.³

Από το αρχ. αρπάζω, αβέβαιου ετύμου, πιθ. < άρπη ‘δρέπανο’. Πβ. ρπω, ερπώ (Κως),⁴ ρπω (Κάλυμνος).⁵

1. Καρπαθίου 1996, 721, Κουρζής 319 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 46 3. Χαρτοφύλης 1984, 251 4. Σκανδαλ. Λεξ. 661 5. Δράκος 1982, 189 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

αρσενικοθήλυκια, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η ερμαφρόδιτη κατσικά’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *αρσενικοθήλυκος*.

1. Καραναστάσης 1987, 139

αρσενικοθήλυκο ρ-ρουκάνι, (το) ‘ρουκάνι με λεπτή σμίλη, που χρησιμοποιούν σε περίπτωση που θέλουν να εφαρμόσουν δυο σανίδια, και μ’αυτό σχηματίζουν στο ένα μεν αυλάκι, και στο άλλο εξοχή που να εφαρμόζει στο αυλάκι. Λέγεται και *κλειδί*’.¹ Η λ. *ρουκάνι* από αρχ. *ρουκάνη, (η)*, με τροπή *i > u* κοντά σε υγρά, και αλλαγή γένους.

1. Καραναστάσης 1987, 172

αρσενικός, (ο) ‘ο βλαστός του αρσενικού κρεμμυδιού’:

‘γιοιος με αβγά κι αρσενικούς θα φάει να δειπνήσει
και με αθούς τηγανητούς λ-λίο ν-να κολατίσει’.¹

Και *αρσινικός*.² Πβ. και τον μεσαιωνικό προσδιορισμό άκαρπων φυτών: *σμόρ-νη αρσενική* ‘αγριοσέλινο’ Ορνεοσκ. αγρ. 519. Επιτ. στη λ.

1. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 385 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης.

αρσίτζης, (ο)¹ ‘ζωηρός, άτακτος, αυθάδης’, φρ. ‘αρσίτζης είναι, ‘έ γ-κάθεται φρόνιμα’. Και *ασίρτζης*.² Από τουρκ. *arsiz* ‘αισχρός, αναιδής’. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως),³ *αρσίτζης, αρ-σιτζέγυ* (Σύμη),⁴ *αρσίτζης, αρσίτσικα* (Λέρος),⁵ *αρσίτζης* (Κάρπαθος).⁶

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 105 4. Καρανικόλας 174 και Μιχαλαριά 1, 74 5. Γεωργίου 52 6. Μηνάς. Λεξ. 179

αρσνικογής, (η) ή *στίφη* (βλ. λ.), ‘το χωράφι που όταν το οργώνεις σηκώνει βόλους χόματος, βωλιάζει’,¹ αρσενική γη, άγονη. Συνήθως έτσι χαρακτηρίζονται τα κοκκινόχόματα, όπως αυτά στον Άη Ζαχαριά.²

1. Καραναστάσης 1987, 157 2. Καρπαθίου 1996, 645

αρτομούλι(ν), (το)¹ ‘όργανο υφαντικής, τετραγωνισμένο ξύλο με τρύπα στη μια άκρη, μέσα στην οποία στηρίζεται ο αδραχτάς, για να μπορούν να τον περιστρέψουν’. Από *ορθομούλι*, με επίδραση της λ. *άρτος*. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,² Ρόδος³), *τθρομούλι* (Χάλκη),⁴ *θρομούλι* (Κρήτη).⁵

- 1.Καρπαθίου 1996, 671 2.Σκανδαλ. Λεξ.1073. Παπαχρ. ΛΡΙ, 83, ο ίδιος ΛΛΡ, 231
4.Τσοπανάκης 1949,17 5.Χατζιδάκης,Glotta 1,128
- άρτος, (ο)** ‘ο μεγαλύτερος του πρόσφορου με πέντε σφραγίδες του τυπαριού’.¹
1.Καραναστάσης 1987,175
- αρτούλλι(ν), (το)** ‘ο μικρός άρτος, το αρτίδιο’.¹ Στη Νίσυρο, μαζί με τον μεγάλο άρτο, παρασκευάζουν και τέσσερα πολύ μικρότερα, τα *αρτούλλια*, και *αρτουλλάς* ‘εκείνος που αγαπά τα αρτούλλια’.²
1.Καραναστάσης 1987,175 2.Καρπαθίου 1996,721
- αρτύζω** ¹ και *αρτύω* ² ‘προσθέτω στο φαγητό λάδι κ.ά για να γίνει νόστιμο’, φρ. ‘έ ν-έρτυσες καλά το φαῖ γ-κ’ είναι ν-άνοστο’. Είναι το μσν. *αρτύζω* (‘το ά-λας ...αρτεί τα φαγητά του κόσμου, ούτως αρτύζει το εμόν’ Διήγ.παιδ.370), < αόρ. του *αρτύω*. Πβ. *αρτύω*, *αρτυώ* (Κάρπαθος),² *ρτύω* (Κως,³ Κάλυμνος,⁴ Σύμη⁵).
1.Παπαδόπουλος 1984,280 2.Καζαβής 181 3.Σκανδαλ.Λεξ.107 4.Δράκος 1982,189 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μιχαλαριά 1,74
- αρτυσιά, (η)** ¹ ‘το άρτυμα, η προσθήκη λαδιού κ.ά. στο φαγητό’, φρ. ‘βάλε πολλή ν-αρτυσιά στο φαῖ ν-να νοστιμήσει’. Από αρχ. ουσιαστικό *αρτυσία,(η)* (< *αρτύω*) με συνίζηση. Πβ. *αρτυσκιά,(η)*, *ναρτυσκιά* (Κως),² *αρτυσία*, *αρτυσιά* (Κάρπαθος).³
1.Παπαδόπουλος 1984,280 2.Σκανδαλ.Λεξ.107 3.Μηνάς,Λεξ.159
- αρύς, (ο)** επίθ. ‘αραιός’
‘*αρύ ν-αρύ ν-το φίλημα για να’χει νοστιμάδα*’ (παροιμ.),
Και επίρρ. *αρύν* ‘αραιά’, φρ. ‘*αρύ ν-το φυτεύεις το κρομμύδι*’.¹ Από το επίθ. *αραιός* κατά τα επίθετα σε -ύς. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάρπαθος).²
1.Καρπαθίου 1996,645 2.Μηνάς,Λεξ.159
- αρφάννια, (η)** ¹ το κ. ορφάνια, φρ. ‘*καμός που’ναι ν-η ορφάννια!*’ Από αρχ. *ορφανία,(η)*, με συνίζηση και ανέβασμα του τόνου.
1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- αρφανός, (ο)** ¹ το κ. επίθ. *ορφανός*, και ρ. *αρφανεύω*, φρ. ‘*αρφάνεψε ν-από μικρός*’.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- αρωτώ** ¹ ‘ερωτώ’, φρ. ‘*αρώτηξα το μ-πατέρα μ-μου και είπε μ-μου όχι*’. Από *ερωτώ* > *αρωτώ*, με τροπή *e* > *a* κοντά στο -ρ-, δεξ *ερπετό-αρπετό*. Ο νισύρικός τ. ήδη μσν.² Πβ. *αρωτώ* (Κως,² Ρόδος,³ Κάρπαθος,⁴ Καστελλόριζο,⁵ Σύμη⁶), *arotao* (Bona), *aroto* (Otr.).⁷
1.Παπαδόπουλος 1909,82 και Καζαβής 181 2.Σκανδαλ.Λεξ.108 3.Παπαχρ.ΛΡΙ, 84,181 4. Μηνάς,Λεξ.160 5.Κομνηνός 30,79 6.Μιχαλαριά 1,75 7.Rohlf, Gramm.27
- ασβεσταργιά, (η)** ‘ο λάκκος μέσα στον οποίο διαλύουν (σβήνουν) τον ασβέστη’.¹
1.Καραναστάσης 1987,141
- ασικήρα, (η)** βλ.λ. *ακισήρα*.
- ασικηρέννιος, (ο)** βλ.λ. *κισηρέννιος*.
- ασίκης, (ο)** ¹ επίθ. ‘κομπός, ωραίος, γενναιόδωρος, αγαπητός’, φρ. ‘*γιέ μου, λεβέντη μου, ασίκη μου εσύ!*’ Από τουρκ. *asik* ‘ίδ.’
1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ασκάμαυλος, (ο)** (Νικιά) ‘πλατύφυλλο αγκάθι που βγαίνει τον χειμώνα και αποτελεί τροφή για τα βόδια’.¹

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 232

ασκέρι(ν), (το)¹ 'πλήθος ανθρώπων', φρ. 'είχε μ-μαευτεί ασκέρι ν-όζω αφ' το σπί-τι ν-του'. Από τουρκ. *asker* 'στρατιώτης'.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ασκημοραγιάς¹ 'ο πολύ άσκημος' και θηλυκό *ασκημοραγιά*, (η)², φρ. 'μωρή ασκημοραγιά, που 'έ σ-σε θέλει κάνας!' Πβ. το μσν. επίθετο *ασχημοθώρητος*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

άσκημος, (ο)¹ κ. επίθετο 'δύσμορφος' | 'απρεπής', φρ. 'μάνα μου, άσκημος που 'ναι!' / 'άσκημα λόγια λέει!' Από το ουδέτ. *άσχημον* του επιθ. *ασχήμων*, με αρχική σημασία 'αυτός που δεν έχει ωραία εμφάνιση'.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ασκολσούν 'μπράβο, συγχαρητήρια', φρ. 'μπράβο, μπράβο, βρε Νίκο, ασκολσούν, Νίκο, ασκολσούν'.¹ Από τουρκ. *ask olsun* (πιθ.), ή < *ολιζun* 'το γενέσθαι'.

1. Κουμέντος 1978, 67

ασουλούπφωτος, (ο)¹ στερητ. επίθετο 'ακαλαίσθητος, ατημέλητος', και *σου-λούπφι* 'σχήμα, μορφή', ρ. *σουλουπφώννω* 'δίνω μορφή, σχήμα σε κάτι', φρ. 'κάθε φορά έρκεται ασουλούπφωτος στο γ-καφενέ' / 'μάνα μου, το σουλούπφι ν-του!' / 'έτσά το θ-θωρείς κάθε μέρα, ασουλούπφωτος ει'. Από τουρκ. *üslüp* 'τρόπος, αριθμός, ύφος λόγου' (< τουρκ. *us* 'βάση, θεμέλιο').

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ασπάλαθας, (ο)¹ και *σπάλαθας*² 'αγαθωτός θάμνος που χρησιμοποιείται για φράκτες', φρ. 'πάμε ν-να κόψομε ν-ασπαλάθους να βάλομε στο φραμό ν-του χωραφιού' /

'...ξυπόλυτοι τριόλλια κι ασπαλάθους αψηφούσαμε,

γ-κι αδέσποτοι σε κήπους και σε τάβλες τριγυρνούσαμε'³ /

'πγοιος από μας 'έ ν-έννιωσε το μ-πόνο ν-τ' ασπαλάθου,

που μπήετο στη ν-άτσα ν-του και μέσ' στα δάχτυλά του'⁴ /

'φύε μουτσούνα από δω, σπάλαθθα που γκυλλώννεις,

πάαινν' άλλο γ-και γκύλλωσε και μη μ-με νεκατώννεις'.²

Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *ασπάλαθος, (ο)*, άγνωστου ετύμου, πιθ. δάνειο μεσογειακής προέλευσης. Πβ. *ασπάλαθος, ασπάλαθας* (Κως),⁵ *ασπάλοθας*,⁶ *ασπάλαθθα*⁷ (Ρόδος).

1. Καρπαθίου 1996, 671 2. Κουρούνης 1987, 397 3. Μαυρουδής 32 4. Μπαλαλάς 1981, 44 5. Σκανδαλ. Λεξ. 111 6. Παπαμανώλη 1994, 378 7. Παπαχρ. ΛΡ1, 86

άσπρο, (το) (παλαιότερα) 'μαρτυρία, μαρτυριάτικο που δίνονταν από τον ανάδοχο στις βαφτίσεις και αποτελείτο από ένα αργυρό παρά'.¹ Από το μσν. *άσπρον* (< λατ. *asp(er)um* 'τραχύ'), πληθ. *άσπρα, (τα)* 'χρήματα γενικά' ('τ' άσπρα θέλομε ομπροστά να 'ρθει να τα μετρήσει' Ευγέν. 515, Επιτ.).

1. Καζαβής 181

ασπροκούταλη, (η) στην ποιμενική γλώσσα 'η κατσικά που είναι άσπρη από τη μέση και εμπρός, η δε υπόλοιπη μαύρη'.¹

- 1.Καραναστάσης 1987,137
ασπρόψαρη, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά που είναι ελαφρώς φαιά’.¹
 1.Καραναστάσης 1987,137
άσσοος, (ο) στερητ. επίθετο ‘για ζώο που δεν είναι ράτσας, αλλά και για ανθρώπους’, φρ. ‘άσσοος είναι!’ (όχι από καλή γενιά). Από α- στερητ. + σόι (< τουρκ. *soy* ‘γενιά’) + κατάλ. -ος.
αστέννεια, (η) ‘ασθένεια, αρρώστια’, φρ. ‘ήρτασι (ενν. οι γιατροί),’έ ν-του βρήκα ν-αστέννεια’.¹
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,91
αστιμέρω βλ.λ. *στιμέρω*.
αστοιβή, (η) ο γνωστός αγκαθωτός θάμνος, *ποτήριον το ακανθώδες, poterium sripinosum*, φρ. ‘έρκεται στις Λίμνες, βγάζζει τη ν-αστοιβή, νοοίει τη ν-αμπατή, κατεβαίνουνει κάτω’¹ / ‘ερουμαννιάσα ν-οι αστοιβές’ : *στοιβή,η* (< *στειβω*) > *αστοιβή*. Πβ. *αστοιφή /-βή, αστή* (Κως),² *αστοιά,η* (Ρόδος),³ *αστοιή* (Χάλκη,⁴ Κάρπαθος⁵), *στουφή /-βή* (Καστελλόριζο).⁶
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,295 2.Σκανδαλ.Λεξ.113 3.Παπαχρ.ΛΡ1,89 4.Τσοπανάνκης 1949, 104 5.Μηνάς, Ιδ.Καρπ.50 6.Κομνηνός 28,41
αστοχιά, (η) ‘αστοχία, αποτυχία’, φρ. ‘το δέντρο ν-αυτό ’έ ν-ηξέρει τη ν-αστοχιά, πάντοτε φορτώννεται καρπό’.¹ Είναι το μσν. ουσιαστ. *αστοχιά,η* ‘αφορία της γης, σιτοδεία’ (‘η θεά...με τσι θανάτους κι αστοχιές περίσσια τσι παιδεύγει’ Πανώρ. Δ’202, Επιτ.). Από μτγν. ουσιαστικό *αστοχία*, με συνίζηση. Πβ. *αστοσά,(η)* (Κάλυμνος)² *αστοχιά* χαμηλή παραγωγή δημητριακών, αφορία’ (Κάρπαθος).³
 1.Καραναστάσης 1987,157 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.168
αστρακάς, (ο) ‘ο μούστος από τα στέμφυλα που πετρώνουν μέσα στα κοφίνια’¹, στα Νικιά *αστραγγάρης,(ο)* ‘ο μούστος που προέρχεται από τα αποστάφυλα, τα στέμφυλα’, που βάζανε σε μεγάλα κοφίνια και πάνω έβαζαν μεγάλες και βαριές πέτρες’, φρ. ‘έλα, φέρε τη ν-αγκλούπφα’α μαζζέψομε ν-το ν-αστραγγάρη από το ηχειό’.²
 1.Καραναστάσης 1987,168 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,219
άστραφτος, (ο)¹ ‘αστραφερός, λαμπερός’, φρ. ‘λάμπει σα ν-το ν-ήλλιο ν-το ν-άστραφτο’. Από *αστράφτω* (< *αστράπτω*).
 1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
Αστρούλλα, (η) έτσι λένε την αγελάδα που έχει άσπρη κηλίδα στο μέτωπο, που λέγεται και *Κατρεφτούα*.¹
 1.Καραναστάσης 1987,153
αστρόφεγγας, (ο)¹ ‘μεταλλική ή ξύλινη περιστροφική χειρολαβή’.² Ίσως από το αρχ. *στροφήγιξ*, γεν. *στίφιγιγος* > *στροφήγιγας* > *αστρόφεγγας*, με προθετικό α- και επίδραση της λ. *φέγγος*. Ο Αρφαράς (1978,23) *αστρόφεγγες,(οι)* ‘στήριγμα της πόρτας, που ήταν στερεά όρθια ξύλα κι έπιαναν από το ανώφλι στο κατώφλι’.
 1.Καζαβής 181 2.Αρφαράς 1987,24
ασφήωμα, (το)¹ βλ.λ. *σφήωμα*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ασφίτιλλας, (ο) ‘πόωδες φυτό με κίτρινα ή λευκά άνθη’,¹ επιστημ. ονομασία *asphodelus aestivus*:

‘ψηλός, λιγνός κι αδύνατος φυτρώννεις μέσ’ στις τάβλες,
μαζζί με τ’ αγριολούλλουδα, κοντά στις τσουτσουμάλλες’² /
‘πγοιος θα κόψει ασφίτιλλους // στα παιδιγιά να φτιάξει μύλους;’³ /
‘βαλάννια εμαστόρευε γ-κι’ έκαμνε γ-καλαντήρες, μύλους
αφ’ το ν-ασφίτιλλα κι αφ’ τη σ-συκιά γ-κατίνες’.⁴

Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *ασφόδελος*, άγνωστου ετύμου, με πιθανή επίδραση τη λ. *φίτιλι* και δίπλωση -λ-. Πβ. στην Κάρπαθο *ασπέτιλλος* /-λλας με επίδραση τη λ. *πετίλλα* (< *πίτυς*+*-ίλλα*).⁵ Επίσης *ασπόιλλας* /-λλος (Κως),⁶ *ασπόιλλας* (Α-στυνάλαια),⁷ *ασπόριλλ*^dας (Εμπωνα, Κρητηνία Ρόδου).⁸

1.Καραναστάσης 1987,141 2.Μπαλαλάς 1981,42 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,382 4.Μαυρουδής 16 5.Μηνάς,Λεξ.165 6.Σκανδαλ.Λεξ.111 7.Καραναστάσης,Αστυν.68 8.Παπαχρ. ΔΡ1,87

ατζουπάς, (ο) ‘μισθοφόρος’, έτσι και το μσν. ‘φρουρός στην είσοδο του δωματίου ενός πρίγκιπα, σωματοφύλακας ενός επιφανούς προσώπου’ (‘*δέδωκε* [ενν. ο στρατηγός] *χαρίσματα τω...Ακρίτη...βαΐτσας δώδεκα και δώδεκ’ ατζουπάδας*’ Διγ.Ζ2222, Επτ.) < αραβ. *hadjib*.¹

1.Καραποτόσογλου, Παρατηρήσεις σε ελληνικά δυσετυμολόγητα, στο *Βυζαντ.* 12, 381-382

ατθάδιο, (το) ‘ατόφιο’, φρ. ‘ατθάδιο μ-μάλαμα’,¹ /

‘από τη μ-Ποταμίτισσα και πάνω στο Λαγκάδι
έχει κοπέλλες όμορφες σα ν-το μαργαριτάρι,
η κόρη του Καμαρινού εί’ μ-μάλαμα ν-ατθάδιο
και του Γρυπάρη γιασεμί και του Ρουσέτθου κάντιο’

(παλιό νισύρικο τετράστιχο)²

1.Κουρζής 290 2.Μπαλαλάς 1981,67

ατθίζζω¹ κ. *ανθίζζω*, φρ. ‘ετθίσα ν-οι αμυγδαλλιές’.

1.Καρανατάσης 1987,149

ατθιολεύγω¹ ‘οργώνω το χωράφι δυο ή τρεις φορές ώστε να είναι έτοιμο για σπορά’, φρ. ‘το χωράφι ν-είν’ ατθιολεμένο’.² Από ατθιολή (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,672 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,200

ατθιολή, (η) ‘χωράφι που προορίζεται για όψιμη καλλιέργεια’ | ‘χωράφι που αφήνουν για αγρανάπαυση’¹ | ‘χωράφι που είναι έτοιμο για σπορά’² | ‘το τρίτο ζευγάρισμα χωραφιού στο οποίο πρόκειται να σπαρούν ενιμικά’.³ Τα χωράφια της ατθιολής είχαν τον επόμενο χρόνο μεγάλη παραγωγή, λόγω της περιποίησης που τους έγινε την προηγούμενη χρονιά.⁴ Και ατθιολός ‘όργωμα’.⁵ Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *αντιβολή* (< *αντιβάλλω*) ‘παραβολή, αντιπαράθεση’ > *ανθιβολή* > *αθθιβολή* > *ατθιολή*. Ο Γ. Χατζιδάκις προτείνει *αμφιβάλλω* > *αμφιβολή*,⁶ ενώ ο Mayer θεωρεί αποτέλεσμα συμφυρμού των *αντιβάλλω* + *αμφιβάλλω*.⁷ Πβ. *αθθι(β)ολή* (Κως),⁸ *αθθι(β)ολή* ‘αντιβολή’ | ‘θέμα ομιλίας’⁹ | ‘ανάμνηση’ | ‘δυσφήμιση απόντος’¹⁰

(Κάρπαθος), *αθιολή, νεθιολή* ‘θύμηση, λόγος, απάντηση’ (Χάλκη).¹¹

1.Καραναστάσης 1987,157 2.Κουρζής 290 3.Καρπαθίου 1996,672 4.Χαρτοφύλης 1984, 242 5.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 6. Αθηνά τ.24,9-11 7. Byz. Zeit.3,156 8.Σκανδαλ.Λεξ.46 9.Μανωλακάκης 172 και Νουάρος 1928,146 10.Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 73,116 11.Τσοπανάκης 1949,74,85

αθόννερο, (το) ¹ ‘απόσταγμα από αρωματικά άνθη’, πβ. *αθθόνερο* ‘απόσταγμα από άνθη λεμονιάς και φύλλα νερατζιάς’ (Κάρπαθος).²

1.Κουρούνης 1984,173 2.Μηνάς,Λεξ.51

άθος, (ο) ¹ ‘η στάχτη της φωτιάς’ | ‘το άνθος του καμένου ξύλου’, φρ. *μάεψε άθθο ν-αφ* ‘το φ-φούρνο ν-να βάλουμε μπουγάδα’, και *αθθός,(ο)*.² Από *άνθος,το* > *άθος,ο* κατά το σχήμα ουδέτ. -ος > αρσεν. -ος, όπως *το άφενος* > *ο άφενος*.³

1.Καραναστάσης 1987,149 και Καρπαθίου 1996,672 2.Παπαδόπουλος 1909,83, Καζαβής 181 3.Φιλήντας 3,10

αθθός, (ο) ¹ ‘άνθος’, φρ. *‘μοσκοβολούσι ν-οι αθθί της λεμονιάς’*. Από *άνθος* > *ανθός* > *αθθός* > *αθθός*, με τον τόνο κατά το *καρπός*. Πβ. *αθθός,ο* (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,149 2.Μηνάς,Λεξ.51

(α)τθυμούμαι ¹ ‘θυμούμαι’, φρ. *‘ατθυμούμαι που σε γράνισα στους Χοχλάκους που κλουμπούσες’*. Από το μσν. *αναθυμούμαι* ‘ξαναφέρνω στο νού μου’ (‘να το απολημονήσετε, να μη το αναθυμάσθε’ Ψευδο-Γεωργηλ. Άλ.Κων/π.1037, Επιτ.).

1.Καρπαθίου 1996,672

αθθώ ¹ ‘ανθίζω’, φρ. *‘αθθού σ-σιγά σιγά τα λουλλούδια’* / *‘εθθίσασι μ-πγιο οι μυγδαλλιές’*. Από *ανθώ*. Πβ. *αθθίζω* στην Κάλυμνο κ.α.

1.Κουρούνης 1984,173

ατλάζι(ν), (το) ‘ύφασμα που χρησίμευε για κατασκευή φορεμάτων της καλής ώρας’,¹

‘...και άλικο ν-ατλάζι,
για το φουστάνι ν-τ’ όμορφο που τις γιορτές θα βάζζει.’²

Από τουρκ. *atlas*.

1.Μπαλαλάς 1981,87 2.Μπαλαλάς ό.π. 84

ατός ¹ βλ.λ. *απατός*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ατούα ¹ τοπικό επίρρ. ‘εδώ’, φρ. *‘κάτσε ατούα κ’ έρκομαι’*, και *ατού*:

- *‘ω κυράτσα Φετεκού,*

ήρτε ν-το πουλλί μ’ατού;

- *ήρτε γ-κ’ έκαμά το κάτω*

*και περνά κουρούν’ αρπά το’*²

|‘εκεί’, φρ. *‘εσείς πουλλιά του κάμπου...ατού ψηλά που πάτε να χαμηλώσετε’*.³

Και *ατούά*, φρ. *‘ατούά, πγιο χαμηλλά’*.⁴ Είναι το μσν. επίρρ. *αυτού, ατού* ‘εδώ’ *‘τούτον τον άνθρωπον τον εφέραμεν αυτού’* Ασσίζ,475 | ‘εκεί’ *‘ο νοικοκύρης και πάντες οπού κατοικούν αυτού’* Ασσίζ,232, Επιτ. Ο νισύριος τύπος από *α-τού+δα* > *ατούδα* > *ατούά*. Πβ. *ατούά* ‘αυτού’ (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,142 2.Πετρούτσου 1982,43 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965,151

4.Καραναστάσης 1987,160 5.Μηνάς,Λεξ.170

άτροπος, (ο)¹ στερητ. επίθ. ‘αυτός που δεν έχει καλούς τρόπους συμπεριφοράς’ φρ. ‘*ωμάνα μου, άτροπος άθρωπος που ναι!*’

1.Καρπαθίου 1996,752

άτσα, (η)¹ ‘η φτέρνα του ποδιού, το πίσω μέρος του πέλματος’, φρ. ‘*πονεί με η άτσα μου*’ /

‘*η μάνα τη γ-καρδιά μ-πονεί κ’ η αδερφή τη ν-άτσα*’ (παροιμ.),²

που δηλώνει ότι η λύπη της μάνας είναι ασύγκριτα μεγαλύτερη από της αδελφής. Η λ. *άτσα* έχει ποκίλες σημασίες στην κοινή νεοελληνική. Στα δωδ/κά ι-διώματα σημαίνει, κυρίως, την φτέρνα, στην κυπριακή διάλεκτο την κνήμη.³

Είναι το μσν. ουσιαστικό *άντζα, (η)* ‘κνήμη, γάμπα’ (*πληγές εις τες άντζες και εις τα δάκτυλα*’ Μετάφρ. ‘Χαρακτ.’ Θεόφρ.130, Επιτ.) < πιθ. παλαιότ. άνω γερμ. *anpha* (φραγκικό *anpha). Πβ. *άζα, ανζί, αζί, μεγεθ. αζώναρος* (Κάρπαθος),⁴ *άτσα* ‘ίδ.’ (Κως,⁵ Ρόδος,⁶ Σύμη⁷), *άτσα* ‘γάμπα’ (Λέρος,⁸ Κάλυμνος,⁹ Καστελλόριζο¹⁰), *ατσούρα, η* (Σύμη).¹¹

1.Παπαδόπουλος 1909,82, Καραναστάσης 1987,149 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,191 3. Τσοπανάκης 1983,138 4.Μάνεσης 102,148 και Ι.Λ. στη λ. *άντζα-αντζί* 5.Σκανδαλ. Λεξ.115 6. Παπαχρ.ΛΡ1,92 7.Καρανικόλας 176 και Μιχαλαριά 1,82, Ζαχαρίου 111 8.Γεωργίου 35,52 9. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 10.Κομνηνός 80 11.Καρανικόλας 177

ατσαλλιά, (η) (Νικιά) ‘στάχνα με πολλά ζιζάνια μαζί’, φρ. ‘*κρίμας, όλλο ν-ατσαλλιά είν’ το θέρος μας σήμερα*’.¹ Η λ. από το *ατασθαλία, (η)*. Πβ. *ατσαλλιά, (η)* ‘ζιζάνια μέσα σε φυτεμένο χωράφι’ | ‘χωράφι με πολλά άγρια χόρτα’ | ‘ακαθαρσία’ (Κως),² *ασσαλιά* (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982 2.Σκανδαλ.Λεξ.115 3.Μανωλακάκης 183.

άτσαλλος, (ο)¹ ‘ακατάστατος, χωρίς τάξη’, φρ. ‘*άτσαλλος ν-ει στις δουλλειές του*’. Και στο μσν. ‘ακατάστατος, βρόμικος’ (*ρούχα...άτσαλα*’ Σαχλ.ΛΡΜ179) < επίθ. *ατάσθαλος*. Πβ. *άτσαλλος* ‘άτακτος’ (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

άτσελλο, (το) ‘σκουπίδι’, φρ. ‘*η αυλή της ήτο γ-γεμάτη άτσελλα, ’έ ν-τη ν-εσκούπισε*’.

Από *ατάσθαλον* (ουδέτ. του *ατάσθαλος*) > *άτσαλον* > *άτσελλο*. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως).²

1.Καραναστάσης 1987,181 2.Σκανδαλ.Λεξ.116

ατσί, (το)¹ και *αγού*¹ ‘πτάρνισμα’, λέξη ονοματοποιημένη, φρ. ‘*’έ θ-θα’καμα εκατό φ-φορές αγού!*’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ατσούβαλλος, (ο) ‘ατημέλητος, απεριποίητος’, φρ. ‘*κακόμοιρε, ατσούβαλλος πουσαι!*’, το κ. *ατσούμπαλος* < α- στερητ. + αρχ. *σιπαλός* ‘μύωπας, κακόμορφος’, με τσιτακισμό.

ατσουμάδα, (η) ‘νεαρό δαμάλι’¹ | ‘θηλυκό βόδι’² :

‘*στης τάβλας τη ν-οσωμεργιά, σε λ-λίη μ-πρασινάδα*

ο γάδαρός τους έβσκε κοντά στη ν-ατσουμάδα.’³

Ο Φ.Κουκουλές παράγει τη λ. από *ακμάδα* < *ακμαία* (ενν. βους).⁴ Ο Πάγκαλος τη λ. *ατσούμαρος* (Κρήτη) παράγει από *οψίμαρος (*οψέ-όψιμος-οψιμάρι*). Ο Κώστας Καραποτόσογλου ετυμολογεί από το τουρκοπερσικό *gyawmade*,

gânmade ‘αγελάδα, δαμάλι, νεαρή αγελάδα’.⁵ Πβ. *ατσουμά(α),η* και *ατσουμάς,(ο)* ‘αγελάδα δυο ετών’ (Κάρπαθος),⁶ *τσουμά,η* (Ρόδος).⁷

1.Κουρζής 290 2.Παπαδόπουλος 1984,279 και Μαυρουδής 120 3.Μπαλαλάς 1981, 110 4.Κουκουλές,Ετυμολογικά, στο *Αθηνά* 57,201 5.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ* 6.Μηνάς,Λεξ.171 7.Παπαχρ. ΛΡΙ,635.

ατσούναρος, (ο) ‘ο μηρός του χοίρου’,¹ και *ατσούνάρα,(η)*, πληθ. -*άρες* ‘τα μεγαλοκαμωμένα πόδια’² | ‘το πίσω μέρος του πέλματος’,³ φρ. ‘*μωρή, βάλε τις κάρσες σου και φαίνονται οι ατσούνάρες σου!*’ Η λ. από *αντίον* > *αντζί* + *κατάλ. -ώνι* > *αντζώνι > *ατσώνι + *μεγεθ. κατάλ. -αρος* > *ατσόναρος-ατσούναρος*.⁴ Πβ. *ατσούναρος* ‘μπούτι χοίρου’ | ‘φτέρνα’ (Κως),⁵ *τσουνάρτζα,τα* ‘πόδια’ (Κάλυμνος),⁶ *ατσούνναρος* ‘το μερί του χοίρου’ (Κρεμαστή Ρόδου),⁷ *αντζόναρος* ‘μεγάλη κνήμη’ | ‘πόδι’ (Κάρπαθος).⁸

1.Καραναστάσης 1987,149 και Κουρζής 290 2.Καρπαθίου 1996,752 3.Κουρζής 290 4. Χατζιδάκις ΜΝΕ 2,434 και Άμαντος, ΛΑ.6(1923),112 5.Σκανδαλ.Λεξ.116 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Παπαχρ.ΛΡΙ,93 8.Μηνάς,Λεξ.104

αυγερινός, (ο)¹ κ. ‘το άστρο της αυγής, η Αφροδίτη’. Από *αυγή*, αναλογικά προς το αντίθετο *εσπερινός*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αυλακιά, (η)¹ ‘το αυλάκι που κάμνει το αλέτρι κατά το όργωμα’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως).²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.116

αυλότοπος, (ο) ‘ο χώρος γύρω από τη βιστέρνα στην ύπαιθρο, είδος επικλινούς μικρής πλατείας που κατασκευάζεται για να μαζεύει τα νερά της βροχής, που θα τρέξουν μέσω του σούλουνα στη βιστέρνα. Ανάλογος χώρος υπάρχει και εις τους ληνούς’.¹ Παλαιότερα, ο χώρος αυτός ονομαζόταν *αυλοτοπία,(η)*, όπως φαίνεται σε προσχέδιο προίκισης μελλονύμφων του έτους 1747, όπου προικίζεται ‘εις της Βάσσαις κρεφτήν μίαν με την *αβλοτοπίαν της*’.²

1.Καρπαθίου 1996,721 και Καραναστάσης 1987,171,180 2.Τσιρπανλής 2009,111

αύργιο¹ (επίρρ.) ‘η αμέσως επόμενη μέρα’, φρ. ‘*αύργιο ν-ει ν-του Σταυρού*’. Η λ. *αύριον* είναι ήδη γνωστή στον Όμηρο.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αυτονεί τριτοπρόσωπος ρηματικός τύπος που χρησιμοποιείται γι’ αυτόν που μιλά, όταν δυσκολεύεται να προσδιορίσει το κατάλληλο ρήμα’, φρ. ‘*όσο ν’αυτόνεί...*’ (μέχρις ότου να...). Από το *αυτός*. Και *παντονεί*, βλ.λ., (< *απαντός*), φρ. ‘*παντονεί να...* (προσπαθεί να...)¹

1.Καραναστάσης 1987,142

αυτοσδά, αυτηδά, αυτοδά < *αυτός+πρόσφυμα -δά*, φρ. ‘*αυτοδά το πράμα ν-είναι δικό μ-μου*’ / ‘*αυτοδά το παιδί ν-είναι δαφιστικό μ-μου*’.¹

1.Κουρούνης 1984,193

αυτότητα, (η) ‘το δελτίο της ταυτότητας’,¹ φρ. ‘*έχασα τη ν-αυτότητά μ-μου*’.

1.Καραναστάσης 1987,162

αφάκι (ν), (το)¹ ‘το ατροφικό βελανίδι’. Από (*όμφαξ* >) *ομφάκιον*, ουδέτ. του επιθ. *ομφάκιος* ‘αυτός που παρασκευάζεται από άγουρα σταφύλια’.

1.Καραναστάσης 1987,126

αφανούλλα, (η) ‘απάτη, δυστροπία’.¹

1. Παπαδόπουλος 1909,81 και Καζαβής 181

αφανούλλης, (ο)¹ και *(α)φανουλλιάρης*² ‘αυτός που αδικεί στο παιχνίδι, που κοιτάζει να ξεγελάσει τον άλλο, ζαβολιάρης’, φρ. ‘*αφανούλλης / αφανουλλιάρης πού’σαι!*’

1. Παπαδόπουλος 1909,81 και Καζαβής 181 2. Καραναστάσης 1987,148, Καρπαθίου 1996, 721, Κουρζής 290

αφανουλλιά, (η)¹ και *αφανουλλαργιά, (η)*² ‘αδικία, ζαβολιά στα παιδικά παιχνίδια’, φρ. ‘*αφανουλλιές κάμνει άμμα παίζζομε!*’

1. Καρπαθίου 1996,721 και Κουρζής 290 2. Καραναστάσης 1987,148

άφαος, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που τρώγει λίγο φαγητό’, φρ. ‘*άφαο μ-παιδί ν-ει*’. Από *άφαος*.

1. Καρπαθίου 1996,721

αφάωτος, (ο)¹ κ. επίθ. (ενεργ.) ‘αυτός που δεν έχει φάει, αφάγωγος’, φρ. ‘*έφνε μ-πρωί μ-πρωί στη δ-δουλλειά ν-αφάωτος*’, | (παθ.) ‘αυτός που δεν έχει φαγωθεί’, φρ. ‘*ήμπασι στ’ αμπέλι μ-μου οι κατσίκες του γείτονα κι’έ ν-εφήκασι γ-κλήμα ν-αφάωτο*’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αφερούμου¹ επιφών. ‘μπράβο’, από τουρκ. *aferim / aferin* ‘εύγε’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

άφης (< *άφησε*), φρ. ‘*άφης με μοναχό μ-μου*’ / ‘*άφης του λ-λία σύκα να φάει κι’ αυτός*’ | ‘*δεν αρκεί... αλλά και...*’, φρ. ‘*άφης που δε τσιτθέρει, κατηγορά με κι’ όλας όπου κάτσει*’ | ‘*περιφρόνησέ το*’, φρ. ‘*άφης το μ-μουάφι!*’, και *γιάφης* (< *για άφησε*), φρ. ‘*γιάφης με μοναχό γ-και σου λέω εγώ!*’

αφκιόνι(ν), (το)¹ βλ.λ. *αφκιονισμένος*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισυρικό ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αφκιονισμένος, (ο)¹ επίθ. ‘ο φανατισμένος, ο εκτός εαυτού’, φρ. *αφκιονισμένος ήρτε μ-πάλε*. Από *αφιονίζω* ‘ναρκώνω κάποιον με αφιόνι, εξαπατώ, φανατίζω’ < *αφιόνι* (< τουρκ. *afyon* < αρχ. *μτγν. όπιον*).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αφκρούμαι¹, *αφκριούμαι*,² *εφκριούμαι*,³ *φκριούμαι*,⁴ *αφουγκράζζομαι*⁵ ‘ακούω με προσοχή’:

‘ρωτώ τα δούπλα που περνού, μα κείνα’έ ν-αφκρούνται,

*εκείνα ν-ει μ-περήφανα και’έ ν-απηλοούνται*¹ /

*‘όγιοις το λέει σώννεται, κι’ όγιοις αφκράτ’ αγιάζζει*⁶ /

‘ο χάρος παραμόνευγε στη μ-πόρτα γ-κι’ αφουγκριέτο,

*πίσω να στρέψει ν-νοιάζζετο, μέσα να μπει ντηργιέτο*⁵ /

‘άλλα κι άλλα λέει, μη ν-του φκρίεσαι’, και *φκρούμαι*, φρ. ‘*φκράστου να δεις είντα μ-που λέουσι*’. Οι νισυρικοί τύποι του ρ. από το αρχ. *επακρούμαι* > *επακρώμαι* > *φακρούμαι* > *φκρούμαι*.⁷ Πβ. *φκρούμαι*, *αφκρούμαι*, *φιγκράζζομαι*, *φουγκράζζομαι* (Κως),⁸ *φκριούμαι*, *φουκρούμαι* (Ρόδος),⁹ *φουγκράντζομαι* (Α-στυπάλαια),¹⁰ *αφκουριόμαι* (Καστελλόριζο).¹¹

1.Ιω.Λογοθέτης 80 2.Καρπαθίου 1996,721 3.Κουρούνης 1982,412 4.Κουρζής 325 5. Μπαλαλάς 1981,145 6.Καζαβής 79 7.Καραναστάσης,Φωνητική 47 8.Σκανδαλ.Λεξ. 787 9.Παπαχρ.ΛΡΙ,649,654 10.Καραναστάσης, Αστυπ.105 11.Κομνηνός 80,86

αφορεσμένος, (ο)¹ *μτχ. 'ο αφορισμένος από την εκκλησία' | 'αισχρός, διεστραμμένος', φρ. 'ε, το ν-αφορεσμένο ν-το γ-γάτθι, ήρτε μ-πάλε κ'εκατούρησε στη ν-αυλή μ-μου'.*

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αφόρκια και *αφόρσα* *επίρρ. 'δυνατά, μεγάλωφωνα', φρ. 'μίλα μου αφόρκια γιατί 'έ γ-κούω' / 'ε! πόσο μ-πγιο αφόρσα να φωνάζω!' ¹ Από ιταλ. forza. Πβ. φόρτσο, φρότσο 'το πολύ' (Κάλυμνος),² φόρτσον, φορτσομιλώ 'μιλώ δυνατά' και φόρτσιοι 'ορμητικός' (Κάρπαθος),³ φόρσος 'δυνατός' (Ρόδος).⁴*

1.Καρπαθίου 1996,721 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.968 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,654

αφορμή, (η) 'αρρώστια':

'στη ν-αφορμή γ-κι ο θάνατος' (παροιμ.) ¹

για σύσταση: να φροντίσεις να μην αρρωσταίνεις, *αφορμή, (η)* αρχ.-μσν. 'αίτια μιας αρρώστιας' (< *αφορμάω*, με υποχωρητικό σχηματισμό).

1.Σακελλαρίου Κ. 1983,132

αφορμίζω 'δίδω αφορμή για επιδείνωση', φρ. *'αφορμίστηκε ν-το πόδι ν-του' | 'ε-ρεθίζω', φρ. 'μη μ-με φορμίζεις!' / 'εφόρμισές το το πόνεμά σ-σου και έγινε ν-ετσαδά!' ¹*, και *κακοφορμίζω*, φρ. *'κακοφορμισμένο ν-είναι ν-το πόδι σ-σου' | 'αρρωσταίνω', φρ. 'να μη ν-αφορμίσεις κι απέκα...' ² / 'άμμα αφορμίσεις...' ²* (όταν αρρωστήσεις). Στον μσν. το ρ. *αφορμίζω* *μτβ. και αμτβ. 'χάνω τα λογικά μου, τρελαίνομαι' Ιντ.κρ.θεάτρ.Α'88 και μτχ. παρακειμένου ως επίθετο 'τρελός'Ερωφ.Δ'86, Επιτ. Από αφορμή+κατάλ. -ίζω.*

1.Καρπαθίου 1996,721 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,132

αφούς βλ.λ. *απής*.

άφραος, (ο)¹ *στερητ. επίθετο 'απερίφρακτος, ξέφραγος', φρ. 'άφραο ν-το χωράφι γ-και μ-παίννουσι μ-μέσα και κλέγνου'. Από άφρακτος (< α- στερητ. + φρακτός < φράσσω).*

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

αφρένο, (το) 'είδος ψωμιού που ζυμώνεται με ζουμό από ρεβίθια και διάφορα μυρωδικά', και *ψωμί του αφρού,*

πού να βρεις τώρα αβγωτή, και πού ψωμί ν-αφρένο,

και πού να βρεις λαμπρόπιθια μ'αλεύρι γ-καθαριένο' ¹

Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *αφρένος* (< *αφρός* βλ.λ. + κατάλ. -ένος).

Πβ. το μσν. *αφράτος, (ο)* 'ψωμί ή παξιμάδι μαλακό σαν αφρός', *αφρατόζεστον 'ζεστό αφράτο ψωμί' Προδρ.IV400χφ., αφρατίτσιν 'το αφράτο ψωμί' Προδρ. III146, Επιτ.*

1.Σακελλαρίδης Μ.2007,394

αφρός, (ο) κ. 'είδος ζύμωσης ψωμιού', φρ. *'ψωμί ν-του αφρού',* επειδή ζυμώνεται από τον αφρό αποφλοιωμένων ρεβιθιών που παίρνουμε βράζοντάς τα, και φρ. *'βάλλω αφρό' ¹* Πβ. το μσν. *αφράτο ψωμίν,* είδος ψωμιού πρώτης ποιότητας,

Πτωχολ.α423, Επιτ. λ. *αφράτος*.

1.Καρπαθίου 1996,721

άφρυος, (ο)¹ στερητ. επίθ. ‘αυτός που δεν έχει φρυγεί, άφρυγος’, φρ. ‘*άφρυα ’ν’ τα παξιμάδια, βάλε τα ξανά στο φ-φούρνο ν-να φρυού’*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

αφτί(ν), (το) κοινό, | ‘μικρό ξύλινο τεμάχιο σφηνωμένο στο άκρο της περιφέρειας του *πανάρη* (βλ.λ.) του χειρόμυλου, στο άνω άκρο του οποίου υπάρχει βαθιά οπή, όπου μπαίνει το κάτω άκρο του μυλοκόπη’.¹

1.Καρπαθίου 1996,721

αφφάλι(ν), (το)¹ ‘ο ομφαλός’, φρ. ‘*πονεί το ν-τ’ αφφάλι ν-του’*. Από αρχ. ουσιαστ. *ομφαλός*, υποκορ. *ομφάλιον* > *αφφάλι*, με υποχωρητική αφομοίωση *ο-α* > *α-α*. Πβ. *οφφαλλός, (ο)* (Κως).²

1.Καρπαθίου 1996,721 και Κουρούνης 1982,424 2.Σκανδαλ.Λεξ.120

αφφαλλοκόβγω ‘κόβω τον ομφάλιο λώρο στο νεογέννητο’, που γίνεται από το γιατρό ή τη μαμμή, φρ. ‘*εφφαλλόκοπέ ν-το ο γιατρός το παιδί, τώρα το φα-σκιάωνει η μαμμή’*.

αφφαλλόκομμα, (το) η ενέργεια του *αφφαλλοκόβγω*, ‘το κόψιμο του ομφάλιου λώρου στο νεογέννητο’.

αφφαλλολαίνα, (η) ‘μικρή πήλινη λαίνα με αρκετά ανοικτό στόμιο, είδος βεντούζας’, που εχρησιμοποιείτο παλαιότερα για θεραπευτικούς σκοπούς, συγκεκριμένα για την θεραπεία από τους πόνους του ομφαλού. Ξακουστή ομφαλοθεραπεύτρια στο νησί, στα παλιά χρόνια, ήτο κάποια Καλή του Γενοβέζου.¹

1.Καρπαθίου 1996,752

αφφέντης, (ο) ‘ο πατέρας’, φρ. ‘*ο γοννιός μου, ο αφφέντης μου’*.¹ Από αρχ. *αυθέντης* > *αυτένης* > *αφφέντης*.² Το τουρκ. *efendi* < *αφέντης*. Πβ. *αφέντης, φέντης, φ-φέντης, χέντης* (Ρόδος),³ *αφφέντης, αφέτης* (Κως),⁴ *αφέδης* (Σύμη).⁵

1.Καραναστάσης 1987,162 2.Καραναστάσης, Φωνητική 68,80 3.Παπαχρ.ΛΡ1,94 4.Σκανδαλ.Λεξ.121 5.Μιχαλαριά 1,87

αχαϊρευτος, (ο)¹ στερητ. επίθετο ‘αυτός που δεν έχει χαϊρι, προκοπή’, φρ. ‘*ο άντρας της ’έ ν-έχει προκοπή, αχαϊρευτος είναι!’ / ‘μη ν-το ξαναπάρεις στη δουλειά ν-το ν-αχαϊρευτο!’* Από *α-* στερητ.+*χαϊρευτός* (< τουρκ. *hayir* ‘αγαθός, καλός’). Ίδιο (Κως,² Ρόδος,³ Λέρος,⁴ Κάλυμνος⁵), *αχαϊρλος* (Σύμη).⁶

1.Καρπαθίου 1996,313 2.Σκανδαλ.Λεξ.122 3.Παπαχρ.ΛΡ1,99 4.Γεωργίου52 5.Δράκος 1982,86 και Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μιχαλαριά 1,88

(α)χαμνά, (τα)¹ ‘οι όρχεις’, φρ. ‘*έδωκέ ν-του μνια γ-κλοτσιά στ’ αχαμνά του κ’ έφηκέ ν-το ξερό!’* Είναι πληθυντικός ουσιαστικοπ. ουδετέρου του επιθέτου *αχαμνός* ‘χαλαρός’ < *α-* στερητ.+*μγν*. *χαμνός* (< *χαυνός < αρχ. *χαύνος*) > *αχαμνός*, με τροπή *βν* > *μν*, δεξ *ελαύνω* > *ελάβνω* > *λάμνω*.

1.Μαυρουδής 120

αχαμνός, (ο) επίθ. ‘ο πολύ αδύνατος’, φρ. ‘*αχαμνό ζζο’*, αδύνατο, μίζερο ζώο.¹ Για την προέλευση της λ. βλ. *αχαμνά*.

1.Κουρζής 290

- αχελώνα, (η)**¹ κ. ‘η χελώνα’, με πρόθεση α-, πβ. *αχελώνα* (Κως,² Κάρπαθος³), *ασιλώνα* (Καστελλόριζο),⁴ *αχιλώνα* (Σύμη).⁵
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.122 3. Μηνάς, Ιδ.Καρπ.30 4.Κομνηνός 5.Μιχαλαριά 1,89
- άχερο, (το)**¹ κ., φρ. ‘εγκρύφτηκε μ-μες στ’ άχερα του στάβλου’. Είναι το μσν. *άχερο* (‘στ’ άχερα κοιμούμαι’ Ερωτόκρ.Ε’999). Από αρχ. ουσιαστ. *άχυρον*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- αχηβάδα, (η)**¹ ‘θαλασσίνο δίθυρο εδώδιμο μαλάκιο’. Από αρχ.-μσν. *χήμη, (η)* ‘αχηβάδα’ > *χημάδα* > *αχηβάδα* με πρόθεση α-.
1.Καραναστάσης 1987,132
- αχητό, (το)**¹ ‘ο ήχος, ο αχός’, φρ. ‘ακούονται τα αχητά του!’ Η λ. πιθ. από αρχ. δωρ. τύπο *αχέω* (=ηχέω) ‘βγάζω ήχο’ ή < αρχ. *αχέω* ‘βγάζω ιαχή, φωνάζω’ (=ιαχέω), αναλογικά προς τα *βογγητό, αγκομαχητό* κ.τ.ό.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρογρ.)
- αχινιός, (ο)**¹ ‘εχίνος’, φρ. ‘εβουθήσαμε στο Μιραμάρι κ’ εβγάλαμε ν-ένα σ-σωρό ν-αχινιούς’. Από αρχ. *εχίνος* > *εχινάιος > *εχινιός > *αχινιός*.
1.Καραναστάσης 1987,132
- αχिनνομάνα, (η)**¹ ‘ο μεγάλος αχινιός’. Το επίθημα *-μάνα* με μεγεθυντική σημασία, πβ. *καβουρομάνα, νερομάνα* κ.τ.ό.
1.Καραναστάσης 1987,132
- αχλαδομπουκχωμένος, (ο)**¹ επίθ. (μτφ.) ‘αυτός που έχει δωροδοκηθεί’, φρ. ‘αυτός είναι ν-αχλαδομπουκχωμένος’. Από *αχλάδι+μπουκχωμένος* (< *μπουκώνω* < ιταλ. *bocca* ‘στόμα’). Πβ. *μπουκκάννω* ‘δωροδοκώ’ (Κάρπαθος).²
1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,116 2.Μηνάς,Λεξ.567
- αχλαμώτικες, (οι)**¹ είναι οι *αιχμαλώτικες, (οι)*, είδος ομαδικού παιδικού παιχνιδιού. Από *αιχμάλωτος*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- άχλομα**¹ επίρρ. ‘λαίμαργα’, φρ. ‘εθώρου ν-το μ-πού ’τρωε ν-άχλομα’.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- αχούρι(ν), (το)** ‘στάβλος, αχυρώνας’:
‘πήρε γ-κριθάρι γ-κι άχερα στ’ αχούρι ν-εκατέβη.’¹
Είναι το μσν. ουσιαστ. *αχούρι* ‘υποστατικό, στάβλος’ (‘τ’ άλογα στ’αχούρια τους’ Κορων.,Μπούας 76, Επιτ.), < τουρκ. *ahur*, περσικής προέλευσης. Πβ. *αχούριν, αχούριν, αθύριν* (Ρόδος),² *αχούρι* (Κως).³
1.Καζαβής 37 2.Παπαχρ.ΛΡ1,39,100 3.Σκανδαλ.Λεξ.124
- άχρεια, (τα)** ‘τολμηρά, αισχρά λόγια’, φρ. ‘άχρεια λέει αυτός!’ / ‘άμμα λέεις ά-χρεια ’α σου βάλω πιπέρι στο στόμα’. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του αρχαίου επιθέτου *αχρείος,-α,-ον*, φρ.‘στα παλλιά τα χρόνια εγίμωννε ν-το Λαγκάδι ν-από κοριτσόπουλλα, για να βάλου στο γ-κλήδονα τα δαχτυλίδγια τω γ-και να κούσου ν-τ’ άχρεια τραούδγια της Καστέλλας και της Καντώνας...’¹ Πβ. στην Κάρπαθο *αχρείες,οι* ως ουσιαστ. ‘λέξεις απρεπείς’.²
1.Χαρτοφύλης 1990,254 2.Μηνάς,Λεξ.178

- αχρειάνος, (ο)** επίθ., ‘αυτός που χρησιμοποιεί αχρείες λέξεις ή κάμνει αχρείες πράξεις’, φρ. ‘*ωμάνα μου, αχρειάνος είναι ν-αυτοσδά! άχρεια λέει!*’ Από *αχρείος* + *κατάλ.* -άνος. Πβ. *αχρειάνης, αχρειάνης* ‘χυδαίος, αθυρόστομος’ (Κάρπαθος).²
1.Μαυρουδής 120 2.Μηνάς,Λεξ.178, όπου κατά τον Πασχάλη Δ.,*Ανδριακόν Γλωσσάριον*, Αθήνα 1933,σ.40 από *Αχρειάνοι*, Τούρκοι της Θράκης που ήταν πολύ χυδαίοι και βάνασοι.
- αχταρμάς, (ο)** ‘ανακατωμένα οικοδομικά υλικά για παρασκευή λάσπη’, φρ. ‘*κάμε τα αχταρμά και ετοιμάσέ τα για λάσπη*’ | ‘επιταγμένο μηχανοκίνητο καΐκι, που χρησιμοποιούσαν οι Εγγλέζοι στα χρόνια της Κατοχής, για τις μετακινήσεις τους από τη Μέση Ανατολή προς τα νησιά.¹ Από τουρκ. *aktarma* ‘αλλάζω την κατεύθυνση κάποιου’, ρ. *aktarmak* ‘μεταφέρω’. Πβ. *αχταρμάς* στη γεωργική γλώσσα ‘ανακάτωμα’ | ‘ειδικό βαθύ σκάψιμο’ (Κως,² Κάλυμνος³), ‘είδος πλοίου που χρησιμοποιείται κυρίως στη σπογγαλιεία για τη μεταφορά της σκαφανδρομηχανής’ (Κάλυμνος).⁴
1.Χαρτοφύλης 1990,235, ο ίδιος 2007,14 2.Σκανδαλ.Λεξ.124 3.Δράκος 1982,87 4. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- άχτι(ν), (το)** ¹ ουσιαστ. ‘έντονη επιθυμία για εκδίκηση’, φρ. ‘*μάνα μου, άχτι ν-το ν-έχω αυτοσδά! ’α το ν-εύρω ’α το ν-εσκοτώσω!*’ Από τουρκ. *ahd / aht* ‘υποχρέωση, υπόσχεση’. Πβ. ίδ. (Κάλυμνος),² κ.α.
1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- άχχα** ¹ προτρεπτικό αποφυγής στην παιδική γλώσσα ‘είναι σιχαμένος’, φρ. ‘*άχχα! μη ν-το βάλλεις στο στόμα σ-σου!*’
1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- άχχου** ¹ επιφώνημα πόνου, ψυχικής οδύνης’, φρ. ‘*άχχου ο κακόμοιρος είντά’παθα!*’ Από *αχ+ου* αναλογικά προς τα *πού, αλλού* κ.τ.ό.
1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- αχώνευτος, (ο)** ¹ στερητ. επίθ. ‘αυτός που δύσκολα χωνεύεται, αφομοιώνεται’, φρ. ‘*αχώνευτη κοπριά*’ | (μτφ.) ‘αντιπαθητικός, ανυπόφορος’, φρ. ‘*αχώνευτος άνθρωπος είναι!*’ Από *α-* στερητ. + *χωνευτός*. Η λέξη ήδη και στον μεσαίωνα ‘*αχώνευτοι...καπνοί*’ (Ερωτόκρ.Δ’976, Επιτ.).
1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- αχώργια** επίρρ. ‘χωριστά’, φρ. ‘*...να τρώσι μ-μαζζί...και να κοιμούνται αχώργια*’.¹ Η λ. από το μσν. επίρρημα *χώρια / αχώρια* (< αρχ. *χωρίς*), κατά τα επιρρήματα σε -α, όπως *συνάμα*, με πρόθεση *α-*. Πβ. *αχώργια, χώργια* (Κως).²
1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,106 2.Σκανδαλ.Λεξ.125
- αχώριστο, (το)** ¹ στην ποιμενική γλώσσα ‘το ρίφι ή αρνί που θηλάζει, σε όλη την περίοδο του αρμέγματος, τη μάνα του’, φρ. ‘*αχώριστο ν-ει, ’έ ν-το χώρισα καθόλου*’ / ‘*είναι ν-του γαλάτου*’ (= είναι αχώριστο).
1.Καραναστάσης 1987,132
- αψά** επίρρ. ‘δυνατά, έντονα’, φρ. ‘*μωρή,μίλα αψά να σε κούω*’¹, και *αψάτα* ². Ίδιο και στον μσν. ‘*οι πόνοι αψά σε εισέβησαν*’ Γλυκά,Στ.190, Επιτ. Από το μσν. επίθ. *αψός,(ο)* (‘*αψός, γοργός επήδησεν ο ταπεινός ο κάτης*’ Διήγ.παιδ. 125,

Κριαράς, Λεξικό) < *αψύς*, αναλογικά προς τα επίθετα σε -ος, όπως *γλυκός-γλυκός*. Πβ. *αψά, αψανά* (Κως),³ *αψά* (Κάρπαθος),⁴ *ανάψα* (Αστυπάλαια), που συνδέει ο Dawkins 2,537 με τα *αψά, αψανά*.

1. Παπαδόπουλος 1984,280 και Καζαβής 181 2. Πληροφ. Γ. Χαρτοφύλης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 125 4. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 43,63

αψηλός, (ο) επίθ. ‘ψηλός’, φρ. ‘το σπίτι μ-μας είναι ν-αψηλό, ν-τρίπατο’ /

‘εγώ κι αν είμαι αψηλή // και μοιάζω σα γ-καμήλα,

‘έ γ-κάμνω αγαπητικούς // σαρανταδυό το μ-μήνα’.¹

Η λ. από συνεκφόνηση στον πληθ. του ουδέτερου τα *ψηλά* > τ’ *αψηλά*, αρσεν. ενικού *αψηλός*.

1. Πετρούτσου 1982,42

αψηλοτάκχουνο, (το) ‘το καλαπόδι ή το παπούτσι με υψηλό τακούνι’.¹ Ουσιαστικό. ουδέτερο του επιθέτου *αψηλοτάκχουνος (< *αψηλός* βλ. λ.+*τακούνι*).

1. Καραναστάσης 1987,166

αψιθιά, (η) ‘αψινθιά, θάμνος με θεραπευτικές ιδιότητες και έντονη μυρωδιά’, επιστημ. *artemisia absinthium*. Πβ. τα μσν. *αψινθία, αψιθέα, αψιθία*: ‘αψινθίαν ... βράσον ομού μετά ύδατος’ Σταφ., Ιατροσόφ. 8, Επιτ. Από ουσιαστ. *αψίνθιον* + κατάλ. -ία, με συνίζηση. Πβ. *αψιθθέα, αψιθθά* (Κάρπαθος).

B

βα! επιφών. θαυμασμού ή έκπληξης ‘μα, για δε, κοίτα’, φρ. ‘*βα, είντά ’παθα η κακονάσουπρη και κακογραμμένη*’¹ / ‘*βα! ο άνθρωπος! ’ε ν-είναι στα καλά του!*’¹ / ‘*α, βα, κόρη μου, έπαθες!*’² Ίσως το αρχ. επιφών. *βαβά*, που εκφράζει έκπληξη ή θαυμασμό, λ. ονοματοποιημένη, πβ. *βαβάζω*, λατ. *babae*, που είναι δάνειο από την ελληνική.

1.Καρπαθίου 1996,752 2.Σακελλαρίδης Κ. 1982,310

βαβάλι(ν), (το) ‘παιδικό λίκνο, κούνια’:

‘*κοιμήσου, αγάπη μου γλυκιά, μέσ’ στ’ αργυρό β-βαβάλι,
κι εγώ θα στέκομ’ άγρυπνη στ’ άσπρο σ-σου προσκεφάλι*’
(νανούρισμα γιαγιάς)¹

Είναι το μsn. ουσιαστ. *βαβάλι* (‘*βρέφος εις το βαβάλι*’ Απολλών.420, Επιτ.), λ. ονοματοποιημένη που συνδέεται με τα *βαβάζω* ‘*βγάζω άναρθρες κραυγές*’, *βα-βαί*, *βαβά* λ. της παιδικής γλώσσας, ή < *βαβαλίζω* (Επιτομή λ. *βαβάλι*). Πβ. *βουβάλιν*, *βαβάλλ^d*, *βιβάλλι* (Ρόδος),² *βαβάλι* ‘*φέρετρο*’, *βαβαλάκι* ‘*επιτάφιος*’ (Σύμη),³ *βουάλι* (Καστελλόριζο).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ.1965,119 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,101,120 3.Καρανικόλας 182 4. Κομνηνός 82

βαβαλίζω ‘*λικνίζω το βρέφος στο βαβάλι του*’, φρ. ‘*μωρή, κλαίει το παιδί, βαβά-λίσέ το λ-λιάκι ν-ν’αρνέψει*’¹ /

‘*...που σου’χα κούνιες αργυρές, φασκίες μαλαματένιες,
σπού σε βαβαλίζζασιν οι δώδεκα Παρθένες*’²

| ‘*φέρομαι σε κάποιον με αβρότητα*’, φρ. ‘*πολλό μας το β-βαβαλίζζεις*’¹ (τον παραχαιδεύεις). Από αρχ. *βαυβαλίζω* / *βαυβάω* ‘*πέφτω σε ύπνο, αποκοιμούμαι*’ | ‘*αποκοιμίζω*’. Πβ. ‘*ίδ.*’ (Κως),³ *βαβαλίζω* ‘*κινούμαι με δυσκολία*’ (Ρόδος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,752 2.Καζαβής 74 3.Σκανδαλ.Λεξ.126 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,101

βαγιά, (η) ‘*φοίνικας, χουρμαδιά*’, και *βάγια, (η)*, όπου στο Μαντράκι και τοπωνύμιο *Βαγιά, (η)* από φοινικόδεντρο που υπήρχε στην τοποθεσία.¹ Υποκορ. *βαϊτσα, (η)* ‘*τη σκάλα ν-εκατέβαινε μόνη με μια β-βαϊτσα*’.² Πβ. τα μsn. ουσιαστ. *βαϊα*, *βαγιά*, από μτγν. ουσιαστ. *βαϊον* (< πιθ. κοπτ. *baī*). Πβ. ‘*ίδ.*’ (Κάρπαθος,³ Κως,⁴ Ρόδος⁵).

1.Καρπαθίου 1996,752 2.Καζαβής 28 3.Μηνάς, Λεξ.180 4.Σκανδαλ.Λεξ.126 5. Παπαχρ. ΛΡΙ,102

βάγια, (τα) ‘*τρυφερά κλωνάρια φοινικόδεντρου (βαγιάς) με τις λόγχες τους περίτεχνα πλεγμένες*’.¹ Τα έφεραν στα χέρια οι μαθητές το Σάββατο του Λαζάρου, όταν γύριζαν, κατά το τοπικό έθιμο, το χωριό με την *καλαντήρα* (βλ.λ.). Πβ. ‘*ίδ.*’ (Κως).²

1.Μαυρουδής 121 2.Σκανδαλ.Λεξ.λ. *βαγιά, (η)*

βάγια, (η), υποκορ. *βαγίτσα, (η)* ‘*παραμάννα*’ | ‘*υπηρέτρια*’:

‘*άμπετε βάγιες τα κεργιά και σκλάβες τις λαμπάδες*,

να πάρετε τη γ-κόρη μ-μου πέρα στο μ-πέρα πύργο' ¹ /
 'τρεχάτε βάγιες σκλάβες, να της ανοίξετε,
 τη ν-αρφανή γ-και ξένη να λεημονήσετε'. ²

Η λ. είναι μσν. ('...απόμεινε στο σπίτι μας να κάνεις τη βαγίτσα' Φορτουν.Δ' 592), από το ιταλ. *balia* (< λατ. *balia* 'υπηρεσία'). Πβ. *βαβίτσα, βαϊτσα, βάια* (Ρόδος),³ *βάγια,η* (Κως,⁴ Ρόδος⁵).

1.Καζαβής 14 2.Καρπαθίου 1996,752 3.Παπαχρ.ΛΡ1,101 4.Σκανδαλ.Λεξ.126 5.Τσοπανάκης 1983,195

βαγιόλλι(ν), (το) 'πετσέτα του φαγητού, συνήθως υφαντή με κρόσσια και πλουμιά, μαζί με τα μαχαιροπίρουνα', φρ. 'όσοι είναι γ-καλεσμένοι στο γ-γάμο πέρου γ-και τα βαγιόλλια τω'.¹ Σήμερα πλέον η λ. δεν ακούεται. Ίσως να συνδέεται με το λατ. *balia* 'υπηρεσία', βλ.λ. *βάγια,η*).

1.Καρπαθίου 1996,753

βαζζάνα, (η) 'ο καρπός της μελιτζάνας',¹ το φυτό *βαζζανιά,η*, φρ. 'βάλε μου (ζύγισέ μου) ένα γ-κιλό βαζζάνες'. Και *μερζάνες*.² Η λ. ήδη βυζαντινή, *βαζιζάνι,η(το)* 'σπανάκιν, χρυσολάχανον, γογγύλια, βαζιζάνια'³: *βαζιζάνιον* > *βαζζάνιον*, με ανομοιοτική πτώση της συλλαβής -ζι-, που ετυμολογείται από το αραβο-περσικό (*al*) *bādiṅzān-bādingan* 'μελιτζάνα' < σανσκριτ. *vātingana* 'ιδ.'⁴

1.Καρπαθίου 1996,752 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Κριαράς, Λεξικό στη λ. 4.Καραποτόσογλου, Ροδιακά Ιδιώματα 49, ο ίδιος Βυζαντινά 12 (1983), 384-386

βαθολομηένος, (ο) 'αφηρημένος', φρ. 'σα β-βαθολομηένο ν-είναι ν-το παιδί'.¹ Η λ. αντί του *βυθολομηένος*, με επίδραση της λ. *βάθος*, βλ.λ. *βαθολοώ*. Πβ. *βαθαλός* 'ιδ.' (Κάρπαθος),² *βαθολός* (Κάλυμνος).³

1.Καρπαθίου 1996,753 2.Μηνάς,Λεξ.180 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βαθολοώ ¹ 'πέφτω σε λήθαργο, αφαιρούμαι, βυθώ', αντί *βυθολοώ*. Πβ. *βυθίζω, γυθίζω, βυθολοώ, βυθώ, βαθολοώ* (Ρόδος)²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,130

βαθομπλησμένος, (ο) 'αυτός που έχει εισοδήματα από τα χωράφια, εισοδηματίας':

'αφότου εγεννήθηκε ν-ήτο β-βαθομπλησμένος
 και τώρα στα υστερινά να 'ν' στενοχωρημένος',¹

ο πληθ. ουδετέρου *βαθομπλησμένα,η(τα)* (για σπίτια) 'γεμάτα εισοδήματα', φρ. 'δουλεύουσι, γ-κόρη μου, οι Νισύργιοι κ' οι Νισυργιές στα χωράφια τους, αμμ'εί' ν-τα σπίτια τω β-βαθομπλησμένα, οι πάγκοι τω γ-γεμάτοι μαζούλλια'.² Για το σπίτι, όπου όλα ήταν πληθωρικά, έλεγαν: 'το σπίτι σ-σου, κόρη μου, είναι σα ν-το μ-πάγκο ν-της Μόρταινας', κάποιος που είχε πολλά εισοδήματα.² Η λ. πιθ. αντί *(α)γαθομπλησμένος < *αγαθά* + *έ-πλησ-α* (πίμπλημι 'υπερχειλίζω, υπερπληρώ') + κατάλ. -μένος.

1.Πετρούτσου 1984,322 2.Πετρούτσου 1993,339

βαθρακλός, (ο) ¹ 'βάτραχος':

'εσύ και τους μεζζέδες σ-σου και ούλλα σου τα πάντα,
 φάε και πιε σα β-βαθρακλός ν-νερό ν-από τη λ-λάντα'.¹

Και *βοτρακλός*,² *φατρακλός*.² Από *βάτραχος* > *βατρακός* > *βαθρακός* > *βατρακλός*, με επένθεση -λ-. Η λ. *βάτραχος*, που είναι προελληνική, πέρασε στην αρχ. ελληνική και στη νεοελληνική αναλλοίωτη, με πολυτυπία, στην αρχ. ελλην. *βάθρακος*, *βότραχος*, *βρόταχος*, *βύθρακος*, *βρούτεχος*, *βρίταχος*, *βόρταχος*. Στα ιδιώματα της Δωδ/νήσου *βοθρακός* (Κως),³ *βόθρακας*, *βότραχος*, *βάτρακλος*, *φορδακλός* (Ρόδος),⁴ *βάτρακλος*, *βατρακλός* (Κάρπαθος),⁵ *βαθρακός* (Λέρος),⁶ *βαρτακλός* (Χάλκη),⁷ *βοθρακός* (Κάλυμνος).⁸

1.Ιω.Λογοθέτης 122, Κουρζής 290 2.Κουρούνης 1982, 423 3.Σκανδαλ.Λεξ. 147 4.Παπαρχ. ΡΠΙ, 116 5.Μηνάς, Ιδ.Καρπ. 55 6.Γεωργίου 52 7.Τσopanάκης 1949, 76 8.Δράκος, 1982, 91 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βακέτθα, (η) ‘κατεργασμένο δέρμα χοντρού ζώου (μουλαριού, βοδιού, αλόγου, χοίρου),¹ φρ. ‘να πεις στο μ-παπουτσή, η φόδρα τω μ-παπουτσιώ ν-νά ‘ναι ν-από βακέτθα’. Από ιταλ. *vachetta* ‘δαμάλι’, υποκορ. του *vacca* ‘αγελάδα’. Πβ. *βακέττα* (Κως),² κ.α.

1.Καραναστάσης 1987, 146 2.Σκανδαλ.Λεξ. 128

βαλανάδες, (οι) ‘ποικιλία σταφυλιού άσπρου ή υπέρυθρου’. Η ονομασία από το σχήμα των ρωγών, όμοιων με βαλάνια.¹

1.Καραναστάσης 1987, 170 και Καρπαθίου 1996, 753

βαλάνι(ν), (το) κ. ‘ο καρπός του δέντρου *βαλανιδιά, (η)*, επιστημ. *Quercus macrolepis*¹:

‘βαλάννια εμαστόρευε γ-κι έκαμνε γ-καλαντήρες,
μύλους αφ’ το ν-ασφίτιλλα, κι αφ’ τη σ-συκιά γ-κατίνες’²

| ‘εξάρτημα της ξύλινης κλειδαριάς (κατίνας) που χρησιμοποιούν οι χωρικοί’.³
Τη λ. με την ίδια σημασία αναφέρει ο Θουκυδίδης στα Πλαταϊκά του (Βιβλ. Β΄ κεφ. 4) ‘...έκλησε στυρακίω ακοντίου αντί βαλάνου χρησάμενος τον μοχλόν’.
Η λ. υποκορ. του *βάλανος* > *βαλάνι(ον)*.

1.Παπάτσου-Σταμέλου 373 2.Μαυρουδής 16, 121 3.Καραναστάσης 1996, 156, Καρπαθίου 1996, 753

βαλανίδι(ν), (το) ‘το περίβλημα του βαλανιού’,¹ που εχρησιμοποιείτο στη βυρσοδεγία. Από *βαλάνι*+κατάλ. -ιδιον.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βάμβουλος, (ο) (μτφ.) ‘σκύλος’, φρ. ‘κακόμοιρε, σα β-βάμβουλος φωνάζεις!’¹ Η λ. πιθ. από αρχ. *βομβυλιός* / *βομβύλιος* (< *βόμβος* λ. μμηλή+επίθημα -υλ-). Πβ. στην Κάλυμνο² *βάββουλας* ‘αυτός που θορυβεί, που κάμνει βόμβο’, την κοινή λ. *βαβούλα*, για οποιοδήποτε έντομο που πετάει και κάμνει βόμβο.

1.Παπαδόπουλος 1984, 281, ο ίδιος 1909, 85, και Κουρζής 290, Καζαβής 181 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

βάουλας, (ο)¹ ‘το στέλεχος του κριθαριού’, και ρ. *βαουλλιάζζω* (για κριθάρι) ‘αποκτώ στέλεχος’, φρ. ‘εβαούλλιασε ν-το κριθάρι’¹ (απέκτησε στέλεχος, αναπτύχθηκε). Από *βάβουλας < λατ. *valvulus* / *valvolus* < *valvae* ‘μπομπούκι, κάλκας άνθους, φλούδα οσπρίων, περικόρπιο’. Πβ. το μσν. ουσιαστ. *βαβούλι, (το)* ‘μπομπούκι’ (‘τα άνθη, όπóταν αναθάλλουσι και έχουσι βαβούλια’ Διγ.Α2872, Επιτ.).

1.Καραναστάσης 1987,158

βαράκι(ν), (το) ‘χρυσόχαρτο, το πολύ λεπτό φύλλο χρυσού που μπαίνει για στόλισμα των κόλλυβων, π.χ. χρυσώνονται οι αμυγδαλόψιχες’¹ :

του γιού μου ει ν-το κόλλυ που ναι με το βαράκι,

είναι ν-του Τιμολέα μου πού’το μ-παλληκαράκι’

(από νισύρικο μοιρολόι)²

Η λ. είναι μσν. ‘λεπτό φύλλο χρυσού’ (‘όλα τα πλούτη επήρανε, ασήμι και βαράκι’ Γτζάνε,Κρ.πόλ.375, Επιτ.), αντιδάνεια από τουρκ. *varak* (< αραβ. *warak* ‘φύλλο βιβλίου, χρυσού, αργύρου, χαλκού’) < ελλην. μτγν. *βάραξ* ‘είδος άρτου ή πλακούντος’ (L-S). Πβ. ιδ. (Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάρπαθος,⁵ Κάλυμνος⁶).

1.Καρπαθίου1996,753 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,188 3.Σκανδαλ.Λεξ.129 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,104 5.Μηνάς,Λεξ. 184 6.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βαράρω και **βαρέρω** ‘ρίχνω το καΐκι στη θάλασσα’, φρ. ‘βάρα το καΐκι στη θ-θάλασσα’ /

‘ότα ν-Οχτώβρης έμπαιννε, ν-ήθελε ν-να βαράρου,

γ-καλάδες να γυρίζζουσι σε γράνες να λεβάρου.’¹

Και *βιράρω* ‘τραβώ το πλοίο στη ξηρά από τη θάλασσα’.² Από ιταλ. *varare* ‘καθελκύω’. Πβ. *βαρέρω* ‘αποθώ, εξωθώ’ (Κάρπαθος),³ *βαρέρνω* ‘σπρώχνω με το χέρι μου ή με το κοντάρι τη στεριά, για να απομακρυνθεί το πλεούμενο’ (Κάλυμνος).⁴

1.Μαυρουδής 22 2.Καραναστάσης,1987,135 3.Μηνάς,Λεξ.184 4.Δράκος 1982,88 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βαρβάλακας, (ο) και **βαρντάλακας** (Νικιά)¹ ‘βρικόλακας’ | ‘κάθε ψηλός άνθρωπος με χοντρά χαρακτηριστικά’, φρ. ‘ωμάνα μου, βαρβάλακας ει!’ | ‘εκείνος που βγαίνει από τον τάφο του ως εξωτικό’² | ‘αυτός που έχει απότομο χαρακτήρα και τρόπους’,² φρ. ‘σώπα πγιο βαρβάλακχα, σόπα!’ Πληθ. *βαρβαλάκχοι,(οι)*,

‘αφ’ τους Κάτω Λάκχους // φέρνου β-βαρβαλάκχους,

άγριους σα ν-τους χάρους, // κι έκαμα γ-κουμπάρους...’³

Οι *Κάτω Λάκχοι* είναι παλιός σβησμένος κρατήρας του ηφαιστείου, του Άκωλου, και οι Νισύριοι πίστευαν ότι οι *βαρβαλάκχοι* ζούσανε μέσα στους σβησμένους κρατήρες του ηφαιστείου και στις μεγάλες σπηλιές των Αγίων Αποστόλων, στο Μολύβι.³ Για την ετυμολογία της λέξης οι προσεγγίσεις ποικίλλουν: < βουλγ. *vǎlkolǎk-vǎrkolǎk* (< παλαιότ. σλαβ. *vlǎkodlakǎ* [Επιτ.λ. *βουλκόλαξ*], ή < σλαβ. *vrǐkolak* < *velkǐ* ‘λύκος’.⁴ Πολλοί ονοματολόγοι ανάγουν τη λέξη στο ουσιαστικό *βρίκολος* < αρχ. *βρίκελος* ‘όνομα τραγικού προσώπειου’ + μεγεθ. κατάλ. -ακας (L-S). Ο Κ. Άμαντος ανάγει τη λ. στο *μορμολύκειον* > *βουρβούλακας*.⁵ Πβ. *βαρβάλακας, βουρβούλακας, βαρδάλακας* (Κως),⁶ *βουρβούλλ’ακας* (Απόλλωνα Ρόδου),⁷ *βαρδάλακας* (Ρόδος).⁸

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,171 2.Καρπαθίου 1996,753 3.Σακελλαρίδης Κ. 1982,292 4.Μπαμπινιώτης,Λεξικό λ. *βρικόλακας* 5.Άμαντος,Γλωσσικά Μελετ.80 6.Σκανδαλ.Λεξ. 130 7.Παπαχρ.ΛΡΙ,124 8.Παπαμανώλη 1994,380

βαρβαλακχιάζζω ‘βγαίνω βαρβάλακchas μετά τον θάνατό μου’, φρ. ‘που να βαρ-

βαλακχιάσεις!' (κατάρα).¹ Από *βαρβάλακχας* (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,753

βαρβάρα, (η) 'φωνακλού, απότομη', φρ. 'είναι ν-αυτή μια βαρβάρα! Ο Θεός να σε φυλάει!' ¹ Μάλλον πρόκειται για ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *βάρβαρος*.

1.Καρπαθίου 1996,753

βαρβάτος, (ο) 'ικανός, δυνατός, άξιος λόγου',¹ επίθετο κυρίως για αρσενικό ζώο, αυτό που έχει αναπαραγωγική ικανότητα', φρ. 'του Βονικάρκη ο τράος ήτο β-βαρβάτος, τθυμούμαι που επρήα δ-δέκα κασίκες τη ν-ημέρα!' Είναι το μsn. *βαρβάτος* 'αυτός που δεν είναι ενουχισμένος' (Χειλά,Χρον.356, Επιτ.), το ουδ. 'τράγος', < λατ. *barbatus* 'γενειοφόρος' < *barba* 'γένι'. Πβ. και στη Ρόδο ² 'ένορχος, επιβήτορας, τράγος, κριός, ταύρος κ.λπ.'

1.Κουρζής 290 2.Παπαχρ.ΛΠΙ,105

βαργιό, (το) 'μεγάλο σιδερένιο σφυρί με ξύλινη λαβή, με το οποίο σπάζουν μεγάλες πέτρες ή σχίζουν ξύλα με τη βοήθεια της σφήνας'.¹ Και *βαργιά, (η)* 'μεγάλο σφυρί, κυρίως του σιδερά, που χρησιμοποιείται ευρύτατα και σε άλλες χειρονακτικές εργασίες'.² Πβ. τα μsn. *βαρέα, (η), βαριά, (η)* 'ίδ.' ('πιάνει την βαριά και κόφτει τους περάτες' Φαλιέρ., Ιστ. 197, Επιτ.) < *βαρύς*. Πβ. *βαργιά, (η), βαργιός, (ο)* (Κως),³ *βαριός, ο* (Ρόδος),⁴ *βαρέα, βαριά, βαρά* (Κάρπαθος).⁵

1.Κοντοβερός 315, Σακελλαρίδης Γ. 1982,207, Καρπαθίου 1996,753 2.Μαστρογιάννης 52 3.Σκανδαλ.Λεξ.131 4.Παπαχρ.ΛΠΙ,106 5.Μηνάς,Λεξ.184

βαργιομισμένος, (ο) ¹ επίθ. 'βαρυγκομισμένος, δυσανεσθημένος', φρ. 'μάνα μου, με το μπάρβα ν-του τά'χει, κ' είναι μ-πολλά βαργιομισμένος'. Είναι η μsn. *μτχ. παρακειμ. βαρυγωμισμένος* ως επίθ. 'δυσανασχετημένος, δύσθυμος' του μsn. ρ. *βαρυγγωμώ, βαρυγωμώ* (< *βαρυγγωμώ*): *βαρύγγωμος* > *βαρυγγωμώ* > *βαρυγγωμώ*. Η γραφή *βαρυγκωμώ* από ορθογραφική απλοποίηση.

1.Κουρζής 291

βαργιόμοιρος, (ο) ¹ επίθ. 'δυστυχισμένος, αυτός που έχει βαριά, κακιά μοίρα, φρ. 'βαργιόμοιρα ήτο στη ζ-ζωή ν-της!' Είναι το μsn. επίθ. *βαριόμοιρος* 'ίδ.' ('δυστυχέστατη...και βαριομοίρα' Λίμπον.209, Επιτ.) < επίθ. *βαρύς*+ουσιαστ. *μοίρα*. Πβ.*βαργυόμοιρος, βαργυορίζζικος* (Κως),² *βαρζόμοιρος* (Κάλυμνος).³

1.Παπαδόπουλος 1909,84 και Κουρζής 291 2.Σκανδαλ.Λεξ.132 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βαργυστώ βλ.λ. *βαρυκεστώ*.

βάρδα, *βαρδάστε*, προτρεπτικό επιφώνημα 'φύγε, φύγετε από μπροστά',¹ φρ. 'βάρδα από μπροστά μου!' / 'βαρδάστε ούλλοι από'δω!' Και *βάρδα μπένι*,² 'εκφραση με την οποία επιστάται η προσοχή του συνομιλητή: 'βάρδα μπένι μη ν-του πεις τίποτι από αυτά'.³ Η λ. είναι προστακτ. του βενετ. ρ. *vardar* ιταλ. *guardare* 'βλέπω', και *βάρδα μπένι* 'πρόσεχε καλά' < βενετ. *varda ben*. Πβ. *βάρδα, βαρδάστε* (Κως),⁴ *βάρδα* (Κάλυμνος,⁵ Κάρπαθος⁶), *βάρδα, βάρδα, βαρδάστε* (Ρόδος).⁷

1.Κουρζής 291 2.Καρπαθίου 1996,756 3.Καρπαθίου ό.π.753 4.Σκανδαλ.Λεξ.131 5.Δράκος 1982,88 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Ιδ.Καρπ. 42,52 7.Παπαχρ.ΛΠΙ,105

βαρδάρια, (τα) 'θορυβοποιά εξαρτήματα του μύλου'¹ | 'οι κρότοι τους οποίους δημι-

ουργεί ο ανεμόμυλος όταν αλέθει' ² | 'εξαρτήματα του μύλου', φρ. 'όπιοις 'έ θ- θέλει να'κούσει τα βαρδάρια, στο μ-μύλο 'έ μ-πάει' (παροιμ.),³ δηλαδή όποιος δεν αγαπά τις φασαρίες να μη μπλέκεται στις υποθέσεις και να μη μεσολαβεί για συμβιβασμό. Πβ. στην Κύπρο *βερι(δ)άριν / βεριά(δ)ιν* 'ξύλο του υδρόμυλου που κτυπά με ταχύτητα πάνω στη σιτοδόχη και ρίχνει το σιτάρι στο μύλο',⁴ < κ. *βαρδάρι* 'ένα ή δύο ή τρία ξυλάρια εξηρτημένα από το *απανωμύλι* του μύλου που ακουμβούν στην μυλόπετρα και μεταδίδουν την τρομάδη κίνηση στο *απανωμύλι*, συντελώντας έτσι στη βαθμιαία πτώση του σιταριού στο στόμιο της μυλόπετρας', λέξη ονοματοποιημένη κατά την άποψη του Ι.Α.⁵

1.Κουρζής 291 2.Καρπαθίου 1996,753 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,133 4.Γιαγκουλλή Κ., *Μικρός ερμηνευτικός και ετυμολογικός θησαυρός της Κυπριακής Διαλέκτου*, Λευκωσία 1997,σ.56 5. Καραποτόσογλου 2008,236-237

βαρδάρω, βαρδέρω¹ 'προσέχω και αποφεύγω τον επερχόμενο κίνδυνο', φρ. 'βαρδάστε από κεία, γιατί θα βάλου φ-φουρνέλλο', βλ.λ. *βάρδα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βαρδιάνος, (ο) 'φύλακας, σκοπός' | 'αγροφύλακας' | 'αυτός που επιβλέπει τις διάφορες βάρδιες εργασίας των εργατών',¹ φρ. 'στη μια μπουμπάρδα ήτονε γεροντοπιός βαρδιάνος'.² Η λ. από το βενετ. *vardian*. Πβ. *βαργιάνος* (Κως),³ *βαρδιάνος* (Ρόδος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,140 2.Κουμέντος1972,246 3.Σκανδαλ.Λεξ.131 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,105

βάρδουλλο, (το) 'λωρίδα σολοδέρματος που ράβεται στα ψίδια και που πάνω σ'αυτή γαζώνονται οι σόλες'.¹ Η λ. από ιταλ. *vardulo* < *guardulo* (Ταμασοκλής 45)² ή από ιταλ. *balteolo*, υποκορ. του *balteo* 'λωρίδα' (Σκουβαράς 46).²

1.Καραναστάσης 1987,165 2.Μηνάς,Λεξ.184 όπου *βάρδουλλον* (Κάρπαθος).

βαρεζζή, (η) 'η κατσίκα που έχει τρίχωμα χρώματος πυρξάνθου, ελαφρώς σκοτεινό',¹ και *βαρεζζό,(το)* 'το γκριζοκόκκινο κατσίκι',² ουσιαστικοπ. τύποι του επιθ. *βαριζζός / *βαρεζζός, από μσν. *βαρζί* 'κόκκινο χρώμα' < αραβ. *wars*, τουρκ. *vers*,³ πβ. μσν. *βερζίν* 'ιδ.' ('τα χείλη τού'σαν κόκκινα με το *βερζίν* βαμμένα' Ιμπ.84, Επιτ.) < βενετ. *verzin*.

1.Καραναστάσης1987,137 2.Χαρτοφύλης 1984,257 3.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά σε δημώδη ονόματα φυτών, Κυπρ.Σπ. 46,196-197

βάρμα, (το) (Νικιά) στη φράση 'εβάλα β-βάρμα' = βάλανε αρραβώνα, αντάλλαξαν τα πρώτα δώρα του αρραβώνα, φρ. 'εκανόνισα ν-τα, εβάλα γ-κιάλας βάρμα'.¹ Από **βάλμα,(το)* (< μσν. *βάλλω* 'φορώ' Κορων., Μπούας 87), πβ. το μσν. ουσιαστ. *βαλμός,(ο)* 'τοποθέτηση' (ως σύστιχο αντικείμενο) *βάνω βαλμό* = τοποθετώ, θέτω ('βαλμό να βάλεις απάνω σου βασιλιά' Πεντ.Δευτ. XV II 15, Επιτ.).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,147

βαροκληράτος, (ο) 'αυτός που κάμνει τον σημαντικό, τον σπουδαίο, χωρίς να το αξίζει'.¹ Από *βαρυκληράτος 'αυτός που έχει πλούσιο κλήρο, βαριά κληρονομιά, πλούσιος'.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βαροκουράζομαι ¹ ‘πολυκουράζομαι’, φρ. ‘βαροκουράζζεται ούλλη ν-τη ν-ημέρα στα χωράφκια’, και ειρωνικά ‘ώχχου το βαροκουρασμένο μ-μου!’ / ‘έβα, εβαροκουράστηκε μ-πάλε!’ Αντί *βαρुकουράζομαι.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βαρομαχώ ‘στενοχωρούμαι, φέρω βαρέως κάτι’, φρ. ‘μη γ-κλαίεις και βαρομαχείς’.¹ Από *βαρυνμάχος > βαρυνμαχώ > βαρομαχώ, πβ. στην Κάρπαθο ² βαροκοπώ ‘εργάζομαι ως βαροκόπος’ (< βαρυνκόπος), στην Κω ³ βαροκαρτώ ‘δυσσχεστώ’ (< βαρύνκαρδος).

1. Κάρπαθίου 1996,753 2. Μηνάς, Λεξ. 186 3. Σκανδαλ. Λεξ. 132

βάρου βάρου επίρρ. ‘πολύ ακριβά’, φρ. ‘του βάρου βάρου τα πουλά’ / ‘του βάρου βάρου πγιο μας τα δίου, εγδάρα μ-μας τα φτωχά’.¹

1. Κάρπαθίου 1996,753

βαρούμενη, (η) ‘έγκυος, κατάβαρη’,¹ φρ. ‘είναι β-βαρούμενη, σε λ-λίες μέρες γεννά’. Η λ. είναι παθητική μτχ., ως επίθετο, του ρ. βαρώ. Πβ. βαρεμένη ‘η έγκυος γυναίκα’, και βαρούμενη στην ποιμενική γλώσσα ‘η γκαστρωμένη κατσικά ή προβατίνα’ (Κως).²

1. Κάρπαθίου 1996,753 2. Σκανδαλ. Λεξ. 131

βαροφαίνεται ¹ μόνο ως τριτοπρόσωπο ‘φαίνεται βαρύ, δυσάρεστο’, φρ. ‘βαροφαίνεται του άμμα το ρ-ρωτάς πού πάει!’, αντί βαρυφαίνεται.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βαρταλαμί(ν), (το) ¹ και χαρταλαμίδι ² ‘ξύλινο ντουλαπάκι που σηκώνει τη στοίβα των φυλάκων, μαξιλαριών και βρίσκεται προς το εικονοστάσι του παραδοσιακού σπιτιού’. Μέσα σ’ αυτό φύλαγαν διάφορα έγγραφα ή μικροαντικείμενα. Είναι το βυζαντινό παραθαλαμίδιον > παρθαλαμί > παρταλαμί > βαρταλαμί - χαρταλαμίδι. Πβ. βαρταλαμίν,³ βαρτολαμίν,³ παρταλαμίν ⁴ (Ρόδος), βαρθαλαμίδι (Αστυπάλαια),⁵ βαρταλαμίν, χαρταλαμίδι, φαρταλαμίδι (Κως).⁶

1. Καραναστάσης 1996,156 2. Κάρπαθίου 1996,152, Κουρούνης 1982,425, Κουρζής 327 3. Παπαχρ. ΔΡ1,107 4. Παπαμανώλη 1994,381 5. Καραναστάσης, Αστυπ. 69 6. Σκανδαλ. Λεξ. 133

βαρτός, (ο) ¹ επίθ. ‘αυτός που ενεργεί με υπόδειξη ή παρακίνηση άλλου’, φρ. ‘βαρτός ήτο ν-να βάλει τη φ-φωτιά’. Από βαλτός (< βάλλω).

1. Κάρπαθίου 1996,753

βαρύδι(ν), (το) ‘η στάθμη, το ζύγι των οικοδόμων’ με το οποίο ‘αρφαδιάζουν τον τοίχο’, βλέπουν δηλαδή αν είναι κάθετος, λέγεται και ζ-ζύγιν.¹ Ο τ. βαρύδι(ον) αντί βαρύλλιον (< βάρος + υποκοριστική κατάλ. -ύλλιον, πβ. δασύλλιον, δενδρύλλιον κ.τ.ό.), ενώ ο ν.ε. τύπος βαρίδι < βάρος + υποκορ. κατάλ. -ίδι.

1. Κάρπαθίου 1996,753

βαρुकεστώ ‘αποκάμνω, δεν αντέχω πια, αγανακτώ’, φρ. ‘εβαρुकέστησα πγιο ν-να λέω τα ίδια και τα ίδια’ / ‘εκλείωσε ν-το μαγαζζί ν-του, εβαρुकέστησε μ-πγιο ν-ο άθρωπος αφ’ τα βερεσσέδγια’,¹ και βαρुकιστώ, φρ. ‘...ο άθρωπος εβαρुकίστησε γ-κ’ έβαλε το μπαρτό ν-του και φεύγει...’,² βαργυστώ,³ φρ. ‘εβαργύστησα πγιο!’ Το ρήμα, με επίδραση του βαρύς, από τον αόρ. vargeçtim του ρ. vargeçmek

‘παραιτούμαι’ (< περσ. ναζ ‘πίσω’ + τουρκ. *geztek* ‘περνώ, εισχωρώ, διαβαίνω’). Πβ. *βαρुकιστώ, βαρुकιστίζω* (Κάλυμνος),⁴ *βαργεστώ* (Κως),⁵ *βαζγεστίζω* (Ρόδος).⁶

1.Καρπαθίου 1996,753 2.Βεζύρογλου 323 3.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Δράκος 1982, 88 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ.131 6.Τσοπανάκης 1983,157

βαρυστοιχηματίζω ‘βάζω βαρύ στοίχημα’, στη λαϊκή ποίηση:

*‘ο Γιάννης κι ο κυρ ήλιος ομάδα μ-πορπατού,
βαρυστοιχηματίζου ν-τα κεφάλια τω
μ-πγοιος να πάει πγοι γλήγορι στη μ-μάννα ν-του’.*¹

1.Καρπαθίου 1996,753

βαρώ ‘έχω βάρος’, φρ. ‘έ β-βαρεί καθόλου, παμπάφυλλας είναι’ | ‘χτυπά, πλήτω’, φρ. ‘όπου βρει βαρεί!’ | ‘έχω αξία’, φρ. ‘όσο β-βαρεί αξίζει!’ | φρ. ‘βαρώ το πετσί’ ‘απλώνω το πετσί στο καβαλλέττο και με το καβαλλεττομάχαιρο αφαιρώ τα λίπη’,¹ φρ. ‘θα βαρέσομε ν-τα πετσιά’,¹ και ουσιαστ. *βάρεμα*,(το) η πράξη να βαράς τα δέρματα.

1.Καραναστάσης 1987,145

Βασιλειά, (η) ονομασία της αγελάδας που γεννήθηκε ανήμερα του Αγίου Βασιλείου.¹

1.Καραναστάσης 1987,153

βασιλικές, (οι) (Νικιά) ‘ποικιλία απιδιών που ωριμάζουν πρώιμα, από τα οποία έκαμναν τα *απιιδόκοπα* (βλ.λ.).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,217

βασούλι(ν), (το)¹ ‘ο καρπός της φασολιάς’, το φυτό *βασουλιά*,(η),

‘βασούλι ν-το βασούλι γεμίζει το σακχούλλι’ (παροιμ.).

Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *φασίολος*,(ο)/*φάσηλος*, υποκοριστικό *φασήλιον* των ελληνιστικών χρόνων, το *βασόλιν* των βυζαντινών.² Στη Νίσυρο λένε *νισύρικα βασούλλια*,(τα) τα μαυρομούτικα φασόλια που ευδοκμοούν ιδιαίτερα στις *Κάτω Τάβλες* μέχρι τα *Λουτρά*, και που τα τρώγανε ωμά οι πιτσιρικοί³:

*‘αφ’ τις σποργιές εκλέφταμε ν-νισύρικα βασούλλια,
μούρουνα στις Βιολλίαινας κι από τις Λίμνες ρούδγια’*⁴ /
*‘μπορεί να μη γ-γυρέψετε λόβγια και κερατσούλλια,
αμμ’ όμως θα γυρέψετε νισύρικα βασούλλια’.*⁵

Πβ. *βασόλα*,(η), *βασόλι* (Αστυπάλαια),⁶ *βασούλι*, *βασουλάκια* ‘αμπελοφάσουλα’ (Κως).⁷

1.Κουρούνης1982,443 και Κουρζής 291 2.Καραναστάσης,Λεξικό 5,253 3.Μαυρουδής 139 4.Μαυρουδής 32 5.Μαντουδάκης, ‘Εδώ κι εκεί στη Νίσυρο’,1981 6.Καραναστάσης, Α-στυπ.69 7. Σκανδαλ.Λεξ.133

βαστάδι(ν), (το) ‘ξερολιθιά που υποβαστάζει το χώμα σε κατωφερικά χωράφια’.¹

Στη Νίσυρο λόγω του επικλινούς εδάφους, τα *βαστάδια* βαστούν, κρατούν το χώμα και σχηματίζουν τις *τάβλες* (βλ.λ.), μικρά επιμήκη αγροτεμάχια,²

*‘πόδγια δεμένα με τριχιά, να μη ν-νεβεί βαστάδι,
τη μ-πείνα ν-του τη ζεγελά στο χέρσο ν-το χωράφι’*³

/ '...πάει η σκρόφα να σκαλίσει με τη μ-μουτσούνα ν-της, πφέφτει ένα β-βαστάδι γ-και παρουσιάζζεται ένα λ-λαήνι αρχαίο με(γ)άλο'.⁴ Από το μσν. *βαστάγιν* (και *Somav.*) > *βαστάδι*, υποκορ. του *βασταγός*, αντί *βαστάζων*, μτχ. του *βαστάζω* (Χατζιδ.ΜΝΕ 2, 120). Πβ. *(β)αστάν,(το)* 'μικρός τοίχος', *βασταός* 'ξερολιθιά που συγκρατεί το χώμα' (Κάρπαθος),⁵ *βαστάν* 'ξεροτράχαλος τοίχος' | 'το κορδόνι του σακουλιού για να το κρεμάνε' (Κως).⁶

1.Κουρζής 291 και Αρφαράς,Νίσυρος 79 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,118 3.Μαυρουδής 35, με αναφορά στο γάδαρο 4.Σακελλαρίδης ό.π. 5.Μηνάς,Λεξ.188 6.Σκανδαλ.Λεξ.134

βασταδ(γ)ιάζζω 'χτίζω βαστάδι, τοίχο από ξηρολιθιές που βαστάζουν το χώμα των χωραφιών', φρ. 'μοναχός του τη ν-έγλωσε (ενν. τη μ-πλαγιά), μοναχός του τη ν-εβαστάδιασε, κ' εί ν-τα βαστάδια του διπλοτόγια...'.¹ Βλ. και λ. *βαστάδιν*.

1.Κουμέντος 1990,288

βαστρί(ν), (το) 'θραύσμα από σκεύος πήλινο' | 'οιοδήποτε κεραμικό όστρακο, τεμάχιο σπασμένου πήλινου αγγείου'.¹ Είναι το μσν. *γαστρί* 'είδος πήλινου δοχείου' ('κρατούσι [ενν. οι μοναχοί] γαρ εν ταις χερσίν...γαστρί ενέχον άνθρακας' Παϊσ.,Ιστ.Σινά 116, Επιτ.) < αρχ. ουσιαστ. *γαστρίον*, υποκορ. του *γάστρα,(η)*. Πβ. *βαστρί(ν)* (Κως,¹ Χάλκη²), *γαστρί, βαστρί* (Ρόδος),³ *(β)αστρίν* (Κάρπαθος).⁴

1.Σκανδαλ.Λεξ.135 2.Ι.Α. λ. *γαστρί* 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,108 4.Μηνάς,Λεξ.189

βαστώ¹ κ. 'κρατώ κάτι με το χέρι', φρ. 'βάστα το χέρι μ-μου' | 'αντέχω, διατηρούμαι', φρ. 'έξεπέρασε ν-τα ενενήντα, αλλά βαστά ακόμα!', | μέσ. *βαστιούμαι* 'συγκρατούμαι, στηρίζομαι', φρ. 'βαστάζου να μη ν-επφέσεις' / 'δε β-βαστιού-μαι πγιο στα πόδια μου!'

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βατάνι(ν,(το)¹ και *γατάνι*² 'γαϊτάνι, μεταξωτό κορδόνι':

'να 'χει φρύδια σα β-βατάνι,

σα β-βαμμένα με μελάνι'

(από το 'Περίολι')² /

'κ' έσυρνε ν-το μουστάκι ν-του Σαλονικιό γ-γατάνι'.³

Είναι το μσν. *γαϊτάνιν* 'ίδ.' ('καρδιά μου, το γαϊτάνι σου...ετραχηλόδεσά το' Λίβ.Εsc.4090, Επιτ.) < μτγν. ουσιαστ. *γαϊτανόν* (L-S, λ. *γαϊτανά,τα*), πβ. λατ. *gaitanus (linum)* (< πόλη *Gaeta*) (Du Cange, 4^{ος} αι.). Πβ. ίδ. (Κάρπαθος),⁴ *βατάνι* (Κέφαλος Κω),⁵ 'χορός του γάμου με αργά βήματα' (Ρόδος).⁶

1.Παπαδόπουλος 1909,84 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,142 3.Καζαβής 23 4.Μηνάς, Λεξ.189 5.Σκανδαλ.Λεξ.135 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,108

βάτεμα, (το) 'συνουσία' για ζώα, βλ.λ. *βατεύγω*.

βατεύγω¹ 'οχεύω', κυρίως για ζώα, φρ. 'εβάτεψε ν-ο πετεινός τη ν-όριθά μ-μας', και *βατεμένα,(τα)* λένε τα αβγά των πουλερικών που προέρχονται από γονιμοποίηση.² Το ρ. *βατεύω* στον μσν. και για πρόσωπα, 'την κοπελιά μου μου εβάτεψε αφέντης σου τόσο καιρό χωστά μου;' Στάθ.Γ'274. Από αρχ. *βαίνω* > μτγν. *βατώ*, που αποσπάστηκε από αρχαίες σύνθετες λέξεις που ήταν δεύτερο συνθετικό (*ακροβατώ, αεροβατώ*) > *βατεύ(γ)ω*. Πβ. *βατέβγω* (Ρόδος),³ *βατεύγω* (Κως),⁴ *βατεύγεται* = συνουσιάζεται (Λέρος).⁵

1. Κουρζής 291 2. Μαυρουδής 121 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 109 4. Σκανδαλ. Λεξ. 135 5. Γεωργίου 52

βατθαλάγημα, (το) η πράξη του *βατθαλαλώ* (βλ. λ.).

βατθαλαλώ και *βατθολαλώ*¹ ‘μιλώ άσεμνα, αισχρολογώ’, φρ. ‘είντα *βατθολαλείς* *ετσιδά, ’έ ν-εντρέπεσαι!*’¹ | ‘φονάζω δυνατά, φλυαρώ’, φρ. ‘είντα *μ-πού ’χει πάλε και *βατθολαλεί αφ’ το πρωί!*’ | *βατθολοώ* ‘ψιλοκουβεντιάζω’.² Από το αρχ. *βαττολογέω*, που μορφολογικά φαίνεται να προέρχεται από *βαττολόγος, και αποτελεί λ. ηχομιμητική, ή είναι προϊόν σύμφυρσης των *βατταρίζω* ‘τραυλίζω’ + *-λογώ* (< *λόγος* < *λέγω*)’ ή από το μτγν. *βαττολογώ* + *λαλώ*,³ *βαττολογέω* ‘ομιλώ τραυλίζοντας’, που ως πρώτο συνθετικό έχει το κυριώνυμο *Βάττος*, κάποιος που τραύλιζε (Ηρόδ. 4, 155). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),⁴ *βατταλαλώ*, *βατραλαλώ* (Ρόδος),⁵ (*β*)*αρταλαλώ*, *βατταλαλώ* (Κάρπαθος).⁶*

1. Παπαδόπουλος 1984, 281 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Κουρμούλης 224 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 109 6. Νούρος 1932, 168 και Μηνάς, Λεξ. 186

βατί, (το) ‘ψάρι του αμμώδους βυθού όμοιο με το σαλάχι’,¹ επιστημ. *raja* (*leucogaja*) *paenus*. Από αρχαίο ουσιαστ. *βατίς, (η)* / *βάτος, ο* > υποκορ. *βατίδιον. Πβ. *βατόπουλον* ‘είδος μικρού ψαριού’ στο Du Cange.

1. Καραναστάσης 1987, 132

βάτοι, (οι) εδάδιμα χόρτα, ‘τα άγρια σπαράγγια’ ‘... που βγαίνουν στα *βαστάδιγα*’.¹ Αγκαθωτός θάμνος που ανήκει στην τάξη Ροδώδη, επιστημ. *rubus fruticosus*.

1. Πετρούτσου 1993, 351

βαφτιστίκι(ν), (το) ή *ψυχικό* ‘δωρεά ακινήτου από νουνό σε βαφτιστικό’, ‘... *δίδω προς αυτήν την βαπτιστικήν μου Ειρήνην Ιωάννου, δια ψυχικήν μου σατηριάν, και τας κάτωθεν αυτών των δύο κομμάτιων τρεις ταύλας δια βαπτιστίκιον, με την συγκατάθεσιν του υιού μου Ιωάννου*’.¹

1. Από ψυχικό ή βαπτιστίκιό έγγραφο του 1859 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009, 97

βάχτι(ν), (το) ‘η κατάλληλη ώρα, στην ακμή του’, φρ. ‘είναι στο *βάχτι ν-του*’, λέγεται για χωράφια που βρίσκονται σε κατάσταση κατάλληλη για να οργωθούν, και σε δέντρα ή αμπέλια για να κλαδευτούν,¹ όπως και στην Κάλυμνο *βάχτι* ‘η ωριμότητα των φρούτων’ | ‘έξαρση του γυναικείου αισθησιασμού’.² Από τουρκ. *vakim* ‘εποχή, καιρός’ ή < *vakt* ‘χρόνος, καιρός, ώρα’.

1. Καραναστάσης 1987, 147 2. Δράκος 1982, 89 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βγάλλω¹ ‘λέω, ονοματίζω’, φρ. ‘*εβαφτίσα ν-το παιδί γ-και το βγάλασι γ-Γιόργο*’ (του έδωσαν το όνομα), βλ. λ. *βγάλλω σπόρο*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βγάλλω σπόρο ‘εξέρχομαι προς σποράν’,¹ φρ. ‘*’α πα’ να βγάλομε σπόρο*’. Και *βγιάλλω*.² Από αρχ. *εκβάλλω* > *εγβάλλω* > *βγάλλω*, με αντιμετάθεση φθόγγων.

1. Καραναστάσης 1987, 156 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βδομαδάρι(ν), (το) ‘το ανάλογο αλεύρι για το ψωμί μιας εβδομάδας’, φρ. ‘*εσιγού-*

ρερα το βδομαδάρι μ-μου' ¹ / 'έλεσαμε στο χ-χερόμυλο ν-το βδομαδάρι μ-μας' ² | 'τα έτοιμα ψωμιά τα προωρισμένα για μια εβδομάδα', φρ. 'το βδομαδάρι μ-μου το 'χω στιβασμένο στη γ-καλαμωτή'.² Από (ε)βδομάριος. Πβ. το μσν. επίθ. ε-βδομαδάριος 'ο μοναχός που έχει υπηρεσία για μια εβδομάδα'. Επίσης πβ. βδοματζ'άτικο,(το) 'αμοιβή εργασίας μιας εβδομάδας' (Κάλυμνος),³ βδο-μάριν 'η ποσότητα του αλευριού και η αντίστοιχη ποσότητα των ψωμιών, η οποία αρκεί στην οικογένεια για μια εβδομάδα' (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,147 2.Καρπαθίου 1996,786 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.191

βεγγέρα, (η) ¹ κ. 'βραδινή συγκέντρωση σε σπίτι για φιλική συζήτηση ή και για διασκέδαση'. Από ιταλ. *veggheria* 'αγρυπνία, εσπερίδα'. Πβ. *βετζέρα* (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βετζενές, (ο) 'το πουργί' | 'ζυγαριά ακριβείας, μικρή ζυγαριά, παλαιότερα, για ζύγιση μεταξωτών, νομισμάτων, φαρμάκων', φρ. 'τω μ-παλλιώ ν-τα λόγια είναι μ-με το β-βετζενέ ζζυγισμένα' ¹ / 'τα λόγια του ν-ει' με το β-βετζενέ' ², δηλ. μετρημένα, ακριβιά λόγια, ακριβοδίκαια.³ Από την τουρκ. λ. *vezne* 'ζυγός' | 'ταμείο'. Πβ. *βετζενέ* επίρρ. 'σωστό ζύγισμα', 'έχω τα ζ-ζυασμένα βετζενέ'(Κως),⁴ *βεντζινές* 'μικρός ευαίσθητος ζυγός' (Κάρπαθος),⁵ *βεζενές* (Κάλυμνος).⁶

1.Καζαβής 167 2.Καρπαθίου 1996,786 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,64 4.Σκανδαλ. Λεξ.137 5. Μηνάς,Λεξ.192 6.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βετζουβί(ν), (το) 'λιβάνι (ρητίνη) της ελιάς' που λέγεται και *μετζουβί* και θεωρείται εκλεκτό θυμιάμα,¹ φρ. 'εθύμιασε μ-με βετζουβί γ-και μοσκολόγησε ν-ο κόσμος!' Πιθ. από ιταλ. *benzoïno, benzuino*. Πβ. *μουτζουβί(ν)* (Κως),² *μουντζουβί, μεντζουβί* (Ρόδος).³

1.Καρπαθίου 1996,786 2.Σκανδαλ.Λεξ.482 3.Παπαχρ.ΛΡ1,383

βελέτζια, (η) και *βελέτζα* 'μάλλινο κλινοσκέπασμα, είδος κουβέρτας', που παλαιότερα έφερναν από την Όλυμπο της Καρπάθου,¹ φρ. 'σκέπασε το μωρό μ-με τη β-βελέτζα ν-να μη γ-κρυώσει'. Πβ. το μσν. *βελέντζα,(η)* 'βαρύ μάλλινο φλοκωτό κλινοσκέπασμα' (Ευγ. Γιαννούλη, Επιστ. 215, Επιτ.). Από ουσιαστικό *βαλέντζα* (Somav.) < ιταλ. *(*coperta da*) *Valenza*, πβ. ιταλ. *valenzana, catalana* κ.ά. (Henrich 1988,182-4, Επιτ.λ. *βελέντζα*), ή < αρωμουν. *velentza* < τουρκ. *velence* (Π). Πβ. *βελές,(ο)* 'στρώση, μονή', *βελέτζα* 'μάλλινη κουβέρτα' (Κάλυμνος),² *βελέντζα* (Κάρπαθος).³

1.Καρπαθίου 1996,786 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.191

βελόνες, (οι) ή *καρφίτσες* 'μεγάλες επίχρυσες ή ασημένιες καρφίτσες με σφαιρικό κεφάλι, σαν μπίλια, που χρησίμευαν για να στερεώνουν αριστερά και δεξιά τη σκούφια και τη σκεπή',¹ φρ. '...εμπρόαλε ν-η Ερήνη στο χ-χορό, με το ν-όμορφο μ-παμουχά ν-της, με τις φούσκες της και τις βελόνες...'²

1.Παπαμανώλη 1978,104 2.Κουμέντος 1991,178,236

Βελούδος, (ο) (Νικιά) 'το αρσενικό βόδι με μαύρο ή καφετί γυαλιστερό τρίχωμα'.¹ Από βενετ. *veludo* + κατάλ. -ς.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 204

βεντούρα, (η) ‘η κράση του οργανισμού’¹, φρ. ‘έχει γερή β-βεντούρα!’ Από ιταλ. *ventura* ‘τύχη, μοίρα’ | ‘η καλή τύχη, ευτυχία’, πβ. το μσν. *βεντουριέρος* ‘τυχοδιώκτης’ (Κυπρ.χφ. 156, Επιτ. στη λ.), σήμερα και γνωστό οικογ. όνομα *Βεντούρης*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βεββελιό, (το)¹ ‘μικρός καρπός, αμύγδαλα, ελιές, σύκα κ.τ.ό.’ Η ονομασία από το σχήμα και το μέγεθος των καρπών που μοιάζουν με *βεββέλλι* ‘αποπάτημα των αιγοπροβάτων’ < λατ. *vernella* ‘πρόβατο’, υποκορ. του *vernex* ‘ευνουχισμένος κριός’.

Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βέργα, (η) υποκορ. *βεργί, βεργίτσα, βεργάκι, βεργούλλα*,¹ πληθ. *βέργες, (οι)* ‘ενώτια, δηλαδή 1-4 σειρές μικροί βώλοι, χρυσοί ή ασημένιοι, ο ένας κάτω από τον άλλο, που στερεώνονταν πίσω από κάθε αφτί με γάντζο· δεν ταυτίζονται με τα κοινά σκουλαρίκια (τα αφτιά δεν ήταν τρυπημένα)’.² Η λ. από το ιταλ. *verga* < λατ. *virga* ‘ραβδί’ | ‘ευλύγιστο ξύλινο κλαδί’ | ‘δακτυλίδι αρραβώνα’ | ‘βραχιόλι’. Η λ. και στον μεσαίωνα (‘θέλω την βέργαν την χρυσήν και την βέραν την χρυσήν, άτινα δύο δακτυλίδια έχω εν ταις χερσί’ Κριαράς, Λεξικό). Πβ. *βέργα, (η)* ‘σκουλαρίκι’ | ‘κλαδί θάμνου, δέντρου’ | ‘ραβδί’ (Κάλυμνος),³ κ.α.

1. Καρπαθίου 1996, 786, και Αρφαράς, Νίσυρος 59, 75 2. Τσιρπανλής 2009, 26-27 3. Δράκος 1982, 90, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βεργόκερα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα με καμπυλωτά, ελικοειδή κέρατα’.¹ Πβ. στην Κω *βεργάτη, (η)* ‘η κατσίκα ή προβατίνα που έχει στο λαιμό βέργες, σκουλαρίκια’.²

1. Καραναστάσης 1987, 137 2. Καραναστάσης, Ποιμενικά 50

βεργόλλιος, (ο) ‘ψάρι συγγενικό του γύλου, με ζοηρά χρώματα’,

‘*μύας αγκίστρι ά ν-είχασι, εβάλλα σκροφακίδα,*

βεργόλλιο για να πριάσουσι, γιά γύλλο ά ν-ετσίμπα.’¹

Από ιταλ. *vergola* ‘μεταξωτό νήμα’, πβ. το μσν. ουσιαστ. *βέργολα, (η)* ‘μεταξωτό κέντημα’ (‘ένα καμιζότο κόκκινο... με βέργολα όλο γεμάτο’ Βαρούχ. 313, Επιτ.).

1. Μαυρουδής 15, 121

βεργολώ ‘κλαδεύω, κόβω τις βέργες, τους κλώνους’

βερδίνα, (η)¹ (για γυναίκα) ‘ακατάστατη, ατημέλητη’, και *βερντίνα, (η)*,² φρ. ‘*μάνα μου, βερδίνα είναι, από δω κι από κει τα πετά!*’ Πβ. στην Κάλυμνο³ ‘γυναίκα έξυπνη, δραστήρια, που πετυχαίνει το σκοπό της’, και *βεργιά, (η)* ‘γυναίκα πρακτίνα’. Από το ιταλ. *vergine* (< λατ. *virgo* ‘παρθένα’).

1. Παπαδόπουλος 1909, 85, ο ίδιος 1984, 281, Καζαβής 181, Κουρζής 291 2. Καρπαθίου 1996, 787 3. Δράκος 1982, 89 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βερεσσέ επίρρ. ‘με πίστωση’, φρ. ‘*οπού μεθά βερεσσέ, όγνο φορές πλερώννει*’¹ / ‘*αυτά που μου λέεις τα κούω βερεσσέ*’,² και *βερεσκέ:*

‘*και τα μαζούλλια φεύγουσι πρι γ-γίνει καλοκαίρι,*

και με τα βερεσκέδια τω γεμίζζει το δευτέρι’.³

Από τουρκ. *veresi, veresiye* ‘πίστωση’. Πβ. *βερεσσές* (Κάλυμνος),⁴ *βερεσσέ, βερεσκέ, βερεσκίδι* (Κως),⁵ *βερεσιέ* (Ρόδος).⁶

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 63 2. Καζαβής 151 3. Μπαλαλάς 1981, 58 4. Δράκος 1982, 89 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. 137 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 112

βερεσσέδια, (τα)¹ ‘πιστώσεις’, φρ. ‘*εφά μ-μας αυταδά τα βερεσσέδια*’. Από τουρκ. *veresiye* ‘πίστωση’, βλ. λ. *βερεσσέ*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βέρος, (ο) επίθ. ‘γνήσιος, αληθινός’:

*‘όπως εκάμνασι μ-παλλιά τις όμορφες τις μέρες,
οι παλαιές νοικοκυρές οι νισυργιές οι βέρες’*.¹

Το κ. επίθετο *βέρος* < ιταλ. *vero* ‘αληθινός, πραγματικός’.

1. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 394

βέτσα, (η)¹ και *βίτσα*¹ ‘μικρή βέργα ευλύγιστη, που χρησιμοποιείται για μαστίγιο’, φρ. ‘*δέρε με τη β-βέτσα ν-το γ-γάδαρο για να τρέχει πγιο γλήορα*’/

‘...και βάστα γ-κ’ εις το χέρι ν-της μαλαματέννια β-βίτσα’.²

Γνωστή από τα παλιά είναι η βέτσα, με την οποία ο δάσκαλος τιμωρούσε τους μαθητές, κτυπώντας τους στα χέρια. Είναι η μσν. *βίτσα, (η)* ‘βέργα’ (‘*δέρνουν σε με την βίτσαν*’ Διήγ. παιδ. 785 / ‘μαστίγιο’ (‘*βίτσαν εις το χέριν της εβάσαν από φίδι*’ Θησ. Θ’ 5, Επιτ.) < λατ. *vitea*, θηλυκό του επιθ. *viteus* ‘αμπέλιος’ (< *vitis* ‘αμπέλι’). Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),³ *βίτσες, (οι)* ‘είδος ζαχαρωτών σε σχήμα ραβδιού, βίτσας’ (Καστελλόριζο),⁴ *βίτσα, βιτσι, βιτσάκι* (Κάλυμνος).⁵

1. Κουρούνης 1982, 423, Κουρζής 291 2. Καζαβής 28 3. Σκανδαλ. Λεξ. 142 4. Κομνηνός 81 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βετσιά, (η) ‘χτύπημα με βίτσα, μαστίγωμα’, φρ. ‘*εφαα βετσιές! μάνα μου! ετσουρί-στησα ν-τα χέργια μου*’¹/

‘δίννει βετσιά ν-του μαύρου του και πάει σαράντα μίλλια’.²

Το αποτέλεσμα του *βετσιάζω* (βλ. λ., και *βέτσα*).

1. Καρπαθίου 1996, 787 2. Καζαβής 17

βετσιάζω ‘χτυπώ με τη βέτσα’, φρ. ‘*α βετσιάσω θέλει το στρώμα ν-να φύει η σκόνη*’.¹ Από *βέτσα* (βλ. λ.) + κατάλ. *-ίζω*. Πβ. *βιτσιάζω* (Κως).²

1. Καρπαθίου 1996, 787 2. Σκανδαλ. Λεξ. 143

βζεβζέκης, (ο)¹ ‘ελαφρόμυαλος’, φρ. ‘*εκεινοσδά ν-ει βζεβζέκης, ’έ γ-καταλαβαίννει είναι μ-που λέει!*’ Από τουρκ. *zenzek* ‘ηλίθιος’. Πβ. *ντζεβντζέκης* (Κάρπαθος),² *ζεβζέκης, ζεβζεκιά, (η)* ‘ανοησία’ (Κάλυμνος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 591 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βήκας, (ο)¹ ‘βήχας’, υποκορ. *βηκαλλάκι*, επίθ. *βηκιασμένος* ‘βηκιασμένος’, φρ. ‘*ε-κρύωσε ν-το μωρό! ’έ γ-κούεις το βηκαλλάκι ν-του;*’ Προφανώς από ρ. *βηκιάζω στο νισύριο ιδίωμα.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βήσσω¹ ‘βήχω’, φρ. ‘*βήσσει ούλλη ν-τη ν-ώρα ν-το παιδί! πάρε το πγιο στο γ-γιατρό*’. Είναι το αρχαίο ρ. *βήσσω* ‘έχω βήχα’ (< *βηζ, -χός, ο*). Πβ. *βήσσω, γήχχω*,

βήχχω (Ρόδος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 112

βήτσαλλο(ν), (το) ‘κεραμίδι’ | ‘τούβλο τετράγωνο που χρησιμεύει για επίστρωση του φούρνου’,¹ φρ. ‘*εφέρα ν-από τη γ-Κω τα βήτσαλλα για το φ-φούρνο μ-που χτίζζει ο Μαστρογιώργης*’. Είναι το αρχ. ουσιαστικό *βήσ(σ)αλον*, πβ. το λατ. *bes(s)alis* ‘οπτή πλίνθος’, από το οποίο το πρώιμο βυζαντινό *βήσαλον*, (το), λ. γνωστή ήδη από τον 6^ο αι., ‘έκαμαν βήσαλα κατά τον πληόν της Ρόδου τετράγωνα και πολλά μεγάλα και τα έγγραφαν με σφραγίδες.’² Πβ. *βήσσαλο* ‘ίδ.’ (Κως),³ *α(γ)ήσαλο* ‘πολύ κρύο’ και ρ. *(γ)ησαλώνω* ‘παγώνω’ (Κάρπαθος),⁴ *βήσαλο* ‘ψημένο τούβλο’ (Κάλυμνος).⁵

1. Καρπαθίου 1996, 787 2. Κριαράς, Λεξικό, λ. *βήσαλον* 3. Σκανδαλ. Λεξ. 140 4. Μηνάς, Λεξ. 255 5. Δράκος 1982, 90, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βιάση, (η) κ. ‘βία, σπουδή’ στη δημοτική ποίηση:

‘*αφ’ τη μ-πολλή ν-τη βιάση ν-της ‘α μη ν-τη δδει ‘να μμάτι, πφέπει το πασουμάκι ν-της από ‘να σκαλοπάτι*’.¹

Από *βιάζομαι*. Πβ. *βζάση, (η)*, *βζασύνη* (Κάλυμνος),² *βιάση* (Κάρπαθος).³

1. Καρπαθίου 1996, 787 2. Δράκος, 1983, 96, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 193

βιασμός, (ο) ‘ευκοιλιότητα’,

‘*και χαρά του που του λάχει // ο βιασμός και το συνάχι*’ (παροιμ.),¹

λέγεται υπό τύπον αστειότητας ως έκφραση λύπης σε περίπτωση ελαφρών ατυχημάτων. Πβ. τη λ. στον πληθ. σε μσν. ιατροσόφια, ‘οξείς σπασμωδικόι πόνοι στα έντερα κατά την προσπάθεια για αποπάτηση, ιδίως σε περίπτωση διάρροιας’: ‘εις βιασμούς, όταν δεν δύνεται να σπαράξει’ Ιατροσόφ. Κώδ. το’ / ‘να έχει βιασμούς ωσάν λυσεντερία’ Ιατροσ. κώδ. σλς’, Επιτ. στη λ.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 174, Καζαβής 157

βίγλα, (η) ‘ύψωμα με μεγάλη ορατότητα σε κάθε κατεύθυνση’.¹ Και τοπωνύμια *Βίγλα, (η)* (Μαντράκι, Νικιά), *τα Βιγλιά* (Πάλιοι, Μαντράκι), υψώματα παραλιακών θέσεων, όπου στη βυζαντινή εποχή τοποθετούσαν σκοπούς για τις επιδρομές Σαρακηνών και άλλων εχθρών.² Η λ. είναι μσν. ‘σκοπιά’ (‘είπες μου ότι στην βίγλαν ήσουν’ Ερωτοπ. 28, / ‘βίγλα διαφυλάγει’ Σταυριν. 318, Επιτ.) < λατ. *vigilia* ‘φυλακή, σκοπιά’ ή < *vigiliae*. Πβ. *βίγλα, η* ‘σκοπιά’ (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος,⁴ Ρόδος⁵).

1. Χαρτοφύλης 1984, 260 2. Παπαχριστοδούλου 240 3. Δράκος 1982, 90, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 193 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 112

βιγλάτορας, (ο)¹ ‘ο παρατηρητής από ψηλά, από τη βίγλα’, φρ. ‘*από ψηλά θεωρεί τα ούλλα ο βιγλάτορας*’. Βλ. λ. *βίγλα*, *βιγλιάζζω*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βιγλιάζζω ‘παρατηρώ από τη σκοπιά, σκοπεύω τα γύρω’,

‘*έβαλε γ-και στις πόρτες του φύλακες να βιγλιάζζου*’.¹

Από *βίγλα* + κατάλ. -ιάζω. Πβ. *βιγλίζω* (Ρόδος,² Κάλυμνος³)

1. Καζαβής 87 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 112 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βιδέλλο, (το)¹ και επίθ. *βιδελλίσ(κ)ιος*, ‘κρέας από μοσχαράκι, φρ. *βιδελλίσκιο ν-*

να'ναι ν-το κρέας' | 'κατεργασμένο δέρμα μοσχαριού', φρ. 'να μου βάλεις στα παπούτσα μου πετσί βιδέλλο'. Η λ. είναι το μσν. *βιδέλο* 'μοσχάρι' ('καπόνους τέσσερεις καλούς κι ένα μερί βιδέλο', Κριαράς, Λεξικό) < ιταλ. *vitello* < λατ. *vitellus*, υποκοριστικό του ουσιαστ. *vitulus* 'μοσχάρι'. Πβ. 'ίδ.' (Κάρπαθος,² Κάλυμνος³).

1.Καρπαθίου 1996,787 2.Μηνάς,Λεξ.193 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βιδελλομάχαιρο, (το) 'σιδερένιο εργαλείο, σιδερένια λεπίδα με την οποία ξύνουν τα βιδέλλα'.¹

1.Καραναστάσης 1987,145

βιδολός, (ο) 'εργαλείο με το οποίο βιδώνουν ή ξεβιδώνουν τις βίδες'.¹ Από το κ. *βιδολόγος* 'κατσαβίδι'.

1.Καραναστάσης 1987,172

βιζζικάντι, (το) βλ.λ. *βυζζικάντι*

βιζζιρία, (η) 'είδος χουρμά που βρίσκεται στη ρίζα του *σκίθου*'¹ (βλ.λ.). Η ονομασία από τη λ. *βεζζίρης*, επειδή ήτο προσφιλής οπώρα του βεζζίρη.¹ Από τουρκ. *vezir*. Ο τ. *βεζζυρεία, (η)* (=βιζζιρία) 'το αξίωμα και η έδρα του βεζζίρη' | 'το χρονικό διάστημα που έχει κάποιος το αξίωμα του βεζζίρη' μαρτυρείται από το 1898 στην εφημερίδα 'Ακρόπολις'(Π).

1.Καρπαθίου 1996,787

βιζζιτέρω (για γιατρό) 'επισκέπτομαι ασθενή', φρ. 'βιζζιτέρει το ν-ο γιατρός ο Δημόκριτος'.¹ Από ιταλ. *visitare* 'επισκέπτομαι' (< ιταλ. *visita*). Πβ. *βίνζιτα, η* 'επίσκεψη' | 'έξοδα (αμοιβή) γιατρού' (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,787 2.Μηνάς,Λεξ.194

βίκας, (ο) ¹ 'το λαθούρι', το γνωστό κτηνοτροφικό φυτό, επιστημ. *vicia sativa*. Από μτγν. *βίκος, κατά τα αρσεν. σε -ας. Πβ. *βίκος* (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,787 2.Μηνάς,Λεξ.194

βικί(ν), (το) 'πήλινο αγγείο με μικρό χέρι (αφτί) προς το στόμιο, που χρησίμευε για λάδι, κρασί ή ξίδι'.¹ Είναι το μσν. ουσιαστ. *βικίν* 'σταμνί, πήλινο αγγείο για νερό' ('το βικίν εχάσαμεν, εκλάστη το ποτήριν' Προδρ.Π57-1 χφ, Επιτ.) από μτγν. *βικίον* < αρχ. ουσιαστ. *βίκος, ο* 'πίθος, δοχείο, αμφορέας', άγνωστης ετυμολογίας (Ηρόδ.1,134). Στον Εμπορείο *βιτσιβίδι* 'λαήνι'²: *βικίον* > *βιτσίον*, με τσιτακισμό, + κατάλ. -ιδιον > *βιτσιβίδι(ον)*, με ανάπτυξη -β-.

1.Παπαδόπουλος1909,85, Καρπαθίου1996,787, Καζαβής182, Κουρζής291 2.Καραναστάσης 1987,129

βιολέντα, (η) 'η βιολέτα, είδος καρδαμώδους άνθους, που προσομοιάζει κατά το χρώμα προς το ίον',¹ επιστημ. *mathiola incana*. Από ιταλ. *violetta*. Πβ. *βιολλέτα, βγιολλέντα, εβλοέττα* (Κάρπαθος),² *βζολλέντα* (Κάλυμνος).³

1.Καρπαθίου 1996,787 2.Μηνάς,Λεξ.194 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βιος, (το) 'περιουσία, πλούτος', φρ. 'και πάει...και το πριάννει κ' ήτο φλουργιά βενέτικα. Η γεναίκα του άμμα είδε ν-το βιος εκαμάρωσε γ-και είπε...'¹ /

'πγοιος πλούσιος επέθανε γ-κ' επήρε βιος μαζζί ν-του, δγγο πήχες μόνο σ-σάβανο τύλιξε ν-το κορμί ν-του'² /

‘...για βίτσιλλες που παίρασι ρ-ρίφκια αφ’ τα μαντριά τους,
για πειρατές που κλέφτασι ν-το βιος και τα παιδιγιά τους’.³

Πβ. το μσν. ουσιαστ. *βίος, (ο)* ‘ευμάρεια’ (‘κτο βίος εξεπέσασιν κι ‘υστερα διακονίσα’ Βεντράμ., Φιλ. 6, Επιτ.). Πβ. και *βζο(ς), το* (Κάλυμνος),⁴ *βιος, (το)* (Ρόδος,⁵ Καστελλόριζο⁶), *βιος, (ο)* (Κως).⁷

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 118 και Αρφαράς 1978, 52 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 240 3. Μαυρουδής 27 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 113 6. Κομνηνός 81 7. Σκανδαλ. Λεξ., 141

βίρα ναυτικό κέλευσμα ‘τράβα’, φρ. *βίρα τις άγκυρες* | ‘με όλη τη δύναμη, όλο και...’, φρ. *εγώ του λέω μη ν-του δεις να τρώει ό,τι τύχει, κι αυτός βίρα του δει*¹ | ‘σύνθημα αποπομπής’, φρ. *βίρα, φευγάστε από δω!* Από ιταλ. *vira*, προστακτ. του ρ. *virare* ‘στρέφω’. Βλ. λ. *βαράρω, βαρέρω*.

1. Καρπαθίου 1996, 787

βιρανές, (ο) (Νικιά) ‘το οικόπεδο του κτηρίου που καταστράφηκε’,¹ φρ. *μουρέ, δέσε το γ-γάδαρό μ-μας μέσ’ στο β-βιρανέ μ-μας*.¹ Από τουρκ. *viran* ‘έρημος’.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 123

βιράρω, βιρέρω ‘τραβώ, σηκώνω’, φρ. *εβίραρε ν-τη ν-άγκουρα γ-και έννοιζε ν-τα παννιά*. Από ιταλ. *virare* ‘ανεγκύω’. Βλ. λ. *βίρα*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βίρι βίρι¹ και *βούρου βούρου*,² ‘φλυαρία, λογοδιάρροια’, φρ. *μάνα μου, έρκεψε μ-πάλε το βίρι βίρι*, λέξη ονοματοποιημένη.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ) 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρογρ.)

βιστέρνα, (η) ‘δεξαμενή, στέρνα’, φρ. *εφέτος ‘έ ν-έβρεξε γ-και η βιστέρνα μου είναι ν-άδγεια* / ‘...κι έννοιζε γ-κάτω στη ν-αυλή μια β-βιστέρνα’¹ /

*‘κοντεύγει σαραντάμερο δίχως βροχή ν-να κάμει, χόρτα ‘έ ν-ενεμμύσασι, ν-τα ζζωντανά ψοφού, μήτ’ οι βιστέρνες έχουσι ν-να μας εξεδιψάσου’.*²

Πβ. και τα τοπωνύμια *Βιστέρνα, (η)*, *Βιστερνιά, (τα)* (Μαντράκι),³ *του Δράκου το Βιστέρνι(ν)* (Νικιά).³ Είναι η μσν. *γιστέρνα, κινστέρνα* ‘ίδ.’ (‘κινστέρνα τις έ-χουσα κρουνούς’ Κριαράς, Λεξικό στη λ. / ‘ερώτησέ το πού να ευρεί νερόν από γιστέρνα’ Κριαράς ό.π.): *cisterna* (< *cista* ‘κίστη’) > *γιστέρνα*, με τροπή κ > γ, > *βιστέρνα*. Πβ. *γιστέρνα* (Κάλυμνος),⁴ *βιστέρνα* (Κως,⁵ Ρόδος,⁶ Χάλκη⁷), *βου-στέρνα* (Ρόδος).⁸

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 25 2. Μαυρουδής 36 3. Παπαχριστοδούλου 240 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ., 142 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 113 7. Τσοπανάκης 1949, 94 8. Παπαχρ. ΛΡΙ, 125

βίτσιλλας, (ο) ‘είδος μεγάλου γερακιού που μοιάζει με αετό’,¹ που επιτίθεται στα μικρά ριφάκια και τα κατασπαράσσει,² φρ. *μάνα μου, ένας βίτσιλλας, θερίο μ-πράμα ν-ει!* /

*‘κοντά στο μ-μύθο ν-έμπλεκε κάμποσες ιστορίες,
...για βίτσιλλες που παίρασι ρ-ρίφκια αφ’ τα μαντριά τους.’*³

Ο πληθ. και *βιτσιλλοί*, από την αιτιατ. πληθ. *τους βιτσιλλους*,

‘...σε ρπούσι μ-με τα νύχια τους και τρώσσε οι βιτσιλλοί’.⁴

Και τοπωνύμια *Βιτσιλλιά*,(η) (Εμπορειός), του *Βιτσιλλου η Φωλλιά* (Μαντράκι). Είναι ο *αλιάετος* του Αριστοτέλη, κοινή ονομασία *σπιζαετός*, επιστημ. *hieraaetus fasciatus*.⁵ Η λέξη από το λατ. *albicilla*.⁶ Πβ. *βιτσιλλα*,(η) (Κως),⁷ *βιτσιλτα*,(η) (Αστυπάλαια,⁸ Λέρος,⁹ Ρόδος¹⁰), (*γ)ιτσιλλα*,η (Κάρπαθος).¹¹

1.Καραναστάσης 1987,149 2.Χαρτοφύλης 1984,258 3.Μαυρουδής 27 4.Μπαλαλάς 1981, 38 5.Φραντζής 334 6.ΛΑ.10(1929),206 7.Σκανδαλ.Λεξ.143 8.Καραναστάσης, Αστοπ.69 9.Κρεκούκας,Λέρος 68 10.Παπαχρ.ΛΡ1,113, ο ίδιος ΛΛΡ,250 11.Μηνάς, Λεξ,239

βλάομαι ‘ευλαβούμαι, υπολογίζω’, φρ. ‘έ ν-εβλάεσαι καένα μ-πριο!’ (καμένα δεν λαμβάνεις υπόψη σου).¹ Η σημασία του ρ. μάς οδηγεί στο αρχ. *ευλαβούμαι* ‘φέρομαι ως ευλαβής, είμαι διακριτικός’ > (ε)βλαούμαι > βλάομαι, κατά τα εις -ομαι ρήματα, σε αντίθεση προς το ομόγραφο και ομόηχο *βλόομαι* ‘έχω βλάβη’ | (για γυναίκα) ‘εγκυμονώ’ < αρχ. και μσν. *βλόβομαι* (Κάρπαθος,² Κάλυμνος³). 1.Καρπαθίου 1996,230 2.Μηνάς,Λεξ.195 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βλαστί(ν), (το) ‘τρυφερός βλαστός’,

‘κι’α ν-εξεπφέσει το βλαστί, πάλε βλαστί λ-λοέται’ (παροιμ.).¹

δηλαδή ο άνθρωπος με προσωπικότητα, κι αν ατυχήσει, δεν χάνει την αξία του. Πβ. το κ. *βλαστίδιο*,(το) ‘ο ένας πόλος του φυτικού εμβρύου, από τον οποίο θα σχηματιστεί ο βλαστός και τα φύλλα’.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,65

βλάτθα, (η) ‘σοβαρή θανατηφόρα ασθένεια, πιθ. η ευλογιά’, φρ. ‘η βλάτθα να σε φάει / να σε πάρει’ (κατάρα).¹ Από το λατ. *blatta* ‘πορφύρα, μεταξωτό ύφασμα’ > μτγν.-μσν. *βλάττα*,(η)

(‘ίππους αρίστους δώδεκα και παμμεγέθεις μαύρους,

μετά βλαττίων εκλεκτών επάνω σκεπασμένους’, Διγ.Ζ’2218).

Η ονομασία ίσως από το χρώμα των εξανθημάτων, ή < λατ. *blatta* ‘το έντομο σίλφη’.² Πβ. *βλάττες* στη Ρόδο ‘είδος μυκήτων που αναπτύσσονται πάνω στα φύλλα των φυτών και φαίνονται από μακριά σαν κηλίδες’,³ πβ. ‘βλατίς κηλίδς, Λάκωνες’ (ΗΣύχ.). Πβ. ίδιο (Κως,⁴ Κάλυμνος,⁵ Κάρπαθος⁶).

1.Παπαδόπουλος 1909,84, Καζαβής 171,182, Καρπαθίου 1996,845, Κουρζής 291 2. Καραναστάσης 1965,281 3.Παπαχρ.ΛΡ,72 4.Σκανδαλ.Λεξ.144 5.Δράκος 1982,90 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. όπου και ρ. *βλατθώννω* ‘έχω το νόσημα της ευλογιάς’ 6.Μηνάς, Λεξ.195

βλατθί(ν), (το) ‘χαϊδευτικό και κοσμητικό των νηπίων που εμφανίζουν δεξιότητες’, φρ. ‘ω το βλατθί, ‘έ ν-το θωρείς πώς χορεύγει!’¹ Πβ. τα μσν. *βλαττίν*, *βλαντίν*, *βλαττίον* < ουσιαστ. *βλάττιον*, ουδέτ. του επιθ. *βλάττιος* (Επιτ. στη λ.), και το κ. *βλαττί*,(το) ‘αγαπημένο, χαϊδεμένο παιδί’ (Π).

1.Καρπαθίου 1996,845

βλατθοκομμένος, (ο)¹ ‘ο άρρωστος από τη βλάττα’, πβ. *βλατθοκομμένος*, *βλατθοκεντημένος*. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *βλατθοκυλισμένος* ‘ο αχαϊρευτος, που είναι ζυμωμένος με την κατάρα’ (Κάλυμνος),³ *βλαττιασμένος* (για φυτά) ‘ψωριασμένος’,

βλαττοκαρφωμένος (Ρόδος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,845 2.Μηνάς,Λεξ.195 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,114 και Παπαμανώλη 1994,382

βλατίζω ‘πετυχαίνω κάποιον στην ώρα’, φρ. ‘εβλάτισα να το ν-εύρω μπροστά μου’ / ‘εβλάτισα να πάω εκείνηδδά τη ν-ώρα, κ’ήύρα το μπελά μ-μου μαζζί ν-του’¹ | ‘επιτυγχάνω, σκοπεύω’, φρ. ‘εβλάτισες το γ-καιρό’ / ‘εβλάτισε ν-τη ν-ώρα’.² Από τον αόρ. *avladim* του τουρκ. ρ. *avlatamak* ‘κυνηγώ’.³ Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,⁴ Κάσος⁵), *βλατίτζω* ‘καιροφυλακτώ (Σύμη),⁶ *βλατίζω* (Ρόδος),⁷ (*α*)βλα-ντιτζω ‘προσέχω και αποφεύγω’ (Κάρπαθος).⁸

1.Καρπαθίου 1996,845 2.Καζαβής 182 3.Ανδριώτης, Λεξικό 4.Σκανδαλ.Λεξ.144 5. Ανδριώτης,Λεξικό 6.Καρανικόλας 188 7.Παπαχρ.ΛΡΙ,114 8.Μηνάς,Λεξ.35

βλάφτει¹ ως τριτοπρόσωπο ‘πειράζει’, φρ. ‘βλάφτει που’ρτα νορίς στο σπίτι σ-σου;’ Από *βλάπτω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βλάφτομαι¹ ‘υφίσταμαι βλάβη’ | (για γυναίκα) ‘αδιαθετώ λόγω εγκυμοσύνης’, φρ. ‘βλάφτεται η Μ.,γκαστρομένη θα’ναι’, και ουσιαστ. *βλαψίμνια*,(τα) ‘αδιαθεσία έγκυης γυναίκας’, φρ. ‘η Μ. έχει βλαψίμνια’.² Από αρχ.-μσν. *βλάβομαι* (‘ε-βλάφτεντό νε και εζήτηζέ ντο [ενν. το απίδι] η όρεζή τση’ Κατά ζουράρη 73, Ε-πιτ. στη λ. *βλάπτω*). Πβ ‘ίδ.’ (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος⁴).

1.Καρπαθίου1996,845 και Καραναστάσης 1987,183 2.Καραναστάσης ό.π. 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.195

βλάχικα, (τα)¹ ‘ποικιλία φασουλίων’, φρ. ‘σήμερα εμαερέψαμε βλάχικα (*βασούλ-λια*).’ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *βλάχικος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βλάχος, (ο) ‘είδος ψαριού’¹ που μοιάζει με ορφό, επιστημ. *polyprion americanus*.

1.Καραναστάσης 1987,131

βλείφω ‘γλείφω’, φρ. ‘έβλειψα το πιάτο με τη γλώσσα μ-μου αφ’ τη μ-πέινα μ-πού’χα!’¹ / ‘πγοιος ζ-ζουλά το μέλι γ-κι ’έ ν-εβλείφει τα χέργια του’ (παροιμ.).² Από *γλείφω* < πιθ. αρχ. *εκλείχω*, με ανομοιοτική τροπή του -κ- σε -γ-, σίγηση του αρχικού άτονου φωνήεντος ε- και τροπή γ > β.

1.Καρπαθίου 1996,845 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,198

βλειχίζω¹ (για νερό) ‘όταν δεν ικανοποιούμαι πίνοντας νερό’, φρ. ‘ήγια τώρα γιά εβλείχισα’ / ‘ό,τι που βλείχισα’. Από *γλείφω* (βλ.λ.) > *γλειφίζω*, κατά τα ρ. σε -ίζω, > *γλειχίζω*, με τροπή φ > χ και δίπλωση -ζ-, > *βλειχίζω* με τροπή γ > β στο νισύριο ιδίωμα, δεξ γόνατο > βόνατο, γονικάρχης > βονικάρχης.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βλεπ(γ)ιός, (ο)¹ ‘φύλακας, αγροφύλακας’, φρ. ‘εβάλα γ-και βλεπγιούς, άμμα δου γ-κάνα σπίτι γ-κι έφτει (δηλ. έχει φως), να του το λέου...’² / ‘έπριασέ ν-τη ν-ο βλεπιός μέσ’ στο ζένο χ-χωράφι, ν-τη ν-ώρα μ-που μάευγε ν-τα σύκα κι εκατάγ-γειλέ ν-τη’. Και *βλεπιός,(ο)*.³ Είναι τα μσν. *βλεπιός* και *βλεπιός* ‘επόπτης, επιτηρητής’ αντίστοιχα (‘βλεπιούς περισσούς να ρογεύει’ Γεωργηλ., Θαν.329, / ‘η αφεντία του τόπου ένι κρατούμενη...να βάλει τους βλεπιάδες απάνω του’ Ασ-

σίζ.473, Επιτ.), < βλέπω + κατάλ. -ιός /-ιάς. Πβ. *βλεπκίος, γλεπκίος* (Κως),⁴ *βλεπάρης* (Αστυπάλαια,⁵ Κάλυμνος⁶), *γλεπιός* (Ρόδος,⁷ Σύμη⁸), *βλεπιός, γλεπιός, εβλεπέος* (Κάρπαθος).⁹

1. Παπαδόπουλος 1984, 281, Καρπαθίου 1996, 845 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 39
3. Κουρζής 291 4. Σκανδαλ. Λεξ.145 5. Καραναστάσης, Αστυπ.70 6. Δράκος, 1982,90
και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7. Παπαχρ. ΛΡΙ,150 8. Καρανικόλας 207 9. Μηνάς, Λεξ.196

βλίσκίνα, (η)¹ ‘στέρνα που δεν χρησιμοποιείται πλέον’, βλ.λ. *φλισκίνα*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βλίτο, (το)¹ το εδώδιμο χόρτο *βλίτον το αμάραντον* (*amarantum bletum*), λέξη που απαντά στον Ιπποκράτη, Διοσκορίδη, Θεόφραστο κ.α., και μαρτυρείται και ως *βλήτον*, αβέβαιης ετυμολογίας.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βλοάδια, (τα) ‘είδος σταφυλιών, άσπρα μυρωδάτα σταφύλια με ψιλές στρογγυλές ρώγες’.¹

1. Καραναστάσης 1987,170

βλυχίζζει¹ (για νερό) ‘είναι υφάλμυρο’, φρ. ‘το ν-νερό ν-του πηαδιού βλυχίζζει κι ‘έ μ-πίννεται’. Από *βλυχός* (βλ.λ.).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βλυχός, (ο) και *γλυφός* επίθ. ‘υφάλμυρος’, και *βλυχά ν-νερά* ‘υφάλμυρα νερά πηγαδιών για καλλιέργειες και άλλους σκοπούς’.¹

‘μικρό ν-είναι το μπόι ν-του και κακοπερασμένος,

βλυχό ν-νερό στη δ-δίψα ν-του κ’είν’ ευκαριστημένος.’²

Η λ. είναι το αμάρτυρο ελληνιστικό επίθ. *βλυχός, όπως πιστοποιείται από το συνώνυμο *βλυχώδες*: ‘το μεν γαρ αυτού (του ύδατος) γλυκύ, το δε αλμυρόν, το δε βλυχώδες εστί’.³ Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,⁴ Ρόδος⁵).

1. Αρφαράς 1978,30 2. Μαυρουδής 35 ο λόγος για το γάδαρο 3. Φάβης, Αθηνά 45 (1933),370 4. Σκανδαλ. Λεξ. 146 5. Παπαχρ. ΛΡΙ,152

βοθρίζω (για στέρνα) ‘γεμίζω από λάσπη’, φρ. ‘εβόθρισε ν-ο πάτος της βιστέρνας’ (γέμισε από λάσπη), αντίθετο *ξεβοθρίζω* ‘καθαρίζω τη στέρνα από τις λάσπες’¹ | ‘μπαζώνω’.² Η λέξη χρησιμοποιείται και όταν καθαρίζονται χαλατά (χαλάσματα),³ φρ. ‘εξεβόθρισε ν-το οικόπεδο’.³ Από *βόθρος* + κατάλ. -ίζω.

1. Αρφαράς 1978,32-33 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

βοθρί(ν), (το) ‘ο μικρός λάκκος στην αριστερή πλευρά του παραδοσιακού φούρνου για τα κάρβουνα’¹ που λέγεται και (*α)λαοθράκη* (βλ.λ.). Από *βόθρος* > υποκορ. *βοθρί(ον)*. Πβ. *βοθρί, βουθρί* (Κως),² *βοθρί, βοθράκι* (Κάλυμνος),³ *βοθρί* ‘ο ψυκτήρας της αποστακτικής συσκευής’ (Αρχάγγελος Ρόδου).⁴

1. Καραναστάσης 1987,174 και Καρπαθίου 1996,364 2. Σκανδαλ. Λεξ.147 3. Δράκος 1982,91 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,116

βολά, (η)¹ ‘φορά’, φρ. ‘μια β-βολά κι’ ένα γ-καιρό...’ Από αρχ. ουσιαστ. *βολή,(η)* ‘ρίψη’ (< *βάλλω*).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βολάζζω¹ και *βολάσσω*² ‘ρίχνω τα δίχτυα στη θάλασσα για να πιάσω ψάρια’, φρ.

‘*αόμπε βολάζζω στους Χοχλάκους*’ /
 ‘*γρίπτοι πγια δε ψαρεύγουσι σμαρίδα από τη Γράνα,*
ούτε βολάσσου στον Βρετού μήε τραβού ρ-ρουκάνα’.²

Από αρχ. ουσιαστ. βόλος (< βάλλω) ‘το ρίζιμο του πεζόβολου, δηλ. του διχτυού που ρίχνεται με τα χέρια’ + κατάλ. -άζω (πβ. *τρόμος-τρομάζω*) /-άσσω, κατά τα ρ. σε -άσσω (*μαλάσσω, πλάσσω*). Πβ. *βολάσσω* ‘ψαρεύω με τράτα’ (Κως).³

1. Παπαδόπουλος 1909,84 2. Σακελλαρίδης Μ. 2007,380 3. Σκανδαλ. Λεξ. 148

βολανίδι(ν), (το) ‘βαλανίδι, ο καρπός της βαλανιδιάς’, φρ. ‘...*το ν-έφερε μια μπρα-ττέρα κάποιου Νισύργιου που ’ρτε ν-από τη ν-Αλεξάντρα να φορτώσει βολανίδι*’.¹ Από ουσιαστ. *βαλανίδιον* (4^{ος} αι.), με επίδραση τη λ. *βολόνα* (< *βάλανος*+ *κατάλ. -ίδιον*).

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991,113

βολεί¹ απρόσ. ‘βολεύει, είναι δυνατόν’, φρ. ‘*βολεί ’έ β-βολεί ’α πάω θέλει*’. Από μτγν. *εμβολεί* (< *εύβουλος*).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βολετό¹ ‘κατορθωτό, εύκολο’, φρ. ‘*είναι β-βολετό ν-να περάσεις αφ’ το σπίτι μου που σε θέλω*’ / ‘*έ μ-μου ’το β-βολετό να πάω να το δ-δω*’. Επίρρ. από το επίθ. *βολετός* ‘εύκολος, βολικός’ (< *βολή*).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βολοδέρνω¹ ‘περιφέρομαι άσκοπα’, φρ. ‘*ετσαδά δολοδέρνει αφ’ το πρωί ν-ως το βράδυ, πάει κι έρκεται αφ’ το Λιμάνι*’. Από σλαβ. *vol* ‘βόδι’ + *der* ‘γδέρνω’ (για πρόσωπα που εργάζονταν ως γδάρτες βοδιών και περιπλανιόνταν από τόπο σε τόπο) (Π).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βολόνα, (η)¹ ‘βελόνα’, ‘*πέρασέ μου κλωστή στη β-βολόνα ν-να ράψω το κουμπί ν-της ζ-ζακέθας μου*’. Από αρχ.-μσν. *βελόνη(η)*, κατά τα εις -α θηλυκά, με υποχωρητική αφομοίωση *e-o > o-o*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος).²

1. Κουρούνης 1982,425 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βόνατο, (το)¹ ‘γόνατο’, φρ. ‘*το βόνατό μ-μου πονώ*’. Από *γόνατο*, με τροπή *γ > β*, πβ. *δόντι > γόντι > βόντι*.

1. Κουρούνης 1982,443

βονικάρχης, (ο) και *βονικάρκης* ‘ο μοναχογιός που κληρονομεί τα γονικά, την περιουσία πατέρα και μητέρας’, θηλ. *βονικάρησσα(η)* και *μοναχοκόρη* ‘η κόρη, το μοναχόπαιδο που κληρονομεί μεγάλη περιουσία’,¹ και *βονικάρχισσα*,² φρ. ‘*ο βονικάρχης είχε ν-τη ν-απαίτηση ν-να τρώει, να πίννει και να μη δ-δουλεύει*’.³ Και επώνυμο *Βονικάρχης*. Είναι το μσν. *γονικάρχης(ο)* και *γονικάρχισσα(η)* ‘ο/η κάτοχος γονικού’ (‘*ως γονικάρχης, συγγενής να έχει το γονικόν του*’ Χρον. Μορ. 356, Επιτ.). Από *γονικόν* ‘κληρονομικό’ + κατάλ. -*άρχης*, φρ. ‘*τα δγνο σπίτια και το χωράφι ν-είναι γ-γονικά*’. Πβ. *γονικός* ‘αυτός που ανήκει στους γονείς, αυτός που κληρονομεί ακίνητη περιουσία’ (Κως),⁴ *βονικός* (Σύμη,⁵ Κάρπαθος,⁶ Ρόδος⁷).

1. Παπαδόπουλος 1909,84, Καραναστάσης 1987,163, Κουρζής 291 2. Ι. Α. λ. *γονικάρ-*

χης 3. Σακελλαρίδης Κ. 1991,113 4. Σκανδαλ. Λεξ. 202 5. Καρανικόλας 189,208 και Μιχαλαριά 1,98 6. Μηνάς, Λεξ. 198 7. Παπαχρ. ΛΡΙ, 153

βόντι(ν), (το) ‘δόντι’, πληθ. *βόντγια, (τα)*,¹ μεγεθ. *βοντάκλα, (η)*,² φρ. ‘έ ν-είναι γ-για τα βόντγια σου’³ /

‘να, ποντικέ, το βόντι μ-μου και δώ μ-μου σιδερέννιο’.⁴

Από *δόντι* > *γόντι* (Κάλυμνος κ.α.) > *βόντι*, με τροπή *γ* > *β*, πβ. *γόνατο* > *βόνατο*.

1. Παπαδόπουλος 1909,84, Κουρούνης 1982,443, Καραναστάσης 1987,148 2. Κουρ-ζής 291 3. Σακελλαρίδης Κ. 1983,110 4. Βεζύρογλου 334

βοντράκλα, (η) ‘οδοντάγρα, η τανάλια του οδοντογιατρού με την οποία αφαιρεί τα χαλασμένα δόντια’,

‘γρυλλώννει τις μματούκλες του, αννοίει τη β-βοντράκλα, τρομάζζου ν-όσοι βρέθηκα γ-και σύρνει μια φ-φονάκλα.’¹

1. Ιω. Λογοθέτης 63

βόρ(γ)ιακλος, (ο)¹ ‘δυνατός βοριάς’, φρ. ‘επήρε ν-ένας βόργιακλος, και να δούμε ά φ-φύ(ει) το επίταχτο’. Από *βοριάς* + μεγεθ. κατάλ. -*ακλος*, δεξ *αθρώπακλος*, *αράπακλος*, *φτώχακλος* κ.τ.ό. στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, *Μεγέθυνση*, 112

βορταζζέρω¹ ‘κάνω βόλτες’, φρ. ‘ούλλη ν-τη ν-ημέρα βορταζζέρει στα ρυμίδγια της γειτονιάς’. Από ιταλ. *volteggiare*. Πβ. *βορταντζέρω* (Κάρπαθος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 200

βόρτος, (ο)¹ ‘σολατσαδόρος, αυτός που κάμνει βόλτες, που γυρίζει όλη μέρα’, φρ. ‘βόρτος είναι ν-αυτοσδά, ούλλη ν-τη ν-ημέρα βορταζζέρει’. Από ιταλ. *volta* (< λατ. *volvere* ‘στρέφω’).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βοσκίζζω¹ ‘βόσκω, τρέφω τα ζώα’, φρ. ‘εκεία που βόσκιζζε ν-τα ζ-ζα, τού ‘ρτε χ-χάση’ (=ζαλάδα). Είναι το μsn. *βοσκίζω*, ‘για να βοσκίζει (ενν. η βοσκοπούλα) εκείνο το κουράδι’ (Σουμμ., Παστ. φίδ. Β’ 825, Επιτ.). Πβ. (β)οσκίντζω (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 200

βόσκομαι μέσ. αμτβ. (για ζώο) ‘βόσκω’, φρ. ‘βόσκειται το ζ-ζο, άμμα καταλαβαίννει φουρτούνα’.¹ Πβ. το μsn. *βόσκομαι* (αμτβ.) ‘τρώγω, τρέφομαι’ (Συναξ. γυν. 96, Επιτ.).

1. Καραναστάσης 1987,140

βοτρώδι(ν), (το)¹ ‘εξάνθημα, σπυρί’, πληθ. *βοτρώδγια, (τα)*, φρ. ‘εγίμωσε ν-η μούρη της βοτρώδγια’. Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *βότρως*, -*ως, (ο)*, πθ. προελληνικό δάνειο > μτγν. *βοτρώδιον* > μsn. *βοτρώδι(ν)* υποκορ. ‘τσαμπί, σταφύλι’ (‘ωρί-μασαν τα βοτρώδια της σταφύλια’ Πεντ. Γέν. XL10, Επιτ.). Πβ. *βοτρώδιν*, *βοτρώιν*, *βοτρί* (Ρόδος),² *βοτρί* (Κάλυμνος),³ *βοτρώδι* (Σύμη),⁴ *βοτρώδι* ‘τσαμπί σταφύλια’ (Καστελλόριζο).⁵

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 119 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Καρανικόλας 191 5. Κομνηνός 81

βότυρος, (ο)¹ ‘το βούτυρο’, φρ. ‘μoσκομυρίζζει ο βότυρος της μάντρας’. Από *βους*, *βoός* + *τυρός*. Ο ιδιωμ. τύπος της Νισύρου και στον μsn. *βότυρον, (το)*, *βότυ-*

ρος,(ο): 'βότυρον και ζεστά ψωμιά η Σάρα ετοιμάζει' (Κριαράς,Λεξικό,στη λ.). Ο τ. βώτυρος, βώτυρον συνδέεται με αρχικό δωρικό τ. *βώτυρος < βως δωρ. + τυρός (Τσοπανάκης). Πβ. βότυρος (Κως,² Σύμη,³ Ρόδος⁴), (β)ώτυρος (Κάρπαθος),⁵ βώτυρο,το (Χάλκη),⁶ βότυρας,ο (Αστυπάλαια).⁷

1.Κουρούνης 1982,421 2.Σκανδαλ.Λεξ.151 3.Μιχαλαριά 1,96 και Ζαχαρίου 97 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,119 5.Μηνάς, Λεξ.213 6.Τσοπανάκης 1949,19 7.Καραναστάσης, Α-στουπ.70

βου / ω βου! επιφών. έκπληξης, φόβου 'φευ, αλίμονο', που λέγεται κυρίως επί αιφνίδιου δυστυχήματος,¹ φρ. 'βου! εντά'παθα η κακομοίρα!' / 'βου! η κακομοίρα κακό μ-που τό 'παθα!'

1.Παπαδόπουλος 1984,281

βούα, (η) 'ο αργαλειός',¹ φρ. 'είχε μια γ-κόρη...αλεφαντού και ήτο μ-μές' στη β-βούα γ-κ' έφαινε'² / 'δε βούα και πάρε παννί, δε μάνα και πάρε κόρη'³ | 'λάκκος, γούβα που σκαβόταν σε μια άκρη του σπηλαδιού (βλ.λ.), για να αποθηκεύουν με ασφάλεια της καρπούς, ιδίως το κριθάρι'. Συνήθως από πάνω έριχναν το σωρό με τα άχυρα για να μη γίνεται αντιληπτός.⁴ Από εδώ η λ. πήρε και τη σημασία 'σωρός από άχυρα' (πληροφ. Γ.Χαρτοφύλης). Η πρώτη σημασία της λ., 'αργαλειός', επειδή παλαιότερα ήταν τοποθετημένος σε χαμηλά (υπόγεια) μέρη του σπιτιού. Το Ι.Α. πιθανολογεί την ετυμολογία της λ. από το αρχ. κύβη,(η), από το οποίο τα Ησυχιανά κύπη και γύπη 'κούλωμα γης'. Ο Αναστ. Καραναστάσης από γούβα > βούβα > βούα,⁵ ή από το αρχ. ουσιαστ. γύα,(η)(=γη) > γούα > βούα,⁶ ενώ ο Rohlfς πιθανολογεί από την αιτιατ. ενικού του αρχ. ουσιαστ. βους-βούα, κατά το πους-πούα, βούα > bona - Bona.⁷ Πβ. βούα, βούβα, γούα,η 'αργαλειός' | 'πρόχειρη αποθήκη δημητριακών' | 'πρόχειρο σπιτάκι για θρεφτό, χοιρόβουα, η (Κως),⁸ βούα, βουγά,η 'αργαλειός', βούα 'λάκκος που αποθήκευαν το σιτάρι' (Ρόδος),⁹ γύπη,η 'αργαλειός' (Καστελλόριζο),¹⁰ γούφα,η 'αργαλειός' (Κάρπαθος),¹¹ βούα,η 'λάκκωμα, βαθούλωμα του εδάφους' (Κάλυμνος).¹²

1.Παπαδόπουλος 1909,84 και Κουρζής 291, Αρφαράς,Νίσυρος 80 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991, 37 3.Καζαβής 152 4.Χαρτοφύλης 1984,234 5.Καραναστάσης,Φωνητική 53 6.Καραναστάσης, Ζευγάδες 235,242 7.Καραναστάσης,Λεξικό 2,50 8.Σκανδαλ.Λεξ. 151 9.Παπαχρ. ΛΡΙ,119, Τσοπανάκης 1949,96 10.Κομνηνός 43 11.Μηνάς, Λεξ.250 12.Δράκος 1982,92, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βουά βουά¹ επίρρ. 'αθόρυβα', φρ. 'επέρασε β-βουά βουά και 'έ ν-το ν-επήρε χ-χαπάρι γ-κάνας'. Πβ. βουά 'χωρίς μιλιά' (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.201

βουαίνομαι¹ 'παύω να ομιλώ ηθελημένα ή γιατί μου επιβλήθηκε ή γιατί έχασα τη φωνή μου', φρ. 'εβουάτθηκε μ-πγιο! αφ' το πρωί ν-'έ ν-έβαλε ν-τη γλώσσα ν-του μέσα!' Είναι το ρ. βουβαίνομαι 'γίνομαι βουβός', ήδη μσν. ('...το στόμα εβουβάθη' Ερωτόκρ. Γ'978). Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βουαλλιά, (η)¹ 'αυτή που δεν μιλάει ή δεν μπορεί να μιλήσει', φρ. 'μωρή βουαλλιά, γιάντα 'έ μ-μιλάς! / 'χοντροκομμένη γυναίκα, επιπόλαιη'.¹ Από βουβός + κατάλ.

-αλ(λ)ιά. Πβ. βουαλλιά,(η) και βουαμμός 'η κατάσταση της σιωπής' (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

βλακέντιος, (ο)¹ 'βλάκας, πολύ ανόητος', φρ. 'άτε βρε βλακέντιε!'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βούγενος, (ο) επίθετο, 'αυτός που έγινε στη βούα, δηλαδή στον αργαλειό, το υφασμένο, το φαθό', φρ. '...η Ειρήνη, μητριά του, δίδω του Γεωργίου μου υποκάμισα ανδρικά επτά βούγενα, και τρία λινομέταξα...'.¹ Από βούα (βλ.λ.) + κατάλ.

-ενος, με επένθεση -γ-.

1. Από Προικοσύμφωνο του 1857, στου Τσιρπανλή 2009, 24,28 όπου, όπως παρατηρεί ο Ζαχ.Τσιρπανλής, η λ. δεν έχει καταγραφεί στα γνωστά νισύρια λεξιλόγια, ούτε στα μεγάλα λεξικά (ΙΛΑ, Π, Δημητράκος, Κριαράς).

βούγια, (η) 'η ούγια, η άκρη του υφάσματος, όπου συνήθως αποτυπώνεται η προέλευση και η σύστασή του', φρ. 'δε βούγια και πάρε παννί'¹ / 'δες βούγια και παννί, δε μάνα και πάρε κόρη',¹ επισήμανση ότι από τους γονείς εξαρτάται η ανατροφή των παιδιών. Από μσν. ούια (< μτγν. ούα < αρχ. όα / ώα 'προβιά, περιθώριο'). Πβ. ούια (Κως),² ούγια (Κάλυμνος,³ Ρόδος,⁴ Χάλκη⁵).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,233 2.Σκανδαλ.Λεξ.546 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 456 5.Τσοπανάκης 1949, 87,98

βουγιάζζω και **ξεβουγιάζζω**¹ 'παίρνω κριθάρι από τη βούα'. Από βούα (βλ.λ.) + κατάλ. -ιάζω, με επένθεση -γ-, πβ. βούα-βούγενος (βλ.λ.).

1.Παπαδόπουλος 1909,84, Καζαβής 182, Σακελλαρίδης Κ. 1982,216, Καραναστάσης 1987, 159, Τσιρπανλής 2009,29

βουδγιά, (η)¹ 'περίττωμα βοδιού', φρ. 'μάεψε (καθάρισε) τις βουδγιές από τ' αλώ-νι' /

'ελάτε να μαέψομε β-βουδγιές αφ' το Λαγκάδι, να στείλομε στο μ-Ποταμό να κάμου γ-κοκχινάδι'

(σκωπτικό νισύριο).²

Και **σβουννιά,(η)** (βλ.λ.).Ο Γ.Χαρτοφύλης³ δίδει την πληροφορία ότι το δάπεδο του αλωνιού, πολλές φορές, αντί με πλάκες, το έστρωναν με βουδιές, αφού πρώτα τις πολτοποιούσαν με νερό, που όταν ξηραίνονταν το μείγμα γινόταν πολύ στερεό. Η λ. από το αρχ. υποκορ. βοϊδιον > βοϊδιά > βουϊδιά > βουδ(γ)ιά. Κατά τον Στυλ. Καψωμένο⁴ από το αρχ. βουλιθέα, βόλιτον, μτγν. ο βόλιτος, και Ησύχ. 'βόλβιτα: αφόδευμα βοός, βόλβυθον· το αυτό' στου Μηνά,Λεξ.206 όπου (β)ουτσέα, (β)ουτσά (Κάρπαθος). Πβ. επίσης βουδγιά (Κως),⁵ βοδιά, βουδιά, βουξιά (Ρόδος),⁶ βουδαζιά,η [<βοϊδεά] (Αστυπάλαια),⁷ βόρβιθο [< βόλβιτον] 'κοπριά των βοδιών', βουγιά,η 'κοπριά των γαδάρων' (Χάλκη).⁸

1.Κουρζής 291, Αρφαράς, Νίσυρος 67 2.Πετρούτσου 1982,42 3.Χαρτοφύλης 1984, 237 4.Κρητικά Χρονικά 2(1948),186 5.Σκανδαλ.Λεξ.153 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,116 7.Καραναστάσης, Αστυπ. 70 8.Τσοπανάκης 1949,20,29, 77, 104,109

βούζζουνας, (ο)¹ 'σπυρί με πύο', φρ. 'πονεί με ο βούζζουνας που βγαλα στη ν-αμασκάλη μ-μου'. Πβ. τα μσν. βουζούνι(ν), βουζούνα,(η), 'έτερον μαλακτικόν

εις *βουζούνες* (Ιατροσ.Κώδ.τνς', Επιτ.): μσν. *βυζιον* > υποκορ. *βυζούλιν-βυζούνιν* > *βουζούνι*, μεγεθ. *βουζούνας* 'που έχει το σχήμα του βυζιού', πβ. *βούζ'νος* στο *Somavera*. Πβ. 'ιδ.' (Κως).²

1.Καραναστάσης 1987,149 και Κουρζής 291 2.Σκανδαλ.Λεξ.153

βουθώ¹ 'βοηθώ', φρ. 'έ β-βουθούσι μ-πιγο οι αγιοί, έ μ-μας πιστεύουσι!' / 'βούθα μου να σου βουθώ, να νεβούμε ν-το γ-κρεμμό' (παροιμ.)² / 'βουθάτε μου γειτόνοι, κι επιγιάσα μ-με οι πόνοι' (παροιμ.)² / 'βούθα μου, φτωχέ, να μη γ-γίνω σα ν-εσέ' (παροιμ.)³

για όσους εκμεταλλεύονται φτωχούς. Από *βοηθώ* > *βοθώ*, με πτώση *-i-*, > *βουθώ*. Πβ. 'ιδ.'(Κως, Κάλυμνος, Χάλκη, Σύμη),⁴ *βοθώ*, *γοθώ*, *γόθεια*, η 'βοήθει-α' (Ρόδος),⁵ *ουθώ* (Κάρπαθος),⁶ *βουτθώ*, αόρ. *βουτθήσει* (Αστυπάλαια).⁷

1.Κουρούνης 1982,418 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,69 3.Σακελλαρίδης Κ. ό.π. 312 4. Σκανδαλ.Λεξ.153 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,113 και ΛΛΡ,28 6.Μηνάς,Λεξ.665 7.Dawkins 2, 532

βουΐζω¹ (μτφ.) 'διαδίδω κάτι, κοινοποιώ, κάτι που διαδίδεται, ακούεται', φρ. 'ε-βουΐζε ν-ο κόσμος με τα καώματά της!' | 'παράγω βοή', φρ. 'βουΐζει το μελίσι'. Από αρχ. *βωώ*, αναλογικά κατά τα ρ. σε *-ίζω*, από τον αόρ. *εβούησα*, που συνέπεσε φωνητικά με τον αόρ. σε *-ίσα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βούκχα, (η)¹ 'μπουκιά', φρ. 'βάλε στο στόμα σ-σου μια β-βούκχα ψωμί, μη φ-φεις νηστικός'. Είναι το μσν. ουσιαστ. *βούκ(κ)α,(η)* 'ιδ.' ('πρώτην βούκαν έβαλα' Προδρ.273-50 χφ Ρ κριτ. υπ., Επιτ.), < λατ. *bucca*.(βλ. και λ. *μπούκχα*).

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βούκχος, (ο) βλ. λ. *βώκχος*.

βούλα, (η) και *γούλα* (μτφ.) 'λαιμαργία':

'ούλλα να ν-νοΐουσι γ-για σε και να σου δίννου ν-ούλλα,

του κόσμου το πιγο νόστιμο γ-και πιγο γλυκό στη β-βούλα' ¹ /

'η γούλα του θα το φ-φάει',² για λαιμαργο άνθρωπο. Στα Νικιά *γούλλα,(η)*, φρ. 'έ μ-με γελά η γούλλα μου',³ όταν είμαστε εγκρατείς σε κάθε είδους πειρασμό | 'το στόμιο της πάνω πέτρας του χειρόμυλου, όπου έριχναν με το *χειρόλοο* το κριθάρι, καθώς γυρνούσε η πέτρα' ⁴ | 'το καμπυλωτό ξύλο, το οποίο σφηνώνεται στο κοντάρι και του οποίου η προέκταση συνδέεται με τον ζυγό του αλετριού'.⁵ Από το ελληνιστ.-μσν. *γούλα,(η)* 'φάρυγγας, λαιμός' | (μτφ.) 'λαιμαργία' (< λατ. *gula*) ('η γούλα και το πόρνευμα, το ένα σύρνει τ' άλλο' Γεωργηλ.,Θαν.546). Πβ. *γούλα* 'το εσωτερικό του κοιλώματος του στόματος' | 'η τρύπα του χερόμυλου' | 'λαιμαργία' (Κάλυμνος),⁶ *γούλα,η* 'η τρύπα στο κέντρο της μυλόπετρας' (Αστυπάλαια),⁷ *βούλα* 'το επάνω κυρτό ξύλο του αλετριού' (Χάλκη),⁸ *γούλα* 'εξάρτημα του ξύλινου αρότρου' (Κως),⁹ (*β*)*ούλα* 'στόμα, αμυγδαλές' (Κάρπαθος).¹⁰

1.Ιω.Λογοθέτης 66 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,92 3.Σακελλαρίδης Κ.1984,148 4. Χαρτοφύλης 1984,249 5.Καραναστάσης 1987,154 6.Δράκος,1982,99 και Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7. Καραναστάσης, Αστυπ.72 8.Τσοπανάκης 1949, 109 9.Σκανδαλ.Λεξ.202 10.Μηνάς, Λεξ.

203

βουληματιά, (η) ‘η λήψη λίγου νερού από το στόμα’,¹ φρ. ‘έ μ-μου’δωκε μια β-βουληματιά ν-νερό ν-να π-γιο’ / ‘’ασ’ με να πγιο μια β-βουληματιά ν-νερό ν-να ξεδιψάσω’. Πιθ. από σύμφυρση των βουλ[α+ ρουφ]ηματιά. Πβ. βουληματιά ‘σταγόνα, ρουφηξιά’ (Βάτι Ρόδου).²

1. Παπαδόπουλος 1909,85, ο ίδιος 1984,281 2. Παπαχρ. ΛΡ1,121

βούλλα, (η) ‘σφραγίδα’ | στην ποιμενική γλώσσα ‘το σημάδι που έκαμναν στο δεξί ή αριστερό αφτί του ζώου για αναγνώριση τους’. Τα σημάδια είχαν διάφορες ονομασίες, ανάλογα με το σχήμα, όπως: *κόκχα, (η)* αφαίρεση μικρού τριγωνικού κομματιού από το πλάγιο μέρος του αφτιού, *κουτσούρι, (το)* αφαίρεση με οριζόντια τομή του μπροστινού άκρου του αφτιού, *σκίσμα, (το)* σχίσμο του αφτιού από το μπροστινό άκρο σε βάθος δυο περίπου εκατοστών, *φελλί, (το)* αφαίρεση μικρού ορθογώνιου κομματιού από το μπροστινό άκρο του αφτιού.¹ Η λ. είναι το μτγν. *βούλλα, (η)* (< λατ. *bullā*). Πβ. *βούλλα, η* ‘στόλα, σταγόνα’ | ‘σφραγίδα’ | ‘σφραγίδα αιγοπροβάτων’ (Κωσ,² Ρόδος³), *βούλλα* ‘σφραγίδα’ | ‘εξαφάνιση’ (Κάλυμνος),⁴ *βούλλα* ‘σφραγίδα’ | ‘εμβόλιο’ (Σύμη).⁵

1. Χαρτοφύλης 1984,257 2. Σκανδαλ. Λεξ. 155 3. Παπαχρ. ΛΡ1,122 4. Δράκος 1982,92 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μιχαλαριά 1,100

βουλλώ¹ ‘πνίγομαι’ | ‘γκρεμίζω’ | ‘βυθίζω’, φρ. ‘εβούλλησε ν-η βάρκα’. Παθ. μτχ. παρακειμένου, ως επίθετο, *βουλλισμένος* ‘γκρεμισμένος’, φρ. ‘βουλλισμένο ’ν’το σπίτι’ | ‘βυθισμένος’, κατά τα ρ. σε *-ίζω*. Από *βουλώ* (< αρχ. *βολίζω* ‘ρίχνω τη βολίδα’ < *βόλος, βολή*). Πβ. το μσν. *βουλίζω* ‘βυθίζω, καταποντίζω’ (‘βουλίζεις στο πλατύ πέλαγος’ Σουμμ., Παστ. φίδ. Ε’, Επιτ.).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βούλλωμα, (το)¹ ‘σφράγισμα’, το αποτέλεσμα του *βουλλώννω* (βλ. λ.).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βουλλώννω¹ ‘σφραγίζω’, πβ. ίδ. και στην Κω,² όπου επί τουρκοκρατίας και ιταλοκρατίας ο αγοραστής της δεκάτης *εβούλλωννε*, δηλ. εσφράγιζε κάθε βράδυ το σωρό του σιταριού στο λίκμισμα, με ειδική ξύλινη σφραγίδα, για να μην το πάρει ο ιδιοκτήτης, όσο να γίνει η καταμέτρηση’ | ‘φράζω’, φρ. *εβούλλωσε ν-ο σούλωνας*’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 156

βουλώ ‘παίρνω λίγο νερό στο στόμα’, φρ. ‘εβούλλησε λ-λίο ν-νερό ν-να ξεδιψάσει’¹ / ‘άφησ’ με να βουλήσω ένα γ-κουννί ν-νερό’.² Από *βούλα, (η)* ‘στόμα’ < μτγν.-μσν. *γούλα*, ‘εκ της γούλας των τέκνων μου εστέρον αυτά’ Λεόντ. Νε-απ., Ιω., 30, 19.³ Πβ. επίσης το μσν. *γουλίζω* ‘δίνω σε κάποιον να καταπιεί, να πει ή να φάει’ (‘γούλισέ με εδά ολίγο νερό από το λαγήνι σου’ Πεντ. Γέν. XXIV 17, Επιτ.) άλλης ετυμολογικής αρχής.

1. Παπαδόπουλος 1984,281 2. Παπαδόπουλος 1909,85 3. Μηνάς, Λεξ. 203 λ. (β)ούλα

βουνί(ν), (το)¹ ‘το βουνό’. Και τοπωνύμιο *Βουνίν* (Μαντράκι). Είναι το μσν. *βουνίν* (‘πρόβατα σε εδώκασιν εις το βουνίν να βόσκεις’ Πουλολ. 628, Επιτ.) < μτγν. *βουνίον*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βουός, (ο) ‘κωφάλαος’, φρ. ‘βουός είναι, γνέψε του’. Από μsn. επίθ. βουβός < μτγν. βωβός, άγνωστης ετυμολογίας.

βούργια, (η)¹ και (γ)ούργια² ‘το σακκίδιο του τσοπάνη, που αποτελείτο από ολόκληρη την προβιά του κατσικιού χωρίς να τη σχίσουν μπροστά κατά το σφάξιμο. Ένα είδος τουλουμιού που είχε στόμιο στο μέρος που έκλεινε με μια σούρα. Στη μια πλευρά είχε κρόσια δερμάτινα, που τα γέμιζε με πολύχρωμες χάντρες ο μερακλής τσοπάνης, που την κρεμούσε και στους δυο ώμους και ήταν ακουμπισμένη στην πλάτη του’,¹

‘...που ‘χε μ-προβιές εις τα μεργιά κ’εις τη γ-καρίνα β-βούργια κ’εβρόντα ν-τη μ-ματσούκα ν-του κ’εφώναζζε έ! ούργια.’²

Λέγεται και *καρκαζζικά, (η)* (βλ.λ.) από τουρκ. *dagarcık* ‘μικρό σακούλι’. Η λ. από το λατ. *burga / vurga* ‘πήρα, θυλάκιο’. Πβ. το μτγν. *βουλγία, (η)* < λατ. *bulgia* ‘σάκος’, μsn. *βουλγίον, βουλγίδιον* ‘σακίδιο’ (Παράφρ.Χων.242, Επιτ.) από *βουλγίς* + κατάλ. -*ίδιον*. Επίσης πβ. *βούργια* (Κάλυμνος),³ *βούργια, βουργί* (Ρόδος),⁴ *βούρζα* (Αστυπάλαια),⁵ *γούργια* (Σύμη),⁶ *αουργία, βούρκα* (Χάλκη),⁷ *βούργα, βούργα* (Κως).⁸

1.Χαρτοφύλης 1984,253 2.Ιω.Λογοθέτης 128 3.Δράκος 1982,92 και Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαγρ.ΑΡ1,124 5.Καραναστάσης,Αστυπ.70 6.Καρανικόλας 210 7.Τσοπανάκης 1949, 75, 77 8. Σκανδαλ.Λεξ.157

βουργιάζζω, βουρτζιάζζω ‘επωάζω’,¹ και *βουργιένω*, φρ. ‘αυτή η πάπια είχε φ-φήκει *δγνο αβγά μέσ’ στη φ-φωλλιά ν-της και τα βούργιαζζε*’,² /

‘μπαίννει και βγαίννει και γεννά κι όμορφα τα στοιβάζζει, και τις φτερούδες της αννεί τ’ αβγά της να βουργιάσει’³ /

‘στο ν-εγκρεμμό ν-της Παναγιάς έκαμνες τη φ-φωλλιά σ-σου και μέσα ‘κει απόθεννες κ’ εβούργιαζζες τ’ αβγά σου’⁴

| ‘σαστιζω’, φρ. ‘εβούργιασε ν-το μωλό μ-μου!’⁵ / ‘εβουργιάνα μ-με με τα λόγια τω’. Παθ. μτχ. *βουργιασμένος* και *βουαργιασμένος* ‘σαστισμένος, ζαλισμένος’. Έχει δεχθεί ότι το μτγν. *ούριον* ών ‘κλούβιο αβγό’ είναι η βάση σχηματισμού του ρ. *γουριάζω* (> *βουριάζω, σ.σ.*) ‘κλουβιάζω’, με ανάπτυξη γ- στην αρχή της λέξης.⁶ Η λ. *ούριος* διασώζεται στην κοινή νεοελληνική, και όπως γράφει ο Α.Κοραής ‘η συνήθεια έτι και νυν *ούρια* *ωά* καλεί τα άγονα, και *ούριον άνθρωπον* μτφ. φαμέν τον μωρόν, ό οι αρχαίοι *ανεμιαίον* έλεγον’.⁷ Πβ. *βουργιάζζω, γουργιάζζω, γουργιένω* (Κως),⁸ *γουργιάτζω* ‘εκκολάπτω’ (Σύμη).⁹

1.Παπαδόπουλος1984,281, Κουρζής 291 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,124 3.Μαυρουδής 33 4.Παρθενιάδης 82, για την καρκαζζα 5.Κουρούνης 1982,442 6.Καραποτόσογλου, Κατωιταλικά και μεσαιωνικά δυσετυμολόγητα, *Βυζαντινά* 17(1994),112 7.Καραποτόσογλου, Γλωσσικά Δωδ/νήσου 49 8.Σκανδαλ.Λεξ.157 9.Μιχαλαριά 1,117

βούργιος, (ο)¹ (για αβγό) ‘χαλασμένος’, φρ. ‘βούργια αβγά’, βλ.λ. *βουργιάζζω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βουρκάνια, (τα)¹ ‘περιοχή με θειάφι’, και τοπωνύμιο *Βουρκάνια, (τα)* / *Φουρκάνια* (Μαντράκι-Εμπορειό-Νικιά),² η πλαγιά δίπλα από τους κρατήρες του ηφαι-

στείου. Από λατ. *vulcanus* > ιταλ. *volcano-vulcano* > βουλκάνος ‘ηφαίστειο’ (λατ. *Vulcanus* ‘ο θεός Ήφαιστος’). Πβ. και το τοπωνύμιο *Βουλκάνος / Βουρκάνος* (Θήρα).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχριστοδούλου 249 3. Συμεωνίδης, *Ονοματολογία*, 52

βούρνα, (η) ‘η γούρνα, πέτρινη ή από τσιμέντο’, που κατασκευάζοταν με λάξευμα σε μεγάλη πέτρα και ήταν δίπλα στη βιστέρνα της αποστροφής, που τη γέμιζαν με νερό για να πίνουν τα ζώα,¹

‘στη β-βούρνα ν-της αποστροφής θα βρίσκου ν-το ν-νερό ν-τους και θα τα μάθει να βαστού ν-αλάργα τους ανθρώπους.’²

Υποκορ. *βουρνί(ν),(το)*, πληθ. *βουρνιά,(τα)* ‘ομαδικό παιδικό παιχνίδι που περιγράφει η Μ. Πετρούτσου.’³ Η λ. από *γούρνα* < βενετ. *gorna-gurpa* < αρχ. *γρώνη*, αντιδάνεια.

1. Χαρτοφύλης 1984, 237 2. Μαυρουδής 33, για την πέρδικα και τα περδικόπουλά της 3. Πετρούτσου 1978, 111

βούρος, (ο) (I) ‘είδος παστού ψαριού, όπως ο λικουρίνος, που έφερναν οι Νισύριοι ερχόμενοι ως ταξιδιώτες από Ρωσία και Κων/πολη,

‘να! λικουρίνου άντερα και βούρου μια γ-κεφάλη, κίτι σκυλλί ν-του Πορνικού,¹ βοσκού κρυφό τσουκχάλι’.²

Πρόκειται για ονομασία του ψαριού *οξύρρυγχος*, από αρχ. *βωρεύς, (ο)*, πβ. στη γλώσσα του Ησύχιου ‘*βώροι· οφθαλμοί*’, λέξη που προϋποθέτει ίσως δίγαμμα < *Φώροι (πβ. *ορώ*), και ίσως πρόκειται για αιγυπτιακή λ. (πβ. αιγυπτ. *br*, κοπτ. *bori*, αραβ. *būrī*) (Π., λ. *βωρεύς*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).³

1. Τοπωνύμιο στο Μαντράκι, Παπαχριστοδούλου 266 2. Ιω. Λογοθέτης 123 3. Μηνάς, Λεξ. 206

βούρος, (ο)¹ (II) ‘βλάκας, βλαμμένος’, φρ. ‘έ γ-καταλαβαίννει, βούρος είναι!’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βούρου βούρου βλ. λ. *βίρι βίρι*

βουττηχτής, (ο)¹ το κ. *βουττηχτής* ‘δύτης’ | ‘αυτός που βουτά στη θάλασσα’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βούτθος, (το)¹ ‘η βουτιά’, φρ. ‘έδωκα ένα β-βούτθο ν-αφ’ του Χριστού το Πηάδι γ-κ’ έκαμα και ανεπιά’ | ‘το κολύμπι’,² φρ. ‘έ ν-επήα σήμερα για βούτθος, ήμου γ-κρυωμένος’. Από *βουτθώ* (< *βουττώ* < αρχ. *βυθώ* < *βυθός*). Πβ. *βουτθί* ‘ιδ.’ ενώ *βούτθος, (το)* ‘το επάγγελμα του δύτη’ (Κάλυμνος).³

1-2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βουτθώ ‘κάνω βουτιά, καταδύομαι’, φρ. ‘...κι’ αοπάνω αφ’ τη ν-τρύπα εβουτθούσασι στη θ-θάλασσα’.¹ | (μτφ.) ‘αρπάζω, κλέβω’², φρ. ‘εβούτθηξε ν-τα μαεδγιά πάνω αφ’ το τραπέζι γ-και έφνε ν-να πάει να τα φάει!’ (να τα ξεοδέψει). Από μσν. *βουτώ* < *βουτίζω* < αρχ. *βυθίζω*, ή *βουτώ* < αρχ. *βυθάω*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως).³ *βουττώ* (Σύμη,⁴ Ρόδος,⁵ Καστελλόριζο⁶), *βουτθίζω*, *βουτθώ* (Κάλυμνος).⁷

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 124 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Σκανδαλ. Λεξ. 158 4. Καρανικόλας 191 και Μιχαλαριά 1, 101 5. Παπαχρ. ΛΠΙ, 125 6. Κομνη-

νός 58 7. Δράκος 1982,93 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βούτσινο, (το) ‘όστρακο που χρησιμοποιούσαν για την παραγωγή ήχου, είδος τρομπέτας’, φρ. ‘*ωμάνα μου, εκούφανές μας με το βούτσινο!*’ Βλ. και λ. *μπονρού*. Είναι το μσν. ουσιαστ. *βούκινο(ν)* με τσιτακισμό (‘*παίξασι τα βούκινα... του πολέμου*’ Σταυριν.923, Επιτ.) < λατ. *bucinum*.

βράζζω ‘ζεσταίνω /-ομαι’, φρ. ‘*βράσε το φαΐ ν-να φάμε*’ / ‘*τη ν-νύχτα νοίει τα σκέλη του το λεοντάρι και το ν-εγκάλλιασε ν-να βράσει*’¹ / ‘*πάμε ν-να βράσομε στο ν-ήλλιο*’. Είναι το μτγν.-μσν. και ν.ε. *βράζω*, παράλληλος τ. του *βράσσω*, αβέβαιης ετυμολογίας. Πβ. *βράζω* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *βράζζω* ‘ζεσταίνω/-ομαι’ | ‘έχω πυρετό’ | (μτφ.) ‘προσβάλλω’ (Κωζ).³

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991,115 2. Δράκος 1982,93 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 159

βράκα, (η) της παραδοσιακής νησιώτικης στολής, από γυαλιστερό μαύρο ή σκούρο μπλε σατέν, με πολλές δίπλες, που στη μέση σφίγγονταν από ζωνάρι, σε πολλούς γύρους.¹ Πίσω και κάτω βάραινε και σχηματιζόταν η *κούφα*.² Από τον πληθ. *βράκαι*, λέξη που απαντά στην αρχ. Ελληνική, γνωστή ήδη στον Αριστοφάνη, και αποτελεί δάνειο γαλατικής προέλευσης που εισήχθη επίσης στη Λατινική με τον τ. *bracae* (Π).

1. Παπαμανώλη 105 2. Μαστρογιάννης 27

βρακοζζώνη, (η)¹ ‘ζώνη με την οποία ο βρακάς σφίγγει τη βράκα στη μέση του’. Πβ. το μσν. *βρακοζώνι* / *βρακοζούνι* (‘*των παιδιών του Ααρών να κάμεις πικάμισα και να κάμεις αυτονών βρακοζώνια*’ Κριαράς, Λεξικό). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βρακόννομαι¹ κ. ‘φοράω τη βράκα (παλαιότερα) / τα παντελόνια μου’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βρεσσύ επιφών. που δηλώνει έκπληξη ή θαυμασμό ‘εσύ βρε’:

‘*βρεσσύ, τι λόγια είν’ αυτά; παπαδική κατάρα,*
στο ν-ερμηίτη ν-έστειλε τη ν-έρμη μ-ποδάγρα’¹ /

‘*βρεσσύ, πού πάεις;*’ Από *βρε* (< *μωρέ*, κλητ. του επιθ. *μωρός*) + (ε)σύ. Πληθ. *βρεσσείς*, φρ. ‘*βρεσσείς, πού πάτε, ελάτ’ εδώ που σας θέλω*’. Σημειώνω τη φράση ‘*βρε για τοις θεοίς*’ που έλεγαν οι παλαιότεροι,² πβ. *βρε για το θ-Θεό!*

1. Ιω. Λογοθέτης 121 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

βρεχάμενα, (τα) ‘τα ύφαλα του πλοίου’.¹ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²

1. Καραναστάσης 1987,135 2. Δράκος 1984,129 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

βρι¹ επιφών. θαυμασμού, απορίας, φρ. ‘*βρι ν-νερό μ-που τρέχει!*’ / ‘*βρίι πράμα!*’

Από *μωρέ* (κλητική του *μωρός*) > *μρε* > *βρε* > *βρι*, με στένωση.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βριόλυμο, (το) ‘σκεύος που πέφτει και θρυμματίζεται’, φρ. ‘*το καυκί ν-έγινε βριόλυμο*’¹ / ‘*η μουχούρτα έγινε βριόλυμο*’¹ / ‘*έμφεσέ μ-μου κ’έγινε βριόλυμο*’. Ο Καραναστάσης γράφει *βρυζζόλυμο* ‘κριθάρι που έχει σπασμένο το στέλεχος’, φρ. ‘*έκαμέ μ-μου βρυζζόλυμο ν-το κριθάρι*’.² Η λ. *πιθ.* < αρχ.-μσν. *βρίζα, (η)* ‘εί-

δος δημητριακού που μοιάζει με τη σικάλη' (;)

1. Παπαδόπουλος 1909,84 2. Καραναστάσης 1987,156

βρομόντης, (ο)¹ 'ο βρομιάρης' | 'αυτός που λέει βρόμικες λέξεις', φρ. 'α, βρε βρομόντη!', πβ. *αχρειάνος*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βρόμος, (ο)¹ επίθ. 'ακάθαρτος, δυσώδης' | 'αυτός που αχρειολογεί, αχρείος'², φρ. 'φύε, μωρή βρόμα, να μη σ-σε βλέπον ν-τα μ-μάτια μου!'/ 'μάνια μου, βρόμος είναι ν-αυτοσδά, γιατί λέει άχρεια'. Από το αρχ. βρόμος 'δυνατός θόρυβος' (< βρέμω), με σημασιολογική εξέλιξη της λ. από 'θόρυβος' σε 'δυσωδία', επειδή η έννοια του θορύβου συνδέθηκε με κάποια δυσωδία που ακολουθεί μετά το θόρυβο, και επειδή η γραφή -ο- αποτελεί την ετεροιωμένη βαθμίδα του ρ. *βρέμω*. Στη Νίσυρο η λ., συνεκδοχικά, πήρε και τη σημασία του 'αχρείος'. Η γραφή της λ. με -ω-, *βρόμος*, έχει ως βάση τη λ. *βρόμα, (το)* 'τροφή' και μάλιστα ως παρετυμολογικό της παράγωγο. Πβ. *βρόμος* 'άσχημη μυρωδιά' | 'αισχρολογία' (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος⁴).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξικό (χειρόγρ.) 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 210

βρομοσκανίζω και *βρομοσκανώ*,¹ 'βρομώ υπερβολικά', φρ. 'γάθθα εμόφρησε μέσ 'στο χαλατό γ-και βρομοσκανίζζει ο τόπος!' Παθ. μτχ. *βρομοσκανισμένος*, και ουσιαστ. *βρομοσκάνισμα*. Η λ. είναι σύνθετη από τα ρ. *βρομώ*+ μσν. *σκανίζω* ('μπλιο ζαμπέτια δε μυρίζω, μα βρομώ όλος και σκανίζω' Φαλλίδ., 47, στου Κριαρά, Λεξικό). Πβ. το ν.ε. *σκανιάζω* (μτβ.) 'κάνω κάποιον να στενοχωρηθεί πολύ' | (αμτβ.) 'στενοχωριέμαι πολύ' (< *σκάνια, η* 'στενοχώρια' < *σκάνω*, άλλος τ. του *σκάζω*).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βρομούσα, (η)¹ είναι το έντομο *σέληνη η δεινόκορις*, επιστημ. *codophila varia*, που, όταν συνθλιβεί, προκαλεί δυσσομία. Από ρ. *βρομώ*, κατά τις συνηρημένες μετοχές των ρημάτων της β' συζυγίας. Στην Κάρπαθο² και *βρομούσα* 'φυτό δύσσομο που μοιάζει με βλίτο'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 210

βροντάτος, (ο) 'δυνατός, αυτός που τρέμουν τη δύναμή του', φρ. 'παλλιός Νισύριοι είμ' εγώ στελλάτος και βροντάτος'.¹

1. Ιω. Λογοθέτης 131

βρού(β)α, (η) 'πόωδες ετήσιο αυτοφυές ζιζάνιο', φρ. 'καθάρισε τις βρούες να τις μαερέψομε'. Η λ. είναι πιθανό αντιδάνεια από λατ.-ιταλ. *volva* ή λατ. *ulva*, πβ. το μσν. *βρούβα, (η)* 'είδος άγριου χόρτου' ('εμάζωνε βρούβες' κατά Ζουράρη 97, Επιτ.). Πβ. *βρούα* (Κως),¹ *βρούβα* (Ρόδος,² Αστυπάλαια³), *βρούχες* (Σύμη).⁴

1. Σκανδαλ. Λεξ. 161 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 128 3. Καραναστάσης, Αστυπ. 70 4. Μιχαλαριά 1, 102

βρουλί(ν), (το)¹ και *γουρλί*¹ 'μικρός χοίρος' και υποκορ. *βρουλλάκι* 'γουρουνόπουλο', φρ. 'τη ν-Αρκιχρονιά (1^η Σεπτέμβρη) μ-που καζζανεύγου, τρω ν-τα βρουλλιά'. Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *γρύλος*, από το οποίο το ελληνιστ. και βυζαντ. *γρύλλος* > υποκορ. *γρύλλιον* > *βρουλλί-γουρλί*, με αντιμετάθεση φθόγγων,

και *βρουλλί* με τροπή $\gamma > \beta$, ηχομιμητική λ. από τη φωνή *γρυ*, πβ. το ιταλ. *grillo* και το λατ. *grullus*.

1.Καραναστάσης 1987,176 και Μπαλαλάς 1981,39

βρούλλο, (το) ‘ποώδες υδροχαρές φυτό’, από τα φύλλα του οποίου κατασκευάζονται ψάθες, καλάθια, σκοινιά’,

‘*βρούλλα μου φέρνεις, ψάθα σου μπλέκω*’ (παροιμ.)¹

δηλαδή όπως μου φέρεσαι σου φέρομαι /

‘*εγώ το βρούλλο ζ-ζώννομαι και το γ-καιρό περνώ το*’ (παροιμ.),

δηλ. και στις δύσκολες στιγμές της ζωής τα βγάζω πέρα. Από το αρχ. ουσιαστ. *βρούλλον* > ελληνιστ. *βρούλλον*, άγνωστης ετυμολογίας, δεξ τα μτγν. *βρούλον*, *βρούλος*, και τα μσν. *βούρλον*, *βρουλέα*,(η) ‘τόπος όπου φυτρώνουν βούρλα’.

Πβ. ‘ιδ.’(Κάλυμνος,² Κως³), *βρούλλο*^d(ν), *βρούλλος*^d(ο)(Ρόδος),⁴ *βρούλο* (Α-στουπάλεια)⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,73 2.Δράκος 1982,97 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ. 161 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,128 5.Καραναστάσης,Αστουπ.71

βροχαριά, (η) ‘βροχερή μέρα’, φρ. ‘*βροχαριά είναι σήμερα*’ / ‘...εξεκίνησε ν-να πάει στο δ-Δγιαβάτη, ήτο γ-και βροχαριά.’¹ Πβ. επίθ. *βροχιανός* ‘βροχερός’ (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,104 2.Μηνάς,Λεξ.211

βρόχω στη φράση ‘*βρόχω ν-νερό!*’ (=ελάτε για νερό)¹. Η φράση μάς θυμίζει το ‘*βρύει ύδωρ*’ (=αναβλύζει νερό, για τόπο) και επομένως ‘ελάτε για νερό’. Το ρ. *βρόχω* / *βρόκω* είναι αρχαίο και σημαίνει ‘τρώω λαίμαργα’, που ως βάση του θεωρείται το εκφραστικό στοιχείο *βρυ-*, το οποίο απαντά ίσως και στο αρχ. *βρυν* > *μπρουά*, επιφώνημα νηπίων όταν διψούν.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βυζζακούδι(ν), (το)¹ = *βυζζικάντι* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

βυζζανναρ(γ)ιά, (η)¹ στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα ή προβατίνα που βυζαίνεται’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),² *βυζασταρομάνα* (Κρήτη).³

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.163 3. Ξανθουδίδης,Ποιμενικά Κρήτης 271

βυζζαννιάτικο, (το)¹ στην ποιμενική γλώσσα ‘το ρίφι ή το αρνάκι που θηλάζει ακόμη από τη μάνα του’, φρ. ‘*έ ν-το πόκοψε ν-ακόμα το βυζζαννιάτικο*’, αλλά και για βρέφος. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *βυζζαννιάρης* (< *βυζζαίνω*+*ιάρης*).

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βυζζικάντι, (το)¹ ‘η βεντούζα’. Η λ., με παρετυμολογική επίδραση προς τη λ. *βυζί*, από βενετ. *vissigante* < λατ. *visco*, *viscare* ‘αλείφω’ < *viscum* ‘ιξός’, ή < λατ. *vesico*, *vesicare* ‘πρήζομαι’<*vesica*‘κύστη’.Πβ. *βυζικάντι* ‘έμπλαστρο’ (Κάλυμνος),² *βυζικάντι* ‘έμπλαστρο’ (Κως),³ αλλού *βεζικάντι*, *βιζικάντι*, *βεζιγάντι*, *βιζιγάντι* (L-S)

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.

Σκανδαλ. Λεξ. 163

βυθολοώ¹ και *βυθώ* 'είμαι αφηρημένος, σκεπτικός', φρ. *εβυθολόησε μ-πάλε αυ-τός!* / *'βρε βυθολοημένε!*' Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),² *βαθυλοώ, βαθυλοῦντζω* 'αφήνομαι σε βαθιές σκέψεις' (Κάρπαθος),³ *βαθολοώ*=βυθολοώ, πέφτω σε λήθαργο (Ρόδος).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 181 4. Παπαχρ. ΛΡΙ. 103

βύθος, (ο)¹ (I) 'βάθος', φρ. *'έχει ένα β-βύθος η θάλασσα!'*,² πληθ. *βύθη, (τα)*. Είναι το αρχ.-μσν. ουσιαστ. *βυθός, (ο)* με ανέβασμα του τόνου, αναλογικά κατά το *βάθος*. Πβ. το μσν. *βύθος, (το)* 'βάθος' ('το βύθος της θαλάσσης' Ασσίς, 299, και Πικατ. 198, Επιτ. / *'και βλέπεις, απήν σιμάσομεν, μη φοβηθείς το βύθος...*' Κριαράς, Λεξικό στη λ.). Πβ. *βύθος, (το)* 'ιδ.' (Ασφενδιού Κω).³

1. Καραναστάσης 1965, 281, Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Καρπαθίου 1996, 787, Καζαβής 182 3. Σκανδαλ. Λεξ. 163

βύθος, (ο)¹ (II) 'ο αφηρημένος, αυτός που είναι σκεπτικός ή σε λήθαργο', φρ. *'κακόμοιρε, βύθος που'σαι!*' Από *βυθός* με ανέβασμα του τόνου κατά τα *ψήλος, χόντρος* κ.τ.ό. Πβ. *βύθος, (το)* 'βύθισμα ύπνου' (Ρόδος),² *βύθος, (ο)* 'ο επιλήσμονας' (Σύμη).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 131 3. Μιχαλαριά 1, 102

βυθώ¹ 'είμαι αφηρημένος', βλ. λ. *βυθολοώ*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

βύρσα, (η) και *βύρσι, (το)* 'δέρμα', φρ. *'το ν-νι του ήτ' ατσάλλενο, // λουριά του από το βύρσι'*. Είναι το αρχ.-μσν. *βύρσα, (η)* 'δέρμα γδαρμένου ζώου', αβέβαιης ετυμολογίας. Πβ. το αρχ. *βυρσεύς* 'βυρσοδέψης', *βυρσεύω* 'κατεργάζομαι δέρματα', *βυρσοδέψης* 'τεχνήτης που κατεργάζεται δέρματα' (< *βύρσα* + *-δεψης* < *δέφω* 'τρίβω, μαλακώνω').

βυτίνα, (η) (Νικιά) 'ξύλινο βαρέλι ή μεγάλος κάδος για αποθήκευση κυρίως ελιών', φρ. *'έβαλα όγνο κιλά ελλιές στη β-βυτίνα'*.¹ Από αρχ. *βυτίνη, (η)*, αβέβαιης ετυμολογίας, με παράλληλο τ. τη λέξη *πυτίνη* 'πλεκτή φιάλη με επένδυση από κλαδιά ή φλοιό λυγαριάς', χωρίς να ξέρουμε ποιος από τους δύο τύπους είναι προγενέστερος, ενώ το λατ. *butina* είναι δάνειο από την ελληνική. Πβ. επίσης λατ. *buttis* 'βαρέλι' (Π), *βυτίνα, πιθαροβυτίνα* 'μικρό πιθάρι για ελιές, μυζήθρα, σύκα', *βυτινάρι* (Ρόδος),² *βυτίνα* 'λαγήνι' (Κάρπαθος).³

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 129 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 131 3. Μηνάς, Λεξ. 212

βώκχος, (ο) και *βούκχος*¹ 'βλάκας', φρ. *'βώκχος που'σαι, κακόμοιρε!'* / *'ωμάνα μου, βώκχος είναι, 'έ μ-παίρει τα γράμματα!'* (δεν προοδεύει στο σχολείο) / *'ε-πέρασε ν-ο βούκχος κι 'έ ν-εμίλησε'*. Από αρχ. *βώκος* / δωρ. *βούκος, βουκάιος* 'βουκόλος, αγελαδάρης'.² Πβ. επώνυμο (παλαιότερα) στο Μαντράκι, *Βώκκης*, και τοπωνύμιο *Βώκκη(δ)ες*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Βλ. Liddel-Scott λ. *βώκος* και Μ. Τριανταφυλλίδης, *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1982, 60 όπου Ακογλου, *Λαογραφικά Κοτώρων*, 444.

βωννιάλλι(ν), (το), γωννιάλλι(ν) ¹ ‘μικρό κομμάτι ψωμί από την περιφέρειά του’ ² | ‘κομμάτι ψωμιού από αυτά που έμεναν και τα έφρυγαν, τα έκαμναν *κουσουμάδια*’ (βλ.λ.), φρ. ‘*ρέσει μου το βωννιάλλι ν-του ψωμιού γιατί είναι ν-νόστιμο!*’ / ‘*που κρύβγει μέσ’ στο γ-κόρφο ν-του τη μ-πίτθα, το βωννιάλλι, και τα κρατά ακίνητα πο κάτ’ αφ’ τη μ-μασκάλη*’.³

/ *κρίμα τα βωννιάλλια πού’φαςε*’, όταν θέλουν να πούνε κάποιον ανίκανο ή τεμπέλη. Και *βωννιάλλι*.⁴ Από *γωνία+κατάλ. -άλιον > γωνιάλιον > γωννιάλλι-βωννιάλλι*, με τροπή $\gamma > \beta$ (δες *γονικάρχης-βονικάρχης*). Η *κατάλ. -άλιον* είναι μσν., πβ. *πύργος-πυργάλιον - πυργάλι, τοίχος-τοιχάλιον-τοιχάλι, πόρτα-πορτάλιον-πορτάλι*.

1. Παπαδόπουλος 1984,281 2. Κουρζής 291 3. Μπαλαλάς 1991,50 4. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.).

Γ

- γαδαράπφες, (οι)** ‘μεγάλα, χοντρά και γλυκά αγλάδια’, φρ. ‘πάμε στο Λακχί ν-να φέρομε γ-γαδαράπφες’/
 ‘πγοιος θα νέβει στη γ-Κυλίστρα γαδαράπφες να μας φέρει;’¹
 Βλ.λ. *αράπφες*. Το α’ συνθετικό (γάδαρ- <γάδαρος) ως μεγεθυντικό στο β’ συνθετικού.
 1.Σακελλαρίδης Μ. 2007,385
- γαδαρόβολος, (ο)**¹ ‘ο κάλλος’, φρ. ‘έβγαλε ν-ένα γ-γαδαρόβολο μ-πάνω στο μεγάλο δ-δάχτυλο ν-του ποδιού του’. Από γαδαρ(ο)- + βόλος, η ονομασία από την ο-μοιότητα.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- γαδαροβουδγιά, (η)** και γαδουργιά,(η) (βλ.λ.) ‘το περίττωμα του γαιδάρου’, φρ. ‘μάεψε τις γαδαροβουδγιές να τις βάλουμε στα δέντρα για κοπριά’ / ‘τα παλλιά χρόνια ούλλο ν-το Μαντράκι ν-εβρομοσκάνιζε ν-αφ’ τις γαδαροβουδγιές’. Από γάδαρος + βουδγιά (βλ.λ.).
- γαδαροπόθεμα, (το)** ‘τοποθεσία πριν από τον κατήφορο, για μεταφόρτωμα των ζώων’,
 ‘και πγοιος στο γαδαροπόθεμα το γομάρι ν-του θα φήκει;’¹
 Από γάδαρος+απόθεμα (= απόθεση ‘η τοποθέτηση κατά γης αντικειμένου που έχει κάποιος επάνω του’).
 1.Σακελλαρίδης Μ. 2007,381
- γαδαρόσυκο, (το)** ‘ποικιλία μαύρου έψιμου σύκου που έχει σκληρό φλοιό’, και η συκιά γαδαροσυκιά. Το α’ συνθετικό ως χλευαστικό.
 1.Καραναστάσης 1987,143
- γάδος, (ο)**¹ έτσι έλεγαν το καπράτσι ή κρεπάτσι (βλ.λ.), φρ. ‘μωρή, γίμωσε το γ-γάδο ν-νερό ν-να ποτίσομε ν-τις κράμπες’. Από αρχ. κάδος,(ο) ‘κουβάς’ (‘φοι-νικηϊου οίνου κάδον’ Ηρόδ.), λ. δάνεια σημειτικής προέλευσης (< εβρ. kad ‘ίδ.’) πβ. λατ. *cadus*.
 1.Καζαβής 183, Καρπαθίου 1996,885, Αρφαράς 1978,31
- γαδουργιά, (η)** ‘το περίττωμα του γαιδάρου’, και γαδαροβουδγιά (βλ.λ.), φρ. ‘βρε, Νικήτα, παξιμάδι ν-ει ν-αυτοδδά; έ ν-το θωρείς; αυτό ν-ει ξερή γαδουργιά!’¹ Η φράση, όπως μου διηγήθηκε, στο νισύριο ιδίωμα, ο Νικήτας Μαστρογιάννης: ‘αναφέρεται στο ν-Νικήτα του Μαστρογιάννη (παππού μου). Του το είπε ν-ο Παραμπούττης στο γ-καφενέ ν-του, όταν έβγαλε ν-από τη ζζέπη ν-του τη γ-γαδαροβουδγιά να τη β-βουθθήσει στο γ-καφέ ν-του. Τού’πφεσε ν-το κουσουμάδι στο δρόμο ν-τα ξημερώματα που πάαινε στο χωράφι, και σκύβοντας να το πάρει, εφούχτισε ν-τη γ-γαδαροβουδγιά μ-μες στο σκοτάδι, μ-πααίνοντας για καφέ στου Παραμπούττη’ | ‘απρεπής συμπεριφορά’², φρ. ‘τέτγιοια γ-γαδουργιά ν-έ ν-

- τη ν-επερίμενα από μορφωμένο ν-άθρωπο!'
- 1.Κουμέντος 1987,39 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- γάτζα, (η)** (Νικιά) 'βρόγχος', φρ. 'έβαλα γάτζα στο λ-λαιμό μ-μου' (παροιμ.)¹ = ανέλαβα μεγάλη ευθύνη για λογαριασμό άλλου προσώπου. Από τουρκ. *kanza* 'αρπάγη', πβ. βενετ. *ganzo*, ιταλ. *gancio*, το κοινό ν.ε. γάντζος.
- 1.Σακελλαρίδης Γ. 1984,147
- γάτζι, (το)** (Ι) 'μεγάλο ανθεκτικό μαδέρι', πληθ. *γάτζια, (τα)* 'μαδέρια που προσαρμόζονται στα πλευρά του συρόμενου κατά την καθέλκυση ή ανέλκυση πλοίου, γα να το προφυλάσσουν από την προστριβή',¹
- 'τριμμένα τα φαλάγγια της, στο γάτζι ακουμπά,*
*κι ορμά κατά τη θ-θάλασσα για να βγει στη δ-δουλειά.'*²
- Και *βάτζι*, πληθ. *βάτζι(ι)α*.³
- 1.Καραναστάσης 1987,13 2.Μαυρουδής 20,122 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι(χειρόγρ.)
- γάτζι, (το)** (ΙΙ) 'φωτιστικό πετρέλαιο', φρ. *'πάαινε να φέρεις γάτζι ν'άγομε ν-τη λ-λάμπα'* / *'...έπαιρε τω μ-παιδιώ ν-του τη ζ-ζάχαρη, έπαιρε ν-το γάτζι ν-του, έπαιρε ν-τα σπέρτα του...'*¹ Από το κ. *γκάτζι* (< γαλλ. *gaz*).
- 1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,290
- γατζοντενεκχές, (ο)** 'τενεκές λαδιού ή βουτύρου, με ξύλινη χειρολαβή στη μια πλευρά, που χρησίμευε ως μετράδι του λαδιού στο λιοτριβείο',¹ και για πολλές άλλες χρήσεις, φρ. *'επήρα μισό γ-γατζοντενεκχέ ν-τυρί'*.
- 1.Μαστρογιάννης 24
- γάτζος, (ο)** 'το αγκιστροειδές σιδερένιο εργαλείο, με το οποίο βγάζουν το καλαπόδι από το παπούτσι'.¹ Η λ. είναι αντιδάνεια από το βενετ. *ganzo*: αρχ. *γαμψός* > *ganzo*- ιταλ. *gancio* > *γάζος*. Πβ. *γάτζος* 'σιδερένιο καμπυλωτό σίδηρο για το κρέμασμα ή πιάσιμο πραγμάτων' (Κως),² *γαζουνάς, (ο)* 'ξύλο αγκυλωτό, γα να χαμηλώνει τα κλωνάρια' (Κάλυμνος).³
- 1.Καραναστάσης 1987,166 2.Σκανδαλ.Λεξ.167 3.Δράκος 1982,94, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- γάτζωμα, (το)** 'το ράψιμο των σολών με το βάρδουλλο'.¹ | 'το γαζί' | 'η πράξη του γαζώματος'. Από *γαζώνω* (< *γαζί* < βενετ. *gazi*, πληθ. του *gazo* ή *gaso*, ή < πιθ. αραβ. *kazz* 'μετάξι').
- 1.Καραναστάσης 1987,165
- γαζζώννω**¹ 'κάνω γαζί, πυκνή ραφή που γίνεται με ραπτομηχανή', φρ. *'γάτζωσέ μου τη ρ-ραφή ν-του παντελονιού μου'*. Από *γαζί* (βλ.λ. *γάτζωμα*).
- 1.Καρπαθίου 1996,885
- γαζζωτικό σουβλί, (το)** 'το σουβλί με το οποίο *γαζζώννουν* τα καττύματα (δέρματα)'.¹
- 1.Καραναστάσης 1987,165
- γαζζωτικός σπάχος, (ο)** 'ο σπάγγος που χρησιμοποιείται για γάζωμα στο τσαγκαρειό'.¹
- 1.Καραναστάσης 1987,165

γαίμα, (το)¹ ‘αίμα’, το κοινό ουσιαστικό με ανάπτυξη αρχικού γ-. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος),² *όμα* (Κάρπαθος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 133 3. Μηνάς, Λεξ. 655

γαίνω και *γαίνω* ‘είμαι υγιής’ | ‘γίνομαι καλά’, φρ. ‘έγιανε ν-το πόδι ν-του’ / ‘που να σου δώσει ο Θεός αστένεια ν-να μη γ-γαίνει!’ (κατάρα).¹ Από κ. *γαίνω* < *υγαίνω*, με αποβολή του αρχικού άτονου φθόγγου, όπως *γαλός* < *αιγιαλός*. Πβ. *γαίνω*, μτχ. *γιανούμενος* (Κως,² Ρόδος³).

1. Κουρούνης 1987, 403 2. Σκανδαλ. Λεξ. 182 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 141, και Ι. Λ. λ. *γαίνω*.

γαλανή, (η) ή *ζ-ζουμπολλιιά, (η)* στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά με τρίχωμα προς το γαλάζιο’.¹

1. Καραναστάσης 1987, 137

γάλας, (το)¹ το κ. *γάλα, (το)*, φρ. ‘εφέρασι ν-το γάλας κι’ εδειάσα ν-το μέσα σ’ ένα γ-καζζάνι και το νεκατεύασι’: το *γάλα* > το *γάλας*, ίσως με επίδραση του *άλας, (το)*. Ο τ. *γάλας* γνωστός ήδη από τον μσν. (13^{ος} αι.).² Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,³ Κως,⁴ Ρόδος⁵).

1. Καρπαθίου 1996, 885 και Κουρούνης 1982, 456 2. Βλ. Kahane, BZ 66(1973), 10 3. Δράκος 1982, 94 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 167 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 133

γαλάτισμα, (το) ποιμενικός όρος ‘το γάλα που αναμιγνύουν με το *απότσιρο*, για να βράσουν μαζί και να γίνει η *μυζήθρα*’.¹

1. Χαρτοφύλης 1984, 262 και Καραναστάσης 1987, 138

γαλατσάκι, (το)¹ κ. ‘γαλατάκι, γάλα’, φρ. ‘πγιε, κόρη μου, το γαλατσάκι σ-σου’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γαλιάρης, (ο) ‘δραπέτης, φυγάδας’.¹

‘η δόξα ν’ επικίντηνη, ο πλούτος ν-ει γ-γαλιάρης,
ο χτεσινός μωργιόπλουτος εί ν-τώρα διακονιάρης’.²

Από *γαλιεύγω* (βλ. λ.).

1. Παπαδόπουλος 1909, 85 2. Ιω. Λογοθέτης 212

γαλιεμένος, (ο) ‘αυτός που έχει θυμώσει για κάτι και δεν εμφανίζεται’.¹ φρ. ‘γαλιεμένος ει γ-κι έχει μέρες να φανεί’. Παθ. μτχ. παρακειμένου, ως επίθετο, του ρ. *γαλιεύγω* (βλ. λ.).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γαλιεύγω ‘δραπετεύω, διαφεύγω’¹ | ‘φεύγω κρυφά’, φρ. ‘εγάλιεψε γ-κι έφνε ν-αφ’ το σκολείο’.² Η λ. πθ. από μσν. *γαλέα, (η)* ‘μικρό ελαφρό κωπήρες και ιστιοφόρο πειρατικό πλοίο’ (‘ληστρικάς νήας μακράς...ας ήδη γαλέας κατονομάζειν ειώθασιν’ Ψευδ.-Εφρ. 242, Επιτ.).

1. Κουρζής 292 2. Παπαδόπουλος 1909, 85

γαλικά πάθη, (τα) (Νικιά) ‘γενικά τα αφροδίσια νοσήματα’, φρ. ‘έ ν-εντρέπεται ο χαμένος, έφερε ν-αφ’ τη ξενιτιά γαλικά πάθη...’.¹ Πβ. *μαλαφράζα, (η)* ‘αφροδίσιο νόσημα, βλενόρροια’ < *mal(e) (di) Francia* ‘αρρώστια της Γαλλίας’ (Ρόδος, Κάλυμνος, Κάρπαθος) κ.α.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 155

γαλιοντζής, (ο) και *καλιοντζής* ‘ναύτης, ναυτικός’, και οικογενειακά ονόματα που

συναντούμε σε δικαιοπρακτικά του 18^{ου}-19^{ου} αι. στο νησί, και παραπέμπουν σε καλυμνιακή καταγωγή, όπως Αντώνιος Γαλουζής, Άννα Γαλουζή, Ευφροσύνη Γαλουζή, Νεόφυτος Γαλουζής κ.ά., ο τελευταίος ηγούμενος της Σπηλιανής.¹ Πράγματι σε μια πρώτη προσέγγιση στα ονόματα του Κανονισμού της Δημογεροντίας Καλύμνου (1894),² διαβάζω το όνομα *Γαλουζής*, πηθ. < τουρκ. *kalyoncu* ‘μάχιμος αυτής’, αλλού *Καλιοντζής*, *Καλιοτζής*, *-ίδης*, *-ντζάκης*, στην Κρήτη *Γαλιοτζάκης*.

1.Τσιρπανλής 2009,99 2.Καλυμνιακά Χρονικά τ.16(2005)235-253

γαλόνη(ν), (το) ‘υάλινο δοχείο, χωρητικότητας τριών κιλών’,¹ φρ. *γίμωσέ μου κρασί ν-το γαλόνη*. Η λ. έχει ως αρχή τη λατ. *galea* ‘ρωμαϊκή περικεφαλαία’ > ιταλ. *galeone* ‘είδος φορτηγού πλοίου’ > μsn. *γαλιόνιν / γαλιούνιν* ‘δοχείο που μοιάζει με γαλόνη’, και ύστερα ‘μεγάλο δοχείο’ (‘*εφορτώνασιν τα γαλούνια παμπάκια... και κρασιά*’ Θρ.Κύπρ.Μ.246, Επιτ.). Πβ. *γαλόνη* ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *γαλόνη* ‘είδος πλοίου’ (Ρόδος).⁴

1.Κοντοβερός 312 2.Σκανδαλ.Λεξ.169 3.Δράκος 1982,94, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Παπαρχ. ΛΡ1,133

γαμαζζί(ν), (το)¹ το κ. *μαγαζί* με αντιμετάθεση φθόγγων.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γαμίκος, (ο)¹ ‘ο φιλήδονος, αυτός που ρέπει στις ερωτικές περιπέτειες’, συνώνυμο του *γαμιάς, (ο)*.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γάμος, (ο) κ. | ‘το φαγητό που ετοιμάζεται κατά την ημέρα του γάμου από κρέας και πατάτες’, φρ. *κάμε το* (ενν. το κρέας) *γάμο*, δηλ. μαγειρεύει το, όπως κατά το γάμο με πατάτες.¹

1.Καρναστάσης 1987,182

γαμόσταννιος, (ο)¹ επίθ. σε υβριστική έκφραση, φρ. *‘ά βρε γαμόσταννιε!’*, από τη φράση *γαμό το στανιό σου*, δεξ στην Κάρπαθο *γαμόσταννος*, από τη φρ. *γαμό το σταυρό σου*.²

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.216

γαμπρίζω¹ ‘κάμνω το γαμπρό’, φρ. *‘από τώρα γαμπρίζει αυτός!’*

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γαμπρολόγια, (τα) ‘αρραβωνιάσματα’, φρ. *‘τα γαμπρολόγια όλλο λόγια’* (παροιμ.), που αναφέρεται στα λόγια και τις παρεξηγήσεις που συμβαίνουν στα συνουκεία.¹

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,76

γαμπρολόγημα, (η)¹, πληθ. *γαμπρολόγηματα, (τα)* ‘αρραβωνιάσματα’, η πράξη του *γαμπρολοούμαι* (βλ.λ.), και επίθ. *γαμπρολοημένος* ‘αρραβωνιασμένος’. Πβ. *γαμπρολόι* (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γαμπρολοούμαι ‘αρραβωνιάζομαι’, φρ. *‘εγαμπρολόγηθη ν-η αδερφή του’*. Από *γαμπρός* + *-λογώ* > *γαμπρολο(γ)ώ* (δεξ *βλαστολο(γ)ώ*) – *γαμπρολο(γ)οούμαι*. Πβ. *γαμπρολω* ‘αρραβωνιάζω’ (Κάλυμνος).¹

1. Δράκος 1982, 239 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

γανίτης, (ο) 'πήλινο μεγάλο πιθάρι για εναποθήκευση λαδιού, κρασιού ή ρακής',¹
υποκορ. *γανιτέλλι(ν)*,¹ φρ. 'εγεμίσαμε γ-και τους γανίτες μας μούστο',² /
'κι έκαμα μ-μέσ' στ' αγγειά φωλλιές και μέσα στους γανίτες,
να μη σ-σωρεύγουσι σφογγιές και να μη ν-έχου λ-λύτες*'.³

Η λ. είναι άγνωστης ετυμολογίας, πιθ. να δείχνει τον τόπο προέλευσης, *Γάνος*
(πν. Ανατολ. Θράκης) - *γανίτης*, πβ. 'κρασίν γλυκύν γανίτικον' Προδρ. IV332,
Επιτ., < *Γάνος*+κατάλ. -ίτικος.

1. Τσιρπανλής 2009, 75 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 220 3. Ιω. Λογοθέτης 56 *λύτης, πληθ.
λύτες 'κατακάθια κρασιού'.

γαννιάζζω 'σκουριάζω', φρ. 'εγάννιασε ν-το τηάνι' / (μτφ.) 'εγάννιασε ν-η γλώσσα
μου να σου λέω τα ίδια και τα ίδια'. Από αρχ. ουσιαστ. *γάνος* 'σκουριά' (< αρχ.
ουσιαστ. *γάρος* 'άλμη, σάλτσα ψαριών'| 'ρύπος των ενδυμάτων', με ανομοίω-
ση). | 'διψώ',¹ φρ. 'ήτο ν-ούλλη ν-τη ν-ημέρα χωρίς ν-νερό κ' ήρτε ν-το βράδυ γ-
γαννιασμένος αφ' τη δ-δίψα!' / 'γαννιασμένα ν-εί ν-τα ζ-ζα' (διψασμένα), πιθ.
από τη σημασία της αρχ. λ. *γάρος* 'άλμη', επειδή το αλμυρό προκαλεί δίψα. Πβ.
γανιδιάζω 'σκουριάζω', *γανιδιά(η)* 'σκουριά' (Ρόδος),² *γαννιάζζω* 'σκουριά-
ζω', *γαννιά(η)* 'σκουριά' (Κως).³

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 204 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 134 3. Σκανδαλ. Λεξ. 171

γαντώ¹ 'βαστώ, αντέχω' | 'ανέχομαι', φρ. 'έ σ-σε γαντώ πγιο, έφαές με, κόυ-
τσουρα!' / 'πώς το γ-γαντέρει το ν-άντρα ν-της που 'ναι θ-θεργιό ν-ανήμερο!'
Και *γαντώ*, *γαντέρω*.² Από ιταλ. *agguantare* 'δράττομαι, πιάνω'. Πβ. *γαντέρ-
νω* (Ρόδος,³ Κάλυμνος⁴), *γανδέρω* (Κως),⁵ *γαδέρω* (Σύμη).⁶

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιο-
ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 134 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ.
170 6. Καρανικόλας 194

γανώννω¹ 'κασσιτερώνω, καλύπτω την εσωτερική επιφάνεια χάλκινων σκευών με
κασσίτερο', φρ. 'εγάνωσα το καζζάνι ν-της μάντρας', παθ. μτχ. *γανωμένος*. Εί-
ναι το μsn. *γανώνω* ('έναν χαρκίν και έναν χαρκόπουλλον...πα να τα γανώσει'
Μαχ. 400, Επιτ.) < αρχ. *γανόω* < *γάνος* 'λάμψη, ακτινοβολία' (< *γάννυμαι* 'λά-
μπω από χαρά').

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γαπησερός, (ο)¹ επίθ. 'αυτός που σε κάμνει να τον αγαπήσεις', φρ. 'γαπησερό μ-
παιδί ν-ει'. Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *αγάπησις(η)* + κατάλ. -ερός, όπως το
συνώνυμό του (*αγαπητερός* (< *αγαπητός* + κατάλ. -ερός).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γάργα 'γαργάλισμα' στη φράση 'γάργα γάργα το παιδί // έκαμε ν-ναννί ναννί', δη-
λαδή το γαργάλισμα μπορεί να επιφέρει θάνατο στο παιδί.¹ Πρόκειται για λέξη
ονοματοποιημένη με εκφραστικό αναδιπλασιασμό *γαλ γαλ* και ανομοίωση. Βλ.
λ. *γαργαλλεύγω*.

1. Καραθίου 1996, 886

γαργαλλεύγω¹ 'ερεθίζω κάποιον αγγίζοντάς τον, ώστε να του προκαλέσω γέλιο',

μέσ. *γαργαλλεύγομαι*. Πρόκειται για λ. ονοματοποιημένη με εκφραστικό αναδιπλασιασμό *γαλ γαλ* και ανομοιοτυπική τροπή του πρώτου λ- σε -ρ- (Π). Πβ. *καρκαλλεύγκω* (Κως),² *γαργαλλώ* (Κάλυμνος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.321 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

γαρ(γ)ιάζω¹ ‘λερώνω, λιγδιάζω’, φρ. ‘*εγάργιασες το ποκάμισό σ-σου*’ | αμτβ. (για ρούχα) ‘*παίρνω χρώμα κιτρινωπό από κακό πλύσιμο*’, φρ. ‘*γαργιασμένα ρούχα*’. Από *γαριάζω* < *γάρος* ‘λέρα, ρύπος’, άγνωστης ετυμολογίας, δεξ λατ. *garum*, δάνειο από την ελληνική. Πβ. *γαριώνω, γαριωμένος* (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.216

γάρ(γ)ιασμα, (το)¹ ‘το λέρωμα’, βλ.λ. *γαρ(γ)ιάζω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γαρμπής, (ο)¹ ‘ανεμος ΝΔ., φρ. ‘*γαρμπής επήρε σ-σήμερα*’, και στον μεσαίωνα (‘*με τον γαρμπήν αρμένιζαν*’ Βεντράμ.Φιλ.322 / ‘*από την Καλλίπολη ως το Λάγκο, γρέγο γαρμπή, έναί μίλια ιε*’ Πορτολ.Α229, Επιτ.). Από αραβ. *garbi* ‘δυτικός’, που πέρασε στην Ελληνική, πιθανώς μέσω της βενετσιάνικης και της ισπανικής ναυτικής γλώσσας *garbin*.

1.Καρπαθίου 1996,886

γάρμπος, (το) ‘η φόρμα του παπουτσιού ή του ρούχου’¹, φρ. ‘*ρέσει μου το γάρμπος τω μ-παπουτσώ σ-σου*’. Από ιταλ. *garbo* ‘κομψότητα’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γάτθης, (ο) θηλ. *γάτθα, (η)* το κ. ‘γάτης, γάτα’,

‘*η γάτθα από τη βια ν-της γεννά στραβά τα παιδιά της*’ (παροιμ.),¹

δηλαδή η βιαστική δουλειά παράγει ατελές έργο /

‘*η γάτθα και τα κάρβουνα είναι ν-η συντροφιά μου,*

μ’αυτά περνά τη ν-ώρα μ-μου εις τα γεράματά μου’.²

Και *κάτθης*, θηλ. *κάτθα*.³ Από το μsn. *γάτης / κάτης* (‘*πρώτον τον κάτην πέμπουσιν, διότι νυκτοβλέπει*’ Διήγ.παιδ.[Tsiounis]33, Κριαράς, Λεξ.). Πβ. το ιταλ. *gatta* < μτγν. λατ. *catta*, και *κάτθης* (Κως),⁴ *κάτθα, η* (Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Ρόδος, Σύμη, Τήλος).⁵

1.ΣακελλαρίδηςΚ.1983,64 2.Πετρούτσου1984,296 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ. Λεξ.331 5.Ι.Α. λ. *γάττα*

γγελεύγω ‘είμαι σαν άγγελος, μοιάζω με άγγελο’,

‘*καμμιά β-βολά ’μου ν-άγγελος, τώρα γγελεύγου ν-άλλοι,*

κ’οι βρύσες που ’πιννα ν-νερό, θωρώ και πίννου ν-άλλοι’¹

Και *αγγελεύγω* (βλ.λ.). Από *αγγελεύω* (< *άγγελος*).

1.Καρπαθίου 1996,886

γδέρω¹ ‘προκαλώ βλάβη στην επιδερμίδα ή αφαιρώ το δέρμα ολόκληρο (για ζώα) φρ. ‘*εγδάρé μ-με ο γάτθης*’ | (μτφ.) ‘*απομυζώ κάποιον, τον εκμεταλλεύομαι*’, ‘*εγδάρá μ-με οι δικηγόροι*’. Από αρχ. ρ. *εκδέρω* > μsn. *εγδέρνω* > *γδέρ(ν)ω*, με αναλογικό μεταπλασμό προς άλλα ρήματα σε -ρ(ν)ω, πβ. *δέρ(ν)ω, παίρ(ν)ω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γδικώ / γδικούμαι ¹ ‘εκδικώ, εκδικούμαι, παίρνω εκδίκηση για κάτι’, φρ. ‘*ω μάνα μου, εγδικήθηκέ ν-το! καλά τού’καμε!*’ Πβ. τους μσν. τύπους *γδικώ, εξεδικό, εξεκδικώ* (‘θέλει τον Αντίγονον για να τονε σκοτώσει, // εκείνον τον πατέρα της να τονε ξεκδικήσει’ Αλεξ.2388, Επιτ.) < αρχ. *εκδικέω*.

1.Κουρούνης 1982,455

γδυμολαίμης¹ και **γδυμολαίμικος¹** ‘για πουλιά με γυμνόφτερο λαιμό’, *γδυμολαίμης είναι ν-ο βίτσιλλας*’. Από *γδυμός* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γδυμός, (ο) ¹ και **γδυτός** ² επίθ. ‘γυμνός’,

‘*πγιάσ’ το γδυμό γ-και πάρε του τα ρούχα του*’ (παροιμ.) ¹

δηλ. μην περιμένεις να πάρεις από τον φτωχό που σου χρωστά /

‘*τω μ-πεινασμένω ν-το ψωμί γ-και τω γδυμό ν-το ρούχο*’ (παροιμ.), ³

για περίπτωση που μια προσφορά γίνεται από ανθρώπους που στερούνται /

‘*έμαθε γδυμός και ντρέπεται ντυμένος*’ (παροιμ.) ⁴ /

‘*εκοιμήθηκε γδυμός κ’εξύπνησε ντυμένος*’ (παροιμ.)

ή και αντίθετα (Νικιά),⁵ σε περίπτωση ξαφνικού πλουτισμού ή πτώχευσης / ‘*έ ν-εντρέπεται, είδα το γ-κ’ εκλούμπα γδυτός στους Χοχλάκους !*’ Από το αρχ. επίθετο *γυμνός*. Πβ. *γδυμός, εγδυμός, γδύμνιος, χτυμός* (Κως),⁶ *γλυμός* (Κάλυμνος).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,95 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,143 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983, 96 4.ΣακελλαρίδηςΚ.1983,187 5.ΣακελλαρίδηςΓ.1984,152 6.Σκανδαλ.Λεξ.173 7. Δράκος 1982,98 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γεβεζζές, (ο) ¹ ‘γελωτοποιός, διασκεδαστικός, χαδιάρης’, και *γεβεζζελίκια,(τα)* ² ‘αστεία’. Βλ. λ. *γεβεντίζζω*.

1.Καρπαθίου 1996,886 2.Κουρζής 292

γεβεντίζζω ‘ατιμάζω, διαπομπεύω’ | ‘ερωτοτροπώ’ | ‘διασκεδάζω σε βάρος γυναικάς’, φρ. ‘*εγεβέντισέ ν-τη γ-καλά καλά και έφηκέ ν-τη!*’ Είναι το μσν. *γεβεντίζω* ‘διαπομπεύω’ (‘*το δίκιον κρινίσκει ότι να τον γεβεντίσουν εις την χώραν*’ Ασσίζ. 231),¹ από τον αόριστο *beğendim* του τουρκ. ρ. *beğenmek* ‘αρέσω, επιδοκιμάζω, εκλέγω’. Πβ. *γεβεντίζζω, λεβεντίζζω* (Κως),² *γεβενδίντζω* (Αστυπάλαια),³ *πεγενδίζω*,⁴ *γεβενδίζζω* ⁵ (Ρόδος).

1.Κριαράς,Λεξικό στη λ. 2.Σκανδαλ.Λεξ.174 3.Καραναστάσης,Αστυπ.71, Ι.Α. λ. *γεβεντίζω* 4.Τσοπανάκης 1983,172 5.Ι.Α. ό.π.

γεβέντισμα, (το) ‘ρεζιλίκι’, το αποτέλεσμα του *γεβεντίζζω* (βλ.λ.), φρ. ‘*ίσσικας! εκάμα ν-της μεγάλο γ-γεβέντισμα, καλά να πάθει!*’ /

‘*ο κλέφτης το γεβέντισμα για πανηγύρι ν-τό’χει*’ (παροιμ.).¹

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,161

γεβεντισμένος, (ο) επίθ. ‘ερωτόληπτος’¹ | ‘διαπομπευμένος’.² Παθ. μτχ. παρακειμ. του *γεβεντίζζω* (βλ.λ.).

1.Καρπαθίου 1996,886 2.Κουρζής 292

γελέκι(ν), (το) και *γελέκο* της τοπικής γυναικείας ενδυμασίας ‘επανωφόρι μέχρι την οσφύ, κατασκευασμένο από ατλάζι διαφόρων χρωμάτων, με μακριά μανί-

κια ανεστραμμένα στα άκρα, ανοικτό μπροστά για να φαίνεται το σφήωμα' ¹ (βλ.λ.). Κούμπωνε σταυρωτά, στους άντρες, μπροστά στο στήθος. Στην πλάτη υπήρχε κορδόνι που χρησίμευε να στενεύει ή να φαρδαίνει ανάλογα με το σώμα. Έμπαινε έξω από το *πουκάμισο* ² (βλ.λ.). Η λ. από τουρκ. *yelek*.

1.Καρπαθίου 1996,886 2.Κουμέντος 1991,207

γεμέλλης, (ο) ¹ 'ο δίδυμος', και *δεμέλλης*, θηλ. *γεμέλλα, (η)*, ² πληθ. *γεμέλλια, (τα)* ¹ ετερογενές,

'*γεμέλλας κόρη ν-έπαρε, γεμέλλας γιο μη μ-πάρεις*','

με την επικρατούσα αντίληψη, ότι η κόρη της γεμέλλας δεν κάμνει δίδυμα, ενώ ο γιος της κάμνει και είναι και ζηλιάρης.² Από ιταλ. *gemello* 'δίδυμος' (< λατ. *gemellus*). Πβ. *γμέλλι* (Κως),³ *γμέλλης*, *διμέλλης*,⁴ *δίμελλος* ⁵ (Ρόδος), *δεμέλλι*,⁶ *διμέλλι* ⁷ (Χάλκη), *εμέλλι*,⁸ (Κάλυμνος).

1.Καρπαθίου 1996,886 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,80 3.Σκανδαλ.Λεξ.188 4.Παπαχρ. ΛΡ1,144, 168 5.Ι.Α. λ. *γέμελλος* 6.Ι.Α. λ. *γεμελλάς* 7.Τσοπανάκης 1949,30 και Ι.Α. ό.π. 8.Ι.Α. λ. *γεμέλλι*

γεμενιά, (τα) 'αυτοσχέδια ανδρικά παπούτσια, από κατσικίσιο δέρμα, πολύ ελαφρά, είδος παντοφλέ, λιγότερης αντοχής από τα *στιβάνια*' ¹ (βλ.λ.), φρ. '*όμμου τα γεμενιά μου*' (δώσε μου). Το είδος αυτό των χαμηλών ελαφρών ανδρικών ή γυναικείων υποδημάτων, κατασκευάζονταν από μαλακά δέρματα που προέρχονταν, κατ' αρχάς, από την Υεμένη, από όπου και η ονομασία (< τουρκ. *yemeni*), έπειτα από άλλα δέρματα διαφόρου ποιότητας.² Πβ. *γεμενιά* ή *τζεσμέδες* (Κως),³ *γμενί* (Σύμη),⁴ *γμινί* (Κάρπαθος).⁵

1.Κοντοβερός 312, Καραναστάσης 1987,164, Καρπαθίου 1996,886, Αρφαράς, Νίσυρος 80, Κουρζής 292, Μαστρογιάννης 27 2.Ι.Α. λ. *γεμενί* 3.Σκανδαλ. Λεξ. 175 4 - 5.Ι.Α.ό.π.

γεμιζζής, (ο) ¹, *γκεμιζζής*,² *γεμιτζής* ² 'ναύτης, ναυτικός',

'*του καλού γεμιζζή η γεναίκα το μ-Μα ν-εχήρεψε*' (παροιμ.) ³

για τις τρικυμίες του Μαΐου /

'*ορτό ν-το φεγγάρι, πλαγιαστός ο γεμιζζής*,

πλαγιαστό ν-το φεγγάρι ν-ορτός ο γεμιζζής' (παροιμ.), ⁴

λαϊκή ερμηνεία των καιρικών φαινομένων, το όρθιο φεγγάρι προμηνύει καλοκαιρία, ενώ το πλαγιαστό κακοκαιρία /

'*σήκου, καλέ μου γεμιζζή, σήκου καλέ μας ναύτη,*

να κουμπασάρεις το γ-καιρό ν-να μπούμε σ-σε λιμάνι'.⁵

Η λ.από τουρκ. *gemici* 'ίδ.' Πβ. *γεμιζής*, *εμιζής* (Κάλυμνος),⁶ *γεμιντζής* (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 292 2.Καρπαθίου 1996,886 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,187 4.Σακελλαρίδης Κ. ό.π.303 5.Καζαβής 39 6.Δράκος 1982,95 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 7.Μηνάς, Λεξ. 221 όπου *κεμιστής* (Καστελλόριζο, Κύπρος).

γέμος, (ο), *γιέμος* (βλ.λ.), 'το χοντρό έντερο του χοίρου, γεμιστό με ρύζι, κιμά, άνηθο, καυκαλίδια, κρομμύδια, αλάτι, πιπέρι', που έψηναν ή τηγάνιζαν τη Τσικνοπέμπτη', ¹ φρ. '*φάε, γιέ μου, γέμο*' ¹ / '*εφάαμε ν-το γ-γέμο μ-μας*' ² | 'η γέμο-

ση, το κρέας ή το ρύζι με το οποίο γεμίζουν τους ντολμάδες, τα λουκάνικα, την όρνιθα κ.λπ.’,³

‘...αφ’ τ’ άντερα λουκάνικα, γέμο για το ν-νικήτα,
κι’ από τη σίιφα ν-της κοιλιάς μύλλα μ-παρθενική’.⁴

Είναι το αρχ. ουσιαστικό *γέμος*,(το) ‘φορτίο’ (< αρχ. *γέμω*). Πβ. *γέμος*,(ο) ‘η γέμιση’ (Κως),⁵ *γέμος* ‘ζύμη από ρεβίθια, με την οποία γεμίζουν τις πίτες από σιταρένιο αλεύρι’ (Τήλος),⁶ *έμος*,(ο) (Κάρπαθος),⁷ *γίμος*, *γίμωση* (Ρόδος).⁸

1.Πετρούτσου 1993,359, και Καραναστάσης 1987,139 2.Καρπαθίου 1996,887 3. Καραναστάσης 1987,149 4.Μαυρουδής 41,122 5.Σκανδαλ.Λεξ.176 6.Ι.Α. λ. *γέμος* 7-8. Ι.Α. ό.π.

γεναικωτός,(ο)¹ το κ. *γυναικωτός* ‘θηλυπρεπής’, ‘*γεναικωτός φαίνεται αυτοσδά!*’

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

Γενάρης, (ο) ‘ο μήνας Ιανουάριος’, φρ. ‘το γ-Γενάρη το φεγγάρι παρά ώρα ν-να ναι μ-μέρα’, για τη λαμπρότητα του φεγγαριού¹ | ‘ονομασία βοδιού, από το μήνα της γέννησής του, φρ. ‘*ωχώ, Γενάρη, ωχώ!*’, και θηλ. *Γενναργιώτισσα*,(η).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,80 2.Καραναστάσης 1987,153

γεννηκάτο ‘εκ γενετής, από τότε που γεννήθηκε’, φρ. ‘*γεννηκάτο ν-του ν-ει!*’¹ Πβ. *γεννητίσκιο* (Καρδάμαινα Κω),² (*γ*)*εννικόν*,(το) ‘το φυσικό, το εκ γενετής καλό ή κακό ψυχικό χαρακτηριστικό’ (Κάρπαθος),³ *γεννήσιο* (Ρόδος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,887 2.Σκανδαλ.Λεξ.177 3.Μηνάς,Λεξ.222 4.Παπαχρ.ΛΡ1,138

γεννημαν, (το) πληθ. *γεννήματα*,(τα) ή *σπαρτά* ‘τα νεόβλαστα σπαρτά, κυρίως δημητριακά, που δεν έβγαλαν ακόμη καρποφόρο καλάμι’,¹ φρ. ‘*μία χαρά ν’ εφέτι τα γεννήματα*’, γεν. του *γεννημάτου* - τω *γ-γεννηματώ*. Πβ.(*γ*)*εννήματα*,(τα) ‘οι σοδειές, οι δημητριακοί καρποί’ (Κάρπαθος).²

1.Καρπαθίου 1996,887 2.Μηνάς,Λεξ.221

γεννητούρι(ν), (το) ‘τέκνο’, φρ. ‘*γεννητούρι ν-του ν-ει!*’¹ Συνήθως απαντά στον πληθυντικό αριθμό *γεννητούρ(γ)ια*,(τα) ‘γέννα’, φρ. ‘*σε λ-λίες μέρες θα χομε γ-γεννητούργια*’. Από το αρχ. επίθετο *γεννητός*, ουδέτ. *γεννητόν* ‘γέννα, τοκετός’ (μσν.) > **γεννητούρι(ον)*. Πβ. *εννητούρζα*, (τα) ‘γέννα, τοκετός’ (Κάλυμνος),² *γεννετούργια*, *γεννητούργια* ‘ο χρόνος γέννησης’ (Κως).³

1.Καρπαθίου 1996,887 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.177

γεννολώ¹ ‘γεννώ συχνά, γεννώ πολλά’, φρ. ‘*εγεννολόησε μ-πάλε η γειτόνισσα*’ / ‘*γεννολού ν-τα κουνέλλια*’ / ‘*αυτή γεννολοά και πάει*’. Από *γεννοβολώ*. Πβ. (*γ*)*εννοολώ* (Κάρπαθος),² *γεννοβολώ* ‘γεννώ’, *γεννολοώ* ‘γεννολογώ’, για τη μαμμή’ (Ρόδος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης,ΝισυριακόΛεξιλόγιο(χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.222 3.Παπαχρ.ΛΡ1, 138

γεννοφάσκια, (τα) κ. ‘από πολύ μικρή ηλικία, από τα σπάργανα’,

‘*η νύμφη από τα γεννοφάσκια της της πειθεράς της μοιάζει*’ (παροιμ.)¹

Από *γέννα+φασκιά* (βλ.λ.).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,221

γεννολί(ν), (το) ‘η γενιά ως παρελθόν’ | ‘το σύνολο των συγγενών’,

‘κ’ η ομορφιά συνήθειο ν-ει, κ’ η ευγένειά ’ναι σ-σσί,
και μάς το γενολόι μ-μας όλλο μ-παπαδολόι’¹ /
‘καράβι μ-μου τρικούβερτο, με ασημέννια μ-πλώρη,
κάλεσε ούλλο ν-το χωργιό γ-κι ούλλο ν-το γενολόι’

(καλέσματα την παραμονή του γάμου).²

Η λ. είναι η μσν. γενολόγιν ‘ιδ.’ (‘όλον το γενολόγιν σου καλούς στρατιώτας είχε’
Σπαν.Ρ.50, Επιτ.) < γένος+κατάλ. -λόγι(ο)ν. Πβ. γενολόιν, δικολόιν (Κως).³

1.Καρπαθίου 1996,887 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,127 3.Σκανδαλ.Λεξ.177,227

Γενουβέζζος, (ο) ‘Γενουάτης’, αυτός που κατάγεται από τη Γένοβα της Ιταλίας. Ο
Μητροπολίτης Εμμανουήλ θυμάται στα παιδικά του χρόνια την Καλή του Γε-
νοβέζζου.¹

1.Καρπαθίου 1996,887

γερή γη, (η) ‘δυνατό χωράφι’ | ‘γόνιμο χώμα’¹

1.Καραναστάσης 1987,157

γερινέ επίρρ. ‘παντοτινά, μόνιμα’, φρ. ‘γερινέ καθάργιο μ-μάς πουλά ο κυρ Μανω-
λάκης το κρίθενο ν-αλεύρι’¹. Και γέρι γερινέ², φρ. ‘εδώα θα πομένει γέρι γερι-
νέ’. Από την τουρκ. φράση *yerli yerine* ‘στην κατάλληλη θέση’. Πβ. *ερινέ* ‘συ-
νεχώς’ | ‘σαν να ήταν’ (Κάλυμνος),³ *έρι ερινέ* ‘συνεχώς’ (Κάρπαθος).⁴

1.Καρπαθίου 1996,887 2.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Δρά-
κος 1983, 111, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.289 όπου *γρινέ* ‘σαν να ήταν’ (Λέ-
σβος).

γέρνω¹ κ. ‘κλίνω προς τα κάτω ή προς τα πλάγια’, φρ. ‘γέρνει ο λάγνος’ | ‘βρίσκο-
μαι προς το τέλος’, φρ. ‘έγειρε ν-η μέρα’.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γεροντομοίρι(ν), (το) ‘η μοίρα (μερίδιο) της πατρικής ή μητρικής περιουσίας την
οποία ο πατέρας ή η μητέρα κρατεί για τα γερατειά, αφού προικίσει όλη την
άλλη περιουσία στα παιδιά’. Το γεροντομοίρι περιέρχεται στην κατοχή των
παιδιών, μετά τον θάνατο των γονιών. Συνήθως το έπαιρνε η κόρη ή ο γιος που
προικιζόταν.¹ Ο Ζ.Τσιρπανλής² σημειώνει ‘επικαρπία από γονείς κινητών και
ακινήτων, των οποίων τη ψιλή κυριότητα έδωσαν στα παιδιά τους εν όψει του
γάμου τους’, ‘...δίδω...το αμπέλιόν μου εις τον Πεύκον, το οποίον θέλω καρ-
πούμαι εν όσω ζω’.³ Το γεροντομοίρι μπορούσε να ήταν ανδρομοίρι ή γυναικο-
μοίρι, ανάλογα για ποιον κρατούνταν⁴: ‘...κρατίζομεν γεροντομοίριον το επάνω
κομμάτιον εις το Καμπί και τέσσαρας συκιάς κάτω εις το μέρος του δρόμου και
έναν έλιθαν...’⁵ /

‘κρατώ γεροντομοίρι μ-μου τ’ αμπέλι στο ν-Αρμά μ-μου,
να τό ’χω αποκούμπι μ-μου κι εγώ στα γερατειά μου’.⁶

Λέγεται και *γεροντομί*, με πτώση συλλαβής, ‘το Σκόπι το ’φηκε γεροντομί’, ενώ
στα Νικιά και Εμπορείο λέγεται *λιάτο,(το)* (< λατ. *legatum*), πβ. το μσν. *λεγά-
τον,(το)* ‘κληροδότητα’ (‘ζητά το λεγάτον τό του αφήκαν εις τον θάνατόν τους
εις καμμίαν διαθήκην’ Ασσίζ.138, Επιτ.).

1.Κουμέντος 1991,192 2.Τσιρπανλής 2009,145 3. Από προικοσύμφωνο του 1857 στο

Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009,24 4.Μιλτ.Λογοθέτης 1987,201 5.Το από 4.10.1857 προικοσύμφωνο του Ιω.Νικολάου και της συζύγου του Μαρίας Ιωάννου, στου Μιλτ. Λογοθέτη ό.π. 6.Μπαλαλάς 1981,67

γέρουκxας, (ο)¹ ‘ο πολύ γέρος’. Από *γέρος*+*μεγεθ.* κατάλ. -*ουκας*.

γεροφουλές, (ο) ‘αρχοντάνθρωπος’ | ‘παχύς και καλοζωισμένος, καλοπερασάκιας’ | ‘πλαδαρός’.¹ Πιθ. το β’ συνθετικό από αγγλ. *full* ‘γεμάτος, πλήρης’.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλασσάρι (χειρόγρ.)

γέψη, (η) κ. ‘γέυση, η αίσθηση κάποιου φαγητού’,

‘λαχταρισμένοι του γλυκού και του ζινού τη γ-γέψη,
που αφ’ τα γεννοφάσκια μας ήμεστο στερημένοι...’¹

Πβ. ίδιο (Κάρπαθος).²

1.Μαυρουδής 32 2.Μηνάς,Λεξ.225

γή σύνδ. διαζευκτικός ‘ή’, φρ. ‘αγάπη γή αμάχη’, δηλαδή θέλεις να είμαστε φίλοι ή εχθροί¹ /

‘γή του ύψους, γή του βάθους’ (παροιμ.)² /

‘γή να σε φοούμαι, γή να σε ντρέπομαι’ (παροιμ.)² /

‘γή πράξε γή μετάπραξε // γή αφ’ το γ-κόσκο λ-λείψε’ (παροιμ.)³

/ ‘θα’ρτεις, γή;’= θα έρθεις ή δεν θα έρθεις;’⁴ Και γιά (βλ.λ.). Πβ. και το μσν.

γή ως διαζευκτικό, επανορθωτικό ‘ειδεμή, και’ (έκραζε πρωτόγερους για να ‘ρθουν γή, α θε να πολεμήσουνε, πολύ κακό θα πάθουν’ Τζάνε, Κρ. πόλ.365, Επιτ.). Πβ. ‘ιδ. (Κάρπαθος,⁵ Κως⁶).

1.Σακελλαρίδης Κ.1983,15 2.Σακελλαρίδης ό.π.129 3.Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

4.Κουμέντος 1990,282 5.Μηνάς,Λεξ. 225 6.Σκανδαλ.Λεξ.180

γήρα, (η) ‘ζιζάνιο των σιτηρών’, επιστημ. *lotium temulentum*. Από αρχ. ουσιαστ. *αίρα,(η)*, δάνειο ανατολ. γλώσσας, πβ. το σανσκριτ. *erakā* ‘είδος χόρτου’: *αίρα* > νεοελλ. *γαίρα* > *γήρα*, το μσν. *ήρα* (Αγαπ., Γεωπον.197) και *ήρα,(η)* (Κάλυμνος,¹ Κάρπαθος²).

1.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς,Λεξ.297

γήρη, (τα) ‘γεράματα’, φρ. ‘ήρτασι ν-τα γήρη και πώς θα κάμομε’ / ‘μάνα μου, πώς τα φοούμαι τα γήρη!’ / ‘καλά γήρη να σου δώκει ο Θεός’ (ευχή)¹: *γήρας,(το)* / *γήρος,(το)* (Επιγράμμ.Ελλην. 426.3, L-S) - τα *γήρη*, αναλογικά προς τα *άνθη*, *κράτη* κ.τ.ό.

1.Καρπαθίου 1996,887

γηρώ ‘γηράσκω’,¹ φρ. ‘γηρούμε γ-και λ-λιαίνει το μυαλό μ-μας’ / ‘α δ-δε χτίσεις ‘ε γ-γηράς’ (παροιμ.)² Είναι το αρχ. ρήμα *γηράω* (Ξενοφ.Κύρ.4.1,15, L-S). Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος).³

1.Καραναστάσης 1987,177 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,170 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,140

γητεία, (η)¹ ‘μάγια, μαγική θεραπεία’, φρ. ‘αυτηδά ζέρει πολλές γητείες!’ Είναι η μσν. λ. *γητεία,(η)* με συνίζηση (‘με την γητείαν αυτείνη εγαστρώθηκε’ Δεφ., Λόγ. 677,Επιτ.). Πβ. *γητεία, γηθκά, γηδγά, γητjá* (Κως),² *γηδειά, γηδειά,³ ητεία⁴* (Κάρπαθος).

1.Καρπαθίου 1996,887 2.Σκανδαλ.Λεξ.181 3.Ι.Α. λ. *γητεία* 4.Μανωλακάκης 186

γητεύγω ‘μαγεύω’ | ‘θεραπεύω με μάγια’ | ‘εξευμενίζω’,¹ φρ. ‘εγήτεψε μ-μου τη ν-αστένεια μ-μου’. Από γοητεύω.² Πβ. γητεύγω, γητεύκω, γητεύγω (Κως),³ γητεύγω,⁴ ητεύγω⁵ (Κάρπαθος), γητεύγκω,⁶ γιουτέβγω, -βγιο, -βγω⁷ (Ρόδος).

1.Μαυρουδής 122 2.Φιλήντας 3,206, Ανδριώτης, Λεξικό, Ιω. Καλλέρης, Λεξικογρ. Δελτ. 8 (1958),17-24 3.Σκανδαλ.Λεξ.181 4.Μανωλακάκης 186, Ι.Λ. λ. γητεύω 5-6. Ι.Λ.ό.π. 7.Παπαρχ. ΛΡΙ,140

γιά σύνδ. διαζευκτικός ‘ή’, και γή (βλ.λ.), φρ. ‘γιά εγώ γιά εσύ θα πάεις στο μαγαζ-ζί’ / ‘γιά κόπρισε γιά γλύσε’, προτροπή για διαλογή έργου¹ /

‘όποιοι τη ν-νύχτα μ-περπατεί, γιά κλέφτει, γιά πορνεύγει,

γιά τη ν-αγάπη μ-που ‘χασε και πά’ να τη γ-γυρεύγει’ (παροιμ.).²

Το διαζευκτικό γιά, με τόνο, (< τουρκ. ya) αναλογικά προς το διαζευκτικό ή (< ή), αλλά και για αντιδιαστολή προς τα ομόηχα-ομόγραφα για (< διά) πρόθ., για ‘γιατί’, για προτρεπτικό. Πβ. το μσν. για (‘τον βαραβάν για τον Χριστόν να πα να λευθερώσουν;’ Μυστ.παθ.126, Επιτ.).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,164 2.Σακελλαρίδης ό.π.222

για ‘προτρεπτικό μόριο’, φρ. ‘για πάμε στο σπίτι ν-του να δούμε α ν-ήρτε’. Και φράση ‘για πότε...’ (τόσο γρήγορα), ‘για πότε έφαε, έ ν-επήρα χαπάρι!’ Από αρχ. εία.

γιαβουκλού, (η) ‘ερωμένη, αγαπητικά’,¹ φρ. ‘η Αθούλλα είναι ν-η γιαβουκλού του Τάκη’ / ‘ετράβα γ-και τη γ-γιαβουκλού μαζζί ν-του’. Και γιαφουκλού.² Η λ. από το τουρκ. yanuklu ‘μνηστήρας’. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,³ Αγαθονήσι⁴), γιαβουκλού ‘αρραβωνιαστικά’(Κάλυμνος),⁵ γιαφουκλού (Κάρπαθος),⁶ γιασκλού (Ρόδος).⁷

1.Ι.Λ. λ. γιαβουκλού, Κουρζής 292 2.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.181 4.Ι.Λ. ό.π. 5.Δράκος 1982,96 και Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 6-7.Ι.Λ. ό.π.

γιαγιαλίκι(ν)¹ επίρρ. ‘συνέχεια’, φρ. ‘το πάει γιαγιαλίκι’. Η λ. πιθ. από τουρκ. yagik ‘καδίσκος βουτύρου’, με σημασιολογική μετάπτωση, πβ. αλλού γιαγίκι / γιαγί(κ,το) ‘στενόμακρο ξύλινο δοχείο όπου κτυπούν το γάλα για βούτυρο’.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γιακαττόνι(ν), (το) ‘ζακέτα, σακάκι’,

‘στείλε παλλιές φανέλλες σου και κάνα γιακαττόνι,

να βάλλει ο αφέντης σου, που γέρασε γ-και κρινώνει’¹ /

‘αφήννω και στο γ-Γιάννη μ-μου τη γ-γαλαζζιά σ-σεντούκα,

το ένα γιακαττόνι μ-μου, τη μια μ-μου μπατατούκχα’²

Βάση σχηματισμού της λ. είναι το γαλλ. *jaquette*, υποκορ. του *jaque* (< αραβ. *schakk*). Πβ. γιακέτι ‘επενδύτης κεντημένος που συμπληρώνει τη γυναικεία φορεσιά στα χωριά Σορωνή, Φάνες, Καλαβάρδα, Σάλακο κ.ά. της Ρόδου.³

1.Μπαλαλάς 1981,64 2.Μπαλαλάς ό.π. 69 3.Παπαρχ.ΛΡΙ,141

γιακίμης, (ο) ‘μαμμόθρεφτος’,¹ φρ. ‘γιακίμης είναι’ / ‘εκάμα ν-το γ-γιακίμη’ / ‘άτε βρε γιακίμη!’ Αν δεν είναι ξένη λ., πιθ. να συνδέεται με το όνομα Γιακίμης (< *Ιωακείμ*), με κάποιον δηλαδή που θα ήταν μαμμόθρεφτος.

1.Κουρζής 293

γιακχούλλης, (ο)¹ ‘χάσκας’, φρ. ‘γιακχούλλης είναι ν-αυτοσδά!’ / ‘α βρε γιακχούλλη’.
Η λ. πιθανό από τουρκ. *yahudi* = Εβραίος, Ιουδαίος < αραβ. *yahūdī* ‘ιδ.’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γιαλλήθωρος, (ο) επίθ. ‘αλλήθωρος, αυτός που έχει στραβισμό’, φρ. ‘όπιοις κοιμάται με στραβό σηκώννεται γιαλλήθωρος’.¹ Και γιαλλοθώρης (βλ. λ. αλλόθωρος). Από αλλήθωρος (< φρ. *άλλη θωριά*, ή < αλλόθωρος, κατά τα ανήφορος < ανώφερος [*< ανωφερέης*], καλήθωρος < καλόθωρος). Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος).²

1. Παπαδόπουλος 1909, 40 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 141

γιαλλοθωρίζω¹ ‘είμαι αλλήθωρος, βλέπω λοξά’, φρ. ‘γιαλλοθωρίζει αυτοσδά’ / ‘εγιαλλοθώρισε ν-αφ’ τη στραβομάρα ν-του’. Από το κ. αλληθωρίζω, βλ. και λ. αλλόθωρος.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γιαλλόπετρα, (η) ‘είδος πέτρας που περιέχει τεμάχια που γυαλίζουν όπως το γυαλί’¹ | ‘μισοπελεκητές πέτρες από πέτρωμα με κύριες ιδιότητες τη γυαλάδα και το εύκολο σμίλημα’.² Προτείνω τη γραφή *γιαλλόπετρα* (< *γυαλί*), εκτός εάν οι πέτρες αυτές παίρνονταν από παραλίες (< *(αι)γιαλόπετρα*). Πβ. τα τοπωνύμια *Γυαλίστρα*, *(η)* και *Γυαλιστρί(το)* (Νικιά) ‘πέτρα που γυαλίζει’.³

1. Καραναστάσης 1987, 181 2. Αρφαράς 1978, 18 3. Παπαχριστοδούλου 249

γιαλλουρίζει τριτοπρόσωπο ‘αλληθωρίζει’ | ‘κοιτάζει αλλού’, φρ. ‘α δ-δε φ-φελάς γιαλλούριζε’ (παροιμ.).¹ Πβ. *γιαλλούριζον* τα μάτια του = βγάζουν σπιθες, σαν γάτες, θηρία κ.λπ’ (Ρόδος),² *γιαλλουρίζω* ‘βγάζω σπιθες’ για μάτια | ‘ωριμάζω’ για καρπούς (Κως),³ *(γυ)αλλουρίντζω* ‘έχω γαλανό χρώμα’ (Κάρπαθος).⁴

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 340 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 142 3. Σκανδαλ. Λεξ. 184 4. Μηνάς, Λεξ. 253

γιαλό γιαλό επίρρ. (ναυτικός όρος) ‘προς την παραλία’ | ‘κοντά στην παραλία’, φρ. ‘η βάρκα έρκεται γιαλό γιαλό’.

γιαλώννω ‘έρχομαι στα ρηγά νερά’ | (μτφ.) ‘πλησιάζω’,
‘εστέκετο σ-σε μια γ-γωννιά να το θ-θωρού ν-αθρώποι,
και εφώναζζε ν-του Ταψανά γλήορα να γιαλώσει...’¹

< κ. *γιαλώνω* ‘πλέω κοντά στην ακτή’.

1. Μαυρουδής 29

γιαμπαδάκι(ν), (το) ‘το θρινάκι που έχει περισσότερα από τρία χαλιά’¹ | ‘ξύλινη βέργα που στο ένα άκρο της ήταν τοποθετημένο ένα είδος ξύλινου χτενιού, που το χρησιμοποιούσαν για να ανακατεύουν το περιεχόμενο του αλωνιού και για το ξεθέρισμα’² (βλ. λ.). Η λ. πιθανώς < τουρκ. *γαρμα* ‘κατασκευή, έργο’ (< *γαρμακ* ‘κατασκευάζω’).

1. Καραναστάσης 1987, 156 2. Χαρτοφύλης 1984, 244, Κοντοβερός 317, Κουρζής 293

γιαμπής, (ο) ‘άβουλος, το παιδί της μαμάς’,¹ φρ. ‘κακόμοιρε, γιαμπή!’

1. Κουρζής 293

γιάντα, αγιάντα μόριο ερωτηματικό ‘γιατί, για πιο λόγο’, σε ευθείες ή πλάγιες ερωτήσεις, φρ. ‘αμμέ γιάντα ’έ μ-μιλάς;’ /

‘θέλω να είμαι και να ζζω ελεύτερος για πάντα,

να μη ν-ακούω γυναικός ποτέ, γιατί και γιάντα' ¹ /
 'οπού ξοδεύγει δεκοχτώ και 'έ σ-σοδεύγει τριάντα,
 στη φ-φυλακή το β-βάλλουσι γ-και 'έ ν-ηξέρι γιάντα' (παροιμ.) ²

Και ογιάντα, φρ. 'ογιάντα'έ ν-έρκεσαι στο σπίτι μ-μου! θυμωμένος είσαι;' Οι ιδιωματικοί τύποι ήδη στη μσν. δημώδη γραμματεία ('ω θάνατε πρικότατε, τους σμίγει ο πόθος γιάντα // σ'αρέσει τόσ' αλύπητα να ξεχωρίζεις πάντα;' Ερωφ.Ε,211). Από συνεκφορά για είντα ³ (< τι είναι τα).⁴ Πβ. γιάνα (Κως),⁵ γιάδα,⁶ γιάντα ⁷ (Κάλυμνος), ζιάδα (Αστυπάλαια, Κάλυμνος).⁸

1.Ιω.Λογοθέτης 109 2.Παπαδόπουλος 1909,40 και Καραναστάσης 1987,162 3. Κοραής, Άτακτα 1,219 και Χατζιδάκις ΜΝΕ 1,326 4.Μηνάς,Πάτριος,14 5.Σκανδαλ. Λεξ.185 6-7.Ι.Α. λ. γιάντα 8.Δράκος 1982,96, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ., και Ι.Α. ό.π.

γιάντες, (οι) 'παιχνίδι μνήμης δυο ανθρώπων, που ο ένας προσπαθεί να ξεγελάσει τον άλλο',¹ φρ. 'εβάλαμε γ-γιάντες κ' έχασα'. Από την τουρκοπερσ. λ. yadest, κοινός yades, δεσ και τουρκ. ρ. yadetmek 'θυμούμαι'. Πβ. γιάτες (Κως),² γιάντες (Κάλυμνος),³ γιάτες, διάτες (Ρόδος).⁴

1.Πετρούτσου 1982,31 2.Σκανδαλ.Λεξ.187 3.Δράκος 1982,96 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Παπαμανώλη 1994, 387

γιαντέρω και **γιαντώ** βλ.λ. γαντώ.

γιαούτσης, (ο) 'ανόητος',¹ φρ. 'γιαούτσης είναι και 'έ ν-το 'ξερα!' / 'ω κακόμοιρε γιαούτση, είντα μ-που λέεις;'

1.Κουρζής 293

γιαπανά¹ επίρρ. 'άδικα, μάταια', φρ. 'μη ν-εξοδεύγεις γιαπανά τα μαεδγιά σου'.

Από τουρκ. yabana 'χωρίς λόγο'. Πβ. 'ιδ.'(Κως),² αμπανά (Λέρος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.185 3. Γεωργίου 52

γιαπράκια, (τα) ¹, ενικός γιαπράκι,(το) 'ντολμάς από κληματόφυλλο', φρ. 'σήμερα η μάνα μου μαερεύγει γιαπράκια'. Από τουρκ. yaprak 'φύλλο'. Πβ. 'ιδ.' (Ρόδος, ²Κως³),φύλλα,(τα)(Κάλυμνος),⁴ γιαπρακίζω 'κάμνω γιαπράκια' (Ρόδος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,142 3.Σκανδαλ.Λεξ. 185 4.Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 5.Παπαχρ.ό.π.

γιαπρακόφυλλα, (τα)¹ έτσι λένε τα τρυφερά αμπελόφυλλα από τα οποία γίνονται τα γιαπράκια (βλ.λ.). Από τουρκ. yaprak 'φύλλο'.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γιαράδα, (η) 'πληγή',¹

'τριάντα γιατροί να το β-βαστού γ-κι εξήντα μαθητάδες
 και δώδεκ' Αλεξαντρινοί να κόβγουν ν-τις γιαράδες'. ²

Πβ. το μσν. ουσιαστικό γιαρά,(η) 'ιδ.' ('εις μεγάλην γιαράν όταν τρέχει αίμαν πολύν να το σήσουν...' Ιατροσόφ.κώδ.χοδ', Επιτ.), < τουρκ. yara. Πβ. γιαράς,(ο) (Κως,³ Κάλυμνος,⁴ Κάρπαθος,⁵ Ρόδος ⁶), γερά,η (Τήλος).⁷

1.Κουρζής 293 2.Κουρούνης 1987,396 3.Σκανδαλ.Λεξ.185 4.Δράκος 1982,96, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.231 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,142 7.Ι.Α. στη λ.

γιατθάκι(ν), (το) ¹ 'κλίνη, στρωμένη' | 'μικρή μονή για ένα άτομο, στο κάτω μέρος

της μεγάλης μονής' ², φρ. 'πάαινε να κοιμηθείς στο γιατθάκι σ-σου, μη γ-κοιμάσαι χάμαι!' Και γιαθί(ν).³ Από τουρκ. *yatak* 'κλίνη, κοίτη'. Πβ. 'ιδ.' (Κωζ,⁴ Λέρος,⁵ Σύμη,⁶ Καστελλόριζο ⁷). Στη Ρόδο ⁸ και 'το μέρος που πλαγιάζον τα ζώα', ρ. *γιαττακιάζω* (τα ζα) 'τα οδηγώ στο γιατάκι'.

1.Κουρζής 293, και Ι.Α. λ. *γιατάκι* 2-3. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ.Λεξ.187 5.Γεωργίου 53 6.Καρανικόλας 201 και Ι.Α. ό.π. 7.Ι.Α. ό.π. και Κομνηνός 83 8.Παπαχρ.ΛΡ1,135

γιατρικό, (το) ¹ 'φάρμακο', φρ. 'έλα να πάρεις το γιατρικό σ-σου να γενείς καλά'

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γιάωμα, (ο) (Νικιά) ¹ 'αρπαγή', φρ. 'εμόφησε ν-ο γιάωμα', για να τονιστεί ότι δεν μπορούν πια να μας απατούν ή να μας εκμεταλλεύονται'.¹ Από *διάγωμα, (το)*, πβ. το μσν. *διάγουμας, διαγουμάς, (ο)* 'λάφυρα' ('να είναι τρεις ημέρες χάρισμά τους ο διαγουμάς' Χρον.σουλτ.88, και 'λεηλασία' ('έπαιρνε...χώρες και διαγουμά έκαμε' αυτόθ. 67, Επιτ.), < τουρκ. *yağma*, πβ. σήμερα ιδίωμ. *γιάγμα, (το)*, *διάγουμα, (η)*. Η λ. στο Du Cange (λ. *διαγουμίζειν*). Πβ. *διάωμα, (το)*, *γιάωμα* (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1984,163 2.Μηνάς,Λεξ.263

γέμος, (ο) και *γέμος* (βλ.λ.) 'το χοντρό χοιρινό λουκάνικο', φρ. 'ζζύγισέ μου ένα γ-κιλό γ-γέμο' | 'η γέμιση'.¹ Πβ. *γέμος* 'γέμιση' (Κωζ),² *έμος, ο* (Κάρπαθος),³ *γίμος*,⁴ *γίμωση* ⁵ (Ρόδος).

1.Ι.Α. λ. *γέμος* 2.Σκανδαλ.Λεξ.176 3-4.Ι.Α. ό.π. 5.Παπαχρ.ΛΡ1,144

γίμισμα, (το) ¹ 'γέμισμα', η ενέργεια του *γμιζζω*, βλ.λ. *γμιώννω*.

1.Κουρούνης 1982,423

γμιώννω ¹ 'γεμίζω', φρ. 'εγίμωσε ν-το ποτήρι ν-νερό μ-μέχρι τα χείλη (ή ίσσαμε πάνω)' / '...ήρτε ν-τ'αμπάρι γ-κ' εγίμωσε' ² / 'βασούλι βασούλι γμιώννει το σακχούλλι' (παροιμ.).³ Άλλοι τύποι στο νισύριο ιδίωμα: *γμιζζω*,⁴ *γεμώννω*:⁵ *γεμίζω* > *γμιζζω*, με υποχωρητική αφομοίωση *e-i>i-i*, > *γμιώννω*, κατά τα ρ. σε -ώννω.

1.Αρφαράς, Νίσυρος 80 2.Σακελλαρίδης Κ.1991,74 3.Παπαδόπουλος 1909,40 4.Κουρούνης 1982,423 5.Σακελλαρίδης Κ. 1983,80

γινάτι(ν), (το) βλ.λ. *δινάτι*.

γίνομαι ¹ το κ. 'γίνομαι καλά' | 'ωριμάζω', φρ. 'εγίνησα ν-τα σταφύλλια' / 'γινόμενα ν' τα σύκα' / 'έ ν-εγίνησα ν-ακόμα οι ντομάτες στις Λίμνες, άουρες είναι, 'έ ν-ει ν-ακόμα εποχή'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γιόμα(ν), (το) 'μεσημέρι', φρ. 'μετά το γιόμα θ-θα βρεθούμε'. Είναι το μσν. *γiόμαν* 'ιδ.' ('η κόρη δε το δειλινό, ώραν από το γiόμαν...') Αχλλ.Ν960, Επιτ.). Από αρχ. ουσιαστ. *γεύμα, (το)*. Ο νισύριος τ., *γιόμα*, στο Meursius. Πβ. *γιόμα* 'γεύμα' | 'δειλινό'(Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς,Λεξ.235

γιορντάνι, (το) 'στολίδι χρυσό επιμετώπιο, που στολίζει το μέτωπο απ' άκρου σ'άκρο'.¹ Από τουρκ. *gerdan* / *gerden* 'ο λαϊμός, το μπροστινό μέρος του λαϊ-

- μού', πβ. το γαλλ. *cordon*, ή < τουρκ. *yordan* 'γυναικείο κόσμημα στήθους'. Πβ. *γυρδάνι(ν)* 'κόσμημα του λαιμού από χρυσές χάντρες, περιδέραιο' (Κως),² *γυρδάμιν* 'περιδέραιο' (Κάρπαθος).³
1.Κουρζής 293 2.Σκανδαλ.Λεξ.191 3.Μηνάς,Λεξ.236
- γιότθος, (ο)**¹ πληθ. *γιότθοι* 'σπυριά που εμφανίζονται στο πρόσωπο κατά την εφηβία', φρ. 'εγίμωσε γ-γιότθους η μούρη του'. Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *ιονθος* 'ρίζα τρίχας' | 'μικρή νέα τρίχα' | 'εξάνθημα του προσώπου που συνοδεύει την πρώτη εμφάνιση γενιού' (Ιπποκρ.Επιδημ. 1,970) > *γιόθθος* > *γιότθος*. Πβ. *γιότθος*, *γιόθθος* (Κως),² *γιότθος*, *έτθος* (Κάλυμνος).³
1.Καραναστάσης 1987,141 και Ι.Α.λ. *γιόθθος* 2.Σκανδαλ.Λεξ.190 3.Καραναστάσης, Κάλυμνος 51 και Ι.Α. ό.π.
- γιούργια** 'επιφώνημα συνήθως για ανέλκυση βάρκας, φρ. 'γιούργια...γιούργια' | 'τρέχει', φρ. 'διαρτώννει το ν-αυτή, γιούργια αυτός στο χαλατό'.¹ Από τουρκ. *yürga* ή *huris* 'εφόρμηση'. Πβ. *γιούργια* 'εμπρός' (Κάλυμνος),² *γιούργια* 'για ανέλκυση βάρκας' (Κάρπαθος).³
1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,67 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.236
- γιουργ(ι)έρω** 'ορμώ', φρ. 'εγιουργιάραι στο σπίτι γ-κ' εκάμα ν-το άνω κάτω!' Από *γιούργια* επιφ. (βλ.λ.) + κατάλ.-έρω. Πβ. *γιουργέρω* 'ιδ.' (Κάρπαθος),¹ *γιουργέρνω* (Ρόδος).²
1.Μηνάς,Λεξ.236 όπου ο Πάγκαλος παράγει από λατ. *jungo* 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,145
- γιουρούκης, (ο)** 'ο ανατολίτης (Μικρασιάτης) χριστιανός'.¹ Από τουρκ. *yürük* 'τούρκος νομάδας' | 'ταχύς'. Πβ. *γιουρούκης* 'άρπαγας, άξεστος' (Κάρπαθος),¹ *γιουρούκης* 'άξεστος, αγροίκος' (Κως),³ *γιρούκης* (Σύμη).⁴
1.Κουρζής 293 2.Μηνάς,Λεξ.236 3.Σκανδαλ.Λεξ.190 4.Ι.Α. λ. *γιουρούκης*, Καρανικόλας 203, Μιχαλαριά 1,112
- γιούσουρο, (το)** 'μαύρο κοράλι', το είδος *Antipatharia plocamas* (Π),
'...μπαστούνι ν-από έβενο με ασημέννια χ-χέρα, μια πίπα από γιούσουρο, χρυσή μια ταμπακχέρα.'¹
Πβ. ίδ. (Κάλυμνος).²
1.Μπαλαλάς 1981,83 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- γιουτιζζω**¹ 'ταιριάζω', φρ. 'ήξερε ν-να γιουτιζζει πολλά τραούδγια' / 'α δ-δε γ-γιουτιζζαμε 'έ ν-εσυμπετθεριάζζαμε' (παροιμ.)² / 'πού 'ναι ν-η Κουλελία να τραούδγια να γιουτιζζει...'³
Και *γιουτιζζω*, *γετιζζω*.⁴ Από τον αόρ. *uydu(m)* του τουρκ. ρ. *uymak* 'αρμόζω, συμφωνώ,ταιριάζω'. Πβ. (*γ*)*ιτιζζω* (Κάλυμνος),⁵ *γιουττιντζω* (Κάρπαθος),⁶ *γιτιζζω*, *γετιζζω*, *γιουτιζζω* (Κως),⁷ *γιουτίσανε* 'σμίξανε' (Λέρος),⁸ (*γ*)*ιτιζζω* (Σύμη),⁹ *γιουτιζζει* 'ταιριάζει' (Ρόδος).¹⁰
1.Κουρούνης 1982,442 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,205 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,386 4. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 5.Δράκος 1983, 104 6. Μηνάς, Λεξ. 236 7.Σκανδαλ.Λεξ.191 8.Γεωργίου 53 9.Καρανικόλας 204 10.Παπαχρ. ΛΡΙ,146
- γιούτισμα, (το)**¹ 'ταίριασμα', το αποτέλεσμα του *γιουτιζζω* (βλ.λ.),

‘εγώ ’ταζα της Παναγιάς να δώκω τα φλουργιά μου,
για να σε φήκει, αγάπη μου, που ’σαι το γιούτισμά μ-μου.’
(από νισύρικο μοιρολόι)²

1.Κουρζής 293 και Αρφαράς, Νίσυρος, 80 2.Σακελλαρίδης Κ.1965,177

γιουτισμένος, (ο) επίθ. ‘ταιριασμένος’, φρ. ‘ω μάνα μου, πόσο γ-γιουτισμένο ζ-ζευγάρι ν-ει’. Παθητ. μτχ. παρακειμένου του *γιουτίζω* (βλ.λ.). Στερητικό επίθ. *αγιούτιστος*, φρ. ‘αγιούτιστα τραούδια’, πβ. *αΐτιστος* (Κάλυμνος).¹

1.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γιωμένος, (ο)¹ επίθ. ‘λερωμένος’, φρ. ‘ήρτε γ-γιωμένος και σίχχριστος!’ Παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *γιώννω* (βλ.λ.).

1.Κουρζής 293 και Ι.Α. λ. *γιώνω*

γιώννω¹ ‘λερώνω’ | ‘λερώνομαι’, φρ. ‘γλήορα γιόννεις το γ-γιακκά σ-σου!’ | ‘σκουριάζω’, φρ. ‘εγιώσασι ν-τα πουντανέλλα’^{2/}

‘πού πας αργυραλέσιδο στη μ-μαύρη γ-γη να γιώσεις...’

(από νισύρικο μοιρολόι)³

Είναι το μσν. ρ. *γιώνω* (Γεωργηλ.,Θαν.523), από μτγν. *ιόω* > *ιόνω-γιώνω* > *γιώννω*, κοινό στα δωδ/κά ιδιώματα.

1.Κουρζής 293 και Ι.Α. λ. *γιώνω* 2.Παπαδόπουλος 1984,282 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965,176

γκαμίσι(ν), (το)¹ ‘φυτό, θάμνος που έχει σπόρο σαν σινάπι’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γκαρδιακός, (ο)¹ κ. επίθ. ‘εγκάρδιος’, φρ. ‘ήτο ν-ο πγιο γκαρδιακός μου φίλος.’

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γκάστρι(ν), (το) κ. ‘εγκυμοσύνη’:

‘η ν-νιόπαντρη το γκάστρι ν-της

πανηγυρίτσι ν-το ’χει’.¹

Είναι το μσν. ουσιαστ. *γάστρι* ‘ιδ.’ (‘προς τη γεναίκα είπεν: πληθυμό να πληθύνω τις πείραξές σου και το γάστρι σου’ Πεντ.Γέν.ΙΙΙ 16, Επιτ.). Οι τ. *γκάστρι* και *γάστρι* στο Σομαν., < *εγγάστριον*, με σίγηση αρχικού άτονου ε-, ουδέτ. του μτγν. επιθέτου *εγγάστριος* ‘αυτός που βρίσκεται στη γαστέρα’.

1.Καζαβής 155

γκαστρώνω¹ κ. ‘καθιστώ μια γυναίκα έγκυο’. Από μσν. *εγγαστρώνω*, με σίγηση του αρχικού άτονου ε-, πβ. *ερωτώ-ρωτώ*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γκεζζερνώ ‘κλαίω’.¹ Η λ. μου είναι άγνωστη, πθ. να συνδέεται με το τουρκ. ρ. *gezmek* ‘περιπλανιέμαι άσκοπα’, με σημασιολογική μετάπτωση, πβ. αλλού τα *γκεζερνώ*, *γκεζερίζω* ‘ιδ.’

1.Κουρζής 293 και Αρφαράς 1978,52

γκέλλωμα, (το) (μτφ.) ‘ξωτικό, φάντασμα’, φρ. ‘το γκέλλωμα ν-της Καράβας’.¹

Από *γκελλώνω* ‘αγκυλώνω’ | ‘βλάπτω με την επήρεια κακού πνεύματος’ (< *αγκυλώνω* < *αγκύλος*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Κουρούνης 1982,423 2.Μηνάς,Λεξ.,240

γκέο βαγκέο ‘ομαδικό παιδικό παιχνίδι’. Η ονομασία από την επανάληψη *γκέο* *βαγκέο*, τραγουδώντας:

‘ένα λ-λευκό γ-κρομμύδι γκέο βαγκέο,
ένα λ-λευκό γ-κρομμύδι τζέο φρατζέο’¹

1. Πετρούτσου 1982, 37

γκίλλια, (τα) ‘πρόκληση που επιδιώκω σε ένα καβγά ή συζήτηση, για να αυξήσω την ένταση των εμπλεκομένων’, φρ. ‘έβαλλέ ν-του γκίλλια’ / ‘θώραι τη, βάλλει τω γκίλλια και τώρα θα φαωθού!’ / ‘...’ε ν-ήτο μ-που τσακχώννοντο, εβάλλαμέ ν-τω γ-κ’εμείς γκίλλια να μαλλιοξατθού μ-πγιο πολλύ!’¹ Πληθ. του γκίλι, (το) (< γκέλι ‘κεντρί της μέλισσας, της σφήκας, του σκορπιού κ.ά. δηκτικών’, πβ. στην Κρήτη² γέλι, (το) ‘τσιγκέλι, αρπάγη’ < τουρκ. *çengel* ‘ίδ.’).

1. Κουμένος 1987, 54

γκινιάζω ‘εγκαινιάζω, πρωτοχρησιμοποιώ, πρωτοφορώ’, φρ. ‘στη γ-γιορτή μ-μου εγκίνιασα τα καινούργια μου παπούτσα’. Από εγκαινιάζω > εγκινιάζω > γκινιάζω. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως),¹ γκινιάντζω (Κάρπαθος),² νγινιάζω (Ρόδος).³

1. Σκανδαλ. Λεξ. 194 2. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 40 3. Τσοπανάκης 1983, 142

γκινόσο, (το) ‘μονό ρουκάνι με το οποίο ο μαραγκός καθαρίζει τις πατούρες’.¹

Από τουρκ. *genis* ‘ροκάνι ξυλουργού’, πβ. και τα κ. γκινίσι, γκινόσος, (ο).

1. Καραναστάσης 1987, 172

γκιούμι(ν), (το) (Νικιά) ‘μεταλλικό δοχείο, από λαμαρίνα κυρίως, για να μεταφέρουν το γάλα οι τσοπάνηδες στο σπίτι από τη μάντρα’, φρ. ‘έ ν-έχουσι μ-πγιο γάλα οι κασίκες, ίσα ίσα που μισάτωσε ν-το γκιούμι μ-μας’.¹ Η λ. είναι αντιδάνεια, πβ. το μσν. *κουγιούμι* ‘δοχείο συνήθως χάλκινο για νερό κ.α.’ (‘τα κουγιούμια του ροδοστάματος’ Μετάφρ. ‘Χαρακτ.’ Θεόφρ. 124, Επιτ.) < τουρκ. *güçüm* < ελλην. *κουκούμι*. Στο νισύρικο ιδίωμα απαντά και η λ. *κιούμι* ‘ίδ.’, διαφορετικής ετυμολογικής αρχής, κατά τη γνώμη μου, βλ. λ.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 129

γκλάβα, (η) ‘κεφαλή, κρανίο’,

‘κι ο γέρος ο αράθυμος που κόντεψε ν-να σκάσει,
εσήκωσε ν-τη ρ-ράβδα ν-του τη γκλάβα ν-του να σπάσει’.¹

Από σλαβ. *glana*, που συνδέεται με την αρχ. λ. *κεφαλή, (η)* (< ι.ε. *ghebh(e)l* ‘κεφαλή’, πβ. αρχ. γερμ. *gebal* ‘κεφαλή, κρανίο’). Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος,² Κάρπαθος³)

1. Μπαλαλάς 1981, 122 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 240

γκλαβανή, (η) και *κλαβανή* ‘καταπακτή’ | ‘ντουλάπι του μαγειρείου’.¹ Στα διάφορα σπίτια, πάνω από το άνοιγμα της εσωτερικής σκάλας, υπάρχει ένα ξύλινο πατάρι (στον πρώτο όροφο) που ακουμπούσαν διάφορα χρειώδη του σπιτιού, φρ. ‘βάλε το πάνω στη γκλαβανή ως που να ’νεβώ να το τιμαρέψω’/

‘τις χειμωνιάτικες νυχτιές, τα παγωμένα βράδγια
φωτίζ’ η λάμπα φτωχικά από τη γκλαβανή.’²

Από σλαβικό *klavanije* ‘κρύπτη’. Πβ. (α)γλα(β)ανή (Κως),³ αγ(κ)λαβανή (Α-στυναλία),⁴ κλαβανή (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,149,151 και Ι.Λ. λ. *γκλαβανή* 2.Αρφαράς 1978,14 3.Σκανδαλ. Λεξ.38 4.Ι.Λ. ό.π., και Dawkins 2,536 5.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.127

γκλεουδιάζζω¹ ‘προσφέρω γκλεούδια (βλ.λ.), ξηρούς καρπούς, φιλοδωρώ’, φρ. ‘ελάτε να σας εγκλεουδιάσω’, και γκλεουδεύγω:

‘τη γ-γειτονιά γ-και τους δικούς
πγοιος τώρα γκλεουδεύγει;’²

Από το ουσιαστ. γκλεούδι (βλ.λ.) + κατάλ. -ιάζω /-εύω αντίστοιχα. Πβ. γκλεουδιιάζζω (Κως),³ γκλέω (< εκλέγω) ‘συλλέγω τους καρπούς των δέντρων’ (Σύμη).⁴

1.Ι.Λ. λ. *γλεουδιάζω* 2.Σακελλαρίδης Μ.2007,386 3.Σκανδαλ.Λεξ.194 4.Καρανικόλας 205

γκλεουδιασμα, (το) ‘φιλοδώρημα από γκλεούδι’ (βλ.λ.),

‘τη γ-Κεργιακή γκλεουδιασμα, κουλλούργια στα παιδάκια,
για να χαρούσι ν-τα μικρά τ’ αθώα πλασματάκια.’¹

1.Καζαβής 76

γκλεούδι(ν), (το)¹ ‘το προσφερόμενο γλύκισμα, τράγημα, από ξηρούς καρπούς, συνήθως αμύγδαλα, σύκα, σταφίδες κ.ά.’, φρ. ‘έφερε γκλεούδια τω μ-παιδιώ’. Είναι το μσν. ουσιαστ. (ε)κλεγούδι ‘πράγμα εκλεκτό, αντικείμενο αξίας’ (‘έ-βγαλεν ο σκλάβος αγγειά αργυρά και αγγειά μαλαματένια και ρούχα και έδωσεν της Ρίβκα και γλεγούδια έδωσεν του αδερφού της και της μάνας της’ Κριαράς,Λεξικό λ. εκλεγούδι). Από εκλέγω + κατάληξη -ούδι ή < ουσιαστικό *εκλεγώδιον, κατά τον Ανδριώτη,Λεξ., υποκορ. του αρχ. ουσιαστ. *γέληγ,τα*. Πβ. ‘ιδ.’(Κως,² Σύμη,³ Αστυπάλαια,⁴ Λέρος⁵), *αγλεούγια,τα* (Χάλκη),⁶ *ενγλεούδια*, *ανγλεούδια* (Ρόδος),⁷ *γκλαγούδι* (Σύμη).⁸

1.Καραναστάσης1987,148 2.Σκανδαλ.Λεξ.194 3.Καρανικόλας205 4-5.Ι.Λ. λ. *γλεγούδι* 6. Τσοπανάκης 1949, 43 7-8.Ι.Λ.ό.π.

γκομάς, (ο) ‘το λέρωμα του δέρματος από το *χάρζι* (βλ.λ.) στο *ταμπακχειό*’¹ (βλ.λ.). Πιθ. από ιταλ. *gomma* (< λατ. *gummi* < ελλην. *κόμμιον* ‘κολλώδης ουσία που εκκρίνεται από τον φλοιό δέντρων’).

1.Καραναστάσης 1987,146

γκόρφι(ν), (το) ‘φυλακτό’:

‘κάμε μου γκόρφι γ-και σταυρό, κάμε μου δαχτυλίδι’¹

και γκόλπι,² φρ. ‘είχα ένα γκόλπι από τα χρόνια της γιαγιάς μου’ | ‘μικρό εικόνισμα που κρέμεται στο στήθος, κόσμημα’.³ Από *εγκόλπιον,(το)*, ουσιαστικοπ. ουδέτερο του αρχ. επιθέτου *εγκόλπιος*. Πβ. τους μσν. τύπους *γκόλφι(ν)*, *γκόρφι(ν)*, *κόλφι*, *εγκόρφι* (‘η ρήγισσα διαμάντινο κόλφι είχε στο λαιμόν της’ Κριαράς,Λεξικό λ. *εγκόλπιον*). Επίσης *αγκόρφι(ν)* (Ρόδος),³ *αγόρφι* (Σύμη),⁴ *γκόρφι* (Κως),⁵ *αγκόρφιν* (Κάρπαθος).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ.1965,162 2.Ι.Λ.λ.γκόλφι 3.Κουρζής 293 4.Μιχαλαριά 1,15 5. Σκανδαλ. Λεξ.195 6.Μηνάς, Λεξ.40

γκρεφτή, (η) και *γκρυφτή, κρεφτή* ‘συνήθως σπηλαιώδης αποθήκη προϊόντων σε χωράφια, κατά το δυνατόν μη ορατή’,

‘κι αφ’ τη γκρεφτή μπρούσκο γ-κρασί ν-εφέρα στο φλασκή,
 οι γείτονες να κεραστόυ ν-να δώκου μια ν-ευκή’¹ /
 ‘τ’ αγγειό ζ-ζυμώννει στη γκρεφτή γλυκόπιστο χ-χαρμάνι,
 και παρακαεί άλλο ν-αγγειό μπρούσκο γ-κρασί θ-θα βγάλει’.²

Η λ. από *κρυπτή*, (η), ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *κρυπτός*, το αρχικό γ-από συνεκφώνηση του -ν του άρθρου της αιτιατικής. Πβ. *κρύφτρα*, (η) ‘κρύφτη των σπιτιών που κρύβουν τα κοσμήματά τους’ (Ρόδος),³ *εγκρυφτή*, (η) ‘κρύπτη’ (Καρδάμυνα Κω).⁴

1.Μαυρουδής 41 2.Μαυρουδής 39 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,305 4.Σκανδαλ.Λεξ.240

γκρύβγω¹ ‘κρύπτω’, φρ. ‘γκρύψε το να μη ν-το δει κάνας’. Από αρχ. *εγκρύπτω* ‘κρύπτω εντός’. Πβ. *γκρύφτω*, *εγκρυφτή*, (η) ‘κρυπτή’ (Καρδάμυνα Κω).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.240

γκρυφτός, (ο)¹ ‘παιδικό παιχνίδι’, φρ. ‘παίζζομε ν-το γκρυφτό;’ Από αρχ. επίθ. *έγκρυπτος*, -ον > *εγκρυφτός* (Καρδάμυνα Κω)² > *γκρυφτός*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.240

γκύλλωμα, (το) ‘αγκύλωση δακτύλων’, γενικά ανικανότητα κίνησης μιας άρθρωσης’, φρ. ‘έχω γκύλλωμα στο μεγάλο δ-δάχτυλο ν-του αριστερού χεριού μου.’ Από *αγκύλωμα* (=αγκύλωση).

γκυλλώννω ‘βλάπτω με την επήρεια κακού πνεύματος’, φρ. ‘επήε, λ-λέει, στο Παλλιόκαστρο...και επήα γ-κ’εφέρα ν-το σ-σηκωτό, εγκυλλώσα ν-το ν-οι ανεράδες’¹ (=Νεραίδες). Από *αγκυλώνω*. Πβ. *γκελλώννω* ‘αγκυλώνω’ | ‘βλάπτω με την επήρεια κακού πνεύματος’ (Κάρπαθος),² *γκυλλώννω* /-ομαι ‘κάμνω σαν τρελός’ (Ρόδος).³

1.ΣακελλαρίδηςΚ.1982,286, Κουρούνης 1982,423, Χαρτοφύλης 2007,190 2.Μηνάς, Λεξ.240 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,149

γκώμι(ν), (το)¹ ‘παρανόμι, παρατσούκλι’, φρ. ‘έβγαλέ μ-μου γκώμι’. Από *εγκώμιον* ‘επαινετικός λόγος’, κατ’ευφημισμό. Και *γκώμιασμα*, (το) ‘παρανόμιασμα’

1.Παπαδόπουλος 1984,282

γκωμιάζζω ‘δίνω παρατσούκλι σε κάποιον’, φρ. ‘έ ν-έχει η κόρη μου γκώμι και μη ν-τη γκωμιάζζεις.’¹ Από *εγκώμιον* > *εγκωμιάζω* ‘επαινώ κάποιον’, κατ’ευφημισμό.

1.Παπαδόπουλος 1984,282

γκώννω¹ ‘χορταίνω’, φρ. ‘έφαα πολύ γ-και έγκωσα’ | ‘αυξάνω πολύ στις διαστάσεις’, φρ. ‘εγκώσα ν-τα βυζζάκια της’² / ‘γκωμένη ν-ει γ-και πονεί το στήθος της’.¹ Από αρχ. *ογκώω* > *ογκώννω* > *γκώννω*. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος,³ Κως,⁴ Ρόδος⁵), *νγκώννω* ‘φαίνομαι εξογκωμένος’ (Κάρπαθος),⁶ *αγκώννω* (Καστελλόριζο).⁷

1.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3.Δράκος 1983,104 και Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.196 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,149 και Κωνσταντινίδης 215 6.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.137 7. Κομνηνός 74

γλαριά, (τα) ‘ξεφωνητά’, η λ. λέγεται για ανθρώπους που διαπληκτίζονται και φωνασκούν’, φρ. ‘σα γλαριά φωνάζζου γ-για να βάλουσι μ-Πρωτόγερο’,¹ και *γλάρα* (η)² ‘φωνακλού’, ‘έφαέ ν-το ν-η γλάρα’, επίρρ. *γλαριά*, φρ. ‘μάνα μου,

γλαριά που κούεται εκεία κάτω'.¹

1. Παπαδόπουλος 1984, 282 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο, ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γλαρίζω 'φωνασκώ, φωνάζω σαν το γλάρο', φρ. 'ούλλη ν-τη ν-ώρα γλαρίζζει' (φωνάζει και ξεσηκώνει τη γειτονιά).

γλάστρα, (η) το κ. | 'η πόρτα του κτήματος ή η είσοδος κάποιου αγροτικού δρόμου που κτιζόταν με ξερολιθιά, και λεγόταν και *αμπατή*'¹ (βλ. λ.) | 'τοίχος για να μη μπαίνουν ή περνούν τα ζώα'² | 'τοίχος τον οποίο υψώνουν ανάμεσα στην γεωργική και ποιμενική ζώνη, χτίνουν *γλάστρες*', λένε, για να μη μπαίνουν τα ζώα. Ο *γλάστρος*, τα *γλάστρα*= φυτό σαν σπάρτο, από το οποίο θα ονόμασαν το φράκτη και έπειτα τον τοίχο.³

1. Χαρτοφύλης 1984, 240 2. Αρφαράς 1978, 52 3. Παπαχριστοδούλου 245

γλάστρος, (ο) 'αγριόθαμνος που φυτρώνει στην περιοχή του Κοκκινόματου',¹ φυτό αρωματικό με λευκά πεντασέπαλα άνθη που μυρίζουν σαν γιασεμί. Πληθ. *γλάστρα, (τα)*, ετερογενές, επιστημ. *Daphne gnidioides*,² φρ. 'είντα *μυρωδιά* 'να! 'α κοιτάζομε γ-γύρω μας κ' έχει τίποτα γλάστρο μ-που λέσι...'³

/ 'από του γλάστρου τη γ-κορφή γυρεύγει να διαλέξει',⁴

γι' αυτόν που ζητά να πάρει γυναίκα από μεγάλη φαμίλια, χωρίς να διαθέτει και τα ανάλογα προσόντα. Από ιταλ. *glastro*. Κατά το Ι. Λ., είναι το ποώδες φυτό Ίσατις η βαφική (*Isatis tinctoria*), της οικογένειας των Σταυρανθών (*Cruciferae*), η *ίσατις* του Διοσκορίδη (Υλ. Ιατρ. 2, 184 'ή οι βαφείς χρώνται'). Πβ. το νησωνύμιο *Γλαστρονήσι*, βραχονησίδα της Τήλου, που οι κάτοικοι την ονόμασαν έτσι επειδή σ' αυτήν φυτρώνει ο *γλάστρος*.⁵

1. Ιω. Λογοθέτης 127 2. Παπάτσου-Σταμέλου 379 3. Σακελλαρίδης Κ. 1982, 300 4. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 105 5. Σκανδαλίδης, *Ονοματολογική ναυσιπλοΐα στο Ελληνικό Αιγαίο*, Αθήνα 2001, 260

γλενούσα, (η) 'γλοιώδες ψαράκι, σαν τον κωβιό',¹ που δεν τρώγεται, ο ιχθύς *βλένιος* ή *φολίζ*, ο *βλένιος* των αρχαίων που ονομάστηκε έτσι, λόγω του γλοιώδους υγρού με το οποίο επικαλύπτεται (< επίθ. *βλενός*, με μετάθεση τόνου). Πβ. *αγλενούσα* (Χάλκη),² αλλού *γλινού*, *γλινούδα*, *γλίτσης*.³

1. Καραναστάσης 1987, 132 2. Τσοπανάκης 1949, 116 3. Ι. Λ. λ. *γλίτσα*.

γλεντίζω¹ 'διασκεδάζω', φρ. 'παλλιά οι αθρώποι εγλεντούσασι στη ν-Ηλικιωμένη γ-και στο Καζζίνο ν-της Ευτυχίας'. Από τουρκ. *eglenmek*, πβ. και *eglence* 'γλεντζές'. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,² Χάλκη), *γλεντίντζω*, *γλεντώ* (Κάρπαθος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 242

γλεντοκοπό¹ 'γλεντώ, διασκεδάζω συνεχώς, ξεφαντώνω', φρ. 'απής ήρτε γλεντοκοπά'.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γλέπω 'βλέπω',

'όπου θερίζζει καθιστός κι όπου τρυά ολόρτα,

στη φ-φυλακή ν-το β-βάλλουσι γ-και γλέπει αφ' τη μ-πόρτα' (παροιμ.)¹

Πβ. γλέπω 'επιβλέπω' (Ρόδος),² γλέπω 'βλέπω' (Κως).³

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 136 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 150 3. Σκανδαλ. Λεξ. 197

γλήγορι επίρρ. 'γρήγορα', φρ. '...έλα να ννοίξεις γλήγορι, γιατί θα ψοφήσω αφ' το κρύο',¹ άλλοι τύποι στο νισύρικο ιδίωμα: ογλήγορι, φρ. '...φέρτε τους πάνω ο-γλήγορι',² εγλήγορα, φρ. 'όπου χορταίνει με το ν-νου, εγλήγορα φτωχαίνει',³ και ε-γλήγορις.⁴ Από το επίθ. γρήγορος. Ο τύπος γλη- στο Meursius. Πβ. γλήγορα και ρ. γληγορεύομαι 'τρέχω γρήγορα' (Κάρπαθος),⁵ γλήγορις, γλήγορα (Κως),⁶ γλήγορα, γλήγορα (Ρόδος),⁷ γλήγορη(ς), γλήγορη(ς) (Κάλυμνος),⁸ γλήγορα (Καστελλόριζο).⁹

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 26 2. Σακελλαρίδης Κ. 1982, 304 3. Κουρούνης 1987, 406

4. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 5. Μηνάς, Λεξ. 243 6. Σκανδαλ. Λεξ. 197 7. Παπαχρ.

ΛΡΙ, 150 8. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 9. Κομνηνός 84

γλίμπα, (η) 'ακαθαρσία, βρομιά',¹ φρ. 'πάαινε να πλυθείς, πού'σαι ούλλο γλίμπα' / 'ίστα, μέσ' στη γλίμπα 'ν' η κουζζίνα της, 'έ ν-εντρέπεται;!'. Η λ. πιθ. από αρχ. ουσιαστ. γλία, (η) / γλοία 'κόλλα, κολλώδης ουσία' (< ι.ε. ρίζα *glei- 'κολλώ, αλοιφή') από όπου και γλίνη (Π): γλία > γλίνα > γλίμα, με ανομοίωση λ-ν > λ-μ, > γλίμμα, με εκφραστικό αναδιπλασιασμό, > γλίμπα.² Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1. Κουρζής 293 2. Κατά το Ι.Α. από συμφυρμό των ουσιαστικών γλίτσα+λίμπα.

γλίμπης, (ο)¹ όπως και ο γλιμπιάρης (βλ.λ.)

γλιμπιάζω 'λερώνω κάποιον με λίπος'¹ | 'ρυπαίνω',² φρ. 'ωμένα μου, εγλιμπιάσε ν-από τη ν-ανηπλυσκιά'. Από γλίμπα (βλ.λ.) + κατάλ. -ιάζω.

1. Παπαδόπουλος 1909, 85 2. Ι.Α. στη λ. γλίμπα.

γλιμπιάρης, (ο)¹ 'ακάθαρτος, βρομιάρης'. Βλ.λ. γλίμπα.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γλιμπιασμένος, (ο)¹ επίθ. 'ακάθαρτος, λερωμένος', φρ. 'πού 'σου γ-κ' ήρτες γλιμπιασμένος! πάαινε τώρα να πλυθείς!' Παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. γλιμπιάζω (βλ.λ.).

1. Παπαδόπουλος 1909, 85

γλίνα, (η)¹ 'το χοιρινό λίπος βρασμένο, που χρησιμοποιούσαν ως φαγώσιμο ζωϊκό λίπος στο μαγείρεμα και στο ψωμί, που λεγόταν και μύλλα (βλ.λ.). Από αρχ. ουσιαστ. γλίνη, (η) 'ρύπος, γλοιώδης ή κολλώδης λιπαρή ακαθαρσία', πβ. τη γλώσσα της Σούδα 'ότι το γλοιός, ακαθαρσία, βλέννα, πάσα κολλώδης ουσία, κίλλα'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γλιστρίδα, (η) το γνωστό σαλατικό, το φυτό ανδράχνη η λαχανηρά, κ. αντράκλα, επιστημ. portulaca sativa, φρ. 'άμμα πάεις στις Λίμνες, κόψε και μερικές γλιστρίδες να βάλομε στη σ-σαλάτα'. Είναι το μsn. ουσιαστ. γλιστρίδα / γλυστρίδα ('ας τρώγουν αντράκλες, ήγουν γλυστρίδας, όπου κάμνουν σαλάτα' Αγαπ. Γεωπον. 248, Επιτ.), < αρχ. ουσιαστ. εγκλυστρίς (Steph., Du Cange) < εγκλύζω (L-S). Ο τύπος γλι- που επικράτησε, πιθανώς από επίδραση του γλιστρώ. Πβ. γλιστρία (Κάρπαθος),¹ γλιστρίδα (Κως),² Σύμη³, γλιστρία (Ρόδος, Χάλκη).⁴

1. Μηνάς, Λεξ. 243 2. Σκανδαλ. Λεξ. 199 3. Καρανικόλας 207 4. Ι.Α. στη λ.

γλίτσα, (η)¹ 'η λιπαρή και γλοιώδης λάσπη από σκόνη ή καπνιά, που προσκολλά-

ται ανάμεσα σε επιφάνειες'. Η λ. από αμάρτυρο αρχαίο ή ελληνιστ. **γλίσσα*, (η),² πβ. του Ησύχιου *γλία· κόλλα* και *γλιττόν· γλοίον*, ή < μτγν. *λίγδα*, με αντιμετάθεση: η *λίγδα* > η *γλίδα* με σύμφυση με το *λούτσα* 'τέλμα' ή άλλο παρόμοιο, > *γλίτσα*,³ ή πιθανώς αντιδάνειο: αρχ. *γλίνη* > βουλγ. *glinza* > *γλίτσα*.⁴ Πβ. *γλίσσα*, *γλίντσα* (Κάσος),⁵ *γλίντζα*,⁶ *γλίντσα*,⁷ *ογλίσα*,⁸ *γλότσα*⁹ (Κάρπαθος), *γλίδα* (Σύμη).¹⁰

1.Κουρζής 293 2.Ι.Α. στη λ. *γλίτσα* 3.Μάνεσης 128 4.Μπαμπινιώτης, Λεξικό στη λ. 5.Ι.Α. στη λ. 6.Μανωλακάκης 187 7-9.Ι.Α. ό.π. 10.Καρανικόλας 207 και Μιχαλαριά 1,114

γλίτσης, (ο)¹ 'ρυπαρός, ακάθαρτος',

*'στου γλίτση γλίτση τη ν-αυλή
να φήκει μέ να πριάσει σέ'*

που λέγεται από αυτόν που προσπαθεί να μην πάει κοντά του η κακομοιριά και η βρόμα.² Από ουσιαστικό *γλίτσα*, (η) (βλ.λ.). Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,³ Κως⁴), *γλίτσης* (Κάσος).⁵

1.Κουρζής 293 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,88 3.Δράκος 1982,98 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.199 5.Ι.Α. λ. *γλίτσα*.

γλιτσιαζώ 'λερώνομαι υπερβολικά με γλοιώδεις ουσίες', επίθ. *γλιτσιασμένος*, φρ. *'ήρτε γλιτσιασμένος'* / *'το λαήνι μ-που βάλλεις τη μ-μύλλα είναι γλιτσιασμένο'*. Από *γλίτσα* (βλ.λ.) + κατάλ. *-ιάζω*. Πβ. *γλιτσιαζώ* (Κως),¹ *γλιτσιαζώ*, *γλιτσιαζώ* (Κάρπαθος, Κάσος),² *γλιδιάζω* (Σύμη),³ *γλιτσιαζώ* (Κάλυμνος).⁴

1.Σκανδαλ.Λεξ.199 2.Ι.Α. λ. *γλιτσιαζώ* 3.Καρανικόλας 207 και Μιχαλαριά 1,114 4.Δράκος 1982,98 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γλυκάδες, (οι) 'είδος άσπρου σταφυλιού με ρώγες μακρουλές' (φωκιανή ποικιλία).¹

1.Καρναστάσης 1987,170

γλυκιάρης, (ο)¹ 'ο επιληπτικός, ο σεληνιαζόμενος', και παρωνύμιο, φρ. *'στα παλλά χρόνια ήτο στο Μαντράκι ν-ένας που το λ-λέασι Γλυκιάρη ν-αφ' τα Νικιά κι' έκαμνε ν-το χ-χαμάλη...'*² | 'νευρικός, ευέξαπτος', φρ. *'ωμάνα μου, το γλυκιάρη, έπνιασέ ν-το μ-πάλε το γλυκό ν-του'*. Από *γλυκό* (βλ.λ.) + κατάλ. *-iάρης*. Πβ. στην Κάλυμνο ³ *γλυκό* 'νευρική κρίση, πείσμα'.

1.Παπαδόπουλος 1984,282 2.Βεζύρογλου 334 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γλυκίζω¹ (για ρούχα), φρ. *'γκυκίζω τα ρούχα'*. Παλαιότερα στη Νίσυρο οι νοικοκυρές έπλυναν τα ρούχα στα πηγάδια με γλυφό νερό, όπως στο *Πηαούλλι*, και όταν τα έφερναν στο σπίτι τα *γλύκιζαν*, δηλαδή τα ξενέριζαν με το γλυκό νερό της βιστέρνας, φρ. *'α πάρω τα ρούχα να πάω να τα γλυκίσω'*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γλυκοβάλανα, (τα) 'ποικιλία βελανιδιών, σχετικά εύγεστων, που υποκαθιστούν κατά κάποιον τρόπο τη γεύση του κάστανου',¹

*'τη μ-πεινά μ-μας εκόβγασι ν-αμύγδαλα και σύκα,
βρασμένα γλυκοβάλανα, λουμπούνια κι'αγραμίθια'*.²

Το δέντρο *γλυκοβαλανιδιά*, (η). Αντίθ. *πρικοβάλανα*. Είναι το δέντρο *δρυς* η *μαλλωπή* (*Quercus lanuginosa*) της οικογ. των Φηγιδών (*Fagaceae*). Πβ. του Ησύχιου *'ετυμόδρυς· η τας γλυκείας βαλάνους έχουσα'*.³

- 1.Μαυρουδής 123 2.Μαυρουδής 10 3.Ι.Α. λ. *γλυκοβαλανιά*.
γλυκογιός, (ο) θηλ. *γλυκοκόρη*, θωπευτική προσφώνηση, φρ. ‘*ω γλυκογιέ μου /ω γλυκοκόρη μου*’.¹
 1.Καραναστάσης 1987,149
- γλυκοπόρι(ν), (το)** ‘το χωράφι που έχει μεν πορώδες χώμα, αλλά οργώνεται εύκολα’,¹ φρ. ‘*εκεινηδά η πλαγιά ν-ει γλυκοπόργια χωράφκια*’.¹
 1.Καραναστάσης 1987,157
- γλυκό(ν), (το)** ‘νευρική κρίση’, φρ. ‘*έπιασέ ν-το μ-πάλε το γλυκό ν-του!*’, πβ. *γλυκιάρης* (βλ.λ.) | ‘σεληνιασμός’.¹ Η λ. είναι ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *γλυκός*, με σημασία ευφημιστική. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως),² *γλυκόν* ‘επιληψία, σπασμοδικές κινήσεις’(Ρόδος),³ *γλυκό* ‘σεληνιασμός’⁴ | *καλό ή γλυκό*⁵ ‘επιληψία’ (Κάρπαθος), *γλυκό* ‘νευρική κρίση, πείσμα’ (Κάλυμνος).⁶
 1.Παπαδόπουλος 1909,85, ο ίδιος 1984,282 2.Σκανδαλ.Λεξ.200 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,153 4.Μανωλακάκης 187 5.Νουάρος 1932,215 6.Δράκος 1982,98 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- γλύσιμο, (το)** ‘εκχέρωση εδάφους’,¹ φρ. ‘*γλύσιμο θ-θέλει το χωράφι, σα μ-πέτρα ν-ει το χώμα ν-του.*’ Από το ρ. *γλύω* (< βυζαντ.-μσν. *εγλύω* < αρχ. *εκλύω*). Πβ. *γλύσιμον* ‘άντληση’ (Κάρπαθος).²
 1.Ι.Α. στη λ. 2.Μηνάς,Λεξ.247
- γλύσμα, (το)**¹ ‘η εκχέρωση και η μετατροπή του ακαλλιέργητου σε καλλιεργημένο χωράφι’, φρ. ‘*αύριο θ-θα κάμω γλύσμα στον Βοτύλου*’, η ενέργεια και το αποτέλεσμα του *γλύω* (βλ.λ.) | ‘το χωράφι που καλλιεργείται για να φυτευθεί αμπέλι’.² Πβ. και τοπωνύμιο *Γλύσματα,(τα)* στο Μαντράκι.³
 1.Χαρτοφύλης 1984,242 2.Παπαδόπουλος 1909,85 3.Παπαχριστοδούλου 245
- γλύσιμένος, (ο)** επίθ. (για χωράφι) ‘καλλιεργημένος’,
 ‘*για δες τις τάβλες...κάθε μια, ξεχωριστά γλυσμένη, με άλλα δέντρα και σπαρτά τη ν-έχου φ-φυτεμένη.*’¹
 Παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *γλύω* (βλ.λ.).
 1.Μπαλαλάς 1981,108
- γλύτσικας, (ο)**¹ ‘ο λόξυγγας’, φρ. ‘*έτραω γλήορα κ’ έπιασέ μ-με γλύτσικας*’. Από αρχ. *λύγξ* > *λύζικας* > *λύτσικας* (Κως),² > *γλύτσικας*, πιθ. με επίδραση της λ. *γλυκό, γλυκό* (βλ.λ.). Πβ. *λούτσικας*,³ *λουτσάκιας*⁴ και ρ. *λουτσακιάζω /-ομαι*⁴ (Ρόδος), *γλύτσικας* (Αστυπάλαια),⁵ *κλούτσουκας* (Καστελλόριζο),⁶ *λύτσ(γ)κας, λούτσουκας* (Κάρπαθος),⁷ *λούτσικας* (Χάλκη),⁸ *βύτσικας* (< πιθ. *βήχας* + *λύξι-γκας*) (Σύμη).⁹
 1.Κουρζής 293 2.Σκανδαλ.Λεξ.421 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,331 4.Παπαμανώλη 1994,403 5.Καραναστάσης, Αστυπ. 72 6.Κομνηνός 91 7.Μηνάς,Λεξ.484 8.Τσοπανάκης 1949, 47 9.Καρανικόλας 193
- γλυτώννω**¹ ‘σώζω κάποιον, τον απαλλάσσω από κάποιο κακό, από δυσκολία’, φρ. ‘*α δούμε μ-πγοιος θα σε γλυτώσει!*’ Από αρχ. ρ. *εκλυτόω* > μσν. *εκλυτώνω* > *γλυτώννω*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως,² Σύμη,³ Ρόδος,⁴ Καστελλόριζο⁵).
 1.Κουρούνης 1982,443 2.Σκανδαλ.Λεξ.200 3-4.Παπαχρ.ΛΡΙ,162 5.Κομνηνός 84
- γλυφός, (ο)** βλ.λ. *βλυφός*.

γλύω ‘σκάβω βαθιά το χωράφι, το καλλιεργώ για να σπείρω ή να φυτεύσω’, φρ. ‘εγλύσαμε ν-το χωράφι μ-μας στον Βρετού να βάλουμε (φυτέψομε) ν-αμπέλι’ / ‘γιά κόπρισε γιά γλύσε’¹, προτροπή για διαλογή έργου. Άλλοι ιδιωματικοί τύποι: γλυω,

‘(στείλε)...παννί ν-αμερικάνικο, για να του κάμω βράκα, γιατ’η παλλιά ξεσκίστηκε, σα γλυούσε ν-τη γ-Κοφτάκα’²

και εγλυώ:

‘...μάντρες, σπηλάδγια φήκασι, χωράφια δε ν-εγλυούσι.’³

Η λ. από το αρχ. ρ. εκλύω > βυζαντ.-μσν. εγλύω > γλύω, το μσν. ρ. με τη σημασία του ‘σώζω, γλυτώνω’ (‘...και εις του διαβόλου τον δεσμόν καμμία να μη τον γλύσει’),⁴ που διατηρείται αλλού και σήμερα: ‘ο Θεός να γλύσει!’ / ‘να σε γλύσει ο Θεός’.⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,164 2.Μπαλαλάς 1991,64 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,379 4. βλ. Συναξ. ευγεν. γυναικών,62.43 (έκδ.Κ.Κrumbacher,σ.376) 5.Ι.Λ. στη λ.

γλώσσα του παπουτσιού, (η) ‘η λωρίδα του δέρματος που κλείνει το μέρος των κορδονιών’.¹

1.Καραναστάσης 1987,165

γναμμένο μ-πετσι, (το) ‘το δέρμα που είναι βουτηγμένο σε διάλυση χαρζιού’,¹ γναμμένος,(ο) επίθ. ‘επεξεργασμένο τομάρι που έγινε δέρμα’, παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. γνάφω (βλ.λ.). Πβ. γνάμμο ‘η κατεργασία του δέρματος’ (Κάλυμνος),² γναφτό,(το) ‘παπούτσι από κατεργασμένο (βοδινό) δέρμα’ (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,146 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.247

γνάφω¹ ‘βυρσοδεψώ, κατεργάζομαι δέρμα’, φρ. ‘ούλλη ν-τη ν-ημέρα ν-εγνάφασι στο ταμπακχειό ν-τις προβιές’. Από το αρχ. ρ. γνάπτω / κνάπτω (< ι.ε. ρίζα *ken- ‘ξύνω, τρίβω’). Πβ. γνάφω, γνάθω (Κάρπαθος),² γνάφω (Κως,³ Κάλυμνος⁴).

1.Καραναστάσης 1987,145 2.Μηνάς,Λεξ.247 3.Σκανδαλ.Λεξ.200 4.Δράκος 1982, 99 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γνέθω¹ ‘κλώθω το μαλλί, το βαμβάκι σε νήμα’. Από σύμφυρση των νέ[ω+ νή]θω, με πρόθεση -γ-, επειδή η λέξη αρχίζει από ν-(Π). Πβ. ‘ιδ.’ (Ιστριος Ρόδου).²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,153

γνέφω ‘κάνω νόημα, νεύω’, ‘μη ν-εγνέφεις τη ν-ημέρα γ-και μη φ-φουάσαι τη ν-νύχτα’ (παροιμ.),¹ ως προτροπή στις κοπέλες να είναι σεμνές για να αποφύγουν κακοτυχίες. Από το αρχ. ρ. νεύω, με προθεματικό γ-, αναλογικά προς τα ρ. σε-φω, από τον αόρ. έγνεψα-γνέφω, όπως έστρεψα-στρέφω, έβαψα-βάφω, ή εκ+νεύω > εκνεύω > *εγνεύω > μσν. γνεύω < γνέφω.² Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Κάλυμνος,⁴ Ρόδος,⁵ Σύμη⁶).

1.Κουρούνης 1987,406 2.Μπαμπινιώτης,Λεξικό 3.Σκανδαλ.Λεξ.201 4.Δράκος 1982, 99 και Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,153 6.Μιχαλαριά 1,115

γνώμη, (η) ‘οργή, θυμός’, φρ. ‘μάνα μου, γνώμη μ-πού τη ν-έχει!’¹ Πβ. γνώμη ‘σκέψη’ | ‘διάθεση, τρόπος συμπεριφοράς’ (Κάρπαθος),² γνώμη ‘εμμονή σε μια αντίληψη’ | ‘οργή’ (Κάλυμνος).³

1.Παπαδόπουλος 1984,281 2.Μηνάς,Λεξ.248 3.Δράκος 1984,129 και Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

- γνωμάρης, (ο)** ¹ επίθ. ‘θυμώδης, οργίλος’ | ‘πεισματάρης, ευέξαπτος’. Από *γνώμη* (βλ.λ.) + κατάλ. -*άρης*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²
1.Παπαδόπουλος 1909,85 2.Δράκος 1982,99 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- γνωμίζω** ‘θυμώνω, οργίζομαι’, φρ. ‘*εγνώμισα και το ν-εχτύπησα*’ / ‘*μη ν-του μιλάς και γνωμίζεις*’.¹ Από *γνώμη* (βλ.λ.) + κατάλ. -*ίζω*.
1.Παπαδόπουλος 1909,85
- γογγύλες, (οι)** ‘πέτρες ακατάλληλες για χτίσιμο, μόνο για βόθρισμα, μπάζωμα’ φρ. ‘*αχαϊρευτες πέτρες, ούλλο γογγύλες ει*’. Πληθ. του αρχ. επιθέτου *γογγύλος, (ο)* ‘στρογγυλός’, που ανάγεται σε ι.ε. ρίζα **gong-* / **geng-* + επίθημα -*ύλος* που απαντά σε τύπους με παρεμφερή σημασία (*αγκύλος, καμπύλος, στρογγύλος*). Πβ. τα *γογγύλι*, είδος λάχανου με στρογγυλό υπόγειο βλαστό, *γογγύλλω* (αρχ.) ‘στρογγυλεύω κάτι’.
- γομαρ(γ)ιά, (η)** ¹ ‘ένα φόρτωμα ξύλα ή κλαδιά’ | ‘ένα φορτίο’, φρ. ‘*έφερε μια γ-γομαργιά ξύλα γ-και ξανάφνε*’. βλ.λ. *γομάρι*.
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- γομάρι(ν), (το)** ‘φορτίο’ | ‘ένα φόρτωμα/δεμάτι ξύλα ή κλαδιά για τις ανάγκες του νοικοκυριού’,¹
‘*βαρύ γ-γομάρι δ-δε γ-κρατάς, βονί δ-δε ν-ανεβαίνεις*.’²
Είναι το μσν. ουσιαστικό *γομάριν* (‘*είς άνθρωπος φορτωμένος ξύλα ού έτερον τίποτες γομάριν*’ Ασσίζ.361, Επιτ.), < μτγν. ουσιαστ. *γομάριον*, υποκορ. τύπος του αρχ. *γόμενος, (ο)* ‘φορτίο υποζυγίου’ (< *γέμω*).
1.Μαυρουδής 123 2.Καζαβής 55
- γονικός, (ο)** επίθ. ‘αυτός που ανήκει στους γονείς, αυτός που κληρονομεί ακίνητη, συνήθως, περιουσία από τους γονείς του’, φρ. ‘*τα χωράφια πού’χω στο ρ-Ραμό γ-και το σπίτι στο Λαγκάδι ν-είναι γ-γονικά*’ / ‘*το γονικό ’έ χ-χάννεται, μ’ αλήθεια και πληθαίνει*’,¹ που εκφράζει την άποψη ότι τα ελαττώματα που έχουν οι γονείς κληρονομούνται επαυξημένα στους απογόνους. Πβ. και το ‘*γονικό στο γονικό*’, θεσμός εθιμικού δικαίου στη Νίσυρο, σύμφωνα με τον οποίο ‘το θηλυκό πήγαινε στο θηλυκό και το αρσενικό στο αρσενικό’. Έτσι η πρωτοκόρη έπαιρνε την κληρονομιά της μητέρας και όταν δεν υπήρχε δευτεροκόρη, την περιουσία του πατέρα την έπαιρνε ο πρωτογιός.² Η λ. είναι το ελληνιστικό επίθετο *γονικός*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),³ *γονικό, βονικό* ‘κληρονομιά’ (Σύμη),⁴ *ονικό* ‘γονική περιουσία’,⁵ *βονικός*,⁶ *γονικά*⁷ (Κάρπαθος), *γονικός, βονικός* (Ρόδος).⁸
1.Σακελλαρίδης Κ.1983,91 2.Μιλτ.Λογοθέτης1987,199 3.Σκανδαλ.Λεξ.202 4. Καρανικόλας 189,208 και Μιχαλαριά 1,98 5.Νουάρος 1932,374 και Ι.Λ.λ. *γονικός* 6. Μηνάς, Ιδ.Καρπ. 53,54, Ι.Λ. ό.π. 7.Μανωλακάκης 187 8.Παπαχρ.ΛΡΙ,153
- γοννιός, (ο)** ¹ ‘ο πατέρας’, φρ. ‘*α τα πώ πρώτα στο γ-γοννιό μ-μου*’. Στον πληθ., *γοννιοί*, λέγονται και οι δυο: πατέρας και μάνα, φρ. ‘*το παιδί ν-αυτοδδά’έ ν-έχει γοννιούς; ’έ ν-το νεορεύγει κάνας;!*’² Είναι το μσν. ουσιαστ. *γονιός* (‘*με τω γονιώ μας την ευκή*’ Φορτουν.Ε’312, Επιτ.). Από τον πληθυντικό *γονέοι*. Πβ. *γονέος* ‘γονιός’ (Κάρπαθος).³

- 1.Καραναστάσης 1987,162 2. Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης, 3.Μηνάς,Λεξ.249
γουαρνιασμός, (ο)¹ και *γουρνιασμός*² ‘μεγάλος θόρυβος’, φρ. ‘έξαφνα κούει γουαρνιασμό’.¹ Η λ. πιθ. να είναι ονοματοποιημένη ή από τουρκ. *gurgule* ‘θόρυβος, πάταγος’.
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,85 2.Κουρζής 294
γουδί, (το)¹ και *γδί, (το)* ‘κοίλο μεταλλικό, ξύλινο ή μαρμάρινο σκεύος, μέσα στο οποίο κοπανίζουν αμύγδαλα, σκόρδα κ.ά.’,
 ‘το γουδί το γουδοχέρι και το γ-κόπανο στο χέρι’ (παροιμ.),²
 γι’αυτόν που επιμένει στις απόψεις του. Από αρχ. *ιγδίον*, υποκορ. του αρχ. *ιγδής* ‘γουδί’, με αποβολή του *i-* και ανάπτυξη *-ου-*, πβ. *άγλις* > *αγλίον > *γουλί* (Π).
 1.Κοντοβερός 1972,308 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,92
γούλα, (η) βλ.λ. *βούλα*.
γουλέτθα, (η) το κ. ουσιαστ. *γολέτα, (η)* ‘ταχύπλοο σκάφος’,
 ‘βασιλοπούλλα ρμάτωσε ν-ολόχρυση γ-γουλέτθα,
 βάλλει μεταξωτά παννιά και τσάλλενα κατάρτια.’
 (κάλεσμα την παραμονή του γάμου)¹
 Από βενετ. *goleta* ‘ταχύπλοο σκάφος, ημιολία, πάρων, σκούνα’²
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 127 2.Βαγιακάκος,Συμβολή,90
γούλη, (τα)¹ ‘η σάρκα γύρω από τα φατνία των δοντιών’, φρ. ‘πονού μ-με τα γούλη μου’. Από το αρχ. ουσιαστικό *ούλον, (το)*, πληθ. *ούλα, (τα)*, αβέβαιου ετύμου. Πβ. ‘ιδ.’(Κωξ,² Κάλυμνος,³ Σύμη,⁴ Ρόδος,⁵ Τήλος⁶).
 1.Γ.Χαρτοφύλης,ΝισυριακόΛεξιλόγιο(χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.203 3-6.Ι.Α.λ. *γούλος*.
γούλλα, (η) (αλιεία) πληθ. *γούλλες,οι* ‘τα δυο άκρα του σάκου της τράτας’.¹ Από λατ. *gula*, βλ.λ. *γούλα*.
 1.Καραναστάσης 1987,130
γούμενα, (η)¹ ‘χοντρό σκονί για το δέσιμο των πλοίων’, φρ. ‘πέταζε του τη γ-γούμενα για να δέσει το καϊκι’.¹ Από ιταλ. *gùmena* (< βενετ. *gòmena*).
 1.Βεζύρογλου 324
γουνέλλα, (η) ‘γυναικείο επανωφόρι μέχρι τους μηρούς’.¹ Η λ. είναι μσν. (‘η Καλή Χανιώτισσα φορεί γουνέλα μαύρη’ Σαχλ.Β’ΡΜ 516 / ‘την γουνέλα του ψαρά’ Ριμ.Απολλων.418, Επιτ.), < ιταλ. *gonella* (< μσν. λατ. *gunnella* < λατ. *gunna*). Πβ. *γουνέλλα, βουνέλλα, βουνελλούκα* (Κάρπαθος).²
 1.Κουρζής 330 2.Μηνάς,Λεξ.249 όπου *γουνέλλα* ‘φούστα, σάκκος γυναικείας φορεσίας (Σύμη), και κατωϊταλ. *gounedda* ‘φούστα’.
γούπφα, (η)¹ και *γώπφα*² ‘το ψάρι γόπα’, φρ. ‘ήρτε ν-η τράτα του Μιλτιάδη κ’ έφε-ρε γ-γούπφες’. Από το αρχ. ουσιαστικό *βωξ* (συνηρημένος τύπος του *βόαξ*), ε-πιστημ. *βοx* ή *boops*, γόπα, είδος ψαριού που κάνει βοή, > *βόπα* > *γόπα* και *γόπα* (από τον ασυναίρετο τύπο *βόαξ*) > *γόπφα*, με δίπλωση *-π-*, > *γόπφα* - *γούπφα* με κόφωση, ή < αρχ. *βοώπις, (η)* ‘εκείνη που έχει μάτια μεγάλα και στρογγυλά σαν του βοδιού’ (< *βους*+*ωψ, *ωπός ‘όψη, μάτι, πρόσωπο’). Πβ. *γόπφα* (Κάλυμνος).³
 1.Κουρούνης 1982,423 2.Καραναστάσης 1987,131 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γούργια, (η) βλ.λ. βούργια.

γουργούλλα, (η)¹ ‘ο πολυφαγός’, φρ. ‘εγουργουλλάκιασε ν-η γουργούλλα το φαΐ στο άμπε σβήσε!’ Βλ.λ. γουργουλλακιάζζω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γουργουλλακιάζζω¹ ‘πνίγω, σφίγγοντας το γούργουρα (λαρύγγι)’, φρ. ‘έπγιασε ν-το μ-πετεινό ν-αφ’ το γ-γούργουρα γ-κ’εγουργουλλάκιασέ ν-το’ | ‘τρώγω ή πίνω με βουλημία’, φρ. ‘το ρίφι ν-εγουργουλλάκιαζζε ν-νερό’.² Πβ. γουργουλλακιάζζω ‘αγρυπνώ’³ | ‘βυθίζω κάποιον στο νερό και κάμνει γουργουλήθρες’⁴ (Κάλυμνος).

1.Κουρζής 293 2.Κουμέντος 1990,329 3.Δράκος 1982,99 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γούργουρας, (ο) ‘ο λάρυγγας, ο λαιμός’¹ | ‘ο πρόλοβος των πουλιών’,² φρ. ‘πονώ το γ-γούργουρά μ-μου’. Και γούργουλας.³ Λέξη ονοματοποιημένη από τον ήχο γουρ γουρ ή, σύμφωνα με άλλους, από το λατ. *gurgulio*. Οι μαρτυρημένοι σε αρχαιότερους χρόνους τύποι της λ. είναι οι: γέργαθος σε πάπυρο του 2^{ου} μ.Χ. αι. (P,Oxy.741,5) και γύργαθον,(το) σε πάπυρο του 4^{ου} μ.Χ. αι.⁴ Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),⁵ γούργουρας ‘ο λαιμός της λαήνας, πήλινου δοχείου νερού’ (Κάλυμνος),⁶ γούργουθας, βούρβουθας (Ρόδος),⁷ ούργουθας, ούργουθας (Κάρπαθος),⁸ βούρκουθας (Χάλκη).⁹

1.Ι.Λ. λ. γούργουρας 2.Κουρζής 293 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Ι.Λ. λ. γύργαθος 5.Σκανδαλ.Λεξ.205 6.Δράκος 1982,99 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 7.Παπαχρ.ΛΡ1,124 8.Μηνάς,Λεξ.250 9.Τσοπανάκης 1949,30 και Ι.Λ. ό.π.

γούριο, (το)¹ και γούργιο (για αβγό) ‘κλούβιο, χαλασμένο’, φρ. ‘γούργια ’ν’ ν-τ’ αβγά που γόρασες’. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου γούριος (< ούριος), βλ.λ. βουργιάζζω.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γούρνα, (η) ‘πέτρινο ή μαρμάρινο γουδί με πέτρινο ύπερο, συνήθως χοχλάκι, για τη λειοτριβήση αγραμιθιών,¹ να κοπανίζουν λουμπούνια, ρεβίθια, αλάτι χοντρό κ.α.²

‘οπού του μέλλει να πνιεί, μέσα στη γ-γούρνα μ-πνιέται’ (παροιμ.).³

Από μτγν. ουσιαστικό γρόνη,(η) ‘κοιλότητα, γούρνα’.

1.Κοντοβερός 308 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,199

γουρνωτή πατελλίδα, (η) ‘η πεταλίδα που έχει όστρακο με μεγαλύτερη κοιλότητα’.¹

1.Καραναστάσης 1987,132

γραίος, (ο) ‘ο ΒΑ άνεμος, μεγάλης έντασης, ο φόβος και ο τρόμος των θαλασσινών που ήταν στο λιμάνι του Μαντρακιού φουνταρισμένοι’,¹

‘γραίος θα πάρει, χολοσκά (ο καπετάνιος) , το σύνεφο θωρεί,

τρέμει για το καϊκι ν-του, τους κάβους δυναμώννει’.²

Η λ. είναι αντιδάνεια από το μσν. γραίγος < βενετ. *grego* < ιταλ. *greco* (*vento*) ‘ελληνικός (άνεμος), που πνέει από την Ελλάδα’.³

1.Μαυρουδής 123 2.Μαυρουδής 24 3.Μπαμπινιώτης,Λεξικό, λ. γραίγος.

γραίτσα, (η)¹ ‘η πολύ γριά’. Από επίθ. γραίος ‘γεραιός’, θηλ. γραία > γραίτσα, αναλογικά προς το θεία-θείτσα.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γράνα, (η) ‘βυθός πλούσιος σε αλιεύματα, και ασφαλής για ψάρεμα με γρίπο’,¹
 ‘ξεθεωμένοι αφ’ τα κουπιά στη γράνα θ-θα καλάρου,
 με τη ρ-ρουκχάνα από στεριάς, το γρίπο θ-θα λεβάρου’.¹

Η λ. γράνα,(η) ‘βαθύ αυλάκι, τάφρος’ από σλαβ. *grana* ‘ιδ.’ Ίσως η σημασία της λ. στη Νίσυρο να οφείλεται στο ομώνυμο τοπωνύμιο, *Γράνα*,² επειδή ο βυθός εκεί είναι πλούσιος σε αλιεύματα.

1.Μαυρουδής 20,123 2.Παπαχριστοδούλου 241

γραπφώννω¹ ‘αρπάζω κάτι βίαια, απότομα’, φρ. ‘*εκυνήα ν-το γ-και το ν-εγρά-πρωσε ν-αφ’ το λ-λαιμό!*’, ουσιαστ. *γράφωμα,(το)* ‘απότομη σύλληψη’, παθ. *μτχ. γραπφωμένος*, φρ. ‘*γραπφωμένο μ-μ’ έχει η γρίπη!*’ (με άρπαξε απότομα). Από ιταλ. (*ag*)*grappare* ‘αρπάζω, συλλαμβάνω’ (< *grappa* ‘γάντζος, άγκιστρο’). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γρεπέρω ‘εκρήγνυμαι’ , φρ. ‘*εγρέπαρε ν-το βλήμμα κι’ εσκότωσέ ν-τους*’¹ | ‘*διαρρηγνύομαι, σκάω από τα νεύρα μου*’, φρ. ‘*εκόντεψε ν-να γρεπάρει αφ’ το κακό ν-του!*’ Από ιταλ. *crepare*. Πβ. *κριπέρνω* (Ρόδος),² *κρεπέρω* (Κάρπαθος),³ *κριπέρνω, κριπάρω* (Κάλυμνος).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,303 3.Μηνάς,Λεξ. 445 4. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γρεποήλα, (η) ‘παλιόγρια’.¹ Στον σχηματισμό της λ. συμμετέχει το μsn. *γρε* ‘γριά’, πβ. ως προς το επίθημα *-(ο)ήλα*, και το τοπικό *ζ-ζερβοήλα,(η)*, λ. υποτιμητική για αριστερόχειρα.

1.Κουρζής 294

γρεθίδικος, (ο) , πληθ. *γρεθίδικα,(τα)* ‘ο πρόχειρα κατασκευασμένος’, φρ. ‘*γρεθ-θίδικος είν’ ο τοίχος, στερέωσέ το ν-να μη ν-επφέσει κάτω*’¹ | ‘*αταίριαστος, μη ομοιόμορφος*’² , φρ. ‘*έ γ-κάμνουσι ν-αυτά, γρεθίδικα ν-ει*’ | ‘*επιφάνεια τοίχου ή πατώματος μη λεία, άγρια*’.³ Από τουρκ. *eğreti / iğreti* ‘προσωρινός, έκτακτος’. Πβ. *γρεθίικος* ‘πρόχειρος, επικίνδυνος’ (Κάλυμνος),⁴ *γρεττίδικος* ‘ξένος, πρόσθετος’ (Κως),⁵ *γρεττίδικο* ‘απαλό’ (Σύμη).⁶

1.Πληροφορ.Γ.Χαρτοφύλης 2.Κουρζής 294 3.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ.Λεξ.206 6.Μιχαλαριά 1,117

γρίνα, (η)¹ το κ. *γκρίνια,(η)* ‘διαμάχη, διχόνοια’, φρ. ‘*γρίνα ν-έχουσι μ-με τα κληρονομικά τω, ν-εφαώθησα!*’ | ‘*συνεχές κλαψούρισμα μωρού*’, φρ. ‘*γρίνα ν-έχει το μωρό*’. Και ρήμα *γρινιάζζω* ‘παραπονούμαι συνέχεια, μουρμουρίζω’ | (για μωρά) ‘κλαψουρίζω’. Από ιταλ. *grina* ‘ιδ.’

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γριος, (ο) και *γρος,(ο)* ‘γέρος’,¹ φρ. ‘*γριος είσαι! έ ν-επόκαμες ακόμα!;*’ κατά το *γριά*, αρχ. *γρavs,η* > *γραία* > *γριά*, αρσεν. *γριος* και *γρος*, με σύγηση *-ι-*. Πβ. *γριός* ‘γέρος’ στη Ρόδο.²

1.Κουρούνης 1982,429 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,156, όπου στίχος από δημοτικό τραγούδι ‘*Θεέ, κι ας πέθανε ο γριός κι η γριά η ζαρωμένη*’.

γρίπος, (ο) ‘το διχτυάριο καΐκι’, φρ. ‘*ο Μιλτιάδης έφερνε γ-κάθε μέρα φρέσκα*

ψάργια με το γρίπο ν-του' / 'έρκεται ο γρίπος του Μιλτιάδη' | 'το δίχτυ':

'...με τη ρ-ρουκχάνα από στεριάς το γρίπο θ-θα λεβάρου'.¹

Είναι το μσν. ουσιαστικό γρίππος 'αλιευτικό πλοιάριο' | 'ελαφρό μεταφορικό πλοίο' < μτγν. γρίπος ('εναύλωσεν έναν γρίππον και επήγεν εις την Ρόδον'),² και βενετ. *griro*, ιταλ. *grippo*. Πβ. γρίππος (Κως),³ γρίπος 'συρόμενος δικτυωτός σάκος' (Κάλυμνος).⁴

1.Μαυρουδής 20 2.Κριαράς,Λεξικό,στη λ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.207 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γροικώ βλ.λ. *αγροικώ*.

γρόσι(ν), (το) παλιό τούρκικο νόμισμα μικρής αξίας, που ισοδυναμούσε με το 1/100 της τουρκικής λίρας, πληθ. *γρόσα,(τα)* 'χρήματα', 'έχεις γρόσα, έχεις γλώσσα' / 'έχεις γρόσα, έχεις δόξα' / 'λαλού ν-τα γρόσα' ¹ / 'τα γρόσα κάμνον ν-το γ-γάδαρο μ-παπά',² για τη δύναμη που ασκούν τα χρήματα και γενικά ο πλούτος στον άνθρωπο /

'έχει ανθρώπους δγνο γροσιώ, έχει και τρεις στο γρόσι,

έχει και πέντε στο μ-παρά όπου 'έ ν-έχου γνώση'.³

Από βενετ. *grosso*, μσν.-λατ. *grossus* 'αδρός, πυκνός', επίθετο που χαρακτηρίζει το ουσιαστ. *denarius* 'δηνάριο'(Π).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,94 2.Σακελλαρίδης ό.π.85 3. 'Γνωμαγόρας' τ.99(1951),11

γρότθος, (ο)¹ και *γροθιά,(η)* 'γροθιά, η παλάμη του χεριού με σφιγμένα τα δάκτυλα', φρ. 'να σου δώκω ένα γρότθο ν-να δεις εσύ!' Από *γρόνθος*, αβέβαιης ετυμολογίας, > *γρόθθος*, με αφομοίωση του ένρινου -ν- προς το -θ-, νθ > θθ, και ύστερα θθ > τθ, δεξ *πενθερός-πεθθερός- πετθερός*. Και *γροθιοπατινάδα,(η)* 'το συνεχές γροθοκοπάνημα' < *γροθιοπατινάδα* < *γρόνθος* + *πατινάδα*, κατά τα *μαντινάδα, καντάδα*. Πβ. *γρότθος, γροτσά,(η)* (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι(χειρόγρ) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.142

γρυ επιφώνημα 'ελάχιστος λόγος, τίποτα', φρ. 'γρυ'έ μ-μου 'πε, 'έ ν-ήξερε ν-τίποτι'.

Είναι το αρχ. *γρυ*, 'τον μηδέ γρυ αντιφθεγγόμενον' (Ευστάθ.), λέξη ηχοποιημένη από τον ήχο του *γρύλλου* 'χοίρου', πβ. *γρύζω* 'γρυλλίζω'(για χοίρους) | 'μουρμουρίζω'(για προσ.), λατ. *grunnio* 'ίδ.'

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γρύλλι ¹ θυμούμαι στα παιδικά μου χρόνια στη Νίσυρο, όταν ένα παιδί κρατούσε κάτι στο χέρι που το άλλο δεν είχε, του το έδειχνε επιδεικτικά, τραβώντας με τον δείκτη του χεριού του το κάτω βλέφαρο του ενός ματιού του, λέγοντάς του 'γρύλλι μ-μάτι, 'ε σ-σου δίω', δηλαδή γούρλωσε τα μάτια σου να δεις τι έχω που εσύ δεν έχεις. Από ρ. *γρυλλώννω* < μσν. *γρυλλώνω* 'ανοίγω διάπλατα τα μάτια μου και τα προσηλώνω κάπου'('γρύλλωσ' τα [ενν. τα ομμάτια] όσον έ-χεις' Συναξ.γαδ.299, Επιτ.), < μτγν. ουσιαστ. *γρύλλος* 'γουρουνάκι'.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

γρυλλομμάτης, (ο)¹ το κ. *γουρλομάτης* 'αυτός του οποίου τα μάτια εξέχουν από τις οφθαλμικές κόγχες', φρ. 'γρυλλομμάτης είν' αυτοσδά!'

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γρυλλώννω,¹ και *γουρλώννω,*² 'ανοίγω υπερβολικά τα μάτια', φρ. 'εγρύλλωσε ν-τα

μ-μάτια του, άμμα το ν-είδε ν-ετσά!' Από αρχ. ουσιαστ. γρύλλος (βλ.λ. γρύλλι), κατά τα ρ. σε -ώνω, ενώ ο δεύτερος ιδιοματικός τύπος, γουρλώνω, από γρουλώνω < μσν. γρουλώνω < αρχ. γρύλλος.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

γρωνίζω βλ.λ. (α)γρωνίζω.

γυάλλα, (η)¹ 'τσίγκινος κύλινδρος με γυάλινη βάση, που όταν ακουμπήσει στη θάλασσα βλέπουμε καθαρά τα ψάρια και ό,τι άλλο, και γι' αυτό χρησιμοποιείται για τον εντοπισμό αλιευμάτων', φρ. 'πάρε τη γ-γυάλλα γ-και πάμε ν-να ψαρέψουμε με τη β-βάρκα'. Πβ. γυαλί 'ιδ.' (Κάλυμνος).²

1.Μαυρουδής 124 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

γυαλί ν-του πάγκου, (το) 'εργαλείο που φέρει γυάλινη σφαίρα η οποία κρέμεται πάνω από τον πάγκο του ταμπακειού, με το οποίο γυαλίζουν με προστριβή τα δέρματα'.¹

1.Καραναστάσης 1987,146

γυαλόπετρα, (η) 'πέτρα σαγρέ που χρησιμοποιήθηκε πολύ στην οικοδομή και ιδιαίτερα για την κατασκευή διακοσμητικών στοιχείων και λαμπάδων σε πόρτες και παράθυρα'.¹ Βλ. και λ. γυαλόπετρα.

1.Μαυρουδής 124

γυαλοχαρτάρι 'λειάινω με το γυαλόχαρτο την ανώμαλη επιφάνεια ξύλου'.¹ Το κοινό ουσιαστικό γυαλόχαρτο 'χαρτί με λεπτότατα θρύμματα γυαλιού στη μια επιφάνεια'.

1.Καραναστάσης 1987,173

γύλλος, (ο)¹ 'μικρό πολύχρωμο ψαράκι που κλέβει τα δολώματα χωρίς να πιάνεται', και γυλλομάνα,(η) 'ο μεγάλος γύλλος'.¹ Είναι ο *ιχθύς ιουλίς η τουρκική, iulis turcica*.² Η λ. από το αρχ. αμάρτυρο ουσιαστ. *γύλ(λ)ος, όπως μαρτυρείται στο μτγν. υποκορ. γυλ(λ)ίσκος στη γλώσσα του Ησύχιου και στο συνώνυμο γυλ(λ)άριον.³ Πβ. γύλλτος (Αστυναίαια),⁴ δύλλος (Κάρπαθος, Κάσος),⁵ γύλλα,η (Σύμη, Καστελλόριζο)⁶, δύλος (Ρόδος),⁷ ύλλος (Χάλκη).⁸

1.Καραναστάσης 1987,131 2.Ι.Α. στη λ. γύλος 3-6.Ι.Α.ό.π. 7.Παπαχρ.ΑΡΙ,157 8. Τσοπανάκης 1949,28

γυναικείο, (το) (Νικιά) 'έτσι λένε το ελαφρό, το γλυκό κρασί, που συνήθιζαν να πίνουν οι γυναίκες', φρ. 'ω Μαρία, έλα να πιούμε γ-κρασί γλυκό γ-γυναικείο!' ¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,222

γυρί(ν), (το) 'σειρά, διαδοχή', φρ. 'γυρί σ-σου και γυρί μ-μου' / 'τόρα ήρτε ν-το γυρί μ-μου να παίζω' / 'αμμ'έ ν-ει ν-το γυρί σ-σου, είναι παίζεις!' Είναι το μσν. γυρίν 'ιδ.' ('του χρόνου το γυρίν' Λόγ. παρηγ. Ο755, Επιτ.). Πβ. 'ιδ.' (Κως,¹ Σύμη²), γέρι(ν) στη φρ. 'να πάεις συ στο γέρι μ-μου' (στη θέση μου, αντικαταστάτης) που ο Χριστόδουλος Παπαχριστοδούλου παράγει από το τουρκ. *yer* (Ρόδος).³

1.Σκανδαλ.Λεξ.210 2.Καρανικόλας 213 3.Παπαχρ.ΑΡΙ,139

γύρου γύρου¹ επίρρ. =γύρω γύρω, φρ. 'γύρου γύρου όλοι στη μ-μέση ν-ο Μανώ-

λης'. Πβ. 'ίδ.' (Ρόδος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 158

γυρούλλα, (η)¹ 'ο κύκλος', φρ. 'τα παιδιά κάμνουσι μια γ-γυρούλλα στο χόμα γ-και παίζζουσι', υποκορ. γυρούλλι. Από ουσιαστ. γύρος+κατάλ. -ούλα > γυρούλλα. Πβ. 'ίδ.' (Αγαθονήσι, Κως, Λέρος).¹

1. Ι. Α. λ. γυρούλα.

γυρουλλάς, (ο)¹, θηλ. γυρουλλού, 'εκείνος που γυρίζει εδώ κι εκεί όλη μέρα', πβ. γυρουλλά^dάς, θηλ. γυρουλλά^dού (Ρόδος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 158

γωνιά, (η) 'σιδερένια ορθογώνια γωνία που χρησιμοποιούν οι μαραγκοί για να σημειώνουν πάνω στα ξύλα'.¹

1. Καραναστάσης 1987, 172

γωνιάλλι(ν), (το) βλ. λ. βωνιάλλι.

γώπφα, (η) βλ. λ. γούπφα.

γωπφόδιχτο, (το) 'δίχτυ κατάλληλο για αλίευση γώπας'.¹ Πβ. 'ίδ.' (Πάτμος),² γουππόδιχτο (Αστυπάλαια, Κάλυμνος, Κως, Λέρος, Σύμη),³ γουππόιχτο (Κάρπαθος, Κάσος).⁴

1-4. Ι. Α. λ. γωπόδιχτο

δαβρί(ν), (το) ¹ ‘ραβδί’, φρ. ‘με το δαβρί γ-κνηώ τις όριθες’ | ‘ραβδίζω κάποιον’,² φρ. ‘επάσαρέ ν-του μπόλικο ρ-ραβδί’. Από ραβδί, με αντιμετάθεση φθόγγων. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Αστυπάλαια,⁴ Σύμη,⁵ Καστελλόριζο ⁶), και ρ. δαβρίζω (Κως).⁷

1. Παπαδόπουλος 1909,86, Κουρούνης 1982,447, Κουρζής 294 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 213 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 72 5. Μιχαλαριά 1,119 6. Κομνηνός 7. Σκανδαλ. Λεξ. ό.π.

δαγκώ ¹, δακχώ ¹ ‘δαγκώνω’, φρ. ‘εβιάζουμου μ-πού’ τρωα κ’εδάκχασα τη γλώσσα μ-μου’ /

‘όσοι σκύλλοι με δακχάσα, κουτσουννόρηδες τους είδα’ (παροιμ.).²

Από το ελληνιστ. δακώνω,³ ή < έδακον, αόρ. του δάκνω. Πβ. δακκώ, δακκώνων, δανγώ, δακχώ (Κως),⁴ γιακκώ (Καστελλόριζο, Ρόδος),⁵ βακκώ (Κάρπαθος, Ρόδος, Χάλκη).⁶

1. Ι.Λ. λ. δαγκάζω 2. ‘Νισυριακά Χρον.’ 1,212 3. Χατζιδάκις ΜΝΕ 1,290 4. Σκανδαλ. Λεξ. 213 5-6. Ι.Λ. ό.π.

δακρολόω ‘χύνω δάκρυα’, ρηματικός τύπος που μαρτυρείται από την παθ. μτχ. του παρακειμ. δακρολοημένα, (τα) ‘βρεμένα με δάκρυα’.¹ Από δακρυλογώ (< δάκρυ+λογώ < -λόγος < λέγω), με υποχωρητική αφομοίωση i-o > o-o. Πβ. το συνώνυμο μσν. ρ. δακρυβολώ (‘δακρυβολούσιν τα βοννά, μοιρολογούν οι κάμποι’ Αλφ. Ξεν. Αθ. 20, Επιτ.).

1. Παπαδόπουλος 1909,86 και Καζαβής 184

δαμάζω ‘καταβάλλω, υποτάσσω’,

‘ο Διγενής ψυχομαχεί κ’η γη τότε τρομάζει

κι ο Χάρος που ‘ναι δ-δυνατός το σώμα ν-του δαμάζει’.¹

Από αρχ. δαμάζω. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος, Κως, Καστελλόριζο, Ρόδος),² δαμάδζω (Σύμη),³ δαμάντζω (Αστυπάλαια, Κάρπαθος).⁴

1-4. Ι.Λ. λ. δαμάζω

δαμάλι(ν), (το)¹ και δαμαλάκι² ‘το μικρό μοσχάρι, το νεογέννητο της αγελάδας’, φρ. ‘εγέννησε ν-η αελλιά μας κι ‘έκαμε ν-ένα μ-παρδαλό δ-δαμάλι’. Από μτγν. ουσιαστ. δαμάλιον > μσν. δαμάλι(ν) (< θ. δαμα- του αορ. εδάμασα του δάμνημι).

1. Αρφαράς 1978,43 2. Μαυρουδής 124

δαμιτζάνα, (η) βλ.λ. ταμερτζάνα.

δασκαλειό, (το) ¹ ‘το σχολείο’. Από αρχ. ουσιαστ. δασκαλείον > μσν. δασκαλειόν.

1. Καζαβής 184

δασκαλεύγω¹ ‘διδάσκω, δίδω οδηγίες’, φρ. ‘οπού ‘ναι ν-το κακό το δ-δασκαλεύγει! κ’είπα τού το να μη ν-το γ-κάμνει παρέα, αμμ’ εκείνος πού..!’ / ‘εδασκάλεψε ν-τους ο διευθυντής να προσέχου στη ν-εκδρομή’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

- δασκαλόπουλλο, (το)** ‘μαθητής’, φρ. ‘έ ν-εντρέπεσαι! είσαι και δασκαλόπουλλο.’
- δαύτο** ¹ επίφρ. (με πρόταξη του για) ‘γι’ αυτό, εξ αιτίας αυτού του λόγου’, φρ. ‘για δαύτο γ-κλαίει και ‘έ μ-μερώννει!’ Πβ. τα μσν. επιφρ. γιαύτος, διαύτο(ς) ‘ιδ.’ (‘κοντογροικά το τέλος του; γιαύτος παραμανίζει;’ Θυσ. 490 / ‘διαύτο κλιτή σε δέομαι’ Σκλέντζα, Ποιήμ.3, Επιτ.), και γιαταύτο, από την πρόθ. για+ταύτο, ουδέτ. της αντων. ταύτος (αυτός) (‘γιαταύτο όρισ’ ο Θεός να σας λιθοβολήσουν’). Πβ. επίσης γιαύτο, γιαταύτο ‘γι’ αυτό ακριβώς’ (Κως).²
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.186
- δαφτίζω** ¹ ‘βαπτίζω’, φρ. ‘πότε περιμένετε να δαφτίσετε το παιδί!’ / ‘εδαφτίσαμε ν-το μωρό μ-μας’, < βαπτίζω, με τροπή αρχικού β- > δ-. Πβ. δαφτίζω, γαφτίζω (Ρόδος),² δαφνίντζω (Αστυπάλαια),³ γιαφτίζω (Χάλκη).⁴
1.Καραναστάσης 1987,150 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,161 3.Καραναστάσης,Αστυπ.73 4.Τσοπαννάκης 1949,29,78
- δάφτιση, (η)** ¹ ‘βάπτιση’, φρ. ‘εμείς εκάμαμε ν-τη δ-δάφτιση ν-του αδερφού μου στη Σπηλλιανή’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Αστυπάλαια³), γιαφτίσια,τα (Χάλκη).⁴
1.Καραναστάσης 1987,150 2.Σκανδαλ. Λεξ.215 3.Καραναστάσης,Αστυπ.72 4.Τσοπαννάκης 1949,29,78
- δαφτιστικός, (ο)** ¹ ‘βαπτιστικός’, φρ. ‘δαφτιστικός μου ‘ν’ ο γιος του Περικλή’. Πβ. ‘ιδ.’(Κως),² κ.α.
1.Καραναστάσης 1987,150 2.Σκανδαλ.Λεξ.215
- δ(γ)ειάζζω** ¹ ‘ευκαιρώ, έχω το χρόνο να κάνω κάτι’, φρ. ‘έ ν-εδ(γ)ειάζζω αφ’ τις δουλλιές να ‘ρω στο σπίτι ν-να ποσπερίσομε’ | ‘κενώνω’, φρ. ‘πρέπει να δ(γ)ειάσομε ν-τη β-βιστέρνα ν-να τη γ-καθαρίσομε’. Πβ. αδειάντζω (Κάρπαθος),² (α)δειάζω ‘ευκαιρώ’, άδειαση,(η) ‘ευκαιρία’ (Ρόδος).³
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.46 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,33
- δ(γ)ειάφι(ν), (το)** ¹ και απύρι(ν) (βλ.λ.) ‘το δειάφι’, φρ. ‘επήα στο ν-Άκωλο να φέρω δγείαφι ν-να ραντίσω τ’ αμπέλι μ-που ‘χω στη ν-Τρουλλωτή’. Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. θείον > μσν. θειάφιον (με κατάλ. -άφιον, δεσ εδ-άφιον, ξυρ-άφιον κ.τ.ό.) > θειάφι > θγειάφι > δγειάφι (δγείαφι). Πβ. δγειάφι (Κως),² δειάφη,(η) (Ρόδος),³ δτζάφι (Αστυπάλαια),⁴ δγειάφι, γειάφι (Κάρπαθος),⁵ γιάφη,(η) (< θεάφιον)⁶ (Χάλκη).
1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,144 2.Σκανδαλ.Λεξ.219 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,161 4.Καραναστάσης, Αστυπ.73 5.Μηνάς, Λεξ.219 6.Τσοπαννάκης 1949,35
- δ(γ)ειαφίζζω** ‘απολυμαίνω τα αγγεία του μούστου, καίοντας θειάφι μέσα σ’ αυτά’,¹ και ουσιαστ. δ(γ)ειάφισμα,(το) η ενέργεια του δ(γ)ειαφίζζω.
1.Καραναστάσης 1987,168
- δ(γ)ιαβαθινό, (το)** ‘ποικιλία σύκου μικρού και ελαφρώς ξανθού’, η ονομασία από το τοπωνύμιο Διαβάτης.¹ Η ονομασία του σύκου, με περισσότερη πιθανότητα, μπορεί να προέρχεται από ένα άλλο τοπωνύμιο του Μαντρακιού, το Διαβάτι(ν),² και όχι από τον Διαβάτη, που είναι το ψηλότερο βουνό της Νισύρου και δεν γνωρίζω αν υπάρχουν σκιές σε βουνό με υψόμετρο πάνω από 600μ.
1.Καραναστάσης 1987,143 2.Παπαχριστοδούλου 250

δ(γ)ιάβης, (ο) ‘διαβάτης’ στη λαϊκή νισύρικη ποίηση:

‘α ν-είσαι δγιάβης δγιάβαινε, περαματάρης πέρνα...’¹

Από διαβάτης, με πτώση συλλαβής χάριν του μέτρου, ή από μσν. διάβα(το) ‘διάβαση, πέρασμα’.

1.Κοντοβερός, στο περιοδικό ‘Γνωμαγόρας’ τ. 16(1933),4

δ(γ)ιαβόλα, (η)¹ θηλ. του δ(γ)ιάβολος, φρ. ‘βρε της δ(γ)ιαβόλας το ν-υγιό!’ Πβ. στην Κω μγθ. δ(γ)ιαβολάρα,(η).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάριο (χειρόγρ.)

δ(γ)ιαγύρει απρός. ‘γέρνει η μέρα, βραδιάζει’,

‘τόρα που κλίν’ ο ήλλιος κ’ εδγιάγυρεν η μέρα,

...βγαίνου γ-κοπάδγια στη β-βοσκή, κοπάδγια τα πουλλάκια...’¹

Από *διαγύρω, πβ. το μσν. διαγυρίζω ‘κάνω τον γύρο’ (‘διαγυρίζει [ενν. ο Θεός] τσ’ ουρανούς και φέρνει την ημέρα’ Ιντ.κρ.θεάτρ.Β’34, Επιτ.)

1.Ιω.Λογοθέτης 100

δ(γ)ιάζζομαι ‘χωρίζω το νήμα σε ισομεγέθεις κλωστές και τις τυλίγω στο αντί του αργαλειού’,

‘Παρασκευή το δγιάστηκε, Σαβάτο το ξεφαίνει’¹

| ‘καταγίνομαι στο να υφαίνω το πανί μου στον αργαλειό’,

‘καλαφαντάρη, πάντα σου να δγιάζζεσαι, να φαίνεις,

να μπλέκεις γρίπους και σκοινιά, να νεβοκατεβαίνεις’.²

Είναι το αρχαιοελληνικό ρ. διάζομαι (αποθ.) ‘τοποθετώ, τακτοποιώ τον στήμονα στον ιστό (αργαλειό), αρχίζω να υφαίνω’ (< ιδιάζω /-ομαι ‘ξεχωρίζω μια μια τις κλωστές’ < ίδιος). Πβ. δγιάζζομαι ‘ετοιμάζω το νήμα προς ύφανση’ (Κως),³ γιάντζομαι ‘τοποθετώ τα στημόνια’ (Κάρπαθος).⁴

1.Καζαβής 45 2.Ιω.Λογοθέτης 66 3.Σκανδαλ.Λεξ.220 4.Μηνάς,Λεξ.230 όπου Πολυδ. Ζ’32 ‘σήσαι τον σήμονα ή τα στημόνια, και προφορείσθαι· ούτω γαρ έλεγον οι Αττικοί το νυν διάζεσθαι.’

δ(γ)ιακάβγω ‘παρακάμπω, κάμνω καμπή’ | ‘απομακρύνομαι και δεν φαίνομαι πλέον’ | ‘προσπερνώ και χάνομαι στο βάθος’, φρ. ‘εδγιάκαψε, ν-έ ν-το θ-θωρώ πριο! εχάθηκε’¹ / ‘εδγιάκαψε ν-το καϊκι’² / ‘εδγιάκαψε ν-ο αφφέντης μου’² /

‘άμμα δγιακάψεις τη μ-Πλατριά και πγιάσεις Λιμενάρι,

θα’βγεις εις του Χιστόπουλλου το φονικό νταμάρι’.³

Είναι το αρχ. ρ. διακάμπω⁴ ‘κάμπω, λυγίζω’ | ‘στρέφω κατά διαφόρους διευθύνσεις’. Στα νισύρικά ιδιώματα και διακόβγω, πιθ. με επίδραση του ρ. κόβω, ‘άμμα φύασι γ-και πήανε μ-μακρυνά και δγιακόψανε...’.⁵ Πβ. δγιακάφτω, ντζακάφτω, γκιακάφτω (Κως),⁶ γκάφτω (Αστυπάλαια,⁷ Λέρος⁸), αποκάβγω (Κάρπαθος).⁹

1.Κουρζής 294 2.Παπαδόπουλος 1984,282 3.Μαυρουδής 42 4.Επιφάνιος 6^{ος} αι. μ.Χ. 5.Σακελλαρίδης Κ. 1991,23 6.Σκανδαλ.Λεξ.220 7.Καρναστάσης,Αστυπ.71 8.Γεωργίου 35 9.Μηνάς,Λεξ.124

δ(γ)ιακάμμα, (το) ‘στροφή δρόμου’, φρ. ‘πάνω στο δγιάκαμμα ν-του δρόμου βλέπω το γ-γάδαρο μ-πού’κοφτε’¹ | ‘πέρασμα στροφής δρόμου, ώστε να μη φαίνο-

μαι' φρ. 'κι ως ήτο ν-ο δρόμος δγιακάμματα, δγιακάμματα, ...'ε ν-εθώρου ν-άθρωπο'.² Από δ(γ)ιακάβγω (βλ.λ.). Πβ. δγιακάμμα (Κως).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,23 2.Σακελλαρίδης ό.π. 96 3.Σκανδαλ.Λεξ.220

δ(γ)ιακονιά, (η) 'το ψωμί που μοίραζαν κυρίως στους φτωχούς κάθε Σάββατο, όταν ξεφούρνιζαν τα ψωμιά'.¹ Είναι η μσν. διακονία,(η) /-ιά, δικονία 'υπηρεσία μοναχού' | 'ορισμένη ποσότητα τροφής που παρέχεται ημερησίως σε μοναχούς' ('εκάστω ισοστάθμιον την διακονίαν δίδουν' Παϊσ., Ιστ. Σινά 955, Επιτ.), < αρχ. ουσιαστ. διακονία,(η). Πβ. δγιακονιές,(οι) 'τα κομμάτια της πίτας που μοίραζαν στη γειτονιά το Σάββατο' (Κως),² διακονία,(η) 'ζητιανιά' (Ρόδο).⁴

1.Καραναστάσης 1987,175 2.Σκανδαλ.Λεξ.220 3.Μιχαλαριά1,123 4.Παπαχρ.ΛΠΙ, 165

δ(γ)ιακονιάρης, (ο) 'ζητιάνος',¹ πληθ. δ(γ)ιακονιάρηδες 'οι τακτικοί ζητιάνοι που έβγαιναν στη βόλτα ορισμένη μέρα και ώρα και τους περίμεναν οι νοικοκυρές'.² Η λ. ήδη μσν. ('απού το κτύπο σου θαρρώ πώς να 'σαι διακονιάρης' Κριαράς,Λεξικό στη λ.). Πβ. δγιακονιάρης (Κως),³ δντζακονιάρης (Αστυπάλαια).⁴

1.Κουρζής 294 2.Κουμέντος 1987,19 3.Σκανδαλ.Λεξ.220 4.Καραναστάσης, Αστυπ.73

δ(γ)ιακονώ¹ και διακονέβγω² 'επαιτώ', φρ. 'κάθε μέρα γυρίζει στα σπίτια και διακονέβγει' / 'στη γ-γωνιά ν-εκάθετο γ-και διακονέβγε'. Πβ. δγιακονεύγω, δγιακονιούμαι (Κως),³ γιακονώ (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 294 2.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.220 4. Μηνάς,Λεξ.228

δ(γ)ιάκος, (ο) αντί διάκονος 'βαθμός ιεροσύνης' | 'ο εγγράμματος και γνώστης εκκλησιαστικών', 'πας ο γνωρίζων γράμματα καλείται διάκος και η γυνή αυτού διακόνισσα',¹

'θέλει παπά θλιούμενο και δγιακό μ-πικραμμένο,
για να διαβάσει το χαρτί ν-το παραπονεμένο'.²

Πβ. γιακος (Κάρπαθος,³ Χάλκη⁴).

1.Παπαδόπουλος 1909,86 2.Καζαβής 79 3.Μηνάς,Λεξ.228 4. Αυτηκοΐα

δ(γ)ιαλαλημός, (ο) 'ανακοίνωση, πληροφόρηση', και 'βγάλω δ(γ)ιαλαλημό' = 'βάζω το διαλαλητή', φρ. '...κι αύριο θ-θα βγάλομε δγιαλαλητή'¹ / 'πγοιος κούει το δγιαλαλημό, ακούσετε μικροί, μεγάλοι, ήρτε ν-το ασβεστάδικο μ-πίσω εις το λιμάνι'.²

Στο Μαντράκι ο δγιαλαλημός γινόταν ψηλά από το Κάστρο που περιβάλλει την Ιερά Μονή της Σπηλιανής, από διάφορες τοποθεσίες της ανόδου προς το Μοναστήρι, έτσι που ο διαλαλητής να ακούγεται σε όλο το Μαντράκι, στις γειτονιές του Ποταμού, του Πηαουλιού και στο Λαγκάδι.¹ Η λ. από το διαλαλημός, πβ. το μσν. διαλαλισμός 'διακήρυξη' (Ιντ.κρ.θεάτρ.Α'28, Επιτ. στη λ.), αναλογικά με ουσιαστικά σε -ισμός, και στην Κάρπαθο³ γιαλαλημός.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,60 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,381 3.Μηνάς,Λεξ.228

δ(γ)ιαλάλης, (ο) 'ο δημόσιος κήρυκας',¹ ντελάλης, που παλαιότερα χρέη δγιαλάλη έκαμνε ο δηπότατος (νεωκόρος) της εκκλησίας,² φρ. 'μωρή, σώπα να κούσω εί-

ντα 'μ' που³ *δγιαλαλεί ο δγιαλάλης*'.¹

1. Παπαδόπουλος 1984,282 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991,60 3. *είντα είναι που > είναι 'ν' που > είναι 'μ' που*

δ(γ)γιαλαλώ¹ και *δ(γ)γιαλαλίζζω*² 'διαλαλώ, κηρύττω', για τον δημοτικό κήρυκα, φρ. *'κάθε Σάββατο δγιαλαλούσε ν-η Γιαννάρα αφ' το Κάστρο γ-καί 'κουε ν-ούλλη η Νίσυρος!'* / *'μουρέ, σόπα να κούσω που δγιαλαλίζζου'*.³ Πβ. *δγιαλαλώ, κκιαλαλώ* (Κως).⁴

1. Καραναστάσης 1987,154 2. Παπαδόπουλος 1909,86 3. Καζαβής 184 4. Σκανδαλ. Λεξ,221

δ(γ)ιαλέω¹ κ. 'διαλέγω, κάνω επιλογή, ξεχωρίζω', φρ. *'δγιάλεξε ό,τι φουστάνι σσου ρέσει'* / *'δγιαλέω το κριθάρι'*, < *διά+λέγω* 'διαλέγω'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

δ(γ)ιαλεώνας, (ο)¹ 'διαλογή, διάλεγμα', το κ. *διαλεγώνας* 'αυτός που διαλέγει' (< *διαλέγω+κατάλ. -ώνας*), φρ. *'στο δγιαλεώνα θ-θα σε βάλομε; πάρε ό,τι θωρείς και μη μ-μιλάς'*.

δ(γ)ιαλύζομαι 'χτενίζομαι',

'βρίσκω μια ν-Εβριοπούλλα γ-και διαλύζζετο,

*καθρέφτη ν-είχε μπρος της κ'εστολίζζετο'*¹

/ *'δω'μ-μου τη δγιαλίστρα ν-να δγιαλιστώ'*.² Από **διαλύζω /-ομαι*, που σχηματίστηκε από τον αόριστο *εδιάλυσα* κατά το *επότιστα-ποτίζω* κ.τ.ό. Η γραφή *διαλύζω /-ομαι* πιθανώς με επίδραση του συνώνυμου *χτενίζω /-ομαι*. Πβ. *γιαλύντζω / διαλύντζω* 'ξεμπερδεύω τις κλωστές του στημονιού' (Κάρπαθος),³ *διάλα, (η) 'η χτένα', διαλύζω τα μαλλιά = τα χτενίζω* (Ρόδος).⁴

1. Κοντοβερός, στο 'Γνωμαγόρας' τ. 32(1934),4 2. Παπαδόπουλος 1984,282 3. Μηνάς, Λεξ, 229 όπου και στο Du Cange *διαλίζεν*, και Somav. *ξεδιαλίζεν* 4. Παπαχρ. ΛΡ1,165

δ(γ)ιαλυστήρα, (η)¹ 'χτένα, τσατσάρα', και *δγιαλίστρια, (η)*, φρ. *'δω'μ-μου τη δγιαλίστρια να δγιαλιστώ'*² (βλ.λ. *δγιαλύζομαι*). Πβ. *γιαλυστήρα, (η)* 'ξύλινο όργανο με το οποίο ξεχωρίζουν τις μπερδεμένες κλωστές του στημονιού' (Κάρπαθος).³

1. Καζαβής 184, Κουρζής 330 2. Παπαδόπουλος 1984,282 3. Μηνάς, Λεξ,229

δ(γ)ιαόλια, (τα)¹ 'νεύρα', φρ. *'επιγάσα ν-το μ-πάλε τα δγιαόλιά του!'* Πβ. και στη Ρόδο² *διαόλιο(ν)*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1,166

δ(γ)ιαολόπιστος, (ο)¹ επίθ. 'που πιστεύει στο διάβολο', φρ. *'για δε το δγιαολόπιστο, είναι μ-που μου κατάφερε!'* Πβ. *γιαολόπιστος* (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ,231

δ(γ)ιαολογιός, (ο)¹ 'διαβόλου γιος', υβριστική έκφραση, φρ. *'έστειλά το γ-για δουλειά, κι'ακόμα να'ρτει ο δ(γ)ιαολογιός!'* / *'έλα'δω, δγιαολογιέ, και 'α σε σκιάζω 'γω καλά!'*

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

δ(γ)ιάρτωμα, (το)¹ 'τακτοποίηση' | 'ετοιμασία', το αποτέλεσμα του *δγιαρτώννω* (βλ.λ.), φρ. *'δγιάρτωμα θ-θέλει το σπίτι'* | 'επιδιόρθωση', φρ. *'δγιάρτωμα θ-θέλει το*

σακχάκι σ-σου στο ν-νόμο, πάρε το στο ρ-ράφτη να το διαρτώσει'. Από το κ. ουσιαστ. *διόρθωμα, (το)*, με επίδραση της πρόθεσης *διά*. Πβ. *διάρτωμα* (Ρόδος).²

1.Κουρζής 294 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,166

δ(γ)ιαρτωμένος, (ο) επίθ. 'διορθωμένος, τακτοποιημένος', φρ. 'δγιαρτωμένο ν-έχω το σπίτι' | 'έχω φάει', φρ. 'δγιαρτωμένος είμαι' (=έχω φάει),¹ παθ. μτχ. *παρακεμ.* του ρ. *δγιαρτώννω* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

δ(γ)ιαρτώνω ¹ 'διορθώνω, τακτοποιώ' | 'ετοιμάζω', φρ. 'δγιάρτωσε το σπίτι γ-κ' είναι ν-άνω κάτω' / 'εδγιάρτωσά το γ-κι έφνε γ-για το χωράφι' | (για προσ.) 'σωφρονίζω, τιμωρώ', φρ. 'καλά! 'έ θ-θα 'ρτεις στο σπίτι! 'α σε δγιαρτώσω εγώ καλά!' Από *διορθώνω*, με επίδραση της πρόθεσης *διά*. Πβ. *διαρτώννω* (Ρόδος).²

1.Κουρζής 294 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,166

δ(γ)ιάστελλα, (τα) της μονής του παραδοσιακού σπιτιού 'οι δυο ξύλινοι στύλοι, ο ένας στο ένα άκρο του κρεβατιού στο προσκέφαλο, και ο άλλος στο σημείο όπου αρχίζει η *μουσάντρα* (βλ.λ.). Τα άνω άκρα των *δ(γ)ιαστελλών* είναι στερεωμένα στα κορφάδια της στέγης'¹, | 'τα πλάγια της εισόδου του παραδοσιακού σπιτιού, πάνω στα οποία στηρίζεται το ανώφλι'.² Πβ. στην Κάρπαθο *διάστελα* ή *διάστυλα, (τα)* λένε τους στύλους της ωραίας πύλης του ναού,³ που είναι το μsn. *διάστυλον*, στον πληθ. 'οι στύλοι που διαχωρίζουν το ιερό βήμα από τον κυρίως ναό' ('οι Τούρκοι ερίζαν διάστυλα και τα κονίσματά του' Τζάνε, Κρ.πόλ.235, Επιτ.) < μτγν. *διάστυλον*.

1.Καραναστάσης 1987,152 2.Στρίκης 338 3.Μηνάς,Λεξ.262

δ(γ)ιάφορο, (το) ¹ 'κέρδος, ωφέλεια, τόκος', φρ. 'θα φάει η ζ-ζημιά το δγιάφορο',² για εργασία που όχι μόνο κέρδος δεν απομένει, αλλά ούτε και ο τόκος των κεφαλαίων δεν είναι δυνατό να αποδοθεί. Και σε αρνητικές προτάσεις 'έ μ-με νοιάζει και ούτε έχω δγιάφορο'. Είναι το μsn. ουσιαστ. *διάφορον, (το)* 'τόκος' | 'κέρδος' ('έδωσάμεν όλο το χρέος και το διάφορον και εξέχρωσάμεν το ρουφέτι' Συναδ.φ.72 / 'δι'ολίγον διάφορον τιμήν άνθρωπος χάνει' Κορων., Μπούας126, Επιτ.), < αρχ. *διάφορον*. Πβ. 'ιδ.'(Κάλυμνος, Ρόδος, Καστελλόριζο), *δγιάφορο* (Κως).³

1.Κουρζής 294 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,105 3.Σκανδαλ.Λεξ.222

δ(γ)ιομούρης, (ο) 'διπρόσωπος, δόλιος', 'έ ν-τό'λεα πως είσαι'τσα *δγιομούρης!* *άλλα έλεες εμένα κι' άλλα του αδερφού μου*, και *διμούτσουνος*,¹ από *δυο(δics)+μούρη* / *δυο(δics)+μουτσούνα* (βλ.λ.). Πβ. *δίμουρος* (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,44 2.Μηνάς,Λεξ.264

δ(γ)ιοματάρης, (ο) 'ευγενής, άξιος, κοσμογυρισμένος',¹

'κοιμήθου, γιέ μου καλογιέ, και γιε μου *δγιοματάρη*'.

Η λ. από *ιδίωμα, (το)*,² πβ. *διωματάρης* 'ωραίος, περήφανος', *διώμα, (το)* 'εμφάνιση' | 'υπερηφάνεια' (Κάρπαθος).³

1.Παπαδόπουλος 1909,86, Καζαβής 184 2.Κοραής 2,160 3.Μηνάς,Λεξ.266

δ(γ)ιοιάκι(ν), (το) ¹ 'η λαβή του τιμονιού του καϊκιού ή της βάρκας', φρ. 'βάλε το *δγιοιάκι* στο τεμόνι ν-της βάρκας' / 'γύρισε ζ-ζεργβά το *δγιοιάκι* ν-να μη ν-

- τρακχάρουμε.' Από το μσν. *οιάκιον* (< αρχ. *οίαζ, ο*). Πβ. *γοιάκιν, δοιάκιν* (Κάρπαθος).²
- 1.Καραναστάσης 1987,135 2.Μηνάς,Λεξ.248,266
- δε** 'δες, ιδές', φρ. 'πάαινε δε, γυρίζζει ο μύλος του Παρτένη;',¹ σε κάποιον που έλεγε υπερβολές, ανοησίες και δεν γινόταν πιστευτός / 'για δε μπα στεγνώσα ν-τα ρούχα, να τα μαέγω'.
- 1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,256
- δε και πε**¹ (=δες και πες) , δηλαδή κοίταζε πρώτα, σύγκρινε πράγματα, πρόσωπα ή καταστάσεις και ύστερα να μιλήσεις, να πράξεις, να πάρεις απόφαση.
- 1.Κουμέντος 1987,16
- δειλιώ**¹ 'είμαι δειλός, διστάζω, φοβούμαι', φρ. 'θέλω να σου το πω και δειλιώ' / 'δειλιιά να κλουμπήσει γιατί είναι, λ-λέει, κρύα η θάλασσα'. Από δειλιώ. Πβ. *δειλιάζω, γειλιάζω* (Ρόδος),² *δειλιώ, γειλιώ* (Κάρπαθος).³
- 1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,162 3.Μηνάς Λεξ.258
- δει(ν), (το)**¹ 'όψη, εμφάνιση' | 'χαρακτήρας', φρ. 'και το δει μ-παρηγοριά'ναι' / 'ω μάνα μου, φοούμαι το δει ν-του!'/εθώρει μ-με μ' ένα δ-δει! εφοήθηκά το!'/ 'μάνα μου, δει μ-που'χει αυτοσδά!'² / 'φαίνεται από το δει γ-καλός άνθρωπος'² / 'από το δει ν-να το γ-καταλάβεις'.² Από *ιδείν*. Πβ. *δει(ν),ει,(το)*(Κως),³ *ιδεί,(το), ει,διώμα,(το)* (Κάρπαθος),⁴ *ειν,(το)* (Χάλκη).⁵
- 1.Καζαβής 184, Κουρζής 294 2.Παπαδόπουλος 1909,86, ο ίδιος 1984,283 3.Σκανδαλ. Λεξ. 216 4.Νουάρος 1932,29,353 και Μηνάς,Ιδ.Καρπ.127 5.Τσοπανάκης 1949,79
- δείξα, ποίξα, (ο)η)**¹ έκφραση νισύρική, γι'αυτόν ή γι'αυτήν που βαρύνεται με πολλά, που σέρνει πολλά στην πλάτη του/της,
- κι όσοι το ζέρου ν-το κρυφό, το στόμα ν-τω ν-αννοίξα,
γ-κι'όλλοι μιλού ζοπίσω σου τη δ-δείξα και τη μ-ποίξα'.²
- Από το επίθ. *δείξ(ι)ος*, -α, -ον < μέλλ. *δείξω* του *δείχνω*, και το επίθ. *ποίσος*, θηλ. *ποίσα, ποίξα*, κατά το *δείξα*, μόνο στη φράση 'ο *ποίσος*, ο *δείξος*', αυτός που απειλεί ότι θα μας κάνει κάτι και θα μας δείξει (τιμωρήσει), < μέλλ. *ποίσω* (< αρχ. *ποιήσω*).
- 1.Κουρζής 294 2.Μπαλαλάς 1981,137
- δειοποίηση, (η)**¹ αντί *ειδοποίηση*, με αντιμετάθεση συμφώνου (βλ.λ. *δειοποιώ*), φρ. 'ήρτε μ-μου *δειοποίηση* ότι έχω πάκο αφ' τη ν-Αμερική'. Και *δοποίηση*.¹
- 1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- δειοποιώ**¹ αντί *ειδοποιώ*, με μετάθεση συμφώνου, δεξ *δείωλο* (< *είδωλο*), φρ. 'δειοποίησέ το ν-να ρει γλήορις'. Και *δοποιώ*.¹ Πβ. 'ιδ.' (Κως).²
- 1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- δείχτω**¹ 'δείχνω, φανερώνω', φρ. 'δείξε μου το φ-φίλο σ-σου να σου πω πγοιος είσαι' / 'γιάντα 'έ μ-μου δείχτεις είντα μ-που βαστάς;'. Από τον αόρ. *έδειξα* του αρχ. ρ. *δεικνώ*, κατά το *έτεξα-τίκτω*. Πβ. 'ιδ.' (Κως),² *δείχνω, είχνω* (Κάλυμνος).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.217 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

- δειώλο, (το)** υβριστικά ‘άσχημος’, φρ. ‘κακομοίρα, σα δ-δειώλο μ-μου φαίνεσαι’¹ / ‘είντα στέκεσαι μπρος μου σα δ-δειώλο!’¹ / ‘‘έ ν-έχει ένα ν-όμορφο μ-πάνω της, δειώλο ν-ει!’ Από είδωλο, με μετάθεση συμφώνου, όπως ειδοποιώ-δειοποιώ. Πβ. γείωλο ‘έκτρωμα, άσχημος και κοντός άνθρωπος’ (Κάρπαθος),² δειώλο (Χάλκη, Ρόδος³).
1. Παπαδόπουλος 1984,282, Κουρζής 330 2. Μηνάς, Λεξ.220 3. Παπαχρ. ΛΡ1,162
- δεμάτι(ν), (το)** ‘αγκαλιά από σπαρτά δεμένα περιμετρικά με σπάρτους’, φρ. ‘εκοπανίσα β-βασουλλιές και ροβιθιές δεμάτια...’¹ / ‘εγμώσα ν-το ν-αλωνότοπο μ-με δεμάτια κριθάρι’. Στα Νικιά τα δεμάτια των σταχυών ήταν ισομεγέθη, και ήταν το μέτρο της απόδοσης των θεριστών, φρ. ‘εκόψαμε ν-εξήντα δεμάτια σήμερα αφ’ το Καμπί μ-μας’.² Από το μsn. δεμάτιον, υποκορ. του δέμα, το. Πβ. εμάτιν, πληθ. εμάδια (Κάρπαθος).³
1. Μαυρουδής 38,124 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982,213 3. Μηνάς, Λεξ.279
- δεματιστής, (ο)**¹ πληθ. δεματιαστάδες² ‘οι εργάτες που είχαν την ευθύνη να δένουν σε δεμάτια τα στάχυα που άφηναν οι θερίστριες σε λητάδια (βλ.λ.), και να τα κουβαλούν στη συνέχεια’, φρ. ‘αύριο θ-θα πάω με τη ν-αργατεία ν-του Π. για δεματιστής’.²
1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,213 2. Χαρτοφύλης 1984,243
- δεματόσκoiνο, (το)** (Νικιά) ‘μακρύ και λεπτό σχοινί με το οποίο ο δεματιστής έδενε δυο δεμάτια μαζί, για να τα μεταφέρει σε μεγάλη απόσταση από το μέρος του θερισμού’.¹
1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,213
- δεμάτσι(ν), (το)** ‘δεμάτι που αποτελείται από 4-5 χειρόβολα’, ‘εσύ κακό χ-χειρόλο κι εγώ κακό δ-δεμάτσι’ (παροιμ.),¹ γι’ αυτόν που μας συμπεριφέρεται άσχημα και του ανταποδίδουμε τα ίδια. Από δεμάτι(ν) (βλ.λ.) με τσιτακισμό.
1. Σακελλαρίδης Κ. 1983,145
- δεμέλλης, (ο)** βλ.λ. γεμέλλης.
- δεξής, (ο)**¹ επίθ. ‘ο δεξιός’, και δεξύς, -ιά, -ί, φρ. ‘εχτύπησα στο δ-δεξή μ-μου άγκωνα’ / ‘με το δεξί χ-χέρι γ-κάμνομε ν-το σταυρό μ-μας’.
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό, Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- δεπέτσι(ν), (το)** ‘κοντογούνι (γελέκι) που φορούσαν οι Νισυριές με την παλιά ενδυμασία. Οι Νικιάτισσες προτιμούσαν πάντοτε σχεδόν πράσινο χρώμα. Κατασκευαζόταν από ατλάζι, ‘...τα πράσινα δεπέτσια της, τη ν-άσπρη ν-τη μ-ποδγιά ν-της...’.¹ Η λέξη ετυμολογείται από το ιδιωματικό τουρκικό *depecik* ‘ονομασία διακοσμητικού στοιχείου, μοτίβου χαλιού’.² Πβ. στην Καρδάμαινα της Κω³ *διπέτσι* ‘χράμι, κιλίμι’.
1. Ιω. Λογοθέτης 131 2. Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ* 3. Σκανδαλ. Λεξ.229
- δέρ(ν)ω** ‘κτυπώ, ραβδίζω’, φρ. ‘α σε δέρω θέλει! μη λ-λέεις άχρεια!’ Είναι το αρχαίο ρ. *δέρω*, που ανάγεται σε ι.ε. ρίζα **der-* ‘γδέρνω, σχίζω’. Πβ. *γέρνω*

(Κάρπαθος),¹ *δέρνω*, *γέρνω* (Ρόδος),² *δέρνω*, *περιδέρνω* ‘περιπλανιούμαι’ (Κως),³ *έρνω* (Κάλυμνος).⁴

1. Μηνάς, Λεξ. 223 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 163 3. Σκανδαλ. Λεξ. 219 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

δεσάτσι(ν), (το) ¹ και *δεσάκχι(ν)*, ² *δισάκχι(ν)* ³ ‘δισάκκι, διπλό πάνινο σακκίδιο (ταγάρι) που το έφεραν στον ώμο με θήκη μπρος πίσω και το φόρτωναν στο σαμάρι του γαϊδάρου’,²

‘κι έχου μ-μέσ’ στο δεσάκχι ν-τω μπουστί, ψωμί γ-κ’εσένα’.⁴

Από το μτγν. *δισάκκιον*, λ. μαρτυρημένη σε πάπυρο του 2^{ου} μ.Χ. αι. (PFay347) και υποκορ. *δισακκίδιον* (ΡΟΧΥ 741,2, L-S στη λ.). Πβ. *δισάκκι* (Κως),⁵ *γισάκκιν* (Ρόδος),⁶ *ισάτσι* (Κάλυμνος).⁷

1. Καραναστάσης 1987, 177 2. Χαρτοφύλης 1984, 241 3. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 92, Αρφαράς 1978, 37 4. Μπαλαλάς 1981, 56 (ο λόγος για το *χαραπά*) 5. Σκανδαλ. Λεξ. 229 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 170 7. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

Δευτερόλης, (ο) ¹ έτσι λένε τον μήνα Ιούλιο, φρ. ‘ο Δευτερόλης που ποθερίζουν ν-ούλλοι, όσοι έχουσι, γ-και μαέβγουν γ-και τ’ αμύγδαλα’ ² / ‘Δευτερόλης, χασκόμηνας, λωνεντής’,³ ονομασίες και χαρακτηρισμοί του Ιουλίου, που λέγεται και *Αλωνάρης* (βλ. λ.). Είναι ο μσν. *Δευτεροούλης* (Βαρούχ. 20, Επιτ.) < *Δευτεροϊούλης* < *δέυτερος* + *Ιούλης*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,⁴ Αστυπάλεια,⁵ Χάλκη,⁶ Ρόδος ⁷), *Δευτεροούλης*, *Δευτερόλης* (Κάρπαθος)⁸

1. Παπαδόπουλος 1984, 282 και Καρπαθίου 1996, 412, Κουρζής 294 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 48 3. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 102 4. Σκανδαλ. Λεξ. 219 5. Καραναστάσης, Αστυπ. 73 6. Τσοπανάκης 1949, 79, 124 7. Παπαχρ. ΛΡΙ, 164, Παπαμανώλη 1994, 386 8. Μανωλακάκης 211, Μηνάς, Λεξ. 259

δευτερόπρυνος, (ο) (ναυτ.) ‘καιρός που χτυπά το σκάφος από πίσω και πλάγια, αριστερά ή δεξιά’,

‘με δευτερόπρυνο γ-καιρό στο ν-’Αη σ-Σάβα μ-πιάννει,

τραβά τη β-βάρκα στη στεργιά και το μ-μιζό ν-της βγάλλει’.¹

Και επίρρ. *δευτερόπρυννα*, φρ. ‘ότα ν-ερκούμεστο ν-αφ’ το Γναλλί, είχαμε ν-το γ-καιρό δευτερόπρυννα’.

1. Μαυρουδής 19, 124

δεφτέρι(ν), (το) ¹ κ. ‘σημειωματάριο’, κυρίως του παντοπώλη, φρ. ‘βάλε μου *δγνο κιλά ζζάχαρη*, και είπε μ-μου ο μπαμπάς μου να τα γράψεις στο δεφτέρι’. Στην Κω² ‘σύνολο χωραφιών καταγραμμένων σε ένα δεφτέρι’, στην Κάρπαθο ³ ‘ψωμί μικρότερου μεγέθους φτιαγμένο από δεύτερο αλεύρι’, στη Ρόδο ⁴ ‘τετράδιο, κατάστιχο’ | ‘δ δεύτερο ασμάρι που μολά η μέλισσα’ | ‘το κυτάρι, ο πλακούς’. Η λ. είναι αντιδάνεια, από τουρκ. *tefter* (αρχ. *διφθέρα*, (η) > υποκορ. μσν. *διφθέριον* > τουρκ. *tefter* > *δεφτέρι*).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 219 λ. *δεφτερίζης* 3. Μηνάς, Λεξ. 259 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 163

δηπότατος, (ο) ¹ ‘νεωκόρος, καντηλανάφτης’,

‘με της καμπάνας κάλεσμα στη ν-εγκλησικά θ-θα πάσι,

ζεφτέργια ο δηπότατος κ’ εικόνες θα μοιράσει’²

/ '...εβγαίννασι γ-κ' οι δηπότατοι στη β-βόρτα, αλλά αυτοί 'έ ν-εζζητιανεύγασι...
εδία ν-τος το μεγάλο ν-τος πιθί που τος το φυλάασι γ-κάθε Σάβατο' ³. Είναι η
μσν. λ. *δεποτάτος* 'κατώτερο εκκλησιαστικό αξίωμα' < λατ. *depotatus* 'ο διορι-
σμένος για κάτι', μτχ. του ρ. *derpito*. Πβ. *υπότατος* (Κάλυμνος),⁴ *ηποτάτος* και
επώνυμο *Ηποτάτος*, ανδρωνυμ. *Ηποτάταινα* (Κάρπαθος).⁵

1. Παπαδόπουλος 1909,86, Σακελλαρίδης Κ. 1982,295, Καραναστάσης 1987,167,
Κουρζής 294 2. Μαυρουδής 36 3. Κουμέντος 1987,20 4. Δράκος 1983,250, Σκαν-
δαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ. 297

διάζζωμα, (το)¹ 'το στηθαίο, προστατευτική κτιστή ή ξύλινη κατασκευή, ύψους
περίπου ως το στήθος, κυρίως σε εξώστες σπιτιών και σε γεφύρια'. Από *δια+*
ζωννώ, πβ. λ. *ζώνη*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

διάζζώννω 'περικυκλώνω', φρ. *μωρή, έλα να διάζζώσωμε ν-το χ-χοίρο, να το μ-
πιάσωμε*.¹ Από το αρχ. ρ. *διαζωννώ* 'περικυκλώνω, περιζώνω', που όπως
βλέπουμε διατηρεί την αρχαία του σημασία'. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ι-
διώματα της Δωδεκανήσου.

1. Παπαδόπουλος 1984, 283

διαλέομαι 'διαλέγομαι, συνομιλώ',

'...το παπαδολόι ν-να μαεύγετο

γ-και το γενολόι ν-να διαλέετο'

(από το 'Περίολι').¹

Είναι το αρχ.-μσν. ρ. *διαλέγομαι* 'συνομιλώ'

1. Σακελλαρίδης 1965,142

διαλοῖζζομαι¹ 'σκέπτομαι, συλλογίζομαι', και *δίολοῖζζομαι*, φρ. *ούλλο ν-το χρό-
νο οι νοικοκυροί εδίολοῖζζοντο πώς να καλοπεράσου ν-τη ν-αργατεία*.² Από το
αρχ. ρ. *διαλογίζομαι* 'συνδιαλέγομαι, συζητώ' | 'εξετάζω κρίνοντας', με σίγηση
-γ-, ενώ ο δεύτερος ιδιωματικός τύπος με υποχωρητική αφομοίωση *α-ο > ο-ο*.
Πβ. 'ίδ.' (Κως),³ *διαλοῖζζομαι*, *διαλοοῖμαι*, *διαλοοῖμαι* (Ρόδος),⁴ *διαλοῖντζομαι*,
διαλοοῖμαι, *γιαλοῖντζομαι* (Κάρπαθος).⁵

1. Καζαβής 184 2. Περούτσου 1993,363 3. Σκανδαλ. Λεξ. 224 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,165
5. Μηνάς, Λεξ. 261

διαλοῖσμένος, (ο) επίθ. 'συλλογισμένος', φρ. *δίαλοῖσμένο σ-σε θωρώ*,¹ παθ. μτχ.
παρακειμ. του ρ. *δίαλοῖζζομαι* (βλ.λ.). Και στερητ. επίθετο *αδιαλοῖστος* (βλ.λ.).

1. Παπαδόπουλος 1984,282

διαμετρώ 'προσέχω' | 'διαθέτω έτσι τα πράγματα, ώστε να μη συμβεί κακό σε μένα'¹
| 'υπολογίζω', φρ. *δίαμετρώ και ζζω τα παιδιά μου*¹ / *δίαμετρώ το γ-καιρό γ-και
περνώ*¹ | 'μετριάζω, καταπραΰνω, παρηγορώ',² φρ. *δίαμετρούσι ν-το γ-καιρό*.²
Πβ. το μσν. *διαμετρώ* 'υπολογίζω, κρίνω' ('του ανθρώπου δόθηκε...να διαμετρά
τα πράματα με το λογαριασμό του' Ερωτόκρ. Α'200, Επτ.).

1. Παπαδόπουλος 1984,282 2. Καζαβής 184, Κουρζής 330

διαμπλάζζω 'σκορπίζω', φρ. *'...διαμπλάζζει τα λουλλούδια της στις μάνας της το
στρόμα*'.¹ Και *διαμπλιάζζω*, *ξεμπλώ*. Από το ρ. *πίμπλημι-έπλησα-έπλασα >*

πλάζω > μπλάζω > διαμπλάζω. Πβ. *μבלάζζω* (Κως),² *μבלάντζω* (Αστυπάλαια),³ *μπλάσσω*, *μπλάθθω* (Καστελλόριζο).⁴

1.Ιω.Λογοθέτης 66 2.Σκανδαλ.Λεξ.452 3.Καραναστάσης,Αστυπ.86 4.Κομνηνός 99

διάτα, (η)¹ ‘η διαίτα’, φρ. ‘*κάννει διάτα για ν’ αδυνατίσει και ’πόμεινε ν-η μισή*’. Στον μσν. η λ. σήμαινε ‘διαθήκη’(*εποίησε διάταν φοβερήν ως φρόνιμος σπού ήτον* Χρον.Μορ.Η2444) < *διαταγή*. Πβ. *διάτα,(η)* ‘τάξη’ | ‘διαταγή’ (Κως),² *δτζάτα* ‘αγωγή’,³ *δντζάτα*⁴ (Αστυπάλαια), *διάτα*, *δάτα* ‘διάβαση’ (Καστελλόριζο),⁵ *διάτα* ‘διαίτα’(Ρόδος).⁶

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.225 3.Καραναστάσης, Αστυπ. 73 4.Dawkins 2,32 5.Κομνηνός 84,85 6.Παπαχρ.ΛΠΙ,167

δίημα(ν), (το) ‘επίκεντρο επικριτικών σχολίων’,¹ φρ. ‘*δίημα ν-εγίνηκες με τα καώ-ματά σου!*’ | ‘επίκεντρο επαινετικών σχολίων’,

‘*έπιασες το τιμόνι σ-σου, μέσ’στα νοικοκυργιά σου,*

κ’ ήβγε στο γ-κόσμο δ-δίημα, κόρη μου, τ’ όνομά σ-σου!’²

Από το ουσιαστ. *διήγημα,(το)*. Πβ. *δίημα* ‘διήγημα’ (Κως).³

1.Κουρζής 294 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,138 3.Σκανδαλ.Λεξ.226

δι(η)ούμαι ‘διηγούμαι’,

‘*εγώ μου ν-εις το γ-γάμο μ-μου κι’ άλλος μού διηάται*’ (παροιμ.),¹

για τους αναίσχυντους και ψεύτες /

‘*με γέρο γ-γάτθη γ-κάθεσαι και ποντικούς διηάσαι*’ (παροιμ.),¹

για εκείνον που κάμνει τον ειδικό, τον μάστορη, τον ειδήμονα. Από *διηγούμαι*, με σίγηση -γ-. Πβ. *διούμαι,διγιούμαι* (Κως),² *διούμαι* (Ρόδος,³ Αστυπάλαια⁴)

διούμαι και *σκονδάρω* (< ιταλ. *compritare* > *contare* > *σκονδάρω*) (Χάλκη).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,106 2.Σκανδαλ.Λεξ.229 3.Παπαχρ.ΛΠΙ,169 4.Καραναστάσης, Αστυπ. 73 5.Τσοπανάκης 1949,31

δικάτρια, (η) ‘αυτή που δικάζει, η δικάζουσα’, στο νισύρικο τραγούδι:

‘*μαλλώτρα και δικάτρια ’μαι κ’ ήρτα να σου μαλλώσω,*

γιατ’ έφνες και άφησες τη γ-κόρη μ-που γαπούσες!’¹

Από το κ. *δικάστρια,(η)*, θηλ. του *δικαστής*.

1.Καζαβής 26

Δικέβρης, (ο)¹ ο μήνας Δεκέμβριος, φρ. ‘*το δ-Δικέβρη ν-έρκεται αφ’ τη ν-Αμερική ν-η νουννά μου*’. Από το μσν. *Δικέβριος* (Χρον.Σουλτ.68, Επιτ.), και ως προσωποπ. ‘*Δικέβριον ήρηκα...γεωργόν*’ (Λίβ.Εsc.1085).

1.Κουρούνης 1982,419

δικιμή, (η)¹ ‘δοκιμή’. Πβ. τα μσν. *δικιμή* και ρ. *δικιμάζω*, < μτγν. ουσιαστ. *δοκιμή*, πιθ. με επίδραση της λ. *δίκη*.

1.Κουρούνης 1982,418 και Παντελίδης,Φωνητική,27

δικούκκης, τρικούκκης, (ο) ‘το στάχυ όταν αρχίζει να μεστώνει και φαίνονται οι κόκκοι’,¹ φρ. ‘*δικούκκης και τρικούκκης ήτο ν-ο διμνήτης*’.² Από *δι-* (< *δισ*) / *τρι-* (< *τρις*) + *κόκκος*.

1.Κουρζής 294 2.Κουμέντος 1987,24

δίμαλλος, (ο)¹ (για χοίρο) ‘δασύτριχος’, πβ. το κ. επίθ. *δίμαλλος* ‘ο μαλλωτός κι

απ' τις δυο πλευρές, φλοκωτός'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

διμεσ(κ)ιάρικος, (ο) ¹ επίθ. 'μεσιακός, συνεταιρικός', και της μεστιάς ή μεσκιακές, ² φρ. 'έδωκα τις κατσίκες μου διμεσκιάρικες', δηλ. όλο το μαζούλι (βλ. λ.) μοιράζεται στη μέση ή περίπου στη μέση, ανάλογα με τη συμφωνία. ² Από δι- (< δις) + μεσκιά (< μεσιά < μεσαία) + κατάλ. -άρικος. Πβ. μισιάρικος (Κάρπαθος). ³

1. Κουρζής 294 2. Χαρτοφύλης 1984, 263 3. Μηνάς, Λεξ. 531

διμνίτης, (ο) 'σιτάρι ή κριθάρι όψιμης σποράς' | 'ο αγρός που σπάρθηκε με διμνίτη', δηλ. έψιμο σιταροκρίθαρο, που μπορεί με όψιμες βροχές να σπαρεί τον Μάρτη ή Απρίλη και να το θερίσουν Μάιο ή Ιούνιο, δηλαδή μέσα σε δυο μήνες, από όπου και η ονομασία διμνίτης ή διμηνίτης, ¹ φρ. 'δικούκχης και τρικούκχης ήτο ν-ο διμνίτης'. ² Στα Νικιά λέγεται λιμενίτης, πιθ. από επίδραση της λ. λιμάνι, φρ. 'εσπείραμε γ-και τους λιμενίτες μας'. ³ Από δι- (< δις) + μήνας. Πβ. διμηνίτης (Κως), ⁴ γιμηνίτης 'σταφύλι που ωριμάζει σε δύο μήνες, Μάη ή Ιούνιο' (Ρόδος, ⁵ Σύμη ⁶).

1. Παπαδόπουλος 1909, 86, Τσιρπανλής 2009, 146, Χαρτοφύλης 1984, 240, Αρφαράς 1978, 52, Κουρζής 294 2. Κουμέντος 1987, 24 3. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 200 4. Σκανδαλ. Λεξ. 228 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 144 6. Μιχαλαριά 1, 125

διμούτσουνος, (ο) βλ. λ. διομούρης.

δινάτι(ν), (το) και γινάτι(ν) 'πέισμα, επιμονή',

'το γινάτι βγάλλει μ-μάτθι' (παροιμ.), ¹

για άνθρωπο πεισματάρη. Η λ. από τουρκ. *inat* 'πέισμα'. Πβ. γινάτι(ν) (Κως, ² Καστελλόριζο ³), γινάτι, ⁴ γινάτι ⁵ (Ρόδος), ινάτι (Σύμη). ⁶

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 86 2. Σκανδαλ. Λεξ. 189 3. Κομνηνός 83 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 144 5. Ι. Α. λ. γινάτι 6. Καρανικόλας 202

δινατσής, (ο) και γινατσής ¹ 'ο πεισματάρης', φρ. 'μάνα μου, δινατσής που 'ναι ν-ο γιος σου!' Η λ. από το τουρκ. *inatçı* 'πεισματάρης'. Πβ. δινατσής, διναταζζής (Κως), ² ινατζής, ³ γινατζής ⁴ (Σύμη), ινανδαζζής, ιναταζζής (Κάλυμνος), ⁵ γινατσής (Ρόδος). ⁶

1. Κουρζής 294 2. Ι. Α. λ. γινατσής και Σκανδαλ. Λεξ. 228 3. Ι. Α. ό. π. 4. Καρανικόλας 202 και Μιχαλαριά 1, 112 5. Ι. Α. ό. π. 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 144

διόλιζζω ¹ 'οργώνω για δεύτερη φορά το χωράφι, κάμνω τη δεύτερη καλλιέργεια', φρ. 'το μ-Μάρτη ν-οι ζζευνγάδες διόλιζζουσι ν-τις ατθιολές'. Από διβολίζζω 'σκάβω αγρό για δεύτερη φορά για να καταστραφούν τα ζιζάνια' (< αρχ. διβολώ 'δευτερώνω'). Πβ. διβολίζζω, διολίζζω (Κως), ² διβολίτζω (Λέρος), ³ γιολί-ντζω (Κάρπαθος). ⁴

1. Κουρούνης 1982, 438 2. Σκανδαλ. Λεξ. 225 3. Γεωργίου 53 4. Μηνάς, Λεξ. 235

διόλισμα, (το) ¹ 'το όργωμα του χωραφιού για δεύτερη φορά', η ενέργεια του διολίζζω (βλ. λ.). Πβ. γιόλισμα (Κάρπαθος). ²

1. Κουρούνης 1982, 438 και Σακελλαρίδης 1982, 200 2. Μηνάς, Λεξ. 235

δίολο, (το) και διολλά(η) 'το δεύτερο όργωμα του χωραφιού', ¹ φρ. 'δίολο ν-εκάμωμε ν-το Καμπί' / 'σήμερα κάμωμε δ-διολλά στο χωράφι μ-μας, διολίζζομέ ν-το'. Και

*δίολος(ο) / διολή(η).*² Ο Αναστ. Καραναστάσης σημειώνει ότι τη *διολιά* ή *δίολο* ακολουθεί η *τριολλιά* ή *τρίολος*, που θυμίζει το *‘νείω ενί τριπόλω’* (Ησί-οδ.Θεογ.971). Η λ. από το αρχ. επίθετο *δίβολος*, -ον, (< *δισ* + *βάλλω*) ‘ο δισ ριπτό-μενος’, στη ν.ε. (για αγρό) ‘αυτός που διβολίστηκε’. Πβ. *διβολιά*, *διολλιά* (Κως,³ Ρόδος⁴), *διβολτζά* (Αστυπάλαια),⁵ *γϊολία*, *γϊολιά* (Κάρπαθος).⁶

1.Καραναστάσης 1987, 157 2. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ. 226 4.Παπαχρ.ΛΡ1,169 5.Καραναστάσης, Αστυπ 73 6. Μηνάς, Λεξ.235

διορία, (η) ¹ ‘προθεσμία’, φρ. *‘εδόκα μ-μου διορία άλλους τρεις μήνες’ / ‘ετελείωσε ν-η διορία του, μετά θα πλερώννομε ν-τόκουσ’*. Πβ. και Ησύχ. *‘διορία· προθε-σμία’*, Σούδα *‘διορία· προθεσμία. ει δε δια του ω μεγάλου, καιρόν δηλοί, διορία γραφόμενον’*. Πβ. ‘ιδ.’(Κάρπαθος,² Κως,³ Ρόδος⁴).

1.Μαυρουδής 124 2.Μηνάς,Λεξ.264 3.Σκανδαλ.Λεξ.228 4.Παπαχρ.ΛΡ1,169

διορίζω το κοινό, | ‘διατάζω, δίνω διαταγή’, φρ. *‘...εδιόρισέ ν-το ν-ο φρένιμος το λ-λωλλό ν-να μη μ-μιλά εκείνος καθόλου, να μιλά ο άλλος...’*¹ Πβ. *διορίντζω* (Κάρπαθος),² *διορίζω* ‘διορίζω’ | ‘διατάζω’ (Κάλυμνος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,64 2.Μηνάς,Λεξ.264 3.Δράκος 1982,101 και Σκανδαλ . Λεξ.Καλ.

διούρι(ν), (το) ‘πήλινο δοχείο με μεγάλο στόμιο και δυο αφτιά, μέσα στο οποίο ψηνόταν το κατσικάκι του Πάσχα, ο *καπφαμάς*’¹ (βλ.λ.), φρ. *‘έτοιμο ν-ει ν-το διούρι, βγάλε το αφ’ το φ-φούρνο μ-πγιο, εψηθήκε ν-ο καπφαμάς’ / ‘βάλε λαδό-κολλα στο διούρι γ-και βάρ’το στο φ-φούρνο ν-να σιγοψηνηνεται’/*

*‘πγοιος θα βάλει στο διούρι το κασίκι ν-του να ψησει,
να μοσκοβολήσει ο κόσμος ν’αρωματιστεί η φύση!’*²

| ‘το δοχείο μέσα στο οποίο ρέει το ούζο, κατά την απόσταξή του στο *καζζα-ναργιό*’³ (βλ.λ.). Πβ. *μουούρι* (Κάλυμνος),⁴ *διθύρι* ‘πήλινη λεκάνη στην οποία τοποθετείται το γεμισμένο πασχαλινό αρνί’(Κως).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,86, Κοντοβερός 310, Καραναστάσης 1987,176, Χαρτοφύλης 2007, 99, Κουρζής 294 2.Σακελλαρίδης Μ.2007,394 3.Καραναστάσης ό. π. 169 4.Δράκος 1983,160 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.226

δίπατο, (το) ¹ ουδέτ. ως ουσιαστικό ‘σπίτι διώροφο, που έχει δύο πατώματα’, λέ-γεται και *ανωκάτω* ‘που έχει ανώι και κατώι’ (βλ.λ.). Πβ. και μσν. *‘κατώγια, δίπατα και τρίπατα να την κάμεις (ενν. την κιβωτό)’* (Πεντ. Γέν. VI 16, Επισ.).

1.Αρφαράς 1978,6

διπλή, (η) ‘κουβέρτα χοντρή μάλλινη, καρπαθιακής ιδίως κατάσκευής’.¹ Πβ. *(δ)ιπλή, (γ)ιπλή* ‘μάλλινο διπλό κλινοσκεπάσμα’ (Κάρπαθος).²

1.Τσιρπανλής 2009,115 2.Μηνάς,Λεξ.237 όπου Πολυδ.Ζ’47 *‘εισί δε χλαίνας αι μεν απλοΐδες, ως Όμηρος (Ω230)...(αι δε διπλαί) διπλήν εκταδίην (Όμ.Κ134)’*

διπλό, (το) ¹ έτσι λένε οι μαραγκοί το ρουκάνι με διπλή λάμα, σε αντίθεση με το *γκινότο* (βλ.λ.), ρουκάνι με μια λάμα.

1.Καραναστάσης 1987,172

δισάγγονο, (το) ¹ το κ. *δισέγγονο* ‘το παιδί του εγγονού ή της εγγονής σε σχέση

προς τη γιαγιά ή τον παππού' < δις- (< δις) + εγγονός. Και τρισάγγονος, το κ. τρισέγγονος. Πβ. *ισάγγονο, ισέγγονο* (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,163 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

δισκερές ¹ 'σημείωμα, ολιγόλογη επιστολή, που αποστέλλεται χέρι με χέρι' φρ. 'στείλε του ένα δ-δισκερέ και γράψε του να μου στείλει γλήγορα τα μαϊδγιά'. Από τουρκ. *tezkerе* 'υπόμνημα, έγγραφο'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

δισπιρ(γ)ιά, (η) ¹ 'στενοχώρια', φρ. 'στη δ-δισπιργιά μ-μου πάνω τα 'πα!', και στο δημοτικό τραγούδι 'παίρει με η παραπόνεση κ' η δισπιργιά και φεύγω'. Από ι-ταλ. *disperare*. Πβ. *δισπιριά* 'απελπισία' και ρ. 'δισπιριάζζω' 'απελπίζομαι' (Κως),² *ισπεριά, (η)* 'λύπη, απελπισία' (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.229-230 3.Μηνάς, Λεξ.315

δίστατος, (ο) επίθ. 'δίγνωμος, άνθρωπος χωρίς λόγο, άστατος', φρ. 'δίστατος ά-θροπος είσαι, κακόμοιρε!' ¹ Από δι-(< δις) +-στατος (< *ίσταμαι*). Η λέξη είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Παπαδόπουλος 1984,282

δίφορα, (τα) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα 'τα ρίφια που έτυχε να γεννηθούν ούτε πρώιμα ούτε έψιμα',¹ πιθ. που είναι ισχνά, αδύνατα. Από αρχ. *δίφορος* (< δι- [*<δις>*]+*-φορος* < *φέρω*). Πβ. *ίφορος* (για φυτά) στην Κάλυμνο ² 'αυτός που καρποφορεί δυο φορές το χρόνο' και συνεκδ. 'καρπός δεύτερης καρποφορίας και άρα όχι καλής ποιότητας' | 'αυτό που είναι ατροφικό, αγίνωτο', και στην Κάρπαθο ³ 'καρπός β' καρποφορίας'.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,237 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.265

διχαλή, (η) (για χωράφι) 'η τάβλα (βλ.λ.) που έχει στο ένα μόνο σημείο *βαστάδι*, (βλ.λ.) λόγω της κλίσης του εδάφους που λέγεται και *διχαλό*',¹ φρ. 'εκάαμε ν-το διχαλό' (=οργώσαμε την διχαλή τάβλα). Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *διχαλός* (μσν.), και *διχαλό* 'σημείο όπου διχάζεται ο δρόμος' ('ως το διχαλό και πέρα ως το σύνορον των χωραφιών' Βαρουχ.167, Επιτ.).

1.Καραναστάσης 1987,158

δίχαλο, (το) ¹ 'δίκρανο, διχαλό ξύλο, για διάφορες χρήσεις, όπως στο φούρνο, στη γεωργία'. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *δίχαλος* (*δίχηλος* 'καθετί που έχει δύο σκέλη'). Πβ. (*γ*)*ιχάλιν* 'το διχάλι, εργαλείο με τρεις περόνες, με το οποίο λιχνίζουν', (*γ*)*ιχάλι* 'το άνοιγμα δυο κλάδων' (Κάρπαθος),² *διχαλός* 'με δυο χαλιά', *διχαλούρα, (η)* 'το διφούρκιν που σπρώχνουν τα κλαριά στο φούρνο' (Ρόδος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.239 3.Παπαχρ. ΛΡ1,170

διχαλόρκης, (ο) και *διχαλόρκιδος, (ο)* στην ποιμενική γλώσσα 'ο τράγος με διχαλωτούς όρχεις'.¹

1.Καραναστάσης 1987,128,138

δίγνω 'ρίπτω, πετώ κάτι ως άχρηστο', φρ. 'δίζε το μέσα στη θ-θάλασσα' (= πέταξε το...) / '...δέννει τη σ-σακχούλλα, δίχνει το (ενν. το παιδί) στο ν-νόμο ν-της να

πάει...'¹ / 'κάμε το καλό και δίξε το στο γ-γιαλό' (παροιμ.)² / 'έχασα το παιδί μ-μου, να δίξω και το τσουκάλι' (παροιμ.),³ λέγεται στην περίπτωση που το παιδί παντρεύεται χωρίς τη συγκατάθεση των γονιών' / 'εδίχνασι μ-πάνω στο μισοσβησμένο γ-κάρβουνο θγειάφι γ-κ' ήφτε ν-η φωτγιά',⁴ και δίχτω,

'στο καταραμένο ν-το χωργιό, το μ-Μα ν-το δίχτει το ν-νερό' (παροιμ.)⁵ /

'κάουρα ν-είχε δ-δόλωμα που το γαπού ν-οι σκάροι,

δίχτει μπασμό στη θ-θάλασσα, λιμένει το κοπάδι'.⁶

Από αρχ. *ρίπτω* > *ρίχνω*, το -ν- κατά Γ.Χατζιδ.ΜΝΕ 1,291 με ανομοίωση από το σύνθετο *απορίφνω* < *απορίφτω*,⁷ και στη συνέχεια *δίχνω* / *δίχτω*, πθ. με ε-πίδραση του *δείχνω* (< *δεικνύω*). Πβ. *ρίχνω*, *ρίχτω* 'πετώ κάτι ως άχρηστο' | 'αποβάλλω έμβρυο' (Κάλυμνος,⁸ Κως⁹), *ρίχτω* 'ρίχνω' | 'αποβάλλω έμβρυο' (Κάρπαθος).¹⁰

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,71 2.Σακελλαρίδης Κ. 1982,304 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983, 237 4.Κουμέντος 1990, 293 5.Χαρτοφύλης 1984,243 6.Μαυρουδής 16,124 7. Ανδριώτης, Λεξικό 8. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 9.Σκανδαλ.Λεξ.656 10.Μηνάς,Λεξ.781

δίω 'δίδω', φρ. 'δίω το βιβλίο μ-μου στο ν-αδερφό μ-μου' / 'άμμα πεθαίνα ν-οι α-θρώποι, κάθε Σάββατο εκάμνα μ-μια μ-πίτθα ν-οι γεναίκες κ'εδία ν-τη ν-του δη-πότατου που πέρνα ν-αφ' το σπίτι',¹

'Αη Νικόλ' αφφέντη μου, στρέψε μου τη μ-μαμά μ-μου,

και δίω σου το σπίτι μ-μου και τη ν-αμαθαριά μ-μου'

(από νισύρικο μοιρολόι)²

| 'χτυπώ', φρ. 'έδωκέ μ-μου μια στη μ-μούρη γ-κ' επόνεσα'. Από *δίδω*, που προέρχεται από το *δίδωμεν* του *δίδωμι*, κατά το *λύομεν-λύω*.³ Πβ. *γίω*, *βίω* (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,307 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,181 3.Μηνάς,Λεξ.194,239

διώμα, (το) 'εμφάνιση, κομψότης, μεγαλόπρεπο παράστημα' | 'υπερηφάνεια', φρ. 'το διώμα σ-σου, γιέ μου, ζζουλεύγον ν-το!'/

'βασιλοπούλλα μ' ακριβή, με διώμα και με χάρη,

η μοίρα σου το έγγραφε γεναίκα να σε πάρει'¹ /

'μη μ-πεις της κούρβας διώματα

και πει σου κείνα που 'χεις' (παροιμ.)² /

'θαμάζζομαι σα μ-περπατείς πώς δε β-βουλλά το χώμα,

αφ' τη σ-σίανομάδα σ-σου κι αφ' το πολύ σ-σου διώμα!'³

Η λ. ήδη μσν. ('από το σείσμαν το πολύν και το πολύν το διώμα'. Προδρ.ΠΙ 273-71 χφφ ΡΚ κριτ. υπ., Επιτ.), < ουδέτ. *ιδίωμα*,⁴ δεσ *είδωμα* 'εμφάνιση, μορφή' (Καβάφης 153,25 'το είδωμά σας το εφύλαξα').⁵ Πβ. *διώμα* 'εμφάνιση' | 'υπερηφάνεια' (Κάρπαθος).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,129 2.Κουρούνης 1982,405, Σακελλαρίδης Κ. 1983,168 3. Καζαβής 110 4.Κοραής 2,160, τραγ.325, στου Μηνά,Λεξ.266 λ. *διώμα* 5.Μηνάς ό.π.

διωματάρης, (ο) επίθ. 'ωραίος, μεγαλοπρεπής στο ανάστημα', φρ. 'γιε μου, διω-ματάρη μου, εσύ!', και *διωματαρής,(ο)*,

'κι'α σ-σου το πω διωματαρή, πγοιο θ-θα παρηγορήσω;'¹

- Και στη μεσαιωνική δημόδη γραμματεία 'νέος...διωματάρης' Βοσκοπ. 386, Επιτ. στη λ., < ουδέτ. *διώμα* (βλ.λ.) + κατάλ. -άρης. Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος).²
1.Καζαβής 21 2.Μηνάς,Λεξ,266
- δονίζω** το γάλα, 'ανακατεύω το γάλα με την *αδοννιά*'¹ (βλ.λ.)
1.Καραναστάσης 1987,138
- δοντάς, (ο)**¹, θηλ. *δοντού,(η)* κ. 'αυτός που έχει μεγάλα δόντια'. Από *δόντι*+μεγεθ. κατάλ. -άς.
1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- δοντράκλα, (η)**¹ 'μεγάλο δόντι' | 'η δαγκάνα του κάβουρα', φρ. 'έπγισα ένα γ-κάουρα γ-κ' είχε γ-κάτι δοντράκλες, να!'
1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- δόξα πατρί, (το)** 'η κορυφή της κεφαλής, που είναι καίριο, ευαίσθητο σημείο', φρ. 'α σου δόκω μια στο δόξα πατρί ν-να δεις το φως ιλαρό!', που λέγεται από α-γανακτισμένο.¹ Πβ. 'ιδ.'(Κάρπαθος).²
1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,108 2.Μηνάς,Λεξ,266
- δοξάρα, (η)**¹ 'όργανο σαν δοξάρι, με το οποίο ξαίνουν το βαμβάκι'. Η λ. από το μτγν. *τοξάριον*, υποκορ. του ουσιαστ. *τόξον*, > μσν. *τοξάρι-δοξάρι* > *δοξάρα,(η)* μεγεθ. με αλλαγή γένους, όπως *μαχαίρι-μαχαίρα,η*. Πβ. 'ιδ.'(Κως,² Χάλκη,³ Ρόδος⁴).
1.Παπαδόπουλος 1909,86, Κουρζής 295 2.Σκανδαλ.Λεξ,231 3.Τσοπανάκης 1949,96 4. Παπαχρ.ΛΡΙ,171
- δούκλα, (η)**¹ 'μπούκλα, βόστρυχος',φρ.'έκαμε ν-τα μαλλιά της δούκλες δούκλες' Είναι η όψιμη μεσν. λ. *βούκλα,(η)* 'πόρπη' < λατ. *buccula*, υποκορ. του *bucca* 'μάγουλο, γνάθος'. Πβ. *μβούκλα* 'ιδ.'(Κως).²
1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- δουλευτής, (ο)** 'βοηθός γεωργού, υπηρέτης, κοπέλλι, αυτός που εργάζεται σε α-γροτικές δραστηριότητες και κυρίως προσέχει τα βόδια, βουκόλος με ελάχιστη αμοιβή'.²
1.Καραναστάσης 1987,159 2.Κουμέντος 1987,46
- δούλεψη, (η)** 'υπηρεσία', φρ. 'έχω το στη δ-δούλεψη μ-μου' | 'αμοιβή εργασίας' | 'περιουσία', φρ. 'το στίτι γ-κ' ένα χ-χωραφάκι ν-είναι ούλλη μου η δούλεψη'. Είναι το μσν. ουσιαστικό *δούλεψις, -η* 'αμοιβή εργασίας' ('χάνει...την δούλεψίν του και πάντα όσα έμελλεν να λάβει' Ασσίζ,185, Επιτ.). Από μτγν. ουσιαστ. *δούλεψις*. Πβ. *δούλεψη* 'ιδ.' (Κάλυμνος,¹ Κάρπαθος²), (*β*)*ούλεψη* (Κάρπαθος).³
1.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς,Λεξ,266 3.Μηνάς ό.π. 203
- δούπλα, (τα)** 'οι γερανοί, τα γνωστά μεγάλα αποδημητικά πουλιά, που περνούν ομαδικά από τα νησιά μας την άνοιξη και το φθινόπωρο', επιστημ. ονομασία *ciconia ciconia*,² φρ. 'κάθε χρόνο τέτοια ν-εποχή περνούσι ν-τα δούπλα και γι-μώννει ο ουρανός!' / 'πάει το δούπλο ν-αοπάνω από τη λ-λίμνη, μόλις εβγαίνα ν-οι βατράχοι πάνω...τους τρώει...' ³/
'ρωτώ τα δούπλα που περνού, μα κείνα'έ ν-αφκρούνται, εκείνα ν-ει μ-περήφανα και 'έ ν-απηλοούνται' ⁴ /

‘τα δούπλα πρια ’έ ν-έρκονται να φέρου χ-χελιδόννια,
να χτίσου ν-τις φωλίτσες τους κάτω αφ’ τα μπαρκόννια’.⁵

Η λ. πιθανώς από τον σχηματισμό που κάμνουν στον ουρανό, όταν περνούν, που μοιάζει με δούκλα ‘πλεξίδα’ (βλ.λ.)

Πβ. *μούπλια*, (τα) ‘γυπαετοί’ (Λέρος), *άπλα*, (τα), *όπλα*, (τα) (Ρόδος),⁶ *άπλα*, (τα) ‘οι γερανοί και τα άλλα αποδημητικά πτηνά’ (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 295 2.Φραντζής 334 3.Βεζύρογλου 331 4.Ιω.Λογοθέτης 80 5.Σακελλαρίδης Μ. 2007,383 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,71 7.Μηνάς,Λεξ.119

δοχείο, (το) ‘το δοχείο που έβαζαν κάτω από τον σωλήνα, στη βάση του ληνού, από τον οποίο έρρεε ο μούστος’.¹ Στα Νικιά λέγεται *ηχείο* (βλ.λ.). Από *δοχείο(ν)*, η πτώση του τόνου *πιθ.* αναλογικά προς το συνώνυμό του *αγγείο*.

1.Καρναστάσης 1987, 168

δραγάτης, (ο) ‘ο αγροφύλακας’,¹ και *βλεπιάς*, (ο) (βλ.λ. *βλεπιός*), φρ. ‘έπιασέ ν-το ν-ο *δραγάτης* κ’ *έκλεβγε σταφύλλια*’. Είναι το μσν. ουσιαστ. *δραγάτης* ‘φύλακας κήπου ή αμπελιών’ (‘έιδεν αυτόν τον μισθαργόν, του κήπου τον *δραγάτην*’ Καλλιμ.24,30, Επιτ.). Το όνομα *δραγάτης* *πιθ.* να αποσπάστηκε από αρχικό σύνθετο, όπως το *μτγν.* ουσιαστ. *αρχιδραγάτης*. Αν θεωρηθεί παλαιότερος ο τύπος *δεργάτης* της τσακωνικής διαλέκτου, τότε *πιθ.* αποκόπηκε από σύνθετο, όπως *αμπελιδεργάτης* (με εσφαλμένο χωρισμό).² Κατ’ άλλους η λ. προήλθε από το σλαβ. *draga*. Σύμφωνα με τον Κων/νο Άμαντο είναι παλαιότερο των Σλάβων.³ Πβ. *δραάτης* (Κάλυμνος,⁴ Κάρπαθος,⁵ Κως⁶), *δραγάτης* (Ρόδος),⁷ *δράτης* (Χάλκη).⁸

1.Κουρζής 295 2.Μπαμπινιώτης,Λεξικό 3.Glotta τ. 15(1927),70 4.Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς,Λεξ.267 6.Σκανδαλ.Λεξ.232 7.Παπαχρ.ΛΡΙ,172 8.Τσοπανάκης 1949,21

δράγκεμα, (το) ‘δυνατός άνεμος’, φρ. ‘*επήρε δράγκεμα*’ (=άρχισε να φυσά δυνατός άνεμος) | ‘*ξαφνική επιδείνωση του καιρού*’,

‘*από νησιού το γ-γυρισμό δράγκεμα παίρει ξαφνικό,*
μπλέκει η σκόθθα στο σκαρμό, τουμπέρει το βαρκάκι’.¹

Και *θράγκεμα*, φρ. ‘*είντα θράγκεμά ’ναι ν-τούτο!*’² Η λέξη *πιθ.* από το αρχ. ουσιαστ. *θραγμός*, (ο) ‘τριγμός’ (< *θράσσω* ‘καταστρέφω’) ή < *θραύω*.

1.Μαυρουδής 19,125 2.Καζαβής 186, Παπαδόπουλος 1909,88, ο ίδιος 1984,284

δράκαινα, (η) κ. ‘είδος ψαριού’.¹ Είναι ο ιχθύς ο τραχίνος, το δρακόνι (Π).

1.Καρναστάσης 1987,131

δρακοκάτζανο, (το)¹ από *ρακοκάζανο* ‘καζάνι απόσταξης ρακής ή και άλλων οινοπνευματωδών’ που ήταν πολύ μεγάλο, με παρετυμολογία προς το *δράκος*, ή ‘μεγάλο καζάνι’ με πρώτο συνθετικό *δρακο-* ως επιτατικό της σημασίας του β’ συνθετικού, *καζάνι*, φρ. ‘*ώ μάνα μου, αυτός θέλει ένα δρακοκάτζανο για να γιμώσει τη ν-τουλουμαργιά ν-του!*’/ ‘*από το δρακοκάτζανο ν-τρω γ-κ’οι σαράντα δράκοι*’.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

δρακοτάγκος, (ο)¹ ‘ουραγκοτάγκος’, με επίδραση της λ. *δράκος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

- δρακούλλης, (ο)** έτσι έλεγαν το αβάφτιστο βρέφος,¹ και θηλ. *δρακούλλα* (Νικιά).²
Υποκορ. του *δράκος*, που σε πολλές περιοχές και νησιά ήταν ευχετικό του αβάπτιστος νηπίου, για να γίνει δράκος, δηλαδή ανδρείος, έτσι ώστε να μην επηρεάζεται από τα κακά πνεύματα κατά το διάστημα που θα παραμείνει αβάπτιστο. Πολλές φορές το ευχετικό αυτό προσηγορικό διατηρείται και μετά τη βάπτιση, παραμερίζοντας έτσι το βαπτιστικό.
1.Καραναστάσης 1987,149 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,142
- δραουμάνος, (ο)**¹ ‘διερμηνέας’, φρ. *ότα ν-ήτο ν-εδώα οι Ιταλοί, ο Τ. έκαμνε ν-το δραουμάνο*. Και *δραβουμάνος*², φρ. *έκαμνέ ν-του το δραβουμάνο*. Είναι το μσν. *δραγουμάνος* ‘ιδ.’ (‘έφη προς αυτούς δια του δραγουμάνου’ Διγ.Γρ.188, Επιτ.). Από αραβ. *targūmān* (Kahane,GR II 18, Επιτ. στη λ.). Πβ. ‘ιδ.’(Κως),³ *δραουμάνος*, *δραομάνος* (Κάρπαθος).⁴
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.233 4.Μηνάς, Λεξ.268
- δραπέτης, (ο)** (Νικιά) ‘έτσι λένε τον ξινό μούστο’ που προσέχουν να μην τον βάλουν με τον άλλο μούστο στο αγγείο, για να μη χαλάσει, φρ. *αυτό είναι ξινό σα δραπέτης*.¹ Και στην Κάρπαθο² *δραπέτιν*, στη φρ. *ζίι δραπέτιν*, ως κατηγορ. ‘πολύ ξινός’. Στην Κάλυμνο³ επίρρ. *ζίδριμν* ‘πάρα πολύ ξινό’. Σε Ιατροσόφ. 82 (Επιτ. λ. *ζίδι*) διαβάζουμε *ζίδιν δριμύν*. Ο Γιαννουλέλλης⁴ παράγει τη λέξη από *grasro* ‘τσάμπουρο’ < *rasro* ‘τσαμπί’ + *grappolo* ‘σταφύλι’.
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,219 2.Μηνάς,Λεξ.268,643, όπου Κανκαλάς 137 *ζίδι δραπέτιν* από *δριμύς*, ενώ κατά το Λεξ. Μιχαηλίδη-Νουάρου η ονομασία της λ. προήλθε από το ξίδι που πότιζαν τους δούλους οι οποίοι δραπέτευαν 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Γιαννουλέλλης Γ., *Νεοελληνικές ιδίωμ. λέξεις και δάνειες από ξένες γλώσσες*, Αθήνα 2003, 30
- δρεπάνι(ν), (το)**¹ και *δραπάνι*² κ., ‘κυρτό θεριστικό εργαλείο’. Από *δρέπανον* < *δρέπω* ‘κόβω, συλλέγω κάτι κόβοντάς το’.
1.Κοντοβερός 320 2.Καραναστάσης 1987,158 και Κουρούνης 1982,425
- δρίμες, (οι)** ‘οι πρώτες έξι αποφράδες μέρες του Αυγούστου’.¹ Είναι ο πληθ. της μσν. λ. *δρίμη,(η)* ‘η δριμύτητα, η ένταση ενός κακού, μιας συμφοράς’ (‘μήπως και παύσει το κακό, σχολάσει και η δρίμη’ Γεωργηλ.,Θαν.268), πιθ. < επίθ. *δριμύς*. Πβ. *δρίμες,(οι)* ‘οι τρεις πρώτες και οι τρεις τελευταίες μέρες του Αυγούστου’ (Κάλυμνος),² αλλού και ρ. *δριμάζω* (για ύφασμα) καταστρέφομαι γιατί πλύθηκα κοντά στις δρίμες’, και *Δριμάρης* ο Αύγουστος.
1.Μαυρουδής 125 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- δρομικιά πέτρα, (η)** ‘κάθε πέτρα που τοποθετείται οριζόντια κατά το χτίσιμο’,¹ το αντίθ. *μπρατικιά πέτρα* (βλ.λ.), φρ. *εχτίσαμε ν-το ν-τοίχο μ-με δρομικιά μ-πέτρα*. Θηλυκό του μτγν. επιθέτου *δρομικός* (ενν. *λίθος*) ‘ατός που κατά την οικοδόμηση τοποθετείται με την επιμηκέστερη πλευρά προς τον τοίχο’.
1.Καραναστάσης 1987,180
- δροςάπιφια, (τα)** ‘νοστιμότατα απίδια, κατά κανόνα έψιμα, που γίνονται συνήθως από αυτόφυτες απιδιές’.¹
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,217

- δροσίζει**¹ απρόσ. ρ. ‘φυσά αεράκι’, φρ. ‘δροσίζει σήμερα’ / ‘εδρόσισε ν-ο καιρός’. Πβ. ‘ιδ.’(Κάλυμνος,² Ρόδος³).
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,172
- δροσίτης, (ο)** ‘είδος γαλέου, καρχαροειδές’.¹ Η ονομασία, γιατί το κρέας του είναι πολύ νόστιμο, δροσίζει, σε σύγκριση με το κρέας του μεγάλου καρχαρία. Πβ. ‘ιδ.’(Κάλυμνος,² Κάρπαθος³).
1.Καρναστάσης 1987,131 2.Δράκος 1984,130 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ. 270
- δροσκιάζει**¹ ως τριτοπρόσωπο ρήμα ‘όταν απλώνεται ο δροσκιός (η σκιά) στις κορυφές των βουνών’, φρ. ‘εδροσκιάσα ν-τα φρύδια του Καραβιώτη’.²
1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Καραβιώτης, βουνό στο Μαντράκι που κατατάσσει ο Χριστόδ. Παπαχριστοδούλου (264) στα εδαφονύμια από προσωπωνύμια (κάτοικος κάποιου συνοικισμού Καραβί ή Καραβά)
- δροσκιός, (ο)** ‘σκιά’,¹ φρ. ‘φύε αφ’ το ν-ήλλιο κ’ έλα εδώα που ‘ναι δροσκιός’. Η λ. είναι μσν. από το ουσιαστ. δρόσος (‘όντεν ο ήλιος και οι πέτρες και ξύλα τότες πάγει ο βοσκός, δρόσιο γυρεύει’ Βοσκοπ. 463, Κριαράς, Λεξικό στη λ.). Πβ. δροσιό,(το) (Κως),² δροσσός (Κάλυμνος),³ δροσιά, δροσία (Ρόδος).⁴
1.Κουρζής295 2.Σκανδαλ.Λεξ.234 3.Δράκος1984,130, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,172
- δρόνω**¹ ‘ιδρώνω’, φρ. ‘έδρωσα αφ’ τη ζζέστη’, < ιδρώνω. Πβ. ‘ιδ.’(Κως,² Ρόδος,³ Κάλυμνος,⁴ Σύμη⁵).
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.235 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 173 4.Δράκος 1982,102 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μιχαλαριά 1,127
- δυνατοβέντουρος, (ο)**¹ ‘αυτός που έχει δυνατή κράση’. Από δυνατός+βεντούρα (βλ. λ.).
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- δύνομαι**¹ ‘αντέχω, μπορώ’, φρ. ‘εβάρυνες κι’έ σ-σε δύνομαι πγιο!’ Είναι το μγν. και μσν. δύνομαι (‘όσο μπορείς και δύνεσαι να το κρατείς χωσμένο’ Φορ- τουν.Γ’492, Επιτ.). Πβ. ‘ιδ.’(Κάρπαθος,² Κως³).
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο(χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.271 3.Σκανδαλ.Λεξ. 235
- δυπέλλι(ν), (το)** (Νικιά) ‘η κυπέλη’, φρ. ‘επαράγειλα στη γ-Καρδάμαινα’α μου στείλου δ-δυπέλλια’.¹ Από κυπέλη,(η) > κυπέλι,(το) > γυπέλι > δυπέλλι, (κ>γ>δ) κατά το σχήμα θηλ. -η > ουδέτ. -ι, όπως η καλύβη - το καλύβι, η με- λάνη-το μελάνι κ.τ.ό. Πβ. ‘ιδ.’(Κέφαλος Κω),² υπέλια,τα (< κυπέλια,τα) (Χάλ- κη),³ (γ)υπέλλ⁴(ν) (Ρόδος).⁴
1.Σακελλαρίδης Γ.1982,227 2.Σκανδαλ.Λεξ.236 3.Τσοπανάκης 1949,28,29 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,159,174
- δωδεκάδα, (η)** (Νικιά) ‘έτσι λεγόταν, πρώτα, το Δημοτικό Συμβούλιο, με τον γραμματικό του’,¹ προφανώς επειδή ήταν δωδεκαμελές.
1.Σακελλαρίδης Γ. 1987,190
- δώμα, (το)**¹ ‘επίπεδη στέγη σπιτιού, ταράτσα’, φρ. ‘ούλλα τα σπίτια στο Μαντράκι με δώμα ν-ει, ’έ ν-έχουσι γ-κεραμιδγία’. Είναι το αρχ. ουσιαστ. δώμα,(το).
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

δωμάτσι(ν), (το) ‘χώρος του σπιτιού χωρίς σκεπή, προθάλαμος των δωματίων του παλιού νισύρικού σπιτιού’.¹ Λεγόταν και *ηλιακό*.² Στον Εμπορειό λεγόταν *πάνω αυλή, (η)* και στα Νικιά *ζάτο, (το)*.³

‘τθυμάσαι που σε φίλησα πάνω εις το δωμάτσι,

*κι’ από τη γλύκα ν-τη μ-πολλή έκαμνες όλλο ν-άτσι;’*⁴

/ ‘εσκοτώσα ν-τη στο ραβδί (ενν. τη γ-κόρη) και τη δ-δίχτου σ’ ένα δ-δωμάτσι μ-που αοπάνω έβρεχε, εκρύωννε, ήτο σκοτεινιά’.⁵ Από το αρχ. ουσιαστικό *δώμα, (το)* > υποκορ. *δωμάτι(ον)* > *δωμάτσι*, με τσιτακισμό.

1. Παπαδόπουλος 1909,86, ό ίδιος 1984,282, Καραναστάσης 1987,152, Κουμέντος 1991,167, Αρφαράς 1978,45 2. Μπαλαλάς 1981,131 3. Αρφαράς ό.π. 4. Καζαβής 110 5. Σακελλαρίδης Κ. 1991,91

δώννω ‘δίδω κάτι στο χέρι, προσφέρω’,

‘το μυριστικό γ-κυδώνι,

*ν-από κείνο μ-που ‘χει δώννει’ (παροιμ.).’*¹

δηλ. ο καθένας προσφέρει από αυτό που έχει. Είναι το μσν. *δώνω* (‘την γραφή διπλώνει...στα χέρια των Αραβιτών ευθύς τότε την δώνει’ Δγ.Ο630, Επιτ.).

Από αόρ. *έδωσα* του *δίδω*. Πβ. *(δ)ώννω* (Κως),² *δίω* (Καστελλόριζο).³

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983,109 2. Σκανδαλ.Λεξ.237 3. Κομνηνός 85

δώσιμα, (τα) ‘τα δώρα’, φρ. ‘*παίρει ο δούλος τα δώσιμα του βασιλιά και πάει...’*’¹

Πβ. το μσν. *δώσια, (τα)* ‘προσφορές, δώρα’ (‘*όλους τους ψευδομάρτυρας ο-πού ‘χασι φιορκίσει για δώσια’* Τζάνε, Κατάν.362, Επιτ.) < απαρ. *δώσειν*, και Σομαν. *δόσιμον*. Πβ. *δόσμα, (το)* (Καρδάμαινα Κω).²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991,38 2. Σκανδαλ.Λεξ.237

δώτθε, κείτθε¹ επιρρήματα που δείχνουν κατεύθυνση ‘από εδώ’, ‘από εκεί’, φρ.

‘δώτθε επάιννε’ / ‘κείτθε επάιννε’. Από τα αρχ. επιρρ. *εδώθεν, εκείθεν*, με σίγηση αρχικού άτονου ε- και τροπή θ-θ > τ-θ, *εδώθεν > εδώθθεν > δώτθε, ε-κείθεν > εκείθθε > κείτθε*.

1. Κουρούνης 1984,190

E

έβα, εβά¹ και *έβι, εβί¹* επιφωνήματα έκπληξης, φρ. *‘έβα / έβι, εγίμωσές το, φθάννει πγιο!’* Πιθ. να συνδέεται με τα αρχ. *ευοί, ευαί, εύα, ευάν*, επιφωνήματα διονυσιακού ενθουσιασμού και χαράς, λέξεις ονοματοποιημένες. Πβ. τα λατ. επιφωνήματα *enohe, enhan*, δάνεια από την Ελληνική (Π).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

εβγάλλω ‘βγάζω έξω κάποιον ή κάτι’, φρ. *‘εφέτι ‘έ ν-εβγάλλουσι ν-το ν-Επιτάφιο ν-να γυρίσει το χωργιό’*.¹ Η λ. ήδη στη μσν. δημώδη γραμματεία *‘ωσάν το ε-βγάλεις (ενν. το μέλι από το στόμα), παρευθύς έρχεται η πικράδα’* (Ευγέν.996, Επιτ.), < (ε)βγάλλω.

1.Κουρούνης 1982,412

εβερδέ¹ επίρρ. ‘ανέκαθεν, πάντα’ που συνοδεύεται από την πρόθεση *από*, ‘*από εβερδέ*’. Πβ. στην Κω *αποϊβερνδέ* ‘από καμιά φορά’.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.89

εβραίος, (ο) ‘είδος εχίνου μη εδωδιμου’,¹ επιστημ. *arbacia lixula*, φρ. *‘έπγιασα με το μ-πάτσουλλα ν-ένα ν-αχινιό γ-κ’ ήτο ν-εβραίος’*. Πβ. *οβραίος* ‘είδος κατάμαυρου αχινού που δεν τρώγεται’ | ‘είδος σαλιγκαριού που δεν τρώγεται’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,132 2.Μηνάς,Λεξ.651

εβώ¹ ‘εγώ’, φρ. *‘εβώ πάω πίσω στους Χοχλάκους να κλουμπήσω’*, < *εγώ*. Πβ. *εγιώ* (Κάρπαθος),² *εβώ, βω, γω* (Κως),³ *εβώ, βω, εγιώ, γω* (Ρόδος),⁴ *εώ, εϊώ, εγιώ* (Χάλκη).⁵

1.Κουρούνης 1982,442 2.Μηνάς,Λεξ.273 3.Σκανδαλ.Λεξ.238 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,175 5. Τσοπανάκης 1949,50

έγγαλι, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κασίκα που αρμέγεται’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθ. *έγγαλος, (ο)* (< *εν+γάλα*) που είναι μσν. ‘*πρόβατο που δίνει γάλα*’ (‘*α-φήνει εις το άνωθεν Άγιον Ιωάννην σείρα και έγγαλα πρόβατα*’ Κριαράς,Λεξικό στη λ.). Και στον Ησύχιο *‘έγγαλον πρόβατον γάλα έχων’*. Πβ. *έγγαλα, (τα)* ‘*τα ζώα που αρμέγονται*’ (Κως),² *έγγαλος* ‘*γαλακτοφόρος*’ (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,127 2.Σκανδαλ.Λεξ.238 3.Μηνάς,Λεξ.273

εγκατάστατος, (ο) επίθ. ‘*ευκατάστατος*’, φρ. *‘...σα σ-σου κάμω τα ναύλα σου να πάεις στη ν-Αμερική, μια μ-που ‘σαι έζυπνο μ-παιδί, να γενείς εγκατάστατος’*.¹

Πβ. το κ. επίθετο *εγκατάστατος* ‘*ο εγκατεστημένος σε ένα δικαίωμα ή αξίωμα*’.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,59

εγκλησικά, (η) ‘*εκκλησία*’, φρ. *‘από μικρό μ-παιδί μ-πάει στις εγκλησικές’*¹ / ‘*το παιδί ν-επήε στη ν-εγκλησικά*’.²

1.Καραναστάσης 1987,146 2.Κουρούνης 1982,410

εγκρεμμός, (ο) ‘*κρημνός*’,

‘...και δε μ-μου δείχτου ν-εγκρεμμό να πάω να γκρεμίσω’

(από νισύρικο μοιρολόι).¹

Και τοπωνύμια *Εγκρεμμός(ο)*, στους Ψηλούς *Εγκρεμμούς* (Μαντράκι), *Μαύρος Εγκρεμμός*, από το χρώμα των βράχων (Εμπορείος).² Από το αρχ. ουσιαστ. κρημνός με προθετικό ε- από επίδραση του αορ. του ρ. γκρεμίζω. Πβ. *εγκρεμμός, ενγρεμμός, κρεμμός, ενγρεμμός, γρεμνός, αγρεμμός* (Κως).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,177 2.Παπαχριστοδούλου 250 3.Σκανδαλ.Λεξ.239

εγκρύφτω ‘κρύπτω’,

‘...αφήστε να τις στείλουσι (ενν. τις βουδιές από το Λαγκάδι)
κι’ εγώ θα τις εγκρύψω,
σα ν-έρτουσι στο μ-Ποταμό,
τα μούτρα τος να τρίψω’.¹

Είναι το αρχ. ρ. *εγκρύπτω* ‘κρύβω εντός’, πβ. το μτγν. *εγκρύβομαι*. Επίσης στην Καρδάμαινα της Κω² ρ. *γκρύφτω* και ουσιαστ. *εγκρυφή(η)* ‘κρυπτή’.

1.Πετρούτσου 1982,42 2.Σκανδαλ.Λεξ.240

εγλήορις βλ.λ. *γλήορι*.

εγλιστρώ¹ ‘γλιστρώ’, φρ. ‘μωρή, πρόσεχε το δρόμο, γιατί έβρεξε γ-κ’ εγλιστρά’ | (μτφ.) ‘ξεφεύγω με επιδεξιότητα’, φρ. ‘κάμνει πολλές βρομοδουλλιές, αμμέ ξέ-ρρι κ’ εγλιστρά’. Πβ. και στη μσν. δημόδη γραμματεία ‘ζώα...εγλιστρώντα και πίπτοντα’ Παράφρ.Χων.759 / ‘εγλίστρα πάντα των Τουρκών με φρόνεσην μεγάλην’ Χρον. Τόκκων 3312, Επιτ. Από *εκλιστρώ < αρχ. ουσιαστ. *λίστρον*.

1.Κουρούνης 1982,412

εγρατσουνίζω ‘αποξέω ελαφρά’ | ‘αροτριώ επιπόλαια’. Από *γρατσουνίζω* ‘γδέρνω ελαφρά το δέρμα με τα νύχια μου’, λ. ηχομητική, από τον ήχο *γρατς γρατς* με προσθήκη ε- από τον αόρ., ή < *τσουγκρανίζω* με αντιμετάθεση. Ο Κουρούνης¹ παράγει από ιταλ. *grattare* ‘γδέρνομαι, γρατσουνίζομαι’. Πβ. *τσαγγουρνό, γρατσουρνό* (Κως),² *τσαγγουρνίντζω* (Αστυπάλαια),³ *τσαγουρνό* (Καστελλόριζο),⁴ *κατσουργώ, κατσουργίτζω, κατσουργίτζω, καρτσουνίτζω* (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρούνης1982,412 2.Σκανδαλ.Λεξ.754 3.Καραναστάσης, Αστυπ.102 4. Κομνηνός 114 5.Μηνάς,Ιδ. Καρπ.129

εγροικώ βλ. λ. *αγροικώ*.**εγρωνίζω** βλ.λ. *αγρωνίζω*.**εδρύς, (ο)** ‘η βαλανιδιά’,

‘...με τα κλωνάργια του εδρύ, που χρόνοι χιλιάδες,
περάσα ν-αφ’ τη ρ-ράχη ν-του και μήνες μυριάδες’,¹

πληθ. *εδρύδες(οι)*, φρ. ‘γεμάτη ‘ν’ η Νίσυρος *εδρύδες*’ / ‘ο Οχτώβρης καρφώννει τους ανθρώπους πάνω στους *εδρύδες*, για να μαέψουσι ν-τις *χαχάλες*’,^{2/}

‘...σ’εδρύδες που ‘χε μ-πάνω τους μπλεμένη γ-κληματσίδα,
ελλία γλυκοβάλανα κι’ ένα τσαμπί σταφύλλια’,³

πβ. (μσν.) ‘*αμπέλι με δρύδες κληματερούς*’ Βαρουχ.64 (Επιτ.). Από αρχ. ουσιαστ. *δρυς(η)* με αλλαγή γένους και πρόθεση ε-. Πβ. *αδρύς(ο)* (Κως),⁴ *νεδρύς* (Λέρος),⁵ *δρύα(η)* κατά τα *μηλιά, σικιά* (Κάλυμνος).⁶

1.Ιω.Λογοθέτης 189 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,50 3.Μαυρουδής 32 4.Σκανδαλ.Λεξ.43 5.

Dawkins 2,540 6. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

εδυνάστη ‘μπόρεσε, εδυνήθη’,

‘άγρια φωνίτσα ν-έσυρε, όσο γ-κι’ ά ν-εδυνάστη’,¹

παθ. αόρ. (αντί εδυνήθη / ηδυνήθη) του *δυνάζομαι, πβ. και στο Καστελλόριζο δυνάζομαι, εδυνάστηκα,² επίσης στη Ρόδο δύνουμαι, εδυνάστηκα,³ στη Νίσυρο δύνουμαι (βλ.λ.), και στην Κω.⁴

1. Κουρούνης 1987,393 2. Κομνηνός 85 3. Παπαχρ. ΛΡΙ,174 4. Σκανδαλ. Λεξ. 235

εδώα¹, εδοῦα,² ατοῦα,³ δῶα,⁴ εδῶγα,⁵ εδωνά,⁵ επίρρ. ‘εδώ’, φρ. ‘εδῶα / εδοῦα ’ν’ ο κλέφτης’,⁶ / ‘εδῶα ο κόσμος χάννεται’,⁷ που λέγεται σε μια δύσκολη κατάσταση / ‘εδῶα πλερώνονται ούλλα’.⁸ Από αρχ. επίρρ. ὠδε > εδῶ > εδῶ δα > εδῶα-εδῶα με κῶφωση. Ο τύπος ατοῦα (βλ.λ.) από αυτού δα. Πβ. δονά, δωνά, δουβά, δωβά, εδουά, εδωβά (Κως),⁹ εγιά, ωγιά (Κάρπαθος),¹⁰ ατού, αταά, ατου(δ)ά, ατα(δ)ά (Σύμη),¹¹ ταγά (Κάλυμνος),¹² ατού (Χάλκη),¹³ εβά, αδωδά, εδωβά, εουδά κ.ά. (Ρόδος),¹⁴ εδῶπα, δῶπα (Αστυπάλεια).¹⁵

1. Καραναστάσης 1987,136, Κουρούνης 1982,439 2. Καραναστάσης 1987,149 3. Καραναστάσης 1987,142, Καρπαθίου 1996,672, Κουρζής 290 4. Σακελλαρίδης Κ. 1982, 308 5. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 6. Καραναστάσης 1987,149 7. Σακελλαρίδης Κ. 1983,165 8. Σακελλαρίδης Κ. 1983,259 9. Σκανδαλ. Λεξ. 231 10. Μηνάς, Λεξ. 273 11. Μιχαλαριά 1,81 και 82, Καρανικόλας 176 12. Δράκος 1982,204, Καπελλά 88 13. Τσοπανάκης 1949,76 14. Παπαχρ. ΛΡΙ,174, 175 15. Καραναστάσης, Αστυπ. 74

εδώτθε βλ.λ. δώτθε.

ειδέ ‘αλλιώς’, φρ. ‘ά ν-έρτεις θά’ρτω, ειδέ ’έ ν-έρκομαι μήε ’γω’. Από ει δε. Πβ. ειδέ, αδδέ (Κάρπαθος),¹ ειδεμί (Ρόδος).²

1. Μηνάς, Λεξ. 274 2. Παπαχρ. ΛΡΙ,177

είναι κ. απαρέμφατο του ειμί. Στο νισύριο ιδίωμα το συναντούμε με τους τύπους: α) ν-ει’, από συνεκφώνηση ή παρεμβολή ευφωνικού -ν- και σίγηση συλλαβής, αυτοσδά είναι > αυτοσδά ν-ει’, καλό είναι το φουστάνι σου > καλό ν-ει’ ν-το φουστάνι σ-σου’, άκνιαστο είναι άκόμη το βουζούνι > άκνιαστο ν-ει ν-άκόμα το βουζζούνι, ακοίταστα είναι τα πουλιά > ακοίταστα ν-ει ν-τα πουλλιά. β) ’ν’ (< [ει]ν[αι]), ακάμωτα είναι τα σύκα > ακάμωτα ’ν’ τα σύκα, άκνιαστα είναι τα καρπούζια > άκνιαστα ’ν’ τα καρπούζζια, πβ. και στον μεσαίωνα, ‘...να’ρθου κι οι ζορισμένοι // κι από την εξορία τως να ’ν’ ελευθερωμένοι’ Τζάνε, Κρ. πόλ. 392, Επιτ.), γ) ’ναι, φρ. ‘-καλά’ναι ν-ο πατέρας σ-σου; -καλά’ναι’.

είναι, (το) ‘η ύπαρξη, το βιος’, φρ. ‘με τη μ-προβέζζα ν-έχασε ν-ούλλο ν-το είναι ν-του’¹ (όλα όσα είχε).

1. Κουρούνης 1984,195

είντα¹ ερωτημ. αντων. ‘τι;’, φρ. ‘είντα μ-που θέλεις να σου δώκω;’ / ‘ζέρει ο Γιάννης είντα μ-που’χει ο τουρβάς’ (παροιμ.),² δηλαδή γνωρίζει ο νοικοκύρης πώς πρέπει να ενεργήσει / ‘είντα μ-που να σου τθυμηθῶ κρομμύδι μ-μου που καίεις;’ (παροιμ.)³ / ‘έλεα κ’ εγώ είντα το’ (Νικιά),⁴ έκφραση απογοήτευσης για πρόσωπα ή πράγματα που πιστεύαμε ότι είχαν κάποια αξία. Από τη φράση τι εί-

- ναι αυτά > τι είν'(αυ)τά > τι είν'τα > τείντα > είντα. Πβ. 'ιδ.'(Κως,⁵ Χάλκη⁶), έντανε, έντα, ε (Καστελλόριζο).⁷
- 1.Κουρούνης 1982,456, Κουρζής 298 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,226 3.Καζαβής 156 4. Σακελλαρίδης Κ. 1984,154 5.Σκανδαλ.Λεξ.242 6.Τσοπανάκης 1949,46 7.Κομνηνός 85
- εισωτήριο, (το)**¹ 'εισιτήριο', φρ. 'έβγαλα εισωτήριο γ-για τη ρ-Ρόδο, φεύγω αύψε'. Από εισιτήριο, με παρετυμολογία προς το σωτηρία. Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος).²
- 1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.276
- (ε)κατόμιλος, (ο)**¹ 'ο φλύαρος, αυτός που μιλά πολύ', φρ. 'σταμμάτα πγιο γ-κατόμιλε!' Από εκατόν+-μιλος < μιλώ.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- εκατοστάρα, (η)** 'γυάλινο ποτήρι χωρητικότητας 100 δραμιών, με το οποίο έπιναν το κρασί'¹ φρ. 'βάλε μου μια ν-εκατοστάρα γ-κρασί'. Πβ. (ε)κατοστάριν 'δοχείο που περιέχει εκατό δράμια / γραμμάρια υγρό' (Κάρπαθος).²
- 1.Κοντοβερός 312 2.Μηνάς,Λεξ.276
- εκεία** επίρρ. 'εκεί πέρα, εκεί', φρ. 'εκεία που κάθετο ν-έφπρεσε ν-άζαφνα το βαστάδι γ-κ' επλάκωσέ ν-το' / 'έ ν-ει ν-εκεία;'¹ /
- 'στου Λευκαντιού το μ-μαχαλά, το μ-προβεζζοδαρμένο...
εκεία επααίνναμε γ-κ' επγιάνναμε δ-δουλλεία'² /
'οπού 'ναι ν-τα πολλά, εκεία γ-και τα λλία' (παροιμ.)³ /
'εκεία που τρώει ο σκύλλος, εκεία γανγίτζει' (παροιμ.)⁴
- Από εκεί δα > εκείδά > εκείά (Κως),⁵-εκεία. Πβ. εκείά, κεία, εκειανά (Ρόδος),⁶ εκεά (Χάλκη).⁷
- 1.Παπαδόπουλος 1909,87, Καραναστάσης 1987,154 2.Μαυρουδής 10 3. Σακελλαρίδης Κ. 1983,262 4.Σακελλαρίδης ό.π.292 5.Σκανδαλ.Λεξ.242 6.Παπαρχ. ΛΡΙ,178 7.Αυτηκοΐα
- εκεινοσδά, εκεινηδά, εκεινοδδά** δεικτική αντων. με πρόσφυμα -δα, φρ. 'έδερé μ-με εκεινοσδά' / 'εκειναδά τα βοννά μυρίτζου θ-θυμάρι'.¹
- 1.Κουρούνης 1984,194
- εκείτθε** βλ.λ. δώτθε – κείτθε.
- εκλαμβάνω** 'εννοώ, καταλαβαίνω', φρ. 'δε σ-σε εκλαμβάνω' (δεν σε εννοώ).¹
- Είναι το αρχ.-μσν. (Δγ.Ζ'4131) ρ. εκλαμβάνω 'αισθάνομαι'.
- 1.Καζαβής 185
- έλαβε** μόνο στον αόριστο, και λέγεται συνήθως γι'αυτούς που αιφνίδια τρελαίνονται ή για απρεπείς πράξεις, φρ. 'ω γιε μου, έλαβες;'¹ / 'μωρέ, είντα μ-που κάμνεις, έλαβες;'¹ / 'μána μου, έλαβε ν-ο κακόμοιρος!'² / 'ω μána μου, έλαβες και δέρνεις το ν-αφφέντη σ-σου;'² Πβ. στη ν.ε. λαβαίνω 'βλάπτομαι σωματικά ή πνευματικά'(Π). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.
- 1.Παπαδόπουλος 1909,87, ο ίδιος 1984,283 2.Καζαβής 185
- ελασουδά**¹ 'παρά ταύτα, κι όμως', φρ. 'επήαμε στο πωρολόημα, ν-αμμ' ελασουδά 'έ ν-ηύραμε ν-τίποτι!' / 'ελασουδά ήρτα ν-αλλιώς τα πράματα!' | 'ως που στο τέλος', φρ. 'έλέά του μη μ-πααίννεις κοντά του κι έχει λίλλερη, ελασουδά εκόλλησέ ντη γ-κ' ησύχασε'.¹ Από έλα+σου (εσύ) + δα. Κατά τον Αγαπ. Τσοπανάκη

από τουρκ. *asil*. Πβ. στη Χάλκη *αλασουά*, στη Ρόδο *άσουλαδά*, στην Κάρπαθο ² *έλασου*, *έλασουά*, *έλασοά*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 277

ελενό, (το) αντί *ελεεινό*,¹ φρ. 'ελενό μ-παιδί ν-ει! 'έ γ-κούει κάνα!'

1. Καζαβής 185

ελικιά, (η) 'ηλικία' | 'ανάστημα',

'όμορφη που 'σαι, κόρη μου, πώς λάμπ' η ελικιά σου,
η Παναγιά η Σπηλιανή να 'ναι β-βοήθειά σου'.¹

Και *ελικιά*, *αλικιά*.² Και στον μσν. *ηλικία*, *ελικιά* 'ίδ.' ('μακράν είχε την ηλικία, ίσως ως το κοντάρι' Ντελλαπ. Ερωτήμ. 280. Επιτ.). Πβ. στη Ρόδο ³ *ελικιά* 'παράστημα, ομορφιά' 'θωρεί την ελικιάν της στον καρφέτην', στην Κάρπαθο ⁴ *ελισά* 'ίδ.', στην Κω ⁵ 'παράστημα, κορμοστασιά' | 'μέση'.

1. Καζαβής 137 2. Πληροφ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Παπαχρ. ΔΡΙ, 179 4. Νουάρος 1928, 213 5. Σκανδαλ. Λεξ. 243

ελίμονι ¹ (Εμπορειός) επιφ. 'αλίμονο', φρ. 'ελίμονι, κακόμοιρε, 'α σ-σε πιγάσω!'

Από επιφών. *ελί* (< *αλί*) + επίρρ. *μόνον*.²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Ν. Πολίτης, ΒΖ 7 (1898), σ. 158. Επιτ.).

ελιπέτσι ¹ επίρρ. 'βεβαιότατα' | 'οπωσδήποτε' | 'επιτέλους', φρ. 'ελιπέτσι, κούσε μου και 'έ θ-θα χάσεις!' / 'ελιπέτσι κι ο άλλος έχει το ν-νού ν-του'. Από τουρκ. *elbette* / *elbet* 'βεβαίως'. Πβ. 'ίδ.' (Κως,² Ρόδος,³ Κάλυμνος⁴), *ελιπέτι* 'κατά τα φαινόμενα' και *ελιπετιά* (< *ελιπέτι*+*δα*) (Κάρπαθος).⁵

1. Κουρζής 295 2. Σκανδαλ. Λεξ. 243 3. Παπαχρ. ΔΡΙ, 179 4. Δράκος 1982, 102, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ. 278

ελλιά, (η) πληθ. *ελλιές, (οι)* 'τα γάγγλια των βουβώνων',

'όχχου, κακό μ-που τό 'παθα, και δε β-βαστά η καρδιά μου,
που φούσκωσε ν-το πόδι μ-μου κ' επρήσκει ν-η ελλιά μου'.¹

1. Μπαλαλάς 1981, 124

(ε)λλιόκαυτες, (οι) θηλ. 'ελιές που γίνονται (ωριμάζουν) από τον ήλιο πάνω στο δέντρο ή κάτω. Οι τελευταίες λέγονται και *χαμάδες*'.¹ | 'οι μαύρες ελιές, οι ηλιόκαυτες',² οι ελιές που πέφτουν από τα δέντρα και ψήνονται από τον ήλιο, οι λιαστές,

'...λλίες ελλίτσες λ-λιόκαυτες και λλί' αγραμιθάκια,
σύκα χαρτοφυλάκια και φρέσκα λουμπουνάκια'.³

Από το επίθ. *ηλιόκαυτος (για ελιά) 'αυτός που ωριμάζει από τις καυτές ακτίνες του ήλιου πάνω στο δέντρο ή χάμω', πιθ. με επίδραση της λ. *ελιά*. Πβ. το κ. επίθετο *λιόκαυτος* (< *ηλιόκαυτος* < αρχ. *ηλιόκαυστος*), και *λιόκαυτο* ψάρι, χταπόδι ξεροψημένα στον ήλιο.

1. Μαστρογιάννης 43, Σακελλαρίδης Γ. 1982, 224 2. Χαρτοφύλης 1984, 254 3. Μπαλαλάς 1981, 59

έλλιο ν-έλλιο ¹ επίρρ. 'λίγο λίγο', φρ. 'έλλιο ν-έλλιο ν-τρώε, να μη σ-σου κάτσει', πβ. στην Κάρπαθο ² *έλιον*, ως επιφώνημα, 'φτάνει πια!', στην Κω ³ επίθ. *έλλιος*

- ‘λίγος’. Πβ. επίσης στα μsn. κείμενα επίρρ. *όλιγον* (Επιτ., λ. *ολίγον*), από όπου πιθ. *όλλιγον* > *έλλι(γ)ον*.
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.278 3.Σκανδαλ. Λεξ. 243
- (ε)λλίος, (ο)** επίθ. ‘ολίγος’, φρ. ‘*έλλίο ν-είναι ν-το φαῖ μ-που τρώει*’, / ‘*έλλία γλυκοβάλανα κι ένα τσαμπί σταφύλλια*’.¹ Είναι το μsn. επίθ. (ε)λλίος (‘*λλίγην λεημοσύνην*’ Κυπρ. ερωτ.29, Επιτ. λ. *ολίγος*) < αρχ. επίθ. *ολίγος*, βλ. και *λλίος*. Πβ. *έλλιος* (Κως),² *έλιος*, *έλιτος*, *έλιτος*, *έλιτος*, υποκοριστικό *ελιτάσιν* (Αστυπάλαια),³ *λλίος* (Ρόδος).⁴
- 1.Μαυρουδής 32 2.Σκανδαλ.Λεξ.243 3.Dawkins 2,540-541 4.Παπαχρ.ΛΡ1,326
- έλιωρώ** ‘λιποθυμώ’¹, φρ. ‘*έλλιόρησε μ-μέσα στη ν-εγκλησικά!*’ Από το αρχ. ρ. *ολιωρώ* (-έω) που πήρε στη βυζαντινή περίοδο τη σημασία του ‘λιποθυμώ, λιποθυμώ’ (Θεοφάνης),² αλλά και στη μεσαιωνική ‘*λιποθυμώ και ολιωρώ εκ της πολλής μου πείνας*’ Προδρ.ΙΙΙ 105 χφφ GM κριτ. υπ., Επιτ.).
- 1.Καραναστάσης 1987,126 2.Καραναστάσης 1990,15
- έλλόγου (μου, σου, του, μας ,σας, τως)**¹ προσωπική αντωνυμία, που είναι σπάνια στο α’ πρόσωπο και χρησιμοποιείται μόνο στην ονομαστική, φρ. ‘*έλλόγου σου (εσύ ο ίδιος) ήρτες; γιάντα’έ ν-έστελλες το γ-γιο σ-σου;*’ Από *λόγος* και το αρχικό ε-, ίσως κατά τα *εγώ, εσύ*. Πβ. *του λόου μου* και *έλλου μου* (Κάρπαθος),² *ελτόου σου, του, σας* (Αστυπάλαια).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.96 3.Dawkins 2,541
- έλυθας, (ο)** ‘η αρσενικά συκιά, η αγριοσυκιά’,¹ επιστημ. ονομασία *φίκος το καρινόν* (*Ficus Carina*). Και τοπωνύμιο *Έλυθας* στο Μαντράκι, από το ομώνυμο δέντρο της περιοχής,
- ‘*είσαι λεβέντης, Έλυθθα, κ’ έχεις κλαδιά μεγάλα, και τα πλατιά τα φύλλα σου βγάλλου ζζουμί σα γ-γάλα*’.²
- Ο καρπός λέγεται *λύθι*. Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *όλυνθος(ο)* > *όλυνθας* > *άλυθθας* (Κως)³ > *έλυθας*. Πβ. *άλυθθας*, *άλυθθας* (Ρόδος),⁴ *άλυθθας* (Σύμη),⁵ *αλυτσά(η)* (Κάλυμνος).⁶
- 1.Κουρζής296,306 2.Μπαλαλάς1981,47 3.Σκανδαλ.Λεξ.60 4.Παπαχρ.ΛΡ1,50 5.Καρανικόλας 154, Μιχαλαριά 1,33 6.Δράκος 1984,121 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- έμι – έμι** ‘αφ’ενός – αφ’ετέρου’ | ‘και – και’, φρ. ‘*έμι εγώ, έμι εσύ*’ / ‘*έμι το ένα θ-θέλεις, έμι το άλλο*’ / ‘*έμι κάμνεις το καλό, έμι βρίσκεις το μπελά σ-σου*’¹ / ‘*έμι σκοντάφτεις, έμι σου λέου ν-τύφλα*’² / ‘*έμι ετσά έμι αλλιώς*’. Από τουρκ. *hem* ‘συγχρόνως’ | ‘και’. Πβ. *έμη, όμη* ‘παρόλο που’ (Κάλυμνος),³ *έμη-έμη* ‘και-και’ | ‘αφενός-αφετέρου’ (Κως),⁴ *έμι-έμι* (Κάρπαθος),⁵ *χέμι* ‘και’ | ‘μάλιστα’ (Κύπρος).
- 1.Σακελλαρίδης Κ.1983,147 2.Σακελλαρίδης Κ.ό.π.276 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.245 5.Μηνάς, Λεξ.109
- εμμάτιν, (το)**¹ ‘μάτι’, στη συμπροφορά, φρ. ‘*έδωκε ν-τω ν-εμματιώ ν-του και’έ ν-εξαναπέρασε ν-αφ’ τη ν-Νίσυρο*’. Πβ. τα μsn. *ομμάτιον, εμμάτιν* (Επιτ. λ. *ομμάτιον*) < αρχ. *ομμάτιον*, υποκορ. του *όμμα(το)*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.280

εμ(ν)υαλός, (ο)¹ ‘μυαλό’, φρ. ‘*πρόσεχε, πού ’χεις το ν-εμ(ν)υαλό σ-σου!*’ | ‘*ο εγκέφαλος των ζώων*’. Από τον μσν. τύπο *εμυαλός* (Επιτ. λ. *μυαλός*). Πβ. *εμυαλός* (Κάρπαθος).²

1.Κουρούνης 1982,412 2.Μηνάς,Λεξ,281

έμορφος, (ο) κ. ‘*έμορφη ’ν’ η νύφη μας, αμμέ είναι στραβή*’ (παροιμ.),¹ λέγεται στις περιπτώσεις που υπάρχει κάποιο τρωτό αλλά που είναι κρυφό. Και *όμορφος*, φρ. ‘*όμορφό ’ναι ν-τ’ όμορφο, χαρά του που το βλέπει*’ (παροιμ.).² Οι δυο τύποι της λ. και στον μσν. (Επιτ. λ. *εύμορφος*).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,221 2.Σακελλαρίδης Κ. ό.π. 230

έμπαση, (η) βλ.λ. *αμπατή*.

εμπατή, (η) βλ.λ. *αμπατή*.

έμπυος, (ο) ‘*το πύο*’, φρ. ‘*έμπυο ν-έκαμε ν-ο βούζζουνάς μου*’, πληθ. *έμπυτα, (τα)* (ετερογενές),

‘*εζζήτηξε γ-κ’ εφέρασι γ-κι’ ένα μ-παλλιό τσουκχάλι, να χύννεται τα έμπυτα που το στυρί θ-θα βγάλει*’.¹

Η λ. είναι ουσιαστικοπ. επίθετο από το αρχαίο επίθετο *έμπυος*, -ον ‘*ο γεμάτος πύο*’, πβ. τη φρ. ‘*έμπυον απόστημα*’.² Πβ. *έμπζος, έμπυος* (Κάλυμνος),³ *έμπυος* και ρ. *μυιάζει* ‘*κάμνει πύο*’ (Ρόδος),⁴ *έμβκυος, νέμβκυος* (Κως),⁵ *όμπυον* (Κάρπαθος).⁶

1.Μπαλαλάς 1981,125 2.Θαβώρης, *Ουσιαστικά από επίθετα στη ν.ε.*, Θεσσαλονίκη 1969,66 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,181,400 5.Σκανδαλ.Λεξ.244 6. Μηνάς, Λεξ.657

έμπρός επίρρ. που δείχνει τη δυτική κατεύθυνση, από όποιο σημείο της ευρύτερης περιοχής του Μαντρακιού κι αν βρεθούμε, ενώ η ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση (ανατολική) λέγεται *πίσω*,¹ φρ. ‘*πάω εμπρός στο μ-Ποταμό / στους Χοχλάκους*’, ‘*πάω πίσω στο ν-’Αη σ-Σάβα /στο Λιμάνι / στα Μπάννια / στους Σπάλους*’. Η λ. από *εν+προς*. Σε άλλα νησιά ‘*βορράς-νότος*’.²

1.Μαυρουδής 125 2.Πληροφορ. Μηνάς Κων/νος.

έμπρωτον¹ στη φράση ‘*από ένα ν-έμπρωτον*’ (=από την αρχή) / ‘*εγώ τους τά’πα από ένα ν-έμπρωτον*’. Πβ. το μσν. επίρρ. *εμπρωτύτερα* (Επιτ. 1,386).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ενέδωκε ρηματικός τ. ‘*για φαγητά που αρχίζουν να βρομίζουν*’,¹ φρ. ‘*εφήκαμε ν-το φαϊ γ-κ’ ενέδωκε*’. Από αόρ. β’ *ανέδωκα* του *αναδίδω*, με τροπή *ανε-* > *ενε-*. Πβ. *νεδώννει* ‘*βγάζει υγρασία*’ (Κως),² *νεεδιάζω* (< *νέω* ‘*κόλυμπω, υγραίνω*’) σημαίνει ‘*αηδιάζω λόγω γλίτσας και βρομιάς που προέρχεται από υγρασία ή όχι*’ (Αφάντου Ρόδου).³

1.Καζαβής 185 2.Σκανδαλ.Λεξ.497 3.Παπαμανώλη 1994,409

ενέση, (η)¹ ‘*η συσκευή με την οποία γίνεται έγχυση θεραπευτικού υγρού στον οργανισμό*’ | ‘*το ίδιο το θεραπευτικό υγρό*’, φρ. ‘*ήρτε ν-η νοσοκόμα στο σπίτι κι έβαλέ μ-μου τη ν-ενέση μ-που μου’γραψε ν-ο γιατρός*’. Από αρχ. ουσιαστικό *ένεσις* (*ένεσις φύσης ενιεμένης ες την κοιλίην*’ Ιπποκράτης) – *ένεση* > *ενέση, (η)* πιθ. αναλογικά από τον τονισμό αιτιατ. πληθ. *τις ενέσεις* > *η ενέση*.

- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
ένηθας, (ο)¹ ‘άνηθος’, φρ. ‘βάλε και λλλίο ν-ένηθα στα γιαπράκια’. Είναι το αρχ. ουσιαστικό *άνηθον, (το)*, κατά τα αρσενικά ουσιαστικά σε -ας (βλ. *έλυθας*), και τροπή αρχικού α- > -ε. Η λ. είναι δάνεια της Ελληνικής.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
εντερεσάτος, (ο)¹ και *(ι)ντερεσάτος* ‘συμφεροντολόγος’, βλ.λ. *ιντερέσσο*.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
εξασοράτης, (ο) ‘πνευματικός, εξομολογητής’,¹ και *εξασορευτής*,²
πού να βρω γω πνευματικό, καλό ν-εξασοράτη,
*πού να βρω κι’ αντεπίσκοπο να πω τα κρίματά μου;*³
 Είναι τα μσν. ουσιαστ. *εξασοράρης* (< μτγν. ουσιαστικό *εξασορευτής*, αναλογικά προς τα ουσιαστικά σε -άρης) και *εξασορευτής*. Πβ. *ζασοράτος, ζασοράτος*, ρ. *ζασορευέγομαι* (Κως),⁴ *ζασορέβγω, ζασορευμένος* (Ρόδος).⁵
 1.Κουρζής296 2.Παπαδόπουλος1984,283 3.Καζαβής42 4.Σκανδαλ.Λεξ.517 5. Παπαχρ. ΛΡ1,425
έξι και ξερός ‘αποδοκιμασία σ’ αυτόν που σε ερώτηση απαντά ‘δεν ξέρω’, ενώ γνωρίζει’.¹ Και *μούζου και ξερός*.² Κατά τον Αγαπ. Τσοπανάκη³ η φράση αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως παρετυμολογική εξέλιξη προς το *έξι και ξερός* του τουρκ. *hik çikarasın*. Πβ. *έξι και ξερός* και *άζι και ξερός* (Κως),⁴ *ούκκι κκαράσιν* (Κύπρος),⁵ *έξης και ξερός* (Σύμη).⁶
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1983, 226 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Τσοπανάκης 1983,150 4.Σκανδαλ.Λεξ.248 5.Τσοπανάκης ό.π. 6. Μιχαλαριά 1,130
έξικορσου επίρρ. ‘ας έλειπε’¹ | ‘ξορκισμένος να’σαι’,² και *ζίκορσου*, φρ. ‘ούτε το φαί σ-σου ούτε το καλό σ-σου, ζίκορσου’, για άτομο αντιπαθητικό και ανεπιθύμητο.² Η λ. από την τουρκική φράση *eksim olsum* ‘ας έλειπε’. Πβ. *εζίκορσο* (Κως),³ *ζίκορσου, ζίκορσου* (Ρόδος),⁴ *εζίκορσου* (Κύπρος).⁵
 1.Κουρζής296 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,234 3.Σκανδαλ.Λεξ.248 4-5.Τσοπανάκης 1983,170
έξινοσ, (ο)¹ λέξη σε ύβρη ή κατάρα, ‘έξινοσ και ξερός να σε κόψει και να σε θερίσει’. Από το *όξινοσ*,² κατά τον Αγαπ. Τσοπανάκη³ από το *εξίνισα* < *ξινίζω*. Κατά τη γνώμη μου η λ. *έξινοσ* έχει υποκαταστήσει τη λ. *έξι* της φράσης ‘έξι και ξερός’ (βλ.λ.) μέσα σε μια παρεκτεταμένη φράση.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2-3.Μηνάς, Λεξ.285
έξοδοσ του Χριστού, (η) ‘η περιφορά του Επιταφίου’, φρ. ‘ο *δηπότατος* ένωννε ν-τα καμένα κεργιά κ’έκαμνε σκούλλο γ-και το ν-εκαία στη ν-έξοδο ν-του Χριστού’.¹
 1.Καραναστάσης 1987,167
εξός / εξόν¹ επίρρ. ‘εκτός, πλην’, φρ. ‘εξόν από σένα ούλλοι οι άλλοι ήρτασι’ / ‘έ ν-έρκεται, εξός ‘α ν-του τάξεις!’ Η χρήση της λ. και στα μσν. κείμενα (‘άλλη γονή μη σε χαρεί...οξόν εγώ’ Ερωτόκρ.673, Επιτ. λ. εξόν). Από ουδέτ. της μτχ. του αρχ. ρ. *έξεστι* ως επίρρημα. Ο Κ.Μηνάς² παράγει από συμφυρμό των ε-

ζόν+εκτός.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.285 λ. εζόν
εξωμεργιά, (η) ή *οζωμεργιά*¹ ‘το χείλος της τάβλας (βλ.λ.), το έξω μέρος της προς το βαστάδι’, ‘...και εις τον Μασουροτόν, στο πάνω λάκκωμα, την οζωμεριάν...’²
 1.Παπαδόπουλος 1909, 87 2.Προσχέδιο-προίκιση μελλονύμφων το έτος 1747 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009,112

εξωμεργιάζζω ‘αροτριώ την εξωμεργιά του χωραφιού’,¹ φρ. ‘εξωμεργιάσαμε τη ν-Τρουλλωτή’.

1.Παπαδόπουλος 1909,87

επαρχίες, (ου) ¹ φρ. ‘εμεγαλώσα ν-οι επαρχίες του!’ για κάποιον που μεγαλοπιάνεται. Η λ. είναι το μσν. ουσιαστικό *επαρσία,(η)* ‘περηφάνεια, αλαζονεία’ (‘...εις τούτο το εξώρθωσεν, εις επαρσίαν εσέβην’ Γεωργηλ., Βελ. Λ457), από αρχ. ουσιαστ. *έπαρσις > έπαρση > επαρσία-επαρχία* /-ες, ή από το συνώνυμο μσν. *επαρχία* ‘εξουσία, αξίωμα’ (‘μηδ’ αφεντιές μηδέ επαρχιές’ Φορτουν. Πρόλ. 56).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

επέρσι χρον. επίρρ. ‘κατά το προηγούμενο έτος’, φρ. ‘επέρσι ήτο μ-που ’рте ν-ο θείος μου αφ’ τη ν-Αμερική, εφέτι ’έ θ-θα’ртеι’. Από αρχ. *πέρσι > επέρσι* (Κως)¹ > *επέρσι*, αναλογικά προς το *εφέτος-εφέτι*.Πβ. *πέρσι* (Ρόδος),² (*ε)πέρσι* (Κάρπαθος),³ *επέρσι* (Αστυπάλαια).⁴

1.Σκανδαλ.Λεξ.248 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,490 3.Μηνάς,Λεξ.285 4.Καραναστάσης, Αστυπ.74

επίλοιπος, -η, -ο επίθ.‘υπόλοιπος, αυτός που μένει’,φρ. ‘και εις τα στεφανώματα γλήορα να γενεί ο γάμος, κι από τω ν-επιλοίπω’ (ευχή).¹ Η λ. είναι το αρχ.-μσν. επίθετο *επίλοιπος* ‘ιδ.’ (‘το πώς να ποίσει άνθρωπος να ζήσ’ ειρηνεμένα // και την επίλοιπον ζωήν να διάβει ’γαπημένα’ Γεωργηλ.,Θαν.,475). Πβ. *επίλοιπος, πίλοιπος* (Κως),² *επίλοιπος* (Κάρπαθος).³

1.Κουμέντος 1991,191 2.Σκανδαλ.Λεξ.248 3.Μηνάς,Λεξ.286

επιτούτου¹ επίρρ. ‘επίτηδες, γι’ αυτό το σκοπό’, φρ. ‘επιτούτου ήрте στο σίτι, για να πάσι μ-περίπατο με το μ-Περικλή’. Πβ. το μσν. *επιτούτον* ‘ιδ.’ (‘μαρτύρων ...επιτούτον κληθέντων’ Μαχ.504, Επιτ.), < συνεκφ. *επί τούτου / επί τούτον*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

επολάξα ν-τα ζ-ζα στην ποιμενική γλώσσα, ‘έληξε η περίοδος του σεξουαλικού οργανισμού των ζώων’.¹ Ο ρηματικός τύπος είναι αόρ. του ρ. *πολάσσω* ‘παύω να γυρεύω, να βρίσκομαι δηλ. σε περίοδο οργανισμού’, αντίθ. *λάσσω*: < από-στερητικό + *ελαύνω*. Πβ. *πολάσσω* (Κως),² *πολάμνω* (Αστυπάλαια,³ Κάλυμνος⁴), *απολασιάρης* ‘ο εξαντλημένος τράγος ή κριός, κατά το τέλος της οχείας’ (Κάρπαθος),⁵ *λασμένα,(τα)* ‘τα ζώα που έχουν λασθεί’ (Νάξος).⁶

1.Καραναστάσης1987,128 2.Σκανδαλ.Λεξ.613 3.Καραναστάσης,Αστυπ.94 4.Δράκος, 1982,178, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Νουάρος 1932,115 6.Ζευγώλης,Ποιμεν.Νάξου 71

εργάλειο, (το)¹ πληθ. *εργάλεια,(τα)*¹, φρ. ‘επήρε ν-τα εργάλειά του και έφρε στη δουλλειά’. Το κ. *εργάλειο* με τονισμό αναλογικά προς τα προπαροξύτονα ονόματα. Πβ. *εργάλειον,(το)* στη φρ. *κακόν εργάλειο*, για άτακτα παιδιά, με τόνο

- αναλογικά προς το *έγγραφο* κ.τ.τ. (Κάρπαθος)²
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.288
- έρκομαι**¹, *μτχ. ερκούμενος*, φρ. *έρκεται και θωρεί με κάθε μέρα* / *ερκούμενος θα'ναι ν-τώρα πγιο*, ουσιαστ. *ερκομός,(ο)* *άφιξη*, φρ. *μέ το ν-ερκομό ν-του αφ' το στρατό ν-έπγιασε δ-δουλλειά*.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- έρος, (ο)**¹ το κ. ουσιαστικό *γέρος*, με σίγηση αρχικού γ-. Πβ. *ίδ.* (Κάλυμνος).²
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.,162
- ερπίδα, (η)** *έλπίδα* και ρ. *ερπίζζω* *έλπίζω*, φρ. *έχω μεγάλη ν-ερπίδα στο θ-Θεό!* / *ερπίζζω να 'ρτει σήμερα*. Και *ορπίζζω, ορπίδα,(η)*.
 1.Κουρούνης 1982,455
- έρτηκας, (ο)**¹ το γνωστό καλαμοειδές φυτό που έχει κούφιο στέλεχος, με φύλλα που βγαίνουν στα πλάγια:
πγοιος σε φυτεύγει, έρτηκα, στ' απάτητα λαγκάδγια,
στις χοχλακιές, τις ερημιές και στου γκρεμιού τα πλάγια,²
 επιστημ. *νάρθηξ ο κοινός, ferula communis*, γνωστό ήδη στον Ησίοδο, *κλέψας... πυρός τηλέσκοπον αυγήν εν κοίλω νάρθηκι* (Θεογ.566-567), για τον Προμηθέα που έβαλε το κλεμμένο *πυρ* στο κούφιο στέλεχος του *νάρθηκα*. Ο Μπαλαλάς³ πληροφορεί πως παλιά πότιζαν τον *έρτηκα* με πετρέλαιο και τον άναβαν, αντί για λαμπάδα, κατά την νυκτερινή περιφορά του Επιτάφιου: *ο νάρθηξ*, αιτιατ. *τον νάρθηκα* > ονομ. *ο άρτηκας* (Κως)⁴ – *έρτηκας* με σίγηση ν- και τροπή *α > ε*. Πβ. *άρτουκας, άρτηκας* 'ο *νάρθηκας* της εκκλησίας' | *τέτραγωνο μάρμαρο στο προαύλιο της εκκλησίας κοντά στον νάρθηκα* | *το φυτό νάρθηκας*? (Κάρπαθος),⁵ *άρτηκας, ανάρτηκας* (Λέρος),⁶ *άρνουκας* (Κάσος),⁷ *αρτήκι, άρβηκας* (Σύμη).⁸
 1.Κουρζής 296 2.Γνωμαγόρας'τ. 129(1955),2 3.Μπαλαλάς 1981,43 4.Σκανδαλ.Λεξ. 106 5.Μηνάς,Λεξ.158 6.Κρεκούκας,Λέρος,67 7.Χαλκιάδης,Λαογραφικά Κάσου 84 8.Μιχαλαριά 1,74 και 121
- έσμιξη, (η)** *συνουσία*.¹ Είναι το μσν. *έσμιξη* (< *εσμίγω*). Πβ. *έσμιξη* *συναναστροφή* (Ρόδος,² Κάλυμνος³), *εσμιζιά,(η)*, *εσμή,(η)* *συναναστροφή* (Κως).⁴
 1.Κουρούνης 1982,412 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,186 3.Δράκος 1982,104, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Σκανδαλ.Λεξ.251
- εστιμέρω**¹, *στιμέρω*,² *αστιμέρω*³ *εκτιμώ, υπολογίζω*, φρ. *'έ ν-εστιμέρεις πγιο ν-τίποτα!* / *όπγοιος 'έ ν-εστιμέρει τ' άσπρο, τ' άσπρο 'έ ν-αζίζζει* (παροιμ.),¹ για τον εκμηδενισμό του χρήματος στα χέρια του σπάταλου | *κάμνω οικονομία*,⁴ φρ. *στίμερε τα μαϊδγιά σου*. Η λ. από το ιταλ. *stimare*. Πβ. *στιμέρω* (Κως),⁵ *στιμέρνω* *προσέχω, φυλάγω*⁶ | *παρατηρώ*⁷ (Ρόδος), *στιμαργιάτζω* *σέβομαι* (Σύμη),⁸ *στιμμέρω* (Κάρπαθος).⁹
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,118, Καζαβής 161 2.Κουρζής 321 3.Καρπαθίου 1996 4. Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 5.Σκανδαλ. Λεξ. 709 6.Τσοπανάκης 1983,156 7.Παπαχρ. ΛΡΙ, 588 8.Μιχαλαριά 3,182 9.Μηνάς,Λεξ.861
- εσωμεργιά, (η)** *η μέσα άκρα της τάβλας*¹ | *το μέρος του χωραφιού, της τάβλας,*

που είναι κοντά στη βάση της ξερολιθιάς',² φρ. 'είδα ένα μ-παιδί μέσα στη ν-εσωμεργιά γ-κ' ετριύριζε γ-κ' εμάεβγε ν-τις ακρίδες και τις έτρωε',² και οσωμεργιά, φρ. '...μπαίννει μέσ' στης Μαργιάς του Σκαντάλιου το χωράφι γ-κ' έκοφτε μέσ' στη ν-οσωμεργιά...'³ Γενικά, εσωμεργιές και εξωμεργιές ήταν τα ακραία σημεία της τάβλας, όπως και οι χώροι γύρω από τα δέντρα, εκεί όπου δεν μπορούσε να φτάσει το υνί του αλετριού,⁴

'πγοιος σπέρνει στη μ-περιαλλιά, οσωμεργιές πγοιος σκάβγει,'⁵

Από εσωμεριά,(η) (< έσω+μεριά), ο τύπος οσωμεργιά με τροπή $e > o$, πβ. έξω-όζω, ερπίδα-ορπίδα.

1.Καραναστάσης 1987, 156 2.Σακελλαρίδης Κ. 1982,287 3.Σακελλαρίδης ό.π. 310 4. Χαρτοφύλης 1984,242 5.Σακελλαρίδης Μ. 2007,378

εσωμεργιάζω 'οργώνω ή σκάβω την εσωμεριά του χωραφιού', βλ.λ. εσωμεργιά.

ετσά¹, ετσαδά¹ 'έτσι', φρ. 'ετσά κάμνεις και 'έ σ-σε γατώ', και ετσεδά (Νικιά), φρ. 'ετσεδά να πάει η κεφαλή σου!',² λέγεται για εκτόνωση σε κάποιον που μας έκαμε μια μικροζημιά. Και φράση 'ετσά κ'ετσά' = αυτό κι αυτό, 'ετσά κ'ετσά, μ' έστειλε ν-η Κυράτσα μου να πάω να της φέρω το ν-νερό ν-τ'αθάνατο'.³ Από τη λ. έτσι (ούτω > έτου > έτις > έτσι)⁴ + δα. Πβ. ετσά, ετσιά, ετσανά (Κως),⁵ ετσεά (Χάλκη),⁶ τσαγά (Αστυπάλαια),⁷ ετσιδά, ετσιδάς, ετσιά, ετσά, τσα (Ρόδος).⁸

1.Κουρζής297 2.Σακελλαρίδης Γ. 1984,152 3.Σακελλαρίδης Κ. 1991,69 4.Ανδριώτης, Λεξ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.252 6.Τσοπανάκης 1949,21 7.Dawkins 8.Παπαχρ.ΛΡ1,187

ευκολοημένος, (ο) επίθ. 'αυτός που του έχει περάσει ο παπάς ειδική ευχή', ουδέτερο πληθ. ευκολοημένα,(τα) 'τα πανιέρια που περιέχουν σφογγάτο (βλ.λ.), τα οποία παίρνουν τα Χριστούγεννα στο νεκροταφείο και τα ευκολοά ο παπάς, διαβάζοντας ειδική ευχή', φρ. 'φάε σφογγάτο μ-που 'ναι ν-ευκολοημένο'.¹ Στη Νίσυρο διατηρείται από παλιά το έθιμο των ευκολοημένων, κατά το οποίο το Μ. Σάββατο πάνε στα μνήματα πανιέρια με φρούτα, ψιλοκούλλουρα, αβγά κ.ά και κάμνει ο παπάς δέηση για την ανάπαυση των νεκρών,

'και κάμε ψιλοκούλλουρα και βάρτα στο πανιέρι,
δώς' τα το Μέα σ-Σάββατο ν-να φάν' οι πεθαμμένοι',² /
'μ' ένα μ-πιθί μ-που κάμνομε ν-το Σάββατο γ-για σένα,
μ' αρτούλλια και με κόλλυα και μ' ευκολοημένα'.³

Η λ. είναι παθ. μτχ. παρακειμένου, ως επίθετο, του ρ. ευκολοώ 'διαβάζω ευχή'⁴ < μσν. ευχολογώ.

1.Καραναστάσης 1987,181 2.Κουρούνης 1987,394 3.Μπαλαλάς 1981,139

ευλογιά, (η) (Νικιά) 'ειδικό ψωμί που γινόταν σε κάθε γάμο, το έπαιρναν στην εκκλησία, στην τελετή του μυστηρίου του γάμου, για να ευλογηθεί, που τελικά το έκοβαν την Τετάρτη του Γάμου και οι κουμπάροι το διαμοίραζαν σ'όλο το χωριό, για να ευχηθούν ξανά στο αντρόγυνο'.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,136

ευλοητός, (ο)¹ 'η αρχή, η έναρξη κάθε δουλειάς', φρ. 'α βάλομε ν-ευλοητό ν-νωρίς νωρίς, να τελειώσομε γλήγορα', από την συνήθη εκφώνηση με την οποία

αρχίζουν διάφορες ιεροτελεστίες με την εκφώνηση 'ευλογητός ο Θεός ημών...'.
1.Κουρούνης 1982,404

εφέτι¹ επίρρ. χρονικό 'αυτό το χρόνο', φρ. 'καλά επήε ν-εφέτι η σοδγιά μας'. Η λέξη από το μτγν. *εφέτος* < αρχ. φρ. *επ' έτος*, αναλογικά με τις φράσεις *εφ' όσον*, *εφ' εζής*: *εφέτος* > *εφέτι*, κατά το *πέρυσι*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

(ε)φημερία, (η) (Νικιά) ήταν το αντίδωρο, που κάθε σπίτι είχε την υποχρέωση να προσφέρει διαδοχικά στην κυριακάτικη λειτουργία.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,135

εφκριούμαι βλ.λ. *αφκρούμαι*.

εφτακακόμοιρος, (ο) 'πολύ δυστυχής',¹

'κι εκεί με καταράστηκε τη ν-εφτακακομοίρα,
άμε πάντα να καίεσαι...'.²

Από *εφτά* επιτατ. + *κακόμοιρος*. Η λ. *εφτά* ως πρώτο συνθετικό δηλώνει επίταση, ότι αυτό που εκφράζει το δεύτερο συνθετικό επαναλαμβάνεται σε μεγάλο βαθμό.

1.Παπαδόπουλος 1909,87, Καζαβής 185 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,159

εφτανούσικος, (ο)¹ 'ο πολύ έξυπνος', φρ. 'εφτανούσικο ν-ει! 'έ φ-φήννει τίποτι που να μη ν-το ξέρει αυτό ν-το παιδί!'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

εφτάπετρο, (το) 'παιχνίδι που παίζεται από πολλά άτομα. Η ονομασία του προέρχεται από τις επτά επίπεδες πέτρες που αποτελούν το στόχο του παιχνιδιού'.¹

1.Πετρούτσου 1982,36

εφτάψυχος, (ο)¹ 'αυτός που παρουσιάζει μεγάλη αντοχή σε ασθένειες, κακουχίες κ.ά.', φρ. 'εφτάψυχοι 'ν' οι γάτρες'. Από *εφτά-* επιτατ.+*ψυχος* (< *ψυχή*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

έφτω¹ 'ανάπτω', φρ. 'κάθε Σάββατο έφτομε ν-το φ-φούρνο γ-και ψήννομε ν-τα ψωμιά' / 'έψε το κερί (άναψε) / 'όσες έφτου μ-μαερεύου;' (παροιμ.),² όταν τα φαινόμενα πολλές φορές μας ξεγαλάνε / '...και βλέπει ο τσουπάννης ένα γ-καντήλι γ-κ' ήφτε...'³ /

'γιέ μου, της μάνας σ' η καρδιά έφτει σα ν-το κεράκι,
που 'φνες αφ' τ' αγκάλλια της οπούσου μ-μωρουδάκι'

(από νισύριο μοιρολόι).⁴

Από αρχ. *άπτω* > *άφτω*, αόρ. *ήψα* > *έφτω*, κατά το σχήμα *είχα-έχω*.⁵ Πβ. *έφτω*, *άφτω*,⁶ *γάφτω-έγαμα*⁷ (Ρόδος), *άφτω* (Αστυπάλαια,⁸ Καστελλόριζο,⁹ Χάλκη¹⁰), *έφτω* (Κως).¹¹

1.Κουρζής 297 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,185 3.Βεζύρογλου 326 4.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 181 5.Καραναστάσης, Φωνητική 33 και Τσοπανάκης 1976,97 6.Παπαχρ.ΛΡΙ, 189 7.Τσοπανάκης 1976,97 8.Καραναστάσης, Αστυπ. 68 9.Κομνηνός 80 10. Τσοπανάκης 1949, 56 11.Σκανδαλ. Λεξ.255

έχει(ν), (το) 'η περιουσία'¹, φρ. 'αυτοδδά ν-ει ν-ούλλο γ-κι' ούλλο ν-το έχει ν-του'. Από το απαρέμφατο του *έχω*. Πβ. στην Κάρπαθο ² *έχει(ν),το, έχεια,(τα)*.

1. Κουρούνης 1984, 195 2. Μηνάς, Λεξ. 294
έχτρητα, (η) και *έχθητα, έχτρα*¹ ‘η έχθρα’, φρ. ‘μεγάλη ν-έχτρητα ν-έχει με τις γει-
 τόνισσές της’, < θ. *εχθρ-* (έχθρα) + κατάλ. -ητα, αναλογικά προς τα ουσιαστ. σε
 -(τ)ητα, όπως *τιμότητα, νεότητα* κ.τ.ό. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²
 1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωμιακό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
εχτυπώ ‘χτυπώ’,¹ φρ. ‘έ ν-εχτυπά τη μ-πόρτα, γ-για να μη ν-το ν-εξυπνήσει’. Από
 χτυπώ, με επίδραση των αυξημένων χρόνων.
 1. Κουρούνης 1982, 412
έχω στο νοίκι ν-τ’ αφτιά μου ‘δεν δίδω προσοχή, δεν ακούω’,
 ‘να’χεις κοντά τη γλώσσα σ-σου, στο νοίκι τα αφτιά σου,
 και να φωνάζεις κουτουρού, πριν να’ρτει η σειρά σου’.¹
 Και *έχω νοικιασμένα τα φτιά μου*,² φρ. ‘αυτός έχει νοικιασμένα τα φτιά του’.
 1. Ιω. Λογοθέτης 129 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης
εψιμάκι(ν), (το) (Νικιά) ‘το γουρλί ή το ρίφι που γεννήθηκε έψιμα’, φρ. ‘είντα
 που το βλέπεις, εψιμάκι ν-είναι ν-το κακόμοιρο’.¹ Η λ. υποκορ. του *έψιμος*
 (βλ. λ.).
 1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 204
εψιμικά, (τα)¹ ‘τα οπωροκηπευτικά που γίνονται με τις καλοκαιρινές καλλιέργει-
 ες’. Από *όψιμος* > *οψιμικός-εψιμικός*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),² *εψιμά(η)* ‘τα όψιμα
 σιτηρά’ (Ρόδος).³
 1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 257 3. Παπαχρ. ΔΡΙ,
 189
έψιμος, (ο) επίθετο ‘αυτός που γεννιέται, γίνεται καθυστερημένα, μετά το κατάλ-
 ληλο χρονικό διάστημα’, φρ. ‘έψιμα σύκα’ / ‘έψιμο γ-κριθάρι’ / ‘έψιμο μ-παιδί’
¹ / ‘γάμος έψιμος, παιδιά της ορφάνιας’,² για γάμο που γίνεται μεταξύ ατόμων
 προχωρημένης ηλικίας. Και παρωνύμιο *Έψιμος* στο Μαντράκι. Από *όψιμος* (<
οψέ + κατάλ. -ιμος), πβ. *πρώιμος*.
 1. Παπαδόπουλος 1984, 283 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 76

Z

ζγια(ν) ‘σαν, όταν’:

‘κι’ά δ-δε ν-εγλύει τα χέρισσα κι’ά δ-δε ν-τα ζζεναγρίζζει,
ζγια ν-το ν-αφρέντη γ-κάθεται και ζγια μ-πασάς ορίζζει’¹ /
‘εγώ’χω πάθη ζγια β-βουνά, καμούς ζγια ν-τα λαγκάδια,
κι έχω και ανεστενάματα ζγια νέσυρτα πηάδγια’
(από νισύρικο μοιρολόι)²

/ ‘πόσες βολές ζγια σ-σήμμερα είσε ν-ονομασία...’³ Από οίον > ζιον > ζιαν
(κατά το σαν) > ζιά(ν).⁴ Πβ. ζζαν, ζζιαν, ζζαν (Κως).⁵

1.Μπαλαλάς 1981,150 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,180 3.Σακελλαρίδης Κ. ό.π.179 4.
Καραναστάσης,Φωνητική 31 5.Σκανδαλ.Λεξ,260

ζγιο ‘ζω’¹ | ‘συντηρούμαι, τρέφομαι’, φρ. ‘με τη σ-σύνταξη ν-της μάνας μου ζγιο’ /
‘ζγιο τώρα, ‘έ ν-εζγιά, ζωή ν-αυτή;’, Είναι το μσν. ρ. ζιω ‘ίδ.’ (‘αυτός εργάζε-
τον την γην, έζιεν εκ την σποράν του’ Ντελαπ.,Ερωτήμ.344, Επιτ.), και Somav.
ζειώ. Από αρχ. ζω. Πβ. ντζήω, ζιω (Κάρπαθος),² ζιω (Ρόδος),³ ζγω, ζγιο
(Κως).⁴

1.Μπαλαλάς 1965,222 2.Μηνάς,Λεξ.596 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,195 4.Σκανδαλ.Λεξ.258

ζζα, (τα) ¹ ‘συνήθως τα οικόσιτα ζζά’, φρ. ‘δε(ς) τα ζζα ά ν-εσταλίξα’ /
‘άλλη ν-ημέρα στο Γυαλί φορτώνει πουρσελάνα,
κι άλλη ν-τα ζζα του ννοιάζζεται που βόσκου στα νησκιά μας’.²

Ονομαστική ενικού ζζο,(το). Πβ. ντζώ(ο)ν, οντζόν (Κάρπαθος),³ ζζωνταρικά,(τα)
‘οικόσιτα ζζά’(Κάλυμνος).⁴

1.Κουρζής 297 2.Μαυρουδής 19 3.Μηνάς,Λεξ.603 4.Δράκος 1983,115, Σκανδαλ.
Λεξ. Καλ.

ζζαβλακόννω ‘κάμνω κάποιον να περιέλθει σε κατάσταση αποχαύνωσης’, παθη-
τική μτχ. παρακειμένου, ως επίθετο, ζζαβλακωμένος ‘καταβεβλημένος, εξου-
θενωμένος’¹ φρ. ‘σήμμερα επήα κ’ έσκαγα ούλλο ν-το γ-κήπο, γ-κ’ είμαι τώρα
ζζαβλακωμένος’. Και σύνθετο ποζζαβλακόννω², φρ. ‘εποζζαβλακώθηκε μ-πγιο
ν-ο κακόμοιρος’. Από το διαβλακόννω ‘χτυπώ κάποιον στο κεφάλι και τον ρί-
χνω κάτω’ (< διά+βλαξ)³ ή < ζαλακόννω με σύμφυση των ρ. ζαβώνω (<ζα-
βός) + βλακόνω,⁴ ή από σλαβ. zavalka ‘πτώση’,⁵ ή < τουρκ. savalak ‘βλάκας’,
ή < τουρκ. sanizmak ‘περνά αρρώστια’.⁶ Πβ. ζαβλακόννω (Κάλυμνος),⁷ ντζα-
βλακόννω (Κάρπαθος).⁸

1.Κουρζής297 2.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 3.Φιλή-ντας
1,145 και Πάγκαλος 2,353 4.Ανδριώτης,Λεξικό 5.Γιαννουλέλλης,Νεοελλην. ιδιωματ. λέ-
ξεις και δάνειες από ξ λέξεις, Αθήνα 2003,32 6.Μηνάς, Λεξ.588 λ. ντζαβλακόννω 7.
Δράκος 1983,112 και Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 8.Μηνάς ό.π.

ζζάκα, (η) ¹ ‘ανδρικό φόρεμα, είδος αμάνικης ζακέτας που έμπαινε πάνω από το
γελέκο της τοπικής ενδυμασίας’. Η λ. από το ιταλικό giacca ‘χοντρό γυναικείο

σακάκι', ή < αραβ. *schakk* (< γαλλ. *jaque* + υποκορ. κατάλ. *-ette* > *jaquette*).

Πβ. 'ιδ.' (Κως).²

1. Παπαδόπουλος 1909, 87, Καζαβής 186, Κουμέντος 1991, 207, Κουρζής 331 2. Σκανδαλ. Λεξ. 259

ζζάκι(ν), (το) 'η εστία, οι δυο πέτρες πάνω στις οποίες κάθετα η χύτρα ή άλλο μαγειρικό σκεύος',¹ φρ. 'ήψα το ζζάκι, έλα κοντά να βράσεις που κάμνει κρύο!' Από μσν. *οτζάκι* (< τουρκ. *ocak*).

1. Καραναστάσης 1987, 151

ζζάλο, (το) πληθ. *ζζάλα, (τα)* 'βήματα, πατημασιές', φρ. 'πάρετα τα ζζάλα σας και βιαστείτε γιατί εργήσαμε' / 'επέρασά σε δγνο ζζάλα' / 'μωρή, νά τα ζζάλα του που φαίνονται'¹ /

'...τα ζζάλα της που 'το β-βαργιά κοντά μας τη ν-εφέρνα, είχε δ-δε ν-είχε β-βάσανα εμάς δε μ-μας εξέχνα'.²

Η λ. είναι μσν. ('σπουδάξετε τα ζάλα σας, γιατί ο Θεός με βιάζει' Θυσ. 239, Κριαράς, Λεξικό, στη λ.). Από το αρχ. ουσιαστ. *σάλος, (ο)* 'ταρακούνημα, αναταραχή' με εναλλαγή σ > ζ και αλλαγή γένους. Πβ. 'ιδ.' (Κως),³ *ντζάλο, (το)*, *ντζάλος, (ο)* (Κάρπαθος).⁴

1. Παπαδόπουλος 1984, 283 2. Μαυρουδής 27, ο λόγος για την Καλή του Αχιλλέα 3. Σκανδαλ. Λεξ. 259 4. Μηνάς, Λεξ. 589

ζ-ζαμάνι(ν), (το)¹, πληθ. *ζ-ζαμάνια* 'μεγάλο χρονικό διάστημα', φρ. 'ζ-ζαμάνια έχω να σε δώ, πού 'σου;!' / 'ξέρεις τι θα πει να σιδερώνεις καλοκαίρι ζ-ζαμάνι;' Από τουρκ. *zaman* 'χρόνος, καιρός, αιώνας'. Πβ. *ντζαμάνιν* (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 589

ζ-ζάμι(ν), (το)¹ κ., και 'το ζάμι του παραθύρου', φρ. 'κλείωσε τα ζ-ζάμια γιατί κρυνώνει'. Από τουρκ. *cam* 'ιδ.'

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ζζαμλίκι(ν), (το)¹ 'το υαλοστάσιο, το πλαίσιο στο οποίο είναι τοποθετημένοι οι υαλοπίνακες'. Από τουρκ. *çamlık*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ζζαπαθάρης, (ο) 'παθητικός, αυτός που έχει χρόνια πάθος'.¹ Ο Παπαδόπουλος² παρατηρεί: 'ίσως η λέξις εκ του επιτατικού μορίου *ζα* και *παθάρης*, εκ του *πάθος* κατά παρένθεσιν του *-ν-*, και προ χειλεοφώνου εγένετο *μ'*. Θεωρώ ως βάση σχηματισμού την τουρκ. λ. *zebun / zabun* 'αδύνατος, καχεκτικός, ισχνός'. Πβ. αλλού *ζαμπουνιάρης*, *ζαμπούνικος*, *ζαμπούνης*, με την ίδια σημασία.

1. Παπαδόπουλος 1984, 283, Καζαβής 186, Κουρζής 297 2. Παπαδόπουλος 1909, 87

ζζάπα επίρρ. 'δωρεάν, χάρισμα' | 'πολύ φθηνά', φρ. 'ζζάπα μου τό 'δωκε'.

'ζζάπα ζίδι κι' από μέλι πγιο γλυκό' (παροιμ.).¹

Από τουρκ. *caba* 'δωρεάν', και ουσιαστικό *ζζαπαζής* 'αυτός που επιδιώκει να αποκτήσει κάτι χωρίς πληρωμή' < τουρκ. *cabaci*. Πβ. *ζάπα* (Κάλυμνος),² *ζ-ζάπα* (Κως,³ Σύμη⁴), *τζάπα* (Ρόδος).⁵

1. Καζαβής 154 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 260 4. Μάνεσης 135 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 613

ζζάρα, (η) ¹ ‘ζαρωματιά’, φρ. ‘όλλο ζ-ζάρες είναι ν-το σακχάκι σ-σου, ‘έ ν-το σιδέ-ρωσες’/ ‘μα τις ζζάρες πού’χει το πουκάμισο’. Από ζαρώνω, με υποχωρητικό σχηματισμό.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ζζάρακας, (ο) ¹ ‘η κάμπια του ξύλου, σκουλήκι που κατατρώγει το ξύλο και καταστρέφει τα έπιπλα’, φρ. ‘ζζάρακα ν-επριάσασι ν-τα έπιπλα’. Η λ. από μγν. σά-ραζ > υποκορ. *σαράκι(ον) > μεγεθ. σάρακας > ζάρακας, κατά τα μεγεθυντικά προπαροξύτονα σε -ακας που προέρχονται από ουδέτ. σε -άκι: (νάρθηξ, φυτό) > ναρθάκι > άρνακας,² (λάβραξ) > λαβράκι > λάβρακας, (κόραξ) > κοράκι > κόρακας κ.τ.ό.³ Ο VI. Georgien το αρχ. Ζάραξ θεωρεί διαλεκτικό τύπο του αρχ. ιέραξ, βασιζόμενος στην πληροφορία του C. Bursian (*Geographie Griechenlands*, Λιψία 1872, τ. II σ. 137), σύμφωνα με την οποία το λιμάνι του Ζάρακα στη Λακωνία ονομάζεται Γέρακα, ενώ ο Πτολεμαίος γράφει ‘Ζά-ραξ-Ιέραξ λιμήν’, βλ. VI, Georgien, *Noms grecs, Onomastica* 2 (1948), 77.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Χατζιδάκις, *Einleitung in die newgriechische Grammatik*, Leipzig 1892, 57 3. Μηνάς, Μεγέθυνση, 173 - 180

ζζαργάνα, (η) ‘στενόμακρο αφρόναρο με οξύ ρύγχος σαν του ξιφία, με πρασινωπό χρώμα στη σπονδυλική του στήλη’,¹ είναι το ψάρι βελόνη η οζεία, επιστημ. belone belone, η αρχαία βελονίς, που διατηρείται σε πολλές σημερινές διαλέκτους. Η λ. από νεοελλ. σαργάνα (πιθ. < αρχ. σαργάνη ‘πλέγμα, δεσμός, καλάθι’, ή < πιθ. τουρκ. zirgana). Πβ. βολονία,² ντζαργάνα³ (Κάρπαθος), βελανία (Χάλκη),⁴ αζαργάνα (Σύμη),⁵ ζζαργάνα (Κως).⁶

1. Καραναστάσης 1987, 132 2. Νουάρος 1932, 270 3. Μηνάς, Λεξ. 590 4. Τσοπανάκης 1949, 19 και 29 5. Ζαχαρίου 99 6. Σκανδαλ. Λεξ. 260

ζζαρζαβατικά, (τα), ενικός ζζαρζαβατικό, (το) ‘χορταρικό, λαχανικό’, φρ. ‘επήα κ’εψούννισα τα ζζαρζαβατικά της εβδομάδας από τη λ-λαϊκή’. Από τουρκ. zerzavat ‘ιδ.’ ‘Τα λέασι γ-και χλωρονομίες’,¹ φρ. ‘επολίμπαρε ν-η ψυχή μου από τις χλωρονομίες’ (εξαντλήθηκα, σαν να πεινώ), πληθ. του χλωρονομή, (η) (< χλωρός + νομή). Πβ. χλωρονόμιν ‘χορτάρι χλωρό’, σε αντίθεση προς το ξερονόμιν (Κάρπαθος),² ζαρζαβάτια, (τα) ‘λαχανικά’ (Ρόδος).³

1. Πετρούτσου 1993, 351 2. Μηνάς, Λεξ. 1003, όπου χλωρονομή (Κάσος), γλωρονομή (Κύπρος) 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 191

ζζαρλίδι(ν), (το) (Νικιά)¹ πληθ. ‘ζζαρλίδγια, (τα) ‘χόρτα που ανήκουν στην ίδια κατηγορία με τις μολόχες, είναι γλοιώδη, άγρια και μοιάζουν με ήμερα βλίτα’, φρ. ‘εμάεψα ζζαρλίδγια, ‘α τα κάμω με το χοιρινό μ-που τα τρώμε’. Πβ. ζζαρλίδγια, ζζαλλίδζα, ζζαλλίδια (Κως).²

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 211 2. Σκανδαλ. Λεξ. 261

ζζάφτι ¹ ‘περιορισμός’ | ‘εξουσία, υποταγή’, φρ. ‘‘έ ν-το γ-κάμνω ζζάφτι’ (δεν μπορώ να τον συγκρατήσω). Η λ. από το τουρκ. zapt / zapti (< αραβ. zabt ‘περιορισμός’). Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),² ζάφτι (Ρόδος,³ Καστελλόριζο,⁴ Λέρος⁵), ντζάφτι (Κάρπαθος).⁶

1. Κουρζής 297 2. Σκανδαλ. Λεξ. 261 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 191 4. Κομνηνός 121 5. Γεωργίου

53 6. Μηνάς, Λεξ. 591

ζζαφτιές, (ο) ‘αστυνόμος, χωροφύλακας’. Η λ., που δεν είναι πλέον σε χρήση, από τουρκ. *zarıtiye* ‘ιδ.’ Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),¹ ζζαπιτήδες ‘αξιωματούχοι αστυνομίας’ (Καστελλόριζο),² ντζαφτιές (Κάρπαθος).³

1. Σκανδαλ. Λεξ. 261 2. Κομνηνός 121 3. Μηνάς, Λεξ. 591

ζζάφτω ‘χτυπά δυνατά’, φρ. ‘σηκώννει το δαβρί ν-του και ζζάφτει μνια στο γ-γάδαρο...’ Από το αρχ. ρ. *ιάπτω* ‘ρίπτω’ > *ιάφτω* > *διάφτω* > *ζζάφτω*, συνώνυμο του *στράφτω*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,¹ Κάλυμνος²), *ζάφτω* (Ρόδος).³

1. Σκανδαλ. Λεξ. 262 2. Δράκος 1983, 113 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Τσοπανάκης 1956, 88, και Παπαχρ. ΛΡ1, 191

ζζεϊμπέκης, (ο) ‘άτακτος, αδέσποτος’. Οι *ζεϊμπέκηδες* ήταν όνομα τουρκικής φυλής στις περιοχές της Προύσας και της Σμύρνης. Από *zeybek* ‘άτακτος στρατιώτης, χωροφύλακας της Οθωμανικής Τουρκίας’. Έτσι ονομάζονταν, άλλοτε, οι εύζωνοι στρατιώτες, ως ορεσίβιος λαός, ή οι εξισλαμισμένοι Έλληνες της Μ. Ασίας.

ζζεϊμπέκικος, (ο) επίθ. ‘άτακτος, αδέσποτος’, φρ. ‘το ζζεϊμπέκικο σκυλλί χλάπφα χλούπφα’,¹ για τον άρπαγα άνθρωπο, που τα θέλει όλα δικά του | ‘είδος λαϊκού χορού που προέρχεται από την Τουρκία’. Από τουρκ. *zeybek*, βλ. λ. *ζζεϊμπέκης*.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 278

ζζεματίζω ‘ζεσταίνω νερό για διάφορες χρήσεις’, φρ. ‘ζζεμάτισε το νερό ν-να καθαρίσομε ν-τη ν-όριθα που σφάξαμε’ | ‘βρέχω κάποιον ή κάτι με ζεματισμό νερό’, φρ. ‘εζζεμάτισα ν-το χ-χοίρο και τώρα το μ-μαδούσι’ / ‘εζζεμάτισα τα ρούχα και πάω να τα ξεβγάλω’, ουσιαστ. *ζζεμάτισμα, (το)*, επίθετο *ζζεματιστός*. Μέσ. *ζζεματίζομαι* (μτφ.) ‘παιδεύομαι’,¹ φρ. ‘που να ζζεματιστείς αφ’ το θ-Θεό!’ Από μτγν.-μσν. *ζζεμα, (το)* ‘ζεστό, καυτό νερό’ (< ζέω ‘βράζω’) (ζητώ σαπούνιν να λουθώ και λέγουν με: ‘το ζζεμαν’ Προδρ. IV 154, Επιτ.) + κατάλ. -ίζω.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ζζεματιστή, (η) (Νικιά) ‘γλύκισμα από χοντροκομμένο κρίθινο αλεύρι από φρέσκο κριθάρι, που άρτυαν με μέλι ή ‘δεμένη’ ζάχαρη, και τρωγόταν στις εργατειές (βλ. λ.), κατά την περίοδο του θερισμού’,¹ φρ. ‘όμορφη που τη ν-έκαμες τη ζζεματιστή σ-σου, γεια στα χέργια σου’.¹

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 136

ζζέννια, (τα) ‘εργαλεία, σύνεργα’¹ | ‘τα χρειαζούμενα’² | ‘τα ζευγάλετρα’³ | ‘τα γεννητικά αντρικά όργανα’,⁴ φρ. ‘γ... τα ζζέννια μου’, όταν κανείς νευριάζει. Από ιταλ. *ingegno*, που σημαίνει, εκτός των άλλων, και ‘μηχανή, εργαλείο, σύνεργο’. Πβ. *ζζέννια, (τα)* ‘εξαρτήματα’ (Κως),⁵ ‘εργαλεία, αρματοσιά καραβιού’ (Καστελλόριζο),⁶ ντζένιον (Κάρπαθος),⁷ ζζένιο (Κάλυμνος),⁸ ντζένια, (τα) (Αστυπάλαια).⁹

1. Νισυριακά Χρονικά 1, 120 2. Χαρτοφύλης 1984, 261 3. Καραναστάσης 1987, 128 και 155 4. Κουρζής 297 5. Σκανδαλ. Λεξ. 262 6. Κομνηνός 113 7. Μηνάς, Λεξ. 592 8. Δράκος 1982, 105 και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 9. Καραναστάσης, Αστυπ. 88

ζζερβοΐλης, (ο) ‘ο αριστερόχειρας’, φρ. ‘ο αδερφός μου πετά τη μ-πέτρα με το ζ-

ζερβί ν-του χέρι, ζζερβοΐλης ει', και μεγεθ. ζζερβοΐλα,(η), με αλλαγή γένους, φρ. 'ζζερβοΐλα ν-ει'. Από ζερβός+κατάλ.-ίλης.¹ Πβ. ζερβοσέρης, ζερβοκουτάλα (Κάλυμνος),² ντζερβός, ντζερβοκούταλος (Κάρπαθος),³ ζζερβός, ζζεβρός, ζζερβούτ-θης, ζζερβοσέρης (Κως).⁴

1. Για την κατάλ. -ίλης βλ. Μηνάς, Μεγέθυνση, 97 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 593 4. Σκανδαλ. Λεξ. 263

ζζερβός, (ο) ¹ 'αριστερόχειρας', και επίρρ. ζερβά 'προς τα αριστερά'. Πβ. τα μσν. ζερβός, ζεβρός (< ζαβρός < ζαβός). Πβ. ζζερβός, ζζεβρός, ζζερβοσέρης (Κως),² ντζερβός (Αστυπάλαια),³ ζερβός 'αριστερόχειρας' | 'χορός' (Χάλκη).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 263 3. Καραναστάσης, Αστυπ. 88 4. Αυτηκοΐα

ζζεργαλλούδι(ν), (το) 'μικρό ερπετό, είδος σαύρας'.¹

1. Κουρζής 297

ζζερεμές, (ο) ¹ 'πρόστιμο, ζημιά' | 'υψηλό κόστος έναντι μικρής ζημιάς',¹ φρ. 'σκότωννε λωλλούς, πλέρωννε ζζερεμέδες' Από τουρκ. *cereme* 'πρόστιμο'. Πβ. 'ίδ.' (Κως,² Κάλυμνος³), ντζερεμές (Κάρπαθος).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 263 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 593

ζζεγαρίτζω ¹ 'οργώνω με αλέτρι' Πβ. 'ίδ.' (Κως),² ντζεγαρίντζω (Κάρπαθος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 263 3. Μηνάς, Λεξ. 594

ζζεγάρι(ν), (το) 'ζεύγος βοδιών για όργωμα'¹ | 'αλέτρι'¹ | 'το ζευγάρισμα',² φρ. 'στο ζζεγάρι ν-τα βόδγια πάσι μ-μαζζί' (παροιμ.),³ όπου τονίζεται η αξία της συνεργασίας. Πβ. ζζεγκάριν 'το αλέτρι' | 'η καλλιέργεια της γης με άροτρο' (Κως),⁴ ζεβγάρι 'το ζευγάρι των βοδιών ή μουλαριών' (Ρόδος),⁵ ντζεγκάρι (Αστυπάλαια).⁶

1. Τσιρπανλής 2009, 148 2. Καραναστάσης 1987, 156 3. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 256 4. Σκανδαλ. Λεξ. 263 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 192 6. Καραναστάσης, Αστυπ. 88

ζζεγάρισμα, (το) 'το όργωμα', επειδή πάντα γινόταν με ζευγάρι ζώων, βοδιών ή γαϊδουριών,¹ η πράξη του ζζεγαρίτζω.

1. Χαρτοφύλης 1984, 241

ζζεύλα, (η) ¹ πληθ. ζζεύλες,(οι) 'οι δυο μικροί κοντοί (καμπυλωτές βέργες) που μπαίνουν στα άκρα του ζζυού (βλ. λ.) του αρότρου ανά δύο και σε τόση απόσταση η μια από την άλλη, ώστε να περνά ο λαιμός του βοδιού'. Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό ζεύγλα,(η), ποιητικός τύπος του αρχ. ουσιαστικού ζεύγλη,(η) (< ζεύγνυμι). Πβ. 'ίδ.' (Κως),³ ντζεύλα,(η) (Κάρπαθος,⁴ Αστυπάλαια⁵), ζεύλη, ζεύλα (Χάλκη).⁶

1. Κοντοβερός 321, Καραναστάσης 1987, 155, Κουρζής 297, Χαρτοφύλης 1984, 241 2. Σκανδαλ. Λεξ. 264 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 192 4. Μηνάς, Λεξ. 594 5. Καραναστάσης, Αστυπ. 88 6. Τσοπάνης 1949, 109

ζζεύλης,-α,-ικο ¹ και ζζεβλής, επίθ. 'στραβοπόδης', φρ. 'α βρε ζζεύλη' / 'αυτοσδά ζζεύλης είναι'. Από αρχ. ουσιαστ. ζεύγλη 'το καμπύλο μέρος του ζυγού στο οποίο μπαίνει ο τράχηλος του ζώου, βλ. λ. ζζεύλα.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ζζευλόραμμα, (το) ‘λεπτό σχοινί (ράμμα), δεμένο στις ζεύλες του ζυγού του αρότρου, μέσα από τις οποίες περνά ο λαιμός του βοδιού’.¹ Πβ. *ντζευλόραμμα* (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,155 2.Μηνάς,Λεξ.595, όπου *ζευλοράμματη, (η), ζευλοράμματα, (τα)* (Κύπρος).

ζζέφω¹ και *ζεύ(γ)ω*² ‘αρχίζω κάτι’,

*‘το παραμύθι μ-πού’ ζζεψε κ’ επόμεινε στη μ-μέση,
έφηκε ν-τις σκοτούρες της, για να μας το τελέψει’*³

| ‘θέτω τα βόδια υπό τον ζυγό’,¹ φρ. *‘ζζεψε τα βόδια ν’αρκινήσομε ν-το ζζευ-γάρισμα’ / ‘πα’να ζζέψω το βόδι μ-μου’* | (μτφ.) γι’αυτόν που παντρεύεται, φρ. *‘πάμε ν-να σε ζ-ζέσομε γ-και σένα’* (να σε βάλομε υπό τον ζυγό). Αντίθ. *ζεζζέ-φω, ζεζζεύ(γ)ω* ‘απολύω τα ζώα από το άροτρο’, φρ. *‘α ζεζζέψω τα ζζα να πο-θυμάνου’*. Είναι το μσν. ρ. *ζεύω, ‘βόδια...ζεμένα’* Δήγ.πανωφ.60, Επιτ., < αόρ. του *ζευγνώω*. Πβ. *ζζεύτω, ζζέφω* (Κως),⁴ *ζέχνω* ‘ζευγαρίζω’(Ρόδος,⁵ Χάλ-κη⁶), *ντζέφω* (Αστυπάλαια,⁷ Κάρπαθος⁸).

1.Κουρζής 297 2.Καραναστάσης 1987,156 και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματο-κό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μαυρουδής 27, για την Καλή του Αχιλλέα 4. Σκανδαλ. Λεξ.265 5. Παπαχρ.ΛΡ1,17 6.Τσοπανάκης 1949,109 7.Καραναστάσης, Αστυπ.88 8. Μηνάς, Λεξ.595

ζζέψιμο, (το) ‘η σύζευξη των βοδιών στ’ αλώνι ή στο όργωμα’, το αποτέλεσμα του *ζζέφω* (βλ.λ.).

ζζιαφέθι(ν), (το) ‘γιορτή, πανηγύρι’¹ | ‘δέμα, αποδοσίμι’². Η λ. από τουρκ. *ziyafet* ‘γεύμα, δείπνο, συμπόσιο’. Πβ. *ζζιαφέθι* ‘προσφορά εργασίας χωρίς αμοιβή’ | ‘δείπνο’ (Κως),³ *ζζιαφέτι* ‘ψυχικό, δωρεά’ (Ρόδος).⁴

1.Κουρζής 298 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 3.Σκαν-δαλ. Λεξ.265 4.Παπαχρ.ΛΡ1,17

ζζιέρι(ν), (το)¹ ‘συκώτι, πνεύμονας, εντόσθια’,

‘πάμε μ-με κ-χέφι γ-και χαρές και με κρασί στο χέρι,

*άλλοι να πριάσομε μ-πατσά και άλλοι το ζζιέρι’*² |

‘γιο δίπλα τηανίζζουσι ζζιέργια και γλυκάδγια,

*τσανάκες πάσι γ-κ’ έρκουνται με φρέσκα μεζζεδάκια’*³

| (μτφ.) σε προσφώνηση ‘σπλάχνο’, φρ. *‘ζζιέρι μ-μου!’* | (μτφ.) στη φράση ‘εκόπησα ν-τα ζζιέργια μου!’ (φοβήθηκα). Από τουρκ. *ciğer* ‘συκώτι’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως⁴ Κάλυ-μνος⁵), *ντζιέριν, ντζιέρακιν* (Κάρπαθος).⁶, *τσιέρι* (Καστελλόριζο).⁷

1.Κουρζής 297 2.Κουμέντος 1991,216 3.Μαυρουδής 41, για τα χοιροσφάγια 4.Σκαν-δαλ. Λεξ.265 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.597 7.Κομνηνός 127

ζζιζίκικας, (ο)¹ και *κίτσικας* (βλ.λ.) ‘ο ζιζίκικας’, φρ. *‘ζζιζίκικας ελάλησε, μαύρη ρόα γυάλλισε’*, δηλ. όταν αρχίζουν τα ζιζίκια, ωριμάζουν τα σταφύλια. Από αρχ. ουσιαστ. *τέτιζ* > *τίσιτσικας > τον *δίτσικα > ο *ντζιδιζικας* > ο *ζιζίκικας*.² Ο δεύ-τερος νισύρικός ιδιωματοικός τύπος, *κίτσικας*, ενισχύει τον σχηματισμό *τίσιτσικας (< *τέτιζ, τέτιγος*) που προτείνει ο καθηγητής Αγ. Τσοπανάκης.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Τσοπανάκης, Phonétique 109-110

ζιζιζυφ(κ)ιά, (η) ¹ το δέντρο ζιζυφιά, οι καρποί ζιζιζυφα,(τα). Είναι η αρχ. ζιζυφος του Γαληνού (6,357) και του Ορειβάσιου (1,211), επιστημ. *eleagnus angustifolium thamnus jijuba*, άγνωστης ετυμολογίας, φρ. *‘επήαμε στη ζιζιζυφιά στο Πλάι γ-κ’εκλέψαμε ζιζιζυφα’*. Πβ. ζιζυφσά,(η) (Κάλυμνος),² ζιζιζυφκιά (Κως),³ ντζιντζυφιά (Κάρπαθος).⁴

1.Μπαλαλάς 1981,48 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.266 4.Μηνάς,Λεξ.597

ζιζιλιάτης, (ο) ‘δήμιος’, στη δημοτική ποίηση, φρ. *‘και στον ζιζιλιάτη το σπαθί εκεί να καταντήσεις’*. Από τουρκ. *cellât* ‘ιδ.’Πβ. ζιζιλιάτης (Κως),² ντζελιάτης (Κάρπαθος).³

1.Παπαδόπουλος 1909,87, Καζαβής 186 2.Σκανδαλ.Λεξ.262 3.Μηνάς,Λεξ.592

ζιζιφιωμένος, (ο) επίθετο, ‘αυτός που έχει κακή καρδιά, μοχθηρός’, φρ. *‘ζιζιφιωμένος που’σαι κακόμοιρε!’* ¹ Η λ. συνδέεται με το μsn. επίθ. ζεζοφωμένος ‘κατασκότεινος’(*‘εν ειρκτή εζοφωμένη’*Ψευδο-Σφρ.180, Επιστ.), μτχ. παθ. παρακειμ. του μτγν.-μsn. ρ. ζοφώ, -ώνω ‘κάνω κάτι σκοτεινό’. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Παπαδόπουλος 1984,283, Καζαβής 186

ζιζιχρωτή, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η ασπριδερή κατσικά, με το στήθος καφέ χρώματος, που λέγεται και *μελαχρινή’*.¹

1.Καραναστάσης 1987,137

ζζο, (το) ¹ ‘ζώο’, πληθ. ζζα,(τα), φρ. *‘πάαινε να ταΐσεις τα ζζα και να τα κλειώσεις’*. Από ζώο, με συναλοιοφή ο-ο>ο.Πβ. ντζώ(ο)ν (Κάρπαθος),² ζο(ν) (Ρόδος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.603 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 195

ζζοκχοί, (οι) και *αζζόχοι* ‘...που τους έκαμνα γ-και φιλικασέ’,¹ αγκαθωτό ποώδες ζιζάνιο που χρησιμοποιείται ως ζωοτροφή ή τρώγεται βραστό ως λαχανικό. Η λ. από το μτγν. *σόγχος* > μsn. *ζόχος* / *ζοχός* (*‘ζοχήν βοτάνην δος πειν μετά οίνου’* Ιατροσόφ.69, Επιστ.) > *ζζοκχός* με δίπλωση -κ- (κ>κκ>κχ). Πβ. *ζζόκχος* (Κως),² *τσόχος*, *σσόχος* (Κάρπαθος),³ *ζόχχος*, *σόγκος* (Ρόδος).⁴

1.Πετρούτσου1993,351 2.Σκανδαλ.Λεξ.269 3.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.72,73 4.Παπαχρ.ΛΡΙ, 196, Παπαμανώλη 1991,76

ζζολότα, (η) ‘δέκα παράδες’, φρ. *‘έξι και ζζολότα’* / *‘είκοσι και ζζολότα’*,¹ νόμισμα που ισοδυναμούσε προς το ¼ του γροσίου, δέκα παράδες.² Φαίνεται ότι η ισοτιμία του ήταν μεταβλητή, πβ. *ζζολότα,(η)* ‘τα ¾ του γροσίου, 30 παράδες’, φρ. *‘τρία γρόσια και ζζολότα μια ζζολότα δεν αξιζίζει’*.³ Στου Βαγιακάκου⁴ διαβάζω: *ζολότα* και *ζλάτο* πολωνικό νόμισμα 30 παράδων. Από πολωνικό *zlot / zloty* ‘χρυσό’ < *zloty* ‘χρυσάφι’. Πβ. *ντζολόττα, (η)* (Κάρπαθος).⁵

1.Παπαδόπουλος1984,283 2.Παπαδόπουλος1909,87 3.Καζαβής186 4.Βαγιακάκος, Συμβολή 52 5.Μηνάς, Λεξ.598

ζζουλεύγω ‘ζηλεύω’, φρ. *‘ζζουλεύγω τη ν-απομονή σ-σου’* ¹ / *‘αυτός εζζούλεψε ν-τη γ-κόρη...κ’ ήθελε ν-να κοιμηθεί το βράδυ με τη γ-κόρη’* ¹ / *‘και δε ν-εζζούλεμα αρκοντιά, νοικοκυργιά μεγάλη, μόνο ν-τη ν-οικογένεια και τη γ-καλή ν-του μάνα’*

(παινέματα γάμου)² /

‘όπου το ν-εζζουλεύγουσι κι όπου το ν-εφτονούσι,

πολλά κακά του λένουσι γ-και το γ-κακολογούσι’ (παροιμ.),³

τους ικανούς και άξιους τους κακολογούν από ζήλεια. Από ζηλεύω, ήδη ο τ. ζουλεύω από τον μεσαίωνα (‘πολλοί εβλέποντά τους [ενν. το Διγενή και την κόρη] εξούλευαν και έπασχαν να τους χωρίσουν’ Διγ. Ανδρ. 363, Κριαράς, Λεξικό λ. ζηλεύω) Πβ. ζουλεύω (Κάλυμνος),⁴ ντζουλεύω (Κάρπαθος).⁵

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 77 2. Σακελλαρίδης Κ. 1965, 134 3. Κουρούνης 1987, 405

4. Δράκος 1984, 130, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ. 599

ζζουλιστή, (η) ‘είδος μυζήθρας’,¹ φρ. ‘επήα στη μ-μάντρα ν-του Σφακιανού κ’ έφε-ρα ζζουλιστή’. Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου ζουλιστός, από ζουλώ (βλ. λ.).

1. Καραναστάσης 1987, 129

ζζούλλεια, (η)¹ ‘ζήλεια’, φρ. ‘αφ’τη ζζούλλεια ν-της τα κάμνει’ /

‘α ν-η ζζούλλεια ήτο ψώρα, θα κολλούσε ν-ούλλ’ η χώρα’ (παροιμ.)²

/ ‘οι συννυφάδες τρώνονται από τη ζζούλλεια ν-τω’.³ Πβ. ζήλγια, -λγα (Ρόδος),⁴ ζζούλεια (Κάλυμνος).⁵

1. Καραναστάσης 1987, 150 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 127 3. Κουρούνης 1984, 180 4.

Παπαχρ. ΛΡ1, 193 5. Δράκος 1984, 130, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ζζουλλιάρης, (ο)¹ επίθ. ‘ο ζηλιάρης’, φρ. ‘ζζουλλιάρης που ν’αι!’ Και στον μεσαί-ωνα (‘αποθαίνω μετά τούτον τον ζουλιάρη’ Συναξ. γυν. 995, Επιτ.). Πβ. ζζουλ-λιάρης (Κως),² ζουλιάρης (Κάλυμνος).³

1. Κουρζής 298 2. Σκανδαλ. Λεξ. 267 3. Δράκος 1982, 105, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ζζουλώ¹ ‘στείβω’ | ‘πιέζω’, φρ. ‘εζζούλησές με, πάαινε πγιο κ’ει’ /

‘πγοιος ζζουλά το μέλι γ-και ‘έ ν-εβλείφει τα χέργια του’ (παροιμ.).²

Και ζζουλίζω, όπως και στον μεσαίωνα (‘τάυτα πάντα ζούλισον εις το ιγδίν’ Ιατροσόφ. 99, Επιτ.), πιθ. από διυλίζω.³ Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),⁴ ζουλίζω (Ρόδος,⁵ Κά-λυμνος⁶, Καστελλόριζο⁷), ντζουλίτζω (Κάρπαθος).⁸

1. Κουρζής 298 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 198 3. Κοραΐς, Άτακτα 2, 144 και Φιλήντας

1, 146 4. Σκανδαλ. Λεξ. 267 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 195 6. Δράκος 1982, 105, Σκανδαλ. Λεξ.

Καλ. 7. Κομνηνός 87 8. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 138

ζζουμί(ν), (το)¹ κ. | (μτφ.) για μάθημα, συνώνυμο του φαρσί (βλ. λ.), φρ. ‘ζζουμί ν-έμαθε ν-το μάθημά ν-του’. Από αρχ. ουσιαστ. ζωμός > υποκορ. ζωμίον > ζουμί.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ζζουμμιά, (τα)¹ συνήθως τα αποπλύμματα των πιάτων με τα αποφάγια που προ-ορίζονται ως τροφή για το χοίρο, φρ. ‘βάλε τα ζζουμμιά στο κουτσοκλό για το χ-χοίρο’ / ‘η χαρά του χοιρού ‘ν’ τα ζζουμμιά’. Πληθ. του ζουμί(ν), (το) < μσν. ζουμίν / ζωμίν ‘ζουμί, χυμός’ (‘κοπάνισον ροΐδιν... και το ζωμίν εκείνου ας το πίνει’ Σταφ., Ιατροσ. 4, Επιτ.) < μτγν. ζωμίον, υποκορ. του ζωμός. Πβ. ντζουμίν, πληθ. ντζουμιά ‘αίματα’ (Κάρπαθος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 599

ζ-ζουμόχοιρα, (τα)¹ και χοιρόζζουμα¹, ό,τι και τα ζ-ζουμμιά (βλ. λ.).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ζζουμπερέκι(ν), (το) ‘ελατήριο ωρολογιού’, φρ. *‘τάρα πγιο τα καινούργια ρολόγια ’έ ν-έχουσι ζζουμπερέκια’*. Από τουρκ. *zemberek* (< περσ. *zenburek*). Πβ. ‘ιδ.’(Κως,² Ρόδος,³ Καστελλόριζο⁴), *ντζουμπερέκιν* ‘είδος κλειδαριά, μοχλός’ (Κάρπαθος),⁵ *ζεμπερέκκιν* (Κύπρος).⁶

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.268 3.Τσοπανάκης 1983, 170 4.Κομνηνός 121 5.Τσοπανάκης ό.π.

ζζούμπος, (ο)¹ και *ζζούπφος* ‘κοντόχοντρος’, φρ. *‘έμορφος ει’, αμμ’ είναι ζζούμπος!’* Από τουρκ. *zimba*, πβ. *ζουμπάς, (ο)* ‘το εργαλείο που χρησιμοποιείται για να τρυπάει μέταλλα ή για να σπρώχνει τα καρφιά βαθύτερα’ | (μτφ.) ‘ο ε-ξαιρετικά κοντός, ο μικρόσωμος άνθρωπος’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ζζουουρτεύω ‘αδυνατίζω, ισχναίνω’, φρ. *‘έζζουούρτεψε ν-ο χοίρος μας’*.¹ Από *ζζουούρτης* (βλ.λ.).

1.Παπαδόπουλος 1909,87

ζζουούρτης, (ο) επίθ. ‘ισχνός, αδύνατος’,¹ φρ. *‘κακόμοιρε, ζζουούρτης που ’σαι!’*² Πιθ. λ. σχηματισμού το μσν. επίθ. *ζοφός* ‘κούφιος, άδειος’(< αρχ. *σομφός*) > *ζουφός* > *ζζου(φ)ούρτης*. Πβ. στην Κάρπαθο³ *ντζούφιος, ντζουφός* ‘αραιός, αδύνατος στο εσωτερικό του’, στη Ρόδο⁴ *ζουφός* ‘κούφιος’.

1.Παπαδόπουλος 1909,87 2.Καζαβής 186 3.Μηνάς,Λεξ.600 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,196

ζζουόψα, (η) (Νικιά) ‘κοπανισμένη αμυγδαλόψιχα με σκόρδο, νερό και λάδι, που τρωγόταν συνήθως την περίοδο του Δεκαπενταύγουστου’.¹ Από ιταλ. *zuppo* ‘διάβροχος’. Πβ. στην Κάρπαθο² *ντζούππα* ‘κατάβρεκτος’, στη Ρόδο³ *ζουμπάιν, ζουπίν* ‘ιδ.’, στη Κω⁴ *σουππί* ‘μουσκίδι’.

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,136 2.Μηνάς,Λεξ.599 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,196 4.Σκανδαλ.Λεξ. 696

ζζουπφώννω/-ομαι¹ ‘βρέχω/-ομαι πολύ’, παθ. μτχ. *ζζουπφωμένος*, φρ. *‘εγύριζζε μέσ’ στη βροχή γ-κ’ ήρτε ζζουπφωμένος’*. Από το ιταλ. επίθετο *zuppo* ‘διάβροχος’ + κατάλ. -ώνω. Πβ. *ντζουπώννω* ‘ιδ.’(Κάρπαθος),² *σουππίν* ‘μουσκίδι’ (Κως),³ *σουππώννω* ‘μουσκεύω’(Κύπρος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο(χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.600 3.Σκανδαλ.Λεξ. 696

ζζυάζζω ‘ζυγίζω’, φρ. *‘ζζυάσέ μου αυτεσδά τις ελλίες’ / ‘ακριβά πούλα και ζζυάζζε δίκαια’*.¹ σύσταση σε έμπορο να μην κλέβει στο ζύγισμα /

‘τη ζενιτιά, τη ν-ορφανιά, τη μ-πίκρα ν-του θανάτου,

τα τρία τα ζζυάσασι γ-κ’ η ζενιτιά βαργιά το’.²

Από *ζυγός* + κατάλ. -ίζω > *ζυγίζω* > *ζυάζω*, αναλογικά με τα ρ. σε -άζω, ή < *ζύγι* + κατάλ. -ιάζω, που απαντά και στα μσν. κείμενα (*‘ζύγι κρατώ στο χέρι μου // όλες να τες ζυγιάσω’* Κριαράς, Λεξικό).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,29 2.Πετρούτσου 1984,294

ζζυγή, (η) ‘ζεύγος’, φρ. *‘...λλούραν ζυγίν μίαν...’*.¹ Είναι το μσν. ουσιαστ. *ζυγή, (η)* και *ζη, (η)* ‘ζεύγος’ (*‘μίαν ζυγίν ποδήματα’* Μαχ.400 / *‘μια ζη στιβάνια’* Βαρούχ.445, Επιτ.), < ουσιαστ. *ζυγός* με μεταπλασμό. Πβ. *ζζυά, (η)* ‘ζυγά, ζευγάρι’, *‘μια ζζυά παιχνίδια’* (ένα ζευγάρι [δυο] μουσικά όργανα), *δγυο ζζυές’* (δυο ζευγάρια μουσικά όργανα) (Κως).²

1. Από προικοσύμφωνο του 1747 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009, 111 και 148 2. Σκανδαλ. Λεξ. 269
- ζζύ(γ)ι(ν), (το)** ‘το βαρίδι που είναι δεμένο στο νήμα της στάθμης του χτίστη’¹ | ‘το αλφάδι με το βαρίδι’.² Από μτγν. ουσιαστικό ζύγιον. Ο τ. ζύγι στο Meursius. 1. Καραναστάσης 1987, 180 2. Αρφαράς 1978, 18
- ζζυ(γ)οκάρφι(ν), (το)** ‘η δρύινη σφήνα ή το μεταλλικό καρφί με το οποίο συνδέεται ο ζυγός με το άροτρο’.¹
1. Κοντοβερός 321
- ζζυ(γ)όλουρα, (τα)** ‘το λουρί με το οποίο δένεται στον ζυγό ο ρυμός του αρότρου, ζυγόδεσμος’.¹ Λέγονται και λούρα, (τα), λλούρα, χαρκάδες (βλ. λ. λούρα).
1. Κοντοβερός 321
- ζζυγώννω**¹ ‘πλησιάζω’, φρ. ‘εζζύγωσε ν-το καϊκι, όζω αφ’ το λιμάνι ν-ει’ / ‘εζζυγώσαμε στο χωράφι’. Από το αρχ. ρ. ζυγώω² > μσν. ζυγώννω > ζζυγώννω. Πβ. ζζυώννω ‘πλησιάζω’ | ‘στριμώνω’ (Κως),² ζυώννω ‘πλησιάζω’ | ‘παγιδεύω’ (Κάλυμνος)⁴
1. Παπαδόπουλος 1984, 283 2. Για τη σημασία του ρ. βλ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 85 3. Σκανδαλ. Λεξ. 269 4. Δράκος 1982, 106, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
- ζζυμάρωμα, (το)** το αποτέλεσμα του ζζυμαρώννω (βλ. λ.), που γινόταν με ζύμη από το ζύμωμα της προηγούμενης εβδομάδας.¹
1. Χαρτοφύλης 1984, 250
- ζζυμαρώννω** ‘πιάνω το προζύμι’, δηλαδή διαλύω την προζζυμερή (μαγιά του προζυμιού) με θερμό νερό και τη ζυμώνω με αλεύρι μέσα σε λεκάνη, αποβραδίζω για να γίνει η ζύμωση, και την επομένη να ζυμωθεί με το αλεύρι που προορίζεται για ψωμί ή ό,τι άλλο’.¹
1. Καραναστάσης 1987, 173
- ζζυός, (το)** και ζζυός, (ο) ‘ζυγός αρότρου’,¹ που γίνεται από ελαφρύ και γερό ξύλο, ‘άλοτρο ν-είχε γ-καρυδιά, το ζζυός του κυπαρίσι’.²
- Όταν το ξύλο του ζυγού είναι κυρτωμένο λέγεται και κύφων³ | ‘ο άξονας του κυλινδριού στο λιοτρίδι’.⁴ Πβ. ντζυός ‘ζυγός του αρότρου’ (Κάρπαθος),⁵ ζζυός ‘το στενόμακρο ξύλο, όπου ζεύονται τα ζώα’ | (μτφ.) ‘παντρεία’ | ‘διπλός’ (Κως).⁶
1. Καραναστάσης 1987, 155 2. Καζαβής 87 3. Κοντοβερός 321 4. Καραναστάσης 1987, 144 5. Μηνάς, Λεξ. 602 6. Σκανδαλ. Λεξ. 269
- ζζυός, (οι)** ‘τροφές για ζώα’¹. Πληθ. του ζζυή, (η), που διατηρεί στη Νίσυρο τη μεσαιωνική του σημασία ‘χλόη, χορτάρι’ (‘πα καθάνα [ενν. ζον] να βρει τη ζζυή του’ Κυπρ. ερωτ. 78, Επιτ.). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρογρ.)
- ζζωνάρι(ν), (το)** της παραδοσιακής φορεσιάς, πολύχρωμο μεταξωτό, με κρόσια στην άκρη, που έσφιγγε στη μέση τη βράκα και σπούσε τη μονοτονία της σκουρόχρωμης φορεσιάς’.¹
1. Παπαμανώλη 105

ζζωνάρι ν-της Ελένης, (το) ‘το ουράνιο τόξο’, φρ. ‘το ουράνιο ν-τόξο στη ν-Νίσυρο λ-λέου ν-το ζζωνάρι ν-της Ελένης’¹ / ‘ήβγε ν-το ζζωνάρι ν-της Ελένης! ‘έ θα βρέξει’.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,297

ζζωνή, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘μαύρη κατσίκα με μια λωρίδα άσπρη ή κόκκινη στη μέση’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου ζζωνός,(ο), που η σημασία του δεν περιορίζεται μόνο στην ποιμενική γλώσσα, πβ. στην Κω το τοπωνύμιο Ζωνός *Εγκρεμμός* ‘κρημνός που έχει λωρίδα ενδιάμεσα με λευκό μάρμαρο’. Πβ. ζωνό,(το) ‘το ζώο που έχει στο μέσο λευκή ταινία’ (Κάρπαθος),² ζζωνή,(η) ‘ίδ.’ (Κως).³

1.Καραναστάσης 1987,136 2.Μανωλακάκης 192 3.Σκανδαλ.Λεξ.270

ζζωστικό, (το) (στη φορεσιά της νύφης) ‘αλυσιδωτή ζώνη, ασημένια ή επίχρυση, που έσφιγγε τη μέση και συγκρατούσε προς το στήθος το σφήωμα. Το ένα άκρο της αλυσίδας αυτής κρεμόταν ελεύθερο έως το γόνατο περίπου’.¹

1.Τσιρπανλής 2009,27

ζμίομαι¹ ‘οσφραίνομαι’, φρ. ‘εζμίστηκεν ο γάθης τις σμαρίδες’ |(μτφ.) ‘παίρνω είδηση, το αντιλαμβάνομαι’², φρ. ‘εζμίστη ν-το κ’ ήρτε γ-κι’ αυτός’ / ‘εζμίστηκά το πως θα γενεί και γι’αυτό ήρτα’. Και σμιούμαι.³ Από οσμίζομαι. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,⁴ Κάρπαθος⁵), ζμίντζομαι (Αστυπάλαια).⁶

1.ΣακελλαρίδηςΚ.1991,24 2.Μαυρουδής146 3.Κουρζής320 4.Σκανδαλ.Λεξ.271 5. Μηνάς, Ιδ.Καρπ.126 6.Καραναστάσης,Αστυπ.75

ζμίω ‘συναντιέμαι με κάποιον’ | ‘ενώνω, φέρω κοντά’, φρ. ‘τώρα έχου ν-τα καλά! εζμίζασι μ-πάλε’. Ο τύπος του ρ. από το αρχ. *συμμ(ε)ίγνυμι*, μέλλ. *συμμ(ε)ίξω* > *σμίξω* (όπως *θίγω-θίξω*) > *σμίγω* > *ζμίω*,¹ ή < αρχ. *μίσγω-σμίγω-ζμίω* με αντιμετάθεση. Πβ. ‘ίδ.’(Κως),² *σμίω* (Ρόδος,³ Αστυπάλαια⁴).

1.Μπαμπινιώτης, Λεξικό.λ. *σμίγω* 2.Σκανδαλ.Λεξ.271 3.Παπαχρ.ΛΡ1,574 4.Καραναστάσης, Αστυπ.75

ζμπαράλλια, (τα)¹ ‘θρύμματα’, φρ. ‘ήρτε μ-πγιομένος κι έκαμέ ν-τα ούλλα ζμπαράλλια, ‘έ ν-έφηκε ν-τίποτα γερό!’ Από ιταλ. *sbaraglio*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ζμπαραλλιάζζω¹ ‘διαλύομαι, διασπώμαι’, φρ. ‘εζμπαράλλιασέ ν-τα ούλλα’. Βλ.λ. *ζμπαράλλια*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ζμόναιρα, (η) βλ.λ. *σμόναιρα*.

Η

ησκιά, (η) ¹ και οσκιά, (η) (βλ.λ.) ‘σκιά’, φρ. ‘έλα κάτω αφ’ το δέντρο μ-που ‘ναι ν-ησκιά’. Από αρχ. σκιά, (η) > μσν. ήσκιος, ησχίος > ισκιός-ισκιά, το αρχικό η- με επιδραση του ήλιος² ή από συνεκφορά η σκιά > ησκιά. Πβ. ήσκιος, νήσκιος (Κως),³ ήσκιος (Ρόδος,⁴ Χάλκη⁵), ήσκος (Χάλκη),⁶ ήστος (Αστυπάλαια),⁷ ήσος, ήσκιος (Κάλυμνος).⁸

1.Κουρούνης 1982,404 2.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3.Σκανδαλ.Λεξ,275 4.Παπαχρ.ΛΡ1, 199 5.Τσοπανάκης 1949,79 6.Τσοπανάκης ό.π.17 7.Dawkins 2,542 8.Δράκος 1982, 106, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ηχειό, (το) (Νικιά) ‘πήλινο αγγείο που τοποθετούσαν κάτω από το πατητήρι, όπου κατέληγε ο μούστος των σταφυλιών’, φρ. ‘έλα να δγείσεις το ηχειό γ-κ’ είναι γ-γεμάτο μούστο’.¹ Στο Μαντράκι λέγεται δοχείο (βλ.λ.). Η λ. από μγν. ηχείον ‘ηχηρό όργανο’,² πιθ. γιατί το πήλινο αγγείο ηχεί, καθώς χύνεται σ’αυτό ο μούστος.³ Πβ. ηχείον ‘μεγάλο δοχείο για τη μέτρηση του μούστου’ (Κάρπαθος),⁴ βοχειό ‘ληνός’ (Κως).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,219 2.Andriotis N., *Lexicon*, Wien,1974 3.Βλ. και Μηνάς, Λεξ,997 λ. ‘χείον 4.Μηνάς ό.π.297 5.Σκανδαλ.Λεξ.158

ήψα ‘άναψα’, αόρ. του έφτω (βλ.λ.), φρ. ‘ήψα ν-τα ζύλα πού ‘διζα στο ζζάκι’ / ‘ήψε ν-αφ’ το θ-θυμό ν-του’ (μτφ.).

θάβγω ‘θάπτω’, φρ. ‘...κ’ήβρα ν-ένα μ-παπά να τη θ-θάψει (ενν. τη σκρόφα), όπως θάβγου ν-ένα ν-άθρωπο με τα γράμματα της εγκλησκιάς’.¹ Από θ. *θαφ- (< ι.ε. *dhmbh- ‘σκάβω’) του ρ. θάπτω.

.Σακελλαρίδης Κ. 1991,119

θαγγός, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που έχει αλλοιωθεί και έχει δυσάρεστη γεύση και οσμή’, φρ. ‘θαγγό ν-ει ν-το λάδι σ-σου / ο βούτυρός σου’. Από ταγγός, πιθ. υποχωρητικό παράγωγο της λ. ταγγή,(η) ‘τάγγιση’ που απαντά στον Ιπποκράτη ‘είδος φύματος’ (‘τα υπό το δέρμα αφιστάμενα ες τα έξω φύματα, οίον ταγγαί’), και ‘φύματα-ψυδράκια, ψώραί’(Ησύχ.). Πβ.τανγός, τάνγισμα (Κως),² ταγγά,(η) (Κάλυμνος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ. 733 λ. ταγγίζω 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

θάμα, (το)¹ ‘θαύμα’, φρ. ‘έκαμε ν-το θάμα ν-της η Σπηλιανή, που’έ ν-εσκοτώθημε ν-εκεία στο ν-οζό, στο Μολύβι’.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

θαμάζω¹‘μένω έκπληκτος’, φρ. ‘ω μάνα μου, εθαμάξαμε μ-που μας τό’πες’. αντί θαυμάζω. Και θαμάζομαι,² κατά τα παραξενεύομαι, εκπλήσσομαι κ.τ.ό. Είναι το μsn. θαμάζω /-ομαι (Πανωρ.Γ’581, Ερωτόκρ.Β’1031) < θαύμα. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος),³ θαμάντζομαι (Κάρπαθος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.299

θαμασμός, (ο)¹ αντί θαυμασμός, πβ. το μsn. θαμασμός / θαμαγκός (‘με τύφλα και θαμαγκό της καρδιάς’ Πεντ.Δευτ.ΧΧVΙΙΙ 28, Επιτ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

θαμπάζω ‘μένω έκπληκτος, εκστατικός’, φρ.‘εθάμπασέ μ-με αφ’ τη ν-ομορφάδα ν-της’. Από το ουσιαστικό θάμβος ‘γότητρο, λάμψη, ακτινοβολία’ > θάμπος > θαμπάζω. Πβ. θαμβάζω (Κως).¹

1.Σκανδαλ.Λεξ.276

θαράπεια, (η)¹ ‘θεραπεία’, ‘έ ν-έχει θαράπεια η αστέννεια του’. Είναι το μsn. ουσιαστικό θαράπεια / θεράπεια ‘ίδ.’(‘ποια θεράπειαν άδολη...δύνεται ο κόσμος ο πτωχός ετούτος να μας δώσει;’Φαλιέρ.,Ρίμ.90, Επιτ.). Από αρχ. ουσιαστ. θεραπεία. Πβ. θαραπεία,(η) (Κάρπαθος),² θαράπια,(η) (Κάλυμνος),³ θαράπεια (Ρόδος).⁴

1.Κουρούνης 1982,425 2.Μηνάς,Λεξ.300 3.Δράκος 1983,116, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ.ΛΡΙ,201

θαραπεύω¹ ‘θεραπεύω’ φρ. ‘έ θ-θαραπεύεται η πληγή που’χω στη γ-καρδιά μ-μου’. Είναι το μsn. ρ. θαραπεύω (‘θαραπεύεις την νυχήν μου’ Κυπρ. ερωτ.129, Επιτ.). Από αρχ. θαραπέω > μτγν. θαραπέω > θαραπεύω. Πβ.

- θαραπεύγω* (Κάρπαθος),² *θαραπεύβγω* (Ρόδος),³ *θαραπεύγκω* (Κως).⁴
1.Κουρούνης 1982,425 2.Μηνάς,Λεξ.300 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,200 4.Σκανδαλ.Λεξ.277
- θαρεύγομαι** ‘εμπιστεύομαι σε κάποιον’,φρ. ‘*θαρεύτηκα στο λλόο σ-σου*’¹ / ‘*μη θ-θαρευτείς στο φ-φίλο σ-σου και πεις το μυστικό σ-σου*’ (παροιμ.).²
Από *θάρρος*. Πβ. *θαρεύγομαι* (Κάρπαθος).³
1.Καρναστάσης1987,170 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,213 3.Μηνάς,Λεξ.300 λ. *θαρεύγω*
- θαρεύγω** ‘τολμώ’,φρ. ‘*μη θ-θαρέψεις, γιατί ‘έ θ-θα σε φήκω να περάσεις*’, αντίθ. *ξεθαρεύγω, ‘εξεθάρεψα, τώρα πια ‘έ φ-φοούμαι*’ | ‘*νομίζω*’,
‘*ω Γιάννη, μπας και φάνηκε ν-εδώα ο άθρωπός μου*;
στο γ-γυρισμό ν-εθάρεψα πως θα το ν-εύρω μπρος μου’.¹
Από μsn. *θαρεύ(γ)ω* (< *θάρρος*). Πβ. *θαρεύγω* ‘έχω θάρρος’ | ‘*νομίζω*’ (Κάρπαθος),² *θαρώ, χαρώ* (Κως,³ Ρόδος⁴).
1.Μπαλαλάς 1981,149 2.Μηνάς,Λεξ.300 3.Σκανδαλ.Λεξ.277 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,672
- θαρώ** ‘νομίζω, φαντάζομαι, πιστεύω’, φρ. ‘*μη θ-θαρείς πως ‘έ σ-σε ‘δα*’. Είναι το ρ. *θαρώ*, που στα μsn. κείμενα έχει και αυτή τη σημασία (‘*ωσάν τον άνεμο, θαρώ, έτσι σβουρίζει ο νους σας*’ Πανώρ.Δ63, στου Κριαρά,Λεξικό).
1.Κουρζής 298
- θεγατέρα, (η)** ‘κόρη’, ‘*γαμπρός υγιός ‘έ γ-γίνεται και νύμφη θεγατέρα*’,¹ φράση που τονίζει τη διαφορά μεταξύ φυσικών παιδιών και των λόγω νόμου. Και *θεατέρα, θνατέρα*.² Η λ. έτσι και στα μsn. κείμενα, και σήμερα στον Πόντο.
1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,77 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης
- Θεγιέ μου**¹ συνηθισμένη επίκληση του Θεού, φρ. ‘*Θεγιέ μου, κάμε το θάμα σ-σου και σώσε το ν-υγιό μ-μου!*’
1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης
- θεμέλια, (τα)** (μτφ.) ‘ορίζοντας’,¹ φρ. ‘*σύνεφα βλέπω στα θεμέλια, ‘α βρέξει θέλει!*’
1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- θεμελλιόνω** κ. ‘*βάζω θεμέλια, χίζω τα θεμέλια ενός σπιτιού*’,¹ φρ. ‘*το σπίτι μ-μου στο ν-Τρούλλο ν-ει θ-θεμελλιωμένο ν-αφ’ τη ν-εποχή ν-του σεισμού της Κω*’.
1.Καρναστάσης 1987,180
- θεμωνιά, (η)** ή *κωνάρι(ν)* (βλ.λ.) ‘ο χώρος όπου κουβαλούσαν, κατά τον θερισμό, τα στάχυα, που έδεναν σε δεμάτια με σχοινιά που έφτιαχναν από σπάρτους (λύδες) και τα τοποθετούσαν σε σωρούς’.¹ Η δεύτερη ονομασία, πιθ. από το σχήμα που έπαιρνε ο σωρός, *κωνάρι* (< *κώνος*). Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *θημών, (ο)* ‘σωρός’ (< θ. *θη-* του *τίθημι*) > *μτγν. θημωνιά, (η)* > *θεμωνιά*, που απαντά και σε μsn. κείμενα.² Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως,³ Ρόδος,⁴ Χάλκη⁵).
1.Κοντοβερός 317 2.Κριαράς,Λεξικό λ. *θημωνιά* 3.Σκανδαλ.Λεξ.277 4.Παπαχρ.ΛΡΙ, 202 5.Τσοπανάκης 1949,110
- θέννω** ‘τοποθετώ, θέτω, βάζω κάτι κάπου, αφήνω’,¹ φρ. ‘*σιάννει το κρεβάθθι γ-και θέννει τη*’² /
‘δίο της και τη σκρόφα μ-μου μαζίζι με τα βρουλλιά της, το στάβλο ν-εις το λ-Λαπαρδά να θέννουσι ν-τα ζζα της’³
/ ‘*θέννει τα ζύλα μέσ’ στ’ ανέμα γ-και το βάλλει στο ν-νόμο ν-της*’ / ‘*έθεννε*

στη μ-πλαστήρα ν-τα ψωμιά'. Από θέτω, με επίδραση των ρ. σε -νω, όπως δένω, μένω, πίνω κ.τ.ό. Πβ. θέννω 'ίδ.' | 'σκεπάζω τη ζύμη για να φουσκώσει' (Κάλυμνος).⁴

1.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης και Γ.Χαρτοφύλης 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,71 3. Μπαλαλάς 1981,66 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

θεοκαλώ¹ και **θεογαλώ**,² 'διαμαρτύρομαι στο Θεό για κάποια αδικία' | 'επικαλούμαι το Θεό',¹ φρ. 'μωρέ, είναι 'χεις και θεοκαλείς!' / 'είντα 'χει και θεοκαλεί!' ² Από θεός + εγκαλώ. Πβ. θεογαλιώ 'επικαλούμαι τη βοήθεια του Θεού για την τιμωρία ανθρώπου που με έβλαψε' (Κάρπαθος),³ θεογαλώ, θιογαλώ (Ρόδος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1984,283 2.Καζαβής 186 3.Μηνάς,Λεξ.302 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,202

θεομπαίχιτης, (ο)¹ 'απατεώνας, κατεργάρης', φρ. 'βρε το θ-θεομπαίχτη!' 'έ μου 'δωκε ν-αυτά που σ-σφωφήσαμε'. Από θεο- επιτατ. + εμπαικτης.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

θεονήστικος, (ο)¹ επίθ. 'ο τελείως νηστικός', φρ. 'θεονήστικος είναι ν-αφ' το πρωϊ, 'έ ν-έφαε ν-τίποτι'. Το πρώτο συνθετικό, θεο-, λειτουργεί ως επιτατικό της έννοιας του δεύτερου συνθετικού.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

θεοσταυρωμένο, (το) (Νικιά) 'το υγιές και αρτιμελές νεογέννητο', φρ. 'όμορφο μ-παιδί, θεοσταυρωμένο!' ¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,141

θεραπεύγω¹ 'γιατρεύω, περιποιούμαι ασθενή' | μέσ. 'ικανοποιούμαι', και παθ.μτχ. παρακειμ. *θεραπεμένος* (μτφ.) 'χορτάτος, ικανοποιημένος, παχύς, χοντρός'.² Βλ. και λ. *θαραπεύγω*. Πβ. 'ίδ.'(Κάλυμνος),³ *θεραπεύγω* (Κάρπαθος).⁴

1.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.303

θερ(γ)ιακλής, (ο)¹ 'παθιασμένος καπνιστής, φρ. 'θεργιακλής που 'ναι! όσο ν-να καπνίσει το ένα τσιγάρο, έφτει το άλλο!' Από τουρκ. *tiryakli* (< περσ. *tiryak* 'ό-πιο'). Ίδια προέλευση έχει και η λ. *θηριακή*, γνωστό φάρμακο από τον 1^ο μ.Χ. αι. που μαρτυρείται από τον Διοσκορίδη, στην οποία έχει επιδράσει παρετυμολογικά και η λ. *θηρίο* 'δηλητηριώδες φίδι'(Π). Πβ.'ίδ.' (Κάρπαθος),² *θερζακλής* (Κάλυμνος).³

1.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 303 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

θερ(γ)ιακλίκι(ν), (το)¹ 'η ιδιότητα του θεριακλή, το πάθος για το τσιγάρο ή τον καφέ'. Βλ.λ. *θερ(γ)ιακλής*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

θερ(γ)ιεύγω¹ 'γίνομαι θηρίο, δυναμώνω, γίνομαι μεγάλος', φρ. 'εθέργιγε ν-η σ-κιά που φύτεψα στη ν-Τρουλλωτή'. Πβ. *θερζεύγω* (Κάλυμνος),² *θερεύγω* (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης,ΝισυριακόΛεξιλόγιο(χειρόγρ) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ. 303

θέρητα, (τα) 'χωράφια για θερισμό', φρ. 'αυτά τα παιδιγιά που θερίζζα ν-εδώ στο

Μαντράκι, 'έ ν-είχε μ-πγιο δουλλειά, θέρητα να θερίζζου'.¹ Από τον πληθ. του θέρος, (το) - θέρη, (τα) > θέρητα, κατά τον πληθ. ουδετέρων σε -τα, όπως σώματα, χρώματα.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 100

θερμό, (το) 'το ζεστό νερό που χρησιμοποιούν κατά το ζύμωμα των ψωμιών', φρ. 'δίξε στη σκάφη λλίο ν-ακόμα θερμό'. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθ. θερμός.

θέρος, (το) το κοινό | 'η εργασία του θερισμού', φρ. '...και 'έ ν-είχε μ-πγια θέρος κ' ήρταμε ν-εδώ κ' ήβραμε ν-το γ-κάμπο ν-του άθερο, γ-κι' ό,τινος κι α ν-είναι που θα το θ-θερίσομε θα μας πλερώσει'.¹ Πβ. θέρος, (το) 'το θέρισμα, το αλώνισμα, το λίχνισμα και το σόδιασμα των σπαρτών' (Κως),² θέρος, χέρος 'το θέρος' | 'ο θερισμός' | 'το θεριζόμενο' (Ρόδος).³

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 100 2. Σκανδαλ. Λεξ. 278 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 204

θέση του καντηλιού, (η) 'το ράφι, η θήκη όπου τοποθετούν το καντήλι'.¹

1. Καραναστάσης 1987, 151

θέττω τα ψωμινιά 'τοποθετώ τα πλασμένα ψωμιά μέσα στα πινάκια ή σφυρίδια, για να φουσκώσουν (νεβούν) και κατόπιν να φουρνιστούν', φρ. 'α τα πλάσομε ν-να τα θέκομε'.¹

1. Καραναστάσης 1987, 174

θλίωμα¹ 'θλίβομαι, πενθώ', φρ. 'έ ν-εθλίηκε γ-καθόλου τη γ-γεναιίκα ν-του!'

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

θλούμπα, (η) 'ατμοσφαιρικό φαινόμενο που εκδηλώνεται ως μεγάλο περιστρεφόμενο σύστημα ισχυρών ανέμων'. Η τοπική παράδοση θέλει τη θλούμπα να την 'κόβουν' με μαχαίρι μαυρομάνικο οι ναυτικοί, σταυρώνοντάς την,

'...παλεύγει με τα ρέματα, με θλούμπες και μελέμια,
δεμένο στο μούραγιο μ-μας το βρίσκει το μπουρίνι,
στην Αίγλη δίπλα κείται σπασμένο ν-το καϊκι'¹ /
'εκεί 'στραψε γ-και βρόντησε γ-κ' έριξε μ-μαύρη θλούμπα
και τράβηξε ν-τη θ-θάλασσα και βούλλαζε ν-τα ούλλα'.²

Και θρούμπα.³ Η λ. από το ιταλ. *tromba* 'αντλία, σάλπιγγα' (< προβηγκ. *trompa* γερμανικής αρχής).⁴ | 'αντλία',⁵ τρόμπα (βλ. λ.). Πβ. θρούμπα 'ιδ.' | 'υδραντλία' | 'αεραντλία' (Κως),⁶ θρούμπα 'αντλία' | 'σίφονας, ανεμοστρόβιλος' (Κάρπαθος).⁷

1. Μαυρουδής 24, για τον άδοξο θάνατο του καϊκιού 'Μαρία' του Διακομιχάλη το χειμώνα του 1964 2. Κουμένος 1972, 246 3. Κουρζής 298 4. Μπαμπινιώτης, Λεξικό λ. τρόμπα 5. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 6. Σκανδαλ. Λεξ. 282 7. Μηνάς, Λεξ. 308

θολό, (το) 'το μελανόχρωμο υγρό που βγαίνει από το άλεσμα των ελιών στο λιοτρίδι'.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου θολός.

1. Καραναστάσης 1987, 144

θόλος, (ο)¹ κ. 'τρούλλος, ημισφαιρική οροφή', φρ. 'η Ποταμίτιστα 'ε ν-έχει θόλο'.

Η λ. είναι άγνωστης ετυμολογίας, πβ. γαλλ., ρωσ. *dol*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

θολόσταχτο, (το) 'το σταχτόνερο, νερό βρασμένο με στάχτη, με το οποίο ζεμάτιζαν

τα ρούχα στο μπουγαδοκόφινο, σκεπασμένα με το σταχτόπανο',¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτ. του επιθέτου *θολόσταχτος*. Πβ. 'ιδ.' (Κως,² Κάλυμνος,³ Λέρος⁴).

1.Καραναστάσης 1987,149, Κουρζής 298 2.Σκανδαλ.Λεξ.280 3.Δράκος 1982,107, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Γεωργίου 53

θράγκεμα, (το) βλ.λ. *δράγκεμα*.

θράπφα, (η) 'η κεκλιμένη σκεπή του κλιμακοστασίου, από το οποίο ανέβαιναν στο δώμα του σπιτιού',¹

*'κι όπως στα χρόνια τα παλλιά, έτσι και τώρα ίδια,
στα δώματα οι θράπφες σας στόματα σφαλιστά'.*²

Είναι το μν. ουσιαστ. *δράπφα, (η)* 'καταπακτή' ('εσφαλίσαν την δράππαν' Μαχ. 266, Επιτ.) Από προβηγκ. *trapa*. Πβ. *θράπφα* 'καταπακτή που επικοινωνεί με αυτήν ο πρώτος όροφος με το ισόγειο' (Κάλυμνος),³ *θράπφα, δράπφα* (Κάρπαθος),⁴ *αγράπφα* (Ρόδος).⁵

1.Χαρτοφύλης 1984,248, ο ίδιος 2007,13, Μαυρουδής 127 2.Αρφαράς 1978,15 3.Δράκος 1983,117, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.306 5.Παπαχρ.ΛΡ1,31

θρεφτάρι(ν), (το) και *θρεφτό, (το)* 'ο χοίρος που τρεφόταν όλο το χρόνο, κλεισμένος στο κατώι του σπιτιού, για να σφαγεί τα χοιροσφάγια',¹

*'...ένα καζζάνι με ν-νερό πού ζ-ζεψε ν-να χοχλάζζει,
είναι για να μαδήσουσι ν-τις τρίχες στο θρεφτάρι'.*²

Από το επίθ. *θρεπτός* > *θρεπτάριον* υποκορ. > *θρεφτάρι*. Πβ. *θρεφτό* (Κως),³ *θροφάρι* (Ρόδος),⁴ *θρεφτάριν, θρεμμάριν, θλουμάριν* 'οικόσιτο αρνί ή ρίφι' (Κάρπαθος).⁵

1.Χαρτοφύλης 1984,238, Κουρζής 298 2.Μαυρουδής 41 για τα χοιροσφάγια 3.Σκανδαλ. Λεξ.281 4.Παπαχρ. ΛΡ1,206, ο ίδιος ΛΛΡ,146 5.Μηνάς,Λεξ.307

θρέφω 'τρέφω' | 'ανατρέφω', φρ. 'ένας πατέρας θρέφει δέκα παιδιά, τα παιδιά όμως 'έ ν-ημπορού ν-ένα μ-πατέρα'.¹ Από *τρέφω*, αναλογικά προς τα *θρέφω, έθρεψα*. Παθητική μτχ. *θρεμμένος* ² (για ζώα) 'αυτός που έχει τραφεί για πάχυνση, επειδή προορίζεται για σφαγή', φρ. *'θρεμμένος είναι ν-ο χοίρος μας, τη ν-άλλη ν-εβδομάδα θ-θα το ν-εσφάζομε'*. Η λ. ως σύνθετη, *καλοθρεμμένος* (για προσ.) 'αυτός που του έχουν δώσει καλή ανατροφή', φρ. *'από μικρό ν-το ν-έχου γ-καλοθρεμμένο'* (= καλοαναθρεμμένο). Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος),³ *θρέβγω* (Κως).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,236 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.307 4.Σκανδαλ. Λεξ.281

θρίβγω¹ 'θριμματίζω, μαδών'. Από *τρίβω*, 'ιδ.' (Κάλυμνος),² *τρίβγω* (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.920

θρονί(ν), (το) πληθ. *θρονιά, (τα)* 'ειδικά καθίσματα (στασίδια) με υπερυψωμένη πλάτη και χερούλια, που είναι τοποθετημένα περιμετρικά της Εκκλησίας, για τις ανάγκες των πιστών'.¹ Η λ. υποκορ. του *θρόνος*.

1.Μαυρουδής 127

θρούμπι, (το)¹ και *θρύμπη, (η)* ² η γνωστή μας θρύμπη, φυτό αρωματικό, της ίδιας οικογένειας με το θυμάρι, φρ. *'μαέβγομε θρύμπη για νά'χομε στα χοιροσφάγια'*.

Στην αρχαιότητα απαντά με τους τ. *θύμβρα*,(η) (Θεόφρ.), *θυμβραΐη* (Ιπποκρ.), *θύμβρος*,(ο), *θύμβρον*,(το), *θύμβρη*: *θύμβρη* > *θρύμβη* > *θρύμπη* και ύστερα *θρούμπι*, κατά το σχήμα θηλ. -η > ουδέτ. -ι, όπως η *βοτάνη-το βοτάνι*, η *βελόνη-το βελόνι*.³ Πβ. *αθρούμπα*,(η) (Ρόδος),⁴ *θρύμβη*, *θρούμβη* (Κως).⁵

1.Κουρούνης1982,421 2.Μαυρουδής127 3.Φιλήντας τ. 3,7 4.Παπαχρ.ΛΡ1,38 5.Σκανδαλ. Λεξ.283

θροφαντό, (το) ‘το θρεμμένο μικρό ζώο, κυρίως βρουλλί’, φρ. ‘*θροφαντά θροφαντά* ‘ναί ν-τα βρουλλιά σου!’¹ /

‘βάλλω χίλλια πρόβατθα με χίλλι’αργυροκούδουνα,
βάλλω θροφαντό ν-αρνί με μεταξωτό μ-μαλλί,
*που κάμνει ο βασιλλιάς βρακί’.*²

Η λ. είναι ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *θροφαντός* < *πρωτοφαντός,³ πιθ. με επίδραση της λ. *τροφή-θροφή* (αρχικά για καρπούς και λαχανικά) ‘αυτός που εμφανίζεται πρόωρα, ο πρώιμος’. Πβ. *θροφαντός*, *δροφαντός* (Κάρπαθος),⁴ *τροφαλός* ‘καλοθρεμμένος’ (Κάλυμνος),⁵ *θροφαντός* ‘παχύς’ (Κως),⁶ *τροφαντό*,(το) ‘πρώιμο κηπουρικό ή οπώρα’ | ‘παρθενικό στήθος’ (Κάλυμνος).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ.1982,204 2.Καζαβής51 3.ΧατζιδάκιςΜΝΕ 1,330 4.Μηνάς,Λεξ.308 5.Δράκος 1983,244, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ.Λεξ.282 7.Δράκος ό.π.

θυλακούρι(ν), (το) ¹ ‘δερμάτινο ή από караβόπανο μικρό σακούλι των βοσκών ή γεωργών, μέσα στο οποίο τοποθετούσαν χρήσιμα γι’αυτούς αντικείμενα’, φρ. ‘*έβαλά σου ψωμί στο θυλακούρι*’.² Από το αρχ. ουσιαστικό *θύλακος*,(ο) > υποκορ. *θυλακούρι(ον)*. Πβ. *θυλάκιν*, *θελάκιν* ‘δερμάτινος ασκός αλειμμένος με πίσσα για νερό’ (Κάρπαθος).³

1.Παπαδόπουλος 1984,283, Κοντοβερός 312, Καζαβής 186, Αρφαράς 1978,37 2. Παπαδόπουλος ό.π. 3.Μηνάς,Λεξ.308

θυρία, (η) ‘ορθογώνιο συνήθως άνοιγμα σε τοίχο, στα παλιά σπίτια, για αερισμό’¹ ή στα καμίνια | ‘μικρό άνοιγμα στην πρόσοψη του σπιτιού, δίπλα από την πόρτα, όπου έκρυσαν το κλειδί ή το στραοκλειδί’² | ‘μικρή θυρίδα στο κάτω ήμισυ της πόρτας του σπιτιού, για να διέρχονται οι *όριθες* που είχανε την κοίτη τους κάτω από τον φούρνο ή την παραστιά και συνηθέστερα στον *αουμά*’ (βλ.λ.). Από *θυρίς*,(η) – αιτιατ. *την θυρίδα* > ονομ. *η θυρί(δ)α*. Πβ. *θυρία* ‘μικρό τετράγωνο κενό στον τοίχο εξοχόσπιτου, σκαλότρυπα’ (Κάρπαθος),⁴ *θυρία* (Κως,⁵ Ρόδος⁶), *αναμολός*, επειδή μπαίνει από την *θυρία* ο άνεμος που φουρντώνει τη φωτιά του καμινιού’ (Κάλυμνος).⁷

1.Καραναστάσης 1987,151 2.Αρφαράς 1978,25, Μαυρουδής 127 3.Μαυρουδής ό.π. 4. Μηνάς,Λεξ.309 5.Σκανδαλ. Λεξ.283 6.Παπαχρ.ΛΡ1,207 7.Δράκος 1982,78, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

θωρώ ‘βλέπω’,

‘κάμνε καλό ν-του οχτρού σου να σε θωρεί να ντρέπεται’ (παροιμ.)¹ /
‘κάτσε καλά κατούρησε κι’ά δ-δε θ-θωρείς, θωρού σ-σε’ (παροιμ.)¹

δηλ. η ευπρέπεια είναι απαραίτητη παντού και πάντοτε /

‘η όριθα πίννει ν-νερό, αμμέ θωρεί και το θ-Θεό’(παροιμ.)² /

‘θέλεις κόρη; τη μ-μάνα θ-θώρει’(παροιμ.)³ /
‘θώρει με να σε θωρώ να περνούμε ν-το γ-καιρό’ (παροιμ.),⁴
που αναφέρεται στους τεμπέληδες, / *‘τα μισώ, θωρώ’* (παροιμ.)⁵ | *‘νομίζω’*,
φρ. *‘...πάρτο στη γ-κάμαρή σ-σου και παίζζε το, κουδούνα το κι αυτοί θα θω-
ρούσι ν-ακόμα πως έχεις βιος και θα σε περιποιούσι γ-καλά’*.⁶ Είναι το μσν. *θω-
ρώ ‘ίδ.’* (*‘ώστε να ζει και να θωρεί δεν θέλει λησμονήσει’* Κυπρ.ερωτ.113, Κρι-
αράς, Λεξικό) < αρχ. *θεωρώ*. Πβ. *θωρώ ‘βλέπω’* (Κως,⁷ Κάρπαθος⁸), *θωρώ,
χωρώ* (Ρόδος).⁹
1.Παροιμίες που κατέθεσε ο Γ.Παρθενιάδης στον Αναστάσιο Καραναστάση, στα *Νισυρι-
ακά Χρονικά’* 1,212 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,134 3.Σακελλαρίδης Κ. ό.π.191 4.Σακελ-
λαρίδης Κ. ό.π.252 5.Σακελλαρίδης Γ. 1984,156 6.Βεζύρογλου 323 7.Σκανδαλ. Λεξ.284
8.Μηνάς, Λεξ.309 9.Παπαχρ.ΛΡΙ,207

I

ιδεακός, (ο)¹ ‘αυτός που έχει την ιδέα, που υποψιάζεται για κάτι που δεν του αρέσει, που αμφισβητεί’, φρ. ‘*ιδεακός πού’σαι, κακόμοιρε!*’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ιδρός, (ο)¹ κ. ‘ιδρώτας’, φρ. ‘*έτρεχε ν-ο ιδρος μου ποτάμι!*’ Από το *ιδρώς, (ο)* κατά τα εις -ος αρσενικά ονόματα, με τονισμό αναλογικά κατά το *ιδρώτας*. Ο ιδω-ματισμός και στον μσν. (‘*με ιδρον του προσώπου σου να τρώγεις το ψωμίν σου*’ Χούμνου, Κοσμογ.105). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος, Ρόδος, Κως, Κάρπαθος, Σύμη), *ίρδος* (Λίνδος, Γεννάδι Ρόδου).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΑΡΙ, 208

ικάντο, (το) ‘πλειστηριασμός, δημοπρασία’,

‘*κι εφώναζζε: γ-κατάσκηση ν-εκάμα ν-του Σαϊτή,*

και στο ικάντο βγάλουσι ν-του Π(γ)ησαυλλίου το σπίτι’.¹

Από το ιταλ. *incanto* (< λατ. *in quantum*), σε χρήση ήδη από τον μσν. όπου και ρ. (*ιν*)*καντάρω* ‘βγάζω σε πλειστηριασμό’ (‘*να’χουν αουτορικά [κύρος]... να το καντάρου*’ Βαρουχ.363, Επιτ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κάρπαθος³).

1. Μπαλαλάς 1981, 139 2. Δράκος 1983, 117, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 311

(ι)μπρική(ν), (το) ‘σκεύος της κουζίνας για καφέ ή αφεψήματα’, φρ. ‘*βάλε ν-νερό στο μπρική ’α κάμομε γ-καφέ*’. Από τουρκ. *ibrik*, βλ. και λ. *λιενόμπρικο*. Συνη-θιζόμενο προικιζόμενο είδος στα προικοσύμφωνα.¹

1. Βλ. Τσιρπανλής 2009, 4Γ’, 5Α’, 7Ε’ σημ. 5

ινναί¹ έντονα επιβεβαιωτικό ‘ναι’, *ναι* > *ινναί* με ανάπτυξη προθετικού *ι-*, όπως *σκιά-ησκιά*, κατά το *ήλιος*. Πβ. *ινναί, ίνναι, (ι)νναίσκε* (Κως),² *ινναί* (Ρόδος,³ Κάρπαθος,⁴ Σύμη⁵), *γινναί, γινναί* (Καστελλόριζο).⁶

1. Πετρούτσου 1982, 47 2. Σκανδαλ. Λεξ. 286 3. Παπαχρ. ΑΡΙ, 208 4. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 30, 71 5. Ζαχαρίου 11, Μιχαλαριά 1, 139 6. Κομνηνός 81, 83

ιντερέσσο, (το)¹ ‘συμφέρον’, φρ. ‘*είναι ν-άθρωπος του ιντερέσσου*’. Και *νιντερέσσο*² από συνεκφώνηση. Από ιταλ. *interesse* (< λατ. *interesse* ‘συμφέρει, ενδιαφέρει’ < *intersum* ‘ενδιαφέρομαι’). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),³ *ιντερέσιον* ‘κέρδος, δοσοληψία’ και *ιντερεσάτος* ‘φιλοκερδής’ (Κάρπαθος).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 313

ιπέτσια, (τα) (Νικιά) ‘είναι τα κάθετα κεντήματα στους γύρους των μανικιών της παραδοσιακής νισυρικής φορεσιάς, που στο Μαντράκι τα λένε *πασίλα*, τα βυζαντινά *πασίλοα*’¹ (βλ. λ.). Πβ. *διπέτσι, (το)* ‘χράμι, κίλιμι’ (Καρδάμαινα Κω)², στην Κάρπαθο³ (*δ*)*ιπλέτιν* ‘μικρή πτυχή’, (*γ*)*ιπλέττα* ‘πτυχή’ (< *δίπλα* + *πιέτα* < βενετ. *pieta*).³

1. Παπαμανώλη 100-101 2. Σκανδαλ. Λεξ. 229 3. Μηνάς, Λεξ. 237, 265

ισούλιο, (το) ¹ ‘τρόπος, μέθοδος’, φρ. *‘μιλάς του, κι’ αυτός με το ισούλιο ν-του!’* (με την ησυχία του, με το πάσο του). Στην Κάρπαθο *ισούλλιν, (το)* ‘ιδ.’ που ο Κ. Μηνάς ² παράγει από το τουρκ. *usul* ‘μέθοδος’. Πβ. και στην Κάλυμνο ³ *ίσου* ‘με το πες πες’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 313 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ίσαμε ‘έως’ χρονικά και τοπικά, πρόθεση και σύνδεσμος, φρ. *‘ίσαμε νά ’ρτεις, εγώ έφνα!’* / *‘έλα ίσαμε το σπίτι’*. Και στα μsn. κείμενα *ίσαμε* ‘σαν’ (*λίθον εί-χε μέγα... ίσαμε ωόν στρουθίου* Πτωχολ. α301, Επιτ.), < επίρρ. *ίσα* + πρόθ. *με*. Πβ. *ίσαμε* (Κάλυμνος), ¹ *ίσαμε, ίσκιαμε* (Κάρπαθος), ² *ίσαμε* (Ρόδος). ³

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 2. Μηνάς, Λεξ. 314 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 209

ίσικας και **ύσικας** επιφών. ευχαρίστησης από ωραία μυρωδιά φρ. *‘ίσικας, πός μυρίζεις!’* ¹, αλλά και ικανοποίησης για αποτυχία, φρ. *‘ίσικας, καλά να πάθεις!’* ² Πβ. το μsn. επιφώνημα *ίχιτας* (*‘ίχιτας έδροσίστηκα’* Πανώρ. Ε’ 243). Στον Somavere απαντά ως *ίχι, ίχιτας* (*‘ίχι, o che bell’ odore’*), ο Κοραής ³ γράφει με *-v-*, επιφών. θαυμασμού, ευχαρίστησης (L-S, Αριστοφ. Πλ. 893-896), *ίδ.* και ο Στέφ. Ξανθοδίδης, από αρχ. *v* επιφών. για ευχάριστη οσμή. ⁴ Ο β’ τύπος, *ύσικας*, ξεκινά από τον τ. *ύχχι* με προσθήκη της κατάλ. *-κας*: *ύχχι* > *ύχχικας* > *ύσικας*. Πβ. *ύχι, ύχिता* (Κάρπαθος), ⁵ *ίσικας, ίχιτας, ίχχι* (Κως), ⁶ *ίσιτα, ίσι-τας* (Αστυπάλαια), ⁷ *μίχι* (Κάσος), ⁸ *μίχχι* (Σύμη). ⁹

1. Παπαδόπουλος 1909, 88 2. Πετρούτσου 1982, 48 3. Άτακτα 4, 187 4. Λεξικογρ. Αρχείον 5 (1920), σ. 111-113 5. Μηνάς, Λεξ. 946 6. Σκανδαλ. Λεξ. 287 7. Καραναστάσης, Αστυπ. 75 8. Μηνάς, Συμβολή 66, 67 9. Μιχαλαριά 2, 116

ίστα ¹ επιφώνημα αποδοκιμασίας για κάτι που δεν μας αρέσει, φρ. *‘είντα φαΐ ν-είν’ αυτό! ίστα, ‘έ ν-το θέλω!’* / *‘ίστα, ‘έ μ-μου ρέσει’*. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ι-διώματα της Δωδεκανήσου.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ιφούσκι(ν), (το) (Νικιά) ‘διχλωτό ραβδί με το οποίο σπρώχνουν τα κλαδιά στο φούρνο για να καούν’, φρ. *‘πιάσε το ιφούσκι και σύμπαλλε τα ξύλα να μορφοκαού’*. ¹ Από *διφούρκι* (< δι-[<δισ]+φούρκα, (η) ‘διχλωτός πάσσαλος, δικράνι’ < λατ. *furca* ‘δίκρανο στήριγμα’), πθ. με επίδραση του *φούσκα*. Πβ. *διφούρκι, ιουφούρκι, τουφούρκι* (Κως), ² *διφούρκι, γιφούρκι* (Ρόδος). ³

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 129 2. Σκανδαλ. Λεξ. 230 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 170

K

καβαζζέρω ¹ ‘παρακάμπω’ | ‘ξεπερνώ’, φρ. ‘το καϊκι ν-εκαβάζζαρε ν-το Γυαλί γ-και πάει για τη γ-Καρδάμαινα’. Και *καβαζζάρω*, *καβαζζαρίζω*.² Για την ετυμολογία του ρ. προτείνονται: < ιταλ. *avanzare* με επίδραση της λ. *κάβος*,³ ή < βενετ. *cavo* (< ιταλ. *caro*+*avanzare*,⁴ ή < βενετ. *cavezar* ‘παραλλάσσω, στρέφω, κάμπω προς άλλη κατεύθυνση,⁵ το και πιθανότερο). Πβ. *καβατζαίρνω*, *καβατζάρω*, *καβαγγαίρνω* (Κάλυμνος),⁶ *καβαζζαίρω/-ρνω* (Κως),⁷ *καβαντζέρω* ‘περνώ, παρακάμπω ακρωτήριο’ | ‘ξεπερνώ μεγάλες δυσκολίες’ (Κάρπαθος),⁸ *καβαζζάρω* (Λειψοί).⁹

1.Κουρζής 298 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μάνεσης 143 4.D.Hesseling, *Mots marit*, 17 5.Βαγιακάκος, Συμβολή 82 6.Δράκος 1982, 110, ο ίδιος 1983, 118, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 7.Σκανδαλ. Λεξ.289 8.Μηνάς, Λεξ.317 9.χφ Ι.Λ.724 Αναστ. Καραναστάση, στου Μάνεση 102

καβαλλέτθο, (το) ‘ξύλο ημικυλινδρικό, πάνω στο οποίο ανοίουν το πετσί στο ταμπακχειό και το ξεζαρώνουν’.¹ Από ιταλ. *cavalletto*, υποκορ. του *cavallo* ‘άλογο’. Πβ. *καβαλλέτθον* (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,145 2.Μηνάς, Λεξ.316

καβαλλέτθο τω β-βακεθώ, (το)¹ ‘το *καβαλλέτθο* για τις *βακέθες*’ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,145

καβαλλέτθο τω β-βιδελώ, (το) ‘το *καβαλέτο* για τα *βιδέλλα* (βλ.λ.), δηλαδή τα δέρματα των βοδιών και γενικά των χοντρών ζώων’.¹

1.Καραναστάσης 1987,145

καβαλλετθομάχαιρο, (το) ‘η σιδερένια λεπίδα που είναι εφαρμοσμένη στο *καβαλέτο* του ταμπακειού και χρησιμεύει για τη λείανση των δερμάτων’.¹

1.Καραναστάσης 1987,145

καβανότσι(ν), (το) ‘δοχείο φαγητού για την εξοχή’¹ | ‘μεταλλικό σκεύος μεταφοράς φαγητού’,

‘...στο *καβανότσι* ν-το φαῖ, στη ν-Αίγλη αφ’ τη ν-αυγή,

...να μπου ν-εις το *επίταχτο*, που στο Γυαλί θα *πιάσει*’.²

Από τουρκ. *kavanoz* ‘πήλινο αγγείο’. Πβ. στην Κω³ *καβάνι*, για το οποίο ο Φ. Κουκουλές παρατηρεί: ‘παρ’ Ησυχίω αναγινώσκομεν *γάβανα*: *οξυβάφια*, *τροβλία*, ασφαλώς θα εννοεί ενταύθα ο λεξικογράφος την των σημερινών Ποντίων και Καππαδόκων *γαβάναν* ή *γάβανον* ή τον εν Στενημάχω *κάβανον* και εν Σύμη *βάβανον* ή το εν Λέσβω *γαβάνι* ή εν Κω *καβάνι*’.⁴ Στη Σύμη απαντούν τα προσηγ. ονόματα *καβανός*, υποκορ. *καβανουδάκι* ‘δοχείο από τενεκέ’,⁵ και *βάβανος* ‘ξύλινη στρογγυλή σκάφη από μονόξυλο άγριου ξύλου, μέσα στην οποία ζύμωναν τους άρτους για την εκκλησία’.⁶

1.Κουρζής 298 2.Μαυρουδής 42,127 3.Σκανδαλ.Λεξ.290 4.Κουκουλές, ΒΒΠ Β1,106-107 5.Μιχαλαριά 2,7 6.Μιχαλαριά 1,91

καβίλλια, (η) το κ. ουσιαστ. *καβίλλια, (η)* ‘ξύλινη ή μεταλλική σφήνα που συνδέει σανίδια’, φρ. *βάλε μια γ-καβίλλια ν-εδάω* | ‘η εγκράφα (πόρπη) της ζώνης του παντελονιού, του λουριού στα κουδούνια των κατσικιών κ.λπ.’¹ Από ιταλ. *caniglia*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κάρπαθος³).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 317 όπου και δεύτερη σημασία ‘η βάλανος του πέους’

κάβος, (ο) ‘το άκρο του σχοινιού’¹ | ‘χοντρό σχοινί για την πρόσδεση σκαφών’,

‘α δ-δέ ν-τους έρτει βολικά σε κάβο ν-να πιαστού,

...ο καπετάννιος τρεις φορές σφυρίζζει κι ‘αγριεύγει,

*στρέφου ν-οι παπορόβαρκες και το παπόρι φ-φεύγει’*²

| ‘ακρωτήρι, συνήθως ψηλό και απόκρημνο’. Η λ. με τη σημασία ‘σχοινί’ από ιταλ. *cavo*, ενώ με τη σημασία ‘ακρωτήρι’ από γενουατ. *cavo*. Πβ. *κάβος* ‘μεγάλη ορεινή έκταση για βοσκοτόπι που καταλήγει σε θάλασσα’ | ‘ο κάβος (αρχή) του χορού’ | ‘καραβόσχοινο’ (Κάλυμνος).³

1.Καρναναστάσης 1987,134 2.Μαυρουδής 26,127 3.Δράκος 1983,119, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

καβουρδιστήρι(ν) ‘σιδερένιο κυλινδρικό σκεύος που στρέφεται περί άξονα, με το οποίο καβουρδίζουν τον καφέ’.¹

1.Κοντοβερός 317

καβουρμάς, (ο) ‘καβουρμάς, φαγητό από κρέας καβουρδισμένο και τσιγαρισμένο με βούτυρο και κρεμμύδι’. Από τουρκ. *kanurma* ‘ξεροψημένο κρέας’. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος,¹ Κάρπαθος²), *καβουρμάς* (Κάλυμνος).³

1.Παπαχρ.ΛΡ1,211 λ. *καβουρδίζω* 2.Μηνάς,Λεξ.317 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κάγια, (η) ‘κοντό μάλλινο και χρυσοκέντητο επανωφόρι’,

‘και βάλε μου τη γ-κάγια μ-μου τη ν-τριανταμασουράτη,

*οπού τη ν-επλουμίσασι τρία κορίτσι’ αφράτα’*¹

| ‘ο ιστός της αράχνης που είναι στη γωνιά του σπιτιού μεταξύ δυο τοίχων’, φρ. *‘άμμα ‘έ γ-κνηάς τους καλυφαντάρους, θα σε φάσι ν-οι κάγιες’*² / *‘ένα χρόνο ν-ήτο γ-κλειωμένο ν-το σπίτι γ-κ’ εγίμωσε γ-κάγιες’*. Είναι το μσν. *κάγια, (η)* (< λατ. *canea*).³ Πβ. *κάγια, (η)* ‘φόρεμα, επανωφόρι’ (Ρόδος),⁴ *κάγια, (η)* ‘πολυτελές κάλυμμα της κεφαλής των παιδιών ή των γυναικών’ | ‘επανωφόρι κοντό χρυσοϋφαντο κεντημένο’ (Κάρπαθος).⁵

1.Καζαβής 52 2.Μπαλαλάς 1981,52, Σακελλαρίδης Κ. 1983,146 3.Μηνάς, Κατωϊταλικά 2, 267 4.Παπαχρ. ΛΡ1,211 5.Μηνάς,Λεξ.317

καγιαζζω ‘γεμίζω από κάγιες’, φρ. *‘εκάγιασε ν-το σπίτι’*.¹ Από *κάγια* (βλ.λ.) + κατάλ. *-(ι)άζω*.

1.Παπαδόπουλος 1909,89

καγιαός, (ο) ‘χωράφι με λίγο αφράτο χώμα στην επιφάνεια και σκληρό χώμα στο βάθος, πετρώδες’¹ | ‘δυσκολοκαλλιέργητο χωράφι’,² φρ. *‘καγιαός είναι ν-το χωράφι μ-πού’χω στη μ-Πέτρα, ‘έ ν-εζζευγαρίζεται’* | ‘σκληρή πέτρα’³. Η λ. από τουρκ. *kağa* ‘βράχος, σκόπελος’. Πβ. *κάγια(η)* ‘άγονο χωράφι’ (Κωζ),⁴ *καγιαός, (ο)* ‘βράχος’, *καγιαδάτσα, (τα)* ‘πετραδάκια’ (Καστελλόριζο).⁵

1.Καρναναστάσης 1987,157 2.Κουρζής 298 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο

(χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ.Λεξ. 291 5.Κοιμηνός 121, και Θωμόπουλος 30 όπου η πληροφορία ότι οι Τούρκοι έλεγαν το Λιβίσι *Καγιά* και τον κάτοικο *Καϊλή*, όπου και επώνυμο *Καϊλής* στο Καστελλόριζο

καγιασμένος, (ο) επίθ. ‘αραχιασμένος’,

*‘σας χαιρετώ, σας χαιρετώ κρεφτές μου καγιασμένες,
κατίνες αμαντάλωτες, αγκλιές μου μουχλιασμένες’.*¹

Παθ. μτχ. παρακειμένου του ρ. *καγιάζζω* (βλ.λ.).

1.Ιω.Λογοθέτης 60

κάγκα, (η) ¹ ‘το ακροπλώριο τμήμα του ποδόστραμου της τράτας που εξέχει και βοηθά την πρόσβαση των εργατών στο πλοίο’,

*‘από τη γ-κάγκα θα νεβού ν-να πριάσου ν-το κουπί,
ο Μιλτιάδης βιάζζεται τα ψάργια να πουλήσει’.*²

Η λ. πιθ. από τουρκ. *kançal*.

1. Καραναστάσης 1987,134 και Μαυρουδής 20,127 2.Μαυρουδής ό.π.

καγκάβα, (η) ¹ ‘μικρό πλοίο εφοδιασμένο με ειδικό δίχτυ για ψάρεμα, κυρίως σφουγγαριών’. Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *γαγγάμη, (η)* ‘μικρό στρογγυλό δίχτυ’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος,³ Σύμη⁴).

1.Κουρζής 298 2.Σκανδαλ. Λεξ. 291 3.Δράκος 1982,110, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Καρανικόλας 75

καδής, (ο) ‘δικαστής’, φρ. *‘βρε αλεπού, έκαμε ν-ο πατέρας σου αζζάς κ’ ήθελες να κάμεις και συ το γ-καδή; καλά να πάθεις’*,¹ και *κατής*, φρ. *‘ο κατής έχει τη μ-μάννα σου κι εσύ πάεις να βρεις δίκιο’*,² όταν εκείνος που πρόκειται να σε δικάσει είναι σφετεριστής και παράνομος. Από τουρκ. *kadi* ‘ιδ.’ Πβ. *καής, (ο)* (Κάλυμνος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,57 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,106 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

καεράθι(ν), (το) ¹ ‘κουράγιο’, φρ. *‘έκαμε γ-καεράθι γ-και νέβηκε ν-τη ν-ανηφόρα μ-με τα πόδια’ / ‘καεράθι γ-και κοντεύομε ν-να τελειώσομε’*. Και *καεράθι*.² Από τουρκ. *gayret* ‘ζήλος, προσπάθεια’. Πβ. *καϊράτι* (Κάλυμνος),³ *καεράτιν*, *καϊράτιν* (Κάρπαθος),⁴ *καϊράτιν*, *καεράτιν*, *καερέτιν* (Κως).⁵

1.Κουρζής299 2.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.318 5.Σκανδαλ.Λεξ.294

καζζαναρ(γ)ιό, (το)¹ ‘αγροτικό κτίσμα όπου παρασκευαζόταν και αποθηκευόταν η ρακή (το *ρακί*), μαστίχα ή *κουκχουζζίνα* (βλ.λ.), *‘προικίζομεν...το εις Αχε-ρώνιον χωράφιον μετά του καζζαναριού και στέρνης...’*² / *‘επούλησε ν-τ’ αμπέλια και τα καζζαναργιά του...’*.³ Η λ. από τουρκ. *kazan* ‘λέβητας’ + κατάλ. -*άρης* > *καζζανάρης*. λ. Ανατολ. Κρήτης, > *καζζαναργιό*. Πβ. *καζζαναργειό* ‘το κτήριο και η εγκατάσταση όπου γίνεται η απόσταξη’ (Κως),⁴ *καζζαναρειό* ‘ιδ.’(Ρόδος),⁵ *καντζαναριόν* (Κάρπαθος).⁶

1.Κοντοβερός 315, Τσιρπανλής 2009,57, Μαυρουδής 39,128 2.Από προικοσύμφωνο του 1926, στου Τσιρπανλή 2009,55 3.Καζαβής 32 4.Σκανδαλ.Λεξ.292 5.Παπαχρ.ΛΡΙ, 212 6.Μηνάς, Λεξ.350

καζζάνεμα, (το) ‘απόσταξη’¹ |‘ο τρόπος παραγωγής της *κουκχουζζίνας* από τα υπολείμματα των σταφυλιών, μετά την παραγωγή του μούστου’,² φρ. *‘ο Άουστος με*

τα τριγυτά και τα κατζανέματά του, κάμνει τους αθρώπους να χάννουσι ν-τα μυαλά του'.² Είναι η πράξη, το αποτέλεσμα του κατζανεύγω (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,169 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,50

κατζανεύγω¹ 'αποστάζω, ασχολούμαι με την παραγωγή κουκχουζζίνας', φρ. 'πάμε στο κατζαναργιό μ-μου στο Δάλι να κατζανέψομε'. Πβ. κατζανεύγω (Κως),² κατζανέβγω (Ρόδος),³ καντζανίντζω (Αστυπάλαια),⁴ καντζανεύγω 'ζεσταίνω κάτι σε καζάνι, κυρίως για στέμφυλα, σύκα χαλασμένα, κούμαρα κ.ά., αλλά και για κρέας' (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,169 2.Σκανδαλ.Λεξ.292 3.Παπαχρ.ΛΡ1,212 4.Καραναστάσης, Αστυπ.76 5.Μηνάς, Λεξ.350

κατζάνι(ν), (το) 'ο κυρίως λέβητας του αποστακτήρα του κατζαναργιού' ¹ | 'το σκεύος μέσα στο οποίο γίνεται το τυρί μηζύθρα ή που βράζουν νερό στα χοιροσφάγια'.² Από τουρκ. *kazan* 'ίδ.'

1.Καραναστάσης 1987,169 2.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κατζανόξυλα, (τα) 'τα μεγάλα κούτσουρα που είχαν αποθηκευμένα στο κατζαναργιό, για τη φωτιά που θα έκαie επί πολλές ώρες με το κατζάνεμα'.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,221

κατζάντι(ν), (το) και συχνότερα *κατζάντια,(τα)* 'περιουσία, κέρδος', φρ. 'άτε να δω τα κατζάντια σου!' / 'τόσο γ-καιρό μ-που δούλενγες πού 'ν' τα κατζάντια σου!'

Από το ρ. *κατζαντώ* (βλ.λ.) κατά τα *χαιρετώ-χαιρέτιο, συνηθώ-συνήθιο*, ή < τουρκ. *cazans*.¹ Πβ. *καντζάντιν* 'κέρδος, ωφέλεια' (Κάρπαθος).¹

1.Βαγιακάκος 1990, σ.29, στου Μηνάς,Λεξ.350, λ. *καντζάντιν*

κατζαντώ και *κατζαντίτζω* 'κάμνω χρήματα, κερδίζω',

πώς βγαίννουσι ν-τα χρήματα και πώς τα κατζαντούσι, αυτοί που ξενιτεύονται μικροί θα μας το πούσι.¹

Από τον αόρ. *kazandim* του τουρκ. ρ. *kazanmak*. Πβ. *καντζανίντζω* (Κάρπαθος)² *καζαντίτζω* (Κάλυμνος).³

1.Μπαλαλάς 1981,70 2.Μηνάς,Λεξ.350 3.Δράκος 1983,119, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κατζίκα, (η) 'μικρό εγχειρίδιο, σουγιάς που κρεμούν τα παιδιά στον τράχηλό τους', φρ. 'επήρε μ-μου τη γ-κατζίκα' / 'δό μ-μου τη γ-κατζίκα μ-μου'.¹ Από τουρκ. *gezlik* 'ακμή ξίφους κυρτού'. Πβ. *καντζίκα,(η)* 'σουγιάς'(Κάρπαθος),² *καζίκα,(η)* 'σουγιάς' (Χάλκη,³Ρόδος⁴).

1.Παπαδόπουλος 1984,284 2.Μηνάς,Λεξ.350 3.Τσοπανάκης 1949,80 4.Παπαχρ. ΛΡ1, 212

κατζίκι(ν), (το)¹ 'το παλούκι που μπήγουν στη γη και στον κρίκο του δένεται το ζώο για βόσκηση' | (μτφ.) 'οικονομικό χρέος', φρ. 'έβαλέ μ-μου στο μαγαζί ν-ένα γ-κατζίκι, ν-να!', και *κατζζούκι*,

'κι έβγαλε γ-και το μ-πλέρωσε και λέει με το ν-νου ν-του:

άλλο γ-κατζίκι γ-κι' αποδώ σα ν-του συμπέθερού του'.²

Στα Νικιά, όταν ένα τμήμα του καμινιού καιγότανε και 'εβούλλωννε', έπρεπε να βάλουν μικρά κομμάτια ξύλα, για να γεμίσει το μέρος εκείνο και να συνεχίζεται κανονικά το κάψιμο. Τα κομμάτια των ξύλων που έβαζαν λέγονταν *κατζίκια*, και

καζζίκωμα το διόρθωμα του καμινιού, φρ. *‘πρόσεχε το καμίνι, θέλει καζζίκωμα από δγνο μεργιές’*.³ Από τουρκ. *kazik* ‘παλούκι’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,⁴ Κάλυμνος⁵), *καζζίκκι(ν)*, μεγεθ. *κάζζικας(ο)* (Ρόδος).⁶

1.Κουρζής 299 2.Μπαλαλάς 1981,119 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982 4.Σκανδαλ.Λεξ.292 5. Δράκος 1982,111, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,212

καζζικόννω¹ ‘πασσαλώνω, δένω το ζώο σε καζζίκι, παλούκι, μπήγω καζζίκι στη γη’. Από *καζζίκι* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καζζίνο, (το) ‘μεγάλο καφενείο’, φρ. *‘το μ-παλλιό γ-καιρό ν-εχορεύασι μ-μέσα στο καζζίνο ν-της Ευτυχίας’*.¹ /

‘στου Παραμπούτθη φτάσασι, το ν-είδασι γ-και ‘κείνο, κι εγύρισα ν-το δρόμο ν-τους να πάσι στο Καζζίνο’.²

| ‘χαρτοπαικτική λέσχη’.³ Από ιταλ. *casino*, υποκοριστικό του *casa* ‘σπίτι’. Πβ. στην Καρδάμαινα της Κω το *Καζζίνο του Παπά* ‘μεγάλο καφενείο’, και σε άλλα μέρη *καζζίνο* συνήθιζαν να λένε το μεγαλύτερο καφενείο της περιοχής.

1.Βλ. το ‘Τραγικό επεισόδιο στο Καζζίνο’, στου Γ.Χαρτοφύλη 2007,35-36 2. Μπαλαλάς 1981,91 3.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κάης, (ο)¹ ‘κακός άνθρωπος’. Από το όνομα του γνωστού αδελφοκτόνου της Π.Δ., Κάιν. Πβ. στην Κάλυμνο ² ‘άνθρωπος φωνακλάς’ | ‘κακός άνθρωπος’, στην Κάρπαθο ³ *‘κλαίει σα τoκ Κάη’*, στη Σύμη *κάηδες* λένε τα παιδιά που γεννιούνται ανήμερα τα Χριστούγεννα, στη Ρόδο ⁴ ‘ο καλικάντζαρος, το παιδί που θα γεννηθεί από τα Χριστούγεννα ως τα Φώτα’.

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισυρικό ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.318 4.Αναστ. Βρόντης, Ροδιακή Λαογραφία, στο περιοδ. *Λαογραφία* 11 (1934-5),574

καθαείς ‘καθένας’, φρ. *‘καθαείς κ’ η γνώση του’* (παροιμ.),¹ δηλ. ο καθένας έχει τον τρόπο που σκέπτεται. Και *κάθα ένας*.² Πβ. το μsn. *καθαείς, καθεείς* (*‘καθεείς να δώσομεν ραβδέας υπ’ αλλήλων’* Δγ.Ζ.1609, Επιτ.). Από *κάθε* + *εις* > *κάθα* + *εις*, το *κάθα* με απόσπαση του αρχικού *α-* επόμενων λέξεων (*κάθε αργά* > *καθ’αργά*),³ ή κατά συμφυρμό των *κάθε-κατά*,⁴ ή *κάθε* > *κάθα* με προχωρητική αφομοίωση *α-ε* > *α-α*.⁵ Πβ. *κάθα ένας, πάσα άνθρωπος, κάχα* (Ρόδος),⁶ *καθα(ν)είς* (Κάρπαθος, Κύπρος).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ.1983,91 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Μηνάς, Λεξ.318 λ. *κάθα* 4.Χατζιδάκις ΜΝΕ 1,236 5. Καραναστάσης,Φωνητική 35 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,213 7. Μηνάς, Λεξ.318

καθαρένιο, (το) και *καθαρένο* ‘έτσι λέγεται το σιταρένιο αλεύρι του εμπορίου, το ψιλοκοσκινισμένο, σε αντίθεση με το *κριθαρένιο* / *κριθαρένο*, που παλιά ήταν το μοναδικό αλεύρι παραγωγής του νησιού που χρησιμοποιούσαν’, φρ. *‘με καθαρένιο αλεύρι γ-κάμνω τα ψιλοκούλλουρά μου’*/

‘κουλλούργια, ψιλοκούλλουρα μ’αλεύρι γ-καθαρένο, με ζ-ζάχαρη γ-και βούτυρο καθένα ζζυμωμένο’.¹ / *‘το καθαρένιο ν-το ψωμί, που γόρασε ν-η μάνα,*

- και το κρασάκι ν-του Σκοπιού που πήρα ν-αφ' τη στάμνα'.²
 Και καθαριαίνο, αναλογικά προς το αφραίνο (βλ.λ.),
 'πού να βρεις τώρα αβγωτή και πού ψωμί ν-αφραίνο,
 και πού να βρεις λαμπρόπιτθα μ' αλεύρι γ-καθαριαίνο'.³
 Η λ. είναι ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου καθαρένιος, από καθαρός, ανα-
 λογικά προς τα σιταρένιος, κριθαρένιος. Πβ. καθάρζο 'άσπρο ψωμί' (Κάλυ-
 μνος).⁴
 1.Μπαλαλάς 1981,52 2.Μπαλαλάς, ό.π.100 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,394 4.Σκανδαλ.
 Λεξ. Καλ.
- καθάρ(γ)ιο, (το)** (Νικιά) 'ψωμί από άσπρο αλεύρι'.¹ Πβ. καθάρζο 'άσπρο ψωμί'
 (Κάλυμνος).² Βλ.λ. καθαρένιο.
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,135 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- καθουκλάκι(ν), (το)**¹ 'μικρή καρέκλα, καρεκλάκι', φρ. 'μουρέ, βάλε το παιδί ν-να
 κάτσει στο καθουκλάκι ν-του'. Η λ. είναι υποκορ. του *καθούκλα,(η)<καθέκλα <
 καρέκλα (< βενετ. charegla < αρχ. βενετ. cadegra < λατ. cathedra < αρχ. ελλ.
 καθέδρα).
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καϊμάκι(ν), (το)** κ. 'αφρός γάλακτος, κρέμα, πάχος', φρ. '...εις το ποτήρι ν-το βάλε
 σα ν-να 'τανε γ-καϊμάκι'.¹ Από τουρκ. kaymak 'ίδ.'
 1.Καζαβής 43
- καιρός, (ο)** με αυτή τη λέξη, που σημαίνει 'είναι καιρός να σηκωθείτε για την εκ-
 κλησία', ξυπνούσε τους χριστιανούς τις νύχτες των Χριστουγέννων και του Πά-
 σχα ο δηπότατος (νεωκόρος), κτυπώντας τις πόρτες των σπιτιών,¹
 'και μας φωνάζεις τη ν-αυγή και πριν της λειτουργίας,
 ξυπνήστε, Χριστιανοί, καιρός της Εκκλησίας'.²
 Ο Γιάννης Χαρτοφύλης μάς πληροφορεί ότι η συνήθεια αυτή ξεκινά από την
 Κων/πολη, όταν στη μεταβυζαντινή περίοδο οι Οθωμανοί είχαν απαγορεύσει το
 κτύπημα της καμπάνας.
 1.Μπαλαλάς 1981,51 2.Μπαλαλάς ό.π.140
- καιροφυλάω** 'καιροφυλακτώ, παρακολουθώ, προσέχω, περιμένω την κατάλληλη
 στιγμή', φρ. 'εκαιροφύλαε μ-πίσω αφ' τη μ-πόρτα γ-και μόλις επήρε χ-χαπάρι ότι
 επόλυκε ν-η Ποταμίτισσα...βγαίνει όζω...'.¹ Από καιρός + φυλά(γ)ω.
 1.Κουμέντος 1987,68
- καϊσσι(ν), (το)** κ. 'βερίκοκο', πληθ. καϊσκια,(τα), το δέντρο καϊσκιά,(η), φρ. 'μέσα
 στο χωράφι μ-μας ενέμμυσε μια καϊσκιά' / 'ρέσου μ-μου τα καϊσκια'. Από τουρκ.
 kayisi 'ίδ.'
- κακιά, (η)** 'τρικυμία', φρ. 'μάνα μου, κακιά που ναι σήμερα'.¹ Ουσιαστικοπ. θηλ.
 του επιθέτου κακός, κακιά (ενν. θάλασσα). Πβ. κακιά,(η) 'κακία, έχθρα' (Κάρ-
 παθος).²
 1.Καζαβής 187 2.Μηνάς,Λεξ.322
- κακϊασμένος,(ο)**¹ επιθ.-μτχ. 'μοχθηρός', φρ. 'κακϊασμένη γεναίκα! 'έ δ-δει ούτε τ'
 αγγέλου της ν-νερό!'

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κακνακίζζω¹ (για όρνιθες) ‘κακκαρίζω’², φρ. ‘εκακνακίσα ν-οι όρνιθες, πάαινε να δεις εκάμασι ν-αβγά;’ | ‘φλυαρώ’¹ | ‘καλοπιάνω’.¹ Ουσιαστ. *κακνάκισμα*. Από *κανάκι* > *κανακίζω* > *κακνακίζζω* (βλ. και λ. *κακνακιστός*). Πβ. *κακνακεύζω*, *κακνακίντζω* ‘χαϊδεύω, μεταχειρίζομαι με υπερβολική στοργή’ (Κάρπαθος),³ *κακνακίζζω* ‘κακκαρίζω’ | ‘ασχολούμαι πολλήν ώρα με κάτι’ (Κως),⁴ *κουκνουκέβγω* ‘χαϊδεύω το παιδί’ (Ρόδος).⁵

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Μηνάς, Λεξ. 323 4. Σκανδαλ. Λεξ. 295 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 284

κακνακιστός, (ο) επίθ. ‘τραγουδιστός’ | ‘αφράτος’,

‘καυκαλλίδι μ-μυριστό, μυριστό γ-κακνακιστό,

*μ-πού ‘καμες το ν-άντρα μ-μου κι ‘εφίλησέ μ-με δεκοχρώ’.*¹

Από *κανάκι* ‘έπαινος, χάδι’ (< *καναχή, (η)* ‘ήχος μουσικών οργάνων’) > *κακνάκι* > *κακνακιστός*. Και ρ. *κακνακίζζω* (βλ. λ.). Πβ. *κακλάκισμα, (το)* ‘η ψαλμοδία με λαρυγγισμούς και το παρατράβηγμα έτσι της ψαλμοδίας’ (Κάλυμνος),² *κακνάκισμα* ‘το κακκάρισμα, το λάλημα της πέρδικας’ (Καρδάμαινα Κω).³

1. Πετρούτσου 1993, 352 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 295

κακόμα, (η)¹ ‘κακομοίρα, καημένη’, φρ. ‘ω *κακόμα Μαργιά, πολλά βάσανα σου τύχασι στη ζ-ζωή σ-σου!*’ Η λ. θηλυκό του επιθέτου *κακόμος* < *κακόμοιρος*, με συγκοπή. Πβ. *κακόμα*, αρσενικό *κακόμος* (Ρόδος),² *κακομά, κακόμοι* ‘κακόμοιροι’ (Κάρπαθος),³ *κακόμα* (Κως,⁴ Κάλυμνος⁵).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 216, 217 3. Μηνάς, Λεξ. 324, 325 4. Σκανδαλ. Λεξ. 296 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κακόμιτσος, (ο)¹ ‘κακόμοιρος, καημένος’, φρ. ‘*κακόμιτσε, όροζη μ-που τη ν-έχεις!*’ Η λέξη πθ. να έχει προκύψει από σύμφυση των *κακόμοιρος*+ *μιτσός* ‘μικρός’. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος),² *κακόμοιτσος* ‘καημένος’ (Κάρπαθος),³ *κακομοίτσης* (Δ. Κρήτη).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 216 3. Μηνάς, Λεξ. 325

κακονάσουπος, (ο)¹ ‘άτυχος’ | ‘δυστυχημένος’, φρ. ‘*ωχ! ο κακονάσουπος κι ο κακογραμμένος*’,²/

‘όχχου ο κακονάσουπος κι ανάθεμα ν-τη ν-ώρα,

που μ’ έστελλε ν-η μάνα μου σε τουτηδδά τη χ-χώρα,³

και *κακονάσωτος*, με επίδραση της λ. *άσωτος*, φρ. ‘*κακονάσωτος κατάντησε ν-από τη γ-κεφαλή ν-του!*’⁴ / ‘*η μάνα μου μού’λεε, ω Γιώργη, μη μ-πας, γιε μου, αλλά εγώ ο κακονάσωτος ‘έ ν-της εγροίκησα*’.⁵ Η λ. από τουρκ. *nasip* ‘κλήρος, μοίρα’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).⁶

1. Παπαδόπουλος 1984, 284 και ‘Νισυριακά Χρονικά’ τ. 1, 120 2. Μπαλαλάς 1981, 136 3. Μπαλαλάς ό.π. 135 και περιόδ. ‘Γνωμαγόρας’ τ. 40 (1935), 4 4. Καζαβής 187 5. Κουμάντος 1990, 323 6. Μηνάς, Λεξ. 325

κακονούσης, (ο)¹ ‘αυτός που κακοβάλλει, που έχει πάντα το κακό στη σκέψη του, στο νού του’, φρ. ‘*έ, το γ-κακονούση, λυπούμαι το!*’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κακορίζζικος, (ο) επίθ. ‘δυστυχής, άτυχος, κακόμοιρος’,

‘βρίσκου ν-τα δασκαλόπουλλα ’πο φόβο μαζζεμένα,
κι’ ήτα ν-τα κακορίζζικα ούλλα δακρολουσμένα’.¹

1.Καζαβής 72,187

κακόσορτος, (ο) επίθ. ‘κακότυχος’, φρ. ‘κακόσορτη και κακομοίρα που ’ναι!’ /
‘στη ν-Νίσυρο, κακόσορτε, σου φάα ν-ένα γ-γιώτα,
κι ούλλοι σε λέσι γ-γάδαρο, γιατί; άλλο ν-ερώτα’.¹

Από κακός + ιταλ. *sorta* ‘τύχη’. Πβ. ‘ιδ.’(Κάρπαθος).²

1.Παρθενιάδης 87 2.Μηνάς,Λεξ.327

κακοτράχαλλος, (ο) επίθ. (για τόπο) ‘δύσβατος, δυσπρόσιτος’, φρ. ‘κακοτράχαλλο ν-
ει ν-το μονοπάτι μ-που πάει για το Δγιαβάτη’. Από κακοτράχαλος με υποχωρητική
αφομοίωση ο-α > α-α, τράχαλος ‘ξερότοιχος’.

κακοφάγος, (ο) (μτφ.) ‘δύσθυμος’.¹ Από κακ(ο)-+φαγος (< θ. φαγ-, έ-φαγ-ον του ρ.
εσθίω).

1.Καραναστάσης 1987,183

κακοφορμίζζω¹ ‘μολύνομαι, χειροτερεύω, ερεθίζω’, φρ. ‘εκακοφόρμισε ν-ο βούζ-
ζουνας πού ’χω στο ν-νόμο μ-μου’. Από κακ(ο)- + φορμίζζω (< αφορμίζζω) ‘ερε-
θίζω, μολύνω ένα τραύμα’. Πβ ‘ιδ.’(Κάλυμνος),² κακοφορμίντζει ‘μολύνεται’ για
πληγή (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.
328

κακοχορνάεις¹ (κατάρα) ‘κακό χρόνο να έχεις’, πβ. κακόχορουννάεις (Κως),² κακο-
χρονώ ‘καταργιέμαι’ (Σύμη).³

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.298 3.
Μιχαλαριά 2,13

κακρανιάζζω¹ (για ψωμί) ‘γίνομαι πολύ σκληρό’, φρ. ‘εκακράννιασε ν-το ψωμί, ’έ
ν-τρώεται!’ Από κάκρανο (βλ.λ.). Πβ. στην Κάλυμνος² κακρανιάζζω ‘ζαλίζεται η
κεφαλή μου από τον ήλιο’, στη Ρόδο³ κακρανιάζζει ο γιαράς = γαγκραινιάζει (επί-
δραση από το κάκρανο).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.
Παπαχρ.ΛΡΙ,218

κάκρανο, (το) ‘κράνιο, κεφάλι’, φρ. ‘έ σ-σου φταίει κάνας, το κάκρανό σ-σου φταί-
ει!’ | ‘κάτι το πολύ σκληρό’,¹ φρ. ‘κάκρανο ν-εγίνηκε ν-το ψωμί’, μεγεθ. κακρά-
να,(η). Πιθ. από το αρχαίο ουσιαστικό κρανή,(η) ‘κράνιο’, με μεταπλασμό από
ένα αμάρτυρο *κράνον, που βλέπουμε ως δεύτερο συνθετικό πολλών συνθέτων (*κισινό-κρανον, ωλέ-κρανον*), πιθανώς από επανάληψη συλλαβής. Ο Αναστ. Κα-
ραναστάσης² παράγει από αρχ. *κάρκαρος* ‘ξηρός’, πβ. του Ησυχ. *κάρκα-
νος- τραχύς*, ο Κων/νος Άμαντος³ από *κρανίον* με αναδίπλωση, όπως *δίχηλον*
> *δίχαλον* > *διχάχαλον*. Πβ.‘ιδ.’(Κως,⁴ Ρόδος,⁵ Σύμη⁶), *κάρκανο* ‘κράνιο’ | ‘κα-
τάξηρο’ | ‘κρούστα πληγής’ (Κάρπαθος).⁷

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Καραναστάσης,Αστυπ.76 3.Άμα-
ντος, Γλωσσ. Μελετ. 86 4.Σκανδαλ. Λεξ.299 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,217 6.Μιχαλαριά 1,13 7.
Μηνάς, Ιδ. Καρπ.128

κακχαρίζω¹ (για πουλιά) ‘κράζω κα-κα-κα’, φρ. ‘*η όριθα εκκαχάρισε, πάαινε να δεις’* ά ν-έκαμε ν-τ’ αβγό’ | (μτφ.) ‘φλυαρώ’, φρ. ‘*είντα μ-που κακχαρίζει πάλε!*’ Από κ. *κακαρίζω*, λέξη ονοματοποιημένη.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κακχάρισμα, (το) ‘η κραυγή της όρνιθας, ιδίως μετά την ωτοκία της’,

‘*αλλού τα ’ρνίθια και τ’ αβγά κι αλλού τα κακχαρίσματα*’ (παροιμ.)

για κάτι το αναπάντεχο, και *κακνάρισμα*.¹ Η λ. από το *κακχαρίζω* (βλ. λ.) ‘κράζω κα-κα’, ονοματοποιημένη, ο τύπος *κακνάρισμα* από σύμφυση των *κακνά[κισμα]* (βλ. λ. *κακνακίζω*) + *κακχάρισμα*.

1. Παπαδόπουλος 1984

κακχαρόννω¹ ‘δεν τα βγάζω πέρα, αδυνατώ να κάμω κάτι’, φρ. ‘*εφάνκέ ν-του δύ-σκολο κι’ εκκαχάρωσε ν-τα*’. Είναι το κ. *κακαρόννω* < *κάκαρον* ‘κρανίο’ (< μτγν. επίθ. *κάρκαρος* ‘τραχύς’ + κατάλ. -όννω, ή < *κάρος* ‘βαθύς ύπνος, νάρκη’ με α-ναδιπλασιασμό της αρχικής συλλαβής κα-,² ή < αρχ. *καρώ* ‘ναρκώνω, ζαλίζω’.³

Πβ. *κακαρόννω* ‘πέφτω κάτω νεκρός’ (Ρόδος),⁴ *κακχαρόννω* ‘βρίσκομαι σε α-διέξοδο στην προσπάθεια που καταβάλλω’ | ‘πεθαίνω ξαφνικά’ (Κάλυμνος).⁵

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Χατζιδάκης ΜΝΕ 1,144 3. Ξανθινόπουλος, *Το γλωσσικό ιδίωμα της Δ. Κρήτης*, 1996 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 215 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κακχίλλα, (η)¹ ‘η οσμή του *κακχού*’ (βλ. λ.), φρ. ‘*φρούφου, είναι κακχίλλα είν’ αυτή!*’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισυρικό ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κακχό, (το)¹ πληθ. *κακχά, (τα)* ‘κόπρανα, κακ(κ)ά’, λ. παιδική, φρ. ‘*πάαινε στο ν-απόατο να κάμεις τα κακχά σου*’. Η λ. από το αρχ. *κακχάν* (< *κακκάω* ‘κάμνω τα κακκά μου’), ‘*κακχάν δ’ αν ουκ έφθης φράσαι, καγώ λαβόν θύραζε εζέφερον αν και προυσχόμην σε*’ Αριστοφ., Νεφ. 1383 (δεν επρόφθανες να πεις έχω κακκά και σ’ έπαιρνα έξω και σε κρατούσα να τα κάμεις).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισυρικό ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 323 λ. *κακκά*

καλαβέρνα, (η) ‘ξύλινος τάκος στην κουπαστή της βάρκας, που φέρει μια υποδοχή για να στηρίξει το σκαρμό’,

‘*απής εγλυκοχάραζζε ν-ήτο ν-εις τις κουβέρτες,*

στρόφρους εμαστορεύασι, σκαρμούς και καλαβέρνες’¹

1. Μαυρουδής 22, 128

καλαγκάθι(ν), (το) ‘το σκουλήκι που τρυπά και τρώει τα ξύλα’¹ | ‘επώδυνη φλεγμονή σ’ ένα δάκτυλο του χεριού από κάποιο μολυσμένο αγκάθι’ (Νικιά), φρ. ‘*που να βγάλει καλαγκάθι το χέρι σ-σου*’ (κατάρα),² και *καλάνγκαπθας, (ο)*.³ Είναι το μσν. *καλακάνθιν* ‘είδος φαρμακευτικού φυτού’.⁴ Πβ. *καλαγκάθι* (Κάλυμνος),⁵ *καλαγκάθι* (Κως),⁶ *Καστελλόριζο*,⁷ Ρόδος⁸).

1. Καραναστάσης 1987, 150 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 155 3. Κουρούνης 1982, 425 4. Ιατροσόφ. 38, Επιτ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Σκανδαλ. Λεξ. 300 7. Κομνηνός 88 8. Παπαμανώλη 1998, 280

καλάδα, (η) ‘θαλάσσια περιοχή με βυθό κατάλληλο για ψάρεμα με τράτα’¹ | ‘η ψα-

ριά, η ριζιά', φρ. *πίσω στον Βρετού είναι ν-αμμουδγιά, εκεία υπάρχει καλάδα*^{2/}
για τη γ-καλάδα ν-του Βρετού σαλπάρει μέσ' στη ν-νύχτα,
*κι από σουφράνου του Γυαλλιού πού'χει μαυροσμαρίδα*³.

| 'ρίξιμο διχτών και τράβηγμα'.⁴ Από *καλάρω* (βλ.λ.). Πβ. *καλάρισμα*, (το) (για δίχτυα) 'το ρίξιμο στη θάλασσα, ψάρεμα' (Κάλυμνος).⁵

1.Μαυρουδής 128 2.Κουμέντος 1987,88 3.Μαυρουδής 20 4.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 5.Δράκος,1983,121, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

καλαδερφός, (ο) πληθ. *καλαδερφοί* και *καλαδέρφια*, (τα) 'πνευματικός αδελφός, που τους βάφτισε το ίδιο πρόσωπο', φρ. *με το μ-Μιχάλη ν-είμεστε καλαδέρφια, εβάρφτισέ μ-μας ο θεός μου*'. Πβ. *καλαέρφια* (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς, Λεξ.329

καλαεζζής, (ο) 'κασσιτερωτής, γανωτής', φρ. *επαράγγειλα στο γ-καλαεζζή να μου κάμει ένα φ-φανάρι*'. Παλαιότερα και παρωνύμιο *Καλαεζζής*. Από τουρκ. *kalayci* 'γανωτής'. Πβ. *καλαεντζής, καλαϊντζής* (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς, Λεξ.329

καλάθρωπας, (ο) 'αποξηραμένο άνθος θάμνου για φιτίλι στο καντήλι',¹ φρ. *...να μαεύγω θρύμπη, ρίγανη, κάπφαρη, καλαθρόπους*^{2/}

'πγοιος βάλλει χέρες γή σαγιά, στη γ-κεφαλή μ-μαντήλι,
*και πγοιος με τους καλάθρωπους θ' ανάψει το καντήλι;*³

Είναι το φυτό *πράσιον* ή *μαρρούβιον* το κοινό, *marrubium vulgare*. Ονομάστηκε έτσι για την ανθρωπόμορφη ρίζα του, πολλές φορές: Από αρχ. *κάλον* 'ξύλο' + *άνθρωπος*.⁴ Πβ. *καλάθρωπος, σκαλάθρωπος* (Κως,⁵ Ρόδος),⁶ *καλαθρόπι* (Σύμη),⁷ *καλάθρωπος* (Χάλκη),⁸ *καλάδρωπος* (Κάρπαθος).⁹

1.Κουρζής299 2.Πετρούτσου1993,339 3.ΣακελλαρίδηςΜ.2007,380 4.Andriotis 5. Σκανδαλ. Λεξ.300 6.Παπαχρ.ΛΡ1,218 7.Μιχαλαριά 2,14 8.Τσοπανάκης 1949,103 9.Μηνάς, Λεξ.329

καλαμάρι(ν), (το)¹ (μφ.) 'μελανοδοχείο'.Είναι το μσν. *καλαμάριον* 'ιδ.'('κοντύλι εκράτει ο καθείς, χαρτίν και καλαμάρι'Απόκοπ.474, Επτ.) < *καλάμη* + *κατάλ. -άρι(ον)*.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καλάμι(ν), (το) το κοινό |'το τμήμα του παπουτσιού που καλύπτει την κνήμη'.¹

1.Καραναστάσης 1987,164

καλαμοκαννάς, (ο)¹ 'αυτός που έχει μακριά καννιά, πόδια', φρ. *είδες το γ-καλαμοκαννάς που 'ναι!*' Βλ. λ. *καννάς*.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

καλαμοκάννι(ν), (το)¹ 'αδύνατη λεπτή κνήμη, γάμπα', φρ. *'μάνα μου, πόσο ν-εδυνάτισε, δε τα καλαμοκάννια του!*'Από *καλαμο-+καννί* (βλ.λ.). Πβ. *καλαμουγκάννιν* 'κόνδυλος καλαμιού, το καλάμι του αργαλειού στο οποίο τυλίγεται το υφάδι' (Κάρπαθος),² *καλαμοκάννι* 'το κομμάτι που κόβουν από το καλάμι για να μαζέψουν πάνω το νήμα' (Ρόδος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.330 3.Παπαχρ. ΛΡ1,219

καλαμπούκχι(ν), (το)¹ κ. το φυτό *καλαμπούκι* (=καλαμποκιά), ο αραβόσιτος. Από

αλβ. *kalambok* ή ιταλ. *calambochi* ή τουρκ. *kalembek*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

καλαμωτή, (η)¹ ‘ειδική δικτυωτή ψωμοθήκη που ήταν κρεμασμένη στα στέγη του σπιτιού, κατασκευασμένη από ψάθα, καλάμια ή λυγαριές σε κυκλικό ή τριγωνικό σχήμα’,

*‘με τα καλάμια του Κρανιού σ’ έχουν σφιχτά μπλεμένη,
και στο κορφάδι ν-του σπιτιού σα ν-νύχλο γ-κρεμμασμένη,
και πάνω σου στιβάζζουνε το φρέσκο βδομαδάρι,
διπλά ψωμνιά κι ολόζζεστα φτιασμένα με κριθάρι’*²

| στην ποιμενική γλώσσα ‘επιφάνεια που κατασκευαζόταν από καλάμια και χρησίμευε για να απλώνουν πάνω τα τυροβόλια με τις μυζήθρες και τα τυριά για να ξηραίνονται’³ | ‘όμοια κατασκευή από ξύλα, για να κοσκινίζουν οι οικοδόμοι το χώμα’.⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,90, Κοντοβερός 308, Μπαλαλάς 1981,51, Καζαβής 187, Χαρτοφύλης 1984,251 2.Μπαλαλάς 1981,50 3.Καραναστάσης 1987,177 4.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καλαντήρα, (η) ‘ομοίωμα ανθοστόλιστου τάφου με δυο τόξα ημικυκλικά, προσαρμοσμένα σταυρωτά ώστε να αποτελούν θόλο, στον οποίο υπάρχει ομοίωμα ξύλινου περιστρεφόμενου περιστεριού, ενώ στη βάση του ενός τόξου υπάρχει ξύλινο ομοίωμα του Λαζάρου. Μαθητές περιέρχονται το Σάββατο του Λαζάρου τους δρόμους του Μαντρακιού, ψάλλοντας, όπως τα κάλαντα, γνωστό τοπικό τραγούδι:

*‘καλαντήρα πέρασε γ-κι έκατσε γ-κ’ελάλησε γ-και πύργο ν-εκονόμησε,
κι’ όπγοιος δε μ-μας δει αβγό μέσα ψύλλος και κοργιός,
κι ως τη ν-άλλη γ-Κεργιακή τρώμε γ-κόκχινο ν-αβγό’.*

Όπως λέγει η Μ. Πετρούτσου,¹ για να γίνει η *καλαντήρα* χρειάζεται ένα μεγάλο καρφί, δυο μεγάλα βαλάνια και σπάχος. Χαρακτηριστικό είναι το τετράστιχο ‘Νοσταλγία’ του Νισύριου Χρήστου Πατρίκη:

*‘θα πάω στο Παλιόκαστρο, // θα πάω στη σ-Σωτήρα,
να ‘βρω βαλάννια έμορφα // να κάμω καλαντήρα’*

/ ‘...βαλάννια εμαστόρευγε γ-κι’ έκαμνε γ-καλαντήρες’.² Στα Νικιά και τον Εμπορειό λέγεται *καλαντήνα*³, με ανομοιοτική τροπή λ-ρ > λ-ν. Η λ. *καλαντήρα* από το μsn. ουσιαστ. *κάλαντα, (τα)* (< *καλάνδαι* < λατ. *calendae (dies)* < θ. *cal-* από λατ. ρ. *calo, -are* ‘καλώ, φωνάζω’, πβ. το ελλην. *καλώ*) (Π) + κατάλ. *-ήρα*.

1.Πετρούτσου 1982,41 2.Μαυρουδής 16,128 3.Χαρτοφύλης 2007,75

καλαντίζω¹ ‘ψάλλω τα κάλαντα’, φρ. ‘*καλαντίζζου ν-τα παιδιά’*.² Από *κάλαντα* (βλ.λ. *καλαντήρα*) + κατάλ. *-ίζω*. Είναι το μsn. ρ. *καλανδίζω* ‘επιπλήττω’ (Πουολ.125, Επιτ. στη λ.), η σημασία του οποίου διατηρείται στη Ρόδο, *καλαντίζω* ‘ψάλλω τα κάλαντα’ | ‘επιπλήττω’, *‘εκαλάντισά την όμορφα’*.³

1.Παπαδόπουλος 1909,89 2.Καζαβής 187 3.Παπαχρ.ΛΡ1,220

καλάουρας, (ο)¹ ‘σαλιγκάρι’, φρ. ‘*έβρεξε γ-και πάμε στο Δάλι ν-να μαέψομε γ-καλαούρους*’, και *καράολας*,

‘πγοιος θα φέρει αφ’το Φανάρι

καραόλους να πουλήσει;’,²

καράουλας,³ καλάορας.⁴ Από ιταλ. *caragollo* ή < βενετ. *caragioli*. Πβ. *καλάορας*, *καλάουρας* (Κάρπαθος),⁵ *καλάουρας*, *καλάβρας* (Ρόδος).⁶

1.Καρπαθίου 1996,271 2.Σακελλαρίδης Μ.2007,384 3.Παπαδόπουλος 1909,89, Καζαβής 187 4.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 5.Μηνάς,Λεξ.332 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,220

καλάρω ‘ρίχνω στη θάλασσα την τράτα (τα δίχτυα) για να ψαρέψω’,¹

ξεθεωμένοι αφ’ τα κουπιά στη γράνα θ-θα καλάρου,

με τη ρ-ρουκχάνα από στεριάς το γρίπο θ-θα λεβάρου’²

| ‘λύνω και αφήνω τα πανιά, τον κάβο, το σχοινί’.³ Από το ιταλ. *calare* ‘κατεβάζω’⁴ (< όψιμο λατ. *chalarare* < ελλην. *χαλάν* ‘χαλαρώνω’).⁵ Πβ. *καλέρω* ‘γεμίζω από νερά’ | ‘βυθίζομαι’ (Κάρπαθος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,130, Μαυρουδής 128 2.Μαυρουδής 20 3.Κουμέντος 1987,88 4.Ανδριώτης,Λεξικό 5.Γιαννουλέλλης, *Νεοελληνικές ιδιωματικές λέξεις και δάνειες από ξένες γλώσσες*, Αθήνα 2003,40 6.Μηνάς,Λεξ.333

καλαφαντάρης, (ο) ‘ο ενυφάντης, αυτός που ενυφαίνει μια διακόσμηση, ο κεντητής, ποικιλτής’,

‘...τρέχει της γριας ο καλεστής κ’ εις του καλαφαντάρη

τη χ-χώρα και τη γ-γειτονιά νεπαύγει το ποδάρι’.¹

Η λ. από *ανυφάντης* > *ανυφαντάρης* > *καλυφαντάρης*, με επίδραση προς το *καλός* + *υφαντής*.² Στην Κω³ *καλεφαντάρης*, *καλυφαντάρης* ‘η αράχνη’.

1.Ιω.Λογοθέτης 64 2.Καραναστάσης,Φωνητική 69 3.Σκανδαλ.Λεξ.303

καλαφάτης, (ο) ‘εξειδικευμένος μάστορης του ταρσανά που καίει, στουπώνει και πισσώνει τους αρμούς μεταξύ των σανίδων του πλοίου’,

‘οπού’χει αμπέλλια βάλλει εργάτες και καράβια καλαφάτες’ (παροιμ.).

Από αραβ. *qalafat* ‘επισκευή’, πβ. ιταλ. *calafato*.

καλαφατίζω ‘στεγανοποιώ τους αρμούς των μαδεριών στο ξύλινο σκαρί μου με κανάβι’,

‘με μαλαστρούφα εκαίασι μπογιές και τις εζβά,

για να στεννιάρει η τράτα τους τη ν-εκαλαφατίζζα’,¹

και παθ. μτχ., ως επίθετο, *καλαφατισμένος*, ‘καλαφατισμένη ν-έχω τη β-βάρκα μ-μου’. Από το τουρκ. ρ. *kalafatlamak*, πβ. ιταλ. *calafatare* (< αραβ. *qalafat* ‘επισκευή’).

1.Μαυρουδής 22, 128

καλαφάτισμα, (το) η πράξη και το αποτέλεσμα του *καλαφατίζζω* (βλ.λ.).

καλές ψαργιές ευχή που λέγεται στους τρατάρηδες, όταν πηγαίνουν να καλάρουν.¹

1.Καραναστάσης 1987,133

καλημερίσματα, (τα) ‘έτσι ονομάζονταν τα τραγούδια που τραγουδούσαν, καθώς άλεθαν στο χερόμυλο και καλημέριζαν μ’αυτά τους ξενιτεμένους και τους αγαπητικούς των’.¹ Πβ. στην Κάλυμνο, όπου *καλημέρισμα* έλεγαν το τραγούδι που έλεγε η γυναίκα ή η μάνα του σφουγγαρά, όταν άλεθαν το σιτάρι στο χερόμυλο

ή όταν πήγαιναν στο βουνό για κλαδιά,² στην Κάρπαθο³ *καλημεριστός*, (ο) ‘σκοπός της κούνιας’.

1.Καραναστάσης 1987,161 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.333

καλιάρρα, (η) ‘η κατσαρίδα’, φρ. *‘εφάα μ-μας οι καλιάρρες εφέτος! ετσά πετού!’* Η λ. πρέπει να είναι ξενόφερτη, και πιθανώς να απαντά και στην Αστυπάλαια, όπου το κέντημα στα μανίκια της αστυπάλιτικης παραδοσιακής φορεσιάς λέγεται *καλιάρρατο*, γιατί ανάμεσα στις κάθετες κυματιστές σειρές κεντιούνται οι *καλιάρρες* (κατσαρίδες).¹

1.Αθηνά Ταρσούλη, *Αστυπάλαια*, Σύλλογος Φίλων Αστυπάλαιας 1996, σ.37 και Ελευθ. Φιλ. Ξάνθος, *Αστυπάλαια, Ιστορία και Ιστορίες*, Αθήνα 2009, σ.401

καλίκια, (τα) (I) ‘παπούτσια’¹ | ‘χαμηλά παπούτσια’.² Η λ. στον ενικό *καλίκι* < μσν. *καλίμι*(ο)ν ‘είδος υποδήματος’ (‘ο δε νέος εξυπολύθη γοργόν και έβγαλε τα καλίγια του’ Διγ. Άνδρ. 353, Επτ.), υποκορ. του λατ. *calliga*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Κάρπαθος⁴), *καλίκι* ‘οι οπλές των ποδιών του γαϊδάρου, των κατσικιών κ.ά.’ (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρζής 299, Αρφαράς, Νίσυρος 77 2.Καζαβής 29 3.Σκανδαλ.Λεξ.303 4.Μηνάς, Λεξ.334 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

καλίκια, (τα) (II) ‘ομορφιά’¹ | (μτφ.) ‘τα ωραία ενδύματα’, φρ. *‘μάνα μου, καλίκια που φορεί!’*² | ‘προκοπή, χαΐρι’, φρ. *‘-ω Μαργιά, καλά’σαι;-Είντα ’ν’ τα καλίκια μου!’*³ Από *καλός-καλίκια*, όπως το συνώνυμο *χαΐρι-χαΐρια*. Πβ. *καλίκια, (τα)* ‘προκοπή, πρόοδος, χαΐρι’ (Κως).⁴

1.Καζαβής 187 2.Παπαδόπουλος 1984,285 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ. Λεξ.303

καλλικεύγω ‘υπεύω, καβαλλώ’, φρ. *‘πρότη μου φορά εκαλλίκεγα άλογο’*. Είναι το μσν. *καβαλικεύ(γ)ω* ‘ιδ.’(‘*φαρίν εκαβαλίκευεν*’ Χρον. Τόκκων 458, Επτ.): *καβαλικεύω* (< υστερολατ. *caballicare*) > *κααλλικεύγω* > *καλλικεύγω* με συναλοιφή *α+α > α*. Πβ. *καλλ^dικέβζω*, *καλλ^dικώ* (Ρόδος),¹ *καλλικεύκω*, *καλλικέφκω* (Χάλκη),² *καλλικεύγκω* (Κως).³

1.Παπαχρ.ΛΡ1,222 2.Τσοπανάκης 1949,21,44 3.Σκανδαλ.Λεξ.304

καλ(λ)μικέρι(ν), (το) ‘γυναικείο κροσσωτό κεφαλομάντηλο’,

‘η μάνα τής παράγγειλε παπούτσα στο χ-Χαρδαίο,

κ’ η κόρη τής εχάρισε γ-καλμικέρι ωραίο’.¹

Η λ. από τουρκ. *kalemkâri* ‘μαντήλι με χρώματα ως γυναικείος κεφαλόδεσμος’ (< *kalem* ‘γραφίδα’+ *kâri* ‘γυναίκα’). Πβ. αλλού *καλεμκιανί*.

1.Μπαλαλάς 1981,86

κάλλιο μ-πάει¹ επιρρηματική έκφραση, ‘καλύτερα’, φρ. *‘κάλλιο μ-πάει η υγεία του’*, και συγκριτικά, φρ. *‘κάλλιο μ-πάει ο Γιώργος που ’έ ν-εβγαίνει αφ’ το σπίτι ’α δ-δε διαβάσει τα μαθήματά του’*.¹ Από το αρχ. επίρρ. *κάλλιον*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κάλλιος, (ο) επίθ. ‘καλύτερος’, ‘ένας ντόμπρος λόος είναι γ-κάλλιος από άγνο όρκους’ (παροιμ.).¹ Από το αρχ. *καλλίων*, συγκριτ. του *καλός*, ο τονισμός κατά το ουδέτ. *κάλλιον*. Πβ. ‘ιδ.’(Κάρπαθος),² *καλλιότερος, καλύτερος* (Κως),³ *καλύθε-*

ρος (Αστυπάλαια),⁴ καλύτερος (Ρόδος),⁵ κάλλι-γάλλι,(το) (Σύμη).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,179 2.Μηνάς,Λεξ.335 3.Σκανδαλ.Λεξ.304 4.Καραναστάσης, Αστυπ.76 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,221 6.Μιχαλαριά 2,16

καλλιστεύματα, (τα)¹ ‘ωραία κτήματα’, πβ. *μορφοχώραφα*, και *τσαλλιστέματα*,²

‘αξιολύπητοι γονιοί, τα τσαλλιστέματά σας
τίνος θα τα προुकίσετε τα μορφοχώραφά σας;’
(από νισύρικο μοιρολόι).¹

| ‘κρίμα στα τσαλλιστέματα που σου’καμα’.² Είναι το αρχ. ουσιαστ. *καλλίστευμα*, (το) ‘υπέροχο κάλλος, αρχοντιά’ (‘τα δευτερεία καλλιστευμάτων’ = το δεύτερο βραβείο ομορφιάς) < αρχ. ρ. *καλλιστεύω* ‘είμαι ο καλύτερος, υπερέχω’ (< *κάλλιστος*).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,176 2.Παπαδόπουλος 1984,290

καλλίθερος, (ο)¹ και επίρρ. *καλλίθερα*,¹ το κ. *καλλίτερος*, συγκριτικός του *καλός*, που θεωρήθηκε ότι προήλθε από το συγκριτικό *καλλίων* (*καλλί+τερος*). Πβ. και λ. *κάλλιος*.

1.Κουρούνης 1982,455

καλντερίμι(ν), (το)¹, *καλντιρίμι* ‘λιθόστρωτος δρόμος’,

‘παρακαλώ σας κάμετε τη στράτα καλντιρίμι,
για να περάσει ο βασιλές οπού μας διευθύνει’
(κάλεσμα σε γάμο).²

Και *καλντιρίμι,(το)*.³ Από τουρκ. *kaldırım*, πιθ. αντιδάνειο (< *καλή ρύμη*).

1.Κουρούνης 1982,420, Αρφαράς 1978,8 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,126 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καλοβυζζαστής, (ο) στην ποιμενική γλώσσα ‘το ορφανό ρίφι ή αρνί, το οποίο βάλει ο τσοπάνης σε διάφορες έγγαλες να θηλάσει’.¹

1.Καραναστάσης 1987,127

καλογερίτικο, (το) ‘είδος άσπρου σταφυλιού με μεγάλα πυκνά τσαμπιά’.¹

1.Καραναστάσης 1987,170

καλογριιά, (η) ‘είδος μικρού ψαριού μελανού χρώματος’,¹ από όπου και η ονομασία του. Είναι ο αρχαίος *χρόμις*, επιστημ. *chromis chromis*. Πβ. *καλογριζά* ‘ίδ.’ (Αστυπάλαια),² *καλογριιά*, *καλογριά* ‘μοναχή’ | ‘μικρό πλακουτσερό ψαράκι’ | ‘δερματική πάθηση’(Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,131 2.Καραναστάσης,Αστυπ.76 3.Μηνάς,Λεξ.336

καλοϊζζομαι,¹ *καλαϊζζομαι*¹ ‘δέχομαι, συναινώ, συμφωνώ’, και ‘έ γ-καλοϊζζομαι ‘δεν συμφωνώ’, φρ. ‘έ γ-καλοϊζζεται να παίξει μαζζί μ-μας’. Από τουρκ. *kail* ‘συγκάτανευση’. Ο Πάγκαλος γράφει *καηλίζομαι* ‘έχω καήλα, καίγομαι’ (Κρήτη) < ουσιαστ. *καήλα,(η)* (< αόρ. *εκάη*, του *καίομαι*,+ κατάλ. -ίλα με επίδραση ξένων ληγουσών). Πβ. *καϊλίζζομαι* (Κως),² *καϊλίζομαι* ‘δέχομαι’,³ *καϊλίζω* ‘καταφέρνω’⁴ (Ρόδος), *καϊλίτζομαι* (Σύμη).⁵

1.Καραναστάσης 1987,148, Κουρζής 299 2.Σκανδαλ.Λεξ.294 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,214 4.Τσοπανάκης 1983,143 5.Μιχαλαριά 2,10

καλοκαζζάρες, (οι) και *καλοβαρβάρες,(οι)* (Νικιά) ‘οι υπνοβάτιδες που, όπως πί-

στευαν, έβγαιναν τις νύχτες, κυρίως από το βράδυ της Αγίας Βαρβάρας (4 Δεκεμβρίου) μέχρι τη νύχτα των Χριστουγέννων. Υπήρχε η παράδοση ότι όποιος τύχαινε να γεννηθεί τα Χριστούγεννα, ήταν οπωσδήποτε *καλοκάτζαρος* ή *καλοκατζάρα*, γιατί η μάνα του τον ‘συνέλαβε’ στις 25 Μαρτίου, δηλαδή του Ευαγγελισμού, που εθεωρείτο μεγάλη ασέβεια,¹ φρ. ‘έχε γούστο, κακομοίρα μου, να κάμεις κάνα γ-καλοκατζαράκι’.¹ Από το κ. *καλικάντζαρος*, που έχει διάφορες ετυμολογικές προσεγγίσεις: α) από *καρκάτζι* ‘ξηρό, καμένο, ισχνό’, λόγω της στενής σχέσης των καλικαντζάρων με τη φωτιά, β) < *καλίκι* (< *caliga* ‘είδος υποδήματος’) + *άντζα* ‘κνήμη’, γ) < *καλικοτσάγγαρο* (< *καλίκι* + *τσαγγί* ‘είδος υποδήματος’) Ν.Πολίτης, δ) < *καλός* + *κάνθαρος*, το *καλός* κατ’εμφημισμό (Π).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,171

καλονάρχης, (ο)¹ ‘ο βοηθός του ψάλτη, που παλαιότερα απάγγελλε μελωδικά τους εκκλησιαστικούς ύμνους’ | ‘ισοκράτης’. Από *κανονάρχης*, με ανομοίωση ν-ν > λ-ν (< *κανών* + *-άρχος* < *άρχω* /-ομαι), δεσ *τελετάρχης*, *επιτελάρχης* κ.τ.ό. Πβ. *καλονάρχος*, *κανονάρχος* (Κάλυμνος),² *καλονάρχος* (Κάρπαθος).³

1.Κουρούνης 1982,452 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.338

καλοναρκώ¹ ‘κανοναρχώ, υπαγορεύω απαγγέλλοντας ψαλμωδικά τους εκκλησιαστικούς ύμνους στον ψάλτη’ | ‘βοηθώ τον ψάλτη’ | ‘ισοκρατώ’. Πβ. *κανοναρκώ* (Κάρπαθος),² *καλοναρχώ* (Κάλυμνος).³

1.Κουρούνης 1982,452 2.Μηνάς,Λεξ.349 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

καλοπ(γ)ιάννω¹ ‘φέρομαι καλά, τον πιάνω με το καλό’, φρ. ‘*καλόπιασέ το ν-να δεις πώς έρκεται!*’

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καλόπ(γ)ιασμα, (το)¹ ‘γλυκομίλημα, θωπεία’, φρ. ‘*καλόπιασμα θέλει το παιδί για να μερώσει*’. Η πράξη και η ενέργεια του *καλοπ(γ)ιάννω* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καλοσκαμνίζζω¹ ‘υποστηρίζω, προσέχω, χαϊδεύω’, φρ. ‘*μη ν-το γ-καλοσκαμνίζζεις και ‘α σου πάρει το ν-αέρα*’ / ‘*δε πώς το γ-καλοσκαμνίζζει!*’ / ‘*καλοσκαμνίζζέ το γ-καλά το χρουσούζζη!*’ Η λ. πιθ. από *καλοσκομίζω < *καλοκοσμίζω* (< *καλοκοσμή*, κατά το *επότιστα-ποτίζω*, με επίδραση τη λ. *σκαμνί*), πβ. στον Κριαρά *κοσμίζω* ‘ευπρεπίζω’, στην Κάρπαθο *σκομίντζω* ‘σκουπίζω’.²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.826

καλοστρατίζζω¹ ‘κατευοδώνω’, φρ. ‘*έπηά πίσω στο Λιμάνι να καλοστρατίσω τη μ-μάνα μ-μου πού’φευγε γ-για τη ρ-Ρόδο*’ | (μτφ.) ‘βρίσκω το δρόμο μου, δρομολογούμαι’, φρ. ‘*πρέπει να βοηθήσομε ν-του παιδιού ώσπου να καλοστρατίσει*’.¹

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καλούμα, (η)¹ (ναυτ.) ‘σχοινί’ | ‘σπάγγος που τυλίγεται σε μικρό κομμάτι ξύλο για χαρταετούς ή άλλες χρήσεις’. Και *καλούμα, (η)*.² Από το ιταλ. *caluma* (< ελλην. *κάλυμμα*), λ. αντιδάνεια. Πβ. το κ. *καλούμο, (το)* ‘το μήκος της αλυσίδας ποντισμένης άγκυρας’.

1.Κουρούνης 1982,422 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

καλουμέρω ‘αφήνω, χαλαρώνω το σχοινί, το καλούμο’, φρ. ‘*καλούμαρε το σκοινί ν-*

να μη χτυπήσει η βάρκα στις ρουτσούνες'.¹ Μέσ. *καλουμέρομαι* 'τεντώνομαι για να πιάσω κάτι', φρ. 'μη γ-καλουμέρεσαι γιατί θα σαουρδιστείς'.¹ Από ιταλ. *calumare* (<ιταλ. *caluma*, βλ.λ. *καλούμα*). Πβ. *καλουμάρω*, *καλουμέρνω* (Κάλυμνος)²

1.Κουρούνης 1982,422 2.Δράκος 1983,122,Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

καλούπφα, (η) 'πλεκτό μακρόστενο ψάθινο καλαθάκι, μέσα στο οποίο τοποθετούσαν το νωπό τυρί ή τη μυζήθρα, για να στραγγίσει και να πάρει το σχήμα της *καλούπφας*'.¹ Η λ. είναι αντιδάνεια από τουρκ. *kalip* 'τύπος, σχήμα, σχέδιο' / *kalip* 'μήτρα' (<αραβ. *qalib* < αρχ. ελλην. *καλόπους* 'καλαπόδι'). Πβ. *καλούπφι* 'φόρμα, σχέδιο' (Κάλυμνος),² *καλούππι* 'μεγάλη σκούπα από αστοιβές, με την οποία σκουπίζουν τους αχερώνες ή τα αλώνια, που πήρε το όνομα επειδή την πλακώνουν με πέτρες έως ότου ξεραθεί η αστοιβή και πάρει το σχήμα, το καλούπι της σκούπας' (Κωξ).³

1.Καραναστάσης 1987,139, Χαρτοφύλης 1984,261 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ. 306

καλοφωμένο ν-νά'ναι, γ-και *καλός Σποργιώτης*' (βλ.λ.), ευχή που λέγεται όταν σωρεύσει ο γεωργός τον καρπό στο αλώνι.¹ Από *καλοτρώω*.

1.Καραναστάσης 1987,159

καλόφεγγος, (ο) επίθ. (μτφ.) 'ο εύθυμος, ο χαρούμενος', φρ. 'καλόφεγγος ήρτε ν-ο *Αποστόλης αφ' το ταξίδι*'.

καλύβα, (η) κ. 'πρόχειρος εξοχικός οικίσκος, κατασκευασμένος από ξύλα, άχυρα, σπάρτους κ.ά., που κατασκεύαζαν στα χωράφια και διέμεναν εκεί κατά την συγκομιδή των καρπών'.¹ Η λ. είναι μεγεθ. τύπος του υποκορ. *καλύβι(ον)*, αναλογικά προς άλλα παροξύτονα θηλυκά σε -α, πβ. *σκάλα-σκαλί(ον)*, *σούβλα-σουβλί(ον)*.

1.Κοντοβερός 317

καλυφάνταρος, (ο) 'η αράχνη', φρ. 'το *σπηλάδι* ν-είναι γ-γεμάτο με *καλυφαντάρους*'¹ / '*άμμα* 'έ γ-κυνηάς τους *καλυφαντάρους* θα σε φάσι ν-οι *κάγιες*',² και *καλαφάνταρος*.³ Για το έτυμο της λ. βλ. *καλαφαντάρης*.

1.Κουρζής 299 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,146 3.Παπαδόπουλος 1909,8 ο ίδιος 1984, 284 και Καζαβής 187

καμάρα, (η) 'τόξο, αψίδα'¹ | 'η γέφυρα του πέλματος των παπουτσιών'.² Η λ. είναι ήδη μεσαιωνική 'θολωτός χώρος' ('εσκέπασεν αυτήν [ενν. την εκκλησίαν] *σταυροθόλι, ήγουν καμάρα γυριστήν*' Hagia Sophia ω509, Επιτ.), από αρχ. ουσιαστ. *καμάρα, (η)*, με πιθανή σύνδεση με το αβεστ. *katara* 'ζώνη', πβ. και τις γλώσσες του Ησύχιου '*καμάραι· ζώναι στρατιωτικάί και καμαρίς· κοσμάριον γυναικείον*'. Πβ. *καμάρα* 'θολωτή στέγη, αψίδα' | (μτφ.) 'η *καμπύλη γραμμή* που σχηματίζεται κατά την ούρηση' (Κάλυμνος).³

1.Καραναστάσης 1987,152 2.Καραναστάσης, ό.π.165 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κάμαρη, (η) 'δωμάτιο του σπιτιού ή εξοχικό οίκημα, που χρησίμευε για να αποθηκεύουν αγροτικά προϊόντα, αλλά και για να διαμένουν'¹ | (ναυτ.) 'ο χώρος της πρύμνης όπου βρίσκεται η μηχανή του πλοίου και το τιμόνι του',² που λεγόταν και *κόχη, (η)*. Μεταπλασμένος τύπος του *κάμαρα*, από λατ. *camera* ή *camara*

‘θόλος’. Πβ. *κάμαρα*,(η) ‘δωμάτιο’(Κάρπαθος),³ *κάμαρη* (Κάλυμνος),⁴ *καμαρέττο* ‘μικρή κάμαρι (πλοίου)’(Κάρπαθος).⁵

1.Πληροφορ.Γ.Χαρτοφύλης 2.Καραναστάσης1987,134 3.Μηνάς,Λεξ.342 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Μηνάς ό.π.

καμάρι(ν), (το) ‘ο θόλος του φούρνου’,¹ φρ. ‘*εχάλασε ν-το καμάρι ν-του φούρνου και θα φέρομε μ-μάστορη να το κάμει*’ | ‘αγαπημένο παιδί’, φρ. ‘*γιέ μου, καμάρι μ-μου εσύ!*’ Από αρχ. *καμάριον*, υποκορ. του *καμάρα*,(η), και υποχωρητικό παράγωγο του *καμαρώνω* αντίστοιχα. Πβ. *καμάρι* ‘μικρή σπηλιά’ | ‘πολυαγαπημένο’ | ‘καύχημα’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,175 2.Μηνάς,Λεξ.342

καμαροποδ(γ)ιά, (η) ¹ ‘ειδικός χώρος της αυλής ή στο κατώι για αποθήκευση ξύλων κ.ά.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καμαρόττο, (το) ‘το εργαλείο του τσαγκάρη με το οποίο ξεφουμάρει (γυαλίζει) την *καμάρα* (βλ.λ.) του παπουτσιού’.¹ Πιθ. από ισπ. *camarote* ή < ιταλ. *camerotto* (< *camera* < λατ. *camara* / *camera* ‘αψίδα’).

1.Καραναστάσης 1987,167

καματερή, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκια που βγάξει πολύ γάλα’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *καματερός* ‘εργατικός, φιλόπονος’ (< αρχ. επιθ. *καματηρός* [< *κάματος* + *-ηρός*], ‘*καματηρόν το άρχειν*’ Αριστοτ.). Στην Κάλυμνο *καματερή*,(η) ‘εργάσιμη ημέρα’.²

1.Καραναστάσης 1987,128 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

καματερό, (το) ‘το γόνιμο χωράφι’,φρ. ‘*καματερό χ-χωράφι, ’έ ν-έχει αστοχία*’¹ | ‘η πεταλούδα του μεταξοσκώληκα’.² Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθ. *καματερός* (βλ.λ. *καματερή*). Πβ. στην Κάλυμνο *καματερά*,(τα) ‘βόδια κατάλληλα για όργωμα’,³ *καματερά*,(τα) ‘μεταξοσκώληκες’ (Σύμη).

1.Καραναστάσης1987,157 2.Γ.Χαρτοφύλης,ΝισυριακόΛεξιλόγιο(χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. λ. *καματερός*

κάματος, (ο) ‘το όργωμα της ημέρας’ | (Νικιά) στην ποιμεν. γλώσσα ‘η παραγωγή των κατσικιών σε ρίφια, γάλα και τυρί’, φρ. ‘*’έ ν-επήε γ-καλά ο κάματος εφέτος*’.¹ Από αρχ.-μσν. *κάματος*, που συνδέεται με το ρ. *κάμ-νω, έ-καμ-ον*. Πβ. *κάματος* ‘όργωμένο κομμάτι του αγρού’ | ‘προκοπή’ (Κάλυμνος),² ‘όργωμα’ | ‘όργωμένο τμήμα χωραφίου’ | (για μέλισσες) ‘η εργασία συλλογής γύρης’ (Κως),³ ‘η εργασία του ζευγά σε ορισμένο χρόνο’ | ‘η βοσκή της μέλισσας’ (Ρόδος),⁴ ‘το όργωμα μιας ημέρας’ | ‘η είσοδος της κυνέλης’ (Αστυπάλαια).⁵

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,237 2.Δράκος 1983,124,Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ. 307 4. Παπαχρ.ΛΛΡ,120 5.Καραναστάσης,Αστυπ.76

καμιζόλλα, (η) ¹ ‘νυχτικό’. Από γαλλ. *camisole* ‘είδος φαρδιού και ελαφρού γυναικείου ποκάμισου, ευρύχωρος γυναικείος χιτόνας’ (< ιταλ. *camiciola*, υποκορ. του λατ. *camicia* ‘γυναικείο ποκάμισο’). Πβ. και *καμούτζελλος* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κάμνεστε¹ ‘κάντε γρήγορα’, φρ. ‘*εργήσαμε, κάμνεστε γλήγορα*’, πβ. *ελάστε*.

Ι.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κάμνω κ., και σε διάλογο, στις διηγήσεις και τα παραμύθια ‘λέγω, απαντώ’, φρ. ‘έστελλέ ν-το στη δ-δουλλειά, και κείνος κάμνει του: ‘έ μ-πάω πούετα!’ / ‘εκάθετο μια βδομάδα και ο πατέρας της μαζζί. Μόνο ν-ετρώασι. Της κάμνει: Μαριγώ μου, γαπάς με; Λέει του: γαπώ σε’¹ | ‘διατελώ’, ‘έκαμε δ-δήμαρχος’ | ‘παράγω’, ‘το αμπέλι μ-μας στη ν-Τρουλλωτή έκαμε σταφύλλια’ | ‘συνουσιάζομαι’, ‘έκαμέ ν-της το’. Το ίδιο σε Κάλυμνο,² Κω,³ Κάρπαθο,⁴ κ.α.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,106 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.309 4.Μηνάς, Λεξ. 344

καμός, (ο) ‘καημός, ψυχικός πόνος, έντονη λύπη’, φρ. ‘οπού’έ ν-έχει παιδί, ένα γ-καμό ν-έχει, κι εκείνος που’χει, έχει χίλλιους’. Από το μσν. *καημός* (< παθ. αόρ. ε-κάη-ν του *καίω*) > *καμός*.

καμούτζελλος, (ο) ‘ο μεταμφιεσμένος τις αποκρίες’.¹ | ‘προσωπιδοφόρος’,²

‘όζω, μουρέ καμούτζελλε, όζω μουρέ παμπούλη,

πάννε να πάρεις τα παιδιά που’ναι ν-εις το Πηγαούλλι’

(νανουρίσματα)³ /

‘...κι έτσι και συ καμούτζελλος γίνεσαι πεθαμμένος,

κι ανοιοκλείς το στόμα σ-σου σα ν-να ‘σαι πεινασμένος’.⁴

Η λ. από το λατ. *camicia* ‘γυναικείο πουκάμισο’ > υποκορ. *camisella*, ή < ιταλ. *camiciola*, υποκορ. του λατ. *camicia*,⁵ επειδή παλαιότερα ντύνονταν με πουκαμίσεις, Πβ. *καμουτζέλλα, (η)* ‘χαρταετός’ | ‘προσωπείο για τις απόκριες’ (Κάλυμνος),⁶ *καμουντζέλλα* ‘μασκαράς’ | ‘άσχημος’, *καμουντζελλιάρης* ‘μασκαράς της Αποκρίας’ (Κάρπαθος),⁷ *καμουτζέλλα* (Σύμη),⁸ *καμουτζέλλ’α* (Ρόδος),⁹ *καμούτζελλος, (ο)* (Κως).¹⁰

1.Παπαδόπουλος 1909,88 και Κουρζής 300 2.Καζαβής 187 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 119 4. Παρθενιάδης 88, για το γάδαρο, υπονοώντας την *κοκχάλα* (βλ.λ.) 5.Ανδριώτης, Λεξικό 6. Δράκος 1983,124, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 7.Μηνάς,Λεξ.345 8.Μιχαλαριά 2,21 9.Παπαχρ. ΛΡΙ,227 10. Σκανδαλ.Λεξ.309

καμουχάς, (ο) (Νικιά, Εμπορείος), σπανιότερα *τριεστίτικο* (Νικιά) ‘παλιό γυναικείο μεταξωτό κεντητό φόρεμα, συνήθως κόκκινο’,¹

‘να πα’ σου κόψω καμουχά και να σου ράψω ρούχα’² /

‘θέλεις το γ-και το γ-καμουχά π’αζίζζει χίλλια γρόσα;’³

και *παμουχάς, (ο)* (Μαντράκι).⁴ Η λ. από το αραβοπερσ. *kamha* ή < τουρκ. *kamkha*. Και Du Cange, Lat., *camosa*, *camicum* ‘είδος πολύτιμου υφάσματος’. Η λ. και στη μσν. δημόδη γραμματεία ‘βελούδιν ή και τζατούνιν ή καμουχά αφ’την Πίζαν’ (Γεωργηλ.Θαν.,140, Επιτ.). Πβ. *καμουχάς* και *καμπουχάς* ‘μεταξένιο ύφασμα, φόρεμα’(Κάρπαθος).⁵

1.Παπαμανώλη 101-103 και Τσιρπανλής 2009,113 όπου παραπομπή στου Αρφαρά 1984,116 για περιγραφή του γυναικείου αυτού ενδύματος 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 150 3.Καζαβής 40 4. Παπαδόπουλος 1909,95, Κουμέντος 1991,178, Αρφαράς 1978, 54 5.Μηνάς, Λεξ.345,347

καμόχερος, (ο)¹ ‘ο τσιγκούνης’, φρ. ‘μάνα μου, καμόχερος που’ναι! ούτε καφέ ‘έ μ-πίννει στο γ-καφενέ μ-που’ρκεται, περιμένει να το γ-κεράσου!’ Από *καμός* (= *καη-*

μός) + χέρι > *καμόχερος* ‘αυτός που να καούν τα χέρια του επειδή είναι τσιγκούνης’, πβ. στη Ρόδο ² *καμόχειλος* ‘αυτός που να καούν τα χείλη του’, *καμόφτης* ‘που να καούν τ’ αφτιά του, επειδή κάμνει κακά’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 228

καμπανάκια, (τα) φυτό που ευδοκμεί στη Νίσυρο, σε παλαιότερες ταξινομήσεις ήταν γνωστό ως *ιπομοία* η *ωραιοφυής*, επιστημ. *Campanula nisyriota*.¹

1. Παπάτσου-Σταμέλου 377

κα(μ)πάνταξ, (ο) ‘αυτός που κάμνει τον παλληκαρά’,¹ φρ. ‘μη μ-μου κάμνεις εμένα το γ-καπάνταξ! έλα να παλαίψομε κι’α δ-δε σ-σε βάλω κάτω!’ Από τουρκ. *kabadayi* ‘παλληκαράς’ (< *kaba* ‘χοντρός’+*dayi* ‘θείος από μητέρα’). Πβ. *καπάνταξ* ‘ικανός, παλληκαράς’ (Κάλυμνος),² *καπάταξ* (Κάρπαθος),³ *καπάταξ* (Κως,⁴ Ρόδος⁵).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 354 4. Σκανδαλ. Λεξ. 315 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 232

καμπαρές, (ο) ‘μικρός δίσκος με ποτηράκια του λικέρ, ενίοτε από πορσελάνη’,¹ φρ. ‘πγήασε το γ-καμπαρέ και κέρασε τη μ-παρέα’. Από γαλλ. *cabaret*, πβ. το κ. *καμπαρέ, (το)* (άκλ.) ‘νυκτερινό χορευτικό κέντρο’.

1. Τσιρπανλής 2009, 46

καμπελλος, (ο)¹ ‘είδος μπιζελιού, λαθούρι’, κ. *καμπυλιά, (η)*, το φυτό που σε παλαιότερα ταξινομικά συστήματα ήταν γνωστό ως λάθυρος ο ωχρός (Π). Η ονομασία του φυτού από το καμπυλοειδές σχήμα του λοβού, < *καμπύλος* (< *κάμπτω* + επίθημα -υλ-ος, πβ. *αγκ-ύλ-ος*).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

καμπελλόφτης, (ο) ‘αυτός που έχει λυγισμένα τα πτερύγια των αφτιών’, θηλ. *καμπελλόφτα, (η)* (ποιμεν.) ‘η κατσικά με τα μεγάλα γυρτά αφτιά’.¹ Από *καμπύλος*+*-όφτης* (< *αφτί*).

1. Καραναστάσης 1987, 137

καμπί(ν), (το) ‘μικρή πεδινή αγροτική έκταση σχετικά με τα γύρω ορεινά’. Πβ. και τα τοπωνύμια *Κάμπος* (Εμπορείος), *Κάμποι, (οι)*, *Καμπί* (Μαντράκι), *Καμπιά, (τα)* (Εμπορείος).¹ Η λ. είναι υποκορ. του *κάμπος, (ο)* (βλ. λ.) (< λατ. *campus*, -i ‘πεδιάδα’). Πβ. το μσν. *καμπίδα, (η)* ‘μικρή πεδιάδα’ (‘*καμπίδα βάτους γεμάτη*’ Μορεζίν, Κλίνη Σολομ. 444, Επιστ.) με κατάλ. -*ίδα*.

1. Παπαχριστοδούλου 250

καμπιάλα, (η) ‘ομόλογο’ | ‘γραμμάτιο’,

‘και από ’δω αρχίζζουσι ν-τα μαγαζζιά κ’ οι σκάλες,

που μπαιννοβγαίννου γ-γεωργοί κι αλλάζζου ν-τις καμπιάλες’¹

| (μτφ.) ‘η λεύτερη κοπέλα’, φρ. ‘*καμπιάλα* επόμενι ν-η Α. με το ίσι προύφου’. Από ιταλ. *cambiale* ‘γραμμάτιο’. Πβ. *καμπιάλλα, η* ‘γραμμάτιο’ | ‘απλήρωτος λογαριασμός’ (Κάλυμνος).²

1. Μπαλαλάς 1981, 90 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

καμπίσιο, (το) (Νικιά) ‘το χωράφι που αποτελείται από μεγάλες και φαρδιές τάβλες ή και από καμπιά’, φρ. ‘εσπείραμε ν-το καμπίσιο μ-μας με σιτάρι’.¹ Ουσια-

στικοπ. ουδέτ. του επιθ. *καμπίσιμος*. Πβ. *καμπίσιμος* ‘επίπεδος, που μπορεί να οργωθεί’ (Κάρπαθος),² *καμπίζει το χωράφι*=είναι μάλλον πεδινό (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,196 2.Μηνάς,Λεξ.346 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,228

καμπιτσιόκι(ν), (το) και *καμπετσίκι* ‘μαστίγιο’,

‘πρίγγνει το καμπιτσιόκι ν-του στ’αχούρι γ-κατεβαίννει’¹

/ ‘με το καμπετσίκι μ-μάς έδερνε’. Από τουρκ. *katçi*. Πβ. *καμιτσιό(ν)* (Κως).²

1.Καζαβής 38 2.Σκανδαλ.Λεξ.308

κάμπος, (ο) ‘το χωράφι’, βλ.λ. *καμπί*.

καμωτίκι(ν), (το) ‘η αμοιβή για μια εργασία’,¹ φρ. ‘πε μου πόσα ν-τα καμωτίκια;’ | ‘ερωτική συνεύρεση’.² Η σημασία ήδη στον μσν., πβ. *κάμωμα* ‘ιδ.’ (‘...τους υπηρέτας δότε μου τώρα μ’ εμέ να ’ρθούσι // γιατί θα κάμω παρεθύς ομάδι να τους βρούσι // απάνου εις το κάμωμα και ζάφνου να τους φτάσου’ Σουμμ., Παστ. φιδ. Δ’ 457, Κριαράς, Λεξικό). Και *κάμνω* ‘συνευρίσκομαι σεξουαλικά’ φρ. ‘πάαιννε να καμωθείς!’, πβ. και στον μσν. ‘ένας από τους εδικούς μας άρχοντες εμπήκε εισέ μιας φτωχής σπίτι και επροσπάθησε να κάμει με δαύτηνε με δυναστικόν τρόπον’ Σουμμ., Ρεμπελ. 169, Κριαράς,Λεξ.

1.Γ.Χαρτοφύλης,ΝισυριακόΛεξιλόγιο(χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

καναβέτα, (η) ‘επιμήκης κασέλα με ξυλόγλυπτο διάκοσμο στη μπροστινή όψη’.¹

Από ιταλ. *canovetta*. Πβ. το μσν. *κάναβα,(η)* ‘αποθήκη κρασιού’ < ιταλ. *canona* ή βενετ. *canena*. Στην Κάρπαθο ² *καναβέττα,(η)* ‘χρηματοκιβώτιο’, στην Κω³ *καναββέτα,(η)* ‘μικρή κασέλα στο εσωτερικό του πάγκου, όπου κρύβανε κάθε επίσημο έγγραφο και την αλληλογραφία του σπιτιού’, στην Αστυπάλαια ⁴ *κανναβέτθα,(η)*.

1.Τσιρπανλής 2009,95 2.Μηνάς,Λεξ.347 3.Σκανδαλ.Λεξ.310 4.Καραναστάσης, Α-στυπ.76

καναϊτιστός¹ επίθ. ‘ζεματιστός, πυρωμένος’, φρ. ‘*καναϊτιστό* ’ν’ το ν-νερό’. Από *καναϊτίτζω < *καϊνατίτζω* ‘ζεματίζω, πυρώνω’ με αντιμετάθεση φθόγγων (< τουρκ. *kaɣnatıym*). Πβ. *καϊνατιστός* (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κανακάρης, (ο) επίθ. ‘μοναχογιός’ | ‘χαϊδεμένος’, θηλ. *κανακάρισσα,(η)*, φρ. ‘είχε ν-ένα μ-μοναχογιό γ-κανακάρη’. Από το ουσιαστ. *κανάκι* ‘χάδι’ + κατάλ. -άρης. Έτσι και στον μσν. ‘ο γιος ο κανακάρης’ ΕρωτόκρΒ’165 / ‘ζύπνησε, κανακάρη μου, κι εγώ ’μαι που σε κράζω’ Θυσ. 483, Επιτ. Πβ. *κανακάρης*, θηλ. *κανακαρά* ‘μονακρίβος γιος’ | ‘μεγάλος γαιοκτήμονας’ (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς,Λεξ.347

κανακεύω ‘περιποιούμαι στοργικά’, φρ. ‘όσο ν-το γ-κανακεύεις, τόσο ν-το γ-κάμνεις χειρότερο!’, και *κανακίζζω*.¹ Από *κανάκι* (< αρχ. ουσιαστ. *καναχή* ‘ήχος μουσικών οργάνων’,² ή < λατ. *canicare* [*canis* ‘σκύλος’], ως ζώο κολακευτικό³) + κατάλ. -εύω. Πβ. *κανακεύω* ‘παρακαλώ με υπομονή, περιποιούμαι στοργικά’, *κανακίντζω* ‘λέγω λογάκια και τραγουδάκια για να κοιμήσω το μωρό’ (Κάρπαθος),⁴ *κανακεύω* ‘περιποιούμαι’ | ‘θωπεύω’ (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρούνης 1982,425 2.Κοραής 2,160, Κριαράς,Λεξικό, Ανδριώτης,Λεξικό 3.Meyer N.S. 3,26 στου Μηνά, Λεξ.348 4.Μηνάς,Λεξ.ό.π. 5.Δράκος 1983,124, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κάνας, καμμιά, κানা¹ ‘κανείς, καμιά, κανένα’ | ‘κάποιος’ αόρ. αντων., φρ. ‘εφάνηκε γ-κάνας να περάσει;’ / ‘κόρη μου,...να πάμε ν-να κάμε γ-κάνα μπάννιο, πολλό γ-καιρό ν-είσαι στο σπίτι γ-κλειωμένη’² / ‘κάνας ’έ μ-πιάννει το θ-Θεό αφ’ τα γέννια’ (παροιμ.),³ σύσταση για υπερόπτη. Από τη μσν. φράση *αν είς / καν είς* = τουλάχιστον ένας ή ούτε ένας. Πβ. *κανένας, καένας, καμ(ν)ιά* και *καμμιά, καένα* (Κάρπαθος),⁴ *καένας* (Κάλυμνος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,136 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,95 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,135 4. Μηνάς,Λεξ.348 5.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κανατέρω¹ ‘υπολογίζω τον χρόνο πρόχειρα’ | ‘προβλέπω’, φρ. ‘εκανάταρε μ-πότε έρκεται το παπόρι γ-και πάει πίσω στο λιμάνι’. Από το ιταλ. *caratare* ‘υπολογίζω σε καράτια’ > *καρατέρω* > *κανατέρω*, με ανομοιοτυπική τροπή ρ-ρ > ν-ρ. Πβ. *κανατέρνω, καρατάρω* (Κως),² *καρατέρω* (Λέρος,³ Σύμη⁴), *καραντάρω, καλαντά-ρω* (Κάλυμνος),⁵ *κατατέρω* ‘υπολογίζω το χρόνο’ (Κάρπαθος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,147, Κουρζής 300 2.Σκανδαλ.Λεξ.311 3.Γεωργίου 54 4. Μιχαλαριά 1,30 5.Δράκος 1982,112 6.Μηνάς,Λεξ.372

κανάτι(ν), (το)¹ ‘πατζούρι, παραθυρόφυλλο’, φρ. ‘κλείσε τα κανάτια γιατί βρέχει’, από τουρκ. *kanat* ‘ίδ.’ | ‘μικρό σταμνί για νερό, κουκχουμάρι’,² από *κανάτα* (< μσν. λατ. *canata*) + υποκορ. κατάληξη -ι. Πβ. *κανάτι* ‘φύλλο της πόρτας ή παραθύρου’ (Ρόδος).³

1.Παπαδόπουλος 1909,90, Καζαβής 187 2.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Παπαχρ.ΛΡ1,229

κάνι μου¹ ‘τουλάχιστον’, φρ. ‘εμπρόκαμε γ-κάνι μου το λεωφορείο γ-γή έρκεται με τα πόδια;’. Είναι ο μσν. σύνδεσμος *κάν(ε)* ‘ίδ.’ (< αρχ. σύνδ. *καν*), ‘εντρέπου, κύρη, να σωθείς· εντρέπου καν ολίγον’ Προδρ.Ι 193 / ‘του ζένου τα πικρά...τις δυνήσει καν ποσός εξαριθμήσαι ταύτα;’ Αλφ.ξεν.11, Κριαρ.Λεξ.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κανίσκια, (τα) (Νικιά) ‘τα δώρα του αναδόχου για τη βάφτιση, που πρόσφεραν οι γονείς του παιδιού στον νούννο μέσα σε πανέρι, που το περνούσαν από τον κεντρικό δρόμο του χωριού και την πλατεία, για να δείξουν πόσο τιμούν τον ανάδοχο’, φρ. ‘μπράβο στα κανίσκια, όμορφα και νοικοκυρεμένα’.¹ *Κανίσκια* επίσης λέγανε, παλαιότερα, τα δώρα σε είδος, όπως τυρί, αμύγδαλα, αβγά κ.ά. του μαθητή προς το δάσκαλο την ημέρα της εγγραφής του στο σχολείο.² Η λ. από το αρχ. *κανίσκιον*, μσν. *κανίσκι(ν)* (‘η προ γάμου δωρεά, ήγουν το κανίσκι το στέλλει γαμβρός προς την νύμφην’ Ελλην. νόμ. 528, Επιτ.), υποκορ. του *κανίσκος* (< *κάνεον* ‘είδος αβαθούς καλάθιού από πλεγμένα καλάμια’ + υποκορ. κατάλ. -*ίσκος*). Πβ. *κανίσσι* ‘δώρο του γάμου’ | ‘πιατέλα με φαγώσιμα’ (Κάλυμνος),³ *κανίσκιν* ‘κάνιστρο με διάφορα γλυκίσματα’ (Κάρπαθος),⁴ *κανίσκι* ‘πανέρι με τα δώρα του γαμπρού ή της νύμφης’ (Κως),⁵ *κανίσι* και ρ. *καννισεύγω* ‘στέλλω δώρα’ (Καστελλόριζο).⁶

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,143 2.Σακελλαρίδης ό.π.147 3.Δράκος 1983,124, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ. 349 5.Σκανδαλ.Λεξ.312 6.Κομνηνός 89

καννάς, (ο)¹ ‘αυτός που έχει μακριά καννιά, πόδια’, φρ. ‘*μάνα μου, καννάς που ’ναι! ίσσαμε τη μ-πόρτα φτάνει*’. Βλ.λ. καννί.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καννί(ν), (το) ‘μικρό γυάλινο δοχείο, μυροδοχείο’, φρ. ‘*γίμωσε το καννί ροδόσταμο ν-να ραντίσομε ν-το ν-Επιτάφιο μ-που θα περάσει σε λ-λίο*’/ ‘*βάλλει το μύρο στο καννί, λοάρι στο μαντήλι...*’¹ | ‘*αδύνατα, λεπτά ποδάρια*’,

‘*και με βαρυναστέναμα σηκώθη στα καννιά του,*

κι’ ετράβηξε ν-το δρόμο ν-του μαζζι με τα παιδιά του’²

| ‘*μελανοδοχείο*’,³ φρ. ‘*στα παλλιά τα χρόνια εβουτθούσαμε ν-τη μ-πέννα στο καννί γ-κι εγράφαμε μ-με μελάνι*’. Η λ. συνδέεται με το αρχ. *κάννα / κάννη(η)* ‘*καλάμι*’, ίσως επειδή ο στενός λαμμός του μυροδοχείου μοιάζει ή είναι στενός σαν καλάμι. Και ο Du Cange ‘*καννία, οι κόνδυλοι των καλάμων και οι σωλήνες κ’ εις τούτου πάντα τα σωληνοειδή αγγεία*’. Τη λ. *καννέα / καννία* τη συναντούμε στον Μιχαήλ Ψελλό,⁴ που την αναφέρει με την έννοια του ραντιστηρίου, την έννοια δηλαδή που έχει σήμερα στα Δωδεκάνησα, πβ. και τον στίχο ‘*καννίν του ροδοστάματος, μόσχος Αλεξανδρείας*’.⁵ Επίσης *καννί* ‘*δοχείο ανθόνερου*’ | ‘*παιδικό πέος*’ (Ρόδος),⁶ *καννί*, πληθ. *καννιά,(τα)* ‘*μηροί*’ (Κάλυμνος).⁷

1.Καζαβής 30 2.Μπαλαλάς 1981,104 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 4.Εγκώμιον εις την μητέρα, ΜΒ 5,44 5.Γεωργηλά, Θανατ.Ρόδου 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,230 7.Δράκος 1984, 131, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

καννιεύγω¹ ‘*στοχεύω, σημαδεύω, βρίσκω τον στόχο*’, φρ. ‘*εκάννιεψε ν-τη ν-όριθα με τη σφεντόνα γ-και τη ν-εσκότωσε*’, και *καγκεύω*.² Από *κάννα,(η)* (βλ.λ. *καννί*)+*κατάλ.-εύω*. Πβ. *καννιεύγω* (Κάρπαθος),³ *καννιεύγω, καννιεύγω* (Κως),⁴ *καννέβγω* (Ρόδος),⁵ *καρνιεύγω* (Κάλυμνος),⁶ *κανεύγω* (Καστελλόριζο).⁷

1.Πετρούτσου1982,48, Μαυρουδής 128 2.Παπαδόπουλος 1909,89, Κουρζής 3.Μηνάς, Λεξ.349 4.Σκανδαλ. Λεξ.313 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,230 6.Δράκος 1982,116, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7.Κομνηνός 89.

καννιεφτής, (ο) ‘*ο καλός σκοπευτής, εύστοχος*’, βλ.λ. *καννιεύγω*.

καννυώρης, (ο) ‘*ο ελαττωματικός στα μάτια*’ | ‘*αλλήθωρος*’, θηλ. *καννυώρα,(η)*,

‘*κι εφέρα γ-κι’ ένα δ-δάσκαλο ν-αλλήθωρο γ-καννυώρη,*
σπού ’δερνε ν-ένα μ-παιδί γ-κι’ άλλο μ-παιδί ν-εθώρει’.¹

Η λέξη *καννυώρης*, από σύμφυρση του αορ. *ε-κάννυ-σα* (του *καμμύω, καμμώ*) + *-θώρης* (< *θαρώ* < αρχ. *θεωρώ* ‘*βλέπω*’) > *καμνυθώρης* > *καννυθώρης*, με αφομοίωση, > *καννυώρης*, με σίγηση *-θ-*. Πβ. το μσν. ρ. *κανύζω* ‘*νεύω ερωτικά κλείνοντας το μάτι σε κάποιον / κάποιαν*’ (‘*να τον κανύζει [ενν. τον άνδρα] πώς να τον βάλει εις όρεξην*’ Βεντραμ.,Γυν.186, Επιτ.). Και ο Du Cange *καννύζειν*. Επίσης στην Κάρπαθο² *καννύρης* ‘*άνθρωπος που κάπως αλληθωρίζει*’ και ρ. *καννύντζω* ‘*κλείνω με νόημα το μάτι μου*’, στη Ρόδο³ *καννίρης, καννέρης*, στην Κω⁴ *καννίρης*.

1.Μπαλαλάς 1981,91 2.Μηνάς,Λεξ.349 όπου *καννύρος* ‘*αλλήθωρος*’ Α.Κρήτη (Πιτυκ.)

3. Παπαχρ.ΛΡΙ,230 4.Σκανδαλ.Λεξ.313

κάνουλλα, (η)¹ κ. ‘η βρύση’, φρ. ‘κλείωσε καλά τη γ-κάνουλλα ‘α μη ν-τρέχει το ν-νερό’. Από λατ. *cannula*, υποκορ. του τ. *canna* ‘σωλήνας’.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καντηλάβρα,(η)‘η τσουχτρα, θαλάσσιο μαλάκιο προσκολλημένο στα βράχια’,¹ ενδημεί στην Τάβλα του Γιαλού και ιδιαίτερα στο Μιραμάρι, και κάποιιοι την τρώγανε τηγανιτή στα χρόνια της Κατοχής,

‘κοβγιούς με κρέας δόλωμα ψαρεύγαμε στις λάντες,
και παρακεί εβγάλλαμε κόρδες και καντηλάβρες’,² /

‘...πγοιος μαεύει καντηλαύρες, πγοιος γοράζζει βαλανίδγια;’³

Η λ. από το λατ. *candelabrum*, που μπορεί ίσως να αναχθεί στο *κανδήλαυρον*⁴, ή < λατ. *candela* (μτφ.) ‘φλύκταινα’. Ο Ανθ. Παπαδόπουλος⁵ ομιλεί για αμάρτυρο αρχαίο ουσιαστικό *κανθύλη* ‘ιονθος, σπυρί’, από το οποίο παράγει το ποντιακό ρ. *καντυλάζω* ‘γεμίζω από καντύλες, οιδαινομαι, πρήζομαι’. Αν η προέλευση της λ. προέρχεται από το τελευταίο, που το θεωρώ πιθανότερο, προτείνω τη γραφή *καντυλάρα*, καθώς η επαφή με αυτήν ερεθίζει το δέρμα και γεμίζει με φλύκταινες. Η λ. απαντά με διάφορες σημασίες στα δωδεκανησιακά ιδιώματα: *καντήλα* και *καντηλάβρα* ‘φλύκταινα, φούσκα από κάψιμο’ (Ρόδος),⁶ *καντηλάβρα* ‘φυτό α-τοφυές, του οποίου ο καρπός, με οσμή γλυκάνισου, μοιάζει με πολύφωτο ανεστραμμένο’ | ‘καντηλέρι’ (Κάρπαθος).⁷

1.Καραναστάσης 1987,132 2.Μαυρουδής 15,129 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,381 4.L-S, λ. *κανδηλάπτης* 5.Ανθ. Παπαδόπουλος, *Ιστορικών Λεξικών της ποντικής διαλέκτου*, τ.1, σ.403 6. Παπαχρ. ΛΡΙ,230 7.Μηνάς, Λεξ.351

καντηλανάφτης, (ο)¹ και *καντηλενάφτης*² ‘νεωκόρος, κανδηλάπτης’, φρ. ‘στη μ-Ποταμίτισσα ν-ήτο ν-ο Μανώλης ο καντηλενάφτης’. Στα Νικιά *καντηλοναφτης*.³

1.Γ.Χαρτοφύλης,ΝισυριακόΛεξιλόγιο(χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματούχο γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982,178

κάντιο, (το) ‘κρυσταλλική ζάχαρη’,

‘άσπρο κάντιο κρητικό // και κουμπί μ-μ’ αρχοντικό

και κομμάτι ν-από χιόνι // και του κυρ Μανόλη αγρόνι’

(από νανούρισμα).¹

Και στον μσν. *κάντιο, καντίον* (‘βάλει καντίον, κομμάτια δύο’ Ορνεοσ.579, Επιτ.), < ιταλ.*candi* < араβ. *quandī*. Πβ. *κάντζιο, κάνδιο* ‘καθαρό’ (Κως),² *κάντιο* ‘κρυσταλλική ζάχαρη’ (Ρόδος,³ Σύμη,⁴ Καστελλόριζο⁵), *καντιοντζυμωμένος* ‘ο ζυμωμένος με κάντιο, γλυκό’ (Κάρπαθος).⁶

1.Καζαβής 144 2.Σκανδαλ.Λεξ.314 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,231 4.Μιχαλαριά 1,26 5.Κομνηνός 90 6.Μηνάς,Λεξ.352

καντούνι(ν), (το) ‘το κτιστό πεζούλι που βρίσκεται στη γωνιά του μαγειριού, πάνω στο οποίο τοποθετούν διάφορα αντικείμενα’¹ | ‘γωνιά, ιδίως σπιτιού ή δρόμου’² | ‘ο γωνιαίος λίθος, κ. αγκωνάρι’³ | ‘πληθ. *καντούννια,(τα)* ‘παιδικό ομαδικό παιχνίδι’⁴, φρ. ‘ελάτε στο πλάι ν-να παίζομε ν-τα καντούννια’ / ‘η καλή πέτρα σε καντούνι μπαίνει’ (παροιμ.).⁵ Από βενετ. *canton* ‘γωνιά’ ή < ιταλ. *cantone* ‘ιδ.’ (<

λατ. *cant(h)us* < ελλην. *κανθός* ‘κυρτός’),⁶ πβ. στο Du Cange ‘*καντούνι, angulus, γωνία*’.

1.Καραναστάσης 1987, 152 2.Παπαδόπουλος 1984, 284 3.Καραναστάσης ό.π. 180
4.Πετρούτσου 1978,111, η ίδια 1982,29 5.Σακελλαρίδης Κ. 1983,253 6.Maidhof 18-9
στου Μηνά, Λεξ.352 λ. *καντούνιν*.

καντουινιάζζω¹ ‘περιορίζω, στριμώνχω κάποιον στο καντούνι, στην εσωτερική γωνία’, φρ. ‘*εκαντούννιασέ ν-το γ-και έρκεψε ν-να το δ-δέρνει*’. Από *καντούνι* (βλ.λ.). Πβ. *καντουινιάτζω* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.352

κάντρο, (το) ‘κεντητή παράσταση κορνιζαρισμένη, που στόλιζε τη σάλα του νισύρικού σπιτιού’,¹ φρ. ‘*στόλισε τα απαλαιά σου κάντρα να μορφώνει το σπίτι*’. Από ιταλ. *quadro* (< λατ. *quadrus* ‘τετράγωνος’).

1.Αρφαράς 1984,56-60

κάουζζα, (η) ‘λαύρα’ | ‘ψυχικός πόνος’ | ‘φλογερό πάθος’,¹

‘*είχα και κόλλα για γραφή, κοντύλι γ-και μελάني,
μα είχα κάουζζα μ-πολλά γ-και ήρτα απατή μου*’.²

Και ‘*καούρα*’,³ ‘*κάουζζα μ-που τη ν-έχει!*’ Η λ. ήδη από τον μσν. με διαφορετική σημασία, *κάουζα, (η)* ‘υπόθεση’ (< ιταλ. *causa* ‘αγωγή’ νομική). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Κουρζής 331 2.Καζαβής 15 3.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης

κάουμου επίρρ. ‘έστω, τουλάχιστο’, φρ. ‘*ας είναι δ-δα, ας μού’γραφες κάουμου είναι μ-πού’πα ν-οι δικοί μας γι’αυτό...*’¹ Πβ. το τουρκ. *bari* ‘τουλάχιστον’+*μου*, ή < *barim/barem*. Πβ. *πάρου μου, πάρε μου, πάρμου* (Κως),² *πάρμου* (Σύμη).³

1.Μπαλαλάς 1965,222 2.Σκανδαλ.Λεξ.572 3.Μιχαλαριά 3,43

καούνι, (το)¹ ‘καβούνι, πεπόνι’, φρ. ‘*το καούνι ν-ήτο ν-ολόγλυκο, μ-μέλι!*’/

‘*να δεις πλιζζίνες όμορφες και ζ-ζάχαρη γ-καούννια,
που λειώννου μ-μέσ’ στο στόμα σ-σου σα σ-συργιανά λουκχούμα*’.²

Από τουρκ. *kanun*. Πβ. ‘ιδ.’(Κως,³ Ρόδος,⁴ Καστελλόριζο⁵), στη Ρόδο πληθ. *καούνια, (τα)* ‘βερίκοκα’ (Αφάντου).

1.Κουρούνης 1982,432, Κουρζής 300 2.Μπαλαλάς 1981,108 3.Σκανδαλ.Λεξ.314 4. Παπαχρ.ΛΡ1,231 5.Κομνηνός 121

κάουρας, (ο)¹ ‘ο κάβουρας’, πληθ. *καούροι, (οι)*,²

‘*κάουρα ν-έχει δόλωμα που το γ-γαπού ν-οι σκάροι,
δίχτει μπασμό στη θ-θάλασσα, λιμένει το κοπάδι*’³ /
‘*σκάρους με πόδια κάουρα ψαρεύγει στο Καλούτσι*’.⁴

Και *καουρομάνα, (η)* ‘ο θηλυκός κάβουρας που φέρει αβγά και επωασμένα καβουράκια στο πίσω μέρος του όστρακού του’.⁵ Το μεγάλο καβούρι *πάβουρας* (βλ.λ.). Ο τ. *κά(β)ουρας*, επιστημ. *carcinus mediterraneus* ή *c. maenas*, αβέβαιης ετυμολογίας, πθ. μεγεθ. του *κα(β)ούρι* ή < αρχ. *πάγουρος*, με επίδραση του τ. *κάραβος* ‘καραβίδα’, πβ. *παβούρι* ‘κάβουρας’ (Χίος), ή απευθείας < *κάραβος*, με αντιμετάθεση. Πβ. *κάβρας* (Ρόδος).⁶

1.Κουρούνης 1982,432, Καραναστάσης 1987,132 2.Χαρτοφύλης 2007,194 3.Μαυρουδής

- 16 4.Μαυρουδής 19 5.Καραναστάσης ό.π., Παπαδόπουλος 1909,88, Καζαβής 187 6. Παπαρχ. ΛΡΙ,211
- καουρ(γ)ιάζζω**¹ ‘γίνομαι σαν τον κάβουρα, κυρτώνω’ | ‘μαζεύομαι με λυγισμένα γόνατα’, φρ. ‘εκαούργιασε ν-αφ’ τους πόνους’. Από *κάουρας* (βλ.λ.) + κατάλ. - *ιάζω*, παθητική μετοχή *καουρ(γ)ιασμένος*. Πβ. *καουρζάζω* (Κάλυμνος),² *καουριάντζω* (Κάρπαθος).³
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.353
- καουρδίζω** ‘καβουρδίζω, τσιγαρίζω σε καζάνι μπουκιές, λαρδιά και κρέατα στο λίτος που εμπεριέχουν και ετοιμάζω την κουμπάνια μου’,
- ‘θα καουρδίσου μπουκχουνιές, θα βράσου ν-τη γ-καρίνα, κι αφ’ της κεφάλης τα ψαχνά θα κάμου ν-τη μ-πηχτή’*.¹
- Από τον αόριστο *kavurdim* του τουρκ. ρ. *kavurmak* ‘τσιγαρίζω, φρύγω’. Πβ. *καβουρδίζω* (Ρόδος),² *καβουρδίτζω* ‘φρύγω καφέ σε καβουρδιστήρι’ (Σύμη),³ *καουρδίτζω*, *καβουρδίτζω* ‘ξεροψήνω’ (Κως).⁴
- 1.Μαυρουδής 41,129 2.Παπαρχ.ΛΡΙ,211 3.Μιχαλαριά 2.9 4.Σκανδαλ.Λεξ.315
- καούρι(ν), (το)**¹ ‘κουβάρι’, φρ. ‘μάνα μου, πώς εζζάρωσε, ν-ένα γ-καούρι ν-εγίνηκε!’ | ‘πόθος, ζήλος’, φρ. ‘έ ν-έχει καούρι μ-μέσα του’. Πβ. *καουράκι(ν)* ‘πόθος’ (Ρόδος).²
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαρχ.ΛΡΙ,231
- καουροδείπνης, (ο)**¹ ‘αυτός που είναι άμπτωχος και μαζεύει καβούρια από τη θάλασσα για να δειπνήσει’, φρ. ‘αυτός είναι γ-καουροδείπνης ο κακόμοιρος!’
- 1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,116
- κάπα, (η)**¹ και *κάφα,(η)*² κ. ‘χοντρό μάλλινο πανωφόρι’, φρ. ‘το ν-έχει συγγενή, σα ν-της κάπας το μανίκα’ (παροιμ.).¹ Από λατ. μsn. *capra*.
- 1.Καζαβής 166 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- καπάζζα, (η)** (Νικιά) ‘ποντικοπαγίδα, συνήθως φτιαγμένη από ξύλο’, φρ. ‘μouρέ, βάλε τη γ-καπάζζα γ-και μας εφάσσι ν-οι μαυροποντικοί’.¹ Στο Μαντράκι λέγεται *φάκχα,(η)* (βλ.λ.). Από τουρκ. *karanca* ‘μικρή παγίδα’.
- 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,129
- καπάτσος, (ο)**¹ κ. ‘ο καταφερτζής, επιτήδειος, αυτός που πετυχαίνει και επωφελείται με επιτηδειότητα’, φρ. ‘είναι γ-καπάτσος άνθρωπος’. Από ιταλ. *carase*.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καπατσούνη, (η)**¹ κ. ‘δεξιότητα, επιτηδειότητα’, φρ. ‘καπατσούνη μ-που τη ν-έχει!’ Από *καπάτσος* (βλ.λ.).
- καπέθo, (το)** και *καπότο* ‘κοντό παλτό’,
- ‘...κι ένα γ-καπέθo στέρεο, σα γ-κρυώννει να το βάζζει’*¹
- | ‘χοντρό μάλλινο επανωφόρι της ανδρικής παραδοσιακής φορεσιάς’.² Από ιταλ. *carotto* ‘χοντρό επανωφόρι’.³ Πβ. *καπόθo,(ο)* και *καπέθo* ‘παλτό, κάπα από ντόπιο μάλλι, ή χοντρό τσόχινο ύφασμα του πιστικού’ (Κως),⁴ *καπότoς* (Ρόδος),⁵ *καπόθo* (Αστυπάλαια),⁶ *καπότoν* (Κάρπαθος).⁷
- 1.Μπαλαλάς 1981,86 2.Παπαμανώλη 106 3.Βαγιακάκος, Συμβολή 32 4.Σκανδαλ. Λεξ.

- 316 5. Παπαχρ. ΛΡ1,232 6. Καραναστάσης, Αστυπ.77 7. Μηνάς, Λεξ.356
- καπιτάνος, (ο)**¹ το κ. *καπετάνιος*, φρ. ‘ο *Χιώτης ήτο ν-επιδέξος καπιτάνος*’. Είναι το μsn. ουσιαστ. *καπιτάνος* < βενετ. *capitan*.²
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Kahane-Tietze 1958: 143-144, Επιτ. λ. *καπετάνιος*
- καπλαμάς, (ο)**¹ κ. ‘κόντρα πλακέ’ | (μτφ.) ‘συννεφιά’, φρ. ‘*καπλαμάς είναι ν-ο ουρανός σήμερα*’. Από τουρκ. *karlama* ‘αυτός που περικαλύπτει’.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καπλατίζζω** ‘βάζω ντύμα στο πάπλωμα’, φρ. ‘*βαρυχειμωνιά έρκεται, εκαπλατίσιες το πάπλωμά σ-σου; -καπλατισμένο ν-το ‘χω!*’, ουσιαστ. *καπλατίσμα, (το), καπλατίκι, (το)*, παθ. μτχ. ως επίθετο *καπλατισμένος*, στερητ. επίθ. *ακαπλατίστος*. Από τον αόριστο *karladim* του τουρκ. ρ. *karlamak* ‘επενδύω’. Πβ. *καπλατίντζω* (Κάρπαθος),¹ *καπλατίτζζω* (Κως).²
1. Μηνάς, Λεξ.355 2. Σκανδαλ. Λεξ.316
- κάπος, (ο)**¹ ‘επιστάτης’, φρ. ‘*κάπος ήτο στο Γυαλί*’. Από ιταλ. *capo* ‘ιδ.’
1. Χαρτοφύλης 2007,31
- καπράτσι(ν), (το)**¹ ‘μεταλλικό δοχείο για άντληση νερού από στέρνα ή πηγάδι’
‘*σεράντα καπράτσια νέσυρε γ-και δε ν-ανετρανίζζει, και άλλα σεράντα τέσσερα, μ-ματιά δε ν-του γυρίζζει*’,²
και *κρεπάτσι*, φρ. ‘*βγάλε ν-νερό με το κρεπάτσι αφ’ το πηγάδι ν-να ποτίσεις τις κράμπες*’, *κραπάτσι*, ‘*έρκεται η Ασημίνα, φήννει το κραπάτσι ν-της...*’,³ *πρεπάτσι*,⁴ στα Νικιά *κραμπάτσι*.⁵ Υποκορ. *κραπατσάκι* ‘τενεκεδένιο δοχείο για το γάλα’.⁶
Από τουρκ. *bakras* ‘αντλητής’. Πβ. *καπράτσι, μακράτσι* (Ρόδος),⁷ *παχράτσι* (Χάλκη).⁸
1. Κοντοβερός 310, Καζαβής 187 2. Καζαβής 22 3. Σακελλαρίδης Κ. 1982,286 4. Αρφαράς, Νίσυρος 83 5. Σακελλαρίδης Γ. 1982,207 6. Καραναστάσης 1987,140 7. Παπαχρ. ΛΡ1, 233, ο ίδιος ΛΑΡ,207 8. Τσοπανάκης 1949, 48
- καπρατσοχείλης, (ο)**¹ ‘αυτός που έχει χοντρά χείλη, σαν του *καπρατσιού*’ (βλ. λ.)
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κάπρος, (ο)** ‘ο χοίρος για αναπαραγωγή’.¹ Η λ. ανάγεται σε ι.ε. ρίζα **kapro-* ‘τράγος, κριάρι’. Η διαφοροποίηση της σημασίας της λ. οφείλεται, επειδή στην Ελληνική γλώσσα πλάστηκε η λ. *τράγος* (< *τρώγω*) που δήλωσε το αντίστοιχο ζώο, κι έτσι ο τ. *κάπρος* δήλωσε το αγριογούρουνο και μάλιστα χρησιμοποιήθηκε και ως επίθετο, *σς κάπρος* (Π), πβ. το λατ. *caper*. Τδ. (Κως,² Ρόδος³).
1. Καραναστάσης 1987,176 2. Σκανδαλ. Λεξ.318 3. Παπαχρ. ΛΡ1,234
- καπφάκι(ν), (το)** το κ. | (μτφ.) ‘το άλειμμα που σκεπάζει το έντερο’.¹ Από τουρκ. *karak* ‘σκέπασμα, κάλυμμα’.
1. Καραναστάσης 1987,184
- καπφακόννω**¹ και *καφώννω*¹ με πτώση συλλαβής ‘σκεπάζω με καπάκι’ | (μτφ.) ‘συγκαλύπτω, αποκρύπτω κάτι’, φρ. ‘*έκαμε ν-ό,τι έκαμε γ-κι*’ *εκαπφάκωσέ ν-τα*’. Από *καπφάκι* (βλ. λ.) + κατάλ. -ώνω.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

- καπφαμάς, (ο)** ‘το αρνί του φούρνου’¹ | ‘είδος φαγητού, συνήθως κατσίκι γεμιστό με ρύζι, που ψήνεται στο φούρνο σε πήλινο πιθάρι, το *διούρι* (βλ.λ.), ανήμερα το Πάσχα’.² Πληθ. *καπφαμάδες, (οι)* (Νικιά) ‘τα ρίφια που προορίζονται για σφαχτά του Πάσχα’, φρ. ‘*α πάμε με το λ-Λυριστή στη μ-Παχειά ν-να φέρομε ν-τους καπφαμάδες της Λαμπρής*’.³ Από τουρκ. *karata* ‘κοκκινιστό κρέας’ | ‘κλείσιμο’ | ‘σκέπαστρο’ (< ρ. *karatak* ‘σκεπάζω’). Πβ. *καπφαμάς* ‘μικρό βυζανιάρικο αργοπρόβατο’ | ‘είδος φαγητού’ (Κάλυμνος),⁴ *καππαμάς* ‘είδος φαγητού από κρέας μοσχάρι ή αρνί’ (Κως),⁵ *καππαμάς* ‘κοκκινιστό κρέας στην κατσαρόλα’ | ‘το άκρο του μανικιού του φουστανιού’ (Κάρπαθος).⁶
1.Καραναστάσης 1987,176 2.Χαρτοφύλης 1984,266 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982,237 4. Δράκος 1983,125 5.Σκανδαλ.Λεξ.317 6.Μηνάς,Λεξ.356
- καπφαρή, (η)** στην ποιμενική γλώσσα ‘κοκκινερή κατσίκια’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *καππαρός*, από *καταπυρός* > *καπυρός* > *καπφαρός* με υποχωρητική αφομοίωση *a-i* > *a-a*, ή < *κατάπυρος* με συγκοπή. Και τοπωνύμια: *Καπφαρή* ενν. πέτρα (Άργος), *Καπυρός* ενν. βράχος (Μαντράκι, Εμπορειός, Νικιά).² Πβ. *καππαρός* (για ζώα) ‘πυρόξανθος’ (Κως,³ Αστυπάλαια⁴), *καππαρός*, *καπυρός* ‘ο λαμπριώτης εγίνην *καπυρός*’ (το ψητό του Πάσχα ξεροψηθήκε και κοκκίνισε), το ίδιο για ψωμί, θηλ. *καπφαρή* ‘γίδα με κόκκινες τρίχες στα μάγουλα’ (Ρόδος).⁵
1.Καραναστάσης 1987,136 2.Παπαχριστοδούλου,254 3.Σκανδαλ.Λεξ.317 4.Καραναστάσης,Αστυπ.77 5.Παπαχρ. ΛΑΡ165, ο ίδιος,ΛΡ1,233
- καπφαρό, (το)** ‘το σύκο που έχει ερυθρωπό χρώμα, *καππαρό*’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτ. του επιθέτου *καππαρός*, βλ.λ. *καπφαρή*.
1.Καραναστάσης 1987,143
- καπφάρο, (το)** ‘η προκαταβολή που δίνεται έναντι της όλης αξίας, για εργασία ή αγορά’¹, φρ. ‘*έδωκα καπφάρο τα μισά και χρουστώ τ’ άλλα μισά*’. Και ρ. *καπφαρώνω* ‘έξασφαλίζω κάτι δίνοντας προκαταβολή’. Από ιταλ. *cararra* (< *caro* ‘κεφάλαιο’ + *arra* ‘εγγύηση’, συγκεκριμένος τύπος του λατ. *arrabo* < αρχαίου *arraβών*).
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- καπφαρόμηλα, (τα)** ‘οι καρποί της άγριας *κάπφαρης*’,¹ προφανώς από το χρώμα, < αρχ. *κάππαρις*, επιστημ. *carparis spinosa*.
1.Αρφαράς 1978,38
- καπφί(ν), (το)**¹ ‘μικρό καπάκι, συνήθως τάπα από φελλό’. Από τουρκ. *karak*, βλ.λ. *καπφάκι*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καραβίζζω** ‘οδηγώ πλωτό παιχνίδι στην επιφάνεια της θάλασσας’, φρ. ‘*για δε αυτό πώς καραβίζζει!*’¹ | ‘αρμενίζω το τενεκεδένιο μου καϊκι, μιμούμενος τους ναυτικούς’, φρ. ‘*εκεία (στο Λευκαντιό) εκαραβίζζαμε γ-κ’εδένναμε ν-τα καϊκάκια μας...*’² Από *καράβι* (< *καράβιον* < *κάραβος*) + κατάλ. -ίζω.
1.Καζαβής 187 2.Μαυρουδής 52
- καραζζώννω /-ομαι**¹ ‘πεισμώνω, πεισματόνομαι’, παθητική μτχ. παρακειμ. *καραζζωμένος* ‘πεισματωμένος’, φρ. ‘*καραζζωμένος έφνε ν-αφ’ το σπίτι*’, και ουσιαστ.

- καρατζωμός, (ο), καράτζωμα, (το).* Πβ. στη Ρόδο τη φρ. 'έχει με καράζιν' = με μισεί, και ρ. *καραζέβζω* 'πεισμώνω άλλον ή εξοργίζομαι'.²
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,234
- καρακατσούνες, (οι)** 'άθλια γράμματα', φρ. *καρακατσούνες είναι ν-τα γράμματά του!*¹ Η λ. από *καρα-* (< τουρκ. *kara*) ως επιτατ. + *κατσούνι*, πιθ. από *κανθός /κάνθος* 'κυρτότης' ή < βενετ. *ganzo* / ιταλ. *gancio*² ή *gancchio* > *κατσόνιον* > *κατσούνι*.³ Πβ. αλλού *καλικάτσορες*.
1.Κουρζής 300 2.Meyer N.S. 4.22 στον Μηνά,Λεξ. 379 λ. *κατσούνιν* 3.Ταμασοκλής, *Ετυμολ. λεξιλόγιο της Κυπριακής διαλέκτου*, τ.α', Αθήνα 1966, 6-87
- καρακόλι(ν), (το)** (Νικιά) 'αστυνομικό τμήμα' | 'περίτολος', φρ. '...εεε, απού το καϊκα, εδώ 'ν' το καρακόλι, κάμετε ό,τι σας λέω, να 'ρτει όζω ο καπετάνιος με τα χαρτιά σας!...'.'¹ Από τουρκ. *karakol* 'περίτολος' | 'περιπολία, φρουρά'. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος).²
1.Σακελλαρίδης Γ. 1987,194 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- καραντιάζω**¹ (για τον καιρό) 'γαληνεύω', φρ. *εκαράντιασε ν-ο καιρός, καλό ν-ταξίδι θ-θα' χου'*. Από γαλλ. *garantine* 'ασφαλίζω /-ομαι' ή < τουρκ. *karinti* 'κύμα που χτυπά την πλευρά του πλοίου'. Πβ. *καραντίζω* 'πάνω μέρος υπήνεμο' (Κάλυμνος),² *καραντίν, (το)* 'μέρος υπήνεμο' (Κάρπαθος,³ Κάλυμνος⁴).
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς,Λεξ.358 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- καράολας, (ο)** βλ.λ. *καλάουρας*.
- καράφα, (η)** 'γυάλινο δοχείο, φαρδύ στη βάση με στενό στόμιο, που βρισκόταν πάντοτε στο τραπέζι της κουζίνας και έβαζαν συνήθως κρασί'¹, και *γαράφα*,² φρ. *πάαινε στο κελλάρι ν-να γιμώσεις τη γ-καράφα γ-κρασί'*. Υποκορ. *καραφάκι, (το)* 'μικρό γυάλινο δοχείο φαρδύ στο κάτω μέρος και στενό στο πάνω, με πόμα γυάλινο, για ρακί ή ούζο'.³ Από ιταλ. *caraffa* (< αραβ. *gharrāfa* 'φλασκή').
1.Κοντοβερός 312 2.Πετρούτσου 1982,48 3.Κοντοβερός ό.π.
- κάργα**¹ επίρρ. 'πλήρως, έντονα', φρ. *αφ' το πρωί ν-ως το βράδυ γ-κάργα δουλλειά!* Από βενετ. *carga, cargare* 'φορτώνω'.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καργιέρω**¹ 'τραβώ δυνατά, τεντώνω' | 'βάζω ούλη μου τη δύναμη', φρ. *μη γ-καργιέρεις το σκοινί ν-να μη γ-κοπεί'*. Από βενετικό *cargare*, πβ. ιταλικό *caricare*. Πβ. *καργάρω* (Κάλυμνος),² *καργέρνω* (Ρόδος),³ *καργκέρνω* (Κως).⁴
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Παπαχρ.ΛΡΙ,235 4.Σκανδαλ.Λεξ.320
- καργιόλλα, (η)** 'σιδερένιο διπλό κρεβάτι'.¹ | (μτφ.) 'υβριστικός χαρακτηρισμός γυναικάς', αρσεν. *καργιόλλης*.² Από γαλλ. *carriole* ή < ιταλ. *car(r)iola* 'χειραμάξι' (< λατ. *carrulus* 'μικρό αμάξι' < *carrus / carrum* 'άμαξα').
1.Κουρζής 300 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καρδαμόσταχο, (το)** 'βλαστάρι κάρδαμου',
'...με πέντε καρδαμόσταχα αφ' τη ριζογκρεμινιά μ-μου, να βάλω στράμα μια σφουγγιά, τραπέζι τη μ-ποδγιά μ-μου'.¹

Από *κάρδαμον+στάχυς*, *κάρδαμο(ν)* το γνωστό βρώσιμο χόρτο, *λεπίδιον το εδάδιμον*, λέξη πιθ. δάνεια σε *-αμον*, όπως και άλλες ονομασίες φυτών (πβ. *δίκτημον*, *σήσ-αμον*).

1.Ιω.Λογοθέτης 122, όπου η πληροφορία ότι τα καρδαμόσταχα φύονται σε κρημνούς στο δρόμο από Λουτρά Μαντρακίου μέχρι τους Πάλους.

καρίνα, (η)¹ ‘σπονδυλική στήλη, ράχη’, φρ. ‘*πονεί με η καρίνα μου*’ | ‘η τρόπιδα του πλοίου’, φρ. ‘*η καρίνα της βάρκας θέλει καλαφάτισμα*’. Από λατ. *carina*. Πβ. ‘ιδ.’(Κάλυμνος,² Κάρπαθος³).

1.Παπαδόπουλος 1909,89,Καζαβής 187 2.Δράκος 1983,126,Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 361

καρκαζίκια, (η) ‘είδος δερμάτινου γυλιού που έφεραν στη ράχη οι τσοπάνηδες’.¹ Λεγόταν και *βούργια,(η)* (βλ.λ.), ή *ματαράς,(ο)*² (βλ.λ.). Από τουρκ. *dagarcik* ‘μικρός σάκος, ταγάρι’.Πβ. *ταραζίκια,(η)* (Κάλυμνος),³ *ταραζίκια* (Λέρος).⁴

1.Κουρζής 300 2.Κοντοβερός 310 3.Δράκος 1984,205, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Γεωργίου 57

καρμοίρης, (ο) ‘φιλάργυρος, τσιγκούνης’,¹ φρ. ‘*μάνα μου, καρμοίρης πού’ναι! ’έ δ-δει τ’ αγγέλου του ν-νερό!*’ Η λ. πιθ. από *κάρμοιρος (πβ. *κακομοίρης- κακόμοιρος*) < μτγν. *καρίμοιρος* ‘τιποτένιος’), πβ. και τη γλώσσα του Ησύχιου ‘*καριμοίρους· τους εν μηδεμί μοίρα. ή μισθοφόρους· δια το τους Κάρας πρώτους μισθοφόρους γενέσθαι*’. Κατά τον φίλο Κ. Καραποτόσογλου η λ. προέρχεται από τις τουρκικές γλώσσες, πβ. *oirotisch karam* ‘άπληστος, αχόρταγος’, *begierig nach* ‘άπληστος, πεινασμένος, διψασμένος για...’, *sagaiisch karam* ‘φιλάργυρος, σφιχτός, φιλοχρήματος’, λέξεις που προέρχονται από το μογγολικό *qaram* ‘τσιγκούνης’.²

1.Κουρζής 300 2.Καραποτόσογλου, *Ετυμολογικά Κυπριακά Μελετήματα*, Λευκωσία 2008, 293

καρναμπίθι(ν),(το)¹‘το κουνουπίδι’. Από τουρκ. *karnabit*‘ιδ.’ Πβ. *καρναμπίθι, καρναμπίκι* (Κάλυμνος),² *καρναπίτι* (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Δράκος,1983,126, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς,Λεξ.362

κάρναξι ‘τσιμουδιά, σιωπή’¹ επιφώνημα που λεγόταν σε περίπτωση μεγάλης αδιαφορίας και απάθειας μπροστά σε διάφορα προβλήματα της καθημερινής ζωής’, φρ. ‘*κάρναξι!*’² Από το τουρκ. επιφώνημα *karnaksi*. Πβ. στην Κάρπαθο³ ‘ιδ.’ επιφώνημα προς τους φλυαρούντες (σε κατάρια) όμοιο προς το αρχ. εις *κόρακας*. Και αλλού *κάρναξη να σε πιάσει / κάρναξη* =σκασμός (σε κατάρια) (Π).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,245 3.Μηνάς,Λεξ.362

καρούλλι(ν), (το)¹ ‘μακαράς, ξύλινο ή μεταλλικό πηνίο, στο οποίο τυλίγεται το νήμα ή η κλωστή’. Η λ. από αρχ. *κάρνον* ‘κοχλίας’ ή < λατ. *carrulus*, υποκορ. του *carrum* ‘κάρο’. Πβ. *καρούλλι*^d ‘κουβαρίστρα’ | ‘τροχαλία του αργαλειού’ (Ρόδος).²

1.Καζαβής 187 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,237

καρπάθικο, (το) στην ποιμενική γλώσσα ‘είδος κουδουνιού αιγοπροβάτων που πιθανώς να προέρχεται από την Κάρπαθο’, φρ. ‘*καρπάθικα λέμε τα πλατριά (πλατιά) κουδούνια*’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *καρπάθικος*.

1.Καραναστάσης 1987,140

κάρπιμο(ν), (το) (ενν. έτος) ‘χρονιά καρποφορίας και παραγωγής’, ‘...να λαμβάνει η πρεσβυτέρα μου Άννα παρά του υιού μου Κωνσταντίνου έν κοιλόν αμύγδαλα αφράτα εις το κάρπιμον έτος των Μεσών’.¹ Από *καρπός* + *κατάλ.* -*ιμος*.

1. Από διαθήκη του 1860 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009,101

κάρσα, (η) κ. ‘κάλτσα’ | πληθ. *κάρ(τ)σες* ‘μέρος της καθημερινής στολής της δουλειάς της γυναικείας φορεσιάς, που ήταν ελαφρές, βαμβακερές, με κυκλικό πλέξιμο, με πολύχρωμα βαμβακερά νήματα’.¹ Από *ιταλ. calza*. Πβ. *κάρτσα, (η)* (Κάρπαθος).²

1.Παπαμανώλη 103 2.Μηνάς,Λεξ,364

καρσί επίφρ. ‘απέναντι, αντικρύ’,¹ φρ. ‘*καρσί στο ν-Άη σ-Σάβα ν-ει ν-το Γυαλί*’. Και *γκαρσί*.² Από *τουρκ. karşi*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κώς,³ Ρόδος,⁴ Λέρος,⁵ Σύμη⁶), *καρτσι* (Κάρπαθος),⁷ *καρσινός* ‘αντικρυνός’(Ρόδος,⁸ Σύμη⁹).

1.Κουρζής300 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.322 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,237 5.Γεωργίου54 6.Μιχαλαριά2,34 7.Μηνάς,Λεξ,364 8.Παπαχρ. ό.π. 9.Μιχαλαριά ό.π.

κάρτο, (το)¹ ‘το ¼ οποιασδήποτε μονάδας’, φρ. ‘*είναι δ-δε ν-είναι γ-κάρτο*’. Από *ιταλ. quarto* ‘τέταρτο’ (< *λατ. quartus* ‘τέταρτος’). Πβ. στην Κάλυμνο² και ‘το τέταρτο του χρυσού μαχμουθιέ’, στην Κάρπαθο³ ‘το ¼ της λίρας’, στην Κω⁴ ‘νόμισμα επί τουρκοκρατίας, το ¼ του μετζιτιού, πέντε γρόσια’, στη Ρόδο⁵ *κάρτον* και *καρτάκι* ‘πήλινο αγγείο’, το βυζαντινό *κάρταρο*, στη Χάλκη⁶ *κάρτα, (η)* ‘λαγήνα μικρή με δυο αυτιά’, υποκορ. *καρτουλλάκι* ‘μικρό λαγήνι’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ,364 4.Σκανδαλ.Λεξ,323 5.Παπαμανώλη,1994,395 6.Τσοπανάκης, 1949,95

καρύδι(ν), (το)¹ ‘το λαρύγγι, το καρύδι του λαιμού’, φρ. ‘*εκρύωσα και πονώ το καρύδι μ-μου*’. Πβ. *Soman*. ‘το *καρύδι του λαρύγγου*’. Επίσης *κάρυας* ‘ο οισοφάγος’ (Κάρπαθος),² *κάρυ(δ)ας* ‘η προεξοχή του λάρυγγα στο λαιμό’ και ρ. *καρυδώννομαι* ‘πονώ το λαιμό μου από κρύωμα’ (Κω),³ *καρύι* (Χάλκη),⁴ *κάρυας* (Ρόδος).⁵

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ,364 3.Σκανδαλ. Λεξ,323 4.Τσοπανάκης 1949,22 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,238

κάρφας, (ο) ‘κάλφας, ο πρώτος βοηθός του τσαγκάρι, ράφτη, μαραγκού’,¹ φρ. ‘ο *αδερφός μου επάιννε γ-κάρφας στου Ντραμίνια*’. Από *τουρκ. kalfa* ‘βοηθός’. Πβ. *κάρφας* ‘μαθητευόμενος τεχνίτης’ (Κάλυμνος,² Κάρπαθος³).

1.Καραναστάσης 1987,113 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ,364

καρφί(ν), (το)¹ το κοινό | ‘μικρό κολεόπτερο που μοιάζει με καρφί’. Πβ. *καρφίν* ‘σκληρό πύο πληγής που έχει το σχήμα καρφιού’ (Κάρπαθος),² *καρφίν* ‘ξερό χόρτο, άχυρο’ (Κάλυμνος).³

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 364 3. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κασέλλα, (η)¹ ‘ξύλινο μπαούλο’. Από ιταλ. *cassella*. Πβ. στην Κάλυμνο² ‘μακρόστενο έπιπλο με δύο ή τρία συρτάρια’, και *μπουροκασέλλα* με καθρέφτη από πάνω και με περισσότερα συρτάρια’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κάση, (η)¹ ‘η φωλιά της κότας, το μέρος όπου γεννά ή κλωσά τα αυγά της’, φρ. ‘*πέντε γρόσα έχει η όριθα, κι άμμα βραδιάσει, πάει στη γ-κάση*’,² σύσταση για επιστροφή στο σπίτι πριν να σκοτεινιάσει. Από το *κασέα*, ‘*κασέα καθέδρα*’, ‘*κασση νεοσσία*’ (Ησύχ.)³ ή από τον τ. *κάσσα* < ιταλ. *cassa*.⁴ Πβ. *κάση, κασκιά, (η)* (Κως),⁵ *κάσση, κασσία* ‘κάσση γεμάτη αυγά’ (Ρόδος),⁶ *αγκάση* (Λέρος),⁷ *Κάλυμνος*⁸, *κασά* (Κάρπαθος).⁹

1. Παπαδόπουλος 1984, 284, Καζαβής 187, Κουρζής 300 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 232 3. Μηνάς, Λεξ. 365 λ. *κασέα* 4. G. Meyer, Ngr. St., Wien 1894, 4 5. Σκανδαλ. Λεξ. 325 6. Παπαρχ. ΔΡΙ, 239, ο ίδιος ΔΛΡ, 154 7. Γεωργίου 52 8. Δράκος 1982, 72 9. Μανωλακάκης 194, Μηνάς, Λεξ. 365

κασίδης, (ο)¹ ‘ο φαλακρός’. Από *κασίδιον*, υποκορ. του *κασσίς, (η)*, πβ. λατ. *cassis* και μσν. *κασίδα, (η)* ‘αρρώστια των τριχών της κεφαλής’. Πβ. *κασίδι, (το)* ‘η τριχόπτωση του κεφαλιού’ (Ρόδος),² *κασιδιάρης* (Κάρπαθος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαρχ. ΔΡΙ, 239 3. Μηνάς Λεξ. 365

κασκέθιο, (το)¹ ‘αντρικό κάλυμμα της κεφαλής με γείσο, ναυτικό καπέλο’. Από ιταλ. *cascetto*, υποκορ. του *casca*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κάστα, (η)¹ κ. ‘κοινωνική τάξη’, φρ. ‘*αυτός ει ν-από μεγάλη γ-κάστα*’. Από πορτογ. *casta* ‘αγνή’ (< λατ. *castus* ‘αγνός, καθαρός’).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

καστάνια, (η) ‘μεταλλικό εξάρτημα της μηχανής (στο λιοτρίδι), που τοποθετείται στα παραλληλόγραμμα ανοίγματα της πάνω κινητής βάσης, για την περαιτέρω σύνθλιψη, με το άνοιγμα προς τα άνω και την τριγωνική εγκοπή κάτω’.¹

1. Μαστρογιάννης 35

καστέρι(ν), (το) ‘δοχείο που χρησιμεύει για επίχυση νερού’.¹

1. Καζαβής 187

κατάβαρη, (η) ‘η ετοιμόγεννη γυναίκα’¹ | στην ποιμενική γλώσσα ‘το ετοιμόγεννο ζώο’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *κατάβαρος (< *κατά*+ *βάρος*). Πβ. *κατά(α)ρη* (Κάρπαθος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 367

καταδομένος, (ο)¹ επίθ. ‘προδομένος’, παθητική μτχ. παρακειμένου του ρ. *καταδώννω* (βλ. λ.).

1. Παπαδόπουλος 1984, 284

καταδος(κ)ιά, (η) ‘προδοσία’ | ‘καταγγελία’, φρ. ‘*αυτό ήτο γ-καταδοσκιά*’, η πράξη του *καταδώννω* (βλ. λ.), και στη μσν. γραμματεία ‘*των εχθρών τες καταδοσιές όλες να τις αφήσουν*’ Παλαμήδ. Βοήθ. 1118, Επιτ.) Πβ. *καταοσιά* ‘αποκάλυψη μυστικού’ (Κάρπαθος).²

1. Παπαδόπουλος 1984, 284 2. Μηνάς, Λεξ. 370

- καταδότης, (ο)**¹ ‘προδότης, σπιούνος’, φρ. ‘*καταδότης ήτο στη γ-Κατοχή!* Από *καταδώννω*. Πβ. *καταότης* στην Κάρπαθο.²
1. Παπαδόπουλος 1984, 284, Καζαβής 187 2. Μηνάς, Λεξ. 370
- καταδώννω** ‘προδίδω, καταγγέλλω κρυφά’, φρ. ‘*εκατάδωκέ μ-με στο δ-δάσκαλο γ-και μ’ έβαλε ν-τιμωρία*’. Το ρ. τεκμαίρεται από τα *καταδομένος, καταδοσιά, καταδότης* (βλ. λ.). Πβ. στην Κάρπαθο *καταβίω* ‘καταδίδω, αναφέρω’.¹
1. Μηνάς, Λεξ. 367
- καταθεσίμι(ν), (το)** στην ποιμενική γλώσσα ‘η πράξη του βοσκού να κρατεί τα θηλυκά κατσίκια για εκμετάλλευση ή αναπαραγωγή’¹ | (Νικιά) ‘το ρίφι που προορίζεται να μεγαλώσει και να αποδώσει σαν κατσίκια ή τράγος’, φρ. ‘*έ ν-το δίννω το ρίφι, για καταθεσίμι ν-το ’χω*’.² Η λ. από (*καταθέτω* >) *καταθέσιμος > *καταθεσίμι*, πβ. (*αποδίδω* >) *αποδόσιμος* > *αποδοσίμι* (βλ. λ.). Η λ. φαίνεται μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.
1. Χαρτοφύλης 1984, 264 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 237
- κατακακρανιά, (η)**¹ ‘κατακεφαλιά, πάνω στο κεφάλι’, φρ. ‘*έδωκέ ν-του μια γ-κατακακρανιά με τη μ-πέτρα!*’ Πβ. *κατακάκρανα, κατακάφαλλ^dα* (Ρόδος).²
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαρχ. ΛΡ1, 241
- κατακαυκαλλιά, (η)**¹ ό,τι και η *κατακακρανιά* (βλ. λ.).
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καταλαγιάζω¹** και *καταλαγιάω¹*, ‘ηρεμώ, ησυχάζω’ φρ. ‘*καθόλου ’έ γ-καταλαγιάζζει!*’ / ‘*καταλάγιασε πγιο, κακόμοιρε!*’ / ‘*κάτσε να καταλαγιάσει ο καιρός κι ύστερα φύε*’. Από *κατά+λαγιάζω* ‘ησυχάζω, ηρεμώ’, μεταπλασμένος τύπος του ρ. *λαγιάζω* < μτγν. *λαγαίω*, κατά τα ρ. σε *-(ι)άζω*.² Ο δεύτερος τύπος, *καταλαγιάω*, απευθείας από το μτγν. *λαγαίω-καταλαγαίω* > *καταλαγιάω*, κατά τα ρ. σε *-ιάω*, δεξ *σβήνω-σβιω, κλείνω-κλειω, αποκλείω-αποκλειώ* κ.τ.ό. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κωξ),³ *καταλαγιάζω* (Χάλκη⁴), *καταλαάντζω* (Κάρπαθος⁵), ‘*αποσπώ κάποιον από την ησυχία του, ξεσηκώνω*’ (Ρόδος).⁶
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μπαμπινιώτης, Λεξικό, στη λ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 326 4. Τσοπανάκης 1949, 80 5. Μανωλακάκης 194, Μηνάς, Λεξ. 368 6. Μηνάς, Συμβολή, 68
- καταλυσιμιάς, (ο)**¹ για ο,τιδήποτε που τελειώνει, που έχει κατελυθεί. Από *κατελυσιμιάς*, με προχωρητική αφομοίωση *α-ε* > *α-α*. Βλ. λ. *κατελώ*.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καταμήννια, (τα)**¹ ‘οργή, διαρκής θυμός’, φρ. ‘*στα καταμήννια του ν-ει! μη ν-του μιλάτε!*’ Από το αρχ. ουσιαστικό *μήνις, (η)* ‘σφοδρή και παρατεταμένη οργή’ (*μήνιν άειδε, θεά...*’ Ομ. Ιλ.).
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καταολεμένος, (ο)**¹ επίθ. ‘καταβεβλημένος, εξουθενωμένος’, φρ. ‘*ήρτε ν-από τη δ-δουλλιά γ-καταολεμένος*’. Παθ. μτχ. παρακειμ. του *καταολεύομαι* (βλ. λ.).
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- καταολεύομαι¹** ‘αποκάμνω, εξουθενώνομαι’, φρ. ‘*έσκαβγα ούλλη ν-τη ν-ημέρα στο χωράφι, καταολεύτηκα!*’ Η λ. από το ουσιαστικό *καταβολή, (η)* ‘αδυναμία του

οργανισμού και γενική εξάντληση' + κατάλ. -εύω. Πβ. και το μσν. *καταβολή* (μτφ.) 'κατάπτωση' ('καταβολή πολλή έσται εν τη πόλει εκείνη' Σεισμολ.97, Επιτ.), επίσης στην Κάρπαθο *καταολιάντζω* 'καταβάλλω', *εκαταόλιασέτ τον η αρώσκια*.²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.370

καταπαλίκι(ν), (το) και *καλαπαλίκι(ν), κανταμπαλίκι* 'θύρρυβος, φασαρία', φρ. 'οι γειτόνοι μας κάμνουσι μ-μεγάλο γ-καταπαλίκι', στον πληθ. *καταπαλίκια, (τα)* 'μικροαντικείμενα, μικροδέματα' φρ. 'ένα σ-σωρό γ-καταπαλίκια έφερε μαζίζι ν-του'.¹ Από τουρκ. *kalabalik* 'πλήθος', με επίδραση της πρόθεσης κατά. Πβ. 'ιδ.'(Κως,² Ρόδος,³ Σύμη,⁴ Κάρπαθος⁵), *καλαπαλίκι* (Κάλυμνος).⁶

1.Κουρζής 300 2.Σκανδαλ.Λεξ. 328 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,242 4.Μιχαλαριά 1,39 5.Μηνάς, Λεξ. 370 6.Δράκος 1982,112, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

καταπάτι(ν), (το) 'καταστάλαγμα κρασιού, ίζημα', φρ. 'πολλύ γ-καταπάτι ν-είχε ν-το κρασί ν-του γείτονα' /

'...του χαραπά τη μ-μυρωδιγά με λ-λίο γ-καταπάτι,
και τη ν-αγκλούπφα ν-το ν-νερό απείραχτη, γεμάτη'.¹

Από κατά επιτατ.-+πατι (< πάτος). Πβ. *κατακάθι, κατακάλι* (Κάλυμνος).²

1.Μπαλαλάς 1981,62 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κατάπλασμα, (το)¹ 'ζεστό θεραπευτικό επίθεμα', φρ. 'βάλε κατάπλασμα στη μ-μέση σ-σου να σου περάσει ο πόνος'. Πβ. και στον μσν. 'ποίει κατάπλασμα και θες αυτό επί του πάσχοντος τόπου' Ιερακος.493, Επιτ. Είναι το αρχ. ουσιαστικό *κατάπλασμα* (< *καταπλάσσω*), ιων. τ. *καταπλαστής, (η)*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καταπονώ 'τρώγω μέχρι τέλους, το τρώγω όλο', φρ. 'επεινούσα και το καταπόνησα το φαϊ μ-μου' / 'έ θ-θα καταπονέσει ούλλο ν-το φαϊ'. Είναι το αρχ. ρ. *καταπονώ* 'καταβάλλω τον αντίπαλο'. Πβ. *καταπονώ* 'τρώγω' ειρωνικά (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς, Λεξ.370

κατάρης, (ο) 'η κάτω πέτρα του χειρόμυλου, η σταθερή', σε αντίθεση με την επάνω κινητή πέτρα που λέγεται *πανάρης* (βλ.λ.). Από *κάτω+κατάλ. -άρης*. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),¹ *καταρέα, (η)* (Κάρπαθος).²

1.Δράκος 1983,128, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.371

κατασάουνο, (το)¹ 'το κάτω σαγόνι, το πιγούνι', φρ. 'έτραε β-βίαστικά κ'έχρισε ν-τα κατασάουνά του', και επίρρ. *κατασάουνα*,² 'ακριβώς πάνω στο σιαγόνι', φρ. 'έφαε ν-τη γροθιά κατασάουνα'. Είναι το μσν. ουσιαστικό *κατασάγονον* 'ιδ.' ('έ-τρεμε το κατασάγονόν του' Σπανός Α 268) < επίρρ. *κάτω + σαγόνι* με αφομοίωση. Πβ. *κατασάουνον* 'η κάτω σιαγόνα' (Κάρπαθος),³ *κατασαούνα, (η)* (Κως).⁴

1.Κουρούνης 1982,412 2.Κουρούνης ό.π.425 3.Μηνάς, Λεξ.371 4.Σκανδαλ.Λεξ.329

κατάσαρκα¹ επίρρ. 'ακριβώς πάνω από τη σάρκα του σώματος', φρ. 'ο πατέρας μου το χ-χειμόνα ν-εφόρει μ-μάλλενες/μαλλίτικες φανέλλες κατάσαρκα'. Από το επίθ. *κατάσαρκος*, -ον < *κατά + -σαρκος* (< *σαρξ, σαρκός*) ή < *συνεκφορά κατά σάρκα*. Και στον μσν. 'φορείς το (ενν. το ρούχον σου) και κατάσαρκα' Πουλολ.182.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

- κατάστιχο, (το)** ‘βιβλίο στο οποίο καταγράφονται λογαριασμοί, τα βερεσέδια του έμπορα, του καφεζή κ.λπ’, φρ. ‘*φέρε μου ένα ούζζο και γράψε το στο κατάστιχο*’ / ‘*γεμάτα ήτο ν-από βερεσσέδγια τα κατάστιχά του και κάνας ‘έ ν-επλέρωννε*’. Πβ. το μσν. *κατάστιχον* ‘βιβλίο λογαριασμών’ (‘*να εύρει εις το κατάστιχον της βασιλείας φλωρία χιλιάδας δύο πεσκέσιον*’ Ιστ.πατρ.112, Επιτ.). Από συνεκφορά *κατά στίχον* (ενν. *καταγράφω τους λογαριασμούς* ~).
- κατατόπια, (τα)** ‘λεπτομερής γνώση μιας περιοχής’, φρ. ‘*γρωνίζζει ούλλα τα κατατόπια του νησιού*’¹ | ‘*διαμερίσματα, χωρίσματα*’²: *κατατόπι*, από τη φράση *κατά τόπον* + *κατάλ.* -*ι(ον)*. Πβ. *κατατόπι(ν)* ‘μέρος, τοποθεσία’ (Κωξ,³ Ρόδος⁴).
1.Κουρζής 301 2.Αρφαράς 1978,53 3.Σκανδαλ.Λεξ.329 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,244
- καταχανάς, (ο)**¹ ‘καταχθόνιος’, λέγεται σε κατάρες, φρ. ‘*του καταχανά ο γιος*’.² Η λ. και στον μσν. ‘βρικόλακας’ (‘*αυτός...εγίνετο καταχανάς και απέκει κάην ολος*’ Γεωργηλ.,Θαν.267 / και υβριστ. ‘*τον Τούρκον τον καταχανάν*’ Ψευδο-Γεωργηλ., Άλ. Κων/π.684, Επιτ.). Από πρόθ. *κατά+χαινώ*³ ή < θ. *χαν-* του *χάσκω*.⁴ Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κωξ,⁵ Ρόδος,⁶ Κάρπαθος⁷).
1.Καζαβής 71, Κουρζής 301 2.Παπαδόπουλος 1909,89, Καζαβής 187 3.Κοράης, Άτακτα 2, 114 4.L-S, στη λ.ΙΙΙ 5.Σκανδαλ.Λεξ.330, όπου και περισσότερη βιβλιογραφία για ετυμολογικές προσεγγίσεις 6.Παπαχρ. ΛΡΙ, 244 7.Νουάρος 1932,249, Μηνάς, Λεξ. 372
- καταχωνιάζω** ‘φυλάγω, κρύβω κάτι σε κρυφό μέρος’, φρ. ‘*πού το καταχώννιασε κ’ έ ν-το βρίσκω*’. Μεταπλασμένος τύπος του *καταχώνω*, κατά τα ρ. σε -*ιάζω*, πβ. *πληγώνω-πληγιαζώ*, *χωματώνω-χωματιάζω*, *νυχτώ-νυχτιάζω* κ.τ.ό. ή < *κατ(α) + χώνη* ‘χοάνη’ + κατάληξη -*ιάζω*. Και ουσιαστικό *καταχώννιασμα,(το)* ‘απόκρυψη, εξαφάνιση’, παθητική μτχ. ως επίθετο *καταχωννιασμένος* ‘εξαφανισμένος’. Πβ. *καταχωνιάντζω* κ. και ‘*καταβροχθίζω*’ (Κάρπαθος),¹ *καταχωνιάζω* (Κάλυμνος).²
1.Μηνάς, Λεξ.373 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- κατεβάσιμος, (ο)**¹ επίθετο ‘ο μαθητής που δεν προβιβάστηκε, που έμεινε στάσιμος στην ίδια τάξη’, αντίθ. *νεβάσιμος* ‘προβιβάσιμος’, φρ. ‘*έμεινε γ-κατεβάσιμος και το ν-έδερε ν-ο πατέρας του*’.
- κατεβασκιά, (η)** ‘το κατέβασμα της *βαργιάς*’¹ (βλ.λ. *βαργιό*), φρ. ‘*με λ-λίες κατεβασκίες θα σκίσεις το γ-κορμό*’. Από το κ. ουσιαστ. *κατεβασιά,(η)* (< *κατεβάζω*), η πράξη του *κατεβάζω*. Σημαίνει ακόμη και άφθονη ροή νερών ποταμού ή ρεύματος, και καταρροή της μύτης σε ιδιώματα της Δωδ/νήσου, πβ. *κατεβασιά* ‘*συνάχι*’ | ‘*επιπεφυκίτις*’ (Ρόδος),² *κατεασιά* ‘*συνάχι*’ (Κάρπαθος),³ *κατεβασσά, (η)* ‘η αλλαγή, το στρίψιμο του καιρού από ΝΔ σε δυνατό βοριά’ (Κάλυμνος).⁴
1.Μαστρογιάννης 52 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,244 3.Μηνάς, Λεξ.373 4.Δράκος 1982, και Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
- κατέβασμα, (το)** (Νικιά) ‘*κήλη*’, φρ. ‘*μουρέ, μη β-βαροσηκώννεις ‘α μη μ-πάθεις κάνα γ-κατέβασμα*’.¹ Από *κατεβάζω* (< αρχ. *καταβιβάζω*).
- 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,155
- κατελώ**¹ ‘*χαλώ, καταστρέφω από την πολλή χρήση*’, φρ. ‘*εκατέλυσα τα παπούτσια μου / τα ρούχα μου*’, μέσ. *κατελιούμαι*², ‘*εκατελύθησα ν-τα λόγια μου*’³, φράση

που λέει κάποιος όταν δεν θέλει να μιλήσει, να απαντήσει σε κάτι. Και *κατελύω*.⁴ Στον μσν. 'το πώς εκαταλύσσασιν τον βασιλέαν οι Τούρκοι' Χρον.Μορ. Η1167, από αρχ. *καταλύω-κατέλυσα>κατελώ*, στερητ. επίθετο *ακατέλυτος*. Πβ. 'ίδ.' (Κως,⁵ Αστυπάλεια,⁶ Κάλυμνος,⁷ Σύμη,⁸ Ρόδος⁹), *καταλώ* (Καστελλόριζο),¹⁰ *κατελύω*, *κατελώ*, *κατελύω* (Κάρπαθος).¹¹

1.Κουρζής 301 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Σακελλαρίδης Κ. 1982, 312 4.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 5.Σκανδαλ. Λεξ. 331 6.Καραναστάσης, Αστυπ.77 7.Δράκος 1982,118 8.Μιχαλαριά 2,40 9. Παπαχρ.ΛΡ1,245 10. Κομνηνός 90 11.Μηνάς,Λεξ.373

κάτεργο, (το)¹ 'πειρατικό πλοίο' | 'φρούριο, κάστρο που χρησίμευε ως δεσμοτήριο', λ. που απαντά σε πολλά δημόδη νισύρικα τραγούδια,

'σαράντα κάτεργά 'ρχουνται κι εξηνταδύο φρεγάδες'.²

Πβ. και τοπωνύμιο *Κάτεργο/Κάτεργος,(το)* ή *Κάτερος*, ορεινή περιφέρεια με καλλιεργημένα κτήματα που καταλήγει σε ακρωτήριο στο Άργος, και *κατεριώτης, κατεριώτισσα*, αυτός /αυτή που έχει κτήματα και βρίσκεται πάντα σχεδόν εκεί.³

Η λ. είναι ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *κάτεργος* <κατ(α)+ έργον>, πβ. *αν-εργος, πάρ-εργος*. Το ουδέτερο, ως ουσιαστικό, *κάτεργο(ν)* 'είδος μεσαιωνικού κωπήλατου ιστιοφόρου, πειρατικού ή εμπορικού πλοίου με δυο ή τρεις σειρές κουπιών, στο οποίο συχνά δούλευαν ως κωπηλάτες ή ναύτες κατάδικοι (Π). Στον πληθ. *κάτεργα,(τα)* 'φυλακή'. Πβ. *κάτεργον* 'πλοίο' (Κάρπαθος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1984,284, Καζαβής 187 2.Καζαβής 16 3.Παπαχριστοδούλου 254 4. Μηνάς,Λεξ.373

κάτθης, (ο) βλ.λ. *γάτθης*.

κατιμάρι(ν), (το) 'καλλωπιστικό αρωματικό φυτό με άσπρα λουλούδια σαν μαργαρίτες',¹

'σταθείτε μέσ' στο λ-Λαπαρδά και σύρετε μπροστάρι, για να 'βγουσι ν-να ράνουσι ν-τ' άσπρο μ-μας κατιμάρι' ²

και *κατιμέρι*,

'η κόρη μου 'ναι ν-όμορφη σα γ-κατιμέρι ν-άσπρο, είναι γ-και τα χωράφια της ολόγυρα στο Κάστρο'.³

Η λ. από τουρκ. *katmer* 'πτυχή', πιθανώς επειδή τα άνθη του έχουν πτυχές. Στην Κω⁴ *κατιμέργια,(τα)* λένε τις πίτες με τυρί που φτιάχνουν την Κυριακή της Τυροφάγου, το ίδιο και σε άλλα νησιά, επειδή οι πίτες έχουν πτυχές όπως τα πέταλα των νισύρικων κατιμαριών.

1.Κουρζής 301, Κουμέντος 1991,237 2.Κουμέντος ό.π.206 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 134 4. Σκανδαλ.Λεξ.332

κατιμάς, (ο) 'κρέας δεύτερης ποιότητας'¹ που, παλαιότερα, υποχρεωτικά πουλιόταν πρόσθετα μαζί με εκείνο που διαλέγαμε. Από τουρκ. *katma* 'πρόσθετο πράγμα'. Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος),² *κατουμά,(η), κατουμάς,(ο)* 'σύνολο ρούχων πλυμένων ή προορισμένων για πλύσιμο' (Κάρπαθος),³ *κατουμάς* 'μπόγος' (Κάλυμνος).⁴

1.Κουρζής 301 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.374 4.Δράκος 1984,131, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

κατίνα, (η) ‘είδος κλειδαριάς που εχρησιμοποιείτο παλαιότερα για να κλείνουν τις πόρτες των αγροτικών αποθηκών (σπηλαδιών).’ Κατασκευαζόταν εξ ολοκλήρου από ξύλο. Το κλειδί έμπαινε από ειδική οπή και ήτο διπλό με εγκοπές. Με κατάλληλες κινήσεις μετακινούσε τα μικρά ξυλαράκια (βαλάνια) που βρισκόντουσαν μέσα στην κατίνα και παρέσυρε τον μοχλό, με τον οποίο άνοιγε ή έκλεινε η πόρτα,¹

‘βαλάννια εμαστόρευγε γ-κι’ έκαμνε γ-καλαντήρες,
 μύλους αφ’ το ν-ασφίτιλλα κι αφ’ τη σ-συκιά γ-κατίνες.’² /
 ‘πγοιος θα φτιάξει τη γ-κατίνα εις του σπηλαδιού τη μ-πόρτα,
 γή να ‘ν-νοι’ με στραοκλειδί εις τα ζζα να ρίχτει χόρτα;’³

Η λ. είναι ήδη γνωστή από τον 4^ο αι., ‘και εν τοις κρικέλλοις αυτού εισαγάγει την άλυσον της κατίνας’ (Κριαράς, Λεξικό, στη λ.), από το λατ. *catena* ‘αλυσίδα’ και συνεκδοχικά ‘κλειδί’. Πβ. *κατίνα*, *κανδίνα* ‘ιδ.’, *κατινάρι*, και *κατίνες* ‘τυρόπιτες κεντημένες στην άκρη με την *κατίνα* (κλειδί)’ (Κωζ),⁴ *κατίνα*, *κατινάρι* (Κάρπαθος),⁵ *κατίνα* (Κάλυμνος).⁶

1. Παπαδόπουλος 1909,88, Κοντοβερός 317, Καζαβής 187 2. Μαυρουδής 16 3. Σακελλαρίδης Μ. 2007,383 4. Σκανδαλ. Λεξ.332-333 5. Μηνάς, Λεξ.374 6. Δράκος 1983, 129, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κατινάς, (ο) ‘κλειδαράς, ο κατασκευαστής *κατίνας*’ (βλ. λ.). Στο Μαντράκι και επαγγελματικό επώνυμο *Κατινάς*.¹

1. Παπαδόπουλος 1909,88, Καζαβής 187

κατιφές, (ο) ‘λουλούδι και φυτό που μοιάζει με κίτρινη μαργαρίτα’. Από τουρκ. *kandife*.

κατούνα, (η) ‘κατάσταση, περιουσία, προκοπή, νοικοκυριό’,¹ φρ. ‘επαράγγελλέ μ-μου και μού’λε μ-πώς να κάμω κατούνα στη ζ-ζωή μ-μου’ /

‘ποτέ μη γ-κάμεις προκοπή, μήτε ποτέ κατούνα,
 δέντρο σε δέντρο να πετάς να παίζεις τη τσαμπούνα’.²

| ‘έννοια, σκέψη, ενδιαφέρον’,³ φρ. ‘ούλλη μου η κατούνα ήσου ν-εσύ!’ Η λ. είναι μsn. με σημασίες ‘ενδιαίτημα, δωμάτιο, σκηνή’ | ‘εξοπλισμός, εφόδια’ (‘ε-πήραμεν κατούνας, σκεύη και πράγματα πολλά προς την αποδημίαν’ Καλλίμ.2511, Επιτ.), αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. από το γαλλ. ή ιταλ. *cantone* ‘περιοχή, γωνία’, πβ. το μsn. λατ. *canto*, -*ōnis*, επίσης ρουμ. *cătum*, αρομ. *cătîna* κ.α. Επίσης πβ. *κατούνα* ‘νοικοκυριό’ (Κωζ).⁴

1. Παπαδόπουλος 1984,284, Καζαβής 187 2. Ιω. Λογοθέτης 66 3. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4. Σκανδαλ. Λεξ.334

κατουνίζζω βλ. λ. *κουτουνίζζω*.

κατουροπόρτης, (ο)¹ (μτφ.) ‘ο ευσυγκίνητος άνθρωπος’ φρ. ‘έζζεμε μ-πάλε τα κλιάματα ο κατουροπόρτης και κάμνει και το μ-παλληκαρά!’

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κατράνι(ν), (το) ‘είδος ξύλου, σανιδιού που χρησιμοποιούν για πόρτες ή παράθυρα’,¹ φρ. ‘τα κανάτια του σπιτιού μας είναι ν-από κατράνι’ | ‘κορφάδι’.² Από αραβο-τουρκ. *katran* ‘άσφαλτος’. Κατ’ άλλην άποψη < *κατράμι* (< ιταλ. *catrame*), αναλο-

γικά προς τα *τηγάρι*, *τρυπάνι* (Π), ή < ελλην. *κεδρίνη* < *κέδρος*.³ Κατά τον Κ.Καραποτόσογλου η λέξη ετυμολογείται πληρέστερα από το τουρκ. *katran çami* ‘πέυκη η δασική ή η αγρία’ (*Pinus sylvestris*).⁴ Πβ. *κατράνια*, (τα) ‘ξύλινα δοκάρια που βαστάζουν το βάρος της επίπεδης στέγης του παραδοσιακού σπιτιού’ (Κως),⁵ *κατράνι* ‘ξύλο ρητινώδες ανθεκτικό’ (Κάρπαθος),⁶ *κατράνι* (Ρόδος).⁷

1.Καραναστάσης 1987,173 2.Αρφαράς,Νίσυρος 27 3.Μηνάς,Λεξ.375 4.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ* 5.Σκανδαλ. Λεξ.334 6.Μηνάς ό.π. 7.Παπαρχ.ΛΡΙ,246

κατρουλλάς, (ο)¹ θηλ. *κατρουλλάου*, ‘αυτός που κατουρά πάνω του’ | (μτφ.) ‘δειλός, φοβιτσιάρης’, φρ. ‘έ μ-περνά νύχτα αφ’ το ν-Αη ν-Νικόλα ο κατρουλλάς!’ / ‘κατρουλλάου κανάτα, που’ σπασες τα πιάτα’, για αταξίες παιδιών. Πβ. *κατουρλάς* (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.375

κατρουλλήθρα, (η)¹ ‘ουροδόχος κύστη’, φρ. ‘μ’ έπιασε ν-η κατρουλλήθρα μου’ (=αισθάνομαι την ανάγκη να ουρήσω). Από *κατρουλλιά*+*κατάλ*. -*ήθρα*. Ο τύπος *κατρουλλιά* < *κατρουλιό*, ανάγεται στον τ. *κάτ-ουρον*, από όπου με προληπτική ανάπτυξη -ρ- > *κάτρ-ουρον* > *κάτρ-ουλον* με ανομοιοτική τροπή ρ-ρ > ρ-λ, > *κατρουλιό*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κάτσα, (η)¹ ‘αυτή που περπατεί με γρήγορο βηματισμό’, φρ. ‘*κάτσα που*’ ναι! ‘έ ν-τη ν-εφτάννω!’ | ‘καταδίωξη’, φρ. ‘έβαλέ ν-το στη γ-κάτσα.’¹ Η λ. πιθ. από τουρκ. *kaşa kaşa*,² πβ. *kaşak* ‘δραπέτης, φυγάδας’, ή < *κάτσα*, (η) ‘καταδίωξη’ (Κύπρος) < ιταλ. *caccia*.³ Πβ. *κάτσα κάτσα* / *κατσαά κατσαά* ‘κρυφά, επιφυλακτικά’ (Κάρπαθος),⁴ *κατσαά κατσαά* ‘σιγά σιγά’ (Κάλυμνος),⁵ *κάτσα κάτσα* ‘με αγωνία και κρυψινοια’ (Κως).⁶

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Χ.Συμεωνίδης, Βιβλιοκρισία για του Μ. Γ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, *Λεξικόν της Κερπαθιακής Διαλέκτου*, Αθήναι 1972, στα *Ελληνικά* 26(1973),166 3-4.Μηνάς,Λεξ.375 5.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6.Σκανδαλ. Λεξ.335

κατσαμπρόκχι(ν), (το) ‘το σουβλί με το οποίο οι υποδηματοποιοί ανοίγουν στη σόλα τρύπες για να καρφωθούν οι ξυλόμπροκες κυρίως, αλλά και οι μπρόκες’.¹ Από το ιταλ. *caccia-brocca* (< *cacciare* ‘αγρεύω, κυνηγώ’ + *brocca* ‘καρφή’). Πβ. *κατσαμπρόκχος* (Κάλυμνος),² *κατσαμπρόχια*, (η) ‘το μοναδικό μονό κουπί της πλήρης της παλιάς κωπήλατης τράτας’ (Κως).³

1.Καραναστάσης 1987,166 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.335

κατσαρόλλι(ν), (το)¹ ‘μικρή κατσαρόλα, κύπελλο για νερό, γάλα κ.λπ.’ Από *κατσαρόλα* (< βενετ. *cazzeroia*) + υποκορ. *κατάλ*. -*ι(ον)*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κατσασγιαζζομαι¹ ‘αδυνατίζω, γίνομαι καχεκτικός’, μτχ. παθ. παρακειμ. ως επίθετο *κατσασγιασμένος* ‘απρόκοπος, απρόδευτος’, λέγεται κυρίως για δέντρα και μτφ. για ανθρώπους, φρ. ‘*κατσασγιασμένη συκιά*’ (άκαρπη) / ‘*κατσασγιασμένο μ-παιδί*’.² Και *κατσαιάζζω*.³ Πβ. το μσν. *κατσαιάζω* ‘χάνω την απαλότητα και τη φρε-

σκάδα' ('να μην κασιιάσουν τα ρούχα' Μετάφρ. 'Χαρακτ.' Θεοφρ.125, Επιτ.) < ουσιαστ. *κασιί* (< *κατιν* 'γάτα')+*κατάλ.* -*ιάζω*, ή < τουρκ. *kaşmak* 'τρέπομαι σε φυγή'.⁴ Ο νισύρικος τ. πιθανώς με επίδραση του ρ. *κατσαδιάζω* (< βενετ. *cazzada* 'εκδίωξη'). Πβ. *κασιιάζζω* 'αδυνατώ, γίνομαι καχεκτικός'(Κως,⁵ Ρόδος⁶), *κατσαζζω* (Κάλυμνος),⁷ *κασιάντζω* (Κάρπαθος).⁸

1.Καζαβής188 2.Παπαδόπουλος 1984,284 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 4.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικές παρατηρήσεις στα Κυπριακά ιδιώματα, στο *Μελέται και Υπομνήματα*, Λευκωσία 2005,85 5.Σκανδαλ.Λεξ.335 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 247 7.Δράκος 1982,118, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 8.Μηνάς,Λεξ.376

κατσέρνω¹ 'διώχνω, απομακρύνω βίαια', φρ. 'μυρέ, κάσσαρε τις όριθες από τη ν-αυλή', ουσιαστ. *κατσάρισμα*,(το). Από ιταλ. *cacciare* 'κυνηγώ'. Πβ. 'ίδ.'(Κως,² Σύμη,³ Χάλκη⁴), *κατσέρνω* (Λέρος,⁵ Κάλυμνος,⁶ Ρόδος⁷), *κατσάρω* (Καστελλόριζο).⁸

1.Κουρζής 301 2.Σκανδαλ.Λεξ.335 3.Μιχαλαριά 1,43 4.Τσοπανάκης 1949,81 5.Γεωργίου 54 6.Δράκος 1983,129, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 7.Παπαμανώλη 1994,391 8.Κομνηνός 130

κατσιί επίρρ. 'μουσκίδι', φρ. 'έκαμέ μ-με κασιί'. Πβ. *κασιί* 'ολόβρεχτος' στη Χίο. Η λ. πθ. από μσν. *κασιί(ν)* 'γάτα', με τη σημασία 'έγινα μουσκίδι σαν βρεμένη γάτα'.

κασιιάζζω βλ.λ. *κατσασιιάζζομαι*.

κατσιβέλλος, (ο) επίθ. 'τσιγγάνος' | 'ανοικοκύρευτος, βρόμικος, ατημέλητος', θηλ. *κατσιβέλλα* 'γυναίκα ρυπαρή, ακατάστατη', φρ. 'απ' όζω μπέλλα μπέλλα κι' αομέσα κατσιβέλλα'.¹ Και ουσιαστ. *κατσιβελιό*,(το)² 'το ακατάστατο σπίτι', φρ. 'το σπίτι ν-της είναι γ-κατσιβελιό!' Η λ. είναι μσν. ('ο χοντρός ο καρβουνιάρης, // ο κατσιβελος χωριάτης // πόκαμε πολλά γυφάδια', Κριαράς,Λεξικό στη λ.). Η λ. εθνολογικά σημαίνει τον γύφτο. Από το ιταλ. *cattivello*, υποκορ. του *cattivo* < λατ. *carpinus* του ρ. *carpo* 'θηρεύω, κυνηγώ', επιτατ. του *carpio* 'παίρνω, πιάνω' ή < αρωμ. *cacivel*.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,121 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

κατσικερό δέρμα, (το) 'το δέρμα της κασίικας'.¹

1.Καραναστάσης 1987,144

κατσικόδρομος, (ο)¹ 'δύσβατο στενωπό δρομάκι, συνήθως αγροτικό'.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κατσιρδώ 'φεύγω κρυφά' | 'γλυτώνω',¹ φρ. 'εκασιίρδισα από τα κάγκελλα και έφνα', και επίρρ. *κατσιρμά* 'κρυφά', φρ. 'έφνε γ-κατσιρμά'. Από τουρκ. *kaşirma* 'φυγαδεύω'. Πβ. 'ίδ.'(Ρόδος,² Σύμη³), *κατσιρδώ* (Κως),⁴ *κατσιρμά* 'λαθρεμπόριο' (Κάλυμνος),⁵ *κατσιρδί*,(το) 'βιαστικό τρέξιμο, φευγάτα' (Καστελλόριζο),⁶ *κατσιρμάς* 'δραπέτης'(Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 301 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,248 3.Μιχαλαριά 2,43 4.Σκανδαλ.Λεξ.336 5.Δράκος 1982, 118, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Κομνηνός 130 7.Μηνάς,Λεξ.377

κατσιρμάς, (ο)¹ 'δραπέτης', φρ. 'ήρτε γ-κατσιρμάς αφ' τη ν-Ανατολή γ-και το ν-επιγιάσσι'. Από τουρκ. *kaşirma* (< *kaşirma* 'φυγαδεύω'). Πβ. *κατσιρμάς*,(ο)

- ‘λαθρεμπόριο, παρανομία’ (Κάλυμνος),² στη Λέρο και επώνυμο *Κατσιρμάς* (19^{ος} αι., Οικονομόπουλος 34), *κατσιρμάς* ‘δραπέτης’ (Κάρπαθος).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.377
- κατσόγρια, (η)**¹ ‘η ιδιότροπη και πολύ μεγάλη γυναίκα’, πβ. στην Κάλυμνο² *κατσόγερρος, κατσόγρια* ‘γριά κατσιασμένη’.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κατσοπανιά, (η)** ‘πονηριά’.¹
- 1.Κουρζής 301 και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κατσοτούρκι, (το)** ‘αλητάκι’.¹ Πβ. στην Κάλυμνο και επώνυμο *Κατσοτούρκης*. Πιθ. από *κασί* (< *καμί* ‘καμτσίκι’ < τουρκ. *katci*) + *-τουρκι* (< *τούρκος*). Πβ. στη Ρόδο² *καμί* ‘μαστίγιο’.
- 1.Κουρζής 301 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,252
- κατσοουλιά, (η)** ‘δέσμη, αρμαθιά’.¹
- ‘τους δρόμους παίρει το Μαζώ με κατσοουλίες ψαράκια
και δγιαλαλεί όζω φωνή ολόφρεσκα σκαράκια’²
- | ‘το τσαμπί με τ’ αγραμίθια’,³ φρ. ‘έκοψα δγνο τρεις κατσοουλίες αφ’ το ν-αγράμιθα ν-του Στρίκχη’.
- 1.Κουρζής 301 2.Μαυρουδής 48 3.Μαυρουδής 130
- κατσουλλώννω** ‘απλώνω το χέρι μου για να φτάσω κάτι’, φρ. ‘κατσούλλωσε και φτάσε το’¹ | ‘τεντώνω το σώμα μου, στην προσπάθεια να φτάσω κάτι’,
‘στα ρούτσουνα τω β-βασταδιώ μαεύγει φτερουδάκια,
και κατσουλλώννει η Καλυψώ για κάπφαρης κουμπάκια’²
- / ‘...ήβγα ν-από το μπαρκόνι, εκατσουλλώσα γ-και ν-νοίξα ν-τη μ-πόρτα ν-του μπαρκονιού...’³ Η λ. από *κατσούλι*, υποκορ. του *κασί* (< *κατί* ‘γατάκι’) + *κατάλ.* -ώνω (πβ. *μουλάρι-μουλαρώνω, τήγη-τιγρώνω*),⁴ ή (*καθηλώνω*) > *κανθελώνω* > *κατσουλώνω*.⁵ Πβ. *κατσουλλώννω, κατσελλώννω, κατσουκλώννω* (Κάρπαθος),⁶ *καρσουλλώννω* (Ρόδος),⁷ *κατσουλτώννω* (Αστυπάλαια).⁸
- 1.Καζαβής 188 2.Μαυρουδής 48,130 3.Κουμέντος 1990,308 4.Μηνάς,Κως,155 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,248 6.Μηνάς,Λεξ,378 7.Τsoranakis,Phonétique130 8.Καραναστάσης, Α-στυπ.78
- κάτσουνας, (ο)**¹ και *κατσουνάς*² ‘κατασκευαζόταν από κλαδί δέντρου με προεξοχές τριγύρω του και κρεμόταν στην οροφή της κουζίνας, για να κρεμούν διάφορα είδη, κουλούρια της Λαμπρής (ψιλοκούλουρα), αβγωτές,¹ αλλά και άλλα πράγματα, όπως τουρβά, ανάεμα, αγγειά,³ φρ. ‘ο κατσουνάς μας τη λ-Λαμπρή είναι γ-γεμάτος με ψιλοκούλουρα’ /
- ‘...έκαμνε σβούρες όμορφες, σφεντόνες, κατσουνάδες’,⁴
- κάτσουνας(ο)*, επίσης, λεγόταν και κλαδί δέντρου με τρία ή περισσότερα δίχαλα που χρησίμευε σαν πρόχειρο *αγκρίφι*⁵ (βλ.λ.). Η λ. από (ελλην. *γαμμός* > βενετ. *ganzo*) > *γάντζος* > *γαντζούνι* > *καντζούνι* > *κατσούνι*, μεγεθ. *κατσουνάς*, ο προπαροξυτονισμός (*κάτσουνας*) επιτείνει τη μεγέθυνση, δεσ ουδέτερα σε -ι που δίνουν μεγεθυντικά σε -άς, *αδράχτι-αδραχτάς, κεφάλι-κεφαλάς*, στη Χίο αντί-αντιάς ‘ο υφαντικός ιστός των τρίχινων υφασμάτων που είναι μεγαλύτερος από

τον κοινό ιστό.⁶ Πβ. *κατσούνας* ‘μικρό μαχαίρι με κυρτή λεπίδα και λαβή ξύλινη’ (Κως),⁷ *κάτσουνας* ‘ξύλινος γάντζος’ | ‘κλάδος πεύκου με πολλές διχάλες, όπου κρεμάνε τα κουλούρια’ (Κάρπαθος),⁸ *κατσούνας* ‘ραβδί καμπυλωτό στη μια άκρη’ (Κάλυμνος).⁹

1.Κοντοβερός 308, Χαρτοφύλης 1984,233, Καραναστάσης 1987,162, Αρφαράς 1978, 32
2.Μαυρουδής 16,130 3.Χαρτοφύλης ό.π. 4.Μαυρουδής ό.π. 5.Αρφαράς ό.π. 6.Μηνάς, Μεγέθυνση 190 7.Σκανδαλ.Λεξ.336 8.Μηνάς, Λεξ.378 9.Δράκος 1983,129, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

κατσούνι(ν), (το) ‘ραβδί που φέρει στο άνω άκρο αγκύλη. Κατασκευάζεται από κλαδί δέντρου και χρησιμοποιείται ως υποστήριγμα των γεωργών, των γέρον, ή για να σύρουν τους κλάδους των καρποφόρων δέντρων και να συλλέγουν τους καρπούς ή να κρεμούν σ’αυτό διάφορα αντικείμενα’.¹ | (Νικιά) ‘ποώδες ζιζάνιο, του οποίου τα μικροσκοπικά σπέρματα είναι κλεισμένα σε λοβούς που έχουν σχήμα καμπύλο και μοιάζουν με κατσούνι’,² φρ. *‘βγάλε τα ζζα να φα’ γ-κατσούνι να ευκαριστηθούσι’*.² Για την ετυμολογία βλ.λ. *κάτσουνας*. Πβ. *κατσούνι* ‘άνθρωπος κυρτωμένος’ (Κάλυμνος),³ *κατσούνιν* ‘το μικρό σκέλος του γάντζου’ (Κάρπαθος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,89, Καζαβής 188, Κοντοβερός 310, Καραναστάσης 1987,150 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982,211 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.379

κατσουφλιάρης, (ο) και *κατσουφκιάρης, κατσουφχιάρης*,¹ επίθετο ‘γκρινιάρης, δύσθυμος’, θηλ. *κατσουφλιάρα*, ουδέτ. *κατσουφλιάρικο*, φρ. *‘κατσουφλιάρης είσαι! γκρινιάζεις και θυμώνεις με το παραμικρό!’*

‘μια γριά κατσικομούρα, κατσουφλιάρα και καμπούρα’.²

Από *κατσουφός (< *κατηφής* < *κατ(α)+-ηφής* [*<αφή, άπτω*])+κατάλ. *-ιάρης* > *κατσουφλιάρης*, με επένθεση *-λ-* ή από επίδραση της *λ. φλούδι*. Πβ. και *ρ. κατσουφλιάζω, κατσουφλουδιάζω, κατσουφλιασμένος* (Λάερμα, Προφύλια Ρόδου),³ *κατσιφλιασμένος* (Χάλκη),⁴ *κατσουφκιασμένος* (Κως).⁵

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Καζαβής 60 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,249 4.Τσοπανάκης 1949, 81 5.Σκανδαλ. Λεξ.337

κατσοχώστης, (ο)¹ ‘ζιζάνιο, χορτάρι που βγάζει σαν άγανα που κολλούν, και χώνονται όταν τα ριζεις σε ύφασμα’. Η *λ.* από *κατσο-* (< *ακανθο-*) + *-χώστης* (< *χώνομαι*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κατώι(ν), (το) ‘το υπόγειο μονώροφου σπιτιού ή το ισόγειο διώροφου σπιτιού, πολλές φορές ημιυπόγειο, χώρος στο βάθος του ισόγειου’,¹ φρ. *‘πάρε το κουτσουνκλό και πάαινε στο κατώι ν-να ταΐσεις το χ-χοίρο’*. Στα παλιά σπίτια το υπόγειο (κατώι) χρησίμευε για αποθήκη ξύλων, ή και για αποχωρητήριο, και ένα μέρος του για μάντρα (αυλή) του χοίρου.² Από το *μτγν. επίθ. κατώγειος* ‘αυτός που βρίσκεται κάτω από τη γη’ > ουδέτ. *κατώγιν*, που είναι ήδη *μσν.* (‘*οκάτι πώς εγίνονταν κτύπος εις το κατώγιν*’ Προδρομ.Ι,280, έκδ. Hesseling-Pernot).³ Πβ. *κατώι, κατώα, κάτωας* μεγεθ. (Κάρπαθος).⁴

1.Αρφαράς 1978,19 2.Χαρτοφύλης 1984,238 3.Θαβώρης, *Ουσιαστικά από επίθετα στη*

N.E., Θεσσαλονίκη 1969,69 4.Μηνάς,Λεξ.381

κάτω πέτρα, (η) ‘η κάτω ακίνητη πέτρα του χερόμυλου’, σε αντίθεση με την *πάνω πέτρα*, η επάνω κινητή πέτρα¹, και *κατόπετρα*, *κατάρης* ² | (μτφ.) ‘ο απαθής, ο δυσκίνητος, ο αδιάφορος’ ² φρ. ‘ου, κακόμοιρε, σα γ-κάτω πέτρα του μύλου είσαι!’, γι’αυτόν που βραδύνει.

1.Καραναστάσης 1987,160 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

κάτω πόδγια, (τα) και *καταπόδγια*,¹ ‘το μέρος του κρεβατιού που είναι προς τα πόδια αυτού που κοιμάται ή είναι ξαπλωμένος στο κρεβάτι, φρ. ‘*αόψε θα κοιμηθώ στα κάτω πόδγια, γιατί ‘έ-μ-μας παίρει το κρεβάτι*’ / ‘*να πφέσεις, γιε μου, στα καταπόδγια*’. Πβ. *κάτω πόδγια* στην Κω και *προσποδού* στην Κέφαλο.²

1.Καραναστάσης 1987,160 2.Σκανδαλ.Λεξ.338

κατώφλι(ν), (το) ‘το κάτω μέρος της εισόδου μεταξύ των παραστάδων της πόρτας ή του παράθυρου’. Στο νισύρικο ιδίωμα απαντά και ο τ. *κατώφιλλι*,¹ που είναι το μσν. *κατώφιλιο*²: *κατώφλι* < επίρρ. *κάτω* + αρχ. ουσιαστ. *φλία* ‘παραστάδα πόρτας’, λ. που μπορεί να συνδεθεί με το ρ. *φλίω* ‘είμαι γεμάτος’. Πβ. στην Κάλυμνο *κατώφλι*, *κατούφλι*, *κατουφλάκι*.³

1. Όχι *κατώφιλλι*, Αρφαράς 1978,23 2.Επιτομή λ. *κατώφλιον* 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

καυκαλήθρα, (η) ‘αρωματικό εδώδιμο χόρτο με φύλλα που μοιάζουν κάπως με τον μαϊντανό, ανοιχτού χρώματος με λίγο χνούδι’,¹ φρ. ‘*πάμε στο χωράφι ν-να μαέυομε γ-καυκαλήθρες*’ / ‘*οι καυκαλήθρες με λάδι γ-και λεμόνι ν-είναι ν-άνεσις!*’ Είναι η *καυκαλίσ* του Θεόφραστου (π.Φυτ.Ιστ.7.7,1), του Διοσκορίδη (2,169) και ο *καυκιάλης* του Ησύχιου, επιστημ. *tordaylium officinale*, *scandix graudiflora* και *pinpinella tragium*, στου Μηνά, Λεξ. 382 όπου και *καυκαλλίνα,(η)* (Κάρπαθος). Από αρχ. *καυκαλίσ,-ίδος,(η)* με κατάλ. *-ήθρα*. Πβ. επίσης *καυκαλλίδα,(η)* (Κως),² *καφκαλλήθρα*,³ *καυκαλλίδα*⁴ (Ρόδος), *καυκαλλία* (Χάλκη),⁵ *καυκαλίδα* (Αστυπάλαια).⁶

1.Πετρούτσου 1993,351, Κουρζής 301 2.Σκανδαλ.Λεξ.338 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,251 4. Παπαμανώλη 1994,396 5.Τσοπανάκης 1949,105 6.Καραναστάσης,Αστυπ.78

καύκαλλο, (το)¹ ‘κεφάλι’ με ειρωνεία, φρ. ‘*από το καύκαλλό σ-σου τά ‘παθες!*’ / ‘*τέτ-γοιο γ-καύκαλλο σπάσιμο θ-θέλει!*’ | ‘κάτι σκληρό’, φρ. ‘*επροτίννιασε ν-το ψωμί, καύκαλλο ν-εγίνει!*’ Πβ. και στο μσν. ‘*μάθε να μιλείς καλά γή στω το καύκαλλό σου*’ Στάθ.Γ’234, Επιτ. Από ουσιαστ. *καύκα/-ος* ή *-ιον* + κατάλ. *-αλον* (Επιτομή, λ. *καύκαλον*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καυκί(ν), (το) και *καυχίν* ‘μικρό, ξύλινο συνήθως, πλατύστομο δοχείο’ | ‘ποτήρι’, φρ. ‘*φέρ’ το καυκί ν-να πγίω ν-νερό!*’¹ | ‘το κέλυφος του σαλιγκαριού, του κοχυλιού, της χελώνας’,² φρ. ‘*ήμπε μ-μέσ’ στο καυκί ν-της*’ | (Νικιά) ‘μικρό κέρατο κατσικιού, άδειο από το περιεχόμενό του, εφαρμοσμένο στην άκρη μιας βέργας, που χρησίμευε σαν άντλημα για να παίρνουν από το *αγιάρι* (βλ.λ.) λίγο οινόπνευμα για δοκιμή της περιεκτικότητας σε αλκοόλ της *κουκχουζζίνας* (βλ.λ.) που έβγαίνε από τον *λουλά* (βλ.λ.) και κατέληγε στο *αγιάρι*’.³ Είναι το μσν. ουσιαστικό *καυκίον* ‘ημισφαιρικό ανοικτό αγγείο χωρίς βάση, για κρασί, κούπα’ (‘*είδοσαν*

Βελισάριον τυφλόν διακονιάρην μετά καυχίν Γεωργηλ., Βελ.Λ799, Επιτ.) < μγν. ουσιαστ. *καυκίον* < λατ. *caucius* (L-S). Πβ. *καυκίν* 'ίδ.' | 'δοχείο με λαβή' | 'γίδα ή πρόβατο χωρίς κέρατα' | 'γυναικείο αιδούιο' (Κάρπαθος).⁴

1. Παπαδόπουλος 1984, 284 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Σακελλαριδής Γ. 1982, 221 4. Μηνάς, Λεξ. 382

καφαρτί(ν), (το) 'πρόχειρο φαγητό, κολατσιό',¹ φρ. 'άστε τη δ-δουλλειά γ-κι'ελάτε για καφαρτί'. Από τουρκ. *kahvaltı* 'πρόγευμα'. Πβ. 'ίδ.' (Κως,² Ρόδος,³ Κάλυμνος,⁴ Λέρος,⁵ Σύμη⁶). Στην Κω² και 'ψηλώμα του ήλιου, 10^η πρωινή'.⁷

1. Χαρτοφύλης 2007, 158, Αρφαράς 1978, 53 2. Σκανδαλ. Λεξ. 339 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 251 4. Δράκος 1983, 130, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Γεωργίου 54 6. Μιχαλαριά 2, 45

καφαρτίζζω 'προγευματίζω',¹ φρ. 'εμείς εκαφαρτίσαμε γ-κιόλα'. Από *καφαρτί* (βλ. λ.). Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος, Κως,² Ρόδος³), *καφαρτίντζω* (Κάρπαθος).⁴

1. Κουρζής 301 2. Σκανδαλ. Λεξ. 339 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 251 4. Μηνάς, Λεξ. 383

καφάσι(ν), (το) 'δικτυωτό κάγκελο' | 'κόφες δικτυωτές για λαχανικά και φρούτα' | 'διάτρητο έλασμα στη λεκάνη του λιερόμπρικου',¹ πβ, και στον μσν. 'δια το μη βλέπειν εις τον άλλον κάμνον καφάσια εις τα σπίτια, κάγκελα πολλά' Βακτ. αρχι-επ. 154, Επιτ. Από τουρκ. *kafes*. 'Ίδιο (Ρόδος,² Κάρπαθος³).

1. Τσιρπανλής 2009, 150 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 251 3. Μηνάς, Λεξ. 383

καφερό, (το)¹ 'σκεύος παρασκευής καφέ, το μπρίκι'. Επειδή το καφερό χρησιμοποιείται πολλές φορές και για να βράζουν αβγά, γάλα, τσάι κ.ά. και δεν είναι αποκλειστικό για την παρασκευή μόνο καφέ, δεν πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να σχετίζεται ετυμολογικά με τον καφέ. Στην Βονα της Κ. Ιταλίας η προπαρασκευασμένη λ. *κάφερο, (το)* 'ξερουνημένο, καμένο', ίσως μας οδηγήει σημασιολογικά στο αρχαίο επίθετο *κατάπυρος, -ον* 'διάπυρος, πυρακτωμένος, αναμμένο' (L-S): ουδέτ. *κατάπυρον* > *κάτ'πυρον* > *κάπτυρον* > *κάπφυρον* > *κά(π)φερον-κάφερον* (Βονα) > *καφερόν*², κατά το *τσαερό* 'τσαγιέρα'

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Τσοπανάκης 1992, 36

καφίτζι(ν), (το) 'μέτρο χωρητικότητας δημητριακών, που έπαιρνε γύρω στα δυο χιλιόγραμμα κριθάρι'.¹ Οκτώ καφίτζια ισοδυναμούν με ένα κιλό² (τούρκικο)*. *Μισοκάφίτζο* έλεγαν την προεξοχή του κάτω μέρους του καφιζιού, που χωρούσε μισό καφίτζι.³ Το καφίτζι δεν ήταν μόνο μονάδα μέτρησης των δημητριακών καρπών. Το χρησιμοποιούσαν για να προσδιορίσουν την έκταση των χωραφιών, π.χ. 'χωράφι πέντε καφίτζιό', σε έγγραφα δικαιοπραξιών, δηλ. χωράφι στο οποίο μπορούσες να σπείρεις σπόρο ίσο με πέντε καφίτζια.⁴ Η λ. από αραβ. *qafiz*. Πβ. *καφίντζιν* (Κάρπαθος).⁵

1. Σακελλαριδής Γ. 1982, 197, Μαστρογιάννης 88-89 2. Κοντοβερός 308 3. Σακελλαριδής Κ. 1991, 49 4. Χαρτοφύλης 1984, 248 *Ένα κιλό τούρκικο ισοδυναμούσε με οκτώ καφίτζια, βάρους περίπου 16 γλγ. κριθάρι

καφόμεπρικο, (το) 'μπρίκι του καφέ, σκεύος της κουζίνας με το οποίο έψηναν καφέ',¹ φρ. 'άπλυτο ν-έφηκες το καφόμεπρικο'. Πβ. 'ίδ.' (Κάρπαθος),² *καφέμπρικο* (Κάλυμνος).³

1. Κοντοβερός 315 2. Μηνάς, Λεξ. 384 3. Δράκος 1983, 130, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

- καφού, (η)** ‘η δυσκίνητη με κάποια πνευματική καθυστέρηση’.¹ Η λ. είναι άγνωστης ετυμολογίας, πιθ. < αραβ. *käfir* ‘αγροίκος, απολίτιστος’. Πβ. τα *καφούρης, κάφρος*.
1.Κουρζής 331
- κάψα, (η)**¹ και *κάψη, (η)*² ‘η ζέστη’, φρ. ‘*εφαιέ μ-μας η κάψα αυτεσδά τις ημέρες!*’ Από αρχ. ουσιαστικό *καύσις, (η)* (< *έ-καν-σα, έ-καψ-α*). Πβ. *κάψη, (η)* (Κάλυμνος).³
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- καψάλα, (η)** στην ποιμενική γλώσσα ‘η μαυριδερή κατσίκια, που έχει θολό σκούρο τρίχωμα’.¹ Από *καψαλίζω*, με υποχωρητικό σχηματισμό. Πβ. *καψάλης* ‘βόδι με σκούρο γκρίζο χρώμα’ (Κως),² ‘πλαγιά που της έκαναν τους θάμνους για να τη σπείρουν’ (Κάρπαθος),³ *καψάλα* ‘μέρος με καψαλισμένα χόρτα ή κλαδιά για να σπείρουν ή για να φυτρώσουν χόρτα για τα ζώα’ (Κάλυμνος).⁴
1.Καραναστάσης 1987,137 2.Καραναστάσης, Ζευγάδες 230 3.Μηνάς, Λεξ.384 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- κάψαλο, (το)** (Νικιά) ‘είναι το *κούκχουλλο* (βλ.λ.) του οποίου έχουν κάψει τα αγριόκλαδα για να σπείρουν λίγο κριθάρι’, φρ. ‘*καλό γ-κριθάρι ν-εβγάλαμε ν-από το κάψαλό μ-μας!*’ Και τοπωνύμια: *Καψάλα, (η)* (Νικιά), *Καψάλι(ν)* (Εμπορείος), *Καψάλια* (Μαντράκι), έτσι λένε τα καμένα δάση, περιφέρεις γεμάτες θάμνους που τους καίνε για να σπείρουν σιτηρά.² Πβ. *καψάλι* ‘κάψιμο ξηρών χόρτων για λίπανση του αγρού’ (Κάλυμνος),³ *καψάλι* ‘επιφάνεια καμένου δάσους’ (Κάρπαθος),⁴ *κάψαλο* ‘καμένο δάσος’ | ‘χωράφι που κάηκαν οι θάμνοι ή και πεύκα για να σπαρεί’ (Ρόδος).⁵
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,198 2.Παπαχριστοδούλου,245 3.Δράκος 1983,130, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.384 5.Παπαχρ,ΛΡΙ,252
- καψόκαιρος, (ο)**¹ και *ανεμόκαμμα, (το)*, ‘κουφόβραση’, φρ. ‘*καψόκαιρο ν-έχομε σήμερα!*’
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- καψολήμα, (το)** ‘καψάλιασμα, επιφανειακό κάψιμο ξερόκλαδων’,¹ το αποτέλεσμα του *καψολώ* (βλ.λ.). Πβ. *καψάλιασμα* (Κάλυμνος).²
1.Μαυρουδής 130 2.Δράκος 1983,130, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- καψολοώ** ‘καψαλιάζω, καίω ξερόκλαδα’, φρ. ‘*καψολοά τα κλαδγιά για να σπείρει το χωράφι!*’
‘...όπγοι τα πάρον μ-πάνω τους θα το ν-εξεπεράσου (ενν. το φανό)
κι ‘α δ-δε ν-τα καταφέρουσι, θα καψολοηθού’.¹
Πβ. *καψαλιάζω* (Κάλυμνος),² *καψαλίζω* (Ρόδος).³
1.Μαυρουδής 28 2.Δράκος 1983,130, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,253
- καψομάλλης, (ο)** (Νικιά) ‘ο εκκλησιαστικός επίτροπος’.¹ Η σημασία της λέξης, κατά τη γνώμη μου, μας οδηγεί στο τουρκ. *kabz-i-mal* ‘περιουσία, κτήμα’ | ‘ταμίας, εισπράκτορας φόρων’. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου, και στη Νίσυρο είναι σε χρήση μόνο στα Νικιά.
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,178

καψώννω¹ ‘ζεσταίνομαι’, και ως απρόσωπο *καψώννει* ‘κάμνει ζέστη’, από το ουσιαστικό *κάψα, (η)* (βλ.λ.). Πβ. *καψιώννω, καψώννω* ‘ίδ.’ (Κάρπαθος),² *καψώννω* ‘ζεσταίνομαι’ | ‘έχω πυρετό’ (Ρόδος).³

1.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 385 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,253

κάωμα, (το) πληθ. *καώματα* ‘όχι καλή συμπεριφορά’, φρ. *καώματα ν-εί ν-τα καώματα σου;* / ‘πάαινε να δεις...αφ’ τα καώματά τω θ-θα τους καταλάβεις’.¹ Είναι το μσν. *κάωμαν* ‘ενέργεια, πράξη’ (‘της νύκτας τα καώματα η ημέρα αναγελά τα’ Σαχλ.Α ΡΜ96, Επιτ.) < *καμώνω* ‘προσποιούμαι, υποκρίνομαι’ + κατάλ. -μα, η αποβολή του -μ- με ανομοίωση, εξαιτίας και του επόμενου -μ-. Πβ. *κάωμα, (το)* ‘πράξη, ενέργεια όχι καλή’ (Κάλυμνος),² *κάωμα* ‘έργο’ (Κάρπαθος),³ *κάωμα* ‘κατόρθωμα’ | ‘άπρεπη πράξη’ | ‘το καμωμένο’ (Κως).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,256 2.Δράκος 1983,130, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ. 347 4. Σκανδαλ.Λεξ.340

καωματού, (η)¹ ‘γυναίκα ανήθικη, με επίδοση σε *καώματα*’, φρ. ‘έ ν-έχει πγιο *καωματού απ’ αυτηδδά!*’ | ‘γυναίκα επιδέξια, καταφερζού’,² φρ. ‘είν’ αυτή μια *καωματού...*’, θηλ. του *καωματάς* (< *κά(μ)ωμα* βλ.λ.).

1.Κουρούνης 1982,432 2.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

καωμένος, (ο) επίθ. (για καρπό) ‘ώριμος’,¹ *καωμένο σ-σύκο /σταφύλλι* | (για χωράφι) ‘οργωμένος’, φρ. ‘επήες κ’ήμπες μέσ’ στο *καωμένο χ-χωράφι γ-και λατσοπάτησες το κριθάρι*.² Παθ. μτχ. παρακειμ. του *κάμνω*.

1.Καραναστάσης 1987,142 2.Καραναστάσης ό.π. 156

κείτθε¹ επίρρ. που δείχνει κατεύθυνση ‘από εκεί, προς τα εκεί’, φρ. ‘*από πού επεράσασαι; -κείτθε πάσι*’. Και *εκείτθε* (βλ.λ.). Είναι το αρχ.-μσν. *εκείθε(ν)*, ‘όπου μας οδηγεί ο καιρός *εκείθε ας κλοθούμεν*’ Πένθ.θαν.20, Επιτ.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κείτομαι ‘είμαι ξαπλωμένος, πλαγιασμένος’, φρ. ‘*κείτεται στο κρεβάτι γιατί πονεί τη γ-κοιλιά ν-του*’ / ‘*μουρέ, εμεσημέργιασε γ-κι εσύ κείτσαι ακόμα;*’ / ‘...*μεγάλοι χοίροι κείτονται σφαμένοι σε σουφράδες*’.¹

Πβ. το μσν. *κείτομαι* (‘*εκεί ήρην τον Φιλοπαππούν κι εκείτετο εις κλινάριν*’ Διγ. Esc.646, Επιτ.) < *κείμαι*, κατά το *θέτω-θέτομαι*² ή με αποβολή του -τ- πρώτα στο *κείτεται, εκείτετο* και ύστερα στα άλλα πρόσωπα.³ Πβ. *κείττομαι / -ομαι* (Ρόδος)⁴

1.Μαυρουδής 24,41,130 2.Χατζιδάκης ΜΝΕ 1,317 3.Μηνάς,Λεξ.385 λ. *κείτομαι* 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,253

κειτούμενος, (ο) ως επίθ., παθ. μτχ. παρακειμένου του *κείτομαι* (βλ.λ.). φρ. ‘*τα κακά κειτούμενα τα τρών’ οι χοίροι*’ (παροιμ.),¹ δηλαδή όποιος δεν προστατεύει τα πράγματά του θα τα χάσει. Πβ. τα μσν. *κειθάμενος, κειτάμενος*,² και τα ροδίτικα *κειττούμενος*, επίρρ. *κειττούμενα*, αντίθ. *καθούμενα*.³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,145 2.Επιτομή, λ. *κείτομαι* 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,253 λ. *κείττομαι*

κελάδισμα, (το) (Νικιά) ‘ο χαρακτηριστικός ήχος που βγαίνει από το *αγάρι* (βλ.λ.) όταν ‘τρέχει’ το υγρό από τον *λουλά* (βλ.λ.), φρ. ‘*εκελάδησε γ-κιόλας ο λουλάς*’.¹ Το

αποτέλεσμα του ρ. *κελαδώ* (αρχ.) (< *κέλαδος* 'θύρρυβος'), πβ. το αντίστοιχο αρχαίο ουσιαστικό *κελάδημα*. Πβ. *κηλαϊσμός, κελάϊσμα* 'κελάδημα' (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,221 2.Μηνάς,Λεξ.390

κελαδίστρια, (η) 'μεγάλο κουδούνι που έχει αντί για σείστρο ένα άλλο μικρότερο κουδούνι', στην ποιμενική γλώσσα, όπως στην Κω η *καμπανέλλα*.¹ Στα Νικιά *κελαϊδίστρα*,² θηλ. του *κελαδιστής /κελαϊδιστής* 'αυτός που μιλά κελαδιστά, τραγουδιστά, αυτός που μιλά ευχάριστα'.

1.Καρναστάσης 1987,141 2.Σακελλαρίδης Γ.1982,239

κέλλα, (η) ποιμενικός όρος 'περιτοχισμένο μέρος όπου περιορίζουν τα μικρά ρίφια' | 'το μέρος όπου χωρίζονταν οι μάνες από τα ρίφια, για να πάνε να βοσκήσουν'. Συνήθως ήταν υπαίθριος υπήνεμος χώρος κοντά σε βράχους ή *κρεμμύρια* (βλ.λ.), για να προφυλάσσουν και τα ρίφια από δυσμενείς καιρικές συνθήκες ή από τους *βιτσιλλούς*, που τριγυρούσαν από πάνω για να τα κατασπαράξουν.² Πβ. και τοπωνύμιο *Κέλλα,(η)* (Εμπορείος).³ Είναι το μτγν. μσν. ουσιαστικό *κέλλα* 'αποθήκη' ('πάντα τά ἐνι εις την γην χωσμένα ἐνι εις την κέλλαν του αυθέντη' Ασσίς,221, Επιτ.) < λατ. *cella*. Πβ. *κέλλος,(ο)* 'μεγάλο κελλί' | 'η κουζίνα του σπιτιού'(Κάρπαθος),⁴ *κέλλ^dα* 'κελλί' | 'δωμάτιο περιορισμού' (Ρόδος).⁵

1.Καρναστάσης 1987,127 2.Χαρτοφύλης1984,258 3.Παπαχριστοδούλου 242 4.Μηνάς, Λεξ.386 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,253

κελλάρι(ν), (το) 'ο κάτω από την μονή χώρος, που χρησίμευε ως αποθήκη για αγροτικά κυρίως προϊόντα',¹

'αλεύρι αφ' το χ-χερόμυλο γιμώννει το κελλάρι,

σε στάβλο βάλλει τ' άχερα νά'χου ν-τα ζζα να φάσι'.²

Στα παλιά τα χρόνια 'πάνω στη Μαντινάδα³ είχαν τα κελλάρια τους οι χωριανοί μας με τα μεγάλα τα πιθάρια με τα πατημένα σύκα και τις μυστοκοφτές',⁴ πιθανώς για τον φόβο των πειρατών. 'Σχεδόν κάθε αγροτική οικογένεια του Μαντρακιού είχε το δικό της κελλάρι ή κελλί στο ιπποτικό Κάστρο, όπου και η Μονή της Σπηλιανής, εκεί φυλάγονταν τα αγροτικά προϊόντα σε πιθάρια για λάδι ή κρασί, και σε άλλα αγγεία. Το κελλάρι αποτελούνταν από ισόγειο και ανώγειο, το καθένα από τα οποία ανήκε σε διαφορετικό ιδιοκτήτη',⁵ '...την δίδω έναν κήπον, τον επάνω· κελλάριον εις το Κάστρον, ανώγειον της Γρυπάρενας...'.⁶ Η λ. είναι το μσν. *κελλάριον* 'αποθήκη τροφίμων ή κρασιού' ('κελλάριον,...ένθα τους άρτους βάλλουσι και άλλο είτι φέρουν' Παϊσ.,Ιστ.Σινά 962, Επιτ.) < μτγν. ουσιαστικό *κελλάριον*, βλ. και λ. *κέλλα*. Πβ. *κελλάριν* 'εξοχικό αμπελόσπιτο με κρασιά' (Κάρπαθος),⁷ *κελλ^dάρι, κελλ^dαρικό* (Ρόδος).⁸

1.Αρφαράς 1978,50, Μαυρουδής 130, Μαστρογιάννης 64 2.Μαυρουδής 38 3.Τοποθεσία στο ύψωμα της Σπηλιανής, μέσα στο Ιπποτικό Κάστρο. Η λ. από το βενετ. *madinada* 'πρωϊνό' < ιταλ. *mattino* 'πρωϊ' < λατ. *matutinum* < *Matuta*, θεότητα του πρωϊνού, Μπαμπινιώτης, Λεξικό στη λ. 4.Μπαλαλάς 1965,224 5.Τσιρπανλής 2009,28 6.Τσιρπανλής, ό.π. 24, από προκοσύμφονο του 1857 7.Μηνάς, Λεξ.386 8.Παπαχρ. ΛΡΙ, 253

κέντημα του χοιρού, (το) 'η σφαγή του χοίρου με κέντημα',¹ το αποτέλεσμα του *κεντώ (II)* (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,139

κεντί(ν), (το) (I) ‘ο ακανθώδης θάμνος, το φρύγανο, η αφάνα’,¹ πληθ. *κεντιά,(τα)* που χρησιμοποιούνται για *φραμό* (βλ.λ.) ή για το καψάλισμα του χοίρου στα χοιροσφάγια, φρ. ‘*πάμε ν-να φέρομε γ-κεντιά που θά’χομε ν-τη δ-Δευτέρα χοιροσφάγια*’.² Από το ρ. *κεντώ / κεντίζω*. Πβ. *κιδί* ‘χαμηλός ακανθώδης θάμνος’ (Σύμη).³

1.Καραναστάσης 1987,141 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,230 3.Μιχαλαριά 2,47

κεντί(ν), (το) (II) ‘απόγευμα προς το βράδυ’,¹ φρ. ‘*έλα το κεντί στο σπίτι μ-μου που σε θέλω*’ | ‘απογευματινό φαγητό’,² φρ. ‘*ελάστε, πάμε γ-για κεντί*’. Από την τουρκ. λ. *ikindi* ‘δειλινό’. Πβ. *κενδί(ν)* ‘απόγευμα, δειλινό’ | ‘απογευματινό φαγητό’ (Κως),² *κενδί(ν)* ‘δειλινό’ (Ρόδος),³ *κινδί* ‘απόγευμα, βράδυ’ (Καστελλόριζο),⁴ *κιδί* ‘δειλινό’ (Σύμη).⁵

1.Πετρούτσου 1993,353 2.Σκανδαλ.Λεξ.342 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,254 4.Κομνηνός 122 5.Μιχαλαριά 2,47

κεντρολοώ ‘λέγεται για το κριθάρι που μόλις φυτρώνει’, φρ. ‘*κεντρολόησε ν-το κριθάρι*’¹ / ‘*κεντρολοημένο ν-ει*’.¹ Από *κεντροβολώ. Πβ. *κεντροολώ, κεντροολί-ντζω*, που λέγεται για τον ήλιο, γύρω στις 11:00’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,158 2.Μηνάς,Λεξ.386

κεντρούνι(ν), (το) ‘το κεντρί της μέλισσας, της σφήκας, του φαραόσκου’, φρ. ‘*έμπηξε μ-μου η σφήκα το κεντρούνι ν-της και πρήστηκε ν-το χέρι μ-μου*’, πληθ. *κεντρούνια,(τα)* και ‘τα αγκάθια του αχινού’.¹ Η λ. είναι το μσν. *κεντρούνι* (‘*σκορπίε, φθόνε δολερέ, με μύρια κεντρούνια*’ Γεωργηλ., Βελ. Λ 494, Επιτ.) < ουσιαστικό *κέντρον* + κατάλ. -*ούνι*. Πβ. *κενδρούνι, κενδρούι(ν)* ‘το κεντρί της μέλισσας, της σφήκας’ | ‘κεντρί κορμού θάμνου’ | ‘ζιζάνιο, πειραξίδης’ (Κως).²

1.Μαστρογιάννης 19 2.Σκανδαλ.Λεξ.342

κεντρώννω τη ν-ακισήρα ‘στρώνω την ελαφρόπετρα στη σκεπή του σπιτιού’,¹ *κεντρώννω* < αρχ. *κεντρόω, ακισήρα,(η)* < *κίσηρις,(η)*.

1.Καραναστάσης 1987,181

κεντώ (I) ‘δίνω ή παίρνω φωτιά’, φρ. ‘*αόψε θα πα’να κεντήσω το καμίνι*’¹ / ‘*εκέντησε ν-το φεγγάρι*’ (=φώτισε). Είναι το μσν. ρ. *κεντώ* ‘καίω’ (‘*σπίθα φωτιάς...δύνεται χώρες και χωριά και δάση να κεντήσει*’ Ερωτόκρ.Α’1582, Επιτ.), < αρχ. *κεντώ*,² ή < πθ. ιταλ. *accendo* ‘ανάβω’.³ Πβ. *κεντώ* ‘ανάβω’ | ‘καίω, είμαι ζεστός’ (Κως),⁴ *κεντώ* ‘δίνω ή παίρνω φωτιά’ (Κάρπαθος),⁵ *κεντώ* ‘βάζω φωτιά σε κλαδιά’ (Ρόδος).⁶

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982, 229 2.Επιτομή, λ. *κεντώ* (II) 3. Μηνάς, Λεξ. 387 λ. *κεντώ* 4.Σκανδαλ. Λεξ. 342 5. Μηνάς, Λεξ.386 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,254

κεντώ (II) ‘τρυτώ τον χοίρο στη σφασουργιά’¹ (βλ.λ.) | ‘κεντρίζω με αιχμηρό όργανο’ | ‘φτιάχνω κέντημα, στολίδια πάνω σε ύφασμα’, φρ. ‘*εκέντησε ν-ούλλα τα προικιά της μοναχή*’. Από αρχ. *κεντέω*. Πβ. *κεντώ* κ. | ‘κεντρίζω με αιχμηρό αντικείμενο’ (Κως),² *κεντώ* ‘κεντρίζω’ | ‘κάμνω κέντημα’ (Ρόδος),³ *κεντώ* κ. | ‘μολύνωμαι από ασθένεια’ (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,139 2.Σκανδαλ.Λεξ.342 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,254 4.Μηνάς,Λεξ.386

κενώννω¹ και *κινώννω*² ‘βγάζω το φαγητό από το τσουκάλι και το βάζω στο πιάτο’,

φρ. 'έκένωσα το φαΐ, ελάτε να φάτε 'α μη γ-κρυώσει' / 'μαμά, εκίνωσες το φαΐ;', παθ. μτχ. παρακειμ. κινωμένος, φρ. 'κινωμένο ν-ει ν-το φαΐ'. Από το μσν. ρ. κενώνω 'αδειάζω' | 'μεταφέρω από ένα δοχείο σε άλλο' | 'σερβίρω' ('έκένωσαν, ηφέρασιν τους μίσσους εμπροσθέν τους' Φλώρ.374, Επιτ.). Ο δεύτερος τ., κινώννω, με στένωση $e > i$. (< αρχ. κενόω). Πβ. κινώννω (Κάλυμνος),³ κενώννω (Κως),⁴ περικιονώννω, περικιονώννω το φαΐ (<περικενώνω) (Ρόδος),⁵ κινώννω (Κάρπαθος),⁶ τσενώννω (Αστυπάλαια).⁷

1.Πετρούτσου 1982,48 2.Κουρούνης 1982,419 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ. 343 5.Παπαχρ.ΛΡ1,488 6.Μηνάς,Λεξ.392 7.Καραναστάσης,Αστυπ.102

κερατόπιστος, (ο) επίθ. 'άνθρωπος αμφίβολης ηθικής', και με επιδοκιμασία, φρ. 'βρε το γ-κερατόπιστο!' Από *κερατάς+πιστός*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κερατσάτη, (η) (στην ποιμενική γλώσσα) 'η κατσικά που έχει κέρατα'.¹ Ουσιαστικό. θηλυκό του επιθέτου *κερατσάτος* 'κερασφόρος' < *κέρας, -ατος* + *κατάλ. -άτος*, με τσιτακισμό. Πβ. 'ιδ.'(Κως,² Κάρπαθος³), *κερατσούλλι*^d 'κερασφόρο, αίγα, πρόβατο' και ρ. *κερατσιάζουν* (τα ρίφια) 'κερατιάζουν, βγάζουν κέρατα' (Ρόδος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,137 2.Σκανδαλ.Λεξ.343 3.Μηνάς,Λεξ.387 4.Παπαχρ.ΛΡ1,256

κερατσούλλια, (τα) 'άγριο φυτό, του οποίου οι καρποί είναι μικροί στενοί λοβοί που τρώγονται'¹ και μοιάζουν με 'κερατάκια',

'μπορεί να μη γ-γυρέψετε λόβια και κερατσούλλια,
αμμ' όμως θα γυρέψετε νισύρικα βασούλλια'.²

Από *κέρατο*, υποκορ. *κερατούλι* > *κερατσούλλι*, με τσιτακισμό.

1.Πετρούτσου 1993,345 2.Μαντουδάκης, *Εδώ κι Εκεί στη Νίσυρο*, Αθήνα 1981

Κεργιακή, (η) η Κυριακή. Πβ. *Κεργακή, Τσεργατσή, Τσεργιατσή* (Κως).²

1.Καραναστάσης 1987,147 2.Σκανδαλ.Λεξ.344

κερεστές, (ο) 'υλικά οικοδομής' | 'ξύλεια', φρ. 'το γ-κερεστέ θ-θα το γ-γοράσω εγώ' | 'υλικά κατεδάφισης'.¹ Από τουρκ. *kereste* 'ξύλεια χρήσιμη προς οικοδόμηση'.

Πβ. 'ιδ.'(Κάλυμνος),² *κερεστές, κερεστελίκος* 'στιβαρός, δυνατός' (Κάρπαθος).³

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983,131, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.388

κερχαναζζής, (ο)¹ 'άτομο κακής πάστας, ανήθικος'. Από τουρκ. *kerhaneçi* 'θαμώνας των πορνείων'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κερώννω 'αλείφω με κερι',¹ φρ. 'κέρωσε το σπάχο', όπως γίνεται π.χ. στο τσαγκαρειό' | 'παίρνω το χρώμα του κεριού', φρ. 'εκέρωσε ν-αφ' το φ-φόβο ν-του!' Από τη λ. *κερίν*.

1.Καραναστάσης 1987,167, Μαυρουδής 130

κεσές, (ο) 'γυάλινο δοχείο σαν μια κούπα με σκέπασμα για το γλυκό', φρ. '...η νύφη εκέρνα με το δ-δίσκο γλυκά του κουταλλιού αφ' το γ-κεσέ...' ¹ | (για γιαούρτι) (Νικιά) 'δοχείο, κούπα από πορσελάνα', φρ. 'φέρε μου ένα γ-κεσέ γιαούρτι'.² | 'μικρό πήλινο δοχείο'.³ Από τουρκ. *kesse*. Πβ. *κεσές, (ο)* 'ποσότητα χρημάτων,

πορτοφόλι' (Κάρπαθος).⁴

1. Πετρούτσου 1993, 365 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 130 3. Τσιρπανλής 2009, 58 4. Μηνάς, Λεξ. 389

κετσεδ(γ)ιάζζω¹ 'ζαράνω, τσαλακώνω', φρ. 'κετσεδ(γ)ιασμένα 'ν' τα ρούχα'. Από τουρκ. *keçe*, βλ. λ. *κετσές*.

1. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

κετσές, (ο) 'τεμάχιο χοντρού τριγωνικού υφάσματος που ετοποθετείτο στο κεφάλι, μπροστά από το μαντήλι (τσεμπέρι), για να προστατεύει το πρόσωπο των γυναικών από τον ήλιο κατά τον θερισμό και το αλώνισμα',¹ φρ. 'βάλε το γ-κετσέ στη μ-μούρη σ-σου να μη σ-σε κάψει ο ήλιος'/

'στη μ-παρακόρη γ-κάμασι φ-φουστάνι ν-από τσίθι, κετσέδες για τη ν-εζοχή και χέρες με σιρίτι'.²

Βλ. και λ. *σαγιάς*. Από τουρκ. *keçe*. Πβ. *κετσές* 'χοντρό και πυκνό μάλλινο ύφασμα' (Κάρπαθος).³

1. Κοντοβερός 320 2. Μπαλαλάς 1981, 86 3. Μηνάς, Λεξ. 389

κεφάλαια, (τα) 'τα χωρίς τόκο χρηματικά ποσά'¹ στις δικαιοπραξίες παλαιότερα, 'να λάβη η Ειρήνη την έξω οικίαν εις Κλεφτή, ... κεφάλαια 579 γρόσια γερά'^{2, 3}

1. Τσιρπανλής 2009, 150 2. τα *γερά γρόσια* ήταν αυτά που ανταποκρίνονταν στην επίσημη υποδιαίρεση της χρυσής λίρας Τουρκίας [1λ.=100 γρ.] · τα γρόσια που ισοδυναμούσαν σε υπερτιμολογήσεις της λίρας ονομάζονταν, ανάλογα με την αντιστοιχία, *τρεχούμενα*, ή της *διατιμήσεως*, ή *τσουρούκικα* (σάπια), βλ. στου Τσιρπανλή ό.π. 40, σημ. 7 3. Από τη διαθήκη Ν. Κλούτζη (αρ. 91) Μαντράκι 1898, στου Τσιρπανλή 2009, 38

κεφαλαριά, (η) 'έτσι λένε τα κρέατα της κεφαλής του χοίρου, που είναι πρόχειρα σε κάθε γιορτή ή γλέντι'.¹ Πβ. *κεφαλαρέα, (η)* 'το δέρμα της κεφαλής του χοίρου' (Κάρπαθος),² *κεφαλαρζά, (η)* 'κεφάλι-κορυφή χοντρού βράχου' (Κάλυμνος),³ *κεφαλαριά, (η)* 'το εσωτερικό καπίστρι του ζώου, καμωμένο από σχοινί' (Ρόδος).⁴

1. Αρφαράς 1978, 36 2. Μηνάς, Λεξ. 389 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 256

κεφάλια, (τα) στην ποιμενική γλώσσα 'ζώα'. Τα ζώα στη Νίσυρο τα μετρούσαν σε κεφάλια, έλεγαν π.χ. δέκα κεφάλια κατσίκες, δυο κεφάλια βόδια.¹ Πβ. *κεφάλιν* 'άτομο' | 'το κεφάλαιο' (Κάρπαθος).²

1. Χαρτοφύλης 1984, 263 2. Μηνάς, Λεξ. 389

κεφαλιάτικο, (το) 'ο φόρος των σφαζόμενων ζώων που καταβαλλόταν στη Δημαρχία'.¹ Πβ. 'ίδ. (Ρόδος).²

1. Καραναστάσης 1987, 140 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 257

κεφαλόδεμα, (το)¹ 'μαντήλι ή ύφασμα με το οποίο οι γυναίκες περιδένουν το κεφάλι'. Έτσι και στον μsn. 'εφόριεν (ενν. ο βασιλεύς) άσπρην φορεσίαν και οζύ κεφαλόδεμα εις την κεφαλήν' Hagia Sophia ω 518, Επιτ. Πβ. *κεφαλόεμα* (Κάλυμνος),² *κεφαλόδεμα* (Κάρπαθος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Δράκος 1982, 120, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Κουκουλές ΒΒΠ 4, 370

κέφος, (ο) 'γνωστό θαλασσοπούλι', επιστημ. ονομασία *calonectris diomedea*.¹ Είναι ο *κέπφος* του Αριστοτέλη (π.τα ζώα Ιστ. 8, 14) και του Αριστοφάνη (Πλούτος 911-912 και Ειρ. 1067). Μεταφορικά σημαίνει τον ανόητο άνθρωπο, φρ. 'κακόμοιρε,

κέφος που'σαι!, πβ. *‘ου γαρ προσήκει την εμαυτού μοι πόλιν // ευεργετείν, ω κέφρε, καθ' όσον αν σθένω;*’ (και δεν πρέπει τάχα κι εγώ στην πόλη μου να κάμω καλό, βρε ανόητε, όσο μπόρεση έχω; Αριστοφ. Πλ.911-912). Πβ. και το αρχ. ρ. *κεπφώ* ‘έξαπατώ, παγιδεύω εύκολα κάποιον σαν κέφος’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως).²

1. Φραντζής 334 2. Σκανδαλ. Λεξ. 345

κήπουρας, (ο) ‘κήπουρός’.¹

1. Παπαδόπουλος 1909,90 και Καζαβής 188

κι(β)ούρι(ν), (το) ‘μνήμα’.¹

*‘κόρη μου, στο κιούρι σ-σου τρια δέντρια να νεμμύσου...’*²

Από μσν. *κιβούριον* (Πόλ. Τρωάδ. 7287, Επιτ. λ.) < μτγν. ουσιαστ. *κιβώριον* < λατ. *ciborium*. Πβ. *κιούριν* (Κάρπαθος,³ Κως⁴).

1. Κουρζής 331 2. Σακελλαρίδης Κ. 1965,174 3. Μηνάς, Λεξ. 392 4. Σκανδαλ. Λεξ. 346

κικλί(ν), (το)¹ ‘το λειρί του πετεινού’, φρ. *‘έχει ένα γ-κικλί ν-ο πετεινός μας μεγάλο γ-και κατακόκκινο’*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κιλαδώ ‘κελαηδώ’.¹ φρ. *‘εκιλάδησε ν-η καρδερίνα μου’*.¹ Και *κελαδώ*.² Από *κελαηδώ* (< *κελαδώ* < *κέλαδος*). Πβ. *κελαώ* (Κάρπαθος),³ *κιλαώ*, *κιλαδώ*, *κελαώ* (Κως),⁴ *κελαώ* (Κάλυμνος).⁵

1. Κουρούνης 1983,419 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Μηνάς, Λεξ. 385 4. Σκανδαλ. Λεξ. 345 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κιλό, (το) (τούρκικο) ‘μέτρο χωρητικότητας δημητριακών που ισοδυναμούσε με οκτώ καφίτζια, βάρους περίπου 16 χιλ. κριθάρι’.¹ φρ. *‘ερίζαμε μέσ’ στη γ-γη ν-τρία κιλά και πέντε καφίτζια κριθάρι’*.¹ Πβ. στην Κάλυμνο² *κιλό(ς)* ‘τούρκικο κιλό ή μόδι χωρητικότητας δυο τενεκέδων’, στη Ρόδο³ *κιλό(ν), (το)* ‘μέτρο χωρητικότητας των σιτηρών, τουρκ. *gile*, 23-24 οκάδες, υποδιαίρεται σε οκτώ καφίτζια’.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,197 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1,256

κιμπάρης, (ο)¹ επίθ. ‘υπερήφανος, λεβέντης, αυτός που έχει παράστημα’, φρ. *‘ο πάφρους μου ήτο λ-λεβέντης και κιμπάρης και το ν-ήξερε ν-ούλλο ν-το Μαντράκι’*.

Από τουρκ. *kibar* ‘ευγενής’. Πβ. *κιμπάρης* ‘νέος λεπτεπίλεπτος, που δεν αντέχει στη δουλειά’ (Ρόδος),² πβ. επίσης το οικωνύμιο στην Κω *Ζιπάρι, (το)*, που προήλθε από το *Κιμπάρης* (< τουρκ. *kibar*) > *Τσι(μ)πάρης* με τσιτακισμό > *Ζιπάρης* > *Ζιπάρι*.

1. Καζαβής 88 2. Παπαχρ. ΛΡ1,262

κιμπάρικο, (το) στην ποιμενική γλώσσα ‘το ζώο με την όμορφη και επιβλητική εμφάνιση’, φρ. *‘τίνος είν’ αυτό το κιμπάρικο β-βόδι;’*¹

*‘τα βόδια του κιμπάρικα κι’ αυτός χρυσό γ-κλωνάρι, το ζ-ζούλεψε ν-ο χάροντας και ήρτε ν-να το μ-πάρει’*²

Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *κιμπάρικος, (ο)* (< *κιμπάρης*, βλ. λ.).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,204 2. Καζαβής 88

κιμπί(ν), (το) ‘παράστημα’,

‘ο γέρος κι’ α ν-εγέρασε γ-κι’ έχασε ν-το κιμπί ν-του, έ ν-έχασε ν-τη δ-δόξα ν-του και τη ν-υπόλημή ν-του’.¹

Η λ. συνδέεται με το *κιμπάρης* (βλ.λ.) και το τουρκ. *kibar* ‘ευγενής’.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,84

κινώ ‘ξεκινώ, αρχίζω’, φρ. ‘*εγώ θα κινήσω να πω ένα μ-παραμύθι...*’¹ Είναι το μσν. *κινώ* ‘ιδ.’ (‘*επήρεν την παράξενον, εκίνησε τον δρόμον*’ Λίβ. Esc.3925 / ‘*οι Τούρκοι σαϊτιές και τουφεκιές κινούσι*’ Τζάνε,Κρ.πόλ.312, Επιτ.) < αρχ. *κινέω*. Πβ. *κινώ* κ. | ‘*ενεργούμαι με την επίδραση υπακτικού φαρμάκου*’ (Κάρπαθος),² *κινώ* ‘ξεκινώ, αρχίζω’ (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,99 2.Μηνάς,Λεξ.391 3.Παπαχρ.ΛΡ1,259

κιόλα(ς) και *κιόλις*¹ επίρρ. ‘*ήδη, τόσο σύντομα*’, φρ. ‘*ήρτες κιόλας;*’ | ‘*επίσης, ακόμη*’,² φρ. ‘*είπε μ-μου κιόλα πως θά’ρτει να σέ’βρει, να σου τα πει κι ο ίδιος*’. Από τη φρ. και *όλως*, *ήδη* από τον μσν. (‘*...για κείνο κιόλας όλοι μας εσμίξαμεν αντί-μι...*’ Φορτουν.[vīnc.] Ιντ.γ’1143, στου Κριαρά Λεξικό, στη λ.). Ο δεύτερος τύπος, *κιόλις*, κατά τα επιρρ. σε -*ις*, δεξ *μόλις*, *νωρίς* κ.τ.ό. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Ρόδος,³ Κάρπαθος⁴).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Παπαχρ. ΛΡ1,259 4.Μηνάς, Λεξ.392

κιούγκι(ν), (το) έτσι λένε τον *σούλουνα*¹ (βλ.λ.). Από τουρκ. *künk* ‘*πήλινος σωλήνας*’.

1.Στρίκης 338, Αρφαράς 1978,30

κιούμι(ν), (το) ‘*μακρόστενο κυλινδρικό δοχείο από λαμαρίνα που κατέληγε προς τα πάνω σε κλειστό λαιμό, που έκλεινε με καπάκι, για τη μεταφορά κυρίως γάλακτος και γενικά υγρών*’,¹ φρ. ‘*άρπα το κιούμι στο ν-νόμο να πάρεις το γάλα στο Κάστρο*’² | ‘*χάλκινο δοχείο (τσαγιέρα), που πάντα είχε μέσα κοχλαστό ή ζεστό νερό*’.³ Είναι το μεσν. *κουμνίν* ‘*μικρό πήλινο δοχείο, πιθαράκι*’ (‘*κουμνίν γεμάτον γροχία*’ Βουστρ. 108, Επιτ.). Η λ. από το ουσιαστ. *κούμνα* (< περσ. *khumna*).⁴ Πβ. στη Ρόδο⁵ *κούμνα(η)* ‘*λαγήνα με ανοιχτό στόμιο*’.

1.Χαρτοφύλης 1984,258, Κουρζής 302 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239 3.Κουμέντος 1987,72 4.Καραποτόσογλου, Κυπριακά έτυμα: Ετυμολογικά σε δημόδη ονόματα αγγείων και άλλα, *Κυπρ. Σπ.*,32-33 5.Παπαχριστοδούλου, *Τοπωνυμικό της Ρόδου*, Ρόδος 1996,346, Β’ έκδοση

κιούπφι(ν), (το) ‘*μεγάλο πήλινο δοχείο για κρασί ή λάδι*’, φρ. ‘*μουρέ, καθάρισε το κιούπφι ν-να βάλουμε ν-το λάδι*’. Από τουρκ. *küp* ‘*πίθος*’ | ‘*κύβος*’. Η λ. είναι κοινή στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

κισγιάσι(ν), (το) ‘*ο μπουφές του καφενείου*’,¹ φρ. ‘*εστάθημε ν-όρθιοι στο μ-πάγκο, στο κισγιάσι, και παραγγείλαμε ν-ένα μπουκάλλι ρ-ρετσίνα*’.² Και *τιτζιάσι, τετζιάσι* (βλ.λ.).

1.Χαρτοφύλης 2007,86, Κουρζής 302 2.Μαντρακιάτης 386

κισδίτζω¹ ‘*νευριάζω*’, φρ. ‘*εκίδισε ν-από το κακό ν-του και κούετέ το μ-πώς φωνάζει!*’ Από τουρκ. *kizdim* αόριστος του ρ. *kizmak* ‘*ερεθίζω, προκαλώ*’. Πβ. *κισδίτζω, κισδίτζω* ‘*νευριάζω*’ | ‘*πυρακτώνω*’ (Κως),² *κιτζίτζω* ‘*ζεσταίνομαι*’ | ‘*πυρώνω*’ (Κάλυμνος),³ *κιστίτζω* ‘*εξοργίζω κάποιον*’ | ‘*εξοργίζομαι*’ (Ρόδος),⁴ *κισιντίντζω* ‘*ερεθίζω, προκαλώ*’ (Κάρπαθος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.347 3.Σκανδαλ.Λεξ.

Καλ. 4.Παπαχρ.ΛΡΙ, 260 5.Μηνάς,Λεξ.392

κισηρέννιος, (ο) επίθ. ‘ο κατασκευασμένος από ακισήρα’, όπως τα κισηρέννια πριάτα, ή καπάκια διάφορων αγγείων που έκαμναν παλαιότερα οι Νισύριοι,
‘...κι αφού θα βάλουμε ν-εμπρός τα κισηρέννια πριάτα,
μιλώ κι’ εγώ φραντσέζζικα με τη γ-κυρά Σταμάτα’.¹

Και ακισηρέννιος, σικηρέννιος, ασικηρέννιος.² Από το αρχαίο ουσιαστικό *κίση-ρις,-ήρεως,(η)*. Πιθ. πρόκειται για δάνεια λ. άγνωστης προέλευσης (Π).

1.Ιω.Λογοθέτης 125 2.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

κισηροκρέμμαρα, (τα) ‘κρεμάρια λαξεμένα μέσα σε πέτρωμα ακισήρας’, που τέτοια βρίσκονται πολλά στην τοποθεσία Κοκκινόματος,
‘...γή τα κισηροκρέμμαρα τ’ απόρτωτα σπηλάδια,
τω γ-κουρκουτάβλω ν-τις φωλλιές μου βάφτισες παλάτια;’.¹

1.Ιω.Λογοθέτης 128

κίσσερη, (η) ‘ζιμπούλι, υάκινθος’,

‘ψηλή, λιγνή μου κίσσερη, δάφνη μου φουντωμένη, η
ν-νιότη μου στα χέργια σου είναι μ-παραδομένη’.¹

Πβ. *κίσσερας,(ο)* ‘το φυτό κίστος, κισαράκι’² | ‘κίστος ο κρητικός’³

1.Καζαβής 126 2.Λεξικό Π 3.Σταματάκος, Λεξικό της Ν.Ε. Γλώσσας στη λ.

κιτάπι(ν), (το) ‘κατάστιχο, βιβλίο’, φρ. ‘α δούμε μ-πρώτα είντα μ-που γράφουσι ν-τα κιτάπια’. Από τουρκ. *kitap* ‘βιβλίο (ιερό)’. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς, Λεξ.393

κιτί άκλ. ‘ίσα ίσα, πάτσι’,

‘να! λικουρίνου άντερα και βούρου μια κεφάλη,
κιτί σκυλλί ν-του Πορνικου¹, βοσκου κρυφό τσουκχάλι!’²

Από γαλλ. *quittes* στη φράση *nous sommes quittes* ‘είμαστε πάτσι, δεν χρωστάει τίποτε ο ένας στον άλλο’(Π). Πβ. το μsn. *κίτες* (άκλ.) ‘ελεύθερος, απαλλαγμένος από καταδίκη ή υποχρέωση’ (‘αντέχεται να ένι ελεύθερος, τό λέγεται κίτες, κατά το κείμενον’ Ασσίζ.384 / ‘ο Ρομπέρτ ένι κίτες απέ κείνη την κλεψίαν με το κείμενον’ αυτ.445) < προβ. *quite* (Επιτ. λ. *κίτες*).

1.Τοποθεσία στο Μαντράκι, Παπαχριστοδούλου 266 2.Ιω. Λογοθέτης 123

κιτρινιάρης, (ο)¹ επίθ. ‘ο κίτρινος στην όψη, χλομός, ωχρός’ | (μψ.) ‘κακός άνθρωπος’, φρ. ‘εκνήα μ-μας να μας δέρει ο κιτρινιάρης μέχρι τη ν-αμπατή, επειδή επήαμε στο χωράφι ν-του για παρολόγημα’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κίτσικας, (ο) και *ζιζιζικας* (βλ.λ.) ‘το ζιζίκι’.¹

‘α δ-δε λ-λαλήσει κίτσικας ‘έ ν-είναι γ-καλοκαίρι’² /

‘έτσι τα φέρου ν-οι καιροί κ’οι πομπεμένοι χρόνοι,
να κελαδεί ο κίτσικας, να κλαίει τ’ αηδόνη’ (παροιμ.)³

Από το αρχ. ουσιαστ. *τέτιξ*, αιτιατ. *τον τέτιγα-* ονομαστ. *ο τέτιγας > τσέτσιγας* με τσιτακισμό>*τάιτσικας* (Καστελλόριζο),⁴>*κίτσικας*. Πβ. *ζιζιζικας* (Κως),⁵ *βιτζίκας* (Σύμη),⁶ *σσίσιτσικας* (Κάρπαθος).⁷

1.Καρναστάσης 1987,128, Αρφαράς, Νίσυρος 81 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,289 3.Σα-

κελλαρίδης Κ. ό.π.143 4.Κομνηνός 115 5.Σκανδαλ. Λεξ.265 6.Καρανικόλας 188 7. Μάνεσης 137

κλαβανή, (η) βλ.λ. γκλαβανή.

κλάδος, (το) ‘κλάδεμα’, φρ. ‘*πάρ’το κλαευτήρι σ-σου κι έλα να πάμε στο κλάδος*’.¹ Μεταπλασμένος τύπος του κλάδος(ο) κατά τα τριτόκλιτα ουδέτερα σε -ος (θέ-ρος, μέρος). Πβ. κλάος,(το) (Καρδάμαινα Κω,² Ρόδος³).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,207 2.Σκανδαλ.Λεξ.349 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,263

κλαεύγω¹ κ. ‘κλαδεύω’, φρ. ‘*εκλαέψαμε ν-τα δέντρα στο Μακρύ γ-Κομμάτι*’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κλαευτήρι(ν), (το) ‘μικρό καμπυλωτό μαχαίριδιο που εχρησιμοποιείτο για το κλάδεμα, τον εμβολιασμό των δέντρων κ.λπ.’,¹ κλαευτούρι(ν) (Νικιά), φρ. ‘*πάρ’το κλαευτούρι σ-σου και έλα να πάμε στο κλάδος*’.² Πβ. κλαευτήρι, κλαϊφήρι (Κως),³ κλαϊφήρι, κλαφήρι, κλαχτήρι (Ρόδος).⁴

1.Κοντοβερός 320 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,207 3.Σκανδαλ.Λεξ.348 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,262

κλαόσυρμα, (το)¹ ‘η ενέργεια και η πράξη του κλαοσύρνω (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,176

κλαοσύρνω¹ και κλαοσέρνω² ‘κλαδοσύρω, αποσπώ από το δέντρο κλάδους’ | (μτφ.) για κλοπή, ‘*εκλαόσυρε ν-τ’ αμπενόφυλλα*’. Πβ. κλαοσύρνω ‘αποσπώ βίαια τα κλαδιά’ (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Κουρζής 312 3.Μηνάς,Λεξ.39

κλειαρ(γ)ιά,(η)¹ κ. ‘η κλειδαριά’, φρ. ‘*εχάλασε ν-η κλειαργιά του σπιτιού*’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κλειδί(ν), (το) κοινό | ‘παραδοσιακό κλειδί με τρύπα στον άξονα, που με τη χρήση ενός μεταλλικού πήρου και πυρίτιδας προκαλεί μεγάλο κρότο’.¹ Πβ. κλειί ‘αυτοσχέδιο εκκρηκτικό κατασκευάσμα των παιδιών για το Πάσχα’ (Κάλυμνος),² κλειίν κοινό | ‘η είσοδος του νερού στο αυλάκι’ | ‘ένα από τα εγκάρσια ξύλα του αργαλειού’ | (μτφ.) ‘κλειδίωση’ | ‘λουλούδι υπαίθρου’ (Κάρπαθος).³

1.Μαυρουδής 131 2.Δράκος 1984,131 3.Μηνάς,Λεξ.395

κλείτσι κλείτσι¹ στην παιδική γλώσσα ‘κλείτσι κλείτσι η πόρτα’= κλειδωμένη.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κλειώννω κ. ‘κλειδώνω’,

‘*κλειώννω, αμπαρόννω, πάλε ο κλέφτης μέσα μπαίννει*’ (αίνιγμα).¹

Πβ. κλειίννω (Κάλυμνος).²

1.Καζαβής 174 2.Δράκος 1983,132, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κλεφταρίζω¹ ‘κλέφτω’, φρ. ‘*έμαθε μ-πγιο ν-να κλεφταρίζζει αφ’ τα νιάτα του!*’ Από κλέφτης, μγθ. κλεφταράς / κλέφταρος > κλεφταρίζω, κατά τα ρ. σε -ίζω. Και επίθ. κλεφταρίνος, κλεφτρίνος, κλεφτρόνι.¹ Πβ. κλεφταρίν ‘μικρό παιδί που κλέβει’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.396

κλέφτρια, (η) κ. ‘αυτή που κλέβει’¹ | στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά που ξεκόβει από το κοπάδι και πηγαίνει για ζημιά’.² Πβ. κλέφτρια,(η) ‘κρύπτη του σπιτιού’ (Κάρπαθος).³

- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Καραναστάσης 1987,140 3.Μηνάς, Λεξ. 396
- κληματούρα, (η)** ‘μεγάλος βλαστός αμπελιού’.¹ Η λ. είναι μεγεθ. τύπος του (κλήμα>) κλημάτι(ον) + κατάλ. -ούρα > κληματούρα. Πβ. στο νισύριο ιδίωμα κουτσούρι-κουτσούρα, Αηνούρι-Αηνούρα τοπωνύμιο,² στη Ρόδο³ κληματοσύρα,(η) ‘μεγάλο κλήμα’, στην Κάρπαθο⁴ κληματοσύρα,(η) ‘ο κορμός με τις ρίζες του κλήματος’.
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο(χειρόγρ.) 2.Παπαχριστοδούλου 245 3.Παπαχρ. ΛΡΙ. 264 4.Μηνάς, Λεξ.396
- κληματσίδα, (η)** ‘κληματόβεργα’ | ‘αναρριχόμενη κληματαριά’,¹ φρ. ‘σ’ εδράδες πού’χε μ-πάνω τους μπλεμένη γ-κληματσίδα’.² Η λ. είναι μσν., κληματίς, κληματσίδα (‘έβαλαν [ενν. εις την φλόγα] περισσά ξύλα και κληματσίδες’ Συναδ., Χρον.27, Κριαράς,Λεξ.). Πβ. κλημασί(δ)α ‘κληματόβεργα’, κληματοσύρα ‘η ρίζα του κλήματος’ (Κως).³
- 1.Μαυρουδής 131 2.Μαυρουδής 32 3.Σκανδαλ.Λεξ.349
- κλιάμα, (το)** ‘το κλάμα’, φρ. ‘έκουσα κλιάματα τω μ-παιδιώ’.¹ Πβ. τους μσν. τ. κλαύμα, κλάημα, κλάμα(ν), κλιάμα, επίσης κλιάμα (Κως,¹ Ρόδος²).
- 1.Σκανδαλ.Λεξ.350 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,265
- κλιαμένος, (ο)**¹ επίθ. ‘κλαμένος’, φρ. ‘κλιαμένος ήρτε ν-αφ’ το σκολείο!’ Πβ. και κλιάμα (βλ.λ.).
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κλιθαρέννιος, (ο)**¹ και κλιθαρίτικος,¹ επίθ. ‘ο κατασκευασμένος από κριθάρι’, κλιθαρέννιο / κλιθαρίτικο ψωμί. Βλ.λ. κλιθάρι.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κλιθάρι(ν), (το)**¹ το κ. κριθάρι, με ανομοιοτική τροπή ρ-ρ > λ-ρ, δεξ και περιστέρι-πελιστέρι, ραντουρίζω-λαντουρίζω, μάραθρο-μάλαθρο κ.τ.ό. στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κλουζζής, (ο)** πληθ. κλουζζήδες ‘έτσι ονομάζονται αυτοί που κυνηγούν τους κλέφτες’ στο ομώνυμο παιχνίδι.¹ Στα Νικιά κολτζής (βλ.λ.). Η λ. πιθ. < ρουμ. cluser, από όπου το μσν. κλουτσάρης ‘διαχειριστής’ | ‘τίτλος αξιωματούχου στις παραδουνάβιες ηγεμονίες’ (Σταυριν. Εισαγ. 26, Επιτ.), δεξ και τουρκ. kullukcu ‘χωροφύλακας’. Πβ. στην Κάρπαθο² κουλουζής ‘αγροφύλακας’ | ‘υπάλληλος της τουρκικής διοίκησης που μετρούσε σε κιλά τα σιτηρά, προτού αρθεί ο νόμος της δεκάτης’.
- 1.Πετρούτσου 1982,48 2.Μηνάς,Λεξ.422
- κλουθώ** βλ.λ. ακλουθώ.
- κλούμπισμα, (το)** (Νικιά)¹ ‘έτσι λέγανε τα διάφορα ακροβατικά παιχνίδια που παίζανε στ’ αλώνια, πάνω στα άχυρα, πιθ. επειδή έμοιαζε σαν να κολυμβούσαν στα άχυρα’ | ‘κολύμβι’, φρ. ‘πάμε στο κλούμπισμα’. Πβ. κλούμπημα, κλούμπισμα ‘κολύμβι’ (Κάλυμνος).²
- 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,145 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κλούμπος, (το) ‘η κολύμβηση’,¹ φρ. ‘σε λ-λίο γ-καιρό θ-θα ’ρκέψει το κλούμπος’. Από αρχ.-μσν. *κόλυμβος, (ο)* ‘κολύμπι’ (‘τινές των εξ ημών κολύμβω διελθόντες...’ Βίος Αλ.4338, στου Κριαρά, Λεξ.) > *κλύμβος* > *κλούμπος, (ο)* ή *κλουμπώ* (βλ.λ.) > *κλούμπος*, δεξ *κλαδέυω-κλάδος* ‘κλάδεμα’. Πβ. *κλούμβος, (το)* (Κως,² Κάλυμνος³).

1.Καραναστάσης 1987,151 2.Σκανδαλ.Λεξ.351 3.Δράκος 1982,121, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

κλουμπώ ‘κολυμβώ’,¹ φρ. ‘επήγαμε στους Χοχλάκους και κλουμπήσαμε’ / ‘οπού’μαθα το ν-να κλουμπά, κοντεύγει να με πνίξει’ (παροιμ.)² / ‘γοργόνες λυγερόκορμες οι κόρες που κλουμπούσα, γ-κ’ εκρυφοκουβεντιάζζασι για τις αγάπες που ’χα(ν)’³.

Από *κολυμβώ* > *κλουμπώ* > *κουλουμπώ* > *κλουμπώ*. Πβ. *κουλουμπώ*, *κλουμπώ* (Κως),⁴ *κουλουμπώ* (Ρόδος),⁵ *κλουμπώ* (Κάλυμνος).⁶

1.Κουρζής 302 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,188 3.Μαυρουδής 13 4.Σκανδαλ.Λεξ.351 5. Παπαχρ.ΛΡ1,286 6.Δράκος 1982,121, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κλουπί(ν), (το) ‘γκιώνης, κουκουβάγια’, επιστημ. ονομασία *otus scops*.¹ Είναι ο *σκόψ* των αρχαίων, ‘*σкови μικρότερός εστι γλαυκός, και επί μολυβδοφανεί τω χρώματι υπολευκα στίγματα έχει. Δύοτε από των οφρύων παρ’ εκάτερον κρόταφον αναφέρει πτερά*’²: *σкови*, γενική *σковиός* (< αττ. *σκόπτω*) κυρίως σημαίνει πουλί εμπαικτικό, σκωπτικό, επειδή μιμείται το κελάδημα άλλων πουλιών, *σкови* > υποκορ. *σκόπτιον* με επένθεση -λ-, > *κλώπιον*, με σίγηση αρχικού σ-, > *κλουπί(ον)*, με κόφωση και πτώση τόνου, πθ. αναλογικά προς τη λ. *πουλί*. Πβ. στην Κύπρο *θουπίν*, το αρχαίο *θωπειόν* ‘*όρνέον εστι νυκτερινόν*’,³ *ασκλούπιν*, *σκλουπί* (Κως),⁴ *ασκλούπα* (Λέρος),⁵ *κλόπα, (η)* (Κάρπαθος),⁶ *ασκλούπρι* ‘άντρας με πολύ ψιλά κομμένα μαλλιά’ | ‘είδος πουλιού που κράζει σαν τον γκιώνη’ (Κάλυμνος).⁷

1.Φραντζής 335 2.Αθήναιος, Δειπνοσοφ.391Β 3.Κρεκούκας, Ετυμολογικά 66 4.Σκανδαλ. Λεξ.110, 685 5.Γεωργίου 52 6.Μηνάς, Λεξ.397 7.Δράκος 1982,84, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κλωθογυρίζω¹ ‘στριφογυρίζω, γυρίζω γύρω γύρω από κάτι, περιφέρομαι’, φρ. ‘ε-τσή κλωθογυρίζει σύλλη ν-τη ν-ημέρα στα καφενεία’. Και ουσιαστικό *κλωθογύρισμα*. Από *κλώθω*+ *γυρίζω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κλώθω το κοινό, ‘πλέκω με τις βελόνες’,¹ φρ. ‘κλώθει φανέλλα ν-του πατέρα της’ | ‘περιτυλίγω τον καπνό με το τσιγαρόχαρτο, κάνω τσιγάρο’ (Νικιά),² φρ. ‘κλώσε μου ένα τσιγάρο’. Πβ. *κλώθω* ‘πλάθω φανταστικά πρόσωπα και γεγονότα και τα παρουσιάζω ως πραγματικά’ (Κάλυμνος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σακελλαρίδης Γ.1987,190 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

κλωσσόπουλλο, (το) ‘ο νεοσσός της κλώσσας.’

κλωσσού, (η) και *κλωσσαριά, (η)*¹ ‘η κλώσσα, η όρνιθα που επωάζει τα αβγά της ή που έχει νεοσσούς’ | (μτφ.) ‘η αρχηγική γυναίκα, που τις μαζεύει όλες γύρω της’.¹ Από *κλώσσουσα, αμάρτυρη μετοχή του μτγν. ρ. *κλώσσω* ‘κακαρίζω σαν όρνιθα όταν επωάζει’, λ. ηχομιμητική, πβ. το ρ. *κλώζω*, όπως το λατ. *glocio*, για ήχο που κάμνουν οι κολιοί, και *κρώζω* για τους κοράκους (L-S).

N.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κλωσσώ¹ (για όρνιθες και γενικά για πουλιά) ‘επωάζω’, φρ. ‘*η όριθα κλωσσά*’. Από το μτγν. *κλώσσω* (βλ.λ. *κλωσσού*), λ. μιμηλή. Πβ. *κλωσσίζω* (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κνιάζζω βλ.λ. *ακνιάζζω*.

κόβγω το κοινό ‘κόβω, κόπτω’,¹ φρ. ‘*κόβγει το μαχαίρι*’ | ‘φεύγω, τρέχω’, φρ. ‘*η κόρη ’έ ν-έκοψε, εκάτσα γ-κ’ ετρώα μ-μαζζί*’² | στη φράση ‘*κόβγω το μ-μύλο*’ = κτυπώ την κάτω πέτρα του χερόμυλου με το κοπίδι, για να σχηματιστούν εσοχές και εξοχές’.³ | (για φαγητό) ως απρόσ. *κόβγει* ‘αλλοιώνεται’, φρ. ‘*έκοψε ν-τ’αβγολέμονο*’. Ο ιδιωματικός τ. ήδη από τον μσν. (‘*ήκοβγε μέσες και μεριά, κορμιά από πάνω ως κάτω*’ Ερωτόκρ.Δ’1057, Επιτ.) < *κόπτω*. Πβ. *κόβγω* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),⁴ *κόβγω* (Κάρπαθος),⁵ *κόβζω, -γιω* (Ρόδος).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,70 2.Σακελλαρίδης Κ. ό.π.91 3.Καραναστάσης 1987,161 4. Δράκος 1983,133, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς,Λεξ.398 6.Παπαχρ.ΛΡ1,266

κοβιός, (ο) / *κωβιός* ‘πετρόψαρο των ρηχών νερών, που προτιμά ως δόλωμα το κρέας’,¹

‘...κοβιούς με κρέας δόλωμα ψαρεύγαμε στις λάντες’.²

Πρόκειται για δάνεια λέξη μεσογειακής προέλευσης, πβ. τους λατ. τύπους *cobius, gobius, cobio, gobio* (Π). Πβ. *κωβζός / κοβζός* ή *κόφτης* (Κάλυμνος).³

1.Μαυρουδής 131 2.Μαυρουδής 15 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κόζζαλα, (τα) ‘παιδικό ομαδικό παιχνίδι’,¹

‘*πάφρα δε μ-παίζζον ν-ή κουτσό, προζζύμι και αμπάρες, ούτε καντούννια, κόζζαλα, πεντόβολα, κουμπάρες*’.²

Η λ. πιθ. από τουρκ. *koz* ‘κάρυο’.

1.Πετρούτσου 1982,35 2.Σακελλαρίδης Μ.2007,379

κοιλίοδουλος, (ο)¹ κ. ‘ο φαγάς, ο δούλος της κοιλιάς, λαίμαργος’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοιλκάρικο, (το) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘το ζώο με μεγάλη κοιλιά’, κυρίως βόδι, φρ. ‘*ένα μ-μαύρο γ-κοιλκάρικο β-βόδι*’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *κοιλκάρικος* (< *κοιλιάρικος* < *κοιλιά*).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,204

κοιλλιοπονώ (για έγκυες γυναίκες) ‘κατέχομαι από ωδίνες τοκετού’.¹ Η λ. ήδη μσν. (‘*τον έβλεπεν ωσάν να τον ήθελεν κοιλοπονήσειν ατή της*’ Ροδινός 209, Επιτ.).

Από *κοιλιά+πονώ*.

1.Καραναστάσης 1987,183

κοιλλιούρης, (ο)¹ και *κοιλλιάρης* ‘αυτός που έχει μεγάλη κοιλιά, ο χοντρός’, πβ. και το μσν. *κοιλιάρης*, ‘χοντρός και κοιλιάρης’ Ερμον.Δ236, Επιτ. Από ουσιαστ. *κοιλιά+κατάλ. -ούρης /-άρης*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοιτάζζω και *κοιτάσσω* (για πουλιά) ‘κουρνιάζω’,¹ φρ. ‘*εκοιτάσα ν-οι όριθες*’ / ‘*τ’ Αη Νικήτα κοιτάσε, τ’ Αη Γιωργιού ζεκοίτασε*’.² Από το αρχ. ρ. *κοιτάζω* (< *κοίτη, (η)* ‘κλίνη’) ‘βάζω κάποιον στο κρεβάτι, κατακλίνω κάποιον’ | ‘κλείω ζώα στη

μάντρα, μαντρώνω', και μσν. *κοιτάζω* με την ίδια σημασία, *'την νύχταν πάσα ζον κάπου κοιτάζει'* Κυπρ. ερωτ.78, Επιτ., και ο Ησύχιος *'κοιτάσαι· κατακοιμήσαι'*. Πβ. *κοιτάζζω* 'ιδ.' (Κως),³ *κοιτώ, κοιτάζω, κοίτα-κοίτα* φωνάζουν τις όρνιθες να μπουν στο κοτέτσι (Ρόδος),⁴ *κοιτάντζω* (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,153 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,20 3.Σκανδαλ.Λεξ.352 4.Παπαχρ. ΛΡ1,267 5.Μηνάς, Λεξ.400

κοίτη, (η) 'ο ορνιθώνας'¹ | 'κοντός κλάδος ανηρτημένος από τη στέγη με δυο σχοινιά, πάνω στον οποίο *'κοιτάσσουν ν-οι όρνιθες'*² /

'και παίρει με η παλλιόγρια και πάμε σ-σ' ένα σπίτι,

*σπού 'το μ-πγιο χειρότθερο αφ' τω μ-πουλλιό ν-τη γ-κοίτη'*³

/ *'...πάρε τις όρνιθες από τη γ-κοίτη, δώκε μου τες να τις πάω στη ν-αλεπού'*.⁴ Η λ. ήδη μσν. 'φωλιά ζώου' ('εις τα δασιά τα δένδρα που κοίτην γαρ την είχασι τα ζα και κατοικούσαν' Θησ.ΙΑ'21, Επιτ.). Από αρχαίο ουσιαστικό *κοίτη,(η)* 'κατάκλιση, ύπνος' ('εν υμέας εδέξατο τραπέζην και κοίτη', Ηρόδ.). Πβ. *κοίτη* επιφών. για τις κότες που πρέπει να πάνε να κουρνιασουν (Κάρπαθος),⁵ *κοίτα κοίτα* 'ιδ.' (Ρόδος).⁶

1.Αρφαράς 1978,43 2.Καραναστάσης 1987,152-153 3.Κουρούνης 1987,395 4. Σακελλαρίδης Κ. 1991,56 5.Μηνάς,Λεξ.401 6.Παπαχρ.ΛΡ1,267

κόκχα, (η) 'η τσάκιση του παντελονιού', φρ. *'σιδέρωσε το παντελόνη μ-μου και κάμε μου κόκχα'* | 'εγκοπή πάνω σε ξύλο, που χρησίμευε σαν σημάδι'¹ | στην ποιμενική γλώσσα 'η τομή στο δεξί αφτί της κατσίκας, μια εντομή στα πλάγια του αφτιού'² | 'χάραγμα, αμυχή',

'μπερβέρη, το ξυράφι σ-σου να μη σ-σου πάρει βόρτα

πάνω στη διαμαντόπετρα και θα σου κάμει κόκχα'

| 'κατακόρυφες γραμμές με κιμωλία στην πρόσοψη της παραστιάς, για να θυμάται ο καφεζής το μέγεθος του χρέους των πελατών του',⁴

'το χρέος σα ν-επλήθαινε γ-και μαεδγιά 'ε ν-είχες,

ο καφεζής που σμίετο, έβρισκε ν-αφορμές,

και για μαζούλλια έδινε μ-παραγγελιές καμπόσες,

για να μπαλλώσει ανάγκες του, να σβήσει λ-λίες κόκχες'.⁵

Από ιταλ. *cocca* (< παλαιοευρωπ. *kukka*,Κριαράς, Λεξικό στη λ. Ο Maidhof 24 το ανάγει στο ελληνικό *ακωκή,(η)*.⁶ Πβ. *κόκχα* 'σχισμή, εγκοπή' | (μτφ.) 'μνησικακία' (Κάλυμνος),⁷ *κόκκα,(η)* (Κως,⁸ Ρόδος⁹).

1.Χαρτοφύλης 1984,263 2.Καραναστάσης 1987,138 3.Καζαβής 136 4.Μαυρουδής 131 5.Μαυρουδής 44 6.Μηνάς, Λεξ. 401 7.Δράκος 1983,133, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 8.Σκανδαλ. Λεξ.352 9. Παπαχρ.ΛΡ1,268

κοκχάλα, (η) 'κρανίο γαιδάρου, που περιέφεραν οι καμουζέλοι τις Απόκριες, προσαρμωμένο σε ξύλινο κοντάρι, με τρόπο ώστε με το τράβηγμα ενός λουριού να ανοιγοκλείνει το στόμα και να τρομάζει τα παιδιά'.¹ Ο Γιάννης Χαρτοφύλης θυμάται το τετράστιχο του 'Παλιού Νισύριου' (Μιχ. Παρθεσιάδη):

'θυμούμαι αλήθεια τα παλλιά , τα παιδικά μου χρόνια,

το φ-φόβο τη ν-τρομάρα μ-μου που μου 'τριζα ν-τα δόντια,

σα ν-έβλεπα σ' ένα ρ-ραβδί στημένη τη γ-κεφάλα,
του γάδαρου τη γ-κεφαλή που λέασι γ-κοκχάλα'.²

Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,³ Κως⁴).

1-2.Χαρτοφύλης,2007,131 3.Δράκος1984,131,Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ. 352

κοκχαλίτζω 'μασώ κάτι σκληρό',¹ φρ. 'κοκχάλισε κάνα γ-κουσουμάδι ν-να σε περάσει η πείνα'/

'είναι ν-αφράτα, ξινωπά αυτή ν-τη ν-εποχή,
και να τα κοκχαλίτζομε μας έρεσε μ-πολλό'.²

Από κοκαλίτζω.

1.Χαρτοφύλης 2007,153 2.Πετρούτσου 1993,360 που αναφέρεται στα αμυγδαλάκια

κοκχάρι(ν), (το)¹ 'μικρός βολβός κρεμμυδιού (μελάτθι) που χρησιμεύει ως σπόρος για την καλλιέργειά του'. Από κόκκος + υποκορ. κατάλ. -άρι(ον).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κοκχινάδι(ν), (το) 'καλλυντικό που προσδίδει κόκκινο χρώμα' | 'ασθένεια του σιταριού, από την οποία κοκκινίζει το φυτό'.¹ Πβ. κοκκινάδι 'ασθένεια των σιτηρών που τα προσβάλλει την άνοιξη και κοκκινίζει το στέλεχος τους από κόκκινη σκόνη' (Κως).²

1.Καραναστάσης 1987,158 2.Σκανδαλ.Λεξ.353

κόκκινη, (η) στην ποιμενική γλώσσα 'η κατσικά που ονομάστηκε έτσι από το τρίχωμά της'¹ | (Νικιά) 'η οστρακιά, η ερυθρά, συνήθως παιδική ασθένεια'.²

1.Καραναστάσης 1987,136 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,155

κοκχινογούλλια, (τα)¹ 'παντζάρια', κοινή ονομασία του φυτού τεύτλο το ερυθρόφυλλο. Από κόκκινο+γούλι 'βλαστάρι'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κοκχινομάλλης, (ο)¹ 'αυτός που έχει ξανθά μαλλιά', θηλ. κοκχινομάλλα.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κοκχινομάουλη, (η) στην ποιμενική γλώσσα 'η μαύρη κατσικά με μάγουλα κόκκινα'.¹ Θηλυκό του επιθέτου κοκχινομάουλος. Πβ. κοκχινομάουλομ πράττο(ν) (Ρόδος),² κοκχινομούτσουνη (Κως).³

1.Καραναστάσης 1987,137 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,269 3.Σκανδαλ.Λεξ.353

κοκχινοπάρδαλη, (η) 'η κατσικά που έχει κόκκινο τρίχωμα και λευκές κηλίδες'.¹

Θηλυκό του επιθέτου κοκχινοπάρδαλος.

1.Καραναστάσης 1987,137

κοκχινόγελλια, (η) στην ποιμενική ορολογία 'η μαύρη κατσικά με κόκκινες λουρίδες στο πρόσωπο'.¹ Από κόκκινη+γελλιά (< γελλιός < αρχ. επίθ. χελιδόνιος 'που έχει χρώμα του χελιδονιού'). Πβ. στη Νίσυρο ασπρόγελλια,(η) 'η μαύρη με άσπρες λωρίδες στο πρόσωπο κατσικά'.²

1-2.Καραναστάσης 1987,137

κοκχύλι(ν), (το)¹ κοινό. Από το αρχ. ουσιαστικό κογχύλη,(η) (< κόγχος+ κατάλ. -ύλη, πβ. ακκ-ύλη, κανθ-ύλη) κατά το σχήμα θηλ. -η > ουδέτ. -ι, όπως η καλύβη-το καλύβι, η γογγύλη-το γογγύλι κ.τ.ό.

1.Καραναστάσης 1987,132

κολάι(ν), (το)¹ ‘ευκολία’ | ‘τρόπος’ | ‘οικονομική δυνατότητα’, φρ. *‘έννοια σου, ‘α κόμω θέλει το κολάι μ-μου να δανειστώ’ / ‘μη ν-ανησυχείς, θα γενεί κολάι’ / ‘κολάι ν-είναι;’* (=εύκολο είναι;). Από τουρκ. *kolay* ‘εύκολος’, και *kolaylık* ‘ευκολία’, ρ. *kolaylamek* ‘διευκολύνω’.

1.Κουρζής 302

κολαντρίζζω¹ ‘κουμαντάρω, χειρίζομαι επιδέξια’, φρ. *‘κολάντρισε το παιδί ν-να μη γ-κλαίει, καλόπιασέ το’ / ‘έ ν-ημπορώ να σε κολαντρίσω, γιέ μου, κάμε ό,τι καταλαβαίνεις!’*, και ουσιαστ. *κολάντρισμα,(το)* από τον αόρ. *kulandim* του τουρκ. ρ. *kullanmak*. Πβ. ‘ιδ.’(Κως),² *κολαντίζω* ‘χρησιμοποιώ’ (Ρόδος),³ *κολαδρίτζω* (Σύμη).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.), Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.354 3.Τσοπανάκης 1983,171 4.Μιχαλαριά 2,54

κολαουζζιέρης, (ο)¹ ‘σύμβουλος’,φρ. *‘γιάντα παίρεις το λ-λό, έ σ-σε βόλαμε γ-κολαουζζιέρη!’* Από *κολαουζζος* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κολαούζζο, (ο)¹ ‘οδηγός, αποδεικτικό στοιχείο’, φρ. *‘το πράμα φαίνεται, ‘έ θ-θέλομε γ-κολαούζζο’*. Από τουρκ. *kilavuz* ‘οδηγός’. Πβ. *κουλαούντζος* ‘οδηγός’ και ρ. *κουλαουντζέγω* ‘συνοδεύω ως προστάτης’ (Κάρπαθος),² *κολαούζος* ‘το λεπτό σχοινί που κρατά ο κολαουζζιέρης από το πλοίο, με το οποίο οδηγεί, συνεννοείται με τον δύτε που είναι κάτω στον πυθμένα’ (Κάλυμνος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 420 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

κόλλα, (η) κ., ‘χαρτί’,

‘έ ν-είχες κόλλα για γραφή, κοντύλι γ-γή μελάni.

*να κάμεις τη ν-αναφορά ν-να γράψεις φτο μ-που θέλεις;’*¹

Η λ. ήδη μsn. (*‘έγραψεν ο καντζιλιέρης μίαν κόλλαν χαρτίν’* Βουστρ.252, Επιτ.) < ιταλ. *colla*.

1.Καζαβής 15

κολλητικός, (ο)¹ επίθ. ‘μεταδοτικός’, ‘γειτονικό γ-κολλητικό’ (παροιμ.). Είναι το αρχ.-μsn. επίθ. *κολλητικός* ‘ιδ.’(*‘ην κολλητικόν σα ψώρα να κεντήσει’* Γεωργηλ., Θαν.331, Επιτ.)

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κολλητσίδα, (η)¹ ονομασία άγριου φυτού που βγάζει στάχυ και κολλάει εύκολα στα ρούχα, πιθανώς το φυτό ξάνθιον το χοιράδιον | (μτφ.) ‘ενοχλητικός άνθρωπος’, φρ. *‘κολλητσίδα εγίνηκε ν-αυτοσδά, όπου πάω κλουθά μου!’* Πβ. *κολλήτσίδα* (Ρόδος),² *κολληθρία, κολλητρία* (Κάρπαθος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡΙ, 271 3.Μηνάς Λεξ.403

κολλιούμαι¹ ‘πέφτω, σωριάζομαι κάτω’, και *κολλούμαι*², φρ. *‘εκολλήστηκε γ-κάτω αφ’ το γ-γάδαρο’*. Από το μsn. ρ. *κυλιώ* (μτβ.) ‘κυλιέμαι’ (*‘κυλιώ και πέφτω κάτω’* Ερωτοπ.402 / (μέσ.) ‘κυλιέμαι κάτω’ (*‘τον βλέπετε στην γην οπού κυλείται’*

Αιτωλ. Βοηβ. 381, Επιτ. λ. *κυλίω*) < αρχ. *κυλίω*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κόλλυα, (τα) ‘κόλλυβα’,¹ πληθ. του *κόλλυο, (το)* < *κόλλυβον* ‘νεκρινή προσφορά από βρασμένο σιτάρι και άλλα υλικά’, ήδη μσν. (‘δεν υπάς εις μνημόσυνα να φας... εκ του νεκρού τα κόλλυβα’ Πουλολ. Α24, Επιτ.). Από αρχ. *κόλλυβος, (ο)* ‘μικρό βάρος χρυσού’ | ‘νόμισμα μικρής αξίας’. Ο παράλληλος τ. *κόλλυβον* στον πληθ. έχει τη σημασία ‘μικρές στρογγυλές πίτες’, πιθαν. λόγω του σχήματός τους, ενώ μτφ. σημαίνει το βρασμένο σιτάρι που προσφέρουν στα μνημόσυνα, ή επειδή αντικατέστησαν τα νομίσματα που έδιναν στον κόσμο στα μνημόσυνα, με βρασμένο σιτάρι που πήρε το ίδιο όνομα.² Πβ. τη ρωσική λ. *kolivo* ‘ιδ.’, που είναι δάνεια από την ελληνική, και το ανθρωπωνύμιο *Κόλλυβας* (Νίσυρος), αλλού *Κόλλυβάς, Κολλυβίσκος*.

1. Καραναστάσης 1987, 148 2. Ανδριώτης, Λεξικό.

κολοβάμβα, (τα)¹ έτσι λένε τα *Νικολοβάμβα* ‘το χρονικό διάστημα ανάμεσα στην εορτή της Αγίας Βαρβάρας (4/12) και του Αγίου Νικολάου (6/12), με πτώση αρχικής συλλαβής.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κολοβαρώ ‘εμποδίζομαι’ | ‘μένω πίσω’¹ | ‘καθυστερώ επίτηδες’², φρ. ‘*κάμνε γλήορα και μη ν-το κολοβαράς κι άλλο*’.

1. Παπαδόπουλος 1984, 285 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κολόμπα, (η) ‘το βαθύτερο μέρος της στέρνας’ | ‘ο πάτος της βιστέρνας’.¹ Η ονομασία πιθαν. επειδή σχηματίζεται στον πάτο της στέρνας μικρό κοίλωμα. Από *κόλυμπος, (ο)* (αρχ.) ‘λουτρό’ | (μσν.) ‘δεξαμενή’. Πβ. το κ. *κολόμπα, (η)* ‘μεγάλος λάκκος με λιμνάζοντα νερά’. Στα Νικιά ονομάζεται *μολί, (το)* (βλ. λ.) και στον Εμπορειό *θρυ, (το)*² (βλ. λ.).

1, 2. Στρίκης 339

κολτζής, (ο) (Νικιά) ‘τούρκος τελωνοφύλακας’ εκείνης της εποχής.¹ Από τουρκ. *kolcu* ‘φύλακας’. Στο Μαντράκι *κλουτζής, (ο)* (βλ. λ.). Πβ. στην Κάρπαθο² και Κάλυμνο³ *kol-καϊκι(ν)* ‘περιπολικό σκάφος που καταδίωκε τους λαθρέμπορους’ (< *kol* ‘περίπολος’ + *kaçak* ‘καϊκι’).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1987, 187 2. Μηνάς, Λεξ. 403 3. Δράκος 1983, 134

κομάσι(ν), (το)¹ και *κουμάσι*² (βλ. λ.) ‘ρετάλι από ύφασμα’ | ‘χαρακτηρισμός ανθρώπου κακής ποιότητας’, φρ. ‘*ζέρεις τι κουμάσι ν-ει ν-αυτός*’; Από τουρκ. *kuymas* ‘ύφασμα’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κόμιζα, (η) ναυτικός όρος ‘το μέρος όπου κάθεται ο τιμονιέρης’.¹ Στην Κάλυμνο² ‘χώρος στην πλήρη της βάρκας, από όπου ο καπετάνιος, κρατώντας το γυαλί, ανιχνεύει το βυθό για σφουγγάρια’. Πιθ. από το αρχ. ρ. *κομάω* ‘φροντίζω’ > *κομίζω* ‘οδηγώ’, παρεκτεταμένο με κατάλ. -*ίζω* (πβ. *γέμω-γεμίζω*) - *κόμιζα, (η)* ‘καθοδήγηση, φροντίδα’.

1. Καραναστάσης 1987, 135 2. Δράκος 1983, 134, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κομμάτι(ν) χωρίς άρθρο (επίρρ.) ‘λίγη ποσότητα, λίγος χρόνος’, φρ. ‘*κάτσε κομμάτι ν-να σε δούμε*’ | ως ουσιαστικό, ‘μικρή καλλιεργημένη έκταση, μικρό χωράφι’, και πολλά *κομμάτια* απάρτιζαν το *χωράφι*. Ωστόσο, ενίοτε μια *τάβλα* (βλ.λ.) θεωρείται και *κομμάτι*, ή μια *τάβλα* και ένα κομμάτι εξισώνονται με ένα χωράφι,¹

‘*γράφω και στο Παλλίοκαστρο ανάμισι γ-κομμάτι, πού’χει μέσα μια ν-αγγελιά κι ένα ν-αστοιβουδάκι*’.²

Πβ. και τοπωνύμιο *Κομμάτι,(το)* (Μαντράκι). Από αρχ. ουσιαστ. *κομμάτιον* (< *κόμμα, κόμματος* + κατάλ. -ιον). Πβ. *κομμάτι* ‘σε λίγο χρόνο’ | ‘μικρό τεμάχιο’ (Κως),³ *κομματσούλλι* (Κάρπαθος),⁴ *κομμάτι* ‘κάπως, λίγο’ | ‘επιθυμία, επίδειξη’ (Κάλυμνος),⁵ *κομμάτι* ‘λουρίδα γης σε επίπεδη έκταση’ (Χάλκη).⁶

1.Τσιρπανλής 2009,27 2.Πετρούτσου 1982,45 3.Σκανδαλ.Λεξ.356 4.Μηνάς,Ιδ. Καρπ. 130 5.Δράκος 1982, 122, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ., *Το τοπωνυμικό της Χάλκης*, Αθήνα 1982,64

κομματσούλλι(ν), (το)¹ ‘μικρό κομμάτι, κομματάκι’, φρ. ‘*είχα μέσ’ στ’ ανάεμα ν-ένα γ-κομματσούλλι ψωμί γ-και μ’ αυτοδδά έφα το μεσημέρι*’. Από *κομμάτι* + υποκορ. *κατάλ. -ούλι*, με τσιτακισμό.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κομ(μ)ός, (ο)¹ (I) ‘κομοδίνο’, φρ. ‘*πάνω στο γ-κομμό έχω το βιβλίο μ-μου, φέρε μού το*’ | ‘έπιπλο ρουχισμού με πολλά οριζόντια συρτάρια’.² Από γενουατ. *como* (< γαλλ. *commode*), πβ. *κομμός* ‘κασέλα’(Κάρπαθος)³ | στην ποιμενική γλώσσα ‘το τμήμα οροφής του σπηλαίου που εξέχει’.⁴ Από το ρ. *κόπτω*. Πβ. *κομμός* ‘σύνολο των χωραφιών’ (Κάρπαθος).⁵

1.Αρφαράς 1978,46 2.Τσιρπανλής 2009,151 3.Μηνάς,Λεξ.405 4.Καραναστάσης 1987, 129 5.Μηνάς,Λεξ.ό.π.

κομμός, (ο)¹ (II) ‘συμπαγές κομμάτι κρημνού-οξού’, φρ. ‘*εξεκόλλησε ν-ολόκληρος κομμός κι έφρεσε μ-μέσ’ στο δρόμο*’. Είναι το μsn. *κομμός,(ο)* ‘κόψιμο’ (‘*εποίησε πονηρά και κομμός εις τους βραχίονας αυτού*’ Σπανός D823, Επιτ.), από *κόπτω*, πβ. αρχ. *κομμός* < *κόπτω* ‘χτυπώ’.

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κομουζζής, (ο) ‘αργυροχόος’.¹ Από τουρκ. *gümüz* ‘ασήμι’.

1.Τσιρπανλής 2009,40

κομπάτος, (ο) επίθ. ‘με κόμπους, με ρόζους’,

‘*...στελιάρι σ-σας χρειάζεταιται, πρινίτικο, κομπάτο.*’¹

Από *κόμπος*+*κατάλ. -άτος*.

1.Ιω.Λογοθέτης 133

κομπόστο, (το)¹ το κ. ουσιαστ. *κομπόστα,(η)* < λατ. *composta* (< λατ. *compositum* ‘σύνθετο’, του ρ. *compono* ‘συνθέτω’).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κονάκι(ν), (το) ‘κατάλυμα, κατοικία’. Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας λεγόταν έτσι η κατοικία του Οθωμανού αξιωματούχου, το διοικητήριο, φρ. ‘*εκεία στο Τρουλλί, στη ν-Τάβλα ν-του Γιαλού, υπήρχε ν-ένα σπίτι μ-που είχα ν-οι Τούρκοι κονάκι*’.¹ Από τουρκ. *konak* ‘κατάλυμα’. Πβ. αλλού *κοναζής* ‘ο προϊστάμενος

κονακιού' (< *konakçi*) και *κονεύω* 'καταλύω, διανυκτερεύω' (< ρ. *konmak*).

1.Κουμέντος 1987,72

κονοστάσι(ν), (το) 'το εικονοστάσι'.¹

1.Καραναστάσης 1987,159

κονσόλα, (η) 'ξύλινη ή πέτρινη προεξοχή για στήριξη διακοσμητικών ή άλλων στοιχείων', '...μιάν κονσόλα με ένα καθρέπτην μεγάλον...'¹ Από γαλλ. *console*, πιθ. < μσν. γαλλ. *consolateur* 'γλυπτό που στηρίζει γείσο' < λατ. *consolator*) (Π).

1.Από προικοσύμφωνο του 1927 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009,59

κονταρίδα, (η) 'ο κοντός, ο ιστός της σημαίας',¹ φρ. 'έσπασε ν-αφ' το ν-αέρα η κονταρίδα της σημαίας'. Πβ. το μσν. *κονταρία* με τη σημασία 'κονταριά, χτύπημα με κοντάρι' ('δυο κονταριές και μαχαιριές στα μάτια του' Σπανός Α357). Πβ. *κονδαρίδα* 'κονταρίδες λένε τις ξύλινες λωρίδες που είναι καρφωμένες στα δοκάρια του ταβλάδου, πάνω στις οποίες απλώνουν τα υφαντά του σπιτιού'(Κως),² *κονταρία* 'μεγάλο κοντάρι για τις ελιές και άλλους καρπούς (Ρόδος),³ *κονδαρίδα* 'πανύψηλη γυναίκα σαν κοντάρι'(Σύμη),⁴ *κονταρία* 'ξύλο του κράτθου, για να κρεμούνται φορέματα και φορεσιές μελών της οικογένειας'(Κάλυμνος),⁵ *κονδαρία* 'μεγάλο κοντάρι'(Κάρπαθος),⁶ *κονταρζά* 'ιδ.' (Αστυπάλαια).⁷

1.Καραναστάσης 1987,162 2.Σκανδαλ.Λεξ.356 3.Παπαχρ.ΛΡ1,273 4.Μιχαλαριά 2,56 5. Δράκος 1982,122, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.406 7.Καραναστάσης,Αστυπ.79

κονταριδόξυλο, (το) 'κοντός'.¹ Πβ. *κονταρόξυλο* 'κλάδος που το μήκος του είναι μεταξύ του μήκους ξύλου και κονταριού' | 'κρεμάστρα' (Κάρπαθος),² *κονταρόξυλο* 'κοντάρι ξύλινο ή το χρονικό διάστημα το οποίο διανύει ο ήλιος σε μιαν ώρα' (Ανατ.Κρήτη).³

1.Καραναστάσης 1987,162 2.Μηνάς,Λεξ.407 3.Πάγκαλος 2,469

κοντεύω¹ κ. *κοντεύω* 'πλησιάζω', φρ. 'κοντεύεις να τελειώσεις;' | 'εμποδίζω', φρ. 'κόντεψε τις κασίδες να μη ν-έμπον μ-μέσα στο χωράφι'. Για τη δεύτερη σημασία πβ. τη μεσαιωνική φράση 'κοντεύονται τα γόνατά (μου)' Χούμνου, Κοσμογ.134 = δεν μπορώ (εμποδίζομαι) να περπατήσω. Από *κοντός* + *κατάλ.*

εύω. Πβ. *κονδοστέβγκω* 'πλησιάζω'(Κως).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.356

κοντίδ(γ)ια, (τα) 'τα κοντά των μαλλιών του λιναριού',

'ορθώνονται οι τρίχες του στη ρ-ράχη ν-του σα φ-φίδγια, σα ν-της λουάρας τα καρφιά που βγάλλου ν-τα κοντίδγια'.¹

Από *κοντίδι (< *κοντός*+ υποκορ. *κατάλ.* -*ίδι*).

1.Λογοθέτης 136, για το γάτη

κοντοβαρώ¹ 'καθυστερώ', φρ. 'το κοντοβαρώ ώσπου νά'ρτει η ώρα' / 'κάμνε γλήορα, μη ν-το κοντοβαράς'. Από *κοντο-*, που αναφέρεται σε μικρή χρονική διάρκεια, + *βαρώ*, δες το κ. *κοντοπεριμένω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοντοβόρτι(ν), (το)¹ 'μικρή βόλτα', φρ. 'πάμε γ-κάνα γ-κοντοβόρτι μέχρι το Μιραμάρι ν-να ξεσκάσομε'. Βλ. λ. *βόρτος*, *βορταζζέρω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοντοπατώ¹ συνώνυμο του *κοντοστέκομαι* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κοντοπίθαρος, (ο)¹ επίθ. ‘ο κοντός και χοντρός άνθρωπος’, φρ. ‘*μια κοντοπίθαρη γεναίκα ν-ει*’. Από *κοντ(ο)-+πιθάρι*, πβ. το συνώνυμο *κοντοπίθαμος*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοντοστέκομαι¹ κ. ‘σταματώ για λίγο, ενώ βαδίζω, περιμένοντας’, φρ. ‘*εκοντοστάθηκε γ-κι*’ *ελίμενε ν-νά’ρτει*. Πβ. και στον μσν. ‘*εκοντοστάθην ώστι να πλερώσει*’ Μαχ.406, Επιτ. Πβ. *κοντοστένομαι* ‘στέκομαι λίγο’ (Ρόδος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κοντοστέλλι(ν), (το)¹ ‘ο κοντός της αξίνας’. Πβ. *κοντοστέλλιν* ‘κοντό στελιάρι’ (Κάρπαθος),² *κοντόστελλο* ‘κοντό και στρογγυλεμένο ραβδί’ (Κάλυμνος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.409 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κοντοχώραφο, (το) (Νικιά) ‘το χωράφι που βρίσκεται κοντά στο χωριό’, αντίθ. *μακροχώραφο*, φρ. ‘*φήσ’ τα βόδγια σ’ ένα γ-κοντοχώραφο*’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,195

κοντρολάρης, (ο)¹ ‘αυτός που ελέγχει κάτι’. Από *κοντρολέρω* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοντρολάρισμα, (το)¹ ‘έλεγχος’, το αποτέλεσμα του *κοντρολέρω* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοντρολέρω¹ και *κουντρολάρω*¹ ‘ελέγχω’, φρ. ‘*είναι ν-έξυπνος και κοντρολέρει καλά τη δ-δουλειά ν-του*’. Από το γαλλ. *contrôle* ‘έλεγχος’ + κατάλ. *-έρω /-άρω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοντρόλο, (το)¹ ‘ο έλεγχος’, από γαλλ. *contrôle* ‘ίδ.’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κοντροστέρω¹, *κοντροστάρω*,² *κουντροστέρω*,³ *κοντοστέρω*⁴ ‘ανταγωνίζομαι, αντιμάχομαι, εναντιώνομαι’, φρ. ‘*έλα να κοντροστάρωμε στο τρέξιμο*’. Η λ. ήδη στον μσν. (‘*ο Χάρος με τον άνθρωπο στέκουν και κοντραστάρου*’ Αλφ.11, Επιτ.). Από ιταλ. *contrastare* (< λατ. *contra* ‘αντικρύ, αντίθετα’ + *sto, stare* ‘έχω σταθεί’). Πβ. *κουντρεστάρω* (Κάλυμνος),⁵ *κουνδρεστέρω* (Καρδάμαινα Κω),⁶ *κοντραστέρω* (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής302 2.Κουμέντος1990,283 3.Κουρούνης1982,422 4.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 5.Δράκος 1983,139 6.Σκανδαλ.Λεξ.372 7.Μηνάς,Λεξ.409

κόνυζα, (η) (I) ‘ζιζάνιο που φυτρώνει κυρίως στο Λακκί, του οποίου τα φύλλα έχουν μια κολλητική ουσία’.¹ Είναι η *κόνυζα η άρρη*⁴ του Θεόφραστου (π. φυτ.Ιστ. 6,26), και η *βαρύοσμος κόνυζα* του Διοσκορίδη (Περί ύλ. Ιατρ.3,121), επιστημ. *Inula graveolens*, του γένους ίνουλα. Πβ. *ακονυζά* ‘θάμνος σε χρήση για το σκούπισμα του φούρνου’(Κάλυμνος),² *ακονυζιά* (Κως),³ (*α*)*κόνυζα* (Χάλκη),⁴ *κόνυντζα*, *ακόνυντζα*, *ακόνυτσα* (Κάρπαθος),⁵ *μαρακόνυζα* (Λέρος).⁶

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,211 2.Δράκος 1983,77, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.51 4.Τσοπανάκης 1949, 103 5.Μηνάς,Λεξ.410 6.Κρεκούκας, Λέρος,66-67

κόνυζα, (η) (II) ‘αρρώστια του λαϊμού της όρνιθας που την κάμνει να βγάξει φωνή βραχιασμένη’.¹ Από αρχ. *κόρυζα,(η)*, ‘*κόρυζα...περί κεφαλήν πάθος*’ (ΗΣύχ.),

πβ. και το αρχαίο ρ. *κορυζάω* (-ώ) ‘πάσχω από ρινικό κατάρρου’. Πβ. *κόρυντζα* (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 415

κοπάνα, (η) ‘η συνήθεια να βγαίνουμε απ’ το λιμάνι με μελτέμι, κι εκεί στο γύρισμα κατά το πέλαγος να γίνεται ρεζίλι η βάρκα μας, που δυο φορές τουλάχιστο τθυμούμαι πως ετούμπανε και μας επήρεν από κάτω’¹ ‘κι ότα ν-ετούμπανε μια βάρκα στη γ-κοπάνα κι εβρέθημε στη θ-θάλασσα γ-κάμποσα πιτσιρίκια, ‘έ ν-ημπορώ να τθυμηθώ α ν-ήτα ν-η Μπουμπουλλίνα που ναύγησε γιά του Δημήτρη τ’ Αννουλιού η Φελλούκα.’² Επειδή η κοπάνα γινόταν με βάρκα, σύμφωνα με τις παραπάνω πληροφορίες, πιθανώς να πρόκειται για τη μσν. λ. *κόπανο*, (το) ‘είδος βάρκας’ (Αχέλ. 1655, Επιτ.) ή *κόπανος*, (ο) ‘είδος βάρκας’ (Σουμμ., Ρεμπελ. 179) ή < βενετ. *corano*, που έγινε *κοπάνα*, (η) αναλογικά προς το *βάρκα*, (η). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα. Βλ. και λ. *κοπάνισμα*.

1. Μαυρουδής 131 2. Μαυρουδής 15

κοπανάκια, (τα) (Νικιά) ‘έτσι λέγανε τα φλουριά και το ελαφρό κέντημα του κεφαλόδεσμου της *τσιμπίδας*, δηλαδή του κίτρινου ολομέταξου μαντηλιού της κεφαλής’.¹ Είναι το κ. ουσιαστ. *κοπανάκι*, (το) (< *κοπάνα* ή < *κόπανος* + υποκορ. κατάλ. -άκι) ‘συσκευή στην οποία γίνεται, με τα αδράχτια της, το πλέξιμο της δαντέλας’ | (συνεκδ.) ‘η δαντέλα που πλέκεται από αυτή τη συσκευή’.

1. Παπαμανώλη 104

κοπάνισμα, (το) κ. ‘κονιοποίηση σε γουδί’ | ‘το ανεβοκατέβασμα της βάρκας, όταν υπάρχει μεγάλος κυματισμός’.¹

1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

κοπαννιά, (η)¹ ‘κάποια στιγμή, λίγο ακόμη’, φρ. ‘επέρασε μνια κοπαννιά κι είδε μ-μας κι έφνε μ-πάλε’ | ‘φορά’, φρ. ‘μια κοπαννιά ακόμα και τελειώνομε’ / ‘μια κοπαννιά λέει της...’ Πβ. και στον μεσαίωνα *κοπανιά* ‘φορά’ (‘ήπια και δυο τρεις κοπανιές’ Φουρτου. Β’ 283) < *κόπανον* + κατάλ. -ιά.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κοπάνοι, (οι) ‘χόρτο με υπόγειο βλαστό που μοιάζει σαν ραπάνι και τα φύλλα του έχουν σχήμα του κόπανου που χτυπούν τα ρούχα’.¹ Πβ. στην Κάρπαθο² *κοπανούλιν*, (το) ‘ονομασία βρώσιμου φυτού με φύλλα που μοιάζουν με κοπανούλλια’.

1. Καραναστάσης 1987, 142, Πετρούτσου 1993, 351 2. Μηνάς, Λεξ. 411

κόπανος, (ο)¹ κ. ‘το όργανο, συνήθως ξύλινο, με το οποίο κοπανίζομε’ | (μτφ.) ‘άνθρωπος ανόητος’, φρ. ‘άτε βρε κόπανε!’ / ‘αυτός είναι μ-μεγάλος κόπανος!’ Από *κόπανον*, (το) (< *κοπή* + επίθημα -αν-ον), με αλλαγή γένους.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κοπέλλι(ν), (το) ‘δουλευτής’¹ | ‘υπηρετής, βοηθός’,² φρ. ‘έστειλε ν-το γ-γιο ν-του στη γ-Καρδάμαινα γ-κ’ έβαλέ ν-το γ-κοπέλλι στον Νικολιού’. Η λ. ήδη στη μσν. δημόδη γραμματεία (‘εγίνη δούλος ολωνών και καθενός κοπέλι’ Θησ. Δ’ 22 / ‘...ο μάστορας... να ανοίξει το εργαστήριο... να εβγούσιν τα κοπέλια’ Μορεζίν, Κλίνη Σολομ. 408, Επιτ.). Από ουσιαστικό *κοπέλα* + κατάλ. -ι. Πβ. ‘ίδ.’ (Κωσ),³ *κοπέλλι*⁴ ‘ο φύλακας της αλωνόμαντρας και των κήπων’⁴ | ‘ο νέος’ ειρωνικά⁵ (Ρό-

δος), *κοπέλι* (Αστυπάλαια),⁶ *κοπέλλι* ‘ο δύτες με ειδική συμφωνία’ | ‘παιδί μικρής ηλικίας’ (Κάλυμνος),⁷ *κοπέλλι* ‘ο δόκιμος δύτες σφουγγαριών’ (Σύμη).⁸

1.Καραναστάσης 1978,171 2.Κουρζής 302 3.Σκανδαλ.Λεξ.358 4.Παπαχρ.ΛΑΡ,29 5.Παπαχρ. ΛΡ1,276 6.Καραναστάσης, Αστυπ.80 7.Δράκος 1982,123, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 8.Μιχαλαριά 2,58

κόπια, (τα)¹ ‘οι κόποι’, φρ. ‘*άδικα ’ν’τα κόπια μου!*’ / ‘*ο Θεός να δει τα κόπια σου!*’ Πβ. ‘*ιδ.* (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.411

κοπίδι(ν), (το)¹ ‘σμίλη με την οποία λαξεύουν ελαφρά τις πέτρες του χερόμυλου, για να αλέθεται καλά το σιτάρι ή το κριθάρι’. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάρπαθος),² ρ. *κοπι-δγιαζζώ*, ουσιαστ. *κοπίδγισμα* (Κως).³

1.Καραναστάσης 1987,161 2.Μηνάς,Λεξ.411 3.Σκανδαλ.Λεξ.359

κοράκι(ν), (το) ‘κοριτσάκι’,

‘*κοιμήσου, το κοράκι μ-μου, που να το δω μεγάλη,*

στη μ-μέση μέσ’στη ν-εγκλησικά με νυφικό στεφάνι!’¹

Πβ. *κορούλλα,(η), κορουλλάκιν* (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,119 2.Μηνάς,Λεξ.415

κορακιάζζω¹ ‘στεγνώνω από τη δίψα, διψώ υπερβολικά’, φρ. ‘*από τη μ-πολλή γ-κάμα εκορακιάσαμε σήμερα!*’. Η λ. από τουρκ. *kurak* ‘στεγνός, ξηρός’,² ή < *κορυζιάζω*, με επίδραση του *κόρακας*³ (< *κόρυζα,(η)* ‘ρινικός κατάρρους, κρυολόγημα’, ‘*κορύζης μεν την ρίνα, λήμης δε τους οφθαλμούς μεστόν όντα!*’ Λουκιανός).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.412 λ. *κορακιάντζω* 3.Παπαχρ.ΛΡ1,277

κορασάνι(ν), (το)¹ κ. ‘κονίαμα τοιχοδομικό από τριμμένο κεραμίδι και άμμο, αμμοκονίαμα’, ‘*οι παλλιοί εχτίζζασι ν-τα σπίτια τω μ-με κορασάνι!*’, πβ. ‘*τη χάλικι καταμίζαντες, την αμμοκονιάν!*’ (Στράβων 5,4,6) | ‘είδος γλυκίσματος’.² Από τουρκ. *horasan / hurasani* ‘*ιδ.*’ Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάρπαθος),³ *κουρασάνι* (Καστελλόριζο).⁴

1-2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.413 4.Κομνηνός.

κοραστάρι(ν), (το) ‘πριόνι με μεγάλα δόντια που χρησιμοποιούν για μεγάλα ξύλα στη μαραγκοσύνη’.¹

1.Καραναστάσης 1987,171

κορδέλλα, (η) , *κορντέλλα* (Νικιά) κοινή ονομασία της ταινίας των εντέρων. Όταν κάποιος έτρωγε πολύ φαγητό του έλεγαν περιπαιχτικά ‘*κακόμοιρε, κορντέλλα ν-έχεις κι ’έχ-χορταίνεις!*’¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,155

κορδή, (η) κ. ‘χορδή’, και *κόρδα,(η)*, πληθ. *κόρδες*, φρ. ‘*εκόπησα ν-οι κόρδες του βιολλιού!*’ | ‘είδος θαλασσινού οργανισμού που τον έτρωγαν ωμό, με τις ίνες του να μοιάζουν με χορδές προσκολλημένες μόνιμα σε βράχους’,¹

‘*κωβγιούς με κρέας δόλωμα ψαρεύγαμε στις λάντες,*

και παρακεί εβγάλλαμε κόρδες και καντηλαύρες!’²

Από ιταλ. *corda* (< λατ. *chorda* < *χορδή*).

1.Μαυρουδής 131 2.Μαυρουδής 15

κορδίτζω ‘τεντώνω’, φρ. ‘έκατσε στη μ-πεζζούλα γ-κ’ εκόρδισε ν-τα πόδια του’ | ‘στήνομαι’,

‘ας έρτου ν-να κορδίσουσι ν-εμπρός στου Λιου τη μ-πόρτα,
κι εγώ τω ν-τά ’χω έτοιμα αλάτσωτα τα χόρτα’¹

|‘πέφτω ξερός, προσποιούμενος τον λιπόθυμο’,² φρ. ‘...κορδίτζασι γ-καταμεσής του Ποταμού κι εκάμνα μ-πως λυθίζζα’² | ‘πειράζω κάποιον’,³ φρ. ‘εκόρδισά το γ-κ’εφάναζζε’ | ‘φιτιλιάζω, υποκινώ κάποιον’ | ‘κορδίτζω τις χορδές μουσικού οργάνου’, φρ. ‘εκόρδισε γ-καλά το βγιολλί ν-του και έρκεψε ν-να παίζζει’. Μέσ. κορδίτζομαι ‘κορδώνομαι, κάμνω πως είμαι σπουδαίος’, φρ. ‘μη μ-μου κορδίτζε-σαι εμένα, γιατί ξέρω πγοιος είσαι!’ Πβ. κορδίτζω, κορντιτζω, κορτιτζω (Κως),⁴ κορδώννω ‘φουσκώνω, αλαζονεύομαι’ (Ρόδος),⁵ κορδίζω ‘καυχιέμαι, είμαι προκλητικός’ (Κάλυμνος).⁶

1.Κουρούνης 1987,396 2.Μαυρουδής 70,132 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ. Λεξ.360 5.Παπαχρ.ΛΡ1,278 6.Δράκος 1982,123, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

κορνιτζίζω, κορντιτζίζω (Νικιά) ‘κοσκινίζω’, φρ. ‘κορντινισέ το καλά το κριθάρι ν-να φύου ν-τα χόματα’.¹ Από κόρδινος (βλ.λ.) αναλογικά προς το συνώνυμό του κοσκινίζω.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,207

κόρδινος, (ο) ‘είδος κόσκινου με πλεκτό ψάθινο ή σπάγγινο πάτο, που είχε τετράγωνες τρύπες μεγαλύτερες από αυτές του κόσκινου’.¹ Από το επίθ. χόρδινος ‘από χορδή’. Στα Νικιά κόρντινος.² Πβ. στη Ρόδο³ κόρδινος, και κορδίνας ‘ο κατασκευαστής ή πωλητής κόρδινων’, και οικογενειακό όνομα Κορδίνας.

1.Χαρτοφύλης 1984,247, Καραναστάσης 1987,159 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,130 3.Παπαχρ. ΛΡ1,278

κορδόνι(ν), (το) κ. | ‘το ρουκάνι που χρησιμοποιούν οι μαραγκοί για τα ζζαμλίκια, δηλ. τα πλαίσια των παραθύρων στα οποία εφαρμόζουν τα τζάμια’.¹ Η λ. είναι αντιδάνεια, από ιταλ. *cordone* (< λατ. *chorda* < ελλην. *χορδή*).

1.Καραναστάσης 1987,172

κορκόδειλος, (ο)¹ το κ. *κροκόδειλος*, με αντιμετάθεση, πβ. *κορκός* (< *κρόκος*).

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κορκός, (ο) ‘ο κρόκος του αβγού’,¹ φρ. ‘το αβγό είναι δίκορκο’. Από αρχ. *κρόκος*, με αντιμετάθεση φθόγγων και πτώση τόνου κατά το *αβγό*, αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. δάνειο που συνδέεται με σημιτική λέξη, πβ. εβρ. *karkom*, ακκαδ. *kurkanu*.

1.Κουρούνης 1982,447

κόρνο, (το) ‘κέρατο’, συνήθως βοδιού.¹ φρ. ‘εκυνήα ν-το ν-η αελλιά και το ν-εκουτούλα μ-με τα κόρνα της’. Από ιταλ. *cornio*, λατ. *cornu*. Πβ. *κόρνο*, *κόρνιο* (Κως),² *κόρνιο* ‘κέρατο’ | (μτφ.) ‘απειθαρχος’ (Κάλυμνος).³

1.Παπαδόπουλος 1984,284 2.Σκανδαλ.Λεξ.361 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κορσέ ‘σταυροβελονιά, ή πλεκτό με βελόνα’, φρ. ‘τραπεζζομάνηλα κορσέ’ / ‘μαζελλάργια κορσέ’,¹ και υποκοριστικό *κορσεδάκι* ‘βελονάκι’ στα κεντήματα της

Νισύρου.² Από γαλ. *crochet*.

1.Τσιρπανλής 2009,75 2.Αρφαράς 1984,46,49,85-87 και Τσιρπανλής ό.π.

κορφάδι(ν), (το), πληθ. *κορφάδ(γ)ια,(τα)* ‘ξύλινα δοκάρια που βαστάζουν το βάρος της επίπεδης στέγης του παραδοσιακού νισύρικού σπιτιού’.¹ Από *κορυφή - κορυφάδιον > κορυφάδι > κορφάδι*, με συγκοπή. Πβ. *κορφαίν* (Κως,² Ρόδος³).

1.Αρφαράς, Νίσυρος 27 2.Σκανδαλ.Λεξ. 361 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,279

κορφές, (οι) ‘τα βλαστάρια του αρακά’ | ‘τα βλαστάρια της κολοκυθιάς’¹,

‘εδώ του Νύμφιου πέρδικες και του Γβαλλιού σμαρίδες,

λουκάνικα του χοίρου μας, κορφές και λαχανίδες’.²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μπαλαλάς,1981,73

κορφολόω ‘κόβω τις κορφές, τα άκρα από ένα φυτό’ | ‘κόβω τα άκρα των φυτών που ανθούν’,

‘μία κόρη έκοβγε ν-αθούς, κι αθούς εκορφολόα’.¹

Η λ. είναι ήδη μσν. ‘συλλέγω’ | (μτφ.) ‘επιλέγω’ (‘θέλωμε τον εξετάσει [ενν. τον λόγον]...και θέλωμεν κορυφολογήσει ό,τι μας θέλει έσται επιτήδειον’ Πηγιά, Χρυσοπ., 127, Επιτ.). Από ουσιαστ. *κορυφή+λογώ*. Πβ. ‘ιδ.’(Κως,² Ρόδος³).

1.Καζαβής 40 2.Σκανδαλ.Λεξ.361 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,279

κοσάρι(ν), (το) ‘εικοσάρι, τούρκικο χρυσό νόμισμα αξίας 20 γροσίων’,

‘χίλλια φλουργιά να δώκετε, χίλλια παλλιά κοσάργια,

να πά’ν-να φέρου ν-το γ-γιατρό σαράντα παλληκάργια’¹

Πβ. *κοσάρι* (Ρόδος),² *κοσάριν* ‘είκοσι δραχμές’(Κάρπαθος).³

1.Καζαβής 23 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,280 3.Μηνάς,Λεξ.415

κόσκινο, (το) κ. ‘αποτελείται από ξύλινο στεφάνι, που το κάτω μέρος καλυπτόταν από λεπτό δέρμα ζώου που έφερε οπές’. Το κόσκινο έπαιρνε την ονομασία του ανάλογα με το μέγεθος των οπών: *ρεμόνι* με τις μεγαλύτερες οπές για να ξεχωρίζουν διάφορα αντικείμενα, όπως πέτρες φύλλα κ.ά. από τους καρπούς (< *δερμόνι > δρεμόνι > ρεμόνι* με μετάθεση φθόγγων), *ξεχαλληστήρι* με μικρότερες οπές για το κοσκίνισμα του αλευριού του κριθαριού, *τριχιά* με πάρα πολύ λεπτές οπές για να παίρνουν πολύ καθαρό αλεύρι, *κόρδινος* (βλ.λ.) με πολύ λεπτές οπές, συνήθως από πλεγμένες χορδές, ίνες του φυτού αθάνατος, για το κοσκίνισμα της σικάλης και του σιταριού’.¹ Πβ. *κόσσινο* (Κάλυμνος).²

1.Κοντοβερός 310 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κοστέρα, (η) και *κουστέρα*¹ ‘παραλία, ακτή’, φρ. ‘*αυτός ει ν-αφ’ τη μ-πέρα κουστέρα*’, λένε στη Νίσυρο, γι’ αυτόν που κατάγεται από την Καρδάμαινα ή την Κέραλο, δηλαδή από την απέναντι ακτή. Από το μσν. *κόστα,(η)* (< ιταλ. *costa*) ‘ακτή, παραλία’ (‘*έρχομαι (την) κόσταν κόσταν*’= πλέω κατά μήκος της ακτής, Πορτολ.Β 23, Επιτ.) πιθ. με επίδραση της λ. *πέρα*.

1.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης

κοτσέρω ‘φορώ κάτι επιδεικτικά’,¹ φρ. ‘*εκότσαρε ν-το καινούργιο ν-του παντελόνι γ-και έφνε*’. Από ιταλ. *cozzare* ‘χτυπώ με κέρατα’ (< *coccio* ‘κέρατο’ < λατ. *coecyx* < αρχ. ελλην. *κόκκυξ*), λ. αντιδάνεια. Πβ. *κοτσέρνω* (Κάλυμνος),² *κοτσέρω*, *κοτσέρνω* (Κως).³

- 1.Κουρζής 303 2.Δράκος 1983,137, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.362
- κότσι(ν), (το)** ‘αστράγαλος’, και φρ. ‘*βαστού ν-τα κότσια του*’, για κάποιον ηλικιωμένο που στέκει καλά στην υγεία του.¹ Από ουσιαστ. *κόττιον* < *κόττος*. Πβ. *κότση(ο)* ‘στρογγυλή απόληξη’ (Κάρπαθος,² Ρόδος³).
- 1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,166 2.Μηνάς,Λεξ.416 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,281
- κοτσιάζζω** ‘αχρηστεύω’ | ‘κάμνω κόκκες, εγκοπές’, φρ. ‘*εκότσιασε ν-το μαχαίρι γ-και ’έ γ-κόβγει το ψωμί*’. Από *κοκκιάζω* με τσιτακισμό (< *κόκκα,η* ‘εγκοπή’ < *ι-ταλ. cossa*, πθ. αντιδάνειο, < ‘*κόκκυσ· λόφος*’ (ΗΣύχ.). Πβ. *κοτσιάζζω*, *κοκκιάζζω* (Κως).¹
- 1.Σκανδαλ.Λεξ.381
- κοτσανάτος, (ο)** κ. επίθ. (για ηλικιωμένο) ‘αυτός που διατηρεί ακόμη τις δυνάμεις του, ακμαίος’, φρ. ‘*ο πάπφους μου είναι γ-κοτσανάτος*’. Από *κοτσανάτος* με προχωρητική αφομοίωση (< *κοτσάνι* < *κοψάνιον υποκορ. του *κόψανον* < *κόπτω*).
- κουαλητής, (ο)**¹ ‘αυτός που φροντίζει το σπίτι, που ψωνίζει και *κου(β)αλεί* στο σπίτι ό,τι χρειάζεται’, φρ. ‘*φορτωμένος ήρτε μ-πάλε ο κουαλητής*’ / ‘*μπράβο σου, άντρα μου, κουαλητή μου*’. Από *κουαλώ* (βλ.λ.).
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- κουαλώ** ‘κουβαλώ, μεταφέρω’,φρ. ‘*εκουάλησα ν-νερό ν-αφ’ το πηάδι*’¹ / ‘*νά’βγου ν-οι μούτσοι για ννερό κ’ οι μάγειροι για ζύλα, και συ πού’σαι ρηγόπουλλο να κουαλείς σαβούρα*’²
- | ‘φέρω’³, φρ. ‘*...η Ερήνη εκουάλησε ν-ούλλες τις πέτρες αφ’ τη ν-Τάβλα ν-του Γιάλου,...*’⁴ Και *κουλαώ*.⁵ Από μτγν. *κοβαλεύω* ‘μεταφέρω, κουβαλώ’ με κώφωση (< *κόβαλος* ‘ληστής που μετέφερε τα κλοπιμαία’).
- 1.Κουρούνης 1982,432 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,128 3.Παπαδόπουλος 1909,90 4.Κουμέντος 1991,180 5.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κουάρι(ν), (το)**¹ κ. ‘νήμα τυλιγμένο’, φρ. ‘*έχω δγνο κουάριμα μαλλί, λείεις να με φτάσει να μπλέξω τις κάρσες*.’ Από ουσιαστικό *κουβάριν* < *κουβάριον*, υποκορ. του *κόβαρος* ‘πολύποδο ζώφιο που κουβαριάζεται όταν αισθανθεί φόβο’.
- 1.Κουρούνης 1982,432
- κουβάνι(ν), (το)**¹ ‘πήλινη ή ξύλινη κυψέλη’, φρ. ‘*επήρα τα κουβάννια μου στο Γυαλί μ-πού’χει θυμάρι*’/ ‘*πόσα κουβάννια μέλισσες έχετε*.’ Και *δυμέλλι,(το)* (βλ.λ.). Από τουρκ. *kovan*. Πβ. ‘ιδ.’(Κως,² Κάλυμνος,³ Αστυπάλεια⁴).
- 1.Κουρζής303 2.Σκανδαλ.Λεξ.363 3.Δράκος1983,138, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Καραναστάσης, Αστυπ.80
- κουβέρτα, (η)** ‘το κατάστρωμα του σκάφους’,¹
- ‘*λεβέντες που τραβού γ-κουπιά, ολόρτοι στη γ-κουβέρτα*’,²
- | ‘μάλλινο ή βαμβακερό κλινοσκεπάσμα’, φρ. ‘*σκεπάστου καλά με τη γ-κουβέρτα γιατί κρυώνει*’. Από βενετ. *coverta*. Πβ. στην Κάλυμνο και ρ. *κουβερτόννω* (ναυτ.) ‘καλύπτω, σκεπάζω με κουβέρτα το κατάστρωμα του πλοίου’.³
- 1.Καραναστάσης 1987,134 2.Μαυρουδής 20 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- κουγιάζζω** ‘φωνάζω δυνατά’, φρ. ‘*κούγιαζε να φανούσι ν-ούλλες οι κασίκες*’¹ Από σλαβ. *hujati* ‘φωνάζω’. Πβ. *χουγιάζω* ‘φωνάζω δυνατά’ | (μτφ.) ‘επιπλήττω κά-

- ποιον' (Κάλυμνος),² *χοιγιάζω* 'γιοιχαΐζω' (Ρόδος).³
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,238 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,681
- κούγιασμα, (το)** 'η ενέργεια του *κούγιαζω* (βλ.λ.) 'το κράξιμο, η κλήση των κατσικιών που μείνανε πίσω'.¹
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,238
- κουγκούκης, (ο)** 'μικρόσωμος, μικροκαμωμένος'.¹
 1.Κουρζής 303
- κούδα, (η)** (μτφ.) 'νεολαία, νέα γενιά, παλληκάρι',¹ φρ. '...εδώ τώρα η νέα κούδα 'ε δ-δουλεύου. Ανάεμα 'ε ν-ηξέρου, ν-να βάφου μ-μόνο ν-τα νύχια τω γ-και τίποτα παραπάνω'.² Η λ. ήδη μσν. 'ουρά' ('η Νιος έχει ένα βονί πλατύ... και εις το ακρωτήρι κάμνει κούδαν' Πορτολ.Α92, Επιτ.) < βενετ. *coda*, ιταλ. *coda* 'ουρά, προσθήκη, επιμήκυνση'.
 1.Παπαδόπουλος 1984,285 2.Κουμέντος 1990,291
- κούδουνας, (ο)** 'το ξύλο το οποίο αμματίζεται, καρφώνεται, στη γούλα (βλ.λ.) ως προέκτασή της, όταν δεν έχει το απαιτούμενο μήκος'.¹ Η σημασία της λ. μάς οδηγεί στη βενετ.- ιταλ. *coda* 'ουρά, άκρο' | 'προσθήκη, επιμήκυνση' με επίδραση της λ. *κουδούνι*. Βλ. και λ. *κούδα*.
 1.Καραναστάσης 1987,154
- κουδούνι(ν), (το)** κ. στην ποιμενική ζωή 'το κουδούνι που κρέμεται στο λαιμό του ζώου'. Ήταν πολλών ειδών και είχε το καθένα ονομασία, ανάλογα με το σχήμα, το μέταλλο κατασκευής, τον ήχο, την προέλευση κ.λπ. Έτσι έχομε: το *μπρούτζο*, την *κελαδίστρα*, το *καρπάθικο*, το *μπρουτζί*, το *φουσκωτό*, το *πολίτικο* κ.ά.
- κουτζί(ν), (το)** 'το νεροκολόκυθο, που όταν ξηραίνεται και καθαρίζεται από τους σπόρους του, χρησιμοποιείται για να βάζουν την *κουκχουτζίνα* (βλ.λ.) και να την ρουφούν ηδονικά από αυτό. Το μεγάλο *κουτζί* λεγόταν *κούτζος* και χρησίμευε για νερό ή για κρασί',¹ φρ. 'ήπιαμε ν-ένα γ-κούτζο γ-κρασί στο κατζαναργειό'.¹ Το *κουτζί* λεγόταν και *χαραπούλλι* ή *χαραπάς* (βλ.λ.). Πβ. το μσν. *κουζίν* 'σταμνί με ένα χερούλι και πλατύ στόμιο, δοχείο' ('εσυγκέρναν κρασίν με το νερόν εις ένα κουζίν' Μαχ.544 και 554, Επιτ.) < αραβ. *kūza* + κατάλ. -ίν. Επίσης στην Κω² *κούτζα*, *κουτζί*, *κούτζος* 'μικρό πιθάρι σε σχήμα βώλου, όπου διατηρούσαν τον πασπαρά κ.ά. που έφτιαχναν οι ζευγάδες από τα χοιροσφάγια', στη Ρόδο³ *κούτζα(η)* 'κόρφος, κόλπος', και *κουτζί* 'βυτινάρι κοντόχοντρο όπου βάζουν μέλι, χοιρινό κ.λπ' (μτφ.) 'κοντόχοντρος άνθρωπος', στο Καστελλόριζο⁴ *κούτζα(η)* 'μεγάλη στάμνα'.
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,130 2.Σκανδαλ.Λεξ,363 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,282 4.Κομνηνός 122
- κουτζουλάδα, (η)** 'αδεξιότητα' | 'απερισκεψία, ανοησία', φρ. 'έκαμέ ν-τη μ-πάλε τη γ-κουτζουλάδα ν-του!' Από *κουτζουλό* (βλ.λ.).
- κουτζουλαίνω¹** 'κάμνω κάποιον ανάπηρο, τρελό, τρελαίνω', 'εκουτζουλάνα ν-το ν-αυτοδδά!' Η λ. ήδη μσν. ('απού την τόση μου χαρά...πώς δε κουτζουλαίνομαι' Πανώρ.Δ'438, Επιτ.). Από το επίθ. *κουτζουλό* (< *κουτός* + κατάλ. -ουλό) +κατάλ. -αίνω ή < *κουλλός* + *ζαβός* ή *ζουρλός* με σύμφυση, 'όνειρο είν' πολλά ζαβό και κουζουλό περίσσα' Ερωτόκρ.Α'213 (Κριαράς, Λεξικό). Πβ. *κουζουλαί-*

νομαι 'είμαι σαν τρελός' (Ρόδος),² *κουντζουλαίνομαι* 'τρελαίνομαι' (Αστυπάλαια),³ *κουντζουλαίνω* 'τρελαίνω' (Κάρπαθος).⁴

1. Παπαδόπουλος 1984, 284 2. Παπαρχ. ΛΡ1, 282 3. Καραναστάσης, Αστυπ. 80 4. Μηνάς, Λεξ. 427

κουτζούλης, (ο)¹ 'αδέξιος' | 'ανάπηρος, σακάτης', φρ. 'ω *κουτζούλη*, 'έ ν-είσαι *πιγο* για τίποτι, 'έ μ-πιγάννου ν-τα *χέργια σου!*', και *κουτζουλός*² (βλ. λ. *κουτζουλαίνω*).

1. Κουρζής 303 2. Παπαδόπουλος 1984, 284, Κουρζής ό.π.

κούκλι¹ 'το διώξιμο, το κατσάρισμα του πετεινού', αποτρεπτικό επιφώνημα όταν θέλομε να διώξομε πετεινό, πβ. *ζε για τις όρνιθες*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουκλουμάρα, (η) ονομασία ομαδικού παιδικού παιχνιδιού που περιγράφει η Μ. Πετρούτσου,¹ η οποία θυμάται το ομοιοκατάληκτο επτάστιχο που κυριαρχούσε κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού:

*'κουκλουμάρα, κουκλουμάρα, // νέβα πάνω στη γ-καμάρα
να φυλάεις το κριθάρι // για να μη ν-το φάν'οι γλάροι,
και οι ποντικοί μεγάλοι, // ω μουρέ, μουρέ κουτσέ,
όπου βρεις φάλα, φώλεψε'.*²

Η λ. *πιθ.* να είναι ηχομιμητική. Πβ. στην Κάλυμνο³ το ρ. *κουκλουκίζω* που έχει σχέση με το στομάχι που γουργουρίζει από την πείνα, και *κουκλούκισμα*, επίσης στην Κάρπαθο⁴ *κουκλουκίντζω* για φωνή κότας που θέλει να επωάσει τα αβγά ή καλεί τα μικρά της, και για στομάχι που γουργουρίζει, στην Κω⁵ *κουκλουκά*, *κουκλουκίζζει* το υγρό σε στάμνα όχι γεμάτη. Πβ. τα αρχ. *κλώζω*, *κλωάζω*.

1. Πετρούτσου 1978, 113 2. Πετρούτσου 1982, 23 3. Δράκος 1983, 138, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 419 5. Σκανδαλ. Λεξ. 367

κουκλούνα, (η) 'η κουκούλα του χταποδιού'.¹ Η λ. νομίζω ότι προήλθε από το ουσιαστ. *κουκλί* (< *κουκούλι*, Πάγκ. Β', λ. *κούκλης*) + κατάλ. ουδέτ. -*ούνη* > *κουκλούνη* + κατάλ. μεγεθ. -*ούνα* > *κουκλούνα*, πβ. *γουρούνη-γουρούνα*, *καντούνη-καντούνα*, *κατσούνι-κατσούνα*.²

1. Καραναστάσης 1987, 133, Κουρζής 303 2. Μηνάς, *Μεγέθυνση*, σ. 121-125

κουκούνικος, (ο)¹, επίθ., θηλ. *κουκούνα*, ουδέτ. *κουκούνικο* 'αυτός που είναι κρυμμένος στον εαυτό του και συγχρόνως παρεξηγεί ή επικρίνει τους άλλους'.¹ Από το κ. ουσιαστικό *κουκούνα, (η)* 'καυλός, κοτσάνι, στέλεχος', στην παιδική γλώσσα και *τσουτσούνα* 'η πόσθη, το αντρικό μόριο' (< *κόκκων*, με κώφωση των -ο- και -ω-).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουκουρέζης, (ο) επίθ. 'ιδιότροπος', φρ. 'μη γ-κάμνεις το γ-κουκουρέζζη'.¹ Και *κουκουράζης*.² Η λ. *πιθ.* από *κακορέζης (< *κακός+όρεξη*) με παρετυμολογική επίδραση. Πβ. το μsn. *κουκορέζα, (τα)* 'ιδιοτροπίες' ('μα *κουκορέζα* κάνετε για να σας *ξαναπούσι* // *τούτ'οι φτωχοί για λόγου σας πως δε μπορού να ζιούσι*' Πανώρ. Δ' 91, Κριαράς, Λεξικό). Πβ. *κακοροζά, (η)* 'ιδιοτροπία στο φαγητό' και *κακόροζος* 'άτομο με δύσκολα γούστα στο φαγητό' (Κάλυμνος)³, *κακόρεζος* 'αδιάθετος, με κακή ψυχική διάθεση' και ρ. *κακορεζίντζω* 'χαλά η διάθεσή μου'

(Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 303 2.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3.Δράκος 1983,120, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.327

κουκρουμέλλα, (η) ‘τούμπα, κατακύλα, βαρελλάκια’, φρ. ‘εσνήθιζ-ζε γ-κ’ έκαμνε ν-όλλο γ-κουκρουμέλλες’ / ‘εκάμναμε γ-κουκρουμέλλες μέσ’ σι’ αλώννια’,¹ κουτρουμέλλα,(η),

‘να σου τθνήσω τα παλιιά τα παιδικά μας χρόννια,

που κουτρουμέλλες κάμναμε μέσα εις τα αλώννια’,²

κρουκεμέλλα,(η)³ και ρ. κρουκεμελλίζω,³ κουκκουμέλλα,⁴ Πβ. κρουμουκέλλα (Κάλυμνος),⁵ κουρδουκέλλα, κουρδουκελλώ ‘κατρακυλώ’ (Κως),⁶ κρουμουκέλλα (Σύμη).⁷ Η λ. είναι αβέβαιης ετυμολογίας, με πθ. σύνδεσή της με ρουμ. *cotrobăi*, ενώ δεν αποκλείεται και σύνδεση με τη λ. *κούτρα*, όπως προτείνει ο Καραποτόσογλου⁸ < *κούτρα* + *κουτσομπέλλα* ‘κούτσουρο’.

1.Κουρζής 303 2.Παρθενιάδης 73 3.Καζαβής 189 4.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 5.Δράκος 1983,143, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ.Λεξ.375 7.Μιχαλαριά 2,75 8. Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Καρπάθου, *Ελληνικά* 62 (2012),124

κουκχάρι(ν), (το) (Νικιά)¹ ‘ο μικρός βολβός του κρεμμυδιού που χρησιμοποιείται ως σπόρος για την καλλιέργειά του’, και *κοκχάρι* (Μαντράκι). Από μsn. *κοκκάριον* (< *κόκκος*+υποκορ. κατάλ. -*άριον*).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,223

κουκχί¹ επίρρ. ‘ελάχιστα, πολύ λίγο’ στην παιδική γλώσσα, φρ. ‘*κουκχί* ‘έ σ-σε γα-πό’. Από *κόκκος* (μψ.) ‘ελάχιστη ποσότητα’ > *κοκκίον* υποκορ. > *κουκχί/-κχί*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κο(υ)κχίζζει η κασίκα, ‘γεννά πρώτη’¹ στην ποιμενική γλώσσα. Πβ. στην κοινή ν.ε. | (στη γεωργία) ‘φυτρώνω’², φρ. ‘*εκούκχισε ν-το κριθάρι*’ | ‘αλατίζω’², φρ. ‘*κούκχισε το φαί*’.

1.Καραναστάσης 1987,140 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κουκχιστής, (ο) στην ποιμενική γλώσσα ‘το πρωτογέννητο ρίφι’.¹

1.Καραναστάσης 1987,140

κουκχουαδ(γ)ιά, (η)¹ ‘η φωλιά του *κουκχουά*’ (βλ.λ.), στον πληθυντικό *κουκχουαδ(γ)ιές* ‘παιδικό παιχνίδι’, που λεγόταν και *κότσι* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουκχουάς, (ο)¹ ‘η κουκουβάγια’, επιστημ. *athena noctua*², φρ. ‘*κάθε βράδυ ζυπνά με ένας κουκχουάς πού ρκεται και κάθεται στο δόμα μ-μας*’ /

‘*κουκχουά μου του Πλατή, πός χορεύγ’ η μάνα σου,*

-τούρκικα κι αρμένικα κι αρμενοπολίτικα,’

που ψάλλεται από τα παιδιά το βράδυ, επειδή θεωρούν τη φωνή του κουκχουά ως κακό οωνό.³ Και *κουκχου(β)άς*,⁴ πληθ. *κουκχουάδες,(οι)*⁵ και *κουκχουαδιές*,⁶ το τελευταίο και παιδικό παιχνίδι που λεγόταν και *κότσι* (βλ.λ.) και θυμίζει το αρχαίο παιχνίδι *αστράγαλοι*.⁷ Η λ. είναι ηχομιμητική, από τη φωνή ‘κουκουβάου’. Πβ. *κουκκουβάς* (Κως),⁸ *κουκχουβάς* (Κάλυμνος),⁹ *κουκουβάδα* (Σύμη),¹⁰ *κου-*

κουβάλα (Καστελλόριζο),¹¹ κουκκουμάου(ο) (Χάλκη),¹² κουκκουμάγια, κουκκουφάγια (Ρόδος).¹³

1.Κουρούνης 1982,438 2.Φραντζής 335 3.Καζαβής 188 4.Σακελλαρίδης Γ. 1982,234 5.Μπαλαλάς 1981,88 6. 'Νισυριακά' 3 (1969),328 7.Πετρούτσου 1982,25 8.Σκανδαλ. Λεξ.365 9. Δράκος 1982,126, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 10.Μιχαλαριά 2,61 11.Κομνηνός 44, 92 12.Τσοπανάκης 1949,102 13.Παπαχρ.ΛΡΙ,283

κουκχούδι(ν), (το) 'σπυρί', ο Γ. Παπαδόπουλος¹ διευκρινίζει 'σπυρίον ξηρόν άνευ πύου, το έχον πύον λέγεται αδιάθονας'(βλ.λ.), φρ. 'εγμώσα ν-τα μάουλά του κουκχούδια'. Η λ. ήδη στον μσν. και με τη σημασία του εξανθήματος ('όταν κάμει ο άνθρωπος κουκούδια εις το πρόσωπον, όταν γενιάζει...' Ιατροσόφ.κώδ. φκζ', στου Κριαρά,Λεξ.), από το αρχ. κόκκος 'καρπός μικρού μεγέθους, σπυρί' > κοκκίδιον > κουκκίδιον > κουκκούδι > κουκχούδι. Πβ. κουκχούι (Κως,² Ρόδος,³ Κάλυμνος⁴).

1.Παπαδόπουλος 1984,285 2.Σκανδαλ. Λεξ.365 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,283 4.Δράκος 1983, 138, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κούκχουζζα, (τα) 'τα τσάμπουρα, τα υπολείμματα από τη σύνθλιψη των σταφυλιών',

*'δίδει φωτιά στη μ-παρασιά, τα κούκχουζζα χοχλάζζου,
κ' οι πρώτες στάλες του λουλά στο λαηνάκι στάζζου'*¹

| 'η πυρήνα από το άλεσμα της ελιάς που εχρησιμοποιείτο και ως καύσιμη ύλη'²
| 'τα στερεά υπολείμματα των αγραμιθιών'.³ Από το μσν. ουσιαστικό *κούκουδα*, (το) 'κόκκος, κουκούτσι' ('στύψη μόνο μ' αγόρασε και κούκουδα τατάλω' Κατζ.Γ' 249, Επιτ.), πληθ. *κούκουδα,(τα)* > *κούκουζα*, πβ. επίσης το μσν. *κουκουζέλα,(η)* 'κουκουνάρα'(< *κουκούτσι*+κατάλ. -έλα) ή < τουρκ. *kokozluk* 'φτώχεια, ένδοια'. Πβ. *τσούκκουα,(τα), τσούππουρα* 'τα στέμφυλα' (Καρδάμαινα Κω),⁴ στην Κάλυμνο⁵ *τσούκκουα,(τα)* 'οι σπασμένοι πυρήνες των ελιών που αλέθονται' και τοπωνύμιο *Τσούκκουα,(τα)* στη Χώρα όπου και η εκκλησία της Παναγίας των *Τσιγκουώ*, στην Κάρπαθο⁶ *κούρκουντζα* 'τα υπολείμματα των στραγγισμένων πυρήνων του ελαιοκάρπου'.

1.Μαυρουδής 39 2.Χαρτοφύλης 2007,189, Μαστρογιάννης 37 3.Μαστρογιάννης 35 4. Σκανδαλ.Λεξ.769 5.Δράκος 1982,213, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.430

κουκχουζζίνα, (η) καθαρά νισύρικο ποτό¹, τσικουδιά,² τσίπουρο,³ σούμα,⁴ ρακί,⁵ ούζο που προήλθε από την απόσταξη,⁶

*'σύκα χαρτοφυλάκικα, ρακί και κουκχουζζίνα,
τους αρκατάσηδες κερνά πού'ρτασι γ-και το ν-ηύρα'*⁷ /
*'σε γνωρίζζω από τη ν-όψη τη λ-λευκή και διαυγή,
σε γνωρίζζω από τη γ-κόψη τ' αγκλουπριού που σε αντλεί.
Αφ' τα στέμφυλλα βγαρμένη που στραγγίζζου ν-το κρασί,
χαίρε, χαίρε δοξασμένη κουκχουζζίνα μου χρυσή.'*⁸

Η λ. από *κούκχουζζα* (βλ.λ.) + κατάλ. -ίνα.

1.Αρφαράς 1978,32 2.Μαυρουδής 132, και Χαρτοφύλης 1984,254 3.Μαυρουδής ό.π. και Τσιρπανλής 2009,152 4.Μαυρουδής ό.π. 5.Χαρτοφύλης 1984,254 και Τσιρπανλής

ό.π. 6. Καραναστάσης 1987,169 7.Μαυρουδής 39 8.Απόσπασμα των δύο πρώτων στροφών (από 21) του ποιήματος ‘Υμνος εις την κουκχουζζίνα’ του Ιω. Λογοθέτη (104) σε στίλ εθνικού ύμνου.

κουκχούλλα, (η) ‘μεγάλος βράχος που μοιάζει με κουκούλα’¹ | πληθ. *κουκχούλλες,(οι)* ‘μεγάλες πέτρες που τοποθετούσαν στις γωνίες αντί για γωνιόλιθους κατά το χτίσιμο του σπιτιού’,² και *κούκχουλλο,(το)*³ | ‘κουκχούλλα,(η) και κουκχούλλι’ ‘σακί που το έριχναν πάνω τους αντί για αδιάβροχο’, φρ. ‘εμαύρισε ν-η Κρήτη, // κουκχούλλι και στο σπίτι’, επειδή το σημείο από όπου φυσά ο γαρμπής (νοτιοδυτικός άνεμος) φέρνει βροχές.⁴ Και τοπωνύμια στο Μαντράκι *Κουκχούλλα του Πλαγιού,(η)*, φρ. ‘πάμε στο Πλάι να παίξουμε στη γ-Κουκχούλ-λα’, και *Κουκχούλλα του Λαπαρδά,(η)*,

‘...κ’ επέρασα ν-το λ-Λαπαρδά, να δούσι ν-τη γ-Κουκχούλλα,
που παίζζασι στο ν-ίσκιο ν-της με τη γ-γειτονοπούλλα’.⁵

Επίσης *Κουκχούλλα,(η)* ονομασία συστάδας ξενερισμένων βράχων στο Λευκαντιό,⁶

‘*στον Πετσινή το ταμπακχειό έβγαίννε στη γ-Κουκχούλλα,
ο Περικλής και ψάρευγε μπουνάτσα γ-και φουρτούνα*’.⁷

Η λ. < λατ. *cuculla* ‘κάλυμμα κεφαλής’. Πβ. *κουκκούλλα^d* ‘η κυρτή προεξοχή στο χειρολάι του αρότρου’ | ‘οι πέτρες στο κέντρο του τρουλίσκου του ασβεστοκάμινου’(Κως),⁸ *κουκκούλλα^d* ‘η κουκκούλα του καπόττου (κάπα των αγροτών) (Ρόδος),⁹ *κουκκούλλα* ‘το κεφάλι του χταποδιού’(Σύμη).¹⁰

1.Καραναστάσης 1987,177, Πετρούτσου 1982,48, Χαρτοφύλης 1984,261 2.Αρφαράς 1978, 18 3.Παπαδόπουλος 1909,89 4.Σακελλαρίδης Κ. 1983,169 5.Μπαλαλάς 1981, 88 6.Μαυρουδής 132 7.Μαυρουδής 16 8.Σκανδαλ. Λεξ.366 9.Παπαχρ. ΛΡ1,283 10.Μιχαλαριά 2,62

κουκχουλλήθρα, (η)¹ ‘η κόκκινη παπαρούνα’, επειδή ο κάλυκας με το άνθος της μοιάζει με κουκούλα,

‘... που βάφουσι ν-τα μούτρα τους να μοιάζζου γ-κουκχουλλήθρες’.²

Από *κουκούλι* + κατάλ. -*ήθρα*, παρεκτεταμένη μορφή του επιθήματος -*θρα*, πβ. *κολυμπήθρα, δαχτυλήθρα* κ.τ.ό. Πβ. *κουκκούλλα^dίθρα* ‘ιδ.’(Σάλακος Ρόδου).³

1.Πετρούτσου 1993,351 2.Μπαλαλάς 1981,77 3.Παπαχρ.ΛΡ1,284

κούκχουλλο, (το) (Νικιά) ‘αγροτεμάχιο στις πλαγιές του βουνού, χωρίς τάβλες, με μικρούς βράχους και αγριόκλαδα, σπάνια σπέρνεται, και το χρησιμοποιούν για βοσκοτόπι’,¹ φρ. ‘κάμε τα βόδγια πέρα στο κούκχουλλο να βόσκουνται’.¹ Πβ. *κουκχούλλα,(η)* ‘τμήμα γης που είναι πλατύ στη μέση και στενότερο στις άκρες, που κάπως μοιάζει με κουκούλι’ (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,198 2.Μηνάς,Λεξ.418

κουκχουλλώνω/-ομαι¹ ‘καλύπτω, σκεπάζω / καλύπτομαι, σκεπάζομαι’, φρ. ‘κουκχούλλωσε το μωρό με τη γ-κουβέρτα γιατί κρυώννει’ | (μτφ.) ‘αποκρύπτω μια κακή πράξη’, φρ. ‘εκουκχουλλώσα ν-αυταδά που’καμε!’ Από το κ. *κουκουλώνω* (< *κουκούλα*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουκχουμάρι(ν), (το) ‘πήλινο δοχείο νερού’,¹ φρ. ‘βάλε ν-νερό στο κουκχουμάρι ν-να κρυνώσει’. Από το μσν. ουσιαστ. *κουκούμι(ν)* ‘χάλκινο δοχείο νερού’ | ‘χύτρα’ (‘βοτάνην...έψησον εις κουκούμιν οστράκειον’ Ορνεοσ. Αγρ.561, Επιτ.) < μτγν. ουσιαστ. *κουκκούμιον* (< λατ. *cucuma* ‘είδος αγγείου’). Πβ. *κουκκούμι* ‘ίδ.’ (Ρόδος).²

1. Παπαδόπουλος 1909,90, Κουρούνης 1982,464, Πετρούτσου 1982,48, Αρφαράς 1978, 34 2. Παπαρχ. ΛΡ1,284

κουκχουρέβελλος, (ο)¹ ‘ζιζάνιο που μοιάζει με αγριομπίζελο, κατάλληλο για ζωοτροφή’. Η λ. προέρχεται από σύμφυση των *κόκκος* + *ρόβι* (< αρχ. *ορόβιον* < *όροβος*, πβ. λατ. *ernvus* ‘ρόβι’+ κατάλ. -*ελλος* > *κοκκορόβελλος* > *κουκκορόβελλος* > *κουκχουρέβελλος*, με υποχωρητική αφομοίωση *ο+ε* > *ε+ε*. Ο Κώστας Καραποτόσογλου² ετυμολογεί από *κόκκος* + ιταλ. *robiglia, rubiglia, riniglia* ‘βικία η ερβιλία’ (*Vicia ervilia*), από το λατ. *ervilia* < *ernvum* ‘ρόβι’. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,³ Κάλυμνος⁴), *κουκχουρόελλος* (Χάλκη).

1. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ* 3. Σκανδαλ. Λεξ. 354 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κουκχόζζω ‘κουκουρίζω’, για τη φωνή του πετεινού, φρ. ‘εκούκχυνε ν-ο πετεινός, σηκωθείτε να πάμε στη δ-δουλλεία’. Και *κουκχώ*,¹ φρ. ‘κουκχά ο πετεινός. Από αρχ. *κοκκύζω* (< αρχ. *κόκκυ* ‘κούκου, φωνή του *κόκκυγα*, του κούκου), ‘ήμος *κόκκυξ* *κοκκύζει* *δρυός εν πετάλοισι το πρώτον*’ (Ησίοδος). Πβ. *κουκκύντζω* (Κάρπαθος).²

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 419

κουκχυσμα, (το) ‘το λάλημα του πετεινού’, η ενέργεια του *κουκχόζζω* (βλ.λ.), φρ. ‘...με το πρώτο, για το δεύτερο, για το τρίτο γ-κουκχυσμα του πετεινού, το χαραμέρα, ...αρκίνευε ν-η μέρα τους’.¹ Πβ. *κούκκυσμα* ‘ίδ.’ (Κάρπαθος).²

1. Πετρούτσου 1993,354 2. Μηνάς, Λεξ. 419

κουκχώννω¹ ‘γίνομαι σαν κουκί, σπυρί’, φρ. ‘εκουκχώσα ν- τα βυζζάκια της’. Από *κόκκος* + κατάλ. -*ώννω*.

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουλαντρίζω ‘καταφέρνω, φέρνω βόλτα’¹ | ‘κουμαντάρω’² | ‘συγκρατώ’³

‘...στο *δγοιάκι ο τιμονιέρης του θάλασσης κουλαντρίζει*,
παννιά λεβέρι κι αμολά κι ανέπλωρα γυρίζει’,⁴

ουσιαστικό *κουλάντρισμα*. Και *κολαντρίζω*.⁵ Η λ. από τον αόρ. *kulandim* του τουρκ. ρ. *kullanmak*. Πβ. *κολαντρίζω* ‘χειρίζομαι επιδέξια’ (Κως),⁶ *κολανδίζω* ‘χρησιμοποιάω’ (Ρόδος),⁷ *κολαδρίτζω* (Σύμη),⁸ *κολαντρίζω* ‘περιέρχομαι άσκοπα’ (Καστελλόριζο),⁹ *κολαντρίζω* ‘πετυχαίνω να γίνει ό,τι θέλω με κατάλληλη συμπεριφορά’ (Κάλυμνος).¹⁰

1. Μαυρουδής 132 2. Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 4. Μαυρουδής 19 5. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 6. Σκανδαλ. Λεξ. 354 7. Τσοπανάκης 1983,171 8. Μιχαλαριά 2,54 9. Κομνηνός 91 10. Δράκος 1982, 121, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

- κούλι** (για σκύλο) επιφών. αποτρεπτικό, φρ. *‘κούλι όζω, παλλιόσκυλλο!’* / *‘κούλι βρε, όζω κούλι, όζω κούλι ντα!’* Από βυζαντ. *κύλλαξ* > υποκορ. *κύλλιον* > *κύλι* > *κούλι*.¹ Πβ. στη Ρόδο *κούλι, κουλί* παιδική λ. ‘σκυλί’.²
1. Χατζιδάκις ΜΝΕ 1,392 2. Παπαχρ. ΛΡΙ,285
- κουλλαινώ /-ομαι**¹ κ. ‘κάνω κάποιον κουλό, ανάπηρο στα χέρια’, μέσ. ‘γίνομαι κουλός’, φρ. *‘μη ν-εσφαγγελλώννεις, γιατί θα σε κουλλάνει ο Θεός!’* / *‘α σου δώκω μια μ-πάνω στα χέργια, α σου τα κουλλάνω’* / *‘εκουλλάτθηκε μ-πάνω στη δουλλειά ν-του’*. Από *κουλλός* (βλ.λ.).
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- κουλλ(ο)ιανό, (το)** ‘είδος μακρόμισχου μαύρου σύκου’.¹ Η ονομασία από το χρώμα του *κουλλ(ο)ιανού* (βλ.λ.), *κουλλ(ο)ιανό* (ενν. *σύκο*).
1. Καραναστάσης 1987,143
- κουλλ(ο)ιανός, (ο)** ‘κορακοειδές, συγγενές με την κουρούνα’,¹
‘ο κουλλιανός εγάπησε γ-κουρούνας θυγατέρα, κατά τη ν-νύφη γ-κι’ ο γαμπρός είναι γ-κ’ η συμπεττέρα’.²
Από το αρχ. ουσιαστικό *κολοιός* ‘καλοιακούδα’ (*‘χω κολοιός ούτοσί άνω κέχη-νεν ωσπερεί δεικνύς τι μοι’* Αριστοφ.) άγνωστης ετυμολογίας > *κολ(ο)ιανός-κουλλ(ο)ι-ανός*. Πβ. *κολιανός* (Κως,³ Σύμη⁴), *κολιάνος* (Χάλκη).⁵
1. Μαυρουδής 132 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983,154 3. Σκανδαλ. Λεξ. 354 4. Μιχαλαριά 2,55 5. Τσοπανάκης 1949,102
- κουλλός, (ο)**¹ επίθ. ‘ο ανάπηρος κατά το ένα ή και τα δυο χέρια’. Από *κυλλός* ‘χωλός’.
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- κουλλούρα, (η)** ‘ψωμί σε σχήμα κουλούρας που κρεμούσαν από την *καλαμωτή*’ (βλ.λ.), *‘κρέμμου κουλλούρα, κρέμμου’* (παροιμ.)¹ που δηλώνει πρόβλεψη. Από αρχ. *κολλούρα, (η)* < αρχ. *κολλύρα*, άγνωστης ετυμολογίας που εμφανίζει επίθημα -ύρα, πβ. *άγκυρα*.
1. Σακελλαρίδης Κ. 1983,170
- κουλλουρ(γ)ιάζζομαι**¹ ‘γίνομαι σαν κουλούρα, συσπειρώνομαι’, φρ. *‘αφ’ το φ-φόβο ν-του εκουλλουργιάστηκε σ-σα ν-το φίδι!’* Πβ. *κουλλουρζιάζομαι* (Κάλυμνος),² *κουλλουργιάζζομαι* ‘κοιμούμαι όπως όπως, πρόχειρα, ξαπλωμένος σαν κουλούρα’ (Κως).³
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 263 3. Σκανδαλ. Λεξ. 367
- κουλουβάχατα** κ. επίρρ. ‘άνω κάτω’, φρ. *‘έκαμές τα κουλουβάχατα’*, γι’ αυτόν που ανακατεύει τα πράγματα με άστοχες ενέργειες.¹ Από αραβ. *kullu-wahad* ‘όλα ένα’. Η λ. διαδόθηκε από τον τίτλο πολ. Φυλλαδίου του Θ. Κολοκοτρώνη (Φαλέξ) *‘Η κουλουβάχατα ή αι φύρδην μίγδην σημεριναί ιδέαι’* (Π).
1. Σακελλαρίδης Κ. 1983,167
- κουλούκι(ν), (το)** ‘σκυλάκι’, φρ. *‘η σκύλλα μου εγέννησε ν-τρία κουλούκια’*. Από *κυλάκιον (< *σκυλάκιον*), με κόφωση και αποκοπή αρχικού σ-, < *‘κύλλας, σκύλαξ. Ηλείοι’* (ΗΣύχ.), το τουρκ. *kuluk* ‘νεογνό ζώου’, δάνειο από την ελληνική. Πβ. *κουλουκάκι*, μεγεθ. *κούλουκας, κουλουκάς* ‘μικρός σκύλος’ (Κάρπαθος).¹

1. Μηνάς, Λεξ. 421

κουλούμπρα, (η) ‘το στέλεχος της κρίματας’¹ | ‘ο δροσερός βλαστός της κρίματας πριν μεστώσει’, φρ. ‘εξεφλουδίτζα μ-με τα δόντια τω γ-κ’ ετρώα ν-το ν-τρυφερό φλοιό από τις κουλούμπρες, άμμα κόβγασι ν-οι μάνες τω ν-τις κρίματες’.² Και κουλούμπρι,³ κλουμπρί(ν).⁴ Ο Α. Τσορανακίς⁵ παράγει τη λ. από τη γλώσσα του Ησύχιου ‘κόρυμβος· ο καυλός του ασπαράγου’, δηλ. από κόρυμβος(ο) > *κόρυμβρα(η) > *κολούμπρα > κουλούμπρα. Ο D. Georgakas⁶ συνδέει τη λ. με το αρχ. ελληνικό σκόλυμος από το οποίο έχουμε το ν.ε. ιδιωματικό σκουλούμπρι, από το οποίο το μεγεθ. (σ)κουλούμπρα(η). Στην αραβική γλώσσα απαντά η λ. *kurubha*, που προέρχεται από την ελληνική λ. κρίμβη > συριακά *krābā*.⁷ Η ελλην. λ. κρίμβη έχει περάσει στην περσική ως *karamb* και στην τουρκ. ως *kerenb*.⁸ Πβ. κουλούμπρα ‘ο καυλός του λάχανου’(Ρόδος),⁹ ‘ο χοντρός καυλός του λάχανου ή του κουνουπιδιού’ (Κύπρος),¹⁰ σκουλούμπριν ‘μπουμπούκι’ (Κάρπαθος).¹¹

1. Παπαδόπουλος 1909,89 2. Πετρούτσου 1993,367 3. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 5. Α. Τσορανακίς, *Phonétique* 103,144 6. D. Georgakas, *Byzantinische Zeitschrift* 44 (1951), 153 7-8. Καραποτόσογλου 2008,57 9. Παπαχρ. ΛΡΙ,286 10. Ταμασοκλής, *Ετυμ. Λεξ. της Κυπριακής Διαλέκτου*, Αθήνα 1966,104 11. Μηνάς, Λεξ. 829

κουμάκι(ν), (το) ‘θαμνώδες φυτό, κατάλληλο για την βυρσοδεψία’.¹ Είναι το φυτό *σουμάκι*, ‘ρους ο βυρσοδεψικός’, *Phus coriaria*, (< γαλλ. *sumac*).

1. Κουρζής 303, Χαρτοφύλης 1990,251

κουμάσι(ν), (το)¹ (μτφ.) ‘πανούργος, πρόσωπο χαμηλής ηθικής στάθμης’, φρ. ‘καλό γ-κουμάσι ν-είναι γ-κι ελλόου του!’ Η λ. προέρχεται από την τουρκ. *küme* ‘καταφύγιο ζώων, κοτέτσι’ + κατάλ. -*sî*, που δηλώνει τη γενική της κτήσης ή της ιδιότητάς.²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Καραποτόσογλου 2008, σ. 256.

κουμεντέρω ‘διευθύνω, διοικώ, διατάσσω’, φρ. ‘γιάντα, κουμεντέρεις το χωράφι γ-και κόβγεις σύκα;’,¹ και *κουμαντέρω*, φρ. ‘εγώ κουμαντέρω το μαγαζί’,² *κουμαντάρω*,³ φρ. ‘κουμάνταρε εσύ’. Από ιταλ. *comandare*. Πβ. *κουμεντέρνω* (Ρόδος),⁴ *κουμαντάρω* (Κάλυμνος).⁵

1. Παπαδόπουλος 1984,285 2. Κουρζής 303 3. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,286 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κουμούλλα, (η) και *κούμουλλο, (το)* ‘σωρός χόματος’, φρ. ‘εμάεσα χόμα γ-και έκαμα μια μ-μεγάλη γ-κουμούλλα’¹ | ‘η κορνίζα, το στηθαίο του δώματος’² | ‘πελεκητές πέτρες που σχηματίζουν την ανίδα, την καμπυλωτή καμάρα της παραστιάς, της εστίας’.³ Η λ. από το βυζαντ. επίθετο *κούμουλος* (< λατ. *cumulus* ‘σωρός’ | ‘πολύ γεμάτος’), μαρτυρημένο σε πάπυρο του 4^{ου} αι.⁴ Πβ. *κουμούλλα* ‘ο φράκτης της αυλής, αυλόγυρος’(Κω),⁵ *κουμούλλα, (η)*, πληθυντικός *κουμούλλες* ‘οι δυο λίθοι της εστίας’(Αστυπάλαια),⁶ *αγκούμουλλα, (η)* ‘πεζούλι’(Λέρος),⁷ *κουμούλλα* ‘κτίσμα, τοίχος που περικλείει ορισμένο χώρο, αυλή κ.λπ.’ (Κάλυμνος).⁸

1.Κουρζής 303 2.Καραναστάσης 1987,181 3.Κουμέντος 1991,167,238, Αρφαράς 1978
4.Preisigke-Kiessling,830 και L-S Συμπλήρωμα 5.Σκανδαλ.Λεξ.370 6.Καραναστάσης,
Αστυπ.80 7. Γεωργίου 52 8.Δράκος 1983, 139, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κουμούλλι(ν), (το) ‘σωρός’¹, φρ. ‘ένα γ-κουμούλλι ν-έκαμες τις πέτρες’. Υποκορ.
του ουσιαστ. *κουμούλλα,(η)* (βλ.λ.). Πβ. *κουμούλλιν* ‘το γείσο του τζακιού’
(Κως),² *κουμούλιν* ‘σωρός’ | ‘σωρός του χώματος που υψώνεται ανάμεσα στα
κλήματα με το σκάψιμο’(Κάρπαθος),³ *κουμούλλι/-λλια* ‘χαμηλοί τοίχοι σε χρήση
καθισμάτων’(Κάλυμνος),⁴ *κουμούλλιν* ‘κωνικός σωρός που μαζεύουν το ρόβι
και τη φακή, όταν τα βγάλουν και τα στήνουν για να ξεραθούν’(Ρόδος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1984,285 2.Σκανδαλ.Λεξ.371 3.Μηνάς,Λεξ.424 4.Δράκος 1984, 132,
Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,287

κουμουλλώννω ‘γεμίζω μέχρι πάνω, ξεχειλίζω’, παθητική μετοχή, ως επίθετο, *κου-
μουλλωμένος*,

*‘ας τρέξει θολοπόταμο ληνού κουμουλλωμένου,
από το χοροπήδημα ποδιού ξεγδυμένου’*,¹

και *κουμουλλιάζω* ‘κάμνω σωρό’.² Πβ. *κουμουλώνω* ‘υπερυσώνω’ (Κάρπαθος)³
κουμουλλώννω ‘παραγεμίζω’(Ρόδος).⁴

1.Ιω.Λογοθέτης 1974,60 2.Παπαδόπουλος 1984,285 3.Μηνάς,Λεξ.424 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,
287

κουμπάκι(ν), (το) κ. ‘μικρό κουμπί’ |(μφ.) ‘το κλειστό μπουμπούκι της κάπαρης,
που γίνεται μεζές σε άρμη’,¹

*‘στα ρούτσουνα τω β-βασταδιώ μαεύγει φτερουδάκι,
και κατσουλλώννει η Καλυψώ για κάπφαρης κουμπάκι’*.²

Πβ. στην Κάρπαθο *κουμπίν* ‘ο καρπός διαφόρων φυτών’.³

1.Μαυρουδής 132 2.Μαυρουδής 48 3.Μηνάς,Λεξ.425

κουμπάνια, (η) ‘προμήθεια εφοδίων, σοδειά’, φρ. ‘έκαμα τη γ-κουμπάνια μ-μου’.

Από ιταλ. *compragna* (< λατ. *compranium* < *cum rane*), πβ. το τουρκ. *kumpanya*.

κουμπασέρω ‘καθορίζω πορεία (του πλοίου) με τη βοήθεια *κουμπάσου*’,

*‘σήκον, καλέ μου γεμιζζή, σήκον, καλέ μου ναύτη,
να κουμπασέρεις το γ-καιρό να μπούμε σ-σε λιμνιώνα’*.¹

Από βενετ. *compassar*. Πβ. *κουμπασέρω* ‘κουμαντάρω, διευθύνω’ (Κως),² *κου-
μπασάρω* ‘κανονίζω με το διαβήτη’ (Ρόδος),³ *κουμπασάρω, κουμπασέρνω* ‘διευ-
θύνω’|‘χρησιμοποιάω το κουμπάσο για χάραξη πορείας’ (Κάλυμνος),⁴ *κουμπασέ-
ρω* ‘μετρώ με το διαβήτη’ (Κάρπαθος).⁵

1.Καζαβής 39 2.Σκανδαλ.Λεξ.369 3.Παπαμανώλη 1994,399 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
5.Μηνάς, Λεξ.424

κουμπάσο, (το) ‘διαβήτης’, φρ. ‘είπε μ-μας ο δάσκαλος να πάρομε ν-αύριο στο σκο-
λείο *κουμπάσο*’. Από ιταλ. *compasso* ‘ίδ.’

1.Κουρζής 303

κουμπολόι(ν), (το)¹ το κ. *κουμπολόι* ‘χάντρες, συνήθως κεχριμπαρένιες, περασμένες
σε κλωστή ή αλυσίδα, της οποίας τα άκρα συνάπτονται με κόμβο’. Από *κομβο-
λόγιον*.

Ι.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουενό, (το) ‘μικρό αγγείο για πόσιμο νερό’¹ | ‘το μικροκαμωμένο κοριτσάκι’.¹ Στον Εμπορείο *κουιανό,(το)* έλεγαν το ψηλό φαρδύ πήλινο βάζο.² Και τύπος *κουενός,(ο)*,³ που απαντά στα βυζαντινά και μεσαιωνικά κείμενα ‘πήλινο αγγείο, όπου έβαζαν κουκιά για μαγεία και μαντεία’ (‘μα’γω θαρρώ στον κουενό μαζί κουκκιά να βάνει’ Πανώρ.Γ’260, στου Κριαρά,Λεξ.). Η λ. κατά τον Κώστα Καραποτόσογλου⁴ από αραβ. *qanīna* (πβ. αρχ. βενετ. *acaniini* και γαλλ. *cuenne*). Πβ. *κουενί* ‘μικρό ποτήρι’, *κουενές,(ο)* ‘μικρός’, *κουενός,(ο)* ‘πήλινο δοχείο με χερούλι για νερό’ (Κωξ),⁵ *κουενές,(ο)* ‘πήλινο κανάτι’ | ‘άνοητος άνθρωπος’ (Κάρπαθος),⁶ *κουενές,(ο)* ‘παλαβός, ανόητος άνθρωπος’ (Κάλυμνος).⁷
1.Κουρζής 303,331 2.Πετρούτσου 1993,362 3.Καζαβής 188,198 4.Καραποτόσογλου, 2008,71, σημ.229 5.Σκανδαλ. Λεξ,372 6.Μηνάς,Λεξ,426 7.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κούνι, (το) ‘το πρόσθετο τμήμα του καλαποδιού στο σημείο όπου δένονται τα κορδόνια’.¹ Η λ. πιθ. από το λατ. *cuneus* ‘σφήνα, έμβολο’.

1.Καραναστάσης 1987,166

κούννα, (η) ‘ο κόκκος, το κουκούτσι’, φρ. ‘μη γ-καταπίνεις τις κούννες του καρπουζιού’ | ‘η αμυγδαλόψιχα’,¹

‘*πιοιος παπάς κούννα θ-θα δώσει εις τους γάμους όπως πρώτα;*’²

| ‘η ψίχα των ξηρών καρπών’. Η λ. από το (κόκκος >) *κόκκων* ‘κουκούτσι ροδιού’ > *κοκκώνα* (Κύπρος)³ > *κουκούννα* (Σάμος, Ικαρία)⁴ > *κούννα*.⁵ Πβ. ‘ιδ.’ (Κωξ,⁶ Λέρος,⁷ Καστελλόριζο,⁸ Ρόδος⁹), *κούννα,(η)* και ‘σπορικό’, ‘το πιπόνι βζαίννει ’πο κούννα’ (Κάλυμνος).¹⁰

1.Κουρζής 303 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,386 για το έθιμο στο γάμο, όπου ο παπάς έδινε ψίχα αμύγδαλου με μέλι στους νεόνυμφους 3.Παπαχρ.ΛΑΡ,98 4.Λεξικογρ. Αρχεΐον 2,87 5.Τσορανακίς,Phonétique 158 6.Σκανδαλ. Λεξ,373 7.Γεωργίου 54 8.Κομνηνός 93 9.Παπαχρ.ΛΡΙ, 289 10.Δράκος 1984,132, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κουννί, (το) ‘μικρό κουκούτσι, σπυρί’ | επίρρ. *κουννί* ‘ελάχιστα, λίγο’ / ‘τίποτα’, φρ. ‘έ σ-σε γαπώ κουννί’ / ‘πάρε μαζζί σ-σου ένα γ-κουννί ψωμί’, πληθ. *κουννιά,(τα)* ‘σπόρια’,¹ φρ. ‘βάλε τα κουννιά μέσα στο δεσάκχι’/

‘για δεξ καιρό μ-που δγιάλεα εννιά κουννιά σιτάρι,
και το κουννί μ-που δγιάλεα ήτο μ-μαργαριτάρι’.²

Η λ. είναι υποκορ. του *κούννα,(η)*, όπως *σκάμνα-σκαμνί*, *βέργα-βεργί* κ.τ.ό. Πβ. *κουννί* ‘ιδ.’(Κωξ,³ Ρόδος⁴), *κουννί* ‘το κουκούτσι της ρόγας του σταφυλιού’ | ‘ελάχιστη ποσότητα’(Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 303 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,134 3.Σκανδαλ.Λεξ,373 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,289 5.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.131

κούννα, (η) ‘ξύλινο μικρό κρεβάτι για τα μωρά, το οποίο, λόγω της κατασκευής του, μπορούσε εύκολα να αιωρείται’,¹ το λίκνο του βρέφους, η αιώρα. Η λ. ήδη από τον 7^ο αι. ως *κούννη,(η)* (< λατ. πληθ. *cunae,-arum* ‘νηπιακή ηλικία’, ή < *κουννίον* (‘ώσπερ τα βρέφη υποτάσσονται ταις θηλαζούσαις και κατάκεινται εν ταις κουννίσι αυτών’ Κουκουλέξ ΒΒΠ 4,30, σε μsn. κείμενα *κούννια* (‘...ωσάν παιδί στην κούνια’ Φουρτου.Γ’351, Επιτ.)). Πβ. ‘ιδ.’ σε Κάλυμνο, Ρόδο, Κω,

Αστυπάλαια κ.α.

1.Κοντοβερός 312

κουννιώ/-ιέμαι, -ιούμαι το κοινό κινώ, φρ. 'μη γ-κουννιάς το καπράτσι γιατί τα-ντουλλιέται το ν-νερό γ-και θα χυνωστεί' ¹ / 'μη μ-μου κουννιάς εμένα το δάχτυλό σ-σου, 'έ σ-σε φοούμαι!'

1.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009

κουννώ¹ 'τσακίζω, σκοτώνω', φρ. 'κουννισμένη ψείρα' (τσακισμένη).² Πβ. το μσν. κουνώ/κινώ 'ορμά, επιτίθεμαι'('ως δράκοντες κινήσαν' Ρίμ.θαν.131 / 'κινάτε εις τους εχθρούς σας' Λίβ.(Lamb.) N888,Επιτ.) και μετοχή παθητικού παρακειμ. κουννισμένος. Από αρχ. κινέω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μαυρουδής 132

κουντουπιές, (ο)¹ και **κοντουπιές**,² 'το τμήμα του παπουτσιού που καλύπτει τον ταρσό του ποδιού'.

1.Καραναστάσης 1987,164 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουντούρα, (η), *κουντούρα μέρα* λένε οι Νισύριοι την μεταξύ δύο εορτών εργάσιμη ημέρα.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *κούντουρος* 'με κοντή, κομμένη ουρά' (< κοντός+ουρά).

1.Παπαδόπουλος 1984,285

κουντούρες, (οι) 'γυναικείες παντόφλες με φελλό ή από μεταξωτό ύφασμα, ή κεντητές, ή από κόκκινο δέρμα'¹ | 'μποτίνια',

'κουντούρες καλοφόρετες // με αψηλό ν-τακχούνι...'²

Ονομαστ. *κουντούρα, (η)* αντιδάνειο < τουρκ. *kundura* < μσν. *κούντουρος* (< *κοντούρος*). Πβ. *κουνδούρες, (οι)* 'είδος χαμηλού παπουτσιού' και επίθ. *κουντουρές* (ενν. *παντόφλες*) (Κως).³

1.Τσιρπανλής 2009,29, Παπαμανώλη 103, Καραναστάσης 1987,164 2.Μπαλαλάς 1981, 84 3.Σκανδαλ.Λεξ.371

κουντούρι(ν), (το) 'το βασικό μέρος του αλετριού που σύρεται στη γη',¹ το αλετροπόδι² | 'η εργάσιμη μέρα που παρεμβάλλεται μεταξύ δύο εορτών'³ (βλ.λ. *κουντούρα*).

1.Καραναστάσης 1987,154 2.Κοντοβερός 320 3.Παπαδόπουλος 1984,285

κουντράτο, (το)¹ 'συμβόλαιο, συμφωνητικό', φρ. 'εκάμαμε γ-κουντράτο'. Από ιταλ. *contratto*. Πβ. *κοντράτον* (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.410

κουντροστέλλι(ν), (το) 'στύλος, το υποστήριγμα τοίχου',¹ φρ. 'έβαλα δγνο τρία κουντροστέλλια 'α μη ν-επφέσει κάτω το βαστάδι', και *κοντροστέλλι*.² Από *κουντροστήλλι* < *κόντρα* (<ιταλ. *contra*)+*στήλλι*, με τροπή *ί* > *έ*. Και ρ. *κο(υ)ντροστηλλώννω*¹.

1.Κουρούνης 1982,42 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουντροστέρω βλ.λ. *κοντροστέρω*.

κουντώ 'σπρώχω, ωθώ',φρ. 'μωρέ, είντα με κουντάς'¹ | (για πλοίο) 'καθελκύω',² φρ. 'παιδγιά, πά' να κουντήσομε ν-το καϊκι' (να τραβήξομε το καϊκι στη θάλασσα).

Είναι το μσν. ρ. *κουντώ* 'ιδ.' ('κουντώ τον συψωμίτην μου, σύρνω τον εκ το μάτιν' Προδρ. IV383 χφΡΚκριτ. υπ., Επιτ.), < *ακοντίζω* (Επιτομή λ. *κουντώ*). Πβ. *σκουντώ* 'ειδοποιώ εγγίζοντας τον διπλανό μου με τον αγκώνα' (Κάρπαθος).³

1. Παπαδόπουλος 1984,284 2. Καραναστάσης 1987,135 3. Μηνάς, Λεξ. 830

κουπάς, (ο) 'κωπηλάτης'¹

'πούν' ο Γιάννης ο Βεζζύρης πού'διννε ν-εις τους κουπάδες
το ρ-ρυθμό για το τραούδι, στους παλλιούς μας τους ψαράδες'.²

Από *κουπί* (< *κόπη*) + *κατάλ.* -άς. Πβ. *κουφράς* (Κάλυμνος),³ *κουπάς* (Κως,⁴ Κάρπαθος⁵).

1. Καραναστάσης 1987,135 2. Σακελλαρίδης Μ. 2007,385 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ 4. Σκανδαλ. Λεξ. 374 5. Μηνάς, Λεξ. 428

κουπιάζζω 'τραβώ κουπί', φρ. 'ο Θεός βουθά το ν-ναύτη, μα κι'αυτός πρέπει να *κουπιάζζει*' (παροιμ.),¹ δηλαδή μαζί με τις παρακλήσεις στο Θεό, να μη σταματάς τις προσπάθειες, τον αγώνα για να σωθείς'. Από *κουπί* + *κατάλ.* -ιάζω, με πιθανή επίδραση του ρ. *κοπιάζω*.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983,135

κούπφα, (η) 'χάλκινη κούπα τσαγιού', φρ. '...ύστερα έρκεταιί του η κούπφα το τσάι εμπρός του...' ¹ | 'το έθιμο για τη συγκέντρωση χρημάτων ανήμερα στη γιορτή της Παναγίας (15 Αυγούστου), με μια κούπα που κρατά αυτή που σέρνει το χορό, κι ο κάθε καβαλιέρος καλεί κοντά του θηλυκές, ρίχνει τον οβολό του και αλλάζει διαρκώς η κούπα χέρια'² | επίρρ. *κούπφα* 'πρηνηδόν, μπρούμυτα', φρ. 'πέφσε κούπφα να σου βάλω βεντούζζες'. Από λατ. *cupa* 'κύπελλο' ή < ιταλ. *corra*, με πιθανότητα να είναι και αντιδάνειο (< αρχ. ελλην. *κύπη,η*). Πβ. *κούπφα* (Κάλυμνος),³ *κούπφα* 'μεγάλο πήλινο πιάτο' (Κως),⁴ 'ποτήρι' | 'πρηνής' (Καστελλόριζο).⁵

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991,105 2. Μαυρουδής 132 3. Δράκος 1983,140, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 374 5. Κομνηνός 93

κουπφάζζω¹ 'αναποδογυρίζω', φρ. 'έλα να *κουπφάσομε* ν-τη β-βάρκα να τη γ-καλαφατίσομε' / 'κούπφασε τη γ-κατσαρόλλα για να στραγίσει'. Από *κούπφα* (βλ. λ.) + *κατάλ.* -άζω, δεσ το αρχ. *κυπόω* 'ανατρέπω'. Πβ. *κουπφάζω* 'κλίνω και πέφτω' (Κάλυμνος),² *κουπφάζω* 'τοποθετώ ανάποδα' | 'προχωρώ και εξαφανίζομαι πίσω από λόφο' (Ρόδος),³ *κουπφάζζω* 'γέρνω από τη μια μεριά' | 'τοποθετώ ανάποδα' (Κως),⁴ *κουπφάντζω* 'τα κάνω σωρό και τα σκεπάζω' (Κάρπαθος).⁵

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Δράκος 1983,140, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1,290 4. Σκανδαλ. Λεξ. 374 5. Μηνάς, Λεξ. 428

κουπφαστή, (η) (για μικρά πλοία) 'το μικρό κατάστρωμα της πλώρης και της πρύμνης που είναι στρωμένο με σανίδια' | 'η επιφάνεια του *μαουνοπορτιού*'¹ (βλ. λ.). Πιθ. < *εγκωπαστή < *έγκωπον* 'το μέρος του πλοίου το μεταξύ των πρώτων και των τελευταίων *κουπιών*', με παρετυμολογική επίδραση της λ. *κούπφα*.

1. Καραναστάσης 1987,134

κουπφί(ν), (το)¹ 'μικρή κούπα', βλ. λ. *κούπφα*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουρά, (η) κ. στην ποιμενική γλώσσα ‘το κούρεμα των αιγοπροβάτων’.¹

1.Καραναστάσης 1987,128

κούρα, (η) ‘ιατρική περίθαλψη’ φρ. ‘*κάμνω κούρα για να γίνω καλά*’ | ‘*δίαιτα, προσεκτικός τρόπος ζωής*’. Και ρ. *κουρέρω*, φρ. ‘*εκούραρέ μ-με ο γιατρός κ’ήβρε μ-μου κρύο*’. Από λατ. *cura* ‘φροντίδα’.

κουράδι(ν), (το)¹ πληθ. *κουράδ(γ)ια* ‘σκληρά περιττώματα’ Από αρχ. *σκωρ* > *σκαράδιον, με σύγηση αρχικού σ- και κώφωση.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κούρβα, (η) ‘στροφή δρόμου’,¹ φρ. ‘*πολλές κούρβες έχει ο δρόμος που πάει για το ν-Εμποργειό*’ | ‘*πόρνη*’, φρ. ‘*μη μ-πεις της κούρβας διώματα*’ (παροιμ.)² /

‘*ακούς της κούρβας γέλασμα, πονετικής καμάρι,*

να κούσου γ-κ’οι γειτόνισσες να που’ γ-και φίλο ν-έχει’.³

Η λ. γνωστή και στη μσν. δημόδη γραμματεία (‘*κούρβες, μαυλίστρες πέφευγε, εις αυτές μην πηγαίνεις*’ Δεφ.Λόγ.129, στον Κριαρά, Λεξ.) και ρ. *κουρβεύω* ‘εκδίδω σε πορνεία’ (Κριαράς, Λεξ.). Από λατ. επίθ. *curvus* ‘κυρτός, καμπύλος’, θηλ. *curva*, ή < παλαιότερο σλαβ. *kaurana* (Meyer, NS II 36, Επιτ. λ. *κούρβα*). Πβ. ‘*ιδ.*’ (Ρόδος, Κως, Κάρπαθος, Κάλυμνος) κ.α.

1.Παπαδόπουλος 1984,284,Κουρζής304 2.ΣακελλαρίδηςΚ.1983,168 3.Καζαβής14, 188

κούργουλλο, (το) βλ.λ. *αμπέλι*.

κουρελλού, (η)¹ ‘στρώση για το πάτωμα, φτιαγμένη στον αργαλειό από κουρέλια’.

Από *κουρέλλι* (< *κουρέλλιον, υποκορ. του *κούρελλον < λατ. *corellum* < *coriellum*, υποκορ. του *corium* ‘δέρμα’),² ενώ κατά τον Καραποτόσογλου από το Ησυχιανό *κουράλια* (‘*γέλια· πήνη, σπάθη, κουράλια*’), που είναι η μσν.-ν.ε. λ. *κουρέλι(α)*, με τη γνωστή τροπή του *αλ* > *ελ*, από την ύπαρξη του υγρού -λ-, πβ. *βαλανίδι* > *βελανίδι*, *Καταλάνος* > *Κατελάνος*.³

1.Τσιρπανλής 2009,152 2.Χατζιδάκις ΜΝΕ 1,646 3.Καραποτόσογλου 2008,332

κουρεμένος, (ο) στην ποιμενική γλώσσα ‘το τυρί που μαζεύεται στο καζάνι όταν βράζει το *αποταίρι* για να γίνει μυζήθρα’. Πλάθεται εύκολα γιατί με το ζέσταμα αποκτά ελαστικότητα, και μ’ αυτό ο τυροκόμος φτιάχνει κουλουράκια για τα τσοπανόπουλα’.¹

1.Χαρτοφύλης 1984,262

κουρεντής, (ο)¹ ‘ο κουρεμένος σύρριζα, γουλί’, φρ. ‘*επήε στο μπαρβέρη γ-κι’ εκουρεύτηκε γ-κουρεντής*’ / ‘*κουρεντή μαλλί-μαλλί, // από κάτω αφ’ τη μ-μονή, // να σε κατουρά τ’ αρνί*’.² Πβ. *κουρεμής* ‘ο κουρεμένος σύρριζα’ (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιω-ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς,Λεξ.429

κουρευτής, (ο) πληθ. *κουρευτάδες*, στην ποιμενική γλώσσα ‘οι βοσκοί οι οποίοι κουρεύουν τα αιγοπρόβατα’.¹

1.Καραναστάσης 1987,128

κούρκουτα, (τα) ‘οι αμυγδαλές’, φρ. ‘*τα κούρκουτά μου με πονού*’.¹

1.Παπαδόπουλος 1909,88, ο ίδιος 1984,284, Καζαβής 189, Κουρζής 331

κουρκούταβλος, (ο)¹ *κουρτούταβλος*² ‘ερπετό κροκοδειλοειδές των φρακτών, σαύρα

η τοιχοβάμων, επιστημ. *mentensiella luschani*, φρ. 'είδα ένα γ-κουρκού-ταβλο στη ν-αμπατή ν-του χωραφιού' /

'κουρκούταβλε παμπόνηρε, με τη σταχτιά ν-τη μ-πλάτη,

πάνω στις πέτρες κάθεσαι και κάμνεις το δραγάτη' ³

/ 'κουνιά και ο κουρκούταβλος τη γ-κεφαλή ν-του' (παροιμ.),⁴ για τους βλάκες που δεν λένε τίποτα το αξιόλογο. Στα Νικιά λέγεται *σκουτούταβλος*. Από *κροκόδειλος* > *κορκόδιαλος* > *κουρκούδιαλος* > *κουρκούταβλος*. Πβ. *κουρκούτζιαλλος* (Κάλυμνος),⁵ *κουρκούβγιαλλος* (Κως),⁶ *κουρκούταβλος* (Ρόδος,⁷ Κάρπαθος⁸), *κουρκούδιαλλος* (Λέρος),⁹ *κουρκούδτζαλος* (Αστυπάλαια),¹⁰ *κκροκάς* (Χάλ-κη).¹¹

1.Κουρούνης 1982,447 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Μπαλα-λάς 1981,38 4.Σακελλαρίδης Κ. 1983,159 5.Δράκος 1983,140, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ. Λεξ. 376 7.Τsoranakis, Phonétique 10,105, 137 8.Μηνάς, Λεξ.431 9.Γεωργίου 35,54 10.Καραναστάσης, Αστυπ.80 11.Τσοπανάκης 1949,105

κουρκούτι(ν), (το)¹ κ. 'χυλός από αλεύρι και νερό, πρόχειρο φαγητό' | (μτφ.) 'το παραζάλισμα του μυαλού', φρ. 'κουρκούτι ν-έκαμες το μυαλό μ-μου αφ' τομίλαμίλα!' Είναι το μsn. *κουρκούτιν* <*κορκότον*, άγνωστης ετυμολογίας, ή < περσ. *kürküit* 'θείαφι', λόγω ομοιότητας. Πβ. *κουρκούτα(η)* 'τηγανόπιτα' (Κάλυμνος,² Ρόδος³).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Παπαγρ.ΔΡ1,292

κουρμπάτσο, (το) 'το μαστίγιο',¹ φρ. 'έδερé ν-το με το κουρμπάτσο'. Από τουρκ. *kirbaç*. Πβ. *κουρβάτσο* (Κως),² 'μαστίγιο από στριφτό πέος βοδιού'(Σύμη),³ *κουρμπάτσος,(ο)* 'μεγάλο μαστίγιο', *κουρμπατσι* 'μαστίγιο' (Κάλυμνος).⁴

1.Κουρζής 303 2.Σκανδαλ.Λεξ.376 3.Μιχαλαριά 2,68 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κουρούκλι(ν), (το) 'ξεμαλλιάρισμα',¹ λ. που προσδιορίζει το φαρακλό, το γυμνό. Βλ.λ. *κουρουκλίζω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουρουκλίζω (Νικιά) 'κόβω την κορυφή των σταχυών προτού σχηματιστεί 'η κεφαλή', για να βοηθήσω τα στάχυα να αναπτυχθούν καλύτερα, αλλά και για τροφή στα ζώα και κυρίως στα γουρούνια', φρ. 'πάαινε να κουρουκλίσεις στάχυα να φάν' οι μαυρόχοιροι'.¹ Από το μsn. ουσιαστ. *κουρούκλα(η)* 'είδος τεύτλου'('τας γούλας τας χοντράς, τας λέγουνε κουρούκλες' Διήγ. παιδ.602 κριτ.υπ., Επιτ.), < λατ. *colucula*. Πβ. *κουρουκλίζω* 'σπω κλάδους'(Κάλυμνος),² αλλού οικγενειακό όνομα *Κουρούκλης*, και οικισμός *Κουρουκλάτα* Κεφαλληνίας.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,200 2.Δράκος 1983,140, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κουρούπι(ν), (το) και *κρούπι* 'πήλινο δοχείο, γνωστό και ως μέτρο χωρητικότητας', '...προικίζωμεν αυτής...έτι κρούπιην ένα...',¹ και *κρούπιρι*.² Είναι το μsn. *κουρούπι* 'είδος πήλινου αποθηκευτικού αγγείου' ('ένα κουρούπι γάλα' Πανώρ. Α'388, Επιτ.), < ουσιαστ. **κορύπη(η)*,³ ή < συριακό-αραμ. *gerōbā*.⁴ Πβ. *κουρούπφα(η)* 'η φαλακρή, αλλά και η παλαβή'(Κάλυμνος),⁵ *κουρούππα(η)* 'μικρό πιθάρι', *κουρούππης* 'κουρεμένος σύρριζα' (Κάρπαθος),⁶ *κουρούπα(η)* 'ξύλινη οξυκόρυφη στέγη του ανεμόμυλου' (Ρόδος).⁷

1. Από προσχέδιο προίκισης μελλονύμφων του 1747 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009, 111 2.Κουρούνης 1982,419 3.Χατζιδάκης ΜΝΕ 2,305 4.Καραποτόσογλου 2008,66-69 5. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.431 7.Παπαχρ. ΔΡ1,292

κουροφανίζζω¹ (για φωτιά) ‘ανάβω με τη μεγαλύτερη ένταση’, φρ. ‘κουροφανίζζει η φωτιά / ο φούρνος’ / ‘κουροφανίζζει ο φανός του Λαγκαδγιού’. Η λ. από κουρο- (βλ.λ. κουρώννω) + φανός + κατάλ. -ίζω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουροφέξαλλα¹ *κουροφέξαλλα*, ‘ανοησίες, ασήμαντα πράγματα’, φρ. ‘κουροφέξαλλα λέει’. Πιθ. από *κουροφόζυλα < κουφοζυλα (Χατζιδ.ΜΝΕ 2,503), προϊόν συμφυρμού των *αφροζυλιά* + *κουφοζυλιά*. Πβ. *κοροφέξαλλα(τα)* (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 257

κουρώννω ‘ανάβω’, φρ. ‘εκουρώσα ν-τα κάρβουνα’ (άναψαν) /

‘ένα γ-καιρό σ-σε κάμνασι γ-κλουβιά με πεχλιμπίδγια, και τώρα σε κουρώννωσι μαζζί με τ’αουριδγια’¹

(μτφ.) ‘εξάπτομαι, ανάβω από θυμό’, φρ. ‘εκούρωσε ν-αφ’ το θ-θυμό ν-του’ / ‘άναψε γ-κ’ εκούρωσε’, που λέγεται για όποιον θύμωσε πολύ.² Και *ανακουρώννω* (βλ.λ.), *νεκαρώννω* (βλ.λ.). Το ρ. *κουρώννω* έχει ως αρχή τη λ. *κάρος* (‘κάρος η παντός του σώματος αιφνίδιος αναισθησία τι και ακινησία’ Γαληνός, και ‘κάρος· σκοτόδινος...φθορά’(ΗΣύχ.).

1.Μπαλαλάς 1981,43 για τον ασφίτιλα 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,39

κουσβοδιωμάτρης, (ο)¹ ‘καλονοικοκώρης, άρχοντας’,

‘ω τσιφτισέννιο μ-μου κορμί και κουσβοδιωμάτρη,

‘έ θ-θα’ρτεις πγιο στο μ-Ποταμό να πριάσεις το μπροστάρι’.²

Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου, σύνθετη από τη λ. *κούσβος* (βλ.λ.) + *διωμάτρης* (βλ.λ.).

1.Κουρζής 304, Αρφαράς 1978,42 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,178

κούσβος, (ο)¹ ‘σωρός, γενικά κάτι πολύ πιχτό, σκληρό’, φρ. ‘κούσβος είναι ν-το ψωμί σ-σου, ‘έ ν-είναι φρέσκο’ / ‘έπεσέ μ-μου λ-λίο ν-το ν-νερό γ-και γίνηκε γ-κούσβος το κουρκούτι’.² Από τουρκ. *küspe* ‘κατακάθι’. Πβ. *κούσβος* ‘ιδ.’ και *κουσβωμένος*, για ταχίνι που έχει γίνει ένας βώλος στο κάτω μέρος του δοχείου’(Κάρπαθος),³ *κούσβος* ‘ο χοντρός’ | ‘το υπόλειμμα του λαδιού από τη σύνθλιψη των σπερμάτων του σησαμιού’ (Κωζ),⁴ ‘το ψωμί που δεν υπέστη την κανονική ζύμωση και είναι βαρύ στο φάγωμα’(Σύμη).⁵

1.Κουρζής 303 2.Πληροφορ. Γιάννης Χαρτοφύλης 3.Μηνάς, Λεξ.432 4.Σκανδαλ. Λεξ. 377 5.Μιχαλαριά 2,68

κουσέρβα, (η)¹ ‘επαγγελματική συνεργασία’, φρ. ‘έκαμα κουσέρβα με το γ-Γιάκουμο’. Είναι το μσν. *κουσέρβα(η)* ‘ομάδα караβιών που πλέουν μαζί ώστε να αλληλοπροστατεύονται’ (‘δεν εκατέχασι τι να έγινεν η κουσέρβα τως και έλε-γαν πώς να εξορίστηκαν εις κανέναν νησί’ Διήγ.πανωφ. 58, Κριαράς, Λεξικό), < βενετ. ιταλ. *conserva* (< λατ. *conservo* ‘φυλάσσω, συντηρώ’. Πβ. *κουσέρβα* ‘παρέα, συνεργασία’ για σφουγγαράδες (Κάλυμνος),² *κουσέρβα* ‘συντροφιά’, ρ. *κουσερβιάντζω* ‘συνεταιρίζομαι’ (Κάρπαθος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.433

κουσουμάδι(ν), (το)¹ ‘παξιμάδι, φρυγμένες φέτες ψωμιού’, φρ. ‘*βρέξε μου ένα γ-κουσουμάδι ν-να το φάω με τυρί*’. Η λ. προέρχεται από το τουρκ. ιδιωματικό *kozma* ‘μακρύ κουλούρι με σουσάμι επάνω’ | ‘είδος τσουρεκιού που στέλνεται για τη γαμήλια δεξίωση, φτιαγμένο από ζυμάρι με λάδι’.² Πβ. *κουσουμάι, κουχουμάιν, κουσουμάς, κουχουμάς, κουσουμάος*’(Κως).³

1.Παπαδόπουλος 1909,89, Καζαβής 189, Καραναστάσης 1987,175, Κουρζής 304 2. Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Καρπάθου, στα *Ελληνικά* 62(2012), 143 3. Σκανδαλ. Λεξ.377

κουσουμέρω ‘σνηθίζω, μεταχειρίζομαι, χρησιμοποιώ’,φρ. ‘*έ ν-το κουσουμέρω αυτοδδά το πράμα*’. Από ιταλ. *consumare*. Πβ. *κουσουμάρω, κουσουμέρνω* (Κάλυμνος),¹ *κουσουμέρω, -ρνω* (Κως,² Ρόδος³).

1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Σκανδαλ.Λεξ.378 3.Παπαχρ.ΛΡ1,293

κουσουμπάλλι(ν), (το) ‘εδώδιμο χόρτο που τρώγεται ωμό’, της οικογ. των αμαράντων, χαμηλό και ανοιχτόχρωμο που βγάζει κίτρινες μαργαρίτες’,¹

‘*και πγοιος ξυπόλυτος γυρνά, πγοιος τρώει κουσουμπάλλια; πγοιος εις τη μ-παραστιά μπροστά τα ξύλα του συμπάλλει;*’² / ‘*σε κάμπους επαίναμε να βρούμε γ-κουσουμπάλλια, στου δρόμου τη ν-οσωμεργιά μολόκχας τα ψωμάκια*’.³

Στα Νικιά *κουτσουμπάλλι*.⁴ Πιθ. από αρχ. *κόσυμβος*, λόγω ομοιότητας.

1.Πετρούτσου 1993,351, Μαυρουδής 132, Καραναστάσης 1987,141 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,378 3.Μαυρουδής 32 4.Σακελλαρίδης Γ. 1982,211

κουσουρ(γ)ιασμένος,(ο)¹ επίθ.‘ελαττωματικός, ανάπηρος’,φρ.‘*επήε μ-μηχανικός στα σφουγγάρια κ’ ήρτε γ-κουσουργιασμένος*’, παθητική μτχ. παρακειμένου του ρ. *κουσουρ(γ)ιάζζω* ‘καθιστώ κάποιον ελαττωματικό, ανάπηρο’, βλ.λ. *κουσούρι(ν)*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κουσούρι(ν), (το) ‘σφάλμα, ελάττωμα’, φρ. ‘*έ ν-έχει κουσούρι μ-πάνω του!*’ / ‘*αγάπα το ν-το φ-φίλο σ-σου με τα κουσούρια του*’.¹ Από τουρκ. *kusur* ‘ιδ.’

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,305

κουστίζζω και *κουστίζζω* ‘στοιχίζω, έχω τόση αξία’, φρ. ‘*ακριβά κουστίζζει,έ θ-θα το γοράσω!*’ | (μτφ.) ως απρόσωπο ‘μου κακοφαίνεται , με πειράζει’, φρ. ‘*εκού-στισε μ-μου πολύ αυτό μ-που μου’πες! μέσα μου το ’χω!*’ Ο ρηματικός τύπος ήδη μσν. (‘*τα πλεντικά πολύ θέλουν κουτίσει*’ Χρον. Μορ. 4601, Επιτ.). Από ιταλ. *costare*. Πβ. *κουστίζω* (Κάλυμνος),¹ *κουστίντζω* (Κάρπαθος).²

1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.434

κουτάλα, (η) ‘η κοινή κουτάλα προς ανακάτωμα και σερβίρισμα του φαγητού’,¹ φρ. ‘*νέγειρε το φαϊ με τη γ-κουτάλα να μη μ-πιάσει κάτω*’ | (μτφ.) ‘ωμοπλάτη’, φρ. ‘*ωχ, πώς πονώ τη γ-κουτάλα μ-μου!*’ | (μτφ.) ‘ο κουτσομπόλης, αυτός που δημιουργεί λόγια, που ανακατεύει τα πάντα σαν την κουτάλα’.² Από *κουτάλι(ν),(το)* (< *κωτάλιον, υποκορ. του *κώταλις* ‘κουτάλα’) + μεγεθ. *κατάλ. -α*. Με σημασία ‘ωμοπλάτη’ η λ. προέρχεται πιθ. από το ουσιαστ. *σκυτάλη*, ή < λατ. *scutum* ‘ασπίδα’.

- 1.Κοντοβερός 310 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
κουταλοθήκη, (η) κ. 'η θήκη των κουταλιών και των πιρουνιών'.¹
 1.Καραναστάσης 1987,151
- κουτεντές, (ο)** ¹ κ. 'κοντός, ανόητος, αφελής', φρ. 'κουτεντές είναι ν-ο κακόμοιρος, άλλα κι άλλα λέει!' Από κοντός (< κουτόμυαλος, κατ' απόσπαση < κοττό-μυαλος < κόττος 'ταπεινός').
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κουτομόγιας, (ο)** ¹ 'κουτοπόνηρος, αυτός που παρουσιάζεται ως σπουδαίος, αλλά στην πραγματικότητα είναι ανόητος'.
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- κουτουλώ** ¹ (για ζώα) 'χτυπώ με τα κέρατα, κερατίζω', φρ. 'μάνα μου, πώς κουτουλά το βόδι!' Από κούτελο > κούτουλο, με προχωρητική αφομοίωση.
 1.Καζαβής 189
- κουτουμάτσα,(η)** 'λοιμοκαθατήριο, καραντίνα, υγειονομείο',¹ *κουτουμασιά,(η)* παλαιότερα (16^{ος} - 19^{ος} αι.), λ. με την οποία συνδέεται και ο νισύριος τύπος, ήταν μια από τις διαδικασίες που υποβάλλονταν τα πληρώματα πλοίων που κατέπλεαν σε λιμάνια. Αν διαπιστωνόταν από τον *καραντινάντζον* λοιμική ασθένεια, τότε οι φέροντες την ασθένεια απομονώνονταν στο *σπιτάλι* (< ιταλ. *ospedale*), νοσοκομείο, για κάθαρση. Η κάθαρση αυτή λεγόταν *κουτουμασιά*.² Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.
 1.Παπαδόπουλος 1984,284, Καζαβής 189 2.Βαγιακάκος 88
- κουτουνίζζω** ¹ 'λαγοκοιμούμαι καθιστός και κλίνω το κεφάλι', και *κατουνίζζω* ¹, φρ. 'κουρασμένος είναι γ-και κουτουνίζζει αφ' τη ν-νύστα!' Πβ. *κουτουνίζω* 'νυστάζω, ελαφροκοιμούμαι' (Κάλυμνος).² Η λ. πρέπει να αναχθεί στο αρχ. ρ. *κατανεύω* 'κινώ την κεφαλή προς τα κάτω σε ένδειξη συναίνεσης, επιβεβαίωσης' ('κεφαλήν κατανεύσομαι' Ίλ.Α524). Πβ. το μσν. ρ. *κατουμύζω* 'ίδ.' ('σηκώνεται και γνέφει τους και πάλιν κατουμύζει' Ίμπ.(Legr.) 815, Επιτ.) < *καταμύω* + *κατάλ. -ζω*, με πιθανή επίδραση του *κάτω*. Επίσης *κουτουνίζζω*, *κουτουνώ* (Κως),³ *κατουμινιώ* 'νυστάζω, κλίνω το κεφάλι μου από τη νύστα' (Λειψοί).⁴ Ο νισύριος τύπος κατά τα ρ. σε *-ίζω*.
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983,141, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ.Λεξ.380 4.Κρεκούκας, Ετυμολογικά 69
- κουτουράδα, (η)** 'η κατ' αποκοπή αμοιβή του χτίστη',¹ φρ. 'επήρα τη δ-δουλειά γ-κουτουράδα' (ανέλαβα να χτίσω ένα σπίτι κατ'αποκοπή), και *κουτουρού*. Πβ. το κ. *κουτουράδα,(η)* 'απερίσκεπτη πράξη' < τουρκ. *götiiri* 'αγορά στα τυφλά' + κατάλ. *-άδα*. Επίσης *κουτουρού* επίρρ. 'στην τύχη' (Κάλυμνος) ² κ.α., *κούτουρος, (ο)* 'τολμηρός'(Κάρπαθος),³ *κουτουράδα,(η)* 'απερίσκεπσία' | 'η ξεκοπή που έκαμναν οι *χτιμητάες*, όταν εκαλούντο να εκτιμήσουν το εισόδημα από την προώληση ενός αμπελιού, κήπου κ.λπ'(Κως).⁴
 1.Καραναστάσης 1987,179 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.437 4.Σκανδαλ.Λεξ. 380
- κούτρα, (η)** 'κρανίο, κεφαλή', φρ. 'πρέπει να το 'χει η κούτρα σου να κατεβάζζει *ψείρες*' (παροιμ.).¹ Από λατ. *scutra* 'δίσκος, πιάτο' ή < *κύτρα* 'χύτρα'. Πβ. *κού-*

τρα ‘κεφαλή, μέτωπο’ (Κάλυμνος),² *κούτρα* ‘κεφάλια’ (Κάρπαθος),³ ‘αίγα χωρίς κέρατα’ | ‘κεφάλι, μέτωπο’ (Ρόδος).⁴

1.Καζαβής 156 2.Δράκος 1983,141, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.437 4.Παπαχρ. ΔΡΙ,294

κουτραμπάς, (ο)¹ ‘η κούτρα (βλ.λ.), το κούτελο’, ‘σαουνάκι, ψωμουφάκι, δγνο τρυπάλλια, δγνο φεγγάργια, δγνο γατάννια, κουτραμπάς’ (λαϊκό νισύρικο)¹. Πιθ.< *κούτρα* (βλ.λ.) + τουρκ. *bas* ‘κεφαλή’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουτραπάντο, (το) ‘λαθρεμπόριο’, φρ. ‘*ε! άμ-μα θέλε ν-να φέρει κουτραπάντα ε-φοράτο ν-να μη ν-το δ-δει κάνας...*’,¹ λ. κοινή < ιταλ. *contra banto*.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,291

κουτρούλλας, (ο)¹ ‘σωρός από πέτρες που ειδοποιούσαν για κάτι το προσυνηνομένο, και ετοποθετείτο σε αγροτικά σταυροδρόμια για να ειδοποιήσει ο ένας γεωργός τον άλλο ότι προχωρεί για το χωριό ή για το χωράφι’.¹ Η λ. είναι μεγεθ. του *κουτρούλλης* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κουτρούλλης, (ο) ‘φαλακρός’, θηλ. *κουτρούλλα,(η)*,¹

‘*που ’χα ν-τα μαλλιά τα ρίξα,*

γ-κ’οι κουτρούλλες τα μαέψα’ (παροιμ.),²

για προύχοντες που ξεπέφτουν. Από *κούτρα,(η)* (βλ.λ.) > *κουτρούλλης* ‘φαλακρός κατά το *πατέλα* > *πατέλης* ‘φαλακρός’.³ Πβ. *κουτρούλλα,(η)* ‘γυναίκα χωρίς προίκα, περιφρονημένη, φτωχή’ (Κάρπαθος),⁴ *κουτρούλλ^d* ‘κεφάλι, κούτρα’ (Ρόδος).⁵

1.Καζαβής 189 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,190 3.Καραποτόσογλου,2008,67 4.Μηνάς, Λεξ. 437 5.Παπαχρ. ΔΡΙ,295

κούτσα, (η)¹ ‘η κούκλα’ | ‘αυτοσχέδια κούκλα καμωμένη από κουρέλια’,²

‘*...να ράβγεις για τη γ-κούτσα σ-σου ωραία φουστανάκια*’,³ /

‘*...και παρακεί οι αρμαστές ζυπόλυτες κυράδες,*

με κούτσες και με παναγιές εκάμνα ν-τις κουμπάρες’,⁴

/ ‘*τις κούτσες θα παίζομε;*’, που αναφέρεται σε άτομο από το οποίο ζητούν να σοβαρευτεί.⁵ Η λ. και στον μσν. *κούτσα,(η)* ‘κορμός δέντρου’ | ‘κούκλα νήματος’, και *κουτσούνα,(η)* (παλαιοσλαβ.) ‘κούκλα’, εκτεταμένος τύπος στον Ερωτόκρ.Α’1001, Επιτ., και στην Ανατολική Κρήτη *κουτσούνα,(η)* ‘κουκλάρα, κοπελάρα’. Ο Κοραής ανάγει τη λ. στο αρχ. *κύσθη, δωρ. *κύσθα (4,254), και ο Καραποτόσογλου⁶ στην αραβ. λ. *kuza* ‘σταμνί, κανάτα’. Πβ. *κούτσα, κούσσα* ‘κούκλα’ | πληθ. *κούτσες* ‘άνθος σαν αγριοβιολέτα’ (Κάρπαθος),⁷ *κούτσια,(η)* (Κω),⁸ *κούτσα* ‘κούκλα’ | ‘κουβάρι νήμα’ (Σύμη).⁹

1.Κουρζής 304 2.Μαυρουδής 132 3.Κουμέντος 1972,290 4.Μαυρουδής 10 5.Σακελλαρίδης Κ. 1983,239 6.Λεξικογρ.Δελτίον 14,272 7.Μηνάς,Λεξ.437 8.Σκανδαλ. Λεξ. 381 9.Μιχαλαριά 2,71

κούτσα κούτσα επίρρ. ‘σιγά σιγά, όπως όπως’, φρ. ‘*κούτσα κούτσα ’α τα καταφέρω θέλει*’. Από *κουτσαίνω* ή από *κουτσά* > *κούτσα*, για να τονιστεί με έμφαση, πβ.

παρά > πάρα. Η λ. είναι κ. στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

κουτσαυλιζζω ‘χωλαίνω, κουτσαίνω’, φρ. *‘εχτύπησε ν-το πόδι ν-του και κουτσαυλιζζει’*. Από *κούτσαυλος* (βλ.λ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).¹

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

κούτσαυλος, (ο)¹ επίθ. ‘κουτσός, χωλός’. Από **κόψαυλος* (< θ. *κοπ-* του *κόπτω* + *αυλός* ‘κνήμη’). Πβ. *κούτσαβλος* (Κάλυμνος),² *κούτσαυλος, -φλος, κουτσαβλής, -φλης* (Ρόδος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Δράκος 1983, 141, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΔΡ1, 295

κουτσιαζζω¹ ‘κάμνω κόκκες, εγκοπές’, φρ. *‘εκούτσιασε ν-το μαχαίρι γ-και ’έ γ-κόβγει’*, παθητική μτχ. *κουτσιασμένος*. Από ιταλ. *cocca* ‘εγκοπή, γλυφή’, πθ. αντιδάνειο από τη γλώσσα του Ησύχιου ‘κόκκας, λόφος’. Στην Κω² *κουτσιαζζω* και *κουκκιάζζω* ‘ιδ.’, όπου στην ποιμενική γλώσσα χρησιμοποιείται και η λ. *κουκκία, (η)* ‘εγκοπή, χαραγή’, στη Χάλκη³ *κόκκα, (η)* ‘διακριτικό σημάδι που γίνεται στο πλάι του αφτιού του ζώου’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Καραναστάσης, Ποιμενικά 77 και Σκανδαλ. Λεξ. 381 3. Τσοπανάκης 1949, 113-114

κουτσοκέρα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά που έχει το ένα κέρατο σπασμένο’,¹ στα Νικιά *κουτσοκέρα*.²

1. Καραναστάσης 1987, 137 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 239

κουτσομύτης, (ο)¹ κ. ‘άνθρωπος με κομμένη μύτη’ | (μτφ.) ‘εγωιστής, περήφανος’,¹ φρ. *‘κουτσομύθα ν’ατηδά, ’έ μ-μιλά σε καμμιά!’* / *‘μη μ-μου κάμνεις εμένα ν-το γ-κουτσομύτη σ-σου’*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κουτσουνόρης, (ο) και *κουτσουνιόρης, (ο)* επίθ. ‘αυτός που έχει κομμένη ουρά, κολοβός’, φρ. *‘όσοι σκύλλοι με δακχάσα // γ-κουτσουνιόρηδες τους είδα’*, έκφραση που δείχνει ικανοποίηση για την τιμωρία κάποιου που μας αδίκησε χωρίς λόγο.¹

Από *κουτσο-* + *-νορης* (< *ουρά*).

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 278

κουτσός, (ο) κ. ‘αυτός που έχει ελάττωμα στα πόδια και κουτσαίνει’ | ‘παιδικό παιχνίδι’.¹

1. Πετρούτσου 1982, 29, 30

κουτσοδ(γ)ιά, (η), *κουτσουλιά* και *κοτσιδ(γ)ιά*,¹ φρ. *‘ήμπα ν-οι όριθες στη ν-αυλή γ-κ’εγμώσα ν-τη γ-κουτσοδγιές’*. Η λ. είναι αβέβαιης ετυμολογίας, πθ. < μτγν. *κότ-τυνα, (τα)* ‘σκύβαλα, σκουπίδια’ (< αρχ. *κόττος* ‘πετεινός’) ή < **κοτοτσιλιά* < *κότα* + *τσιλιά* (< μσν. *τσιλώ* < αρχ. *πιλώ* < *τίλος* ‘διάρροια’).² Η λ. ετυμολογείται, κατά τον Καραποτόσογλου,³ από τη γλώσσα του Ησύχιου *‘κοττυλειοί: κατοικίδιοι όρνεις’*, προσδιορίζοντας τις ακαθαρσίες που προέρχονται από τις κόττες.

1. Παπαδόπουλος 1909, 90 2. Μπαμπινιώτης, Λεξικό στη λ. 3. Καραποτόσογλου 2008, 324

κουτσοκλό, (το) ‘δοχείο μέσα στο οποίο συγκέντρωναν τα αποφάγια και τα απόνερα από τα πιάτα (ζουμιά), για να τα πάνε στο χοίρο’¹, φρ. *‘πάρε το κουτσοκλό και πάαινε τω χ-χοιρώ φ-φαί’* | ‘το πιο μικρό παιδί της οικογένειας, το αποκούν-

νι' (υποτιμητικά), φρ. 'αυτό 'ν' το κουτσοκλό μ-μας, το αποκούννι μ-μας'. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *κουτσοκλός* (< *κουτσοκλώνος*, με ανομοίωση λ-ν > λ).² Στο Καλυμνιακό ιδίωμα απαντά το ρ. *κουτσοκλίζω*³ 'κόβω μικρά κλωνάρια', που συνδέω με το τουρκ. *kucukluk* 'μικρότητα' (< *kucuk* 'μικρός').

1.Χαρτοφύλης 1984,238, Κουρζής 304 2.Φιλήντας 2,146 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κουτσολλά¹ επίρρ. 'κολοβά, σπαστά', φρ. 'κουτσολλά μιλά τα εγγλέζικα'. Από επιθ. *κουτσολλός* 'κολοβός' < *κουτσός* (< πιθ. *κοψο-* < αρχ. *κόπτω*) + *-ουλός* (<-υλός).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κουτσούμπελλα, (τα) και *κουτσούβελλα* 'καλαπαλίκια',¹ | 'μικρά παιδιά',² φρ. 'έ ν-τα βγάλλω πέρα, έχω πολλά κουτσούβελλα', πληθ. του *κουτσούμπελλο* < *κουτσούβελο* < *κατσίβελο*, στον πληθ. 'μικροαντικείμενα, σκευή', φρ. 'ένα σ-σωρό γ-κουτσούβελλα εμάεψε μ-πάνω στο τραπέζι', πβ. 'ιδ.' και στον μsn. 'την κασέλα ντου, απού έχει μέσα τα τορνέσα του και άλλα πολλά κατσίβελα' Κατά ζουράρη 106, Επιτ. < ιταλ. *cattivello* (< μsn. λατ. *captivellus*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κουτσουάτος, (ο)¹ και *κουτσουάτος*² 'η αρσενική πέρδικα',

'πέρδικας γλυκολάλητης που 'καμνε ν-τη φ-φωλλιά ν-της, του κουτσουάτου κάλεσμα έκλεψε ν-τη γ-καρδιά ν-της.'³

Επειδή έχει *κότσι*⁴, ή επειδή στέκεται στο ένα πόδι και φαίνεται σαν *κουτσός*.⁵ Πβ. *κότσος* 'αρσενική πέρδικα' (Τήνος),⁶ *κουσός, κόσσος* 'ιδ.' (Άνδρος).⁷ Πιθ. η λ. να συνδέεται με το αρχ. ουσιαστικό *κόττος, (ο)* 'κόκορας, πετεινός'.

1.Καραναστάσης 1987,149 2.Κουρζής 304, Μαυρουδής 133 3.Μαυρουδής 33, 4.Καραναστάσης ό.π. 5.Πληροφορ. Ιωσήφ Κουμέντος 6.Μάνεσης 101 7.Μάνεσης 108

κούτσορας, (ο)¹ 'αυτός που είναι σαν κούτσορο', προσφώνηση απαξιωτική, 'ω κούτσορα, πάαινε παρακεί να κάτσω και 'γω' / 'έφασέ μ-με πγιο ν-ο κούτσορας, 'έ ν-το γ-γαντέρω!', μεγεθ. του *κούτσορο, (το)*. Πβ. και στον μsn. 'εγήρασα...και τώρα εγίνην κούτσορας', Γεωργηλ., Θανατ.467.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κουτσορέβελλο, (ο)¹ και *κουτσούβελλο*,² 'το μικρό παιδί', φρ. 'έ ν-ει μ-πού'ρτε ν-αυτός, εκουάλησε γ-και τα κουτσορέβελλα'.¹ Η λ. από ιταλ. *cattivello* 'άτακτος'. Στον τύπο *κουτσορέβελλος* φαίνεται επίδραση της ομόηχης λ. *κουκχορέβελλος* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, ΝισυριακόΛεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.).

κουτσούτθι(ν), (το)¹ στην ποιμενική γλώσσα 'είδος σφραγίδας των κατσιακών και των προβάτων με κομμένη την κορυφή των αυτιών'. Από *κοψώτιον* > *κοτσώτι* > *κοτσούττι* > *κουτσούτθι*. Χαρακτηριστική είναι η διατήρηση στο τοπικό ιδίωμα του αρχαίου τ. *ωτίον, κοτσώτθι*, και με κώφωση *κουτσούτθι*. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,² Κως,³ Αστυπάλεια⁴), *κουτσούττι* (Ρόδος),⁵ *κουτσολλάφτης* (Κάρπα-θος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,138 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Καραναστάσης, Αστυπ.80 5.Παπαρχ. ΛΡ1,297 6.Μηνάς,Λεξ.439

- κούφα, (η)** ‘το φούσκωμα που κάμνει το πίσω μέρος της παραδοσιακής βράκας’,
 ‘...που κάθετο ν-νεκούκχουα και ναργιλέ ν-ερούφα,
 κρατώντας μέσ’ στα σκέλη του της βράκας του τη γ-κούφα’¹
 | ‘μεγάλο καλάθι’.² Και *κόφα*.³ Από αρχ. ουσιαστικό *κούφος, (ο)* ‘κουλότητα’,
 μεταπλασμένος τύπος του ουδέτερου *κούφον*. Η λ. με σημασία ‘μεγάλο καλάθι’
 είναι το μσν. ουσιαστ. *κούφα, (η)* < βενετ. *sofa* ‘μεγάλο κοφίνι’. Πβ. *κούφα, (η)*
 ‘ευρυχωρία του σάβρακου και της ανδρικής βράκας στην περιοχή των σκελών’
 (Κάρπαθος),⁴ *κούφα* ‘μεγάλο καλάθι’ (Κως),⁵ *κούφα* ‘η φούντη της βράκας που
 την κάμνουν με τρόπο που να φουντώνει πίσω στο περπάτημα’ | ‘είδος καλαθιού
 με σκέπασμα από πάνω’ (Ρόδος).⁶
 1.Μπαλαλάς 1981,120 2.Αρφαράς 1978,50 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό
 γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Μηνάς,Λεξ.441 5.Σκανδαλ.Λεξ.383 6. Παπαχρ.ΛΠΙ,298
- κουφαλλάδα, (η)**¹ ‘η κουφάλια στον κορμό του δέντρου’. Πβ. *κουφαλλά(α),η* (Κάρ-
 παθος).²
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.441
- κουφίζω**¹ ‘είμαι λίγο κουφός’, φρ. *μίλα του πγιο δυνατά γιατί κουφίζζει*. Πβ. *κου-
 φίντζω* (Κάρπαθος).²
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.442
- κουφός, (ο)** ‘ο χωρίς όρχεις’ (πιθ. για τράγο).¹ Η λ. από το αρχ. επίθετο *κούφος* ‘ά-
 δειος, εσωτερικά κενός, κούφιος’.
 1.Καραναστάσης 1987,138
- κούω**¹ κ. ‘ακούω’, φρ. *‘έ γ-κούω, φώναζζε πγιο δυνατά’*. Από *ακούω* με σίγηση
 αρχικού άτονου φωνήεντος. Πβ. *κούννω* (Χάλκη).²
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Αυτηκοΐα
- κοφτά ν-νερά, (τα)** ‘απότομα νερά, βαθιά’,¹ φρ. *‘στο Πηάδι ν-του Χριστού’² είναι ν-
 τα ν-νερά κοφτά’*.
 1.Καραναστάσης 1987,133 2.Ακτωνόμιο στο Μαντράκι, μετά τη Βουή και πριν από
 τους Χοχλάκους.
- κόφτει** απρὸς. ρ. ‘μέλει, ενδιαφέρει’,
 ‘...κι’οι ζένοι ό,τι κάμνουσι // ν-εσάς να μη σ-σας κόφτει’.¹
 Από το ρ. *κόπτω*, μέσ. *κόπτομαι* ‘επιδεικνύω ζωηρό ενδιαφέρον για κάποιον,
 νοιάζομαι πολύ’.
 1.Μπαλαλάς 1981,131
- κοφτός, (ο)** (Νικιά) ‘αποφλοιωμένο σιτάρι ή κριθάρι ή σικάλη, με χοιρινό καβουρ-
 διστό (σύγλινο), που ψηνόταν στο *αλαοθρί* (βλ.λ.) του φούρνου το χειμώνα, και
 απαραίτητα την εορτή των Θεοφανίων’, φρ. *‘α’ρτει τω φ-Φωτώ ν-να φάμε γ-
 κοφτό’*.¹
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,137
- κόφτω** ‘τρέχω, φεύγω γρήγορα’,¹ φρ. *‘κόφτε στο λιμάνι ν-να προκάμεις το καΐκι’ /
 ‘έκομε ν-αφ’ το σκολείο’*. Η σημασία του ρ. με την έννοια του ‘διασχίζω, δια-
 τρέχω φεύγοντας’ και στον μσν. (*κόπτει ο λύκος το βουνίν, η αλωπού το δάσος’*
 Διήγ. παιδ.1072, Επιτ. < αρχ. *κόπτω*. Πβ. *κόφτω* ‘τρέχω’ | ‘μαθαίνω, θυμούμαι’

- (Κάλυμνος),² *κόφτω* ‘τρέχω’ (Κάρπαθος).³
 1.Καζαβής 188, Κουρζής 304 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.442
- κόχη, (η)**¹ ‘γωνία, άκρη’, φρ. *έφαά τη* (χτύπησα) *στη γ-κόχη ν-της καργιόλλας κ’επό-νεσα*. Από *κόγχη*, με απλοποίηση συμφωνικού συμπλέγματος -γγ- σε -χ-.
 1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- κοχλάκι(ν)**¹ ‘λεία πέτρα, συνήθως του γιαλού, βότσαλο’. Και ακτωνύμιο *Χοχλάκοι*, δυτικά του οξού της Παναγιάς. Από μτγν. *κόχλαξ*, μεταπλασμένος τύπος του αρχ. *κάχληξ*, πθ. με επίδραση του *κόχλος* ‘κοχλίας’, > *κοχλάκιον* > *κοχλάκι(ν)*. Πβ. *χοχλάκι* ‘ίδ.’(Κάλυμνος),² ‘αδρύς λίθος της θάλασσας που χρησιμεύει για ακόνι’ (Κάρπαθος).³
 1.Καζαβής 189 2.Δράκος 1983,263, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.1008
- κόψιμο, (το)** (I) (για καμίνι) ‘όταν το καμίνι έδειχνε ότι έχει πια καεί, *έκοβαν* την κωνική του κορυφή, *έχυναν νερό και σκέπαζαν την κορυφή με χώμα*’, φρ. *έπε-ριχώσαμέ ν-το και το κόψαμε ν-το καμίνι μ-μας*.¹
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,229
- κόψιμο, (το)**¹ (II) (μτφ.) ‘ευκοιλίότητα’, φρ. *έπιασέ ν-το γ-κόψιμο*. Πβ. τη σημασία της λ. στον μσν. ‘δυνατός πόνος’ (‘*κόψιμον καρδιάς*’ Νομοκ.384, Επιτ.), < αόρ. του *κόπτω* + κατάλ. -ιμον.
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- κοψός, (ο)**¹ ‘σκουλήκι που κόβει τις ρίζες των φυτών’, φρ. *έπιασέ ν-τα* (ενν. *τα φυτά*) *κοψός*. Η λ. από θ. *κοψ-* (έ-*κοψ-α*) του *κόπτω*.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κοψοχολιάζζομαι** ‘κατατρομάζομαι’,
...αθρώπους μέσ’ στα σκοτεινά μουσκίδι ν-ενεσύρα,
επάσα μ-παπορόβαρκες κι’εκοψοχολιαστήκα.¹
 Από *κοψοχολιάζομαι* (< *κοψο-* + *χολιάζομαι* < *χολή*).
 1.Μαυρουδής 26
- κράμπα, (η)** ‘εδώδιμο φυτό από την οικογ. των λαχάνων’,¹ επιστημ. *brassica oleracea*. Από αρχ. ουσιαστικό *κράμβη,(η)*, μεταπλασμένος τύπος του *κράμβος* ‘ξηρός’ (< ι.ε. ρίζα *(s)kreb- ‘ζαρώνω, κυρτώνω’), με αλλαγή γένους και εξειδικευμένη σημασία, πθ. λόγω του σχήματος των ζαρωμένων φύλλων του φυτού, που δίνουν την εντύπωση ότι είναι αποξηραμένα (II). Πβ. *κράμπα* (Κάλυμνος)² κ.α., *κράμπα, χράμπα* (Κάρπαθος).³
 1.Πετρούτσου 1982,48 2.Δράκος 1983,142, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.443
- κραξό, (το)**¹ ‘η γυναίκα που φλυαρεί’. Από θ. *κραξ-* (αόρ. έ-*κραξ-α* του *κράζω*)
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κρατούνι(ν), (το)** ‘είδος κυπέλλου, με το οποίο έπαιρναν οι βοσκοί το γάλα από το καζάνι ή τον τενεκέ’¹ | ‘δοχείο που το μεταχειρίζονται και για κάθε πρόχειρη χρήση’, φρ. *φέρε μου ένα γ-κρατούνι γ-γάλα*.²
 1.Χαρτοφύλης 1984,260 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,240
- κργιας, (το)**¹ ‘το κρέας’, πλθ. *κργιάτα,(τα)*, φρ. *εφέτι είχαμε μ-πολλά κργιάτα για τη μ-Παναγιά*. Πβ. *κριάς* (Κάρπαθος).²

- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.446
κρεατσάκι(ν), (το)¹ από κρέας > υποκορ. κρεατάκι με τσιτακισμό, πβ. γάλα - γαλατσάκι, φρ. 'φάε, γιε μου, το κρεατσάκι σ-σου, φάε το να μεγαλώσεις γλήορα'.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κρεατσωμένος, (ο)**¹ επίθ. 'παχύς', φρ. 'κρεατσωμένος είν' ο χοίρος μου εφέτι'. Παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. κρεατσώννω (βλ.λ.).
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- κρεατσώννω** 'παχαίνω', φρ. 'παστωμένη ήτο γ-κ' εκκρεάτσωσε ν-η κακομοίρα!' / 'εκκρεάτσωσε ν-ο χοίρος μας,' α το ν-εσφάζομε θ-θέλει στα χοιροσφάγια'. Από κ. κρεατώνω 'αποκτώ σάρκες (κρέας)', με τσιτακισμό.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κρεβαθθίνα, (η)** 'κληματαριά',
 '...να δεις σταφύλλια ροζζακιά σ' αυτή ν-τη γ-κρεβαθθίνα,
 μ-που κάθεται ο γέρος μας και πίννει κουκχουζζίνα'.¹
 Από το κ. ουσιαστικό κρεβαθθίνα 'οριζόντιο καφασωτό, δικτυωτό πλαίσιο, στο οποίο πλέκεται και στερεώνεται η κληματαριά' | (συνεκδ.) 'η κληματαριά'. Πβ. κρεβαθθίνα, κρααθθίνα (Κως),² κρεβαθθία, κριαθθίνα (Ρόδος),³ κρεβαθθή (Σύμη).⁴
 1.Μπαλαλάς 1981,109 2.Σκανδαλ.Λεξ.387 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,301 4.Μιχαλαριά 2,74
- κρεβαθθόγυρος, (ο)** 'λευκή επιμήκης κεντητή πάνινη λωρίδα που καλύπτει τον γύρο του κρεβατιού'. Για τον νισύριο κεντητό κρεβαθθόγυρο και τις ποικιλίες του βλ. Αρφαράς 1984,45-51.
- κρεβαθθοστρώσι(ν), (το)** 'το στρώμα και τα κλινοσκεπάσματα', '...προικίζομεν. κρεβαθθοστρώσιον ένα...'.¹ Και στον μσν. 'τέσσαρα λαμπρά κρεβαθθοστρώσια' Προδρ. IV88, χφφ ΗΡ κριτ.υπ. (Επιτομή). Πβ. κρεβαθθοστρώσιν ή κρεβαθθόστρωσι, (η) 'όσα είναι αναγκαία για στρώσιμο της κλίνης' (Κάρπαθος).²
 1.Σε προσχέδιο προίκισης μελλονύμφων του 1747 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009,111 2.Μηνάς,Λεξ.444
- κρεβαθθώννομαι**¹ 'αναγκάζομαι να μείνω στο κρεβάτι λόγω αρρώστιας', φρ. 'ε-κρεβαθθώθηκα μια ν-εβδομάδα με τη γρίπη μ-που μέ'βρε'.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κρεμμάρι(ν), (το)** 'σπηλιά'¹ | 'η μάντρα του χοίρου, χοιροστάσι, από πρόχειρα φτιαγμένο χτίσιμο'², φρ 'το κρεμμάρι ν-του χοιρού'.³ Και γκρεμμάρι,³ από συνεκφώνηση. Κρεμμάρια,(τα) γενικά λένε φυσικές ή τεχνητές κοιλότητες μέσα σε βράχο, που χρησίμευαν για προφύλαξη των ζώων από τη βροχή, τον ήλιο, το κρύο ή και από αρπαχτικά πουλιά.⁴ Μεγεθ. κρεμμάρα,(η), γκρεμμάρα³ 'μεγάλη σπηλιά', φρ. 'ήβρε (ενν. η αλεπού) μια γ-κρεμμάρα και μπαίνει μέσα'⁵ / '...παίρου δρόμο και πιάννου ν-το γ-κακόμοιρο μέσα στη γ-κρεμμάρα ν-του Μολυβιού και παίρου ν-το στη φ-φυλακή'.⁶ Από κρεμμός + κατάλ. -άρι. Πβ. και τοπωνύμιο Κρεμμάρα,(η) (Μαντράκι). Κρεμμάρες, επίσης, λένε τα σπήλαια κάτω από κρημνούς σαν στοές, όπου συχνάζουν οι φώκιες, κι απ'αυτές πήραν το όνομα οι τοποθεσίες Φωκιοκρεμμάρες,(οι) (Μαντράκι, Εμπορείος).⁷
 1.Καρναστάσης 1987,110 2.Αρφαράς 1978,35 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωμα-

τικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Χαρτοφύλης 1984,257 5.Σακελλαρίδης Κ. 1991,129 6.Σακελλαρίδης Κ. 1982,308 7.Παπαχριστοδούλου 250

κρεμμαστό, (το) ‘το ώριμο σύκο’, φρ. ‘*εκνιάσασι ν-τα σύκα, εγνιήκασι ν-ούλλα κρεμμαστά*’. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *κρεμαστός*. Πβ. στον μσν. το ουδέτερο ως ουσιαστικό *κρεμαστόν,(το)* ‘ο εξώστης’, και στα αρχ. *κρεμαστά,(τα)* ‘οχυρώματα, φρούρια’.

κρέμμεται ¹ απρόσ., για σπίτι ετοιμόρροπο, φρ. ‘*κρέμμεται το σπίτι μ-μου στο ν-Τρούλλο! ‘α φέσει θέλει κάτω!*’

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κρέτιτο, (το) ‘πίστωση, βερεσέ’,

‘...κι από τις κόκχες που κλουθού ν-τ’ όνομα του πελάτη,
θα καταλάβεις, κρέτιτο αν έχεις, για να κάτσεις’. ¹

Η λ. ήδη μσν. *κρέδιτο* (‘να ευρίσκονται κάποια σκρίττα και κρέδιτα χωριατών’ Μορεζίν,Διαθ.482, στον Κριαρά,Λεξικό). Από ιταλ. *credito* ‘πίστωση’. Πβ. *κρέτιτο*, ρ. *κρετιάρω* ‘πιστώνω’ (Κωζ),² *κρετετέρω* (Κάρπαθος).³

1.Μαυρουδής 44 από το ποίημα ‘Ο Καφενές’ 2.Σκανδαλ.Λεξ.388 3.Μηνάς,Λεξ.445

κρεφτή, (η) ‘είδος αποθήκης, οικίσκος, ή κρυπτή βούα, ανοιγμένη μέσα σε έδαφος πορώδες και αμμουδερό, όπου φυλάσσουν τα κρασιά, την *κουκχουζζίνα*, τα πιθήρια τυριού, που τρώνε την Τυρινή εβδομάδα’,¹

‘και πάμε μ-πρώτα στη γ-κρεφτή, πριάστε το χαραπούλλι,
κι από τη γ-κουκχουζζίνα σ-σας θα κεραστούμε ν-ούλλοι’ ² /
‘για δες εδώ καζζαναργειό που μοιάζει σα μ-παλάτι,
με όλλα του τα σύνεργα και με κρεφτή γ-γεμάτη’ ³

| ‘στέρνα με νερό που βρίσκεται στο στάβλο’.⁴ Παλαιότερα και *κλεπτή,(η)* ‘οικίσκος κυρίως εγειρόμενος εις τας αμπέλους, ένθα αποθηκεύουσι τον οίνον’,⁵ και *κρεπτή* σε προικοσύμφωνα: ‘...δίδω, λόγω προικός...το αμπέλιον εις τον Αρμάν με την κρεπτήν...’ ⁶ Ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθέτου *κρυπτός*. Πβ. *κρύφτη* ‘κρυψώνας’ (Κάλυμνος),⁷ *εγκρυφή* ‘κρύπτη’ (Καρδάμαινα Κω).⁸

1.Καραναστάσης 1987,129, Τσιρπανλής 2009,28, Σακελλαρίδης Γ. 1982,219 2.Κουμέντος 1991,215 3.Μπαλαλάς 1981,109 4.Αρφαράς 1978,53 5.Παπαδόπουλος 1909,90, Καζαβής 188 6.Τσιρπανλής 2009,24 7.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 8.Σκανδαλ.Λεξ.240

κρησάρα, (η) κ. ‘λεπτό κόσκινο με το οποίο καθαρίζεται το αλεύρι από τα πίτουρα’ (μτφ.) ‘λεπτομερειακή εξέταση’,φρ. ‘*επέρασέ ν-το ν-από ψιλή γ-κρησάρα*’.¹ Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *κρησέρα,(η)* ‘ίδ.’, αβέβαιης ετυμολογίας, με αφομοίωση $\epsilon > \alpha$ ή αναλογική επίδραση συναφών καταλήξεων.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,252

κρητικά, (τα) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘κουδούνια φερμένα από την Κρήτη’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239

Κριατερή, (η) ‘η πρώτη εβδομάδα της Αποκριάς’,¹ η εβδομάδα της Κριατενής και *Αρκιούρης* (βλ.λ.).

1.Χαρτοφύλης 2007,128

κριθαριά, (η) ‘η εδαφική περιφέρεια και η χρονική διάρκεια για την πρόιμη σπορά

(κριθάρι, λουμπούνια, μαερέματα δηλαδή φάβα, αρακάς, φακές), από τα πρωτοβρόγια έως το Νοέμβριο’,¹ ‘...δίδω, λόγω προικός...το χωράφιον εις την Καμάραν με την αποστροφήν, και να λαμβάνω από αυτό δύο κιλά κριθάρι, εις το έτος της κριθαριάς’.² Το αντίθετο της κριθαριάς είναι η παμπακιά ‘η περιφέρεια με όψιμη σπορά’,³ φρ. ‘εγλυτώσαμε ν-τη γ-κριθαριά, τώρα ‘α πάμε στη μ-παμπακιά’.⁴

1.Τσιρπανλής 2009,28 2.Τσιρπανλής ό.π. 24, προικοσύμφ. 2, του 1857 3.Καραναστάσης 1987,156 4.Σακελλαρίδης Γ. 1982,199

κρίθενος, (ο) επιθ. ‘καμωμένος από κριθαρένιο αλεύρι’, φρ. ‘κρίθeno ν-αλεύρι’ / ‘κρίθeneη κουλλούρα’ / ‘κρίθeno ψωμί’¹, και κρίθinos.² Από το αρχ. επιθ. κρίθinos, πβ. κρίθenos, κρίθinos ‘ιδ.’ | ‘είδος συκιάς με σύκα κατώτερης ποιότητας’ (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,175 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ. 446

κρίθος, (ο) ‘η μόλυνση στα βλέφαρα, που μοιάζει με το σπέρμα του κριθαριού’,¹ φρ. ‘έ ν-έδωκε μ-μανταρίνι στη γκαστρωμένη γ-κι’ έβγαλε γ-κρίθο’. Και στον μσν. κρίθος ‘φλεγμονή του ματιού’(‘Περί κρίθου οφθαλμού’ Ιατροσόφ.58, Επιτ.), < αρχ. ουσιαστικό κρίθην, με αναβιβασμό του τόνου και αλλαγή του γένους, αναλογικά προς το σίτος. Πβ. κριθαράκι, τσίττος,(ο) (Κως),² κριθαράκι, κιθαράκι, σσίστος (Κάλυμνος).³

1.Κουρζής 301 2.Σκανδαλ.Λεξ.389 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κριμίτσα, (η) ‘παλιό χρυσό αυστριακό νόμισμα’, φρ. ‘...το φλουρί αυτό είδα το χτυπημένο με σκάγι, ήτο σ-σα γ-κριμίτσα’.¹ Πβ. και κριμίτζα,(η) ‘αυστριακή, ενετική, ολλανδική ίση προς 66 γρόσια’.²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,289 2.Βαγιακάκος, Συμβολή 53

κριτηρ(γ)ιάζζω¹ ‘παιδεύω, βασανίζω, ταλαιπωρώ’, φρ. ‘ω γιέ μου, μη μ-με κριτηρ-γιάζζεις’ / ‘εκριτηργιάζα ν-το μ-πολλή ν-ώρα ν-το γ-κακόμοιρο!’ Πβ. τα μσν. κριτηριάζζω, κριτηρεύω (‘εκριτηρεύαν τον [ενν. τον μαντατοφόρον] και οτόσα τον επλημελέψαν ότι του έδωκαν θάνατον άδικα’ Μαχ.656,Επιτ.). Από ουσιαστ. κριτήριον ‘βάσανο’ + κατάλ. -ιάζζω.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κρόδωμα, (το)¹ ‘η άκρη του δώματος, το ακρόδωμα’. Πβ. στη Ρόδο² κρόδωμα, κρόμα(ν), κρόδωμος,(ο).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,383

κρομμυδότσιφα, (η) ‘η εξωτερική λεπτή φλούδα του κρεμμυδιού’.¹ Το β’ συνθετικό, τσίφα, είναι το μσν. τσίπα,(η) ‘πέπλος’ και το μτγν. ‘σίφα· χόρια’ (ΗΣύχ.) ‘υμένες που καλύπτουν το πρόσωπο του εμβρύου’, άγνωστης προέλευσης.

1.Χαρτοφύλης 2007,98

κρολλιιά, (η) (Νικιά) ‘μικρή έκταση με βοσκή, κατάλληλη για να βοσκηθούν τα ζώα για λίγη ώρα’.¹ Από ακροβολία,(η) / ακροβολιά ‘σκόπιμη βοσκή που γίνεται στα άκρα των σπαρμένων κυρίως αγρών’ (< άκρο-+βολή). Το α’ συνθετικό άκρο- (< άκρος) έχει εδώ υποκοριστική σημασία, πβ. ακροκοιμούμαι ‘μισοκοι-

μούμαι', *ακρολυπούμαι* 'λυπούμαι λίγο' (Κάρπαθος),² *ακροφρούμαι* 'φοβούμαι κάπως' (Κύπρος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,203 2.Μηνάς, Λεξ.58

κροολλιάζζομαι (Νικιά) (για ζώα) 'βόσκω κάπως σε κροολλιά (βλ.λ.)', φρ. 'άφησε τα βόδια εδανά να κροολλιαστού ν-τα κακόμοιρα, 'α μη ν-έμπουσι μ-πεινα-σμένα μέσα στη μ-μάντρα'.¹ Από ακροβολίζομαι, βλ.λ. κροολλιά.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,203-4

κροόλλιασμα, (το)¹ η ενέργεια του κροολλιάζζομαι (βλ.λ.).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,238

κρουκέλλι(ν), (ο) 'μεταλλικός μηχανισμός για πρόχειρο κλείσιμο της πόρτας'.¹

Είναι το μσν. *κρικέλλιν, κικέλλιν* 'ρόπτρο σε σχήμα κρίκου' ('ποιος...κτυπά της πόρτας το κερκέλλι;' Στάθ.Α'161, Επιτ.), < ουσιαστικό *κρίκελλος* (<λατ. *circellus* υποκορ. του *circulus* <*circus* <*κίρκος-κρίκος*) + κατάλ. -ιον με τροπή *i>u* από επίδραση των υγρών *λ, ρ*. Πβ. *κρικέλλιν, κρουκέλλιν* 'μικρός κρίκος' (Κάρπαθος),² *κρουκέλλι, κρισέλλι* 'μικρός κρίκος της πόρτας' (Κως),³ *κρικέλλι-α,(τα)* 'σκουλαρίκια σε σχήμα κρίκου' (Σύμη).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.446 3.Σκανδαλ. Λεξ. 389 4.Μιχαλαριά 2,74

κρούκελλος, (ο) 'πρόσωπο, σιαγών',¹ , 'να σου κουννιά το γ-κρούκελλο με του για-λού πατσούλλι'.¹ Βλ.λ. *κρουκέλλι*. Εδώ η λ. χρησιμοποιείται με μεταφορική σημασία. Πβ. στη μσν. δημόδη γραμματεία *κρίκος* (μφ.) για μέλος οικογένειας, Δούκ.47, Επιτ. τ. 1,621).

1.Ιω.Λογοθέτης 124

κρουμπωτή, (η) 'το κιούπι'¹ | 'αγγείο αρκετά μεγάλο μέσα στο οποίο πατούν τα σύκα'.² Η λ. από *κρούπι* (βλ.λ.), *κουρούπι* > *κρούπι* > *κρουπωτή-κρουμπωτή*.

1.Κουρζής 331 2.Παπαδόπουλος 1984,285, Καζαβής 189

κρούπι(ν), (το) 'πήλινο αγγείο για τα σύκα, που λέγεται και *στάμνα*'.¹ Η λ. από *κορούπιον > *κουρούπι* > με υποχωρητική αφομοίωση > *κρούπι*.

1.Στρίκης 341

κρούτσια, (τα) 'τα ράμματα, ο σπάγγος με τον οποίο δένονταν ανά δύο οι γωνίες στο *ανάεμα*'.¹ (βλ.λ.). Ο ενικός *κρούτσι,(το)* από το μσν. *κρόσσι*, με κώφωση και τσιτακισμό, < μτγν. ουσιαστικό *κροσσίον* (< αρχ. *κροσσός* + υποκορ. κατάλ. -ιον). Πβ. *κρούσια,τα* 'κρόσια'(Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,168 2.Μηνάς,Λεξ.448

κρυαίνω¹ κ. 'κάνω κάτι κρύο, ψύχω', 'α κρυάνει πρώτα το φαΐ και ύστερα 'α το φάω, γιατί καίει'

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κρυζζάρι(ν), (το)¹ 'συρτάρι'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κρυόπλαστος, (ο)¹ επίθ. 'άχαρος, ανιαρός στα λόγια και τα αστεία του', φρ. 'άτε βρε κρυόπλαστε, εμίλησες πάλε...!'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κρνούλλιάρης-α-ικο¹ επίθ. ‘ο ευαίσθητος στο ψύχος’, φρ. ‘κρνούλλιάρια ν-ει, φουά-ται το κρύο’. Από κ. κρνούλιάρης (< κρύο+επίθημα -ουλιάρης).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κρυφοκούκχουλλο, (το)¹ ‘αυτός που κρύβει, που δεν αποκαλύπτει τον χαρακτήρα του, που υποκρίνεται, που κάμνει τον σεμνό π.χ. χωρίς να είναι’, φρ. ‘ξέρεις εί-ντα κρυφοκούκχουλλο ν-είναι;’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κύβγω¹ ‘σκύβω προς τα εμπρός, γέρνω’, φρ. ‘μη γ-κύβγεις γιατί ‘α φέσεις’. Από αρχ-μσν. κύπτω.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κυβερνημένα, (τα) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘τα ταΐσμένα και ποτισμένα ζώ-α’,¹ φρ. ‘τα κακόμοιρα τα ζζα μας, μορφοκυβερνημένα ναι σήμερα’.¹ Πβ. και στην Κω² κερνώ ‘αφήνω άδετα τα ζώα να βόσκουν’, ουσιαστικό *κυβερνημα, (το)*, *κυβερνημένος*, επίθετο που προσδιορίζει το βόσκημα των ζώων, δηλ. ελεύθερα χωρίς να απασχολούν βοσκούς.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982 2.Σκανδαλ.Λεξ.391

κύλιντρα, (η) ‘κατηφορικός τόπος’,¹ και τοπωνύμιο *Κυλίντρα, (η)*, φρ. ‘επέρασα αφ’ τη γ-Κυλίντρα ν-του Λακχιού’ /

‘πγοιος θα νέβει στη γ-Κυλίντρα γαδαράπφες να μας φέρει...’²

Από το ρ. *κυλίω* + κατάλ. -τρα, με ανάπτυξη ένρινου -ν-. Πβ. *κυλιμούνδρα*, *κυλιούνδρα* (Κω),³ *κυλίστρα, η* (Ρόδος),⁴ *κύλιντρας, ο* (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρζής 305 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,385 3.Σκανδαλ.Λεξ.392 4.Παπαχρ.ΛΡ1,305 5.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κύλιντρο, (το) ‘ο κύλινδρος, η μονοκόμμη κυλινδρική πέτρα του λιотριδιού που περιστρέφεται στην πλάκα και συνθλίβει τους καρπούς’,¹ η μυλόπετρα.

1.Καραναστάσης 1987,144

κυλλιούμαι¹ και *κυλλιέμαι*,² ‘πέφτω κάτω κυλώντας’, φρ. ‘ο χοίρος εκυλλιέτο μέσ’ στις λάντες’. Από *κυλίω-κυλίομαι* > *κυλιούμαι* με δίπλωση -λ-.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

κυνήρης, (ο) ‘κυνηγητό στη ξηρά αλλά και με κολύμπι στη θάλασσα’, φρ. ‘τα παιδιγά στο κλούμπος έπρεπε να παίξου γ-κυνήρη στη β-Βουή και να βουτηθήσου στο Τρουλλί και στου Χριστού το Πηάδι’¹ /

‘πγοιος θα πάει στη β-Βουή κυνήρη γ-για να παίξει;’²

Είναι το μσν. ουσιαστ. *κυνηάρης* ‘κυνηγός’ Ερωτόκρ. Α’ 108, ή επίθετο ‘κυνη-γετικός’, ‘σκύλλος ο κυνηάρης’ Σοφιαν., Παιδαγ. 99, Επιτ., < ουσιαστ. *κυνήγι* + κατάλ. -άρης. Πβ. *κυνηάρης* ‘αυτός που κυνηγά, κυνηγός’ (Κάλυμνος,³ Κάρπα-θος,⁴ Ρόδος⁵).

1.Χαρτοφύλης 1990,245 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,384 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ. 451 5.Παπαχρ. ΛΡ1,306

κυνήω¹ κ. ‘κυνηγώ’, φρ. ‘εκυνήου ν-το ν-αφ’ το μ-Ποταμό γ-και έφτασά το στο Λευ-καντιό’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κύπερη, (η)¹ ‘φυτό ζιζάνιο με υπόγειους βολβούς σαν φουντούκι και μακρύ στέλεχος’, φρ. ‘*α πάω στις Λίμνες να βγάλω τη γ-κύπερη που πνιξε ν-τις κράμπες*’. Από το αρχ. *κύπειρος*, δωρ. *κύπαιρος*, ιων. *κύπερος*, επιστημ. *cyperus rotundus*. Πρόκειται για δάνεια λέξη, όπως φαίνεται από τους πολλούς παράλληλους τύπους. Στη Μυκηναϊκή μαρτυρούνται οι τύποι *ku-ra-ro*, *ku-ra-ro-we*, που συνδέονται με τον δωρικό τύπο *κύπαιρος* (Π). Πβ. *κύπερη* (Κάλυμνος),² *κύπερη* και *κυπερόχορτο* ‘αρωματικό φυτό ελωδών τόπων’ (Κάρπαθος),³ *κύπειρη*, *κύπερη*, *γυππειριά*, *τύππερη* (Ρόδος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

3.Μηνάς,Λεξ.452 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,306

κυπραΐκα, (τα) ‘μαύρα σταφύλια πυκνώρωγα, από την Κύπρο’.¹

1.Καραναστάσης 1987,170

κυράτσα, (η) ‘προσφώνηση για ηλικιωμένες’ | ‘θεία’¹ | ‘μητριά’,¹ φρ. ‘*μ’έστειλε ν-η κυράτσα μου να πάω να της φέρω το ν-νερό ν-τ’ αθάνατο*’.¹ Και *κυρατσό*.² Από το μτγν. ουσιαστ. *κυρά* > μσν. *κυράκα* (< *κυρά*+*κατάλ.* -*κα*) > *κυράτσα* με τσιτακισμό. Πβ. *κυράτσα, (η)* ‘το χορτάρι βρομούσα, *κυρατσόκλημα*, με το οποίο οι βοσκοί καπνίζουν τα πρόβατα, όταν πάσχουν από μύξιασμα’(Κως).³ Στην Κάτω Ιταλία⁴ *κυράτσα* λένε το χόρτο ‘αστράγαλος ο βαφικός’, που χρησιμοποιούν για να βάφουν κόκκινα τα υφάσματα’, *κυράτσα* ‘μητριά ή θεία’(Ρόδος),⁵ *κυράτσα* ‘κυρία’ | ‘η γυναίκα του αφεντικού’ | ‘γυναίκα που μιμείται τρόπους, ντύσιμο και ομιλία γυναίκας ανώτερης κοινωνικής τάξης’(Κάλυμνος).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,69 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

3.Σκανδαλ. Λεξ. 392 4.Καραναστάσης, Λεξικό 3,330 5. Παπαχρ.ΛΡΙ,306 6.

Δράκος 1984,132, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

κύρης, (ο) ‘πατέρας’.¹ Είναι το μσν. *κύρης* ‘ιδ.’ (‘*ο κύρης και η μάνα μου*’ Σαχλ..Αφήγ.30,Επιτ.) < μτγν. ουσιαστικό *κύρις*. Πβ. *κύρης* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,163, Καζαβής 189 2.Μηνάς,Λεξ.452

κυτάρι(ν), (το)¹ ‘το ύστερο, ο πλακούντας’, φρ. ‘*εγέννησε ν-η κατσικά μας κι’ εκρέμμασε ν-το κυτάρι ν-της*’. Από αρχ. *κυτάριον*, υποκορ. του αρχ. *κύταρος*, (ο) ‘κοιλίωμα, θόλος’, πβ. ‘*κύταρος ουρανού*’= ο κοίλος θόλος (Π), λ. αβέβαιου ετύμου.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

κχελεπούρι(ν), (το)¹ ‘ευκαιρία, κέρδος, ωφέλεια’,φρ.‘*ήβρα το κχελεπούρι γ-και το γόρασα*’. Από τουρκ. *kelepir* ‘ιδ.’ Πβ. *κελεπίριν* ‘κέρδος’, και ρ. *κελεπιριάντζω* ‘κερδίζω, πλουτίζω’(Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.385

κχέλης, (ο)¹ ‘φιλότιμος’. Η σημασία της λ. διαφοροποιείται κατά τόπους: *κχέλης*, *τσέλης* ‘φαλακρός’ (Ρόδος),² *κκέλης* ‘ρυπαρός, λιγδιασμένος’ (Κάρπαθος),³ *αλλού* ‘χουβαρδάς’. Από τουρκ. *kelez* ‘κασιδιάρης’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,261 3.Μηνάς, Λεξ. 393

κχέφι(ν), (το)¹ ‘ψυχική διάθεση’, φρ. ‘*έ ν-έχω κχέφι ν-να πάω αόψε στο γλέντι μ-που γίνεται στο Καζζίνο*’. Από τουρκ. *keyif* ‘ιδ.’

- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- κχι**¹ λέξη παιδική ‘άσχημο’, προτροπή να φτύσει κάτι που έβαλε στο στόμα, φρ. ‘κάμε το κχι’ (φτύσε το, είναι άσχημο). Πιθ. από σύμφυρση των *ουκί+ουχί*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κχιλίμι(ν), (το)** ‘κίλιμι, χαλί, τάπητας’. Από τουρκ. *kilim* ‘ίδ.’ Πβ. *κχιλίμι* (Κως),¹ *κχιλίμιν* (Ρόδος),² *κίλιμ* (Κάλυμνος).³
1.Σκανδαλ.Λεξ.393 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,261 3.Δράκος 1982,120, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- κχιόλος, (ο)**¹ και *κχιολάμπεης*,¹ ‘ρέμπελος, ακατάστατος, ατημέλητος’, φρ. ‘άτε βρε λιγδιάρη, κχιόλο!’
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κχιόρης, (ο)**¹ ‘αλήθωρος’, σε ύβρη, ‘άτε βρε κχιόρη!’ Από τουρκ. *kör* ‘ίδ.’ Πβ. *κχιόρης* ‘τυφλός’ (Ρόδος,² Κάρπαθος³).
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,262 3. Μηνάς, Λεξ.393
- κωβγιός, (ο)** ‘το ψάρι κωβιός’,¹ είδος ψαριού της οικογ. *γωβίδες*. Πρόκειται για δάνεια μεσογειακή λέξη που τη δανείστηκε η λατινική με τις μορφές *cobius*, *gobius*, *cobio*, *gobio* (Π). Πβ. *κωβζός* ή *κόφτης* (Κάλυμνος).²
1.Καραναστάσης 1987,132 2.Δράκος 1983,133, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- κωλαβρέζος, (ο)**¹ ‘αυτός με τον μεγάλο πισινό, ο κωλαράς’, φρ. ‘άτε βρε κωλαβρέζο!’ Από *κάλος* > μεγεθ. *κωλάρα* > *κωλάβρα*, με επένθεση -β- + κατάλ. -έζος, δεσ *καλαβρέζος*, *εγγλέζος*, *βαρβαρέζος*, *σκοτσέζος* κ.τ.ό.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κωλοβαρώ**¹ ό,τι και το *κοντοβαρώ* (βλ.λ.)
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κωλοκαλτσάτος, (ο)** (Νικιά) στη φράση ‘*γαμπροί κωλοκαλτσάτοι*’, για άτομα χωρίς ικανότητες να αναλάβουν σοβαρές ευθύνες.¹
1.Σακελλαρίδης Γ. 1984,148
- κωλομόδης, (ο)**¹ ‘ο πρωκτός’.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κωλοπέτρουρο, (το)**¹ ‘νέος με κακό χαρακτήρα, παλιόπαιδο’.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- κωλόραδο, (το)**¹ ‘τα οπίσθια, ο πρωκτός’, το κ. *κωλοράδι* (< *κωλο(ο)+ -ραδι* < *ουράδιον* < *ουρά*). Πβ. *κωλοράιν* (Κάρπαθος),² *κωλονούραο(ν)* (Ρόδος).³
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.454 3. Παπαχρ. ΛΡΙ,307
- κωλορίζι(ν), (το)**¹ ‘η παραφυάδα’, φρ. ‘*η ελλιά που ’χω στο Σκόπι έβγαλε ν-ένα σ-σωρό γ-κωλορίζια*’. Πβ. ‘ίδ. (Ρόδος).²
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,307
- κωλοσταύρι(ν), (το)** (Νικιά) ‘το άκρο της σπονδυλικής στήλης, ο κόκκυγας’, φρ. ‘*πρόσεχε ’α μη ν-εχτυπήσει το παιδί στο κωλοσταύρι ν-του*’.¹ Πβ. *κωλοράιν* ‘τα οπίσθια, ορροπύγιον’ (Κάρπαθος).²
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,142 2.Μηνάς,Λεξ.454
- κωλοσφούγγι(ν), (το)**¹ ‘χαρτί με το οποίο κάποιος καθαρίζει τον πρωκτό μετά την

αποπάτηση'. Πβ. *κωλοσφούτζι* (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κωλοτρυπίδα, (η)¹ κ. 'η τρύπα του κώλου, ο πρωκτός'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

κωλοφωτιά, (η) 'πυγολαμπούσα',

'...κι' αφ' τις πολλές τις λάμπες που κρεμμά,

κάμνει τα φώτα του κωλοφωτιές να μοιάζζου'.¹

Πβ. και Du Cange *κωλοφωτιά*, στην Κάρπαθο² *κωλοφωκιά,(η)* 'πυγολαμπίδα'.

1.Μαυρουδής 82 2.Μηνάς,Λεξ.455

κωνάρι(ν), (το)¹ και *θεμωνιά,(η)* (βλ.λ.). Η ονομασία *κωνάρι*, πθ. επειδή εκεί ετοποθετούντο *οι κώνοι* (οι σωροί) των σταχυών. Πβ. *κωνολείο,(το)* 'μικρός χώρος κοντά στο αλώνι όπου ετοποθετούντο οι κώνοι (σωροί)' (Κάρπαθος).²

1.Κοντοβερός 317 2.Μηνάς, Λεξ.456

Λ

λα(β)ουμάνο, (το)¹ ‘νιπτήρας με καθρέφτη, λεκάνη και δοχείο νερού για το πρωϊνό νίψιμο’,² που βρισκόταν συνήθως στην *κλαβανή* (βλ.λ.) ή στο υπνοδωμάτιο, και *λα(β)ομάνος, λα(β)ουμάνος*. Από ιταλ. *lanavano* (< *lavare* ‘πλένω’ + *mano* ‘χέρι’). Πβ. *λα(γ)ουμάνος* (Κως),³ *λαουμάς* (Καστελλόριζο),⁴ *λαουμάνος* (Κάλυμνος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Τσιρπανλής 2009,46 3.Σκανδαλ. Λεξ. 395 4.Κομνηνός 131 5.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

λάβρα, (η), βλ.λ. *λαύρα*.

λαγουδ(ι)έρα, (η) (ναυτ.) ‘η λαβή του τιμονιού της βάρκας’,¹ το δοιάκι. Ονομάστηκε έτσι, επειδή αρχικά έμοιαζε με το ραβδί που χρησιμοποιούσαν στο κυνήγι των λαγών. Πβ. το μsn. *λαγοράβδιν* ‘ραβδί χρήσιμο στο κυνήγι του λαγού’ (*‘λαγοράβδιν εις την ζώνην του εκρέμετον’* Ημερολ.50, Επιτ.) < *λαγός* + *ραβδίν*. Πβ. *λαουδέρα, (η)* (Κάλυμνος).²

1.Κουρζής 305 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

λαδ(γ)ιά, (η) κ. ‘κηλίδα από λάδι, λεκές’ | (μτφ.) ‘κατεργαριά’, φρ. ‘*έκαμές τη μπάλε τη λ-λαδγιά!*’ | ‘χρονιά με σοδειά πολλού ελαιόκαρπου’,¹ φρ. ‘*εφέτος έχομε λ-λαδγιά*’

1.Μαστρογιάννης 65

λαδερό, (το) ουδέτερο ως ουσιαστικό, ‘δοχείο που περιέχει λάδι, με στενό στόμιο εκροής’ | (για φαγητό) ‘παρασκευασμένο με λάδι’,

‘*όπου γαπήσει ζιδερό, λαδερό ν-του φαίνεται*’ (παροιμ.).¹

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,18

λαδικό, (το) ‘πήλινο σταμνάκι για το λάδι’, φρ. ‘*βάλε μέσα λάδι γ-κι έδγειασε ν-το λαδικό*’ | (μτφ.) ‘κουτσομπόλης /-λα’,¹ φρ. ‘*ω μάνα μου, λαδικό μ-πού’ναι!*’ / ‘*είναι ν-αυτός ένα λ-λαδικό...*’ Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου *λαδικός*. Πβ. *λαϊκό* ‘ιδ.’(Κως),² *λαδικό, λαϊκό* (Ρόδος).³

1.Κουρζής 305 2.Σκανδαλ.Λεξ.395 3.Παπαχρ.ΛΡ1,309

λάδι(ν) (μτφ.) ‘γαληνεμένη θάλασσα’, φρ. ‘*λάδι ’ν’ η θάλασσα σήμμερα*’.

λάτζα, (η) ‘η σκάφη’,¹ ‘*η λάτζα του ταμπακχειού*’. Από το κ. ουσιαστ. *λάντζα, (η)* ‘στρογγυλό δοχείο που χρησιμεύει για το πλύσιμο των πιάτων’ | ‘μικρή βάρκα για μεταφορά επιβατών και φορτίων’. Η λ. είναι πθ. δάνεια < λαϊκό ιταλ. *lénza* ‘νερό’. Πβ. *λάτζα, (η)* ‘πλύση’ | ‘μεγάλη βάρκα, παλαιότερα, για επιβίβαση ή αποβίβαση επιβατών και αποσκευών από πλοίο’(Κάλυμνος), *λάντζα* ‘λιμουλά, έκταση καλυμμένη από υγρή ουσία’ (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Δράκος 1983,144, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.461

λάτζαρος, (ο), πληθ. *λατζάροι, (οι)* ‘ανθρωπόσχημα ψωμάκια που αναπαριστούν το Λάτζαρο, και τα παρασκευάζουν οι νοικοκυρές τη βαγιοβδομάδα, για την ανάμνηση του θαύματος’.¹ Πβ. ‘ιδ.’(Κως).²

- 1.Μαυρουδής 133, Καραναστάσης 1987,175 2.Σκανδαλ.Λεξ.396
- λάηνος, (ο)**¹ ‘μεγάλο πήλινο λαγήνι για νερό, κρασί, λάδι κ.τ.ό.’, φρ. ‘*πάαινε να γιμώσεις το λ-λάηνο ν-νερό ν-από τη β-βιστέρνα ν-της Ερήνης*’. Και *λάηνας*, υποκορ. *λαήνι*.² Από το αρχ. ουσιαστ. *λάγνος* (= μτγν. *λάγηνος*), που θεωρείται συγγενικό προς το *λαγών* ‘κάθε κοίλωμα’, από όπου το λατ. *lagœna*, πβ. επίσης το υποκορ. ελληνιστικό ουσιαστ. *λαγήνιον* (< *λάγηνος*). Πβ. *λάηνο,(το)*, *λαήνι* (Κως),³ *λαήνα,(η)*, *λάηνα,(η)* (Ρόδος),⁴ *λαήνα, λεένη,(η)* (Καστελλόριζο).⁵
- 1.Αρφαράς, Νίσυρος 81 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.396 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,309 5.Κομνηνός 29,94
- λαηνοτύρι(ν), (το)** ‘το τυρί του πιθαριού, συνήθως *ζζουλιστή* ‘σακκουλαιστή’ ‘είδος μυζήθρας’¹, που διατηρείτο σε δροσερό κελλάρι και ανοιγόταν την εβδομάδα της Τυρινής.²
- 1.Καραναστάσης 1987,129 2.Πληροφορ. Γιάννης Χαρτοφύλης
- λαθρακιάζω**¹ ‘ξύλοκοπώ κάποιον’, φρ. ‘*α σε πριάσω, κακόμοιρε, α σε λαθρακιάσω!*’ Η λ. είναι το κ. ρ. *λαθρακιάζω* (για ξύλο) ‘σαπίζω’ | (για προσ.) ‘καταβάλλομαι’. Όμως βλ. και λ. *λαοθρακιάζζω*.
- 1.Καραναστάσης 1987,171, Κουρούνης 1982,425, Καζαβής 189
- λαθράκισμα, (το)** ‘διαμελισμός, κομμάτιασμα, καταστροφή’¹, και *λαθράγκισμα*,² βλ.λ. *λαθρακιάζω*.
- 1.Καζαβής 189 2.Παπαδόπουλος 1984,285, Κουρζής 305
- λαιμός, (ο)** ή *ορμαθιά,(η)* ‘χρυσό περιδέραιο ή χρυσή αλυσίδα, στην οποία είχαν περάσει διάφορα κοσμήματα, όπως χρυσά νομίσματα, κωνσταντινάτα, τούμπλες, μαχμουτιέδες κ.ά.’¹ Πληθ. *λαιμά,(τα)* ² ετερογενές, φρ. ‘*ο κακόμοιρος, πονεί τα λαιμά του!*’
- 1.Τσιρπανλής 2009,27, Παπαμανώλη 104, Αρφαράς 1978,48 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λακάνη, (η)**¹ ‘πήλινο βαθύ ανοιχτό σκεύος για διάφορες χρήσεις’, πβ. Σούδα ‘*όθεν και λακάνη η μεγάλως κεχηννία*’, από το αρχ. ουσιαστ. *λεκάνη*, άγνωστης ετυμολογίας, που πιθ. να συνδέεται με το λατ. *lanx* ‘γαβάθα, λεκάνη’, ως δάνειο του πρώτου, πβ. επίσης αρχ. *λεκανίς* > μτγν. *λακανίς. Το ‘ιδ.’ (Κως),² *λακάνη*, υποκορ. *λακανιάκι* (Ρόδος),³ *λακάνη* (Αστυπάλαια),⁴ *λακάνη, λεένη* (Καστελλόριζο),⁵ *λακανία,(η)* (Κάλυμνος).⁶
- 1.Κουρούνης 1982,425 2.Σκανδαλ.Λεξ.396 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,310 4.Καραναστάσης, Αστυπ.81 5.Κομνηνός 6.Δράκος 1982,130, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- λάκχωμα, (το)** ‘λακκωτό χωράφι’¹ φρ. ‘*...κρατίζομεν γεροντομήρια...εις τον Μασουροτόν, στο πάνω λάκχωμα, την οξομεριάν...*’² /
- ‘*εις το ν-Αρκή ν-το λάκχωμα, στις Μέσες το χωράφι,*
θα γράμω γω στο μ-πάρβα μ-μου για τη δ-δική ν-του αγάπη’,³
- | ‘η φαρδιά, η ευρύχωρη *τάβλα*’⁴ (βλ.λ.) | (Νικιά) ‘μικρό πεδινό αγροτεμάχιο που η μια του άκρη ήταν πολύ πιο φαρδιά από την άλλη, ή φαρδιά τάβλα του χωραφιού’.⁵ Η λ. ήδη στα μσν. κείμενα ‘βαθούλωμα, λάκκος’ (‘*ευρίσκει [ενν. ο όφις] πέτραν να έχει λάκχωμα κι εκεί ξερνά φαρμάκαν*’ Φυσιολ.[Legr.]1054, Επιτ.), <

λακκώνω (< μτγν. λακκόω) + κατάλ. -μα. Πβ. λακκομάα,(η) ‘λακκουβίτσα’(Κως),⁶ λακκούιν (Ρόδος),⁷ λάκκωμα ‘βαθούλωμα’ | ‘συνάθροιση των αιγοπροβάτων’ (Κάρπαθος),⁸ λάκχωμα ‘λάκκος, βαθούλωμα’(Κάλυμνος).⁹

1.Τσιρπανλής 2009,153 2.Από προικοσύμφωνο έτους 1747, στου Τσιρπανλή 2009, 111
3. Πετρούτσου 1982,45 4.Καραναστάσης 1987,158 5.Σακελλαρίδης Γ. 1982, 196
6.Σκανδαλ. Λεξ. 397 7.Παπαχρ.ΛΡΙ,311 8.Μηνάς, Λεξ.459 9.Σκανδαλ. Λεξ.Κάλ.

λάλημα, (το)¹ ‘η παρακίνηση ζώων να προχωρούν, η οδήγηση ζώων’, η πράξη του λαλώ (βλ.λ.) | ‘το κούκχισμα του πετεινού’², βλ. λ. κούκχισμα.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

λαλούμενα, (τα) ‘τα μουσικά όργανα’,

‘κι’επαίττσα ν-τα λαλούμενα γι’αυτή ν-τη γ-καλομοίρα,
του Καλαμιά ο τύμπανος, του Διαμαντή η λ-λύρα’.¹

Μετοχή παθ. παρακειμένου του ρ. λαλώ ‘παράγω ήχο’ για μουσικό όργανο, πβ. ‘ως σάλπιγγος λαλούσης’ Κ.Δ. | ‘παίττω μουσικό όργανο’, φρ. ‘λαλώ τη φλογέρα’ / ‘κην αυλώ λαλέω’ (Θεόκρ.).

1.Μπαλαλάς 1981,54

λαλώ¹ ‘οδηγώ τα ζώα, τα παρακινώ να προχωρούν’,

‘νά’μου ν-του βοσκού ραβδί γ-και να λάλου ν-το μαντρί’² /

‘τ’ αφρεντικό μ-που τα λαλεί, τραούδγια τους ταιργιάττζει,

να τα φυλά’ η Παναγιά και τ’ άχερα τούς τάττζει’³

/‘γάδαρο λ-λαλείς, πορδές κούεις’ (παροιμ.),⁴ που λέγεται για τους αδιάντροπους / ‘λάλει, Μανώλη, βόδγια’ (Νικιά) για τον αφελή, τον μικρόπιστο και ανόητο άνθρωπο.⁵ Ο ρηματικός ιδιοματικός τύπος δεν πρέπει να συνδέεται με το λαλώ ‘ομιλώ’ παρά μόνο με ομοηχία-ομογραφία, πβ. και το μσν. ρ. λαλώ ‘οδηγώ’ (‘ευθύς λαλώ τον ίππον μου, ίνα τον φθάσω τούτον’ Διγ.Ζ3402, Επιτ.). Η σημασία του ρ. οδηγεί στο ρ. ελάω, παράλληλο τύπο του ελαύνω ‘θέτω σε κίνηση, οδηγώ’, από το οποίο προέρχεται. Πβ. στην Κάλυμνο λάμνω (< ελαύνω) ‘οργώνω’ | ‘οδηγώ τα βόδια να οργώσουν το χωράφι’,⁶ στη Ρόδο λαλώ ‘αλωνίζω’ | ‘παρακινώ τα ζώα να περπατούν’,⁷ στην Αστυπάλαια ‘οδηγώ τα ζώα’,⁸ στην Κάρπαθο ‘συνοδεύω, οδηγώ’,⁹ στην Κω ‘οδηγώ τα ζώα’.¹⁰

1.Παπαδόπουλος 1909,90, Καζαβής 189 2.Καζαβής 51 3.Μαυρουδής 38 4.Σακελλαρίδης Κ. 1983,74 5.Σακελλαρίδης Γ.1984,147 6.Καραναστάσης,Κάλυμνος 51 7.Παπαχρ. ΛΡΙ,30,311 8.Καραναστάσης, Αστυπ.81 9.Μηνάς, Λεξ.460 10.Σκανδαλ.Λεξ.398

λάμα του μαντικαπιού, (η) στη μαραγκοσύνη ‘το τρυπάνι του μαντικαπιού’¹ (βλ.λ.).

Η λ. λάμα είναι αντιδάνεια από την ιταλ. lama (< λατ. lamina ‘λεπίδα’ < ελλην. ελαμένη, μτχ. του ελαύνω).

1.Καραναστάσης 1987, 172

λαμνητός¹ επίρρ. ‘κολυμπώντας’, φρ. ‘για πρώτη φ-φορά επήα λαμνητός στο Μεγάλο ν-Τρουλλί’. Βλ.λ. λάμνω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

λάμνω ‘κολυμπώ’,¹

‘από τη μ-Μούσα ελάμναμε μέχρι το γ-Κατσαντόνη,

και σεβδαλήδικες βουθιές εδίαμε στ'Αλώνι'.²

Από το αρχ. ρ. *ελαίνω* 'ωθώ, θέτω σε κίνηση' > *λαίνω* > *λάβνω* > *λάμνω*. Πβ. *λάμνω* 'κόλυμπω' | (για ζώα) 'οχεύω' (Κως),³ *λάμνει* 'οργά για συνουσία',⁴ *λάμνω* 'κωπηλατώ',⁵ *λάμνει το δέντρο* 'έτοιμο για μπόλιασμα'⁵ (Ρόδος), *λάμνω* 'οχεύω' (Αστυπάλαια,⁶ Καστελλόριζο⁷).

1.Παπαδόπουλος, 1909,91, Καζαβής 305 2.Μαυρουδής 13 3.Σκανδαλ. Λεξ.400 4.Παπαρχ.ΛΑΡ,132 5.Παπαρχ.ΛΡΙ,313 6.Καραναστάσης,Αστυπ.81 7.Κομνηνός 94

λαμπαδιάζω¹ 'φλέγομαι σαν τη λαμπάδα, βγάζω φλόγες', φρ. 'ελαμπιάδ(γ)ιασε ν-η φωτιά!' Από το ρ. *λαμπαδιάζω* (< *λαμπάδα*). Πβ. *λαμπατζιάζω* 'ιδ.' (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

λαμπαδόρος, (ο) 'ο υπεύθυνος της κάθε βάρκας του γρι-γρι, που χειρίζεται τα λουξ, και αν εμφανιστεί κοπάδι, ανάβει και κουνά τη μαλαστρούφα για να ενημερώσει τα καϊκια με τα δίχτυα'.¹

1.Μαυρουδής 133

λαμπιάζω 'σαστίζω, ξεσπιέμαι', φρ. 'ελάμπασές με, κακόμοιρε!', και παθ. μτχ. *λαμπασμένος* 'ξεσπασμένος', φρ. 'μάνα μου, λαμπασμένος πού'σαι!' Είναι το αρχ. ρ. *λαμπιάζω*, αντί *λάμπω* (L-S) 'φωτίζω άπλετα', με σημασιολογική μετάπτωση. Ο Κ. Καραποτόσογλου¹ προτείνει από το λατ. ρ. *lympho* 'νερώνω' ένα αμάρτυρο *λμπ-άζω > *λαμπιάζω* 'μαίνομαι, εξίσταμαι' με υποχωρητική αφομοίωση. Πβ. *λαμβιάζω* 'ιδ.' (Κως),² *λαμπιάζω*, *λαμπώ* 'ξυπάζω, φοβίζω με χειρονομίες' και *λαμπός* 'αυτός που έρχεται αφνίδια για ξάφνιασμα' (Ρόδος),³ *λαμπάντζω* 'θαμπώνω'(Κάρπαθος).⁴

1.Καραποτόσογλου 2008,342 2.Σκανδαλ.Λεξ.399 3.Παπαρχ.ΛΡΙ,312 4.Μηνάς, Λεξ.460

λαμπάρδιος, (ο) 'ολόρθος σαν λαμπάδα',

'να στέκεσαι λαμπάρδιος και να 'ρθ'η Χρυσσαφίνα,

να σου κουννιά το γ-κρούκελλο με του γιαλού πατσούλλι'.¹

1.Ιω.Λογοθέτης 124

λαμπάς, (ο), πληθ. *λαμπάδες,(οι)* 'οι παραστάδες της πόρτας και των παραθύρων, οι πελεκημένες ορθογώνιες πέτρες, συνήθως από πωρί, που χτίζονται στις κάθετες πλευρές της πόρτας και των παραθύρων'.¹ Η λέξη από τουρκ. *lambda* 'κορνίζα'. Πβ. *λαμπάς,(ο)* 'λιθόκτιστη παραστάδα' (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,180 2.Μηνάς,Λεξ.461

λαμπικός, (ο)¹ 'καθαρότατος, στιλπνότατος', φρ. 'εγίνηκε λ-λαμπικός' / 'έπλυννα το γναλλί ν-της λάμπας και τό'καμα λαμπίκο' | 'η γούρνα μέσα στην οποία εισρέει το λάδι από τη σύνθλιψη'¹ | 'λαμαρινένιο, χυτό (τσιμεντένιο) ή λαξευτό δοχείο, για το καθάρισμα του λαδιού στο λιοτρίδι'² | 'ο τρόπος διαχωρισμού λαδιού από ακαθαρσίες, μετά τη διαδικασία της σύνθλιψης με τη βοήθεια καυτού νερού'.³ Η λ. είναι αντιδάνειο από το ιταλ. *lambiccio* < αραβ. *al ambiq* 'αποστακτήριο' (< αρχ. *άμβιξ /άμβυξ*). Πβ. *λαμπικός* 'καθαρότατος' (Κάρπαθος),⁴ *λαβίκος* 'το καθαρό αντικείμενο' (Σύμη),⁵ *λαμβίκος* 'τόπος υποδοχής του λαδιού στο πιεστήριο του λιοτρίδιου' | 'μέθοδος καθαρισμού του λαδιού στο βραστό νερό' | 'καζάνι

απόσταξης' (Κως),⁶ *λαμπικός* 'διπλοαποσταγμένη μαστίχα' | 'κάθε εξαιρετικά καθαρό' και ρ. *λαμπικέρνω* (Ρόδος).⁷

1.Καραναστάσης 1987,144, Κουρζής 305 2.Μαστρογιάννης 35 3.Μαυρουδής 134
4.Μηνάς Λεξ.461 5.Μιχαλαριά 2,81 6.Σκανδαλ.Λεξ.399 7.Παπαχρ.ΛΡ1,313, Τσοπα-
νάκης 1983,155

λαμπουδιάζει ως απρόσωπο ρ. 'ξημερώνει', φρ. 'να λαμπουδιάσει η μέρα και ύστε-
ρα να ξεκινήσουμε γ-για το χωράφι'. Η λ. από *λάμπος*,(το) - *λαμπουδιάζει*, με επί-
δραση του αντίθετου *βραδιάζει*.

λαμπριάνος, (ο) 'αγκάθι που φέρει κίτρινα αγκαθωτά άνθη σφαιρικού σχήματος'.¹
Πιθ. να ταυτίζεται με το κωακό *λαμβιρίδι*, *λαμπριόνιν* ή *λαμπρίν* 'είδος αγκα-
θιού πάνω στο οποίο, όταν τρίβεται το πρόβατο πρήζεται το σώμα του'.²

1.Καραναστάσης 1987,141 2.Καραναστάσης, Ποιμενικά 78, Σκανδαλ.Λεξ.400

λαμπρόπιθα, (η) 'κυκλόσχημη τυρόπιτα, κατά το πασχαλινό έθιμο, που γίνεται
από ζυμάρι'.¹

1.Καραναστάσης 1987,175, Μαυρουδής 134

λαμπυρός, (ο) 'λαμπρός'.¹ Είναι το μσν. επίθ. *λαμπυρός* 'ακτινοβόλος, λαμπερός'
(*ακτίνες λαμπυρές*' Χούμνου,Κοσμογ.2472, Επτ.), < αρχ. επίθ. *λαμπρός* με επί-
δραση του *λαμπυρίζω*.

1.Καζαβής 189

λάντα, (η) 'μικρή ποσότητα στάσιμου νερού'¹ | 'λμνάζοντα νερά της βροχής',² φρ.
'όλλο λ-λάντες είναι ν-οι δρόμοι άμμα βρέχει'

'φάε και πιγε σα β-βαθρακλός ν-νερό ν-από τη λ-λάντα'³ /

'στις λάντες εκυλιούμεστο γ-για να ξεφοηθούμε,

στη ν-Τράπεζα ν-του Λευκαντιού οι πρώτες μας βουθιές.'⁴

Υποκοριστ. *λαντί(ν)* 'μικρή επιφάνεια με αβαθή νερά ανάμεσα σε βράχια της
παραλίας', φρ. 'μα ζ-ζωή ν-ο χοίρος κυλλιέται μεσ' στο λαντί' / 'το λαντί ν-του
χοιρού'. Από ιταλ. *landa* 'λιβάδι, ακαλλιέργητο χωράφι'. Πβ. *λάνδα* 'σταματη-
μένα νερά σε ένα σημείο'(Κως),⁵ *λάντα*,(η), *λάντα*,(τα) 'τέλμα, λάσπη' (Ρόδος),⁶
λάνδα 'έλος' (Αστυπάλαια).⁷

1.Κουρζής 305 2.Παπαδόπουλος 1909,91, Καζαβής 189 3.Ιω.Λογοθέτης 122 4. Μαυ-
ρουδής 13 5.Σκανδαλ. Λεξ.401 6.Παπαχρ. ΛΡ1,313 7.Καραναστάσης, Αστυπ.81

λαντοκάθισμα, (το) (Νικιά) 'το τμήμα του χωραφιού που σταματούν τα νερά της
βροχής του χειμώνα, που ποτίζεται περισσότερο και αποδίδει', φρ. 'κάμνει καλό
γ-κριθάρι γιατί είναι λαντοκάθισμα'.¹ Από *λάντα* (βλ.λ.)+*κάθισμα* 'καθίζηση edά-
φους'

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,196

λαντουρώ 'ραντίζω, καταβρέχω, πετώ νερό σκόρπια',¹ φρ. 'λαντούρησε λ-λίο ν-τη
ν-αυλή ν-να δροσιστούμε' / 'μωρή, λαντούρα κ' ύστερα φροκάλει'² | 'ραίνω',

'έβγα νοικοκυρούλλα μου με τα ροδόσταμά σου,

λαντούρησε τη ν-αργατειά πού 'ρτε ν-αφ' τα καλά σου'³ /

'πγοιος εί' μ-που μπερβερίζζεται, θέλω να το γνωρίσω,

να πάρω το ροδόσταμο να το ν-ελαντουρίσω'⁴

- | (μτφ.) ‘πετώ, ρίχνω χρήματα λαντουριστά, ξεδεύω άσκοπα’, φρ. ‘εσιδά λαντουρά τα λεφτά του ο άσωτος!’ Το ρ. από ραντίζω > ραντουρώ > λαντουρώ με ανομοιωτική τροπή ρ-ρ > λ-ρ, όπως *πρώρα* > *πλώρα*, *περιστέρι* > *πελιστέρι* κ.τ.ό. Πβ. *λανδουρώ* ‘ιδ.’ (Κως),⁵ *ραντουλλίζω*, *ραντουλλίω* (Ρόδος),⁶ *λαντουρίτζω* (Λέρος)⁷ *ρανδουλίζω* (Χάλκη),⁸ *λαντουρίζω* (Κάλυμνος).⁹
1. Παπαδόπουλος 1909,91, Κουρζής 305 2. Καζαβής 189 3. Κουρούνης 1987,397 4. Καζαβής 136 5. Σκανδαλ. Λεξ. 401 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 540 7. Γεωργίου 54 8. Τσοπανάκης 1949, 47,82 9. Δράκος 1982,130, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
- λαοζζάρικα, (τα)** ‘ποικιλία άσπρων σύκων,¹ με χοντρό φλοιό που έχει σχήμα απιδιού’.²
1. Χαροφύλης 1984,252, ο ίδιος 2007,13 2. Καραναστάσης 1987,143
- λαοθρακιάζζω** ‘κτυπώ με την *αλαοθράκη*’¹ (βλ.λ.),
‘...να μη ν-ερτού ν-οι Προεστοί και τη ν-εζαπεράσου
και όλλους τω ν-η χαρβατιά θα τους λαοθρακιάσου’¹
1. Ιω. Λογοθέτης 131
- λαοκοιμούμαι**¹ ‘κοιμάμαι ελαφρά σαν το λαγό’, ‘σιγά σιγά, γιατί το μωρό λ-λαοκοιμάται, να μη ν-το ζυπνήσομε’ / ‘ο πάππος ελαοκοιμήθηκε στο γ-κανναπέ’.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λαός, (ο)** ‘λαγός’,¹ φρ. ‘εσκότωσα δγνο λαούς’. ‘ιδ.’ (Καστελλόριζο,² Κάλυμνος³) *λόους, (ο)* (*λαγός* > *λαός* > *λόους*, με τροπή ο+α > ου) (Απόλλωνα Ρόδου).⁴
1. Κουρούνης 1982,431 2. Κομνηνός 94 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Τσοπανάκης 1992,27
- λάου λάου** επίφρ. ‘σιγά σιγά, χωρίς βιασύνη’, φρ. ‘πάει λάου λάου’, λέγεται γι’ αυτόν που σιγά σιγά προσπαθεί να επιτύχει το σκοπό του.¹ Από *λάγου λάγου*, γενική ενικού του ουσιαστ. *λαγός*, με αναβιβασμό του τόνου,² ή < πθ. αγγλ. *low* ‘χαμηλός’,³ ή γερμ. *lau* ‘χλιαρός’.⁴ Η Λ. Παπαμανώλη μάς δίδει τη λ. *αλαού* ‘στα σκοτεινά’ από τη Ρόδο, την οποία παράγει από το *αλαός* ‘τυφλός’.⁵ Πβ. ‘ιδ. (Κως,⁶ Κάρπαθος⁷).
1. Σακελλαρίδης Κ. 1983,174 2. Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3. Μηνάς, Λεξ. στη λ. 4. Πάγκαλος 3,26 5. Παπαμανώλη 1994,374 6. Σκανδαλ. Λεξ. 402 7. Μανωλακάκης 199, Μηνάς, Λεξ. 463
- λαούμι(ν), (το)**¹ ‘όρυγμα, υπόνομος, λάκκος’, φρ. ‘*ολάκχερο λ-λαούμι ν-έννοιζε ν-η πόμπα!*’ Από κ. *λαγούμι* < τουρκ. *lağım*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάρπαθος⁵).
1. Γ. Χαροφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 402 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 314 5. Μηνάς, Λεξ. 463
- λαπερδόνα, (η)** ‘λεβεντοκόρη’.¹ Η λ. πθ. < *σαπέρδιον* ‘υβριστικό παρωνύμιο της εταιρίας Φρύνης’ (< *σαπέρδης* ‘είδος ψαριού’ Αθήν. 307ε, άλλως κορακίνος ή πλατίστακος, λ. δάνεια άγνωστης προέλευσης). Πβ. *τσαπερδόνα, (η)* ‘πεταχτούλα, ζωηρούλα’ (Κάρπαθος).²
1. Κουρζής 305, Αρφαράς 1978,39 2. Μηνάς, Λεξ. 929 στη λ., όπου και *τζαμπαρδόνα* ‘η ξεσκουφωμένη γυναίκα’.
- λάπφα, (τα)**¹ ονομαστ. *λάπφα, (το)* ‘κρέας που είναι όλο τσίπα με λίπος, μυς της κοιλιάς, αδύνατο κρέας’, φρ. ‘*το κργιας που εγόρασες ήτο ν-ούλλο λ-λάπφα*’.

Από αρχ. *λάπαθον* / μτγν. *λάπαθος, ο*, πβ. *λάπαρο* (Κως),² *λάπαρο*, *λάπαθο* (Ρόδος).³ βλ.λ. *λαφαρ(γ)ιασμένος*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.403

3.Παπαχρ. ΛΡΙ,315

λαφαρ(γ)ιασμένος, (ο)(Νικιά) (για ζώα) επίθ.‘αδύνατος’, φρ.‘*λαφαργιασμένα ν-ει ν-τα μαυρόβοδά μας αφ’ τη μ-πεινά*’.¹ Από μσν. *λαπάρα,(η)* / *λαμπάρα* ‘η κοιλιακή χώρα, το κοιλίωμα που βρίσκεται μεταξύ των πλευρών και του ισχύου, οι λαγόνες’+*-ιασμένος*, κατάληξη ορφανών μεσοπαθητικών μετοχών (πβ. *συφοριασμένος*, στη Λέσβο *σουθυριασμένα* ‘χωράφια περιτοιχισμένα’). Πβ. το επίθ. *λαπαρός* ‘χαλαρός, μαλακός’ (*το λαπαρόν της πλευρής*’ Ιπποκράτης), επίσης *λάπαρο,(το)* ‘το κρέας που είναι όλο αφρός, τσίπα, μυς της κοιλιάς, δηλ. αδύνατο’(Κως),² *λάπαρο* ‘ιδ.’(Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,204 2.Σκανδαλ.Λεξ.403 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,315

λαπάς, (ο)¹ ‘παραγνημένο, χλωμένο ρύζι’, που χρησιμοποιείται κατά της ευκοιλιότητας, και ρ. *λαφαδιάζω*, φρ. ‘*ελαφάδιασε ν-το φαΐ*’. Από τουρκ. *lapa* ‘είδος νερούλου πιαριού’| ‘μαλθακός, νοθρός’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *λαπάς* ‘ιδ.’ | ‘άνθρωπος χαύνος’ (Ρόδος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 315

λαργέρω¹ βλ.λ. *αλαργέρω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

λαρδί(ν), (το)¹ ‘χοιρινό λίπος’. Από υποκορ. *λαρδίον* του *λάρδος* (<λατ. *lardum* - *lardum*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λαρδόςκο, (το) ‘ποικιλία μεγάλου άσπρου σύκου’.¹

1.Καραναστάσης 1987,143

λασέρω ‘ξεφεύγω’,φρ.‘*ελάσαρε ν-το ψάρι*’ (μου έφυγε από το αγκίστρι)¹. Η λ. είναι συνώνυμη του *λασκέρω* (βλ.λ.) και της ίδιας ετυμολογικής αρχής.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

λασκέρω¹ ‘χαλαρώνω’, φρ. ‘*λάσκα το σκοινί*’ / ‘*επαράφαα κ’ ελάσκαρα τη ζ-ζώνη μου*’ / ‘*ελασκάρα ν-οι δουλλειές εφέτος*’ | ‘*τα χάνω*’, φρ. ‘*ελάσκαρε ν-το μυαλό ν-του!*’ ‘*έ ν-ηξέρει είναι μ-που κάμνει!*’ Από ιταλ. *lascare* (< λατ. *laxare* < *laxus* ‘άτονος, χαλαρός’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),² *λασκάρω*, *λασάρω*, *λασκέρνω*, *λασέρνω* (Κάλυμνος),³ (*α*)*λασκέρω* (Κάρπαθος),⁴ *λασκέρνω* (Ρόδος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.403 3.Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.59 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,315

λασκινές, (ο) ‘τυχερό παιχνίδι τράπουλας’.¹

1.Χαρτοφύλης 2007,89

λασπουρ(γ)ιά, (η)¹ το κ. *λασπουριά,(η)* ‘πολλή λάσπη’, φρ. ‘*έφερεις με τα παπούτσα σου ούλλη ν-τη λ-λασπουργιά ν-του δρόμου μέσα στο σπίτι!*’ Από λάσπη + κατάλ. πλησμονής -ουριά.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

λάσσω ποιμενικός όρος ‘βρίσκομαι σε περίοδο οργασμού’,¹ φρ. *‘λάσσουνσι ν-τα ζζα’* = βρίσκονται σε γενετήσια ορμή, *‘λάσσει ο τράος σου;’* (είναι ικανός ο τράγος σου να οχεύσει;), αντίθ. *πολάσσω*, φρ. *‘επολάζα ν-τα ζζα’*, δηλ. έληξε η περίοδος του σεξουαλικού οργασμού των ζώων.² Το ρ. *λάσσω* από τον αόρ. *ήλασα, έλασα* του ρ. *ελαίνω*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),³ *λάσσει ο τράος, ο κριός ‘βατεύει’ (Ρόδος),⁴ ήλασε ‘συνουσιάστηκε το ζώο’ (Λέρος),⁵ λάντζω ‘οχεύω, γονιμοποιού-μαι’, λάσμα, (το) ‘οχεία, βάτεμα’ (Κάρπαθος).⁶*

1.Κουρζής 305 2.Καραναστάσης 1987,128 3.Σκανδαλ.Λεξ.404 4.Παπαχρ.ΛΡ1,316 5. Γεωργίου 55 6.Μηνάς, Λεξ.462,464

λάστρο, (το) ‘το γρόσι’.¹ Η λ. πθ. από *άσπρο* (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,147

λατάρι(ν), (το) ‘επιβήτορας, βατευτής, το ζώο που έχει τις ικανότητες αναπαραγωγής’,¹ φρ. *‘έχω ένα λ-λατάρι μ-πετεινό που κυνηά ούλλη ν-τη ν-ημέρα ν-τις όριθες να τις βατέψει’* | ‘ο τράγος για αναπαραγωγή’.² Στα Νικιά *λατάρης,(ο)* ‘το βόδι με ικανότητες αναπαραγωγής’.³ Από *λατός*.⁴ Πβ. *λατάρης, λατάριν,(το)* (Κως,⁵ Κάρπαθος⁶).

1.Καραναστάσης 1987,128 2.Χαρτοφύλης 1984,264 3.Σακελλαριδής Γ. 1982,202 4.Δ. Βαγιακάκος, ‘ελαίνω-λάμνω, παράγωγα και σύνθετα εις την μεσαιωνικήν και τας νεοελληνικάς διαλέκτους’, στο *Αθηνά* 60 (1956), 240 5.Σκανδαλ. Λεξ.404 6.Μηνάς, Λεξ. 464

λατθός, (ο) ‘χοντρός κορμός δέντρου’, που τον μεταφέρουν τα κύματα συνήθως από την Ανατολή,

*‘πγοιος λατθάδες πάει να πιάσει με πεσκή ν-να τους εσκίσει...’*¹

Από τουρκ. *lata* ‘πέταυρο’, πθ. από *Latakia* (Λαοδίκια) της Συρίας, τουρκ. *Lata*, πβ. *λατάκια,(η)*, ποικιλία ανατολικών καπνών ανώτερης ποιότητας που ξηραίνεται σε φωτιά από ξύλα κέδρου, αγγλ. *latakia* < *Latakia* (Π). Πβ. *λαττάς* (Κως,² Σύμη,³ Κάρπαθος⁴).

1.Σακελλαριδής Μ.2007,384 2.Σκανδαλ.Λεξ.405 3.Μιχαλαριά2,83 4.Μηνάς, Λεξ. 465

λατός, (ο) ‘βλαστός δέντρου’¹ | ‘βλαστός αμπελιού’,² φρ. *‘το αμπέλι ν-έδιζε μ-μεάλους λατούς’*.² Από *ελαίνω* > *ελατός > *λατός*, με επίδραση του *βλαστός* ή *τρυγητός*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),³ *λατός* ‘περίοδος οργασμού’ | ‘η ωρίμαση, η ακμή του καρπού’ (Κως),⁴ *λατός* ‘εποχή του να λάσσει το ζώο’ (Ρόδος,⁵ Αστυπάλαια⁶).

1.Κουρζής 331 2.Παπαδόπουλος 1984,286, Καζαβής189 3.Δράκος 1982,130, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.404 5.Παπαχρ.ΛΡ1,316, Βρόντης,Μαντρατόρεμα Ρόδου 227 6.Καραναστάσης, Αστυπ.81

λάτρα, (η) ‘συγύρισμα, φροντίδα, καθαριότητα του σπιτιού’,¹ φρ. *‘το σπίτι ν-έχει μεγάλη λ-λάτρα’*. Από το ρ. *λατρεύω*, υποχωρητικά, με σημασία ‘επιμελούμαι τα οικιακά, φροντίζω το σπίτι’. Η λ. κοινή στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Μαστρογιάννης 43

λατσοπατώ ‘ποδοπατώ’,¹ φρ. *‘επέταζέ ν-το γ-κάτω κι’ ελατσοπάτησέ ν-το ν-ο γάδαρος’*. Είναι το μσν. *λακτοπατώ* ‘ιδ.’ (‘εγκρέμισέν την τ’ άλογον κι ελακτοπάτησέν την’ Σαχλ.Β’ΡΜ707, Επτ.), < *λακτίζω* + *πατώ*, πβ. το αρχ. ρ. *λακπατέω* (<

θ. *λακ-* του *λαζ* ‘με το πόδι’+πατώ). Πβ. *λαχτοπατώ* (Κως,² Κάρπαθος³), *λοχτοπατώ* (Κρήτη),⁴ *λακτοπατώ* (Κύπρος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,156 2.Σκανδαλ.Λεξ.405 3.Μηνάς,Λεξ.466 4.Κριαράς, Λεξικό στη λ. *λακτοπατώ* 5.Σακελλαρίου, *Τα Κυπριακά*, Αθήνα 1890-91, τ. Β’ 628

λάτσωμα, (το) και *λάτισμα* ‘αλάτισμα’¹, φρ. ‘*λάτσωμα θ-θέλουσι ν-οι ελλιές, γλυκιές ει*’, το αποτέλεσμα του *λατσώννω* (βλ.λ.).

1.Κουρούνης 1982,406

λατσώννω¹ ό,τι και το *αλατίζω*, ‘ρίχνω αλάτι στο φαγητό κ.λπ’, φρ. ‘*σφάζζου ν-το χ-χοίρο γ-και λατσώννου ν-το*’. Παθ. *μτχ. παρακειμ. λατσωμένος*. Από *αλάτι* > *αλάτσι* με τσιτακισμό > (*α*)*λατσώννω*, κατά τα *κλειδί-κλειδώννω*, *ρίζα-ρίζώννω* κ.τ.ό. στο νισύρικο ιδίωμα. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως).²

1.Κουρούνης 1982,406 2.Σκανδαλ.Λεξ.54

λαύρα, (η)¹ ‘μεγάλη ζέστη’, φρ. ‘*πού πάεις μέσ’ στη λ-λάβρα ντου θεού! περίμενε λ-λίο ν-να γύρει ο ήλ-λιος!*’ Εσφαλμένη γραφή αντί *λάβρα,(η)* ‘ισχυρός καύσωνας, μεγάλη ζέστη’, από το αρχ. επίθετο *λάβρος* ‘ορμητικός, βίαιος’, κατά τα *πικρός-πίκρα*, *αλμυρός-αλμύρα*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λαχαίννω¹ ‘τυχαίνω, βρίσκομαι τυχαία’, φρ. ‘*σ’ ένα ν-τόπο ν-έλαχα κι ό,τι κάμνα ν-έκαμνα*’,² για την προσαρμογή του ανθρώπου με το περιβάλλον, /

‘*σα θ-θα σου λάχει ο πειρασμός // δέξου το σ-σα Χριστιανός*’ (παροιμ.).³

Από θ. *λαχ-* του αορίστου β’ (έ-*λαχ-ον*) του *λαγχάνω*. Πβ. *λαχαίννω*, *λασαίννω* (Κως),⁴ *λαχχαίννω* (Ρόδος,⁵ Κάρπαθος⁶), *λασαίννει* (Αστυπάλαια).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,68 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,151 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983, 250 4.Σκανδαλ.Λεξ.405 5.Παπαρχ.ΛΡ1,317 6.Μηνάς,Λεξ.466 7.Καραναστάσης, Αστυπ. 81

λάχ(ε)ι(ν), (το) ‘εύρημα’, φρ. ‘*το λάχει ν-του ψαρά είν’ η χαρά του*’.¹ Κατάλοιπο αρχαίου απαρεμφάτου του *λαγχάνω*, από θ. *λαχ-* (< *λαχείν*). Πβ. *λαχιά,(η)* ‘*ιδ.*’ (Κάρπαθος).²

1.Κουρούνης 1984,195 2.Μηνάς,Λεξ.465

λαχνί, (το) ‘λαχνός’.¹ Η λ. υποκορ. του *λαχνός* ‘κλήρος, μοίρα’. Από ουσιαστ. *λαχμός* (< θ. *λαχ-* του ρ. *λαγχάνω*) > *λαχνός*, με τροπή του συμφωνικού συμπλέγματος *χμ-* σε *χν-*, > *λαχνί*.

1.Παπαδόπουλος 1984,285

λαχουρί(ν), (το) ‘ύφασμα μεταξωτό από την πόλη Λαχώρη του Πακιστάν, που κάλυπτε τους ώμους, σάλι με πλούσια κρόσια στο γύρο, έμπαινε σταυρωτά στο λαμό με τις άκρες πίσω’.¹

‘*στο δ-δίσκο που ’ν’ η φορεσιά, με τ’ άσπρα λαχουριά της,*

πάνω σ’αυτά να θέκετε σα δ-δώρο ν-τα φλουριά της’

(τραγούδι σε αρραβώνα)²

/ ‘*της Μάρτας δαχτυλίδι, της Πόλης λαχουρί...*’³ /

‘*...της έφερε γ-και λαχουρί // να βάλλει το χ-χειμόνα*’.⁴

1.Παπαμανώλη 104, Αρφαράς 1978,53, Κουμέντος 1991,178,238 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 125 3.Καζαβής 36 4.Μπαλαλάς 1981,85

λαψανίδα, (η) ‘το χόρτο λαψάνα, η βρούβα, παράσιτο των σιτηρών, που τρώγεται σαν λαχανικό βρασμένο’,¹ και *λαψανιδόσταχο* ‘ο βλαστός και το άνθος της λαψανίδας’.² Είναι η *λαψάνη* ή *λαμψάνη* του Διοσκορίδη (2,142). Η ιδιωματική λ. της Νισύρου φαίνεται να είναι η αμάρτυρη *λαψανίς (αιτιατ. *την λαψανίδα*, ονομαστ. *η λαψανίδα*), υποκορ. του ελληνιστικού ‘*λαψάνη, (η)* (< *λάμψις*), λόγω του αστραφτερού χρώματος του φυτού. Πβ. *λαψανία, (η)* (Κως),³ *λαψάνα, (η)* και *λαψανόστελλα, (τα)* ‘βλαστάρια της λαψάνας’ (Ρόδος),⁴ *λαψάνα, λαψανία* (Κάρπαθος),⁵ *λαψασίδα, (η)* (< *λαψακίδα*) (Αστυπάλαια).⁶

1.Καραναστάσης 1987,141 2.Πετρούτσου 1982,48, η ίδια 1993,351, Μπαλαλάς 1965, 220 3.Σκανδαλ.Λεξ.405 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,317 5.Μηνάς,Λεξ.466 6.Καραναστάσης, Α-στοπ.81

λαώννω ‘δέρνω’,¹ φρ. ‘*λαώννει κάθε μέρα τα παιδιγά του*’ | ‘*σπάω*’, φρ. ‘*ελάωσα τ’ αμύγδαλα*’ / ‘*ελάωσα τη μ-πλευρά μ-μου*’² / ‘*έ-θ-θα ξεχάσω πόσες φορές ελάωσα τα δάχτυλά μου στη ν-Τάβλα ν-του Γιαλού, που ελαώνναμε ν-τ’ αμύγδαλα του Παρτένη*’,³ και παθ. μτχ. παρακειμένου *λαωμένος*, φρ. ‘*λαωμένα έχω τ’ αμύγδαλα*’. Από ουσιαστ. *λαβή* + κατάλ. -ώνω.⁴ Πβ. *λαώννω* ‘*πληγώνω*’ | ‘*σκοτώνω*’ (Κάρπαθος),⁵ ‘*πληγώνω, τραυματίζω*’ (Κως).⁶

1.Καραναστάσης 1987,148, Κουρούνης 1982,432 2.Παπαδόπουλος 1909,90, Καζαβής 189, Πετρούτσου 1993, 368 3.Καζαβής στο ‘Γνωμαγόρας’ 68(1938),12 4.Χατζιδάκις ΜΝΕ 1,145 και 271 5.Μηνάς,Λεξ.466 6.Σκανδαλ. Λεξ.395

λαωστήρι(ν), (το) ‘σιδερένιο ραβδί περίπου 25 εκατ., με το οποίο έσπαζαν τα αμύγδαλα’.¹ Από (*λαβώνω* >) μσν. *λάβωσις* ‘τραυματισμός’ +κατάλ. -τήριον.

1.Κοντοβερός 315, Κουρζής 305

λαώστρα, (η) ‘η πέτρα πάνω στην οποία *λάωνναν* (έσπαζαν) τα αμύγδαλα’.¹ Βλ.λ. *λαώννω*.

1.Πετρούτσου 1993,368

λέβα, (η) ‘το σχοινί που κινεί πάνω κάτω τα πανιά του καϊκιού’, φρ. ‘...*βάλλει η αλεπού η κατεργάρα το γ-γάδαρο στη λ-λέβα ν-του παννιού και του λέει...*’¹ Και ναυτικό κέλευσμα για την ανάσυρση της άγκυρας ή το σαλπάρισμα της τράτας’,² φρ. ‘*λέβα τη ν-άγκουρα*’. Από *λεβάρω* (βλ.λ.).

1.Βεζύρογλου 325 2.Κουρζής 305

λεβάρω ‘σύρω, σηκώνω’, φρ. ‘*λεβάρω τη ν-άγκουρα*’¹ / ‘*λεβαρισμένα έχομε ν-τα πανιά της βάρκας*’ /

‘*με τη ρ-ρουκχούνα από στεριάς το γρίπο θ-θα λεβάρου*’.²

Από ιταλ. *levare* ‘υψώνω’, βενετ. *levar*. Πβ. *λεβέρνω* ‘θέλω όλο να παίρνω’ | ‘τραβώ προς τα πάνω τα δίχτυα, τα παραγάδια, την άγκυρα’ (Κάλυμνος),³ *λεβέρνω* ‘σύρω’ | ‘*αποβιβάζω*’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 305 2.Μαυρουδής 20 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.467

λεβάντης, (ο) ‘ο ανατολικός άνεμος, απηλιώτης’.¹ Από ιταλ. *levante* < ιταλ. *levante* ‘Ανατολή’.

1.Καζαβής 189

λεβαρίνο, (το) ‘σιδερένιο εργαλείο του μαραγκού, μονοκόμματο κατά το ένα άκρο,

- με το οποίο βγάζουν τα καρφωμένα σε σανίδα καρφιά'.¹ Η λ. από *λεβάρω* (βλ.λ.)
1.Καραναστάσης 1987,172
- λεβέντρα, (η)**¹ 'γυναίκα ωραία, με ψυχικά προτερήματα', θηλ. του *λεβέντης* (< τουρκ. *levend* < ιταλ. *leventi* 'σώμα τυφεκιοφόρων ναυτών' < *Levante* 'Ανατολή). Πβ. *λεβέντισσα, (η)* (Κάρπαθος).²
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.467
- λεβίδα, (η)** 'τρέξιμο',¹ φρ. 'έθ-θα ξεχάσω τη λ-λεβίδα τω γ-κουρκουτάβλω ν-εμπρός αφ' τα πόδια μας, ότα ν-νεβαίναμε ν-τα Στενά',² και *λεβίδι, (το)*,
'πγοιος από μας το ζέχασε εκείνο ν-το ρυμίδι,
που μαθητές σα ν-ήμαστα ν-επαίρναμε λ-λεβίδι,'
Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα. Από *λεβίζζω* (βλ.λ.).
1.Κουρζής 305 2.Καζαβής στο 'Γνωμαγόρας' τ. 69(1939),9
- λεβίζζω** 'τρέχω',¹ φρ. '...ούλλοι...εζζέψα ν-να λεβίζζου γ-και να πηουσί ν-τις τάβλες'² / 'ελεβίζζα ν-αλεβρόντιστοι κάτω το Λαγκάδι'. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου, άγνωστης ετυμολογίας.
1.Παπαδόπουλος 1909,90, Κουρζής 190, Καραναστάσης 1987,147 2.Κουμέντος 1990, 290
- λεγένι(ν), (το)** και *λιγένι*, 'νιπτήρας ή λεκάνη για το ακάθαρτο νερό στο *λιερόμπρικο*¹ (βλ.λ.). Από τουρκ. *lişen, leşen*, δάνειο από την ελληνιστική λέξη *λεκάνη, (η)*. Πβ. *λιένιν* 'η λεκάνη του νιπτήρα', και *λιένα, (η)* 'μπακιρένιο δοχείο που έπλεναν μέσα τα πόδια'(Κως),² *λεγένιν* 'οικιακό σκεύος' (Κάρπαθος),³ *λιένιν* 'πήλινη λεκάνη με ιδιαίτερη θέση του σαπουνιού, που λούζουν το γαμπρό το Σάββατο του γάμου'(Ρόδος).⁴
1.Τσιρπανλής 2009,95 2.Σκανδαλ.Λεξ.410 3.Μηνάς,Λεξ.467 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,322
- λείτης, (ο)** 'κατακάθι κρασιού',
'κι εκάμα μ-μέσ' στ' αγγειά φωλλιές και μέσα στους γανίτες,
να μη σ-σωρεύγουσι σφογιές και να μη ν-έχου λ-λείτες'.¹
Η λ. πθ. να συνδέεται με τη γλώσσα του Ησύχιου 'λειτίνος· πέμματος είδος', ή < *λις, (η)* 'λεία'('λις πέτρη' Οδύσσεια. μ64,79), πβ. τις ομόρριζες λ. *γλίπτον, γλοιός*, αρχ. λατ. *glittus*.
1.Ιω.Λογοθέτης 56
- λεμονόκουφρα, (η)**¹ 'το καθένα από τα δυο μισά του λεμονιού μετά το στίψιμο του χυμού του', φρ. 'άλλα κι άλλα έλεε γ-κ' επήρα ν-το μ-με τις λεμονόκουφρες'.
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- λεντέρω** 'ξερνώ, κάμνω εμετό'.¹ Στη Ρόδο² *λεντέρνω* 'αφήνω, παραιτώ', φρ. 'λέντα το ν-να πάει στο διάβολο', στη Χάλκη *λεντέρω* 'χάνω τις δυνάμεις μου', φρ. 'ελένταρα' = επόκαμα από την κούραση, στην Κάρπαθο *ρεντέρω* 'κάμνω εμετό'.³
Από λατ. *lento, -are* 'λυγίζω, κάμπτω, πραΰνω'.
1.Παπαδόπουλος 1909,91, Καζαβής 190, Κουρζής 305 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,319 3.Μηνάς, Λεξ. 776
- λεοθυμιά, (η)**¹, *λιοθυμιά*, 'λιποθυμιά', φρ. 'επήα νηστικιά στη ν-εγκλησκιά κ' ήρτε μ-μου λεοθυμιά'.

- λεοθυμώ**¹ ‘λιποθυμώ’, φρ. ‘ελεοθύμησε στη ν-εγκλησικά από τη ν-νηστεία μ-που κάμνει!’ Και *λιοθυμώ*.² Από *λιγοθυμώ* (< *λιποθυμώ*, με επίδραση της λ. *λίγος*).
1.Γ.Χαρτοφύλης, ΝισυριακόΛεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λεούσι(ν), (το)**¹ ‘σμήνος, πλήθος’, φρ. ‘λεούσι ν-ήτο ν-οι μέλισσες πάνω αφ’ τη φ-φαραοσுகιά! φωλλιά ν-έχουσι ν-εκεία’. Από το κ. *λεφούσι*, με σύγηση -φ-, < τουρκ. *nüfus* ‘πλήθος, ψυχές, άτομα, πληθυσμός’.
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- λέπι(ν), (το)** κ. , πληθ. *λέπηρα,(τα)* ‘τα λέπια του ψαριού’. Από το αρχ. ουσιαστ. *λέπος,(το)* ‘φλοιός, κέλυφος’ (< *λέπω* ‘αφαιρώ τον φλοιό’) > υποκορ. *λέπι(ον)*.
- λέσι(ν)** και *λέουσι(ν)* ‘λένε’,¹ φρ. ‘λέσι μ-πως ήρτε ν-το παπόρι’ / ‘λέουσι ν-ότι σήμε-ρα θα’ρτει το καϊκι ν-αφ’ τη ρ-Ρόδο’. Ο ρηματικός τύπος, συνήθης στη δωδεκα-νησιακή διαλεκτική, είναι γ’ πληθ. προσ. του ρ. *λέγω-λέγουσι* > *λέουσι-λέσι*.
1.Κουρζής 305
- λετριάζω**¹ ‘ξευγαρίζω, αροτριώ’, φρ. ‘σήμερα πάω να λετριάσω στο Σκόπι’. Από *άλετρο* (βλ.λ.) + κατάλ. -ιάζω. Πβ. και τον μσν. τύπο *αλετρεύω / αλατρεύω* ‘καλ-λιεργώ (τη γη) με το αλέτρι, οργώνω’ (< αρχ. *αροτρεύω*).
1.Κουρούνης 1982,452
- λεφάζω**¹, *λεφάσω*² ‘ασθμαίνω, λαχανιάζω’, φρ. ‘μouρέ, μη λ-λεβίζεις να μη λ-λεφάζεις’¹ / ‘στη ν-ανηφόρα λ-λεφάσω γλήορα’. Και παθ. μτχ. παρακ. *λεφαγμένος*³ / *λεφασμένος*,⁴ ‘λαχανιασμένος’, φρ. ‘λεφαγμένος ήρτε, ν-ελέβιζε!’. Είναι το μσν. ρ. *λωφάζω* ‘μαζεύομαι, ζαρώνω, μένω ακίνητος, σωπαίνω από φόβο’ (‘φο-βηθείς ελώφαξα, μήπως με εκβάλουν έξω’ Προδρ.IV200, Επιτ.) < αρχ. *λωφάω* + κατάλ. -άζω.Πβ. *λωφάσω* ‘ιδ.’(Κωξ),⁵ *λαφάσω*, *λεφάσω* (Ρόδος),⁶ *λουφάσω*,⁷ *λουφάντζω*,⁸ *λουφάζω* / *λουχουμανιώ*⁹ (Κάρπαθος), *αλαφάσω* (Καστελλόρι-ζο).¹⁰
1.Παπαδόπουλος 1909,91, Καζαβής 190, Κουρούνης 1982,419 2.Καραναστάσης 1987, 147, Κουρζής 305 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,363 4.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 5. Σκανδαλ. Λεξ. 422 6.Παπαχρ. ΛΡ1,316 7-8.Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 58,133 9.Μανωλακάκης 200 10.Κομνηνός 76
- λεφούσι(ν), (το)**¹ ‘πλήθος’, φρ. ‘λεφούσι ν-επλακώσα ν-οι ακριδόφοι στα σπαρτά εφέ-τι, ‘έ ν-εφήκα ν-τίποτα!’ Η λ. είναι άγνωστης ετυμολογίας, με πιθανή προσέγγιση από τουρκ. *nüfus* ‘πληθυσμός’, με ανομοίωση ν > λ.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λέχα, (η)** ‘ο βήχας’ | ‘κρύωμα του λάρυγγα’,¹ φρ. ‘το παιδί ν-έχει λέχα’. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου, άγνωστης προέλευσης, βλ. και λ. *λέχω*.
1.Κουρζής 306
- λεχαζζιάρης, (ο)**¹ ό,τι και το *λεχιάρης* (βλ.λ.)
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λεχαντήρης, (ο)**¹ ό,τι και τα *λεχιάρης, λεχαζζιάρης* (βλ.λ.).
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

λεχιάζζω¹ ό,τι και το *λέχω* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

λεχιάρης, (ο) επίθ. ‘αυτός που πάσχει από δύσπνοια, που βήχει’,¹ βλ.λ. *λέχω*.

1.Παπαδόπουλος 1909,91

λέχω ‘βήχω’¹ | ‘πάσχω από άσθμα’,² φρ. ‘έλεχε ν-ούλλη ν-τη ν-νύχτα’. Η λ. πιθ. να συνδέεται με την οικογένεια των λέξεων *λέχομαι* ‘ξαπλώνω στο κρεβάτι’, *λέχος* ‘κλίνη’, ‘λέγεται κοιμάται’ (Ησύχ.).

1.Κουρζής 306 2.Παπαδόπουλος 1909,91, Καζαβής 190

λημέρι(ν)¹ επίρρ. ‘όλη μέρα’, φρ. ‘λημέρι ν-έ ν-εσκολά ο στόμας της!’ Η λ. απαντά στα δωδεκανησιακά ιδιώματα και ως ουσιαστικό, πβ. *λημέρι,(το)* ‘τόπος διαμονής στην ύπαιθρο’ ‘πού θα χτίσουμε λ-λημέρι’ (Κάρπαθος).² Η λ. είναι υποχωρητικό παράγωγο του *ολημερίζω* ‘περνά όλη την ημέρα’ (< αρχ. επίθ. *ολήμερος*, με αποβολή του αρκτικού ο-).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.470

λημονεύγω ‘φιλοξενώ’ | ‘ελεώ’, φρ. ‘είναι γ-καλός άθρωπος και λημονεύγει το μπεραστικό’ / ‘έ μ-με λημονεύγετε απόψε στο σπίτι σ-σας, που ναι βράδυ;’¹ / ‘το βασιλόπουλλο μ-που ζ-ζητά τη γ-γεναίκα ν-του, έ ν-το λημονεύγομε ν-εδώ, ετσιδά θα το φήκομε ν-να μείνει;’² Από *ελεημονεύω* (< *ελεήμων*). Πβ. το μσν. *ελεημονώ* (‘οπού ελεημονά πτωχόν, αυτός τον Θεόν δανείζει’ Ντελαπ., Ερωτήμ.2340, Ε-πιτ.). Στη Ρόδο³ *λημονέβρω* ‘βάζω τα ορφανά ρίφια να βυζάζουν σε άλλες μητέρες’.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,37 2.Σακελλαρίδης Κ.ό.π.98 3.Παπαχρ.ΛΡ1,321

ληννιάζζω ‘αφήνω τα σταφύλια μέσα στο ληνό’, φρ. ‘α ληννιάσομε ν-τα σταφύλλια-α τάβαλα να ληννισατού’.¹ / ‘εληννιάσομε ν-τα σταφύλλια μας, μεθαύριο θα χομε μ-πάτο’.² Από αρχ. ουσιαστικό *ληνός* + κατάλ. -ιάζω. Η λ. δεν απαντά στα υπόλοιπα Δωδεκάνησα.

1.Καραναστάσης 1987,168 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,219

ληννιασμα, (το) (Νικιά) ‘το άδειασμα των σταφυλιών στο ληνό, όπου έμεναν τρεις μέρες, για να γλυκάνει περισσότερο ο μούστος’,¹ το αποτέλεσμα του *ληννιάζζω* (βλ.λ.).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,219

ληνός,(ο) κ.‘χώρος κατάλληλος για σύνθλιψη των σταφυλιών που προορίζονται για οινοποίηση’,

‘τ’ αμπέλι ν-ετρυήσασι γ-κι εφέρασι σταφύλλια,

σ’ ένα λ-ληνό ν-τα δηιάσασι γ-και τα τσαλλαπατήσα’.¹

Πβ. *ληνός* ‘το μέρος του αμπελιού στο οποίο απλώνονται τα σταφύλια για να γίνουν σταφίδες’ | ‘η έκταση των απλωμένων σταφυλιών’ (Κάρπαθος).²

1.Μαυρουδής 39 2.Μηνάς,Λεξ.470

ληόπρωνα, (τα) ‘τα παιδιά από τον πρώτο γάμο γονιών που ήρθαν σε δεύτερο γάμο’,¹ φρ. ‘μαλλώννουσι σ-σα ληόπρωνα’(παροιμ.), για δυο που φιλονικούν διαρκώς και με πάθος.² Είναι τα *αλληλοπρόγονα* ‘ετεροθαλή αδέρφια που γεννήθηκαν από προηγούμενους γάμους ενός από τους συζύγους’, πβ. το μσν. *αλληλο-*

πρόγονος, (ο) (< αλληλο- + πρόγονος / προγονός).

1.Καραναστάσης 1987,163, ο ίδιος 1996,156, Κουρούνης 1983,453, Παπαδόπουλος 1984, 285 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,190, Κουρούνης 1984,207

λητάδι(ν), (το) ‘μικρές δέσμες θερισμένων σταχτών’¹ | ‘σύνολο 5-6 χεριών’.² Από το μτγν. *ειλητάριον*, υποκορ. του μτγν. επιθέτου *ειλητός* ‘κλωσμένος’ | ‘ό,τι είναι τυλιγμένο’ (< αρχ. *είλω* ‘συστρέφω, τυλίγω’) > *ειλητάδιον > *λητάδι*.³ Πβ. *λητάδι*, *λητάν* (Κως),⁴ *ληταρέα*, *ληταρά(η)* ‘ποσότητα, δέσμη κομμένων με δρεπάνι σταχτών’(Κάρπαθος),⁵ *λητάδι* (Αστυπάλαια),⁶ *λητάν* ‘σχοινί’ (Κάλυμνος).⁷

1.Κουρζής 306 2.Καραναστάσης 1987,158 3.Μηνάς,Κως 155 4.Σκανδαλ.Λεξ.408 5. Μηνάς,Ιδ.Καρπ.31,132 6.Καραναστάσης,Αστυπ.82 7.Δράκος 1982,132, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

λιβανοπάρδαλη, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘κατσίκια με κόκκινο τρίχωμα και σκούρες κηλίδες’.¹ Πβ. *λιβανή* ‘κατσίκια με κόκκινο τρίχωμα’(Κως),² *λιανός*, για άνθρωπο ξανθοκόκκινο, υπόλευκο (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,137 2.Σκανδαλ.Λεξ. 409 3.Μηνάς,Λεξ.471

λιβέρα, (η) ‘ακατάστατη’ | ‘στερούμενη αξίας και σοβαρότητας’.¹

‘*τις τάβλες σου θα πεις, μωρή λιβέρα, τις μεγάλες,
ή μη λ-λυπάσ’αζζόυρους, σφογγιές και τσουτσουμάλλες;*’²

1.Ιω.Λογοθέτης 133, Κουρζής 306 2.Ιω.Λογοθέτης ό.π.

λίδα, (η) ‘σπαρτόσχοινο καμωμένο από δέσμες φρεσκοκομμένου πράσινου σπάρτου ή σχοινί από σχίνο, για το δέσιμο των δεματιών’.¹

‘*πγοιος θα πάει να κόψει μάζζες τα σφυρίδγια του να μπλέξει,
και με λίδες αφ’ τους σπάρτους τα δεμάτια του να δέσει;*’²

Η λ. από **λίγα(η)* (< ιταλ. *legare* ‘δένω’), πβ. το κ. *λιγαδούρα(η)* ‘λεπτό κεδρωτό σχοινί, η δετηρία’ (< βενετ. *ligadura* < λατ. *ligatura*, θηλυκό της μτχ. *ligaturus* του ρ. *ligo* ‘δένω’) (Π).

1.Χαρτοφύλης 1984,244, Κουρζής 306, Καραναστάσης 1987,159 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007, 382

λιανόμπρικο, (το) ‘σκεύος για νίψιμο των χεριών, που αποτελείτο από το *λιγένη* (βλ.λ. *λεγένι*), το *καφάσι*, διάτρητο έλασμα που έκλεινε το άνοιγμα της λεκάνης, και το (*ι*)μπρίκ, κανάτα με λαβή και καμπυλόσχημο στόμιο’.¹ Και *λιανόμπρικο*, φρ. ‘...εσηκώθηκε ν-ο πατέρας κι’ έπιασε ν-το λιανόμπρικο ν-να πλύννει τα χέργια της’.² Από τουρκοπερσ. *leğen* (*leken*)-*ibrik*. Πβ. *λιανάμπρικο* ‘χάλκινος νιπτήρας με χάλκινη γαράφα νερού’ (Καρδάμαινα Κω).³

1.Τσιρπανλής 2009,95 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,35 3.Σκανδαλ.Λεξ.410

λικουρίνος, (ο) είδος παστού ψαριού, όπως και ο βούρος, που έφερναν οι Νισύριοι, ερχόμενοι ως ταξιδιώτες από τη Ρωσία και την Κων/πολη.¹ Είναι ο καπνιστός κέφαλος, κ. νίτικο (< ιταλ. *liocorno* [*marino*] ή < αρχ. *λευκορρίνιον). Στη Νίσυρο έλεγαν έτσι τον πολύ αδύνατο άνθρωπο που έμοιαζε με παστό τσίρο ή λικουρίνο, φρ. ‘*σα λ-λικουρίνος είν’ ο άχαρος!*’/

‘*να! Λικουρίνου άντερα και βούρου μια κεφάλη,
κιτί σκυλί ν-του Πορνικού, βοσκού κρυφό τσουκχάλι.*’²

1-2.Ιω. Λογοθέτης 123

λιλλά, (το)¹ ‘το ιώδες χρώμα, μενεξεδί, μόβ’. Από γαλλ. *lilas* (< αραβ. *laylak* < περσ. *nīlak* ‘γαλαζωπός’) (Π).

1. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λίλλερη, (η)¹ ‘η ασθένεια ιλαρά’, φρ. ‘*ε ν-ετθυμούμαι νά βγαλα τη λ-λίλλερη*’, και *λίλλερι(το)*.² Η λ. από το μσν. *ίλαρη,(η)*, με επίδραση του λόγιου *ιλαρά*, θηλ. του επιθ. *ιλαρός* ‘χαρούμενος’, > *ίλερη* > *νίλερη* από συνεκφορά του -ν του άρθρου της αιτιατ. > *λίλλερη*, με ανομοίωση ν-λ > λ-λ. Η ονομασία δόθηκε στην ασθένεια κατ’ ευφημισμό. Πβ. *λίλλερη* (Κάλυμνος,³ Κως⁴), *λίλλ^dιρας* (Ρόδος),⁵ *λίλλι-ρες,(οι)* (Κάρπαθος),⁶ *λίλτερη* (Αστυπάλαια).⁷

1-2.Κουρούνης 1992,417 3.Δράκος 1982,118, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.410

5.Παπαχρ.ΛΡΙ,322 6.Μηνάς, Λεξ.473 7.Καραναστάσης, Αστυπ.81

λιλλί(ν), (το) , πληθ. *λιλλιά,(τα)* στην παιδική γλώσσα ‘παιχνίδι, άθλημα’, φρ. ‘*έλα να παίζεις με τα λιλλιά σου, μη γ-κλαίεις*’. Η λ. ανάγεται σε ονοματοποιία ή από *λιλλίδιον, αντί *λιλλάδιον*,¹ από αρχ. *λας* ‘λίθος’ > *λάδιον* > *λιλλάδιον*, με αναδίπλωση,² επίσης στον Σομαν. ‘*λιλάδι- χοχλάκι, χαλίκα / ακόνι*’. Πβ. *λιλλί* ‘στολίδι για τα παιδιά’ (Κάλυμνος),³ *λιλλ^dάκια* ‘όστρακα, σπασμένα αγγεία, κοχύλια, πετραδάκια που παίζουν τα παιδιά, και *Λιλλιάτης*, όνομα χειμάρρου με σπάσματα αγγείων (λιύλες)’ (Ρόδος),⁴ *λιλλίν* ‘άθλημα’ (Κάρπαθος).⁵

1.Κοραής 4,291 2.Μηνάς,Λεξ.472, λ. *λιλλίν* 3.Δράκος 1983,146, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.

Παπαχρ.ΛΡΙ,322 5.Μηνάς ό.π.

λίμα, (η) ‘πεινά’,¹ φρ. ‘*ωμάνα μου, λίμα μ-που τη ν-έχει!*’ / ‘*έχει μεγάλη λ-λίμα!*’ | ‘αυτός που φλυαρεί’,² φρ. ‘*μάνα μου, αφ’ το πρωϊ μιλά, λίμα που ναι!*’ Η λ. και στον μσν. (‘*να έλθουν εις πείνα και εις λίμα, να μη έχουν τι να φάσι*’ Χρον. Μορ.Ρ613, Επιτ.). Από *λιμάζω* υποχωρητικά, κατά τα *πεινώ-πεινά, διψώ-δίψα* Πβ. *λίμα* (Κως,³ Κάλυμνος⁴), *λίμακας* ‘μεγάλη πείνα’ (Χίος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,172 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.411 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Άμαντος, Προσθήκαι 145

λιμάγρα, (η)¹ ‘μεγάλη πείνα’, φρ. ‘*έπριασέ μ-με λιμάγρα στο Γναλλί, είχα δηνο μέρες να φάω!*’ /

‘*άγε λάμπε μέσ’ στους δρόμους και λιμάγρα μέσ’ στο σπίτι*’ (παροιμ.).²

Από *λίμα* (βλ.λ.) + κατάλ. -*άγρα*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Κάλυμνος⁴).

1.Κουρζής 306 2.Παπαδόπουλος 1909,40, Καζαβής 151 3.Σκανδαλ.Λεξ.411 λ. *λίμα* 4. Δράκος 1983,146, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

λιμάγρης, (ο) ‘λαίμαργος, αδηφάγος’,¹ φρ. ‘*ποτθέ σου μη γ-κάμεις αλλόφυλο φ-φίλο, το μυστικό σ-σου ποτθέ μη ν-το λέεις της γεναίκας σου, και σε λιμάγρη ν-άθρωπο μη γ-κάμεις χάρη*’.² Πβ. *λίμαγρος, λιμάγρης* (Ρόδος),³ *λίμαργος* (Κάρπαθος),⁴ *λιμάγρης* (Καστελλόριζο).⁵

1.Παπαδόπουλος 1984,285 2.Σακελλαρίδης Κ.1991,26 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,322 4.Μηνάς, Λεξ. 473 5.Κομνηνός 95

λιμάζω ‘πεινώ υπερβολικά’, φρ. ‘*έχει να φάει τρεις ημέρες! ελίμαξε ν-αφ’ τη μ-πεινά*’, και παθ. μτχ. παρακειμένου *λιμασμένος* ‘πεινασμένος’, φρ. ‘*λιμασμένος*

είναι! όλλο ζητά να τρώει!' Είναι το μσν. ρ. *λιμάζω* 'ιδ.' ('τ' αδύναμα [ενν. δαμάλια] λιμάζασι και τρώσι τα [ενν. παχιά] δαμάλια' Χούμνου, Κοσμογ.1721, Επιτ.), < αρχ. *λιμόςσω*, κατά τα ρ. σε -άζω. Πβ. *λιμάσσω* (Κως,¹ Κάλυμνος,² Ρόδος,³ Σύμη⁴), *λιμάτσω* (Κάρπαθος),⁵ *λιμασμένος* (Καστελλόριζο).⁶

1. Σκανδαλ. Λεξ. 411 2. Δράκος 1983, 140, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Τσοπανάκης 1956, 93, Παπαχρ. ΛΡΙ, 323 4. Μιχαλαριά 2, 87 5. Μηνάς, Λεξ. 473 6. Κομνηνός 95

λιμεντέρω/-ομαι 'αμιλλώμαι, συναγωνίζομαι, συνορίζομαι να φανώ πρώτος ή ανώτερος άλλου', φρ. 'λιμεντέρονται πγοιος θά' βγει πρώτος'/

'κι ούλλες ελιμεντέροντο πγοια να το μ-πρωτοπάρει' (ενν. το γαμπρό)²

/ 'ελιμεντέρετο ν-ο καθένας μας πγοιος θα φάει πγοιο πολλό... άσπρο μ-μέλι'.³ Είναι το μσν. ρ. *λεμεντάρομαι* 'παραπονούμαι, διαμαρτύρομαι, γκρινιάζω' (μτφ. 'τ'άντερά μου γροικώ και λεμεντάρονται' Φορτουν. Α' 268, Επιτ.) < βενετ.

*lomentarse, προβ. *lomentar*.

1. Παπαδόπουλος 1984, 286, Καζαβής 190, Κουρζής 306 2. Κουμέντος 1991, 174 3. 'Νι-συρ. Χρονικά' 1, 120

λιμένω βλ. λ. *αλιμένω*.

λιμοκοντόρος, (ο) 'ο επιδειξίας, ο κομψευόμενος νέος που κρύβει τη φτώχεια του', φρ. 'μή μ-μας κάμνεις το λ-λιμοκοντόρο! ζέρομέ σ-σε...' Από *λιμοκόντης* (< *λιμός+κόντης*), αναλογικά προς τα *σαλταδόρος*, *κανταδόρος* κ.τ.ό. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,¹ Κάρπαθος²).

1. Δράκος 1984, 132, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 2. Μηνάς, Λεξ. 473

λίμπα, (η) 'η γούρνα μέσα στην οποία ο βυρσοδέψης βρέχει τα δέρματα'¹, και επίρρ. *λίμπα* 'άνω κάτω', φρ. 'ήρτε μ-μεθυσμένος κι' έκαμέ ν-τα ούλλα λίμπα'. Η λ. πιθ. από τουρκ. *limba* 'σκάφη, βάρκα' ή < ιταλ. *limbo* 'προσωρινό ξεφόρτωμα ενός μέρους του φορτίου του πλοίου, με σκοπό την ελάττωση του βυθίσματος (Π), και αυτό χρησιμοποιήθηκε μεταφορικά για να δηλώσει την αναταραχή και την καταστροφή.

1. Καραναστάσης 1987, 145

λιμπίζομαι 'θαυμάζω', φρ. 'ελιμπίστηκε ν-τη ν-ομορφιά ν-της' | 'επιθυμώ κάτι',¹ φρ. 'λιμπίζομαι τα καλά φαγιά' / 'ελιμπίστηκα τις μπουκχουννιές, ετσά που τις είδα ζ-ζεστές ζ-ζεστές' / '...ετρύπωσε στο γ-κάμπο ν-της Τσιτσίνιαινας να κόψει λ-λίες κράμπες που τις ελιμπίστημε'.² Είναι το μσν. *λιμβίζω*, *λιμπίζομαι* 'επιθυμώ πολύ' ('λιμπίζονται εις φλωρί, σε πλούτος κι εις αμπέλια' Περί γέρ. [Δαν.] 27, Επιτ.) < μτγν. *λιμβός* 'ελκυστικός' + κατάλ. -ίζω. Πβ. 'ιδ.' (Κως,³ Ρόδος⁴), *λιμπίντζομαι* (Αστυπάλαια,⁵ Κάρπαθος⁶), *λιμπίτζομαι* (Λέρος).⁷

1. Κουρζής 306 2. Μαυρουδής 51 3. Σκανδαλ. Λεξ. 411 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 323 5. Καραναστάσης, Αστυπ. 81 6. Μηνάς, Λεξ. 474 7. Γεωργίου 30, 35

λιξεύω 'επιθυμώ, λαχταρώ να φάω κάτι', φρ. 'ετσιδά όμορφα που μυρίζουσι ν-τα φαγιά, πώς να μη λ-λιξέψω;',¹ / 'δος μου ένα γ-κουννί λ-λαρδί γιατί λιξεύω'.² Είναι το μσν. ρ. *λιξεύ(γ)ω* 'ορέγομαι, επιθυμώ' ('λιξεύγει του τραγουδιστή στα κάλλη κι εις τη νιότη' Ερωτόκρ. Α' 740, Επιτ.) < ουσιαστ. *λίξης* < λατ. *lix*. Πβ. *λιξεύγω* (Κως),³ *λιξέβγω* (Ρόδος).⁴

- 1.Κουρζής 306 2.Παπαδόπουλος 1909,91 3.Σκανδαλ.Λεξ.412 4.Παπαχρ.ΛΡ1,318
λίξιξι¹ επιφών. πρόκλησης για κάτι που έχω εγώ, ενώ ο άλλος δεν έχει, ό,τι και το γρύλλι μ-μάτι (βλ.λ.).
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λιοθυμώ**¹ βλ.λ. *λεοθυμώ*.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λιοτριδί(ν), (το)**¹ ‘το ελαιοτριβείο’, φρ. *‘μέρες και μερόνυχτα λέθαμε ν-ελλιές κι α-γραμίτθια στο λιοτριδί μ-μας’*, και *λιοτριβί*,
‘γεναίκες με τ’ ανάεμα, ο ήλιος πρι ν-να γύρει,
*στ’ αλώνι ν-εμαεύτησα μ-πού’ ναι ν-εις το λιοτριβί.’*²
 Στα Νικιά *λ-λιοτρι*.³ Από *ελαιοτριβίον*.
 1.Παπαδόπουλος 1984,285, Καραναστάσης 1987,143, Κουρζής 306. Για τα *λιοτριδία* της Νισύρου, βλ. το ομώνυμο βιβλίο του Ν.Μαστρογιάννη, Αθήνα 2005 2.Μαυρουδής 38 3. Σακελλαρίδης 1982,226
- λιοτριδιάρης, (ο)** ‘ο ιδιοκτήτης ελαιοτριβείου ή ο πλακάς, *σπατουλιέρης*’¹ (βλ.λ.).
 Πβ. *αλλού λιοτριβάρης, λιτρουβιάρης, λιτριβάρης* ‘εργάτης ελαιοτριβείου’.
 1.Μαστρογιάννης 24
- λιότρισμα, (το)** (Νικιά) ‘το άλεσμα των ελιών’, συνήθως τις βροχερές μέρες που δεν μπορούσαν να πάνε στην εξοχή.¹
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,225
- λιπότη, (η)** ‘πάχος, λίπος’, φρ. *‘το φαϊ ’έ ν-έχει λιπότη’*¹ / *‘μάνα μου, λιπότη μ-που ’χει το κρέας’*.² Είναι το μσν. ουσιαστ. *λιπότη* (‘η κατά...έγλειφε την λιπότην’ Γεωργηλ.Θαν.524, Επιτ.) < ουσιαστ. *λιπότης,-ητος,(η)* (L-S). Πβ. *λιποτερός* (Κως,³ Κάλυμνος⁴).
 1.Παπαδόπουλος 1984,285 2.Καζαβής 190 3.Σκανδαλ.Λεξ.412 4.Δράκος 1983,146, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- λισγάρι(ν), (το)**¹ ‘αξινάρι, είδος τσάπας’ | ‘η γεωργική εργασία που γίνεται με το λισγάρι’, φρ. *‘λισγάρι θ-θέλει το χωράφι’* | ‘φτυάρι, με κοντό, μυτερό από σκληρό μέταλλο, με ένα ιδιαίτερο ‘πάτημα’ δεξιά, για να το σπρώχνει βαθιά το πόδι’.² Είναι το μεσαιωνικό *λισγάριον* που σήμαινε μονάδα μήκους περίπου 25 εκατ. (‘ο τράφος έχει...βάθος λισγάρια δ’ Metrop.126, Επιτ.) < αρχ. ουσιαστ. **λίσγος,(ο)* ‘είδος σκαλιστηρίου’, που μαρτυρείται έμμεσα στο υποκοριστικό *λισγάριον*, αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. από *λίγσκος, πβ. *μίσγω* <*μίγσκω, λατ. *ligo,-onis* ‘αζίνα’ (Π). Πβ. *λισγάριν*, *λισγιάριν*, ρ. *λισγαρίζω* / *λισγιαρίζω* ‘σκάβω με λισγάρι’ (Ρόδος).³
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Παπαχρ.ΛΡ1,325
- λισγόνη(ν), (το)** ‘ευκίνητος, αεικίνητος, ενοχλητικός’, φρ. *‘λισγόνη ν-είσαι! κάτσε φρένιμα!’* Η λ., άγνωστης προέλευσης, είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.
- λ-λάζζω**¹ ‘αλλάζω’ | ‘ντύνομαι’, φρ. *‘λ-λάζζω τα σεντόνια’* / *‘λ-λάζζω, βάζζω και-νούργιο μ-παντελόνη γ-κι’ έρχομαι’*. Από *αλλάζω*. Πβ. *λ-λάσσω*, *λ-λάζζω* (Κως,²

- Κάλυμνος³), *λλ^dάσσω* (Ρόδος).⁴
 1.Κουρούνης 1982,406 2.Σκανδαλ.Λεξ.413 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,325
- λ-λάξιμο, (το)**¹ ‘η αλλαγή ρούχων, εσώρουχων’, φρ. ‘*λ-λάξιμο θέλει το μωρό*’. Πβ. την αρχ. λ. *αλλάξιμα, (τα)*, ως ουσιαστ. κατά παράλειψη της λ. *μάτια*.
 1.Κουρούνης 1982,406
- λ-λειανιά, (τα)**¹ ‘κέρματα, ψιλά’, φρ. ‘*κά(μ)ε μου λ-λειανιά ένα ν-τάλληρο γ-γιατί ‘έ-έχω ψιλά ν’άψω κερί*’, και επίρρ. λ-λειανιά ‘απλουστευτικά, καταληπτά’, φρ. ‘*έ-γ-καταλαβαίνω, κά(μ)ε μού τα λ-λειανιά να το καταλάβω*’. Από επίθ. *λειανός* ‘λε-πτός, ισχνός’ < *λείος* + *κατάλ.* -*ανός*, κατά το *άδειος-αδειανός*.
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- λ-λῆϊάινω**¹ ‘ολιγοστεύω, ελαττώνω’, φρ. ‘*λ-λῆϊάινουσι ν-οι αθρώποι στο νησ-σί, εφύασι ν-ούλλοι!*’ Είναι το μσν. *ολιγαίνω* (‘*επληθύνασιν οι πόνοι, ουδέ ‘λιγάναν’ Φα-λιέρ.,Θρ.108 / ‘δεν ελίγανεν η χάρις της Παρθένου Μαρίας’ Μορεζίν,Κλίνη Σο-λομ.397, Επιτ.*), < επίθ. *ολίγος* + *κατάλ.* -*αίνω*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως),² *λ-λ^dῆϊάινω*, και *λ-λ^dῆϊάρης* ‘εκείνος που έχει λίγη παραγωγή’, αντίθ. *πολλάρης* (Ρόδος),³ *λῆϊάινω* (Κάρπαθος).⁴
 1.Καραναστάσης 1987,177, Κουρζής 306 2.Σκανδαλ. Λεξ.414 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,325,326 4. Μηνάς, Λεξ.471
- λ-λιόκαντος, (ο)** επίθ. (για μαρίδες ή ελιές) ‘ο ψημένος από τον ήλιο’,¹ φρ. ‘*λ-λιόκαντες σμαρίδες*’ / ‘*έφερα κάτι λ-λιόκαντες ελ-λιές, όλλο γλύκα!*’, βλ.λ. *ελ-λιόκαντες*.
 1.Καραναστάσης 1987,136
- λ-λίος, (ο)** ‘ολίγος’ και επίρρ. *λ-λία* ‘ολίγα’,¹ φρ. ‘*λ-λία λόγια έκουσα και πολλά κα-τάλαβα*’² / ‘*λ-λίο γ-καιρό θα τα χαρείς*’ (παροιμ.)² / ‘*κούε λ-λία και πολλά κατα-λάβαιννε*’² /
 ‘*τα ζένα ρούχα σα φ-φορείς //λ-λίο γ-καιρό θα τα χαρείς*’ (παροιμ.),³
 και υποκορ. *λ-λιάκι*, ‘*φέρε να πγιούμε λ-λιάκι*’,⁴ και *ελ-λίος* (βλ.λ.). Επίσης *ελ-λιάκι, λ-λιακάκι, ελ-λιακάκι*.⁵ Είναι το μσν. *ῥλιός* (‘*η χαρά μου ῥλιούς μήνες και πολλούς τα κλάματά μου*’ Κυπρ. ερωτ.126, Επιτ.).
 1.Κουρζής 306 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,155 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,225 4.Κουρού-νης 1982,404 5.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λ-λῆϊοστεύω**¹ ‘ελαττώνω, μειώνω κάτι’ < *ολιγοστεύω*.
 1.Κουρούνης 1982,404
- λ-λόου μου** (σου, του, μας, σας, τω) ‘για λογαριασμό μου, για μένα’, προσωπ. α-ντωνυμία που είναι σπάνια στο πρώτο πρόσωπο και χρησιμοποιείται μόνο στην ονομαστική,
 ‘*για σένα και για λ-λόου σου // μιλώ και του γειτόνου σου*’ (παροιμ.).¹
 Από το *λόος* (< *λόγος*). Πβ. *ελλόου μου* (Κως,² Κάλυμνος³), *ελτόου σου, του, σας* (Αστυπάλαια),⁴ *του λόου μου, σου κ.λπ* (Κάρπαθος).⁵
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,203 2.Σκανδαλ.Λεξ.244 3.Δράκος 1982,102, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Δawkins 2,541 5.Μηνάς,Λεξ.478
- λοάρι(ν), (το)**¹ ‘χρήματα, θησαυρός, περιουσία, χρυσά νομίσματα’,

‘κάθομαι συλλοϊζζομαι είντα’χα κι είντα’χάσα,
 έχασα χαζζινέ φλουρί και χαζζινέ λοάρι’² /
 ‘εμείς ’έ ν-εποθήσαμε χρυσάφι γ-και λοάρι,
 παρά το ν-ακριβό σ-σου γιο τη γ-κόρη μ-μας να πάρει’
 (τραγ. σε αρραβωνιάσματα).³

Η λ. στον πληθ., *λοάρ(γ)ια(τα)*, ‘αλογάριαστα, χρυσά νομίσματα’.⁴ Είναι το μσν. *λογάριον* που πήρε από τους βυζαντινούς τη σημασία ‘νόμισμα, θησαυρός’ (‘οι γονείς σου εκόπιασαν κ’εξόδιασαν λογάριν’ Χρον.Μορ.Η4239, στου Κριαρά,Λεξ.) < αρχ. ουσιαστ. *λογάριον*, υποκορ. του *λόγος*. Πβ. *λοάριν*, *λουάριν* (Κωσ,⁵ Κάρπαθος⁶).

1.Παπαδόπουλος 1909,90, Καραναστάσης 1987,150, Κουρζής 306 2.Κουμέντος 1972, 247 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965,125 4.Κουρζής 306, Αρφαράς 1978,53 5.Σκανδαλ. Λεξ. 414 6.Μηνάς, Λεξ.477

λόβια, (τα) ‘ο αρακάς’¹ | ‘ο λοβός του λαθύρου’ | γενικά ‘τα σπόρια’,² ενικός *λόβι(ν),(το)*. Είναι το μσν. *λοβίον,(το)* / *λουβί(ο)ν* ‘περικάρπιο, φλοιός’ (‘ας κόψει τα λουβία της αρουδάφνης...’ Ιατροσόφ.87, Επιτ.) < μγν. *λόβιον* (< *λοβός*).

1.Κουρζής 306 2.Παπαδόπουλος 1984, 285 και Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λογιάζζω ‘ψάχνω, ερευνώ’, φρ. ‘*λογιάζζω μέσ’στη ντουλάπα ν-να τό’βρω, αμμ’έ ν-είναι*’.¹ Από μγν. *λογιάζω*, αντί *λογίζω* (< *λόγος* + κατάλ. -*ίζω*). Πβ. *λοάντζω*, *λουάτζω* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *λοάσσω* (Ρόδος),³ *λαάζω* (Κάλυμνος).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.476 3.Παπαχρ. ΔΡΙ, 326 4.Δράκος 1983,144, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

λογιάρης, (ο) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘ο τράγος που προηγείται πάντοτε και *λογιάζζει*, δηλ. προσέχει τις κατσίκες’,¹ βλ.λ. *λογιάζζω*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,236

λόγκα, (η) ‘το δέρμα που προσθέτει ο τσαγκάρης στη φτέρνα του καλαποδιού, για να του αυξήσει το μήκος’.¹ Από ιταλ. *lunga* ‘μακρύ’.

1.Καραναστάσης 1987,166

λότζα, (η)¹ ‘φλουριά, πολυλογία’, φρ. ‘*μάνα μου, ερκέγκα ν-τη λ-λότζα γ-και να δούμε μ-πότε ’α σταμματήσου*’. Η λ. είναι αντιδάνεια από ιταλ. *loggia*, βενετ. *logia* < αρχ. *λογεῖον* (< *λέγω*) ‘το μπροστινό τμήμα της σκηνής που εστέκοντο οι ηθοποιοί, το βήμα’. Πβ. *λότζια,(η)* ‘πλατεία, ανοιχτός χώρος’ (Κωσ),² *λότζα,(η)* ‘πλατεία’ (Ρόδος),³ *λότζα* ‘ταράτσα’ (Καστελλόριζο),⁴ *λότζα* ‘επίδειξη’ (Σύμη).⁵

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ. 415 3.Παπαχρ.ΔΡΙ,327 4.Κομνηνός 131 5.Μιχαλαριά 2.90

λοή, (η) ‘είδος’, συνήθως σε πτώση γενική, *λοής*, φρ. ‘*είντα λοής πράμα ν-ει*’, και έκφραση *λοής κοπής* ‘παντός είδους’,

‘*με λούλλουδα λοής κοπής και μ’ άτθη φορτωμένη,
 διαμπλάζζει τα λουλλούδγια της στις μάνας της το στρώμα*’.¹

Πβ. το μσν. *λογή* / *λοή*, συνήθως στη γενική *λο(γ)ής* ‘είδος’ (‘μ’ εθανάτωσε...δίχως κιαμιάς *λογής* αιτία’ Ερωφ.Γ’295, Επιτ.) < μγν. ουσιαστ. *λογή*. Επί-

σης *λοή.(η)* ‘λογή, είδος, ποιότητα’ (Κως),² *λοή.(η)*, *λιος* ‘τι *λιος*’ (τι λογής) (Ρόδος),³ *λοή, λοές,(οι)* ‘είδος, ποικιλία, χρωματισμοί μαλλιών’ (Κάρπαθος).⁴

1.Ιω. Λογοθέτης 66 2.Σκανδαλ. Λεξ.416 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,327 4.Μηνάς, Λεξ.477

λοϊσμός, (ο)¹ ‘σκέψη, συλλογισμός, στοχασμός’, το κ. ουσιαστ. *λογισμός*. Από *λοϊζζομαι (< *λογίζομαι*), βλ. και λ. *λοούμαι*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λοούμαι ‘θεωρούμαι, υπολογίζομαι, λογαριάζομαι’,

‘*κι α ν-εξεπφέσει το βλαστί, πάλε βλαστί λ-λοέται*’ (παροιμ.)¹ /

‘*οπού πεθαίνει με πολλούς, θάνατος ’έ λ-λοάται*’ (παροιμ.)¹ /

‘*κι’ α μ-παφτονεί στο γ-καφενέ, γ-κακό μαθές λοάται;*

κάλλιο ν-να παϊζζει τα χαρτιά παρά να συλλοάται.²

Είναι το μσν. ρ. *λοούμαι* ‘ιδ.’ (‘*όσα αρνιά κι’ α βγαίνουσι...του νέου να λοοούνται*’ Χούμνου, Κοσμογ. 1476, Επιτ.) < *λογίζομαι*. Πβ. *λοοούμαι, λουούμαι, νοοούμαι* (< *λοοούμαι*) (Κως),³ *λοοούμαι* (Κάλυμνος),⁴ *λοοούμαι, λοοούμενα τάχω* ‘τα έχω πει’ (Ρόδος),⁵ *λοάται* απρός. (Χάλκη).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,262 2.Μπαλαλάς 1981,150 3.Σκανδαλ.Λεξ.417 4.Δράκος 1983, 147 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,328 6.Τσοπανάκης 1949,81

λόπια, (τα)¹ ‘είδος φασολιών’. Από *λοβός* + υποκορ. *κατάλ. -ια* > *λόβια* > *λόμπια* > *λόπια*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λόρδα, (η)¹ ‘μεγάλη πείνα’, φρ. ‘*στη γ-κατοχή, τθυμούμαι, ’έ ν-είχαμε ν-να φάμε, έκοβγέ μ-μας η λόρδα ούλλη ν-τη ν-ημέρα!*’ Από *λορδώ* (< αρχ. επίθ. *λορδός*) ή < *λώριδα* < *λωρίδα* ‘ταινία των εντέρων’ (Π). Πβ. *λόρδα* (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.479

λος, (ο) ‘λόγος, υπόσχεση’,¹ φρ. ‘*έχεις το λ-λο μ-μου*’ / ‘*εδώκασι ν-το λ-λο*’ (αρραβωνιάστηκαν) / ‘*ο καλός λος αραώνας ει*’² / ‘*είπα ν-το ν-το λ-λο*’³ / ‘*ε, να, ’έ ν-είχαμε χαπάρι, ’έ ν-το ’χαμε στο ν-νου μ-μας, μοναχοί τους ήρτα γ-κ’ ήβρα μ-μας και μεις πγιο εδώκαμε ν-το λ-λο*’.⁴ Από *λόγος*>*λόος* > *λος*. Πβ. *λόος, λος* (Κως,⁵ Ρόδος⁶)

1.Κουρζής 306 2.Περιοδ.‘Γνωμαγόρας’τ.66 (1938),8 3.Κουρούνης 1982,431 4.Κουμέντος 1991,175 5.Σκανδαλ. Λεξ.416 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,328

λουάρα, (η) ‘η χτενιά’,

‘*ορτώνονται οι τρίχες του στη ρ-ράχη ν-του σα φ-φίδγια,*
σα ν-της λουάρας τα καρφιά που βγάλλου ν-τα κοντίγια.¹

1.Ιω.Λογοθέτης 136

λουβάτη, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά που φέρει στο λαϊμό σκουλαρίκια, σαρκώματα εν είδει ενωτίων’.¹ Από αρχαίο ουσιαστικό *λοβός,(ο)* ‘το σαρκώδες κάτω μέρος του αφτιού’ (‘*ευτρήτοισι λοβοίσιν*’ Ομ.Ιλ.) > *λουβός*, με κώφωση + *κατάλ. -άτος* > *λουβάτος*.

1.Καραναστάσης 1987,138

λούγκρα, (η)¹ ‘η κάμπια του μεταξοσκώληκα’,² φρ. ‘*έλα να δεις τις λούγκρες μου που εκλαδώσα*’ / ‘*λούγκρα ν-τη ν-εφωνάζζασι ν-τη ν-Ερήνη γ-κι εκείνη εθύμωννε*

μ-πολλά'. Η λ. από αρχ. ουσιαστ. *γρύλος*, από το οποίο το ελληνιστ. και βυζαντ. *γρύλλος* > θηλ. *γρύλλα* > *γρούλλα* 'γουρούνα' (Κως) > *λούγγρα-λούγγρα- λούγκρα*, με αντιμετάθεση φθόγγων και ηχηροποίηση -γ-. Πβ. *λούγκρα* (μτφ.) 'γυναίκα πολύ αδύνατη' (Κάλυμνος),³ *λούγγρα* 'γουρούνα' | 'η πεταλούδα από το σκουλήκι του μεταξοσκώληκα' (Κάρπαθος),⁴ *κατσολούγγριν* 'πρόωρα γερασμένη γυναίκα' (Σύμη), *λούγκρα* 'γουρούνα' | 'παλιογυναίκα' | 'χρυσασλίδα του μεταξοσκώληκα' | 'άσπρη χάντρα που βάζουν στο λαιμό των παιδιών ή στο καπίστρι των ζώων για τη βασκανία' (Ρόδος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς,Λεξ.479 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,329

λουίκι(ν), (το) 'αλλάκι' | (μτφ.) 'ρουκάνι του μαραγκού που έχει σμίλη καμπύλη για να ανοίγει λούκια'.¹ Από τουρκ. *oluk* 'ίδ.'

1.Καραναστάσης 1987,172

λουλλάς, (ο) 'ο σωλήνας που αρχίζει από το καζάνι, περνά από τη *μπερβερίτσα* (βλ.λ.) και διοχετεύονται από αυτόν οι υδρατμοί',¹

'*δίδει φωτιά στη μ-παρασιά, τα κούκκουζζα χοχλάζζου,*
γ-κ' οι πρώτες στάλες του λουλλά στο λαηνάκι στάζζου'.²

Από τουρκ. *lule* 'εστία του ναργιλέ ή της σύριγγας για το κάπνισμα του οπίου και του χασίς' | 'το κοίλο μέρος της πίτας, όπου μπαίνει ο καπνός'. Πβ. *λουλλάς* 'ο ναργιλές' (Κάλυμνος),³ *λουλλάς* 'τσιμπούκι' | 'εξάρτημα του καζανιού απόσταξης' (Κάρπαθος),⁴ *λουλλάς* 'το κάλυμμα της αποστακτικής συσκευής' (Ρόδος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,169, Τσιρπανλής 2009,154 2.Μαυρουδής 39 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.480 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,330

λουλλουδάκι(ν), (το) 'είδος φυτού, γνωστού σε Πελοπόννησο, Στερεά Ελλάδα και Ιόνια νησιά, ως *Σιληνή*, επιστημ. ονομασία *Silene reinholdii*, που η παρουσία του στη Νίσυρο θεωρείται σαν μοναδική εμφάνιση στο Αιγαίο, όπως μας πληροφορεί η Στυλιανή Παπάτσου-Σταμέλου (374).

λουμπούνι(ν), (το), πληθ. *λουμπούνια, (τα)*,¹ και *λιμπούνι-λιμπούνια*,² 'τα λουμπουνάρια, λούπινα', το φυτό *λουμπούνια, (η)*, < ιταλ. *lupinus*, πιθ. < μτγν. *λόπιμον* (< αρχ. *λέπω* 'ξεφλουδίζω') αντιδάνειο.³ 'Ήταν προϊόντα που τα καλλιεργούσαν για τροφή των χοίρων, όμως τα έτρωγαν και οι άνθρωποι. Σύνηθες ήταν το θέαμα να κατεβαίνουν οι νισυροπούλες τα φθινοπωρινά ή και τα καλοκαιρινά βραδάκια με το σακί στον ώμο, για να πάνε τα βρασμένα λουμπούνια στη θάλασσα και να τα πετρώσουν στο *λαντί* (βλ.λ.) για να γλυκάνουν, ή να γυρίζουν με τα λουμπούνια έτοιμα για φάγωμα. Το θέαμα σιγά σιγά εξαφανίζεται'.⁴

1.Καζαβής 158 2.Καραναστάσης 1987,184 3.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 4.Χαρτοφύλης 1984,252

λουμπουνόζζουμο, (το) 'το ζουμί από τα λουμπούνια, μετά το βράσιμό τους, που είναι πικρό', φρ. '*ήπγιε λ-λουμπουνόζζουμο!*',¹ για κάποιον που απέτυχε στις ερωτικές του δραστηριότητες.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,182

λούννω¹ κ. 'λούζω', φρ. 'λούννεις με, χτενίζεις με, ξέρω πγοια ν-η μάνα μου' (παροιμ.) / 'μη λ-λούννεσαι με κρύο ν-νερό'. Είναι το μσν. ρ. λούν(ν)ω ('το θερμόν επέδιδε και λούνετον η κόρη' Αχιλλ. L 529, Επιτ.). Από τον αόρ. του λούω, αναλογικά με τα ρ. σε -νω.

1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

λούπεβρα, (τα) 'άγρια χορταρικά του βουνού εδάδιμα, που έχουν μεγάλα φύλλα και μοιάζουν στο σχήμα με το αγριοσέλινο, χνουδωτά και γκριζοπράσινα, αλλού λέγονται *μόπλευρα*'.¹ Η επιστημονική ονομασία του φυτού είναι *ammi majus*², και είναι η *βούπλευρος* του Νικανδρου (θηρ. 584) και το *'βούπλευρον λαχάνων είδος'* (ΗΣύχ), πληθ. *βούπλευρα, (τα)* > *μούπλευρα*, με τροπή β > μ (πβ. βο(δ)όγλωσσο-μόγλωσσο)³ > *λούπλευρα*, με ανομοιωτική τροπή μ-λ > λ-λ, > *λούπεβρα* Πβ. *μόπλευρον, αγιόπλευρον* (Κάρπαθος),⁴ *μόπλευρα, (τα), μονόπλεβρα, (τα)* (Ρόδος),⁵ *τούμπλευρο* (Καστελλόριζο),⁶ *λούπευρο* (Σύμη).⁷

1. Πετρούτσου 1993, 350 2, 4, 6, 7. Μηνάς, Λεξ. 542 στη λ. *μόπλευρον* 3, 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 378

λούπφαρος, (ο)¹ (μτφ.) 'το μεγάλο παιδί', φρ. 'έ ν-εντρέπεσαι να παίζεις με τα παιδιάκια ολόκληρος λούπφαρος!' Από το μσν. ουσιαστ. *λούπος, (ο)* 'αρπαχτικό πτηνό, ο ικτίνας' ('ο λούπος επεχείρησεν υβρίζειν το γεράκιν' Πουολ. 369) [-μτγν. *λούπης* < λατ. *lupus*] + μεγεθ. κατάλ. -αρως. Πβ. *λούπης, (ο)* (Ρόδος,² Κάρπαθος³). 1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 330 3. Μηνάς Λεξ. 481

λούρα, (τα)¹, λ-λούρα,² ζυγόλουρα,³ χαρκάδες⁴ 'οι σιδερένιοι κρίκοι που ενώνουν τον ζυγό με το αλέτρι'. Από μτγν. ουσιαστικό *λώρος, (ο)* (< λατ. *lorum*) > *λούρος, (ο)*-*λούρα, (τα)*, ετερογενές.

1. Παπαδόπουλος 1909, 90, Τσιρπανλής 2009, 28, Κοντοβερός 1972, 321, Καραναστάσης 1987, 155, Κουρζής 331 2-3. Τσιρπανλής ό.π. 4. Κοντοβερός ό.π., Τσιρπανλής ό.π.

λουστράρω (για τσαγκάρι) 'γυαλίζω τα ψίδια', και ουσιαστ. *λουστράρισμα, (το)* η πράξη.¹ Η λ. από ιταλ. *lustrare* 'γυαλίζω'.

1. Καραναστάσης 1987, 165

λουτρουγιά, (η)¹ 'το πρόσφορο και η θεία λειτουργία', φρ. 'έκαμα λουτρουγιά ν-να μνημονέσω τα πεθαμμένα'. Από *λειτουργία* > *λουτρουγιά*, με υποχωρητική αφομοίωση ι-ου > ου-ου, > *λουτρουγιά*. Πβ. 'ίδ.' (Κως,² Αστυπάλαια³), *λειτουργία*,⁴ *λουτριά*⁵ (Ρόδος), *λουτρουγιά* (Καστελλόριζο,⁶ Σύμη⁷), *λουτουρζά* (Κάλυμνος).⁸

1. Καραναστάσης 1987, 175, Κουρζής 306 2. Σκανδαλ. Λεξ. 419 3. Καραναστάσης, Αστ. π. 82 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 331 5. Παπαμανώλη 1994, 403 6. Κομνηνός 95 7. Μιχαλαριά 2, 92 8. Δράκος 1982, 132, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

λουτρουώ 'λειτουργώ, τελώ λειτουργία με ιερέα υπέρ εμού', φρ. 'αύριο θ-θα λουτρουήσει ο παπάς στους Αγιαναργύρους'.¹ Πβ. *λουτρουώ, λουτουργώ* (Κως),² *λουτρουώμαι* (Αστυπάλαια),³ *λουτουργώ* (Χάλκη,⁴ Καστελλόριζο⁵), *λουτουρκώ* (Χάλκη),⁶ *λειτριώ* (Κάρπαθος).⁷

1. Κουρούνης 1982, 447 2. Σκανδαλ. Λεξ. 420 3. Καραναστάσης, Αστ. π. 82 4. Τσοπανάκης 1949, 21 5. Διαμαντάρας, στο περιοδικό *Ξενοφάνης* 6(1909), 180 6. Τσοπανάκης 1949, 83 7. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 77

- λούτσος, (ο)** ‘ψάρι που έχει περίπου το σχήμα του κολιού, αλλά μεγαλύτερο’,¹ φρ. ‘έπγιασα ένα λ-λούτσο’. Είναι γνωστό με την επιστημ. ονομασία *sphyaena*. Από ιταλ. *lucchio* (βενετ. *luzzo* < λατ. *lucius*).
- 1.Καραναστάσης 1987,131
- λυθρίνι(ν), (το)**¹ κ. το γνωστό ψάρι, επιστημ. *ragelus erythrinus*, της οικογ. *sparidae*. Από *ερυθρίνιον*, υποκορ. του αρχ. *ερυθρίνος*, με ανομοιοτική τροπή ρ-ρ > λ-ρ, δεξ *γρήγορα-γλήγορα*, *πρώρη-πλώρη* κ.τ.ό.
- 1.Καραναστάσης 1987,131
- λύσιμα, (το)**¹ αντί *λύγισμα* ‘τσάκισμα, χάδι’, φρ. ‘ρέσει μου το λύσιμα ν-του κορμιού της’. Από *λυγίζω*.
- 1.Παπαδόπουλος 1909,90
- λύρα, (η)** κ. το γνωστό ‘ξύλινο μουσικό όργανο με τέσσερεις χορδές και δοξάρι’,¹ φρ. ‘πάρε Φρατζή τη λ-λύρα σ-σου και γω το ν-ταμπούρα μ-μου...’
- 1.Κοντοβερός 312
- λυσκιάζω**¹ κ. | ‘κατέχομαι από οργή’, φρ. ‘ελύσκιαζε μ-που του τό’πα!’ | ‘επιζητώ κάτι με μανία’, φρ. ‘ελύσκιαζε ν-ώσπου να το μ-παντρευτεί.’
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λυσκί(ν), (το)**¹ ‘νευρική κρίση’, φρ. ‘ω μάνα μου, έπγιασέ ν-το μ-πάλε το λυσκί ν-του!’ Από *λύσσα* > *λυσσί* > *λυσκί*, κατά το συνώνυμό του *γλυκύ* (βλ.λ.).
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- λυσσοντερία, (η)** (Νικιά)¹ ‘πάθηση εντέρων, δυσεντερία’, φρ. ‘μη ν-τα τρώεις τα άουρα μήλα και σε πγιάσει καμινιά λυσσοντερία’.¹ Από *δυσεντερία*, με επίδραση της λ. *λύσσα*,(η). Πβ. *λυσαντερία*, *λυσεντερία* (Κάρπαθος,² Κως³), *λυσεντερία* (Κάλυμνος),⁴ *λυσαντερία* (Ρόδος),⁵ *λυσσοντερία* (Χάλκη).⁶
- 1.Σακελλάριδης Γ. 1982,156 2.Μηνάς,Λεξ.484 3.Σκανδαλ.Λεξ.420 4.Δράκος 1982, 132, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,332 6.Τσοπανάκης 1949,47
- λυστέρι(ν), (το)**¹ ‘χειρουργικό μαχαίρι’, φρ. ‘κι’ α γ-κόβγου ν-τα λυστέργια σας, κρέ-ατα μη λ-λυπάστε...’.² Από αμάρτυρο αρχ. *νυστήριον < θ. *νυσ-* του *νύσσω* ‘κε-ντώ’ + επίθημα *-τήριον*, με ανομοιοτική τροπή η > ε (Π). Πβ. *λυστέριν* ‘ίδ.’ (Κάρπαθος),³ *λυστέριν* (Ρόδος),⁴ *Κάλυμνος*⁵).
- 1.Κουρούνης 1982, 452 2.Καζαβής 34 3.Μηνάς, Λεξ.484 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,332 5.Σκαν-δαλ. Λεξ.Καλ.
- λυσωδία, (η)**¹ ‘άσχημη μυρωδιά, κακοσμία’, φρ. ‘είχε ν-εκεία μια λ-λυσωδία, που’έ μ-περιγράφεται!’ Από το κ. και αρχ. *δυσωδία*,(η), με παρετυμολογία πιθ. προς το *λύω*, όπως από το *δυσεντερία* τα *λυσεντερία* (Κάλυμνος),² *λυσαντερία* (Κάρπα-θος,³ Ρόδος⁴), *λυσενδερία*, *λυσανδερία* (Κως).⁵
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 311 3.Μηνάς,Λεξ.484 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,332 5.Σκανδαλ.Λεξ.420
- λυθτιάζω**¹ ‘κρεμώ λύθια στη συκιά’,
- ‘σουμάκι’έ μ-μαεύγουσι, ούτε και αγλασίνα,
ούτε λυθτιάζζου ν-τις συκιές και τη μ-περνούσι φ-φίνα’.²
- Πβ. *λυθκιάζζω* (Κως),³ *λυθτσάντζω* (Αστυπάλαια),⁴ *λυτσάζω*, *αλυτσάζω* (Κάλυ-

μνος),⁵ *λλοθθιάντζω* (Κάρπαθος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,142 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,379 3.Σκανδαλ.Λεξ.420 4.Καραναστάσης,Αστυπ.82 5.Δράκος 1983,78, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.476

λυθθίζζω ‘λιποθυμώ’,

‘...και σα φ-φωγιά τη ν-έκαιε που πα’να το ν-τανύσει,
κι από το μ-πόνο γ-κόντευγε να πφέσει να λυθθίσει’²

/ ‘...εκόντεψε ν-να λυθθίσει αφ’ τη χ-χαρά ν-του...’³ Πιθ. από *λυγίζω* με επίδραση της λ. *λύθθι* (βλ.λ.). Και ουσιαστικό *λύθθιση*,⁴ φρ. ‘*λύθθιση μ’ έπγιασε ν-από τη μ-πεινά*’. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Παπαδόπουλος 1984,286, Κορζής 306 2.Μπαλαλάς 1981,124, όπου ο λόγος για τον αδιάθονα 3.Κουμέντος 1990,290 4.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λύθθι(ν), (το) βλ.λ. *έλυθθας*.

λύχνος, (ο) και *νύχλος* (βλ.λ.) ‘λυχνάρι’ | ‘ψάρι όμοιο με τον βλάχο’¹ που έχει το στόμα του ψηλά και μοιάζει με λυχνάρι, επιστημ. *uranoscorpus scaber*² | ‘άνοή-τος άνθρωπος’, φρ. ‘*άτε βρε λύχνε!*’ / ‘*φύε αφ’ τη μ-μέση, που στέκεσαι σα ν-το ν-νύχλο*’. Είναι το αρχ. ουσιαστ. *λύχνος* (< ι.ε. ρίζα *luk-* ‘λάμπω, φως’ + επίθημα **-sno*). Πβ. *λύχνος* ‘λυχνάρι’ | ‘είδος ψαριού’ | (μτφ.) ‘μάτι’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,131 2.Μηνάς,Λεξ.485

λυχτερίδα, (η) ‘νυχτερίδα’. Από *νυκτερίδα* με ανομοιοτική τροπή ν-ρ>λ-ρ, δεξ πνι-γούρι - πλιγούρι, νυστέρι - λυστέρι κ.τ.ό. Πβ. *λυχτερία, νυχτερία* (Κάλυμνος),¹ *νυχτερία* (Κάρπαθος).²

1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.606

λώβα, (η) ‘λέπρα’, φρ. ‘*λώβα ν-έχει, γι’ αυτό επήε γ-κ’ έκατσε στο Άργος*’ / ‘*η λώβα να σε φάει*’ (κατάρα). Είναι το μσν. ουσιαστικό *λώβα,(η)* ‘ιδ.’ (‘*ήτον τις μέγας άρχων, περισσά πλούσιος, του οποίου συνέβη μεγάλη ασθένεια, όπου λέγεται λώβα*’ Μαρτύρ.Αγ.Νικολ.166, στου Κριαρά.Λεξ.) < αρχ. ουσιαστ. *λώβη,(η)* ‘προσβολή, ύβρη’ (‘*τίσεται λώβην*’= θα τιμωρηθεί για την προσβολή’ Ομ.Ιλ.). Πβ. *λούβα* (Κως,¹ Κάλυμνος,² Ρόδος,³ Σύμη,⁴ Καστελλόριζο⁵), *λούα, λουάγρα* (Κάρπαθος).⁶

1.Σκανδαλ. Λεξ.417 2.Δράκος 1983,147,Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡ1,328 4.Μιχαλαριά 2,90 5.Κομνηνός 95 6.Μηνάς, Λεξ.479

λωβιάζζω ‘πάσχω από λέπρα’, φρ. ‘*κ’ ελώβιασε γ-κι ο Γιαννακής, πήε στο λωβοχώρι*’.¹ Από *λώβα* (βλ.λ.). Πβ. *λουαίνω* ‘προσβάλλομαι από λώβη’ | ‘μολύνω, λερώνω’ (Κάρπαθος),² *λουβαινόμαι* ‘πάσχω από λέπρα’ (Κάλυμνος),³ *λουγιάντζω* ‘ρυπαίνω, -ομαι’, *λουαίνω* ‘προσβάλλομαι από λώβη’ | ‘ρυπαίνω’ (Κάρπαθος).⁴

1.Καζαβής 27 2.Μηνάς,Λεξ.479 3.Δράκος 1983,147, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.479

λωβιάρης, (ο)¹ ό,τι και ο *λωβιασμένος* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λωβιασμένος, (ο) επίθ. ‘ψωριασμένος’,¹ φρ. ‘*λωβιασμένη ν-ει’, γι’ αυτό ν-έφνε γ-και πήε στο Άργος κ’ έκατσε ν-εκεία*’. Παθ. μτχ. παρακειμένου του ρ. *λωβιάζζω* (βλ.λ.).

1.Κουρζής 306

λωβοχώρι(ν), (το) έτσι έλεγαν παλαιότερα το 'λεπροκομείο', φρ. '...κ' ελώβιασε γ-κι ο Γιαννακής, πήε στο λωβοχώρι'.¹

1.Καζαβής 27

λώλλα, (η)¹ 'η τρέλα', φρ. 'μάνα μου, λώλλα μού'ρκεται αφ' τις έννοιες που'χω στο μυαλό μ-μου!' Βλ.λ. λωλλός.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

λωλλιό, (το)¹ ό,τι και λώλλα (βλ.λ.), φρ. 'λωλλιό μ-μού'ρκεται άμμα το βάλλει το μυαλό μ-μου'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο γλωσσάρι (χειρόγρ.)

λωλλός,(ο)¹ κ. 'τρελός', φρ. 'μάνα μου, λωλλός είναι ν-ο κακόμοιρος!' Είναι το μσν. λωλός 'τρελός, ανόητος' ('υιέ μου, όπου θυμώνεται πολλά και υπέρ το μέτρον, μόνος του γίνεται λωλός' Κομν.,Διδασκ.Ι 236, Επιτ.) < μτχ. παρακ. ολωλός του ρ. όλλυμαι, με μεταπλασμό. Πβ. λωλλ^dός, ολόλωλλ^dος, θεόλωλλ^dος (Ρόδος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,333

λωνεύγω 'αλωνίζω',¹ φρ. 'λωνεύγομε ν-ότα ν-ει' μ-πυροσκιά (καυτερός καιρός).² Από αλωνίζω κατά τα ρ. σε -εύω. Πβ. αλωνεύγω (Κάρπαθος),³ λωνεύγκω (Κως),⁴ αλωνεύω (Ρόδος),⁵ λωνέφκω (Χάλκη),⁶ (α)λωνεύγω (Κάλυμνος).⁷

1.Κουρζής 306 2.Καραναστάσης 1987,159 3.Μηνάς,Λεξ.67 4.Σκανδαλ.Λεξ.421 5. Παπαχρ ΛΡΙ,333 6.Τσοπανάκης 1949,110 7.Δράκος 1982,132, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

M

μαγαζζάτορας, (ο)¹ κ. ‘ο ιδιοκτήτης ή διευθυντής μαγαζιού, καταστήματος πώλησης ή εργαστηρίου’, φρ. ‘ο Φίλιπος του Γιάννη ήτο μ-μαγαζζάτορας στα χρόνια της κατοχής’. Από *μαγαζζί* (< βενετ. *magazine* < αραβ. *machāzin*) + κατάλ. -άτορας.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξικό (χειρόγρ.)

μαγάρι(ν) ‘μακάρι, εΐθε’, φρ. ‘μαγάρι ν-νά’ρκετο ν-αύριο ν-η αρμαστή μου, που λείπει πολύ γ-καιρό’. Είναι το μσν. επιφώνημα *μακάρι* ‘εΐθε, έστω’ (‘όπου θέλει να ν-πά, ...μακάρι κι εις τον Γαλατάν αν θέλει να περάσει’ Ιστ. Βλαχ. 1170, Επιτ.) < ουδέτ. του επιθ. *μακάριος*, με πιθανή επίδραση του ιταλ. *magari*. Πβ. *μαγάρι, μαάρι, μαέρι* (Κάρπαθος),¹ *μακάρι* (Ρόδος).²

1. Μηνάς, Λεξ. 487 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 339

μαγαρίζω¹ ‘λερώνω με ακαθαρσίες’, παθητική μτχ. παρακειμ., ως επίθετο, *μαγαρισμένος*.¹ Από το αρχ. ρ. *μεγαρίζω* ‘συμμετέχω στις τελετές της Δήμητρας που γίνονταν στα μέγαρα’, που απέκτησε υβριστική σημασία εκ των υστέρων για τους Χριστιανούς, με αφομοιωτική τροπή ε > α, < *μεγαρικά* < *Μέγαρα*. Πβ. *μααρίζω* (Κάλυμνος),² *μαϊρίζω, μαϊρισμένος* (Κως),² *μαϊρίζω, μαρίζω* (Ρόδος),⁴ *μαερίζω* ‘δεν ηστεύω, δεν τηρώ τη Σαρακοστή’ (Χάλκη).⁵

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξικό (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 423 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 336 5. Τσοπανάκης 1949, 24

μαγγάνα, (η)¹ ‘το ανδρικό γεννητικό όργανο, αλλά και ζώων, φρ. ‘η *μαγγάνα του γαδάρου*’, *μαγγανάς, (ο)* ‘αυτός που έχει μεγάλο γεννητικό όργανο’, και *Μαγγανάς* προσωνύμιο. Από *μάγγανο* (βλ. λ.), πιθ. λόγω ομοιότητας, < αρχαίο *μάγγανον, (το)* ‘βάλανος μοχλού θύρας, μάνταλο’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαγγανίζω ‘εκκοκίζω το παμπάκι’.¹ Από *μάγγανο* (βλ. λ.) + κατάλ. -ίζω. Πβ. *μαγγανίζω* ‘ιδ.’ (Ρόδος),² *μαγγανίντζω* ‘συσφίγγω’ (Κάρπαθος),³ *μαγγανεύγω, μαγγανίζω* (Κως).⁴

1. Παπαδόπουλος 1909, 91, Καζαβής 190 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 336 3. Μηνάς, Λεξ. 487 4. Σκανδαλ. Λεξ. 423

μάγγανο, (το) ‘εργαλείο καθαρισμού του βαμβακιού’.¹ Η λ. είναι αβέβαιης ετυμολογίας, με πιθανή σύνδεσή της με την ι.ε. ρίζα *menq-* ‘ζυμώνω, μαλάσσω’ και το ρ. *μάσσω*. Πβ. το λατ. *manganum* ‘μηχανή πολέμου’. Επίσης πβ. *μάγγανο* ‘ελαιοτριβείο, το μηχανήμα που πιέζει τις αλεσμένες ελιές’ (Ρόδος),² *μάγγανον* ‘πυροστήριο ελιών ή σταφυλιών’ | ‘ξύλινο χειροκίνητο μηχανήμα με το οποίο εκκοκίζεται το βαμβάκι’ | ‘ράπισμα’ (Κάρπαθος),³ *μάγγανο* ‘απλή μηχανή με την οποία ο ζευγάς μαγγανίζει το λινάρι’ (Κως).⁴

1. Παπαδόπουλος 1909, 91, Κουρζής 331 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 336 3. Μηνάς, Λεξ. 487 4. Σκανδαλ. Λεξ. 423

μαγγίρος, (ο) ‘σπουδαίος, ικανός’, φρ. ‘αυτός ει’ μ-μαγγίρος καπετάνιος’ | ‘πολύ

μεγάλος¹, φρ. 'φούντα τη μ-μαγγιόρα ν-άγκυρα'. Από ιταλ. *maggiore* 'μεγαλύτερος' | 'ταγματάρχης', πβ. το μσν. *ματζόρος* 'ταγματάρχης' ('των καπετάνιων χάρισε πλούτη και τον ματζόρο' Τζάνε, Κρ. πόλ.256,328,Επιτ.). Πβ. *μαγγιόρος* 'αξιωματικός' | 'σπουδαίος, ικανός' (Κάρπαθος),² *ματζιόρος*, *μαγγιόρος* 'αυτός που είναι από τους καλύτερους συντεχνίτες του, ο καλύτερος δύτες' (Κάλυμνος).³

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Μηνάς,Λεξ.487 3.Δράκος1983,149, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

μαγιασούλλι(ν), (το) 'πληγή', φρ. 'έβγαλε μ-μαγιασούλλι στα χείλη' | 'μανία'¹ | 'η συνήθεια να φλυαρείς' φρ. 'μαγιασούλλι ν-το 'χει να μιλά και να μη ν-τελειώννει'. Από τουρκ. *mayasil* 'αιμορροΐδες' | 'έκζεμα'. Πβ. *μαγιασούλλιν* 'ασθένεια του στόματος που προκαλεί πολυλογία' | 'αίμα από σχίσιμο χεριών, ποδιών' (Κάρπαθος),² *μαγιασούλλιν* 'έκζεμα, σκάσιμο του δέρματος στα χείλη'(Κως),³ *μαγιασίλλιν*, 'έβγαλε μαγιασίλλιν που τα μίλιε, μίλιε' (Ρόδος),⁴ *μαγιασίλι* 'πληγή αγιάτρευτη' | (μτφ.) 'ακατάπαυτη ομιλία' (Καστελλόριζο).⁵

1.Κουρζής 307 2.Μηνάς,Λεξ.487 3.Σκανδαλ.Λεξ.424 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,337 5.Κομνηνός 96

μαγιάτικο, (το) ¹ ονομασία του ψαριού *θύννος*, κ. *τόνος*, που μοιάζει με συναγρίδα, και ψαρεύεται το μήνα Μάιο, από όπου και η ονομασία, επιστημ. *seriola dumerili*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαγιομού, (η) ¹ 'η μαεμού', φρ. 'ξέρεις είναι μαγιομού ν-ει ν-αυτός!'/ 'άτε βρε μαγιομού!' Από τουρκ. *magmün* (< αραβ. *magmūn*), ή < μτγν. ουσιαστ. *μιμού*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

Μαγιώτης, (ο) 'το βόδι που γεννήθηκε το μήνα Μάιο, και *Μαγιώτισσα* η αγελάδα που γεννήθηκε αυτό το μήνα.¹

1.Καραναστάσης 1987,153, Μπαλαλάς 1965,221

μαγιώτικα, (τα) 'είδος μαύρου ψιλόρωγου σταφυλιού που ωριμάζει πρώιμα, κατά το μήνα Μάιο, από όπου και η ονομασία'.¹ Στα Νικιά *μαγιώτικες* ή *μαΐτικες* λένε ποικιλία πρώιμων απιδιών που ωριμάζουν το Μάιο.

1.Καραναστάσης 1987,170

μαγκάλι(ν), (το) 'μεταλλικό σκεύος εις το οποίο έβαζαν αναμμένα κάρβουνα να θερμαίνονται το χειμώνα',¹ φρ. 'ελάτε να ψήσομε γ-κάστανα στο μαγκάλι μ-μας, να βράσομε γ-κιόλα'. Γνωστά και περιζήτητα ήταν τα χάλκινα ανατολίτικα μαγκάλια. Από τουρκ. *mangal*. Πβ. 'ιδ.' Στη Ρόδο ² κ.α.

1.Κοντοβερός 317 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,337

μαγκατάσης, (ο) 'επιστήθιος φίλος',¹ φρ. 'από μικροί ήτο μ-μαγκατάσηδες'. Η λ. από σύμφυση των *μάγκας* (< λατ. *mango* 'μεταπράτης') + τουρκ. *arkadaş* 'φίλος, συνεταιρός'. Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος),² *μαντακάσης* (Καστελλόριζο),³ *αρκατάσης* (Κως,⁴ Σύμη⁵).

1.Λογοθέτης 126 2.Μηνάς,Λεξ.488 3.Κομνηνός122 4.Σκανδαλ.Λεξ.101 5.Καρανικόλας 172

μαδ(γ)ιώ 'μαδώ',¹ φρ. 'εμάδησε ν-ο τοίχος μου, βάνιμο θ-θέλει', και *μαγδιώ*.² Από το αρχ. ρήμα *μαδώ* (-άω) αρχική σημασία 'διαρρέω, διαβρώνομαι από την υγρασία', πβ. το λατ. *madeo* 'μουλιάζω, είμαι βρεμένος'. Πβ. *μαδγιώ*, *μαδιώ*

(Κως),³ ματζιώ, μαϊζώ (Κάλυμνος).⁴

1.Κουρζής 307 2.Παπαδόπουλος 1909,92, Καζαβής 191 3.Σκανδαλ.Λεξ.424 4.Δράκος 1983,149, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μαδέρι(ν), (το) πληθ. *μαδέρ(γ)ια,(τα)* ‘οι στενόμακρες σανίδες που είναι καρφωμένες στην εξωτερική επιφάνεια του πλοίου’,¹ για επένδυση σκελετού πλοίου | ‘χοντρή σανίδα που συνδέει το καΐκι με τον προβλήτα για φόρτωση-εκφόρτωση’,

‘ο Παναγιώτης της ζ-Ζωής βάλλει τη χ-χαμαλίκα
κι αφ’ το μαδέρι γ-κουαλεί τσουβάλλια και κοφίνια’.²

Από αρχ. βενετ. *madero* (< λατ. *material* ‘ύλη, ξυλεία’), ή < βενετ. *madier*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).³

1.Καρναυσάκης 1987,134 2.Μαυρουδής 24 3.Μηνάς,Λεξ.489

μαέβγω ‘συγκεντρώνω, μαζεύω’,¹ φρ. ‘*μάεψε τα ρούχα αφ’ το σκοινί, εξεράτθησα’/*

*‘τα μήλα που μαέβγωμε ν-είναι γλυκά κι αφράτα,
τ’ αφίδγια τ’ αουσιτιάτικα όλλο ζ-ζουμί γ-γεμάτα’*,²

μτχ. παθ. παρακειμένου *μαεμένος* ‘μαζεμένος, συγκεντρωμένος’, φρ. ‘*βρίσκει τα δασκαλόπουλλα απ’ όζω μαεμένα*’.³ Από το μσν. ρ. *ομαδεύω* (< ουσιαστ. *ομάς-άδος* + κατάλ. -εύω), πβ. ‘*ομαδεύειν*’ *αθροίζειν*’ (ΗΣύχ.), και Σούδα ‘*ομάδευσεν*’ *εσώρευσεν*, *μαεύω* (Κάρπαθος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,92 2.Μπαλαλάς 1981,108 3.Κουρούνης 1987,394 4.Μηνάς, Λεξ. 490

μαεδί(ν), (το) ‘χρήμα’, συνήθως στον πληθ. *μαεδ(γ)ιά,(τα)*,

‘*στείλε και λ-λία μαεδ(γ)ιά, να δώκει για τη δ-δίκη,
και να του μείνου μ-μερικά για νά’χει χαρζιλίκι*’,¹ /

‘*το χρέος του επλήθαινε γ-και μαεδ(γ)ιά’έ ν-ειχε,
...για να μπαλλώσει ανάγκες του, να σβήσει λ-λίες κόκχες*’.²

Και *μαϊδί*,³ πληθ. *μαϊδ(γ)ιά*, φρ. ‘*λαλού ν-τα μαϊδ(γ)ιά*’ (παροιμ.).⁴ Η λ. από το αραβ. *magyidi* ‘παράς’ < *mi*’ *agiyadi* < *Mu’agiyad*, όνομα Σουλτάνου,⁵ ή < αραβ. *meiddin* ‘νόμισμα μικρής αξίας’,⁶ ή τουρκ. *maadin* ‘μεταλλικός’, πβ. *μεταλλίκι*.⁷ Η λ. είναι κοινή στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Μπαλαλάς, *Τα χωριανά μου*, 1935,49 2.Μαυρουδής 44 3.Αρφαράς, Νίσυρος 82 4.Σακελλαρίδης Κ. 1983,94 5.Καραποτόσογλου στα *Ελληνικά* 55. 1,2005 6.Κοραής 5, 178 7. Τσοπανάκης στα *Δωδκά Χρονικά* 1(1972),24, βλ. Μηνάς, Λεξ. λ. *μαϊδίν*.

μαεργειό, (το) και *μαεργειό*,¹ ή *πίσω σπίτι*² ‘η σημερινή κουζίνα’ | ‘παράσπιτο για μαγεϊρέμα’, πβ. το μσν. *μαεργειό* ‘κουζίνα’ (‘*έλα κι εσύ στο μαεργειό να φας τη μακαρούνα*’ Φορτουν. Ε 358, Κριαράς, Λεξ.), από αρχ. *μαεργειόν* > *μαεργειό* με συνίχιση > *μαεργειό-μαεργειό*. Πβ. *μαεργζό* (Κάλυμνος),³ *μαεργειό* (Ρόδος),⁴ *μαεργειό* ‘εστιατόριο’ (Κάρπαθος),⁵ *μαεργειό, μαεργζό, μαεργειό* (Κως),⁶ *μαεργτζόν* (Αστυπάλαια).⁷

1.Αρφαράς, Νίσυρος 81 2.Αρφαράς 1978,45 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,338 5.Μηνάς,Λεξ.489 6.Σκανδαλ. Λεξ.425 7.Dawkins 2,106 και 546

μάεμα, (το)¹ το κ. *μάζε(ν)μα* ‘συνάθροιση, συλλογή αντικειμένων’, φρ. ‘*μάεμα θέλου ν-τα ρούχα / σύκα αφ’ το δόμα*’. Από *μαέβγω* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

- μάερας, (ο)**¹ κ. ‘μάγειρας’, θηλ. *μαέρισσα*, φρ. ‘ήτο μ-μάερας στη ν-Αμερική χρόννια!’ Το κ. ουσιαστικό *μάγειρας*, από αρχ.-μσν. *μάγειρος* (< πιθ. *μαγεργι-ος), αβέβαιης ετυμολογίας, ενώ οι λατ. τύποι *magita* ‘μαγειρική τέχνη’ και *magi-riscium* ‘το όργανο που χρησιμοποιεί ο μάγειρος’ είναι δάνεια. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *μάειρας, μάερας* (Ρόδος,³ Κάρπαθος⁴).
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισύριο Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 337 4. Μηνάς,Λεξ.489
- μαεργ(γ)ιά, (η)**¹ ‘ποσότητα τροφίμων αρκετή για την παρασκευή ενός γεύματος’, φρ. ‘έχω ακόμα μνια μ-μαεργιά β-βασούλλια!’ ‘εχύθηκε ν-το λάδι μ-μας μέσα στη μ-μαεργιά μ-μας’ (παροιμ.).² Από το κ. *μαγε(ι)ριά*. Πβ. *μαεργιά, (η)* (Κάλυμνος).³
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι(χειρόγρ) 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- μαερέβγω** ‘μαγειρεύω’, φρ. ‘ω γειτόνισσα, είναι μ-που μαερέβγεις σήμερα’. Στη μέση φωνή, *μαερεύγομαι* (μτφ.) ‘στενοχωριέμαι, υποφέρω’.¹ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *μαερεύγω* (Κάρπαθος),³ *μαερέβγω, μαερέβζω, μαγερέβγω* (Κως),⁴ *μαερεύκω* (Χάλκη,⁵ Αστυπάλαια⁶).
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983,149, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.489 4.Σκανδαλ.Λεξ.424 5. Τσοπανάκης 1949,44 6. Καραναστάσης, Αστυπ.82
- μαέρεμα, (το)** ‘η φάβα’, φρ. ‘το μεσημέρι θα φάμε μ-μαέρεμα’, *μαερεμασάρα, (η)*, που λέγεται όταν στη γεύση είναι καλή η φάβα | πληθ. *μαερέματα, (τα)* ‘δημητριακά’ | ‘όσπρια, φακές, φασόλια, ρεβίθια κ.λπ’, φρ. ‘ο Πρωτόλης, κουραστικός μετά τα μαζζέματα τω μ-μαερεμάτω’.¹ Είναι το μσν. ουσιαστικό *μαγείρεμα / μαγέρεμα* ‘μαγειρεμένο φαγητό’ (*μαγέρεμα φακής*’ Πεντ.Γέν.ΧVV34 | ‘όσπρια’ (‘τα μαγειρέματα δεν έχουν [ενν. οι γυναίκες] για βρώσι, μα μοναχάς...απάκι θε να τρώσι’ Πανώρ.Β17, Επιτ.). Από το μτγν. ουσιαστικό *μαγείρεμα*. Πβ. *μαέρεμα* ‘φάβα’ (Κως,² Χάλκη,³ Αστυπάλαια⁴), *μαέρεμα* ‘μαγείρεμα’ (Κάλυμνος).⁵
1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,50 2.Σκανδαλ.Λεξ.425 3.Τσοπανάκης 1949,110 4.Καραναστάσης Αστυπ.82 5.Δράκος 1983,149, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- μαερεμός, (ο)**¹ (μτφ.) ‘στενοχώρια, ανακατωσούρα, κοσμοσυρροή, οχλαγωγία’, φρ. ‘μαερεμό ν-έχει με το γ-γιο ν-της!’ / ‘μαερεμός είναι σ-σήμερα με τη ζ-ζέστη’.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μαερόφυλλα, (τα)** ‘τροφές για ζώα’,¹ φρ. ‘σ’ ένα γ-καντούνι ν-είχε σ-σωρέψει ταές για το ρίφι, άχερα, μαερόφυλλα κι άλλες ταές’.² Στο πρώτο συνθετικό της λ. πιθ. να υποκρύπτεται η μτγν. λ. *μάκιρ* ‘φλοιός φρούτου’ (< λατ. *macir*), πβ. στον Διοσκορίδη ‘*μάκιρ φλοιός εστί κομιζόμενος εκ της βαρβάρου...στύφων ικανώς κατα την γεύσιν*’(π.Υλ.Ιατρ. 1,82) και στον Ορειβάσιο ‘*μάκιρ φλοιός εστι στρυφνός ικανός μετά πνος βραχείας δριμύτητος*’.³
1-2.Κουμέντος 1987,41 3.Καραποτόσογλου 2008,145
- μάζζενο, (το)** (Νικιά) ‘πανέρι ή πινάκι πλεγμένο από μάζζες (βλ.λ.), ένα είδος ποώδους καλαμοειδούς φυτού’, φρ. ‘βάλε ένα μ-μάζζενο ν-απόσκα να ρίξεις του χοιρού / γρουλλιού να φάει’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *μάζζενος*.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 130

μάζζες, (οι) ‘πόωδες καλαμοειδές ευλύγιστο φυτό, το γνωστό μαζόχορτο που φυτρώνει στα χέρσα χωράφια και στα αλώνια’,¹ και *μαζζι, (το)*² επιστημον. ανδροπόγων ο λάσιος, *andropon hitum*. Με τις *μάζζες*, εκτός από το σκέπασμα της καλύβας, έπλεκαν και σφυρίδια, πανέρια κ.ά., δένοντάς τα με χλωρό σπάρτο,³

‘*πγοιος θα πάει να κόψει μάζζες τα σφυρίδια του να μπλέξει, και με λίδες αφ’ τους σπάρτους τα δεμάτια του να δέσει;*’⁴

Πβ. και τα νισύρικα τοπωνύμια *Μαζζωπός* (Νικιά), *Μαζζάκια, (τα)* (Μαντράκι).⁵

Πβ. επίσης *μαζάς, (ο)* (Κάλυμνος),⁶ *μάζα, μαζιάς, μαζιόχορτο* (Ρόδος),⁷ *μαντζιάς* (Κάρπαθος).⁸

1. Αρφαράς 1978, 16 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Χαρτοφύλης 1984, 237 4. Σακελλαρίδης 2007, 382 5. Παπαχριστοδούλου 259 6. Δράκος 1983, 149, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7. Παπαχρ. ΛΡΙ, 338 8. Μηνάς, Λεξ. 500

μαζζούνι(ν), (το) ¹ είδος γλυκίσματος, δυναμωτικό, με μέλι, καρύδια, αμύγδαλα και φουντούκια. Από τουρκ. *macun* ‘ίδ.’ Πβ. *μακιούνιν* (Ρόδος),² *ματσούνι* (Καστελλόριζο),³ *μαζζούλι* (Κάλυμνος).⁴

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 339 3. Κομνηνός 123 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μάθος, (το) ‘γνώση, μάθηση’, φρ. ‘*το πάθος μάθος*’,¹ από αυτό που παθαίνει κανείς, γνωρίζοντάς το προφυλάσσεται για να μην του ξανασυμβεί, αλλού ‘*το παθός μαθός*’. Είναι το αρχ.-μσν. ουσιαστ. *μάθος* (‘*επὴν πλέοντα του μάθεος φάγη*’ Ιπποκρ. / ‘*τα πάθη θέλουν γυρίσει με τα μάθη*’ Φαλιέρ., Θρ. 400, Επτ.).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 125

μαϊζζέρ(ν)ομαι ‘τα καταφέρνω’ | ‘σπεύδω, βιάζομαι να τελειώσω μια εργασία’,¹ και *μαϊζζαρίζομαι*,² φρ. ‘*μαϊζζαρίστη γ-και σάρταρε γ-κάτω το βαστάδι γ-κι’έ ν-το ν-επλακόσα ν-οι πέτρες*’ / ‘*μαϊζζέρομαι να γλυτώσω γλήορα*’³ / ‘*μωρή, μαϊζζέρου να νετθάρομε*’⁴ / ‘*αυτός’έ μ-μαϊζζαρίζεται στη δ-δουλλειά*’ / ‘*η γυναίκα μαϊζζέρεται*’, για γυναίκα άξια, που ελίσσεται ανάλογα με τις περιστάσεις.⁵ Και παθ. μτχ. παρακειμένου *μαϊζζαρισμένος* ‘ταχύς’⁶ και *μαϊζζερισμένος*.⁷ Από το ιταλ. ρ. *maneggiare* ‘χειρίζομαι’ (< *mano* ‘χέρι’ < λατ. *manus*), πβ. το κ. *μανατζάρω* ‘είμαι άξιος μάναζερ, διοικώ μια επιχείρηση’. Πβ. *μαϊζζάρομαι* (Κάλυμνος),⁸ *μανιζέρνομαι* ‘κινούμαι γρήγορα’ (Ρόδος),⁹ *μανιζαρίζομαι* (Χάλκη),¹⁰ *μαϊντζέρομαι* (Κάρπαθος).¹¹

1. Παπαδόπουλος 1984, 286, Καζαβής 191, Καραναστάσης 1987, 140 Κουρζής 307 2. Κουμέντος 1990, 325, Κουρζής 307 3. Καραναστάσης 1987, 140 4. Παπαδόπουλος ό.π. 5. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 97 6. Παπαδόπουλος ό.π. 7. Καζαβής ό.π. 8. Δράκος 1983, 150, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 9. Παπαχρ. ΛΡΙ, 346 10. Τσοπανάκης 1949, 20 11. Μηνάς, Λεξ. 491

μαϊζζόβελλος, (ο) επίθ. ‘ευκίνητος, σβέλτος’,¹ φρ. ‘*αυτός είναι μ-μαϊζζόβελλος*’ Από ιταλ. *maneggevole* ‘ευμεταχείριστος’ Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *μανιτζίβελλος* ‘εξυπηρετικός’ (Σύμη),⁴ *μανιζέβελλος* (Ρόδος),⁵ *μαϊντζέβελλος* (Κάρπαθος).⁶

1. Κουρζής 307 2. Σκανδαλ. Λεξ. 427 3. Δράκος 1983, 150, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μιχαλαριά 2, 100 5. Παπαμανώλη 1994, 404 6. Μηνάς, Λεξ. 491

μαΐλλα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα με κοντή τρίχα, που δεν ημπορούν να την κουρέψουν’,¹ και *μαΐλλικο, (το)*. Ουσιαστικοπ. θηλ./ουδέτ. του επιθέτου **μαδίλλης, (ο)* (< *μαδών+ίλλης*), *μαδίλλα* > *μαΐλλα*. Πβ. *μαΐλλα, η* ‘φαλακρή κεφαλή’, *μαΐλλης* ‘φαλακρός’ (Κάρπαθος).²

1.Καρναστάσης 1987,128 2.Μηνάς, Λεξ.490

μάινα ναυτικό κέλευσμα για παύση προσπάθειας, ‘λάσκα, χαλάρωσε’, φρ. ‘*μάινα το φλόγκχο*’. Από ιταλ. *maïna*, προστακτική του ιταλ. ρ. *maïnare*.

μαϊνάρω¹ και *μαϊνέρω²* ‘ηρεμώ, υποχωρώ, χαλαρώνω’, φρ. ‘*εμαΐναρε ν-ο καιρός, αύριο θ-θά’ναι μπονάτσα*’ / ‘*άμμα το καΐκι δε μ-παίρει τα πάνω του, τότες μαϊνάρου ν-το γ-κόντρα φλόγκχο για να γυρίσει*’. Από βενετ. *maïnar* ‘χαλαρώνω’. Πβ. *μαϊνέρω* ‘υποστέλλω τα πανιά’ | ‘εξασθενώ’ (Κάρπαθος),³ *μαϊνέρω* (Κως).⁴

1.Καρναστάσης 1987,134 2.Κουρζής 307 3.Μηνάς, Λεξ.491 4.Σκανδαλ. Λεξ.427

μαϊνορ(γιάζζω)¹ ‘κουράζομαι’, φρ. ‘*εμαϊνόργιασα να σκάβγω ούλλη ν-τη ν-ημέρα*’, βλ.λ. *μαϊνάρω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μακαρία, (η) ‘το προσφερόμενο είδος μετά την κηδεία ή τα μνημόσυνα’,¹ ένα κομμάτι ψωμί βουτηγμένο στο μέλι ή πετουμέζι, λίγα σύκα ξηρά ή αμύγδαλα ή ένα ρόφημα *κουκχουζζίνας* (βλ.λ.),

‘...που πάει σ’ άλλες τις χαρές και σ’ άλλες τις κηδείες,
και παίρει το περίσσεμα από τις μακαρίες’¹

Στα Νικιά *μακαριά, (η)*.² Είναι το μσν. *μακαρία, (η)* ‘γεύμα ή δείπνο που προσφέρεται στο σπίτι του νεκρού μετά την κηδεία, νεκρόδειπνος’ | ‘άρτος που διανέμεται κατά την ταφή ή το μνημόσυνο’ (‘*εφάγαμεν... τον επιτάφιον δείπνον, τους εσηκώσαμεν και τας επιχωρίους μακαρίας*’ Ευγ. Γιαννούλη, Επιστ.169 Επιστ.), θηλ. του επιθέτου *μακάριος* ως ουσιαστικό. Πβ. *μακάρια, (τα)* (Κως),³ *μακαριά, (η)* (Κάρπαθος).⁴

1.Μπαλαλάς 1981,140 για τον δηπότατο 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,160 3.Σκανδαλ. Λεξ.428 4.Μανωλακάκης 200

μακινέτθα, (η) ‘ξεφουμαριστικό εργαλείο με το οποίο ο τσαγκάρης λουστράρει την πιάνα (βλ.λ.). Διακρίνουμε τη μονή και τη διπλή μακινέτθα (το *λαμπούνιο*)’.¹

Από ιταλ. *macchina* (< λατ. *machine* < ελλην. δωρ. *μαχανά, (η)* ‘μηχανή’).

1.Καρναστάσης 1987,167

μακρυνάρι(ν), (το)¹ ‘το μάκρος, το μήκος ενός πράγματος’, φρ. ‘*βάρτο ν-να κοιμηθεί στο μακρυνάρι ν-του κρεβαθτιού, κι εγώ ’α κοιμηθώ στα κάτω πόδια*’. Στα Νικιά ‘πέτρα με ‘πρόσωπο’ κατά μήκος’, φρ. ‘*φέρτε μου μακρυνάργια να βγατίζομε στο χτίσιμο*’.² Πβ. το τοπωνύμιο *Μακλωνάρι* στο Θεολόγο της Ρόδου, και στην Κάρπαθο³ *μακρυνάριν* ‘όνομα κυψέλης’, προφανώς από το σχήμα της.

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,125 3.Μηνάς, Λεξ.493

μακχαράς, (ο) ‘κουβαρίστρα’.¹ Από τουρκ. *macara*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *μακκαράς* (Κάρπαθος).³

1.Κουρζής 307 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.492

μακχελλάρης, (ο) ‘σφαγέας ζώων’ | ‘κρεοπώλης’,

‘...κονόμος θα ’ν’ ο μάγερας κι ο γιος του μακχελλάρης’.¹

Και στον μσν. (‘*ὡσάν τα πρόβατα...εις τον μακελλάρην*’ Πένθ.θαν.469, Επιτ.) < μτγν. ουσιαστ. *μακελλάριος* < λατ. *macellarius*). Πβ. *μακχελλάρης* ‘σφαγέας’ (Κάρπαθος).²

1.Καζαβής 143 2.Μηνάς, Λεξ.492

μακχελλειό, (το) (μτφ.) ‘μεγάλη σφαγή’, φρ. ‘*μεγάλο μ-μακχελλειό ν-εγίνηκε στη μ-πλατεία ν-εψές το βράδυ*’ /

‘*στου Εμπορείου το γ-καφενέ, στο ν-τοίχο γ-κρεμμασμένους,*

ο μάρτυρας του μακχελλειού, καθρέφτης χτυπημένος’.¹

Είναι το μσν. ουσιαστ. *μακελλειό* ‘ιδ.’ (‘*ἀνδραγαθίης, μακελλειά, χύσες πολλών αϊμάτων*’ Αχέλ.Πρόλ.34, Επιτ.) < αρχ. ουσιαστ. *μάκελλον* ή μτγν. ουσιαστ. *μάκελλος* + κατάλ. -*είον* /-*ειο*. Πβ. *ματσελλειό* ‘μεγάλη σφαγή’ | ‘σφαγείο’ (Κάλυμνος),² *μακκελειό* ‘σφαγή’, *μακελλειόν* ‘σφαγείο’ (Ρόδος),³ *μασελλειό* (Σύμη),⁴ *μακελλειόν* (Κάρπαθος),⁵ *μακελλειό* ‘μεγάλη σφαγή’ | ‘σφαγείο’ | ‘μάχη’ στα δημοτικά τραγούδια (Κως).⁶

1.Σακελλαρίδης Μ.2007,394 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ.ΛΡ1,340 4.Μάνεσης 107

5. Μηνάς, Λεξ.492 6.Σκανδαλ. Λεξ.428

μάκχος, (ο) ‘παιχνίδι, σχεδόν όπως το μπόουλινγκ, που αναβιώνει κάθε Δευτέρα της Λαμπρής στον Ποταμό, στην Ηλικιωμένη και στην Τάβλα του Γιαλού, και κάθε Τρίτη της Λαμπρής στην Ευαγγελίστρια, με τέσσερεις πασσάλους όρθιους στις γωνίες νοητού τετράγωνου, κι ένα κομμάτι αγριόξυλου, όσο το μήκος της πλευράς συν κάτι, χοντρό και στρογγυλό για να στοχεύει τους πασσάλους’¹,

‘*πγοιος παίζζει μάκχο γιά μπιρί, κρυφτό γιά κυνηάρη,*

τρίπετρο, ννιάπετρο, και πγοιος αμπέτσα θα σε πάρει,’²

Η λ. πιθ. να συνδέεται με τη γλώσσα του Ησύχιου ‘*μακκούρα χειρί σιδηρά η χρώνται προς τους ίππους*’ και ‘*μάκκορ εργαλείον γεωργικόν ως δίκηλλα*’. Στη Ρόδο³ *μάκκος, (ο)* είναι ‘ο χονδροειδής’ | ‘σκύλος άχρηστος, δυσκίνητος’.

1.Μαυρουδής 135, Κουρζής 307 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,379 3.Παπαχρ.ΛΡ1,340

μαλακόπετρες, (οι) (Νικιά) ‘πέτρες που τις πελεκούσαν εύκολα οι μαστόροι, κατάλληλες για καντούνια, κανάλια’, φρ. ‘*φέρτε μου μαλακόπετρες για κανάλια*’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,125

μαλάς, (ο) ‘πλατύ μύστρο για σοβάτισμα των τοίχων, το μυστρί’.¹ Από τουρκ. *mala*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Λέρος³), *μαλλάς* (Ρόδος,⁴ Αστυπάλαια,⁵ Κάλυμνος⁶).

1.Κουρζής 307 2.Σκανδαλ. Λεξ.430 3.Γεωργίου 55 4.Παπαχρ. ΛΡ1,343 5.Καραναστάσης, Αστυπ.82 6.Δράκος 1982,134, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μαλάσσω κ. ‘κάμνω κάτι μαλακό τρίβοντάς το με το χέρι ή με μηχανή’ | (μτφ.) ‘λερώνω’, φρ. ‘*εμάλαξές με, κακόμοιρε!*’¹ / ‘*σήμερα εφόρεσες το ποκάμισο γ-κι ε-μάλαξές το ίσα ίσα*’. Είναι το αρχ. *μαλάσσω* (< *μαλάκ-ιω < *μαλακός*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *μαλάτσω* (Κάρπαθος).³

1.Παπαδόπουλος 1909,87 2.Δράκος,1983,151, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.494

μαλαστρούπφα, (η) ‘στουπί κατά κανόνα τυλιγμένο στην άκρη αγριόξυλου, εμποτι-

σμένο με πετρέλαιο, που χρησιμοποιείται για σινιάλο σαν ανάψει,¹ αλλά και για να καίνε τις παλιές μπογιές στις βάρκες και τα καΐκια πριν το καλαφάτισμα,

*‘με μαλαστρούφα εκαίασι μπογιές και τις εξ΄α, για να στεννιάρει η τράτα τους, τη ν-εκαλαφατίζα’.*²

Στη Ρόδο *μαλλαστρούφα*,(η) ‘αυτός που έχει μακριά και άπλυτα μαλλιά’, από *μαλλί* + *στρέφω*,³ στην Κάλυμνο⁴ *μαλαστρούφα*,(η) ‘στριμμένα στουπιά ή παλιόπανα πάνω σε σιδερένια βέργα, αλειμμένα με πετρέλαιο, που χρησιμοποιούσαν ως δάδα οι θαλασσινοί’

1.Μαυρουδής 135 2.Μαυρουδής 22 3.Παπαμανώλη 1994,404 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μαλαχταρ(γ)ιά, (η)¹ ‘ό,τι ανακατεύεται’, από *μαλάσσω*, φρ. ‘έκαμα του χοιρού μια μ-μαλαχταργιά μ-με πίτερα και ζ-ζουμμιά.’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μάλι, (το)¹ ‘χρήμα’. Από τουρκ. *mal* ‘κτήμα, περιουσία’. Πβ. *μάλι* ‘θησαυρός, περιουσία’ | ‘πολύτιμο αρχαιολογικό εύρημα’ (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μάλλα, (η)¹ ‘τρίχα’, *‘είπα, σύντεκνε, να ‘χεις χίλλια πρόαθα. ‘έ θ-θέλεις; μήε μάλλα’* (παροιμ.).² μεγεθ. τύπος του *μαλλί*,(το), από αρχ.-μσν. *μαλλός* ‘μαλλί, τρίχωμα’ | (μτφ.) ‘βρύα’ (*‘ποταμού πετρών μαλλόν’* Ιατροσόφ.51, Επιτ.) > *μαλλί*(ον) > *μάλλα*,(η). Πβ. *μάλλα*,(η) ‘βρύα του βυθού ή των βράχων της θάλασσας, που μοιάζουν με μαλλί γλοιώδες’ (Κως).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Σκανδαλ. Λεξ.431 λ. *μαλλούππα*

μαλλάδα, (η) ‘θαλάσσια βρύα του βυθού ή των βράχων που μοιάζουν με μαλλί’,

*‘με ανεπιγίες επιγιάναμε μαλλάδες για σημάδι’*¹ /

‘το κύμμα που γλυκώδερνε της πέτρας τη μ-μαλλάδα, που

*έδειχνε ‘ς της θάλασσας τη ν-όψη μ-πρασινάδας’*² /

‘πέτρα που πολλοκυλά, μαλλάδα ‘έ μ-πιγιάννει’ (παροιμ.).³

Η λ. από *μαλλός* > *μαλλάδα*, κατά τα *χλωμός-χλωμάδα, κρύος-κρυάδα, όμορφος-ομορφάδα* κ.τ.ό. Πβ. *μάλλα*,(η), *μαλλούππα*,(η) ‘ιδ.’ (Κως),⁴ *αμαλλάδα*,(η) (Αστυπάλεια).⁵

1.Μαυρουδής 13 2.Σακελλαρίδης Κ.1965,148 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,254 4.Σκανδαλ. Λεξ.431 5.Καραναστάσης, Αστυπ.66

μαλλαδγιαζζω¹ ‘βγάζω μαλλάδα’, φρ. ‘*μαλλαδιασμένες πέτρες*’ (πέτρες της θάλασσας που έβγαλαν μαλλάδες) / (μτφ.) ‘*εμαλλάδγιασε ν-η γλώσσα μου να του μιλώ*’.

Βλ.λ. *μαλλάδα*,(η).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μάλλενος, (ο)¹ επίθ. ‘μάλλινος, ο κατασκευασμένος από μαλλί’, φρ. ‘*μάλλενη ‘ν’ η φανέλλα μου*’. Από (*μαλλί* >) *μάλλινος*. Πβ. *μάλλενος, μάλλερος, μαλλίτικος* (Κως),² *μάλλερος* (Ρόδος),³ *μάλτερος* (< *μάλλερος*) (Αστυπάλεια),⁴ *μαλλίτικο* ‘μάλλινο μεγάλο μαντήλι της κεφαλής’ (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρούνης 1982,420 2.Σκανδαλ.Λεξ.430 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,343 4.Καραναστάσης, Αστυπ.83 5.Μηνάς, Λεξ. 495

μαλλιοκέφαλα, (τα)¹ ‘τα μαλλιά της κεφαλής’, φρ. ‘*άμμα πόμεινε μ-μόννια μοναχή, ετράβα ν-τα μαλλιοκέφαλά της!*’ | ‘μεγάλο χρηματικό ποσό’, φρ. ‘*εξόδεψε ν-τα μαλλιοκέφαλά του ώσπου να γιατρευτεί!*’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαλλιοξάινω / -ομαι¹ ‘τραβώ τα μαλλιά κάποιου / τα μαλλιά μου’, φρ. ‘*επιγιάστησα γ-κι εμαλλιοξάθησα*’, παθητική μτχ. *μαλλιοξαμμένος*. Πβ. στη Ρόδο *μαλλ’ο-ξάινουμαι*.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,344

μαλλουκάτος, (ο) επίθ. ‘μάλλινος’, φρ. ‘*μαλλουκάτη κουβέρτα*’ / στην ποιμενική γλώσσα ‘η αίγα με μακριές τρίχες’, φρ. ‘*μαλλουκάτη κασίκα*’.¹ Από *μαλλούκα* + *-άτος*. Πβ. στη Ρόδο *μαλλουκάτος κάθης / κασίκα*,² στην Κω *μαλλουκάτος ‘μάλλινος’* | ‘με μακριά μαλλιά’,³ στην Κάρπαθο *μαλλουκάτος ‘τριχωτός’*.⁴

1.Καραναστάσης 1987,128 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,344 3.Σκανδαλ.Λεξ,431 4.Μηνάς,Λεξ,495

μαλλωματαργιά, (η) ‘η εριστική’, ‘η αλήθεια είναι μαλλωματαργιά’ (παροιμ.).¹ Από *μάλωμα, (το)* (< *μαλώνω*) ‘φιλονικία, λογομαχία’ > *μαλωματάρης* ‘φιλόνομος’ + κατάλ. *-ιά*, με συνίζηση, πβ. *ηλικία-ηλικιά, παροικία-παροικία*. Τα *-λλ-* δευτερογενή Πβ. *μαλλώστρα, (η)* ‘εριστική, αυτή που μαλώνει’ (Κως),² *μαλλώτρα* (Σύμη),³ *μαλλώτριζα* (Κάλυμνος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,31 2.Σκανδαλ.Λεξ,431 3.Μιχαλαριά 2,98 4.Δράκος 1983, 151, Σκανδαλ.Λεξ,Καλ.

μαλλωμένος, (ο)¹ επίθ., ‘θυμωμένος, αυτός που διέκοψε τις σχέσεις του με κάποιον’, φρ. ‘*μαλλωμένος είναι μ-με τη μ-παρέα ν-του!*’ Παθ. μτχ. παρακειμένου του ρ. *μαλλώννω* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μαλλώννω¹ το κ. ρήμα *μαλώνω* ‘φιλονικώ, τσακόνομαι, καβγαδίζω’, φρ. ‘*εμαλλώσα γ-κι’ έ μ-μιλλιούνται*’. Από (*ομαλός* >) *ομαλώνω*, με αποβολή του αρχικού άτονου φωνήεντος.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μαλλώτρα, (η) ό,τι και η *μαλλωματαργιά* (βλ.λ.),

‘*μαλλώτρα και δικάτρια ‘μαι κ’ ήρτα να σου μαλλώσω,*

γιατ’ έφνες και έφηκες τη γ-κόρη μ-που γαπούσες’.¹

Η λ. θηλυκό του μσν. *μαλωτής* ‘καυγατζής’ (‘*να μηδέν βρεθεί...μεθυστής ή μαλωτής, και γίνεται φονέας*’ Βεντράμ., Γυν.276, Επιτ.). Πβ. *μαλλώτρ(ι)α* (Κάρπαθος).²

1.Καζαβής 26 2.Μηνάς, Λεξ,495

μάμμη, (η) ‘γιαγιά’, φρ. ‘*έχω από τη μ-μάμμη μ-μου μια ν-ωραία γ-καδένα*’. Είναι το αρχ.-μσν. ουσιαστ. *μάμμη* ‘γιαγιά’ (‘*η μήτηρ δε του αμιρά, η του Ακρίτου μάμμη*’ Διγ.Ζ591, Επιτ.). Η λ. πθ. από κλητική *μάμμα* με αναδυπλασιασμό του ι.ε. **ma-*, ηχομίμηση για την έννοια ‘μητέρα’ (Π).

μαμμούνα, (η)¹ υβριστικό μεγεθ. του *μαμά, (η)*, με δίπλωση *-μ-*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαμμούνι(ν), (το) ‘πολύ μικρό έντομο που βγαίνει μέσα από το *λύτθι* και γονιμοποιεί

τα σύκα', φρ. *πάμε ν-να λυθιάσομε ν-τις σκυιές γιατί ήβγασι ν-τα μαμμούννια αφ' τα λύτθια*'. Η λ. από το μsn. ουσιαστικό *μαμούδι* 'έντομο, ζωΰφιο' ('*καν-θαρίδες λέγονται...εις τας στράτας μαμούδια*' Σταφ., Ιατροσόφ. 6, Επιτ.), πιθ. υποκορ. του *μάμμος* 'οικέτης' (κατά τον Ησύχιο) ή < ρ. *μαμμάν* 'θηλάζω, τρώγω' (< *μάμμη*). Πβ. 'ιδ.' (Κως,¹ Κάρπαθος,² Κάλυμνος³), *μαμμούι* 'σκουλήκι μεταξοσκώληκα' (Ρόδος).⁴

1. Σκανδαλ. Λεξ. 432 2. Μηνάς, Λεξ. 496 3. Δράκος 1983, 151, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΑΡΙ, 345

μαμμονίζω 'αναμασώ την τροφή για αρκετό χρόνο', φρ. *μαμμονίζζει το ψωμί / κρέας* / *ούλλη ν-τη ν-ώρα μ-μαμμονίζζει!* 'ε ν-εσκολά το στόμα ν-του'. Από τη λ. *μάμμου* 'τρώγω' στην παιδική γλώσσα, φρ. *κάμε μάμμου το φαάκι σ-σου να μεγαλώσεις γλήγορα*', πβ. *μαμμά* 'ψωμί', και αρχ. *μαμμάν* απαρέμφατο του ρ. *μαμμάω* 'ζητώ τον μαστό' για βρέφος, *μαμμάν επί της παιδικής φωνής, εσθίειν* (Ησύχ.). Πβ. *μαμμουλίζω* 'μασώ, μασουλίζω' (Κως),¹ *μαμμουλώ* 'μασώ χωρίς δόντια' (Ρόδος,² Σύμη³).

1. Σκανδαλ. Λεξ. 432 2. Παπαχρ. ΑΡΙ, 345 3. Μιχαλαριά 2, 99

μαμμουρίδα, (η) ¹ 'υβριστικός χαρακτηρισμός για κάποιον που έχει γεράσει, που μοιάζει με μάμμη', φρ. *ω μάνα μου, αυτή εγίνηκε σα μ-μαμμουρίδα!* | 'κοντός και ασημημοσύρης'.² Από *μάμμη* > υποκορ. *μαμμούρι* > μεγεθ. *μαμμουρίδα*, πβ. *αλυσίδι-αλυσίδα, καρύδι-καρύδα, κεραμίδι-κεραμίδα* κ.τ.ό., τα ονόματα σε *-ίδα* παρέχουν την αίσθηση του μεγάλου, όταν παραβάλλονται με τα υποκοριστικά σε *-ίδι*.³

1-2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ) 3 Μηνάς, Μεγέθυνση 74

μαμπάτι(ν), (το) 'πέτρινο κυλινδρικό εργαλείο που απολήγει σε οξύ άκρο, από ειδική πέτρα που χρησιμεύει στο τσαγκάρι να ακονίζει τις λεπίδες των φαρσετών'.¹

1. Καραναστάσης 1987, 166

μάνα, (η) κ. | ως επιφώνημα, φρ. *ω μάνα μου, είναι μ-πού'παθα!* | 'έτσι έλεγε παλαιότερα ο τσαγκάρης το *βάρδουλλο*'¹ (βλ. λ.) | 'το ανεπίσημο κτηματολόγιο του Δήμου'.² Από *μάννα, (η)* < μτγν. *μάμμη* 'μητέρα' με ανομοίωση. Η λ. στα δωδ/κά ιδιώματα έχει ποικίλες σημασίες. Πβ. 'μητέρα' | 'το εύφορο χωράφι' | 'το χοντρό καλάμι πάνω στο οποίο δένονταν τα άλλα καλάμια της στέγης των παραδοσιακών σπιτιών' (Κως),³ 'επιφώνημα' | 'το κεφάλαιο' | 'αρχηγός παιχνιδιού' | 'πηγή νερού' | 'φυτό που αφήνουν σπορικό' (Ρόδος),⁴ 'η ρίζα του κλήματος' (Αστυπάλαια),⁵ 'μεγάλα κύματα σε ώρα τρικυμίας' | 'μεγάλη μισία που δένονται επάνω της άλλες μικρές αγκιστρωμένες' | 'η κύρια θέση σε παιχνίδια, ιδίως τυχερά' (Κάλυμνος),⁶ 'αρχηγός' | 'το δέντρο, ο κορμός του δέντρου' | 'μεγάλο κρεμμύδι κομμένο οριζόντια που φυτεύεται και βγάζει νέα φυτά' | 'μητρώο' | 'όρθια λουρίδα σεντονιού' | 'μάννα του χωραφιού' | 'αφετηρία, πηγή' (Κάρπαθος).⁷

1. Καραναστάσης 1987, 165 2. Κουρζής 307 3. Σκανδαλ. Λεξ. 433 4. Παπαχρ. ΑΡΙ, 345 5. Καραναστάσης, Αστυπ. 83 6. Δράκος 1982, 135, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7. Μηνάς, Λεξ. 497

μανάλλι(ν), (το) 'μεγάλο και ψηλό μεταλλικό κηροπήγιο' | 'τοπικό έθιμο της Δευτέρας του Πάσχα'. Κατά την παράδοση της τοπικής εκκλησίας, το *μανάλλι* ανάβει

στο μέσο του ναού στη διάρκεια του Ευαγγελίου, και στο ‘μετά φόβου Θεού’ το σηκώνει ένα από τα παιδιά του Ιερού. ‘Κατά τη λειτουργία της Δευτέρας του Πάσχα’ θυμάται ο Γ.Χαρτοφύλης,¹ ‘ομάδες νεαρών προσπαθούσαν να εμποδίσουν με πόμπες οποιονδήποτε τολμούσε να πλησιάσει, για να σηκώσει το *μανάλλι*. Όποιος το κατάφερνε, εθεωρείτο νικητής, και μετά τη λειτουργία γύριζε με την ομάδα του, με το *μανάλλι* στολισμένο με κορδέλες, στα σπίτια και στα καφενεία, ψάλλοντας και εισπράττοντας χρήματα, κουλούρια και αβγά’, *Δευτέρα της Λαμπρής στη μ-Ποταμίτισσα να πιάννει το μανάλλι η ‘Ασπασία’ καταμεσής της εγκληστιάς, να γίνεται ο χώρος κόλαση από τις πόμπες κι αυτός...να μη μ-μαρμάσσει*.² Η λ. από το μσν. *μανουάλι(ο)ν* < λατ. (*candelabrum*) *manuale* ‘μεγάλο, επιβλητικό κηροπήγιο που γέμιζε το χέρι’ (Π). Πβ. *μανάλλι*^d (Ρόδος),³ *μανάλλι* (Κάλυμνος).⁴

1.Χαρτοφύλης 2007,102 2.Μαυρουδής 73 3.Παπαχρ.ΛΡ1,346 4.Δράκος 1983,151, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μανέλλα, (η) ‘χοντρό ξύλινο κυλινδρικό δοκάρι, κυρίως από πευκίτικο κατράμι, που χρησίμευε στο λιοτρίδι για το σφίξιμο των *σακχουλιών*’,¹ φρ. *‘εγυρίζαμε ν-τη μ-μανέλλα μ-με τρεχάλλα*. Και *μαναβέλλα*.² Από ιταλ. *manovella* ‘μοχλός, λοστός, κοντάρι’ (< *mano* ‘χέρι’, λατ. *manus*). Πβ. *μανέλλα, μαναβέλλα* (Κως),³ *μανέλλι*^d, *μαναβέλλι*^d (Ρόδος),⁴ *μανέλλα* (Χάλκη).⁵

1.Μαστρογιάννης 27 2.Κουρούνης 1982,425 3.Σκανδαλ.Λεξ.436 4.Παπαχρ.ΛΡ1,346 5. Τσοπανάκης 1949,83

μάνι μάνι¹ επίρρ. ‘γρήγορα’, φρ. *‘επήα μάνι μάνι στο πηάδι γ-και νέσυρα ν-νερό’ / ‘έλα μάνι μάνι γ-γιατί βιάζζομαι να φύω*. Από την ιταλ. φράση *dimano in mano*.² Πβ. στη Ρόδο³ και *μανιμάστε* ‘κάμετε γρήγορα’, όταν είναι πολλοί, πβ. *έλα-ελάστε, χάτε-χατέστε*, στην Κάρπαθο⁴ *μάνι μα, μάνι μάζ* ‘γρήγορα’.

1.Κουρζής 307 2.Meyer, *Neugriechische Studien*, 4,420 3.Παπαχρ.ΛΡ1,346 4.Μηνάς, Ιδ. Καρπ.75,134, ίδιος, Λεξ.497

μαννάρι(ν), (το) ‘μπαλτάς, τσεκούρι’,¹ φρ. *‘φέρε μου το μαννάρι ν-να σκίσω τα ζύ-λα*. Από παλαιοϊταλ. *manpara* < λατ. *manarius*, πβ. και το μσν. *μαναρόλα,(η)* ‘μικρό τσεκούρι’ Βαρούχ,36, Επιτ., < μσν. λατ. *manarola*. Πβ. *μαννάρι, μαννά-ρα,(η)* (Κως,² Ρόδος³).

1.Παπαδόπουλος 1984,286, Καζαβής 191 2.Σκανδαλ.Λεξ.437 3.Παπαχρ.ΛΡ1,347, ο ίδιος, ΛΑΡ,39

μαντακούζης, (ο) ‘αυτός που γνωρίζει πολλά’ | ‘ευτράπελος, αστείος’.¹ Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου, με πιθανότητα να συνδέεται με τη λ. *μαντάτο(ν)* ‘νέο, είδηση’ (< λατ. *mandatum*) και με το μσν. *μαντατούρης* ‘κατήγορος, συκοφάντης’ (< λατ. *mandatore*).

1.Παπαδόπουλος 1909,92, ο ίδιος 1984,287, Καζαβής 191, Κουρζής 307

μαντάλα, (η)¹ ‘ο μοχλός της πόρτας, σύρτης, αμπάρα’, φρ. *‘κλείωσε καλά τη μ-πόρτα με τη μ-μαντάλα πρι ν-να φεις*. Η λ. είναι μεγεθ. του *μαντάλιν*, αρσεν. *μάνταλος* (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,151

μανταλίδι(ν),(το)¹ υποκοριστικό του *μάνταλος* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μάνταλος, (ο) ‘σύρτης, μεγάλο μαντάλι, στις παλιές νισύρικες πόρτες’. Ο Λ.Κοντοβερός έχει την περιγραφή: ‘ξύλινη ή σιδηρά δοκός, φέρουσα εγκοπιάς, ευρισκομένη όπισθεν της πόρτας των οικιών, προς το εσωτερικόν της οικίας, και δια της οποίας έκλεινεν η πόρτα’.¹ Λέγεται και *περάτης*,² φρ. ‘*πέρασε το μ-περάτη να κλειώσει η πόρτα*’. Η λ. είναι μεγεθ. του *μαντάλιν* (βλ.λ.).

1.Κοντοβερός 317 2.Αρφαράς 1978,23

μανταλώνω ‘κλείω την πόρτα με τον μάνταλο’, βλ.λ. *μάνταλος*.

μαντατένω ‘προδίδω, μαρτυρώ, καταγγέλλω’,¹ φρ. ‘*εμαντάτεπέ μ-με στο δ-δάσκαλο!*’ Από το μσν. ουσιαστ. *μαντάτον* < μτγν. *μανδάτον* < λατ. *mandatum* (< ρ. *mando* ‘παραδίδω, γνωστοποιώ’). Πβ. *μανδατεύω* (Κως),² *μαδατεύω* (Σύμη).³

1.Παπαδόπουλος 1984,286, Καζαβής 191, Κουρζής 307 2.Σκανδαλ.Λεξ.434 3.Μιχαλαριά 2,101

μαντατούρης, (ο) ‘αυτός που προδίδει, που καταγγέλλει’,¹ φρ. ‘*μη ν-του λέεις μυστικά γιατί είναι μ-μαντατούρης!*’ Από το μσν. ουσιαστικό *μαντάτον* ‘είδηση, νέο’ < λατ. *mandatum* (< *mando* ‘παραδίδω, γνωστοποιώ’).

1.Παπαδόπουλος 1984,286

μαντατοφόρος, (ο)¹ επίθ., ‘αγγελιαφόρος, αυτός που μεταφέρει την είδηση’, φρ. ‘*ήρτε μ-μαντατοφόρος κι έφερε ν-άσκημα μαντάτα*’. Από *μαντάτο* (< λατ. *mandatum* ‘μήνυμα’ < *mando* ‘παραγγέλλω’) + *-φορος* (< *φέρω*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μαντατόφορος, (ο) (Νικιά) έτσι λένε το έντομο καντηλασβέστη, επειδή πιστεύουν ότι, όταν έρχεται στο σπίτι τους, φέρνει κάποιο μαντάτο, είδηση,¹ φρ. ‘*καλορίζκος ο μαντατόφορος, γράμμα θ-θά’χομε ν-αφ’ τη ν-Αμερική*’.¹ Πβ. *μαντατοφόρος* ‘αγγελιαφόρος’ (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,174 2.Μηνάς,Λεξ.499

μαντελιό, (το) ‘το μενταγιόν’, ‘...*δίδει τη θυγατρί της Ζωή...δακτυλίδια χρυσά δύο, μαντελιόν έν, σταυρόν...*’.¹ Από γαλλ. *médaille*.

1.Από διαθήκη του 1898, στου Τσιρπανλή 2009,34

μάντεμα, (το)¹ πρόγνωση στη φράση ‘*έντα μάντεμα*’ = ποιος να το φανταστεί, < *μάντεμα* (< *μαντεύω*). Πβ. ‘*ιδ.*’ (Ρόδος,² Χάλκη³).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,347 3.Αυτηκοΐα

μαντήλι(ν), (το) κ. ‘χειρομάντηλο’ | ‘μαντήλι της κεφαλής’ | ‘ομαδικό παιδικό παιχνίδι’¹ | στην ποιμενική γλώσσα ‘*μεγάλο τετράγωνο ύφασμα από άσπρο δίμιτο κάμποτο, στο οποίο βάζανε το τυρί και στη συνέχεια, αφού δένανε τους ‘κάβους’, το κρεμούσαν για να στραγγίσει ολωσδιόλου*’ (Νικιά).² Πβ. μσν. *μαντήλιν* < μτγν. *μανδήλιον* < λατ. *mantelium*. Η γραφή *μαντίλιν* ως κανονική απόδοση του λατ. *mantilium* ή ως απλούστερη γραφή του λατ. *mantelium*.

1.Πετρούτσου 1982,29 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,240

μαντικάπι(ν), (το) ‘σιδερένιο εργαλείο, με το οποίο ο μαραγκός τρυπά τα ξύλα’,¹ στα Νικιά λέγεται *μαντεκάπι*.² Η λ. από τουρκ. *matkab / matkar* ‘εργαλείο που

περιστρέφεται με το χέρι για να ανοίγουν τρύπες και για βίδωμα' (< αραβ. *miskab* 'τρυπάνι').³ Πβ. στην Κάλυμνο⁴ *μαντικάπι* 'αποτελεσματικό φάρμακο' | 'κάτι που ταυριάζει σε χάπι', στην Κάρπαθο⁵ *ματικάπιν* 'μεγάλο τρυπάνι'.
1.Καραναστάσης 1987,172 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,125 3.Καραποτόσογλου 2008,357
4. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς,Λεξ.510

μαντιανίζω και *μαντιανίζω* 'χοροπηδώ'¹ | 'χορεύω, κυρίως σε χορό με πηδήματα'² | 'γλεντώ προκλητικά',³ φρ. 'εμαντιανίζε στο γ-καφενέ ν-ούλλο ν-το βράδυ!' / 'μαντιανίζουσι ν-τα ζ-ζα μέσα στα ξένα χωράφια' / 'μαντιανίζου ν-οι γαδάροι μέσ' στο λάκχωμα κι' επνιζέ μ-μας το τότζι'.⁴ Η λ. από *μαντινάδα*, (η) (< βενετ. *matinada*) 'πρωινό τραγούδι που τραγουδιέται στους χορούς και στις διασκεδάσεις' + κατάλ. -ίζω. Πβ. *μανδιανίζω*, *μανδιναδίζω*, *μανδιναώ* 'πηδώ, τρέχω έξαλλα' | 'χορεύω, κάμνω σβούρες' | 'κροτώ με τα δάκτυλα του χεριού, κάμνω μαντινάδες' (Κως).⁵

1.Καραναστάσης 1987,140 2.Παπαδόπουλος 1909,91, Καζαβής 191 3.Κουρζής 307 4. Χαρτοφύλης, στα Ν.Ν. αρ.φ.110/2010 5.Σκανδαλ.Λεξ.435

μάντρα, (η) 'η στάνη'¹ | 'χώρος κτισμένος γύρω γύρω με τοίχο, για να μένουν τα ζώα, κυρίως τα βράδια. Ένα μέρος της μάντρας ήταν ξεσκεπαστο και το υπόλοιπο στεγασμένο, που λεγόταν *στάβλος*'.² Από αρχ.-μσν. *μάνδρα*, (η), 'μάνδραι' *έρκη, φραγμοί, αυλαί, σηκοί βοών και ίππων*' (ΗΣύχ.). Πβ. *μάντρα* 'στάνη' | 'κοπάδι αιγοπροβάτων' (Κάρπαθος),³ *μάνδρα* 'στάνη' | 'το σπίτι των βοσκών' | 'ο περιβόλος όπου αρμέγουν τα γιδοπρόβατα' | 'το κοπάδι' (Κως),⁴ *μάντρα* 'στάνη' | 'περίβολος' | 'χώρος περιφραγμένος για αποθήκευση ή φύλαξη οικοδομικών υλικών' (Κάλυμνος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,127 2.Χαρτοφύλης 1984,235 3.Μηνάς,Λεξ.501 4.Σκανδαλ. Λεξ. 435 5.Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

μαντρί(ν), (το) 'το κοπάδι', φρ. '...ήρταμε λ-λοιπό στη γ-Κυλίντρα και νταμώννομε ν-ένα μ-μαντρί'.³ Από *μάντρα*, (η) (βλ.λ.). Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,127 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μαντροκάθισμα, (το) (Νικιά) 'μικρό χωράφι κοντά στο χωριό με αποστροφή ή βίστέρνα, περιφραγμένο με ψηλό τοίχο'.¹ Πβ. *μανδροκάθισμα* 'στάνη' | 'χωράφι που βρίσκεται κοντά σε στάνη' (Κως),² 'μαντρότοπος'³ | 'αγρός που έχει πολλές μάντρες'⁴ και *μαντροστάβλι* 'μικρός στάβλος κοντά σε μάντρα'⁵ (Ρόδος), *μαντροκάσισμα* 'η στάνη με τον γύρω χώρο' (Κάρπαθος),⁶ 'περιφραγμένος χώρος' | 'μάντρα, στάνη' (Κάλυμνος).⁷

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,196 2.Σκανδαλ.Λεξ.436 3.Παπαχρ.ΛΡ1,349 4.Παπαχρ. ΛΡΡ, 158 5.Παπαχρ. ΛΡ1,349 6.Μηνάς, Λεξ.502 7.Δράκος 1983,152, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μαντρούλλι(ν), (το)¹ 'μικρή μάντρα', υποκορ. του *μάντρα* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μαντρούχα, (η) 'χοντρό μαρκούτσο',¹

'σπού βαστά και ξαμολεί, // θέλει με τη μ-μαντρούχα στη γ-κεφαλή' (παροιμ.),² για τους σπάταλους. Η λ. πιθ. να σχετίζεται με την πολίχνη της Αιγύπτου *Μάρσα Μαντρούχ*. Πβ. *μαντρούχα*, (η) 'σφουγγάρι καλής ποιότητας που αλιεύεται στη

Μάρσα Μαντρούχ, *‘Αστροπαλιά και Νίσυρο και συ παλιο-Μαντρούχα // ο-πού ‘καμες τις Καλυμιές κ’ήβάλα μ-μαύρα ρούχα’* (Κάλυμνος).³

1.Κουρζής 307 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,62 3.Δράκος 1983,152, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μάντωμα, (το) ‘πελεκημένη πέτρα ή μάρμαρο, που χρησιμοποιείται σαν υπέρθυρο’.¹

Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *μάς, -άντος, (ο)*, πληθ. *μάντες* > *μάντωμα* > *μάντωμα*, δεξ το βυζαντινό *μάντωσις*.² Πβ. *μάνταμα, (το)* (Κάλυμνος),³ *μάνδωμα, μάνδεμα* (Κως),⁴ *μάντωμα* (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,180 2.Κουκουλές ΒΒΠ 4,259 3.Δράκος 1983,152, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.436 5.Μηνάς,Λεξ.502

μαξέλλα, (η) ‘η κουλούρα, δηλ. το περιλαίμιο από τσουβάλι του βοδιού ή του γαϊδάρου, όταν αροτριούν’.¹ Η ονομασία λόγω ομοιότητας, από λατ. *maxilla* ‘σιαγόνα’. Πβ. *μαξέλλα* ‘σιαγόνα’ | ‘οδοντοστοιχία’ | (μτφ.) ‘αυτός που έχει μεγάλες σιαγόνες που προεξέχουν’ (Κάλυμνος),² *μασέλλα, μασελλούκα* ‘μεγάλο στόμα πολυλόγο και κακολόγο’ (Κάρπαθος),³ *μαξέλλα*^d ‘τα δυο μικρά κοιλώματα στα δυο άκρα του ζυγού, μέσα από τα οποία περνούν οι ζεύγες’ (Κως).⁴

1.Καραναστάσης 1987,155 2.Δράκος 1983,152, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ 3.Μηνάς, Λεξ.507 4. Σκανδαλ. Λεξ.438

μαξούλι(ν), (το) ‘η σοδειά αγροτικών προϊόντων’, φρ. *‘εφέτος είχαμε γ-καλό μ-μαξούλι! ήτο γ-καλοχρονιά’* / *‘πουλά τα περιόλλια του κι’ ούλλο ν-του το μαξούλι’*¹ / *‘...για να μαέψει τα κουκχιά, το φάβα, τα βασούλλια,*

που ‘ναι γ-καρποί του κόπου της, μαξούλλια για κουμπάννια’.²

Από τουρκ. *mahsul* ‘προϊόν’ (< αραβ. *mahasal*). Πβ. *μαξούλλιν* (Κάρπαθος),³ *μαξούλλιν*^d (Ρόδος),⁴ *μαξούλιν* (Κως,⁵ Λέρος,⁶ Κάλυμνος⁷).

1.Καζαβής 32 2.Μαυρουδής 34 3.Μηνάς,Λεξ.502 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,349 5.Σκανδαλ. Λεξ. 438 6.Γεωργίου 55 7.Δράκος 1982,135, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μάουλα του φούρνου, (τα) ‘τα χείλη του φούρνου, το χείλος της εισόδου του’.¹ φρ. *‘σπρίζζου ν-τα μάουλα του φούρνου’*, όταν πυρακτωθεί.

1.Καραναστάσης 1987,174

μαουλάδες, (οι)¹ ‘παρωτίτιδα, η γνωστή παιδική ασθένεια’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μαουλίδες, (οι) ‘εδώδιμα χόρτα, όμοια με ραδίκια, με φύλλα πλατύτερα’.¹ Πβ. *μαουλιές, (οι)* (Κως).²

1.Καραναστάσης 1987,142,Πετρούτσου1993,351 2.Καραναστάσης,Ζευγάδες245, Σκανδαλ. Λεξ.439

μάουλο, (το)¹ το κ. *μάγουλο*, φρ. *‘πυραμμένα ‘ν’ τα μάουλα του μωρού αφ’ το μ-πυρετό!’* Από μτγν. ουσιαστ. *μάγουλον* < υστερολατ. *magulum*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μαουνοπόρτι(ν), (το) ‘το στηθαίο του πλοίου, οι σανίδες που υπερέχουν από το κατάστρωμα του πλοίου’.¹ Από *μαούνα, (η)* ‘φορηγό πλοίο’ (< τουρκ. *manuna* < αραβ. *māun*) + *-πορτι* (< *πόρτα*).

1.Καραναστάσης 1987,134

μαρατσιάζω¹ ‘μαραζώνω από στενοχώρια’, φρ. *‘εμαράτσιασε ν-αφ’ το μπιμιό ν-του*

γιου της!’ Από *μαραζιάζω* με τσιτακισμό (< τουρκ. *maraz* ‘μαρασμός, ασθένεια’ + κατάλ. -ιάζω). Πβ. *μαραντζώννω* ‘καταθλίβομαι’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.503

μαρατσιασμένος, (ο)¹ επίθ. ‘μαραζωμένος από στενοχώρια’, παθ. μετοχή παρακειμ. του ρ. *μαρατσιάζζω* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαραφέθι(ν), (το) ‘σύνεργο, εργαλείο’, φρ. ‘*φέρε μου το μαραφέθι ν-αφ’ το μ-πάγκο*’ | (μτφ.) ‘το ανδρικό ή γυναικείο αιδίο’, φρ. ‘*κούμπωσε τα πορτέλλα σου γιατί φαίνονται τα μαραφέθια σου*’. Από τουρκ. *marifet / marafet* ‘γνώση, μάθηση, τέχνη’. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος).¹

1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μαργιόλλα, (η) ‘καταφερτζού’,¹ φρ. ‘*νά’ξερες είναι μαργιόλλα ν-ει!*’ Ουσιαστ. θηλυκό του επιθέτου *μαργιόλης* ‘αυτός που συμπεριφέρεται με πονηριά’ | (σχετ. με τον έρωτα) ‘*παιχνιδιάρης, χαδιάρης*’. Από βενετ. *mariolo*. Πβ. *μαρζόλλα, (η)* (Κάλυμνος),² *μαργιόλλος, μαργιόλλικος* (Κως),³ *μαργιόλλα* ‘άπιστη, ναζιάρα’ (Κάρπαθος),⁴ *μαργέλλος* (Ρόδος).⁵

1.Κουρζής 332 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.439 λ. *μαργελλιά* 4.Μηνάς, Λεξ.504 5. Παπαχρ. ΛΡ1,350

μαργώννω¹ ‘ξεπαγιάζω, μουδιάζω από το κρύο’, φρ. ‘*εμάργωσα να περιμένω τη νύχτα ν-το παπόρι μ-πάνω στο μουράγιο!*’

‘*όπου περπατά μαζζώννει // κι όπου κάθεται μαργώννει*’ (παροιμ.),²

παθ. μτχ. παρακειμ. *μαργωμένος* ‘ξεπαγιασμένος’. Είναι το μσν. *μαργώννω* ‘*ιδ.*’ (‘*εμάργωνεν εις την φωτιά, κι ήβραζε στον αέρα*’ Ερωτόκρ.Α’1747, Επιτ.) < *μαρκώννω < *μαλκώννω < αρχ. *μαλκιάω / μαλκίω*, ή < σύμφυση *μαλκίω* + *μαργάω*.³ Πβ. *μαρκώννω, μαργώννω* (Κως),³ *μαργώννω* (Κάρπαθος),⁴ *μαργώννω* (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρζής 307 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,252, Καζαβής 161 3.Καραποτόσογλου, *Ποντιακά έτυμα*,157-159, όπου και παλαιότερες ετυμολογίες 4.Μηνάς,Λεξ.504 5.Δράκος 1983,152, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μαρδάκι(ν), (το) ‘μικρή σαύρα’,¹ στα Νικιά *μαρντάκιν* ². Η λ. είναι άγνωστης ετυμολογίας. Πβ. όμως στα ιδιώματα της Καρπάθου τη λ. *μαρδά, (η)* ‘νοθεία, ρύπος’, που ο Κ.Μηνάς ³ πιθανολογεί τη συσχέτισή της με το ρ. *μουρδώννω* ή το Ησυχιανό ‘*άρδα ρύπος*’, το ροδίτικο *μαρδάς, (ο)* ‘ακαθαρσία πληγής’ | ‘άχρηστος άνθρωπος’,⁴ το μσν. ουσιαστικό *μαρδάς, (ο)* ‘εμπόρευμα κακής ποιότητας που προσφέρεται σε τιμή ευκαιρίας’ (‘*όποιος επήρεν μαρδά...εζημιώθην*’ Συναδ.φ.170, < τουρκ. *marda*,⁵ και το αρχ. ουσιαστικό *μάρδος, (ο)* ‘είδος αυλού’, άγνωστης ετυμολογίας.

1.Κουρζής 307 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,233 3.Μηνάς,Λεξ.504 λ. *μαρδά, (η)* 4.Παπαχρ. ΛΡ1, 351 5.Επιτομή λ. *μαρδάς*.

μαρδάς, (ο) συνήθως στον πληθ. *μαρδάδες* ‘τα αποκόμματα του κρέατος’, συνώνυμο *κατιμάς* (βλ.λ.). Από τουρκ. *marda* (βλ.λ. *μαρδάκι*).

μαρισάλλος, (ο) ‘αξίωμα του ιταλού διοικητή της κατεχόμενης Νισύρου, αντίστοιχο

του ανθυπασπιστή ή ανθυπαστυνόμου',¹ λέξη-κατάλοιπο της ιταλικής κατοχής. Πβ. το παλαιότερο ιταλικό *mariscalco*, το μsn. λατ. *mariscalcus* από το οποίο το μsn. *μαρισκάλκος* 'στρατιωτικός διοικητής'.

1.Μαυρουδής,136

μαρκανταμπόλλα, (η)¹ και *μαρκαμπόλλα*¹ 'το ένσημο', λέξη κατάλοιπο της Ιταλικής περιόδου, φρ. 'έβαλα στη ν-αίτησή μ-μου τη μ-μαρκανταμπόλλα μ-που μου 'πασι'. Από ιταλ. *marca da bollo* 'ίδ.'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαρκούτσο, (το)¹ 'μακρύς ευλύγιστος λαστιχένιος σωλήνας', φρ. 'φέρε το μαρκούτσο ν-να ποτίσωμε ν-το γ-κήπο'. Από τουρκ. *markuc* 'ίδ.'. Πβ. *μαρκούτσον* (Κάρπαθος),² *μαρκούτσο* 'σωλήνας του ναργιλέ ή του σκάφανδρου' | συνεκδ. 'κάθε σωλήνας περιελισσόμενος' (Κάλυμνος).³

1.Κουρζής 307 2.Μηνάς, Λεξ.504 3.Δράκος 1983,152, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μαρμάσσω 'σαλεύω, μετακινούμαι', κυρίως σε αρνητικές προτάσεις, φρ. 'έ μ-πα-αίν-νει παρακεί! 'έ μ-μαρμάσσει! / '...Δευτέρα της Λαμπρής στη μ-Ποταμίτισσα να πιάννει το μανάλι η 'Ασπασία' καταμεσής της εγκλησκιάς, να γίνεται ο χώρος κόλαση από τις πόμπες κι' αυτός...να μη μ-μαρμάσσει!' ¹ Η λ. συνδέεται με το αρχ. ρ. *μαρμαίρω* 'λάμπω, ακτινοβολώ' < *μαρμαρζω, με εκφραστικό αναδιπλασιασμό.² Ο Κοραΐς δίδει *μαρμάζω*, *μαρμάσσω* 'σειομαι, σαλεύομαι',³ ενώ ο Κ.Μηνάς παράγει το καρπαθιακό *μωρμάτσω* 'μετακινούμαι' από *μωρο-ωριμάζω,⁴ και ο Ιω. Θωμόπουλος στο ρ. *μαρμάσσω* βλέπει συμφορμικό αναδιπλασιασμό των *μαρμαρύσσω* + *μάσσω*.⁵ Πβ. στη Ρόδο *μαραμάσσω*,⁶ *μαρμαλλάσσω*,⁷ στη Σύμη *μαρμάσσει* 'ψήνεται και αποκτά μαρμαίρουσαν όψη',⁸ *μαρμάσσω* 'σαλεύω, μετακινούμαι' (Κως).⁹

1.Μαυρουδής 73 και ο λόγος για τον αείμνηστο Παπαμανώλη 2.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3.Κοραΐς, Άτακτα 2,237 4.Μηνάς, Λεξ.577 5.Θωμόπουλος 125 6.Παπαχρ. ΔΡ1,350 7.Παπαχρ.ΛΑΡ,213 8.Μιχαλαριά 2,114 9.Σκανδαλ. Λεξ.441

Μαρτζέζα, (η) 'έτσι λένε την αγελάδα που γεννιέται τον μήνα Μάρτη'.¹

1.Καραναστάσης 1987,153

Μαρτής, (ο) όνομα βοδιού (αρσενικού) που γεννιέται το Μάρτιο μήνα.¹

1.Καραναστάσης 1987,153

μάρτης, (ο)¹ 'ποικιλόχρωμες μεταξωτές κλωστές, πλεγμένες μεταξύ τους, που τις τυλίγουν τα παιδιά, την 1^η του Μάρτη, γύρω από τον καρπό του χεριού, για να μην τα μαυρίσει ο ήλιος'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαρτυριά, (η)¹ 'αυτό που ο νονός δίνει στους καλεσμένους στη βάφτιση, συνήθως εικονίτσα ή σταυρουδάκι χάλκινο ή ασημένιο'. Πβ. *μαρτυρικό*, *μαρτυρζάτικο* (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

Μας, (ο) έτσι λέγεται ο μήνας Μάιος, φρ. 'ο Μας ο πολλοσωμάς, που δρώννουσι ν-οι αθρώποι στα θέρητα' ¹ /

'το μ-Μα γ-και το μ-Πρωτόλη κι ούλλο ν-το θ-Θεριστή,

- έκαμα μια ν-αγάπη κι ήτανε δγαλεχτή' ²
 / 'το μ-Μα γάδαρο μη μ-πάρεις και τη λ-Λαμπρή γ-γεναίκα'.³ Η λ. είναι κοινή στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.
 1.Σακελλαριδής Κ. 1991,49 2-3.Σακελλαριδής Κ. 1983,187
- μασάτι(ν), (το)**¹ 'το ακόνι του χασάπη'. Από τουρκ. *masat* 'η ακόνη'. Πβ. στην Κάλυμνος ² *μασάτης,(ο)* 'όργανο για ακόνισμα μαχαιριών'.
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.), και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιω-
 ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1984,133, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- μασκιά, (η)** 'τσιμπίδα, κυρίως αυτή με την οποία σκαλίζουμε τη φωτιά ή πιάνουμε τα αναμμένα κάρβουνα', φρ. 'πριάσε με τη μ-μασκιά γ-κάρβουνα και βάλε τα στο θυμιατό ν-να θυμάσομε'. Από όημο μσν. *μασίον* (< τουρκ. *masa*). Πβ. *μασκιά, μαχιά* (Ρόδος),¹ *μασιά, μασκιά* (Κάρπαθος).²
 1.Παπαχρ.ΛΡ1,353 2.Μηνάς,Λεξ.507
- μασκιολόημα, (το)**¹ το αποτέλεσμα του *μασκιολοώ* (βλ.λ.).
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μασκιολοώ**¹ 'μασώ κάτι αργά και για πολλήν ώρα', φρ. 'ρέσει της η πίσσα και μα-
 σκιολοά τη ν-ούλλη ν-τη ν-ημέρα'. Υποκοριστικός τύπος του *μασκιώ* (βλ.λ.), πβ.
 το κ. *μασώ-μασουλίζω*.
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.), Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιω-
 ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μασκιώ** 'μασώ'¹,
 'το μοσκοκάρυδο *μασκιάς*, το κάντιο καταπίνεις,
 ρουδόσταμο ν-τ' αλισμαργιού έχεις ν-νερό γ-και πίννεις'.²
 Από αρχ. *μασώμαι* (-άομαι). Πβ. 'ίδ.' (Κως),³ *μασώ, μασιώ* (Κάρπαθος).⁴
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Χ.Παντελίδης, *Φωνητική των νεοελ-
 ληνικών ιδιωμάτων Κύπρου, Δωδ/νήσου και Ικαρίας*, Αθήνα 1929,60 3.Σκανδαλ.Λεξ.
 442 4.Νούαρος 1932,272, Μηνάς,Λεξ.50
- μασουρίζω** 'μαζεύω, τυλίγω το νήμα σε μασούρι', και ουσιαστ. *μασούρισμα* η
 πράξη, βλ.λ. *μασούρι*. Πβ. *μασουρίντζω* (Κάρπαθος).¹
 1.Μηνάς,Λεξ.507
- μασούρι(ν), (το)** 'λεπτό καλάμι, δέκα περίπου εκατ., πάνω στο οποίο τυλίγεται το
 νήμα', υποκορ. *μασουράκι(ν)* 'μικρό μασούρι με νήμα'. Από αραβοτουρκ.
masura. Πβ. *μασούρι(ν)* 'ίδ.' και 'πλουμί' όμοιο με μασούρι στα ντόπια γυναι-
 κεία υποκάμισα' (Ρόδος).¹
 1.Παπαχρ.ΛΡ1,353
- μαστάρι(ν), (το)**¹ 'ο μαστός των γαλακτοφόρων ζώων'. Είναι το μσν. ουσιαστ. *μα-
 στάριν* ('δος με ολίγον έντερον, δος με δαμίν μαστάριν' Προδρ.ΙΙΙ 273, Επιτ.), <
 παλαιότερο ουσιαστικό *μαστάριον* (4^{ος} αι.,L-S) < *μαστός* (πηθ.*μαδτός, με πιθα-
 νή σύνδεση με το θέμα του ρήματος *μαδώ*, δεσ *μαζός* (< πηθ.*μαδ-jos). Πβ. *μι-
 στάρι, μαστάρι* (Κως),² *μουστάρι* (Κάλυμνος),³ *μοστάρι, μουστάρι* (Ρόδος),⁴ *μα-
 στάριν* (Κάρπαθος).⁵
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.474 3.Σκανδαλ.Λεξ.
 Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1, 386 5.Μηνάς,Λεξ.508

- μαστέλλο, (το)** ‘μικρός κουβάς-δοχείο, μέσα στον οποίο άρμεγαν το γάλα’,¹ φρ. ‘*πάρε το μαστέλλο και πάαινε να’ρμέξεις τη γ-κατσικά*’ / ‘*η κατσικά γιμώννει το μαστέλλο γ-γάλα γ-και με μια γ-κλωσιά ν-η ίδια το χυνώννει*’.² Η λ. είναι αντιδάνεια από ιταλ. *mastello* < μσν. λατ. *mastellus* < αρχ. *μαστός*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),³ *μαστέλλα, (η)* ‘η μεταλλική σκάφη του ελαιοτριβείου με την οποία μεταφερόταν η λάσπη, δηλ. ο πολτοποιημένος καρπός, στη γούρνα για να μπει στη συνέχεια στις *σπυρίδες*’ (Κως).⁴
1.Κουρζής 308, Χαρτοφύλης 1984,260 2.Σακελλαρίδης Γ. 1984,151 3.Μηνάς, Λεξ. 508 4. Σκανδαλ. Λεξ.443
- μαστίχα, (η)** ‘ούζο, οινόπνευμα από απόσταξη στέμφυλων, σύκων κ.ά. καρπών’, φρ. ‘*βάλε ένα γ-καραφάκι μ-μαστίχα και φέρε λ-λίο μ-μεζζέ*’ | ‘*γλυκό του κουταλιού μέσα σε ποτήρι με νερό*’, ‘*...προικίζοντες αυτή τα εξής... νεροκρασοπότηρα δωδεκάδας τρεις, εξ ων η μία δωδεκάς μαστίχας*’.¹ Η λ. είναι μεταπλασμένες τ. του αρχ. *μαστίχη, (η)* ‘ουσία που μασάει κανείς με τα δόντια’ (< *μαστιχώ* ‘τρίζω τα δόντια’ | συνεκδ. ‘μασώ’) κατά τα θηλυκά σε -α, πβ. *καλύβη-καλύβα, βελόνη-βελόνα*
1.Τσιρπανλής 2009,78, απόσπασμα από προικοσύμφ. του 1944 στο Μαντράκι
- μαστιχοπότηρο, (το)** ‘μικρό γυάλινο ποτήρι με το οποίο πίνουν ούζο, τη μαστίχα’,¹ φρ. ‘*φέρε ακόμα ένα μαστιχοπότηρο στη μ-παρέα*’.
1.Κοντοβερός 312
- μαστόρισα, (η)**¹ ‘η καμωματού, γυναίκα πολυμήχανη και πανούργα’. Ίδιο και στον μσν., ‘*μαστόρισσες, μαυλίστρες καμωμένες*’ Σαχλ.,Αφήγ.641, Επιτ.) < ουσιαστ. *μάστορας* (< λατ. *magister*) + κατάλ. -ισσα. Πβ. *μαστόρισα* ‘επιτήδεια, καμωματού’ (Κάρπαθος).²
1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.508
- μαστράγκολο, (το)** (στη μαραγκοσύνη) ‘είδος ρουκανιού’.¹ Από ιταλ. *angolo* ‘αγκώνας, γωνία, άκρη’.
1.Καραναστάσης 1987,172
- μαστραπάς, (ο)** ‘χάλκινο κύπελλο με χέρι από το οποίο έπιναν νερό’,¹ φρ. ‘*γίμωσε το μ-μαστραπά γ-και φέρε μου να πιω*’ / ‘*ήπιε ν-ένα μ-μαστραπά γ-κρασί γ-κι εποζζαλίστηκε*’. Από τουρκ. *maspara*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Ρόδος,³ Καστελλόριζο,⁴ Κάλυμνος⁵).
1.Κοντοβερός 310, Κουρζής 308, Μαστρογιάννης 27 2.Σκανδαλ. Λεξ.443 3.Παπαρχ. ΛΡΙ, 353 4.Κομνηνός 123 5.Δράκος 1982,136, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- ματαράς, (ο)**¹ ‘είδος δερμάτινης βούργιας (βλ.λ.), την οποία έφεραν στη ράχη οι τσοπάνηδες’, που την έλεγαν και *καρκαζζικά, (η)* (βλ.λ.). Από τουρκ. *matara* ‘ιδ.’
1.Κοντοβερός 310
- μαθαίνω** ‘μαθαίνω, αποκτώ γνώσεις’, φρ. ‘*οπού δε μ-πάθει ’έ μ-μαθαίννει*’.¹ Είναι το μσν. *μαθαίνω* (‘*να μαθαίνεις παίδεσιν*’ Κομν., Διδασκ. Δ6, Επιτ.) από αρχ. *μανθάνω*, αόρ. *έ-μαθ-ον* > *μαθαίνω*, κατά τα ρ. σε -αίνω, > *μαθαίνω* > *μαθαίνω* Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *μαθαίνω* (Κάρπαθος).³
1.Σακελλαρίδης Κ.1983,235 2.Δράκος 1983,153, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ. 490

ματθακάς, (ο) ‘το τσιμπούρι, παράσιτο που σφηνώνεται στο δέρμα των ζώων’, πληθ. *ματθάκοι, (οι)*, φρ. ‘εφά ν-το γ-γάδαρό μ-μου οι ματθάκοι’ / ‘γεμάτος ματθάκους είναι ν-ο σκύλλος’/

‘...πατρίδα είχασι ν-εκεί κακά θεργιά ματθάκοι,

μύες απ’ ούλλες τις φυλές, κουνούπφια, μελιτθάκοι’.¹

Από *μάντακας* < *αιμάτακας,² στο Ι.Λ. < *αιμάτακας* < *αιματάς+ακας*, ο Κ.Μηνάς³ από αρχ. *μάσταξ, (ο)* ‘ακρίδα’, πβ. στην Ήπειρο *μάστακας*.⁴ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),⁵ *μάττακας* (Κάρπαθος).⁶

1.Ιω.Λογοθέτης 64 2.Κουκουλές στο περιοδ. *Αθηνά* 30(1919) 3-4.Μηνάς,Λεξ. λ.

5.Δράκος 1983,153, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς ό.π.

ματθακιάζζω¹ (για ζώα) ‘γεμίζει το σώμα μου από ματθάκους’ (βλ.λ.) | (μτφ.) ‘αδιάθετώ’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ματθακιασμένος, (ο)¹ επίθ., ‘αυτός που έχει στο δέρμα του ματθάκους (βλ.λ.), κυρίως για ζώα | (μτφ.) ‘αδιάθετος’,¹ φρ. ‘ματθακιασμένο ν-ει ν-το παιδί’. Παθ. μτχ. παρακ. του ρ. *ματθακιάζζω*, (βλ.λ.)

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μάτσα, (η) (στην τράτα) ‘ο ξύλινος κοντός που είναι δεμένος στην άκρη της πάντας (βλ.λ.) για να την κρατά απλωμένη’.¹ Από ιταλ. *mazzo* + μεγεθ. κατάλ. -α > *μάτσα*. Πβ. στην Κάλυμνο² και Σύμη³ (ναυτ.) ‘το κάτω κυλινδρικό κοντάρι του πλοίου, πάνω στο οποίο τυλίγεται το πανί του καϊκιού’.

1.Καραναστάσης 1987,130 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μιχαλαριά 2,106

μάτσι(ν), (το) ‘πινάκι, σφυρίδι που έβαζαν το ζυμάρι για να ‘νεβεί το ψωμί’, που γίνεται από τις ‘μάζες’, χόρτα με λεπτά καλάμια, που πλέκονται’,¹ από όπου και η ονομασία. Στη Ρόδο² ‘μακαρονάκια ντόπια με φύλλο ζύμης’.

1.Κουμέντος 1987,20 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,354

ματσί(ν), (το) ‘μικρή δέσμη δεντρολίβανου και λουλουδιών, που διανέμεται στην εκκλησία την Κυριακή της Σταυροπροσκύνησης’ | (συνεκδ.) ‘η Κυριακή της Σταυροπροσκύνησης’.¹ Υποκορ. του *μάτσο, (το)* < ιταλ. *mazzo*. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος).²

1.Χαρτοφύλης 2007,95 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,354

ματσόλλα, (η)¹ ‘το σφυρί με τον ξύλινο κοντό’, φρ. ‘έπριασε ν-τη μ-ματσόλλα γ-κ’ *ενέβηκε στη σκαλωσσιά*. Από ιταλ. *mazzola* / *mazzuola* < *mazza* ‘ρόπαλο, σφυρί’. Πβ. ‘ιδ.’ και *ματσόλιν* ‘μικρή σφύρα’, ρ. *ματσολίντζω* ‘δουλεύω χτυπώντας με το ματσόλι’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.509

μαύρα, (τα) ‘τα βαθιά νερά της θάλασσας’, λόγω του μελανού χρώματος, αντίθ. *ρηχά, (τα)*,¹ φρ. ‘εγώ κλουμπώ στα μαύρα ν-νερά, εσύ φουάσαι και κλουμπάς στα ρηχά, στου χοιρού τα ν-νερά.’

1.Καραναστάσης 1987,133

μαυράδι(ν), (το)¹ κ. (μτφ.) ‘κακόμοιφος’, φρ. ‘έκλαιε ν-το μαυράδι ν-ούλλη ν-τη ν-ημέρα’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαυράκιες, (οι) (Νικιά) έτσι λένε τις συκίες που κάμνουν μικρά μαύρα νόστιμα σύκα σε σχήμα σφαιρικό'.¹ Ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθέτου *μαυράκιος (< *μαύρος*, υποκορ. *μαυράκι* + κατάλ. *-ικός*).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 218

μαύρη, (η), ως ουσιαστικό, 'φλεγμονή με μελάνιασμα, και μύτη, κύστη',¹ φρ. 'έβγαλα μια μ-μαύρη στο χέρι μ-μου κι 'έ ν-ημπορώ να κάμω τίποτα'. Η ονομασία από το μελάνιασμα. Λέγεται και *βούζζουνας* (βλ.λ.), παλαιότερα και *σκαρί,(το)*,² η ρίζα του βούζουνα. Η τελευταία ονομασία πιθανώς επειδή η *μαύρη* 'σουβλά', *σκαίρει* 'χοροπηδά', πβ. του Ησύχιου 'σκαρίζεται' *ταράσσεται* *βράζει*'. Πβ. 'ίδ.' (Κωσ,³ Κάρπαθος,⁴ Κάλυμνος⁵).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 156, Μαυρουδής 136 2. Μαυρουδής ό.π. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 444 4. Μηνάς, Λεξ. 510 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

Μαυρομμάτης /-τα στην ποιμενική γλώσσα 'ονομασία βοδιού που έχει μαύρα μάτια'.¹ Πβ. *μαυρομμάτα* 'η προβατίνα με μαυράδι γύρω στα μάτια, άσχετο προς το άλλο τρίχωμα' (Κωσ).²

1. Καραναστάσης 1987, 153 2. Καραναστάσης, Ποιμενικά 47, Σκανδαλ. Λεξ. 444

μαυροσφόντυλη, (η) στην ποιμενική γλώσσα 'η κατσίκια που είναι από τη μέση και μπρος μαύρη κι από τη μέση και πίσω άσπρη'.¹ Από *μαύρος* + *σφόντυλος* 'τράχηλος'. Πβ. στην Κάρπαθο² *μαυροσφέντυλος* για ζώο (κατσίκι) με άσπρο σώμα και μαύρο λαιμό.

1. Καραναστάσης 1987, 136 2. Μηνάς, Λεξ. 511

μαυρόφτης, (ο)¹ (μτφ.) 'ο κακόμοιρος', φρ. 'ε, το μ-μαυρόφτη ζύλο μ-που τό 'φαιε!'

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαχαλάς, (ο) 'γειτονιά, συνοικία', φρ. 'ο *μαχαλάς* μου ήτο ν-ο Τρούλλος, εκεία εγεννήθηκα, εκεία ήτο ν-το σπίτι μ-μας' /

'*μαλαματέννιος μαχαλάς κατάντησες μπακίρι, εφύα ν-οι νοικοκυροί και κατοικούσι χ-χοίροι*'.¹

Από τουρκ. *mahalle*. Πβ. *μαχαλλάς* (Κάρπαθος).²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 189 2. Μηνάς, Λεξ. 512

μαχαμούρης, (ο)¹ 'αγουροξυπνημένος', φρ. 'εχτές το βράδυ ήτο στο γλέντι γ-και σήμ-μερα εξύπνησε μ-μαχαμούρης'. Από τουρκ. *mahmur* 'μεθυσμένος'. Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος, Κάρπαθος).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μαχάτι(ν), (το)¹ 'η ακόνη σε σχήμα λίμας στρογγυλής'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μάχλα, (η) 'μεγάλο κομμάτι ψωμί', και *μάχλας,(ο)* 'ψωμάς, αυτός που τρώει πολύ ψωμί' | 'οκνηρός'. Πβ. στη Ρόδο¹ *μάχλα,(η)* 'ίδ.', *μάχλος,(ο)* 'μεγάλη μάχλα', *μάχλας,(ο)* 'εκείνος που τρώει μάχλους, οκνηρός', λ. υβριστική. Η λ. πιθ. να συνδέεται με το αρχ. επίθετο *μάχλος, -ον* (για γυναίκες) 'ακόλαστη, ασελγής' ('*μαχλότατοι δε γυναίκες, αφανρότατοι δε τε άνδρες*', Ησίοδ.) (Π), και ουσιαστ. *μαχλάς,-άδος,(η)* 'ακόλαστη, ασελγής'.

1. Παπαχρ. ΛΡ1, 356, και Ag. Tsopanakis, Phonétique 121

μαχλουρίζω ‘τρώγω λαίμαργα’,¹ *μαχλουμίζω*,² φρ. ‘έκατσε γ-κ’εμαχλούμισέ ν-τα ούλλα’, και *μαχθουμίζω* ‘τρώγω πρόχειρα ό,τι βρίσκω για να χορτάσω’, φρ. ‘μα φ-φορά ήβγαμε τσάρκα όξω στα χωράφκια, για να βρούμε γ-κάνα μουσκούνι ν-να μαχλουμίσουμε’.³ Η λ. πιθ. από *μάχλα*, (η) (βλ.λ.), μτγν. *μαχλούρα+ κατάλ.-ίζω, με αρχική σημασία ‘τρώγω το ψωμί με λαίμαργία’.

1.Κουρζής 308 2.Καραναστάσης 1987,147, και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Κουμέντος 1990,324

μαχμουτιές, (ο), και *μαχμουντιές, μαμουντιές*,¹ ‘χρυσό τουρκικό νόμισμα που το είχε ‘κόψει’ ο σουλτάνος Μαχμούτ Β’ (1808-1839), από τον οποίο και η ονομασία, < τουρκ. *mahmudiye*, που ισοδυναμούσε με 36 γρόσια,² ή, κατ’ άλλες μαρτυρίες, με 26 γρόσια το 1822 και 42,20 το 1828.³ Πβ. *μαμουτιές, μαμουδιές* (Κάρπαθος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Βαγιακάκος, Συμβολή 53 3-4.Μηνάς,Λεξ.496

μάχομαι ¹ ‘εχθρεύομαι’, φρ. ‘*μάχομαί το ν-αντοδδά!*’ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *μάχου-μα* ‘μισώ’ (Ρόδος),³ *μαχίζζομαι* (Χάλκη).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.513 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 356 4. Αυτηκοΐα

μαχραμάς, (ο) ‘γράμι, είδος υφαντού υφάσματος’, φρ. ‘‘έ μ-πάεις να ζύννεις προ-βγιές να κάμεις μαχραμάδες’ (παροιμ.),¹ για άνθρωπο ανίκανο να φέρει σε πέρας το έργο που αναλαμβάνει. Από τουρκ. *mahrata* ‘προσόψιο, πετσέτα’. Πβ. *μα-χραμάς* ‘αραχνοϋφαντο χρυσοκέντητο πέπλο’(Κως),² ‘είδος μαντηλιού’³ | ‘χρυ-σοκέντητο ύφασμα’⁴ (Ρόδος), *μαχραμπάς* ‘πετσέτα’ (Αστυπάλαια),⁵ *μαχραμάς* ‘είδος υφάσματος’, *μαχραμάν* ‘μικρό μεταξωτό μαντήλι που δενόταν γύρω από το λαιμό’ (Κάρπαθος).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,229 2.Σκανδαλ. Λεξ.445 3.Παπαχρ. ΛΡ1,356 4.Γερ.Δρακίδης, *Ροδιακά* 1937,270 5.Καραναστάσης, Αστυπ.84 6.Νουάρος 1932,342, Μηνάς, Λεξ.513

μαχτή, (η) ‘αλεσμένο κριθάρι που χρησιμεύει ως τροφή των χοίρων’.¹ Και *μα-χτί,(το)*.² Η λ. είναι ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *μακτός* ‘ζυμωμένος’ (< αρχ. *μάσσω* ‘ζυμώνω’). Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάρπαθος⁵).

1.Καραναστάσης 1987, 182 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χει-ρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.445 4.Παπαχρ.ΛΛΡ,147, ο ίδιος,ΛΡ1,357 5. Μηνάς,Λεξ.513

μέα, (το) αντί *μέγα,(το)*.¹ Από *μέγας* > *μέας*, ουδέτ. *μέα*. Πβ. *μίας,(ο)* ‘μεγάλος’ (Κως),² *μία,(το)* ‘μέγα’, *Μία Δάσος* (Ρόδος),³ *Μέατ Σάατον,(το)*, *Μίατ Σάατον* (Κάρπαθος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,92, Καζαβής 191 2.Σκανδαλ. Λεξ.472 3.Παπαχρ. ΛΡ1,369 4. Μηνάς, Λεξ.514

με(γ)αλαίνω¹ και *μαλαίνω*, ‘καθιστώ κάτι μεγάλο, μεγεθύνω’ | (μτφ.) ‘γίνομαι με-γαλύτερος από ό,τι είμαι’, φρ. ‘*πότε μεαλώσα γ-κι όλας τα παιδιά!*’ Από *μεγα-λώνω* κατά τα ρ. σε -*αίνω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μεγαλάτος, (ο) επίθ., πληθ. *μεγαλάτοι,(οι)* και *αρχόντοι* ‘οι εύποροι, η άρχουσα τά-

ξη'.¹ Πβ. στη Ρόδο *μεαλάτος / μιάλάτος* 'κυβερνητικός εκπρόσωπος'.²

1.Χαρτοφύλης 2007,152 2.Παπαχρ.ΛΡ1,357

μεγαλοπ(γ)ιάννομαι¹ κ. 'επιδιώκω να φαίνομαι άνθρωπος ανώτερης θέσης από αυτήν που βρίσκομαι', φρ. 'μη μ-μας μεγαλοπιάννεσαι γ-και ξέρομέ σ-σε! Επήες στη ν-Αμερική γ-και θαρείς πως εγίνηκες κάτι!'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μεγαλουσκιάνος, (ο) επίθ. 'αυτός που μεγαλοπιάνεται',

'και το γλυκό κι αθάνατο γ-κρασάκι του Καπριάνου,
που 'ναι ζ-ζωή του χωρικού και του μεγαλουσκιάνου'.¹

Από *μεγάλος*+κατάλ. -ουσιάνος, πβ. *πρωτευ-ουσιάνος, καθαρευ-ουσιάνος* κ.τ.ό. Πβ. το μsn. επίθετο *μεγαλοσιάνος* ('μεγαλοσιάνους παιδιών του Ισραήλ' Πεντ. Έξ.ΧΧΙV11,Επιτ.), και *μεαλοσιάνος, μεαλουσιάνος* 'επίσημο πρόσωπο' | 'πλούσιος' (Κάρπαθος).²

1.Μπαλαλάς 1981,60 2.Μηνάς,Λεξ.513

μετζελής, (ο)¹ όπως το κ. *μεζεκλής* 'αυτός που του αρέσουν οι μεζέδες', φρ. 'μετζελής ήτο ν-ο συγχωρεμένος ο Μιχαήλος'. Από *μεζές* (< τουρκ. *meze*) + κατάλ.-λής (< τουρκ. *-li*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μετζελίκα(ν), (το)¹ όπως το κ. *μεζεκλίκα* 'εκλεκτός μεζές', φρ. 'φέρε στη μ-παρέα ν-ένα γ-καραφάκι ν-ούζζο με κάνα μ-μετζελίκα'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μετζουβί(ν), (το) 'έκκριμα της ελιάς που χρησίμευε για θυμίαμα',

'γιοιος ματζεύγει μετζουβί // τους αγιούς να θυμιατίσει'.¹

Πίθ. από ιταλ. *benzoïno* 'βάλσαμο, μοσχολίβανο' < *benzuïno*. Πβ. *μουτζουβί(ν)* (Κως),² *μουντζουϊ* (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Μ. 2007,384 2.Σκανδαλ.Λεξ.482 3.Παπαχρ.ΛΡ1,383

μεθυστοκοπιούμαι¹ 'μεθώ πολύ συχνά', φρ. 'κάθε βράδυ μεθυστοκοπιέται με τη μ-παρέα ν-του στο Καζζίνο'. Και *μεθουκοπιούμαι*.² Από *μεθυστοκόπος 'αυτός που μεθά, ο μεθύστακας' > *μεθυστοκοπώ*, κατά το *γλεντοκόπος-γλεντοκοπώ*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μεθύω 'μεθύω, μεθώ, πίνω' | 'γλεντώ',¹ φρ. 'μεθύα και ζ-ζέφει τα τραούδια'. Από το αρχ. *μεθύω* 'είμαι ποτισμένος με κάτι' ('μεθύων ελαίω λύχνος') (< αρχ. *μέθυ*, (το) 'κρασί' | 'μπίρα' ('ού πίνοντας εκ κριθών μέθυ' Αισχύλ.). Και *μεθουκοπώ* 'μπεκρουλιάζω', φρ. 'γυρίζζει ούλλη ν-τη ν-ημέρα στους καφενέδες και μεθουκοπά'. Πβ. *μεθύω*, ουσιαστ. *μεθιά*,(η) 'μέθυση' (Κως),² *μεθύ* (Ρόδος,³ Κάρπαθος⁴), *μεσώ* (Χάλκη).⁵

1.Κουμέντος 1991,238 2.Σκανδαλ.Λεξ.464 3.Παπαχρ.ΛΡ1,358 4.Μηνάς,Ιδ.Καρπ. 44, 91, ο ίδιος Λεξ.514 5.Τσοπανάκης 1949,38,84

μεϊμάρης, (ο) 'κρατικός αξιωματούχος'¹ κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Από τουρκ. *metuir* 'εντεταλμένος', δημόσιος υπάλληλος'. Πβ. στην Κω² *μεεμούρης* 'ο κυβερνητικός εκπρόσωπος για την είσπραξη της δεκάτης από τα προϊόντα της

γης⁷.

1.Τσιρπανλής 2009,155 2.Σκανδαλ.Λεξ.464

μειτάνι(ν), (το) ‘ευρυχωρία, ελεύθερος ανοικτός χώρος’, φρ. ‘ολόκληρο μ-μειτάνι ν-εγίνηκε’.¹ Και μειτάνι, μαϊτάνι, μαϊντάνι.² Από τουρκ. *mevdan* ‘πλατύς χώρος’. Πβ. ‘ιδ.’ στην Κάλυμνο.³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,125 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Δράκος 1983, 154, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μέλα, (η) ‘η χιονίστρα στα χέρια ή στα πόδια’¹ | ‘ξεπάγιασμα ποδιών’,² φρ. ‘κάθε χρόνο πονού μ-με οι μέλες μου’: ο μέλας > η μέλα, κατά το σχήμα αρσεν. -ας > θηλ. -α, όπως ο λειχήνας > η λειχήνα, ο σωλήνας > η σωλήνα κ.τ.ό. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάρπαθος,⁵ Σύμη,⁶ Αστυπάλαια⁷).

1.Κουρζής 308 2.Καζαβής 191 3.Σκανδαλ.Λεξ.464 4.Παπαχρ.ΛΡ1,358 5.Μανωλακάκης 202, Μηνάς,Λεξ.515 6.Μιχαλαριά 2.109 7.Καραναστάσης,Αστυπ.84

μελάτθι(ν), (το) ‘ο σπόρος του κρεμμυδιού που δίνει το κοκκάρι’,

‘...πγοιος ποτίζζει πγια μελάτθι, // κράμπες πγοιος θα μαερέψει;’¹

/ ‘στις Λίμνες εδώα η μάμμη μου είχε γ-κήπους...που έδιννε σε διάφορες γεναίκες να βάλλουσι ν-το μελάτθι ν-τω, που το ποτίζζασι με γλυφό ν-νερό ν-του πηαδ-γιού’.² Είναι το μελάνθιον του Ιπποκράτη³: μέλας, μέλανθος > μελάνθιον > μελάτθι-μελάτθι. Πβ. μελάτθιν ‘ο σπόρος του κρεμμυδιού’ | ‘μαλακό σφουγγάρι με μικρές τρύπες’ (Κάρπαθος),⁴ μελάτθι ‘είδος σησαμιού που βάζουν στο ψωμί’⁵ | ‘το καλύτερο είδος σφουγγαριού’ | ‘μαύρος μικρός σπόρος όπως το σουσάμι’⁶ (Καστελλόριζο), μελάτθι ‘η καλύτερη ποιότητα σφουγγαριού’ | ‘μαυροκούκι’ (Κάλυμνος).⁷

1.Σακελλαρίδης Μ. 2007,388 2.Σακελλαρίδης Κ. 1982,295 3.Γυναικ.1,74 και Αφορ. 230 4.Μηνάς,Λεξ.515 5.Θωμόπουλος125 6.Κομνηνός 98 7.Δράκος 1982,137, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μελίγγι(ν), (το) και *μηλίγγι(ν)* ‘μηνίγγι, κρόταφος’, φρ. ‘πονού μ-με τα μελίγγια μου’ / ‘σπόρτης είναι, βασιλικό ν-έχει στο μηλίγγι ν-του’. Η λ. από το μτγν. *μηνίγγιον*, υποκορ. του αρχ. ουσιαστ. *μήνηγξ,-γγος(ο)*, *μηλίγγι(ο)ν* με ανομοίωση μ-ν > μ-λ. Πβ. *αμήλιγγας(ο)*, *αμήλιγγας* (Κάλυμνος),¹ *αμήλιγγας, μηλίγγι* (Κως),² *μηλίγγι* (Χάλκη),³ *μέλιγγας* (Καστελλόριζο).⁴

1.Δράκος 1982,77, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Σκανδαλ.Λεξ.67 3.Τσοπανάκης 1949,47 4.Αχ. Διαμαντάρας, Παθολογία των φθόγγων εν τω ιδιώματι της διαλέκτου των Καστελλοριζίων, στο *Ξενοφάνης* 6(1909),269

μελίδι(ν), (το) ‘μερίδιο, κομμάτι’, φρ. ‘...θα τη φ-φέρω εδώ τη ν-άλλη βραδγιά, να τη γ-κάμω μελίδγια μελίδγια’.¹ Από μέλος+υποκορ. κατάλ. -ίδιον, πβ. το αρχ. ρ. *μελίζω* ‘διαμελίζω, κομματιάζω’(< μέλος + κατάλ. -ίζω). Πβ. ρ. *μελίζζω* (Κως),² *μελίζω* (Κάλυμνος).³

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,45 2.Σκανδαλ.Λεξ.466 3.Δράκος1983,155, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

μελικέρτης, (ο)¹ ‘αυτός που λέει ψέματα, ο ανόητος’, φρ. ‘α βρε μελικέρτη!’ Κατά περίεργο τρόπο χρησιμοποιείται στο τοπικό ιδίωμα όνομα που θυμίζει μυθική φοινικική θεότητα (*Μελικέρτης*), που ταυτίστηκε με τον Έλληνα ήρωα Παλαίμο-

να, και διακρίνανε στο όνομά του τη μορφή του ονόματος *Μελκάρθ* ‘φρουρός της πόλης’.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μ.Σκανδαλίδης, *Λεξικό των ονομάτων της Ελληνικής Μυθολογίας*, Ρόδος, 2012

μελί(ν), (το) πληθ. *μελλιά,(τα)* ‘υγρασιασμένα, μαλακά’,¹ φρ. ‘*μάεψε τα ρούχα από τα σκοινιά που ’ναι μ-μελλιά να σιδερωθού ν-έμορφα*’. Πβ. το αρχ. επίθετο *μελίχλωρος*, -ον ‘αυτός που έχει το χρώμα του μελιού’, και Σούδα *μελίχλωρος* ‘ο χλωρός’. Κατά τον Κ.Καραποτόσογλου² η λ. προέρχεται από το τουρκ. *mili* = *az islak yag* (= λίγο υγρός, υγρός, νωπός). Στην Κάλυμνο³ *μελλός* ‘μαλακός’, ‘*μελλά σόκα*’= σόκα ξερά, μαλακά πριν μπουν στο φούρνο, και *μελλά χταπότζια* ‘μισοστεγνωμένα στον ήλιο’, στην Κάρπαθο⁴ *μελίχλωρος* ‘μισόχλωρος’, στην Κω⁵ *μιλλός* ‘χλωρός, νωπός’, στη Ρόδο⁶ *μελλός* ‘νωπός’.

1.Χαρτοφύλης 2007,181 2.Καραποτόσογλου 2008,91, και περισσότερα σ. 88-91 3. Δράκος 1983,155, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. λ. *μελλά,(το)* 4.Μηνάς, Λεξ,517 5.Σκανδαλ. Λεξ,435 6.Παπαχρ.ΛΡΙ, 361, ο ίδιος, ΛΛΡ,22

μελισσή, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα με χρώμα μελισσί’,¹ ως ουσιαστικό του επιθ. *μελισσής* ‘αυτός που έχει το χρώμα της μέλισσας.’

1.Καραναστάσης 1987,137

μελισσόκηπος, (ο) (Νικιά) ‘το μέρος του χωραφιού όπου βρίσκονται οι κυψέλες’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,227

μελίθακας, (ο) ‘μυρμήγγι’,¹ πληθ. *μελιθάκοι,(οι)*, φρ. ‘*...μύες απ’ ούλλες τις φυλές, κουνούφια, μελιθάκοι*’.² Η προέλευση της λ. από αρχ. *μελίταξ* δεν είναι βέβαιη, επειδή η λ. *μελίταξ* είναι αμάρτυρη. Το πιθανότερο είναι ότι η λ., κατά τον φίλο Κ. Καραποτόσογλου,³ σχηματίστηκε από τη βάση *μελιτ-*, της λ. *μέλι*, και τη μεγεθυντική κατάλ. -*ακας*, συμφωνώντας με τον Κ.Μηνά.⁴ Πβ. το μσν. ουσιαστ. *μελιτακιά,(η)* ‘πλήθος από μυρμήγγια, μυρμηγγιά’ (‘*σαν τη μελιτακιά αριθμητ’ ήσα*’ Άσμα πολ.359-60, Επιτ.), *μελίτακας* ‘κηφήνας’ (Κάρπαθος),⁵ *μελίντακας* ‘μεγάλο μυρμήγγι’ (Δ.Κρήτη).

1.Παπαδόπουλος 1909,92, ο ίδιος 1984,286, Καζαβής 191 2.Ιω.Λογοθέτης 64 3. Καραποτόσογλου 2008,87-88 4.Μηνάς, *Μεγέθυνση*,153-159 5.Μηνάς,Λεξ,517

μελιτινή, (η) (Νικιά) ‘μικρό φυτό (ζιζάνιο) που απλώνεται στο χώμα, έχει φύλλα με κολλητική ουσία και κίτρινα άνθη με γλυκό χυμό σαν μέλι, από όπου και η ονομασία’. Πιθ. να είναι η *μελίτεια,(η)* των αρχαίων, μελισσοβότανο, μελισσόχορτο (λατ. *ariastrum*).Το χρησιμοποιούν για σκέπασμα των καμινιών,¹ φρ. ‘*μάεψε μερικές μελιτινές ’α σκεπάσομε ν-το καμίνι*’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,232

μέλλει απρὸς. ‘ενδιαφέρει, νοιάζει’, συνήθως σε αρνητικές προτάσεις, φρ. ‘*’έ μ-με μέλλει*’ (δεν με νοιάζει, δεν ενδιαφέρομαι), παθ. *μέλλεται* ‘είναι γραφτό, είναι πεπρωμένο, φρ. ‘*’α μ-μον μέλλεται να το πάθω, πηγο καλά να πεθάνω*’. Είναι το αρχ.-μσν. *μέλλω*. Πβ. *μέλλει* με ‘με νοιάζει’ (Ρόδος),¹ *μέλλεται* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Παπαχρ.ΛΡΙ,361 2.Μηνάς,Λεξ,517

μελόκρασο, (το) (Νικιά) ‘το υγρό που απομένει από τον χωρισμό του κεριού από το

μέλι, που γίνεται με ειδικό πιεστήριο και βραστό νερό. Είναι πολύ γλυκό με χρώμα σκούρο σαν το κρασί,¹ από όπου και το όνομα, φρ. *‘φέρε μου λ-λίο μ-μελόκρασο ν-να κάμω μιστοκοφή’*.¹

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 228

μελόπαστος, (ο) επίθ. (για ψάρι) ‘ο αλατισμένος και αποξηραμένος στον ήλιο’, φρ. *‘μελόπαστες σμαρίδες’*.¹

1. Πετρούτσου 1993, 344

μελοούδι(ν),(το)¹ αντί *μεδούλι* ‘ο μυελός των οστών’, φρ. *‘εφάές μου πγιο το μελούδι μ-μου, κούτσορα!’* Από λατ. *medulla*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μεντέρι(ν), (το) ‘μικρό στρώμα’,¹ φρ. *‘κάτσε πάνω στο μεντέρι’* /

‘σκούφτω, φιλώ το χέρι ν-του // καθίζζω στο μεντέρι ν-του’.²

Από τουρκ. *minder* ‘ανάκλιτρο, στρωμή, είδος καναπέ’. Πβ. *μιντέριν* ‘στρώμα από ύφασμα λινό, υφαντό, γεμισμένο από άχυρο’ (Κως),³ *μεντέριν* ‘μικρό στρώμα’ (Κάλυμνος,⁴ Καστελλόριζο⁵), *μντέρι* ‘πανί με το οποίο σκεπάζουν τον καναπέ’ (Χάλκη).⁶

1. Κουρζής 332 2. Καζαβής 61 3. Σκανδαλ. Λεξ. 473 4. Δράκος 1982, 137, Αρφαράς, Κάλυμνος 36 5. Κομνηνός 123 6. Τσοπανάκης 1949, 95

μένω επί τόπου¹ ‘πεθαίνω ακαριαία’, φρ. *‘επέρασε ν-αοπάνω του τ’ αυτοκίνητο γ-κ’ έμεινε ν-επί τόπου’*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μεράς, (ο) (Νικιά) ‘ολόκληρη η αγροτική περιφέρεια του χωριού, η μεριά’,¹ φρ. *‘ήρτασι γ-κλέφτες στο μ-μερά μ-μας, τους είδα με τα μ-μάτια μου αόψε στο Αυλάκι’*.¹ Η λ. προήλθε από τη γενική ενικού του μσν. ουσιαστ. *μερά,(η)* ‘μέρος, τόπος, γεωγραφική περιοχή’ (*βρύσες, τα πλήσα σας νερά...εις την βαθύτερη μερά κάτω στη γη ας χωστούσι*’ Πανώρ., Α’ 8, Επιτ.), γενική της *μεράς* > ονομαστ. *ο μεράς*.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1987, 190

μερδικάρης, (ο)¹ επίθ. ‘ο μεριδιούχος’ | ‘κυρίως το πλήρωμα της τράτας που, αντί μεροκάματου, είχε μερίδιο (μερδικό) στα έσοδα από τα ψάρια’.² Είναι το μσν. *μερτικάρης* ‘μέτοχος, κοινωνός’ | ‘συνένοχος’ (*‘μερτικάρης εις την ταραχήν’* Μαχ. 320 / *‘μερτικάρης του μαλλωμάτου’* Μαχ. 322, Επιτ.). Βλ. και λ. *μερδικό*. Πβ. στην Κάρπαθο³ *μερδικάρης* ‘ίδ.’ και *μερδικαρά,(η)* ‘ναός που ανήκει σε πολλούς μεριδιούχους’.

1-2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Μηνάς, Λεξ. 518

μερδικό, (το) ‘το μερίδιο, η αμοιβή του εργάτη της τράτας σε είδος, που ποικίλλει ανάλογα με την ποσότητα της ψαριάς’.¹ Για τον τρόπο αμοιβής ο Λάζαρος Μαυρουδής² γράφει: ‘από την είσπραξη κρατούσε τα μισά ο καπετάνιος, για το καΐκι και τα εργαλεία, και τα υπόλοιπα τα μοίραζε δια του αριθμού των εργατών συν κάτι. Ένα μερίδιο ο κάθε ανειδίκευτος εργάτης. Λίγοι έπαιρναν ενάμισυ ή δύο ανάλογα με την προσφορά και εξειδίκευση ενός εκάστου’. Και *μερτικό*,

‘ήρτε γ-κι άλλος αφ’ τη γ-Κω // και γυρεύγει μερτικό’ (παροιμ.).³

Η παροιμία φαίνεται να έμεινε από τότε που έρχονταν οι Τούρκοι από την Κω

για να εισπράξουν τους φόρους.³ Από *μερτικόν*, ουδέτερο του επιθ. *μερτικός* (< *μερίτης* ‘αυτός που παίρνει μέρος σε κάτι’ < *μέρος*) με ανομοιοτική αποβολή του πρώτου -ι- (πβ. *σιτάρι-στάρι*), ή κατ’ άλλην άποψη < σερβ. *mertik* < ουγγρ. *mertek*. Η λ. *μερδικό* πιθ. από σύμφυρση των λ. *μερτικό*+*μερίδιο* (Π).

1.Καρναστάσης 1987,133 2.Μαυρουδής 136 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,123

μερτζάνι(ν), (το) ‘κοράλι’,¹

‘να’χει *χειλή* σα *φλετζάνι*, // *κόκχινα* σα *ν-το μερτζάνι*
(από το ‘Περίολι’)²

και *μερτζάνι(ν)*, φρ. ‘*τα χάντρα μου ν-ει ν-από μερτζάνιν*’ | ‘κοινή ονομασία του ψαριού ερυθρίνος, λυθρίνι’,

‘*πέρκες, μερτζάνια και σουπιές σιγοτηγανισμένες,*
παστές σμαρίδες του Γυαλλιού στη χ-χόβολη ψημένες’.³

Από τουρκ. *mercan* ‘κοράλι’ < αραβ. *merjan*. Πβ. *μερντζάνιν* ‘κοράλι’ (Κάρπαθος),⁴ *μερτζάνι* ‘ψαράκι μικρό κοκκινογάλανο’ (Κως).⁵

1.Καζαβής 133 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,142 3.Μπαλαλάς 1981,62 4.Μηνάς,Λεξ. 520
5.Σκανδαλ. Λεξ.467

μερικόματο, (το) ‘μεροκάματο, ημερομίσθιο’, φρ. ‘*αυτή ν-τη ν-εβδομάδα έκαμα τρία μερικόματα*’. Από *μεροκάματο* με στένωση -ο-. Πβ. *μεροκάμωτον* ‘εργασία μιας ημέρας’ | ‘αμοιβή για εργασία μιας ημέρας’ (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς, Λεξ.520

μερί(ν), (το) ‘ο μηρός, το πάνω μέρος των μηρών’ | ‘μπούτι, σκέλος’,¹ φρ. ‘*τα μεργιά μου πονώ*’ / ‘*τα μεργιά σου φαίνονται*’. Από *μηρός* > *μηρίον* > *μερίον* > *μερί*. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,² Ρόδος,³ Καστελλόριζο,⁴ Σύμη⁵), *μερίκωλα,(τα)* ‘οι δυο μηροί και ο κόλπος’ (Κάλυμνος).⁶

1.Μαυρουδής 136 2.Σκανδαλ. Λεξ. 467 3.Παπαχρ. ΔΡΙ, 363 4.Κομνηνός 98 5.Μιχαλαριά 2,110 6.Δράκος 1982,138, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μερλίνα, (η) ‘ομαδικό παιδικό παιχνίδι που παίζεται από κορίτσια’.¹ Πβ. στην Κάλυμνο ² *μπερλίνα,(η)* ‘ομαδικό παιχνίδι όπου ένας παίκτης κατηγορείται ανώνυμα από τους άλλους’. Η λ. από το μσν. ουσιαστικό *μπερλίνα,(η)* ‘εξέδρα όπου εξέθεταν δημόσια τους κακοποιούς πριν τους τιμωρήσουν’, φρ. ‘*ανεβαίνω ή μπαίνω στην μπερλίνα*= διαπομπεύομαι, < ιταλ. *berlina* ‘περίγελος, διασυρμός’. Η ονομασία του παιχνιδιού σε Νίσυρο και Κάλυμνο παραπέμπει στη βυζαντινή διαπόμπευση.

1.Πετρούτσου 1982,31 όπου περιγραφή του παιχνιδιού 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μερόπι(ν), (το)¹ στην ποιμενική γλώσσα ‘το θηλυκό αρνί ή ρίφι που δεν γέννησε ακόμη’. Από αρχ. *μέροψ* (< *μείρομαι* < *μερίζω+οψ*), θ. *μεροπ-*+ κατάλ.-*ι(ν)*. Πβ. *μάροπο* (Κάλυμνος,² Κως,³ Κάρπαθος⁴), *μάρουπο, μαρούππα,(η)* (Αστυπάλαια),⁵ *μαρόπι* (Σύμη).⁶

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983,153, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.441 4.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.34,134 5.Καρναστάσης,Αστυπ.83 6.Μιχαλαριά 2,104

μερορίγανη, (η) ‘η ρίγανη’,¹ επιστημ. *origanus onites*. Από *ημερορίγανη*. Πβ. *αρίγανη*,

αργανιά (Κωζ),² αρίανος (Ρόδος),³ αρίνος, αρούανος (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,168 2.Σκανδαλ.Λεξ.100 3.Παπαχρ.ΛΡ1,78 4.Μηνάς,Λεξ.157

μεροφτέρουδο, (το) 'είδος πτέρης που φυτρώνει στα χαλάσματα των σπιτιών και στα βαστάδια (βλ.λ.) των χωραφιών, της οποίας το αφέψημα θεραπεύει πολλές παθήσεις των νεφρών, κυρίως 'σπάζει' τις πέτρες και την άμμο των νεφρών. Οι Ιταλοί την έλεγαν *spracarietra* 'πετροθραύστης'.¹

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,158

μέρσινο, (το) 'το λουλούδι της μυρσίνης',¹ φρ. 'τη λ-Λαμπρή δίχτου μ-μέρσινα χάμαι, όξω και μέσ' στη μ-Ποταμίτιστα'. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *μύρσινος* (< *μύρτινος* [<*μύρτος*], με συριστικοποίηση του -τ- σε -σ- πριν από το -ι-, όπως *πέρυτι-πέρυσι*) και με ανομοιοτική τροπή του -υ- σε -ε-. Πβ. το μσν. *μερσίνιν* ('εκ την Λάπηθον πόχει χλωρά μερσίνια' Ιστ.Μαρκ.346, Επιτ.)

1.Κουρούνης 1982,423, Χαρτοφύλης 2007,188

μερώννω /-ομαι (I) (αμτβ.) 'ημερώνω, γίνομαι ήμερος'('ησυχάζω, μαλακώνω', φρ. 'κλαίει το μωρό γ-κι 'έ λ-λέει να μερώσει!' Από ημερώνω. Πβ. μερώννω, μερεύ-γκω (Κωζ),¹ μερώννω (Ρόδος,² Κάλυμνος,³ Σύμη,⁴ Αστυπάλαια⁵).

1.Σκανδαλ. Λεξ.468 2.Παπαχρ. ΛΡ1,364 3.Δράκος 1982,138 4.Μιχαλαριά 2,111 5.Καραναστάσης, Αστυπ.84

μερώννω /-ομαι (II) 'δέχομαι το άγιο μύρο της Εκκλησίας', φρ. 'επήα στη ν-εγκλησιακά ν-τη μ-Μεγάλη ν-Τετάρτη γ-και μερώθηκα' / 'δαφτίζω και μερώννω, θέλει ζ-ζήσει κι ας μη ζ-ζήσει' (παροιμ.),¹ για έργο που γίνεται βιαστικά, χωρίς να λαμβάνεται πρόνοια για το καλό αποτέλεσμα. Από *μυρώνω* (< αρχ. *μυρώω*), με ανομοιοτική τροπή -υ- σε -ε-, 'όπως *μύρσινο* – *μέρσινο*, στο ιδίωμα της Νισύρου. Πβ. *μυρώννω* 'αλείφω με μύρο, βαπτίζω' (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,62 2.Μηνάς, Λεξ.576

μεσαδγυό¹ φρ. 'εσπασέ ν-του το κεφάλι *μεσαδγυό*', από τη φράση *μέσ' στα δυο* (=στη μέση).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μεσημεράκια, (τα) 'είδος κάκτου, που τα λουλούδια του ανοίγουν μόνο τις μεσημεριανές ώρες. Ένα είδος του με μικρά φύλλα και ανθάκια πολύ συνηθισμένο στο νησί είναι ο *έρωτας*'.¹

1.Πετρούτσου 1984,312

μεσκιά, (η) (Νικιά) 'μακρύ και γερό κορφάδι ή σιδερένιο δοκάρι, για τη στήριξη της στέγης ή του πατώματος', φρ. 'εβάλαμε γ-γερή μ-μεσκιά γ-κι 'έ ν-έχει ανάγκη'.¹ Από *μεσαία, (η)* > *μεσιά* με συνίζηση, > *μεσσιά* > *μεσχιά* > *μεσκιά*. Πβ. *μεσσία, (η)* (Κάλυμνος),² *μεσιάς, μεσσιάς* (Ρόδος),³ *μεσκιά* (Κωζ),⁴ *μεσάς, (ο)* (Κάρπαθος).⁵

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,125 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ.ΛΡ1,364 4.Σκανδαλ. Λεξ.468 5.Μηνάς, Λεξ.521

μεσκιακός, (ο)¹ επίθετο 'αυτός που ανήκει σε δύο πρόσωπα, κατά το ήμισυ',φρ. 'ε-σπείραμε ν-το χωράφι μ-μας στο Άργος μεσκιακό μ-με το γ-γείτονα'. Από ουσιαστ. *μέση* + κατάλ. -ιακός > *μεσιακός* > *μεσκιακός*. Πβ. *μεσσακός, μισσακός* (Κάλυμνος),² *μεσιακός* (Ρόδος),³ *μεσκιακός* (Κωζ),⁴ *μεσακός* (Σύμη),⁵ *φήμισος*

(<εφήμιος) (Χάλκη).⁶

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 364 4.Σκανδαλ. Λεξ. 469 5.Αυτηκοία 6.Τσοπανάκης 1949,112

μεσκιάς, (της) στην ποιμενική γλώσσα ‘συνεταιρικός όρος, κατά τον οποίο ο ιδιοκτήτης αιγοπροβάτων παίρνει από τον βοσκό τέσσερα κιλά τυρί για κάθε έγγαλο ζώο και τα μισά ρίφια ή αρνιά της χρονιάς’.¹

1.Καραναστάσης 1987,140

μεσλίσι, (το) και **μεσλίκι** ‘συνεδρίαση’,

‘τθιμούμαι και τους πρόκριτους που κάμνα ν-το μεσλίσι και στο γ-καβγά τσακχώννοντο πγοιος πρώτα να μιλήσει’.¹

1.Μπαλαλάς 1981,92

μεσοσιόλλα, (η)¹ και **μετζοσόλλα**,² **μισοσκιόλλα**,³ ‘η σόλα του παπουτσιού’, φρ. *‘επήα κ’ ήρτα αφ’ τα Νικιά με τα πόδια κ’ ετρυπήσασι ν-οι μεσοσιόλλες τω μ-παπουτσιώ μ-μου’*. Από ιταλ. *mezzosuola*. Πβ. *μετζοσόλλα*, ρ. *μετζοσολλιάζζω* (Κως),⁴ *μισοφιόλλα* (Ρόδος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,165 2.Κουρζής 308 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ. Λεξ.464 5.Παπαχρ. ΛΡ1,371

μεστοκοφτή, (η) ‘μουσταλευριά’¹ και **μιστοκοφτή**,² **μουστοκοφτή**,³ φρ. *‘βάλε μου ένα γ-κομματί μ-μεστοκοφτή ν-να φάω’*

‘κουλλούργια κι’ αφιδόκοπα // και λ-λί’ αμυγδαλάκια, μιστοκοφτή, φτενόπετσα // και φρέσκ’ αγραμτθάκια’.⁴

Στα Νικιά *μουσταλευριά*,(η)(βλ.λ.).Γίνεται από μούστο και αποφλοιωμένο ασπροσίταρο. Στη Νίσυρο από πολτό βραστών σύκων και αλευριού, με χαρακτηριστική συκομυρωδιά.⁵ Η λ. από ιταλ. *mosto cotto* ‘μούστος ψημένος’ (< λατ. *coctus*)⁶. Πβ. στο Somavera *μουστοκόττο*. Επίσης *μουσταλευριά*, *μιστοκοφτή* (Κως),⁷ *μιστοκοφτή*, *μιστοκοφτή* (Κάρπαθος),⁸ *μουσταλευρζά* (Κάλυμνος),⁹ *μιστοκοφτή* (Σύμη).¹⁰

1.Χαρτοφύλης 1984,253 2.Καραναστάσης 1987,150, Κουμέντος 1990,289 3.Κουρζής 309 4.Μπαλαλάς 1981, 64 5.Κουμέντος ό.π. 6.Μηνάς, Λεξ.545 λ. *μιστοκοφτή* 7.Σκανδαλ. Λεξ.487 8.Μηνάς ό.π. 9.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 10.Μιχαλαριά 2,114

μεστώννω *το πηχτό*, στην ποιμενική γλώσσα ‘ταράσσω ελαφρά το πηχτό με τον *ταράλλη* (βλ.λ.) για να πήξει’.¹ Η σημασία του ρ. ήδη από τον μσν. ‘κάνω κάτι να ωριμάσει’ (*‘ακτίνα τ’ ουρανού...μεστώνεις παωρικά’* Ερωφ.Δ’ 724, Επιτ.) < αρχ. *μεστόω*.

1.Καραναστάσης 1987,138

μετακάμνω ‘αλλάζω θέση’, φρ. *‘ώ γιε μου, μετάκαμε λ-λιάκι’* / *‘μετάκαμε το γ-κόλο σ-σου νά βρεις το ριζζικό σ-σου’*,¹ προτροπή για εργασία. Πβ. *μετακάμνω* ‘ξανακάνω (καλύτερο)’, *μετατοπό*, *μετατοπίντζω* ‘αλλάζω θέση’ (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,269 2.Μηνάς, Λεξ.523,525

μεταλόβση, (η)¹ ‘η θ. μετάληψη, κοινωνία’, πβ.‘ιδ.’(Κάρπαθος,² Κάλυμνος³).

1.Γ.Χαρτοφύλης, ΝισυριακόΛεξιλόγιο (χειρόγρ) 2.Μηνάς,Λεξ.524 3.Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

μεταλίκι(ν), (το) ‘νόμισμα, που ισοδυναμούσε με δέκα παράδες κατά την περίοδο

της τουρκοκρατίας’, φρ. ‘πού ’ν’ τα μεταλλίγια σου!’/
 ‘α ν-έχεις και στη ζ-ζέπη σ-σου καμπόσα μεταλλίγια,
 τα παίζεις τάβλι, πλακωτό και πρέφα με καπίκια’.¹

Από τουρκ. *metalik* (< γαλλ. *metallique* < λατ. *metallicus* < ελλην. *μεταλλικός*).

Πβ. *μεταλλίγια* ‘παλιό χάλκινο νόμισμα δέκα παράδων’ (Κάλυμνος).²

1.Μπαλαλάς 1981,142 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μεταπράτης, (ο)¹ κ. ‘μεταπωλητής’, φρ. ‘ο Αντώνης πάει στα χωργιά και κάμνει το μεταπράτη’. Είναι το αρχ.-μσν. *μεταπράτης* (< *μεταπιπράσκω* ‘πουλώ πάλι ή έπειτα’ < *μετ(α) + πιπράσκω* ‘πουλώ’).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μετατραβώ ‘καζανεύω, αποστάζω τη σούμα (βλ.λ.) για δεύτερη φορά, κάμνω διπλή απόσταξη’,¹ και ουσιαστικό *μετατράβηγμα,(το)* ‘το δεύτερο καζάνεμα, δεύτερη απόσταξη’

1.Καραναστάσης 1987,169

μετόχι(ν), (το) ‘αγρός με αγροικία, που είναι μακριά από την πόλη’.¹ Για παλαιότερους χρόνους ο Γ.Παπαδόπουλος πληροφορεί: ‘άπαντας τους αγρούς οι Νισύριοι καλούσι μετόχια’,² φρ. ‘*μωρή, που ’ν’ ο αφέντης; -λείπει στο μετόχι*’² / ‘*θα πάω στο μετόχι*’², και τοπωνύμιο *Μετόχι, Όζω Μετόχιν* (Εμπορείος) | ‘έτσι χαρακτηρίζουν τις αγροτικές περιφέρειες που προορίζονται για σπορά, ενώ οι άλλες μένουν για βοσκή και εναλλάσσονται κάθε ένα ή δύο χρόνια’.³ Η λ. από το βυζαντ.-μσν. *μετόχιον* ‘μεγάλο κτήμα που ανήκει σε μοναστήρι, από την περιοχή του οποίου βρίσκεται μακριά, με εγκαταστάσεις, όπως κελιά, εκκλησία, ξενώνες κ.λπ., και λειτουργεί ως παράρτημά του’ (‘*μετόχιον...γέμον νεραντζών*’ Πα-ϊσ.,Ιστ.Σινά 1509, Επιτ.), αλλά και ‘κτήμα με σπίτι’ | ‘μικρός συνοικισμός’ (‘*μετόχια με πολλούς βοσκούς κι αρίφνητα κουράδια*’ Ερωτόκρ.Β’638). Η πρώτη σημασία της λ. *μετόχι* (< *μετέχω*) ήταν ‘περιοχή με χωράφια που ανήκαν σε πολλούς στο μσν. προάστιο’. Πβ. *μετόχι* ‘περιοχή προορισμένη για βόσκηση’ | ‘περιοχή με χωράφια και αγροικίες, μακριά από το χωριό’ (Κάρπαθος),⁴ *μετόχι* ‘γεωργική ζώνη για σπορά ή κτηνοτροφική ζώνη’ (Ρόδος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,157 2.Παπαδόπουλος 1984,286 3.Παπαχριστοδούλου 246 4. Μηνάς, Λεξ.526 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,366

μετρητό, (το)¹ ‘το κέντημα’, ίσως επειδή μετριοούνται οι βελονιές για τη δημιουργία του κεντήματος, ανάλογα με το σχέδιο.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μέτρος, (το) το κοινό *μέτρο(ν)*,¹ φρ. ‘*πόσο κουσιζίζει το μέτρος;*’ Από *μέτρον-μέτρος,(το)*, αναλογικά προς τα *πλάτος, μάκρος, φάρδος* κ.τ.ό., ήδη από τον μσν. ‘*τα ζυγία...και τα μέτρα*’ Μαχ.138, Επιτ. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως,² Κάρπαθος³).

1.Καραναστάσης 1987,173 2.Σκανδαλ.Λεξ.470 3.Μηνάς,Λεξ.526

μεφεσμένος, (ο) επίθετο ‘φιλοκατήγορος, αυτός που συνηθίζει να κατηγορεί, να μέφφεται’,¹ φρ. ‘*ζέρεις είναι μεφεσμένη γενναίκα είν’ η αφορεσμένη...*’¹ Παθ. μτχ. παρακειμένου του ρ. *μέφφομαι* (βλ.λ.).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,186

μέφτης, (ο)¹ ‘φιλοκατήγορος’, θηλ. *μέφτρια, (η)*², φρ. ‘*μη ν-τη γ-κάμνεις αυτηδδά παρέα γιατ’ είναι μ-μέφτρια!*’ Από *μέφφομαι* (βλ.λ.).

1.Καζαβής 191 2.Παπαδόπουλος 1909,92, ο ίδιος 1984,286

μέφφομαι ‘επιρρίπτω ευθύνες, κατηγορώ’. Τον ρηματικό αυτό τύπο συμπεριλαμβάνω στο ιδίωμα της Νισύρου, καθώς προκύπτει από τους προηγούμενους τύπους *μεφρεσμένος, μέφτης*. Από αρχ.-μσν. *μέμφομαι* (γενικά) ‘παραπονιέμαι για κάτι (‘*τιμής εμέμφθη*, Ευρυπίδης). Πβ. *μέφφομαι* ‘επιρρίπτω ευθύνες’ (Κάρπαθος),¹ *μέφφω* ‘κατηγορώ’ στην παροιμία ‘απού τομ μέφφει το β-βοριάμ, που την κακήν του την καρδιάν’, κατηγορεί διότι μισεί (Ρόδος).²

1.Μηνάς, Λεξ.527 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,367

μήε μήε¹ ‘μήτε μήτε’, φρ. ‘*ερώστησε γ-και μήε τρώει μήε πίννει*’. Από αρχ. *μήτε* (< *μη τε*) + *μηδέ* (< αρχ. *μη δε*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μήλα, (τα) (στη τσαγκαρική) ‘τα μάγουλα των παπουτσιών’.¹

1.Καραναστάσης 1987,165

μηλόπετρα, (η) ‘πέτρα από τη Μήλο ή η πέτρα που μοιάζει μ’ αυτήν’.¹

1.Καραναστάσης 1987,181

μηνώ ‘παραγγέλλω, μετακαλώ’,

‘*πριάννει, μηνά της λυερίς με το πουλλί τ’ αηδόνη*’.¹

Από τον αόριστο του *μηνύω*. Πβ. *μηνώ* ‘ειδοποιώ’ (Ρόδος),² ‘στέλλω μήνυμα’ (Κάρπαθος).³

1.Καζαβής 27 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,369 λ. *μήνυμα(ν)* 3.Μηνάς,Λεξ.528

μητροφόρος, (ο) επίθ. ‘αυτός που γεννήθηκε από γονείς καλούς και ευγενείς’.¹ Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου και απουσιάζει από τα αρχαία, μεσαιωνικά, νεότερα και ειδικά λεξικά.

1.Καζαβής 191

μητρυγιά, (η) ‘η μητριά, η δεύτερη σύζυγος του πατέρα σε σχέση με τα παιδιά της πρώτης συζύγου’, και *μητρυγιός* ‘ο δεύτερος σύζυγος της μητέρας σε σχέση με τα παιδιά του πρώτου συζύγου, πατριός’. Από το αρχ.-μσν. *μητρυιά, (η)* (< θ. *μη-του μήτηρ* ή θ. *μητρν-*, με *-ν-*, που πιθανώς οφείλεται σε αναλογική επίδραση του *εκυρός* ‘πεθερός’, πβ. λατ. *socrus* ‘ιδ.’). Ο τ. *μητρυγιός* από *μητρυιά, (η)*, μεταπλασμένος εκφραστικός τ. με αλλαγή γένους (Π).

μηχανή, (η) έτσι λένε το πιεστήριο του λιοτριδίου’.¹

1.Καραναστάσης 1987,144

μιαρό, (το) ‘είδος μικρής σαύρας’¹ | (μτφ.) ‘το πολύ αδύνατο παιδί’, φρ. ‘*σα μ-μιαρό ν-ει,*’ ε *ν-τρώει καθόλου!*’ και ‘μιάσμα’,

‘*άννοιζε χρυσοπέρδικα, τίναζε τα φτερά σου,*

πέταζε όζω το μιαρό που κοίτεται κοντά σου’.²

Και *μνιαρό, (το)*,³ φράση *μνιαρωμένο ν-αβγό*, το πολύ μικρό και ατροφικό αβγό, για το οποίο πιστεύουν ότι η όρνιθα που το γέννησε έφαγε μιαρό.¹ Η λ. είναι ουσιαστικοπ. ουδέτερο του αρχ.-μσν. επιθέτου *μιαρός* ‘άσχημος | ‘μολυσμένος’.

Πβ. *μιαρόν* ‘σαύρα’ | (μτφ.) ‘απεχθής’ (Κάρπαθος),⁴ *μιαρό(ν)* ‘σαμιαμίθι, μικρή

σαύρα' | 'ατροφικό αβγουδακι' (Ρόδος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,152 2.Κουμέντος 1987,58 3.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης 4. Μηνάς, Λεξ.529 5.Παπαρχ. ΛΡΙ,369

μιαρώνω 'λερώνω, μολύνω',¹ φρ. 'μιαρώνει ό,τι πγιάσει στα χέργια του' και παθ. μτχ. παρακειμ. *μιαρωμένος* 'λερωμένος, μολυσμένος'. Από *μιαρός* (βλ.λ. *μιαρό*) + κατάλ.-ώνω.

1.Κουρζής 308, και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μιλιούνι(ν), (το) και *μουργούνι(ν)* (βλ.λ.) 'εκατομμύριο, αμέτρητα',¹ φρ. 'μιλιούνια δούπλα επεράσασι'. Από ιταλ. *milione* 'εκατομμύριο'. Πβ. *μιλιούνια, μιλιονιά-ες,(οι)* 'μεγάλο πλήθος' (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,146 2.Μηνάς,Λεξ.530

μιλώ κ., και 'φροντίζω, ενδιαφέρομαι',¹ φρ. 'εμίλησε ν-ο θείος του κι' επήρα ν-το ν-εις το Γυαλί'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μιμί(ν), (το)¹ στην παιδική γλώσσα 'πληγή', φρ. 'έλα να φιλήσω το μιμί σ-σου, να γιάνει', και *μίμι*¹ (= πρόσεχε, θα χτυπήσεις!). Από τουρκ. *mimit* 'σπυράκι'.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μιντέρι(ν), (το)¹ 'στρώμα από ύφασμα λινό, υφαντό, χαμηλό ντιβάνι', φρ. 'κάτσετε στο μιντέρι μ-πάνω να σας πω ένα μ-παραμύθι'. Η λ. με τους τύπους *μιντέρι, μιντέρι* απαντά σε όλα τα δωδεκανησιακά ιδιώματα. Από τουρκ. *minder* 'ανάκλιτρο, είδος καναπέ'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μιζός, (ο) 'πίρος που βρίσκεται στα ύφαλα της βάρκας και χρησιμεύει για την προσθαφάριση νερού, ανάλογα αν βρίσκεται στη θάλασσα ή στη στεριά',¹ 'τραβά τη β-βάρκα στη στεργιά // γ-και το μ-μιζό ν-της βγάλλει'.²

Η λ. *μιζός* (< *μίνυμι*) συνδέεται με το αρχ. ουσιαστ. *μίζοδος* (< θ. *μιζ(ο)-* του *μίνυμι* + *οδός*) από το οποίο και *μιζοδία,(η)* 'ο τόπος όπου διασταυρώνονται πολλοί δρόμοι' ('αλός *μιζοδία*', η επικίνδυνη διάβαση μεταξύ Σκύλλας και Χάρυβδης, Απολλών.Ρόδ., Π.). Στη ναυτική ορολογία *μίζοδος* 'οπή στα ύφαλα του πλοίου από την οποία ρουφούν νερό οι αντλίες που ψύχουν τις μηχανές ή παρέχουν νερό για το πλύσιμο του καταστρώματος' (Π).

1.Μαυρουδής 137, Κουρζής 308 2.Μαυρουδής 19

μιντέρι 'βάζω στόχο, σημαδεύω, σκοπεύω με όπλο', φρ. 'εμίραρε ν-τη μ-πέρδικα και τη ν-εσκότωσε'. Από ιταλ. *mirare* 'σημαδεύω, σκοπεύω'.

μισάνυχτα¹ (με ή χωρίς άρθρο) ως επίρρημα, φρ. 'μισάνυχτα ήρτε ν-το παπόρι αφ' τις δέκα που το περιμέναμε'. Είναι το μsn. *μισάνυχτα* ('ηθέλησε...μισάνυχτα τα πάγει' Ερωτόκρ. Γ'540, Επιτ.) με στένωση -ε-.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μισελλής, (ο)¹ 'μισοδούλης, ακατάστατος', φρ. 'μισελλής είν' ο κακόμοιρος!' | 'λεπτοκαμωμένος, μικρός το δέμας'.² Από *μισός* + κατάλ. -ελής, πβ. *μεζελής, τσιγκελής*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυ-

ριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μισερός, (ο)¹ επίθ. ‘σακάτης, ανάπηρος’, φρ. ‘*εδούλενε χρόν-νια στο Γυαλί γ-και τώρα επόμενε μ-μισερός!*’ Από *μισός* + *κατάλ.* -*ερός*, ο Κοραΐς < *ημισερός*.² Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος,⁴ Κως,⁵ Σύμη⁶).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Κοραΐς 4,159 και 163 3.Δράκος 1983,157, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.531 5.Σκανδαλ.Λεξ.473 6.Μιχαλαριά 2,114

μισερώνω ‘καθιστώ κάποιον ανάπηρο’, φρ. ‘*άμμα σε πριάσω, ’α σε μισερώσω, κακόμοιρε!*’ Και *μισερεύω*,¹ ‘*έπριασέ ν-το στο ζύλο γ-και το ν-εμισέρεψε!*’ / ‘*εμισέρεψε το χέρι μ-μου*’, παθ. *μτχ. μισερεμένος* ‘τσακατεμένος’. Από *μισερός* (βλ.λ.) + *κατάλ.* -*ώνω/-εύω*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως,² Κάρπαθος³).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.473 λ. *μισερός* 3.Μηνάς, Λεξ.531

μισίριο, (το) ή *μισιριώτικο* ‘αιγυπτιακό’.¹ Από *Μισίρι(ν)* ‘Αίγυπτος’ < αραβoturκ. *Misir*. Πβ. στον μσν. *Μισίριος, Μισιριώτης* ‘Αιγύπτιος’.

1.Τσιρπανλής 2009,155

μισισμένος, (ο)¹ επίθ. ‘μισητός, απεχθής’, φρ. ‘*μάνα μου, μισισμένος πού ’ναι! ’έ ν-το χ-χωνεύω.*’ Μτχ. παθ. παρακειμένου του ρ. *μισώ*, ήδη σε χρήση στη μσν. δημόδη γραμματεία (‘*αντάν η αρμαχιά της γυναίκας ένι μισισμένη*’ Άνθ. χαρ.(κυπρ.) 118 / ‘*είναι είς ανήρ δύο γυναίκες...η αγαπημένη και η μισισμένη*’ Πεντ.Δευτ. XXI 15, Επιτ.). Στο *Somavera* και *μισισμένη*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μισκίνης, (ο)¹ ‘σιχαμένος, άθλιος’. Είναι το μσν. επίθετο *μισκίνης / μισκίνος* ‘δύστυχος, κακορίζικος’ (‘*έκλαιεν τον άνδραν της, τον άθλιον, τον μισκίνην*’ Συναξ.γυν.385), από *ιταλ. meschino* (< *τουρκ. miskin* ‘φτωχός, άθλιος’. Πβ. στην Κρήτη ‘λεπρός’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μισκολού¹ ‘ευωδιάζω, αναδίδω ευχάριστη μυρωδιά, μωσομυρίζω’, φρ. ‘*ω κόρη μου, από μακριά μισκολιάς.*’ Από *μωσχοβόλος* (< *μωσχ(ο)-+βολος* < *βάλλω*) > *μωσχοβολώ* > *μισκοβολώ* > *μισκολού*, με αντιμετάθεση φθόγγων και σίγηση -β-. Πβ. *μωσκολού, μωσκομυρίζω, μωσκομυρίζω* (Κάλυμνος),² *μωσκολού, μωσκομυρίντζω* (Κάρπαθος),³ *μωσκολώ, μωσκολώ* (Ρόδος).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.544 4.Παπαχρ.ΛΡ1,379

μισκομυρίζω¹ ό,τι και το *μισκολού* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μισμίγκης, (ο)¹ επίθ.‘λεπτοκαμωμένος, μικροκαμωμένος, που χώνεται παντού’, και *μισμίγκι,(το)*.²

1.Κουρζής 308 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μισοκαιρίτης, (ο) ‘ο μεσήλικας, μεσόκοπος, αυτός που πέρασε τον μισό καιρό (περίοδο) της ζωής του’, φρ. ‘*μισοκαιρίτης είναι ν-αλλά φαίνεται πγιο νέος*’ / ‘*μισοκαιρίτης ’έ γ-γρηρά, μικρός ’έ μ-μεγαλώννει,*

κι' αφ' τη δ-δική μ-μου τη γ-γεννιά όπγοιος ρωστά πεθαίνει'.¹

Από μισός + καιρός + κατάλ. -ίτης.

1.Κουμέντος 1972,249

μισότσουλλη, (η) στην ποιμενική γλώσσα 'η κατσικά που έχει αφτιά κάπως μεγαλύτερα από τα μαλλιά της τσούλλας' (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,137

μισοφέγγαρο, (το)¹ 'ό,τι έχει σχήμα μισοφέγγαρου' | 'ημισέληνος', φρ. 'αόψε πάμε μ-πίσω στο Λιμάνι να δούμε μ-που θά'βγει το μισοφέγγαρο ν-αφ' τη ν-Ανατολή'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μισοφόρι(ν), (το)¹ 'μισοφούστανο, γυναικείο εσώρουχο που φοριέται μέσα από το φόρεμα', < μσν. *μεσοφόρι(ον)*, υποκοριστικό του επιθέτου *μεσόφορον* (ενν. *ένδυμα*), ενός αμάρτυρου επιθέτου *μεσόφορος. Πβ. *μισοφοράκι* (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μιστοκάρφι(ν), (το)¹ και *μοσκοκάρφι* 'το μπαχαρικό *γαρύφαλο* ή *μπρόκχα* που μπαίνει στα γλυκά ή τα φαγητά'. Για την προέλευση της λ. βλ.λ. *μιστοκαρφιά*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μιστοκαρφιά, (η)¹ 'το λουλούδι και το φυτό γαρουφαλιά', και *μεστοκαρφιά*,² *μεστοκορφιά*,³ *μοσκοκαρφιά*,

'να τη ν-ειπώ *μιστοκαρφιά*, από το γ-κόπρο βγαίνει,

να την ειπώ *τριανταφυλλιά*, κι εκείνη *αγκάθια* έχει'.⁴

Πβ. το μσν. *μουσκοκάρφιν* ('απέ τα *μουσκοκάρφια* και απέ τα φύλλα τους...' Ασσίζ.488, Επιτ.). Από ουσιαστ. *μόσχος* + *καρφίον*. Πβ. *μιστοκαρφιά*, *μοσκοκαρφιά* (Κάλυμνος),⁵ *μοσκοκαρφιά* (Κως),⁶ *μιστοκαρφιά* (Ρόδος),⁷ *μιστοκαρφέα*,(η) και ρ. *μιστοκαρφισέ μου* 'βάλε μου μυρωδιά' (Κάρπαθος),⁸ *μιστοκαρφιά* (Καστελλόριζο).⁹

1.Παπαδόπουλος 1909,91, Καζαβής 191 Αρφαράς, Νίσυρος 42 2.Χαρτοφύλης 1990, 253 3.Χαρτοφύλης 2007,21 4.Καζαβής 29 5.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ.Λεξ.481 7. Παπαχρ.ΛΡΙ, 38 8.Μηνάς,Λεξ.544 9.Κομνηνός 99

μιστοκοφτή, (η) βλ.λ. *μεστοκοφτή*.

μιστός, (ο) 'απολαβή για μια καλή πράξη',¹ φρ. 'άξιος ο μιστός σου' /

'λείψε αφ' το μ-πολλά μ-μιστό // μη σ-σου κολλήσει κρίμα' (παροιμ.).²

Από αρχ. ουσιαστ. *μισθός*,(ο) με αρχική σημασία 'έπαθλο, ανταμοιβή'. Πβ. *μιστόν*,(το) 'απολαβή, αναγνώριση καλής πράξης', 'άξιον το μιστό σ-σου' (Ρόδος),³ *μιστός*,(ο) 'ελεημοσύνη, ψυχικό' (Κως),⁴ *μιστός*,(ο) 'αγαθοεργία' (Κάρπαθος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ) 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,205 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,372 4.Σκανδαλ. Λεξ.474 5.Μηνάς, Λεξ.533

μιστοκλαίω¹ 'σιγοκλαίω', φρ. 'μιστοκλαίει το μωρό, αμπά πεινά;' | 'κλαίω ψεύτικα, υποκριτικά'.² Από *μιστ(ο)*- (βλ.λ. *μιστός*) + *κλαίω*.

1-2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μιστοπούλι(ν), (το)¹ 'το μικρό πουλί', φρ. 'πάμε στο Δάλι ν-να κινήσομε μ-μιστοπούλια'. Από *μιστ(ο)*- (βλ.λ. *μιστός*) + *πούλι*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μιτσός, (ο)¹ επίθετο, ‘μικρός στο ανάστημα, την ηλικία’, φρ. ‘*μιτσό μ-μιτσό ν-εγεννήθηκε γ-και τώρα ν-ει θ-θεργιό*’. Υποκορ. *μιτσάκι*.² Από αρχ. επίθ. *μικκός*, με τροπή του -κ- σε -τς-. Η λ. ήδη από τον μεσαίωνα (‘*ένα μιτσό [ενν. βόλι] με φτάνει, ...ζιμιό να μ’ αποθάνει*’ Κατζ.Β’35 / ‘*ήμουνε μιτσή, κορασοπούλα*’ Πανώρ.Α’ 247, Επιτ.). Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως,³ Ρόδος⁴), *μιτσιός* (Κάρπαθος),⁵ *μικκός* (Χάλκη,⁶ Απόλλωνα Ρόδου⁷), *μικκιά* (Κ.Ιταλία).⁸

1.Κουρζής 308 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.475 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,372 5.Μηνάς,Λεξ.534 6.Τσοπανάκης 1949,84 7-8.Καραναστάσης, Λεξικό 3,496

μιχλάκια, (τα) ‘εδώδιμα χορτάρια με μικρά στενά φύλλα σκούρου πράσινου χρώματος, που μοιάζουν με φύλλα από αγκάθι¹ και κίτρινα ανθάκια.

1.Πετρούτσου 1993,351

μ-μάτθι, (το) κ. ‘μάτι’, πληθ. *μ-μάτθια, (τα)*, φρ. ‘*η αγάπη από τα μ-μάτθια πριάννεται*’ / ‘*πιοιος σου βγαλε ν-το μ-μάτθι σ-σου; -ο αδερφός μου. -γι’ αυτό ναι ν-τόσο β-βαθιά;*’ (παροιμ.)² / ‘*όπιοιος γελά με τό’να μ-μάτθι, θα κλάψει με τα δγνο*’ (παροιμ.)³/

‘*μ-μάτθια και φρύδια έβλεπα και πίστευγα ο καμένος, με τη γ-καρδιά ’έ ν-ήξερα και ήβγα γελασμένος*’.⁴

Από *ομμάτιον*, υποκοριστικό του *όμμα, (το)*. Πβ. *μμάτιν*, πληθ. *μμάκια, (τα)* (Κάρπαθος),⁵ *μμάτι(ν)* ‘μάτι, οφθαλμός’ | ‘οφθαλμός δέντρου’ | ‘μάτιασμα’ (Κως),⁶ *μμάτ’ια* (Χάλκη),⁷ *μάδια, τα* (Καστελλόριζο).⁸

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,16 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,23 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,80 4.Σακελλαρίδης Κ. 1983,152 5.Μηνάς,Λεξ.534 6.Σκανδαλ.Λεξ.475 7.Τσοπανάκης 1949, 39 8. Κομνηνός 96

μ-ματθιάζζω /-ομαι ‘ματιάζω / ματιάζομαι’, φρ. ‘*φτου σου να μη μματθιαστεις*’.¹

Από *ομματιάζω* (< *όμμα*) ‘βασκαίνω κάποιον ή κάτι με το βλέμμα μου’. Πβ. *μ-μακιάντω*², *μμακιάντζω*, *μμαδγιατζω*³ (Κάρπαθος), *μμαθκιάζζω*, *μμαδγιατζω*, *μματθιάζζομαι* (Κως),⁴ *μματθιάζω* (Σύμη).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,196 2.Μηνάς, Λεξ.534 3.Μηνάς, Ιδ.Καρπ.31 4.Σκανδαλ. Λεξ. 475 5.Μιχαλαριά 2,116

μ-ματθιάζζομαι ‘παρατηρώ, βλέπω’.¹

1.Παπαδόπουλος 1909,92, Καζαβής 191

μνημειό, (το) ‘μνήμα, τάφος’¹ Από αρχ. *μνημείον* με συνίτηση, όπως *σχολείον* > *σχολειό*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως).²

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,156, Μαυρουδής 137 2.Σκανδαλ.Λεξ.476

μνημούρι(ν), (το)¹ ‘τάφος’, στα δημοτικά τραγούδια’,

‘*βρίσκει το μ-προτομάστορη γ-κι’ έννοιε ν-το μνημούρι*’.²

Από αρχ.-μσν. *μνημόριον* < λατ. *memorium* ‘μνημείο, τάφος’ < *memoria* ‘μνήμη’ με παρετυμολογική επίδραση του *μνήμα* (Π). Πβ. *μνημουράκι(ν)* ‘μικρό μνήμα’ (Κως),³ *μνημόρι(ν)*, *γλημόρι(ν)* (Ρόδος,⁴ Κάρπαθος⁵).

1.Καραναστάσης 1987,148 2.Καζαβής 21 3.Σκανδαλ.Λεξ.476 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,150, 373 5.Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 76,80

μνοιόζζω ‘μοιάζω’.¹ Από (ο)μοιάζω > μνοιόζζω, με τροπή $\mu+i > \mu\eta\iota$, όταν ακολουθεί φωνήεν. Πβ. μνοιόζζω (Κως),² μνοιάντζω (Αστυπάλαια),³ μοιάντζω,⁴ μνοιάτζω⁵ (Κάρπαθος).

1.Κουρούνης 1982,404 2.Σκανδαλ.Λεξ.476 3.Καραναστάσης,Αστυπ.,85 4.Μηνάς, Λεξ. 534 5.Μηνάς,Ιδ. Καρπ.61

μνυαλό, (το) κ. ‘μναλό’, φρ. ‘κουκούτσι μνυαλό ’έ ν-έχεις!’/

‘καλύτερα μνυαλό στο κεφάλι // παρά πλούτος και με ζ-ζάλη’ (παροιμ.).¹

Από μναλό,(το) με τροπή $\mu+i > \mu\eta\iota$, όταν ακολουθεί φωνήεν.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,210

μοβέρω¹ βλ.λ. *μουβέρω*

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μο γ-και μο¹ ‘μόλις, κάπως, λίγο’, φρ. ‘μο γ-και μο το ν-έγγισα και φωνάζζει!’ Από τη φράση ‘μόνον και μόνον’.

1.Καραναστάσης 1987,162, και Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μόδι(ν), (το) μέτρο έκτασης χωραφιού, ισοδύναμο με ένα κιλό Κων/πόλεως (24 οκάδες)¹, ‘...προικίζοντες αυτή τα εζής ακίνητα... το κτήμα παρά την θέσιν Ποταμιά, 6 κοιλών Κων/πόλεως (μόδια)’² | ‘μέτρο χωρητικότητας που ισοδυναμούσε με 4 πινάκια, ήτοι το ½ του κιλού, 8 ¾ λίτρες’,

‘...κι’ από το μόδι ν-να χρουστά τα τέσσερα πινάκια,

και του παπά μια λ-λουτουργιά και του δασκάλου πίνθα’³

/ ‘το χωράφι μ-μου στη ν-Τρουλλωτή ν-ει δγνο μ-μοδιώ’. Η λ. από το μγν. *μόδιον,(το)* / *μόδιος,(ο)* < λατ. *modium* ‘ρωμαϊκό μέτρο χωρητικότητας’. Πβ. *μόης,(ο), μόι(ν),(το)* (Κως,⁴ Ρόδος⁵), *μόης* (Κάλυμνος).⁶

1.Τσιρπανλής 2009,87 2.Τσιρπανλής ό.π., 86 απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1946 3.Καζαβής143 4.Σκανδαλ.Λεξ.476 5.Παπαχρ.ΛΛΡ,32, ο ίδιος ΛΡ1,373 6.Δράκος 1982, 139, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μόδουλο, (το) ‘το ορθογώνιο σανίδι με το οποίο ρυθμίζουν τα μάτια της πάντας (βλ.λ.) της τράτας, που λέγεται και *μουρέλλο*’¹ (βλ.λ.). Η λέξη από το λατ. *modulus* υποκορ. του *modus* ‘μέτρο’.

1.Καραναστάσης 1987,139

μοιργιολοούμαι¹ ‘θρηνηλογώ, κλαίω με θρηνητικά τραγούδια’, φρ. ‘απής έχασε ν-το γ-γιο ν-της, μοιργιολοέται ούλλη ν-τη ν-ημέρα’. Πβ. *μοιρ(ι)ολοό, μοιρ(ι)ο-λοούμαι* (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.535

μοιρογραφτάς, (ο) επίθ. ‘μοιρογράφτης, αυτός που γράφει τη μοίρα’.¹ Πβ. το μσν. *μοιρογράφος* ‘που γράφει τη μοίρα’ (‘μοιρογράφος Τύχη’ Βέλθ. 422, Επιτ.), από ουσιαστ. *μοίρα* + *γράφω*, και ρ. *μοιρογράφω* (‘ευχαριστώ την Τύχην, ότι και πάλιν μετά σου φέρει μοιρογραφήναι’ Καλλίμ.,1668, Επιτ.). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Παπαδόπουλος 1909,92, Καζαβής 191

μολέρω βλ.λ. *αμολέρω*.

μολόκχα, (η) ‘πώδες φαρμακευτικό φυτό, εδώδιμο’. Όταν τα παιδιά τα κεντούσε η τσουκνίδα, έπαιρναν μολόχα κι έτριβαν το μέρος που τους κέντησε η τσουκνίδα, λέγοντας την ευχή ή επίκληση ‘έμπα μολόκχα κι ‘εβγα τσουκνούδα’.¹ Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *μολόχη, (η)* (=μαλάχη, (η) < μαλάσσω) με ηχηροποίηση -χ- (χ > χχ > κχ), από όπου το μτγν.-μσν. υποκορ. *μολόχιον* (Σταφ., Ιατροσόφ. 8, Επιστ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 209 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μόλος, (ο) ‘η προβλήτα’, φρ. ‘στο μ-μόλο ν-έχω δεμένο ν-το καΐκι’. Από ιταλ. *moles* (< λατ. *moles*). Ο τ. *μόλος* αποτελεί απόδοση του μακρού λατινικού -ο- στον τ. *moles, -is* ‘όγκος, προκυμαία’ με -ω- (Π). Πβ. *μόλος* ‘μεγάλη πέτρα’ | ‘προεξοχή ξηράς φυσικής ή τεχνητής, που μπαίνει μέσα στη θάλασσα και δένουν εκεί οι βάρκες και τα πλοιάρια’ (Κάλυμνος),¹ *μόλος* ‘λίθος χειροπληθής’ | ‘αποβάθρα’ (Κάρπαθος),² *μόλος* ‘σωρός πέτρες’ | ‘προκυμαία με βράχους στη θάλασσα’ (Ρόδος).³

1. Δράκος 1983, 166, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 2. Μηνάς, Λεξ. 535 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 374

μολοώ κ. ‘ομολογώ’, φρ. ‘κουκχιά έφαες και κουκχιά μολοάς’, για κάποιον που δεν ξέρει τι του γίνεται και είναι έξω από την πραγματικότητα’.¹ Από αρχ. *ομολογώ*. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος,² Κάλυμνος,³ Κάρπαθος,⁴ Κως⁵), ουσιαστικό *αμολοία* (Καστελλόριζο).⁶

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 167 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 374 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 536 5. Σκανδαλ. Λεξ. 477 6. Κομνηνός 77

μολύβι(ν), (το) ‘το κέντρο του πάτου της βιστέρνας, όπου μαζεύεται το τελευταίο νερό’.¹ Πιθ. να έχει σχέση με την σκοτεινότητα του σημείου εκείνου της στέρνας, επειδή είναι και το βαθύτερο, που έχει δηλαδή χρώμα σκοτεινό, μολυβένιο, μολύβι’. Πβ. και το μσν. επίθ. *μολυβός* ‘που έχει χρώμα μολύβδου, σκούρου, γκρι’ (*‘μολυβόν χαμουχάνι’* Σφρ., Χρον. 28, Επιστ.)

1. Χαρτοφύλης 1984, 235

μολυβόσκoiνο, (το) (αλιεία) ‘το σχοινί στο οποίο είναι πλεγμένες οι πάντες (βλ. λ.) και στο οποίο είναι περασμένοι, κατά αποστάσεις, μολυβένιοι σφαιρικοί δακτύλιοι της τράτας’.¹

1. Καραναστάσης 1987, 130

μόλωμα, (το) (της βιστέρνας ή του *κρεμμαριού*) ‘κλείσιμο, φράξιμο της εξοχικής στέρνας ή του *κρεμμαριού* με μόλους’,¹ βάζω ένα μεγάλο σωρό από πέτρες πάνω στον *τράχηλα* (βλ. λ.) της στέρνας, σε περίπτωση που δεν έχω μάνταλο ή λουκέτο,²

‘πού να βρεις τώρα πγα σουφρά, // γ-και εις τη στέρνα μ-μόλωμα γ-και μάζζινο σφυρίδι’.³

Από *μολώννω* (βλ. λ.).

1, 3. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 385 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982

μολωμένος, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που έχει μολωθεί’, φρ. ‘μολωμένους έχω τους γαδάρους μέσ’ στη μ-μάντρα’, παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *μολώννω* (βλ. λ.).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μολώννω ‘ρίχνω μόλους σε όρυγμα’ | ‘γεμίζω με μόλους τη μολωσιά’ (βλ.λ.) | ‘φράζω τη στέρνα, τη μάντρα με μόλους’¹, φρ. ‘εμόλωσέ ν-το η φουρτούνα το λιμάνι’ (το γέμισε πέτρες). Από *μόλος* (< ιταλ. *molto*)+κατάλ. -ώνω. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Ρόδος³), ‘ιδ.’ | ‘αλλοιώνω με την ανάμειξη ξένων ουσιών’ (Κάρπαθος).⁴

1. Σακελλαρίδης Μ.2007,385 2. Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Παπαχρ.ΛΡΙ,374 4. Μηνάς, Λεξ. 536

μολωσιά, (η) ‘το κεντρικό τμήμα του τοίχου που κτίζεται, το οποίο γεμίζουν με μόλους’. Βλ.λ. *μολώννω*.

μονάλλσος, (ο)¹ ‘αυτός που έχει μια μόνο φορεσιά που την φορά πάντα’. Από *μονάλλσος* < *μόν(ο)*+*αλλαγή* ή *αλλάγιον*, πβ. τη χρήση του επιθέτου σε μsn. κείμενα (‘είχεν...καβάδιν λερωμένον κι εφόρει το μονάλλσος χειμώνα καλοκαίριν’ Προδρ. III 67, Επιτ.).

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μοναρώα, (η) και *μονορώα* στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά που έχει μια θηλή, με τη δεύτερη ατροφική ή που καταστράφηκε από ασθένεια’.¹ Πβ. *μονοβύζα* (Κως),² *μονοβύζα* (Νάξος),³ *μονορρώικο* (Κρήτη),⁴ στην Κ.Ιταλία *mononizo* (Bona).

1. Καραναστάσης 1987,128,138 2. Σκανδαλ. Λεξ.479 3. Ζευγώλης, Ποιμν.Νάξου 82 4. Μαυρακάκης, Ποιμν. Κρήτης 25

μοναχικός, (ο)¹ επίθ. ‘μόνος, ατομικός’, φρ. ‘μοναχικά ζ-ζωή γ-κάμνει εκεία στο Άργος που πομένει’ | ‘ο ξεχωριστός, ο ιδιαίτερος’, φρ. ‘μοναχικό μ-πράμα ν-εγίνηκε!’² | (μτφ.) ‘ωραίος’, φρ. ‘λεβέντη μου, μοναχικό μου γιε!’ Από *μοναχός* + κατάλ. -ικός. Πβ. *μονασικός* ‘απόμερος, απομονωμένος’ (Κάλυμνος),² *μοναχικός* ‘μόνος’ (Κάρπαθος).³

1-2. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.), και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.537

μονέδα, (η)¹ ‘χρήμα, νόμισμα’, φρ. ‘τόρα πγιο ‘έ γ-κυκλοφορεί μονέδα όπως πρώτα’. Η λέξη ήδη από τον μεσαίωνα (‘χαρίζει τον...μονέδαν όπου βρίσκετον’ Ρμ.Απολλων.[1820], Επιτ.). Από βενετ. *moneda*.

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μονή, (η) ‘στρωμή’¹ | ‘η κλίνη, το ακίνητο σε ένα σημείο του σπιτιού στερεωμένο και αμετακίνητο κρεβάτι’.² Ο Νικήτας Μαστρογιάννης έχει την περιγραφή: ‘εντοιχισμένο ξύλινο κρεβάτι, για πολλά άτομα, σε ύψος 1,50 μ. από το πάτωμα. Η ανάβαση γίνεται από 4-5 ξύλινα σκαλοπάτια. Στο εμπρός μέρος υπάρχουν ξύλινα προστατευτικά και κάθετα καγκελάκια στο ύψος των 0,40-0,50 μ. Το μήκος της μονής φτάνει τα 2,50μ. και το πλάτος στα 2μ.’.³ Το εσωτερικό της βάσης της μονής χρησίμευε για αποθήκη στο παλιό νισύριο σπίτι, φρ. ‘πάαινε να κοιμηθείς στη μ-μονή σ-σου’ /

‘ελάλησε ν-ο πετεινός, κοντεύγει να χαράζει,

κι’ αφ’ τη μ-μονή σηκώννεται τη μ-παρασιά ν-της νά’ψει’.⁴

Η λ. *μονή* από *μένω*. Πβ. *μονή* ‘στρωμή, διαμονή, κατάλυμα’ (Κάρπαθος),⁵ ‘στρωμή’ (Κάλυμνος),⁶ ‘το μέρος που πλαγιάζουν κυρίως στα χωράφια την εποχή του θερισμού’ | ‘κλινιστρωμή’ | ‘η φωλιά του λαγού’ (Ρόδος).⁷

1. Αρφαράς 1982,66 2. Καραναστάσης 1987,149, Παπαδόπουλος 1909,91, Καζαβής 191
3. Μαστρογιάννης 64 4. Μαυρουδής 34 5. Μηνάς, Λεξ.538 6. Δράκος 1983,158, Σκαν-
δαλ. Λεξ.Καλ. 7. Παπαχρ. ΛΡ1,375
- μόνιος μοναχός**¹ ‘ολομόναχος’, φρ. ‘μόνια μοναχή μένει στο Άργος’. Είναι το μσν.
επίθετο *μόνιος*, -ια, -ο (< αρχ. επίθ. *μόνος*) ‘εγώ αφορμή του φόβου μου μόνιά’μαι
και κατέχω’ (Ροδόλ. [απόσπ.] Γ’591) / ‘*τη θυγατέρα μου μόνιος μου θα μιλήσω*’
(Ερωφ. Ε’228, Επτ.). Πβ. *μονιαμόναχος* (Ρόδος),² *μόνια μοναχός* (Κως).³
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1,376 3. Σκανδαλ. Λεξ.
479
- μόνο γ-και μόνο**¹ όταν αναφερόμαστε αποκλειστικά σε κάτι, φρ. ‘ήρτα μόνο γ-και
μόνο να το δ-δω λ-λίο, αμμ’ έλειπε’.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μονοκοπανιά**¹ επίρρ. ‘με μιας’, πβ. το κ. *μονοκοπανιά(ς)* ‘με μιας < μόν(ο) + κό-
πανος’.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μονόκορδα** επίρρ. ‘χωρίς διακοπή, συνέχεια, μονοκόμματα’, φρ. ‘ήμου μ-παϊρδι-
σμένος κι’ εκοιμήθηκα μονόκορδα’. Η λέξη από *μονόκορδον (< μτγν. *μονόχορ-
δον* με επίδραση του ουσιαστικού *κόρδα*). Πβ. το μσν. ουσιαστ. *μονοκόρδιον*
‘μονόχορδο μουσικό όργανο’, και μσν. λατ. *manicordion*, ο Du Cange, Lat., λ.
monochordum.
- μονοκούχι**¹ επίρρ. ‘ανεξαιρέτως, όλοι μαζί, με μιας’, συνώνυμο του *μονοκο-πανιά*
(βλ.λ.).
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μονομιάς**¹ και *μονιμάς*, επίρρ. ‘με μια κίνηση’, ό,τι και το *μονοκοπανιά* (βλ.λ.).
Από *μον(ο)- + μιας*, πβ. *διαμιάς*.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μόνο μ-μόνο**¹ επίρρ. ‘λίγο, ελάχιστα’, φρ. ‘έγγιζά το μ-μόνο μ-μόνο γ-κι’ έβαλε ν-τις
φωνές!’ Και *μό γ-και μό* (βλ.λ.).
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μόνοπαντος, (ο)**¹ κ. επίθ. ‘αυτός που γέρνει από τη μια πλευρά, μονόπλευρος’ Από
μον(ο)- + πάντα ‘πλευρά’ (βλ.λ.).
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μόνοπατο, (το)** (για σπίτι) ‘το μονώροφο, με ένα όροφο σπίτι, που διακρίνονταν στο
μονοκάμαρο και το *δικάμαρο*’.¹ Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου *μο-
νόπατος*. Πβ. *μονόπατος* ‘για σπίτι μονώροφο’ | ‘επίμονος’ (Κάρπαθος).²
1. Αρφαράς 1978,6 2. Μηνάς. Λεξ.540
- μόνοπουλλο, (το)**¹ ‘σκόρδο με μια μόνο σκελίδα’.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μονορούφι(ν)** επίρρ. ‘με μια ρουφιζιά’, φρ. ‘*εδιμούσε γ-κ’ ήπγιε μ-μονορούφι ν-το ν-
νερό*’.
- μονοταρίτικος, (ο)**¹ επίθ. ‘μονοκόμματος’, φρ. ‘*μονοταρίτικο ‘ν’ το φόρεμά μ-μου*’,
δηλαδή καμωμένο από ένα μονοκόμματο ύφασμα. Η λ. από το μσν. επίρρ. *μονοτά-*

ρον ‘αμέσως, διαμιάς’ (‘με θυμόν και μάνητα λέγει του μονοτάρου’ Γαδ.διήγ.96 / ‘μηδέ χαθούμενε κι εμείς κι οι άλλοι μονιτάρου’ Τζάνε, Κρ. πόλ.544, Επιτ.) < μόνος + γενική του ουσιαστ. *ταρός*. Στα Πτωχοπροδρομικά ποιήματα απαντά η λ. *ταρός* ‘καιρός’ (‘αν ουκ αλλάξουν οι ταροί...γαλήνη’) < αρμεν. *dar, tar* ‘εποχή, αιώνας, περίοδος’² < σανσκριτ. *tar* ‘διαβαίνειν’. Ο νισύρικός τύπος < μόνος + *ταρός* + κατάλ. -ίτικός. Πβ. *μονοταρικός* ‘ενιαίος’ (Κάρπαθος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Καραποτόσογλου 2008,45, 47 3.Μηνάς, Λεξ.541

μονόχνοτος, (ο) και *μονόχνοτος* επίθ. ‘ιδιότροπος, εσωστρεφής’, φρ. ‘*πρόσεχέ το γ- γιατί είναι μ-μονόχνοτος!*’ Από *μον(ο)-χνότο* (< *αχνότη [*<αχνός*], με σίγηση *α-* και μεταπλασμό) ή < *χνοτώ (< *εκνοτίζω ‘αναδίδω υγρασία’ < *νοτίζω* ‘υ-γραινώ’) (Π). Ο δεύτερος τύπος, *μονόχνοτος*, προέκυψε με τροπή *χν > γν*. Πβ. *μονόχνοτος* (Κάλυμνος).¹

1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μοντέρω¹ ‘συναρμολογώ’, φρ. ‘*μοντέρω τη μ-μηχανή ν-του καϊκιού*’. Από ιταλ. *montare*, πβ. το γαλλ. *montage* < *monter* ‘συνδέω, συνθέτω’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μοράγιασμα, (το) ‘συρρίκνωση’.¹ Η λ. από *αιμοράγιασμα, πβ. *αιμορραγία, (η)* (μτφ.) ‘αποδυνάμωση, εξάντληση’ (π.χ. οικονομική αιμορραγία). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Κουρζής 309

μόρτης, (ο) κ. επίθετο ‘μάγκας’, φρ. ‘*μη μ-μου κάμνεις εμένα το μ-μόρτη!*’ Από συγκοπή του ιταλ. *beccamorti* ‘τυμβωρύχος’. Πβ. *μόρτης* ‘ερωτόληπτος, ερωτομανής’ (Ρόδος),¹ στη Σύμη τον μεσαίωνα σήμαινε ‘άνθρωπος που προσβαλλόταν από πανώλη και δεν πέθαινε’², *μόρτης* ‘τσαχπίνης, επιρρεπής στο σεξ’ (Κως).³

1.Παπαχρ.ΛΡ1,379 2.Παπαχρ.ό.π. με παραπομπή στον Δ. Χαβιαρά, Βυζαντινά Χρον. Πετροπόλεως XII, 4 3.Σκανδαλ.Λεξ.480

μορφίζομαι ‘στολίζομαι’,

‘*γάδαρος είναι γ-γάδαρος και ας φορεί και σέλλα,*

κ’ η γρια όσο μ-μορφίζζεται ‘έ γ-γίνεται κοπέλλα’ (παροιμ.).¹

Είναι το μσν. ρ. *μορφίζομαι* ‘γίνομαι όμορφος’ (‘να ‘μορφισθούσι και τους άνδρας να θεωρούσι’ Συναξ.γυν.605, Επιτ.) < επίθ. *εύμορφος* + κατάλ. -ίζω / -ίζομαι. Πβ. *μορφίζω* ‘αρχίζω να γίνομαι ωραίος’ (Ρόδος).²

1.Περιοδ. ‘Γνωμαγόρας’ τ.109 (1952),24, και Σακελλαρίδης Κ. 1983,74 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 379

μορφοδ(γ)ιαρτωμένος, (ο)¹ επίθετο ‘περιποιημένος’, φρ. ‘*νοικοκυρά ν-ει, μορφοδγ-ιαρτωμένο ν-έχει το ν-άντρα ν-της*’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μορφοκαλλάτος, (ο)¹ επίθετο ‘αυτός που έχει ωραία κάλλη, ο όμορφος’, φρ. ‘*μορφοκαλλάτη ‘ν’ η κόρη σου!*’ Από *εύμορφος* + *-καλλάτος* (< *κάλλος*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μορφοπρεπούμενη, (η) (Νικιά) για έγκυο γυναίκα που εντυπωσιάζει η εμφάνισή της,

φρ. 'μπράβο, μορφοπρεπούμεν' είσαι κακομοίρα...' ¹

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 140

μορφόσσο, (το) ¹ 'ωραίο, όμορφο σόι, γενιά', φρ. 'είναι ν-από μορφόσσο'. Από *εύμορφος* + *σόι* (< τουρκ. *soy* 'γένος').

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μορφόστατη, (η) ¹ 'ωραιοπαθής'. Η λ. φαίνεται μορφολογικά να είναι θηλυκό ενός επιθέτου *μορφόστατος σε υπερθετικό βαθμό με λάθος επίθημα, από *εύμορφος* - *(*ευ*)*μορφόστατος* - *(*ευ*)*μορφόστατη*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μοσκαχάποδο, (το) 'είδος χταποδιού μικρού μεγέθους', ¹ επιστημ. *eledone moschata*. Από *μόσχος* + *αχταπόδι*. Πβ. *μοσκαχάποον* 'μικρό και άνοστο χταπόδι' (Κάρπαθος). ²

1. Καραναστάσης 1987, 132 2. Μηνάς, Λεξ. 543

μοσκοκούλλορο (το) πληθ. *μοσκοκούλλορα* 'κουλούρια που φτιάχνονται τη Λαμπρή'. ¹

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 115

μόσκος, (ο) 'μόσχος, τρυφερό βλαστάρι' | 'είδος αρωματικού θάμνου',

'κάτω στα Ιεροσόλυμα εις του Χριστού το ν-τάφο,

μ-πού'ναι ν-οι μόσκοι φυτευτοί, τ' αγιόκλημα σπαρμένο'. ¹

Από μsn. *μόσχος, (ο)* 'αρωματική ουσία' ('η ευωδία του [ενν. του τσίπουρου] νικά τους μόσχους της Συρίας' Κρασοπ. ΑΟ77, Επιτ.), με τροπή *χ > κ*, πβ. *μοσχάρι-μοσχάρι* (< i.e. *μοζήχο- 'μοσχάρι, νεαρό βόδι'). Η σημασία 'βλαστάρι' προήλθε πιθανότατα από μεταφορική εξάπλωση της σημασίας 'νεογνό του μόσχου', σε όλα τα νεογνά ζώων και, υστερογενώς, στο λεξιλόγιο της βοτανικής (Π). Πβ. *μόσκος* 'υπερβολικά ευχάριστη μυρωδιά' (Κάρπαθος). ²

1. Καζαβής 71 2. Μηνάς, Λεξ. 544

μόστρα, (η) 'προθήκη, βιτρίνα'. Από ιταλ. *mostra* 'επίδειξη'. Και ρ. *μοστρέρω* 'παρουσιάζω στη βιτρίνα, επιδεικνύω', φρ. 'εμόστραρες τα πάλε να τα βλέπομε, φαντασμένε!' Από ιταλ. *mostrare* 'δείχνω'. Πβ. *μόστρα, (η)* 'μεταξένιο υφαντό μεταξύ σπερβεριού και πάγκου στο παραδοσιακό σπίτι' ¹ | 'το καλοστρωμένο κρεβάτι' ² (Κως), *μόστρα, (η)* 'προθήκη, ράφια καταστήματος' (Κάρπαθος), ³ *μόστρα κ.* και (μτφ.) ειρωνικά 'μούρη' (Κάλυμνος). ⁴

1. Καραναστάσης, Ζευγάδες 235 2. Αρφαράς, Κως 60 3. Μηνάς, Λεξ. 545 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μοτοζζάτα, (η) και *μοτοζζάτορα, (η)* ¹ 'πολεμικό αποβατικό σκάφος, γνωστό από την περίοδο της Κατοχής, στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το *α'* συνθετικό της λέξης, *μοτο-* από γαλλ. *moto-* (< *moteur* 'κινητήρας, μηχανή'), πβ. *μοτοκρός, μοτοποδήλατο, μότορσιπ κ.τ.ό.*

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουαζζίρικος, (ο) επίθ. 'είδος υφάσματος συνήθως από μετάξι, με στιλπνή και κυματοειδή όψη', λ. που επιβιώνει σε παλαιότερες δικαιιοπραξίες, 'σεντόνι μουαζζίρικο / κουβέρτα μουαζζίρικια', ¹ '...δύο συνδόνες λινάς, δύο ετέρας μουαζζίρι-

κας...'.² Η λ. από αραβ. *mukhaḡḡar* 'επιλογή',¹ από όπου ιταλ. *mocaiarro* > αγγλ. *mocayare* > αγγλ. *mohair* > γαλλ. *moiré* < ελλην. *μουαρέ* και *μουάρ(το)* 'είδος υφάσματος μεταξωτού, με στυλπή και κυματοειδή όψη' (Π), όπως και το νισύρικο *μουαζζίρικο*.

1.Τσιρπανλής 2009,64 2.Απόσπασμα από Δωρητήριο στο Μαντράκι του 1928, στου Τσιρπανλή 2009,63

μουάφι(ν) 'το άξιο περιφρόνησης, αμελητέο πρόσωπο', φρ. 'άστο μ-μουάφι' (περιφρόνησέ τον). Από τουρκ. *muaf* 'ο απαλλαγμένος, συγχωρεμένος'. Πβ. 'ιδ.' (Κως,¹ Κάρπαθος²).

1.Σκανδαλ.Λεξ.482 2.Μηνάς, Λεξ.545

μουβέρω¹ και *μοβέρω*² 'σπρώχνω, ποζάρω', φρ. 'έλα 'α μουβάρομε ν-τη β-βάρκα στη θ-θάλασσα'. Από ιταλ. *muovere* 'διεγείρω, κινώ', πβ. βενετ. *mover*. Στην Κάρπαθο³ *μουέρω* (αμτβ.) 'έχω χτυπήσει εξαιτίας κατακύλας σε πολλά μέρη του σώματός μου και δεν έχω τη δύναμη να σταθώ στα πόδια μου', στην Κρήτη *μοβέρω*,⁴ στην Κω⁵ *μουβρίζω* 'πέφτω, σφριάζομαι, πετώ'.

1.Κουρούνης 1982,434 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.546 4.Ξανθουδίδης στη *Χριστ. Κρήτη* 1 (1912),339 5.Dawkins 2,179, Σκανδαλ. Λεξ.482

μουγιά μουγιά επίρρ. 'απόμακρη και ασαφής θύμηση',¹ φρ. 'μουγιά μουγιά το ν-εθμούμαι, γιατί ήμου μ-μικρός' | 'αθόρυβα, μαλακά', φρ. 'μουγιά μουγιά επέρασε γ-κι'έ ν-το ν-επήραμε χ-χαπάρι'. Νομίζω ότι η λ. συνδέεται με το τουρκ. επίθ. *muḡlak* 'ασαφής, σκοτεινός, δυσνόητος'. Πβ. *μούγια μούγια* 'με το χάραμα' | 'θυμούμαι αμυδρά' (Κάρπαθος),² *μούγια μούγια* 'ιδ.' (Χάλκη), *μούδια μούδια* 'θυμούμαι αμυδρά' (Κως).³

1.Μαστρογιάννης 43 2.Μηνάς, Λεξ.546 3.Σκανδαλ., Προσθήκες στο Λεξικό των Κωικών ιδιωμάτων, στα *Κωακά* τ.11(2010),18

μούγκρα, (η)¹ 'γκρίνια', φρ. 'έπιασε μ-πάλε τη μ-μούγκρα' / 'κακόμοιρε, όλλο μ-μούγκρα ν-είσαι!'. Από *μουγκρίζω*, υποχωρητικά, λ. ηχομιμητική από τον μυκηθμό *μουου* των βοδιών ή άλλων ζώων.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουδγιάστρα, (η) 'ψάρι όμοιο με σελάχι, που προκαλεί μούδιασμα στο χέρι σ' αυτόν του το ψαύει'.¹

1.Καραναστάσης 1987,132

μουθούνης, (ο)¹ 'αυτός που μιλά έρρινα' | 'αυτός που *μουθουνίζζει*' (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουθουνίζζει¹ 'μιλώ έρρινα' | 'αναπνέω με τα ρουθούνια και κάμνω θόρυβο', φρ. 'μουθουνίζζει άμμα μιλά' / 'μουθουνίζζει κι'έ γ-καταλαβαίνω είντα μ-που λέει άμμα μιλά'. Από τη λ. *μουθούνη* (< σύμφυση των *μίτη* + *ρουθούνη*)² + *κατάλ. -ίζω*. Πβ. *μουθουνίζω* (Κάλυμνος),³ *μουθνίντζω* (Κάρπαθος),⁴ *μουθνίζω* και *μούθνης* (Χάλκη), *μουχνίζω* (Ρόδος),⁵ *μουθουνίζω* 'ποφυσώ', *μουθούνη* 'αυτός που έχει φωνή έντονα έρρινη' (Κως).⁶

1.Παπαδόπουλος 1984,286, Καζαβής 191 2.Κωστάκης 439 3.Δράκος 1983,159, Σκαν-

δαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.546 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,388 6.Σκανδαλ.Λεξ.482

μουθούνισμα, (το) η ενέργεια του *μουθουνίζζω* (βλ.λ.). Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),¹ *μούθνισμα,(το)* (Κάρπαθος).²

1.Δράκος 1983,159, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς,Λεξ.546

μούλα, (η) στη δημόδη ποίηση 'θηλυκό μουλάρι' ,

'...το τρίτο το μικρότερο στις μούλας τα ποδάρια'.¹

Είναι το μσν. *μούλα,(η)* 'ιδ.' (Ασσίζ.6) < λατ. *mula,-ae*, λ. ασιατικής προέλευσης, πβ. το αρσενικό *μούλος* 'νόθος, αυτός που προέρχεται από μη νόμιμο γάμο' < λατ. *mulus* 'ημίονος, νόθος', και τ. *μούλη* σε πάπυρο του 4^{ου} αι. (L-S). Πβ. 'ιδ.' (Ρόδος,² Κως,³ Κάρπαθος,⁴ Κάλυμνος⁵).

1.Καζαβής 42,191 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,382 3.Σκανδαλ. Λεξ.483 4.Μηνάς, Λεξ.546 5. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μουλαρόννω 'πεισιμώνω όπως το μουλάρι', φρ. *'εμουλάρωσε'*, λέγεται για άτομο που δεν υποχωρεί.¹ Πβ. *μουλαρίντζω* 'φέρομαι σαν μουλάρι, με αγένεια' (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,284 2.Μηνάς,Λεξ.547

μουλλά μουλλά¹ επίρρ. 'κρυφά κρυφά, στα κρυφά', φρ. *'μουλλά μουλλά επέρασε γκι'έ ν-το ν-είδα'*. Πβ. *μούλλα μούλλα* (Κέφαλος Κω).² Από *μουλλός* (βλ.λ., και *μουλλώννω*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.), και Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ι-διωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουλλακιάρης, (ο)¹ 'ο κρυψίνους, αυτός που ενεργεί ύπουλα', βλ. και *μουλλός, μουλλώννω*. Πβ. *μουλλαχτός* 'ιδ.' (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσικό (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μουλλοκέρα, (η) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα 'η κατσίκια που έχει μικρά κέρατα, κολλημένα στο πίσω μέρος του κεφαλιού της'.¹ Από *μουλλός* (βλ.λ.) + *κέρα* (< *κέρας*).

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,236

μουλλός, (ο)¹ επίθ. 'ολιγομίλητος' | 'κρυψίνους' | 'εσωστρεφής', φρ. *'μουλλός άνθρωπος είναι'*. Η λ. από το αρχ. επίθ. *μυλλός, 'μυλλόν' καμπύλον, σκολιόν, κυλλόν, στρεβλόν'* (Ησύχ.) και *'τον διεστραμμένον την όψιν'* (Ευστ.) < *μυλλώ, 'μεμύλληκε· διέστραπται, συνέστραπται'* (Ησύχ.). Πβ. 'ιδ.'(Κάλυμνος,² Ρόδος,³ Κως,⁴ Κάρπαθος⁵), 'σιγανός, μαζεμένος' (Χάλκη).⁶

1.Κουρζής 309 2.Δράκος 1983,160, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,382 4. Σκανδαλ. Λεξ.484 5.Μηνάς, Λεξ.547 6.Τσοπανάκης 1949,20,84

μουλλώννω 'κρύβομαι καλά και γίνομαι αθέατος'¹ | 'κρύβομαι από φόβο',² φρ. *'βλέπει μια γ-καμάρα γ-και μουλλώννει για να μη ν-το δ-δει καένας' / '...ενέβη ν-το βαστάδι γ-κ' εμούλλωσε στις τάβλας τη ν-εσωμεργιά, γ-κι' αυτός ό,τι που μπρόκαμε γ-κ' έκοψε, λ-λέει, να γλυτώσει!'*³ Είναι το μσν. ρ. *μουλώννω* 'λουφάζω, κρύβομαι' ('εμούλωσεν ως όφης εις την τρύπαν' Χρονικό Τόκκων 513, Επιτ.) < αρχ. *μυλλώ* 'κάμπτω το σώμα' (< επίθ. *μυλλός*, Ησύχ.). Πβ. *μουλλώννω* 'ησυχάζω, πηγαίνω για ύπνο' (Κάλυμνος),⁴ 'κρύβομαι' | 'μένω σιωπηλός' (Κως),⁵

μουλλ^dώννω, μουλλ^dακώννω ‘ζαρώνω, συμμαζεύομαι’ (Ρόδος),⁶ ‘κλείνω, ενώνω τα χεῖλη’ | ‘κρύβομαι, ησυχάζω’ (Κάρπαθος).⁷

1.Μαυρουδής 137 2.Παπαδόπουλος 1909,92, ο ίδιος 1984,286, Καζαβής 191 3. Μαυρουδής 51 4.Δράκος 1983,160, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ.Λεξ.484 6.Παπαχρ. ΛΡΙ, 382 7.Μηνάς, Λεξ.548

μουλλωχτός, (ο)¹ επίθετο ‘ύπουλος’, φρ. ‘*πρόσεχέ το γ-κ’ είναι μ-μουλλωχτός άνθρωπος*’. Δες και το μσν. επίθετο *μουλλωτός* ‘σιωπηλός, ύπουλος’ (*μουλλωτός λαλεί*’ Μαχ.596,Επιτ.), από *μουλώνω* (βλ.λ. *μουλλώννω*) + κατάλ. -τός /-χτός. Ο νισύρικος τύπος στο Meursius (< *μουλλώχνω*) και στην Κάλυμνο.²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μουμού¹ πith. ‘μαϊμού’, παιδική λέξη για εκφοβισμό, φρ. ‘*φάε το φαϊ σ-σου γιατί έρκεται η μουμού!*’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μούνε αντων. αντί *εμέ*.¹ Λέξη που δεν συνάντησα σε ιδιωματικά κείμενα. Πith. αιτιατ. *εμένα - εμένανε - (ε)μού(να)νε - μούνε*.

1.Παπαδόπουλος 1909,92, Καζαβής 191

μουννίτης, (ο) ‘ο υποδουλωμένος στις γυναίκες’, φρ. ‘*όπου δει γεναίκα ν-τη γκυνηά ο μουννίτης*’. Η κατάλ. -ίτης < -ίτης με τσιτακισμό.

μουνουχάρι(ν), (το)¹ ‘το ζώο που είναι ευνουχισμένο’, βλ.λ. *μουνουχίζζω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μουνουχίζζω ‘ευνουχίζω’, φρ. ‘*εμουνουχίσσαμε ν-το χ-χοίρο μ-μας*’, ουσιαστ. *μουνουχισμα, (το)*, η πράξη του *μουνουχίζζω*, φρ. ‘*μουνουχισμα θέλει ο χοίρος*’, παθ. *μτχ. παρακειμ. μουνουχισμένος*. Στα Νικιά *μολουχίζζω, μολουχισμένος*, στερητ. *επίθ. αμολούχιστος*,¹ με ανομοιοτική τροπή *μ-ν > μ-λ*. Από *μουνούχος* ‘ευνούχος’ (< *αρχ. ενούχος < ενή* ‘κλίνη’+ κατάλ. -ούχος (*έχω*), > *εννούχος > βνούχος > μνούχος > μουνούχος*). Πβ. *μουνουσίζω* (Κάλυμνος),² *μουνουχίντζω* (Κάρπαθος),³ *μουνουχίζζω* (Κως),⁴ *μουνουχώ* (Ρόδος).⁵

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,203 2.Δράκος 1983,160, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 548 4.Σκανδαλ. Λεξ.485 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,383

μουνούχος, (ο) ‘ευνουχισμένος’, φρ. ‘*τράος μουνούχος*’ / ‘*βρε μουνούχος είμαι, λέει: πόσα παιδιά έχεις*;’, για άτομο που δεν προσέχει αυτόν με τον οποίο συνομιλεί και εξακολουθεί να ζητά κάτι που ο άλλος δεν μπορεί να δώσει.¹ Από *εννούχος* (βλ.λ.) *μουνουχίζζω*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάρπαθος,² Κως³) κ.α.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,236 2.Μηνάς,Λεξ.548 3.Σκανδαλ.Λεξ.485

μουντάρισμα, (το)¹ ‘το αποτέλεσμα του *μουντέρω*’ (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουνταριστά¹ επίρρ. ‘*ανάρπαστα*’, βλ.λ. *μουντέρω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μουνταριστικά καρφίτσάκια, (τα) ‘οι μικρές σιδερένιες καρφίτσες με τις οποίες ο τσαγκάρης *μουντάρει* (εφαρμόζει) το παπούτσι και το καλαπόδι’.¹

1.Καραναστάσης 1987,167

μουνταριστί(ς) επίρρ. ‘*διεκδικώ κάτι μουντέροντας, με ορμή, επιθετικά*’, φρ. ‘*έφερε*

σμαρίδες η τράτα, αμμ'εγίνηκε μουνταριστίς'. Από μουντέρω (βλ.λ.) κατά τα επιρρ. σε -ίς, δεσ νωρίς, κοντολογίς, αποβραδής κ.τ.ό.

1. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης, Γ. Χαρτοφύλης

μουντέρω 'αρπάζω', φρ. 'εμούνταρά το ν-αφ' το λ-λαιμό' | 'εφορμώ, επιτίθεμαι', φρ. '...μόλις εγδύθηκε μ-μέσα στο μπάννιο, μουντέρει αυτός που'το γ-κρυμμένος να της κάμει κακό'¹ | 'εφαρμόζω τα ψίδια στο καλαπόδι'. Και επίρρ. μουνταριστί(ς).² Από ιταλ. *montare*, βενετ. *montar* 'ανέρχομαι, ανεβαίνω'. Πβ. μουντέρνω, μουντάρω (Κάλυμνος),³ μουντέρω (Κάρπαθος),⁴ μουντέρνω, μουντέρω (Κως),⁵ μουντέρνω, μουντώ (Ρόδος).⁶

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 96, Μαυρουδής 137 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιω-ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Δράκος 1983, 160, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 549 5. Σκανδαλ. Λεξ. 484 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 384

μουντίζζω 'σφουγγίζω το τηγάνι με ψίχα ψωμιού', φρ. 'όπγοιος μουντίζζει το τηγάνι θ-θα κάμει όμορφα παιδιγά', και ουσιαστικό μούντισμα,(το) 'το σκούπισμα του τηγανιού με ψίχα ψωμιού'. Από ιταλ. *mondare* 'ξεφλουδίζω, καθαρίζω'.

μούργα, (η)¹ 'το υπόλειμμα του λαδιού στο κάτω μέρος του αγγείου'. Από αρχ. ουσιαστικό *αμόρρη, (η)* με τροπή *ό > ού*, ή < λατ. *amurca*. Πβ. μούργα, αμούρρη, (η) (Κάλυμνος),² μούργα (Κως),³ μάρκα, μούρκα (Ρόδος),⁴ αμούργια, μουρριά, (η) (Λέρος).⁵

1. Κουρούνης 1982, 433, Κουρζής 309, Μαστρογιάννης 43 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 485 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 378, 384 5. Γεωργίου 52, 55

μουργούνι(ν), (το) 'πλήθος, μυριάδες, σμήνος',¹ και *μιλιούνι(ν)* (βλ.λ.), φρ. 'μουρ-γούνι ν-ήτο ν-τα μερμήγκια' / 'μουργούνι σταφύλλια / σύκα',² / '... 'έ θ-θα'χαμε ν-εις το νησί // ζ-ζωή ούτε ρουθούνι, // μήε δημάρχους και Λουτρά // και ποιητές μουργούνι',³.

Από *μύριοι* > *μυριούνη* > *μυργούνι* > *μουργούνι*.

1-2. Παπαδόπουλος 1909, 92, ο ίδιος 1984, 287, Καζαβής 191 3. Παρθενιάδης 1972, 76 για το *σούλοννα*

μουρδαρεύω¹ 'λερώνω, βρομίζω', από *μουρδάρης* (βλ.λ.). Πβ. *μουρδάννω* (Κάρπαθος),² *μουρδάννομαι* 'λερώνομαι' | σε περίοδο νηστείας 'τρώγω πασχαλινό φαγητό' (Κάλυμνος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 551 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μουρδάρης, (ο)¹ επίθ. 'ακάθαρτος, βρόμικος' | (μτφ.) 'αυτός που κάμνει ανήθικες πράξεις', φρ. 'βρε μουρδάρη, έκαμές μας ρεζζίλι μ-με τα καώματά σου!' Ουσιαστ. *μουρ-δάρ(γ)ιά, (η)*. Από τουρκ. *muɾdar* ή < λατ. *merda*, ή < μούργα < αρχ. *αμόρρη*. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),² *μουρδάρης* (Ρόδος,³ Κάρπαθος⁴), *μουρτάρης* (Κέφαλος Κω).⁵

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 384 4. Μηνάς, Λεξ. 551 5. Σκανδαλ. Λεξ. 486

μουρέ¹ 'βρε', προσφώνηση όχι υποτιμητική πολλές φορές, φρ. 'μουρέ, πότε θα πάεις για τα ζ-ζα να τα ν-νοιαστείς 'α ν-έχου ν-ταή', θηλ. *μωρή*. Είναι το μsn. *μωρέ* ('*μωρέ Σαρακηνέ*' Αρμούρ. 58, Επιτ.), κλητική του επιθέτου *μωρός* με κώφωση.

Ι.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.), και Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουρελλιάζζω ‘κόβω τα ξύλα σε μικρά κομμάτια’¹ | ‘κόβω ξύλα σε μικρά κομμάτια, για να στοιβαχθούν εύκολα στο καμίνι’ (Νικιά), φρ. ‘*πάρε το νταχρά κι’ έλα δώκε μου ένα χ-χέρι να μουρελλιάσομε ν-τα ξύλα για το καμίνι*’.² Από τη λ. *μουρέλλο* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982, 229

μουρέλλιασμα, (το) ‘το κόψιμο των ξύλων σε μικρά κομμάτια’, η ενέργεια του *μουρελλιάζζω* (βλ.λ.), φρ. ‘*τα ξύλα θέλουσι μ-μουρέλλιασμα*’.

μουρέλλο, (το)¹ ‘η καινούργια ελιά, το νεαρό ελαιόδεντρο’ | ‘το νέο φυτό που βγαίνει από μπόλι (εμβολιασμό), και μεγαθ. *μουρελλάνα, (η)*, η κατάλ. -*άνα* θηλ. της -*άνας*, πβ. αλλού ως κατάληξη μεγεθυντική κυρίων ονομάτων, όπως *Κούκος-Κουκάνας, Μπουλούκος-Μπουλουκάνας*.² Η λέξη από βενετικό *morelo* ‘χοντρό μακρόστενο κομμάτι οποιουδήποτε αντικειμένου’. Πβ. *μουρέλλον* ‘το μόσχευμα που φυτεύεται για να γίνει ελαιόδεντρο’ | ‘νεαρή ελιά’ (Κάρπαθος),¹ *μούρελλ^dα, (τα)* ‘κορμοί κυπαρισσιών ή πεύκων, ορθογωνισμένοι για να γίνουν σανίδια’ | ‘παλούκια από κλάδους ελιάς που θα φυτευθούν σε πρασιές και γίνονται φυτά’ (Ρόδος),³ *μουρέλλο* ‘ελιά’ (Κρήτη).

1.Μηνάς, Λεξ.552 2.Μηνάς, *Μορφολογία της μεγέθυνσης στην Ελληνική γλώσσα*, 188 3. Παπαχρ. ΛΡ1,384

μούρη, (η) ‘πρόσωπο’,¹ φρ. ‘*το πρωί μ-που σηκώννεσαι να πλύνεις τη μ-μούρη σου*’ / ‘*η πέτρα έχει επτά μούρες*’ (παροιμ.), δηλ. όπως δεν υπάρχει πέτρα που να μην ταιριάζει στο χτίσιμο, έτσι κι ο ικανός άνθρωπος βρίσκει πάντα λύση για κάθε πρόβλημα.² Είναι το μσν. ουσιαστικό *μούρη* ‘ιδ.’ (‘*βάνουσι ομορφάδες διαβολικές εις την μούρην τως*’ Αποκ.Θεοτ.130, Επιτ.) < πληθ. *mu(r)i* του διαλεκτικού ιταλ. *mu(r)to*, γενουατ. *mu(r)to* (Επιτ.,ό.π.).

1.Καραναστάσης 1987,162 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,253

μούρουνο, (το) ‘το μαύρο μούρο’, ‘*τα άσπρα τα λέαμε σ-σुकάμενα*’,¹ /

‘*αφ’ τις σποργιές εκλέφταμε ν-νισύρικα βασούλλια,*

μούρουνα στις Βιολλίαινας κι’ από τις Λίμνες ρούδγια’.²

Από αρχ. *μόρον, (το)*, πβ. ‘*μόρον βατώδες*’ ‘βατόμouro’ (Αθήναιος). Πβ. *μούρον, (το)* (Κάρπαθος).³

1.Μαυρουδής 137 2.Μαυρουδής 32 3.Μηνάς, Λεξ.553

μουρουλιά, (η)¹ ‘η μουριά που κάμνει μαύρα μούρα, μούρουνα’, βλ.λ. *μούρουνο*.

1.Παπαδόπουλος 1984,286, Καζαβής 191

μούρωμα, (το)¹ ‘η κάλυψη της μούρης, του προσώπου με κάτι’, το αποτέλεσμα του *μουρώννω* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουρωμένος, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που έχει καλυμμένη τη μούρη, το πρόσωπο’, φρ. ‘*μουρωμένος ήτο γ-και ’έ ν-το ν-εργώνισα*’, παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *μουρώννω* (βλ.λ.).

Ι.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) και Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουρώννω /-ομαι ‘σκεπάζω με κάτι τη μούρη’, φρ. ‘εμουρώθηκε για να μη ν-τη ν-εγρονίσου, γ-κι’ έφνε’ / ‘μουρώθου να μη σ-σε γρονίσου’ / ‘στο φρύδι σ-σα ν-εφτάζασι γ-και πρι γιαλός φανεί, το ζ-ζωντανό ν-εμούρωσε και σε γκρεμμό λαλεί’.¹

Είναι το μσν. *μουρώννω* ‘ορμώ, επιτίθεμαι’, με σημασιολογική μετάπτωση (ήρ-θε ο Τούρκος στο νησίν...και...στη χώρα των Χανιό εμούρωσε κι εμπήκε’ Φουρτ. Β’ 80, Κριαράς, Λεξ. στη λ.). Από *μούρη* (βλ.λ.) + κατάλ. -ώνω. Πβ. *μουρώννω* ‘πέφτω με τα μούτρα, ορμώ σε κατηφόρα’ και *μουρέρω* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *μουρώννω* /-ομαι ‘σκεπάζω με κάτι τη μούρη μου’, *πομουρώννω* ‘αποτυφλώνω’ (Κως),³ ‘τρέχω γρήγορα’ (Απόλλωνα Ρόδου),⁴ *μουρώννω* ‘κατεβάζω μούτρα’ (Κύπρος),⁵ ‘βάζω τη μούρη μπροστά και προχωρώ βιαστικά’ (Ρόδος),⁶ *μουρώννω* ‘τυλίγομαι με σάλι για να μην κρυώνω ή λόγω πένθους’ (Σύμη).⁷

1.Μαυρουδής 35 2.Μηνάς, Λεξ.552,553 3.Σκανδαλ.Λεξ.486 4.Τσοπανάκης 1983, 155 5.Τσοπανάκης ό.π. 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,385 7.Μιχαλαριά 2,120

μουσάντρα, (η) ‘υπερυψωμένο παράπηγμα συνέχεια και πιο ψηλά από τη μονή (βλ.λ.), που χρησίμευε για να κοιμούνται τα παιδιά, αν υπήρχαν στην οικογένεια, αλλιώς τοποθετούσαν εκεί τα περισσευόμενα στρώματα, κουβέρτες, μαξιλάρια κ.λπ.’¹ Από τουρκ. *musandira* ‘το μεγάλο ερμάριο, η μεγάλη ντουλάπα’, πιθ. λ. αντιδάνεια (< *μεσάνδηρον* < *μέσ(ο)-* + *άνδηρον*). Πβ. *μουσάντρα* ‘ξύλινο χώρισμα παράλληλο προς τη στέγη της κουζίνας’ (Κάρπαθος),² *μουσάνδρα* ‘δωμάτιο χωρίς παράθυρα, σαν τα σημερινά πατάρια’ (Κως),³ ‘μεγάλη ντουλάπα, που ακουμπούσε πάνω στο Σολιά’ (Καστελλόριζο),⁴ ‘το πάνω μέρος του παταριού, καμωμένο με σανίδα, όπου τοποθετούν εργαλεία υφαντικής και άλλα σκεύη’ (Ρόδος).⁵

1.Μπαλαλάς 1981,52, Καραναστάσης 1987,152, Κουρζής 309, Κουμέντος 1991,238, Μαστρογιάννης 64 2.Μηνάς,Λεξ.554 3.Σκανδαλ.Λεξ.486 4.Κομνηνός 123 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,385

μουσαφίρης, (ο)¹ ‘επισκέπτης’, θηλυκό *μουσαφίρισσα*, φρ. ‘*αόψε έχομε μ-μουσαφίρη στο σπίτι μ-μας*’. Από τουρκ. *misafir* ‘φιλοξενούμενος’. Πβ. θηλ. *μουσαφίριτσα* (Κάρπαθος),² *μουσαφίρης* (Κάλυμνος).³

1.Χαρτοφύλης 1984,253 2.Μηνάς,Λεξ.554 3.Δράκος 1983,161, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μουσγώννω¹ ‘μαλακώνω μέσα στο νερό’, φρ. ‘*βάλε ροβίθια στο ν-νερό ν-να μουσγώσου ν-να κάομε μ-πιθιά*’. Και παθητ. μετοχή, ως επίθετο, *μουσγωμένος*¹ ‘βρεγμένος’, φρ. ‘*μουσγωμένος ήρτε αφ’ τη βροχή*’. Από μσν. *μουσκεύω* + κατάλ.-ώνω (< αρχ. *μοσχεύω* ‘μεταφυτεύω παραφυάδα’). Η σημασία ‘υγραίνω, διαβρέχω’ προήλθε από το γεγονός ότι οι παραφυάδες, προτού φυτευθούν, διατηρούνται στο νερό’(Π). Πβ. *μουσγώννω* ‘εμβαπτίζω’, *μουσγοπίννω* ‘διαποτίζομαι σιγά σιγά’ (Κάρπαθος),² *μουσγώννω* ‘ιδ.’ (Κως),³ *μουσγάι,(το)* ‘έγινε μουσγάι’ (καταβράχηκε) (Ρόδος),⁴ *μουσγώννω* ‘βρέχω ψωμί και φουσκώνει’ (Κάλυμνος),⁵ *μουσκέβζω* (Ρόδος).⁶

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 554 3. Σκανδαλ. Λεξ.486 4.Κωνσταντινίδης, Λεξιλόγιον 79 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,385

μουσδές, (ο) ‘μήνυμα με δυσάρεστο συνήθως περιεχόμενο’¹, φρ. ‘ήρτε ν-του ο μουσδές αφ’ τη ν-εφ-φορία’. Από τουρκ. *mişde* ‘ανταμοιβή’. Πβ. *μουσδές* ‘είδηση’ (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μουσεία, (η)

‘παράγειλα να μού’ ρτουνε μάρμαρ’ αφ’ τη ρ-Ρουσία,
να τη ν-τοιχογυρίσομε ν-ετούτη ν-τη μ-μουσεία’¹

(τραγούδι της εργατειάς).

Η λ. συνδέεται, κατά τη γνώμη μου, με το μσν. ουσιαστ. *μουσίον,(το) / μωσίον* ‘νηφιδωτό’, ‘τους ορόφους εκόσμησε πάντας μετά μουσίον’ Διγ.Γρ. 3184 | ‘νηφιδωτή διακόσμηση’, ‘ο θρόνος ήτον εγκοπτός, όλος μετά μουσίον’ Διήγ. Βελ. χ 503, Επιτ., < υστερολατ. *Musivum* (Επιτ.ό.π.), πβ. και μσν. ρ. *μουσιώ,-ώνω* ‘διακοσμάω, στολίζω’. Η αρχαιοελληνική λ. *μουσείον* στους βυζαντινούς χρόνους πήρε τη σημασία του μωσαϊκού έργου, που φτάνει μέχρι το σημερινό ιδίωμα της Νισύρου με τη λέξη *μουσεία,(η)*, που είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,156

μουσελίνα, (η)¹ το κ. *μουσελίνα* ‘ύφασμα λεπτό, με αραιή ύφανση, φτιαγμένο από λεπτά νήματα μαλλιού, μεταξιού ή βαμβακιού’. Από γαλλ. *mousseline* (< *Μοσούλη*, πόλη που κατασκευάστηκε για πρώτη φορά).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουσκάρα, (η) ‘προσωπίδα αποκριατική, μάσκα’¹ | ‘άσχημο πρόσωπο γυναίκας’ υποτιμητικά, φρ. ‘*αυτηδά η μουσκάρα φαίει!*’ Από ιταλ.-βενετ. *mascara*, πβ. βενετ.-παλαιοϊταλ. *māscara*. Στο Du Cange και τύπος *μοσκ-*, από όπου πθ. με κώφωση *μουσκάρα*.

1.Μαυρουδής 138

μουσκαράτη, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η μαύρη κατσικά με άσπρο μέτωπο’.¹

Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *μουσκαράτος, που έχει ως αρχή τη λ. *μασκαράς* (> *μουσκαράς* + κατάλ. -άτος) < βενετ. *mascara* < μσν. λατ. *masca* ‘προσωπίδα, προσωπιδοφόρος’.

1.Καραναστάσης 1987,136

μουσκή(ν), (το) ‘ο βρεμένος από τη βροχή, τον ιδρώτα’¹, φρ. ‘*μουσκή ν-εγίνηκε ν-αφ’ τη βροχή*’. Από το κ. *μουσκίδι*, παράγωγο του *μουσκέω*. Πβ. *μουσγόνι(ν)* ‘κατάβρεχτο’ (Κάλυμνος),² *μουσγίδιν, μουσγί* (Κάρπαθος),³ *μουσκή, μουσγίν, μουσγάν* (Ρόδος).⁴

1.Σακελλαρίδης Γ. 1987,189 2.Δράκος 1983,161, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 554 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,386

μουσκούνια,(τα) ‘μικροκαμωμένα ατροφικά σύκα, όχι καλής ποιότητας’ φρ. ‘*επήα κ’ εμάεσα μουσκούνια για το χ-χοίρο μ-μου*’ /

‘κα’ εμείς που βαρεθήκαμε // ν-να τρώμε ν-τα μουσκούννια, //
τα λύτθια σου μαζζεύγομε // με τα μακριά κατσούννια.’¹

Πβ. στην Καρδάμαινα της Κω *μουσκουρούνι, (το)* ‘όχι καλός’. Η λ. από τουρκ. *miskin* ‘φτωχός, άθλιος’ ή < μσν. ρ. *μουσκό* ‘κατσουφιάζω, σκοτεινιάζει η όψη μου’. Βλ. και λ. *μισκίνης*.

1. Μπαλαλάς 1981, 47

μουσούδι(ν), (το) ‘χαρακτηριστικό του προσώπου, φυσιογνωμία’, πληθ. *μουσούδι(ν)ια*, ‘σημεία γνωριμίας, χαρακτηριστικά’,¹ φρ. ‘τα μουσούδια του πατέρα του έχει, μάνα μου, ίδιος ει!’ Είναι το μσν. *μουσούδι* (‘τα μουσούδια τα βαστάς στην άμμιον να τα βγάλει [ενν. η θάλασσα.]’ Ριμ.κόρ.743, Επιτ.). Από παπυρικό *μυσίδιον*, υποκορ. του *μύσις* ‘η σύγκλιση των βλεφάρων ή των χειλέων’ (< *μύω*),² ή < ιταλ. *muso* ‘πρόσωπο ζώου ή ανθρώπου’ + κατάλ. -ούδι.³ Πβ. *μουσούι(ν)* (Κως,⁴ Κάλυμνος⁵), *μουσούγια, (τα)* (Κάρπαθος),⁶ *μισί, (το)*,⁷ *μισία, (η)*⁸ ‘φυσιογνωμία’ (Χάλκη).

1. Παπαδόπουλος 1909, 92, Καζαβής 191 2. Μηνάς, Λεξ. λ. *μουσούν* 3. Ανδριώτης, Λεξικό 4. Σκανδαλ. Λεξ. 487 5. Δράκος 1983, 161, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Νουάρος, 1928, 44, Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 136 7. Πληροφ. Λιλίτσα Ηρακλείδου-Χαντζιάρια 8. Γ. Τσουδερός, στου Καραποτόσογλου 2008, 368

μουσταλευριά, (η) (Νικιά) ‘γινόταν από μούστο, ζωμό βρασμένων σύκων και μελόκρασο, βρασμένα με άσπρο αλεύρι, ένα είδος κρέμας στην οποία πρόσθεταν και κοπανισμένη αμυγδαλόψιχα’.¹ Πβ. *μουσταλευριά, μουστοκοφτή* (Κως),² *μουστοκοφτή* (Κάρπαθος),³ *μιστοκοφτή* (Σύμη).⁴

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 137 2. Σκανδαλ. Λεξ. 487 3. Μανωλακάκης 204 4. Μιχαλαριά 2, 114

μουστερής, (ο) και *μουστουρής* ‘ο πελάτης’,¹ φρ. ‘έ σ-σε θέλω μουστερή μ-μου’. Από τουρκ. *muşteri* ‘πελάτης’. Πβ. ‘ιδ.’ *μουστερής* (Κάλυμνος,² Ρόδος,³ Λέρος,⁴ Σύμη⁵).

1. Κουρζής 309 2. Δράκος 1982, 142, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 386 4. Γεωργίου 55 5. Μιχαλαριά 2, 120

μουστοκοφτή, (η) βλ. λ. *μεστοκοφτή*.

μούστος, (ο) κ. ‘ο χυμός των σταφυλιών που δεν έχει υποστεί ακόμη ζύμωση’. Από λατ. *mustum*, πβ. *vinum mustum* ‘νέο κρασί’, τεχνικός όρος αβέβαιης ετυμολογίας, πβ. αρχ. άνω γερμ. *most* (Π).

μουστουχιά, (η) ‘μαντήλα’, ‘...της δίδω, λόγω προικός, την ακόλουθόν μοι περιουσίαν... τρεις σκέπες, μουστουχιάς πέντε, σφήδομα έν...’¹ Είναι το μσν. *μουστουχιά, (η)* ‘φίμωτρο’ | ‘μαντήλα που σκεπάζει το στόμα και μέρος του προσώπου’ (‘και γυναίκες... βάνουσιν... τες μουστουχιές, μη τες μαυρίσει ο ήλιος’ Ναθαναήλ Μέρτου, Στιχοπλ. Ι 717, Επιτ.) < ουσιαστικό *μουστούχι* < *στονμούχι* < *στομούχι* < *στομούχιον Andr. Πβ. *μουστούχιν* ‘φίμωτρο’ (Κάρπαθος),² *μουστουχιά, (η)* ‘φίμωτρο’ (Σύμη),³ *μουστούχι* (Πάτμος).⁴

1. Απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1857 στο Μαντράκι, στου Τσιφανλή 2009, 23 και 111 2. Μηνάς, Λεξ. 555 3. Μιχαλαριά 2, 120 4. Καραναστάσης, Πάτμος 215

μούτης, (ο) ‘αυτός που δεν μιλά’ | ‘δούλος, σκλάβος’, φρ. ‘α βρε μούτη!’ / ‘μούτης

είναι'. Στη Ρόδο ρ. *μουτέβιομαι* 'είμαι αδιάθετος', *εμουτέφτηκα* 'είμαι σαν μουτεμένος', *μουντέομαι* και παρατσούκλι *Μουτί(το)* στη Σάλακο.¹ Η λ. *μούτης* πιθ. να συνδέεται με το μεσαιωνικό ουσιαστ. *μούτα(η)* 'απόπτωση του πτερώματος των γερακιών' | 'χώρος (είδος μεγάλου κλουβιού, ένα σπιτάκι) όπου κλείνουν τα γεράκια την περίοδο της πτερόρροιας', τα σκλαβώνουν κατά ένα τρόπο ('όταν δε βάλης αυτών...εν τη μούτη, θες ολίγον ύδωρ εν τω αγγείω..., ίνα πίνη' Ιερακος.369, Επιτ.) < μσν. λατ. *muta*.

1.Παπαχρ.ΛΡΙ,387

μουθωμένος, (ο)¹ επίθετο 'θυμωμένος', παθητική μετοχή παρακειμ. του ρ. *μουθώνω* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουθώνω και *μυθώνω* 'κάμνω μούτρα, κάμνω τον θυμωμένο',¹ φρ. 'ανάποδος άθροπος είναι! κάθε λ-λίο μ-με το παραμικρό μουθώννει!' Από *μύτη* (> *μύτη*, με ισχυροποίηση του -τ-, > *μύθη*, με τροπή ττ >τθ στο ιδίωμα, > *μούθη*) + κα-τάλ. -ώνω. Πβ. και το *μουθονίζζω* (βλ.λ.).

1.Κουρούνης 1982, 421, και Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μουτσούνα, (η)¹ 'προσωπίδα' | 'άσημο πρόσωπο', φρ. 'ω μάνα μου η μουτσούνα του πώς είναι!' Και *μούτσουνο*.² Από βενετ. *musona* 'μορφάζουσα γυναίκα', πβ. το ιταλ. *muso* 'πρόσωπο των ζώων' (< λατ. *musum* 'ρύγχος'), μεγεθ. *musone*. Πβ. *μουτσούνα* 'ίδ.' (Κάρπαθος,³ Κως,⁴ Κάλυμνος⁵).

1.Κουρούνης 1982,421, Κουρζής 309 2.Ν.Μαστρογιάννης,Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.556 4.Σκανδαλ.Λεξ.488 5. Δράκος 1983,161, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μουχλιά, (η)¹ 'ευρωτίαση, ο σχηματισμός μούχλας', και *μούχλα(η)*, ρ. *μουχλιάζζω*, φρ. 'μούχλιασμένο 'ν ' το ψωμί'. Από λατ. *micor* 'μούχλα', πβ. σαρδ. *muçore*, ισπ. *muçre* 'λίγδα στα ρούχα',² ή < μσν. (α)μούχλα < ομίχλη (Π). Πβ. *αμούχλα,η* 'ομίχλη' | 'μούχλα του ψωμιού' (Κάρπαθος),³ *μούχλα,η* 'το ξίνισμα του ψωμιού' (Ρόδος).⁴

1.Παπαδόπουλος, 1909,91 2.Καραποτόσογλου 2008,371 3.Μηνάς, Λεξ.71 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,387

μουχλούζζης, (ο)¹ και *μουφλούζζης* 'χρεοκοπημένος' | 'κακομοίρης', φρ. 'μη λλημένεις πολλά απ' αυτό ν-το μ-μουφλούζζη!' Πβ. το μσν. *μουφλούζζης* 'ίδ.' ('να μην γένω κελίφης [τουρκ. *kelif* 'εγγυητής'] κανέναν μουφλούζζη' Συναδ. φ.69, Επιτ.).Από τουρκ. *müflüs/müflis* 'παράλυτος', επίσης *μουχλούζζης* (Ρόδος,² Χάλκη³), *μουχλούντζης* (Κάρπαθος),⁴ *μουφλούζζης* (Κάλυμνος).⁵

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,387 3.Αυτηκοία 4.Μηνάς, Λεξ. 556 5.Δράκος 1983,161, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μουχούρτα, (η)¹ 'πήλινο ή ξύλινο βαθύ πιάτο, τσανάκα',

'έχεις κομμάτια σμύναιρας // κι αχταποδιού ψημένα // και σε μουχούρτα με κρασί // τω γ-Καναφιό σβημένα'²

Λεγόταν και *τσάσκα*³ (< σλαβ. *tšaska* 'κύπελλο, φλιτζάνι'), υποκορ. *τσασκάκι*

‘πήλινο φλιτζάνι’.⁴ Πβ. το μsn. *μουχρούτα / μουρχούτα* ‘μεγάλη βαθιά πήλινη λεκάνη όπου τοποθετούσαν φαγητό’ (‘ορδινιασμένες σε μια μουρχούτα...καμπόσες μακαρούνες’ Φορτουν.Α’86, Επιτ. / ‘...καν τέσσερα του δίνουσι γεμάτα εις το μουχρούτιν’ Πτωχοπρ. Δ’ 55 έκδ. Hesseling) < ουσιαστ. *μουχρούτιν* ‘μεγάλο βαθύ πήλινο σκεύος κρασιού’ Ασσίζ.494 < αραβ. *miqra-t* ⁵. Επίσης πβ. *μουχούρτα* ‘μεγάλη πιατέλα μέσα στην οποία έμπαινε κάτι φαγώσιμο, προορισμένο για δώρο γάμου’⁶ | ‘το φαγοπότι του γάμου’⁷ (Κάλυμνος), *μουχούρτι, χουμούρτι* (Ρόδος),⁸ *μουρκούτα* ‘μεγάλη λεκάνη’ (Κάρπαθος).⁹
 1. Παπαδόπουλος 1909,91, Καζαβής 191, Κουμέντος 1991,238 2. Μπαλαλάς 1981,61 3. Αρφαράς 1978,44 4. Πετρούτσου 1993,342 5. Καραποτόσογλου, *Ποντιακά Έθιμα*, 1985, 162-164 6. Δράκος 1983,161 7. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 8. Παπαχρ. ΔΡΙ,388 9. Μηνάς, Λεξ.552

μουχτάρης, (ο)¹ ‘ο δήμαρχος, ο πρόεδρος της κοινότητας’, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, φρ. ‘αμιέ ’α σ-σας πάρω στο μ-μουχτάρη, ’α σας κανονίσω καλά! κακομόφο ν-νά’χετε’ ²/

‘...και με φωνές κι’ οχλαγωγή // εβόλλανε μ-μουχτάρη // εκείνο μ-που εσόδευγε ν-το πριο πολύ γ-κριθάρι’.³

Από τουρκ. *mihitar* ‘ίδ.’

1. Τσιρπανλής 2009,155 2. Κουμέντος 1987,24 3. Μπαλαλάς 1981,92

μπα¹ (I) επιφώνημα αρνητικό, φρ. ‘μπα! ’έ μ-πιστεύγω να ’ρτει αόψε!’ | επιφώνημα έκπληξης ή απορίας, φρ. ‘μπα! ετελειώσες το κιάλας!’ | επιφώνημα αμφιβολίας ‘μήπως, ίσως’, φρ. ‘μπα ’ναι ν-αυτοδδά που γυρεύγω τόση ν-ώρα;’. Πιθανόν να πρόκειται για το αρχαίο επιφώνημα *βα*, που διατήρησε την αρχαία προφορά του -β- σε συμφωνικό σύμπλεγμα, πβ. *γαμβρός-γαμπρός*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπα (II) στην παιδική γλώσσα ‘φιλί’, φρ. ‘έλα να σε κάμω μπα!’, πβ. τη μsn. φράση ‘μπα με’=φίλα με, Φαλιέρ., Ιστ.651(Επιτ.), λ. ηχομμητική με πιθανή σύνδεση προς το ιταλ. *bacio* ‘φιλώ’.

μπαγάλλια, (τα)¹ ‘αποσκευές’, φρ. ‘μάεγε τα μπαγάλλια σου, να φύου ν-αφ’ τη μ-μέση’. Από βενετ. *bagagia*. Πβ. *μπαγάζια, (τα)* (Κάρπαθος),² *μπακάζια* (Ρόδος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ.556 3. Παπαχρ. ΔΡΙ,388

μπαίννω κ. ‘εισέρχομαι’ | ‘κάμνω κάποιον να στενοχωρηθεί, να σκάσει’, φρ. ‘έ-μπαιννέ του’ (κάμε τον να σκάσει) / ‘...αφού το ν-επήρε ν-του βασιλιάς, ο βασιλιάς, όσο ν-εκαμάρωννε ν-τόσο τω ν-έμπαινε ν-τω ν-αδερφώ ν-του που το ν-εζζουλεύγασι ν-οι άλλοι’ ¹ | (για ύφασμα) ‘μιάζω, μαζεύω, στενεύω’, φρ. ‘επλύτ-θηκε ν-το παντελόνι μ-μου κ’ ήμπε’, και φράση *μπαίννω σε κόσμο* ‘παντρεύομαι’, φρ. ‘σε κόσμο ’έ θ-θα ’μπεις’.² Από αρχ. *εμβαίνω*, με σίγηση του αρχικού άτονου φωνήεντος. Πβ. *μπαίννω* ‘ίδ.’ (Κάρπαθος).³

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991,101 2. Σακελλαρίδης Κ. 1982,310 3. Μηνάς, Λεξ.556

μπαμπακιά, (η) και *παμπακιά* (βλ.λ.) ‘περιοχή της όψιμης σποράς με *διμνίτη* (κριθάρι), φασόλια και μπιστανικά’. Στη Ρόδο *παμπακιά* λένε το χωράφι που σπέρ-

νουν παμπάκι (Απόλλωνα) ή το κηπούλι που ήταν πριν παμπακιά (Βάτι) και αξι-
οποιήθηκε με την άρδευση.¹ Στην Κάλυμνο ² ‘το φυτό του βαμβακιού’, στην
Κάρπαθο ³ *παμπακέα, (η) ‘ιδ.’*

1. Παπαχρ. ΛΡ1,462 λ. *παμπάκι* 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 676

μπαμπούλλας, (ο) κ. ‘φόβητρο’¹ | ‘καθετί που προκαλεί φόβο’, φρ. *‘φάε το φαΐ σ-
σου γιατί έρκεται ο μπαμπούλλας!’* Η λ. είναι άγνωστης ετυμολογίας, πιθ. λ. ηχο-
μιμητική προς εκφροβισμό των παιδιών ή πιθ. < ιταλ. *bambola*.

1. Κουρούνης 1982,419

Μπάννια, (τα) έτσι λένε οι ντόπιοι τα θειούχα ιαματικά λουτρά του Μαντρακιού,

‘γύρισε πα’ στο ν-ουρανό και κάμε και μετάννοια,

για να βρεις τη ν-υγεία σ-σου στο Μαντρακιού τα Μπάννια’¹ /

‘τα Μπάννια λάμπουσι στο φως, //ψηλά τα Σνελλάτα,² //

τα βουναράκια τα μικρά // πρινόδεντρα γεμάτα’³

1. Καζαβής 105 2. Τοπωνύμιο στο Μαντράκι, πιθ. < *Συγκελλάτα* < *Σύγκελλος*, γνωστό
επώνυμο (βλ. ‘Νισυριακά’ τ.2 (1965),268) < *σύγκελλος* ‘σύνοικος’, αυτός που διαμένει
στην ίδια κέλλα ή κελλίον (< λατ. *cella*) 3. Μπαλαλάς 1981,81

μπανιαρίτζω /-ομαι¹ ‘λύνω/-ομαι’, φρ. *‘ήρτε λ-λερωμένος και το ν-εμπανιαρίσα’*.

Και ουσιαστ. *μπανιαρίσμα, (το)*. Πβ. *μπανιέρω, μπανιαρίντζω* (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 558

μπανιέρης, (ο)¹ ‘ο λουτροκόμος’, φρ. *‘στα Μπάννια, παλλιά, μπανιέρης ήτο ν-ο
Κώστας ο Μικρόπουλλος’*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπανιερό, (το)¹ ‘το μαγιό’, *‘έβαλε ν-το μπανιερό ν-του και πάει να κλουμπήσει
στους Χοχλάκους’*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπανιώτης, (ο)¹ ‘αυτός που μένει στα Μπάνια για λουτροθεραπεία’, φρ. *‘εφέτος
είχαμε μ-πολλούς μπανιώτες’*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπαξές, (ο) ‘κήπος, μικρός ανθόκηπος’. Από τουρκ. *bahçe*.

μπαξίσι(ν), (το) ‘φιλοδώρημα’, φρ. *‘έδωκέ μ-μου μπαξίσι’*. Από τουρκ. *bahşis*. Πβ.
παξίσι, παξούχι, μπαξίσι² (Ρόδος), *παξίσι* (Κάρπαθος),³ *βαξίσι* (Σύμη),⁴ *παξίχιν*
(Κύπρος).⁵

1. Τσοπανάκης 1983,172 2. Παπαχρ. ΛΡ1,390 3. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 57 4. Μιχαλαριά 2, 123
5. Τσοπανάκης ό.π.

μπάρβας, (ο)¹ κ. ‘θείος’, φρ. *‘ο μπάρβας μου ο Περικλής κάθεται στο Πηαούλλι’*. Και
μσν. *‘...το μπάρμπα του αγκαλιάστη’* Ερωτόκρ. Δ’ 1903. Από βενετ.-λατ. *barba*
‘γενειάδα’, αρχική σημασία της λ. ‘γενειαφόρος’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπάρβα κουκχουλιανός, (ο) ‘παιδικό παιχνίδι, που περιγράφει η Μαρία Πετρού-
τσου,¹ και πιστεύει πως έχει την αρχή του από την εποχή των πειρατών. Βλ. λ.
κουλλ(ο)ιανός.

1. Πετρούτσου 1978,108

- μπαρβέρης, (ο)** ‘ο κουρέας’, φρ. ‘πάω στο μπαρβέρη ν-να κουρευτώ’ / ‘...πγοιος θα πάει να πει τραούδγια // του γαμπρού πουν’ στο μπαρβέρη...’¹ Και *μπερβέρης*.² Από ιταλ. *barbiere*. Πβ. *παρβέρης, παρπέρης* (Κως),³ *μπαρμπέρης* (Ρόδος),⁴ *παρπέρης* (Χάλκη),⁵ *μπερμβέρης* (Κάρπαθος).⁶ 1. Σακελλαρίδης Μ.2007,386 2. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Σκανδαλ. Λεξ.571 4. Παπαχρ. ΛΡ1,473 5. Τσοπανάκης 1949,46 6. Μηνάς, Ιδ.Καρπ.39
- μπαρκέρω** ‘επιβιβάζομαι’ | ‘μπαίνω σε πλοίο’, φρ. ‘εμπάρκαρα πρωί μ-πρωί ν-να πάω στο Γυαλί ν-να δουλέψω’. Η λέξη χρησιμοποιείται κυρίως για ναυτικούς και επαγγέλμα, ‘είναι μπαρκαρισμένος σε γκαζζάδικο και ταξιδεύει στο εξωτερικό’.¹ Από ιταλ. *imbarcare*. Ουσιαστ. *μπαρκάρισμα, (το)* ‘επιβίβαση σε πλοίο’.² Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),³ *μπαρκέρνω* (Ρόδος).⁴ 1. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Μηνάς, Λεξ.558 4. Παπαχρ. ΛΡ1,390
- μπάρκο, (το)** ‘πλήρωμα καϊκιού’. Από ισπ. *barco*. Πβ. *μπάρκο(ς), (το)* ‘πλοίο μαούνα, καϊκι’ (Κάρπαθος).¹ 1. Μηνάς, Λεξ.559
- μπαρκόνης, (ο)**¹ ‘μπαλκόνι, εξώστης’, φρ. ‘ζύλενος είναι ν-ο μπαρκόνης του σπιτιού μου και κοντεύει να πέσει κάτω’. Από *μπαλκόνι, (το)* (< ιταλ. *balcone*) > *μπαρκόνης, (ο)*, αναλογικά προς το συνώνυμο *εξώστης, (ο)*. 1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- μπαρουτέθες, (οι)** στη γεωργική γλώσσα ‘τα δυο ξύλα σε σχήμα γωνίας, αριστερά και δεξιά του *κουντουριού*, στο σημείο όπου είναι σφηνωμένη η γούλα, που χρησιμοποιούν για να ανοίγουν το αυλάκι που χαράσσει το υνί’.¹ Λέγεται και *παρούσα* ή *μπαρούτα, (η)*.² Από (*παρωτίς* >) *παρώτα, (η)* > *παρώττα* > *παρούτθα, -θες*, το αρχικό μ- από συνεκφώνηση *την παρούτθα*. Πβ. *παρούτιν, παρώφτιν* (Κάρπαθος),³ *παρούτθες* (Κως),⁴ *παρούτι* (Ρόδος),⁵ *παρούττες* (Χάλκη).⁶ 1. Καραναστάσης 1987,155 2. Κοντοβερός 320 3. Μηνάς, Λεξ.694 4. Σκανδαλ.Λεξ. 572 5. Παπαχρ. ΛΡ1,473, ο ίδιος ΛΛΡ,37 6. Τσοπανάκης 1949,19,111
- μπαρουτθόκαρφα, (τα)** ‘τα καρφιά με τα οποία καρφώνονται οι *μπαρουτέθες* (βλ.λ.) πάνω στο *κουντούρι*’.¹ Πβ. *παρουτθόκαρφα* (Κως).² 1. Καραναστάσης 1987,155 2. Σκανδαλ.Λεξ.573
- μπαρουτθοχανάς, (ο)** ‘αποθήκη πυρομαχικών’ που ήταν μέσα στο ενετικό φρούριο, φρ. ‘*μπαρουτθοχανάς* ήτο ν-εδώα στη σηλλιά ν-επί Ιταλώ’ / ‘σηκώνονται ούλοι...κι’ επήα στο *μπαρουτθοχανά γ-κι*’ *επιάσα ν-τα όπλα*’.¹ Από τουρκ. *barut- (h)ane*. 1. Σακελλαρίδης Κ. 1982,302
- (μ)παρταορίζω/-ομαι** ‘υπερασπίζομαι κάποιον, παίρνω το μέρος του, την πάρτη του’,¹ φρ. ‘*μη παρταορίζεσαι το ν-αφφέντη σ-σου*’. Από ιταλ. *parte* ‘μερίδιο’ + *ορίζομαι*, πβ. και τη φρ. ‘*κοιτάω την πάρτη μου*’ (φροντίζω μόνο τον εαυτό μου). Πβ. *παρτέρω* ‘παίρνω το μέρος κάποιου, υπερασπίζομαι’ και *παρτιορώ, παρτιοριάντζω* ‘συνηγορώ για κάποιον’ (Κάρπαθος),² *παρτολοώ* και *παρτολοητής* ‘υπερασπιστής’, *παρτολόημα* ‘μεροληπτική υποστήριξη’ (Κάλυμνος),³ *μπαρτεύ-γκω,*

μπαρτολοώ και *μπαρτολόημαν* (Κως),⁴ *παρτέρνω* (Ρόδος).⁵

1.Καζαβής 191, Κουρζής 332 2.Μηνάς, Λεξ.695 3.Δράκος 1983,192, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.447 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,474

μπαρτάς, (ο)¹ ‘παλτάς, τσεκούρι για την κοπή ξύλων’, υποκορ. *μπαρταδόλλι(ν)*, φρ. ‘*πάρε το μπαρταδόλλι ν-να κόψεις ξύλα για το φ-φούρνο*’. Σε διαθήκη του 1860 προικίζεται, μεταξύ άλλων, και ‘*έν παλταδόλλιον*’.² Από τουρκ. *balta* ‘πέλεκυς’. Πβ. *παρτάς* (Ρόδος),³ *μπαρτάς, (μ)παρταέλλι* (Κάλυμνος).⁴

1.Κοντοβερός 315 2.Τσιρπανλής 2009,100 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,474 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μπαρτό, (το) ‘επανωφόρι από χοντρό ύφασμα’, φρ. ‘*βάλε το μπαρτό σ-σου ’α μη γ-κρύνσεις*’ / ‘*ο άνθρωπος...έβαλε το μπαρτό ν-του και φεύγει...*’¹ Από ιταλ. *ralto* (< αρχ. αγγλ. *raltok*). Πβ. *παρτό / μπαρτό* (Κάλυμνος).²

1.Βεζύρογλου 323 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μπαρώννω /-ομαι κ. ‘κλειδώνω την πόρτα, το σπίτι’, φρ. ‘*μπάρωσε τη μπόρτα γιατί κρύννει*’ | ‘κλειδώνομαι’, φρ. ‘*ερώστησα κι’ εμπάρώθηκα (κλειστήκα) για τα καλά στο σπίτι*’. Από ιταλ. *barra* + κατάληξη *-ώνω*. Και παθ. *μπαρωμένος* ‘κλειδωμένος’, φρ. ‘*έχει καλά μπαρωμένο ν-το σπίτι*’.

μπάσι ραβδί¹ φράση με τη σημασία ‘δώστου ραβδί’, φρ. ‘*όσο ν-έκλαιε ν-το παιδί, μπάσι ραβδί ν-αυτός*’ (τον εξυλοκοπούσε συνέχεια). Από τουρκ. *bati* (< βενετ. *bati*, προστακτ. του ρ. *bater* ‘χτυπά, αναποδογυρίζω’, πβ. το ιταλ. ρήμα *battere* ‘χτυπά’). Πβ. *μπάτι* ‘συνεχώς’ (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπασιμάς, (ο) ‘ρετάλι, τσίτι που το έβαζαν για φόδρες’,

‘*σε πέντε χρόνια κάμνουσι // σωστές εφτά χιλιάδες //*

εξόν αφ’ τα φουννίσματα, // τσίθια, κλωστές, μπασιμάδες’.¹

Από τουρκ. *basma* ‘πανί σταμπωτό’ (< *basmak* ‘πατώ, πιέζω’). Πβ. *μπασιμάν* ‘είδος υφάσματος, βαμβακερό ύφασμα με έντυπα έγχρωμα σχέδια’ (Κάρπαθος),² *πασμάς* (Κύπρος),³ *μπασουμάς* (Α.Κρήτη).³

1.Μπαλαλάς,1981,116 2.Μηνάς, Λεξ.559 3.Μηνάς, ό.π. λ. *μπασιμάν*

μπασιμός, (ο) ‘πολτός από μπαγιάτικα τυριά ή αλμυρά με έντονη οσμή, που ρίχνεται στη θάλασσα για την προσέλκυση ψαριών όταν ψαρεύουμε’, φρ. ‘*δίξε κι’ άλλο μπασιμό ν-νά ’ρτουσι μ-πολλά ψάργια*’ / ‘*κάμε μπασιμό ν-νά ’ρτου ψάργια*’¹ /

‘*στις σμόναιρες ετρίβγαμε σμαρίδες για μπασιμό,*

και με το που μπροέλλασι, μας έπγαννε τσιλλιό’.²

Και *πασμός*.³ Πβ. το μsn. ουσιαστικό *πάσμα,(το)* ‘επίθεμα’ < αρχ. *πάσμα, (το)* ‘αυτό που πασπαλίζεται’ (< *πάσσω* ‘πασπαλίζω κάτι τριμμένο’, άγνωστης ετυμολογίας) Πβ. *πασμός* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),⁴ *μπασιμός* (Κως), *πάσμα,(το)* (Ρόδος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1984,286 2.Μαυρουδής 15 3.Καζαβής 192 4.Δράκος 1983,193, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,475

μπάστακας, (ο)¹ ‘βλεπιός, αγροφύλακας’, φρ. ‘*έπγασε ν-τα ζ-ζα μου ο μπάστακας σε ξένο χ-χωράφι*’. Είναι το κ. *μπάστακας* (μτφ.) ‘αυτός που στέκεται στη μέση και ενοχλεί τους άλλους’ < ιταλ. *basta*, προστακτ. του ρ. *bastare* ‘σταματώ’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπαστούνι(ν), (το) κ. ‘μπαστούνι στήριξης’ | (ναυτ.) ‘ο ιστός που είναι στερεωμένος οριζόντια στην πλώρη και εξέχει’, το δοράτιο του αρτέμονα ιστιοφόρου. Από βενετ. *baston* < μσν. λατ. *bastum* < *bastare ‘βαστάζω’ (Π).

μπάτα ξεμπάτα¹ φράση που φανερώνει αστάθεια, και λέγεται σε περίπτωση που κάτι αλλάζει συνεχώς θέση, φρ. ‘έ ν-ημπορεί να διαλέξει, όλλο μπάτα ξεμπάτα είναι’ / ‘έβρε ένα χ-χώρο ν-να βάλεις τα βιβλία, γιατί μπάτα ξεμπάτα θα σκιστούσι γ-κ’ είναι γ-κρίμα’. Βλ.λ. *μπατέρω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπαταλαμάς, (ο)¹ κ. ‘πολύ παλιό και άχρηστο πράγμα’, φρ. ‘πέταξε πγιο τους μπαταλαμάδες να φύουσι ν-αφ’ τη μ-μέση’. Από τουρκ. *battal* ‘ιδ.’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπαταλλιέρω ‘καταντώ άχρηστος’,¹ φρ. ‘εμπατάλλιαρα πγιο, έ ν-ημπορώ να κάμω τίποτι! εγήρασα’, παθητική μτχ. παρακειμένου *μπαταλιαρισμένος* ‘άχρηστος, εκτός λειτουργίας, εγκαταλειμμένος’², ‘αυτός πγιο ν-είναι μπαταλιαρισμένος’ / ‘μπαταλιαρισμένη’ ν’ η μηχανή του καϊκιού’, επίθ. *μπατάλικος*. Και *μπαταλιάζω*.³ Από τουρκ. *battal* ‘άχρηστος, άκυρος’. Πβ. *μπαταλεύω* (Κως),⁴ *παθαλεύω* (Κάλυμνος),⁵ *παταλέβω*,⁶ *μπαταλέβω*⁷ (Ρόδος), *παταλεύω* (Καστελλόριζο),⁸ *βαταλίτζω* ‘εγκαταλείπω κάτι που άρχισα, αλλάζω γνώμη’ (Σύμη),⁹ *μπαταλέρω* ‘αχρηστεύομαι’ (Κάρπαθος).¹⁰

1.Καζαβής 310 2.Χαρτοφύλης 1990, 261 3.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ. Λεξ. 449 5.Δράκος 1982,170, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6. Παπαχρ. ΛΡ1,390 7. Τσοπανάκης 1983,172 8.Κομνηνός 124 9. Μιχαλαριά 2,124 10. Μηνάς, Λεξ.559

μπατανία, (η)¹ κ. ‘κουβέρτα, μάλλινο κλινοσκέπασμα’, φρ. ‘σκεπάστου με τη μπατανία, να μη ν-εξεπαγιάσεις’ / ‘...κι’ εβάστα ν-το γ-κόπανο κι’ εκοπάνιζε ν-τις μπατανίες της’² / ‘πάμε για τη ν-αποστροφή μ-που μας περιμένει η μπατανία η φαθή κατάχαμα στρωμένη’.³ Από τουρκ. *battaniye* ‘κλινοσκέπασμα’ (< αραβ. *battaniya*). Πβ. *πατανία, (η)*, *μπατανία* ‘έτσι έλεγαν παλαιότερα το παλτό των Ιταλών και των Γερμανών’(Κάλυμνος),⁴ *μπατανία* (Κάρπαθος),⁵ *πατανία* (Καστελλόριζο).⁶

1.Χαρτοφύλης 2007,157 2.Σακελλαρίδης Κ.1982,308 3.Πετρούτσου 1993,359 4. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.560 6.Κομνηνός

μπαταξής, (ο) ‘κακοπληρωτής, απατεώνας’, φρ. ‘έ ν-ηξέρεις εσύ είντα μπαταξής πού’ ναι!’ Από τουρκ. *bataksi*. Πβ. *παταξής, μπαταξής* (Κάλυμνος).¹

1.Δράκος 1983,162, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μπατατούκχα, (η)¹ βλ.λ. *πατατούκχα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπατέρω και *μπατέρνω* (για πλοία) ‘γέρνω, κλίνω προς τη μια μεριά’, φρ. ‘εμπάταρε ν-το καϊκι μ-μέσα στο λιμάνι’ |(μτφ.) ‘αλλάζω γνώμη’, φρ. ‘εκαλοσκέφθηκέ ν-το κι εμπάταρε, ήρτε μ-με το μέρος μου’. Από βενετ. *bater* ‘φροντίζω, υπολογίζω’ | ‘χτυπώ, αναποδογυρίζω’ ή < τουρκ. *batar* ‘βουλάζω’. Πρ. *μπατέρνω, μπατάρω* ‘γέρνω’ | (μτφ.) ‘συμφιφίζω’ | (αλιεία) ‘μεταγυρίζω το παραγάδι ή τα δίχτυα’

(Κάλυμνος),¹ *μπατέρω* ‘υπολογίζω, δίνω κάτι έναντι λογαριασμού’ | (για πλοίο) ‘γέρνω στη μια μεριά’ (Κάρπαθος),² *μπατέρω* (Κως).³

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 2. Μηνάς, Λεξ. 560 3. Σκανδαλ. Λεξ. 449

μπατσιά, (η) και *μπάτσος, (ο)* κ. ‘ράπισμα’, η ενέργεια και το αποτέλεσμα του *μπατσιζώ*, φρ. ‘έφαα μια μπατσιά ν-αφ’ το δ-δάσκαλο μ-πού’τα ν-ούλλη δικιά μου!’ Ο τύπος *μπάτσος* ήδη σε μεσαιωνικά κείμενα (‘οι υπηρετεί τον εκτυπούσαν πάτσους’ Μάξιμ. Καλλιούπ., Κ. Διαθ. Μάρκ. ιδ’65, Επιτ.). Η λ. πθ. μιμηλή ή < γερμανοεβρ. *ratsch* (Επιτομή λ. *μπάτσος*) ή < ιταλ. *bazza* I.Λ.

μπάφφα, (η) ‘κέφαλος με πλατύ κεφάλι’.¹ Είναι το θηλυκό του ψαριού κέφαλος (Π).

1. Καραναστάσης 1987, 132

μπαχούρι(ν), (το) ‘πιπέρι’¹ το κ. *μπαχάρι* ‘αποξηραμένοι καρποί του φυτού *αφράμωμο*, που έχουν καυτερή γεύση και χρησιμοποιούνται ως άρτυμα. Από τουρκ. *bahar* ‘άρωμα’ | ‘μυρωδικό’ | ‘άνοιξη’ | (μετεωρ.) ‘θαλασσίνη αύρα’ (< αραβοτουρκ. *bahr* ‘θάλασσα’). Στο δωδεκανησιακό χώρο συναντούμε συγγενείς λ. με ποικίλες σημασίες. Πβ. *μπαχαρία, (η)* ‘ελαφρά πνοή ανέμου’ (Κάλυμνος),² *μπαχαρόκαιρος* ‘καιρός της δροσιάς’ (Κως),³ *παχάρι* ‘άνοιξη’ (Ρόδος),⁴ *παχαρία, (η)* ‘βοριαδάκι, θαλάσσια αύρα’ (Κάρπαθος),⁵ *μπαχαρία* ‘νότιος άνεμος’ (Κάσος).⁶

1. Παπαδόπουλος 1909, 92, Καζαβής 192 2. Δράκος 1983, 162, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 449 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 480 5. Μηνάς, Λεξ. 702 6. Μηνάς, ό.π.

μπ(γ)υώννω¹ ‘κάμνω πύο σε πληγή’, φρ. ‘έμπγυωσε ν-το πόδι μ-που χτύπησα’ / ‘μπγυωμένο ’ν’ το χέρι σ-σου’. Από αρχ. *εμπύω* (< επίθ. *έμπυον* < *πύον* < *πύθω* ‘σαπίζω’ < ι.ε. ρίζα **ρυ-* ‘σαπίζω, βρομώ’, πβ. λατ. *rys* ‘πύον’, *ryteo* ‘σαπίζω’).

Πβ. *μπυώννω* (Κάρπαθος),² *μπζώννω* (Κάλυμνος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 573 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπεκρουλλιάζζω¹ ‘μεθοκοπώ’, φρ. ‘ούλλη ν-τη ν-ημέρα ν-εμπεκρούλλιαζζε στο γ-καφερέ’. Και ουσιαστ. *μπεκρούλλιακας, (ο)* ‘μεγάλος μπεκρής’, αναλογικά προς το *μεθύστακας*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπεκχιάρης, (ο)¹ κ. ‘αυτός που ζει μόνος, εργένης, άγαμος’, φρ. ‘έζζησε μπεκχιάρης, ’έ ν-επαντρεύτηκε’. Από τουρκ. *bekâr* ‘αnúπαντρος’. Πβ. *μπεκκιάρης* (Κάρπαθος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 561

μπελάς, (ο)¹ κ. ‘σκοτούρα, φροντίδα, έγνοια’, φρ. ‘ήμπε σ-σε μπελάδες μ’ αυτή ν-τη ν-ιστορία!’, ουσιαστικό *μπελαλής*, επίθ. *μπελαλίδικος*¹ ‘αυτός που προξενεί μπελάδες’, από τουρκ. *bela* ‘ενόχληση’ και *belalı* αντίστοιχα.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπελοκρατώ ‘αποκάμνω, απαυδώ’, φρ. ‘εμείς πγιο ν-εμπελοκρατήσαμε ν-αφ’ τη ν-ακαθαρία’.¹ Πβ. στην Κάρπαθο *μπελογρατίντζω* ‘περιέρχομαι σε αδιέξοδο, συμφορά’, στη Δ. Κρήτη *βελοραδίζω* ‘ιδ.’, < τουρκ. *bela ögrenmek*.²

1. Καραναστάσης 1987, 154 2. Μηνάς, Λεξ. 561

μπεξής, (ο) ‘δραγάτης, αγροφύλακας’,¹ φρ. ‘έπγιασέ ν-το ν-ο μπεξής σε ζένο χ-χωράφι’. Από τουρκ. *bekçi* ‘φύλακας, φρουρός’.

1.Κουρζής 310, Μαυρουδής 138

μπερβάντης, (ο) και *μπερμπάντης*¹ ‘φαύλος, αλήτης’ | ‘τσαχπίνης’. Από ιταλ. *birbante* ή <τουρκ. *berbat* ‘βρόμικος’. Πβ. *μπερμπαντέβγω* ‘αλητεύω’ | ‘νυχτοπερπατώ’ (Κάλυμνος),² *μπερμπαντεύγω* (Κάρπαθος).³

1.Κουρούνης 1982,420 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.561

μπερβερίζομαι¹ ‘ξυρίζομαι, ή κουρεύομαι’, φρ. ‘στο μπερβέρη μ-πάω και μπερβερίζομαι’ και ουσιαστικό *μπερβέρης*, βλ. λ. *μαρβέρης*. Πβ. *παρβερίζω* /-ομαι (Κως),² *μπερμπερίζω* (Καστελλόριζο).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.571 3.Κομνηνός 131

μπερβερίτσα, (η) ‘μικρή πετρόκτιστη δεξαμενή πλήρης νερού, από όπου διέρχεται ο χάλκινος σωλήνας, ο λουλάς, για να υγροποιούνται οι ατμοί του καζανιού και να γίνουν *κουκχουζζίνα*’,¹

‘*τάμπουρα στο καζζάνι ν-του ο αετός σκεπάζει,*

ν-νερό στη μπερβερίτσα ν-του ο νοικοκύρης βάλλει’.²

Πβ. στην Κω το τοπωνύμιο *Περβετούρα*³ και στη Ρόδο⁴ το *Βερβετούρα* που παράγει ο Αναστ. Καραναστάσης από την αιτιατ. *αναβρυτήρα* του αρχ. *αναβρυτήρ, -ήρος, (ο)* με αλλαγή γένους,⁵ και ο Χριστόδουλος Παπαχριστοδούλου από το *αναβρυτούρα*.⁶

1.Μαυρουδής 138, Τσιρπανλής 2009,155, Καραναστάσης 1987,169 2.Μαυρουδής 39 3.Σκανδαλίδης, *Τοπωνυμικά και Ονοματικά της νήσου Κω*,2002,166 4.Παπαχριστοδούλου, Ονοματολογικά Δωδ/νήσου, στα *Ονόματα* τ. 12(1988),416 5.Καραναστάσης, Ετυμολογία μερικών από τα τοπωνύμια της Κω, στα *Κωακά* τ.3(1989),47 6.Παπαχριστοδούλου ό.π.

μπερικήθι(ν) και *μπερεκέθι*¹ επίρρ. ‘πληθερά, άφθονα’, φρ. ‘μπερικήθι ν-το κρασί γ-και το ρακί, ν-εβγάζζα ν-τότε μπόλικο κι’ αφ’ τα δγνο’.² Από τουρκ. *bereket* ‘ευλογία, ευτυχία’ | ‘αφθονία’, πβ. αλλού και *μπερεκετής* ‘πλούσιος, ανοιχτοχέρης’, επίσης *περικήτιν* (Κάρπαθος),³ *μπερικήθι* (Κάλυμνος).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πετρούτσου 1993,363 3.Μηνάς, Λεξ. 711 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μπερντάχι(ν), (το) ‘ξυλοδαρμός’¹ | (μτφ.) ‘επίπληξη, ξυλοκόπημα’. Από τουρκ. *perdah* ‘στίλβωση.’

1.Κουρζής 310

μπερντές, (ο) ‘λευκό σεντόνι, ή οποιοδήποτε λευκό πανί για να προβάλουμε σκιές του Καρακίοζη με τη βοήθεια κεριών’,¹ φρ. ‘*καρακιάζ μπερντές*’. Από τουρκ. *perde*. Βλ. και λ. *πφερδές*.

1.Μαυρουδής 138

μπερτα, (η) ‘σάλι’, φρ. ‘*έβαλα τη μπερτα μ-μου γιατί εκρύωννα*’. Από γαλλ. *bérthe* ‘πανωφόρι χοντρό χωρίς μανίκια’

μπερτόδουλος, (ο) ‘ατημέλητος’, φρ. ‘*γυρίζει μέσ’ στα ρυμίδγια σα ν-το μπερτόδουλο!*’ Από το όνομα *Μπερτόλδος*, κύριο πρόσωπο της σάτιρας του Ιταλού Τζούλιο Τσέζαρε ντελλα Κρότσε, *Πανουργία υψηλότατα Μπερτόλδου* (Π. λ. *μπερτοδουλισμός*). Πβ. *μπερτόδουλος* ‘αυτός που φορεί παραμεγάλα ρούχα’ (Κάλυμνος).¹

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπέτσα και **αμπέτσα** (βλ.λ.), επίρρ. ‘καβάλα στον ώμο’¹ | ‘πιάνω κάποιον από το λαιμό και με σηκώνει στην πλάτη ή στον ώμο του, στη ράχη του’,² φρ. ‘έλα να σε κάμω μπέτσα’, δηλ. όπως κάμνουν με τα ‘μπε’, τα αρνάκια, που τα βάζουν στον ώμο.

1. Κουρζής 310 2. Κουμέντος 1987, 61

μπεχλιβάνης, (ο) ‘παλαιστής’, φρ. ‘παλλιά αυτός ήτο μπεχλιβάνης’. Από τουρκ. *pehlivan*. Πβ. *πεχλιβάνης* ‘ταχυδακτυλουργός’ | ‘παλαιστής’ (Ρόδος,¹ Κάρπαθος²).

1. Παπαχρ. ΛΡ1, 494 2. Μηνάς, Λεξ. 720

μπηουρδί(ν), (το)¹ χαρακτηρισμός μικρού που μπαίνει στην κουβέντα μεγαλύτερων και δημιουργεί προβλήματα¹ | ‘κοντός’.² Η σημασία της λ. οδηγεί στη γραφή με -η-, από *μπήω* (βλ.λ.), που *μπήεται* στη συζήτηση άλλων (που ανακατεύεται), πβ. στην Κω³ *μπήομαι* (μτφ.) ‘ανακατώνομαι παντού’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιω-ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Σκανδαλ. Λεξ. 451

μπήω ‘εμπήγω, σπρώχνω’¹ και *μπήω τις φωνές* ‘βάζω τις φωνές’, φρ. ‘έμπεξέ μ-μου τις φωνές κ’εφοήθηκα! εκόντεψε ν-να κατουρήσω πάνω μου!’ / ‘έμπεξέ ν-το το μαχαίρι στη μ-πλάτη.’ Από *εμπήγω* (< *εμπήγνυμι*). Πβ. *μβήω* ‘μπήγω’ | ‘ρίχνω κάτω, φονεύω’, και *μπήομαι* ‘ανακατώνομαι παντού’ (Κως),² *μπήω* ‘μπήγω’ | ‘μπαίνω χωρίς ειδοποίηση σ’ ένα σπίτι’ (Ρόδος).³

1. Κουρζής 310 2. Σκανδαλ. Λεξ. 451 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 392

μπίζζηλος, (ο)¹ ‘επικίνδυνος’. Από το αρχ. επίθετο *επίζηλος*, -ον.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπίζζης, (ο)¹ ‘το μπιζέλι, ο αρακάς’, και *μπίζζι, (το)* (βλ.λ.).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπίζζι(ν), (το) ‘αρακάς’, φρ. ‘μπίζζι ν-εσπείραμε ν-το χωράφι μ-μας στο Καμπί’ / ‘μα το μπιζζι μ-που κάμασι ν-εφέτι τα χωράφια’. Το κ. *μπίζζι* και *μπίζζο, (το)* ‘το μπιζέλι’. Η λ. είναι αντιδάνεια < ιταλ. *pisello*, υποκορ. του λατ. *pisum* < ελλην. *πίσον* ‘μπιζέλι’ της οικογ. φαβίδες, επιστημ. *Pisum sativum*, σπανιότερος τύπος του *πίσος, (ο)*.

μπίζζινα, (η)¹ ‘βενζίνη’, φρ. ‘πάαινε να βάλεις μπιζζίνα στ’ αυτοκίνητο’. Από γαλλ. *benzine*. Πβ. *πιντζίνα, (η)* (Κάρπαθος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 727

μπίζζοβολλιά, (η) ‘το ψάρεμα με *μπίζζόβολο*’ (βλ.λ.), φρ. ‘μόλις επήα μ-πίσω, εδώα στο ν-Αη θ-Θεολό στη β-βαγιά, ρίχτου μ-μια μπιζζοβολλιά γ-κ’ επιγιάσα μ-πέντε ψάρια’.¹ Πβ. *μπίζζοβολιά* ‘το ρίζιμο του μπιζζόβολου στη θάλασσα’ (Κάλυμνος).²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1982, 294 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπίζζόβολο, (το) ‘δίχτυ που έχει στις άκρες του ολόγυρα βαρίδια από μολύβι’ | ‘είδος αυτού του ψαρέματος’, στρογγυλό δίχτυ που ρίχνεται, πάντα από τη στεριά, σε κυκλικό σχήμα για να περικλείσει ψάρια, φρ. ‘κακόμοιρε σύντεκνε, πάμε ν-αύριο στο μπιζζόβολο ν-να φέρομε γ-καένα ψάρι ν-να φάμε;’¹ /

‘μ’ ένα ν-τουρβά στο ν-νόμο ν-του και το μπιτζόβολο ν-του,
για τους Χοχλάκους κίνησε τη λ-λάντα να ν-νοιαστεί,
που πριάννει κεφαλόπουλλα και σάρπες στη φ-φουρτούνα,
γιατ’ είναι χ-χασοφεγγαργιά και θά’βγει η ψαργιά’² /
‘πγοιος μπιτζόβολο θ-θα δίζει //κεφαλόπουλλα να πριάσει...’³

Και μπιτζόβολος, (ο),⁴ μπετζόβολος, (ο).⁵ Η λ. είναι μσν. < πεζο- (< αρχ. ουσιαστ. πέζα(η) ‘πόδι’, δωρ. τ. που απαντά σε μγν. συγγραφείς με τις σημασίες ‘μπορντούρα ρούχου’ και ‘στρογγυλό αλευτικό δίχτυ’) + -βολος (<βάλλω).⁶ Πβ. μπιτζόβολος, μπιζόλος, πεζόβολος (Κάλυμνος),⁷ πεζζόβολος, ο (Κως),⁸ πεντζόλος (Κάρπαθος).⁹

1.Σακελλαρίδης Κ.1982,293 2.Μαυρουδής 17 3.Σακελλαρίδης Μ.2007,388 4.Κουρούνης 1982,419 5.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 6.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 7.Δράκος 1983, 163, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 8. Σκανδαλ. Λεξ.579 9.Μηνάς, Λεξ.706

μπίλλιες, (οι) ‘παιδικό παιχνίδι που παίζεται με γυάλινους βόλους’, φρ. ‘μικροί ε-παίζζαμε μ-με τις μπίλλιες’. Από ιταλ. *biglia* < όψιμο λατ. *bilia* ‘κορμός δέντρου’.

μπιλλιέθιο, (το) και *μβιλλιέθιο*¹ ‘δελτίο’ | ‘σφραγισμένο έγγραφο με εντολή’, φρ. ‘στη γ-κατοχή ν-επαίραμε μ-με το μπιλλιέθιο ν-το πετρέλαιο’. Πβ. τα μσν. *μπολετί, πουλετί* ‘γραπτή απόδειξη που πιστοποιεί οικονομική συναλλαγή’ (‘το πουλετί είναι στην κασελέτα μου’ Διαθ.17 αι.7, Επιτ.) < βενετ. *boletin*, πβ. και ιταλ. *bulletino*.

1.Νισυριακά 3 (1969),328

μπινελλίκι(ν), (το) ‘βωμολοχία’ | ‘τα ζαχαρωτά και κάθε γλυκό δυναμωτικό’,¹ φρ. ‘ερκίνεψε μ-πάλε τα μπινελλίκια του!’ / ‘τρώει τα τα μπινελλίκια’. Από μινές (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπινές, (ο)¹ ‘ο κίναϊδος’. Από τουρκ. *ibne* ‘ο αμφισεξουαλικός’, από το ρ. *binmek* ‘ανεβαίνω, επιβαίνω’, από όπου και το *μπινεύω* ‘υπεύω, καθαλώ’ | (μτφ.) συνουσιάζομαι παραφύση’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπιννιάς, (ο)¹ ‘το πολύ σκληρό χόμα που δεν οργώνεται εύκολα’, φρ. ‘μπιννιάς είναι ν-το χόμα στο Καμπί γ-και σκάβγεται δύσκολα!’ Από τουρκ. *bina* ‘θεμέλιο | κτήριο’. Πβ. *μπινιάς* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *μπινιάς* ‘οικοδομική ύλη από ασβέστη και άσπρη άμμο που κάμνει το κτίσμα πολύ στερεό’ (Κάλυμνος).³

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 562 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.374

μπιρί(ν), (το) ‘παιδικό παιχνίδι’ που παίζεται με ξυλάκι (μπιρί) που είναι πελεκημένο στα άκρα, το οποίο χτυπάς μια στο έδαφος και μια στον αέρα, με ξύλινο κοντό και το στέλλεις όσο πιο μακριά μπορείς,

‘...και έπειτα στο ν-Έλυτθα ετρέχαμε γραμμή,
να παίζομε γ-κνηγητό, αμπάρες και μπιρί’.¹

Είναι παιχνίδι που στη Ρόδο το λένε *μάντα*² και *τάλια*³ (< ιταλ. *taglia*), στο Βάτι

της Ρόδου *πάλλοι*⁴ (< λατ. *palus*) και στην Κω *καμούγκια*.⁵

1. Παρθενιάδης 73 2. Παπαχρ. ΛΡ1,347 3. Παπαχρ. ΛΡ1,608 4. Παπαχρ. ΛΡ1,462 5. Σκανδαλ. Λεξ. 310

μπίρμπα / πέρμπα¹ ως κατηγορούμενο ‘πανέξυπνος’, φρ. ‘αυτός είναι μ-πίρμπα στο σκολείο!’ Από ιταλ. *birba* ‘πονηρός, κατεργάρης’. Πβ. *μπίρμπα* (Κάλυμνος),² *πέρμπα* (Κως,³ Ρόδος⁴).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Αυτηκοία 4. Παπαχρ. ΛΡ1,501

μπιστόνι(ν), (το)¹ ‘το έμβολο της μηχανής’. Από ιταλ. *piston*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπίτι, μπιτ, μπίτθ(ι),¹ επίρρ. ‘τίποτε, καθόλου, τέλος’, φρ. ‘μπίτι ‘έ-σ-σε γαπό!’ Από τουρκ. *bütün* ‘ολόκληρος’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπιτόνι, (το) και *μπετόνι* ‘μεταλλικό ή πλαστικό δοχείο, με ειδικό στόμιο, για την μεταφορά λαδιού ή άλλων υγρών’.¹ Από γαλλ. *biton*.

1. Μαστρογιάννης 35

μπιχλιμπίδγια, (τα) ‘φантаχτερά προϊόντα ευτελούς αξίας’,¹ φρ. ‘ένα σ-σωρό μπιχλιμπίδγια έχει στολισμένα’. Από τουρκ. *leblebi* ‘στραγάλι’ | (μτφ.) ‘περιττά άχρηστα στολίδια’. Πβ. *μπεχλιμπί, μπιχλιμπί* (Κάλυμνος),² *πιχλιμπίδια* (Ρόδος).³

1. Μαυρουδής 138 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1,504

μπλάζζω¹ ‘σκορπίζω, χύνω το νερό ή ο,τιδήποτε άλλο’, φρ. ‘έμπλασε ν-τα ν-νερά στο τραπέζι’ / ‘κακομοίρα μου, έμπλασές τα’. Από τον αόρ. *έπλησα* ή *ενέπλησα*, δωρ. *έπλασα* (από τα προσ. του πληθ. *ενεπλάσαμεν* > *εμπλάσαμεν*) του ρ. *πίμπλημι*.² Πβ. τα μεσαιωνικά *εμπλάζω, μπλάζω* (Χρον. Τόκκων 2844, στου Κριαρά, Λεξικό). Και *μπλάθω*³. Δες και το αρχ. δωρικό *εμπλάττω*.⁴ Πβ. *μπλω* (Ρόδος),⁵ *μπλάσσω, μπλάθθω* (Καστελλόριζο),⁶ *μπλάζω* (Κάλυμνος),⁷ *μπλάζζω, ξεμπλώ* (Κως),⁸ *μβλάντζω* (Αστυπάλαια).⁹

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Καραποτόσογλου 2012,148 3. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 4. Αμαντος, *Αθηνά* 28 (1916), παράρτ. σ.85, Tsoranakis, *Italia Dialectare* 44 (1981),249 και *Ελληνική Διαλεκτολογία* 3 (1993), 67 5. Κωνσταντινίδης 79 6. Κομνηνός 99 7. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 8. Σκανδαλ. Λεξ. 452 9. Καραναστάσης, *Αστυπ.* 86

μπλάστρι(ν)¹ κ. ‘έμπλαστρο, θεραπευτικό επίθεμα’ : *έμπλαστρον* + κατάλ. -ιον > (ε)μπλάστρι(ον).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπλέκω (αμτβ.) ‘πλέκω’ | ‘μπερδεύομαι σε κάποια υπόθεση άθελά μου’, φρ. ‘έμπλεξα στη ν-υπόθεση, χωρίς να το καταλάβω’ | ‘τσακάνομαι, καβγαδίζω’, φρ. ‘πάλε εμπλέξετε;’ / ‘εκεία που επάαιννε ν-ήβρε δγνο παλληκάργια κι εμπλέκασι...’.¹ Από αρχ. *πλέκω*. Πβ. *μπλέκω* ‘μπερδεύομαι’ | ‘μπερδεύω κάτι’ (Κάλυμνος),² *μπλέω* ‘ίδ.’ (Κάρπαθος,³ Ρόδος⁴).

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991,83 2. Δράκος 1983,163, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 563 4. Παπαχρ. ΛΡ1,393

μπλεμένος, (ο) επίθ. ‘ο μπερδεμένος σε κάποια υπόθεση’, φρ. ‘μπλεμένος είναι χωρίς

να φταίει' | 'πλεγμένος',

'σ' εδρυάδες πού'χε μ-πάνω τους μπλεγμένη γ-κληματσίδα,
ελλία γλυκοβάλανα κι ένα τσαμπί σταφύλλια'.¹

Παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *μπλέκω* (βλ.λ.).

1. Μαυρουδής 32

μπλεξούδα, (η)¹ 'είδος κόμμωσης (πλέξιμο κόμης) γυναικών', φρ. 'είδες μεγάλες μπλεξούδες πού'χει!' Από *πλεξούδι* > μεγεθ. *πλεξούδα* > *μπλεξούδα, (η)* με συνεκφορά από την αιτιατική (< την *πλεξούδα*), πβ. *χέρι* > μεγεθ. *χέρα, (η)*, *κανάτι* > *κανάτα, (η)*, *καντήλι* > *καντήλα, (η)* κ.τ.ό. Πβ. *πλεξούα* (Κάρπαθος),² *μπλεξούα* (Κάλυμνος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 738 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπλέπω¹ 'βλέπω, κοιτάζω', φρ. 'μπλέπε μπρο σ-σου 'α μη ν-εσκοντέψεις'. Είναι το μσν. *μπλέπω, εμπλέπω* ('εκείνος δεν ημπλέπει να δει την δούλεψήν μου' Κριαράς, Λεξικό) < αρχ. *εμβλέπω*. Πβ. 'ιδ.' (Κως,² Κάλυμνος³).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 453 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπλετσές, (ο) 'χαίτη' | 'πλεξίδα από μαλλιά, κότσος',¹

'...και του μπλετσέ σου τα μαλλιά νά'χα τα ποχτενίδγια,
να τά'διννα του χρυσοχού να κάμει δαχτυλίδγια'.²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1965, 130

μποδισιά, (η) (Νικιά) (ναυτ.) 'το υποχρεωτικό άραγμα πλοίου για αποφυγή θαλασσοταραχής'.¹ Η λ. είναι το κ. ουσιαστ. *ποδισιά, (η)* 'πόδιση, ανακοπή του πλου λόγω κακοκαιρίας ή άλλης ανώτερης βίας'. Το αρχικό μ- από συνεκφόρηση την *ποδισιά* > τη μ-*ποδισιά* > η *μποδισιά* (< *ποδίζω* [*<πους, ποδός*] 'αράζω προσωρινά σε απάνεμο όρμο λόγω κακοκαιρίας'), δεξ του Ησύχιου 'ποδίζειν' επί το αυτό *αναστρέφειν και υποστρέφειν*'. Πβ. *πόιση* (Κάλυμνος),² *ποϊντζω* 'υποχωρώ' (Κάρπαθος).³

1. Σακελλαρίδης Γ. 1987, 190 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 741

μπολερό, (το)¹ 'γυναικείο κοντό ζακετάκι χωρίς μανίκια, ανοιχτό στο στήθος'. Από ισπανικό *bolero*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπονατσιβελλος, (ο)¹ 'καιρός που ταξιδεύεται', φρ. 'μπονατσιβελλος ειν' ο καιρός σήμερα'. Από ιταλικό επίθετο *bonaccenole* 'ήσυχος αλλά ασταθής'. Πβ. *μπονατσέβελλος* 'σχετική γαλήνη' (Κάρπαθος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) και Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 564

μποζάς, (ο) 'μπέρτα, σάλι',¹ φρ. 'η μάμμη μου έρκετο ν-τα κρύα βράδγια στο σπίτι μ-μας με το μποζά ν-της'. Από τουρκ. *bohca* 'δέμα'. Πβ. *μποζιά, (η)*, *μποζιάς, (ο)* 'τετράγωνο πολύχρωμο κεντητό ύφασμα, που τύλιγαν το πανέρι με τα δώρα του γαμπρού σαν τα πήγαιναν στους συγγενείς της νύφης' (Κως),² *μποζάς, (ο)* 'δέμα ρούχων' | 'το πανί που βάζουν τα ρούχα' (Ρόδος),³ *βοζάς* 'μάλλινο μεταξωτό

σάλι' (Σύμη).⁴

1.Κουρζής 310 2.Σκανδαλ. Λεξ.454 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,394 4.Μιχαλαριά 2,126

μποργιάτικο λουλλούδι, (το) 'η μυρωδάτη μαντζουράνα, που ίσως το λουλούδι αυτό να το πρωτοέφερε στο Μαντράκι κάποιος από τον Εμπορειό. Το βάζουν και στα γλυκά που κάμνουν με τα κυδώνια και τα σταφύλια'.¹

1.Πετρούτσου 1984,312

μπόρκα, (η) (I) 'η χωρίστρα των μαλλιών της κεφαλής', φρ. 'έκαμε ν-τη μπόρκα ν-του για να πάει στις αρμαστές του το σπίτι'. Η λ. αποτελεί διαφοροποιημένο τύπο του νεοελληνικού *πόλκα, (η)* 'χωρίστρα' | 'είδος χορού' (< ιταλ. *polka* < πολων. *polak* 'πολωνός'). Πβ. 'ιδ.' (Κως,¹ Ρόδος,² Κάλυμνος³) *μπόλκα* (Καστελλόριζο).⁴

1.Σκανδαλ. Λεξ.454 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,394 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Κομνηνός 99

μπόρκα, (η) (II) ή *μπόλκα* ή *πόλκα*,¹ 'η μουσική του ομώνυμου εθνικού χορού της Βοημίας' < πολων. *Polka*, θηλ. του *Polak* 'Πολωνός'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπόσικος, (ο)¹ κ. επίθ. 'χαλαρός' | 'υποχωρητικός', φρ. 'ήβρε ν-το μπόσικο γ-και κάμνει το ν-ό,τι θέλει' / 'μπόσικος ήτο σ-σήμιερα ο πατέρας μου, έφηκέ μ-με να πάω στους Χογλάκους να κλουμπήσω'. Από τουρκ. *boş* 'κενός' + κατάλ. -ικος. Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος),² κ.α.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.565

μποστάνι(ν), (το)¹ και *ποστάμι*² 'χωράφι φυτεμένο με καρπουζιές ή πεπονιές', φρ. 'πάμε στο ποστάμι μ-μας να κόψομε γ-καρπούζζια'. Από τουρκ. *bostan* 'κήπος, λαχανόκηπος'. Πβ. *ποστάνι, μποστάνι* (Ρόδος),³ *μφοστάνι* (Κως),⁴ και ρ. *μποσταμίντζω* 'καλλιεργώ χωράφι προορισμένο για μποστάνι' (Αστυπάλαια).⁵

1.Κουρζής 310 2.Καραναστάσης 1987,157 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,521 4.Σκανδαλ. Λεξ.455 5.Καραναστάσης, Αστυπ. 86

μπότες, (οι) 'αντρικά παπούτσια που καλύπτουν το κάτω τμήμα της κνήμης, λίγο πάνω από τους αστραγάλους'.¹ Και *μπότες στραβοκουμποτές* 'μπότες των οποίων το τμήμα που καλύπτει το κάτω μέρος της κνήμης διπλώνει πλάγια και κουμπώνεται με κουμπιά που είναι σε τεθλασμένη γραμμή, για να εφαρμόζουν καλά'.¹

Από γαλλ. *botte*, πθ. < επίθ. *bot* 'στραβός, κυρτός'.

1.Καραναστάσης 1987,164

μποτίννια, (τα)¹ ονομαστ. *μποτίνι, (τα)* 'είδος παπουτσιού, χαμηλή μπότα που καλύπτει τους αστραγάλους', φρ. 'επήρα στο ν-Ιντζέ κ' επήρα άξαμο γ-για μποτίννια'. Από γαλλ. *bottine* < *botte* (< πθ. *bot* 'στραβός, κυρτός').

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπότσα, (η) 'φιάλη νερού ή κρασιού, καράφα',¹ φρ. 'γίμωσε τη μπότσα γ-κρασί'. Από βενετ. *bozza* 'όγκωμα',² ή < ιταλ. *boccia*.³ Και στον μσν. *μπότσα* 'εξόγκωμα, προεξοχή σε μια επιφάνεια' ('εις φούντος οργίες ι', *μπότσα αρενάλι*' Πορτολ.Α345, Επιτ.). Πβ. *μπότσα, (η)* 'ξύλινο δοχείο κρασιού' (Κάρπαθος),⁴ *μβότσοι, (οι)* 'τεμάχια ξύλου-καζίκια σφηνωμένα στο έδαφος γύρω από τον ανεμόμυλο, πάνω στα οποία ο βοηθός του μυλωνά προσπαθεί να ακινητοποιήσει τον μύλο, δένοντας με ένα σχοινί τον ανεμοτροχό πάνω στους μπότσους'

(Κως),⁵ *μπότσος* ‘αλυσίδα ή χοντρό σχοινί που δένει και στερεώνει τα άρμενα ή την άγκυρα, και ρ. *μποτσέρνω* ‘δένω’ (Κάλυμνος).⁶ Τη σημασία ‘φιάλη, κανάτα’ έχει η λ. *πότσα* σε Κύπρο, Ρόδο, Καστελλόριζο, Κάσο.⁷

1. Παπαδόπουλος 1984, 286, Καζαβής 192 2. Meyer, N.S. 2, 85 3-4. Μηνάς, Λεξ. 565 5. Σκανδαλ. Λεξ. 455 6. Δράκος 1983, 164, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7. Μηνάς ό.π.

μπουά, (το) ‘νερό’ στην παιδική γλώσσα, φρ. ‘έλα, *μπουά, μπουά...*’ / ‘*πυγε το μπουά σου*’. Από το αρχ. *βρυν*, ‘ει μεν γε βρυν, είποις, εγώ γνους αν πιείν επέσχον’¹ και ‘*βρους*’ *πιείν, βρυν* ‘πιείν’ (ΗΣύχ.), *βρύω* ‘αναβρύω’. Πβ. *μβρουά, μπρου* (Κως,² Ρόδος³), *μπργιο* επιφών. με το οποίο καλούν τα ζώα να πιουν νερό (Κάσος).⁴

1. Αριστοφ. Νεφ. 1382 2. Σκανδαλ. Λεξ. 462 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 399 4. Μηνάς, Κάσος, 128

μπουγιουντί, (το) και *μπουγιουρδί*¹ ‘διαταγή, έγγραφο από οποιαδήποτε αρχή που φέρνει δυσάρεστες ειδήσεις’, φρ. ‘*επήραμε ν-το μπουγιουρντί ν-από τη ν-Εφορία*’. Από τουρκ. *buyurdi* ή *buyultu* (< ρ. *buyurtak* ‘εξουσιάζω, διευθύνω’). Πβ. *μπουγιουρδί* (Κάλυμνος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπούκχα, (η) (αλιεία) ‘η κάτω πλευρά του σάκκου της τράτας’¹ | ‘πόρτα.’² Από μτγν. λατ. *bucca* ‘στόμα’, ιταλ. *bocca*. Και τοπωνύμιο *Μπούκχα, (τα)* (Μαντράκι).³ Πβ. *μπούκχα, (η)* ‘το άνοιγμα του κύτους του πλοίου, του φούρνου’ | ‘στόμιο’ (Κάλυμνος).⁴ *μπούκκα, (η)* ‘μεγάλο στόμα’ | ‘το άνοιγμα του κύτους του καϊκιού’ (Κάρπαθος).⁵ *μβούκκα* ‘είσοδος’ (Κως),⁶ *μπούκκα* ‘στόμιο’ (Ρόδος).⁷

1. Καραναστάσης 1987, 130 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Παπαχριστοδούλου 255 4. Σκανδαλ. Λεξ. 566 5. Μηνάς, Λεξ. 566 6. Σκανδαλ. Λεξ. 456 7. Παπαχρ. ΛΡΙ, 394

μπουκαπόρτα, (η) (ναυτ.) ‘η πόρτα του αμπαριού του πλοίου’.¹ Και *πουκαπόρτα, ποκαπόρτα, μπουκαπόρτα*.² Από βενετ. *bocarorta* (< *boca* < λατ. *bucca* ‘στόμιο’ + *porta*). Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος)³

1. Καραναστάσης 1987, 134 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπουκαργιάρω ‘φράζω τις οπές, τις ρωγμές του τοίχου που χτίζεται με μικρές πέτρες ή για να στερεώσει καλύτερα’,¹ *μπουκαργιάζω*,² φρ. ‘*μπουκαργιάσε το ν-τοίχο μ-πρώτα κ’ ύστερα φάε το κολασιό σ-σου*’, και *μπουκαργιάζω*.³ Από ιταλ. *imboccare* ‘εισχωρώ’, ή < *μπούκα* / *μπουκάρω* + κατάλ. -(αρ)ιάζω. Πβ. *μπουκκαριάντζω* ‘κλείνω τις ρωγμές’ (Κάρπαθος).⁴

1. Παπαδόπουλος 1984, 286 2. Καζαβής 192 3. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) και Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4. Μηνάς, Λεξ. 566

μπουκάργιασμα, (το)¹ και *μπουκάργιασμα*² ‘το κλείσιμο, το φράξιμο των ρωγμών, των κενών, όταν κτίζεται ένας τοίχος’, φρ. ‘*μωρή, φύλαξε τα χαλίγια για το μπουκάργιασμα*’.¹ Η πράξη του *μπουκαργιάζω* (βλ. λ.).

1. Παπαδόπουλος 1984, 286 2. Καζαβής 192

μπουκέρω ‘βάζω τροφή λαίμαργα στο στόμα’, φρ. ‘*εμπούκχαρα λ-λίο φ-φαϊ γ-και πιάστηκα λ-λιάκι*’ | ‘*μπαίνω κάπου βιαστικά*’, φρ. ‘*εμπουκχάρα μ-μέσα στο σπίτι ν-του και το ν-επιγάσα*’ / ‘*αφ’ τη μ-πολλή β-βροχή εμπουκχάρα ν-τα ν-νερά αφ’ τη*

μ-πόρτα'. Από μπούκχα (βλ.λ.) + κατάλ. -έρω, ή < ιταλ. *boccare*. Πβ. *μπουκχάρω* (για πλοίο) 'μπαίνω σε θαλάσσιο νερό' | 'εισπλέω ορμητικά από τη μπούκα, το στόμιο του λιμανιού' (Κάλυμνος),¹ *μπουκκέρω* 'εισορμώ' (Κάρπαθος).²

1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.567

μπουκχί(ν), (το) 'στρογγυλό άνοιγμα της πλώρης στην κουβέρτα της βάρκας, με πολλαπλές χρήσεις και κυρίως για να κάθετα ο χειριστής της γυάλλας στο ψάρεμα',¹

'με πυροφάνι από στεριάς, κι αφ' το μπουκχί ν-της βάρκας,
αλεωνιές επιάνναμε, χταπόδια και ψαράκια'.²

Υποκορ. του *μπούκχα* (βλ.λ.).

1.Μαυρουδής 138 2.Μαυρουδής 15

μπουκχιά, (η)¹ κ. 'η ποσότητα τροφής που μπορεί να χωρέσει κάθε φορά στο στόμα', φρ. 'φάε τη ν-τελευταία σ-σου μπουκχιά, γιατί είναι ν-η δύναμή σου'. Από *μπούκχα* (βλ.λ.) + κατάλ. -ιά.

1.Καραναστάσης 1987,139

μπουκχουνιά, (η)¹ 'καβουρδισμένα κομμάτια (μερίδες) χοιρινού κρέατος και λίπους',² φρ. 'αφ' το ψαχνί ν-του χοιρού κάμνομε ν-τις μπουκχουνιές' / '...με τη λαδαδιά στο φ-φύλακα του Χρήστου να μαρτυρά τη γ-καταχωνιασμένη μπουκχουνιά, κλεμμένη αφ' της μάνας του το μυλλερό...'³ /

'κι' όποια θέλει να χορέψει // δγνο αβγά και μπουκχουνιές,
να τα φέρει στο Καζζίνιο, // κουρδισμένα τα βγιολλιά...'⁴

Είναι το μσν. ουσιαστικό *μπουκούνι(ν)* 'μπουκιά' ('χοντρά μπουκούνια θα τη μπουκκώνω' Φορτουν.5549 | 'φαγητό' ('ας είναι τα μπουκούνια διαπάς τες έλλαμπρες γιορτές...πλούσια' Φαλιέρ.,Λόγ.188, Επιτ.) < βενετ. *boccon*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μαυρουδής 138, Καραναστάσης 1987,139 3.Μαυρουδής 60 4.Σακελλαρίδης Μ. 2007,381

μπουκχώννω 'βάζω στο στόμα μια μπουκιά',¹ φρ. 'μπούκχωσε το παιδί', και *μπουκχωμένος* 'αυτός που έχει μπουκιά στο στόμα και δε μπορεί να μιλήσει', φρ. 'μπουκχωμένος είναι, 'έ ν-ημπορεί να σου μιλήσει τώρα' | 'φράζω',² φρ. 'εμπούκχωσε ν-η μύτη μου αφ' το συνάχι' | (μτφ.) 'δωροδοκώ',² 'εμπούκχωσέ ν-το γ-κι' έκαμε ν-τη δ-δουλλειά ν-του' | 'κρύβω κάτι πρόχειρα', *μπούκχωσέ το κάπου να μη φ-φαίνεται*.¹ Από *εμβουκώνω* (< βούκα 'στόμα' [< ιταλ. *bocca*]). Πβ. *μπουκχώννω* 'γεμίζω το στόμα κάποιου με φαγητό', /-ομαι 'συναχώνομαι, δυσκολεύομαι να καταπιώ' (Κάλυμνος),¹ *μπουκκώννω* 'ίδ.' και 'δωροδοκώ' (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.567

μπουλαντάνι(ν), (το) 'το άκρο της πάντας (βλ.λ.) της τράτας, πλεγμένο από ψιλό σχοινί σαν δίχτυ, σε πλάτος επτά ματιών. Πάνω στα μπουλαντάνια είναι δεμένες οι μάτσες'¹ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,130

μπουλιστρίνα, (η)¹ και (μ)πουλουστρίνα² 'το δώρο του νονού προς το βαπτιστικό

κατά το νέο έτος ή την ονομαστική του εορτή', φρ. 'ο νούννος μου μού'καμε πουλουστρίνα στη γ-γιορτή μ-μου'. 'Ελέγετο δ' υπό των Βυζαντινών το κατά τας καλάνδας διδόμενον νόμισμα *εναρχισμός* ή *στρήνα* (strena), ήτις τελευταία ονομασία κατά τόπους διεσώθη μέχρις ημών, αφού εν Νισύρω *πουλουστρήνα* (bona strena), εν Σύμη *μουλιστρήνα* και εν Κύπρω *πουλουστρήνα* λέγεται το κατά την πρώτην του Ιανουαρίου διδόμενον δώρον'.³ Πβ. το μσν. *μπονεστρένα*, *πουλουστρένα* 'το πρωτοχρονιάτικο δώρο' (Επιτ.), επίσης *μβουλιστρίνα*, *μβλου-νιστρίνα* (Κως),⁴ *πουλουστρίνα* (Ρόδος),⁵ *μπλουνιστρίνα* (Αστυπάλαια),⁶ *ποληστρίνα*, *πουλιστρίνα* (Καστελλόριζο).⁷

1.Κουρζής 311 2.Παπαδόπουλος 1909,92, Χαρτοφύλης 2007,88 3.Κουκουλές ΒΒΠ Β1,16 4.Σκανδαλ. Λεξ. 457 5.Παπαχρ. ΛΡ1,525 6.Καραναστάσης, Αστυπ.86 7.Κομνηνός 106

μπουλλέτθα,(η)¹ και *μπιλλάτθο*², *μπουλλέτθο*² 'απόδειξη'. Από ιταλ. *bolletta* 'απόδειξη'. Πβ. *μπουλλέττα,(η)*, *μπουλλέττον,(το)* 'στιγμή' (Κάρπαθος).³

1.Κουρούνης 1982,419 2.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ. 567

μπουλλετθί(ν), (το)¹ 'σημείωμα'. Από ιταλ. *biglietto* (<μσν.γαλλ. *billette*). Πβ. *μβουλιετί(ν)*, *μπουλλετί(ν)* 'σημείωμα' | 'γράμμα' (Κως),² *μπουλλεττί(ν)*, *μπαλλοττί(ν)* 'διαταγή' (Ρόδος),³ *μπουλλεττί(ν)* 'κλήρος, εντολή' (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρούνης 1982,419 2.Σκανδαλ. Λεξ. 456 3.Παπαχρ. ΛΡ1,395 4.Μηνάς, Λεξ. 567

μπουλλώννω 'καρφισώννω', φρ. 'εμπούλλωσε ν-τα μαεδηιά στο πέτο ν-του γα-μπρού'. Πβ. στην Κάλυμνο¹ *μπουλλώννω* 'προεξέχω, φουσκώνω' < πιθ. γαλλ. *bouillon* < *boule* 'μεταλλική σφαίρα' (< λατ. *bullia*) ή < τουρκ. *bolluk* 'μέγεθος, πλήθος'.

1.Δράκος 1983,164, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μπουλούκι(ν), (το)¹ 'σύνολο, πλήθος ανθρώπων', φρ. 'μπουλούκια μπουλούκια ενεβαίνουσι ν-τα σκαλλιά της Σπηλλιανής οι ννιαμερίτισσες'. Από τουρκ. *bölük* 'όμιλος, παρέα'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπουνάτσα, (η) κ. 'νηνεμία, η ήσυχη θάλασσα, άπνοια'.¹ Από βενετ. *bonazza* 'καλοσύνη'.

1.Καραναστάσης 1987,133

μπούννια, (τα) 'οι τρύπες στη βάση του μαουνοπορτιού, από τις οποίες βγαίνουν τα νερά της κουβέρτας (του καταστρώματος)',¹ φρ. 'η βάρκα είναι φ-φορτωμένη μέχρι τα μπούννια'. Πιθ. από ιταλ. *imponi* (πληθ.) 'επιστόμιο για τη γρήγορη εκροή του νερού από το επάνω κατάστρωμα > *μπούνη,(το)* > *μπούνια,(τα)*.²

1.Καραναστάσης 1987,135 2.Καραποτόσογλου, στο Λεξικογρ. Δελτ. 24(2003),216

μπουννιά, (η) 'γροθιά', φρ. 'εσωμπίθιασέ ν-το στις μπουννιές!' Από βενετ. *rugnia* 'πυγμή'.

μπουντζούρι(ν), (το) 'μέρος της ανδρικής παραδοσιακής φορεσιάς, που διαφέρει από τη *βράκα* (βλ.λ.), γιατί είναι από χοντρό ύφασμα σε σκούρο χρώμα, που έφτανε μέχρι κάτω από τα γόνατα, στενή κάτω και ανεβαίνοντας προς τους γλου-

τούς φάρδαινε'.¹ Τα *μπουντζούρια* ήταν η στολή των γεωργών και των τσοπάνηδων. Η λέξη πιθανώς από το ιταλικό *buzzuro* 'αγρότης'. Πβ. *αλλού μπουτζούρικας, (ο)* 'αγρότης' | 'χυδαίος άνθρωπος'.

1. Παπαμανώλη 104

μπούπφου¹ στην παιδική γλώσσα, επιφώνημα για αποτροπή παιδιού από πέσιμο, φρ. 'μη, 'α κάμεις μπούπφου!' Πβ. *πούπφου* (Κάρπαθος,² Ρόδος³).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 753 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 526

μπούρδα, (η) (Νικιά) 'μεγάλος σάκκος από карабόπανο, στον οποίο βάζανε κριθάρι στη βούα ή και στο σπίτι, σκεπάζοντάς τον με άχυρα', φρ. 'εστήσαμε γ-και μνια *μπούρδα* γ-γεμάτη γ-κριθάρι στο σπίτι μ-μας'.¹ Η λ. προέρχεται από το ισπαν. *burda* / *burda*.² Πβ. *μπούρδα, (η)* 'σακί από λινάρι, τσουβάλι' | (πληθ.) *μπούρδες* 'ανοησίες' (Κάλυμνος),³ *μπούρδα* (Κάρπαθος,⁴ Ρόδος⁵), *μβούρτα, μβούρδα, αχερόμβουρτα, (η)* (Κως).⁶

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 216 2. Καραποτόσογλου 2012, 150 3. Δράκος 1983, 164, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 568 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 395 6. Σκανδαλ. Λεξ. 457

μπουρδουκλώνω¹ 'δένω κάτι πρόχειρα' | 'δένω το μπροστινό με το πισινό πόδι του ζώου, για να μη μπορεί να τρέξει'.² Και ουσιαστ. *μπουρδούκλωμα, (το)* 'μπέρδεμα'. Είναι το κ. *μπουρδουκλώνω* 'μπλέκω, μπερδεύω, ανακατώνω'. Η λ. από λατ. *impedicularē* > *πεδικλώνομαι* > *μπεδικλώνομαι* > *μποδουκλώνομαι* > *μπουρδουκλώνομαι-μπουρδουκλώνω* (Π). Παθητική μετοχή *μπουρδουκλωμένος* 'μπερδεμένος'. Πβ. λατ. *pediculus*, υποκορ. του *pes, pedis* 'πόδι' (< ελλην. *πους*).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

μπουρδουχάης, (ο) και *μπουρδοχάης, μουρδοχάης*¹ 'τούρκος αξιωματούχος' | 'ειρωνικός χαρακτηρισμός', φρ. 'ε το *μπουρδοχάη!*'

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπουρό, (το),¹ και *μπουρός, (ο)*² 'μπουφές, έπιπλο στη σαλοτραπεζαρία για τη φύλαξη επιτραπέζιων σκευών'.³ Από γαλλ. *bureau* 'γραφείο'. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,⁴ Κως⁵).

1. Κουρζής 311 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Αρφαράς 1978, 47, Τσιρπανλής 2009, 48 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. 457

μπουρού, (η) 'μεγάλο θαλασσίνο κοχύλι (*βούττινο*, βλ. λ.), από το οποίο είχε αφαιρεθεί το περιεχόμενο και έτσι γινόταν ένα είδος σάλπιγγας, αφού έσπαζαν τη μύτη του όστρακου'.¹ Από τουρκ. *boru* 'σωλήνας, σάλπιγγα'. Πβ. 'ιδ.' (Ρόδος,² Κάλυμνος³).

1. Χαρτοφύλης 1984, 266 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 395 3. Δράκος 1983, 164, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπούρου μπούρου και *βούρου βούρου*,¹ ηχομιμητική φράση, γι' αυτόν που μιλά ακατάπαυστα, φρ. 'κακόμοιρε πολλομίλη, *μπούρου μπούρου*, 'έ ν-εσταμμάτησες αφ' το *πρωί ν-να μιλάς!*'

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπουστί(ν), (το) 'μικρό μεταλλικό δοχείο με καπάκι, μέσα στο οποίο έβαζαν το φαγητό που έπαιρναν μαζί τους στην εξοχή',¹ φρ. '...η *νισυργιά έβαλλε στο μπουστί*

για το σεφέρτασι ν-το φαϊ, ό,τι είχε ν-ετοιμάσει αποβραδύς' ² /

'...κι' έχου μ-μέσ' στο δεσάκχι ν-τω // μπουστί, ψωμί γ-κι' εσένα' ³

(ενν. το χαραπά). Η λ. είναι υποκορ. του μπούστα,(η) < ιταλ. *busta* 'θήκη'. Πβ. πούστα,(η) 'κουτί' (Κάλυμνος),⁴ πούστα, πουσουτί 'κουτί που έβαζαν τη ζάχαρη ή τον καφέ, υποκορ. πουσί (Κως),⁵ πούστα (Χάλκη), αμπούστα,(η) 'θήκη αντικειμένων' (Κύπρος),⁶ μπούστα, μπουστί 'ξύλινο στρογγυλό και χαμηλό δοχείο, για τυροκομικά κυρίως προϊόντα' (Κάρπαθος).⁷

1. Παπαδόπουλος 1909,92, Κοντοβερός 312, Χαρτοφύλης 1984,253 2. Πετρούτσου 1993, 343 3. Μπαλαλάς 1981,56 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. 632 6. Χατζηγιάνν., *Περί των εν τη μιν. και νεωτέρα Κυπριακή ξένων γλωσσικών στοιχείων*, Αθήνα 1936,65 7. Μηνάς, Λεξ. 569

μπουτάρι(ν), (το) 'χοντρό μάλλινο πλεκτό ύφασμα, χωρίς καθορισμένο χρώμα, στενό κάτω κι ανεβαίνοντας προς τους γλουτούς άνοιγε. Το φορούσαν οι τσοπάνηδες για να μην κρυώνουν, και οι γεωργοί όταν δούλευαν στα χωράφια'.¹ Η λ. πιθ. < τουρκ. *but* 'μηρός' + κατάλ. -άρι. Πβ. αλλού και οικογενειακό όνομα *Μπουτάρης*.

1. Κουμέντος, 1991,207

μπουθάνα, (η)¹ το κ. *πουτάνα* 'κοινή γυναίκα, πόρνη', μγθ. *μπουθανάρα*, υποκορ. *μπουθανάκι, μπουθανί*. Από ιταλ. *puttana* (< λατ. *putta* 'κορίτσι').

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπουθαννιάρης, (ο)¹ το κ. *πουτανιάρης* 'ανήθικος, ακόλαστος, ασελγής'. Από *μπουθάνα* (βλ. λ.) + κατάλ. -ιάρης.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπουθέρω 'εισορμώ'¹, φρ. 'εμπουθάρω μ-μέσα ν-νερά',¹ και φρ. 'μπούτθα ραβδί', σύσταση να δέρνονται τα άτακτα παιδιά και οι ατακτούντες.² Η λ. από *μπουτσέρω, αντί *μπουτσώννω* (βλ. λ.), με κατάλ. -έρω. Πβ. *μπουτσέρνω* 'ορμώ', 'εμπούτσαρε στη θ-θάλασσα' (Ρόδος).³

1. Καραναστάσης 1987,182 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983,268 3. Παπαχρ. ΛΡ1,396

μπουτσώννω 'στριμώχνω κάπου κάτι',¹ φρ. 'εμπούτσωσε ν-τα κλεμμένα σε μια ν-τρύπα γ-κ'εχάθηκε'. Παθ. μγχ. *μπουτσωμένος*,² φρ. 'έχασα το δαχτυλίδι μ-μου, 'έ ν-ημπορώ να τό'βρω, μπουτσωμένο θ-θα το'χω πουθενά!', και ουσιαστικό *μπουτσωμα,(το)* ². Η λ. πιθ. < βενετ. *imbussar*.³ Στη Δ. Κρήτη το ρ. *μπουτσώννομαι* σημαίνει 'λερώνομαι' και ο Κ. Καραποτόσογλου⁴ το συνδέει με το παλαιό ιταλ. *bozzare* 'αναστατώνω'. Πβ. 'ίδ.' (Κως,⁵ Κάλυμνος⁶).

1. Κουρζής 311 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Dawkins 2,548 4. Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά της Δυτικής Κρητικής διαλέκτου, στο *Λεξικογραφικόν Δελτίον* τ. 25(2004-5),108 5. Σκανδαλ. Λεξ. 457 6. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπούφα, (η) και *μπόφα*¹ 'μπόχα, δυσάρεστη οσμή, δυσσομία', φρ. 'αφ' το β-βόθρο βγαίνει η μπόφα'. Η λ. από τουρκ. *buhar* 'ατμός, αναθυμίαση', ή < **υπόμοφα, ομφή,(η)*, λακωνικός τύπος *ομφά,(η)*, κατά τον Ησύχιο 'ομφά' οσμή Λάκωνες', λ. αβέβαιης ετυμολογίας με πιθανή σύνδεση με την οικογένεια των *νέφος, νεφέλη* (για το αρχικό ο- πβ. ο-μφαλός) (Π). Πβ. *μπούφοφα* (Κάλυμνος,² Ρόδος³), *μπούφοφα*

(Κάρπαθος).⁴

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 396

μπουχαμάς, (ο)

‘... χίλια της έταζζε φλουργιά να ’λλάξει τα μυαλά της,
της τάζζει ζ-ζώνες πλουμιστές, πασούμα μπουχαμάδες...’¹

Η λ. πιθ. να συνδέεται ετυμολογικά με το μσν. ουσιαστ. *μπουχαγιάρι* ‘ύφασμα καμωμένο με νήμα από μαλλί καμήλας ή κατσίκας’ (νεότ. *μοχέρ*) < ιταλ. *mochaiaro*.

1. Κοντοβερός, στο περιοδ. ‘Γνωμαγόρας’ τ. 30 (1934), 11

μπουχαρένιος, (ο) επίθ.

‘να ’χει μ-μάτια μπουχαρέννια, // μάγουλα τριανταφυλλέννια’
(από το ‘Περίολι’),¹

και *μπαχουρένιος*,² αντί *μπουγαρένιος* < *μπαγαρίνι* ‘άνθος της μπουγαρινιάς’, το φυτό ίασμος, κ. φούλλι.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1965, 142 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωμ. γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μπουχτόνω ‘χορταίνω’ | ‘αηδιάζω’, φρ. ‘εμπούχτωσε ν-αφ’ το πολλύ φ-φαϊ’ / ‘ε-μπούχτωσα καμούς’, γι’ αυτόν που ζει συνεχώς σε βάσανα.¹ Από τον αόρ. *biktim* του τουρκ. ρ. *biktar* ‘αηδιάζω, αποστρέφομαι’.² Πβ. *μπουχτίζω* (Κάλυμνος,³ Ρόδος,⁴ Κως⁵), *μπουχτίτζω* (Κάρπαθος).⁶

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 140 2. Φιλήντας 1, 141 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 396 5. Σκανδαλ. Λεξ. 458 6. Μηνάς, Λεξ. 569

μπράτη, (τα)¹ ‘οι αποσκευές του ταξιδιού’, φρ. ‘κουαλώ τα μπράτη μου στο λιμάνι γιατί ταξιδεύγω με το παπόρι μ-πού’ρκεται’ / ‘...πάαινε νά’βρεις τώρα μνια γ-καμήλα γ-κι’ αποθήκη ν-να κουαλήσομε ν-τα μπράτη, να τα βάλομε μ-μέσα να δειάσει το καϊκι’² /

‘ήρτε ν-ο ν-νιος στη ν-Νίσυρο // γαμπρός για μνια γ-κοπέλλα,
κ’ έφερε μ-με τα μπράτη του // ασήκωτη γ-κασέλλα’.³

Η λ. συνδέεται με το μσν. ουσιαστικό *μπράτο* ‘εμπόδιο, μπέρδεμα’ (Στάθ. Β’ 188, Επιτ.) < ιταλ. *imbratto*, πβ. και Λεξικογρ. Αρχ. 1, σελ. 27 *ζεμπρατάρω* (*brattare*) ‘αφαιρώ τα μπράτη, τα καλύματα, τα προσκόμματα, φέρω εις πέρας έργον τι’. Ο Αγαπ. Τσοπανάκης⁴ σχετίζει τη λέξη, με πιθανότητα, με την ιταλ. *baratta*, ενώ ο Καραποτόσογλου⁵ παράγει τη λ. από τον πληθ. *apparati* > *πράτη, μπράτη*, του ιταλ. *apparato* ‘προπαρασκευή, σκευή, εξάρτυση’. Πβ. *μπράτη, πράτη* (Κάλυμνος),⁶ *μπράτη* (Κως,⁷ Καστελλόριζο,⁸ Αστυπάλαια⁹).

1. Καρπαθίου 1996, 414 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 75 3. Μπαλαλάς 1981, 54 4. Τσοπανάκης 1983, 202 5. Καραποτόσογλου 2012, 151 6. Δράκος 1982, 182, ο ίδιος 1983, 208, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7. Σκανδαλ. Λεξ. 458 8. Κομνηνός 99 9. Dawkins 2, 290 και 548

μπρατιγάρω ‘υποδέχομαι-κατευοδώνω’ | ‘ικανοποιώ την περιέργειά μου κατά τις προσεγγίσεις πλοίων’,¹

‘καπνός φουγάρου αλαργινός, το παποράκι εφάνει,
και κόσμος εσωρεύτηκε για να το μπρατιγάρει,

να χαιρετίσει συγγενείς και φίλους που θα φύου,
να πει το καλωσόρισες σε κείνους που γυρίζου'.²

Και *μπρατικάρω* το πλοίο 'ο λιμενικός και ο πράκτορας υποδέχονται το πλοίο, ελέγχουν τα χαρτιά, ικανοποιούν τις ανάγκες του και επιτρέπουν την από-επιβίβαση'.³ Είναι το κ. ρ. *πρατιγάρω* (για πλοίο και επιβάτες) 'επικοινωνώ με τους κατοίκους ενός τόπου έπειτα από άδεια της υγειονομικής αρχής, ελευθερο-κοινωνώ'. Από βενετ. *pratigare*. Πβ. *πρατικάρω* (για πλοίο και επιβάτες) 'εισέρ-χομαι ελεύθερα στο λιμάνι' (Κάλυμνος),⁴ *μβρατικάρω*, *μβρατικέρνω* 'προσεγγί-ζω στο λιμάνι' (Κω),⁵ *πρατικέρω* 'εισέρχομαι ελεύθερα' (Κάρπαθος).⁶

1.Μαυρουδής 158 2.Μαυρουδής 26 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.458 6.Μηνάς, Λεξ.756

μπρατικό, (το) 'η αμοιβή της μεταφοράς'.¹ Από *μπράτη, (τα)* (βλ.λ.).

1.Κουρζής 311

μπρατικά πέτρα, (η) 'κάθε πέτρα που τοποθετείται κάθετα στον τοίχο που χτίζε-ται',¹ σε αντίθεση με τη *δρομικά πέτρα* (βλ.λ.) που τοποθετείται οριζόντια κατά το χτίσιμο. Πβ. στην Κάρπαθο *μπατικά, μπατική* 'η πέτρα που τοποθετείται ορι-ζόντια στην οικοδόμηση του τοίχου' < μτγν. *εμβατικός*.²

1.Καραναστάσης 1987,180 2.Μηνάς,Λεξ.560

μπρατσέρα, (η) 'μεγάλο καΐκι με δυο μεγάλα πανιά',¹ φρ. 'εφάνηκε ν-η *μπρατσέρα* αφ' το Γυαλί'. Από βενετ. *brazzera*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1987,190

μπράτσο, (το) 'βραχίονας', φρ. 'έχει γερά *μπράτσα* και γαντά το σήκωμα'. Από βενετ. *brazzo* < λατ. *brachium* < ελλην. *βραχίων*.¹

1.Ανδριώτης, Ετυμολ. Λεξικό

μπρατσόλλι(ν), (το) 'βραχιόλι, περιβραχιόνι' | (αλιεία) *μπρατσόλλι της κάγκας* (βλ.λ.) 'το ακρόπλωρο της τράτας',¹ χαλύβδινο στέλεχος σε σχήμα αμβλείας γω-νίας, που ενώνει το καμάρι και την πόστα στα πλευρά του σκάφους ή άλλα τμή-ματα του σκάφους που σχηματίζουν γωνία.² Από ιταλ. *brazzoli*, αντιδάνειο από βενετ. *brazzo* < λατ. *brachium* < *βραχίων*.

1.Καραναστάσης 1987,135 2.Λεξικό Π.

μπρατσομένος, (ο) επίθετο, 'αυτός που έχει γερά *μπράτσα*, μυϊκή δύναμη, δυνα-τός'.¹ Πβ. *μπρατσολημένος* 'ίδ.' (Κάλυμνος).²

1.Μαστρογιάννης 36 2.Δράκος 1982,145, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μπρίκης, (ο) 'ο κουλαράς',

'εσύ'σαι για τ' αναλογιό κοντά εις τους ψαρτάδες,
σα θ-θα κελεύγει ο Δέσποτας τους μπρίκηδες παπάδες'.¹

Η λ. από τουρκ. *ibrik* 'μεταλλικό κύπελλο για παρασκευή καφέ, πιθ. λόγω σχή-ματος.

1.Ιω.Λογοθέτης 121

μπρισίμι(ν), (το) 'μεταξωτή κλωστή',

'μίλα μου κι'έ σ-σου ράψασι ν-τα χείλη σου μ'ασήμι,
μήτε και με λινή γ-κλωστή μήτε και με μπρισίμι'.¹

Από τουρκ. *ibrisim*. Πβ. 'ιδ.' (Κωξ,² Ρόδος³), *μθρισίμι* 'διπλοκλωσμένη μεταξένια κλωστή' (Κάρπαθος),⁴ *μπρισίμι* 'είδος δυνατής κλωστής', *απρισίμι* 'μεταξωτή κλωστή της Βηρυτού' (Καστελλόριζο).⁵

1. Κουρούνης 1987,399 2. Σκανδαλ. Λεξ. 459 3. Παπαχρ. ΛΡΙ,396 4. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 134 5. Κομνηνός 100,120

μπροάλλω,¹ *μπρουάλλω*,² *μπροέλλω*,³ *μπρουέλλω*⁴ 'προβάλλω, ξεφαινομαι, εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι', φρ. 'εμπρόαλε γ-και σε λ-λίο μ-πάλε εγίνηκε ν-ανεμό-χολο' / 'έ ν-εμπορούσε ν-να σταθεί και ούτε να μπροάλει' / 'μπρούαλε από τη μ-πόρτα ν-να σε δω' /

'να η πούλλια που μπρόαλε, με τ' άστρα της τα τόσα,

μού'πα ν-να μου τη δ-δύσσοσι γ-και πάλε μετανιώσα'.⁶

Οι τύποι του ρ. από το *προβάλλω* με επίδραση της λ. *εμπρός* > *μπρο-*, *μπρου-*. Πβ. *μθροάλλω*, *μθρουάλλω*, *μθρουέλλω*, *μθροβέλλω* (Κωξ),⁷ *μπροβέλλω* (Ρόδος),⁸ *μπροβέλλω* (Αστυπάλαια),⁹ *μπραάλλω* (Κάλυμνος).¹⁰

1. Καζαβής 95, Καραναστάσης 1987,160 2. Καραναστάσης ό.π., Κουρούνης 1982,422 Κουρζής 311 3. Κουρζής ό.π. 4. Κουρούνης ό.π., Κουρζής ό.π. 5. Καζαβής ό.π. 6. Κουμνέντος 1991, 178 7. Σκανδαλ. Λεξ. 456 8. Παπαχρ. ΛΡΙ,396 9. Καραναστάσης, Αστυπ. 87 10. Δράκος 1982,145, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

μπρόβα, (η) 'δοκιμή, κυρίως ενδύματος, παπουτσιών', φρ. 'είπε μ-μου να πάεις στο φ-Φωκίο ν-να κάμεις μπρόβα το καινούργιο σ-σου σακχάκι'. Από ιταλ. *prova* (< λατ. *probo* 'δοκιμάζω').

μπροβέρω 'δοκιμάζω φόρεμα', φρ. 'περιμένει σε ο ράφτης να μπροβάρεις το σακχάκι'. Από λατ. *provare*. Πβ. *μπροβέρνω* (Κάλυμνος),¹ *προβέρω* (Κάρπαθος).²

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 2. Μηνάς, Λεξ. 760

μπροκάμνω 'προφθάνω, προλαβαίνω', φρ. 'άλλος εμπρόκαμε',¹ και *μπρουκάμνω*, φρ. '... από τα μαύρα μεσάνυχτα εσηκώννετο ν-η νισυργιά για να μπρουκάμει ούλλες τις δουλλειές της ημέρας...'² Από το αρχ. ρ. *προκάμνω* 'εργάζομαι' | 'αποκάμνω' | 'κοπιάζω' | 'στενοχωριέμαι' (< *προ-* + *κάμνω* 'μοχθώ, καταπονούμαι').

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991,129 2. Πετρούτσου 1993,341

μπρόκχα, (η) το κ. *πρόκ(κ)α* 'μικρό ξύλινο ή μεταλλικό καρφί' | (μτφ.) 'γαρύφαλο', το μαχαρικό.¹ Από ιταλ. *brossa* 'βίδα με μεγάλο κεφάλι'.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μπροκχόνι(ν), (το) 'μικρή σιδερένια καρφίτσα (καρφί) που χρησιμεύει για το κάρφωμα του ταχχουνιού'. Υποκορ. του *μπρόκχα* (βλ. λ.).

(μ)προπαίρνω¹ 'διακόπτω κάποιον που μιλά', φρ. 'μη ν-εμπροπαίρνεις το ν-άλλο μ-που μιλά, μάθε να μιλάς!'. Πβ. 'ιδ.' (Κωξ,² Κάρπαθος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 460 3. Μηνάς, Λεξ. 571

μπροσοπίσω επίρρ. 'γυρνά πίσω από εκεί που ξεκίνησα, χωρίς αποτέλεσμα',¹ φρ. 'επήαμε γ-κ' εγυρίσαμε ν-τα μπροσοπίσω!' Από *εμπρός*+ *οπίσω*.

1. Χαρτοφύλης 2007,190

μπροστάρης, (ο)¹ 'ο πρώτος του χορού, αυτός που σέρνει το χορό'. Πβ. *μπροστελλά-*

της (Κάλυμνος).²

1.Κουρζής 311 2.Δράκος 1983,165, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

μπροστάρι(ν), (το) ‘η αρχή, το εμπρός μέρος του χορού’,¹ φρ. ‘στο μπροστάρι ‘έ ν-έχει ταίρι ν-του!’ / ‘είναι μ-πρώτος στο μπροστάρι’/

‘θα ‘ρτει και το αδέρφι ν-της να σύρει το μπροστάρι,

να γίνει το ξεφάντωμα με τάξη γ-και με χάρη’² /

‘...εκεί γεναίκες χόρευγα γ-κ’ έπγιασα στο μπροστάρι...’³

1.Κουρζής 311, Κουμέντος 1991,238 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,133 3.Καζαβής 48

μπροστούσα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘ο τράγος ή η κατσίκά που προηγείται του πομνίου’,¹ φρ. ‘ούλλο γ-και μπροσταρούσα ‘ν’ αυτή η κατσίκά.’²

1.Καραναστάσης 1987,140 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,238

μπροστέλλα, (η)¹ ‘ποδιά για τις δουλειές του σπιτιού’,² φρ. ‘βάλε τη μπροστέλλα σου να πλύνεις τα πιάτα’. Από το μsn. ουσιαστικό εμπροστέλλα < λατ. *antela* με επίδραση του εμπροστά ή κατ’ άλλους < σλαβ. *pre-steli* με επίδραση του ε-μπρός. Πβ. *μπροστέλλα, μπροστοποιζ’ά* (Κάλυμνος),³ *μπροστέλλα* ‘σαλιαρίτσα μωρού’ (Κάρπαθος,⁴ Κως⁵).

1.Κουρζής 311 2.Κουρούνης 1982,405 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Μηνάς,Ιδ. Καρπ. 135 5. Σκανδαλ.Λεξ.460

μπρούζζος, (ο) στην ποιμενική γλώσσα ‘μεγάλο κουδούνι από χαλκό που έχει αντί σήμαντρο ένα μικρό που παράγει διαφορετικό ήχο’.¹ Πβ. μsn. *μπρούντζον* < ι-ταλ. *bronzo*, πιθ. < *Brundisium*, λιμάνι της Ιταλίας που παρήγαγε κατά την αρχαιότητα αυτό το μέταλλο.

1.Καραναστάσης 1987,141

μπρούμυτθα¹ επίρρ. ‘πέσιμο με το πρόσωπο καταγής, πρηνηδόν’, φρ. ‘έπφεσε μπρούμυτθα φαρδύς πλατύς’. Και *μπρόμυτθα, πρόμυτθα, προύμυτθα*.² Πβ. το μsn. *ομπρούμυττα* ‘ιδ.’ (‘ομπρούμυττα κι ανάσκελα ήσανε εριμένοι’ Θρ. Κύπρ. 383) < πρόθ. *προ-* + ουσιαστ. *μύτη*, με ανάπτυξη έρρινου. Πβ. *μπρούμυτθα* (Κως,³ Κάλυμνος,⁴ Ρόδος,⁵ Χάλκη,⁶ Κάρπαθος⁷).

1.Κουρούνης 1982,423 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ.Λεξ.462 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ, ΔΡΙ, 399 6.Τσοπανάκης 1949,30 7.Μηνάς,Λεξ.572

μπροφάννω ‘προφθάνω’,¹ φρ. ‘εμπρόφτασά το στη μ-πόρτα μ-πού ‘φενγε’.

1.Καραναστάσης 1987,160

μυάζζομαι (για ζώα) ‘με πιάνει η μυγά, οιστρηλατούμαι’ | (για προσ.) ‘είμαι καχύποπτος’, φρ. ‘όπγοιος έχει τη μ-μύα μ-μυάζζεται’,¹ δηλ. ο ένοχος προδίδεται από τη στάση του. Από *μυγιάζομαι*. Πβ. *μυιάζομαι* (Ρόδος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,212 2.Παπαχρ.ΔΡΙ,400

μύας αγκίστρι(ν), (της) ‘πολύ μικρό αγκίστρι με το οποίο ψαρεύουν κυρίως πετρακούδια, γύλους και βεργόλιους’,¹

‘...μύας αγκίστρι α ν-είχασι, εβάλλα σκροφακίδα,

βεργόλιο για να πιάσουσι, για γύλλο α ν-ετσίμπα’.²

Στην Κάρπαθο³ *μυάς(ο)* ‘πολύ λεπτό αγκίστρι’.

1.Μαυρουδής 138 2.Μαυρουδής 15 3.Μηνάς,Λεξ.573

μυ(ι)οχάφτης, (ο)¹ ‘αυτός που χάρτει τις μυίγες’. Λέγεται για τον τεμπέλη και αργό-σχολο. Από *μυία* + *χάπτω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.), Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωμα-
τικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μυ(ι)όχεσμα, (το)¹ ‘η ακαθαρσία της μυίγας’, πβ. *μύσκατον* ‘περίττωμα ποντικού’
(μσν.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μυλαριό, (το) ‘θέση με το χειρόμυλο για το άλεσμα του σιταριού’.¹ Στα Νικιά λέγε-
ται *μυλόσταση, (η)* (βλ.λ.). Από *μύλος* + κατάλ. *-αριό*, όπως *πλυσταριό*, *ψησταριό*,
ασβεσταριό κ.τ.ό. Πβ. *μυλόσταση* ‘το μέρος στο οποίο τοποθετείται ο χειρόμυ-
λος’ (Κάρπαθος,² Κάλυμνος³).

1.Αρφαράς 1978,54 2.Μηνάς,Λεξ. 574 3.Δράκος 1983,166, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ

μύλλα, (η)¹ ‘το λίπος του χοίρου καβουρδισμένο, που το μεταχειρίζονται σαν βού-
τυρο’, και *παρθενική μύλλα* ‘κατάλευκο χοιρινό λίπος από το περιτόναιο του
χοίρου, που προορίζεται για ειδικές χρήσεις’,² φρ. ‘...κι από τη τσίψα ν-της
κοιλιάς μύλλα μ-παρθενική’, που λεγόταν έτσι επειδή ήταν κάτασπρη και ολο-
κάθαρη.⁴ Η λ. συνδέεται με τη λ. *άμυλον* (< α- στερητ. + *μύλη* ‘μυλόπετρα’),
αμύλα.⁵ Πβ. ‘ιδ.’(Κως),⁶ *μύλλ^dα, χοιρόμυλλ^dα* (Ρόδος).⁷

1.Παπαδόπουλος 1909,92, Καραναστάσης 1987,151,184, Χαρτοφύλης 1984,240 2.
Μαυρουδής 137 3.Μαυρουδής 41 4.Αρφαράς 1978,36 5.Λεξικογρ. Δελτίο 5,128 6.
Σκανδαλ. Λεξ. 488 7. Παπαχρ. ΛΡ1,401

μυλλερό, (το)¹ ‘πήλινο δοχείο, κιούπι, μέσα στο οποίο τοποθετούσαν τη *μύλλα* και
τις *μπουκχουνιές*’ (βλ.λ.).

1.Κοντοβερός 312, Καραναστάσης 1987,184, Χαρτοφύλης 1984,240

μυλοκόπη, (η) ‘ξύλινος μοχλός του οποίου το κάτω μέρος σφηνώνεται στο *φτι* του
χειρόμυλου, ενώ το άνω άκρο περνά από τρύπα σανιδιού (μυλοστάτη), καρφω-
μένου στη στέγη. Τη μυλοκόπη περιστρέφουν με το δεξί χέρι και έτσι αλέθει ο
μύλος’.¹ Από το αρχ. επίθετο *μυλοκόπος*, -ον ‘αυτός που κόβει, που κατεργάζε-
ται τους μυλίτες λίθους, τις μυλόπετρες’ < *μύλη* / *μύλος* + *-κοπος* (< *κόπτω*). Πβ.
‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *μυλοκόπιν, (το)* ‘κοπίδι που καθιστά ανώμαλη την επιφάνεια
των μυλοπετρών για να αλέθουν άνετα’ | ‘όνομα ψαριού’ (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,161, Μαστρογιάννης 69, ‘Νισυριακά’ 3 (1969), 328 2.Δράκος
1983,165, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.573

μύλος, (ο) και *μυλόπετρα*, ‘η πλάκα και ο *κύλιντρος* μαζί’, στο *λιοτρίδι*¹ | σε παλαιά
νισύρια προικοσύμφωνα *μύλοι αλετού*, οι γνωστές μυλόπετρες στον χειρόμυλο
για το άλεσμα των δημητριακών και οσπρίων’.²

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Τσιπανλής 2009,26

μυλόσταση, (η) (Νικιά) ‘το μέρος της γωνιάς του σπιτιού όπου συνήθως σπηνόταν ο
χειρόμυλος’, φρ. *κούμπησέ το στη μ-μυλόσταση ν-το σιτάρι*.¹ Στο Μανträκι *μυ-
λαριό* (βλ.λ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,² Κάλυμνος³).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,126 2.Μηνάς,Λεξ.574 3.Δράκος 1983,166, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

μυλοστάτης, (ο) έτσι λένε ‘το σανίδι που είναι στερεωμένο στη στέγη και φέρει

τρύπα, από την οποία περνά η *μυλοκόπη*'¹ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,161

μυλοσφούγγι(ν), (το) 'κομμάτι από προβιά προβάτου ή ύφασμα που χρησίμευε για να καθαρίζουν τη *μυλόσταση* από τα αλεύρια, ύστερα από κάθε λέσιμο του κριθαριού', φρ. 'ένέθθαρες 'α πριάσω το μυλοσφούγγι ν-να καθαρίσω;'¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,131, Αρφαράς 1978,42

μύζα, (η) ¹'η βλένα της μύτης'| (μτφ.) 'το ασπράδι του αβγού', λόγω ομοιότητας. Η λ. από θ. *μυκ-* του *μύσσομαι* 'βγάζω τη μύξα, καθαρίζω τη μύτη μου' ('μύσσο-νται δε ουδέν, Ιπποκρ.) (< *μυκ-*γω*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

μυζολούφης, (ο) 'ο μυζιάρης', και παρωνύμιο *Μυζολούφης*.¹ Από *μυζορούφης* με ανομοιογενή τροπή *μ-ρ > μ-λ*. Πβ. *μυζιάρης* (Κάρπαθος),² *μυζάρης* (Κάλυμνος).³

1.Μαστρογιάννης 43 2.Μηνάς, Λεξ.574 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

μυζομάντηλο, (το) ¹'ρινόμακτρο', φρ. 'έ ν-έχεις μυζομάντηλο να βγάλεις τις μύζες σ-σου!'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μυόσταχο, (το) έτσι λένε 'το ατροφικό κριθάρι', φρ. 'έ ν-ει ν-τίποτα το κριθάρι, *μυόσταχο ν-ει*'.¹ Από *μν-* (< *μν[ι]α*) με αφαιρετική σημασία + *στάχως*.

1.Καραναστάσης 1987,158

μυργιοφρόνιμος, (ο) επίθετο 'ο πολύ φρόνιμος',

'καλώς μου τη ν-τη γ-κόρη μ-μου // τη μ-μυργιοφρόνιμή μ-μου'.¹

Και *μυργιοφρένιμος*.² Πβ. *μυριοφρόνιμος* (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 175 2.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ. 575

μυτθορούθουνα, (τα) 'η μύτη και τα ρουθούνια μαζί', φρ. 'σκούπισε τα *μυτθορούθουνα σου!*' Πβ. *μυτθορούθουνα, τα* (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς, Λεξ.576

μυτθόσκατο, (το)¹ και *σκατόμυτθο*² 'η ακαθαρσία της μύτης'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μωλωκόβγω¹ 'δίνω γερό ξύλο, τραυματίζω', φρ. 'εμωλώκοψε ν-το γ-γάδαρο ν-αφ' τις ραβδιές', μέσ. *μωλωκόβγομαι* 'τσακατεύομαι', 'εμωλωκόφτηκα αφ' τα μπράτση που σήκωννα αφ' το Λιμάνι', παθητική μτχ. *μωλωκομμένος* 'τσακατεμένος, αυτός που πάει με την πάντα από το γερό ξύλο που έφαγε'. Και *κωλοκόβγω/-ομαι* ¹ 'δέρνω πολύ στον κόλω' | (μτφ.) 'υποχωρώ από το βάρος', φρ. 'ε-κωλόκοψες το γ-γάδαρο αφ' το πολλύ φ-φορτίο'. Πβ. το μσν. ρ. *μωλωπίζω* (< *μώλωψ*) 'τραυματίζω' Γλυκά, Στ.509, Επιτ., και *κωλοκόβγω* 'ιδ.' (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.453-454

μόννω 'ορκίζομαι', φρ. 'μώσε μου! κάμε μου σταυρό!' / '...επερίμενε ν-η κόρη... να κάμει το δράκο ν-να μώσει, κι έτσι να παρουσιαστεί'.¹ Από *ομώνω*,² και *μόννω* από θ. *ομο-* του αρχ. απαρεμφ. αορίστου *ομός(σ)αι* του *ομνύω / όμνυμι*.³ Πβ. *μόννω* (Κως,⁴ Ρόδος⁵), *μόννω*,⁶ *αμόννω*,⁷ *ορκομόνωμαι* ⁸ (Κάρπαθος), *γιάμωσε*

‘ορκίσου’ (< για μώσε) (Λέρος),⁹ μώννω (Σύμη),¹⁰ μώνω,¹¹ αμόνω¹² (Καστελλόριζο).

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 32 2. Καραναστάσης, Φωνητική 31 3. L-S και Μπαμπινιώτης, Λεξικό 4. Σκανδαλ. Λεξ. 479 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 376 6. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 32 7. Μηνάς, Λεξ. 73 8. Νουάρος 1932, 341 9. Γεωργίου 53 10. Μιχαλαριά 2, 129 11. Θωμόπουλος, 126 12. Κομνηνός 77

μωραγιάζω¹ ‘μισοκοιμούμαι’, φρ. ‘μωράγιασε ν-το παιδί’. Η λέξη, κατά τη γνώμη μου, προήλθε από σύμφυση των μωρο- + πλαγιάζω ‘κοιμούμαι’ > μωρ[οπλ]αγιάζω. Η λ. μωρό ως α’ συνθετικό με αφαιρετική σημασία, πβ. τα μσν. μωροαυής ‘λίγο ευέξαπτος’, μωρολωλός ‘κάπως ξεμωραμένος’, μωροπτωχός ‘λίγο πτωχός, φτωχούτσικος’ (Επιτομή 2, 212), αλλά και στην Κάρπαθο² μωράν-νοιχτος ‘λίγο ανοιχτός’, μωροννοίω ‘ανοίγω λιγάκι’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό λεξιλόγιο (χειρόγρ.), και Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 577

μωρή¹ προσφώνηση, όχι πάντα υποτιμητική, βλ. και λ. μωρέ. Και μωρησού (< μωρή εσύ), πληθ. μωρησές, φρ. ‘μωρησές, ελάτε που σας θέλω να μου κάμετε μια δουλλειά’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.).

μωροπίστευτος, (ο)¹ επίθ. ‘εύπιστος, όπως ένα μωρό παιδί’, φρ. ‘μωροπίστευτη ‘ν’ η κακομοίρα, ό,τι της λείεις τα χάβγαι!’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

μωροπόννια, (τα) ‘οι ωδίνες του τοκετού’,¹ φρ. ‘ήρτασι ν-τα μωροπόννια, φώναζε τη μ-μαμμή’.

1. Καραναστάσης 1987, 183

μωρούσα, (η) (Νικιά) ‘το αποβαλλόμενο ασημάτιστο ακόμα έμβρυο’, φρ. ‘ε, η άχαρη, μωρούσα ν-έριξε’.¹

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 140

N

- νάντος, -η, -ο**¹ ‘να, ιδού αυτός’, απάντηση στην ερώτηση *πούντος* ‘πού είναι αυτός’, φρ. *πούντος ο πατέρας σ-σου; α! νάντος, έρκεται*. Από φράσεις σε αιτιατική *να τον, να την, να το* (< *να* + αιτιατ. προσωπ. αντων. *τον, την, το*) με δεικτική λειτουργία, που ύστερα επεκτάθηκε στην ονομαστική, *νάτος, νάτη, νάτο*, με επένθεση -ν-, πθ. με σύμφυση από τη φρ. *να (ει)ν(αι αυ)τός* > *νάντος*, ως απάντηση στη φρ. *πού (ει)ν(αι αυ)τός*>*πούντος*. Πβ ‘ιδ.’ (Κως,² Ρόδος,³ Κάλυμνος⁴).
1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ. 491 3.Παπαχρ. ΛΡ1,407 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- νασουπιού, (του)** ‘της τύχης’.¹ Από τουρκ. *nasip* ‘κλήρος, μοίρα’. Πβ. *νασουπιν* ‘μοίρα, κακή μοίρα’ (Κάρπαθος).²
1.Καζαβής 192 2.Μηνάς, Λεξ.580
- νεαίνω**¹ (για ζυμωμένο αλεύρι) ‘ανεβαίνω, φουσκώνω’, φρ. ‘*ενέησα ν-τα ψωμιά*’, και παθητική μτχ. παρακειμ. *νεασμένος*, φρ. ‘*νεασμένη ν’ η ζ-ζύμη*’. Από *αναβαίνω-ανεβαίνω* > *νε(β)αίνω*. Πβ. *νεβαίνω* ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *νηβαίνω* (Σύμη),⁴ *ανιβαίνω* (Καστελλόριζο),⁵ *ανιαίνω*, *κατιαίνω*, *ανιατό* (για ψωμί) (Χάλκη).⁶
1.Κουρούνης 1982,438, Χαρτοφύλης 1984,250 2.Σκανδαλ.Λεξ.496 3.Δράκος 1982, 146,Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μιχαλαριά 2,135 5.Κομνηνός 30,78 6.Τσοπανάκης 1949, 23
- νεβάζω/-ομαι** (για σχολική επίδοση) ‘προάγομαι’, φρ. ‘*είδες; εδγιάβαζζα ούλλο ν-το χρόνο και νεβάστηκα*’¹ | ‘τοποθετώ κάτι ψηλότερα, ανυψώνω’, φρ. ‘*έβασε τα σύκα στο δώμα και πλώσε τα να ξεραθού*’. Από *ανεβάζω*, τύπος που διατηρεί στη σύνθεσή του την εσωτερική αύξηση -ε- (< *ανα[βι]βάζω*).
1.Καραναστάσης 1987,183
- νεβάλλω**¹ ‘αναφέρω’ | ‘θυμούμαι’ | ‘μιλώ για κάποιον που απουσιάζει’, φρ. ‘*βουϊζζει το φτι μ-μου, νεβάλλου μ-με*’ / ‘*νεπετά το μ-μάτι μ-μου, λέεις να με νεβάλλουσι!*’ Από *αναβάλλω-ανεβάλλω*, με τροπή *ανα-* > *ανε-*, > *νεβάλλω*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κως,³ Λέρος⁴), *νεβάλλω*^d (Ρόδος),⁵ *θενεβάλλω*, *αναθηβάλλω* (Κως),⁶ *ανεθ-θηβάλλω* (Κάρπαθος),⁷ *νεθιάλλω* (Χάλκη).⁸
1.Κουρζής 311 2.Δράκος 1983,167 3.Σκανδαλ.Λεξ.496 4.Γεωργίου 55 5.Παπαχρ. ΛΡ1,408 6.Σκανδαλ.Λεξ. ό.π. 7.Μανωλακάκης 176 8.Τσοπανάκης 1949,19,56
- νεβάσιμος, (ο)**¹ και *ανεβάσιμος*, επίθ. ‘προβιβάσιμος’ (για μαθητές), αντιθ. *κατεβάσιμος* ‘στάσιμος’ (βλ.λ.), φρ. ‘*νεβάσιμη ν-ει*’, *εφρούμου μη ν-ήτο γ-κατεβάσιμη, γιατί ’έ ν-εδγιάβαζζε*’.
1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- νεβαστάζω** ‘υποβαστάζω το φορτίο της μιας πλευράς, για να φορτώσει ο γεωργός το αντίστοιχο φορτίο στην άλλη πλευρά του σαμαριού’, φρ. ‘*έλα νεβάσταζέ μου*’,¹ και *νεβαστώ*,² φρ. ‘*νεβαστώ σου το κοφίνι ν-να φορτώσεις το γ-γάδαρο*’ / ‘*μωρή, νεβάσταζε μου να σηκώσω το γομάρι μ-μου*’.³ Από *αναβαστάζω* και *ανα-*

βαστώ αντίστοιχα.

1.Καραναστάσης 1987,181, Κουμέντος 1987,61 2.Παπαδόπουλος 1909,93, Καζαβής 192 3.Παπαδόπουλος 1984,287

νεγείρνω¹ ‘ανακινώ, αναγέρνω’, φρ. ‘*μωρή, νέγειρε το φαΐ ν-να μη μ-πιάσει κάτω στο τσουγκάλι*’. Από αρχ.-μσν. *ανεγείρω* > *νεγείρω* > *νεγείρνω*, με επένθεση -ν-, κατά τα ρ. σε -ρνω, όπως *δέρνω, παίρνω* κ.τ.ό. Πβ. *νεγείρω* (Κως),² *ναέρνω, νε-δέρνω* (Ρόδος),³ *ναέρω* (Σύμη),⁴ *ανεείρνω* (Κάρπαθος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.496 3.Παπαχρ. ΔΡ1, 405, Tsorapanakis, Phonétique 8 4.Μιχαλαριά 2,130 και Ζαχαρίου 111 5.Μηνάς, Λεξ. 81

νεγκάζζω ‘αναγκάζω’|‘πιέζω προς τα κάτω, εσωτερικά, προς αφόδευση’,¹ φρ. ‘*νεγκάζζομου ν-ώρα στο ν-απόπατο, γ-γιατί έφαα φαραόσυκα και έσφιξα*’, και (α)*νεγκάζζομαι*.² Από *αναγκάζω-ανέγκασα* > *νεγκάζζω*.

1.Κουρζής 311 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

νεγκασούρα, (η) ‘δυσκολιότητα’,¹ φρ. ‘*έφαα πολλά φαραόσυκα κι έπιγασέ μ-με νεγκασούρα*’. Πβ. και επίρρ. *ναγκασιά* ‘σβέλτα, γρήγορα’ (Σύμη)² και *νεγκαστά* ‘αναγκαστικά, εκβιαστικά’ (Ρόδος).³

1.Κουρζής 311 2.Μιχαλαριά 2 3.Παπαχρ.ΔΡ1,409

νεγλείφω /-ομαι¹ ‘γλείφω τα χείλη από γευστική απόλαυση’, φρ. ‘*νεγλείφομου ν-ούλλη ν-τη ν-ώρα ν-αφ*’ τις μυρωδιές του ψημένου αρνιού που μου’ρκουντο στη μ-μύτη’ / ‘*βλέπω το φαΐ μέσα στο πιάτο γ-και νεγλείφομαι*’. Από *αναγλείφομαι*. Πβ. *νεγλείφομαι* ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *ανεγλείφω /-ομαι* (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρούνης 1982,406 2.Σκανδαλ. Λεξ.496 3.Δράκος 1982,146, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ.80

νεγριέβγομαι¹ ‘γίνομαι άγριος, εξάγριώνομαι, αγριεύομαι’, φρ. ‘*νεγριέβγεται ο σκύλλος και το μ-μουντέρι!*’ | ‘*φοβούμαι, φέρνω κακά στη σκέψη μου*’ *νεγριέφτηκα μόνια μοναχή νυχτιάτικα μέσ’ στο δρόμο*. Από *αναγριεύομαι (< ανα- επιτατ. + *αγριεύομαι*), πβ. το μσν. *αναγριούμαι* (για θάλασσα) ‘αγριεύω, φουρτουλιάζω’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

νέδρεμα, (το)¹ ‘το πισωγύρισμα του φαγητού στον οισοφάγο’, φρ. ‘*εκόντεψε ν-να πνιώ αφ’ το νέδρεμα*’. Από *νεδρέμω* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

νεδρέμω¹ ‘τρέχω’, φρ. ‘*οι ψείρες ενεδράμασι ν-επάνω στα μαλλιά της*’² | ως απρός. ‘*καθίζει κάτι στο λαιμό μου*’, φρ. ‘*ενεδραμέ μ-με το ν-νερό / λάδι*’.¹ Από τον αόρ. β’ του *ανατρέχω, ανεδραμον* > *ενεδραμον* > *νεδρέμω*, κατά το *νετρέχω*. Πβ. *ανεδρέμω* (Κάρπαθος),³ *ηνεδραμε* (Κάλυμνος,⁴ Κως⁵) για φαγητό που ανατρέχει, που πισωγυρίζει στον οισοφάγο προκαλώντας είδος πνιγμού, βλ. και το μσν. ‘*του φαρμάκου ο θυμός ενεδραμεν μέσα στα δυο τα μάτια μου*’ Γεωργηλ., Βελ.Λ.497, Επιτ.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Κουρούνης 1987, 395 3.Μηνάς, Λεξ.81 4.Δράκος 1983,115, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Σκανδαλ.Λεξ.246 και 497

νεθρέφω ‘ανατρέφω’, φρ. ‘*...να πάρω αυτηδδά τη γ-γενναίκα να μου νεθρέψει το παι-δί*’¹ / ‘*μπάσταρδο ν-νεθρέφεις, δγιάολο ν-νεθρέφεις*’ (παροιμ.),² που αναφέρεται στην αχαριστία των υιοθετημένων παιδιών. Από *αναθρέφω* > (α)*νεθρέφω*,

αναλογικά προς τους αυξητικούς χρόνους. Πβ. *νεθρεύγω* (Κάλυμνος),³ *ανεθρέφω* (Κάρπαθος),⁴ *νεθρεύγω*, *νεθρέφομαι* (Κως).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,69 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,209 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ.82 5.Σκανδαλ. Λεξ.498

νειροφαντασ(κ)ιά, (η) ‘ονειροπόλημα, ρεμβασμός’ σε νισύρικα τραγούδια:

‘*αόψε μέσ’ στο ν-ύπνο μ-μου, στη ν-νειροφανταστιά μ-μου, σε περιόλι ν-ήμουνα, στο δέντρο ν-εκοιμούμου*’.¹

1.Καζαβής 53

νεκαρώννω και *νεκουρώννω* ‘ανασκαλεύω, δυναμώνω τη φωτιά’, φρ. ‘*πάρε το πανέλλο γ-και νεκάρωσε τη φ-φωτιγιά ν-να ψηθεί γλήγορα το φαΐ*’ / ‘*ενεκαρώσα ν-τα κάρβουνα*’ / (μτφ.) ‘*ενεκάρωσε μ-με η αγάπη σου*’.^{1/}

‘*κάρβουνο ν-έχω στη γ-καρδιά και σβει και νεκαρώννει,*

κι’ ότα σ-σου θέλω τθυμηθεί, σα ν-το κερύ μ-με λ-λειώννει’.²

Από *ανακαρώνω* (< *καρώνω* < αρχ. *καρώ*),³ από όπου το ουσιαστ. *ανάκαρα*,(η) > πληθ. (α)*ανάκαρα*,(τα), ήδη μsn. ‘σωματική δύναμη, αντοχή’ (‘*δεν έχω πλιο μου νάκαρα, // η δύναμή μου εχάθη*’ Θυσ. 325, Επιτ.). Ο Κ.Μηνάς⁴ παράγει από *ανά+καρ* ‘κεφαλή’, βλ. όμως και αραβ. *nakkāra*, από μsn. λατ. *pacara* - παλαιότερο ιταλ. *pacara*.⁵ Πβ. *νεκαρώννω* (Ρόδος,⁶ Κως⁷), *ανακαρώννω* (Κάλυμνος).⁸

1.Καζαβής 192 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,185 3.Χατζιδ. ΜΝΕ 1,144 4.Μηνάς, Λεξ. λ. *ανάκαρα* 5.Επιτομή λ. *ανακαράς* 6.Παπαχρ.ΛΡ1,409 και Τσοπανάκης1992,36 7. Σκανδαλ. Λεξ.498 8.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

νέκατο, (το) (Νικιά) ‘το ψωμί που έγινε από αλεύρι άσπρο και κρίθενο’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *νέκατος,(ο), από το μsn. επίθ. *ανάκατος* ‘που δεν είναι αμιγής, μικτός’ (< επίθ. *ανώκατος με συνεκφορά των επιρρ. της φράσης *άνω κάτω*) > *ανέκατος*, με τροπή *ανα-* > *ανε-*, > *νέκατος*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,135

νεκατώννω¹ και *νεκατεύγω* /-ομαι ‘ανασκατεύω’, φρ. ‘*νεκάτωσε το φαΐ*’ | μέσ. ‘*μπερδεύομαι, ασχολούμαι με ξένες υποθέσεις*’, φρ. ‘*μη ν-νεκατώννεσαι εκεία που’έ σ-σε βάλλου*’ / ‘*εσύ να μη ν-νεκατώννεσαι στη γ-κουβέντα μ-μας*’ | ‘*νιώθω στομαχική διαταραχή*’, φρ. ‘*ήβραμε φ-φουρτούνα εκεία στο Γυαλί γ-κ’ ενεκατώθη ν-το στομάχι μ-μου*’. Από *ανακατώννω* (< *ανάκατος* < μsn. *ανακάτος* < *ανώκατος, με συνεκφορά των επιρρημάτων στη φράση ‘*άνω κάτω*’). Πβ. *νεκατεύγω*, *νεκατώννω* (Κάλυμνος,² Κως³), *νεκατέκω* (Αστυπάλαια),⁴ *νεκατέβγω*, *νεκατώννω*, *νακατώννω* (Ρόδος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.498 4.Καραναστάσης, Αστυπ.87 5.Παπαχρ.ΛΡ1,410

νεκουμπώννομαι ‘μαζεύω τα μανίκια μου και ετοιμάζομαι για δουλειά’ | (μτφ.) ‘*συμμαζεύω τα ρούχα μου προς τα επάνω για να κινούμαι ελεύθερος*’, φρ. ‘*...έρκεται πάνω κι’ όπως ήτο ν-νεκουμπωμένος με τη βράκα λέει...*’¹ / ‘*νεκουμπώννεται για να ρκέψει τη δ-δουλειά*’. Από *ανακομβώννομαι* ‘μαζεύω τα μανίκια μου, ετοιμάζομαι για εργασία’, επειδή τα φορέματα έκλειναν με σκοινάκια που δένονταν με κόμπο.² Πβ. το μsn. *ανασκουμπώννω* ‘*ανασηκώνω τα μανίκια ή*

το άκρο του φορέματός μου (για να εκτελέσω μια εργασία), *είχε ανασκουμπωμένα τα χέρια του* Κατζ. Α' 291, Επιτ., επίσης *νεκουμπώννομαι*, *νεσκουμπώννομαι* (Κάλυμνος),³ *νεπουγκώννομαι* (Κως),⁴ *νεπουγκώννω*, *νεπουγκώννομαι* (Ρόδος),⁵ *ανεκουμπώννω* (Κάρπαθος).⁶

1.Κουμέντος 1987,72 2.Ανδριώτης,Ετμ.Λεξ.λ.κουμπώνω 3.Δράκος 1983,169, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.503 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,412 και Τσοπανάκης 1983,142 6.Μηνάς, Λεξ.83

νεκωλώνω 'σηκώνω τα ρούχα προς τα πάνω ώστε να φανούν τα γυμνά οπίσθια του σώματος', φρ. *ενεκώλωσέ ν-τη ν-ο αέρας!*, και μέσ. *νεκωλώνομαι* φρ. *ενεκωλώθηκε γ-κ' εφάνηκε ν-ο πισινός του!*, παθ. *μηχ. νεκωλωμένος*. Είναι το μσν. ρ. *ανακαλώνω* 'ιδ.' (*τα ρούχα αυτών ανακαλώνοντας έκρουον κλοτσάτα αυτούς* Παράφρ.Χων.396, Επιτ.) < *ανα-+κώλος* + *κατάλ-ώνω*. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,¹ Κως,² Ρόδος³).

1.Δράκος 1982,147, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Σκανδαλ. Λεξ.499 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,410

νελαϊζζομαι βλ.λ. *ανελαϊζζομαι*.

νελειώνω¹ 'διαλύω, λειώνω, τήκω' (για μέταλλο), φρ. *ενελείωσε ν-το καλαί στη φωτιά*. Από *μηγν. αναλειώω* (L-S) *ανά+λειώνω* (< *λείος*), ο Κοραής (4,17) *αναληγώνω*, ο Κριαράς *αναλιγώνω*, ο Πάγκαλος *ανελειγώνω* (Α.Κρήτη).² Πβ. *ανελειώννω* 'ιδ.' (Κάρπαθος),² *νελώννω* (Κως).³

1.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.85 3.Σκανδαλ.Λεξ. 499

νελυγγώ¹ και *νελυγγιάζω* 'κλαίω με λυγμούς, με αναφιλητά', φρ. *ενελύγγιασε ν-το παιδί ν-αφ' το κλάμα!* / *'...κι' ενελύγγα ν-από το γ-καμό ν-της, γιατί 'έ ν-ήθελε ν-να του ξεστρέμει...'* ² Από *αναλυγγιώ* και *αναλυγγιάζω* (< *ανά- + λυγγιάζω* < αρχ. *λυγξ,-γγός* 'λόξυγγας') αντίστοιχα, με τροπή (α)να- > (α)νε-, κατά τους αυξητικούς χρόνους. Πβ. *νελυγγιώ*, *νελυγγώ* (Κως),³ *νελυτζ'άζω*, *νελυτζ'ώ*, *νελυντζ'ώ*, *νελυγγιώ* (Κάλυμνος),⁴ *ανελυγγιώ* 'χύνω δάκρυα, κλαίω με λυγμούς' | *έχω τάση για εμετό από αηδία* (Κάρπαθος).⁵

1.Καζαβής 192, Κουρζής 332 2.Κουμέντος 1991,178 3.Σκανδαλ.Λεξ.499 4.Δράκος 1983,168, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Μηνάς,Λεξ.85

νεμμό 'φυτρώνω',¹ φρ. *ενεμμύσα ν-τα βασούλ-λια* / *εκεί που 'έ σ-σε σπέρου ν-να μη ν-νεμμάς*, γι' αυτόν που θέλει να συμμετέχει σε όλα / *ενέμμυσε ν-ο σπόρος πού'βαλα στη γλάστρα μ-μου* / *πάνω στο ζερό ν-ενέμμυσε χλωρό*,² όταν από μια άσημη γυναίκα βγαίνει καλό παιδί / *εκεί δεντρί ν-ενέμμυσε δεξιά του Παραδείσου*,³ /

'κοντεύγει σαραντάμερο, δίχως βροχή ν-να κάμει, ...χόρτα 'έ ν-ενεμμύσασι, τα ζ-ζωντανά ψοφού.⁴

Από το αρχ.-μσν. *αναμύω* 'ανοίγω τα μάτια μου, αναβλέπω' και ν.ε. 'αναδίδω βλαστούς, φυτρώνω, βλαστώνω' (< *ανα- στερητ.+μύω* 'είμαι κλειστός, κλείνω'). Τα -μμ- προήλθαν αναλογικά προς το *καταμύω* > δωρ. *κατμύω-καμμύω*.⁵ Πβ. *ανεμμώ* (Κάρπαθος,⁶ Κάσος⁷).

1.Παπαδόπουλος 1909,92, Κουρζής 311 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,226 3.Κουρούνης 1987,392 4.Μαυρουδής 36 5.Μηνάς, Κάσος 127 6.Μηνάς, Λεξ.86 7.Μηνάς, Κάσος ό.π.

νεμουσμουδώ¹ και **νεμουσμουδίτζω**, ‘ανακατεύω ελαφρά με το ρύγχος’, κυρίως για χοίρο αλλά και με σημασία μεταφορική, φρ. ‘άστα πγιο καλά, μη ν-τα νεμουσμουδάς!’, και ουσιαστικό **νεμουσμουδίσιμα**, (το). Από ανα-+αρχ. ρ. **μογέω** ‘κοπιάζω’ (< **μόγος** ‘κόπος’, **μόγος έχει** Σοφοκλ.), με τροπή ο > υ από επίδραση του -μ-, > **νεμουδέω**, με τροπή γ > δ, > **νεμουδώ** > **νεμουσμουδώ**, με δίπλωση συλλαβής και ένθεση -σ-. Πβ. **μουδώ** ‘ίδ.’ (Σύμη),² **μουδίτζω**, **μουτζίζω** (Κως),³ **μουϊντζώ** (Κάρπαθος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισυρικό ιδιωματοκό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μιχαλαριά 2,118 3. Σκανδαλ. Λεξ.483 4.Μηνάς, Λεξ.546

νεμυθίζω¹ ‘τρώγω χωρίς όρεξη και διάθεση’, φρ. ‘τρώε, μη ν-νεμυθίζεις γιατί περνά η ώρα κι έχομε δ-δουλ-λειές’. Είναι το μσν. ρ. **αναμυθίζω** (για χοίρο) ‘σπρώχνω με το ρύγχος’ (‘...χοιρίδια να τους αναμυθίζουν και κότες να τους γλείφουν...’ Πωρικ. [Wagn.] V93), < ανα- + **μύθη** + κατάλ. -ίζω. Πβ. το σημερ. **αναμυθαίζω**, Ι.Α. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

νετρανίζω/-ομαι ‘υψώνω το βλέμμα, ατενίζω’ | ‘παίζω τους οφθαλμούς’,¹ και **εναντρανίζω**,² **ανατρανίζω**,³ **ανετρανίζω** ⁴ ‘ίδ.’, **αναδρανίζομαι** ‘κουράζομαι’.⁵ Είναι το μσν. ρ. **αναντρανίζω** ‘σηκώνω (το βλέμμα)’ (‘προς την κερά του με καημό τα μάτια αναντρανίζει’ Ερωτόκρ.Β’2402, Επιτ.) < πρόθ. ανα-+ **εντρανίζω** ‘κοιτάζω’ (‘...είδα την και εκείνη μ’εντρανίζει’ Λίβ. Ρ 1798) < επίθ. **εντρανής** ‘ζωηρός, δυνατός’ + καταλ. -ίζω. Πβ. **νετρανίζομαι** ‘αναλαμβάνω δυνάμεις’ | ‘τεντώνομαι, ποκορδίζομαι’ (Κάλυμνος),⁶ **νεδρανίζω** ‘ατενίζω’ (Κως),⁷ **ντρανίζω**, **ντρανώ** ‘ατενίζω’ | ‘τεντώνω’ (Ρόδος),⁸ **ανετρανίντζω** ‘ανασηκώνω το βλέμμα’ | ‘ανηφορίζω’ (Κάρπαθος).⁹

1.Καζαβής 192 2.Αρφαράς, Νίσυρος 80 3.Κουρζής 329 4.Καρπαθίου 1996,466 5. Κουρζής 287 και 332 6.Δράκος 1983,168, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 7.Σκανδαλ.Λεξ.501 8. Παπαχρ.ΛΡΙ,421 9.Μηνάς,Λεξ.89

νετράνισμα, (το) ‘η κίνηση, το παίξιμο των ματιών’,¹ η πράξη και η ενέργεια του **νετρανίζω** (βλ.λ.). Πβ. το μσν. ουσιαστικό **ανατράνισμα(ν)** ‘παράσταση, κορμωσασιά’ (‘νεράδες ή αγγέλισσες και πλέον εξεφυσήσαν // το σείσιμα και το λύγισμα και τ’ ανατράνισμάν των’ Γεωργηλ. Θαν.116, στου Κριαρά Λεξ.)

1.Κουρζής 332

νεορεύω ‘αναζητώ, ερευνώ, νοιάζομαι’, φρ. ‘επήα κι ενεόρευσα τη σ-συντέκνισσά μου γιατί ήτο ν-άρωση’ | ‘θυμούμαι, φροντίζω’,¹ φρ. ‘έ μ-με νεορεύγει πγιο γ-κάνας! ανεόρευτος εκατάντησα!’ / ‘είντα νεορεύγεις εδώ’,² και **νεορεύω**, φρ. ‘...νεορεύγει τη ν-ο βασιλιάς, έ ν-τη ν-εβρίσκει...’³ Από **αναγορεύω** > (α)νεγορεύω, με τροπή ανα- > ανε-, κατά τους αυξημένους χρόνους, > **νεορεύω**. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος),⁴ **νοηρέβγω** (Ρόδος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,92, Καρπαθίου 1996,466, Κουρούνης 1982,406 2.Καζαβής 192 3.Σακελλαρίδης Κ.1991,90 4.Δράκος 1983,168, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ.ΛΡΙ, 418

νεούλλα, (η)¹ ‘τάση προς έμετο’, το κ. **αναγούλα**, βλ.λ. **νεουλλιά**. Πβ. **ανα(γ)ούλα** (Κάρπαθος).²

- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.74
- νεουλλιώ¹** ‘αισθάνομαι αναγούλα, έχω τάση για εμετό’, φρ. ‘νεουλλιασα το φαΐ, ίστα!’ Από αναγουλιάζω (< ανά+γουλιάζω < γουλιά,(η) < λατ. *gula*) > αναγουλιώ, κατά τα ρ. σε -ώ, με τροπή (α)να- > (α)νέ- και σίγηση -γ-. Πβ. νεουλλιώ, ναουλιώ, νεουλλιάζω (Κως),² ναουλιώ,³ γκουλιάζω⁴ (Ρόδος), νεολάσσομαι ‘τάρασσομαι’ (Χάλκη).⁵
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.502 3. Παπαχρ. ΛΡ1,407 4.Παπαχρ. ΛΡ1,148 5.Τσοπανάκης 1949,85
- νεπέτι(ν), (το)¹** ‘σειρά’, φρ. ‘εγώ τώρα έχω νεπέτι’ / ‘ήρτε ν-το νεπέτι μ-μου’. Από τουρκ. *nöbet* ‘διαδοχή, φρουρήση’. Ο φίλος Λ. Μαυρουδής (139) θυμάται και σχολιάζει: ‘η υποχρέωση των ενηλίκων για προσφορά άμισθης εργασίας ολίγων ημερών το χρόνο, σε έργα κοινής ωφέλειας, που ιδιαίτερα αξιοποίησαν οι τότε δήμαρχοι Παस्कάλης και Γιαλλούρης, αναμόρφωσαν αισθητικά τον τόπο μας και όχι μόνο. Το πρώτο χαρζιλίκι μου από νεπέτι, θυμάμαι πως το δούλεψα όταν χαλούσανε τη Φάμπρικα του Φωτιάδη’. Πβ. νεπέτι(ν) (Ρόδος,² Σύμη³), νοπέτι (Καστελλόριζο).⁴
- 1.Κουρζής 312 2.Παπαχρ.ΛΡ1,411 3.Μιχαλαριά 2,134 4.Κομνηνός 124
- νεπετώ** συνήθως απρόσωπο, νεπετά ‘πάλλεται η βλεφαρίδα του ματιού, συσπάται το μάτι μου’, φρ. ‘νεπετά το μ-μάτι μ-μου, γράμμα θ-θα πάρω’. Από μτγν. *αναπετώ* ‘πετώ προς τα επάνω’, κατά τους αυξητικούς χρόνους και σίγηση αρχικού άτονου φωνήεντος. Ο Θεόκριτος παρατηρεί ‘άλλεται οφθαλμός μου ο δεξιός άρα γ’ *ιδησώ αυτάν*; (Ειδύλ.37), και οι Κύπριοι λένε για το μάτι που νεπετά (πάλλεται): *έλλεται (=άλλεται)*.¹ Πβ. νεπετώ ‘πετώ από τη χαρά μου’ | ‘κάμνω κάποιο πετούμενο να εγκαταλείψει τη θέση του’ | ‘συσπάται το μάτι μου’ (Κάλυμνος),² νεπετώ (Κως),³ ανεπετώ (Κάρπαθος).⁴
- 1.Κουκουλές ΒΒΠ Α2,187 2.Δράκος 1984,134, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ. 502 4.Μηνάς,Λεξ.91
- νεπλώρω¹**, *νεπλωρίζω¹*, και *αναπλωρίζω* (αμτβ.) (για πλοίο) ‘παίρνω τέτοια θέση, ώστε η πλώρη να είναι αντίθετη προς την κατεύθυνση του ανέμου’ | (μτφ.) ‘συνέρχομαι, βελτιώνομαι’, φρ. ‘*επήε στη ν-Αμερική ν-ο κακόμοιρος κι’ ενεπλώρησε γ-κομμάτι*’ (βελτιώθηκαν τα οικονομικά του) / ‘*χρόνια τώρα ο κακόμοιρος ’έ ν-ημπορεί να νεπλωρίσει*’. Βλ. και λ. *ανέπλωρα*. Πβ. *ανεπλωρίντζω* ‘στρέφω την πλώρη προς τον άνεμο’ | ‘βελτιώνομαι οικονομικά’ (Κάρπαθος),² *νεπλωρίζω* (Κάλυμνος).³
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.92 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- νεπνέω** ‘αναπνέω’ | ‘αναπνέω με δυσκολία’, φρ. ‘...*πάει και το θ-θαρεί μέσ’ στο μπαζέ γκ’ ενέπνει*’.¹ Από *αναπνέω* με τροπή (α)να- > (α)νε- κατά τους αυξητικούς χρόνους. Πβ. νεπνώ (Κως,² Ρόδος³), ναπνεώ (Σύμη),⁴ αναπνώ (Χίος).⁵
- 1.Σακελλαρίδης Κ.1991,106 2.Σκανδαλ.Λεξ.503 3.Παπαχρ.ΛΡ1,412 4-5.Κουρμούλης 182
- νεσαίνω** ‘ανασαίνω, παίρνω άνεση, ανακουφίζομαι, ευχαριστιέμαι’, φρ. ‘*γαπώ σε, κόρη μου, νεσαίνω που σε θωρώ*’, αλλά και ‘*ίσσικας, ενέσανα που τις έφραες!*’¹

(ευχαριστήθηκα που σε έδειραν) / ‘...σήκου, κόρη μου, κι’ έφερά σου ένα ν-
 τρυφερό μ-μεζζέ να το γ-κάμεις να το ν-νεσάνομε’² | ‘αναπνέω’,
 ‘ο γέρος εκουράστηκε // τις σκάλες ν’ανεβαίνει,
 κι’ επιγιάστηκε ν-το στήθος του // και δύσκολα νεσαίνει’.³

Από το μεσαιωνικό *ανασαίνω* (‘χύνει δάκρυα ποταμούς και φλόγαν ανασαίνει’
 Λίβ. Sc. 2504, Επιτ.) ή < *ανεσαίνω* < *άνεσις*, κατά τα ρ. σε *-αίνω*. Πβ. *ανεσαίνω*
 ‘ανασαίνω’ (Κάρπαθος),⁴ *νεσαίνω* (Κάλυμνος,⁵ Ρόδος,⁶ Κως⁷).

1. Κουρζής 312 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 71 3. Μπαλαλάς 1981, 103 4. Μηνάς, Λεξ. 93
 5. Δράκος 1983, 169, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 413 7. Σκανδαλ. Λεξ. 504

νεσηδγιασμα, (το)¹ ταραχή, ανατριχίλα’, φρ. ‘έπριασέ μ-με νεσηδγιασμα αφ’ το φ-
 φόβο μ-μου’. Βλ. λ. *νεσηδ(γ)ιώ*.

1. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

νεσηδ(γ)ιώ (για φαγητό) ‘αηδιάζω, απαιχθάνομαι, συχαίνομαι’, φρ. ‘νεσηδγιά που
 θωρώ το φαϊ, ‘έ ν-έχω καθόλου όροξη’¹ | ‘ταράζομαι, ανατριχιάζω’ φρ. ‘νεση-
 δγιασα μόλις το ν-είδα μέσ’ στα γαίματα’.² Παθ. μτχ. *νεσηδ(γ)ιασμένος*. Από το
 επίθετο *αηδής*, -ές ‘δυσάρεστος’ (< α- στερητ. + ηδύς ‘ευχάριστος’) > *αηδιάζω*
 ‘αισθάνομαι αηδία, αποστρέφομαι, συχαίνομαι’ > *νεσηδιάζω* > *νεσηδιώ* κατά τα
 ρ. σε *-ώ*. Πβ. *νεσητζιάζω/-ομαι*, *νεσηγγιάζω*, *νεσητζώ* (Κάλυμνος),³ *νεσηδιάντζω*
 (Αστυπάλαια),⁴ *νεσηδιάζω* (Κως),⁵ *ανεχειάντζω* (Κάρπαθος).⁶

1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Δράκος 1983, 169, Σκαν-
 δαλ. Λεξ. Καλ. 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 87 5. Σκανδαλ. Λεξ. 504 6. Μηνάς, Λεξ. 97

νεσκάβγω ‘σκάβω, σκάβω ξανά’,

‘...έπαρε φτυάρι και τσαπφί κι’ έλα και νέσκαπέ με’.¹

Από *ανασκάπτω*, με τροπή *ανα-* > *ανε-* κατά τους αυξητικούς χρόνους. Πβ. ‘ιδ.’
 (Κάλυμνος),² *ανεσκάφω* (Κάρπαθος).³

1. ‘Γνωμαγόρας’ τ. 40 (1935), σ. 2, Σακελλαρίδης Κ. 1965, 162 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3.
 Μηνάς, Λεξ. 93

νεστηλλώνομαι ‘ανασηκόνομαι’ | (μτφ.) ‘παίρνω δύναμη, συνέρχομαι’, φρ. ‘έφαα
 ελλίο φ-φαϊ γ-κ’ ενεστηλλώθηκα κομμάτι’. Από *ανασηλώνω*. Πβ. *ανεστηλιώννω*
 ‘στηρίζω κτίσμα, πόρτα κ.λπ. ετοιμόρροπο’ | (μτφ.) ‘ανακτώ δυνάμεις’ (Κάρπα-
 θος),¹ *νεστουλλώννω* ‘ξαναορθώνω, στερεώνω κλονισμένα αντικείμενα’ | ‘ανα-
 κτώ δυνάμεις’ (Κάλυμνος),² *νεστουλλώννομαι* ‘ανασηκόνομαι’ (Κως).³

1. Μηνάς, Λεξ. 94 2. Δράκος 1983, 170, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 506

νέστορας, (ο) και *ανέστορας*¹ ‘αυτός που δεν ‘παίρνει’ το μυαλό του’. Η σημασία
 της λέξης οδηγεί σε α- στερητ. + *νεστορώ* ‘αντιλαμβάνομαι’ (βλ. λ.). Πβ. ως προς
 τη λειτουργία του α’ συνθετικού το μσν. επίθετο *ανεστόλιστος* ‘αστόλιστος’, και
 το ροδίτικο ιδιωματικό επίρρ. *ανέσβουρα* ‘μέρος που δεν σβουρά, δεν κλώθει ο
 άνεμος’.²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 60

νεστορώ¹ ‘αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω’ | ‘νιώθω, συνέρχομαι’, φρ. ‘έμαθες και
 γράμματα, αμμ’ ‘ε ν-νεστοράς τίποτα!’ / ‘εγώ πγιο εγέρασα, ‘έ ν-νεστορώ τίποτι’,
*νεστορίζω*² ‘ενδιαφέρομαι, μεριμνώ’, φρ. ‘έ σ-σε νεστόρισα πού’ρτες’,³ και νε-

στορεύγω 'επαναφέρω στη μνήμη',

'...φιλά αδερφός τη ν-αδερφή και δε ν-τη ν-νεστορεύγει'.⁴

Από το αρχ.-μσν. ρ. ανιστορώ (< ανα- + ιστορώ) 'διηγούμαι, περιγράφω, ζωγραφίζω, θυμούμαι' ('τα κάλλη αναστορούμαι τη Πετρονέλλα' Φορτουν. Α'210, Επτ.). Πβ. νεστορώ (Κάλυμνος),⁵ νεστορώ, ναστορώ, νεστορίζω (Κως),⁶ νεστορώ, νιστορώ (Ρόδος),⁷ νεστορεύγω (Λέρος),⁸ (α)νεστορεύσει, ανεστορντζέ-ται (Αστυπάλαια),⁹ ανεστοριούμαι, ανεστορούμαι (Κάρπαθος).¹⁰

1.Κουρζής 312 2.Παπαδόπουλος 1984,287 3.Καζαβής 192 4.Καζαβής 33 5.Δράκος 1983,170, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6.Σκανδαλ.Λεξ.505 7.Παπαχρ.ΛΡ1,413, Κωνσταντινίδης, Λεξ.83 8.Γεωργίου 55 9.Dawkins 2,395,405,537 10. Μηνάς,Λεξ.94

νεσύρνω¹ 'αντλώ, τραβώ έξω από τη στέρνα / πηγάδι τον κουβά', φρ. 'νέσυρε ν-νερό να πηγού ν-τα ζ-ζα', και νεσύρω,

'κάτσε να πηγεις το ν-ίδρο σ-σου στα χείλη της βιστέρνας,
να σου νεσύρω κρυο ν-νερό για το κρασί μ-που κέρνας' ² /

'...αθρόπους μέσ' στα σκοτεινά μουσκίδι ν-ενεσύρα,
εσπάσα μ-παπορόβαρκες κι' εκομοσκολιαστήκα'.³

Από το μγν. ρ. ανασύρω. Πβ. νεσύρνω, νεσέρνω (Κως,⁴ Κάλυμνος ⁵), ανεσύρ-νω (Κάρπαθος).⁶

1.Καρπαθίου 1996,466, Κουρζής 312 2.Ιω.Λογοθέτης 60 3.Μαυρουδής 26 4. Σκανδαλ. Λεξ.506 5.Δράκος 1983,170, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.119

νεσυρτάρι(ν), (το) (Νικιά) 'το κάθε είδους άντλημα που ανέσερνε το νερό από τις στέρνες',¹ φρ. 'ήβραμε ν-ένα μ-πηγάδι, αμμ'έ ν-είχαμε ν-νεσυρτάρι ν-να νεσύρομε λ-λίο ν-νερό ν-να δροσιτούμε'. Από το μσν. ανασυρτάριν 'ιδ.' ('εσύ ανασυρτάρι δεν έχεις' Μάχιμ. Καλλιουπ., Κ. Δ. Ιω. δ' 11, Επτ.), < επίθετο ανασυρτός+ κα-τάλ.-άρι. Πβ. νεσυρτάρι (Κάλυμνος),² νεσυρτάρι, νεσυρτοπήγαδο (Κως),³ ανεσυρ-τάριν, ανεσυρταράκιν (Κάρπαθος).⁴

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,207 2.Δράκος 1983,170, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ. 506 4.Μηνάς, Ιδ. Καρπ.119

νεσυρτος, (ο) (για πηγάδι) 'ανεξάντλητος, το πολύ βαθύ πηγάδι, ώστε να μη μπορεί να αντληθεί νερό',

'...έχω κι' ανεστενάματα // για νέσυρτα πηγάγια'.¹

Από το επίθ. *ανέσυρτος (< α- στερητ. + νεσυρτός).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,180, από νισύρικο μοιρολόι

νεθθαρισμιός, (ο)¹ 'αυτός που έχει τελειώσει κάτι που άρχισε', φρ. 'νεθθαρισμιός είμαι αφ' τις σημερινές μου δουλειές'. Από νεθθαρίζω, βλ. λ. νεθθέρω (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

νεθθέρω 'τελειώνω μια δουλειά, διευθετώ' φρ. 'σήμερα νεθθέρωμε ν-τ' αλώνεμα' / 'ε-νέθθαρο το χωράφι' ¹ / 'ως το βράδυ θ-θα νεθθάρω' ¹ | (μτφ.) 'πεθαίνω', φρ. 'ενέθθα-ρε, 'έ ν-επροφτάσα ν-να το μ-πάρου στο γ-γιατρό' / 'έμφεσε ν-αφ' το βαστάδι γ-κι ε-νέθθαρε'. Και νεθθαρίζω, 'ήρταν προς ημάς οι προεστοί σας και οι πρατόγεροί σας και τους ελογαριάσαμεν και μας εδώκασιν τα χρέη σας και πήρασιν μαϊδιά δια το βα-λανίδι 4.500 γρόσια και μας ενεθθάρισαν τα χρέη σας'.² Από το ιταλ. nettare 'καθα-

ρίζω' | 'πλένω' (< *netto* 'καθαρός, διαυγής'). Πβ. *νεθέρνω* (Κάλυμνος),³ *νεπέρω* (Ρόδος,⁴ Κως⁵), *νεθέρω* (Αστυπάλαια),⁶ *νεπάρω* (Λέρος).⁷

1. Παπαδόπουλος 1984, 287 2. Απόσπασμα επιστολής που στέλλει στη Νίσυρο στις 30 Μαρτίου 1821 ο Γιουσούφ Μπέης του Σαντζακίου της Ρόδου. Ευχαριστώ πολύ τον φίλο Σταύρο Ι. Κέντρη για την επισήμανση. 3. Δράκος 1983, 170, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 914 5. Σκανδαλ. Λεξ. 507 6. Καραναστάσης, Αστυπ. 88 7. Γεωργίου 55

νέτθος, (ο)¹ επίθ. 'καθαρός, σκέτος', και επίρρ. *νέτθα*, φρ. 'είπα τού τα νέτθα σκέτθα' (ξεκάθαρα). Από ιταλ. *netto* 'καθαρός'.

1. Κουρζής 312

νετσακχώ¹ 'νετσακχού ν-τα ζύλα', δηλ. κάμνουν τσακ-τσακ, όταν καίγονται. Από *ανα-* > *ανε-*, κατά τους αυξημένους χρόνους, + *τσακκώ*, πιθ. από *τσακ*,² ή από *εζαικίζω* > *εζακίζω*.³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Φιλήντας 1, 145 *διακκίζομαι* 3. Τσορανάκης, *Phonet.* 115 και Ανδριώτης, *Ετυμ. Λεξικό*

νεφαίνω/-ομαι¹ 'παρουσιάζομαι, εμφανίζομαι', φρ. 'εφέφανε ν-το καϊκι ν-αφ' τη γ-Καμάρα ν-του Γναλλιού, σε λ-λίο θ-θά' μπει στο Λιμάνι'. Είναι το μσν. ρ. *αναφαίνω* ('και τότες ανάφανεν ο μέγας μάστρος της Ρόδου επάνω εις δύο κάπεργα' Μαχ., 188, Κριαράς, Λεξικό). Πβ. 'ιδ.' (Ρόδος,² Χάλκη³), *ανεφαίνω* (Κάρπαθος).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 414 3. Τσοπανάκης 1949, 19, 85 4. Μηνάς, *Ιδ.* Καρπ. 72

νεφαμμά, (το)¹ 'το μέρος από το οποίο προβάλλει κανείς', φρ. 'μπρόαλε εκεία στο νέφαμμά να δεις 'α ν-έρκεται το καϊκι ν-αφ' τη γ-Καρδάμαινα' | 'προμήνυμα ότι κάποιος θα φανεί', φρ. 'σβούρα (καντηλασθήστης) ήμπε μ-μέσ' στο σπίτι, νέφαμμά ν-ει' (δηλαδή κάποιον θα δούμε). Πβ. *νεφαίνωμα* (Κάλυμνος),² *ανέφαμμά* (Κάρπαθος),³ *ανάφαμα* Ι.Λ.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, *Ιδ.* Καρπ. 72

νεφαμμός, (ο)¹ 'εμφάνιση, παρουσίαση', φρ. 'ελίμενα να φανεί, αμμ'έ ν-είχε ν-το ν-νεφαμμώ'. Βλ. λ. *νεφαίνω*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

νεφρί(ν), (το)¹ 'το νεφρό', φρ. 'πονεί με το νεφρί μ-μου'. Από αρχ. ουσιαστικό *νεφρός, (ο)*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

νεφριά, (τα) 'ποικιλία κοκκινωπών σύκων, με πλατύ σχήμα σαν τα νεφρά'¹ ή από το χρώμα. Η συκιά λέγεται *νεφριά, (η)*.²

1. Καραναστάσης 1987, 143, Χαρτοφύλης 1984, 252, ο ίδιος 2007, 13 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 218

νεφυλλίζζομαι¹ 'νιώθω χαρά, ύστερα από στενοχώρια, συνέρχομαι', φρ. 'ενεφυλλίστηκα άμμα το ν-είδα νά'ρκεται!' Πβ. το μσν. ρ. *αναφυλλίζω* 'συνέρχομαι' ('α-νεφύλλισε δαμίν από της αθυμίας του' Σπανός Β95, Επιτ.), από *αναφύλω* με ανάπτυξη και παρετυμολογία, ή < πρόθ. *ανα-* + ουσιαστ. *φύλλον* + κατάλ. *-ίζω* (Επιτ.). Επίσης *ανεφυλλίζω* 'μετακινούμαι πέρα δώθε από τον αέρα' (Κάρπαθος),² *νεφυλλίζω*, *νεφυλλίζω* 'συνέρχομαι' 'ενεφύλλισεν η καρδιά μου', ύστερα από μια

στενοχώρια (Ρόδος).³

1.Κουρούνης 1982,417, Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

2.Μηνάς, Λεξ.96 3.Παπαχρ. ΛΡ1,414

νεφύλλισμα, (το)¹ η ενέργεια και το αποτέλεσμα του *νεφυλλάζομαι* (βλ.λ.).

1.Κουρούνης 1982,417

νεχώννω¹ ‘σκεπάζω με χόμα ανοιγμένο λάκκο’, φρ. ‘*επήα κ’ ενέχωσα τα κρομμύδγια μου στο γ-κήπο*’ / ‘*ενέχωσα το λ-λάκχο ’α μη ν-επφέσει κάνας μέσα και χτυπήσει*’ | ‘*σκεπάζω με χόμα το λεπτό βλαστό των φυτών για να μη σπάσει με τον αέρα*’, φρ. ‘*επήα στο Σκόπι κι ενέχωσα τις ντοματιές που φύτεψα τη μ-περασμένη ν-εβδομάδα*.’ Από το μsn. *αναχώνω* με τροπή (α)να- > (α)νε- κατά τους αυξητικούς χρόνους (< μτην. *αναχόω* ‘γεμίζω, επικαλύπτω με χόμα’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

νικήτας, (ο) ‘το στομάχι του χοίρου, το οποίο γεμίζουν με τα γλυκάδια του λαιμού και το διατηρούν για να το φάγουν τη Τσικνοπέμπτη, φρ. ‘*ενέσανα με το ν-νικήτα ν-του χοιρού*’ /

‘*...αφ’ τ’ άντερα λουκάνικα, γέμο για το ν-νικήτα, κι’ από τη τσίπρα ν-της κοιλιάς μύλλα μ-παρθενική*’.¹

‘Στην παραστιά, ψηλά στο φανόφτη, τον κρεμούσαν για να ψηθεί με τη ζαστασιά και την άχνη της φωτιάς. Έτσι, περιβαλλόταν από ένα ρεύμα καπνιάς και διετηρείτο σαν το σαλάμι. Τη Τσικνοπέμπτη (αλλά και νωρίτερα ή αργότερα) σαν ιεροτελεστία ‘κατέβαινε’ από τη θέση του και καταβροχθιζόταν. Νοστιμιά απερίγραπτη, σαλάμι ακριβό’, μας πληροφορεί ο Νικήτας Μαστρογιάννης.

1.Μαυρουδής 41

νινίννορας, (ο) ‘το άβουλο παιδί, το μαμμόθρεφτο’ | ‘ο μεγάλος που έχει μυαλό μικρού παιδιού’, φρ. ‘*έ ν-εμεγάλωσε ν-το μωαλό ν-του, νινίννορας επόμεινε!*’ Η λ. είναι μεγεθ. της λ. νινί(ν) ‘βρέφος’. Από μsn. νιν(ν)ίον, πβ. και Du Cange νινίον ‘κούκλα’. Η λ. έχει συνδεθεί και με λέξεις που σημαίνουν ‘ανόητος, ευήθης’, όπως με τις λ. νενός ‘ευήθης’, νενήλος ‘τυφλός, ανόητος’, νινητός ‘ανόητος’ (Π).

νίννος, (ο)¹ ‘μεγάλο νινί, παλίμπαις’, και νίννακας,(ο)², βλ.λ. νινίννορας.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

νισάφι(ν)¹ ‘σιωπή, τσιμουδιά, έλεος, χάρη’, φρ. ‘*νισάφι μ-πιο!*’ που χρησιμοποιείται ως έκφραση αγανάκτησης κάποιου, φτάνει πια, από τουρκ. *insaf* ‘δικαιοσύνη, επιείκεια’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

νιτερέσο, (το), νιτερέσο, ιντερέσο,¹ ‘δοσοληψία’ | ‘συμφέρον, κέρδος’, φρ. ‘*έ θ-θέλω νά’χω νιτερέσο μαζζί σ-σου*’. Και (νι)νιτερεσάτος ‘συμφεροντολόγος’. Από ιταλ. *interesso* (< λατ. *interesse* ‘συμφέρει, ενδιαφέρει’ < *intersum* ‘ενδιαφερόμαι’). Πβ. *εντερέσιον, ιντερέσιον* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *ινδερέσκιο* (Κως),³ *ιντερέσσο* (Κάλυμνος).⁴

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 313

3.Σκανδαλ. Λεξ.286 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

v-νεροκολόκυθο, (το) κ. ‘ο καρπός της νεροκολοκυθιάς’ | (μτφ.) ‘μικρό καπράτσι, καπρατσάκι, κατασκευασμένο κυρίως από κονσερβοκούτι, που το είχε πάντα στον τουρβά του ο γεωργός, για να *νεσύρνει* νερό και να πίνει’.¹ Η ονομασία, πιθανώς, επειδή παλαιότερα θα χρησιμοποιούσαν νεροκολόκυθο, αφού του αφαιρούσαν το εσωτερικό του, έτσι ώστε να γίνεται ένα μικρό *καπράτσι*.

1.Κοντοβερός 310, Χαρτοφύλης 1984,236

v-νερομπούλλα, (η) ¹ χαρακτηρισμός του πολύ νερούλου, του τρυφερού, φρ. ‘*ν-νερομπούλλα έκαμες το φαί!*’ Και *ν-νερομπούλλι*.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

v-νεροπφία, (η) ‘η ριπή της θάλασσας’,¹ φρ. ‘*ο καιρός ήτο ν-άσκημος κ’ είχε μ-πολλή ν-νεροπφία*’. Η λ. πθ. από σύμφυση των λ. *νερό+ριπή* (< θ. *ριπ-, ρίπτω.*) ‘ορμή, δύναμη με την οποία φέρεται ένα πράγμα που εξακοντίζεται’ + *κατάλ.* -*ί(δ)α* > *νεροριπία* > *νεριπία*, με απλολογία, > *ν-νεροπφία*. Πβ. *νεροπφί(το), νεροπφία(η)*, ‘το δυνατό χτύπημα θαλασσινού νερού πάνω στους επιβάτες’, και *νεροπφία(το)* ‘το θαλασσάκι, ο αφρός της θάλασσας’ (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,139 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

v-νερουλλιιάζζω ‘γίνομαι υδαρής’, φρ. ‘*εν-νερούλλιασε ν-η πηχτή!*’ / ‘*εν-νερούλ-λιασε ν-το μυαλό ν-του!*’, γι’ αυτόν που δεν σκέφτεται σωστά’.¹ Από επίθ. *νερουλός* ‘αυτός που έχει πολύ νερό, υδαρής’.

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

(v)νι, (το) ‘το νι, το μεταλλικό άκρο του κονταριού του αρότρου που στρέφεται και σφηνώνεται μέσα στη γη’,¹

‘*το ν-νι του ήτ’ ασάλλενο, λουργιά του από βύρσι*’.²

Πληθ. *ν-νία, (τα)*.³ Στα Νικιά λέγεται *νίδι(το)*.⁴ Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *ύνις, -εως(η)* και *ύννις(ο), ύννη(η)*, αβέβαιης ετυμολογίας. Ήδη από τον Πλούταρχο υποστηρίχθηκε η δεκτή και από τους νεότερους ετυμολογία, ότι το *ύνις* παράγεται από το *υς*, επειδή ο χοίρος ανασκάπτει με το ρύγχος του τη γη, < *υ-* (<*υς*) + **ση-* στοιχείο πολυάριθμης ομάδας λέξεων που έχουν την έννοια του ρύγχους ή της μύτης.⁵ Ο τύπος *νίδι* (Νικιά) φαίνεται να είναι υποκοριστικό από (*υ*)*νί*>(*υ*)*νίδι(ον)*. Πβ. *νι(το)* ‘το νι’ | ‘το ρύγχος του χοίρου’ (Κάλυμνος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,154 2.Καζαβής 87 3.Τσιρπανλής 2009,156 4.Καραναστάσης 1987,129 5.Σταματάκος ΛΑΕΓ, λ. *ύνις* 6.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

v-νιάζζω ‘κάμνω το πρώτο όργωμα στο χωράφι’,¹ φρ. ‘*με τις πρώτες βροχές έννιασα το χωράφι μ-μουν στη ν-Τρουλλωτή*’. Από *νέος* > αρχ. *νεάζω* ‘είμαι νέος’ > *νιάζω* > *ν-νιάζζω*, και *νεάω* (< *νέος*) ‘αροτριώ νέον αγρόν ή προς καιρόν αφεθέντα αγρόν’(L-S). Πβ. *ν-νάζζω* (Κως),² *νεάζω* (Ρόδος),³ *νιάζω* (Κάλυμνος).⁴

1.Χαρτοφύλης 1984,242 2.Σκανδαλ.Λεξ.511 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,415 4.Δράκος 1983, 171, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

v-νιαουδίζζω¹ (για γάτα) ‘νιαουρίζω, κάνω *νιάου νιάου*’, λ. μιμηλή.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

v-νιαούδι(ν), (το) ‘πολύ μικρή μαρίδα’,¹ φρ. ‘*ν-νιαούδια έφερε ν-η τράτα*’. Πθ. από

νιάου 'η φωνή της γάτας' + υποκορ. κατάλ. -ούδι, ίσως επειδή το ψιλοσμάριδο είναι προσφιλής τροφή για τους γάτες.

1.Καραναστάσης 1987,131, Κουρζής 312

v-νιάπετρο, (το) 'παιδικό παιχνίδι, σαν το τρίπετρο (βλ.λ.), που παίζεται σε τρία ομόκεντρα τετράγωνα από δύο παίχτες που ο καθένας έχει εννέα πετράδια'.¹

1.Πετρούτσου 1982,27-28 όπου και περιγραφή του παιχνιδιού

v-νιάσιμο, (το) 'το πρώτο όργωμα', η πράξη του v-νιάζζω (βλ.λ.), φρ. 'τόρα που πήρα v-οι βοργιάδες 'α βγούμε στο v-νιάσιμο'.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982

v-νιατό, (το) 'το πρώτο όργωμα του χωραφιού',¹ φρ. 'ο Μάρτης έχει πγιο όμορφες μέρες και οι αθρώποι τελειώνουνσι v-τα v-νιατά τω'.² Και v-νιατός,(ο)³ φρ. 'στο v-νιατό v-εδυσκολεύτηκα, γιατί ήτο ξερά τα χόματα, αμμέ τώρα πάω καλά'. Η λ. από το αρχ. επίθ. νεατός-ή-όν (< νέω 'καλλιεργώ αγροτική έκταση για πρώτη φορά') > νιατός, 'και γαρ νεατός και σπόρος...υπαίθρια ταύτα πάντα έργα ε-σί...'.⁴ Πβ. νιατός,(ο) (Κάλυμνος),⁵ εννατός (Κως).⁶

1.Καραναστάσης 1987,157 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,48 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό λεξιλόγιο (χειρόγρ.), και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρογρ.) 4.Ξενοφ. Οικον. 7,20 5. Δράκος 1983,171, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6. Σκανδαλ.Λεξ.511 λ. νιάζζω.

v-νιος, (ο) 'νέος',

'άσπρος κάμπος, μαύρα βόδγια,

χαρά στο v-νιο μ-που τα λαλεί' (αίνιγμα).¹

Από νέος με στένωση ε > ι και συνίζηση.

1.Καρπαθίου 1996,270

v-νιώννο¹ 'ξυπνώ', φρ. 'έννιωσα προί μ-προί με το κούκχυσμα v-του πετεινού και πήα στο χωράφι'. Είναι το ρήμα νιώνω / νοιώθω 'νιώθω, αντιλαμβάνομαι' από τον αόρ. ένιωσα < ενόησα, αόρ. του νοώ, ή < υποχωρητικά από το σύνθετο μετανιώνω (Π). Πβ. νιώννω (Κάλυμνος),² νιώθω 'αισθάνομαι' (Κάρπαθος),³ νιώννω (Ρόδος).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ 584 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,417

v-νοίω¹ 'ανοίγω', φρ. 'v-νοίξε μου τη μ-πόρτα' / 'χτυπό τη μ-πόρτα αμμ' έ μ-μου 'v-νοι', και φράση 'v-νοίω το πετσι' (τεντώνω το δέρμα) στο ταμπακχειό² (βλ.λ.). Από ανοίγω > νοί(γ)ω > v-νοίω. Πβ. 'ιδ.' (Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάλυμνος,⁵ Σύμη⁶).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Καραναστάσης 1987, 146 3.Σκανδαλ.Λεξ. 512 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,418 5.Δράκος 1982, 150, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6.Μιχαλαριά 2,137

v-νορά, (η) 'ουρά', φρ. 'η v-νορά στα σκέλη, γιατί θα σου τη γ-κόψω', γι' αυτόν που παίρνει θάρρος. Από αιτιατ. την ουράν > τη νουράν > η νουρά > η ννορά. Πβ. 'ιδ.' (Κως),¹ νορά (Κάλυμνος,² Σύμη³), νουρά (Ρόδος).⁴

1.Σκανδαλ. Λεξ.512 2.Δράκος 1982,150, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μιχαλαριά 2,137 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,419

νογαμπρίτσας, (ο) 'νιόγαμπρός'.¹ Από νιο- (< νέο-) + γαμπρός + κατάλ. -ίτσας.

1. Παπαδόπουλος 1909,92

Νοέμπρης, (ο) ‘ο μήνας Νοέμβριος’ | ‘ονομασία βοδιού που γεννιέται τον μήνα Νοέμβριο’.¹

1. Καραναστάσης 1987,153

νοματαίοι και **ανοματαίοι** (βλ.λ. *ανοματός*), ‘άτομα, πρόσωπα’, φρ. *πόσοι νοματαίοι ήρτασι;* Από *νομάτοι* (βλ.λ.) + κατάλ. -*αίοι*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,¹ Κάλυμνος²).

1. Μηνάς, Λεξ.584 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

νομάτοι, (οι) και **ανομάτοι** (βλ.λ. *ανοματός*), ‘άτομα, πρόσωπα’, φρ. ‘...η *βάρκα* εξε-κίνησε για όζω με τους *δγνο* νομάτους’¹ / ‘μέτρησε πόσοι νομάτοι ήρτασι’. Από το μσν. *ονομάτοι* (‘εσκότωσαν έως εβδομήντα ονομάτους’ Κώδ.Χρονογρ. 62’Μαχ.82, Επιτ.). Από τη γενική πληθ. του ουσιαστικού *όνομα-ονομάτων-ονομάτοι* > *νομάτοι*, κατά το σχήμα *ανθρώπων-αθρόποι, δασκάλων-δασκάλοι*. Πβ. *νομάτοι, ανομάτοι* (Καστελλόριζο,² Ρόδος,³ Κάρπαθος⁴).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1987,194 2. Κομνηνός 100 3. Παπαχρ.ΛΡΙ,418 4. Μηνάς,Λεξ.584

νοντάς, (ο), οντάς, (ο), αντάς (βλ.λ.), ‘ο γυναικωνίτης της εκκλησίας’, φρ. *παλλιιά, οι γεναίκες ενεβαίννα στο ν-οντά ν-της Ποταμίτισσας* | (Νικιά) ‘μικρό υπνοδωμάτιο του σπιτιού’, φρ. *‘εστρώσαμε μ-μέσ’ στο ν-οντά για να πφέσει ο μουσαφίρης μας*’.¹ Από τουρκ. *oda* ‘δωμάτιο, κοιτώνας’ (< περσ. *otag* ‘δώμα’). Πβ. *οντάς* ‘δωμάτιο, θάλαμος, κυρίως το ανώι’ (Κως).²

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,126 2. Σκανδαλ.Λεξ.542

νούλλα, (η) ‘τίποτα, μηδέν’, *‘ούλλα ούλλα τα τρώει η νούλλα’* (παροιμ.),¹ για την κακή διαχείριση που οδηγεί στο μηδέν. Πβ. και το μσν. *νούλα, (η)* ‘ο αριθμός μηδέν’, και μτφ. (‘η ταπεινώσις...είναι μία νούλλα..., διότι όποιος ταπεινώνεται γίνεται *ωσάν ουδετίποτε*’, Ροδινός 103, Επιτ.), < ιταλ. *nulla*.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983,217

νούννος, (ο) θηλ. *νοννά, (η)* ‘ανάδοχος’,¹ φρ. *‘έκαμέ μ-μιο μπουλουστρίνα ο νούννος μου τη μ-πρωτοχροινιά’*. Πβ. το μσν. *νόνος* < ουσιαστ. *νόννος*, που απαντά σε επιγραφή² < μσν. λατ. *nonnus*, και ο Du Cange ‘*νόννος, πατήρ, νόννα, μήτηρ, για μοναχούς*’, και *nonno/-a* ιταλ. ‘παπούς, μάμμη’. Πβ. *νούννος, νοννά* (Ρόδος,³ Αстуπάλαια⁴), *νούννος, ναννά* (Κως),⁵ *ναννά* (Καστελλόριζο).⁶

1. Καραναστάσης 1987,150 2. L-S στη λ. 3. Παπαχρ.ΛΡΙ,419 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 87 5. Σκανδαλ.Λεξ.513 6. Κομνηνός 100

νταβατούρι(ν), (το)¹ ‘φασαρία, μεγάλος θόρυβος’, φρ. *‘πάμε μ-πιο κει, γιατί εδώ έχει νταβατούρι γ-και ‘έ σ-σε κούω’*. Από τουρκ. *tenatur* ‘διάδοση’.

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

νταβίδι(ν), (το) ‘το ξυλουργικό εργαλείο δρύσχετρο, με το οποίο συγκρατεί, συγκολλά με σύσφιξη ο μαραγκός στον πάγκο τα διάφορα σανίδια που επεξεργάζεται’.

νταβραντίζζω βλ.λ. *ταβραντίζζω*.

νταγιαντίζζω ‘αντέχω, υπομένω, υποφέρω’, φρ. ‘*έ νταγιαντίζζω το μ-πόνο μ-πού ‘χω στη γ-καρδγιά μ-μου*’. Από τον άοριστο *dayandim* του τουρκ. ρ. *dayanmak* ‘στηρίζομαι’ | ‘υπομένω’. Πβ. *νταεντίζζω* (Κάλυμνος),¹ *ταγιαντίζζω, ταεντίζζω, ταεντώ* (Κως),² *ταγιαντώ, -ίζω* (Ρόδος),³ *νταγιαντώ* (Λέρος),⁴ *ταγιαντί-*

ντζω, τααντίντζω, τααντώ, ταεντώ (Κάρπαθος).⁵

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 2. Σκανδαλ. Λεξ. 731 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 607 4. Γεωργίου 55, 57 5. Μηνάς, Λεξ. 899

νταλαβέρι, (ν), (το) ‘δοσοληψία, πάρε δώσε’, φρ. ‘επιγάσαμε μ-ματζζί νταλαβέρι’, και ρ. νταλαβερίζομαι ‘έχω δοσοληψίες’, φρ. ‘έ ν-ενταλαβερίζομαι πγιο ματζζί ν-του’. Από το ιταλ. *dare-avere*. Πβ. νταλαβέρι, νταλιβέρι (Κάλυμνος),¹ νδαλα-βέρι (Κως),² νδαλιβέριν (Κάρπαθος).³

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 2. Σκανδαλ. Λεξ. 493 3. Μηνάς, Λεξ. 586

ντάρα, (η)¹ βλ. λ. *αντάρα*.

1. Καζαβής 193

ντελιφισέκης, (ο)¹ ‘αυτός που χώνει παντού τη μύτη του, ο ζωηρός και πολύξευρος’.² Από τουρκ. *deli* ‘παράφρονας’ + *φισέκης* με την ίδια σημασία (< τουρκ. *fişek* ‘φυσίγγιο, πύραυλος’).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ντερέκι, (ν), (το)¹ ‘ο πολύ ψηλός’, φρ. ‘πολλύ γ-καιρό ν-είχα να το δ-δω, ντερέκι ν-εγίνηκε!’ Από τουρκ. *derece* ‘βαθμός, βαθμηδόν, ανιούσα βαθμίδα’, αντίθ. *dereke* ‘κατιούσα βαθμίδα’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ντεροσπώ¹ και *ντοροσπώ*,² *ντροσπώ*, *ντροσπάτζω*,³ ‘φοβούμαι, τρομάζω’ | ‘ξεσπείμαι’, φρ. ‘εντρόςπασές με, κακόμοιρε’ / ‘ω μάνα μου, εντρόςπασα ετσά που το ν-είδα θυμωμένο!’ / ‘εντρόςπασές με κι εφοήθηκα’. Η λ. από *έντερον* + *σπω*. Πβ. *νδεροσπώ*, *νδτροσπώ*, *νδροσπώ* (Κως),⁴ *ντεροσπώ*, *ντερολύννω*, *ντερολύω* (Ρόδος).⁵

1. Παπαδόπουλος 1984, 287, Καζαβής 193 2. Καραναστάσης 1987, 160 3. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4. Σκανδαλ. Λεξ. 494 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 420

ντεσκερές, (ο)¹ και *τεσκερές* (βλ. λ.).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ντηρ(γ)ιούμαι¹ ‘διατηρώ επιφυλάξεις, αμφιβάλλω, διστάζω’, φρ. ‘ντηργιέται νά’ρτει να σου μιλήσει’ / ‘ντηργιούμαι να πάω κοντά του, φοσούμαι το!’ Και *ντηργιώ*.¹ Από αρχ. *εντηρούμαι* ‘τηρώ, προσέχω τον εαυτό μου’,² από όπου και το μσν. *εντηρεύομαι* ‘διστάζω’ με επίδραση ρημάτων σε *-εύομαι* (‘ετούτοι εντηρεύονταν στην Αρκαδίαν υπάσι’ Χρον. Τόκκων 3883, Επιτ.). Πβ. *ντηρζούμαι* (Κάλυμνος),³ *ντηριούμαι* (Κάρπαθος).⁴

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Χατζιδάκις ΜΝΕ 1, 138 3. Δράκος 1983, 172, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 603

ντιάλης, (ο)¹ και *ντελάλης*,² ‘ο δημοτικός κήρυκας, ο διαλαλητής’. Θυμούμαι, παλιά, από το Κάστρο της Σπηλιανής, της Γιαννάρας το ‘*ακούσετε μικροί, μεγάλοι...*’, αναγγέλλοντας αποφάσεις δημοτικού συμβουλίου, αφίξεις πλοίων επιβατικών ή με εμπορεύματα κ.λπ. Από τουρκ. *tellal* ‘διαλαλητής’. Πβ. *νδελάλης* (Κως),³ *ντελάλης* (Κάλυμνος,⁴ Κάρπαθος⁵).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 494 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ. 587

ντιονώ¹ ‘αντιδονώ, δημιουργώ αντίλαλο’, φρ. ‘άμμα φωνάτζζει ντιονά ο τόπος’, και

ουσιαστικό *ντιόνισμα*, (το) ‘αντήχηση, αντίλαλος’, η ενέργεια και το αποτέλεσμα του *ντιονώ*. Και *τσιονίζζω* (βλ.λ.). Είναι το μσν. ρ. *αντιδονώ* (‘*αντιδονούσαν και τα όρη από την φωνήν εκείνην*’ Διγ. Ανδρ. 377, Επιτ.) < (α)ντί + αρχ. *δονώ*. Πβ. *νδιονώ* (Κως,² Ρόδος³), *ανδιουνώ* (Κάρπαθος),⁴ *διδονώ* (Σύμη),⁵ *ντιονίζζω* (Κάλυμνος).⁶

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.495 3. Παπαχρ. ΛΡ1,421 4.Μηνάς, Ιδ.Καρπ.34 5.Μιχαλαριά 2,139 6. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ντουγιελλέττα, (η) ‘το εργαλείο του *ταμπακχειού* που χρησιμεύει για τη λείανση των δερμάτων’.¹

1.Καραναστάσης 1987,146

ντουκάρω (για τράτα) ‘διπλώνω το δίχτυ της τράτας πάνω στα *μπουλαντάνια* (βλ.λ.) για να τη μεταφέρω στο πλοίο’.¹

1.Καραναστάσης 1987,130

ντουλάπη, (ο), πληθ. *ντουλάπηδες* ‘ανοίγματα μέσα στους τοίχους, κατάλληλα φτιαγμένα και περιποιημένα, μέσα στα οποία φύλαγαν τα φαγητά τους’.¹ Και *ντουλάπι*,(το).² Από τουρκ. *dolar* ‘ερμάρι’ | ‘μαγγανοπήγαδο’.

1.Στρίκης 342 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

ντουρβάς, (ο) ‘τουρβάς, ταγάρι, σάκος από σκληρό ύφασμα ή δέρμα που φέρει μάντα για ανάρτηση’.¹

‘...νεβάζζει τα παζζάκια του στη λ-λάντα να σαρτάρει,
ψάργια μαεύγει μπόλικα και στο ντουρβά ν-τα βάλλει’.²

Και *τορβάς, τοβράς, τρουβάς, τουβράς*.³ Στα Νικιά *ντρουβάς,(ο)* ‘το σακίδιο του γεωργού στο οποίο έβαζε το φαγητό της ημέρας και τα απαραίτητα εργαλεία του’, φρ. ‘*ετοιμάσέ μου το ντρουβά μ-μου, Μαργκιά, γιατί ’α πααίννω στο χωράφι*’.⁴ Από τουρκ. *torba* ‘σακίδιο’. Πβ. *τουρβάς* (Κως),⁵ *τουβράς* (Καστελλόριζο,⁶ Χάλκη⁷), *αουργία,(η)* (< *βουργίδα* < *bulgia*) (Χάλκη).⁸

1.Μαυρουδής 139 2.Μαυρουδής 17 3.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης 4.Σακελλαρίδης Γ. 1982,207 5.Σκανδαλ. Λεξ.745 6.Κομνηνός 127 7-8.Τσοπανάκης 1949,92

ντριστέλλι(ν), (το) ¹ ‘αντίσταση με δύναμη σε βίαιο τράβηγμα’.² φρ. ‘*βάλλω ντριστέλλι*’ / ‘*ετέζζαρε ν-η αρμιδγιά, λυγίζζει το καλάμι*,

ντριστέλλι βάλλει ο Περικλής, μεγάλο σκάρο μ-πιάννει’.³

και *τριστέλλι* ‘*είντα βάλλεις τριστέλλι, θα σε πάω στο σκολείο!*’⁴ Επειδή στο *ντριστέλλι* βάζω κόντρα τα πόδια για περισσότερη αντίσταση, πθ. η λ. < *τρι-* (< *τρις*) επιτατ. + *-στελλι* (< *στελλί, στελλιιά,(τα)* ‘πόδια’ < αρχ. *στελειόν* [=στελεόν] ‘στειλιάρι του πέλεκυ’, για την ομοιότητα).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μαυρουδής 139 3. Μαυρουδής 16 4.Παπαδόπουλος 1984,291, Καζαβής 199

ντρογυρίζζω¹ ‘περιφέρομαι’,φρ. ‘*γιάντα ντρογυρίζζει αυτοσδά; Πγοιο μ-περιμένει;*’.

Από *τριγυρίζζω*, βλ. και *ντρογυρίστρα*.

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

ντρογυρίστρα, (η)¹ ‘τριγυρίστρα, πόνεμα, φλόγωση γύρω από νύχι του χεριού’, φρ.

‘*έβγαλα ντρογυρίστρα στο νύχι μ-μου και με πονεί*’. Από *τριγυρίστρα,(η)* με συ-

νεκφώνηση και επίδραση της λ. *άντρας*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ντύμα, (το)¹ ‘θήκη, κάλυμμα’, φρ. ‘βγάλε το ντύμα τω μ-μαξελλαργιώ ν-να τα πλύν-νεις’ | ‘το δέρμα που αποβάλλει το φίδι, το φιδόντυμα’, φρ. ‘το ντύμα ν-του φιδ-γιού’. Από *ένδυμα*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ντύω ‘ενδύω, ντύνω’, φρ. ‘ντύω το μωρό’. Μέσ. *ντύομαι*.

ντώνει¹ απρόσ., για τον ήλιο που ανατέλλει και σκορπίζει φως, φρ. ‘έντωσε ν-ο ήλλιος’ (ανέτειλε και ρίχνει, παρέχει τις ακτίνες του στη γη). Από τον αόρ. β’ *ενέδωκα* του μτγν. ρ. *ενδίδω* ‘δίνω, παρέχω’ (‘*λαβήν ενέδωκας*’ Αριστοφ.), πβ. και τη μσν. φρ. ‘*ενδίδω ακροβολισμούς*’ (ρίχνω πυροβολισμούς). Και στην Κω² *νδώννει* (ο ήλιος) ‘βγαίνει ο ήλιος και σκορπίζει φως’, αλλά και *νδώννω* ‘χτυπό κάπου, πληγώνομαι’, και *ένδωσα, ήνδωσα, ήνδωκα* ‘χτύπησα’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.495

νυφίζω¹ ‘κάμνω τη νύφη’, φρ. ‘*ακόμα ε ν-ήβγε ν-αφ τ’αβγό ν-της και νυφίζζει*’.

Πβ. *γαμπρίζω* (βλ.λ.).

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

νυφοστόλι(ν), (το) ‘το σπίτι που προικίζεται η νύφη από τους γονείς της, καλούμενο έτσι μόνο κατά τις μέρες του γάμου, όταν είναι στολισμένο’.¹

1.Καραναστάσης 1987,182

νυχίτης, (ο)¹ ‘το βαρύ κρύο, παγωνιά που προκαλεί πόνο στα νύχια’, φρ. ‘*μάνα μου, νυχίτης είν’άοψε*’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

νύχλος, (ο) ‘ο λύχνος’,¹ φρ. ‘*έψε το ν-νύχλο ν-να φέξω*’ /

‘*άντρα θ-θέλω για το βράδυ // κι’ ας μη ν-έχει ο νύχλος λάδι*’,

λέγεται γι’ αυτόν που επιμένει να ικανοποιήσει την επιθυμία του, αδιαφορώντας για τις άλλες ανάγκες² /

‘*θε ν-να παντρευτώ το βράδυ // κι ας μη ν-έχει ο νύχλος λάδι*’ (παροιμ.),³

στον ασύνετο που παίρνει αποφάσεις χωρίς να τις μελετήσει / ‘*στέκεσαι σα ν-το ν-νύχλο*’, δηλ. σβηστός, άχαρος, ακίνητος, άπραγος.⁴ Από *λύχνος* με αντιμετάθεση λ-ν > ν-λ. Πβ. *νύχλος* ‘ιδ.’ (Κω,⁵ Καστελλόριζο⁶), *νύχλος* ‘το ψάρι λύχνος των αρχαίων’ (Λέρος).⁷

1.Κουρούνης 1982,446 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,47 3.Σακελλαρίδης 1983,243 4.Κουμέντος 1987,17 5.Σκανδαλ. Λεξ.514 6.Κομνηνός 101 7.Κρεκούκας, Λέρος 69

νυχλοστάτης, (ο) ‘βάση στην οποία τοποθετούν τον λύχνο’.¹ Από *λυχνοστάτης*, βλ.λ. *νύχλος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

νώμος, (ο)¹ ‘ο νόμος’, φρ. ‘*επγιάστηκα με το κρύο γ-και πονεί με ο νόμος μου*’. Από αιτιατ. *τον νόμον* > *ο νόμος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξαγορεύομαι¹ ‘εξομολογούμαι σε πνευματικό’, φρ. ‘*αόψε πού ’ναι ν-το ευκέλαιο πάω στη μ-Ποταμίτισσα να ξαγορευτώ*’, και ενεργ. *ξαγορεύω* ‘εξομολογώ’, φρ. ‘*αόψε ξαγορεύει ο παπάς στη Σπηλιανή*’. Είναι το μσν. *εξαγορεύω* ‘ιδ.’ (‘εξαγορεύσου τα κακά κι ειπέ τις αμαρτιές σου’ Πένθ. θαν.,452, Επιτ.). Από αρχ. *εξαγορεύω*. Πβ. *ξαορεύω* ‘εξομολογώ’ | ‘αποσπώ μυστικό’ (Κάρπαθος),² *ξαγορεύομαι* (Κως),³ *ξαορέβγω* (Ρόδος).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 611 3.Σκανδαλ.Λεξ. 517 λ. *ξαοράτος* 4.Παπαχρ. ΛΡ1,425

ξαζζούμενος, (ο) βλ.λ. *αζαζζούμενος*.

ξάινω κ. ‘χτενίζω το έριο, τα μαλλιά, το λινάρι για να είναι έτοιμο για κλώσιμο’, φρ. ‘*έξανα το παμπάκι / τα μαλλιά*’ | ‘γδέρνω, καταστρέφω’, φρ. ‘*τα ζένα ξάινου*’, για την ιδιοτέλεια των ξένων.¹ Είναι το αρχ. και μσν. *ξάινω* (‘*είριά τε ξάινειν και δουλοσύνην ανέχεσθαι*’ Ομ.Οδ.) / ‘*ξάινονται και τας παρειάς και τύπτουσιν τα στήθη*’ Καλλίμ.267, Επιτ.). Πβ. *ξάινω* ‘γδέρνω’ (Ρόδος),² *ξάινω* ‘καταστρέφω’, *ξεξάινω* ‘κομματιάζω’(Κάλυμνος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,225 2.Παπαχρ.ΛΡ1,424 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ξάμου¹ ‘πρόβλημά μου, έννοια μου’, φρ. ‘*σήκου πάαινε στη δ-δουλειά σ-σου και ξάμου για ν-εμένα πώς θα τα φέρω βόρτα*’. Είναι το μσν. (ε)ξά ‘έξουσία, αυτοκυριαρχία’(‘*εμπήκες σ’ έτοια παιδωμή κι ήχασες την εξά σου*’, Ερωτόκρ.Α’910, Επιτ.) < αρχ. ουσιαστ. *έξις,(η)* ‘το να εγκρατεύεται κάποιος από κάτι’. Πβ. ‘*ξία σου*’ έννοια σου’ σε περίπτωση αδικίας (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.643

ξαμώννω ‘μετρώ, παίρνω μέτρα για να ράψω φόρεμα’, φρ. ‘*...έλα να σου ξαμώνσω το ρούχο σ-σου*’¹ | ‘επιδεικνύω, δείχνω επιδεικτικά τη γροθιά μου για φοβέρα’, φρ. ‘*έλα να ξαμωνθούμε!*’ (να αναμετρηθούμε) / ‘*ξάμωνσε και θα δεις!*’ / ‘*μη ν-εξαμώννεις χέρι μ-πάνω μου!*’² και ουσιαστικό *ξάμωμα,(το)*. Είναι το μσν. ρ. *ξαμώννω* μτβτ. ‘ιδ.’ (‘*εξαμώνσαι και μετρήσαι το πλοίον*’ Metrol.129, Επιτ.) | ‘καταφέρω, δίνω κτύπημα’ (‘*την κοπανιάν ξαμώννω*’ Πιστ.Βοσκ. V4,89, Επιτ.). Από *εξαμώννω*, με σίγηση του αρχικού άτονου φωνήεντος, < λατ. *examine* ‘μετρώ, σταθμίζω’. Πβ. *ξαμώννω*, *αξαμώννω* (Ρόδος,³ Κάλυμνος⁴).

1.Παπαδόπουλος 1984,287, Μπαλαλάς 1981,87 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,222 και Καζαβής 193 3.Κωνσταντινίδης, *Λεξιλόγιον*,84 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

ξαναμωραίνομαι¹ κ. ‘χάνω τα λογικά μου’, φρ. ‘*ω κόρη μου, εξαμωρατάθηκε ν-ο άντρας σου!*’, *ξαναμωρεύομαι*,¹ κατά τα ρήματα σε -εύομαι, και *ξαμωραίνομαι*,² με πτώση συλλαβής.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

ξαναμωραμμένος, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που τα έχει χαμένα, που ξαναγίνεται μωρό στα μυαλά’, φρ. ‘*ω κόρη μου, ξαναμωραμμένος ήρτε ν-αφ’ τη ν-Αμερική!*’ ‘έ ν-ήτο ν-

ετσαδά πού' φνε'. Παθ. μτχ. παρακειμένου του ρ. *ζαναμωραίνομαι* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξαννοιώ¹ 'παρατηρώ με προσοχή, ή από περιέργεια, αναζητώ', φρ. 'ξαννοί' τη σα ν-να θέλει να τη φ-φάει με τα μ-μάτια του!' / 'είντα με ξαννοίεις!' ² /

'και να ξαννοίεις τις πλαγιές // με τα γοργά σου μ-μάτια,
να δεις μη ν-έκλεψε γ-κανείς // του άλλου τα δεμάτια'.³

Από αρχ. ρ. *εξανοίγω* > μσν. *ξανοίγω* > *ξαννοίω*. Πβ. *ξαννοίω*, *ξαννώ* (Κως),⁴ *ξαννοίω*, *ξαννοιώ* 'κοιτάζω, περιποιούμαι' (Ρόδος).⁵

1.Κουρούνης 1982,438 2.Καζαβής 193 3.Μπαλαλάς 1981,141 για το *βλεπιό* (βλ.λ.) 4. Σκανδαλ. Λεξ.516 5.Παπαχρ. ΔΡΙ,425

ξαντό, (το) 'επίδεσμος καμωμένος από νήματα ξεφτυσμένου υφάσματος, για τις πλιγγές, αντί γάζας', στα δημοτικά τραγούδια:

'κι έχω πανί για το ξαντό σερανταπέντε πήγες' ¹ /
'βραστό ν-νερό ν-εδιάταξε, // ξαντό και μια μ-πεισέτθα,
να καθαρίσει το σπυρί, // να πλύνει τη φ-φαρσέτθα'.²

Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του μσν. επιθέτου *ξαντός* (< *ζαίνω*), 'να κόφτουσι ποκά-μισα...,ογιά να κάνουσι ξαντά εις τες πλιγγές να βάνου' Τζάνε, Κρ.πόλ.294, Επιτ.

Πβ. *ξαντό* (Κως).³

1.Κουρούνης 1987,390 2.Μπαλαλάς 1981,125 3.Σκανδαλ.Λεξ.516

ξάρτια, (τα) 'τα σχοινιά του πρωραίου ιστού που μαζί με τις *ξαρτόριζες* (βλ.λ.) αποτελούν τις ανεμόσκαλες του πλοίου'.¹ Από το μσν. *εξάρτι(ον)* ('τα *εξάρτια*...όλα του *καραβιού*' Καραβ.500, Επιτ.) < *εξαρτώ* 'στηρίζω'. Πβ. *ξάρτι*, πληθ. *ξάρσα,(τα)* 'σχοινιά που συγκρατούν τους ιστούς (Κάλυμνος),² *ξάρκια* (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,135 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.612

ξαρτόριζες, (οι) 'οι δεμένες στα ξάρτια σανίδες κατ' αποστάσεις, σαν σκαλοπάτια'.¹ Βλ.λ. *ξάρτια*.

1.Καραναστάσης 1987,135

ζάτο, (το) 'εξώστης'¹ και *δομάτσι*.² Στα Νικιά *ζάτο* 'μικρή ταράτσα στο πρώτο πάτωμα του σπιτιού που χρησίμευε για να απλώνουν τα ρούχα για στέγνωμα το καλοκαίρι, γεωργικά προϊόντα που έπρεπε να ξεραθούν με τον ήλιο, όπως αμύγδαλα, σύκα, αγραμίθια κ..α.'³ Στην ποιμενική γλώσσα είναι το μικρό σπιτάκι της μάντρας, που χρησιμεύει για κατοικία των μικρών αρνιών και ριφιών. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *τοζάτος*, επειδή το σπίτι κτιζόταν θολωτό: *το τοζάτον* > *το ζάτο*, με ανομοιοτική απλοποίηση, ή επειδή η προπαραλήγουσα της λέξης θεωρήθηκε άρθρο. Η λ. είναι γνωστή από παλιά, αφού ο σχολιαστής του Φιλόστρατου παρατηρεί: 'δόμος ο μετά τον πρόδομον, αίθουσα τα μετά τον δόμον, ήγον τα κοινώς τοζάτα, μεθ' ά η αυλή'. Πβ. *ζιάτο*, *αζιάτο* 'το μικρό σπιτάκι της μάντρας που χρησιμεύει για κατοικία των μικρών αρνιών και ριφιών' (Κως).⁴ Στη Ρόδο *ζατός,(ο)* 'αυτό που εξέχει από την σκεπή'.⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,93, Καζαβής 193 2.Καραναστάσης 1987,152 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982,126 4.Σκανδαλ. Λεξ.533 5.Βρόντης, Μαντρατόρ. Ρόδου 209.

ξαφρίζω¹ (μτφ.) 'κλέβω', φρ. 'ήμπα μ-μέσ' στο σπίτι ν-της κι' εξαφρίσα ν-ούλλα τα

μαλαματικά της'. Από εξαφρίζω, με σίγηση αρχικού άτονου ε-.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξε- προθεματικό μόριο της μσν. και ν.ε. που προέρχεται από την αρχ. πρόθεση εκ/εξ, αναλογικά προς τον παρατατικό και αόριστο, και χρησιμοποιείται στο νισυριακό ιδίωμα ως αχώριστο μόριο σε ρήματα και ουσιαστικά, με σημασία συνήθως: α) στερητική: *ξεβγάλλω*, *ξεβοθρίζω*, *ξεγδύνωμα*, *ξεγδυμώννομαι*, *ξεδειλιάζω*, και β) επιτακτική: *ξεγκρεμίζω*, *ξελλούρισμα*, *ξελλουρίζω*, *ξελοθρέβγω*, *ξελόθρεμα*, *ξετελέβγω*.

ξε ξε επιφώνημα αποτρεπτικό 'διώξιμο της κότας',¹ φρ. 'ξε, ξένο ξένο βρε!' / 'ξε, που να ξατθεί η κεφαλή σας κι ο εμवालός σας!'

1.Κουμέντος 1987,16 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεβγάλλω 'διώχνω, απαλλάσσομαι από κάτι', φρ. '...πρέπει τη μ-μικρή να τη ν-εξεβγάλλω...' ¹ Είναι το μσν. *ξεβγάλλω* 'βγάζω έξω' ('τέκνα ενιαύσια... εξέβγαλλον, εχώριζον' Ταμυρλ.62, Επιτ.), < σύμφυρση παρατατ.-αορ. των ρ. *εκβάλλω*+*βγάλλω*. Πβ. *ξεβγάλλω* 'καταστρέφω' | 'πλύνω με καθαρό νερό να φύγουν οι σαπουνάδες' (Κάλυμνος),² *ξεβγάλλω* 'φονεύω, ξεκληρίζω' | 'πλύνω με καθαρό νερό' (Κως),³ *αποφκάτω* 'φονεύω' (Αστυπάλαια),⁴ *ξεβγάλλω* 'ξεκληρίζω' (Κάρπαθος).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,69 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.518 4.Καραναστάσης, Αστυπ.66 5.Μηνάς, Ιδ.Καρπ.104,138, ο ίδιος Λεξ.613

ξεβλειμμένος (ο) και *ξεγλειμμένος* επίθετο (για χωράφι), 'εκείνο του οποίου έσυραν το χώμα χείμαρροι, άγρονο', φρ. 'έ ν-έκαμε γ-καρπό ν-το χωράφι, είναι να σου κόμει; *ξεβλειμμένο ν-ει*'.¹ Από *ξεγλειμμένος* (<γλείφω).

1.Καραναστάσης 1987,157

ξεβοθρίζω 'καθαρίζω ένα χώρο από ξένες ύλες, βοθρές',¹ φρ. 'πάμε ν-να ξεβοθρίσομε ν-το πηγάδι μ-μας' /

'όσο δε μ-πάει ψάρεμα, τις λάντες ξεβοθρίζει,
μπαλώννει το μπιζζόβολο γιατ' ο καιρός γυρίζζει'²

| 'αφαιρώ εμπόδια πίσω από την πόρτα', φρ. 'κατεβαίνει κάτω λοιπό ν-αυτή κι' *εξεβόθριζε ν-τη μ-πόρτα*'³ | 'ξεμπαζώνω'.⁴ Από *ξε-* στερητ. + *μγν. βοθρίζω*.

1.Μαυρουδής 139, Αρφαράς 1978,33 2.Μαυρουδής 17 3.Σακελλαρίδης Κ. 1991,96 4.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεγκλιώ¹ 'αδειάζω από τη στέρνα ή το πηγάδι νερά', φρ. 'ξεγκλιώ τη β-βιστέρνα μ-μας, να 'ναι γ-καθαρή τώρα που θα βρέξει', και *ξεγκλώ*,

'πέντε πέντε κουαλού // δεκοχτώ ζυλοκοπού,
κ' η Μαρούδα φροκαλεί // κι' ο παντέρημος ξεγκλεί'
(αίνιγμα)²

(η λειτουργία της θρέψης). Οι ρηματικοί τύποι από το *εξαντλώ* > *ξεγκλώ* > *ξεγκλιώ*, με επένθεση -ι-. Πβ. *ξεγκλώ*, *ξεγκλίζω* (Κως,³ Ρόδος⁴), *ξαγκλίντζω*, *ξεγκλίντζω* (Αστυπάλαια),⁵ *ξαγκλίντζω*, *αγκλιώ* (<αντλώ) (Κάρπαθος),⁶ *ξιδηλώ* (Σύμη).⁷

1.Κουρζής 312 2.Καρπαθίου 1996, 271 3.Σκανδαλ. Λεξ. 519 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 427 5.

- Καραναστάσης, Αστυπ.89 6.Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 67,115 7.Μιχαλαριά 2,152
ξεγκρεμμίδ(γ)ια και **ξεγκρεμμολοῖδ(γ)ια**¹ επίρρ., για σκαιή αποπομπή κάποιου, φρ. *‘ξεγκρεμμίδια γλήορα από δω!’* Από **ξεγκρεμμίζζω** (βλ.λ.).
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ξεγκρεμμίζζω/-ομαι**¹ ‘διώχνω κάποιον βίαια’, μέσ. ‘φεύγω, εξαφανίζομαι’, φρ. *‘ξεγκρεμμίστου αομπρός μου!’* / *‘ξεγκρεμμισμένος είναι ν-από πέρσι!’* Από **ξε- επιτατ.** + **γκρεμίζω**. Πβ. το μσν. **ξεγκρεμνίζω** ‘ρίχνω κάποιον σε γκρεμό’ και παλαιότ. **εκκρημνίζομαι**. Το ‘ιδ.’ (Κως).²
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.520
- ξεγλυμνώνομαι** κ. ‘**ξεγυμνώνομαι**’ και παθ. **μτχ. ξεγλυμνωμένος**,
‘ας τρέξει θολοπόταμο ληνού κουμουλλωμένου,
από το χοροπήδημα ποδιού ξεγλυμνωμένου’.¹
 Από **ξε- επιτατ.** + **γυμνώνομαι**, με επένθεση -λ-. Πβ. στην Κάλυμνο **ξεγλυμνωμένος** ‘αυτός που έχει γδυθεί, γυμνωθεί εντελώς’ και **ξέγλυμνος**.²
 1.Ιω.Λογοθέτης 60 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- ξεγομαδιάζζω** ‘αφαιρώ τους **γκομάδες** στο **ταμπακχείο**’¹ και ουσιαστ. **ξεγομάδιγμα**, (το) η ενέργεια και το αποτέλεσμα. Βλ.λ. **γκομάς**.
 1.Καραναστάσης 1987,146
- ξεγυριστάρι(ν), (το)** ‘το πριόνι του μαραγκού με λεπτή λεπίδα, με το οποίο πριονίζει σε ευθείες, τεθλασμένες και καμπύλες γραμμές’.¹
 1.Καραναστάσης 1987,171
- ξεδειλιάζζω** ‘ξεπερνώ δειλίες και αναστολές’,
‘...ότα ν-εξεδειλιάζζαμε γ-κι’ επλέαμε γ-καλά,
στο πέλαος εβγαίναμε, πούν’ άπατα ν-νερά’.²
 Από **ξε- στερητ.** + **δειλιάζω** (< **δειλιάω**).
 1.Μαυρουδής 139 2.Μαυρουδής 13
- ξεδηλίζζω** ‘ξεδιαλύνω, εξηγώ, φανερώνω’, φρ. *‘...ήμπε σε συλλοή γ-κ’ εσκέφτετο ν-νύχτα γ-και μέρα και’έ ν-ημπόρει να ξεδηλίσει το μ-μύθο’*,¹ και **ξεδηλώ**,² φρ. *‘εξεδηλώσέ μ-μου τα ένα γ-κ’ ένα’*. Από τον άορ. **εξεδήλωσε** του αρχ. ρ. **εκδηλώ**, με τον πρώτο τύπο κατά τα ρ. σε **-ίζω**. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,36 2.Παπαδόπουλος 1909,93, Καζαβής 193
- ξεδώννω** και **ξεδίννω**,¹ ‘διασκεδάζω, το ρίχνω έξω’, φρ. *‘δουλεύγω ούλλη ν-τη ν-εβδομάδα, και το Σάβατο ξεδίννω κι’ εγώ λ-λίο’*. Από **επιτατ.** **ξε- + δίνω**. Πβ. **ξεδίννω**, **ξεγίννω** ‘σιγά σιγά απομακρύνομαι από ένα μέρος’ (Ρόδος).²
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισύρικο Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΔΡΙ,427
- ξεζζεύω**, **ξεζζέφω** ‘απολύω τα ζώα από το άροτρο’, φρ. *‘α ξεζζέψω τα ζ-ζα να ποθυμάνουσι’*¹ / *‘ξεζζεμένα έχω τα ζ-ζα, να βοσκήσου λ-λιάκι’*. Και **ξεζζεύω**.² Από **ξε- στερητ.** + **ζ-ζέφω** (βλ.λ.). Πβ. **ξεζζέφω** (Κως),³ **ζέχνω** ‘ζευγαρίζω, καλλιεργώ’ (Ρόδος).⁴
 1.Καραναστάσης 1987,156 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ.Λεξ.521 4. Παπαχρ. ΔΡΙ,193

ξεθερίζω ‘λικμίζω τα σιτηρά’, φρ. ‘*πρώτο ξεραπρίζομε γ-κ’ ύστερα ξεθερίζομε*’¹ / ‘*αύριο μ-που θά’χει αέρα θα ξεθερίσομε ν-το σιτάρι*’. Από ξε- στερητ.+αχυρίζω (< αρχ. *άχυρον* < *ακ-υρ-ον ‘η φλούδα του σιταριού’, με αναλογική τροπή *κ > χ*, όπως *άκη > άχη*) > *ξεχυρίζω > ξεχερίζω > ξεθερίζω* με επίδραση της λ. *θέρος*. Πβ. ‘ιδ.’ και *ξεσερίζω* (Κως),² *ξεχυρίζω*, *ξηχυρίζω* (Ρόδος),³ *ξεχερίζω* (Χάλκη),⁴ *ξεχερίτζω* (Λέρος),⁵ *ξαχερίντζω* (Κάρπαθος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,155,159 2.Σκανδαλ. Λεξ.521 3.Παπαχρ. ΛΡ1,444 4.Τσοπανάκης 1949,111 5.Γεωργίου 55 6.Μηνάς, Λεξ.613

ξεθεωμός, (ο)¹ και *ξεθέωμα, (το)* ‘μεγάλη εξάντληση, καταπόνηση’, βλ.λ. *ξεθεώνω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεθεώνω¹ ‘καταπονώ κάποιον’, φρ. ‘*εξεθέωσέ ν-το στη δ-δουλιειά!*’, μέσ. *ξεθεώνομαι* ‘καταπονούμαι’, φρ. ‘*εξεθεώθηκα να σκάβω τη ν-οξομεργιά*’. Παθ. *μτχ. ξεθεωμένος*. Από τον αόριστο *εξεθέωσα* του αρχαίου ρ. *εκθέω* ‘τρέχω έξω, κάμνω εξόρμηση’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεθέωση, (η)¹ ό,τι και το *ξεθεωμός* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεκάμνω¹ στην ποιμενική γλώσσα ‘πουλώ, ξεπουλώ τα ζώα μου’, φρ. ‘*εξέκαμε ν-το μαντρί ν-του*’ | ‘*αναλαμβάνω, περνώ ευχάριστα την ώρα μου*’, φρ. ‘*επίη ταξίδι στη ρ-Ρόδο κ’εξέκαμα λ-λίο*’ / ‘*ήβγα στη ν-αυλή μ-μου και εξέκαμα λ-λιάκι*’ / ‘*έβγα λ-λίο με τη μ-παρέα σ-σου να ξεκάμεις*’ / ‘*ω γιε μου, εξέκαμα λ-λιάκι, μη φωνάζεις το γ-γιατρό, καλά’μαι*’² | ‘*σκοτώνω κάποιον*’³, φρ. ‘*εξέκαμέ ν-το!*’ Πβ. το μσν. *ξεκά(μ)νω* < στερητ. *ξε- + κά(μ)νω* ‘κουράζομαι’ | ‘φτιάχνω’ ή < αόρ. *εξέκαμον* του αρχαίου ρ. *εκκάμνω*. Πβ. *ξεκάμνω* ‘ξεκουράζομαι’ (Κάλυμνος),⁴ *ξεκάμνω* ‘ξεκουράζομαι’ | ‘διαλύω’ (Κάρπαθος),⁵ *ξεκάμνω* ‘πεθαίνω’ | ‘περνώ την ώρα ευχάριστα’ | ‘ξεπουλώ’ | ‘σκοτώνω κάποιον’ (Κως).⁶

1.Κουρζής 312 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,148 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.616 6.Σκανδαλ. Λεξ.521

ξεκλερεμός, (ο)¹ ‘έλλειψη οικογένειας, ακληρία’ | ‘αφανισμός κάποιου’. Από *ξεκλερεύω* (βλ.λ.). Πβ. *ξεκλήρισμα, (το)* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²

1.Κουρούνης 1982,420 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ξεκλερεύω¹ ‘καταστρέφω, αποκηρύσσω’, φρ. ‘*η κατάρα μου να σε ξεκλερέψει*’ (κατάρα)² / ‘*έπφεσε ν-αρώστια στο μαντρί γ-κ’ εκκλερέψέ μ-μου ούλ-λα τα πρόβατα*’. Και *ξεκλερίζω*.³ Από μσν. *ξεκληρίζω* ‘στερώ από κάποιον τον κλήρο του, την περιουσία του’ (‘*να τον ξηκληρίσεις από τα καλά του και δος τα αλλού*’ Μαχ.518, Επιτ. λ. *ξεκληρίζω*) < στερητ. *ξε-* (< *εκ*) + *κλήρος* + *κατάλ.* -*εύω* ή < *έκκληρος* ‘αυτός που δεν πήρε κληρονομιά’ + *κατάλ.* -*εύω*. Πβ. *ξεκληρίζω /-ομαι* ‘εξοντώνω τη γενιά’ | ‘χάνω τους απογόνους μου’ (Κάλυμνος),⁴ *ξεκληρίντζω* ‘φονεύω τους απογόνους’ (Κάρπαθος),⁵ Ρόδος⁶).

1.Καζαβής 193, Κουρούνης 1982,420 2.Καζαβής 171 3.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 4.Δράκος 1983,175, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.616 6.Παπαχρ. ΛΡ1,428

ξεκοκχαλίζω¹ ‘τρώγω όλο το κρέας και μένουν τα κόκαλα, χωρίζω τα κόκαλα από

- το κρέας', φρ. 'εξεκοκχάλισε ν-το κρέας στο πι και φι'. Από ξεκοκαλίζω. Πβ. ξεκοκχαλιάζω (Κάλυμνος),² ξεκοκκαλίντζω (Κάρπαθος).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυρ.Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ. 617
- ξεκοπρίζω**¹ 'καθαρίζω το στάβλο από την κοπριά', φρ. 'πάρε το φτυάρι ν-να ξεκοπρίσεις το κρεμμύρι'.
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- ξεκουκίζω**¹ (για φυτό, δέντρο) 'βγάζω καρπό', φρ. 'εξεκούκισε ν-το κριθάρι'. Από τον αόρ. εξεκόκκισα του εκκοκκίζω.
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- ξεκόφτω** (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα 'ξεφεύγω από το ποίμνιο', φρ. 'εξέκοψε μια κατσικά' / 'εξέκοπέ μ-μας ένα ρ-ρίφι',¹ η πράξη ξεκομμα,(το). Πβ. ξεκόφτω 'εγκαταλείπω θυμωμένος το σπίτι μας, φυγοπονώ' (Κάρπαθος),² ξεκόφτω = ξεφεύγω (Ρόδος).³
- 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,238 2.Μηνάς, Λεξ.618 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,430
- ξεκοπιμός, (ο)**¹ 'ο σκαστός, αυτός που το έχει σκάσει κρυφά', φρ. 'ξεκοπιμός είν' ν-αφ' τη φ-φυλακή γ-και κυνηού ν-το ν-να το μ-πριάσου'. Πβ. στην Κάρπαθο ξεκοπιάρης, για ζώο που έχει φύγει μακριά από το άλλο κοπάδι, και στη Χίο ξεκοπιάρης 'δραπέτης'.²
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.618
- ξελαρδίζω** 'αφαιρώ το λαρδί, το λίπος, από το ψαχνό του χοίρου', η πράξη ξελάρδισμα,(το).¹
- 1.Καραναστάσης 1987,183
- ξελλουρίζω/-ομαι** 'ξεσχίζω, γδέρνω το πρόσωπο ή το δέρμα', φρ. 'εξελλουρίστηκε ν-το χέρι μ-μου μ' αυτοδδά το καρφι' | (για τσαγκάρι) 'κόβω, πελεκώ με τη φαρσέτα τη σόλα',¹ φρ. 'ξελλουρίζω τη σ-σόλλα' = κόβω τα άκρα της σόλας του παπουτσιού που προεξέχουν, για να προσλάβει το κατάλληλο σχήμα, ουσιαστ. ξελλούρισμα,(το) 'γδάρσιμο' | 'κόνημο της άκρης της σόλας που προεξέχει για να πάρει το κανονικό σχήμα', και επίθ. μτχ. ξελλουρισμένος 'γδαρμένος'. Από στερητ. ξε- + λουρί. Πβ. ξελουρώνω 'κόβω τις άκρες της σόλας που περισσεύουν' (Κάλυμνος),² ξελουρίντζω 'προκαλώ αμυχή στο δέρμα ή τον φλοιό δέντρου' (Κάρπαθος),³ ξελουρώ 'γδέρνω το δέρμα στα κλαδιά ή με το κτύπημα' (Ρόδος).⁴
- 1.Καραναστάσης 1987,165 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.620 4.Παπαχρ.ΛΡΙ, 431
- ξελογιάζω** κ. 'ξεμουαλίζω, παραπλανώ', φρ. 'εξελόγιασέ ν-το μ-με τα λόγια του και το ν-εκατάφερε' | 'κάμνω μερικές ελαφρές γεωργικές εργασίες',¹ 'ρίχνω μια ματιά',² φρ. 'επήα στη ν-Τρουλλωτή να ξελογιάσω το χωράφι' / 'θα πάω στο Άργος... 'α κατεβώ κάτω να ξελογιάσω το χωράφι γ-και θα 'ρρήσω νά'ρτω'³ | 'ενδι-αφέρομαι, ελέγχω', φρ. 'ακόμα και γέρος κι' ανήμπορος πγιο ν-να περπατεί, επά-αινε μ-πρωί πρωί, με το ν-Αυγερινό, καθισμένος στο γ-γάδαρο, για το Τριάλλι, για να ξελογιάσει τα χωράφια του και τις εργατειές του'.⁴ Από ξε- στερητ. + λο-γιάζω. Η δεύτερη και τρίτη σημασία του ρ. είναι μονομάρτυρες στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου. Στη Ρόδο⁵ ξελογιάζω = ξελαγιάζω, ξεκαταλαγιάζω (Χατζιδά-κισ ΜΝΕ 1,236 και Ανδριώτης, Ετ. Λεξ.), πβ. καταλαγιάζω 'ησυχάζω'.

1. Παπαδόπουλος 1909,93, Καζαβής 193 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 3. Σακελλαρίδης Κ. 1991,67 4. Χαρτοφύλης 1990, 252 5. Παπαχρ. ΛΡ1,431
- ξελόθρεμμα, (το)** ‘καταστροφή’, φρ. ‘μεγάλο ξελόθρεμμα εγίνηκε στα βόδγια’.¹ Και *ξολόθρεμμα, (το)*.² Το αποτέλεσμα του *ξελοθρεύω* (βλ. λ.). Πβ. το μσν. ουσιαστ. *ξελοθρεμμός* (Επιτομή 2,258).
1. Παπαδόπουλος 1984,287, Καζαβής 193 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης
- ξελοθρεύω¹** ‘καταστρέφω τελείως’, φρ. ‘που να σας ξελοθρέψει ο Θεός!’ (κατάρα) / ‘ξελόθρεψε ν-ούλλα τα πρόαθα ο σκύλλος’. Είναι το μσν. *ξελοθρεύω²* < μτγν. *εξολοθρεύω* (< εζ + *ολοθρεύω* [< *ολεθρεύω* με αφομοίωση < *όλεθρος* < *όλλυμι*]).
1. Παπαδόπουλος 1984,287, Καζαβής 193 2. Επιτομή 2,258
- ξεμαλλίζζω** ‘αφαιρώ τις τρίχες του δέρματος με το *καβαλλεττομάχαιρο*, κατά την επεξεργασία του στο *ταμπακχειό*’.¹ Από *ξε-* στερητ. + ουσιαστ. *μαλλί* + *κατάλ.* - *ίζω*. Πβ. *ξεμαλλίντζω* ‘ξεριζώνω τα μαλλιά’ | ‘ξεπλέκω κάτι για να γίνει σαν μαλλί’ (Κάρπαθος),² *ξεμαλλ^dίζομαι* ‘τραβώ, ξεριζώνω τα μαλλιά’ (Ρόδος).³
1. Καραναστάσης 1987,145 2. Μηνάς, Λεξ. 621 3. Παπαχρ. ΛΡ1,432 λ. *ξεμαλλ^dαριά*
- ξεμάλλισμα, (το)** η πράξη του *ξεμαλλίζζω* (βλ. λ.).
- ξεμαλλισμένος, (ο)** επίθ., παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *ξεμαλλίζζω* (βλ. λ.).
- ξεμαντρίζω¹** (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘βγάζω το μαντρί από τη στάνη’, φρ. ‘*ξεμάντρισε τις κασικές στη μ-πλαγιά να βοσκήσου λ-λίο*’. Πβ. *ξεμαντρίτζω* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,238 2. Μηνάς, Λεξ. 621
- ξεμάντρισμα, (το)** το αποτέλεσμα του *ξεμαντρίζω* (βλ. λ.), φρ. ‘*είντα ώρα ν-αυτή για ξεμάντρισμα;*’¹
1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,238
- ξεμάτσι, (το)** (Νικιά) ‘μικρό ψωμί, προορισμένο για τον καντηλανάφτη της εκκλησίας του χωριού, που το έπαιρνε κάθε Κυριακή από όλα τα σπίτια και ήταν η μοναδική αμοιβή του’.¹ Η λ. πθ. από τουρκ. *kiymet* ‘αξία, τιμή’ (:).
1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,135
- ξεμισκιλλίζζω** ‘κομματιάζω’¹ | ‘καταξεσχίζω, καταβροχθίζω’, φρ. ‘*εξεμισκίλλισε ν-το ψωμί ν-αφ’ τη μ-πείνα μ-πού’χε’ / ‘εξεμισκίλλισέ ν-το ν-ο σκύλλος’ / ‘α σε πγιάσω, κακόμοιρε, θα σε ξεμισκιλλίσω!*’ | μέσ. ‘*σπω τα κάτω άκρα μου*’, φρ. ‘*πρόσεχε να μη ν-εξεμισκιλλιστείς με το σάρτα σάρτα*’, και επίθ. *ξεμισκιλλισμένος*.¹ Η λ. από *ξεμασκαλίζω* ‘κόβω βλαστό φυτού από τη μασχάλη με σκοπό τη μεταφύτευση’ | ‘κόβω κάτι σε πολλά και μικρά κομμάτια’ > *ξεμισκιλλίζω* με στένωση -α-. Πβ. στη Ρόδο ² *ξεμισκιλλ^dίζω*, *ξεμισκιλλ^dώ* ‘κάμνω μοσχεύματα, κόβω κλωναράκια και φυτεύω, ξεμασκαλίζω’. Πβ. *ξεμασκελλίντζω* (Κάρπαθος).³
1. Μαστρογιάννης 43 2. Παπαχρ. ΛΡ1,432 3. Μηνάς, Λεξ. 621
- ξεμολώ¹** ‘αφήνω ελεύθερο κάτι δεσμευμένο, π.χ. ζώο’, φρ. ‘*εξεμόληκε ν-τα ζ-ζα του κι’ εφά ν-τ’ αμπέλι μ-μου*’ | ‘*δίνω όλα τα υπάρχοντά μου*’, φρ. ‘*ο που βαστά και ξεμολεί // θέλει ραβδί στη γ-κεφαλή*’.² Από *ξε-* επιτατ. + (α)μολώ (< ιταλ. *ammollare* ‘αφήνω’, βλ. λ. *αμολέρω*).
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

ξεμπιτέρω¹ ‘σπαταλώ’, φρ. ‘εξεπιτίταρε ν-ούλλη ν-του τη μ-περιουσία, γ-κι’ επόμενε μ-μέσα στους πέντε δρόμους’ | ‘αδειάζω, καταναλώνω’,¹ φρ. ‘εξεπιτίταρε ν-το μυλλερό γ-κι’ έ ν-έφηκε μια μ-μπουκχουνιά μ-μέσα’ / ‘γεμάτο ν-ήτο ν-το αγγειό λ-λάδι γ-κι’ εξεμπιτάρισέ ν-το ούλλο’. ‘Είναι το μσν. ρ. ξεμπιτάρω ‘ερημώνω κάποιον τόπο απομακρύνοντας με τη βία τους κατοίκους του’ (‘να τηνε ξεμπιτάρω [ενν. τη Σίφινο], γυναίκες και παιδιά και άνδρες να πάρω’ Ληλ. Παροικ. 103, Επιτ.). Από στερητ. ξε- + ‘μπιτάρω < αμπιτάρω ‘κατοικώ’ (< ιταλ. *abitere*). Πβ. ξεπιτέρω ‘προκαλώ μεγάλο κακό, ζημιώ’ (Κάρπαθος),² ξεπιτέρνω ‘εξουθενώνωμαι, παθαίνω πολλά κακά’ (Ρόδος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 628 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 435

ξεμπλώ, διαμπλάζζω ‘σκορπίζω, διασκορπίζω’,¹ φρ. ‘εξέμπλασές μου το κριθάρι’ / ‘εκάτσερα τις όριθες με ένα δ-δαβρί, για να μη μ-μου ξεμπλάσου ν-το κριθάρι’. Και ξεμπλάζζω.² Και οι τρεις ρηματικοί τύποι συνδέονται με το αρχ. ρ. εμπλάζω (< εμπελάζω) ‘περιπλανώ κάποιον’, που στον μσν. σημαίνει ‘συναντώ’ (‘αν μου μπλάσουν εις την στραταν, θέλουν με σκοτώσειν’ Βουστρ. 232, Επιτ.) και το μσν. ξεμπλάζω (< ξε- επιτατ. + ‘μπλάζω < εμπελάζω’). Πβ. ξεμπλάντζω ‘αραιώνω’ (Κάρπαθος),³ διαμπλάζω, μπλάζω, διαμπλώ, μπλω ‘χύνω, διασκορπίζω’ (Ρόδος),⁴ ξεμπλώ, μβλάζζω, ξεμβλάζζω (Κως),⁵ ξεμπλάζω, ξεμπλώ (Κάλυμνος).⁶

1. Παπαδόπουλος 1909, 93, Καζαβής 193, Κουρζής 302 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρογρ.) 3. Μηνάς, Λεξ. 623 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 165, 392 5. Σκαν-δαλ. Λεξ. 524 6. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ξένα, (τα) ‘η ξενιτιά’, φρ. ‘επήε ν-εις τα ξένα να δουλέψει’ / ‘...που δε σ-σε καμαρώσαμε που’ ρτες από τα ξένα’ (από νισύριο μοιρολόι),¹ ουδέτερο πληθ. ως ουσιαστικό, πβ. στην αρχαία ελληνική το θηλυκό ξένη, (η) ‘ξενιτιά’ (‘επί ξένης καταβιούν’ Φιλόδ.).

1. Σακελλαρίδης Κ. 1965, 176

ξενάκι(ν), (το)¹ ‘αυτός που δεν είναι ντόπιος, ο ξένος’, φρ. ‘έ ν-είναι από δω, ξενάκι ν-ει’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξενερίζω ‘χάνω τα νερά μου, ξεφεύγω από τη γειτονιά μου και δεν μπορώ να γυρίσω πίσω’, και ουσιαστ. ξενέρισμα, (το). Είναι το κ. ξενερίζω (για ψάρι ή πρόσ. μτφ.) ‘βρίσκομαι σε άγνωστο περιβάλλον’ | ‘βγαίνω πάνω από την επιφάνεια του νερού’ για ύφαλο ή κάτι άλλο | ‘αλλάζω το νερό’ < ξε-+ νερό + κατάλ. -ίζω. Πβ. ξενερίζω ‘πλένω τα ρούχα ή πιάτα με καθαρό νερό, μετά το σαπούνισμα’ (Κως),² ξενερίζω ‘ιδ.’ και ‘βγάζω τα απόνερα της βάρκας’ (Κάλυμνος),³ ξενερίτζω ‘προβάλλω μέσα από το νερό της θάλασσας’ | ‘ξεπλύνω με νερό’ (Κάρπαθος).⁴

1. Πετρούτσου 1982, 48 2. Σκανδαλ. Λεξ. 526 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 624

ξενεσαίνω ‘ξεκουράζομαι’,

‘...και από ‘κει γιαλό γ-γιαλό // εις το λιμάνι φτάννου,
γ-και σε μια μ-πέτρα κάθονται // κοντά να ξενεσάνου’.¹

Από ξε- επιτατ. + νεσαίνω (βλ. λ.).

- 1.Μπαλαλάς 1981,111
ξενικεμένος, (ο) ‘χαϊδεμένος’,¹ φρ. ‘βλέπεις το μ-πόσο ξενικεμένος είναι;’ / ‘ο αδερφός μου είναι ξενικεμένος’.² Από το επίθ. *ξενικός* που σημαίνει ‘φιλόξενος, φιλικός’ + κατάλ. -μένος.
- 1.Κουρζής 313 2. Παπαδόπουλος 1984,287, Καζαβής 193
ξένο¹ επιφώνημα αποτρεπτικό για τις ξένες όρνιθες να απομακρυνθούν, φρ. ‘ξένο, ξένο!’
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ξεντώνω** ‘εξοντώνω’, φρ. ‘...κάποιος βασιλιάς ήθελε ν-να ξεντώσει τους γέροντες από το ν-τόπο’.¹ Από *εξοντώνω* ‘αφανίζω, καταστρέφω τελείως’ (< *εξ-* + *οντώνω [*<όν, όντος*] τ. που απαντά μόνο σ’ αυτό το σύνθετο) (Π).
 1.Βεζύρογλου 323
- ξεπαγιάζω**¹ το κ. ρήμα *ξεπαγιάζω* ‘κρυνώνω υπερβολικά’ < *ξε-* + *πάγος*.
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- ξεπάγιασμα, (το)**¹ το αποτέλεσμα του *ξεπαγιάζω* (βλ.λ.) | ‘η χιονίστρα’¹
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- ξεπαλαιάζω**¹ ‘*περίμενε να ξεπαλαιάσει η μέρα*’, δηλ. να βγει λίγο ο ήλιος. Πβ. στη Ρόδο *ξεπαλαιάζω* ‘αναπτύσσομαι σιγά σιγά, μεγαλώνω’, ‘*εξεπαλαίσει ο μικρός*’ / ‘*ξαννοίει τα ώσπα να ξεπαλαίσουν*’ (*πλάγιος=πλάγιον μέρος, επίθ. πλάγιος*), *εκπλαιάζω > *ξεπαλαιάζω*² > *ξεπαλαιάζω* κατά τα ρ. σε -*ιάζω* με ανάπτυξη -γ-.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,434
- ξεπατώνομαι**¹ κ., (μτφ.) ‘καταπονούμαι’, φρ. ‘*εξεπατώθηκα στη δ-δουλειά*’.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ξεπερνώ**¹ ‘δρασκελίζω’, φρ. ‘*επήρα φόρα κι’ εξεπέρασα το φ-φανό*’. Πβ. *ξεπερνώ* ‘περνά από οπή’ | ‘αντιμετωπίζω με επιτυχία κάποιο εμπόδιο’ (Κάρπαθος).²
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.628
- ξεπετσερά**¹ επίρρ. ‘επιδερμικά, ξόφαρσα’, φρ. ‘*επήρε ν-το ξεπετσερά το μαχαίρι*’. Από *ξε-+πετσί+κατάλ.-ερά*. Πβ. *ξώπετσα* (<*έζω+πετσί*) (Κάρπαθος),² στη Ρόδο ρ. *ξεπετσώνομαι* ‘μαδεύω το δέρμα μου, βγαίνουν τα πετσί’.³
 1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.649 3. Παπαχρ. ΛΡ1,435
- ξεποκλείω /-ομαι** (Νικιά) (για ζώα) ‘απομακρύνομαι ξαφνικά από τη στάνη’, φρ. ‘*είντα κάθεται, σήκου πάνω κι’ εξεποκλείσει ν-το μαντρί*’.¹ Από *ξε-* σταρητ. + *ποκλείω* ‘κλείω μέσα, εμποδίζω’, πβ. το μσν. *αποκλείω* ‘ιδ.’ (‘*απόκλεισε τον πόρο των Καστελλιών*’ Τζάνε,Κρ.πόλ.397).
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982
- ξεπόκλεισμα, (το)** (Νικιά) ‘η ξαφνική απομάκρυνση του μαντριού από τη στάνη, από γκρέμισμα τοίχου ή λάθος άνοιγμα της πόρτας’,¹ το αποτέλεσμα του *ξεποκλείω* (βλ.λ.), κατά το συνώνυμό του *ξεπόρτισμα* ‘έξοδος από την πόρτα’.
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982
- ξεπολλυούμαι**¹ και *ξεπολύομαι*,² ‘βγάζω τα παπούτσια μου’, φρ. ‘*ξεπολλυούμαι και μπαίννω μέσ’ στο λ-ληνό*’. Από το μσν. *εξυπολύομαι* ‘ιδ.’ (‘*γοργόν εξυπολύθη, τα*

καλίτσια έβγαλεν' Διγ. Ζ. 1799, Επιτ.) < πρόθ. εκ + αρχ. υπολύω. Πβ. ξεπολλυούμαι (Κως),³ ζυπολύννομαι (Ρόδος).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.528 4.Παπαχρ. ΛΡ1,448

ξεπουλήτρα, (η) (για γυναίκα) 'σπάταλη',¹ φρ. 'ξεπουλήτρα 'ν' η γεναίκα του, ό,τι βρίσκει το γοράζζει!' Από ξεπουλώ (< εκπαλώ) + κατάλ. -ήτρα.

1.Πετρούτσου 1993,349

ξεπέφτω 'χάνω την αξία μου, την ηθική μου υπόσταση', φρ. 'εξέπεσε στα μ-μάτια τω ν-αθρόπω' | 'πτωχεύω', φρ. 'εξέπεσε στις δουλειές του, 'έ ν-επήε γ-καλά' / από 'κεία πού'το μ-μεγάλος και τρανός, ζαφνικά εξέπεσε γ-κι επόμεινε μ-με το σακχάκι μ-πον'φόρει'. Από τον αόρ. εξέπεσα του ρ. εκπίπτω. Πβ. ξεπέφτω 'ιδ.', και (ναυτ.) 'απομακρύνομαι από την καθορισμένη πορεία λόγω θαλάσσιων ρευμάτων' (Κάλυμνος),¹ ξεπέφτω (Ρόδος),² ξεπέφτω 'χάνω την αξία μου' | 'βίσκομαι τυχαία σε κάποιο μέρος' (Κάρπαθος).³

1.Δράκος 1983,178, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Παπαχρ. ΛΡ1,436 3.Μηνάς, Λεξ.628

ξεράδ(γ)ια, (τα), πληθ. του ξεράδι,(το) 'τα χέρια ή τα πόδια' σε φράσεις που δηλώνουν περιφρόνηση, φρ. 'ώ, που να ξερατθού ν-τα ξεράδ(γ)ια σου' / 'πάρε από κεία το ξεράδι σ-σου' /

'για βγάλετε τις κάρσες σας // να δείτε τα σημάδια,
που φήκασι για τθύμηση // στα δγνο σας τα ξεράδ(γ)ια'.¹

Από ξερός + κατάλ. -άδι ή < ξηράδα,η ως υποκορ.

1.Μπαλαλάς 1981,44 για τον ασπάλατθα

ξηραίνω/-ομαι¹ κ. 'εξαιράνέ ν-τα ο ήλλιος τα λουλλούδγια, πότισμα θ-θέλου' | 'απορώ', φρ. 'εξαιράτθηκα άμμα τά'κουσα!' | 'πονώ', φρ. 'εχτύπησα σε μ-μια μ-πέτρα κι εξεράτθηκα αφ' το μ-πόνο'. Από αρχ. ξηραίνω (< ξηρός).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξηρακιανός, (ο)¹ 'αδύνατος, λιγνός και ψηλός', φρ. 'από μικρός ήτο ν-άφαος, γι' αυτό εγίνηκε ξηρακιανός' | 'ο υπερβολικά σοβαρός, αγέλαστος', φρ. 'ήμπε ν-ο δάσκαλος στη ν-Τάξη ξηρακιανός κι αγέλαστος, αμμ' είναι μ-πού'χει! Από ξέρακας + κατάλ. -ιανός,² πβ. παρακατιανός.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Ανδριώτης, Λεξικό

ξεραπιζίζω 'μαζεύω με το τριχάλι τα χοντρά άχυρα, τη ράπφη'¹(βλ.λ.) | 'λιχνίζω το κριθάρι ή το σιτάρι',² φρ. 'εξεράπιφισε ν-το κριθάρι' = αποχώρισε τον καρπό από τη ράπφη. Από ξε- στερητ.+ράπφη+κατάλ.-ίζω. Πβ. ξεραπίντζω 'αφαιρώ τη ράπφη των δημητριακών' (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,159 2.Πετρούτσου 1982,48 3.Μηνάς,Λεξ.630

ξερ(γ)ιά, (η)¹ 'η στεριά' σε αντιδιαστολή με τη θάλασσα, φρ. 'άμμά'βγα στη ξεργιά ν-αφ' τη θ-θάλασσα, έρκεψα να κρυνώννω'. Από το μσν. ξερά,(η) 'η γη, η στεριά' (Λίβ. Sc. 1851, Επιτ.), θηλ. ως ουσιαστ. του επιθέτου ξερός: ξερός-ξερά > ξερ(γ)ιά με επένθεση -ι-.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξερ(γ)ιάς, (ο)¹ 'ο βόρειος άνεμος, λόγω της ξηρότητάς του', φρ. 'σήμερα φουσά ξερ-

- γιάς'.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ξερκέζζος, (ο)**¹ 'αυτός που ψάχνει στα κρυφά'. Από ιταλ. *cercare*, βλ.λ. *ξερκέρω*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ξερκέρω** 'ερευνώ',¹ φρ. 'ήρτα γ-κ' *εξερκάρα ν-ούλλο ν-το σπίτι*'. Από ιταλ. *cercare*.
Πβ. *τσερκέρω* 'ερευνώ' (Κάρπαθος).²
1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Μηνάς,Λεξ.931
- ξεροκαύκαλλο, (το)**¹ 'αυτός που έχει ξηρό κεφάλι' | (μτφ.) 'το άδειο, το κλούβιο κεφάλι, το άμυαλο', φρ. 'έ μ-παίρει τα γράμματα το ξεροκαύκαλλό ν-του' | 'το ξερό, σκληρό ψωμί'.²
1-2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ξεροκουλούμπρα, (η)** 'το στέλεχος της κράμβης',
'δίκιο ν-έχει το καλάμι δ-δίχως άνεμο ν-να σείεται,
αμμ' εσύ ξεροκουλούμπρα πγιοις σε σείει και σείεσαι;' (παροιμ.)¹
Και *ξυλοκουλούμπρα* (βλ.λ.). Από *ξερ(ο)-* + *κουλούμπρα* (βλ.λ.).
1.Καζαβής 153
- ξερομασκιώ**¹ το κ. *ξερομασώ* 'μασώ χωρίς να έχω κάτι στο στόμα μου' | 'δεν μιλώ ξεκάθαρα', φρ. 'ξερομασκιά τα λόγια του', και ουσιαστ. *ξερομάσκισμα,(το)*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ξερός, (ο)** κ. και 'άδειος' σε φράσεις, όπως 'ήρτε μ-με ξερά χέργια, 'έ μ-μού 'φερε ν-τίποτι' / 'και πήε γ-κι' αυτός με ξερά χέργια'.¹
1.Σακελλαριδής Κ. 1991,84
- ξεροσκίζζομαι** (για ψωμί) 'παρουσιάζω σχισμές στην όψη', φρ. 'ξεροσκίζζεται το ψωμί' / 'καλέ, εξεροσκίστηκα ν-τα ψωμιά μου',¹ / 'εξεροσκίστηκα ν-τα χείλη του αφ' το β-βοργιά'.²
1.Καρναστάσης 1987,174 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης
- ξεροσφύρι**¹ κ. (άκλιτο ως επίρρημα) 'οινοποσία/ουζοποσία χωρίς τη συνοδεία μεζέ ή φαγητού', φρ. 'έφερε μ-μας το ούζζο ξεροσφύρι'
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ξεροτήγανο, (το)** 'ξηροτήγανο, είδος ξεροτηγανισμένης τηγανίτας'. Από το μτγν. *ξηροτήγανον* (L-S). Η συνήθεια φαίνεται από πολύ παλιά, όπως μαρτυρείται στο μσν. γλωσσάρι 'πόπανον' *λαλάγγιον, ξηροτήγανον*,¹ και στον Αθήναιο 229b 'Η-γήσανδρος δ' ο Δελφός Συρακοσίους φησί την μεν λοπάδα τήγανον καλείν το δε τήγανον ξηροτήγανον'. Πβ. *ξηροτήγανον* 'όνομα γλυκού που γίνεται από λωρίδες φύλλου ζύμης κυκλικά τοποθετημένες και τηγανισμένες' (Κάρπαθος)² 'δίπλες, γλύκισμα' (Κάλυμνος),³ *ξηροτήγανα,(τα)* 'μελομακάρονα, φύλλα ζύμης λεπτά τηγανισμένα' (Ρόδος).⁴
1.Κουκουλές ΒΒΠ 5,119 2.Μηνάς, Λεξ.632 3.Δράκος 1983,179, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1,437
- ξεροτράχαλλος, (ο)** επίθ., κυρίως για τοίχο που χτίζεται με ξερολιθιά, χωρίς λάσπη', αντίθ. *πηλόχτιστος*, φρ. 'χτίσε το, όπως σε βολεύγει, ας εί' γ-και ξεροτράχαλλο'.¹
Πβ. το μσν. *ξεροτράχαλος* 'τοίχος φτιαγμένος από πέτρες χωρίς συνδετικό κονί-

αμα', < ξερός+ουσιαστ. *τρόχαλος* 'σωρός λίθων' (< αρχ. *τρόχμαλος*, 'τρόχμαλοι σωρός εκ τοιούτων λίθων, αιμασία εκ τοιούτων λίθων, φράκτης' Ευστάθ. 1259,33, L-S στη λ.). Πβ. *ξεροτράχαλος* (Κάρπαθος),² *ξεροτρίχαλλο*, *ξεροτοίχαλλο* 'ετοιμόρροπο' (Κάλυμνος).³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,126 2.Μηνάς, Λεξ.632 3.Δράκος 1983,179, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ξεροχαμ(ν)ιέμαι και *ξεροχαμνίζομαι* ¹ 'χασμουριέμαι', φρ. 'έρκεψε ν-να ξεροχαμνιέται αφ' τη ν-νύστα' / 'μη ν-εξεροχαμνίζεσαι, χάσκα'. Και ουσιαστ. *ξεροχάμ(ν)ισμα,(το)*. Πβ. το μσν. *ξηροχασμώμαι* ('τι μουρμουρίζεις; πρόσεχε, μηδέν ξηροχασμάσαι' Προδρ.ΠΙ,46), < ξηρός+ χασμώμαι (< χαίνω). Πβ. 'ιδ.' (Κως),² *ξεροχαμιούμαι* (Κάλυμνος,³ Ρόδος⁴).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.529 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,618

ξεσηκωμένος, (ο)¹ επίθ. 'ανήσυχος', φρ. 'περιμένει να δει είναι που θα του που, ξεσηκωμένος είναι'. Παθ. μτχ. παρακειμ. του *ξεσηκώνω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξεσκαρτέρω 'κάνω διαλογή, επιλογή' | (για τράτα) 'χωρίζω τα ψάρια σε κατηγορίες και μέγεθος',¹ φρ. 'εξεσκάτταρα τα ψάρια και ξεχώρισα μερικές μεγάλες γόπφες και μένουλλες'. Από ξε- επιτατ. + *σκαρτέρω* 'αφαιρώ κάτι το περιττό' (< ιταλ. *scartare*). Πβ. *ξεσκαρτέρνω* (Κάλυμνος),² *ξεσκαρτέρω* (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,130 2.Δράκος 1983,179, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.633

ξεσκιά¹ 'ευκαιρία, χρόνος' φρ. 'έ ν-έχω ξεσκιά ν-να κάτσω να ξεκουραστώ κι εγώ σα ν-άθρωπος!' (δεν έχω ευκαιρία, μου λείπει ο χρόνος) | 'δικαίωμα, εξουσία', φρ. 'ώ κόρη μου, έ ν-έχω ξεσκιά ν-να πάω πούετα, αποίσω με κυνηά' (δεν έχω δικαίωμα, εξουσία). Είναι το μσν. ουσιαστικό (ε)ξουσιά,(η) 'ιδ.' ('την εξουσία του βασιλιού όλη να φανερώσει' Τζάνε,Κρ.πόλ.465, Επιτ.), (ε)ξουσιά > ξουσιά > ξουσκιά > ξεσκιά,(η), με επίδραση της λ. *ξεσκιώ*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεσκιώ¹ 'σχίζω', φρ. 'κάθε χρόνο που κλείου ν-τα σκολεία ξεσκιά τα βιβλία του!' Από ξε- επιτατ. + *σκίω* (< *σκίζω*), με συνίζηση. Πβ. *ξεσκίντζω* (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.633

ξεσουρτούκωτος, (ο)¹ επίθ. 'αυτός που δεν φορεί *σουρτούκο*' (βλ.λ.). Από στερητ. ξε- + *σουρτούκο* + κατάλ. -ωτος.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξεσπιούμαι 'εκπλήττομαι, ξαφνιάζομαι', φρ. 'εξεσπάστηκε άμμά 'δε ν-τη β-βιστέρ-να γ-γεμάτη ν-τριαντάφυλλα...'¹ / 'εξεσπάστηκε άμμα το ν-είδα άξαφνα εμπρός μου!', ενεργ. *ξεσπώ* (μτφ.) 'εξωτερικεύω τα συναισθήματά μου με τρόπο απότομο', φρ. 'φύε τώρα, να μη ν-εξεσπάσω πάνω σου!' Από τον αόρ. *εξέσπασα* του ρ. *εκσπώ* ή < *εκουσπώ*.² Πβ. τα μσν. *ζυπώ* 'τρομάζω, φοβούμαι' ('μηδέ σ' αστραπή δειλιά, μηδέ 'ς βροντή ζυπάται' Ερωτόκρ. Β'2362) < αόρ. του *ζυπάζω* < *εξυπάζω* 'ιδ.' ('το βλέμμαν το έχεις...ως σε δούσιν τα παιδιά ζυπάζονται' Σπανός Α'89 | 'ξαφνιάζομαι' ('τα σα διηγήματα...σπανέ, οι πάντες εξυπάζονται' Σπανός Α,84,Επιτ.) < *εκουσπώ*.² Επίσης πβ. *ξεσπώ* 'τρομάζω' | 'επιρρίπτω ευθύ-

νες' (Κάρπαθος),³ *ξεσπώ* 'ιδ.' και 'κοινολογώ, αναγγέλλω επίσημα αρραβώνες' (Κάλυμνος).⁴

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 52 2. Επιτομή λ. *εξυπάζω* 3. Μηνάς, Λεξ. 635 4. Δράκος 1983, 180, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ξεσταλίζζω (για ποιμνιο) 'φεύγω από τον σταλό' ¹ | 'βγαίνω από τη σκιά',² φρ. 'εξεσταλίσασι ν-τα ζ-ζα'.² Από *ξε-* στερητ. + *σταλίζω* (βλ. λ.). Πβ. *ξεσταλίντζω* 'βγαίνω από τη σκιά' (Κάρπαθος),³ *ξεσταλίζω* 'διακόπτω τη μεσημεριανή ανάπαυση του ποιμνίου σε ίσκιο' (Κάλυμνος).⁴

1. Καραναστάσης 1987, 139 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 238 3. Μηνάς, Λεξ. 635 4. Δράκος 1983, 180, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ξεστάλισμα, (το)¹ στην ποιμενική γλώσσα 'η διακοπή της μεσημεριανής ανάπαυσης στη σκιά', το αποτέλεσμα του *ξεσταλίζζω* (βλ. λ.).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 238

ξεσταχνάζζω (για σιτάρι, κριθάρι) 'βγάζω στάχν', φρ. 'εξεστάχνασε ν-το σιτάρι στον Βοτόλου',¹ ουσιαστικό *ξεστάχνασμα, (το)*, και επίθετο *ξεσταχνασμένος*. Πβ. *ξεσταχνάτζω*, *ξεσταχνάτζω* (Κάρπαθος).²

1. Στον Βοτόλου, τοπωνύμιο (Μαντράκι), από βόθυνος 'λάκος, όρυγμα', 'βόθυνας... βαθύς' Μορεζίν, Κλίνη Σολομ. 445, Επιτ., πβ. στην Κάλυμνο τοπωνύμιο στους Βοθύνους. Βλ. και Παπαχριστοδούλου 248 2. Μηνάς, Λεξ. 635

ξέστερα επίρρ. 'καθαρά, σαφώς, ευκρινώς', φρ. 'μωρή, μίλα ξέστερα / πε τα ξέστερα'.¹ Από *ζάστερα*, με υποχωρητική αφομοίωση *α-ε > ε-ε*. Πβ. επίθ. *ξέστερος* 'έναστρος ουρανόσ' (Κάλυμνος),² *ξέστεριά, (η)* 'ξαστεριά' και *ξεστεριαίνει* 'καθαρίζει ο ουρανόσ' (Κάρπαθος).³

1. Παπαδόπουλος 1909, 93, ο ίδιος 1984, 287, Καζαβής 193 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 635

ξεστηχίζζω 'λέγω από μνήμης κάτι χωρίς να το διαβάζω, αποστηθίζω', φρ. 'εξεστηχίσα το μάθημά μ-μου' ¹ / 'ξεστηχίζζω το ποίημα'. Από τον αόρ. *εξεστηθίσα* του ρ. *εκστηθίζω* 'αποστηθίζω'. Πβ. *ξεστηθίντζω* 'αποκαλύπτω το στήθος' (Κάρπαθος),² *ξεστηθίζω* 'ανοίγω το στήθος' | 'λέγω κάτι από μνήμης' (Κάλυμνος),³ *ξεστηθίζω* 'ανοίγω το στήθος' (Ρόδος).⁴

1. Παπαδόπουλος 1984, 287, Καζαβής 193 2. Μηνάς, Λεξ. 635 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 439

ξεστήχου βλ. λ. *αξεστήχου*.

ξεστραβώννω¹ 'κάνω ίσιο κάτι που είναι στραβό, ισιάζω', φρ. 'ξεστραβώννω τα στουπφαρέλλια'.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξεστραμπουλίζζω 'στραμπουλίζω, εξαρθρώνω', φρ. 'εξεστραμπούλισα το πόδι μ-μου'. Από σύμφυρση των ιταλ. *strambare* + *strangolare* ¹ ή < σύμφυρση των *στραβώννω* + *στραγγουλίζω*.² Πβ. *ξεστραμβουλίζζω*, *ξεστραμβουλώ*, *στραμβουλώ* (Κως),³ *ξεστραμπουλίντζω* (Κάρπαθος),⁴ *στραμπουλλίω* (Ρόδος),⁵ *ξεστραμπουλίζω* (Κάλυμνος).⁶

1. Παπαχρ. ΛΡ1, 591 λ. *στραμπουλλίω* 2. Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3. Σκανδαλ. Λεξ. 530 4. Μηνάς, Λεξ. 636 5. Παπαχρ. ό.π. 6. Δράκος 1983, 180, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ξεστρέφω¹ ‘αντιμιλώ’, φρ. ‘*α μάθεις να μη ν-εξεστρέφεις, άμμα σου μιλού ν-οι μεγάλοι*’. Πβ. *ξεστρέφω* ‘γυρίζω πίσω, δεν συνεχίζω την πορεία μου’ | ‘γυρίζω ανάποδα’ (Κάλυμνος),² *ξεστρέφω* ‘γυρίζω πίσω’ | ‘αποστρέφω το πρόσωπο’ | ‘γυρίζω κάτι ανάποδα’ (Κάρπαθος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 636

ξεστρωτός, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που δεν είναι στρωμένος’ | (για υποζύγια) ‘αυτός που δεν έχει σαμάρι’ | (επιτιμητικά) ‘ανυπότακτος, απειθαρχητος άνθρωπος’, φρ. ‘*α μωρή ξέστρωτη γαδάρα!*’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεσνερίζομαι ‘αμιλλώμαι, διεκδικώ να είμαι πρώτος’, φρ. ‘*ξεσνερίζονται στο τρέξιμο*’ | ‘βρίσκομαι σε αντίθεση με κάποιον’, φρ. ‘*μικρός είναι μη ν-του ξεσνερίζεσαι*’. Από *ξε-* επιτατ. + *μγν. σνερίζω/-ομαι* ‘αντιδικώ, ερίζω’ (< *σνν + ερίζω < έρις*). Πβ. *σννορίζω* ‘παραβγαίνω, τα βάζω με τον άλλο’ (Κως),¹ *ξεσνερίντζομαι* ‘αμιλλώμαι’ (Κάρπαθος),² *ξεσνερίζομαι, ξεσννορίζομαι* ‘βρίσκομαι σε αντίθεση, φιλονικώ’ (Κάλυμνος),³ *σνερίτζομαι* ‘λαμβάνω υπόψη’ (Λέρος),⁴ *σννορίζομαι, σνερίζομαι* (Ρόδος).⁵

1. Σκανδαλ. Λεξ. 721 2. Μηνάς, Λεξ. 636 3. Δράκος 1983, 181, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Γεωργίου 56 5. Παπαρχ. ΛΡ1, 599

ξεσφεντονίζω και *ξεσφεντονώ*,¹ ‘ρίχνω πέτρες μακριά με σφεντόνα’ | ‘ρίχνω με ορμή κάτι μακριά’, φρ. ‘*έξεσφεντόνισε μια μ-πέτρα κ’ εκόντεψε ν-να τη φ-φάω στη γ-κεφάλη μ-μου*’. Από τον αόρ. *έξεσφεντόνισα* του *εκσφενδονίζω*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος).²

1. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ξεσφεντόνισμα, (το) το αποτέλεσμα του *ξεσφεντονίζω* (βλ. λ.), φρ. ‘*...και έδωκέ ν-του ένα ξεσφεντόνισμα γ-και βρέθηκε...μ-πάνω στα ρούτσουνα του βουνού...*’¹

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 299

ξετελεμός, (ο)¹ ‘τελειωμός, τελειώμα’, φρ. ‘*αφ’ το πρωί μ-που σηκώθηκε μ-μιλά στο τηλέφωνο, γ-κι’ έ ν-έχου ξετελεμό ν-τα λόγια του!*’ Από *ξετελεύγω* (βλ. λ.), *ξετέλεμα-ξετελεμός*, κατά το συνώνυμό του *τελειωμός*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξετελεύγω ‘τελειώνω, περατώνω’, φρ. ‘*έξετέλεμα τη δ-δουλλειά’ / ‘έξετέλεμα πγιο αφ’ το σκολείο*’,¹ επίθ. *ξετελεμένος* ‘τελειωμένος’, φρ. ‘*α ν-έρκουσου ν-νωρίς θά’σου ν-τόρα ξετελεμένος’ / ‘μέχρι να ‘ρτεις εγώ ήμου ξετελεμένος*’. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος),² *ξετελεύγω* (Κως),³ *Κάρπαθος*,⁴ *ξετελέβζω, ποτελεύγω* (Ρόδος),⁵ *ξετελεύκω* (Χάλκη,⁶ Αστυπάλεια⁷).

1. Παπαδόπουλος 1984, 287, Καζαβής 193 2. Δράκος 1983, 181, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 531 4. Μηνάς, Λεξ. 637 5. Παπαρχ. ΛΡ1, 440 6. Τσοπανάκης 1949, 86 7. Καραναστάσης, Αστυπ. 90

ξετινάζζω/-σσω¹ κ. ‘τινάζω κάτι με δύναμη για να φύγει η σκόνη’, φρ. ‘*μη ν-έξετινάζζεις εδώα κι’έρκεται ούλλη η σκόνη μέσα στο σπίτι*’. Από τον αόρ. *έξετινάζα* του ρ. *εκτινάσσω*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξετσιλλώ συνήθως απρόσωπο, 'ξετσιλλά κάνα τσουβάλλι', δηλ. ξεχειλώνει, σχίζεται.¹ Πβ. στην Κάρπαθο² *ξετσιλλώ, ξετσιλλίντζω* 'καθαρίζω από τα περιπτώματά του' | (μτφ.) 'σπω από την πίεση'. Από *ξε+τσιλλώ* ή < αρχ. *εκτιλώ*.³

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Μηνάς, Λεξ.638 3.Andriotis, *Lexicon*

ξετυλώ 'ξετυλίγω, εκτυλίσσω', φρ. 'εξετύλιξα το κουάρι' /

'...γιατί κι' αυτό δε ξετυλείς; θαρώ πως είναι γ-κάτι'.¹

Από τον αόριστο *εξετύλιξα* του μτγν. *εκτυλίσσω*. Πβ. *ξετυλίω* (Ρόδος,² Κάλυμνος³).

1.Ιω.Λογοθέτης 123 2.Παπαχρ. ΛΡ1,441 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ξεφορτωμός / ξεφορτίδ(γ)ια¹ λ. απαξιοτικές (βλ.λ. *ξεφορτώννομαι*), φρ. 'άτε, δρόμο, ξεφορτωμός / ξεφορτίδ(γ)ια' (=φύγετε αμέσως).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεφορτώννομαι¹ κ. 'απαλλάσσομαι από το φορτίο μου' | 'γλυτώνω από κάποιον ή κάτι ενοχλητικό', φρ. 'έ μ-μας ε-ξεφορτώννεσαι;!' (δεν φεύγεις από εδώ); / 'ξεφορτώθου με!'. Από τον αόρ. *εξεφόρτωσα* του *εκφορτώνω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξεφουμάρισμα, (το) η ενέργεια του *ξεφουμέρω* (βλ.λ.) (για τσαγκάρι) 'το γυάλισμα του σολοδέρματος και του τακουινιού'.¹

1.Καραναστάσης 1987,167

ξεφουμαριστικά εργαλεία, (τα) 'σιδερένια εργαλεία του τσαγκάρι με τα οποία λουστράρει το *τακχούνι* και την *πιάντα των παπουτσιών*'.¹ Βλ.λ. *ξεφουμέρω*.

1.Καραναστάσης 1987,167

ξεφουμέρω (για τσαγκάρι) 'γυαλίζω το σολόδεσμα και το τακούνι'.¹ Από *ξε-* επιτατ. + ιταλ. *fumare*, πβ. λατ. *fumus* 'καπνός' | 'φούμος, μαύρη μπογιά'.

1.Καραναστάσης 1987,165

ξεφουντώνω 'ανθίζω', φρ. 'εξεφουντώσα ν-τα δέντρα'¹ / 'νωρίς νωρίς εξεφουντώσασα ν-οι αμυγδαλλιές εφέτι'. Είναι το μσν. *ξεφουντώνω* 'βγάζω φύλλα στην κορυφή' | 'ανοίγω τα πέταλά μου'(για λουλούδι) ('στο λογισμό μου αρχίνισε...η αγάπη...να ξεφουντώνει' Ερωφ.Α'349 εδώ μτφ. για τον έρωτα). Από *ξε-* επιτατ. + *φουντώνω*. Πβ. *ξεφουντώνω* 'λύνω τη φούντη της σακκούλας να πέσει το περιεχόμενο'(Ρόδος).²

1.Παπαδόπουλος 1984,287 2.Παπαχρ. ΛΡ1,442

ξεφουντωμένος, (ο) επίθετο 'ανθισμένος', φρ. 'ξεφουντωμένη αμυγδαλιά'¹ / 'δέντρο ξεφουντωμένο'.² Παθ. μτχ. παρακειμ. του *ξεφουντώνω* (βλ.λ.). Πβ. το μσν. *ξεφούντωτος* 'που έχει ανοίξει τα πέταλά του, ανοιγμένος' ('ρόδο μου ξεφούντωτο' Ch.pop.380, Επιτ.).

1.Παπαδόπουλος 1984, 287 2.Καζαβής 194

ξεφουσκίζομαι¹ 'πέρδομαι', φρ. 'ξεφουσκίζεται στο γ-καφενέ όποτε πάει και πιχίζονται οι άλλοι'. Πβ. *ξεφουσκίντζω* 'κλάνω υπόκοφα' και *ξεφουσκέα(η)* 'υπόκοφη πορδή' (Κάρπαθος),² *ξεφουσσίζω* (Κάλυμνος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.641-642 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ξεφτέρι (ν), (το) πληθ. *ξεφτέργια, (τα)* ‘τα εξαπτερυγα της εκκλησίας’¹ | (μτφ.) ‘έξυπνος’, φρ. ‘στο σκολείο ν-ει’ *ξεφτέρι*. Από το αρχ. επίθετο *οξύπτερος* ‘αυτός που πετάει γρήγορα’ (< οξύς + -πτερος [<πτερόν]) > μτγν. *οξύπτεριον* υποκορ. > *ξυφτέρι* > *ξεφτέρι*, ή < λατ. *accipiter* ‘γεράκι’. Πβ. *ξεφτέργια, (τα)* (Κως),² *ξεφτέρι* (Κάλυμνος,³ Ρόδος,⁴ Κάρπαθος⁵).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,177 2.Σκανδαλ. Λεξ.532 3.Δράκος 1983,182, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,442 5.Μηνάς, Λεξ.641

ξεφτώ¹ ‘φθειρομαι από την πολλή χρήση, χάνω το χρώμα μου’, φρ. ‘έρκεψε ν-να *ξεφτώ* το *σακχάκι μ-μου, χρόννια το ’χω*’. Από τον αόρ. *εξέφτυσα* < *εξέπτυσσα* του ρ. *εκπτύσσω* ‘ξετυλίγω’, με συνίζηση. Πβ. *ξεφτώ* (Κάρπαθος),² *ξεφτώ* (Ρόδος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.641 3.Παπαχρ.ΛΡ1, 443

ξεφυλλίδι(ν), (το)¹ ‘απόθραυσμα από σπασίμο’, φρ. ‘έσπασε ν-το *βάζζο κι ’έφυε ν-ένα ξεφυλλίδι γ-κ’ ήμπε στο μ-μάτι μ-μου*’. Από *ξεφυλλίζω* ‘αποσπώ φύλλα φυτού’. Πβ. στην Κάρπαθο² *ξεφυλλίντζω* ‘αφαιρώ τη φλούδα’ και *ξεφύλισμα* ‘αφαίρεση φλούδας’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.641

ξεφυσίστρα, (η) ‘κρατηροειδής τρύπα του ηφαιστειακού χώρου, που αναδίδει αέρια και δημιουργεί γύρω της θειάφι’ | ‘αμίδες στην περιοχή του ηφαιστείου, από τις οποίες βγαίνει καπνός, ενώ μέσα είναι γεμάτες θειάφι’.¹ Από *ξεφυσώ* (< *εκφυσώ*) + κατάλ. πλησμονής -*ίστρα*. Η κατάλ. -*ίστρα* είναι περιεκτική και στα τοπωνύμια, και δηλώνει τόπο όπου καλλιεργείται ένα είδος, πβ. *Κουκκίστρα* (Πάρος), *Λιναρίστρα* (Ιθάκη), *Σταρίστρα*, *Λουπινίστρα*.²

1.Χαρτοφύλης 1984,232 2.Βλ. και *Λεξικογραφικόν Δελτίον* 9(1968),123 όπου *Βορίστρα* (τόπος ποιμνιοστασίων, παρά το βορός), *Καναβίστρα*, *Σικαλίστρα*.

ξεφυσώ¹ ‘βγάζω αέρα από το στόμα, εκπνέω’ | (μτφ.) ‘μοιάζω στα χαρακτηριστικά με προγονό μου’, φρ. ‘*αντιχάρας ο πατέρας του, εξεφύσησε*’. Από τον αόρ. *εξεφύσησα* του ρ. *εκφυσώ*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξεχαννιάρης, (ο)¹ επίθετο, ‘αυτός που ξεχνά, που λησμονεί εύκολα’. Από *ξεχάννω* (βλ.λ.) + κατάλ. -*ιάρης*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεχάννω¹ το κοινό *ξεχάνω* ‘παύω να θυμούμαι κάτι, λησμονώ’, φρ. ‘*εξέχασα να σου φωνάζω να ’ρτεις για καφέ*’. Από επιτατ. *ξε-* + *χάνω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξεχαντακιάζζω (Νικιά) ‘ανοίγω το χώρο, μετά την κατεδάφιση ενός σπιτιού, να ανοίξει ο χώρος, να χωριστούν τα υλικά που θα πεταχτούν και αυτά που θα χρησιμοποιηθούν ξανά στη νέα οικοδομή’,¹ φρ. ‘*ξεχαντακιάζζομε*’. Από *ξε-* επιτατ. + *χαντακιάζω* (< *χαντάκι* υποκορ. του μsn. *χάνδαξ* < αραβ. *khandaq*).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,126

ξεχαντάκιασμα, (το) το αποτέλεσμα του *ξεχαντακιάζζω* (βλ.λ.), φρ. ‘*από Δευτέρας αρκέβγομε ν-το ξεχαντάκιασμα για το γιαπί*’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,126

ξεχνιάζω ‘ξεχωρίζω, διακρίνω’, φρ. ‘ξεχνιάζω στο δρόμο κάτι σα ν-αθρώπους να κουνιούνται’. Από το αρχ. *εξιχνιάζω* (< *εξ+*ιχνιάζω* < *ίχνος*, τύπος που δεν απαντά απλώς). Πβ. *ξεχνιάντζω* (Κάρπαθος),¹ *ξεχνιάζω* (Κως),² *ξεχτσάνζω* (Α-στυπάλαια),³ *ξεχνιάτζω* (Σύμη),⁴ *ξιχνιάζω* (Κάλυμνος).⁵

1. Μηνάς, Λεξ. 642 2. Σκανδαλ. Λεξ. 533 3. Dawkins 2,402 και 549 4. Μιχαλαριά 2,154 5. Δράκος 1982,160, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ξεχρονίζω ‘αργώ πολύ’, φρ. ‘μη μ-πάεις και ξεχρονίσεις! γλήορη να’ρτεις’. Η λ. και στο Somav. *ξεχρονίζω*. Πβ. *ξεχρονίντζω* ‘περνώ το έτος’ (Κάρπαθος).¹

1. Μηνάς, Λεξ. 642

ξέχως¹ επίφρ. ‘ξέχωρα, χωρίς, δίχως’. Πθ. από *ξέχωρα* ‘χωριστά’ (< *ξέχωρος*) με επίδραση του συνώνυμου *δίχως*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 533

ξεψαχνίζω κ. ‘αφαιρώ το ψαχνό από τα κόκκαλα’, φρ. ‘εξεψάχμισέ ν-το ούλλο ν-το κρέας, τα κόκκαλα έφηκε’, και ουσιαστικό *ξεψάχμισμα, (το)*.¹

1. Καραναστάσης 1987,184

ξικίζζει¹ απρόσ., στη φράση ‘α ξικίσει θέλει...’ (πειράζει...). Από τουρκ. *eksik* ‘ελ-λιπής’ + κατάλ. -ίζω. Πβ. στην Κω² *ξικεύγκω* ‘δεν φτάνω, δεν αρκώ’, στη Ρόδο³ *ξικέβγω* ‘ξικέβγει στο ζύασμα’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 534 στη λ. *ξίκι(ν)* 3. Παπαχρ. ΛΡ1,445

ξιλαρδίζω ‘αφαιρώ το *λαρδί* από το κρέας του χοίρου’,¹ φρ. ‘εξιλάρδισε ν-το κρέας και το μαέρεψε’. Από *ξε-* στερητ. + *λαρδί* ‘χοιρινό λίπος’ (< λατ. *lardum* / *lardum*) + κατάλ. -ίζω > *ξιλαρδίζω*, με στένωση -ε-.

1. Καραναστάσης 1987,139

ξινό, (το) ‘το πρωινό γάλα του Ιουλίου-Αυγούστου που πήζουν οι πιστικοί το απόγευμα και στραγγίζουν το επόμενο πρωί’,¹ λέγεται και *σακχουλλιστή*.¹ Πβ. το μσν. *ξινόγαλα, (το)*.² Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *ξινός* (< μσν. *οξινός* < αρχ. *όξινος* < *όξος*, με σίγηση του αρχικού άτονου φωνήεντος).

1. Καραναστάσης 1987,139 2. Σπανός D1696, Επιτ.

ξινόσυκο, (το) ‘ποικιλία σύκου, μαυρόξανθο και υπόξινο στη γεύση’,¹ και η συκιά *ξινόσυκιά, (η)*,²

‘πγοιος θα περάσει αφ’ το Πορτί // εις το ρ-Ραμό ν-να πάει, αφίδες και ξινόσυκα // να κόψει και να φέρει;’³

1. Καραναστάσης 1987,143 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982,218 3. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 385

ξόδι(ν), (το) ‘οι κραυγές γυναικών (μοιρολόι) τη στιγμή που πεθαίνει κάποιος, θρήνος’,

‘το ξόδι θέλει συντροφιά, θέλει γεννιά μ-μεγάλη, να τ’ αρκινεύγ’ η μνια μεργιά και να το φήνν’ η άλλη’

(νισύριο μοιρολόι)¹

| ‘κηδεία, νεκρική πομπή’,²

‘ωχ! κι ας επέθαινε ν-εδώ, να κάμομε ν-το ξόδι, μέσα στη μ-Ποταμίτισσα ούλλο ν-το γενολόι’.³

Είναι το μσν. ουσιαστ. *ζόδι(ν)* ‘κηδεία’ (‘αντίς για ζόδι θλιβερόν, γάμον χαριτωμένον’ Σουμμ., Παστ.φίδ.Πρόλ.91, Επιτ.) < αρχ. ουσιαστ. *εξόδιον*. Πβ. *ζόι* ‘νεκρόσιμη ακολουθία’ (Κάλυμνος),⁴ *ζόι* ‘θρήνος, μοιρολόι’ (Κως,⁵ Κάρ-παθος,⁶ Καστελλόριζο⁷).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,60 2.Παπαδόπουλος 1909,93, ο ίδιος 1984,287 3.Καζαβής 90 4.Δράκος 1983,183, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ.Λεξ.534 6.Μηνάς,Λεξ.644 7. Κομνηνός 101

ζοδιάζω ‘ζοδεύω’, ‘*α δ-δέ ν-εζοδιάσεις ’έ ν-εσοδιάζεις*’ (παροιμ.).¹ Είναι το μσν. ρ. *ζοδιάζω* ‘ίδ.’ (‘*τα εξοδιάσεν όλα του τα πράγματα εις φαν και πειν*’ Ασσίζ.163, Επιτ.). Από μτγν. *εζοδιάζω*. Πβ. *ζοδγκιάζω*, *ζοδντζάζω* (Κως),² *ζογιαζω* (Χάλκη),³ *ζοεύγω*, *ζοτζάζω*, *ζογιάζω* (Κάλυμνος),⁴ *ζοδιάντζω*, *ζογιάντζω* ‘ζοδεύω’ | ‘*ψάλλω τη νεκρόσιμη ακολουθία*’ (Κάρπαθος).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,227 2.Σκανδαλ. Λεξ.534 3.Τσοπανάκης 1949,86 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ., Δράκος 1983,183 5.Μηνάς, Λεξ.644

ζολοθρεμμός, (ο)¹ το κ. *εζολοθρεμός* ‘εξολόθρευση, αφανισμός’, φρ. ‘*τέτγιο ν-εζολοθρεμμό στο μαντρί μ-μου ’έ ν-εξανάδα! εμοφήσα μ-μου ούλ-λες οι κασίκες!*’ Από *ζολοθρεύω* (βλ.λ.).

1.Κουρούνης 1982,425

ζολοθρεύω¹ το αρχ., μσν. και κοινό *εζολοθρεύω* ‘καταστρέφω τελείως, εξοντώνω’, φρ. ‘*εζολόθρεψέ ν-τα, ’έ ν-έφηκε ν-τίποτι!*’ Από *εξ-* επιτατ. + *ολοθρεύω* (< *ολεθρεύω*, με προχωρητική αφομοίωση, < *ολεθρος* < *όλλυμι*). Πβ. *ζολοθρεύω* (Κάρπαθος).²

1.Κουρούνης 1982,425 2.Μηνάς, Λεξ.644

ζομπλιάζω¹ (μτφ.) ‘*ξεναρεύω κάποιον*’, φρ. ‘*ζόμπλιασέ το μπα μάθομε γ-κάνα ν-νέο!*’ Είναι το μσν. *ζομπλιάζω* ‘εξετάζω’ (‘*πού να κάμει κοπανιά ζομπλιάζει με το μάτι*’ Ερωτόκρ.Β’1776, Επιτ.), < ουσιαστ. *ζόμπλιν* (< λατ. *exemplum* ‘παράδειγμα’) + κατάλ. *-ιάζω*. Πβ. *ζομβλιάζω* ‘*σχεδιάζω, αντιγράφω, ξεσηκώνω ακολουθώντας ένα υπόδειγμα*’ (Κως),² *ζομπλιάντζω* ‘*κεντώ*’ (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.535 3.Μηνάς, Λεξ.644

ζουρίζω κ. *ζυρίζω*, φρ. ‘*το ’μαθε ν-ο δεσπότης και το ν-εζούρισε* (ενν. το *μ-παπά*), *έκαμέ ν-το ν-αργό*’.¹ Πβ. *ζυρίντζω* (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,119 2.Μηνάς, Λεξ.647

ζύλα του γάμου, (τα) ‘*τα ζύλα που χρησιμοποιούνται για να μαγειρευτούν τα φαγητά του γάμου*, φρ. ‘*πάμε στα ζύλα του γάμου*’, δηλαδή να μεταφέρουν στο σπίτι του γάμου τα ζύλα που θα χρησιμοποιηθούν για το μαγείρεμα των φαγητών του γάμου’.¹ Πβ. και *ζύλα του φανού*, τα ζύλα που φέρουν για το έθιμο του φανού την παραμονή του Αγίου Ιωάννη (23 Ιουνίου), επίσης *ζύλα για την Παναγιά*, τα ζύλα που συγκεντρώνουν για την Τράπεζα της Παναγιάς (15 Αυγούστου).

1.Καραναστάσης 1987,182

ζυλάετρο, (το) ‘*το ζύλινο άροτρο*’,

‘*πγιοις θα κάμει το σουμάρι, // το ζυλάετρο, το νι ν-του;*’¹

1. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 383

ξυλάρα, (η)¹ (μτφ.) ‘ψηλός, ο μακρυκάννης’. Από *ξύλο* > μεγεθ. *ξυλάρα, (η)* με αλλαγή γένους, έτσι και στα κυριώνυμα, όπως *Γιάννης-Γιαννάρα, (η)*, *Γιώργος-Γιωργάρα, (η)* κ.τ.ό.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξύλενα, (τα)¹ και *ξύλινα*² ‘τσόκαρα, ξυλοπέδιλα με λωρίδα δέρματος στο άνω μέρος’, φρ. ‘έ ν-είχα παπούτσα κι έβαλλα ξύλενα’. Είναι το βυζαντινό *ξύλινον*. Ο Ψευδοκωδινός, για την ονομασία της Μονής Ξυλινίτου στην Κων/πολη, σημειώνει: ‘*δια το τας μοναζούσας χρήσθαι εις υπόδησιν τοις ούτω καλουμένοις ξυλίνοις*’. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο πληθ. του επιθέτου *ξύλιнос* / *ξύλενος*, κατά τα *πάνινος-πάνενος-πάννενος, τρίχινος-τρίχενος* κ.τ.ό. με τροπή *ι > ε* κοντά στα υγρά.

1. Κοντοβερός 312, Κουρούνης 1982, 420, Καραναστάσης 1987, 164, Αρφαράς, Νίσυρος, 76 2. Κουρζής 313, Αρφαράς, Νίσυρος, 82

ξυλοκαρπιά, (η) ‘μικρή ή παντελής έλλειψη καρποφορίας δέντρων και φυτών’,

*‘όποιος μου το ‘πε ν-άσκημο // να σπείρει, μη γιωργήσει,
ξυλοκαρπιά στ’ αλώνι ν-του // και μόδι να γιωργήσει...’*¹

Η λ. έχει αντίθετη σημασία στην Κάρπαθο ‘καρποφορία, καλή σοδειά’², όπως και στην Κω.³

1. Περιοδ. ‘Γνωμαγόρας’ τ. 38 (1935), 8 2. Μηνάς, Λεξ. 646 3. Σκανδαλ. Λεξ. 537

ξυλοκάτθα, (η)¹ ‘η ποντικοπαγίδα’, ξύλινη συσκευή που παγιδεύει ποντικούς, αντικαθιστώντας τη γάτα, από όπου και η ονομασία.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.), Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξυλοκουλούμπρα, (η) ‘το στέλεχος της κράμβης’,

*‘δίκιο ν-έχει το καλάμι δίχως άνεμο ν-να σειέται,
αμμ’εσύ ξυλοκουλούμπρα πγοιος σε σειει και σειέσαι;’*
(παροιμ.)¹

για άσχημη γυναίκα, που κουνιέται και λυγίζεται για να φαίνεται ωραία. Και *ξεροκουλούμπρα* (βλ. λ.)

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 273

ξυλόκουμπα, (τα) ‘ο καρπός της *ξυλοκουμπιάς*, θάμνος από τους ξηρούς καρπούς του οποίου έφτιαχναν τα κουμπολόγια’,

*‘πγοιος θα κόψει ασφιδίλλους // στα παιδιγά να φτιάξει μύλους;
και ξυλόκουμπα αφ’ το ρουμάνι // κουμπολόγια για να κάμει;’*¹

1. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 382

ξυλόμπροκχα, (η) ‘η ξύλινη μπρόκα, το ξύλινο καρφί, που χρησιμοποιούσαν για την κατασκευή παπουτσιών’.¹

1. Καραναστάσης 1987, 167

ξυπάζζομαι ‘υπερηφανεύομαι’¹ και *ξυπασμένος* ‘υπερήφανος’, φρ. ‘*βρε τη ξυπασμένη, θαρεί πως ‘έ ν-έχει άλλη σ-σα γ-κι αυτή!*’, ουσιαστικό *ξυπασιά, (η)* ‘υπερηφάνεια’, φρ. ‘*μεγάλη ξυπασιά ν-έχει!*’ Πβ. τους μsn. ρηματικούς τύπους *εξυπάζω*,

ξυπάζω, ξεπάζω, μέσ. ‘τρομάζω’ (‘το βλέμμα το έχεις, ... ως σε δούσιν τα παιδιά ξυπάζονται’ Σπανός Α’89 | ‘ξαφνιάζομαι’ (‘τα σα διηγήματα..., σπανέ, οι πάντες εξυπάζονται’ Σπανός Α’84, Επιτ.). Από εκσυσπάζω < εκσυσπώ/-ώμαι κατά τα ρ. σε -άζω, με ανομοιοτική σίγηση του δεύτερου -σ- και σίγηση του άτονου αρχικού ε-.

1.Κουρζής 313

ξυσάρα, (η) και ξυσούρα¹ κ. ‘κνισμός, φαγούρα’, φρ. ξυσούρα ν-έχω στα χέργια μου’. Από το αοριστικό θ. ξυσ- του ξύνω (έ-ξυσ-α) + κατάλ. -ούρα.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ξύσε ξύσε¹ επιρρηματική φράση ‘επίμονα, σκόπιμα, φριτί φριτί’, φρ. ξύσε ξύσε, το πάει για καβγά’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ξύ ‘ξύω, ξύνω’, φρ. ‘τα θε ν-να ξεις πελέκα τα’ (παροιμ.).¹ Από το αρχ.- μσν. ξύω > ξνω > ξω. Πβ. ξω, ξνω (Κως),² ξω,³ ξύω⁴ (Κάρπαθος), ξω (Κάλυμνος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,40 2.Σκανδαλ. Λεξ.538 3.Μηνάς, Ϊδ.Καρπ.63 4.Μηνάς,Λεξ. 647 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ξύλαμπρα¹ επίρρ. ‘μετά τη Λαμπρή’, φρ. ‘εφέτος θα θερίσομε ξύλαμπρα’. Πβ. στο Du Cange εξώπασχα, απόπασχα. Πβ. ξύλαμπρα, ξωλαμπριάζει (Ρόδος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,449

ξύμένω ‘μένω στον αγρό,¹ διανυκτερεύω στον αγρό,² διανυκτερεύω έξω από το σπίτι, δεν κοιμούμαι στο κρεβάτι μου’,³ φρ. ‘ούλλο ν-το καλοκαίρι πάω και ξω-μένω στο Λακχί’ | ‘μένω κάπου περισσότερο από το κανονικό, ξεχνιέμαι κάπου’, φρ. ‘επήε ν-εις τη ρ-Ρόδο γκι’ εξώμεινε’ | ‘μένω από χρήματα’, φρ. ‘εξώμεινα από λεφτά’. Από (ε)ξω + μένω. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),⁴ ‘παραμένω στην ύπαιθρο’ | ‘διανυκτερεύω δίπλα σε νεκρό’ (Κάρπαθος),⁵ ‘περνώ τη νύχτα έξω από το σπίτι’ (Κάλυμνος).⁶

1.Παπαδόπουλος 1909,93, Καζαβής 194 2.Καραναστάσης 1987,157 3.Κουρζής 313 4.Σκανδαλ. Λεξ.538 5.Μηνάς, Λεξ.648 6.Δράκος 1983,183, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ξύμονιάρης, (ο) ‘αυτός που ξωμένει στο χωράφι’,¹ βλ.λ. ξωμένω. Πβ. ξώμονος ‘αυτός που κοιμάται έξω από το σπίτι του, αλλού’,² ξωμονάρης, ξεμονιάρης (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,157 2.Σκανδαλ.Λεξ.538 3.Μηνάς,Λεξ.638

ξύμονιό, (το)¹ ‘το συνέπαρμα του γεωργού στο χωράφι και η διαμονή εκεί’. Πβ. ξωμονή,(η) ‘νυκτερινή διαμονή έξω από το σπίτι’ (Κάλυμνος),² ξωμονιό (Κως),³ ξωμονή ‘το μέρος της υπαίθρου, στο οποίο διανυκτερεύει ο βοσκός για να επιτηρεί τα ζώα του’ | ‘η παραμονή στη ξενιτιά του χειμώνα’ | ‘η παραμονή έξω από το σπίτι’ (Κάρπαθος).⁴

1.Χαρτοφύλης 2007,13 2.Δράκος 1983,183 3.Σκανδαλ. Λεξ.538 4.Μηνάς, Λεξ.648

ξύμονος, (ο) επίθ. ‘ξωμάχος, ο γεωργός που μένει τη νύχτα έξω στο χωράφι’,¹ φρ. ‘αυτές τις μέρες ήμου ξώμονος’,² /

‘άργησε ν-νά’ ρτει ο παπάς // για να το γ-κοινωνήσει,

ξύμονος θά’μενε ν-εχτές // που πήε ν-να θερίσει’.³

Ο Ν. Κουμέντος ⁴ καταθέτει: ‘πολλοί έμεναν χειμώνα καλοκαίρι, και ανάλογα με τις εποχικές γεωργικές εργασίες που είχαν, στο Άργος, για να μη πηγαينوέρχονται από το Μαντράκι. Ξώμεναν στα σπηλάδια, απλά λιθόκτιστα δωμάτια, αγροικίες, με τα πιο αναγκαία οικιακά σκεύη’. Η λ. από *(ε)ξώμονος (< έ-ξω+μένω).

1.Πετρούτσου 1982,48 2.Καραναστάσης 1987,157 3.Μπαλαλάς 1981,146 4.Κουμέντος 1987,75

ξώπλατο, (το) κ. | ‘έτσι λέει ο τσαγκάρης το δέρμα των θηλυκών ζώων, λεπτό, ομαλό, ίσου πάχους’.¹

1.Καραναστάσης 1987,166

ξώρας¹ επίρρ. ‘αργά, πέρα από την κατάλληλη ώρα, περασμένη ώρα’, φρ. ‘επία ξώρας κ’ είχε μ-πολύκει η εγκλησκιά’. Από εζώρας < εκ+ώρα. Πβ. ‘ιδ.’(Κως),² ξώρας, ξωρούς ‘αργά’ (Κάρπαθος).³

1.Κουρούνης 1982,405 2.Σκανδαλ. Λεξ.539 3.Μηνάς, Λεξ.649

ξώφερσα¹ και ξώφαρσα,² επίρρ. ‘ξώφαλτσα, επιφανειακά’, φρ. ‘ξώφερσα επέρασε ν-η πέτρα αφ’ τη γ-κεφάλη μ-μου! εκόντεψε ν-να με σκοτώσει!’ Από έζω + φάλτσος (< ιταλ. *falso* ‘λανθασμένος’). Πβ. ξώφερτσα, ξωφέρτσιν (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιω-ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.649

Ο

- Οβριός,(ο)**¹ ‘Εβραίος’ | (μτφ.) ‘ο τσιγκούνης’, ‘οβριός είσαι κακόμοιρε!’ ‘έ δ-δίνεις τ’ αγέλου σου ν-νερό!’ Πβ. *οβριός, οβριός* ‘οβριός καράβολας, κάβουρας με λεπτό όστρακο, που δεν τρώγεται’ (Ρόδος),² *οβραίος* ‘είδος κατάμαυρου αχινού, που δεν τρώγεται’ | ‘είδος σαλιγκαριού που δεν τρώγεται’ (Κάρπαθος).³
1. Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡ1,450 3.Μηνάς,Λεξ. 651
- οκχά, (η)** ‘μέτρο βάρους στερεών και υγρών, στα χρόνια της τουρκοκρατίας, που διαιρείτο σε 400 δράμια, και αντιστοιχούσε σε 1280 γραμμάρια’. 24 οκάδες ισοδυναμούσαν με ένα κιλό Κων/πόλεως,¹ φρ. ‘βάλε μου μια ν-οκχά λ-λάδι / βα-σούλλια’. Ίδιο και στον μσν. ‘παίρνουσιν...από καθένα μόδι καρπόν μίαν οκάν’ Νεκταρ., Ιεροκοσμ.Ιστ.154, Επιτ., < τουρκ. *okka*.
1.Τσιρπανλής 2009,156
- ολάκχερος, (ο)** επίθ. ‘ολόκληρος’, φρ. ‘ολάκχερη ν-τη ν-ημέρα ν-εδούλενα στο χω-ράφι γ-κι’ επαΐρδισα!’ | ‘τόσο μεγάλος’, φρ. ‘ολάκχερος άντρας εγίνηκες!’ Είναι το μσν. επίθετο *ολάκερος* ‘ίδ.’ (‘εκείνο τό υποσχεθείς, ολάκερον το δίδε’ Κομν., Διδασκ. Δ360, Επιτ.). Από *ολο-*+επίθ. *ακέραιος*.¹ Πβ. και Du Cange *αλάκαιρος*.
1.Κοραής 4,79, Χατζιδ., ΜΝΕ 2,340
- ολημερίς**¹ κ. ‘από το πρωί ως το βράδυ, καθ’ όλη τη διάρκεια της ημέρας’ | ‘κάθε μέρα, καθημερινά’. Από *ολημέρα* + επιρρ. *κατάλ.* -ίς, πβ. *οληνηχίς, νωρίς*.
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- ολίς** επίρρ. ‘αλίμονο’, φρ. ‘ολίς το γ-κακογράφει η μοίρα’ (παροιμ.),¹ για τη δύναμη της μοίρας. Από το επιφώνημα *αλί* ‘αλίμονο, συμφορά μου’, με τροπή *α > ο*, πβ. *άμα > όμμα*, επίσης τα *ολή, χολή, ολίς* (Ρόδος),² *αλίς* (Κάρπαθος).³
1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,206 2.Παπαχρ. ΛΡ1,451 3.Μηνάς, Λεξ.64
- ολλωσδιόλου**¹ κ. επίρρ. ‘εντελώς, καθ’ ολοκληρίαν’. Από επίρρ. *όλως* + επίρρ. *διό-λου*.
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- ολούκι(ν), (το)** ‘πήλινος σωλήνας για να περνά το νερό’.¹ Από τουρκ. *oluk* ‘υδρορροή, σωλήνας’. Πβ. *λούκι* ‘αυλάκι’ | ‘οχετός’ (Κάλυμνος),² *λούκι, ολούκα* ‘υδρορροή, αυλάκι ξύλινο που βάζουν στα ρυάκια για να μεταφέρουν νερό στην άλλη πλευρά για να ποτίσουν’, *ολούκι* ‘μικρή ολούκα του υδρόμυλου, υδρορροή’ (Ρόδος).³
1.Αρφαράς 1978,54 2.Δράκος 1983,147, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡ1,329,451
- ολουσούνέ** και *ολουσυνέ* επίρρ. ‘συνεχώς, διαρκώς, ακατάπυστα, απανωτά’, φρ. ‘...και δόστου ολουσούνέ ζύλο ν-του Νικόλα και γελούσασι’¹ / ‘και για να τρέχεις, άμοιρε, // κρατά τ’ αφφεντικό σ-σου, ένα ρ-ραβδί, κι’ ολουσούνέ // χτυπά το μ-πισινό σ-σου’²
| ‘πράξη ή ενέργεια που γίνεται πεισματικά, επίμονα, συνεχώς’, φρ. ‘πιγάννει η

Ευτυχία τη μ-μασκιά, ολουσούνε το σκύλλο, ν-το μ-πετού ν-όζω, αννοίου ν-τα πα-ράθωρα'.³ Η λ., που είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου, πιθ. από σύμφυση των επιρρ. *όλωσ+συνεχώς* > *ολουσυνέ*, με πτώση τελευταίας συλλαβής, > *ολουσούνε*, με προχωρητική αφομοίωση.

1.Κουμέντος 1987,78 2.Παρθενιάδης 87 όπου ο λόγος για το *γάδαρο* 3.Κουμέντος 1990,310

όμορφο, *όφο*, *όποπο*, *ποπό*¹ 'όμορφο' στην παιδική γλώσσα.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

όμπασης, (ο) 'βαθμοφόρος, δεκανέας, λ. κατάλοιπο της τουρκοκρατίας, τώρα πλέον άγνωστη στους νεότερους,

'κι εθύμωσε ν-ο όμπασης // κι εκάλεσε ν-εμένα,
χασάπη, μού 'πε, φέρε το, // ν-τα χέργια του δεμένα'.¹

Από τουρκ. *onbasi* 'δεκανέας'.

1.Μπαλαλάς 1981,129-130

ονειροδιαλύτρια, (η) 'αυτή που αναλύει και επεξηγεί τα όνειρα',

'ας έβγω στη γ-γειτόνισσα, στη ν-ονειροδιαλύτρια,
να μ'αναλύσει τ' όνειρο, αυτό που είδ' α(π)όψε'.¹

Η λέξη είναι συνώνυμη του *ονειροκρίτρια* και του μσν. *ονειροπολύτης* ('είσι γαρ ωροσκόποι...συν ονειροπολύτες' Βίος Αλ.187, Επιτ.) < σύμφυση των *ονειροπό-λος* + *ονειρολύτης* (Βίος Αλ.493,494).

1.Καζαβής 194

όνιου μόδου 'φράση που σημαίνει 'θέλεις δεν θέλεις, εκών άκων'¹, | 'με κάθε τρό-πο'², από ιταλ. *ogni modo*.

1.Καζαβής 194 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

οζιά, (η) 'η αιχμή του σπάγγου' στη τσαγκαροσύνη.¹ Η λ. πιθ. από το θηλυκό του επιθέτου *οζύς*, *οζεία* > *οζειά*, με συνίζηση, > *οζιά*, με σίγηση *-i*.

1.Καραναστάσης 1987,166

οζός, (ο) 'κρημνός' | 'ακρωτήριο, βράχος'¹, και τοπωνύμιο *Οζός της Παναγίας* 'γκρεμός περί τα 30μ. ύψος στη ΒΔ πλευρά της Νισύρου, όπου είναι χτισμένο το μοναστήρι της Ιεράς Μονής της Παναγίας της Σηπλιανής'.² Η λ. πιθ. (*έζω*) φρ. από *έζω* > *απόζω* > *όζω*³ > *οζός*,(ο). Πβ. *οζωμεργιά*,(η) 'το χείλος της τάβλας, δηλ. το έξω μέρος της τάβλας', *όζω* 'έζω' (Κάρπαθος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,99 όπου *ωζός* (γράφει *οζός*) 'ακρωτήριο, βράχος' 2. Μαστρογιάννης 21 3.Χατζιδ. ΜΝΕ 2,473 όπου αποκλείει την αφομοίωση 4.Μηνάς, Λεξ.659

οζωαποδώ, (ο) 'ο διάβολος, όταν θέλουν να αποφύγουν να ονομάσουν τον διάβολο με το όνομά του', φρ. 'ε...αυτός 'έ ν-ει ν-άθρωπος, είναι ν-ο οζωαποδώ, εψυλ-λιάσσει, επονηργιάσσει',¹ *όζου αποδώ*,(ο), φρ. 'έστειλά το στο ν-όζου αποδώ'.² Και *οζαποδώ*.³ Πβ. *όζω ποδώ*,(ο) (Κως),⁴ *όζω που δω*,(ο) (Ρόδος),⁵ *οζωποώς*,(ο) (Κάλυμνος),⁶ *οζωποδώς*,(ο) (Αστυπάλαια),⁷ *οζαπουδώ* (Καστελλόριζο),⁸ *οζαπο-δώ*, *ταεπκός* (< *τάδε ποιός*) (Χάλκη),⁹ *οζαποδώ* (Κάρπαθος).¹⁰

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,294 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,122 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ.Λεξ.543 5.Παπαχρ.ΛΡ1,452 6.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7.

Καραναστάσης, Αστυπ., 90 8. Κομνηνός 31, 101 9. Τσοπανάκης 1949, 38 και σημ. 3 10. Μηνάς, Λεξ. 658

οξωμερ(γ)ιά, (η) 'το χείλος της τάβλας',¹ το έξω μέρος του κτήματος, φρ. 'στη ν-οξωμεργιά εφύτευγα τις ντοματιές και στη ν-οσωμεργιά ν-τις βασουλλιές', αντίθ. οσωμερ(γ)ιά (βλ. λ.). Ο Γ. Χαρτοφύλης² μάς πληροφορεί ότι στις οξωμεριές και οσωμεριές συνήθως φυτεύονταν καρποφόρα δέντρα, όπως αμυγδαλιές, συκιές, ελιές, αμπέλια, για να μην εμποδίζεται το όργωμα και η καλλιέργεια των παρτών. Η λ. από (έξω>)όζω+μεριά (< μέρος), πβ. το μσν. επίρρ. *εξωμέρου* 'παράμερα' ('εσηκώσαν την κατούναν και επήραν την εξωμέρου' Μαχ. 454, Επιτ.) < επίρρ. *έξω+μέρος*.

1. Καραναστάσης 1987, 156 2. Χαρτοφύλης 1984, 232

όζω φωνή, (η) 'δυνατή φωνή',¹ φρ. 'έβαλε με ούλλη ν-του τη δ-δύναμη όζω φωνή, αμμ' 'έ ν-το ν-έκουε γ-καένας!'

1. Μαστρογιάννης 27

οπλειά, (η)¹ 'ο αστερισμός Πλειάδες, Πούλια', 'νά κ' η οπλειά που μπρόαλε και σύρνει έξι άστρα' (από δημοτικό τραγούδι). Η λ. πιθ. από το πλειάς, με επίδραση της λ. *όπλα*. Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος,² Κως,³ Ρόδος⁴), *απλειά* (Χάλκη),⁵ *άπλεια*,⁶ *απλειά*⁷ (Σύμη).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 659 3. Σκανδαλ. Λεξ. 543 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 453 5. Τσοπανάκης 1949, 41, 123 6. Καρανικόλας 167 7. Μιχαλαριά 1, 60

όπφα¹ επιφώνημα προτρεπτικό στην παιδική γλώσσα, 'σήκω', φρ. 'έλα να σε κάμω όπφα' (έλα να σε σηκώσω). Από τουρκ. *horra!a*. Πβ. *άππα*, *όππα*, *οππαλάκια*, *οπ(α)λά* (Ρόδος),² (*χ)οππαλλάκια* (Κάρπαθος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 453 3. Μηνάς, Λεξ. 1006

όργιργο ν-νερό¹ προτρεπτικό επιφώνημα για γαϊδάρους να πιουν νερό, φρ. 'όργιργο ν-νερό!' (ελάτε να πιείτε νερό).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

όργο, (το)¹ και *όργος, (ο)*² 'μάλλινο νήμα', φρ. 'επήρα όργο ν-να μπλέξω φανέλλα ν-του γιου μου.' Από *έργον, (το)* κατά το κατ'εξοχήν σχήμα: *το έργον > τ' όργον > το όργο*, και *όργος, (ο)* κατά το σχήμα ουδέτ. -ον > αρσεν. -ος, όπως *το ναύλον > ο ναύλος*, *το δείπνον > ο δείπνος*. Πβ. *όργο, (το)*, *όρκο* 'ιδ.' (Κως),³ *όργος, (ο)* (Ρόδος,⁴ Κάλυμνος⁵), *όργον, (το)* (Κάρπαθος),⁶ *όργκο* (Αστυπάλαια),⁷ *όργο, το* (Καστελλόριζο).⁸

1. Κουρούνης 1982, 413 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 544 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 454, ο ίδιος ΛΡΡ, 27 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Μηνάς, Λεξ. 660 7. Καραναστάσης, Αστυπ. 90 8. Θωμόπουλος 126

όρη και τρία βουνά¹ φράση που λέγεται όταν είναι κακοκαιρία και η θάλασσα φουρτουνιασμένη, που έχει κύματα σαν τα βουνά.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ορθάμπελος, (ο)¹ 'πιστός, αληθής, σταθερός στο λόγο του', και *ορθάμπιλος*.² Η λ. πιθ. από *ορθάγγελος (< αρχ. *ορθαγγέλω* 'αναγγέλλω ορθά και αληθή' < *ορθ(ο)-*

+αγγελώ, πβ. αντίθ. *ψευδαγγελώ*), ίσως με παρετυμολογία προς το *άμπελος*, από το βιβλικό *‘εγώ ειμί η άμπελος η αληθινή’*. Η λέξη είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Καζαβής 194 2.Παπαδόπουλος 1909,93, ο ίδιος 1984,288

όριθα, (η)¹ ‘όρνιθα, κότα’, φρ. *‘οι όριθές μου ξενογεννού’* / *‘...θα πάω σ’ένα ν-αομά να ρπάξω δγνο όριθες...’*² Από την αιτιατ. την *όριθα* του αρχ. *όρνις,(η)*, με απλολογία.

1.Κουρζής 314 2.Βεζύρογλου 325

ορκόνομαι ‘ορκίζομαι’, φρ. *‘ορκόνομαι στις μάνας μου τη ρ-ρόκχα και τ’αργάρτι...’*¹ Από σύμφυρση των *όρκος+ομώνω* /*ομόνομαι, κατά το *ορκίζομαι*, > *όρκ[ος+ομ]όνομαι*. Πβ. στην Κάρπαθο *ορκομόνομαι* ‘ιδ.’²

1.Ιω.Λογοθέτης 1974,65 2.Μηνάς, Λεξ.661

ορμήνεια, (η) ‘συμβουλή’, φρ. *‘ένα σ-σωρό ν-ορμήνεις μού’δινε ν-η μάνα μου η συχωρεμένη’*. Από το ουσιαστικό *ερμηνεία*. Πβ. *ορμήνεια, ορμηνεία* (Κάρπαθος),¹ *ορμηνεία* (Κως).²

1.Μηνάς, Λεξ.661 2.Σκανδαλ. Λεξ.544

(ο)ρμηνεύω¹ ‘συμβουλεύω’, φρ. *‘ρμηνεύω το, ν-αμμ’ έ μ-μου κούει!’* Και στα μσν. κείμενα (*‘...πικρότατα τον πόθον αρμηνεύει’* Πιστ.βοσκ.Ι 2,3, Επιτ.) < αρχ. και ν.ε. *ερμηνεύω*. Πβ. *ορμηνεύω, ρμηνεύκω, ορμηνεύκω* (Κως),² *ορμηνεύω, αρμηνεύω, ρμηνεύω* (Κάλυμνος).³

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Σκανδαλ. Λεξ.544λ.ορμηνεία 3.Δράκος 1983,184, και Σκανδαλ. Λεξ.

ορνιθόσκυλλο, (το)¹, *ορνιθόσκοινο*² ‘η απόσταση από το άκρο του αντίχειρα ως το άκρο του δείχτη με ανοικτή παλάμη, που μ’ αυτό, και με *πιθαμές* και *δάχτυλα* (υποδιαίρεση της *πιθαμής*, όσο πιάνουν τα δάκτυλα ενωμένα), μετρούσαν την ποσότητα του νερού που είχε μέσα η *βιστέρνα*’, φρ. *‘η βιστέρνα μας έχει ν-νερό εφτά πιθαμές, ένα ν-ορνιθόσκυλλο γ-και τέσσερα δάχτυλα’*.³ Και *ορνιθόσκελλο*.⁴ Η λ. από *ορνιθόσκελλο (< *όρνις+σκέλλος* ‘διασκελισμός’), με επίδραση των λ. *σκόλος* και *σκοινί* αντίστοιχα. Πβ. *ορνιθόσσελλο* (Κάλυμνος),⁵ *ορνιθόσκελλος,(ο)* (Κάρπαθος),⁶ *αρνιθόσκελλ’ον* ‘μετρητική μονάδα, όσο πιάνουν τα δάκτυλα ενωμένα’ (Ρόδος).⁷

1.Στρίκης 339-340, Αρφαράς 1978,33 2.Χαρτοφύλης 1984,236 3.Στρίκης ό.π. 4.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 5.Δράκος 1983,184, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς, Λεξ.662 7.Παπαχρ. ΛΡΙ,81

όροξη, (η)¹ ‘επιθυμία για φαγητό’, φρ. *‘καλή όροξη!’* | ‘διάθεση για ενέργεια, για δουλειά’, φρ. *‘αυτός έ ν-έχει όροξη γ-για δουλειά’*. Από το αρχ. ουσιαστικό *όρεξις,(η)* (< *ορέγω* ‘απλώνω, εκτείνω’ | (μτφ.) ‘επιθυμώ πολύ’) > *όρεξη* > *όροξη*, με προχωρητική αφομοίωση *ο-ε* > *ο-ο*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάρπαθος,⁵ Αστυπάλαια,⁶ Καστελλόριζο⁷).

1.Κουρούνης 1982,425 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.545 4.Παπαχρ.ΛΡΙ, 455 5. Μηνάς, Ιδ.Καρπ.38 6.Καραναστάσης, Αστυπ.90 7.Κομνηνός 101

ορσαλαπάντα¹ (ναυτ.) ‘αστάθεια, ορσάρισμα του καιρού στα πλάγια του πλοίου’,

που είναι με υψωμένα τα πανιά πάνω στον καιρό με κλίση, ώστε ο αέρας να φουσκώνει τα πανιά με κίνηση πάνω στον καιρό και το πλοίο να προχωρεί υπό γωνία. Η λ. από *όρσα* ναυτικό πρόσταγμα (< ιταλ. *orza* ‘κόντρα στον άνεμο’) + *la+banda* ‘πλευρά πλοίου’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ορταγιά, (η) ‘στα σωστά, στα προτινά μου’,¹ στη φράση ‘*ήρτα στη ν-ορταγιά μ-μου*’. Πβ. στη Ρόδο² *όρτα, (τα)* και *ορταλίκια* ‘κέφια’, ‘*εχάλασαν τα όρτα του ως μας εί-εν*’, πθ. από τουρκ. *ortalik* ‘ορίζοντας’. Ο Πάγκαλος (3,216) παράγει από *ορτάκης* ‘συνεταίρος’, αντί *ορτακιά*, κατά τα θηλυκά σε -για.³ Η λ. και στο Somavera *ορταγιά / ορθαγιά* ‘σωστό μέτρο, το δίκαιο, το πρέπον’. Πβ. στην Κάρπαθο *ορταγιά, (η)* ‘συντροφιά, συνεργασία’,³ όπου και *ορταχάς* ‘συνεταίρος’ (Καστελλόριζο).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1,455 3. Μηνάς Λεξ. 663

ορφανός, (ο) και *αρφανός* κ., στην ποιμενική γλώσσα *αρφανό, (το)* ‘το μικρό πρόβατο ή ρίφι, του οποίου ψόφησε η μάνα’.¹ Ο δεύτερος τύπος, *αρφανός*, από υποχωρητική αφομοίωση. Πβ. *αρφανός* (Κάλυμνος,² Κως,³ Αστυπάλαια,⁴ Σύμη⁵).

1. Καραναστάσης 1987, 127 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 108 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 111 5. Καρανικόλας 174

οσκιά, (η)¹ ‘σκιά’, και *ησκιά, (η)* (βλ. λ.), φρ. ‘*κάτσε στη ν-οσκιά ν-του δέντρου να ξεκουραστείς λ-λιάκι*’. Από *σκιά, (η)* > *οσκιά, (η)* με ανάπτυξη προθετικού φωνήεντος, ή < *οσκιός* (Somav.) + *σκιά*. Πβ. *οσκιά, (η)* ‘αντικαθρέφτισμα, είδωλο, σκιά’ (Κάρπαθος),² *ασκιά, η* (Ρόδος),³ *οστιά, η* (< *οσκιά*) (Αστυπάλαια),⁴ *οσκιά, η* (Κως).⁵

1. Κουρούνης 1982, 404 2. Μηνάς, Λεξ. 664 3. Παπαχρ. ΛΡ1,85,456 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 90 5. Dawkins 2,238, Σκανδαλ. Λεξ. 546

οσπιτότοπος, (ο) ‘οικόπεδο’, σε διαθήκη του 1898 (Μαντράκι), όπου ‘...*δίδει τη θυγατρί της Ειρήνη τους τρεις οσπη[το]τόπους εις Σύμην*’.¹ Έτσι και στα μσν. κείμενα (*ο*)*σπιτότοπος* ‘οικόπεδο, τόπος κατάλληλος για την ανοικοδόμηση σπιτιού’ (‘*όστις αρπάξει τινός...ή αμπέλι ή σπιτότοπον...διπλά να το δώσει*’ Νομοκριτ. 89, Επιτ.) < ουσιαστ. *οσπίτιον* (< λατ. *hospitium*) + *τόπος*. Πβ. *σπιτότοπος* ‘οικόπεδο’ (Ρόδος,² Κάρπαθος³).

1. Τσιρπανλής 2009, 35 2. Παπαχρ. ΛΡ1,580 λ. *σπίτι* 3. Μηνάς, Λεξ. 847

όστρια, (η) ‘νοτιά, νότιος άνεμος’,

‘*ζ-ζεββά δίζτε τη ν-άγκουρα, δεξιά το παλαμάρι,*

στη ν-όστρια ν-τη φ-φαρμακερή δίζτε τη σ-σιγουράντζα’.¹

Από ιταλ. *ostro* (< λατ. *auster, -stris* ‘νότιος άνεμος’).

1. Καζαβής 39

οσωμερ(γ)ιά, (η) βλ. λ. *εσωμεργιά*.

ότινος ‘οποιανού, όποιου’, φρ. ‘*ότινος είναι ν-τα πράματα νά’ρτει να τα πάρει*’ / ‘*...κι’ ήβραμε ν-το γ-κάμπο ν-το ν-άθερο, γ-κι’ ότινος κι’ αν είναι, που θα το θ-θερίσομε θα μας πλερώσει*’.¹ Από το ουδέτερο *ό,τι* (γεν. *ό,τινος*) της αναφορ. α-

ντων. *όστις*.² Πβ. *ότις, ότινος, ότίος* ‘όποιος’ (Κάρπαθος),³ *όστις, ότινος* (Κέφαλος Κω),⁴ *ότις* ‘όποιος’ (Ρόδος),⁵ *ότουνους* (γεν. του *όστις*) (Σύμη).⁶

1.Σακελλαριδής Κ. 1991,100 2-3.Μηνάς,Λεξ.664 4.Σκανδαλ.Λεξ.546 5.Παπαχρ. ΛΡΙ, 456 6.Μιχαλαριά 3,15

ούκιο, (το), πληθ. *ούκια,(τα)* ‘οι δυο τρύπες, αριστερά και δεξιά του ποδόσταμου, στις παρειές του πλοίου, από τις οποίες περνούν οι αλυσίδες της άγκυρας’.¹ Από ιταλ. *occhiò* ‘μάτι’ (< λατ. *oculus*). Πβ. *ούκκιν* ‘οπή της πλώρης από την οποία περνά η αλυσίδα της άγκυρας’ | ‘τρύπα του παπουτσιού από την οποία περνά το κορδόνι’ (Κάρπαθος),² *όκιο,(το)* (Κάλυμνος).³

1.Καραναστάσης 1987,135 2.Μηνάς, Λεξ.665 3.Δράκος 1983,183, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ουλλουνού στη φράση ‘*ουλλουνού του κόσμου κόυε, κι’ αφ’ το ν-νού σ-σου μη ν-εβγαίνεις*’ (παροιμ.).¹ Από αντων. *όλος* > *ούλος* > *ούλλος*, γεν. *ούλλου* και *ουλλουνού*, κατά το *αυτού - αυτουνού*, πβ. *ετουνού* (Χάλκη).²

1.Σακελλαριδής Κ. 1983,166 2.αυτηκοΐα (*εμουνού, εσουνού, ετουνού*)

ούργιος, (ο)¹ βλ. λ. *βούργιος, βουργιάζζω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ούτσι επιφώνημα προτρεπτικό για να περπατούν τα γαϊδούρια. Πιθ. από το ιταλ. *usciamo* ‘πάμε’, α’πληθ. ενεστ. του *uscire* ‘σηκώνομαι’.

ούστου¹ επιφώνημα για απομάκρυνση σκύλου. Πβ. *ούτσι* για χοίρο (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ούτσι επιφώνημα αποτροπής, απομάκρυνσης του χοίρου,

‘*ούτσι χοίρο με τη μ-μούρη // μ-που γυρεύεις και κουλλούρι*’ (παροιμ.)

για άρνηση σε αίτημα για βοήθεια.¹ Πιθ. από το *ουχί* > *ούχι* > *ούτσι*,² ή < *υς*.³

Πβ. *ούτσι* (Κάρπαθος,⁴ Κως⁵).

1.Σακελλαριδής Κ. 1983,327 2.Χατζιδ. *Γλωσσολ. Έρευνα* τ. 1(1934),504 για απομάκρυνση χοίρων στην Κρήτη, σκύλων στην Κύπρο, των υποζυγίων γενικώς στη Χίο, στου Μηνά, Λεξ.667 λ. *ούτσι* 3.Πάγκαλος 3,219 4.Μηνάς ό.π. 5.Σκανδαλ. Λεξ.547

οφτός, (ο)¹ επίθ. ‘ψημένος, μαγειρεμένος’, φρ. ‘*εφά ν-ούλλο ν-το ν-οφτό, καλομαε-ρεμένος ήτο*’ Από αρχ. *οπτός*. Πβ. *οφτός* ‘ψητός’ (Ρόδος).²

1.Πετρούτσου 1993,347 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,457

όφφος, (ο)¹ ‘ο γοφός, κλείδωση, άρθρωση’, φρ. ‘*πονώ το ν-όφφο μ-μου!*’ Από ουσιαστ. *γόμφος* (αρχ.) ‘σφήνα, πάσσαλος για σύνδεση σανιδωμάτων πλοίου’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

όχεντρα, (η)¹ ‘η οχιά, έχιδνα’, φρ. ‘*εδάκχασέ ν-το ν-όχεντρα εκεία στο σπηλάδι μ-που ζώμενε*’. Από το μσν. *έχεντρα,(η)* (< αρχ. *έχιδνα*, με επίδραση του *όφης* και κατάλ. *-εντρα*, κατά το *σκολόπεντρα*).

1.Κουρούνης 1982,413

οχιά, (η)¹ ό,τι και η *όχεντρα* (βλ.λ.). Από αρχ. ουσιαστικό *έχης*, με επίδραση του *όφης*.

1.Καζαβής 194

οχλαγοή, (η) ‘βοή από συγκεκριμένο πλήθος’,

‘*...και με φωνές κι’ οχλαγοή // εβάλλασι μ-μουχτάρι, εκείνο μ-που εσόδευγε // το πγιο μ-πολύ γ-κριθάρι*’.¹

Από οχλοβοή 'οχλαγωγία'.

1.Μπαλαλάς 1981,92

όχτρα, (η) 'ο ίκτερος', φρ. 'το παιδί ν-έχει όχτρα κι'α το πάρω στο β-Βαρκανή'¹ /
'...πγοια τη ν-όχτρα θ-θα σου κόψει // και βεντούζζες θα σου βάλει;'²

Η λ. από το *ίκτηρος*, με τροπή αρχικού *ι > ο*. Πβ. *όχτουρας* (Κως),³ *γιόχτουρη*,⁴
γιόχτουρας,⁵ *όχτουρη*⁶ (Ρόδος), *όχτουρα,η* (Σύμη).⁷

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,156 όπου ο Βαρκανής ήταν εμπειρικός 'γιατρός', που χάραζε με
ξυραφάκι το κούτελλο του παιδιού για να τρέξει αίμα 2.Σακελλαρίδης Μ.2007,386

3.Σκανδαλ. Λεξ.548 4.Τσοπανάκης 1983, 145, Παπαχρ. ΛΡΙ,146 5.Τσοπανάκης ό.π. 6.
Παπαχρ. ΛΡΙ,458 7.Μιχαλαριά 3,16

οχτρός, (ο)¹ 'εχθρός', φρ. 'η γλώσσα μου ο οχτρός μου',² χαρακτηρισμός της άκριτης
γλώσσας που δημιουργεί προβλήματα και μας εκθέτει. Η λ. από το *ο εχθρός* με
συναίρεση ή από προληπτική αφομοίωση του αρχικού *ε-* σε *ο-*, πβ. *έχθηρητα-*
όχθηρητα,η (Ρόδος).³

1.Κουρούνης 1982,413 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,83 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,458

Π

πααίννω¹ ‘πηγαίνω’, φρ. ‘κάθε μέρα, κόρη μου, που’μου ν-νέα, επάαιννα στο χωράφι γ-και κουαλούσα ξύλα’ / ‘κάθε χρόνο πααίννω στη χ-χάρη ν-της, τάξιμο ν-τό’χω’, και πάω, φρ. ‘πάω να το φέρω’ / ‘έ μ-πάσι μ-πάνω οι όριθες’ (παροιμ.),² λέγεται γι’ αυτούς που δεν είναι ικανοί να καταλάβουν αξιώματα, να επιτύχουν στη ζωή. Ο τ. πααίννω από το αρχ. ρ. υπάγω (παρατατ. υπ-ήγον και αόρ. υπ-ήγα-γον) με εσφαλμένο μορφολογικό χωρισμό και σίγηση αρχικού υ-, κατά το σχήμα *μανθάνω-έμαθον-μαθαίνω*, *τυγχάνω-έτυχον-τυχαίνω*, ο τύπος πάω από υπάγω > μσν. πάγω > πάω. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Καστελλόριζο,⁴ Σύμη,⁵ Κάλυμνος⁶), *πηαίννω*, *πήω* (Χάλκη),⁷ *πααίννω*, *παίννω*, *πάω* (Ρόδος).⁸

1.Κουρούνης 1982,439, Κουρζής 314 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,122 3.Σκανδαλ.Λεξ. 549 4.Κομνηνός 102 5.Μιχαλαριά 3,18 6.Δράκος 1983,185, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 7. Τσοπανάκης 1949,47,88 8.Παπαχρ. ΛΡ1,458

πάβουρας, (ο) ‘το μεγάλο καβούρι’,¹ φρ. ‘έπγισα ένα μ-πάβουρα, ν-να!’ (=τόσο μεγάλο), πληθ. *παβούργια, (τα)* και *παούρ(γ)ια, (τα)*,

‘ανάμεσα στα ρούτσουνα μαεύγαμε γ-κοκχύλλια,
στις τρύπες μ’ ένα μ-πάτσουλλα παούρ(γ)ια μαλλιαρά’.²

Είναι το μσν. ουσιαστικό *πάγουρος, (ο)* ‘κάβουρας’ < αρχ. ουσιαστικό *πάγουρος* ‘ιδ.’ (< *πάγος+ουρος* < *ουρά*, πβ. λατ. *raginus*), με τροπή γ > β, κατά τα αρσενικά σε -ας. Πβ. *παβούρι* ‘κάβουρας’ (Χίος), βλ. και λ. *κάουρας*.

1.Καραναστάσης 1987,132 2.Μαυρουδής 10

παγαπόντης, (ο)¹ ‘κατεργάρης, απατεώνας’, φρ. ‘πρόσεχέ το γ-γιατί είναι μ-παγαπόντης!’ / ‘βρε το μ-παγαπόντη, εκατάφερέ ν-τη!’ Από ιταλ. *vagabondo* (< λατ. *vagabundus* ‘περιφερόμενος’ < *vagor*, *vagi* ‘πλανιέμαι’ < *vagus* ‘πλανητός’).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πάγκος, (ο) κ. ‘μπροστά και δεξιά, στο κάτω μέρος της μονής (βλ.λ.) και σε ύψος περίπου 0,60μ. και πλάτος γύρω στα 0,50μ., βρίσκεται ενσωματωμένος ο ξύλινος πάγκος, στενόμακρο μπαούλο ή κιβώτιο, με τρία ή τέσσερα συνήθως ανοίγματα-καπάκια στο πάνω μέρος του. Εδώ αποθήκευαν προϊόντα για πιο πρόχειρη χρήση. Ο πάγκος χρησίμευε και σαν καναπές¹ | ‘μαρμαρένια πλάκα του ταμπακχειού (βλ.λ.) πάνω στην οποία σκεφίζζουν (βλ.λ.) τα δέρματα’² | ‘μεγάλο ξύλινο στενόμακρο τραπέζι, στο οποίο εργαζόνταν ο μαραγκός και οι βοηθοί του’.³ Από ιταλ. *banco*. Πβ. *πάγκος* ‘ξύλινο μακρύ κάθισμα χωρίς πλάτη’ | ‘υπερυψωμένος πυθμένας της θάλασσας, με άφθονα σφουγγάρια’ (Κάλυμνος).⁴

1.Μαστρογιάννης 64, και Καραναστάσης 1987,152, Αρφαράς, Νίσυρος 74, Τσιρπανλής 2009,26, Χαρτοφύλης 1984,248 2.Καραναστάσης 1987,145 3.Καραναστάσης 1987, 171 4.Δράκος 1983,186, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

παγκώννω¹ ‘δίδω ξεγελώντας’, φρ. ‘τη γ-γεναίκα μ-που πήρα ’έ ν-τη ν-ήθελα, επαγκώσα μ-μού τη’ / ‘παλλιοπάπουτσα ήτο ν-αμμ’ ήβρα ν-το μ-παλλαβό γ-κι επα-

γκώσα ν-τού τα'. Η λ. στα δωδεκανησιακά ιδιώματα παίρνει διάφορες σημασίες: Στην Κω² 'απομακρύνω, απαλλάσσομαι, ξεφορτώνομαι', στη Ρόδο³ 'προικίζω, παντρεύω', με την έννοια ότι ετοιμάζω το σπίτι της κόρης με το κύριο χαρακτηριστικό του, που είναι ο σκαλιστός πάγκος, και 'παγκώννει ο μύλος' λένε όταν κολλά η πέτρα του μύλου από κάτω και γυρίζει με δυσκολιά, στην Κάρπαθο (<μαγκώνει)⁴ 'επιρρίπτω σε κάποιον την ευθύνη' | 'αναθέτω σε κάποιον αγγαρεία'. Η λ. πθ. < απαγκώνω (< από+αγκών) 'διώχνω με τους αγκώνες', πβ. το αρχ. ρ. απαγκωνίζομαι 'απωθά κάτι με τους αγκώνες'. Κατά τη Λ. Παπαμανώλη⁵ από τη λ. πάγκα, με πρώτη σημασία 'αρματώνω σπίτι για την κόρη μου, για να την παντρέψω, ενώ κατά τον Κ. Καραποτόσογλου,⁶ το ρ. αποτελεί διαφοροποιημένο τύπο του νεοελληνικού μαγγώνω, με εναλλαγή του μ > π.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.550 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 459 και Παπαμανώλη 1994,413 4.Μηνάς, Λεξ.671 5.Παπαμανώλη ό.π. 6. Ετυμολογικά στο ιδίωμα της Καρπάθου, στα *Ελληνικά* 62 (2012),155

πάζζα, (η)¹ 'εφοδιασμός, ικανοποιητική μερίδα', φρ. 'έκαμε ν-τη μ-πάζζα ν-του'. Από ιταλ. *bazza*. Πβ. *πάντζα,(η)* 'ίδ.' και 'σύνολο κερδισμένων χαρτιών (στα παιγνιόχαρτα)' (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.679

παθιάζζω 'δέρνω πολύ κάποιον', φρ. 'έπιασά το γ-και το ν-επάθιασα στο ζύλο'. Μτφ. ο παρακείμε. της μετοχής *παθιασμένος* 'τρελός από έρωτα, αγάπη'.¹ Είναι το μsn. ρ. *παθιάζω* 'βασανίζω κάποιον' ('τι την πειράζεις [ενν. τη γυναίκα]; δωριανιά να την παθιάζεις;' Συναξ. γυν.1108), βλ. και λ. *σωμιπαθιάζζω*. Πβ. *παθιάζω* 'αρρωσταίνω' (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.671

παθός, (ο) 'αυτός που γνωρίζει κάτι δυσάρεστο από εμπειρία που είχε', φρ. 'κάλλιο μ-παθός παρά γιατρός'¹ / 'ο παθός είναι γ-και γιατρός'¹ / 'ο παθός μαθός' (παροιμ.). Από τη μετοχή *παθών*, κατά το σχήμα *μαθών > μαθός, χάρων > χάρος, γέρον > γέρος* κ.τ.ό. Πβ. 'ίδ.' (Ρόδος,² Κάρπαθος³).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,235 2.Παπαχρ. ΛΡ1,459 3.Μηνάς, Λεξ.672

παίδα, (η) βλ.β. *παιδεμός*.

παιδ(γ)ιακίζζω¹ 'συμπεριφέρομαι σαν παιδί', φρ. 'παιδ(γ)ιακίζζει ακόμη, 'έ ν-έπηξε ν-το μυαλό ν-του!' Από *παιδί-παιδάκι+κατάλ.* -ίζω > *παιδακίζζω > παιδιακίζζω*

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

παιδ(γ)ιακίστικος, (ο)¹ επίθ. 'παιδικός', και επίρρ. *παιδ(γ)ιακίστικα* 'παιδικά'. Από *παιδί-παιδάκι+κατάλ.* -ίστικος > *παιδακίστικος-παιδιακίστικος* πβ. *νεολαιίστικος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

παιδεμός, (ο)¹ και *παίδα,(η)*,² 'βάσανο, ταλαιπωρία', φρ. 'σωστός παιδεμός είναι ν-αυτό ν-το παιδί!' Η λ. και στον μsn. ('απόθανε Μυρτίνο,...για να βγεις οχ τους παιδεμούς και το μαρτύριο' Σουμμ.,Παστ.φίδ. Α'380 / 'την παίδα δίδουν τα παιδιά, γιατός παιδιά τα λέσι' Πανώρ.Δ'105, Επιτ.). Πβ. *παιεμός* (Κάλυμνος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

παῖδι(ν), (το)¹ πληθ. *παῖδγια, (τα)* ‘τα πλευρά του ανθρώπου ή του ζώου’, φρ. ‘*δὲ κε μου κρέας ἀπὸ παῖδγια*’ / ‘*πονεί με το παῖδι μ-μου*’, μεγεθ. *παῖδα, (η)*. Από *παγίς, (η)* > *μτγν. παγίδιον* υποκορ. > *παῖδι*, μεγεθ. *παῖδα, (η)*, ὅπως *χέρι-χέρα, χτένι-χτένα*. Πβ. *παῖδγια, (τα), παῖτζα, (τα), παῖκκια, (τα)* (Κως),² *παῖ*,³ *παῖα, (η)* ‘πλευρά’ | ‘πλευρά του σαμαριού’⁴ (Κάρπαθος), *παῖ* (Κάλυμνος).⁵

1.Καζαβής 194 2.Σκανδαλ. Λεξ.551 3.Μηνάς,Ιδ.Καρπ.41 4.Μηνάς,Λεξ.672 5. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

παιδολό(ν), (το)¹ ‘πολλά παιδιά μαζί συγκεντρωμένα’, φρ. ‘*εμαύτηκε ν-ούλλο ν-το παιδολόι ν-της γειτονιάς*’. Από *παιδοβόλι* (< *παις, παιδός*+*κατάλ.* -*βόλι* < *βάλλω*) με αντιμετάθεση β-λ > λ-β και σίγηση -β-. Πβ. *παιοόλι* (Κάλυμνος),² *αλλού παιοομάνι*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

παίννια, (τα)¹ ‘παίνεμα, εγκώμια’, φρ. ‘*τα παίννια του λέου ν-οι δασκάλοι που ’ναι γ-καλός μαθητής!*’ / ‘*εζζέψα ν-τα παίννια του γαμπρού κι ’έ ν-είχα ν-το ν-τελειωμό!*’. Και *παιννιά, (η)*.² Υποχωρητικός σχηματισμός από το ρ. *παινεύγω*. Πβ. στην Κάλυμνο *παίνι, (το)*.³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

παῖρδιζω¹ ‘κουράζομαι, εξαντλούμαι’, φρ. ‘*εκλούμπα ν-εκλούμπα γ-και παῖρδισε!*’ / ‘*επαῖρδισα να σου φωνάζζω*’ / ‘*επαῖρδισε ν-το παιδί στο κλιάμα!*’. Από τον αόρ. *bayıldım* του τουρκ. ρ. *bayılmak* ‘λποθυμώ’. Πβ. *παῖρδίτζω* (Σύμη,² Λέρος³), *παῖρδίζω* (Ρόδος,⁴ Κως⁵), *παῖλντίντζω* (Αστυπάλαια).⁶

1.Καραναστάσης 1987,147 2.Μιχαλαριά 3,21 3.Γεωργίου 56 4.Παπαχρ. ΛΡ1,460 5. Σκανδαλ. Λεξ.551 6.Καραναστάσης, Αστυπ.91

παῖρδισμένος, (ο) επίθ. ‘εξαντλημένος, κουρασμένος’, φρ. ‘*ήρτε μ-παῖρδισμένος ἀφ’ τη δ-δουλειά*’, παθ. *μτχ. παρακειμ.* του ρ. *παῖρδίτζω* (βλ.λ.).

παίρω/-ομαι (I) (μτφ.) ‘παντρεύομαι’, φρ. ‘*εγάπησε ν-το ν-νέο μ-που φτνει και πάρτησα*’ / ‘*εκλέφτησα γ-και πάρτησα*’¹ / ‘*έ ν-το μ-παίρω το γ-γέρο ό,τι και να γίνει!*’ Από *επαίρω* με σίγηση αρχικού άτονου φωνήεντος (< αρχ. *επαίρω*). Πβ. *παίρνομαι* ‘στηρίζομαι, βασίζομαι στη βοήθεια κάποιου προσώπου’ (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,142 2.Δράκος 1984,135, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

παίρω (II) ‘αγοράζω, παίρνω κάτι’, φρ. ‘*πάρε μου ἀφ’ το μακχάλη ν-ένα μ-πράσινο σ-σαπούνι*’ | ‘*παίρει αλεύρι*’ (για σιτάρι, κριθάρι) ‘*αρχίζει να μεστώνει το στάχυ*’¹ | ‘*παίρω τα πάνω μου*’ (για ιστιοφόρα) ‘*λόγω ανέμου μπορώ να κάμω στροφή*’² φρ. ‘*το καῖκι ’έ μ-παίρει τα πάνω του*’ (=δεν μπορεί να στρίψει) | ‘*παίρω μέτρος*’ ή ‘*παίρω άξαμο*’ ‘*μετρώ τις διαστάσεις του ποδιού στον παπουτσή*’.³ Βλ. και *παίρνω*.

1.Καραναστάσης 1987,158 2.Καραναστάσης ό.π.134 3.Καραναστάσης ό.π.166

παιχνίδ(για), (τα)¹ ‘τα μουσικά λαϊκά όργανα’ και κυρίως βιολί, λαούτο, σαντούρι, φρ. ‘*με τα παιχνίδια παίρου ν-το γ-γαμπρό στη ν-εγκλησκιά*’ /

‘...που πάσι γ-και χορεύουσι // σα μ-παίζζου ν-τα παιχνίδια,

γιατί 'ναι ν-ολοκάθαρος, // στρωμένος με χοχλίδγια'.²

Πβ. *παιχνίτζα, τα* (Κάλυμνος),³ *παιχνίδια, παιχνίκια, και παιχνιδιόγατες* 'οργανοπαίκτες' (Κως),⁴ *παιγνιά, (τα)* (Όλυμπος Καρπ.).⁵

1. Κουρζής 314 2. Μπαλαλάς 1981,92 για τον Ποταμό 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 553 5. Νούαρος 1932,323

πακιακιό, (το)¹ 'χαϊδεμένο'. Η λέξη είναι ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *πακιακιός, και στους Κώδικες της Ι. Μ. Κώου *πατακιό* 'μικρόσωμος, ατροφικός', ενώ στην Κρήτη *πατακός* 'ο μικρόσωμος και άσχημος'. *Πάτακοι* ήταν φοινικικές θεότητες νανώδους μορφής, ομοιώματα των οποίων έβάζαν στις πρόρες των πλοίων. Πβ. *πατακιό, (το)* 'μικρόσωμο, καχεκτικό παιδί' (Ρόδος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 477

πάκο, (το) 'δέμα',¹ φρ. 'έστειλέ μ-μου πάκο ν-ο θεός μου αφ' τη ν-Αμερική'. Από ιταλ. *pacco*. Πβ. *πάκχο* 'πακέτο' (Κως),² *πόκκον, πάκκος, (ο)* (Κάρπαθος).³

1. Κουρζής 314 2. Σκανδαλ. Λεξ. 553 3. Μηνάς, Λεξ. 674

παλάγκο, (το) 'η τροχαλία με την οποία σφίγγανε τη μηχανή στο λιοτριδί, υποβοηθώντας την *μαναβέλλα* (βλ. λ.) να συμπληρώσει την πίεση', φρ. 'πνιάσε το παλάγκο ν-να σφίζομε γ-κι' έχει ακόμα λάδι'.¹ Η λ. είναι αντιδάνεια < ιταλ. *palanco* < λατ. *phalangae* < ελλην. *φάλαγξ*). Πβ. *παλάγκι(ν), παλάγκο* 'μακρόστενο δοκάρι, που χρησιμεύει για να ρυμουλκηθεί το πλοίο από τη θάλασσα στη ξηρά' | 'δοκάρι που χρησιμοποιείται στην ναυπηγική κατά μήκος της σχάρας' (Κως),² *φαλάγγιν* (Κάρπαθος).³

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,226 2. Σκανδαλ. Λεξ. 553 3. Μηνάς, Λεξ. 949

παλαμάδ(για), (τα) 'παλαμάκια', φρ. 'τα παιδιά εχτυπήσασι μ-παλαμάδγια' / 'χτυπά τα παλαμάδγια της'.¹ Από *παλάμη* + κατάλ. -άδι(ον).

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991,116

παλαμιζζώ¹ 'καλαφατίζω, καίω τα ύφαλα του τραβηγμένου στη στεριά πλοίου, τα αλείφω με πίσσα και το βάφω', φρ. 'επαλάμισα τη β-βάρκα μ-μου, για να τη β-βάσω'. Από ιταλ. *spalmare* 'πισσώνω, καλαφατίζω'. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),² *παλαμίντζω* 'ιδ.' και 'καθαρίζω την άλωνα με την παλάμη' | 'βάζω το χέρι στο Ευαγγέλιο (για ψεύδορκο) (Κάρπαθος).³

1. Καζαβής 60 2. Δράκος 1983,187, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 675

παλαμισμένος, (ο) επίθ. 'καλαφατισμένος', φρ. '...κι' άρμενο περνά, χρυσό παλαμισμένο'.¹ Παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *παλαμιζώ* (βλ. λ.). Πβ. *παλαμισμένος* 'ιδ.' | (μτφ.) 'αυτός που είναι έτοιμος για διώξιμο, όπως το πλοίο που το ρίχνουν στη θάλασσα' (Κάλυμνος).²

1. Καζαβής 60 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πάλε επίφρ. 'πάλιν', φρ. 'κοιμάται... και θωρεί στο ν-ύπνο ν-της πως βρίσκεται πάλε σ' εκείνο ν-το μέρος'¹ / 'έπνιωσε μ-πάλε ο παλλιόκαιρος κι 'έ λ-λέει να σταμματίξει!' Και στη μσν. δημόδη γραμματεία (*των ανθρώπων την φυλήν πάλε να την συστήσει [ενν. ο Θεός]*)' Συναξ. γυν., Επιτ.). Ο τύπος *πάλε* στο Somav. (*πάλαι*). Πβ. 'ιδ.' (Ρόδος).²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1982,310 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 461

παλλαρόπαλλος, (ο)¹ ‘παλαβός’, φρ. ‘μόνα μου, παλλαρόπαλλος είναι ν-ο κακόμοιρος!’ Ίσως στο νισύρικο ιδιωτισμό να υποκρύπτεται ο ποντιακός τύπος παλαλός ‘παλαβός’ από σύμφυση: *παλλαρό[ς]* + *παλ[α]λός*. Βλ. λ. *απαλλαρός*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

παλλαρός (ο) βλ. λ. *απαλλαρός*.

παλληκαρόπουλλο, (το)¹ ‘μικρό παλληκάρι, παλληκαράκι’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

παλλός, (ο) επίθ. στην ποιμενική γλώσσα ‘ο μεγάλος τράγος ή ο κριός’, θηλ. *παλλιά* ‘η μεγάλη προβατίνα ή αίγα’.¹ Πβ. *παλλιός* ‘γέρος, ο μεγάλος στην ηλικία’ (Κως),² *παλλιά, η* ‘η γιαγιά’ (Κάλυμνος).³

1. Καραναστάσης 1987, 140 2. Σκανδαλ. Λεξ. 555 3. Δράκος 1983, 187, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

παλλιοφυλάκουρο, (το) ‘παλιό φυλακούρι, σακούλι από δέρμα’,

‘ορκώννομαι στης μάνας μου τη ρ-ρόκχα και τ’ αργάρι,
κ’εις το παλλιοφυλάκουρο τ’ αφέντη του του ψάρτη’.¹

Από *παλιοθυλάκουρο (ν) (<αρχ. ουσιαστ. *θύλακος, (ο)* ‘σακίδιο’) με τροπή θ>φ.

1. Ιω. Λογοθέτης 65

πάλος, (ο) ‘πάσσαλος’¹. Από λατ. *palus*. Και οικισμός *Πάλιοι, (οι)*, επίνειο του Εμπορείου, που πήρε το όνομα, κατά μία άποψη, από τους *πάλους*, δηλ. τους πασσάλους, όπου έδεναν τα ζώα, ή τα πλοία, και από συνεκφορά *Σπάλοι*, από την αιτιατική *τους Πάλους*.² Πβ. *πάλος* ‘ο πάσσαλος στον αργαλειό που στηρίζει το μπροστινό αντί’ (Κάρπαθος),³ *πάλλοι* ‘τα παλούκια που παίζουν τα παιδάκια’ (Βάτι Ρόδου).⁴

1. Κουρζής 314 2. Παπαχριστοδούλου 239 3. Μηνάς, Λεξ. 676 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 462

παμουχάς, (ο) βλ. λ. *καμουχάς*.

παμπακιά, (η) και *μπαμπακιά* (βλ. λ.) ‘η περιφέρεια για όψιμη σπορά’¹ | ‘η όψιμη σπορά’ (σιτάρι, διμνήτης, μπιστάνια, φασόλια, κηπουρικά κ.ά).² | στην ποιμενική γλώσσα ‘η κάτασπρη κατσικά’.³

1. Καραναστάσης 1987, 156 2. Τσιμπανλής 2009, 28 3. Καραναστάσης 1987, 137

παμπακιάζζω¹ (για φυτά κ.ά) ‘προσβάλλομαι από διάφορα είδη εντόμων που εκκρίνουν βαμβακόμορφες κηρώδεις ουσίες υπό μορφή σκόνης ή νημάτων που μοιάζουν με βαμβάκι’, φρ. ‘*επαμπάκιασε ν-το ψομί*’.

1. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

παμπάκιασμα, (το)¹ το αποτέλεσμα του *παμπακιάζζω* (βλ. λ.), το κ. *βαμβακάδα, (η)* ‘σύμπτωμα προσβολής πολλών φυτών από διάφορα είδη εντόμων, τα οποία εκκρίνουν βαμβακόμορφες κηρώδεις ουσίες υπό μορφή σκόνης ή νημάτων’.

1. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

παμπάφυλλας, (ο) και *πάφυλλας*¹ ‘κάτι το πολύ ελαφρό’, φρ. ‘*ολάκχερος άνθρωπος κι όμως ει μ-παμπάφυλλας*’. Η λ. από τουρκ. *rafta* ‘μικρή μεταλλική πλάκα, ο κροσσός’ + ελλην. *-φυλλας* (< *φύλλον*) με σύμφυση. Πβ. αλλού *πάφιας, πάφιας, μπάφιας, πάφυλλας* ‘ορείχαλκος, τενεκές, λάμα’. Επίσης *παμπάφυλλος* ‘ο πολύ ελαφρός σε βάρος’ (Κάλυμνος),² *παμπάφυλλος* ‘αδύνατος άνθρωπος, πολύ ελαφρός στο βάρος’ (Ρόδος),³ *αμπάφυλλας, (ο)* άλλως *βαράκι* ‘τα γνωστά λεπτά

φύλλα χρυσίζοντας ορνυκτού' (Κάρπαθος),⁴ *πάφυλας* 'ελαφρόμυαλος' | 'ελαφρό μέταλλο' (Καστελλόριζο).⁵

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Δράκος 1983, 188, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 462 4. Νουάρος 1932, 132 5. Κομνηνός 104

παμπόγερος, (ο)¹ υποτιμητικός χαρακτηρισμός γέρου ανθρώπου, 'ο πολύ γέρος, εσχατόγηρος', φρ. 'ο θεός σου ο παμπόγερος'. Πβ. το μsn. *μπαμπόγερος / μμπομπόγερος* (υβριστ.) 'μπομπόγερε δειλιάρη' Διγ. Ο2797, Επιτ. < ουσιαστ. *μπάμπω + γέρος*, πιθ. αναλογικά προς το ουσιαστ. *μπαμπόγρια*. Πβ. *παμπόγερος, παμπόγρια* (Κωσ),² *παμπόγρια, παμπόερος* (Κάρπαθος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 557 3. Μηνάς, Λεξ. 677

παμπούλλης, (ο) 'το σκιάχτρο'¹ βλ. και λ. *μπαμπούλλας* | 'λέξη που μεταχειρίζονται οι μητέρες για να εκφοβήσουν τα μικρά παιδιά', φρ. 'θα φωνάζω το μ-παμπούλλη'² /

*όζω, μουρέ καμούτζελλε, όζω μουρέ παμπούλλη,
παάιννε πάρε τα παιδιά πού 'ναι ν-εις το Πηγαούλλι'*
(νανούρισμα).

1. Κουρούνης 1982, 419 2. Παπαδόπουλος 1909, 94 και Καζαβής 194

Παναγιώτης, (ο) 'το βόδι που γεννήθηκε της Παναγιάς'.¹

1. Καραναστάσης 1987, 153

παναθύρι(ν), (το)¹ και *πανάθυρο*²,

*εβγάτε, Ποταμιώτισσες, εις τα πανάθυρά σας,
δείτε παρέα διαλεχτή που 'рте στη γ-γειτονιά σ-σας'*
(κάλεσμα της παραμονής του γάμου)³ /

'έννοιζε φ-φαρδιά πλατιά τα πανάθυρά της'. Από *παραθύρι* με ανομοίωση ρ-ρ > ν-ρ, πβ. *περίδρομος-πενίδρομος, κρησάρα-κνησάρα* (Καστελλόριζο).⁴

1. Αρφαράς 1978, 25 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Σακελλαρίδης Κ. 1965, 127 4. Μηνάς, *Παρατηρήσεις στη γραμματική της νεοελληνικής*, Αθήνα 2008, 74

πανάρης, (ο)¹ ή *πάνω πέτρα, (η)*² 'η επάνω κινητή πέτρα του χειρόμυλου', σε αντίθεση με την κάτω πέτρα του μύλου, τη σταθερή, που λέγεται *κατάρης, (ο)*. Από *επανάρης < (ε)πάνω + κατάλ. -άρης. Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος),³ *παναρέα* και *πανώπετρα* (Κάρπαθος).⁴

1. Αρφαράς 1978, 41 2. Καραναστάσης 1987, 160 3. Δράκος 1983, 188, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 678, 681

πανέλλο, (το) 'χαρτόνι', φρ. 'πριάσε το πανέλλο ν-να κάμεις αέρα νά'βου ν-τα κάρβουνα στο σίδερο, ν-να σιδερώσομε ν-τα ρούχα'. Πληθ. *πανέλλα, (τα)* 'τα καπάκια του βιβλίου'.¹ Είναι το μsn. *πανέλλι(ν)* 'θήκη που τοποθετείται κάτω από τις πλευρές της σέλας' ('έβγαλεν την σέλλαν και άνοιξεν το πανέλλιν... και έβαλεν το χαρτί' Μαχ. 408 και 412, Επιτ.) < προβηγκ. *panel*.

1. Παπαδόπουλος 1984, 289

πανιέρι(ν), (το) 'ψωμοκάνιστρο', φρ. 'βάλε το ψωμί μ-που περίσκεψε στο πανιέρι' |

‘μεγάλο κάνιστρο, κατασκευασμένο από ψάθα ή καλάμια, μέσα στο οποίο τοποθετούσαν τα ρούχα μετά το πλύσιμο, ψωμί, φρούτα κ.ά.’¹ | ‘ο δίσκος με τα ‘ευχολοημένα’ που έπαιρναν στο μνήμα ανήμερα τα Χριστούγεννα, ως προσφορά στον νεκρό’.² Από μτγν. *πανάριον* < λατ. *panarium* (*panis* ‘ψωμί’). Πβ. *πανιέρι*, *πανέρι*, *πατζιέρι* ‘πλατύ και ρηχό καλάθι από καλάμια και αλυγαριές, που χρησιμοποιούσαν οι ψαράδες για τα παραγάδια τους ή για μοίρασμα άρτου στο εκκλησίασμα, και για άλλες ανάγκες’ (Κάλυμνος),³ *πανέριν*, *πανιέριν* ‘αρτοφόριο’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κοντοβερός 310 2.Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ. 678

πανιστράκι(ν), (το) ‘ρουκάνι μαραγκού για λούκια (αυλάκια καμπύλα), κορνίζες και πατούρες’,¹ πιθ. αντί *πλανιστράκι*, οπότε βλ.λ. *πλάνια*,(η).

1.Καραναστάσης 1987,172

πάννα, (η) ‘μεγάλο κομμάτι πανιού, λινάτσα δεμένη στο άκρο ενός μακρού ξύλινου κοντού, την οποία έβρεχαν για να μην καίγεται, επειδή άναβε ο φούρνος, και μ’ αυτήν καθάριζαν, σκούπιζαν τον πάτο του’,¹ φρ. ‘*βρέξε τη μ-πάννα να παννίσομε ν-το φ-φούρνο*’. Από μτγν. *πάν(ν)ος*,(ο) < λατ. *pannis* ‘κομμάτι από ύφασμα, ταινία’. Πληθ. *πάννες*,(οι) ‘τα πανιά του μωρού’.²

1.Χαρτοφύλης 1984,250 2.Καραναστάσης 1987,183

παννιάζω¹ (για φυτά, φρούτα) ‘μαραίνομαι, χάνω το χρώμα μου’, φρ. ‘*επάννιασε ν-το πιπόνι*’. Παθ. μτχ. *παννιασμένος*. Από *παν(ν)ί*+κατάλ. -ιάζω. Πβ. ‘αλλάζω το χρώμα του προσώπου από φόβο’ (Κάλυμνος),² *παννιάζω* ‘ρυτιδώνω, χλωμαίνω’ (Κως),³ *παννιάντζω* ‘σπαργανώνω το μωρό’ | ‘καλύπτω με πάνινα σακκούλια τους μαστούς της κατσίκας για να μη θηλάσει το ερίφι’ (Κάρπαθος),⁴ *παννιάζω* ‘γίνομαι σαν πανί’ (Ρόδος).⁵

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωμιατικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983,188, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.560 4.Μηνάς, Λεξ.678 5.Παπαχρ. ΛΡ1,463

παννιάζω το φ-φούρνο¹ ‘καθαρίζω τον πάτο του πυρωμένου φούρνου με την πάννα’ (βλ.λ.), φρ. ‘*πάννισε το φ-φούρνο ν-να βάλουμε μ-μέσα τα ψωμιά*’. Από πάννα (βλ.λ.) + κατάλ. -ιάζω.

1.Καραναστάσης 1987,174

παννυσία, (η) ‘η αρτοκλασία, ο άρτος της εκκλησίας’¹ | ‘μεγάλο ψωμί με σησάμι και μαυροκούκκι, που μοιράζουν στα μνημόσυνα’.² Από το αρχ. *παννυχίς*,(η) ‘εορτή νυκτερινή συν όλω τω οίκω’ (Ησύχ.), ‘*εγένετο δε και πεμμάτια τινά εν ταις παννυχίσιν, εν αις πλείστον όσον χρόνον διηγρύπνουν χορεύοντες*’ (Αθήναιος 668c). Πβ. το μsn. *παννυχίδα*,(η) ‘ολονυκτία που τελείται την παραμονή ορισμένων εορτών, αγρυπνία’ (Διήγ.ωραιότ.154, Επιτ.). Στην Κάρπαθο (Ολυμπος) *παννυχία*,(η) ‘μεγάλος άρτος για μνημόσυνα’.³

1.Παπαδόπουλος 1984,288 2.Καραναστάσης 1987,175 3.Μηνάς, Λεξ.679

πάντα, (η) ‘τα πλευρά’, φρ. ‘*πονεί με η πάντα μου*’¹ / ‘*και το λουτρό στη μ-πάντα μ-μου κι’ η εγκλησκιά μπροστά μου*’² | ‘ο πλησίον’, ‘*ε μ-με παίρει η πάντα μου χαπάρι*’³ | ‘άκρη’, φρ. ‘*κάμε στη μ-πάντα να περάσω*’⁴ | (μτφ.) ‘ο ευκατάστατος

συγγενής που βοηθά τους φτωχότερους', φρ. 'κάλλιο γ-καλές πάντες, παρά καλός σίντροφος'⁵ / 'έ ν-έχει ανάγκη ν-αυτός, έχει πάντες τους κουνιάδους του στη ν-Αμερική μ-πού'ναι μ-πλούσιοι' | πάντες,(οι) 'κομμάτια από λινό ύφασμα, με κεντημένα διακοσμητικά σχέδια που τα τοποθετούσαν στα χαμηλά μέρη του τοίχου για στολίδια', φρ. 'όμορφες τις έκαμες τις πάντες, κόρη μου, γεια στα χέργια σου'⁶ | (αλιεία) πάντες 'οι δυο πλευρές του διχτού της τράτας'.⁷ Από το ιταλ. *banda* 'πλευρά'. Πβ. πάντα,(η) 'μεριά, πλευρά' | 'το πλευρό μας' | 'τα βελούδινα χαλιά που βάζουν στον τοίχο του κρεβατιού το χειμώνα' (Κάλυμνος),⁸ πάντα,(η) 'ακρο, πλευρά' (Ρόδος),⁹ βάδα, βάνδα (Σύμη),¹⁰ πάνδα 'πλευρά, μεριά, άκρη' (Κως).¹¹

1.Καραναστάσης,1987,144 2.Καζαβής 38 3.Καραναστάσης 1987,147 4. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 5.Σακελλαρίδης Γ. 1984, 157 6.Σακελλαρίδης Γ. 1982,131 7.Καραναστάσης 1987,129 8.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 9. Παπαχρ. ΛΡΙ, 464 10.Καρανικόλας 182 11.Σκανδαλ. Λεξ.558

παντέχω 'φυλάττω', 'ό,τι 'κους στη γ-γειτονιά σ-σου // πάντεχέ το στη γ-γωννιά σ-σου'(παροιμ.)¹, δηλ. φύλαγε αυτό που ακούς και μην το διαδίδεις. Από μσν. ρ. *απαντέχω* 'προσδοκώ, περιμένω' (< αρχ. *υπαντέχω* 'υπομένω, ελπίζω, καρτερώ', Επιτ. στη λ.) ή από τον αόρ. *επάντηξα* του αρχ. ρ. *απαντώ* (-άω).² Πβ. *παντέχω* 'λέω', *παντήχνω* 'συναντώ', *παντήτσω* 'συναντώ στο δρόμο' (Κάρπαθος),³ *παντήσσω*, *παντώ* 'συναντώ' (Κάλυμνος),⁴ *πανδήχνω*, *πανδήσσω*(Κως),⁵ *παντήσσω* 'δίδω'(Καστελλόριζο),⁶ *παντήχνω* (Αστυπάλαια).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ.1983,78 2.Καραναστάσης, Φωνητ.30 3.Μηνάς. Λεξ.679-680 4. Δράκος 1983,189, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ.Λεξ.558 6.Κομνηνός 103 7.Καραναστάσης, Αστυπ.91

πάντη, (τα) 'κάθε τι, όλα ανεξαιρέτως',

'δε το κακό μ-που γίνεται, δε καταχινιά κι' αντάρα,

ούλλα τα πάντη τρέμουσι κι' ούλλα κρατεί λαχτάρα'.¹

/ 'ούλλα τα πάντη διορτώννουνται, φτάννει νά'χομε ν-τη ν-υγεία μ-μας' / 'ούλλα τα πάντη διορτόννουνται, εξό ν-το θ-θάνατο'. Ο τ. πάντη είναι αρχαίος και σημαίνει 'παντού, προς κάθε κατεύθυνση' ('τω λύχνω πάντη διασκοπόμεν' Αριστοφ.), < πας, παντός + επιρρ. κατάλ. -η. Στα μσν. κείμενα απαντά ως σύνδεσμος 'μήπως' ('και πάντης μη όντε το κακό γενεί κι...αργήσου να το μάθουσι, λιγότερο απομένει;' Ερωτόκρ. Ε'615). Πβ. *πάνδη* 'κάθε τι'(Κως),² *ούλλ^dα τα πάντη* (Ρόδος),³ *πάντη* 'τα πάντα'(Κάλυμνος).⁴

1.Ιω.Λογοθέτης 61 2.Σκανδαλ. Λεξ.558 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,464 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

παντηχαίννω 'συναντώ',

'και προχωρού στο δρόμο ν-τους // και κάτω κατεβαίννω,

γ-και με γλυκό χ-χαμόγελο // το γ-κόσμο μ-παντηχαίννω'.¹

Από το αρχ. ρ. *απαντώ* (αόρ. *επάντηξα*) με κατάλ. -αίνω, βλ. και λ. *παντέχω*, ή < *απαντώ* + *τυχαίνω*.²

1.Μπαλαλάς 1981,89 2.Πληροφ. Κ.Μηνάς

παντιέρα, (η) 'σημαία'. Από ιταλ. *bandiera*. Η λ. σήμερα ακούεται μτφ. στη φράση

‘εσήκωσε δ-δική ν-του παντιέρα’ (κάμνει ό,τι θέλει). Πβ. το μσν. ‘τις παντιέρες των Τουρκών ανάποδα τσι δένου’ (ενν. οι Φράγκοι) Τζάνε, Κρ. πόλ.436, επίσης παντιέρα (Κάλυμνος,¹ Κάρπαθος²).

1.Δράκος 1983,188, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.679

παντουναρίζω ‘αφήνω’,¹

‘έχω τη ν-τη ν-αγάπη σ-σου, ‘έ ν-τη μ-παντουναρίζω,
σταυρό γ-και γκόρφι ν-έχω τη μ-πάνω μου και γυρίζω’.²

Από το μσν. παντονάρω ‘εγκαταλείπω’ (‘φεύγουν και παντονάρου τα δικά τως’ Λεκτ. Παροιμ. 261, Επιτ. λ. αμπαντονάρω) < ιταλ. *abbandonare* (< προβηγκιανό *abandounar*). Πβ. παντουνέρω ‘παράτώ, εγκαταλείπω’ (Κάρπαθος).³

1.Κουρζής 314, Αρφαράς 1978,54 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,163 3.Μηνάς, Λεξ.680

παντοχέρισσο, (το) (Νικιά) ‘έτσι λένε το χωράφι που δεν καλλιεργείται και παραμένει πάντα χέρσο’.¹ Από πας, παντός + χέρισσος ‘ακαλλιεργητος, χέρσος’ (< αρχ. χέρσος ‘ξηρή γη’ με ανάπτυξη -i-).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,196

παντρολοούμαι¹ και παντρεύομαι² ‘παντρεύομαι’, φρ. ‘παντρολοού ν-το γ-γιο ν-τους’, ουσιαστικό παντρολόημα,(το), πληθ. παντρολόηματα,(τα), ‘το ν-άλλο μ-μήνα ν-έχου μ-παντρολόηματα’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης

παντώ ‘κατά τύχη συναντώ’,¹ κυρίως επί ανθρώπων, φρ. ‘...σε λ-λίο μ-παντώ άξαφνα ένα φ-φίδι γ-και βάλλω μια λ-λεβίδα...ακόμα λεβίζζω!’ / ‘μή είδα μήε πάντη-ζα’ / ‘όπως εκατέβαινα επάντηζα το γ-Κωσταντή γ-και πριάσαμε ν-τη γ-κουβέντα γ-και γιαυτό έρρησα’ | ‘εμποδίζω κάποιον να χτυπήσει άλλον, υπερασπίζομαι’, φρ. ‘μωρέ, πάντηζέ το ν-να μη μ-με δέρει’² / ‘μωρή, μη φ-φουάσαι και ‘γω σε παντώ’² / ‘δος μου ένα ρ-ραβδί να παντώ τις όριθες να μη σ-σου κάμουσι ζ-ζημιά’.³

Από το αρχ. ρ. απαντώ ‘διώχνω, αποτρέπω’ (‘τοις βαρβάρους απαντήσονται’ Λυσίας), με σίγηση αρχικού άφωνου φωνήεντος. Πβ. παντώ (Κάλυμνος),⁴ πανδώ (Κως,⁵ Ρόδος⁶).

1.Κουρζής 314 2.Παπαδόπουλος 1984,288 3.Σακελλαρίδης Κ. 1991,68 4.Δράκος 1983, 189, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.559 6.Παπαχρ. ΔΡ1,464

πανωκάμαρο, (το) (για παπούτσι) ‘το δέρμα το οποίο στερεώνει τις καμάρες’.¹

1.Καραναστάσης 1987,165

πάνω πέτρα, (η) βλ.λ. πανάρης.

πανωπόρτι-κατωπόρτι, (το)¹ ‘τα δυο μέρη στα οποία ήταν χωρισμένη η πόρτα του παραδοσιακού σπιτιού της Νισύρου. Το πανωπόρτι ήταν ανεξάρτητο από το κατωπόρτι, έτσι ώστε να ανοίγει, ακόμη και αν το κατωπόρτι έμενε κλειστό. Με το πανωπόρτι, όταν είναι ανοιχτό, φωτίζεται και αερίζεται το σπίτι. Το κατωπόρτι φτάνει ως τη μέση της πόρτας και χρησιμεύει, όταν είναι κλειστό, να φράζει το κάτω μέρος του ανοίγματος και να μη βλέπουν οι περαστικοί το εσωτερικό του σπιτιού. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,² Ρόδος³), πάνω πόρτα, κάτω πόρτα (Μεσοχώρι Καρπάθου),⁴ κατώφυλλο, πανώφυλλο (Αίγινα).⁵

1.Αρφαράς, Νίσυρος 29 2.Σκανδαλ. Λεξ. 561 3.Αρφαράς, Η μονοκατοικία εις την Ρό-

- δον, περιοδ. *Τέχνη* 3-4(1971-72), 6 4.Β.Βασιλάκης, *Μεσοχώρι Καρπάθου*, τ.1(1973), 98
5.Δ.Βασιλειάδης, *Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Αίγινας*, περιοδ. *Λαογρ.* 17(1957-58), 134
- παούρι(ν), (το)** (I) ‘φορητό ξύλινο ή μεταλλικό δοχείο νερού, στρογγυλό και πλατύ στις δυο του πλευρές, που το χρησιμοποιούσαν κατά την μετάβασή τους στην εξοχή’.¹ Είναι το κ. *παγούρι* < μσν. *παγούριον* υποκορ. < *πάγουρος* (< *πάγος* ‘νερό, υγρό’ + κατάλ. *-ουρος* < *-ουρά*). Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος).²
1.Κοντοβερός 310, Κουρούνης 1982,432 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- παούρι(ν), (το)** (II) ‘ο μεγάλος καφετής και χνουδωτός κάβουρας’.¹ Βλ.λ. *κάουρας* και *πάβουρας*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- παπαδάκια, (τα)** (I) ‘εδώδιμα χόρτα που έχουν φύλλα όμοια με της αμυγδαλιάς’.¹
1.Καραναστάσης 1987,142
- παπαδάκια, (τα)** (II) ‘τα παιδιά του Ιερού στην εκκλησία, που φέρουν ράσα και εξυπηρετούν τον ιερέα’.¹
1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης
- παπαδ(γ)ιά, (η)**¹ ‘η πεταλούδα’, φρ. ‘στο γ-κήπο μ-μας πετούσι μ-παπαδιές γύρω αφ’ τις κράμπες και τους βασιλικούς’.
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- παπαδέλλια, (τα)** (ναυτ.) ‘οι πάσσαλοι που είναι σφηνωμένοι στο μαουνοπόρτι (βλ.λ.), πάνω στους οποίους δένουν τον κάβο του σχοινιού’.¹ Πβ. στην Κάλυμνο² *παπάς,(ο)* ‘ξύλινο στήριγμα της πλώρης και πρύμνης για να δένεται το παλαμάρι’.
1.Καραναστάσης 1987,134 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- παπαδίστικα, (τα)** ‘είδος σκαρπινιών χωρίς κορδόνια, που τα φορούν συνήθως οι παπάδες’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο στον πληθυντικό του επιθέτου *παπαδίστικος,(ο)* ‘αυτός που ανήκει, αναφέρεται ή αρμόζει σε παπά’ (< *παπάς* / *παπάδες* + κατάλ. *-ίστικος*, πβ. *δικηγορίστικος*, *δασκαλίστικος*).
1.Καραναστάσης 1987,164
- παπορίδης, (ο)**¹ ‘χαζός’, φρ. ‘*παπορίδης είναι!*’ / ‘*α, βρε παπορίδη!*’ Η λ. προέκυψε από τον γραφικό τύπο του Μαντρακιού, τον Δημητρό τον Παπορίδη, που, όπως θυμούνται οι παλαιότεροι, υπενθύμιζε πάντα στην κουβέντα του την καταγωγή του, επαναλαμβάνοντας, σφίγγοντας τη γροθιά του, ‘*εγώ είμαι Μακεδόνας!*’
1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης
- παπορόβαρκα, (η)** ‘μεγάλη κωπήλατη βάρκα που μετέφερε τους επιβάτες στο πλοίο’.¹ | ‘τετράκωπη και σχετικά μεγάλη βάρκα για την εξυπηρέτηση των παποριών που φούντερναν αρόδου’.²
‘μέσα στις παπορόβαρκες πού’ναι δ-δίχως κουβέρτα,
τα παλληκάρια στα κουπιιά φουρτούνες αψηφού.
Για το παπόρι πού’ραξε ν-αρόδου ο σκοπός του,
ρίπη και θάλασσεσ χοντρές ’ε ν-τους εσταμματού’.³
1.Χαρτοφύλης 2007,24 2.Μαυρουδής 141 3.Μαυρουδής 26
- παπούτσα, (η)** ‘παντόφλα’.¹ φρ. ‘*βγάλλει η μάνα μου τη μ-παπούτσα ν-της και ’ρπα*

με στο ραβδί' ² / 'εβγαλε ν-τη μ-παπούτσα ν-της κι εκυνήα μ-με μέσ' στο ρυμίδι'. Από παπούτσι, μεγεθ. παπούτσα, (η), πβ. χέρι-χέρα, (η) καλύβι-καλύβα, (η) κ.τ.ό. Πβ. παπούτσα, (η) 'μεγάλο (και παλιό) παπούτσι' | 'είδος άγριου φυτού της υπαίθρου, με μεγάλο υπόγειο βολβό, σκυλλοκρομμύδα' (Κάρπαθος),³ παπούτσα, παπούκκα (Ρόδος).⁴

1. Αρφαράς 1978, 54 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 147 3. Μηνάς, Λεξ. 682 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 466

πάπφα επίρρ., λέξη της παιδικής γλώσσας που σημαίνει 'τέλειωσε', φρ. 'έ ν-έχει άλλο φ-φαϊ, πάπφα'. Πβ. πάππα (Κάρπαθος),¹ πάπφα (Κάλυμνος).²

1. Μηνάς, Λεξ. 683 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πάπφα, (η) 'η μπάλα'¹ | 'το παιχνίδι που παίζεται με αυτήν'.¹ Είναι η μσν. μάππα, (η) 'σφαίρα, μπάλα' ('εκύλιον ταύτην [ενν. την κεφαλήν]... και έρριπτον ώσπερ μάππαν' Παράφρ. Χων. 507, Επιτ.) < μγν. ουσιαστ. μάππα < λατ. *mappa* 'πετσέτα, σημαία', στο Meursius μάπα, μάππα. Πβ. μάπφα (Κάλυμνος),² μάππα 'τόπι καμωμένο από πολλά πανιά' (Κάρπαθος),³ μάππα 'τόπι λαστιχένιο' (Κως,⁴ Σύμη⁵).

1. Πετρούτσου 1978 2. Δράκος 1983, 152, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 503 4. Σκανδαλ. Λεξ. 439 5. Μιχαλαριά 2, 102

παπφούγερος, (ο)¹ 'ο πολύ γέρος', φρ. 'επής στη ν-Αμερική μ-μικρός κι' εγύρισε μ-παπφούγερος!' Από παπφούς+γέρος. Πβ. το μσν. σύνθετο παπφόπατρος 'αυτός που αναφέρεται ταυτόχρονα στον παπφού και στον πατέρα, προγονικός'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

παπφούδ(για, (τα) 'τα βραστά στεγνά μαυρομύθικα / μαυρομμάτικα φασόλια (νισύρικα)',

'ένα γ-κρομμύδι, δγνο ελλιές // παπφούδγια χωρίς λάδι,

μέσ' στο μπουστί μ-μου βάλλουσι // πρι γ-κοιμηθού ν-το βράδυ'.¹

Στην Κάρπαθο² παπφούν, πληθ. παπφούδια, (τα) λένε το 'λίγο ψημένο φάβα ή το μισοψημένο σιτάρι, που με λάδι τρώγεται κατά τη Μ. Παρασκευή, στα Μέγαρα³ παπφούγια, ως επίρρ., 'νερόβραστα κουκκιά με ρίγανη και λάδι'. Η ονομασία προφανής, επειδή με το μισοβράσιμο ρυτιδώνει το περικάρπιο του όσπριου όπως το ρυτιδωμένο πρόσωπο του παπφού. Στη Χάλκη παπφού, παπφούγια, (τα), φρ. 'μάνια μου, έγινε σα μ-παπφού'. Αλλού και ρ. παπφουδιάζω, από τον πληθ. του παπφούς, 'ρυτιδώνω'.⁴

1. Μπαλαλάς 1981, 135 για το παράπονο του δουλευτή (κοπελλιού) 2. Μηνάς, Λεξ. 683 3. Αγγελ. Σύρκου, Το Μεγαρικό γλωσσικό ιδίωμα, Αθήνα 2006, 113 4. Καραποτόσογλου, στου Μηνά, Λεξ. 683 λ. παπφούν

παπφούλλα, (η), πληθ. παπφούλλες, (οι) 'σβώλοι χόματος που δημιουργούνται κατά το όργωμα' | 'η βωλιασμένη ζάχαρη',¹ και ρ. παπφουλλιάζζω 'βωλιάζω', φρ. 'ε-παπφούλλιασε ν-η ζ-ζάχαρη'. Η λ. στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου παίρνει διάφορες σημασίες: Στην Κω 'ό,τι κατακαθίζει στον πάτο του καζανιού, κατά την παρασκευή μυζήθρας',² στη Ρόδο 'το ψημένο στη στάχτη κεχρί, που φουσκώνει, σκάει και βγαίνει το άσπρο από μέσα',³ στην Κάρπαθο παμβούλ-λα, (η) 'το παμάκι, μόλις αφαιρεθεί από την κάψα του' | (μτφ.) 'οι νιφάδες του χιονιού'⁴ | 'ο

καρπός του αραβόσιτου προς το λευκό χρώμα' | 'ολόασπρο',⁵ και ρ. *παμπουλλίζει* 'χιονίζει'.⁶ Στην Κύπρο η λ. *παμπούλα*,(η) 'ύψωμα ή εξόγκωμα γης μετά στρογγυλότητα, λοφίσκος' και συνεκδοχικά 'πρήξιμο ή φούσκωμα μικρόν του σώματος'. Το έτυμο της λ. προσεγγίζεται διαφορετικά, με πιθανότερη εκδοχή να αναζητηθεί στο λατ. *papula = a pustule, pimble* 'φλύκταινα, σπυρί'⁷ (πβ. το μσν. *πάπουλον*,(το) 'εξάνθημα' < λατ. *papula*), με ανάπτυξη άλoγου ένρινου, πβ. ήδη στα μσν. λατινοελληνικά γλωσσάρια και τ. *rabulum*, που προέρχεται από την ονοματοποιημένη βάση *rap 'φουσκώνω'.⁸

1.Κουρζής 314 2.Σκανδαλ. Λεξ.563 3.Παπαχρ. ΛΡ1,467 4.Νουάρος 1928,188 5. Μηνάς, Ιδ.Καρπ.74,80,140 6.Νουάρος 1932,31 7.Καραποτόσογλου, Κατωιταλικά 169-170, όπου και άλλες ετυμολογικές προσεγγίσεις 8.Καραποτόσογλου, ό.π.171

πάπφους, (ο) 'ο παπούς', και *προπάπφους*,(ο) 'του πατέρα ή της μητέρας μου ο παπούς'. Η λ. συνδέεται με το αρχαίο ουσιαστικό *πάππας*,(ο), προφορά από τα παιδιά της λ. *πατήρ*: 'πάπας (sic) πατρός υποκόρισμα' και 'παππάζουσιν, πατέρα προσαγορεύουσι, πεποιήται δε η λέξις από των παιδίων, ά τοις πατράσι λέγει πάπα' (Ησύχ.).

παραβγαίννω¹ 'συναγωνίζομαι', φρ. 'έ μ-παραβγαίννει μαζζί ν-του κάνας στο λεβίδι!' Πβ. *παραβγαίννω* (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.684

παραγ(υ)ιός, (ο)¹ κ. 'βοηθός, νεαρός μαθητευόμενος, βοηθός τεχνίτη', 'έμαθα το μ-παραγιό μ-μου να ..μεί το μ-μάστορή ν-του'¹ / 'στείλε το μ-παραγιό σ-σου να καρφώσει τη μ-πόρτα ν-να μη ν-εχτυπά'. Πβ. *παραγιός* και *παρανιός* 'υιοθετημένος γιος' (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.684

παραδέρνω¹ 'γυρίζω άσκοπα εδώ κι εκεί, περιπλανιέμαι', φρ. 'αφ' το πρωί μ-παραδέρνει εδώα μέσ' στο δρόμο, πγοιος ηξέρει είντα σκοπό ν-έχει!' Από αρχ. *παραδέρω*. Πβ. *παραέρνω* (Κάλυμνος),² *παραέρω* (Κάρπαθος),³ *παρα(δ)έρνω* (Κως).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.685 4.Σκανδαλ. Λεξ.565

παραδίω¹ 'παραδίδω κάτι σε κάποιον', φρ. 'παραδίω σου το και κάμε το ό,τι θέλεις'. Από *παραδίδω*. Πβ. *παραβίω*, *παραγιώ* (Κάρπαθος),² *παραδίννω*, *παραίννω*, *παραγίω* (Ρόδος),³ *παραϊώ* (Κως).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,95, Καζαβής 184 2.Μηνάς, Λεξ.684 3.Παπαχρ.ΛΡ1,468 4. Σκανδαλ. Λεξ.565

παραζζούαλλος,(ο)¹ επίθ. 'ανισόρροπος', φρ. 'ω το μ-παραζζούαλλο, άλλα τού'πα κι άλλα εκατάλαβε!', και επίρρ. *παραζζούαλλα* 'διαφορετικά'. Πβ. *παραντζούαλλος* 'αδέξιος, ανάπηρος' (Κάρπαθος).² Η λ. κατά τον Ξανθινάκη από την *παρά+ζαβός*.³

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) και Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2-3.Μηνάς,Λεξ.688

παραθρέφταρο, (το) 'ο χοίρος που σφάζεται νωρίτερα από την εποχή των χοιροσφαγιών',¹ φρ. 'εχτές εσφάζαμε ν-το παραθρέφταρό μ-μας'. Βλ.λ. *θρεφτάρι*.

1.Καραναστάσης 1987,184

παρακαθίζω¹ ‘παραφυλάω, καιροφυλακτώ, παραμονεύω κάποιον’, φρ. ‘επαρά-κατσέ ν-το ν-ο μπεζής, και το ν-έπγιασε ν-να κλέβγει στο ξένο χ-χωράφι’. Πβ. ‘ιδ. (Κάλυμνος)’,² παρακαϊντζώ, παρακάομαι (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 685, 686

παρακατιανός, (ο)¹ επίθ. ‘κατώτερος, ασήμαντος, αυτός που βρίσκεται σε χαμηλότερη θέση’, φρ. ‘μη ν-τα γοράζεις, παρακατιανά ν-ει’. Από παρακάτω + κατάλ.-ιανός. Πβ. παρακατζιανός (Κάλυμνος),² παρακατενός (Ρόδος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,468

παρακνιάζω¹ ‘παραωριμάζω’, φρ. ‘επαρακνιάσασι ν-τα σύκα’. Βλ.λ. κνιάζω.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

παρακόρη, (η) ‘βοηθός, παραδουλεύτρα, υπηρεσία’, φρ. ‘παρακόρη ν-τη ν-έχω’ / ‘στη μ-παρακόρη ν-έκαμα // φουστάνι ν-από τσίτσι, κετσέδες για τη ν-εζοχή // και χέρες με σιρίτι’.¹

Πβ. παρακόρη ‘θετή κόρη’ (Κάρπαθος).²

1.Μπαλαλάς 1981,86 2.Μηνάς, Λεξ.686

παρακουγιά, (η)¹ ‘παρακοή, ανυπακοή’, φρ. ‘αυτηδά η παρακουγιά σου σε κατάστρεψε, αμμ’ ά ν-εί, μυαλό ν-έ’ ν-έβαλες’. Από αρχ.-μσν. παρακοή, με κώφωση και κατάλ.-ιά. Πβ. παρακουή (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

παραλογιάζω ‘χάνω τα λόγια μου, παραφρονώ’,¹ φρ. ‘έ ν-είναι στα καλά του, επα-ραλόγιασε!’/

‘θεέ, μη δ-δώκεις του φτωχού ψωμί γ-για να χορτάσει,
και πάπλωμα να σκεπαστεί, να μη μ-παραλογιάσει’²

| ‘παραφυλάω κρυφά’.³ Είναι το κ. ρήμα παραλογιάζω ‘τρελαίνομαι’, από παρα-λογίζομαι, κατά τα ρ. σε -ιάζω. Πβ. παραλοϊντζώ (Κάρπαθος),⁴ παραλοϊζομαι (Κάλυμνος),⁵ παραλοϊζώ, παραλοώ (Κως),⁶ παραλογιάντζω (Αστυπάλαια),⁷ παραλοϊτζώ (Σύμη).⁸

1.Κουρζής 315 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,313 3.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννη 4.Μηνάς, Λεξ.687 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ. Λεξ.566 7.Καραναστάσης, Αστυπ.91 8.Μιχαλαριά 3,37

παραματάρης, (ο) επίθ. ‘περαστικός, διαβάτης, οδοιπόρος’, φρ. ‘παραματάρης ήτο ν-από δάα, έ ν-έκατσε γ-καθόλου!’/

‘μήε το θ-θέλω να το δ-δω, μη’ άντρα μ-μου το θ-θέλω,
μήε παραματάρη μ-μου κι’ από τη γ-γειτονιά μ-μου’¹

Και περαματάρης.² Από πέραμα, -ατος,(το) + κατάλ.-άρης > περαματάρης > παραματάρης, με υποχωρητική αφομοίωση ε-α > α-α. Πβ. παραματάρης, περα-ματαρητής ‘διαβάτης’ (Κάρπαθος),³ περαματάρης (Ρόδος).⁴

1.Καζαβής 30 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Μηνάς, Λεξ.707 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,486

παραμονεύω ‘παρακολουθώ κάποιον ή κάτι κρυφά’, φρ. ‘ούλλη ν-τη ν-ώρα ν-

επαρμονέυγε, γκρυμμένος πίσω αφ' τη γ-κουκχούλλα. Από το ρ. *παρμονεύω* (< *παρμονή*). Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος).¹

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

παρμωρεύγω /-ομαι 'τρελαίνομαι, χάνω τα λογικά μου', φρ. *επαρμωρεύτηκες, κόρη μου, να λείεις τέτοια λόγια;*¹ Και *παρμωρίζω*.² Από αρχ. επιθ. *παράμωρος* 'σχεδόν μωρός' (Ησύχ.) + κατάλ. -εύω. Πβ. *παρμωρίντζω* 'αφαιρούμαι' | 'ξεμωραίνομαι' (Κάρπαθος).³

1. Καζαβής 33 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Μηνάς, Λεξ. 688

παρανάς, (ο)¹ 'αυτός που έχει κακή διαγωγή, χαμένος'. Η λ. συνδέεται με το αρχ. ρ. *παραναγκάζω* 'κατορθώνω κάτι με βίαιο τρόπο'. Πβ. *παράναγκα* 'παράξενα, παράδικα' και *παραναγκάζω* 'εξαναγκάζω με τη διαγωγή μου' (Ρόδος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΔΡ1,470

παράνομα, (το) 'επώνυμο', φρ. *καλημέα μανδάμ, ξέρεις κάποιιο γ-Γιάννη τάδε, είπε γ-και το παράνομά ν-του, της Κλιάαινας;*¹ Από *παρά* + *όνομα* > *παράνομα, (το)* (Κάλυμνος),² > *παράνομο*, με προχωρητική αφομοίωση *ο-α* > *ο-ο*, ή από επίδραση της λ. *παράνομος*. Πβ. *παράνομι* 'παρατσούκλι' (Κως,³ Κάλυμνος⁴), *παρράνομι, παράνομα* 'παρατσούκλι' (Ρόδος).⁵

1. Βεζύρογλου 327 2. Δράκος 1983,190, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 567 4. Δράκος ό.π. 191, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Παπαχρ. ΔΡ1,470

παρανάι(ν), (το) στα παραδοσιακά σπίτια 'το τμήμα που είναι πάνω από τη σκάλα που οδηγεί στο *ανάι*, για να τη φωτίζει'.¹

1. Καραναστάσης 1987,151 λ. *φεγγίτης*

παρράνυρι(ν), (το)¹ 'σιγανή φλόγα της φωτιάς' | (μτφ.) 'δίνω αφορμή για λόγια'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

Παρασκή, (η)¹ και *Παρασκεβγή*² 'η ημέρα Παρασκευή'. Από τη λ. *Παρασκευή*, που λειτουργεί ως εκφραστικό της ρηματικής ενέργειας του *παρασκευάζω*. Πβ. 'ιδ.' (Κως,³ Χάλκη,³ Κάρπαθος⁴), *Παρασεβζή* (Κάλυμνος).⁵

1. Καραναστάσης 1987,147 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 568 4. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 45 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

παρράσομι(ν), (το) 'παρωνύμιο',

'να σ' έχει ο κόσμος δίημα και νά 'χουσι ν-ακόμη,

το ιδικό σ-σου τ' όνομα επαίνου παρράσομι'.¹

Από *παράνομα, (το)* > *παρράνομι* > *παρράσομι*, με πιθανή επίδραση προς το *παρράσολι* (;). Η λέξη πλέον έχει σιγήσει.²

1. Ιω. Λογοθέτης 66 2. Πληροφορητής Ν. Μαστρογιάννης

παράσπαθα, (τα) 'ξύλινα ή σιδερένια καρφιά, σφήνες, κοντά στη *σπάθα* (βλ. λ.), που στερεώνουν το άροτρο'. Πβ. *παρράσπαθη, (η)* (Κως),² *παρράσπαθιν* (Κάρπαθος).³

1. Κοντοβερός 320 2. Σκανδαλ. Λεξ. 568 3. Μηνάς, Λεξ. 690

παρράστιά, (η) 'η εστία, στην οποία άναβαν τα ξύλα και έφηναν το φαγητό, η οποία κατασκευαζόταν από δυο πέτρες που άφηναν μεταξύ τους κενό χώρο για τη φωτιά, και πάνω σ' αυτές τοποθετούσαν το πήλινο τσουκάλι του φαγητού',¹ φρ. 'ε-

πήα στο ρουμάνι γ-κι' εμάεψα πελεκούδγια για τη μ-παρασιτιά μ-μου'.² Και η νι-σύρικη λαϊκή μούσα:

‘...τ’ απόβραδο τ’ αλαργινό φαντάζζατε στο ν-νου μ-μου,
κλειστά τα παραθύρια σας κι’ η παρασιτιά σβηστή’.³

Από εστία, παρεστία ‘το παρά την εστία μέρος’,⁴ ή < πυροσιτιά-πυρεσιτιά.⁵ Η πα-ρασιτιά στα Νικιά λεγόταν και κούμελλα,(τα), φρ. ‘έβαλα το φαϊ πα’ στα κούμελ-λα’.⁶ Πβ. παρατσά,(η) (Κάλυμνος),⁷ παρουσικιά, πυροσιτιά, σεροϊσιτιά, σεροσιτιά (Ρόδος),⁸ παρασιτιά, πυροσικιά, παρασικιά, παρασχιά, παρασιά, παρουσικιά (Κως),⁹ παραδιά (Λέρος).¹⁰

1.Κοντοβερός 312, Κουρζής 315, Αρφαράς, Νίσυρος 82 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,52 3.Αρφαράς 1978,14 4.Φιλήντας 3,216 5.Χατζιδάκις ΜΝΕ 2,314 6.Σακελλαρίδης Γ. 1982, 126 7.Δράκος 1983,191, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 8.Παπαχρ. ΛΡΙ,473,559 9.Σκανδαλ. Λεξ.569 10.Γεωργίου 56

παραστρέφω κ. ‘παραπατώ’, φρ. ‘μεθυσμένος ει’ γ-και παραστρέφει’. Είναι το αρχ. ρ. παραστρέφω ‘μεταβάλλω, στρέφω πλάγια’ (‘σμικρά πάνυ παρεστρέφοντες ενίοτε ταναντία ποιείν σημαίνειν’ Πλάτ.). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

παραφήνω ‘παραγγέλλω’,¹ φρ. ‘επαράφηκέ μ-μου να πάω να του πάρω τσιγάρα’ | ‘κάμνω τη διαθήκη μου, εκφράζω τις τελευταίες μου θελήσεις, αφήνω εντολή πεθαίνοντας’,² φρ. ‘επαράφηκε ν-τα καλά της ούλλα στη μ-Παναγιά’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Ρόδος,⁴ Αστυπάλαια,⁵ Κάρπαθος,⁶ Σύμη⁷).

1.Παπαδόπουλος 1909,95, Καζαβής 194 2.Καραναστάσης 1987,148 3.Σκανδαλ. Λεξ. 569 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,472 5.Καραναστάσης, Αστυπ.92 6.Μηνάς, Λεξ.692 7.Μιχαλαριά 3,42

παράφηση, (η) ‘διαθετικό έγγραφο του αποθανόντος πατρός ή μητρός, διαθήκη’,¹ φρ. ‘εκείνο ν-το γ-καιρό στη ν-Νίσυρο...’ε ν-υπήρχασι συββολαιογράφοι να κά-μουσι ν-τις λεγόμενες παράφησης...και επαίνασι γ-και βρίσκασι γ-γούμενους στα μοναστήρια κι’ εκάμνασι δ-διαθήκη για τη ν-οικογένειά ν-τους’² /

‘τόρα που παραγήρασα // κ’ είμαι κοντά στο ν-τάφο,

αυτή μ-μου τη μ-παράφηση // γ-για τα παιδιγά μου γράφω’.³

/ ‘έκαμε μ-παράφηση ν-ο θείος μου, αμμέ ’έ ν-ηζέρω είντα μ-που μού’φηκε. Το ν-Οχτώβρη θα ν-νοιζόμε ν-τη μ-παράφηση στο δ-δικηγόρο’. Από παραφήνω (βλ.λ.). Πβ. παράφηση ‘ό,τι κληροδοτεί κανείς’ (Κάρπαθος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,95, Καζαβής 194, Καραναστάσης 1987,148, Κουμέντος 1991, 239, Κουρζής 315 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,125 3.Μπαλαλάς 1981,68 4.Μηνάς, Λεξ.692

παράχραντος, (ο) υποτιμητικός χαρακτηρισμός ‘ανεύθυνος, ασυλλόγιστος, επιτό-λαιος’,¹ | ‘ανίκανος, αγαθιάρης’,² φρ. ‘ω η παράχραντη!’ Πβ. στην Κω ‘ο ευή-θης’.³ Από παρά + χραίνω ‘μολύνω’.

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.570

παρδαλάκι(ν), (το) ‘είδος κεντητού σεντονιού’ που λέγεται και παρδαλό,(το),¹ η ο-νομασία πιθ. από την ποικιλοχρωμία του. Βλ.λ. παρδαλός.

1. Αρφαράς 1984, 30-34

παρδαλός, (ο) επίθετο 'ποικιλόχρωμος, πολύχρωμος', φρ. 'εφόρει ν-ένα φ-φουστάνι μ-παρδαλό'. Από το αρχαίο ουσιαστικό *πάρδαλις, (η)*, ονομασία αιλουροειδούς, κ. λεοπάρδαλη, λ. δάνεια ανατολικής προέλευσης, πβ. το λατ. *pardus* (< *πάρδαλις*). Και *παρδαλή, (η)* στην ποιμενική γλώσσα 'η μαύρη γίδα με άσπρα μπαλλώματα',¹ *παρδαλό* (κατσίκι) 'αυτό που έχει χρώμα άσπρο με τούφες μαύρες ή κόκκινες (κοκκινοπάρδαλο), που το λένε και *μπαλλώτθικο*,² και *παρδαλό(ν)* 'ποικίλον, το εκ διαφόρων χρωμάτων φόρεμα'.³ Πβ. *παρδάλης* 'το βόδι με ποικιλόχρωμες κηλίδες' (Κως),⁴ 'αρσενικό βόδι με χρώμα παρδαλό με ένα βόλο στο λαιμό' (Κάλυμνος).⁵

1. Καραναστάσης 1987, 136 2. Χαρτοφύλης 1984, 257 3. Παπαδόπουλος 1984, 289 4. Καραναστάσης, Ζευγάδες 230 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

παρέστρα, (η) 'έτσι λέγεται το ακριανό ζώο στη σειρά των ζώων που αλωνίζουν'.¹

1. Καραναστάσης 1987, 159

παρήμερο, (το) (Νικιά) 'το πρόωρα γεννημένο ζώο' | 'το καχεκτικό ζώο',¹ φρ. 'τ' *άχαρο, σα μ-παρήμερο ν-είναι*'.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του αρχαίου επιθέτου *παρήμερος* 'αυτός που έρχεται κάθε μέρα, ο καθημερινός' (< *παρ(α)-+ήμερος* [*<ημέρα*]), με σημασιολογική μετάπτωση, ή < φρ. *ημέραν παρ' ημέραν* (L-S). Πβ. *παρήμερος* 'ο ελλιπής τον νου, ανόητος' (Κως),² *παρήμερα* επίρρ. 'κάθε δεύτερη μέρα' (Κάρπαθος).³

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 205 2. Σκανδαλ. Λεξ. 572 3. Μηνάς, Λεξ. 693

παρθενεύει ως απρόσωπο ρ. 'ανήκει', φρ. 'ένα γ-καντούνι μ-μού παρθενεύει' / 'ένα χ-χωράφι μ-μού παρθενεύει'.¹ Η λ. από ιταλ. *appartenere* 'ανήκω', και είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1. Παπαδόπουλος 1984, 288, Καζαβής 194

παρθενικιά μύλλα, (η) βλ. λ. *μύλλα* και *απάρτενη*.

παρίκα, (τα) 'ο πάτος του παπουτσιού, δηλαδή το φόρτι, η πούντα, τα βάρδουλα, όλα μαζί, που τα λένε και *ρεκάπιτα, (τα)*'.¹

1. Καραναστάσης 1987, 166

πάρλα, (η)¹ κ. 'ακατάσχετη φλυαρία, πολυλογία', φρ. 'ω μάνα μου, αφ' το προί 'έ ν-εφήκασι ν-τη μ-πάρλα! είναι μ-που λέου μ-πιο!' Από ιταλ. *parla* (< λατ. *parabola* < ελλην. *παραβολή*) (Π). Πβ. και το τοπωνύμιο *Παρλέττια, (τα)*, το κτήριο του Κάστρου Παντονίκη του Εμπορείου, χώρος όπου πιθανώς εγίνοντο συνελεύσεις και ομιλίες, δες το γαλλ. *parlement* (< *parler* 'ομιλώ') 'γενική συνέλευση Φράγκων αρχόντων στην Ελλάδα κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, και *parlamento* 'συνέλευση ευγενών στη Δύση κατά τον Μεσαίωνα'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

παρμακλίκι(ν), (το)¹ και *παρμαλίκι(ν)*² 'τα κάγκελα εσωτερικού χώρου, συνήθως ξύλινες κηκλίδες που χρησιμοποιούν στις σκάλες που οδηγούν στο ανώι'. Από τουρκ. *parmaklık* 'κηκλίδωμα'. Πβ. *περμακλίκι* (Κάλυμνος),³ *παρμακλίκια, τραπουζάνια, τραπαζάνια* (Ρόδος),⁴ *παρμακλίκια* (Κως),⁵ *παρμακλίκιν, παραμακλίκιν* (Κάρπαθος).⁶

- 1.Καραναστάσης 1987,151 2.Κουρζής 315 3.Δράκος 1983,196, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1,469 5.Σκανδαλ. Λεξ.572 6.Μηνάς, Λεξ.694
- παρμένος, (ο)** υβριστικά ‘χαμένος, ανεμοπαρμένος’, φρ. ‘*παρμένη, έ παρμένη!*’ Από μτχ. παρακειμένου (ε)παρμένος ‘φαντασμένος, υπεροπτικός’ του ρ. *επαίρω* (< επί + αίρω), μέσ. *επαίρομαι* ‘καυχίμαι’. Πβ. στη Χάλκη¹ *αεροπαρμένος* ‘φαντασμένος’.
- 1.Αυτηκοΐα
- παρόρης, (ο)** ‘αυτός που δεν βλέπει καλά, ο καννιώρης’¹, βλ.λ. Από *παρορώ* ‘κοιτάζω προς τα πλάγια’ (‘*ώστ’ εις το πλάγιον παροράν ή εις το πρόσθεν*’ Αριστοτ.)
- 1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης
- πάρουμου** και **πάρουμου**¹ επίρρ. ‘τουλάχιστο’,
‘*να ‘ταν ο γιος σου πάρουμου // φερμένος αφ’ τα ζένα,*
και να του κάμει τη θ-θανή // και να ν-νοιαστεί για σένα...’²
- Από τουρκ. *bari* ‘τουλάχιστο’ + *μου*, ή < τουρκ. *barim / barem*. Πβ. *μπάριμου* (Κάλυμνος),³ *πάρου μου* (Ρόδος,⁴ Κως⁵), ‘άραγε’(Καστελλόριζο),⁶ *μπάρμου* (Λέρορ),⁷ *πάρμου* (Σύμη).⁸
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μπαλαλάς 1981, 146
3. Δράκος 1983,162, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,473 5.Σκανδαλ. Λεξ.572 6. Κομνηνός 103 7.Γεωργίου 55 8.Μιχαλαριά 3,43
- παρσάδι(ν), (το)** και **παρσάς,(ο)**,¹ ‘κομμάτι’ | ‘απομεινάρι υφάσματος’, φρ. ‘*επομείνα μ-μου* (μου επερίσσευσαν) *δγνο παρσάδγια και είναι ν-άχρηστα*’. Από τουρκ. *parşa* ‘τεμάχιο, τμήμα’. Πβ. *παρσάς,(ο)*, πληθυντικός *παρσάδες* ‘κομμάτια’ | ‘μισογεμάτο τσουβάλι με σφουγγάρια’ (Κάλυμνος),² *παρτασάλικιν* ‘απομεινάρι υφάσματος’ (Κάρπαθος).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983,192, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 695
- πάρτα, (τα)**¹ ‘η υπεράσπιση’, φρ. ‘*επήρε ν-τα πάρτα του*’ (πήρε το μέρος του, τον υπερασπίστηκε) / ‘*μίλα εσύ και γω θα πάρω τα πάρτα σου*’. Από ιταλ. *parte* (< λατ. *pars*). Πβ. *πάρτη,(η)* ‘μερίδιο’ (Κάρπαθος),² *πάρτα,(τα)*, *πάρτη, (τα)* (Κάλυμνος),³ *μβάρτα,(τα)*, *μβάρτη,(τα)* (Καρδάμαινα Κω).⁴
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.695 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.447
- παρταορίζω** ‘περιορίζω’, φρ. ‘*παρταόρισε το γ-γιο σ-σου, κι’ έ ν-είναι για τη γ-κόρη μ-μου!*’ /
‘*τι να σου πω, νενέ μου, αγάπη ν-ει μ-πολλά,*
και παρταόρισά τη γ-κ’ εγίνηκε ν-τρελλή’¹
- | ‘*υποστηρίζω, υπερασπίζομαι*’, φρ. ‘*μη ν-το μ-παρταορίζεις κι’ έ ν-έχει δίκιο!*’² / ‘*ετσά το μ-παρταορίζετε κι εκάμετέ το σα ν-το χ-χοίρο!*’³ Από *πάρτα,(τα)* (βλ.λ.) + *ορίζω*. Πβ. στην Κάρπαθο *παρτιορώ*, *παρτιοριάντζω* ‘συνηγορώ για κάποιον, παίρνω το μέρος κάποιου’, από *παρτέρω* + *παρηγορώ*.⁴
- 1.Καζαβής 35 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Πληροφ. Γ.Χαρτοφύλης 4.Μηνάς, Λεξ. 695

- πάρωρα**¹ επίρρ. ‘αργά, παράκαιρα, σε ώρα περασμένη’, φρ. ‘*πάρωρα ήρτες*’ / ‘*είναι ν-αργά και πάρωρα*’. Από μτγν. και μσν. επίθ. *πάρωρος* (βλ.λ. *παρώρης*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κάρπαθος,³ Κως,⁴ Ρόδος⁵).
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.695 4.Σκανδαλ. Λεξ. 573 5.Παπαχρ. ΛΡ1,474
- παρώρης, (ο)** ‘ανόητος, απρόσεκτος’, φρ. ‘*άλλα κι άλλα λέει! παρώρης ει!*’, θηλ. *παρώρα, (η)*, φρ. ‘*α, μωρή, παρώρα! λόγια ν-τα λόγια σου;*’. Από το αρχ.-ελληνιστ. και μσν. *πάρωρος* ‘ο παράκαιρος, που γίνεται ή συμβαίνει πέρα από την κανονική ώρα’ (< *παρ(α)-ωρος* < *ώρα*), κατά τα ουσιαστ. σε -ης. Πβ. *παρώρης* ‘ιδ.’ και *παρωριασμένος* (Κως),¹ *πάρωρα* επίρρ. ‘αργά’ (Κάρπαθος),² *παρώρα, (η)* ‘παλαβή’, *παρωρίτης* ‘ο εκτός ώρας’ | ‘ο διάβολος’ (Κάλυμνος),³ *πάρωρα* επίρρ. ‘περασμένη ώρα’ (Ρόδος).⁴
- 1.Σκανδαλ. Λεξ.573 2.Μηνάς, Λεξ.695 3.Δράκος 1983,192, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1,474
- πάσα ένας, πάσα μιά, πάσα ένα**, αντωνυμία ‘ο καθένας, έκαστος’, φρ. ‘*ο πασα ένας με τις χάρες του γαπιέται*’ (παροιμ.)¹ / ‘*ο πασα ένας έ θ-θωρεί τη δ-δικιά ν-του καμπούρα*’² / ‘*ό,τι είναι ν-ο πασα ένας για λ-λόου του είναι*’.³ Οι αοριστολογικοί τύποι με το *πασα-* καθιστούν πιο απρόσωπη, πιο αδύνατη, συχνά και με υποτιμητική χροιά, την αναφορά του ομιλητή σε πρόσωπα, παρά ό,τι η χρήση της αόριστης αντωνυμίας *καθένας-καθεμιά-καθένα*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,⁴ Ρόδος,⁵ Κως⁶), *πασαείς, πασαένas* (Ολυμπος Καρπάθου).⁷
- 1.Σακελλαρίδης Κ.1983,17 2.Σακελλαρίδης ό.π.107 3.Σακελλαρίδης ό.π.182 4. Δράκος 1983,192, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ. ΛΡ1,474 6.Σκανδαλ. Λεξ. 573 7.Μηνάς, Λεξ. 696
- πάσα πνοή, (η)** επιρρηματική έκφραση ‘ελάχιστα, ψίχουλα’, φρ. ‘*επήρε ν-όσα πήρε γ-και μού ’φηκε γ-και ’με γ-για πάσα πνοή*’ / ‘*έδωκέ ν-του κατιτί για πάσα πνοή*’.¹ Η φράση από την εκκλησιαστική υμνολογία.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- πασέρω** ‘δίνω, πετώ’¹ | ‘δίνω ξεγελώντας’,² φρ. ‘*επάσαρέ μ-μου ούλλα τα άχρηστα*’ / ‘*...λέει μου, έλα κοντά...και μου πασέρει* (ενν. ο δάσκαλος) *μα χαστουκιά...*’³ και *πασέρνω*.² Από ιταλ. *passare* ‘περνώ’. Πβ. *πασάρω, πασέρνω* (Κάλυμνος),⁴ *πασέρω* ‘δίνω με απατηλό τρόπο σε κάποιον αντικείμενο πρόστυχο ή νόμισμα κίβδηλο’ (Κάρπαθος),⁵ *πασέρνω* ‘μεταβιβάζω’ (Κως,⁶ Ρόδος⁷).
- 1.Κουρζής 315 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Σακελλαρίδης Κ. 1991,142 4.Δράκος 1983,193, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς,Λεξ.696 6. Σκανδαλ. Λεξ.574 7.Παπαχρ. ΛΡ1,474
- πάσι(ν)** ‘πηγαίνουν’, φρ. ‘*εφύα γ-και πάσι στο Λακί*’, γ’ πληθ. ενεστώτα του ρ. *πάω* (< *υπάγω* ‘πηγαίνω’) βλ.λ. Πβ. τον μσν. τύπο *υπάσι* (‘*ετούτοι εντηρεύονται στην Αρκαδίαν υπάσι*’ Χρον.Τόκων 3883, Επιτ.).
- πασίολα, (τα)** ‘πολύχρωμα πλουμιά’ | (συνεκδ.) ‘το γυναικείο πουκάμισο του οποίου ο γύρος προς τα κάτω είχε επιμήκη κάθετα πλουμιά (*πασίολα*) σε διάφορα χρώματα. Τα ίδια κάθετα κεντήματα είχαν και οι γύροι των φαρδιών μανικιών της

γυναικείας πουκαμίσας'.¹ Σε δικαιοπραξίες του 19^{ου} αιώνα *πασίλογα*: 'η Ανθούσα Ιωάννου δίδω της ανεψιάς μου Μαρίας έν υποκάμισον πασίλογα'.² Η. Λ. Παπαμανώλη³ αναφέρεται στα νισύρικα *πασίλα*, (τα), τα κεντήματα των μανικιών του καμουχά, τα βυζαντινά *πασίολα*, πιθ. < *πάσι* (δοτ. πληθ. που *πας*) + *λογής*, τα *ιπέτσια* (βλ.λ.) των Νικιάν. Πβ. και το νισύρικο *πασιλοϊτικο* σεντόνι,⁴ επίσης και τα *πασαλοϊτικός* 'απαρτισμένοι από κάθε λογής ύλη' (Κάρπαθος,⁵ Κάλυμνος⁶), *πασαλοής* επίρρ. 'κάθε είδους' (Κάλυμνος).⁷

1.Τσιρπανλής 2009,29, Κουμέντος 1991,209 2.Απόσπασμα από προκοσούμφονο του 1857, στου Τσιρπανλή 2009,24 3.Παπαμανώλη 100-101 4.Αρφαράς 1984,38-39 στου Τσιρπανλή 2009,29 5.Μηνάς, Λεξ.696 6-7.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πασιλοϊτικός, (ο) επίθ. 'διαφορετικός, ανόμοιος'.¹ Βλ.λ. *πασίολα*.

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

πασκάζζω¹ 'τρώγω πασχαλινό φαγητό (κρέας, ψάρι)', φρ. 'επάσκασε μ-πρι γ-κούσει το Χριστός ανέστη'. Πβ. *πασκάντζω* (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πασούμι(ν), (το), πληθ. *πασούμ(ν)ια*, (τα),¹ φρ. 'εγόρασα καινούργια πασούμνια'. Από τουρκ. *başmak* 'γυναικείο υπόδημα, παντόφλα'. Πβ. 'ίδ.' (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,164 2.Μηνάς, Λεξ.697

πασουμοκάθιστα, (τα) είδη *πασουμνιών*, που στο πίσω μέρος της φτέρνας δεν έχουν φόδρα και *καθίζουν*, δηλαδή διπλώνουν'.¹

1.Καραναστάσης 1987,164

πασπαράς, (ο) 'παρασκευάσμα από αλεύρι κρίθινο και καβουρδισμένο χοιρινό, πρόχειρο φαγητό, όταν δεν είχαν καιρό για μαγείρεμα', φρ. 'έ ν-έχω καιρό ν-να μαερέσω τέττοια ν-ώρα, 'α κάμω λ-λίο μ-πασπαρά ν-να περάσομε ν-αόψε'.¹ Ίσως από την υφή και το χρώμα που προσομοιάζει με του πάσπαρου, βλ.λ. *πάσπαρη*. Πβ. *πασπαράς* (Κως,² Αστυπάλαια³).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,137-138 2.Σκανδαλ. Λεξ.575 3.Καραναστάσης, Αστυπ.92

πάσπαρη, (η) 'η γη, το χωράφι που δεν έχει πολύ χόμα, που είναι γεμάτο ακισήρες'.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *πάσπαρος*,² και *Somavera* 'πόρος,ο (γρ. *πόρος*, σ.σ.)' *πάσπαρος, ο καϊάς, ο τυφο*'. Πβ. *πασπάρα*,(η) 'χωράφι αδύνατο, με λεπτό άσπρο χόμα' (Ρόδος),³ *πάσπαρος* 'είδος υπόλευκης και εύθραυστης γης, κιμωλίας' (Κέρκυρα), 'εύθρυπτος λίθος' (Ικαρία), 'κονιορτός' (Κρήτη), 'είδος πέτρας λευκής και σκληρής' (Πάρος)⁴ και '*Πασπάριος Απόλλων παρά Παρίοις και Περγαμηνούς*' (Ησύχ.).

1.Καραναστάσης 1987,157 2.Κοραής 4,396 και 5,296-297 και Χατζιδ. ΜΝΕ 2.459 3. Παπαγρ. ΛΡ1,476 4.Αμαντος, *Γλωσσικά Μελετήματα* 91-92

πασπατεύω κ. 'ψηλαφώ, αναζητώ με τα χέρια', φρ. 'ούλλη ν-τη ν-ώρα μ-πασπατεύγει τη μ-μύτθη ν-του! μαγισούλλι ν-τό'χει!' / 'γιάντα πασπατεύγεις μέσ' στο σεντούκι, θέλεις τίποτι;', ουσιαστ. *πασπάτεμα*,(το). Από *πασπαλεύω < *πασπάλη* (Π) ή το πιθανότερο < *πασπάτης* 'αυτός που χρονοτριβεί, χασομέρης' και επώνυμο *Πασπάτης* (Ρόδος, Χίος). Πβ. 'ίδ. *πασπατεύω* (Κάρπαθος),¹ *πασπατεύω* (Κάλυμνος).²

1. Μηνάς, Λεξ. 697 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πασπατούρης, (ο)¹ ‘ο πασπάτης, αυτός που πασπατεύει, που χρονοτριβεί, ο χασομέρης’, και φρ. ‘αυτός είναι μ-πάσπα πάσπα’. Από πασπάτης + κατάλ. -ούρης. Βλ. λ. πασπατεύγω.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πάσσω ‘πασπαλίζω’.¹ Είναι το αρχαίο ρήμα πάσσω, άγνωστης ετυμολογίας, με αρχική σημασία ‘πασπαλίζω, επιθέτω κάτι τριμμένο πάνω σε κάτι άλλο’ | (μτφ.) ‘διακοσμώ’, ‘ιστόν ύφαινε... δίπλακα πορφυρέην, εν δε θρόνα ποικίλλ’ έπασσε’ Ομ.Ιλ. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κως,³ Ρόδος⁴), ‘βλασφημώ’ (Χάλκη),⁵ πάτσω ‘επιπάσσω, παρατώ’ (Κάρπαθος).⁶

1. Παπαδόπουλος 1984, 286 2. Δράκος 1983, 193, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 576 4. Παπαρχ. ΛΡ1, 476 5. Τσοπάνης 1949, 88 6. Μηνάς, Λεξ. 701

παστέλλα, (η)¹ ως κατηγορούμενο ‘αδύνατη’, φρ. ‘παστέλλα ν-ει!’, όπως και το παστομένη, (η), βλ. λ. παστομένος, παστώννω.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

παστελλαριές, (οι) ‘σύκα φρυγμένα, γεμιστά με αμύγδαλα και σιγάμι’, φρ. ‘α φρύξω λ-λία σύκα, να κάμω παστελλαριές για το χ-χειμόνα’. Από παστέλλι, (το) ‘είδος γλυκίσματος από μέλι και σουσάμι’, λ. αντιδάνεια (< ιταλ. *pastello* < *pasta* < ελλην. πάστη ‘ζύμη’) + κατάλ. -αριά.

παστή, (η) ‘τυρί διατηρημένο σε πιθάρι, που γινόταν από το τελευταίο γάλα των κατσικιών, μετά τα μέσα Μαΐου’. Το λέγανε και πατητή. Το έδινε ο τσοπάνης στους ιδιοκτήτες βοσκοτόπων σε αντάλλαγμα, που του επέτρεπαν να βόσκει ελεύθερα σ’ αυτά. Το έτρωγαν την εβδομάδα της Τυροφάγου,

‘άσπρο ν-τυρί του Πορνικού, // παστή στο σακχουλλάκι, μακριές μυζζήθρες κώτικες, // και της τρυγιάς τυράκι...’¹

Βλ. και λέξη σακχουλλιαστό. Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου παστός (< πάσσω), το ίδιο και στην αρχαία ελλην. πάστη / παστή, (η), ‘βρώμα εκ τυρού ανάλου μετά σεμιδάλεως και σιγαμίου σκευαζόμενον’ οι δε έντος αλφίτοις μεμειγμένον’ (Ησύχ.). Πβ. παστός ‘αλατισμένος’ (Κάρπαθος).²

1. Μπαλαλής 1981, 62-63 2. Μηνάς, Λεξ. 698

παστοέρης, (ο), θηλ. παστοέρα, (η), ουδέτ. παστοέριχο, (το) (Νικιά) ‘το αδύνατο ζώο’, φρ. ‘παστοέριχα ζ-ζα τ’ άχαρα!’¹ Τα αδύνατα ζώα τα λένε και παστομένα, (τα) ή πετσοκόλλια, (τα), δηλαδή με το πετσί (το δέρμα τους) κολλημένο στα κόκαλά τους’, φρ. ‘χαρά στα ζ-ζα! αυτά είναι μ-πετσοκόλλια!’² Η λ. παστοέρης < παστός (βλ. λ.) + -έρης (< γέρος).

1-2. Γ. Σακελλαρίδης 1982, 205

παστός, (ο) (I) ‘αυτός που διατηρείται στο αλάτι ή σε άλμη’, φρ. ‘παστό ψάρι’. Από το ρ. πάσσω (βλ. λ.). Πβ. παστός ‘αλατισμένος’ (Κάρπαθος).¹

1. Μηνάς, Λεξ. 698

παστός, (ο) (II) ‘το νυφικό κρεβάτι’,¹ φρ. ‘ό,τι αρπάξ’ η νύφ-φη στο μ-παστό’ (παροιμ.),² σύσταση να μη χάνει κανείς την ευκαιρία /

‘τη ρ-ρόκχα πγιάνν’ η μάνα μου κι ο κύρης τη μ-πελέκα,

κ' εις το μ-παστό ν-εστάθηκα κι' εγώ χωρίς γεναίκα'.³

Είναι το αρχ.-μσν. *παστός(ο)* (< *πάσσω*) 'νυμφικός θάλαμος', που έχει συνδεθεί παρετυμολογικά με τη λ. *παστάς*, λόγω της σημασιολογικής συγγένειας των δύο τύπων (Π). Πβ. *παστός* 'εξύμνηση των νεονύμφων' (Κάρπαθος),⁴ *παστός* 'νυφικό κρεβάτι' (Κως,⁵ Ρόδος,⁶ Σύμη⁷).

1.Κουρζής 315 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,221 3.Ιω. Λογοθέτης 68 4.Μηνάς, Λεξ.698 5.Σκανδαλ. Λεξ.576 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,477 7.Μιχαλαριά 3,47

πάστρα, (η) 'καθαριότητα'¹, φρ. *λάμπει το σπίτι ν-αφ' τη μ-πάστρα!* | 'είδος χαρτοπαίγνιου, η ξερή'.² Από το μσν. *σάστρα,(η)*, υποχωρητικά από το ρ. *σπαστρέω*, βλ.λ. *παστρέυω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, ΝισυριακόΛεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πάστρεμα, (το) 'καθάρισμα', το αποτέλεσμα του *παστρέυω* (βλ.λ.), φρ. *πάστρεμα θέλου ν-τα βασούλλια*'.

παστρέυω 'καθαρίζω',¹ φρ. *εφά μ-μας οι σκόνες, ούλλη ν-τη ν-ημέρα μ-παστρέυω!* | 'καθαρίζω καρπό από τα σκύβαλα', φρ. *ελάτε το βράδυ ν-να παστρέυομε ν-τ'αμύδαλα.* Από *σπαρτεύω* ή *σπαστρέω* ² 'καθαρίζω με σκούπα από σπάρτο'. Πβ. *παστρέυω* 'καθαρίζω καρπό από τα σκύβαλα' (Κάρπαθος),³ *παστρέυω* (Κάλυμνος),⁴ *παστρέυω*, *παστρέφκω* (Κως),⁵ *παστρέβζω* (Ρόδος).⁶

1.Κουρζής 315 2.Χατζιδ.ΜΝΕ 1,327 3.Μηνάς,Λεξ.698 4.Δράκος 1983,193, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.576 6.Παπαχρ.ΛΡΙ,477

παστρικός, (ο) θηλ. *παστρικά*, 'καθαρός' | (μτφ.) 'άτομο χωρίς ηθική υπόληψη', φρ. *α, μωρή παστρικά, καωματού!* Από *σπαστρικός* (< *σπαστρέω*).

παστρομάς, (ο) ¹ 'αλίπαστο καβουρδισμένο κρέας'. Από τουρκ. *pastirma*, πθ. λ. αντιδάνεια (< *παστός*, Κοραής 5,280). Πβ. *παστουμάς* (Κάρπαθος),² *παστρομάς* (Ρόδος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.698 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,477

παστωμένος, (ο)¹ επίθ. 'αδύνατος', φρ. *παστωμένη ν-ει, 'έ ν-τρώει να βάλει λ-λίο ψαχνί μ-πάνω της!* Παθ. μτχ. του *παστώννω* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

παστώννω κ. 'κάνω κάτι παστό, το τοποθετώ και το διατηρώ σε αλάτι ή στην άλμη', φρ. *πάστωσε μερικές σμαρίδες για μεζζέ'* | (μτφ.) 'δέρνω πολύ', φρ. *επάστωσέ ν-το ν-εις το ζύλο!* Από *παστός* (βλ.λ. Ι) + κατάλ. -ώνω. Πβ. *παστώννω* 'ίδ.' (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς, Λεξ.698

πατατούκχα, (η) 'ανδρικό μάλλινο χοντρό πανωφόρι',¹ φρ. *βάλε τη μ-πατατούκχα σ-σου γιατί κρώννει όζω*, και *πατατούκχα* ² από συνεκφορά. Από ιταλ. *patatuccio*. Πβ. 'ίδ.' (Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάλυμνος,⁵ Λέρος⁶).

1.Κουρζής 315 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Καραναστάσης, Ποιμενικά 87, Σκανδαλ.Λεξ.576 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,478 5.Δράκος 1983, 193, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Γεωργίου 56

- πατελλίδα, (η)** ‘η θαλασσινή πεταλίδα’,¹ επιστημ. *patella coerulea*, φρ. ‘*πάμε στους Χοίρους*² να βγάλουμε μ-πατελλίδες’. Η λ. ως υποκοριστικό του ιταλ.-λατ. *patella* ‘λεκάνη’ (< ρ. *rateo* ‘ανοίγω’). Στα Νικιά *παντελλίδα, (η)*³ με επένθεση -ν-. Πβ. *πατελλία, (η)* (Κάρπαθος,⁴ Κως⁵), *πεταλλία* (Κάλυμνος).⁶
1.Καραναστάσης 1987,132 2.Ακτωνύμιο μετά τους Χοχλάκους 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982, 243 4.Μηνάς, Λεξ. 699 5.Σκανδαλ. Λεξ.577 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- πατελλιά, (η)**¹ ‘άργιλος, αργιλωδές χώμα γκρι χρώματος, που έμπαινε, παλαιότερα, στο δώμα των σπιτιών ως αδιάβροχη ύλη’, φρ. ‘*το δώμα του σπηλαδιού μας στην Ελλιά*² είναι μ-με πατελλιά’. Πιθ. από *πεταλίσ* ‘πέταλο, φύλλο, μετάλλιο-έλασμα’ > *πεταλλίδα* > *πατελλίδα*,³ ή < *πατελλίδα*, επειδή κολλά σαν την πατελλίδα.⁴ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,⁴ Κάρπαθος⁵).
1.Παπαδόπουλος 1984,288 2.αγροτική τοποθεσία στο δημόσιο δρόμο προς το Παλιόκαστρο 3.Τσοπανάκης, στο *Κρητολογία* 9 (1979),123 4.Δράκος 1983,193, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.699
- πατερημά, (τα)**¹ ‘τα μαύρα κουμπολόγια, που συνήθως κρατούν οι ηλικιωμένοι ή οι προσευχόμενοι’, φρ. ‘*είδα το μ-πάφρου μ-μου στο γ-καφενέ ν-του Παραμπούτθη κι’ εβάστα στο ένα χ-χέρι ν-του πατερημά και στ’ άλλο ν-το ν-αργελέ γ-κ’ εκάπνιζε*’. Από την προσευχή ‘*Πάτερ ημών*’ > *τα πατερημών* > *τα πετερημά*. Πβ. *πανδερημά, (τα)*, *πατερημά, (τα)* ‘ιδ.’ (Κως),² *πατερημά* ‘κομπολόι’ (Κάρπαθος),³ ‘οι κομβολογίες, φυτά που κάμνουν άνθη σαν κομβολόγια μικρά’ | ‘προσευχές με κομβολόγια που κρατούσαν’ (Ρόδος).⁴
1.Παπαδόπουλος 1909,94, Καζαβής 195 2.Σκανδαλ. Λεξ.588 3.Μηνάς, Λεξ.699 4.Παπαχρ. ΛΡ1,478
- πατερημός, (ο)** ‘η προσευχή *Πάτερ ημών*’, που προήλθε από συναρπαγή, φρ. ‘*τη γ-Κεργιακή θ-θα πω το μ-πατερημό στη ν-εγκλησικά*’. Ο *πατερημός* χρησίμευε και για το μέτρημα του χρόνου, φρ. ‘*σε τρία πατερημώ ψήννεται τ’ αβγό*’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,¹ Κάλυμνος,² Κως³).
1.Μηνάς, Λεξ.699 2.Δράκος 1983,193, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.577
- πάτημα, (το)** (μτφ.) ‘σιδέρωμα’,¹ φρ. ‘*πάτημα θ-θέλει το παντελόني σ-σου*’. Βλ.λ. *πα-τώ*.
1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης
- πατημασ(κ)ιά, (η)**¹ ‘το ίχνος, το αχνάρι ποδιού ανθρώπου ή ζώου’, φρ. ‘*επάαινα πάνω στις πατημασκιές της πέρδικας κ’ ήβρα τη φ-φωλλιά ν-της και τρία περδικε-ρά αβγά*’. Από το ουσιαστ. *πατημασιά, (η)* με ισχυροποίηση -σ- (σ+ι+φωνήεν > σσ > σκ, όπως *μεσιά-μεσκιά, ίσιος-ίσκιος* στο τοπικό ιδίωμα). Πβ. *πατημασά, (η)* (Κάλυμνος),² *πατηματέα, πατηματά, (η)* (Κάρπαθος).³
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ) 2.Σκανδαλ.Λαξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 699
- πατήματα, (τα)**¹ κ., πληθ. του *πάτημα, (το)* ‘βήμα’, το αποτέλεσμα του *πατώ*, φρ. ‘*πατήματα κούω όζω στο δρόμο, λείεις να’ναι ν-αυτός*;’ Πβ. *πατήματα, (τα)* ‘βήματα χορού’ (Ρόδος).²
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,478

πατητήρι(ν), (το) ‘σμίλη με την οποία χαράσσει ο τσαγκάρης το βάρδουλο παράλληλα και πλάι σε κάθε βελονιά, για να μη φαίνονται οι βελονιές’.¹ Από *πατώ* + επίθημα *-τήρι(ον)*. Πβ. *πα(τ)ητήρι(ν)* ‘η δεξαμενή στην οποία πατούν τα σταφύλια για να βγει ο μούστος’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,166 2.Μηνάς, Λεξ.700

παθθαίνω το κ. *παθαίνω* ‘πάσχω, υποφέρω’, και η νισύρικη φράση ‘*ό,τι πάθω έπαθα*’, ‘*πρέπει να τα κάμνω ούλλα και ό,τι πάθω έπαθα*’.¹ Από τον αόρ. β’ του ρ. *πάσχω*, *έ-παθ-ον*, θ. *παθ-* + κατάλ. *-αίνω* > *παθαίνω* > *παθθαίνω* > *πατθαίνω*. Πβ. *παθθαίνω* (Κάρπαθος,² Ρόδος,³ Κως⁴).

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,105 2.Μηνάς, Λεξ.671 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,459 4.Σκανδαλ.Λεξ. 551

πατιρδί(ν) / πατιρντί(ν), (το)¹ ‘μεγάλος θόρυβος, αναστάτωση’, φρ. ‘*εγίνηκε μ-μεγάλο μ-πατιρδί!*’ Από τουρκ. *patirdi* ‘ιδ.’ Πβ. *πατιρδί(ν)* (Κάρπαθος,² Ρόδος³).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.701 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,480

πάτος, (ο) ‘ο πυθμένας της στέρνας’,¹ φρ. ‘*έδ(γ)ιασε ν-η βιστέρνα μας, το κραπάτσι βρίσκει κιόλας στο μ-πάτο*’² | ‘η απλώστρα, το μέρος όπου απλώνουν τα κρασοστάφυλα, δηλαδή τα σταφύλια που προορίζονται για κρασί’,³

‘*ρώα με ρώα και τσαμπί γιμώννουσι ν-το μ-πάτο...*’⁴

| *πάτος* (των σταφυλιών) ‘ένα στρώμα από φτέρες, απλωμένες στο έδαφος, πάνω στο οποίο ετοποθετούντο τα σταφύλια για να ξεραθούν’⁵ | ‘το πρώτο δέρμα από αυτά της σόλας, πάνω στο οποίο πατεί το πόδι’⁶ | (Νικιά) ‘το πάτωμα του αλωνιού, συνήθως με πλάκες ή στα *ξεχώραφα* με *βουδιά*, δηλαδή κοπριά των βοδιών’⁷ | ‘το πάτωμα του φούρνου’,⁸ φρ. ‘*φέρε τη μ-πάννα να παννίσουμε ν-το μ-πάτο ν-του φούρνου*’. Η λ. από το ρ. *πατώ* υποχωρητικά. Πβ. *πάτος* ‘η βάση, ο πυθμένας ενός πράγματος’ | ‘το κατώτερο μέρος’ (Κάλυμνος),⁹ *πάτος* ‘το κάτω μέρος του αλωνιού’ | ‘το δάπεδο του λαϊκού σπιτιού’ (Κως),¹⁰ *πάτος* ‘πάτωμα’ (Ρόδος,¹¹ Κάρπαθος¹²).

1.Χαρτοφύλης 1984,235 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,126 3.Καραναστάσης 1987,168 4.Ιω.Λογοθέτης 59 5.Κοντοβερός 317 6.Καραναστάσης 1987,165 7.Σακαλλαρίδης Γ. 1982,215 8.Καραναστάσης 1987,174 9.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 10.Σκανδαλ. Λεξ.577 11.Παπαχρ. ΛΡΙ,479 12.Ελ.Λειμωνά-Τρεμπέλα, *Το λαϊκό Καρπάθικο σπίτι*, Θεσσαλονίκη 1970,28

πατός, (ο) βλ.λ. *απατός*.

πατούσα, (η) ‘ο πάτος των παπουτσιών’,

‘*εκείνος που σου τά’καμε // σ-σε γέλασε ν-Ατθούσα,*
κι’ εκόλλησε ν-αντί πετσί, // χαρτόνι στη μ-πατούσα’.¹

Ουσιαστικοπ. θηλυκό μετοχής του ρ. *πατώ*, ή από *πάτος-πατούσα*, κατά το σχήμα *λεχώνα-λεχούσα*. Πβ. *πατούσα* ‘το πέλημα του ανθρώπινου ποδιού’ (Κάλυμνος),² *πατούχα,(η)* ‘το πέλημα του ποδιού’ (Κως),³ *πατούνα,(η)* ‘πέλημα ποδιού’ (Ρόδος),⁴ *πατούνα,(η)* ‘το αγνάρι του ανθρώπινου ποδιού’(Σύμη),⁵ *πατούχα,(η), πατουχέα,(η)* ‘πέλημα ποδιού’ (Κάρπαθος).⁶

1.Μπαλαλάς 1981,126 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.577 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,479

5. Μιχαλαριά 3,50 6. Μηνάς, Λεξ. 700

πατσαούρα, (η)¹ ‘πρόχειρη πετσέτα’, φρ. ‘*πγιάσε τη μ-πατσαούρα ν-να σκουπίσεις το τραπέζι*’ | (μτφ.) ‘παλιγοναίκα’, φρ. ‘*α, μωρή πατσαούρα, θαρείς πως σου μοιάζζου!*’ Από τουρκ. *ρασαντα* ‘κουρέλι’ | ‘πόρνη’ ή < βενετ. *sprazzaura*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *πατσαούρα, πατσάβρα* (Κάρπαθος),⁴ *πατσάουρα, πατσάβρα* (Ρόδος).⁵

1. Κουρζής 315 2. Σκανδαλ. Λεξ. 578 3. Δράκος 1983, 194, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 700-701 5. Παπαρχ. ΛΡ1, 479

πάτσουλλας, (ο) ‘μικρό κυλινδρικό και αιχμηρό στη μια του άκρη αγριόξυλο, για την αποκόλληση αιχμών και παουριών από τα βράχια του βυθού της θάλασσας’,¹

‘*ανάμεσα στα ρούτσουνα μαεύγαμε γ-κοκχύλλια*

στις τρύπες μ’ ένα μ-πάτσουλλα παούργια μαλλιάρá’²

/ ‘*παίρω το μ-πάτσουλλα μαζζί μ-μου να βγάλω αιχνιούς*’ | ‘μικρό τεμάχιο ξύλου που ετοποθετείτο στο κάτω και πίσω μέρος της ουράς των γαϊδάρων, στη βάση της. Από αυτό περνούσε το σχοινί, με το οποίο ήταν δεμένο το φόρτωμα που βρισκόταν στη ράχη του ζώου’,³ φρ. ‘*έσπασε ν-ο πάτσουλλας κι’έ ν-ημπο-ρώ τώρα να φορτώσω το γ-γάδαρο*’. Η λ. είναι μεγεθ. τύπος του *πατσούλλι* (βλ. λ.)-*πάτσουλλας*, πβ. **βοθρούλλι-βόθρουλλας* (Ρόδος), *κηπούλλι-κήπουλλας* (Κάρπαθος) κ.τ.ό.⁴

1. Μαυρουδής 142, Κουρζής 315 2. Μαυρουδής 10 3. Κοντοβερός 310 4. Μηνάς, Μεγέθυνση 182

πατσούλλι(ν), (το) ‘μικρό και λεπτό ξερό κλαδί δέντρου’,¹ φρ. ‘*αδύνατη πού’ναι, σα μ-πατσούλι ν-ει*’, και υποκορ. *πατσουλλάκι*,

‘*κάθεται ανεκούγκχουα και κάμνει τσιγαράκι,*

είν’ η Ερήνη πού’φερε μέντες στο πατσουλλάκι’.²

Από αρχ. ουσιαστ. *πάσσαλος* (< ρίζα **rak-* του *πήγγνυμι*, πβ. λατ. *paciscor*) + κατάλ. *-ούλι*³ ή < σύμφυρση του ελλην. *πάσσαλος*+λατ. *pressulus*.⁴ Πβ. *πατσούλλι(ν), πασούλια,(τα)* ‘τσάκνα’, *πάτσουλλο* ‘προσάναμμα’ (Κως),⁵ *πατσούλλια* ‘ξυλαράκια για προσάναμμα’ και ρ. *πατσουλλάω* ‘σκαλίζω με πατσούλι’ (Ρόδος),⁶ *πατσούλλιν* (Κάρπαθος),⁷ *πασσουλλάτσι* (Πάτμος).⁸

1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης, Καζαβής 195, Καραναστάσης 1987, 181, Κουρζής 315, Μαυρουδής 142 2. Μαυρουδής 48 3. Χατζιδ. *Γλωσσολογ. έρευνα* τ.1(1934)631, ο ίδιος *Γλωσσολογικά Μελέται*, Αθήναι 1901, 554 4. Μηνάς, Λεξ. 701 λ. *πατσούλλιν* 5. Σκανδαλ. Λεξ. 578 6. Παπαρχ. ΛΡ1, 479 7. Μηνάς ό.π. 8. Μηνάς, Πάτμος 214

πατώ κ. ‘*βάζω το πόδι μου πάνω σε κάτι*’, φρ. ‘*επάτησε ν-το χαλί*’ | (μτφ.) ‘σιδερώνω’, φρ. ‘*επάτησα λ-λίο ν-το παντελόني μ-μου να κάμει κόκχα*’ | (μτφ.) ‘αστοχώ στις επιδιώξεις μου’, φρ. ‘*εγάπα ν-τη ν-εγάπα ν-τη γ-και στο τέλος επάτησέ ν-τη!*’ *έδιωξέ ν-το*’ | ‘κλέβω’, φρ. ‘*επατήσα μ-μου το σπίτι*’ (το έκλεψαν) και ‘*μας εκλέψασι, μ-μας επατήσασι*’.¹ Και φράση ‘*πατώ τα πετσιά*’ (βρέχω με νερό τα δέρματα στο ταμπακχειό’,² ουσιαστ. *πάτημα,(το)* ‘το βρέξιμο των δερμάτων’.²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 86 2. Καραναστάσης 1987, 144

πάτωμα, (το) κ., και ‘το ράψιμο του βάρδουλου με τα ψίδια, από τον τσαγκάρη’.¹

1.Καραναστάσης 1987,165

πατώννω ‘πατώ μέχρι κάτω στο βυθό της θάλασσας’, φρ. ‘εβούθησα κι’ επάτωσα στο Μεγάλο ν-Τρουλλί στους Χοχλάκους’ | ‘στέκομαι όρθιος και εξέχει πάνω από το νερό της θάλασσας το κεφάλι μου’,¹ φρ. ‘εδώα πατώννω, εκεία ‘έ μ-πατώννω’ | ‘βάζω στα παπούτσια σόλες’, φρ. ‘πάαινε στον Ιντζέ να σου πατώσει τα παπούτσια’. Από πάτος+κατάλ. -ώνω. Πβ. πατώννω ‘σε κατάδυση που κάνω, φτάνω στον πυθμένα’ | ‘αδειάζω’ (Κάλυμνος),² ‘βάζω πάτο στα παπούτσια’ | ‘βρίσκω τον πυθμένα’ (Κάρπαθος).³

1.Κουμέντος 1987,88 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.702

πατωσιά, (η) ‘το πέλμα του υποδήματος’,¹ φρ. ‘η πατωσιά του παπουτσιού’ | (Νικιά) ‘το πάτωμα του σπιτιού με πλάκες ή σανίδια’, φρ. ‘έτοιμη ‘ν’ η πατωσιά μας’.² Από το κ. πατωσιά,(η) (< θ. αορ. πατωσ- του πατώνω + κατάλ. -ιά). Πβ. πατωσά,(η) ‘η στρώση του δαπέδου, συνήθως με ξύλο’ (Κάλυμνος),³ πατωσιά ‘πάτωμα’ (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,164 2.Σακελλαρίδης Γ.1982,126 3.Δράκος 1983,194, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.702

πατωτικό σουβλί(ν), (το) ‘το σουβλί που χρησιμοποιεί ο τσαγκάρης για να ράψει το βάρδουλο με τα ψίδια’,¹ και πατωτικός σπάχος ‘ο σπάγγος που χρησιμοποιείται για πάτωμα’¹ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,165

παύλος, (ο) ‘μακρουλό ψωμί, φρατζόλα’, υποκορ. παυλάκι(ν) ‘αρτίδιο, φρατζολάκι’, φρ. ‘πάαινε στο φ-φούρνο ν-να πάρεις ένα μ-παύλο γ-και δγνο παυλάκια’. Και στη Δυτική Κρήτη παύλος ‘στενόμακρο ψωμί, φρατζόλα’,¹ αλλά και ‘πρασιά χωραφιού φυτεμένη με βλίτα, ανάμεσα σε χώρους φυτεμένους με κολοκύθια’ | ‘κούκλα του αραβόσιτου’ και παυλούδι ‘μικρή κούκλα αραβόσιτου’,² ενώ στον Πάγκαλο η λ. παύλος έχει και άλλες σημασίες.² Η λ. παύλος, με τη νισύρική σημασία, προέρχεται, κατά τον Καραποτόσογλου,³ από το τουρκοπερσικό *bebliis, repliis, bepküis* (< περσ. *bèblous* ‘rain séché, préparé avec du beurre ou de sirop de dates ou de raisin; bread with butter or syrup’).³

1.Αντ. Ξανθινάκης, *Λεξικό ερμηνευτικό και ετυμολογικό του δυτικοκρητικού γλωσσικού ιδιώματος*, Ηράκλειο 2009,529 (σημ.105) 2.Ν.Κοντοσόπουλος, *Θέματα Κρητικής διαλεκτολογίας*, Αθήνα 1997,386 3.Καραποτόσογλου, *Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Καρπάθου*, στα *Ελληνικά* τ.62(2012),143

παυτονεί ‘ρηματική έκφραση σε περίπτωση αμηχανίας, ή όταν δεν θέλουμε να πούμε κάτι με το όνομά του’,¹ φρ. ‘α παυτονεί θέλει...’ / ‘...’ε μ-παυτονεί’ | ‘κάμνω κάτι’,

‘κι’α μ-παυτονεί στο γ-καφενέ // γ-κακό μαθές λοάται;
κάλλιο ν-να παίζζει τα χαρτιά // παρά να συλλοάται’²

| ‘έκφραση με αναφορά σε προηγούμενα’, φρ. ‘...έχε υπομονή, κι’α δ-δε γ-κάμει λάθος ο χάρος, θα’ρτω να σε βρω, α μ-πάλι παυτονεί, τότε συγχώρα με κι ο Θεός συγχωρέσει σου!’³ Η έκφραση απαντά και με τους τύπους *απαυτονεί, επαυτονεί, επαυτονείναι, απαυτονείναι*.⁴ Η λ. από σύμφυση του *παυτό[ς]* (βλ.λ.) + *εί[ναι]*,

με προσθήκη ευφωνικού -ν-. Πβ. *παφτώννω* ‘κάμνω κάτι’ (‘*κι’επάφτωννεν κι επάφτωννεν*’) (Ρόδος).⁵ Ο Γ.Καζαβής αναφέρεται και σε επίρρ. *παντονί* ‘έπειτα’, φρ. ‘*παντονί είναι μ-που θέλεις*’,⁶ πβ. το μσν. *απαντού* (χρον.) ‘έπειτα, ύστερα’ (‘*απαντού γαρ εσήησαν αμφότερα τα μέρη*’ Χρον.Μορ. Η.5576).

1.Κουρζής 315 2.Μπαλαλάς 1981,150 και περ. ‘Γνωμαγόρας’ τ.52(1936),2, απόσπασμα επιστολής Μπαλαλά 3.Μπαλαλάς 1965,225 4.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,480 6.Καζαβής 194

παντός, -ή, -ό και *ποφτός*¹ (αντων.) για κάποιον ή κάτι που λησμονούμε και αποφεύγουμε να το πούμε ως ακατονόμαστο, όπως π.χ. *παντά(τα)* ‘γεννητικά όργανα’, φρ. ‘*στα παντά μου*’ / ‘*όζω από το μ-παντό σ-σου μέσα παντό*’ (παροιμ.) = *όζω από το γ-κόλω σ-σου μέσα παλούκι*,² για σύσταση να μην ανακατεύεται κανείς για ξένες υποθέσεις. Η λ. από τη φράση *απ’ αυτού / απ’ αυτής / απ’ αυτού* > ονομαστ. *απαντός / απαντή / απαντό* > *παντός-ή-ό*. Πβ. *παντό(το)* ‘γυναικείο αιδού’ (Κάρπαθος),³ *παφτός* ‘όταν δεν θυμούνται το όνομα του προσώπου’ (Ρόδος).⁴

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,121 3.Μηνάς, Λεξ.702 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 480

πάψεις, (οι) ‘οι διακοπές’, φρ. ‘*πότε αρχίζζου ν-οι πάψεις σου;*’ Από ουσιαστ. *παύση(η)*, πληθ. *παύσεις-πάψεις* > *πάψεις*.

πάω βλ.λ. *πααίννω*.

παώννω κ. ‘παγώνω’,¹ φρ. ‘*επαώσα ν-τα πόδια μου αφ’ το ν-νυχίτη*’. Είναι το μσν. *παγώνω* (< αρχ. *παγώ*). Και επίθ. *παωμένος*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *παώννω* ‘νιώθω πολύ κρύο’ | ‘καταψύχω’ | ‘μένω αμίλητος, βουβός, ύστερα από μια έκπληξη’ (Κάλυμνος).³

1.Κουρούνης 1982,432 2.Μηνάς, Λεξ.703 3.Δράκος 194, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

π(γ)ιάσιμο, (το) (Νικιά) ‘παράλυση, συμφόρηση’, φρ. ‘*επιιάστηκε ν-ο άχαρος άθρωπος κι’έ γ-κουννιέται καθόλου*’.¹ Πβ. *πιάσιμο, ψάσιμο* ‘παράλυση μερική ή ολική από τη νόσο των δυτών’ (Κάλυμνος),² *πιασμός(ο)* ‘ημιπληγία, το πιάσιμο’ (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,156 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,496

π(γ)ιάτο, (το)¹ κ. ‘το πιάτο’, από ιταλ. *riatto*, πβ. λατ. *rlatus (< ελλην. *πλατύς*). Πβ. *πιάτο* (Προφύλια Ρόδου),² *ψάτο* (Κάλυμνος).³

1.Καραναστάσης 1987,151 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,496 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

π(γ)ιατοθήκη, (η) κ. ‘στερεωμένο ξύλινο πλαίσιο στον τοίχο του μαγειρείου, στα ράφια του οποίου τοποθετούν τα πιάτα’.¹ Πβ. *μτσατοθούκα(η)* (Κάρπαθος),² *ψατοθέκι(το), ψατοθήκη* (Κάλυμνος).³

1.Καραναστάσης 1987,152 2.Μηνάς, Λεξ.723 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

π(γ)ιοτί(ν), (το)¹ ‘ποτό, ιδίως οινοπνευματώδες’ | ‘οινοποσία’, φρ. ‘*εκάμα ν-ένα μ-πιοτί, μ-που έ ν-εβλέπασι ν-νά’βγουν ν-όζω αφ’ τη μ-πόρτα!*’ / ‘*έκαμέ ν-το ν-το πιοτί ν-να μη θ-θωρεί νά’βγει!*’ Από *πιωτό*, αναλογικά προς το *φα(γ)ί*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πεδέξ(ι)ος, (ο) και *πιδέξ(ι)ος*, επίθ. ‘επιδέξιος’, φρ. ‘*και τα μεταζωτά βρακιά πεδέξια*

σκέλη θέλου' (παροιμ.)¹ /

'...όπου τ' αποχωρίστημε // μ-μικρό γ-και κανακάρη,
κι' εγύρισε στο σπίτι μ-μας // πεδέξιο μ-παλληκάρι'.²

Από το αρχαίο επίθ. *επιδέξιος* (< επί+δεξίος). Πβ. *πιέζος* (Κάλυμνος),³ *πιέζιος* (Κάρπαθος),⁴ *πιεζιοσύνη* και ρήμα *πιδεζέβγουμε* (Ρόδος),⁵ *πιέζιος*, *πεδέξιος* (Κως),⁶ *πεδέξος*, *πεδεζομάδα*,(η) (Σύμη).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ.1983,122 2.Μπαλαλάς 1981,87 3.Δράκος 1983,198, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ. 723 5.Παπαχρ. ΛΡ1,496 6.Σκανδαλ. Λεξ.594 7.Μιχαλαριά 3,52

πεζζεβέγκης, (ο)¹ 'κατεργάρης, αχρείος', φρ. 'α βρε πεζζεβέγκη!' Από τουρκ. *pezevenk* 'μαστροπός, ρουφιάνος'. Πβ. 'ιδ.'(Κως),² *πεζεβέγκης* (Καστελλόριζο),³ *πεντζεβέγκης* (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 315 2.Σκανδαλ. Λεξ.579 3.Κομνηνός 124 4.Μηνάς, Λεξ.706

πεζζελίκι(ν), (το) 'βραχιόλι',¹ φρ. 'έβαλε ν-τα πεζζελίκια της και πήε στο χ-χορό μ-που κάμνουσι στο Καζζίνο'. Και *πελεζζίκι(ν)*²,

'πρέπου ν-του χοιρού κουδούνια // και του τράου πελεζζίκια' (παροιμ.)³

που λέγεται όταν κάποιος ή κάποια φορεί κάτι που δεν του/της ταιριάζει. Από τουρκ. *bilezik* 'κρίκος, βραχιόλι'.Πβ. *πελεζζίκια*, *μπελεζζίκια* (Κως),⁴ *πελετζίκια*, *πελεντζίκια* 'κρίκος' (Κάρπαθος),⁵ *πελεζίκια* (Κάλυμνος).⁶

1.Παπαδόπουλος 1909,94, Κουρζής 315 2.Παπαδόπουλος 1984,289, Καζαβής 195 3. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 327 4.Σκανδαλ. Λεξ.581 5.Μηνάς, Λεξ.705 6.Δράκος 1983, 195, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πεζζούλα, (η) 'υψοματάκι που βρίσκεται στην άκρη του δρόμου ή της αυλής σπιτιού και χρησιμεύει για κάθισμα', φρ. 'μωρή, να η πεζζούλα και κάτσε'¹ / 'βάλε το μαξελλάρι στη μ-πεζζούλα να κάτσεις μη ν-ελλερωθείς'. Η λέξη από *πεζός* και *πεζεύω*,² ή < αρχ. ουσιαστικό *πέζα* 'πόδι, κρηπίδωμα' + κατάλ. -ούλα. Πβ. *πεζούλα* 'ίσιωμα σε απότομο μέρος' | 'υπερυψωμένο χαμηλό κτιστό ίσιωμα στη μια άκρη του σπιτιού που το χρησιμοποιούσαν σαν κρεβάτι' (Κάλυμνος),³ *πεζζούλα* 'κτιστό βάθρο που ξεκινούσε από το τζάκι του παραδοσιακού σπιτιού που χρησίμευε για να γευματίζει η οικογένεια, αλλά και χώρος για ύπνο' (Κως),⁴ *πεζούλα*, κτίζεται δεξιά και αριστερά της κύριας εισόδου και γύρω από την αυλή του αγροτικού σπιτιού, για να καθίζουν και να πεξεύουν με τα ζώα' (Ρόδος),⁵ *πεντζούλα* (Κάρπαθος).⁶

1.Παπαδόπουλος 1984, 288, Καζαβής 195 2.Φύληντας 1,215 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ.579 5.Παπαχρ. ΛΡ1,482 6.Μηνάς, Λεξ.706

πεζζονάρα, (η) 'τσέπη'¹ | 'τσέπη τοποθετημένη ψηλά, μικρή δερμάτινη σακούλα που την έδεναν στο ζωνάρι',² και *πεζζούρα*,(η)². Η λ. από το αμάρτυρο *επιζωνάρα,(η) 'τσέπη' (< επί + ζωνάρα < μγν. ζωνάριον). Πβ. *πιζ'νέρα* (Λέσβος), *πουζονάρα* (Κεφαλονιά), *βουζονάρα* (Θάσος), *βουζ'νάρα* (Μακεδονία).³

1.Παπαδόπουλος 1909,94, Καζαβής 195 2.Αρφαράς 1978,54 3.Χριστ. Μπασέα Μπεζαντάκου, Η πρόθεση επί στα ν.ε. ιδιώματα, στο *Λεξικόγρ. Δελτίο* 20 (1996-7),188-189 και Καραποτόσογλου 2008,167 σημ.134

πεθυμώ¹ και *πιθυμώ*, 'επιθυμώ', φρ. 'επιθύμησα το ν-υγιό μ-μου που λείπει στη ν-

Αμερική, και ουσιαστικό *πεθυμά,(η)*, φρ. *‘έχει μεγάλη μ-πεθυμά νά’ρτει στη ν-Νίσυρο’*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πελεβός, (ο)¹ επίθετο, και *πελεβιάρης, πελεβέγκος*,² όπως και τα *απαλλαρός, παλλαρός* (βλ.λ.). Από (*απολωλός*>) *παλαβός* > *πελεβός* με τροπή *α* > *ε* κοντά σε *-λ-* ή *-ρ-*, όπου *‘πολυειδείς φθόγγοι παρ’ αυτά τρέπονται εις -ε-’*³, πβ. *ξηρός* > *ξερός, μηρίον* > *μερί,(απολωλός) πελελός*.⁴ Πβ. *‘ιδ.’* (Ρόδος),⁵ *πελελός* (Καρδάμαινα Κω).⁶

1.Κουρούνης 1982,453 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Χατζιδάκις Γ, *Μελέτη επί της Νέας Ελληνικής ή βάσανος του ελέγχου του ψευδαδικασμού*, Αθήνα 1884,46 4.Σα-γλίκης Ι 92, στου Μηνά, *Παρατηρήσεις στη Γραμματική της Νεοελληνικής*, Αθήνα 2008,48 5.Παπαχρ. ΛΡ1,483 6.Σκανδαλ. Λεξ,581

πελεργίνα, (η) *‘φασαριούχα σχολαστική γυναίκα’*.¹ Η λ., που σήμερα έχει σιγήσει στο τοπικό ιδίωμα, είναι θηλυκό του *πελεργίνος* *‘προσκυνητής’* < νεολατ. *pelegrinus* < λατ. *perlego, perlegere* *‘διέρχομαι’*. Η σημασία στο ιδίωμα της Νισύρου πιθανώς από το τελευταίο δισύλλαβο τμήμα της λέξης (*-γρινα*), που ίσως οδήγησε στο *γκρίνια,(η)* *‘μεμψιμοιρία, διαπληκτισμός’*. Πβ. στη Χάλκη το παρωνύμιο *Πελεργίνας,(της)* και τοπωνύμιο στην Αλμινιά, νησίδα της Χάλκης.

1.Κουρζής 316

πελεζζίκι, (το) βλ.λ. *πεζζελίκι*.

πελεκάνος, (ο) *‘λιθοξόος’*, πληθ. *πελεκάνοι,(οι)* *‘οι μαστόροι που πελεκούσαν πέτρες για γωνιές, κανάλια, μαντώματα κ.τ.ό. και ήταν οι καλύτεροι από τους μαστόρους’*, φρ. *‘καλός μάστορης, πρώτος πελεκάνος!’*¹ Ο Νικήτας Μαστρογιάννης (*Διοτρίδια*, σ. 47) θυμάται νισύριους λιθοξόους (πετράδες): Τσουλάτος Δημήτρης (Μαντράκι), Χατζόγλου Μιχάλης (Εμπορείος), Ντίνος Παπαδέλιας (Μαντράκι), ο δάσκαλος Απόστολος Καλούδης, Μ. Μιχάλαρος (Μουλλός, Μαντράκι), Φιλίππου (Μαντράκι), Κωσταντής (Σούβλος) και Φίλιππος Τσουλάτος (παιδιά του Δημήτρη), Βασίλης Πατρικής κ.ά. Από *πελεκάν,-άνος,(ο)* (< θ. του *πέλεκυς* + επιθήμα *-αν, -άνος*) *‘δρυοκολάπτης’* λόγω του μεγάλου ράμφους του που κόβει, *πελεκά* σαν *πέλεκυς*, και κατ’ επέκταση της σημασίας και για δήλωση του λιθοξόου. Πβ. *‘ιδ.’* (Κάλυμνος,² Κάρπαθος³), *πελεκάνος* *‘ξυλουργός’* (Ρό-δος).⁴

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,126 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.704 4.Παπαχρ. ΛΡ1, 483

πελεμώ¹ και *πολεμώ* (βλ.λ.) *‘καταβάλλω προσπάθεια, δουλεύω’*, φρ. *‘εφάα μ-με οι δουλλειές! αφ’ το πρωί μ-πολεμώ να συγυρίσω το σπίτι’ / ‘πελεμώ να διαρτώσω το σπίτι’*. Από *πολεμώ* > *πελεμώ*, με υποχωρητική αφομοίωση *ο-ε* > *ε-ε*. Πβ. *‘ιδ.’* (Κάλυμνος),² *πολεμώ, πολεμιέμαι* *‘αγωνίζομαι να κατορθώσω κάτι’* (Κάρπαθος),³ *πελεμώ, πολεμνιούμαι* (Καρδάμαινα Κω),⁴ *πολεμώ* *‘ψάχνω, αγγίζω’* (Κεφαλος Κω).⁴

1.Κουρούνης 1982,419 2.Δράκος 1983,195, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 742 4. Σκανδαλ. Λεξ,581

πελιδρομιάζζω¹ *‘τρώγω με λαμαργία’*, φρ. *‘ήρτε γ-κι’ επελιδρόμασε μ-μάνι μάνι γ-*

κι' εσηκώθη γ-κ' έφνε' / 'επελιδρόμασε γ-καλά η τουλουμαργιά του!' Από περιδρομος 'ισχυρός σπασμωδικός πόνος του στομαχιού από το υπερβολικό φαγητό' + κατάλ. -(ι)άζω, με ανομοιοτική τροπή ρ-ρ > λ-ρ, όπως περιστέρι - πελιστέρι, πρώρα - πλώρη κ.τ.ό. Πβ. περιδρομιάζω (Κάλυμνος),² περιδρομιάζομαι (Ρόδος).³
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡ1,487

πελίδρομος, (ο)¹ και πενίδρομος, λ. απαξιωτική, ως υβριστική προσταγή, φρ. 'πελίδρομος πγιο!' = σκάσε, ή 'πελίδρομος να σε κόψει!', δηλαδή να σε πιάσει κολικόπονος, ή 'έφραε ν-το μ-πελίδρομο!', περισσότερο από ό,τι αντέχει το στομάχι. Βλ. και ρ. πελιδρομιάζω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πενιστέρι(ν), (το)¹ το κ. περιστέρι με ανομοιοτική τροπή ρ-ρ > ν-ρ, πβ. παραθύρι-παναθύρι, περιδρομος-πενίδρομος στα Δωδεκανησιακά ιδιώματα.²

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Μηνάς, Παρατηρήσεις στη Γραμματική της Νεοελληνικής, Αθήνα 2008, σ.74

πεντόβωλα, (τα) 'παιδικό παιχνίδι'.¹ Πβ. 'ιδ.' στην Κάλυμνο 'παιχνίδι με δύο παίχτες, συνήθως, οι οποίοι πετάνε ψηλά πέντε μικρούς βώλους που ξαναπιάνουν κατά την πτώση τους'.² Από πεντο- + βώλος.

1.Πετρούτσου 1987,26 όπου και περιγραφή του παιχνιδιού 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

πέντυλας, (ο) και ψωμοθήκη(η) 'δίχτυ πλεγμένο με βούρλα που κρέμεται από το δοκάρι της στέγης, όπου τοποθετούσαν τα ψωμιά της εβδομάδας',¹ φρ. 'πριάσε από το μ-πέντυλα ψωμί ν-να κόψεις' / 'κοντέβγει να δγιάσει ο πέντυλας, εφάμε ν-τα ψωμιά',² | και πέντουλας 'ο σάκος του κυνηγού που βάζει μέσα τα θηράματά του',

'του κυνηγού ο πέντουλας και του ψαρά το πριάτο,
πέντε φορές είν' εύκαιρο και μνια φ-φορά γ-γεμάτο'.⁴

Η λ. από το λατ. *pendulus* 'κρεμασμένος, κρεμαστός'. Πβ. *πένδυλος, πένδουλος, πέντανλος* 'ψωμοθήκη' (Κως).⁵

1.Καραναστάσης 1987,175 2.Σακελλαρίδης Γ.1982,131 3.Κουρζής 316 4. Σακελλαρίδης Κ.1983,171 5.Σκανδαλ. Λεξ.582

πέξα δέξα, (η) και πεζά δεξά¹ έκφραση για γυναίκα 'κακόφημη, παλιογυναίκα', φρ. 'αυτή ν-τη μ-πεζά δεξά θ-θα πάρεις;' (αυτή την παλιογυναίκα θα παντρευτείς;) / 'έμπλεξε μ-με μια μ-πεζά δεξά.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πέρα επίρρ. τοπικό 'πιο μακριά από κάτι'. Η φράση 'α(π)ό Πέρα' για τους Νισύριους σημαίνει 'καταγωγή ή προέλευση από την Κω', φρ. 'α(π)ό Πέρα' (από την Κέφαλο)¹ /

'...με τσούρμιο χεροδύναμους Νισύριους κι' από Πέρα,
λεβέντες που τραβού γ-κουπιά, ολόρτοι στη γ-κουβέρτα'² /

'ο Τσιτσίνιας ήτο ν-αο Πέρα'. Επίσης, για να προσδιορίσουν την πατρίδα κάποιου που καταγόταν από την Καρδάμαινα της Κω, κωμόπολη μόλις 12 μίλια από τη Νίσυρο, έλεγαν 'αυτός ει ν-αφ' τη μ-πέρα κουστέρα', δηλ. από την απέναντι

ακτή, *costa* ‘ακτή, πλευρά’. Το επίρρ. *πέρα* και ο παράλληλος τύπος *πέραν* ανάγονται στον ι.ε. τύπο **per* και συνδέονται με το αβεστ. *para* και το αρχ. περσ. *para-* ‘απ’ την άλλη πλευρά, πέρα’, πβ. και το αρχ. επίθ. *περαίος* (< *πέραν* + κατάλ. *-αίος*), θηλ. ως ουσιαστ. *περαία* (ενν. *γη*), χώρα που βρίσκεται στην απέναντι ακτή θάλασσας.

1.Μαυρουδής 142 2.Μαυρουδής 20

περαματάρης, (ο) ‘περαστικός, διαβάτης’,

‘α ν-είσαι *δγιάβης δγιάβαινε, περαματάρης πέρνα...*’.¹

Από *πέραμα*, *-ατος* + κατάληξη *-άρης*. Πβ. ίδιο (Ρόδος,² Κάρπαθος³), *περαματάρης, περιματάρης, περαστικάρης* (Κως),⁴ *περάτρα,(η)* ‘περαστική, διαβάτισσα’ (Ρόδος).⁵

1.Κοντοβερός, στο περιοδικό ‘Γνωμαγόρας 16 (1933),4 2.Παπαχρ. ΛΡ1,486 3.Μηνάς, Λεξ.707 4.Σκανδαλ. Λεξ.583 5.Παπαχρ. ό.π.

περασκιά, (η) ‘η ρύθμιση, από τον κτίστη με το νήμα της στάθμης, της κατακόρυφης ευθείας του τοίχου’,¹ και ρ. *περασκιάζζω* ‘ρυθμίζω την κατακόρυφο με το νήμα της στάθμης και τοποθετώ τη μια πέτρα πάνω στην άλλη’. Πβ. το κ. *περασιά,(η)* στην τυπογραφία ‘κάθετη ή οριζόντια νοητή ευθυγράμμιση διαφορετικών κειμένων ή εικόνων που τοποθετούνται σε απόσταση μεταξύ τους στο μοντάζ (Π). Από το αοριστικό θέμα του *περνώ* + κατάλ. *-ιά*. Επίσης *περασιά,(η)* ‘το νήμα του κτίστη που τον βοηθά να χτίζει ίσια τον τοίχο’ | ‘ευθυγράμμιση’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,180 2.Μηνάς, Λεξ.708

περάτης, (ο) ‘ο ξύλινος σύρτης που κλειδώνει από μέσα την πόρτα’,¹ συνώνυμο του *μάνταλος*, φρ. ‘*βάλε το μ-περάτη στη μ-πόρτα να κλειώσομε ν-το σπίτι*’. Από *περώ*. Πβ. ‘*ίδ.*’ (Κως,² Καστελλόριζο,³ Κάρπαθος⁴), *εμπεράτης, περάτης* (Ρόδος),⁵ *περάτι, (το)* (Κάλυμνος).⁶

1.Κουρζής 316 2.Σκανδαλ. Λεξ.583 3.Κομνηνός 104 4.Μηνάς, Λεξ.708 5.Παπαχρ. ΛΡ1,486 6.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

περγαντί(ν), (το)¹ ‘είδος ιστιοφόρου πλοίου’, και *περγαντί(ν)*. Από ιταλ. *brigantine* ‘εμπορικό ιστιοφόρο με κουπιά’ (16^{ος}-19^{ος} αι.), είδος γαλέρας χαμηλού ύψους χωρίς κατάστρωμα, που πολλές φορές εχρησιμοποιείτο και ως πειρατικό. Σπουδαιότερες κοινές ονομασίες του πλοίου: *βριγαντί(ν), βριγαντίνα,(η), μπριγκαντί(ν), μπριγαντί(ν), μπεργαδί(ν), μπεργαδί*.²

1.Κουρούνης 1982,447, Καζαβής 134 2.Βαγιακάκος, Συμβολή 89

περγιανός, (ο) και *α(π)περγιανός*,¹ επίθ. ‘αυτός που κατάγεται από *Πέρα* (από την Κω, επειδή βρίσκεται απέναντι από τη Νίσυρο),² φρ. ‘*αυτοιδά ν-ει μ-περγιανοί*’. Βλ. λ. *πέρα*. Έτσι και στην Κάλυμνο: *Περαγιανός, Περατζάνός* ως πατριδωνυμικό, αντί *Κώος*, επειδή, πολλές φορές, έχουν σαν δεύτερο όνομα της αντικρουής Κω τη λ. *Πέρα, πάω Πέρα* και εννοούν ‘πηγαίνω στην Κω’.³

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Καραναστάσης 1987,154 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. λ. *πέρα*

περγιόνι(ν), (το)¹ και *πιργιόνι(ν)*² κ. ‘πριόνι’, φρ. ‘*φέρε το περγιόνι ν-να κόψεις το*

ζύλο'. Πβ. *πρζόνι* (Κάλυμνος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

περγουλλιά, (η) κ. 'υπερυψωμένη κληματαριά, κρεβατίνα',¹ φρ. 'εκλαδέσαμε ν-τη μ-περγουλλία ν-της αυλής μας'. Από λατ. *pergula* 'σκεπή, σκιηνή' (< *pergo*).

1.Κουρζής 316

περδικερός, (ο) επίθ. 'αυτός που ανήκει στην πέρδικα ή είναι όμοιος με αυτή', φρ. 'περδικερό ν-αβγό'.¹ Πβ. *περδικερός* 'για σύκο με λευκά στίγματα, που μοιάζει δηλαδή με το πτέρωμα της πέρδικας' (Κάρπαθος),² *περδικερός* 'που έχει το χρώμα της πέρδικας' (Ρόδος),³ *περδικήσιος* 'όμοιος με πέρδικα' (Κάλυμνος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Μηνάς,Λεξ.709 3.Παπαχρ.ΛΡ1,486 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

περδικολός, (ο) πτηνό που επιτίθεται στις πέρδικες, κ. *φιδαιτός*, επιστημ. *circaetus gallicus*. Από *περδικολό(ο)ς*.

περδικοπάννι(ν), (το) 'παραλλαγμένο με ζωηρά χρώματα πανί που το κρατούσαν οι κυνηγοί μπροστά τους, για να τραβούν την προσοχή της πέρδικας',

'περνά ο ένας, χαιρετά, // καλώς τα κάμνεις Γιάννη,
γιατί στηλλώθηκες εδώ // σα ν-το περδικοπάννι,'¹

Πβ. *περδικόπαννο* (Κάλυμνος),² *περδικοπάννιν* (Κάρπαθος).³

1.Μπαλαλάς 1981,147 2.Δράκος 1984,135, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.710

περδικοφάς, (ο) από *περδικοφάγος, το πτηνό *αερογερακίνα*, επιστημ. *buteo rufinus*.¹

1.Φραντζής 344

περέτης, (ο) κ. 'υπηρέτης', πβ. *περέτης*, *περέτρια*, *περέτισσα* (Κως),¹ *περέτης* (Κάρπαθος),² Κάλυμνος³).

1.Σκανδαλ. Λεξ.585 2.Μηνάς, Λεξ.710 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

περετώ κ. 'υπηρετώ', φρ. 'παιδί μ-μου, θέλωμε μια γ-κόρη ν-να μας περετά, που είμεστε δγνο άντρες'.¹ Πβ. 'ίδ.' (Κάρπαθος,² Κως,³ Κάλυμνος⁴).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,98 2.Μηνάς, Λεξ.710 3.Σκανδαλ. Λεξ.585 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

περιάλλι(ν), (το) και *περιάλλια, (η)* 'ακρογιαλιά, το μέρος της ξηράς που είναι δίπλα στη θάλασσα', φρ. '...εκόφτασι στη θ-θάλασσα γ-και στα βράχια της περιάλλιας...'¹

'πγοιος σπέρει στη μ-περιάλλια, // οσωμεργιές πγοιος σκάβγει;'²

Είναι το μσν. ουσιαστ. *περιγιάλιν* (< *παραγιάλιν*, με επίδραση της πρόθεσης *περί*, ουδέτερο του μτγν. επιθέτου *παραγιάλιος* < *παρ(α)+αιγιάλος*) > *περιγιαλιά, (η)* > *περιάλλια*, κατά το συνώνυμό του *ακρογιαλιά*. Πβ. *περιάλτι*, *περιάλτιδα, (η)* (<*περιγιαλίδα*), *περιάλτσά, (η)*,³ *περιάλτον*,⁴ *περιελτσά*⁵ (Αστυπάλαια), *περιάλια*, *περιάλιν*, *περιάλον* (Κάρπαθος).⁶

1.Χαρτοφύλης 1990,237 2.Σακελλαρίδης Μ. 2007,378 3.Καραναστάσης, Αστυπ.92 4. Dawkins 2,78, 82 και 551 5.Dawkins 2,396 και 551 6.Μηνάς, Λεξ.710-711

περίζομαι 'καίομαι' | (μτφ.) 'υποφέρω πολύ', φρ. 'που να καίεσαι και να περιζέσαι' (κατάρα) / 'περίζομαι αφ' το γ-καμό μ-μου'.¹ Από το μτγν. και μσν. *εμπτύρι-*

ζω ‘καίω, καταφλέγω’ | ‘εμπυρίζομαι’ (‘ως έκαυσας και εμπύρισε το καρδιορίζωμά μου’ Βελθ.623, Επιτ.). Πβ. *μυυρίζομαι* ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *μυυρίζομαι /-ομαι* ‘βρίσκομαι στη φωτιά’ (Ρόδος),⁴ *μυυρίντζω, μυυρίντζομαι* ‘φλέγομαι’ (Κάρπαθος).⁵

1.Καζαβής 195 2.Σκανδαλ. Λεξ.463 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,400 5. Μηνάς, Λεξ.572

περικέθι(ν)¹ ‘πληθερά, μπόλικα’, φρ. ‘έχομε μ-περικέθι γ-κουμπάννιες εφέτος’. Από τουρκ. *bereket* ‘αφθονία, ευλογία’, πβ. *μπερικέτιν, περικέτιν* (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.561

περίκος, (ο) ‘είδος γιλέκου από βαμβακερό ύφασμα, συνήθως μπλε’ | ‘είδος γιλέκου έχοντος χειρίδας’.¹ Πβ. και στην Κάρπαθο *περίκος* ‘εγγώριο γιλέκο από βαμβακερό μπλε ύφασμα’,² στην Αστυπάλαια *μπερίκο* ‘γιλέκο’.³ Η λ. πιθ. από τουρκοπερσ. *pārgālā* ‘είδος λεπτού βαμβακερού υφάσματος’.

1.Καζαβής 195 2.Μηνάς, Λεξ.711 3.Καραναστάσης, Αστυπ.86

περικουρίζω¹ ‘καθυστερώ, περιφέρομαι άσκοπα’, φρ. ‘περικουρίζει μέσ’ στους δρόμους’. Στη Ρόδο ο Θ. Κωνσταντινίδης² αποθησαυρίζει τον τύπο *περισκουρίζω* ‘περιέρχομαι ένα μέρος τυρβάζοντας και σαν να αναζητώ κάτι’ (Καταβιά), που πιθανώς να έχει σχέση με το αρχαίο ρ. *περισκαρίζω* (= *περισκαρώ*) ‘σκυρτώ ολόγυρα’, πβ. και το γλώσσημα του Ησύχιου ‘*περισκαίρουσι*’ *περισκαρίζουσι*. Αν είναι έτσι, τότε πρέπει να έχομε: *περισκαρίζω, περισκουρίζω* (Ρόδος), πιθ. με επίδραση της λ. *σκούρος*, > *περισκορίζω*, με τροπή *α* > *ο* κοντά στο υγρό -ρ-, > *περικουρίζω*, με αποβολή -σ- και τροπή *ο* > *ου* κοντά στο υγρό -ρ-. Ο Κ. Καραποτόσογλου² παράγει από το ιταλ. *correre (corro)* ‘βαδίζω δρομέως’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),³ *περισπέθομαι* ‘γυρνά πέρα δώθε’ (Κάρπαθος)⁴, *κολιέρω* (Καστελλόριζο).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ*’ 3.Σκανδαλ. Λεξ.587 4.Μηνάς, Λεξ.712 5.Κομνηνός 92

περιμαέβγω¹ (για πρόσωπο) ‘αποτρέπω κάποιον από παρεκτροπές’, φρ. ‘*περιμάεψε το γ-γιο σ-σου αφ’ τις άσκημες παρέες*’ | ‘μαζεύω σκόρπια πράγματα, νοικοκυρεύω’, φρ. ‘*περιμάεψε ν-το σπίτι ν-της πού ’το ν-τα πάνω κάτω!*’ Από *περιμαζεύω*. Πβ. *περιμαέβγω, περμαεύγω* (Κως,² Κάλυμνος³).

1.Κουρούνης 1984,176 2.Σκανδαλ. Λεξ.588 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

περίξεμα, (το)¹ ‘συμβάν, φαινόμενο και προμήνυμα’, φρ. ‘*κακό μ-περίξεμα*’.¹ Η σημασία της λ. πιθανώς να οδηγεί στο αρχαίο ρ. *περιζαίνομαι* ‘κομματιάζομαι από όλες τις μεριές’, < *περι+ζαίνω* (σχετ. με πρόσ.) ‘κτυπώ, δέρνω’ (‘*έζαινον το σώμα μάστιγι*’ Διον. Αλ.), που συνδέεται με τα *ζέω, ζύω* με κατάλ. -*αίνω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

περιόλι(ν), (το) ‘τραγούδι του γάμου, που τραγουδιέται τη Δευτέρα μέρα του γάμου’. Στο τραγούδι, το *περιόλι* συμβολίζει τη νύφη.¹ Το *περιόλι* πρωτοδημοσίευσε ο νισύριος Σχολάρχης Γ. Παπαδόπουλος στον Ζ.Α.² (1884- 85),σ.203-204. Υπάρχει και ομόνυμη τοποθεσία, *Περίολι*, στο Μαντράκι, κτήμα της Μονής της

Παναγίας Σπηλιανής, όπου σήμερα το Δημαρχιακό Μέγαρο,

‘και τώρα που εφάμαε, μ-πάμε στο Περίολι,
εκεία πού ’ναι ν-έθιμο, για να χορεύγου ν-όλλοι’.³

Η λ. από το μσν. *περιβόλι(ο)ν* ‘συνήθως περιφραγμένη έκταση γης, όπου καλλι-εργούνται άνθη, λαχανικά, δέντρα κ.ά.’, υποκορ. του αρχ. *περίβολος(ο)* ‘αυτός που περιβάλλει, που περιτριγυρίζει κάτι’. Πβ. και τοπωνύμιο *Περίολος* (Εμπορειός).⁴

1.Καρναστάσης 1987,182 2.Ζωγράφειος Αγών ‘περί λέξεων και δημοτικών ασμάτων

του εν Κων/πόλει Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου’ 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965, 133

4.Παπαχριστοδούλου 243

περιπαίζω κ. ‘γελώ σε βάρος κάποιου, πειράζοντάς τον με αστεία’, φρ. ‘επερίπαιζέ ν-το γ-και ’κείνος το ν-εκνήγησε ν-να το δ-δέρει’. Και επίθ. *περιπαισμένος* ‘περί-γελος’, παθ. μτχ. του *περιπαίζω*.

περίπαισμα, (το) ‘πρόσωπο χλευαστικό’,

‘του κόσμου το περίπαισμα // το γ-κόσμο μ-περιπαίζζει’ (γνωμ.).¹

Από *περίπαιγμα*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,² Κως³), *περίπαιστρο* (Ρόδος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ.1983,251 2.Μηνάς, Λεξ.712 3.Σκανδαλ.Λεξ.588 4.Παπαχρ.ΛΡΙ, 405

περισκέβω ‘πλεονάζω, έχω περίσσεια’, φρ. ‘στο κοφίνι ν’έ χ-χωρεί, στο καλάθι μ-περισκέβγει’ (παροιμ.) / ‘επίσκεψε ν-το μεσημέρι φ-φαϊ, ’α το φυλάζω να φάσι γ-και το βράδυ’/

‘...τα σύκα τα φτενόπετσα // που κάμνομε γ-κουμπάννια,
κι όσα μας περισκέβγουσι // πουλούμε ν-τα στα Μπάννια’.¹

Πβ. *περισσέγω* (Κάλυμνος).²

1.Μπαλαλάς 1981,108 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

περισσότερος, (ο) κ. ‘περισσότερος’,¹ συγκριτικός βαθμός του επιθέτου *περισσός*, με δίπλωση τ > ττ > τθ.

1.Καρναστάσης 1987,142

περιστέκαμενος, (ο) ‘αυτός που παραστέκεται σε ώρα ανάγκης’¹ | (Νικιά) ‘ο κατά περίπτωση βοηθός των επιτρόπων της Εκκλησίας ή του νεοκόρου’.² Από *παραστεκάμενος* ‘παραστάτης’ | (μτφ.) ‘βοηθός, επίκουρος’, παθ. μτχ. του *παραστέκω*, με τροπή *παρα-* > *περι-*. Πβ. *παραστεκάμενος* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),³ *παραστέκουμαι* ‘υποβοηθώ’ (Ρόδος).⁴

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Σακελλαρίδης Γ.1982,178 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,471

περιστέκομαι¹ ‘συντρέχω, βοηθώ, φροντίζω’, φρ. ‘περιστέκομαί του γιατί ’ν’ ανή-μπαρος’. Αντί *παραστέκομαι* (< *παρέστηκα*, παρακείμενος του *παρίσταμαι*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

περιφανίζομαι ‘ξενίζομαι, παραξενεύομαι’,¹ συνήθως στον αόρ., φρ. ‘επεριφανίστηκε μ-που μέ’δε ν-άξαφνα’. Από το αρχ. επίθετο *περιφανής* ‘αυτός που προκαλεί ζωνηρήν εντύπωση’ + κατάλ. -ίζω.

1.Καζαβής,185

περίχυμα, (το) ‘η διάβρεξη με ζεστό νερό των σάκκων που περιέχουν τις αλεσμένες

ελιές, για να ξεχωρίσει το λάδι, στο λιοτρίδι' ¹ | στα Νικιά *περίχυσμα*, (το) 'το νερό με το οποίο περιχέουν από την κορυφή το καμίνι για να σβήσει', και ρ. *περιχύννω*, φρ. 'έλα να κουαλήσομε ν-νερό ν-αφ' τη β-βιστέρνα ν-να περιχύσομε ν-το καμίνι'.² Από το αρχ.-μσν. *περιχέω* / *περιχεύω* 'περιχύνω, κυρίως υγρό άφθονο επάνω σε κάτι, ή γύρω από κάτι, περιβρέχω' ('τω περιχέυε χάριν κεφαλή τε και ώμοις' Ομ.Ιλ.) > *περίχυμα*. Πβ. *περίχυσμαν*, (το) 'το βραστό νερό που περιχύνεται στο κοφίνι της μπουγάδας' (Ρόδος).³

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,229 3.Παπαχρ. ΛΡ1,489

περιχώ 'περιχύνω' ¹ | 'βάζω τα ρούχα στο κοφίνι της μπουγάδας και τα περιχύνω ζεστό νερό με στάχτη', φρ. 'έβαλε ν-τα ρούχα στη μπουγάδα κι επερίχυσέ ν-τα με καυτό ν-νερό' /

*'ίδρος κρυος με περιχά και μου 'σφιζε ν-το φέσι,
οι δγνό 'μορφες του Ποταμού με βάλασι στη μ-μέση'.²*

Και περιχύννω³ φρ. 'περιχύννω με σάρσα τα μακαρόνια'. Από το αρχ.-μσν. *περιχέω* (βλ.λ. *περίχυμα*), κατά τα ρ. σε -ώ. Πβ. *περιχώ*, *περεχώ* (Ρόδος).⁴

1.Κουρζής 316 2.Κουρούνης 1987,400 3.Γ.Χαρτοφύλης,Νισυριακό Λεξιλόγιο(χειρόγρ.) 4.Παπαχρ. ΛΡ1,489

πέρνιαυλο, (το) (Νικιά) 'πρόσθετος ανοιχτός χώρος στο δώμα του σπιτιού, για να μαζεύεται περισσότερο βρόχινο νερό. Συνήθως γινόταν στις αγροτικές βιστέρνες', φρ. 'μουρέ, καθάρισε το πέρνιαυλο γιατί αόψε έχομε βροχές'.¹ Η λ. από το αρχ.-μσν. *περίαυλον*,(το) 'περίβολος' (< *περί*+*-αυλον* < *αυλή*), με επένθεση -ν- και αναβιβασμό τόνου, πβ. αρχ. *μέσσαυλον* 'εσωτερική αυλή μάνδρας'.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,127

περνώ¹ το κοινό, και 'επιτυγχάνω', φρ. 'επέρασε στις εξετάσεις' / 'περνά του, άμμα θέλει να σε βάλει στη δ-δουλλειά' | 'υπερτερώνω', φρ. 'περνά σε στα χρόνια' / 'επέρασά τους στο τρέξιμο'. Από το αοριστικό θ. *επέρασα* του αρχαίου ρ. *περώ*, κατά το σχήμα *εγέρασα-γερνώ*, *εκέρασα-κερνών*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

περόνι(ν), (το)¹ και *πουντανέλλο* (βλ.λ.), το κ. *πιρούνι*. Από αρχ. *περόνη*,(η) (< θ. *περ-* του *πείρω* 'τρυπώ' + επίθημα -όνι). Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος),² *περούνι* (Κάλυμνος),³ *πιρούνι* κ. και είδος ποιμενικής σφραγίδας' (Κως).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 716 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Καραναστάσης, Ποιμεν.53

περτές, (ο), *πφερδές*,¹ *μπερντές* 'παραπέτασμα, κουρτίνα'. Σε προικοσύμφωνο του 1864 προκίζονται 'κουνουπιέρες και περτέδες πέντε'.² Ο Μ. Αρφαράς³ μας πληροφορεί ότι έτσι έλεγαν αλλιώς την *αμουσία* (βλ.λ.), διαφανή κουρτίνα στο μπροστινό μέρος της *μονής* που την εκάλυπτε και είχε δύο ή περισσότερα φύλλα. Από τουρκ. *perde* 'ιδ.' Πβ. *ππερδές* (Ρόδος).⁴

1.Αρφαράς 1984,51-53, Κουρζής 318 2.Τσιρπανλής 2009,43 3.Αρφαράς 1978,48 4.Παπαχρ. ΛΡ1,529

πεσκέσι(ν), (το) 'δώρο',

'στο ν-νιάμερό σ-σου έρχονται από παντού και λέσι:

βόηθα μας Καλο-Παναγιά να φέρνομε μ-πεσκέσι.¹

Από τουρκ. *rezkes* ‘δώρο, κανίσκι’ (< περσ. *reshkash* ‘δώρο σε σπουδαίο πρόσωπο’). Πβ. *πεσκέσιν* (Κάρπαθος,² Ρόδος,³ Κως,⁴ Σύμη,⁵ Καστελλόριζο⁶), *πεσ-σέσι* (Κάλυμνος).⁷

1.Καζαβής 80 2.Μηνάς, Λεξ.716 3.Παπαχρ.ΛΡ1,490 4.Σκανδαλ.Λεξ.590 5.Μιχαλαριά 3,60 6.Κομνηνός 125 7.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ΠΕΣΚΙ(ν), (το) ‘μεγάλο πριόνι του μαραγκού με τελάρο για πριόνισμα πολύ χοντρών ξύλων, δοκών κ.λπ., που το δούλευαν δυο άνθρωποι’,¹ φρ. ‘*έχεις κουράγιο ν-να τραβάς πεσκι όλλη ν-τη ν-ημέρα;*’² /

‘*πγοιος λαθθάδες πάει να πριάσει // με πεσκι να τους εσκίσει;*’³

Από τουρκ. *biski* ‘πριόνι, δρεπάνι, μαχαίρι δρεπανοειδές’. Πβ. *πισκί(ν)* ‘ιδ.’ και *πισκιντζήδες* ‘πριονιστές’ (Ρόδος),⁴ *πισσί* (Κάλυμνος),⁵ *πισκίν* (Κάρπαθος,⁶ Κως⁷).

1.Καρναυστάσης 1987,171 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,127 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007, 384 4.Παπαχρ. ΛΡ1,501 5.Δράκος 1983,199, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς, Λεξ.729 7. Σκανδαλ. Λεξ. 597

ΠΕΣΚΙΡΙ(ν), (το) και *πεσκίρα*,(η),¹ ‘προσόψι’², φρ. ‘*φέρ’ μου τη μ-πεσκίρα ν-να σκουπίσω τα χέργια μου*’ | ‘*νιψομάντιλο*’³, πετσέτα. Από τουρκ. *rezkir* ‘χειρόμακτρο’.

Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,⁴ Κως⁵), *νιψομάντιλος*,(ο) (Ρόδος).⁶

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Κουρζής 316, Αρφαράς, Νίσυρος 83 3.Κουμέντος 1991, και Νισυριακά 5(1976),204 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.590 6.Παπαμανώλη 1994,410

ΠΕΣΤΛΕΜΕΣ, (ο) ‘θρεφτάρι, γουρούνι για πάχυνση’. Από τουρκ. *beslemek*. Πβ. *πεσλεμές* και ρ. *πεσλετιζώ* ‘ταΐζω για πάχυνση’, ‘*επεσλετίσαμεν ένα χ-χοίρο, για τες γιορτές του Χριστού*’ (Ρόδος),¹ *πεσλετιζώ* ‘τρέφω καλά ένα ζώο για να γκαστραωθεί γρήγορα’ (Κως).²

1.Παπαχρ. ΛΡ1,490 2.Σκανδαλ. Λεξ.590

ΠΕΤΑΛΑΟΥΡΔΙΖΩ¹ ‘ρίττω μακριά και με πολλήν ορμή κάτι’,φρ. ‘*επεταλαούρδισέ ν-το κι’ έφνε*’ / ‘*επεταλαούρδισε ν-τη σ-σουγιά μ-μου μέσ’ στο χωράφι*’.² Η λ. πιθ. από σύμφυρη των *πετώ+σαουρδίζω* (βλ.λ.).

1.Καζαβής 195 2.Παπαδόπουλος 1984,288

ΠΕΤΑΜΑΤΟΥ, (του)¹ φρ. ‘*έ ν-ει ν-του πεταμάτου*’, δηλαδή δεν είναι άχρηστο για να το πετάξεις. Από το κ. *πέταμα*,(το) (πετώ), γεν. πληθ. *των πεταμάτων* - του *πεταμάτου*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.).

ΠΕΤΑΡΙΚΟΣ, (ο)¹ επίθ. (για πουλιά) ‘αυτός που μπορεί να πετάξει’, φρ. ‘*οι όριθες έ ν-ει μ-πετάρικα πουλλά*’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ΠΕΤΑΥΡΟ, (το) ‘λεπτό σανίδι, κάθε σανίδα που τοποθετείται στα κορφάδια¹ ή στρώνεται το πάτωμα’²

‘*θαρείς όσοι μουζζώννονται ούλλοι χαρκιάδες είναι;*

κι’ όσες χτυπού ν-το μ-πέταυρο ν-ανυφαντήδες είναι;’³

Πβ. ‘*πέτευρον*’ *σανίς, εφ’ ης αι όρνεις κοιμώνται* και παν το εμφερές τούτω...’

(ΗΣύχ.), και 'πέταυρον...σανίς...παρά το εύδειν εν αυτό τα πετεινά' (Σούδα). Η λ. πέταυρον απαντά μεταγενέστερα της πέτευρον: πέτευρον / πέταυρον < πετά (άλλος τύπος της πρόθεσης πεδά αιολ. και δωρ. τ., μυκην. *pe-ta*) + αύρα ή < αμάρτυρο τ. *πετα(F)ορον / αιολ. και δωρ. τ. πεδα(F)ορον του μετέωρον⁴ ή πέταυρον / πέτευρον αρχική σημασία 'συσκευή πτήσεως' (< πετα, πετε-, πβ. άλευρον: άλε- (=αλέθω).⁵ Πβ. πέταυρον 'λεπτό σανίδι' | (μτφ.) 'πολύ αδύνατος' (Κάρπαθος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,180 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,319 4.Βλ. Π. λ. πέταυρο 5. Σταματάκος, Λεξικό 6.Μηνάς.Λεξ.717

πετεινάρι(ν), (το)¹ 'μικρός πετεινός, κοκοράκι', φρ. 'έ γ-κουκχά το πετεινάρι'. Από πετεινός + κατάλ. -άρι(ον).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πετονιά, (η) 'αλιευτικό όργανο από λεπτό και ανθεκτικό νήμα που φέρει στο άκρο του αγκίστρι'. Από τη λ. τόνος,(ο) 'καθετί που τεντώνεται ή μπορεί να τεντωθεί, όπως σχοινί, καλώδιο, ταινία' > μτγν. τονία,(η) 'μέρος τροχαλίας' > από-τονιά > πετονιά.¹ Πβ. στην Κάλυμνο αποτονιά,(η).²

1.Καραποτόσογλου 2008,153 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. λ. πετονιά,(η)

πέτρα, (η) 'η κυλινδρική μυλόπετρα που γυρίζει στο λιοτρίδι για το άλεσμα των ελιών'.¹

1.Μαστρογιάννης 27

πέτρα του πάγκου, (η) 'εργαλείο του ταμπακχειού που μοιάζει με ξύστρα, με ειδική πέτρα ως ξύστρο'.¹

1.Καραναστάσης 1987,146

πετρομάχι(ν), (το) 'δερμάτινο μάλωμα του παπουτσιού',¹ φρ. 'πάω στο μ-παπουτσή να μου βάλει πετρομάχια στα παπούτσα μου που τρυπήσασι'. Η λ. είναι υποκορ. του *πετρομάχος (< πέτρα+μάχομαι). Πβ. το μσν. πετρομαχασκοπάπουτσος 'εκείνος που τα πετρομάχια των παπουτσιών του χάσκουν',² επίσης πετρομάχιν 'ίδ.' (Κάρπαθος).³

1.Παπαδόπουλος 1909,93, Καζαβής 195 2.Κουκουλές ΒΒΠ Δ'399 3.Μηνάς, Λεξ. 719, όπου ίδιο και σε Σκύρο, Χίο και Ικαρία

πετροσελίματα, (τα) 'χόρτο που μοιάζει με σέλινο',¹ πθ. πετροσέλινο.

1.Καραναστάσης 1987,141

πετσινής, (ο) 'ο βυρσοδέγης, ταμπάκης', και προσωνύμιο Πετσινής,¹
'στου Πετσινή το ταμπακχειό έβγαιννε στη γ-κουκχούλλα,
ο Περικλής και ψάρευγε, μπανάτσα γ-και φουρτούνα'.²

Από πετσι(ν) 'δέρμα', πθ. υποκοριστικό του ιταλ. *pezzo* ή < *πεσκίον, υποκορ. του πέσκος 'φλούδα'.

1.Μαυρουδής 142 2.Μαυρουδής 16

πετσογδέρω¹ κ. 'γδέρνω το πετσι' | (μτφ.) 'τραυματίζω', φρ. 'επετσόγδαρέ μ-με ο γάτθης'. Από πετσι + γδέρω (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πετσοκόβγω¹ κ. 'κόβω σε μικρά κομμάτια σαν πετσι, τεμαχίζω', φρ. 'επετσοκόφτηκες, κακόμοιρε!' (=κόπηκες στο πρόσωπο με το ξυράφι στο ξύρισμα).

Ι.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πετσοκόλλης, (ο) ‘ο πολύ αδύνατος’,¹ φρ. ‘*ε ν-τρώεις καθόλου! πετσοκόλλης εγίνηκες*’, και *πετσοκολλιασμένος*,² νισύριο επώνυμο *Πετσοκόλης*.³ Στην Κάλυμνο θηλ. *πετσοκόλλα, (η)* ‘η πολύ αδύνατη’,⁴ στη Ρόδο *πετσικόλλ^dα* ‘μεγάλο κομμάτι’,⁵ στην Κω *πετσοκόλλα, (η)* ‘το χωράφι με δυνατό, σκληρό χώμα’.⁶ Ο Αναστ. Καραναστάσης προτείνει *πετσί+κόλλα*.⁷ Στη Ρόδο απαντώνται οι τύποι *πετσικόλλ^dα*, *πετσικόλλ^dα* ‘ο κώνος του πεύκου’,⁸ τους οποίους ο Αγαπ. Τσοπανάκης⁹ και ο Χριστόδ. Παπαχριστοδούλου¹⁰ ανάγουν στο *πίτυς+άκυλος* ‘φαγώσιμο βλανίδι, καρπός του πρίνου’, πθ. επειδή είναι πολύ σκληρός καρπός.
1.Κουρζής 316 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Μπαλαλάς 1965,225 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Παπαχρ.ΛΡΙ,493 λ. *πετσικόλλ^dιν* 6.Σκανδαλ.Λεξ.592 7.Καραναστάσης,Φωνητική 74 8. Παπαχρ. ΛΡΙ,492 9. Tsorpanakis, Phonétique 110 10.Παπαχρ.ΛΑΡ,112, ο ίδιος ΛΡΙ,503

πετσοκόλλι(ν), (το) ‘κομμάτι από δέρμα για μάλωμα παπουτσιού’,¹ βλ. λ. *πετσοκόλλης* | ‘κομμάτι κόρα (πέτσα) ψωμιού’,² φρ. ‘*μουρέ, ξερό ν-τρώεις το πετσοκόλλι, πριάσε και καμιά ν-ελιά*’. Πβ. *πετσοκόλλιν* ‘πολύ μικρή άγωνα έκταση γης’ (Κάλυμνος),³ *πετσικόλλ^dιν*, *πετσοκόλλ^dιν* ‘μικρό κομμάτι πετσί’ (Ρόδος),⁴ *πετσοκόλλιν* ‘κομμάτι δερμάτινης σόλας του παπουτσιού’ (Κάρπαθος),⁵ *πετσοκόλλι* ‘κοκαλιάρης’ (Σύμη).⁶

1.Κουρζής 332 2.Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 3.Δράκος 1983,198, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,493 5.Μηνάς Λεξ.720 6.Μιχαλαριά 3,64

πετσώννω ‘βάζω σόλα, καλύπτω’,¹ φρ. ‘*πάαινε στο μ-παπουτσή ν-να σου πετσώσει τα παπούτσα*’ /

‘*επέτσωσές τα Πασκαλή; // -κι’ εκαλοπέτσωσά τα...*

στο καλαπόδι βρίσκονται // να σε θωρούσι, ν-να ν’ τα’²

| ‘*επισανιδώνω το σπίτι*’, φρ. ‘*θέλω να πετσώσω το σπίτι μ-μου*’ | (ναυτ.) ‘*επικαλύπτω εξωτερικά το σκελετό του σκάφους με σανίδες*’,³

‘*και με το που βαράραμε ν-εκάλαρε ν-νερά,*

γιατ’ ήτο μ-πετσωμένο με σάρτα υλικά’.⁴

Το ρ. είναι μσν. ‘*και παρευθής υπόδημαν επαίρνει και πετσώνει*’ (Προδρομ. Ν,57). Πβ. *πετσώννω* ‘*κατασκευάζω ξύλινο δάπεδο*’ | ‘*ξεγελώ*’ | (ναυτ.) ‘*επικαλύπτω με σανίδια εξωτερικά το σκάφος*’ (Κάλυμνος),⁵ ‘*ράβω το πετσί στα παπούτσια*’ | ‘*επισανιδώνω*’ (Κάρπαθος),⁶ ‘*εργάζομαι σαν υποδηματοποιός*’ | ‘*επενδύω με σοβά τον τοίχο ή με ξύλο τα έπιπλα*’ (Ρόδος).⁷

1.Κουρζής 316 2.Μπαλαλάς 1981,126 3.Μαυρουδής 142 4.Μαυρουδής 49 5. Δράκος 1983, 198, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς, Λεξ.720 7.Παπαχρ. ΛΡΙ,493

Πέφτη, (η) ‘η Πέμπτη’,¹ φρ. ‘*τη μ-Πέφτη θ-θα πάω στο σχολείο ν-να πάρω το ν-έλεχο*’, και φράση ‘*Πέφτη του συγκόζζουμου*’, έτσι έλεγαν την Πέμπτη πριν από την Μεγαλοβδομάδα, επειδή έπιναν ζωμό από βρασμένα σύκα’, φρ. ‘*α δ-δε μ-μον γράψεις ως τη μ-Πέφτη ν-του συγκόζζουμου θα σπάσω το κεφάλι σ-σου*’.²

1.Καραναστάσης 1987,147 2.Μπαλαλάς 1965,222 απόσπασμα από επιστολή Μπαλαλά.

πηγάδι(ν), (το) το κ. *πηγάδι*, πληθ. *πηγάγια, (τα)*,

- ‘οπού πεινά ψωμά θωρεί κι’ οπού διγιά πηάδγια’ (παροιμ.)¹
για απραγματοποίητες επιθυμίες. Και τοπωνύμιο Πηαούλλι,(το) (Μαντράκι).²
Από πηγή + υποκορ. κατάλ. -άδιο(ον), και πη(γ)άδι + κατάλ. -ούλι > πηαδούλι >
Πηαούλλι.
1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,249 2.Καραναστάσης 1987,149
- πηλά, (τα)** ‘λάσπες, ακαθαρσίες,¹ λασπόχωμα’, φρ. ‘ερημάχτηκε μ-με τα πηλά’² / ‘μη
μ-πατείς μέσ’ στα πηλά’. Από τη λ. πηλός,(ο) που έχει συνδεθεί με το λατ. *palus* ‘έ-
λος, τέλμα, στάσιμα νερά’, το ρ. *palleo* ‘ωχριώ, χλομιάζω’ και με το λατ. *squalus*
‘σκεπασμένος με πηλό, βρόμικος’ (Π). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,³ Κάλυμνος⁴).
1.Κουρζής 316 2.Καζαβής 195 3.Μηνάς, Λεξ.721 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- πηλόβαρος, (ο)** επίθ. ‘δυσκίνητος, αργοκίνητος’,¹ φρ. ‘αυτός ο άνθρωπος είναι μ-
πηλόβαρος’,² λέγεται για άνθρωπο δυσκίνητο στη δράση και στο μυαλό.¹ Και
φράση ‘χώμα πηλόβαρο’, λασπώδες, δυσκολοκαλλιέργητο. Από πηλός + βάρος
(βλ. λ. πηλά).
1.Κουρζής 316 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,44
- πηλογιά, (η)** ‘απολογία, απόκριση, αντιστροφή λόγου’,¹ φρ. ‘είντα πηλογιά θ-θα
δώκεις!’ Από πηλοούμαι (βλ.λ.). Πβ. απηλοϊα, απηλογιά,(η) (Κάρπαθος),² πολο-
γιά, πηλογιά, πολόηση (Κως),³ απηλογιά (Ρόδος).⁴
1.Κουρούνης 1982,418 2.Μηνάς, Λεξ.118 3.Σκανδαλ. Λεξ.616 λ. πολοούμαι 4. Πα-
παχρ. ΛΡ1,70
- πηλοούμαι**¹ ‘απολογούμαι, αποκρίνομαι, απαντώ’,
‘τόρα όμως, Νιτσάκι μ-μου, βλέπω δε μ-πηλοάσαι,
άραγε να με ξέχασες και να μη μ-με τθυμάσαι;’² /
‘απής εσιμοκόντεψα στα σπίτια μας απόζω,
γροϊκό φωνή γ-και στέκομαι, λαλλιά γ-και πηλοούμαι...’³ /
‘κανείς δε μ-πηλοήθηκε μόνο ν-ο Άι Γιάννης’.⁴
Αντί (α)πολογούμαι (< απόλογος ‘απάντηση’) με επίδραση της αύξησης, βλ. και
Somavera απηλογούμαι. Πβ. (α)πηλοούμαι ‘απαντώ’ (Κάρπαθος,⁵ Ρόδος⁶), πο-
λοούμαι, πηλοούμαι (Κως),⁷ πολοούμαι (Αστυπάλαια,⁸ Σύμη,⁹ Κάλυμνος¹⁰).
1.Κουρούνης 1982,418, Κουρζής 316 2.Κουμέντος 1972,267 3.Σακελλαρίδης Κ. 1965,
166 4.Κουρούνης 1987,393 5.Μηνάς,Λεξ.119 6.Παπαχρ.ΛΡ1,70 7.Σκανδαλ. Λεξ. 616
8.Καραναστάσης, Αστυπ.95 9.Μιχαλαριά 3,83 10.Δράκος 1983,203, Σκανδαλ. Λεξ.
Καλ.
- πηχτό, (το)** έτσι λέει ο πιστικός το γάλα που έχει πήξει με πυτιά,¹ (βλ.λ.). Ουσιαστι-
κοπ. ουδέτερο του επιθέτου πηκτός (< θ. πηγ- του πήγνυμι + επίθημα -τος). Πβ.
πηχτή,(η) ‘φαγητό που γίνεται από βρασμένο κεφάλι, πόδια και λαιμό χοίρου’
(Κως,² Κάλυμνος³), πηχτή / πήχτη,(η) ‘το πηχτό γάλα’ (Ρόδος),⁴ πηκτό ‘γάλα
πηγμένο με την πυτιά’ (Κάλυμνος).⁵
1.Καραναστάσης 1987,138 2.Σκανδαλ. Λεξ. 593 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,
495 5.Δράκος 1983, 198, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- πιάννω**, πγιάννω κ. ‘παίρνω κάτι στο χέρι και το βαστώ’, φρ. ‘έπριασα το ανάεμα κ’
επήα στο Καμπί ν-να φέρω ζύλα’ | ‘εισπράττω’, φρ. ‘επούλησα αμύγδαλα

που 'κοψα αφ' το Δάλι γ-και έπιασα λ-λία μαεδγιά' | 'ευδοκίμω οικονομικά', φρ. 'έπλε στη ν-Αμερική γ-κι' επριάστηκε γ-καλά' | (για φαγητό) 'κολλώ στον πάτο του τσουκαλιού', φρ. 'βάλε λ-λίω ν-νερό στο τσουκάλι ν-να μη μ-πριάσει κάτω το φαί' | 'φιλονικό, τσακόνομαι', φρ. 'επριάστηκε στα χέργια με το γ-γείτονα ν-του' / '...να μη μ-πριαστού στη μ-μοιρασικά και βλαστημού ν-εμένα'.¹ Και φράση 'πριάννω το σταυρό' (μτφ.) 'έπεσα στη θάλασσα και βράχηκα από απροσεξία', φρ. 'πρόσεχε μη μ-περπατάς όζω όζω και πριάσεις το σταυρό'. Πβ. μπτσάννω (Κάρπαθος),² πιάνω παι 'μένω έγκυος' (Κως).³

1.Μπαλαλάς 1981,68 2.Μηνάς, Λεξ.722 3.Σκανδαλ. Λεξ.594

πιάντα, (η), πριάντα 'το τμήμα της σόλας και του βάρδουλου του παπουτσιού που περιέχει τον ταρσό του ποδιού'.¹ Από ιταλ. *pianta* 'πέλμα, ο γύρος του πέλματος των παπουτσιών που προεξέχει', πβ. και τα κ. *πιανάρω* 'γυαλίζω με ειδικό όργανο την πιάντα', *πιανάρισμα,(το)* 'το γυάλισμα και η όλη σχετική κατεργασία της πιάντας'.

1.Καραναστάσης 1987,165

πιάσιμο, (το), πριάσιμο 'περιουσία',¹ φρ. 'αυτός έχει καλό μ-πριάσιμο', και παθ. μτχ. παρακειμ., ως επίθετο, *π(γ)ιασμένος* 'αυτός που εδημιούργησε περιουσία', φρ. 'αυτός είναι γ-καλά πιασμένος αφ' το μαγαζίζι μ-πού' ν-νοιζε' | 'έχω πρόβλημα στα πόδια και δυσκολεύομαι στο περπάτημα', φρ. 'έχω πριάσιμο στα πόδια'. Βλ.λ. πιάνω. Πβ. στην Κάλυμνο *πιάσιμο, ψάσιμο* 'παράλυση μερική ή ολική, από τη νόσο των δυτών'.²

1.Κουρζής 316 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πιατόζα, (η), πιατάζα (Νικιά) 'μεγάλο πιάτο που το χρησιμοποιούσαν μόνο όταν είχαν καλεσμένους στο τραπέζι', φρ. 'φέρει τη μ-πιατόζα με τα μακαρόνια'.¹ Πβ. *πιατέλα,(η)* 'πλατύ και ρηχό πιάτο' (Κάρπαθος),² *πιατέλλ^d, πιατέλ-λλ^d* (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,131 2.Μηνάς, Λεξ.723 3.Παπαρχ. ΛΡ1,506

πιθιακός, (ο) 'αγγείο πήλινο για νερό' ¹ ή για τοποθέτηση και φύλαξη της παρθενικής μύλλας',² φρ. 'ο πιθιακός μου είναι γ-γεμάτος καβρουμά' | (μτφ.) εμπαιχτικά 'ο κοντόχοντρος', φρ. 'σα μ-πιθιακός είναι ν-ο κακόμοιρος!' Από *πίθος* + κατάλ. *-ιακός*. Κατά τον Αγαπ. Τσοπανάκη³ *πυθιακός* > *πυδιακός*, από τη λ. *πυτιά*. Πβ. *πιθιακός* 'μικρό πιθάρι' και *πιθιάντζω* 'βάζω σε πιθάρι' (Κάρπαθος),⁴ *πιδιακός* 'πήλινο αγγείο που βάζουν γάλα από τη μάντρα, ή φαγητό για το χωράφι' (Ρόδος),⁵ *πιτιακός* 'δοχείο πήλινο επίμηκες' (Σύμη).

1.Καζαβής 195 2.Στρίκης 341 3.Tsopanakis, Phonétique 106 4.Μηνάς, Λεξ.724 5.Παπαρχ. ΛΡ1,497

πίκα, (η) 'έχθρα, πείσμα, μίσος, θυμός',¹ φρ. 'πίκα μ-που τη ν-έχει!' Από ιταλ. *rica* 'αγχμή, προεξοχή' (< γαλλ. *riche* < ρ. *ricquer* < δημ. λατ. *riccare* 'τρυπώ, κεντώ' < λατ. *ricus* 'δρυοκολάπτης').² Πβ. *πίκα,(η)* 'προεξοχή' (Κάρπαθος),³ 'μίσος, πείσμα' (Ρόδος),⁴ 'μνησικακία' (Κάλυμνος),⁵ 'πείσμα, θυμός' (Κως).⁶

1.Παπαδόπουλος 1984,288, Κουρζής 316 2.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3.Μηνάς, Λεξ. 724 4.Παπαρχ. ΛΡ1,497 5.Δράκος 1983,199, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ. Λεξ.594

- πικάρης, (ο)** ‘μνησίκακος’,¹ φρ. ‘ζέρεις είναι πικάρης είναι! ούλλη η κακία πάνω του ν-ει’. Από *πίκα* (βλ.λ.) + κατάλ. -άρης, κατά το *πεισματάρης*.
1.Καζαβής 195, Κουρζής 332
- πικαρίζομαι** ‘εχθρεύομαι’,¹ μτχ. επίθετο *πικαρισμένος*² ‘θυμωμένος, πεισμομένος’, φρ. ‘άμε γύρευγε πού γύριζε γ-κ’ ήρτε μ-πάλε πικαρισμένος’, και *πικασμένος*,³ με πτώση συλλαβής. Βλ.λ. *πίκα*.
1.Καζαβής 195 2.Κουρζής 316 3.Παπαδόπουλος 1984,288
- πικάρι**¹ και *πικέρω*,¹ ‘πεισμώνω, ερεθίζω’, φρ. ‘επίκαρέ ν-το μ-με τα λόγια του!’ Από ιταλ. *piccare* (βλ.λ. *πίκα*). Πβ. *πικέρνω* (Ρόδος),² *πικέρω* (Σύμη).³
1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡΙ, 497 3.Μιχαλαριά 3,66
- πιλατέβγω** ‘βασανίζω’,¹ φρ. ‘αμμέ γιάντα με πιλατέβγεις!’ Η λ. έχει διάφορες ετυμολογικές προσεγγίσεις: από το κύριο όνομα *Πιλάτος* (ο ανακριτής του Χριστού) + κατάλ. -έω,² ή < μσν. *απελάτης* < *απελαύνω*,³ ή < μτγν. *ενηλατεύω* με επίδραση προς το *Πιλάτος* (< επίθ. *ενήλατος*, -ον ‘αυτός τον οποίο εύκολα μπορεί να τιθασεύσει κανείς’),⁴ ή < *ενίλατος*, *ενίλατεύω* ‘είμαι σφόδρα ίλεως’.⁴ Πβ. *πιλατεύω* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).⁴
1.Κουρζής 316 2.Ανδριώτης, Λεξικό και Πάγκαλος 3.Χατζηιωάννου Κυρ., στα *Κυπρ. Γράμμ.* 17,153 4.Μηνάς, Λεξ.725
- πιλάτεμα, (το)**¹ ‘πείραγμα, ενόχληση’, το αποτέλεσμα του *πιλατέβγω* (βλ.λ.).
1.Κουρζής 316
- πίλικας, (ο)** ‘φάκελος’,
‘μπροστά στη ν-νύφη, στο γ-γαμπρό // λεφτά ’έ γ-καρφισώννου, τα βάλλον μέσ’ στο μ-πίλικα // κι’ έτσι κρυφά τα δώννου’.¹
Από ιταλ. *plico* ‘ιδ.’ Πβ. *πλίκος*, *μπλίκος* (Κάλυμνος),² *πλίγκος*, *πίλικας* (Ρόδος),³ *πλίκο* (Κως).⁴
1.Σακελλαρίδης Μ. 2007,386 2.Δράκος 1983,163, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 498, 507 4.Σκανδαλ. Λεξ.595
- πιλώθω** ‘πιέζω, σπρώχνω’,¹ φρ. ‘μη ν-το πιλώθεις, ’α σπάσει θέλει!’/ ‘πίλωσε τα σύκα, για να χωρέσου μ-μέσ’ στο βαρέλλι’ | ‘συμπιέζω το υλικό της αυτοσχέδιας βόμβας με το πιλωστήρι (βλ.λ.), για να συρταρώνει το φιτίλι’,² φρ. ‘στης Αλέξανδρας εμαενογόμεστο, μ-πού’λειπε ν-εις το φ-φούρνο, κι’ εκεία εγώ εκέρωννα, ο Παπουττής επίλωθε γ-κι’ ο Κουτσουφής τις έδεννε μ-περίτεχνα κι’ ήτα ν-αφ’ τις καλύτερες της πιάτσας’³ (ενν. *πόμπες*). Η λ. από το αρχ. *πιλώω* ‘κάμνω κάτι πυκνό και συμπαγές’ + κατάλ. -ώθω, αντί -ώνω, αναλογικά προς τα *νιώθω*, *κλώθω* κ.τ.ό. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,⁴ Ρόδος,⁵ Κάρπαθος⁶).
1.Καραναστάσης 1987,15, Κουρζής 316 2.Μαυρουδής 143 3.Μαυρουδής 72 4. Σκανδαλ. Λεξ.595 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,498 6.Μηνάς, Λεξ.726
- πίλωμα, (το)** συνήθως στον πληθ. *πιλώματα*,(τα) ‘δυσκοιλιότητα’, φρ. ‘έφραε ν-άουρα μήλα το παιδί γ-κ’ έχει τώρα πιλώματα’.¹ Η λ. είναι ρηματικό παράγωγο του *πιλώθω* (βλ.λ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,² Κως,³ Ρόδος⁴).
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,156 2.Μηνάς, Λεξ.726 3.Σκανδαλ. Λεξ.595 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,

499

πιλωστήρι(ν), (το) ‘ξύλινος κύλινδρος με τρύπα στον άξονά του, με το οποίο συμπιέζαν, επίλωθαν, το υλικό της αυτοσχέδιας πόμπας’.¹ Πβ. στην Κάρπαθο *πιλωτούριν* κατηγορ. ‘πολύ γεμάτος’.²

1.Μαυρουδής 143 2.Μηνάς, Λεξ.726

πινακιάζζω ‘γεμίζω το πινάκι κριθάρι’, φρ. ‘...και πήε ν-να πινακιάσει, να βάλει στα πινάκια κριθάρι’,¹ βλ.λ. *πινάκι(ν)*.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,302

πινάκι(ν), (το) ‘ξύλινο στρογγυλό σκεύος σαν πιάτο’ πολλαπλής χρήσης: έθεταν μέσα το πλασμένο ζυμάρι για να ανεβεί,¹ φρ. ‘εζζύμωσα κι’ έβαλα τα ψωμιά στα πινάκια’,² ή το γέμιζαν κριθάρι και από αυτό έπαιρναν με τη χούφτα τους και τροφοδοτούσαν τον μύλο κατά το άλεσμα.³ Υπήρχε και το μεγάλο πινάκι που χρησιμοποιούνταν στο λιοτριδί, για τη μεταφορά του ελαιόκαρπου από τη βούρνα στην πλάκα για άλεση, αλλά και για μεγάλα ψωμιά.⁴ Αν το πινάκι γινόταν από μάζες, λεγόταν *σφυρίδι* ⁵ (βλ.λ.). Η λ. υποκορ. του *πίναξ(ο), πίνακ-ος* + κατάλ. -ιον. Στην Κάρπαθο *πινάκιν* ‘δοχείο μέτρησης καρπών’ που χωράει δύο οκάδες’.⁶

1.Καραναστάσης 1987,174 2.Σακελλαρίδης Γ.1982,131 3.Σακελλαρίδης Κ.1982, 303 4.Μαστρογιάννης 88 5.Κουμέντος 1987,87 6.Μηνάς, Λεξ.727

πινακοπλύτης, (ο) ‘νεροχύτης’ που λέγεται και *ανεράδος* ¹ (βλ.λ.).

1.Αρφαράς 1978,38

πινακωτή, (η) ‘επιμήκης ξύλινη θήκη με 4-5 διαμερίσματα στα οποία τοποθετούνται άψητα ψωμιά, που προορίζονται για το φούρνο, ψωμοθήκη’, φρ. ‘ενέηκα ν-τα ψωμιά στη μ-πινακωτή κ’ εφουσκώσασι’/

‘ούλλα τα στραβά ψωμιά της στραβής πινακωτής’ (παροιμ.),¹

λέγεται στις περιπτώσεις που τα λάθη φορτώνονται στους αδύνατους. Η λ. από *πινάκι* + κατάλ. -ωτός, ή είναι ουσιαστικοπ. θηλυκό του αμάρτυρου επιθέτου *πινακωτός (< αρχ. *πινάκιον*), πβ. και Somavera ‘*πινακωτή(η) tavola da portare il pane al forno*’, επίσης ‘ιδ.’(Κάρπαθος,² Κάλυμνος,³ Ρόδος,⁴ Κως⁵).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,283 2.Μηνάς, Λεξ.727 3.Δράκος 1983,199, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Παπαρχ. ΛΡ1,499 5.Σκανδαλ.Λεξ.596

πίνομα, (το) για τη λ. ο Καζαβής (195) σημειώνει ‘αντί *επινομή*, δέλεαρ συνιστάμενον εκ χόρτων χρησιμεύον ιδίως προς αλιείαν’. Η λ. πθ. από το ρ. *επινέμομαι* ‘βόσκω σε ξένους βοσκότοπους’, και ουσιαστ. *επινομία(η)* ‘βόσκηση σε ξένους τόπους’ | ‘απαίτηση βοσκής’.

πίντα, (η) και *μπίντα*¹ (ναυτ.) ‘ο στύλος στο μπροστινό τμήμα της πλώρας ή και της πρύμνης, καρφωμένος πάνω στο *σωτρόπι*’ ² (βλ.λ.) | ‘η δέστρα που δένει το πλοίο τους κάβους και βρίσκεται στερεωμένη στο κατάστρωμα της πλώρης ή της πρύμνης, αλλά και στην προβλήτα του λυμανιού’¹ | ως επίρρ., *πίντα*, εκφράζει άρνηση,³ φρ. ‘τού’πα ν-να λ-λάζει γνώμη, εκείνος όμως *πίντα*, εκεί! το δικό ν-του!’ Από ιταλ. *binda* (ναυτ.) ‘σχοινί πανιού ιστιοφόρου’ | ‘κολονάκι στο κατάστρωμα’.

1. Πληροφ. Γ. Χαρτοφύλης 2. Καραναστάσης 1987, 134 3. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πίουνοι(ν), (το) (Νικιά) ‘το πιγούνι’, φρ. ‘σκούπησε το πίουνοι ν-του παιδιού’.¹ Από *πι(γ)ούνι* < *πωγώνιον*, υποκορ. του *πώγων(ο)*, με επίδραση του *επί*, πβ. *πιρούνι* < *περόνιον*. Η γραφή με *-η-* δεν θεωρείται ορθή (Π). Πβ. *πίουνοι(ν)* ‘το αγκυροειδές άκρο της αγκύλης του αγκιστριού’, *πίουνον(το)* ‘κυρτό προς τα εμπρός’ για τη λ. *σαούνι* (Κάρπαθος).²

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 142 2. Μηνάς, Λεξ. 728

πιπερίζω ‘καίω σαν πιπέρι’, φρ. ‘πιπερίζει το κρασί’ (= καίει, είναι μπρούσκο) / ‘μα δε μ-μου λες και το κρασί, πώς πάει; πιπερίζει; ή να μη φ-φέρνει γλυκασκιές κι’ αρχίζεις να ζινίζεις;’¹

1. Ιω. Λογοθέτης 123

πιπόνι(ν), (το)¹ κ. ‘πεπόνι, ο καρπός της πιπονιάς’, φρ. ‘ήρτε ν-το καϊκι ν-αοπέρα κ’ έφερε γ-κότικα πιπόννια’. Από το μτγν. *πιπόνιον*, υποκορ. του αρχ. *πέπων*, αρχική σημασία ‘ώριμος’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πιπφικιάζω¹ (για φρούτα και άλλα αντικείμενα, κυρίως για δέρμα) ‘αποκτώ πτωχώσεις, ζαρωματιές, λόγω πολύωρης παραμονής στο νερό’, φρ. ‘εγώ βγαίνω αφ’ τη θ-θάλασσα, έχω πολλή ν-ώρα μ-μέσα κι’ επιπφικιάσα ν-τα χέργια μου’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πιργιόνι(ν), (το)¹ ‘πριόνι’, φρ. ‘πιάσε το πιργιόνι ν-να κόψεις ξύλα για τη σ-σόμπα’. Είναι το κ. *πριόνι* με αντιμετάθεση φθόγγων. Πβ. *πιρζόνι* (Κάλυμνος).²

1. Κουρούνης 1982, 447 2. Δράκος 1983, 199, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πιρπιλλήθρες, (οι) ‘οι φούσκες που κάμνει ο ναργελές’, ‘κι’ ούτε καθόλου μοιάζουσι // τις ζένες πιρπιλλήθρες, που βάφουνε ν-τα μούτρα τους // να μοιάζου γ-κουκχουλλήθρες’.¹

Η λ. από την κ. *μπουρμπουλήθρα(η)*, με στένωση /υ/, λ. ηχομιμητική που εμφανίζει επίθημα *-ήθρα*.

1. Μπαλαλάς 1981, 77

πίρπυρο, (το)¹ επίθ. (για αίμα) ‘κατακόκκινο’, φρ. ‘πίρπυρο ν-έτρεχε ν-το αίμα αφ’ τη μ-πληγή’, πβ. στη Ρόδο² *πιρπύριν*, ‘κόκκινος σαν πιρπύριν’. Η λ. από το μσν. *ν-πέρπυρον* ‘χρυσό νόμισμα’, που ονομάστηκε έτσι λόγω του ερυθρού χρώματός του’ (< *υπέρ-* + *πυρος* (< *πυρ*, *πυρός* ‘φωτιά’).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 501

πισκιά, (η) ‘ξύλινος κυλινδρικός πάσσαλος στο πίσω μέρος του ζώου, κάτω από την ουρά, στα πισινά του, στα καπούλια του’,¹ που συγκρατεί το σαμάρι στις κατηφοριές, δεμένος με σχοινάκια από δυο σιδερένιους κρίκους, σφηνωμένους στα άκρα της πισινής αμίδας του σαμαριού’. Από *οπισθία* > *πιστιά* > *πισκιά*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),² *πιστιά, η* (Ρόδος),³ *πιστιά* (Αστυπάλαια),⁴ *αμπιστέα, (η)* (Κ. Ιταλία).⁵

1. Μαστρογιάννης 65 2. Σκανδαλ. Λεξ. 597 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 502 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 93 5. Καραναστάσης, Λεξικό 1, 159

πίσσα, (η) ‘η τσίχλα, η μαστίχα που μασάμε’,¹ φρ. ‘μη μ-μασκιάς πίσσα γ-γιατί ’έ θ-

θα βγάλεις μουστάκι', το έλεγαν στα αγόρια για να αποφεύγουν το μάσημα της τσίγλας. Πβ. στη Ρόδο *πίσσα, η* 'κόμμι των δέντρων, πίσσα της αμυγδαλιάς'.²

1.Κουρζής 316 2.Παπαρχ. ΛΡ1,502

πισταντικό επίρρ. 'επίτηδες',¹ και *επισταντικού*², φρ. 'δε το μ-με τι αγριάδα μ-με θωρεί, πισταντικού το κάμνει για να με πικάρει'. Από τη φράση *επί τω αυτώ* > *πιταντό-πιταντού* > *πιταντικού* κατά τα εις -ικός λήγοντα ή < επίθ. *επιταντικός > *πιταντικός* > *πιταντικού* > *πισταντικού* με επίδραση πιθ. της λ. *πιστός*. Πβ. *επιταντού* (Κάλυμνος),³ *επιταντού, πιταντού, πιταντικού, πισταντικού* (Κως),⁴ *πιταντού* (Αστυπάλαια),⁵ *πιταντικού, πιταντού* και επίθ. *πιταντήσιμος* 'επίτηδες καμωμένος' (Ρόδος),⁶ *πιταντικού* (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 316 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Δράκος 1983,111, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.249,598 5. Καραναστάσης, Α-στυπ.93 6.Παπαρχ. ΛΡ1,503 7.Μηνάς, Λεξ.731

πιστέρω τη σόλλα 'στρώνω τη σόλλα, το δέρμα, αν παρουσιάζει ανωμαλίες, κτυπώντας το με το σφυρί πάνω στο σίδερο (πεταλοειδές παχύ τεμάχιο σιδήρου)', φρ. 'πιστάρησα τη σ-σόλλα'.¹ Η λ. πιθ. από λατ. *pisto, pistare* (< *pinsō, pinsare* 'πτύσσω, εκλεπτύνω, κόβω').

1.Καραναστάσης 1987,167

πιστικός, (ο) και *μιστικός*, με συνεκφόρηση, 'ο βοσκός', φρ. '...το μ-πιστικό που χάνεται 'έ-θα το ξαναδείτε'.¹ Είναι το μγν. *πιστικός* 'έμπιστος υπάλληλος, γνήσιος' | 'μισθωτός βοσκός' | 'πλοίαρχος εμπορικού πλοίου' < *πιστός*, κατά το σχήμα *αφέντης - αφεντικός*. Η λ. και στα άλλα νησιά, *Αη Μηνάς ο πιστικός*, λένε στο Πυλί της Κω, επειδή ο Άγιος Μηνάς θεωρείται προστάτης των πιστικών.² Πβ. *πιστικός* (Αγραφα Ευρυτ.).³

1.Καζαβής 44 2.Σκανδαλ. Λεξ.598 3.Λουκόπουλος, *Ποιμν. Ρούμελης*

πιστιμάλλι(ν), (το) 'παιδικό σεντονάκι'¹ | 'η κουβερτούλα που χρησιμοποιούν για τα μικρά παιδιά'.²

1.Κουρζής 316 2.Καραναστάσης 1987,150

πισωράδι(ν), (το) 'το τελευταίο τμήμα στους νισύρικους χορούς που κλείνει πάντα ένας άντρας',¹ φρ. 'εχάρησε στο πισωράδι' / 'βαστώ στο πισωράδι ν-του χορού', και *Πισωράδης*, παρωνύμιο κάποιου που συνήθιζε να κρατεί εις το άκρο, το *πισωράδι*, του χορού.² Στα Νικιά, στην ποιμενική γλώσσα, 'η τελευταία κατσίκια στο κοπάδι, όταν βγαίνουν από τη μάντρα για βοσκή'.³ Από (ο)πίσω + (ο)ρά(δ)ι(ον). Πβ. *πισωράι* (Καρδάμαινα Κω),⁴ *πισωλάτης* 'αυτός που κλείνει το τέλος του κύκλου του χορού' (Κως).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,94, Καζαβής 195, Μαυρουδής 143 2.Καραναστάσης 1987, 129 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982, 238 4-5.Σκανδαλ. Λεξ.598 λ. *πισωλάτης*

πισωσπίτι(ν), (το) 'το πίσω από την κρεβατοκάμαρα μέρος του παραδοσιακού σπιτιού όπου ήταν η κουζίνα',

'...από κρυφά της μάνας του // στο πισωσπίτι μπαίνει

και 'ρπάτζει πίτθες και ψωμινιά // κι' όξω στο δρόμο φ-φεύγει'.¹

1.Μπαλαλάς 1981,50

πίτθα, (η) ‘μικρό ψωμί, σαν τις προσφορές, που τρώγεται με χοιρινό κρέας’,

‘αμψής περάσει Σάβατο, πίτθα μη ν-αλιμένεις’¹ /

‘πότε πίτθα με λαρδί, πότε πίτθα μοναχή’ (παροιμ.)²

για προγενέστερες σπατάλες. Η λ. *πίτα* / *πίττα*, από αρχ. ελλην. *πίττα*, (η) ‘πίσσα’, έχει τη σημασία ‘άρτος που απλώνεται όπως χυτή πίσσα’, ή είναι αντιδάνεια από το ιταλ. *pitta* < λατ. *picta* < αρχ. ελλην. *πηκτή* ‘είδος βραστόυ φαγητού με πηγμένο ζωμό’. Πβ. *πίτθα* ‘γινόταν με τρυφερή ζύμη για να ψήνεται γρήγορα, έβραζαν μέσα μυρωδικά και σχινόκαρπο, και τη μοίραζαν στα παιδιά και στη γειτονιά’ (Κάλυμνος),³ *πλακούντας*, (ο) (Πυλί Κω),⁴ *πιθωτό* (Αστυπάλαια).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ.1983,271 2.Στρίκης 341 3.Δράκος 1983,200, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ.601 5.Καραναστάσης, Αστυπ.93

πιθθακόννω¹ ‘καλύπτω, πλακώνω’, φρ. ‘*επιθάκωσε ν-η πέτρα το χέρι ν-του*’ / ‘*εγέννησε ν-η σκρόφα κι επιθάκωσε ν-ένα βρουλλί γ-κι εμόφρησε*’. Από *πι(τ)α-κόννω* (< *πιτάκιον* + *κατάλ.* -ώνω ή < *πατικόννω* ‘πατώ, πιάζω’ (< *πατίκι* ‘παπούτσι, παντούφλα’+*κατάλ.*-ώνω). Ουσ. *πιθάκωμα*, (το). Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος),² *πιτακόννω* (Ρόδος),³ *Κάρπαθος*⁴).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 503 4.Μηνάς, Λεξ.733

πιθθαρίδα, (η) ‘παρασκευασμα από ζύμη αλευριού που πλάθουν σε λεπτά φύλλα και κόβουν σε λωρίδες κατά μήκος, και πλάτος δάκτυλου. Μοιάζουν με χυλόπιτες’,¹ ρ. ‘*ρέσου μ-μου οι πιθθαρίδες, έ ν-τις χορταίνω!*’

‘...α γ-κάμνασι *σुकόζζουμο* // και *πίθτες* με *σταφίδα*,

κι’α ν-οι *λεχούσες* τρώασι // γ-και τότε *πιθθαρίδα*’.²

Πβ. *πιθθαρί*, (το), *πιθθαρία*, (η) (Κάλυμνος),³ *πιθθαρίδγια*, *πιθθαρίκκια*, *πιθθαρίδζα* (Κω),⁴ *πιθθαρίδντζα* (Αστυπάλαια),⁵ *πιθθαρίδια* ‘κεφτέδες με κρέας και πατάτες’ (Σύμη),⁶ *πιθθαρούι* (ν) ‘κεφτές’ (Ρόδος).⁷

1.Καραναστάσης 1987,150 2.Μπαλαλάς 1981,161 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.600 5.Καραναστάσης, Αστυπ.93 6.Μιχαλαριά 3,72 7.Παπαχρ. ΛΡ1,503

πιθθαριδόξυλο, (το) ‘ξύλινος λεπτός κοντός με τον οποίο απλώνουν τη ζύμη για να κάμουν *πιθθαρίδα*’¹ (βλ.λ.), φρ. ‘*πγάσε το πιθθαριδόξυλο κι’ άνοιξε ζ-ζύμη ν-να κάομε μ-πιθθαρίδα που τη ν-τρόμε*’.² Πβ. *πιθθαριόξυλο* (Κάλυμνος),³ *πιθθαριόξυλο* (Κω),⁴ *ματσόξυλο*, *πενταρόξυλο* (Ρόδος),⁵ *πιθθαριδού*, (η) (Λέρος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,162, Κοντοβερός 308 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,131 3.Δράκος 1983, 200, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.600 5.Παπαχρ. ΛΡ1,485 και ΛΛΡ,57 σημ.2 6.Γεωργίου 56

πιθθί επίρρ. ‘τέλος’, φρ. ‘*έ ν-έχει άλλο φ-φαϊ γι’ αόψε, πιθθί*’. Από τουρκ. *bittim* αόρ. του ρ. *bitmek* ‘τελειώνω, φθάνω’. Πβ. *πιθθί* (Κω).²

1.Κουρζής 316 2.Σκανδαλ. Λεξ.601

πιθθιά, (τα) ‘οι ρεβιθοκεφτέδες’, και *πιθθιά*, (τα),¹ φρ. ‘*η μαμά μου ετηάνισε μ-πιθθιά*’.

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

πιθθίζω και *πιθθέρω* ‘τελειώνω, βγάζω την υποχρέωση’,¹ φρ. ‘*επίθθισέ ν-τα ούλλα*

τα γλυκά, 'έ ν-έφηκε ν-τίποτι!' Από τον αόρ. *bittim* του τουρκ. ρ. *bitmek* 'φθάνω, τελειώνω'. Πβ. *πιτίζω* (Ρόδος,² Κως³), *πιτάζω* 'τελειώνω κάτι με επιτυχία' (Σύμη),⁴ *μπιτίζω* 'σκολνάω' (Ηπειρος),⁵ *βιτίζω* (Κρήτη).⁶

1.Κουρζής 316 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,504 3.Σκανδαλ.Λεξ.601 4.Μιχαλαριά 3,72 5. Μπόγκας 43 6.Πάγκαλος

πιθικιάζω¹ και **πιθικώννω**¹ 'συμπιέζω και κάμνω κάτι σαν *πιθί*, *πίτα*', φρ. 'επι-*τθίκιασε* / *επιθικόσαμε ν-τις παστελλαργιές στο λαίγι*'. Βλ. και λ. *πιθακώννω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πισίμι(ν), (το)¹ 'πανομοιότυπος, ίδιος ακριβώς στο χαρακτήρα', φρ. 'ω *μάνα μου, πισίμι ν-ο πατέρας του ν-ει!*' Από τουρκ. *bicim* 'μόδα, μορφή, σχέδιο'. Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος),² *πισίμιν* 'πρόσθετη λωρίδα πανιού για συμπλήρωση ελλείμματος' (Κάρπαθος),³ *πισίμιν* 'διαγωγή' (Κύπρος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 732

πιτσούλλα, (η)¹ 'πανέξυπνος' | 'κατεργάρης', φρ. '*πιτσούλλα ν-ει*'. Η λ. είναι *πιθ* μεγεθ. του *πίσης* (< τουρκ. *rice* 'νόθος' | 'πιτσιρίκος') με αλλαγή γένους και σημασιολογική μετάπτωση. Πβ. *πίτσι* έκφραση περιφρόνησης για κάτι ασήμαντο' (Κάρπαθος),² το κ. *επίθ. πίτσικος* 'νόθος, ασήμαντος'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.731

πιτυλλώ¹ 'ό,τι και το *πιτυρώ* (βλ.λ.), φρ. '*επιτυλλήσέ ν-το μ-με ν-νερό*'. Από αρχ. ουσιαστ. *πίτυλος* 'κρότος του κουπιού που χτυπάει στο νερό' ('*πιτύλοις ψόφοις υδάτων, ταις καταφοραίς των υδάτων, τειχέων και τοις ψόφοις των υδάτων*' Ησχύ.), > *πίτυλος*, με τσιτακισμό, > *πιτυλλώ*. Πβ. *πιτυλλίζω* (Κάλυμνος),² *πιτυλλίντζω* 'χρωματίζω με άτακτο τρόπο μια επιφάνεια' | 'πετώ άτακτα αμμοκο-
νιάμα στον τοίχο' (Κάρπαθος),³ *πιτυλλίζω* 'ψεκάζω, ραντίζω' (Ρόδος).⁴

1.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.732 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,503

πίτυκας, (ο) 'ο φλοιός της *πίτυος*, ο φελλός'.¹ Από το αρχ. ουσιαστικό *πίτυς*, -*νος*, (η), άγνωστου ετύμου, δεξ λατ. *pinus* 'πίτυς', αγγλ. *pine*, γαλλ. *pin*. Πβ. *πιτύκιν*,(το) 'σκέπασμα πήλινο ή από φελλό της γιαουρτολαήνας' | 'ο φλοιός του πεύκου' (Κως),² *πιτύκιν* 'δερμάτινο ή ξύλινο σκέπασμα δοχείου' | 'λεπτό κέρινο πόμα του γεμάτου με μέλι κελλιού της κερήθρας' (Κάρπαθος),³ *πιτύκι* 'πόμα από φελλό πεύκου που κλείνει την κυνέλη'⁴ | 'αγγειό'⁵ (Ρόδος).

1.Καραναστάσης 1987,145 2.Σκανδαλ. Λεξ.601 3.Μηνάς, Λεξ.733 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,504 5.Κωνσταντινίδης, Λεξιλόγιον 96

πιτυλλιά, (η)¹ 'ελάχιστη ποσότητα, μια σταγόνα', φρ. "'έ μ-μου'φηκε μια μ-πιτυλ-λιά γ-γάλα να πγιο κ' εγώ, ούλλο ν-τό'πγιε!' / 'δόκε μου μια μ-πιτυλλιά ν-νερό ν-να ζεδιψάσω, γιατί έσκασα αφ' τη δ-δίψα!' Από αρχ. ρ. *πιτυλίζω* (βλ. *πιτυρώ*). Πβ. 'ίδ.' (Κως,² Κάλυμνος³).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.602, λ. *πιτυρώ* 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πιτυρώ 'ραντίζω, εξακοντίζω, επιτάσσω νερό από το στόμα',¹ φρ. '*μωρή, βούλησε*

και *πιτύρησέ το*² / *επιτύρησε με ν-νερό ν-τη ζ-ζύμη*. Στην αρχ. ελληνική έχουμε δύο ρήματα σχεδόν ταυτόσημα, με διαφορετική γραφή: το ένα είναι το *πιτύζω* ‘συνεχώς πτύω, αποπτύω, εξακοντίζω νερό από το στόμα’, ουσιαστ. *πύτισμα*, (το) ‘πτύσμα’, με αντίστοιχο λατ. ρ. *ργίζare*, και σύνθετο στον Αριστοφάνη *αποπτύζω* (Λυσιστρ. 205). Το άλλο ρ. είναι το *πιτυλίζω* ‘πιτσουλίζω’, ουσιαστ. *πιτύλισμα*, αντίστοιχο του *πύτισμα*, ‘*πιτυλίζειν γάλα εν φύλλοις*’ (Ιπποκράτης, Γυναικ.2). Νομίζω ότι το ρ. *πιτυρώ* έχει ως αρχή το αρχ. ρ. *πιτυλίζω* > *πιτυλώ*, κατά τα ρ. σε -ώ, > *πιτυρώ* με ανομοιοτική τροπή λ > ρ. Πβ. *πιτυρώ*, *πιτύζω*, *πυτώ*, *χνιζζω* (Κωσ),³ *πιτυλλίντζω* (Κάρπαθος),⁴ *πιτυλλίζω*, *πιτυλλίω* (Ρόδος),⁵ *πιτυρώ* (Σύμη),⁶ *πιτυλλίζω* (Κάλυμνος).⁷

1. Παπαδόπουλος 1984, 288, Κουρζής 316 2. Παπαδόπουλος ό.π. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 601 4. Μηνάς, Λεξ. 732 5. Παπαχρ. ΛΡ1,503 6. Μιχαλαριά 3,71 7. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πίχης, (ο)¹ ‘φοβέρα’, φρ. *έκαμά του το μ-πίχη ν-να μη ξαναπεράσει από δω*. Η σημασία της λ. οδηγεί τη σύνδεσή της με το ρ. *πιχίζω* /-ομαι (βλ. λ.).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξικό (χειρόγρ.)

πιχίζω ‘ερεθίζω κάποιον’,¹ φρ. *κάτι τού’πε γ-κι’ επιχίση γ-και πήρε δρόμο γ-κι έφνε!*, μέσ. *πιχίζομαι* ‘εκνευρίζομαι, οργίζομαι, ταρασσομαι’,² ‘...κι’ εμείς επιχίζομεστο μ-που έ ν-εγύριζε β-βοργιάς κι’ εκάμαμε ν-τα ίδια’.³ Η έννοια του ιδιοματικού ρήματος είναι ταυτόσημη με αυτήν του ρήματος *συγχίζομαι*, ενεργ. *συγχίζω*. Πιθ. να πρόκειται για το ίδιο ρήμα με διαφορετική πρόθεση, γι’ αυτό και η γραφή *πιχίζομαι*⁴ είναι εσφαλμένη, γιατί έτσι συνδέεται το ρήμα με τη λ. *σύγχυση* ‘μπέρδεμα, ανακάτεμα’ | ‘νοητική διαταραχή’, και όχι, όπως θα έπρεπε, με το νεότερο *σύγχιση* (<*συγχίζω*/-ομαι) ‘ψυχική αναστάτωση, εκνευρισμός, ταραχή’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κωσ).⁵

1. Παπαδόπουλος 1909,94, Πετρούτσου 1982,48 2. Παπαδόπουλος ό.π., Μαυρουδής 143 3. Μαυρουδής 52 4. Φιλήντας 2,210 5. Σκανδαλ. Λεξ. 602

πλαγκούνι(ν), (το) ‘κυλινδρικό πρόχειρο, νισύρικης κατασκευής, μηχανήμα που χρησίμευε για να αποθλίβουν για τελευταία φορά τα σταφύλια’,¹

*‘σας χαιρετώ στεγνοί ληνοί, δοχεία μου διψασμένα,
πλαγκούννια μου αποριζιμιά, αγγεία μου ξεχασμένα’.*²

Πβ. *πλακούνιν* ‘δυνατό ράπισμα’ (< *πλάκα*+*-ούνι*) (Κάρπαθος).³

1. Ιω. Λογοθέτης 60, Καζαβής 195, Κουρζής 332 2. Ιω. Λογοθέτης ό.π. 3. Μηνάς, Λεξ. 735

πλάι(ν), (το) ‘ανοιχτός χώρος για παιχνίδια, πλατεία’,

*‘παραμονή τ’ Αη Γιαννιού, τα πλάγια ζ-ζωντανέβγου,
γ-κ’ οι κόρες αφ’ το γ-κλήδονα τους αρμαστούς γυρέβγου’*¹ /
*‘ήρταμε ν-εις το λ-Λαπαρδά’ που ναι μ-μεγάλο μ-πλάι
και καθεμιά στη μ-πόρτα ν-της κάθεται και φυλάει’*² /
*‘αφού ευρέθηκα εδώ, στον Ποταμού το πλάι,
αυτά τα λόγια που θα πώ, μου ήρτασι γ-κολάι’.*⁴

Και τοπωνύμιο *Πλάι*, (το) (Μαντράκι). Από το *πλάγιον* (> *πλά(γ)ι*) ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *πλάγιος*. Πβ. *πλάι* ‘πλευρά’ (Κάρπαθος,⁵ Κάλυμνος⁶).

1. Μαυρουδής 28 2. Συνοικία στο Μαντράκι, πβ. το βυζαντινό *Λαμπαρδάς* (H. Moritz, Die

Zunamen,46) και τα κρητικά *Λαμπάρδος*, *Λαμπαρδάκης*, *Λουμπάρδος*, πηθ. από μεσαιωνικό βαφτιστικό *Lombardo*, που μεταξύ 12^{ου} και 16^{ου} αι., ως εθνικό, σήμαινε τον κάτοικο της βόρειας Ιταλίας και ως επαγγελματικό έμπορο, τραπεζίτη, τοκογλύφο, επάγγελμα φαίνεται βόρειων Ιταλών 3.Καζαβής 134 4.Σακελλαρίδης Κ. 1965,139 5. Μηνάς, Λεξ.734 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πλάκα του λιοτριδιού, (η) ‘η κάτω πέτρα, η πλάκα της επιφάνειας του κτιστού (κυλινδρικού), πάνω στην οποία συνθλίβονται οι καρποί της ελιάς’.¹

1.Καραναστάσης 1987,143

πλακερό, (το) σε προικοσύμφωνο του 1926 προικίζονται ‘έν μαγκάλιον, έν καζάνιον μπουγάδας, τρεις τεζερέδες, έν ταψίον, έν πλακερόν’, λέξη αθησαύριστη στα νισυριακά λεξιλόγια, όπως παρατηρεί ο Ζαχαρίας Τσιρπανλής (2009,58), που για τον ίδιο προφανώς σημαίνει κάποιο χάλκινο σκεύος. Ο Γιάννης Χαρτοφύλης πληροφορεί ότι πρόκειται για πήλινο ταψί, κατάλληλο για ψήσιμο φαγητού στο φούρνο. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *πλακερός* ‘πλατύς, φαρδύς’ (< *πλαζ*, *πλακός* + επίθημα *-ερός*).

πλάννια, (η)¹ ‘όργανο του ξυλουργού για τη λείανση ξύλινων επιφανειών, το ρουκάνι’. Από λατ. *plana* ‘ίδ.’

1.Καραναστάσης 1987,171

πλαντάζζω¹ ‘πνίγομαι, δεν μπορώ να πάρω αέρα, παθαίνω ασφυξία’ | ‘στενοχωρούμαι πολύ’, φρ. ‘επλάνταζε ν-το μωρό ν-να κλαίει’ / ‘να σκάσεις και να πλαντάξεις έ σ-σ-ου το δώ’. Είναι το μsn. *πλαντάσσω* < αρχ. *πλατάσσω* ‘παράγω κρότο, πλαταγώ’, άλλος τ. του *πλαταγώ* με προσθήκη ένρινου -ν-. Πβ. *πλαντάσσω*, *πλαντώ* (Κάλυμνος),² *πλαντάτω* (Κάρπαθος),³ *πλαντάζζω*, *πλαντώ* (Κως),⁴ *πλανδάντζω* (Αστυπάλαια).⁵

1.Κουρζής 317 2.Δράκος 1983,200, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.735 4.Σκανδαλ. Λεξ.603 5.Καραναστάσης, Αστυπ.97

πλανταρ(γ)ιά, (η)¹ ‘πτώση καταγής με πάταγο’, φρ. ‘εσκόντεψα και πήρα μια μ-πλανταργιά μ-που σσωσπάστηκα!’ / ‘...επήε ν-να σαρτάρει κι’ επήρε μια μ-πλανταργιά μέσ’ στο δρόμο μ-πού’το γ-γεμάτος πέτρες’.² Από *πλαντάζζω* (βλ.λ.). Πβ. *πλανταμός* ‘ασφυξία’ (Κάρπαθος),³ *πλάντεμα,(το)* (Κάλυμνος),⁴ *πλάνδαμα*, *πλανδαμός* ‘βάσανο’ (Κως).⁵

1.Κουρζής 317 2.Κουμέντος 1990,325 3.Μηνάς, Λεξ.735 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ 5. Σκανδαλ. Λεξ.603

πλαντάς, (ο)¹ ‘ημιπληγία’, φρ. ‘ήβρε ν-το μ-πλαντάς εκεία στο χωράφι μ-που ζευγάριζζε’. Βλ.λ. *πλαντάζζω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πλανώ¹ ‘τρώγω λίγο, κάμνω οικονομία, τρώγω ανόρεξα’, φρ. ‘μουρέ, πλάνα το ψωμί’² / ‘πλάνα το τυρί γ-κι’έ ν-έχομε ν-άλλο’. Το ρ. είναι μτγν. < αρχ. *πλανόμαι*. Πβ. *πλανώ* ‘ξεγελώ’ (Κάρπαθος),³ *πλανώ* ‘κάμνω οικονομία, τρώγω λίγο λίγο’ (Καρδάμαινα Κω).⁴

1.Κουρζής 333 2.Παπαδόπουλος 1909,94, Καζαβής 195 3.Μηνάς, Λεξ.735 4. Σκανδαλ. Λεξ.604

πλάση, (η) ‘το πολύ ψιλό αλεύρι με το οποίο πασπαλίζουμε τα ζυμωμένα ψωμιά, τα

ψάρια ή τους κεφτέδες, όταν τηγανίζουμε κ.ά.', φρ. 'φέρε τη μ-πλάση ν-να τηγανίσουμε ν-τα ψάρια' ¹ | 'ζύμη, προζύμι, με το οποίο κατασκευάζεται το ψωμί'.² Η λ. από *πάση, (η)* (< θ. *πασ-* του μέλλοντα *πάσω* και του αορ. *έπασα* του αρχ. ρ. *πάσσω*), με παρετυμολογική επίδραση προς το *πλάσσω*. Πβ. *πλάση, (η)* 'ιδ.' και 'το ζύωμα του πηλού για τα αγγεία' (Κάλυμνος),³ *πλάση, πάση* (Κάρπαθος),⁴ *πλάση* (Κως,⁵ Ρόδος⁶).

1.Κουρζής 332 2.Καζαβής 195 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.696,736 5. Σκανδαλ. Λεξ.604 6.Παπαχρ. ΛΡ1,505

πλάσσω 'κόβω τεμάχια ζύμης και πλάθω ψωμί πάνω σε σανίδα',¹ φρ. 'έπλασα τα ψωμά και τώρα πλάθω λ-λία ψιλοκούλλουρα'. Και *πλασώννω*.² Είναι το αρχ. ρ. *πλάσσω*, αβέβαιης ετυμολογίας, (<*πλάθ-ῥω) με αρχική σημασία 'απλώνω λεπτό στρώμα, επιχρίω'. Πβ. *πλάτσω* (Κάρπαθος),³ *πλάζω, έπλαζα*, αντί *πλάσω, έπλασα*, ιδιωματικοί χρόνοι του *πλάθω* (Κως),⁴ 'έπλαζα, πλάζιμο (Ρόδος),⁵ *πλάσσω* (Κάλυμνος).⁶

1.Καραναστάσης 1987, 173 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.737 4.Σκανδαλ. Λεξ.604 5.Παπαχρ.ΛΡ1, 505 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πλαστήρα, (η) 'ξύλινο στενόμακρο τεμάχιο στο οποίο τοποθετούνται διάφορα προϊόντα για ξήρανση (τυρί, κ.ά.) ή πλάθονται και τα κουλούρια',¹ φρ. 'ζεκρέμμασε τη μ-πλαστήρα ν-να πλάσομε ν-τα κουλλούργια μας'.² Από *πλαστήρι(ον)-μεγεθ. πλαστήρα, (η)*. Από πολλά ουδέτερα υποκοριστικά σε -ι προήλθαν θηλυκά μεγεθυντικά σε -α παροξύτονα, όπως *ποτιστήρι-ποτιστήρα, τρεχαντήρι - τρεχαντήρα - Τρεχαντήρα, (η), ακρωτήρι - Ακρωτήρα, (η)*, τα δύο τελευταία τοπωνύμια του νησιού.³ Πβ. *πλαστηρέα, πλαστηρά, (η)* (Κάρπαθος),⁴ *πλαστήρα, (η)* (Ρόδος).⁵

1.Κοντοβερός 308, Κουρζής 317 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,131 3.Μηνάς, Μεγέθυνση, 145-146 4.Μηνάς, Λεξ. 736 5.Παπαχρ. ΛΡ1,505

πλάστριγγας, (ο) 'η περιφέρεια, ο γύρος του αλωνιού',¹ και *πράστιγγας* 'σειρά από πέτρες γύρω από το αλώνι',² *πλάστριγγα, (η)* 'ξύλινο περιτοίχισμα του αλωνιού'.³

'...γιατί από τη μ-πλάστριγγα θα πάρω το τριχάλλι,
και θα σου σπάσω τα πλευρά, το σβέρκο, ν-το κεφάλι'.⁴

Στα Νικιά *πλάστιγγας, (ο)* 'πέτρες γύρω γύρω στ' αλώνι που κλείνει την περιφέρειά του', πληθ. *πλαστήγγιοι*. Οι ιδιωματικοί τύποι από το μτγν. *πλαστήγγιον* (υποκορ. του *πλάστιγγε* με ανάπτυξη υγρού). Πβ. *πλάστιγγε, (η)* (αρχ.) 'επιτραχήλιο σάγμα των αλόγων, περιανχένιο', και πληθ. *πλάστιγγες* 'τεμάχια λεπτής σανίδας, χρήσιμα για τη συγκράτηση σπασμένου οστού στη θέση του, οι χειρουργικοί νάρθηκες'. Πβ. *πλαστρούγγι, πλάστριγγα, (η)* 'όργανο του γεωργού από στενή σιδερένια λωρίδα με κοίλωμα για καθαρισμό του υνίου του αρότρου' (Κάρπαθος),⁵ *πλαστρούνγι, πλαστρίγγι* (Κως),⁶ *πλαστρούγγι* (Ρόδος),⁷ *πλαστρίντζι* (Αστυπάλαια).⁸

1.Καζαβής 195 2.Κοντοβερός 317, Κουρζής 318, Χαρτοφύλης 1984,237 3.Κουρζής 317 4.Ιω.Λογοθέτης 127, όπου στη σημ. 3 η πληροφορία, ότι οι παλαιότεροι Νισύριοι γύρω γύρω στο αλώνι έβαλλαν συνήθως ξύλα ως περιτοίχισμα και ότι το κατασκεύασμα αυτό το ονόμαζαν *πλάστριγγα* 5.Μηνάς, Λεξ.736 6.Σκανδαλ. Λεξ.604 7.Παπαχρ. ΛΡ1,

- 505-506 και ΛΑΡ,37 8.Καραναστάσης, Αστυπ.94
πλατοκού(δ)ουνα,(τα) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘τα πλατιά κουδούνια’.¹
 1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239
πλεμάτια, (τα) ‘δίκτυα’,¹
 ‘...που στου χορού το γύρισμα // και τα γλυκά τω μ-μάτια,
 με χάδια απονήρευτα // σας πλέκασι μ-πλεμάτια’.²
 Ονομαστ. *πλεμάτι,(το)* ‘καθετί που έχει πλεχτεί, πλέγμα, δίχτυ’ < αρχ. *πλεγματίον*
 υποκοριστικό του *πλέγμα,(το)*, με σίγηση -γ-. Πβ. *πλέμα,(το)* ‘πλέξιμο’ (Κάρπα-
 θος).³
 1.Κουρζής 317 2.Μπαλαλάς 1981,133 3.Μηνάς, Λεξ.738
πλερώννω κ. ‘πληρώνω’, φρ. ‘...για νά’χεις να πλερώνεις τα χρέη σου...’,¹ και ου-
 σιαστ. *πλερωμή,(η)*, φρ. ‘σήμερα έχομε μ-πλερωμή’. Από *πληρώνω*, με στένωση *i*
 > *e* προ του -ρ-, πβ. *κηρίον* > *κερί*, *ξηρός* > *ζερός*. Ίδιο (Κάλυμνος,² Σύμη,³
 Κάρπαθος,⁴ Κως⁵), *πλορώννω* (Καστελλόριζο).⁶
 1.Βεζύρογλου 328 2.Δράκος 1983,201, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μιχαλαριά 3,75 4. Μη-
 νάς, Λεξ.738 5.Σκανδαλ. Λεξ.605 6.Κομνηνός 105
πλεθές, (ο) ‘αυχένας, τράχηλος’¹ και *πλετσές*, φρ. ‘αφ’ το μ-πλετσέ το ν-άρπαξε και
 κάτω το ν-τινάτσει’² | ‘χαιτή, κόμη διήκουσα μέχρι της οσφύος’.³
 1.Κουρζής 317 2.Καζαβής 44 3.Καζαβής 196
πλέτσα, (η) ‘ύφαλος, ξέρα’¹ | ‘ίσαλος, σχεδόν βράχος’,² φρ. ‘έρκετο ν-το καϊκι ν-αφ’
 το Γυαλί γ-κι έκατσε στη μ-πλέτσα’ / ‘επαίναμε στις πλέτσες της Καμάρας και
 στ’ Αυλακιού για καθετή γ-και συρτή’³ | ‘η πέτσα του δέρματος’, φρ. ‘έκαπέ μ-με
 ο ήλιος κι έβγαλα πλέτσες’. Η λέξη, που είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της
 Δωδεκανήσου, πιθ. από σύμφυση *π/έτσα+ φ/λέτσα* από ομοιότητα ή < λατ.
flecha.
 1.Παπαδόπουλος 1984,289, Καζαβής 196, Μαστρογιάννης 21 2.Μαυρουδής 143 3.
 Μαυρουδής 15
πλετσακούδα, (η)¹ ‘η πέτσα του δέρματος’, βλ.λ. *πλέτσα*.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
πλήμα, (το)¹ και *πλήμη,(η)*,¹ ‘η πλημμυρίδα’, φρ. ‘η πλήμη στις Λίμνες έφτασε μ-μέχρι
 το βαστάδι ν-του κήπου μου’. Και οι δύο ιδιωματικοί τύποι έχουν θ. *πλη-* του ρ.
πίμπλημι.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
πλημέρω¹ ‘κατακλύζομαι από νερό’, φρ. ‘επλήμαρε ν-το ρυμίδι ν-αφ’ τη βροχή’ Από
 το αρχ. *πλημμύρω*, αναλογικά προς τα ρ. σε -έρω.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
πλιζζίνα, (η) ‘καρπούζι’,¹ το φυτό *πλιζζινιά,(η)*, φρ. ‘το μπιστάμι μ-μας έβγαλε ν-
 εφέτος ένα σ-σωρό μ-πλιζζίνες’. Η λ. από το ιδιωματικό ιταλικό *muluni zippu* =
porope colla buccia bernoccoluta ‘πεπόνι με εξογκώματα στο φλοιό, *zatta* ‘εί-
 δος πεπονιού, πιο μεγάλο από το κανονικό, μακρόστενο και με πιο λεπτό άρω-
 μα’.² Πβ. ‘ιδ.’(Κως),³ *πλιζζένα,(η)* (Καστελλόριζο),⁴ *πατίχα,(η)* και το φυτό *πατι-
 χιά,(η)* (< αραβ. *batiha*) (Ρόδος).⁵

1. Παπαδόπουλος 1909,94, Μαυρουδής 143, Κουρζής 317 2. Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ'* με παραπομπή στον Antonio Traina, *Nuovo Vocabolario siciliano-italiano*, Palermo 1890, σ.615 3. Σκανδαλ. Λεξ. 606 4. Κομνηνός 125 5. Παπαχρ. ΛΡ1,478

πλουμίζζω 'κεντώ στολίδια',

'...και βάλε μου τη γ-κάγια μ-μου τη ν-τριαντομασουράτη,
όπου τη ν-επλουμίζζασι τρία κορίτσι' αφράτα'.¹

Από *πλουμίον* (βλ. λ. *πλουμί*) ή < λατ. *pluma* + κατάλ. -ίζω. Πβ. *πλουμίντζω* (Κάρπαθος),² *πλουμίζζω* (Κως),³ *πλουμίζω* 'διακοσμή με πλουμίδια' | (μτφ.) 'επαίνω' (Κάλυμνος).⁴

1. Παπαδόπουλος 1909,94, Καζαβής 52,196 2. Μηνάς, Λεξ. 739 3. Σκανδαλ. Λεξ. 606 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πλουμί(ν),(το) 'κέντημα'¹ 'κεντητό ή ζωγραφιστό στολίδι, πλουμίδι, εργόχειρο', φρ. 'η μάμμη μου, άμμα κεντούσε, ν-έκαμνε μ-πολλά πλουμιά στο κέντημά ν-της'. Η λ. από το μσν. *πλουμίον*, υποκορ. του λατ. *pluma* 'χνούδι, πούπουλο'. Πβ. *πλουμίν* 'διακόσμηση ζωγραφιστή, κεντητή ή υφασμένη' (Κάρπαθος),² *πλουμί* 'στολίδι σε κέντημα' | (μτφ.) 'έπαινος' (Κάλυμνος).³

1. Καζαβής 196, Κουρζής 317 2. Μηνάς, Λεξ. 739 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πλούμισμα, (το) το αποτέλεσμα του *πλουμίζζω* (βλ. λ.).

πλουμισμένος, (ο) επίθετο, 'κεντημένος με πλουμιά, στολίδια', φρ. 'σεντόνι μ-πλουμισμένο', παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *πλουμίζζω* (βλ. λ.).

πλούτια, (τα)¹ 'αφθονία αγαθών, κυρίως εκείνων που είναι αναγκαία για να ζήσει κανείς', φρ. 'με τη δ-δουλλειά ν-του επόλλυνε ν-τα πλούτια του'.¹ Είναι το αρχ.-μσν. *πλούτος,(το)*, δεσ 'ανάθεμα το διάφορο των τραγουδιών το πλούτος' (Ερωτόκρ.), πληθ. *τα πλούτια* (ν.ε.).

1. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

πλοχερ(γ)ιά, (η)¹ 'γενναιοδωρία', από το κ. *απλοχεριά,(η)*, και επίθ. *πλόχερος, (ο)*¹ 'ανοιχτοχέρης, γενναιοδωρος'.

1. Κουρούνης 1982,406

πλοχωρώ 'προχωρώ', φρ. 'πλοχώρα γλήγορα'. Από *προχωρώ* με ανομοιωτική τροπή ρ-ρ > λ-ρ, πβ. *γρήγορα-γλήγορα, κριθάρι-κλιθάρι* κ.τ.ό.

1. Κουρούνης 1982,452

πλώθω 'απλώνω', φρ. 'πλώθω τα ρούχα' | 'πλώθω το χέρι μ-μου' (το προτείνω) Από (α)πλώνω, κατά τα *κλώθω, φλώθω* κ.τ.ό. Πβ. *πλώνω* (Ρόδος,¹ Κάλυμνος²).

1. Παπαχρ. ΛΡ1,508 2. Δράκος 1983,201, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πνέμμα, (το)¹ κ. 'πνεύμα' | 'ευφυΐα', φρ. 'το άγιο μ-πνέμμα να σου δόννει φώτιση' / 'αυτό ν-το παιδί ν-ει μ-πνέμμα, τετραπέρατο!', γενική *πνεμμάτου*. Από *πνεύμα,(το)* (< πνευ-, απαθής βαθμίδα του ρ. *πνέω*+κατάλ. -μα). Πβ. *πνέμμα, πλεύμα* (Κως),² *πνέμα* (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος⁴), *πνέμμα* (Ρόδος).⁵

1. Κουρούνης 1982,447 2. Σκανδαλ. Λεξ. 607 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 740 5. Παπαχρ. ΛΡ1,509

πνευματικός, (ο)¹ 'εξομολόγος, πνευματικός'. Από το επίθ. *πνευματικός* (< πνεύμα,

- πνεύματ-ος+κατάλ.-ικός). Πβ. πνεματικός (Κάλυμνος,² Κάρπαθος³)
1.Κουρούνης 1982,447 2.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.740
- πνιμός, (ο)** 'πνιμός'¹, η ενέργεια και το αποτέλεσμα του πνίω (βλ.λ.), φρ. 'πνιμός να σέ βρει'. Είναι το μsn. ουσιαστ. πνιμός ('και τρέχει πάντα στον πνιμό δίχως βοήθειαν άλλη' Ερωτόκρ.Γ'246,Κριαράς, Λεξικό). Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,² Κάρπαθος,³ Κως⁴).
1.Παπαδόπουλος 1909,94, Καζαβής 196 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.740 4. Σκανδαλ. Λεξ.607
- πνιουργιάζω/-ομαι**¹ 'πνίγω/-ομαι', φρ. 'εκόντεψε ν-να πνιουργιαστούμε γ-κοντά στο Γυαλλί ν-αφ'τη φ-φουρτούνα!'
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- πνιούρι(ν), (το)**¹ και περιούρι(ν), πουργούρι, πλιγούρι, πνιγούρι,² κοφτός(ο),³ κοφτό,(το),⁴ φρ. 'έφα χοιρινό μ-με πνιούρι γ-κι ενέσανα!', φαγητό που γίνεται από χοντροκοπανισμένο και χοντροαλεσμένο σιτάρι, που πρέπει να βράσει στο νερό, τρόπος παρασκευής από την αρχαία και βυζαντινή περίοδο, για τον οποίο χρησιμοποιήθηκε το ρ. πνίγω, πβ. τη φράση 'πνίγω στο νερό ή στο γάλα' (για το σιτάρι ή τον τραχανά), και άρα ως αρχικός πρέπει να θεωρηθεί ο τύπος πνιγούρι. Μια δεύτερη προσέγγιση της λ. < αραβ. bulgur 'βρασμένο σιτάρι, ξηραμένο και χοντροαλεσμένο'. Πβ. πλιούρι (Κάλυμνος),⁵ μβιλιούρι (Κως),⁶ πηργιούριν, πηργούρι, πηργιούρι (Ρόδος),⁷ πλουούρι (Καστελλόριζο).⁸
1.Καραναστάσης 1987,162 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Στρίκης 341 4.Αρφαράς 1978,36 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ. Λεξ.452 7.Παπαχρ. ΔΡ1,216, Τσοπανάκης 1983,172 8.Κομνηνός 105
- πνίω /-ομαι** κ. 'πνίγω / πνίγομαι', φρ. 'έμαθά το ν-να κλουμά και γυρεύγει να με πνίξει' (παροιμ.). Από πνίγω, εκφραστικό ρήμα άγνωστης ετυμολογίας.
- ποβγάλλω**¹ από το κ. αποβγάλλω 'διώχνω, απομακρύνω'. Πβ. τα μεσαιωνικά αποβγάλλω, αποβγάλλω 'ιδ.' ('ν'αποβγάλλει τον υγιόν και να τονε ζορίσει' Ερωτόκρ. Γ'1034, Επιτ.). Πβ. ποβγάλλω 'απαλλάσσομαι από την παρουσία ανεπιθύμητου προσώπου' (Κάλυμνος).²
1.Κουρούνης 1982,406 2.Δράκος 1983,202, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- πογυρίζω** 'αποφεύγω συνειδητά να περάσω από κάπου και παρακάμπτω τον συγκεκριμένο χώρο',¹
'...σε καφενέ πού νά'μπουσι; μόνο ν-επογυρίζζω,
όχι πως δε ν-ηθέλασι, τα μαεδγιά ελείπα'.²
Από το μsn. απογυρίζω 'επιστρέφω, επανέρχομαι' ('ο κόσμος απογύρισε πίσω στο πορτέλο' Τζάνε,Κρ.πόλ.,Επιτ.) < πρόθ. από+γυρίζω. Πβ. ποϊρίζω 'κατευθύνομαι κάπου κάνοντας γύρο' | 'αλλάζω δρόμο' (Κάλυμνος).³
1.Μαυρουδής 143 2.Μαυρουδής 47 3.Δράκος 1983,207, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- ποδ(γ)ιόγυρος, (ο)**¹ 'ο ποδόγυρος του φουστανιού'. Από ποδόγυρος. Πβ. ποτζ'ούρας, πογγιούρας (Κάλυμνος),² ποδιούρος (Ρόδος).³
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΔΡ1,510

πόδημα, (το)¹ κ., πληθ. *ποδήματα*, ‘υπόδημα που φτάνει ως το γόνατο’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ποδ(γ)ιοκινώ ‘ετοιμάζω κάποιον να ξεκινήσει για τη δουλειά (για το χωράφι) και του βάζω στο σακίδιό του ό,τι χρειάζεται’,¹ φρ. ‘*κάθε πρωϊ ποδγιοκινώ το ν-άντρα μ-μου για το χωράφι*’ | ‘ξεπροβοδίζω κάποιον, συνοδευοντάς τον με τα πόδια’² φρ. ‘*εποδγιοκίνησα το γ-γιό μ-μου για το στρατό γ-κ’έδωκά του τη ν-ευκή μ-μου*’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Κουρζής 317

πόδι(ν), (το) ή *πους*, ή *ποδάρι* ή *πατούσα(η)* ‘μέτρο μήκους ευρύτατα χρησιμοποιούμενο τον 19^ο αι., όπου σε πωλητήριο του 1858, πωλείται ‘*έν μέρος γης δια εργαστήριον...κατέχον δώδεκα ποδών μήκος από δυσμών προς ανατολάς, και δέκα ποδών πλάτος*’.¹ Κατά την βυζαντινή παράδοση, το πόδι αντιστοιχούσε σε 31,23 εκατοστά.¹

1. Τσιρπανλής 2009,93

ποδοκέφαλο, (το)¹, πληθ. *ποδοκέφαλα(τα)*, και *πηχτή*, ‘φαγητό που γίνεται από βρασμένο κεφάλι και πόδια χοίρου’. Πβ. *κεφαλόποα(τα)* (Κάρπαθος),² *ποκέφαλο* (Κάλυμνος),³ *ποκέφαλα(τα)* (Ρόδος).⁴

1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 2. Μηνάς, Λεξ. 389 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 513

ποδόσταμο, (το) ‘το ξύλο που είναι η συνέχεια της τρόπιδας στην πρόσοψη του πλοίου’.¹ Από *πους*, *ποδός* ‘πηδάλιο’ (πβ. στον Όμηρο, ‘πηδάλιο’ πλοίου ή σχοινί με το οποίο μετακινούσαν την αντένα, το κέρας του πλοίου) + *-σταμο* (< *ίστημι* ‘στήνω’). Πβ. ‘*ίδ.*’ (Κάλυμνος).²

1. Καραναστάσης 1987,133 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πόζζα, (η) ‘στάση προσποιητής σοβαρότητας’, φρ. ‘*ω μάνα μου, δε το μ-πόζζα μ-που πήρε!*’ Η λ. κοινή, αντιδάνεια < ιταλ. *rosa* (< λατ. *pausa* < μτγν. ελλην. *παύσις*).

ποζζαβλακόννω/-ομαι βλ.λ. ζ-ζαβλακόννω.

ποζζάρω¹ (I) ‘παίρνω κατάλληλη θέση για φωτογράφιση, προσποιούμαι’, φρ. ‘*επήγε γ-κ’ επόζζαρε μ-με το πούρο στου Καρούσου νά’βγει φωτογραφία*’. Από *πόζζα* (βλ.λ.). Πβ. *ποζζέρνω* (Κως),² *ποζέρνω* (Κάλυμνος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. 609 λ. *πόζζα* 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ποζζάρω¹ (II) και *πουζζέρω* (βλ.λ.), *ποζζέρω*¹ ‘σπρώχνω βίαια, μετακινώ’, φρ. ‘*βοήθα με νά ποζζάρουμε ν-το ρούτσουνο μ-πού’ναι β-βαρύ*’. Από ιταλ. *appoggiare*. Πβ. (α) *πουντζέρω* ‘*ίδ.*’ (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 142

ποζζεύγω και *ποζζέφω*¹ ‘κατεβαίνω από το υποζύγιο, αφιπτεύω’, φρ. ‘*κι’ επόζζεψε ν-να πγρει ν-νερό να μη λ-λιοθυμήσει*’² | ‘διακόπτω τη δουλειά, κυρίως αγροτική’ (ζευγάρισμα ή αλώνισμα), φρ. ‘*ποζζέψετε κι ελάτε να φάμε*’.³ Από το αρχ. ρ. *πεζεύω* (< *πεζός*) ‘οδοιπορώ, περπατώ’ | ‘κατεβαίνω από τον ίππο’, κατά το *αποζεύω*. Πβ. *ποζεύγω* (Κάλυμνος),⁴ *ποζζεύ(κ)ω*, *ποζζώ*, *ξεποζζεύγω* (Κως),⁵

ποντζέβω, ποντζέφω ‘καταλύω σε κάποιο σπίτι ως φιλοξενούμενος’ | ‘κατεβαί-
νω από το ζώο’ | ‘σταθμεύω’ (Κάρπαθος),⁶ ποντζεύτσει (Αστυπάλαια).⁷

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Καζαβής 17 3.Πληροφορ. Γ.Χαρ-
τοφύλης 4.Δράκος 1982, 202 και Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.609. 6.Μηνάς,
Λεξ.746 7.Dawkins 2.99,117,552

ποζζούμι(ν), (το), πληθ. *ποζζούμνια,(τα)* ‘το νερό που προκύπτει από τα αποπλύμι-
ματα των πιάτων’,¹ φρ. *‘βάλε τα ποζζούμνια στο κουτσουκλό ν-του χοιρού’*. Πβ.
πόπλυμμα,(το) (Κάλυμνος),² *απόπλυμα* (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,182 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.135

ποθέτ(θ)ω ‘αποθέτω, αφήνω τα πράγματα που κρατώ’¹ | ‘αφήνω χάμω το γομάρι για
να ξεκουραστώ’,² και επίθετο *ποθεμένος,(ο)*,

‘κάμετε τόπο ν-να δγιαβεί τ’ αρκόντου η αρμάδα,

*να πάμε ν-να ποθέκομε στο σπίτι ν-της σουρτάνας’*³

/ ‘...ο Κυργιάκος ο Χατζής το ν-αντάμωσε στη μ-Μιχαλάινα μ-ποθεμένο ν-εκεία
πέρα κι’ εκάπνιζζε’.⁴ Και ποθέννω.⁵ Από μσν. *αποθέτω* (< αρχ. *αποτίθημι*). Πβ.
ποθέχνω (Ρόδος),⁶ *αποθώχτω* ‘αφήνω το βάρος μου για να ξεκουραστώ’ | ‘κατα-
βάλλω κάποιον από το πολύ ξύλο’ (Κάρπαθος).⁷

1.Χαρτοφύλης 1984,245 2.Κουμέντος 1990,285 3.Κουρούνης 1987,397 4. Κουμέντος
1987,35 5.Κουμέντος 1990, 285 6.Παπαχρ. ΛΡ1,512 7.Μηνάς, Λεξ.124

ποθυμαίνω ‘αναπαύομαι, διακόπτω την εργασία’,¹ ξεκουράζομαι, παίρνω ανάσα’,²
φρ. *‘έφηκα το γομάρι γ-κάτω να ποθυμάνω λ-λιάκι’* | *‘βγάζω το θυμό μου, την
οργή μου’*, φρ. *‘κι’ ’έ ν-ημπορούσε ν-να ξεθυμάνει αλλού κ’ εποθύμανε μ-πάνω
μου’*. Στην πρώτη σημασία του ρ. από από- στερητ. + *θυμαίνω*, στη δεύτερη ση-
μασία < από- επιτατ. + *θυμαίνω*, δεξ και το μσν. ρ. *θυμαίνω* (μέσ.) ‘οργίζομαι,
θυμώνω’ (*‘θυμαίνεται πολλά και υπέρ μέτρον’* Σπαν.Να411,Επιτ.). Πβ. *ποθυμαί-
νω* ‘ηρεμώ, καταπραΰνομαι ύστερα από εκνευρισμό, ξεθυμώνω’ (Κάλυμνος),³
αποθυμώννω ‘παύω να είμαι θυμωμένος’ | ‘έχω κορεσθεί’ (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,156 2.Κουρζής 317 3.Δράκος 1983,202, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.
Μηνάς, Λεξ.123

ποκαλιούμαι¹ ‘ανακαλώ στη μνήμη και κλαίω’, φρ. *‘ποκαλιέται και κλαίει’*.¹ Η λ.
προήλθε από συμφυρμό των ρ. *επικαλούμαι*, με τροπή επι- >(α)πο-, + *ανακα-
λιούμαι* ‘κλαίω, θρηνώ’, δεξ και το μσν. *ανακαλώ* ‘θρηνώ’ (*‘προς τον τάφον έ-
δραμε, κλαίει και ανακαλιέται* Χούμνου, Κοσμογ.1607). Πβ. στην Κάρπαθο ²
μπουκαλιούμαι ‘κλαίω με βογγητά’, στην Κάλυμνο ³ *νεκαλιόμαι* ‘γκρινιάζω
συνέχεια, σκούζω με φωνή που φέρνει γρουσουζιά’, και *νεκαλιέται*, για σκύλο,
όταν γαυγίζει κλαψιάρικα.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ) 2.Μηνάς, Λεξ. 566 3.Σκανδαλ. Λεξ.
Καλ.

ποκόβγω ‘παύω να βυζαίνω το γάλα της μάνας μου’¹ | ‘σταματώ τον θηλασμό του
βρέφους’, φρ. *‘ακόμα ’έ ν-το ν-επόκοψε ν-η μάνα του’* (παροιμ.),² για εκείνον
που κάμνει τον σπουδαίο και επιζητεί να αναλάβει αξιώματα και έργα που ξε-
περνούν τις δυνάμεις του’. Είναι το μσν. ρ. *αποκόπτω* (*‘εμεγάλυνεν το παιδί και*

- αποκόπην* Πεντ.Γέν.ΧΧΙ 18, Επιτ.). Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),³ *ποκόβγ(κ)ω*, *ποκόφτω* 'σταματώ κάτι, διακόπτω' | (ποιμεν.) 'δεν αφήνω τα αρνιά να θηλάσουν', μέσ. *ποκόβγομαι* 'κοψομεσιάζομαι' (Κως),⁴ *ποκόβγω* (Ρόδος).⁵
1.Χαρτοφύλης 1984,261, Κουρούνης 1982,406 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,27 3. Δράκος 1983,203, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.611 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,514
- ποκοίλι(ν), (το)** 'ο ομφαλός της κοιλιάς',¹ φρ. 'το ποκοίλι ν-του πονεί το μωρό!' Από *υποκοιλιον* (< υπό-+κοιλία). Πβ. και *πόκοιλο,(το)* 'υπογάστριο, η περιοχή κάτω από την κοιλιά'(Κάλυμνος,² Κάρπαθος³, Κως⁴)
1.Καζαβής 196, Κουρζής 333 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.742 4.Σκανδαλ. Λεξ. 611
- πόκομμα, (το)** 'ο απογαλακτισμός των ριφιών, προκειμένου το γάλα να τυροκομηθεί', φρ. 'εποκόψαμε ν-τα ρίφια και από Δευτέρας θα πριάσομε ν-τυροκόμι'.¹ Από *ποκόβγω* (βλ.λ.). Πβ. *πόκομμα*, *διάλυσμα* (< διαλύω) (Κως),² *πόκομμα* 'τεμάχιο από κομμένο πανί ή άλλο πράγμα' (Ρόδος).³
1.Σακελλαρίδης Γ.1982, 238 2.Καραναστάσης, Ποιμενικά 60, Σκανδαλ. Λεξ. 611 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,514
- ποκορδίζομαι** 'τεντώνω τα χέρια ή τα πόδια' | 'ξαπλώνομαι, τεντώνομαι' φρ. 'άμμα ζυπνά το πρωί, πρι σ-σηκωθεί ποκορδίζζεται πάνω στο κρεβάτθι' | (μτφ.) 'υπερρηφανεύομαι',¹ φρ. 'μη μ-μας ποκορδίζεσαι και ζέρομε μ-πγοιος είσαι!', < από- + κορδίζομαι. Πβ. *ποκορδίζομαι*, *ποκορντίζομαι* (Κως),² *ποκορντίντζομαι* (Αστυπάλαια),³ *ποκορδίτζομαι* (Σύμη).⁴
1.Παπαδόπουλος 1909,95, Καζαβής 196 2.Σκανδαλ. Λεξ.611 3.Καραναστάσης, Αστυπ. 94 4.Μιχαλαριά 3,80
- ποκούμπι(ν), (το)** 'στήριγμα, βοήθεια',¹ φρ. 'αυτός ήβρε μ-ποκούμπι ν-το θ-θείο ν-του το ν-αμερικάνο γ-κι' έ ν-έχει ανάγκη γ-καένα'. Από *ποκουμπώ* (βλ.λ.) (< αποκουμπώ). Στη μσν. δημόδη γραμματεία *απαγκούμπι* ('απαγκούμπι γίνημαν στους πόνους κι εις τες θλίμες' Θησ. Γ' 41, Επιτ.). Πβ. *αποκούμπιν* 'υποστήριγμα' (Κάρπαθος).²
1.Κουρούνης 1982,406 2.Μηνάς, Λεξ.127
- ποκουμπώ**¹ 'στηρίζομαι σε κάτι ή σε κάποιον', φρ. 'στα γήρη του επίε γ-κ' εποκούμπησε στις κόρες του'. Είναι το μσν. ρ. *αποκουμπώ* ('να φέρουσιν αφέντην ...να αποκουμπήσουσιν όλα εις πρόσωπόν του' Χρον.Τόκκων 1324, Επιτ.) < μτγν. *επακουμβίζω*. Πβ. *αποκουμπίντζω*, *αποκουμπώ* (Κάρπαθος).²
1.Κουρούνης 1982,406 2.Μηνάς, Λεξ.127
- πολαμπέρω**¹ 'λασκάρω, ηρεμώ', φρ. 'πρησμένο ν-ήτο ν-το πόδι ν-του, αμμέ τώρα επολάμπαρα'. Βλ. λ. *πολιμπέρω*.
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- πολαργέρω** 'απομακρύνομαι', φρ. 'σιγά σιγά επολάργαρε γ-κ'έ ν-εφαίνετο μ-πγοι'. Από επιτατ. από + λαργέρω (< ιταλ.-βενετ. *allargare*). Πβ. *πολαργάρω*, *πολαργζέρνω* (Κάλυμνος),¹ *απολαργέρω* (Κάρπαθος),² *πολαργέρω*, *πολαργζέρνω*, *πολαργαρίζω* (Κως).³
1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.129 3.Σκανδαλ. Λεξ.613

πολαχαίνω¹ η λέξη χρησιμοποιείται για πολύ ζεστό φαγητό, που καίει, φρ. 'άσ' το λ-λίο ν-να πολαχάνει και μετά κίνωσέ το να φάμε'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πολειφάδι(ν), (το)¹ 'το υπόλειμμα, απομεινάρι σαπουνιού', φρ. 'πάαινε να γοράσεις ένα σ-σαπούνι, με το πολειφάδι ν-επομείναμε' | λέγεται και για φορέματα, φρ. 'για δε το πουκάμισό σ-σου, πολειφάδι ν-επόμεινε'.² Και απολειφάδι(ν).³ Από *απολειφάδιον < από+λειφάδιον (< λείπω). Πβ. πολειφά (Κάλυμνος).⁴

1.Κουρούνης 1982,406 2-3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 4.Δράκος 1983,203, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πολεμώ και **πελεμώ** (βλ.λ.) 'προσπαθώ, δουλεύω' | 'αγωνίζομαι', φρ. 'χρόνια πολεμώ να χτίσω ένα σπιτάκι γ-κι' έ ν-τα καταφέρνω' | 'συνουσιάζομαι',

'και κουρασμένη κι' άρωστη //και πολεμάς με κι' όλα' (παροιμ.).¹

| πολεμούμαι 'ασχολούμαι'²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,142 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πολέρω 'σχολώ',¹ συνήθως απρόσωπο, φρ. 'σε λ-λίο μ-πολέρει η εγκλησικά, στο πατερημό ν-ει', αόρ. επόλυκε,

'η εγκλησικά επόλυκε // και τα καντήλλια σβούσι

κι' οι άθρωποι στα σίτια τω //ν- να πάσι ξεκινούσι',²

πβ. την μσν. έκφραση 'απολνά η εκκλησιά' =τελειώνει η ιερή ακολουθία, ιδίως η θεία λειτουργία (Ιστ. Βλαχ.1644, Επιτ. λ. απολύω). Από σύμφυση των [α]πολύω + αμολ]έρω (βλ.λ.). Και πολλνώ 'απολύω, τελειώνω',³ 'πολλυεί νωρίς η εγκλησικά', πολύω.⁴

1.Κουρζής 317 2.Μπαλαλάς 1981,106 3.Καραναστάσης 1987,160 4.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πολιμπέρω 'εξαντλούμαι, πεινώ' | 'γίνομαι πιο λεπτός', φρ. 'επολίμπαρε ν-η ψυχή μου από τις χλωρονομίες τώρα το καλοκαίρι'.¹ Από ιταλ. *allibare* < όψιμο λατ. *alleviare* 'αφαιρώ βάρος' / *levis* 'ελαφρύς'.² Βλ. και λ. *πολαμπέρω*. Πβ. *λιμπέρω* 'αφαιρώ ποσότητα από γεμάτο δοχείο, πλοίο κ.λπ.' (Κάρπαθος).³

1.Πετρούτσου 1993,351 2.Γιαννουλέλλης Γ.,*Τα καϊκια.Το σκαρί και η αρματωσιά τους*, Αθήνα 1994,σ.43 3.Μηνάς, Λεξ.473

πολιτεύω¹ 'καλοπιάνω', φρ. 'πολίτεψέ το γ-για να το γ-καταφέρεις να πάει στο φούρνο'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πολίτικο, (το) στην ποιμενική γλώσσα 'το κουδούνι των αιγοπροβάτων που προέρχεται από την Πόλη, την Κων/πολη',¹ έτσι και στην Κω.²

1.Καραναστάσης 1987,141 2.Καραναστάσης, Ποιμενικά 54, Σκανδαλ. Λεξ.614

πολλαίνω¹ κ. 'πληθύνω, αυξάνω', φρ. 'πολλαίνου ν-τα μαεδγιά στο γ-κουμπάρα μου' / 'με τη δ-δουλλειά ν-του επόλλυνε ν-τα πλούτια του'. Από πολλά + κατάλ.-αίνω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πολλο- ως πρώτο συνθετικό στο ιδίωμα της Νισύρου με τη σημασία 'πολύς, άφθονος' (βλ. επόμενα), πβ. επίθ. *πολλός-ή-όν*, ιωνικός τύπος αντί *πολύς*.

- πολλοθεμωνιάρης, (ο)** ‘αυτός που έχει πολλές θημωνιές’,
‘και παγ’ αποστολάτορας στο μ-πολλοθεμωνιάρη,
πρώτα το μ-μέρμηγκα ν-αυτή ν-τη ν-είδηση ν-να πάρει’.¹
1.Ιω.Λογοθέτης 63
- πολλολο(γ)άς, (ο)**¹ αντί πολυλογάς ‘φλύαρος, αυτός που λέει πολλά λόγια’, φρ. ‘μά-
να μου, πολλολογάς πού’ναι! τώρα πού’ρκεψε ’έ θ-θα τελειώσει’. Πβ. πολλ⁴υλοάς
(Ρόδος),² πολλύλοος, ρ. πολλυλοώ (Κως).³
1.Κουρούνης 1982,425 2.Παπαχρ. ΛΡ1,516 3.Σκανδαλ. Λεξ.615
- πολλοριζίτης, (ο)** ‘είδος ραδικιού με πολλές ρίζες’.¹ Πβ. ‘ίδ.’ (Κως).²
1.Πετρούτσου 1993,351 2.Σκανδαλ. Λεξ.615
- πολλοφαγός, (ο)**¹ ‘άνθρωπος που τρώει πολύ’, αντί πολυφαγός. Πβ. πολλύφαος
(Κάρπαθος),² πολλυφαός, πολλύφαος (Κάλυμνος).³
1.Κουρούνης 1982,425 2.Μηνάς, Λεξ.744 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- πολλοχαδ(γ)ιάρης, -α, -ικο**¹ επίθ. ‘αυτός που του αρέσουν τα χάρδια’, φρ. ‘πολλοχαδ-
γιάρικο ν-ει ν-το γατθάκι μ-μου’.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- πολλοχαδεύομαι**¹ ‘αρέσκομαι στα χάρδια’, φρ. ‘μη μ-μου πολλοχαδεύγεςαι!’
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- πολλυλοώ**¹ και πολλολοώ ‘μιλώ συνέχεια’ | ‘λέγω πολλά και περιττά’, φρ. ‘έχει το να
πολλυλοά / πολλολοά’.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- πολλυώ και πολύω**, βλ.λ. πολέρω.
- πολωλλαινώ/-ομαι**¹ ‘αποτρελαίνω/-ομαι’, φρ. ‘επολώλλανέ ν-το μ-με τα καώματά
της!’ / ‘επολωλλάτθηκες πγο! είναι ν-αυτά που λείεις!’ Βλ.λ. λωλλός.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- πολωνεύω** ‘τελειώνω το αλώνισμα’,¹ φρ. ‘επολώνεψα για φέτος’ (τέλειωσα τον α-
λωνισμό) | (μτφ.) (γενικά) ‘τελειώνω τις δραστηριότητες’, φρ. ‘επολώνεψα πγο-
ο’.² Από απολωνεύω. Πβ. απολωνεύγω ‘ίδ.’ και επίρρ. απόλωνα ‘μετά το τέλος
του αλωνίσματος’ (Κάρπαθος),³ πόλωνα επίρρ. ‘μετά τον αλωνισμό’ (Ρόδος).⁴
1.Καραναστάσης 1987,159 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννη 3.Μηνάς, Λεξ.131 4.Πα-
παχρ. ΛΡ1,517
- πομένω** ‘μένω, διαμένω, κατοικώ’,¹ φρ. ‘...όσοι επομένασι ν-αφ’ το Λευκαντιό κι’
εμπρός, εκάμνα ν-το β-βοργιά στις Παπορίδαινες...’² / ‘...μήπως έχετε μέρος να
πομείνω με τα τουλούμια το λάδι και αύριο ν-να τα μεταφέρω;’³ | ‘υπολείπομαι’,⁴
αόρ. επόμεικε ‘έμεινε’, φρ. ‘όλλο ν-το καλοκαίρι ν-επόμεικε ν-εκεία’⁵ | ‘πεθαίνω
ξαφνικά’,⁶ φρ. ‘έφρεσε γ-κάτω κι επόμεικε ν-επιτόπου!’ Είναι το μσν. πομένω
(άλλοι μσν. τύποι απομένω, απεμένω), < αρχ. απομένω. Πβ. πομένω ‘υπολείπο-
μαι, μένω πίσω και δεν συνοδεύω αυτούς που φεύγουν’ | ‘δεν καλύπτω τη χρη-
ματοδότηση με την πώληση των σφουγγαριών’ (Κάλυμνος),⁷ απομένω ‘μένω’
(Κάρπαθος,⁸ Ρόδος⁹), πομένω ‘υπομένω, ανέχομαι’ (Κως).¹⁰
1.Μαυρουδής 143 2.Μαυρουδής 52 3.Σακελλαρίδης Κ. 1991,86 4.Ν.Μαστρογιάν-
νης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 5.Σακελλαρίδης 1991,138 6.Πληροφορ. Ν.

Μαστρογιάννης 7. Δράκος 1983, 204, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 8. Μηνάς, Λεξ. 131 9. Παπαρχ. ΛΡΙ, 517 10. Σκανδαλ. Λεξ. 617

πόμπα, (η) ‘αυτοσχέδιο βαρελάτο’,¹ φρ. ‘επασκίζζαμε ν-νά’βρομε ν-υλικά για πόμπες, και μέχρι τη γ-Καμάρα ν-επααίνναμε στους Σπάλους’.² Από ιταλ. *bomba*. Η γραφή *βόμβα* (< *bomba*) και η απόδοσή της με -β- οφείλεται σε υπερδιόρθωση, δηλ. εσφαλμένη απόδοση της φωνητικής απόδοσης. Στην Κάλυμνο *πόμπα* / *πόμπα* ‘αντλία, θρούμπα’ (< βενετ. *rompa*),³ *πόμπα, (η)* ‘βόμβα’ (Ρόδος),⁴ *πόμπα* ‘βόμβα’ | ‘κομμάτι δυνατού ξύλου με τρύπα στην οποία μπαίνει η άκρη του αγραττιού του μύλου’ | ‘μεγάλο σιδερένιο βαρέλι’ (Κάρπαθος).⁵

1. Μαυρουδής 143 2. Μαυρουδής 72 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαρχ. ΛΡΙ, 517 5. Μηνάς, Λεξ. 744

πομπαδόρος, (ο)¹ ‘ο χειριστής της *πομπαρίας*’ (βλ. λ.).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πομπαρία, (η)¹ ‘μηχανή άντλησης νερού, αντλία’. Από βενετ. *rompa*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πομπαρίζζω¹ ‘αντλώ νερό, υγρά με την *πομπαρία*’ (βλ. λ.).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πομπάρισμα, (το)¹ η πράξη του *πομπαρίζζω* (βλ. λ.).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πομπές, (οι) θηλ., ‘πράξεις επιλήψιμες, κυρίως γυναίκας’ | ‘ανηθικότητες, ντροπές’,¹ φρ. ‘ζέρομε δ-δα τις πομπές της!’ / ‘εφάνησα ν-οι πομπές της!’ /

‘δίχως κέρδη κέρατα, δίχως πομπές κουδούνια’² /

‘εμακρύνα ν-οι ποδιές του // κι’ εσκεπάσα ν-τις πομπές του’.³

Και στον μσν. *πομπές* ‘επαίσχυντες πράξεις’ (φανήκαν όλες οι πομπές και τα καμώματά σου’ Ιστ. μακαρ. Μαρκ. 516, Κριαράς, Λεξ. / ‘κ’ ένε πομπή και γέλιον και κάθαρμα των ζώων’ Διήγ. τετρ. 775). Από το αρχ. ουσιαστ. *πομπή, (η)* (< *πέμπω*). Πβ. *πομπές* ‘πράξεις γυναίκας αξιοκατάκριτες’ (Κάλυμνος),⁴ *πομπή* ‘ανήθικη πράξη, κυρίως κλεψιά’ (Κάρπαθος),⁵ *πομπές* ‘το σούσουρο για μια άτιμη πράξη’ (Ρόδος).⁶

1. Κουρζής 317 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 262 3. Σακελλαρίδης Κ. ό. π. 263 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ. 745 6. Παπαρχ. ΛΡΙ, 517

πομπεύω ‘διασύρω, χλευάζω, παραδίδω σε κοινή περιφρόνηση’,

‘ο καλός ο γείτονας το παιδί ν-του πάντρεψε,

κι’ ο κακός ο γείτονας το παιδί ν-του πόμπεψε’ (παροιμ.)¹ /

‘όζω’βγα κι’ επομπεύτηκα, // στο σπίτι μ-μου πορευτήκα’ (παροιμ.)²

/ ‘...έπιασα όχι μόνο ν-ένα ν-αλλά πολλούς κλέφτες, όντας ήμου μπεξής, κλέφτες που εκλέβγασι γουρλιά και ρίφια, όχι ζένους αμμέ Νικιάτες, ‘έ ν-επόμπεψα όμως καένα, ούτε εγώ ούτε ο Δημητρός, τους εκάμαμε ν-να ντρέπονται και ‘έ ν-το ζα-νακάμασι’.³ Ο τύπος είναι μσν. (‘δε φέρνω περισσότερον, ογιά να μην πομπεύω // το ρίτο το ρωμαϊκό, γιαύτος το λόγο φεύγω’ Τζάνε, Κρ. πόλ. 261, Κριαράς, Λεξ.), < αρχ. *πομπεύω*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),⁴ *πομπεύω* (Κως),⁵ *ζεπομπεύουμαι* ‘ατιμάζομαι’ (Ρόδος),⁶ *πομπεύω* ‘περιάγω στο χωριό, με συνοδεία, άνθρωπο που

διέπραξε ανήθικη πράξη' (Κάρπαθος).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,78 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,262 3.Σακελλαρίδης Γ. 1987, 196

4. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.617 6.Παπαχρ. ΛΡ1,517 7.Μηνάς, Λεξ.745

πόμπηδες, (οι)¹ 'αυτοί που θορυβούν, που πειράζουν'. Η λ. συνδέεται με το κ. *μπόμπιρας* (μτφ.) 'αεικίνητος, πανέξυπνος' < ιταλ. *bombiero*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πομπό, (το) 'το ανασηκωμένο προς τα πίσω μαλλί του μετώπου', φρ. 'εχτένισε ν-το πομπό ν-του κι έφνε μ-με τις παρέες του'. Η λ. πθ. από τη ρίζα του γαλλ. ρ. *bomber* 'κυρτώνω', πβ. το κ. *πομπέ, (το)* 'είδος καπέλου κυρτωμένου προς τα πάνω'. Πβ. *bobó, (το)* 'σχέδιο κουράς' στην Κρήτη, που παράγει ο Πάγκαλος από το τουρκ. *homboz* 'κενός, μάταιος'. Πβ. 'ίδ.' (Κως).¹

1.Σκανδαλ.Λεξ.617

πονέηκα (στην ποιμενική γλώσσα) 'τέλειωσα το άρμεγμα'.¹ Η λ. είναι αόριστος του ρ. *απονειάω* 'κάθε τι που τελειώνει' < από στερητ. + *ανε(β)αίω* 'παύω πλέον να ανεβαίνω, έχω φθάσει στο αποκορύφωμα, έχω ολοκληρώσει'.² Ο ρηματικός τ. *πονέηκα* αντί *πονέησα* στο ιδίωμα της Νισύρου (πβ. *επόμεικε* αντί *επόμεινε*, βλ.λ. *πομένω*), που χρησιμοποιείται από τους βοσκούς, όταν τελειώνουν το άρμεγμα, γιατί έχουν σε κακό να μεταχειριστούν το ρ. *τελειώνω*, τόσο στο άρμεγμα, όσο και σε οποιαδήποτε άλλη εργασία της στάνης.³ Πβ. στην Κω *πονέησα*, 'σύντροφε, εγώ πονέησα',⁴ στην Κάρπαθο *απονειάω*, αόρ. *επονέηκα* 'τελειώνω',⁵ *επονέησα*,⁶ *απονέησαν* 'ετελείωσαν',⁷ *επονέησαν* 'εσώθησαν'.⁸

1.Καραναστάσης 1987,140 2.Μηνάς, Κάσος127 3.Καραναστάσης, Ποιμενικά 66 4. Σκανδαλ. Λεξ.618 5.Μηνάς, Λεξ.132 6.Νουάρος 1932,95 7-8.Μανωλακάκης 180,190

πόνεμα, (το) 'πληγή',¹ φρ. 'εχτύπησές με πάνω στο πόνεμα'. Η λ. και στα δημόδη μsn. κείμενα (εδώ με μτφ. σημασία) '...είχεν κρυφά πονέματα, είχεν μεγάλη θλίψιν' Αχιλλ.[Smith.]N.786, Κριαράς,Λεξικό, στη λ., < *πονώ* + *κατάλ.* -μα (αόρ. *ε-πόνε-σα*). Πβ. *πόνεμα, (το)* 'ασθένεια' | (μτφ.) 'άνθρωπος που κουράζει ψυχικά με τη συμπεριφορά του' (Κάλυμνος),² *πόνεμα* 'πληγή' (Κως,³ Ρόδος⁴).

1.Κουρζής 317 2.Δράκος 1983,204, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.618 4. Κων-σταντινίδης, *Λεξιλόγιον* 98

πονηριάζομαι 'πονηρεύομαι, σκέφτομαι πονηρά', φρ. 'αυτός 'έ ν-είναι ν-άθρω-πος, είναι ν-ο οξωαποδώ...επονηργιάσκει'.¹ Από το κ. *πονηρεύομαι*, κατά τα ρ. σε -*ιάζομαι*, πβ. το συνώνυμο ιδιωματικό (μτφ.) *ψυλλιάζομαι*. Πβ. *πονηρεύομαι* 'ε-νεργώ πονηρά' (Κάλυμνος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,294 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πονοκαρδίζω 'λυπούμαι, συμπονώ τους συνανθρώπους μου', φρ. 'μάνα μου, πο-νοκαρδίζω κάθε φορά που το θ-θωρώ στη θ-θέση μ-πού 'ναι ν-το γ-κακό-μοιρο!' Από *πονόκαρδος* (βλ.λ.). Πβ. *πονοκαρδίντζω*, *πονοκαρδώ* 'αισθάνομαι αηδία ε-ξαιτίας των πολλών γλυκών που έφαγα' (Κάρπαθος).¹

1.Μηνάς, Λεξ.745

πονόκαρδος, (ο)¹ επίθ. 'αυτός που σου προκαλεί πόνο στην καρδιά, λύπη, που τον πονεί η ψυχή σου', φρ. 'μάνα μου, πονόκαρδος είναι!' Πβ. το κ. *πονόκαρδος* 'πο-

νόμυχος' < πόνος + -καρδος (< καρδιά).

1. Κουρζής 333

πόντα, (η) 'η μύτη του παπουτσιού',¹ φρ. 'έφαες τις πόντες τω μ-παπουτσιώ σ-σου με τις μπάλλες που κλοτσάς', και πούντα,(η) | 'άκρη',

'φέσι γ-καινούργιο τούνεζι // με μια γ-γαλάζια φούντα,

πού'μοιαζζε σα ν-νορά πουλλιού // στου νόμου του τη μ-πούντα'.²

Από ιταλ. *punta* 'αιχμή, άκρη'. Πβ. πούντα,(η) 'η υποθαλάσσια περιοχή της άκρης, του μούτσου ενός κάβου, ακρωτήριου', *ποντάρι* 'μικρή προεξοχή εδάφους προς τη θάλασσα' (Κάλυμνος).³

1.Καρναστάσης 1987,164 2.Μπαλαλάς 1981,83 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ποντικάλλι(ν), (το)¹ κ. 'μικρός ποντικός', φρ. 'έπιασε ν-η ζυλοκάτθα μας ένα μ-ποντικάλλι'. Μγθ. *ποντικάλλος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ποντικοκούραδο, (το)¹ κ. 'περίττωμα ποντικού'

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ποντικόλαο, (το) και *βάλσαμο*¹ (Νικιά) 'σε ένα μπουκαλάκι με λάδι έβαζαν μικρά νεογέννητα ποντικαλάκια, πιστεύοντας ότι το λάδι αποκτούσε θεραπευτικές ιδιότητες, κυρίως για τους ρευματισμούς', φρ. 'έτριψά το και με ποντικόλαο, έ β-βαργίεσαι όμως, χαΐρι ν-έ ν-είδα'.²

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,159

ποντόνι(ν),(το) 'στέρνα μέσα στην οποία περιέχεται διάλυση χαρζιού, στην οποία ο ταμπάκης εμβαπτίζει για τελευταία φορά τα δέρματα και τα παστώνει'.¹

1.Καρναστάσης 1987,146

ποπφοκυλώ¹ 'κυλώ με τη γλώσσα κάτι φαγώσιμο που τρώγω μέσα στο στόμα', φρ.

'έ ν-τού'ρεσε ν-το φαΐ κι' εποπφοκύλα ν-το εδώ κι εκεί'. Από *κούπα+κυλώ* > *κουποκυλώ* > *κοποκυλώ*, με υποχωρητική αφομοίωση, > *ποπφοκυλώ*, με αφομοιωτική τροπή -κ- > -π- και ισχυροποίηση του δεύτερου -π-.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πορδίλλα, (η) και *πορδιά,(η)*,¹ 'η οσμή της πορδής', φρ. 'άννοιζε το πανάθυρο ν-να φύ' η πορδίλλα!'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πορδοκλάννω¹ 'κλάνω πολύ', φρ. 'ούλλη ν-τη ν-ώρα πορδοκλάννει κι' εβρόμεσε ν-ο κόσμος!'. Πβ. *πορδοκοπώ* (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.746

πορδού, (η)¹ (μτφ.) 'φοβιτσιάρα'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πορδοφούσκι(ν), (το) (Νικιά) 'είδος μανιταριού που, όταν ξηραίνονταν, έβγαζε μια σκόνη σαν τον καφέ, που είχε θεραπευτικές ιδιότητες για πληγές', φρ. 'βάλε πά-νω πορδοφούσκι ν-να σου περάσει'.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,159

πορεύγομαι 'έξοικονομώ τα απαραίτητα για τη ζωή'¹ | 'τα βγάζω πέρα, εξυπηρετούμαι'², φρ. 'έ ν-έχω παράπονο, γιέ μου, λ-λίο μ-πολλά πορεύγομαι και μοναχή

μου!' Από *πορεύω* /-ομαι (< *πόρος*). Πβ. *πορέβζω, πορέβζουμαι* (Ρόδος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Παπαχρ. ΛΡ1,519

πόρος, (ο) 'πέραςμα, άνοιγμα, αγωγός'¹ | πληθ. *πόροι,(οι)* 'εισόδημα, πρόσοδοι',¹ φρ. '*φτωχός είναι ν-ο κακόμοιρος, 'έ ν-έχει πόρους από πούετα*'. Είναι το αρχ. ουσιαστ. *πόρος* 'τόπος μέσω του οποίου περνά κανείς' (< ετεροιωμένη βαθμίδα *πορ-* < ι.ε. ρίζα **pre-* 'διέρχομαι', από όπου *πέρνημι, πέρα, πείρω* 'τρυτώ'). Πβ. *πόρος* στην ποιμενική γλώσσα 'το πέραςμα, το άνοιγμα που αφήνει η μάντρα, από όπου περνούν τα γιδοπρόβατα για να σταθούν και να τα αρμέξει ο βοσκός' (Κως,² Κάλυμνος,³ Κάρπαθος⁴), *μπόρος* 'είσοδος κήπου' (Ρόδος),⁵ *ρορο* 'είσοδος μάντρας' (Βονα).⁶

1.Μαστρογιάννης 65 2.Σκανδαλ. Λεξ.620 3.Δράκος 1983,205, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ.747 5.Παπαχρ. ΛΑΡ,61 6.Rohlf's, Term.Past. 294 στον Καραναστάση, Ποιμενικά 3, σημ.2

πορπάζομαι¹, πορπάσσομαι¹ και πορπιούμαι/πορπιέμαι¹ 'ξεσπιέμαι', φρ. '*μάνα μου, επορπάχτηκα που το ν-είδα σ'αυτό ν-το χάλι!*'/ '*είδα το ξαφνικά κι επορπάχτηκα*' Από *αφαρπάζομαι* (< *από* + *αρπάζομαι*). Πβ. *ρπάζομαι* 'τρομοκρατούμαι' (Κάλυμνος),² *ρπάχνουμαι* 'ξαφνιάζομαι, ξεσπιούμαι' (Ρόδος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι' (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1,549

πορπατώ¹ κ. 'περπατώ', φρ. '*επορπάτα ν-ούλλη ν-τη ν-ημέρα*'. Από *περιπατώ* (< *περί+πατώ*) > *περπατώ*, με συγκοπή, > *πορπατώ*, με επίδραση του ρ. *πορεύομαι*. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,² Κάρπαθος,³ Κως,⁴ Ρόδος,⁵ Αστυπάλαια,⁶ Χάλκη⁷).

1.Κουρούνης 1982,419 2.Δράκος 1983,205, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.747 4. Σκανδαλ. Λεξ.621 5.Παπαχρ. ΛΡ1,520 6.Καραναστάσης, Αστυπ.95,102 7.Τσοπανάκης 1949, 24

πορτομονές, (ο) 'πορτοφόλι', φρ. '*έχασα το μ-πορτομονέ μ-μου*'. Από γαλλ. *portemonnaie*.

πορτόνι(ν), (το) κ. 'αυλόπορτα'.¹ Από *πόρτα,(η)*, κατά τα ουδέτ. σε -όνι, όπως *τρομόνι, κανόνι* κ.τ.ό.

1.Αρφαράς 1978,35

ποσκεπό, (το)¹ 'μέρος υπήνεμο, προφυλαγμένο από τον άνεμο και τη βροχή', φρ. '*έβρε ένα μ-ποσκεπό να μη γ-κρυώννεις!*'

έκει 'χε ν-τόπο μ-ποσκεπό κι' εράσσα ν-οι μουμπάρδες,

κι' εδένα ν-όζω στη στεργιά άλλες τους σιγουράζζες'.²

Και πληθ. *ποσκεπά*.³ Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του μεσαιωνικού επιθέτου *απόσκεπος* 'ακάλυπτος', με σημασιολογική μετάπτωση, αποβολή αρχικού άτονου φωνήεντος και πτώση τόνου στη λήγουσα, κατά το *σκεπή,(η)*. Πβ. *αποσκηπή,(η)*, *αποσκευγή* 'τόπος προφυλαγμένος από άνεμο και βροχή' | 'σκέπασμα' (Κάρπαθος),⁴ *βορόσκειπο, (το)* 'μέρος απάνεμο, που δεν το πειράζει ο βοριάς' (Κως).⁵

1.Κουρζής 317 2.Κουμέντος 1972,246 3.Γ.Χαρτοφύλης, ΝισυριακόΛεξιλόγιο (χειρόγρ.)

4.Μηνάς, Λεξ.137 5.Σκανδαλ. Λεξ.149

ποσπερίζω ‘περνώ το βράδυ μου σε φιλικό ή συγγενικό σπίτι’, φρ. ‘*αόψε θα ποσπερίσομε στον θείου μου το σπίτι, στο Λαγκάδι*’. Από αποσπερίζω (<από+ εσπερίζω). Πβ. πισπερίζω (Κάλυμνος),¹ ποσπερίζω (Κως),² αποσπερίντζω (Κάρπαθος),³ ποσπερίζω (Ρόδος).⁴

1.Δράκος 1983,199, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Σκανδαλ.Λεξ.624 3.Μηνάς,Λεξ.138 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,520

ποσπέρι(ν), (το) πληθ. ποσπέρ(γ)ια,(τα)¹ ‘οι νυχτερινές γειτονικές συγκεντρώσεις στο σπίτι ή στη γειτονιά’, φρ. ‘*αμμί εκείνα τα ποσπέρια! το καλοκαίρι μέσ’ στις αυλές και στα στενά σοκχάκια, και το χ-χειμόνα...μ-μέσα στα σπίτια...*’² / ‘*στα ποσπέρια, τα παραμύθκια εγμίζζασι ν-τη βραδγιά*’. Από ποσπερίζω (βλ.λ.) ή < *αποσπερίδιν, υποκορ. του αποσπερία,(η). Πβ. αποσπερία,(η), αποσπερίν (Κάρπαθος),³ ποσπερία,(η) (Κως),⁴ ποσπέριν (Ρόδος,⁵ Σύμη⁶), πισπέριν, πισπερία,(η) (Κάλυμνος).⁷

1.Κουρζής 317 2.Κουμέντος 1990,294 3.Μηνάς, Λεξ.137 4.Σκανδαλ. Λεξ.624 5. Παπαχρ. ΛΡΙ,520 6.Μιχαλαριά 3,88 7.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ποσπέρνω και ποσπέρω¹ ‘τελειώνω τη σπορά’, φρ. ‘*επόσπειρα τα χτήματά μου*’.² Από πρόθ. από- στερητ. + σπέρνω, από αόρ. έσπειρα του αρχ. ρ. σπείρω, κατά το σχήμα έσυρα-σέρνω, έγειρα-γέρνω κ.τ.ό. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,³ Κως,⁴ Ρόδος,⁵ Αστυπάλεια⁶).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Καραναστάσης 1987,156 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.625 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,520 6.Καραναστάσης, Αστυπ.95

πόστα, (η) ‘το ταχυδρομείο’,¹ λ. κατάλοιπο της ιταλικής περιόδου, από ιταλ. *posta*. Η χρήση της λ. ήδη από τον μεσαίωνα (‘*αν ορίσεις...να σε φέρω απόκριση από την Κων/πολη, στείλε με την πόστα...και εξ αυτόν θέλω πάρει τη γραφή*’ Επιστ. 16.αι., Κριαράς,Λεξικό στη λ.).

1.Κουρζής 317

ποστάμι(ν), (το) βλ.λ. *μποστάμι*.

ποστέρω ‘ταχυδρομώ, στέλλω το γράμμα με την πόστα, το ταχυδρομείο’, φρ. ‘*πάαινε στη μ-πόστα ν-να μου ποστάρεις ένα γράμμα*’. Από ιταλ. *postare*. Πβ. ποστέρω (Κάρπαθος),¹ ποστάρω, ποστέρνω (Κάλυμνος).²

1.Μηνάς, Λεξ.748 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ποσύρνω ‘σκουπίζω, σφουγγαρίζω’,¹ φρ. ‘*επόσυρα το σπίτι μ-μου νά’ναι γ-καθαρό ν-αύριο μ-που θα περάσει ο παπάς να’γιάσει*’ | (για ψωμιά) ‘ψήνομαι’, φρ. ‘*εποσύρα ν-τα ψωμιά*’, δηλαδή ψήθηκαν, απέσυραν, τράβηξαν το νερό τους. Από το αρχ. αποσύρω. Πβ. αποσύρνω ‘σύρω σε απόσταση, τραβώ σιγά σιγά’ | ‘ράβω τον λαστιχένιο πάτο στα στιβάνια’ (Κάρπαθος),² ποσύρω ‘σκουπίζω, σφουγγαρίζω’ | (για ψωμιά) ‘ψήνομαι’ (Κως),³ ποσύρνονν τα ψωμιά ‘ψήνονται’ (Αστυπάλεια),⁴ ποσύρου ν-τα ψωμιά ‘ιδ.’ (Χάλκη),⁵ ποσύρνω ‘σκουπίζω, σφουγγαρίζω’ | ‘καθαρίζω το δάπεδο του φούρνου’ (Κάλυμνος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,175 2.Μηνάς, Λεξ.139 3.Σκανδαλ. Λεξ.626 4.Καραναστάσης, Αστυπ.95 5.Τσοπανάκης 1949,98 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ποσώννω¹ ‘φτάνω, συμπληρώνω’, φρ. ‘έκοψε μ-μάνι μάνι να πάει να του τα ποσώσει κι έκαμέ ν-το θ-θερίο ν-ανήμερο!’ | ‘ρημάζω, καταστρέφω’, φρ. ‘αυτός θα τα ποσώσει ούλλα!’ (μτφ. θα τα ρημάξει, θα συμπληρώσει την καταστροφή).² Από το μσν. αποσώνω που είχε και τη σημασία ‘συμπληρώνω’ (‘η αντρεία τση χάρης απόσωνε σ’ ό,τι ήλειπε του αλόγου ο καβαλάρης’ Ερωτόκρ.Δ’1738), < αρχ. αποσώζω. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,³ Κως,⁴ Ρόδος,⁵ Κάρπαθος⁶).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιω-ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.626 5.Παπαχρ. ΛΡΙ, 521 6. Μηνάς, Λεξ.140

ποτάσσω ‘αποκτώ, έχω στην εξουσία μου’,¹ συνήθως σε αρνητικές προτάσεις, φρ. ‘άσωτος είναι, ’έ μ-ποτάσσει τίποτα’ / ‘που να μη μ-ποτάξεις τίποτα’ (κατάρα) | ‘αξιώνομαι’,²

‘σουμάρι ν-’έ ν-επόταζε ν-τ’ αφεντικό ν-να πάρει,
στη ρ-ράχη μ-πάνω κουαλεί δεμένο ν-το τσουβάλλι’.³

Και αποτάσσω,

‘κάμνω κάμνω να πετάσω // και φτερά ’έ ν-αποτάσσω’ (παροιμ.).⁴

Από υποτάσσω. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,⁵ Ρόδος,⁶ Κως⁷).

1.Κουρζής 317 2.Μαυρουδής 143 3.Μαυρουδής 35 4.Σακελλαρίδης Κ.1983,254 όπου η παροιμία λέγεται στις περιπτώσεις που οι συνεχείς προσπάθειες για την βελτίωση μιας δουλειάς καταλήγουν σε αποτυχία. 5.Δράκος 1983,206, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 522 7.Σκανδαλ. Λεξ.627

πότθε βλ.λ. απότθε.

ποτθές¹ ως επίρρ. χρονικό, φρ. ‘ποτθές ’έ θ-θα πάω πγιο μοναχός μου εκεία’, < ποτέ.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πού το κ. ερωτ. επίρρ. στη φρ. ‘πού σου κούει η χώρα!’,¹ γι’αυτόν που δεν ακούει ή δεν πειθαρχεί και ‘πού; -στα μου’,¹ όταν δεν θέλω να δώσω εξηγήσεις στην ερώτηση πού. Από θ. πο- των ερωτηματικών και αόριστων αντωνυμιών και ε-πιρρημάτων + επίρρ. κατάλ. -ού (πβ. ομ-ού) (Π).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πούγκα, (η) ‘βαλάντιο’ | ‘σακούλα για χρήματα’.¹ Η λ. είναι μεγεθ. σε -α από *πουγκί* (< μσν. *πουγγίον*). Πολλά μεγεθυντικά ονόματα θηλυκά σε -α προέκυψαν από ουδέτερα σε -ι, όπως *βαρκί-βάρκα, βεργί-βέργα, βιολί-βιόλα* κ.τ.ό.² Πβ. *πούγκα* ‘τσέπη’ | ‘δερμάτινη θήκη ειδών τσαγκαρικής’ (Κάρπαθος),³ *πούγγα,(η)* ‘τσέπη’ (Ρόδος),⁴ *πούγκα* ‘τσέπη’ (Κως).⁵

1.Καζαβής 196 2.Μηνάς, Μεγέθυνση 47 3.Μηνάς, Λεξ.749 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,523 5. Σκανδαλ. Λεξ.629

πούετα επίρρ. ‘πουθενά’, φρ. ‘επήες πούετα, έφηρες τίποτα’,¹ για χαρακτηρισμό ανί-κανου ανθρώπου / ‘το φανάρι ν-να μη ν-το δώκεις πούετα’² | ‘κάπου’, φρ. ‘είδες πούετα το βιβλίο μ-μου;’ Από πόποτε > πούπετα > πούετα.³ Πβ. *πούγετις, πούετα, πούετις* (Κως),⁴ *πούετα, πόιτα,*⁵ *πούπετις,*⁶ *πούπετα*⁷ (Ρόδος), *πούγετι* (Αστυπά-λαια),⁸ *πόσις* (Καστελλόριζο),⁹ *πίετε* (Σύμη),¹⁰ *πούβετα* (Πάτμος).¹¹

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,289 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,91 3.Καραναστάσης, Φωνητ. 68

4. Σκανδαλ. Λεξ. 629 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 512, 524 6. Tsoranakis, Phonétique 142 7. Παπαμανώλη 1998, 287 8. Καραναστάσης, Αστυπ. 95 9. Κομνηνός 106 10. Μιχαλαριά 3, 66 11. Μηνάς, Πάτμος 24

πούζζα, (η) ¹ ‘κήλη, οσχεοκήλη’, φρ. ‘έπφεσε / εκατέβηκε ν-η πούζζα του’. Πιθ. από αρχ. πέζα, (η), λόγω σχήματος. Πβ. πούζα, (η) (Ρόδος,² Κάλυμνος³), πούντζη, (η) (Κάρπαθος).⁴

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 524 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ. 752

πούζζέρω ‘μετακινώ κάτι με δυσκολία’,¹ φρ. ‘άμμα έκοψε ν-ο Νικολίτσης το λ-λαιμό γ-κι’ ο χοίρος μας ευρέθη χ-χαλαζζιάρης, το ν-επουζζάραμε γ-κατά τη θ-θάλασσα, γ-κι’ επόμεινε σ-σε μένα και το ν-αδερφό μ-μου ο καμός που χάσαμε ν-τη φούσκα’². Και ποζζέρω³ (βλ. λ. ποζζέρω II). Η λ. από το ιταλ. *roggiare*, *arroggiare* ‘ακουμπώ’. Πβ. πουντζέρω, απουντζέρω ‘σπρώχνω’ (Κάρπαθος).⁴

1. Μαυρουδής 144 2. Μαυρουδής 53 3. Πληροφ. Ν. Μαστρογιάννης 4. Μηνάς, Λεξ. 142, 752

πούζζι(ν), (το) και **μπούζζι**,¹ επιρρ. κατηγ. ‘παγωμένο, πολύ κρύο’, φρ. ‘πούζζι ’ν’ το ν-νερό’ / ‘πούζζι ν-το ’καμε ν-το ν-νερό ν-το λαινί’. Από τουρκ. *buz* ‘πάγος’. Πβ. πούζι (Κάλυμνος,² Ρόδος,³ Καστελλόριζο⁴), πούζζι, **μπούζζι** (Κως),⁵ πούντζιν (Κάρπαθος),⁶ πούτζι (Σύμη).⁷

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Δράκος, 1983, 207, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 524 4. Κομνηνός 125 5. Σκανδαλ. Λεξ. 630 6. Μηνάς, Λεξ. 752 7. Μιχαλαριά 3, 94

πουκάμισο, (το) (τοπικής ενδυμασίας) ‘χωρίς γιακά, από κάμποτο ή φαντό, σχιστό λίγο από το στήθος προς τον λαιμό κι έδενε με κορδονάκι, γαϊτανάκι. Τα κουμπιά, που ήταν φτιαγμένα από κούννες (κουκούτσια) αγριελιάς, κούμπωναν στη σφιγτοκεντημένη κουμπότρυπα, ενώ το μανίκι κανονικό μέχρι κάτω, κούμπωνε κι’ αυτό με τον ίδιο τρόπο’.¹ Λεγόταν και ‘πουκαμίσα, (η) ή ρούχο, που μας φέρνει στο νου τον αρχαίο χιτώνα και το βυζαντινό πουκάμισο’.²

1. Κομνηνός 1991, 297 2. Παπαμανώλη 100

πούκιου πούκιου¹ και **πάκια πάκια**,¹ γι’ αυτόν που λέει ασυναρτησίες, **άλλα κι’ άλλα**. Η λ. είναι ονοματοποιημένη.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πουλάρι(ν), (το) ‘μικρό γαϊδούρι’,

‘πώς κυλιέται το πουλάρι, // ως θωρεί τη μ-μάνα ν-του’ (παροιμ.).¹

Στα Νικιά *πούλαρος, (ο)*, θηλ. *πουλαρίνα*, φρ. ‘έχω ένα μ-πούλαρο γ-για πούλημα’.² Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *πώλος, (ο)* > υποκορ. *πουλάριον* > *πουλάρι* > *πουλάρι*, μεγεθ. *πούλαρος*, κατά τον σχηματισμό προπαροξύτωνων μεγεθυντικών από παροξύτονα υποκοριστικά σε -i.³ Πβ. *πουλλάριν* ‘πουλάρι’, *πουλλάρα, (η)* ‘θηλυκό πουλάρι’, *πούλλαρας, (ο)* ‘μεγάλο αρσενικό πουλάρι’ (Κάρπα-θος),⁴ *πουλλάριν* ‘ο αρσενικός γάιδαρος ως έξι μηνών’, θηλ. *πουλαρίνα* (Κως),⁵ *πουλλάριν* ‘ίδ.’ (Ρόδος).⁶

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 138 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 202 3. Μηνάς, Μεγέθυνση 58 4. Μηνάς, Λεξ. 750 5. Καραναστάσης, Ζευγάδες 229, Σκανδαλ. Λεξ. 631 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 524

πούλλα, (η)¹ ‘η κότα’, φρ. *‘μωρή, κάτσαρε τις πούλλες από τη ν-αυλή’*. Είναι το βυζαντινό ουσιαστ. *πούλλα* < λατ. *pulla*. Πβ. *πούλλ^dα* (Ρόδος),² *πούλτα, πουλτάδα* ‘η όρνιθα πριν αρχίσει να γεννά’ (Αστυπάλαια),³ *πούλλ^dα, πουλλάδα, πουλλάα* ‘αχρόνιστη όρνιθα που δεν γεννά ακόμη αβγά’ (Κως).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1,525 3. Καραναστάσης, Λεξικό 4,274, ο ίδιος, Αστυπ.95 4. Σκανδαλ. Λεξ.631

πούλλης, (ο) ‘τρέλος’, φρ. *‘ω Γιάννη του Πούλλη’* (=ω τρελέ),¹ και *πούλλα, (η)* ‘τρέλα’, φρ. *‘πούλλα να σας πιάσει’*.¹ Η λ. και σημασιολογικά μπορεί να συνδεθεί με το *πούλος / πούλλος(ο)* ‘το φυτό μήκων, παπαρούνα’ (< λατ. *pullus*) από το οποίο, ως γνωστό, εξάγεται το όπιο, με τα γνωστά αποτελέσματα για τους χρήστες. Η λ. *πούλος* στην Ανατολική Κρήτη σημαίνει ‘μούντζα’,² στην Κύπρο *πούλλος* ‘νέος και ευχάριστος άνθρωπος’.³

1. Ιω. Λογοθέτης 133, Κουρζής 317 2. Ν. Κοντοσόπουλος, *Γλωσσογεωγραφικές διερευνήσεις εις την Κρητικήν διάλεκτον* (διατριβή επί διδακτορία), Αθήναι 1969, σ.78 3. Μηνάς, Λεξ. 751 λ. *πούλλος*

πουλλιιάζζω (για μάτια) ‘θαμπώνουν τα μάτια μου, κάμνουν όπως φτερουγίζουν τα πουλιά’, φρ. *‘επουλλιιάσα ν-τα μ-μάτια μου’*¹ / *‘από το πολλύ δηγάβασμα πουλλιιάζζου ν-τα μ-μάτια μου’*. Πβ. στην Κάρπαθο *πουλλιάντζω* ‘έχω έντομα’, για καρπούς ψυχανθών που δεν έχουν φρυγεί και σχηματίζουν έντομα’.²

1. Παπαδόπουλος 1984,288 2. Μηνάς, Λεξ.750

πουλλί(ν), (το) κ. ‘πτηνό’, φρ. *‘εκάτσα ν-ένα σ-σωρό μ-πουλλιιά πάνω στη ρ-ρουδγιά’* | (μτφ.) ‘πέος’ | ‘οι μικρές μικρές πεταλούδες που δημιουργεί το αποθηκευμένο κριθάρι’, φρ. *‘το κριθάρι ν-έκαμε / έπιασε μ-πουλλί’*¹ | ‘σκελίδα σκόρδου’.² Από μsn. *πουλλίον*, υποκορ. του ουσιαστ. *πούλος / πούλλος* ‘νεοσσός’ (< λατ. *pullus*).³ Πβ. *πουλλιιά, (τα)* ‘κότες και πετεινοί’ (Κάλυμνος),⁴ *πουλλίν* ‘κοτόπουλο’ | ‘η αγαπημένη μου’ | ‘σμηνάρι’ | ‘πέος’, πληθ. *πουλλιιά, πουλλία* ‘λουλούδια’ | ‘φάσκελα’ (Κάρπαθος),⁵ *πουλλ^dί* ‘πτηνό, νεοσσός’ | ‘πέος’ (Ρόδος),⁶ *πούλλ^dα, (η), πουλλά(δ)α* ‘όρνιθα’ (Κως).⁷

1. Καραναστάσης 1987,159 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Χατζιδ. ΜΝΕ 1,636 4. Δράκος 1983,297, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ.750 6. Παπαχρ. ΛΡ1,525 7. Σκανδαλ. Λεξ.631

πουλλουδ(γ)ιά, (η)¹ ‘ναζιάρα’, φρ. *‘α, μωρή πουλλουδ(γ)ιά!’* Πβ. στην Κύπρο *πούλλος* ‘νέος και ευχάριστος άνθρωπος’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πούμα, (το) ‘πόμα’,¹ φρ. *‘...τό’πιννε (ενν. το κρασί) μ-με τό καυχί ν-από το κουκχουμάρι μ-πού’ χε γ-για πούμα μια γ-κουκχουνάρα ν-αφ’ το Γυαλλί’*² / *‘ήβρε ν-η τσούκχα το πούμα ν-της’* (παροιμ.).³ Από *πούμα, (το)* με κόφωση. Πβ. *πούμα, (το)* ‘πόμα, κάλυμμα’ (Ρόδος).⁴

1. Παπαδόπουλος 1984,288 2. Πετρούτσου 1993,353 3. Σακελλαρίδης Κ.1983,72 4. Παπαχρ. ΛΡ1,525

πούντα, (η)¹ ‘βαρύ κρυολόγημα’, φρ. *‘εγύριζζε ν-τις νύχτες ασουρτούκωτος κι’ έρπαζε μ-πούντα’*. Από ιταλ. *punta* ‘κρυολόγημα’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πουντανέλλο, (το) ‘περόνι’, φρ. ‘εγνώσασι ν-τα πουντανέλλα’.¹ Από ιταλ. *punte-ruolo*, πβ. *punta* ‘αιχμή’. Στην Κάλυμνο *πουνταρέλλος,(ο)* ‘ιδ.’²

1.Παπαδόπουλος 1909,95, ο ίδιος 1984,282 και Κουρζής 317 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πουντολόημα, (το)¹ ‘επωδός, ρεφρέν σε ποιητική σύνθεση που επαναλαμβάνεται’. Πβ. *πούντος,(ο)* ‘λέξη, σημείο του λόγου’ (Κάρπαθος).² Πιθ. από ιταλ. *punto* ‘σημείο’ (< λατ. *punctus* ‘στίγμα, κέντηση’).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πουργεύ(γ)ω (I) ‘βοηθώ’,¹ φρ. ‘ο παραγιός επούργευε ν-το μ-μάστορη’ | ‘εργάζομαι σε οικία που ανεγείρεται’.² Από *υπουργεύω* < αρχ. *υπουργέω* ‘υπηρετώ ή βοηθώ κάποιον’. Πβ. *πουργεύγκω* (Κως),³ *πουργέβζω, -βζω* ‘βοηθώ τον κτίστη, του παίρνω λάσπη, πέτρες κ.λπ.’ (Ρόδος),⁴ *πουργεύγω* (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,177 2.Παπαδόπουλος 1909,95 3.Σκανδαλ. Λεξ.632 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 526 5.Μηνάς, Λεξ.754

πουργεύ(γ)ω (II) ‘δίνω, προσκομίζω κάτι φαγώσιμο’,¹ φρ. ‘πουργεύγει το γ-κάθε τόσο γιατί ν-ει φτωχός ο κακόμοιρος!’ Η λέξη, αντί *πορεύγω*, πιθανώς να προήλθε, με παρετυμολογία προς το *πουργεύω*, από το αρχ. ρήμα *πορεύω* με τη σημασία του ‘προσκομίζω’ (‘τάσδ’ επιστολάς πατρί ταχεί ‘πόρευσαν’, Σοφ.).

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

πουργός, (ο) ‘εργάτης’¹ | ‘λασπιάς, οικοδόμος, παραγιός’,² φρ. ‘πουργός δουλεύει με το γ-Καζζάντη’. Από αρχ. επίθετο *υπουργός*, -όν ‘αυτός που προσφέρει εξυπηρέτηση’ < *υπ(ο)-* + *ουργος* (< *έργον*). Πβ. *πουργός, πουργός* ‘βοηθός’, πληθ. *πουργοί* ‘τρία μεγάλα καρφιά στο άκρο του σταβαϊού του αλετριού, που εξέχουν και αγκιστρώνεται σ’ αυτά ο ζυός’(Κως),³ *πουργός, πουργιός* ‘βοηθός χτίστη’ | ‘κρουνός του βαρελιού’ | ‘βίδα τουφεκιού’ (Ρόδος),⁴ *πουργός* (Κάλυμνος,⁵ Λέρος⁶), *πουρκός* (Αστυπάλαια,⁷ Χάλκη⁸).

1.Παπαδόπουλος 1909,95 2.Καραναστάσης 1987,179, Κουρζής 317 3.Σκανδαλ. Λεξ. 632 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,526 5.Δράκος 1983,297, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Dieterich, Sporaden 48 7.Καραναστάσης, Αστυπ.95 8.Τσοπανάκης 1949, 116

πουρνό, (το) ‘πρωί’,¹

‘αφ’ το πουρνό θ-θερίζομε γ-και πλάκωσε ν-το βράδυ

κ’ η άκρια του χωραφικιού ακόμα ’έ ν-εφάνει’

(τραγούδι της εργατιάς).²

Και *πωρνό* (βλ.λ.). Από *πρωινός* > *πρωνός (πβ. *πρωνό* Ασσίζ.) > *πουρνό,(το)*, κατά το σχήμα *αρσ. -ος* > *ουδέτ. -ο*, όπως *σίδηρος-σίδηρο, μωλός-μωλό, κόκκαλος-κόκκαλο* κ.τ.ό.³

1.Καραναστάσης 1987,147 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,156 3.Φιλήντας 3,14

πουρσελάνα, (η) ‘πορσελάνη, θηραϊκή γη’ | ‘ασπροκίτρινο ηφαιστειογενές χώμα, το οποίο αφθονεί στον τόπο μας, που μαζί με ασβέστη γινόταν άριστη λάσπη για πετρόχιστα’,¹

‘...άλλη ν-ημέρα στο Γυαλλί φορτώννει πουρσελάνα,

κι’ άλλη ν-τα ζ-ζα του ν-νοιάζεται, που βόσκου ν-τα νησιά μας’.²

- Από ιταλ. *porzolanana* (< *Porzuli* < λατ. *Potioli* της Καμπανίας) + ιταλ. *porcellana* ‘πορσελάνη’.³ Πβ. *μυρσελλάνα, (η)* (Κάλυμνος),⁴ *πορσελλάνα, βουρσελλάνα* (Κως),⁵ *πουρτσελλάνα, μωρτσελλάνα, μαρτσελλάνα* (Κάρπαθος).⁶
 1. Χαρτοφύλης 1984, 235, Μαυρουδής 144 2. Μαυρουδής 19 για το βαρκάκι του Τάκη 3. Μηνάς, Λεξ. λ. *πουρτσελλάνα* 4. Δράκος 1983, 161, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. 622 6. Μηνάς ό.π.
- πούσι(ν), (το)** ‘ομίγλη, καταχιά’,¹ φρ. ‘*σήμερα το πρωϊ ν-είχε μ-πολλά μ-πούσι γ-κι ’έ ν-εθώρου ν-εμπρός μου!*’ Από τουρκ. *pus* ‘ιδ.’ Πβ. *πούση, (η)* και *πούσιν(το)* (Κάρπαθος),² *πφούσι* (Κάλυμνος),³ *ππούσι* (Κως),⁴ *πούσι* (Ρόδος),⁵ *πούσης, (ο)* (Σύμη),⁶ *πάθνη, (η)* (Χάλκη).⁷
 1. Κουρζής 317 2. Μηνάς, Λεξ. 755 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 636 5. Παπαμανώλη 1998, 287 6. Μιχαλαριά 3, 93 7. Τσοπανάκης 1949, 32
- πουστά** επίρρ. ‘πουθενά’.¹
 1. Κουρζής 318
- ποφάι(ν), (το)**, πληθ. *ποφάγια, (τα)* ‘τα απομεινάρια των τροφών’,¹ φρ. ‘*βάλε τα ποφάγια στο κουτσοκλό ν-να ταΐσεις το χ-χοίρο!*’. Από από-+φαγί ή < αποφαγείν.
 1. Καραναστάσης 1987, 182
- πράμα, (το)**¹ κ. ‘αντικείμενο’, φρ. ‘*αυτό ν-είν’ ωραίο μ-πράμα!*’ | ‘ανδρικό ή γυναικείο γεννητικό όργανο’, φρ. ‘*μωρέ, φαίνεται το πράμα σ-σου!*’ / ‘*το πράμα ν-της!*’ / ‘*αυτή ’ν’ μ-πραμάταρος!*’
 1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- πράξε το**¹ ‘ξεψάρενέ τον, πάρτου λόγια’, φρ. ‘*πράξε το, αμπά και μάθομε γ-κάτι!*’ Πβ. το αρχ. ρ. *πράττω* με τη σημασία ‘κάνω ενέργειες, προσπαθώ’ (‘*μη δέυρο πλειν την ναυν έπραττεν!*’ Δημοσθ.).
 1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- πραξούμενος, (ο)** μτχ. επίθετο ‘ικανός, σβέλτος’,
 ‘*η τρίτη πγιο πραξούμενη // με στοχασμό γ-και γνώση, στο γ-γέρο μ-Παύλο ν-έτρεξε // χαπάρι ν-να του δώκει!*’.¹
 Πβ. στη Ρόδο *πράξα, πραξού* ‘δραστήρια γυναίκα’, και *πραξούμενος* ‘δραστήριος’.²
 1. Μπαλαλάς 1981, 124 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 530
- πρασολώ** ‘μαζεύω πράσα’, φρ. ‘*σέλλινα μεταφύτευγα και πράσα πρασολού!*’ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
 1. Καζαβής 53 2. Μηνάς, Λεξ. 756
- πράσσω** ‘συχνάζω’,
 ‘*οπού ’χου ζένα πράσσου ν-τα κι’ οπού δικούς καλού ν-τους!*’.¹
 Πβ. *πράσσω* ‘συναναστρέφομαι’ στον Ερωτόκριτο (‘*ήπρασε στο παλάτι!*’), στη Ρόδο *πράσσω* ‘έχω σχέσεις’.² *πράτσω* (Κάρπαθος).³
 1. Καζαβής 78 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 531 3. Μηνάς, Λεξ. 756
- πράστιγκας, (ο)**, *πλάστιγγα, (η)*,¹ ‘ζυγαριά για μεγάλα βάρη’, βλ. λ. *πλάστρινγας*.
 1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης
- πρατέλλι(ν), (το)** ‘μικρό τσανάκι’.¹ Από *πλατέλλι με ανομοιοτική τροπή λ-λ > ρ-λ,

δες *φλοκαλώ* > *φλοκαλώ-φροκαλώ*.

1. Παπαδόπουλος 1909,94, Κουρζής 318

πρατσουλλιά, (η) 'η ακαθαρσία, το αποπάτημα των κατσικιών',¹ φρ. 'μάγετε τις πρατσουλλιές αφ' τη μ-μάντρα γ-για κοπριά'. Από *προβατοτσιλιά,(η).²

Πβ. στη Σύμη *προβατσιλιές / προβατοτσιλιές*, στην Κάρπαθο *προατσουλλέα προατσουλλά,(η)* 'οσμή προβάτου'.³

1. Κουρζής 318 2. Μάνεσης 131 3. Μηνάς, Λεξ. 760

πρεπάτσι(ν), (το) βλ. λ. *καπράτσι*.

πρεπίζω¹ 'κάμνω κάτι ωραίο', φρ. 'επρέπισε ν-το σίτι μ-μας με τα καινούργια μας έπιπλα'. Είναι το μσν. *πρεπίζω* 'στολίζω, διακοσμώ' ('κι οπού'ρθε με πολλή αφεντιά [ενν. το βασιλόπουλον] κι επρέπισεν η χώρα' Ερωτόκρ. Β' 1333, Κριαράς, Λεξ.), < *πρέπον*, μτχ. ουδετέρου του ρ. *πρέπω*, κατά τα ρ. σε -ίζω. Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος),² *πρεπίζω* 'ομορφαίνω' (Κως),³ *πρεπίντζω* (Κάρπαθος).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 637 λ. *πρέπει* 4. Μηνάς, Λεξ. 758

πρέπος, (ο)¹ 'στολισμός, ομορφιά', φρ. 'η Παναγιά η Σηλιανή είναι ν-ο πρέπος και το στολίδι ν-της Νισύρου'. Από *πρέπω* (βλ. λ.). Πβ. *πρέπισμα, πρέπος, πρεπός* (Κάλυμνος),² *μπρεπός* (Ρόδος),³ *πρεπός, πρεπάδι, πρεπάι* (Κως),⁴ *πρέπος(το)* (Κάρπαθος),⁵ *εμπρεπιά,(η)* (< *εμπρεπεία*) (Αστυπάλαια).⁶

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Δράκος 1983,208, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡΙ,396 4. Σκανδαλ. Λεξ. 637 5. Μηνάς, Λεξ. 758 6. Καραναστάσης, Α-στυπ. 74

πρέπω 'στολίζομαι, κάμνω την εμφάνιση που πρέπει',

'ε! δε χρόνοι που περάσα ν-να πρέπου μ-πατητήργια

και να βαφτού μ-με του τσουνιού το αίμα κλαδευτήργια'.¹

Πβ. *μπρέπω* (< *εμπρέπω*) 'διακρίνομαι σε κάτι'(Ρόδος),² *πρέπω* 'ταιριάζω, αρμόζω'(απρόσ.) 'επιβάλλεται', *πρεπίντζω* 'προσδίδω ωραιότητα' (Κάρπαθος).³

1. Ιω. Λογοθέτης 60 2. Παπαχρ. ΛΡΙ,396 3. Μηνάς, Λεξ. 758

πρέσα, (η) 'εργαλείο με το οποίο ο μαραγκός συγκρατεί τα σανίδια στον πάγκο για να τα ροκανίσει'.¹ Από ιταλ. *pressa* (< λατ. *premo* 'πιέζω').

1. Καραναστάσης 1987,171

πρήσμα, (το) 'πρήξιμο',

'το (γ)ινάτι βγάλλει μ-μάτι // και το πείσμα φέρνει πρήσμα' (παροιμ.),

δηλ. το πείσμα καταλήγει σε κακό.¹ Από θ. *πρη-* του *πίμ-πρη-μι* 'φουσκώνω' + κατάλ. -μα, το -σ- αναλογικά προς τα *χρίσμα, πρίσμα* (Π). Πβ. 'ίδ.'(Ρόδος,² Κάλυμνος,³ Κως,⁴ Κάρπαθος⁵).

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 250 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 531 λ. *πρήσκομαι* 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 638 5. Μηνάς, Λεξ. 758

πρήστις, (ο)¹ 'παχύς, κοιλάρας', βλ. λ. *πρήσμα*. Πβ. *πρήσκα* 'πρησμένος, φουσκωμένος' | 'οργίλος' (Ρόδος),² *πρήσκος* (Κάρπαθος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡΙ,531 3. Μηνάς, Λεξ. 758

πικράδα, (η) ¹ αντί *πικράδα*, με αναγραμματισμό, ‘η ιδιότητα του πικρού’, φρ. ‘*μάννα μου, πικράδα μ-που τη ν-έχει ο καφές σου, ’έ μ-πίννεται!*’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πρικαίνω ¹ ‘πικραίνω’| (μτφ.) ‘λυπό, στενοχωρώ’, φρ. ‘*μη μ-με πρικαίνεις με τα λόγια σου*’. Πβ. *πρικαίνω* στον Ερωτόκριτο, < *πικραίνω* με μετάθεση του -ρ-, και *πρικαίνω* (Κάρπαθος).²

1.Κουρούνης 1982,446 2.Μηνάς, Λεξ.758

πικρίζει¹ απρόσ. ‘πικρίζει, είναι πικρό’, φρ. ‘*πικρίζει ο καφές που μου ’καμες*’. Από *πικρός* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

πικρός, (ο) επίθ. ‘πικρός’,¹ φρ. ‘*πικρός είν’ ο καφές σου, ’έ μ-πίννεται!*’ Από *πικρός*. Και *πικρός, (ο)*,

*’σύρ’, αδερφέ, στο μνήμα ν-του // και φίλησε το χόμα,
και ’πε του πως το χ-χαιρετώ με το πικρό μ-μου στόμα’*

(από νισύρικο μοιρολόι).²

Πβ. *πικρός, πικρός* (Κως),³ *πικρός* (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρούνης 1982,446 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,184 3.Σκανδαλ.Λεξ.638 4.Μηνάς, Λεξ.759

πρινόδεντρο, (το) (Νικιά) ‘το πουρνάρι που αναπτύσσεται σε δέντρο ψηλό, από το οποίο έπαιρναν τα *πρινοβάλανα*, καλή τροφή για τους χοίρους’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,229

πρισίμι(ν), (το) και *προουσούμι(ν)* ‘είδος κλωστής μεγάλης αντοχής, ράμμα’.¹ Από τουρκ. *ibrisim* ‘μεταξένια κλωστή’. Πβ. *μπρισίμιν* ‘μεταξωτή κλωστή’ (Κάρπαθος).²

1.Αρφαράς 1978,55 2.Μηνάς, Λεξ.570

πρίτσι πρίτσι¹ και *πλίτσι πλίτσι* επίρρ. άρνησης, ‘καλέ τι μας λες;’, λ. ονοματοποιημένη.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πριχού¹, *πρίχου*,² επίρρ. ‘πριν, προτού’, φρ. ‘*έμαθά το πριχού μου το πεις*’. Για τον σχηματισμό της λέξης ο Φιλήντας ³ προτείνει σύμφυση *πριν* + λατ. *prius* > *πρίου-πριού* και *πριγού* > *πριχού*, κατά τα *αλλού, πανταχού*, ενώ ο Χατζιδάκις ⁴ από *πρι(ν)-γ-ή* > *πριγή > *πριγού*, κατά τα *προτού, ωσού, έως ου*. Πβ. *μπριχού* (Κάλυμνος),⁵ *πριχού, πρίχου, προυχού* (Κάρπαθος),⁶ *(μ)πριχού* (Κως).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,28, Κουρούνης 1982,456, Κουρζής 318 2.Καραναστάσης 1987,147 3.Φιλήντας 2,184 4.Χατζιδάκις ΜΝΕ 2,152 5.Δράκος 1983,165, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6.Μηνάς, Λεξ.756 7.Σκανδαλ. Λεξ.639

πρόαθο, (το) ‘το πρόβατο’,θηλ. *πρόαθα, προαθίνα*, υποκορ. *προαθάκι*,¹ φρ. ‘*η προαθίνα μου γεννά*’. Πβ. *προααθίνα, (η), προαάθα, προβάατα* (Κως),² *πράατο, πρράατο, πρράουατο, πρράουατο* (Ρόδος).³

1.Κουρούνης 1982,433 2.Σκανδαλ. Λεξ.643 3.Παπαχρ. ΛΡ1,531

προβέζζα, (η) ‘βορειοδυτικός δυνατός άνεμος, μαΐστρος’,¹
’μέσα στο καταχείμωνο ν-επήρε ν-η προβέζζα,

- που κάθε χρόνο ν-έρκεται και μας εσπά τα νεύρα' ²
 / 'δέρνει με η θάλασσα, δέρνει με κ' η προβέζζα' (παροιμ.),³ σε περίπτωση που τα
 ατυχήματα έρχονται απανωτά. Η λ. < ιταλ. διαλεκτικό *provenza* (< τοπων.
Provenza), άνεμος που φυσά από την περιοχή της Προβηγκίας,⁴ ή < γαλλ.
provençal (= *προβηγκιανός*).⁵ Πβ. *προβέντζα* (Κάρπαθος,⁶ Ρόδος ⁷), *προβέζα*
 (Κάλυμνος).⁸
- 1.Μαστρογιάννης 21, Κουρζής 318 2.Μαυρουδής 14 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,101
 4.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 5. Κατά τον Δέφνερ, στου Μηνά,Λεξ. 760 λ. *προβέντζα* 6.
 Μηνάς ό.π. 7. Παπαχρ. ΛΡ1,532 8.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- προβοδίζω**¹ 'κατευοδώνω, προπέμπω κάποιον που αναχωρεί', φρ. 'επήαμε στο λι-
 μάνι μ-που φεύγει η θεία μου, να τη μ-προβοδίσομε'. Από αμάρτυρο αρχ.
 *προευοδώ, κατά τα ρ. σε -ίζω, ή κατ' άλλην άποψη < μσν. *πρόβoδος* 'οδηγός'
 (< λατ. *providus* < *provideo* 'προνοώ'). Πβ. *προβοδώννω* (Κάλυμνος).²
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- προγούλι(ν), (το)**¹ και *πραούλλα,(η)*, ² 'δίπλες του δέρματος κάτω από το πιγούνη'.
 Από *προ-* + *γούλα*, βλ.λ. *βούλα*.
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης
- προκοίλι(ν), (το)**¹ κ. 'το υπογάστριο, η κοιλιά του προκοιλίου, του κοιλαρά', < *προ-*
 + *κοιλιά*, ή < *προκοίλιος*.
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- πρόλογος, (ο)** 'προπέτης, αυθάδης', φρ. 'κακόμοιρε, πρόλογος που'σαι!'¹ Από *προλέ-*
γω. Πβ. *πρόλοος* 'κάτι που λέγω ή γράφω πριν' (Κάλυμνος),² *πρόγλωσσος* 'αυ-
θάδης, προπέτης' (Κάλυμνος),³ *μπρόγλωσσος* (Ρόδος),⁴ *μπρόγλωττος* (Κάρπα-
θος).⁵
- 1.Παπαδόπουλος 1909,93, ο ίδιος 1984,288 2-3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,
 397 5.Μηνάς, Λεξ.570
- προμάμμη, (η)** 'προγιαγιά',¹ φρ. 'ζ-ζει ακόμα η προμάμμη μου'. Από *προ-*+ μσν.
μάμμη 'γιαγιά' ('η μήτηρ δε του αμιρά, η του Ακρίτου μάμμη' Διγ. 2591, Επιτ.) <
 αρχ. ουσιαστ. *μάμμη,(η)* 'ο μαστός της μητέρας', λ. παιδικής γλώσσας, πβ. λατ.
matma 'μητέρα, γιαγιά'. Πβ. *προλαλλά,(η)* (Κάρπαθος).²
- 1.Καραναστάσης 1987,163 2.Μηνάς, Λεξ.761
- προούλλα, (η)**¹ και *πραούλλα,(η)*, ² 'ο οισοφάγος του πτηνού', 'μεγάλη μ-προούλλα
 ν-έχει ο θγιάνος'. Από *προ-*+ελληνιστ.-μσν. *γούλα* (< λατ. *gula* 'πρόλοβος,
 γκούσα').
- 1.Κουρζής 318 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωατικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- προπαίρνω** βλ.λ. *μπροπαίρνω*.
- προπάφρους, (ο)** 'ο προπάππος, ο πατέρας του παππού ή της γιαγιάς', φρ. 'ο *προ-*
πάφρους μου είχε ν-τρικάταρτη μπρατσέρα γ-κ' εταξίδευγε σ'ούλλο ν-το Αιγαίο'.
 Βλ.λ. *πάφρους*. Πβ. *προσπάφρους, προσπατέρας* (Ρόδος).¹
- 1.Παπαχρ. ΛΡ1,534
- προσάψιμο, (το)** 'προσάναμμα',
 'γιατί κουρώννεις εύκολα // και καίεις σα μ-παμπάκι,

- στον φούρνο το προσάψιμο // και στον σπιτιού το ζ-ζάκι¹
 /'φέρε προσάψιμο ν-νά'γω τη φ-φωτηγά'. Από προς + άπτω. Πβ. 'ίδ.' (Κως),²
 πρόσαμμα(ν), δίαναμμα, νέκαμμα (Ρόδος),³ πρόσαμμα (Σύμη),⁴ γιάναμμα (Χάλ-
 κη),⁵ πρόσαμμα (Κάλυμνος).⁶
 1.Μπαλαλάς 1981,43 για τον ασφίτιλλα 2.Σκανδαλ. Λεξ. 641 3.Παπαγρ. ΛΡ1,533, ο
 ίδιος ΛΑΡ,210 4.Μιχαλαριά 3,102 5.Τσοπανάκης 1949,29 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- προσερινός, (ο)**¹ επίθ. το κ. προσωρινός 'πρόσκαιρος', και επίρρ. προσερινά. Και
 προσώρας (βλ.λ.). Πβ. προσερινός (Κάλυμνος).²
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- προσήμαδο, (το)** 'σημείο, καλός ή κακός οιωνός',¹ φρ. 'για καλό ν-τού'δοκε ν-ο
 Θεός το προσήμαδο' ¹ / 'κακό μ-προσήμαδο' ¹ / 'καλό μ-προσήμαδο ν-είναι',² και
 προυσήμαδο.³ Και προσήμαδο ν-του Σταυρού λένε τις πρώτες νιχάλες πριν τη
 γιορτή του Σταυρού, φρ. 'είδες που σου'λεα για το προσήμαδο ν-του Σταυρού;
 Έρκεψε γ-κι όλας να βρέχει!' ⁴ Από προ-+σημάδι (< σήμα + κατάλ. -άδι(ον)).
 1.Παπαδόπουλος 1909,93, ο ίδιος 1984,288 2.Πετρούτσου 1982,48 3.Καζαβής 196 4.
 Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης
- προστυχιά, (η)**¹ κ. 'χυδαιότητα, πρόστυχη πράξη', φρ. 'με τις προστυχιές του θέλει να
 πάει εμπρός'. Από πρόστυχος (βλ.λ.).
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- πρόστυχος, (ο)**¹ 'άνθρωπος χυδαίος, ανήθικος', φρ. 'έ ν-εντρέπεται η πρόστυχη και
 μιλά κι όλας!' | 'κάτι το ευτελές, κατωτέρας ποιότητας', φρ. 'μη ν-τα πάρεις αυ-
 ταδά τα παπούτσα, πρόστυχα ν-ει'. Η λ. είναι μεταπλασμένος τύπος του επιθέτου
 προστυχής,-ές ('προστυχείς [τη στερεομετρία] γεγονότες' Πλάτ.), κατά τα επίθετα
 σε -ος, όπως ατυχής-άτυχος, δυστυχής-δύστυχος κ.τ.ό.
 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- προσφύρα, (η)** 'είδος θαλασσινού κογγυλιού'.¹ Είναι η πορφύρα, μεγάλο αγκαθωτό
 κοχύλι με επίμηκες ή παχύ όστρακο, με αδένα από τον οποίο βγαίνει βαθυκόκκι-
 νη χρωστική ουσία, η πορφύρα, λ. δάνεια, πιθ. ανατολικής προέλευσης, πβ. λατ.
purpura, γαλλ. *rougure*, γερμ. *purpur*. Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος,² Κάρπαθος³).
 1.Καραναστάσης 1987,132 2.Δράκος 1983,209, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.763
- προσώμι(ν), (το)** 'παλιό ρούχο, συνήθως υφαντό, που απλώνανε στον ώμο για να
 ακουμπήσουν κάποιο φορτίο προς μεταφορά',¹ φρ. 'βάλε προσώμι γ-και σήκωσε
 τη λ-λαιήνα να τη μ-πάρεις στο κελλάρι', και προυσώμι(ν).² Είναι το βυζαντινό
 προσώμιν ('φόρει και το προσώμιν σου, και τον πηλόν κουβάνει' Προδρ.IV 140g)
 < προσώμιον (< προς + ώμος + υποκορ. κατάλ. -ι(ον)). Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος,³
 Κως⁴), απροσωμίστρα,(η), απονόμι (Καστελλόριζο),⁵ πινώμιν (< επινώμιον)
 (Κάρπαθος).⁶
 1.Παπαδόπουλος 1909,94 2.Καζαβής 196, Αρφαράς 1978,50, Κουρζής 318 3. Σκανδαλ.
 Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.642 5.Κουκουλές ΒΒΠ Β1,200 6.Μηνάς, Λεξ.727
- προσώρας**¹ επίρρ. 'προσωρινά, για την ώρα', φρ. 'έ μ-πειράζζει, φόρεσέ το προσώ-
 ρας και βλέπομε...' Και προσέρας.² Η λ. είναι σύνθετη 'εκ συναρπαγής' < μσν.
 φράση 'προς ώραν.

- 1.Μαυρουδής 144 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- προτινιάζω**¹ ‘μπαγιατιάζω, παλιώνω, γίνομαι προγενέστερος’, φρ. ‘επροτινιάσα ν-τα ψομνιά’.¹ Από το επίθετο προτινός (βλ.λ.)+κατάλ. -ιάζω. Πβ. πρωτινιαίνει ‘παλιώνει’ (Ρόδος),² πρωτινιάντζει (Κάρπαθος),³ προτινιάζω (Κάλυμνος).⁴
- 1.Παπαδόπουλος 1984,289 2.Παπαχρ. ΔΡΙ,536 λ. πρωτινός 3.Μηνάς, Λεξ.766 όπου πρωτινός < πρώτος, όπως τώρα-τωρινός, ύστερα-υστερ(ι)νός 4. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- προτινός, (ο)** επίθ. ‘προγενέστερος, παλαιότερος, μπαγιατικός’, αντίθ. *σύνωρος* (βλ.λ.), φρ. ‘προτινό ’ν’ το ψομί, γιάντα ’έ μ-μου δεις φρέσκο’. Από προτού + κατάληξη -ινός (Π). Πβ. προτινός (Κάλυμνος),¹ πρωτινός (Ρόδος),² πρωτινός, μπρωτινός (Κάρπαθος).³
- 1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Παπαχρ. ΔΡΙ,536 3.Μηνάς, Λεξ.766
- προικί(ν)**¹, πληθ. προικιά,(τα) ‘τα προικιά της νύφης’, φρ. ‘πάμε στο νυφοστόλι ν-να δούμε ν-τα προικιά της νύφης’. Από προικίον, υποκορ. του προικζ -κός,η. Πβ. προικιά,(τα) (Κάλυμνος),² προύκα,(η), μθρούκα (Κως),³ προικιά, προύκα (Κάρπαθος),⁴ προύκα (Ρόδος),⁵ προτσά,(τα) (Καστελλόριζο).⁶
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ.643 4.Μηνάς, Λεξ.764 5.Παπαχρ. ΔΡΙ,534 6.Κομνηνός 107
- προικίζω**¹ ‘προικοδοτώ, δίνω προίκα’, φρ. ‘επροίκισα τη γ-κόρη μ-μου με ούλλα τα καλά της’. Από προικίζω. Πβ. προικίζω (Κως),² προικίντζω (Κάρπαθος),³ προικίζω (Κάλυμνος),⁴ προικίζω, προικώ, ‘προικά την η θεία της’ (Ρόδος).⁵
- 1.Κουρούνης 1982, 421 2.Σκανδαλ. Λεξ. 643 3.Μηνάς, Λεξ. 764 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Παπαχρ. ΔΡΙ,534 λ. προύκα
- προικοσούφφουνο, (το)** και προικοσούφφουνο, ² το κ. προικοσούφφουνο. ¹ Πβ. προικοσούφφουνο (Καρδάμαινα Κω),³ προικοχάρτιν (Κάρπαθος).⁴
- 1.Καραναστάσης 1987,169, Κουμέντος 1991,194 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 643 λ. προύκα 4. Μηνάς, Λεξ.764
- προφινιάζω**¹ ‘στραγγίζω, σφουγγίζω’, φρ. ‘προφινιάζω τα ρούχα’.
- 1.Παπαδόπουλος 1909,94, Κουρζής 318
- πρυμάτσες, (οι)** στη ναυτική ορολογία ‘τα σχοινιά της πρύμνης του πλοίου’,¹ κατάλληλα για την πρόσδεσή του από την πρύμνη στην προκυμαία, φρ. ‘ο καιρός έκοψε ν-τις πρυμάτσες της βάρκας’. Από πρύμη + κατάλ. -άτσα. Πβ. πρυμάτσα ‘το χοντρό σχοινί της πρύμνης’ (Κάρπαθος).²
- 1.Κουρζής 318 2.Μηνάς, Λεξ.765
- πρωινή, (η)** ‘η ρόμπα’,¹ φρ. ‘εσηκώθηκα το πρωί, επλύθηκα, έβαλα τη μ-πρωινή μ-μου κι’ έκατσα να πιω το γ-καφέ μ-μου’. Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου πρωινός (< πρωί + κατάλ. -ινός), κατά τα εωθινός, βραδινός, περυσινός κ.τ.ό.
- 1.Χαρτοφύλης 2007,129
- πρώμα** επίρρ. ‘πρώιμα’, φρ. ‘έσπειρα πρώμα το χωράφι μ-μου’ / ‘πρώμα πρώμα ήρτασι ν-τα χελιδόνια’, και επίθ. πρώμος, από πρώιμος (< πρωί + κατάλ. -ιμος), κατά το όψιμος.
- πρωμοδίννω** και πρωμοδώννω (για καρπό) ‘ωριμάζω πρώιμα’, φρ. ‘άλλες χρονιές επρωμοδώννω ν-τα σύκα και τώρα εργήσασι’ / ‘επρωμόδωκε ν-η αμυγδαλλιά’

(άνθισε γρήγορα) | ‘προσέρχομαι κάπου έγκαира’, φρ. ‘άλλη φ-φορά επάιννε μ-πιγο αργά στη μ-παράκληση γ-και τώρα επρωμόδωκε’. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

πρωμοφύλλα, (η)¹ ‘ποικιλία σύκου που ωριμάζει πρώιμα, έχει μακρουλό σχήμα και μοιάζει με φύλλο, από όπου και η ονομασία, ή επειδή το σύκο ωριμάζει μαζί με τα πρώτα φύλλα που βγάζει το δέντρο’, φρ. ‘πάμε στο χωράφι μ-μας, στον Βρετού, να κόψουμε μ-πρωμοφύλλες’. Από πρωμο- (< πρώιμος) με τη σημασία του πρώιμου (πβ. *πρωμοσπέρνω*, *πρωμοθερίζω*) + φύλλο. Πβ. στην Κάρπαθο *πρωτάλλοθας, (ο)* ‘πρώιμο σύκο’,² στη Ρόδο *θροφαντός* (= *προφαντός*), *πρωτοφανήσιμος*.³

1.Καζαβής 195, Κουρζής 318 2.Μηνάς, Λεξ.765 3.Παπαχρ. ΛΡ1,206

πρωτάρης, (ο) ‘το πρώτο γλεύκος που ρέει από τον ληνό, πριν ακόμη πατήσουν τα σταφύλια, από την σύνθλιψη των κάτω σταφυλιών λόγω του βάρους αυτών που βρίσκονται από πάνω’.¹

1.Καραναστάσης 1987,168

πρωτειά, (η) (Νικιά) ‘η πρώτη ποσότητα *κουκχουζζίνας* που έσταζε στο *αγιαρί* (βλ.λ.), που ήταν πολύ δυνατή και χρησίμευε σαν φάρμακο για εντριβές’, φρ. ‘*τρίψε το μ-με πρωτειά να του περάσει το κρύο*’.¹

1.Σακελλαριδής Γ. 1982,221

πρωτόγαλη, (η) ‘το γάλα που βγαίνει από το πρώτο άρμεγμα των γιδοπροβάτων μετά τη γέννα, που όταν βράσει πήζει και γίνεται σαν γιαούρτι με γλυκιά γεύση’.¹ Στα Νικιά λέγεται *πρωτόαλη*.² Είναι το *πρωτόγαλα* του Γαληνού (2,19F). Πβ. *πρωτούαλη* (Κως),³ *πρωτόαλη*, *πρωτούαλη*, *πρωτουάλη* (Ρόδος),⁴ *πρωτόαλη* (Χάλκη),⁵ *πρωτόαλα, (το)*, *πρωτόαλη* (Κάρπαθος).⁶

1.Χαρτοφύλης 1984,258 2.Σακελλαριδής Γ.1982,240 3.Σκανδαλ. Λεξ.645 4.Παπαχρ. ΛΡ1, 536, Τσοπανάκης 1956,96 5.Τσοπανάκης 1949,115 6.Μηνάς, Λεξ.766

πρωτόγερος, (ο) ‘δήμαρχος’, λ. που έχει πλέον υποχωρήσει, φρ. ‘*θα σε γκαλέσω στο μ-πρωτόγερο*’.¹

1.Παπαδόπουλος 1909,94, Καζαβής 197

Πρωτόλης, (ο) ‘έτσι λένε τον μήνα Ιούνιο’,¹ σε αντίθεση με τον Ιούλιο που τον λένε *Δευτερόλη* (βλ.λ.), φρ. ‘*ο Πρωτόλης, που χρυσώνει τα έψιμα, το δ-διμνίτη, και μπαίνουσι ν-οι αθρώποι να τελειώσου ν-τα θέρητά τους και τ’ αλώνια τους*’.^{2/}

‘*που ’χει κατάρα γ-γονική το μ-Μα να μπαίνν’ αργάτης,*

κι’ οπού ’χει πατρογονική να μπαίννει το μ-Πρωτόλη’.³

Το όνομα *Πρωτόλης* δίνεται και στα βόδια που γεννιούνται κατά τον μήνα αυτό.⁴ Από *πρωτοϊούλιος* > *πρωτοϊούλης* > *πρωτόουλης* > *πρωτόλης*. Πβ. ‘ιδ. (Κως,⁵ Ρόδος⁶), *Πρωτόλης*, *Πρωτοούλης* (Κάρπαθος),⁷ *Πρωτόλης* (Χάλκη),⁸ *Αλιτσασής* (Κάλυμνος),⁹ *Πρωτογιούνης* (Κύπρος).¹⁰

1.Κουρζής318 2.Σακελλαριδής Κ.1982,48 3.Σακελλαριδής Κ.1983,186 4.Μπαλαλάς 1965, 222 5.Σκανδαλ. Λεξ.644 6.Παπαχρ. ΛΡ1,536 7.Μηνάς, Λεξ.767 8.Τσοπανάκης 1949, 124 9.Δράκος 1982,76, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 10.Χατζηγιάννου, Ξόρκια από την Κύπρο, στο *Λαογραφία* 13(1951),17

πρωτονήστιμο, (το) ‘η πρώτη εβδομάδα της Σαρακοστής, από την Καθαρή Δευτέρα έως την Κυριακή της Ορθοδοξίας’¹ | ‘η Καθαρή Δευτέρα’,² φρ. ‘επαρακάλου ν-νά’τον έψιμη η Πασκαλλιά, νά’χει το πρωτονήστιμο ν-αμύγδαλα πολλά’.³ Πβ. πρωτονήστιμη και πρωτονήστιμο ‘η Καθαρή Δευτέρα’ (Κως),⁴ πρωτονηστήσιμη (Κάρπαθος),⁵ πρωτονήστιμη (Κάλυμνος).⁶

1.Χαρτοφύλης 2007,101 2.Πετρούτσου1993,359 3.Πετρούτσου ό.π.360 4. Σκανδαλ. Λεξ. 645 5.Μηνάς, Λεξ.767 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πρωτόρακο, (το) ‘το πρώτο ούζο που αποστάζεται, το οποίο είναι πολλών βαθμών καυστικότητας’,¹ φρ. ‘δοκίμασε το πρωτόρακό μ-μου να μου πεις ‘α ν-ει γ-καλό’. Από πρωτ(ο)- + ρακί (< τουρκ. raki < ινδ. arrak ‘οινόπνευμα από ρύζι’).

1.Καραναστάσης 1987,169

πρωτόσκολος, (ο) (Νικιά) ‘ο πρώτος σε πρόοδο μαθητής της τελευταίας τάξης του σχολείου, που βοηθούσε τον δάσκαλο στην επιτήρηση των παιδιών, ακόμη και σε μερικά μαθήματα των μικρών τάξεων’, φρ. ‘ο γιος μου είναι μ-πρωτόσκολος εφέτος’.¹ Πβ. πρωτόσκολος ‘ο πρώτος στο σχολείο | στην τάξη του’ (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,147 2.Μηνάς, Λεξ.768

πρωτόσσοο, (το) (Νικιά) ‘οικογένεια από τις πρώτες του χωριού, με πολλή εκτίμηση και πολλά κτήματα’, φρ. ‘ζίζζει σου, γιέ μου, νά’μπεις στο πρωτόσσοο’.¹ Από πρωτ(ο)- + σόι (< τουρκ. soy).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,154

πρωτοφανήστικός, (ο)¹ ‘πρωτοφανής’, κυρίως για φρούτο που πρωτοφάνηκε, φρ. ‘για να βουτηθώμε στη θ-θάλασσα, έπρεπε ν-να περάσει της Ανάληψης κι’ ακόμα έπρεπε ν-να κνιάσου ν-τα πρωτοφανήστικα σύκα και σταφυλλάκια...’² | ‘κάτι το πρωτόγνωρο’, φρ. ‘πρωτοφανήστικα πράματα θωρώ’.³ Από το επίθ. πρωτοφανής + κατάλ. -τικός, κατά τα σε -ίτης, + -ικός.⁴ Πβ. πρωτοφανέστικός, πρωτοφανήστικός (Κάρπαθος),⁵ πρωτοφανήσιμος, θροφαντός (Ρόδος).⁶

1.Μαυρουδής 144 2.Μαυρουδής 61 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 4.Μηνάς, Λεξ.768 λ. πρωτοφανέστικός 5.Μηνάς ό.π. 6.Παπαχρ. ΔΡ1,536

πυρ(γ)ιά, (η) ‘πυράδα, η ζεστασιά της φωτιάς’, φρ. ‘ευτυχώς κι’ είχαμε ν-τη μ-πυργιά ν-της φωτιάς, θα μαργώνναμε!’ Από το αρχ. ουσιαστικό πυρία,(η) (< πυρ + κατάλ. -ία) ‘ατμόλουτρο’ (‘χρωμένους δις και πυρίαις εκ λίθων διαπύρων’ Στράβ.) > πυρία με συνίτηση. Πβ. πυρία,(η) ‘ζέστη μεγάλη της φωτιάς’ (Ρόδος),¹ πυράτη,(η) (Κως).²

1.Παπαχρ. ΔΡ1,537 2.Σκανδαλ. Λεξ.646

πυργιολός, (ο)¹ πυργιολός,² πυργιόβολος,(ο)³ ‘τεμάχιο χάλυβα το οποίο όταν πλήττεται σε τεμάχιο πυρίτη λίθου (τσακμακόπετρα), παράγει σπινθήρα’,

‘πγοιος με το μ-πυργιόβολο // τη ν-ίσκα ν-του θα ‘νάγει και με τα κρεμμυδόφυλλα // Λαμπρής αβγά θα βάψει;’⁴

Από το αρχ. επίθετο πυροβόλος, -ον > *πυριοβόλος > πυριοόλος-πυργιολός. Πβ. πυργιολός, πυρζιόβολο,(το) (Κως),⁵ πυριοόλος, πυριόλος, πυριόλο(ν), πυριολόπετρα,(η) (Ρόδος),⁶ πυρόλος, πυργιόλος (Κάρπαθος),⁷ πυρκόλος, πυρκολό(ο), πυρκόλος (Κύπρος).⁸

1. Παπαδόπουλος 1984, 288 2. Καζαβής 197 3-4. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 385 5. Σκανδαλ. Λεξ. 645 6. Παπαρχ. ΛΡ1, 537 7-8. Μηνάς, Λεξ. 769

πυρήνα, (η) τα κατάλοιπα μετά την σύνθλιψη των αλεσμένων καρπών της ελιάς, δηλαδή οι πυρήνες και οι φλοιοί των καρπών,¹ που λέγονται *κούκχουτζα(τα)* (βλ. λ.),

*‘πγοιος εις τη ν-Τάβλα ν-του Γιαλού // πυρήνα θ-θα φορτώσει; και του Χιώτη το καΐκι // που’ρτε για να ξεφορτώσει;’*²

Από *πυρήνας(ο)*- οι *πυρήνες* > η *πυρήνα*, κατά το σχήμα αρσ. σε -ας > θηλ. -α, όπως ο *σωλήνας* > η *σωλήνα*, ο *σφήνας* > η *σφήνα*, ο *αρραβώνας* > η *αρραβώνα* κ.τ.δ.³ Πβ. *πυρήνα(η)* ‘ο ελαιοπυρήνας’ (Ρόδος).⁴

1. Καραναστάσης 1987, 144 2. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 381 3. Φιλίντας 3, 11-12 4. Παπαρχ. ΛΡ1, 537

πυρομάχος, (ο) ‘τζάκι, παραστία’.¹ Είναι το αρχ. επίθετο ως ουσιαστικό *πυρομάχος / πυριμάχος* ‘πυροστία’ (αυτός που αντέχει σε υψηλές θερμοκρασίες) < *πυρ, πυρός* + *-μαχος* (, *μάχομαι*).

1. Παπαδόπουλος 1909, 95, Καζαβής 197

πυροσκιά, (η) ‘ο ζεστός, ο καυτερός καιρός’,¹ φρ. *‘σήμερα έχει πυροσκιά’*. Πβ. στην Κάρπαθο *πυροστία(η)* ‘θράκα, αναμμένο τζάκι’.² Από αρχ. *πυρεστία(η)* ‘εστία φωτιάς, τζάκι’ ή < σύμφυση των *πυροστάτης* + *παρεστία* (Π).

1. Καραναστάσης 1987, 159 2. Μηνάς, Λεξ. 769

πυρώννει ο φούρνος ‘θερμαίνεται, πυρακτώνεται ο φούρνος’.¹

1. Καραναστάσης 1987, 174

πυτ(γ)ιά, (η) ‘η μαγιά με την οποία έπηζαν το γάλα για να γίνει τυρί’. Κυρίως αποτελείτο από το περιεχόμενο του στομάχου μικρού βουζανιάρικου κατσικιού, που το έπαιρναν όταν το έσφαζαν, το αλάτιζαν και το διατηρούσαν μέσα στον *τσίρο*¹ (βλ. λ.). Από το αρχ. ουσιαστικό *πυτία(η)* (< *πυετία*, με συναίρεση, < *πυετός < *πυός* ‘πρωτόγαλα’) > *πυτριά* με συνίζηση και τροπή *τ+ι* > *τj* (τj). Πβ. *πυτζιά, πυδγά, πυθκά, πυττιά* (Κως),² *πυτία* (Ρόδος),³ *πυδτζά* (Αστυπάλαια),⁴ *πυδιά* (Λέρος),⁵ *πυτσία* (Χάλκη),⁶ *πυδικιά* (Κύπρος),⁷ *πυτζά, πυγγιά* (Κάλυμνος).⁸

1. Χαρτοφύλης 1984, 261 2. Σκανδαλ. Λεξ. 646 3. Παπαρχ. ΛΡ1, 538 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 96 5. Γεωργίου 56 6. Τσοπανάκης 1949, 115 7. Χατζηιωάννου, *Ποιμηνικά Κύπρου*, 105 8. Δράκος 1983, 198, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πυτ(γ)ιολαήνα, (η) ‘η λαήνα στην οποία διατηρούν την πυτία’.¹

1. Καραναστάσης 1987, 138

πφερδές, (ο) βλ. λ. *περτές*.

πφεσίμι(ν) επίρρ. ‘μετρητοίς’,

‘σήμερα πφεσίμι γ-κι’ αύριο β-βερεσσές’ (παροιμ.)¹

για αποφυγή του βερεσέ. Από τουρκ. *resin* ‘ο προκαταβολικός, σε μετρητά’.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 64

πφέφτω το κ. *πέφτω* ‘πηγαίνω να πλαγιάσω στο κρεβάτι’,¹ φρ. *‘σε λ-λίο θ-θα πά’ να πφέσω, νυστάζζω’* | ‘επιπίπτω’, φρ. *‘ο άνθρωπος...ήρτε σ-σε δύσκολη θ-θέση κι’ επφέσα ν-οι χρεωφειλέτες κι’ επήρα ν-του τα εμπόριά του ούλλα’*.² Πβ. *πέφτω* κ. |

‘περίπου είμαι’ (Κάρπαθος),³ *πρόφτω* ‘πλαγιάζω για ύπνο’ | ‘αναλογώ, τυχαίνο’ (Κάλυμνος).⁴

1. Αρφαράς 1978, 49 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 103 3. Μηνάς, Λεξ. 720 4. Δράκος 1983, 211, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πφήουλλας, (ο) ‘μικροσκοπικό έντομο οξικής ζύμωσης’.¹ Η λ. είναι μεγεθ. του υποκορ. *πηδούλι* (*πήδαλος* ‘σκουλήκι του τυριού’), όπως πολλά μεγεθυντικά σε -ουλι(λας) προκύπτουν από υποκοριστικά σε -ούλι, δεξ *κηπούλλι-κήπουλλας, πατσούλλι-πάτσουλλας, πεζούλι-πέζουλλας* κ.τ.ό.² Πβ. *πφηγάλλι* ‘μικρό έντομο σαν κουκουβάκι που πηδά στην επιφάνεια στάσιμου νερού’ (Κάλυμνος).³

1. Κουρζής 318 2. Μηνάς, Μεγέθυνση 181-182 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πφηουρδί(ν), (το)¹ ‘έντομο που κάμνει πηδηχτά άλματα σε επιφάνεια νερού που ηρεμεί’. Βλ. λ. *πφήουλλας*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πφηώ,¹ *αναπφηώ,*² ‘πηδώ, κάμνω άλμα’,

‘όπου πφηά πολλά παλούκια, ένα θ-θά’μπει στο γ-κόλο ν-του’ (παροιμ.).³

αναφέρεται στους ριψοκίνδυνους που εκτίθενται σε πολλούς κινδύνους | ‘οχεύω, βατεύω’, φρ. ‘ο τράος επιήρησε ν-τη γ-κατσικά’ / ‘πάρε, κόρη μου, τη γ-κατσικά στο ν-τράο ν-της Περδικιάς και θώρει καλά να τη ν-επφήσει’. Στο ιδίωμα της Νισύρου απαντά και ο τύπος *τριπφηώ* (< τρις επιτατ.+πηδώ), φρ. ‘ω μάνα μου, αυτός τριπφηά, ‘ε χ-χορεύει!’ Πβ. *πηώ* ‘πηδώ’ (Κάρπαθος),⁴ *πφηώ* ‘πηδώ’ | ‘οχεύω’ (Κάλυμνος),⁵ *ππηώ* (Κως),⁶ *ππύω* (<οπυίω), *επήρησε* (*πηδώ*) (Ρόδος).⁷

1. Κουρζής 318 2. Κουρούνης 1984, 175 3. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 257 4. Μηνάς, Λεξ. 722 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Σκανδαλ. Λεξ. 635 7. Παπαχρ. ΔΡ1, 530

πιλάφι(ν), (το)¹ το κ. *πιλάφι* ‘βρασμένο και βουτυρωμένο ρύζι χωρίς ζουμί’. Από τουρκ. *pilân*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

πφοδέρνω ‘τοποθετώ κάτι πότε εδώ πότε εκεί’.¹ Από *αποδέρνω < *από*+ *δέρνω* ‘αμφιταλαντεύομαι’ (δεξ ‘μας δέρνει η μια πλευρά κι η άλλη’). Πβ. στην Κάλυμνο ² *ποέρνω* ‘κλίνω προς το ένα μέρος’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πφούλλι(ν), (το) ‘γραμματόσημο, χαρτόσημο’,¹ φρ. ‘έβαλες πφούλλι στο φ-φάκελλο;’ Από τουρκ. *pul* (< ιταλ. *bollo* ή λατ. *bullā*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²

1. Κουρζής 318 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

πφούφου επιφώνημα δυσaréσκειας για μη ευχάριστη οσμή.¹ Πβ. ‘*πουφορίζεται σικχάινει*’ (ΗΣύχ.). Το ίδιο σε πολλά ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1. Πετρούτσου 1982, 48, Καζαβής 196

πφώθω ‘σπρώχνω’¹ φρ. ‘*πφώσε τη μ-πόρτα ν-να ν-νοίξει*’ /

‘*με τα κορίτσια έσμιζε // μ-που παίζζασι ν-τη μ-πάφα,*

κι’ έμπαιννε μέσ’ στα πόδια τω // γ-κι’ έφωθε γ-και τη ν-άρπα,’²

και *μπώθω*.³ Από το μsn. *αμπώθω* (‘και πορπατεί καθένας μας εκεί που η τύχη αμπώθει’, Κριαράς, Λεξικό στη λ.) < αρχ. *απωθώ*. Πβ. *πφώθω* ‘σπρώχνω’ | ‘παρ-κινώ’ (Κάλυμνος),⁴ *ππώννω* (Αστυπάλαια, Χάλκη),⁵ *αππώθω* (Κάρπαθος), *ππώ-*

θω, ππώννω (Κως,⁷ Ρόδος⁸).

1.Κουρζής 318 2.Μπαλαλάς 1981,144 3.Παπαδόπουλος 1909,92 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
5.Καραναστάσης, Λεξικό 1,160 6.Μηνάς, Λεξ.146 7.Σκανδαλ. Λεξ.639 8.Παπαχρ.ΛΡΙ,
530

πγιο, πγιο επίρρ. 'πλέον, περισσότερο',¹ φρ. 'πγιο πολύ γαπό τα γλυκά αφ' τ' αρμυ-
ρά'. Από πλέον, ουδέτερο του πλείων, συγκριτ. του πολύς: πλέο(ν) > πλίο > πλιο
> πκιο > πγιο-πγιο.

1.Κουρούνης 1972,439

πωρί(ν), (το) 'πωρώδες πέτρωμα που εύκολα μπορεί να λειανθεί',

'και δίπλα η βιστέρνα μας // με τα πωργιά χτισμένη,
όπου παγώννει το ν-νερό // κι' άδγεια ποτέ δε μ-μένει'.¹

Πωρούς στο νησί λένε τη στερεοποιημένη λάβα, το πωρί, η πωρόπετρα που υ-
πάρχει άφθονη, λόγω του ηφαιστείου, πβ. και τα τοπωνύμια Κάτω Πωροί, Πάνω
Πωροί στους δρόμους Μαντράκι-Ευαγγελίστρια και Μαντράκι-Άργος αντίστοι-
χα,² Πωρός,(ο) (Νικιά), Πωροί,(οι) (Εμπορείος), Πωρωπά,(τα) (Νικιά).³ Η λ.
από το αρχ. ουσιαστικό πώρος 'πέτρα, πωρόλιθος' και 'σταλακτίτης σπηλαίου',
'πώρος' απολίθωσις υγρών' (ΗΣύχ.), πβ. επίσης το ν.ε πωρί / πουρί 'πωρόλιθος' |
'πέτρα των δοντιών', επίσης πωρίν 'πωρόλιθος' (Κάρπαθος),⁴ πωρί, πόρι 'πό-
ρος, πωρόλιθος' (Ρόδος),⁵ πωρί, πουρί 'σκληρό χώμα' (Κάλυμνος).⁶

1.Μπαλαλάς 1981,110 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Παπαχριστοδούλου 252 4.
Μηνάς, Λεξ.769 5.Παπαχρ. ΛΡΙ, 538 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

πωρναρ(γ)ιά, (η) 'το πρωινό', φρ. 'η Μαργιά του Χριστοφή εσηκώθηκε μια μ-πωρ-
ναργιά γ-κι' επήε μ-με τη μ-μάνα ν-της στις Κησίλλες να βγάλου ν-τη φ-φακή'.¹

Από πωρνό (βλ.λ.) + κατάλ. -αριά. Πβ. πωρνεσινός 'πρωινός' (Κως).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,309 2.Σκανδαλ.Λεξ.646

πωρνό, (το) 'πρωί',¹ φρ. 'εσηκώθηκε μ-πωρνό μ-πωρνό να πάει στη δ-δουλλειά'. Και
πουρνό (βλ.λ.). Από πρωνό (Ασσίζ.) (πρωινός >*πρωνός, πωρνό με έκκρουση -
ι-⁴ αντιμετάθεση ρ-ω>ω-ρ). Πβ. 'ίδ.' (Κως,² Ρόδος,³ Αστυπάλαια⁴). Επίσης
στη Ρόδο το πωρνό 'αύριο', το πωρνόν την άλλη 'μεθαύριο', βραόπωρνο 'πρωί
βράδυ'.⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,95 2.Σκανδαλ. Λεξ.646 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,539 4.Καραναστάσης,
Αστυπ.96 5.Παπαχρ. ό.π.

πωρολόημα, (το) 'το μάζεμα των καρπών των δέντρων, και κυρίως των αμύγδαλων,
που απόμεναν στα ξόκλαδα ή στα ψηλά των δέντρων κατά τη συγκομιδή',¹ η
πράξη του πωρολόω (βλ.λ.), φρ. 'επήαμε στο πωρολόημα γ-και πωρολοήσαμε ν-
αμύγδαλα'. Στη Νίσυρο ήταν εθιμικό δικαίωμα ακτημόνων και παιδιών να συλ-
λέγουν προϊόντα από τα ξένα χωράφια, με το πέρασ της κανονικής συγκομιδής
από τους ιδιοκτήτες,²

πγιοις πάει πωρολόημα, // πγιοις εις τα κουρουνάκια;
με φάκχα φαραοσικά // πγιοις πγιάννει τα πουλλάκια;'³

1.Χαρτοφύλης 1984,256 2.Μαυρουδής 143 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,381

πωρολόω 'συλλέγω τις τελευταίες οπώρες,¹ μαζεύω τους λίγους καρπούς που έχουν

απομείνει στα καρποφόρα δέντρα, μετά το μάζεμα του καρπού από τον ιδιοκτήτη', φρ. 'πάμε ν-να παρολογήσομε ν-τα σύκα'²/

'κι' εμάσα ν-το ψωμάκι ν-της κι' επωρολόα γ-κιόλα,
από τω δ-δέντρω ν-τα κλωνιά κι' από τα άτθη όλλα'.³

Από *οπωρολογώ, λ. μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Καζαβής 197 2.Παπαδόπουλος 1984,288-289 3.Ιω.Λογοθέτης 65

πωρός, (ο) 'το χωράφι που έχει λίγο χώμα στην επιφάνεια, ενώ βαθύτερα είναι πωρώδες'¹ | 'πωρώδες ασβεστολιθικό πέτρωμα και πωρόλιθος που χρησιμοποιείται στην οικοδομή'.² Για την προέλευση της λ. βλ. *πωρί*.

1.Καραναστάσης 1987,157 2.Μαστρογιάννης 65

πώς 'για κάποιο λόγο, γιατί', φρ. '-πιάσε μου αυτηδδά. -και πώς (=γιάντα 'γιατί') να σου τη μ-πιάσω;' ¹ | 'καλέ τι μας λες', ως άρνηση με ειρωνεία, φρ. '-φέρε μου λ-λίο ν-νερό' -πώς καλέ' / 'πάαιννε να μου πάρεις τσιγάρα' -'πώς καλέ' και με επίταση -'πώς πώς καλέ'.² Από πο-, ριζικό θ. ερωτηματικών και άοριστων επιρρημάτων και αντωνυμιών + επιρρηματική κατάληξη -ως.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,70 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

P

ραβδί(ν), (το) ‘μικρό ραβδί, μαστούνη, από κλώνο δέντρου για στήριξη ηλικιωμένου ή και για άλλες χρήσεις: Ήταν απαραίτητο εργαλείο των γεωργών και των κτηνοτρόφων αλλά και οποιουδήποτε κυκλοφορούσε στην εξοχή’,¹ φρ. ‘εκούμπα ν-εις το ραβδί ν-του και κατέβαινε σ-σιγά σιγά τα σκαλλιά’ / ‘εκάτσερε ν-τις όριθες με το ραβδί’ / ‘εχτύπησε στο πόδι γ-και σαλεύγει με το ραβδί’ | ‘ξυλοδαρμός’,² φρ. ‘εσωμίπθιασέ ν-το στο ραβδί’. Από ραβδίον, υποκορ. του *ράβδος(η)*. Πβ. *ραβδί, ραβδάκιν* (Ρόδος),² *ραβδίν, ραβδίδιν* (Κάρπαθος).³

1-2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,530 3.Μηνάς, Λεξ. 771

ράδι(ν), (το)¹ ‘η ουρά’. Βλ. και λ. *πισωράδι*. Από μsn. *ουράδιον* (< *ουρά*) ο Du Cange, και ‘ουράγιον’ το *έσχατον*’ (ΗΣύχ.). Πβ. *ράιν,(το)* (Χάλκη,² Κάρπαθος³).

1.Παπαδόπουλος 1909,96, ο ίδιος 1984,289 2.Τσοπανάκης 1949,16 3.Μηνάς, Λεξ.771

ράι ράι επίρρ. ‘κατά σειρά, σε πλήρη σειρά’,¹

‘...να χεί δόντια ράι ράι // σα γ-κουκχιά μαργαριτάρι’

(από το ‘Περίολι’).²

Πιθ. από το μsn. *αράδα* < βεν. *arada* ‘αλετριά’, ή *ουράδα* > *ουράδιον*, υποκορ. του αρχ. *ουρά(η)*.³ Πβ. *ράδι* επίρρ. ‘με τη σειρά’ (Ρόδος),⁴ *ράδι ράδι* ‘με τη σειρά’ (Κως).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Καζαβής 132, Σακελλαρίδης Κ. 1965, 142 3.Μπαμπινιώτης, Λεξικό, λ. *ουράδα* 4.Παπαχρ.ΛΡ1,539 5.Σκανδαλ.Λεξ.648

ραίνω¹ ‘ραντίζω’, φρ. ‘εράνασι ν-το ν-Επιτάφιο μ-με ροδόσταμο’ | *ραίνω* το νεογέννητο ‘προσφέρω δώρο, χρηματικό ποσό ή χρυσό ή και φορεματάκι στο νεογέννητο’ | *ραίνω* τα βιολιά ‘προσφέρω στα μουσικά όργανα, που παίζουν σε μια διασκέδαση, χρήματα, όταν χορεύω ή όταν χορεύει πρόσωπο προσφιλές σε μένα’. Η λ. *ραίνω* (<*ράν-νω)είναι άγνωστης ετυμολογίας. Πβ. στην Κάρπαθο² *ραίνω* ‘ραντίζω’ | ‘σκορπίζω’ | ‘ραντίζω τον Επιτάφιο’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.772

ρακή, (η) και *ρακί,(το)*,¹ ‘παρεμφερές προϊόν απόσταξης με την *κουκχουζζίνα*,² που γίνεται με απόσταξη από πρώτες ύλες, όπως τα στέμφυλα μετά την παραλαβή του μούστου,

‘...σύκα χαρτοφυλάκικα, ρακή και κουκχουζζίνα,

τους αρκατάσηδες κερνά που’ρτασι γ-και τους ήβρα’.³

Από τουρκ. *raki* (< ινδ. *arrak* ‘οινόπνευμα από ρύζι’).

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Μαυρουδής 144 3.Μαυρουδής 39

ρακοκάζζανο, (το)¹ ‘αποστακτικός λέβητας ρακής’.

1.Τσιρπανλής 2009,159

ράμα, (το) ‘το δώρο που δίνεται από τον ανάδοχο ή συγγενή στο νεογέννητο’,¹ φρ.

‘είντα ράματα έδωκε ν-ο νούννος του παιδιού σου;’² / ‘μάνα μου, ράματα που μάεψε ν-το παιδί!’³ Από το ρ. *ραίνω*.

1. Παπαδόπουλος 1909,96 2. Καζαβής 197 3. Παπαδόπουλος 1984,289

ράμμα, (το) ‘στενή υφασμάτινη λωρίδα’ | ‘το νήμα της στάθμης’,¹ φρ. ‘βάλε το ράμμα να χτίσομε ν-το ν-τοίχο’ | ‘ράνιμο, ραφή, πράγμα ραμμένο’,² φρ. ‘σα ν-τα μούτρα του είναι ν-τα ράμματά του, έ ν-εξαναπάω πγιο σ’αυτό ν-το ρ-ράφτη’. Είναι το αρχαίο ουσιαστικό *ράμμα, (το)* (< *ράμμα < *ράπτω*, με ανομοίωση του -π-). Πβ. *ράμμα, (το)* ‘το κορδόνι των παπουτσιών’ | ‘πάνινη λωρίδα’ | (μτφ.) ‘άμεση διακοπή μιας δυσάρεστης κατάστασης’ (Κάλυμνος),³ *ράμμα* ‘χοντρή κλωστή’ | ‘αυλάκι της κηπουρικής’ και ρ. *ραμματίζω* ‘κάμνω ράμματα στον κήπο’ (Ρόδος),⁴ *ράμμα* ‘κλωστή ραγίματος’ (Κως,⁵ Κάρπαθος⁶), *ράμμα* ‘κουρέλι’ (Σύμη).⁷

1. Κουρζής 318, Καραναστάσης 1987,180 2. Καζαβής 197 3. Δράκος 1983,212, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1,540 5. Σκανδαλ. Λεξ.646 6. Μηνάς, Λεξ.772 7. Μιχαλαριά 3,108

ραπανίδα, (η) ‘άγριο εδώδιμο χόρτο, με φύλλα που μοιάζουν με αυτά του ραπανιού’,¹ φρ. ‘*επήα στο Κομμάτι κι’ εμάεσα λ-λίεζ ραπανίδες να μαερέψω*’. Από μτγν. *ραπάνιον* (< *ράπα* + *ράφανος* / *ραφανίς*). Πβ. *ραπανίες, (οι)* ‘ιδ.’ και *ραπανιοσκάνδαβλα, (τα)* ‘βλαστάρια ραπανίδων’ (Κως),² *ραπανία, (η)* ‘σχισμή στον φλοιό των φρούτων, ιδιαίτερα των σύκων’ (Κάρπαθος).³

1. Καραναστάσης 1987,142, Πετρούτσου 1993,351 2. Σκανδαλ. Λεξ.649 3. Μηνάς, Λεξ.772

ράπφη, (η) ‘το ξερό χορτάρι’ | ‘ό,τι απέμεινε από τον θερισμό του κριθαριού ή του σιταριού’,¹ φρ. ‘*α πάμε μέσ’ στο Λακχί ν-να μαέψομε ράπφες για τα βόδηγια μας*’.² Είναι το αρχ. ουσιαστικό *ράπυς -υος, (η)* (Γλαύκος παρ’ Αθην.369,L-S) και ‘*ράπα*’ την *καλάμην και τους εν αυτή αυλούντας*’ Ησύχ.), επιστημ. *brassica rapa*. Πβ. *ράππη, (η)* ‘ιδ.’ (Κως,³ Αστυπάλεια⁴), στο Πυλί της Κω ‘το άχυρο’,³ *ράπφα, (η)* (Κάλυμνος),⁴ *ράπα, (η)* (Κάρπαθος).⁵

1. Κουρζής 318 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982,204 3. Σκανδαλ. Λεξ.650 4. Δράκος, 1983, 212, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ.772

ράσπα, (η) ‘λίμα με χοντρά δόντια, με την οποία λιμέρουν τα μέρη της σανίδας που εξέχουν ή είναι ανώμαλα’. Λέγεται και *ζιλοφάς*¹ (< *ζιλοφάγος*). Από ιταλ. *raspa* ‘λίμα με δόντια’, πβ. ρουμαν. *raspa*, αγγλ. *rasp*, ισπαν. ρ. *raspar* ‘ξύνω’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).²

1. Καραναστάσης 1987,172 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ράσσω (για πλοία) ‘αράζω, ρίχνω άγκυρα’,

‘*α ν-αρμενίζζεις χαίρομαι κι’ α ρ-ράσσεις καμαρώννω*’

κι’ *α ν-είσαι μέσ’ στο πέλαος, κλαίω και δε μ-μερώννω*’

(νισύρικα ‘Καλημερίσματα’).¹

Είναι το αρχαίο ρήμα *ράσσω* (= *αράσσω*) ‘προορίζομαι, αγκυροβολώ’, που αναφερόταν σε πλοία που προσέγγιζαν την ακτή. Πβ. *ράσσω* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *ράτσω, αράτσω* (Κάρπαθος),³ *ράσσω* ‘φτάνω στο λιμάνι’ | ‘χαλαρώνω’ (Κως),⁴ *ράσσω* ‘ρίχνω, κόβω τα δέντρα’, ‘*ράσσω το ρουμάνι*’ = κόβω τα δέντρα του δάσους για να σπείρω (Ρόδος).⁵

1. Σακελλαρίδης Κ. 1965,122 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.148 4. Σκανδαλ. Λεξ.

- 650 5.Τσοπανάκης 1992, 27, Παπαχρ. ΛΡ1,540, ο ίδιος ΛΛΡ,19,104
- ράστι(ν)**¹ επίρρ. ‘ακριβώς, φρ. ‘*ράστι ν-ήρτε μ-πάνω σου το σουρτούκο μ-που γόρα-σες*’. Από τουρκ. *rast* ‘ευθύς, ορθός, δεξιός’. Πβ. ‘ιδ.’(Κωζ),² *ράστη,(η)* (Ρόδος,³ Καστελλόριζο⁴), *αράστι* (Σύμη).⁵
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.650 3. Παπαχρ. ΛΡ1,540 4.Θωμόπουλος, 128 5.Μιχαλαριά 1,65
- ρασιόνα, (η)** ‘μερίδα’,¹ λ. που θυμίζει την περίοδο της ιταλικής Κατοχής. Από ιταλ. *porzione* ‘μερίδα’ ή *rateizzazione* ‘μοίρασμα σε δόσεις’, πβ. ρ. *rateizzare* ‘μοιράζω σε δόσεις’. Στην Κάλυμνο² απαντά το ομόηχο και ομόγραφο *ρασιόνα,(η)* ‘φυλή, ράτσα’ από ιταλ. *razza* (< αραβ. *ra’s* ‘κεφάλι’ | ‘καταγωγή’).
1.‘Νισυριακά’ τ.3 (1969),σ.328 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- ραχα(θ)εύγω** ‘χουζουρεύω, αναπαύομαι’, φρ. ‘*ραχατεύγει ούλλη ν-τη ν-ημέρα στα καφενεία*’. Από *ραχάθι* (βλ.λ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *ραχατεύγκω* (Κωζ).³
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ.651
- ραχάθι(ν), (το)**¹ ‘χουζούρι, τεμπελιά’, φρ. ‘*ρέσει του το ραχάθι!*’ Από τουρκ. *rahat* ‘ανάπαυση’. Πβ. *ραχάτιν, ραχατλής* ‘αυτός που αγαπά την ησυχία’ (Κωζ),² *ραχάτιν* (Ρόδος).³
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.651 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 541
- ραχί(ν), (το)** ‘ακαλλιέργητη αγροτική έκταση, αγρός έρημος’, φρ. ‘*αυτό ν-το χωράφι ν-ει ρ-ραχί*’,¹ / ‘*εγίνησα ρ-ραχιά*’, ενν. τα ακαλλιέργητα χωράφια. Στα παλιά προκοσύμφωνα *ραχίον*, ‘...της δίδω, λόγω προικός, ...το ραχίον εις την Κάππαριν του Άργους...’.² Από αρχ. *ράχισ,(η)* ‘ράχη, πλαγιά ή κορυφογραμμή λόφου ή βουνού’ > υποκορ. **ραχί(διον)*, και ‘*ράχισ*’ *άκρα, οσφύς ή άκανθα νότου*’ (Ησύχ.). Πβ. και τα τοπωνύμια *Ράχη,(η)* (Μαντράκι), *Ραχιά,(τα)* (Εμπορείος, Νικιά).³
1.Καζαβής 197 2.Από προκοσύμφονο του 1857, στου Τσιρπανλή 2009,24 3.Παπαχριστοδούλου 255
- ραχιώτικα, (τα)** ‘άσπρα σταφύλια, λεπτόφλουδα με στρογγυλές ρώγες’,¹ η ονομασία πιθ. από τον τόπο προέλευσης (βλ.λ. *ραχί*). Άλλες ποικιλίες σταφυλιών που καταγράφει η Μαρία Πετρούτσου²: (πρώιμα) *μαγιάτικα, κώτικα* (μαύρα ψιλόρωγα), *ρατζακιά, κρασάτα*, (ένημα) *βαλανάδες* (άσπρα και κοκκινωπά σε σχήμα βαλανιού), *νυχάτα, αρχαγγελίτικα* (κόκκινα ή άσπρα με σκληρόφλουδες ρώγες), *κυπραίικα, μοσχάτα, άκουννα*.
1.Καραναστάσης 1987,170 2.Πετρούτσου 1993,357
- ργω**¹ κ. ‘αργώ, αργοπορώ’, φρ. ‘*ργει νά’ρτει*’ / ‘*έργησε ν-νά’ρτει*’ / ‘*μη ν-εργήσεις νά’ρτεις και βιάζζομαι*’.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- ρείκι(ν), (το)** θάμνος που φύεται στην περιφέρεια του ηφαιστείου, με πολύ μικρά σκούρα φύλλα και με μικρά κόκκινα άνθη με θαυμάσιο άρωμα’,¹ φρ. ‘*ενέσανα με τη μ-μυρωδιά ν-τω ρ-ρεικιά στο Λακχί*’.² Ο γνωστός αειθαλής θάμνος, τροφή των ποιμνίων, του γένους *ερείκη*, επιστημονική ονομασία *erica manipuliflora*.

Και τοπωνύμιο *Ρείκια, (τα)* (Εμπορείος).³ Η λ. είναι υποκορ. του αρχαίου ουσιαστικού *ερείκη, (η)* > *ερείκιον > (ε)*ρείκι*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),⁴ *αρείκιν* (Κως),⁵ *έ-ρειγα, έρεικα, ερεικιά, (η)* (Ρόδος),⁶ *έρεικα, έργια, ερεικιά* (Κάρπαθος).⁷

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 231, Καραναστάσης 1987, 141 2. Σακελλαρίδης ό.π. 3. Παπαχριστοδούλου 259 4. Δράκος 1983, 213, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. 97 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 185 7. Μηνάς, Λεξ. 288

ρελλιάζω ‘ράβω τα ψίδια στον πάτο των παπουτσιών’.¹ Από τουρκ. *reli* ‘στρίψωμα, ράνιμο γυριστής άκρης υφάσματος’ + κατάληξη *-(ι)άζω*. Πβ. *ρέλλι* ‘στρίψωμα, ράνιμο’ και ρ. *ρελλιάζω* ‘στριφώνω με το βελονάκι ή τη βελόνα’ | ‘στρίψω φουστάνι, χράμι κ.ά.’ (Κάλυμνος).²

1. Καραναστάσης 1987, 165 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ρέλλιασμα, (το) ‘το ράνιμο των ψιδιών στον πάτο του παπουτσιού’,¹ το αποτέλεσμα του *ρελλιάζω* (βλ. λ.).

1. Καραναστάσης 1987, 165

ρέμα, (το) ‘το κύμα της θάλασσας’ | ‘υποθαλάσσιες ροές υδάτων’,¹
‘*δίχως να λογαριάζζουσι ρέματα και μπουρίνια,*
αθρόπους μέσ’ στα σκοτεινά μουσκίδι ν-ενεσύρα’,² /
‘*μ’ ένα σκοπό μ-παράξενο και λόγια που ταιριάζζου,*
τα μπράτσα ένα γίνονται, τα ρέματα δαμάζζου’.³

Από *ρεύμα-ρέμα*, κατά τα *πνεύμα-πνέμα, νεύμα-νέμα* κ.τ.ό. Πβ. *ρέμα* ‘ρεύμα του αέρα ή της θάλασσας’ | ‘ρυάκι’ (Κάρπαθος).⁴

1. Μαυρουδής 144 2. Μαυρουδής 26 3. Μαυρουδής 20 4. Μηνάς, Λεξ. 774

ρεματαντζής, (ο) ‘ειδικός εργάτης από το προσωπικό της τράτας για την κίνηση του θαλασσινού ρεύματος, που στέκεται στην παραλία, παρακολουθεί τη φορά και το μέγεθος του ρεύματος και ανάλογα υποδεικνύει το *καλάρισμα* ή το *εμποδιζεί*’.¹ Πβ. στην Κω *ρεματζής*.²

1. Καραναστάσης 1987, 130 2. Σκανδαλ. Λεξ. 651

ρεμματισμοί, (οι) (Νικιά) ‘οι ρευματοπάθειες’, φρ. ‘*α πάω θέλει στα Μπάννια στο Μαντράκι για τους μαυρορεματισμούς μου*’.¹ Από *ρευματίζω* < αγγλ. *rheumatism*, αντιδάνειο. Πβ. *ρεματισμός, (ο)* (Κάλυμνος),² *ρεμματισμοί* (Κάρπαθος).³

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 156 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 774

ρεμόνι(ν), (το) ‘είδος κόσκινου που είχε ξύλινο πλαίσιο κι ο πάτος του αποτελείτο από ξερή προβιά κατσικιού, με τρύπες πιο μεγάλες από αυτές του κόσκινου, απαραίτητο εξάρτημα του αγροτικού σπιτιού’,¹

‘*το λώνισμα ν-ετέλεψε γ-κι’ ένα ρ-ρεμόνι μ-πιγάννει,*
αγέρας παίρει τ’ άχερα στη γ-γη πφέρτει κριθάρι’.²

Γινόταν από χυλιотρύπητο δέρμα, γι’ αυτό και η φράση που λένε όταν σχιστεί κάτι ‘*μάνα μου, ρεμόνι γ-καωμένο ν-εγίνηκε*’.³ Η λ. από (*δέρμα* >) *δερμόνι* > *δρεμόνι*, με αντιμετάθεση φθόγγων, > *ρεμόνι*.⁴ Πβ. *ρεμόνι, δρεμόνι* (Κως),⁴ *ρεμόνιν, αραμόνιν* (Κάρπαθος),⁵ *ρεμόνιν* (Ρόδος),⁶ *Αστυπάλαια* ⁷).

1. Παπαδόπουλος 1984, 289, Χαρτοφύλης 1984, 247 2. Μαυρουδής 38 3. Αρφαράς, 1978, 43 4. Καραναστάσης, Φωνητ. 67 5. Μηνάς, Λεξ. 775 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 542, ο ίδιος ΛΛΡ, 31

σημ.2 7.Καραναστάσης, Αστυπ.96

ρέμπελλος, (ο)¹ ‘ακατάστατος’, φρ. ‘ούλλο ν-το γ-καιρό ρέμπελλο ν-ει ν-το σίτι ν-της!’ | ‘τεμπέλης, ακαμάτης’, φρ. ‘ετσα γυρίζζει στους δρόμους ο ρέμπελλος!’ Και ρ. *ρεμπελλεύω, ρεμπελλιό* ‘ακαταστασία’. Από βενετ. *rebelo* ‘ανάρτης’ | ‘ακατάστατος’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ρεμπέθης, (ο), θηλυκό *ρεμπέθα, (η)*¹ ‘ατημέλητος, ανοικοκύρευτος, τσαπα-τσούλλη’, φρ. ‘ξέρομέ ν-το δ-δα, ρεμπέθης ήτο ν-από μικρός!’ Η λ. προέρχεται από το ίδιο θέμα με το σλαβ. *rebepok* ‘παλληκάρι, παιδί’, πληθ. *rebiata* ‘αυτός που ασχολείται μόνο με τα γλέντια’ | (μτφ.) ‘άσωτος’ (Π), ή κατ’ άλλους η λ. είναι τουρκ. αρχής. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *ρέμπελλος* ‘άτακτος, ανυπότακτος’ (Κάρπαθος).³

1.Κουρζής 318 2.Δράκος 1983,213, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.775

ρέμπω ‘κινδυνεύω, διακυβεύομαι, αμφιταλαντεύομαι’,¹ φρ. ‘εγώ ρέμπω κι’ εσύ γελάς!’¹ / ‘εγώ ρέμπω κι’ εσύ χαίρεσαι!’² Είναι το αρχ. ρ. *ρέμβω* ‘περιφέρομαι εδώ κι εκεί, τριγυρνά άσκοπα’ | ‘περιστρέφω, γυρίζω κάτι κυκλικά’, *ρέμβει* ‘πλανάται’ (ΗΣύχ.). Από την ετεροιωμένη βαθμίδα *ρομβ-* του *ρέμβομαι* ‘περιφέρομαι’ σχηματίστηκε και η λ. *ρόμβος*, με σημασία ‘κυκλωτέρες σώμα κρεμασμένο από κλωστή το οποίο περιφερόταν’. Πβ. *ρέμπομαι* ‘περιφέρομαι άσκοπα’ | (για φόρεμα) ‘κρέμεται και κινείται αριστερά-δεξιά, αιωρείται’ (Κάλυμνος),³ *ρέμπομαι, -ομαι* ‘πού ρέμπεται;’ = *πού στηρίζεται*, για εκείνους που κάμνουν τον σπουδαίο (Ρόδος),⁴ *ρέμπομαι* ‘περιφέρομαι άσκοπα’ (Κάρπαθος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,96, ο ίδιος 1984,289 2.Καζαβής 197 3.Δράκος 1983,213, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,542 5.Μηνάς, Λεξ.775

ρέομαι ‘αφήνω να βγει αέρας από τον οισοφάγο μου’,

‘όπου ρέεται και κλάννει // ‘ε φ-φοάται να πεθάνει’ (παροιμ.).¹

Και *ρέγομαι*.² Από το ομηρικό ρ. *ερέυγομαι* > *ρεύγομαι* > *ρεύομαι* > *ρέομαι*,³ δεξ και τους ομηρικούς τύπους *ερεύγομαι, ερεύγετο, ήρυγε* (Π161, 1374, ε438). Πβ. *ρέομαι, νερέομαι, νερεύγομαι* (Κάλυμνος),⁴ *ρέομαι* ‘ιδ.’ (Κως,⁵ Ρόδος,⁶ Σύμη⁷) *αναρεύομαι* (Ρόδος),⁸ *ρεύγομαι* (Κάρπαθος),⁹ *ρέομαι, ρεσιάζομαι* (Χάλκη).¹⁰

1.Σακελλαρίδης Κ.1983,160 2.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης 3.Χατζιδάκης ΜΝΕ 2,418 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ.Λεξ.652 6.Παπαχρ.ΛΡ1,542 7.Μιχαλαριά3,111 8.Παπαμανώλη 1998,275 9.Μηνάς, Λεξ.777 10.Τσοπανάκης 1949,26,90

ρεσουτί(ν), (το) ‘είδος ρωσικού φλουριού’,¹

της Μάρτας δαχτυλίδι, της Πόλης λαχουρί, εζήντα δγνο ρεσουτία κι ένα σταμπουσαλί.²

1.Καζαβής 197, Κουρζής 333 2.Καζαβής 36

ρετσέθα, (η) ‘ιατρική συνταγή’,¹ φρ. ‘έγραφέ μ-μου ο γιατρός φάρμακα στη ρ-ρετσέθα’/

‘ρετσέθα μου’δωκ’ ο γιατρός στον έρωτα το πάθος, κι’ αντί βοτάνι το ψακί επήρα κατά λάθος.²

Από ιταλ. *ricetta* ‘εντολή εφοδιασμού με φάρμακα’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).³

- 1.Κουρζής 333 2.Καζαβής 119 3.Δράκος 1983,214, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- ρετσίνα, (η)** ‘είδος βαμβακερού φθηνού υφάσματος για παντελόνια’, που ονομάστηκε έτσι από το όνομα του υφαντουργού-εργοστασιάρχη Θ. Ρετσίνα στον Πειραιά, φρ. ‘*εγόρασα ρετσίνα να ράψω παντελόνι*’ / ‘*πού νά βρεις τώρα ζύλενα, // ρετσίνα παντελόνι, και Κωσταντή του Μαυρουδή // παπούτσια να μπαλλώννει;*’¹
- | ‘το γνωστό ελληνικό κρασί, που ονομάστηκε έτσι, επειδή κατά την έναρξη της ζύμωσης προστίθεται 2-3% ρετσίνι πεύκου, για τη δημιουργία της ιδιαίτερης γεύσης του’, φρ. ‘*πάμε στη φ-Φάμπρικα ν-να πριούμε γ-καμιά ρ-ρετσίνα*’. Από το μsn. λατ. *resina* / *recina* (< ελλην. ρητίνη). Πβ. ρετσίνα ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² ρητσίνα ‘ρητίνη’ | ‘είδος υφάσματος’ | ‘κρασί με οσμή ρητίνης’ (Κάρπαθος),³ ρετσίνα, ριτσίνα (Κως).⁴
- 1.Σακελλαρίδης Μ.2007,392 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.778 4.Σκανδαλ. Λεξ. 653
- ρετσινάδα, (η)** ‘αδιάβροχο’,¹ φρ. ‘*βάλε τη ρ-ρετσινάδα σ-σου γιατί βρέχει*’, πβ. στην Κάλυμνο (α)ρετσινάδα,(η) ‘πανωφόρι αλειμμένο με ρητίνη, για τους ναυτικούς’,² στην Κω ριτσινά,(η) ‘αδιάβροχο’.³
- 1.Μαυρουδής 144 2.Δράκος 1982,187, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.653
- ρετσινιά, (η)** ‘έμπλαστρο από ρετσίνι’, παλαιότερα | (μτφ.) ‘δυσφήμιση, κατηγορία’,¹ φρ. ‘*άμμα σου βγει η ρετσινιά, ζέχνα το*’, και αβανιά,(η) (βλ.λ.), φρ. ‘*εκολλήσα ν-του τη ρ-ρετσινιά*’ / ‘*εβγάλα ν-του ρετσινιά*’.
- 1.Μαστρογιάννης 43
- ρέχω** ‘αρέσω’,¹ φρ. ‘*ρέχει μου*’ / ‘*ε μ-μου ρέχει καθόλου*’ / ‘*μάνα μου, ο απρόκοπος // κακογλωσσιά ν-τη ν-έχει, ούλλος ο κόσμος φταίει του // και κάνας ‘έ ν-του ρέχει*’.²
- Από το αρχ. ρ. *αρέσκω* > *ρέσκω* > *ρέχω*.
- 1.Κουρζής 318 2.Μπαλαλάς, στο *Γνωμαγόρας* τ.52 (1936), και Μπαλαλάς 1981,149
- ρημαδ(γ)ιό, (το)**¹ ‘άνω κάτω, ακαταστασία’ | ‘τόπος γεμάτος χαλάσματα’ φρ. ‘*ήρτε μ-μεθυσμένος κι ‘έκαμε ν-το σπίτι ρ-ρημαδιό*’. Από ρημάδι + κατάλ. -ιό, δεξ προξενιό. Πβ. ρημαλλιό (Κάλυμνος).²
- 1.Κουρζής 318 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- ρημάδης, (ο)**¹ ‘ο περιφερόμενος εδώ κι εκεί, ο χαμένος’, φρ. ‘*εκατάντησε ρ-ρημάδης!*’ Από (*έρημος*>) μsn. *ερημάδι* (‘*ετότες γίνεται πτωχός, τέλεια ερημάδιν*’ Σαχλίκης Α΄ΡΜ171, Επιτ.) > ρημάδι + κατάλ. -ης > ρημάδης.
- 1.Κουρζής 318
- ρημάσσω**¹ ‘καταστρέφω’, φρ. ‘*ήμπα ν-τα ζ-ζα στο χωράφι γ-κι ‘ερημάξα ν-το μποστάνι*’. Και αμτβ., φρ. ‘*ερήμαξε ν-το σπίτι μ-πού ‘το γ-κλειωμένο ν-τόσο γ-καιρό!*’ Από μτγν. *ερημάζω* (<*έρημος*). Πβ. ρηματίσω (Κάρπαθος),² ρημάσσω ‘καταστρέφομαι’ (Κάλυμνος).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ) 2.Μηνάς, Λεξ.777 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
- ρηχολογιά, (η)**¹ ‘επιπολαιότητα, αφέλεια’. Από *ρηχολογία,(η) (< *ρηχός* ‘αβαθής, επιπόλαιος’+*λογία* < *λέγω*) με συνίζηση. Πβ. στην Κάρπαθο² *ρηχοολιά*,(η) ‘αβα-

θής παραλία’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 788

ρηχός, (ο) κ. επίθετο, ‘αυτός που δεν έχει βάθος, αβαθής’, φρ. ‘ρηχιά ’ν’ η θάλασσα στο ν-Άη σ-Σάβα / στους Σπάλους’ | (μτφ.) ‘αυτός που δεν έχει βαθιά νοήματα, επιπόλαιος, αφελής, ελαφρά ανόητος’,¹ φρ. ‘μάνα μου, ρηχός είναι ν-ο κακόμοιρος!’ Είναι η αρχ. ιωνική λ. ρηχός του ραχός ‘ακανθώδης θάμνος, αγκαθωτά χαμόκλαδα’. Πβ. ρηχός ‘ιδ.’ (Ρόδος).²

1. Κουμέντος 1987, 25, Κουρζής 318 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 543

ρίβα, (η) ‘σταθμός, στήσιμο’.¹ Από ιταλ. *riua*. Πβ. στην Κάρπαθο ² *ρίβα, (η)* ‘αποβάθρα’ | ‘απάνεμος μικρός όρμος, βάλα’.

1. Καζαβής 197, Κουρζής 333 2. Μηνάς, Λεξ. 779

ριβίθι(ν), (το) και *ροβίθι* ¹ ‘ο καρπός της ρεβιθιάς’, φρ. ‘μμι...ίσσικας! είναι μ-που μαειρεύεις; λέει: ροβίθια’.² Το φυτό *ριβιθιά, ροβιθιά, (η)*. Οι τύποι της λ. από τα μsn. *ριβίνθι(ον)* και *ροβίνθι(ον)* αντίστοιχα³ (<ουσιαστικό *ερέβινθος* + κατάλ.-ιον). Πβ. *αρβίθι, αρβίτσα, (τα)* (Κάλυμνος),⁴ (*α*)*βρίθι* (Κως),⁵ *ριβίθιν, ριβίτιν* (Ρόδος),⁶ *βρίσια, βρίθια, (τα)* (Χάλκη),⁷ *βρίθι, βρίθτσα, (τα)* (Αστυπάλαια),⁸ *ροϊθι* (Κάρπαθος).⁹

1. Κουρούνης 1982, 419-420 2. Βεζύρογλου 321 3. Επιτομή λ. *ερέβινθιον* 4. Δράκος 1983, 87, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. 34 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 543 7. Τσοπανάκης 1949, 38 8. Καραναστάσης, Αστυπ. 70 9. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 34, 73

ριζικό, (το)¹ ‘η μοίρα, το πεπρωμένο’, φρ. ‘έ ν-ήτο γ-καλό ν-το ριζικό ν-του’ / ‘έγραφέ ν-το το ριζικό ν-του να πεθάνει στα ξένα’. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *ριζικός*. Πβ. *ριντζικόν* (Κάρπαθος),² *ριζικάριν* (Κως),³ *ριτζικό* (Σύμη).⁴

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 779 3. Σκανδαλ. Λεξ. 654 4. Μιχαλαριά 3, 113

ριζζογκρεμνιά, (η) ‘κρημνός προς την κάτω μεριά του χωραφιού, χωράφι στον κρημνό’. Έτσι, *ριζζογκρεμνιές* λένε τα χωράφια από τα Λουτρά μέχρι τους Πάλους, προφανώς επειδή βρίσκονται τα περισσότερα πάνω στον κρημνό, φρ. ‘το χωράφι μ-μου στη ν-Τρουλλωτή ριζζογκρεμνιά ν-ει’ /

‘...με πέντε καρδαμόσταχα αφ’ τη ριζζογκρεμνιά μ-μου,

να βάλω στρώμα μια σφογγιά, τραπέζι ν-τη μ-ποδιά μ-μου’.¹

1. Ιω. Λογοθέτης 122

ρίζομαι ‘φιλονικώ, τα βάζω με κάποιον’ | ‘δίνω σημασία, υπολογίζω’,¹ φρ. ‘μη ν-το τα ρίζεσαι, μικρός είναι!’ | ‘παίρνω στα σοβαρά κάτι’,²

‘παράκληση θ-θα κάμουσι να μη ν-τους τα ριστεί,

γιατ’ όσοι ζέρον ν-είπασι οργή ’ναι θ-θεϊκή’.³

Από *ερίζομαι, αντί του αρχαίου *ερίζω*. Πβ. *ρίζομαι* (Κως),⁴ *ρίζομαι* (Ρόδος),⁵ *ρίντζομαι* (Κάρπαθος),⁶ *ρίτζομαι* (Σύμη).⁷

1. Κουρζής 319 2. Μαυρουδής 144 3. Μαυρουδής 36 4. Σκανδαλ. Λεξ. 655 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 544 6. Μηνάς, Λεξ. 780 7. Μιχαλαριά 3, 113

ρίζομερ(γ)ιά, (η)¹ ‘η ρίζα του μηρού, το μέρος όπου ο μηρός ενώνεται με τον κορμό’, πβ. το κ. *ρίζομήριο, (το)* ‘ιδ.’

Ι.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ριζζωμός, (ο) επίθ. ‘ο ντόπιος, ο γηγενής’.¹ Από *ριζιμαίος* > *ριζιμιάς* ‘αυτός που είναι στερεωμένος με βαθιές ρίζες στη γη’ (μσν. *ριζιμιάς*), και άρα ‘γηγενής’, > *ριζζωμός*, πθ. με επίδραση του ρ. *ριζώνω*. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Κουρζής 318

ρίπφη, (η) ‘οι ριπές του θαλασσινού κύματος, η ριπή’¹ | ‘διάχυτα μικρά σταγονίδια νερού που αιωρούνται, κάθε που κύματα της θάλασσας χτυπούν σε βράχους’,² φρ. ‘έρκετο ν-η *ρίπφη* της θάλασσας στη μ-μούρη μ-μας, με τόσο γ-κακό γ-καιρό μ-που ταξιδεύαμε’ /

‘τα παλληκάρια στα κουπιά φουρτούνες αψηφού,
...ρίπφη και θάλασσες χοντρές ‘έ ν-τους εσταμματού,
‘ά δ-δε ν-τους έρτει βολικά σε κάβο ν-να πριαστού’.³

Από το αρχ. ουσιαστικό *ριπίς, (η)*. Πβ. *ριπία, (η)* (Κάρπαθος),⁴ *νερουπφί, (το)*, *νερουπφία, (η)* (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρζής 319 2.Μαυρουδής 144 3.Μαυρουδής 26 4.Μηνάς, Λεξ.781 5.Δράκος 1983, 169, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ρίφι(ν), (το)¹ ‘το μικρό κατσικάκι’, πληθ. *ρίφια, (τα)*. Από *ερίφιον*, υποκορ. του *έριφος, (ο/η)* (< θ. *εριφ-* < ι.ε. ρίζα **erbhi-* ‘δορκάς’+κατάλ. -ος, κατά το *έλαφος*) Πβ. *ρίφα, (η)* ‘η μικρή κατσικά’ (Μάσαρη Ρόδου),² *ριφάδι* ‘το θηλυκό ρίφι’ (Κως,³ Αστυπάλεια⁴).

Ι.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαμανώλη 1994,421 3.Καραναστάσης, Ποιμενικά 43 4.Καραναστάσης, Αστυπ.97

ριφνώ ‘καταλαβαίνω’, συνήθως σε αρνητικές προτάσεις, φρ. ‘έ ν-ερινάς τίποτα *κακόμοιρε!*’¹ | ‘μπορώ και υπολογίζω’, φρ. ‘αυτός ‘έ ν-ερινά πγιο ν-τίποτι’ / ‘έ ν-ερινά να μοιράσει *δγνο γ-γαδάρω ν-άχερα*’ (παροιμ.).² Στην Κάρπαθο και στη Χάλκη απαντά η φράση ‘*άμε ρίφνα*’ (=άμε γύρευε / τρέχα γύρευε) την οποία ο Κ. Μηνάς παράγει από ‘*άμε ερεύνα*’, με παρετυμολογία προς το ρ. *αριθμώ*.³ Πβ. το μσν. ρ. *αριθνώ* ‘μετρώ, υπολογίζω’(‘*τις δύνεται ν’αριθνήση το βάθος του μυστηρίου της [δηλ. της Παρθένου;]* Μορεζίν, Κλίνη Σολομ.431, Κριαράς, Λεξ.), από το οποίο ο νισύρικος τύπος *ριφνώ*, με σίγηση αρχικού άτονου φωνήεντος, δες και τη λ. *αρίφνητος*, επίσης πβ. *αριθνώ* ‘αριθμώ, συγκαταλέγω’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 319, Κουρούνης 1982,454 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,207 3.Μηνάς, Λεξ. 781 λ. *ρίφνα* 4.Μηνάς, Λεξ. 152

ριφοπούλλι(ν), (το) ‘το θηλυκό ριφάκι μέχρι ενός έτους’.¹

1.Χαρτοφύλης 1984,264 και Καραναστάσης 1987,140

ρκεύω, ρκεύω ‘αρχίζω’,¹ ‘έρκεψε μ-πάλε να μιλά κι ‘έ θ-θά’χει το ν-τελειωμό!’ /

‘νοικοκυρές στη μ-παραστιά θα ρκέψου ν-τη δ-δουλλειά,
θα *καουρδίσου* *μπουκχουννιές*, θα βράσου ν-τη γ-καρίνα...’²

Και *ρκίζζω*.³ Για την ετυμολογία βλ. και τους άλλους νισύρικους τύπους *αρκεύω*, *αρκινεύω*, *αρκινίζζω*, *αρκινώ*.

1.Μαυρουδής 144 2.Μαυρουδής 41 3.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

ρκοιδίζω¹ ‘περπατώ με τα τέσσερα, όπως η αρκούδα’, φρ. ‘ερκοίδισε ν-το μωρό μ-μας’. Από ρκοιδίζω. Πβ. ρκοϊζίζω (Κάλυμνος),² ρκοιδιστόντα ‘περπατώντας όπως η αρκούδα’ (Ασφενδιού Κω).³

1.Κουρούνης 1982,406 2.Δράκος 1983,215, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.101

ρκούδιμα, (το)¹ η πράξη του ρκοιδίζω (βλ.λ.), φρ. ‘έκαμε ν-τα πρώτα ρκοιδί-ματα το παιδί μ-μας’.

1.Κουρούνης 1982,406

ρματώνω¹ ‘εξοπλίζω πλοίο με όλες τις αρματωσιές (πανιά, αντένες, άρμπουρα, ξάρτια κ.λπ.)’, φρ. ‘ερμάτωσα τη β-βάρκα μ-μου’. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος),² ρματώνω (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ) 2.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 155

ρμενίζω ‘ταξιδεύω στη θάλασσα’, φρ. ‘τρεις μήνες ρμενίζε (ενν. η κάσα στη θάλασσα) γ-κ’έ ν-εύρισκε μ-πέτρα ν-να σκοντέψει’.¹ Από το μτγν. και μσν. ρρμενίζω (‘ρρμενίζει το καράβιν’ Ιμπ. 650, Επιτ.). Πβ. ρρμενίζω (Κάλυμνος),² ρρμενίντζω (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,78 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.155

ρμέξιμο, (το) ‘το άρμεγμα του ζώου’, η πράξη του ρμέω (βλ.λ.).

ρμέω ‘αρμέγω’ βλ.λ. (α)ρμέω.

ρμηνεύω¹ ‘εξηγώ, διασαφηνίζω’ | ‘συμβουλευώ, καθοδηγώ’, φρ. ‘ερμηνεγά του είναι μ-που θα πει στο δικαστήριο’ / ‘ρμηνεπέ του απότθε να περάσει’, πβ. και στα μσν. κείμενα ‘όταν...επιπλήξει (ενν. ο διδάσκαλος) το παιδίον, να το ανακράζει και να το ρρμηνεύει’ Σοφιαν., Παιδαγ.,112, Επιτ.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ρνεύω βλ.λ. ρρνεύω.

ρόα, (η) ‘ο μισθός που παίρνει κάποιος’¹ | ‘ο ετήσιος μισθός, αμοιβή, μισθοδοσία’,² φρ. ‘αυτός έχει ρόα, ’έ ν-έχει ανάγκη’. Από το μσν. ουσιαστικό ρόα,(η) ‘χάρισμα, φιλοδώρημα’ που έδιναν οι βυζαντινοί αυτοκράτορες σε ορισμένες μέρες, ‘ρόα’ η των βασιλέων ευσέβεια και φιλοτιμία’ (Σούδα) / ‘και τας συνήθεις ρόας τη συγκλήτω και τω λαώ ποιησάμενος, εκστρατείας και αύθις εφάπτεται’ Μιχ.Γλυκά, Βίβλος Χρονική,σ.608 έκδ. Βόννης,³ < λατ. roga < λατ. ero-gare ‘αποδίδω χρηματική αμοιβή, δαπάνη’. Πβ. ρόα,(η) (Κως),⁴ ρόα,(η) (Κάρ-παθος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1984,289, Καζαβής 197 2.Κουρζής 333 3.Μηνάς, Λεξ.782 λ. ρόα 4. Σκανδαλ. Λεξ.657 5.Μηνάς ό.π.

ροδίτικο, (το) (Νικιά) ‘ποιμενικό κουδούνι φερμένο από τη Ρόδο’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239

ρόεμα, (το) ‘διανομή’, η πράξη του ροεύω (βλ.λ.).

ροεύω ‘προσφέρω, διαμοιράζω δωρεάν’, φρ. ‘πάαινε κι’ εγώ θα πριάσω να τα ροεύω (ενν. τα ψωμιά) στους παπάδες’¹ / ‘ερόεψα ν-τα κόλλα’² /

‘...κρέατα θα ροέψουσι σε συγγενείς και φίλους,

στο μ-πγιο μικρό ν-της γειτονιάς τη φ-φούσκα θα δωρίσου’³ /

‘τους λουκχουμάδες τ’ Άη Αντριός // πγοιος κάμνει, πγοιος ροεύγει’⁴

Είναι το μσν. ρ. *ρογεύω* ‘διανέμω δώρα, μοιράζω φιλοδωρήματα’ (‘*ερόγευσεν αυτούς*’ Θεοφ. IV 344 c), βλ.λ. *ρόα*,(η). Πβ. *ροεύγω* (Κάρπαθος),⁵ *ροεύγκω* (Κως).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,78 2.Καζαβής 197 3.Μαυρουδής 41,144 4.Σακελλαρίδης Μ.2007, 386 5.Μηνάς, Λεξ.782 6.Σκανδαλ. Λεξ.657

ροεφτής, (ο)¹ ‘ο μοιραστής, αυτός που *ροεύγει*’, φρ. ‘*μάνα μου, ροεφτής που ’ναι! γυρίζεις και ροεύγει ’ό,τι έχει!*’

1.Παπαδόπουλος 1909, 95, Καζαβής 197

ρόκχα, (η)¹ ‘ηλακάτη’, φρ. ‘*ούλλη ν-τη ν-ημέρα ν-εδούλευγε ν-τη ρ-ρόκχα ν-της*’. Από ιταλ. *rocca* (< αρχ. γερμ. *roccho*).

Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ρότσα, (η)¹ ‘μυτερός βράχος’, φρ. ‘*στη θ-θάλασσα του Λευκαντιού έχει ένα σ-σωρό ρ-ρότσεσ*’. Από ιταλ. *roccia* ‘ιδ.’ (< ελλην. *ρωξ*,(η) ‘βράχος’ | ‘ρήγμα, χάσμα’).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ρούγα, (η) ‘στενός δρόμος, σοκάκι’,¹ στα δημοτικά τραγούδια,

‘*πέρα στο μ-πέρα μαχαλά, πέρα στη μ-πέρα ρούγα...*’

Είναι το μσν. ουσιαστικό *ρούγα, (η)* (<benet. *ruga*), ‘*ruga platea, vicus*’ Du Can-ge. Πβ. *ρούβα*,(η) (Κως),² *ρούα*,(η) (Κάρπαθος).³

1.Καζαβής 197, Αρφαράς 1978,8 2.Σκανδαλ. Λεξ.659 3.Μηνάς, Λεξ.785

ρουδ(γ)ιά, (η) ‘το δέντρο ροδιά’,¹ ο καρπός *ρούδι* (βλ.λ.), φρ. ‘*πάμε στις ρουδιγιές του Σταυρού να κόψουμε ρ-ρούδια, ’έ μ-μαλλώννει η Μορφινή, φήννει μας/*

‘*...και δγνο ρουδιγιές που κάμνουσι // ν-τα πγιο μεγάλα ρούδια, που τά ’χομε στο σπίτι μ-μας // καλύτερα γκλεούδια*’.²

1.Καρπαθίου 275 2.Μπαλαλάς 1981,109

ρουδιζώ (για ψωμιά) ‘τα βρέχω λίγο στην επιφάνεια, όταν ψήνονται στο φούρνο, για να πάρουν ρόδινο χρώμα’,¹ φρ. ‘*ερούδισες τα ψωμνιά;*’ / ‘*ρουδισμένα ’ν’ τα ψωμνιά*’ | (για κριθάρι ή σιτάρι) ‘*αρχίζω να κιτρινίζω, να ωριμάζω, να γίνομαι ρόδινος*’,² φρ. ‘*ερουδίσα ν-τα σιτάργια στ’ Άργος*’. Από *ρόδο* + κατάλ. -*ίζω* με κώφωση. Πβ. *ροϊντζώ* ‘παίρνω ή δίνω ρόδινο χρώμα στο φούρνο με αναμμένα φρύγανα’ (Κάρπαθος),³ *ροϊζώ, ρόιζω* ‘*ροδίζω τα ψωμιά, τα αλείφω με λίγο νερό στο σφουγγάρι, όταν ψήνονται, για να πάρουν ρόδινο χρώμα*’ (Ρόδος),⁴ *ροϊζώ* ‘*δυναμώνω τη φωτιά του φούρνου*’ (Κάλυμνος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,175 2.Καραναστάσης 1987,158 3.Μηνάς, Λεξ.783 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 547 5.Δράκος 1983,215, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ρούδι(ν), (το) ‘ρόδι’,¹ ο καρπός της *ρουδιάς* (βλ.λ.), επιστημ. *punica granatus*, πληθ. *ρούδ(γ)ια*, φρ. ‘*εκνιάσασι ν-τα ρούδια στο Σταυρό ν-της Μορφινής*’. Από αρχ. *ροϊδιον* (< *ρόα* + υποκορ. κατάλ. -*ιδιον*) > μσν. *ροϊδιν* > *ρόδι* > *ρούδι* με κώφωση. Πβ. *ρόιν, ερόιν* (Κάρπαθος),² *ρόι*, πληθ. *ρότζια* (Κάλυμνος).³

1.Κουρούνης 1982,423, Καρπαθίου 275 2.Μηνάς, Λεξ.783 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ρουθούνι(ν)¹ (μτφ.) ‘τίποτα’, φρ. ‘*ήμπα ν-αφ’ τη ν-αμπατή κι εκόψα ν-ούλλα τα φα-ραόσυκα, ρουθούνι ’έ ν-επόμεινε μ-πάνω στη φ-φαραοσυκιά!*’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ρουθουνίζζω¹ ‘μιλώ με τη μύτη’, φρ. ‘ρουθουνίζζει αυτοσδά άμμα μιλά!’, και ρουκχουνίζζω, μουθουνίζζω,¹ ουσιαστικό ρουθούνης, ρουκχούνης, μουθούνης ‘αυτός που μιλά με τη μύτη’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ρούκα, (η)¹ το μονοετές ποώδες φυτό έρουκα της οικογ. Σταυρανθή, επιστημ. *eruca vesicaria*, φρ. ‘βάλε λ-λίη ρούκα στη σ-σαλάτα’. Από ιταλ. *rUCA* / *eruca*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ρουκάνα, (η) ‘λωρίδα λινού χοντρού υφάσματος που φέρουν οι εργάτες της τράτας στο λαϊμό, περασμένη στη δεξιά μασχάλη, που βοηθά να σύρουν τα δίκτυα στη ξηρά’.¹

‘ξεθεωμένοι αφ’ τα κουπιιά στη γράνα θ-θα καλάρου,
με τη ρ-ρουκάνα από στεργιάς το γρίπο θ-θα λεβάρου’² /

‘γομάργια ’έ σ-σηκόννουσι, // ρουκάνα ’έ ν-τραβούσι,
βγιολλιά πια ’έ ν-εβγάλλουσι, // οι αθρώποι δε γλεντούσι’.³

Από αρχ. ουσιαστικό ρυκάνη,(η) / δωρ. ρυκάνα, δεσ το λατ. *runcina*, με ένθημα -η- κατά το ρ. *runcio* (Π). Πβ. ρουκχάνα,(η) (Κάλυμνος),⁴ ροκχάνα,(η) Αστυπά-λαια).⁵

1.Καραναστάσης 1987,129, Μαυρουδής 144 2.Μαυρουδής 20 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007, 379 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Καραναστάσης, Αστυπ.97

ρουκανίδι(ν), (το) ‘το απόξεσμα του ξύλου που βγαίνει κατά τη λείανσή του με το ρουκάνι’ (βλ.λ.). Από ρουκάνι + υποκορ. κατάλ. -ίδι(ον). Πβ. ρουκανί, ρουκανίν (Ρόδος).¹

1.Παπαχρ. ΛΡ1,548

ρουκάνι(ν), (το) ‘το ροκάνι, η πλάνη’,¹ ξυλουργικό εργαλείο. Από το αρχ. ουσιαστ. ρυκάνη,(η), που ανάγεται στην ι.ε. ρίζα **reuk-* ‘μαδώ, γδέρνω’ + επίθημα -άνη, δεσ τα δρεπ-άνη, σκαπ-άνη. Πβ. ρουκάνιν (Κάρπαθος),² ρουκχάνη,(η), ρούκχανο,(το) (Κάλυμνος),³ ρούκανο (Ρόδος),⁴ ρουκχάνι (Κως).⁵

1.Καραναστάσης 1987,171 2.Μηνάς,Λεξ.786 3.Δράκος 1983,215, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1,548 5.Σκανδαλ. Λεξ.659

ρούκες, (οι) (Νικιά) ‘έτσι λένε τα ραπανάκια’,¹ πθ. για την ομοιότητα του φυτού με τη ρόκα,(η), μονοετές ποώδες κηπευτικό βρώσιμο χόρτο, επιστημ. *eruca vesicaria*, της οικογ. Σταυρανθή (< ιταλ. *rUCA* / *eruca*).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,223

ρουκχανίζζω ‘ροχαλίζω’,¹ φρ. ‘άόψε ’έ ν-εκοιμήθηκα, γιατί ερουκχάνιζζες ούλλη ν-τη ν-νύχτα’. Και ρουκχαλίζζω, ροκχαλίζζω.² Από την ετεροιωμένη βαθμίδα της ρίζας του αρχαίου ρ. *ρέγγω* (πβ. *ρόγγος*)+ένθημα -αλ-+κατάλ.-ίζω. Πβ. ρουκχαλλ^dίζω (Ρόδος),³ ρουκχαλίζζω (Κως),⁴ ρουχαλίζω (Κάλυμνος),⁵ ρουκχανίζζω (Κάρπαθος).⁶

1.Κουρζής 319 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Παπαχρ. ΛΡ1,549 4.Σκανδαλ. Λεξ.660 5.Δράκος 1982,188, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς, Λεξ. 787

ρούμα, (η) ‘στεννοσόκακο’.¹ Από το αρχαίο ουσιαστ. *ρύμη,(η)* ‘στενή οδός, σοκάκι’,

κατά τα θηλυκά σε -α. Αξιοπρόσεκτη είναι η διατήρηση της αρχαίας προφοράς του -υ-. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Κουρζής 333

ρουμάνι(ν), (το) ‘θαμνώδης βλάστηση’,¹ | ‘το παντοχέρισσο (βλ.λ.) χωράφι που σκεπάστηκε από αγριόκλαδα, σε σημείο που να μη μπορεί κανείς να περάσει’,² φρ. ‘εφήκα ν-το χωράφι γ-κι’ έγινε ρ-ρουμάνι’³ | ‘δάσος’, φρ. ‘επαίρα ν-ένα γ-καρβουννιάρη για βασιλιά γ-κι’ είδε ν-το ρουμάνι γ-κ’ είπε: ζύλα για κάρβουνα’⁴ | (μτφ.) ‘χαρακτηρισμός καλής υγείας’⁵, φρ. ‘πώς πάει ο Γιώργης πού ’το ν-άρωστος; - καλά ν-ει, ρουμάνι ν-ει!’ Από τουρκ. *ortman*. Πβ. *ρουμάνιν* ‘δάσος’, *ρουμανιώτης* ‘ορεσίβιος’, *ρουμαντζής* ‘δασοφύλακας’ (Ρόδος).⁶

1.Κουρζής 319 2-3.Σακελλαρίδης Γ.1982,196 4.Σακελλαρίδης Κ.1983,152 5.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 6.Παπαχρ. ΛΡ1,548

ρουντζίζω¹ ‘ράβω σχισμένο ύφασμα ώστε να μη διακρίνεται’ | ‘καρικώνω την άκρη υφάσματος, κεντήματος κ.λπ.’, και ουσιαστικό *ρουντζισμα,(το)* ‘καρίκωμα’. Από τον αόρ. *örtüdüin* του τουρκ. ρ. *örtmek* ‘μπαλώνω’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ρουντούνι(ν), (το) ‘το τράβηγμα της τράτας μέσα από το γρίπο’,¹ πληθ. *ρουντούνι-α,(τα)* ‘τα προσφερόμενα, για το τράβηγμα της τράτας, μέρη’.¹ Η λ. πιθ. από *ρούντο,(το)* ‘κοντό μαλλί για γνέσιμο’ (<σλαβ. *ruda*).

1.Κουρζής 333

ρούπι(ν), (το) το ¼ του γροσιού ή 10 παράδες της οθωμανικής περιόδου.¹ Από τουρκ. *rup* | ‘το 1/8 του εμπορικού πήχη’ (<αραβ. *ryb*).

1.Κουρζής 333

ρούσος, (ο) επίθ. ‘υπόξανθος, ξανθοκόκκινος’,

‘πότε θα στεφανώσουσι ν-τη μ-πέρδικα ν-τη ρ-ρούσα,

για νά’ρτου ν-αφ’ τη μ-μαύρη γ-γη όσοι τη ν-εγαπούσα;’,¹ /

‘...και πού τη ν-εκυνήησες αυτή ν-τη ρ-ρούσα μ-πέρδικα’.² Από λατ. *ruseus* / *russus* ‘ερυθρός, κόκκινος’. Πβ. *ρούσα* ‘προβάτα με άσπρο μαλλί και μούτρα κοκκινωπά’ (Κάλυμνος),³ ‘κάτασπηρ κατσίκα με κόκκινα μάτια’ (Κως),⁴ *ρουσιά, ρουσιάρια* ‘κατσίκα με κοκκινωπό χρώμα’ (Ρόδος).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,132 2.Καζαβής 132 3.Δράκος 1983,216, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

4.Καραναστιάσης, Ποιμεν. 49 5.Παπαχρ. ΛΡ1,548

ρουτσούνα, (η) και *ρούτσουνο,(το)* ‘μεγάλη πέτρα, ογκόλιθος’,¹ φρ. ‘εσήκωσε ν-τη ρ-ρουτσούνα μ-μοναχός του’ | ‘βράχος που βρίσκεται κυρίως σε παραλία ή κοντά σε παραλία’,² φρ. ‘το περιθαλάσσιο ν-όλλο ρ-ρούτσουνα ν-ει’³ /

‘οι πιο μικροί εβγαίνασι σε γλιστερές ρουτσούνες,

και μισοτσακχατεύουντο ν’αρπάξου ν-αγλενούσες’⁴

| ‘μεγάλη άγρια πέτρα’, φρ. ‘σα ρ-ρούτσουνο στέκεται εμπρός μου!’⁵ Και τοπωνύμια: *Ρούτσουνο,(το)*, *Κάτω Ρούτσουνο(ν)*, *Κακά Ρούτσουνα,(τα)*, *του Φράγκου τα Ρούτσουνα* (Μαντράκι), *το Κοφτερούτσουνο(ν)* (<Κοφτερορούτσουνο) (Εμπορείος),⁶ *ρούτσουνα* λένε και τις αιχμές των βράχων, και *ρουτσούνια του ζύλου*⁶, πβ. και Σομαν. *ρουζούνι* ‘η μύτη των αγγείων’ <ρωζούνιον <ρωζ⁷ ή <ρότσα

(< ιταλ. *roccia* 'ίδ.', πβ. γαλλ. *rocha* < ελλην. *ρωξ(η)* 'βράχος' | 'ρήγμα, χάσμα, χαράδρα') + κατάλ. -ούνη. Πβ. *ρουτσούνι* 'πετρώδης εξοχή' | 'η άκρη του κρημνού' (Κάλυμνος),⁸ *ρουτσούνι* 'μικρή αιχμηρή προεξοχή βράχου' (Κάρπαθος).⁹
 1.Κουρζής 319, Πετρούτσου 1982,48, Χαρτοφύλης 1984,261 2.Παπαδόπουλος 1909, 95, Καζαβής 198 3.Καραναστάσης 1987,153 4.Μαυρουδής 15 5.Κουμέντος 1987,17 6.Παπαχριστοδούλου 256 7.Κοραής 4,484 8.Δράκος 1983,216, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 9. Μηνάς, Λεξ.786

ρουχαλίνα, (η) 'ρόμπα και νυχτικά'.¹ Από *ρούχο* > *ρουχάλι* υποκορ. + κατάλ. -ίνα.

1.Κουρζής 319

ρούχο, (το)¹ κ. 'σακάκι', φρ. *βάλε το ρούχο σ-σου γιατί κρώννει σήμερα* '.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ρπω βλ.λ. *αρπώ*.

ρυμίδι(ν), (το) 'στενό δρομάκι, στενοσόκακο, πολλές φορές αδιέξοδο',¹

*τρέχει ο νους σε μακρινά ανέμελλα παιχνίδια, σε πλάγια και σε χαλατά σ'ανήλλιαγα ρυμίδγια*²

/ 'α σε περιμένω στο ρυμίδι ν-του σπιτιού μου'. Και της τύφλας το ρυμίδι, στενό σοκάκι του Λαγκαδιού που δεν έχει διέξοδο, όπου τα σπίτια των μεγαλονοικοκυραίων, του Σκαντάλιου, του Πλήθου, του Μπογιατζή, του Μπαγιατή, του Γιάνναρου, του Αρφανού, του Μουλλού, δεν άφηναν ακτίνα του ήλιου να φωτίσει το ρυμίδι, που ήταν πάντα σκοτεινό και γι' αυτό ονομάστηκε έτσι.³ Η λ. από αρχ. *ρύμη(η)* 'στενός δρόμος' | 'ροπή', παράγωγο του *ρέω* (L-S), πβ. *ρύμα(η)* 'καθετί που ρέει, το ρεύμα' | 'ποταμός', 'ρύμη' και *τούτο οι μεν Αθηναίοι επί της ορμής ετίθεσαν, οι δε νυν αμαθείς επί του στενωπού, δοκεί δε μοι και τούτο μακεδονικόν είναι* ' Φρύν. Η σημασία της λ. στη Νίσυρο πθ. από τον σχηματισμό απότομης ροής του βρόχινου νερού, ρεύματος, *ρύμης*, εξαιτίας της στενότητας των σοκακιών. Πβ. *ρυμί* 'πηγή νερού υφάλμυρου' (Κάλυμνος),⁴ *ρύμη(η)* 'δρόμος, στενωπός' (Κάρπαθος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,96, Πετρούτσου 1982,48, Κουρζής 319 2.Μαυρουδής 9 3.Χαρτοφύλης 1990,249 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.787

ρώα, (η) 'η ρώγα του σταφυλιού',

'να μη ν-αφήννετε στη γ-γη να πρέφτει ρώα κάτω, ρώα με ρώα και τσαμπί γιμώννουσι ν-το μ-πάτο '.

Από το αρχ. ουσιαστ. *ρωξ(η)*, αιτιατ. *την ρώγα* > *η ρώγα-ρώα*. Πβ. 'ίδ.' (Ρόδος,² Χάλκη³), *ρούα(η)* 'ρώγα' | 'θηλή' (Κάλυμνος,⁴ Κως⁵).

1.Ιω.Λογοθέτης 59 2.Παπαχρ. ΛΡ1,549 3.Τσοπανάκης1949,90 4.Δράκος1983,215,Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.658

Σ

σα επίρρ. ‘έως, ως, ίσια με’,

‘...και σύννουσι ν-όλλα φτερό σα τη ν-Αγιά ν-Ειρήνη,
όπου τρομάζζου ν-του Ραμού το φοβερό γ-καμίνι’,¹

και φράση ‘σα κάτω’ = ίσια κάτω, προς τα κάτω, φρ. ‘...κι’ έρχονται σα κάτω’
(ενν. από τη Σπηλιανή)² / ‘σα κεί πάει’ (ίσια προς τα εκεί). Από το μsn. *ίσα* ‘ιδ.’ <
επίθ. *ίσιος*. Πβ. *ίσια* επίρρ. ‘κατ’ ευθείαν’, *ίσια με* ‘έως’ (Ρόδος).³

1.Ιω.Λογοθέτης 61, ο λόγος για τα αγριοπερίστερα 2.Κουμέντος 1987,68 3.Παπαρχ.
ΛΡΙ, 209

σα(β)ούρα, (η) κ. ‘έρμα πλοίου, βάρος από χαλίκια ή πέτρες για ισορροπία του πλοίου’, φρ. ‘λ-λίη σαβούρα έχει το καϊκι, γ-γι’ αυτό μπατέρει’ | (μτφ.) υβριστική λέξη, φρ. ‘είναι μια σαβούρα αυτή!’ Από λατ. *sabbura* ‘έρμα’. Πβ. *σαούρα, (η)* ‘σφοδρός από μικρές πέτρες που βγαίνουν από το ξεπετράισμα του χωραφιού’ | ‘έρμα πλοίου’ (Κάλυμνος),¹ *σαούρα* ‘έρμα’ (Κάρπαθος).²

1.Δράκος 1983,218, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.794

σαγιάς, (ο) ‘μεγάλο άσπρο κεφαλομάντηλο, με χοντρή φόδρα που σχηματίζει είδος γείσου για προστασία από τον ήλιο, το οποίο φορούσαν οι αγρότισσες σε όλες τις καλοκαιρινές δουλειές του χωραφιού’,¹

‘...φορεί στη μ-μούρη ν-το σ-σαγιά, τα ζύλενά της βάλλει...’² /
‘βγάλε κόρη το σ-σαγιά σ-σου να μη ν-εβραχεί η ποδιά σου’,³ /
‘γιοιος βάλλει χέρες ή σαγιά, // στη γ-κεφαλή μ-μαντήλι;’⁴

Από τουρκ. *şagak* ‘είδος μάλλινου υφάσματος’.

1.Γ. Χαρτοφύλης 1984,244 2.Μαυρουδής 34 3.Κουρούνης 1987,390 4.Σακελλαρίδης
Μ. 2007,380

σαγρές, (ο) ‘λεπτό δέρμα από κατσίκι που χρησιμοποιείται για παντόφλες’.¹ Πβ. το κ. *σαγρές, (ο)* ‘ελαστικό και αδιάβροχο δέρμα με κοκκώδη επιφάνεια που χρησιμεύει για βιβλιοδεσία’ | ‘σοβάντισμα επιφάνειας με κοκκώδη μορφή’. Επίσης *σαγρές* ‘κοκκώδης επιφάνεια επιχρίσματος οικοδομής’(Κάλυμνος).² Από τουρκ. *sahre* ‘βράχος’.

1.Καραναστάσης 1987,146 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σαϊθθα, (η) ‘η σαίθα με την οποία πλέκουν τα δίχτυα οι ψαράδες, που λέγεται και *βελόνα*’.¹ Από μsn. *σαϊθα* (< *σαγίτα* < λατ. *sagitta* ‘βέλος’). Πβ. *σαϊθθα* ‘σφενδόνη με λάστιχο’ (Κάλυμνος),² *σαϊττα, (η)* ‘αυλάκι που διατρέχει όλο το χωράφι για να ποτίζεται’ (Κως),³ *σαϊττα* ‘τόξο’ (Ρόδος),⁴ *σαϊττα* ‘σαγίτα’ | ‘το βέλος του τόξου’ (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,139 2.Δράκος 1983,216, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.
663 4. Παπαρχ. ΛΡΙ,551 5.Μηνάς, Λεξ.789

σάκχασμα, (το) ‘η αποκοπή, ο απογαλακτισμός του ριφιού, περιορίζοντάς το στη μάντρα με χαλινάρι’, / ‘αυτή ν-τη λ-λέξη ν-τη ν-έχομε μ-πάρει αοπέρα’ (=από την

Κω). Η λ. από το δωρ. ουσιαστ. *σακός* (*σηκός δε η μάνδρα το παλαιόν* Σχόλ. του Ευσταθ. Π.1812,12), αττ. *σηκός*, που προϋποθέτει στη νισυρική ποιμενική γλώσσα και ένα ρ. *σακχάζζω* ‘αποκόβγω, απογαλακτίζω τα αμνοερίφια, τα αποχωρίζω από τις μάνες τους’. Πβ. *σάκκασμα*,(το) ‘ίδ.’ (Κως).²

1.Καραναστάσης 1987,127 2.Σκανδαλ. Λεξ.663

σάκχος, (ο) (αλιεία) ‘το σακκοειδές πυκνοπλεγμένο δίχτυ, στο οποίο καταλήγει ο γρίπος, όπου παγιδεύονται τα ψάρια’,¹

‘α β-βοηθήσει η Παναγιά κι’ έχει καλή ψαργιά,

μεζζέ με τη ν-απόχη ν-τους θα πριάσου ν-αφ’ το σ-σάκχο’.²

Από τη λ. *σάκος*, δάνεια πιθ. φοινικικής προέλευσης, πβ. ακκαδικό *šaqqu*, εβρ. *šaq*, λατ. *saccus*. Πβ. *σάκκος* ‘ανδρικό σακάκι’ | ‘ο σάκος της τράτας’ (Κως),³ *σάκχος* ‘γυναικείο ή ανδρικό σακάκι’ (Ρόδος),⁴ *σάκκος* ‘το επάνω τμήμα του γυναικείου φουστανιού’ (Κάρπαθος),⁵ *σάκχος* ‘σάκος φτιαγμένος από μουσαμά, στον οποίο οι σφουγγαράδες έβαζαν μέσα τα ρούχα τους, κυρίως στα υστεροτάξιδα’ (Κάλυμνος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,129, Μαυρουδής 145 2.Μαυρουδής 20 3.Σκανδαλ. Λεξ.664 4. Παπαχρ. ΔΡ1,551 5.Μηνάς, Λεξ.790 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σακχουλλιαστό, (το)¹ είδος τυριού που παρασκευάζεται το καλοκαίρι, όταν το γάλα είναι λιγοστό και πήζεται από την προηγούμενη’, φρ. ‘*πάω στη μ-μάντρα ν-του Σφακιανού να πάρω σακχουλλιαστό ν-τυρί*’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

σακχούλλι(ν), (το), πληθ. *σακχούλλια*,(τα) ή *τσουπ(γ)ιά* ‘ελαιόπανα, στα οποία έμπαινε ο πολτός των αλεσμένων ελιών, από τρίχα κατσίκας για να αντέχουν στην πίεση κατά τη σύσφιξη στο πιεστήριο του ελαιοτριβείου’. Τα έφερναν από την Κέφαλο της Κω, την Τήλο, την Αστροπαλιά ή από χωριά της Ρόδου.¹ Από *σάκκος* > υποκορ. *σακκούλιον* > *σακχούλλι(ν)*.² Πβ. *σακκούλλι(ν)* κ. και ‘σακούλι στο οποίο μπαίνει το μαστάρι της κατσίκας ή της προβατίνας’ (Κάρπαθος).³

1.Μαστρογιάννης 27 2.Καραναστάσης, Φωνητ.72 3.Μηνάς, Λεξ.790

σακχουλλοβύζζα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘το πρόβατο ή η γίδα με μεγάλο κρεμαστό μαστάρι’.¹ Πβ. *σακχουλλομίσταρη*, *σακχουλλομάσταρη* ‘ίδ.’ (Κως),² *σακκουλοβύζζα* (Νάξος),³ *τσακουλλομάσταρη* (Ηλεία).⁴

1.Καραναστάσης 1987,138 2.Σκανδαλ. Λεξ.664 3.Ζευγώλης, Ποιμενικά Νάξου 82 4. Ηλιόπουλος, Ποιμενικά Ηλείας 271

σαλαμούρα, (η) ‘μαγειρικό παρασκεύασμα με τα *αφτηγά* (αφτιά) του χοίρου και με κρεμμύδι, φαγητό που τρώνε του Αγίου Ευθυμίου (Ευθυμίου)’.¹ Από βενετ. *salamore* < μτγν. λατ. *salaturia* < λατ. *sal* ‘αλάτι’ + *muria* ‘άλμη’. Πβ. *σαλαμούρα* ‘ίδ.’ (Ρόδος,² Σύμη³), *σαλαμούρα* ‘άλμη’ (Κάλυμνος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,139 2.Παπαχρ. ΔΡ1,552 3.Μιχαλαριά 3,121 4.Δράκος 1982, 189, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σαλαμούρ(γ)ιασμα, (το) ‘ο τρόπος διατήρησης του χοιρινού, η ταρίχευση σε άλμη’,¹ φρ. ‘*περιμένω σε στα χοιροσφάγια να με βοηθήσεις στο σαλαμούριασμα*’. Από *σαλαμουρ(γ)ιάζζω* ‘διατηρώ σε άλμη κρέας ή ψάρι’, βλ.λ. *σαλαμούρα*.

1. Στρίκης 341

σαλαμουργιαστός, (ο) επίθ. 'αυτός που είναι διατηρημένος στη σαλαμούρα',¹ φρ. 'σαλαμουργιαστά κρέατα'² /

'κι' αφ' το Πετρούμι ν-έφτασε // καϊκι με σανίδγια,
με ψάργια σαλαμουργιαστά, // βούρους, σκουμπριά, σαφρίδγια'.³

1. Καραναστάσης 1987,149 2. Στρίκης 341, Αρφαράς 1978,36 3. Μπαλαλάς, στο 'Γνωμα-γόρας' τ.42 (1935),σ.2

σαλβάρι(ν), (το) 'ανατολίτικη βράκα',¹ το αντιπροσωπευτικό εξάρτημα της νησιώ-
τικης ανδρικής φορεσιάς, φρ. '...βλέπει το μ-μάνταλο ν-να γυρίζξει με το στραο-
κλειδί και να ν-νοίει η πόρτα, και θεωρεί αθρώπους με τα σαλβάρια και με λόχ-
χες...' ² Από τουρκ. *salvar* < περσ. *shawar* 'παντελόνι που φτάνει μέχρι τον α-
στράγαλο' ή < αρχ. ουσιαστικό *σαράβαρα, (τα)* 'πλατιές περσικές αναξυρίδες,
βράκες', 'σαράβαρα' τα περί τας κνημίδας ενδύματα' (Ησύχ.). Πβ. *σαλαβάρι*
(Κως),³ *σαλβάρι* (Κάλυμνος),⁴ *σαλβάρι, χιαλουβάρι* (Ρόδος),⁵ *σαλουβάριν* (Κάρ-
παθος).⁶

1. Κουρζής 319 2. Σακελλαρίδης Κ. 1982,302 3. Σκανδαλ. Λεξ.665 4. Δράκος 1983,217,
Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Παπαχρ. ΛΡ1,552 6. Μηνάς, Λρξ.792

σαλεύγω 'περπατώ, κινούμαι',¹ φρ. 'σάλευγε πγιο γλήορα γιατί εργήσαμε' / 'μπονά-
τσα ν-ει, μήε φύλλο 'έ σ-σαλεύγει' /

'με τη ν-ευκή ν-της Παναγιάς και ούλλω ν-τω γ-γονιώ σ-σας,
σαλέψετε χαρούμενοι το β-βίο ν-το δ-δικό σ-σας'.²

Από το αρχ. ρ. *σαλεύω* (< *σάλος*) 'βαδίζω με αστάθεια, κλυδωνίζομαι όπως το
πλοίο σε θαλασσοταραχή' ('πόλις γαρ...άγαν ήδη σαλεύει' Σοφ.). Πβ. *σαλεύγω*
'ιδ.' (Κάλυμνος),³ *σαλέβγω* (Ρόδος),⁴ *σαλέβγω* στην ποιμενική γλώσσα 'μετακι-
νώ τα ζώα για να βρουν τροφή' (Κως).⁵

1. Μαυρουδής 145 2. Κουμέντος 1991,214 3. Δράκος 1983,217, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Πα-
παχρ. ΛΡ1,552 5. Σκανδαλ. Λεξ.665

σαλλιάρια, (η) 'λευκό κεντητό ύφασμα που κρεμιέται από το λαιμό του βρέφους',¹
για να μη λερώνεται από τα σάλια και το φαγητό που του διαφεύγουν από το
στόμα, φρ. 'βάλε τη σ-σαλλιάρια στο μωρό γ-και τάισέ το'. Ουσιαστικοπ. θηλυκό
του επιθέτου *σαλιάρης* (< *σάλιο*+κατάλ.-άρης).

1. Καραναστάσης 1987,183

σάλτα πάγγο ναυτικό παράγγελμα 'τράβηγμα των κουπιών με όλη τη δύναμη, αφού
πρώτα σηκώνονταν στα πόδια τους και ξανακάθιζαν στον πάγγο με ορμή',

'με βίρα κι' όρτσα τα παννιά // και μάνια το φλόκχο,
με σάλτα πάγγο τα κουπιά // βοργιά, νοτριά, σορόκχο'.¹

Από την ιταλική φράση *salta in banco* (< ιταλ. *saltare* 'πηδώ' + *in* + *banco* 'σα-
νίδι, πάγκος'). Πβ. το κ. *σαλτιμπάγκος* (< ιταλ. *saltimbanco* 'αυτός που πηδά πά-
νω σε σανίδι, ηθοποιός υπαίθρου' | (μτφ.) 'αυτός που ενεργεί ευκαιριακά, απα-
τεώνας').

1. Σακελλαρίδης Μ. 2007,383

σαμάδα, (η) 'πλατιά μικρή πέτρα, με την οποία τα παιδιά έπαιζαν το παιχνίδι 'σα-

μάδες', φρ. 'έλα να παίξουμε σ-σαμάδες' /

και μ' άλλα γειτονόπαιδα // κνηγητό, σαμάδες,

και πάνω της νεβαίννασι // κι' εμοιάζζα γ-κουκχουάδες' ¹ /

'έπαιξε ν-τη σ-σαμάδα ν-του // κ' επήρε σα ν-τη μ-μάννα ν-του' (παροιμ.),²

γι' αυτόν που η γυναίκα του έχει τις αρετές της μάννας του. Από *σημάδι* > *σημάδα* > *σαμάδα*,³ ή από *ομάδα(η)* > *αμάδα* > *σαμάδα*, από τη γενική πτώση της *σαμάδας*,⁴ ή < βενετ. *sozar al madi* 'παίζω σαμάδες'.⁵ Πβ. *αμά(η)*, *αμάδα* (Κάλυμνος),⁶ *αμά(η)* (Κως),⁷ *αμάδα* (Αστυπάλαια).⁸

1.Μπαλαλάς 1981,88, η αναφορά στην *Κουκχούλλα του Λαπαρδά* 2.Σακελλαρίδης Κ.

1983,190 3.Ανδριώτης, Λεξικό και Καραναστάσης Αστυπ.66 4.Μηνάς, Ιδ.Καρπ.32,

116 5.Μηνάς, Λεξ.67-68 6.Δράκος 1983,79, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Σκανδαλ.Λεξ.61 8.

Καραναστάσης ό.π.

σαμάς, (ο) 'η διάλυση *κουτσουδιών* της όρνιθας, του περιστεριού ή του σκύλου' στο *ταμπακχειό*,¹ και ρ. *σαμιάζζω* (το πετσί) 'βρέχω το δέρμα με τον *σαμά*, για να *σπάσουν* (μαλακώσουν) τα νεύρα'.²

1-2.Καραναστάσης 1987,145

σάμματι ¹ επίρρ. 'μήπως', φρ. 'σάμματι 'έ ν-ήρτα στο σπίτι σ-σου κι εσύ έλειπες;' / 'ερώτησές με πού'ναι ν-ο αδερφός μου, σάμματι ξέρω;' Η λ. πιθ. από *ωσάν+μη* *τοι*.² Πβ. *σάμματι(ς)* 'σαν να' (Κάλυμνος),³ *σάμμα* 'όταν' (Κως).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Τσοπανάκης, Λεξικογρ.

Δελτίον 16 (1986), σ.393 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.666

σαζί(ν), (το) 'πηλοφόρι, το σανίδι πάνω στο οποίο βάζουν οι βοηθοί των οικοδόμων τη λάσπη και την μεταφέρουν στους μαστόρους', φρ. 'φέρε μου ένα σ-σαζί μ-πηλό'.¹ Από *σαγ-*, *σάζις*, *σάττω*,² ή < τουρκ. *saksi* 'γλάστρα'.³ Πβ. *σαζί* 'δοχείο για πηλό' | συνεκδ. 'οικοδομή' (Κάλυμνος),⁴ *σάζα(η)* 'η σανίδα που βάζουν λάσπη οι βοηθοί των χτιστάδων' (Ρόδος),⁵ *σαζίν* 'ιδ.' (Κάρπαθος).⁶

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,127 2.Παπαχρ. ΔΡ1,553λ.σάζα 3.Συμεωνίδης, στα *Ελληνικά* 26

(1973),σ.167 4.Δράκος 1983,218, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ.ό.π. 6.Μηνάς, Λεξ.793

σάουλα, (η) 'χοντρό σχοινί κατασκευασμένο από γίδινη τρίχα, απαραίτητο για να φορτώνουν τα ζώα',¹ φρ. 'δέσε το γ-γάδαρο με τη σ-σάουλα'. Από βενετ. *sagula*. Πβ. 'ζώνη του δύτε' | 'το χοντρό σχοινί του μουλαριού' (Κάλυμνος),² *σάουλλα* (Κάρπαθος),³ *σάουλα*, *σαούλι* 'μικρό σχοινί' (Κως),⁴ *σάουλλα* (Ρόδος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,96, Καζαβής 198, Κουρζής 319, Χαρτοφύλης 1984,264, Μαυ-

ρουδής 145 2.Δράκος 1983,218, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.793 4.Σκανδαλ. Λεξ.

667 5.Παπαχρ. ΔΡ1,554

σάουνο, (το) κ. 'σιαγόνα' ¹ το κ. *σαγόني*, και *σαούνι*,² φρ. 'σκούπησε τα *σαούννια* σου κ' είναι λ-λερωμένα'. Από *σιαγόνιον*, υποκορρ. του αρχ. *σιαγών-όνος*, με αποβολή -ι-. Πβ. *σαούνα(η)*, *σαούνι*, *σαουνάκιν* (Κάρπαθος),³ *σάουνο* και *σάουννο* (Κάλυμνος).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,97, Καζαβής 198, Κουρζής 319 2.Κουρούνης 1982,423 3.Μη-

νάς, Λεξ.793 4.Δράκος 1982,190, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σαουρδώ και *σαουρδίζζω* 'πετώ, ρίπτω με δύναμη κάποιο αντικείμενο με οργή',¹ φρ. 'εσαούρδισε ν-τη μ-πέτρα γ-κι έφαά τη στο μ-μάτι' / '...και με *σαουρδού* ν-όζω

αφ' το σπίτι'² | 'ρίπτω με ορμή', φρ. 'μωρή, σαούρδισε το σκοινί ν-να το πριά-
σω'³ | (μτφ.) 'σπαταλώ', φρ. 'είντα σαουρδάς τα μαϊδγιά'.³ Και πεταλαουρδίτζω,⁴
μέσ. σαουρδίτζομαι 'πέφτω με δύναμη',⁵ φρ. 'εσαουρδίστηκε μ-πάνω στο κρε-
βάτθι γ-κι' εκοιμάτο μ-μέχρι το πρωί'. Από τουρκ. *savurmak* 'διασκορπίζω, εκ-
σφενδονίζω'. Πβ. σαουρδίτζω, σαουρντζιτζω (Κως),⁶ σουρδίτζω (Ρόδος),⁷ σαουρ-
δώ (Καστελλόριζο),⁸ σαουρντίντζω (Κάρπαθος),⁹ σαβουρδίτζω, σαβουρδώ (Κάλυ-
μνος).¹⁰

1. Παπαδόπουλος 1984,289, Κουρζής 319 2. Σακελλαρίδης Κ. 1991,147 3. Παπαδόπου-
λος ό.π. 4. Παπαδόπουλος 1984,288 5. Μαυρουδής 145 6. Σκανδαλ. Λεξ.668 7. Παπαχρ.
ΛΡΙ,554,577 8. Κομνηνός 108 9. Μηνάς, Λεξ.794 10. Δράκος 1983,216, Σκανδαλ. Λεξ.
Καλ.

σαπερδόνα, (η)¹ 'η τσαρπίνα, ζωηρή και παιχνιδιάρη γυναίκα', φρ. 'είντα μ-που πήε
μ-πάλε να σκαρώσει η σαπερδόνα.' Και τσαπερδόνα, λαπερδόνα.² Η λ. πιθ. από
το μτγν. *σαπέρδιον* 'σκωπτικό προσωνύμιο της εταιράς Φρόνης, υποκορ. του αρχ.
σαπέρδης (Αθήναιος 307ε) 'είδος ψαριού (κορακίνος)', άγνωστου ετύμου, πιθα-
νώς δάνειο. Πβ. τσαπερδόνα (Κάρπαθος).³

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτο-
φύλης 3. Μηνάς, Λεξ.929

σαρακηνό, (το) 'είδος μαύρου αγραμθιού'. Η ονομασία από το σκούρο χρώμα,
όπως το χρώμα του Σαρακηνού.¹

1. Καραναστάσης 1987,143

σαράντισμα, (το) και *σεράντισμα* (Νικιά) 'η συμπλήρωση σαράντα ημερών από την
ημέρα του πατήματος, που υπολόγιζαν ότι η ζύμωση είχε γίνει κι ο μούστος ή-
ταν πια κρασί',¹ φρ. 'έλα να σε κεράσω αφ' το κρασί μ-μας που σαράντισε σήμε-
ρα' ¹ | 'η συμπλήρωση σαράντα ημερών από τη γέννηση παιδιού, 'το σαράντισμα
της λεχώνας', φρ. 'επήρε ν-το μωρό γ-κι επήε να σαραντίσει στη μ-Ποταμίτισσα',²
και *σαράντωμα, σεράντωμα* (για τη λεχώνα).²

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,220 2. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

σαρδίτζω 'ορμώ',¹ φρ. 'άζαφνα εσάρδισέ μ-πάνω του ο σκύλλος και το ν-εδάκχασε
στο χέρι'.¹ Η λ. από το δημόδες τουρκ. *sa(ğa)ldim*, άορ. του *sa(ğa)lmak*. Πβ.
σαρδίτζω 'ορμώ' (Κάλυμνος),² *σαρδίτζω* 'ορμώ με πήδημα' (Κως),³ *σαρντίντζω*
'διαφεύγω τον κίνδυνο ασθένειας' (Κάρπαθος),⁴ *σαρτίτζω* 'αναρώνω' (Χάλκη).⁵

1. Κουρζής 292 2. Δράκος 1983,218, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ.668 4-5. Μη-
νάς, Λεξ.795

σαρμέρω¹ 'αρπάζω, κλέβω', φρ. 'ήμπε στο σπίτι γ-κι' εσάρμαρέ μ-μου αφ' το τραπέζ-
ζι ν-ένα β-βιβλίο' / 'ήμπα μ-μέσα οι κλέφτες και τα σαρμάρασι ν-ούλλα!'

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σαρπέρω¹ 'σαλπάρω, σηκώνω την άγκυρα για να αποπλεύσει το πλοίο', φρ. 'εσάρ-
παρε ν-το καΐκα για τη γ-Καρδάμαινα'. Από ιταλ. *salpare*. Πβ. *σαρπάρω, σαλπάρω*
(Κάλυμνος),² *σαρπέρω* (Κάρπαθος).³

1. Κουρούνης 1982,455 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.795

σάρσα, (η)¹ το κ. ουσιαστ. *σάλτσα,(η)*, φρ. 'έκαμές τη ν-όμορφη ν-τη σ-σάρσα' / 'πολ-

λή σ-σάρσα ν-έβαλες στο φαϊ'. Από ιταλ. *salsa* (< λατ. *salsa*, θηλ. του επιθέτου *salsus* 'αλμυρός'). Πβ. *σάρσα*, *πάστα* (Ρόδος),² *σάρτσα* (Κάλυμνος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡ1,476 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σαρσάρω¹ και *σαρσέρω*¹ 'βάζω σάλσα στο φαγητό', βλ.λ. *σάρσα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σαρταπάγκος, (ο)¹ και *σαρταμπίκος*¹ 'αυτός που περπατεί πηδηχτά, με σάλτους' φρ. 'ο *Γιάκουμος του Καραβάκη* ενεβοκατέβαινε ν-τα σκαλλιά του Τρούλλου σα σ-σαρταμπίκος'. Από ιταλ. *saltimbenco* 'αυτός που πηδά πάνω σε σανίδι' (< ι-ταλ. φράση *salta in banco*). Βλ. και λ. *σάλτα πάγγο*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σαρτέρω¹ και *σουρτέρω*,¹ *σαρτάρω*,² *σουτθέρω*³, *σατθέρω*,⁴ 'πηδώ', φρ. 'εσάρταρε ν-το ν-τοίχο γ-κι' έφνε!' / '...εσουρτέρομε ν-τάβλες τάβλες να φύομε γλήορα...'⁵

'...να τρέχω τις ανηφοργιές, βαστάδγια να σαρτέρω,

κ'εις τα χωράφια τ' αλλουνού να μπαίννω και να βγαίννω'.⁶

Από ιταλ. *saltare*. Πβ. *σαρτέρω*, *σαρτάρω*, *σαρτώ*, *σαρτοπφώ* (Κως),⁷ *σαρτώ* (Ρόδος),⁸ *σαρτέρω* (Σύμη,⁹ Κάρπαθος¹⁰).

1.Κουρζής 319, Μαυρουδής 145 2.Κουμέντος 1991,239 3.Κουμέντος 1987,67 4. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 5. Κουμέντος 1978,83 6.Παρθενιάδης 1972,76 7.Σκανδαλ. Λεξ. 669 8.Παπαχρ. ΛΡ1,555 9. Μιχαλαριά 3,127 10.Μηνάς, Λεξ.795

σάρτος, (ο) 'άλμα, πήδημα',

'...σάρτο ν-εδία γλήορα μέσα στα σκοτεινά,

τρίγωνα να μαέψουσι στις κουτσουδιές χρισμένα'.¹

Από ιταλ. *salto*.

1.Μαυρουδής 29

σαστίζζω 'μένω με το στόμα ανοιχτό'¹ | 'τα χάνω, χάνω τη ψυχραιμία μου', φρ. 'εσάστιζα με τη ν-εξπνάδα ν-του' / 'είδα το ν-εμπρός μου άξαφνα κι' εσάστιζα'.

Και παθ. *μτχ*, παρακειμένου, ως επίθετο, *σαστισμένος* 'χαζός' | 'εκστατικός', φρ.

'εκάθετο σ-σαστισμένος και περιμένε'. Από τον αόρ. *şaşdım* του τουρκ. ρ. *şaşmak*.

Πβ. *σαστίντζω*, *σαστίρης* 'χαζός, σαστισμένος' (Κάρπαθος),² *σαστίζω* (Ρόδος,³ Κάλυμνος⁴).

1.Κουρζής 319 2.Μηνάς, Λεξ.795-6 3.Παπαχρ. ΛΡ1,555 4.Δράκος 1983,218, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

σατένιο, (το) 'δέρμα γυαλισμένο από το πρόσωπο, δηλαδή από το μέρος όπου είναι οι τρίχες, η επιφάνεια'.¹ Πβ. το κ. *σατέν,(το)* άκλιτο < γαλλ. *satin* 'είδος στιλπνού, γυαλιστερού υφάσματος από μαλλί, βαμβάκι ή μετάξι, από το αραβ. *Zaitun(i)* < κινεζ. *Tsiatung*, όνομα λιμανιού εξαγωγής αυτού του υφάσματος, επίσης το κ. *σατινέ* άκλιτο < γαλλ. *satiné* < *satirer* < *satin* 'λείο, στιλπνό και γυαλιστερό χαρτί ή ύφασμα'.

1.Καραναστάσης 1987,146

σάτρα πάτρα¹ 'έτσι κι έτσι, σχεδόν καλά', φρ. 'μιλά τα εγγλέζζικα σάτρα πάτρα'.

Από το μσν. *σάταλα πάταλα*, ή από το τουρκ. *catra patra* (< περσ. *katra patra* <

σανσκριτ. *karvara rata(ra)* ‘τέσσερα πέντε’): *σάταλα πάταλα* > *σάτλα πάτλα* > *σάτρα πάτρα* (Wagner, Carmina, Πωρικόλογος 88,201).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σάφρες, (οι) θηλ. ‘τα άχρηστα υλικά μετά το ξεχαντάκιασμα, που χρησιμοποιούσαν σαν μπάζα για επιχωμάτωση’ | (μτφ.) ‘κάθε άχρηστο πράγμα’,¹ φρ. ‘έ ν-εζίζζει τίποτα, σάφρα...’.¹ Από τουρκ. *safra* ‘σαβούρα’. Η λ. *σάφρα* στην Κάρπαθο σημαίνει ‘αμμώδες έδαφος’, κατά τον Κ. Μηνά από το αρχ. *σαναρός*, πβ. ‘*σαναρόν*’ *αβρόν, ελαφρόν, άκραν*’ (ΗΣύχ.).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,127 2.Μηνάς, Λεξ.796

σαχνί(ν), (το) ‘χάλκινο πιάτο ή τηγάνι’, από προικοσύμφωνο του 1926 (Μαντράκι), όπου προικίζονται κινητά ‘...μπρίκια τέσσαρα, κατσαρόλιον ένα..., σαχνία έξ...’

¹ Η λ. από το τουρκ. *sahan* ‘ιδ.’, πβ. αλλού *σαχνί, σαγάνι* ‘ταψί’.

1.Τσιρπανλής 2009,56

σάχνα, (η)¹ ‘μούχλα’, φρ. ‘*σάχνα ν-έπγασε ν-το ψωμί*’. Η λ. από το αρχ.-μσν. επίθ. *σαχνός* / *σακνός* ‘τρυφερός, ασθενής, ισχνός’, δεσ και ‘*σαχνόν*’ *ασθενές, χαίνον*’ (ΗΣύχ.) / ‘*και παλαμύδες ποταπές, σαχνές και βρωμισμένες*’ (Προδρομ. 2.246) . Πβ. *σάχνη,(η)* ‘μούχλα’ και ρ. *σαχνιάζω* ‘μουχλιάζω’ (Κύπρος),² *σαχνιάντζω* ‘μουχλιάζω, σαπίζω’ (Κάρπαθος),³ *σαχνίζω* ‘κάμνω κάτι μαλακό’ (Ρόδος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2-3.Μηνάς, Λεξ.797 4. Παπαρχ. ΛΡΙ,556

σαχνιάζω ‘γίνομαι σαχνός, χαλαρός, σαθρός, μουχλιάζω’, φρ. ‘*εσάχνιασε ν-το δωμάτι ν-αφ’ τη ν-υγρασία*’. Από *σαχνός* + κατάλ. *-ιάζω*. Πβ. *σαχνιάντζω* ‘μουχλιάζω, σαπίζω’ (Κάρπαθος),² *σαχνίζω* στη φρ. ‘*εσάχνιασέν τομ που το ζύλο(ν)*’ = ‘έλειωσε τα κρέατά του’ (Ρόδος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.797 3.Παπαρχ. ΛΡΙ,556

σαχνιασμένος, (ο)¹ επίθ. ‘μουχλιασμένος’, φρ. ‘*σαχνιασμένο ν-το ψωμί*’, παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. *σαχνιάζω* (βλ.λ.)

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σαχνίλλα, (η)¹ ‘η οσμή της σάχνας’, βλ.λ. *σάχνα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σάψυχος, (ο) ‘το φυτό ματζουράνα’ | ‘αφέψημα’,¹ επιστημ. *origanus majorana*, φρ. ‘*πγιε λ-λίο σ-σάψυχο να γιάνει το στομάχι σ-σου*’. Η λ. είναι δάνεια, άγνωστης προέλευσης, πβ. *σαμψούχος* ‘πλείστη γίνεται εν Αιγύπτω’ *άλλοι δε μάραθον καλούσιν*’ (ΗΣύχ.), και Du Cange *σιάψυχον*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *σάψυχον,(το)* ‘μέντα του βουνού’, *θάψυχον* (Κάρπαθος),³ *σάψυχος, άψυχος* (Ρόδος).⁴

1.Κουρζής 319 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.797 4.Παπαρχ. ΛΡΙ,556

σβανάς, (ο) (Νικιά) ‘λεπτό πριονάκι του μαραγκού για πολύ λεπτό πριόνισμα’, φρ. ‘*είντα μ-που πολεμάς με το πριόνι, εδώ θέλει σβανά*’.¹ Πβ. το κ. *σβανάς,(ο)* ‘δρεπάνι’ | ‘πριονωτός σουγιάς’, που πρόκειται για λ. σλαβικής προέλευσης.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,127

σβερκώνω¹ ‘αρπάζω κάποιον από το σβέρκο’, φρ. ‘*εκνήησά το γ-και το ν-εσβέρ-*

κωσα'. Από σβέρκος 'αυχένας' (< αλβ. *zverk*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

σβεστώννω¹ κ. 'επαλείφω τον τοίχο με ασβέστη', φρ. 'εσβέστωσε ν-το ν-τοίχο ν-της αυλής της'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

σβολώννω (για φωτιά) 'κάμνω τη φωτιά να ανάβει λιγότερο, τη χαμηλώνω', φρ. 'σβόλωσε τη μ-παρασιά, γιατί βγάλει μεγάλες φλόγες'.¹ Από το αρχ. ρ. *ασβολώ* 'μαυρίζω, σκεπάζω με καπνιά' (< *άσβολος* 'καπνιά'). Πβ. *σβολώννομαι* 'μένω περιλύπος' | 'παθαίνω βλάβη' (Ρόδος).²

1.Κουρούνης 1982,442 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,556

σβουνιά, (η)¹ ό,τι και η *βουδγιά,(η)* (βλ.λ.). Από *βουνιά,(η)* (<*βουνία* < *βοωνία* < *βοών* 'στάβλος βοδιών') με σ- προθεματικό.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σβουντουριστός, (ο) επίθ. 'ο ευκίνητος σαν τη σβούρα'¹ | 'αυτός που φεύγει, που πετά, που ρίχνεται με ορμή',

*'πετάσετε σβουντουριστές χρουσές μου εις τ' αμπέλλια,
εκεί που κάθεται η χαρά και κατοικού ν-τα γέλλια'*.¹

Και *σβουριχτός*.² Από ιταλ. *sventare* 'εξανεμίζω'. Ο ιδιωματικός τύπος της Νισύρου προϋποθέτει και ρ. *σβουντουρίζω* / *σβουντουρώ* 'πετώ κάτι με δύναμη', φρ. 'εσβουντούριζέ μ-μου ένα σκαμπίλλι!' Πβ. *σβουντουρίζω, σβουρώ* 'πετώ, ρίχνω κάτι με ορμή' (Κάλυμνος),³ *σβουντουρώ, σβουρώ* 'χτυπώ ξαφνικά' (Ρόδος),⁴ *ζβουντουρώ* (Κως).⁵

1.Ιω.Λογοθέτης 59 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Δράκος 1983,219, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 556,557 5. Σκανδαλ. Λεξ.258

σβούρα, (η) το κ. παιδικό παιχνίδι | 'έντομο που συνηθίζει να μπαίνει μέσα στο σπίτι και θεωρείται μαντατοφόρο',

*'σβούρα χτύπησε στη μ-πόρτα, // μπαίνει μέσα κάμνει βόρτα,
καλωσήρτες, σβούρα μου, // καλομαντατούσα μου'*.¹

Αλλού λέγεται *συχχαριαστής* (Χάλκη), αλλά και *καντηλασβέστης* (Κάρπαθος),² επειδή το έντομο αυτό συνηθίζει να πηγαίνει κοντά στο καντήλι και με τα φτερά του να το σβήνει. Η λ. *σβούρα* είναι ηχομιμητική, από τον ήχο *σβουρρ* που παράγει όταν περιστρέφεται.

1.Πετρούτσου 1993,295 2.Μηνάς, Λεξ.351

σβουρώ¹ (μτφ.) 'χτυπώ δυνατά κάποιον', φρ. 'σβουρώ του μνια στα μούτρα και παίρω μια λ-λεβίδα για να μη μ-με πιάσει'. Από το κ. *σβουρίζω*, κατά τα ρ. σε -ώ. Πβ. *σβουρώ, σγουρώ* 'χτυπώ ξαφνικά' (Ρόδος),² *σβουρίντζω* (Κάρπαθος),³ *ζβουρώ* (Κως).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,557 3.Μηνάς, Λεξ. 798 4. Σκανδαλ. Λεξ.258

σβω 'σβήνω',¹ φρ. 'σβω το λ-λύχνο γ-και κοιμούμαι'. Από *σβήνω* > *σβήω* > *σβω*, κατά τα συνηρημένα ρήματα.

1.Παπαδόπουλος 1984,290, Καζαβής 198, Κουρζής 319

- σεβδάς, (ο)** ‘έρωτας, αγάπη, πόθος, καμήδος’,¹ φρ. ‘έχω μεγάλο σ-σεβδά!’, και σεβ-
ντάς,
‘σα μ-περιστέρι μ-περπατείς, πετάς σα χ-χελιδόνι,
γιατί δε ξέρεις ο σεβντάς ακόμη πως πληγώννει’,²
ουσιαστ. σεβδαλής ‘ερωτιάρης’, και οικογενειακό όνομα Σεβδαλής. Από τουρκ.
senda ‘έρωτας’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),³ σεβδάς (Κως,⁴ Κάρπαθος⁵).
1.Κουρζής 319 2.Καζαβής 119, Κουρζής ό.π. 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.
670 5. Μηνάς, Λεξ.798
- σεβρό, (το)**¹ ‘λεπτό και μαλακό κατεργασμένο δέρμα κατσικιού που χρησιμο-
ποιείται για την κατασκευή δερμάτινων ειδών’, φρ. ‘σεβρό μ-παπούτσι’. Από
γαλλ. *chevreau* ‘κατσικάκι’, υποκορ. του *chèvre*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σεισμα, (το)** ‘σεισμο, λίκνισμα, κούνημα του σώματος κατά το βάδισμα ή το χορό’,
φρ. ‘ρέσει μου το σείσμα ν-του κορμιού σου άμια χορεύεις’ /
‘κι’ από το σείσμα ν-του χορού και με το αεράκι,
ξέφυε ν-το μαντήλι μ-μου κι’ εφάνει ν-το γαϊτάνι’.¹
Είναι το μsn. ουσιαστ. *σεισμαν, (το)* (<σειώ) (‘στο σείσμα και στο λύγισμα’ Ερω-
τόκρ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
1.Καζαβής 48 2.Μηνάς, Λεξ.799
- σεισμοπλημύρα, (η)** ‘η πλημύρα που προκλήθηκε από σεισμό’, φρ. ‘η σεισμοπλη-
μύρα επήρε ν-ούλλες τις περιαιλιές’¹ (τα περιγιάλια).
1.Καραναστάσης 1987,136
- σεκλέμι(ν), (το)** ‘σακί, τσουβάλι’.¹ Η λ. πθ. τουρκικής προέλευσης.
1.Καζαβής 198, Κουρζής 319, Αρφαράς 1978,50
- σεκλέτι(ν), (το)**¹ και *σεχλέτι(ν)*² ‘στενοχώρια, άγχος’, φρ. ‘έ ν-έχει σεκλέτι ν-αυτός’.
Από τουρκοαραβ. *siklet* ‘πίεση, αγωνία’ (< αραβ. *taqlat, saqlat*).³ Πβ. *σικλέθι*
(Κάλυμνος),⁴ *σεκλέθι, σικλέθι* (Κως),⁵ *σιγκλέθιν* (Ρόδος),⁶ *σικλέτιν* ‘στενοχώ-
ρια από πίεση εργασιών, υποχρεώσεων’ (Κάρπαθος).⁷
1.Καραναστάσης 1987,146 2.Κουρζής 319 3.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώ-
ματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ’* 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ. 673
6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 560 7.Μηνάς, Λεξ.807
- σεκλετίζζομαι**¹, *σεχλετίζζομαι*² ‘είμαι σε σπουδή, βιάζομαι | ‘στενοχωρούμαι’ ‘ε-
σεκλετίστηκα πολλύ με τα καώματά του!’ / ‘είμαι σεκλετισμένος’ (στενοχωρημέ-
νος). Από τη λ. *σεκλέτι(ν)* (βλ.λ.). Πβ. *σικλετίντζω, σικλεκκιάντζομαι* ‘έχω πίεση
υποχρεώσεων’ (Κάρπαθος),³ *σικλεθιζζομαι* ‘στενοχωρούμαι’ (Κάλυμνος),⁴
σινγλετιιάζομαι ‘βιάζομαι’ (Ρόδος),⁵ *σεχλετίζομαι, σεκλετίζζομαι* ‘ανησυχώ’
(Λέρος),⁶ *σεκλετιζζομαι* (Κως).⁷
1.Καραναστάσης 1987,146 2.Κουρζής 319 3.Μηνάς, Λεξ.808 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.
Τσοπανάκης 1983,134 6.Γεωργίου 57 7.Σκανδαλ. Λεξ.672
- σελαμέθι(ν), (το)** (Νικιά) ‘ησυχία’, φρ. ‘αφούς κι’ αν εκουφάθηκα ήβρα το σελα-
μέθι μ-μου’ (παροιμ.),¹ όταν είμαστε κουφοί στα προβλήματα των άλλων, κατά
κανόνα έχουμε την ησυχία μας. Από τουρκ. *selâmet* ‘σωτηρία’. Πβ. *σαλαμέτι*

‘υγεία’ (Κάρπαθος),² αλλού *σελαμέτι* ‘ιδ.’, *σελαμλίκι* ‘ανδρωνίτης’ (< τουρκ. *selâmlik* ‘ιδ.’).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1984,153 2.Μηνάς, Λεξ.791

σεληνιάζζομαι¹ ‘πάσχω από επιληψία’, φρ. ‘*εσεληνιάστηκε μ-μέσα στη ν-εγκλησικά γ-κι’ εροήθημε ν-ούλλοι*’. Είναι το κ. *σεληνιάζομαι* ‘ιδ.’, πβ. το αρχ. *σεληνιάω*, *σεληνιάζω* ‘επηρεάζομαι ψυχολογικά από τις φάσεις της σελήνης’ (< *σελήνη*). Πβ. *σιληιάζομαι* (Κάλυμνος,² Κως³), *σαλονιάντζομαι* (Κάρπαθος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983, 221, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.676 4.Μηνάς, Λεξ.792

σελήνιο, (το)¹ ‘η επιληψία’, φρ. ‘...*πιάννει με σελήνιο και σπαράζζω χάμαι μια δγνο ώρες*’,² και *σεληνιάσμος*³ ‘*ερά νόσος*’ κατά τον Ιπποκράτη. Από *σελήνη*, πβ. το αρχ. *σελήνιον* ‘σεληνόφως, ο κύκλος της σελήνης’. Πβ. *σιληασμός* (Κως,⁴ Κάλυμνος⁵, Καστελλόριζο,⁶ Σύμη⁷).

1-2.Σακελλαρίδης Κ. 1991, 35 3.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Σκανδαλ. Λεξ.676 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Κομνηνός 109 7.Μιχαλαριά 3,134

σέλλα, (η) κ. ‘ειδικό κάθισμα ιπέα που προσαρμόζεται στη ράχη του υποζυγίου’. Από λατ. *sella* (< *sedeo* ‘κάθομαι’).

σελλάτος, (ο) επίθ. (για ζώα) ‘χυτό όμορφο ζώο’,

‘βόδι σελλάτο έπαρε και γάδαρο γ-καμπούρη,

γενναίκα λεφτοκάπουλλη και χόιρο μ-μακρομούρη’ (παροιμ.)¹

και *σελλάτο β-βόδι* ‘αποδοτικό στις γεωργικές δουλειές, όργωμα και αλώνισμα’.¹

Πβ. *σελλάτος* ‘παχύ ζώο που λυγίζει λιγάκι η ράχη του’ | (παλαιότ.) ‘άντρας που φορούσε παντελόνια, όχι βράκα’ (Κάρπαθος),² *σελλάτος* ‘λορδός’ (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,68 2.Μηνάς, Λεξ.800 3.Παπαχρ. ΛΡ1,558

σεμντεφέρι(ν)¹ άκλιτο ουσιαστικό ‘το πάρε φέρε’, φρ. ‘*πολλά πάρε φέρε έχουσι! είναι ν-αυτό ν-το σεμντεφέρι!*’ Αλλού ‘είδος χαρτοπαίγνιου που μοιάζει με τον μπακαρά. Η λ. από το γαλλ. *chemin de fer* ‘σιδηρόδρομος’ (< *chemin* ‘δρόμος’ + *fer* ‘σίδηρος’).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σεννιάρισμα, (το) ‘περιποίηση, τακτοποίηση’, η ενέργεια του *σεννιέρω* (βλ.λ.).

σεννιέρω και *σεννιαρίζομαι* ‘περιποιούμαι τον εαυτό μου, ευπρεπίζομαι, ετοιμάζομαι’,¹ φρ. ‘*εσεννιαρίστηκε γ-καλά καλά κι’ έφνε μ-με τη ν-αρμαστή ν-του*’ / ‘*σεννιαρισμένο ν-έχω το σπίτι*’. Και *σεννιερίζομαι*.² Από το ιταλ. *assegnare* ‘αποδίδω’, δεσ και βενετ. *segnare* ‘τακτοποιώ’. Πβ. *σενιέρω* ‘τακτοποιώ, στολίζω’, *σενιαρίντζομαι* ‘ευπρεπίζομαι’ (Κάρπαθος),³ *σνιαρίζομαι*, *σενιαρίζομαι* ‘περιποιούμαι τον εαυτό μου’ (Κως).⁴

1.Κουρζής 319 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Μηνάς, Λεξ.800-801 4.Σκανδαλ. Λεξ.679

σεντόνι(ν), (το) κ. ‘αντίθετα προς τη *σεντόνα*, το *σεντόνι* εστόλιζε το έξω μέρος της μονής, κρεμασμένο προς τα κάτω, με διάφορες ονομασίες: αποστολίδικο, μοναχικό, πασιλοϊτικό, κοσκινάδες, πανωσέντονο’.¹ Από αρχ. *σινδών-όνος(η)* + υ-

ποκορ. κατάλ. -ιον.

1. Στρίκης 342

σεντούκι(ν), (το)¹ ‘μπαούλο, κιβώτιο’, λέξη αντιδάνεια από τουρκ. *sanduk* (< αρχ. ‘σάνδουξ...κιβωτός’ Ησύχ.) > υποκορ. *σανδύκιον* > τουρκ. *canduk / sandik* > σεντούκι, ή < αραβ. *sandūq* ‘κιβώτιο’². Πβ. *σενδούκι* και ρήμα *σενδουκιάζζω* (Κως),³ *σενδούκι* (Ρόδος,⁴ Κάρπαθος⁵), *σεντούτσι* (Αστυπάλαια),⁶ *σενδούκα*, *σεντούτσι* (Καστελλόριζο),⁷ *σεντούκα,(η)* (Κάλυμνος).⁸

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Καραποτόσογλου 2008, σ. 139, 167
3. Σκανδαλ. Λεξ. 673 4. Παπαχρ. ΛΡ1, 558, ο ίδιος ΛΑΡ, 198 5. Μηνάς, Λεξ. 801 6. Καραναστάσης, Αστυπ. 98 7. Κομνηνός 126 8. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

σεράντα το αριθμητικό *σαράντα*, φρ. ‘...έρκονται λοιπό σ-σεράντα δράκοι από κάτω...’¹

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 84, και Κουρούνης 1982, 417

σεράφι(ν), (το) ‘χρυσάφι ή χρυσοῦφαντο πουκάμισο’, λ. αμάρτυρη κατά τον Ζαχ. Τσιρπανλή,¹ στα γνωστά λεξικά που ίσως, κατά τον ίδιο, να προέρχεται από το τουρκ. *zer* ‘χρυσός, ξανθός σαν χρυσάφι’, ή *zerab* ‘ο χρυσίζων’. Στη Θράκη ακούεται η λ. *σαραφάνια,(τα)* ‘μικρά πουκάμισα’.¹

1. Τσιρπανλής 2009, 121

σερβάνι(ν), (το) (Νικιά) ‘ο χώρος ανάμεσα στα κεραμίδια και τη στέγη, η σοφίτα, που χρησίμευε και σαν αποθηκευτικός χώρος άχρηστων πραγμάτων’, φρ. ‘είντα μ-π’α το κάμομε; βάρτε το στο σερβάνι’.¹ Και *σερβανί(ν)*.² Η λ. πιθ. < γαλλ. *server* < λατ. *servio, servire* ‘υπηρετώ’, πβ. αλλού *σερβάντα,(η)* (< γαλλ. *servant*) ‘έπιπλο τραπεζαρίας με ντουλάπα και ράφια’ που χρησίμευε και ως αποθηκευτικός χώρος.

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 127 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

σερβέτα, (η) ‘η πετσέτα’, φρ. ‘μωρή, φέρε τη σ-σερβέτα να σκουπιστώ’.¹ Από γαλλ. *serviette* ‘πετσέτα’ (< *server* ‘εξυπηρετώ, χρησιμεύω’).

1. Παπαδόπουλος 1984, 290

σερβέτι(ν), (το) ‘γλυκό’, φρ. ‘...και επήρασι μαζζί ν-τω ν-ένα γ-κουλούκι γ-και μια γ-γάθθα, και μια ν-όριθα, και δγνο καννιά μυρωδιές κι’ ένα σ-σερβέτι’.¹ Από το ν.ε. *σερμπέτι* ‘γλυκό πιτό’ < τουρκ. *şerbet* ‘ηδύποτο’. Πβ. *σερμβέτι(ν)* ‘πετιμέζι με νερό’ (Κως),² *σερεπέτι, χερεπέτι(ν)* ‘ζεστό από νερό και μέλι ή πετιμέζι και μπαχαρικά που προσφέρουν μετά τον τοκετό στα χωριά’³ | ‘λειωμένη κοπριά μέσα σε μια στέρνα, με τη διάλυση της οποίας ποτίζουν τα λαχανικά’⁴ (Ρόδος), *σερμπέθι* ‘ιδ.’ με Ρόδο (Κάλυμνος),⁵ *σερεπέτι, σερέπετι* ‘ποτό με κρασί και σκόνη ξυσμένη από το δεξιό κέρατο κερασφόρου φιδιού’, *σερεπετιασμένος* ‘αυτός που έπινε *σερέπετι* και δεν τον έβλαπτε δάγκαμα φιδιού, όπως πίστευαν’ (Σύμη).⁶

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 40 2. Σκανδαλ. Λεξ. 674 3. Παπαχρ. ΛΑΡ, 66 4. Παπαχρ. ΛΑΡ, 66, ΛΡ1, 558, 674 5. Δράκος 1983, 220, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Μιχαλαριά 2, 133

σερβίρω, σερβιρίζω ‘παραθέτω φαγητό ή προσφέρω τις υπηρεσίες μου σε γεύμα’,¹ φρ. ‘σέρβιρε γλήγορα τους ξένους μας να μη μ-περιμένουνσι’, και ουσιαστ. *σερβίρισμα*. Από το ιταλ. *servire*. Πβ. *σερβέρω* (Κάρπαθος),² *σιρβιρίζω, σιρβίρω* (Κά-

λυμνος).³

1.Μαστρογιάννης 88 2.Μηνάς, Λεξ.802 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σεργιανίζζω¹ ‘πηγαίνω περίπατο, βόλτα’, φρ. ‘εσεργιανίζζε μ-με τους φίλους του ούλλη ν-τη ν-ημέρα’, και σεργιανώ, σιργιανώ, φρ. ‘έρκεσαι, βασιλόπουλλό μ-μου, να πάμε...σ’ ένα ν-όμορφο μ-περιόλι ν-να σιργιανίσομε;’,² | ‘παρατηρώ, απολαμβάνω’,³ φρ. ‘ήβγε ν-εις το δώμα γ-και σεργιανίζζει’. Και σουργιανίζζω,⁴ σιργιανίζζω.⁵ Από σεργιάνι (βλ.λ.) + κατάλ. -ίζζω. Πβ. ‘ιδ.’(Κωζ),⁶ σεριανίζω (Ρόδος),⁷ σερντζανίντζω (Αστυπάλαια),⁸ σιργιανίντζω (Κάρπαθος).⁹

1.Κουρούνης 1982,421 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,31 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 4. Κουρούνης ό.π. 5.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 6.Σκανδαλ. Λεξ.674 7.Παπαχρ. ΔΡΙ, 558 8.Dawkins 2,77 και 553 9.Μηνάς, Λεξ.810

σεργιάνι(ν), (το) ‘περίπατος αναψυχής’, φρ. ‘...και στα μαλλιά μου τό’μπλεξα κι’ εβγήκα στο σεργιάνι’,¹ και σιργιάνι. ² Από τουρκ. *seyran* ‘περίπατος’. Πβ. σεριάνι (Ρόδος),³ σιργιάνιν, σουργιάνιν (Κάρπαθος).⁴

1.Καζαβής 48 2.Κουρούνης 1982,419 3.Παπαχρ. ΔΡΙ,558 4.Μηνάς, Λεξ.810

σερσεμιάζζω¹ ‘κάμνω σαν τρελός’ | ‘σεληνιάζομαι’ και επίθ. *σερσεμισσμένος* ‘σεληνιασμένος’. Από *σερσέμιν* (βλ.λ.). Πβ. *σερσεμιάζω* ‘τρέμω από το φόβο μου’ | ‘δηλητηριάζεται διανοητικά το μυαλό μου από φόβο’ (Κάλυμνος),² *σερσεμιάζζω* ‘κάμνω σαν τρελός’ (Κωζ).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ. 675

σερσέμι(ν), (το) ‘τρέλα’, φρ. ‘έπιασέ ν-τη ν-το σερσέμι’. Από τουρκ. *sersem* (< α-ραβ. *sarsam* ‘αρρώστια του μυαλού’).

σερτούκο, (το) βλ.λ. *σουρτούκο*.

σεύκλο, (το) ‘σέσκουλο’¹, κοινή ονομασία του φυτού *μπέτα η κοινή*, *beta si(c)ula*, φρ. ‘πάω στο γ-κήπο ν-να ποτίσω τα σεύκλα’. Από το αρχ. *σεύτλον*, ιων. τύπος του *τεύτλον*, με τροπή -τλ- > -κλ-. Πβ. ιδ. (Κάρπαθος).²

1.Κουρούνης 1982,455 2.Μηνάς, Λεξ.803

σεφέρι(ν), (το) ‘ταξίδι’, φρ. ‘...κι’ ο βασιλ-λιάς επήε σ-σεφέρι κι’ επαράφηκε ν-τη μ-μάνα ν-του, σα ν-τα γεννήσει τα παιδιά να τα’χει έννοια’¹ /

‘κι’ άμμα θά’ρτει ο Κωσταντής αφ’ το μακρύ σ-σεφέρι,
βάλε του τάβλα να γευτεί, κρασάκι στο ποτήρι’²

| ‘εκστρατεία’,

‘όμορφο μ-που μου φαίνεται της αργατειάς τ’ ασκέρι,
σα ν-το β-βασιλικό στρατό που πάει στο σεφέρι’³

| επίρρ.‘φορά’,⁴ φρ. ‘άλλο σ-σεφέρι έ μ-πάω’. Από τουρκ. *sefer* ‘στράτευμα’ | ‘ταξίδι’. Πβ. *σεφέριν* ‘εκστρατεία’ | ‘ταξίδι, διαδρομή’ (Κάρπαθος),⁵ *σεφέρι* ‘συγκέντρωση’ (Κάλυμνος),⁶ *σεφέρι* ‘πόλεμος’ στα δημοτικά τραγούδια | ‘φορά, βολά’ στα παραμύθια | ‘ταξίδι’ (Κωζ,⁷ Ρόδος⁸).

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,39 2.Καζαβής 20 3.Σακελλαρίδης Κ.1965,156 4.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 5.Μηνάς, Λεξ.803 6.Δράκος 1983,220,Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7. Σκανδαλ. Λεξ.675 8.Παπαχρ. ΔΡΙ,559

- σήκωμα, (το)** (Νικιά) ‘έτσι έλεγαν το φορτίο για κάθε ένα γάδαρο, και ήταν το μέτρο απόδοσης για κάθε αλώνι’, φρ. ‘αφ’ τ’ αλώνι μ-μας στο Λακχί εφέραμε ν-είκοσι σηκώματα κριθάρι, αφ’ το Λιμένι ν-εφέραμε μ-πέντε σηκώματα.’¹ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,215 2.Μηνάς, Λεξ.803
- σήμα, (το)** ‘είδος χορού’.¹ Ο Γ.Παπαδόπουλος πληροφορεί ‘ο χορός τελούμενος μόνον εις τους γάμους, μετά το τέλος του οποίου παρατίθεται γεύμα τοις κεκλημένοις’.²
1.Καραναστάσης 1987,160 2.Παπαδόπουλος 1909,96
- σημαδούρα, (η)** (αλιεία) ‘το βαρέλι ή ο τενεκές (τενεκεδένιο δοχείο) που δένουν κατά αποστάσεις στα σχοινιά της τράτας για να κρατούν τα σχοινιά υπό την επιφάνεια της θάλασσας και να ρυθμίζουν το τράβηγμα της τράτας στη ξηρά’¹ | ‘ξύλινο εργαλείο του μαραγκού που αποτελείται από δυο ξύλα περασμένα παράλληλα μέσα σε τρίτο, που το χρησιμοποιούν για να σημειώνουν ευθείες γραμμές’² | ‘καθετί που μπαίνει για σημάδι στη θάλασσα (σημαντήρας)’.³ Από *σημάδι+κατάλ.-ούρα*. Πβ. *σημαούρα / σομαούρα,(η)* ‘σημαντήρας’ (Κάλυμνος),⁴ *σημαούρα* (Κάρπαθος).⁵
1.Καραναστάσης 1987,130 2.Καραναστάσης ό.π.173 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.804
- σήμερις**¹ επίρρ. ‘σήμερα’, φρ. ‘*σήμερις επήαμε στους Χοχλάκους κι’ εκλουμπήσαμε*’, κατά τα επιρρ. σε *-ις*, δεξ *νωρίς, μόλις, γλήγορις* κ.τ.ό.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σησαμόσυκο, (το)** ‘σύκο μικρό που έχει στον φλοιό πολλούς κόκκους’.¹
1.Καραναστάσης 1987,143
- σησαμόφρα, (η)** στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα που έχει καφετιές και μελανές κηλίδες στα αφτιά’,¹ πηθ. < *σησαμόφρα,(η)*.
1.Καραναστάσης 1987,137
- σία** ναυτικός όρος ‘κράτει, προς τα πίσω, ανάποδα’. Από ιταλ. *scia*, προστακτ. του ρ. *sciare* ή < βενετ. *sia*.¹
1.Καραναστάσης, Ναυτική ορολογία 71
- σιιά σιά** και *σιανά σιανά*¹ επίρρ. ‘σιγά σιγά’, φρ. ‘*σιιά σιά μη ν-εξυπνήσει το μωρό*’. Από *σιγή*, αναλογικά προς το επίρρ. *δυνατά*. Πβ. *σία σία* (Κως).²
1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Σκανδαλ.Λεξ.677
- σιάζζω** ‘ισιάζω, ισιώνω’ | ‘διορθώνω’, φρ. ‘*το στραβόξυλο’έ ν-εσιάζζει*’ / ‘*το στραβόξυλο η φωτηιά το σιάζζει*’ (παροιμ.),¹ για τους κακούς χαρακτήρες που δύσκολα διορθώνονται’. Και *σγιαζζω*², *σκιάζζω*,³ ‘*άμμα’έ ν-εσκιάζει το δέντρο από μικρό, θα μεγαλώσει στραβά*’, *σιάννω* κατά το συνώνυμο ρ. *διορθώνω*, φρ. ‘*σιάννει το κρεβάτθι γ-και θέννει τη*’⁴ | (μτφ.) επί απειλής ‘*θα σε σκιάζω καλά!*’⁵ Από *ίσο*, με επίδραση του *ίσιος* ή απευθείας από *ίσιος*, με σύγηση του προτονικού φωνήεντος *ι-*, δεξ *(ν)ψηλός, (ν)βρίζω*. Πβ. *σιάντζω* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),⁶ *σιάζω* (Ρόδος),⁷ *σκιάζζω* (Κως),⁸ *ισσάζω* (Κάλυμνος).⁹
1.Σακελλαρίδης Κ.1983,283 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χει-

- ρόγρ.) 3.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 4.Σακελλαρίδης Κ. 1991,71 5.Κουρζής ό.π. 6. Μηνάς, Λεξ.85 7.Παπαχρ. ΛΡ1,560 8.Σκανδαλ. Λεξ. 684 9.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- σιγάτσα, (η)**¹ και *σεγάτσα*,² ‘το πλατύ πριόνι του μαραγκού, και *σιγάτσο,(τω)* το πριόνι με λεπτότερα δόντια, του οποίου η μια πλευρά, που δεν έχει δόντια, έχει διπλή σιδερένια επένδυση, σαν μια θήκη, για να μην παίζει (κινείται) κατά το πριόνισμα. Το *σιγάτσο* χρησιμοποιούν στις εφαρμογές. Από ιταλ. *seghetto* ‘είδος πριονιού για το κόψιμο μετάλλων ή ξύλων, σιδηροπρίονο’.
- 1.Καραναστάσης 1987,171 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης
- σιγλί(ν), (το)** ‘καθαρός, ατόφιος’,
 ‘...κι’ εμπρός τα μανικάκια σου // σιγλί μαργαριτάργια’.¹
 Η λ. πιθ. < λατ. *siligo*, ‘*ranis siligineus* ‘ψωμί από καθαρό σιτάρι’.
 1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,150
- σιγουράντζα, (η)** ‘βαριά άγκυρα’,
 ‘ξερβά ρίζτε τη ν-άγκυρα, δεξιά το παλαμάρι,
 στη ν-όστρια τη φ-φαρμακερή ρίχτε τη σ-σιγουράντζα’.¹
 Από ιταλ. *sicuranza*. Πβ. *σιουράντζα* ‘ίδ.’ (Κάρπαθος),² *σιουράζα, σιουράτσα*
 ‘σιγουριά, ασφάλεια’ (Κάλυμνος),³ *σιγουράτζα* ‘εμπιστοσύνη, ασφάλεια’ (Κρή-
 τη).⁴
 1.Καζαβής 39 2.Μηνάς, Λεξ.810 3.Δράκος 1983,221, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς ό.π.
- σιγουροκέφαλα, (τα)** στην ποιμενική γλώσσα ‘τα σιδεροκέφαλα’, όρος κατά τον οποίο ο ιδιοκτήτης κοπαδιού το παραδίδει στο βοσκό, που αναλαμβάνει την υποχρέωση να τα επιστρέψει σε ορισμένη προθεσμία που έχουν συμφωνήσει, όσα ακριβώς παρέλαβε’,¹ φρ. ‘έδωκα τις κασίκες μου σιγουροκέφαλες’.² Πβ. *σιεροκέφαλα,(τα)* ‘ίδ.’ (Ρόδος),³ *σιεροκέφαλος* (Κως),⁴ *σιουροκέφαλος* ‘ασφαλής’ (Κάρπαθος).⁵
 1.Καραναστάσης 1987,140 2.Χαρτοφύλης 1984,263 3.Παπαχρ. ΛΡ1,561 4.Σκανδαλ. Λεξ. 678 5.Μηνάς, Λεξ.810
- σιδερόπετρα, (η)** ‘σκληρή ηφαιστειογενής μαύρη πέτρα’.¹ Τέτοιες πέτρες βλέπουμε στις βραχώδεις ακτές του νησιού και τις επεξεργασμένες σιδερόπετρες του Παλιόκαστρου, του αρχαίου τείχους της Νισύρου.
 1.Μαυρουδής 145
- σιδομιά, (η)** (στη γλώσσα των κτιστών) ‘η ανεβασμένη ανεγειρόμενη οικοδομή στο ίδιο ύψος από όλες τις πλευρές’, η πράξη του *σιδομιάζω* (βλ.λ.), φρ. ‘*σήμμερα επιθήσαμε ν-τη σ-σιδομιά*’. Από *ισοδομία,(η)* ‘η τεχνοτροπία του κτισίματος με ίσους δόμους’, δηλαδή με ευθείες σειρές λίθων ίσου μεγέθους, πβ. *ισόδομος* (< *ισο-* + *δόμος*), *μεσόδομος, υψόδομος*. Η *σιδομιά* λέγεται και *τουζζένη*¹ (βλ.λ.). Πβ. ‘ίδ.’ (Αστυπάλεια),² *σιουμά,(η)* (Κως).³
 1.Καραναστάσης 1987,180 2.Καραναστάσης, Αστυπ.98 3.Σκανδαλ. Λεξ.680
- σιδομιάζω** (για οικοδομή) ‘ανεβάζω στο αυτό ύψος το κτιζόμενο από όλες τις πλευρές’,¹ φρ. ‘*α σιδομιάσομε ν-το σπίτι γ-και θα το φήκομε γ-για σήμμερα*’. Από *σιδομιά* (βλ.λ.).
 1.Καραναστάσης 1987,180

σιέρω ‘σηκώνω’,¹ φρ. ‘σιέρεις το αυτοδδά το τσουβάλλι; -σιέρω το!’ | ‘βοηθώ κάποιον να σηκώσει βάρος’,² φρ. ‘σίαρέ μου να σηκώσω το σακχί’² / ‘σίαρετέ μου το μ-πάνω’ (σηκώσετέ τον και βάλετέ τον στον ώμο μου)³ | ‘τραβώ’.⁴ Από ιταλ. *sciare* ‘νερό κινούμενο προς τα πίσω’. Πβ. *σιάρω*, *σιέρνω* ‘πλέω προς τα πίσω, με την πρύμνη μπροστά, κατά το παράγγελμα *σία*’ (Κάλυμνος,⁵ Κως⁶), *σιέρω* ‘λάμνω έτσι που η βάρκα να κατευθυνθεί προς το μέρος της πρύμνης’ (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 320 2.Καζαβής 199 3.Κουμέντος 1987,61 4.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 5.Δράκος 1983,221, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6.Σκανδαλ. Λεξ.677 λ. *σία* 7.Μηνάς, Λεξ.807

σιζζατές, (ο) ‘μικρό λεπτό χαλί’¹ | ‘μικρός τάπητας’,² που στρώνεται σε πάγκους και ανήκει στα είδη του εσωτερικού διάκοσμου του σπιτιού.³ Από τουρκ. *sezsade*. Πβ. *σιντζατές* ‘επεύχιον, τάπητας’ (Κάρπαθος),⁴ *σιζζατές*, *σιζζατεάκι* ‘μικρό χαλί’ (Κως),⁵ *ταιτσατές* ‘τάπητας από τρίχα καμήλας, που έφερναν οι σφουγγαράδες από τα ταξίδια τους στα παράλια της Αφρικής’ (Κάλυμνος),⁶ *σετζετές* (Σύμη),⁷ *σιζατές* (Ρόδος).⁸

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,31 2.Τσιρπανλής 2009,49 όπου για τη χρήση του *φαθού σιζατέ* στο νισύρικο σπίτι Αρφαράς 1984,88-90 3.Αρφαράς, Νίσυρος 83 4.Μηνάς, Λεξ. 809 5.Σκανδαλ. Λεξ.678 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Μιχαλαριά 3,128 8.Παπαμανώλη 1998, 288

σιζζίμι(ν), (το) ‘λεπτό σχοινί’,¹ φρ. ‘δέσε το σιζζίμι ν-να πλώσομε ν-τα ρούχα να ξεραθού μ-πού’χει ήλλιο’ / ‘έ ν-έχει σιζζίμι ν-το καπρατσάκι σ-σου, πώς θα νεσύρεις ν-νερό;’ Από τουρκ. *sicim* ‘σπάγκος’. Πβ. *σιζίμι* ‘ιδ.’(Κάλυμνος,² Κως³), *σιντζίμιν* (Ρόδος,⁴ Κάρπαθος⁵).

1.Κουρζής 320 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.678 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,562 5.Μηνάς, Λεξ.809

σικηρένιος, (ο) βλ.λ. *κισηρένιος*.

σίκλα, (η)¹ ‘δοχείο, κουβάς για άντληση νερού’, φρ. ‘πάρε τη σ-σίκλα γ-και σέσυρε ν-νερό ν-αφ’ το πηάδι’. Η λ. από το μσν. *σίτλα, (η)* (< λατ. *situla*),² δεξ στους βυζαντινούς τον *σικλότρουλον* ‘δοχείο με το οποίο αντλείτο και εχύνετο νερό στους λουόμενους’.³ Πβ. *σίκλο, (το)*, υποκορ. *σικλίν* (Κως),⁴ *σίκλα, (η)* (Ρόδος,⁵ Καστελόριζο⁶), *σικλί* (Σύμη),⁷ *σίκλα, (η)*, *δισίκλιν*, *δισίκλα* (Κάρπαθος).⁸

1.Αρφαράς, Νίσυρος 83 2.Βλ. Ν. Κατσάνης, Τα λατινικά και λατινογενή δάνεια στις διαλέκτους και στα ιδιώματα της νέας ελληνικής, στη *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* τ.1(1994),σ.202 3.Κουκουλές, ΒΒΠ 4,146 4.Σκανδαλ. Λεξ.678 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,561 6.Κομνηνός 109 7.Μιχαλαριά 3,138 8.Μηνάς, Λεξ.807

σινάφι(ν), (το) ‘συνάδελφος, σύντροφος, συνεργάτης’,¹ φρ. ‘σινάφι ν-είμαι με το μ-Παύλο’. Από τουρκ. *esnaf* ‘τάξη’ | ‘τεχνίτης’. Πβ. *σινάφι* ‘συντεχνία, σωματείο, κοινωνική τάξη’ (Κάλυμνος),² *σινάφι* ‘συντεχνία’ | ‘επικοινωνία’ (Ρόδος).³

1.Χαρτοφύλης 1984,262 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,561

σινί(ν), (το) ‘ταψί’¹ | ‘ο δίσκος των κόλλυβων’¹ | ‘το κόλλυβο’¹ | ‘κυκλικό ξύλινο ταψί για τα μνημόσυνα’² | ‘μνημόσυνο’², φρ. ‘αύργιο ν-έχομε σ-σινί’³ / ‘ελάτε στο σινί μ-μας’³ / ‘αύργιο ν-έχομε ν-το σινί ν-της μητέρας στη μ-Ποταμίτσα’. Η

λ. είναι το μτγν. ουσιαστ. *σινίον*,(το) ‘κόσκινο’, και *σινιατήριον*, *σινιάτρον* (Ησύχ.) και ρ. *σινιάζω* (< *σινίον*) ‘κοσκινίζω’(L-S), και ο Αθήναιος 151e ‘*επί τραπέζων ξυλίνων μικρόν από της γης επιρμένον*’. Οι Τούρκοι πήραν αργότερα τη λ. *sini* ‘μεγάλος δίσκος από χαλκό’. Πβ. *σινίν* ‘τραπέζι με χαμηλά πόδια’ (Κάρπαθος),⁴ *σινί* ‘ξύλινο στρογγυλό χαμηλό τραπέζι, όπου τρώνε οι ζευγάδες καθισμένοι γύρω από αυτό σε σκαμνάκια ή μαξιλάρια’ (Κως).⁵

1.Καραναστάσης 1987,148 2.Κουρζής 320 3.Καραναστάσης ό.π. 4.Μηνάς, Λεξ.809 5. Σκανδαλ. Λεξ.678

σινταφένιος, (ο) επίθ.‘μαργαριταρένιος’, ‘...και ένας σταυρός σινταφένιος...’¹ Από τουρκ. *sedef* ‘μαργαριτάρι’. Πβ. *σινδέφι*, *σινδεφένιος* (Κως,² Σύμη³), *σιτάφι* (Καστελλόριζο),⁴ *σιντέφι*, *σιζέφι* (Κάλυμνος),⁵ *σιντιφένος* (Κάρπαθος).⁶

1.Από προσχέδιο προίκισης μελλονύμφων, Μαντράκι 1747, στου Τσιρπανλή 2009,112 2. Σκανδαλ. Λεξ.679 3.Μιχαλαριά 3,142 4.Κομνηνός 109 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6. Μηνάς, Λεξ.809

σίξα επίρρ. ‘ίσια’, φρ. ‘*μωρή, μίλα σίξα*’ / ‘*κόφτε σίξα πάνω*’.¹ Από *ίσα* > *ίσια* > *ίσκια* > *σίκκια*, με μετάθεση φθόγγων και ισχυροποίηση -κ- > *σίκκια* > *σίξα*. Πβ. *σίζια* ‘ακριβώς’ (Κάρπαθος).²

1.Παπαδόπουλος 1984,290 2.Μηνάς, Λεξ.809

σίουρος, (ο) επίθ. ‘ασφαλής, βέβαιος’, φρ. ‘*σίουρος είμαι! είδα το*’.¹ Από το *σίγουρος* < ιταλ. *sicuro*. Πβ. *σίουρος*, *σιουριά* (Ρόδος),² *σίουρα* επίρρ. (Κάλυμνος),³ *σίουρος* (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,170 2.Παπαχρ. ΛΡ1,562 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.ΜηνάςΛεξ.810

σιργιάνι(ν), (το) βλ.λ. *σεργιάνι*.

σιρζεύγω¹ ‘γίνομαι ατίθασος’, φρ. ‘*εσίρζεψε ν-ο γιος σου με τις παρέες που κάμνει!*’, από *αρσιζζεύγω με σίγηση αρχικού άτονου φωνήεντος και αναγραμματισμό ρ-σ > σ-ρ, (< *αρσιζζής* βλ.λ.). Πβ. *αρσιτζεύγω* (Σύμη).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοκό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Καρανικόλας 174 και Μιχαλαριά 1,74

σιρίδες, (οι) ‘εδώδιμα χόρτα’,¹ ονομαστ. *σιρίδα*,(η) ‘βρώσιμο χόρτο, πικραλίδα, επιστημ. *hyoseris radiate*. Είναι η *κηπευτική σειράς* του Διοσκορίδη (π.Υλ. ιατρ. 3,52), λατ. *seris*. Από το αρχ. *σέρις* > *σερίς > *σερίδα* > *σιρίδα*, με υποχωρητική αφομοίωση ε-ι > ι-ι. Πβ. *σειρίες* (Κως),² *αγριοσειρίδα*,(η) (Αστυπάλαια),³ *σειρίδα* (Χάλκη),⁴ *συρίδα* (Σύμη),⁵ *σιρία*, *σισιρία*, *σισιριόστελλ*^δ(ν) ‘το βλαστάρι της σιρίας’,⁶ *σερία*,⁷ *γιαλοσειρίδα*,⁸ *δαματροσειρί(δ)α*, αφιερωμένη στη θεά Δήμητρα⁹ (Ρόδος).

1.Πετρούτσου 1993,351 2.Σκανδαλ. Λεξ.671 3.Καραναστάσης, Αστυπ.64 4. Τσοπανάκης 1949,106 5.Μιχαλαριά 3,194 6.Παπαχρ. ΛΡ1,562 7.Παπαμανώλη 1991,89 8. ΙΛ-ΝΕ στη λ. *γιαλοσειρίδα* 9.Παπαμανώλη 1991,55

σιρίμι(ν), (το) ‘δερμάτινη χορδή (λουρί), με την οποία ράβουν τα *χοιροπέτσια* (βλ.λ.) οι τσαγκάρηδες’,¹

‘*με το πετσί ν-της αελλιάς // σου τα ’χω καωμένα, και με σιρίμι στριφωτό // του κατσικιού ραμμένα*’.²

| (μτφ.) ‘έξυπνος, αεικίνητος’.³ Από τουρκ. *sirim* ‘λουρί δέρματος’. Δες και Somav. ‘*συρήμη, η correggia, o strenga di scarpe*’ Μηνάς, Λεξ. 810, όπου και *σιρίμιν* ‘μια από τις λωρίδες του δέρματος του χοίρου, με το λίπος, που τρώγονται συνήθως με ρεβίθια’ (Κάρπαθος), *σιρίμι* ‘πέτσικο λουρί’ | (μτφ.) ‘άνθρωπος άλκιμος, δυνατός’ (Κάλυμνος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,168 2.Μπαλαλάς 1981,126 για τα παπούτσια 3.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 4.Δράκος 1983,221, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σιρίτι(ν), (το) ‘σπάγγος, ταινία’,

‘κι’ ετρέξα ν-οι γειτόνισσες // εις της Καλής το σπίτι,
που άννοιε ν-η πόρτα του // μ’ ένα χ-χοντρό σ-σιρίτι’¹

(τραβούσαν το σιρίτι προς τα επάνω, έτσι, έβγαινε το ζύλο που ήταν περασμένο σ’ ένα δίχαλο πίσω από την πόρτα)¹ | ‘διακριτικό στολής αξιωματικού’.² Από τουρκ. *şirit / şerit* ‘ταινία’. Πβ. *σιρίτιν* ‘ταινία, λωρίδα πανιού’ (Κάρπαθος),³ *σιρίτι* ‘κορδέλα από μεταξωτό ή χρυσοϋφαντο ύφασμα, που χρησιμοποιείται για διακόσμηση’ | ‘διακριτικό της στολής αξιωματικού’ (Κάλυμνος).⁴

1.Μπαλαλάς 1981,124 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Μηνάς, Λεξ.810 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σιριφώνω (για αγραμίθια) ‘ζαρώνω’, φρ. ‘*εσιριφώσα ν-τ’ αγραμίθια*’. Και στην Κω¹ *σιριφιιάζζω, σιριφικιάζζω* ‘ιδ.’, στη Ρόδο² *σίρυφος, σύριφας, σύρικας, σέριφας* ‘ασθένεια των σιτηρών στα φύλλα’ (< αρχ. *ερυσίβη*), επειδή ίσως παραβάλλεται η ζαρωματιά του δέρματος με τα ίχνη που αφήνει η ασθένεια αυτή στα φύλλα των σιτηρών. Το ίδιο παρατηρείται και στα αγραμίθια όταν ωριμάσουν πολύ πάνω στο δέντρο. Ο Καραποτόσογλου³ παράγει τη λ. από το μτγν. *σέριφος* ή *σερίφη γραυς* ‘είδος ακρίδας’, με χρήση της λ. ‘επί αγάμου γραίας, γεροντοκόρης’.

1.Σκανδαλ.Λεξ.680 2.Παπαχρ. ΛΡ1,563,600 3.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ*

σιρμαγιά, (η) και *σουρμαγιά* ‘οικονομίες, χρηματικό απόθεμα’¹ | ‘το αρχικό κεφάλαιο μιας επιχείρησης’,² φρ. ‘*έβαλα ούλλη ν-τη σ-σιρμαγιά μ-πού’χα κι’ έννοιζα μαγαζζί’* / ‘*επήρε ν-τη σ-σιρμαγιά ν-του κι’ έφνε ν-αφ’ το μαγαζζί*’.² Από τουρκ. *sermaye* ‘κεφάλαιο’ (< περσ. *sarmaya* ‘ιδ.’), πιθ. με επίδραση προς το *σύρμα*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος,⁴ Κως⁵).

1.Κουρζής 320 2.Κουρούνης 1982,421 3.Δράκος 1983,234, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.811 5.Σκανδαλ. Λεξ.680

σιρτές, (ο) ‘λεπτό μαλακό στρώμα από βαμβάκι, στρωματζόπανο’, φρ. ‘*είχα ένα σ-σιρτέ μ-παλλιό, ν-απής επαντρεύτηκα, ’έ ν-είχε μ-πγιο θ-θέση, κι’ έδωκά το ν-τ’ Αννακιού κι’ έζανε ν-το παμπάκι γκι’ εζαναγίμωσέ μ-μου το γ-και τώρα εγίνηκε μ-πάλε καινούργιος*’.¹ Και *σιλτές* στα προικοσύμφωνα ‘...*προικοδοτούμεν αυτή τα εζής...σουλτέδες δύο, εφασπλώματα δύο...*’² Από τουρκ. *şilte* ‘το επίστρωμα από βαμβάκι’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως).³

1.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009 2.Από προικοσύμφωνο του 1914 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009,43 3.Σκανδαλ. Λεξ.680

σίτινος, (ο)¹ επίθ. ‘σιταρένιος, αυτός που προέρχεται ή παρασκευάζεται από σιτάρι’,

‘*σου τρώεις σίτινο ψωμί γ-κι’ εγώ το χορταράκι*’²

/ ‘εφουρνίσαμε σ-σίτινα κουλλουράκια’. Είναι το μτγν. επίθετο *σίτινος* (< *σίτος* + κατάλ. -ινος), ‘*άχυρον σίτινον*’ (παπυρ.). Πβ. *σιταρικό, (το)* ‘κόσκινο’ (Αρχάγγελος Ρόδου),³ *σίτινος* (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 320 2.Κουρούνης 1987,383 3.Παπαχρ. ΛΡ1,563 4.Μηνάς, Λεξ.811

σκάλα, (η) ‘λιμάνι’, και τοπωνύμιο *Σκάλα, (η)* (Μαντράκι),¹ πβ. ‘*αποβάθρα και διαβάθρα, ήν σκάλαν καλούσιν*’ (Πολυδ.Α’93) | ‘χωράφια μικρά σε πλαγιά που δίνουν την εντύπωση σκάλας’, πβ. στα Νικιά *σκαλουσιά, (η)* (βλ.λ.), και τοπωνύμια *Σκάλα, (η)*, *Σκαλλί(ν)* (Μαντράκι, Εμπορείος)² | ‘κόσμημα γυναικείο (σειρές από μαργαριτάρια που τις έβαζαν στο στήθος), ‘...*δόννω και εγώ, ο κίρης, της κόρης μου...σκάλαν μίαν...*’³ | ‘κλίμακα’. Από ιταλ. *scala* (< *scando* ‘ανεβαίνω’). Πβ. *σκάλα* ‘κλίμακα’ (Ρόδος),⁴ *σκάλα, (η)* ‘παραθαλάσσιος τόπος όπου αγκυροβολούν πλοία’ (Κάλυμνος),⁵ *σκάλα* ‘κλίμακα’ | ‘χωραφάκια σε πλαγιά βουνού’ | ‘αποβάθρα’ (Κάρπαθος).⁶

1.Παπαχριστοδούλου 243 2.Παπαχριστοδούλου 256 3.Απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1747, στου Τσιρπανλή 2009,118,160 4.Παπαχρ. ΛΡ1,564 5.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6.Μηνάς Λεξ.812

σκάλεθρο, (το) ‘μακριά σιδερένια βέργα που συνήθως κατέληγε σε στρογγυλό άκρο, με την οποία ανασκάλευαν τα ξύλα και τα κάρβουνα του φούρνου’,¹ φρ. ‘*μωρή, βγάλε με το σκάλεθρο κάρβουνα αφ’ το φ-φούρνο*’. Είναι το αρχ. ουσιαστ. *σκάλευθρον* ‘το όργανον δι’ ου σκαλεύεται ή αναδανλίζεται το πυρ’ (ΗΣύχ.), και ρ. *σκαλεύω* ‘ανακινώ, υποδαυλίζω’ (< *σκάλλω*). Πβ. *σκάλεθρο, σκαλέθρισμα* (Κως),² *σκάλαθρος, σκάλαφρος, ασκάλαθρος* (Ρόδος),³ *σκάλεθρο* (Χάλκη),⁴ *σκάλαθρον* (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 320, Χαρτοφύλης 1984,250 2.Σκανδαλ. Λεξ.681 3.Παπαχρ.ΛΡ1,564, ο ίδιος ΛΑΡ,194 4.Τσοπανάκης 1949,99 5.Μηνάς, Λεξ.812

σκαλεθρίζω (Νικιά) ‘ανασκαλεύω τα ξύλα ή τα κάρβουνα του φούρνου με το σκάλεθρο’, φρ. ‘*εσκαλέθρισα το φ-φούρνο μ-μας κι’ επύρωσε μνια χαρά*’.¹ Από *σκάλεθρο* (βλ.λ.) + κατάλ. -ίζω, πβ. το αρχ. ρ. *σκαλεύω* ‘ανακινώ, υποδαυλίζω’ (< *σκάλλω* ‘σκάβω’, κατά τα εις -εύω, ‘*σκαλλομένης της περικειμένης γης*’ Γεωπ.). Πβ. ‘ιδ.’(Κως).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,132 2.Σκανδαλ. Λεξ.681

σκαλουσ(κ)ιά, (η) (Νικιά) ‘το χωράφι που βρίσκεται σε μια κάπως βουνοπλαγιά και αποτελείται από *τάβλες* (βλ.λ.) που φαίνονται σαν να σκαλώνουν πάνω στο βουνό’,¹ και στο Μαντράκι *σκαλουσκιά, (η)* ‘γεωργική έκταση, κτήμα που ανέβαινε κλιμακωτά σε απότομη κάπως βουνοπλαγιά, αποτελούμενο από *τάβλες*’,² ‘...*το αμπέλιον εις τον Άγιον Ιωάννην του Λακκίου, με την στέρναν και με την σκαλουσκιάν*...’³ Από το θ. *σκαλωσ-* αορίστου του *σκαλώνω* + κατάλ. -ιά με κώφωση. Πβ. *σκαλουσιά, (η)* ‘σκαλωσιά, ικρίωμα’ (Κάρπαθος),⁴ *σκαλωσσά, (η)* ‘ικρίωμα’ (Κάλυμνος).⁵

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 196 2. Τσιρπανλής 2009, 28 3. Απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1857 στο Μαντράκι, στου Τσιρπανλή 2009, 24 4. Μηνάς, Λεξ. 813 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

σκαμπάζζω ‘γνωρίζω, αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω’,¹ φρ. ‘είναι ν-άθρωπος που σκαμπάζζει πολλά’ / ‘έ ν-εσκαμπάζζει τίποτα’ /

‘...ώσπου και σε σκαμπάστηκα // που πέρνας το καντούνι,
κλούθα μου να πααίνομε // μη μ-πάρω το κατσούνι...’,²

Είναι το μσν. ρ. *σκαμβάζω* ‘είμαι διεστραμμένος’ | ‘παρατηρώ, βλέπω’, λ. αβέ-βαης προέλευσης, με πιθανή σύνδεση με το ρ. *σκάζω* ‘χωλαίνω’ ή με το ρ. *κάμπω*.³ Πβ. *σκαμπάντζω* ‘καταλαβαίνω, ταιριάζω’ (Κάρπαθος),⁴ *σκαμπάζω* (Κάλυμνος).⁵

1. Κουρζής 320 2. Μπαλαλάς 1981, 130 3. Μπαμπινιώτης, Λεξικό 4. Μηνάς, Λεξ. 813 5. Δράκος 1983, 222, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

σκαπίνι(ν), (το), πληθ. *σκαπίνια, (τα)* ‘κάλτσες’, φρ. ‘...και να μπλέξου ν-εκεί τα σκαπίνια τω, ν-να μπαλλώσου, ν-να κεντήσου, ν-να διαλέξου χ-χόρτα...’¹ / ‘βάλε τα σκαπίνια σου σήμερα και κρώννει’. Από ιταλ. *scarpino* ‘πέλμα της κάλτσας’. Πβ. ‘ιδ.’, και *σκαπινάτος* ‘για ζώο που με το χρωματισμό των ποδιών του δίνει την εντύπωση ότι φοράει κάλτσες’ (Κάρπαθος),² *σκαπίνια, (τα)*, και *σκαπινάτη πούλλα*^d ‘όρνιθα με φτερά και πόδια σαν σκαπίνια’ (Ρόδος).³

1. Χαρτοφύλης 1990, 249 2. Μηνάς, Λεξ. 815 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 565

σκαπουλλέρω και *σκαπουλλώ*,¹ *σκαπουλλίζζω*¹ ‘διαφεύγω, δραπετεύω’ | ‘γλυτώνω’, φρ. ‘τυχερός ήτο γ-και τη ν-εσκαπουλλारे, τους άλλους έ ν-τους ήβρασι’² / ‘ώσποτε ‘α μου σκαπουλλέρει! ‘έ θ-θα το μ-πριάσω, ‘α δεις τι ‘α πάθει!’ Από ιταλ. *scarpolare* (< λατ. *excarpilare ‘ελευθερώνω από τη θηλεία’), πβ. τα παλαιότερα *σκάπουλος* ‘ψαράς που είχε το δικαίωμα ελεύθερος να ψαρεύει στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, < *scarpolo* (ναυτικός όρος) ‘αυτός που πολεμούσε στις γαλέρες ελεύθερος, χωρίς αλυσίδες’.³ Πβ. *σκαπουλλέρνω*, *σκαπουλλίζω* (Κάλυμνος),⁴ *σκαπουλλέρω*, *σκαπουλλέρνω*, *σκαπουλλίζζω* (Κως),⁵ *σκαπουλλέρω* (Κάρπαθος).⁶

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Κουρζής 320 3. Karanastasis, Term. Gr. 475 4. Δράκος 1983, 222, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. 682 6. Μηνάς, Λεξ. 815

σκαρί(ν), (το)¹ (ναυτ.) ‘ο σκελετός πλοίου που ναυπηγείται’ | (μτφ.) ‘οργανική κρίση, σωματική διάπλαση’, φρ. ‘γερό σκαρί ‘ν’ ο πάφρους μου, κοντεύει τα ενενήντα’. Από *εσχάριον*, υποκοριστικό του *εσχάρα, (η)*, με σίγηση αρχικού άτονου φωνήεντος.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

σκαρμολόγησι, (η) ‘ο σκελετός του πλοίου, αποτελούμενος από την *καρένα* (τρόπις) και τους *σκαρμούς* (πλευρές)’,¹ φρ. ‘τη *σκαρμολόγησι* ν-της *βάρκας* μου *έκαμέ* ν-τη ν-ο *Χαλίκος*, *μετά* το μ-πόλεμο, *εκεία* πού ‘καμε γ-και το *καϊκι* ν-του *Χιώτη*’. Από *σκαρμολού* (βλ. λ.).

1. Καραναστάσης 1987, 134

σκαρμολοώ ‘κάμνω το σκελετό του πλοίου’,¹ φρ. ‘στο ν-ταρσανά ν-του Χαλίκου ε-σκαρμολοήθηκε ν-το καϊκι ν-του Χιώτη’. Από σκαρμολογώ (< σκαρμός (βλ.λ.) + αρχ. ρ. λογώ ‘κάμνω κάτι συμμετρικό’).

1.Καραναστάσης 1987,134

σκαρμός, (ο) ‘κυλινδρικός πάσσαλος αγριόξυλου που θηλυκώνει στην καλαβέρνα της κουπαστής και λειτουργεί ως υπομόχλιο για το κουπί της βάρκας’,¹

‘...μπλέκει η σκότθα στο σκαρμό, τουμπέρει το βαρκάκι’²

| ‘κυλινδρικός πάσσαλος πιο επιμήκης από τον προηγούμενο, διαμπερής ως προς την κουπαστή, αριστερά και δεξιά της πρύμνης, για να προσδέεται η σκότα χι-αστί’,³

‘στρόρφους εμαστορεύασι, σκαρμούς και καλαβέρνες’⁴

| ‘μέρος από τα ξύλινα πλευρά του σκάφους, το όρθιο κομμάτι τους’⁵ | ‘είδος ψαριού’ στενόμακρου που μοιάζει με τον σκαρμό της βάρκας, επιστημ. *Synodus saurus*. Ο Μπαλαλάς,⁶ αναφερόμενος στους μεξέδες της ‘Ηλικιωμένης’:

‘αμίλητα της θάλασσας, // κόρδες, σκαρμούς, σωλήνες,

χτένια, κοκχύλλια κι’ αχινιούς, // στρείδια, καβούργια, πίννες’.

Η λ. από το αρχαίο ουσιαστικό *σκαλμός* (< *σκάλλω*) ‘κάθισμα κωπηλατών’ (*‘σκαλμός θρανίτης’*), με ανομοιοτική τροπή λ-μ > ρ-μ, δεξ *άλμη-άρμη*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,⁷ Κάλυμνος,⁸ Κάρπαθος,⁹ Ρόδος¹⁰).

1.Μαυρουδής 146 2.Μαυρουδής 19 3.Μαυρουδής 146 4.Μαυρουδής 22 5.Μαυρουδής 146 6.Μπαλαλάς 1981,61 7.Σκανδαλ. Λεξ.683 8.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 9. Μηνάς, Λεξ. 815 10.Παπαχρ. ΛΡ1,565

σκάρος, (ο) ‘το γνωστό περκόμορφο ψάρι’, επιστημ. *Sparisonea (Euscarus) cretense*, φρ. ‘πάω πίσω στο Λιμάνι, μ-πού’φερε ν-η τράτα σκάρους να πάρω’ (να αγοράσω). Και επώνυμο *Σκάρος*, τοπωνύμιο *Σκάρικα,(τα)*, χωράφια της οικογένειας Σκάρου, και παρωνύμιο *Σκαρί* (Μαντράκι)¹. Από θ. *σκαρ-* του ρ. *σκαίρω* ‘πηδώ’, ονομασία από τις ζωηρές κινήσεις του ψαριού.

1.Παπαχριστοδούλου 266

σκάρπα, (η)¹ ‘επικλινής, λοξός τοίχος, που υποβαστάζει το έδαφος’, και επίρρημα, *σκάρπα* ‘λοξά’, φρ. ‘χτίσε το ν-τοίχο σκάρπα για να βαστήξει το χώμα’ / ‘εκεία στο Πηγαούλλι, στα ριζζά του οζού, ο Εμανουηλίδης ο εργολάβος έχτισε σκάρπα το ν-τοίχο μ-με πέτρες’. Η λ. και στο Somavera. Από ιταλ. *scarpa* ‘κλίση, κρηπίδα’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.816

σκαρπίνι(ν), (το) ‘συνηθισμένο αντρικό παπούτσι χωρίς καλάμια, δηλαδή καλύμμα-τα της κνήμης’,¹ είδος χαμηλού παπουτσιού, φρ. ‘εγνάλλισα τα σκαρπίνια μου’. Από ιταλ. *scarfino*, υποκορ. του *scarpa*. Η λ. ήδη από το μσν. *σκαρπίνια* ‘είδος παπουτσιών όμοια προς τα στενά *σκαρπέτια* των λατίνων που κατάλαβαν την Κων/πολη’.² Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),³ *σκαρπίνιν, σκαρπόνιν* ‘υπόδημα με πέτινη σόλα’ (Κάρπαθος),⁴ *σκαρπιέρης*⁵ και *σκαρπάρης*⁶ ‘παπουτσής’, *σκάρπα,(η)*⁵ ‘παπούτσι’ (Κύπρος).

1.Καραναστάσης 1987,164 2.Κουκουλές ΒΒΠ 4,406 3.Σκανδαλ. Λεξ.683 4.Μηνάς,

Λεξ. 816 5.Κουκουλές ό.π. 6.Τσοπανάκης 1983,146

σκαρταρεύγω /-ομαι¹ ‘σκορπίζω’, φρ. ‘*εσκαρταρεύτηκα ν-τα πουλλιά*’. Από *σκαρτάρω* (βλ.λ. *σκαρτέρω*) + κατάλ. -εύ(γ)ω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκαρταρισμένος, (ο) επίθ. ‘τρελός’, φρ. ‘*σα σκαρταρισμένος κάμνει*’.¹ Μτχ. παθητικού παρακειμένου του *σκαρτέρω* (βλ.λ.). Στην Κάλυμνο *σκαρταρισμένος* ‘ευχαριστημένος’.²

1.Παπαδόπουλος 1984,283 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκαρτέρω ‘τρελαίνομαι’, φρ. ‘*εσκαρτάρησε ν-αφ’ τη χ-χαρά ν-του*’,¹ και *σκαρτεύγω, σκαρτάρω*.² Από ιταλ. *scartare* (< λατ. **exchartare, excartare*). Πβ. *σκαρτέρνω* ‘χωρίζω τα σκάρτα, τα ελαττωματικά’ | ‘*τα χάνω*’ (Ρόδος),³ *σκαρτέρω* ‘τρελαίνομαι’ (Κάρπαθος),⁴ *σκαρτέρνω* ‘τρελαίνομαι από χαρά’ (Κάλυμνος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,87, ο ίδιος 1984,283 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Παπαρχ. ΛΡ1,565 4.Μηνάς, Λεξ.816 5.Δράκος1983,223, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκάρτος, (ο)¹ ‘άχρηστος, ακατάλληλος’, φρ. ‘*σκάρτα ήβγασι ν-ούλλα τα παιδιγιά του!*’ Από ιταλ. *scario* ‘απόκλιση’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκατοβόλλιο, (το)¹ και *σκατοβγί*,¹ ‘πλήθος αποπατημάτων’, φρ. ‘*μα το σκατο-βόλλιο στη γ-καμάρα ν-του Αλαμάγκου!*’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκατοκερατάς, (ο)¹ ιδιότητα ανθρώπου αμφίβολης ηθικής, αλλά και επιδοκιμαστικά, φρ. ‘*βρε το σκατοκερατά, εκατάφερε ν-τα μοναχός του!*’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκατολόημα, (το)¹ ‘ασήμαντο, τιποτένιο πράγμα’, φρ. ‘*αυτά είναι σκατολόεματα*’, το αποτέλεσμα του *σκατολογώ* (βλ.λ.). Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκατολωώ¹ το κ. *σκατολογώ* (< *σκατολόγος* ‘χυδαιολόγος’) ‘χρησιμοποιώ στο λόγο μου ή στα γραπτά μου χυδαίες λέξεις, βωμολοχώ’. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκατόπαιδο, (το)¹ παιδί με κακές συνήθειες, ζωηρό, φρ. ‘*έκαμέ μ-μου ζ-ζημιά το σκατόπαιδο!*’ *έ-θα το πιάσω!*...’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκατοπάμπουλλας, (ο) ‘χρυσοκάνθαρος, είδος κανθάρου που μαζεύει βόλους την κοπριά των ζώων και την σύρει’, φρ. ‘*’α ν-εκάμνασι γ-κ’οι σκατοπάμπουλλοι μέλι...*’¹ παροιμιακή φράση για ανθρώπους χωρίς γνώσεις και ικανότητες, που αναλαμβάνουν ένα έργο και συνήθως αποτυγχάνουν. Η λ. από *σκατο-* (< πληθ. *σκατά* του αρχ. *σκαωρ, σκατός*)+αρχ. *βομβυλιός* ‘βόμβυξ, η χρυσαλλίδα του μεταξοσκώληκα’ | ‘στενόλαμο αγγείο από το οποίο το υγρό βγαίνει με χαρακτηριστικό ήχο’ < *βόμβος*+επίθημα -υλ-, πβ. *βομβυλιός, θηρίκλειον* (είδος αγγείου) *Ροδιακόν...έστι δε και ζώνον*’ Αθήναιος 784d, στου Μηνά,Λεξ.817 όπου και *σκατοπούμπουλλας* (Κάρπαθος), *σκατοπάμπουλλας*⁴ ‘είδος κάνθαρου’ | (μτφ.) ‘άν-

θρωπος που ανακατεύεται χωρίς λόγο' (Ρόδος).²

1. Σακελλαρίδης Γ. 1984, 155 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 566

σκατοπαрад(γ)ιά, (η) 'το να μην έχεις παράδες, χρήματα'

'...στον Σπόρτη επαίνασι για ουζζομεζζελίκια,
και για τις σκατοπαραδιές, συνηθισμένο μ-πράμα,
του Παραμπούτθη η παραστιά, είχε μ-μεγάλη φ-φάτσα'.¹

Πβ. σκατοπαρατζιά, (η) (Κάλυμνος).²

1. Μαυρουδής 44, 146 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

σκατοταϊζζω¹ 'ταϊζζω με σκατά, υβρίζω', λ. υβριστική, φρ. 'σκατοταϊζζει το γ-κάθε μέρα' / 'φύε αομπρός μου βρε σκατοταϊσμένε!' / 'ήβρα το γ-κι εσκατοταϊσά το!' (τον ύβρισα). Πβ. σκατοταϊντζω (Κάρπαθος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 817

σκατοδ(γ)ιά, (η) 'καιρός ομιχλώδης',¹ φρ. 'σήμερα έχομε σκατουδγιά', και σκα-
ντουδιά,² σκουντουδιά.² Στα Νικιά σκαντουρ(γ)ιά, (η) 'η πυκνή ομίχλη που πα-
ρουσιάζεται συνήθως τις πρωινές ώρες και σκεπάζει όλο το χωριό', φρ. 'μαυρο-
σκαντουργιά, αρώστια για τα βασούλλια και τ' αμπέλλια μας'.³ Από σκότος+ υπο-
κορ. κατάλ. -ούδι > σκοτουόδι + κατάλ. -ιά > σκοτουδιά > σκατουδιά, κατά το
συνώνυμο καταχνιά, (η). Ο τύπος σκαντουριά πηθ. από σύμφυση των σκότος
+ αντάρα+ κατάλ. -ιά. Πβ. σκουτούι, σκουτούδιν, σκοτάι (Κως),⁴ σκουτούι, πισσοούι
(<πίσσα) (Ρόδος),⁵ σκουτούι (Κάλυμνος),⁶ σκουτούιν, σκοτούιν (Κάρπαθος).⁷

1. Παπαδόπουλος 1984, 290, Κουρζής 333 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό
γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 212 4. Σκανδαλ. Λεξ. 690 5. Παπαχρ. ΛΡ1,
572, Παπαμανώλη 1994, 417 6. Δράκος 1983, 225, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7. Μηνάς, Λεξ.
831

σκατούλλι(ν), (το) 'μικρή ωοειδής πέτρα, απαραίτητο συμπλήρωμα του παιδικού
παιχνιδιού 'σαμάδες', που το έλεγαν και μπούτσο',¹ φρ. 'πάμε στο ν-Έλυτθα ν-να
παίζομε σκατούλλια' | 'μικρή ποσότητα, μικρό πράγμα ή πρόσωπο', φρ. 'ένα
σκατούλλι τσοσodά και κάμνει μας τα πάνω κάτω!' Πβ. σκατούλλι 'ιδ.' (Κάλυ-
μνος),² σκατούλλιν, σκατουλλίν 'ασημαντη ποσότητα' (Κάρπαθος).³

1. Κουρζής 320 2. Δράκος 1983, 223, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 818

σκατόχοιρος, (ο)¹ λ. υβριστική, φρ. 'σκατόχοιρος είναι!' / 'α, βρε σκατόχοιρε!'

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκάφη ζυμωτού, (η) 'σκάφη για ζύμωμα', '...δίδω προς αυτάς και ανά μίαν σκάφην
ζυμωτού εις εκάστην'.¹ Από θ. σκαφ- του σκάπτω + κατάλ. -η. Πβ. σκάφη, (η)
'ξύλινο σκεύος για ζύμωμα ψωμών ή για πλύσιμο ρούχων' | 'τύπος σφουγγαρά-
δικου πλεούμενου οξύπλωρου, με πρύμνη 'καθρέφτη' (Κάλυμνος),² σκάφη
'σκάφη για ζύμωμα, πλύσιμο ή σκάφη του μύλου' (Κάρπαθος).³

1. Απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1860 (Μαντράκι), στου Τσιφανλή 2009, 99 2.
Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 818

σκαψίματα, (τα) και σκαψίμα, (τα) 'τα μέρη του χωραφιού που δεν μπορούσε να
φθάσει το υνί, όπως οι οσσωμεργιές, οι οξωμεργιές, οι χώροι γύρω από τα δέντρα,
οι γωνιές, που σκάπτονται με αξίνα',¹ φρ. 'επήρα και δγνο γεναίκες για τα σκαψί-

ματα'.²

1.Χαρτοφύλης 1984,242, Καραναστάσης 1987,158 2.Καραναστάσης ό.π.

σκεβρώννω 'κάμνω κάτι στραβό' | 'προκαλώ λύγισμα' | 'καμπουριάζω', φρ. 'εσκεβρώσα ν-τα ξύλα αφ' τη βροχή κι 'έ ν-ημπορώ να τα δουλέψω', παθ. μτχ. παρακειμ., ως επίθετο, *σκεβρωμένος*, φρ. 'σκεβρωμένο ξύλο' | (στην ποιμενική γλώσσα) 'τα κατσίκια που βόσκουν ήσυχα και είναι απορροφημένα στη βοσκή τους', φρ. 'μορφοσκεβρωμένα κάθονται τα ζ-ζα στη β-βοσκή'² / 'επήα να ξελογιάσω τα ζ-ζα, αμμ' είναι σκεβρωμένα και βοσκίζζου ν-εκεία πάνω'³. Από το κ. *σκευρώνω* < πθ. *σκευρίον* 'χρηματοκιβώτιο' (< *σκευάριον*, *σκεύος*), ή < επίθ. *σκεβρός* < *σκαίος*, από έναν τύπο *σκαιβός, πβ. λατ. *scaevus* (Π). Πβ. *σκευρώννω* 'φουσκώνω από υγρασία', *σκευρός* 'υγρασιασμένος' (Ρόδος).⁴

1.Κουρζής 320 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,567

σκέδρος, (ο)¹ 'το παραθαλάσσιο κέδρο με αγκαθωτά φύλλα', ο θάμνος *άρκευθος*, αγριοκυπάρισσο, επιστημ. *juniperus phoenicea*, η *άρκευθος* του Θεόφραστου (Ιστ.φ.3,3.1) και του Θεόκριτου (5,97), 'άρκευθος δένδρον τι ακανθώδες' (Σχόλ. εις Απολλων. Ροδίου, Αργοναυτικά Δ156). Και τοπωνύμιο *Σκέθρος, (ο)* (Εμπορείο)²: *άρκευθος, (η)* > *άσκεδρος-σκέδρος, (ο)* με επένθεση -σ- και αλλαγή γένους, κατά το σχήμα θηλ. -ος > αρσ. -ος, δεξ η *άμμος-ο άμμος*, η *δίφθογγος -ο δίφθογγος* κ.τ.ό. Πβ. *άσκεθρος*, *άσκεθρας* (Κως),³ *άρκεφτας* (Ρόδος).⁴

1.Κουρούνης 1982,442 2.Παπαχριστοδούλου 259 3.Σκανδαλ. Λεξ.109 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,79

σ(κ)ειούμαι¹ 'σειόμαι', φρ. 'όμορφα που σκειέται και λνέται στο χ-χορό!' Πβ. *σειολυϊντζω* (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.799

σκέλλα, (η) (Νικιά) (για σιτάρι ή κριθάρι) 'πολλά στάχυα μαζί από τον ίδιο σπόρο', και ρ. *σκελλώννω* 'σχηματίζω πολλά στελέχη από το ίδιο σπυρί' (βλ.λ.), φρ. 'μορφοσκελλαμένα που 'ναι ν-τα στάχυα μας'.¹ Από *σκέλος* με αναλογικό αναδιπλασιασμό του λ, κατά το *κέλλος*,² πβ. *σκέλλ^dη, (η)* = *σκέλη*, ρ. *σκελλ^dώννω* 'ανοίγω τα σκέλη' και *σκελλ^dώννει το σιτάριν* = βγάζει πλάγιους κλάδους (Ρόδος),³ *σκελλώννω* 'σχηματίζω πολλά στελέχη από το ίδιο σπυρί', για δημητριακά, σκόρδα κ.λπ. (Κάρπαθος).⁴

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982 2.Μηνάς, Λεξ.819 λ. *σέλλος, (ο)* 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,567 4.Μηνάς ό.π.

σκελλαρού(δ)α, (η)¹ και *σκιλλαρούδα*,² 'η αγριοκρεμμύδα', που σε παλαιότερες εποχές αποτελούσε το βασικό υλικό, για παρασκευή αλοιφής για τις πληγές. Είναι η *σκίλλα* του Αριστοτέλη (π.τα Ζ.Ιστ. 5,30,4), του Θεόφραστου (π.Φυτ. Ιστ.7.9,4) και του Θεόκριτου (7,107), λατ. *quilla*, γνωστή επιστημ. ως *σκίλλα η παράλιος*, *urginea maritima*, κ. σκιλλοκρομμύδα πιθανώς λ. δάνεια, άγνωστης προέλευσης: *σκίλλα, (η)* > *σκιλλάριον* > *σκιλλαρούα* > *σκελλαρούα*. Πβ. *ασκελλαρούα*, *ασκελλαούρα* (Κως),³ *ασκελλαρούι* (Ρόδος),⁴ *σσελλατούρα*, *σσυλλοκρομμύα, (η)* (Κάλυμνος),⁵ *ασσέλλα* (Αστυπάλαια),⁶ *ασκέλλα*, *ασσέλλα* (Πάτμος, Α-

- γαθονήσι),⁷ *ασκελλάρια, ασκελλαρούα, σκελλαντουρία, ζελλαντουρία* (Κάρπαθος).⁸
- 1.Καραναστάσης 1987,141 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.109 4. Παπαμανώλη 1991,68 5.Δράκος 1982,199, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Καραναστάσης, Αστυπ.88 7.Τσουκνίδας 237 8.Μηνάς, Λεξ.162,819
- σκελλιά, (η)** ‘δρασκειλιά, διασκελισμός’,¹ φρ. ‘έδωκα μια σκελλιά γ-κι επέρασά το’. Από *σκέλος*, με εκφραστικό διπλασιασμό του λ (κατά το *κέλλος, κυλλός*) + *κατάλ-ιά*. Πβ. *σκέλλος, (ο)* ‘διασκελισμός’ (Κάρπαθος).²
- 1.Αρφαράς 1978,55 2.Μηνάς, Λεξ.819
- σκελλώννω** (για κριθάρι, σιτάρι και γενικά για φυτό) ‘αποκτώ και άλλους κλάδους, άλλα στελέχη’, φρ. ‘εσκέλλωσε ν-το κριθάρι μ-μου στο Δάλι’ / ‘σκελλωμένο ν-ει ν-το κριθάρι στο Καμπί’. Από *σέλλα, (η)* ή *σέλλος*, βλ.λ. *σέλλα*.
- σκεμπές, (ο)**¹ ‘το στομάχι του ζώου’. Από τουρκ. *izkembe* ‘κοιλιά, στομάχι’.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σκεπάρνι(ν), (το)** το κ. ουσιαστ. *σκεπάρνι* με το οποίο εκάρφωναν τις πρόκες’.¹ Από *σκεπάρνιον*, υποκορ. του *σκέπαρνον, (το)* (<ι.ε. ρίζα *(s)ker-‘χωρίζω με κοφτερό αντικείμενο, κόβω’, πβ. *κόπτω, σκάπτω*) (Π). Πβ. *σσεπάρνι* (Κάλυμνος).²
- 1.Κοντοβερός 315 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- σκέπαση, (η)**¹ (μτφ.) ‘δυσφορία’, φρ. ‘με τα καώματα του γιου της έπιασέ ν-τη σκέπαση γ-κι εκόντεψε ν-να πααίννει’. Πβ. *σκέπαση* ‘στέγαση (σπιτιού)’ (Κάρπαθος),² *σκέπαση* ‘η στέγη του αγροτικού σπιτιού’ (Ρόδος).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.820 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 567
- σκέπη, (η)** (μέρος της νισύριακής παραδοσιακής φορεσιάς) ‘κόκκινο μεταξωτό μακρύ ύφασμα, που έμπαινε πάνω από τη σκούφια, σκέπαζε το κεφάλι, εκτεινόταν προς τα πίσω έως την πλάτη, ενώ μπροστά, με δυο πλοκάμια της, έφτανε έως την οσφύ’.¹ Πβ. *σσήπη* ‘σκέπη’ (Κάλυμνος),² ‘ειδικό πάνινο κάλυμμα εικόνας’ | ‘ειδικό κάλυμμα της νύφης’ (Κάρπαθος,³ Ρόδος)⁴.
- 1.Τσιρπανλής 2009,26 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.820 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,567
- σκέρτσο, (το)**¹ ‘αστείο, χαριτωμένη κίνηση, νάζι’, φρ. ‘πολλά σκέρτσα κάμνει ότα χ-χορεύγει στο μπροστάρι’. Από ιταλ. *scherzo* ‘αστείο’.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σκερτσόζζος, (ο)**¹ επίθ. ‘χαριτωμένος, ναζιάρης’, φρ. ‘χαριτωμένη και σκερτσόζζα γεναίκα’. Από ιταλ. *scherzoso* (< *scherzo* ‘αστείο’).
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σκέτια, (τα)** (αλειία) ‘τα δίχτυα με μεγαλύτερες τρύπες, που είναι συνέχεια των γουλλών’¹ (βλ.λ.)
- 1.Καραναστάσης 1987,130
- σκεφές, (ο)** ‘σιδερένια ξύστρα, εργαλείο του βυρσοδέμη’.¹ Η λ. πιθ. από τουρκ. *izkence* ‘βασανιστήριο’.
- 1.Καραναστάσης 1987,145
- σκεφίζω το πετσί** ‘ξύω το δέρμα με το σκεφέ’¹ (βλ.λ.)
- 1.Καραναστάσης 1987,145

σκέφισμα, (το) ‘το ξύσιμο του δέρματος με το *σκεφέ*’¹ στο βυρσοδεψείο, η πράξη του *σκεφίζζω* (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,145

σκιάδι(ν), (το) ‘καπέλο, ιδίως ψάθινο’.¹ Από το αρχ. *σκιάδειον* (*σκιά* / *σκιάς*, -άδος), και *σκιάδιον*, ως υποκοριστικό του *σκιά(η)* (‘*κατασπών το κάλυμμα ώστε εμπειασθέν σκιάδιον τω προσώπω παρέχειν*’ Στράβ.), πβ. και Du Cange, *Somev. σκιάδι* ‘καπέλο’. Πβ. *σκιάν* ‘η σκιά που σχηματίζεται στο πρόσωπο από την προεξοχή μαντηλιού’ (Κάρπαθος),² *σκιάι(το)* ‘ψάθινο καπέλο’ (Χάλκη).³

1.Παπαδόπουλος 1909,97 2-3.Μηνάς, Λεξ.821

σκιάζζω ‘τακτοποιώ, διορθώνω, περιποιούμαι’, φρ. ‘*σκιάζε το σουρτούκο σ-σου*’ / ‘*έσκιαζα και το σπίτι μ-μας που κόντεψε ν-να πφέσει, κι’ εγόρασα τη ν-αελλιά ν-αφ’ το ν-Ορσάρη μ-πέρσι*’.¹

Είναι το μσν. ρ. *ισιάζω, σάζω* ‘ιδ.’ (‘*εδά ’ν’ το ζύλο δροσερό και ’σάζεις το, α θελήσεις*’ Ερωτόκρ.Γ’279, Επιτ.) < αρχ. *ισιάζω* (< *ίσος*). Πβ. *σάζω* ‘διορθώνω’, μέσ. *σάζομαι* ‘ευπρεπίζομαι’ (Κάλυμνος),² *σιάντζω* ‘ισιάζω, διορθώνω’ (Κάρπαθος),³ *σκιάζζω* ‘τακτοποιώ, περιποιούμαι, σκιάζομαι, ετοιμάζομαι’ (Κως).⁴

1.Μπαλαλάς, απόσπασμα από το ποίημα ‘Τα χρέη’, από τα ‘Χωριανά μου’, Κάιρο 1935,125 2. Δράκος 1983, 216, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.805 4.Σκανδαλ. Λεξ.684

σκιζζες, (οι) (Νικιά) ‘ψωμιά κομμένα κατά πλάτος που ξηραίνονταν στον ήλιο και τα έτρωγαν βρεγμένα’.¹ Πληθ. του κοινού ουσιαστ. *σχίζα(η)* ‘απόσχισμα ξύλου’ (< *σχιδ-ja < θ. *σχιδ-* του *σχίζω*). Πβ. *σκίντζα(η)* ‘κομμάτι από σχισμένο κορμό, κλαδί δέντρου’ | ‘κεντρικό σημείο’ (Κάρπαθος),² *σκιζα(η)* ‘σχισμένο ξύλο’ (Ρόδος).³

1.Σακελλάριδης Γ. 1982,136 2.Μηνάς, Λεξ.822 3.Παπαχρ. ΛΡ1,568

σκίθθος, (ο)¹ και *σκίθθος*² ‘αρωματικός θάμνος με φύλλα κολλώδη’. Είναι ο *κίσθος* του Διοσκορίδη (1,97) ‘*κίσθος, όν ένιοι κίσθαρον ή κίσιαρον καλούσι*’, επιστημ. *cistus species: κίσθος* > *σκίθθος*, από μετάθεση φθόγγων ή από συνεκφώνηση (*τους κίσθους*) > *σκίθθος-σκίθθος*. Πβ. *σκίθθος, άσκιθθας* (Κως),³ *ασκιθθός* (Κάρπαθος),⁴ *άσκιθθος* (Κάσος),⁵ *άστσιθθας* (Αστυπάλαια),⁶ *σκίθθος* (Κάλυμνος).⁷

1.Καραναστάσης 1987,141 2.Κουρζής 320, Χαρτοφύλης 2007,188 3.Σκανδαλ. Λεξ. 685 4.Μηνάς, Λεξ. 163 5.Κρεκούκας, Δωδ/νησος 176 6.Καραναστάσης, Αστυπ. 68 7.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκίνος, (ο) ‘σχίνος’, επιστημ. *Pistacia lentiscus*, του γένους *πιστακία*, άλλως μαστιχόδεντρο. Η λέξη < αρχ. *σχίνος*, είναι άγνωστης ετυμολογίας. Πβ. *σσίνος* (Κάλυμνος),¹ *σκίνος* (Κάρπαθος).²

1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.822

σκινόφυλλο, (το) ‘το φύλλο του *σκίνου*’¹ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,145

σκιόλλα, (η) ‘η σόλα του παπουτσιού’,¹ φρ. ‘*έβαλα καινούργιες σκιόλλες στα παπούτσα μου*’. Από προβηγκ. *sola* (< λατ. *solea* ‘σάνδαλο’). Πβ. *σόλλα(η)* ‘πέλμα πα-

- πουτσιού από χοντρό δέρμα' (Κάλυμνος),² *σόλλα* 'πάτος παπουτσιού' (Κάρπαθος).³
- 1.Κουρζής 320 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.837
- σκίσμα, (το)** στην ποιμενική γλώσσα 'συγκεκριμένη ποιμενική σφραγίδα' | 'αιγοπρόβατο με το αφτί σχισμένο στο μπροστινό του άκρο'.¹ Πβ. *σκίσμα, (το)* 'σχίσιμο' (Κάρπαθος).²
- 1.Καραναστάσης 1987,138 2.Μηνάς, Λεξ.824
- σκίω**¹ 'σχίζω, κόβω κάτι', φρ. 'όποτε πάεις στο χωράφι σκεις το παντελόني σ-σου'. Από το ρ. *σκίζω*, κατά τα ρ. σε -ώ. Πβ. *σκίντζω, σίντζω* (Κάρπαθος),² *σσίζω* (Κάλυμνος),³ *σκίτζω* (Κως).⁴
- 1.Κουρούνης 1982,431 2.Μηνάς, Λεξ.823 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.685
- σκληράδα, (η)**¹ αντί του κ. *σκληράδα*, με τροπή *i > e* κοντά σε υγρά ή έρρινα, δεσ *πληρώνω-πλερώνω, ξηρός-ξερός, πλύνω-πλένω* κ.τ.ό.
- 1.Κουρούνης 1982,420
- σκληρός, (ο)**¹ επίθ. αντί του κ. *σκληρός*, βλ.λ. *σκληράδα*. Πβ. *σκληρός* (Κως,² Ρόδος,³ Χάλκη⁴).
- 1.Κουρούνης 1982,420 2.Σκανδαλ. Λεξ.685 3.Παπαχρ. ΔΡ1,568 4.Τσοπανάκης 1949,42
- σκέττενος, (ο)** και *κλέττενος* επίθ. 'απλός, σκέτος', η λ. σε προικοσύμφωνα των μέσων του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, '...έν ζεύγος βέργες μαλαγματένιες, οκτώ ζεύγη σκέττενες...' ¹ / 'επτά ζευγάρια κλέττενες...' ² δηλαδή βέργες όχι από χρυσό. Από ιταλ. *schietto* 'απλός'. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.
- 1.Απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1857 (Μαντράκι), στου Τσιρπανλή 2009,23
2.Απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1747 (Μαντράκι), στου Τσιρπανλή 2009,112
- σκληπάδα, (η)**¹ και *σκλητάδα* ² 'γενεαλογία, σόι, συγγενολόι', φρ. 'έ ν-έχω πγιο σκληπάδες, μοναχός έμεινα στο γ-κόσμο'. Η λ. κατά τον Κοραή (4,51) ίσως από *κλητός* ή το άχρηστο *κλητάς, -άδος* 'επειδή σκλητάδα, (η) είναι σειρά προσώπων την αυτήν κλήσιν ή επωνυμίαν εχόντων' στου Μηνά, Λεξ. 824 όπου και *σκλητάα, (η)* 'συγγενολόι, σόι' (Κάρπαθος). Στο νισύρικο ιδίωμα ο τύπος *σκληπάδα* με τροπή *τ > π*.
- 1.Κουρζής 320 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σκιβώνω** (για πετσί) 'επιπάσσω με ταλκ το γναμμένο πετσί και κατόπιν το τρίβω με τη *φελλομάνα* στο ταμπακείο'¹ | 'διαλύω αλεύρι στο νερό για να γίνει κουρκούτι'.² Από *σκιβώνω* 'σκληραίνω' (< *σκιβώνω* > *σκιβώνω > *σκιβώνω*, με τροπή *τλ > κλ*, το ίδιο και στην Κάρπαθο,³ ή κατ' άλλην προσέγγιση από *σκληβός* 'σκληρός', από όπου η γραφή *σκληβώνω*), πβ. στην Κάλυμνο ⁴ *σκιώννω* 'ανακατεύω, σκαλίζω το φαγητό στην κατσαρόλα ή στο τηγάνι για να μην πιάσει κάτω' | 'μαλάσσω τη ζύμη για να μαλακώσει', στη Σύμη ⁵ *σκιβώνω* 'μαλάσσω τη ζύμη και την μαλακώνω', στην Κάρπαθο ⁶ 'κάνω το πρώτο χέρι του σοβά σε τοίχο, ρίχνω χοντρό σοβά στους αρμούς των πετρών του τοίχου'.
- 1.Καραναστάσης 1987,146, Κουρούνης 1982,447 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Μηνάς, Μελέτες 443 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5-6.Μηνάς, Λεξ.824

σκοδροκούτι(ν), (το) βλ.λ. *σκορδοκούτι*.

σκολάδα, (η) και *σκολαδεμένη, (η)* στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά ή προβατίνα που έχασε (ψόφησε) το ρίφι ή το αρνί και γι’ αυτό *σχολάζει* από απόψεως θηλασμού’¹: (*σχολάζω* >) *σχολάς, (η)* - αιτιατ. *την σχολάδα* - ονομαστ. *η σχολάδα*. Πβ. *σκολά(δ)α* (Κως),² *σκολάδα* και ρ. *σκολαδεύκω* ‘γίνομαι σκολάδα’ (Αστυπάλαια),³ *σκολά, (η)* ‘κατσικά ή προβατίνα που απέβαλε και δεν έχει πια γάλα’ και *σκολάν* ‘ζώο που απέβαλε’, ρ. *σκολαεύγω* ‘δεν βγάζω πια γάλα’ (Κάρπαθος),⁴ *σκολά, (η)* (Κάλυμνος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,127 2.Σκανδαλ. Λεξ.686 3.Καραναστάσης, Αστυπ.99 4.Μηνάς, Λεξ. 825 5.Δράκος 1983, 224, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκόλη, (η) ‘γιορτή, αργία’,¹ φρ. ‘*αύριο ν-είναι σκόλη, ’έ ν-έχομε σκολείο*’ /

‘*ότα σ-σε γέννα η μάνα σου ήτο ν-ημέρα σκόλη,*

κι’ ελουτρούσε ν-ο Χριστός κ’οι Δώδεκ’Αποστόλοι’.²

Από *σχόλη* < αρχ. *σχολή* ‘αργία, ανάπαυση, σχόλη’ (‘*σχολή εστί τινη των πράξεων*’ Πλάτ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,³ Κάλυμνος⁴).

1.Κουρζής 320 2.Καζαβής 116 3.Μηνάς, Λεξ.825 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκολόβραδο, (το) ‘το βράδυ της παραμονής κάποιας γιορτής (σκόλης),’¹ φρ. ‘*σκολόβραδο ν-είναι, μ-πάμε ν-να πγιούμε γ-κάνα γ-καραφάκι στου Παραμπούτθη*’. Πβ. ‘ιδ.’ (Αστυπάλαια).²

1.Χαρτοφύλης 1990,229 2.Καραναστάσης, Αστυπ.99

σκολόπεντρα, (η) ‘σαρανταποδαρούσα’,¹ φρ. ‘*εσήκωσα μια μ-πέτρα γ-κ’ ήβρα αποκάτω μια σκολόπεντρα*’. Είναι η *σκολόπενδρα* του Αριστοτέλη (π.τα Ζ.Ιστ. 1,5,6, 4.7), δηλητηριώδες μυριόποδο. Η λ. είναι πιθ. δάνειο του προελληνικού γλωσσικού υποστρώματος. Οι ονομασίες ποικίλλουν στα δωδεκανησιακά ιδιώματα: *σκολοπαντρία, (η)* και *σκολοπεντρία* ‘η θαλασσινή ή στεριανή πολυποδαρούσα’ (Κάλυμνος),² *σκολόπεντρα*, *σκουλούπεντρα* (Ρόδος),³ *σκολοπεντρίδα* (Λέρος),⁴ *σκολοπατέντρα*, *σκουλουπατέντρα* (Χάλκη),⁵ *σκολόπενδρα* (Κως),⁶ *σκολομεντρία* (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 320 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαρχ. ΛΡ1,569 4.Κρεκούκιας, Λέρος 70 5.Τσοπανάκης 1949,47,106 6.Σκανδαλ. Λεξ.686 7.Μηνάς, Λεξ.826

σκολώ ‘τελειώνω τη δουλειά μου’,¹ φρ. ‘*πότε σκολά το παιδί ν-αφ’ το σκολείο;*’ / ‘*εσκολάσα ν-οι μαστόροι;*’ | ‘*παύω να μιλώ*’,² φρ. ‘*σκόλα πγιο, αφ’ το πρωί μ-μιλάς!*’ Από το αρχ. ρ. *σχολάζω* ‘αναπαύομαι’, αόριστος *εσχόλασα-σκολώ* > *σκολώ*, κατά το σχήμα *επεινάσα-πεινώ*. Πβ. *σκολώ* ‘ιδ.’ και ‘*παύω να βγάζω γάλα*’, για ζώα (Κάρπαθος),³ *σκολώ* (Κως,⁴ Ρόδος,⁵ Σύμη⁶).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,302 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Μηνάς, Λεξ.826 4.Σκανδαλ. Λεξ.686 5.Παπαρχ. ΛΡ1,569 6.Μιχαλαριά 3,157

σκοντεύω¹ και *σκοντεύγω* ‘σκοντάπτω, προσκρούω σε εμπόδιο με τα πόδια μου’, φρ. ‘*εσκόντεψα πάνω σε μια μ-πέτρα κι’ έφρεσα χάμαι*’. Από το αρχ. *κονδάπτω* > *σκονδάπτω*, με ανάπτυξη συμφώνου, όπως *φακίδα-σφακίδα*, *κόνη-σκόνη*, ή < πιθ. *κοντός* ‘κοντάρι’ + *άπτω* ‘αγγίζω’.² Πβ. *σκοντεύγω* (Κάλυμνος),³ *σκονδεύ-γκω*, *σκονδάπτω* (Κως),⁴ *σκοντάβζω,-βγω* (Ρόδος),⁵ *σκοντάβγω*, *σκοντάφω* (Κάρ-

παθος).⁶

1.Κουρούνης 1982,442 2.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3.Δράκος 1983,224, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ.687 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,569 6.Μηνάς, Λεξ.826

σκόντο¹ ‘έκπτωση τιμής’, φρ. ‘*κάμε μου σκόντο να το πάρω*’. Από ιταλ. *sconto* ‘μείωση, ελάττωση’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

σκορδαλλός, (ο) ‘το πουλί κορυδαλός’.¹ Είναι η αρχ. λ. *κορυδαλ(λ)ός* (< *κόρυδος* < *κόρυς* ‘περικεφαλαία’), με επίδραση της λ. *σκόρδον*², ή με ανάπτυξη συμφώνου (βλ.λ. *σκοντεύω*). Πβ. *σκορδαλλός*, *σκορταλλός* (Ρόδος),³ *σκορδαλλός*, *σκορταλλός* (Κως),⁴ *σκορδαλλός* ‘είδος ψαριού, επειδή μυρίζει σαν σκόρδο’ (Σύμη).⁵

1.Μαυρουδής 146 2.Καραναστάσης, Φωνητική 47 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,570 4.Σκανδαλ.Λεξ. 687 5.Μιχαλαριά 3,157

σκορδοκούτι(ν), (το)¹, *σκοδροκούτι*² ‘ξύλινο γουδί που κοπάνιζαν το σκόρδο’, και *σκορδοστρούμπι*,³ *σκορδοστρούμπανο* (βλ.λ.), φρ. ‘*φέρε το σκορδοκούτι ν-να κάμομε σκορδαλλιά*’

1.Κουρζής 320 και Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Κοντοβερός 308 3. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκορδόπιστος, (ο)¹ ‘ο άπιστος εραστής’, φρ. ‘*α, τη σκορδόπιστη!*’ < *σκόρδο* + *πιστός*, ίσως επειδή η βρώση του σκόρδου καθιστά (λόγω της οσμής) κάποιον, μάλλον, ανεπιθύμητο για ερωτική συνεύρεση.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μπαμπινιώτης, Λεξικό

σκόρδος, (ο)¹ αντί *σκόρδο, (το)*, κατά το σχήμα ουδέτ. -ον > αρσ.-ος, δεσ το *δείπνον*>ο *δείπνος*, το *σπήλαιον*> ο *σπήλιος*, το *κόπανον* > ο *κόπανος* κ.τ.ό.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Φιλήντας 3,13

σκορδοστρούμπανο, (το)¹ ‘το ξύλινο γουδόχερο, του ξύλινου γιδιου, με το οποίο κοπανίζουν τα σκόρδα για να γίνει στη συνέχεια η σκορδαλιά’ | ‘ξύλινο γδί’ Πβ. *σκορδοστούπιν* ‘ιδ.’(Κάρπαθος),² *σκορδοκόπανος* ‘ξύλινο γδί’(Αρχάγγελος Ρόδου).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.827 3. Παπαχρ. ΛΡΙ,570

σκορδότσιφα, (η)¹ ‘η μεμβράνη που περιβάλλει το σκόρδο’, βλ. και *κρομμυδότσιφα*. Για το β’ συνθετικό, *τσιφα*, βλ. λ. *τσιπίδα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκορμάλλι(ν), (το) (Νικιά) ‘σκαμνί από μονοκόμματο κορμό δέντρου, συνήθως από *εδρύ*’, φρ. ‘*κόψε το ν-εδρύ ν-να κάομε σκορμάλλια να κάθονται τα παιδιά*’.¹ Από *κορμός* > *κορμάλι* > *σκορμάλλι*, με πρόθεση σ- πριν από σύμφωνο, βλ.λ. *σκοντεύω*. Πβ. *σκουρμάλλι(ν)*, *σκουρμούλλι(ν)* (Κως),² *σκορμάλλι*, *σκουρμάλλι*, *κορμάλι* (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,132 2.Σκανδαλ. Λεξ.690 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,278,570,571

σκορμός, (ο) ‘χαμηλό κάθισμα από κορμό δέντρου’¹ | ‘ο κορμός πάνω στον οποίο ο χασάπης κόβει το κρέας’.² Βλ.λ. *σκορμάλλι(ν)*.

1.Κουρζής 320, Κουρούνης 1982,442 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

σκορπαλευρού, (η) ‘η ευμετάβολη στον χαρακτήρα γυναίκα’,¹ φρ. ‘*μη δ-δέννεις ό,τι*

σου λέει στο μαντήλι γιατί είναι σκορπαλευρού!’ Θηλυκό του σκορπαλευράς, (ο), που στην Κάρπαθο και στη Χίο σημαίνει ‘άνθρωπος σπάταλος’.² Από σκορπώ + αλεύρι.

1.Κουρζής 333 2.Μηνάς, Λεξ.827

σκότθα, (η) ‘σκοινί για να ελέγχει το πανί ο καπετάνιος’,¹ φρ. ‘μόλα σκότθα!’/ ‘από νησιού το γυρισμό δράγγεμα παίρει ξαφνικό, μπλέκει η σκότθα στο σκαρμό, τουμπέρει το βαρκάκι’.²

Από ιταλ. *scotta* (< φράγκ. *skota*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),³ ‘σχοινάκι δεμένο στην άκρη του πανιού του μύλου ή της βάρκας’ | ‘παιδικό άθυρμα’ (Κάρπαθος).⁴

1.Μαυρουδής 146 2.Μαυρουδής 19 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.828

σκοτσέρω¹ ‘βάζω δύναμη, αντιδρώ’, φρ. ‘μη μ-μου σκοτσέρεις εμένα, γιατί ‘α σε δέσσω χεροπόδαρα’. Από ιταλ. *scossare* ‘διασαλεύω, πάλλω, τινάζω’. Πβ. *σκοτσέρνω* (Κάλυμνος),² *σκοτσέρω* ‘έλκω απότομα σχοινί, αρμίδι κ.τ.τ.’ (Κάρπαθος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.828

σκοτώννω το πηχτό φράση στην ποιμενική γλώσσα ‘ανακατεύω το πηκτό γάλα’.¹

1.Καραναστάσης 1987,138

σκουλαμέντο, (το)¹ ‘αφροδίσιο νόσημα’. Από ιταλ. *scolamento* ‘ροή, στράγγισμα’ (< *scolo* < λατ. *colo, colere* ‘θεραπεύω’).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκουλλάρω (για τράτα) ‘ξετινάζω το δίχτυ’,¹ φρ. ‘α σκουλλάρομε ν-τη ν-τράτα’.

Από ιταλ. *scolare* ‘αδειάζω’ (ναυτ.).

1.Καραναστάσης 1987,136

σκουλλομαδγιώ¹ και **σκιλλομαδγιώ**¹ ‘μαδώ τις τρίχες του κεφαλιού κάποιου’, φρ. ‘εμαλλώσα γ-κι’ εσκουλλομάδησε ν-η μνια τη ν-άλλη’. Από *σκουλί* ‘τρίχες, τούφα του κεφαλιού που πέφτει άτακτα, τσουλούφι’ + *μαδγιώ* (βλ.λ.). Η λ. *σκουλί(ν)* είναι μσν. από αμάρτυρο τύπο *σκολλίον, υποκοριστικό του *σκόλλυς* ‘τρόπος κουρέματος’, με κόφωση του -ο- σε -ου-, δεσ *κώδων-κουδούνι, ρώθων-ρουθούνι* κ.τ.ό.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκούλλος, (ο) ‘αντοσχέδια δάδα από απόκερα που κρατούσαν τα παιδιά στην έξοδο του Επιτάφιου’¹ | ‘πολλά κεριά ενωμένα που ανάπτονται ως μια λαμπάδα’² | ‘δάδα φτιαγμένη από τα υπολείμματα του νήματος που έμενε από τα λειωμένα απόκερα’,³ φρ. ‘τα παιδιγά ήψασι ν-τους σκούλλους τω στο ν-Επιτάφιο’. Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *σκόλος, (ο)* ‘πάσσαλος’, αβέβαιης ετυμολογίας, με πιθανή σύνδεση με τον τύπο *σκόλοψ* ‘πάσσαλος’, με βάση το Ησυχιανό ‘*σκόλος* ράβδος, οι δε *σκόλοψ* ή *ράβδος* ή *απωξυμμένος πάσσαλος*’, πβ. το λατ. *scullus*. Πβ. *σκούλλος, (ο)* ‘φυτό με ρίζα βρώσιμη’ | ‘νυχτοπούλι’ (Κάλυμνος),⁴ *σκούλλος* ‘φυτό, ο τραγοπάγων, έχει ρίζα σαν καρότο που την τρώνε τα παιδάκια’ | ‘το πίσω μέρος του μανναριού’ (Ρόδος),⁵ *σκούλλος* ‘το οξύ άκρο της αξίνας’ | ‘είδος φυτού της υπαίθρου’ (Κάρπαθος),⁶ *σκούλλος* ‘το χοντρό πίσω μέρος της αξίνας’ (Κως),⁷ *σκούλλος* ‘είδος χόρτου’ (Σύμη),⁸ *σκούλλος* ‘είδος χόρτου’ (Αστυπάλαια).⁹

1.Κουρζής 320 2.Καραναστάσης 1987,167 3.Χαρτοφύλης 2007,97 4.Δράκος, 1983, 224, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,571 6.Μηνάς, Λεξ.829 7.Σκανδαλ. Λεξ.688 8. Μιχαλαριά 3, 158 9.Καραναστάσης, Αστυπ.99

σκούλουκας, (ο)¹ και *σκούλουκι* ‘σκώληκας’, φρ. *‘πρόσεχε τα σύκα γιατί έχουν μ-μέσα σκούλουκους’*. Ο τ. *σκούλουκίν* στο Du Cange. Από *σκάληξ,-ηκος,(ο)* > *σκάληκας*, κατά τα ουσιαστικά σε *-ας*, > *σκούληκας*, με κώφωση *-ω-*, > *σκούλουκας*, με προχωρητική αφομοίωση. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *σκάληκας* (Ρόδος),⁴ *σκούληκας* (Χάλκη).⁵

1.Κουρούνης 1982,426 2.Σκανδαλ. Λεξ.689 3.Δράκος 1983,224, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,571 5.Τσοπανάκης 1949,106

σκουμίζω (αλιεία) ‘σύρω στη ξηρά τον σάκκο, μαζεύω τον σάκκο της τράτας’.¹ Πιθ. από μσν. *εισκομίζω* ‘καταθέτω’, μέσ. ‘συγκεντρώνομαι’(*τριγύρω μου ε-σκομίσθησαν* [ενν. *τα κάτεργα*] *ως φίδια εις το λιβάδι*’ Θρ. Κων/π. διάλ.108, Ε-πιτ.). Πβ. *σκομίντζω* ‘σκουπίζω’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,130 2.Μηνάς, Λεξ.826

σκουντουφλώ¹ ‘σκοντάφτω, πέφτω πάνω σε εμπόδιο καθώς βαδίζω’, φρ. *‘επήε ν-τη ν-νύχτα γ-και σκουντουφλησε μ-πάνω στο σκαλί ν-της πόρτας κι’ έφφεσε χ-χάμαι’*. Και *σκουντουφλίζω*.² Η λ. πιθ. από *σκουντούφλα,(η)* ‘χτύπημα πάνω σε εμπόδιο κατά το βάδισμα’ (< *σκοντούφλα* < μσν. *σκόντουφλον* < πιθ. *σκότος* + *τύφλα*).³

1.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3.Μπαμπινιώτης, Λεξικό

σκουντριάνος, (ο) επιθ. ‘ξεροκέφαλος’,¹ φρ. *‘μάνα μου, σκουντριάνος είσαι! έ γ-καταλαβαίνεις ό,τι σου λέου!’ / ‘το παιδί μ-μου έ ν-ει σκουντριάνος!’* Η λ. προϋποθέτει ρήμα *σκουντριίζω από ν.ε. *σκουντώ*+*κοντριίζω (< *κόντρα* < ιταλ. *contra*), όπως στην Κάρπαθο² *σκουντρώ, σκουντρίντζω* ‘προσκρούω’, και *σκουντρης, σκουντριάρης* ‘εριστικός’. Πβ. και επίθετο *σκούντρανος* ‘πεισματάρης, α-μετάπιστος’ (Κάλυμνος).³

1.Κουρζής 320 2.Μηνάς, Λεξ.830 3.Δράκος 1984,136, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκουντώ ‘σπρώχνω’ | ‘ενοχλώ’,¹ φρ. *‘εσκούντηξέ μ-με κ’ έφφεσα κάτω αφ’ τη μ-πεζζούλα’ / ‘μη μ-με σκουντάς, άφησ’ με ήσυχο!’* Η λ. πιθ. από το μσν. ρ. *κουντώ* ‘ωθώ βίαια’ (*κουντώ τον σπρωμίτην μου, σύρνω τον εκ το μιάτιν*’ Προδρ. IV383χφφ ΡΚ κριτ.υπ., Επιτ.), με ανάπτυξη προθετικού σ-, < αρχ. *ακοντίζω*, ή < ουσιαστ. *κοντός* ‘κοντάρι, ιστός’. Πβ. *κουντώ*= *σκουντώ* (Ρόδος),² *σκουντώ* ‘ει-δοποιώ εγγίζοντας τον διπλανό μου με τον αγκώνα’ (Κάρπαθος).³

1.Κουρζής 320 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,290 3.Μηνάς, Λεξ.830

σκούπιδα, (τα)¹ ‘σκουπίδια’, φρ. *‘μάεμε τα σκούπιδα αφ’τη ν-αυλή’*. Η λ. αναλογικά κατά το συνώνυμό της *φρόκαλα,(τα)*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκουρδοκέρα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα που έχει κέρατα μικρά σαν αγγίδες σκόρδου’.¹ Πβ. *σκούρδικον*, επίθετο για ζώο με μικρά, σαν σκόρδα κέρατα’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,137 2.Μηνάς, Λεξ.830

σκουτούι(ν), (το)¹ ‘σκοτάδι’, φρ. ‘σκουτούι ν-ήτο ν-ακόμη, άμμα έφνε γ-για το χω-ράφι’ / ‘μαύρο σκουτούι σ-σήμερα με τη σ-σνεφκιά’. Από σκότος > σκοτειδίων > σκουτίδι > σκουτούι, με προχωρητική αφομοίωση ου-ι > ου-ου. Βλ. και λ. σκαττουδιά. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος),² σκουτούιν, σκουτούδιν, σκοτάι (Κως),³ σκου-τούι, πισσούι (Ρόδος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.690 4.Παπαχρ. ΛΡ1,572, Παπαμανώλη 1994,417

σκουτούρα, (η)¹ το κ. σκουτούρα,(η) ‘ζάλη’ | (μτφ.) ‘δυσάρεστη επίμονη φροντίδα’, φρ. ‘μάννα, έχω ένα σ-σαρό σκουτούρες’. Από σκότος + κατάλ. -ούρα.

1.Κουρούνης 1982,426

σκουτούταβλος, (ο) βλ.λ. κουρκούταβλος.

σκούφια, (η) και σκούφια,(η) ‘σκούφια των βρεφών’¹ | τμήμα της γυναικείας νισύ-ρικής παραδοσιακής φορεσιάς που ‘εκάλυπτε το μισό κεφάλι της γυναίκας, όπως το κεφαλόδεμα και είχε κόκκινο χρώμα χρυσοπλούμιστη σε βελούδο’.² Βλ. και λ. σκεπή. Από ιταλ. *scuffia* (< αρχ. γερμ. *kirrhja). Πβ. σκούφια,(η) κ. και ‘σκληρό κομμάτι ξύλου μέσα στο άνοιγμα του οποίου περιστρέφεται λαδωμένος ο μο-χλός του ‘φαναριού’ του μύλου’ (Κάρπαθος),³ σκούφσα ‘κάλυμμα του κεφαλιού’ | ‘ειδικός σκούφος για βρέφη’ (Κάλυμνος),⁴ σκούφκα, σκούφσα, σκούφκια (Κως),⁵ σκούφια, -φκια, -φσα (Ρόδος),⁶ σκούφσα (Αστυπάλεια).⁷

1.Καραναστάσης 1987,183 2.Τσιρπανλής 2009,26 3.Μηνάς, Λεξ.832 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ. 690 6.Παπαχρ. ΛΡ1,572 7.Καραναστάσης, Αστυπ.99

σκράπας, (ο)¹ και σκλάπας ‘αδαής, αυτός που δεν ξέρει τίποτε’, φρ. ‘σκράπας είναι γ-και’έ μ-παίρει τα γράμματα στο σκολείο’. Από αγγλ. *scrap* ‘ίχνος, κομματάκι’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σκρίνος, (ο) το κ. κρίνος,

‘το μ-Μάη ν-εγεννήθηκες που ν-νοίουσι ν-οι σκρίνοι

κι’ επήρες τη ν-ασπράδα ν-τω, ν-τη μ-μυρωδιά ν-εκείνη’,¹

και κρίνος,

‘κίνησ’ ουρανό με τ’ άστρα, // κρίνε μ’ ασημέννια γλάστρα’.¹

Ο τ. σκρίνος από συνεκφήνιση τους κρίνους > του σκρίνου > ο σκρίνος. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάρπαθος,² Κάλυμνος³).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,139 2.Μηνάς, Λεξ.832 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σκορπίος, (ο), σκορπίος, και σκροπίος (Νικιά), ο κ. σκορπίος ‘αρθρόποδο που φέρει στο άκρο της ουράς του δηλητηριώδες κεντρί’, φρ. ‘εγύρισα μνια μ-πέτρα γ-κ’είχε ν-από κάτω ένα σκροπίο, ν-να!’ Από αρχ. σκορπίος, με συνίζηση και αντι-μετάθεση φθόγγων (‘ώσπερ έχις’ ή σκορπίος ηρκώς το κέντρον’,Δημοσθ.) | ‘το ψάρι σκορπίος’, *Scorpaena scrofa* της οικογ. σκορπαινίδες. Η λ. είναι άγνωστης ετυμολογίας, πιθανώς δάνεια από μεσογειακή γλώσσα. Πβ. σκορπίος, σκορπίος (Κάρπαθος),¹ σκορπίνα,(η) και σκροπίνα ‘ο μεγάλος κόκκινος θαλάσσιος σκορ-πίος’ (Κάλυμνος),² σκρόφκιος (Κως).³

1.Μηνάς, Λεξ.827 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.691

σκρου, (το)¹ ‘ο έλικας’. Η λ. πιθ. να είναι ονοματοποιημένη, από τον ήχο της περι-

στροφής του έλικα.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ).

σκρόφα, (η) ‘ο θηλυκός χοίρος’¹ | (μτφ.) ‘η διεστραμμένη, ανήθικη γυναίκα’, φρ. ‘καλή σκρόφα ν-ει γ-κι’ αυτή!’ Από λατ. *scrofa*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² ‘γουρούνα’ | (μτφ.) ‘πόρνη’ | ‘όνομα στρειδιού’ | ‘μικρό ζωΰφιο που βρίσκεται μέσα στην υγρή άμμο της θάλασσας’ (Κάρπαθος),³ ‘ο θηλυκός χοίρος που έχει αρχίσει να γεννά’ (Κως).⁴

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Δράκος 1983,225, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.832

4.Καραναστάσης, Ζευγάδες 230

σκροφακίδα, (η) ‘μικρό θαλασσινό πολύποδο που ενδημεί σε πέτρες με σχεδόν α-θέατη χλωρίδα και το χρησιμοποιούν ως δόλωμα στις μύαες το ακγίστρι’¹ (βλ.λ.),

‘μύαες ακγίστρι’α ν-είχασι, εβάλλα σκροφακίδα,

βεργόλλιο γ-για να πιάσουσι, γιά γύλλο’α ν-εσίμπα’²

/ ‘το Μεγάλο ν-Τρουλλί, στους Χοχλάκους, είναι γ-γεμάτο σκροφακίδες’. Η λ. ίσως ως υποκοριστικό του *σκρόφα* (βλ.λ.). Πβ. *σκροφακία,(η)* ‘όνομα κοχυλιού της θάλασσας, που το χρησιμοποιούν ως αποτρεπτικό της βασκανίας’ (Κάρπαθος),³ *σκ’ρόφις(οι)* ‘μικρά κοχύλια που τα χρησιμοποιούν ως κοσμήματα στην ιπποσκευή’ (Σάμος).⁴

1.Μαυρουδής 146, Κουρζής 333 2.Μαυρουδής 15 3-4.Μηνάς, Λεξ.832

σκυάμμος, (ο) ‘φυτό που φυτρώνει στα βαστάδια και στους τοίχους των ερειπίων.

Τα φύλλα του και οι σπόροι έχουν θεραπευτικές ιδιότητες’,¹ φρ. ‘βράσε σκυάμμο γ-και πλύννε το να μη σ-σε κακοφορμίσει...’.¹ Είναι ο *υοσκούαμος* των αρχαίων,

hyoscyamus niger, ‘τον υοσκούαμον υφ’ ου οι φαγόντες παραπλήγες γίνονται’.²

Από γενική υός του υς ‘χοίρος’+κύαμος ή < ύω ‘βρέχω’+κύαμος (Π), ή < διο-σκύαμος < Διός κύαμος³ < υοσκούαμος (L-S) < υός κύαμος.⁴ Η θεραπευτική χρήση των φύλλων του είναι γνωστή από την αρχαιότητα, ‘τα αναπεπασμένα φύλλα

εις πάντα τα ανώδυνα καταπλάσματα εύχρηστα’,⁵ ενώ κατά τον μεσαίωνα το φυτό είναι γνωστό ως *δαιμονιαρέα,(η)*,⁶ και *δαιμονιάρης* ‘επιληπτικός’ (‘χάνει τον νουν, ...γίνεται δαιμονιάρης’ Περί γέρ.196,Επιτ.).Πβ. *σκυάμμος* (Κως,⁷ Κάρπαθος

⁸), *αιμοναρά,(η)*,⁹ *αϊμοναριά,(η)*¹⁰ (Κάρπαθος), *σσιάμμος* (Κάσος).¹¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,232 2.Ξενοφ.Οικ.,1,13 3.Χατζιδάκης, Γλωσσολογικά έρευνα 587 4.Μηνάς, Λεξ.832 λ. *σκυάμμος* 5.Διοσκορίδης π.ύλ.Ιατρ.3,39 6.J.Boisonade, Anecdota Graeca,vol. II,Parissis1830,σ.407 7.Σκανδαλ. Λεξ.691 8.Μηνάς, Λεξ.832 9.Μηνάς, Λεξ.53 10.Κρεκούκιας, Κάρπαθος 24 11.Μηνάς, Λεξ.832

σκυλλαρούδα, (η)¹ ‘αγριοκρομμύδα’, παλαιότερα πρώτη ύλη για παρασκευή φαρμακευτικής αλοιφής, φρ. ‘μάεψε σκυλλαρούδες να κάομε ν-το φάρμακο’. Είναι η *σκίλλα* του Αριστοτέλη (π. τα Ζ. Ιστ.5,30,3), του Θεόφραστου (π.Φυτ.Ιστ. 7,9,4) και του Θεόκριτου (7,107), λατ. *quilla*: *σκίλλα*, λ. πθ. δάνεια άγνωστης προέλευσης, > *σκιλλάριον* > *σκιλλαρούδα* > *σκυλλαρούδα* με επίδραση της λ. *σκύλος*.

Πβ. *σελλατούρα*, *συλλοκρομμύα* (Κάλυμνος),² *ασκελλαρούα*, *ασκελλαούρα* (Κως),³ *ατσιλλαρούα*, *ασκελλαρού(ι)α* (Ρόδος),⁴ *ασσέλλα* (Αστυπάλαια),⁵ *σκελλαντουρία*, *ξελλαντουρία* (Κάρπαθος).⁶

- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ.109 4.Παπαχρ. ΛΡ1,85, Παπαμανώλη 1991,68 5.Καραναστάσης, Αστυπ. 68 6. Μηνάς, Λεξ.819
- σκυλλιάζω**¹ ‘εξοργίζω κάποιον στο έπακρο σαν το σκυλί’, φρ. ‘εσκύλλιασέ ν-το με τα λόγια που τού ’πε γ-κι’ εγίνηκε ν-άγρια θάλασσα!’, και για τη θάλασσα ή τον καιρό ‘εσκύλλιασε ν-η θάλασσα / ο καιρός’ (αγρίεψε) | (μτφ.) ‘προοδεύω’, φρ. ‘έννοιζε μ-μαγαζζί, ήτο ν-εργατικός άνθρωπος και σε λ-λίο γ-καιρό ν-εσκύλλιασε γκι’ έννοιζε γκ-ι’ άλλο!’ Πβ. σκυλλιάντζω ‘οργίζομαι πολύ’ (Κάρπαθος).²
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.833
- σκυλλοβγί(ν), (το)**¹ ‘πλήθος από σκυλιά’, συνώνυμο του *σκυλλολόι*. Πβ. *σσυλλολόι* (Κάλυμνος).²
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- σκυλλογαβγίζω**¹ ‘γαβγίζω σαν το σκύλο’, φρ. ‘σκυλλογαβγίζει αφ’το πρωί ν-ως το βράδυ!’ / ‘ε, που να σκυλλογαβγίσεις!’
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σκω**¹ ‘στενοχωρούμαι, χολοσκώ’, φρ. ‘έσκασε ν-αφ’ το γ-καμό ν-του’ | ‘σχηματίζω ρωγμές’, φρ. ‘εσκάσα ν-τα ψωμιά’. Από αρχ. *σχάζω* > *σκάζω* > *σκάω-σκω*. Πβ. *σκω* ‘σχίζομαι’ | ‘στενοχωρούμαι’ (Ρόδος),² *σκω* ‘σχηματίζω ρωγμές’ | ‘ασφυκτιώ’ (Κάρπαθος).³
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡ1,574 3.Μηνάς, Λεξ. 835
- σμαρίδα, (η)** κ. ‘μαρίδα’,¹ επιστημ. *maena sparis*. Από αρχ. *σμαρίς*, άγνωστης ετυμολογίας, πιθ. μεσογειακής προέλευσης. Πβ. *σμαρία,(η)* (Κάλυμνος),² *ζμαρία* (Κω),³ *σμαρία* (Ρόδος).⁴
- 1.Καραναστάσης 1987,131 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.271 4.Παπαχρ. ΛΡ1, 574
- σμηνί(ν), (το)** ‘λεπτό κοντό πριόνι με το οποίο ο μαραγκός καθαρίζει τις τρύπες που ανοίγει στα σανίδια’.¹ Η λ. είναι άγνωστου ετύμου, με πιθανή σύνδεσή της με το αρχ. ρ. *σμήχω* ‘καθαρίζω αφαιρώντας κάτι’ (‘*σμήχειν φλέγμα*’ Αρετ., και ‘*Αιθίοπα σμήχειν*’ (παροιμ.) για κάποιον που ματαιοπονεί), ή πιθανότερα με το κ. *σμί-νι,(το)* ‘είδος πριονιού’ < πιθ. αρχ. *σμινύη,(η)* ‘δικέλι, τσάπα’ (< ρίζα ι.ε. **smēi-* ‘σμιλεύω’+ επίθημα -νυ-), οπότε προτείνω τη γραφή *σμινί*.
- 1.Καραναστάσης 1987,171
- σμίλα, (η)** ‘νύι του αλετριού που δεν καταλήγει σε αιχμή, αλλά είναι πλατύ σαν τη σμίλη’¹ και το χρησιμοποιούν για να οργάνουν χωράφια των οποίων το χώμα είναι στίψη (λάβα).² Είναι το αρχ. ουσιαστ. *σμίλη,(η)* (< ι.ε. ρίζα **smēi /smī* ‘σμιλεύω’+επίθημα -λη, δεξ *μή-λη, χη-λή* (Π). Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος),³ *σμίλια,(η)* (Κάρπαθος).⁴
- 1.Καραναστάσης 1987,155 2.Καραναστάσης 1987,156 3.Παπαχρ. ΛΡ1,574 4.Μηνάς, Λεξ. 836
- σμούμαι** βλ.λ. *ζμίομαι*.
- σμούναρα, (η)**¹ ‘σμέρνα, ψάρι που μοιάζει με φίδι,’ επιστημ. *μούρανα η Ελένη*,

miraina Helena, φρ. 'έπιασα μια σμόναιρα στο Μιραμάρι'. Και ζμόναιρα. Από αρχ. μύραινα > σμόραινα > σμόναιρα, με αρχικό σ- από το άρθρο της γενικής και αντιμετάθεση ρ-ν > ν-ρ. Πβ. σμόναιρη,(η) (Ρόδος,² Κάλυμνος³), σμόναιρα (Κάρπαθος),⁴ ζμόναιρα (Κως),⁵ σμουρούνα (Καστελλόριζο).⁶

1.Κουρζής 320 2.Παπαχρ. ΛΡ1,574 3.Δράκος 1983,225, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ. 836 5.Σκανδαλ. Λεξ.271 6.Κομνηνός 31,110

σοδ(γ)ιάζζω 'αποθησαυρίζω, αποταμιεύω',

'οπού ξοδεύει δεκαοχτώ και δε σ-σοδγιάζζει τριάντα,
στη φ-φυλακή ν-το β-βάλλουσι γ-και δε ν-ηξέρει γιάντα' (παροιμ.)¹ /
'ω μέρμηγκα, να κουαλείς και πάντα να σοδγιάζζεις,
και αφ' το μ-Μα ως Αουστο ποτέ να μη ν-εδγείαζζεις'²

και σοδεύ(γ)ω,

'...κι' όσοι πολλά σοδεύουσι, // πουλού ν-αφ' τα μαζούλλια,
και παίρνου τσίθια και χασέ, // βελόνες και καρούλλια'.³

Είναι το μsn. ρήμα σοδιάζω 'ιδ.' ('εσόδιασε σάρια και άλλα φαγιά' Αχέλ.171, Επιστ.) < μγν. εισοδιάζω. Πβ. σοδιάντζω (Κάρπαθος),⁴ σοτζ'άζω (Κάλυμνος).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,227 2.Ιω.Λογοθέτης 65 3.Μπαλαλάς 1981,57 4.Μηνάς, Λεξ. 836 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σοϊλέ επίρρ. 'έτσι, το ίδιο ακριβώς', φρ. 'λέε, τσουπαννάκι μ-μου, σοϊλέ, λέε τσουπαννάκι μ-μου'.¹ Από τουρκ. *ha söyle* 'έτσι'. Πβ. σοϊλέ 'το ίδιο ακριβώς' σε ποι-λέ, τεποιλέ 'εντελώς όμοιος' (< *de böyle* 'έπίσης τέτοιος') (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,99 2.Μηνάς, Λεξ.858,906

σόκχα¹ 'σπρώξε', φρ. 'σόκχα το μ-μεσ' στη φ-φυλακή!' / 'σόκχα μέσα', προστακτική του ρ. σοκχάρω (βλ.λ.). Πβ. σόκκα 'σπρωχτά ή σπρώχνε' (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.896

σοκχάκι(ν), (το) 'στενό δρομάκι',

'να με πάν' αφ' το σοκχάκι // να με φήκουσι λ-λιάκι'¹

Από τουρκ. *sokak*. Πβ. σοκκάκι 'πάροδος' και σοκκακάς 'οκνηρός των παρόδων' (Ρόδος),² σοκκάκιν, σοκκακάκιν (Κάρπαθος),³ σοκχάκι (Κάλυμνος).⁴

1.Καζαβής 134 2.Παπαχρ. ΛΡ1,574 3.Μηνάς, Λεξ.837 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σοκχάρω¹ 'σπρώχνω', φρ. 'σόκχαρε τα ζύλα ούλλα στο φ-φούρνο'. Η λ. από το κ. σοκάρω < γαλλ. *choquer* 'προσβάλλω ηθικά' | 'σπρώχνω'. Πβ. σωκκέρω 'βάζω μέσα με σπρώξιμο' (Κάρπαθος),² σωκκαριάζω 'ντρυπάνω ένα πράγμα σε μέρος που δε χωρά' (Ρόδος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.896 3. Παπαχρ ΛΡ1,605

σολαϊζω 'τακτοποιώ, διευθετώ',¹ φρ. 'εσολάισα τα ρούχα μου στα συρτάρια του μπουρού'. Πβ. στη Σύμη σολαϊτζω 'κρύβω, φυλάττω' και στη Δυτ. Κρήτη σολαϊζω 'απομονώνομαι, ησυχάζω, ηρεμώ', που ο Ξανθινάκης παράγει από το ιταλ. ρ. *isolare* 'απομονώνω', βλ. Μηνά Λεξ.837 όπου και σολλαϊντζω 'ξανασιμύγω, επι-τρέπω στα μικρά ζώα να θηλάσουν τη μάνα τους' | 'συνευρίσκομαι'.

1.Κουρζής 320

σολατσέρω, σουλατσέρω και σολατσάρω, σουλατσάρω ‘κάνω περίπατο, βόλτες, σεργιανίζω άσκοπα’,

‘εννιά φλουργιά εχάρισε στο σκύλλο ν-το λ-λουτράρη,
για να του ν-νοίξει το λουτρό μέσα να σολατσάρει’.¹

Σο(υ)λατσαδόρος και σο(υ)λάτσος ‘αυτός που γυρίζει στους δρόμους’, σολάτσο / σουλάτσο ‘βόλτα, περίπατος’, ουσιαστικό σο(υ)λατσάρισμα,(το), επίρρ. σο(υ)λάτσα. Από το ιταλ. *sollazzo* ‘διασκέδαση’ + κατάλ. *-are* > *sollazzare* ‘διασκεδάζω, τέρπομαι’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Χάλκη³), σουλατσάρω(Κάλυμνος),⁴ σφολασέρω (Σύμη),⁵ σολατσέρνω (Ρόδος).⁶

1.Καζαβής 29 2.Σκανδαλ. Λεξ.693 3.Τσοπανάκης 1949,91 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μιχαλαριά 3,198 6.Παπαρχ. ΛΡΙ,574

σολόδεσμα, (το) ‘δέσμα από βόδια και βουβάλια’.¹

1.Καρναστάσης 1987,146

σολοίμικο, (το) ‘μεταδοτική ασθένεια’, ‘το σολοίμικο ν-να σε φάει’ (κατάρα).¹ Πβ. στη Ρόδο ² *λοιμική, (η)* ‘ιδ.’ (< *λοιμός* + κατάλ. *-ικός*). Η βασική αρχή της λ. είναι το επίθετο *λοιμικός* ‘μολυσματικός’, με άγνωστο το πρώτο συνθετικό, με πιθανότητα από σύμφυση ιταλ. *solo* ‘μόνος’ + *λοιμικός*, βλ.λ. *σόλτα*. Το ουδέτερο *λοιμικό* ως ουσιαστικό ‘θανατηφόρα επιδημική νόσος’.

1.Κουρούνης 1982,405 2.Παπαρχ. ΛΡΙ,327

σόλτα, (η) ‘βόλτα, περίπατος’.¹ Πιθ. από σύμφυση ιταλ. *solo* ‘μόνος’ + *βόλτα*, πβ. στην Κάρπαθο *σολοέρω* ‘τριγυρνά’, πιθ. από ιταλ. *solo*+*girare* ‘γυρίζω’.²

1.Αρφαράς 1978,55 2.Μηνάς, Λεξ.837

σόνι(ν), (το) ‘χιόνι’,

‘Ανατολή βρέξε ν-νερό // και Δύση βρέξε σόνι...’

(από νισύρικο μοιρολόι).¹

Πβ. στην Κάλυμνο *σόνι, σονιά, (η)* ‘χιονιάς’, *σονίζει*.²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,178 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σοράδα, (η) ‘πλεξίδα σκόρδων ή κρομμυδιών’¹ / ‘έμπλεξα μια σ-σοράδα γ-κρομμύδια’. Η λ. πιθ. από το μsn. *σειράδιον* (< *σειρά*), και ο Ησύχιος ‘*σηρά* σκύλα, ή δεσμός πλεκτός’, ή < ιταλ. *schiera* ‘εσμός, πλήθος’ (< *schierare* ‘συγκεντρώνω, βάζω σε τάξη’). Πβ. *σερά, (η)* (Κάρπαθος),² *σοράδα, σορά* (Κως),³ *σερά, σειρά* (Όθος Καρπάθου).⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,97, Καζαβής 199, Κουρζής 320, Μαυρουδής 146 2.Μηνάς, Λεξ. 801 3.Σκανδαλ. Λεξ. 693 4.Νουάρος 1932,303

σόρκης, (ο) ‘το κριάρι με κρυφούς όρχεις’, < αρχ. *εσόρχις*.¹ Πβ. στη Ρόδο *σόρκης χοίρος* = με εσωτερικούς όρχεις, αντίθ. *ζόρκης*,² *τσόρκης* ‘έσορχις χοίρος’ (Κάρπαθος).³

1.Καρναστάσης 1987,126 2.Παπαρχ. ΛΡΙ,575 3.Μηνάς, Λεξ.937

σορόκχος, (ο)¹ ‘θερμός και υγρός νοτιοανατολικός άνεμος’, φρ. ‘*σορόκχος επήρε*’. Από *σιρόκος* (< ιταλ. *scirocco* ‘νότιος άνεμος’), με υποχωρητική αφομοίωση *ι-ο* > *ο-ο*, και *σοροκχάδα, (η)*,

‘παλλίο β-βοργιά ν-αρμένιζε, // καινούργια σοροκχάδα’ (παροιμ.)²

που σημαίνει ότι όλοι πρέπει να προγραμματίζουν το ξεκίνημα της πορείας της δουλειάς τους. Πβ. *σορόκχος* (Κάλυμνος),³ *σοροκχάδα*,(η), *σοροκκιάζει* ‘γίνεται σορόκος’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρούνης 1984,174 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,69 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ,838

σόρτη, (η) ‘τύχη’,

‘τι να της πω της σόρτης μου, που μ’ έχει κακογράψει’,¹

έκφραση παράπνου σε περίπτωση ατυχίας. Από ιταλ. *sorte* ‘ιδ.’ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *σόρτα*, (η) (Κύπρος),³ *σορτίρω* ‘κάμνω διαλογή’(< ιταλ. *sortire* < *sorte*) (Κάλυμνος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,279 2-3.Μηνάς, Λεξ,838 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

Σοτέμπρης, (ο) ‘ο Σεπτέμβριος’, φρ. ‘ο Σοτέμπρης με τα ξεκοπρίσματα έχει τους αθρώπους μέσα στις βρομιές και τη γ-κούραση’¹ / ‘Μάρτη και του Σοτέμπρη ίσια τα μεσάνυχτα’² / ‘Σοτέμπρης Σταυριάτης’,³ από την εορτή του Σταυρού στις 14 / ‘το σ-Σοτέμπρη θέσε νά βρεις’,⁴ δηλαδή φύλαγε την κουμπάνια σου τον Σεπτέμβριο για να έχεις όταν θα χρειαστείς. Η λ. από ιταλ. *Settembre*.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,50 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,193 3-4.Σακελλαρίδης Κ. 1983, 273

σουαρές, (ο) ‘βραδινή διασκέδαση, χοροεσπερίδα’, φρ. ‘*άοψε έχομε σ-σουαρέ στο Καζζίνο*’. Από γαλλ. *soirée* ‘βραδιά, δεξίωση’ (< *soir* ‘βράδυ’).

σουβλοκόλικο, (το) (Νικιά) ‘το βόδι που τα πισινά του προεξέχουν πολύ και δείχνουν σαν σουβλιά’, φρ. ‘καλό ν-το βόδι σ-σας αμμ’ είναι σουβλοκόλικο’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *σουβλοκόλικος* (< *σουβλεροκόλικος*), πβ. *σουβλοκέφαλος* (< *σουβλεροκέφαλος*), *σουβλομύτης* (< *σουβλερομύτης*). Από *σουβλερός* ‘οξύς’ (< *σουβλί* / *σούβλα* < λατ. *subula* ‘ιδ.’).

1.Σακελλαρίδης 1982,205

σουβλομάνικο, (το) ‘η ξύλινη λαβή του σουβλιού του τσαγκάρη’.¹

1.Καραναστάσης 1987,167

σουβ(ρ)ιάλλι(ν), (το) ‘είδος φλογέρας από καλάμι, που έπαιζαν οι βοσκοί όταν βοσκούσαν τα κατσίκια τους’, φρ. ‘...και με το σουβριάλλι ν-του πού παίζε, ν-εβόσκιζε ν-το μαντρί ν-του...’¹ /

‘...και σα σ-σε κούω ρυθμικά να παίζεις το σουβριάλλι,

χίλλιεσ χιλιάδες θύμησεσ μού φέρνεισ στο κεφάλι’.²

Και *σουρβιάλλι(ν)*.³ Η λ. πιθανώς από *συραύλιον (υποκορ. του *σύριγγ*, σχηματισμένο από το μικρότερο τμήμα του θέματος, αντί *συριγγαύλιον*, *αυλόσ*) > *σουράβλι(ον)* > *σουρβάλι*, με αντιμετάθεση φθόγγων, > *σουρβιάλλι-σουβριάλλι*, με ανάπτυξη -ι- και δίπλωση -λ- στο ιδίωμα της Νισύρου. Ο Κουρούνης από αρχ. *σύνανυλος* > *σύραυλος* > *σουρβιάλλι*.⁴ Πβ. *σουράβλι* ‘μακρύ και στενό όργανο’ | (μτφ.) ‘ο στενός από πάνω μέχρι κάτω’ (Κάλυμνος),⁵ *σουβριάλλ^d*, *σουρνάβλι*, *σφουριάλλ^d* (Ρόδος).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,288 2.Παρθενιάδης 76 3.Κοντοβερός 310, Κουρζής 321, Κουρούνης 1982,421 4.Κουρούνης ό.π. 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Παπαρχ. ΛΡ1,575

σούκχιουρου¹ επίρρ. ‘ευτυχώς, πάλι καλά’, φρ. ‘*σουκχιουρού που ’έ ν-έπαθε ν-τίποτι*’. Από τουρκ. *şükür* ‘δόξα’, ~ *Allah* ‘δόξα τω Θεώ’. Πβ. *σούκκουρου* ‘ευτυχώς’ (Ρόδος).²

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Παπαχρ. ΛΡ1, 576

σολατσέρω βλ.λ. *σολατσέρω*.

σουλουμαντρίζω (για άλογο) ‘χλιμιντρίζω’,¹

‘*κι’ ο μαύρος του το γνώρισε, στέκει, σουλουμαντρίζζει*’.¹

Από το αρχαίο ρ. *χρεμετίζω* ‘χλιμιντρώ’ > *χριμετίζω > *χλιμιντρίζω* > *χλιμιντρίζω* > *σιλιμιντρίζω* (Πυλί Κω)³ > *σουλουμαντρίζω*, με τροπή *ι* > *ου* και επίδραση προς το ρ. *μαντρίζω*. Πβ. *σιλιμιντρίζω* (Κάλυμνος),⁴ *χιλιμουνδρίζω* (Κως),⁵ *χιλιμιντρώ* (Ρόδος),⁶ *χιλιμιντίντζω*, *χιλιμιντρώ*, *χιλιμιντρώ* (Κάρπαθος).⁷

1. Κουρζής 333 2. Καζαβής 17 3. Σκανδαλ. Λεξ. 817 λ. *χιλιμουνδρίζω* 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ. 817 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 676 7. Μηνάς, Λεξ. 1000

σουλουμάς, (ο)¹ ‘είδος καλλυντικού, κρέμα προσώπου’, που παλαιότερα παρασκευαζόταν πρακτικά,

‘*ούλλη μέρα στολισμένη ήτανε ν-η οργισμένη, σουλουμά γ-και κοκκινάδι έβαλλε ν-ένα γ-καντάρι*’.²

Από τουρκ. *sülümən*³ ή < τουρκ. *sülümə* ‘πασάλεμμα’.⁴ Πβ. ‘ιδ.’ και *σουλουμαδού, (η)* ‘η αισθητικός’ των περασμένων χρόνων, που είχε το μυστικό της παρασκευής του *σουλουμά* (Κως),⁵ *σουλουμάς, σουλιμάς* (Ρόδος),⁶ *σουλουμάς* (Λέρος),⁷ Σύμη,⁸ Κάρπαθος⁹), *σουλινάς* (Ρόδος).¹⁰

1. Κουρζής 333 2. Καζαβής 61 3. Βαγιακάκος, Συμβολή 41 4. Μηνάς, Λεξ. 839 5. Σκανδαλ. Λεξ. 694 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 576, Παπαμανώλη 1998, 288 7. Γεωργίου 56 8. Μιχαλαριά 3, 165 9. Μηνάς, ό.π. 10. Τσοπανάκης 1983, 199

σούλουνας, (ο) ‘υδρορροή, ο σωλήνας μέσα από τον οποίο έτρεχε το νερό από την ταράτσα του σπιτιού¹ και ήταν φτιαγμένος από πήλινους σωλήνες, τα *κιούγκια*² (βλ.λ.), φρ. ‘*γύρισε μέσα το σ-σούλουνα, για να βάλει ν-νερό η βιστέρνα*’, και *σουλούνι, (το)*,

‘*βρύση μου με κρυο ν-νερό, μ’ ολόχρυσά σουλούννια*’.³

Από *σωλήν-σωλήνας* > *σουλήνας* > *σούληνας* > *σούλουνας*, με προχωρητική αφομοίωση *ου-ι* > *ου-ου*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,⁴ Κάλυμνος⁵), *σουλούνα, (η)* (Ρόδος),⁶ *σουλήνα, (η)* (Χάλκη).⁷

1. Παπαδόπουλος 1909, 97, Κουρούνης 1982, 426, Κουρζής 321 2. Αρφαράς 1978, 30 3. Καζαβής 26 4-5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 576 7. Τσοπανάκης 1949, 91

σουλουπφώννω/-ομαι¹ ‘τακτοποιώ, ευπρεπίζω’, φρ. ‘*σουλούπφωσε λ-λίο ντο στίτι σ-σου!*’ / ‘*σουλουπφώσου λ-λίο!*’ Από κ. *σουλούπι, (το)* ‘έξωτερική εμφάνιση, παρουσιαστικό’ < τουρκ. *üsliş* ‘τρόπος, αριθμός, ύφος λόγου’+ κατάλ. -ώνω.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σούμα, (η) ‘σύνολο, άθροιση’,¹ φρ. ‘*κάμε τη σ-σούμα ν-να σε πλερώσω*’. Από λατ. *summa* ‘άθροιση, σύνολο’, ουσιαστικοπ. τύπος του θηλυκού του *summus* ‘ύψιστος, μέγιστος’. | ‘νεοαποσταγμένη μαστίχα’, φρ. ‘*βάλε ένα γ-καραφάκι σ-σούμα*’. Από τουρκ. *soma* (= *rakı*). Πβ. *σούμα, (η)* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Ρόδος³, Κως,⁴ Αστυ-

- πάλαια ⁵), *σούμα* ‘το ρακί της πρώτης απόσταξης’ | ‘δροσιστικό ποτό με γεύση πικραμύγδαλου’ (Κάρπαθος).⁶
 1.Μαυρουδής 146 2.Δράκος 1983,226, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,576-577 4. Σκανδαλ. Λεξ.695 5.Καραναστάσης, Αστυπ.99 6.Μηνάς, Λεξ.840
- σουμάδα, (η)** ‘το γνωστό αναψυκτικό από πικραμύγδαλα’. Έμαθαν να την παρασκευάζουν από τον Αντώνη Μαυρουδή, που την γνώριζε από τη Χίο, όπου δούλεψε σε καφενείο γύρω στα 1900.¹ Η λ. πιθ. < ινδ. *soma* ‘είδος ποτού’ + κατάλ.-άδα, ή < αραβ. *summak* ‘ποτό από σουμάκι’. Πβ.‘ιδ.’ (Τήλος, Λέρος, Κάλυμνος).²
 1.Πετρούτσου 1993,366 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- σουμάκι(ν), (το)** ‘είδος πρίνου με μικρό στρογγυλό καρπό’ ¹ | ‘θάμνος που μοιάζει με τον *σκίτθο*, με φύλλα προς τα φύλλα της αγραμιθιάς’,² ονομασία του είδους φυτών *Rhus coriaria*, του γένους *ρους*, που είναι γνωστό αλλού και ως *ρούδι*, και φαίνεται να συμπεριλαμβάνεται στη χλωρίδα του νησιού και χρησίμευε, παλαιότερα, στη βυρσοδεψία,
 ‘σουμάκι ν-εμαζζεύγασι // ούτε και αγκατσίνα...’ ³
 Από γαλλ. *sumac* ή < αραβ. *summak*.
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Καραναστάσης 1987, 145 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,379
- σουμιές, (ο)** και *σομιές* ‘μεταλλικό πλέγμα, με ελατήρια, που τοποθετείται στο κρεβάτι ως βάση για τη στήριξη του στρώματος’,¹ ‘...προικίζουσιν αυτή τα εξής...έν κρεβάτι σιδηρούν με σουμέ...’ ² Η λ. από γαλλ. *sommier* ‘στρώμα’ (< λατ. *sagma* ‘σαμάρι’).
 1.Τσιρπανλής 2009,69 2.Απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1933 (Μαντράκι), στου Τσιρπανλή, ο.π.68
- σουπ(γ)ιά, (η)** κ. επιστημ. *seria officinalis*, φρ. ‘εγώ τρώω τη σ-σουπιγιά μ-με το μελάι ν-της’. Από αρχ. ουσιαστ. *σηπία,(η)*, με τροπή /i/ > /u/ από επίδραση του χελικικού -π-, ενώ το λατ. *seria* είναι δάνειο από την Ελληνική (Π). Πβ. *σηπιά*, *σουμπτσά,η* (Κάρπαθος),¹ *σουψά* (Κάλυμνος).²
 1.Μηνάς,Λεξ.840 2.Δράκος 1983,228, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.
- σουπ(γ)ιέρα, (η)** το κ. *σουπιέρα* ‘βαθιά μεγάλη πιατέλα, σκεύος για σερβίρισμα’.¹ Από ιταλ. *zuppiera* (< *zuppa* ‘σούπα’). Πβ. *σουπιέρα* ‘μεγάλη βαθιά λεκάνη’ (Κάρπαθος),² *σουψέρα* (Κάλυμνος).³
 1.Καραναστάσης 1987,152, Κουρζής 321 2.Μηνάς, Λεξ.840 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- σούρδα, (η)**¹ ‘ευκολιότητα’, φρ. ‘επίε μ-με σούρδα’, και *σουρδίδιο*, ² ‘εβάστα ν-το μ-πισινό ν-του αφ’ το σουρδίδιο γ-κι επάιννε ν-τρεχάτος για το ν-απόπατο!’ Η λ. πιθ. από τον αόριστο *sürdin* του τουρκ. ρ. *sürmek*, ή από γαλλ. *sourdre* ‘αναβρύω’.³ Πβ. *σούρδα* ‘διάρροια’ και ρ. *σουρδίτζει τον* = τον κρατά διάρροια (Ρόδος),⁴ *σουρδίντζω* ‘προκαλώ διάρροια’(Κάρπαθος),⁵ *σούρδιση*(Κως),⁶ *σούρδιση* (Σύμη).⁷
 1.Κουρζής 321 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Πάγκαλος 3,432 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 577 5.Μηνάς, Λεξ.840 6.Σκανδαλ. Λεξ. 697 7.Μιχαλαριά 3,167

σουρδίτζω ‘βλέπω, διακρίνω αμυδρά’,¹ φρ. ‘*σουρδίτζω λ-λιάκι ν-ακόμα*’ / ‘*έ σ-σουρδίτζει*’. Η λ. από το τουρκ. ρ. *seyirtmek*. Πβ. *σουρδίντζω* ‘διακρίνω αμυδρά’ (Κάρπαθος),² *σουρδίτζω* /-ομαι ‘βλέπω καλά από μακριά’ (Κάλυμνος),³ *σουρντίτζω* ‘βλέπω, διακρίνω’ (Καρδάμυνα Κω).⁴

1.Κουρζής 321 2.Μηνάς, Λεξ.840 3.Δράκος 1983,227, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ. 697 λ. *σούρδιση*

σουρμαγιά, (η) βλ.λ. *σιρμαγιά*.

σούρτα φέρτα κ. φράση που σημαίνει ‘πήγαινε έλα’ | ‘συχνές επισκέψεις’, φρ. ‘*έ μ-μου ρέσου ν-αυτά τα σούρτα φέρτα του αδερφού σου αφ’ το σπίτι ν-της*’ / ‘*φήκε τα σούρτα φέρτα*’, < *σούρ* ‘τα φέρ’ τα προστακτ. των *σούρνω, φέρνω*.

σουρτούκης, (ο)¹ ‘ο ατημέλητος, ακατάστατος, ο άσκοπα πλανώμενος’, φρ. ‘*πού εγύριζες πάλε, βρε σουρτούκη!*’ Από τουρκ. *surtuk* ‘συρόμενος, περιφερό-μενος’. Πβ. στην Κάλυμνο ‘ο πλανώμενος άσκοπα’,² στην Κάρπαθο ‘πονηρός, γυναικάς’,³ στη Ρόδο ‘άλανιάρης’,⁴ στην Κω ‘ιδιότροπος’.⁵

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983, 227, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.841 4.Παπαχρ. ΛΡ1,577 5.Σκανδαλ. Λεξ.697

σουρτούκο, (το) ‘σακάκι’¹ | ‘χοντρό μακρύ σακάκι’,² ‘*αφ’ τη β-βιασύνη ν-του έβαλε ν-ανάποδα το σουρτούκο ν-του*’, και *σερτούκο*, υποκορ. *σερτουκάκι*, φρ. ‘*...φήννου γ-κάτω τα σερτουκάκια τους, τα γελεκάκια τους, παίρνουσι δρόμο γ-και φεύγου*’.³ Από βενετ. *sortu* ‘κοντός επενδύτης’⁴ ή < τουρκ. *siirtik*,⁵ ή < ρωσ. *siurtuk* ‘παλτό’.⁶ Πβ. *σουρτούκο* ‘ανδρική ζακέτα’ (Κάλυμνος),⁷ *σουρτούκο, μβατατούκκα* (Κως),⁸ *σουρτούκο* ‘γυλέκο από μαύρη τσόχα’ (Σύμη),⁹ *σουρτούκι* (Καστελλόριζο).¹⁰

1.Χαρτοφύλης 2007,129 2.Αρφαράς,Νίσυρος 83 3.Σακελλαρίδης Κ. 1991,66 4. Ανδριώτης, Λεξικό 5.Σολομωνίδης, *Σμωρν. Γλωσσάρι*, Αθήνα 1962 6.Γιαννουλέλης, *Ν.ε ιδιωματικές Λέξεις*, Αθήνα 2003 7.Δράκος 1983,227, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 8.Σκανδαλ. Λεξ. 449,698 9.Μιχαλαριά 2,167 10. Κομνηνός 110

σουρωτό, (το) ‘σουρωτήρι’,¹ φρ. ‘*πγάσε το σουρωτό ν-να σουρώσεις τα μακαρόνια*’. Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου *σουρωτός* ‘στραγγιστός’ (< *σουρώνω* < αρχ. *σειρώ*).

1.Αρφαράς 1978,40

σουσου, (η)¹ ‘γυναίκα που σείεται και λυγίζεται, που πηγαίνει έρχεται, που πηγαίνει σούρτα φέρτα’, φρ. ‘*βρε τη σ-σουσου, έ γ-καταλαγιά!*’ Η λ. πιθ. από *σειώ*, δεξ *σουσουράδα*. Πβ. *σούσα,(η)* ‘γυναίκα που σείεται πολύ κατά το βάδισμα’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς,Λεξ.842

σουσουμί(ν), (το), συνήθως στον πληθ., ‘όψη, παρουσιαστικό, χαρακτηριστικά προσώπου’,¹ φρ. ‘*έχει τα σουσουμία του αφφέντη του*’ / ‘*για πες μου τα σουσουμία του, μπας και το ν-εγνωρίσω...*’² και ρ. *σουσουμιάζω* ‘παρομοιάζω’. Ο τύπος του ουσιαστικού *σουσουμί* από το μσν. *σύσσημον* ‘αναγνωριστικό σημείο’: *συ-* (< *συν*) + *-σημον* (<*σήμα*) > υποκορ. *συσσήμιον > *σουσσήμιον* > *σουσουμίον*, με προχωρητική αφομοίωση *ου-ι* > *ου-ου*, > *σουσουμί*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος),³

σουσσούμι, ρ. σουσσομιιάζζω (Κως),⁴ σουσσομινιάντζω ‘παρομοιάζω’ | ‘σχολιάζω’ (Αστυπάλαια),⁵ σουσούμι, σουσσομιιάζω (Ρόδος),⁶ σουσούμιν, σουσσομινιάντζω (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 333 2.Καζαβής 83 3.Δράκος 1983,228, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.698 5.Καραναστάσης Αστυπ.99 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,578 7.Μηνάς, Λεξ.842

σούσουνά¹ ‘έλα σου δα’ | ‘πες πες’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

σουσσομιιάζζω ‘κατηγορώ, ονειδίζω’,

‘σιγά σιγά και ταπεινά τράβα τα τα μαλλιά σου,

που θα σε δου ν-οι άρχοντες να μη σ-σου σουσσομιιάσου’.¹

Πιθ. ο ρηματικός νισύρικος τύπος να προέρχεται από το ρ. σουσσομιιάζζω (βλ.λ. σουσούμι) με σημασιολογική μετάπτωση, πβ. στην Αστυπάλαια σουσσομινιάντζω ‘σχολιάζω’,² ή από τη λ. σούσουρο (μτφ.) ‘δυσφήμιση, διασυρμός’ (< ιταλ. *sussurro*) -σουσουριιάζω > σουσσομιιάζω, με ανομοίωση ρ > ν, πβ. παραθύρι -παναθύρι, περιστέρι -πενιστέρι.

1.Καζαβής 19 2.Καραναστάσης, Αστυπ.99, βλ. και λ. σουσούμι.

σουσσομινιασμα, (το) ‘κατηγορία, ονειδισμός’,¹ η πράξη και η ενέργεια του σουσσομιιάζζω (βλ.λ.).

1.Κουρζής 333

σούσουρο, (το)¹ ‘διαδόσεις, ψίθυρος’, φρ. ‘εγίνηκε μ-μεγάλο σ-σούσουρο στο Μαντράκι μ-με τα καώματά της!’ Από ιταλ. *sussurro*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κάρπαθος).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ

σουτθέρω βλ.λ. *σαρτέρω*.

σουφάς, (ο) ‘καναπές’, φρ. ‘...εκεία στη γ-κουζζίνα ν-είχε σ-σουφά κι’ εστρώσασι γ-κι’ επφέσα ν-οι γαμπροί’.¹ Και σοφάς.² Από τουρκ. *sofa* (< αραβ. *suffah* ‘μακρύς πάγκος’). Πβ. σουφάς ‘ξύλινο πατάρι του σπιτιού, πάνω στο οποίο απλώνονται τα στρώματα για τον ύπνο’ (Κάρπαθος),³ σουφάς ‘το τμήμα του γεωργικού σπιτιού γύρω από την εστία, ψηλότερα από το άλλο σπίτι’ (Ρόδος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,64 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Μηνάς,Λεξ.842 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,578

σουφέρτασι(ν), (το)¹ ‘αλλεπάλληλα δοχεία φαγητού σε αλουμινένιο πλαίσιο, το ένα επάνω στο άλλο, για τη μεταφορά πολλών ειδών φαγητού στην εξοχή’,¹ και σι-φερτάσι,² σεφέρτασι,³ σουφέρτεσι.⁴ Στα Νικιά σιφερτάσι, φρ. ‘έφερά σας ένα σ-σιφερτάσι γ-γεμάτο φ-φασουλάδα’.⁵ Από τουρκ. *sefertasi* ‘δοχείο φαγητού κατάλληλο για τους ταξιδεύοντες’.

1.Κουρζής 321 2.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Πετρούτσου 1993, 343 4.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 5.Σακελλαρίδης Γ. 1982,132

σουφουνιιάζζω¹ ‘στεγνώνω ρούχα απλώνοντάς τα στον αέρα’, φρ. ‘πλώσε τα ρούχα στο ν-αέρα ν-να σουφουνιιάσουσι.’ Πιθ. από σίφουνας ‘δυνατός αέρας’ > σούφουνας + κατάλ. -ιάζω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σούφρα, (η) ‘πισινός’¹ | ‘πτυχή’, φρ. ‘εγόρασα ένα φ-φουστάνι μ-με σούφρες’. Η λ. κατά τον G.Meyer, N.S., 3.62 και τον Ανδριώτη, Λεξικό, από **sup(p)la* < *supplare < *supplicare*², ή από το αρχαίο *σύφαρ,(το)* ‘παν παλαιόν και ρυτιδωμένον δέρμα’ (Καλλίμ.), πβ. *σύφαρ γήρας, το υπέρτατον οι δε το του όφεως. και το ερ<ρ>υτιδωμένον σύκον. και το επί του γάλακτος τροφ<ι>ώδες’* (Ησύχ.). Η πρώτη σημασία της λ. στο ιδίωμα της Νισύρου πιθ. από τις πτυχώσεις του παχέος εντέρου που καταλήγει στον πρωκτό (πισινό), πβ. στη Σύμη *σούφρα,(η)* ‘η άκρη του παχέος εντέρου’.³ Πβ. επίσης *σούφρα,(η)* ‘πτυχή’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 321 2-4.Μηνάς, Λεξ.843 λ. *σούφρα*

σουφρώνω¹ (μτφ.) ‘αρπάζω, κλέβω’, συνώνυμο του *σαρμέρω* (βλ.λ.), φρ. ‘εσούφρωσέ μ-μου αφ’ τη ν-αυλή μ-μου τη γλάστρα με το β-βασιλικό’ | ‘μαζεύω χείλη και πρόσωπο από θυμό ή φόβο ή θλίψη’,¹ φρ. ‘εσουφρώσα ν-τα χείλη της αφ’ το θ-θυμό ν-της!’ Από *σούφρα* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σουφράνου και *σουφράνου* επίρρ. ‘η προσήνεμη πλευρά, το πίσω, το αθέατο μέρος του Γυαλιού, όπως το βλέπουμε’¹,

‘...για τη γ-καλάδα ν-του Βρετού σαλπάρει μέσ’ στη ν-νύχτα,

κι’ από σουφράνου του Γυαλιού που χεί μαυροσμαρίδα’² /

‘πγοιος πάει στο Γυαλί σουφράνου, // εις τις Πέτρες του Πατρική,

να φορτώσει το καϊκι // πέτρες, άμμο γ-και χαλίκι.’³

Από ιταλ. *sonnato*, με κατάληξη -ου, αναλογικά προς τα πού, *αλλού*. Πβ. *σουφράνου, σουφρανικά* ‘προς την πάνω πλευρά του ανέμου’ (Κάλυμνος),⁴ *σουφράνου* ‘στην προσήνεμη πλευρά’ (Κάρπαθος).⁵

1.Μαυρουδής 146 2.Μαυρουδής 20 3.Σακελλαρίδης Μ.2007,384 4.Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

5. Μηνάς, Λεξ.843

σοφράς, (ο) και *σουφράς*, ‘ξύλινο στρογγυλό τραπέζι σε ύψος 15-20 εκατ., με σκαμνάκια γύρω γύρω αντί καθισμάτων’, φρ. ‘...έβαλε λ-λοιπό ν-η γρια το σ-σοφρά ν-να φάσι’¹/

‘στρωμένοι ήτο ν-ο σουφράς // και πάνω του βαρμένα,

ένα λ-λαήνι χ-χιώτικο // ν-νερό ν-αφ’ τη β-βιστέρνα’.²

Η λ. από το αραβοτουρκ. *sofra* ‘τραπέζι’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάλυμνος⁵), *σοφράς* (Καστελλόριζο).⁶

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,37 2.Μπαλαλάς 1981,99 3.Σκανδαλ. Λεξ.698 4.Παπαχρ.

ΛΡΙ,579 5.Δράκος 1983, 228, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Κομνηνός 126

σόχειλο, (το) ‘γεμάτο (δοχείο) με προϊόντα που φτάνουν ως τα χείλη’, φρ. ‘επήα κι’ έβαλέ μ-μου κριθάρι ν-να ταΐσω τις όριθες η συντέκνισά μου...ένα γ-καφίτζι σ-σόχειλο’.¹ Και *σόχειλο*.² Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του μσν. επιθέτου *ισόχειλος* ‘γεμάτος ως τα χείλη’ Ευγ.Γιαννούλη,Επιστ.184 (Επιτ.), και επίρρ. μσν. *ισόχειλα* ‘έως τα χείλη, έως επάνω’ (‘όχι να πεις *ισόχειλα* να ναι όλοι σκεπασμένοι’ Π.Ν.Διαθ. (Λαμπάκης) φ.256, στ.6,Επιτ.) < επίθ. *ισόχειλος* < αρχ. επίθ. *ισοχειλής*, η λ. στο L-S.

1.Γ.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009 2.Καραναστάσης, 1987,159

σπάθα, (η) ‘το ξύλο που έχει περίπου το σχήμα της σπάθης και είναι σφηνωμένο στην τρύπα της γούλας του αλετριού, για να τη συνδέει καλύτερα με το *κουντούρι*’¹ | (μτφ.) ‘η αθυρόστομη, που τα λέει χύμα’², φρ. ‘*ω μάνα μου, αυτή ναι σπάθα, πρσιος τα βγάλλει πέρα μαζζί ν-της!*’ Πβ. *σπάθη, (η)* ‘ιδ.’ (Κως,³ Χάλκη,⁴ Κάρπαθος⁵).

1.Καραναστάσης 1987, 155, Κοντοβερός 320 2.Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ. 699 4.Τσοπανάκης 1949,112 5.Μηνάς, Λεξ.843

σπαλλί(ν), (το), συνήθως στον πληθ. *σπαλλιά, (τα)* ‘οι μηροί’,¹ φρ. ‘*σκέπασε τα σπαλλιά του μωρού να μη γ-κρυώσει*’.² Από ιταλ. *spalla* (< λατ. *sparula* ‘πλάτη’ υποκορ. του λατ. *sparthea* < ελλην. *σπάθη*).

1.Κουρζής 321 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,142

σπαργωμένη, (η) επίθ., στην ποιμενική γλώσσα ‘η κασίκα ή το πρόβατο που έχει το στήθος (μαστάρι) γεμάτο από γάλα’,¹ φρ. ‘*σπαργωμένες είν’ οι κασίκες που γεννήσασι*’. Μτχ. παθητικού παρακειμένου (*σπαργωμένος*) του ρ. *σπαργώννω* (βλ.λ.). Πβ. *σπαργωμένος* (Κως).²

1.Χαρτοφύλης 1984,261 2.Σκανδαλ.Λεξ. 699 λ. *σπαργώννω*

σπαργώννω /-ομαι (για έγγαλα ζώα) ‘έχω γεμάτους με γάλα τους μαστούς’,¹ φρ. ‘*η ατσουμάδα μας είναι γκαστρομένη κι’ εσπαργώσα ν-τα βυζιγιά της*’. Από το αρχ. ρ. *σπαργάω* ‘είμαι πλήρης’, πβ. το Ησυχιακό ‘*σπαργάν’ ότι οι μασθοί πλήρεις ώσι γάλακτος*’ (L-S) και Ευριπ.Βάκχ.701 ‘*όσαις νεοτόκοις μαστός ην σπαργών έτι*’. Πβ. *σπαργώννω* (Κως,² Κάρπαθος³), *σπαρκώννω* (Αστυπάλαια),⁴ *σβαργκώννω*, *σβαργκώννομαι* (Καρδάμαινα Κω).⁵

1.Καραναστάσης1987,128 2.Σκανδαλ. Λεξ.699 3.Μηνάς, Λεξ.864 4.Καραναστάσης, Αστυπ. 99-100 5.Σκανδαλ. Λεξ. ό.π.

σπασμάδα, (η) ‘γκρεμισμένο τμήμα *βασταδιού*’¹ | ‘πεσμένο *βαστάδι*’¹,

‘*πέτρα ν-τη μ-πέτρα χτίζζουσι σπασμάδες στο βαστάδι,*

κι’ ένα μ-παπά θα φέρουσι το ν-αγιασμό ν-να κάμει’² /

‘*σπασμάδες πγια δε χτίζζουσι, // ν-τις αμπατές χαλούσι*’.³

Από το αρχ. *σπασμάτιον*, υποκορ. του *σπάσμα, (το)* (< *σπάω / σπω*) > *σπασμάτι* > *σπασμάδι*, κατά το *βαστάδι*, -, μεγεθ. *σπασμάδα, (η)*, κατά το σχήμα: μεγεθυντικά παροξύτονα θηλυκά σε -α από ουδέτερα σε -ι, δεξ *καντήλι -καντήλα, (η)*, *πιστόλι -πιστόλα, (η)*, *χέρι -χέρα, (η)* κ.τ.ό.⁴

1.Μαυρουδής 146, Κουρζής 321 2.Μαυρουδής 37 3.Σακελλαρίδης Μ.2007,379 4.Μηνάς, Μεγέθυνση 48

σπασμένος, (ο) επίθ. ‘σακάτης, ανάπηρος’,

‘*αλίσ το ν-αντρειωμένο σ-σα ν-το μ-πιάννου δγνο σπασμένοι* (παροιμ.).’¹

που δηλώνει ότι οι δυο υπερτερούν, με οποιεσδήποτε συνθήκες, απέναντι στον ένα. Μτχ. παθητικού παρακειμένου, ως επίθετο, ‘*αδύναμος, άτολμος*’(Π).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,114

σπατουλιέρης, (ο) ή *πλακαζζής* ή *πλακάς* ‘ήταν ο άνθρωπος των παραδοσιακών ελαιοτριβείων που έτρεχε γύρω από την *πλάκα* και ανακάτευε με τη σπάτουλα το άλεσμα, βρέχοντάς τη συχνά με ζεστό νερό’.¹ Από *σπάτουλα, (η)* (< βενετ.

spatula).

1.Μαστρογιάννης 23

σπάχος, (ο) ‘λεπτό σχοινί’. Από ιταλ. *srago* (< λατ. *hispanicus* ‘ισπανικός’ με τη σημασία ‘φιλάργυρος’). Από εδώ και η δεύτερη σημασία της λ. ‘τσιγκούνης’, φρ. ‘σπάχος που ’ναι! Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,¹ Καστελλόριζο²), σπάος (Κάλυμνος,³ Αστυπάλεια⁴), σπάους (Εμπωνα Ρόδου).⁵

1.Σκανδαλ.Λεξ.700 2.Κομνηνός111 3.Δράκος 1982,198, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Καραναστάσης, Αστυπ.99 5.Παπαχρ. ΛΡ1,579

σπέζζα, (η) ‘προμήθεια τροφίμων και άλλων προϊόντων με δελτίο, σε περίοδο κρίσεως’,¹ όπως στην Κατοχή που θυμούνται οι μεγαλύτεροι,

‘από ταξίδι ν-έστρεψε γ-καϊκι δ-δέκα μέτρα,

στα μπουννια του η θάλασσα, στ’ αμπάργια του η σπέζζα’.²

Από ιταλ. *sresa* ‘αγορά, έξοδα’, ρ. *spezare* ‘ξοδεύω’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).³

1.Μαυρουδής 147 2.Μαυρουδής 24 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σπερβέρι(ν), (το) ‘παραπέτασμα (κουρτίνα) του κρεβατιού που κρεμόταν από τη στέγη και κάλυπτε όλο το κρεβάτι στο παραδοσιακό νισύρικο σπίτι’,¹ φρ. ‘όμορφο μ-πού ’ναι ν-το σπερβέρι σ-σου! ζουλεύω το!’ Από γαλλ. *espervier* / *espranvier*, πβ. το μσν. *παρμπέραις* που μαρτυρείται στο ‘Θανατικό της Ρόδου’ του Εμμ. Γεωργηλά (Wagner,στ.176) και το μσν. κυπριακό *σπλιβέριν* ‘κουνουπίερα’,² στη σημερινή κυπριακή *σκλουβέριν*.³ Επίσης *σπερβέριν*, *σπαρβέριν*, *σπαρπέρι*, *σπαρβέρι* (Κως),⁴ *σπερβέρι(ν)* (Ρόδος,⁵ Κάρπαθος⁶).

1.Παπαδόπουλος 1909,97, ο ίδιος 1984,290, Κουρζής 321 2.Καραποτόσογλου 2008, 399 3. Dawkins 2,554, Καραποτόσογλου ό.π. 4.Σκανδαλ.Λεξ.700 5.Παπαχρ. ΛΡ1,579 6.Μηνάς, Λεξ.845

σπεροθρίζζω ‘παρακολουθώ ή κάμνω εσπερινό και όρθρο, πρωινή λειτουργία’

‘δε σπεροθρίζζουσι ν-εκεί, μήε αγιούς φιλούσι,

παράκληση δε γ-κάμνουσι, Χριστό δ-δε μ-προσκυνούσι’.¹

Από *εσπεροορθρίζω. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Ιω.Λογοθέτης 57

σπετσάρης,(ο)¹ ‘φαρμακοποιός’.Από ιταλ. *spezieri*.Πβ. *σπετσέρης* (Κάλυμνος),² *σπετσιάρης* (Ρόδος),³ *σπετσάρης* (Κως).⁴

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡ1, 580 4.Σκανδαλ. Λεξ. 701

σπετσαρία, (η) ‘φαρμακείο’,

‘παίρ’ ο γιατρός τα γιατρικά από τη σπετσαρία...’.¹

Από ιταλ. *spezieria* ‘ιδ.’

1.Καζαβής 24

σπηλάδι(ν), (το) ‘αγροτικό κτίσμα που χρησίμευε ως κατοικία του γεωργού και της οικογένειάς του, όταν κατά την περίοδο της σποράς ή της συγκομιδής ήταν υποχρεωμένοι να ξωμένουν. Επίσης χρησίμευε για αποθήκευση άχυρων και γεωργικών εργαλείων’.¹ Από *σπήλαιον* > υποκορ. *σπηλάδιον* > *σπηλάδι*. Πβ. *σπήλιος* (Ρόδος),² *σπηλιτζά,(η)* (Αστυπάλεια),³ *σπήλγιο,(το)*, *σπήγγιο* (Κως).⁴

1. Παπαδόπουλος 1909,96, Κουρζής 321, Τσιρπανλής 2009,161, Χαρτοφύλης 1984, 233
2. Παπαχρ. ΛΡ1,580 3. Καραναστάσης, Αστυπ.100 4. Σκανδαλ. Λεξ.701
- σπίουννιά, (η)** ‘προδοσία, ρουφιανιά’, φρ. ‘*πγοιος ήτο μ-πάλε αυτός πού’καμε ν-τη σπίουννιά!*’ Από *σπίουνος* (βλ.λ.).
- σπιουννιέρω¹** ‘προδίδω’, φρ. ‘*αυτός μόνο ν-να σπιουννιέρει ξέρει! τό’μαθε ν-αφ’ τη γ-Κατοχή!*’ Από *σπίουνος* (βλ.λ.).
1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σπίουνος, (ο)**, *σπίουνας, (ο)*¹, και *σπίουνης*,² ‘καταδότης, προδότης’, φρ. ‘*αυτοσδά στη γ-Κατοχή ήτο μ-μεγάλος σπίουνος! επάιννε γ-και τά’λεε στους Γερμανούς ό,τι έλεες!*’ / ‘*παλλά ήτο σπίουνος τω ν-Ιταλώ*’. Από ιταλ. *spione* ‘κατάσκοπος’. Πβ. *σπίονος, σπίουνος* (Ρόδος),³ *σπίουνος* (Κάρπαθος,⁴ Κάλυμνος⁵).
1. Κουρζής 321 2. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3. Παπαχρ. ΛΡ1,580 4. Μηνάς, Λεξ.846 5. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- σπίρτο, (το)** ‘οινόπνευμα’,¹ φρ. ‘*τρίψε με σπίρτο τη μ-πλάτη μ-μου γιατί εκρώσα!*’ | (μτφ.) ‘έξυπνος’,² φρ. ‘*αυτός είναι σπίρτο!*’ | πληθ. *σπίρτα, (τα)* ‘πυρεία’. Από ιταλ. *spirito* ‘καθαρό οινόπνευμα’ (<λατ. *spiritum*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Κάλυμνος⁴), *σπίρτο* ‘ξίδι’ (Κάρπαθος).⁵
1. Κουρζής 321 2. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ.701 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ.846
- σπιταλλιανός, (ο)**¹ ‘αυτός που του αρέσει να είναι στο σπίτι, ο σπιτόγατος’. Από μσν. (ο)*σπιτάλιν* ‘ξενώνας, νοσοκομείο’ (‘*ορδίνιασε ...σπιτάλια να κυβερνούν τους ασθενείς*’ Άλ. Κύπρου 1568, Επατ.) < μσν. λατ. *hospitale* ή βενετ. *ospitale* + κα-τάλ. -ιανός.
1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- σπιταρώνας, (ο)** ‘μεγάλο σπίτι’,¹ πβ. *σπιτάρα, (η)* (Κάρπαθος).²
1. Καραναστάσης 1987,176 2. Μηνάς, Λεξ.846
- σπορ(γ)ιά, (η)** ‘το τμήμα του αγρού που πρόκειται να σπαρεί και είναι αποχωρισμένο με αυλάκι από το υπόλοιπο χωράφι’¹ | ‘το κατάλληλο για σπορά χωράφι’² | ‘επιφάνεια αγρού ή αυτοτελές χωράφι που ο γεωργός μπορεί αυθημερόν να σπείρει’,³ φρ. ‘*αφ’ τις σποργιές εκλέφταμε ν-νισύρικά βασούλλια*’ | (Νικιά) ‘το επίπεδο χωράφι με μακρόστενο σχήμα που προέρχεται συνήθως από μοιρασιά ενός κάμπου στα παιδιά της οικογένειας’, φρ. ‘*α τως το μ-μοιράσω θέλει το γ-κάμπο σ-σε σποργιές ’α μη μ-παραπονιέται καένας τως*’.⁵ Και τοπωνύμιο *Σποργιά, (η)*. Από *σπόρος*+κατάλ. -ιά. Πβ. στον μσν. ‘*σποραί, (αι)*’ τμήματα χωραφιού, που σπέρνονταν χωριστά’.⁶ Επίσης *σπορία, (η)*, *σποριά* ‘μια από τις επιμήκειες λωρίδες στις οποίες χωρίζεται το μεγάλο χωράφι κατά την σπορά του’ | ‘μια φέτα ψωμί’ (Κάρπαθος),⁷ *σπορζά, (η)* ‘τμήμα χωραφιού που έχει σπαρεί’ (Κάλυμνος),⁸ *σπορεία, (η)* ‘πρασιά’ (Κρεμαστή Ρόδου).⁹
1. Καραναστάσης 1987,156 2. Τσιρπανλής 2009,92 3. Μαυρουδής 147 4. Μαυρουδής 32 5. Σακελλαρίδης Γ.1982,196 6. Κουκουλές ΒΒΠ 5,254 7. Μηνάς, Λεξ.847 8. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 9. Παπαχρ. ΛΡ1,581
- Σποργιώτης, (ο)** ‘το φθινόπωρο, η περίοδος της σποράς’,¹ φρ. ‘*το Σποργιώτη σου*

τά'δωκα τα μαεδγιά'.¹ Και Σποργιάς.² Στην Κω³ σποριάδες λέγονται οι μήνες Οκτώβριος και Νοέμβριος, επειδή από τον Οκτώβρη ως το τέλος Νοέμβρη ασχολούνται με το όργωμα και τη σπορά, και Σποριάρης λέγεται ο Άγιος Γεώργιος, επειδή την ημέρα της γιορτής του (3 Νοέμβρη ανακομιδή λειψάνων) γίνεται η προετοιμασία του σπόρου. Και στα Πλατάνια της Ρόδου,⁴ για τον ίδιο λόγο ο Άγιος Γεώργιος λέγεται Σποριάτης.

1.Καραναστάσης 1987, 156 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ.Λεξ.702 4.Παπαρχ. ΛΡ1,581

σπορικά, (τα)¹ 'σπόροι που είναι προορισμένοι για σπορά', φρ. 'τα κουκχιά πού'χω στο ν-τουρβά ν-είναι σπορικά'. Πβ. σπορικός 'προορισμένος για σπόρο' (Κάρπαθος),² σπορικό 'ιδ.' (Κάλυμνος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.848 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

σπόρκα¹ επίρρ. 'ζόρικα, δύσκολα', φρ. 'με τις αναδουλλειές ήβρε ν-τα σπόρκα κ' έφνε στα ζένα'. Από τον πληθ. του ουδετέρου του επιθέτου σπόρκος 'σκάρτος, ελλιπής' (< ιταλ. *sporco* 'αισχρός, ακάθαρτος, ανήθικος').

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σπουρδώ¹ και σπουρδίτζω¹ 'σπαρταρώ, σπαράζω', φρ. 'έλειπε ν-τρία χρόνια και τώρα σπουρδά η καρδιά μου να το δ-δω' / 'έπιασα με τ' αγκίστρι ν-ένα σκορπιό γ-κι' έ ν-ημπορούσα να το ν-εξεγκιστρώσω γιατί εσπούρδιτζε'. Η λ. και στον μων., δεξ στο Somavera 'σπουρδεύω, σπουρδεύγω' *cambeggiare, cambettare, sgambeggiare, sgambettare*.² Ο Κοραΐς ανάγει τη λ. στο Ησυχιανό 'σπυθίζειν' σπάσθαι και αγνακτείν, και πυδαρίζειν, και σφύζειν'.³ Πβ. στη Χάλκη σπουρτώ, στην Κάρπαθο⁴ σπουρδίτζω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2-4.Μηνάς, Λεξ.848

σπουτάζζω 'βιάζομαι',

'ας έπαιρνε ν-υπομονή, όπγοιος σπουτάζζει χάννει'.¹

Από το αρχ. ρ. σπουδάζω 'σπεύδω, επείγομαι'. Πβ. σπουτάζζω, σπουτάζζομαι και σπούτα,(η), σπούα,(η) 'βιασύνη', σπουταχτικός 'βιαστικός' (Κως),² σπιτάζω, σπίτα,(η) (Αστυπάλεια),³ σπουτή,(η) 'οργή, θυμός' (Απολακκία Ρόδου),⁴ σπουθή,(η) (Καστελλόριζο),⁵ σπούδα επίρρ.'γρήγορα', σπουδαχτικά 'βιαστικά' Κάρπαθος).⁶

1.Ιω.Λογοθέτης 63 2.Σκανδαλ. Λεξ.702 λ. σπούτα,(η) 3.Dawkins 2.37,50,402 4.Παπαρχ. ΛΡ1,581 5.Κομνηνός 111 6.Μηνάς, Λεξ.848

σπυρί(ν), (το)¹ 'σπόρος, κόκκος', φρ. 'ένα σπυρί σ-σιτάρι' | (μτφ.) 'εξάνθημα, μπιμπίκι', φρ. 'έβγαλα σπυρί στο μάουλο'. Η λ. από ένα αμάρτυρο αρχ. *σπυρίον υποκορ. του σπυρός δωρ. τύπος του πυρός,(ο) 'κόκκος σιταριού'. Πβ. σπυρίν 'κόκκος' (Κάρπαθος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.849

σ-σόι(ν), (το) 'η οικογένεια, το γενεαλογικό δέντρο του καθενός' | 'χαρακτηρισμός κάθε καλού πράγματος', φρ. 'είν' από σ-σσί' / 'έ ν-είναι σ-σσί μ-πράμα', αντίθ. άσσοος. Από τουρκ. *soy* 'καταγωγή, γένος'. Πβ. σοίλης 'από καλό σσί' (Κως),¹

σσί, σοίλης (Κάλυμνος).²

1. Σκανδαλ. Λεξ. 692 2. Δράκος 1983, 225, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

σ-σωσπάζζω/-μαι¹, ‘δέρνω κάποιον πολύ’, φρ. ‘εσσώσπασέ ν-το ν-εις το ξύλο’ | ‘πέφτω απότομα με θόρυβο και τραυματίζομαι’, φρ. ‘έμφεσε ν-αφ’ το δέντρο γ-κι’ εσσωσπάστηκε’. Από έσω+σπω > (ε)σωσπώ > σωσπάζω, κατά τα ρ. σε -άζω. Ο Τσοπανάκης² παράγει από συνσπώ με παρετυμολογία προς το έσω. Πβ. σωσπώ ‘σπω εσωτερικά’ (Ρόδος),³ σωσπώ ‘πέφτω απότομα με θόρυβο’ (Κως),⁴ στην Κάρπαθο επίθ. σώσπαστος ‘πολύ δαρμένος’.⁵

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Κρητολογία τ. 8 (1979) σ. 72 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 606 4. Σκανδαλ. Λεξ. 728 5. Μηνάς, Λεξ. 897

σ-σωσπιέμαι/-ιούμαι ‘ξεσπιέμαι, ταράσσομαι’,¹ φρ. ‘σ-σωσπιέται ο γάδαρος και το μ-πετά κάτω’. Από σύμφυρση των σ-σω[σπώ+ζε]σπιέμαι.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σ-σωτικά, (τα) ‘σπλάχνα, εντόσθια, εσωτερικά’,

‘χολλιώ για το μ-πατέρα μ-μου που πέθανε στα ξένα,

κι’ έχω καμένα σ-σωτικά και χείλη πικραμμένα’.¹

Πληθ. του ουδετέτου εσωτερικό(ν), ως ουσιαστικό του επιθέτου εσωτερικός < εσωτικός, με επίδραση του εσώτερος. Πβ. τσωθτικά (Κάρπαθος).²

1. Καζαβής 90 2. Μηνάς, Λεξ. 940

σταβάδι(ν), (το) ‘η γούλα (βλ. λ.) και ο κούδουνας (βλ. λ.) μαζί’¹ μακρύ κυλινδρικό ξύλο εκατέρωθεν του οποίου ζεύγουν τα βόδια για το όργωμα, που λέγεται και γούλη, κλειδί και τιμόνι’²: (ιστοβοεύς >) ιστοβοάριον > στοβάριον > σταβάρι, με υποχωρητική αφομοίωση ο-α > α-α, > σταβάδι. Πβ. σταβάδι, σταβάι, σταβάρι (Κως),³ σταβάι και προστοβαγιά,(η) (< *προϊστοβοεία) (Χάλκη),⁴ σταβάι (Κάλυμνος),⁵ πλεκονταρία, διπλοκονταρία, κονταδία,(η) (Ρόδος),⁶ σταβάδι (Αστυπάλ.).⁷

1. Καραναστάσης 1987, 154 2. Κοντοβερός 321 3. Σκανδαλ. Λεξ. 703 4. Τσοπανάκης 1949, 19, 111 5. Δράκος 1983, 229, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 507, ο ίδιος ΛΛΡ, 35 7. Καραναστάσης, Αστυπ, 100

σταβαδόκαρφο, (το) ‘καθένα από τα τρία καρφιά στο άκρο του σταβαδιού: το σ-σσοκάρφι, το μεστσιακό και το ζωκάρφι’.¹ Πβ. μ-ματόκαρφα, (τα) (Κως).²

1. Καραναστάσης 1987, 154 2. Σκανδαλ. Λεξ. 703

σταβέντου¹ (ναυτ.) ‘απάνεμα’, φρ. ‘αόψε’α ψαρέψομε από σταβέντου’, δηλ. από τη μεριά του νησιού που δεν παρουσιάζει μέτωπο προς τον άνεμο. Από βενετ. stavento, ιταλ. sotto vento.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σταβορότρυπα, (η)¹ ‘η τρύπα στον ζυγό, από την οποία το σταβάδι (βλ. λ.) ήτο εξαρτημένο’, η αρχ. σμυλίχη, ‘εν τω ζυγώ σπή, εν ή ο ρυμός ήτο εμβεβλημένος’.

1. Κοντοβερός 321

σταλαός, (ο)¹ ‘σταγόνα’, από σταλαγ(μ)ός (< σταλάσσω) ‘το να σταλαάζει νερό ή άλλο υγρό, το να πέφτει σταγόνα σταγόνα’. Πβ. σταλαός ‘σταγόνα φαρμάκου’ (Κάρπαθος),² σταλαός ‘το στάξιμο νερού από τη στέγη με πατελλιά, όταν βρέχει’

(Ρόδος),³ *σταλαός* ‘το στάξιμο νερού μέσα στο παραδοσιακό σπίτι των χωριών που σκεπάζονταν με καλάμια και χώμα’ (Κως).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.849 3. Παπαχρ. ΛΡ1,583 4.Σκανδαλ. Λεξ.704

σταλίζω ‘μένω στο *σταλό*’¹ (βλ.λ.) | στην ποιμενική γλώσσα ‘πηγαίνω σε στεγασμένο μέρος για να αποφύγω τον ήλιο ή τη βροχή’,² φρ. ‘*σταλισμένα κάθονται τα ζαζα κάτω αφ’ τους εδρνάδες*’,³ και για ανθρώπους, φρ. ‘*ήβρα μέρος και στάλιζα*’ / ‘*πάμε ν-να σταλίζομε ν-ώσπου να περάσει η βροχή*’.⁴ Η λ. από το ιταλ. *stallare* ‘σταθμεύω, εναυλίζομαι’ (< ιταλ. *stalla* ‘σταθμός, σηκός, στάβλος’ < λατ. *stabulus*) κατά τον Meyer,Ν.Σ.4,81 στον Μηνά,Λεξ.850, όπου *σταλίντζω* ‘πηγαίνω σε στεγανό μέρος για να αποφύγω τον ήλιο ή τη βροχή’(Κάρπαθος), *σταλάζω*, *σταλίζω*, *σταλιάζω* (για ζώα) ‘ξεκουράζομαι στη σκιά το μεσημέρι’ (Κάλυμνος),⁵ *σταλίζω* ‘ξεκουράζομαι, δροσίζομαι’ (Κως),⁶ *σταλίντζω* (Αστυπάλαια),⁷ *σταλίζω* ‘πηγαίνω στη σκιά’ (Ρόδος).⁸

1.Καραναστάσης 1987,138 2.Χαρτοφύλης 1984,261 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239 4. Παπαδόπουλος 1909,96, ο ίδιος 1984,290 5.Δράκος 1983,230, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ. Λεξ.704 7.Καραναστάσης, Αστυπ.100 8.Παπαχρ. ΛΡ1,583

σταλλιά, (η)¹ ‘στάλα, σταγόνα νερού ή άλλου υγρού’ | ‘λίγο, ‘*μια σταλλιά*’, φρ. ‘*δώκε μου μια σταλλιά ν-να δοκιμάσω*’. Από *στάλα, (η)* (< *σταλάζω*) + κατάλ. -ιά, κατά το *σταζιά*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *ολιά, μια ολιά* ‘λίγο’ (Κως).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.540

σταλός, (ο) ‘το μέρος όπου ξεκουράζονται τα γιδοπρόβατα υπό σκιάν’¹ | ‘μέρος όπου στέκεται κάποιος για να περάσει η βροχή’.² Η λ. από ιταλ. *stalla* (βλ.λ. *σταλίζω*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,³ Ρόδος⁴), ‘μεγάλο πυκνόφυλλο δέντρο κοντά στη μάντρα, στον ίσκιο του οποίου καθίζουν και ξεκουράζονται τα ζώα τις ώρες του μεσημεριού’ (Κως).⁵

1.Καραναστάσης 1987,139 2.Παπαδόπουλος 1909,96, Κουρζής 321 3.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,135, Παπαμανώλη 1994,426 5.Σκανδαλ. Λεξ.704

στάμπα, (η) ‘κηλίδα, λερωματιά’,¹ φρ. ‘*στάμπες έχει το φουστάνι σ-σου, βγάλε το να το καθαρίσεις*’. Από ιταλ. *stampa*. Πβ. *στάμπα, (η)* ‘σφραγίδα, αποτύπωση τίτλου εργοστασίου’, *σταμπά(α), (η)* ‘κηλίδα’ (Κάρπαθος).²

1.Κουρζής 321 2.Μηνάς, Λεξ. 851

σταμπάτη, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά με άσπρη *στάμπα* (κηλίδα) στα πλευρά’.¹ Πβ. *σταμπάτος, (ο)* ‘μαντήλι με στάμπες’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,137 2.Μηνάς, Λεξ.851

στάμπελλος, (ο) ‘ο πολύ προσεκτικός, ο μετρημένος’.¹

1.Κουρζής 321

σταμπέρω ‘προσέχω κάτι, εντοπίζω’, φρ. ‘*εστάμπαρά σε, πού θα μου πάεις! ’έ θ-θα σε πιάσω!*’ / ‘*εστάμπαρα ένα μ-παντελόني στη β-βιτρίνα γ-και άμμα πλερωθώ θα πάω να το πάρω*’. Από ιταλ. *stampare*.

1.Κουρζής 321

σταμπουσαλί(ν), (το) ‘σάλι, μπέρτα’,

‘της Μάρτας δαχτυλίδι, της Πόλης λαχουρί,
εξηνταδγνό ρεσούτια κι’ ένα σταμπουσαλί’¹ /
‘...μαντήλλια ’πο τη ν-Αμοργό και κώτικα φουστάννια,
σταμπουσαλλιά ’πο τ’ ακριβά, μαντήλες και πεσκήγια...’²

Η λ. από ιταλ. *stampa* + τουρκ. *salı* ‘ύφασμα από τρίχες αιγών Άγκυρας’. Πβ. *σταμποσαλίν* ‘σάλι με σταμπωμένα πλουμιά’ και *σάλιν* ως επίθ. για φουστάνι (Κάρπαθος),³ *σάλι* ‘πλεκτή εσάρπα για τους ώμους’ (Κάλυμνος,⁴ Κως⁵).

1.Καζαβής 36 2.Κοντοβερός, στο *Γνωμαγόρας* τ. 30(1934),σ.11 3.Μηνάς, Λεξ. 792, 851 4. Δράκος 1983,217, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.665

σταμπώννω ‘λερώνω’, φρ. ‘εστάμπωσες το φουστάνι σ-σου’¹ | ‘σφραγίζω’.² Και ουσιαστ. *στάμπωμα*, (το). Από ιταλ. *stampa* ‘ανάτυπο’, βλ.λ. *στάμπα*.

1.Κουρζής 321 2.Πληροφ. Γ.Χαρτοφύλης

στανιάρω ‘στεγανοποιώ’,¹

‘με μαλαστρούφρα εκαίασι μπογιές και τις εξόα,
για να στανιάρει η τράτα τους τη ν-εκαλαφατίτζα’.²

Και *στενιέρω*, *στενιάρω*,³ ‘εστενιάρωμε ν-τη β-βάρκα μ-με το στουπφι’. Από το ιταλ. *stagnare* ‘αδρανώ, απρακτώ’. Πβ. *στανιάρει*, *στανιέρνει* ‘διακόπτεται η είσοδος νερού’ (Κάλυμνος),⁴ *στανιάζω* ‘γίνομαι στερεός, δεν έχω φόβο να σπάσω’ στη φράση ‘ήπτε ν-νερό κι’ εσάνιασεν τ’ αγειό’ (Ρόδος),⁵ *στανιέρει* ‘σταματά να βρέχει’ | ‘σταματά να στάζει η στέγη’ (Κάρπαθος),⁶ *στανιάρω*, *στανιέρνω* ‘βάζω νερό σε καινούργιο πήλινο δοχείο να κορεστεί προτού το χρησιμοποιήσω’ (Καρδάμaina Κω),⁷ *στανιάτζω* (Σύμη).⁸

1.Μαυρουδής 147 2.Μαυρουδής 22 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Δράκος 1983,230, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ. ΛΡ1,584 6.Μηνάς, Λεξ. 851 7. Σκανδαλ. Λεξ.704 8.Μιχαλαριά 3,177

στανιό επίρρ. ‘απρόθυμα, παρά τη θέληση, με το ζόρι’,¹ φρ. ‘με το στανιό ν-να πάει στη δ-δουλλειά!’ | ‘μετά βίας’,

‘στανιό μ-μου πετθερά μου’σαι, στανιό μ-μου νύφη σου’μαι,
στανιό σ-σου το γ-καλό σ-σου γιο, άντρα θα το ν-επάρω’.²

Από λατ. *stagnum* ‘σταμάτημα’³ ή < *σθενέως*.⁴ Πβ. *στανιό* ‘βία, ζόρι’ (Ρόδος),⁵ *στανιόν* ‘απρόθυμα’ (Κάρπαθος).⁶

1.Κουρζής 321 2.Καζαβής 48 3.Αλεξίου, *Γλωσσικά Μελετήματα*, Αθήνα 1981,170-5 του Μηνά, Λεξ.851 λ. *στανιόν* 4.Ανδριώτης, Λεξικό 5.Παπαχρ. ΛΡ1,584

στάξη¹ χωρίς άρθρο, ως επίρρ. ‘θαρρείς και..., πολύ λίγο όπως μια σταγόνα, ελάχιστα ή καθόλου’, φρ. ‘α στάξη κι’ έ ν-είμεστε συγγενείς, έ μ-περνάς καθόλου αφ’ το σπίτι!’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σταπφώννω ‘βουλώνω’.¹ Από ιταλ. *tappare* ‘ιδ.’, αντίθ. *ξεσταπφώννω*, συνώνυμο του *στουπφώννω* (βλ.λ.). Πβ. *στάππα*, (η) ‘τάπα, πώμα’ (ιταλ. *tappo*) (Ρόδος).²

1.Κουρούνης 1982,442 2.Παπαχρ. ΛΡ1,584

στάσσω¹ κ. ‘χύνω κατά σταγόνες, αφήνω υγρό να πέσει σταγόνα σταγόνα’, φρ. ‘άμ-

μα βρέχει στάσσει το δόμα μ-μας'. Από το αρχ. ρ. *στάζω* ('ύδωρ ολίγον φαινόμενον εκ πέτρης στάζει ες άγκος', Ηρόδ.) - *στάσσω*, κατά τα ήλλαξα-αλλάσσω, έ-κραζα-κράζω κ.τ.ό. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος,² Ρόδος³), *στάτσω* (Κάρπαθος).⁴

1. Αρφαράς 1978,22 2. Δράκος 1983,230, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαρχ. ΛΡ1,584 4. Μηνάς, Λεξ. 852

σταυρί(ν), (το) και *σταυρός* 'ξύλινος σταυρός σφηνωμένος στο κέντρο της κατώπετρας του χειρόμυλου, που περιστρέφεται γύρω από τον μεταλλικό άξονά του'.¹

1. Μαστρογιάννης 69, Καραναστάσης 1987,161

σταυρόκοπος, (ο) (αλιεία) 'είδος πλεξιματος του *μιτζζόβολου* (διχτυού) που είναι σταυρωτό', φρ. 'μόλις κατεβαίνει κάτω πιάννει το *μιτζζόβολο* μ-πού 'ναι ν-ο *σταυρόκοπος* και δίχτει τού το *αοπάνω* του'.¹ Πβ. *σταυροβελονιά* 'βελονιά που έρχεται η κλωστή σταυρωτή' (Ρόδος).²

1. Σακελλαρίδης Κ. 1982,294 2. Παπαρχ. ΛΡ1,584

στάχωμα, (το) η πράξη του *σταχώννω* (βλ.λ.).

σταχώννω 'βιβλιοδετώ' | 'ντύνω με χαρτί το βιβλίο ή το τετράδιό μου',¹ φρ. 'είπε μ-μας ο δάσκαλος να *σταχώσομε* ν-τα βιβλία και τα τετράδιά μας' / 'σταχωμένα έχω ούλλα μου τα βιβλία'. Το ρ. είναι μσν. < αρχ. *στάχως*, εφόσον το ρήμα αρχικά σήμαινε 'φτιάχνω δέματα από στάχνα σιταριού' και έπειτα 'βιβλιοδετώ'.² Πβ. 'ιδ.' (Κως,³ Ρόδος,⁴ Καστελλόριζο⁵), *στακώννω* (Κάλυμνος).⁶

1. Παπαδόπουλος 1984,289, Κουρζής 321 2. Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3. Σκανδαλ. Λεξ. 706 4. Παπαρχ. ΛΡ1,586 5. Κομνηνός 111 6. Δράκος 1983,230, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

στέη, (τα) 'η στέγη του σπιτιού, οροφή',¹ φρ. 'κοντεύουσι ν-να πρέσου γ-κάτω τα στέη του σπιτιού' / 'πρόσεχε που παίζεις στο παλιόσπιτο και κρέμνονται τα στέη'. Και *αστέη, (η)*.² Ο Dieterich ετυμολογεί τη λ. από αρχ. ουσιαστικό *στέγος, -εος, (το)* (= ομηρ. *τέγος*, αρχ. *στέγη, (η)* < *στέγω*),³ στηριζόμενος στην ύπαρξη της αρχαίας ελληνικής λ. και στους βυζαντινούς χρόνους ('τα κεραμίδια ελύθησαν, το στέγος *εστρώθη*' Προδρ. Α77, έκδ. Hesseling-Pernot, σ.33), αποδυναμώνοντας έτσι την παραγωγή της λ. από το ρ. *στεγάζω* (Γ. Χατζιδάκις). Πβ. *στέη, (τα)*, *αστέη, (τα)*, *στέα, (τα)*, *στέβη, (τα)* (Κως),⁴ *στέβη, (η)* (Κάλυμνος),⁵ *στέος, (το)* (Λέρος,⁶ Αγαθονήσι, Πάτμος⁷).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.), Κουρζής 321 2. Λεξικογρ. Δελ. τ. 11 (1966-69), σ. 102 3. Dieterich, *Sprache und volksüberlieferungen der südlichen Sporaden*, 198 4. Σκαναλ. Λεξ. 706 5. Λεξικογρ. Δελ. τ. ό. π. 6. Γεωργίου 56 7. Λεξικογρ. Δελ. τ. ό. π.

στ(ε)ίβ(γ)ω¹ 'συμπιέζω κάτι για να βγει το υγρό που περιέχει', φρ. 'έστιψε ν-τα ρούχα / τα πορτοκάλια / τα λεμόνια' | (μτφ.) 'στείβγει η πληγή μου' (κλείνει, θεραπεύεται, με την έννοια ότι δεν είναι υγρή πλέον και έχει σχηματίσει 'πέτσα'). Από *στείβω*, κατά το ήλειψα-αλείβ(γ)ω. Πβ. *στείφω* 'σφίγγω δυνατά λάχανα, λεμόνι, πορτοκάλι κ.τ.τ., ξεζουμίζω' (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 856

στείρικο, (το) συνήθως στον πληθ. *στείρικά, (τα)* και *σειριά, (τα)* στην ποιμενική γλώσσα 'τα γιδοπρόβατα που δεν συνέλαβαν μίαν χρονιά ή δεν γέννησαν τον

χρόνο εκείνο, άρα που δεν αποκλείεται να γεννήσουν'.¹ Και *στειροκάτσικο* 'το κατσίκι που δεν έχει γεννήσει ή δεν γεννά καθόλου', φρ. 'α σφάζομε μ-μερικά *στειροκάτσικα* 'α φάει ο κόσμος καλό γ-κρέας'.² Πβ. *στειροκατσικά(η)* 'η κατσικά που γεννά αραιά' (Κως),³ *στείρα* και ρ. *ποστειρέβγω* (Ρόδος),⁴ *στειρομάρωπον* 'πρόβατο που δεν γέννησε τον πρώτο χρόνο', *στειροπρούατον* 'στείρα προβατίνα' (Κάρπαθος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,127 2.Σακελλαρίδης Γ.1982,237 3.Σκανδαλ.Λεξ.706 4.Παπαχρ. ΛΡ1,586 5.Μηνάς, Λεξ.856

στέκχα, (η) 'εργαλείο με το οποίο ο μαραγκός χαράσσει γωνίες διαφόρων ανοιγμάτων'.¹ Από ιταλ. *stacca* 'ράβδος'. Πβ. *στέκχα(η)* 'ξύλινο εργαλείο των υποδηματοποιών, που κρατάει τετωμένα τα δέρματα' (Κάρπαθος),² *στέκχα(η)* 'σχολική τσάντα' (Κως),³ 'φύλακας' (Καστελλόριζο).⁴

1.Καραναστάσης 1987,172 2.Μηνάς,Λεξ.856 3.Σκανδαλ.Λεξ.706 4.Θωμόπουλος 121

στελλάρι(ν), (το) στην ποιμενική γλώσσα 'είδος σφραγίδας με εντομή στο άκρο του αφριού του ζώου' | 'το στελλάρι της αξίνης'.² Από το αρχ. *στελέα(η)* (< πιθ. *στέλος) 'ξύλινος στειλός, ξύλινη λαβή εργαλείου'. Πβ. *στελλάρι*, *στελλιारी* 'είδος σφραγίδας προβάτου' (Κάλυμνος),³ *στελλάρι(ν)* 'ιδ.'(Κως),⁴ *στυάρι* (Νάξος),⁵ *στελλ'ί* 'ο κοντός της αξίνης'(Ρόδος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,138 2.Κουρούνης 1982,420 3.Δράκος 1983,231, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.707 5.Ζευγώλης, Ποιμεν. Νάξου 84 6.Παπαχρ. ΛΡ1,586

στελλάτος, (ο) επίθ. 'όρθιος, απτόητος' | 'αυτός που δεν φοβάται',¹

'*παλλιός νισύργιος είμ' εγώ στελλάτος και βροντάτος*'.²

Και *στελλιάτος*.³ Η λέξη πιθ. από αρχ. *στέλος 'ξύλινος στειλός', πβ. στην Κάρπαθο⁴ *στέλλος(ο)* 'φιλόνικος' και *στέλος(ο)* 'μεγάλο στειλάρι'. Άρα *στελλάτος* 'αυτός που έχει μεγάλα *στελλιά* (πόδια), ο ψηλός και δυνατός', βλ. και επόμενο.

1.Κουρζής 321 2.Ιω. Λογοθέτης 131 3.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Μηνάς, Λεξ.857

στελλιάρικο, (το) (Νικιά) 'χαρακτηρισμός νεογέννητου βρέφους που έχει μεγάλα και γερά *στελλιά*, 'ακρα', φρ. '*στελλιάρικο μ-παιδί 'ν' ο γιος μας*'.¹ Βλ.λ. *στελλάτος*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982

στέμματα, (τα) (Νικιά) 'τα δώρα του σύντεκνου, του κουμπάρου, ανάλογα κανίσκια που επέστρεφε, με τον ίδιο τρόπο που και αυτός είχε δεχθεί προηγουμένως τα *κανίσκια*'¹ (βλ.λ.), άρα *στέμματα* είναι τα *στρέμματα*, δηλαδή τα επιστρεφόμενα δώρα. Από *στρέφω* > *στρέμμα* > *στέμμα-στέμματα*.

1.Σακελλαρίδης 1982

στεμονάκης, (ο) (Νικιά) 'είδος γερακιού που, για να επισημάνει το θύμα του, συνηθίζει να αιωρείται (να σταματά να πετά) λίγα μέτρα πάνω από τη γη και κατόπιν να εφορμά κάθετα για να το αρπάξει'.¹ Στο Μαντράκι λέγεται *αερογάμης* (βλ.λ.). Από *στεμός*, λ. ιδιωτική, πβ. *στεμός* 'σταμάτημα' (< *στένω* / *ίστημι*) (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982 2.Μηνάς, Λεξ.857

στενόποντο καλαπόδι(ν), (το) ‘το καλαπόδι με στενή πούντα’¹ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,166

στηλλώννομαι¹ ‘συνέρχομαι, επανέρχομαι στην προτέρα κατάσταση που ήμουν’, φρ. ‘μυρέ, φάε κάτι να στηλλωθείς’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

στις(κ)ιά, (η) έτσι λέγεται στο λιοτρίδι ‘το στοίβαγμα οκτώ, συνήθως, τρίχινων σακουλιών με ελαιόμαζα, που δίπλωναν σταυρωτά και έπαιρναν τη θέση τους στη βάση του πιεστικού μηχανήματος, για να γίνει η εξαγωγή του λαδιού’.¹ Από *στήνω* (< *ίστημι*).

1.Μαστρογιάννης 25

στιβάλλια, (τα)¹ *στιβάννια,(τα)*,² *στιβάδια*³ ‘παπούτσι από χοντρό πετσί και δέρμα που καλύπτουν όλη την κνήμη και φτάνουν μέχρι τα γόνατα’, που τα φορούσαν παλαιότερα οι βρακάδες. Και *ποδήματα* (βλ.λ.). Η λ. από το ιταλ. *stivale* ‘ανδρικό υπόδημα’ (< βενετ. *stival*). Πβ. *στιβάλλια,(τα)* (Κάλυμνος),⁴ *στιβάνια, ποιήματα* (Κως),⁵ *στιβάνια* (Ρόδος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,164 2.Κουρζής 321 3.Μαστρογιάννης 43 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ.708 6.Παπαχρ. ΛΡ1,588

στιμέρω ‘φυλάω, κάμνω οικονομία’,¹ φρ. ‘*στιμέρετε τα μαϊθιά σας*’ / ‘*σίτιμερε το λάδι, γ-γιατί του χρόνου ’έ θ-θα ’χομε ν-ελλιές*’, και *αστιμέρω*.² Από ιταλ. *stima-re*. Πβ. *στιμάρω, στιμέρνω* (Κάλυμνος),³ *στιμέρνω* ‘προσέχω, φυλάω’⁴ | ‘*παρατηρώ*’⁵ (Ρόδος), *στιμέρω* ‘ιδ.’(Κως),⁶ *στιμαργιάτζω* ‘σέβομαι’ (Σύμη),⁷ *στιμέρω* (Κάρπαθος).⁸

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Καρπαθίου 1996 3.Δράκος 1983, 231, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Τσοπανάκης 1983,156 5.Παπαχρ. ΛΡ1,588 6.Σκανδαλ. Λεξ. 709 7.Μιχαλαριά 3,182 8.Μηνάς, Λεξ.861

στίμη, (η) ‘ταχύτητα, φόρα’,¹ φρ. ‘*έβαλε μια στίμη γ-και χάθηκε*’. Από αγγλ. *steam* ‘ατμός’ | (ναυτ.) ‘αυτοκίνηση πλοίου’ | (συνεκδ.) ‘ταχύτητα’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως),² Κάλυμνος,³ Ρόδος⁴), *στίμη* ‘φούρια’ (Σύμη),⁵ *στίμη* ‘ταχύτητα’ (Κάρπαθος).⁶

1.Κουρζής 321 2.Σκανδαλ. Λεξ.708 3.Δράκος 1983,231, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαμανώλη 1994,426 5.Μιχαλαριά 3,182 6.Μηνάς, Λεξ.861

στιμνή, (η) κ. ‘στιγμή’, φρ. ‘*περίμενε μια στιμνή γ-κι έρχομαι*’ / ‘*και μήτε μια δ-δε ν-ήθελε στιμνή ν-να σταμματήσει, να φάει το ψωμάκι ν-της να μη χ-χασομερήσει*’.¹

Από *στιγμή*, με τροπή γμ > μν. Πβ. *στιμνή, στιμνάκιν, στιμνούλλα* (Κάρπαθος),² *στιμνή* (Ρόδος).³

1.Ιω.Λογοθέτης 65 2.Μηνάς, Λεξ.861 3.Παπαχρ. ΛΡ1,588

στιφάτο, (το)¹ ‘στιφάδο, είδος φαγητού από κρέας και κρεμμύδια’. Από παλ. βενετ. *stufado*, γι’ αυτό και η γραφή *στιφάτο, στιφάδο*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

στιφέρω *τ’αγγειά* ‘καθαρίζω τα δοχεία, μέσα στα οποία θα βάλω τον μούστο, πλύνοντάς τα και τρίβοντας την εσωτερική τους επιφάνεια με *μερορίγανη* (βλ.λ.) και σχίνο’.¹ Η σημασία του ρ. ‘τρίβω εσωτερικά το δοχείο καθαρίζοντάς το’ (και ε-

πειδή με την τριβή εξασκώ πίεση στα τοιχώματα του δοχείου) οδηγεί σε ένα *στιβέρω (< στίβω, κατά τα ρ. σε -έρω): αρχ. στείβω ‘συμπιέζω, πιέζω κάτι με τα πόδια μου’ (‘ποσίν στείβειν δόμον’ Ανθολ. Παλατ.) > στίβω, από την μηδενισμένη βαθμίδα του θέματος (Π). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Καραναστάσης 1987,168

στίφη, (η) ‘στερεοποιημένη ηφαιστειακή λάβα’.¹ Η λέξη σήμερα είναι άγνωστη.² Πρόκειται πιθαν. για το αρχ. ουσιαστικό στίβη,(η) (< στείβω, από τη μηδενισμένη βαθμίδα του θέματος) με την σημασία του ‘συμπαγής’, όπως είναι η στερεοποιημένη ηφαιστειακή λάβα’, πβ. το επίθετο σπιβαρός ‘συμπαγής’, λιθουαν. *stiptus* ‘σκληρός, συμπαγής’, λεττ. *stipt*, γερμ. *steif*, και ‘μη μ’ άμυδις στίβη τε κακή και θήλυς έέρση’ Ομ.Οδ., όπου η σημασία της λ. στίβη ‘παγωμένη πρωινή δροσιά, πάχνη’ χρησιμοποιείται για να δηλώσει την ακαμψία που προκαλεί στα φυτά η παγωμένη πρωινή δροσιά (Π). Πβ. και ρ. σπιφέρω (βλ.λ.). Μια δεύτερη προσέγγιση της λ. μάς παραπέμπει πιθανώς στο επίθετο σπιφρός ‘συμπαγής, σφιχτός’ (πβ. σπιφρό πέτρωμα ‘το πέτρωμα του οποίου τα συστατικά αποτελούν ομοιόμορφη μάζα’), θηλ. σπιφρή-σπιφή > στίφη, αναλογικά προς το στίψη,(η) (βλ.λ.).

1.Κουρζής 321 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

στιχολός, (ο) ‘δείκτης που έδειχναν τα γράμματα οι μαθητές στο αλφαβητάρι κατά την ανάγνωση’.¹ Από το αρχ. στιχολόγος ‘αυτός που απαγγέλλει στίχους’ | ‘μιμολόγος’ (< στίχος+λόγος), πβ. και ρ. στιχολογώ ‘απαγγέλλω στίχους’ (‘νυκτός και ημέρας στιχολογών’ παπυρ.).

1.Παπαδόπουλος 1909,96, ο ίδιος 1984,290, Κουρζής 333

στίψη,(η) ‘αποξηραμένη ηφαιστειακή λάβα, κατάλληλη για στεγανοποίηση των ταρατσών’¹ | ‘ειδική σκόνη που διαλύεται και γίνεται κόλλα’.² Υπάρχει άφθονη στην κοιλάδα του Ραμού.³ Η λ. είναι ομόρριζη των σπιφέρω και στίφη (βλ.λ.), από το αρχαίο επίθετο σπιπτός ‘πεπιεσμένος, στερεά πατημένος’, θηλ. ως ουσιαστ. σπιπτή,(η) (ενν. λάβα) ‘πεπιεσμένος, συμπαγής’ > στίπη, με αναβιβασμό του τόνου (πβ. θερμή > θέρμη) > στίψη,(η).

1.Χαρτοφύλης 1984,235, ο ίδιος 2007,149, Καραναστάσης 1987,156, Αρφαράς 1978, 55

2. Χαρτοφύλης 1984,232 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

στόρι(ν), (το) πληθ. στόργια,(τα) ‘κουρτίνες’, ‘...δι’ ου προικίζουσιν αυτή τα εζής...έξ ζεύγη κουρτινάκια, 5 στόργια, δύο μπαγούλα...’¹ Από γαλλ. *store* ‘παραπέτασμα’.

1.Απόσπασμα από προικοσύμφωνο 1933 (Μαντράκι), στου Τσιρπανλή 2009,67-68

στομούχι(ν), (το)¹ ‘το φίμωτρο του ζώου’, φρ. ‘βάλε το στομούχι στο ζ-ζο ν-να μη γ-κάμει ζ-ζήμμιά’/

‘στ’αλώνι ζ-ζα εφέρασι γ-κι’ εβάλα ν-τους στομούχι,
κι’ ερκέψα ν-να λωνεύγουσι ν-το θεϊκό μ-μαξούλι’.²

Κατά τη γνώμη μου, η λ. προέρχεται από το αρχ. ουσιαστ. κημός,(ο) ‘πλέγμα ή φίμωτρο στο στόμα του ίππου’, ‘ειδέναι χρη τον ιπποκόμον και τον κημόν περιτιθέναι τω ίππω και όταν επί ψήξιν και όταν επί καλίστραν εζάγη’ Ξενοφ.,Ιππ.5,3),

πβ. και τη γλώσσα του Ησύχιου 'κήμωσις' φίμωσις', και ρ. κημόω 'βάλλω τον κημό στο στόμα του ίππου': κημός > τσημός³ > τσημίσι⁴ > τσουμίσι, με τροπή *i* > *ou* κοντά στα χειλικά, > τσουμούχι, με προχωρητική αφομοίωση, > στουμούχι, με αναγραμματισμό και επίδραση τη λ. στόμα. Πβ. στουμούχι (Κως),⁵ στουμούχι, μουστούχι (Κάρπαθος),⁶ μουστούχι (Πάτμος),⁷ μουστουχιά,(η) (Σύμη),⁸ στουμούχι (Κάλυμνος).⁹

1. Παπαδόπουλος 1909,96, Κουρζής 321 2. Μαυρουδής 38 3. τσημός,(ο) 'το φίμωτρο' στο χωριό Μένοικο της Επαρχίας Λευκωσίας της Κύπρου, και τσημώνω 'τοποθετώ τον τσημό' 4. Δικαίος Βαγιακάκος, Αρχαιοπινή τινα γλωσσικά εκ Κυκλάδων, τσημίσι-τσημός-κημός, στο *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* 1 (1961) σ. 592-598 5. Σκανδαλ. Λεξ. 709 6. Μηνάς, Λεξ. 863 7. Καραναστάσης, Πάτμος, 215 8. Μιχαλαριά 2,120 9. Δράκος 1983,231, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

στουμουχώννω 'βάζω στο ζώο το στουμούχι πριν αρχίσει το αλώνισμα', και ουσι-αστ. *στουμούχωμα*, (το). Βλ. λ. *στουμούχι*.

στουμπί(ν), (το) 'ξύλινο μεγάλο γουδί με ξύλινο κόπανο',¹

'δισάχι, χέρες και σαγιάς, // στουμπί, μασκιά, μαγκάλι, φούρνος και ούτε παρασιά // σε ούλλο ν-το Λαγκάδι'.²

Η λ. είναι υποκορ. του *στούμπος*,(ο) 'ξύλινος κόπανος' < σλαβ. *stompa*. Πβ. *στουμπί* 'ξύλινο δοχείο' | (μτφ.) 'δοχείο νυκτός', και *στούμπος* 'μεγάλη πέτρα, ξύλινος κόπανος' | (μτφ.) 'κοντός άνθρωπος' (Κάλυμνος).³

1. Καραναστάσης 1987,176 2. Σακελλαρίδης Μ. 2007,379 3. Δράκος 1983,231, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

στουμπίζζω το κριθάρι 'κτυπώ με τον κόπανο το κριθάρι μέσα στο *στουμπί* (βλ. λ.) για να φύγουν τα άγανα'.¹ Από *στούμπος* (βλ. λ. *στουμπί*) + κατάλ. -ίζω. Και *στουμπώννω*.² Πβ. *στουμπίζω* 'χτυπώ με την αξίνη το κριθάρι, κρατώντας την ανάποδα, για να αποφλοιωθεί' | 'χτυπώ μέσα στη στούμπα το κριθάρι με ένα ραβδί για να φύγει το άγανο' (Κάλυμνος).³

1. Καραναστάσης 1987, 176, Πετρούτσου 1993,346 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιω-ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Δράκος 1983,232, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

στουμπώννω 'έχω δυσκοιλιότητα',¹ φρ. 'έφα φαρασόσκα κι εστούμπωσα'. Βλ. λ. *στουπφώννω*.

1. Πληροφ. Ν. Μαστρογιάννης

στουπφαρέλλι(ν), (το), πληθυντικός *στουπφαρέλλια*,(τα) 'ψιλά καρφιά που χρησιμοποιούσαν οι τσαγκάρηδες για να προσαρμόζουν τα δέρματα (τα φόντια) στο καλάπιδι, όταν έφτιαχναν καινούργια παπούτσια'.¹ Η λ. από ιταλ. *stopparolo* 'ιδ.' Πβ. ιδ. (Κάλυμνος),² *στουπφαρέλλιν* (Κάρπαθος,³ Κως⁴).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 863 4. Σκανδαλ. Λεξ. 710

στουπφίζζω¹ 'φράζω με *στούπφα* τις ρωγμές της βάρκας, του καϊκιού', βλ. λ. *στουπφί*. Βλ. και λ. *στουπφώννω*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιω-ματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

στουπφί(ν), (το)¹ και *στούπφα*,(η),² κ. *στουπί*,(το) 'κλωστικές ύλες ιδίως από βαμβάκι για καθαρισμό μηχανών ή σκούπισμα χεριών ή και ινώδες συστατικό λιναριού

ή κάνναβης για έμφραξη ρωγμών σε ξύλινα σκάφη'. Είναι το μσν. *στουππίν* (< μτγν. *στουππείον* < αρχ. *στυππη*,(η), πβ. λατ. *styptra*, σανσκριτ. *stupa* 'τούφα'). Πβ. *στούπα*,(η), *στουππίν* 'χαλάζι'(Κως),³ *στουππί*, 'εγίνη *στουπ-πίν*' 'φόρεσε πολλά ρούχα' (Ρόδος,⁴ Αστυπάλεια,⁵ Κάρπαθος⁶), *στουπφί* 'ίνες κάνναβης, υλικό για καλαφάτισμα των αρμών των καϊκιών | (μτφ.) 'ο βρεμένος μέχρι το κόκαλο' | 'ο βαριά μεθυσμένος' (Κάλυμνος).⁷

1.Κουρούνης 1982,421 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ.Λεξ.710 4.Παπαχρ. ΛΡ1,589 5.Καραναστάσης, Αστυπ. 100 6.Μηνάς, Λεξ.863 7.Δράκος 1983,232, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

στουπφίζζει¹ απρόσ. 'χιονίζει', φρ. *'σήμερα στουπφίζζει'* / *'α στουπφίσει θέλει'* / *'εχτές εστούπφισε'*. Από *στουπφί* / *στούπφα*(βλ.λ.)+κατάλ. -*ίζω*. Πβ. 'ιδ.' *στουπφίζζει* (Κως,² Κάλυμνος³), *στουππίντζω* 'σπέρνω πυκνά, άτσαλα' (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρούνης 1982,421 2.Σκανδαλ. Λεξ.710 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.863

στουπφώννω¹ 'φράζω, κλείνω με *στουπφί*' | 'γεμίζω μέχρι πάνω' | 'συμπιέζω, πατικώνώ', φρ. *'εστούπφωσε μ-με άχερα το τσουβάλλι'* / *'στουπφωμένη ν-έχει τη β-βαλίτσα ν-του με ένα σ-σωρό άχρηστα πράματα'*. Από *στουπφί* (βλ.λ) + κατάλ. -*ώννω*. Πβ. *στουπφώννω* 'παραγεμίζω με *στουπφί*' | 'εμποδίζω την ωρίμαση των δημητριακών' | 'έχω δυσκοιλιότητα' | 'δεν μπορώ να γεννήσω' (Κάρπαθος),² *στουπφώννω* 'βάζω *στουπφί*, κλείνω, φράζω με *στουπφί*' (Ρόδος),³ 'συμπιέζω, πατικώνώ' | 'κλείνω με *στουπφί*' (Κως),⁴ *στουπφώννω* 'φράζω τρύπα ή χαραμάδα με *στουπφί*' | 'έχω δυσκοιλιότητα' | τοποθετώ *στουπφί* σε χειρόγραφο για να απορροφηθεί το μελάνι' (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρούνης 1982,421 2.Μηνάς, Λεξ.863 3.Παπαχρ. ΛΡ1,589 4.Σκανδαλ. Λεξ.710 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

στραβοθώρης, (ο) βλ.λ. *αλλόθωρος*.

στρα(β)οκλειδί(ν), (το)¹ και *στρα(β)όκλειδο*² 'ιδιοκατασκευή καμπύλης σιδερόβεργας που είχε και χειρολαβή στη μια ευθύγραμμη απόληξή της'.³ Παλαιότερα οι πόρτες των σπιτιών είχαν από μέσα μιαν αμπάρα που με ένα *στραβοκλειδί*, ένα σιδερένιο χοντρό σύρμα γυρισμένο, μπορούσαν να την μετακινούν, κι έτσι άνοιγε η πόρτα,⁴ φρ. *'...κούει εκεί η κόρη κι' ανοίει το στρα(β)οκλειδί και μπαίνουν μ-μέσα δυο γεναίκες'*⁵ /

*'ο μάστορής μας σ' έκαμε στραβό γ-και σιδερένιο,
να ννοικλείς το μ-μάνταλο ν-της πόρτας το ξυλένο,
κι' εκόλλησε στη ν-άκρια σ-σου και χέρι γ-καθώς πρέπει,
να γίνεις μεγαλύτερο ν-να μη χ-χωρείς σε ζ-ζέπη'*⁶

Πβ. *στραοκλειίν* (Κάρπαθος),⁷ *στραβοκλειδίν*, *στραβόκλειδο* (Κως),⁸ *στραβόκλειον* (Ρόδος),⁹ *στραβοκλειδίν* (Σύμη),¹⁰ *κατσουνοκλί* (Κάλυμνος,¹¹ Κάρπαθος¹²).

1.Κοντοβερός 317, Κουρζής 321, Αρφαράς, Νίσιρος 42 2.Αρφαράς 1978,55 3.Μαυρουδής 147 4-5.Σακελλαρίδης Κ. 1991,60 6.Μπαλαλάς 1981,53 7.Μηνάς, Λεξ.864 8.Σκανδαλ.Λεξ.711 9.Παπαχρ. ΛΡ1,590 10.Μιχαλαριά3,185 11.Δράκος1983,129, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 12.Μηνάς, Λεξ.379

στραβομουτσουνιάζζω¹ 'χαλούν τα κέφια μου, δυστροπώ και αλλάζουν τα χαρα-

κτηριστικά του προσώπου μου', φρ. 'άμμα το ν-είδε ν-εστραβομουτσούνιασε'.
Από *στραβ(ο)- + μουτσουνιάζζω* (βλ.λ. *μουτσούνα*).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

στραβούλλιακας, (ο)¹ 'αυτός που δεν βλέπει καλά'. Πβ. 'ιδ.' και *στραβούλλης* (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

στρακόννω¹ 'γίνομαι σκληρός σαν το όστρακο, σφίγγω', φρ. 'επή να βγάλω τη μπατελλίδα μ-με το μ-πάτσουλλα κι' εστράκωσε στη μ-πέτρα'. Από το αρχ. *οστράκω* (< *όστρακον*), δεξ στο *Somavera (α)στρακόνω* με την ίδια σημασία. Πβ. στην Κάρπαθο ² *στρακόννω, στρικόννω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.864

στραπάτσο, (το)¹ κ. 'μεγάλη ζημιά, βάσανο, δυσκολία', φρ. 'επαθα μεγάλο στραπάτσο γ-κι 'έ ν-ημπορώ νά 'ρτω στα προτινά μου' / 'η ζ-ζωή έχει πολλά στραπάτσα'. Από ιταλ. *strarazzo* 'ξεθέωμα, υπερκόπωση' (< ρ. *strarazzare* 'επιτιμώ, ξεθεώνω, φέρομαι βάνουσα').

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

στράτισμα, (το) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα 'η πορεία των κατσικιών στη βοσκή ή στο πότισμα ή και στη μάντρα', φρ. 'εστρατίσασι ν-τα ζ-ζα για τη βιστέρνα'.¹ Από *στρατίζω* (< *στράτα, (η)* < λατ. *strata (via)* 'λιθόστρωτος δρόμος', θηλυκό της μτχ. *stratus* του ρ. *sterno* 'στρώνω'). Πβ. *στράτα, η* το κ. 'διαδρομή' | 'τρύπωμα' πρόχειρη ραφή' (Κάρπαθος).²

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239 2.Μηνάς,Λεξ.866

στράφτει¹ τριτοπρόσωπο ρ. 'λαμποκοπά', φρ. 'στράφτει το σπίτι ν-της αφ' τη γκαθαριότητα!' Από *αστράπτω* με σίγηση αρχικού άτονου φωνήεντος.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

στράφυλλα, (τα) 'τα απομεινάρια του πατητηριού, τα στέμφυλα',¹ φρ. 'μη μεπετάξεις τα στράφυλλα να κάμομε γ-κουκχουζζίνα': (στέμβω-στέμφω, συνώνυμο του *στειβω*>) *στέμφυλα* > *στρέφυλλα*, με ανάπτυξη -ρ- από επίδραση του επόμενου -λ-² > *στράφυλλα*, πιθανώς από επίδραση του *στρέφω* (ε-στράφ-ην), αποβολή -μ- και δίπλωση -λ- στο ιδίωμα της Νισύρου, δεξ το μτγν. *στράμφυλα*, και *στρέμφυλον* στο *Du Cange*. Πβ. *στράφυλα, (τα)* στην Κάρπαθο.³

1.Κουρζής 321 2.Κουκουλές στο *Αθηνά* 29 (1917), *Λεξικογραφικόν Αρχείον* σσ.90,98, στου Μηνά, Λεξ.867 λ. *στράφυλα*, όπου και *στράφυλα, (τα)* 'ιδ.' Ανατ. Κρήτη (Πιτυκάκης) 3.Μηνάς ό.π.

στρεφνός, (ο) επίθ. 'δύσκολος, άβολος'.¹ Από *στρυφνός* με τροπή *i > e* στο ιδίωμα της Νισύρου, δεξ *θηρίο-θερίο, ξηρός-ξερός* κ.τ.ό.

1.Κουρούνης 1982,420

στρέφω¹ 'γυρίζω πίσω', φρ. 'έστρεψε ν-αργά αφ' το χωράφι' / 'έστρεψα γιατί εζέχασα να πάρω μάζζι μ-μου το ν-νεροκολόκνιθο' | 'επιστρέφω κάτι σε κάποιον', φρ. 'έστρεψά του το σακχάκι γιατί 'έ μ-μου κάμνει' (δεν είναι στα μέτρα μου). Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος),² *στρέφω* 'επιστρέφω' | 'κάμνω εμετό' (Ρόδος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ. 867 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,

592

στρίγλα, (η) ‘υπνοβάτισσα’,¹ φρ. ‘η Μαργιά έβγαιννε στρίγλα τη ν-νύχτα!’ / ‘α ν-εί γ-και σαραντάμερο // γ-και στρίγλα ν-απαντήσεις, σταυροκοπιέσαι πρι ν-να πας // κοντά να τη ζυπνήσεις’.²

Η λ. είναι μσν., από το αρχ. *τρίγλη, (η)*³ ‘είδος ψαριού με αγκαθωτά πτερύγια’, ή < λατ. *striga*⁴ ‘φάντασμα που κακοποιεί τα βρέφη’ (< αρχ. *στριγξ, (η)*, κατά τη μυθολογία δύσμορφο πτερωτό ον που απομυζά το αίμα των παιδιών). Πβ. *στρίγλα* ‘αυτή που στριγλίζει’ (Κάλυμνος),⁵ *στρίγκλα, (η)* (Κάρπαθος),⁶ *στρίγλα* ‘διεστραμμένη γυναίκα’, *στρίγλος* ‘θρεμμένο στάχυ με παράσταχα’ (Ρόδος).⁷

1. Πετρούτσου 1982, 48, Κουρζής 321 2. Μπαλαλάς 1981, 140 3. Φιλήντας 3, 37 4. Κοραής 4, 557 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Μηνάς, Λεξ. 868 7. Παπαχρ. ΔΡ1, 592

στρίποδα, (τα)¹ ‘πρόχειρα στηρίγματα του κρεβατιού’, από *τρίποδα, (τα)*, ουδέτερο πληθ. του αρχ.-μσν. επιθέτου *τρίποδος* (< *τρι-* + *πους, ποδός*) που απαντά και στη Μυκηναϊκή *ti-ri-ro*. Η πρόθεση αρχικού σ- από συνεκφώνηση *τους τρίποδες*, δεσ *κρίνος-σκρίνος, κόνις-σκόνη*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

στροϊλλιάτικο, (το) ‘ποικιλία σταφυλιού κόκκινου προς το μαύρο’,¹ που ευδοκμεί στην περιοχή *Στροελλιά, (η)*² του Μαντρακιού, και *στροελλιάτικο*,³ < κ. *στροβιλιά, (η)* ‘κουκουναριά, πεύκο’ (< *στροβιλέα, (η)* με συνίζηση).

1. Καραναστάσης 1987, 170 2. Παπαχριστοδοπούλου 259 3. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

στρόφος, (ο) ‘θηλειά από ψιλό σχοινί, για να αρθρώνει το κουπί με το σκαμμό της βάρκας’,¹

‘αής εγλυκοχάραζζε ν-ήτο ν-εις τις κουβέρτες, στρόφους εμαστορεύγασι, σκαρμούς και καλαβέρνες’.²

Από το κ. *στρόπος, (ο)*, καταρχήν ναυτικός όρος, ό,τι και η *τροπωτήρα*,³ από το αρχ. ουσιαστ. *τροπός* και *στροφός* (< *σρέφω*) ‘συνεστραμμένος μάντας ή σχοινί με το οποίο δένουν το κουπί με τον σκαμμό της βάρκας’, ‘στρόφος’ *συνεστραμμένος λώρος*, ή από σύμφυση των *στροφός* + ιταλ. *stirrup* ‘σχοινί’.⁴ Πβ. *στρόφος* ‘περιδέραιο’ | ‘ζώνη παρθενική’ (Κάλυμνος),⁵ *στρόπος* ‘περιδέραιο λαϊμού με μαργαριτάρια’ | ‘δέσμη ή κόμβος από σχοινιά’ (Κως),⁶ *στρομπί* ‘κόμβος’ (Αστυπάλαια).⁷

1. Μαυρουδής 147 2. Μαυρουδής 22 3. Καραναστάσης, Ναυτική ορολογία 73 4. Μηνάς, Λεξ. 868 5. Δράκος 1983, 232, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Σκανδαλ. Λεξ. 712 7. Καραναστάσης, Αστυπ. 100

στώση, (η) ‘όλα τα χρειώδη της μονής: παπλώματα, σεντόνες, στρώματα, μαξιλάρια’¹ | στα Νικιά ‘εφεδρικά στρωσίδια της μονής που έμεναν στη *μουσάντρα*’² (βλ. λ.), φρ. ‘έχομε ν-τις στρώσεις μας για τους μουσαφίρηδες μας’.² Από μγν. *στρώσις, (η)*. Πβ. *στώση* ‘επίστρωση, κάλυψη επιφάνειας’ (Κάλυμνος).³

1. Στρίκης 342 2. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 132 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

στυφίζω¹ (αμτβ.) ‘έχω στυφή γεύση’, φρ. ‘στυφίζζου ν-τα μούσμουλλα ακόμη, άουρα ν-ει’ / ‘στυφίζζει το κρασί’. Από μγν. *στυφός*. Πβ. *στυφαίνω* (Ρόδος),² *στυφίντζω* (Κάρπαθος).³

- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡ1,594 3. Μηνάς, Λεξ.870
- στυφός, (ο)**¹ επίθ. ‘υπόπικρος καρπός πριν ωριμάσει’, φρ. ‘*στυφά ν-ει ν-τα σταφύλλια*’ | (μτφ.) ‘δύστροπος, μοχθηρός άνθρωπος’, φρ. ‘*ξέρεις είναι στυφός άνθρωπος είναι*.’ Πβ. *στυφά,(η)* ‘η ιδιότητα του στυφού’ (Κάλυμνος),² *στυφός* (Κάρπαθος).³
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.871
- σύγκαλα** άκλ. ‘καλή, φυσιολογική κατάσταση’, φρ. ‘*έλα στα σύγκαλά σου, λογικέψου*’ /
‘*κι’ ο νέος εβασάνισε // μ-πολύ τα λογικά του,*
για να βρει’α ν-ευρίσκετο //γ- κι’ αυτός στα σύγκαλά του’.¹
Από *συν+καλά* (πληθ. ουδέτερου του *καλός*). Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάλυμνος),² *σύγκαλα* (Κάρπαθος).³
1.Μπαλαλάς 1981,121 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.873
- σύγκρο, (το)**¹ ‘ρίγος, ανατριχίλα’, φρ. ‘*ώχρον’έ ν-ημπορώ, σύγκρο μ-με βαστά!*’ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *σύγκρος* ‘αυτός που συνοδεύεται από ρίγος’. Πβ. στη Ρόδο και ρ. ‘*συγκρώννει με*’, ‘*τα σύγκρα με λαλούν*’.²
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡ1.595
- σύγλινο, (το)** (Νικιά) ‘καβουρδισμένο χοιρινό κρέας, κομμένο σε μικρά κομμάτια, που το έφτιαχναν τη δεύτερη μέρα των χοιροσφαγιών και το βάζανε σε μικρές ή μεγάλες πήλινες στάμνες, τις *συγλινολαήνες* ή *συγλινερά*’¹ κατά το *μυλλερά,(τα)* (βλ.λ.). Βλ. και λ. *μπουκχουνιά,(η)*. Από *συν+γλίνα,(η)* ‘χοιρινό λίπος’ (< αρχ. ουσιαστ. *γλίνη(η)* ‘ρύπος, γλοιώδης λιπαρή ακαθαρσία’). Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως,² Κάλυμνος³).
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982 2.Σκανδαλ. Λεξ.715 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- συγυρίζω** ‘τακτοποιώ, καθαρίζω’,¹ φρ. ‘*συγυρισμένο ν’ το σπίτι*’ / ‘*α συγυρίσμε ν-το σπίτι*’. Και *συγυρίζω*.² Από *συν + γυρίζω*. Πβ. *συγυρίζω* ‘διορθώνω το σπίτι’ (Ρόδος),³ *σουρίντζω, συγγυρίντζω* (Κάρπαθος),⁴ *συρίζω /-ομαι* ‘τακτοποιώ, ευπρεπίζω’ | (μτφ.) ‘*τιμωρώ, κατασιδιάζω*’ (Κάλυμνος).⁵
1.Καραναστάσης 1987,177 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Παπαχρ.ΛΡ1,595 4.Μηνάς, Λεξ.872,887 5.Δράκος 1983,234, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- συκαμινιά, (η)** η μουριά που κάμνει άσπρα μούρα, τα *συκάμενα*,¹ ενώ η μουριά που κάμνει μαύρα μούρα (*μούρουνα*) λέγεται *μουρουινιά* (βλ.λ.). Από μσν. *συκαμινέα,(η)* που πρόκειται πθ. για δάνεια λέξη σημειτικής προέλευσης, δεσ. αραμ. *šiqemīn*, που έχει δεχθεί την επίδραση της λέξης *σύκον*. Πβ. *συκαμινιά,(η)* (Κάλυμνος),² *συκαμινιά,(η)* (Κως).³
1.Κουρζής 321 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.716
- συκολός, (ο)** ‘μεγάλο καλάθι (κοφίνι) για τη συλλογή σύκων’,¹ φρ. ‘*πάρε μαζζί σ-σου το σ-συκολό ν-να μαέψομε γ-και τα σύκα, μια μ-που πάμε στο Σκόπι*’. Από *συκολόγος* (< *συκ(ο)-+λογος* < *λέγω* ‘συλλέγω’). Πβ. *συκολοά* ‘μαζεύω τα ξηρά σύκα πάνω από τις συκιές’ (Κάλυμνος,² Κως³).
1.Παπαδόπουλος 1984,290 2.Δράκος 1983,233, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ.

716

συλλογή, (η)¹ ‘περίσκεψη, βαθιά σκέψη’, φρ. ‘έφρεσε σε συλλογή είντα μ-π’α κάμει!’
Από *συλλογή, (η)*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

συλλοούμαι¹ ‘σκέπτομαι, συλλογίζομαι’, φρ. ‘συλλοούμαι ‘α θ-θα ‘βγομε ν-αφ’ τη γ-κρίση μ-που μας ήβρε’ / ‘συλλοούμαι πόσα μαϊδγιά εξοδέψαμε γ-για το στίτι ν-αυτοδδά και σπίτι δ-δε ν-είναι!’ Πβ. *συλλοϊζομαι* (Κάλυμνος),² *συλλοϊντζομαι*, *συλλοούμαι* (Κάρπαθος),³ *συλλοούμαι* (Κως),⁴ *συλλδ’οϊζομαι*, *συλλδ’οούμαι* (Ρόδος),⁵ *συλλοϊντζομαι* (Αστυπάλαια).⁶

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 876 4. Σκανδαλ. Λεξ. 717 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 596 6. Καραναστάσης, Αστυπ. 100

συμπάλλω ‘βοηθώ, ενισχύω’,¹ φρ. ‘σύνπαλλε και συ να τελειώσομε γλήγορα’ | ‘συνδωλιζώ’, ‘σύνπαλλε τη φ-φωτηγιά ν-να μη ν-εσβήσει.’ /

‘πγοιος εις τη μ-παραστιά μπροστά // τα ζύλα του συμπάλλει;’²

| (μφ.) ‘ξεσηκώνω, φιλιώνω’,³ και τ. *συμπέλλω* ‘είντα θωρείς, σύνπελλέ το ν-τώρα κι εσύ να ξαναζζέψει πάλε να φωνάζζει!’⁴ Από το αρχ. ρ. *συμβάλλω*. Πβ. *συμβάλλω* ‘ιδ.’ και ‘παρακινώ’ (Κως),⁵ *συμπάλλω*, *συνιμπάλλω*, *συνομπάλλω* (Ρόδος),⁶ *συμπάλλω*, *συμπαλλίζω* ‘ρίχνω κλαδιά στο φούρνο για να πυρώσει’ (Κάλυμνος),⁷ *συμπάλλω*, *συμπέλλω*, *πυμπάλλω* ‘συνδωλιζώ’ | ‘ανακατώνω τα στάχυα στο αλώνι’ (Κάρπαθος).⁸

1. Κουρζής 321 2. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 378 3. Μαυρουδής 147 4. Χαρτοφύλης στα Ν. Ν. αρ. φ. 108/2009 5. Σκανδαλ. Λεξ. 717 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 596, ο ίδιος ΛΛΡ, 211 7. Δράκος 1983, 233, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 8. Μηνάς, Λεξ. 877

σύμπηχτος, (ο)¹ ‘ο, τιδήποτε είναι πηκτό, συνήθως κρέμες’. Είναι το αρχ. επίθετο *σύμπηχτος*, -ον ‘στερεός, συμπαγής’ (< *συμπήγνυμι*).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σύμπλιο(ν) ‘κοντά’ μσν. επίρρ., και επίθ. *σύμπλιος* ‘ο γείτονας στα χωράφια’ σε δικαιοπραξίες, πβ. ‘...δίδομεν το αμπέλινο στο Τζιλλίκονα χάριταν του ιγού μας του παπά Μιχάλη, *σύμπλιον* του Μοναστηρίου το αμπέλινο και *σύμπλιον* Γιάνι Πετάσι’.¹

Η λ. στο Du Cange *σύμπλιο, (το)* ‘γεινίαση’, και Somavera *σύμπλιος*, για ενδιάμεσο κοινό τοίχο, από το αρχ. επίθετο *συμπλήσιος* (< *συν+πλησίον*). Πβ. *σύπ(π)λιος* ‘όμορος’ για χωράφια (Κάρπαθος),² *σύμπλιος* ‘ο γείτονας του χωραφιού’ (Ρόδος),³ *σύμπλιο, (το)* ‘κακός σύντροφος’ | ‘ύποπτο υποκείμενο’ (Κάλυμνος).⁴

1. Απόσπασμα από ανέκδοτο έγγραφο της Ι. Μ. Πάτμου της 6. Αυγούστου. 1635 που αφορά στην παρουσία της Ι. Μ. στη Νίσυρο, στου Τσιρπανλή 1982, 13 2. Μηνάς, Λεξ. 884 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 597 4. Δράκος 1983, 234, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

συναντριώνομαι ‘παίρνω δυνάμεις στις δύσκολες στιγμές’,¹ φρ. ‘συναντριώθηκα, κόρη μου, και άντεξα και είμαι τώρα ζ-ζωντανή που σου μιλώ’. Από αρχ. ρ. *συνανδρόομαι* ‘ανδριόνομαι μαζί ή συγχρόνως με άλλον’.

1. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

συναπάντημα, (το) ‘η τυχαία συνάντηση στο δρόμο’, φρ. ‘εκατάλαβα το ‘γω αφ’ το

πρωινό σ-συναπάντημα μ-με το χρουσουζίζη'.¹ Και συναπάντεμα.² Η λ. και στον μσν. ('κακής μεν ώρας γέννημα και του κακού συναπαντήματος' Σπανός Δ.624). Από συν + αρχ. απάντημα,(το) 'συνάντηση' | 'τύχη, σύμπτωση'. Πβ. συνεπάντημα, συναπάντημα 'τυχαία συνάντηση' (Κάρπαθος),³ συναπάντημα, συνοπάντημα 'ιδ.' (Κάλυμνος),⁴ συναπάντημα(ν) στις γητειές 'η συνάντηση κακών, εξορκισμός', ρ. συναπαντήχγουμαι 'συναντώμαι' (Ρόδος).⁵

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,175 2.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης 3.Μηνάς,Λεξ.876 4.Δράκος 1983,234, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Παπαχρ. ΛΡΙ,597

συνάπτω 'μελετώ', αόρ. *εσύναψα* 'εμελέτησα', φρ. *εσύναψα το μάθημά μ-μου*.¹ Είναι το αρχ. ρ. *συνάπτω* με μία από τις σημασίες του 'συνδέω λέξεις κατά την συντακτική τους σειρά' ('συνάπτειν ἀλλήλοις το τ' 'εκστάντες' και το 'οξέως', Γαλ.) και *συνάπτω εις λόγους / συνάπτω λόγοισιν* 'συνομιλώ'. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα δωδεκανησιακά ιδιώματα.

1.Παπαδόπουλος 1909,96, Καζαβής 199

συναστροφή, (η)¹ αντί *συναναστροφή*, με πτώση όμοιας συλλαβής, πβ. *διδάσκαλος-δάσκαλος, αμφιφορέας-αμοφορέας* κ.τ.ό.

1.Κουρούνης 1982,453

συνεπαίρω 'μεταφέρομαι, μετακομίζω',¹ φρ. *εφέτος θα συνεπάρομε ν-νωρίς για το Άργος*, και *συνεπαίρνω* 'ξελαφρώνω, ξεκουράζω κάποιον, βοηθώ',²

'να πριάσει το δεσάκχι μ-μου // και να με συνεπάρει,

*που 'ναι β-βαρύ κι' ασήκωτο // γ-κι' αυτό και το γομάρι'*³

/ 'α δ-δε ν-επέρνα ν-ο σύντεκνός μας να με συνεπάρει, ήθελε ν-νά'μαι ακόμα μέσ' στο δρόμο, 'έ ν-εσηκώνντο ν-το γομάρι'.⁴ Είναι το αρχ. *συνεπαίρω* (< συν + επαίρω). Πβ. *συνεπαίρνω* 'βοηθώ στο σήκωμα βάρους' | 'δουλεύω τον φούρ-νο με το νεπαρτήρι' (Κάλυμνος),⁵ *συνεπαίρνω* 'μαζεύω τα πράγματα' (Κάρπαθος),⁶ *συνεπαίρω, -ρνω* 'μετακομίζω μαζί με το νοικοκυριό της οικογένειας στην εξοχή' (Κως),⁷ *συνοπαίρνω* (Ρόδος).⁸

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Καζαβής 199, Κουρζής 322 3.Μπαλαλάς 1981,149 4. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009 5.Δράκος 1983,234, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς, Λεξ.879 7.Σκανδαλ. Λεξ.720 8.Παπαχρ. ΛΡΙ,599, ο ίδιος ΛΛΡ,20

συνέπαρμα, (το) και *συνεπαρμός,(ο)* η ενέργεια και το αποτέλεσμα του *συνεπαίρω* (βλ.λ.) 'η μεταφορά των αποσκευών από ένα σημείο σε άλλο'¹ | 'ξαλάφρωμα, βοήθεια' | 'η τελευταία μέρα του μήνα'.² Πβ. *συνέπαρμα, συνεπάρισμα* (Κάλυμνος),³ *συνέπαρμα, συνεπαρμός* (Κως),⁴ *συνοπάρματα* (Ρόδος),⁵ *συνεπαρμός, συνοπαρμός* 'η παραμονή του καινούργιου χρόνου' ή 'κάθε καινούργιου μήνα' (Κάρπαθος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Πληροφορητής Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ.720 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,599 6.Μηνάς, Λεξ.880

συννώφισσα, (η) 'η σύζυγος του ενός αδελφού ως προς τη σύζυγο του άλλου αδελφού',¹ δηλαδή *συννώφισσες* είναι δυο γυναίκες που παντρεύτηκαν δυο αδέρφια, φρ. *καλώς τη ν-τη συννώφισσά μ-μου*.²

1.Καραναστάσης 1987,163 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,154

συνορίζομαι και **συνερίζομαι**¹ ‘φιλονικό, παραβγαίνω, τα βάζω με τον άλλο καταβαίνοντας στο επίπεδό του’, φρ. *‘μικρός είναι, μη ν-το σ-συνορίζεσαι’* / *‘έσσε συνορίζομαι γιατί είσαι λωλλός!’* Από το μτγν. *συνερίζω* ‘ερίζω, αντιδικώ’ (< *συν+ερίζω* < *έρις*) πιθ. με επίδραση προς το ρ. *ορίζω*,² δεξ *συνορίζομαι* και *συνερίζομαι* στο Somav. Πβ. *συνορίζω* ‘ιδ.’ (Κως),³ *συνερίτζομαι* ‘λαμβάνω υπόψη’ (Λέρος),⁴ *συνορίζομαι*,⁵ *συνορίζομαι* και *συνερίζομαι*⁶ (Ρόδος), *συνερίτζομαι* (Σύμη),⁷ *συνερίντζω*, *συνερίντζομαι*, *συνορίτζομαι* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).⁸

1.Κουρζής 322 2.Καραναστάσης, Φωνητ.28 3.Σκανδαλ. Λεξ.721 4.Γεωργίου56 5.Παπαρχ. ΛΑΡ,59 6.Παπαρχ. ΛΡ1,599 7.Μιχαλαριά 3,193 8.Μηνάς, Λεξ.880

συντηλεύομαι ‘συγυρίζομαι’,¹ φρ. *‘εσυντηλεύετο ν-ούλλη ν-τη ν-ώρα ν-εμπρός εις το γ-καθρέφτη’* | ‘περιφερόμαι άσκοπα’, φρ. *‘έχει τοσηδά ώρα μ-που συντηλεύεται μέσ’ στο λάκχομα, πάει κι’ έρκεται δότθε κείτθε κι’έ γ-κάμνει τίποτι’*.² Πβ. στην Κάρπαθο το *συντζηλεύομαι* ‘ανταγωνίζομαι’, που ο Κ.Μηνάς³ παράγει από το *συν + ζηλεύομαι* (αντί *ζηλεύω*) κατά τα μέσα σε -ομαι.

1.Κουρζής 322 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009 3.Μηνάς, Λεξ.882

σύνωρος, (ο) ‘πρόσφατος, νωπός’,¹ φρ. *‘σύνωρα αβγά’*. Η. λ. και στον Ερωτόκρ. (‘το πράγμα είναι σύνωρο, κι’ ακόμ’ οι πονεμένοι // είναι θλιμμένοι, σκοτεινοί και μαυροφορεμένοι’). Από *συν+ώρα*), αντίθ. *πάρωρος*. Ίδιο και στη Ρόδο.²

1.Παπαδόπουλος 1909,96, ο ίδιος 1984,289, Καζαβής 199 2.Παπαρχ.ΛΡ1,600

σύζυλα επίρρ. ‘εντελώς, τελείως ξαφνικά και απροειδοποίητα’,¹ φρ. *‘έφηκέ ν-το σ-σύζυλα κι’ έφρε ν-αφ’ το σπίτι’*. Από το κ. επίθετο *σύζυλος* ‘ολόκληρος’, με μεταφορική σημασία από το νανάγιο, *‘σύζυλο νανάγιο’* = ολοκληρωτικό νανάγιο, δεξ και Somav. *‘εβούλησε το καράβι σύζυλο’*, δηλαδή μαζί με όλα τα ξύλα από τα οποία αποτελείται. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *σύζυλα* ‘όπως όπως’ | ‘μισοτελειωμένα’ (Κως),³ *σύζυλα, (τα)* ‘χοντρά κλαδιά χωρίς φύλλα, σαν ξύλα’ | *σύζυλος* ‘ακίνητος, ξυλιασμένος’ (Ρόδος),⁴ *σύζυλος* ‘άναυδος, κατάπληκτος’ (Κάρπαθος),⁵ *σύζυλος* ‘εγώ και το πλοίο μαζί’ | (μτφ.) ‘αποξενωμένος, άναυδος’ (Κάλυμνος).⁶

1.Κουρζής 322 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.721 4.Παπαρχ. ΛΡ1,600 5.Μηνάς, Λεξ.883 6.Δράκος 1984,137, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

συρμός, (ο)¹ κ. ‘μόδα’, φρ. *‘παρακολουθεί τη μ-μόδα, είναι ν-του συρμού’* / *‘του συρμού ν-ει’* / *‘έ ν-ει ν-του συρμού’*. Από *σύρω*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

σύρτης, (ο) ‘ξύλινο ή σιδερένιο εργαλείο, για να μην καίγεται η νοικοκυρά, με το οποίο σύρονται ψωμιά έξω από το φούρνο ή τραβούν τα κάρβουνα από το φούρνο’.¹ Πβ. *σύρτης* ‘ο μοχλός που κλείνει την πόρτα’ | ‘συρτάρι εντοιχισμένο’ | ‘μικρό ξύλο με το οποίο περνούν τις κλωστές μέσα από τα δόντια του χτενιού του αργαλειού’ (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,174, Χαρτοφύλης 1984,250 2.Μηνάς, Λεξ.886

σύσκατος, (ο)¹ επίθ., ‘ο πολύ λερωμένος με κόπρινα’, φρ. *‘εζύπνησε σύσκατο ν-το μωρό, έλα να το λ-λάξεις!’* Η λ. ήδη από τον μσν. *‘ευθύς και πού την έκρυβεν την σύσκατον εκείνην, // την κοπροπαραγέμιστον και την δυσωδεστάτην’* (Προδρ. IV 2512) < *συν+σκατόν*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.886
σύσταση, (η) ‘η ταχυδρομική διεύθυνση παραλήπτη’,¹ φρ. ‘*πάω στη θ-θεία μ-μου να μου δώσει τη σ-σύσταση ν-του θείου μου, που ναι στη ν-Αμερική, να του στείλω γράμμα*’ | ‘*υπόδειξη, νουθεσία*’, φρ. ‘*έ ν-έκουσε ν-τη σ-σύσταση ν-του γιατρού και έπιασε μ-πάλε το τσιγάρο*’. Πβ. *σύσταση* ‘διεύθυνση παραλήπτη’ | στον πληθ. ‘*πληροφορίες για τον χαρακτήρα κάποιου*’ (Κάρπαθος).²

1.Κουρζής 322 2.Μηνάς, Λεξ.886

συφφάι(ν), (το) ‘το συνοδευτικό του κυρίως φαγητού (σαλάτα, τυρί, ορεκτικά κ.τ.ό.)’,¹

‘*ανάθεμα που θε ν-να πει τη ν-αελλιά ζ-ζευγάρι, και τη γ-γεναίκα ν-άθρωπο και το τυρί συφφάι*’,² / ‘*ελλίο ν-ήτο ν-το ψωμί λ-λίο γ-και το συφφάι και ζ-ζάχαρη ν-έ ν-είχαμε γ-κάθε προί γ-για τσάι*’.³

Από *συν+φάγιον > συμφάγιον > συφφάι*,⁴ με τροπή *νφ > μφ > φφ*, ή *< συν+ φαί < φαγείν*.⁵ Πβ. *συφφάι* ‘*πρόχειρο κολατσό*’ (Κως),⁶ *σσυφφάι(ν)* ‘*ό,τι πρόχειρο τρώγεται με ψωμί, τυρί κ.λπ.*’ (Ρόδος),⁷ *συφφάι* ‘*πρόχειρο φαγητό των σφουγγαράδων από βρεμένες γαλέτθες με λάδι και ελιές*’ (Κάλυμνος),⁸ *συφφάιν* ‘*προσφάγι, φαγητό (τυρί) που τρώγεται μαζί με το ψωμί*’ (Κάρπαθος).⁹

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,96 3.Ο Γιάννης Δ. Χαρτοφύλης θυμάται το ποίημα του πολέμου της μητέρας του, της Άννας του Γιάνναρου 4.Καραναστάσης, Φωνητ. 51,66,77 5.Μηνάς, Λεξ.887 στη λ. 6.Σκανδαλ. Λεξ.723 7.Παπαχρ. ΛΡΙ, 582 8.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 9.Μηνάς, Λεξ.ό.π.

σύμφερο, (το)¹ ‘*ωφέλεια, όφελος, κέρδος*’, φρ. ‘*το σύμφερό ν-του θέλει ο άθρωπος*’, από *συμφέρων* με ανέβασμα του τόνου, ουσιαστικοπ. ουδέτερο μτχ. ενεστ. του ρ. *συμφέρω*. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κως).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

σύχχριστος¹ ‘*εντελώς λερωμένος*’, φρ. ‘*επήε ν-να παίζει με τη μ-παρέα ν-του κ’ήρτε σ-σύχχριστος!*’ Από *σύνχχριστος* με τροπή *ν-χ > γ-χ > χ-χ*. Πβ. *συχρίουμαι* (Ρόδος),² *σύχχριστος, ολοσύχχριστος* (Κως).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,451,602 3.Σκανδαλ. Λεξ. 724

συχχώργιο, (το) ‘*συγχώρεση, άφεση αμαρτιών*’,¹ φρ. ‘*συχχώργιο ν-να χου ν-τα πεθαμμένα σου*’. Και *σ-συχχώργιο*,¹ ‘*ενέβαλλά το ν-ο κακόμοιρος, σ-συχχώργιο ν-ήθελε*’. Από *συχχωρώ-συχχώριο* με υποχωρητικό σχηματισμό, όπως *συμαθώ-συμαθήιο*. Πβ. και *Somavera συχώριον* ‘*ιδ.*’, επίσης *συχχώριο* (Κάρπαθος),² *συχχώρζο* (Κάλυμνος).³

1.Μαστρογιάννης 52 2.Μηνάς, Λεξ.889 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σφάγκελλα, (τα) ‘*υβριστική χειρονομία*’,¹ με ανοιχτή την παλάμη και τεταμένα δάκτυλα, φρ. ‘*έδειξε μ-μου σφάγκελλα!*’ Η λ. από το μτγν. *σφάκελος, (ο)* ‘*το μεσαίο δάκτυλο του χεριού*’ | ‘*υβριστική χειρονομία*’. Πβ. *σφάτσελλο* (Αστυπάλαια),² *σφάκελλα, (τα)* (Κως),³ *σφάκελλον* (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 322 2.Καραναστάσης, Αστυπ.101 3.Σκανδαλ. Λεξ.724 4.Μηνάς, Λεξ.890

σφαγκελλώννω¹ ‘μουτζώνω, δίνω σφάκελα’, φρ. ‘έ ν-ηξέρω είντα μ-που τού ‘καμε γ-κι’ εσφαγκέλλωσέ ν-το, γ-κι’ αυτός το πήρε μ-πάνω του και γίνηκε γ-κακό μ-μεγάλο!’² Από μτγν. σφάκελος (βλ.λ.) + κατάλ. -ώνω. Πβ. σφαγκελλώ, σφο-γκελλώ (Ρόδος),³ σφατσελτώννω (Αστυπάλαια),⁴ σφαντζελώνω (Καστελλόριζο),⁵ σφακελλώννω (Κάλυμνος,⁶ Κάρπαθος,⁷ Κως,⁸ Χάλκη⁹).

1.Κουρζής 322 2.Χαρτοφύλης, στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009 3.Παπαχρ. ΛΡ1,602,604 4.Καραναστάσης, Αστυπ. 101 5.Κομνηνός 112 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Μηνάς, Λεξ.890 8.Σκανδαλ. Λεξ.724 9.Τσοπανάκης 1949,91

σφακίδα, (η)¹ πληθ. σφακίδες ‘φακίδες, κηλίδες δέρματος προσώπου’,² φρ. ‘εκάθετο στο ν-ήλλιο γ-και γίμωσε ν-η μούρη του σφακίδες’ / ‘κακομοίρα, γεμάτη σφακίδες είσαι!’³ Η λ. είναι πιθ. το αρχαίο ουσιαστικό φαρκίς,-ίδος,(η) Σοφ.Αποσπ. 955 (L-S), πβ. και του Ησύχ. ‘φαρκίς’ ρυτίς η εκ του γήρωσ γινομένη’, φαρκίδες > σφακίδες > σφακίδες, με πρόθεση σ- πριν από σύμφωνο,⁴ ή < φακή, πιθ. μέσω α-μάρτυρου υποκοριστικού *φακίς,-ίδος,(η)⁵ ή < ‘φάκος’ μέλασμα τι εν τη όψει’ (Ησύχ.). Πβ. σφακία,(η) (Κάλυμνος),⁶ σφακίες, φακίες (Κάρπαθος),⁷ σφακάες, σφακίες (Ρόδος),⁸ σφασιδα,(η) ‘η κατσικά με άσπρο τρίχωμα και κατεσπαρμένες κηλίδες’ (Αστυπάλαια).⁹

1.Κουρούνης 1982,441 2.Παπαδόπουλος 1984,289, Καζαβής 199, Κουρζής 322 3. Παπαδόπουλος ό.π. 4.Καραναστάσης, Φωνητ.55 5.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 6.Δράκος 1983, 235, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Μηνάς, Λεξ.891 8.Παπαχρ. ΛΡ1,602 9.Καραναστάσης, Αστυπ.101

σφανάζζω /-ομαι¹ συνήθως απρόσωπο ‘εμφανίζονται φαντάσματα’, φρ. ‘τη ν-νύχτα σφανάζζει στο ν-Αη ν-Νικόλα’, μέσ. ‘βλέπω φαντάσματα’. Από φαντάζω, από συνεκφώνηση ‘πώς φαντάζει’, ‘ο τόπος φαντάζει’.² Πβ. σφαντώ (Ρόδος),³ σφανατάζζομαι (Κως),⁴ σφανάω (Σύμη),⁵ σφανάτσει (Κάρπαθος).⁶

1.Κουρούνης 1982,441 2.Φύληντας, Γραμματική της Ρωμαϊκής γλώσσας,Αθήνα 1907-1910, σ.148, και Πάγκαλος, στον Μηνά, Λεξ. 892 λ. σφανάτσει 3.Παπαχρ. ΛΡ1,603 4.Σκανδαλ. Λεξ.724 5.Μιχαλαριά 3,196 6.Μηνάς, Λεξ.ό.π.

σφάντασμα, (το)¹ ‘φάντασμα, στοιχείο’, φρ. ‘αυτηδά βγαίννει τη ν-νύχτα σφάντασμα’. Από σφανάζζω (βλ.λ.). Πβ. σφάντασμα ‘ίδ.’ (Κως),² σφάνταμα ‘νυκτερινή οπτασία’ | ‘πολύ άσχημος άνθρωπος’ (Κάρπαθος).³

1.Κουρούνης 1982,441 2.Σκανδαλ. Λεξ.724 3.Μηνάς, Λεξ.891

σφασουργιά, (η) ‘το σημείο του λαιμού του χοίρου στο οποίο τρυπών με δίκωπο μαχαίρι, βρίσκουν την αορτή και πεθαίνει αμέσως το ζώο’.¹ Πβ. σφασουρζά,(η) ‘το μπροστινό κάτω μέρος του λαιμού του χοίρου ή άλλου σφαχτού που γινόταν πηχτή’ (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,139 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σφάτσικα, (η) από γερμ. *zwanzigter* ‘εικοσάρι’, παλιό αυστριακό νόμισμα που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα την εποχή του Καποδίστρια,

‘...κι’ είχε φλουργιά βενέτικα // στα δγνο χαρταλαμίδγια,
μαμμουντιέδες, σφάτσικες, // και τούμπλες μ’ αλεσιδγια’¹

Πβ. σφάτζικα,(η) (Κάρπαθος).²

1.Μπαλαλάς 1981,54 2.Μηνάς, Λεξ.892, όπου και η πληροφορία ότι η *σφάτσικα* ισοδυναμούσε με 90 χρυσά λεπτά. Πβ. και Δικαίος Βαγιακάκος, Συμβολή 55 όπου *σφάντζικον αυστριακόν αργυρόν ατύπητον*, ίσον προς 3,20 γρόσια

σφαχτά, (τα)¹ ‘τα ζώα που προορίζονται για σφάξιμο, τα σφάγια’, ‘πίσω τα σφαχτά του γάμου’, η φράση έχει την προέλευση στην περίπτωση που ακυρώνεται ο γάμος, και τα ζώα, που επρόκειτο να σφαγούν για το τραπέζι, επιστρέφουν στη στάνη’.²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

σφάχτης, (ο) ‘έντονος πόνος στα πλευρά, στη μέση ή την πλάτη’,¹ φρ. ‘ένας σφάχτης μ’ έπιασε ν-τωραδά στα νεφρά και κόντεψε ν-να πομείνω!’ Η έννοια της λ. ήδη από τους βυζαντινούς χρόνους.² Από μτγν. *σφάκτης* (< *σφάζω*). Πβ. *σφάχτης* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,³ Κως⁴), *σφάχτης* ‘μαχαίρι σφαγής’ (Ρόδος),⁵ *σφάχτης* ‘κωλικόπονος’ | ‘το μέρος δίπλα στο μήλο του Αδάμ, όπου μπαίνει το μαχαίρι, για να σφαγεί το ζώο’ | ‘είδος χαραγής των ζώων στο αφτί’ (Κάρπαθος).⁶

1.Κουρζής 322 2.Κουκουλές ΒΒΠ 3,344 3.Δράκος 1983,235, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ.725 5.Παπαγρ. ΛΡ1,603 6.Μηνάς, Λεξ.892

σφήνα, (η) ‘το ξύλο που είναι σφηνωμένο στην τρύπα της γούλας του αλετριού από την οποία περνά η σπάθη, που είναι δύο: η *μπροστινή* και η *πισινή*’.¹ | (μτφ.) ‘δι-αβολή’, φρ. ‘βάλλει σφήνες’ = διαβάλλει.

1.Καραναστάσης 1987,155

σφήωμα, (το) και *ασφήωμα* (βλ.λ.), ‘χοντρούτσικη πυκνοκεντημένη τσόχα από μετάξι ή τουρκομέταξα ή με σύρμα και μετάξι ή με χρυσό σύρμα ανακατωμένο με ασήμι, που κρεμόταν από τον λαιμό μέχρι την κοιλιακή χώρα, για να σκεπάσει το γυμνό στήθος που άφηνε η σχισμή του πουκάμισου και του φουστανιού’.¹

Στα Νικιά *σφήωμα* ή *μπλεχτό* ‘ένα κομμάτι συνήθως από τσόχα ολοκέντητο, για να σκεπαστεί το στήθος, στη γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά, που το κεντούσαν με μετάξι ή χρυσή και ασημένια κλωστή σε διάφορα σχέδια (γρανιάρα, γαϊτανάκι, αράπικο, μέλισσα, κυπαρισσάκι, σκολόπεντρα, νυφικό)² | ‘είδος περιλαίμιου’³ | ‘το περιλαίμιο της πέρδικας που έχει πτίλα άλλου χρώματος⁴ ή ‘η γραμμή στο λαιμό που έχει η πέρδικα’.⁵ Η λ. έχει δοθεί κατά καιρούς ως *σφίωμα*,⁶ *σφύωμα*,⁷ *σφήωμα*.⁸ Η ορθή γραφή της λ. είναι η τελευταία, *σφήωμα*, την οποία δίδει ο Αναστάσιος Καραναστάσης,⁴ χωρίς να την ετυμολογεί. Είναι το αρχαίο ουσιαστικό *σφήκωμα,(το)* ‘καθετί που είναι εσφηκωμένον, σφικτοδεμένο, και ιδιαίτερα το κάτω μέρος (το πλεκτό) του λόφου της περικεφαλαίας’, πβ. και ‘*σφήκωμα* το λεπτόν σχοινίον’ (Σούδα), < αρχ. ρ. *σφηκόω* ‘σφίγγω, δένω σφικτά’, δεξ στην Ιλιάδα ‘*πλοχμοί χρυσώ τε και αργύρω εσφήκωντο*’ (= οι πλόκαμοι ήσαν συνδεδεμένοι [πλεγμένοι] με ταινίες από χρυσό και άργυρο) / ‘*και τον αυχένα μικρόν επικλίνας το τε όλον σώμα σφηκόσας*’ (Ηλιόδ.), μέσ. *σφηκούμαι* ‘έχω στενό τράχηλο’.

1.Κουμέντος 1991,208, Τσιρπανλής 2009,26 2.Παπαμανώλη 103 3.Παπαδόπουλος 1909,96 και Κουρζής 322 4.Καραναστάσης 1987,149 5.Παπαμανώλη ό.π. 6. Παπαδόπουλος ό.π., Καζαβής 199, Κουρούνης 1982,415, Κουρζής ό.π 7.Κουμέντος ό.π., Τσιρ-

πανλής ό.π., Παπαμανώλη ό.π. 8.Καραναστάσης 1987,149

σφίγγας, (ο)¹ ‘ο πότης’ και *σφίγγα,(η)* ‘το πιστό’, φρ. ‘έ ν-έχει πγιο μ-μεγάλο σφίγγα ν-αφ’ το θ-θείο μ-μου, κάθε βράδυ γ-γυρνά στο σπίτι ν-του τύφλα στο μεθύσι!’ Από το ρ. *σφίγγω* (σχετικά με οιοπνευματώδη ποτά) ‘πίνω’ (‘σφίζανε δύο κο-νιακ για να ξεσταθούν’) (Π).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.

σφιχτορώα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η γίδα ή προβατίνα που δεν βγαίνει από το μαστάρι της εύκολα γάλα’.¹ Πβ. *σφιχτορώα, χαμνορώα, χαμνογάλα* (Ρόδος),² *σφιχτόγαλη* ή *ζιγκοβύζζα* (Κως),³ *κακάρμεη, κακάρμεον* (Κάρπαθος),⁴ *στυφάρμεη, στυφιά, στυφακόνα,(η)* (Κρήτη).⁵

1.Καραναστάσης 1987,138 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,604 3.Σκανδαλ. Λεξ.725 4.Μηνάς,Λεξ.322 5.Ξανθουδίδης, Ποιμ. Κρήτης 294, Μαυρακάκης, Ποιμ.Κρήτης 25

σφογγάτο, (το) ‘ομελέτα, φαγητό με αβγά’.¹ Είναι το μσν. *σφογγάτον / σφουγγάτον*, < *σφόνγγος*+κατάλ. -άτο. Πβ. *σφουγγάτο* (Κάλυμνος).²

1.Χαρτοφύλης 2007,85 2.Δράκος 1983,235, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

σφογγήθρες, (οι) ‘εδώδιμο χόρτο με μακριά, πλατιά φύλλα άγρια και χνουδωτά, με σκούρο πράσινο χρώμα, με πολλά μωβ λουλούδια, που λέγεται και *βοδόγλωσσο*’,¹ επιστημ. *echinus plantagineum*. Είναι το φυτό *βούγλωσσον* του Διοσκορίδη (π.ύλ.Ιατρ. 4,137) ‘*βούγλωσσον* έοικε φλόμω· φύλλον χαμαιπετές τραχύ τε και μελάντερον και μικρότερον, όμοιον βοός γλώσση’. Πβ. *βοδόγλωσσο, βόγλωσσο, μοδόγλωσσο, μόγλωσσο* (Ρόδος),² *β(ου)όγλωτσον* (Κάρπαθος).³

1.Πετρούτσου 1993,351 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,116 3.Μηνάς, Λεξ.205

σφογγιά,(η)¹ και *σφουγγιά*² ή *μελετινή,(η)*³ αυτοφυές κολλώδες αγριόχορτο, με κίτρινα πολύ μικρά άνθη, πλούσια σε γλυκό χυμό,

‘...από λουλλούδγια κίτρινα το νέκταρ της σφογγιάς,

και τους χυμούς ρουφούσαμε, του τριφυλλιού ξινήθρας’⁴

/ ‘...βάλλει μέσα (ενν. στη σακχούλλα) σφογγιές, βάλλει μέσα πέτρες κι’ όπου φύει φύει’⁵/

‘...να βάλω στράμα μια σφογγιά, τραπέζζι τη μ-ποδγιά μ-μου’.⁶

Ο Ιω. Λογοθέτης δίνει την πληροφορία ότι ‘οι Νισύριοι τη μαζεύουν και τη ρίπτουν εις τις μάντρες’ γίνεται καλή κοπριά’.⁷

1.Κουρζής 322, Αρφαράς 1978,55, Μαυρουδής 148 2.Ιω. Λογοθέτης 122, Καραναστάσης 1987,141 3.Καραναστάσης ό.π. 4.Μαυρουδής 32 5.Σακελλαρίδης Κ. 1991,71 6-7.Ιω.Λογοθέτης ό.π.

σφοντύλλια, (η) ‘ράπισμα, χαστούκι’,¹ φρ. ‘έδωκέ μ-μου μνια σφοντύλλια στη μ-μούρη γ-κι’ επόνεσα!’ Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *κόνδυλος* ‘γροθιά, μπουνιά’, πβ. ‘κόνδοι’ *κεραΐαι, αστράγαλοι*’ (Ησύχ.) και του Αριστοφάνη ‘*κόνδυλοις νουθετείν τινα*’ (Σφήκ.254), ‘*καλλύραν και κόνδυλον όψον επ’ αυτή*’ (παροιμ.)² (‘κουλούρι και ξύλο για προσφάγι’ δηλ. γερό ξύλο): *κόνδυλος* > *σφόντυλος*, με πιθανή επίδραση της λ. *σφοντύλι*, > υποκορ. *σφοντύλι* - πληθ. *τα σφοντύλια* > *η σφοντύλια*. Πβ. *σφοντυλιά,(η)* ‘ράπισμα στον αυχένα’ | (μτφ.) ‘αναποδιά της ζωής’ (Κάλυμνος),³ *σφοντυλιά,(η)* ‘κλωτσιά, γροθιά’ (Κως),⁴ *σφενδυλέα, σφεντυ-*

λά,(η) ‘ράπισμα στον τράχηλο’ (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 322 2.Αριστοφάνης,Ειρ.123 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.726 5. Μηνάς Λεξ.893

σφυρίδι(ν), (το) ‘πλεκτό ή ξύλινο πινάκιο τοποθέτησης του άψητου ψωμιού για τη μεταφορά του στο φούρνο’¹ | ‘κάνιστρο, πλεγμένο από μάζες ή σπάρτο, που χρησίμευε για τοποθέτηση γεωργικών προϊόντων (σύκα, αμύγδαλα κ.ά.),² και σφυρί(ν),(το), φρ. ‘...και τη ν-έφερε στο σπίτι ν-του και τη ν-έγκρυψε μ-μέσα στο μ-πάγκο, εκεία πού’το ν-τα σφυργιά που βάλλα μ-μέσα τα ψωμιά.’³ Είναι η κ. σφυρίδα,(η) ‘πλατύ καλάθι με ανοικτό στόμιο για μεταφορά τροφίμων ή για ψάρεμα’ | ‘ζεμπίλι’, < αρχ. σφυρίς,(η) ‘ειδικά φτιαγμένο καλάθι για τη μεταφορά χρημάτων’ < σφυρ- (< ι.ε. ρίζα *sper- ‘πλέκω’)+επίθημα -ις, -ίδος, δηλωτικό οργάνων, δεξ σκαφίς, γραφίς. Πβ. σφυρίν ‘μεγάλο και βαθύ κάνιστρο από πλεγμένα βούρλα’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 322 2.Κοντοβερός 308, Χαρτοφύλης 1984,241 3.Βεζύρογλου 329 4.Μη-νάς, Λεξ.895

σωλήνας, (ο) κοινό, και ‘το όστρακο δακτύλιος, είδος μαλακίου’,

‘...κόρδες, σκαρμούς, σωλήνες,
χτένια, κοκχύλλια κι’ αχινιούς,
στρείδια, καβούργια, πίννες’.¹

Πβ. σωλήνας,(ο) ‘ο θαλάσσιος δάκτυλος’ (Κάρπαθος).²

1.Μπαλαλάς 1981,61 2.Μηνάς, Λεξ. 839

σωμπιθιά, (η) ‘χτύπημα, γροθιά’,¹ και σ-σωμπιθιά,² φρ. ‘‘α σου δώκω μνια σ-σωμπιθιά να δεις εσύ!’ / ‘έδωκά του μνια σ-σωμπιθιά γ-και το ν-έδιξα χάμαι’, η ενέργεια του σωμπιθιάζω. (βλ.λ.).

1.Κουρζής 333 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

σωμπιθιάζω ‘χτυπώ κάποιον με γροθιές’,¹ φρ. ‘εσωμπιθιάσέ ν-το στο ραβδί!’ Και σ-σωμπιθιάζω.² Η λ. πιθ. από έσω + παθιάζω, πβ. τα μσν. ρ. παθιάζω, πατιάζω, πατσιάζω ‘βασανίζω κάποιον’ (‘τι την πειράζεις [ενν. την γυναίκα]; δωριανά να την παθιάζεις;’ Συναξ. γυν.1108) και ‘βασανίζομαι, τάλαιπωρούμαι σωματικά και ψυχικά’ (‘ο πολεμάρχος ...για την τιμήν παθιάζει’ Κύπρ. ερωτ. 60, Επιτ.) < ουσιαστ. πάθος +κατάλ. -ιάζω. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Καζαβής 198, Κουρζής 333 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

σώννω¹ στη φράση σώννει και καλά ‘οπωσδήποτε, θέλεις δε θέλεις, με επιμονή’, φρ. ‘ήρτε σ-σώννει και καλά να με πάρει στους Χοχλάκους να κλουμπήσομε γ-κι εγώ’έ ν-ήθελα!’ Είναι το ν.ε. ρήμα σώννω ‘αρκώ, επαρκώ’ < ισώννω (< ίσος) με σύγηση του αρκτικού άτονου φωνήεντος.

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

σωρεύω ‘συσσωρεύω, συγκεντρώνω’,¹ φρ. ‘μάεψε και σώρευε τα φρόκαλα στη ν-άκρια ν-της αυλής’. Από το αρχ. ουσιαστ. σωρός + κατάλ. -εύω. Πβ. σωρεύω, σωρζάζω ‘σηματίζω σωρό, συναθροίζω’ (Κάλυμνος),² σωργιάζω ‘σωρεύω, ξεκαθαρίζω τον καρπό του αλωνιού’ | ‘πέφτω ξερός από καιρίο κτύπημα’

(Κωζ),³ *σωριάζω* (Ρόδος),⁴ *σωρεύγω* ‘σχηματίζω σωρό’ (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 322 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.727 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,606 5. Μηνάς, Λεξ.897

σώρεμα, (το) στην ποιμενική γλώσσα ‘το μάζεμα, η συγκέντωση των ζώων’, που γινόταν δυο-τρεις μέρες πριν από την *κουρά*, γιατί έπρεπε να μαζέψουν ακόμα και τα *ριφοπούλλια* που έβοσκαν αμολυτά στα βουνά.¹ Από το κ. *σώρευμα* (< *σωρεύω*).

1.Χαρτοφύλης 1984,264

σωρός, (ο) (γεωργία) ‘ο σωρός του καρπού (σιταριού, κριθαριού) που προκύπτει από το λίχνισμα’,¹ φρ. ‘*μια χαρά ν-ο σωρός μας, καλοφραυμένος νά’ναι*’.

1.Καραναστάσης 1987,171

σωτηρεύομαι ‘βρίσκω τη σωτηρία μου’ | ‘γιατρεύομαι’, φρ. ‘...*απ’ ούλλα τα πέρατα, τα κράτη του κόσμου ήρτασι γ-γιατροί και ’έ ν-εσωτηρεύτηκε*’.¹ Πβ. *σωτηρεύγω* ‘τοποθετώ κάτι σε ασφαλές μέρος’ | ‘φθάνω σε ασφαλές μέρος μέσα από επικίνδυνη περιπέτεια’ (Κάρπαθος),² *σωτηρεύγω* ‘ερευνώ να βρω κάτι’ (Κωζ),³ *σωτέβζω, σωτερέβζω* ‘ερευνώ να βρω κάτι’ (Ρόδος).⁴ Νομίζω ότι η λ. προήλθε από τον συγκριτικό βαθμό του αρχ. επιρρ. *έσω / είσω* (< *εις*): *έσω-εσώτερος* + *κατάλ.* -*εύω* > *εσωτερεύω* > *σωτερεύω* > *σωτηρεύω*, με επίδραση της λ. *σωτήρ*.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,92 2.Μηνάς, Λεξ.897 3.Σκανδαλ. Λεξ.728 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,606

σωτρόπι(ν), (το) (ναυτ.) ‘το ξύλο που είναι καρφωμένο στην εσωτερική πλευρά της τρόπιδας, μακρύ και πλατύ όσο και η τρόπις’.¹ Από (*ε*)*σωτρόπι(ον)* (< *έσω* + *τρόπις*). Πβ. (*σ*)*σωτρόπι* (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,184 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

T

ταβάς, (ο) ‘ταψί κυκλικό και ρηχό από σφυρηλατημένο χαλκό’,¹ και *ταβλάς* για ψήσιμο γλυκισμάτων (μπακλαβά, καταΐφικά),² φρ. ‘ένα ν-ταβά μπακλαβά ν-επαράγγειλε γ-κι ‘έ ν-έφταζε’. Από τουρκ. *ιανα* ‘τηγάκι’. Πβ. *ταβάς* ‘μεγάλο τηγάκι’ (Κάρπαθος),³ *ταβάς* ‘ταψί, μεγάλο τηγάκι’ (Ρόδος),⁴ *ναβάς* (Κως),⁵ *ταβάς*, *ναβάς* (Κάλυμνος).⁶

1.Τσιρπανλής 2009,69 2.Κουρζής 322 3.Μηνάς, Λεξ.898 4.Παπαχρ. ΛΡ1,606 5.Σκανδαλ. Λεξ.493 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τάβλα, (η), πληθ. *τάβλες* ‘μικρά, επιμήκη συνήθως, ισοπεδωμένα αγροτεμάχια, σε επικλινές έδαφος, που στηρίζονται από τα βαστάδια (ξερολιθιές)’,¹ φρ. ‘το χωράφι μ-μας στην Ελλάδα έχει έξι τάβλες’/

‘κι’ αδέσποτοι σε κήπους και σε τάβλες τριγυρνούσαμε’²

| ‘τραπέζι φαγητού, στρωμένο τραπέζι’,

‘κι’ άμια θά’ρτει ο Κωσταντής αφ’ το μακρύ σ-σεφέρι,

βάλε του τάβλα ν-να γευτεί, κρασάκι στο ποτήρι’.³ /

‘έλα, παιδί μ-μου, μπρόαλε από το μ-μαύρο ν-Άδη,

κι’ έχω σου τάβλα ν-να γευτείς, κρεβάτθι για να μείνεις’

(μοιρολόι της μάνας)⁴

| ‘σανίδα’,⁵ φρ. ‘φέρε μνια ν-τάβλα από κεία να μματίσομε ν-το τραπέζι’. Από λατ. *tabula*. Πβ. *τάβλα* ‘τραπέζι’ (Κως),⁶ *τάβλα* ‘σανίδα κρεμασμένη από τα δοκάρια της στέγης για το ψωμί’ (Κάλυμνος),⁷ *τάβλα* ‘πλατιά σανίδα, τραπέζι’ (Κάρπαθος),⁸ *τάβλες* ‘σειρά αυλακιών του κήπου’ (Ρόδος).⁹

1.Τσιρπανλής 2009,27, Καραναστάσης 1987,156 2.Μαυρουδής 32 3.Καζαβής 20 4. Σακελλαριδής Κ. 1965,164 5.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 6. Σκανδαλ. Λεξ. 730 7.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 8.Μηνάς, Λεξ.898 9. Παπαχρ. ΛΡ1, 606

ταβραντής, (ο) ‘δυνατός’,¹ φρ. ‘ταβραντής είναι, ‘έ ν-το β-β-άλλει κάτω (δεν τον νικά) καένας!’ / ‘μη ν-τα βάλλεις μαζί ν-του γιατί είναι ν-ταβραντής και θα σε νικήσει’. Και *ναβραντής*,² από συνεκφώνηση. Από τον αόρ. *danrandim* του τουρκ. ρ. *danranmak* ‘ανθίσταμαι, προσπαθώ’ και ρ. *ταβραντίζω* / *ναβραντίζω* ‘δυναμώνω, είμαι ταβραντής’, παθ. μτχ. *ταβραντισμένος* / *ναβραντισμένος*. Δεν αποκλείω τη λ. ως αντιδάνεια: *ταύροι* στο Βυζάντιο ελέγοντο οι *έμφορτοι σαρκών*,³ *ταυροαβάς* ήταν υβριστικό επίθετο εις *καλογήρους αποδιδόμενον*,⁴ και σήμερα *ταυραμπάς* (< *ταύρος*+*αβάς*) ειρωνικά ‘ο παχύσαρκος παπάς’, και τουρκ. *tanlibas* / *tanlubas* ‘ευτραφής’. Πβ. *ταβραντής*, *ταβραντίζω* (Κως),⁵ *δαβρανάς* ‘θρεμμένος άντρας, μεγαλόσωμος’ (Σύμη),⁶ *ταβραντίζω* (Ρόδος),⁷ *ταβραντίντζω* (Κάρπαθος).⁸

1.Κουρζής 322 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Κουκουλές ΒΒΠ 3,301 4.Κουκουλές, Ετυμολογικά, στο *Λεξικόγρ. Αρχείο* 43,44, Αθηνά 230 5.Σκανδαλ.Λεξ. 730 6.Μιχαλαριά 2,138 7.Παπαχρ. ΛΡ1,607 8.Μηνάς, Λεξ.898

ταβραντίτζω¹ ‘αναλαμβάμω δυνάμεις, δυναμώνω’ φρ. ‘ταβραντισμένος ήρτε ν-αφ’ το ζωμοννιό μ-που ‘το’ / ‘έφαε γ-καλά κι εταβράντισε.’ Και νταβραντίτζω με συνεκφώνηση, ουσιαστ. ταβράντισμα / νταβράντισμα, (το) Βλ. λ. ταβραντής.

¹ Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι, (χειρόγρ.)

ταγιαντώ ‘αντέχω’¹, και τααντώ.

‘ε ν-ταγιαντώ δγνο πράματα // φτώχεια και γεροντάματα’,²

και νταγιαντίτζω (βλ. λ.)

‘νά ‘ξερα πόσο μ-με γαπάς, τόσο να σε γαπήσω,

μη σ-σε γαπήσω πγιο πολ-λύ και δε θ-θα νταγιαντίσω’.³

Οι ιδιωματοικοί τύποι από τον αόριστο *dayandin* του τουρκ. ρ. *dayanmak* ‘στηρίζομαι, αντέχω, υπομένω’. Πβ. ταγιανδίτζω, ταενδίτζω, ταενδώ (Κως),⁴ ταγιαντώ, -ίζω (Ρόδος),⁵ νταγιαντώ, ταγιαντώ (Λέρος),¹ δαγιαδίτζω (Σύμη),⁷ ταεντίτζω, ταεντώ (Κάλυμνος)⁸.

1. Νισυριακά’ 3(1969), 328 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,83 3.Καζαβής 114 4. Σκανδαλ. Λεξ.731 5.Τσοπανάκης 1983,151 και Παπαχρ.ΛΡ1, 607 6.Γεωργίου 55,57 7. Μιχαλαριά 2,138 8.Δράκος 1983, 236, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ.

ταγκλαράς, (ο)¹ ‘ο πάρα πολύ εύσωμος’ | ‘ψηλόσωμος’ | ‘αχαρος’, φρ. ‘ολόκληρος ταγκλαράς κι έβαλέ ν-το γ-κάτω ο άλλος’. Από τουρκ. *dağlı* ‘στιγματισμένος’ | ‘ορεσιβίος’ + παραγωγική κατάλ. -αράς.

1. Κουρζής 322

τάδε(ς), (ο) για πρόσωπα ή πράγματα που δεν μπορεί ή δεν θέλει κανείς να κατονομάσει, φρ. ‘ε μ-με ν-νοιιάζει ο τάδες α ν-έρτει για όχι!’ Από αρχ. τάδε, πληθ. της αντωνυμίας *όδε, ήδε, τόδε*.

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ταή, (η)¹ ‘τροφή, ζωτροφή’, φρ. ‘βάλε ταή στα ζ-ζα’ / ‘γεμάτο ν-ταές ήτο ν-το χωράφι γ-και πήε ν-ο προκομμένος μου και καψολόησε ν-τα ούλλα κι’ έ ν-επόμεινε ν-τίποτα να φα ν-τα ζ-ζα’.² Είναι η μσν. λ. ταή,(η) < αρχ. ταγή με αρχική σημασία ‘παράταξη, διευθέτηση’ | ‘διατεταγμένη τροφή’, και ‘ταγή’ βασιλική δωρεά και η σύνταξις των προς το ζην αναγκαίων’ (Ησύχ.), < θ. ταγ- (ε-τάγ-ην, τάσσω). Πβ. ταή ‘χλωρό χόρτο, ζωτροφή’(Κως),³ ταή, τάη ‘ζωτροφή’ | ‘ρόβι αλεσμένο με βρόμη που ρίχνουν στα βόδια μαζί με το άχυρο’ (Ρόδος),⁴ ταή ‘τροφή ζώων’ | ‘τα εντόσθια του ψαριού σκάρως’ (Κάλυμνος),⁵ ταή ‘τροφή ανθρώπων ή ζώων ή και του μεταξοσκώληκα (Κάρπαθος).⁶

1.Παπαδόπουλος 1909,97, Καζαβής 199, Κουρζής 322 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ. φ. 108 / 2009 3.Σκανδαλ. Λεξ.731 4.Παπαχρ. ΛΡ1,607 5.Δράκος 1983,236, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς, Λεξ.899

ταϊστρα, (η)¹ κ. ‘ο χώρος για ζωτροφή, η ταγίστρα’. Από ταϊζω / ταγίζω + επίθημα -τρα, πβ. ποτίζω-ποτίστρα.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

τακκίμι(ν) και τακχίμι, λ. που έχει σιγήσει,¹ ‘σύνολο ομοειδών εργαλείων ή γενικά πραγμάτων’, ‘...έναν τακχίμιν αλαζάδες’ (σε έγγραφο του 1840).² Από τουρκ. *takim* ‘συσκευή’ | ‘ομάδα, πλήθος’. Πβ. τακχίμι ‘σύνολο πραγμάτων που χρησι-

μοποιούνται για τον ίδιο σκοπό' (Κάλυμνος),³ *τακκίμι* 'φορεσιά, κουστούμι' (Κως),⁴ *ντακκίμι* 'φορεσιά' (Κάρπαθος).⁵

1. Πληροφορητής Ν. Μαστρογιάννης 2. Καρπαθίου 1996, 314 3. Δράκος 1983, 236, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 732 5. Μηνάς, Λεξ. 585

τακτικός, (ο) 'στρατιώτης', φρ. *'μάνα μου, τακτικοί πού'ρκουνται!'* / *'μωρή, μη μπερνάς κι' έχει τακτικούς'*.¹ Ουσιαστικοπ. επίθετο που παλαιότερα σήμαινε 'στρατιώτης τακτικού στρατού, και κυρίως του πεζικού', πβ. το δημοτικό τραγούδι:

'κλάψε με καμήνη μάνα, που με γράψαν ταχτικό' (Π)

(< *τάσσω*). Πβ. 'ιδ.' (Κως),² *ταχτικόν,(το)* 'στρατιωτικό' (Ρόδος),³ *ταχτικός* 'αυτός που έχει τάξη, ο συνεπής' | 'νοικοκύρης' (Κάλυμνος),⁴ *ταχτικός* 'νοικοκυρεμένος' | 'συχνός επισκέπτης' (Κάρπαθος).⁵

1. Παπαδόπουλος 1909, 97, ο ίδιος 1984, 291, Καζαβής 199 2. Σκανδαλ. Λεξ. 736 3. Παπαρχ. ΔΡΙ, 611 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ. 904

τάκχος, (ο) 'κομμάτι ξύλου που χρησιμοποιείται ως υποστήριγμα' | (Νικιά) 'μεγάλο σκορμάλλι' (βλ. λ.), φρ. *'φέρ' του το ν-τάκχο ν-να κάτσει'* | πληθ. *τακχιά,(τα)* 'κομμάτια από κρίθινο ψωμί δίπυρο'.² Από βενετ. *tacco*. Πβ. *τάκχος* 'φρυγμένο κρίθινο παξιμάδι που γινόταν από κομμένη σε τεμάχια μακρόστενη ζύμη' (Κάλυμνος),³ *τάκκος* 'μεγάλο κομμάτι, ξύλο, ψωμί κ.λπ.' (Ρόδος).⁴

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 132 2. Σακελλαρίδης Γ. ό.π. 136 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Παπαρχ. ΔΡΙ, 607

τάλε κουάλε¹ επιρρηματική έκφραση 'παρόμοιος, ίδιος και απαράλλακτος', φρ. *'τάλε κουάλε ο πατέρας του ν-ει, 'έ ν-του φήννει τίποτι!'* Από ιταλ. φράση *tale quale* (< λατ. *tale* 'τέτοιο' + *quale* 'όποιο, ακριβώς όμοια').

1. Κουρζής 322

ταμάμι(ι)¹ επίρρ. 'ακριβώς', φρ. *'ταμάμι στη ν-ώρα ν-του ήρτε'*. Και *ταμάμιου*² 'μην ελπίζεις, μην περιμένεις', φρ. *'ταμάμιου που θα καταδεχτεί να'ρτει στο σπίτι'*. Από τουρκ. *tam* 'πλήρης' ή < τουρκ. *tamat* 'συμπλήρωση' | 'τέλος'. Πβ. *ταμάμι* 'αρκετά, φτάνει' (Ρόδος),³ *θαμάμιου* 'ακριβώς' (Κάλυμνος).⁴

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι(χειρόγρ.) 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Παπαρχ. ΔΡΙ, 636 4. Δράκος 1983, 239, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ταμαχλιάρης, (ο) επίθ. 'άπληστος, πλεονέκτης, αχόρταγος',¹ φρ. *'ω μάνα μου, ταμαχλιάρης πού'ναι, έφαέ ν-τα ούλλα, 'έ ν-έφηκε ν-τίποτα!'* Από τουρκ. *tamahkâr* 'πλεονέκτης'. Πβ. *θαμαχλιάρης, τ-ταμασάρης, θαμάχιν, τ-ταμάσι* 'πλεονεξία' (Κως),² *τ-ταμαχάρης, τ-ταμαχκάρης,*³ *τ-ταμαζιάρης,*⁴ *τ-ταμάχι*⁴ (Ρόδος), *νταμαχκιάρης* (Λέρος),⁵ *θαμάσι, θαμασσάρης* (Κάλυμνος),⁶ *ταμακκιάρης, ταμαχιάρης* 'υπερβολικά εργατικός' (Κάρπαθος).⁷

1. Κουρζής 322 2. Σκανδαλ. Λεξ. 740 3. Τσοπανάκης 1983, 161 4. Παπαρχ. ΔΡΙ, 636 5. Γεωργίου 55, 57 6. Δράκος 1983, 239, Σκανδαλίδης, Λεξ. Καλ. 7. Μηνάς, Λεξ. 900

ταμερζάνα, (η) 'μεγάλο γυάλινο δοχείο επικαλυμμένο με ψάθινο πλέγμα ή πλαστικό,¹ μέσα στο οποίο ετοποθετούντο μεγάλες ποσότητες υγρών, κρασί, ούζο, ρακί κ.λπ.,² και *δαμιτζάνα,(η),*² *ταμερζάνα,(η),*³ φρ. *'μνια ν-ταμερζάνα γ-κρασί ν-ήπριασι γ-κι*

εμεθύσα'. Από βενετ. *damigiama* ή < ιταλ. *damigiama*. Πβ. *ταμεζάνα*, *νταμεζάνα* (Κάλυμνος),⁴ *ταμεζάνα*, *ταμιζάνα*, *ταμουζάνα*, *ταμερζάνα*, *τραμουζάνα* (Ρόδος),⁵ *ταμεντζάνα*, *ταμιντζάνα*, *ταμερτζάνα*, *ταμεριτζάνα* (Κάρπαθος).⁶

1.Κουρζής 322 2.Κοντοβερός312 3.Χαρτοφύλης 1984,254 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Παπαρχ. ΛΡΙ,608 6.Μηνάς, Λεξ.900

ταμπακχειό, (το)¹ 'βυρσοδεψείο, το εργαστήριο του ταμπάκη',

'στον Πετσινή το ταμπακχειό έβγαίνε στη γ-κουκχούλλα

ο Περικλής και ψάρευγε, μπουνάτσα και φουρτούνα'.²

Από *ταμπάκης* (βλ.λ.). Πβ. *ταμπάκικο,(το)* (Καρδάμαινα Κω),³ *ταμπακειό* (Κάλυμνος),⁴ *ταμπακκειόν* (Ρόδος),⁵ *ταμπακκειόν*, *ταμπακκιέγω* 'κατεργάζομαι δέρματα' (Κάρπαθος).⁶

1.Μαυρουδής 148 2.Μαυρουδής16 3.Σκανδαλ.Λεξ.732 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Παπαρχ. ΛΡΙ,609 6.Μηνάς, Λεξ.900

ταμπάκης, (ο) 'βυρσοδέψης',¹ αυτός που κατεργάζεται τα δέρματα στο βυρσοδεψείο, φρ. 'ο πάφρος μου ήτο ν-ταμπάκης κ' είχε ν-ταμπακχειό στη ν-Τάβλα ν-του Γιαλού'. Από τουρκ. *tabak*. Πβ. *ταμβάκης* (Κως),² *ταμπάκης* 'βυρσοδέψης' | 'οκνηρός άνθρωπος' (Ρόδος).³

1.Κουρζής 322 2.Σκανδαλ. Λεξ.732 λ. *ταμπάχος* 3.Παπαρχ. ΛΡΙ,609

ταμπλάς, (ο) 'ημιπληγία, αποπληξία, θανατηφόρα ασθένεια, συμφόρηση',¹ φρ. 'ταμπλάς να σέ 'βρει' (κατάρα) / 'ήρτε ν-του ταμπλάς'.Και *πλαντάς* (βλ.λ.). Από τουρκ. *damla* 'βύθιση, βουτιά' | 'αποπληξία'. Πβ. *ταμνάς* (Κως,² Ρόδος,³ Κάρπαθος,⁴ Λέρος⁵), *ταμνάς*, *ταμπλάς* (Κάλυμνος).⁶

1.Κουρζής 322 2.Σκανδαλ. Λεξ.733 3.Παπαρχ. ΛΡΙ,608 4.Μηνάς,Λεξ.900 5.Γεωργίου 57 6.Δράκος 1983, 236, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τάμπουνας, (ο) (I) 'δυνατό, γερό ξύλο',¹ φρ. 'επήε γ-κρυφά κι' εκλούμπησε στους Χοχλάκους και αμμά'рте ν-εις το σπίτι, ν-έφαε ν-ένα ν-τάμπουνα πού'το ν-ούλλος δικός του'. Από τουρκ. *taban* 'πέλμα ποδιού, αντοχή, επιμονή', από το οποίο και το κ. *ταμπάνι* 'είδος δοκού, ή σανίδας κατάλληλης για πάτωμα' | (μτφ.) 'επίπληξη': (*taban* >) *ταμπούνι* > μεγεθ. *τάμπουνας*, κατά το σχήμα *κουδούνι-κουδούνας*, *βυζούνι-βύζουνας-βούζουνας*, πβ. και το τοπωνύμιο *Κόλονας* (Μαντράκι), λόφος ή βράχος σαν μεγάλη κολόνα.²

1.Κουρζής 322 2.Παπαχριστοδούλου 255

τάμπουνας, (ο) (II) 'τύμπανο, μουσικό όργανο',

'η βάρκα του επάλλιωσε // γ-και πώς να κάμει άλλη,

κι' εζζούσε με το ν-τάμπουνα // κι' εκάμα ν-το ντιλάλη,

κι' ύστερα που'ρτα ν-τα βγιολλιά // κι' επαίζζα μ-με λαούτθα,

εσάπισε ν-ο τάμπουνας // κι' επόμεινε ν-η κούτα'.¹

Η λ. είναι ομόηχη και ομόγραφη με τη λ. *τάμπουνας* (I), χωρίς να συνδέεται ετυμολογικά. Η σημασία της οδηγεί στην κ. λέξη *ταμπουράς*, γνωστή και στη Νίσυρο:

'πάρε Φραζζή τη λ-λύρα σ-σου // κι εγώ το ν-ταμπουρά μ-μου...'

(< αραβ. *tanbūr* < περσ. *tabir*) > *τάμπουρας*, με αναβιβασμό του τόνου, > *τά-*

μπουνας, με ανομοιοτική τροπή $\mu-\rho > \mu-\nu$.

1.Μπαλαλάς, στο περιοδικό 'Γνωμαγόρας' τ. 42 (1935), σ. 2 και Μπαλαλάς 1981, 138

ταμπουράς, (ο) βλ.λ. *τάμπουνας*.

τανάλλια, (η) κ. 'εργαλείο του τσαγκάρη, η λαβή' | 'εργαλείο χειρός με δυο σκέλη', που διακρίνεται σε *μονή* και *διπλή τανάλλια*.¹ Από ιταλ. *tanaglia*.

1.Καραναστάσης 1987, 167

ταντουλώ 'σειώ, κουνώ δοχείο με υδαρές περιεχόμενο', φρ. 'μη ν-ταντουλάς το ντενεκχέ γ-κ' είναι γ-γεμάτος λάδι' / 'μη γ-κουνιάς το καπράτσι γιατί ταντουλλιέται το ν-νερό γ-και θα χυνωστεί',¹ και 'τάντουλα προς τάντουλα' = όχι γεμάτο, φρ. '...και το τουλούμι τάντουλα προς τάντουλα'.² Μέσ. *ταντουλλιέμαι*, *ταντουλλιούμαι*.³ Από ιταλ. *dondolare* ή κατά τη γλώσσα του Ησύχιου 'τανταλίζεται' *σαλεύεται*, που θεωρείται και ισχυρότερη άποψη. Πβ. *ταντουλίζω* 'ταλαντεύομαι, ζαλίζομαι' (Κάλυμνος),⁴ *ταντουλλά* 'κουνώ αγγείο με υδαρές περιεχόμενο' (Κάρπαθος),⁵ *τανταλίζομαι* 'ταλαντεύομαι', *ταντουλλιαίνω* 'χαλαρώνω' (Ρόδος),⁶ *ταντουλλιέμαι* 'σειώ, κινώ δοχείο με υγρό περιεχόμενο' (Κως).⁷

1.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991, 38, Κουρζής 322 3.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Δράκος 1983, 236, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.901 6.Παπαχρ. ΛΡ1, 609 7.Σκανδαλ. Λεξ.733

τανώ 'εργίζω με τα χέρια, πιάνω, ακουμπώ',¹ φρ. 'μη ν-τανείς το περδικόπουλλο γ-γιατί θα κασιάσει' /

'πγοιος έχει πόδηνα να σταθεί και χέργια να τανύσει' ² /

'ο νους μας εζζαλίστηκε αφ' τα πολλά προικιά σου

και μ'είντα χέργια τάνυσες πάνω στ' αργόχειρά σου,' ³

/ 'έ ν-ει γ-καλά το παιδί, τάνυσε το κούτελλό ν-του να δεις, έφτει μέσα στο μ-πυρετό!' ⁴ Στη Νίσυρο και στερητικό επίθετο *ατάνυτος* 'ανέπαφος', *ατάνυτο* γ-κορίτσι 'παρθένο'.⁵ Είναι το αρχ. ρ. *τανύω* 'εκτείνω, τεντώνω'. Πβ. *τανώ* 'ιδ.' (Κως,⁶Καστελλόριζο,⁷Χάλκη), *τανώ*, παθ. *τανιούμαι* 'έ ν-τανιέται' = δεν πλησιάζεται, *τάνυμα*, *τανυμένα* 'αγγιγμένα' | 'κλεμμένα',⁸ *μετατανώ* 'βοηθώ στις δουλειές'⁹ (Ρόδος), *ποτανώ* (< *αποτανύω*) 'εκτείνω τα χέρια και παραδίδω κάτι' (Σύμη).¹⁰

1.Παπαδόπουλος 1909, 97, Καραναστάσης 1987, 183, Κουρζής 322 2.Καζαβής 80 3.Κουμέντος 1991, 215, 239 4.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009 5.Καρπαθίου 1996 6. Σκανδαλ. Λεξ.734 7.Κομνηνός 112 8.Παπαχρ. ΛΡ1, 609 9.Παπαχρ. ό.π.366 10. Ζαχαρίου 113

ταξιδιάρικα, (τα) 'τα δώρα που φέρνει μαζί του από τα ξένα ο ξενιτεμένος'.¹ Πβ. *ταξιδιάρικον* (Κάρπαθος),² *ταξιέρικα, (τα)* (Κάλυμνος).³ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *ταξιδιάρικος*.

1.Παπαδόπουλος 1909, 97, Καζαβής 199 2.Μηνάς, Λεξ.901 3.Δράκος 1983, 236, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ταούλλι(ν), (το)¹ 'πρησμένος, ολόπρηστος', φρ. 'ταούλλι 'ν' η κοιλλιά μου, έφα βασούλλα κι' επρήστηκα'. Η χρήση της λ. και σε παθολογικές καταστάσεις, φρ. 'για δείτε κατάσταση, ταούλλι ν-εγίνηκε ν-το πόδι ν-του'.² Από τουρκ. *davul* 'τύμπανο'. Πβ. *νταούλι* (Κάρπαθος),³ *ταούλλιν* 'τύμπανο, θάνατος' (Κύπρος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Μηνάς, Λεξ.586

τάφα, (η) ‘τάπα, πόμα’. Από τουρκ. *tara* ‘ίδ.’

τάφωμα, (το) κ. ‘το πόμα’, φρ. ‘έχασα το τάφωμα ν-της ταμερζάνας’ | ‘το πόμα της στέρνας’¹, φρ. ‘τάφωμα θ-θέλει η βιστέρνα, να μη ν-επφέσει κάνα ζ-ζο μ-μέσα’. Το αποτέλεσμα του ταφώννω (βλ.λ.), συνώνυμο του τάφα (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,152

ταφώννω ‘κλείνω με πόμα, βουλώνω, φράσσω’, φρ. ‘τάφωσε το μπουκάλλι / το στόμα σ-σου’. Από τάφα (βλ.λ.) + κατάλ. -ώνω.

ταράλλης, (ο) στην ποιμενική γλώσσα ‘ξερό κλαρί, κυρίως πρίνου, που κατέληγε σε πυκνή διακλάδωση από μικρά κλωνάρια, σαν φούντα, και χρησίμευε για να ταράζουν το πηκτό γάλα να το φτιάξουν τυρί’,¹ φρ. ‘φέρε το ν-ταράλλη ν-να νε-κατέψομε ν-το γάλα’. Από ταράσσω. Πβ. ταράλλης ‘ίδ.’ και ‘ανεμόμυλος’ | (μτφ.) ‘άνθρωπος που γυρίζει άσκοπα εδώ κι εκεί ή που φωνασκει’ (Κάρπαθος),² ταράχτης (Κως,³ Αστυπάλαια,⁴ Χάλκη,⁵ Ρόδος,⁶ Κάλυμνος⁷).

1.Χαρτοφύλης 1984,261, Καραναστάσης 1987,138 2.Μηνάς,Λεξ.902 3.Σκανδαλ. Λεξ.735 4.Καραναστάσης, Αστυπ.101 5.Τσοπανάκης 1949,115 6.Τσοπανάκης 1956, 91 7.Δράκος 1983, 237, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ταρσανάς, (ο)¹ ‘ο χώρος όπου σκαρώνουν ή επισκευάζουν πλεούμενα’, φρ. ‘τθμού-μαι του Χαλικίου του Καλύμνιου το ν-ταρσανά, εκεία πού’ναι ν-τώρα η πλατεία. Εκεία έκαμε ν-το καϊκι του Χιώτη’. Από βενετ. *tersana* ‘ναύσταθμος’ ή τουρκ. *tersane*.

1.Κουρζής 322

ταρτάνα, (η) ‘κτιστός χώρος για λουλούδια’ | ‘προέκταση παράθυρου για τοποθέτηση γλάστρών’ | (μτφ.) ‘η ευπαρουσίαστη εύσωμη γυναίκα’,¹

‘...κι’ η κόρη τους βασιλικούς // ποτίζζει της ταρτάνας’,²

και αλτάνα / αρτάνα,³ νταρντάνα.⁴ Στα Νικιά ‘μικρός εξώστης με πελεκημένες πέτρες, πάντοτε στον πρώτο όροφο, στον οποίο φύτευαν λουλούδια’.⁵ Οι τύποι της λ. από το ιταλ. *altana* ‘εξώστης, παρτέρι’ | ‘γλάστρα με λουλούδια’ ή < ιταλ. *tartana* ‘είδος πλοίου, ελαφρό καλλίγραμμο ιστιοφόρο’. Πβ. ταρτάνα, αλτάνα ‘γερή και όμορφη γυναίκα’ (Κάλυμνος),⁶ αρκάνα, αλιτάνα, αλετάνα ‘τμήμα της αυλής με λουλούδια’, αρτάνα ‘ύψωμα’ (Κάρπαθος),⁷ αρτάνα, ταρτάνα (Κως),⁸ αρτάνα (Ρόδος).⁹

1.Κουρζής 323 2.Μπαλαλάς 1981,56 3.Αρφαράς 197835 4.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 5.Σακελλαρίδης Γ. 1982,127 6. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Μηνάς, Λεξ.64,152 8.Σκανδαλ. Λεξ.105 9.Τσοπανάκης 1983,201, Παπαχρ. ΛΡ1,83

τάχατος, (ο) υποτιμητικός χαρακτηρισμός ‘ηλίθιος, βλάκας’,¹

‘αυτοσδά ο τάχατος που να’γ-κακό ν-του βράδν,
και να το δ-δω τώρα κοντά ανάσκελα στο ν-Αδη’.²

| ‘αδιάφορος, επιπόλαιος’, φρ. ‘επέρασε μ-πάλε σήμερα ο τάχατος ο ανεπιγός μου κι’ εζζάλισέ μ-με με τα παραμύθια του και τις καυκισκιές του’.³ Πιθ. η λέξη να συνδέεται με την τουρκική φράση *daha beter* ‘ακόμα χειρότερα’, που έγινε στην

Κάρπαθο *ταχά πιττέρι* επίρρ. ‘χειρότερα’,⁴ ενώ στη Νίσυρο λειτούργησε ως επίθετο, και στην Κω ως επίρρ. *τάχατος* ‘δήθεν, υποτίθεται’,⁵ το τελευταίο πιθ. < αρχ. επίρρ. *τάχα* (< *ταχύς*).

1.Κουρζής 323 2.Ιω.Λογοθέτης 132 3.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.108/2009 4.Μηνάς, Λεξ. 904 5.Σκανδαλ. Λεξ.736

ταχράς, (ο) ‘κοπίδι σε σχήμα ελαφρά κυρτό, καμωμένο από σκληρό ατσάλι, κατάλληλο για το κόψιμο μικρών κλαδιών και για το *μουρέλλιασμα* (βλ.λ.) των ξύλων για το καμίνι’, φρ. *είντα μ-που κάθεσαι και θωρείς! πριάσε το ν-ταχρά και μουρέλλιασε κάνα ξύλο*. Και *τραχάς*, φρ. *μη μ-πολεμάς με το μαχαίρι γ-κι’έ θ-θα κάμεις δουλλειά, πάρε το ν-τραχά και σπάσε το κόκχαλο*.¹ Από τουρκ. *tahra* ‘τσεκούρι’.

1.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.110/2010

ταχυδρομίζω¹ κ. ‘ταχυδρομώ’, φρ. *στέλλω το ν-υγιό μ-μου και ταχυδρομίζζει μου τα γράμματα, γιατί εγώ πγιο ν-έ ν-ημπορώ να σαλεύγω*. Η λ. μαρτυρείται από το 1888 στην εφημερίδα ‘Ακρόπολις’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ταψί(ν), (το) και *τεψί*,¹ ‘σιδερένιο σινί’, φρ. *φέρε το ταψί μ-με το μπακλαβά ν-να το ψήσομε στο φ-φούρνο*. Από τουρκ. *terci*. Πβ. *τάψα(η)* ‘σιδερόσινο’ (Καρδάμια-να Κω),² *τεψίν* (Κάρπαθος).³

1.Πληροφορητής Ν.Μαστρογιάννης 2.Σκανδαλ.Λεξ.737 3.Μηνάς, Λεξ.908

τεζζέρω και *τεζζάρω*¹ ‘λιγοθυμώ’, φρ. *πάω, χάννομαι, τεζζέρω!* | ‘πεθαίνω’, φρ. *κάμν’ η κατσικά μπεεε και τεζζέρει χάμαι* |² | ‘τεντώνω’ φρ. *τέζζαρε το σχοινί / το παννί* /

‘ετέζζαρε στη ν-αμμουδγιά, λυγίζζει το καλάμι,

ντριστέλλι βάλλει ο Περικλής, μεγάλο σκάρο μ-πριάννει.³

| ‘τεντώνω’, φρ. *τέζζαρε τα πόδια σου, να δούμε ν-ίσαμα πού φτάννου*.⁴ Παθ. μτχ. *τεζζαρισμένος*. Από ιταλ. *tesare*, ή < *tesa* του *tendere*.⁵ Πβ. *τεντζέρω* ‘τεντώνω’ | ‘πέφτω νεκρός’ (Κάρπαθος),⁵ *τεζζέρω*, *τεζζάρω* ‘πέφτω και τεντώνομαι’ | ‘πεθαίνω’ | ‘παθαίνω επιληψία’ (Κάλυμνος),⁶ *τεζζέρω* (Ρόδος).⁷

1.Μαυρουδής 148, Κουρζής 323 2.Κουμέντος 1987,51 3.Μαυρουδής 16 4.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ. 108/2009 5.Μηνάς, Λεξ.906 6.Δράκος 1983,237, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7.Παπαχρ. ΛΡΙ,611

τεζζιάσι(ν), (το), *κισγιάσι* (βλ.λ.) ‘ο μπουφές, ο πάγκος του καφερείου’,

‘το μ-Μιχάλη ν-το μ-Παπάτσο // δε θ-θα δεις πγια στο τεζζιάσι,

*στο ν-Τράφωνα*¹ *γ-και στο Καμπί*² // *αχλαδγιές να σου μπολλιάσει*,³

και *τιζζιάκι(ν)*, φρ. *‘...αοπάνω αφ’ το τιζζιάκι ν-εκρέμμετο ν-του πάπφου του η πλάκα...απ’ αυτές πού’χου στο σκολείο, γ-κι αυτό ήτο ν-το κατάστιχο ν-του Παραμπούτθη*.⁴ Και *τεσιγιάκι,τισιγιάκι*.⁵ Από τουρκ. *tezgah* ‘ίδ.’ Πβ. *τεζζάκι* ‘ίδ.’ (Κάλυμνος).⁶

1.Τράχωνας και Τράφωνας, τοπωνύμιο στο Μαντράκι, από *τράχων* ‘τόπος τραχύς’, βλ. και Παπαχριστοδούλου256 2.Τοπωνύμιο στο Μαντράκι, πβ. και *Κάμποι* (Μαντράκι), *Κάμπος, Καμπιά(τα)* (Εμπορείος), Παπαχριστοδούλου 250 3. Σακελλαρίδης Μ. 2007,

387 4.Κουμέντος 1983,66 5.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τελεύγω¹ ‘τελειώνω, αποπερατώνω κάτι’, φρ. ‘*πρωί μ-πρωί ν-ετέλεψε ν-τις δουλλειές της και πήε στο χωράφι ν-να μαέψει λ-λία χορταράκια*’. Είναι το κ. ρήμα *τελεύω* (< τέλος).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τελλάρο, (το) ‘το ξύλινο ανοικτό κιβώτιο που τοποθετούν τα ψάρια’.¹ Από ιταλ. *telaro*.

1.Καραναστάσης 1987,191

τεμενάς, (ο) ‘προσκύνημα’,¹ φρ. ‘*έκαμε ν-ένα ν-τεμενά στο ν-αφφέντη ν-του σα ν-νά’το ν-αγάς!*’/‘*αυτός θέλει δουλλειά, ’έ θ-θέλει τεμενάδες*’. Από τουρκ. *temen-nah* ‘ανατολικός χαιρετισμός’. Πβ. *τεμενές* (Κάλυμνος,² Καστελλόριζο³), *τθεμενές* (Κως).⁴

1.Κουρζής 323 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Κομνηνός 127 4.Σκανδαλ.Λεξ.740

τεμονιέρως, (ο) ‘ο πηδαλιούχος’.¹ Από ιταλ. *timoniere*. Πβ. *τεμονέρης* (Κάλυμνος).²

1.Καραναστάσης 1987,135 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

τεμπελλοχανάς, (ο)¹ ‘τεμπέλαρος’, φρ. ‘*ούλλη ν-τη ν-ημέρα γ-γυρίζζει στα καφενεία, ο τεμπελλοχανάς!*’/ ‘*μη ν-το μ-παίρεις στη δ-δουλλειά σ-σου το ν-τεμπελλοχανά!*’ Από τουρκ. *tembel-hana* ‘σπίτι τεμπέληδων’. Πβ. *τεμπελλ(ο)χανάς* και ρ. *τεμπελλοχανεύγω* (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τεμπεσίρι(ν), (το) ‘κιμωλία με την οποία έγραφαν τα χρέη των πελατών τους οι έμποροι και οι καφεζήδες’,¹ φρ. ‘*δος του και γράφει με το τεμπεσίρι. Εγίμωσε ν-τους τοίχους. Αμμί’ ε ν-το μ-πλερώννει κάνας!*’¹ Και *τιμισίρι(ν)*.² Η λ. από τουρκ. *tebesir* ‘κιμωλία’. Πβ. *debeçiri, debeçiri* (Κρήτη),³ *τιπισίρι* (Κως).⁴

1.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.108/2009 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Πάγκαλος 4. Σκανδαλ. Λεξ.741

τέντα, (η) ‘είδος χαλιού κατασκευασμένου από γίδινη τρίχα. Είχε μαύρο χρώμα με οριζόντιες άσπρες λωρίδες με διαφορετικό πάχος. Ήταν ανατολίτικη τέχνη που την έφεραν οι πρόσφυγες από τη Μ.Ασία. Μ’ αυτές ήταν στρωμένα όλα τα σπίτια το χειμώνα’.¹ Από ιταλ. *tenda*. Πβ. *τέντα* ‘σκιηνή, αντίσκινο’ | ‘η τέντα για τα μωρά’ (Κάρπαθος),² *τέντα* ‘σκιηνή’ (Ρόδος).³

1.Χαρτοφύλης 1984,264 2.Μηνάς, Λεξ.906 3.Παπαχρ. ΛΡ1,612

τέντζερης, (ο)¹, *τέντζερη,(η)*¹ ‘χάλκινη χύτρα’,

‘*εκύλισε ν-ο τέντζερης και ήβρε ν-το καφάκι*’ (παροιμ.)

Και *τέτζερο*.² Από τουρκ. *tencere*, κατά τα αρσενικά σε -ης και θηλυκά σε -η αντίστοιχα. Πβ. *τέζερη,(η)* (Κάλυμνος),³ *τέντζερι, τέντζερο* (Ρόδος),⁴ *τέντζερης* (Κάρπαθος).⁵

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1,612 5.Μηνάς, Λεξ.906

τεπφές, (ο)¹ ‘σωρός’, φρ. ‘*τεπφέ ν-έκαμα τις πέτρες που μάεψα αφ ’το χωράφι*’ / ‘*είχε ν-εκεία ένα ν-τεπφέ μ-με πέτρες*’. Από τουρκ. *terpe* ‘λόφος, κορυφή’.

- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
τερτίπι(ν), (το) ‘τέχνασμα, παραπλανητική κίνηση, κόλπο’,¹ φρ. ‘είντα τερτίπια είναι ν-αυτά;’ / ‘άσε τα τερτίπια! ’ε μ-περνού σ-σε μένα’. Από τουρκ. *tertip* ‘σύστημα, σχέδιο’.
 1.Κουρζής 323
- τεσκερεζζής, (ο)** ‘ληξίαρχος’,
 ‘...κι’ εζζήτα ν-το ν-τεσκερεζζή να του το υπογράψει,
 να μη ν-το μ-πριάσου ν-εις τη γ-Κω και βάλου ν-το στη χ-χάψη’.¹
 Από τουρκ. *tezker* ‘υπόμνημα, έγγραφο’.
 1.Ιω. Λογοθέτης 137
- τεσκερές, (ο)**¹ και *ντεσκερές*, ‘έγγραφο, απόδειξη πληρωμής’. Από *tezker* ‘υπόμνημα, έγγραφο, κοινοποίηση’. Βλ. και λ. *τεσκερεζζής*. Πβ. *τεσκερές, (ο)* ‘το έγγραφο πληρωμής φόρου των κτημάτων, που ήταν σαν τίτλοι ακινήτων, επί τουρκοκρατίας’ (Ρόδος),² *τεσκερές* ‘απόδειξη πληρωμής’ (Κάρπαθος).³
 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡ1,612 3. Μηνάς, Λεξ.907
- Τετράδη, (η)** ‘η Τετάρτη’,¹ θηλυκό του τακτικού αριθμητικού επιθέτου *τέταρτος*, ως η τέταρτη ημέρα της εβδομάδας, ή από τη δοτική *τετράδι* του *τετράς*.² Στην Απουλία *Τετράτη*, που κατά τον Αγαπ. Τσοπανάκη³ έχει επηρεαστεί από το *Τρίτη*. Πβ. *Τετράη* (Κάλυμνος,⁴ Κάρπαθος⁵).
 1.Καραναστάσης 1987,147 2.5.Μηνάς, Λεξ.908 3.στο *Italia Dialettale* 44(1981),σ.274 4. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- τεχνεύω** επί απειλής ‘θα σε τακτοποιήσω καλά!’,¹ φρ. ‘μη στεναχωρηγίεσαι και θα σε τεχνέσω εγώ καλά!’ Από *τεχνεύω* (< *τέχνη*), μέσ. *τεχνεύομαι* ‘τεχνάζομαι, επινοώ’, αρχ. σημαίνει ‘πλάθω, διαμορφώνω’.
 1.Κουρζής 323
- τζερεμές, (ο)** ‘πρόστιμο, τιμωρία, ζημιά’,¹
 ‘σκότωννε λωλλούς, πλέρωννε τζερεμέδες’ (παροιμ.),
 και *κερεμές* | ‘ίδιοι, όμοιοι’, φρ. ‘ένα γ-κερεμέ είστε κ’ οι δγνο’,² | ‘κάθε τόσο’³
 ‘ένα γ-κερεμέ λέει μου να φύ’, κι εγώ του λέω να κάτσει.’ Από τουρκ. *cereme*
 ‘πρόστιμο’, ή < τουρκ. *görmek*.⁴ Ο Κ.Καραποτόσογλου⁴ παρατηρεί: ‘η λ. απαντά στη φράση *ένα γκερεμέ*, και όταν εκφράζει ισότητα, αποδίδει το τουρκικό *bir görmek* ‘θεωρώ ως ίσο, δεν ξεχωρίζω, δεν διαχωρίζω’, όπου η λ. *bir* ‘ένας, ίδιος, ίσος’, ενώ όταν χρησιμοποιείται με τη σημασία ‘συνεχώς, αδιάκοπα’ προέρχεται από τη χρήση του ρήματος *görmek* ‘βλέπω, παρατηρώ’. Πβ. *τζερεμέ* ‘ίδιο πράγμα’ | ‘πρόστιμο’ | ‘τζάπα πληρωμή’ (Κάλυμνος),⁵ *έναν κερεμέ πάει κι’ έρκεται* = κάθε στιγμή⁶ ή ‘πάντα πάντα’⁷ (Ρόδος), *κερεμέ* ‘το ίδιο’ (Κω),⁸ *ένα κερεμέ* ‘συνεχώς’ (Κάρπαθος).⁹
 1.Κουρζής 334 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Πληροφ. Γ.Χαρτοφύλης 4. Καραποτόσογλου, στο περιοδικό *Ελληνικά* 55,1.2005,σ.99 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6. Παπαχρ. ΛΡ1,256 7.Τσοπανάκης 1983,143 8.Σκανδαλ. Λεξ.343 9.Μηνάς, Λεξ.388
- τζια, (τα)** ‘σκέλη’,¹

‘μακρὺς μακρὺς καλόγερος // και κατουρά τα τζία του’

(αίνιγμα: ‘ο σούλουνας’)

Και τσια, (τα).² Πβ. στην Κω τσια, (τα) και ασιά, (τα) ‘μπούτια’.³

1.Καζαβής 199 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.762

τζιμάνι(ν), (το)¹ ‘έξυπνος, παιδί της πιάτσας’, φρ. ‘αυτός είναι τζιμάνι!’ Η λ. από το αρχικό γράμμα της λ. *Government* ‘κυβέρνηση’+ *man* ‘άνθρωπος’ > τζιμάνης (άνθρωπος της κυβέρνησης) ‘άνδρας αξιαγάπητος, ανοιχτόκαρδος’ | ‘άνδρας σεβαστός, υπολογίσιμος’ | (κοινων.) ‘παιδί της πιάτσας’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τηανίτες, (οι) ‘μικρές πίτες από άσπρο αλεύρι, τηγανισμένες με λάδι ή μύλλα που τις τρώγανε με μέλι ή πετουμέζι ή σιροπιασμένη ζάχαρη’, φρ. ‘έκαμα τηανίτες για το γ-γιο μ-μου που τελείωσε ν-το σχολείο’.¹ Με τις τηανίτες εδοκίμαζαν οι νοικοκυρές το καινούργιο λάδι και η συνήθεια αυτή εξελίχθηκε σε έθιμο με τους λουκουμάδες που ροεύγουν τ’ *Αη Ντριά*² (Αγίου Ανδρέα).

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,139 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλη

τη(γ)άνι(ν), (το) το γνωστό μαγειρικό σκεύος | ‘κτιστή από τσιμέντο αβαθής δεξαμενή του ληνού, μέσα στην οποία ρέει ο αστρακάς’¹ (βλ.λ.). Από τηγάνιον, υποκορ. του αρχ. *τήγανον*, (το).

1.Καραναστάσης 1987,168

τηλλιακά, (τα) ‘μαύρα κρασοστάφυλα πυκνόρρωγα, που φέρουν ανάμεσα στις ώριμες ρώγες και αραιές μικρές πράσινες ρώγες’.¹ Η ονομασία από το νησί Τήλος, από το οποίο μεταφέρθηκε το είδος.¹

1.Καραναστάσης 1987,170

τηλλιακό, (το) ‘κοντόμισχο σύκο από την Τήλο, του οποίου η ποικιλία μεταφέρθηκε στη Νίσυρο’.¹

1.Καραναστάσης 1987,143

ττέλλι(ν), (το) ‘λεπτό μεταλλικό σύρμα’.¹ Από τουρκ. *tel* ‘ίδ.’ Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος),² *τέλλι*^d (Ρόδος),³ *ατέλλι* (Λέρος),⁴ *τέλλιν* (Κως).⁵

1.Κουρζής 323 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΔΡ1,637 4.Γεωργίου 52 5. Σκανδαλ. Λεξ.772

τθύμηση, (η) ‘θύμηση, ανάμνηση’. Από *τθυμούμαι* (βλ.λ.).

τθυμητικό, (το)¹ ‘μνημονικό, ισχυρή μνήμη’, φρ. ‘τθυμητικό μ-που τό’χει!’ / ‘έχει ένα τθυμητικό, τι να σου πω!’ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *θυμητικός*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τθυμούμαι ‘θυμούμαι, ενθυμούμαι’.¹

‘που γεννηθεί στη φ-φυλακή, ν-τη φ-φυλακή τθυμάται’ (παροιμ.)²

για τον άνθρωπο που νοσταλγεί τον τόπο του /

‘παλλιού καιρού χαλάσματα τι θες και τα τθυμάσαι;’ (παροιμ.)³ /

‘είντα μ-που να σου τθυμηθώ κρομμύδι μ-μου που καίεις;’ (παροιμ.)⁴

γι’ αυτούς που έχουν μόνο κακές αναμνήσεις /

‘Νισύργιε, τθύμον τα πολλά // σε κείνα πάντα μείνε’.⁵

Από ενθυμούμαι.

- 1.Καραναστάσης 1987,142 2.Σακελλαρίδη Κ.1983,82 3.Σακελλαρίδης Κ. ό.π.241 4. Σακελλαρίδης Κ. ό.π.137 5.Σακελλαρίδης Μ. 2007,390
- τιμαρεύω**¹ ‘συμμαζεύω, τακτοποιώ κάτι στη θέση του’, φρ. ‘*τιμάρευε τα πράματά σου να μη ν-ει’ μ-μέσ’ στη μ-μέση*’. Από τουρκ. *timar* (< περσ. *tīmār* ‘φροντίδα’). Πβ. *τιμαρεύω* (Κάρπαθος),² *τιμαρεύω* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).³
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.909 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- τιμισίρι(ν), (το)**¹ ‘κιμωλία’, φρ. ‘*με το τιμισίρι ν-του ο καφεζζής έγγραφε στη μ-πλάκα τα βερσεσέδγια*’. Και *τεμπεσίρι* (βλ.λ.). Από τουρκ. *tebesir* ‘ιδ.’ Πβ. *τιμπεσίρι* (Κάλυμνος),² *debeçiri, debeşiri* (Κρήτη).³
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Πάγκαλος
- τότζι(ν), (το)** ‘σκόνη, κονιορτός’,¹ φρ. ‘*σύνεφο ν-εσηκόθηκε ν-το τότζι ν-αφ’ το δ-δυνατό ν-αέρα’ / ‘μαντιανίζζου ν-οι γαδάροι μέσ’ στο λάκχωμα γ-κι’ επνιζέ μ-μας το τότζι*’.² Και *ντότζι*.³ Από τουρκ. *toz* ‘σκόνη’ | ‘αρμονία, τάξη’.
- 1.Κουρζής 323 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ. 110/2010 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- τόκχα το**¹ ‘δώσε το χέρι, μπράβο’, πβ. στην Κάλυμνο² *τόκχα* ‘χειραγία’ | ‘τσούγκρισμα ποτηριών’ και *τοκχάρω* ‘κάνω τόκχα’, ουσιαστ. *τοκχάρισμα*, στην Κω³ *τόκκα* ‘επιδοκιμασία, ευχή’ | ‘δέσιμο συμφωνίας’. Από ιταλ. *toccare* ‘αγγίζω’.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ.742
- τομάρι(ν), (το)** ‘δέρμα, πετσί’, στο ταμπακεϊό ‘το δέρμα του τράγου’.¹ Η λ. και ως υβριστική, φρ. ‘*σκάσε βρε τομάρι!*’ Από μsn. *τομάριον*, υποκορ. του *τόμος* + *κατάλ.-άρι(ον)*.
- 1.Καραναστάσης 1987,146
- τόμπουλα, (η)**¹ και *τάμπουλα*,² ‘τυχερό παιχνίδι, που στη Νίσυρο ήτανε στα πάνω του από Χριστούγεννα μέχρι τα Φώτα, με τρόπαιο γλυκά του Άμαλλου και μέντες’.³ Από ιταλ. *tombola*.
- 1.Κουρούνης 1982,418 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Μαυρουδής 149
- τουβί(ν), (το)** ‘το φιτίλι του καντηλιού’.¹ Από το μsn. *τουβίον* < ιταλ. *tubo* ‘αγωγός’ (< λατ. *tubus*), ‘*τουβία εφόρει εξάκουστα, γρύψους ωραϊσμένους*’, Διγ. (Legr.) Δ’ λόγ. στιχ. 226, όπου *τουβία* ‘μάτια’.² Πβ. *τουβί(ν), τουϊ(ν)* ‘ο λύγχος του φαναριού’ (Ρόδος),³ *τουϊν* ‘το νήμα του καντηλιού που τραβάει το λάδι και ανάβει’ (Κάρπαθος).⁴
- 1.Κουρζής 334, Καζαβής 199 2.Κουκουλές, ΒΒΠ 2,22 και 24-25 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,615 4.Μηνάς, Λεξ.911
- τουζζέني(ν), (το)**¹ ‘η ανεβασμένη στο ίδιο ύψος οικοδομή από όλες τις πλευρές’, που λέγεται και *σιδομιά* (βλ.λ.). Από τουρκ. *düz* ‘ομοιόμορφος, ομαλός, ίσιος’. Πβ. επίθ. *τούντζικος* ‘ομαλός, μαλακός’ και επίρρ. *τούντζικα* ‘ομαλά, μαλακά’ (Κάρπαθος),² *τουζζίζω* ‘δυναμώνω, αυξάνω’ (Κάλυμνος).³
- 1.Καραναστάσης 1987,180 2.Μηνάς, Λεξ.913 3.Δράκος 1983,241, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- τουλούμα, (η)** ‘κουλιά’ υβριστικά,¹ και *τουλούμας* ‘κουλαράς’,² φρ. ‘*είδες τη ν-*

τουλούμα ν-του; τουλούμης είναι!' / 'εγίμωσε γ-καλά καλά τη ν-τουλούμα ν-του και εσηκώθηκε γ-κι' έφυγε'.³ Από τουλούμι (< τουρκ. *tulum* 'ασκός') – μεγεθ. τουλούμα(η), κατά το σχήμα μεγεθυντικά θηλυκά παροξύτονα από ουδέτερα σε -ι, δεξ βαρκί-βάρκα(η), βιολί-βιόλα(η), φελλί-φέλλα(η).⁴ Και τουλουμαρ(γ)ιά(η) 'η πρησμένη κοιλιά σαν τουλούμι', φρ. 'ω, που να κάτσει ο δγιάολος μέσ' στη ν-τουλουμαργία σ-σου!' ⁵ Πβ. τουλούμι 'ολόκληρο το δέρμα της γίδας' | (μτφ.) 'παχύς' (Κάλυμνος),⁶ τουλούμι 'ο ασκός, το δέρμα του κατσικιού ή προβάτου ακέραιο κατεργασμένο, που έχει για στόμιό του το άνοιγμα του λαιμού και το χρησιμοποιούν για να χτυπούν το γάλα, όταν θέλουν να κάμουν βούτυρο' (Κως),⁷ τουλούμι 'ασκός μεταφοράς λαδιού ή κρασιού' (Κάρπαθος),⁸ τουλούμα,(τα) 'μέτρο χωρητικότητας κτημάτων' (Ρόδος).⁹

1.Κουρζής 323 2.Παπαδόπουλος 1984,299, Καζαβής 199 3.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ. φ.110/ 2010 4.Μηνάς, *Μεγέθυνση* 47,48 5.Κουμέντος 1987,24 6.Δράκος 1983,241, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Καραναστάσης, *Ποιμενικά* 40 8.Μηνάς, Λεξ.912 9.Παπαχρ. ΔΡΙ, 612

τουλουμάρης, (ο)¹ ό,τι και το τουλούμης, βλ.λ. τουλούμα.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τουλουμιάζζω¹ και τουλουμαργιάζζω¹ 'τοποθετώ το τυρί μέσα στο τουλούμι' | (μτφ.) 'δέρνω πολύ',φρ. 'ετουλούμασέ ν-το εις το ξύλο' | 'φουσκώνω'. Από τουλούμι. Βλ.λ. τουλούμα.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τουλουπάννι(ν), (το) 'λευκό ύφασμα κατάλληλο για στράγγισμα υγρών',¹ φρ. 'πέρασε τη μ-μούργα ν-αφ' το τουλουπάννι'. Επίσης το φορούσαν οι γυναίκες στο κεφάλι (φακιόλι), μέσα από το κυρίως κεφαλομάντηλο'.² Η λ. από τουρκ. *tülbent* 'διάτρητο ύφασμα'. Πβ. τουλουπάννι 'άσπρη γυναικεία μαντήλα' | 'μικρή πετσέτα', τουλουπένδι 'άσπρο ύφασμα κατάλληλο για στράγγισμα' (Κως),³ τουλουπάννι 'μικρή πετσέτα' (Κάλυμνος).⁴

1.Κουρζής 323 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 3.Σκανδαλ.Λεξ.743 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τούμπανο, (το) και τούμπανος,(ο)¹ 'τύμπανο',

'και λ-λύρες 'έ γ-γυρεύγασι, τουμπάνους, λ-λυριστάδες, μόνο λ-λιβάνια, θυμιατούς, παπάδες και ψαρτάδες'.¹

Από αρχ. *τύμπανον*, αβέβαιης ετυμολογίας, πθ. δάνειο σημιτικής προέλευσης, δεξ αραμ. *ṭipra*, εβρ. *tor* + κατάλ. -ανον, δηλωτική οργάνου (*δρέπ-ανον*, *τρύπ-ανον*, *όργ-ανον*). Πβ. τούμπανο,(το) 'ολόπρηστος' | 'δυνατός ξυλοδαρμός' (Κάλυμνος).²

1.Ιω.Λογοθέτης 65 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τούμπλα, (η)¹ 'χρυσό νόμισμα ποικίλης κοπής και αξίας, που κυμαινόταν από 50 έως 236 γρόσια το καθένα'.² Καθώς μας πληροφορεί ο φίλος Καθηγητής Ζ. Τσιρπανλής, κατά τον 19^ο αιώνα κυκλοφορούσαν τούμπλες γενοβέζικες, γερμανικές, ρωσικές, ισπανικές, αυστριακές, πορτογαλίας, σαβοΐας κ.λπ. Ο ίδιος, μέσα από τα προικοσύμφωνα και τις νισύρικές δικαιοπραξίες του 19^{ου} αιώνα αποθησαυρίζει διάφορους τύπους της λ. στο νισύρικο ιδίωμα, όπως *τούμπλες*, *ντούμπλες*, *ντούπιες*, *δούμπλες*, *δύμπλες* ή *δούπιες*.² Η λ. από γαλλ. *double* 'διπλός', ή <

ιταλ. *doppia / dobra*.² Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,³ Ρόδος,⁴ Κάλυμνος,⁵ Λέρος⁶).

1.Κουρζής 323 2.Τσιρπανλής 2009,49 3.Σκανδαλ. Λεξ.744 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,617 5.Δράκος 1984,207, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Γεωργίου 57

τουπφούζις, (ο)¹ ‘βαρετός, ανυπόφορος’, φρ. ‘*τουπφούζις είναι, ’έ ν-το θ-θέλω στη μ-παρέα*’. Από τουρκ. *toruz*, βλ.λ. *τουπφούζι*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τουπφούζι(ν), (το) ‘εμπόδιο, βάσανο’, φρ. ‘*κακόμοιρε, τουπφούζι ν-εκατάτησες!*’¹ Η λ. πιθ. < τουρκ. *toruz* ‘ρόπαλο’. Πβ. *τουούσι,(το)* ‘φασαρία, μάλλωμα’ (Κάλυμνος).²

1.Κουρζής 323 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

τουρβάς, (ο)¹, *τουβράς*² και *ν-τουρβάς / ν-τουβράς* με συνεκφώνηση, ‘είδος ταγαριού από χοντρό λινό ύφασμα, που το είχε πάντα κρεμασμένο στον ώμο του ο γεωργός, όταν έφευγε για τη δουλειά του, μέσα στο οποίο έβαζε το φαγητό του, το πριόνι, το σκoinί, το μαχαίρι, το καπρατσάκι κ.λπ.’³ ‘*φέρε γλήορα το ν-τουρβά ν-να πααίνομε*.’ Επίσης *τορβάς, τοβράς*.⁴ Η λ. από τουρκ. *torba* ‘σακίδιο’. Πβ. *τουρβάς* (Κως,⁵ Κάρπαθος⁶), *τουβράς* (Καστελλόριζο,⁷ Χάλκη⁸), *αουρξιά,(η)* (< *βουργίδα* < *bulgia*) (Χάλκη).⁸

1.Κουρζής 323, Κοντοβερός 312 2.Αρφαράς, Νίσυρος 84 3.Χαρτοφύλης 1984,233 4.Πληροφ.Ν.Μαστρογιάννης 5.Σκανδαλ. Λεξ.745 6.Μηνάς, Ιδ.Καρπ. 150 7.Κομνηνός 123 8.Τσοπανάκης 1949,92

τουρκανέκατα επίρρ. ‘ανακατεμένα, ακατάστατα’, φρ. ‘*εσκάλιζζε μ-πάλε το σε-ντούκι γ-κ’ ήρτα κ’ήβρα τα ούλλα τουρκανέκατα!*’¹ Από *τουρκ(ο)-+ανάκατα*, πολλές φορές το *τουρκ(ο)-* ως πρώτο συνθετικό δηλώνει επίταση της σημασίας του δεύτερου συνθετικού, πβ. *τουρκομαερισμένος* ‘βέβηλος, ρυπαρός’ (Κάρπαθος),² επίσης τα κοινά *τουρκόβοϊδο* (μτφ.) ‘χαζός άνθρωπος’, *τουρκόγερος* (στα χρόνια της τουρκοκρατίας) ‘Έλληνας προεστός σκληρός σαν Τούρκος’, *τουρκόσπερμα* κ.ά.ό.

1.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 2.Μηνάς, Λεξ.913

τούρμη, (η) ‘ορμή, δύναμη’,¹ φρ. ‘*μεγάλη ν-τούρμη ν-έχεις!*’ / ‘*έπφεσε μ-με τούρμη μ-πάνω στη μ-πόρτα γ-κι’ έσπασε ν-το ζ-ζάμι*’.² Από *τόλμη* > *τούρμη*, με τροπή *ο > ου* και *λ > ρ*, όταν ακολουθείται από άλλο σύμφωνο, *λ+σύμφωνο > ρ + σύμφωνο*³, δεξ *άλμη-άρμη, σάλτσα-σάρσα* κ.τ.ό. Πβ. *τόρμη* ‘τόλμη’ (Κως,⁴ Κάρπαθος,⁵ Κάλυμνος⁶).

1.Κουρζής 323 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 3. Dieterich, *Sporadeni* 65, Pernot, *Chio* 300, Tsoranakis, *Phonétique* 122 4.Σκανδαλ. Λεξ.743 5.Μηνάς, Ιδ.Καρπ. 63 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τουρνεύγω ‘επεξεργάζομαι ξύλο, μέταλλο ή κάτι άλλο με τόρνο’, και επίθ. *τουρνεμένος* ‘λαξεμένος, δουλεμένος με τόρνο’.¹ Και *τορνεύγω*.² Από *τόρνος* (< ι.ε. ρίζα **ter-* ‘διατρύπώ’) + κατάλ. -*εύω*. Πβ. *τορναρίντζω* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),³ *τορνεύγω* (Κάλυμνος).⁴

1.Καζαβής 199, Κουρζής 334, Κουρούνης 1982,419 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης 3. Μηνάς, Λεξ.911 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

- τουρτουργιάρης, (ο)**¹ ‘αυτός που τουρτουριάζει εύκολα’, βλ.λ. *τουρτουριάζω*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- τουρτούρ(γ)ιασμα, (το)**¹ το αποτέλεσμα του *τουρτουργιάζω* (βλ. λ. *τουρτουριάζω*).
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- τουρτουριάζω**¹ ‘τρέμω από φόβο ή κρύο, ριγώ’, φρ. ‘*ετουρτούριζα ούλλη ν-τη ν-ώρα αφ’ το κρύο*’. Και *τουρτουρ(γ)ιάζω*, φρ. ‘για δείτε κατάσταση, τουρτουριάζει μέσ’ στο δρόμο γ-κι’ έ ν-εμπαινει μέσ’ στο σπίτι’.² Είναι το μσν. *τουρτουριζω* (‘*Τάρταρον τον τουρτουρισμόν, τον τουρτουριζω τώρα*’ Προδρ. IV 153) < μγν. *ταρταρίζω* (< *Τάρταρος*). Πβ. *τουρτουριζω* (Ρόδος),³ *τουρτουριντζω* (Κάρπαθος).⁴
1.Κουρούνης 1982,426 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 3.Παπαχρ. ΛΡ1,617 4. Μηνάς, Λεξ.914
- τούρτουρο, (το)**, πληθ. *τούρτουρα*,(τα) ‘πολύ κρύο, σύγκρυο από υψηλό τυρερό’¹, φρ. ‘*τούρτουρα το ν-επιγάσα ν-αφ’ το μ-πτερό*’. Από το *τουρτουριάζω* (βλ.λ.). Πβ. *τούρτουρο* ‘φοβερό κρύο, ρίγος’ (Ρόδος,² Κάρπαθος³).
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡ1,617 3. Μηνάς,Λεξ.914
- τουτελένιος, (ο)** επίθ., λ. σε παλιά προικοσύμφωνα, ‘ο κατασκευασμένος από τούλι’, ‘...*δωρούμαι τα εξής...ένα γύρον καναπέ λευκόν τουτελένιον...*’.¹ Η λ. από *τουτουλένιος* (< *τούλι* ‘ελαφρό διάφανο βαμβακερό ή μεταξωτό ύφασμα’ με επανάληψη της πρώτης συλλαβής < γαλλ. *tulle* < *Tulle*, πόλη της Γαλλίας όπου παρασκευάστηκε για πρώτη φορά) > *τουτελένιος*, με προχωρητική αφομοίωση.
1.Απόσπασμα από προικοσύμφωνο του 1928 (Μαντράκι), στου Τσιρπανλή 2009,63
- τουτοσδά, τουτηδά, τουτοδά**¹ ‘αυτός ακριβώς, όχι άλλος’, φρ. ‘*τουταδά τα λόγια ’έ ν-τα λέουσι γ-γιατί ’ν’ άχρεια!*’: *τούτος-η-ο + δα*, ως προσχηματισμός αντωνυμιών για εμφαντική δήλωση ή ακριβέστερο καθορισμό του προσώπου ή πράγματος που δείχνουμε. Πβ. *τουτοσγά - τουτηγά - τουτογά* (Αντιμάχεια Κω),² *τούτοσεά-τουτηά-τούτοά* (Κάρπαθος),³ *τουτοσδά-τουτηδά-τουτοδά* (Ρόδος).⁴
1.Κουρούνης 1984,193 2.Σκανδαλ. Λεξ.745 3.Μηνάς, Λεξ.914 4.Παπαχρ. ΛΡ1,617
- τράβαλλα, (τα)** και *τραβάλλια*,(τα) ‘ταραχές, σκοτούρες, πάθη, μπελάδες’,¹
‘*μεγάλα καράβ(γ)ια, μεγάλα τραβάλλια*’ (παροιμ.)²
/ ‘*άφισ’ με ήσυχη, μη μ-μου βάλλεις κι’ άλλα τράβαλλα στη γ-κεφαλή μ-μου*’.³
Από ιταλ. *travaglio* ‘πόνος, βάσανο, έγνοια’. Πβ. *τραβάλιο* ‘περιπέτεια, ταλαιπωρία’ (Κάλυμνος),⁴ *τραβάλλιον* ‘βάσανο’ (Κάρπαθος).⁵
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Καζαβής 158, Σακελλαρίδης Κ. 1983,197 3.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ. 110/2010 4.Δράκος 1983,242, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.915
- τραβαλιέρω** ‘ταλαιπωρούμαι, τριγυρίζω’¹ | ‘τραβώ, μετακινώ’¹, φρ. ‘*μη ν-τραβαλιέρεις τα πράματά σου εδώ κι εκεί*’. Από ιταλ. *travagliare* ‘μαστιζώ’ | ‘ταλαιπωρώ’. Πβ. *τραβαλιέρνω, τραβαλιέρνω* (Κάλυμνος),² *τραβαλιέρνω* ‘υποφέρω’ (Ρόδος),³ *τραβαλιέρω* ‘αγωνίζομαι, προσπαθώ’, *τρα(β)αλεύγομαι* ‘φιλονικό, θορυβώ’ (Κάρπαθος).⁴
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983,242, Σκανδαλ. Λεξ.

Καλ. 3. Παπαρχ. ΛΡ1,617 4. Μηνάς, Λεξ. 915

τραβ(γ)ιόλλα, (η)¹ και *τραβ(γ)ιάτα*¹ ‘αυτή που συνουσιάζεται’, φρ. ‘άτε μωρή τραβγιόλλα!’ Από το μεσοπαθητικό ρήμα *τραβιέμαι* (για γυναίκα) ‘συνουσιάζομαι, συνουρίσκομαι παράνομα’. Ο δεύτερος τύπος, *τραβ(γ)ιάτα*, <ιταλ. *traviata* ‘βιτισιόζα, διεφθαρμένη’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τράβες, (οι) όπως αλλιώς λέγονται τα *δοκάρια* ή *κορφάδια* που έβαζαν σε ίσα διαστήματα στους μακρότοιχους του παραδοσιακού σπιτιού, για την κατασκευή σπιτιού ή της στέγης.¹ Είναι το κ. *τράβα, (η)* ‘μεγάλο δοκάρι για στήριξη στέγης’ <ιταλ. *trava* ‘ιδ.’ (<λατ. *trabs* ‘δοκάρι’ | ‘οροφή’).

1. Αρφαράς 1978, 20

τραβό πατούρα (στη μαραγκοσύνη) ‘ανοίγω πατούρα’¹ (βλ. λ.).

1. Καραναστάσης 1987, 172

τραγ(ε)ιά, (η) ‘η μυραδιά που εκπέμπει το λατάρι κατά την περίοδο του λατού’.¹ Και *τραγίλλα, (η)*.² Ουσιαστικοπ. θηλυκό, από συνίζηση, του επιθέτου *τράγειος, τραγεία* (ενν. *οσμή*). Πβ. *τραϊλλα, (η)* (Κως,³ Κάλυμνος⁴).

1. Καραναστάσης 1987, 128 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. λ. *τράος* 4. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τράζω¹ αντί του κ. *κράζω*, φρ. ‘έτραζε ν-τις όριθες’ / ‘τράζε να’ρτου ν-οι κασίκες στο ν-νερό’.² Ουσιαστ. *τράξιμο*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

τράλλιες, (οι) ‘τα πλουμισμένα κρόσια που είχαν τα σεντόνια στις δυο στενές πλευρές τους’¹ | των σεντονιών, τετράγωνα, με ένα χιαστό σχήμα διαγωνίως με διαφόρων ειδών κεντήματα γύρω και μέσα σ’ αυτά.²

1. Αρφαράς 1978, 48 2. Στρίκης 342

τράμπα, (η) ‘ανταλλαγή’¹ | ‘πράμα με πράμα’² φρ. ‘στο μ-Πόλεμο ν-έκαμνε ν-τράμπα κρέας με σιτάρι’ / ‘μόνο μ-με τράμπα ν-εγούνηζζε, έδινε ν-αμύγδαλα κι’ έπαιρε μ-πατάτες’.³ Από τουρκ. *trampa* ‘συναλλαγή’. Πβ. *τράμπα* (Κως),⁴ *τράμπα* (Κάλυμνος),⁵ *τραμπόζος* και *στραμπόζος* (<ιταλ. *strambotoso*) ‘ζωέμπορος’ | ‘ραδιούργος’ και *τραμπουζιά, (η)* ‘απάτη’ (Σορωνή Ρόδου).⁶

1. Χαρτοφύλης 2007, 16 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 3. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ. φ. 110 / 2010 4. Σκανδαλ. Λεξ. 746 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Παπαμανώλη 1994, 429

τρανεύω ‘μεγαλώνω ηλικιακά’, φρ. ‘...κι’ ένας ψαράς, εκεία που εγάρεινε, ν-ήβρε ν-τα (ενν. τα παιδιά), ετράνεψε ν-τα κι’ έστειλέ ν-τα στο σκολείο’¹ | ‘προοδεύω’, φρ. ‘αυτός ετράνεψε’.² Από *τρανός* (ν.ε. ‘μεγάλος ως προς την ηλικία, το ανάστημα ή τον βαθμό’), μτγν. τύπος του αρχ. επιθέτου *τρανής*, -ές ‘διαυγής, καθαρός’.

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 39 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

τραοκέρα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η αίγα με μεγάλα και καμπυλωτά κέρατα σαν του τράγου’.¹

1. Καραναστάσης 1987, 128

τραόπουλλο, (το) στην ποιμενική γλώσσα ‘το αρσενικό ρίφι μέχρι ενός έτους’.¹

1. Καραναστάσης 1987, 140

- τράος, (ο)**¹ το κ. ουσιαστ. *τράγος* (< θ. *τραγ-* απαρεμφ. αορίστου *τραγ-είν* του *τράγω*), λ. που αντικατέστησε την αρχαιότερή της *κάπρος*. Πβ. *τράους, τρούος* (Ρόδος).²
1.Καραναστάσης 1987,128 2.Παπαχρ. ΔΡ1,618
- τράπεζα, (η)** ‘η κτιστή μόνιμη τράπεζα που δίνονται τα γεύματα των γάμων και των πανηγυριών’¹ | ‘το γεύμα’, φρ. ‘*πάμε στη ν-τράπεζα*’ (στο γεύμα της πανηγυρης της Παναγίας Σπηλιανής). Η λ. και η σημασία της από την αρχαιότητα: *τράπεζα, (η)* ‘τραπέζι, δηλ. τα επί της τραπέζης βρώματα, τα εδέσματα’ (Ηρόδ.1,162, Ξενοφ.Ανάβ.7.3,22). Πβ. *τράπεζα* ‘το γεύμα που προσφέρει η Επιτροπή της εορτάζουσας Εκκλησίας στους πανηγυριστές’ (Κως).²
1.Καραναστάσης 1987,182 2.Σκανδαλ. Λεξ.747
- τράτα, (η)**¹ και *γρίπος* (βλ.λ.) ‘ο συρόμενος δικτυωτός σάκος αλιείας’ | ‘το πλοίο που σύρει την τράτα’. Από ιταλ. *tratta* ‘πορεία’.
1.Κουμέντος 1987,88
- τρατάρης, (ο)**, πληθ. *τρατάρηδες* ‘το πλήρωμα της τράτας’,¹ και *γριπάρης* ‘ο ιδιοκτήτης της τράτας, του γρίπου’.²
1.Χαρτοφύλης 2007,14 2.Καραναστάσης 1987,129
- τρατάρισμα, (το)**¹ κ. ‘κέρασμα, προσφορά γλυκίσματος ή ποτού’, η ενέργεια του *τρατέρω* (βλ.λ.), και *τραταμέντο*, φρ. ‘*πάρτε τραταμέντα νισύρικα*’.²
1.Μαστρογιάννης 87 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010
- τρατέρω** και *τρατάρω* ¹ ‘κερνώ, προσφέρω ποτό ή γλύκισμα στον επισκέπτη’, φρ. ‘*έλα να σε τρατάρω μια σ-σουμάδα να δροσιστείς λ-λιάκι*’. Από ιταλ. *trattare*. Πβ. *τρατέρω* ‘προσφέρω φιλοδώρημα’ (Κάρπαθος),² *τρατέρνω, τρατάρω* (Κάλυμνος),³ *τραττέρω* (Καστελλόριζο).⁴
1.Μαστρογιάννης 87 2.Μηνάς, Λεξ.918 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Κομνηνός
- τράτος, (το)** ‘χρονική απόσταση, περιθώριο χρόνου’,¹ φρ. ‘*έ ν-έχω άλλο ν-τράτος, βιάζομαι*’. Από ιταλ. *tratto* (<λατ. *tractus*, μτχ. του ρ. *traho* ‘έλκω’). Πβ. *ντράτθος* (Κάλυμνος),² *τράτος* (Κάρπαθος,³ Ρόδος,⁴ Κως⁵), *τράττος* ‘απότομο πήδημα’ (Κύπρος).⁶
1.Κουρζής 323 2.Δράκος 1983,172, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.918 4.Παπαχρ. ΔΡ1,618 5.Σκανδαλ. Λεξ. 747 6.Τσοπανάκης 1983,156
- τράφος, (ο)** αντί *τάφρος*, ‘βαθύ χαντάκι’ ¹ | ‘λάκκος που ανοίγεται για να φυτευθούν φυτά, ιδίως αμπέλι’, φρ. ‘*έννοιζε ν-τράφος από έλα ως έλα μέσ’ στη ν-τάβλα γ-και περιμένει τώρα να του φέρουσι γ-κλήματα να τα φυτέψει*’.² Είναι το αρχ. *τράφος, (η)*, με αναλογική αλλαγή γένους, κατά τα συγγενικά *λάκκος, βόθρος*.
1.Κουρζής 323 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010
- τραχάς, (ο)** βλ.λ. *ταχράς*.
- τράχηλας, (ο)** ‘το επάνω μέρος, το στένωμα της βιστέρνας’,¹ φρ. ‘*σβέστωσε το ν-τράχηλα ν-της βιστέρνας*’ / ‘*εγίμωσε ν-η βιστέρνα ίσσαμε το ν-τράχηλα*’.² Από το αρχ. ουσιαστικό *τράχηλος, (ο)* (< πιθ. *τρέχω*), κατά τα ουσιαστικά σε -ας. Πβ. *τράσηλας* ‘ο λαιμός με τον αυχένα’ (Κάλυμνος),³ *τραχηλιά, (η)*, *τρασηλιά* ‘ο λαιμός’ | ‘η ποδιά του μωρού’ (Κως).⁴
1.Χαρτοφύλης 1984,235 2.Σακελλαρίδης Γ.1982,128 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.

Λεξ. 748

τρεξαλλίδι(ν), (το) ‘γρύλλος, τριζόνι’,

‘εκεί (στη ξενιτιά) σα θ-θέλεις κίτσικα, // να δεις, γιά τρεξαλλίδι,

...πρέπει να πας επίτηδες // σ’ ένα μπαζέ μ-μεγάλο...’¹/ ‘έ μ-μ’ έφρηκε ν-ούλλη ν-τη ν-νύχτα να κοιμηθώ ένα ν-τρεξαλλίδι’. Και τριξαλλίδι.² Είναι η τρωξαλλίς,(η) των αρχαίων (Διοσκ. 2,52 και Πλίν. 30,117), από θ. τρωξ- του ρ. τρώγω + υποκορ. κατάλ. -αλλίς, πιθ. με επίδραση του τρέχω (έ-τρεξ-α). Πβ. κραξαλλί(δ)α, κραξαλλού με επίδραση του κράσσω (Κως),³ τρεξαλλού(ν)(Λέρος),⁴ τραξαλλού(Κάλυμνος),⁵ ξεστραλλία (Χάλκη).⁶

1.Μπαλαλάς 1981,75,78 2.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.386 4.Κρεκουκίας, Λέρος 71 5.Δράκος 1983,242, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Τσοπανάκης 1949,106

τρευλός, (ο) και *τρευλίνης*,¹ ‘ο ψευδός, αυτός που πάσχει από τραυλισμό’, φρ. ‘τρευλίνης ν-ει, έ ν-το γ-καταλαβαίννω άμμα μιλά’. Είναι το αρχ. επίθετο *τρευλός* / *τραυλός*, αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. λ. ηχομιμητική.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τρεχτός, (ο)¹ φρ. ‘τρεχτό ν-ήρτε ν-το σπίτι ν- αφ’ τις πολλές βροχές’ (δηλαδή έτρεξε νερό από τη στέγη) κοινό ρηματικό επίθετο του τρέχω, πβ. σπέρνω-σπαρτός, βάλλω-βαλτός κ.τ.ό.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τριβγω το φ-φούρνο ‘τριβω, σκουπίζω με την πάννα τον πάτο του φούρνου, για να τον καθαρίσω από τη στάχτη και τα κάρβουνα και να φουρνήσω τα ψωμιά’,¹ και παννίζζω (βλ.λ.).

1.Καρναστάσης 1987,174

τριβόλοι, (οι) ‘αγκαθωτό ζιζάνιο των αμμουδερών χωραφιών’¹ | ‘οι αγκαθωτοί καρποί του ζιζάνιου’,² φρ. ‘εγίμωσε ν-το χωράφι μ-μας στου Βρετού’³ με τριβόλους και πάμε ν-να τους βγάλομε’, και τριόλλια,(τα),

‘ξυπόλυτοι τριόλλια κι’ ασπαλάτθους αψηφούσαμε,

κι’ αδέσποτοι σε κήπους και σε τάβλες τριγυρνούσαμε’.⁴Από το μσν. *τριβόλιον*, υποκορ. του αρχ. ουσιαστ. *τρίβολος*, ονομασία διαφόρων ακανθωδών φυτών, όπως ο ~ *παραθαλάσσιος*, ~ *φυλλάκανθος* κ.ά., επειδή έχουν το ίδιο σχήμα με το πολεμικό όργανο *τρίβολος* (< *τρι-+βολος* < *βάλλω*), πβ. λατ. *tribulus*. Πβ. *τριβόλι* (Κάλυμνος),⁵ *τριόλιν* (Κάρπαθος),⁶ *τριόλλιν* (Ρόδος),⁷ *τριόλιν* (Κως),⁸ *τριολιά,(η)* (Χάλκη).⁹1.Κουρζής 323 2.Μαυρουδής 149 3.Τοπώνυμο στο Μαντράκι, που σχηματίστηκε από το *βρετός* (< *ευρετός*) που σημαίνει παιδί που βρέθηκε έκθετο και βαφτίστηκε με το όνομα *Βρετός*. Η τοπική παράδοση λέει πως στην τοποθεσία Βρετού βρέθηκε το εικόνισμα της Παναγίας Σπηλιανής (πληροφορητής Ν.Μαστρογιάννης) 4.Μαυρουδής 32 5.Δράκος 1983, 243, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,Λεξ.921 7.Παπαχρ.ΛΡΙ,621 8.Σκανδαλ. Λεξ.750 9.Τσοπανάκης 1949,106**τριγώνο, (το)** ‘παιδικό παιχνίδι, του οποίου η ονομασία προέρχεται από ένα σχήμα τριγώνου που χαράζουν τα παιδιά στο έδαφος’¹ | ‘αυτοσχέδια κροτίδα από μπαρούτι και χαρτί, που έχει το σχήμα τριγώνου’.²

1. Πετρούτσου 1982, 36-37 2. Μαυρουδής 149
- τριένομαι** ‘ντρέπομαι, συστέλλομαι’,¹ φρ. *είντα τριένεσαι και ’έ μ-μιλάς!*²
1. Καζαβής 199, Κουρζής 334 2. Παπαδόπουλος 1984, 290
- τρικό, (το)** άκλιτο κ. ‘αντρικό βαμβακερό φανελάκι εσωτερικό’,¹ φρ. *μη β-βάλλεις κατάσαρκα το ποκάμισο, βάλε πρώτα το τρικό σ-σου!* Από γαλλ. *tricot* ‘πλεκτό’, πθ. < *Tricot*, όνομα βιομηχανικής περιοχής της Β. Γαλλίας.
1. Κουρζής 323
- τρικοίλης, (ο)** ‘ο πολυφαγάς’,¹ | ‘παχύσαρκος, κοιλαράς’,² φρ. *τρικοίλης που ’να!* *τρία πριάτα θέλει στη γ-καθισκιά ν-του!* Το αριθμητικό *τρί(α)*, επιτατικό, ως πρώτο συνθετικό.
1. Καραναστάσης 1987, 160 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης
- τριολίζω** ‘οργώνω το χωράφι για τρίτη φορά’, φρ. *εχτές επήα και τριόλισα το χωράφι ν-εις τη γ-Κοφτάκα!* Από *τριβολίζω* < *τρι-* + *βολίζω* (< *βολή*), δεξ και *διο-λίζω*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως).¹
1. Σκανδαλ. Λεξ. 749
- τριόλος, (ο)** (στη γεωργία) ‘το τρίτο όργωμα’,¹ για μεγαλύτερη απόδοση του χωραφιού, φρ. *άυριο ν-έχομε ν-τρίολο*, και *τριολλιά, (η)* (δεξ και *δίολο, διολλιά*) που θυμίζει το ‘*νείω ενί τριπόδω*’ (Ησιόδ. Θεογ. 971). Από το αρχ. επίθ. *τρίβολος, -ον* (< *τρεις+βάλλω*) ‘ο τρεις ριπτόμενος’, στη ν.ε. (για αγρό) ‘αυτός που τριβολίστηκε’. Πβ. *τριολία, η* (Κάρπαθος),² *τριόλισμα, (το)* και *τριολιά, (η)* (Κως,³ Ρόδος⁴).
1. Καραναστάσης 1987, 157 2. Μηνάς, Λεξ. 921 3. Σκανδαλ. Λεξ. 749 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 621
- τριονίζω** ‘φροντίζω’,¹ μέσ. *τριονίζομαι* ‘σκέπτομαι, διανοούμαι’² | ‘αγωνιώ’³ ‘...κι’ ότα βραδιάζζει και δε φ-φαίνεται, να τριονίζζεται η γειτονιά...’⁴ | ‘ανησυχώ’⁵ ‘τριονίζομαι όποτε θα ’ρτει το καϊκι μ’ αυτηδά τη φ-φουρτούνα!’ / ‘τριονίζζεται η κακομοίρα. Είναι ώρα να ’ρτει. Κι’ ετσά πουν’ ο καιρός...’⁶ και φράση ‘*τριονίζω τα δόντια*’ = ακονίζω τα δόντια, τρίβω την πάνω με την κάτω σιαγόνα με χαρακτηριστικό ήχο, σαν να πριονίζω. Από *πριονίζω*. Για τις μτφ. σημασίες του ρ. ‘φροντίζω, σκέπτομαι, αγωνιώ, ανησυχώ’, πβ. τη φρ. ‘*πριονίζω το μυαλό μου*’ = βάζω το μυαλό μου να σκεφτεί περισσότερο για κάτι που προσπαθώ να θυμηθώ’.
1. Παπαδόπουλος 1984, 291 2. Καζαβής 199 3. Μαυρουδής 149 4. Μαυρουδής 100 5. Κουρζής 323 6. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ. 110/2010
- τριπέρατος, (ο)** επίθ. ‘που έχει τρία περάσματα, τρίστρατος’,
‘*ω ποταμέ τριπέρατε, χώμα κοστισινισμένο,*
λέεις και δε ν-εχόρεψε γ-κορμί γ-κυπαρισσένο’
(από νισύρικο μοιρολόι).¹
- Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
1. Σακελλαρίδης Κ. 1965, 178 2. Μηνάς, Λεξ. 921
- τρίπετρο, (το)** ‘παιδικό παιχνίδι που παίζεται από δυο παιδιά, που το καθένα πρέπει να έχει τρία πετράδια’.¹
1. Πετρούτσου 1982, 27 όπου και περιγραφή
- τριψηητός, (ο)** ‘ο τοπικός χορός σούστα’,

‘κι’ ακόμα πρῖο ψηλότερα // του Έψιμου το σῖτι, *που σέρνει το ν-τριπρηγητό // στου παπουτσιού τη μ-μύτθη*.¹

Από *τριπηδητός, πβ. το αρχ. τριποδισμός και τρίπηδος ‘καλπασμός ίππου’ (για άλογο). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² τριπηγητός ‘πήδημα συνεχές και ζωνρό’ (Κάρπαθος).³

1.Μπαλαλάς 1981,90 2.Δράκος 1983,243, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.922

τριπρήουλλας, (ο) ‘σκουλήκι του τυριού’.¹ Από τριπρηώ (βλ.λ.), *τριπρηούλλι -μεγεθ. τριπρήουλλας,(ο), καθώς από ονόματα σε -ουλλ(ι), με τη μεγεθυντική κατάληξη -ας, προκύπτουν μεγεθυντικά αρσενικά με αναβιβασμό του τόνου, δεξ (πάσσαλος>) πατσούλλι-πάτσουλλας,(ο), κηπούλλι-κήπουλλας, γυρούλλι-γύρουλλας κ.τ.ό.² Βλ.λ. πρήουλλας. Η λ. τριπρήουλλας δεν απαντά (πλέον;) στο ιδίωμα της Νισύρου.³

1.Κουρζής 323 2.Μηνάς, Μεγέθυνση 181-182 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

τριπρω ‘πηδώ ζωνρά’,¹ φρ. ‘σταμμάτα να τριπρωάς!’ / ‘είντα τριπρωάς εμπρός μου;’, για άτομο που προκαλείται από άλλο, ενώ το ίδιο δεν κάμνει κακές σκέψεις γι’ αυτό.² Από *τριπηδώ, πβ. το αρχαίο ουσιαστικό τρίπηδος,(ο) και τρίπηδον,(το) ‘τριποδισμός, καλπασμός του ίππου’ (‘δρόμος τρίπηδος’ Ιππιατρ.) <τρι-+πηδώ. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),³ τριπρηώ (Κως,⁴ Κάρπαθος⁵), τραππηδώ, τραππήδιν ‘πήδημα που επαναλαμβάνεται τρεις φορές’ (Κύπρος).⁶

1.Κουρζής 323 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,178 3.Δράκος 1983,243, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ.756 5-6.Μηνάς, Λεξ.922

τρίστατο, (το) ‘τρίστατο, η συμβολή τριών δρόμων’,¹ έτσι λέγεται η συμβολή τριών δρόμων στη γωνία του Καζίνου, στο Μαντράκι,²

‘στο τρίστατο εστέκουντο, ανθρώπους να θωρούσι’³ /

‘στου Μπογιαζζή το τρίστατο // ο Γιάννης καρτερούσε,

κι’ εσυλλογιέτο γ-κι’ έβλεπε // το γ-κόσμο μ-που περνούσε’.⁴

Από τρι-+στράτα ‘δρόμος’, με σύγηση -ρ-. Πβ. τρίστατον (Κάρπαθος,⁵ Ρόδος⁶)

1.Κουρζής 323 2.Μαυρουδής 149 3.Μαυρουδής 47 4.Μπαλαλάς 1981,147 5.Μηνάς, Λεξ. 922 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,622

τριστέλλι(ν), (το) βλ.λ. ντριστελλι.

τριτσάρισμα, (το)¹ το αποτέλεσμα του τριτσέρω (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τριτσέρω ‘μετακινώ’,¹ φρ. ‘τρίτσα(ρε) παρακεί το σκαμνί να κάτσω κι εγώ’.¹ Η λ. από το βενετ. *drezzar / drizzar* < *dirizzare* με συγκοπή -ι-.² Πβ. τριτσέρνω (Κως,³ Ρόδος⁴), τρετσέρω ‘αλλάζω κατεύθυνση’ (Κάρπαθος),⁵ ντρετσάρω (Αστυπάλαια),⁶ ντριτσέρνω (Κάλυμνος).⁷

1.Γ.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 και Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Boerio, Lex. 3.Σκανδαλ. Λεξ.750 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,622 5.Μηνάς, Λεξ. 919, ο ίδιος Γλωσσικά Δωδ/νήσου 302 6.Καραναστάσης, Αστυπ.89 7. Καραναστάσης, Κάλυμνος 52, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τριφτούλλι(ν), (το) (Νικιά) ό,τι και το αλευρικό (βλ.λ.). Η ονομασία από το τρίψιμο της σκάφης για να φύγουν οι ζύμες’.¹

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 139

τρίχα, (η) (Ι) έτσι λένε στο τσαγκάρικο τη γουρουνότριχα που εφαρμόζουν στην αιχμή του σπάγγου, για να περνά πιο εύκολα από τις τρύπες.¹

1. Καραναστάσης 1987, 166

τρίχα, (η)¹ 'το μαλλί της κατσίκας, που αποτελούσε είδος εμπορεύσιμο παλαιότερα'.

1. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

τριχάλλι(ν), (το) 'είδος ξύλινης τρίανας για ανακάτεμα των σταχυών κατά το αλώνισμα',¹ φρ. 'πριάσε το τριχάλλι ν-να νεκατώσεις τα στάχυα στ' αλώνι' /

'γιατί από τη μ-πλάστριγγα θα πάρω το τριχάλλι,
γ-και θα σου σπάσω τα πλευρά, το σβέρκο, το κεφάλι'.²

Από το αρχ. επίθ. *τρίχαλος*, -ον, δωρικός τύπος, 'αυτός που έχει τρεις κορυφές' (< *τρι-* + *χαλός*, δωρ. τ. του *χηλός* < *χηλή* / *χαλά*) > υποκορ. *τριχάλιον > *τριχάλλι(ν)*. Πβ. *τρίχχαιλλ'ον* 'τρίχαλο, ξύλο με τρία χαλιά' (Ρόδος).³

1. Κοντοβερός 317, Κουρζής 323, Χαρτοφύλης 1984, 244 2. Ιω. Λογοθέτης 127 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 622

τριχιά, (η) 'είδος κόσκινου με πολύ ψιλές τρύπες, που ήταν φτιαγμένο, συνήθως, από πολύ ψιλό δικτυωτό σύρμα',¹ φρ. 'κοσκίνισε το αλεύρι με τη ν-τριχιά, να ζ-ζυμώσωμε ν-τα ψιλοκούλλουρα' | 'σκοινί γεωργικών και κτηνοτροφικών χρήσεων, πλεγμένο από γίδινη τρίχα',²

'πόδια δεμένα με τριχιά να μη ν-νεβεί βαστάδι,
τη μ-πέινα ν-του τη ξεγελά στο χέρσο ν-το χωράφι'.³

Κατά τον Κοραή,⁴ ονομάστηκε έτσι, επειδή κατασκευαζόταν από πλεγμένες τρίχες του αλόγου. Πβ. *τρισιά, (η)* και *τιρσά* (Κάλυμνος),⁵ *τριχιά, (η)* 'ίδ.' (Κάρπαθος,⁶ Ρόδος⁷).

1. Χαρτοφύλης 1984, 250 2. Μαυρουδής 149 3. Μαυρουδής 35 4. Κοραής 4.618 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Μηνάς, Λεξ. 923 7. Παπαχρ. ΛΡ1, 622

τριχοφάς, (ο)¹ 'τριχοφάγος, δερματοπάθεια, κοινή ονομασία της γυροειδούς αλωπεκίας', φρ. 'τριχοφά ν-έβγαλε γ-κι' εμάδησε ν-η κεφάλη του'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τριχώνω το σπάχο (στη γλώσσα της τσαγκαροσύνης) 'εφαρμόζω την τρίχα στην οξάν του σπάγγου'.¹

1. Καραναστάσης 1987, 166

τρομούλλα, (η) (Νικιά) 'η πηχτή που έφτιαχναν από ζωμό χοιρινού κρέατος, κυρίως από κεφάλι και ποδάρια',¹ φρ. 'έφαα τρομούλλα γ-κι' ενέσανα'.¹ Στο Μαντράκι (α)ποδοκέφαλο (βλ. λ.). Η ονομασία επειδή η πηχτή 'τρεμουλιάζει' με την κίνηση. Πβ. *τρομούλλα, (η)* 'γλύκισμα σαν τζελατίνα χρωματισμένο' (Κάλυμνος).²

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 139 2. Δράκος 1983, 244, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τρόμπα, (η) κ. 'αντλία',¹ από ιταλ. *tromba* 'ίδ.', και *θλούμπα* (βλ. λ.).

1. Κουρζής 323

τρουλλί(ν), (το) 'εδαφική έξαρση',¹ υποκορ. του *τρούλλος* (< λατ. *trulla*). Γνωστά στους ντόπιους κολυμβητές είναι το *Μικρό Τρουλλί* και το *Μεγάλο Τρουλλί*, σκόπελοι στους Χοχλάκους, καθώς και η συνοικία του Μαντρακιού *Τρούλλος*

και η αγροτική περιοχή *Τρουλλωτή* (Μαντράκι). Πβ. *τρουλλίν* ‘δυο τρεις μικροί λίθοι τοποθετημένοι ο ένας πάνω στον άλλο, για οριοθεσία χωραφιών’ (Κάρπαθος),² *τρουλλί* ‘είδος τυριού που φτιάχνεται στην Κω’ | ‘το φούσκαμα στο έδαφος που κάμνει το ρηγοβρισκόμενο ύτινο’ (Κάλυμνος).³

1.Κουρζής 323 2.Μηνάς, Λεξ.924 3.Δράκος 1983,244, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τρουλλώννω ‘εξογκώνω’¹ | ‘εξέχω’² | ‘γεμίζω’, φρ. ‘ετρούλλωσε ν-το πριάτο μ-με φαΐ’ | ‘στήνω, ανυψώνω’, φρ. ‘ετρούλλωσε ν-τ’ αφτιά του να κούσει είντα μ-που λέομε, για να πά’ να μας μαντατέψει’.³ Από το μσν. ρ. *τρουλλώ* (< *τρούλλος*) κατά τα ρ. σε -ώνω. Πβ. *τρουλλάρω*, *τρουλλέρνω* ‘γεμίζω κάτι μέχρι επάνω’ (Κάλυμνος),⁴ *τρουλλώννω* ‘υψώνω’ | ‘σκοπεύω’ (Κάρπαθος),⁵ *τρουλλώννω*, *τρουλλαρίζω*, *τρουλλέρνω* ‘γεμίζω μέχρι επάνω’ | ‘θυμώνω, κακιώνω’ (Κως),⁶ *τρουλλώννω* ‘γεμίζω’ | ‘υψώνω’ (Ρόδος).⁷

1.Παπαδόπουλος 1984,290, Καζαβής 200 2.Κουρζής 323 3.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ. φ.110/2010 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.924 6.Σκανδαλ. Λεξ.752 7.Παπαρχ. ΛΡΙ,624

τρουμπέρω ‘αντλώ νερό με την τρόμπα’,¹ φρ. ‘τρούμπαρα να βγάλεις τα ν-νερά της βάρκας’. Από ιταλ. *trombare* ‘αντλώ, μεταγγίζω’.

1.Κουρζής 323

τρουμπέτθα, (η) κ. ‘σάλπιγγα’. Από ιταλ. *trompetta*.

1.Κουρούνης 1982,418

τρουμπούκχης, (ο)¹ ‘ο κοιλαράς, ο εύρωστος’, φρ. ‘α, βρε τρουμπούκχη, σα φ-φούσκα εγίνηκες αφ’ το φαΐ’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τρουμπούνι(ν),(το)¹, *τρομπούνι* ‘είδος μεγάλης σάλπιγγας’,² *τρουμπουνιά,(η)* ‘χτύπημα της πόρτας’,

‘ηρροικό φωνή στη μ-πόρτα μ-μου και τρουμπουνιά μ-μεγάλη’.²

Από ιταλ. *trombone* (< *tromba*). Πβ. το κ. *τρομπόνι* ‘χάλκινο πνευστό μουσικό όργανο’. Επίσης *τρουμπούνι(ν)* ‘σίδηρο έως 30 εκατ. χοντρό με μια τρύπα, μέσα στο οποίο έβαζαν μπαρούτι, το χτυπούσαν σε πέτρα και έκαμνε κρότο σαν βαρελότο’ (Κως).³

1.Κουρούνης 1982,426 2.Καζαβής 95 3.Σκανδαλ. Λεξ.752

τρουγιά, (η)¹ και *τυργιά,(η)*² ‘η λάσπη, το κατακάθι του κρασιού που το έβαζαν σε πιθάρια και μέσα ρίχνανε κομμάτια από κατσικίσιο τυρί, που διατηρούνταν καλά και ήταν νόστιμο’,

‘...μακριές μυζζήθρες κότικες // και της τυργιάς τυράκι’¹

/ ‘τυρί ν-της τυργιάς’ / ‘...ετρώαμε γ-και τυρί ν-της τυργιάς για άλλο ν-νισύριο ν-τυρί’.³ Είναι το μτγν. *τρουγιά,(η)* (< αρχ. *τρουξ-γός,(η)* ‘κατακάθι του κρασιού’), αβέβαιης ετυμολογίας, πιθ. < *τρουγώ*, με αρχική σημασία ‘πατώ σταφύλια για να βγάλω τον μούστο’,⁴ με αντιμετάθεση φθόγγων *τρου-* > *τυρ-* για τον β’ τύπο, *τυργιά,(η)*. Πβ. *τυργιά,(η)*, *τυργιά, (η)*, *τυργιά, (η)* (Κως),⁵ *τυργιά,(η)* (Καστελλόριζο).⁶

1.Μπαλαλάς 1981,62 2.Καραναστάσης 1987,169, Κουρζής 325 3.Πετρούτσου 1993, 343 4.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 5.Σκανδαλ. Λεξ.774 6.Θωμόπουλος 129

τρύος, (το) ‘ο τρύος’,¹ φρ. ‘*αύριο μ-πάμε στο τρύος στη ν-Τρουλλωτή*’: ο τρύος > ο τρύος > το τρύος, με αλλαγή γένους κατά το σχήμα αρσ. -ος > ουδέτ.-ος, δες ο βίος-το βίος, ο έλεος-το έλεος, ο θρόνος-το θρόνος κ.τ.ό. Και ρ. τρυώ, φρ. ‘*ετρυήσαμε ν-εχτές*’, < αρχ. ρ. τρυώ, άγνωστης ετυμολογίας, που συνδέεται πιθ. με τον τ. τρυξ, τρυός(ο), λ. πιθ. του προελληνικού γλωσσικού υποστρώματος. Πβ. τρύος(το), τρύος(ο) (Κως),² τρύος(ο), ρ. τρύω, τρυώ (Ρόδος),³ τρύος(ο), τρυώ (Αστυπάλαια),⁴ τρυϊζώ, τρυώ (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρούνης 1984,181 2.Σκανδαλ. Λεξ.753 3.Παπαχρ. ΛΡ1,624-5 4.Καραναστάσης, Αστ.π.102 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τρυπαλλίτης, (ο)¹ ‘σπουργίτης’, επειδή φωλιάζει στις τρύπες. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), τρυπαλλίτης (Ρόδος),⁴ τρύπακας (Χίος).⁵

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.753 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,624 5.Άμαντος, Προσθήκαι 154

τρυπητή, (η) (ναυτ.) ‘μαδέρι (σανίδα) περασμένο στους σκαρμούς, που εξέχει σαν κορνίζα’.¹

1.Καραναστάσης 1987,135

τρυπητό, (το)¹ και τρυπητήρι(ν), ‘στραγγιστήρι, διάτρητο μαγειρικό σκεύος, κατάλληλο για την αποστράγγιση φαγητών’, φρ. ‘*πιάσ’ το τρυπητό ν-να στραγγίσομε ν-τα μακαρόνια*’. Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου τρυπητός. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡ1,624

τρυφεροπίτσι(ν), (το) ‘πίτα, ψωμί από τρυφερή ζύμη’.¹

1.Καραναστάσης 1987,175

τρώω, τρω ‘τρώγω’¹, αόρ. *έφαα, έφα, έφα το φαΐ μ-μου* / ‘*μη ν-τρώεις πολ-λό*’, μέσ. *τρώομαι* (μτφ.) ‘*ανησυχώ*’, φρ. ‘*είπα σου χίλλιεσ φορές, μη ν-τρώεσαι με ζένες έννοιες, αμμέ κόυεις!*’²

1.Κουρούνης 1982,430 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010

τσαγγαργειό,(το) ‘τσαγκάρικο, υποδηματοποιείο’¹ που λέγεται και παπουτσιδικο.

1.Καραναστάσης 1987,163

τσαγγάρης, (ο) ‘υποδηματοποιός’ που λέγεται και παπουτσήσ¹, φρ. ‘*πάαινε στο τσαγγάρη ν-να σου πάρει μέτρα για παπούτσα*’. Από μσν. *τζαγγάριος* < τσάγγη ‘είδος υποδήματος’ < λατ. *zanza*, λ. παρθικής προέλευσης ή < ‘σαγκάριος’ σκυτεύς’ (ΗΣύχ.) < *zangarius* < λατ. *zanza*, παρθικής αρχής.²

1.Καραναστάσης 1987,163 2.Μπαμπινιώτης, Λεξικό

τσαερό, (το)¹ ‘το μπρίκι του τσαγιού’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

τσακχατεύγω¹ ‘κάμνω κάποιον ανάπηρο’, φρ. ‘*ετσακχάτεψε ν-το παιδί ν-αφ’ τη μ-πολλή δ-δουλλειά*’, μέσ. *τσακχατεύγομαι*¹ ‘*γίνομαι ανάπηρος*’, φρ. ‘*ετσακχατέθηκε ν-η μέση μου*’. Από το τουρκ. ρ. *sakatlamak* ‘*ακρωτηριάζω*’. Πβ. *τσακκατεύγω* (Κάρπαθος),² *σακκατέβγω, τσακκατέβγω* (Ρόδος),³ *σακκατεύγω* / -ομαι (Κάλυμνος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.927 3.

Παπαχρ. ΛΡ1,551,625 4. Δράκος 1983,217, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τσακχάτης, (ο) ‘ανάπηρος, σακατεμένος’,¹ φρ. ‘τσακχάτης είν’ ο κακόμοιρος κι ‘έ ν-ημπορεί να δουλέψει’. Από τουρκ. *sakat* ‘ιδ.’ Πβ. (τ)σακκάτης (Κάρπαθος),² σακκάτης (Ρόδος),³ σακχάτης (Κάλυμνος).⁴

1. Κουρζής 323 2. Μηνάς, Λεξ. 927 3. Παπαχρ. ΛΡ1,551 4. Δράκος 1983,217, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τσάκχος, (το)¹ ‘σκληρό έδαφος’, φρ. ‘επήα να σκάψω το χωράφι, αμμ’ έ ν-εσκάβγεται! τσάκχος είναι!’ Η λ. πθ. από τουρκ. *zakil* ‘χαλίκι’, πβ. αλλού τσακίλι ‘πετρώδης αγρός’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τσακχουμάκι(ν), (το) ‘αναπήρας’,¹ φρ. ‘δώκε μου το τσακχουμάκι σ-σου νά’ψω τη φ-φωτιά’. Από τουρκ. *zakmak*.

1. Κουρζής 323

τσακχουμακόπετρα, (η) ‘ο πυριτόλιθος του αναπήρα, η πέτρα’. Από τουρκ. *zakmak* + πέτρα, και τσαλλόπετρα, (η) (< ατσαλλόπετρα).¹ Πβ. τσακχουμόπετρα (Κάλυμνος).²

1. Καραναστάσης 1987,181 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τσαλίμι(ν), (το)¹ ‘κόλπο, χάδι’, φρ. ‘κάμνει ένα σ-σωρό τσαλίμια άμμα χορεύγει / περπατά’ / ‘ο Γιώργης του παπά έκαμνε μ-πολλά τσαλίμια στο χ-χορό’. Από τουρκ. *çalim* ‘ακμή ξίφους, επίδειξη, κόλπο’, πβ. και *çalimli* ‘επιδεικτικός’. Πβ. τσαλέμι, τσαλίμι ‘επιδέξια κίνηση, φιγούρα στο χορό’ | ‘σκέρτσο, νάζι’ (Κάλυμνος),² τσαλίμιν ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,³ Κως,⁴ Ρόδος⁵).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 928 4. Σκανδαλ. Λεξ. 757 5. Παπαχρ. ΛΡ1,626

τσαλλιά, (τα) ‘φιλιά ξερά κλαδιά για προσάναμμα’, φρ. ‘με τα τσαλλιά πολεμάς να μαερέψεις;’¹ Από τουρκ. *çalı* ‘φρύγανο’. Πβ. τσάλλη, (η) ‘άχρηστες ουσίες σε δημητριακά, σκύβαλα, πετρίτσες, ξυλάκια κ.τ.τ.’ (Κάρπαθος).²

1. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 2. Μηνάς, Λεξ. 928

τσαλλιστέματα, (τα) βλ.λ. καλλιστεύματα.

τσαλλοπετεινός, (ο)¹ το γνωστό πουλί τσαλαπετεινός, επιστημον. *Εποψ ο κοινός*, *Uruba erops*. Από τσαλί ‘φρύγανο’ (< τουρκ. *çalı*) + πετεινός. Πβ. τσαλλοπετεινός το κ. και ‘άνθος της εξοχής, λόγω της ομοιότητας του άνθους του με το χρωματιστό λοφίο του πουλιού’ (Κάρπαθος),² τσαλλ^dοπετεινός το κ. και κοροΐδευτικό γυναικών (Ρόδος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 928 3. Παπαχρ. ΛΡ1,626

τσαλλόπετρα, (η) βλ.λ. τσακχουμακόπετρα.

τσαλλοτρώ(ω) ‘τρώγω πρόχειρα, ό,τι βρω’, φρ. ‘τσαλλοτρώει στο χωράφι γ-κι’ έρκεται πγιο κι ‘έ ν-έχει όροξη ν-να φάει’.¹ Από *ατασθαλοτρώγω. Πβ. τσαλλοτρώ (Κως,² Κάρπαθος³).

1. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 2. Σκανδαλ. Λεξ. 757 3. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 33

τσαμαρδάκι(ν), (το) ‘ειδική μύγα που τρυπά το δέρμα των ζώων’,¹ μηλοφάγος ο προ-

βάτειος. Πβ. *τσαμάρδακας(ο)* (Κως),² *τσαμάρδακας, τσαμπούρδακας* (Ρόδος),³ *τσαμάρδακας, τσαμάρδακας* (Κάρπαθος).⁴ Στο Du Cange απαντά η μεσαιωνική λ. *σαμάρδακος* ‘γελωτοποιός’, < λατ. *samaradacus* ‘μάγος, θαυματοποιός’.

1.Καραναστάσης 1987,141 2.Σκανδαλ. Λεξ.757 3.Παπαχρ. ΛΡ1,627 4.Μηνάς,Λεξ.928

τσαμπάλλι(ν), (το) (Νικιά)¹ ‘ποιμενικό κουδούνι πολύ μεγάλο με ένα άλλο μικρότερο, εφαρμοσμένο στο εσωτερικό του, που έβγαλλε ένα σύνθετο μελωδικό ήχο’, φρ. ‘*εκεία τα χαράματα έκουσα τσαμπάλλια αφ’ το μαντρί ν-του Σφακιανού*’. Η λ. από το αρχ. ουσιαστικό *κύβαλον*, από το οποίο το ιταλ. *ceballo* και το τουρκ. *zambal*. Πβ. ‘ιδ.’ *τσαμπάλλα(η)* (Κως,² Κάλυμνος³), *τσαμπάλτι* (Αστυπάλαια),⁴ *τσαμπάλιν* ‘κουδούνι μάντρας’ | ‘όνομα κατσίκας που φορεί τσαμπάλι’, *βροντίλι* ‘μεγάλο κουδούνι τράγου’ (Ρόδος),⁵ *τσαμπάλλι* (Κάρπαθος).⁶

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982, 2.Σκανδαλ. Λεξ.758 3.Δράκος 1983,245, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

4.Καραναστάσης, Αστυπ.102 5.Παπαχρ. ΛΡ1,627, ο ίδιος ΛΛΡ,159 6.Μηνάς, Λεξ.928

τσαμπούνα, (η) ‘πνευστό ποιμενικό όργανο, που κατασκευάζεται από καλάμι’,

‘*άλλα λέει η λ-λύρα μας // κι’ άλλα η τσαμπούνα μας*’ (παροιμ.)¹

| ‘τρομπέτα’² | ‘παιδικό παιχνίδι, σφουρίχτρα’.³ Η λ. από το ιταλ. *zampogna* ‘μουσικό όργανο’ < ελλην. *συμφωνία*.⁴ Πβ. *τσαμπούνα* ‘ποιμενικό μουσικό όργανο με ασκό από αίγιο δέρμα’ (Κάλυμνος),⁵ *τσαμπούνα ή λυρί* (Κως),⁶ *τσα-βούνα* (Πάτιμος).⁷

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,32 2.Κουρζής 324 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 4.Ανδριώτης,

Ετυμ.Λεξ. 5.Δράκος 1983,245, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Καραναστάσης, Ποιμενικά 41, 90

7.Καραναστάσης, Πάτιμος 213

τσάμπουρα, (τα) ‘τα υποπροϊόντα σύνθλιψης των σταφυλιών που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή της *κουκχουζζίνας*’.¹ Από *τσαμπί* (< βενετ. *zambin*) + κατάλ. -ουρο² > *τσάμπουρο*, πληθ. *τσάμπουρα,(τα)*. Πβ. *τσαμπούριν* ‘τσαμπί σταφυλιού’ (Κάρπαθος).²

1.Μαυρουδής 149 2.Μηνάς, Λεξ.929

τσανάκα, (η) ‘πήλινη λεκάνη’,¹ φρ. ‘*μνια τσανάκα ν-εγίμωσε γ-κι’ έβαλέ ν-τη ν-εμπρός του κι’ έ ν-έφηκε ν-τίποτι!*’,² *τσανάκα* ‘πήλινο πιάτο’ και πληθ. *τζανάκια,(τα)* σε παλιά προικοσύμφωνα του νησιού (1857).³ Η λ. είναι αντιδάνεια από την τουρκ. *zanak* ‘πιάτο’ < μτγν. ελληνιστ. *σαννάκιον* ‘περσικό ποτήρι’ άγνωστου ετύμου. Ο Φ. Κουκουλές θεωρεί τη λ. αντιδάνεια από το βυζαντινό *κανάκιον* > *zanak* > *τσανάκα*. Πβ. *τσανάκα,(η)* ‘μεγάλο τσανάκι, σκουτέλλα, πλατέλα’(Κάλυμνος),⁴ *τσανάκα, τσανάκι* (Κως),⁵ *τσανάτσι* (Καστελλόριζο),⁶ *σσανάκι* (Κάσος).⁷

1.Κουρζής 324 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 3.Τσιρπανλής 2009,23 προικοσ.

2 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.758 6.Κομνηνός 127 7.Μάνεσης 111

τσανακογλείφτης, (ο) ‘αυτός που γλείφει, αδειάζει τη τσανάκα, το πιάτο’, φρ. ‘*ω, το τσανακογλείφτη! ούλλη ν-τη ν-ημέρα τρώει και το χ-χορτασμό’ έ ν-έχει!*’¹

1.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010

τσαούσης, (ο)¹ ‘κατώτερος αξιωματούχος’, λ. που έχει πλέον σιγήσει, από τουρκ. *τσαούς(ν)ις* ‘υπαξιωματικός’. Πβ. και Du Cange *τσαούσιοι*. Στην Κάρπαθο² *τσαού-*

σης 'κλητήρας'.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 929

τσαπατσούλλης, (ο) 'ακατάστατος', φρ. 'μη ν-το θ-θαρεύεσαι γιατί είναι τσαπατσούλλης και θα σου τα κάμει τα πάνω κάτω'.¹ Η λ. από τουρκ. *çaracı* 'αδέξιος, ακατάστατος'. Πβ. 'ιδ.' (Κωξ,² Ρόδος³).

1. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 2. Σκανδαλ. Λεξ. 668 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 628

τσαπερδόνα, (η) βλ.λ. *σαπερδόνα*.

τσαπράζι(ν), (το) 'σιδερένιο εργαλείο του μαραγκού, με το οποίο ανοίγουν τα δόντια των πριονιών'.¹ Από τουρκ. *çarraz* 'μαχαίρι'. Πβ. *τσαπράντζιν* 'αλυσίδα' (Κάρπαθος).²

1. Καραναστάσης 1987, 172 2. Μηνάς, Λεξ. 929

τσαρδάκα, (η) 'υπόστεγο με καλαμωτή'¹ | 'πρόχειρο κιόσκι καφενέδων από σπάρτους που τους ανανέωναν στο τέλος κάθε άνοιξης',²

'πγιοις θα πάει να κόψει σπάρτους // τη τσαρδάκα ν-του να κάμει',³

/ 'πάμε ν-να κάτσομε ν-εκεία στη τσαρδάκα ν-του Μαντουδάκη, ώσπου νά'ρτει το παπόρι'.⁴ Από τουρκ. *çardak* 'εξέδρα'. Πβ. *τσαρδάκα, τσαρδάκιν* 'βοηθητικός χώρος πολλαπλής χρήσης άλλοτε (καφενεία, ταβέρνες, παντοπωλεία, χώροι για βελόνιασμα του καπνού) (Κωξ),⁵ *τσαρδί* 'πρόχειρη καλύβα από κλαδιά δέντρων' (Κάλυμνος).⁶

1. Κουρζής 324 2. Μαυρουδής 150 3. Σακελλαρίδης Μ. 2007, 388 4. Γ. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.110/2010 5. Σκανδαλ. Λεξ. 729 6. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τσαρπίζω 'τα χάνω, ταράζομαι, τρελαίνομαι',¹ φρ. '...μωρέ διαόλου γιοι, επήε ν-ο ένας αφ' τη μια μ-μεργιά, ο άλλος αφ' τη ν-άλλη, ετσαρπίσετέ μας αόψε!' / 'ε-τσάρπισε ν-ο νούς μου, 'ε ν-ηξέρω είνα μ-π'α κάμω πγιο!' Από *σαλπίζω* > *τσαρπίζω*, με τσιτακισμό και τροπή λπ > ρπ, ή < τουρκ. *çarpılmak* 'τα χάνω' ή < τουρκ. *çarpmak* 'χτυπώ, ληλατώ'. Πβ. *τσαρπίζω* 'ταράσσομαι, φοβούμαι' | 'προκαλώ έντονο φόβο' (Κάλυμνος),³ *τσαρπίζω* (Κωξ),⁴ *τσερπίζω, τσερπετίζω* 'κοντεύω να τα χάσω' (Ρόδος),⁵ *τσαρπίντζω* 'τα χάνω' (Κάρπαθος).⁶

1. Κουρζής 324 2. Κουμέντος 1990, 305 3. Δράκος 1983, 246, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ. 760 5. Παπαχρ. ΛΡΙ, 629 6. Μηνάς, Λεξ. 930

τσαρπίνης, (ο) 'ζωηρός', φρ. 'τσαρπίνης είν' ο γιος σου! πειράζζει με' όπου μέ 'βρει'. Από τουρκ. *çarpin* 'ιδ.'

τσάσκα, (η) βλ.λ. *μουχούρτα*.

τσατθαλωρόα, (η) 'η γίδα ή προβατίνα που έχει τέσσερεις θηλές',¹ δύο φυσικές και δύο ατροφικές. Από *τσατθάλι* 'δίχαλο ξύλο, ραβδί' < τουρκ. *çatal* 'δίκρανο, περόνη'. Πβ. *παραβύζζα, (η)* και *τσατθαλοβύζζα, (η)* (Κωξ),² *τεσσαροβύζζα* ή *η-μεόρρωα* (< *ημελλόρρωα*) (Νάξος),³ *τσιφτελλορρόα, (η)* (Κρήτη).⁴

1. Καραναστάσης 1987, 138 2. Σκανδαλ. Λεξ. 564, 760 3. Ζευγώλη, Ποιμενικά Νάξου 82 4. Ξανθουδίδης, Ποιμενικά Κρήτης 294

τσατθί(ν), (το) 'μεσοχώρισμα, εσωτερικός διαχωρισμός'¹ στα παραδοσιακά σπίτια, από κίσηρη ή καλάμια διασταυρούμενα' | 'εσωτερικός διαχωριστικός τοίχος με ψιλά ξύλα και πηλάσβεστο',² φρ. 'χωρίζζου ν-τις κάμαρες με το τσατθί'.² Από

τουρκ. *çati* ‘στέγαση’. Πβ. *τσατίν* (Κως),³ *τσατθί*, *τσατθάκι* (Κάλυμνος),⁴ *τσατή*, (η), *τσατί*, (το), *τσατί* ‘στέγη’ (Β.Ηπειρος).⁵

1.Κουρζής 324 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,128 3.Σκανδαλ. Λεξ.761 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Μπόγκας 67

τσεβδές, (ο) ‘κεντητό μαντήλι που έμπαινε στο γελέκι διαγώνια, διπλωμένο’.

*‘τσεβδέ μου, σα σ-σε πλούμιζζα είχα χαρά μ-μεγάλη,
μασούρι σύρμα έβαζζα, στημόνι το λοάρι’*

(από νισύρικο μοιρολόι).¹

Από τουρκ. *çevre* ‘τσεμπέρι’ | ‘περίμετρος, κύκλος’. Πβ. *τσεβρές* (Κως,² Ρόδος,³ Κάρπαθος).⁴

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,189 2.Σκανδαλ. Λεξ.761 3.Παπαχρ. ΛΡ1,629 4.Μηνάς, Λεξ. 931

τσελεπής, (ο) ‘ευγενής, καλοαναθρεμμένος, ευπατριδής’,

*‘με τ’ άσπρα είσαι τσελεπής, και με τα μαύρ’ αφφέντης,
και με τα χρυσογάλανα αυγερινός που φέγγεις’.*¹

Από τουρκ. *çelebi* ‘ευγενής, κύριος, αξιοπρεπής’. Οι οξύτονοι τύποι της λ. προέρχονται από το *çelebi*, ενώ οι παροξύτονοι (*τσελέπης* ‘ζωέμπορος’) από το *çelep* ‘ζωέμπορος, προβατάς’.² Πβ. ‘ιδ.’ (Κως).³

1.Καζαβής 113 2.Μηνάς, *Μελέτες Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας*, Αθήνα 2004, σ.306 3. Σκανδαλ. Λεξ.761

τσεμπέρι(ν), (το) (χοιροσφάγια) ‘το λιπάδες περικάλυμμα της κοιλιάς του χοίρου (περιτόναιο) το οποίο παστώνουν και τρώνε κατά τον Μάιο’.¹ Η ονομασία πιθ. λόγω του σχηματός του. Από τουρκ. *çember* ‘ζωστήρας, στεφάνι κάδου’. Πβ. *τσεμπέρι* ‘ελαφρό, διαφανές κάλυμμα της κεφαλής γυναικός’ (Κάλυμνος,² Κως³).

1.Στρίκης 341-2, Καραναστάσης 1987,184, Αρφαράς 1978,36 2.Δράκος 1983,246, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.761

τσερβέλλο, (το)¹ ‘μυαλό’, φρ. ‘πού’χεις το τσερβέλλο σ-σου κι’έ μ-προσέχεις!’ Από ιταλ. *cerello* ‘εγκέφαλος’. Πβ. στην Κάρπαθο *τσερβελλώ* ‘κινώ σπασμοδικά τα άκρα’.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.931

τσερκάκι(ν), (το)¹ υποκορ. του *τσερκι*, (το) ‘μεταλλικό πλαίσιο περιμετρικά του βαρελιού’. Από ιταλ. *cerchio* ‘στεφάνι’ ή < πιθ. τουρκ. *cark / çarh* ‘τροχός ακόνης ή μηχανή τόννου’ που ο Καραποτόσογλου² παράγει από περσ. *tsarh*. Πβ. *τσερσι* (Κάλυμνος),³ *τσερκιν*, *τσερσιν* (Κως),⁴ *κκάρκιν*, *τσάρκιν* ‘ο τροχός του νερόμυλου πάνω στον οποίο χτυπά το νερό που έρχεται από ψηλά’ (Ρόδος).⁵

1.Κουρούνης 1982,427 2.Καραποτόσογλου, Ροδιακά ιδιώματα 57 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Σκανδαλ. Λεξ.762 5.Παπαχρ. ΛΡ1,261,628

τσερνίκα, (η) ‘λεβεντοκοπέλα’,¹ φρ. ‘κόρη μου, τσερνίκα μου εσύ!’ Η λ. είναι συνώνυμη του *ταρτάνα*, (η) (βλ.λ.), από σλαβ. *išlñi* ‘τύπος οξύπρυμνου και μονόστηλου ιστοφόρου με ένα μεγάλο πανί’ ή πιθανότερο < τουρκ. *çirnik* ‘ιδ.’

1.Ιω.Λογοθέτης 130

τσεφτές, (ο) ‘τουφέκι’,

‘στη μ-πόρτα ν-τ’ άη Νικόλα στη σκάλα ν-αποκάτω
έχω τσεφτέ μ-μεταξωτό ν-τριαντάφυλλα γεμάτο...’

(από νισύρικο μοιρολόι).¹

Από τουρκ. *çifte* ‘τουφέκι’. Πβ. *τσεφτές* ‘ίδ.’ | ‘τύπος παλιού πυροβόλου όπλου’ (Κάλυμνος).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,165 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

τσια, (τα)¹ βλ.λ. *τζία, (τα)*.

τσιάριζω¹ ‘καβουρδίζω στο τηγάνι’, φρ. ‘τσιάρισε το κρομμύδι’. Είναι το μσν. ρ. *τσιγαρίζω* < βενετ. *cigar* ‘τσιρίζω, σκληρώνω’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

τσιάριτα, (η) ‘βρώσιμο χόρτο’¹ | ‘χοιρινό λίπος’¹, βλ.λ. *τσιάριτης*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

τσιάριτης, (ο)¹ πληθ. *τσιάριτες* ‘καβουρδισμένα κομμάτια από το λίπος της κοιλιάς του χοίρου (τσεμπέρι)’, από όπου και η ονομασία, πβ. το μσν. ρ. *τσιγαρίζω* < βενετ. *cigar* ‘τσιρίζω, σκληρώνω’. Στα Νικιά *τσαρίες*, φρ. ‘έφαα τσαρίες κι’ ευκαριστήθηκα’.² Πβ. *τσιαρίδες, τσαρίδες, τσαρίες* (Κως),³ *ταικκαρίδες, τσιρίγια, (τα)* (Ρόδος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,139, Κουρζής 324 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,139 3.Σκανδαλ. Λεξ.762 4.Παπαχρ. ΛΡ1,630

τσιγκούρα, (η) (Νικιά) ‘άγονο χωράφι, που τα νερά της βροχής παραμένουν στην επιφάνεια και δεν τα απορροφά το έδαφος αλλά εξατμίζονται με τη θερμότητα του ήλιου’, φρ. ‘αχαΐρευτο χ-χωράφι ν-είναι, ’έ γ-κάμνει τίποτα, τσιγκούρα μοναχή!’¹ Πβ. στην Κω² *τσογκούρα, τσιγκούρα* ‘χωράφι που ξερνάει νερό’ και ρ. *τσιγκιάζει* ‘στάζει λίγο λίγο’, στην Κάλυμνο³ *τσιγκάζει* ‘υγραίνεται ένα μέρος του τοίχου’, στην Κάρπαθο⁴ *τσιγκάντζω* ‘αναβρύζω’, στη Ρόδο⁵ επίρρ. *τσιγκρίν* ‘λιγάκι’, και *τσήγκα τσήγκα* ‘λίγο λίγο’ (Κάλυμνος),⁶ *τσύγκου τσύγκου* ‘σταγόνα, λιγάκι’ (Κρήτη).⁷ Όλοι οι ιδιοματικοί τύποι προέρχονται από το αρχ. ρ. *τέγγω* ‘βρέχω, υγραίνω’, με τροπή του *τε > τι > τσι*.⁸

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,196 2.Σκανδαλ. Λεξ.763 3.Δράκος 1983,246, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.931 5.Παπαχρ. ΛΡ1,635 6.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 7.Ξανθουδίδης, *Λεξικογρ. Αρχείον* 5^Α 105 8.Καραποτόσογλου 2012,173

τσίκνα, (η)¹ ‘η οσμή ψημένου κρέατος’, βλ.λ. *τσίκνιση*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τσικνίζω¹ ‘τσιγαρίζω, καβουρδίζω το φαγητό’. Από *τσίκνα* (βλ.λ. *τσίκνιση*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιοματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τσικνισι, (η) ‘τσιγάρισμα, κρεμμύδι ψιλοκομμένο και τσιγαρισμένο με λάδι, για να περιχυθεί το πιάφι, τα μακαρόνια κ.ά., αντί για σάλτσα’,¹ φρ. ‘ωραία ήτο ν-η τσίκνισή σου, μοσκοβολά το φαΐ’ | ‘το τσιγάρισμα του ρυζιού που προορίζεται για το γέμο, με κρεμμύδι’.² Και επίθ. *τσικνιστός*. Στα Νικιά *τσίκνα, (η)* και *τσικνιστά, (τα)* γενικά ‘τα τηγανητά’.³ Από *τσικνίζω* (< *τσίκνα* < πθ. αρχ. *κνίσα*). Πβ. *τσίκνωση, τσίκνωμα* (Κάρπαθος).⁴

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Καραναστάσης 1987,139 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982,139

4.Μηνάς, Λεξ.932

τσικολάτα, (η)¹ και *τσκολάτα*,¹ κ.‘σοκολάτα’, φρ. ‘ένα σ-σωρό τσικολάτες μάς έδωκε ν-ο θείος μας ο Χαρόλαμπος’, πβ. στην Κάλυμνο ²*τσικολάτθα, τσκολάτθα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Δράκος 1983,246, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσιλημπουρδίτζω και *τσιλημουρδώ*,¹ ‘προσπαθώ να επιδειχθώ, προβαίνοντας σε ενέργειες, πέρα από τις δυνατότητές μου’,² φρ. ‘τσιλημπουρδίτζεις αμμ’ έ σ-σε θέλει!’ Είναι το αρχ. *σιληπορδέω* (< *πέρδομαι*) που μαρτυρείται στον Λουκιανό (Λεξιφάν.21) ‘φέρομαι χυδαία, αλαζονικά’, με πρώτο συνθετικό αμφίβολο (L-S), πβ. και ‘σιληπορδείν’ *σιληπορδήσαι, στρινιάν, αβρύνεσθαι, θρύπτεσθαι, χλιδάν’* (Ησύχ.), και *τσιληπουρδώ* (Κάρπαθος),³ *τσιληπουρδώ, τσουλουπουρντίτζω, τσουλουπουρνδώ* (Κως).⁴

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Πληροφορ.Γ.Χαρτοφύλης 3.Μηνάς,Λεξ.932 4. Σκανδαλ. Λεξ.764

τσιλίκι(ν), (το) (Νικιά) ‘χωράφι που στο έδαφός του υπάρχει άφθονο σιδηροχάλικο και άρα είναι άγονο χωράφι’, φρ. ‘τσιλίκι ν-τ’ άτιμο κι’ έ ν-εμπαίννει τ’ άλετρο’.¹ Από τουρκ. *çelik* ‘χάλυβας’. Πβ. *τσιλίκιν* ‘αδύνατος’ (Κως),² αλλού *τσελίκι* ‘α-τσάλι’ | (μτφ.) ‘άνθρωπος ρωμαλέος’ και ρ. *τσελικώνω* ‘χαλυβδώνω’ | (μτφ.) ‘ενισχύω’.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,196 2.Σκανδαλ. Λεξ.764

τσιλικός, (ο) επίθετο (για νομίσματα) ‘στιλπνός’, φρ. ‘ο έμπορος ο πονηρός που’ξερε μ-πως ήτο φτωχός κι’ εθώρει ν-το νόμισμα καινούργιο γ-καινούργιο, τσίλικο, υ-ποψιάστηκε γ-και του λέει...’¹ Από τουρκ. *çelik*. Βλ.λ. *τσιλίκι*.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,290

τσιύλα, (η) ‘διάρροια, ευκοιλιότητα’,¹ φρ. ‘τσιύλα το ν-εβάστα γ-κι’ έ ν-ημπόρει ν-νά’βγει αφ’ το σπίτι’ / ‘έ ν-ημπορώ να φάω τίποτα, βαστά με τσιύλα’. Στον Εμπορειό *τσιύλήθρα, (η)*.² Υποχωρητικό παράγωγο του *τσιύλώ* (βλ.λ.). Πβ. *τσιύλ^dα* (Ρόδος),³ *τσιύλιάς, (ο)*, *τσιύλάς* ‘συνεχής διάρροια’ (Κάρπαθος),⁴ *τσιύλ^dάγρα, (η)* (Κως),⁵ *τσιύλιό* (Καστελλόριζο).⁶

1.Καραναστάσης 1987,141, Κουρζής 324 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,630 4.Μηνάς, Λεξ.933 5.Σκανδαλ. Λεξ.764 6.Κομνηνός 115

τσιύλιά, (η)¹ και *τσιύλοκόπημα, (το)*² ‘υδαρές αποπάτημα’, όπως και *τσιύλα, (η)* (βλ.λ.), φρ. ‘το μωρό έκαμε τσιύλιές!’ Από *τσιύλώ* (βλ.λ.).

1.Κουρζής 324 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

τσιύλιάρης, (ο) (μτφ.) ‘δειλός, φοβητσιάρης’,¹ φρ. ‘ε, το τσιύλιάρη! φοάται να περάσει μοναχός του τη ν-νύχτα αφ’ το ν-Άη ν-Νικόλα’ (το νεκροταφείο του Μαντρακιού). Πβ. *τσιύλ^dας, τσιύλ^dης, τσιύλ^dιάρης* (Ρόδος),² *τσιύλης* (Κως).³

1.Κουρζής 324 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,630 3.Σκανδαλ. Λεξ.764 λ. *τσιύλάγρα*.

τσιύλιό, (το) ‘ακατάσχετη τσιύλα’¹ | ‘αίσθηση κοψίματος’² | (μτφ.) ‘φόβος’,

*στις σμύναιρες ετρίβγαμε σμαρίδες για μπασμό και με το που μπροέλλασι, μας έπγαννε τσιύλιό’*³

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Μαυρουδής 150 3.Μαυρουδής 15

τσιλλώ ‘αφήνω υδαρές αποπάτημα’, φρ. ‘εσίλλησε μ-πάλε το μωρό, πάαινε να το λάξεις να μη ν-εσυγάψει’. Και τσιλλοκοπώ, τσιλλοκοπ(γ)ιούμαι, παθ. μτχ. τσιλλισμένος / τσιλλοκοπημένος,¹ τσιλλίζζω² κατά τα ρ. σε -ίζω, πβ. και Somavera τζιλίζω. Από αρχ. τιλώ (< τίλος ‘τσίρλα’). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος⁴), τσιλλ^dώ και τσιλλίζομαι ‘έχω ευκολιότητα’ | ‘φοβούμαι’ (Κως),⁵ τσιλλ^dώ ‘έχω διάρροια’, τσιλλ^dά ή τσιλλ^dέρνει το νερό ‘πετιέται μακριά’ (Ρόδος),⁶ τσιλτώ (Αστυπάλαια).⁷

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαδόπουλος 1909, 97, Καζαβής 200 3.Δράκος 1983,248, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.933 5. Σκανδαλ. Λεξ.264 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,630 7.Καραναστάσης, Αστυπ.103

τσιμα τσίμα επιρρηματική έκφραση ‘άκρη άκρη’¹ | ‘με πολλή δυσκολία, μόλις και μετά βίας, ίσα ίσα’, φρ. ‘έ μ-με φτάνει η σύνταξη, τσίμα τσίμα τα φέρνω βόρτα’. Από ιταλ. *cima* ‘κορυφή, άκρη’ (< λατ. *cyma* < ελλην. κύμα²) κατά Maid-hof,76. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος),³ τσίμμα τσίμμα (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 323 2.Μηνάς, Λεξ.933 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,630 4.Μηνάς ό.π.

τσιμή, (η), πληθ. τσίμες ‘μικρά καμπιά σε βουνοπλαγιές που τελειώνουν απότομα σε ένα κρημνό, πορό όπως τον λένε’, φρ. ‘πάω στις τσίμες να μαέψω κάπφαρη’. Η λ. πθ. από ιταλ. *cima* (βλ.λ. τσίμα τσίμα). Πβ. και τοπωνύμιο Τσίμη,(η) στα Νικιά.¹

1.Παπαχριστοδούλου 256

τσιμιά, (η) ‘εστία’¹ | ‘τσιμινιά’². Η λ. από ιταλ. *ciminiera* ‘καπνοδόχος πλοίου’ πβ. το γαλλ. *cheminée* από το οποίο ο Αναστ. Καραναστάσης παράγει τη λ. τσιμιά: *cheminée* > τσιμινέα > τσιμιά.³ Πβ. τσιμινά,(η) ‘μικρή θέση πάνω από την παραστιά, πλάι στην πιατοθήκη’ (Κως),⁴ τσιμινιά ‘εστία’ (Ρόδος).⁵

1.Καζαβής 200, Κουρζής 334 2.Αρφαράς, Νίσυρος 84 3.Καραναστάσης, Φωνητική 47 4. Καραναστάσης, Ζευγάδες 237 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,631

τσιμλορώα, (η) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα που οι ρώγες των βυζιών της ήσαν τακτικά φραγμένες με μια ουσία που έμοιαζε σα τσίμπλα των ματιών’.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,236

τσιμπητές, (οι) ‘τηγανίτες’¹ | ‘πίτες που τις έλεγαν έτσι επειδή τσιμπούσαν τη ζύμη με τα δάκτυλα, όταν την έπλαθαν, για διακόσμηση’,²

‘και το Μεγάλο σ-Σάβατο // κουλλούρες σουσαμένιες,
αφρόπλαστες λαμπρόπιττες // και τσιμπητές τυρένιες’.²

Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου τσιμπητός.

1.Κουρζής 324 2.Μπαλαλάς 1981,50

τσιμπορώα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκα με μικρό μαστάρι και μικρές ρώγες, θηλές’,¹ στα Νικιά ‘η κατσίκα με μυτερές τις ρώγες των μασταριών της που τσιμπούν’.² Πβ. τσιμποβύζζα ‘κατσίκα με μικρές ρώγες’ (Κως),³ τσιμουρορώικα (Κρήτη).⁴

1.Καραναστάσης 1987,127 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,236 3.Σκανδαλ. Λεξ.765 4. Μουρακάκης, Ποιμενικά Κρήτης 24

τσιονίζζω ‘αντηχώ’,¹ φρ. ‘η φωνή σου τσιονίζζει’.² Η λ. μιμηλή ή σχηματισμένη ίσως κατά το ντιονίζω (βλ.λ. ντιονώ), πιθανώς να συνδέεται με το αρχ. ρ. σίζω ‘ε-

κβάλλω συριστικό ήχο, που πρόκειται για προϊόν ονοματοποιίας, αναγόμενο στην ι.ε. ρίζα **sui-* ‘σφυρίζω’, πβ. το λατ. *sibilo* (Π). Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Κουρζής 334 2.Καζαβής 200

τσιόνιση, (η) ‘αντήχηση’.¹ Από *τσιονίζζω* (βλ.λ.).

1.Καζαβής 200

τσιπίδα, (η) (Νικιά) ‘το κίτρινο ολομέταξο μαντήλι της παραδοσιακής γυναικείας νισύρικης φορεσιάς’. Η λ. από το μsn. ουσιαστ. *τσιπα, (η)* ‘πέπλος’ < μγν. ‘σίφα’ *χόρια*’ (ΗΣύχ.) με σημασία ‘οι υμένες που περιβάλλουν το έμβρυο’, άγνωστου ετύμου. Πβ. *τσιπί, (το)*, *τσιπίδα, (η)* (Κως),¹ *τσιπρία, (η)* ‘μαντήλι λεπτό που σκέπαζε το πρόσωπο της νύφης’ (Κάλυμνος),² *τσιπρία, (η)* ‘ιδ.’ (Ρόδος),³ *τσιπία* ‘ο υμένας πάνω στο πρόσωπο του νεογέννητου που λεγόταν και *προσωπή*’ (Ρόδος).⁴

1.Σκανδαλ. Λεξ.766 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ.ΛΡ1,632 4.Παπαμανώλη 1998, 290

τσιπφούρα, (η) το κ. *τσιπούρα, (η)*, ονομασία του περκόμορφου ψαριού *Sparis auratus* της οικογ. σπαρίδες. Από τη γενική *της ιππούρας ενός αμάρτυρου θηλυκού **ιππούρα, (η)* του αρχαίου *ίππουρος* ‘είδος θαλασσίου ψαριού’, όπου το τελικό -ς του άρθρου συμπερόφθη με το ουσιαστικό και αντικαταστάθηκε από το τσ- (Π). Πβ. *τσουπφούρα* (Κάλυμνος).¹

1.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ.

τσιράκι(ν), (το) ‘ο μικρός πρωτόπειρος βοηθός του τσαγκάρη’,¹ φρ. ‘*τσιράκι ν-επάιννε στο τσαγκάρικο ν-του Ντραμίνια*’. Από τουρκ. *çirak* ‘μαθητευόμενος’|‘οπαδός’ Πβ. *τσιράκιν* ‘μαθητευόμενος’|‘κομματικός οπαδός’|‘ικανός’ (Κως),² *τσιράκιν* ‘παραγός’ (Κάρπαθος,³ Ρόδος⁴).

1.Καραναστάσης 1987,163 2.Σκανδαλ. Λεξ.766 3.Μηνάς, Λεξ.935 4.Παπαχρ.ΛΡ1,632

τσιράς, (ο) ‘το ξύλο που περιέχει ρητίνη’¹ | ‘το ρετσίνι’² Από τουρκ. *çira* ‘δαδί’. Πβ. ‘ιδ.’(Κως,³ Ρόδος,⁴ Καστελλόριζο,⁵ Αστυπάλαια⁶), *τσιράς, τσιράι, (το)* (Κάλυμνος).⁷

1.Καραναστάσης 1987,173 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ. 766 4.Παπαχρ. ΛΡ,110 σημ.2 5.Κομνηνός 115,127 6.Καραναστάσης, Αστυπ.103 7.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσιρδίτζεται απρós. ‘θυμώνει, γίνεται εκτός εαυτού’,¹

‘*το άλοο μονάχο ν-του τσιρδίτζεται*’ (παροιμ.)²

εύσημος τρόπος δικαιολογίας θυμού. Πβ. στην Κω³ *σικκιρδώ, σικκιρδίτζομαι* ‘στενοχωρώ, στενοχωρούμαι’, στη Ρόδο⁴ *σικκιρδίτζω, σικκιρδίτζομαι* (Ρόδος). Από τουρκ. ρ. *sikildim* ή < τουρκ. *kitdirmek* ‘σπάω, καταστρέφω, γίνομαι εκτός εαυτού’.

1.Κουρζής 324 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,207 3.Σκανδαλ. Λεξ.678 4.Παπαχρ. ΛΡ1,561

τσιρίσι(ν), (το) ‘αυτοσχέδια κόλλα των τσαγκάρηδων’,¹ και *τσιρίκι*², που γινόταν από αγριοκρομμύδα (μανδραγόρα). Λεγόταν και *κουρουνιά, (η)* γιατί έμοιαζε με τα αβγά της κουρούνας,³

‘*κι’ εβάλα γ-και στους πάτους τω // μ-πολλά μ-πολλά τσιρίσι,*

που θα τους φτείρεις με καιρό // χωρίς να ξεκολλήσει'.³

Και τσιρίση,(η).⁴ Από τουρκ. *çiriş* 'κόλλα παπουτσιών'. Πβ. 'ίδ.'(Κως,⁵ Κάλυμνος⁶), τσιρίσιν,⁷ σσιρίχι⁸ (Κάρπαθος).

1.Κουρζής 324 2,4.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.

Μπαλαλάς 1981, 126 5.Σκανδαλ. Λεξ. 766 6.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 7.Μηνάς, Λεξ. 935

8.Μάνεσης 112

τσιρός, (ο)¹ 'το υγρό που μένει όταν αφαιρεθεί το τυρί από το πηγμένο γάλα', φρ. 'σίρο ν-εκατέβασε ν-το τυρί'. Από το Ησυχιανό 'κίρρος' πόμα γάλακτος'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

τσισίης, (ο) επίθ. 'ο άψογα ντυμένος',¹ φρ. 'ω κόρη μου, ρέσει του νά'ναι γ-κάθε μέρα τσίσιης!', και ουδέτ. πληθ. τσίση,(τα) 'καινούργια ενδύματα', φρ. 'μάνια μου, τα τσίση όμορφα πού'ναι!'² Η λ. από τουρκ. *çizi* 'ωραίος, κομψός' | 'μικρό πράγμα' ή < τουρκ. *çiçek* 'άνθος, λουλούδι', πβ. *Τσιτσεκού,(η)* βαπτιστικό κυπριακό όνομα.

1.Κουρζής 324 2.Καζαβής 200

τσις(κ)ια, (τα)¹ στη γλώσσα των νηπίων 'η ούρηση', φρ. 'το παιδί θ-θέλει να κάμει τσίσκια του'. Από τουρκ. *çiz* 'ούρηση, ούρα'. Πβ. τσίσσα, τσίτσα (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσιίθα¹ επίρρ. 'τσιτωτά, τεντωτά, τεζαριστά', φρ. 'τσιίθα ν-ει' μ-πάνω σου το φουστάνι μ-που γόρασες'. Από τσιθώννω (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τσιίθι(ν), (το) 'είδος βαμβακερού υφάσματος με απλή ύφανση',¹ και επίθ. τσιίθ(θ)ινος / -ενος, '...δωρούμαι εις την Καλήν Γεωργίου Λυτρωτή...τρεις ετέρας μαξιλαροθήκας τσιίθινας...'.² Από τουρκ. *çiti(i)* ή < αγγλ. *City*, το εμπορικό τμήμα του Λονδίνου (Π). Πβ. τσιίθι 'ευτελής ύφασμα για γυναικείο φόρεμα' (Κάλυμνος),³ τσιίτιν 'βαμβακερό ύφασμα με τυπωμένα σχέδια' (Κάρπαθος).⁴

1.Τσιρπανλής 2009,64 2.Απόσπασμα από δωρητήριο του 1928 (Μαντράκι) στου Τσιρπανλή ό.π. 3.Δράκος 1983,247, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.936

τσιιθώννω 'τεντώνω, εκτείνω, τραβώ το ύφασμα για να μεγαλώσει',¹ φρ. 'ετσιιθώσα ν-τα νεύρα μου' (ενευρίασα), και επίθ. τσιιθωμένος 'τεντωμένος' | (μτφ.) 'υπερήφανος',² φρ. 'είντα μου τσιιθώννεις ετσαδά!' / 'μωρή, τσιιθωσε καλά τη σερβέτθα',² /

'μη μ-μου πολλυτσιιθώννεσαι γιατί ψηλός 'έ ν-είσαι,
και το χωργιό σ-σου ν-ει' γ-κοντά και ξέρω τίνος είσαι'.³

Είναι το ν.ε. τσιτώνω, πιθ. από συμφυρμό των τσιταίνω + τεντώνω (< ιταλ. *tendere*).⁴ Πβ. 'ίδ.'(Αστυπάλαια,⁵ Κάλυμνος⁶), τσιπώννω (Κως,⁷ Ρόδος⁸), τσιπώννω 'συνάπτω το άνοιγμα τσουβαλιού κ.τ.τ. με την τσίτα' (Κάρπαθος).⁹

1.Παπαδόπουλος 1984,290, Κουρζής 297,324 2.Παπαδόπουλος ό.π. 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,117 4.Φιλήντας 3,214 5.Καραναστάσης, Αστυπ.103 6.Δράκος 1982,212, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Σκανδαλ. Λεξ.767 8.Παπαχρ. ΛΡ1,633 9.Μηνάς, Λεξ.936

τσιτοκόλης, (ο) και τσιτοκόλης¹ 'ο ευρωπαϊστί ενδεδυμένος, φραγκοφορεμένος',¹ αυτός δηλαδή που φοράει παντελόνια και τσιτώνει ο κόλος του, και όχι βράκες,

όπως συνήθιζαν παλαιότερα.

1. Παπαδόπουλος 1984, 290

τσιτοκόλικά, (τα) και **τσιτσικόλικά** ‘τα ευρωπαϊκά ενδύματα, φράγκακα’¹ | ‘τα στενά ενδύματα’.² Βλ.λ. **τσιτοκόλης**.

1. Καζαβής 200 2. Κουρζής 334

τσιτίσιρος, (ο) επίθ. ‘ολόγυμνος’,¹ φρ. ‘*τσιτίσιρος εκλούμπα ν-εις τους Χοίρους*,² και *εθωρούσαμέ ν-το ν-αφ’ τους Χοχλάκους*’.² Η λ. είναι παράγωγο του κ. **τσισί, (το)** (στη γλώσσα των νηπίων) ‘το κρέας, κάθε φαγητό από κρέας’ (< αρχ. *τιθίον* ‘θηλή’). Πβ. **τσιτίσιρος** ‘ολόγυμνος’ και ρ. **τσισιρώννω** ‘γυμνώνω’ (Κύπρος),³ **τσιτίσος** ‘ιδ.’ (Κωζ,⁴ Κάλυμνος⁵).

1. Κουρζής 324 2. Ακτωνύμια στο Μαντράκι 3. Καραποτόσογλου 2008, 97 4. Σκανδαλ. Λεξ. 767 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τσιτίσος, (ο)¹ ό,τι και το **τσιτίσιρος** (βλ.λ.).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

τσιφούτης, (ο)¹ ‘τσιγκούνης, φιλάργυρος’, φρ. ‘*είντα τσιφούτης πού’σαι, κακόμοιρε, κέρασε και συ μια φ-φορά!*’ Και **τσιφούτης**,² ‘ε, το τσιφούτη, έ μ-πίννει ούτε καφέ!’ Από τουρκ. *çifti* ‘εβραίος’. Πβ. **τσιφούττης, τσιφούτθης** (Κάλυμνος).³

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Δράκος 1983, 249, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τσιφτισέννιος, (ο) και **τσιφτισένος** επίθ. ‘λεπτοκαμωμένος’,¹

*‘δώκε μου, κόρη, το φιλί και πάρε μια γουλέτθα,
θέλεις τη μ-πράσιν’ έπαρε, θέλεις τη τσιφτισέννια’² /
‘ω τσιφτισένο μ-μου κορμί κι’ αγγελικό μ-μου σώμα,
πώς θα σε κατεβάσουσι στο μαυρισμένο χ-χόμα’*
(από νισύρικο μοιρολόι).³

Από **τσιφτης** ‘άνογος, τέλειος’ (< τουρκ. *çifti* ‘άρτιος, ζυγός, ζευγάρι’) κατά το **σινταφέννιος** (βλ.λ.) από **σιντάφι** (< τουρκ. *sedef* ‘μαργαριτάρι’).

1. Κουρζής 324 2. Σακελλαρίδης Κ. 1965, 128 3. Σακελλαρίδης ό.π. 178

τσόκλα, (η) ‘ξύλινη καράφα’ | ‘δοχείο κρασιού’,¹ φρ. ‘*γίμωσέ μου τη τσόκλα γ-κρασί*’. Αλλού λέγεται **τσότρα, (η)** < τουρκ. *çotra* ‘μικρό βαρελάκι για νερό ή κρασί’.

1. Κουρζής 324

τσόλλι(ν), (το)¹ ‘ρούχο ή χαλί από ευτελές ύφασμα’. Από τουρκ. *çul*. Πβ. **τσόλλια, (τα)** ‘ευτελή εξαρτήματα αποσκευών’ (Κάρπαθος),² **τσόλης, τσόλικος** ‘βρόμικος’, **τσολιάζω** ‘βρομίζω, λερώνω’ (Κάλυμνος).³

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 937 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

τσολόχης, (ο) επίθετο ‘ακατάστατος’,¹ φρ. ‘*τσολόχης πού’ναι! οπού’βρει πετά τα ρούχα του*’ / ‘*μωρή τσολόχα, μάθε και λ-λίο ν-νοικοκυργιό*’. Το θηλυκό του επιθέτου συναντούμε στα ιδιώματα της Ρόδου, **τσολόχα, (η)** / **τσολόφα** ‘διστραμμένη γυναίκα’.² Η λ. πιθ. από τουρκ. *çul* ‘τρίχινο ή μάλλινο επικάλυμμα ζώου’. Πβ. **τσόλης, (ο)** ‘βρόμικος’ (Κάλυμνος),³ **τσολλ^dαράς** ‘κουρελιάρης’ (Ρόδος).⁴

1. Κουρζής 324, Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Πα-

παρχ. ΛΡ1,634 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαρχ. ΛΡ1,633

τσόπαπας, (ο) ‘παιδικό ομαδικό παιχνίδι’.¹

1.Πετρούτσου 1982,34

τσουγκρί(ν), (το)¹ ‘ιδιότροπος, κακότροπος’, φρ. ‘*μάννα μου, τσουγκρί ν-ει μ-με ούλλους!*’ | ‘πειραχτήρι’, φρ. ‘*τσουγκρί μ-πού ναι, ν-ούλλο ν-το γ-κόσμο μ-πειράζζει!*’ Η λ. από *συν* + *κρούω*, πβ. και *συγκρούω* > *συγκρίζω > *τσουγκρίζω* > *τσουγκρίζω*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τσουδιά, (η) και *τσουδίλλα*¹ ‘οσμή καμένου φαγητού’, το αποτέλεσμα του *τσουδιάζω* (βλ.λ.). Πβ. *τσούδια,(τα)* ‘στάχνα με τρυφερό καρπό, που τα τσούζουν στη φωτιά, τα καθαρίζουν και τα τρώνε’ (Σάλακος Ρόδου).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαρχ. ΛΡ1,634

τσουδιάζω ‘λέγεται για φαγητό καμένο που πήρε χαρακτηριστική οσμή, τσουδιά’,¹ φρ. ‘*μωρή, ετσούδιασες το φαΐ*’.² Και *τσουδίζω*.³ Η λ. από το αρχ. *σίζω* ‘εκβάλλω συριστικό ήχο, πρόκειται για προϊόν ονοματοποιίας, > *τσίζω* > *τσούζω* + *κατάλ.* -*ιάζω* > *τσουδιάζω*, και *μτχ.* *τσουδιασμένος* (για φαγητό) ‘καμένο φαγητό’ | (μτφ.) ‘καμένος από βάσανα και πόνους’.⁴ Πβ. *τσουϊζω* = *τσούζω* στη φωτιά τα στάχνα, *ετσούϊσα, τσουϊσμένος* ‘όταν καίνε τις τρίχες στα κεφάλια των σφαχτών’ (Ρόδος).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,97 2.Παπαδόπουλος 1984,291, Καζαβής 200 3.Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης 4.Κουμέντος 1991,239 5.Παπαρχ. ΛΡ1,634

τσουκνούδα, (η) ‘τσουκνίδα, πιάδες φυτό που προκαλεί έντονο κνησμό στο δέρμα’,

‘*γιατί κουτσαίνεις, άνθρωπε, // επάτησες αγκάθι;*

τα πόδια μου ξεσκίσασι // τσουκνούδες κι’ ασπαλάθι’,¹

και *τσουκλούδα*, φρ. ‘*εγέμωσε ν-το χωράφι μ-μας τσουκλούδες*’. Είναι η *κνίδη* του Αριστοτέλη(π.ζώνων Ιστ.52^a 8) (< *κνίζω*), με αβέβαιη την ακριβή μορφολογική εξέλιξη: *κνοκνίδη (*κύνων, κύνος* + *κνίδη*) > *κνκνίδα* > *τσουκνίδα > *τσουκνίδα* ² > *τσουκνούδα*, με προχωρητική αφομοίωση, ή < σύμφυρση *τσούχτρα* + *κνίδη*.³ Ο τύπος *τσουκλούδα* με ανομοιοτική τροπή *ν* > *λ*, δες *αναμένω-(α)λιμένω, bona sterna-μπουλουστρίνα, πνιγούρι-πλιγούρι*.

1.Μπαλαλάς 1981,148 2.Χατζιδάκης ΜΝΕ 2,166, Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3.Φιλήντας 3,215

τσούκχα, (η) ‘ο τέντζερης’,¹ φρ. ‘*βάλε τη τσούκχα στη μ-παρασιά γ-και γίμωσέ τη ν-νερό ν-να βράσομε ν-τα χόρτα που μαέψαμε ν-αφ’ το Δάλι*’² /

‘*ήβρε ν-η τσούκχα το πούμα ν-της*’ (παροιμ.),³

υποκορ. *τσουκάλι(ν)*. Από *ιταλ.* *zucca*. Πβ. *τσούκα,(η)* ‘χύτρα πήλινη’ (Ρόδος),⁴ *τσούκχα* ‘μεγάλο τσουκάλι με τέσσερα αφτιά’ (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρζής 324 2.Τοπωνύμιο στην αγροτική περιοχή του Μαντρακιού, που πιστεύεται ότι ήταν εκεί κάποιο ιερό του Δαλίου (=Δηλίου) Απόλλωνα, (*Δάλι(ον) ιερόν*). Μέχρι τώρα όμως δεν έγινε καμιά αρχαιολογική έρευνα, βλ. και Παπαχριστοδούλου 241 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,72 4.Παπαρχ. ΛΡ1,634 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσούλλα, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κασίκα που έχει μικρά αφτιά’.¹ Πβ. και

στην Κάρπαθο ² *τσούλλα* ‘ιδ.’ και ρ. *τσουλλακώννω* ‘τεντώνω τα αφτιά’. Η λ. πιθ. από σλάβ. *tsul*, πβ. το κοινό *τσουλώνω* (< πιθ. σλαβ. *tsul* + κατάλ. -ώνω) ‘στήνω όρθια τα αφτιά μου’.

1.Καραναστάσης 1987,137 2.Μηνάς, Λεξ.937

τσουλούφι(ν), (το)¹ και ζ-ζουλούφι(ν)¹ ‘τσουλούφι’. φρ. ‘έφηκε ν-τα τσουλούφι(κ)ια του κι’ έ ν-το ν-εγνώρισα’ / ‘έπιασέ μ-με ο δάσκαλος αφ’ τα τσουλούφια και φώναζζα αφ’ το μ-πόνο’. Από τουρκ. *zuluf* ‘βόστρυχος’. Πβ. *ζουλούφι* (Ρόδος,² Κως,³ Κάλυμνος⁴), *σουλούφι* (Καστελλόριζο),⁵ *σσοουλούφι* (Κάρπαθος).⁶

1.Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡΙ, 196 3.Σκανδαλ.Λεξ.268 4.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Μάνεσης 112 6.χφ.Ι.Λ.370 Αρχ.Ιστορ.Λεξ. ‘κ’ εϊό πάω’ς του κουρευτή // να κόψω τα σσοουλούφια’

τσουμουδ(γ)ιά, (η), τσιμουδιά ‘σιωπή’ | ‘χωρίς θόρυβο’,¹ φρ. ‘μη ν-εβγάλεις τσουμουδγιά!’ / ‘τσιμουδιά!’ Η λ. είναι αβέβαιου ετύμου, πιθ. < μτγν. *σιμωδία* ‘φάλτσο τραγουδι’² ή < τσίτο ‘σιωπή’+ *μουτιά* ‘σιωπή’.³ Πβ. *τσουμουτζιά, τσιμουτζιά* (Κάλυμνος),⁴ *τσιμουδγιά, τσιμουδγιά* (Κως),⁵ *τσουμουδιά* (Ρόδος),⁶ *σοιμουδιά,*⁷ *σσοιμουδιά,*⁸ *τσιμουδιά*⁹ (Κάρπαθος).

1.Κουρζής 324 2.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 3.Φιλήντας 3,212 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5. Σκανδαλ. Λεξ.765 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,635 7.Μανωλακάκης 213 8.Μάνεσης 106 9. Μηνάς, Λεξ.933

τσουννέβγω¹ ‘κόβω τα τσουννιά, τις κορυφές των δέντρων, των φυτών, κορφολογώ’, φρ. *επήε ν-η θεία μου η Καλλιόπη κι ετσούννεψε ν-τις κράμπες στο γ-κήπο*. Από *τσουννί* (βλ.λ.) + κατάλ. -εύω, και ουσιαστ. *τσούννεμα, (το)*.¹

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

τσουννί(ν), (το) ‘μίσχος καρπού’ | ‘κοτσάνι’,¹ φρ. ‘κόψε τα τσουννιά αφ’ τ’ αμπενόφυλλα’ /

‘και με ψιλιά σπαρτόκλωνα // αφ’ τα τσουννιά περνούμε

και στις συκιάς τα ζώκλαδα // τη ν-άννοιξη γ-κρεμμύμε’.²

| (μτφ.) ‘ιδιότροπος’.³ Πιθ. από ένα αμάρτυρο *κνίνιον ‘μίσχος’, υποκορ. του αρχ. *κύνων, κύνος*,⁴ με τσιτακισμό και διατήρηση της αρχαίας προφοράς του -ν- σε -ου-, ή πιθανότερο < *τσιμίον, υποκορ. του ιταλ. *cima* ‘κορυφή’.⁵ Πβ. *τσουννί, τσουννάκι* ‘ιδ.’ (Κως),⁶ *τσουννίν* ‘αιχμηρό άκρο’ (Κάρπαθος),⁷ *τσούννα, (η)* ‘αιχμή του άγκιστρου’ (Αστυπάλαια),⁸ *τσουννί* ‘κορυφή αγκυλωτή’ (‘τσουννί τ’ αδραχτιού’) (Ρόδος),⁹ *τσουννί* ‘η άκρη ενός μικρού αντικειμένου’ | ‘μίσχος’ (Κάλυμνος).¹⁰

1.Κουρζής 324 2.Μπαλαλάς 1981,47-48 για τα *λύτθια* 3.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4.Χατζιδάκης ΜΝΕ 1,397 και 399 5. Πάγκαλος 4,287 6.Σκανδαλ. Λεξ.770 7.Μηνάς, Λεξ.938 8.Καραναστάσης, Αστυπ.103 9.Παπαχρ. 635 10.Δράκος 1983,248, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσουπάννης, (ο) ‘βοσκός, γιδοβοσκός’,¹ θηλ. *τσουπάννισσα* ‘η σύζυγος του βοσκού’.² Από τουρκ. *çoban* ‘ιδ.’ Πβ. *τσουπάννης, τσουπάννισσα, (η)* ‘βόσκισσα’ (Κάρπαθος),³ *τσοπάννης, τσοπαννεύγω* (Ρόδος).⁴

1.Κουρζής 324 2.Καραναστάσης 1987,140 3.Μηνάς, Λεξ.938 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,634

τσουράπια, (τα) ‘χοντρές, μακριές μάλλινες κάλτσες’,¹ φρ. ‘έμπλεξέ μ-μου ένα ζ-

ζευγάρι τσουράπια κι εσυβράσα ν-τα πόδια μου'. Από τουρκ. *zorap* 'κάλτσα, περικνημίδα'. Πβ. τσουράπιν 'κάλτσα' (Κάρπαθος,² Ρόδος³), τσουράπκια,(τα) 'κάλτσες' (Κως).⁴

1.Κουρζής 324, Μαστρογιάννης 27,43 2.Μηνάς, Λεξ.938 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,635 4. Σκανδαλ. Λεξ.770

τσουρβάς, (ο) 'πρωινό φαγητό', φρ. '...το μαέρεμα (φάβα) που περίσσευγε ν-αφ' τη μ-προηγούμενη μ-μέρα το αραιώννασι μ-με πολ-λύ ν-νερό, εστιγαρίζασι γ-κρομμύδι ψιλοκομμένο μέσ' στο λάδι, το ρίχτασι μ-μέσα, έβραζ'-ζε γ-κι' εγίνετο σα ν-αραϊή σούπα',¹ /

'ο Γιάννης που 'ν' το σπίτι ν-του εκεία στο ρυμίδι,
με το τσουρβά ν-ετράφηκε, με μπόλικο γ-κρομμύδι'.

Η λ. από τουρκ. *zorba* 'σούπα, ζωμός' Πβ. τσουβράς 'ρύζι βραστό με λάδι', τσουβράκουπια,(η) 'κούπα για τσουβρά, μεγάλο φλιτζάνι από πορσελάνη' (Κως),² τσουβράς 'σούπα από πιργούρι με λάδι, που συνήθιζαν οι γεωργοί το πρωί, πριν πάνε στο ζευγάρι, τις ημέρες της νηστείας' (Ρόδος).³

1.Πετρούτσου 1993,343 2.Σκανδαλ. Λεξ.769 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,634

τσουρίζω/-ομαι 'τσούζω' (επί κτυπημάτων βέργας),¹ φρ. 'ετσούρισέ μ-μου τα χέρια μου με τη β-βέργα ν-ο δάσκαλος, γιατί 'έ ν-ήξερα το μάθημα' | 'σιγοκαίω στα κάρβουνα', φρ. 'ετσουρίσαμε ν-το χ-χοίρο' | (μτφ.) 'πληγώνω ψυχικά', φρ. 'ε-τσούρισές με με τα λόγια σου!' Από *συρίζω* > *σουρίζω* > *τσουρίζω* με τσιτακισμό. Πβ. τσουρίζω 'καίω τρίχες στη φωτιά' (Κάλυμνος),² τσουρίζω, τσουϊζζω (Κως),³ τσουϊζω (Χάλκη).⁴

1.Κουρζής 324 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.771 4.Τσοπανάκης 1949,23

τσουρμέρω 'πηγαίνω ως μέλος πληρώματος', φρ. 'ετσούρμαρε μ-με του Μιρτιάδη τη ν-τράτα'. Από ιταλ. *acciummare* (< *ciurma* 'πλήρωμα πλοίου'), βλ.λ. τσούρμο. Πβ. τσουρμέρνω, τσουρμάρω, τσουρμέρω 'ξεκινώ' (Κως),¹ τσουρμάρω (Κά-λυμνος),² τσουρμέρνω 'τσουρμάρω' | 'ξεκινώ οικογενειακώς' (Ρόδος),³ τσουρμέρω 'πηγαίνω ως μέλος πληρώματος' (Κάρπαθος).⁴

1.Σκανδαλ. Λεξ.771 λ. τσούρμο 2.Δράκος 1983,249, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 635 4.Μηνάς, Λεξ.939

τσούρμο, (το) και τσούρμος,(ο), 'το πλήρωμα της τράτας, του γρι γρι και κάθε άλλου σκάφους' | 'το πολυάριθμο προσωπικό',¹

'με τσούρμο χεροδύναμους Νισύργιους κι' από Πέρα,
λεβέντες που τραβού γ-κουπιγιά, ολόρτοι στη γ-κουβέρτα...' ²

/ 'ερωτούσε μ-με ο κόσμος, πόσους έχεις μαζζί σ-σου στη ν-τράτα, στη δ-δουλλειά. Είχα μεγάλο τσούρμο'.³ Ουδέτερος τύπος του θηλυκού τσούρμα,(η) (< ιταλ. *ciurma*) που ο Μπαμπινιώτης θεωρεί λ. αντιδάνεια < ιταλ. *ciurma* < πορτογ. *chusma* / *churma* < μτγν. λατ. *c(e)leusma* < αρχ. *κέλευσμα*. Ο δεύτερος τύπος, τσούρμος,(ο), αναλογικά κατά το σχήμα η πέτρα - ο πέτρος, η πόρνη - ο πόρνος, η στείρα - ο στείρος κ.τ.ό.⁴ Πβ. τσούρμα,(η) και τσούρμο (Ρόδος),⁵ τσούρμο (Κως,⁶ Κάλυμνος⁷).

1.Μαυρουδής 150 2.Μαυρουδής 20 3.Κουμέντος 1987,57 4.Φιλήντας 3,17 5.Παπαχρ.

ΛΡΙ, 635 6.Σκανδαλ. Λεξ.771 7.Δράκος 1982,214, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσουρούγαλλος, (ο)¹ ‘λάρυγγας’. Η λ. είναι μεγεθυντικός τύπος του ουσιαστ. *τσάρουκας* ‘φάρυγγας’ (Ρόδος, Χάλκη, Σύμη) > *τσούρουγας*, με υποχωρητική αφομοίωση α-ου > ου-ου, που πρέπει να συνδέεται με το αραβ. *sihra* ‘τραχεία, οισοφάγος’.² Πβ. στην Κάλυμνο³ *τσουρούκαλλος* ‘μεγάλη κακιά γλώσσα’ | ‘το σύνολο των οργάνων με τα οποία τρώμε’ | (μτφ.) ‘η φιλοκατήγορη τάση και υβριστική διάθεση και ηθική μείωση από κάποιον για κάποιον’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικές παρατηρήσεις στα Κυπρ. Ιδιώματα, στο *Μελέται και Υπομν.*, Ίδρ. Αρχιεπ. Γ’, Γραφ. Κυπρ. Ιστορ. τ.4, Λευκωσία 2005, σ.218 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσουρουφλώ¹ ‘τσουρίζω, καίω’ (για τρίχες), φρ. ‘ήψε ν-να κάψει τα ξερόκλαδα κι ετσουρούφλησε ν-τη ν-ελλιά’, και *τσουρουφλίζζω*, *τσουρουφλιάζζω*², ‘τσουρουφλώ το χ-χοίρο’ = καβαλίζω με αναμμένα σπάρτα τις τρίχες του σφαγμένου χοίρου’,³ μέσ. *τσουρουφλίζζομαι* (=τσουτριζζομαι βλ.λ.), και ουσιαστ. *τσουρούφλισμα*,(το) η ενέργεια του *τσουρουφλώ*. Δες το κ. ρήμα *τσουρουφλίζω* ‘καβαλίζω’, πιθ. από σύμφυση των ονοματοποιημένων *τσουρ[ώνω]* + *τ[σ]ουφλίζω* (Π), και *τσουρουφλίντζω* (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,182 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Καραναστάσης ό.π.183 4.Μηνάς, Λεξ.936

τσουτσού¹ στη γλώσσα των νηπίων ‘ούρηση’, φρ. ‘το παιδί θ-θέλει να κάμει τσουτσού’ / ‘κάμει τσουτσού σου’. Από τουρκ. *çiz* ‘ούρηση, ούρα’ ή λ. μιμηλή. Πβ. *τσίσσα*,(τα) και *τσίτσα* (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσουτσουμάλλες, (οι) ‘θαμνοειδή φυτά με γαλακτώδες υγρό που τσούζει’,¹ φρ. ‘τσουτσουμάλλα είναι ν-τα λόγια σου’,² χαρακτηρισμός πικρών και τσουχτερών λόγων’ /

‘...γή μη λ-λνπάσ’ *ατζόυρους*, *σφογιές* και *τσουτσουμάλλες*.³

| (μτφ.) *τσουτσουμάλλα* ‘παγωνιά που σου τρυπάει τα κόκαλο’.⁴ Η λ. είναι πληθ. του *τσουτσουμάλλα*,(η), από το *τιθύμαλλος*,(ο) /*τιθύμαλλον*,(το), το φυτό ευφόροβιον το δενδροειδές, *Euphorbia dendroides*, τα κλαδιά του οποίου ξεκινούν από τη ρίζα του, που βγάζουν ένα γαλακτώδες υγρό, το οποίο όταν έρθει σε επαφή με το δέρμα δημιουργεί ερύθημα που τσούζει. Η λ. *τιθύμαλλος*,(ο) / *τιθύμαλλον*,(το) είναι άγνωστης ετυμολογίας, για την οποία έχει διατυπωθεί η άποψη ότι έχει σχηματιστεί με διπλασιασμό του θ. του πρώτου συνθετικού του τ. *θυμ-ελαία* (< *θύμον* ‘είδος φυτού’ + *ελαία*) (Π). Πβ. *τσουτσουμάλλι*(ν) ‘πάρα πολύ αλμυρό’ (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρζής 324, Καραναστάσης 1987,126 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,181, Μπαλαλάς 1981,43 3.Ιω. Λογοθέτης 133 4.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

τσουφούτης, (ο) βλ.λ. *τσιφούτης*.

τσόχειλο, (το) και *σόχειλο* (βλ.λ.)

1.Καραναστάσης 1987,159

τσουτριζομαι¹ κ. (μτφ.) ‘υποφέρω’, φρ. ‘μοναχή μου καίομαι και τσουτριζομαι

κι'έ ν-έχω άθρωπο ν-να πω το μ-πόνο μ-μου', ενεργ. τστυριζώ 'παράγω συριστικό ήχο' | (μτφ.) 'βασανίζω κάποιον', από *συρίζω* > *τσυρίζω* > *τστυριζώ*, με επανάληψη συλλαβής, - *τστυριζόμαι*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

τυλιάρι(ν), (το) 'ξύλο πάνω στο οποίο τυλιγόταν το κλωστό μαλλί',¹

'του λωλλού τα τυλιάρ(γ)ια άλλα πάνω κι' άλλα κάτω' (παροιμ.)²

για την ακαταστασία. Είναι το μσν. *τυλιγάδιον* (< *τυλίγω* + υποκορ. κατάλ. - *άδιον*). Πβ. *τυλιάι*, *αντυλιάι* (< *αν[ειλέω]* 'περιτυλίσσω'+*τυλι[γ]ά[δ]ι*) (Κάλυμνος),³ *τυλιά(δ)ιν*, *τυλιχτάριν* 'ρολό' (Κως),⁴ *τυλιάδι*, *τυλιάι* (Ρόδος),⁵ *τυλιχτάριν* 'το τυλιγμένο πανί μετά την ύφανσή του' (Κάρπαθος).⁶

1.Κουρζής 324 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,185 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.773 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,639 6.Μηνάς, Λεξ.941

τυπάρι(ν), (το)¹ 'ξύλινη στρογγυλή ή τετράγωνη σκαλιστή σφραγίδα με τα γράμματα IC XP NI KA σε σχήμα σταυρού, με την οποία τυπώνεται ο άρτος ή το πρόσφορο, πριν μπει στο φούρνο για ψήσιμο'. Πβ. στην Κάλυμνο ² *τυπάρι* ή *τύπωμα*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

Τυρνή, (η)¹ 'η εβδομάδα της Τυρινής'

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

τυροκόμημα, (το) 'η παρασκευή του τυριού',¹ το αποτέλεσμα του *τυροκομώ* (βλ.λ.).

Πβ. *τυροκόμισμα, (το)* (Κως,² Ρόδος³).

1.Χαρτοφύλης 1984,260 2.Σκανδαλ. Λεξ.775 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,639

τυροκόμι(ν), (το) 'το μέρος, ο χώρος της στάνης μέσα στον οποίο παρασκευάζεται το τυρί'.¹ Πβ. *τυροκόμιν* 'τυροκομία' (Ρόδος),² *τυροκομειό* (Κως).³

1.Χαρτοφύλης 1984,260, Καραναστάσης 1987,127 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,639 3.Σκανδαλ. Λεξ.774

τυροκομιτιά, (η) (Νικιά) 'ολόκληρη η ποσότητα του τυριού και της μυζήθρας που έβγαине σε κάθε τυροκόμημα', φρ. 'ότε θέλεις να σου φέρω τη ν-τυροκομιτιά στο σπίτι σ-σου',¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,240

τυροκομώ 'κατεργάζομαι το γάλα', φρ. 'ούλλη ν-τη ν-ημέρα ν-ετυροκόμου'. Από *τυρός* + *κομώ* 'περιποιούμαι, φροντίζω'.

τυφλίνακας, (ο) (Νικιά) 'μεγάλο σκουλήκι χωρίς μάτια, που μοιάζει σαν μικρό φιδάκι και ζει μέσα στα σκληρά χόματα'.¹ Είναι ο *τυφλίνος* / *τυφλίνης* ή *τυφνήν* των αρχαίων, φίδι που μοιάζει με στιλπνό σκουλήκι, *Typhlops vermicularis*, του γένους *τύφλωψ*. Από *τυφλός* + επίθημα -ίνος (πβ. *κυπρ-ίνος*) > *τυφλίνος* + μεγεθυντική κατάληξη -ακας > *τυφλίνακας*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,233

Υ

υνί(ν), (το) ‘το σιδερένιο άκρο του αρότρου που τέμνει τη γη’,¹ και ν-νι,(το).² Η λ. από το αρχ. *ύνις,(η),-εως* (και *-ιος*) / *ύννις,(ο)* / *ύννη,(η)* αβέβαιου ετύμου. Από τον Πλούταρχο ήδη υποστηρίχτηκε η δεκτή και από τους νεότερους ετυμολογία, ότι το *ύνις* συνδέεται με το *υς*, επειδή ο χούρος ανασκάπτει με το ρύγχος του τη γη: < ν- + *sn- στοιχείο πολυάριθμης ομάδας λέξεων που έχουν την έννοια του ρύγχους ή της μύτης.³ Πβ. ν-νι (Κως,⁴ Ρόδος⁵), *νίδι(ν)* (*υνίον* > *υνίδιον*), γεν. *νιδιού*, πληθ. *νίδια*, (τα) (Ρόδος).⁶

1.Κοντοβερός 320 2.Καραναστάσης 1987,154 3.Σταματάκος ΛΑΕΓ λ. *ύνις* 4.Σκανδαλ. Λεξ.512 5.Καραναστάσης, Λεξικό 1,216 6.Παπαχρ. ΔΡ1,415

υνοφαντασιά, (η) ‘τα όνειρα’, στη νισύρικη ποίηση,

*‘άοψε μέσ’ στο ν-ύπνο μ-μου, στη ν-υνοφαντασιά μ-μου,
γροικώ χτύπο στη μ-πόρτα μ-μου, τραούδι στη ν-αυλή μ-μου’.*¹

1.Κοντοβερός στο περιοδικό ‘Γνωμαγόρας’ τ.16(1933),σ.4

υνοφάς, (ο)¹ ‘υπναράς, αυτός που του αρέσει ο ύπνος’, φρ. ‘υνοφάς είναι, επήε δ-δέκα η ώρα κι ακόμα ’έ ν-εζύπησε!’ Από υνοφάγος.

1.Πληροφ. Γ.Χαρτοφύλης

υποχόντριος, (ο)¹ επίθετο, ‘μίζερρος, ο ιδιότροπος στις προτιμήσεις και ενέργειές του’,¹ φρ. ‘*απής επέθανε ν-η γεναίκα του, εγίνηκε ν-υποχόντριος και ’έ θ-θέλει κάνα ν-να του μιλά!*’ Αντί του επιθέτου *υποχοντριακός* ‘αυτός που πάσχει από υποχόντρια’ | (μτφ.) ‘νοσηρή αποστροφή προς την κοινωνική ζωή’, λ. αντιδάνεια από τη γαλλ. *hyrocondrie* (< λατ. *hyrochondria* <υποχόνδρια, πληθ. του *υποχόνδριον*). Πβ. *υποκόντριος*, *ποκόντριος* (Κάλυμνος).²

1.Κουρζής 334 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ύσικας βλ.λ. *ίσικας*.

υστερινός, (ο) ‘στερνός, τελευταίος’,

‘υστερινέ μου λογισμέ, και πού να σέ ’χα πρώτα’ (παροιμ.).¹

Είναι το μσν. επίθετο *υστερινός* (επίθ. *ύστερος* + κατάλ. *-ινός*), πβ. *κατοπινός*. Και επίρρ. *υστερινά*, φρ. ‘*α δούμε μ-πγοια θά ’ναι ν-τα υστερινά του!*’ (τα τέλη του).

1.Κουρούνης 1994,196

ύστερο¹ και *ύστερα*, *ύστερις*,¹ επίρρ. χρονικό ‘μετά, κατόπιν’, φρ. ‘*έκλουμπήσα ν-εις το ν-Άη σ-Σάβα γ-κ’ ύστερο ν-επήασι μ-με τη β-βάρκα ν-του Περικλή στο Γυαλί*’ | ‘πριν’,² φρ. ‘*ύστερα ήτο ν-εδόα κι επίνναμε γ-καφέ, αμμέ τώρα ’έ ν-ηξέρω πού πήε*’ | ως ουσιαστικό *ύστερο,(το)* ‘ο πλακούντας του εμβρύου’, και *κυτόρι(ν)*, (βλ.λ.). Από το αρχαίο επίθετο *ύστερος*. Πβ. *ύστερο*, *ταυττάρι* ‘ο πλακούντας’ (Αστυπάλεια),³ *ύστερον,(το)* ‘ο πλακούντας’ (Κάρπαθος).⁴

1-2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο χειρόγρ.) 3.Καραναστάσης, Αστυπ.104 4. Μηνάς, Λεξ.946

υστεροκαίρι(ν), (το) ‘η εποχή Φθινόπωρο’, φρ. ‘το υστεροκαίρι θ-θα φύω στη μπόλη’¹ / ‘το κάθε σπικικό ν-έθρεφε ν-το χ-χοίρο ν-του, που το ν-έσφαζζε ν-το υ-στεροκαίρι’.²

1. Παπαδόπουλος 1909,97, ο ίδιος 1984,291 2. Πετρούτσου 1993,347

ύψος, (ο) το κ. ‘γύψος’,¹ αναλογικά προς το ύψος, φρ. ‘έπεσε ν-αφ’ το βαστάδι γ-κι’ έσπασε ν-το χέρι ν-του και πήε στη γ-Κω ν-να του το βάλουσι ν-εις το ν-ύψο’. Η λ. γύψος,(ο) είναι σημιτικής προέλευσης, δεσ τα ακκαδ. *gassu*, αραμ. *gassa*. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος,² Κως,³ Ρόδος⁴).

1. Κουρούνης 1982,438 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ.777 4. Παπαχρ. ΛΡ1,641

Φ

φαγιάντζα, (η) ‘πιατέλα’, ‘...προικοδοτούμεν αυτή τα εξής...μίαν δωδεκάδα φαγιάντζες...’.¹ Από το όνομα της ιταλικής πόλης *Faenza* (=Φαγεντία), ή τη γαλλ. *Fayence*. Πβ. *φαγιάτσα, (η)* ‘μεγάλο και βαθύ πιάτο σερβιρίσματος’ (Κωζ),² *φαγιάζα, η* (Χάλκη).³

1. Από προικοσύμφωνο του 1914 (Μαντράκι) στου Τσιρπανλή 2009,46 2. Σκανδαλ. Λεξ. 778 3. Σκανδαλίδης Μ., *Η Χάλκη της Δωδεκανήσου*, Αθήνα 1965, 82

φάδι(ν), (το) ‘το σύνολο των νημάτων υφάσματος, που είναι κάθετα προς την ούγια του και προς τα νήματα του στημονιού’,

άλλα ‘ναι φ-φάδια της κοιλιάς και το ψωμί στημόνι’ (παροιμ.).¹

Από το αρχ.-μσν. *υφάδιον* (< *υφή*+*υποκορ.* *κατάλ.* *-άδιον*) με σίγηση αρχικού άτονου φωνήεντος. Πβ. *φάνιν, φάδι(ν)* (Κωζ),² *φάδι, φάνιν*,³ *εφά*,⁴ *φάδια, (τα)* ‘χοντρά υφάδια και άλλα μάλλινα’³ (Ρόδος), *φάνιν* (Κάλυμνος,⁵ Κάρπαθος⁶), *φάι, φάγια, (τα)* (Χάλκη).⁷

1. *Γνωμαγόρας* τ. 121(1953), σ. 13, Σακελλαρίδης Κ. 1983, 338 2. Σκανδαλ. Λεξ. 779 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 641 4. Καραναστάσης, Λεξικό 5, 242 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Μηνάς, Λεξ. 948 7. Τσοπανάκης 1949, 98

φάει πγίει, (το) ‘το φαγοπότι’, φρ. ‘*το φάει πγίει το ν-εσκοτώνει*’¹ (το φαγοπότι του κάμνει κακό). Από τα απαρέμματα *φαγείν* και *πιείν* αντίστοιχα.

1. Κουρούνης 1984, 195

φαησερά, (τα) ‘τα χλωρά χορταρικά του κήπου’,¹ φρ. ‘...νά’χει κάθε στίτι ν-το θρε-φάτρι, ν-τη γ-κατσάκα γ-και τις όριθες, και οι πρασκιές, στις λίμνες, κάθε λογής φαησερό...’² | ‘ωμά σαλατικά’: κορφές, γλιστρίδες, κουσουμπάλια, ρούκχες, κάρδαμα κ.τ.ό.’³ φρ. ‘ά μ-πάεις στο γ-κήπο, γ-κόψε μου λ-λία φαησερά να τω γ-κάμω σαλάτα, εμαέρεψα και βασούλλια να φα ν-το μεσημέρι’.⁴ Ονομαστ. *φαησερό, (το)* ‘φαγώσιμο’ < μσν. *φαησερόν, (το)* (Somav., Germano 216, λ. *mangiare*)⁵, πβ. και τα αρχ. *φάησις, (η)* ‘εδωδή’, *φαγήσια / φαησιπόσια, (τα)* ενν. *ιερά*, εορτή κατά την οποία έπιναν και έτρωγαν, κ. φαγοπότι, επίσης ‘*φαγήματα βρώματα*’ (Σούδα). Πβ. *φασουσερά, (τα)* ‘φαγώσιμα’ (Ρόδος,⁶ Κάρπαθος⁷).

1. Μαυρουδής 150 2. Μαυρουδής 105 3. Πετρούτσου 1993, 352 4. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ. φ. 111/2010 5. Μηνάς, Λεξ. 952 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 644 7. Μηνάς ό.π.

φαίνει¹ ‘φαίνεται’, απρόσωπο στη φράση ‘*ως φαίνει*’, φρ. ‘*ως φαίνει, σήμμερα έχει βροχές*’. Πβ. ‘*ιδ.*’ (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φακιόλλι(ν), (το) ‘εσωτερικό λευκό μαντήλι της κεφαλής, κεφαλόδεσμος’,¹ φρ. ‘*ε-φέρα μ-μου ένα ν-όμορφο φ-φακιόλλι ν-αφ’ τη γ-Κάλυμο / ήβγα πάνω στη γ-κάση ν-να π-γιάσω τ’ αβγά κι εγίμωσε ν-το φακιόλλι μ-μου κάγιες*’.² Η λ. από το μτγν. *φακιόλιον / φακιάλιον* (< λατ. *faciale* < *facies*, -*εί* ‘μορφή, όψη’³ ή < λατ. *fasciola* ‘κεφαλόδεσμος’).⁴ Πβ. *φακιόλλι(ν)* (Κωζ),⁵ *φακιόλι* (Ρόδος,⁶ Καστελλό-

ρίζο⁷), φατσιόλι (Κάσος).⁸

1.Κουρζής 325 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.111/2010 3.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 4. Βαγιακάκος, Συμβολή 36 5.Σκανδαλ. Λεξ.776 6.Παπαχρ. ΛΡ1,642 7.Κομνηνός 116 8.Μηνάς, Κάσος 113

φάκχα, (η) ‘παγίδα για πουλιά, ποντικούς, κ.λπ.’¹ Από τουρκ. *fak* ‘ποντικοπαγίδα’. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος),² *φάκκα* ‘παγίδα’ | ‘μικρή λωρίδα ξύλου που ενώνει τις ζεύγες του ζυγού του αρότρου’ (Κως),³ *φάκα* ‘παγίδα’ (Κάρπαθος).⁴

1.Χαρτοφύλης 1990,255 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.779 4.Μηνάς,Λεξ.948

φαλάμουγκας, (ο) ‘ευήθης, ελαφρός, βλάκας’,¹ φρ. ‘*κακόμοιρε, φαλάμουγκας πού ’σαι!*’

² Η λ., που είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου, πιθ. από *φαλαμούκι > μεγεθ. *φαλάμουγκας* / *φαλάμουγκας*, με ισχυροποίηση -κ-, καθώς από ουδέτερα σε -ούκι προκύπτουν μεγεθυντικά αρσενικά προπαροξύτονα σε -ας, όπως *κουλούκι-κούλουγκας, παλούκι-πάλουγκας, σκουλούκι-σκουλούγκας* κ.τ.ό.³ Η λ. πιθανώς να συνδέεται με το ιταλ. *faglia* ‘αμάρτημα, πταίσμα, σφάλμα’, πβ. και στην Κύπρο τη φράση ‘*βάλλω φάλιες*’ ‘δημιουργώ στον άλλο μπελάδες’.⁴

1.Παπαδόπουλος 1909,97, ο ίδιος 1984,291, Καζαβής 200, Κουρζής 325 2. Παπαδόπουλος 1984,291 3.Μηνάς, Μεγέθυνση 180 4.Χατζηιωάννου, *Ετυμολ.Λεξικό της ομιλουμένης κυπριακής διαλέκτου*, Λευκωσία,1996,205

φαλάνγγι(ν), (το) ‘μια από τις σανίδες, αλειμμένες με άλειμμα, που τοποθετούνται κάτω από την καρίνα του πλοίου, που σύρεται για να ανελκυσθεί ή καθελκυσθεί’,¹ φρ. ‘*λείψε τα φαλάνγγια να τραβήξομε ν-τη β-βάρκα στη στεργιά*’. Από αρχαίο *φαλάγγιον*, υποκορ. του *φάλαγγ,-γγος*, πβ. του Ησύχιου ‘*φαλάγγια*’ *στρογγύλα ξύλα και σύμμετρα*’ και ‘*τα δε των νεωλών ξύλα, ος υποβληθείσιν εφέλκονται αι νήες, φάλαγγες και φαλάγγια*’ (Πολυδ.Ζ’190). Πβ. *φαλάτζι* (Κάλυμνος),² *παλάγκι, παλάγκο* (Κως),³ *φαλάγγιν* (Κάρπαθος).⁴

1.Καρναστάσης 1987,136 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.553 4.Μηνάς, Λεξ.949

φαμελλιά, (η) ¹ ‘οικογένεια’, φρ. ‘*έχει μεγάλη φ-φαμελλιά ν-ο κακόμοιρος κ’ είναι φτωχός*’. Και *φαμηλλιά*. Από **φαμελιά,(η)* (< ιταλ. *famiglia*) Πβ. *φαμίλια* (Ρόδος,² Κάρπαθος³), και ρ. *φαμελέβγω* ‘μεγαλώνει η οικογένειά μου’ (Κάλυμνος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ) 2.Παπαχρ. ΛΡ1,642 3. Μηνάς, Λεξ.950 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φαμιλικό, (το) ‘όλη η οικογένεια, όλη η φαμελιά’,¹ φρ. ‘*ήρτε ν-ούλλο ν-το φαμιλικό στο γ-γάμο*’. Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *φαμιλικός, αντί του κ. *φαμελιακός* (< *φαμίλια* / *φαμελιά*) < ιταλ. *familia* ‘οικογένεια μαζί με το υπηρετικό προσωπικό’.

1.Κουμέντος 1972,261, Αρφαράς 1978,17

φαμιλίτης, (ο) ¹ ‘οικογενειάρχης’, φρ. ‘*φαμιλίτης ει ν-ο άνθρωπος, πάρ’ το ν-εις τη ν-αργατειά σ-σου, είναι γ-και δουλευτής!*’ Από ιταλ. *familia* + κατάλ. -ίτης.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

φανάρι(ν), (το) (παλαιότερα πριν ανακαλυφθεί το ψυγείο) ‘ξύλινο φορητό ντουλάπι περιφραγμένο με λεπτό πλέγμα από σύρμα, για να μη μπαίνουν οι μύγες, κατάλ-

ληλο για την τοποθέτηση φαγητών, ιδίως το καλοκαίρι, και να μην αλλοιώνονται'.¹ Το κρεμούσαν κοντά σε παράθυρα για να αερίζονται τα φαγώσιμα,²

‘φανάργια πρια οι μαραγκοί // δε φτιάχνου στη γ-κουζζίνα,

*και ούτε καζζανεύγουσι // να κάμου γ-κουκχουζζίνα’*³

/ *‘μάεψε τα φαγά αφ’ το τραπέζι γ-και βάλε τα μέσ’ στο φανάρι’*.¹ Από φανός + κατάλ. -άρι(ον). Πβ. φανάρι ‘ο φανός’ | ‘μέρος του ανεμόμυλου’ (Ρόδος),⁴ φανάρι ό,τι και στη Νίσυρο (Κως).⁵

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,133 2.Πετρούτσου 1993,365 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,379 4. Παπαχρ. ΛΡ1,643 5.Σκανδαλ. Λεξ.779

φανός, (ο) ‘μεγάλος σωρός ξύλων και θάμων, που άναβαν στις γειτονίες την παραμονή του Άη Γιάννη (23 Ιουνίου)’¹ και πηδούσαν πάνω από αυτόν μικροί και μεγάλοι, φρ. *‘εφτά φορές επέρασα (πήδησα) το φ-φανό, και του χρόνου!’* /

‘...στη μ-μέση μ-πύργος στήννεται με ζύλα του φανού,

και στη γ-κορφή θ-θα θέκουσι στεφάννια του Μαγιού’.²

Η λ. είναι ουσιαστικοποιημένος τύπος του επιθέτου της αττικής διαλέκτου φανός (< φαινός, από συναίρεση). Πβ. φανός στη φράση *λέω με το φ-φανό μ-μου* = με την ιδέα μου (Αφάντου Ρόδου),³ φανός ‘εξάρτημα της λάμπας’ | ‘παρουσιαστικό’ (Κάρπαθος),⁴ φανός (ναυτ.) ‘φανός θυέλλης, λάμπα πετρελαίου που προστατεύεται σε ειδικές θήκες και χρησιμοποιείται για φώτα πορείας’ | ‘αναμμένος σωρός από ξηρά χόρτα’ | ‘ο φανός του Άη Γιαννιού’, ό,τι και στη Νίσυρο (Κάλυμνος).⁵

Κουρζής 325, Μαυρουδής 150 2.Μαυρουδής 28 3.Παπαχρ. ΛΡ1,643 4. Μηνάς, Λεξ. 951 5. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φανουλλιάρης, (ο) βλ.λ. *αφανούλλης*.

φανόφτης, (ο) ‘καπνοδόχος’,¹ φρ. *‘αφ’ το φ-φανόφτη γ-κατεβαίνουν ο Άης Βασίλης’* /

*‘μαύρο γ-καπνό βγάλλει ο φανόφτης μου, πάστρεμα θ-θέλει’*² | (μτφ.) ‘ο ψηλός

και αδύνατος’.³ Από αρχ. φανόφτης ‘φεγγίτης’ (< φανός + -οφτης < θ. οπ- του

όπωπα). Πβ. φανόφτης ‘το εξωτερικό τμήμα της καπνοδόχου’ (το εσωτερικό λε-

γόταν τσιμιά) (Καρδάμαινα Κω),⁴ φανόφτης ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),⁵ κατόπνιχας, τσι-

μιά,(η), αλαφάντης (Ρόδος),⁶ ανεκαπνέα, ανακαπνέα (Κάρπαθος),⁷ φανόφτης

(Χάλκη),⁸ καπνόιλιας, καπνόηχας (Καστελλόριζο),⁹ κατόπνιχας (Σύμη).¹⁰

1.Παπαδόπουλος 1909,97, Καραναστάσης 1987,151, Καρπαθίου 1996,465, Κουρζής

325 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.111/2010 3.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 4. Σκανδαλ.

Λεξ.780 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Παπαχρ. ΛΡ1,246, ο ίδιος ΛΛΡ,188 7.Μηνάς, Λεξ.75

8.Τσοπανάκης 1949,47,95 9.Κομνηνός 90 10.Μιχαλαριά 3,74

φανοφτιάζζω¹ (μτφ.) ‘αδυνατίζω, γίνομαι σαν το φανόφτη’ (βλ.λ.), φρ. *‘τρώε, κακόμοιρε, κι εφανόφτιασες!’* Η λ. είναι μονομάρτυρη στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φαντέρω¹ ‘με το παιγνιόχαρτο φάντης (βλ.λ.) μαζεύω όλα τα παιγνιόχαρτα που βρίσκονται πάνω στο τραπέζι’, συνώνυμο του *βαλέρω* (< βαλές =φάντης).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

- φάντης, (ο)**¹ ‘παιγνιόχαρτο, φηγούρα της τράπουλας που παριστάνει νεανία’, και *βαλές*. Η λ. από ιταλ. *fante* (< ισπαν. *infante* < λατ. *infans*, -antis ‘παιδί’).
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- φαιοπρουκάς, (ο)** ‘αυτός που τρώει την προίκα της γυναίκας του, άσωτος, αχόρταγος’, φρ. ‘*ω, ο φαιοπρουκάς! Έ ν-έφηκε μ-πιο τίποτι! επούλησέ ν-τα κι’ έφαέ ν-τα ούλλα*’.¹ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
1. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ. 111/2010, Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 951
- φαούρα, (η)** ‘φαγούρα, κνησμός’, ειδικότερα ‘το κριθάρι γ-κάμνει φαούρα’, λένε, όταν ο νέος καρπός προκαλεί κνησμό.¹ Από *φαγούρα, (η)* (< θ. *φαγ-* [*φαγείν*] + κατάλ. -ούρα). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κάρπαθος,³ Ρόδος⁴).
1. Καραναστάσης 1987, 159 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 952 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 644
- φάουσα, (η)** ‘αγιάτρευτη αρρώστια’.¹ φρ. ‘*από τη φ-φάουσα ν-η μούρη της εγίνηκε ν-αγρόνιστη*’, και σε κατάρες ‘*η φάουσα να σε φάει*’² / ‘*η φάουσα στο σπίτι σ-σου*’² / ‘*η φάουσα να φάει τη γ-καρδγια σ-σου*’³ | ‘*συρίγγιο*’,
‘*...που γιάτρεψε ν-τη φ-φάουσα // με τω σ-σενκλώ ν-τα φύλλα, και μ’ αλεφή ν-από σκορπιούς, // φιδόντμα γ-και μύλλα*’.⁴
Από *φαγούσα, (η)*, θηλυκό της *μτχ. αορίστου β’ φαγών*, με αναβιβασμό του τόνου. Η λ. στο Du Cange ‘*φάγουσα γάγγραινα, καρκίνωμα*’, και στον Ησύχιο ‘*φάγαινα φαγέδαινα, νόσος φύμα ελκώδες νεμόμενον*’. Πβ. ‘ιδ. (Κάλυμνος,⁵ Κως,⁶ Ρόδος,⁷ Λέρος⁸)’
1. Κουρούνης 1982, 432, Κουρζής 325 2. Παπαδόπουλος 1909, 97 και Καζαβής 200 3. Κουρούνης 1987, 403 4. Μπαλαλάς 1981, 124 5. Δράκος 1984, 138, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Σκανδαλ. Λεξ. 781 7. Παπαχρ. ΛΡΙ, 644 8. Γεωργίου 57
- φάρα, (η)**¹ κ. ‘γενιά, σόι, πολυμελής οικογένεια’, φρ. ‘*η πιο μεγάλη φάρα στο Μαντράκι ν-ει ν-του Σφακιανού*’. Από αλβ. *fara* ‘γένος, σπόρος’.
1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- φαραοσυκιά, (η)** ‘φραγκοσυκιά’,¹ κακτώδες φυτό του είδους *οποντία ινδική συκή*, *Opuntia ficus indica*, και ο καρπός *φαραόσυκο* ‘φραγκόσυκο’, φρ. ‘*πάμε στο Κομμάτι ν-να κόψομε φ-φαραόσυκα*’. Ο διαλεκτικός τύπος της Νισύρου είναι αντί της λ. *φραγκοσυκή, (η)* (το φυτό ήρθε από τη δύση), > *φραγκοσυκή* > *φαραοσυκιά*, *πιθ. με επίδραση και της λ. φαραώ*. Πβ. *φραγκοσυκ(ι)ά, (η)* (Κάρπαθος).³
1. Κουρζής 325 2. Τοπωνύμιο στη γεωργική περιοχή του Μαντρακιού, βλ.λ. *κομμάτι* 3. Μηνάς Λεξ. 975
- φαραωνιάζζω** ‘κουβεντιάζω’,¹ συνήθως ως απρόσωπο, και χρησιμοποιείται όταν μιλούν πολλοί μαζί, φρ. ‘*έκουά τω μ-που φαραωνιάζζασι, αμμ’ έ ν-εκαταλάβαινα είναι μ-που λέασι*’² / ‘*εφαραωνιάζζα γ-κάτω αφ’ το παράθυρό μ-μου κι’ έ ν-εκοιμήθηκα αόψε!*’ Βλ.λ. *φαραωνιάσματα*.
1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυρ. Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ. 111 /2010
- φαραωνιάσματα, (τα)** ‘θορυβώδεις συζητήσεις, οχλαγωγία’.¹ Η λ. από *φάρα* (< αλβ. *fara*) + κατάλ. -ωνιά > *φαραωνιά* > ρ. *φαραωνιάζω*, ουσιαστ. *φαραωνιάσμα*, ή < ιταλ. *faraóna* ‘μελεαγρίς, ινδόρνις’, πιθανώς επειδή το κράξιμό της εί-

ναι θορυβώδες, πβ. το κυπριακό *φαραόνα*,(η) ‘μελεαγρίς’² οπότε *φαραονιάσματα*, και *φαραονία*,(η) ‘θόρυβος, φασαρία’ (Κάτω Ιταλία).³ Πβ. *φαραωνιά*,(η) ‘συγκέντρωση μελών της ίδιας οικογένειας ή καταγωγής’ | ‘πλήθος’ (Κάλυμνος),⁴ *φαραωνιά* ‘πλήθος ανθρώπων, συρροή κόσμου’ (Κως),⁵ *φαραωνιά*, *φαραωνιά* ‘πλήθος άτακτο’ (Ρόδος),⁶ *φαραωνιά* ‘πλήθος μελών πατριαρχικής οικογένειας’ (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 325 2.Καραποτόσογλου 2008,456 3.Μηνάς,Λεξ.952 λ. *φαραωνιά* 4.Δράκος 1983,253, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.781 6.Παπαχρ. ΛΡ1,645 7.Μηνάς ό.π.

φαραωνιό, (το)¹ ‘τσακωμός’, φρ. ‘*μεγάλο φ-φαραωνιό γ-γίνεται σ’αυτό ν-το στίτι!*’, βλ.λ. *φαραωνιόσματα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φαρδιόποντο καλαπόδι(ν), (το) ‘το καλαπόδι με φαρδιά πούντα’¹ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,166

φάρδο, (το)¹ και *φάρδος*,(ο)² ‘μεγάλο ζεμπίλι ντυμένο εσωτερικά με ύφασμα, μέσα στο οποίο τοποθετούσαν αλεύρι κ.ά.’

‘...που σα ζ-ζιτά το φάρδο μ-μας // τα κόλλυα να βάλει,
αφήνει μέσα πγιο πολλά // απ’ όσα παίρουν ν-άλλοι.’³

Η ονομασία του ζεμπιλιού από το εύρος, το φάρδος του, πβ. αλλού, για τη χρήση της λέξης, *φαρδολαιίνα* (Κάλυμνος), *φαρδομάνικα* (Ρόδος), *φαρδυσκελλάς* (Κάρπαθος), κ.α. Από *φαρδύς*,(ο) κατά το σχήμα *πλατύς-πλάτος*,(το). Ο δεύτερος τύπος, *φάρδος*,(ο), κατά το σχήμα ουδέτ. -ος > αρσ. -ος, δεσ *το τρύγος - ο τρύγος, το θέρος - ο θέρος* κ.τ.ό.⁴

1.Κουρζής 325 2.Παπαδόπουλος 1909,98 3.Μπαλαλάς 1981,140 4.Φιλίντας 3,6

φαρδούμης, (ο), θηλυκό *φαρδούμα*, ‘λαίμαργος’ | ‘εύσωμος’,¹ υποτιμητικός χαρακτηρισμός, φρ. ‘*ω, η φαρδούμα, ’έ θ-θωρεί τα χάλ-λια της, μόνο θ-θέλει να νεκατεύγεται και στις δουλλειές τω ν-άλλω*’² / ‘*τρώεις μνια ν-ώρα ν-τόρα! μάνα μου, φαρδούμης είσαι!*’ / ‘*φαρδούμα πού ’ναι ν-αυτηδά!*’ Πιθ. η λ. από *φαρδύς*.

1.Παπαδόπουλος 1909,97, ο ίδιος 1984,291, Καζαβής 200, Κουρζής 325 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ. 111 /2010

φαρδούμπα¹ επίρρ. ‘φαρδιά πλατιά’, φρ. ‘*έχασες, άρπα τη φ-φαρδούμπα!*’ Βλ.λ. *φαρδούμης*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φαρμαλή, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσικά που έχει τρίχωμα που κλίνει λίγο προς το ξανθό’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *φαρμαλός*, που στην Κάρπαθο² σημαίνει ζώο που έχει άσπρο τρίχωμα με λίγο κόκκινο ανοικτό ή με ποικιλόχρωμα στίγματα στο τρίχωμα που μπορεί να είναι διάφορο. Η λ. πιθ. από το αλβ. *fermel* ‘έ κεντητό γιλέκο που φοριέται με φουστάνελλα’,³ ή < τουρκ. *fermele* ‘βραχύς επενδύτης’.⁴

1.Καραναστάσης 1987,137 2.Μηνάς, Λεξ.953 3.Ευαγγ. Παπακυριακού-Απέργη, *Βασικό Λεξικό ξένων λέξεων της ν.ε.*, έκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997,486 4.Πάγκαλος 4,263, Μπόγκας, Τουρκ.71 στου Μηνά .ο.π.

φαρμασόνης, (ο)¹ ‘φθονερός, κακεντρεχής’, φρ. ‘*ζεύρεις είντα φαρμασόνης εί*’ ν-

αυτοσδά;!’ Δες το κ. *φαρμασόνος / φραμασόνος* ‘μασόνος, τέκτονας’, από ιταλ. *frammassone* < αγγλ. *freemason* ‘ελευθεροτέκτονας’ < *free* ‘ελεύθερος’ + *ma-son* ‘μασόνος, τέκτονας’. Πβ. με την ίδια σημασία *φαρμακιώνης, φαρμακωμένος* (Κάλυμνος),² *φαρμακιάρης* (Κάρπαθος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.953

φαρσάρω (για τσαγκάρη) ‘πελεκώ το τακχούνι με τη φαρσέτθα’¹ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,165

φαρσάρισμα, (το)¹ (για τσαγκάρη) η πράξη του *φαρσάρω* (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,165

φαρσέρω ‘κάνω φάρσα’¹ Από ιταλ. *farsa* (< γαλ. *farce* < λατ. *farsus*, σπάνιος τ. της μτχ. *fartus* του ρ. *farcio* ‘γεμίζω’) (Π).

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

φαρσέτθα, (η) ‘κοφτερό μαχαίρι, κοπίδι των τσαγκάρηδων’.¹ Και *φαρτσέτθα, φαλτσέτθα*.² Από ιταλ. *falcetto*. Πβ. *φαρτσέτθα, φρατσέτθα* (Κάλυμνος),³ *φαρτσέττα* (Κάρπαθος),⁴ *φαρσέττα* (Ρόδος).⁵

1.Καραναστάσης 1987,165 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.953 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,645

φαρσί(ν) επίρρ. ‘άπταιστα, τέλεια, χωρίς λάθος’ (για γλώσσα ή μάθημα), φρ. ‘*φαρσί ξέρω το μάθημα*’.¹ Και *ζ-ζουμί, ζ-ζουμάκι*,² φρ. ‘*ζ-ζουμάκιν είπα το μάθημα*!’ Από τουρκ. *farsi* ‘περσικά’, επειδή η τουρκική γλώσσα περιέχει πολλές λέξεις περσικές, < *farsa* ‘η περσική γλώσσα’ ή *farişi* ‘περσικός’. Πβ. *φαρσί, φαρσί* (Κάλυμνος),³ *φαρσί* (Κως,⁴ Ρόδος⁵).

1.Κουρζής 325 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ. 782 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,645

φαρσογωνιά, (η) ‘εργαλείο του μαραγκού, σιδερένια γωνία που το άνοιγμά της μεταβάλλεται ανάλογα’.¹ Από *φάρσα* (< ιταλ. *farsa* < λατ. *farsus / fartus* του ρ. *farcio* ‘γεμίζω’) + *γωνία*.

1.Καραναστάσης 1987,172

φασκιά, (η) ‘σπάργανο, κομμάτι πανιού για περιτύλιγμα’,¹ λωρίδα μαλακού υφάσματος για την περιτύλιξη του μωρού παλαιότερα, φρ. ‘*μωρή, πλύννε τις φασκίες του μωρού*’. Είναι το μτγν. και μσν. ουσιαστικό *φασκία*, λατ. *fascia* ‘ταινία, επίδεσμος’ (‘*την ζώνην ήν οι Ρωμαίοι φασκίαν καλούσι*’ Πολυδ.Β’166 L-S, και Φ.Κουκουλές, ΒΒΠ,Α1,144 και 4,29 όπου και σχετική βιβλιογραφία). Πβ. *φασσά,(η)* (Κάλυμνος),² *φασκιά* (Κως,³ Ρόδος,⁴), *φάσκια,(η)* (Κάρπαθος),⁵ *φασσά* (Αστυπάλαια),⁶ *φασσά* (Καστελλόριζο).⁷

1.Κουρζής 334 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.782 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,645 5.Μηνάς, Λεξ. 954 6.Καραναστάσης, Αστυπ.104 7.Κομνηνός 116

φάσκιωμα, (το) ‘η πράξη και η ενέργεια του *φασκίωννω* (βλ.λ.)

φασκίωννω ‘περιτυλίγω με *φασκιά*’ (βλ.λ.), φρ. ‘*οι μάνες σήμμερα ’έ φ-φασκίωννου ν-τα μωρά τω*’. Από *φασκιά* (βλ.λ.) + κατάλ. -ώνω, ή < μτγν. *φασκίω* (L-S).Πβ. *φασσάζω, φασσώννω* (Κάλυμνος),¹ *φασκίωννω* (Κως,² Κάρπαθος,³ Ρόδος⁴).

1. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 2. Σκανδαλ. Λεξ. 782 λ. *φασκιά* 3. Μηνάς, Λεξ. 954 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 645 λ. *φασκιά*

φατθό, (το) ‘ρούχο υφασμένο στον αργαλειό’,¹ ‘...προικίζοντες αυτή τα εξής... μπατανιάς δύο, φαττάς...’² Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *υφαντός* (< *υφαίνω*) > *φαντός* > *φαττός* > *φατθός*. Πιθανώς τις υφαντές μαντήλες να τις έλεγαν *φατιές, (οι)*.³ Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος),⁴ *φανδό* ‘άσπρο υφαντό μεγάλο μαντήλι, που καλύπτει κεφάλι, πρόσωπο και λαιμό, που φορούν οι κοπέλες το θέρος’ (Κως),⁵ *φαντός* (Αστυπάλαια).⁶

1. Τσιρπανλής 2009, 163, Χαρτοφύλης 2007, 151 2. Απόσπασμα προικοσύμφωνου του 1944 (Μαντράκι) στον Τσιρπανλή ό.π. 78 3. Αρφαράς 1978, 56 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 646 5. Σκανδαλ. Λεξ. 779 6. Καραναστάσης, Αστυπ. 104

φατρακλός, (ο) βλ. λ. *βαθρακλός*.

φαφλατάς, (ο)¹ κ. ‘επιπόλαιος, φλύαρος’ | ‘πολυλογάς’, φρ. ‘πολλά λόγια λέει, φαφλατάς είναι!’ / ‘μη ν-το μ-πιστεύεις γιατί ’ναι φ-φαφλατάς!’ Κατά μια άποψη από το ρ. *φαφλατίζω* ‘φλυαρώ’, με υποχωρητικό σχηματισμό, πιθανώς λ. μιμηλή, ενώ κατ’ άλλην άποψη < *παφλάζω*, από ένα αμάρτυρο *παφλαστής (Π). Πβ. *φαφλατάς, φαφλατούρας* (Κάλυμνος),² *φαφλατάς* ‘πολυλογάς’ (Κάρπαθος).³

1. Κουρζής 325 2. Δράκος 1983, 253, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 954

φαφούτης, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που του έχουν πέσει τα δόντια, ο κουτσοδόντης’. Η λ. είναι ηχομιμητική, ή πιθ. < τουρκ. *fan fan* + παραγωγ. κατάλ. -ούτης. Πβ. στην Κάλυμνο² *φαφούττης*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φαώννομαι¹ ‘τσακώνομαι’, φρ. ‘*αδέρφια ν-ει, αμμί*’ *εφάωθησα μ-πάλε με τις περιουσίες τω*’ / ‘*φαωμένοι ν-ει*’ *γ-κι* ‘έ μ-μιλλιούνται’. Από το κ. *φαγώνομαι* ‘μαλώνω, κανγαδίζω’.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

φεγγίτης, (ο) ‘το πάνω τμήμα της πόρτας, το υαλόφρακτο, που χρησιμεύει για φωτισμό, ή παράθυρο στο *παρανάι* (βλ. λ.) για να φωτίζει τη σκάλα’.¹ Από *φέγγος* + κατάλ. -ίτης. Πβ. *φετζίτης* ‘υαλόφρακτο πλαίσιο στο πάνω μέρος των παραθύρων’ (Κάλυμνος),² *φεγγίτης* ‘μια τρύπα στη μέση του στάβλου, από την οποία ρίχνουν το άχυρο’ (Ρόδος),³ *φεγγίτης* ‘μικρός χώρος από τον οποίο εισέρχεται το φως της ημέρας’ | ‘στρογγυλό χρυσό τμήμα στο κάτω μέρος των ορδαλικίων, ασημένια κοσμήματα του στήθους των γυναικών’ (Κάρπαθος).⁴

1. Καραναστάσης 1987, 151 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡΙ, 647 4. Μηνάς, Λεξ. 955

φεγγρίζω¹ ‘φέγγω λίγο’, φρ. ‘*νύχτα* ’ν’ *ακόμα, ό,τι που φεγγρίζζει*’ / ‘*φεγγρίζζει το φανάρι / ο λύχνος*’. Η λ. από *φεγγάρι* > *φεγγαρίζω* > *φεγγρίζω* με συγκοπή -α-.

Πβ. *φαγγρίζω* ‘διακρίνομαι, ξεχωρίζω από μακριά’ (Κάλυμνος),² Κως³, *φαγκρίζει* ‘φέγγει’ (Ανδρος), *φεγγρίζω* ‘είμαι, γίνομαι διαφανής’ (Χίος).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Δράκος 1983, 251, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ. 778

φεκάρι(ν), (το) στα δημοτικά τραγούδια ‘θήκη μαχαριού’,
‘*βγάλλει τ’ αργυρομάχαιρο αφ’ τ’ αργυρό φ-φεκάρι*,

στο ν-ουρανό ν-το πέταξε κ' εις τη γ-καρδιά ν-του πάει.¹

Από θηκάριον, υποκορ. του θήκη. Πβ. φηκάρι (Κάλυμνος),² φηκάριν, φεκάριν, φεκάρια της βράκας 'οι πτυχές της βράκας' (Ρόδος),³ φεκάρι, φηκάρι (Κως),⁴ φηκάρι (Χάλκη,⁵ Κάρπαθος⁶), φεκάρι(ν) (Αστυπάλαια,⁷ Καστελλόριζο⁸).

1.Καζαβής 21 2.Δράκος 1983,254, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαρχ. ΛΡΙ,647 4.Σκανδαλ. Λεξ. 783 5.Τσοπανάκης 1949,33,93 6.Μηνάς, Λεξ.959 7.Καραναστάσης, Αστυπ.104 8.Κομνηνός 116

φέλλα, (η) 'φέτα ψωμί',¹ φρ. 'κόψε μου μια φ-φέλλα ψωμί' / 'εβάλλαμε μ-πάνω στη φ-φέλλα λ-λάδι γ-και ζ-ζάχαρη γ-κι' ετρώαμε στη γ-Κατοχή', υποκορ. φελλί(ν),²

'φελλί ψωμί γ-κι 'ά ν-έδωκες γερό θε ν-να το λάβεις,

παλλίό ρ-ρούχο κι 'ά ν-έδωκες καινούργιο θ-θα το λάβεις' (παροιμ.),³

που αναφέρεται στην ανταπόδοση του καλού. Από λατ. *ofella*, υποκορ. του *offa* 'πλακούς'.⁴ Πβ. 'ίδ.' (Κάλυμνος,⁵ Κως,⁶ Ρόδος,⁷ Καστελλόριζο,⁸ Κάρπαθος⁹), γυροφέλλα 'φέτα ψωμιού που είναι από όλο τον γύρο του ψωμιού' (Ρόδος),¹⁰ φλέζα,¹¹ φλέτζα¹² (Κάρπαθος).

1.Κουρούνης 1982,404, Κουρζής 325 2.Κουρούνης ό.π. 3.Κουρούνης 1987,405 4.Χατζι-δάκις ΜΝΕ 1,646 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ. Λεξ.783 7.Παπαρχ. ΛΡΙ, 647, Τσοπανάκης 1956, 82 8.Κομνηνός 116 9.Μηνάς, Λεξ. 956 10.Παπαμανώλη 1998,278 11.Μανωλακάκης 217 12. Μηνάς, Ιδ.Καρπ.31

φελλάδα, (η)¹ 'φυλλάδα, βιβλίο' | 'το Ιερατικό, το βιβλίο που περιέχει όσα διαβάζει ο ιερέας σε κάθε ιεροπραξία'.² Από αρχ. ουσιαστ. *φελλάς,-άδος,(η)* 'το των βιβλίων έξωθεν σκέπασμα' κατά τον Ησύχιο και το λεξικό Σούδα. Κατά μια άποψη η λ. αρχικά δήλωνε το κλαδί της ροδοδάφνης, πάνω στο οποίο τύλιγαν οι μαθητές το χαρτί όπου είχαν γραμμένο το αλφάβητο (Π). Πβ. *φυλλάα,(η)* 'φυλλάδα ανάγνωσης' | 'φύλλα του φυτού της αγκινάρας, αγκιναροφυλλάες' (Κάρπαθος),³ *φελλά,(η)*, *φελλάι*, *φυλλά* 'φυλλάδα'|'ιερό βιβλίο' | 'φυλλάδα ανάγνωσης' (Κάλυμνος),⁴ *φελλάδα* 'φυλλάδα, βιβλίο' (Ρόδος).⁵

1.Κουρούνης 1982,420 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 3.Μηνάς Λεξ.980 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαρχ. ΛΡΙ,647

φελλή, (η) στην ποιμενική γλώσσα 'είδος ποιμενικής σφραγίδας, με μίαν γωνιά στο μπροστινό άκρο του αφτιού της κατσίκας'.¹

1.Καραναστάσης 1987,138

φελλιά, (τα) 'τα μέρη του νέου δέντρου που αρχίζουν να φαίνονται αμέσως μετά τον εμβολιασμό',¹ φρ. '...εφά (ενν. τα ζ-ζα το δ-διμνήτη) μ-που να φα ν-τη γ-κεφαλή ν-τως...εφά γ-και τα φελλιά'.¹ Ο ενικός το *φελλί* 'κάτι που εφαρμόζω, ταιριάζω, μπολιάζω' προέρχεται από το *θηλή,(η)* 'μικρό έπαρμα της επιφάνειας οργάνου του σώματος', όπως η ρώγα του μαστού, στην περίπτωση μας 'εμβόλιο δέντρου που προεξέχει του κορμού' > *θηλί,(το)* > *φηλί* > *φελί* > *φελλί* - πληθ. *φελλιά,(τα)*, καθώς από οξύτονα θηλυκά σε -ή προκύπτουν οξύτονα ουδέτερα σε -ί, δεξ η *ορδή* - το *ορδί* (=το πλήθος), η *χαλή* (δωρ. λείψανο) - το *χαλί*, αλλά και από παροξύτονα θηλυκά σε -η, παροξύτονα ουδέτερα σε -ι, δεξ η *μελάνη* - το *μελάνι*, η *καλύβη* - το *καλύβι*, η *στεφάνη* -το *στεφάνι* κ.τ.ό,² βλ. και *φελλιάζζω*, όπου

φυλλιάζω ‘μπολιάζω’ (Κάρπαθος).³

1.Κουμέντος 1987,24 2.Φυλήντας 3,7-8 3.Μηνάς, Λεξ.956

φελλιάζζω ‘ταιριάζω, προσαρμόζω, εφαρμόζω’, φρ. ‘έκαμέ ν-του ο Σταύρος καπράκι για τη β-βιστέρνα, αμμ’ έπφεσε μ-μεγάλο και πολεμά τώρα να το φελλιάσει’.¹ Η λ. από το θηλή,(η) ‘μικρή προεξοχή στην επιφάνεια οργάνου του σώματος, όπως είναι στις αρθρώσεις των οστών, με την αντίστοιχη συμπληρωματική εσοχή τους’ > ρ. θηλιάζω > φηλλιάζζω > φελλιάζζω, με τροπή *i* > *e* κοντά σε υγρά ή ένρινα, δεξ άχυρο-άχερο, θηλειά-θειλιά στο ιδίωμα της Νισύρου. Πβ. φ-φηλιάζω ‘συνδέω’ (Ρόδος),² φηλλιάζζω ‘κλείω, προσαρμόζω’(Κως),³ φελλιάντζω,φυλλιάτζω ‘μπολιάζω’|‘συνδέω’(Κάρπαθος),⁴ φελλιάζω ‘ταιριάζω, εφαρμόζω’ (Κάλυμνος).⁵

1.Γ.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.111/2010 2.Παπαχρ. ΛΡ1,663 3.Σκανδαλ. Λεξ.785 4. Μηνάς, Λεξ.956 5.Δράκος 1983,253, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φελλομάννα, (η) (αλειά) ‘ο μεγάλος τετράγωνος φελλός που είναι δεμένος στο κέντρο της άνω πλευράς του σάκκου της τράτας, για να κρατά ανοιχτό τον σάκκο’ | ‘όλη η άνω πλευρά του σάκκου’.¹

1.Καραναστάσης 1987,130

φελλοπνέω¹ ‘βρίσκομαι στα τελευταία μου’, φρ. ‘φελλοπνέει,έ θ-θα τη ν-εβγάλει αόψε τη βραδιά’. Πβ., ως προς το α’ συνθετικό, στην Κάλυμνο² φελλοπλέω ‘είμαι επιπόλαιος’, στην Κάρπαθο³ ‘επιπλέω σαν φελλός’, στη Σάμο³ φιλλοπλέου ‘φυτοζωώ, περνώ στερημένη ζωή’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυρ. Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.957

φελλόσκουνο, (το) ‘το σχοινί της τράτας που είναι συνέχεια του μολυβόσκουινου που φέρει κατά αποστάσεις περασμένους φελλούς’.¹

1.Καραναστάσης 1987,130

φελλούκα, (η) ‘μικρή βάρκα, πλοιάριο’¹ | ‘μικρό ψαράδικο ή βοηθητικό και σωσίβιο ταυτόχρονα βαρκάκι, που, συνήθως, ρυμουλκείται από το καΐκι’.² φρ. ‘κι’ ότα ν-ετούμπαρε μια βάρκα...κι’ εβρέθημε στη θ-θάλασσα κάμποσα πιτσιρίκια,έ ν-ημπορώ να τθυμηθώ’α ν-ήτο ν-η ‘Μπουμπουλλίνα’ γιά του Δημήτρη τ’ Αννουλλίου η φελλούκα’³ / ‘εδώ καράβγια χάννουνται, φελλούκες αρμενίζζου’ (παροιμ.)⁴ / ‘ρεζζίλι ν-έκαμε ν-η φουρτούνα το καράβι, σα ν-να ‘τα φ-φελλούκα!’ Και φελλούκα(ν)⁵ υποκορ. Η λ. πιθ. αντιδάνεια από ιταλ. *felucca* (< πιθ. αραβ. *faluq*, πληθ. *fulk* < μτγν. *εφόλκιον* < αρχ. *εφέλκω*) ‘ρυμουλκούμενο πλοιάριο’.⁶ Πβ. ‘ιδ.’(Κως),⁷ φελτούκα (Αστυπάλαια),⁸ φελλούκχα, φελλούκχι (Κάλυμνος).⁹

1.Κουρζής 325 2.Μαυρουδής 151 3.Μαυρουδής 15 4.Γ.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ. 111/ 2010 5.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 6. Μπαμπινιώτης, Λεξικό,λ. φελούκα 7.Σκανδαλ. Λεξ.783 8.Καραναστάσης,Αστυπ.104 9. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φελώ ‘είμαι χρήσιμος’, μέσ. φελούμαι¹ ‘έχω όφελος, συμφέρον, κερδίζω’,

‘τη μια η αγάπη μάς χαλά, // τη ν-άλλη μ-μας φελά’ (παροιμ.)²

που λέγεται για όποιον δεν θέλει να έχει καμιά σχέση μαζί με άλλο. Από *ωφελώ* /-ούμαι (< *όφελος* < *οφέλλω* ‘αυξάνω, τιμώ’, το *ω-* προέκυψε από την επίδραση

των συνθέτων σε *-ωφελής, κοιν-ωφελής, οικ-ωφελής*) (Π). Πβ. 'ίδ.' (Κως,³ Κάρπαθος,⁴ Καστελλόριζο,⁵ Χάλκη⁶).

1.Κουρούνης 1982,404 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.783 4.Μηνάς, Λεξ. 958 5.Κομνηνός 116 6.Τσοπανάκης 1949,93

φερμέρω¹ 'σταματώ' | 'παρακολουθώ κάποιον ή κάτι με προσοχή' | 'καραδοκώ', φρ. *'εκεία που νεβαίναμε ν-το ρ-Ραμό εφέρμαρε ν-ο σκύλλος μου, πέρδικα θ-θα μυρίστηκε'*. Από ιταλ. *fermare* 'σταματώ, κρατώ' (< λατ. *firmare* 'στερεώνω', *firmus* 'στερεός'). Πβ. *φερμάρω* 'προσηλώνω, βρίσκομαι στα ίχνη θηράματος' (Κάλυμνος),² *φερμέρνω* (για κυνηγετικό σκυλί) 'στέκομαι προ του θηράματος' (Καρδάμιανα Κω),³ *φερμέρω* 'ακινήτοποιώ' (Κάρπαθος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Σκανδαλ. Λεξ.784 4.Μηνάς, Λεξ.958

φέρνει, ως απρόσωπο, 'αποπνέει', φρ. *'μουρέ, σα ν-να φέρνει το κρέας, α μπα 'έ ν-τό 'βαλες στο ψυγείο ν-εχτές το βράδυ;'*¹

1.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.111/2010

φέρσο, (το) 'υφασμάτινο κάλυμμα'¹ | 'δείγμα', κυρίως το τεμάχιο που απομένει από καινούργιο φόρεμα,² φρ. *'μωρή, φέρ' μου φέρσο ν-να δω.'*² Πβ. το ν.ε. *φέρσα / φέλσα, (η)* 'λωρίδα υφάσματος' | (ναυτ.) 'καθένα από τα φύλλα από τα οποία συρράπτεται το ιστίο' < ιταλ. *ferzo* = γαλλ. ναυτική λ. *laize* 'φύλλο οθόνης ή ιστίου',³ πβ. και ιταλ. *felze* 'το κεντρικό σκέπασμα της γόνδολας' | 'λωρίδα υφάσματος', και *φέρτσο, (το)* 'στρωσίδι' (Κάλυμνος).⁴

1.Κουρζής 325 2.Παπαδόπουλος 1984,291 3.Καραποτόσογλου 2008,346 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φεσάρα, (η) 'το φέσι της ανδρικής νισύρικης φορεσιάς που το φορούσαν στο κεφάλι, και το έλεγαν έτσι γιατί ήταν μεγάλο, δίπλωνε στο πλάι και φαινόταν η μπλε φούντα που έπερτε στον δεξί ώμο'.¹

1.Παπαμανώλη 105

φέστα, (η) και *φιέστα* 'γιορτή, ταραχώδης εκδήλωση'¹ | (μτφ.) 'τιμωρία', φρ. *'ήρτε στο σπίτι γ-κι' εκάμα ν-του τη φ-φέστα ν-του!'* Από ιταλ. *fiesta* (< λατ. *festum* 'γιορτή').

1.Κουρζής 325

φηλακούρι(ν), (το) 'σακούλι, συνήθως δερμάτινο, το οποίο περιέχει τα εργαλεία του ζευγά: μπαρουθόκαρφα, ζευλοράμματα, τρυπάνι, σκεπάρι, πριόνι',¹ φρ. *'ω Μαργιά, ετοίμασε το φηλακούρι μ-μου να πάω στο χωράφι'*. Η λ. από σύμφυρση: (*θήκη-θηκάρι* >) *φη[κάρι* + *φν]λακούρι* (< *θύλακος* 'μικρός σάκος' + υποκορ. κατάλ. *-ούρι(ον)*).

1.Καραναστάσης 1987,155

φημερ(γ)ιά, (η) 'το αντίδωρο της λειτουργίας, που κάθε οικογένεια είχε σειρά να προσφέρει κάθε Κυριακή στην εκκλησία', φρ. *'ω Καλή, τη γ-Κεργιακή μ-που μας έρκεται είναι ν-η φημεργιά σου'*¹ | 'η σειρά των ιερέων για λειτουργία', φρ. *'πγοιος παπάς έχει φημεργιά ν-τη γ-Κεργιακή;'* Από το κ. ουσιαστ. *εφημερία, (η)*. Πβ. *φημερία* (Κάλυμνος).²

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 177 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
- φθαντή, (η)** 'έτσι λέγεται η άσπρη πουκαμίσια της παραδοσιακής νισύρικης φορεσιάς',¹ και *φατθή*,² βλ. λ. *φατθό*. Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *φθαντός* (< *υφαντός*).
1. Παπαμανώλη 100 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- φιάκα, (η)** 'επίδειξη',
*έφερε στο ν-αφφέντη ν-του // λινό μ-παννί για βράκα,
 μεταξωτό μ-ποκάμισο // να το φορεί για φιάκα*.¹
 Η λ. από ιταλ. *fiacca* 'αδυναμία'.
 1. Μπαλαλάς 1981, 83
- φιάκας, (ο)** 'επιδειξιομανής',¹ φρ. *φιάκας που'ναι! κάθε μέρα βάλλει άλλα ρούχα για να κάμει τη φιάκα ν-του!* Βλ. λ. *φιάκα, (η)*.
 1. Κουρζής 325
- φιαρίζομαι**¹ 'εμπιστεύομαι', φρ. *μη ν-το φιαρίζεσαι* / *έ ν-το φιαρίζομαι*. Από ιταλ. (*affidare* < λατ. *fides* 'πίστη'. Πβ. *φιαρεύγομαι* (Κάλυμνος),² *φιαρεύ-γομαι* (Κάρπαθος),³ *φιαρεύγομαι*, *φιαρεύ(γ)ομαι*, *φιάρομαι* (Κως),⁴ *φιάρομαι*, *φιαρέ-βγουμαι*, *φιαρόνμαι* (Ρόδος),⁵ *αφιαρεύγομαι*⁶, *φιαρεύγομαι*⁷ (Κάρπαθος).
 1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 959 4. Σκανδαλ. Λεξ. 785 5. Παπαχρ. ΔΡ1, 648 6. Νουάρος 1928, 312 και 1932, 309 7. Μηνάς, Λεξ. 959
- φιλεθτέρα, (η)** 'το εργαλείο του τσαγκάρη με το οποίο κόπτει το βάρδουλο', βλ. λ. *φιλέτθο*.
 1. Καραναστάσης 1987, 167
- φιλέτθο, (το)** 'έτσι ονομάζει ο τσαγκάρης τη λωρίδα του δέρματος που καλύπτει τη ραφή των δύο τμημάτων της φτέρνας στο κέντρο ακριβώς της φτέρνας'¹ Από *φιλέτο* 'πρόσθετο λεπτό περίγραμμα ενδύματος ή υποδήματος' < ιταλ. *filetto*, υποκορ. του *filo* 'νήμα'.
 1. Καραναστάσης 1987, 164
- φίλιππος, (ο)**¹ και *φίλιππος*² 'έτσι λένε οι ψαράδες το ψάρι που διαιτάται στην άμμο (όπως το ψάρι *γλώσσα*), κ. *κατσούλα*, που φέρει έγχρωμες λωρίδες σε χρώμα γαλανό και ανοιχτό κόκκινο'.
 1. Καραναστάσης 1987, 131 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης
- φίλκασέ**¹ και *φίρκασέ*² αντί *φρικασέ* (άκλ.) 'φαγητό με κρέας και διάφορα λαχανικά (μαρούλι, αντίδια, φρέσκα κρεμμύδια). Από γαλλ. *fricassée* 'τηγανητό κρέας, καπαμάς'.
 1. Πετρούτσου 1993, 349 2. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- φιναντζιέρης, (ο)** 'ο ιταλός τελωνοφύλακας επί Ιταλικής Κατοχής',¹ λ. που δεν ακούεται πλέον, παρά από μεγάλους την ηλικία. Από ιταλ. *finanziere* 'τελωνιακός'.
 1. Σακελλαρίδης Γ. 1987, 187
- φιντάνι, (ν), (το)** 'νεαρός βλαστός' | (μτφ.) 'παλιόπαιδο', φρ. *καλό φ-φιντάνι ν-είσαι και συ!*,¹ λέξη αντιδάνεια από τουρκ. *fidan* (< ελλην. *φυτάνη* 'εποχή της φύτευ-

σης’).

1.Κουρζής 326

φίρι φηρί επιρρηματική έκφραση ‘επίμονα, σκόπιμα’ φρ. ‘πάει φηρί φ-φηρί γ-για καβγά’.¹ Και *φίρι φηρί* ² στον νισύρικο στίχο,
‘σηκώθηκα ν-να φύουσι γ-και με το φηρί φηρί,
εκείνη πάλ’ εμπρόαλε ν-από το παραθύρι’ ³

Από τουρκ. *firil firil* ‘κυκλικά’.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,140 2.Κουρζής 334 3.Καζαβής 30

φιοφιορέννιος, (ο) επίθετο, ‘ο κατασκευασμένος από λεπτή πορσελάνη’,¹ φρ. ‘ο μαστραπάς μας είναι φ-φιοφιορέννιος’. Από αραβ. *farfir* ‘είδος περσελάνης’ ή < τουρκ. *firfir* (< αραβ. *firfir* < ελλην. *πορφύρα*).² Πβ. *φιοφιορί* ‘κάτι φτιαγμένο από λεπτή πορσελάνη’, *φιοφιορικό* ‘λεπτό, χεράτο’, *φιοφιορένιος* (Καστελλόριζο,³ Σύμη⁴), *φιοφιορένος, φιοφιοριά,(τα)* ‘σκεύη από λεπτή πορσελάνη’ (Κάρπαθος).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ.1976,34, ο ίδιος 1991,34, Κουρζής 321, Αρφαράς 1978,49 2.Συμεωνίδης Χαρ., στα *Ελληνικά* 26(1973),162 3.Κομνηνός 116 4.Αρφαράς, Νίσυρος 76 σημ. 85 5.Μηνάς, Λεξ.961

φιοτίλλι(ν), (το) ‘θρυαλλίδα λάμπας, λύχνου ή άλλου φωτιστικού’, και *φιοτρί* (βλ.λ.), πληθ. *φιοτίλλια,(τα)* με το ρ. *βιάλλω* (μτφ.) ‘παρακινώ, προκαλώ έριδα’, φρ. ‘βιάλλει του φιοτίλλια’,¹ και ρ. *φιοτιλιάζζω, φιοτιλλώννω* ‘ιδ.’, ‘φιοτίλλωσέ το’. Από τουρκ. *fitil* (< αραβ. *fatīl*).

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,306

φιοκιου φιοκιου επιφών. για να αποτρέψουν τα ζώα από ζημιά’.¹

1.Καραναστάσης 1987,140

φιοκιάμαι ‘εύχομαι’,

‘στης κόρης μου στους γάμους της τρια βόδια θα της σφάζω,
τό’να θ-θα φάν’ οι άρκοντες και τ’ άλλο ν-οι παπάδες,
και τ’ άλλο ν-η φτωχολογιά να της φκηστού ν-να ζ-ζήσει’.¹

Από *εύχομαι*>*έφκομαι*>*φιοκιάμαι*. Πβ. ‘ιδ.’(Κάρπαθος,² Κως³), *φιοκιάμαι, φιοκιάμαι* (Κάλυμνος),⁴ *φιοκιάμαι, φιοκιάστηκα, φιοκιάστου* (Ρόδος).⁵

1.Κουρούνης 1987,398 2.Μηνάς, Λεξ.962 3.Σκανδαλ. Λεξ.787 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαρχ. ΛΡΙ,649

φιοκολοημένα, (τα) ‘πανιέρια με δώρα, κυρίως φρούτα, κουλούρια, σφογγάτα αβγά, φέτα ψωμί, τυρί κ.ά., που ευλογούνται πάνω στους τάφους για τη ψυχή των νεκρών, μετά το πέρας της πρωινής Χριστουγεννιάτικης λειτουργίας’,¹ πβ. και ‘φιοκολοημένα κόλλυα’ / ‘φιοκολοημένος άρτος’.² Από *ευχολοημένα,(τα)*.

1.Κουρζής 325 2.Καζαβής 200

φιοκρούμαι βλ.λ. *αφκρούμαι*.

φιολάμουρο, (το) ‘σκιάχτρο, φόβητρο’,¹ φρ. ‘έβαλα φιολάμουρα στο μπιστόνι γ-για τις κουρούνες’ / ‘όπου και να γυρίζεις στη ν-Νίσυρο, κουλιανούς εθώρεις και κουρούνες, που δε ν-εφήννασι ν-αμπέλι ν-να προκόψει και μπιστόνι, μήε τα φιολάμουρα εκάμνασι δ-δουλλειά’² / ‘εγίμωσε ν-το χωράφι φιολάμουρα, αμμ’αν εί’, επήα ν-οι κουλλιανού κι ‘έ ν-εφήκα ν-τίποτι’,³ και *φιολάμουρο,(το)* ‘σημαία, θρησκευτικό

λάβαρα’,

‘...θωρεί σταυρό και φλάμπουρο, παπάδες στη ν-αυλή ν-του’.⁴

Από το μσν. *φλάμμουλον* (< λατ. *flamma* ‘μικρή φλόγα’ | ‘σημαία που είχε αρχικά χρώμα φλόγας’) μέσω ενός τύπου *φλάμπουλο, με ανομοίωση, για τον β’ τύπο *φλάμπουρο*. Πβ. *φλάμπουρο* ‘σημαία’ (Κάλυμνος),⁵ *βλάμπουρος* ‘ραβδί, στην άκρη του οποίου δένεται κουρέλι’ (Ρόδος).⁶

1.Κουρζής 325 2.Μαυρουδής 54 3.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.111/2010 4.Καζαβής 21 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Παπαχρ. ΛΡΙ.650

φλάρος, (ο) υβριστική λέξη που συνοδεύεται με τη λ. *κούτσουρας*,¹ σε υβριστικές φράσεις, ‘ο *κούτσουρας* ο *φλάρος*’ / ‘το γ-κακό σ-σου το *φλάρο*, *κούτσουρα!*’, *φλάρος* / *φλάρης* ‘καθολικός ιερέας, καλόγηρος’ από το μσν. *φράρος* < βενετ. *frar*, με ανομοιωτική τροπή του -ρ- σε -λ-. Πβ. *φλάρος* ‘φλύαρος’ (Κάλυμνος,² Κως,³ Κάρπαθος⁴).

1.Κουρζής 325 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.788 4.Μηνάς, Λεξ.963

φλασκί(ν), (το) ‘ξηροκολόκυθο, ο καρπός της φλάσκας, με στενό στόμιο, κατάλληλο ως δοχείο για τσίπουρο’¹ | ‘μικρό δοχείο με χερούλι’,²

‘κα’ αφ’ τη γ-κρυφή μπρούσκο γ-κρασί εφέρα στο φλασκί,

οι γείτονες να κεραστού ν-να δώκου μια ν-ευκή’.³

Από μτγν. *φλασκίον* > *φλασκί* > μεγεθ. *φλάσκα* (< μτγν. λατ. *flasca*), ‘φλάσκη, φλασκί’ Du Cange, και στη γλώσσα του Ησύχιου ‘φλάσκα’ οινηρόν αγγείον και φλάσκων’.

1.Αρφαράς 1978,56 2.Μαυρουδής 151 3.Μαυρουδής 41

φλασκομηλιά, (η)¹ ‘αρωματικό αυτοφυές φυτό, γνωστό για το ευχάριστο αφέννημά του, το *φλασκόμηλο*, επιστημ. *Salvia officinalis*, το πώδες φυτό *ελελίσφακος* ο *φαρμακευτικός*, φρ. ‘βράσε μου ένα *φλασκόμηλο* ν-να ζ-ζεσταθώ’. Είναι το βυζαντ.-μσν. *φασκομηλία*, με συνίζηση και επένθεση -λ- (< αρχ. *φάσκον* / *φάσκος* ‘είδος λειχήνας’ άγνωστου ετύμου + *μηλέα* / *μηλιά*). Σε νισύρικο μοιρολόι απαντά ο τύπος *φαμηλλιά, (η)*,

‘...δεξιά σου νά βγει *φαμηλλιά* // κι αριστερά σου *δάφνη*...’²

Από *φα[σκο]μηλιά*, με πτώση συλλαβής, για την οικονομία του μέτρου.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σακελλαρίδης, Κ. 1965,174

Φλεγάρης, (ο) ‘ο μήνας Φεβρουάριος’,¹ και όνομα *Φλεγάρης*, θηλυκό *Φλεγαριώτισσα*, το βόδι που γεννιέται κατά τον μήνα αυτό.² Από *Φεβρουάριος* < λατ. *februarius (mensis)* (< ρ. *februo* ‘εξαγνίζω’, επειδή ο Φεβρουάριος ήτο, για τους Ρωμαίους, ο μήνας που γίνονταν καθαρμοί. Πβ. *Φλιάρης*, *Φλεβάρης* (Κάλυμνος),³ *Φλιάρης* (Ρόδος),⁴ *Φλεάρης* (Αστυπάλαια),⁵ *Φλεβγάρης* (Κάρπα-θος),⁶ *Φλιάρης* (Κως).⁷

1.Κουρούνης 1982,433 2.Καραναστάσης 1987,153 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 651 5.Καραναστάσης, Αστυπ.104 6.Μηνάς, Λεξ.964 7.Σκανδαλ. Λεξ.790

φλεζζάνι(ν), (το) ‘φιαλίδιο καφέ, τσαγιού κ.λπ.’,¹ φρ. ‘ήπια ένα *φλεζζάνι γ-καφέ*’ / ‘*φλεζζάνι β-βάστρενο*’.² Από τουρκ. *filcan* ‘ιδ.’ Πβ. *φλιζάνι, φλεζζάνι* (Κάλυμνος).³

1.Κουρούνης 1982,452 2.Σακελλαρίδης Κ. 1982,290

φλεμάτσα, (η)¹ ‘φλέμα’, φρ. ‘*κρυωμένος είν’γ-κι έβηγε γ-κι’ έβγαλλε φλεμάτσες*’. Από *φλέγμα, (το)* (< *φλέγω*) > *φλε(γ)μάτσα, (η)*, δεξ στο ιδίωμα *χώμα-χωμάτσα, κυρά-κυράτσα*. Πβ. λατ. *fleuma, flemma*, γαλλ. *fleume*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φλέτθο, (το) ‘το εδάδιμο χόρτο βλίτο’,¹ αμάραντον το βλίτον, *amarantum bletum*. Είναι το αρχ. *βλίτον* που αναφέρει ο Ιπποκράτης,² ενώ μαρτυρείται και ως *βλή-τον* σε χειρόγραφα πεζογράφων, αβέβαιης ετυμολογίας, < πιθ. *μλ-ιτον (Π). Πβ. και τους ιδιωματοικούς τύπους που συναντούμε στο Ι.Α. (4,62) *βλίνο, βλέττο* (δεξ το νισύρικο *φλέτθο*), *βλίτρο, βλιότρο, γλίnton, βλίτος* κ.ά.

1.Πετρούτσου 1993,351 2. ‘Περί Διαίτης’ 2,54 και 3,75

φλισκίνα, (η) ‘χαλασμένη στέρνα χωραφιού που δεν κρατά νερό και κάποτε ξεσκεπάσθη, από κατάρρευση του θόλου’.¹ Από μsn. *πισκίνα / φ(λ)ισκίνα* ² < λατ. *piscine* ή < *φλετρό+ piscine*.³ Πβ. *φλισκίνα, (η)* ως τοπωνύμιο για παράκτια κοιλότητα με θαλασσινό νερό’ (Κάρπαθος),⁴ *φλισκίνα* ‘αποθήκη νερού της βροχής σε υπόγεια δεξαμενή, όπου δεν υπάρχουν πηγαία νερά’ (Ρόδος).⁵

1.Μαυρουδής 151, Καραναστάσης 1987,154 Κουρζής 325 2.Κουκουλές ΒΒΠ 4,317 3. Tsoranakis, Phonétique 152 4.Μηνάς, Λεξ.964 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,651

φλισκούνι(ν), (το)¹ και *φλασκούνι(ν)* ‘θάμνος με έντονη οσμή, κοινή ονομασία των ειδών του γένους *μίνθη* ή *μέντα* της οικογένειας των *χειλανθών*, επιστημ. *Mentha pulegium*. Στη ν.ε. απαντούν οι τύποι *φλησκούνι, φλισκούνι, φλυσκούνι, φλασκούνι, φλουσκούνι*, άλλοι τύποι του μsn. *βλησκούνιν* (‘...ας φέρωσι συλίγουρδα και ας βάλωσιν βλησκούνιν’ Προδρ.IV568, Επιτ.) < *βληχώνιν* (<*βλήχων+κατάλ.-ιν*). Πβ. *φλασκούνι* (Κάλυμνος),² *φλουσκούνι* (Αστυπάλαια),³ *φλεσκούνιν* (Κως),⁴ *γληφόνι* (Ρόδος).⁵

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Καραναστάσης, Αστυπ. 105 4.Σκανδαλ. Λεξ.789 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,150

φλόα, (η) ‘φλόγα’,

‘*πόλεμο γ-κάμινου ν-τα στοιχειά εις το ρ-Ραμό, στα Πλάγια, φλόες τινάζζ’ η μαύρη γη από τα φυλλοκάρδια*’.¹

1.Ιω.Λογοθέτης 61

φλόκχος, (ο), πληθ. *φλόκχοι* ‘τα τρία μικρά ιστία που στερεώνονται στα σχοινιά που ενώνουν τον πρωραίο ιστό με το άκρο του *μπαστουνιού*: το πρώτο ονομάζεται *φλόκχος*, το δεύτερο *κοντραφλόκχος* και το τρίτο *στάζζος*’.¹ Από το μsn. *φλόκκος* < ιταλ. *flocco*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *φλόκκος* (Κάρπαθος,³ Κως), *φλόκκος, φλόσκος* ‘θύσανος, ο φλόκκος του κεχριού’ (Ρόδος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,134 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.965 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,651

φλόμος, (ο)¹ ‘καθένα από τα τεμάχια που περικλείουν τα εσπεριδοειδή’, φρ. ‘*εξεχώριζε φλόμους αφ’ το πορτοκάλλι γ-κι’ έδιννε στη μ-παρέα*’. Η λ. είναι το αρχ. ουσιαστ. *φλόμος / σφλόμος*, άγνωστης ετυμολογίας, πιθ. δάνειο στην Ελληνική, ενώ οι τύποι *φλόνος* (Διοσκ. 4, 104) και *φλώμος* (Ζωναράς) φαίνονται απλές παραφθορές (L-S στη λ.). Πβ. *φλόμος* ‘είδος φυτού με ναρκωτική ουσία’ (Κάλυμνος),² *φλόμος*

‘φλοιός’ (Κως),³ *φλόμος* ‘φλοιός δέντρου’ και ρ. *ξεφλουμίζω* (Ρόδος),⁴ *φλώμος*, *βλώμος* ‘μεγάλο κομμάτι από κόρα του ψωμιού’ (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 325 2.Δράκος 1983,254, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ.Λεξ.790 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 651 5.Μηνάς, Λεξ.965

φνίδ(γ)ιασμα, (το) ‘ξαφνική μετατόπιση σπονδύλου της σπονδυλικής στήλης από απότομη κίνηση ή σήκωμα βάρους’,¹ οσφυαλγία, λουμπάγκο, και ρ. *φνιδ(γ)ιάζομαι* ‘παθαίνω λουμπάγκο, οσφυαλγία’, φρ. ‘*χάννομαι αφ’ τους πόνους, εφνιδιάστηκα*’¹ / ‘*έπαθα φνιδίασμα*’ / ‘*άξαφνα έπγισέ ν-το ν-η μέση του και πήε στο γ-γιατρό γ-κ’ είπε ν-του πως είναι φνιδγιασμένος*’. Από *αιφνιδίασμα και *αιφνιδιάζομαι* αντίστοιχα. Πβ. *φνίασμα, (το)*, *φνιδίασμα* (Κάρπαθος),² *φνιάζομαι*, *φνιζιάζομαι* ‘αιφνιδιάζομαι’ | ‘παθαίνω ισχυαλγία’ (Κάλυμνος),³ *φνιδιάζομαι* ‘ίδ.’ (Ρόδος).⁴

1.Σακελλαρίδης Γ.1982,157 2.Μηνάς,Λεξ.965 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ.ΛΡΙ, 652

φόδρα, (η) ‘η προβιά που χρησιμοποιείται ως φόδρα, *αστάρι*, στα παπούτσια’¹ | ‘λεπτό ύφασμα για στάρωμα ενδυμάτων’.² Από βενετ. *fodra* (< γοτθ. *fodr*).

1.Καραναστάσης 1987,146 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

φοέρα, (η)¹ η ενέργεια και το αποτέλεσμα του *φοερίζω*, φρ. ‘*φοέρα θ-θέλει, να μη ν-το ξανακάμει*’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φοερίζω ‘φοβερίζω, απειλώ’, φρ. ‘*εφοέρισέ μ-με κι’ εντρόσπασα*’ /

‘*πγοιος με λουμπούνι στο καντήλι // τα παιδιά θα φοερίσει...*’,¹

μτχ. παθητικού παρακειμένου *φο(β)ερισμένος* ‘φοβισμένος’ και φρ. ‘*φοερίζω τα σύκα /αγραμίθια*’ δηλαδή τα φρύζω λίγο για να μη χαλάσουν.² Από το κ. *φοβερίζω* (<φοβερός). Πβ. ‘ίδ.’(Κάλυμνος),³ *φοιρίζω* (Ρόδος),⁴ *φοερίντζω, φοιρίζω* (Κάρπαθος).⁵

1.Σακελλαρίδης Μ. 2007,385 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,652 5. Μηνάς, Λεξ.966

φοερός, (ο)¹ κ. επίθετο ‘φοβερός’ | ‘ικανός’, φρ. ‘*ο Λάμπρος είναι φ-φοερός καπετάνιος!*’

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

φόντι(ν), (το)¹, πληθ. *φόντια, (τα)* ‘το άνω εσωτερικό τμήμα ενός παπουτσιού, το οποίο αποτελείται από δέρμα, ύφασμα ή άλλο υλικό και από τη φόδρα’. Από ι-ταλ.-βενετ. *forte (del suolo)* ‘ένισχυση, ενδυνάμωση του πέλματος’,² ή < παλαιοϊταλ. *fonda* (=borsa) ‘δερμάτινη τσάντα’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Καραποτόσογλου 2012,173

φός, (ο) και *φος*¹ ‘φόβος’, φρ. ‘*αφ’ το φ-φο μ-μου εκόντεψα να πομείνω*’ (να πεθάνω) / ‘*επήρε φ-φώρα γ-κι έπφεσε μ-πάνω στη μ-πόρτα γ-κι έσπασε ν-το ζ-ζάμι*’. Από *φόβος*>*φός-φος*. Πβ. *φος, (ο)* (Κάλυμνος),² *φός* (Κάρπαθος),³ *φός, φος* (Κως).⁴

1.Κουρούνης 1982,436 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.967 4.Σκανδαλ. Λεξ.791

φοούμαι ‘φοβούμαι’, *φοάσαι, φοάται*, παρατατ. *εφοούμου*, φρ. ‘*εφοούμου γ-κ’ εφοερίζ-*

ζα' (παροιμ.), για τον θρασύδειλο που ενώ φοβάται φοβερίζει / 'σκύλλος που γανγίτζει μη ν-το φ-φοάσαι' (παροιμ.).¹ Και φουάμαι.² Πβ. 'ιδ.' (Κως),³ φοούμαι, φ-φούμαι, χούμαι (Ρόδος),⁴ φούμαι 'φοβούμαι' | 'νομίζω' (Απόλλωνα Ρόδου).⁵
1.Σακελλαρίδης Κ.1983,278 2.Πληροφορ.Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.791 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,663 5.Παπαχρ. ό.π. 654

φόρα, (η) (I) 'ταχύτητα, ορμή', φρ. 'έβαλε μνια φ-φόρα κι' εγίνηκε γ-καπνός'.¹ Από το αρχ. φορά,(η).

1.Κουρζής 325

φόρα, (η) (II) 'δημοσιότητα', φρ. 'έβγαλέ ν-τα ούλλα στη φ-φόρα'. Από λατ. *forum*. Πβ. *φόρα*, ρ. *φορέρω* 'βγάζω στη φόρα' (Ρόδος).¹

1.Παπαχρ. ΛΡΙ,654

φοράρω¹ 'τα βγάζω όλα στη φόρα, στο φανερό', φρ. 'εφόραρέ ν-τα' (τα μυστικά). Από *φόρα,(η)* 'δημοσιότητα' (βλ.λ. *φόρα II*). Πβ. *φορέρνω* (Ρόδος),² *φόρα βία* 'ιδ.' (< ιταλ. *fuori via*) (Κάλυμνος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,654 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φόρμος, (ο)¹ 'χοντρός, εύρωστος', θηλ. *φορμότζα,(η)* 'χοντρή', φρ. 'αφ' το πολλύ φ-φαϊ ν-εγίνηκε φ-φόρμος / φορμότζα'. Από *φόρμα,(η)* 'εξωτερική μορφή, σχήμα' < ιταλ. *forma* 'ιδ.'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φόρος, (ο) 'αγορά', φρ. '...εκούστηκε λ-λοιπό στο φ-φόρο, ότι η χήρα γεναίκα πουλά αβγά...και επειδή ήτο μ-μεγάλα ετρέχασι γ-και τ' αγοράτζασι ν-οι αθρώποι' ¹ / 'πέισμα λείσμα μέσ' στο φ-φόρο' (παροιμ.), δηλαδή το πέισμα είναι κατάρα και εκθέτει το άτομο στην κοινωνία.² Από λατ. *forum*. Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,43 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,250 3.Μηνάς, Λεξ.968

φορτετάρω στη τσαγκαρική 'γεμίζω με χαρτόνι το κενό μεταξύ πάτου και βάρδουλων'.¹ Η λ. από *φορτέτζα,(η)* 'φόδρα από χοντρό δέρμα ή ύφασμα που μπαίνει σαν ενίσχυση' < ιταλ. *fortezza* 'δύναμη, αντοχή, φρούριο', πβ. και *φόρτι,(το)* 'κομμάτι από σκληρό δέρμα στο πίσω μέρος του παπουτσιού' και λατ. *fortis* 'δυνατός, ανδρείος'.

1.Καραναστάσης 1987,165

φόρτσα, (η) επίρρ. 'δυνατά, ορμητικά'. Από ιταλ. *forza*. Πβ. *φόρσα* (Ρόδος),¹ *φόρτσια* (Κάρπαθος),² *φόρτσο, φρότσο* 'το πολύ' (Κάλυμνος).³

1.Παπαχρ. ΛΡΙ,654 2.Μηνάς,Λεξ.968 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φορτσάτος, (ο) επίθ. 'ορμητικός',¹ φρ. 'φορτσάτος ήρτες!' Από *φόρτσα* (βλ.λ.) + κατάλ. -άτος, πβ. το κ. *φορτσάδος*, διαλεκτικός τύπος, επίσης *φόρτσιος* 'δυνατός, ορμητικός' (Κάρπαθος).²

1.Κουρζής 325 2.Μηνάς, Λεξ.968

φορτσέρω¹ και *φορσέρω*¹ 'δυναμώνει', φρ. 'εφόρτσারে μ-πάλε ο αέρας!' Από ιταλ. *forzare*. Πβ. *φορτσέρει* 'δυναμώνει', *φορτσομιλώ* 'μιλώ δυνατά' (Κάρπαθος),² *φορτσέρνω* (Ρόδος).³

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.968 3.

Παπαρχ. ΛΡΙ,654

φόρτωμα, (το) ‘όσο φορτίο σηκώνει κανονικά ένα ζώο’, φρ. ‘έκαμα πέντε φορτόματα σιτάρι’.¹

1.Καραναστάσης 1987,181

φουάμαι βλ.λ. *φουάμαι*.

φουγάρος, (ο)¹ ‘καπνοδόχος πλοίου, τζακιού’, και *φουγάρο, (το)*.² Από ιταλ. *fogara*. Πβ. *φουάρος, (ο)* ‘ράφι πάνω από το τζάκι της κουζίνας’ (Κάρπαθος).³

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ) 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3. Μηνάς, Λεξ,969

φουκή, (η) (Νικιά) ‘το καθιερωμένο πιάτο στο τραπέζι των χοιροσφαγιών. Είδος εντράδας από μικροκομμένα χοιρινά φρέσκα κρέατα με κρεμμύδι και μπαχαρικά’, φρ. ‘έχου μ-με καλεσμένο ν-αόψε στη φ-φουκή’.¹ Πβ. στην Κάλυμνο ² *φουκή, (η)* ‘συκώτι’ | ‘τα συκωτοφλέμονα του ζώου’, στην Κύπρο τη λ. *φουκός, (ο)* ‘κρεμώδης ουσία που παρασκευάζεται με γάλα, τυρί, κρόκους αβγών και διάφορα μυρωδικά, με την οποία παραγεμίζουν τις φλαούνες (είδος πλακούντα) και τις ραβκιόλες’, που ο Καραποτόσογλου ³ παράγει από το λατ. *focus* ‘εστία, φωτιά’. Για την εννοιολογική εξέλιξη πβ. τη σχετιζόμενη ιταλική λ. *foaccia* ‘ψωμί ψημένο στη στάχτη’.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,139 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Καραποτόσογλου 2008,464-465

φουκιά, (η) στην ποιμενική γλώσσα ‘η προβατίνα που έχει χρώμα τριχώματος που πλησιάζει προς το κόκκινο’.¹ Η λ. από λατ. *focus* ‘εστία, φωτιά’.

1.Καραναστάσης 1987,136

φουμίζω ‘επαινώ’, μέσ. *φουμίζομαι* ‘καυχίμαι’,

‘εκείνη που μικρή σε ναννούριζε, // νύφη τώραδά να σε φουμίζε’¹

/ ‘φουμίζεται πριο, λείεις κ’ έ ν-έχει άλλο σα γ-κι’ αυτό!’ Από *φημίζω* / *φημίζομαι*, με τροπή *i > u* κοντά σε υγρά / χελικά. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,² Κάλυμνος³), *φουμίζομαι* (Λέρος),⁴ *φουμίζω, φουμίζομαι* (Ρόδος),⁵ *φουμίντζω* (Κάρπαθος),⁶ *φουμισούμαι* (Καρδάμαινα Κω).⁷

1.Ιω.Λογοθέτης 101 2.Σκανδαλ. Λεξ,792 3.Σκανδαλ. Λεξ,Καλ. 4.Γεωργίου 57 5. Παπαρχ. ΛΡΙ,655 6.Μηνάς, Λεξ, 969 7.Σκανδαλ. Λεξ. ό.π.

φουμίστας, (ο) ‘ο επιδειξιομανής’,¹ φρ. ‘είναι μ-μεγάλος φουμίστας!’/

‘του καλοκαιριού φουμίστας // και του χειμώνα πρωτογυρίστρας’ (παροιμ.)²

για τον αργόσχολο. Από *φήμη > φούμη*, με τροπή *i > u* κοντά σε υγρά/χελικά, *> φουμίστας*, (πίانو-πιανίστας, γραφή-γραφίστας). Πβ. *φουμάρης* (Κως,³ Κάλυμνος⁴), *φουσάρος* ‘καυχησιάρης’ (< πιβ. ιταλ. *fusciatta* ‘περιαυτολόγος’) (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 325 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,148 3.Σκανδαλ. Λεξ,792 λ. *φουμίζω* 4.Δράκος, 1982,219, Σκανδαλ. Λεξ,Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ,972

φούργια, (η) ‘βιασύνη’,¹ φρ. ‘ω μάνα μου, τώρα το ν-έπιασε ν-η φούργια!’ / ‘εβιάζετο, ν-είχε μ-μεγάλη φ-φούργια’ / ‘αφ’ τη φ-φούργια ν-του να φύ’ γλήγορα εξέχασε ν-το μ-πορτομονέ ν-του με τα μαεδγιά’. Από ιταλ. *furia* ‘μεγάλη βιασύνη’ (<λατ. *furia* ‘μανία’ < ρ. *furere* ‘μαίνομαι’). Πβ. *αφούρια, φούρια* (Ρόδος),² *φούρια* (Κάρπαθος).³

1.Κουρζής 326 2.Παπαχρ. ΛΡ1,95 3.Μηνάς, Λεξ.970

φούρκα, (η) ‘οργή, θυμός’,¹ φρ. ‘εγίνηκε θ-θεργιό ν-ανήμερο ν-αφ’ τη φ-φούρκα ν-του!’ Από λατ. *furca* ‘δίχάλα’ | ‘αγχόνη’. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,² Κάλυμνος,³ Ρόδος,⁴ Κάρπαθος⁵).

1.Κουρούνης 1982,419 2.Σκανδαλ. Λεξ.793 3.Δράκος 1982,219, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1,655 5.Μηνάς, Λεξ.970

φουρκαδέλλο, (το) (ναυτ.) ‘το διχαλωτό ξύλο της κουπαστής στο οποίο ακουμπούν την αντένα, όταν μαϊνάρουν το πανί (όταν κατεβάσουν το ιστίο)’.¹ Από *φούρκα* ‘διχαλωτός πάσσαλος’ (< λατ. *furca* ‘δίκρανο στήριγμα’) > *φουρκάδα, (η)* ‘διχαλωτό αγριόξυλο που στερεώνεται στην κουπαστή, πάνω στο οποίο τοποθετούνται κατά μήκος τα καμάκια, οι αντένες με τα πανιά και τα κουπιά’ (Κάλυμνος),² > *φουρκαδέλλο, (το)* υποκορ., ‘ίδ.’ επίσης στην Κάλυμνο ² *φουρκαέλλα, (η)*

1.Καραναστάσης 1987,135 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φουρκίζζω /-ομαι ‘κάμνω κάποιον να θυμώσει’,¹ φρ. ‘εφούρκισέ ν-το μ-μ’αυτά που τού’πε!’ | ‘θυμώνω, οργίζομαι’, φρ. ‘εφουρκίστηκε με τα καώματα του γιου του!’ Από *φούρκα* (βλ.λ.) + κατάλ. -ίζω. Η λ. ήδη μσν. με σημασία ‘απαγχονίζω’ (‘κι ο κύρης τση σαν πίνουλη βάνει να με φουρκίσει’ Ερωτόκρ.). Πβ. *φουρκίζζομαι* (Κως),² *φουρκίζζονται* (για ζώα) ‘πνίγονται τα δεμένα ζώα, όταν τυλίξει το σχοινί στο λαιμό τους’ (Ρόδος),³ *φουρκίντζω* ‘εξοργίζω’ (Κάρπαθος),⁴ *φουρκώννω, φουρσίζομαι* (Κάλυμνος).⁵

1.Κουρούνης 1982,423 2.Σκανδαλ. Λεξ.793 3.Παπαχρ. ΛΡ1,655 4.Μηνάς, Λεξ.971 5. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φουρκισμένος, (ο) επίθ. ‘οργισμένος’, φρ. ‘φουρκισμένος είναι, μη ν-του μιλάς, άσ’ το ν-να ξεθυμάνει!’, μτχ. παθητ. παρακειμένου του *φουρκίζζω* (βλ.λ.).

φουρναρ(γ)ειό, (το) ‘δωμάτιο του παραδοσιακού σπιτιού, μέσα στο οποίο υπήρχε φούρνος πλινθόκτιστος, ημισφαιρικού σχήματος, με όλα τα απαραίτητα σκεύη για την παρασκευή και ψήσιμο του ψωμιού’.¹ Η λ. από το αρχ. ουσιαστ. *φουρναρείον*, με συνίζηση, δεξ *καπηλειό*. Πβ. *φουρναργιό* (Κως),² *φουρναριό* ‘δωμάτιο του φούρνου (Λέρος).³

1.Κοντοβερός 315, Μαστρογιάννης 21, Μαυρουδής 151 2.Σκανδαλ. Λεξ.793 3. Γεωργίου 57

φουρνέλλο, (το) ‘μέρος της παραστιάς, συνήθως για ζέσταμα φαγητού ή ψήσιμο καφέ’,¹ φρ. ‘ψήσε στο φουρνέλλο το γ-καφέ ν-να γίνει μερακλήδικος’ | ‘τρύπα σε μεγάλο βράχο γεμάτη εκρηκτική ύλη για ανατίναξη’, φρ. ‘θυμούμαι στις μεγάλες ρουτσόνες του λιμανιού, ο Σούβλος έβαλλε φ-φουρνέλλα για να τις εσπάσει. Καμιά δε ν-του λάσερε! ήξερε ν-τα ν-νερά της πέτρας’.² Από ιταλ. *fornello*. Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος,³ Κάρπαθος⁴).

1.Κουρζής 326, Κουμέντος 1990, 293 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Μηνάς, Λεξ.971

φουρνέφτος, (ο) (Νικιά) ‘ξύλινο φτυάρι του φούρνου στο οποίο ‘εβαζαν τα ψωμιά και τα φούρνιζαν’, φρ. ‘πιάσε το φ-φουρνέφτο και φούρνιζε τα ψωμιά, ο φούρνος είναι ν-έτοιμος’.¹ Από *φουρνόπτως,(ο) (< φούρνος+φτος < πτύον).

Πβ. *φουρνόφτυον*, (το) (Κάρπαθος),² *φουρνόφσαρο* (Κάλυμνος),³ *φουρνέφτυο*, (το) (Σύμη).⁴

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 134 2. Μηνάς, Λεξ. 972 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 4. Μηνάς ό.π.

φουρτούνα, (η) κ. 'τρικυμία', και 'ω φουρτούνα να σε βρει και να σε γυρίσει!' συνηθισμένη νισύρική έκφραση για κάτι μη αποδεκτό,

'...κι' ο γέρος αποκρίθηκε:// φουρτούνα να τον έβρει!

εκατό δράμια πήραμε // σαφρίδια το σ-Σοτέμπρη

κι' εκείνος μάς τα χρέωσε // για εκατό σ-σανίδια!' ¹

Από τουρκ. *firtina* 'τρικυμία', ή < ιταλ. *fortuna* 'τύχη, δυστυχία, κακοτυχία' με αφομοιωτική τροπή του -ο- σε -ου-. Πβ. *φουρτούνα* 'τρικυμία' (Ρόδος),² *φουρτίνα* 'ίδ.' (Κάρπαθος).³

1. Μπαλαλάς 1981, 122 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 656 3. Μηνάς, Λεξ. 972

φουρτουνίδ(γ)ια, (τα) 'κύματα της θάλασσας',¹ βλ.λ. *φουρτούνα*.

1. Παπαδόπουλος 1909, 98

φουσατό, (το) 'στράτευμα',¹

'εμένα το φουσατό μ-μου πολ-λύ 'ναι γ-και μεγάλο'.¹

Είναι το μσν. ουσιαστ. *φουσατόν* 'ίδ.' ('είχε φουσατά δυνατά' Ερωτόκρ.) < λατ. *fossatum* 'στρατόπεδο' (< *fossa* 'όρυγμα, τάφος' < ρ. *fodere* 'ορύσσω, σκάβω').

Πβ. *φουσατό* 'στράτευμα' | 'πλήθος οπαδών' | 'γαμήλια πομπή' (Κάρπαθος),³ *φουσατό* 'λαός, πλήθος' (Κως),⁴ *φουσατό* 'στρατόπεδο' | 'συγκέντρωση κατάλληλη για επίδειξη' | 'φαντασμένος άνθρωπος' (Κάλυμνος).⁵

1. Παπαδόπουλος 1909, 98 2. Καζαβής 15 3. Μηνάς, Λεξ. 972 4. Σκανδαλ. Λεξ. 794 5. Δράκος 1983, 256, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

φούσκα, (η)¹ 'έτσι έλεγαν τα παιδιά την ουροδόχο κύστη του χοίρου, που έπαιρναν στα χοιροσφάγια, την περνούσαν από στάχτη, την έτριβαν και μετά τη φούσκωναν και γινόταν μπαλόνη, όπως αλλιώς την έλεγαν,² σε εποχές στερημένες',

'εστά επορευούμεστο ν-τα στερημένα χρόνια,

που αφ' τις φούσκες τω χ-χοιρώ ν-εκάμναμε μπαλόνη'.³

Από αρχ. *φύσκη*, (η) 'κύστη'. Πβ. *φούσκα* 'κύστη' | 'φυτό που το άνθος του μοιάζει με σταφυλόρωγα' | 'είδος στρειδιού βρώσιμου' (Κάρπαθος),⁴ *φούσκα* 'μπαλόνη' | 'θαλασσινό όστρακο' | 'ουροδόχος κύστη' (Κάλυμνος),⁵ *φούσκα* 'κύστη του χοίρου' (Κως),⁶ *φούσκα* 'κύστη' (Ρόδος).⁷

1. Κουρζής 326 2. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3. Μαυρουδής 11 4. Μηνάς, Λεξ. 972 5. Δράκος 1983, 256, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 6. Σκανδαλ. Λεξ. 794 7. Παπαχρ. ΛΡΙ, 656

φουσκαλλήθρα, (η)¹ 'φουσκάλα', φρ. 'μα τις φουσκαλλήθρες που κάμναμε μ-με το καλαμάκι σ-σ' ένα μ-ποτήρι ν-νερό!', από *φούσκα-φουσκάλα* + κατάλ. -ήθρα, δεξ *κατρουλλήθρα, κουκχουλλήθρα, σιταρήθρα* κ.τ.ό. Πβ. *φουσκαλλία* 'μικρή φουσκάλα' (Κάρπαθος,² Κάλυμνος³).

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 173 3. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

φούσκης, (ο)¹ 'χοντρός', συνώνυμο των *πρήστης, φόρμος* (βλ.λ.). Πβ. *φούσκης* και

φούσσης ‘κοντόχοντρος άνθρωπος’ (Κάλυμνος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φουσκί(ν), (το) ‘είδος σκουλαρικού’,¹

‘...και τα χρυσά μου τα φουσκιά // να τα φορεί στ’ αφτιά της’²

/ ‘...εμπρόαλε ν-η Ερήνη στο χ-χορό με το ν-όμορφο μ-παμουχά ν-της, με τις φούσκες της...’³ | ‘ολοστρόγγυλη άνυδρη, πολύ μικρή ντομάτα’,⁴ φρ. ‘επααίνναμε γ-για ούζζο, με μεζζέ νισύρικα αγγούργια και φουσκιά’.⁵ Από φουσκίον, υποκορ. του φύσκη(η) ‘φούσκα’. Πβ. φουσσί ‘μικρή φούσκα’ | ‘κοπριά’ (Κάλυμνος),⁶ φουσκί, φουσσί ‘σκουλαρίκι’ | ‘μικρή στρογγυλή ντομάτα’ | ‘κόσμημα της αλακατέας που μοιάζει με σκουλαρίκι’ (Κάρπαθος),⁷ φουσκί ‘ενώτιον’ (Ρόδος),⁸ φουσκί ‘εργαλείο αγγειοπλαστικής που πρόσφερε την δυνατότητα διακόσμησης των αγγείων’ (Κωζ).⁹

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Μπαλαλάς 1981,66 3.Κουμέντος 1991,178,239 4.Μαυρουδής 151 5.Μαυρουδής 78 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Μηνάς, Λεξ.973 8.Παπαχρ. ΛΡΙ, 656 9.Σκανδαλ. Λεξ.794

φούσκο, (το) ¹ ‘βουβό κύμα’, φρ. ‘φούσκο ν-έχει σήμερις η θάλασσα’ (< φουσκώνω), δες τα κ. φουσκοθαλασσιά ‘κυματώδης ή ταραγμένη θάλασσα’, φουσκοκονερί(η) ‘πλημμυρίδα κατά την παλίρροια’. Πβ. φούσκο(ο) ‘φουσκοθαλασσιά’ (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φούσκωμα, (το) ¹ ‘διόγκωση, διάταση’ | ‘δυσφορία από στομαχική διαταραχή’, φρ. ‘επαράφα και ν-νοιώθω φούσκωμα στο στομάχι’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φουσκωμένο σ-σύκο, (το) φράση για σύκο που μόλις ωριμάζει,¹ φρ. ‘φουσκω-μένα ν-ει ν-τα σύκα, κοντεύγου ν-να γενού’.

1.Καραναστάσης 1987,142

φουσκωτό, (το) στην ποιμενική γλώσσα ‘σφαιρικό ποιμενικό κουδούνι, όμοιο με τη δεσποτική μήτρα κατά το σχήμα’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου φουσκωτός.

1.Καραναστάσης 1987,140

φουφού, (η) ‘φορητή κινητή εστία, συνήθως πήλινη, που καίει με κάρβουνο’.¹ Από τουρκ. *fufu* (< βενετ. *fogo* ‘φωτιά’, πβ. λατ. *focus* ‘εστία’). Μια δεύτερη πιθανή προσέγγιση οδηγεί στο αρχαίο ρ. *φάγω* ‘νήνω, καβουρδίζω’ ή στο αρχ. *φῦ φῦ* (*φου φου*) (‘και το πυρ φουσητέον, μη μ’ αποσβεσθέν λάθη προς τη τελευτή της οδοῦ, φυ φυ’, Αριστοφ. Λυσιστρ.294). Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος),² φουού(η) (Κάλυμνος).³

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,657 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φουχτίζζω και *χουφτίζζω*,¹ από αντιμετάθεση φθόγγων, ‘πιάνω, αρπάζω με τη φούχτα’, φρ. ‘εμπρόλαβε γ-κι’ εφούχτισέ ν-τα ούλλα, ‘έ ν-έφηκε ν-τίποτι!’ Από μσν. *φούχτα* (< πιθ. αρχ. *πυκτή* ‘δίπτυχο’). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *φουχτιάζω* (Ρόδος),³ *φουχτίντζω* (Κάρπαθος).⁴

1.Μαστρογιάννης 43 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,657 4.Μηνάς, Λεξ.974

φραγκιάζω¹ ‘βραχνιάζω, κάνω βραχνή φωνή’, φρ. ‘εκρύωσε γ-κι’ έ ν-ημπορεί να μιλήσει καλά, εφράγκιασε’ /‘φραγκιασμένο ν-ει’ ν-το παιδί’. Η λ. από το βραχνιάζω (< μτγν. βραγγιάζω ‘πνίγω’ < αρχ. βραγγιώ < βράγγος ‘βραχνάδα’), με πιθ. επίδραση της λ. φράγγος, επειδή η προφορά τους δίνει την εντύπωση βραχνάδας. Πβ. φρανιαζώ, φραγγιάζω, φραγγιάζω (Χάλκη),² φρανιαζώ (Βάτι Ρόδου),³ φρατζιάζω (Κάλυμνος),⁴ φραγκιάντζω (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 326 2.Τσοπανάκης 1949,48,93 3.Τσοπανακίς, Phonétique 118,138 4. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Μηνάς, Λεξ.974

φραγκοβάσουλα, (τα) ‘τα τσαούλια’,¹ κοινή ονομασία ποικιλίας φασουλίων’, που τα έλεγαν και φράγκακα βασόλλια, ξενικά, βλάχικα,² και λόπια,³ φρ. ‘φραγκοβάσουλα έσπειρα στη ν-Τρουλλωτή’. Πβ. φυτά ή ζώα με πρώτο συνθετικό τη λ. φραγκο- (< Φράγγος, με σημασία ‘ξένος’, όχι ντόπιος): φραγκολάχανο, φραγκομάρουλο, φραγκοράδικο, φραγκοστάφυλο, φραγκοσυκιά, φραγκόκοτα, φραγκοκόκορας κ.τ.ό.).

1.Κουρζής 326 2.Πετρούτσου 1993,348 3.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

φραγκόσυκο, (το) ‘ποικιλία βαθύ μπλε μεγάλου σύκου’¹ και η συκιά φραγκοσυκιά.

1.Καραναστάσης 1987,143

φραμός, (ο) ‘το φράξιμο του ανοίγματος του χωραφιού από ξηρά κλαδιά’,¹ φρ. ‘κάμε φραμό στο χωράφι σ-σου να μη ν-εμπαίννου μ-μέσα τα ζ-ζα’/

‘παλ-λιός φραμός’ έ γ-καίεται, καινούργιος’ έ μ-πατιέται, ούτε παλ-λιά’ γαπητικιά’ έ ν-απολησμονιέται’ (παροιμ.).²

Από το αρχ. ουσιαστικό φραμός,(ο) (< θ. φραγ- του φράζω). Πβ. φραμός ‘κλείσιμο, ειδικά του στόματος, σιωπή, σκασμός’ (Κάλυμνος),³ φραμός ‘περίφραξη με τοίχο που έχει στο πάνω μέρος αγκαθωτούς θάμνους’ (Κάρπαθος),⁴ φραμός ‘ξερολιθιά που έχτιζαν γύρω γύρω στα χωράφια οι ζευγάδες για να τα προφυλάγουν από τα ζώα’ (Κως).⁵

1.Παπαδόπουλος 1909,98, Κουρζής 326 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,17 3.Δράκος 1983, 257, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.975 5.Σκανδαλ. Λεξ.795

φρεάδα, (η) ‘πλοίο, ιδίως πολεμικό’,¹ παλαιότερα ‘ταχύ και ευέλικτο τρίστηλο ιστιοφόρο πολεμικό’, σήμερα ‘πολεμικό πλοίο μέσου μεγέθους’. Από φρεγάδα < βενετ. *freghada*. Πβ. φρεγάδα, φεργάδα ‘ιδ.’ και μτφ. ‘μεγαλόσωμη καλοστολισμένη γυναίκα’ (Κάλυμνος).²

1.Παπαδόπουλος 1909,98 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φρενιάδα, (η)¹ ‘η ιδιότητα του φρένιμου’ (βλ.λ.), φρ. ‘μάνια μου, φρενιάδα μ-που τη ν-έχει!’

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

φρένιμος, (ο) επίθ. ‘συνετός, γνωστικός’, ‘ω, φρένιμέ μου εσύ!’, και επίρρ. φρένιμα ‘γνωστικά’, φρ. ‘κάτσε φρένιμα!’/

‘κι’ η κόρη ως ήτο φρένιμη, // φρένιμα πηλοήθη’.¹

Από θ. φρεν- της λ. φρην, φρενός + επίθημα -ιμος. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² φρένιμος, και ρ. φρενιμέβζω (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,150 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡ1,658

φροκαλλιά, (η) ‘πρόχειρη σκούπα’¹ | ‘σκούπα από θάμνους, για να σκουπίζουν το αλώνι’,² φρ. *‘μωρή, πάρε τη φροκαλλιά ν-να σκουπίσεις καλά καλά τ’ αλώνι’* / *‘από ένα γ-κακό χρεοφειλέτη και μια φροκαλλιά’*, η φράση δηλώνει τη λαϊκή αντίληψη για τον κακό χρεοφειλέτη.³ Από το επίθετο *φιλόκαλος* > ουσιαστ. *φιλοκαλία, (η)* ‘η αγάπη προς το ωραίο’ (λ. του 1^{ου} μ.Χ. αι.) > *φλοκαλία* > *φροκαλία*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,⁴ Κως,⁵ Χάλκη,⁶ Ρόδος⁷), *φροκάλλιν* (Λέρος),⁸ *φροκαλιτζά* (Αστυπάλαια),⁹ *φοκάλι, φροκάλι* (Κάρπαθος).¹⁰

1.Κουρζής 326 2.Κοντοβερός 317 3.Σακελλαρίδης Κ. 1983,330 4.Δράκος 1983,257, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.796 6.Τσοπανάκης 1949,93 7.Παπαρχ. ΛΡΙ,658 8.Κρεκούκιας, Λέρος 71 9.Καραναστάσης, Αστυπ. 105 10.Μηνάς, Ιδ.Καρπ.66,124,152

φρόκαλο, (το) ‘σκούπιδι’,¹ φρ. *‘ήμπε φρόκαλο στο μ-μάτι μ-μου και πονώ το’* / *‘μω-ρέ, μη γ-κάμνεις φρόκαλα κι εσκούπησα τώραδά’*.² Βλ.λ. *φροκαλλιά*.

1.Κουρζής 326,330 2.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.111/2010

φροκαλώ ‘σκουπίζω με φροκαλιά’, φρ. *‘...βρίσκει τη γ-καλοπετθερά στη σκάλα γ-κι’ εφροκάλει’*.¹ Από *φιλοκαλώ* > *φλοκαλώ* > *φροκαλώ*. Η λ. συχνή στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Καζαβής 37

φρύδι(ν), (το) κ. | (μτφ.) ‘η περιοχή αμέσως κάτω από την κορυφογραμμή του βουνού’¹ | ‘εκεί που τελειώνει το επίπεδο κομμάτι του λοφίσκου και αρχίζει ο κρημνός’,²

*‘στο φρύδι σα ν-εφτάζασι γ-και πρι γ-γιαλός φανεί,
το ζ-ζωντανό ν-εμούρωσε γ-και σε γκρεμμό λ-λαλεί’*.³

Το φρύδι του βουνού αποτελούσε και μέσο προσδιορισμού της ώρας, όταν απλωνόταν εκεί *δροσκιός* (σκιά), φρ. *‘μη φ-φυσέ μεσ’ στη ζ-ζέστη, κάτσε να δροσίσει το φρύδι ν-του Καραβιώτη και να φύομε ν-ούλλοι μαζζί’*.⁴ Από το αρχ. ουσιαστικό *οφρύς*, υποκορ. *οφρύδιον* > *φρύδι*, και μετωνυμικά *οφρύς* ‘μέρος που εξέχει του εδάφους’, *‘οφρύς’ τα κρημνώδη και τραχέα των ορών* (ΗΣύχ.). Πβ. *φρούι, φρυ, (το)* (Κάλυμνος),⁵ *φρυ, φρούιν, φρύκκια, (τα), φρύθκια, φρούδγκια* (Κως),⁶ *φφρού* (Χάλκη).⁷

1.Χαρτοφύλης 1984,261 2.Μαυρουδής 152 3.Μαυρουδής 35 4.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.111/2010 5.Δράκος 1983,257, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 6.Σκανδαλ.Λεξ.797 7.Τσοπανάκης 1949,41,93

φρύω, *φρύζζω* ‘κάμνω τον άρτο διυριτή’¹ | ‘φρύγω, φρυγανίζω’, φρ. *‘φρύζε το ψωμί ν-να μη μ-μουχλιάσει’*.¹ Και *φρύσσω*.² Παλαιότερα γινόταν το ίδιο με διάφορα μαξούλια, όπως σύκα, κριθάρι, για να μην τα πιάσει σκουλήκι,³ φρ. *‘ω Μαργιά, εφρύησα ν-τα σύκα, βγάλε τα αφ’ το φ-φούρνο να μη γ-καούσι’*, και επίθ. *φρυμένος* ‘στεγνός’ | ‘ψημένος’.⁴ Από το αρχ. *φρύσσω* / *φρύττω*, μτγν. *φρύγω* (< ι.ε. ρίζα **bher-* ‘ψήνω, βράζω’). Πβ. *φρύσσω, φρύω, φρύζω* (Κάλυμνος),⁵ *φρύττω, φρύω* ‘φρύγω τον καρπό’ | ‘παθαίνω δυσκοιλιότητα’ | ‘από την πολλή ζέστη παθαίνω στειρότητα’ (Κάρπαθος).⁶

1.Παπαδόπουλος 1984,291 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 3.Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.112/2010 4.Κουρζής 326 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς,

Λεξ. 977

φτάννω ‘προφτάνω, προλαβαίνω’, φρ. ‘...’έ ν-εφτάσται ν-να φάει τρεις κουταλλιές ο κακόμοιρος ο λωλλός, επέρασε ν-ο γάθης κι’ επάτησέ ν-το κι’ επαράτησε ν-το κουτάλι’¹ | ‘φθάνω’, φρ. ‘γλήγορα έφτασε ν-ο γιατρός’ | ‘αρκώ’, φρ. ‘έ ν-έφτασε ν-το αλεύρι για τα ψιλοκούλλουρα, πάαινε να φέρεις κι’ άλλο’ | ‘σώνω’, φρ. ‘έ ν-έφταννα να το πριάσω και νέβηκα στη γ-καρέκλα’. Από φθάνω, άγνωστης ετυμολογίας. Πβ. φτάννω ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² φτάννει ο καρπός = ωριμάζει (Ρόδος).³

1. Σακελλαρίδης Κ. 1991, 64 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1, 659

φταράς, (ο)¹ ‘αυτός που έχει μεγάλα αφτιά, ο αφτιάς’, και φτάρα, (η)¹ ‘το μεγάλο αφτί’, φρ. ‘κ’ είχε γ-κάτι φτάρες σ-σα φτάργια!’

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φταρμακίζζομαι ‘φτερνίζομαι’,¹ φρ. ‘φταρμακίζζεται το μωρό! αμπα κρύωσε!’ Η λέξη από το αρχ. πτάρννυμαι + κατάλ. -ίζομαι > πταρνίζομαι > φταρνίζομαι > φταρμακίζζομαι με επίδραση της λέξης φάρμακο. Πβ. φταρνίζομαι (Κάλυμνος),² φκαρνίντζομαι (Κάρπαθος),³ φτερνακίζζομαι (Κως),⁴ φτερνώ (Ρόδος).⁵

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 962 4. Σκανδαλ. Λεξ. 800 5. Παπαχρ. ΛΡ1, 659

φταρμίζζω (Νικιά) ‘ματιάζω, βασκάνω’, φρ. ‘εφταρμίσα ν-το μωρό γ-κι’ όλλο γ-κλαίει’. Από οφθαμίζζω (< οφθαλμός), με σύγηση αρχικού άτονου φωνήεντος, > φταρμίζζω, με τροπή φθ > φτ και ανομοιοτυπική τροπή λ > ρ. Πβ. ‘ιδ.’ φταρμίζζω (Κως,¹ Κάλυμνος²), φταρμίντζω (Κάρπαθος),³ θαρμίντζω (Αστυπάλαια).⁴

1. Σκανδαλ. Λεξ. 799 2. Δράκος 1983, 258, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 977 4. Καραναστάσης, Αστυπ. 75

φτάρμισμα, (το) (Νικιά) ό,τι και το μ-μάτιασμα ‘βασκανία’,¹ η ενέργεια του φταρμίζζω (βλ. λ.).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982, 175

φτ(γ)υάρι(ν), (το) ‘το πτυάρι του φούρνου, ξύλινος κοντός που φέρει στο ένα άκρο ξύλινο δίσκο, πάνω στον οποίο θέτουν τα νωπά ψωμιά και τα τοποθετούν μέσα στο φούρνο για να ψηθούν’.¹ Από πτάριον, υποκορ. του αρχ. πτόν. Πβ. φσάρι (Κάλυμνος),² φκνάριν, φθυάριν (Κάρπαθος),³ φκνάριν (Κως),⁴ φσάρι (Αστυπάλαια),⁵ φτσνάριν (Χάλκη).⁶

1. Καραναστάσης 1987, 174 2. Δράκος 1983, 258, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ. 962 4. Σκανδαλ. Λεξ. 788 5. Καραναστάσης, Αστυπ. 105 6. Τσοπανάκης 1949, 39, 93

φτ(γ)υώ ‘φτύνω’, φρ. ‘μωρέ μη ν-εφτγυείς χάμαι και σφουγγάρισα τώραδά’.¹ Από πτύω > φτύω > φτυώ > φτγυώ με συνίγηση.

1. Χαρτοφύλης στα Ν. Ν. αρ. φ. 112/2010

φτειρώ ‘τελειώνω, συμπληρούμαι’, φρ. ‘έ ν-εφτειρού ν-οι δουλλειές’.¹ Είναι το κρήμα φτουρώ (για ενέργεια) ‘διεξάγομαι με αργό ρυθμό, γι’ αυτό και δεν συμφέρω’, πιθ. με επίδραση του φθείρω. Από λατ. *obduro* ‘γίνομαι σκληρός’ | ‘κάνω κάτι σκληρό’.

1. Καραναστάσης 1987, 142

φτεννιαίνω¹ και φτηννιαίνω¹ ‘πέφτει, μειώνεται η τιμή ενός πράγματος’, φρ. ‘ε-

φτεννιάνασι ν-τα ζ-ζαρζαβατικά και πάω στη λ-λαϊκή να ψουννίσω'. Από φτενός (βλ.λ.) > φτένια, (η) 'φθήνια, πώληση σε χαμηλή τιμή' + κατάλ. -αίνω.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φτενόπετσο, (το) 'λευκό λεπτόδερμο σύκο',¹ και φτενόπετσες, (οι) 'οι συκίες που βγάζουν φτενόπετσα σύκα'.² Βλ.λ. φτενός.

1.Καραναστάσης 1987,143 2.Σακελλαρίδης Γ. 1982,218

φτενός, (ο)¹ και φτηνός,² επίθ. 'χαμηλής αξίας', φρ. 'πάαινε να ψουννίσεις από το μαγαζζί ν-του που 'ναι φτενός' | 'λεπτός', φρ. 'το ζύλο ν-ει φτενό γ-και θα σπάσει γλήορα'. Από ευθηνός > φθηνός > φτενός, με τροπή *i > e* όταν ακολουθεί ένρινο ή υγρό, δεξ μηρός-μερί, χειρ-χείρα-χέρι κ.τ.ό. Πβ. 'ιδ.' (Ρόδος,³ Κάρπαθος⁴).

1.Κουρούνης 1982,404 2.Πληροφ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,660 4.Μηνάς, Λεξ.978

φτερί(ν), (το) 'φτίλι καντηλιού', από αρχ. άπτρα, (η) 'φτίλι λύχνου'.¹

1.Καραναστάσης 1990,16

φτερούδα, (η) 'είδος φυτού, η φτέρη',¹ η ονομασία εξαιτίας του σχήματος των φύλων του φυτού, υποκορ. φτερουδάκι 'μικρή φτέρη που ευδοκμεί σε βαστάδια, ως αφέψημα, συνήθως κρύο, που προκαλεί λιθοτριψία στα νεφρά'.² Στα Νικιά φτερού(δ)ες και εφτερού(δ)ες, που φυτρώνουν άφθονες στην περιοχή του χωριού και κυρίως στις Πλαγιές, και χρησιμοποιούσαν για σκέπασμα σε καλύβες, καμίνια, και τις ρίζες ως τροφή για τους χοίρους, φρ. 'πάμε μ-πέρα στις Πλαγιές 'α φέρομε φτερουόριζες για τους χοίρους μας'.³ Πβ. φτέρη, (η) (Ρόδος),⁴ φτερούιν (Κάρπαθος).⁵

1.Κουμέντος 1987,52 2.Μαυρουδής 152 3.Σακελλαρίδης Γ.1982,233 4.Παπαχρ. ΛΡΙ, 660 5.Μηνάς, Λεξ.979

φτηννιάινω¹ και φτεννιάινω¹ κ. 'γίνομαι φτηνότερος, κατεβάζω τις τιμές εμπορευμάτων', φρ. 'εφτηννιάνασι ν-οι τιμές στη λ-λαϊκή γ-και πάω να ψουννίσω'. Είναι το κοινό ρ. φτηνιάινω, βλ.λ. φτενός.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φτι(ν), (το) κ. 'αφτί', φρ. 'σημαδεμένα ν-ει ν-τα φτια τω γ-κατσικίω' | 'ξύλινη σφήνα του χερόμυλου, το τεμάχιο ξύλου που είναι στερεωμένο μέσα στην κοιλότητα της πανόπετρας (βλ.λ.), στο οποίο σφηνώνεται η μυλοκόπη'¹ (βλ.λ.). Από ους, ωτός > υποκορ. ωτίον, πληθ. τα ωτία > τ' αφτιά > τα φτια - ενικ. το φτι. Πβ. φτι, φσα, (τα), αφτί, αφσά, (τα) (Κάλυμνος),² φτι, φκιά, (τα) (Ρόδος),³ φτιν (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,161, Μαστρογιάννης 69 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΛΡΙ, 660 4. Μηνάς, Λεξ.979

φτίση, (η)¹ 'φυματίωση, χτικίω', φρ. 'φτίση ν-είχε γ-και το ν-επήρα στο Άργος.' Από το αρχ. ουσιαστ. φθίσις, (η) (< θ. φθι- του ρ. φθίνω+κατάλ. -σις).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φτισικός, (ο)¹ επίθετο, θηλυκό φτισικιά, (η), 'αυτός που πάσχει από φτίση, φυματικός', φρ. 'φτισικός ήτογ-και το ν-επήρα στο Σανατόριο, στη ρ-Ρόδο.'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

φτος, (ο) ‘το φιλέτο (κρέας), που είναι μαγειρεμένο με κρεμμύδια’ | (στα χοιροσφάγια) ‘το ψαρονέφρι (bon filè) κομμένο σε τεμάχια’.¹ Από το αρχ. επίθ. *οπτός, (ο)*² ‘αυτός που έχει υποστεί όπτηση, ψητός, ψημένος’. Πβ. *φτο, (το)* ‘το παραγεμισμένο και ψημένο στο φούρνο αρνί της Λαμπρής’ (Κάλυμνος),³ *φτο* και *φουρνιστό* (Κως),⁴ *οφτόν* (Κάρπαθος),⁵ *οφτός, (ο)* ‘ψητός’ (Ρόδος).⁶

1.Καραναστάσης 1987,139,184 2.Καραναστάσης 1987,126 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ. Λεξ.800 5.Μηνάς, Λεξ. 668 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,457

φτύμα, (το)¹ ‘φτύσιμο, σάλιο’, το αποτέλεσμα του *φτ(γ)νω* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

φτωχολοιμένος, (ο) επίθ. ‘ο πάμπτωχος’¹, φρ. ‘*φτωχολοιμένα είν’ τα κακόμοιρα τα παιδιγιά της! έφηκέ ν-τα κι έφνε.*’²

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

φύκχα επίρρ. ‘πλήρες, μέχρι τα χείλη’,¹ φρ. ‘*εγίμωσε φ-φύκχα το ποτήρι / το πιάτο / το καφίτζι*’. Από *φύσκα*, ως άκλιτο επίθετο ή επίρρημα ‘πολύ γεμάτο, εντελώς’ < αρχ. *φύσκη* /-α ‘το παχύ έντερο, φούσκα’. Πβ. *φύσκα* ‘ιδ.’ και ρ. *φυσκέρω* ‘γεμίζω μέχρι πάνω’ (Κως),² *φυσκί(ν)* και *βάλλω φυσκίν* ‘βάλλω το σπόρο των κηπευτικών σε ένα κοφινάκι με κοπριά, κι όταν φυτρώσουν τα μεταφέρω στον κήπο’ (Ρόδος),³ *φλάκκα* ‘εντελώς γεμάτος’ < λατ. *facla* < *facula* ‘πυρός, λάμπα’ και *φλακκέρω* ‘καταγεμίζω’ < ν.ε. *φρακάρω* < ιταλ. *fracco* ‘μεγάλη ποσότητα’⁴ (Κάρπαθος).

1.Κουρζής 325 2.Σκανδαλ. Λεξ.802 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,662 4.Μηνάς, Λεξ.963

φύλακας, (ο) ‘χειροποίητη υφασμάτινη σχολική τσάντα, με λουρί που το περνούσαν στον ώμο’,¹ φρ. ‘*εφέτος μού’καμε ν-η μάνα μου καινούργιο φ-φύλακα*’ / ‘*ο φύλακας σ-σου ν-ει φ-φύκχα βιβλία*’. Από αρχ. *θύλακος-θύλακας, (ο)* > *φύλακας*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *αφύλακας* (Καστελλόριζο),³ *φύλακας* ‘ιδ.’ | ‘μαξιλάρι’ | ‘το στερεωμένο στον τοίχο μαξιλαράκι, όπου ο βοσκός ακουμπούσε το κεφάλι του, όταν σκυμμένος άρμεγε τα ζώα’ (Κως).⁴

1.Κουρζής 326 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Κομηνός 39,80 4.Καραναστάσης, Φωνητική 53, ο ίδιος, Ζευγάδες 256, ο ίδιος Ποιμενικά 34,65

φυλαχτό, (το) ό,τι και το *χαιμαλί* (βλ.λ.), αλλά το χρησιμοποιούσαν κυρίως εις τα μικρά παιδιά.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *φυλαχτός*.

1.Κοντοβερός 312

φυλάω¹ ‘περιμένω, παραφυλάω’, φρ. ‘*φυλάω να περάσει*’ | ‘διατηρώ κάτι’, φρ. ‘*φυλάω τα βιβλία μου, έ ν-τα σκίτζω*’. Από αρχ. *φυλάσσω*. Πβ. *φυλάω* ‘φρουρώ’ | ‘περιμένω’ | ‘προσέχω’ (Κάλυμνος),² *φυλάτσω* (Κάρπαθος),³ *φυλάω, φυλάουμαι* (Ρόδος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.980 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,661

φυλλοκάρδι(ν), (το)¹ ‘το εσώτατο μέρος της καρδιάς’, η έδρα των πιο βαθιών συναισθημάτων, φρ. ‘*τρέμει το φυλλοκάρδι μ-μου, να μη ν-ερωστήσει το παιδί μ-μου!*’ Από τη φράση *το φύλλο της καρδιάς*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

φύρα, (η) ‘το έλλειμμα’,¹ η ελάττωση του βάρους ή όγκου αντικειμένου’, φρ. ‘*το τυρί ν-είχε φ-φύρα γιατί έβγαλε μ-πολ-λύ τσίρο*’. Υποχωρητικό παράγωγο του ρ. *φυρώ* (βλ.λ.), πβ. *γεννώ-γέννα, πυρώνω-πύρα* κ.τ.ό. Πβ. *φύρα* και επίθετο *φυράης* ‘ελλειμματικός, αδύνατος’ (Κρητηνία Ρόδου),² *φυρασσά,(η)* (Κάλυμνος),³ *φυρασά* (Αστυπάλαια),⁴ *φυραμός* ‘λιγότεμα’ (Κως).⁵

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Παπαχρ. ΛΡ1,662 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Καραναστάσης, Αστυπ.105 5.Σκανδαλ. Λεξ.802

φυρώ¹ ‘ολιγοστεύω’ | ‘μειούμαι σε όγκο ή βάρος’, φρ. ‘*εφύρασε ν-το ν-νερό ν-αφ’ το βράσε βράσε*’. Από το αρχ. ρ. *φυράω-ώ* ‘ανακατεύω’ (< αρχ. *φύρω*, κατά τα συνηρημένα σε -ώ). Πβ. *φυριά, φυριαίνω, φυριάντζω* ‘στερεύω’ (Κάρπαθος),² *φυρώ* (Ρόδος),³ *φυρνό, φυραίνω, ποφυραίνω* (Κως),⁴ *φυράντζω* (Αστυπάλαια).⁵

1.Κουρζής 326 2.Μηνάς, Λεξ.981 3.Παπαχρ. ΛΡ1,662 4.Σκανδαλ. Λεξ.802 5. Καραναστάσης, Αστυπ.105

φυτρί(ν), (το) ‘το φυτό του καντηλιού’,¹ και *φτερί* (βλ.λ.), φρ. ‘*μόνο ν-τα φυτριά είχαμε ν-τότες για το καντήλι*’. Από *φύτρο(ν)* ‘φυτικό έμβρυο’ με υποκορισμό, πθ. επειδή το φυτό του καντηλιού μοιάζει με *φύτρο* (< θ. *φν-* του ρ. *φύω* + επίθεμα -τρο). Πβ. *φύτρον, φύτρος,(το)* ‘το μικρό φυτό του κριθαριού και του σιταριού που μόλις βλάστησε’ (Κάρπαθος),² *φύτρος,(ο)* ‘αυτό που φύτεται’ | ‘κλωνάρι’ | ‘μικρό δέντρο από φυτώριο’ (Κάλυμνος).³

1.Καραναστάσης 1987, 126, Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ.982 3.Δράκος 1983,259, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φωκιανά, (τα) ‘ποικιλία σταφυλιών με μαύρες μακρουλές ρώγες’¹ (< *Φώκαια* Μ.Ασίας). Πβ. *φωκιανόν* ‘μαύρο σκληρόφλουδο σταφύλι από τη Φώκαια της Μ.Ασίας’ (Κάρπαθος),² *φωκιανό* ‘ιδ.’ (Κάλυμνος).³

1.Καραναστάσης 1987,170 2.Μηνάς, Λεξ.982 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

φώτης, (ο), πληθ. *φώτηδες,(οι)* ‘το σύνολο των ενδυμάτων και των άλλων δώρων που δωρίζει ο νούννος, ο ανάδοχος, στο βρέφος όταν βαπτίζεται’.¹ Η ονομασία, επειδή *φωτίζεται* το παιδί με τη βάφτιση.

1.Καραναστάσης 1987,150, Κουρζής 326, και ‘*Νισυριακά*’ 3 (1969),σ.329

X

χαβαλές, (ο) ‘δυσκολομετακίνητο αντικείμενο, αυτό που εμποδίζει, που πιάνει χώρο’.¹ Από τουρκ. *havale* ‘επιφόρτιση, εκχώρηση’. Πβ. *χαβαλές* ‘σφουγγάρια κακής ποιότητας’ (Κάλυμνος),² ‘μέρος του φορτίου που περισσεύει πάνω από το κανονικό φορτίο’ (Κάρπαθος).³

1.Κουρζής 326 2.Δράκος 1983,259, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.984

χαβάς, (ο) ‘ο σκοπός, το μέλος του τραγουδιού’¹ φρ. ‘*αυτοδῶ το τραούδι τθυμίζζει ανατολίτικο χ-χαβά*’ | ‘εμμονή σε κάτι’, φρ. ‘*ό,τι και να του λείεις, αυτός το χ-χαβά ν-του!*’ Από τουρκ. *hava* ‘καιρός, ατμόσφαιρα, αέρας’. Πβ. ‘ιδ.’ (Ρόδος,² Κάλυμνος³).

1.Κουρζής 326 2.Παπαχρ. ΛΡ1,665 3.Δράκος 1983,259, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χαβέλλι(ν), (το)¹ ‘αυτός που δεν καταλαβαίνει’¹ | ‘ο άνευ σημασίας’², φρ. ‘*αυτός ει χ-χαβέλλι, μη ν-το γ-κούεις*’. Αλλού *χαβελές* ‘επιπόλαιος, ανεύθυνος’ (=χαβαλές, βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

χαβέσι(ν), (το) ‘επιθυμία, λαχτάρα, ευχαρίστηση’¹ φρ. ‘*τεμπέλλης ει*’, ‘*ε ν-έχει χαβέσι γ-για δουλειά!*’ Από τουρκ. *heves* ‘ζήλος’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,² Κάρπαθος,³ Ρόδος,⁴ Κως⁵).

1.Κουρζής 326 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς,Λεξ.984 4.Παπαχρ.ΛΡ1,665 5.Σκανδαλ. Λεξ.804

χαζζηκονταρής, (ο) ‘λαίμαργος, αυτός που τρώει συνέχεια και ανέξοδα’.¹ Πιθ. από κάποιον Χαζζηκονταρή, παλαιότερα, που έμεινε το όνομά του ως χαρακτηρισμός, επειδή θα είχε αυτή την ιδιότητα.

1.Κουρζής 326

χάζζι(ν), (το)¹ ‘ευχαρίστηση, τέρψη, κέφι, γούστο’, φρ. ‘*κάννω το χ-χάζζι με τα καώματά του*’ / ‘*κάννω χάζζι*’ (με ευχαριστεί, μου αρέσει). Από τουρκ. *haz* ‘ιδ.’ Πβ. *χάρτζιν, χάτζιν* (Κάρπαθος),² *χάζι* (Κάλυμνος,³ Ρόδος,⁴ Κως⁵).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.994 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡ1,665 5.Σκανδαλ. Λεξ.805

χαζζινές, (ο) ‘πορτοφόλι, χρηματοκιβώτιο’,¹

‘*έχασα χαζζινέ φλουρί // και χαζζινέ λοάρι...*’

(από νισύριο μοιρολόδι)²

Από τουρκ. *hazine* / *hazne* ‘ταμείο’ | ‘θησαυροφυλάκιο’, λ. που επικράτησε ως οικονομικός όρος στον ελληνικό χώρο, κατά τους 16^ο-19^ο αι., παράλληλα με τα ιταλικά *κάσσα* (< *cassa*) και *σκρίνιο* (< *scrigno*).³ Πβ. *χαζινές* ‘δημόσιο ταμείο’ (Κάλυμνος),⁴ *χαζζινές* ‘ιδ.’ (Κως),⁵ *χαζινέ* (Καστελλόριζο),⁶ *χαντζινές* (Κάρπαθος).⁷

1.Κουρζής 326, Αρφαράς, Νίσυρος 84 2.Σακελλαρίδης Κ.1965,177 3.Βαγιακάκος,

Συμβολή 24,56 4.Δράκος 1983,260, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ.Λεξ.805 6.Κομνηνός 127 7.Μηνάς, Λεξ.990

χαζζίρης, (ο)¹ ‘αυτός που τα θέλει όλα έτοιμα’. Από τουρκ. *hazir* ‘έτοιμος’, βλ.λ. *χαζζίρικα*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χαζζίρικα, (τα) ‘αυτά που αποκτήθηκαν χωρίς κόπο, τα έτοιμα’,¹ φρ. ‘θέλει τα ούλλα χαζζίρικα’ / ‘τρώει τα χαζζίρικα πού’βρε ν-αφ’ το θ-θείο ν-του το ν-Αμερικάνο’ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *χαζζίρικος* < τουρκ. *hazir* ‘έτοιμος’+κατάλ.-ικός. Πβ. *χαντζίρικος* ‘έτοιμος’(Κάρπαθος),² *χαζζίρικος* (Κως),³ *χαζζίρικα* (Κάλυμνος).⁴

1.Κουρζής 326 2.Μηνάς, Λεξ.990 3.Σκανδαλ. Λεξ.805 4.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χαιβάνι(ν), (το) ‘το κατοικίδιο, κυρίως, ζώο’ | (μτφ.) ‘άνοητος’,¹ φρ. ‘είναι ν-ένα χ-χαιβάνι γ-και μισό!’ Από τουρκ. *hayvan* ‘ζώο’.

1.Κουρζής 326

χαιμαλί(ν), (το) ‘το φυλαχτό που κρέμεται στο λαιμό’ | ‘ρομβοειδές ύφασμα που προσθέτουν κάτω από τις μασχάλες των μανικιών της πουκαμίσας της παραδοσιακής γυναικείας φορεσιάς, για τις άνετες κινήσεις των χεριών, που πιθανώς να ονομάστηκαν έτσι από τα *χαιμαλιά* που κρεμούσαν από εκεί’,¹

‘και του λαιμού του να φανεί χαιμαλί ν-εμπρός της,

να καταλάβει απ’ αυτό πως είν’ αυτός ο γιος της’

(από νισύρικο μοιρολόι).²

Αλλά και για το ζώο υπήρχε *χαιμαλί* ‘μικρό σακουλάκι που περιείχε πέτρες από τρίστρατο, σκόρδο, ευχή βασκανίας, που κρεμούσαν από το λαιμό του ζώου για να το προστατεύει’.³ Η λ. από τουρκ. *hamagli* / *hamalli* / *hamayli*. Πβ. *χαμαιλίν* (Ρόδος,⁴ Κως,⁵ Καστελλόριζο⁶), *χαμαελί* (Κάλυμνος).⁷

1.Παπαμανώλη 100 2.Σακελλαρίδης Κ. 1965,158 3.Κοντοβερός 312 4.Παπαχρ. ΛΡ1, 677 5.Σκανδαλ. Λεξ.807 6.Κομνηνός 118 7.Δράκος 1982,223, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χαιρέτιο, (το) ‘χαιρετισμός,σινιάλο,γέννημο’,¹ φρ. ‘‘έ ν-το θέλω το χαιρέτιο σ-σου!’ Αντί του *χαιρέτημα*, κατά το *νέφιο, κατάντιο, καζάντιο* κ.τ.ό. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²

1.Μαστρογιάννης 21 2.Μηνάς, Λεξ.985

χαιρί(ν), (το) ‘προκοπή’,¹ ‘*χαιρί γ-και προκοπή να μη δ-δεις!*’ (κατάρα).² Από τουρκ. *hayir* ‘αγαθό, καλό’.

1.Κουρζής 326 2.Καζαβής 172

χάλαζζα, (η) ‘ασθένεια των χοίρων, είδος άσπρων σωματίων σαν χαλάζι στο κρέας των χοίρων’,¹ η ασθένεια *κυστικέρκωση*, φρ. ‘*εσφάζαμε ν-το χ-χοίρο μ-μας κι’ είχε χ-χάλαζζα, κι’ επήγαμε γ-και το ν-εχώσαμε!*’ Η ασθένεια γνωστή ήδη από την αρχαιότητα, ‘*χάλαζώσαι ύες*’ (Αριστοτ.). Πβ. *χάλαζασμένος* (για χοίρο) ‘αυτός που έχει προσβληθεί από την ασθένεια *χαλάζι*’, και ρ. *χάλαζώνω* (για χοίρο) ‘πάσχω από την ασθένεια *χαλάζι*’ (Κάλυμνος),² *χαλαντζιάρης* (Κάρπαθος),³ *χάλαζιάρης* (Ρόδος).⁴

1.Κουρζής 326 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.986 4.Παπαχρ. ΛΡ1,666

χάλασμα, (το) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘το άνοιγμα της αμπατής (βλ.λ.) της μάντρας κάθε πρωί, για να βγουν οι κατσίκες στη βοσκή’,¹ και ρήμα *χαλώ* ‘αφήνω ελεύθερα τα ζώα να βοσκήσουν μετά το χάλασμα της αμπατής’, φρ. ‘*εχαλάσαμε ν-τα ζ-ζα*’ / ‘*πάαινε να χαλάσεις τα ζ-ζα κι’ εμεσημέργιασε*’,¹ το αντίθετο είναι το *χτίσιμο* ‘το χτίσιμο της αμπατής της μάντρας με πέτρες, όταν έβαζαν, αργά το βράδυ, τα κατσίκια μέσα’, φρ. ‘*α τις εχτίσαμε ν-τις κατσίκες’ α πααίννομε γ-κ’ εί ν-εζώρας*’,¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,239

χαλασουρ(γ)ιά, (η) (μτφ.) ‘η ματαίωση μιας δουλειάς που πήγαινε να δρομολογηθεί’, φρ. ‘*έκαμέ μ-μου χαλασουργιά, πάνω που επάαινε να πουλήσω τη β-βάρκα*’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χαλατό, (το) ‘ερείπιο, ερειπωμένο μέρος’,¹ φρ. ‘*ότα ν-είμεστο μ-μικροί επαίζζαμε στο χαλατό του Κωσταντίνου, στο ν-Τρούλλο*’/

*‘τρέχει ο νους σε μακρινά ανέμελλα παιχνίδια,
σε πλάγια και σε χαλατά, σ’ ανήλλιαγα ρυμίδια*’.²

Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *χαλατός, (ο)*. Πβ. *χαλαμούντρι(ν)* ‘ερείπιο’ (Κως),³ *χάλαντρο* (Καστελλόριζο),⁴ *χαλατά, (τα)* (Ρόδος),⁵ *χαλαμάντουρον* (Κύπρος).⁶

1.Κουρζής 326, Πετρούτσου 1982,48 2.Μαυρουδής 9 3.Σκανδαλ. Λεξ.806 4. Κομνηνός 117 5.Παπαχρ. ΛΡ1, 666 6.Τσοπανάκης 1949,93

χαλατός, (ο) ‘ακατάστατος, ατημέλητος’.¹ Ρηματικό επίθετο από το αρχ. ρ. *χαλώ* ‘χαλαρώνω’, κατά τα *κεντώ-κενητός, κρατώ-κρατητός, απαιτώ-απαιτητός* κ.τ.ό. Ξενίζει η απουσία της λέξης από τα αρχαία και νεότερα λεξικά. Πβ. *χαλατός* ‘χαλασμένος, κατεδαφισμένος’ (Κάρπαθος),² *χαλατός* (μτφ.) ‘άνοητος’ (Χάλκη).³

1.Παπαδόπουλος 1909,98, Καζαβής 201 2.Μηνάς, Λεξ.987 3.Αυτηκοΐα.

χαλιαμπούλιας, (ο)¹ ‘αυτός που βρίσκεται σε κακή κατάσταση’, και επίρρ. *χαλιαμπούλια / χαλιαμπούλιου*. Από αραβoturκ. *hal* ‘θέση, περίπτωση’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χάλλαρος, (ο) ‘το απόλωτο στόμα’, λ. προσβλητική, και *χαλλάρα, (η)* ‘η στομού’, φρ. ‘*ω χαλλάρα, κλείωσε πηλο το χ-χάλλαρό σ-σου! σκάσε!*’¹ Υποκορ. *χαλλαράκι* ‘μικρό στόμα’, φρ. ‘*ανοίετε τα χαλλαράκια σας*’, ήταν η προτροπή του παπα-Κωσταντή Νταντίρη στα παιδιά, όταν κοινωνούσαν.² Από το επίθετο *χαλαρός* ‘πλαδαρός’ | (για ήθη και αξίες) ‘χωρίς συνέπεια, ελευθέριος’ > *χάλλαρος*, με αναβιβασμό του τόνου μετά την ουσιαστικοποίησή του και δίπλωση -λ- στο ιδίωμα της Νισύρου, δεσ *θερμός-θερμή* > *θέρμη, φαιδρός-φαιδρά* > *Φαίδρα*. Το ίδιο και στα τοπωνύμια, όπως *Χάλαρα, (τα)* που προσδιορίζονται εδάφη χαλαρά, μη συνεκτικά, πλαδαρά.

1.Κουρζής 326 2.Κουμέντος 1987,48

χαλλί(ν) τ’αχταποδιού¹ ‘ο πλόκαμος του αχταποδιού’, φρ. ‘*φέρε μαζζί με το ούζζο γ-κι ένα χαλλί ν-τ’αχταποδιού για μεζζέ*’. Και *αποκλαμός* (βλ.λ.).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χαλώ¹ κ. 'γκρεμίζω', φρ. 'εχάλασε ν-το κρεμμύρι' (γκρεμίστηκε) | 'αλλοιώνομαι', φρ. 'εχάλασε ν-το φαῖ μ-που τό'χες όξω αφ' το ψυγείο' | 'καταναλώνω, ξοδεύω', φρ. 'χαλά πολλά λεφτά' | 'ανταλλάσσω νόμισμα', φρ. 'έχεις να μου χαλάσεις ένα δ-δεκάρικο ν-να μου το κάμεις κέρματα;', Πβ. χαλώ 'ατιμάζω παρθένα' (Κάλυμνος).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χάμαι επίφρ. 'χάμω, καταγής',¹ φρ. 'έφρεσε χ-χάμαι και χτύπησε στο γόνατο'. Από το αρχ. *χαμαί* με αναβιβασμό τόνου.² Πβ. 'ιδ.' (Κως,³ Κάλυμνος,⁴ Ρόδος⁵).

1.Κουρζής 326 2.Dieterich, Indog. Forsch.16,20 3.Σκανδαλ. Λεξ.807 4.Δράκος 1982, 223, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Παπαχρ. ΛΡ1,667

χαμάλης, (ο) 'αχθοφόρος'¹ και *χαμαλλιάρια, (τα)* 'τα αχθοφορικά', φρ. 'έφερε μ-μου τα μπράτρη μου ο χαμάλης αφ' το λιμάνι κι' έδωκά του τα χαμαλλιάρια'. Από τουρκ. *hamal* και *hamalíye* αντίστοιχα.

1.Κουρζής 326

χαμαλίκια, (η) 'μικρό σακί, γεμάτο κατά το ήμισυ με κουρέλια ή άχυρα, που το τοποθετούσαν οι χαμάληδες στην πλάτη τους, στηρίζοντάς το στο κεφάλι',¹

'ο Παναγιώτης της Ζωής βάλλει τη χ-χαμαλίκια,
κι' αφ' το μαδέρη γ-κουαλεί τσουβάλλια και κοφίννια' ² /
'...η χαμαλίκια χάθηκε, // δρεπάνι, ακκινάρι,
και το πηγάδι μ-πού 'τανε // πίσω στο Μιραμάρι'. ³

Από τουρκ. *hamallik* 'επίτονη εργασία'. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος).⁴

1.Μαυρουδής 152 2.Μαυρουδής 24 3.Σακελλαρίδης Μ. 2007,380 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

χαμηλοτάκχουνο γ-καλαπόδι(ν), (το) 'το καλαπόδι του τσαγκάρη με χαμηλό τακούνι'.¹

1.Καραναστάσης 1987,166

χαμήλωμα ν-τ' αλέτρου, (το) το αντίθετο του *ψηλωμα τ' αλέτρου*¹ (βλ.λ.).

1.Καραναστάσης 1987,155

χαμνό, (το)¹ και *αχαμνό*, βλ.λ. *αχαμνά, (τα)*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χαμνορώα, (η) στην ποιμενική γλώσσα 'η προβάτα ή γίδα που αρμέγεται εύκολα'.¹

Από *χαμν(ο)*- (< *χαμνός* 'μαλακός, πλαδαρός' < *χαύνος* < *χαυνός) + *ρώα*. Πβ. *χαμνό(γ)αλη, καλάρμεη* (Κως),² *αχαμνογάλια, η* (Κρήτη).³

1.Καραναστάσης 1987,127,138 2.Σκανδαλ. Λεξ.302,808 3.Μαυρακάκης, *Ποιμεν. Κρήτης* 25

χαμούρι(ν), (το) 'η ελαιομάζα, η ελαιοζύμη του λιοτριδίου',¹ φρ. 'εβάλλα ν-το χαμούρι στα σακχούλλια και το σφίγγα στη μ-μηχανή γ-για νά'βγει το λάδι'. Από τουρκ. *hamur* 'ζύμη'. Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος).²

1.Μαστρογιάννης 25 2.Μηνάς, Λεξ.989

χαμοφέγγει¹ 'φέγγει αμυδρά', συνώνυμο του *χαράσσει* (βλ.λ.).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

χαμπαρίζω¹ 'αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω', φρ. 'αυτός 'έ χ-χαμπαρίζζει τίποτι'.

Από *χαπάρι* (βλ.λ.). Πβ. *χαμπαρζάζω* (Κάλυμνος),² *χαπαριάντζω* ‘λαμβάνω υ-πόψη μου παρατηρήσεις’ | ‘ανακοινώνω’ (Κάρπαθος),³ *χαπαρίζω* (Ρόδος).⁴

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3. Μηνάς, Λεξ.990 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,669

χανάλλι(ν) ‘χάρισμα, χαλάλι’, φρ. ‘χανάλλι σ-σου οι κόποι μου, γιε μου!’/

‘τα παιδιγιά όσα τρω χ-χανάλλι ν-τους,
κι όσα φορού χ-χαράμι ν-τους’(παροιμ.)¹

δηλαδή όσο τα παιδιά μεγαλώνουν γρήγορα, έτσι αλλάζουν και αχρηστεύουν τα ρούχα τους.¹ Από τουρκ. *helâl* ‘νόμιμος, θεμιτό πράγμα’. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος),² *χαλάλλι, χανάλλι* (Κάλυμνος).³

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,239 2.Μηνάς, Λεξ.989 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χαναλλίζζω ‘χαρίζω, κάμνω χαλάλι’,¹ φρ. ‘αυτός ‘έ χ-χαναλλίζζει τίποτα!’ / ‘‘έ ν-τη χ-χαναλλίζζω τη ν-ημέρα μ-μου’,² δηλαδή θα πάω να δουλέψω, δεν κάμνω αργία. Από *χανάλλι* (βλ.λ.) + κατάλ. -ίζω. Πβ. *χαλαλλίζω, χαναλλίζω* (Κάλυμνος),³ *χαλαλιζω* (Ρόδος),⁴ *χαναλλίντζω* (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 327 2.Σακελλαρίδης Κ.1983,319 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Παπαχρ. ΛΡΙ,666 5. Μηνάς, Λεξ.989

χάννεμα, (το) ‘το ψάρεμα του χάννου’¹ (βλ.λ.), η ενέργεια ενός ρήματος *χαν-νεύγω ‘ψαρεύω χάνους’.

1.Μαυρουδής 152

χάννος, (ο) ‘όνομα ψαριού που έχει το στόμα ανοιχτό’,¹ επιστημ. *serranus cabrilla* της οικογ. *serranidae*, φρ. ‘έντα με θωρείς σα χ-χάννος!’ (δηλ. με το στόμα ανοικτό). Η λ. είναι μεταπλασμένος τύπος του αρχ. ουσιαστ. *χάννη,(η)* (< *χαίνω*), κατά τα αρσενικά σε -ος. Πβ. *χάνος* και *χανός* (Κάρπαθος),² *χάννος* (Κως, Κάλυμνος,³ Ρόδος⁴).

1.Παπαδόπουλος 1984,291, Καζαβής 201 2.Μηνάς,Λεξ.989 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡΙ,669

χάννω¹ το κοινό, φρ. ‘έκοψέ μ-μου το ρίφι κι ‘έχασά το’ | (για έγκυο) ‘αποβάλλω’, φρ. ‘γκαστρομένη ήτο, ν-αμμ’ έχασε ν-το παιδί’ | μέσο *χάννομαι* ‘πεθαίνω’, φρ. ‘ε-χάθηκε ν-ο άθρωπος άδικα!’

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

χαντακόννω (μτφ.) ‘μπλέκω, καταστρέφω’, φρ. ‘‘έ ν-τά ‘μαθες που με χαντακόσασι; εκάμασι ζ-ζημιιά γ-και τα δίξασι ν-ούλλα πάνω μου!’¹ Από *χαντάκι* (υποκορ. του *χάνδαζ*) + κατάλ. -ώνω. Πβ. *χαντακόννω* ‘προκαλώ ματαίωση’ (Κάρπαθος).²

1.Κουμέντος 1987,35 2.Μηνάς, Λεξ.989

χαντράτη, (η) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα ‘η κατσίκια που έχει στο λαιμό της μερικές χρωματιστές βούλες σαν χάντρες’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *χαντράτος*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,235

χάντρο, (το) κ. και *χάντρα,(η)*, ‘το στόμιο της *βιστέρνας* (βλ.λ.), από πελεκητή πέτρα, με άνοιγμα στη μέση για να περνά το καπράτσι,¹ σε σχήμα στενόμακρο, τετράγωνο και πολύ συχνά στρογγυλό’², φρ. ‘σκιάσε το χάντρο ν-της βιστέρνας και

βάλει καλά το καρφάκι, να μη ν-επφέσει μέσα κάνα ζ-ζο'.³ Στα Νικιά λέγεται τρά-
χηλας (βλ.λ.) | 'το κοίλωμα, η λακκούβα στο βυθό στης στέρνας όπου εκεί μα-
ζεύονται τα κατάλοιπα από τον επικλινή βυθό'⁴ | πληθ. *χάντρα,(τα)* 'οι χάντρες
του κομπολογιού'.⁴ Η ονομασία προφανώς από το σχήμα, φρ. 'γρανιτένιο ν-ει
ν-το χάντρο ν-της βιστέρνας μας στη ν-Ελλά, στη ν-τελευταία ν-τάβλα' / 'επήε γ-
κι' έκατσε μ-πάνω στο χάντρο ν-της βιστέρνας κι' εθώρει μ-πέρα αφ' το ρουμάνι
ν-νά'ρτει το βασιλόπουλλο'.⁵ Η λ. είναι αραβικής προέλευσης.

1. Παπαδόπουλος 1909,98, Καζαβής 201, Χαρτοφύλης 1984,235 2. Αρφαράς 1978,31 3.
Χαρτοφύλης στα Ν.Ν. αρ.φ.112/2010 4. Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 5. Σακελλαρίδης
Κ. 1991,52

χαπάρι(ν), (το) γενικά 'είδηση, νέα', φρ. 'είντα χαπάρι(γ)ια;' / 'ο κόσμος χάννεται κι'
αυτός χαπάρι'έ μ-παίρει!' | 'κακό μαντάτο, θάνατος', φρ. 'ω, που νά 'ρτει το χα-
πάρι σ-σου!' ¹ / 'εχτές επήε ν-εις τη γ-Κω στο γ-γιατρό γ-και σήμμερα ήρτε ν-το
χαπάρι ν-του!' ² Και *χαμπέρι*.³ Από τουρκ. *habar / haber* 'είδηση'. Πβ. 'ιδ.'
(Ρόδος,⁴ Κάρπαθος⁵), *χαμπάρι* κ. και 'είδηση θανάτου ή αγγελία για χαμό δύτη
με σκάφαντρο από ασφυξία' (Κάλυμνος).⁶

1. Σακελλαρίδης Κ.1991,151, Κουρζής 326 2. Χαρτοφύλης στα Ν.Ν.αρ.φ.112/2010 3.
Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 4. Παπαχρ. ΛΡ1,669 5.
Μηνάς, Λεξ.990 6. Δράκος 1983,260, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χάπι(γ)ιο, (το) ¹ 'το χάπι', φρ. 'μη ν-εξεχάσεις μετά το φαϊ ν-να πάρεις το χάπιγο σ-σου'.
Από τουρκ. *hap*. Πβ. *χάψο, (το)* (Κάλυμνος).²

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χαραβάλλα, (η) ¹ 'μεγάλη τρύπα, λαούμι', φρ. 'με τις βροχές έννοιζε μνια χαραβάλλα
στη μ-μέση ν-του δρόμου!' / '...στο ν-τοίχο ν-του χαλατού είχε μ-μια χαραβάλλα θ-
θεώρατη γ-κι εβγαίναμε γ-κ' εμπαινάμε.' Πβ. στην Κάλυμνο² *χαραβάλλα,(η)*
'χαράδρα'. Η λ. κατά μια άποψη, έχει προέλθει από το επίθετο *χαλαρός*, μέσω
ενός αμάρτυρου τύπου *χαλαβρός, με μετάθεση συμφώνων (πβ. *χάρβαλο* 'χάλα-
σμα, ρημάδι').

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Δράκος 1983,261,
Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χαραβαλλιάζζω ¹ 'ανοίγω χαραβάλλα' (βλ.λ.) | 'αγρηστεύομαι'

1. Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χαραβύζα, (η) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα 'η κατσικά με χαρούμενα βουζιά,
δηλαδή πολύ όμορφα'.¹

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,236

χαραμάδα, (η) 'ρωγμή,¹ μικρό κενό διάστημα μεταξύ αρμολογημένων τμημάτων',
φρ. 'είδα σε αφ' τη χ-χαραμάδα ν-της οζώπορτας της αυλής πού'ρκουσου' Από
χάραμα + *κατάλ.-άδα*, δεξ *σκίσμα-σκισμάδα*, *σπάσμα-σπασμάδα*, πβ. 'χηραμίδες'
χηραμοί, τα κοίλα και έχοντα κενώματα' (ΗΣύχ.). Πβ. *χαραμά,(η)* (Κάρπαθος),²
χαραμά, χαραματζά (Κάλυμνος),³ *χαραμακιά,(η)* (Βάτι Ρόδου).⁴

1. Σακελλαρίδης Κ. 1982,327 2. Μηνάς, Λεξ.991 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4. Παπαχρ. ΛΡ1,
670

χάρα μέρα ‘με το χάραμα’¹ | ‘κατά τα ξημερώματα’,² φρ. ‘στο χάρα μέρα επήρα χαπάρι το σ-σεισμό’ / ‘με το χάρα μέρα πάει στη δ-δουλλειά’. Πιθ. από τη φράση ‘χαράζει η μέρα’. Πβ. *χάραμα, χαράξιμο* ‘λυκαυγές’ (Κάλυμνος),³ *χάραμα* (Κάρπαθος).⁴

1.Χαρτοφύλης 2007,190 2.Καραναστάσης 1987,149 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.991

χαράμι(ν), (το) ‘άχρηστος’ ως κατηγορούμενο, φρ. ‘χαράμι ν-επήσι ν-ούλλοι μου οι κόποι’ / ‘το χαράμι ’έ γ-γίνεται χανάλλι’, δηλαδή κάποιος που δεν δούλεψε και το πήρε δεν μπορεί να του το κάμουν χανάλλι.¹ / ‘τα παιδιγιά όσα τρω χ-χανάλλι ν-τους // κι’ όσα φορού χ-χαράμι ν-τους’ (παροιμ.).² Από τουρκ. *haratam* ‘άδικο’.

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,323 2.Σακελλαρίδης ό.π.238

χαραμουντάνα, (η) ‘ορμαθός, κυρίως από ξηρά σύκα και αμυγδαλόφιχα (παστελλαριές), που θεωρείται επίσημο δώρο της μνηστής ή ερωμένης στον ξενιτεμένο αγαπητικό της’.¹ Στην Κάρπαθο ² *χαραμουντάνιν,(το)* ‘ορμαθός ξερών σύκων περασμένων σε σπάγγο’.

1.Παπαδόπουλος 1909,98, ο ίδιος 1984,292, Καζαβής 201, Κουρζής 327 2.Μηνάς, Λεξ.991

χαραμπάτθι(ν) επίρρ. ‘άνω κάτω, φασαρία, χαλασμός’,¹ φρ. ‘ούλλη ν-τη ν-νύχα ν-εγίνετο μ-μέσα στο σπίτι χ-χαραμπάτθιν’ / ‘το τι χαραμπάτθι ν-εγίνετο ’έ λ-λέεται’.² Και *χαραμπάρτι*.³ Από τουρκ. *harabat* ‘ακατάστατος, κατεστραμμένος’, πβ. αλλού *χαραμπάτης* ‘ιδ.’ και επώνυμο *Καραμπάτης*.

1.Κουρζής 327 2.Κουμέντος 1987,48 3.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

χαρανάς, (ο)¹ ‘κακομοίρης, αχαϊρευτος’, φρ. ‘κακόμοιρε, χαρανά, ’έ γ-κάμνεις για τίποτι!’ Ο Κ.Μηνάς ² μας δίδει επώνυμο της Μήλου *Χαρανάς,(ο)*, προφανώς από *χαρανάς* ‘ο κατασκευαστής *χαρανιών, χάλκινων μαγειρικών σκευών, ή αυτός που τα πουλά*’ < *χαρανί* < τουρκ. *hereni* / δημ. τουρκ. *harani*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.991

χαραπάς, (ο) ‘κολοκυθένια φιάλη (από τον καρπό της λαγυνοφόρου κολοκυθιάς, κ. νεροκολόκυθο) που χρησιμοποιούσαν οι Νισύριοι για την *κουκχουζζίνα*,¹ υποκορ. *χαραπούλλι(ν)* ‘μικρός χαραπάς’,

‘τα χαραπούλλια μνια φ-φορά ν-ήτο γ-καλά κι’ εκείνα,

τα κάμνισι γ-κ’ εβάλλασι μ-μέσα τη γ-κουκχουζζίνα’

(Κ.Μαντουδάκης)

/ ‘παπαδιγιά, λέει ο παπάς, φέρε όζω το χαραπούλλι ν-τη γ-κουκχουζζίνα γ-και φέρε και σύκα’² /

‘τραγουδιστή μου χαραπά, λεβέντη γίγαντά μου,

με σένα συναντριώννομαι σα σ-σε θωρώ κοντά μου’.³

Ο *χαραπάς* στα Νικιά λέγεται *κούζζος,(ο)*⁴ (βλ.λ.). Πβ. στην Κω ⁵ *χαραπούδι* ‘μικρός χαραπάς’ (=χαραπούλι) που συνδέει ο Dawkins ⁶ με το *υποδοχάριον* > *υποδοχάρι* > *χαραπούδι* από μετάθεση. Ο Π. Βενετοκλής ⁷ αναφέρει ότι ‘εν Ρόδω υπάρχει χόρτον ευώδες εις πλήθος, όπερ ονομάζεται υπό των χωρικών *καραπάς*, ήγουν μαυροκέφαλος, μαυροσκούφης, ως ονομάζουσιν οι Τούρκοι τους

καλογήρους. Το χόρτον τούτο ομοιάζει την λεβάνταν', πβ. το τουρκ. *karabas* 'καλόγηρος', επίσης *καραμπάτσα*, (η) 'καρπούζι' | 'κουρεμένο κεφάλι παιδιού' (Ζάκυνθος), *καραμπάτσα* 'κρανίο, φαλάκρα' (Λευκάδα). Ο Κώστας Καραποτόσογλου⁸ παράγει τη λ. από το τουρκοαραβ. *karabe, karaba* 'μεγάλη υδρία, λάγηνος', που απαντά και ως *kirba* 'ασκός προς μεταφορά νερού', δεξ στα γαλλικά ιδιώματα *carabasse, carbassa*, στην αγγλική *calabash*.⁸

1.Σακελλαρίδης Κ.1991,63, Κουμέντος 1990,289, Κουρζής 327, Κοντοβερός 310 2. Σακελλαρίδης ό.π. 3.Ιω.Λογοθέτης 61 4.Στρίκης 339, Αρφαράς 1978,32 5.Σκανδαλ. Λεξ.810 6. Dawkins 2,558 7.Π.Βενετοκλής, *Βραχίαι παρατηρήσεις εις τινες λέξεις και παροιμίας της καθ' ημάς ελληνικής γλώσσης*, Εν Αθήναις 1872, σ.57 σημ.82 8.Καραποτόσογλου, Ετυμολογικά στα ιδιώματα της Κω, στα *Δωδ/κά Χρονικά τ. ΚΣΤ'*

χαραποβύζια, (η) (Νικιά) στην ποιμενική γλώσσα 'η κατσίκια που οι ρώγες των βουζιών της είναι μεγάλες σαν χαραπούλια'.¹ Βλ.λ. *χαραπάς*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,236, Καραναστάσης 1987,127

χαράσσει¹ ως απρόσωπο (μτφ.) 'αρχίζει να φέγγει η ημέρα, να ξημερώνει', και *χαράσσει*,

'γλυκοχαράσσει ν-τα βουνά // κ'οι κοπελλές κοιμούνται'.²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

χαράσσω 'χαράζω, κάμνω χαραγές' | 'τραβώ γραμμές με χάρακα' | (μτφ.) 'κάμνω αρχή', φρ. 'για χάραξέ μου καμινιά γ-κατάρα ν-νισύρικια'.¹ Είναι το αρχ. ρ. *χαράσσω*. Πβ. *χαράτσω* (Κάρπαθος).²

1.Καραναστάσης 1987,153 2.Μηνάς, Λεξ.991

χαρβάτης, (ο)¹ 'ακατάστατος, ανοικοκέρυετος', φρ. 'μάεψε, μουρέ χαρβάτη, τα πράματά σου που τά'χεις από δω κι'από κει πεταμένα!'. Η λ. είναι μονομάρτυρη στα Δωδεκανησιακά ιδιώματα. Ο Χαράλαμπος Συμεωνίδης² παράγει το Αργολικό οικωνύμιο *Χαρβάτι* (από το 1916 κ.έ. Μυκήναι) από το παλαιό σλαβικό *Chrṓvati 'Κροάτης', αναφερόμενος και στα σερβοκροατικά τοπωνύμια *Hrnace, Hrnacani*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Ετυμολογικό λεξικό των νεοελληνικών οικονυμίων, Λευκωσία-Θεσσαλονίκη,2010, τ. Β' σ.1433

χάρξι(ν), (το) έτσι λένε στο ταμπακειό τη διάλυση από βαλανίδι κοπανισμένο, *πίτκα* (βλ.λ.), *σουμάκι* (βλ.λ.), *σκινόφυλλα* (βλ.λ.) και *σκίθθο*.¹ (βλ.λ.). Η λ. από τουρκ. *harç* 'υλικό, ό,τι απαιτείται για κάποια κατασκευή'.²

1.Καραναστάσης 1987,145 2.Καραποτόσογλου 2012,175

χαριεντίζομαι¹ κ. 'συμπεριφέρομαι πρόσχαρα, με χάρη'. Από *χαρίεις, -εντος*.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

χάρिता, (η) εθμικός θεσμός της Νισύρου, σύμφωνα με τον οποίο κατά τη σύνταξη της διαθήκης ή του προικοσύμφωνου, ο πατέρας, πολλές φορές όμως και η μάνα, δίνουν στον πρωτογιό ένα από τα καλύτερα κτήματά τους, σαν *χάρη*, σε αναγνώριση της εκπλήρωσης των υποχρεώσεών του προς την οικογένεια', '...δίδω προς τον υιόν μου Γεώργιον το εις τον Κάτω Λάκκον ραχίον δια χάρिता...'¹ /

'κρατώ το Σκόπι χάρिता // για το μ-μοναχογιό μ-μου,

να πάρει σα θ-θα παντρευτεί // για μετά θάνατό μ-μου'.²

Στη Χάλκη *χάρिता* είναι ένα κομμάτι χωραφιού που κληρονομείται από πάππο προς πάππο, χωράφι δηλαδή που μεταβιβάζεται στους κληρονόμους της ίδιας οικιογένειας, που ο Αγαπ. Τσοπανάκης νομίζει ότι η λ. έχει κάποια σχέση με την Κρητική ή Καρπαθιακή *προτιμή*.³

1. Μιλτ. Λογοθέτης, 1987, 201, Κουμέντος 1991, 194, Κουρζής 327 2. Μπαλαλάς 1981, 66 3. Μ. Σκανδαλίδης, *Το τοπωνυμικό της Χάλκης Δωδνήσου*, Ρόδος 1982, σ. 64. Για τον θεσμό της *χάριτας* (δωρεά κτήματος σε άρρενα γόνο της οικογένειας) στη Νίσυρο βλ. Ζ. Τσιρπανλή, Νίσυρος και Πάτμος (17^{ος} – 19^{ος} αι.) Πνευματική επικοινωνία και οικονομικές σχέσεις, στα *Νισυριακά* 8 (1982), σ. 12 και σημ. 21 όπου και βιβλιογραφία.

χαρκανεύγω ¹ και *χαρχανεύγω* ² 'σκαλίζω', βλ. λ. *χαρχάλλεμα*.

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2. Πληροφορ. Ν. Μαστρογιάννης

χαρκάς, (ο) πληθ. *χαρκάδες, (οι)* και *λούρα, (τα)* (γεωργία) 'ο κρίκος, ο δακτύλιος του ρυμού, στον οποίο εφαρμόζονται τα ζυγόλουρα'.¹ Πβ. 'ιδ.' (Ρόδος),² *χαρκάς* 'κρίκος' | 'όνομα κουλουριού από το σχήμα του' (Κάρπαθος).³

1. Κοντοβερός 321 2. Παπαχρ. ΛΡΙ, 671 3. Μηνάς, Λεξ. 992

χαρκιάς, (ο) 'σιδεράς',¹ 'οπού 'έ θ-θέλει χτύπους, γείτονα χαρκιά 'έ γ-κάμνει' (παροιμ.)² / 'θαρείς όσοι μουτζώνονται, ούλλοι χαρκιάδες είναι;' (παροιμ.)³ Από *χαλκεύς, (ο)*. Πβ. *χαρσιάς, χαρσιτζίος* (Κάλυμνος),⁴ *χαρκιάς* (Κάρπαθος),⁵ *Κως*⁶, *χαρκευτής* (Ρόδος).⁷

1. Παπαδόπουλος 1909, 98, Καζαβής 201 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 133 3. Σακελλαρίδης ό.π. 319 4. Δράκος, 1983, 261, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ. 5. Μηνάς, Λεξ. 993 6. Σκανδαλ. Λεξ. 811 7. Παπαχρ. ΛΡΙ, 671

χαρταλαμίδι(ν), (το) 'το συρτάρι του τραπεζιού'¹ | 'χώρος της κασέλας (μπαούλο) όπου ετοποθετούντο έγγραφα και κοσμήματα'² | 'ξύλινο ντουλαπάκι μέσα στο οποίο φύλαγαν διάφορα έγγραφα, χρήματα, διάφορα μικροαντικείμενα'. Είναι το βυζαντινό *παραθαλαμίδιον* (< *παρά* + *θάλαμος* + επίθημα *-ίδιον*) > *παραθαλαμίδι* > *χαρταλαμίδι*, πιθανώς με επίδραση της λ. *χαρτί*. Πβ. *παρταλαμί* (Χάλκη),³ *χαρταλαμίδι*,⁴ *παρταλαμίν*⁵ (Κάρπαθος), *βαρταλαμίν*, *βαρτολαμίν*,⁶ *παρταλαμίν*⁷ (Ρόδος), *βαρταλαμίν*, *χαρταλαμίδιν*, *φαρταλαμίδιν* (Κως),⁸ *χαρταλαμί* (Κάλυμνος).⁹

1. Παπαδόπουλος 1909, 98, Καζαβής 201 2. Κουρζής 327, Κουρούνης 1982, 425, Καρπαθίου 1996, 152 3. Τσοπανάκης 1949, 22 4. Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 47 5. Νουάρος 1928, 204 6. Παπαχρ. ΛΡΙ, 107 7. Παπαμανώλη 1994, 381 8. Σκανδαλ. Λεξ. 133 9. Δράκος 1983, 262, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

χαρτοφυλάκικο, (το) ως ουσιαστικό 'ποικιλία άσπρου, λεπτόδερμου και άριστης ποιότητας σύκου',¹

'...σύκα χαρτοφυλάκικα πουλούσι στο Λαγκάδι...'²

Η ονομασία από κάποιον *Χαρτοφύλακα* + κατάλ. *-ικο*.

1. Χαρτοφύλης 1984, 252, ο ίδιος 2007, 13, Καραναστάσης 1987, 143, Μαυρουδής 152 2. Μπαλαλάς 1965, 220. Πλούσια ονοματολογία των ποικιλιών των νισύρικων σύκων διαβάξω στις Μαρίας Πετρούτσου, Νισύρικα φαγητά και γλυκά, στα *Νισυριακά* τ. 12 (1993), σ. 355 όπου: *αγγελίνικα* (άσπρα μακρόστενα κόκκινα από μέσα), *καπφαρά* (κοκκι-

νωπά), *κοκκινόσυκα* (έψιμα), *κουλλιανά(τα)* (μακρόμισχα μαύρα), *λαοζζάρικα* (άσπρα με κοντό φλοιό και σχήμα απιδιού), *λαρδόσυκα* (άσπρα μεγάλα), *μακροτσούνικα*, *μαυράκια*, *νεφριά* (πεπλατισμένα σκούρα κόκκινα), *ξινόσυκα*, *προμοφύλλες* (σύκα μεγάλα μακρουλά, πρώιμα μαύρα), *σαραντάρικα* (άσπρα μικρά πολύ γλυκά με σκληρό φλοιό), *τηλιακά* (κοντόμισχα), *φραγκόσυκα* (μακρόστενα, σκούρα κόκκινα από μέσα), *φτενόπετσα άσπρα*, *χαρτοφυλάκια* (άσπρα λεπτόδερμα πρώτης ποιότητας).

χαρχάλλεμα, (το) ‘ελαφρύς θόρυβος που προέρχεται από ψάξιμο ανθρώπου ή κίνηση ζώου’,¹ και *χαρχάνεμα*² το αποτέλεσμα του *χαρχαλλεύγω / χαρχανεύγω*² ‘κάμνω θόρυβο ψάχνοντας’. Η λ. πιθ. ονοματοποιημένη από το *χάρκ χάρκ*. Πβ. ‘*μ’αλλού το λέγ’ ο χάρχαλος, αλλού το λέγ’ ο χτύπος*’,³ *χαρχαλλεύγω* ‘κάμνω θόρυβο ψάχνοντας’ (Κάρπαθος),⁴ *καρκατεύγω* ‘σκαλίζω με θόρυβο’ (Κωζ),⁵ *καρκαλλεύγω* ‘αναζητώ κάτι ψαχουλεύοντας επίμονα’ | ‘ψαχουλεύω’ (Κάλυμνος).⁶

1.Κουρζής 327 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3. Ελληνικής Μελαίνης, *Κρητική Μέλισσα*, Αθήνα 1888, σ.15, στίχ.12, στου Μηνά, Λεξ.992 λ. *χαρχαλλεύγω* 4.Μηνάς, ό.π. 5.Σκανδαλ.Λεξ.322 6.Δράκος,1983,126,Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

χαρωνάς, (ο) ‘άνοητος, ευήθης’.¹ Τη λέξη μεταγράφη από *χαρονάς*¹ σε *χαρωνάς*, επειδή πιστεύω, ξεκινώντας από τη σημασία της λέξης, ότι συνδέεται ετυμολογικά με το ελληνιστικό επίθετο *πάρωρος*, και είναι συνώνυμη της λ. *παράρης* (βλ.λ.), *πάρωρος* > *παρωράς*, κατά τα ονόματα σε -άς, > *παρωνάς*, με ανομοιοτική τροπή ρ-ρ > ρ-ν, > *χαρωνάς*, με τροπή π > φ > χ στο νισύριο ιδίωμα, δεξ *παραθαλαμίδιον* > *χαρταλαμίδιν*.

1.Παπαδόπουλος 1909,98, Κουρζής 327

χασα(γ)ειό, (το) ‘σφαγείο’,¹ φρ. ‘*σήμερα ν-ει σ-Σάβατο γ-και σφάζζουσι στο χασαπγειό*’ | ‘κρεοπωλείο’, φρ. ‘*πάαινε στο χασαπγειό ν-να σου δώκει ο χασάπης το κρέας που τού’πα, πλερωμένο ν-τό’χω*’.

1.Χαρτοφύλης 1984,238

χάση, (η) ‘ζαλάδα’,¹ φρ. ‘*αφ’ το χτεσινό μ-μεθύσι ν-έχει λ-λίη χ-χάση ν-ακόμα σήμερα*.’ Από *χάνω*, πβ. μέσ. *χάνομαι* ‘αισθάνομαι πως λιποθυμώ, πεθαίνω’.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χάσικο, (το) ‘το σιταρένιο ψωμί’,¹ φρ. ‘*επήρα χάσικο ψωμί ν-αφ’ το φ-φούρνο*’ | ‘το άσπρο αλεύρι που αγόραζαν από τους εμπόρους, λεγόταν και *καθαρένο*’² (βλ.λ. *καθαρένιο*). Στα Νικιά *χάσικο* λένε το αραχνοϋφαντο μαντήλι της παραδοσιακής φορεσιάς με τα απαλόχρωμα κλαδιά’.³ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *χάσικος* < τουρκ. *has* ‘λευκός’ + κατάλ. -ικός. Πβ. *χασές* ‘το λευκό ύφασμα’ < τουρκ. *hase*, και επίθετο *χασεδένιος*. Επίσης *χάσικο* ‘άσπρο ψωμί’ | ‘φρέσκο ψωμί’ (Κάλυμνος),⁴ ‘ιδ.’ (Κωζ,⁵ Ρόδος,⁶ Κάρπαθος,⁷ Καστελλόριζο⁸).

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Πετρούτσου 1993,337 3.Παπαμανώλη 100 4.Δράκος 1983,262, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 5.Σκανδαλ. Λεξ.812 6.Παπαγρ. ΛΡ1,672 7.Μηνάς, Λεξ. 995 8.Κομνηνός 118

χάσκας, (ο) ‘αφηρημένος’ | ‘βλάκας’,¹ άνθρωπος που χάσκει, που γελά χωρίς αιτία, φρ. ‘*κακόμοιρε, χάσκας πού’σαι!*’, θηλ. *χάσκαίνα*.² Από *χάσκω* + κατάλ. -ας. Πβ. και επώνυμο *Χάσκας* σε Ρόδο, Σύμη, Κάλυμνο.

1.Σακελλαρίδης Κ.1982,327 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χει-

- ρόγρ.)
- χασκογελώ**¹ κ. και *χασκολού*¹ ‘γελώ με θόρυβο και με το στόμα ανοιχτό, χωρίς λόγο’. Από *χάσκω* + *γελώ*. Πβ. *χασκοελώ* και *χασκοέλιο* ‘θορυβώδες γέλιο’ (Κάλυμνος).²
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- χασμουρ(γ)ιούμαι**¹ ‘έχω χασμουρητό, νυστάζω’, φρ. ‘*εχασμουρήθη ν-το παιδί, νυστάζει, βάρ’ το να κοιμηθεί*’. Από το κ. *χασμουριούμαι*, ν.ε. τύπος του *χασμώμαι* που σχηματίστηκε από αμάρτυρο τύπο *χασμούρα (< *χάσμη* + κατάλ. -ούρα).
- 1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- χασορόκος, (ο)**¹ ‘αυτός που γυρίζει άσκοπα στους δρόμους’, φρ. ‘*βρε χασορόκχο, πάαινε πγιο στο σπίτι σ-σου, που γυρίζεις ούλλη ν-τη ν-ημέρα στους δρόμους*’.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- χασούρα, (η)** στην ποιμενική γλώσσα ‘η αίγα ή προβατίνα η οποία απέβαλε’¹
- 1.Καραναστάσης 1987,127
- χασοφεγγαρ(γ)ιά, (η)** ‘η χάση του φεγγαριού, η τελευταία μέρα του φεγγαριού κατά την οποία δεν φαίνεται’,
- ‘*κι’ αυτή ν-τη χ-χασοφεγγαργιά γ-καλή ψαργιά λ-λημένο*’.¹
- Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).²
- 1.Ιω.Λογοθέτης 64 2.Μηνάς, Λεξ.996
- χασταλής, (ο)**¹ ‘ασθενής’, φρ. ‘*ο παπάς είναι χασταλής, έ ν-έχει λουτρογιά σ-σήμερα*’.¹ Από τουρκ. *hasta* ‘άρρωστος’. Πβ. *χασταλής* ‘αρρωστίαρης’ (Κάρπαθος),² *χαστάς* ‘άρρωστος, κατάκοιτος’ (Κάλυμνος),³ στη Ρόδο και οικογ. όνομα *Χαστάς, Χασταλής*.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.996 3. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- χάφτω** ‘τρώγω με λαιμαργία’ | ‘είμαι ανόητος, βλάκας’, φρ. ‘*αυτός χάφτει μύες*’, για άνθρωπο ανίκανο και βλάκα.¹ Και *χάβγω*.² Από αρχαίο ρ. *κάπτω* ‘καταβροχθίζω’. Πβ. *χάφτω* ‘τρώγω λαιμαργα’ (Κάλυμνος).³
- 1.Σακελλαρίδης Κ.1983,211 2.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο(χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- χαφχιές, (ο)**¹ ‘ο προδότης’, φρ. ‘*χαφχιές τω ν-Ιταλώ ν-ήτο στη γ-Κατοχή*’ / ‘*είχαμε μ-πολλούς χαφχιέδες στη γ-Κατοχή*’. Από τουρκ. *hafiyе*.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- χαχαβιάς, (ο)**¹ συνώνυμο του *χάσκας* (βλ.λ.). Η λ. είναι μιμητική.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- χάχας, (ο)**¹ ‘αυτός που γελά χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερος λόγος, ανόητος’, φρ. ‘*βρε χάχα, γιάντα γελάς!*’ Η λ. είναι μιμητική.
- 1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματοικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- χαχόλος, (ο)** επίθετο μειωτικό ‘ακατάστατος’,¹ θηλ. *χαχόλα*, φρ. ‘*χαχόλα ν-ει ν-αυτηδά, αποδώ κι’ αποκεί πετά τα πράματά της!*’ Από ρωσ. *hahol* ‘ιδ.’ Πβ. *χαχ-χόλος* ‘άστατος’ (Κάλυμνος).²
- 1.Κουρζής 327 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.
- χαχάλα, (η)** ‘χούφτα’,¹ φρ. ‘*μνια χαχάλα σύκα / ροβίθια*’ | ‘το περίβλημα, ο κάλυ-

κας του βαλανιδιού',² φρ. 'μάνα μου, χαχχάλες πού'χει η βαλανιδιά' ³ / 'ο Ο-χτάβρης καρφώνει τους αθρώπους πάνω στους εδρυάδες για να μαέψουσι ν-τις χαχχάλες'.⁴ Από τον αρχ. δωρικό τύπο *χαλά,(η)* 'το ψαλιδωτό (δισχιδές) νύχι του κάβουρα', με επανάληψη της αρχικής συλλαβής προς έμφαση, δηλ. 'ο,τι πιάνει η *χαχάλα*. Πβ. *χαχχάλα* 'δαγκάνα του κάβουρα, του αστακού κ.ά' (Κάλυμνος),⁵ *χαχάλα,(η)* 'ίδ.', *χαχαλιά,(η)* 'χούφτα' | 'μεγάλη πιρουνιά' | 'μπουκιά' (Κάρπαθος),⁶ *χαχχαλιά,(η)* 'ό,τι μπορείς να πιάσεις με το ένα χέρι', και ρ. *χαχχαλιάζω* 'πιάνω' (Κως).⁷

1. Παπαδόπουλος 1984,291, Καζαβής 201 2. Παπαδόπουλος 1909,98, Καραναστάσης 1987,154 3. Παπαδόπουλος 1984,291 4. Σακελλαρίδης Κ.1991,50 5. Δράκος 1983,262, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6. Μηνάς, Λεξ.996 7. Σκανδαλ. Λεξ.813

χαχχουρα, (τα) (Νικιά) 'οι μικρές πέτρες του χωραφιού που δυσκολεύουν πολύ το αλέτρι στο όργωμα', φρ. 'εχάλασε ν-το νι μ-μας με τα μαυροχάχχουρα!' ¹ Η λ. πθ. από < *κάκχουρα < *κάκουρα* < *κάκαρα*, διαλεκτ. *κάκαρο* 'το ξερό άγονο έδαφος' < αρχ. επιθ. *κάρκαρος, πβ. 'κάρκαροι' *τραχείς*' (ΗΣύχ.).

1. Σακελλαρίδης Γ. 1982,197

χάψη, (η) 'φυλακή',¹ όπως την έλεγαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, φρ. '...τη γ-Καλή γ-Κοντή, το Στρατηχόντζα έβαλέ ν-τους στη χ-χάψη, το ν-αξιωματικό ν-έδωκε δ-διαταγή να το μ-πετσοκόψουσι' ²

'κι' εζζήτα ν-το ν-τεσκερεζζή να του το υπογράψει,

να μη ν-το μ-πριάσου ν-εις τη γ-Κω και βάλου ν-το στη χ-χάψη'.³

Από τουρκ. *hapis / harsi* 'ίδ.' Πβ. 'ίδ.' (Κως,⁴ Καστελλόριζο ⁵).

1. Κουρζής 327 2. Σακελλαρίδης Κ.1991,99 3. Ιω. Λογοθέτης 1974,137 4. Σκανδαλ. Λεξ. 814 5. Κομνηνός 128

χέζζω το κοινό, και φρ. 'χέζζομαι τα' ¹ (έχω ανάγκη να αποπατήσω). Από αρχ. *χέζω* (< ι.ε. ρίζα **ghed-* 'τρύπα, εκβάλλω περιττώματα από τον πρωκτό'). Πβ. *χέντζω* (Κάρπαθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χειλοπόστομο, (το) 'τα χείλη και το στόμα μαζί', φρ. 'εφίλησά το μ-πάνω στο χειλοπόστομό ν-του'.¹ Από *χείλη* + *απόστομα*. Πβ. 'ίδ.' (Κως),² *χειλοπόστομα,(τα)* (Χάλκη,³ Κάρπαθος ⁴), στην Αρχάγγελο Ρόδου ⁵ η λ. σημαίνει 'τα χείλη με τα γύρω του στόματος του αγγείου'.

1. Παπαδόπουλος 1909,98, Καζαβής 201, Σακελλαρίδης Γ. 1982,142 2. Σκανδαλ. Λεξ. 814 3. Τσοπανάκης 1949, 94 4. Μηνάς, Λεξ.997 5. Παπαχρ. ΛΡΙ,673

χειλούτσα, (η) 'είδος ψαριού', φρ. 'επήα στο ψάρεμα, αμμ'έ ν-είχε ν-τίποτα, μερικές *χειλούτσες έπγισα*' | (περιπαιχτικά) 'ά βρε *χειλούτσα!*' Είναι το ν.ε. *χειλούσα,(η)*, με τσιτακισμό, άλλος τύπος της λ. *χειλού*, με κατάλ. -ούσα, δεσ *ξανθομαλλού-ξανθομαλλούσα*.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χειμονίτης, (ο) ¹ φυτό (αταύτιστο) που μοιάζει με τον *ασφίτιλλα* (βλ.λ.).

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

χειρόλοο, (το) ¹ 'ό,τι μπορεί να χωρέσει μια κοίλη παλάμη, η χούφτα του ενός χε-

ριού', *χερόλοο*,² φρ. 'έδιζα του χοιρού ένα χ-χερόλοο γ-κριθάρι', *χειρόβολο*, φρ. 'ένα χ-χειρόβολο γ-κριθάρι / αλεύρι'.³ Και *χερόλαος*, (ο).⁴ Από το αρχ. ουσιαστ. *χειρόβολον*. Πβ. *χειρόβολον*, *χερόλοο*, *χερόλο* (Κως),⁵ *χερόλο*, *χερόλον* και ρ. *χερογλιάζω* 'γεμίζω το χερόλο' (Ρόδος),⁶ *χερόλο* (Χάλκη),⁷ *χερόλον* 'δεμάτι ξεριζωμένων και δεμένων με χόρτο σταχυών' (Κάρπαθος),⁸ *σερόβολο* (Κάλυμνος).⁹

1.Καρπαθίου 1996,23, Κουρζής 327 2.Αρφαράς, Νίσυρος 84 3.Παπαδόπουλος 1909, 98, ο ίδιος 1984,291, Καζαβής 201 4.Μηνάς, Λεξ.999 λ. *χερόλον* 5.Σκανδαλ. Λεξ.814 6.Παπαχρ. ΛΡΙ, 675 7.Τσοπανάκης 1949,94 8.Μηνάς, Λεξ.998 9.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χειρομυλίζω 'αλέθω με τον χειρόμυλο', φρ. 'εκεία που χειρομυλίζασι ν-ήρτε μνια παρέα...στη ν-Ευαγγελίστρια ν-να κάμου λ-λέει διασκέδαση'.¹ Πβ. 'ιδ.' (Κέφαλος Κω).²

1.Σακελλαρίδης Κ. 1991,65 2.Σκανδαλ. Λεξ.816 λ. *χερόμυλος*

χειρόφτυαρο, (το) 'ξύλινο φτυάρι με μακρύ χέρι πάνω στο οποίο τοποθετούσαν τα ψωμιά και τα έβαζαν στο φούρνο'.¹

1.Χαρτοφύλης 1984,251, Στρίκης 341

χελλιά, (η) και *ασπρόχελλια, (η)* στην ποιμενική γλώσσα 'η μαύρη με άσπρες λωρίδες στο πρόσωπο κατσίκας'.¹ Η λ. είναι ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *χελλιός*, από το αρχ. επίθ. *χελιδόνιος, (ο)* 'αυτός που ανήκει στο χελιδόνι' | 'όμοιος με χελιδόνι' | 'αυτός που έχει το χρώμα του χελιδονιού', πβ. *χελιδόνια (σύκα)*,² *ισχάδες χελιδόνια* 'μελαψά σύκα'³: *χελιδόνιος* > *χελιδονιός* > *χελιδιός* > *χελιός* > *χελλιός*, θηλ. *χελλιά*. Πβ. τον πάπυρο που εξέδωσε ο Ν. Χαβιαράς στην Αρχαιολ. Εφημερίδα 1913, σ.17-19: 'πέπρακά σοι όνον άρρενα τέλειον χελιδονιαίον', που υπομνηματίζει ο Σ. Κουγέας 'χελιδονιαίος όνος είναι ο έχων μέλαιναν μεν την ράχην, λευκήν δε την γαστέρα'. Πβ. *χελλιά, (η)* 'μαύρη κατσίκας με άσπρη κοιλιά ή και άσπρη ουρά' (Κως),⁴ *χελιός*,⁵ *χελιονός* ⁶ (Ρόδος), *χελιά, (η)* 'κατσίκας με μαύρη ράχη και κόκκινη κοιλιά' (Χάλκη),⁷ *χιλιός*, *χιλιός* (Κάρπαθος),⁸ *χιλιονός γάδαρος* 'χελιδονιαίος στο χρώμα' και *χελιόνης* (Ρόδος).⁹

1.Καρναστάσης 1987,137 2.Αριστοφάνης, Απόσπ. 476 3.Αθήναιος 652^E 4.Σκανδαλ. Λεξ.815 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,673, Τσοπανάκης 1956,101 6.Κουρμούλης 253 7. Τσοπανάκης 1949, 116 8. Μηνάς, Λεξ.1001 9.Παπαχρ. ΛΡΙ,676

χέλω¹ το κ. ρήμα *θέλω* με τροπή *θ* > *χ*, φρ. 'έ ν-το χέλω, γιέ μου, 'έ ν-εχω όροξη'. Πβ. και στη Ρόδο ² *χέλω*, *χεμέλια* (< *θεμέλια*), *χεμωνιά* (< *θεμωνιά*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματοκό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,674

χεράκλα, (η)¹ και *χερούκλα* ² 'μεγάλο χέρι', μεγεθυντικό του *χέρα, (η)*, φρ. 'έδωκέ ν-του μνια με τη χ-χεράκλα ν-του πάνω στη γ-κεφάλη' / 'ο Σπόρτης είχε μ-μια χ-χερούκλα, που, άμμα σου τη γ-κατέβαζζε ν-τη σβερκιά, 'έ ν-ήθελες άλλη!' Η μεγεθ. κατάληξη -άκλα στα ιδιώματα της Δωδ/νήσου είναι συχνή, πβ. *αθρωπάκλα*, *φιδάκλα*, *ριφάκλα* (Ρόδος), *γαουράκλα* (Κως), *μουράκλα* (Σύμη).³ Ο δεύτερος τύπος, *χερούκλα, (η)*, κατά το *αμπέλι-αμπελούκλα* (Κάρπαθος), *κόρη-κορούκλα* (Κάρπαθος), *παραθύρι-παραθυρούκλα* (Ρόδος) κ.τ.ό., δεξ και τα αρχαιότερα μεγεθυντικά με αυτή την κατάληξη *κομματούκλα* (Πρόδρομος 4.89e, Hess.-Pern.), και *καρ-*

φούκλα (Somavera).⁴

1.Καραναστάσης 1987,176 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3.Μηνάς, Μεγέθυνση 109

4. Μηνάς ό.π.111

χεργιά, (η) ‘το μάτσο του θερισμένου σιταριού που μπορεί να γεμίσει η χούφτα του θεριστή και έχει δέσει με κλωνιά από το ίδιο σιτάρι’¹ | ‘μια χούφτα’, φρ. ‘...μνια χ-χεργιά ν-έδιχτε στη ν-αμπούκχα ν-του μύλου ασπάνω και μνια χ-χεργιά ν-έδιχτε ν-αποκάτω αφ’το μ-μύλο, για να φυράσει το κριθάρι γ-και να τελειώσει γλήορα’.²

Πβ. χεργιά,(η) (Κως),³ χεριά,⁴ δρουμί (<δράγμα-δραγμίον)⁵ (Ρόδος), χερέα,(η), μονοχερέα (Κάρπαθος),⁶ σερζά,(η) (Αστυπάλαια).⁷

1.Καραναστάσης 1987,158 2.Κουμέντος 1987,45-46 3.Σκανδαλ. Λεξ.816 4.Παπαχρ. ΛΠΡ,27,ο ίδιος ΛΠΙ,674 5.Τσοπανακίς, Phonétique78,115 6.Μηνάς,Λεξ.542,998 7.Καραναστάσης, Αστυπ.98

χέρες, (ου)¹ και *σέρες*,² ‘τεμάχια υφάσματος που προσδένονταν στον καρπό του χεριού και κάλυπταν το άνω μέρος της παλάμης (δάκτυλα, καρπό, βραχίονα) για να την προστατεύουν από τον ήλιο κατά τον θερισμό’. Ονομαστ. *χέρα*,(η) < *χέρην*+κατάλ. μεγεθ. -α. Πβ. *χέρες* ‘ίδ.’(Κως),³ *χέρα*,(η) ‘γάντι’ | ‘χέρι’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κοντοβερός 317, Κουρζής 327 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 3. Σκανδαλ. Λεξ. 819 λ. *χέρα* 4.Μηνάς, Λεξ.998

χέρισσος, (ο) επίθ. ‘ακαλλιέργητος, χέρσος’,¹ φρ. ‘εφέτος εφήκαμε ν-το χωράφι μ-μας στο ρ-Ραμό χέρισσο’. Από αρχ. *χέρσος* ‘ξηρή γη’ με ανάπτυξη -ι-. Πβ. ‘ίδ.’ (Κως,² Ρόδος³), *σέριτσο* (Αστυπάλαια),⁴ *χέρτσο*, *χέρτσιος*, *χέρτσιο* (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 327 2.Σκανδαλ. Λεξ.816 3.Παπαχρ.ΛΠΙ,675 4.Καραναστάσης,Αστυπ.98 5. Μηνάς, Ιδ.Καρπ.48,67

χερολά(β)ι(ν), (το)¹ και *χειρολάι(ν)*² ‘η λαβή του αρότρου, το πίσω μέρος του κοντουριού του αλετριού, υπερυψωμένο’. Από *χειρολαβή*,(η) > *χειρολάβιον* υποκορ. > *χειρολάι-χερολάι*, αναλογικά προς το *χέρι*. Πβ. *χερολάιν*, *χειρολάι* (Κως),³ *χερόλαη*, *χελόραη*, *χελόρα*, *χελόλη*,(η) (Ρόδος),⁴ *σερολάβι* (Αστυπάλαια),⁵ *χερόλαη*,(η) (Χάλκη).⁶

1.Καραναστάσης 1987,154 2.Σακελλαρίδης Γ.1982,206 3.Σκανδαλ.Λεξ.816 4. Παπαχρ. ΛΠΙ,674-675 5.Καραναστάσης, Αστυπ.98 6.Τσοπανάκης 1949,112

χερόμπηγμα, (το) ‘το μέρος του αρότρου όπου προσαρμόζεται το χερολάβι’.¹

1.Κοντοβερός 320

χερόμυλος, (ο) πέτρινος μύλος για το άλεσμα δημητριακών, που αποτελείται από δύο στρογγυλές πέτρες, τις μυλόπετρες: την *κατόπετρα* ή *κατάρης*,(ο), που ήταν ακίνητη και έφερε στο κέντρο σιδερένιο άξονα γύρω από τον οποίο περιστρεφόταν η άνω μυλόπετρα, η *πανώπετρα* ή *πανάρης*,(ο).¹ Ο παραδοσιακός πέτρινος νισύρικος μύλος διακρίνεται σε δύο τύπους: ο ένας φορητός, με κοντή χειρολαβή στην *πανώπετρα* (*πανάρη*), ο άλλος σταθερός, με τη χειρολαβή να φτάνει και να θηλυκώνει στην οροφή,²

‘αλεύρι αφ’ το χ-χερόμυλο γεμώννει το κελλάρι’³ /

‘...εις το Πηγαούλλι πγια κανείς // γαδάρους δε μ-ποτίζζει,

και ούτε ένας χερόμυλος // σε σπίτι δε γ-γυρίζει'.⁴

Σε παλιά νισύρικά προικοσύμφωνα οι μυλόπετρες καταγράφονται ως *μύλοι αλετού*.⁵ Πβ. *σερόμυλος* (Κάλυμνος),⁶ *χερόμυλος*, και ρ. *χερομυλίζω* (Κέφαλος Κω),⁷ *χερομύλιν* (Ρόδος).⁸

1.Κοντοβερός 308 2.Μαυρουδής 152 3.Μαυρουδής 38 4.Σακελλαρίδης Μ. 2007,379
5.Τσιρπανλής 2009,26σημ.4 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 7.Σκανδαλ. Λεξ.816 8.Παπαχρ.
ΛΡΙ,675

χεροτρίπανο, (το) 'το απλό τρυπάνι που χρησιμοποιεί ο μαραγκός με τα χέρια, σε αντίθεση προς το *μαντικάπι* (βλ.λ.) που λειτουργεί με σύνθετο οργανισμό'.¹

1.Καραναστάσης 1987,172

χιλιδόνι(ν), (το) ¹ το κ. *χελιδόνι*, φρ. 'ήρτασι ν-τα χιλιδόννια'. Από *χελιδόνι* με υποχωρητική αφομοίωση ε-ι > ι-ι.² Πβ. *χιλιόνι(ν)* (Κως),³ *χιλιόνι*, *χελιόνι* (Ρόδος),⁴ *σιλιδόνα,(η)*, *σελιδόνα* (Αστυπάλεια),⁵ *σιλιόνι* (Κάλυμνος).⁶

1.Κουρούνης 1982,419 2.Καραναστάσης, Φωνητική37 3.Σκανδαλ.Λεξ.817 4.Παπαχρ., ΛΡΙ,676 5.Καραναστάσης, Αστυπ.98 6.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χλαμπανιάρης, (ο) 'λαίμαργος',¹ φρ. 'χλαμπανιάρης που'ναι!' Από *χλαμπανιέρω* (βλ.λ.).

1.Παπαδόπουλος 1909,98, Καζαβής 201, Κουρζής 327

χλαμπανιέρω 'τρώγω λαίμαργα',¹ φρ. 'μάνα μου, πώς χλαμπανιέρει!' ¹ Η λ. είναι ηχομιμητική, πβ. το συνώνυμό του κοινό *χλαπακιάζω* / *χλαπακίζω*.

1.Παπαδόπουλος 1909,98, Καζαβής 201

χλα(μ)πάτσα, (η) 'η ατιμέλητη γυναίκα, που αδιαφορεί για την εμφάνισή της', φρ. 'κακομοίρα, μια χλαπάτσα μοναχή είσαι' ¹ | 'το κακής ποιότητας κρέας', φρ. 'έ ν-ει γ-καλό ν-το κρέας, χλαπάτσες σου'δωκε'.² Πβ. το κοινό ουσιαστικό *κλαπάτσα* / *χλαπάτσα,(η)* κοινή ονομασία της νόσου των μηρυκαστικών διστομιάση, από αρωμουν. (κουτσοβλ.) *galbeatsa* ή < ρουμ. *gálbează*.

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,186 2.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης

χλαπάντουρα, (τα) 'τα φύρδην μίγδην κείμενα, καρέκλες, ποτήρια, πιάτα, τραπέζια'.¹

1.Καραναστάσης 1987,147

χλαπούτσα, (η) 'παλιοπάπουτσο', φρ. 'πότε θα πάεις να κάμεις καινούργια παπούτσια, για να μη σ-σε θωρώ μ' αυτεσδά τις χλαπούτσες κάθε μέρα!' Πβ. 'ιδ.' στην Κάρπαθο, που ο Κων/νος Μηνάς υποθέτει από τη φράση *χαλασμένες παπούτσες*.² Νομίζω ότι η λ. συνδέεται ετυμολογικά με τη λ. *χλαμπάτσα* (βλ.λ.).

1.Κουρζής 327 2.Μηνάς, Λεξ.1002

χλιος, (ο)¹ επίθ. 'χλιαρός', φρ. 'χλιο ν-είναι ν-το ν-νερό'. Από *χλαινω*, με αντίστροφο αναλογικό σχηματισμό, κατά το σχήμα *ζεσταίνω-ζεστός*. Πβ. 'ιδ.' (Κάρπαθος).²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.1002

χλουπφέρω 'καταβροχθίζω', φρ. 'εχλούπφαρε ν-το μήλο ν'αλάκχερο'.¹ Η λ. είναι μιμηλή. Πβ. *χλουμπινιάντζω* 'ιδ.' (Κάρπαθος).²

1.Κουρούνης 1982,403, Καρπαθίου 1996,314 2.Μηνάς, Λεξ.1002

χλωρά, (τα) ¹ 'φρέσκα', φρ. 'σήμερα μαερεύω χλωρά βασούλλια.'

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

- χλωρικό, (το)** στην ποιμενική γλώσσα ‘το χλωρό, το φρέσκο τυρί’.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο του επιθέτου *χλωρικός* (< *χλωρός* + κατάλ.-ικός), αναλογικά προς το *ξερικός* (< *ξερός* + κατάλ.-ικός), πβ. *ξερικά καρπούζια / πεπόνια* ‘άνυδρα’.
1.Χαρτοφύλης 1984,262
- χλωρονομή, (η)**¹ και *χλωρονομί(ν),(το)*,¹ ‘τα νωπά χορταρικά, ζαρζαβατικά’ βλ.λ. *ζαρζαβατικά*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- χλωροταή, (η)**¹ ‘χλωρή νομή, συνήθως για ζώα’, φρ. ‘ενεσάνα ν-τα ζ-ζα *χλωροταή*’. Από *χλωρ(ο)* + *ταή* (βλ.λ.).
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- χόβολη, (η)** ‘ξεστή στάχτη με χωνεμένη φωτιά’, φρ. ‘στη *χ-χόβολη ν-εμνήναμε ν-το γ-καφέ γ-κ’ εμοσκομύριζζε*’. Η λ. πιθανώς από αμάρτυρο βενετ. τ. *fogolo, μέσω ενός τύπου *φόγολη, πβ. ιταλ. *foce* ‘φωτιά’, *focalaio* ‘εστία’. Σύμφωνα με μιαν άλλη άποψη η λ. προήλθε από έναν τ. *αθοβόλι* (< *άθος* ‘στάχτη’ + *βάλλω*) με σημασία ‘τόπος όπου βάζουν τη στάχτη’: *αθοβόλι,(το)* > *αθοβόλη,(η)* > *θόβολη* > *φόβολη* > *χόβολη*, με ανομοιοτική τροπή φ > β (Π).
1.Κουρζής 327
- χοιργιά, (η)** ‘ακαθαρσία του χοίρου’,
‘ελάτε να μαέψομε *χοιργιές αφ’ το Λαγκάδι*,
να στείλομε στο μ-Ποταμό να βάλου *γ-κοκχινάδι*’.¹
Πβ. *χοιρέα,(η)*, *χοιρλά* ‘περίττωμα χοίρου’ (Κάρπαθος).²
1.Κουρούνης 1987,396 2.Μηνάς, Λεξ.1003
- χοιρίλλα, (η)**¹ ‘η οσμή του χοίρου’, φρ. ‘*χοιρίλλα μυρίζζει*’. Η κατάληξη *-ίλα* είναι υστερομεσαιωνική, κυρίως ουσιαστικών, που δηλώνουν δυσάρεστη οσμή.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- χοιροβουδγιά, (η)** συνώνυμο του *χοιργιά,(η)* (βλ.λ.),
‘*είντά’χου γ-κ’οι χοιροβουδγιές και μπαίννου μ-με τα μήλα*’ (παροιμ.).¹
Από *χοιρ(ο)+βουδιά* (βλ.λ.).
1.Κουρούνης 1987,396
- χοιροβούλλι(ν), (το)**¹ ‘το μαντρούλι, η βούα του χοίρου’ | ‘η ολοσχερής ισοπέδωση κτίσματος’, φρ. ‘*χοιροβούλλι ν-ήρτε ν-το κρεμμάρι*’.² Πβ. στην Κάρπαθο³ *χοιροκέλλι* ‘κελί του χοίρου’, στην Κω⁴ *χοιρόβουα*.
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 3.Μηνάς, Λεξ. 1004 4.Σκανδαλ. Λεξ.819
- χοιροκούρεμα, (το)**¹ ‘το πρόχειρο κούρεμα, που αφήνει ψαλιδιές’, φρ. ‘*καλό χ-χοιροκούρεμα σου’καμε!*’
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)
- χοιροκουρεύω**¹ ‘κουρεύω πρόχειρα, συνήθως με ψαλίδι’, και *χοιροκουρεμένος, (ο)* επιθ. ‘ο πρόχειρα κουρεμένος με ψαλίδι’,²
‘*μικρά, φτωχά, ζυπόλυτα και χοιροκουρεμένα*,
εκεία επαίναμε γ-κ’ επιγιάναμε δ-δουλλιά’.³
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μαυροδής 153 3.

Μαυρουδής 10 (η αναφορά στο Λευκαντιό)

χοιρόπετσο, (το) ‘το δέρμα του χοίρου, όπως το λένε στο ταμπακχειό’,¹ και *χοιροπέτσι*.² Πβ. *χοιρινοπέτσι* ‘ιδ.’ (Κάρπαθος).³

1.Καραναστάσης 1987,144 2.Καραναστάσης ό.π.168 3.Μηνάς, Λεξ.1004

χοιρόσκα, (τα) ‘τα δεύτερης διαλογής σύκα που δίνουν ως τροφή στους χοίρους’¹ | ‘κακής ποιότητας μαυρόσκα’,² φρ. ‘...κι’ ένα ν-άλλο μ-μας φίλο, να τρώει τα χαρτοφυλάκια και να ροεύγει τα χοιρόσκα που’χε στη ν-άλλη ζζέπη’.³

1.Καραναστάσης 1987,184 2.Μαυρουδής 153 3.Μαυρουδής 60

χοιροσφάγια, (τα) ‘το σφάξιμο των χοίρων’¹ | ‘η περίοδος που έσφαζαν τους χοίρους, τα θρεφτάρια. Η εποχή αυτή ήταν συνήθως φθινόπωρο’.²

1.Καραναστάσης 1987,136 2.Χαρτοφύλης 1984,238

χολαντρίζω¹ (για νερό) ‘ρέω, στάζω’, φρ. *χολαντρίζζει το δώμα* / *χολαντρίζζει ο σούλουνας*. Από *χολέντρα, (η)* (βλ.λ.) + κατάλ. -ίζω > *χολεντρίζω* > *χολαντρίζω*, πιθανώς με επίδραση του ομόηχου *κολαντρίζω* (βλ.λ.). Πβ. *χολετρίντζω* ‘αφήνω το περιεχόμενο να πέσει σιγά σιγά από το στόμιο δοχείου, σακουλιού’ (Κάρπαθος),² στην Κύπρο *χολετρώνω* ‘τοποθετώ νεροσωλήνες της βροχής’.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Μηνάς, Λεξ.1005

χολάντρισμα, (το) ‘το τρέξιμο νερού σε σταγόνες από ρωγμή’,¹ το αποτέλεσμα του *χολαντρίζω* (βλ.λ.).

1.Κουρζής 327

χολέντρα, (η) ‘αυλάκι της υδρορροής’.¹ Η λ. από αρχ. *χολέρα, (η)* ‘υδρορροή οροφής’, πβ. και *χολέδρα* ‘χολέρα’ (Ησύχ.). Πβ. *χολένδρα, η* (Κωσ),² *χολέτρα* (Κάρπαθος,³ Καστελλόριζο⁴), *χολέντρα* (Χάλκη),⁵ *χολέτρα, χολέντρα* (Ρόδος).⁶

1.Κουρζής 327 2.Σκανδαλ. Λεξ.820 3.Νουάρος 1932,245, Μηνάς, Λεξ.1005 4. Κομνηνός 118 5.Τσοπανάκης 1949,95 6.Παπαχρ. ΔΡ1,679

χολλιώ ‘λυπούμαι’¹ | ‘στενοχωρούμαι’,² φρ. ‘...ήτο μ-μια γεναίκα και ’έ ν-έκαμνε μ-παιδί γ-κι’ *εχόλλια*’³

‘είντα’χεις κόρη και χολλιάς, πού τα βρες τέτοια ρούχα;’⁴

Η λ. ήδη μσν. (‘κι’ ουδέ μανίζει, ουδέ χολιά, αμή πολλά τσ’ αρέσει’ Ερωτόκρ. / ‘εχόλιασέν τον σφόδρα’ Χρον. Μορ.). Από *χολιώ* (-άω) (< *χόλος* + κατάλ. -ιώ), κοινό στα ιδιώματα της Δωδεκανήσου.

1.Παπαδόπουλος 1984,292 2.Μαυρουδής 153 3.Σακελλαρίδης Κ. 1991,61 4. Καζαβής 40

χολοσκό ‘στενοχωρούμαι πολύ’, φρ. ‘*εχολόσκασα σήμερα μ’ αυταδά που μου πες!*’/

‘...γραιός θα πάρει, χολοσκά, το σύνεφο θ-θωρεί,

τρέμει για το καϊκι ν-του, τους κάβους δυναμώννει’.¹

Από *χολή+σκα* (< *σκάζω-σκάνω-σκα*). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² *χολοσκό* ‘στενοχωρώ’ | ‘κλαίω θρηνωδώς’ (Κάρπαθος),³ *χολισκό* (Κάσος),⁴ *χολοσκάζω* (Κύπρος),⁵ *χολομανώ* ‘συγχίζομαι’ (Σύμη).⁶

1.Μαυρουδής 24 για τον καπετάνο 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3-5.Μηνάς, Λεξ.105 6. Ζαχαρίου 11

χολωμένος, (ο)¹ επίθ. ‘θυμωμένος, οργισμένος’, φρ. ‘*χολωμένος είναι μ-με το γ-γιό*

ν-του, γιατί 'έ ν-το γ-κούει!' Παθ. μτχ. παρακειμένου του *χολώνω* (< αρχ. *χολόω* < *χόλος* 'μεγάλη οργή, μίσος').

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χόντρνος, (ο)¹ επίθ. 'αυτός που είναι κατασκευασμένος από *χόντρο*' (βλ.λ.), φρ. 'τα *κουσουμάδια* τα *χόντρνα* ήτο ν-άλλο μ-πράμα!'

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χοντρόπετσο, (το) είδος σύκου με χοντρό φλοιό'.¹ Ουσιαστικοπ. ουδέτερο.

1.Καραναστάσης 1987,143

χόντρος, (ο) 'το χοντροκομμένο σιτάρι ή κριθάρι,¹ που δεν περνά κάτω από το ρεμόνι (κόσκινο με μεγάλες τρύπες) και το μαγειρεύουν σαν το πνιγούρι',² που λέγεται και *χόντρο, (το)*.² Στα Νικιά *χόντρος, (ο)* 'σούπα από χοντροαλεσμένο κριθάρι με τσίκνα ή με χοιρινό, που το προτιμούσαν τους κρύους μήνες του χειμώνα',³ φρ. 'κάμε μας *χόντρο* μ-με *χοιρινό* να βράσομε'.³ Είναι το αρχ. ουσιαστ. *χόνδρος, (ο)* 'ιδ.', 'χόνδρον έψω'⁴ και 'χόνδρος γάλακτι κατανευμμένος'.⁵ Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),⁶ *χόνδρος* 'φαγητό από χοντροαλεσμένο κεχρί, όπως το πνιγούρι' (Κως),⁷ *χόντρος* 'σιτάρι χοντροαλεσμένο που ψήνεται και τρώγεται με τυρί ή βούτυρο' (Κάρπαθος),⁸ *χόντρος* 'χοντροαλεσμένο σιτάρι που το μαγειρεύουν σαν πλάφι αντί πνιγούρι' (Ρόδος).⁹

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης 2.Σακελλαρίδης Κ. 1991,63 3.Σακελλαρίδης Γ. 1982, 139 4.Αριστοφ. Απόσπ.10 5.Φερεκρ., Μεταλλ.1,18 6.Δράκος 1983,262, Σκανδαλ.Λεξ. Καλ. 7.Σκανδαλ. Λεξ.821 8.Μηνάς, Λεξ.1006 9.Παπαχρ. ΔΡ1,680

χουγιάζω 'φωνάζω δυνατά, βάζω τις φωνές', φρ. 'εχούγιαζέ ν-το γ-γιατί 'έ ν-εκάθετο φρένιμα' | στην ποιμενική γλώσσα 'λαλώ, καθοδηγώ με ειδική σφυριματιά το μαντρί'.¹ Από σλαβ. *hujati* 'φωνάζω'. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),² *χουγιάζω* 'γιουχαΐζω' (Ρόδος).³

1.Πληροφορ. Γ.Χαρτοφύλης 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΔΡ1,681

χουγιατό, (το) 'δυνατή κραυγή',¹ φρ. 'με το *χάρα μέρα εξύπνησα* αφ' το *χουγιατό* ν-του *σκύλλου*', *χουγιατό* (= *χούγιασμα*) η ενέργεια και το αποτέλεσμα του *χουγιάζω* (βλ.λ.), κατά το συνώνυμό του *ουρλιαχτό*.

1.Κουρζής 328

χουζζούρης, (ο)¹ 'ο τεμπέλης', φρ. '*χουζζούρης* ει γ-και θέλει τη ν-ησυχία ν-του'. Από τουρκ. *huzur*, βλ.λ. *χουζζούρι*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χουζζούρι(ν), (το)¹ 'ανάπαυση', φρ. 'η *χαρά* του 'ν' το *χουζζούρι*', και ρ. *χουζζουρέυγω* 'αναπαύομαι, τεμπελιάζω'. Από τουρκ. *huzur* 'άνεση, ησυχία'.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

χούι(ν), (το) 'το φυσικό'¹ | 'συνήθεια' | (συνεκδ.) 'ελάττωμα', φρ. 'έχει το *πιο*, *γκόρη* μου, το *χούι* ν-να *λέει ψόματα!*' / 'πρώτα βγαίνει η *ψυχή* κ' ύστερα το *χούι*'. Από τουρκ. *hui* 'έξη, χαρακτήρας, συνήθεια'. Πβ. 'ιδ.' (Κάλυμνος),² Κως,³ Ρόδος⁴), *χούιν* 'κακή συνήθεια' (Κάρπαθος).⁵

1.Κουρζής 328 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.822 4.Παπαχρ.ΔΡ1,681 5.Μηνάς, Λεξ.1007

χουλιάρι(ν), (το) ‘κουτάλι’, *χουλιάριο* σε διαθήκη του 1898, όπου προικοδοτούνται δυο δωδεκάδες *χουλιάρια*.¹ Μεγθ. *χουλιάρα,(η)*² ‘κουτάλα’. Η λ. από *κοχλιάριον,(το)* (υποκορ. του *κοχλίας*) > *χοχλιάριο* > *χου(χ)λιάριο*.

1.Τσιρπανλής 2009,34 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χούτος, (ο)¹ ‘βλάκας, μπουφός’. Πιθ. από τουρκ. *hotuk* ‘άνοητος’. Πβ. αλλού *χουτούκης*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

χοχλάζζω¹ (για νερό) ‘βράζω έντονα’, φρ. ‘*εχόχλασε ν-το ν-νερό, κατέβασέ το αφ’ τη φ-φωτιά*’ | (μτφ.) ‘βρίσκομαι σε μεγάλη ψυχική ένταση’, φρ. ‘*χοχλάζζει αφ’ το θ-θυμό ν-του!*’ Από *κοχλάζω*. Πβ. *χοχλάζω* (Απόλλωνα Ρόδου).²

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.) 2.Παπαχρ.ΛΡΙ,681

χόχλακας, (ο) ‘λεία στυλινή στρογγυλή ή κυλινδρική σιδερόπετρα’,¹ φρ. ‘*πάαινε στους Χοχλάκους*² να μου φέρεις ένα χ-χόχλακα που το θ-θέλω να το β-βάλω στη μ-πόρτα να μη γ-κλειώνει’, και ο *χόχλακας της βούρνας* ‘κυλινδρικός χόχλακας για το κοπάνισμα αλατιού, ζάχαρης, μυρωδικών στη βούρνα’.³ Από το αρχ. *κόχλας,(ο)*, μεταπλασμένος τύπος του αρχ. *κόχληξ*, πιθ. με επίδραση του *κόχλος* ‘κοχλίας’ > *κοχλάκι(ον)* > *χοχλάκι* και ύστερα μεγεθυντικό *χόχλακας*, δεσ *μερμήγκι-μερμήγκας, τζιτζίκι-τζιτζίκας* > *κίτσικας, χαλίκι-χόλικας*.⁴ Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος,⁵ Κάρπαθος⁶).

1.Κουρζής 328 2.Χοχλάκοι,(οι), ακτώνυμο στο Μανträκι, από τα πολλά κοχλάκια, βλ. και Παπαχριστοδούλου 253 3.Αρφαράς1978,38 4.Μηνάς,Μεγέθυνση,164-173 5.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 6.Μηνάς, Λεξ.1008

χοχλακιά, (η) ‘το μέρος του χωραφιού που συγκεντρώνονται οι πέτρες κατά την καλλιέργεια’,¹ φρ. ‘*έκατσα εκεία στη χ-χοχλακιά ν-της πάνω τάβλας να ζεκουραστώ*’. Από *χόχλακας* (βλ.λ.) + περιεκτική κατάλ. -ιά. Πβ. *χοχλακούρα,(η)* ‘τόπος με χοχλάκια’ (Ρόδος,² Κάρπαθος³).

1.Κουρζής 328 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,682 3.Μηνάς, Λεξ.1008

χοχλίδι(ν), (το), πληθ. *χοχλίδ(γ)ια,(τα)* ‘ποικιλόσχημες πολύχρωμες μικρές πέτρες του γιாலού’,¹ φρ. ‘*επήαμε στο γ-γιαλό γ-και μαέψαμε χοχλίδγια*’ | ‘*στρογγυλές μικρές πέτρες σφηνωμένες στο δρόμο*’² | ‘*μικρά λαξεμένα πετραδάκια διαφόρων αποχρώσεων*’.³ Από το αρχ. *κοχλάδιον / κοχλίδιον* ‘μικρός κοχλίας’ | ν.ε. ‘βότσαλο, κροκάλη’, υποκορ. του *κόχλος*. Πβ. *χοχλίδιν* ‘μικρός θαλασσίος κοχλίας’ (Κάρπαθος).⁴

1.Κουρζής 328 2.‘Νισυριακά’ 3(1969),σ.329 3.Μαυρουδής 153 4.Μηνάς,Λεξ.1009

χοχλιδοστρωμένος, (ο)¹ επίθετο, ‘ο στρωμένος με χοχλίδια (βότσαλα)’, φρ. ‘*η αυλή της εγκλησκιάς είναι χ-χοχλιδοστρωμένη*’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

χοχλός, (ο) ‘μπουρού’,¹ *βούτσινο* (βλ.λ.), μεγάλο μακρόστενο κοχύλι, που το χρησιμοποιούσαν οι θαλασσίνοι ως τηλεβόα στις ομίγλες και στις καταχνιές’. Είναι το αρχαίο ουσιαστικό *κόγχος / κόχλος* του Αριστοτέλη, ‘*τα οστρακόδερμα των ζώων, οίον οι τε κοχλίας και οι κόχλοι...ομοίως έχει τοις μαλακοστράκοις*’, που ανάγεται στην ι.ε. ρίζα **konkho-* ‘μύδι, κοχύλι’. Πβ. *χόγχος* (Κάλυμνος),² *χο-*

χλιός ‘βούκινο’ (Σιάννα Ρόδου),³ *χοχλιός* ‘κοχλιάς βρώσιμος της θάλασσας’ (Κάρπαθος).⁴

1.Καραναστάσης 1987,132 2.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ.ΛΡΙ,682 4.Μηνάς, Λεξ. 1009

χρειά, (η) ‘αναγκαίο, χρήσιμο αντικείμενο’, φρ. ‘μη ν-το πετάξεις αυτοδδά, *χρειά ν-ει*’ | ‘σκεύος, εργαλείο’,¹ και *χρεία,(η)* ‘ανάγκη’,

‘έχε τα πόδια σου ζ-ζεστά τη γ-κεφαλή σ-σου κρύα,

και το στομάχι ν-αδειανό, γιατρό μη ν-έχεις *χρεία*’ (παροιμ.).

Είναι η αρχ. λ. *χρεία,(η)* < *χρηῖα* < θ. *χρη-* + κατάλ. -ία, με βράχυνση του -η- μπροστά από ημίφωνο. Πβ. *χρεία, χρεία* ‘ανάγκη’ | ‘αποχωρητήριο’ | ‘οικιακό σκεύος’ | ‘παλιά λιθόκτιστη εγχώρια κυψέλη’ (Κάρπαθος),² *χρεία* ‘ανάγκη’ (Κάλυμνος,³ Κως⁴), *χρεία* ‘αποχωρητήριο’ (Ρόδος,⁵ Καστελλόριζο⁶).

1.Κουρζής 328 2.Μηνάς, Λεξ.1009 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Σκανδαλ.Λεξ.822 5.Παπαχρ. ΛΡΙ,682 6.Κομνηνός 118

χρίζομαι ‘λερώνομαι’,

‘μη δ-δίχτεις πέτρα στη λ-λάσπη γ-γιατί θα χριστείς’ (παροιμ.),

προσοχή στις σχέσεις με αισχρά και ανάξια πρόσωπα.¹ Από *χρίω / χρίομαι* ‘λερώνω’ / ‘λερώνομαι’. Πβ. *χρίζω* ‘βάφω, ασβεστώνω’ | ‘λερώνω’ (Κάλυμνος),² *χρίω, χριω* ‘ασβεστώνω’ | ‘αλείφω’ (Κάρπαθος),³ *χρίω* ‘αλείφω, κλείνω ερμητικά τον φούρνο με λάσπη’ (Κως),⁴ *χ-χρίω* ‘αλείφω’ (Χάλκη,⁵ Ρόδος⁶).

1.Σακελλαρίδης Κ.1983,254 2.Δράκος 1982,226, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ. 1010 4. Σκανδαλ. Λεξ.823 5.Τσοπανάκης 1949,41 6.Παπαχρ. ΛΡΙ,683

χριώννω ‘χρεώνω’,

‘μήε καένας έμπορος // δίχως να πάρεις *χριώννει*,

κι’ ά μ-πάρει το μαζούλι μ-μας // κι’ εκείνο ν-το *πλερώννει*’.¹

Από *χρεώνω* (< *χρέος*, δεσ τον αρχ. βοιωτικό τύπο *χρίος* ‘οφειλή’). Πβ. *χριος, χριωμένος* (Κάρπαθος),² *χρίος, χριώμα* (Κως).³

1.Μπαλαλάς 1981,115 2.Μηνάς, Λεξ.1010-1011 3.Σκανδαλ. Λεξ.823

χρουσαφένιος, (ο)¹ επίθ. ‘αυτός που είναι κατασκευασμένος από χρυσάφι ή που λάμπει σαν χρυσάφι’. Από *χρουσαφένιος* (< *χρυσάφι* + κατάλ. -ένιος). Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος).²

1.Κουρούνης 1982,421 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χρουσός, (ο)¹ επίθετο, κ.ι (για πρόσ.) ‘πολύ καλός, εξαιρετικός’, φρ. ‘*χρουσός άνθρωπος*’ / ‘*χρουσό μ-παιδί*’. Και ρ. *χρουσώννω*.² Από *χρουσός*, πιθ. υπόλειμμα παλιάς προφοράς του -ν- σε -ον-, δεσ αρχ. βοιωτική επιγρ. *χρουσός*.

1.Κουρούνης 1982,421 2.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

χρουσουσλαμάς, (ο)¹ και *γρουσουσλαμάς*¹ ‘ο γρουσουζής’, φρ. ‘*ξέρεις είναι χρουσουσλαμάς είναι ν-αυτοσδά; ό,τι πιγάσει θάλασσα τα κάμνει!*’ Από τουρκ. *uğursuz* ‘απαίσιος, άτυχος’. Πβ. *χρουσουζαρος, χρουσουζής* (Κάλυμνος),² *χρουσουζής* (Κως),³ *χρουσούντζής* (Κάρπαθος),⁴ *γουρσουζής, γουρτσούζής* (Κύπρος).⁵

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

3.Σκανδαλ. Λεξ.824 4.Μηνάς, Λεξ.1012 5.Τσοπανάκης 1983,157

χρουσοχός, (ο) ‘χρουσοχός’,

‘να χρουσοσχέ μου, χρούσωσε καλού γονιού αγάπη...’,¹
 χρουσοφός,² με τροπή $\chi > \phi$, και χρουσσός³ με αφομοίωση,
 ‘να χρουσσοσέ μου, χρούσωσε λ-λίω χρονώ γ-κεφάλι...’
 (από νισύρικο μοιρολόι).⁴

Πβ. χρουσοκός, χρουσοφός (Κω),⁵ χρουσσός (Ρόδος,⁶ Σύμη⁷), χρουσοφός, χρουσοφός (Κάρπαθος).⁸

1.Σακελλαρίδης Κ.1965,162 2.Κουρούνης 1982,421 3.Αρφαράς 1987,58 4.Σακελλαρίδης Κ. 1965,174 5.Σκανδαλ. Λεξ.824 6.Παπαχρ.ΛΡ1,684 7.Βαγιακάκος, Διαλεκτικά 55 8.Μηνάς, Ιδ. Καρπ. 35,59,76

χρουσή, (η) ‘ίκτηρος’,¹ από το χρυσοκίτρινο χρώμα που παίρνει το σώμα του πάσχοντος’. Πβ. χρουσαφία,(η), χρουσή, χρυσή (Κάλυμνος),² χρουσαφία (Κάρπαθος, Κάσος).³

1.Μαυρουδής 153 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Μηνάς, Λεξ.1011

χρουσομάντηλο, (το) ‘μεταξωτό ποικιλόχρωμο μαντήλι της νισύρικης νυφικής στολής’.¹

1.Παπαμανώλη 104

χτικιάζζω ‘προσβάλλομαι από χτικιό (βλ.λ.), γίνομαι φυματικός’ | ‘αρρωσταίνω’, φρ. ‘εκρώσε γ-κι’ εχτίκιασε’ / ‘εχτίκιασέ μ-με αυτοδδά το παιδί, ‘έ γ-κούει ό,τι και να του λείεις!’ Η λ. ήδη μsn. (‘να με ‘γαπήσει ο Ρήγας μου μην πέσω και χτικιάσω’ Ευγέν.318, Επιτ.), < *τηκτικιάζω, με αποβολή της πρώτης συλλαβής (< αρχ. τηκτικός < τηκτός < τήκω ‘λειώνω’) ¹ ή < *εκτικιάζω < μτγν. επίθ. εκτικός (πυρετός) ή ουσιαστ. εκτικός (=φυματικός) + κατάλ. -ιάζω (Επιτ. λ. κτικιάζω). Πβ. χτουκιάζζω (Καρδάμαινα Κω),² χτικιάντζω (Κάρπαθος),³ χτικιάζω (Ρόδος,⁴ Λέρος⁵).

1.Μπαμπινιώτης, Λεξικό 2.Σκανδαλ. Λεξ.825 λ. χτικιό 3.Μηνάς, Λεξ.1013 4.Παπαχρ. ΛΡ1, 685 5.Γεωργίου 33

χτικιάρης, (ο), θηλ. χτικιάρη, ‘φυματικός’ | ‘αρρωστιαρής’, φρ. ‘πετσί γ-και κόκχαλο ‘ν’ ο χτικιάρης!’ (υβριστικά). Από χτικιό (βλ.λ.). Πβ. ‘ίδ.’ (Κάλυμνος,¹ Κάρπαθος,² Ρόδος³), χτουκιάρης (Καρδάμαινα Κω).⁴

1.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 2.Μηνάς, Λεξ.1013 3.Παπαχρ. ΛΡ1,685 4.Σκανδαλ. Λεξ.825

χτικιασμένος, (ο) επίθ. ‘φυματικός’ | πολύ αδύνατος, εξαντλημένος’. Παθ. μτχ. παρακειμ. του ρ. χτικιάζζω (βλ.λ.).

χτικιό, (το) ‘φυματίωση’,¹ φρ. ‘επέθανε ν-αφ’ το χτικιό μ-μέσα στο σπηλάδι ν-του εκεία σι’ Άργος που πόμενε’ / ‘που να σε φάει το χτικιό’ (κατάρα).² Υποχωρητικό παράγωγο του χτικιάζω (βλ.λ.), κατά το σχήμα φεύγω-φευγιά, τρέχω-τρεχιά, κόφτω-κοψιά, βλέπω-βλεπιά κ.τ.ό.

1.Κουρζής 328 2.Καζαβής 172

χτίννω ‘κτίζω’,¹ φρ. ‘χτίννω ένα μ-μικρό ν-αουμά γ-για τις όριθές μου’/

‘έ ν-ημπορό, κόρη καλή, γιατί φωλίτσα χτίννω,
 άμε, χελιδονάκι μ-μου, κι’ εγώ σου τη ν-εχτίννω,
 εσύ τη χτίννεις με πηλό, κι’ εγώ με το ν-ασβέστη’.²

Από *χτίζω*, αναλογικά προς τα *πίνω*, *δένω*, με δίπλωση -ν- κατά το ιδίωμα της Νισύρου.

1. Αρφαράς 1978,35 2. Κοντοβερός στο *Γνωμαγόρας* τ. 19 (1933), σ. 4, Σακελλαρίδης Κ. 1965,148

χτιστός κάμπος, (ο) ‘το περιμαντρωμένο χωράφι’.¹

1. Καραναστάσης 1987,155

χυλάδα, (η) ‘πολύς τσιμέντου και άμμου για κάλυψη των σχισμών’¹ | ‘παχύρρευστο αργιλικό μίγμα με το οποίο έκαμαν ελαφρά επάλειψη, σαν τελευταίο χέρι, στο δώμα’.² Από *χυλός* (< *χυ-λο-ς*, *χυ-* μηδενισμένη βαθμίδα της ρίζας του ρ. *χέω* ‘χύνω, αφήνω να ρεύσει’) + κατάλ. -άδα, πβ. *χυ-μό-ς*.

1. Κουρζής 328 2. Στρίκης 343, Αρφαράς 1978,22

χυνώννω¹ ‘χύνω, αφήνω να ρεύσει’, φρ. *‘εχυνώστηκε ν-το φαί’*. Η λ. πιθ. να είναι προϊόν σύμφυρσης των *χύνω* (μτγν. τύπος του *χέω*) + *κενώνω* (μσν. ‘αδειάζω’)

1. Κουρζής 334

χύσες, (οι) ‘απότομες κατωφέρειες’¹ που λέγονται και *κυλίντρες, (οι)* (βλ.λ.). Από *χύσις / χύση* ‘η ροή, το ρεύμα του *χέω*’, καθώς τα νερά της βροχής ακολουθούν τις κατωφέρειες. Πβ. στην Κάρπαθο² το τοπωνύμιο *Χύματα, (τα)*, που προσδιορίζει κατωφέρειες στην περιοχή της Ελύμπου, όπου και παροιμία ‘στο χύμα (=κατηφόρα) πάει το νερό, στο ίσιωμα στερνιάζει’. Επίσης προσηγ. *χύμα* ‘κατήφορος’ (Κρήτη).³

1. Χαρτοφύλης 2007,188 2. Μηνάς, *Τοπωνυμικό της Καρπάθου*, 2000, σ.343 3. Πάγκαλος 3, 347, Πιτυκάκης, λ. *χύμα* στου Μηνά ό.π.

χωματίδα, (η) ‘είδος γλώσσας (ψάρι) μικρού μεγέθους’.¹

1. Καραναστάσης 1987,132

χωματσάκι, (ν), (το)¹ ‘το πολύ ψιλό χόμα’, φρ. *‘είντα ναι μ-μαύρη η ρεβιθιάδα; (λέει ο Μάρτιν στο Θρασίβουλο, στο Σταυρό)-έ ν-εί ν-τίποτις, λ-λίο χ-χωματσάκι θ-θά πφεσε μ-μέσα!’* Από *χόμα, (το)*, μεγεθ. *χωμάτσα, (η)* (η κατάλ. -άτσα < ιταλ. -accio)² > *χωματσάκι* υποκορ.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, *Μεγέθυνση*, 159

χωνεύγω¹ το κοινό ‘χωνεύω το φαγητό’, φρ. *‘α μη χ-χωνέψεις το φαί μ-πού’ φαες!’* (κατάρα) | (μτφ.) ‘πιστεύω, παραδέχομαι’, φρ. *‘έ ν-το χωνεύγω αυτοδδά πού γίνηκε...αχώνευτο ν-ει!’*

1. Γ. Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

χωρατά, (τα) ‘αστεία, αστεϊσμοί’, φρ. *‘όλλο χωρατά λέει ο Π. και γελούμε’*. Ονομαστ. *χωρατό, (το)* ‘αστεϊσμός’, υποχωρητικός σχηματισμός του ρ. *χωρατεύγω* (βλ.λ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,¹ Κάλυμνος²), *χωραττά, (τα)* και *χωραττάς, (ο)* (Ρόδος),³ *χωρατάς, (ο)* ‘αστεϊσμός’ (Κάρπαθος).⁴

1. Σκανδαλ. Λεξ.826 2. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3. Παπαχρ. ΛΡ1,687 4. Μηνάς, Λεξ.1016

χωραταζζής, (ο) ‘αυτός που κάμνει χωρατά, αστεία’,¹ φρ. *‘ο Μιχάλης ο Παπάτσος ήτο ν-ο πρώτος χωραταζζής μέσα στο Μαντράκι’*. Από *χωρατά* (βλ.λ.) + κατάλ. -τζής. Πβ. *χωρατανγής* (Ρόδος),² *χωραταζζής* (Κως),³ *χωραταντζής* (Κάρπα-

θος).⁴ *χωραταζής* (Κάλυμνος).⁵

1.Κουμέντος1987,38 2.Παπαχρ. ΛΡ1,687 3.Σκανδαλ. Λεξ.826 4.Μηνάς, Λεξ.1015 5. Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

χωρατεύω ‘λέγω χωρατά, αστειεύομαι’, φρ. ‘*εχωράτεψά του κι’ εκείνος επήρε ν-το στα σοβαρά*’. Η λ. από *χώρα* > *χωραΐτης* > *χωραΐτεύω* > *χωρατεύω*, δεξ *ά-στν*>*αστείον*>*αστειεύομαι*> *αστειεύομαι*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),¹ *χωραττέβγω*, *χωραττέφκω* (Κως),² *χωραττέβγιω* (Ρόδος),³ *χωρατεύγω* (Κάρπαθος).⁴

1.Δράκος 1983,264, Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 2.Σκανδαλ.Λεξ.826 3.Παπαχρ.ΛΡ1,687 4. Μηνάς, Λεξ.1016

χωράφι(ν), (το) στα προκοσύμφωνα του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα ‘μεγάλο αγροτεμάχιο ή καλλιεργήσιμη αγροτική έκταση από *τάβλες* (βλ.λ.) ή *κομμάτια*’¹ (βλ.λ.).

1.Τσιρπανλής 2009,165

χωρίστρ(ι)α, (η) ‘κόμμωση, κατά την οποία τα μαλλιά χωρίζονται σε δύο μέρη’,
‘*να’χει τη χ-χωρίστρα ν-ίσια // κάμπο με τα κυπαρίσσια*’
(από το Περίολι).¹

1.Σακελλαρίδης Κ. 1965,142

χωστός, (ο) ‘παιδικό παιχνίδι’.¹

1.Πετρούτσου 1982,23 όπου και περιγραφή του παιχνιδιού.

Ψ

ψακή, (η) ‘δηλητήριο, φαρμάκι’,¹

‘ψακή ’α μ-μοιράζζεις, ψακωμένος θά’βγεις’ (παροιμ.),²
για το κακό που ανταποδίδεται. Και ψακή, (το),³
‘ρετσέτθα μ-μού δωκ’ ο γιατρός στου έρωτα το πάθος,
κι’ αντί βοτάνι το ψακή επήρα κατά λάθος’.⁴

Η λ. από το μτγν. ψιάζ, (η) (< θ. ψι- του ψιάς, (η) ‘σταγόνα’+επίθημα -αζ, -ακος)
> *ψιάκιον υποκορ. > ψ(ι)ακή, (το) και ψακή, (η) με μεταλλαγή γένους. Πβ. ψα-
κή, ψάκα, (η) ‘πικράδα’ (Κως),⁵ ψακή, ψιακή (Ρόδος),⁶ ψακή, φαρμάκι ‘δηλητή-
ριο’ (Κάλυμνος).⁷

1. Παπαδόπουλος 1984, 292 2. Σακελλαρίδης Κ. 1983, 333 3. Κουρζής 328 4. Καζαβής
119 5. Σκανδαλ. Λεξ. 828 6. Παπαχρ. ΛΡ1, 688 7. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ψακωμένος, (ο) επίθετο κ. και (μτφ.) ‘αυτός που έχει κακή και δηλητηριασμένη
καρδιά’¹ | ‘αυτός που βρέθηκε δηλητηριασμένος’,² φρ. ‘ψακωμένο ν-ήβρα το γ-
γάτθη μ-μου’. Παθ. μτχ. παρακειμ. του ψακώννω (βλ. λ.).

1. Παπαδόπουλος 1909, 99, ο ίδιος 1984, 292 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

ψακώννω ‘δηλητηριάζω, φαρμακώνω’,¹ φρ. ‘εψάκωσε ν-το σκύλλο’ / ‘εψάκωσε
με με τα λόγια σου’ | (μτφ.) ‘δοκιμάζω’, φρ. ‘έ ν-το ψάκωσα το σταφύλλι’.²
Από ψακή (βλ. λ.). Πβ. ψιακώννω (Κως,³ Ρόδος⁴), ψακώνω (Κάλυμνος).⁵

1. Παπαδόπουλος 1909, 99, ο ίδιος 1984, 292 2. Καζαβής 201 3. Σκανδαλ. Λεξ. 828 4. Πα-
παχρ. Λεξ. 690 5. Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ψαλίδα, (η) ποιμενική σφραγίδα ‘με το αφτί του ζώου σχισμένο στο μέσο’.¹

1. Καραναστάσης 1987, 138

ψαλλί(ν), (το) ‘σουγιάς με μια ή περισσότερες λεπίδες’,¹ φρ. ‘ο σουγιάς μου έχει
πέντε ψαλλιά’ Πβ. ψάλα, (η) ‘πεπλατυσμένη λεπίδα για μαχαίρι ψωμιού’ (Κάρ-
παθος).²

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2. Μηνάς, Λεξ. 1018

ψαμίκι(ν)¹ επίρρημα ‘ακριβώς’, φρ. ‘ψαμίκι στη στροφή ν-του δρόμου το ν-έφτα-
ζα’.

1. Ν. Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ψαράκι(ν), (το) έτσι λένε το ψαρονέφρι,¹ δηλαδή το κρέας του σφαχτού που είναι
και από τις δυο μεριές της σπονδυλικής στήλης | ‘ο σκόρος (σης) που τρώει τα
ρούχα’.² Από οψάριον, υποκοριστικό του όψον ‘το ψάρι ως κύριο προσφάι των
Αθηναίων’ (Π) ή < αρχ. ψύα / ψόα > ψυάριον,³ πβ. ‘ψύα, ψοία... έστι δε το ό-
νομα πολύ κίβδηλον, νεφρόν ουν λέγε’ Φρύνιχος στου Μηνά, Λεξ. 1019 όπου κ.
ψάρι και ‘μυς από το κρέας χοίρου’ (Κάρπαθος). Επίσης ψάρι ‘ψαρονέφρι’
(Κάλυμνος).⁴

1. Καραναστάσης 1987, 184 2. Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης 3. Hatzid., *Einleitung in die new
griechische Grammatik*, Leipzig 1892, 291 4. Δράκος 1983, 265, Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

- ψαρή, (η)** ‘η κασίκα με φαιό χρώμα’.¹ Ουσιαστικοπ. θηλυκό του επιθέτου *ψαρός* (< *ψαρ* ‘είδος πουλιού’+κατάλ. -ος).
1.Καρναστάσης 1987,137
- ψαρόπετρες, (οι)** (Νικιά) ‘οι ψαμμόλιθοι, πέτρες χρήσιμες για να τρίβουν οι πελεκάνοι (ειδικοί πετράδες, λιθοξόοι) τις επιφάνειες των καναλιών ή γωνιών, αλλά και για καθάρισμα του δέρματος των χοίρων στα χοιροσφάγια, μετά το μάδημα και το καψάλισμα’.¹ φρ. ‘μουρρεσσύ, πάρε καμμιά ψαρόπετρα ν-να τρίψεις τα πόδια σου’.¹ Η λ. πιθανώς από *ψαμμόπετρα, (η)*, με επίδραση της λ. *ψαρός*.
1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,128
- ψαρόφτα, (η)** στην ποιμενική γλώσσα ‘η μαύρη κασίκα με ψαρά αφτιά’.¹ Πβ. *ψαρόφτα, φώκια, (η)* (Κως),² *ψαρόφτα* (Κρήτη),³ *φωκή, φωκό* (Κάρπαθος).⁴
1.Καρναστάσης 1987,137 2.Σκανδαλ.Λεξ.828 3.Ξανθουδίδης,Ποιμενική Κρήτη 286
4. Νουάρος 1932,110
- ψαχνί(ν), (το)**¹ ‘το ψαχνό’, φρ. ‘έ ν-έχει ψαχνί μ-πάνω του’. Από το θηλυκό του επιθέτου *ψαχνός* (για κρέας σφαγίου) ‘αυτός που αποτελείται μόνο από σάρκα χωρίς κόκαλα’, *ψαχνή* > *ψαχνί, (το)*, κατά το σχήμα θηλ. -η > ουδέτ. -ι, δεσ η *βοτάνη* > *το βοτάνι*, η *καλύβη* > *το καλύβι*, η *μελάνη* > *το μελάνι* κ.τ.ό.² Πβ. *ψάχνη, (η)* (Κάρπαθος).³
1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Φιλήντας 3,7-8 3. Μηνάς, Λεξ.1020
- ψεκάδι(ν), (το)** ‘κατηγορία’¹ | ‘ελάττωμα’.² φρ. ‘ψεκάδι ’έ ν-έχει πάνω του’. Από το αρχ. ρ. *ψέγω* > μsn. *ψέγος* > *μεγάδιον υποκορ. > *μεγάδι* > *ψεκάδι*. Πβ. ‘*ψιχάδι(ν), ψιχάιν* (Κως),² *ψιά* (Κάλυμνος),³ *μεγάδι* (Ρόδος),⁴ *ψιχάιν* (Κάρπαθος).⁵
1.Παπαδόπουλος 1909,99, Καζαβής 201 2.Κουρζής 328 3.Σκανδαλ.Λεξ.Καλ. 4.Παπαρχ. ΛΡ1,689 5.Μηνάς, Ιδ.Καρπ.35,58, ο ίδιος Λεξ.1023
- ψήλωμα τ’αλέτρου, (το)** όταν ο γεωργός θέλει να μη βυθίζεται πολύ το υνί, κτυπά την πισινή σφήνα και σηκώνεται το άροτρο, ψηλώνει δηλαδή το υνί’.¹
1.Καρναστάσης 1987,155
- ψίδι(ν), (το)**, πληθ. *ψίδ(γ)ια, (τα)* ‘το τμήμα του παπουτσιού που καλύπτει τα πλάγια του ποδιού’.¹ Από το αρχ. ουσιαστ. *αψίς, -ίδος, (η)* > *αψίδιον υποκορ. > *ψίδι* με σίγηση άτονου αρχικού φωνήεντος. Πβ. *ψίδι(ν), ψίδγια, (τα)* (Κως),² *ψίδια, τα* (Ρόδος),³ *ψίτζια, (τα)* και ρ. *ψιτζιάζω* (Κάλυμνος).⁴
1.Καρναστάσης 1987,164 2.Σκανδαλ.Λεξ.830 3.Παπαρχ.ΛΡ1,690 4.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.
- ψικεύω** ‘ψάχνω, ψηλαφώ’.¹ Η λ. από το μsn. *οψίκιον* < λατ. *obsequium* ‘χάρη’ του ρ. *obsequior*. Πβ. *ψικεύω* ‘συνοδεύω, προπέμπω’ | ‘κηδεύω’ ίσως από την ακολουθία της κηδείας (Κάρπαθος),² *ψικέβζω* ‘συνοδεύω με μουσικά όργανα για την εκκλησία, με χορούς και τραγούδια’ (Ρόδος).³
1.Κουρζής 328 2.Μηνάς, Λεξ.1021 3.Παπαρχ. ΛΡ1,690
- ψιλοβάλλω**¹ ‘θυμούμαι αμυδρά’, φρ. ‘ψιλοβάλλει το ν-το μυαλό μ-μου’ | ‘βάζω στο νου μου το κακό’,¹ φρ. ‘έ ν-επήρα πάλε σήμερα γράμμα γ-κι εψιλόβαλε ν-ο νούς μου μπά’χει τίποτι το παιδί;’,² *ψιλό-* ως πρώτο συνθετικό πολλών συνθε-

των της ν.ε., ανάγεται στο επίθετο *ψιλός* (< θ. *ψι-* του *ψίω* + επίθημα *-λος*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Πληροφορ. Γ. Χαρτοφύλης

ψιλοκούλλουρα, (τα) ‘τα βουτυρένια λεπτά κουλούρια του Πάσχα’,

‘κι’ ότα θ-θα πας στο σπίτι μ-μας // βάλε αρνί στο φ-φούρνο,
κάμε και ψιλοκούλλουρα // και βάρτα στο παννιέρι,
δός τα το Μέγα Σάβατο // να φάν’ οι χολλιασμένοι’.¹

1.Καζαβής 74, και Κουρούνης 1987,394, Αρφαράς 1978,41

ψιλολογία, (η) ¹ χαρακτηρισμός, κυρίως, προϊόντων, βλ. και λ. *ψιλολογήματα*. Από το κ. *ψιλολογία, (η)* με συνίζηση (< *ψιλολογώ* ‘λεπτολογώ’).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ψιλολήματα, (τα) ‘μικροπράγματα, ψιλικά’,¹

‘...χρουστούμε γ-και στο σ-σύντεκνο // τσίθια, κλωστές κι’ αλεύρι,
κι’ άλλα ψιλολήματα, // η μάνα ’έ ν-το ξέρει’.²

1.Κουρζής 328 2.Μπαλαλάς 1981,113

ψιλόρωο, (το) ¹ ‘ποικιλία σταφυλιού με ψιλές, μικρές ρώγες’. Ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο του επιθέτου *ψιλόρωος* (< *ψιλόρωος*).

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωτικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ψιμόσυκο, (το) ‘σύκο που ωριμάζει όψιμα’.¹

1.Καραναστάσης 1987,143

ψίχα, (η) ‘το μαλακό εσωτερικό του ψωμιού’ | ‘η αμυγδαλόψιχα’. Παλαιότερα στη Νίσυρο, όταν μια κοπέλα ήταν όμορφη την έλεγαν *ψίχα* (και εννοούσαν την αμυγδαλόψιχα), ενώ την σεμνή την έλεγαν *πυτιά* (που κάνει να πήξει το γάλα χωρίς θόρυβο).¹ Η λ. από αρχ. *ψιζ, ψιχός, (η)*, κατά τα πρωτόκλιτα θηλυκά σε -α. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάρπαθος,² Ρόδος,³ Κως⁴), *ψίχα*, πληθ. *ψίσες* ‘φαγητό με ταχίνι και ξερά ψωμιά’ (Κάλυμνος).⁵

1.Σακελλαρίδης Κ. 1983,230 2.Μηνάς, Λεξ.1023 3.Παπαχρ. ΛΡ1,691 4.Σκανδαλ. Λεξ.831 5.Δράκος 1983,266, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ψιχαλολογία ‘σιγοβρέχει’, φρ. ‘εχάλασε ν-ο καιρός, έζζεψε γ-και ψιχαλολογία’, από *ψιχαλολογία (< *ψιχάλα* ‘ψιλόβροχο’ < *ψιχάλο* / *ψίχα* + *ψεκάδα* ‘σταγόνα’).

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ψόμα, (το) ‘ψέμα’,¹ φρ. ‘ψόματα σου’πα!’ / ‘αυτά τα ψόματα ’έ μ-περνού σ-σε ’μένα!’² / ‘το ψόμα γ-κ’ η αλήθεια ’έ γ-κάμνουσι χ-χωργιό’.³ Από *ψεύμα* > *ψέμα* > *ψόμα*, με τροπή *έ* > *ό*, δεξ *χαιτή* > *χότη*. Πβ. ‘ιδ.’ (Κως,⁴ Ρόδος,⁵ Κάρπαθος,⁶ Αστυπάλαια,⁷ Καστελλόριζο,⁸ Κάλυμνος⁹).

1.Κουρούνης 1982,420, Κουρζής 328 2.Σακελλαρίδης Κ. 1983,334 3.Σακελλαρίδης ό.π.335 4.Σκανδαλ. Λεξ.832 5.Παπαχρ.ΛΡ1,691 6.Μηνάς,Λεξ.1023 7.Καραναστάσης, Αστυπ.107 8.Κομνηνός 119 9.Σκανδαλ. Λεξ. Καλ.

ψοματάρης, (ο) ‘ψεύτης’, το ίδιο (Κάλυμνος,² Κως,³ Κάρπαθος⁴).

1.Κουρούνης 1982,420 2.Δράκος 1982,228, Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Σκανδαλ. Λεξ.832 4.Μηνάς, Λεξ.1024

ψοματερά¹ επίρρ. ‘στα ψεύτικα’, φρ. ‘είπα το ψοματερά κι’ αυτός επίστεπέ ν-το’.

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

ψούννια, (τα) ‘τα ψώνια’,

‘...επήρ’ αφ’ το σ-συμπέθερο // και ψούννια πεντακόσα’.¹

Πληθ. του ψούννος, (το), το κ. ψούννος, λ. ιδιωματική ‘το ψώνισμα’, υποχωρητικός σχηματισμός από ψουννίζζω (βλ.λ.). Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),² ψούννι, (το) (Ρόδος),³ ψούννια, (τα) (Κάρπαθος).⁴

1.Μπαλαλάς 1981,193 2.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 3.Παπαχρ. ΔΡ1,692 4.Μηνάς, Λεξ.1024

ψουννίζζω¹ ‘αγοράζω τρόφιμα ή άλλα είδη, ψωνίζω’, φρ. ‘εψούννισα τα υλικά για τα ψιλοκούλλουρα’. Και ψουννώ.² Από οψώνης ‘αγοραστής τροφίμων’ > αρχ. οψωνίζω > ψωνίζω > ψουννίζζω. Πβ. ‘ιδ.’ (Κάλυμνος),³ ψουννίντζω (Κάρπαθος),⁴ ψουννώ (Ρόδος).⁵

1.Κουρούνης 1982,418 2.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ. 4.Μηνάς, Λεξ.1024 5.Παπαχρ. ΔΡ1,692

ψοφιστήρι(ν), (το)¹ (μτφ.) ειρωνικά (για ύπνο), φρ. ‘καλά εφάτε και καλά επαιζέτε, άτε τώρα, ψοφιστήρι!’

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ψοφκιούμαι¹ (μτφ.) ειρωνικά ‘κοιμούμαι’, φρ. ‘ψοφκιέται ακόμα ο τεμπέλλης’ / ‘γοφίστου πριο!’ (για το μωρό που κλαίει). Άλλοι τύποι ψοφκιολοέμαι, ψοφκιολοούμαι, ψοφκιέμαι.¹

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρογρ.)

ψόφος, (ο)¹ ‘θάνατος ζώου’, φρ. ‘μόφος έπγιασε ν-τις όριθες’ | ‘θάνατος ανθρώπου’ (ειρωνικά), φρ. ‘έ ν-το μ-πγιάννει ψόφος!’ | ‘έντονη δυσσομία’, φρ. ‘μάννα μου, ψόφος βγαίννει αφ’ το κελλάρι, γ-κάνας ποντικός θα ψόφησε’ | ‘δριμύ κρύο’, φρ. ‘μάννα μου, ψόφος είναι σ-σήμμερα, εξεπαγιάσαμε!’ Υποχωρητικός σχηματισμός από το ρ. ψοφώ.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ψοφώ κ. ‘πεθαίνω’, φρ. ‘εψόφησε ν-ο γάδαρος’.

1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)

ψύφος, (το) ‘ζωή, ψυχή’,¹ φρ. ‘για δε το ν-το γ-κακάμοιρο, αυτός ’έ ν-έχει ψύφος πάνω του!’ / ‘φελλοπλέει, ’έ ν-έχει ψύφος πάνω του!’ Από ψυχή, (η) > ψύχος > ψύφος, (το), κατά το σχήμα θηλ. -η > ουδέτ. -ος, δεσ η νίκη-το νίκος, η αυγή-το αύγος.²

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύριο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.) 2.Φιλήντας 3,10-11

ψυχικό, (το) (= βαπτιστίκιον)¹ βλ. και λ. βαπτιστίκι, τοπικό έθιμο κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, ‘η διαθήκη μέρους της περιουσίας από τον διαθέτη για χάρη της ψυχικής του σωτηρίας, προς κάποιον συγγενή του’. Τέτοιες διαθέσεις γίνονταν κυρίως προς τα βαπτιστικά, γι’ αυτό ο σχετικός δηλωτικός τίτλος λεγόταν και βαπτιστίκι, ‘Δια του παρόντος ενυπογράφου δηλοποιώ η υποφαινομένη Άννα Ιωάννου Σταυριανού, ότι δια ψυχικήν μου σωτηρίαν δίδω προς την ανεψιάν και βαπτιστικήν μου Μαρίαν Νικολάου Ζαπέτη, τον εις την Κλευτή κήπον μου...’.² Και τοπωνύμιο στην περιοχή των Νικιών Ψυχικό, (το), που θυμίζει τη βυζαντινή περίοδο, όπου ψυχικό έλεγαν τα κτήματα που αφιέρωναν σε μια Εκκλησία ή σε μια Μονή για ανάπαυση της ψυχής τους.³ Πβ. ψυχικό ‘ελεημο-

σύνη' (Ρόδος),⁴ *ψυχικόν* 'ελεημοσύνη' | 'ευεργασία' (Κάρπαθος).⁵

1.Τσιρπανλής 2009,165 2.Βαπτιστίκι Άννας Σταυριανού, Φεβρ.1859, στου Μιλτ. Λογοθέτη 1987,200 3.Παπαχριστοδούλου 247, Καραναστάσης 1990,15 4. Παπαχρ. ΛΡΙ, 692 5.Μηνάς, Λεξ.1025

ψυχοπαίδι(ν), *ψυχογιός*, *ψυχοκόρη*, έτσι έλεγαν στη Νίσυρο τα υιοθετημένα παιδιά.¹ Πβ. *ψυχόπαιο(ν)* (Ρόδος),² *ψυχοπαίι* (Κάλυμνος).³

1.Καραναστάσης 1987,113 2.Παπαχρ. ΛΡΙ,693 3.Σκανδαλ. Λεξ.Καλ.

ψυχόπιτθα, (η) (Νικιά) 'μεγάλο ψωμί από χάσικο (βλ.λ.) αλεύρι, που το έκοβαν και το μοίραζαν στα μνημόσυνα για τη ψυχή του μνημονευόμενου',¹ φρ. 'φάε λ-λίη ψυχόπιτθα να συχωρέσεις το ν-νούννο μ-μου'. Πβ. *ψυχόπιττα* 'ψωμάκι από σιταρένιο αλεύρι, που δίνεται στα μνημόσυνα' (Κάρπαθος),² *ψυχόπιττα* 'ο άρτος που παίρνουν στην εκκλησία στα μνημόσυνα μαζί με τα κόλλυβα' (Ρόδος).³

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,136 2.Μηνάς, Λεξ.1025 3.Παπαχρ. ΛΡΙ,693

ψυχοτσάνακα, (τα)¹ 'κόλλυβα μέσα στο τσανάκι που έκαμναν συνήθως τα ψυχοσάββατα'. Όταν δεν υπάρχει πληθώρα σε κάτι, λένε: 'ψυχοτσάνακα'.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ψυχώ, (τω)¹ 'των ψυχών, το ψυχοσάββατο', φρ. 'αυτοδδά το Σάββατο ν-είναι ν-τω ψυχώ'.

1.Πληροφορ. Ν.Μαστρογιάννης

ψωμοζιγιά¹ κ. 'ζω πολύ φτωχικά', φρ. 'με τη σ-σύνταξη ν-του ό,τι που ψωμοζιγιά ο κακόμοιρος,' και ουσιαστ. *ψωμοζζωή*.

1.Ν.Μαστρογιάννης, Νισύρικο ιδιωματικό γλωσσάρι (χειρόγρ.)

ψωμόπουλλο, (το) (Νικιά) 'ψωμί από χάσικο αλεύρι, που γινόταν ως δώρο που παίρνανε στους γάμους, και για τη βάφτιση, 'το ψωμόπουλλο ν-του συντέκνου'.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,135

ψωμοχώραφο, (το) (Νικιά) 'χωράφι στο οποίο ευδοκιμούν τα δημητριακά', φρ. 'α σπείρω θέλει εφέτος ούλλα μας τα ψωμοχώραφα, γιατί το κριθάρι ν-όλλο γ-κι' ακριβαίνει'.¹

1.Σακελλαρίδης Γ. 1982,195

Ω

- ω** το κλητικό *ω* χρησιμοποιούν στον προφορικό λόγο, όταν θέλουν να προσφωνήσουν κάποιον ή κάποιαν, φρ. *‘ω Ασημίνα, πότε θά’ρτεις να φέρεις ν-νερό!’*¹ / *‘ω γε μου!’* / *‘ω κόρη μου!’* / *‘ω γλυκογιέ μου’* / *‘ω γλυκοκόρη μου!’*²
1.Σακελλαρίδης Κ. 1982,286-7 2.Ιω.Λογοθέτης 132: νικιάτικες προσφωνήσεις
- ώμμου** ‘δώσε μου’, φρ. *‘ώμμου λ-λίω ψωμί γ-και τυρί να φάω’*.
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- ωμός, (ο)** επίθ. (για πρόσ. ή πράξη) ‘σκληρός, ανυποχώρητος’, φρ. *‘ωμός άνθρωπος’* / *‘ωμή βία’* | (για τρόφ.) ‘αμαγείρευτος, άψητος’, φρ. *‘ωμό γ-κρέας’*. Είναι το αρχ. επίθετο *ωμός* (‘απ’ *ωμού δαίμονος*’ Σοφ.).
1.Γ.Χαρτοφύλης, Νισυριακό Λεξιλόγιο (χειρόγρ.)
- ώσσαμε** ‘ίσαμε, έως’ πρόθεση και σύνδεσμος χρονικός και τοπικός, φρ. *‘μνια φ-φορά δγνο νοικοκυροί εμαλλώννασι γ-και ο ένας εφοέριζζε ν-το ν-άλλο. Βρε σόπα να μη ν-εννοίξω τη γ-κρεφτή μ-μου κι’ έρτει ώσσαμε δω το κρασί μ-μου και σε πνίξει!’*¹ Η λ. πιθ. από *έ]ως + σα[ν]* + πρόθ. *με*, κατά το *ίσαμε* (βλ. λ.).
1.Πετρούτσου 1993,363
- ω χο!** Επιφώνημα κυρίως για βόδι, προσβλητικό για πρόσωπο ‘πρόσεχε, μοιάζεις με βόδι που κουτουλά’.¹
1.Κουμέντος 1987,16
- ωχολάζω**, *ωχολαμέσα* ‘επιφωνήματα ενθαρρυντικά των γεωργών στα ζευγάρια, όταν οργώνουν’.¹ Πιθ. από τις φράσεις *‘ω χο! έλα έξω’* / *‘ω χο! έλα μέσα’*.
1.Μπαλαλάς 1965,221
- ώχχου** επιφώνημα πόνου, φρ. *‘ώχχου είναι μ-πού’παθα η κακομοίρα!’*, και *ώχχουτα* ‘αχ αυτά’,¹ φρ. *‘ώχχουτα τα παιδάκια μου!’*¹ Από το μσν. *ωχ* (‘*ει ποτε εισέρχη εν τόπω ένθα εισί ψύλλαι, λέγε ωχ ωχ, και ουχ άψονταί σου’* Γεωπ.) ηχομιμητικός τύπος από τον ήχο του αναστεναγμού, πβ. και το αρχ. επιφ. δυσαρέσκειας ή αηδίας *φν / φου* (< *φν = ουφ*), *ώ φού* < *ώ φν* (L-S).² Πβ. *ωχ, ώχχου* (Κως,³ Ρόδος⁴), *ώχχου, ώχχουτα* (Κάρπαθος).⁵
1.Κουρζής328 2.Ανδριώτης,Λεξικό 3.Σκανδαλ.Λεξ.836 4.Παπαχρ.ΛΡΙ,696 5.Μηνάς, Λεξ.1028.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1	Πρόλογος	7
2	Εισαγωγή	9
3	Σπουδαιότερα χαρακτηριστικά του νισύρικου ιδιώματος.....	13
4	Συνηθέστερες βραχυγραφίες	15
5	Συνομογραφία βιβλιογραφικών πηγών	16
6	Συνομογραφία γενικότερης λοιπής βιβλιογραφίας	18
7	Μεσαιωνικά και άλλα λεξικά	22
8	Τεχνικά σύμβολα	23
9	Η προέλευση του νησωνυμίου <i>Νίσυρος</i> και των οικωνυμίων <i>Μαντράκι, Νικιά, Εμπορείος, Πάλιο</i>	24
10	ΛΕΞΙΚΟ	27

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. Η Χάλκη της Δωδεκανήσου, Ηθογραφία-Κοινωνιογραφία, Αθήνα 1965
2. Το Τοπωνυμικό της Χάλκης Δωδ/νήσου, έκδ. Σ.Γ.Τ.Δ., Αθήνα 1982 (Πανδωδεκανησιακό Βραβείο Μοσκόβη 1983)
3. Ο Νησιωτικός Μικρόκοσμος του Δωδεκανησιακού Αρχιπελάγους. Νησίδες, Νησίδα (Βραχονησίδες), Βράχοι. Γεωγραφική, Ιστορική και Ονοματολογική προσέγγιση (42 χάρτες εκτός κειμένου), Αθήνα 1994
4. Δωδεκανησιακή Μικρονησία. Αιγαίου Αινίγματα – Island groups of the Dodecanese. Enigmas of the Aegean, έκδ. Υετούσα, Αθήνα 1997 (δίγλωσσο).
5. Ονοματολογική ναυσιπλοΐα στο Ελληνικό Αιγαίο – Ο νησιωτικός μικρόκοσμος και μέγας κοσμος του Αιγαιακού Αρχιπελάγους, Αθήνα 2001, έκδ. Υπουργείου Αιγαίου-εκδόσεις Καστανιώτη
6. Τοπωνυμικά και Ονοματικά της νήσου Κω, Κως 2002, έκδ. των Δήμων Κω, Δικαίου και Ηρακλειδών
7. Λεξικό των Κωακών Ιδιωμάτων – Συμβολή στη συγκριτική μελέτη των γλωσσικών ιδιωμάτων της Κω, Αθήνα 2006 (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών 2005, και Βραβείο Μοσκόβη του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Αθηναίων έτους 2007)
8. Λεξικό των Ονομάτων της Ελληνικής Μυθολογίας, Εγκυκλ.-Ετυμολογικό, Ρόδος 2012, εκδόσεις Βερέττα.
9. Αιγαιοπελαγίτικα Γλωσσοϊστορικά Μελετήματα, Ρόδος 2013, εκδόσεις Βερέττα.
10. Λεξικό του Ιδιώματος της Καλύμνου, Κάλυμνος 2013, έκδ. Αναγνωστηρίου Καλύμνου
11. Λεξικό του Ιδιώματος της Νισύρου, Αθήνα 2015, έκδ. Εταιρείας Νισυριακών Μελετών.